34

[illegible] MANTVAE [illegible] I

Cesani Argeli I.V.D.

[illegible]

V C 12

[illegible] ACADEMIAE

[illegible]

[illegible]

3·C·21.

VENETIIS

[illegible]

[illegible]

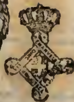
MARCI MANTVAE
BENAVIDII, PATAVINI I. C.
COMITIS ET EQVITIS
VTRIVSQVE AVLAE;

AC IN PRIMA ACADEMIAE
PATRIAE SEDE, IVRIS CAESAREI
INTERPRETIS, ORDINARII DE MANE.

COMMENTARIA NOVA IN SECVNDAM
ff. Veter. Partem.

Cum priuilegio.

VENETIIS,
Ex Officina Ioannis Baptistæ Somaſchi.
M D LXXIIII.

Ae leges Amantißime Lector, quæ in hac ff. Veteris parte, continentur, sub rub. si cer. pet. de iureiu. de in litem iur. & de cond. ind. præpostere, confusoq́; scemate (vt vides) sine ipsarum rub. appositione, commentariolorum Titulo maxime prim. & secund. C. parte cum imprimi debuerint Commentaria, aliisq́; ineptiis, & erroribus sanè multis, eorum inscitia, qui in hoc negociationis genere versantur, conspurcatæ, impressæq́; sunt, quas tamen si ad signata foliorum loca, vt inferius adnotauimus, & quo scemate imprimi debuerant recurreris, facile inuenire poteris, errores vero tu pro tuo arbitrio corrigere & emendare præter hos si quos inuenies quandoquidem exemplaribus dissipatis, eorum negligentia, postea (vt moris est) corrigi nequiuerint melius & suis locis reponi, vel in principio libri vel in calce, te igitur vt ignoscas, measq́; suscipias partes, si qui adlatrabunt, & deseruient, decipi.n.ab his, quorum fidei addicti semel credidimus, facile est, & scias uelim etiam præter hæc, quanquàm legum aliarum, seu (vt dicere solemus) lecturarum mentio fiat, in hisce ff orum & Codicis partibus sæpe impressas tamen pro nunc non fuisse, & consulto id quidem, vt breuitati consuleremus, neve nobis vulgatum illud obiiceretur, nescit manum de Tabula tollere, qualiscunq; igitur pars ista, secunda sit, legas & considera nullum librum fore tam malum, tamq́; inscite insipideve impressum, qui aliqua saltem ex parte (vt inquit Plin. in Proœmio natural. Historiæ) prodesse non poßit. Abditis in calce tribus legibus quæ oblitæ fuerant, sub prætermissorum Titulo prima scilicet, Eius qui in prouincia, Lectu secunda, si cert. pet. & Iulianus verum debitorem, de cond. indeb.

Leges quæ in hac parte continentur, hoc scemate, suis locis, reposita & commendatæ, & non præpostere (ut imprimendo factum est) à te inueniantur.

SVMMARIVM.

l. si conuenerit.ff. de iu.o.iud.

1 *Priuatorum consensus iurisdictionē non tribuit*
2 *A lit.cont.iudicium proprie formatur.*
3 *Prorogratio quadruplex est.*
4 *Multa requiruntur ut prorogatio fiat.*
5 *Pacto etiam fieri potest.*
6 *Casus legis.*
7 *An exceptio incompetentiæ opponi poßit facta prorogatione.*
8 *Quid si in prorogatione iuramētū interuenisset*
9 *Quid si beneficio huius legis renunciatū fuisset.*
10 *Quid si prorogatio facta fuisset ū iudice præsente.*
11 *Quid si confessus fuisset comparens iudicem esse competentem.*
12 *Quid in prorogatione facta ratione delicti.*
13 *Quando iudex adiri dicatur.*
14 *Quid si iudex procedat inquirendo in casu alias probibito, an exceptio incompetentiæ quandocunq; opponi poßit.*
15 *Oppositio Bar. & sol.*
16 *Quid releuent pacta quæ quotidie ponuntur in instrumentis, quod quis ubiq; poßit conueniri.*
17 *Quid si quis promisisset soluere in quolibet loco ubi placuerit actori.*
18 *Quid si promisero ubicunq; in Thuscia me inuenerit.*

Lectu.I.

DE IV. OM. IVDI.

AFRICANVS LIB. VI. Quæstionum.

L. SI CONVENERIT. Ad euidentiam huiuscæ legis, præmitre, & pimo † quod priuatorum consensus iurisdi-
1 ctionē tribuere non pōt l.i. l.priuatorum.C.de iu.o.iudi.l.i.ff.de iud.& non immerito, q̄a iurisdictio, est potestas de publico introducta, cum necessitate iurisdicendi, & æquitatis stauendæ.l.i.& ibi glo.supra eo.& hinc est quod sententia nulla, iurisdictionis defectu, puta lata à iudice incompetenti, iuxta not. in.l.i.C. si à non comp. iudi. fue.ap. consensu partium ualidari non potest, ut uim sententiæ habeat.l. 2. C. communia ut.iud.tradit glo.in.l.j.C. q̄ pro sua iu.& in.c.de causis de offi. dele. quodq́; electio ius electo non tribuit, nisi eo respectu, ut nō posit per eligentes reuocari, secundum Bar.in.l. sed & reprobari, in prin.in 2. colu.ff. de excu. tut.qui dixit etiam alibi in.l. diem functo.de offi.assesso.ubi nos late; si præses se præparasset, & mortuus fuisset antequam prouinciam adiret, quod hac de re salarium non transmitteretur ad hæredes, & quod deniq; arbitri compromissarii à partibus electi, notionem, non iurisdictionem habere dicuntur .l. ait prætor, & ibi per Scriben. in prin.ff. de re iudi.ex quo eliguntur à partibus, tantamq́; potestatem habent, quantam dederunt.l.non distinguemus.§.de officio.ff.de arbit.c.cum dilectus, eo.titu.& plus, quod pactum non ualet, quod à sentētia ipsorum appelletur in casibus, in quibus oritur actio, cum nulla sit iurisdictionis defectu, ut not. in rub.C.de ap.& in.l.i.C.de arbit.& in.d.c. cum dilectus. Nec prorogatio in iudicem iurisdictionem nō habentem, etiam cum authoritate superioris.c. si diligenti.c. significasti.& ibi Abb.in 2.col.de fo.cōp.

Secundo præmitte, à litis contesta-
2 tione iudicium proprie formari † nec ante aliter iudicium dici posse .l. amplius non petitum.ff.rem rat.hab. l. i.§.fi. ff.si famil.fur.fc.di.l.si is qui Romæ, in prin. iuncta glo.ff.de iudi. & propterea Bart. in eo tria tempora considerari debere, alibi astruit, in.l.si post litem, in 2.colu.

ff.de excep.ante lit.cōtesta.scilicet,p. t, & sententia lata; ut primo tempore iudicium futurum dicatur,secundo,pendens: tertio uero,completum,& colligi posse uidentur hæc etiam ex .l. rem non nouam.§.i. C. de iudi. simileq; est in electione, quæ consensu initiatur, confirmatione ratificatur, & consecratione consumatur. Item & ultimo in matrimonio, quod pari modo à sponsalibus initium sumit,à uerbis complementum,& consumationem deniq; à copula, ut in rub.de spon. not. & in.c. licet,& in c.inter corporalia(singula singulis referendo)de transla. ep. & hinc est, quod in iudiciis non dicitur quasi contrahi, iuxta tex.in.l.3.in.§.idem scribit.ff.de pœn.nisi à litis contestatæ tempore,secūdum Bart.in.l.i.in.2.col.C. de lit.cont.ꝙq;nullū aliud tēpus nisi istud inspicitur in æstimatione quanti plurimi.l.uinum.ff.si cer.pe.& ꝙ deniq; post uariare non licet .l. si quis stipulatus sit stichum.ff.de uerb. ob. tradunt Docto. in.l.edita.C.de eden.

3 Tertio præmitte,quod quadtuplex† est prorogatio, de re ad rem de minori quantitate ad maiorem de tempore ad tempus,de mēse ad annum, de loco ad locum quod non in loco maiorum sedeat,sed alibi, olim enim sedere solebant magistratus in curia Hostilia, ubi etiam orationes haberi solebāt,& capita obtruncatorum suspendi. Et de persona ad personam hoc est de uno iudice ad alium,& fusius ut not. in .l. si qui ex consensu ubi Bald.egregie.C. de ep. aud.Abb.&omnes,ubi etiam ego.o.minimus in c.p.&g.de offi.del.quodq; hic de ultima specie eiusdem tractatur.

4 Quarto præmitte,multa requiri † ut prorogatio fiat, & facta ualeat, de quibus in.c.significasti,de so.compe. & maxime ut sit eadem species iurisdictionis non autem separata & diuersa.

5 Quinto & ultimo†ꝙ pacto etiam fieri potest.c.significantibus,& ibi gl.de offi.del. ualebitq; dummodo fiat sub eadem natura & forma,&per uiam prorogationis non electionis quoniam alias prorogatio non esset.l.Valerianus.ff.de præto.stip.l.tertius.§.si ita & ibi Bal. maxime ff.de excu.tu.nec consequenter ualeret.Et si quid addendū est,id addi pōt hic agi de prorogatione iurisdictionis, quoniam alias ēt prorogatur cōpromissum, dū mō ultra 4.uices non fiat prorogatio,infinitatis uitandæ gratia.Si statutum dicat pluribus uicibus fieri posse,quia si simpliciter loqueretur,ad unā tātum restringeretur.l.boues.§.hoc sermone.ff.de uer.si.Bald.in.c.tanto col.4. de consue.& imperium pariter .i. noua rogatione,in longius tempus proferatur, de quo Tranquil. in Cæsare c.24. fusius.Quibus præmissis,casum in terminis,sic breuiter figura.

6 Tu & ego alieni iudicis†ne incompetentiæ exceptione obiecta à principio, ut habetur in.l.fi.C.de excep.& in.l.exceptionem.C.de ꝓba.& in.l.i. C. de iu. & fac.igno.impediretur processus,iurisdictionē ꝓrogauimus, & obiecta dixi, quia alias prorogatio facta uideretur, & processus teneret,secundū Bar.in.l.si per errorē supra eo.& in.l.i.ff.de iudi.& Doct.in.c.fi.de so.comp.& in simili per gl.in.c.i. de rescrip.in.6.& in.l.ita demū C.de ꝓcu. uerum.priusq̄ adiretur, me ipsum pœnituit,aut te,quoniā vtrinsq; dissensu potuissemus absq; dubio ab ipsa ꝓrogatione discedere.l.si quis in principio testamenti.ff.de leg.3.l.i.C.quādo li.ab emp.di.l. nihil tam naturale, cum similibus.ff.de regu.iu. dubitatum fuit hic apud Africa.Iuriscon. authorem p̄stantissimū legis nostræ,an liceret. Breuiter,&prima facie uidebatur dicendū, ꝙ non; rōnemq; dubitandi fortassis faciebat,& potissimum,quia pœnitentia locū hēt,& admittitur duntaxat in contractibus innominatis.l.si pecuniam.ff. de condi.ob cau.& ēt in deposito,quando rem mihi reddere debuisses,post tēpus,ex quo eā an te petere nō ꝓhibeor, secundū Bar.in.l.i.in.§.pe.ff.depo. ergo non in cæteris casibus, in quibus necessaria sunt ex post facto, q̄ à principio erant uolūtaria.l.sicut.C.de actio. & ob. l.si olei.C.loca.c.quod semel de reg. iu.

in

in 6. Hinc dici et solet, uariationem, & inconstantiã admitti non debere qa est temeritas, & iniquitas, maxime quando alteri e piudiciũ allatura. l. si quis iusiurandum in pri. C. de reb. cre. l. huiusmo di. §. stichũ. ff. de leg. i. l. de die. §. fi. ff. qui satisf. cogan. l. eos. C. de mõ mulcta. l. edita. C. de eden. c. cũ in multis, de rescrip. in 6. Bal. in. l. ius ciuile in prin. ff. de iust. & iu. 9q; remittentibus iura sua, non e facile dandus regressus. l. qritur. §. pe. ff. de ædil. edic. l. cum quidã. C. de adm. tu. l. postq̃ liti. C. de pact. & q denique semel uoluisse sufficit, sicuti & alias et in prælati electione, in legis promulgatione, & beneficii collatione. c. fi. & ibi Archid. in prin. 8. q. 2. Quibus tamen non obstãtibus, contrariũ deciditur in lege nostra & rõ decisionis est, quia hoc ipsum factum fuit pacto nudo, simpliciq; partiũ conuentione, q̃ de iure ciuili actionem non producit. l. iurisgerium. §. igitur nuda. ff. de pact. c. i. de pact. in 6. & non habet dubiũ. Sed tamen aduertendum puto, quia uerbum conuenerit, cum sit legis, dẽt intelligi per stipulationẽ in dubio. l. i. §. qui in perpetuũ. ff. si ager uecti. l. i. C. de usu. & uidetur secundo loco, esse casus in. l. i. in. §. adeo. ff. de pac. Tertio quia producit saltem exceptionem, dato q pactum fuerit nudũ. l. tale pactũ in prin. ff. eo. d. §. igitur nuda. Nisi ad primum dicamus confundi, et q uerbum legis sit narrantis, p tex. in. l. qui Romæ in. §. callimachus. ff. de uerb. ob. nec inductio facit. l. i. C. de usu. ad idẽ allega. qa procedit in usuris, q̃ non possunt citra stipulationem promitti. l. q̃uis. C. eo. Secundum m fallaciam habet, quia uerum e q stipulatio hẽt consensum in se, cum tamen uerbis fiat, sed non vt conuentio stipulationem importet pprie, quæ ad pactum nudum (ut diximus) adaptatur d. §. callimachus. l. lecta. ff. si cer. pe. l. prædia. ff. de ac. emp. Non ob. tertium, quia recedenti esset fauorabilis, ex quo agẽs uirtute prorogationis, exceptione pacti nudi repelleretur. Vel & secundo, dicamus licere pœnitere, etiam q stipulatione pactum fuisset uallatum, quia contiiet factum, ad quod nullus præcise cõpelli põt. l. si quis ab alio. §. fi. ff. de re iudi. l. stipulationes non diuiduntur, uer. celsus. ff. de uerb. ob. Sed prima melior, non rationibus Docto. quæ leues sunt, ut per eos; uerum alia quoniam causa siue saltem compelleretur, cum alias ad interesse teneatur, ut in. d. iuribus, & est arg. in. l. diem proferre in. §. stari. ff. de arbit. & sic contra tex. ibi, nemo eiusmodi conuentioni state cõpellitur, & hoc modo arguit etiam gl. in. l. fi. ff. de sepa. & in. l. i. C. ut ne. inui. age. co. Posset itẽ tertio & ultimo dici, hoc ideo factum esse rursum, quia iurisdictio publici iuris est. d. l. i. supra eo. & in euiden. dictum fuit, quo casu partium consensus nihil operatur. d. l. priuatorum. C. de iu. om. iud. & aliis ut supra, sed proxima est deterior, quoniam re uera (ut oẽs dicunt, & bene) non agitur de tribuenda iurisdictione, sed de tributa à lege proroganda, quod utiq; fieri potest, & dubitationem non haber. Igitur prima omnimõ tenenda est. Et quarta addenda insuper quã tex. mer sensisse uidetur, in illis uerbis, priusq̃ adiretur, iccirco à cõuentione posse recedi, quia res erat integra, p tore, cuius iurisdictio fuerat prorogata non dum adito. l. si defunctus. ff. de procura. l. ubi cœptum. ff. de iudi. l. is qui se obtulit. ff. de rei uen. Vel & quinto, qa si nobis ius quæsitum est irreuocabiliter, id ipsum nobis inuitis à nobis auferri non potest: potest autem si reuocabiliter, ut hic. l. fi. ff. de pac. l. ius nostrũ. ff. de reg. iu. Nec ob. adducta in contrariũ & maxime primum, quia uerum est, sed non ut pœnitentia locum non habeat et in casu isto, re (ut diximus) integra, & nondum facta lit. contestatione, uel & aliter, q pactum sit contractus innominatus. l. i. ubi glo. magistra. ff. de actio. & ob. quã sic intellexit Bal. in. l. petẽs, in. 3. col. C. de pact. et imus in casu regulæ d. l. si pecuniam. Vel & tertio, dato q esset nominatus, dicamus, sicuti non inconuenit plerunq; & in nominato pœnitẽtiam admitti. l. qui pecuniã. ff. si cer. pet. non inconuenire quoq;, neq; nouum

esse in casu isto quoniã ineptũ est regulam non fallere.l.omnis diffinitio.ff.de reg.iur.ex quibus cessat ẽt secundũ.3.& 4.quia uariatio hoc casu permissa est, datus regressus,ius suum remittẽti,nec uerũ esse,fuisse satis, altero pœnitente, semel noluisse,& apertius in iuribus ad idem alleg.not.Hic est casus, litera pro lecta habeatur.

Nota, ꝙ licet aliàs exceptio incõpetentiæ opponatur, quando prorogatio facta non est, ut in euidentialibus diximus, attamẽ opponi etiã põt facta pro-
7 rogatione † & in casu huiuscæ legis,usque ad lit.contest.dictũ adeo uerũ, ut si in contractu promisisset aliquis, se nulla exceptione usurum, coram quocũq; iudice cõueniretur, posit nihilominus hoc nõ obstante,istam incõpetentiæ opponere; & hoc ne cogatur litigare corã Iudice non suo,quod est absurdũ.c.at si clerici.de Iudi.c.in primis.2.q.1.quæ ratio tamen non placet,quia absurdũ hoc est ẽt lite contestata, & tamen cogitur; imò ꝙ nec dictũ tutum uidetur;ex quo iuri sibi competenti,aliquando, & in futurũ,renũtiauit.l.si quis in conscribendo.l.postquam liti.C.de pac.c.quam periculosum.7.q.1.& quidem negatiua dictione nulla,quæ omnẽ exceptionẽ includit.l.hæreditas.C.de pac.con.l.nullam.C.ex quib.cau.infa.ir.l.nulli.C.de ep.& cle.& si uerũ est aliàs, id forte esse dicamus, quia cũ dicta exceptio sibi adhuc non competeret, eidem renuntiare haud potuit.l.si ita scriptũ.§.si sub conditione.ff.de leg.2.l.is qui hæres.ff.de ac qui.hæ.c.abbate,de re iudi.uel quia in generali renuntiatione exceptionũ nõ includuntur rationabiles, & ad dictionem nulla, respondebitur.l.sed & si q.s §.quæsitum.ff.si quis cau.& tradit Spe cu.in tit.de renun.in.§.i.in 3.col.

Dicit etiam alibi ad propositum Bal.in authen.habita, in 8.col.C.ne fil.pro pat. quod scholares qui regulariter habent tres iudices,Episcopum,Rectorẽ,&Doctorem,non ppea priuantur per electionem unius, electione alterius, quominus possint uariare ante lit. contestatã. Quod nec adhuc tutum uidetur, quia sumus in iudicibus incompetentibus, ubi illi sunt competentes:igitur uariatio non est permissa. Considerando amplius,si permitteretur,quod sic per indirectũ posset tanq̃ suspectus recusari, in ordinario alienum à iure.l.apertissimi. C.de iudi.Et alibi idẽ Bal.ultimo loco, in.l.exceptionem in fi.C.de proba.ꝙ ẽt quod staret statũ in ciuitate,accusatum teneri ad respondendũ accusationi pcise,seruatis tamen sibi exceptionibus, audietur nihilominus exceptionẽ iudicis incompetentis obiiciens ad contestationem impediendã, & probatur I clem.i.de seq.po.& fruc.& non ab re, dictumq; est uerissimum & pulchrũ,quia si iudex incõpetens est,iudiciũ peccat ĩ forma,nec ẽ actus triũ personarũ, tunc inuicem contendentium,& male.c.forus,de uer.si.tradunt Docto.in rub.extra de iudi.imò quod magis obstat exceptio hæc,q̃.falsi pcuratoris, ex quo primo casu, iudiciũ quoad neminẽ tenet; secundo vero,sic,in piudicium falsi procuratoris, cum quo quasi contrahitur inconteslanda lite, & super isto quasi contractu fundatur iudicium contra eũ.l.si procuratorem absentẽ.ff.de pcu.

Sed iuxta prædicta q̃ritur, quid si in prorogatione ista, iuramentũ interuenisset
8 † haberet hic locum pœnitentia? Scribẽ, ut coniicio, temnisse uidentur, ꝙ nõ:moti potissimum,q.a regulare est, ut seruetur,quando seruari põt sine interitu salutis æternæ.c.q̃uis de pac.l.6.c.si uero c.cum contingat,de iureiu.&istud dicit infallibile Imo.in c.quintauallis nu.20. de iureiu.firmat Bal.in c.i.in.§.moribus col.6.si de feu.fu.controuer.inter do.& agna.in usi.unde renuntiatio non ualet facta iuri de futuro.l.si unus.§.illud.ff. de pac.& tamen firmata iur. sustinetur ut per Alex.in.l.ei qui.in prin.in 2.col. ff.de acqui.hæ.& quia si nihil est tam cõgruum q̃ fidem seruare quæ dicta est,ut fiat,quod dictum est.l.i.ff.de pac.nihil magis congruum est, q̃ seruare iuramẽtum,& maxime ut aliquid opereturl.si quando.ff.de leg.i.c.si Papa de priuil.in 6.

6.& si hoc est dictũ, in uerbis.d.l. si quãdo multo magis dici dẽt in iuramento quippe quod solum Deum ultorem habet alias.l.2.C. de reb. cre. Secũdo quia id ipsum impleri debet in forma specifica.c.ad nostram de iureiu. nec à cõditione hoc casu differt, quæ huiusmodi est, ut implementum specificum requirat pariter.l.qui hæredi.l.meuius.ff. de cõd. & de,& hinc est (ut dicebã supra) qđ in contractibus innominatis hẽt locũ pœnitentia, & tamen si fuerint iurata secus l.si pecuniã & ibi gl.ff.de cõd.ob.cau. in obligatiõibus facti succedit ob. ad interesse.l.si qs ab alio.§.fi.ff. de re iud. & tamẽ secus si iuratũ sit, ita Bal.in.l.vnica col.11. C.de sen.q̃ ꝓ eo ꝙ int.& idem in cõpromisso, qa non cogitur quis stare laudo, ex quo soluendo pœnã liberatur, & nihilominus si iuratum sit secus.c. dilecti de arbit.

Tertio, quia actus reuocabiles, & sic in terminis, iuramenti religione, reuocari nõ possunt, auth. sacramẽta puberum C.si aduer.uen. non obstante defectu solemnitatis, quia hẽt uim clausulæ codicillaris, ut ualeat oĩ meliori mõ, quo ualere potest.l.cum pater.§.filius matrẽ.ff. de lega.2.

Quarto, (& istud urget) quia lite contestata hic, pœnitentia locum non habet dicit.n.text.priusq̃ adiretur, ergo non, eo addito per.lit.cont. uerum iuramentum uim habet litis contestatæ.l.nã & postea.§.si is qui temporali.ff.de iureiu.ubi Bar.qui idem etiam dixit in.l.iusiurandum 2.in.§.i.in 2.col.& in.l.qui iurasse in.§.fi.& in.l.seq.ĩ prin.& in.l. eum qui in.§.si iurauero.ff.eo. ergo. Quinto & ultimo, quia iuramento omnis exceptio tollitur.l.eum qui.§.fi.&ibi idem Bar.ff.eo. ergo & ista incompetentiæ ergo pœnitentia locum non habebit, & est opi.communis, & limitatio ad istum tex.

Verum contrarium etiam facile suaderi potest, quoniam iuramentum semper regulatur secundum naturam actus super quo interponitur.l. fi. C. de non nu.pe.& est simile in.l.emptione, & ibi Ang.C.plus uale. quod agi.quam quod simu.con.ubi contractus simulatus non firmatur iuramento, sed ipsum quoq; simulatum dicitur, ita ut nec iurans absolutione indigeat, & in actione, quæ licet nec mobilis sit, nec immobilis, sed tertia species quædam per se.l.quàm tuberonis, in fi. ff. de pecu.l. à diuo Pio.§. in uenditione.ff. de re iudica. unde forte dicitur in hæredum institutionibus, in omnibus autem aliis suis bonis mobilibus & immobilibus, iuribus & actionibus &c. iudicatur tamen mobilis & immobilis, secundum naturam eiusdem rei, quæ in ea deuenit, ut per Barto. in.l. si conuenerit, in prin. ff. de pigno. ac. & in obligatione pariter, quæ transitoria ad hæredes, uel non transitoria iudicatur, ex natura rei, super qua interponitur, eodem Barto. teste, in.l.2.in.§. cato. in 11. colum. ff. de uerbo.oblig. Qui idem quoq; dicit esse, in stipulatione pœnali, in.l. stipulatio ista, in.§.si quis dolum.ff. de uerbo.ob. & glo. alibi, in.l. falso. quam ibi not. Ias.in fi.C.de di.res. quod rescripta perpetua & temporalia iudicantur, secundum naturam actus super quo conceduntur, sed actus hic, sui natura, reuocabilis est, pœnitentiaq; locum habet ante lit.cont.ergo. Et ideo videmus hinc, licet quis fecerit testamentum, & iurauerit, quod nihilominus poterit reuocari, quia nemo potest sibi legem imponere, à qua recedere non liceat.l. si quis, in principio testamenti.ff.de lega.3.

Breuiter à prima opi. non est recedendum, ex supra adductis. Nec ob. text. in.d.l. fi. quia dicunt Docto. hic, illud esse ratione deficientis consensus, quem desiderat, cum sit de iure naturali, post Barto.in.l. si quis pro eo. in 8. membro.ff. de fideiusso. aliquid Bald. in.l.2.in 9.q. C.de rescin. uen. & in.l.iurisgentium in.§.generaliter in prin. lect. 2.ff. de pac. Quæ responsio non est tuta, quoniam spes futuræ numerationis, ortum obligationis non impedit.l. quibus diebus.§.termilius, & ibi not.ff. de condi.& de. Nisi replicetur, ꝙ immo

impe-

impediat quia actus conditionalis est,
si pecunia numeretur, tu ibi, uerũ condi
tio nihil ponit in esse.l.si quis sub condi
tione dandorum x.ff.si quis omi.cau. te-
sta.ergo anteq̃ purificata sit , obligatio
nata dici nõ potest.l.cedere diẽ.ff.de ver.
si.Vel & aliter, & forte hoc dicere uolue
runt, respondentes ut supra post Bart.in
d.loco, illud ideo eẽ in præallega.l.fi. quã
de dicta exceptione non numeratæ pe-
cuniæ non opponenda, non consensit:
igitur & iure merito, cũ pecunia nume-
rata non est. prout fuerat promissum, si
petatur à creditore, prodirũ est, iuramen
to non obstante, obiici posse, & est simi-
le in.l.iurisgentiũ in.§. sed cum nulla .ff.
de pac. ubi fundum tibi uendidi, pacto
ex interuallo apposito, de præstãdo tibi
fideiussore, qui rõne euictionis, & alio
quolibet respectu, te conseruaret indem-
nem i peto p̃tium, excipis ut dem tibi fi
deiussorem, an possis, & audiaris, dicit
tex. quod sic, iuramento ẽt nõ obstante,
quia tunc celebrabitur solutio, q̃ primũ
fideiussorẽ tibi dedero: ergo idem & pa-
riter in casu nostro. Vel & aliter, quod re
gulatur ibi secundũ naturã actus, super
quo interponitur, ne in plus obligetur
quis, hic aũt ut efficacius teneatur, arg.
not.in.l.si quis maior.C. de transac. Vel
& ultimo dicamus, quod illa lex loqua-
tur in iuramẽto implicite & generaliter
prolato, de non contraueniẽdo: hic aũt
explicite interpositum, q̃ alius præterq̃
cuius iurisdictio esset, ius diceret. Ex qui
bus similia sublata ẽt manebunt, in casi
bus suis maxime procedentia. Et si uel-
lemus tenere contrarium, ad adducta p
cõi posset responderi, & dici ad primum
non esse generaliter uerum, ut not.in.c.
non est obligatorium, de regu.iu.in 6. &
quia in generali renuntiatione casuum
fortuitorum posset sine interitu salutis
æternæ seruari, & tamen non seruatur; i
nec ualet.l.sed & si quis.§.quesitum .ff.si
quis cau. ex quo aliud ẽt ad idem tolli-
tur, quod semper aliquid operari dẽt q̃a
dicto casu interpositũ est à partibus, &
tamen nihil operatur.d.§.q̃situm, & ibi
not. conuenitq; potius nihil operari, q̃
q aliquis damnum patiatur qq; sit con-
tra uoluntatem patris, quod utiq; esset
hic, si compelleretur quis coram iudice
incompetenti, maxime re integra, litiga
re.l.fi.§.in computatione.C.de iu.delib.
nec aduersarius lædatur Consentaneũ
igitur est, fidem seruare & iur. sed nõ ne-
cessarium hoc casu. Non ob. secundum
quia confunditur ex his, quæ habentur
in.d.c.ad nostram & in.l. seruum quoq;
in.§.publice.ff.de procu.& in.l.& si seue
rior, & ibi Bal.in 2.col.C.ex quib.cau.in
fa.ir.nanq; si iuro tibi dare centum, com
pensatione liberabor, ut per Bar.in.l.iu-
lianus in fi. ff. de cond.& de.& in.l. am-
plius non petitum.ff.rem ratam hab.
Non ob. tertium, quia nec id generaliter
est uerum, sed eo casu tantũ, quo iurans
sit maior, minori autem in integrum re-
stitutione denegata, læsionis ratione: igi
tur non mirum, si læsus eam petere non
potest ex quo tractatur ẽt de læsione cõ-
trahentium secum, hic haud considera-
bile, & propterea non ab re, si ibi seruan-
dum est: in casu uero huius legis non, &
facit quod habetur quoq; in.l.nõ dubiũ
C.de legi.& quod de simulato contractu
dicebam supra. Quartũ fallax, ẽ, quia ẽt
exceptio doli, uim hẽt appellationis, &
tamen non est appellatio.l.nõ distingue
mus .§.cum quidam.ff.de arbit. Item ip-
sum iusiurandum, uim transactionis, &
tamen non est transactio.l.2.ff.de iureiu.
& plura sunt huiusmodi, q̃ non refero:
ergo nec ẽt lit.contestatio, quo ad effe-
ctum de quo supra licet uim lit.contesta-
tionis habeat, & est arg.in.l.q̃ nerua.ff.de
po. Non ob. quintũ & ultimum, quia &
id quoq; procedit in iuramento iudicia-
li, quando detegeretur iuratũ, uerum nõ
fuisse.l.duobus.§.fi.ff.eo. Nos uero loq-
mur in uoluntario, & cõuentionali, quo
nullibi cauetur, tolli eam quæ iudicis in-
competentiam oppugnat. Vel & aliter.
responde oĩbus his, ut per Doct. hic cõ-
tra cõem insurgentes pariter, quos non
refero, & pro rei ueritate in cæteris, ultra
disputationem, à cõi non discedo.
Secundo quæritur, quid si beneficio hu-
9 iusce legis renuntiatum fuisset, habebit-
ne

ne locũ pœnitẽtia? videretur dicendũ ꝙ
sic qa ius publicũ respicit, ꝙ pacto pri-
uatorũ lædi non põt.l.ius publicum.ff.
de pac.l.nemo potest.ff. de lega. primo
c.si diligenti, de fo.compe. Tamen con-
trarium uerius est, per regulam l.si quis
in conscribendo, cum uulga.C. de pac.
& quia uidemus in simili, ꝙ mulier cer-
tiorata, velleiano renuntiat.l.fi.§.fi.ff.ad
uel.& oĩ legum auxilio, si filiorum iure
iam suscipiat, auth.matri & auiæ.l.fi.C.
quando mul.tu.offi.fun.po.& uenditor
beneficio.l.2.C.de rescin.uen.vt ibi Bal.
in 5.col.in 4.q.declarat & est ẽt arg. in.l.
q̃ritur in.§.si uenditor.ff. de edil. edic.
& ita tenendo, ad arg.respondebitur, ue
rũ nõ esse, ꝙq; ea rõne nec ualeret in ca
su d.l.si quis in conscribendo, & tamen
ualet, & ita firmat Anch.in consi.192.in
cip.in auxilium, in 2.col.& dato ꝙ publi
ci iuris esset, id secundario esse dicemus
non principaliter.l.i.§.huius studii.ff.de
iusti.& iu.§.sed & maior, insti.de his qui
sunt sui uel alie.iu.l.cũ ꝓbatio, & ubiq;
gl.ff.de proba.& in simili, in noui ope.
nuntiatione inquit Bar.in.l.si quis para
tus, ĩ.§.deinde.ff.de no.o.nũ.& in termi
nis q.in.l.seius & Augerius.ff.ad leg.fal.
Tertio quæritur, quid si ꝓrogatio facta
suisset præsente iudice † poterit ne am-
10 plius uariari? Prima facie uidebatur ad-
huc dicendum, ꝙ non, & hoc potissimũ
quia in iudicio facta est, quo casu actus
efficatiores reddi solent.l.receptũ supra
eo.l.filiusfamil.§.fi. ff. de procu .l. cum
ostendimus.ff.de fideiuss.tu.& est arg.in
l.i.in.§.si iusserim.ff.de acqui. po. Sed
contrariũ (ut dicunt Doct.) suaderi faci-
le potest, ex quo in prorogatione, scien
tia & p̃sentia iudicis minime est necessa
ria.l.2.& ibi not.ff.de iudi. ergo si inter-
uenerit in ea, nihil operabitur .l. siue a-
pud acta.C.de transac.ubi si fiat transa-
ctio extra iudicium, uel apud acta, sem-
per ualet, & hæc opi.mihi placet, non ta
men rõne ista, quia de ipsius iudicis in-
teresse agitur in casu nostro haud consi
derabile, ĩ.d.l.siue apud acta.& ꝑpea de
beret oĩmodo præsentia ipsius hic ali-
quid operari. Verum alia, quia si iudici
ius acquisitum eẽt, nec posset ꝓrogans
uariare, iuris præsumptione, iudiciũ af-
fectaret, & male.l.& qui data.ff.ex quib.
cau.ma.l.spadonem.§.fi.ff.de excu. tu.l.
2.§.fi.ff.si quis can. considerando etiã ꝙ
ad proprium forum reuertitur, ꝙ solet
reputari fauorabile .l. si unus .§. pactus
ff.de pact.c.statutum de præben. in 6.&
forte hac de re, delegata iurisdictio etiã
dicitur odiosa.c.i.& ibi glo.de rescrip.in
6.quodq; cogi posset litigare coram iu-
dice non suo, dictu absurdissimum.c.at
si clerici, de iudi.l.fi.& tot.tit.C.si à non
compe.iud.ex quibus arg. tolletur, pro
prima opi.inductũ, quoniã non est ue-
rum generaliter, sed in iuribus ad idem
alleg. speciali rõne, maxime in.d.l.cum
ostendimus, loquente in pupillo, cu-
ius gratia ne dum iudicii id ibi decisum
est .l. si ex pluribus in fi. ff. de admi. tu.
ergo non regulariter, alias ea ratione,
quia in iudicio facta est, pactum nu-
dum etiam calore ipsius uestiri deberet
& tamen non uestitur.l.omnes.§.in hac
autem urbe.C.de epis.& cle.l.ne in arbi
tris, in fi.C.de arbit. præallega .l. siue a-
pud acta.C.de transac.eo quoq; conside
rato, factum merum non esse partium,
sed iudicis, præiudiciale etiam ordina-
rio: ergo tollere non debet, quominus
pœnitentia locum habeat.
11 Quarto quæritur, quid si confessus †
fuisset comparens, iudicem esse compe
tentem, siue aliter coram eo comparen-
dum esse, habebit ne locum adhuc
pœnitentia? Docto.hic, post Bal. in.l.si
pater.C.ne de sta.defunc.inquiunt, qđ
non: moti quia confessio habetur pro
ueritate.l.depositi.§.i.ff.de pecu.& quia
lex ista cum exorbitans sit, loquens in
pacto, ad confessionem extendi non de
bet, & quia si confiteatur litem contesta
tam, statur eius confessioni .c. fi. & ibi
Abb.de proba.sed per lit.contestationẽ
tollitur pœnitentia: ergo & per confes
sionem, & ita esset transeundum.
Sed contra, quia aut confessio uera
est, aut non, si uera, iudicium non te
nebit, uirtute confessionis, sed proprii
iudicis, sin autem absolute erit nullum
quia

quia credidit iudicem competentē fuiſſe,cū tamē non eſſet, quo caſu ſi confeſſus eſt, confeſsio pariter nihil ualebit, comperto ꝙ iudex nō ſit.l.non omnis ff.ſi cer.pe.c.at ſi clerici.de iudi.& ad idē facit,quia actus à principio nullus,ſolēnitatis defectu,confeſsione partium nō conualidatur.l.ſi forte, & ibi Bart.ff. de caſt.pecu.& uidetur uerius.Nec ob.adducta in contrarium,quia primum loquitur in iuramento, quo delato,nil ultra ꝗritur.l.non erit.§.dato.ff. de iureiu. & ita illum tex.intellexit etiam Bald.in.c. querelam in pe.col.de electio.

Nec ob.ſecundū,quia imò ex prædictis extendetur,ex quo poſt confeſsionem, probando iudicem eſſe incompetentē, detegetur,confeſsionem erroneam fuiſſe,& rem ſe aliter habere.l.2.& ibi Bar. ff.de confe.

Non ob. tertium, quia termini non ſunt pares, nec eadem ratio in lit. conteſta.quæ eſt in iudice,quoniam hoc caſu de magno confitentis præiudicio agitur,illo autem de modico, uel potius. nullo alias non ꝓcederet deciſio d. c.fi. c. ſuper eo.de eo qui co.conſa. ux. ſuæ. Cogita.

Quinto & ultimo,quæritur(alia enī clara ſunt, uidenda ſtudio camerario) 12 quid † in prorogatione facta ratione delicti. Dicunt Docto.hic,irreuocabilem eſſe,& bene, authen. qua in prouintia C.ubi de crim. agi opor.per quem text. dicebat alibi Albe. quod ſicuti fit iniuria patri per filium,ita fit per delinquentem magiſtratui, in cuius territorio delinquit, taliter ut eum punire poſsit, priuilegio aliquo non obſtante,declarādo ſubinde tamen uerum eſſe,ſi per modum accuſationis procedat, non ſi per modum inquiſitionis,in q.36.incip. itē ſubiicio,in 2.col. in ſtatutis, nulla alia de cauſa ad propoſitum, niſi ſupra dicta, quia iuriſdictio eius delicti ratione eſt prorogata. Sed aduerte,ne idem ſit etiam in inquiſitione, ſecundum Bald. iñ.c.i.in.i.colum.de offi.ordi.& quod in delicto diximus, procedit etiam in contractu.c.fi.de ſo.comp. Adde tu,quando etiam deciſionem non haberemus, ex eo ſuaderi poſſe, quia argu. de uno ad alium ualet.l. omnem.ff. de iudi. & maxime fori ratione, ut declarat Bald. in.l.in actionibus.ff. de in lit. iu. immò quod fortior eſt prorogatio,quæ fit (ut diximus) ratione delicti,uel contractus quam iſta .c.dilecti.& ibi Abb.in 3.not. de ſo.comp.& mirum uidetur, quoniā plus operari deberet conſenſus expreſſus,quàm tacitus,ut not.in c. ſcienti de regu.iu.in 6.& legimus in ſimili, quod repudiatio expreſſa plus nocet, quam tacita.l.i.§.ſed uidendum.ff.de ſuc.edic. quodq; legatum expreſſum transfert dominium recta uia in legatarium, tacitum uero,non.l.à titio.ff. de fur.l.ſerui filii.§.fi.ff.de lega.i.& quod deniq; tranſmiſsionem impedit conditio expreſſa pariter.l.i.§.in a utem.C.de cadu. tol.tacita autem non.l.conditiones extrinſecus.ff.de con. & de. Sed nihil eſt,quoniam iuris fomentum cum tacito concurrit, quod non eſt in expreſſo, ut in d.c.dilecti,not.& negari nō poteſt eſtq; arg.in.c.i.de treu.& pa.& ſimile in reuocatione tacita legis,quæ plus,& potentius pariter operatur,quam expreſſa hominis,ita Bart.in.l. amplius non petitū in ante pe.colum.ff.tem rat.hab. & dixi ego etiam in.l.eius qui in prouintia, in uer.quas uero,in 2.not.ff.ſi cer.pet. Pro complemento tamen aduerte,quia prorogatio non eſt proprie,ut oſtendit Salice.in.l.epiſcopale.C.de ep.& cle. in fi.

In glo.ſecunda(prima enim expoſitiua eſt,& nihil habet, loquens amplius de contrario .l. ſi quis in conſcribendo C.de pact. de quo infra) quando iudex adiri dicatur,Bar.hic refert duas opi. ut per eum.Ex cuius dictis(declara enim, quæ dilatoriæ exceptiones ſint, peremptoriæ,& ſimiles, ut per glo. in.l.exceptionem.C.de proba.& in .§. appellantur autem,inſti.de excep.&dic amplius quaſdam eſſe,perſonā iudicis reſpicientes, quæ etiam declinatoriæ appellantur ut incompetentiæ, quaſdam perſonam actoris, quod non habeat legitimam perſonam ſtandi in iudicio.

quaſdam

Quasdam negotium principale qd libellus sit ineptus, de quibus hic per Bar. in prin. & in .l. quidam consulebant ff. de re iud. & in .l. quidam referunt. ff. de testa. & in .l. i. ff. de offi. asse. & in d. l.
13 exceptionem. Colligo, quod iudex tadi ri etiam dicitur, quando exceptiones dilatoriæ proponuntur ante litis conte statam omissa illa iudicis incompetentis, & non immerito, quia eas proponendo, cum tamen ista proponi debuerit prius (ut supra dictum est sæpius) uidetur uelle imò & petere, ut super eis pronuntiet, uerba enim sunt signa earum quæ sunt in anima passionum notæ. l. labeo. §. idem tubero. ff. de sup. le. & sic in ipsum iudicem, quamuis incompetentem consentire. l. sed & si susceperit. ff. de iudi. in tantum, ut ad ipsam omissam, amplius redire non possit, & id cautela est (vt subiicit) ea prius opposita ualida ac efficaci, sub conditione alias non prætermittere, si prima haud obstet, pro qua facit glo. in c. cum uenerabilis, de exceptio. & in c. exceptionem, de regu. iu. in 6. & tex. ad literam, in c. ex tenore, de testi. & notabiliter declarabitur adhuc secundum eum, decisio .l. fi. C. de excep. Et quod hoc casu ad istam omissam reuerti non ualeat, probatur, quia in d. l. sed & si susceperit, est negatiua dictio præposita uerbo potest, quæ potentiam priuat, & necessitatem præcisam inducit. c. i. de reg. iu. in 6. l. nemo potest. ff. de lega. i. l. i. ff. de uerbo. ob. sensusq; est, nullo modo posse, quia dilatoria est, quæ in principio opponi debuit d. l. exceptionem. C. de proba. Secundo ad idem uidetur casus in .l. cum Papinianus ad fi. C. de sen. & int. om. iud. ubi in simili iudex qui aliàs incompetens est, per reconuentionē efficitur competens nec exceptio incompetentiæ obiici poterit, ex quo (inquit) rationabile est, ut cuius in agendo quis arbitrium obseruat, eundem iudicem cōtra se etiam in eodem iudicio habeat, cum iam in ipsū consenserit, quæ ratio procedit etiā in casu nostro: ergo aditus ex hoc dicetur nec pœnitentiæ erit locus amplius .l. à Titio. ff. de uer. ob. cū uulg. Tertio facit, quod habetur in .l. si quis. C. de testi. ubi si quis testibus quibusdam in uno iudicio, usus est, eos in alio, quos semel probauit, improbare non poterit: ergo à simili, nec is iudicem, in quem semel assensit, exceptiones proponendo ut supra. Quarto inducitur text. in d. c. inter monasterium, de re iudi. ubi causa suspicionis ante lit. contestatio. ingressum opponi potuit, & non fuit opposita, dubitabatur an subeundo iudicium non opponens, illi renuntiasse uideatur, respondet Papa, quod sic: ergo eodem modo in casu nostro idem dicendum erit. Quinto & ultimo probatur, quia in peremptoriis, si exceptio, quæ secundo opponi debebat, opponatur prius, primæ non erit renuntiatum, glo. est in .l. propter litem. ff. de excu. tut. ubi qui plures habebat excusationes si aliquam omiserit, ad eam potest post propositionem aliarum reuerti: ergo in dilatoriis secus firmatq; Bald. in .l. si quæramus in .i. col. ff. de testa. & ita cæteri magis communiter transeunt.

Sed tamen contraria opi. ex multis etiam suaderi posse uidetur, & primo, quia terminus opponendi dilatorias, præcise est præfixus usq; ad lit. contestatam .l. nemo. C. de iu. o. iud. l. apertissimi C. de iudi. d. l. fi. C. de excep. d. c. inter monasterium, de re iudi. tradit Imo. in .l. quidam consulebant. ff. eo. ergo non obstante quod alias opposuerit, poterit & istam quoq; non omittere, ex quo ius sibi à lege indultum, & terminus opponendi, hoc idem non ignoranti perdurabat. l. sicut. §. non uidetur. ff. quib. mo. pi. uel hypo. sol. quem tex. ad propositum, in argu. inducit etiam Imo. in loco præallega. l. is qui usumf. ff. quib. mo. usuf. amit. ubi etiam bonus text. ad idem, cui nec in dubio renunciasse uidetur ob id, argumentum in .l. cum de indebito. ff. de proba. Secundo quia inducta ad unum finem, contrarium operari non debent .l. legata inutiliter. ff. de adi. lega. l. Titia. §. fi. ff. de ma. test. l. quod fauore. C. de legi. nec actus agentium,

ultra eorum intentionem.l.non oīs.ff. si certo pe. nisi quatenus de necessitate in ferant.l.fi.C.ne ux.p ma.uerum hic cō-tratium operarentur,& actus pariter,vl tra intentionem agentium, & ad id de-niq; extenderentur,q de necessitate nō inferunt,& male:ergo aditus non dice-tur:probatur,quia esto q opposita exce-ptione,puta excommunicationis,& si-mili,opponens in iudicem consentiat, non tamen consentit super negotio prī cipali,procedi debere.l.fi.ff. de calum.l. Papinianus exuli.ff.de mino.l. naturali ter.§.nihil cōe.ff.de acqui.po.Tertio fa-cit, nam dilatoriæ exceptiones modici sunt præiudicii.l.quotiens.C. de preci. Impe.offe.ergo esto q consenserit super eis pronuntiari, nō tamen præsumetur consensisse:idem in negotio principali, q maxime est p̄iudiciale.l. cū de indebi to.ff.de proba. Quarto,quia consensus tacitus,in uno iudicio,actuq; ipsius,ex-tendi non dēt ad alium,gl.est in cle.sæ-pe ad fi.de uerb.si. ergo nec in exceptio ne hic ad negotium principale.Quinto & vltimo,quia alias deterioris conditio nis esset excipiens,q̄ agens, cuius inte-rest habere plures actiones, quibus ex-periatur.l.nō est nouū.ff. de actio.emp. dummodo nō sit de his, quæ electione tolluntur.l.q in hæredem.§.eligere.ff.de tribu.ac.l.cum filius.§.uariis.ff.de leg.2. & male.l.fauorabiliores.ff.de regu.iu.er go ad omissam iudicis incompetentis, ne hoc contingat, omnimō reuerteretur. Attamen istis non obstantibus, ab opi. Bar.& aliorum communi,recedendum non puto, quia ad primum respondeti pōt,assumptum uerissimum esse, con-sequens aūt falsum, ex quo illa iudicis incompetentis(ut diximus)prius oppo ni debuit,& nouissime probatur etiam ultra allega. quæ non aliter intelligun-tur,in.c.i.de iudi.Nec ad idem facit tex. in.d.§.non uidetur, quoniam procedit in casu suo, non in materia ista, in qua non minus operatur consensus tacitus, q̄ expressus.l.2.ff.eo.Vel quia ibi credi-tor nihil fecerat,q sibi posset esse præiu diciale,sed tacuerat tantum, hic autem

exceptiones proposuerat,ex quibus p-rogatio facta intelligitur.l.Paulus.ff. rē rat.hab.l.si tamen.§.ei q.ff.de ædil.edic. Vel & tertio, non bene argui ex alio de illo tex.ubi creditor de damno uitando tractabat,respectu iuris sibi iam quæsiti, ad casum istum, ob rem de qua quæri-tur,quæ est modici p̄iudicii.d.l.quoties C.de præci.imp.offe.Non ob.secundū, quia eodem mō respondetur, ex quo non sunt contraria,sed diuersa, conne-xa tamen,ita ut regula d.l.legata inutili ter,cum similibus,non officiat.l. in nu-merationibus.ff.de sol.imò tanq̄ p̄pata toria & præparata, quorum eadem etiā debet esse dispositio .l. ordinarii .C. de rei uen.l.incerti .C. de inter. & not. in rub.de æden. ergo sicuti in exceptioni-bus ipsum approbauit, in eumq; con-sensit, pari mō approbasse uidebitur, & in eum consensisse, quo ad negotium principale, & sic nec ultra intentionem ipsius actus operabitur, nec extēsio fiet nisi ad id,q præsumptiue necessario fa-cere intendebat.Ex quibus tollitur etiā tertium.Vel responde, si istud esset ue-rum,q nec uideretur uoluisse hac ratio ne ipsum iudicem super principali pro nuntiare,etiam q fuisset competens,di-ctu tamen absurdissimum. Vel & ulti-mo,q imò consensisse præsumetur, ex quo potuit illam iudicis incompeten-tis prius opponere & tamē(ut diximus) opposuit alias,& facit in simili,q habe-tur in.l.si pponas,in.§.i.ff.de inoffi.test. cū renunciare iuri suo, qui sciēter emit rem,quā potuit euincere,seu consenti-re q aliquis sit hæres, si cum eo contra-hit,tanq̄ hærede.Non ob.4.quia nec ip sum,cū aliud non restaret, nisi ut super p̄cipali pnūtiaretur,uerū est hic,ubi unus actus in casu d.cle.cōitatem haud habebat cum alio,& indubitatum uide-tur.Non ob.5.& ulti. quia dicā deterio ris conditionis esse hoc casu, nō regula riter, ex quo prætermittendo eam,quā debuit opponere prius,sibi p̄iudicauit, nulli,nisi ei imputandū,ut in regula dā, num.de reg.iu.in 6.& certe realiter uita, ti non possunt iura primo loco allega-

maxime in.d.c.inter monasterium, ubi glo. alia etiam adducit contra communem, quæ postea resolnit, & ex supra dictis sublata videntur, & in.d.l. sed, & si susceperit.
Nihilominus si disputando velles et tenere cōtrarium posses. Et nouissime sic dicere, qđ si in libello qui principiū, & fundamentum est iudicii ut not.in.c.ab bate de re iudi.in 6.& in.l.& an eandem in.§.actiones.ff.de excep.rei iud. p̄poste ratio non uiciat.l.talē in prin.ff.de hær. insti.l.2.§.prius.ff.de uulga.& pup. sub. Bar.in.l.si cum nulla.ff.de re iud.multo minus uiciare debet exceptiones hic ut in reg.fauorabiliores.ff.de regu.iu.p̄sertim quia sunt in æquitate fundatæ oēs.l. q. æquitate.ff.de excep.doli.& æquitas hoc ipsum dictat ne cogatur litigare co ram iudice non suo. Et quia si exceptiones reorum fauore inuentæ sunt, nō æque conuenit eas ad eorum lesionem retorqueri, quod utiq; esset si opponēs ad omissam reuerti non posset, in q̄stio ne præsenti, & male.l. quod fauore.C. de legi.& breuiter ad adducta pro cōi re spondere, & ad tex.in.d.l.sed & si susceperit, ut dicunt sic tenentes, q ad exceptionē iudicis incōpetentis, & sic ad declinatoriā fori, hæres redire non potuit, quoniā erat passus et litem contestari, nos aut loquimur, quando vult ad eā redire ante lit.cōtestatā, nec uerba iurisc. con.aliud ibi indicant, si bene legantur, ergo aditus nō dicetur; & si obiiceretur q sic esset de indubitabili, cū certū sit, li te contestata obiici non posse, ut in iuribus ad idem allega. respondeo dubitari potuisse, ex quo snīa nulla lata uidebatur à iudice non suo.l.fi.C. si à nō com pe.iud.& ita ad tex.in.d.c.inter monasterium 4.loco inductū, dici pōt, quē sic et ibi intelligit Abb.ad.l.cum Papi. uero, q in reconuentione est speciale, non trahendū ad consequentias, & ad casū istū aliā rōnem habentē, & ad.l.si quis testibus, allega. per Doct. quoq; in.d.l.cum Papinia.qa reprobantī nō erat statutus terminus ut hic, ad dilatorias proponendas, ita ut contrariis non audiatur, sicut nec in .l. Pompo.ff. de nego. gest. hic autem opponens sic, & ad ultimum deniq;, quod imò in dilatoriis sit idem, ex quo non allegatur nisi .l. prædicta, sed & si susceperit, declaranda & intelligenda ut supra. Vel fœdere distinctionis opi. concorda, quod aut super oppositis est p̄nuntiatum, & tūc iudici ius sit acquisitum, taliter ut omissa amplius opponi non possit, & ita p̄cedat opi.i.aut non est p̄nuntiatum, & tunc secus, & ita p̄cedat opi. contraria. Cogita.

14 Et cōmunem tenēdo alias limitatō. cum non habere in cā criminali, in qua si iudex p̄cedat inquirēdo, in casu alias prohibito, quandocunq; exceptio incōpetentiæ opponi pōt, et si aliæ proposi tæ fuissēt.l.licet, & ibi Bal. post laco. But. in 2.col.C.de procu. ex quo non pōt dici facta in eum prorogatio, tacito amba rum partium consensu, iuxta not.in.l.si per errorem supra eo.& est rōnabile, sed cogita, quomō hoc esse posit, cum procedatur in criminalibus ad instar ciuilium.l.absentē.ff.de pœn.quem tex. ad idem et adducit & declarat Bal.in.l.cunctos populos, in ult.col.C.de sum.tri.et fi.catho. Solu.uerum est forte, respectu iudicis procedentis, non partis opponentis in casu præsenti, rōne supra dicta & ex his clare infertur, ut dicit Bar.contra Gul.hic, & in.l. est receptū supra eo. quem gl.quoq; in prin.rētulit, q nō sic erit, ut uideatur facta iudicis prorogatio & ipse aditus per solā cōparitionē, factā pariter à reo, ut sibi petitionis copia daretur, & bene, quia est tex. clarus in.l. p̄ eum allega.non uidetur, 2.ff.de iudi. ad de tu & ind.is qui se obtulit.ff.de rei ue di.tradit gl.in.l.si cum dotē.in.§. eo aūt tēpore.ff.sol.mat. & præsertim, quia ad id necessitatur, ut posit deliberare nūquid uelit cedere, uel contendere.l.i.ff. de eden.authen.offeratur.C.de lit. con. declarat post eum Bal.in.l. certi iuris in 2.col.C.de iudi.& non ab re dicitur alibi succurri magis facienti actū necessariū

q voluntarium.l.si fideiussor.§.si necessaria.ff.qui sat.cog.l.rem legatam.ff.de adi.le.alias inducta ad unum effectum operarentur aliu,& contrariu quidem; non dicendu,uulg.l.legata inutiliter.ff.de adi.le.l.quod fauore.C.de legi.l.titia.§.fi.ff.de ma.testa.& minus secundum enim adhuc,si satisdationem præstiterit de iuditio sisti, intellige isto tempore; quia olim erat præstanda de iudicato soluendo.l.i.& ibi not.ff.de in lit.iur.ratione ad propositum, de qua per eum, cum quo transeunt omnes,& est tex.in præallega.authen.offeratur. Sed tamen est aduertendum,ut dicunt Doct.quia alio casu tex.ibi loquitur,quando scilicet non præcessit conuentio,ut hic,nisi replicemus, quod generalis tot fit militaris,præcesserit,uel non pcesserit conuentio,in deliberatione fundata an uelit reus(ut diximus)cedere,uel contendere l.regula.§.& licet.ff.de iu.& fa.igno.l.metum.§.animaduertendum.ff.quod met.cau. Secundo aduertendum est,quia confundi potius dictum Bar.videtur p tex.in.l.si finita in.§.uideamus ff.de dam.inf.ubi satisdatio de iudicio sisti pstita per illum qui noluit recusare tenutã concessã ex primo decreto,contra eum ut contumacē,facit ut non possit ulterius declinare forum.Sol.id est si odium cōtumacis inductū,vt ibi declarat Ang.& Imo.& post eos Alex.in.l.quidã consulebant in fi.ff.de re iudi.& etiã ad supra dicta limitatio,quã semp nota & adde benefacere,hinc dici solere,contumaciã delictum esse.l.oē delictum.ff.de re mil.ita ut ex eo condēnatus,dicatur condemnatus ex delicto.l.si filius; & ibi gl.ff.de int.ac.firmat Bald.in.l.i.in §.hoc iudicium,in 2.lectu.in ult.col.ff.si quis ius dic.nō ob. Est uerum q adhuc uidebitur iudex,subdicit Bar.partes q in eum consensisse,si facta sit lit.cont.quæ opi.fuit prius gl.contra Gul.adhuc,& nō hēt dubiū ex supra dictis,uidetur esse casus clarus in.d.§.eo autem tēpore,& si diceretur,ut dicunt Doct.hic,ibi illud uerum esse,q do iusta subest causa

adeo ut tunc possit filiam ante lit.cont. pœnitere,alias autem non,& asserunt, nouum intellectum fore. Respondebo, uerum non esse, propter communionem quam habent pater,& filia l.2.§.i.ff.solu.mat. Ideo siue causa sit iusta,siue sit iniusta,dēt filiã semper posse pœnitere. Nisi replicetur, quod imò cã iusta subesse debet, puta patris prodigalitas,ne dilapidet dotem,& filia maneat indotata,alias non. Sed si hoc esset uerum,requireretur consensus et post lit.cont.& ideo cogita.Posset et dici,vt alii sentiunt,quod illud iō sit,quiã pater est tanq pcurator filiæ,in actione de dote.l.non solum.ff.de procu. Vnde succedat conclusio,q debet semp ante lit.cont.posse reuocari.l.ante.l.post litē ff.de procu.Sed respondebo rursum,assumptū esse falsum,taliter ut non possit pater recusari,ut pcurator,in.d.iuribus,& est arg.in.l.si maritus,in.§.legis iuliæ.ff.ad leg.iu.de adul.& ibi Bar.coniuncta.l.fi.C.de cu.fu.cōsiderando,maiorem potestatem habere patrē in filiã q in dominum habeat pcurator,& pinguius ius,ut in simili de tutore & prælato,dixi in.l.imperium,in 4.gradu mixti supra eo.post Abb.in.c.licet heli,in 2 colum.de simo[illegible] Vltimo dici posset [illegible] & adhuc secundum alios, quod non probet opi. glo. quoniam consensus filiæ requireretur; quando pater ageret, seu dotem peteret.d.l.2.d.§.i.ff.solu.mat. Ideo ante lit.cont.ut.poterit pœnitere, quia non dicitur agere, sed agere uelle l.amplius non petitur ff.rem rat.hab. & male,conflindi, hoc ipsum uidetur per tex.in.l.abesse,& in.l.qui mittuntur.ff.ex quib.ca.ma. Videtur nobis esse debere satis,pro defensione glo. quod tex.ille fundetur in contestatione litis quæ erat principalis dubitatio in hac lege,unde cum ibi dicatur,filiam posse ante lit.con.pœnitere,post autem non habemus intentum, iudicium do.terminato formatum esse, ita ut ab eo iudicii cessit,in quem semel consensum est,discedere

di nullo modo posſit. Et ex alio etiam oſtendi poteſt, quod per lit. cont. aditi dicatur, quia ſumus in conuentione expreſſa, & multo magis cum ex tacita etiam adeatur .l. 2.de iudi.Cogitate.

Additio.

Quicquid dictum fuerit ſupra nouisſime opi. Gul. ſuſtineri poſſe, tanquam ueriorem, arbitramur, quòd immo per ſolam compatitionem iudex dicatur aditus, inq; eum facta prorogatio, & hoc ſolum, quia citatione tantum, iuriſdictio quoq; perpetuatur, ab eaq; iudicium incipit, formatumq; eſt à lit. cont.ut ſupra, & probatur ad propoſitum, in clem.2.ut lit.pen. & in.§.fi. inſti.de pœ. tem. lit. & in.l.amplius non petitum (ſingula ſingulis referendo) ff.rem rat.hab.

Nec ob. quod in prorogatione requiritur utriuſq; conſenſus, quia uerum eſt, ſed dico quod adfuit in caſu huius legis, conuentionis tempore, & ſufficit. Non etiam, quod petendo libelli copiam, in iudicem conſentire non uidetur, quia uerum eſt, quando conuentio non præceſſiſſet, ut diximus, & limitabitur deciſio.l.non uidetur.ff. de iudi.quomodo tollitur etiam, quod datur ſibi tempus ad deliberandum, alias niſi conuentio præceſſiſſet, lex iſta fuiſſet de indubitabili, cōtra tex.in.l.quod labeo.ff.de car. edic. Imò ſuperflua, cum hoc idem ſtatutum fuiſſet in authen.offeratur, de lit.cont. & male .§. quibus, in.l. conſti.Co.

Non deniq; & ultimo, tex.in.d.§.eo autem tempore, quia poteſt dici, ſpeciale eſſe eo caſu, quòd filia conſentiat, cum pater agit de dote .l. 2. §. uoluntatem, ff.ſolu. mat. ſed ante lit. cont. non agit, ſed uult agere.d. l. amplius non petitum.ff.rem rat.hab.hic haud conſiderabile, quicquid dixerimus ſupra ergo. Vel ex alio, propter dotem .l.aſſiduis.C.qui po.in pig.ha.l.l.ff.ſolu. mat. Vel quia lex ita declarauerit ulterius

procedendo, quemadmodum in ſimili reſpondet Barto.hic in.l.titia, in.§.imperator, ad fi. ff. de lega. 2. Et iſta diſputationis gratia dicta ſint, quibus facile alia etiam multa adducta ſupra tolli poſſent, non tamen ut à communibus opi.recedere intendamus.

Glo.fi. modo opponit, & tripliciter ſoluit: quàm reaſſumit Barto. & ex tribus ſolu. ultimam tenet, ut per
15 eum, cum quo tranſeunt † omnes communiter hic, & in.c.primo de iudi. per illum text. & quidem optimis rationibus.

Sed tu aduerte, illam non ſubſiſtere, quod illud ideo ſit in .l. ſi quis in conſcribendo .C. de pac. quia agatur ibi de remouendo iure quod competebat parti, hic autem de iuriſdictione proroganda, quæ cum publici iuris ſit, efficit ut conſenſus priuatorum non ſufficiat .l.ius publicum.ff. de pac. l.priuatorum .C. de iu. om. iudi. Ex quo contrarium uerius uidetur, quod immo priuati potius ſit, ut tradit Pet. de Ancha. in conſil. 192. incip. in auxilium, in 2. colum. ubi de huius legis materia etiam multa. Et minus, ut dicebant Docto. quod ibi conſenſus fuerit per confeſſionem præſtitus, poſt Bald. in .l.ſi pater.C. ne ſta. def. aliiſq; rationibus, quas non ſcribo, quoniam text.ille ſe ſuper confeſſione non fundat, ſed ſuper regula, quod quilibet poteſt renuntiare fauori ſuo, & eſt uerum, & ad hoc quotidie allegatur. Illa igitur probabilior uideri ceteris, ut id eſſe dicamus, quia cum facilius quid conſeruetur in eſſe, quàm de nouo inducatur.l.cum quis .§. ſi quis pro reo ubi glo.not.ff.de ſol. facilius etiam renuntiatio ualebit quam hic, & non habebit locum pœnitentia.

Sed poſſet dici quod prorogare non eſt de nouo inducere l. ſed ſi manente q. ff.de præca.alias priuatorum conſenſus etiam iuriſdictionem tribueret il. priuatorum C.de iu.om. iudi. Reſponde

breuiter, quòd imò est de nouo inducere, respectu iurisdictionis, & de qua in d.l. si quis in conscribendo, impropriè saltem, & largo sumpto uocabulo.

Quarta etiam posset tradi, quod fauorabile sit in casu .d. legis, quoniam unaquæq; res de facili reuertitur ad suam pristinam naturam .l. si unus .§. pactus ff. de pac. c. statutum de præb. in 6. ita ut inde etiam pœnitentiæ non sit locus, hic uero odiosum, quia de iurisdictione auferenda agitur, argu. in.c.i. de rescrip. in 6. ergo nec mirum, si pœnitentia admittitur usq; ad lit. cont. Cogita, & pro exemplo glo. insuper adde, bene facere tex. in authen. habita. C. ne fil. pro pa. in cæteris bene locuta est, igitur dictu ut in ea. Extra gl. mō dubitat Bar. q̄d releuent ista pacta, quæ quotidie in instrumentis ponuntur, ꝙ quis possit ubiq; aliquē conuenire, & respondet ut per eum.

Ex cuius dictis collige, quod si istud
16 fiat simplici pacto nō releuat † per istum text. dum admittit pænitentiam ante lit. cont. & potest inferri, quod senserit primam rationem, quod hic pacto nudo fuerit facta conuentio de prorogandà iurisdictione. iudicis incompetentis. Item (vt ipse met dicit) quod secus erit, si fiat per stipulationem, non vt p̄cise compellatur coram iudice incō petenti comparere, si recusauerit, sed ad pœnā uel ad interesse conueniri. l. diem proferre, in fi. ff. de arbi. & non ab re, q̄a in obligationibus facti hoc ipsum est regulare l. si quis ab alio. §. fi. ff. de re iud. l. stipulationes non diuiduntur. ff. de uer, ob.

Et hic potes notare, quod compulsio tribus modis fit primo, manu militari. l. qui restituere. ff. de rei uēd. secundo, pœna uel interesse ut in isto casu, & in. d. l. diē proferre & in. l. i. ff. si quis insdi. non obt. & si iuretur in litē contra dolosum .l. à possidentibus. C. de rei uend.

Sed contra utrunq; dictum, instari potest, contra primum, quia certum est, quando quis uult, & promittit ubiq; posse conueniri, uidetur uelle etiam & promittere vbiq; soluere. l. unum. ff. si cet. pet. tradit Barto. in. l. quod si ephesi, in fi. prin. ff. de eo quod cer. lo. ex quo ibidem ēt contraxisse uidetur. l. contraxisse. ff. de ac. & ob. not. Bar. in loco pallega. sed si promisisset vbiq; soluere, posset proculdubio ad id compelli, ut in locis præallega. nec incertitudo uitiaret. l. titium & meuium. §. i. ff. de adm. tu. & ut infra statim, ergo &c. Vlterius uidetur, quod imò releuet, quia potest agi actione de dolo ex non obseruantia promissorum. l. eleganter. §. seruus pactionis. ff. de do.

Contra secundum facit generalitas legis nostræ, quæ debet intelligi tam respectu stipulationis, quam pacti nudi, ut semper pœnitentiæ sit locus, ante lit. cont. uulga. l. de precio. de publicia. l. i. §. generaliter. ff. de lega. præstan. eoq; magis quia tex. in. d. l. diem proferre, non uidetur probare, cum loquatur in arbitro, nos autem in contractibus.

Ab opi. Bar. tamen in utroq; dicto recedendum non puto, stantibus maxime dictis in progressu legis.

Nec ob. primum quia id uerum esset, promissione aliter facta, quàm nudo pacto, uerum præsupponimus nos pactū nudum, quod actionem non producit l. iurisgentium. §. sed cū nulla. ff. de pac. ergo.

Et si replicaretur, quod producit saltem exceptionem, respondendum est, ut diximus in rationibus text. Vel nec istud uerum esse, cum longe differant, ut per Barto. infra ad fi. uer. & sic aduertas.

Non ob. secundum, quia non procedit generaliter, & præsertim quia non solum interesse agentis in casu isto considerabile est, uerum etiam iudicis, quod non est in contrario. d. §. seruus pactionis, & ideo non ab re, si ibi agi potest, hic autem non. Vel dic aliter quod hic est promissio simplex, quæ promittentem non obligat s inq;

inq: hoc se fundat Bar.in.d.§.seruus pa
ctionis autem dolose uersatus erat ser-
uus dando expromissorem domino, ut
ipse manumitteretur, & in se obligatio
nem susciperet, quo casu si manumis-
sus hoc nolit facere, agit dominus con-
tra expromissorem si sit soluendo; sin
autem contra libertum actione de dolo
& sic termini sunt diuersi, nec officit
huic conclusioni.

Non ob.quo ad 2.generalitas legis no
stræ obiecta, quia istud quoq: fallaciam
hēt nec admittendū, ex quo stipulatio ē
contractus solēnis, & firmus; qui paris
actionē, pactum aūt nudum, infirmum
debile, & inefficax, ea p.p non inconue
nit, ut p alias leges distinguatur. l. ut gra
datim. §. et si lege. ff. de mu. & ho. & subī
de ēt declaretur poenitentiā eo casu dū
taxat locū habere, non isto cum stipula
tione (ut diximus) cōuentio & p̄missio
uallata fit, nec officit rursū, q tex. in. d. l.
diē pferre, loquatur in arbitrio, nos aūt
in contractibus, qa arbitrium, saltē lar-
ge, transactio q̄dā dicitur, & contractus
auth. si uero contigerit. C. de iudi. & in
corpore unde sumitur, tradit Bar. i. l. nō
utiq; in. §. fi. ff. de eo q cer. lo. & iō seruus
se cōpromittendo in aliquē, tanq̄ in ar-
bitrum obligat dominum de peculio,
sicuti contrahendo, secundū Bal. in. l. li-
cet in. §. si seruus, in prin. ff. de pecu. Vel
& aliter, q cum arbitria sint redacta ad
instar iudiciorum. l. i. ff. eo. nosq; simus
in iudiciis, obstare non uidebitur tamet
si loquatur in arbitro. Hodie tamen qō
non hēt dubitationē, nec distinctio Bar.
necessaria, qa nullū est instrumentū qđ
stipulationē non hēat. Sed qđ si promis
sisset quis soluere in quolibet loco † vbi
17 placuerit actori, an teneatur idē Bar. dicit
q non, motus qa in dubio dēt intelligi
dummō reus non extrahatur de domi
cilio. l. meuia, in. §. fi. ff. de an. leg. & alus vt.
p eum, & quia expressio eorum, q̄ tacite
insunt, nihil operatur. l. 3. ff. de leg. i. l. nō
recte. C. de fideiu. & ita quoq; bonus viri
arbitrabitur. i. iudex, cuius uoluntati, re
gulate hoc ipsū semp relinqui dēt, & in
dicat verbum placuerit. l. thais. §. sorore

ff. de fideicō. lib. Verum contra, quia uer
ba in contractibus, debent semp intel-
ligi cum misterio aliquid operandi. l. si
quando de leg. i. c. si papa, de priui. in 6.
tradit Bal. in rub. de contrahen. emp. sed
sine istis extrahi non poterat: ergo ipsis
appositis extrahetur necessario, ne fru-
stra adiecta uideantur. l. hæc stipulatio
§. diuus ff. ut leg. no. ca. §. quibus in. i. cō
sti. Co. Secūdo, qa in quocūq; loco pla-
cuerit creditori destinata uidetur solu-
tio: ergo in quocunq; loco ēt poterit cō
ueniri debitor. Tertio, qa quando dictū
est p̄mitto tibi soluere in quolibet loco
perinde ē ac si dictum fuisset ubicunq;
tibi placuerit: sed hoc casu ubicunq; cō
uentio fieri poterit. l. lucius. ff. depo. l. ti
tium & meuium. §. i. ff. de admi. tu. rōne
ut infra ergo. Tu ab opi. Bar. non recede
Nec ob. i. quia uerum est q̄ do. possunt
aliquid operari & absurdum non resul-
taret: ergo secus, quando nihil operari
possunt, & absurdū resultat. l. fi. §. in cō-
putatione. C. de iu. del. Vel dic regulam
esse uerā, dummō operētur secundum
nām actus super quo apponuntur. l. si
stipulatus. ff. de usu. l. dāni. §. stipulatio
ff. de dā. inf. at natura actus est, ut supra
q extra domicilium non extrahatur, er
go, & ita formaliter respondet Alex. in
consi. 21. incip. uiso compromisso, in 3.
col. in 5. uol. & est ultra arg. in. l. hæredes
mei, in. §. cū ita. ff. ad treb. uel dic, q ap-
posita ad maiorem declarationem sint
l. si quis. C. ad ter. l. i. §. q̄uis. ff. de uen. in-
spi. l. non solent. l. q̄ dubitationis tollen
dæ gratia. ff. de reg. iu. Non ob. 2. quia fal
laciam habet, nā bene fateor, quod rō-
ne destinatæ solutionis poterit conue-
niri: sed dum dicitur ergo ubicunq; hoc
nego. Non ob. 3. quia nec ipsum subsi-
stit, considerando, bene uerum esse, con
uentionem fieri posse; ut debitor ubi-
cunq; inuentus fuerit, conueniatur, ut
infra dicemus pariter, & sic in casu cla-
ro; sed non in dubio, quando promis-
sio facta est de soluendo in quolibet lo-
co, esto quod sit perinde ac si dictum
fuisset, ubicunq; placuerit actori. l. con-
tinuus. §. cum ita. ff. de uerb. ob.

Additio

Additio.

Quicqd tamen dictũ sit, si contrariũ tenere uelles, posses rationabiliter, & hoc (ut dicebatur) quia uerba in promissione apposita, debent aliquid operari, probaturq; nouissime per bo. text. in fi. ff. si cer. pet. ubi si ex promissione Titii agatur, non liberatur Seius, ad hoc ut promissio aliquid operetur, & per text. in. l. hanc legem. ff. de contrahen. emp. ubi uerba si quid facti in uenditione apposita pariter debent aliquid operari: ergo & hic necessario.

Nec ob. tex. in. d. l. meuia, & similes quia nulla promissio ibi est in consideratione parte eius quod soluere debebat, ut hic igitur nec mirum, si bonus uir arbitrabitur illo casu uoluntatem testantis, isto autem non.

Non quod expressio eorum quæ tacite inerant, nihil debeat operari, quia uerum est, quando facta eo modo quo inerant reperitur, ut in. d. iuribus not, sed hic facta est aliter. l. ita relictum. §. illi si uolet. ff. de lega. i. ergo, uel dic quod facta sit eo animo, ut aliquid operarentur. l. in conditionibus primum locum ff. de condl. & de.

Non deniq; & ulti. ponderatio uerbi placuerit, quia id non est generaliter uerum, sed fauore libertatis eo casu inductum, cuius gratia multa etiam sunt contra regulas iuris, hinc inde recepta, ut dixi in tractatu de liberta. fauoribus plene, & probatur in terminis, in. l. generaliter, in. §. si quis seruo. ff. de fideicom. lib. & in simili ita etiam respondet Bar. in. l. inter stipulantem in. §. sacram. nu. 7 ad fi. ff. de uer. ob.

Posset etiam quis promittere se soluturum in quocunq; loco, in quo fuisset inuentus, igitur & hoc casu, quæritur quid iuris. Idem Bar. concludit, quod conueniri poterit pro rei ueritate ubicunq; inueniatur, ex quo ibidem contraxisse uidetur. l. contraxisse. ff. de ac. & ob. l. omnem. ff. de iud. d. l. Titium & meusium, & bene, sumusq; in casu claro, ut supra etiam dictum fuit. Adde tamen q differentia est maxima inter forum contractus, & forum domicilii: ex quo in foro contractus potest quis conueniri cũ quadam modificatione, si ibi inueniatur, sed in foro domicilii, etiam si ibi nõ inueniatur, ut not. in. l. 2. C. de iu. o. iud.

Secundo adde, quod non tamen poterit compelli inuentus in loco pestifero. l. obligatione generali. ff. de pigno. l. de ætate. ff. ad treb. in argu. tamen.

Et eodem modo dici posset si quis inueniretur in transitu, puta nauigaturus l. hæres absens. §. proinde. ff. de iudi.

Contra utrunq; tamen facit, & prius contra primum q habetur in. l. si quis domum in. §. huic. ff. loca. ubi inspicitur quod euenire potest: sed potuit euenire, quod ibi conueniretur: ergo hoc ipsum debuit etiam cogitare, & prospicere, quod maxime prudentis est propriũ sicuti scire præsentia, memoriæ uero præterita tenere, ut inquit glo. in prohe. insti. in prin. in uerbo prouidentia.

Secundo, contra secundum facit gl. in c. Romana, in. §. contrahentes, de fo. cõp. in 6. nec aliud indicat tex. in. d. l. hæres absens, quia loquitur quando quis contrahit cum transeunte, non cum qs promisit soluere in quocunq; loco inuentus fuerit.

A quibus nihilominus Bart. defendi potest, & dici ad primũ, quod non semper uera sit regula illa. l. i. ff. de in lit. iu. l. fistulas. §. frumenta. ff. de contrahen. emp. l. seio. §. medico. ff. de an. le. tradit Bar. in. l. inter stipulantem, in. §. sacram, num. 8. ff. de uerb. ob. & maxime si quæ prospici debuerunt, sunt remota, secundum Bal. in. l. ædẽ in pe. colum. C. loca. uel dic, qđ qualitas rei in. d. §. huic istud ipsum indicabat, hic autem non, & not. in. d. §. sacram.

Ad secundum uero glo. non esse acquiescendum. l. si de interpretatione. ff. de legi. l. i. & utrobiq; per Doct. ff. si cer. pet. nec inductioni. d. l. hæres absens, probantis contrarium, quia generalis ratio in illis uerbis, durissimum est enim & ca ita militat hic, ut ibi, & consequenter extendenda. l. regula. §. & licet. ff. de iu. & fac. igno. l. metum. §. animaduertendum

dum

dum.ff.quod met. cau.coq; magis, & prædicta ampliabuntur, quando casu, puta ui uentorum, uel impetu tempestatis, ibi ubi inuentus est, adnauigasset statim etiam recessurus, ut in simili habetur in.l.Cæsar.ff.de publica.&in d. §.proinde.

Tertio ad propositum adde, quod aliud est promittere ubicunq; posse cōueniri, aliud uero promittere soluendo ubicunq; promittens fuerit inuentus ut statim idem Bar.subiicit. Tu declara primo casu conueniri non posse, ubicunq:, imò nullibi, ut hic. Secundo autem sic, ratione destinatæ solutionis d.l.cōtraxisse.ff.de ac.& ob. &aliis ut supra, ac per Barto. allega.quæ breuitatis gratia, & de industria aliter non refero.

Vltimo dubitatur, quid si promisero soluere ubicunq; in Tuscia † me in-
81 uenerit, an ubicunq: in ea prouintia si me inueneris possis conuenire? Idem Bar.concludit, quod sic, per tex.in.l.hæres absens, in.§.fi.iuncta.l.seq; ff.de iud. & quia non potest esse aliqua incertitudo hoc casu, considerando quamlibet ciuitatem & castrum in.d.loco, posse cogitari, ex quo tollitur inductio secundū eum .l. sed & si quis .§. quæsitum .ff. si quis cau.prima facie his contraria, & bene.

Tu tamen aduerte, quia in hoc uidetur Bar.esse sibi contrarius præsupponendo incertitudine promissionem uitiari, & supra contrarium in illa q.quando est facta promissio soluendi ubicūq; fuerit inuentus: quam perpendit Abb. in.c.i.de iudi.& melius, quia pro hoc ē tex.in.d.l.titium & meuium, & respon de quod non est sibi contrarius, sed paulo ineptius locutus, saluando sic, quod si in casu, de quo supra qui generalis ē; licet quem conuenire in quocunq: loco, multo magis licebit in quocunq: loco Tusciæ, quoniam iste casus minorem dubitationem habet, & clarius etiam ad.d.§.q̄situm, dici posset nōn obstare, quoniam loquitur in prætoriis stipulationibus, quæ æquitate nituntur, ut non decipiatur quis sub generalitate uerborum: nos autem in contractibus prouenientibus à sola partium uoluntate.l.i.§.si conueniat .ff. depo .l. legem .C.de pac. ergo. & ideo nimirum si promissio ualet, ita ut in Tuscia ubicunq; inuentus fuerit soluere teneatur, ibiq: possit conueniri. Et hæc erunt satis, dicendumq: in reliquis, ut per Scriben. quoniam nihil est, quod dubitationem habeat. Die 3. Martij 1532. Paduæ.

MANTVA.

Additio.

Ad intellectum huius legis nota primum, declarari debere, quando alter tātum mutauit opinionem, quoniam si ambo tunc esset de indubitabili .c. i. de regu, iu.l.nihil tam naturale.ff. eo.

Secundo quod in Delphinatu non seruatur, ut testatus est Ill.Doctor, Guido Papa in decisio. suis 77. in prin.

Tertio quod in laicis procedit non clericis, qui non possunt se submittere illorum iudicio, etiam cum sui episcopi cōsensu.c.si diligenti, de foro comp. licet è contra secus .c. lator & ibi Abb. qui filii sint legi.

Quodq: dubium facit primo, uulgatum illud dictum ait prætor pacta seruabo.l.iurisgentium.§. ait prætor .ff. de pac.& Math.20. Amice nō facio tibi iniuriam pacto conuenisti mecum. Imò quod etiam Demō.seruat pacta inquit Barba.in.c.i.num.22.de proba. & Deus ut Deutorono 7.ibi, Deus fortis & fidelis pactum custodiens Bal.pulchre in.l. i.in prin.ff. de pac.Deci. & alii in.d.c.i. Secundo uulgata regu. similiter, quod semel de regu.iu.in 6.uariationis,& inconstantie reprobatio .c. cum in multis de rescrip.in 6.l.fi.C.de fi.instru.

Tertio quia in contractibus innominatis tantum est locus pœnitentiæ .l. si pecuniam.ff.de cond.ob cau.

Quarto quia in iudiciis quasi contrahitur.l.3.§.idem scribit.ff.de pecu. Bart. in.l.i.num.10.C.de lit.con.in contractibus quæ ab initio sunt uolūtatis, fiunt necessitatis ex post facto .l. sicut .C. de actio.& ob.ergo.

Vltimo quia sic ab actu prorogatio-

nis recederetur sine causa,& male.l.2.§. circa.ff.de excep.doli, possetq; uenire quis contra factum suum proprium, & rursum male.l.post mortem.ff.de adop.

Contrarium tamen deciditur, rõ decisionis.ẽ,res integra, simplexq; cõuentio, quæ non arctat partem, quo minus possit opinionem mutare, alias temere & inconsulto uideretur obligatus, nec posse ab ea recedere.l.i.§.si quis simpliciter & ibi per Docto.ff. de uer. ob.

Quo modo limitatur & tollitur primum ac secundum non nihil Ias, quo ad primum in.l.legem.C.de pac.

Non ob.3. quia imò locum habet ẽt ex prædictis, in contractibus nominatis uel dicamus quod pactũ sit contractus innominatus, & sic non obstabit, & ut per gl.in.l.i.ff.de actio.& ob.

Non 4. quia uerum est lite cont.ut p Bar.in.d.l.i.C.de lit.con.uel dicamus q pactum fuerit extraiudiciale.

Non ulti.deniq;, quia causa non desideratur, ex supra dictis, potestq; re integra (ut dixi) permissione legis, uenire cõtra factum proprium, arg.in.l. gracchus C.ad legem iu.de ad.eratq; actus sui natura reuocabilis, argu.in.l.3.in.§.fi.ff.de adi.lega.& in.l.cum precario.ff.de prec.

Finis.

SVMMARIVM.

L.si conuenerit ff.de iu.o.iud.

1 *Arbiter unde dictus, an habeat iurisdictionem, an tribuat, & quare text.iste de pratore loquatur.*
2 *In iudiciis tria tempora spectari solent.*
3 *Quid sit prorogatio.*
4 *Pacto non potest quis se obligare de stando examini alicuius iurisd.non habentis.*
5 *Iudex incompetens dicitur multis modis.*
6 *Casus legis.*
7 *In casu isto penitentia locum habet.*
8 *Quid si in prorogatione de qua hic iuramentũ interuenisset.*
9 *Quid si conuentio stipulatione uallata fuisset.*
10 *Si agatur ad interesse coram quo iudice agi det.*
11 *Cum triplex sit de quo hic intelligetur.*
12 *Quid si prorogatio facta sit præsente iudice nõ acceptante tamen.*
13 *Quando iudex adiri dicatur.* 18
14 *Quid operentur pacta, quæ quotidie ponuntur in instrumẽtis, q quis ubiq; possit conueniri.*
15 *Si promissio facta sit de soluendo in quolibet loco ubi actori placuerit, an releuetur.*
16 *Quid si facta sit de soluendo in quolibet loco in quo promittens fuerit inuentus.*
17 *An duo hæc differre uideantur, quando quis promittit, & uult ubiq; posse conueniri, & quãdo promittit soluere ubicunq; inueniatur.*
18 *Quid si promittat soluere ubicunq; in Thuscia fuerit inuentus.*
19 *Quid si casu reperiatur in loco per transitum. Intellige, quando promisit soluere in quocunq; loco inuentus fuisset ut supra ibidem.*

Lectu.2.

L, SI CONVENERIT. Ad euiden.huiusce not.legis, licet breuis & difficilis, quia Africani, ut in.q.t Bar. in.l.cum quis in prin.ff.de sol.præmitte.

Et primo q cũ arbiter, ab arbitrando dictus, sicuti iudex à iusdicẽdo.c. forma
1 de uer.si.iurisdictionẽ † non habeat, sed quid, qđ est iurisdictionis loco, & notio idest cognitio appellatur.l.ait prætor in prin.ff.de re iudi. eligaturq; à partibus, quæ metu pœnæ, laudo ipsius stare debent.l.diem proferre.§.stari.ff.de pœ.ita vt non cognoscat hac de re, nec admittatur in cã matrimoniali, quoniam pœna non pportionatur matrimonio, qđ liberum esse dẽt.l.titia, in prin.ff.de uer.oba c.gemma, despõ.de clarat But.in.c.i.in a col.de consan.& affi.arg.est nobis, iurisdictionem tribuere nõ posse, quoniam in generatione potestas publica ẽ.l.i.supra eo.& in specie, q̃ expeditur officio iudicis mercenario, priuatã utilitatem respiciens, ut diximus in.d.l.i.& in.l.imperiũ supra eo.& probatur in.l.priuatorũ.C.de iu.o.iud.Qua rõne quoq; dicimus uulgo, q quilibet est moderator & arbiter in re sua, & non iudex.l.in re mãdata.C.man. cuiusmodi ẽt illud tritum qđ iam factũ est sermõe puerbium, certior aure arbiter est oculus, de quo in.§. agnationis, insti.de gradi. Vel lego librũ

sine

fine arbitris. Volo loqui tecum remotis arbitris,& tale quiddam,oīa factum po tius,q̄ ius,denotantia. Imò ꝙ qui arbitrum eligunt,iudicem spernunt,inquit alibi Bal.in.c.cāmq; in 2.col.de elec. subiiciens dispositionem.d.§.stari, esse cōtra oēm nālem æquitatem, quodq; laudum corrigi potest per iudicem in foro canonico, si maxime enorme sit, non per appellationem, sed per simplicem recursum,implorando d.iudicis officiū misericorditer,loco deficientis appellationis.l.arbitro,&ibi nōt.ff.qui sa.cogā. & ad propositum non ab re est, si de prætore tex.iste loquitur,ut infra. Sed ad istud ultimum dictum Bal. aduerte, ne confundatur per text.in.l.duo societatem, in .§. arbitrorum.ff.pro so. dum ibi dicitur, ꝙ imo peti potest reductio ad arbitrium boni uiri, si laudum latū cōtineat iniquitatem. Sol. uerum est in arbitratore, seu amicabili compositore non in arbitro simpliciter à partibus electo,ut ibi per Docto.& in.c. ueniens, ubi Abb.& alij,in.i.col.de iureiu.

Secundo præmitte,tria tempora in iudi-
2 ciis inspici solere †,put ēt in eo tres personæ interueniunt,iudex,actor,& reus c.forus, de uer.si.principium ad ꝓpositum,medium,& finis,principium,à citatione.§.fi.insti.de pœ.te.li.medium,à litis con.l.amplius non petitum.ff. rem ra.ha.finis,à sn̄ia, uel à conclusione in causa,quo tempore perinde est, ac si lata fuisset.l.si rē.§.fi.ff.de euic. tradit Bar. in.l.si mater,in.§.eandem, in fi.ff.de excep. rei iudi. Quæ tempora etiam considerat forte Barto. in .l. i. num. 12. præallega.supra eo.adhoc ut iudicis officium mercenariū dicatur in actione ꝓponenda ante lit.cont.l.edita.C.de edē. in proposita exercenda post .l. i. & toto ti.C.de fruc.& lit.expen.& in exercitata exequenda.l.à diuo Pio.ff.de re iudi. & prædicta,quia à principio licent multa, quæ alias non licerent. Tertio præmitte
3 †prorogationem,q̄ nihil aliud est,quam extensio iurisdictionis,adeo ut non habeat locum in illis, q̄ ea carent.l.i.ff. de iud.arg.l.l.decē.ff.de uer.ob.tradit Abb.

in.c.significasti,in.i.col.de fo. cōp. estq; exēplum in delegatis,& arbitris,de quibus supra.Imò ꝙ nec hēt locū in datione tutelæ,ex quo nō rōne iurisdictionis cōpetit, sed specialis designatiōis factæ à lege.l.muto.§.tutoris datio.ff.de tute. not.glo.& ibi Bal. in.l.ꝓ ꝓ magistratum in prin.ff.de excu.tu.quatuor modis fieri solere,re,tēpore,loco,& persona.c.p. & g.ubi de materia late,de offi.de.&per Bar.in.l.2.in fi.pri.ff.de iudi.Cy.& alios in.l.si qui ex consensu in 2.col.C.de ep. au.de re ad rem est exēplum in.l.de qua re,in.§.i.ff.de iudi.de tēpore ad tēpus, ī d.l.2.de loco ad locū,in.l.q̄ro.ff.de solu. & de ꝑsona ad personā hic,&in.d.l.i.ff. de iudi. Quarto ꝑmitte, ꝙ q̄uis pacto
4 † non posit se obligare quis, destando examini alicuius,iurisdictionē non habentis,ex supra dictis,q̄a priuatorū cōsensus,eam non tribuit,ꝑallega.l.priuatorum.C.de iu.o.iud.pōt tamen,si iurisdictioni ꝑsit.l.i.ff. de iudi. allega. supra pariter.c.significantibus,de offi. de. nec tribui ꝓprie dicetur.l.traditio.ff.de acq. re.do.sed excitari potius,ut in simili dītur in.c.licet in corrigendis, & in.c.graue,de offi.ordi. tetigimus in .l.i. de offi. eius,seu,& melius,prorogari,ut hic.
Quinto & ult.ꝑmitte† ꝙ iudex incōpe-
5 tens dicitur multis modis.Primo si nullā hēat iurisdictionē.c.sup eo,de cri.fal. c.forus de uer.si.non entium.n. non est qualitas.l.eius q̄ in ꝓuincia.ff.si cer. pe. Secundo,si datus sit ad unā rē tantū, & uelit de alia iudicare.c.cū olim, de offi. de.l.i.C.si à nō cōpe.iu.l.de qua re.ff.de iud.Tertio,si partes in eū cōsentiant errore,uel metu.l.si per errorem supra eo. Quarto, si consentiat quis in alienū iudicē scienter,& non posit,ut clericus ī laicū.c.si diligenti,de so.cōp.Quinto & ult.si consentiamus in iudicē,& consensum reuocemus,ut hic, & ut latius per Spe.in ti.de feu.in.§.sequitur in 2.col. Quibus ad euidentiā ꝑmisis (sūmario .n.plana est &non diuiditur)casū in terminis figura breuiter. sic.
6 Ego & tu, in iudicem alienum † qui tamen tribunali præerat, & iurisdictio-

nem habebat consensetamus de litigando coram eo, postea me, aut te, pœnituit quoniam duodecim sunt horæ diei ut se habet iudeorum prouerbium Io: 11.nec semper eiusdē propositi esse possumus,ad dissentiendum planè faciles, &promptí,ut inquit Iuriscon.in.l.item si unus,in.§.fi.ff. de arbi. dubitatum est hic,an hoc idem facere liceat. Et prima facie uidebatur dicendum,ꝙ non, dubitandiq; rōnem faciebat, quia in contractibus innominatis duntaxat,pœnitentiæ est locus, uulga.l.si pecuniam .ff.de condi.ob cau.ergo non hic.l. cum prætor.ff.de iudi.l.fi.ff.de calum. Secundo, rationem dubitandi faciebat,quia in iudiciis quasi contrahitur.l.3.§. idem scribit.ff.de pecu.Bart.in.l.i.nu.10.C.de lit. con.uerum contractus ab initio uoluntarii sunt,ex post facto autem necessarii uulga.l.sicut.C.de ac.& ob. ergo pœnitere non licebit. Et plus inquit ibi Bal. pœnitentiæ locum non esse, ēt ꝙ sint conditionales, nec ante conditionis euentum, nata sit obligatio, uel actio .l. cedere diem.ff.de ver.si.quoniam oritur quoddam ius, qđ ipsos facit irreuocabiles.l.in commodato.§.sicut .ff. commo. Tertio,rōnem dubitandi faciebat, quia hoc ipsum dicere,nihil aliud est,nisi fateri, ab ipso prorogationis actu recedi posse sine cā qđ αλλ.. græce dicitur sicut αλλ..,ꝙ sine rōne non admittendū facile.l.2.§.circa.ff.de excep.doli,& est simile in.l.cum de indebito,in.§.fi.ff. de proba.& in.l.nuda,& ibi Bart.in 2.col.ff.de dona.Posseq; rursum contra factum ꝓprium uenire & uariare, & adhuc male l.post mortem.ff.de adop. & per locum à speciali de uariatione qđ non admittatur,nec liceat circa idem dispositum, probatur in.l.nonnunq̄.ff. de colla. bo. Bald.in.c.publicato num.3.de elec.not. in.l.in causæ ff.de procu.

Sed tamen his, & aliis quæ adduci possent,omissis de industria,rōne breuitatis institutæ,non obstantibus, contrarium deciditur in lege nostra.

Et iure merito, quia nōn dum adito prætore,res integra est, & à lege permissum,ne conuentioni penitus stare compellatur.l. si defunctus .ff. de procu. l. si cum dotem .§. eo aūt tempore, iuncta gl.ff.sol.ma.l.diuus.ff.de in integ.resti.l. is qui se obtulit.ff.de rei uend.l. & quia ff.de iu.o.iud.§.recte,insti.man. Tolle simile,nanq; appellans ante literarū præsentationem pōt appellationi renuntiare etiam altera parte inuita.c. inter posita.§.ille & ibi But.de ap.Mil.in.§. appellatio nu.43. Item duo literas impetrant ad beneficia,si primæ præsententur,secundæ non ualebunt, nisi facta mentione de primis,re integra autem secus q̄ à præsentationi stabitur,& non date, de quo tamen late Abb.in.c. capitulum S. Crucis ubi ego quoq; de rescrip.

Secundo, quia conuentio simplex fuit q̄ cum non producat actionem .l. iurisgentiū.§. igitur cum nuda.ff.de pac.c.i. per locum à speciali,de pac.in 6.non cōpellit pariter dissentiente eidem stare debere.Tertio & ulti.quia si iuramento uallata sit, compelletur, ex quo seruari pōt sine interitu salutis æternæ .c. q̄uis de pac.in 6. quod tamen ab infra dicendis pendet,ergo non regulariter.

Nec ob.tenendo sic,contraria non.i.q̄a ēt in contractibus nominatis,plerunq; pœnitentiæ locus est, re(ut diximus)integra,nec repeto. Vel & 2,dic qđ pactū est contractus,sed innominatus,secundum gl.in.l.i.ff.de ac.& ob.tradit Bal.in l.petens,in 3.col.C.de pac. & Ias.in.l.iurisgentium,in.§.si cum nulla,in 5.ff. eo. ergo nimirum, si pœnitentiæ locus est, & si retorquetur argu. sed infra melior, quoniam est innominatus, sed non correspectiuus ex illis, de quibus in.l.naturalis.ff.de præscrip.uer.Immo quod nec in contractibus innominatis, est locus, si res desiit esse integra.l.si olei,& ibi Salice.C.loca. quodq; conuentio simplex fuit,ut diximus, quod uerbum generalissimum ē.l.i.§.adeo.ff.de pac. pactum generale.l.i.ff.eo. & contractus speciale l.iurisgētium in prin.ff.eo.dicamus igitur,quod hic res erat integra,quocunq; modo loquamur. Non ob.2.quia antecedens uerum est facta litis cont. Bar.in l.i.

l.i.C.de lit.con.nu.18.& 10. uerius cōsequens, sed illatio falsa supra dicta rōne. Non deniq; 3.& ultimum, quia eodem modo tollitur pariter, nec causa desideratur. Imo quod cum sint aliqui actus, causam non desiderantes, ut liberatio, denunciatio, & no.o.nun. deniq; secundum Bar.in.l.denunciasse, in.§.quid ergo.ff.ad legem iuli. de adul. & in .l. tale pactum, in prin.ff. de pac.erit quoq; cōuentio hæc huiusmodi, permissione legis, quæ alias facit actum licitum.l.graochus.C.ad legem iu.de adul. nec officit quod ueniat contra factum proprium, quia actus erat sui natura reuocabilis, ut Bar.declarat in.d.l.post mortem plene Calca.cons.125.col.2.& minus quod uariare non liceat, quia imò permissa ē argu.not.in.l.edita in materia mutationis, supra de eden. & q̄q̄ speciale sit in d.l.non̄nunq̄ extenditur id tamen ex identitate rationis ut alio casu ēt liceat secundum gl.in.l.i.C.de condic. indeb. Abb.in .l. quod uero contra in prin. ff. de legi. hic est casus.

Africanus lib.vi. quæstionum.

SI CONVENERIT, VT ALIVS PRAETOR, QVAM CVIVS IVRISDICTIO ESSET, IVS DICERET; ET PRIVS QVAM ADIRETVR MVTATA VOLVNTAS FVERIT PROCVLDVBIO NEMO COMPELLITVR HVIVSMODI CONVENTIONI STARE.

Noto modo primo ex isto tex. stantibus superius adductis, quod in casu huius
7 iuscæ legis, pœnitentia † locum habet nec pœnitens compelli potest ad obseruantiam conuentionis, ut in eo subiicitur, & nimirum ultra, quia perinde est, ac si prorogatio facta non fuisset, sed si facta non fuisset, absq; dubitatione compelli non posset.l. fi. infra eod. ergo.

Et ideo exceptio iudicis incompetētis, ita hoc casu opponi potest, ut etiam quando prorogatio facta non est, & semper ante lit. contesta. ne alias non opponens, in iudicem consentire uideatur.l.fi.C.de excep.per quem text. opi. relatis, ita etiam inquit Bar.in.l.quidam consulebant, nu.9.de re iudi.

Et ampliat Bal.in.l.si quis filio, in.§. quod si quis .ff.de iniusf.rup.testa. quod etiam amota omni exceptione ex forma statuti, nunquam amota intelligitur exceptio hæc iudicis incompetentis, & est glo. not. in cle.i.de seq.po.& fruc.

Immo dicit idem Bar.in.d.l. quidam consulebant, num.11. quod si simul plures exceptiones opponantur, contra personam actoris contra libellum & iudicem, prius ea opposita dicetur, quæ personam iudicis concernit, & appellatur declinatoria, iuxta glo.in.l. exceptionem.C.de proba.& in.§.appellātur autem, insti.de excep. ad differentiā dilatoriæ & peremptoriæ, de quibus ibi & in.d.l.fi.& nota, ꝙ cum misterio dixi iudicis incompetētis, quia si esset rōne deficientis iurisdictionis, tunc quandocunq; ēt post litem contestatam opponi posset, ex quo à principio semper decernetur opposita.l.fi.C.si à non com.iu. su.ap.l.licet.C.de procu.l. priuatorum, allega.etiam in eunden.C. de iu.o.iud.

Sed quid si in prorogatione ista sim-
8 plici † hac conuentione facta, iuramentum interuenisset, haberet nè locum pœnitentia?

Videretur dicendum in primis, quod non, & hoc idem potissimum, quia (ut in figuratione casus dicebam) ubicūq; iuramentum seruari potest, sine interitu salutis æternæ, semper seruandum est, cum iure canonico, tum etiam ciuili, authen.sacramenta puberum.C.si ad uer.uen.c.cum contingat, de iureiu.c. quamuis de pac.in 6.

Et hac rōne pstitum à minore in genere super quocūq; cōtractu celebrato uel celebrando, & quidē inualido, ratione ætatis, ipsum absq; dubitatione ualidat & cōfirmat, secundū Alex.in.l.si q̄s mihi bona i.§.sed utrū i fi.ff.de acq.hæ. & ꝓbatur in d.auth. sacramēta puberū. Et si interponatur renunciatione facta ab

ab aliquo iuri de futuro pariter, ualet renunciatio, quæ tamen alias à lege reprobatur .l. si ita scriptum .§. si sub conditione. ff. de lega. i. tradit idem Alexan. in .l. ei qui in prin. in 2. colum. ff. de acqui. hære. & mirum est, quod ex ipsius iuramenti obseruantia, damnum iurans patiatur, & nihilominus ad id teneatur, ut per prædicta inquit Pet. de Ancha. in consil. 159. incip. rationes, in 3. col. sed hic serua ri potest, ergo pœnitentiæ locus nõ erit. Secundo suadetur, q̃a (ut dicebã adhuc in p̃dicta figuratione casus) in contractibus innominatis licet pœnitere, re integra. l. si pecuniã. ff. de cõd. ob. ca. & tamẽ si iuratũ sit, secus gl. est ibidẽ not. in uer. q̃a iurasti, per quã ita ẽt inquit Bal. l. c. q̃ in ecclesiarũ, in 5. col. de cõst. inserens ad q. feudatarii, q̃ licet inuito domino possit renunciare feudo, nõ tamẽ poterit, si iuratũ sit, alias fidem falleret, contra tex. in. l. i. ff. de consti. pe. Tertio suadetur, q̃a si de iure canonico, ex simplici cõuentione, oritur actio, nec pœnitentiæ locus ẽ c. i. de pac. i 6. & est cõis opi. cũ non faciat Deus inter simplicẽ loquelã & iuramentũ differentiã. c. iuramenti 32. q. 5. non est rõ, cur ẽt non oriatur, nec pænitentiæ locus sit de iure ciuili, si uinculũ hoc adiiciatur, q̃ semper in actu dẽt aliquid operari, alias titulo de iureiu. nobis opus nõ fuisset. l. si quãdo. ff. de leg. i. c. si Papa, de priui. in 6. Quarto suadetur, quia conuẽtio hæc continet obligationẽ facti, argu. in. l. cõsilio. ff. de cu. fu. in his q̃ sunt facti, succedit obligatio ad interesse. l. si q̃s ab allo. §. fi. ff. de re iud. l. stipulationes non diuiduntur, uer. celsus. ff. de uer. ob. & tamen si iuramentũ interueniat, obligatus p̃cise ad factũ tenetur, secundũ Bal. & Sali. in. l. unica, in 11. col. C. de sen. q̃ pro eo. tradit Feli. in. c. ad nostrã, in 5. de iureiu. & ibi ante eum Abb. in prin. q̃ p̃mittẽs soluere, & iurans, cõpensationẽ obiicere non põt, q̃ ficta solutio dicitur. l. si peculiũ. §. i. ff. de statu lib. & in p̃missione de retrouendendo, ita quoq; Moder. Bono. tenuerunt, ubi & nos multa, in. l. 2. C. de pac. inter empt. & uen. ergo. Quinto, & ult. suadetur, q̃a iuramentũ hẽt uim sententiæ, & lit. con. patet, quia sicuti sñtiã non tollit nãlem obligationẽ. l. iulianus ff. de condi. inde. eã nec tollit iuramentũ l. 2. & ibi Bar. in 2. col. ff. de iureiu. sed q̃a nõ est gnãle hoc in oĩ iuramento, dic aliter, p̃bari, quia sicuti ex sñtia oritur actio ita oritur ex iuramento, & quidẽ perpetuo, ut idem Bar. inquit in. l. nã postea in .§. si is qui, & in. §. iusiurandũ. ff. eo. & q̃a deniq; paratã utrunq: executionẽ hẽt. l. sed & si possessori. §. si cum de hæreditate & ibi idem Bar. in prin. ff. eo. sed ad p̃positũ, si facta esset lit. cõ. uel sñtia lata, pœnitentiæ locus non esset, ut p̃batũ est supra, ergo nec quando iuratum est.

Tamen contrariũ uidetur uerius, q̃ imò iuramento non obstante, possit consensus reuocari, habeatq; absq; dubio locũ pœnitentia. Et hoc idem quoq: ex pluribus, & primo quia iuramentũ, non dẽt esse uinculum iniquitatis, c. non est obligatoriũ. de reg. iu. in 6. c. inter cœtera 22. q. 4. ex quo ad hoc non est institutum, ut utrobiq: legitur, & hĩc dicimus ẽt, q̃ dẽt habere tres comites. c. aiaduertendum 22. q. 2. ueritatem, iudicium, & iustitiam & uocatur iuramentum cautionale, ueritasq; est intẽtionis, iudicium discretionis, & iustitia impletionis ut per Bal. in statu. in. §. iuramentum nu. 6. Verum iniquitas & iniustitia maxima est, quod cõpellatur quis respondere cotam iudice non suo, l. apertissimi. C. de iudi. sentit Cy. in. l. si qui ex consensu in 3. col. C. de epis. au. ergo.

Et facit in simili, ac secundo loco, quod dicunt Doct. Bart. & omnes in. l. pactum quod dotali. C. de pac. quod pactum de quo ibi, à filia factum patri, seu à patre filiæ, & iuramento uallatum, de æqualiter succedendo cum fratre, in bonis eiusdem patris, non ualet, quamuis iuramẽtum sine interitu salutis æternæ possit seruari.

Tertio facit, quia si pati modo quis testamentum facit, & iuret non contrauenire, poterit iuramento non obstante aliud testamentum condere, nec erit periurus & derogabitur primo iurato. l. si quis in prin. testamenti, & ibi not. Bar.

nu.

14.ff.de leg.3.

Quarto facit, quia iudex et promittit delinquenti liberationē, si delictū confiteatur, & iuramento ꝑmissionem confirmat, & tamen non tenetur ipsam seruare.c.in malis de reg.iu.in 6.tradit Bar. in.l. si quis ꝑ eo.ff. de fideiu.& Paris de pu.in trac.syndica.fo.III.in ver.& aduertendū est, in.i,col.

Quinto & ult.quia iuramentum debet ut pote accessorium, regulari secūdum nām actus super quo interponitur.l.nō dubiū.C.de non nu. pe.c.accessorium; de regu.iu.in 6.sed actus iste, sui natura reuocabilis est ante litem contestatam.

Nihilominus his non ob.à i.opi.quæ cōis est, recedendum nō puto, ex supra dictis, quibus satis efficaciter probata videtur, respondendo ad primū contrariū breuiter, ꝙ antecedens uerum est, consequēs aūt falsum, ex quo ita actum erat inter partes, adeo ut iniquitas dici non possit, nec iuramentum ob hoc iniquitatis uinculum; huiusmodi.n.esset, quādo quis iuraret, patrem, vel matrem, aut fratrē interficere, filios expellere, & similia facere, de quibus in locis ad idem allega.d.c.non est obligatorium de regu. iu.in 6.& d.c.inter cætera 22.q.4

Considerando et, ꝙ simpliciter recusetur iudex, quia suus non sit, quoniam admitti aliàs facile posset, si superuenisset cā suspicionis sufficiens, iuramento non obstante posse recusari.d.l. apertissimi, cum not.ibidem.C.de iud.c.quod suspecti 3.q.5. Et plus, ꝙ cum iniquitas huiusmodi, tolerabilis sit plerunq; & non improbata à lege.l. prospexit.ff. q & à quib.licetq; uidere in statuto.ꝙ pater teneatur soluere condemnationem pro filio, ut not.in rub.C.de decre. dec. lib.x.&in.l.si qua pœna.ff.de his q sunt sui vel ali.iu.& ꝑ Bal.in.l.seruū quoq; in .§.publice in.i.col.ff.de ꝑcu. tolerabilis erit hoc quoq: casu, dato ꝙ iniquitas sit, nec uinculū (ut dixi) iniquitatis iuramētū. Vnde ī lege Deutro. quoq; dicebatur si te, iuramēto cōstrinxisti, uerbū tuū irritū non facias. Non ob.2. quia contra bonos mores erat, ꝙ patri posset per pactum eo casu auferri libera testādi facultas.l.i.C.de sacrosanc.ec.l.nō usq; adeo.ff.si quis à pa.sue.ma.l.4.ff. de adi. lega. & plus ꝙ ex eo inducebatur uotum captandæ mortis, & adhuc male.c. ne captando, de con.præben.in 6.not. in.l.fi. C.de pac.& in.l. stipulatio hoc mō conceptа.ff.de uer.ob.& ideo nimirum si iuramento non firmatur. Imò ꝙ nec per statutum idipsum fieri posset, patet, q̄a extat in aliquibus locis, & in specie hic, ꝙ extantibus masculis, fœminæ nō succedant patri aut matri, nec ex testamento, nec ab intestato, & tamen certum est si instituātur à patre, ꝙ non ꝑpea excluduntur, quoniam verisimiliter auferre sibi liberam testamenti factionem non videtur uoluisse, & intelligitur alias, ut liberorum & aliorum descendentium appellatione, non veniant, quemadmodū dixi ego ibi post Areti.late.Ergo multo minus pacto q̄uis iurato, ad propositū haud considerabile, in casu nostro.

Non ob.3.eadem responsione ferè tollēdum, id quoq; inductum fuisse, quia nemo pōt sibi ipsi legem imponere, à qua recedere non liceat.d.l. si quis in principio testamenti, taliter ut iuramentum, sicut pactum, sit contra bonos mores & consequenter nec isto casu hac ratione seruandum.l.non dubium.C. de legi.l.si quis inquilinos.§.fi.ff.de lega.i.& quia aut alteri iurat, aut sibi, si alteri, adhuc non valet, ex quo aufertur libera testandi facultas.d.l.stipulatio hoc modo concepta.ff.de uerbo.ob.& ut etiam latius proxime, & quia uerba contraxerunt non pertinent ad ius testandi.l.verba contraxerunt.ff.de uer.si. si sibi, multominus.l. pe. ff. de arbit. l. si fratres .§. idem respondet.ff.pro so.& hinc dici solet ꝙ imperatiuus caret prima persona.

Non ob. quartum quia ibi etiam erat contra utilitatem publicam interpositum, seu super promissione, quæ reipub. ipsiusq; utilitati aduersabatur .l. ita uulneratus .ff. ad legem aqui. c. ut fame, de sen. excommu. hic autem non: ergo nimirum si uno casu seruandum est, alio autem non. Imò si quis

inter-

Interficiat hominem, & ad ecclesiam fugiat, petatq; iudicem assecuretur, & iuret, licet iuramentum uideatur temerarium; quod tamen capitaliter puniri potest, assecuratione non obstante. §. neq; autem homicidas, in authen. de mandatis princi. aliqua Feli. in. c. afferte mihi gladium in prin. de præsump. Barb. in. c. sedes col. 3. de rescrip. post Vber. de Bobio, in l. si pro fure. ff. de cond. fur. & Io. And. in addi. Spe. in rub. de fur.

Non ob. quintũ, & ult. qa respõdendũ ẽ ut late dixi in. i. lect. & pro nunc, quod licet actus reuocabilis sit, per iuramentum tamẽ irreuocabilis efficitur, nouissime considerando, deliberate iurasse, præsumptione iuris. l. error. C. de iu. & fac. igno. c. ex rescripto, & utrobiq; not. de iureiu. dixi ego in authen. sacramenta puberum. C. si aduer. uen. neq; facit tex. in. d. l. non dubium. C. de legi. quia actus ibi erat nullus, nec per iuramentum poterat conualidari, hic autem ualebat, ergo. Et minus text. in. d. l. fi. C. de non nu. pe. qa multifariam alias respõdimus, nec hic repetimus cum hac sol. pro nunc transeuntes, id esse, quia iuramentum conditionem tacitam continebat, si pecunia solueretur, ut ibi etiã glo. declarat; & bene. hic autem nulla conditio inest, quoniam conuentio simpliciter facta fuerat, & iurisdictio iudicis protogata, ergo nec mirum, si iuramentum seruandum est.

Vel & secundo, quia ibi omnino exceptio obiici potuisset, tam et si iuratũ non fuisset: ergo etiam quod iurauerit debitor, non tollit tamen iuramentum quominus obiiciatur, argu. in. l. hæc stipulatio, in. §. diuus. ff. ut lega. no. ca. hic autem pœnitentia locum habuisset, nisi iuratum fuisset, ut supra ostensum ẽ, ergo postquam iuratum est, secus, debetq; iuramentum seruari.

Vel tertio & ultimo dicamus, quod generalis propositio d. l. fi. ex interpretũ deductione in materia iuramenti, non semper sit uera, quia si iuretur in contractu emphyteotico, semelq; desistat emphyteota à solutione pensionis solita biennio aut triennio non expectato, uti natura contractus est, cadit statim à iure suo, teste Bal. in. c. querelam. de iureiu. & ita transeundum est, quamuis contrarium etiam facile posit sustineri ut in. i. lectu.

Additio.

Est uerum, quod aliqui hic articulũ disputantes, ad primum pro communi dicunt, quod cum in casu isto pænitentia permittatur, iuramẽtum eam excludere non uidetur, per tex. in. d. l. fi. C. de non nume. pe.

Responde, quod immo excludit, & est id de quo disputamus, non obstante inductione. d. l. fi. cui satis superq; responsum est, nec repeto.

Secundo dicunt, quod iuramentum non est interpositum super pœnitentia remouenda.

Responde, conuentionem pœnitentiam continere uirtualiter à lege concessam, ergo cum primum iuratur, iuramentum super pœnitentia interpositum uidebitur, ut infra.

Tertio dicunt, quod non impedit reuocationem actus, cum huiusmodi sit reuocabilis scilicet sui natura.

Responde, reuocabilẽ esse etiam in authen. sacramenta puberum, C. si adver. uen. & similibus, & tamen reuocationem impedit, ut ibi.

Dicunt etiam ad tertium (secundum enim alias nõ deducitur) quod multos alios effectus operari potest, de quibus in. c. fi. de so. com. in 6.

Responde, uerum esse, sed non ut negetur operatio etiam in actu præsenti, de quo agitur, ut in simili inquit Bal. in rub. C. de contrahen. emp. in 9. q.

Dicunt etiam ad quartum quod pleriq; tenuerunt contrarium.

Responde, ueriorem esse opi. tenentium quod præcise sit obligatus ad factum, nec ab ea magis communi est recedendum.

Secundo dicunt, quod licet tollatur obligatio, non tamen tollitur pœnitentia.

Responde, ut supra quod immo tol

litur

litur, quia unum pendet ab alio .l. quamuis. ff. de præca.

Dicunt & ultimo, ad quintum, quod non est eadem ratio, ex quo lit. con. respicit factum coram iudice.

Responde, uerum esse, & subinde dic, quod etiam protogatio, iudicem respicit, eiusq; iurisdictionem, ergo sicuti lit. con. tollitur pœnitentia, ita etiam tolletur iuramento, eoq; magis, quia imo lit. cont. respicit etiam partes, quæ quasi contrahere tunc dicuntur .l. 3. §. idem scribit. ff. de pecu. tradit Bar. in. l. i. in. i. colum. C. de lit. con. ergo tolletur iuramento pœnitentia omnimodo ut dicebam, sicuti lit. con.

Secundo dicunt, quod cum text. iste loquatur de simplici conuentione, extendi non debet ad lit. con.

Responde supra dicta ratione, quod immo extendi debet d. §. idem scribit.

Tertio dicunt, quod not. in. d. §. si is qui, loquuntur de iuramento fauorabili iuranti, quod male extendi ad istud potest, ex quo esset sibi præiudiciale.

Responde, generalem rationem dictum ampliare .l. regu. §. & licet. ff. de iu. & fac. igno. quoniam lit. cont. etiã foret sibi ꝑiudicialis, & tamen tollit pœnitentiam, ergo & iuramentum, & hæc sufficiant.

Verum & secundo dubitatur adhuc,
9 quid si conuentio stipulatione uallata fuisset † haberet nè locum pœnitentia?

Bart. hic, dum quærit, quid releuent pacta, quæ quotidie in instrumentis apponuntur, quod quis possit ubiq; aliquẽ conuenire, tenuisse uidetur ꝙ non. Motus, q᷑a esto quod præcise cogi promittens non possit, tenebitur tamen ad interesse, quia non seruat promissa, casus est in simili tamen, in iudicem proferre, in. §. fi. ff. de arbi. ubi compromissum stipulatione uallatum, absq; adiectione pœnæ, efficit ut promittens teneatur ad interesse, si sententiæ non paruerit, & hoc idem quando pœna in compromisso non est adiecta, quoniam tunc secus, ut ibi & in. l. §. statí ea. l. & ideo cum misterio dicit ad pœnam agi, intellige si adiecta sit, vel ad interesse, si non fuerit adiecta, nec sibi uult aliud tex. in. d. §. fi. in uerbo illo incerti, quoniam interesse huiusmodi est, per iudicem tamen certificandum .l. fi. ff. de preto. sti. l. in stipulatione. ff. rem ratam ha. §. curare, insti. de ac. Et nota, quod necessitas hæc causatiua appellatur, ut in simili in. l. i. & ibi glo. magna, in prin. C. ut nemo inui. age. co. & in. l. fi. ff. de separatio. tradit Bar. in. l. inter stipulantẽ, in. §. si stichum, in prin. ff. de ver. ob. & in l. si filio, in. §. fi. in fi. ff. sol. ma. & Por. pulchre in. §. posthumi ad fi. insti. de exhereda. lib.

Quod & secundo etiam suadetur, quia nisi sic diceremus, iam non differret actus simplicis conuentionis, ab actu stipulatione uallato, haud dicendum, ex quo certum est primo casu actionem non oriri, secundo autem sic l. iurisgentium. §. igitur cum nuda. §. q. nimmo. ff. de pac. l. petens. C. eo. & ita in simili arguit gl. in. l. transigere. C. de trãsac. & in. d. l. iurisgentium, in. §. si paciscar. ff. de pac. Imo I. Con. in. l. 3. ibi cur non in milite diuersum. ff. de mil. testa. Tertio suadetur, q᷑a, vt de iuramento diximus ꝓxime, & not. in. c. ex rescripto, de iureiu. quando ꝓmissio stipulatione uallata est, deliberate ꝓmittens ꝓmisisse uidetur, ergo non dẽt posse eũ pœnitere, tolle simile, q᷑a hinc uidemus, ꝙ ex sola libelli porrectione in iudicio, non fit litis cõtestatio, sed ex porrectione & ꝓpositione contentorũ in eo, & respõsione inde secuta, ut inquit Abb. in. c. i. in. 2. col. de lit. con. & optimum est, quia in iudicio quasi contrahimus, vt dicebã heri, licet ad aliud .l. 3. §. idẽ scribit. ff. de pecu. l. i. & ibi Bar. in. 2. col. C. de lit. con. & ꝑ ꝑea stipulatio à firmitate dicta, appellataq; est, q᷑a ueteres stipulatũ firmũ uocabant, forte à stipite descendens, & legitur insti. de uer. ob. in prin. & hoc est ꝙ dicebat Cy. in. l. si ex ꝑcio, in prin. C. si cer. pet. ꝙ stipulatio maiorẽ hẽt uim, q̄ alius actus, ita ut i ea ius uersetur, in pactis aũt factum .l. si unus. §. pactus. ff. de pac. licetq; uidere ex cõsensu. l. i. §. adeo

ff.de pac.ex uerbis.l.i.ff.de uer.ob.& ex pactium præsentia,quæ omnia in ea requiruntur,ut in.d.l.i.not.

Quarto suadetur quia adhuc, ut dicebam proxime, in contractibus innominatis habet locum pœnitentia.l.si pecuniā.ff.de cond.ob cau.& tamē si stipulatio in eis apponatur,secus,&est in terminis.l.q̄uis, & ibi Bal.C.de transac.

Quinto & ult.probatur,nam ex contractu permutationis non oritur actio, nisi implemento secuto ex parte ipsius agentis.l.naturalis.§.i.ff.de p̄scrip.uer. tradit Bar.in.l.i.num.7.in fi.C.de pac. & Bal.in.l.in bonæ fidei,in 2.col.C.eo. & tamen statim eam producit, si stipulatione uallata fuerit.l.ex placito.C.de re.permu.ergo & in casu nostro,ita confirmabitur promissio & conuentio partium simplex, ut nullo mō possit esse pœnitentiæ locus,& ita cōiter tenetur.

Nihilominus contrarium ex aliquibus etiam demonstrari potest quod sensit originaliter Cy.in.l.si qui ex consensu in 3.q.C.de epis.audi.

Et primo quia regulare est,neminem teneri,si id faciat, quod à lege permissum est.l.gracchus,uulga.C.ad legem iull.de adul.l.fi.ff.quod quisq; iu.in tantum, ut hac ratione possit etiam quis cum aliena iactura locupletari, & est exemplum in usucapione, & tradit idē Cy.in.l.iubemus,in.i.colu.C.de sacrosanc.ec. sed pœnitentia permissa est in casu nostro,ergo nec ad pœnam nec ad interesse pœnitens tenebitur.

Secundo demonstratur,quia si interuentu stipulationis ageretur ad interesse,idem esset etiam dicendum in pacto in quo agitur ad interesse pariter,si non seruetur.l.& eleganter.§.seruus pactionis.ff.de dolo,& tamen non agitur, haberq; locum pœnitentia ut hic, ergo & pari modo interuentu stipulationis.

Tertio demonstratur, quia facilius tollitur ius speciale,q̄ cōe.l.eius militis §.si militia missus.ff.de mili.testa. & tamē stipulatio interposita super actione funeraria, eius naturam non mutat,q̄ est priuilegiata.l.2.§.parui.ff.de priui,

cre.ergo multominus simplicis conuentionis naturam in casu præsenti, ergo pœnitentiæ erit locus.

Quarto demonstratur,quia motiua ratio huiusce legis est, quia si lis contestata non fuerit res integra dicetur,quæ pœnitentiam admittit, ergo uel conuentio fuerit simplex, uel stipulatione uallata,arg.in.l.metum,in.§.animaduertēdum.ff.quod met.cau.& in.l.regula i.§. & licet.ff.de iu.& fac.igno.

Quinto & ult. quia non minus in actu debet operari iuramentū, q̄ stipulatio, ex quo uinculum est fortius data paritate terminorum.c.ad nostram, de iure iu.& tamen uel in actu interpositū sit,uel non,idem tamen actus est,sem.p l.fi.C.de non nu.pe.allega.in præcedenti articulo:ergo & multo magis idem dicemus in casu nostro.

Attamen à cōi opi. non est recedendum,& dicendum breuiter ad primum ut tenentes hanc partem dicunt, & bene,q antecedens uerum sit,& procedat in simplici conuentione, sed non si stipulatione uallata sit, nec ab ipsis dissentio,quia sol.realis uidetur.

Igitur ad 2.responderi potest,id uerū esse,ut adhuc prædicti dicunt, in dāno extrinseco,& irregulari,nō regulariter, alias hoc mō pacta oīa deberent seruari, auditu absurdissimum, & declarat late Ias.ubi dicit rex.illum esse not.ne dum hic,uerum etiam in.l.iurisgētium,in.§. si cum nulla,in 8.limitatione.ff.de pac.

Tamen ista sol.confunditur per reg. tritam,q ex pacto nudo nō oritur actio l.iurisgentiū.§.igitur cū nuda.ff.de pac.

Et dici aliter pōt, q non loquitur in pacto nudo sed in contractu innominato, do ut facias ex quo actio oritur de dolo ad interesse,si postq̄ feci pro parte mea cessas tu dare quod debebas.l.naturalis.§.qđ si faciam.ff.de p̄scrip.uer.

Non ob tertium quia uerum est, & de natura stipulationis, ut non plus teneatur promittens, q̄ fit obligatus.l.5.§.cōuentionales.ff.de uer.ob.l.si legati serui.ff.de leg.i.l.si stipulatus.ff.de usu. sed ut bene efficacius obligetur.ad.l.ex

placito

placito.C. de re.permu.ergo hoc stante (& arg.retorquebitur)nec hic pœnitentiæ erit locus.

Non ob.4. quia ex his sublatum est, bene uerũ fore, quod re integra admittatur pœnitentia, sed non si promissio uallata fuerit stipulatione, quoniam re integra admittitur etiam, ut dicebã supra in contractibus innominatis .d.l. si pecuniam.ff.de con.ob cau. & tamen si stipulatione uallati fuerint,secus,nec re peto.Et formaliter ad arg. quod generalis ratio restringitur ad terminos super quibus posita est, ne sequatur absurdũ, qđ stipulatio nihil operetur ut per Soci.in.l.gallus in.§.& quid si tantum col. 2.ff. de lib. & posthu. l. nam absurdum ff.de bo.lib.

Non ob. quintum & ult.quia nec id negari potest,nam non æque conueniebat,ut promittens teneretur, nõ numerata sibi pecunia,cuius spe se debitorẽ constituerat,hic autem sic,quod ꝓmittens seruaret ꝓmissa .l.i.l. iurisgentium .§.ait prætor.ff.de pac.&nihilominus re integra admittitur pœnitentia à lege, ergo non si promissio stipulatione sit uallata, quia dato uno inconuenienti, non debet dari maius.l. quod uero contra.ff.de legi.cum uulga.

Retenta igitur hac opi. quod agatur ad interesse,& erit tertia dubitatio,si cõ
10 uentio non seruetur,stipulatione uallata,coram quo iudice petetur?

Videretur dicendum prima facie,peti debere coram iu dice suo,& hoc idem quia qualitas quæ dispositionẽ respicit, si in una apposita sit, non uidetur repetita in alia,etiam ꝗ accessorie ueniat ad præcedentem.l.si ita stipulatus .§. grisogonus,& ibi Bar.ff.de uerbo.ob. exemplumq; est,ut ibi dicitur,&hic referunt scriben.articulum disputantes, in eo ꝗ aliquid sibi dari stipulatus est in loco à contractu remoto, & pœnam, si datum id non fuisset, ut non uideatur locus, etiam quo ad pœnam repetitus, & nimirum ultra eos, quia diuersa esse uidentur, & diuersum effectum parientia, patet quia stipulatio respicit iudicis prorogationem,& confirmationem simplicis conuentionis, interesse uero quia promittens eam non seruauit, quo fit ut nec mirum sit si repetita qualitas non uideatur .l.si maritus .C.de donа.int.ui.& ux.& in simili declarat Bal. in.l.i.in prin.C.de di.rescrip.

Nihilominus contrarium tenetur communiter, quia prorogatio facta ui detur etiam in accessoriis .c. dilecti, & ibi Abb.in qninto not.de so.comp. tradit Bar.in.l.qui loco certo.ff. de condic. inde.& est arg.in.l.contraxisse .ff. de ac. & ob.& ut per Docto.larius. Et ultra facit etiam tex.in.l.si ut proponitur .ff.de fideiusso. ubi qualitas loci apposita in principali dispositione , intelligitur quoq; repetita in fideiussoria, quæ illi accedit.

Et ita breuiter tenendum est, quia tex.in.d.c.dilecti, cauillari non potest.

Nec ob.contrarium,quia forte, ut dicunt Docto. ex his non est uerum, à quibus non dissentio. Et minus ratio per me adducta,quia diuersa etiam esse uidentur damna , sine interesse, & iustæ, ac moderatæ expensæ, à pecunia principaliter debita,in casu.d.c. dilecti, & tamen peti possunt in loco celebrati contractus,& ideo non est in hoc aliter insistendum.

Additio.

Vel articulum susius reformantes, sic dicamus, quod coram iudice prorogationis , intetesse posfit peti absq; dubio.

Et primo quia est casus clarus in .d. c.dilecti,de so,comp. inductus ut supra & ut per Abba.ibi,in 2.colum.& quamuis damni mentionem fecerit, nihil est tamen, quia interesse est estimatio damni .l.unica & ibi not.C. de sen. quæ pro eo.

Secundo, uidetur casus in .l. si ut proponitur.ff.de fideiusso. ubi debitor promisit pecuniam sibi mutuo datam, soluere in Italia, dicit tex.quod fideiussor,siue mandator (is enim ad fideiussoris differentiam,obligationem principalis

palis præcedit,ut not. in rub.ff. de fideiusso.) simili modo quoq; contraxisse uidebitur Bar.in.l.si ita stipulatus in .§. grisogonus num.4.ff.de uer. ob.

Tertio,quia cum recusans promiserit per stipulationem comparere coram iudice,quamuis incompetenti, in loco ubi est,contraxisse uidetur, ergo ratione contractus,ibidem etiam poterit cõueniri ad interesse, quod contractui cõiunctum connexumq; est.l.contraxisse ff.de ac.& ob.Abb.in.d.c.dilecti.

Quarto ad idem facit, quod inquit Bar.in.l.qui loco certo.ff.de condic. inde.ubi qui errore soluit indebitum, illud etiam ubi solutum est repetit.

Quinto, quia exceptio non numeratæ pecuniæ, quæ tendit ad impugnationem contractus mutui,in eo loco in quo contractum est, obiici potest.l.in contractibus.§.in omni,& ibi Bal.C.de non nu.pecu.nec aliud dici potest,cum maxime interesse (ut dixi)idem cum ipso facto reputetur,secundum Bart. in.l. stipulationes non diuiduntur,in 8.q.ff. de uer.ob.nu.40.41.42.

Tamen contrarium ex aliquibus etiã suaderi potest.

Et primo quia qualitas, quæ dispositionem respicit,si in una apposita sit, in alia repetita non uidetur, casus est not. in.l.si ita quis,in prin.ff.de uerb.ob. ubi quis promisit mihi x.qua die ea petiero & eorum usuras, in dies xxx. dubitatũ est,an usuræ ex die stipulationis debeãtur,respondet Iuriscon.quod sic,quia illa qualitas,qua die petieris, non censetur repetita,& idem dicitur in.l.qui fundum.ff.de contrahen.emp. nam uendidisti mihi fundum,hoc adiecto,ut metiretur, & ibi uenditori renuntiarem intra dies xxx.vt precium refunderes,quãtominus inuentus fuisset, quod si non fecero intra d.tempus, id à te consequi non possum,alias sic, & multo quidem tempore post,si dicatur simpliciter,metiri debere intra xxx.dies,quoniam qualitas illa renunciationis intra dies xxx. repetita non uidetur,& per d.iura ita etiam tradit Bat.in.l.si ita stipulatus in.§.

Grisogonus,nu.4.ff.de uer.ob.

Secundo probatur, quia (ut inquit Alex.& Imo.in.d.§.Grisogonus,in ult. char.à Docto.etiam hic relati)si quis stipulatus fuerit aliquid sibi dari in loco remoto à contractu, & si non daretur, pœnam, utiq; locus in pœna non uidebitur repetitus,ergo nec interesse hic,ꝙ etiam quãdoq; pœna appellatur.l. quædam in prin.l.si quis ex argentariis.§.ex hoc edicto.ff..de eden.

Tertio,quia quæ diuersa sunt, & diuersum effectum respicientia,non possunt comprehendi sub una eademq; determinatione argu.in.l.papinianus exuli.ff.de mino.& in.l.si maritus.C.de do. int.ui.& uxo.tradit Bald.in.l.i.C. de diuer.rescrip.sed stipulatio & interesse,diuersa sunt, diuersumq; effectum respiciunt,ut ostensum est supra nec repeto ergo.

Quarto,quia habemus,quod quando maior æquitas ẽ in accessorio,quam in principali,illud non regulatur secundum naturam istius.l. intelligere.C. de lui.pi. immo quod par efficit ut utrũq; per se consideretur, sed hic est maior æquitas parte promittentis, recusantis comparere coram iudice incompetenti cum ad suum reuertatur,uel saltim par argu.in c.statutum,de præben.in 6.&in l.si unus in.§.pactus.ff.de pac.ergo non petetur interesse coram iudice cuius iurisdictio prorogata fuit.

Quinto & ultimo, quia fieri non debet,quod factum non releuar, uel parũ releuat.l.hæc stipulatio.§.diuus.ff.ut lega.no.ca. sed hic non releuatur agens, uel parum releuatur, agere plus coram iudice incompetenti, quam proprio, dummodo interesse consequatur, ex quo reus promissa non seruauit,ergo.

Articulus certe ualde dubius uidetur, & si opi. prima communis sit, efficacesq; rationes hinc inde,&forte possetultima hæc sustineri, tollendo contraria,quod loquantur quando quis soluere promisit,non coram iudice incompetenti respondere,ut hic,sentitq; in d. c.dilecti, Cardi.Zaba.ad fi. Sed tamen quia

quia tex. ipse loquitur in eo, qui & respondere & soluere promisit certo loco firmatq; ibidem etiam ad expensas, & interesse agi posse, si non respondeatur, aut soluatur, & quia diuersitatis ratio inter unum & alium casum assignari facile non potest, teneo una cum aliis cõmunem ex supra dictis.

Considerando etiam, quod interesse connexũ est, & dependens à causa principali, ne dum accessorium, quodq; nõ aliud dici potest, nisi quod prorogatio quoq; in eo facta uideatur l. quæ religiosis. ff. de rei uen. c. translato, de consti. l. quamuis. ff. de præca.

Et ideo bene obligatio naturalis, sola, per pactum tolli potest. l. stichum. §. naturalis. ff. de solu. sed non ciuilis & naturalis, quia sunt connexæ, & non potest tolli una, quin tollatur alia, ut not. in l. si unus, in. §. pactus. ff. de pac.

Et in capitulis dependentibus & cõnexis, quod unum adhuc sine alio stare haud possit, in simili habetur in. l. etiã in. §. i. ff. de mino. & in. l. quod si uno, in prin. ff. de in di. adiec. tradit Bar. in. l. si q̃s aliam, in fi. ff. de solu.

Dicitq; ad propositum idem Bart. in extrauagan. ad reprimen. in uer. summarie, quod sicut in causa principali proceditur summarie, ita procedirur in depẽdentibus ab ipsa.

Nec ob. adducta in contrarium, non primum, quia non est generale, ut hic, & ad tex. breuiter in. d. l. si ita quis, dici potest, quod cum uerba illa, qua die petiero, non inducant conditionem, sed admonitionem quandam, quæ inerat tacite ex natura cõtractus, non mirum est, si nõ cẽsentur repetita, longe alienũ à casu nostro, simileq; est in. l. muto, in. §. tutoris datio. ff. de tu re. & ita etiam tolli potest inductio. d. l. qui fundum, ꝙ illud ideo sit in contractu emptionis, & uenditionis, quia subest quid, quòd tibi uenditori potest imputari, cur. d. tempus non apposueris in renuntiatione. l. ueteribus. ff. de pac. & ne etiam mei emptoris iactura, locuples fias. l. nam hoc natura. ff. de condic. iudẽ. c. locupletari,

de regu. iu. in 6. & istud est, quod dicebat alibi Bald. in. c. i. in. §. triginta, de pa. con. in usib. feu. quod tempus adiectũ alicui determinabili, illud solum determinat, & non aliud, ad cuius determinationem non est appositum.

Non ob. secundum quia posset, ut hic per Docto. responderi, non esse uerum, quia qualitas adiecta in principali dispositione, censetur in qualibet cohærentia eiusdem repetita. l. titius. C. de ope. lib. sed quia id est de quo disputamus, respondeo ego aliter, non esse uerum & confundi signanter per tex. in. d. c. dilecti, de fo. comp. loquentem tamen in expensis & interesse, sed nihil est, qa (ut dixi) etiam pœna interesse appellatur. l. quædam in prin. ibi metu pœnæ l. si quis ex argentariis. §. ex hoc edicto ꝑ allega. ff. de eden. Vel & aliter, ut per eos hic.

Non ob. tertium quia stant ista simul quod diuersa sint, diuersumq; habeant effectum, & tamen prorogatio facta sit super ipso interesse, sicut super cã principali. d. c. dilecti, do tibi simile optimũ Dominus & seruus sunt diuersi, diuersasq; habent operationes, patet ad sensum, & tamen unus dependet ab alio, seruus scilicet à domino, & ea de re priuilegium scholaribus concessum, extẽditur etiam ad famulos. l. cum præcario secunda & ibi Ange. ff. de præca. Vel dic quod si dependet, & accessorium est atq; cohærens, non potest dici penitus diuersum. d. l. quæ religiosis, de rei uen. Vel & ultimo, quod non secundum inductionem supra dictam stipulatio, & interesse consideratur, sed prorogatio facta super causa principali, an uideatur facta super interesse, quod est ipsius accessorium.

Non ob. quartum, quia nec id dicam uerum generaliter, quoniam eadem æquitas est considerabilis etiam in casu d. c. dilecti, & tamen petitur interesse coram iudice incompetẽti, cuius tamẽ iurisdictio fuerit prorogata, imo quod nec æquitas est, quod ad proprium iudicem reuertatur, conuentione stante, stipula-

pulatione uallata, ut in regula quod se-
mel de regu.iu.in 6.& in.l.sicut, cum si-
milibus.C.de ac.& ob.& propterea nō
deber per se interesse considerari, ut pe
tatur coram alio iudice, quam coram
eo, cuius iurisdictio fuerat prorogata,
nec ad istum casum extendi dispositio
d.l.intelligere, quam egregie declarat
alias Cy.in.l.eos,in.i.colum.C.de usu.
Et plus quod argu.non facit ad proposi
tum,cum interesse,ut accessorium, ac
dependens,consideremus,& non æqui
tatem aliquam promittentis.

Non ob.quintum & ultimum, quia
antecedens uerum est, consequens au-
tem falsum,ex quo debet intelligi quæ-
stio,casu quo agens releuetur, idq; sibi
magis expediat.

Sed & quarta æ quinta erit dubita-
tio,cum triplex sit interesse, commune
conuentum,& singulare, ut nor.in.l.v-
nica.C.de sen.quæ pro eo, de quo intel
11 ligetur hic† & cum difficulter probari
possit,ut dicitur in.l.fi.ff.de præto.stu.&
in.§.non solum,insti.de uerbo.ob. quo
modo iustificabitur? Sine disputatio-
ne responderi potest ad primum, non
de conuento intelligi, quia tunc id so-
lum peteretur.l.i.§.si conueniat.ff.de-
po.l.legem.C.de pac.non etiam de sin-
gulari,quoniam nō sumus in casu neq;
in re aliqua loquimur, in qua affectio
possit considerari, ut nor. in.d.l.unica,
& in.l.nummis.ff.de in lit.iu. de cōmu-
ni igitur intelligendum est, quod est cō
mune precium rei, seu damnum,quod
agentis,cuius respectu semper conside
randum est,secundum Bar.in.d.l.unica
num.10.contingere potuit,ex pœniten
tia promittentis.

Quodq; probatur, quo ad secundū
quamuis difficulter, non per iuramen
tum,nisi in casu ubi quis dolose, & uio
lenter damnificatus esset, in odium de
linquentis.l. si quando.C. unde ui. sed
per testes deponentes quod cuiusq; in-
terfuisset tanti communiter,promitten
tem in loco iudicis cuius iurisdictio e-
rat prorogata, non comparuisse, & id
quidem etiam per suam subtilitatem di
ligenter inquirere iudex debebit.d.l. u-
nica.C.de sen.quæ pro eo.& not.quoq;
in.d.c.dilecti,& hoc est forte quod dici-
tur actione incerti peti debere, quodq;
incertum est, per iudicem tamen certifi
candum,in.l.diem proferre,in.§.fi.ff.de
arbit.allega.etiam supra loco suo, & in
§.curare,insti.de actio. Vel distingue,ꝙ
interesse uerisimiliter non magnum es-
se possit, aut sic, ut hoc casu sicut dixi-
mus,probetur per testes alias autem iu
ramento.l. thesaurus.ff.ad exhi. tradit
Bar.in.l.qui bona fide,in.§.si alieno, in
prin.& in 3.col.ff.de damno insec.

Sexto dubitatur, quid si prorogatio
12 facta sit præsente iudice† non tamen ac
ceptante, quoniam alias admittunt om
nes, pœnitentiæ locum non esse, iure
ex acceptatione sibi iam quæsito,& be-
ne,est q; arg.in.l.fi.ff.de pac.& in l.id qđ
nostrum.ff.de regu.iu. & in .l.si constan
te,in.§.maritum.ff.solu.ma.

Et breuiter concludunt Docto.com
muniter idem,quod quamuis non acce
ptauerit,dum tamen facta sit in præsen
tia ipsius, pœnitentiæ locum non esse.

Moti & primo per tex. nostrum, ac
considerantes prorogationem hanc in
absentia iudicis factam fuisse, quod uer
ba illa indicant, priusquam adiretur iu
dex. Ergo si eo casu pœnitentia lo-
cum habet,a contrario secus, si ipso p̄-
sente facta sit, quamuis expresse non ac
ceptante,quod maxime sumi debet hic
ex quo absurdum non resultat.l.2.C.
de condi.inser.

Secundo,quia factum ī iudicio, uim
stipulationis expresse habere uidetur.l.
cum ostendimus.§.fi.ff.de fideiu. tu.

Confirmo,quia solutio facta minori
præsente iudice, efficitur beneficium
restitutionis in integ.cesset, secundum
Bar.in.l.cum minor,in fi.prin.ff.rem ra.
ha.ratione de qua in.l.i.C. de prædi.cu.
lib.x.

Et quia oblatio facta præsente iudi-
ce, non minus operatur,quam facta ex
tra iudicium,& consignatio simul, uel
apud amicum, uel in ædem sacram, ut
in simili dicitur in.l.si quæ sunt cautio-

nes

nes.ff. fa. hær. & ad propositum tradit idem Bar.in.l.si rem alienam, in.§.fi.ff. de pigno.ac.

Et quia deniq; non ualet renunciatio facta iuri de futuro .l. si ita scriptum §.si sub conditione.ff.de lega.i.&tamen facta præsente iudice,ac in iudicio,susti netur.l.i.& ibi idem Bar.in.i.colum. C. de pac. Sed si stipulatione uallata fuisset conuentio,ut conclusum fuit supra non haberet locum pœnitentia,ergo.

Et hinc uideamus,ac ad idem,quod in facto iudiciali, cogitur quis præcise aliquid facere,alias non .l.sed hæ .§. defendere.ff. de procu. l. si quis ab alio .§. fi.ff.de re iudi.& fuit uerbum Bal.in.l.si traditio in.i.col.C.de ac.emp.& Barto. in.d.l.cum minor in prin.

Tertio probatur,quia si consensus tacitus sufficit ad prorogationem inducendam,ita ut irreuocabilis sit,l. sed & si susceperit.ff. de iudi. quanto magis hoc idem efficere debet expressus cum præsentia iudicis,& dictũ tex.inducit Bart. hic, in glo. 2.quando iudex aditus dicatur.

Quarto,quia facta huiusmodi prorogatione,iudice præsente, eidem partes se subiecisse uidentur: ergo in eas & aduersus eas iusdicet absq; dubio,l.est receptum supra eo. & si hoc idem in maiori iudice procedit, si minori se subiiciat,multo magis procedit in priuatis, & in præsenti casu,ac in iurisdictionem prorogantibus.

Quinto & ultimo,uidetur casus, in c.i.de iudi.ubi pars interrogata præsente iudice, an uellet se defendere, si responderit,quod sic,non potest amplius pœnitere, & ibi illum tex.adhuc not. omnes.

Verum nec contraria opi. est absq; ratione.

Et primo nam certum est quod iudicis præsentia necessaria non est ad prorogationem inducendam l. 2.§. i. ff.de iudi.ergo si interuenerit,nihil operabitur, quominus pœnitentia locum habeat.l.siue apud acta, & ibi per Docto. C.de transac.&est arg.in.l.non recte.C. de fideiu.& in.l.3.ff.de lega.i.& ut dicebam heri in .l. si ita quis, in prin. ff.de uerb.ob.& in.l.muto,in.§.tutoris datio ff.de tute.

Secundo probatur, quia conuentio hæc inter partes facta,etiam quod præsente iudice facta sit,est super iudicio futuro,uerum ab actu iudicii futuri,antequam lis contestetur, recedi potest .l. si quis libellos.C.de ap.ubi appellanti, licet à prima appellatione recedere,& ad secundam transire,&illum tex.ad idem inducit Ro.ubi alia plura,in consil. 41. incip.in præsenti consultatione, in.i.colum. & mirabilis est in ratione sui ibi, ne iustæ pœnitudinis humanitas amputetur.

Tertio considera, quod pœnitentia locum habet,priusquam iudex adeatur ut hic, & sic inductio supra facta retorquebitur, uerum aditus non dicitur etiam quod in ipsius præsentia conuentio facta sit,ut dicam infra ergo.

Quarto facit, quia à ratione dictum debet regulari, quæ ipsum in suam naturam conuertit,ut inquit Bal.in.l.con uenticulam,in 5.col.C.de ep.& cle. sed ratio qua pœnitentia permissa est,quoniam ante lit. con. res dicitur integra , ita militat conuentione facta iudice p̄sente,sicuti facta simpliciter: ergo pœnitentia admittetur utroq; casu.

Quinto & ultimo,quia si pœnitentia non admitteretur, affectaretq; hoc ipsum iudex, partibus se suspectum redderet, argu. in.l.& qui data .ff. ex quib. cau.maio.& in.l.qui iurato,& ibi Ias.in 2.colum.ff.qui sa.co.iudex suspectus recusari potest, quia durum est coram eo litigare.l.apertissimi.C.de iudi.c. quod suspecti 3.q.5.ergo.

Et hæc opi.uerior uidetur,&æquior considerando amplius, si pœnitentia non est admissa à lege , facta prorogatione præsente iudice, ipsoq; acceptante ut supra & ut dicebam omnes admittunt, necessariò concludendum est,secus si facta sit ipso præsente,non tamen acceptante, argu.in.l.cum prætor .ff. de iudi.

Et

Et maxime quia etiam alibi præsente iudice bo. po. agnoscitur hodie.l.fi. C. qui admi. qualiscunq; fuerit, & tamen ex eo nullum ius ipsi acquiritur, alias à decretali non differret, quæ sic olim appellabatur.l.i.§.decretalis.ff. de suc.edic.

Et ad idem, quod sententia præsente iudice recitatur, & quod nulla est tamen, quia oportet, q ore proprio legatur.l.2. C.de sen.ex pe.te.

Et quod si actus præsente domino expediatur per procuratorem, procuratorio nomine expediri dicetur.l. si procuratori præsentis.ff.de uer. ob.

Et ultimo loco, quod esto quod præsente iudice facta sit, cum eo tamen nihil est actum, ut ius sibi acquisitum dicatur.l.i.§.si iusserim.ff. de acqui. po.

Nec ob.contraria, quia ad primum dici potest, uerba illa aliud indicare, nō quod in præsentia iudicis facta fuerit prorogatio, sed in absentia, & post prorogationem, præsente iudice, uoluntas mutata, quæ responsio iudicio meo nō tollit argu. quia si ut dicebatur & bene, in absentia protogatio facta est, & licet pænitere, uoluntatemq; mutare, etiam iudice præsente, non debet à contrario licere facta prorogatione eo præsente, & sic arg. militat adhuc.

Sol. igitur uera est, si dixeris tu, argu. à contrario sumi non debere, ne resultet absurdum d.l.2. C.de condi.inser. absurdum autem resultaret, si pœnitentiæ locus non esset, ut ex multis ostendimus, ergo, & sic inductio à nobis facta, non est uera.

Non ob. secundum quia stant ista simul, q facta sit præsente iudice, & tamen in iudicio facta non dicatur, vt not. in.l. siue apud acta. C.de transac. Vel & melius respondeamus, non esse generaliter uerum, ex quo non solum iudicij calor in.d.l.cum ostendimus, uerumetiā pupilli fauor erat in consideratione, ut declarat Alex.in.l.si apud in.i.colum.in fi.C.de transac. Vel & ultimo, quod actus iudiciarius dici non potest, cum non dum sit facta lit.cont.l.amplius nō petitum.ff.rem ra.ha.

Non ob. tertiū quia respondent Docto.hic, istam partem tenentes, & bene, argu. fallaciam habere, ex quo consensu tacito, res desiit esse integra, expresso uero non.

Adde, nec mirum fore, quod plus operetur tacitum, quàm expressum, ultra dicta per Abba.etiam in.c.dilecti, in 3.not.de so. comp. quia uidemus quod repudiatio tacita, efficacior est expressa, à filio facta, quandoquidem primo modo præiudicet patri.l.i.C. qui admi. secundo autem non.l.is qui hæres.§ fi.ff. de acqui.hæ.& est communis opi.ut ibi diximus late. Ad idem, expresse iuramētum cal. per pactum remitti non potest l.2.§.sed quia ueremur.C. de iu.cal.taci te autem sic.c.i.& ibi not.de iu.cal. Nec secus in dolo futuro dicimus.l. si unus §.illud.ff.de pac.

Non ob. quartum quia non est uerū si consensum reuocauerint. Vel dic, q illi se subiecisse uiderentur, si iudex prorogationem acceptasset, secundum tamen communem, & non aliter, immo quod iuri sibi competenti nunquam uidentur renuntiasse, antequam iudex arg deatur.l. sicut.§. non uidetur.ff. quib. mo.pi.uel hypo.sol.

Non ob. quintum & ultimum, quia non loquitur in pacto de prorogandaiurisdictione, sed de ea non declinanda ut hic testantur scribēn. & rursum bene, quod ego efficacius probo, q si in pacto de prorogāda iurisdictione loqueretur, stante decisione huius lex legis (sic enim iura iuribus sunt concordanda, & non inducenda discordia inter unum & aliud ex cum expediat, de elec.in 6.l. i.C.de inoffi. dot.) pugnarent inuicem, nec possent à contrarietate saluari. Vel dicamus, quod cum ibi de delicto graui ageretur, interrogareturq; à synodo, & causa quidem dirimendarum litium, no esse mirum, si pœnitentia locum non habet & ita est breuiter tenendum.

Septimo & ultimo (cætera enim difficultatem non habent, quæ tamen alias à nobis etiam tacta fuerunt, consul

to in præsentiarum omittenda, ut simus breues) dubitatur quando iudex
13 †adiri dicatur, quod super glo. 2.Bart. & alii hic examinasse uidentur (glo. enim .i.nihil habet, uoluit solum dicere quod uerbum quam cuius esset iurisdictio, tollit contrarium .l. si quis in conscribendo .C.de pac.ut infra, uel quod uerbum conuenit, tollit contrarium si stipulatione prorogatio uallata fuisset, ut supra ostensum est, in 2. dubitatione satis, & latius declarant Docto.) & tandem concludunt, quod aditus dicetur, opponendo exceptiones dilatorias, ante litem contestatam, quamuis hanc iudicis incompetentis omittat, & erit ampliatio ad dicta supra quod non solum res desinat esse integra per lit. contesta.uerum etiam hoc modo, si dilatoriæ exceptiones opponantur, nec amplius sit pœnitentiæ locus, nec ad omissam exceptionem possit opponẽs reuerti & est opi.communis.

Et probatur primo quia immediate, quod oppositæ sunt, uidetur uelle opponens, quod iudex super ipsis pronũciet, ergo & in eum consensisse.l. sed & si susceperit.ff. de iudi. & ideo consiliũ est, ut inquit Bal.alibi, in.l.exceptionẽ in 2.colum.C. de proba. quod prius illa, tu non es iudex, seu iudicis incompetentis, opponatur & præcedat exceptionem falsi procuratoris, ratione prædicta, & not.etiam in.l.1.ff.de excep. vel quod simul cum aliis opponatur, quia non refert quo ordine hoc idem fiat, cũ a iure ordinentur, argumen. in.l. talem in prin.& ibi not.ff. de hær. insti. tradit Bar.in.l.quidam cõsulebant.ff.de re iudi.incidenterq; supra etiã meminimus.

Et ferè ad idem uidetur casus in.l.cũ papinianus, ad fi.C.de sen.& inr.o.iud. ubi iudex quamuis incompetẽs, per reconuentionem efficitur competẽs, nec exceptio incompetentiæ obiici poterit ex quo agens semel in eum consensit, & hoc est qđ dicebat Abb.in.c.at si clerici, in 7.colum.de iudi. ꝙ reconuentio ampliat iurisdictionẽ, si detur defectus in ea, respectu personæ, non causæ quia tunc.d.l.cessaret ratio, & declarat Bart. in authen.& consequenter, eo.ti.& pondera, ꝙ in.d.l.cum papinianus, mentio lit.cont.facta non est, ut aduertit idem Abb.in.c.i.in 4.col.de mutu.pe. Imò ꝙ non solum iurisdictio ordinarii amplia tur per reconuentionem, sed etiam delegati, eodem teste, ibidem in 9.

Tertio facit tex. in.l.si quis.C. de testi. ubi si quis testes semel approbatos in uno iudicio, uoluerit in alio improbare, non auditur, nisi ex causa de nouo superueniente reici debeãt, alias qs etiam sibi ipsi contrarius foret admittendus, non dicendum de iure.l.si ab arbitro.ff.qui sa.co.tradit Bal.in.l.i. in pe. col.C.de fur.ergo nec in casu nostro opponẽs iudicem recusabit, quem semel approbauit, taliter ut aditus omnino dicatur.

Quarto facit tex.in.c.inter monasterium, de re iudi. ubi exceptio suspicionis sine causa, quæ ante lit.contesta. opponi debuit, omissa est, aliæq; oppositæ, dubitatur an possit amplius opponi dicit tex.ꝙ non, ex quo illi uidetur renunciasse, & in iudicem consensisse, & bene.l. fi. C. de excep. & fusius tradit Bal.citatus etiam supra in.d.l. exceptionem.C.de proba. ergo & idem pari mõ in casu nostro erit dicendum, cum non possit diuersitatis ratio assignari.

Quinto & ult.facit, quia dilatoriæ exceptiones & perẽptoriæ, realiter differre uidentur.§.appellantur aũt, insti. de excep.& not.in.d.l.exceptionem, & in d.l. fi. mõ habemus ꝙ in peremptoriis una proposita, puta 2.quæ primo ꝓpo. ni debebat, nõ ꝓpterea alia.i.prima amitti tur.l.ꝑ litẽ, ubi gl.not.ff.de excu.tu.ergo in dilatoriis secus, quoniã alias non differrent, & sensisse uidetur Bal. in.l. si quæramus, in.i.col.ff.de testa.

Nihilominus his non obstantibus, contrarium etiam facile suaderi potest, quod immo aditus dicatur duntaxat à litis contestationis tempore, quodq; ante dictum tempus semper opponi possit declinatoria iudicis incompetentis, & sit locus pœnitentiæ.

Et hoc idē quoq; probatur primo q̄a negari non potest, quod non sit parti terminus præfixus ad dilatorias opponendas, usq; ad lit.con.d.§.appellantur autem.d.l.fi.c.pastoralis, de excep. cum similibus, exceptio iudicis incompetentis huiusmodi est.d.l.exceptionem, ergo opponi poterit, quia non dum aditus iudex dicitur .c.indultum, de regu. iu.in 6.argu. in .l. si quis libellos. C. de ap.heri, licet ad aliud, allega.

Secundo, quia esto quod opponens consentiat in iudicem, quo ad exceptiones oppositas, non tamen consentit, quo ad causam principalem, quia nihil habent commune.l.naturaliter.§. nihil commune.ff. de aeq. po. nec de una ad aliam potest inferri, ut pote diuersa penitus & separata, l.papinianus exuli.ff. de mi.ergo nihil est quod obstet, quominus iudicem, ut diximus, nondum aditum recuset.

Tertio, facit quia nemo ita supinus existimandus est, vt prætextu dilatoriarum exceptionum, eum modici præiudicii sint.l.quotiens.C.de preci. Imp.offe.ex quo à differendo appellatæ sunt .§.appellantur autem insti.de excep. & quod differtur non aufertur.l.destitisse ff. de iudi. uoluerit renunciare declinatoriæ iudicis incompetentis, causam principalem cōcernenti.l. quotiens .C. de preci. impe. offe .l. eum de indebito ff.de proba.c.super hoc, de renun.

Quarto, quia reus non debet esse deterioris conditionis quam actor.l. de die.ff.qui sa.co.l.fauorabiliores.ff. de regu.iu.not.in.l.i.C.de fur. quod utiq; esset, si aditus diceretur iudex hoc casu, nec plures exceptiones posset opponere, ut pluribus actionibus actor experiri.l.non est nouum.ff.de ac.emp.ergo.

Quinto, & ultimo facit, nam legi introducenti certam solemnitatem, vel iūs publicum continenti, expresse renunciari non potest.l. nemo potest.ff. de lega.i.l.ius publicum.ff.de pac. ergo multominus tacite, quod utiq; esset hic factum, si ad exceptionem omissam reuerti non posset, & male.

Breuiter à communi opi.recedendū non esset ex quo omnino subesse uidetur quid, quod potest imputari opponenti, cur non opposuerit prius exceptionem, quæ opponi debuit: qua ratione, omnia argu.contra eam facientia subtiliter intuenti tolli possunt quā uis litis contestatæ tempus sibi statutū sit, nec causa principalis habeat eum exceptionibus dilatoriis aliquid commune, sintq; dilatoriæ modici præiudicii, uel opponens uideatur esse deterioris conditionis quo ad hoc, quam actor, q̄ tamen non est, nisi sua culpa, dicendo etiam ad ultimum, q̄ non est solemnitas, sed potius quoddam beneficiū, nec ius publicum publicam utilitatem respiciens, sed priuatam, cui potest renunciari expresse & tacite, & hic tango etiā aliam q.incidenter.

Vel fœdere distinctionis dicendum opi.posse concordari, q̄ aut super d.exceptionibus p̄nunciatum est, aut non ut primo casu pœnitentiæ nō sit locus alias autem sic.

Sed tamen ut dicebam in prima lectu.opi.contra communem etiam faciē le sustineri potest.

Et dici ad primum breuiter, quod loquitur in reo, seu hærede, qui litē passus est contestari, & patet ex illis uerbis postea quamuis ante sententiam reuerti ad hanc defensionem nō potest, alias dixisset ante lit.cont.ergo si lis contestata non fuisset, potuisset utiq;.

Non ob.secundum quia in reconuentione id est præcipuum, ratione text. met.d.l.cum papinianus, quæ ad ipsius terminos restringitur, nec potest ad casum nostrum extendi, ubi reus in termino sibi statuto, à lege hanc facultatem habere uidetur.

Non ob. tertium quia eadem ratione tolli potest, & maxime quia neutro casu terminus opponenti statutus est, ut hic, intra quem d. exceptionem opponat.

Non ob. quartum quia ut in .d.l.sed & si susceperit, pari modo reus passus erat lit.contestari & signanter ita ibi il-

lum tex.intelligit Abb.

Non ob.quintum & ult.quia immo & id in dilatoriis sibi locum uendicat, nec potest diuersitatis ratio assignari, ar gu.in.l.non possunt.ff.de legi. & not.in l.cum prætor.ff.de iudi.

Additio.

Glo.2.et plana & facilis est,quã Bar. reassumit plenius, & dum in ea dubita tur,quando prætor seu iudex aditus di catur,quia aliqui fuerunt, qui noluerũt per solam conuentionem dici aditum, ut Guliel.de cu.aliqui autem per lit.cõ. quod ipsa met glo.tenuit,concludit nõ solum lit.con.indubitatumq; est.l.si cũ dotem.§.eo autem tempore.ff.sol.mat. uerum etiam exceptionum dilatoriarũ oppositione hoc idem esse dicendum.

Et probatur secundum eum efficaci ter, à partibus sufficienter enumeratis, nam per solam comparitionem nõ po test dici aditus, quia utriusq; partis con sensus requiritur.l.2.§.i.ff.de iudi. patet quia de iudice ibi dubitat, & necessariò præsupponit partium consensum, dicitq; priuatorum sufficere,idest partiũ, in numero plurali,non priuati in singu lari, non etiam si reus libelli copiam pe tat,quia petere uidetur,ut deliberet, an uelit cedere uel contendere,authen.of feratur.C.de lit. cont.l.i.ff. de eden. nec actus ipsius, talis tunc operari potest, ultra eius intentionem.l. non omnis.ff. si cer.pe.l.non uidetur.ff.de iudi. & mi nime si satisdationem præstiterit de iu dicio sisti,quia eo casu etiam dantur in duciæ deliberatoriæ, authen. offeratur præallega.C.de lit.con. Ergo subdit Barto. necessariò aut litis cont. aut op positione exceptionum dilatoriarum, omissa hac,iudicis incompetentis, ad quam reuerti amplius non potest, exẽ plificando,ut per Docto. in.l.exceptio nem.C.de proba. puta quod actor non habeat legitimam personam standi in iudicio, quod procurator careat man dato,& simili & cum eo transeunt cæte ri communiter.

Et probatur primo ipsius Barto. argumen. quia immediate quod dilatorias exceptiones opponit, omissa illa iudicis incompetentis, uidetur petere, quod super eis pronunciet, & in eum consentire,casus est in.l.sed & si sucepe rit.ff.de iudi.ubi hæres,qui iudicis pote rat examen declinare,si aliis exceptioni bus se defendit, ad omissam amplius re uerti non potest. Et nimirum quia (ut diximus) sic in iudicem ipsum consen tire uidetur, si non expresse, saltem ta cite, quoniam facto uoluntas datur in telligi.l. reprehendenda .C. de insti. l. paulus respondet.ff.rem ratam ha.immo plus facto quam uerbis.l. si tamen .§. ei qui .ff. de ædi. edic. l. codicillis .§. ueteranus .ff. de mi. testa. quem text. inducit Bald. in .c. dilecti, in.i. colum. de ap. & ideo in simili, si filius post quam petiit bo. po. possedit spacio an norum x. bona hæreditaria sibi delata patre sciente & patiente, cum ratifica tio requiratur, ipse pater tacitã agnitio nem habere uidebitur,ut not.in.l. i. C. qui admi.

Secundo probatur nouiter, & ultra dicta supra quia uidemus in simili, si quis ex pluribus actionibus sibi com petentibus, unam elegerit, quod ad a liam regressum non habebit.l. quod in hæredem .§.eligere .ff.de tributo.l.cum filius .§.uariis.ff.de lega.2.not. in.l. edi ta.C.de eden.ergo nec in præsenti casu, si dilatorias exceptiones (ut diximus) elegerit, omissa illa iudicis incompe tentis argumen.in.l.i.ff.de excep.&in.l. in exceptionibus.ff.de proba. & in .l.fi. C.de indic.uidu.tol.

Tertio, quia alias uideretur contra rius sibi ipsi, primo consentiendo in iu dicem per oppositionem dilatoriarum, & postea ipsum recusando, non admit tendum facile.l.i.C.de fur.c. sollicitudi nem, de ap.

Quarto, quia cum iam sit acquisi tum iudici & parti, ius irreuocabiliter, dicto modo, & rationibus prædictis, in ipsorũ præiudicium uariari amplius non potest.l.edita.C.de eden.l.non po test.ff.de iudi.l.si quis iusiurandum, in

prin.C.de reb.cre.

Quinto & ultimo, quia si simul op ponantur etiam absq; ordine, cum ordi nentur à iure, prius ista iudicis incompetentis opposita uidebitur, nec ipsi renunciatum dicetur, secundum Bart.in l.quidam consulebant nu.11.ff.de re iudi.ergo secus si separatim, & prius aliæ dilatoriæ opponantur, inter quas tunc ordo non aliter considerari potest. Imò plus, quicquid dixerit Bart.supra quod etiam iudex aditus uidebitur, si satisdatio de iudicio sisti præstita fuerit, secundum Inno.in c.inter monasterium, de re iudi.sentit Imo.in l.quidam consulebant,in x.col.ff.de re iudi.

Nihilominus istis non obstantibus, contrarium uerius uidetur, Considerando, ut dicunt etiam hanc partem tenentes, quod omnimodo opponenti statutus est terminus usq; ad litem contestatam.l.fi.C.de excep.ergo licet alias dilatorias opposuerit, non tamen uidetur sibi præiudicasse, quominus istam etiam iudicis incompetentis opponat, alias sub fide publica deceptus reperitetur, & legis authoritate, non dicendum l.1.C.de his qui ue.æta.impe.

Quodq; taciturnitas, & secundo loco, nō operatur consensum, in his quæ tacenti sunt præiudicialia, si sciat maxime ius sibi perdurare.l. sicut.§. non uidetur.ff.quib.mo.pi.uel. hypo. sol. sed hic sciebat ius sibi pdurare, quod ignorare non præsumitur.l.leges.C. de legi. posseq; usq; ad litem contestatam.d.exceptionem opponere.d.l.fi.l. non uidetur.ff.de iudi.cum similibus, ergo.

Tertio facit, nam quando opponuntur dilatoriæ, omissa illa iudicis incompetentis, uidentur sub tacita quadam conditione opponi, quatenus opponēs in iudicem consensisset, ergo etiam, q possit opponi usq; ad lit. contestatam, argu.in l.2.supra eo.& in l.illud, cum similibus.ff.de acqui.hæ.

Quarto, quia si prius intra d.tempus istam incompetentiæ opposuisset, non tollitur facultas opponendi alias.d.l.fi. C.de excep. ergo nec si aliæ prius opposita fuerint, tolletur facultas opponendi istam.l.i.ff. de his qui sunt sui uel alie.iu.l.fi.ff.de lega.3.

Quinto & ultimo, quia reorum est fugere.l.inter stipulantem.§. si stichum ff. de uerbo.ob.l.proponendum.§.i.& 2. C.de iudi.nec minus eorum interest habere plures exceptiones, qbus possint se tueri & defendere quomodocunq;: & quandocunq;, intra tempora tamen si bi præfixa à lege, quam actorum uias, & actiones quibus experiātur.l.i. C.de fur.l.non est nouum.ff.de ac.emp. ergo licet alias opposuerit, non tamen isti renunciasse uidebitur. Et hæc similiter ultra alias dicta.

Breuiter, ut dicebam etiā supra stat punctus in d.l.sed & si susceperit, istam q.decidente, quod ante lit.contesta.opponi possit, & sic pars ista ultima cōtra communem uerior erit, & tenenda, q ex illis uerbis elicitur clare, quod si aliis defensionibus hæres de quo ibi, usus fuerit, omissa ista iudicis incompetētis, non poterit postea, quamuis ante sententiam, ad ipsam reuerti, nec post litem contestatam d.§.eo autem tempore, ergo ante necessario præsupponitur posse.l.statuliberum.§.stichum.ff. de lega. 2.l.imperator.ff.de postu.l. mancipiorū ff.de op.le. & propterea fundamentum Bar.non erit uerum, quod uideatur in iudicem consensisse, quia iure non probatur, sed contrarium potius, ut in d.loco, & per glo.in d.l.fi.C.de exceptio.

Non ob. secundum quia id uerum ē in actionibus quæ electione tolluntur, quo casu loquitur tex.in d.§.eligere, cū similibus, ergo non in exceptionibus, maxime istis, & ex rationibus de qbus supra & signanter quod in exceptionibus sit secus, tradit Bart.in l. is qui dicit ff.de excep.

Nō ob. tertium quia non est uerum adhuc supra dictis stantibus, & dato q uerum sit, in reo tolerabile est, vt not.in d.l.i.C.de fur. & maxime in opponendo, & disiunctiue quidem, secundum Bal.(optimaq; est declaratio) in c.imputari, in prin.de fi.instru.

Non

Non ob.quartum quia immo uariatio admissa est à lege, usq; ad litem contestatam, sicuti & in.d.l.edita.C. de edē. nec prætextu isto ius aliquod acquisitū diceretur iudici aut parti, nisi reuocabiliter, si opponens ad omissam exceptionem reuerti uoluerit, prout in simili &c not.in.l.fi.ff.de pac.

Non ob.quintum & ultimum, quia antecedens uerum est, consequens falsum d.l.sed & si susceperit.ff.de iudi.nec ad idem facit, quod de satisdatione dicebatur, quia non est generaliter uerum, sed in casu duntaxat, quando sciret se non teneri, & eam præstaret. Vel & latius ut per Imo.in.d.loco, & ita tenendum est.

Et hæc omnia, cum hic, tum alibi supra in discursu dicta, semper intelleximus, quando una tantum pars consensum reuocauit, ipsamq; poenituit.

Verum nunc aduertendum putant Docto.quia alius uidetur huiuscæ legis esse intellectus, quod potius consensu utriusq; partis fuerit uoluntas mutata.

Quod etiam est regulare, quoniam à pacto uel contractu, communi consensu receditur.l. nihil tam naturale.ff. de regu.iu.l.ab emptione.ff. de pac.l. i. C. quando li.ab.emp.di.

Et omnis difficultas cessabit, maxime quia istud pro claro, & indubitabili habuit Iuriscon. ut ex illis uerbis licet elicere, procul dubio nemo compellitur ut in prohe.ffo rum in prin. ibi itaq; proculdubio, & est simile in.l.quæris.ff. de nata.resti.l.non dubium.C.de legi.l. non dubium.C.de lega.c.non dubium ubi etiam Feli.de sen.exco.l.fi.ibi manifestum est.ff.de offi.eius.

Vel dicamus quod dubitationem habeat, secundum eos, tacitæ obiectioni occurrentes.l. quod labeo. ff. de carbo. edic.& l.domitius labeo .ff. de testa. respectu iudicis cui ius quæsitum uidebatur, ex quo partes conuenerant, de litigando coram eo.

Sed ab intellectu communi haud est discedendum, considerando, agi de obseruantia pacti & conuentionis initæ inter ipsas partes, quo casu dubium esse non potuisset si communi consensu recessissent, an id facere potuissent, nec necquia erat indubiratum, ut in iuribus supra allega.ergo necessario dicemus, altē ram tantum pænituisse, unde orta est quæstio, an licuerit, necnè, decisumq; licuisse, re integra, nec adhuc lite contestata, ut satis superq; dictum est in casus figuratione.

Nec officit, quod hoc idem habuerit Iuriscon.pro claro, & indubitabili, ratione prædicta, quia confunditur per tex.in.d.l.quod labeo, & i.d.l.domitius labeo. Et si indubitatum est apud legislatorem, dubium est tamen apud nos, ut per Bar.in.l.ubicunq; colum. 7.ff.de int. ac. & quia hoc uerbo proculdubio utitur etiam tex.in.l.si pecuniam .ff. de condic.ob cau.& tamen dubium habet ut ibi per glo.potest dici. Et ob hoc q; indubitabilē.q.proposuit alibi Marcellus, ipsum notat Iulianus in.l.si quis titio.ff.ex quib.cau.maio.

Et minus quod dubitationē habeat, saltem respectu iudicis ut supra quia in ipsius absentia facta erat prorogatio, nec potuit hoc casu dubitari, an esset sibi ius quæsitum, necnè l. 2. §. i.ff. de iudi. cogita.

Extra glo.modo, sumpta occasione,
14 dubitatur, quid operentur pacta † quæ quotidie in instrumentis apponuntur, quod quis possit ubiq; conueniri, & breuiter Bart. hic, plures considerat casus, ut per eum.

Ex cuius dictis collige, & primo, q; si pactum simplex fuerit, non releuabit, si stipulatione autem uallatum sic, quoniam ad interesse agi poterit, suoq; loco ostendimus satis, nec repeto. Addo tamen, nisi sic diceremus, quod actus simplex à geminato non differret, & tamen differt ualde, quia primo casu nulla oritur actio.a.autem sic.l. iurisgentiū .§.igitur cum nuda, &.§. quinimmo .ff. de pac.& ad idem facit etiam, quia confessio extraiudicialis, uim habet pacti nudi.l.tale pactum, in prin.ff.de pac.& tamen geminata efficit paritq; effectū, perinde

perinde ac si in iudicio facta fuisset.l.cũ scimus,& ibi Bar.in fi.C. de agrico. & cen.lib.x.& quia etiam sic geminata mo ra,magis nocet,quam semel commissa, l.si insulam,&ibi Bar.in.4.colum.num. 16.ff.de uerbo.ob. Pactumq; nudum ge minatum actionem producit.l.i.§. debi tum.ff.de consti.pe.

Sed quomodo pactum simplex dici potest,si in scriptura reperitur appositũ iuxta not.in.c.i.de censi.in 6.? Sol.in ca sibus in quibus scriptura necessaria nõ est, ut in.d.c.i. fit solum ut contenta in ea facilius probentur, non ut robur ad dat actui,quem continet.l. contrahitur ff.de pigno.

Secũdo collige, si promissio facta sit

15 †de soluendo in quolibet loco,ubi acto ri placuerit, quod ex ea parum releua bitur.

Et istud quidem,quia debet intelligi dummodo non trahat reum extra suũ domicilium, domicilium enim locus ẽ ubi quis larem , & summam rerum ac fortunarũm suarum habet .l. ciues .C. de incol.lib.x.

Et hoc quia uerbum placuerit, arbi trium boni uiri importat.l.Thays.§.so rore.ff.de fideicom.lib.Bar.consi.166.co lum.2.& consi.168. Ange. in .l.quod si, nolit i.§.si quid ita.ff.de edi.edic.bonus uir ita arbitraretur,ergo.

Dubium tamen facit,quia uerba de bent intelligi secundum mentem & in, tentionem proferentium , & taliter ut semper aliquid operentur.l. ex facto .ff. de uulga.& pup.sub.l.si quando.ff.de le ga.i.c.si papa,de priui.in 6. sed si modo prædicto interpretarentur, esset contra mentem contrahentium,& nihil opera rentur,ergo.

Et quia etiam apposita sunt fauore actoris, quo casu debent pro eo inter pretari.l.nec semel.§.i. ff. quando di. le. ce.l.si uia , & ibi not.ff.de serui.rus. præ dio.& non ad eius lesionem.l. quod fa uore .C.de legi. ergo ut possit etiam ex, tra domicilium conueniri.

Vltimo suadetur, quia ubi agitur de damno uitando,uerbum placuerit,arbi trium boni uiri importat,nõ si agatur de lucro captando, secundũm Bald.ita declarantem.d.§.sororem,in.l.i.in 2.le ctu.in ult.colum.ff.de lega. 2. ex not.in l.i.C.de arb. & in.l.3.C.de dot.promissio. & in.l.creditor in.§.lucius.ff.manda.sed hic actor tractat de lucro,ergo.

Ego,quicquid sit,ab opi.Bar.non di scedo,nec primum obstat, quia multis modis hic in .i. lectu. respondemus , & nouissime,quod immo mens contrahẽ tium,nulla alia est, nisi ut supra ex quo uidentur in dubio uoluisse se cõforma re cum dispositione iuris communis .l. hæredes mei.§.cum ita.ff.ad Treb.dispo sitio iuris communis est huiusmodi .d. §.sorore,ergo.Verbaq; debent potius es se inania , superflua , & sine effectu ali quid operandi, quam quod quis inde bite damnum patiatur.l.fi.§.in compu tatione,& ibi not.C.de iu.deli. sed reus indebite damnum pateretur,si extra do micilium traheretur , cum habeat pro se iuris dispositionem , & uerborum præ dictorum,interpretationem legis,ergo. Non ob. secundum quia id ita demum procederet, & uerum esset, quando nõ ita interpretarentur à lege , & quidem in fauorem rei , ut arbitrio boni uiri in telligantur , quo casu nec ad eius lesio nem sic retorquebitur interpretatio , & facit quod habetur in.l. fauorabiliores, ff.de regu.iu.cum uulga.

Non ob.ultimum , quia esto quod actor agat de lucro captando agit ta men reus de damno uitando, & propte rea omnino arbitrium boni uiri (ut di ximus) importabit.

Tertio collige, si promissio facta sit de soluendo in quocunq; loco , in quo promittens inuentus fuerit , quod ubi

16 reperitur † poterit conueniri.Et nimiũ inquit, quia ibi uidetur contraxisse .l. contraxisse.ff.de ac.& ob.l. tutium.§.i.ff. de admi.tu.& bene, sed tamen aliter de clarant Docto.quod hoc sit uerum , & ratione prædicta,si locus destinatæ solu tionis in specie exprimatur,& ita loqua tur tex.in.d.l.contraxisse, & idem Bart. quoq; sensit in.l.hæres absens,in.§. pro inde

pinde, ttu. i. in fi. ff. de iudi. si uero in genere, ut supra quia generalitas restringitur ad locum, in quo reperitur. Considera tu, hæc non differre, quoniam genus restrictum ad unam speciem, species est. l. si optio. ff. de op. leg. tradit Bal. in authen. hoc intet liberos, in prin. C. de testa. & sic cū in loco reperitur, perinde est, ac si expressum fuisset, ibi conueniri debere.

Declarant rursum hoc idem de loco scilicet destinatæ solutionis, quod ibidem promittens contraxisse uidetur, intelligi debere fictè, non uerè, ex quo uerè contractus factus dicitur in loco, ubi uerba prolata fuerunt, ad effectum gabellæ, ut per eos, & Flo. etiam in. d. l. in fi. prin. ff. de usu. ponderantes uerbū intelligitur, positum in. d. l. contraxisse, quod huiusmodi est. l. intelligendus. ff. de uerbo. si. l. fi. C. de impub. & ali. subl. cum simi.

Et male, quoniam contraxisse ibi procedit ex ipso consensu, cum ita uoluerint contrahentes. l. 2. & 3. ff. de bo. au. iu. po. l. exigere dotem. ff. de iudi. consensus est de iure naturali. l. cum amplius. §. is natura debet. ff. de regu. iu. & in ueritate consistit, ergo ibi contraxisse, nō erit fictio, ubi solutio destinata est, & latius ut per Bal. in. l. multum interest, in pe. colu. C. si quis alte. uel si. Cogita.

Et quod in loco destinatæ solutionis possit conueniri, quia ibidem contraxisse uidetur, tenuit etiam Bart. in. l. quæro, per illum tex. in fi. ff. de solu. & quia ibi finalis effectus contentionis confertur, & quia locus solutionis, pars contractus dicitur, ut dies, signāter per d. l. quæro, Bal. in. l. si quis in conscribendo, in 2. colum. C. de pac. & in not. casu adhuc Bart. in. l. 1. q. incip. statuto ciuitatis, in 3. colum. in prin. & latius quam hic, Abb. in. c. i. in 9. colum. de iudi. & in c. fi. in x. de foro compe. ubi præfatam conclusionem declarat etiam aliter, & post eum Doct. hic, quo ad facultatem conueniendi, & soluendi, ueram esse, non quo ad subiiciendum contractum legibus, & statutis loci, & ut per eos latius.

Aliquid Fede. de sen. in consil. 244. incip. suo domino, in prin. & Old. in cons. 168. incip. ad primam quæstionem, in prin. & Ancha. in consi. 192. incip. in auxilium, in. i. colum. & alii, quos non refero, breuitatis causa.

17 Quarto collige, differentiam esse inter hæc duo quando quis promittit, & uult ubiq; posse conueniri, quoniam hæc promissio non releuat secundum eum, habetq; semper locum pœnitentia, ut supra & quando promittit soluere ubicunq; inueniatur, ex quo tunc secus est, & (ut diximus) ibi censebitur cōtraxisse, ubi inuentus fuerit, ratione destinatæ solutionis, & hanc differentiam perpendit etiā in. l. 1. in. §. i. in prin. ff. de admi. tu.

Verum est quod aliqui dubitarunt etiam primo casu, ne idem dici possit, quoniam secundum partium intentionem consonat uerbum conueniri, intelligi quoq; quo ad effectum destinatæ solutionis, ita ut nec aliud cogitare uideātur. Sed cum habeamus text. hic secundum communem intellectum, contrarium dicentem, quod pœnitētiæ locus sit hoc casu, non est aliter dubitandum.

Quinto & ultimo collige, si promissio facta sit, de soluendo ubicunq; promittens in Tuscia fuerit inuētus, quod

18 in ea prouincia ubicunq; inuentus fuerit, poterit conueniri.

Et hoc quoq; casu bene, quoniam in loco Tusciæ, in quo inuentus est, ibi contraxisse uidetur, ut supra & in. d. l. contraxisse. ff. de ac. & ob. & in iuribus per Bar. metallegā. clarius in. l. consensisse, in. §. fi. & in. l. omnem. ff. de iudi.

Sed nonne ratione incertitudinis, promissio hæc debet uitiari. l. cum incertus. ff. de lega. i. l. triticum. ff. de uerbo. ob. l. sed & si quis. §. quæsitum, cum similibus. ff. si quis cau.

Responde, ut per Bart. quod non, quia in genere de ciuitatibus & castris Tusciæ cogitatum est, & sufficit. l. qui iure militari. ff. de mili. testa. Vel & aliter, ut dixi in. l. lectum

19 Vltimo in materia dubitō, quia. etc.

conu

quotidianum, nam dictum est supra si promissio facta sit de soluendo in quocunq; loco promissor inuentus fuerit, quod ubi reperietur poterit conueniri, quid si casu, reperiatur in loco per transitum, uel nauigando, uel ubi sit pestis habebit nè locum supra dicta decisio? Dicunt Docto.hic,& in.l.cum res.ff.de lega.i.quod non.

Et bene, quia ne dum in contractibus, uerum etiam in qualibet alia dispositione, iusta causa semper excepta uidetur.l.si hominem.ff.man.l.ad personas egregias.ff.de iureiu.l.i.& ibi Bart. in .i. col.C.de confe.

Ex causa etiam à iuramento recedimus.l.qui iurato.ff.qui sa.cogan.

Sententiamq; dicere cogitur arbiter nisi ipsum causa excuset .l. licet.ff. de arbit.

Immo quod ex causa adhuc, seruus etiam potest à domino interfici, alias non.l.i.ff.de iu.per.l. qui seruum.ff. de uerb.ob.& homo ab homine in genere l.aurelius.§.idem quæsiit & ibi Bar.ff.de lib. le.

Et forte dubitatio necessaria nō fuit, quia semper uerba debent intelligi, ne in absurditatem incidamus.l. nam absurdum.ff.de bo.lib. si non sit scripta in lege, quia tunc sequenda est.l.prospexit ff.qui & à quib.tradit Bar.in.l.cæsar, in 8.col.ff.de publica. absurdum autem esset intelligere promittentem dictis casibus posse conueniri; ergo.

Probabilis est tamen, & non improbanda.l.i.§.quamuis.ff. de uen. inspi.l. non solent.l. quæ dubitationis tollendæ gratia.ff.de reg.iu.

Et plus quod attentare audemus, etiam dictis casibus cōueniri posse, quoniam in iuribus per eos allega. obligatio seu promissio non est facta sub ista forma, & quia debuit prospicere quod euenire poterat.l.si quis domum, §.i.ff. loca.intelligendo semper dictum de peste, si ius in loco reddatur, & sensit Imo. in.d.l.cum res, à quo non dissentio. Nisi replicemus, ut in simili replicat Bart. in.l.ergo, in.§.si is.ff.de fideicom.lib.nō habere locum hoc casu regu.d.§.i.inspici debuisse quod poterat euenire, quia prædicta communiter non eueniunt. Cogita,& reliqua cum parum difficultatis habeant, à te ipso uideas. Et ex his sumus etiam de lege ista expediti, Die 18.Martij.1548. Paduæ.

MANTVA.

Additio.

In glo.nihil.non insistemus quia clara est, solum format contrarium, de.l.si quis in conscribendo.C. de pac. Vbi si quis renunciauerit priuilegio fori, pœnitentia locum non habet,&tribus modis soluit ut in ea. Vltima breuiter communiter tenetur, sed posset dici etiam aliter illud ideo esse ibi, quia militi, uel homini in dignitate constituto, graue ac nefarium erat fidem fallere, argu. in l.i.ff.de consti.pe.& in.l.quintus, & ibi Barto.ff. manda. & pondera quod dicit tex.si quis confessus fuerit se non usurū priuilegio fori, idq; etiam in instrumento conscribendo, quasi uerba psal. 88.q procedunt de labiis meis, non faciam irrita, pulchre Bal.cons.368.uol.5.& fides dicta est ut fiat quod promissum est, & Hispanicæ quæ brantare la fe es cosa muy rea.Gallicæ uero foy de gētilhomme, ut refert Tiraquel.in tract.de nobil. c.37.nu.118.

Vel quod id etiam sit quia priuilegiū & ius speciale facilius tollitur quam ius commune.l.eius militis.§. si militia missus.ff.de mil.testa.Cogita, & adde hinc quod exclusus à restitutione in integrū ob id, reddit ad ius commune, quodq; nō perdit electionem passiuam, qui perdit actiuam, nec deniq; excluditur à iure adeundi, qui exclusus est à bo.po. ut pulcherrime inquit Bal.in.c.irrefragabili nu.8.de offi.ordi.

Additio.

Quod si renunciatio fori iuramento uallata fuerit, ualebit, ex quo facit illam irreuocabilem esse, & sic quod pœnitētiæ locus non sit, nec locum habeat, qđ hic dicitur, ubi Ange.& omnes,& Imo. in c.i.ad fi.de iudi.& nouissime Alex. consi.

consi.89.colu.2.uol.7.& ita de stilo curiæ parlamenti & aliarum patriæ Delphinalis seruatur, ut dixi etiam in.i.le-ctu.& atteſtatur Gui.pap.decisio.77.co lum.i. & ita se habet cõmunis opi. q.cquid ipse dicat,ex quo iuramentum seruari debet, quotiens non uergit in dispendium salutis æternæ.c.quamuis de pac.in 6.not.in.c. cum contingat de iure iu.idem Alex.in consi.præalleg.& penitendo alias in casu huius legis,& à cõsensu recedendo, ut adhuc communiter tenetur, & quando iuratum non ẽ, fauorabile solet reputari, cum ad iudicem suum ordinarium reuertatur penitens.l.si unus.§. pactus uer.quod in specie.ff.de pac.c.statutum ubi glo.numerandum de præb.in 6.

Et ad materiã inquit idem Gui. pap. decisio.181.col.3.&decisio.77.præalleg. submissum curiæ S.Marcellini ante lit. cont.posse penitere de iure ut hic, sed non de stilo; q. in causis maxime debet attendi.c.quam graui de crimi.fal. Bart. in.l.2.col.5.C. quæ sit lo. consue. quiq; mos agentium appellatur in.l. labeo in prin.ff.de statu lib.

Et si postremo dixisset prælatus, uel se parere literis impetratis ad beneficia, & postea eum penituisset ex probabilibus causis & appellasset atq; ideo fuisset excommunicatus, male actum fuisset cum eo, nec excommunicatio ualuisset, quia uoluntas non erat obligatoria sed ambulatoria, nec dederat alias iurisdictionem non habenti.l. priuatorũ.C.de iur.o.iud.Bellame.decisio.124.

Non omittentes tamẽ aliam.q.si appellatio fuisset interposita ab aliquo grauamine ad legatum, quod ipse omisso grauaminis articulo, de cõsensu partium poterit in negotio principali procedere, & si diceretur quod præuentio adimit iurisdictionem ipso iure, alias habenti,&quod iurisdictio iudicis non sui, per ecclesiasticam personam solo partium consensu prorogari nõ potest absq; licentia sui proprii episcopi.c. significasti de foro comp. potest responderi neutrum uerum esse, non primũ quia parat exceptionem cõtra præuentum non autem adimit iurisd. ut hic, inq; ista q.facultas excipiendi tollitur, ex quo utraq; pars consensit. Et si replicaretur,partem posse pœnitere ante lit.cont.ut hic, huic obiectioni occurretur,tex.istum loqui in iurisdic. nouiter danda.q.autem in non declinanda. Ad secundum autem,quod uerum est in prorogatione iudicis non sui nos autem in legato qui suus est,& competens,ergo. & ita dicit idem Bellame.decisio.608.late in tracta.Gondissal.de legato, in 8.q. col.5.nu.33.34.35.

SVMMARIVM.

l.si conuenerit,de iu.o.iudi.

1 *Hæc lex habet materiã subtilem & repetibilẽ.*
2 *Africanus author, inter cætera,scripsit nouem libros quæstionum.*
3 *Consequentia ualet, Africani lex est,ergo difficilis.*
4 *Iudicium,ut ex tribus personis constat,ita constat tribus temporibus,*
5 *Prorogatio quid sit.*
6 *Iurisdictio impeditur sex modis.*
7 *Verbum conuenit,regulariter in pacto nudo uerificatur.*
8 *Diuisio,si commode fieri potest,utilis est.*
9 *Dubitandi rationes ponuntur.*
10 *Decisionis.*
Et ibi,quod ante lit.con.multa licent & permissa sunt, quæ alias post non licerent, nec permissa essent.
11 *Declaratio pulcherrima ad.l.i.ff.de pac.*
12 *Primi uerbi si conuenerit,expositio.*
13 *Si iuratum sit, an habeat locum dispositio huius legis.*
14 *Quid si pactum sit stipulatione uallatum.*
15 *An eo casu,quo compellitur quis coram iudice non suo litigare,compellatur præcise.*
16 *Si interesse petatur hoc casu,coram quo iudice petetur.*
17 *Quid si promissio facta sit de soluendo in quolibet loco,ubi placuerit actori.*
18 *Intellectus ad.§.sorore.l. thais .ff. de fideicom. lib.*

19 Quid si promittat debitor soluere in quocunq; loco, in quo inuentus fuerit.
20 Verborum & prius quam adiretur &c. disputatio.
21 Licet hæc lex uideatur de indubitabili, quia dicit, proculdubio nemo compellitur, ostenditur tamen huiusmodi non esse.
22 Resolutio contrarii. l. si quis in conscribendo. C. de pac.
23 Iudex quando aditus dicatur.
24 Si conuentio facta sit in præsentia iudicis, consentientis & acceptantis, pœnitentia locũ amplius non habebit.
Et ibidem ratio assignatur. & de intellectu l. cum ostendimus. §. fi. ff. de fideiu. tu. multa dicuntur.

Lectu. III.

AFRICANVS LIB. VI. QVAESTIONVM.

L. SI CONVENERIT.
Licet hæc lex, sit breuis
habet tamen, secundũ
Ias. & bene materiam
subtilem, & repetibilẽ
1 † & profecto tot sese of-
ferunt, ut longe difficilius sit exitum
quam principium inuenire, ad cuius
euidentiam præmitte.
Et primo, quod Africanus eiusdem
2 author est † posita (ut in supra scriptio
ne dicitur) lib. sexto quæstionum, ex
nouem quos scripsit, omnino difficul-
3 tates in ea † esse arguens, ut inquit Bar.
in. l. cum quis in prin. ff. de solu. & An-
ge. in. l. fi. ff. de nego. g[illegible] & liquet am-
plius quod in sol. contrarii. l. qui nego-
cia. ff. man. in. l. singularia. ff. si cer. peta.
inq; explicanda. l. frater à fratre. ff. de
condic. inde. quæ sunt eiusdem Africa-
ni, non parum laborant interpretes.
Secundo præmitte iudicium sicuti,
4 ex tribus personis † constat. c. forus, de
uerbo. signif. alias peccaret in forma, ut
per Bald. in. l. exceptionem, in ulti. co-
lum. C. de proba. ita tribus temporibus
perfici, principio, medio, & fine, se-
cundum Barto. in. l. si post litem, in 2.
colum. ff. de excep. citatione scilicet, lit.
contesta. & conclusione in causa, ac sen
tentia. §. fi. insti. de pœ. te. liti. Bal. in. c. i.
de lit. cont. idem Bart. in. l. amplius non
petitum. ff. rem rat. ha. & in. l. si mater, in
§. eandem, in fi. ff. de excep. rei iudi. idẽ
Bal. consi. 121. à capite inchoantes, colu.
2. uolum. 3. subiiciens, in sententia, quæ
est iudicii anima, formalem omnem
perfectionem consistere. Est uerum
tamen, quod propriè, & strictè, à lit.
con. incipit. d. l. amplius non petitum,
largè uero & impropriè, à citatione. l.
cum notissimi. C. de præscrip. 30. anno.
tradit Ang. in. l. i. in i. colum. C. de iudi.
Proponunturq; ultimo, in eo actiones
exercentur, & executioni mandatur
ad quod uidendus est adhuc Bart. in. l. i.
num. 12. supra eo. & ex his, uerbum in
tex. positum priusquam adiretur, decla
rabitur infra.
Tertio præmitte, protogationem nil
5 aliud † esse, quam iurisdictionis exten-
sionem, ita ut non possit, nisi quis tri-
bunali præsit, in eum fieri. l. i. ff. de iudi.
nec ab re, quia priuatorum consensus,
iurisdictionem non tribuit. l. priuatorũ
C. de iu. o. iud. & quia rursum extendi
non potest quod non est. l. decem. ff. de
uerbo. ob. tradit Abb. in. c. significasti,
colum. 2. de fo. compe. Bald. consil. 346.
quartus, colum. fi. uolum. 5. & in simili
in authen. ei qui, in ult. colu. C. de tem-
po. ap. signanter per regu. d. l. priuatorũ
& cum sit quadruplex, de tempore ad
tempus de loco ad locum, de re ad rem
& de persona ad personam, iuxta not.
in. c. P. & G. de offi. dele. & in. l. si qui ex
consensu. C. de ep. audi. impediaturq;
altero de sex modis, † compulsione, er-
6 rore, pœnitentia, inhabilitate perso-
narum, causæ, & iudicis, ut per Cy.
in

in.d.loco, iam non poterit dici aliud, nisi quod hic de persona ad personam facta fuerit, quodq; pœnitentia ex his impediatur.

Quarto præmitte, uerbum conuenit
7 † sui natura & regulariter, in pacto non uerificari solere.l.singularia, & ibi Ias.colum.2. qui idem etiam hic dicit, colum.4.ff.si cer.peta.l.lecta.ff.eo. not. in rub.de uerbo. ob. & eum misterio ad propositum, iuriscon.hic dixisse, si conuenerit, ut infra.

Quinto & ultimo, quod communis intellectus ad istum tex.est, pœnitentiæ locum fore etiam ab una parte tantum ante lit.cont. post uero non, nec aliam interpretationem habere uerba illa, prius quam adiretur, & illa, mutata uoluntas fuerit, vt hic per Ias.Deci.&alios & suo loco fusius declarabimus.

Pacto de litigando coram iudice non suo, quis stare non compellitur h.d. lex ista, quæ commode diuidi non potest, alias laceraretur, secundum Bald. in.l.petens, in prin.C.de pac.immo omne generaliter quod diuiditur, laceratur, inquit idem met consi.25.punctus colum.2. uolum.3. & non est uerum quando (ut diximus) commode fieri potest
8 † quo dilucidius rem intelligamus hi.in prin.ff.de do.excep.§.sed non usq; insti.de lega. unde (Platone teste) non est dicendi artifex qui, nisi sciat omnia de quibus dicendum est, diuidere, ac partiri.

9 Dubitandi ratio est † ut hic per Ias. fundata in regu. quod semel, de regu. iu.in 6.& in.l.sicut.C.de ac.& ob. & in.l.in commodato, in.§.sicut.ff. commo. cum similibus, ubi quod semel placuit amplius displicere non potest, suntq; ex post facto necessaria, quæ à principio erant uoluntaria. Adde, quod sic factum propriũ agens quoq; impugnare uidetur, & male.l.post mortem.ff.de adop.Ancha.consi.214.Franciscus, col. 2.quodq; obligatione contracta ex ordinatione duorum non potest fieri ipsius resolutio, ex ordinatione unius tantum, inquit Bal.consi.494. facti series, colum.i.uolum.3. Gui. pap.pulchre, consi.102. pacta in prin. Sol. uera sunt omnia regulariter, hoc casu tamen limitanda.

10 Decisionis autem rõ est † quia iurisdictio publici iuris dicitur.l.i.supra eo.in his quæ sunt pub.iuris, priuatorum cõsensus nihil operatur l.ius publicum.ff. de pac.d.l.priuatorum .C.de iu.om.iudi.ergo necesse est, quod alius actus legitimus interueniat, puta lit. contesta. ut hic per Ias.in prin.& Ange.ante eum dicentes signanter hac ratione, contrariis supra dictis, sic posse respondere, & est uerum, quamuis idem Ias. postea, & Deci. seni. cum eo, dubitet, quia quod dicitur in.d.l.priuatorum, procedit, quando agitur de danda noua iurisdictione, hic autem de ea prorogãda, quod est longe diuersum, quoniam facilius aliquid prorogatur, quam de nouo detur.l.sed si manente, allega.et supra.ff.de præca. & in tali prorogatione (subiicit Ias.) solus partium consensus sufficit.l.2.in prin.& ibi Bar.ff.de iudi.quod adhuc non negatur. Sed replica, quicquid alias dixerim, perinde fore, ac si facta non fuisset, si quem ex paciscentibus pœniteat, quodq; hoc modo consensus prorogantium, nihil operabitur, & sic ratio Ange.optima. Qui aliter quam Ias. etiam deducit, quod cum pactum fiat principaliter super iurisdictione, eaq; pub.iuris sit, à iure publico non confirmatur, nisi lite contestata, ergo pœnitere ante hoc tempus licebit omnimodo.

Et hoc est, quod secundo loco dicebat Bal.hic, adhuc per Ias. relatus, quod ante litem contestatam non est aliquod ius aduersario quæsitum, post autem sic, quia consensus transit in quasi contractum, & non est tunc pœnitentiæ locus.l.3.§.idem scribit.ff.de pecu.

Vel & ultimo, quia conuentio est super iudicio futuro, à cuius actu potest recedi adhuc lite non contestata.l. si quis libellos.C. de ap. & sic totum pendet à lit.contesta. quæ res definit esse integra, ut dicebam alias, & probatur in

l.is qui se obtulit.ff.de rei uen. & in .l. si defunctus .ff.de procu.glo. oprima in.l. si eum dotem, in.§.eo autem tempore, allega.hic in glo.ff.solu.mat. & quod in iudicio quasi contrahatur, & res non sit amplius integra, nec recessus à lite liber, tradit etiam Barto.in.l.i.num.18. C.de lit.contesta.& Bald.in.c.ex parte, in 2.colum.de confe. & Feli.in .c.2. in 10.de lib.ob. & Abb.in .c. quã fronte in secunda de ap. & in.c. primo in 3. & 7.de lit.contesta. & Alexand.in.l.nihil C.de procu. & consil.90. fere, colum. 2.uolum.i. & Ias.in.l. naturaliter, in .§.nihil commune, in 18. de acqui. po. & in.l.i.in 7. de no.o.nun.idem Barto. in.l.iulianus, in 7.colum.de condic.ind. & dicit Bald.adhuc, quod ex isto quasi contractu insurgit obligatio in personam, non in rem, in.c.in præsentia, in 3.de proba. & quod res non sit amplius integra, nec mutari possit, alias sic, & pulchre in .d.§. eo autem tempore, & profecto si per simplicem conuentionem pœnitentiæ locus non esset, nimis citò derogaretur iurisdictioni proprii iudicis, quæ fauorabilis est, & fauorabile quod ad eam reuertatur, ut per Deci.seni.hic, post Spe.in titu. de compcten.iudi.adi.in prin.seu in.§.primo num.19. & ibi plene Bald. in addi. in uerbo Bononien. & bene, & facit quod habetur.l.si unus,in.§. pactus, in uer.quod in specie.ff.de pac. & per glo. in.c.statutum, in uerbo numerandum, de præben.in 6.& licet obstare prima facie uideatur, quod habetur in .l. i. ibi Quid enim tam congruum est &c. ff. de pac.immo dicit Bald. in.l. si traditio in princ.C.de ac.emp.quod non seruare pactum, est dolus, quodq; iudex pati non debet, dolum committi, & probatur in .l.i.ff. de consti. pe. Signo. homode.multa in .l. princeps, colum. pe.ff.de legi.non ob.tamen, quia regula uera † est, nisi recessus à lege conceda tur, ut hic, & in.l.si conuenerit, & ibi Bart.in prin.& num.3.ff.de pi.ac.& quia id uerum est, & debet intelligi de æquitate dictante fidem seruari, quæ erat ante ius gentium, ut not.in.l.si id quod .ff.de condic.inde. & in.l. frater à fratre, ubi Bart.col.14.ff.eo.& in.l. ex hoc iure ff.de iusti.& iu.

Si conuenerit, idest si conuentum fue
12 rit † simplici pacto.l.lecta, allega.etiam supra.ff.si cer.pe.nouissime Bald. in .l.i. col.2.C.de usu.quod pactum etiam, & si nomen generale sit, conuentionis tamen est generalissimum.l.i.§. conuentionis uerbum .ff. de pac. ex quo non oritur obligatio efficax, quominus (ut diximus) pœnitentiæ locus esse possit ante lit.con.

Sed quid si iuratum sit, habebit ne
13 locum decisio † huius legis, secundum communem intellectum? sine multa disputatione, uidebatur prima facie dicendum, quod non, quia est regulare, cum potest iuramẽtum seruari sine interitu salutis æternæ, semper seruandum esse c.cum contingat, de iureiu.c.quamuis, de pac.in 6. unde etiam quod donatio omnium bonorum præsentium, & futurorum facta non ualeat.l.fi.C.de pac. .l.stipulatio hoc modo concepta .ff. de uerbo. oblig. ualet tamen iuramento firmata, ut in d.locis not. & per Bart. in .l. si quis pro eo .ff. de fideiu. tamen aduerte, quia communis opi. est in contrarium, & bene, ex quo aufert liberam testamenti factionem, ut infra. Et dic melius, exemplificari posse in donatione, facta à patre filio, uel è contra, inter quos non oritur nisi nãlis obligatio.l.frater à fratre .ff. de condi. inde. & quia de iure ciuili obstat personarum identitas .l. fi. C. de impub. & nihilominus roboratur iuramento, authen. sacramẽta puberum.C.si aduer. uen. in terminis Gui.pap.deci.46. imo & si dicta donatio, in prin. Cõfirmatur quoq; iuramento, si sit facta inter uirũ, & uxorem, prohibita alias, nec sine ratione.l.i. 2.3.ff.de don.int.ui.& uxo.tradit Bar.in l.Seius & Augerius.ff.ad legem fal.& in d.l.si quis pro eo. Are.consi.74.diligenter, col.i.in fi.& prin.seq.Gui.pap. multa deci.190.col.2.3.4. & signanter conuentionem iuramento ualidari, firmat Bar.

Bar. consi.8. factum tale, col.2. ubi multa, & ad regu. quod seruandum sit quando seruari potest sine interitu salutis æternæ, facit quod dicit etiam Ancha. cons.159. rationes, col.3. & consi. 180. uisa, in prin. & consi.192. in auxilium, col.2. & consi.226. legitur, col.2. subiiciens de rogari ex eo legibus quoq; statuentibus contrarium, & consi.330. uisis, colum.3. & consi.339. pro maiori, colum. pe. & rursum quod uestiat pactum nudum, probatur in l.fi.ff. de lib.cau. & in l.si quis maior. C. de transac. & in c. ex rescripto, de iureiu. late Scriben. in l. iurisgentium, in §. quinimmo. ff. de pac. & in .l. legem C. eo. Gui. pap. consi.17. casus, colu.3. & consi.23. uiso facto, col.2. & consi.31. uiso ad plenum processu, col.4. & consil. 32. circa, col.2.

Et quod hæc opi. sit uera adhuc efficaciter probatur, quia iuramentum uim sententiæ habet, ex quo ex eo oritur actio, ut ex sententia, perpetuaturq; lite cont. utroq; casu, & paratã habet executionem, ut per Bart. in l. nam & postea, in §. si is qui, & in §. iusiurandum, & in l. sed & si possessori, in §. sed cum de hæreditate, in prin. ff. de iureiu. sed si sententia lata reperiretur, pœnitentiæ locus non esset, imo nec lite contest. ut supra ergo nec si iuratum sit. Et quia ultimo loco æquipollet etiam stipulationi, secundum Bald. consil. 291. ad euidentiam, col. pe. uol.2. uerum si pactum hic stipulatione fuisset uallatum, pœnitentia locum non haberet, ut infra ergo nec si iuratum sit, & not. in l. si pecuniæ ff. de condic. ob. cau. idem Bald. in loco præallega. alias nihil operaretur, & male, ut hic per Ias. facit ultra eum, quia si hoc idem in uerbis est. l. si quando. ff. de lega. i. Bald. in rub. C. de contrahen. emp. q.9. (imo & nec syllaba debet esse superflua in oratione posita. l. i. ubi glo. ff. quod met. cau.) multo magis esse debet in iuramento, in quo est magna religio. l. seius & Augerius, & ibi Bar. in fi. ff. ad legem fal. & quis respectu partis consensũ habeat adducitur tamẽ Deus in testem, inquit Ci. offi.3. quem citat ad idem Gui. papa deci.190. in honoranis, colum.2. & 3. & ideo dicebat Ange. hic, quod iurans per censuram ecclesiasticam, compelli poterit ad obseruantiã iuramenti. c. nouit de iudi. c. ad nostram c. & si Christus, de iure iu. & ita communiter tenetur.

Sed tamen aliqua ob: quia si eiusmodi conuentioni quis stare compelleretur, iuramentum esse uinculum iniquitatis nam iniquum est, & à ratione penitus alienum, quod quis litiget coram iudice non suo. l. apertissimi. C. de iudi. c. quod suspecti 3. q. 5. inuenitq; ob hoc exceptio iudicis incompetentis .l. fi. C. de excep. Bar. in l. quidam consulebant nu.9. ff. de re iudi. & si inde sententia lata sit, funditus erit nulla. l. fi. & toto tit. C. si à non compe. iudi. nec re, nec nomine sententia appellanda, ubi nulla alias est aliqua, antequam declaretur nulla l. fi. C. de ordi. co. Bal. consi.332. proponitur, col.2. uolum.2. bona glo. in clem. i. de seq. po. & fruc. immo quod omnis actus tunc sine ordine, & sine citatione factus uidetur, inquit Bald. in c. i. in §. sancimus, in prin. quo tempo. mi. inuesti. pe. de. in usib. feu. & potest impune lacerari, ut per eundem Bald. in c. i. in §. si facta, in secunda colum. si de feti. sue. controuer. int. do. & agna. eod. lib. iuramentum autem ad propositum redeundo, huiusmodi esse non debet. c. quanto de iureiu. c. inter cætera 22. q. 4. glo. in c. non est obligatorium, de regu. iu. in 6. Alexand. consi.42. super præmisso themate, colum. 2. uolum. 1. & consil.53. uisis, colum. i. uolum. 3. ergo (ut dixi) pœnitentia locum habebit, & admittetur in casu præsenti.

Ad idem facit, quia testamentum potest quandocunq; reuocari .l.4. in ratione sui. ff. de adi. le. l. in ipsius. C. faml. her. l. cum hic status, in prin. ff. de dona. inter ui. & uxo. & ideo dicit Cur. iuni. consil. 96. præsupponitur in facto num.2. quod dispositio, per quam primi sit testator legatum non reuocare, de iure non est ualida, & non immerito, quoniam nemo potest sibi ipsi imponere

ponere legem, à qua recedere non liceat. l. si quis in principio testamenti. ff. de lega. 3. Et hac ratione deberet posse iuramento fieri irreuocabile, & tamen hoc non obstante contrarium uerius est, & sine dubio reuocari poterit, ut per Barto. in. d. l. si quis in principio testamenti, num. 14. & idem in procuratore instituto inquit glo. in. c. si, de procu. in 6. quod si quis promiserit ipsum non reuocare, & iurauerit, poterit nihilominus iuramento nō obstāte reuocari, & utrunq; Pau. de Cast, consil. 122. quod dicta domina, in prin. uolum. i. subiiciens tamen, quod reuocans erit periurus, post Inno. in. c. di, lecto, de præben. & Bald. in. l. clari. C. de fideicom. de quo etiam per Barto. in d. l. si quis in principio testamenti, ergo (vt dixi) poterit & hic à conuentione pariter recedi, quamuis iurata.

Et præsertim ac ultimo loco, quia iuramētum semper regulatur secundum naturam actus, super quo interponitur, uulga. l. fi. C. de non nume. pe. sed actus iste reuocabilis est, si partem pœniteat, ergo, & ita in renunciatione generali casuum fortuitorum iurata dicebat etiam ut hic, Ias. in. l. si mihi & tibi, in. §. in legatis, lectu. prima colum. 3. ff. de lega. primo post Barto. & Docto. in. l. sed & si quis, in. §. quæsitum. ff. si quis cau. Io. And. & alios, in. c. i. de commo. & idem in contractu simulato Ange. in. l. emptione. C. plus ua. quod agi. quam quod si. conci. quod non firmatur iuramento, immo quod iuramentum ipsum quoq; simulatum est, & in contingentia facti Bald, consil. 66. inter uirum & uxorem uol. i.

Breuiter non est à prima opi. recedēdum, ex supra dictis, nec adducta in contrarium ob. nam primum falsum est, alias uinculum iniquitatis esset pariter, super alienatione fundi dotalis interpositum, quæ nihilominus contra prohibitionem legis ualet iuramento firmata. d. c. cum contingat, de iureiur. c. licet mulieres, eo. tit. In 6. iniquitas autem est, quod mulier indotata maneat. l. i. ff. solu. mat. l. assiduis. C. qui po. in pi. ha. l. unica. §. & cum lex. C. de rei uxo. ac. ergo non erit ratio, cur ualere non debeat etiam pactum iuratum in casu legis nostræ, & ideo dicebat Imo. in. d. c. cum contingat, in fi. primi membri, relatus etiam per Alexand. in. d. consi. 53. colum 6. quod iuramentum nunquam iniquitatis uinculum est, nisi turpe quid contineat, uel sit peccati inductiuum, quod nullo modo hic considerari potest. Ex quo tollitur secundum, quia contra bonos mores est, quod sibi auferat liberam testandi facultatē. d. l. 4. d. l. si quis in principio testamenti. l. pactum quod dotali, cum not. ibi plene per Docto. C. de pac, & quia à partibus sufficienter enumeratis arguendo, aut sibi iurat, aut alteri, si sibi nihil facit. l. 2. ff. de stipu. ser. l. pe. ff. de arbi. c. fi. de insti. & minus si alteri, l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de uerbo. ob. & quia uerba contraxerunt, non pertinent ad ius testandi. l. uerba contraxerunt. ff. de uerbo. si. l. pater. §. fundum. ff. de lega. 3. Bald. in. l. hæredes palam, in. §. fi. ff. de testa. & in. l. licet. C. de pac. Pau. de cast. consi. 47. uidetur, in prin. uolum. i. & fuit uerbum Barto. in. l. i. in. §. fuit quæsitum. ff. ad treb. Et quoad reuocationem testamenti nota (obiterq; dictum sit) q duo testes non sufficiunt, sed septem requirūtur, arg. in authen. è contra. C. de repu. not. in. l. nihil tam naturale. ff. de reg. iu. etiam quod aliud testamentum non fiat, & ita iudicauit curia parlamenti, ut testatur Gui. papa consil. 147. consilium, colum. 3. num. 3. & decisio. 200. Einardus.

Non ob. ultimum, quia id etiam est optima ratione inductum, ex quo deficiebat consensus in actu, hic uero aderat, quo fit ut nec mirum sit, si efficacior redditur, siq; potest (ut dixi) iurans ad ipsius iuramenti obseruantiam compelli, & ista responsione, cætera omnia, ad idem tendentia, ruunt, & pulchre tradit Barto. in. l. si quis pro eo, in 8. membro. ff. de fideiusso. & Ias. hic ueri-

ueris simumq; est, adde tu Bald. dicentem, non augere consensum, sed confirmare, si ipsum inueniat, ut hic, consi. 349. super eo, in fi. uolum. 3. signanter per d.l.fi.& Nico.Boe.deci.3.dico quod hæc quæstio, num.8.parte prima, quod habet uim specifici & expressi, quando supplet defectum solemnitatis omissæ, non ubi est defectus substantiæ, & consensus, & quia sol. realis est & uera transeo, ultra multa alias dicta, & addo nouissime Gozza. ita quoq; respondentem, in.l.2.num. 95. C. de pac. int. emp.& uen.pulchrius Io.hanni.in.l. nemo potest num.552.ff.de lega.i. Vel & aliter, quod in.d.l.fi. regulatur secundũ naturam actus, super quo interponitur, ne fit iniquitatis uinculum, & ne per ipsum alteri dãnũ inferatur indebite, quoniam exigeret creditor pecuniã non mutuatam, & cum iactura debitoris locupletaretur, & male .l. nam hoc natura .ff. de condic. inde. sentit Bero. in.c.potuit, num.18.de loca. & ista sufficiant, & ut prius quod non suppleat defectum consensus, firmat etiam Cur. iuni.consi. 23. præsupponitur, num. 5. & consil. 24. cum sæpius, num. 3. in fi. Alexandri.collega, in.l.non solum, in .§. morte, num. 700. ff. de no. o. nun. Burg. præceptor, in.c. cum causa, colum.14. de emp.& uen. & est (ut dicit idem Cur.in præallega.consi.24.) communis doctrina, & ex his planè aliqua ad oppositum adducta hic per Deci. colorata, sed non uera, facile etiam tolli poterunt, & ita testatur de stylo curiæ parlamenti, & aliarum patriæ delphinalis seruati, Gui. papa decisio.77.l.si conuenerit, colum.i.

Et quia (ut supra dictum est) iuramento æquipollet stipulatio, idem in
14 ea dicendum erit † ut promissionem roboret & confirmet, nec pœnitentia pariter admittatur, & sentit Barto.hic num.4.

Et hoc idem generali ratione, quia si aliter diceremus, iam non differret actus stipulatione uallatus, à simplici promissione, non dicendum, quia in stipulatione uersatur ius, in pactis factum.l.si unus.§.pactus.ff.de pac. Ias. in.l.sciendum, in prin. lectu. prima .ff. de uerbo.obli. ideo hac de re, non mirum, si in.l.si ex pretio .C.si cer.pe. debitum ex causa uenditionis, potest in causam mutui conuerti, sub usuris, interuentu stipulationis, in primo casu, in secundo autem non, quia nudo pacto id erat factum, & aduertit ibidem Albe.in prin.& bene, & quia lex animata disponens circa ea, quæ sunt iuris, ueritatem inducit, ut per Alex. consi. secundo uisis num.30.uolum.i. signanter per.d.§. pactus, fictionem autem in his, quæ sunt facti.l.non dubium, & ibi Barto.colum.3.C.de legi.d. l.si ex precio, ubi bonus tex.in illis uerbis, simulatis pro infectis habitis. Et quia stipulatio consensum habet, uerba, & partium præsentiam.l.i. ff. de uerbo.oblig.ubi alias in pacto est consensus solus.l.i.ff.de pac.argumẽ. in.c.i. de treu. & pa. & ita transeunt omnes, Alexand.Ias.uterq; Deci. & alii, & facit quod habetur, secundum eos, in.l. quamuis.C.de transac.& in.l. ex placito C.de re.permu. Adde tu, cum sit hoc etiam uirtute cuiusdam unionis, quod promissio simplex, seu pactum nudum stipulationis naturam assumet, ut in simili dicitur, in.l.qui patri, & ibi per Doct.ff.de acqui.hæ.inducit Bar.in.l.4. in.§.Cato in 3. oppo. post Dy.ff.de uerbo.ob.Rui. præcep. consi. 113. ex pluribus, num.8.uolum.1.& consi.115.consideratis, num.13.& consi.129.num.8. eo. lib.quod etiam ad iuramentum, de quo supra posset applicari, sed stipulatio sicuti iuramentum, pœnitentiam tolleret, ergo multo magis si promissio stipulatione uallata sit, præallega.c.i.de treu. & pa.§.sed hodie, insti. de adop. Vel dicamus, quod fit ratione adiuncti, vulga. l.si cõmunem.ff. quem admo. ser. amit. c.multorum, de iudæ. dixi plene in lib. obserua.i.c.3.& erit alia limitatio ad tex. Contra quam tamen facit consideratio Pe.& Cy.in.l.si qui ex consensu, in 3.q. C.de epi.audi.quia si tex.noster dicit neminem

minem esse compellendum stare huiusmodi cõuentioni, impune recedi ab ea poterit, uulga.l. Gracchus .C. ad legem iu. de adul. alias quis authoritate legis deciperetur,& male.l.i.C.de his qui ue. æta.impe.& testatur Cardi.in.c.i. de iudi.colum.secunda hoc ipsum placuisse omnibus Docto. in quodam examine hic Paduæ , non quod collegium ita consuluerit , ut refert Ias. Et potest opi.hæc, ex alio, comprobari, quoniam (ut de iuramento diximus proxime) stipulatio regulatur secundum naturam actus, super quo interponitur l.i.§.si quis sub conditione .ff. ut lega. no.ca.Batto. in.l.uenditores, in fi.ff.de uerbo.ob.& in.l.cum mota,num. 6. C. de transac. Alexan.in.l. certi condictio, colum.3.ff.si cer.pe. Immo quod generale est, si una dispositio ad aliam referatur, ut intelligatur secundum naturam illius ad quam fit relatio .l. si prior ff.solu.mat.l.si prius.ff.de aqua plu.ar.l. excepto.C.loca. & potest exemplificari quoq;,in gratia apostolica, quæ recipit intellectum, & uestitur, à consuetudine.c.quod dilectio, de consan. & affi. Ancha.consi.163.uisis,colum.3.Ro.consi.94.uisis,in ulti.col.Sed nihil est, quoniam stare nõ compellitur, quando simplex conuentio est , non stipulatione uallata ut supra nec uerum, quod authoritate legis decipiatur, quia lex pœnitentiam non admittit hoc casu: pariter. Verissimumq; est, quod stipulatio assumat naturam actus,super quo interponitur,ut non in plus teneatur contrahens , sed bene ut efficacius obligetur d.l.ex placito.l.siue apud acta.C.de trãsac.l.miles.§.decem.ff.de re iudi.l. Græce.§.illud.ff.de fideiu.§.i. insti.eo. plene Scriben.in rub.de uer.ob.

15 Compelletur igitur † hoc casu, propter stipulationem, quis stare conuentioni, & coram iudice non suo quidem litigare,sed dubium est,an præcise compellatur, dicit Barto.quod non , & post eum Alexan. ac cæteri magis communiter,& est uerum .l. si quis ab alio.§.fi. ff.de re iudi .l. stipulationes non diuiduntur.ff.de uerbo.ob. & argu. optimũ in.l.cum pponas, in fi.ibi potuit enim quamuis iubente domino , non adire, iuncta glo.C.de hære.insti. uerum causatiue, quia si promissa non seruauerit ad interesse tenebitur .l. diem proferre §.fi.ff.de arbi.l.stipulatio ista.§. alteri .ff. de uerbo.ob.& in simili not.in.l.fi.ff.de sepa.&in.l.i.C.ut ne.inui.age.co.&in.l. Nensennius.ff.de nego.gest. Adde uerum esse hoc iure, quoniam aliud seruatur in foro ecclesiæ.c.i.de pac.in 6. & ita d.l.diem proferre,limitat Alex. in .l. ait prætor,in.i.colum.in.fi.ff. de re iudi. plene Fortu.in trac.de ulti.fi.num.163. & in simili idem Alex.hic, & Ias. quod hæc lex pariter debet sic limitari , & est uerum dictumq; commune omnium.

Sed adhuc principali conclusioni ob. unum, quia si ageretur ad interesse hoc casu, deberet quoq; agi in pacto,si non seruetur l.& eleganter.§. seruus pactionis .ff.de dolo,& tamen non agitur , & habet locum pœnitentia, ergo nec si stipulatione uallatum sit, & pœnitere licebit. Nisi respondeamus , ut per Deci.hic, quod tex. in .d.§. seruus pactionis, loquitur in casu,quando quis damnum extrinsecum patitur, quod nihil aliud est dicere, nisi simpliciter fateri, quod ex nudo pacto, ut dicebam alias, oriatur actio,& male, si non adducatur aliud.l.iurisgẽtium .§. sed cum nulla.ff. de pac. ideo dic tu aliter , quod oritur actio.d.casu, & est speciale propter immensam liberalitatem donantis, argu. in.l.quotiens.C.de do.quæ sub mo.tradit Bar.in.l.stipulatio ista , in.§.si stipuler,in fi.ff.de uerbo.ob. & Ias.in.l. quominus,colum.34.in prin.ff.de flu.l.hoc iure,in prin.ff.de dona. l. campanus .ff. de ope.lib.l.si donatio.C.de dona. ergo ius commune in contrarium. Vel & aliter,quod loquatur in cõtractu innominato do ut facias, in quo regulare est si postquam feci dare cessas, ut competat actio de dolo ad interesse.l.naturalis §.quod si faciam .ff.de præscrip.uerb.& est uerus intellectus ad d. tex. quicquid somniarint

somniarint in Parnasso scriben. alias, in c.i. de proba.

16 Et si dubitetur hinc, coram quo † interesse istud peti debeat, dicã (ut adhuc cõiter dicunt Doct.) peti posse coram iudice, cuius iurisdictio prorogata est, & uidetur casus in c. dilecti, & ibi Abb. in 5. not. de fo. comp. latius Deci. hic, & alii quia prorogatio uidetur etiam facta super accessoriis, ut ibidem, & per illum tex. multa dicit ad propositum Ro. cõs. 180. si admittimus, col. i. idem Deci. in l. uinum, in 5. ff. si cer. pe. oẽs in c. i. de iud. & signanter φ iudex in principali, est ẽt iudex in consequenti & accessorio, siue sit ordinarius, siue delegatus, ita tenuit But. in c. de prudẽtia, in prin. de do. int. ui. & uxo. & maxime quia censentur unum & idem, inquit Abb. met, in c. lato res, nu. 6. de cle. exco. mi. Est uersu quod dicitur, qualitatem dispositionem respicientem, si principalis sit, quod non uidetur repetita in alia, quæ ad ipsam ueniat accessorie, ut per Bar. in l. ita stipulatus, in §. Grisogonus. ff. de uerbo. ob. usq; adeo, ut facta prorogatione de litigando etiam hic, non propterea facta uideatur quantum ad interesse. Sed, vt etiam dicit Deci. decisio dubitabilis est, imò quod Bar. met ibi inducit hoc modo in pe. col. per illum text. quem refert & sequitur quoq; Rui. præcep. consil. 140. num. i. uolu. i. si procurator cæperit agere ꝓcuratorio nomine Domini, postea actum simpliciter exerceat, non facta mentione officij, φ nihilominus eadẽ qualitas intelligetur repetita, & quãdo vera esset ẽt, & sic diceret Bar. in d. loco, ac secundum inductionem factã supra ultra aliam Decij responsionem, de qua per eum, posset rursum sic refelli, et dici, φ in casu nostro nõ sit uera, ex quo fauore eius, qui agere non recusat, & coram iudice non suo litigare, hoc idem inductum uidetur, idest ut interesse petat, ergo & pariter in odium recusantis, ut corã eo petatur, argu. in l. si qs maior C. de transac. & ita tenendum est. Vel quando dispositio accessoria est æque prĩcipalis ut illa, cui accedit, iuxta not.

per Cy. i. l. eos, col. 5. C. de usu. hic haud considerabile ex supra dictis. Sed cogita (ut etiam dicit Ias.) quod cum non sit licita pœnitentia, nisi ante lit. con. & sic re integra, pars aduersa potest modicũ prætendere interesse, nec curandũ, uulga. l. scio. ff. de resti. in integ. quod tantũ est dicere, quantum est, φ disputatio sit de lana caprina. Et propterea crederem ego nouiter quicquid tenuerim alias, φ possit agens aduersario citato ꝓcedere, quoniam aut ueniet, aut non, si ueniet, bene erit, sin minus, seruatis seruandis pronunciabit iudex, arg. in l. absentẽ. ff. de pœn. & sententia executioni demandabitur, nec ob. tex. in d. l. diem proferre, quia in arbitro loquitur, quem p̃sens sententiã dicere ꝓhibuit, quo casu non mirum est, si vel ad pœnam agitur, vt in §. corã, dicitur ea. l. vel incerti ad interesse, si adiecta non sit in compromisso, lõge diuersum ab his, ita ut nec illatio p̃dicta fieri possit, uulg. l. Papinianus exuli. ff. de mino. cogita tamen (iterato dixerim) & à communibus Bar. ac Docto. dictis non recede.

Verum quæritur quid si ꝓmisio per alia uerba facta sit, puta de soluendo in
17 quolibet loco † ubi actori placuerit. Idẽ Bar. inquit, parum releuari ex hoc, quoniam arbitrio boni viri intelligetur, φq; non poterit reus extra domicilium trahi (domicilium enim contrahitur ex habitatione decem annorum, uel minori tempore, si quis se transferat ad locum cum familia, & maiori parte fortunarũ quia ubi est thesaurus, ibi est cor. l. 2. C. ubi se. uel cla. declarat Bal. consi. 393. colum. i. uolum. i.) l. thais. §. sorore. ff. de fideicom. lib. l. quod si nolit. §. si quid ita. ff. de ædi. edic. idem Bart. consi. 166. Alamanus, & consil. 168. quidam utrobiq; colum. 2. & in l. item si unus, in §. idem pomponius in i. ff. de arbi. & in l. si quis arbitratu, in 3. ff. de uerbo. oblig. & in l. cum proponas. C. de fideicom. liber. & in l. creditor in §. lutius. ff. man. Bald. in l. captatorias, in prima colum. C. de testa. mi. Alexand. in l. stipulatus in 2. de uerb. ob. Abb. in c. i. in 10. de iudi. & in

c.ne indiraris, in.i.co.tit.Ro.consil.55.si uolumus, in prin.Corne.consi.181.uisis in 16. & est uulgatum dictum. Non sine tamen dubitatione, quoniam uerba hoc modo nihil operarentur, contra mentem contrahentium, uolentium iurisdictionem prorogare & male.l.si quando ff.de lega.i.l.si stipulatus.ff.de usu.c.si Papa, de priui.in 6. Feli. late ad hanc regu.in.c.i.colum.4.de consti.& in.c.solitæ, in 3.de maio.& obe.& in.c. Rodulphus, in secunda de rescrip. quæ uera est, maxime quando sunt debito modo prolata, ut per Albe. in.l. sed & si quis, in.§.quæsitum, in fi.ff. si quis cau. & ita Deci. hic transit, & ante eum Lancelo. frater. Sed cogita, quod debent sic aliquid operari etiam in casu .d.§. sorore, & tamen non aliter intelliguntur, & contra Bar.solidiiis argue, quod cum uerba hæc, in instrumento apposita sint, creditoris fauore, ad ipsius læsionem retorqueri non debent, ut arbitrio boni uiri intelligantur, nec possit reus extra domicilium trahi, uulga. l.quod fauore.C. de legi. maxime quia tractat de lucro captãdo, quod declarat Alex.in.l.i.in 8.colum.ff.sol. ma. & ante eum Bald.in.l.i. in 2. lectu. in ulti. ff. de lega.2.

Non ob.tex.in.d.§.sorore † quia è con-
18 tra, hæres ibi tractabat de damno uitando, quorum non est par eademq; ratio l.fi.C.de codi. & licet uidere, quia seruus antequam libertatem consequeretur, rationem reddere debebat, & signãter sentit etiam Gerar.Pet.sanc.in singu. suis 6.incip.not.Docto.Bal.tamen non facta mentione in.d.l.i.de lega. 2. & ita disputatiue loquendo tenendum est.

Et aliter dicendum, si promissio facta
† fuisset de soluendo in quocunq; loco
19 debitor inuentus fuisset, quia tunc ubicunq; inueniretur, posset conueniri, nec ab re (inquit idem Bart. adhuc) quia ibi contraxisse uidetur, vbi solutio destinata est, uel in specie, uel in genere.l.cõtraxisse.ff.de ac.& ob. l. Titium & Mæuium.§.i.ff.de admi.tu.Bar. in.l.absens, in.§.proinde, circa medium .ff.de iudi. Declara uerum, præterquam in loco contractus.l.quæro, & ibi Bar.ff.de solu.ubi etiam Imo.& cæteri, & Bald.in.l.i. in prin.C. ubi conue.qui cer. lo.sol. pro.& mirandum est maxime, quomodo sic contrarium hic tenuerit Deci.nu. 20. & est arg.in.l.inquisitio.C.eo.

Secundo declara, hoc ipsum procedere, fictione attenta, ut uerbum intelligitur indicat, positum in.d.l. contraxisse, quod huiusmodi est.l.intelligendus ff.de uerbo.sig.l.fi.C.de impube.l. si familia supra eo. ex quo uere contractus celebratus est in loco, in quo uerba proferuntur, & ibi gabella solui debet ex forma statuti, ut per eundem Deci. hic post Bu.tamen, in .c.fi.in 6.colum. de fo.compe. & Bald. in.d.l.i. adde tu Flo. in.l.i.in fi.prin.ff.de usu.

Sed contra istud quoq; facit, certum enim est, quod ista fictio, non alia esse potest, quam translatiua de loco ad locum, ad differentiam inductiuæ, & priuatiuæ, de quibus late in.l.si is qui pro emptore .ff.de usuca.pulchre Por.in .§. si ab hostibus, in prin.insti.quib.mo.ius pa.po.sol.modo dico sic, quod contraxisse uideatur in loco destinatæ solutionis, ex ipso consensu procedit, quia partes ita uoluerunt .l. i.§. si conueniat ff.depo.l.2.ff.de bo.au.iudi.po. consensus est de iure naturali, & in ueritate consistit, ergo hoc idem uere erit, & non ficte. Nisi dicamus, quod si consideretur merum factum, quod in contractu uersatur, l.consilio .ff. de cu. fu. erit fictio, ueritas uero, si consensum, prout in se plurimum iuris habet, & fusius ut per Bal.in.l.multum interest, in 5.colum.C.si quis alte.uel si.

Tertio & ultimo declara, nisi in loco à casu & transeundo reperiatur, quia tunc ibi conueniri non poterit, ut per Alexand.hic, & in.l.cum res, in prin. post Ange.tamen.ff.de leg.primo quos refert, & sequitur Ias. & bene uideturq; decidi in.l.hæres absens, in.§. proinde.ff. de iudi.& quando tex.non haberemus, prompta esset in labiis rõ, quoniã casualia non sunt in cõsideratione.l.cæsar .ff.

de

de publica.Bal.in.l.si quis ad declinãdã col.pe.C.de ep.& cle. Quod tamen uidetur dubitabile, quia uerba generalia promissionis, restringuntur ad locum in quo reperitur debitor.l.lucius.i.&ibi Bar.ff.depo.perinde ac si promissio solutionis expresse fuisset ĩ loco certo destinata, argu.in.l.si duo .ff. de admi. tu. cum uulga.uerum si expresse destinata fuisset in certo loco, conueniretur, ẽt in transitu ibidem inuentus glo. est not.in.c.Romana, in.§. contrahentes, in uerbo respondere, de so.compe.in 6. ergo & pari modo quando promissio ẽ generaliter facta,& sentit Deci.sent.hic; à quo non dissentio, nec ob.text.in.d.§. proinde, quia loquitur in contrahente cum transeunte, nõ in eo, qui se uerbis generalibus obligauit, ut hic: In cæteris quia Bar.uerba sunt clara, non insisto, dicitur per eum.

ET PRIVS QVAM ADIRETVR. MVTATA VOLVNTAS FVERIT. Hæc uerba (ut dixi in euidentia,) communiter intelliguntur, etiam quod ab una parte mutata sit, ante litem cont.
20 tamen, ponatur q; specialis casus† cõtra regu.iuris,& bene, licet Deci.dicat, confundi ex eo, quia tex.hic ipsum habuit pro claro & indubitato, in illis uerbis, proculdubio nemo compellitur &c.
21 † Considerando contrarium, quod immo maximam haberet dubitationem, si ita esset,& si specialis casus poneretur in eo, idq; etiam in.c.i.colum.9.de iudi. & iudicio meo, contra omnem rationẽ clarum etenim & indubitatum ẽ, apud legislatorem, non apud alios.l.ubicũq; & ibi Bar.colum.6.ff.de inter.ac. dixi late in.l.unica .C. quando non pe. par. & ita.ll.omnes, his uerbis, aut similibus, loquentes, debent intelligi, uulga.l. qđ labeo.ff.de carbo.edic.l.domitius .ff. de testa.l.ancillæ.C. de fur. imo quod modus loquendi esse uidetur, quo non infertur ꝓpea, quod dubitationem nõ habeant.l.si pecuniam, in prin.ff.de cond. ob cau.ubi hoc uerbo utitur etiã Vlpia: & tamen dubiũ faciebat maxime tex.cõtra illum directo in.l.qui operas.ff.loca. ut ibi per gl. ꝙ aũt in hac.l.sit dubiũ, ex supra deductis in figuratione casus liqt & sic intellectus cõis oĩo uerus. Nec amplectendus alius, quem ipse ponit, post Albe.ꝙ iste tex. intelligatur de uoluntate, mutata ab utraq; parte, quoniã iure non probatur,& male, uulg.§. con siderenius, in authen.de trien.& se.§.cũ igitur, ibi nec est lex quæ hoc dicat, in authẽ.de non eligen.secun.nuben.& ꝑpterea dicebat idem Alb.in.l.sed licet.ff. de offi.præsi.ꝙ opi.pusilli doctoris, lege roborata, est potius sequenda, q̃ magni sine lege, appellatq; alibi Io.Fab.subtilitates, melãcholias, Ias.uero ludibria, locum non recordor,& exclamat Abb.in c.causamq;, col.pe.de testi.uanis subtilitatibus non esse ueritatẽ angustandam. Quibus accedat ẽt, ꝙ sic nõ esset in hac lege dubitatio; quis.n.est qui uulg. reg. ignoret.l.nihil tam nãle.ff. de regu.iu.l. i.C.quãdo li.ab emp.di.cum similibus, & si diceretur, ut ipse dicit, Iuriscõ.hũc casum pro claro & indubitato habuisse uel ꝙ probabilem habet dubitationem respectu iudicis, cui ius quæsitum uidebatur, propter partium conuentionem de litigando corã eo, ut uerba illa, prius quam adiretur, indicare uidentur, respõdebo ad primũ, ut supra ad secundũ uero, ꝙ respectu iudicis, dubitatio esse nõ potuit, ex quo erat absẽs, nõ sibi ius, cõ uentione partium, acquiri potuit, nisi per litis con.uel aliter, ut hic per Bar.& est arg.in.l.stipulatio ista, in.§. alteri.ff. de uer.ob.ponderationem d.uerborum etiam spernentes, quoniã respectu partium non iudicis dicuntur, arg.eorum, quæ not.in.l.mæuia, in.§.si.ff. de an.le. & ut scripsi ẽt in.d.c.i.de iudi.fusius cõcludentes breuiter, à cõi ueritate nõ eẽ discedendũ. Et qa uerba hæc sonant à contrario, & secundũ cõem intellectũ (vt diximus) ꝙ pænitere nõ liceat postq̃ iudex aditus fuerit, moueo difficultatẽ ultimo, quomõ potuerit iurisdictio iudicis non sui prorogari, sine sui proprii licentia, hoc enim directo contra text. uidetur in.c.i.de so.comp.
Sol.id locum sibi uendicat, & uerum ẽ

in clericis,nõ in aliis.l.i.§.& post operis .ff. de no. o. nun.uel quo ad laicos dicamus, quod in regnis & comitatibus obiectum procedat, in quibus sunt homines uasalli & feudatarii, non in aliis locis, & ut per Bar.latius in.d.§. & post operis.

PROCVLDVBIO NEMO COMPELLITVR &c. Ex quibus uerbis de quibus etiam in.l.ad eos & in.l.pe. ff. commo.& in prohe.ff.in prin.& in .l. si quis nec cũm in.§.fi.ff.si cer.pe.& in.l.si pecuniam in prin.ff.de cond.ob causam dicere sic etiam licebit, quod hæc.l.sit de indubitabili, contra .l. quod labeo.ff.de Carbo.edic.nec nouũ, quia idẽ quoq; dicitur in.l.illud, in prin.ff.de mino. & in.l.cum senatus .ff.de reb.dub.& in.l.si quis titio.ff.ex quib.cau.ma. & in .l. si seruum,in.§.sequitur.ff.de uerbo.ob.& in.l.3.ff.de nata.resti.sed ut proxime dictum est,intelligitur quo ad .l. latorem nec tepeto, & quod semper in casu dubii lata intelligatur,firmat Bart.in.l.qui Romæ,in.§.duo fratres, in 2.colu.ff.de uerbo.ob.& quod lex, non habens dubitationem,non est bona,nec lex, in.l. post dotem,in 2.colum.pariter.ff. solu. ma.&Cy.in.l.i.in 3.C.de legi.idem Bar. in.l.i.num.13.& 14.C.de no.Co.fa. Vel & nouissime, quod non sit dubia peritis,imperitis autẽ & aliis sic, ut per Odof.& Cy.in.l.non dubium, in prin.C. de legi.Vel quia non omnibus liquet, quod ferè idem est, ut per Nel. in tract. ban.in.3.parte tertii tempo.in 12.q.secundum ea colum.i. Sed in.l.si quis in conscribendo, in prin.C.de pac.signanter dici uidetur oppositum,quod imo hoc casu non licet uenire aduersus pactum, quodq; contrahentes decipi non debẽt Glo.hic respondet, quæ ob hoc erit expedita, tribus modis,ultima solu. uera est,& communis,ut in ea, & per Deci, hic num.29.Adde dum probat rationẽ, per generalem regu.l.patre furioso.ff.de his qui sunt sui uel alie. iu. quod ideo hic pœnitentia locum habeat, ibi uero non,ex quo facilius conseruatur iurisdictio, quam de nouo tribuatur, melius facere tex.in.l.sed si manente.ff. de præca.& in.l.eum quis,in.§.si quis pro reo, iuncta glo.ff.de solu.pulchre Bart. in.l. cum qui in.§.in popularibus,colum.2. ff.de iureiu.& in.l.certe.ff.de præca. Ad de etiam quod in casu d.l. si quis in con

22 scribendo † appellatur pactum non cuiusdam iurisdictionis, & not.in materia distinctionem ponit ibi Bal.omnino uidendus, colum.2. in cæteris quando iudex aditus dicatur,non est difficultas, dic ut per Bart. & alios communis opi, est,quod aditus dicatur per lit.cont.uel oppositiones dilatoriarum exceptionũ omissa hac iudicis incompetentis,& in dubitatum,si conuentio facta sit in præ

23 sentia † iudicis,consentientis & acceptantis, quod pœnitentia hoc quoq; casu locum non habebit, ut per Cy. in.l. est receptum supra eo. Ange. Fulgo. & Pau.de cast.bic, & alios, & probatur in.l.cum ostendimus,in fi. ff. de fideiu. tu.& hoc idem ut ibi, operatur iudicii calor, pulchre Bat.in.l.i.C.de rela.Bal. in.l.si fideiussor, in prin. ff. qui satisda. co.imo quod fingitur stipulatio ubi nõ est inquit per d.tex.Io.hanib.in.l.nemo potest,num.617.ff. de lega. i. & testatur Bal.in.l.tale pactum,in.§.qui prouocauit,se bis audiuisse Bar.dicentem per.d. tex.adhuc,calore iudicii pactum nudũ uestiri,refert & sequitur Gui.pap.consi. 23.uiso facto,num.2.tamen aduerte,quia magis communiter tenetur, quod ibi concurrat etiam fauor pupilli, ut per Alex.post Bal.in.l.si apud, in.i. colum. in fi.C.de transac. dictum nihilominus in se uerum est,quod ex alio probatur, quia si cõfessio fiat in iudicio, exceptio non numeratæ pecuniæ obiici non poterit, alias autem sic.l.i. & ibi not. ff. de int.ac.tradit Bal.consi.447.contrahentes,in prin.uolum. i. sufficietq; oblatio rursum iudicialiter facta,quæ tamen extra iudicium non releuat offerentem,vt per Bar.in.l.si rem, in.§.si.ff.de pi. ac. & in.l.item,in.§.qui paratus,i prin.ff. q.b. mo.pi.uel hypo.sol.et quia regulare est pacto,alteri actionem quæri non posse, uulga.l.stipulatio ista.§.alteri.ff. de uerbo.

bo.obliga.l.2.C.per quas perso.non acqui.Barto.in.l.i.in 2.colum.C.de pac.in iudicio autem sic.l.in causæ.§.si.ff.de pecu.Sed emancipatio cur testes requirit, cum tamen fiat in iudicio,l. post mortẽ ff.de adop. Sol.quia de patria potesta te agitur, quæ inæstimabilis est.l. filius familias.§.secundum uulgatem.ff. de legati.deq; grauissimo patris præiudicio l.placet.ff.de acqui.hæ.l.i.ff.si quis à pa. fuc. ma. & cum ab his pendeant cætera omnia,non insistam aliter sed finem faciam,quoniam lex breuis est,eiq; adhibere superuacuam uetborum copiam luxurie genus uidetur, die 24. Martii M D LII.

SVMMARIVM.

L.cum quædam puella.ff. de iu.o.iud.

1 *Quis dicatur Iudex competens.*
2 *Quid sit domicilium.*
3 *Quanto tempore contrahatur.*
4 *Quando mutetur.*
5 *Tempus ad appellandum quot dierum sit.*
Et ibi quando sententia transit in rem iudicatã.
6 *Casus*
7 *Obseruatio prima.*
8 *Secunda.*
9 *Tertia.*
10 *Quarta.*
11 *Quinta.*
12 *Mulier matrimonium contrahens domicilium mutat.*
Et ibi quod domicilium sequitur uiri.
13 *Quid si non dum traducta fuisset.*
14 *Quid in uidua.*
15 *Quid in concubina.*
16 *Per lit. cont. & per sententiam praeoccupatur.*
17 *Per solam citationem an præoccupata dicatur.*
18 *Quid si puella in loco domicilii contraxisset,postea domicilium mutasset,an forus contractus possit declinari.*
19 *Quid si secularis pro delicto bannitus sit, & missus in exilium,uel aliter condemnatus, efficiatur clericus an possit hoc non obstante puniri à priori iudice.*

Lectu.I.

VLPIANVS LIB. VI. FIDEICOMMISSORVM.

L. CVM QVÆDAM PVELLA. Ad euidentiam huiuscæ not. legis, præmitte, eum dici iudicem competẽ-
1 tem† in cuius territorio quis domicilium habet.l. hæres absens.§.i.& 2.ff.de iudi.l.fi.infra eo.c.fi. de fo. comp. & hoc est quod dicitur in.d.l.fi. quod extra territorium iusdicẽti impune non paretur, & in.l.2 .& ibi Bart. in prin.ff.si quis in ius uo. non ie.quod citatus à iudice non suo,parere non tenetur,estq; ferè idem,& quod si ciuitas p̃cipiat ciui,ut stet in ciuitate sibi nõ subdita , prout Pisani olim, qui relegabãt in Sardinia,& in insula Rhodo, confinia non ualent,eodem Bar.teste in.l.relegatorum,in.§.est quoddam.ff.de inter dic.& rele.& si quo casu contrarium repellitur, speciale est, ut Dani. 13.c. ubi Daniel senes de falso conuictos condẽnauit,quorum mentio facta est per glo. in.l.testium.C.de testi.&tamen sibi sub diti non erant, neq; de suo territorio, specialitatisq; ratio assignatur, quia potestatem id faciendi à spiritu sancto acceperisse uisus est,ut S.Tho.declarat 2. secundæ so.74.colum.2.& quia Christus etiam subiecit se humano iudicio Pilati,sponteq; ab eo iudicatus est,cum tamen esse rex regum , & dominus dominantium. Nec secus ipsius exemplo, Leo papa fecit , qui se Ludouico imperatori subiecit pariter, in.c.nos si in cõpetentes 2.q.7. & ideo ad propositum , ac ultimo loco statutum,quod quicũq; offenderit Perusinum, in quocunq; loco, puniatur Perusij , non ualet, ex quo factum est de eo quod nõ pertinet ad iurisdictionem statuentis, quamuis

In naufragio fallat, secundum Bar.in.l.
ne quid, in fi.ff.de incen.rui.nau.&ad p
positum si haberet duo domicilia sub
diuersis iudicibus, utriq; subesset.l.eius
qui.§.si quis.ff.ad mu.l.assumptio.§.i.ff.
eo. & uidetur rationabile, ut in eo qui
est in confinio duarum parochiarum,
quia is duas habere parochias, & paro-
chianus duorum rectorum dicetur, se-
cundum Bart.in.l.iuris peritos, in.§.i.in
fi.ff.de exc.tu. exceptuando semper Ro
mam, quæ cum communis omnium
patria dicatur, ibi quisq; domicilium
habere uidebitur.l.Roma.ff.ad munici
pa.d.c.fi.de fo.comp.
Secundo præmitte, quid sit domiciliũ
2 † & dic, nihil aliud esse, nisi locum, ubi
quis larem, rerumq; ac fortunarum sua
rum maiorem partem constituit, inde
non recessurus.l.ciues.C.de inco.lib.x.
Loqn uuq;.l.domicilium.ff.ad munici-
pa.not.in.l.sed & si susceperit.ff.de iud.
Tertio præmitte, quod contrahitur
3 † spacio.x.annorum, etiam si sit schola-
ris, quia præsumitur habere animum
non amplius recedendi.l.2. C. de inco.
lib.x.tradit glo.in.l.lex cornelia, ubi e-
tiam Bar.in.§. si tamen nu.i.ff. de iniur.
Quarto præmitte, quod statim † quod
4 quis recedit de loco cum rebus suis præ
sumitur habere animum mutandi do-
micilium, ut docet Bar.in.d.l.assumptio
m.§.iuris, & in.d.l.domicilium.ff.ad mu-
nicipa.& est argumen.in .§. patronum,
insti. de re.di. & est mutatio uoluntaria
ad necessariæ differentiam, cum depor-
tatur aliquis in insulam .l. amisfione.§.
qui deficiunt.ff.de ca.dimi. Vel si ui de
propriis laribus cum familia alias expel
latur.l. cum quis .ff. de dolo. declarat
Bal.in rub.C.si à non compe.iu.fue.ap.
Quinto & ultimo præmitte, à sentẽ
5 tia † diffinitiua, lata contra aliquem re-
gulariter appellari intra decem dies, &
si appellatum non sit, transit in rem iu-
dicatam, potestq; executioni demanda
ri, authen.hodie.C.de ap.c.quod ad cõ-
sultationem, de re iudi. ex quo à non
appellante uidetur confirmata.l.i.C.de
aduo.di.iu.l.i.C. de postu. d.c. quod ad
consultationem, & regulariter dixi, qa
in criminalibus secus est, statimq; sen-
tentia executioni demandanda, & pœ-
na inferenda, non autẽ differenda .l.cũ
reis.C.de pœn.l.qui ultimo supplicio
ibi statim ciuitatem, & libertatem per-
dunt.ff. eo. & ad longum, ac ex multis
aliis, probat Calde. in consil.i. incip. an
executio, de re iudi.
Quibus præmissis (summa cum aliàs &
diuide, ut per Doct.) casum in terminis
6 sic breuiter figura † puellam quandam
puta Seiam nomine, hic Patauii coram
iudice competenti conueni, intentio-
nemq; meam probaui, ita ut exinde fue
rit etiam condemnata, nec reclamauit
intra tempus præfixum à lege, senten-
tiaq; transiuit in rem iudicatam, euenit
postea quod matrimonium contraxit
cum aliquo non habente hic, sed alibi,
domicilium, propriumq; sic mutauit,
uolebam ego hic sententiam contra eã
latam executioni mandari per iudicem
Patauinum, dubitatum fuit apud Vl-
pianum Iurisconn. præstantissimum au-
thorem legis nostræ, quid iuris, nunqd
ab eo exequi posset.
Videbatur prima facie dicendum, q
non dubitandiq; rationem forte facie-
bat, quia si domicilium mutauit hic, pri
mus iudex erit penitus incompetens,
nec in eam, seu contra eam, quouis mo
do, executionẽ facere poterit.l.cũ unus
.§.i.ff.de bo.au.iu.po.l.fi.infra eo.c.fi.de
fo.compe.alleg. etiam supra in euiden.
& est argu.quoq; in.l.iuris ordinem.C.
de iu.om.iudi.
Secundo dubitandi rationem facie-
bat, quia in simili uidemus, quod exa-
ctio dotis à muliere ipsa, cum restituen
da est, non in loco celebrati contractus,
sed ubi domicilium elegit, maritum se-
quuta, fieri debet.l. exigere.ff.de iudi.
quodq; etiam ab alio non potest conue
niri, nisi ibi, non autem in loco originis
ex quo ibi est iudex competens .l. fi.§.
item rescripserunt mulierem.ff.ad mu-
nicipa.l.pe.ubi glo.singularis.C.de mu
nici. & ori. lib. x. quam ad propositum
obseruat etiam Bald. in rub. solu. mat.
in

in prin. & signanter allegat nôt. hic, imo quod cõtractus hoc casu, in loco domicilii prædicti celebratus uidetur; non ficte fictione translatiua de loco ad locum, & prout est ueritati contraria, sed uere propter consensum & ut latius declarat idem Bal. omnino uidendus, in l. ... in 5. colum. C. si quis alteri uel sibi, qui ... confert ad intellectum d. l. exigere ... contraxisse. ff. de reb. ... ergo ... iudex incompetens.

Tertio dubitandi rationem faciebat, quia si executio fieri posset in eam iam existentem in alieno territorio, per domicilii mutationem, par in parem haberet imperium; quod tamen est contra text. in l. nam magistratus. ff. de arbi.

Et hoc est quod dicit glo. in d. l. i. in §. ulteres. ff. de acqui. po. quod per seruum hæreditarium non quæritur hæreditaria res, ex quo dedignatur per comparem quæri, sicuti asinus intumescit, si uideat se per comparem apprehendi.

Et Bald. alibi in l. i. in 2. lectu. in 6. colum. ff. de leg. 2. quod in natura par nec Deos nec homo, constituit unum alterius præceptorem.

Et Barto. in l. inter tutores, in fi. ff. de admi. tu. quod si sint duo domini alicuius castri, & unus delinquat in territorio alterius, non poterit ab eo puniri.

Et in l. si cui, in §. cum sacrilegium, in prin. ff. de accu. quod iudex non cogitur remittere reum ad petitionem alterius iudicis.

Et licet contrarium prima facie uideatur notari in l. i. C. ne li. po. pbariq; notissimo Romuli & Remi exemplo, ut in l. i. ff. de re. di. non obstant tamen; quia in d. l. i. pares erant in dignitate, nõ in administratione, Romulusq; maior quia forte regnum obtinuerat, secundũ eundem Bar. in d. l. i. ad fi.

Hæcq; omnia confirmantur, quia sola inuidia & æmulatio datur inter pares, etenim maiori aut inferiori non inuidemus, potestq; in actione de dolo, & in resti. in integ. uideri, ut adhuc Bar. declarat, in l. 2. in i. lect. C. de dolo.

Quarto rationem dubitãdi faciebat tex. in l. episcopale. C. de epi. au. ubi sententia ab episcopo lata, ab eo executioni demandari non potest, sed per iudicem secularem, quod tamen fieri maxime debuit, cum ab ipso non appelletur sicuti nec à præfecto prætorio, ut ibidẽ & late declarat Abb. in c. causam, in 2. colum. de re iud. ergo multo minus hic à iudice Patauino, stante (ut diximus) mutatione domicilii. Eoq; magis, quia executio ista fit officio iudicis nobili, cum mercenarium finitum sit lata sententia, officium autem istud iudicis nobile, succedit loco actionis & ita potest ab alio exequi, ut ab isto. l. in causæ, in prin. de mino. c. fi. de offi. iu. ergo.

Quinto & ultimo, dubitandi rationem faciebat, & magis ĩ terminis, quod habetur in l. idem Vlpianus, in fi. ff. de excu. tu. ubi tutor pupilli domicilium mutauit animo & facto, seq; ad alium contulit locum, inquit tex. quod nulla in eum executio fieri poterit à iudice primario, quod tamen adhuc fauore pupilli, fieri deberet, ergo, ut proxime dicebam, multominus in casu nostro. Considerando quoq; hic de matrimonio agi, quo mediante domicilium mutatum est, matrimonium autem multa habet specialia. c. latot. c. consanguinei, de re iudi. ergo.

Quibus tamen non obstantibus, cõtrariũ deciditur in lege nostra, quod immo per iudicem primarium poterit executioni demandari, non solum si lata sit uerum etiam si facta tantum reperiatur lit. cont. antequam puella domicilium mutasset, nota tamen quod exequi nec bum hic in passiua significatione ut exponit & declarat gl. uicio latinitatis nõ caret.

Et ratio decisionis ẽ, quia his modis præoccupatur iurisdictio, ut not. in l. si quis postea. ff. de iudi. & in l. ubi cœptũ ff. eo. & in c. proposuisti, de fo. com.

Et simile in l. sed & si susceperit. ff. de iudi. & in l. si conuenerit supra eo. & ibi diximus, ubi si iurisdictio iudicis incõpetentis prorogata sit, iudiciumq; cœptum litis contestatione, non poterit amplius opponi exceptio declinatoria neq; iudex ipse recusari.

Et

Et in procuratore, qui pariter per lit. contest. dominus efficitur, taliter ut nō possit amplius reuocari. l. procuratoribus. C. de procu.

Et in actionibus popularibus, quæ & si publicæ sint, propriæ tamen efficiũtur agentis, per lit. cont. secundum Bar. in. l. licet. ff. eo.

Et in re habita pro derelicto, quæ etiam occupanti conceditur. l. i. pro derelic.

Et tunc in nullius bonis esse dicitur, facto.

Quoniam alia sunt huiusmodi, casu ut hæreditates, domino mortuo absq; successore, quas tunc occupat fiscus. l. si uacantia. C. de bo. ua. lib. x.

Alia tempore, ut thesaurus, qui inuenienti etiam conceditur, secundum tamen distinctionem, §. thesauros, insti. de re. di.

Alia natura, ut pisces, aues, & animalia non dum capta, & hæc quoq; capientibus conceduntur. l. i. §. fi. ff. de acqui. re. do.

Alia deniq; religione & cultu, ut sacra res, & hæc nulli permissa est, nec ullo modo ulli occupanti relinquitur. §. nullius, insti. de re. di.

Secunda decisionis est ratio, quia si suam sententiam primatius iudex, non exequeretur, sine causa auferri sibi ius quæsitum uideretur, non dicendũ quouis modo, atq. in. l. apertissimi. C. de iudi. & in. l. 2. in. §. circa ff. de excep. do. Et maxime quia priuare quem sua actione pœna est. l. testamento centurio. ff. de ma. testa. l. senatus. ff. de cōtrahen. emp. intrinseca tamen, non extrinseca, ut declarat Alexand. in. l. turpia in. i. colum. ff. de de lega. i. ubi non est delictum, ibi pœna esse non debet. c. cognoscentes, de consti. ergo.

Tertia est decisionis ratio, quia si ipsi concessum est quod est plus, ferre scilicet sententiam, nō debet utiq; eidem quoq; negari quod est minus, idest ipsius sentētiæ executio. l. nec in ea. §. sed qui occidere. ff. ad legem iul. de adul. l. non debet. ff. de regu. iu. c. cui licet, eod. tit. in 6. & ideo ad propositum bene dicebat Bart. in. l. relegatorum, in prin. ff. de interdic. & rele. quod si præses prouinciæ potest ad mortem damnare quod est plus, poterit etiam relegare, quod est minus, & quod minus sit executio, patet, quia consistit in facto, nec ordinem iudiciarium requirit, clem. i. §. eo rundem, & ibi Car. multum bene locutus, in 5. q. de fo. comp. tradunt Docto. in. c. cum aliquibus de re iudi. & spe. in §. nunc dicendum, in uer. 95.

Quarta decisionis est ratio, quia sicuti præoccupata iurisdictione, ut diximus, per lit. contesta. potuit ferre sentētiam, quod sanè in dubium reuocat nullus, ita præoccupata per sententiã, eam exequi poterit, ex quo nil actum dicitur, quotiens etiam agendum aliquid superest. l. cum syllanianum. C. de his quib. ut indi. l. cassius. ff. de sena. l. si ita fuerit, de ma. testa. & in not. q. ita etiã dicit Bal. in. l. ædem, in 3. colum. C. loca. aliquid Bar. in. l. furiosum. C. qui testa. fa. po.

Quinta & ultima est decisionis ratio ne continentia causæ diuidatur. l. nulli C. de iudi. l. ordinarij, ubi casus not. C. de rei uen. & in pulcherrima. q. ita etiã arguit Bart. in. l. quidam æstimauerunt, in fi. ff. si cer. pet. & ideo ad propositum dubitabatur alibi, quare est quod etiam iudex incompetens cognoscat de causa cuius cognitionem tamen non habet regulariter, si incidat. l. quotiens. C. de iudi. Sol. inquit Bal. ibidem in prin. hoc est ratione cuiusdam necessariæ cōsequentiæ, seu deseruientiæ, quia incidens causa est deseruiens, & de appendiciis primæ, & ne continentia iudicii diuidatur, seu, ut dicebam causæ: ergo idem & pari modo in casu nostro dicendum est. Dubitabatur etiam alibi, an examinatus hic, possit alibi, puta Ferrariæ, uel Bononiæ doctorari, dicit idem Bal. in. l. qui indignus, in. i. lectu. ad fi. ff. de sena. ratione prædicta, quod non, ergo nec, ut dictum est, alibi quam hic, sententiæ executio, quia doctoratus nihil aliud est, quam finis, terminus, & execu-

executiō ipsius examinis, & de materia etiam in.l.si idem cum eodem, in .§. qđ si mutuæ supra eo.

Ex quibus dubitationem facientia, uirtualiter sublata manebunt, & maxime primū secundū, & tertiū quæ procedunt, uera sunt & intelliguntur duntaxat quando non est, ut diximus, per litis contestationem præoccupata iurisdictio, nec inde etiam sententia lata, sed hic utrunq; factum est, ergo. Tolerabileq; uidetur, quod par in parem habeat imperium; immo quod hoc casu primarius iudex sit maior, ne effectus sententiæ pereat, secundum Bar.hic, Cy.& alios, in.l.properandum in.§.sin autem reus.C.de iudi.& facit in argu. text. supra allega.& infra statim reiciendus, in d.l.episcopale, ibi, ne sit cassa episcopalis cognitio.

Non ob.igitur quartum quia respondent Docto. id esse speciale in iurisdictione episcopi prorogata, non ordinaria, ut hic, nec potest negari. Quam sol. mordent aliqui, dicentes, aduertēdum esse, quia id est potius, quoniam episcopus non habebat familiam, ideo ne sententia cassa sit, ad alios officiales recurritur, ergo si haberet familiam, secus, et quod iurisdictio esset prorogata, à quibus non dissentio. Sed adde tu & susius quod iurisdictio q̄dam est realis, quædā aūt personalis, realis ordinaria, psonalis delegata. Itē ordinaria alia adhærēs territorio regulariter.l.fi.C.ubi & apud quē, & diximus in.l.i.supra eo. alia non sed potius dignitati, ut in episcopo, & his casibus executio fieri pōt ab habentibus ordinariā territorio adherentē, ab habentibus aūt delegatā non, nisi sit delegatus principis.l.à diuo pio, in pri. & ibi not.ff. de re iudi. & multominus ab epō, iure codicis, quo familiā & territoriū non habebat, simileq; est in doctore si sentētiā ferret in scholares, iuxta not. in auth.habita.C.ne fi.p pa.sentit Bal.ī d.l.epale, & clarius in.l.& qa ī.i.lect.sup. eo. vel ex alio dicamus adduci non meruisse, quia ibi nō agebatur de mutatione domicilii, q faceret aliqualē dubitationē, ut hic, & q a ēt regulare est, ut spirituales iudices, seculare brachiū inuocent, ut in.c.i.de offi.ord.tradit Bar.ēt citatus supra in.d.l.a diuo pio, in.§.sententiā, in.i.col.nonnihil Bal.in.c.pastoralis in.§.i.nu.9.de offi.de.& dū ibi iudicium pro sentētia ponitur (sitq; obiter dictū) inusitatū ē. Nec ad idē facit, q officio iudicis nobili fiat adhuc executio, & q corā alio peti possit, q a cū sit fundatū ī æquitate, æquitas non patitur, ut alius exequatur, q nō iudicauit, ueniтq; in cōsequentiā primæ condēnationis, taliter, vt primarius iudex, & non alius, exequi sententiā debeat, & decidit idem Bar.in d.§.sententiam, nu.2. Non ob.quintū & ulti.quia mutatio domicilii eo casu, ut dicunt Doct.hic, & bene, limitando istū tex.ex priuilegio principis cōcesso tutori, motu pprio, & ex certa scientia facta est, & idē in.l.quidā cōsulebant.ff. de re iud.& istud est q dicebat Bar.in cōsi.196.incip.ciuitati, in 2. col.q cū princeps hoc mō aliq d cōcedit, oē obstaculū tollere uidetur, & alibi Bal.in.l.testamēti factio in 2.col.pariter.ff.de testa. q pacta facta inter ciuitates, superuenientе authoritate superioris rescinduntur, & multo magis, si hoc idem in tutela locum hēt, à cuius uinculo quis eodem mō solet absolui, ut in.d.l.idem Vlpianus, & bene dictū est motu pprio, ac ex certa sciētia, quia p priuilegiū generale superueniens, non tollitur alias petitio recte instituta, codē Bal.teste in.l.tutor, per illū tex.in prin.ff.de excu.tu.p̄terea dico, qđ ex alio non facit, q a nō est qō ibi, an exactio contra eū mutato domicilio fieri possit, sed an excusetur ab onere tutele & dicit tex.qđ sic, ergo nihil ad ppositū de quo hic. Nec ad idem matrimonij fauor adduci meruit, q a ī hoc se tex.non fundat, sed in præoccupatione iurisdictiōis, alias militaret obiectū. Vel dic, q non sit fauorabile, nisi in casibus à iure expressis, ut in simili inquit Sali.in.l.fi. in prin.C.de iu.do.bo.gl. in l.fi.C.de sacros.ec.& in simili ī.l. in fraudem, in.§.fi.ff.de mili testa. & in.l.itē ueniunt in.§.in priuatorum.ff.de peti.hæ.

uel q non ſumus ita puellæ debitores,
ut aliis iniuſtitiam faciamus .l. aſsiduis
C.qui po.in pi.ha.c.ex tenore,de ſo.cō,
& patet ēt,quia dicit hoc idem nō ſolū
in caſu iſto obſeruādum eſſe, uerum ēt
generaliter, & in oībus aliis ſimilibus,
quaſi dicat,ubicunq; iudicio cæpto, fo-
rum,ſeu domicilium mutari contingit,
eſtq; ſuppletio gl.fi.infra & in perſonis,
ita etiam inquit ſignāter, & hiſdem uer
bis ferè,Papi.in.l.ſi uno,in.§. item cum
quidam,in fi.ff.loca.hic eſt caſus, litera
pro lecta habeatur.

7 Obſerua,priuſquam ueniamus † ad
notabilia,quomodo ſic legem iſtam o-
ptime alias facientem,ad titulum, ſub
quo ſituata eſt, ex prænarratis in figura
tione caſus,& iuxta not.in.l. imperato-
res.ff.de in di.adiec.Vlpia.ipſius author
poſuerit in lib. fideicommiſſorū, ut ex
ſupra ſcriptione apparet, & dic forte à
puella de qua in ea,ubi hærede relicta in
teſtamento, legatum ſeu fideicommiſ-
ſum petitum fuiſſe.l.i.ff.quo.lega.l.ſi fi
deicommiſſum.l.quanuis.l, ſed & ſi ſu-
ſceperit.ff.de iudi.alia ratione poſtea,&
(ut diximus) à compilatoribus ſituata
ſub hoc titu. nec ſcio aliter diuinare.

8 Obſerua ſecundo quare puellā dixit
† & matrimonium contraxiſſe,cū tamē
annis 12.minor ſit,nec d.tempore matri
monium contrahere poſsit,c.puella 20.
q.2.c.acceſsit,de deſpon.impub.Sol.im
proprie locutus eſt Vlpi.q ſæpiſsime ui
demus factū fuiſſe & ab ipſo, & ab aliis
etiam in ti.de uer.ſi.& minime mirum,
quia ſi matrimonium contraxit, maior
12.ann.erat neceſſario, uerbaq; debent
potius intentioni deſeruire, quam intē
tio verbis,intelligiq; ſemper ſecundum
ſubiectam mām.c.intelligētia,de uer.ſi.
c.ſecūdo requiris,de ap.l.ſi uno.ff.loca.

9 Obſerua tertio ſi puella erat † & ſic
minor,quo modo potuerit ſtare in iudi
cio, nam perſonam ſtandi in iudicio le
gitimam nō habet.l.fi.§. neceſsitate .C.
de boniſq: lib.nec poteſt.c.2. de iudi.in
6.Sol.ſtetit in iudicio, & agenti reſpon
dit forte per curatorem.l. 2. C. qui legi.
perſo.ha. ſtan. in iu.l.in copulandis .C.
de nup. uel ſine cum ueniam ætatis
impetrauiſſet.l.2.C. de his qui. ue. æta.
impe.& aliis modis,de quibus in.d.l. 2.
& quibus ſolet ipſo iure,quo ad hoc ha
bilitari à lege.

Obſerua quarto quomodo ſic litem
10 ſuſceperit, non prius citata quod ap-
pareat,à qua parte iudicium incipit .§.
fi.inſti.de pœn.te.li.Sol. præſupponen-
dum eſt neceſſario, quoniam alias iudi
cium funditus fuiſſet nullum, nec ſen-
tentia ualuiſſet .l. nam ita diuus .ff. de
adop.l.de unoquoq; .ff.de re iudi. ſi ma
xime certum eſt,ipſi defenſionem com-
petere,quoniam alias ſecus.l.2.§. quod
de frumentaria,& ibi Bar.ff.de admi.re.
ad ci.per.&ad propoſitum eſt argu.in.l.
qui teſtamento.ff.de teſta. & in .c. i. de
æta.& qual.in 6.

11 Obſerua quinto, & ultimo †. Vlpia-
num his uerbis ad q. facti reſpondiſſe,
& conſidera, quomodo hoc poſsit pro
cedere, ex quo uidetur confundi per
tex.in.l.eum quem temere, in.§.fi.ff.de
iudi.& per ea quæ dici ſolent in rub. C.
de ſer.fu.quod Iuriſcon.proceſſerunt ar
tificioſo quodam ordine, non ut impe-
rator ſecundum contingentiam facto-
rum, & teſtatur etiam Odofre.in.l. edi-
ta,in 3.colum.C.de eden.
Pro ſolu.dicendum eſt, quicquid alias
tenuerim, non eſſe uerum, quodq; e-
tiam ipſi Iuriſcon. de facto aliquando
reſponderunt, & prout in facto contin
gebat, ſeu ſecundum contingentiam fa
ctorum text.eſt in.l.uerum, in fi. ibi,&
ita etiam ex facto cum occurriſſet reſpō
di .ff. de fur. & in .l. metum, in .§. ſed
quod prætor, ibi ſed ex facto ſcio,cum
campani &c. ff. quod met.cau. & in .l.
item quia, ibi, ex facto conſultus Iu-
lianus.ff.de pac.& mille ſunt loci,quos
non ſcribo, Nec in aliquo ob.text.in.d.
l.eum quem temere,quia uerum eſt, ut
alias dixi in.l.precibus .C.de impub.&
aliis ſub.id in facto in quo probabiliter
decipi poſsit,magis noto petenti .l.2. ff.
de iu.& fac.igno. & prout merum factū
eſt,ſed non in facto, ad effectū ut de iu-
re conſultus reſpondeat,quia tunc non
minus

minus respondere licet; q̄ interrogare,
quoniã ex ipso ius oritur,& prius factũ
fuit quam ius, parumq; esset ius reddere,
nisi facta occasionem præberent ma.
gistratibus.l.si ex plagis.§. in cliuo.ff.ad
legem acquil.l.2.§. post originem.ff. de
ori.iu.& aduertit ac declarat gl.in.d.l.cũ
quem temere, & non habet dubium.

Modo & primo ex isto text.nõtandũ
est,q mulier si matrimonium contraxe
12 rit† domicilium mutat,& forum sequi-
tur uiri, si alterius iurisdictioni subie-
ctus sit,nec difficultatem hẽt,quia alibi
ad idem etiam iura sunt clara;in.l.exige
re.ff.de iudi.& i.l.mulieres.C. de digni.
lib.x.quem tex.citat etiam glo.in.l.ea q̄.
ff.ad municipa.est etiam tex.in.l.i.C.de
mu.& in quo lo.lib.x.adhuc,quem simi
liter citat Bar.in.l.fi.in.§.item rescripse-
runt.ff.ad munici. & fusius tradunt ca-
no.in.c.i.de spon.

Et nõ ab re,quia si socii sunt diuinæ
& humanæ domus, duo in carne una,
& domestici ac familiares,taliter ut ã te
stificando repellantur, nec unus ꝑ alio
testis idoneus sit; nec inter eos habeat
locum donatio,nec facta valeat.l.aduer
sus.C.de cri.expi.hæ.c. admonere 33. q.
2.§.pater insti.de testa.l.i.ff.de do.int.ui.
& uxo. conuenit ut unum etiam ha-
beant domicilium,idq; uiri sit, & non
mulieris, quia magis dignum trahit ad
se minus.l.i.l. fœminæ.ff. de sena. l. qđ
per manus.ff.de iu.co.§.hoc itaq;,in au.
then.de consu.c.quod in dubiis de con
secra.ec.uel alta.& idem hac ratione di
cit Bar.in.d.l.fi.in.d.§.item rescripserũt,
nu.4.ff.ad municipa.

Sed de pluribus dubitare contingit
ad idem† & primo quod si nõ dũ tradu
cta fuisset,nũquid forum uiri sequatur.
Concludunt Docto.(glo.enim non re-
fero q. tangentem,quia se remittit,ut in
ea) q sic & non mirum, quia matrimo-
nium in casu isto ponderari tantum ui
detur,quod per uerba de præsenti præ
supponitur contractum, ergo etiam,
quod traducta non sit; forum uiri se-
quetur.

Et hinc dicimus, in eo tria tempora
considerari,initium, complementum,
& consumatio, initium est à sponsali-
bus, complementum à uerbis de præ-
senti, & consumatio à copula.c. tuæ.c.
tua nos.c.pe.& fi.de spon.l.2.ff.eo. not.
in.l.nihil interest.ff.re.amo. & in.l.nu-
ptias.ff.de reg.iu.& in.l.cum hic status,
in.§.si mulier .ff.de do.int.ui.& uxo. &
& in.l.cum fuerit, in ratione sui utro-
biq; .ff.de condi.& de.

Et uidetur casus in.d.l.ea quæ .ff. ad
municipa.ubi ante contractas nuptias,
domicilium mulier non mutat, ergo
post necessario,& in his terminis, glo.
ibidem istud aperte tenuit, & est argu.
in.l.statu liberum,in.§.stichum.ff.de le
ga.2.& in.l.imperator.ff.de postu.

Considerando quoq; dicto tempore
nec inter eos donationem ualere. l. pe.
ff.de do.int.ui.& uxo.not.in.d.l.ea quæ
sicuti nec si esset traducta .l.i.ff.eo. qq;
matrimonium ita fœdatur adulterio di
cto tempore,ut post secundum Bald.in
c.accedens,in fi.de procu.

Quodq; relicto legato, sub nuptia-
rum conditione, statim purificatur cõ-
ditio, si nuptiæ secutæ fuerint per uer-
ba de præsenti, & si non dum mulier
traducta sit ad domum mariti d. l. cum
fuerit.ff.de condi.& de.

Et quod deniq; statutum de lucro
dotis,si præmoriatur uxor, habet locũ
etiam in nupta per uerba de præsenti,
quanuis adhuc non sit (ut diximus)
ad domum mariti traducta, ita Bart. in
d.l.nihil interest.ff.de ac.re.amo.

Vnum solum obstare uidetur, quia
si non dum traducta est ad uiri domum
cessare uidetur ratio prohibitiua, ne ex
tra domicilium viri trahatur,quæ est ne
à seruitiis ipsius subtrahatur; secundũ
Barto.in.d.l.fi.in.§.item rescripserunt,
num.5.ff. ad municipa. probatur, quia
si non dum traducta est à seruitiis sub-
trahi non potest, ergo domicilium viri
non sequetur. Adde tu simile in.l.sed
si quis ex signatoribus, in ratione sui.ff.
quemadmo. testa.ape.ibi, quippe, quia
sæpe cum magna captione à rebus no-
stris reuocamur.

Ex alioq; poteſt confirmari, q̃a vxor dici non poteſt mulier, quæ matrimoniũ contraxit, niſi fuerit etiam carnali copula conſumatum; caſus eſt not. in c.ex publico, de conuer.coniuga.

Vltimo, quia coniugium, quod non eſt corporum commixtione conſumatum, & tendit ad idem, non pertinet ad illud deſignandum, quod inter Chriſtũ & eccleſiam, per incarnationis myſterium eſt contractũ.c.debitum, de biga. quaſi dicat, non eſſe perfecte coniugiũ.

Non eſt breuiter à prima opi.recedẽdum, ex quo falſum uidetur, quod ceſſet ratio, ne mulier à domicilio uiri abſtrahatur, ut ſupra conſiderando etiam quod traducta nõ ſit, eſſe ſemper in ſeruitio uiri, & ſi litigetur quod à ſeruitio ipſius omnimodo ſubtrahetur; ergo legis noſtræ diſpoſitio locum habebit, q̃ etiam hoc caſu forum uiri ſequi debeat. l.adigere.§.quanuis.ff.de iu.pa.à contrario. Vel dic quod iſta non ſit ratio, ſed ut ſupra quia ſocii ſunt diuinæ, & humanæ domus, & quia ſocietas hæc, ea deſpõſata per uerba de præſenti, ſtatim contracta eſt.

Non ob.ſecundum & tertium, quæ tendunt ad idem, quia ſtant iſta ſimul, quod ſit carnali copula conſumatum, & tamen non dum ad domum traducta ſit, quod dubitationẽ facere uidebatur. Sed plus dico, & melius, quod uxor eſt etiam quod ſolum ſit deſponſata p̃ uerba de præſenti, ex ſupra dictis, & maxime quia non concubitus ſed conſenſus uerbis expreſſus matrimonium facit d. l.nuptias, cum ſimilibus .ff. de regu. iu. adhuc d.iuribus reſpondendo, quod bene uerum ibi copulam requiri ad perfectionem ſacramenti, ſed non ad perfectionem matrimonii, & quantum ad effectum de quo ibi, ſed nõ quo ad iſtũ notatq; ſuſius Abb.in.d.c.debitum, & in pulchro caſu Areti.in conſ.67.incip. diligenter in.2.colum.

Vel fœdere diſtinctionis, opi.concordemus, quod autem ſumus in materia, in qua debet fieri ſtricta interpretatio, & tunc deſponſata per uerba de præſenti, & non dum traducta ad domum, vxoris appellatione haud ueniat, & ita ſe habeat opi.ultima, aut larga, & tunc prima uera ſit, & ut latius per Abb.in.d.c. ex publico, & Feli.in rub.de ſpon. & in c.tertio loco, de præſump.

Secundo dubitare contingit, quid in
14 uidua † nunquid ſequatur forum uiri. Idem Bart.in.d.§.item reſcripſerunt, in prin.concludit quod ſic, & Abb.in c.ex parte, in fi.de fo.comp.

Et bene, per tex.in.l.filii, in.§.uidua ff.ad municipal.ubi ad literam dicitur, quod amiſſi mariti domicilium retinet. eſtq; ampliatio ad.d.§.item reſcripſerũt in illis uerbis, quandiu nupta eſt. Vel dic, ſore perinde ac ſi nupta eſſet, quantum ad.d. effectum ex quo domicilium non mutauit, nec ad ſecundas conuolauit nuptias, ita ut ali ab hæredibus uiri debeat, & ipſa ipſis operari.l.ſicut.ff. de ope.lib.tradit Bal.in.l.diuortio, in.3.colum.ff.ſol.ma.

Immo quod ne dum domicilium retinet, ſed etiam dignitatem & priuilegia uiri d.§.uidua.l.fœminæ.ff. de ſena.c.is qui.§.fi.de ſepul.in 6.

Et ſi uidua, quæ maritum nõ habeat, hoc ipſum procedit, multo magis procedet in ea quæ habeat, ſed inutilem penitus, quam etiam uiduam appellamus, gl.eſt ſingu.in.l.fi.C.ad legem fa.de plagia.& ibi not.Docto.& eſt ſimile in.c.2. de transla.præla. & in damnato ad perpetuas carceres poteſt exemplificari, ut per Bal.in.d.l.fi.& his ſtantibus, dictio quandiu, de qua in.d.§. item reſcripſerunt, factum notabit, non miſterium iuris.d.§.uidua, & in ſimili de dictiõe ſi, inquit Bal. quod licet conditionem faciat, contingentiam facti tamen denotat, plerunq; etiam in legẽ appoſita, ſi reſultet abſonus intellectus, in.l.ſi ultra, in prin.C.de decu.lib.x.uel cum multifariam multiſq; modis intelligatur, ſecundum ſubiectam materiam intelligi debebit, ut nõ limitatiue ſtet, ſed declaratiue, nec ex ipſa deciſione propterea uidua excludatur, cum uoluerit dicere domicilium ipſam retinere, quandiu nupta

nupta fuerit, idest in seruitio uiri, uerificabile etiam post mortē ut supra ergo.

Addunt etiam aliqui hic, facere not. per Pau. de Cast. in l. sororem. C. de his quib. ut indi. dicentem quod adulteriū ita committitur cum uidua, sicuti cum nupta, quo ad effectum perdendæ dotis quod dictum pēdet ab intellectu, c. plerunq; de do. inter ui. & uxo. & à dictis plene in rub. C. de eden.

Ad idem tamen, & in simili, adde tu, tex. singu. in l. qui cœtu, in. §. fi. ff. ad legem iu. de ui pub. ubi qui rapuit uacantem mulierem, idest uiduam, quem modum loquendi nota, uel nuptam, ultimo supplicio affici debet, & sic nupta, & uidua parificantur, quo ad pœnæ impositionem, ergo & multo magis, quo ad domicilii & aliorum retentionem, de quibus supra.

Et quod in simili dicit Barto. in l. i. ff. de his quib. ut indi. quod non minus offenditur defunctus, si uidua & relicta ipsius cognoscatur carnaliter, quam si cognosceretur eo uiuente, & legatarius inde etiam reputatur indignus, debetq; priuari legato.

Sed huic opi. aduersari plurimum uidetur text. in l. his solis, iuncta gl. quam ibi signanter Bal. ad propositum notat C. de reuo. do. ubi contrarium directo probatur, quod immo uidua non retinet priuilegia mariti, ergo nec domicilium, falsaq; esse uidentur omnia dicta supra breuiter respondent Docto. id esse, quia uidua non honeste uiuebat, immo plus quod perdit ea etiam per transitum ad secunda uota, quamuis caste tunc uiuere dicatur. l. mulier. §. cum proponeretur. ff. ad treb. & ibi Bart. not. per tex. in c. nicena synodus xxxi. dis. & bene, nec secus dici potest. Adde ad primum, conuenire, quia cum lædat uiri nomen & famam ac cognationem totā penitus infamet, non amplius in seruitio ipsius esse dicetur, & ad propositum uidenda sunt quæ dicit Bal. in c. ex parte, in 2. colum. de consue.

Ad secundum uero, id longe magis dici debere, ratione prædicta, quia scilicet nō est amplius in seruitio primi mariti, & quia eo modo, ut dicebam quoq; in euidentia l. præsumitur uoluisse domicilium mutare. l. assumptio. §. i. ff. ad municipa.

Additio.

Quicquid dictum sit, uidetur tamen quantum ad glo. in d. l. his solis, quod non sit uera, quodq; uidua non priuetur foro mariti, quāuis uiuat luxuriose. Probatur, quia meretrix non priuatur iure suo, & ad successionem admittitur coniunctorum suorum. §. i. & ibi not. Ange. in authen. quib. mo. na. effi. le. ergo nec uidua hic ut diximus, iure fori.

Secundò, quia pœna priuationis nō habet locum, nisi exprimatur. §. cū igitur, in authen. de non eli. secun. nuben. l. at si quis. §. diuus. ff. de reli. tradit gl. in c. fi. de iu. pa.

Tertio, quia offensa illata marito post mortem, non est uera offensa, secundū Bald. in c. i. in. §. i. in fi. de feu. si. cul. non ami. in usib. feu.

Quarto, quia omnino non uidetur eadem ratio mortuo marito, quæ esset eo uiuente, ergo nec idem ius statuendum, uulg. l. à titio. ff. de uer. ob.

Quinto & ultimo, quia in pœnalibus extensio fieri nō debet. c. in pœnis, de regu. iu. in 6.

Quibus tamen non ob. contrarium arbitror fore de iure uerius, & supra dicta adhuc pcedere, nec aliter dici posse. Considerando, si per transitum ad secunda uota, quod omnes admittunt, mutat forum, priuilegiaq; primi uiri perdit. d. l. fi. d. §. item rescripserunt, præalleg. l. filii. §. uidua. ff. ad municipa, quo casu tamen caste uiuere dicitur. d. c. nicena synodus 31. dis. d. l. mulier. §. cum proponeretur, & ibi Barto. ff. ad treb. quod multo magis mutabit, & perdet, si uiuat luxuriose, estq; text. in d. l. his solis, in fi. quæ signanter arguit hoc modo.

Nec ob. si replicaretur, quod immo quantum ad primum maritum, non dicitur caste uiuere, quia falsum est, & contra

tra tex.in.d.c.niceena,qui quamuis cum propria coniuge concubitum, castitatem esse doceat,nō tamen negat, quod & ipsa quoq; casta non sit,quodq; non uiuat caste & honeste, etiam respectu primi mariti, comparatiue ad uitam luxuriosam,& ideo stat argu.à multo magis & dato quod uerum sit non caste uiuere respectu mariti primi quo ad quid ut not.Bald.in authen. cui relictum, in pe.colum.C.de indic.uidu.tol.& latius in.l.Deo nobis, in 3.C.de epis.& cle. ad huc tamen militabit,quia(ut dixi)eo casu perdit forum omnino, & priuilegia d.l.his solis.d.§. uidua, ergo & multo magis isto,si portentuosæ uilitatis,abiectæq; pudicitiæ fuerit,cum in matrimonio hoc dici non posit.

Ad quem tex.d.l.his solis, etiam respondetur, quod illud ibi exprimitur ab imperatore ulterius procedendo, & bene,sed non officit ꝓpterea quod non idem dicamus in casu nostro, ex quo sic non esset unquam licita extensio de casu ad casum,ex identitate rationis,& male.l.si uero.§.de uiro.ff.solu.mat.authen.quas actiones,& utrobiq; not. C. de sacrosanc.ec.& maxime quando generalis est,quæ dictum particulare ampliat & extendit.l. metum.§. animaduertendum.ff.quod met. cau. l. rego.§. & licet.ff.quod met.cau. & ut infra etiā dicemus.

Et tenendo sic,adducta in contrariū cessabunt protinus, quoniam primum eo casu procedit,quia habere testamenti factionem actiuam uel passiuam, permittitur à lege, nisi expresse prohibeatur.l.si quæramus,& ibi Bar.in 2.col. ff. de testa.& est arg.in.l.i.ff.de testi.sed meretrix & inhonestè uiuens, prohibita non est, ergo.Vel dic, non esse uerum, ut in.§. consideremus, ad fi.& ibi idem Ange.in authen.de tri.& se. quod tamē non firmo,hic autem lex uult, quod ꝑ transitum ad secunda uota perdatur domicilium,ergo multo magis,ut dixi, si inhoneste uiuat in uiduitate.

Non ob.secundum quia dicam satis expressum esse,ex ratione d. l. his solis l.nominis & rei.§. uerbum ex legibus ff.de uerb.si. & ita signanter inquit Bal. in.l.curatoris in 3. colum. C.de ne. ges. & facit quod id etiam non semper sit uerum, quia negans se fideiussorem, si conuincatur de mendacio, perdit beneficium cessionis, & idem in tutore, ut perdat beneficium sibi à lege indultū pariter,&tamen nullibi expressum erat l.i.& ibi plene per Ias.in pe. colu. C. de transac.

Non ob.tertium quia posset dici, id in feudo speciale,iuxta not.per Batt. in l.ut iurisiurandi, in.§.si liberi.ff. de ope. lib.sed dico aliter, id esse,quia requiritur signanter ut uasallus feudum amittat, quod adulterium committat cum uxore domini eo uiuente, ut ibi, ergo nil ad casum nostrum facit,& probatur etiam i.c.i.in.§.i.quib.mo.feu. amit. eo. lib. & de materia alias in rub.de eden. & de iudi.extra, & utrobiq; diximus.

Non ob. quartum quia immo maior ratio uidetur, adhuc sumpto argu. ex d.l.his solis, quia si mariti anima cōtristatur per transitum ad secunda uota authen.cui relictum, & in corpo, undeq sumitur,citata etiam supra, & ibi Bald. not.in pe.colum. C. de indic.uidu. tol. qui idem dicit etiam in.l. Deo nobis, in 3.C.de ep.& cle.& in authen. ex testamento,in 2.C.de secun.nup.multo magis contristabitur,si luxuriose uiuat, & ideo si primo casu perdit domicilium, & alia priuilegia d.§. uidua, non est rō, quod ipsa retineat.

Non ob.quintum & ultimum, quia immo fit extensio etiam in pœnalibus, & odiosis ex identitate & maioritate rationis, & plus quod non extensio, sed intensio,& inclusio potius dicitur.l. si postulauerit.§.ratio.ff. ad legem iul. de adul.l.quædā.§.numularios.ff. de eden. c.si postquam.§.i.de elec.& not. Cardi in cle.i.de rescrip.ergo.

Tertio dubitare contingit, quod in 15 concubina ✝ gl. breuiter hic, & omnes tenent domicilium non mutate.

Et bene,probariq; uidetur in.l.pe.in §.fi.ff.ad municipa.

Et

Et pondera, quod ſi hoc eſt ibi in matrimonio non legitime contracto dicendum; multo fortius erit in cõcubinatu.

Dictatq; ratio, quia concubina non eſt ſocia diuinæ & humanæ domus, nec una eademq́; caro, ut uxor, dictumq; fuit ſupra.

Nec eo animo cum amaſio, ut domicilium mutet, perpetuo ſecum manſura, quoniam tunc ſecus dicendum foret d.l.aſſumptio.not.in.d.l.fi. in.d.§. item reſcripſerunt.ff.eo.

Dubium tamen facit, ut dicunt ſcriben.text.in.l.item legato, in.§.parui.ff. de leg.3.ubi uxoris appellatione, uenit etiam concubina.

Per quem tex. adde tu quod alias dicebat Bal.in.l.ſi quis, in.7.col.C.de ep. & clē.quod ubi agitur de interpretatione uerborum uel legum, dignitas nihil operatur.

Et alibi, quod ex qualitate & differẽtia perſonarum, ubi eadem eſt ratio, nõ uariatur effectus, in.c.i.in.§.i.in prin. de na.feu.in uſib.feu.

Conſiderando etiam, quod concubinatus erat approbatus alias de iure ciuili, ut matrimonium .l. in concubinatu ff.de concubi.& not.in.l.i.C.de ſum.tri. & fi. ca.

Non eſt breuiter ab opi. communi recedendum, nec faciunt adducta, quoniam quantum ad affectionem procedunt, & conſecutionem legati, ſentitq́; Pau.de Caſt. in.l.etiam.C. de teſti. non quo ad effectum mutationis fori, tollendo etiam dictum de concubinatu, non fuiſſe approbatũ dicto iure, ut id in eo diceretur, quod in matrimonio, ſed ſub diſſimulationẽ quadam, ut maiora uitarentur mala, arg.in.l.ita uulneratus, ad fi.ff.ad legem aqui. & fuſius ut in.d.l.i. ubi Bar.& alii.

Secundo notandum eſt, per litis conteſtationem, & per ſententiam præoccu
16 pati iuriſdictionem † quantum ad effe
ctum, de quo in lege noſtra, dictumq́;
eſt ſatis in figuratione caſus. Velim tamen obſeruetis, minus dubitationis habere iſtud, ſententia lata, quam lite conteſtata, quoniam tunc abſolute iudiciũ finitur, à lit.con.autem formatur; ſenſusq; eſſe uidetur, quod immo non ſolum ſententia lata, præoccupata iuriſdictio dicetur, uerum etiam ſi poſt ſuſceptam cognitionem, ante eam hoc euenerit.

Sed dubitatur, nunquid præoccupa
17 ta † dicatur etiam ſola citatione. Breui
ter per iſtum text.eſt tenendum, quod non, quia ſolum ſententiæ & lit.con. facit mentionem.

Secundo, quia ſi ſola citatio hoc idẽ operaretur, fuiſſet abſq; aliqua dubitatione, contra uulga.l.quod labeo .ff. de carbo. edic. quis enim admittet præoccupata iuriſdictione per citationem, nõ præoccupari multo fortius per lit. con. aut per ſententiam.

Eoq; magis & ultimo, cum de mutatione fori agatur per uiam matrimonii quæ aliis eſt potentior.

Tamen urget ualde tex. contrarius, in.l.ſi quis poſteaquam .ff. de iudi. ubi ad literam dicitur, quod præuentus citatione coram uno iudice, ſi alterius fori eſſe cæperit, ius reuocandi forum nõ habebit.

Et idem in.l.ubi cæptum.ff.eo.vbi iudicium finiri debet in loco in quo cæptum ē, etiam per citationem, & d. duo iura allegantur hic in glo.

Sed & tertio uidetur caſus etiam in c.propoſuiſti de fo.com. ubi dicitur pariter, ius reuocandi forum non habere eum qui citatione præuentus eſt.

Quarto facit, quia in ſimili citatione perpetuatur iuriſdictio delegati, taliter ut morte delegantis nõ expiret, nec res amplius integra eſſe dicatur.c. gratum, de offi.de.

Idemq́; & quinto clarius in.c.fi.in fi. de offi.le.tradunt ſcriben.in.l.& quia ſupra eo.& in.l.fi.ubi Bal.in fi. C. de præſcrip.30.anno.

Nihilominus his non obſtantibus à prima opi.recedendum haud puto, nõ tamen quia ſpecialitas aliqua ſit hic propter matrimonium, ex quo in dubio non præſumitur, nec in eo ſe fundat iuriſcon.

riſcon.

riscon. l. neq; Dorotheum. C. de decu. lib. x. l. relegatorum. §. interdicere, & ibi Bar. ff. de interdic. & re. §. quibus, ad fi. C. de no. co. fa. & ita respondet Alex. in simili, in. l. diem functo, in 5. colum. ff. de offi. asse. sed (ut diximus) quia tex. iste sic esset de indubitabili, nec citationis, sed lit. contest. & sententiæ mentionem facit.

Et tenendo sic, ad text. in. d. l. si quis postea, respondebimus, ut respondent Docto. in. d. l. ubi cœptum, illud ideo esse ibi, quia agebatur de impediendo aliquem, ne priuilegio uteretur, quod facilius præuentione etiam per citationẽ debilitatur, quam ius cõmune, de quo hic. l. eius militis. §. si militia missus. ff. de mili. testa. & not. in. l. si pluribus. ff. de lega. i. uel & aliter ut infra.

Non ob. tex. in. d. l. ubi cæptum, quia intelligam cæptum, idest acceptum, qđ non aliter esse potest quam per lit. cont. immo quod aliqui codices, acceptum habent. Vel dic ut ibi per glo. & Barto. quòd id uerum sit non generaliter, sed in eo qui habet plures iudices, & in eodem loco quidẽ, ac paris iurisdictionis.

Non ob. tertium quia loquitur in eo qui longo temporis internallo forum mutauit post citationem, quod uerbũ, post modum indicat, ut ibi Sicu. declarat, sic etiam respondendo ad text. in. d. l. si quis postea, ergo non si in continenti, præuentus diceretur, ita ut cogatur coram iudice citante respondere, sed erit necessaria lit. con.

Non ob. quartum & quintum, ad idem tendentia, quia in delegatione loquuntur, & in mãdato quidem, in quo regulare est, nunquam reuocari, nisi re integra. d. l. & quia supra eo. d. c. gratum, haud considerabile in casu nostro, ergo non dicetur præuenta iurisdictio, nisi lit. con. & sententia.

Vel ad. d. tria iura, uidelicet ad tex. in d. c. proposuisti, & in. d. c. gratum, & in d. c. fi. respondeamus, qđ loquuntur de iure canonico, non secundum leges, ut per glo. in. c. relatum, de offi. dele. alias ille tex. pugnaret cum. d. iuribus. Ad tex. autem in. d. l. ubi cæptum, ordine retrogrado procedentes, & in. d. l. si quis postea, ex mente Docto. hic quod multo post hanc legem condita fuerunt, & erit melius sic dicere, quia pro rei ueritate cauillari non possunt.

Secundo dubitatur, quid si in loco
18 † domicilii puella hæc contraxisset, postea domicilium mutasset, an forus contractus possit declinari, & mutatus intelligatur.

Bar. hic, ut recitando eum diximus, tenuisse uidetur quod non, & bene, quia est tex. in. l. iuris ordinẽ. C. de iu. o. iudi.

Et ratione etiam suaderi potest, quia uidetur se obligasse ad comparendum in. d. loco. l. hæres absens. §. proinde. ff. de iudi. c. dilecti, de fo. com.

Et ultimo quia si alibi contraxisset, teneretur compatere in loco cõtractus. d. c. dilecti, ergo multo fortius si contraxit in loco domicilii, in quo duo concurrebant uincula, argumen. in. c. i. de treu. & pa.

Contra quam opi. tamen facere uidentur iura solam præoccupationem, seu præuentionem considerantia, ut hic, & in. l. si quis postea. ff. de iudi. & in c. proposuisti de fo. compe. allega. etiam supra.

Secundo, quia redderetur deterior conditio puellæ, posset q; conueniri in loco contractus, & ubi domicilium habet, & male. l. titia. §. qui inuita. ff. de lega. 2.

Tertio & ultimo, quia sic à seruitiis maritalibus posset abstrahi, nec tolerandum. l. fi. §. item rescripserunt, ubi Bart. ff. ad municipa.

Tene his non ob. opi. Bar. quia in sui generalitate meo iudicio tex. negari nõ potest, per eum allegatus in. d. l. iuris ordinem. Vel necessario, uel aliter domicilium fuerit mutatum, ut quorundam obiectionibus occurramus. Cõsiderantes adhuc, quod etiam hic mutatio est uoluntaria, quanuis legis authoritate fiat, sicuti in. d. l. iuris ordinem, non autem necessaria, ex quo fit matrimonio mediante, quod huiusmodi est. c. gem-

ma

mia, de spon.l.titia.ff.de uer.ob.& etiam quia per lit.con.quasi contrahitur.l.3.§. idem scribit.ff.de pecu.tradit Bar. in.l.i. in.i.colum.C.de lit.con.sed per lit.con. præoccupatur iurisdictio, ut hic, ergo et contractu.quoq; Et ad contraria dic. breuiter parum facere, non primum qa uerum est ubi contractus nõ præcessit.

Non 2.quia sibi imputãdum est, cur in loco prioris domicilli cõtraxerit, suo enim se (ut aiunt) gladio iugulauit, & ẽ arg.in.l.2.in.§.si quis.ff. si quis cau. & in regu.damnum.ff.de regu.iu.

Non deniq; 3.& ult. quia præponderat consideratio obligationis .d.l.2.d. §. proinde.ff.de iudi.d.c.dilecti, de fo.compe.taliter ut parum curet lex, q̃ a seruitiis maritalibus subtrahatur, & maxime etiam, quia in mora modici temporis, ut est uerissimile, magnum ei damnum hoc esse non põt, nec multo tẽpore subtrahi, arg.in.l.si debitori.ff.de iud.Cogi. Tertio & ulti. dubitatur, q.d si secularis † p̃ delicto bãnitus sit, & in exilium mis-
19 sus, uel aliter cõdẽnatus, isq: post condẽnationem efficiatur clericus, an possit hoc nõ obstante, a priori iudice puniri.

Videretur dicẽdum, q̃ non, quia priuilegium superueniens, cum eximit à iurisdictione illius.l.spadonem.§. si autem.l.iurisperitos.ff.de excu.tu.& maxime sacerdotii, quod munus publicum alicui iniunctum pariter soluit, & compromissum iam factum, ac uinculũ præcedentis obligationis.l.prætor ff. de uaca.mu.l.nõ distinguemus.§. de sacerdotio.ff.de arbit.l.interdum.ff. de ope. lib. & in pagano delinquente, ac accusato si postea efficiatur miles, uidetur casus in.l.qui cum uno, in.§.reus.ff. de re mil. tradit Old.con.4.incip. q̃ laicus, qui ita tenendo ibi & p̃ p̃dicta respondet ẽt ad tex.nostrũ, & similes, q̃ non mutatur p̃prie forus, sed adiicitur, & est tex.in.l.senatores.ff.de sena. in q̃õne uero prædicta sic, & nõ solum forus, uerũ ẽt status.

Tamen Bar.tenuit contrarium hic, p̃ not.in.l.pe.ff.si ex no.cau.aga.& in.l.i.ff. de poe.& in.t.i.de ob.ad ta.& est opi.uerior, quoniam supra dicta procedunt regulariter, & non quando apparet hoc idem in fraudem factum fuisse.l. si quis decurio.C.ad legẽ cor.de fal.l.officiales & utrobiq; Bald.C. de ep. & cle.l.i.§. is quoq; ibi, si sine fraude &c. ff. de colla. bo.dixi ego con.29.incip.fuit alias, in 2. col.in.i.uol.sed hic in fraudẽ istud idem factũ est, qd̃ p̃sumitur dicta de causa, ergo, & limitabitur q̃ habetur in .l. quotiens in.§.qui dolo.ff.de proba. ultra adducta per Fel.in.c.si autem in prin.de rescrip.nec ipse Old.postea negat in loco præallega.declarando subinde, uerum esse, clerico ipso prius degradato, quoniam alias à seculari iudice puniri non posset, & bene.c.decernimus.c. cum nõ ab homine, & utrobiq; not. de iudi. & ampliando procedere etiam si uotum fecisset prius clericandi, uel intrandi religionem aliqua de causa ex quo pẽdet hoc ipsum ab animo, nec facile poterit probari, & si diceretur, ut dicunt Doct. hic post Bald.in l.i.C. an ser.ex suo fac, quod stabitur ipsius iuramento, secundum gl.in.§.aliæ, insti.de ac.& in.c.significasti, de homi. exclamantes cautelam esse optimam, ad liberationem reorum à morte. Respondebo, non esse uerum, quando præsumptio est contra iurantẽ l.inter omnes.§.recte, & ibi ĩ specie Bar. ff.de fur.sed hic præsumptio est p̃ p̃ delictum, ergo alias nemo unquam puniretur, aperireturq; periuriis uia, & male.l. i.ff.de bo.eo.l.ita uulneratus .ff. ad legẽ aqui.l.2.C.de indic.ui.tol. Cogita. Vel fœdere distinctiõis dicas opi. posse cõcordari, q̃ aut delictũ ẽ graue, p̃ quo pœna mortis ueniret infligenda, vel ẽt mutilationis mẽbri, aut exilij, ut in exẽplo.Bar.& tũc nõ stabitur iuramẽto delinquẽtis, & ita p̃cedat opi.hæc, aut leue & isto casu, qa nõ ẽ uerissimile q̃ sacris initiari uoluerit, seu religionẽ ĩgredi cũ ueniret ẽt pœna leuis infligẽda, p̃cedat cõtraria. Et ex his, qa reliqua difficultatẽ nõ habẽt, q̃ studio camerario tamẽ uidere poteritis, ex quo ẽt maiorẽ dubitationem habentia, absoluta fuerũt, finis quoq; huic not.legi impositus sit, Die 24.Martij.1548.Paduæ. Mantua.

Additio.

Quod status mutatio, nō liberat aliquem, ab eo quod primitus tenebatur tenuit Io. And. in. c. i. colum. 2. de oblig. ad ratioci. quem refert & sequitur Bald. in Marga. sua. iudex num. 24. signanter (ut etiam hic dicitur) quia ubi est lata sententia ibi(licet condemnatus domicilium mutauerit) debet executioni mādari, ibiq; sententiari, & pronuntiari, ubi fuit cognitio inchoata.

Et ad. q. Bart. hic secundo loco num. 3. idem Bal. in loco præalleg. laycus nu. 6. si laycus tempore delicti, & inchoati processus, efficiatur clericus uel monachus, quod forum non mutat, signanter per istum tex. & per text. in. l. si quis posteaquam. ff. de iudi. & hoc idem ne alteretur pœna, quæ inspicitur & consideratur tempore delicti, de quo tamē latius infra.

Et ad id tertio, cum mulier nubit, q efficiatur illius iurisdictionis, cuius est maritus, ē bonus text. in. l. originem. C. de incol. lib. x. idem Bal. ubi supra mulier nu. 8. Bar. in. l. fi. in. §. idem rescripserunt. ff. ad municip. Corn. consil. 81. col. 5. uolum. i. & consi. 26. colum. 2. & cons. 41. col. 2. uol. 4.

Est uerum & quarto, quod non ob hoc perdit & mutat domicilium originis. l. eius qui. §. celsus. ff. ad municipal. Quoad alium effectum, ex quo immutabile est, ut plene tradit Corn. consil. 180. col. 3. uolum. 2. & consil. 202. col. 2. & conf. 241. colum. 2. eo. lib. & forte hoc est quod alibi dicit etiam Old. quod nō mutatur forus sed adiicitur consi. 4. l. senatores. ff. de senato. l. si cura. §. item si seruus. ff. de exercito.

Quinto & ultimo, quod si quis iam accusatus inchoato processu efficiatur clericus (vt dictum est) hoc idem in fraudem fecisse uidetur, & ideo priuilegiū consequi nō debet quo minus à primo iudice puniatur, in cuius territorio crimen commisit, ut idem Old. dicit in loco præalleg. post Io. And. in. d. c. i. de ob. ad ratiocin. & testatur amplius ita per Seneschalcum fuisse pnunciatum in curia aquen. & probatur etiam in. l. fi. ff. de bo. eo. qui sibi mor. consciue.

Sed dubium facit quia priuilegium superueniens, quem exigit a priori onere, quod incumbebat. l. spadonem. §. si autem. l. iuris peritos in prin. l. idem Vlpianus. ff. de excu. tu.

Secundo quia sacerdotium adhuc superueniens tollit munus publicum iam iniunctum. l. prætor in prin. ff. de uaca. mu.

Tertio qa sic soluit pariter compromissum factum. l. non distinguemus. §. sacerdotio. ff. de arb.

Quarto adhuc quia superueniens dignitas. soluit uinculum obligationis p̄cedentis, quanquam uoluntarie contractæ, ut in liberto & liberta exemplificat. l. Con. in. l. interdum. ff. de ope. lib.

Et quia sic in pagano etiam ultimo loco, uidemus, si delinquat & efficiatur miles, post accusationem, quod non punitur à primo iudice, sed à secundo. l. qui cum uno. §. reus. ff. de re mil. & dictum fuit etiam supra.

Et nouissime, quia laycus nullo modo cognoscit de causa spirituali, nec principaliter nec incidenter, ut dicebā alias & probatur in. c. lator & in. c. causam q. fi. sint legi. & in. c. tuam de ordi. cogni.

Et quia unicuiq; licet redimere sanguinem suū qualitercunq; inquit text. in. l. i. ff. de bo. eo. q. sibi mortem consci.

Et pulchrum uerbum Bal. in. l. generaliter col. 6. C. de ep. & cle. quod accidētia manent, nisi ex cōtrario superueniat causa infirmans, ut hic & in. l. pluribus in. §. & si placeat & in. l. existimo. ff. de uerbo. ob. & utrobiq; nos in collectan. multa.

Tamen à prima opi. non est recedendum, quod imò à primo iudice cognoscatur, & iudicetur seu puniatur, probato crimine, ex quo id in fraudem fecisse uidetur, qđ ex qualitate facti cognoscitur. l. qui testamentum ad fi. ff. de proba. Old. consi. 257. nu. 44. quæ sibi obesse debet & non prodesse. l. siue hæreditaria. ff. de nego. gest. l. fi ab hostibus. §. i. ff. sol. mat. idem Old. consi. 324. num. 6.

Bar.

Bar.in.l.i.num.4.ff.de poen. & quia (ut dictum eſt) iam fuerat præoccupata iuriſdictio,& non poteſt ab alio puniri d. l.ſi quis poſteaquam l.ubi ceptum.ff.de iudi.c.propoſuiſti de ſo.compe.degradatione premiſſa tamen, ut adhuc ſuo loco declarauimus ſatis,tradit idem Bart. in.d.l.i.

Ex quibus primum ſecundum tertiũ & quartum ſublata manebunt,loquentia in priuilegio,ſacerdotio(& dignitate caſu ſuperuenientibus,& ĩ quibus nulla erat fraus,qua priuilegiatus ſacerdos & in dignitate conſtitutus non excuſarentur,ergo nihil obſtabunt.

Multoq; minus quintũ quia poſſet in primis reſponderi adduci non me ruiſſe,ex quo multos habet intellectus & communiter ignoratur quod multipliciter exponitur ut inquit Boetius, re fert Bal.in.l.i.ad fi.C.de bo.po.con.tab. Imò quod ſuper eo fundamentum fieri non poteſt ſecundumBar.in.l. in ambiguo ff.de reb.dub.

Vel & ſecundo quod in.d.§.reus miles,poſtquam fuit effectus talis, accuſatus fuerat de crimine capitali, nimirum ergo ſi fuit à ſuo iudice punitus,& non à iudice paganorum , tamen ob. uerbũ text.huic reſponſioni, ibi poſtulatus, quod latine ſonat accuſatus , Ci.ſimil. 8.& temporis præteriti eſt,& ſimilis tex. in.l.fi.ff.eo. niſi reſpondeatur ut ibi per Albe.quod exponi debet.i.poſtulari poterat,ſed litera non eſt uiolanda.

Igitur & tertio dic quod ſpeciale ſit ibidem in milite,& adhuc male,quia de milite armatę militiæ ad militem cœleſtis ualet argumentum.l. miles ubi glo. ff.de re iudi.& ideo dicebat Bar.in.l.affectionis.ff.de dona. quod ſicuti donatio militis ſecularis, facta concubine, non ualet,non ualebit pariter ſi fiat à milite eccleſiaſtico . Niſi replicemus(& ueriſſimum eſt) quod ſpeciale ſit omnino d.caſu , ex quo grauius peccauit maculaſſe ſic militiam,uſq; adeo ut ad primarium iudicem non ſit remittendus.

Nec ob.glo.in.d.l.miles, quia ualet argumentum in caſibus à iure expreſſis, ut per Bart.in.l.i.C.de iuris & fac.igno. iſte non eſt de illis,ergo.

Et ſi inſtaretur rurſum, quod ſic pariter iſte delinquens, uideatur militiam cœleſtem maculaſſe,& ob hoc remitti non debeat, reſpondeo terminos non eſſe pares,nec iſtud uerum, ex quo nunquã eccleſia claudit gremium ad eam confugienti.c.inter alia de immu.& c.igitur argumentum hoc caſu non militabit. Et ultimo dici etiam poſſet ibi ſic debere iudicari,quia lex ita pariter diſpoſuit cui acquieſcendum eſt, ut in ſimili reſpondet Bald.in.l. generaliter colum.2. C.de epiſ.& cle.& in.l.quod fauore colum.pe.C.de legi.Caſtren. in .l. cum hi in.§.eam tranſactionem ad fi.ff.de tranſac.& eſt argumentum in .c. in iſtis.4.d.

Non ob.ſextum,quia uerum eſt (ut diximus) quando iuriſdictio præoccupata non fuiſſet & cum declaratione ut ſupra.

Non ſeptimum , quia nec id negandum eſt prouocato,cui nec fraus obiici poſſit,ut hic.l.qui cum maior .§.ſi libertus,ff.de bo.lib.Old.conſi.53. col.2. Et ita dictum Bal.debet ultimo loco declarari in præallega.l.generaliter,quod cauſa ſcilicet infirmans,ex contrario proueniens,efficiat ut accidentia minime maneant,ſi quid fraudis poſſit in ea excogitari,& ita tenendum eſt,atq; firmiter cõcludendum .

Et male inſuper exemplificaſſe Bal. in l.2.in prĩ.ff.de orig.iu.bannitum, poſſe alio in loco ad honores & dignitates ꝑuehi ,ab Hermodoro ephesio ſumentẽ argumen. qui a ſuis pulſus, ad leges xii.tab. corrigendas Romæ fuerat electus quã do quidem bannum , (latine alias exiliũ) ſcelus ſupponat, tamẽ tam ipſe uir bonus eſſet,& ut fuſius in d.l.2.not.

SVMMARIVM.

L. cum quedam puella, de iu.om.iudi.

1 *Que quotidiana, plenius quam alia sunt attingenda,*
2 *Roma communis patria, olim non hodie.*
3 *Roma est in Dominio Papa.*
4 *Vbi Papa, ibi Roma.*
5 *Roma triplex.*
6 *Papa est iudex ordinarius singulorum.*
7 *Iudex ordinarius & competens, quis.*
8 *Duo domicilia habens sub diuersis iudicibus, utriq; subest.*
9 *Habitatio sola non constituit domicilium.*
Et ibi quod alia requiruntur.
10 *Domicilium perditur tribus modis.*
11 *A sententia diffinitiua appellatur intra decem dies.*
12 *Si non appellatur, transit in rem iudicatam.*
13 *14. 15. Dubitandi ratio ponitur.*
16 *17. 18. Decidendi.*
19 *Quo modo puella hic in iudicio esse potuit, & matrimonium contrahere, non dum doli capax, & sic dicta, quia nec duodecimum annum habet.*
Difficultatis resolutio, ibidem,
20 *Actus facti coram iudice incompetenti, nulli sunt.*
21 *Litis uerbum quomodo intelligatur.*
22 *Ordinarius regulariter suam sententiam exequitur.*
23 *Vbi cœptum est iudicium, ibi finiri debet.*
24 *Iuriscon. non est super facto consulendus, ut sup Facto respondeat, sed ut legem condat.*
25 *Matrimonij non ita debitores sumus, ut aliis iustitiam faciamus.*
26 *Quid in concubina, an hac lex in ea procedat.*
Et ibi multa de concubinatu.
27 *Intellectus. l. item legato. §. parui. ff. de lega. 3.*
28 *Quid in concubina clerici.*
29 *Quid si puella hac non dum sit ad domum traducta.*
30 *Quid in uidua.*
31 *Mulierem uacantem, uiduam intelligit I. Con. i. l. qui cœtu in. §. fi. ff. ad legẽ iul. de ui pub.*
32 *Quid si uidua inhoneste uiuat.*
33 *Inductio. l. his solis. C. de reuo. do.*
34 *Citatione an praeoccupetur iurisdictio ut lit. cont. & sententia.*
35 *Si in loco prioris domicilij non sint bona, qua erit practica, ut executio fiat extra.*
Et ibi multa ad ornatum. l. cum unus. §. pe. ff. de bo. autho. iudi. po.
36 *Si laicus sit condemnatus, seu bannitus, postea efficiatur clericus, an primi iudicis iurisdictio impediatur.*
37 *Et si fecisset uotũ clericatus ante delictum, an ei cum iuramento credatur, ut euadat.*
Et ibi de intellectu glo. §. alia, insti. de actio. & similium.
38 *Quid si puella ista contraxisset, postea forum mutasset, an forus contractus, mutatus intelligatur,*
Vbi multa etiam ad intellectum. l. iuris ordinem. C. de iu. o. iud.

Lectu. II.

VLPIANVS LIB. VI. fideicommissorum.

L. CVM QVÆDAM PVELLA. Hæc quoq; not.
lex est, & quotidiana,
quãuis breuis, plenius,
hac de re, quam alias
1 † attingenda, ut inquit
Iuriscon. in. l. legaui. ff. de libe. le. & in. l.
iusto, in prin. ff. de usuca. & glo. i. in. l. i.
ff. de ap. & Bar. post Ray. in. l. i. in prin. ff.
de tut. & ra. distra. & in. l. post contractũ
colum. 2. ff. de dona. Si ad euidentiam ꝓ
solito more præmiserimus tamen ali-
qua omnimodo necessaria, quibus in-
telligatur facilius.
Primo igitur sciendum est, quod li
cet alias Roma, communis patria sit
2 † omnium l. Roma. ff. ad municip. c. fi. de
fo. compe. ita ut sequi debeamus ex hoc
quod facit po. Ro. ut per Bar. in. l. i. in 2.
colum. C. quæ sit lon. consue. olim ta-
3 men non hodie cum sit in † dominio Pa
pæ c. fundamenta, de ele. in 6. imo quod
4 ubi est Papa † ibi est Roma. c. ego enim,
& ibi Inno. de iureiu. Bald. in. l. 2. in. §.
miles, in prin. ff. de his qui not. infa. tri-
5 plex, Lateranensis † patrimonium eccle
siæ, & (ut diximus) Papa iudex ordi-
6 narius † singulorum. c. cuncta per mun
dum. c. per principalẽ 9. q. 3. idem Bald.
in. l. fi. in pe. colum. C. de sacrosanc. eccl.
ego multa enchiri. rerum singu. lib. 6. c.
7 146. nihilominus ordinarius iudex † ac

competens ille est, in cuius territorio quis domicilium habet .l. hæres absens ff. de iudi. d. c. fi. de fo. compe. unde dicit etiam Iurisconsin. l. seq. infra iusdicenti extra territorium impune parendum non esse, tradit Specu. in. §. sequitur, in prin. de competen. iudi. adi. quod uerum est (addas tu) respectu personæ, causæ loci, & temporis, & declarat Bat. in l. 2. in prin. ff. si quis in ius uo. non ie. & fusius ego in .i. lectu. in primo euidenter pariter, & in. d. l. fi. in collectane. & si duo domicilia sub diuersis iudicibus
8 haberet † quod à lege permissum est .l. eius qui. §. i. ff. ad municipa. c. ex parte, de fo. compe. c. cum quis. §. i. de sepul. in 6. Areti. consil. 135. clarissime, colum. i. utriq; subesset, ut in simili per Barto. in. l. iuris peritos, in. §. i. in fi. ff. de excu. tu. & Bal. in. l. si quis ex aliena lect. i. in fi. ff. de iudi. Secūdo sciendū est, q̄ sola ha
9 bitatio † non constituit domicilium .l. libertus. §. sola. ff. ad municipa. l. i. §. habitate. ff. de his qui deie. uel effu. nisi sit decennalis. l. 2. C. de inco. lib. x. Bal. pulchre consi. 156. quidam, colum. i. uolum. 5. Rui. præcep. consil. 18. de pluribus, num. 2. & 9. lib. quinto sed oportet quē esse in loco, cum familia, & maiori parte fortunarum suarum, ut etiam dicebam heri, allegando tex. in. l. 2. C. vbi sena. uel cla. nunc addo Ro. consil. 264. ut is, in prin. Rui in loco de quo supra num. 9. præallega. & rationem assignat Bald. consil. 393. punctus, colum. i. lib. primo & consil. 411. quidam, colum. 2. eod. lib. & quæstionem decidit statuti loquentis in materia ciuium, quomodo intelligatur, consil. 456. Seia, in ult. colum. eod. lib. & consi. 198. statutum, in prin. uolum. 2. & licet potissima causa iurisdictionis sit, passiue tamen, per
10 ditur nihilominus tribus modis † vi, si expellatur per uim de propriis laribus l. cum quis. ff. de dolo. iure, si in insulam deportetur. l. amissione. §. qui deficiunt ff. de capi. di. & consensu, si ueteri dimisso, nouum constituatur, ut hic, & in. d. l. 2. C. ubi sena. uel cla. & in. l. domiciliū ff. ad municipa. tradit Bald. & declarat, in tub. si à non compe. iudi. suc. ap. in prin. domicilium capit etiam duobus modis Bat. in. l. eius, in. §. celsus, in prin. ff. ad municipa. ut per eum.

11 Tertio & ultimo sciendum est † lata sententia diffinitiua, quod ab ea potest appellari intra decem dies, authen. hodie. C. de ap. ita ut intra istud tempus executio fieri non possit .l. addictos, & ibi Bar. C. eo. not. in rub. nil no. ap. pen. nisi notorium sit, quia tunc d. tempus non expectaretur, cum nec appelletur à notorio regulariter, licet de generali consuetudine Franciæ seruetur contrarium, ut post alios testatur Bermon. chouero. in tracta. de concubi. fo. 274. num. 24. & si ad propositum non appel
12 letur, tunc sententia † transit in rem iudicatam c. quod ad consultationem, de re iudi. l. ab eo. C. quomo. & quando iudi. Bar. in. l. hæc sententia. C. de sen. quæ si. cer. quan. unde & bene alibi dicitur, appellare debebas, si sententia tibi displicebat, in. l. i. C. si sæpi. in integ. resti. postu. Bal. consi. 366. quanquam, colu. i. uolum. 3. quodq; non attenditur iustitia hoc casu, sed ipsa sententia tantum in. l. cum putarem. ff. fa. her. & in. l. eo tēpore, in prin. ff. de pecu. idem Bal. consi. 218. petita uenia, colum. ulti. eod. lib. & propterea diffinitiua appellatur, quia (vt dixi) res iudicata nuncupatur. d. c. quod ad consultationem. l. i. ff. de re iudi. & pro ueritate habetur. l. ingenuum. ff. de sta. ho. executioni demandatur. l. eos. C. de ap. & exceptionem denique parit rei iudicatæ. l. i. C. de arbi. l. 2. ff. eo. idem Bald. consi. 344. super eo, col. 2. uol. 3.

13 Dubitandi ratio esse potuit † in hac l. quia si mulier, seu puella hæc, de qua in isto text. domicilium mutauit, iam primus iudex factus est incompetens, & si contra eum procederet ad aliquem actum, de facto procedere diceretur, nō de iure, & omnia uenirent retractanda d. l. fi. supra eo. cū aliis adductis supra & nouissime facit qđ habetur in. l. minor, ubi glo. magistra & solemnis. ff. de euic. & in. l. i. in. §. primo ibi, debet enim prætor quemadmodū facilis &c. ff. si mulier

uen.

uen.no.Bal.in.c.ex parte primo in fi.de
rescrip.qui dicit etiam d.gl. singularem
in.l.dies festos, in prin.C. de fer. immo
quod iudex nulliter procedens, spoliat
& spoliatio sua, ac priuati, æquiparan
tur, ut per glo.in summa, in prin. 3. q. 1.
nonnihil Pau.de cast.consil.128.in cau-
sis, colum.2.uolum.i.Ro.consi.220. cir-
ca, in 2.patiter, & cons.320.hæc, in 3.idē
Bal.in.l.si pacto quo pœnam, in prin.
C.de pac.Alexand.in.l.i.in 5. colum. ff.
de fer.& non haber dubium.

Sol.tamen facilis est, si dixerimus, ue
rum fore, quando iurisdictio primi iudi
cis non fuisset præoccupata per lit.con.
sententia etiam inde lata, quæ cum tran
siuerit in rem iudicatam, nec per appel
lationem suspensa sit, omnino debet, et
potest, per ptimarium iudicem execu-
tioni demandari, nec ab executione (ut
est regulare) appellabitur.l. ab executo-
re.ff.de ap. l. ab executione.C. quo ap.
non re.Ro.consi.i.in præsenti, in prin.
& ad propositum facit quod habetur e-
tiam in.l. si quis postea. ff. de iudi. & in
c.proposuisti, de so.com.& ut per Alex.
hic in prin.latius & Ias.in 4.not.post gl.
Secūda stubitandi rō esse potuit † qa ui
14 demus hīc, si dotis exactio fieri debeat
ꝙ non in loco contractus sit, sed ubi ma
ritus, quem ipsa uxor sequitut domici-
lium habebat.l. exigere dotē.ff. de iudi.
Bal.in.c.i.in.§.fi.de inuesti.de re alie.fac.
in usib.feu. Alex.consi.100.ex inspectio
ne, col.i.uol.3. & quod forum metiatur
ex persona mariti, declarat idem Bal.cō
si.471.quætitur, uol.i.& dicit, consil.31.
statuto, col.i.uol.2.ꝙ d.l.exigere dotem
uulgata est, sed tamen not.& consi. 208
Doct.nostri, uol.3.ꝙ his casibus inspici-
untur consuetudines & statuta uigentia
in domicilio mariti omnimō, quoniam
per matrimonium uxot transiuit in iu-
risdictionem & potestatem statuentiū
& signanter allegat text. in.d.l. exigere
dotem & in.l.nostra, idem Bal. in auth,
oēs peregrini, col.2.C. cōia de suc. & in
l.uoluntas, in princ.C. de fideicom. &
in.l.si uxorem.C.de condi.inser. & in.l.
fi.in 2. colum. C. si à non compe. iudi,
fue.ap. Quæ etiam tollitur eadem solu.
ex quo de executione sententiæ agitur,
iam prioris iudicis præoccupata iurisdi
ctione, ut dictum est d.l.si quis postea
ff.de iudi.l.incola.ff. ad municipa. & ne
alias ipsius sententiæ effectus pereat, ut
per Bar.hic post Cy.& alios, in.l. prope
randum, in.§.sin autem reus.C.de iudi.
quod signanter dicit etiam Bald. in au-
then.sed nouo iure, colum.4. C. de ser.
fugi. & bene.l.quotiens.ff.de reb. dub.
& ibidem in prin. quod si ī ciuitate sint
duo præsides, & unus capiat furem, al-
ter contra ipsum procedere non poterit
quasi reali citatione præuentus, per tex.
in.d.l.si quis postea, & in.l.ubi cœptum
.ff.de iudi.Ro.multa, consi. 412.pro ha-
benda, colum.2.immo quod iudex lai-
cus non condemnat clericum, nisi in tri
bus casibus, quorum præcipuus est ex
his, si iurisdictio fuerit præoccupata, ut
infra & pro nunc remissiue tradit.Bald.
in.l.officiales, colum.2.C.de ep.& cle.

Tettia & ultima dubitandi tatio † es-
15 se potuit, quia pupillus ē persona mul-
tum priuilegiata.l.ex pluribus, in fi.ibi,
pupilli præcipuum merentur fauorem
ff.de admi.tu.Butig.præceptor, in.l.i.
num.40.ff.de uerbo.ob. ad saturitatem
ego in tracta.de pupil. fauoribus, per
totum, & nihilominus si tutor domici-
lium mutauerit, nulla executio fieri po
terit contra eum à iudice primario, ca-
sus est in.l.idem Vlpianus, in.§.fi.ff.de
excu.tu. ergo multo minus hic contra
puellam.l.relegatorum.§. constiturum
ff.de interdic.& rele. Cui difficultati
quoq: responderi potest, illud ideo esse
ibi, quia domicilium mutauerat ex cer
ta scientia principis, id ipsum sibi con-
cedentis, ur tex. met innuit, & ideo di-
cit Bat.alibi, consi.196.ciuitati, colum.
2.quod d.casu omne obstaculum tolle-
re uidetur, & Bald.in.l.fi.in.i.colum.C.
sen.re.non po.& Ias.in.l.i. in prin.ff. de
consti.prin.quod quando sic rescribit,
nemo potest ei dicere, cur ita facis, &
bene.l.2.C. de cri. sac. & habuistis heri
in euange.Io.4. quod discipuli inueniē
tes Christum cum Samaritana loquen-
tem

tem, non dixerunt ei quid loqueretur, & uerba sunt hæc (nota quia oĩs Christi actio nostra est instructio.c. significasti,de elec.) & mirabantur, quia cum muliere loquebatur,nemo tamen dixit quid quæris,aut quid loqueris cum ea. & ita transit etiam Ias.hic,colum.2.Sed cogita adhuc uerum esse, ne tutor cogatur onus tutelæ subire, sed non quod executio non possit fieri contra eum, si quo ad aliud iurisdictio fuisset præoccupata d.c.si.de so.comp.prællega.l. si qs postea,de iudi.quas constitutiones, tot uigiliis excogitatas, Principem subuertere uoluisse,non est uerisimile; ut per Cy. in.l.si.colu.1.C.de iu.& fac.igno.et Old.con.328.ad idem,in prin.& est tex. in.l.si quando .C.de inoffi.testa.& ideo omnino ut supra formaliter respondendo fatebimur, executionem fieri non posse à primario iudice, nisi iurisdictio præoccupata sit,quia tunc secus, & est argu.in.l.2.in.§.merito,& in .§. si quis à Principe.ff.ne quid in lo.pub.

Ex quibus elicitur decisionis ratio
16 † nulla alia nisi(ut diximus)præoccupatio iurisdictionis, inq: iuribus supra allega.probatur, & quia idem ferè omni casu rationabile esse uidetur,si prorogata sit rursum,& iudex aditus, ut in præcedenti .l.dictum fuit. Si procurator sit lit.contestatus.l. procuratoribus .C. de procu.l.post litem.l.mutari.l.filius familias.§. fi. ff. eo. & dictu mirabile est, ut inquit glo. in.l.si procurator 2. ff.de do. excep.relata per Ias.in.d.l. procuratoribus,quod ipse & dominus tunc censentur una eademq: persona, ut pater & filius,in.l.fi.C.de impube.& si res deniq; pro derelicto habeatur,quoniam occupanti conceditur, quo facto ea priuari amplius non poterit.l.i.ff.pro derelic. quod multis modis contingere potest, casu,facto,tempore,natura, & cultu,exemplificando,ut exemplificat Placen. (uetustissimus enim is est author,cuius meminit honorificentissime Azo, in summa sua, in prin.) insti.de re.diui.in prin.colum.2.& 3.habenturq; per ordinem in.l.si uacantia.C.de bo.ua. lib. x. & in.d.l.i.ff.pro derelic. & in .§. thesauros, insti.de re.di.& in.l. i. in.§. fi. ff. de acqui.re.do.& in.§. nullius, insti. de re. di.id calamo non occludentes etiam, quod expaues lingua Gallica, nil aliud uult dicere,nisi oberrare,seu habere rem pro derelicto,ut firmat Cassane. in consue. Burgun.fo.23.col.4.

17 Secunda potest † decisionis esse ratio quia sicuti sententiam iudex primarius ferre potuit,ita debet posse eam exequi cum nil actum uideatur (ut dicebam alias) quotiens aliquid agẽdum superest l.cũm Syllanianum,in fi.C.de his quib. ut indi.l.cui fundus.ff.de condi. & de.l. à diuo Pio in prin.ff.de re iudi.è contra uero perfectum, quod ex omnibus suis partibus constat.l.i.ff.de ori.iu. Ro.in.l. damni,in.§.Sabini,colum.4.ff. de dam. inf.& quod executio faciat, rem perfectam,docet Barto.in.l.metum, in.§.sed. quod prætor,in prin.ff.quod met.cau.

Vltima potuit esse decisionis ratio
18 † quia si sententiam tulit æque conuenit,ut ipsam quoq; exequatur, argu.in c.dilecti,de so.compe.Deci.in.l.uinum colum.5.ff.si cer.pet. unde non est accessorium sine principali,sicuti nec motus sine termino,ut not. in .l. Pomponius, in.§.accessiones.ff.de acqui.po.&ne ius sibi ex ea quæsitum, & sine facto quidẽ suo,sibi etiam auferri uideatur,uulga.l. id quod nostrum.ff.de regu. iu.l.fi.ff. de pac.& maxime quia de propria iurisdictione conseruanda agitur, quod est fauorabile.l.cum quis.§.si quis pro reo,& ibi Bar.ff.de sol.& idem (subiicit Iuriscon.) si ante quam feratur sentẽtia post susceptam cognitionem eueniat, quia omnimodo à priore iudice recte feretur.l.ubi cœptum.ff.de iudi. d. l. si quis postea,eo.tit. quodq; idem generaliter in huiuscemodi casibus obseruandum erit.

CVM QVÆDAM PVELLA. Mirandum maxime est, quod puellam
19 † dixerit Iuriscon. quia intelligitur & puella dicitur, quæ non dum sit doli capax, & quidem ante annum duodecimũ.c.si puella 20.q.2.c.duo, de despon. impub.

impub.quo modo igitur in iudicio esse potuit.l.i.ff. de mino. sexus etiam ratione.l.2.C.de his qui.ue.æta.impe.l. i. §.ait pror. ff. de postu. c. mulieres, de. iudi.in 6. aut (quod adhuc exprimitur in tex.)matrimonium contrahere,ut in sti.de nup.in prin.& in.§.i.quib.mo. tu. fi. eo. lib. & pro hoc uidetur etiam esse casus in.l.mela.ff.de ali. & ciba. le. & in d.c.duo.

Solu.potuit tutor esse in iudicio ipsius nomine.l.i.ff.de tute. præallega. l. 2. C. de his qui ue.æta.impe.Bar.in.l.i.in pri. ff.de lib. exhi. licet puellæ mentionem fecerit,& matrimonium rursus contrahere,quia præsupponi debet ipsam fuisse uiripotentem,ut in.c.ex literis, de de spon.impu.idem Bar.in.l.2.in.§.fi.ff. de libe.exhiben.& sic sano modo uerba intelligi, ut uitetur absurditas.l. i. §. hæc uerba infra quod quisq; iu.l.i.§.fi. ff. ad municipa.l.ait prætor, cum similibus, in prin. ff. de tuteiu. & quando etiam puella proprie intelligeretur, ut supra hic autem secundum subiectam materiam improprie, uulga.l. si uno .ff. loca. non haberet Iurisconс. reprehensionem quoniam eis solis, uocabulis abuti concessum est non etiam nobis.l.ueteres.ff. de ac.emp.l.i.ad fi.ff.si men.fal. mo.di.l. 2.& ibi Saly.C.loca.

APVD COMPETENTEM IVDICEM, nec immerito, quoniã actus facti coram incompetenti, nulli sunt 20 † iurisdictionis defectu, qui maximus, est, & nullitas, quæ potest quandocũq; opponi,cle.i.ubi glo.not. de seq. po. & fruc.Bal.in.l.exceptionem, colum.ulti. C.de proba. & in .l. generaliter in 2. C. de ep.& cle.Alex.consi.77.in causa,colum.4.uolum. 2. Ancha. consi. 164. de iuribus,in 3.& consi.167. uisis, in prin. plene Areti.con.68. excellentissime domine,col.3.Rui.præceptor,consi.16.habita,nu.25.uol.2.

LITEM SVSCEPERIT.Quid sibi uelit † litis uerbũ,habetur in.l.litis, de 21 uer.si.& in.l.postq̃ liti.C.de pac.& in l. cãs.C.de transac.&dicitur breuiter,pro prieq;est,instantia, seu ius in principali iudicio deductũ,sustus Arch.in summa colum.2.11.q. i. & cum misterio susceperit additum est, quoniam domiciliũ, de quo hic (ut declarabam etiam in euidentia.)passiue potissima est causa iurisdictionis,& in simili,in.l.sed & si susceperit.ff.de iudi.

AN SENTENTIA PRIORIS IVDICIS EXEQVI POSSIT. Dubitatio erat propter domicilij mutationem,non quod ipse non possit, immo, (ut dixi pariter supra) quod ordinarius 22 regulariter† hoc idem facit.l.à diuo Pio in prin.& ibi plene Alex.ff.de re iudi.& est argu.in.l.qui testamento .ff. de testa. immo quod potest etiam delegatus, licet in hoc fuerint opi. de quo ultra not. in.d.l.à diuo Pio late Gui. Papa consil. 21.placeat,col.i.

SED ET SI POST SVSCEPTAM COGNITIONEM &c. IDEM PVTAREM SENTENTIAQ; A PRIORE IVDICE RE-23 CTE FERRETVR. Nec ab re† quia ubi iudicium cæptum est, ibi debet finiri.l.ubi cæptum ff.de iudi.alias continẽtia causæ in diuersis tribunalibus diuideretur, non permittendum .l. quoties l.nulli.C.de iudi.&signanter utranq; rationem adducens,per istum text.ita dicit Ancha.consi.363.si aduertatur,col.2. Ro.consi.249.in casu,ad fi.Alexan.in.l. prætor,in.§.celsus,colum. 3. ff. de dam. infec.& consil. 205.colum.i.uisa, lib.7. Bal.in.d.l.nulli,in prin.& in.l.i.in 2.colum.C.ubi de cri. agi opor. Archi.in.c. i.colum.i.11.q.i.Abb.in.c. prudentiam, in.§.sexta,in 3.de offi.de. idem Bald.per locum à speciali,limitando.d.l. ubi cæptum, in.l.i.in fi.C.de reb.cre.& in pulchro casu in authen.habita,colum.7.& 8.C.ne fi.pro pa.& in authen.sed nouo iure,in 4.C.de ser.fugi.Bar.in.l.in compensationem.ff. de compensa. & Adeo uerum est istud, ut inchoato iudicio in uno loco reus, si per diuersa examina agentem traxerit, puniatur.l.i. in fi. C. de asser.tol.idem Bal.consi.285.quia nõ est opus,in prin.uol. i. quod semper sano modo intelligendum est, si excipiatur

tur, quoniam alias forte secus, ut per Abb.in.c.cum M. Ferrariensis, in fi. de constitu. & ad propositum regulæ plenissime Sicu.in.c. ex tenore, de rescrip. Corse.in singu.iudicium.Ana.in.c. postulasti,in fi.de homi.& alij, quos breuitatis gratia non refero.

QVOD GENERALITER IN OMNIBVS HVIVSMODI CASIBVS &c. ex quo non est ratio, cur diuersum ius statui debeat.l. à Titio vulgata,ibi,cur non idem &in dote promissa respondeatur, ratio reddi non potest ff.de uerbo.ob. & similis loquendi modus est in.l.si uno, in.§. item cum quidam,in fi.ff.loca.& bonus text.ad idem in.l.regula,in.§.fi.ff.de iu.& fac. igno.& pro complemento maxime mirandum est,quomodo sic iuriscon.hic.ad q. facti responderit, contra tex.in.l.eum quem temere.ff.de iudi. Iare Sciben. in.l.i.C.
24 de eden.Sol.non est super facto † consulendus,ut super facto respondeat, quia qui interrogat id melius scit.d.l.i. argu. in.l.3.in.§.tu magis scire potes.ff. de testi.sed ut super facto legem condat, & decidat quid iuris quoniam ex facto ius oritur .l.arethusa.ff.de sta.ho.l.si ex plagis .§. in cliuo.ff. ad legem aqui. Cy. signanter in.d.l.i. in prin. & pulchrum uerbum dixit Rui.præcep.cons.86.uisa num.10.uolum.4.quod sic Doctores pariter,iura,non facta, interpretantur,& illustris Purpu.in.l.2.nu.70.C.de eden. quod non potest esse quæstio facti,quin sit ex consequentia iuris.

Licet etiam matrimonium contraxerit puella hæc,multaq; priuilegia habeat, de quibus in.c.i.ut lit.non cont. ex quo tamen non habet hoc casu, non est ei
25 consequenter † fauendum.l.in fraudem .§.fi.ff.de mili.testa. not.in.l.fi.C. de sacrosan.ec.& ne etiam aliis iniustitia fiat quia non debet unum altare cooperiri ut aliud detegatur.l.assiduis.C. qui po. in pi.ha.c.ex tenore,de fo.com.Bar.in.§ fi.in authen.quomo.opor.ep. signanter in matrimonio Deci.consi.133.uiso proces su,in ult.col.uol.i.& facit, quia legislator ẽt est fautor æquitatis, nec tamen à lege scripta recedimus,ut inquit Bal.cõ si.473.circa,col.i.uol.5.

Sed ad matrimonii propositum quo quid in concubina,gl.i.hic,quæ ob hoc erit expedita, & coirer scriben. conclu-
26 dunt,q domicilium non mutat † & bene,per tex.ad literam, in.l.de iure,in.§. fi.ff.ad municipa.Sed ob.multũ text.in l.item legato,in.§.parui.ff.de lega.3.ubi uxoris ap.uenit etiam concubina, quæ est,si teneatur in domo, indubitato affe ctu,uelut vxor,quoniam alias filij ex ea nati non dicerentur, neq; legitimarentur per matrimonium subsequens, vt per Ange. in .§. i. in authen. quib. mo. na. effi. le.& nota quod indubitati affe ctus præsumptio, ex cohabitatione inducitur, ut per Barto.in.l.fi.ff. de concubi.immo quod nomen est sumptum à lege .l. in concubinatu .ff. de concubi. glo. in .§. si quis igitur, in authen. quib.mo.natu.effi.sui.Bal.consi.267.ad euidentiam,in prin.uol.i. ad meretricis differentiam,quæ focaria uocatur.l.si ea conditione,& ibi idem Bal.C. de cond. inser.l.2.C.de do. int.ui. & uxo. qui dicit etiã alibi, q furtiuus accessus arguit aliquam non esse cõcubinam,q q; oportet, quod domestico honore tractetur, consi.206.casus,colum.2. volum.3. habebaturq; olim potius sobolis procreandæ causa,quam libidinis, & propterea uideretur dicendum, ipsam quoq; omnimodo domicilium mutare. Confirmatur, quia si ex his cõcubinatus per missus erat,nõ potest dici, nisi q ueniat etiam domicilii mutatio in consequentiam,ut in simili arguit glo. in.l. si quid earum, in.§.inter emptum.ff. de lega.3. declara,consequentiam dici, quia rem necessario consequitur, exemplum, si messis ẽ,satum est,si spirat,uiuit, si prægnans est,cum uiro iacuit. Et facit,quia sicuti non licet alicui habere duas uxores .l. eum qui duas .C. ad legem iuli. de adul. alias male sentiret de sacramentis ecclesiæ , puniretur q; ut hæreticus , secundum Io. Lupum , in tracta. de legiti. & mat.colum.13. ita eidem phibitũ est habere pariter duas

concubinas, ut authen. quib. mo. natu. effi. sui. §. si uero effusa, ubi glo. tradit Bald. in. l. 2. C. de incest. nup. & sicut donatio inter uirum & uxorem prohibita est. l. i. 2. 3. ff. de do. inter uir. & uxo. ita uidetur prohiberi inter cōcubinarium & concubinam, ut per Bald. consi. 262. recolo, colum. i. uolum. i. quodq; concubina testimonium non ferat pro concubinario sicuti nec uxor pro marito vt not. in. §. patet inst. de testa.

Sed nihil est, cum non respondeatur ad text. in. d. l. de iure, per quem ita dicunt omnes, speciale autem in. d. §. par
27 uit † non ut inquit Deci. num. 16. hic, & nos alias, quod id uetum sit, quo ad affectionem hominis, non quo ad ea, quæ ueniunt ex dispositione legis, & sentit Bart. in. d. l. fi. quia non fundat se in hoc iurifcon. sed quia in legato eorum quæ eius causa empta parata uè extant, non ius uxorium sequendum est, sed uerborum interpretatio, ita ut hac de re in dignitate non sit differentia, ut tex. met dicit, quem sic declarat alius in l. qui concubinam, in prin. ff. eo. & est uerus ipsius intellectus, à nemine declaratus.

Non ob. quod à lege permitteretur concubinatus, quia uerum est id pariter, sed sub dissimulatione, ut maius malum uitaretur, argumen. in .l. ita uulneratus, in fi. ff. ad legem Aqui. & probatur in. c. quo iure. 10. d. & per Bar. in. l. cunctos populos, num. 6. & 7. C. de summa tri. & fi. catho. ergo nihil ad rumbum, quod ob hoc domicilium mutet, ut uxor, ex quo cæ tera quoq; ad idem adducta, tuunt in casibus suis procedentia, & de donatione, an ualeat, facta concubinæ alias in. l. affectionis. ff. de dona. & quod non idem sit semper in concubina quod in uxore facit text. in .l. si concubina. ff. rerum amo.

Sed ultra alios cogita, disputationē fore ineptam, quia si sententia à primario iudice ferri potest, iurisdictione præoccupata, uel exequi iam lata, in uxore loquentes & de iure ciuili, multo magis ferri poterit & exequi in concubina, si forum non mutat, & idem quo ad ius canonicum, quia concubinam habere non licet, standumq; est determinationi sanctæ matris ecclesiæ, quoniam agitur de materia peccati, ut per Abb. in. c. clerici, in prin. de iudi. immo quod nec de iure ciuili honestatem habere dicitur, licet concubinatus permittatur, & confert ad intellectum d. §. parui, de quo supra casus est not. in. l. stuprum. ff. de ritu. nup.

Inepta etiam hæc, de concubina dicta, esse uidentur ex alio, quia licet domicilium non constituatur ut concubina si tamen illuc accessit animo constituendi domicilium sibi acquiritur. l. domicilium. l. nihil. ff. ad munici. & aduertit Alexand. & Barro. in. l. fi. in. §. 2. in prin. ff. eod. Deci. uero nescio quid dicit ut per eum. Videtur mihi, si concubina est, & hoc ipsum præsupponamus, quod non possit sibi ex habitatione acquiri, quin etiam ei, ut concubinæ acquiratur, sed concubina non acquirit, nec domicilium mutat. d. l. de iure, glo. in. c. eos 32. d. & in. l. ea quæ. ff. ad municipa. ergo.

Verum dubitatur, à communi opi. non recedentes, quid in concubina cle-
28 rici † glo. præallega. in. c. eos. i. 32. dis. secus esse dicit, quoniam est de familia clerici, eiusq; forum sortitur, & ut per Ias. hic fusius, qui hac ratione improbata, aliam adducit, forte hoc idem inductum fuisse, honore clericorum, quibus laici oppido infesti sunt, & ne per ipsos scandalizentur. c. laicos. c. laici 2. q. 7. Abb. in. c. grauis, in prin. de testi. spo. & quia consuluit etiam Ancha. non ualere statutum laicorū contra concubinas clericorū consi. 196. Magnifice, col. 2. & trāsit Dec. uero contrariū sentit, motus quia non uidetur cōsentaneum, q̄ sit cōcubina clerici, melioris conditionis q̄ laici, cui habere concubinam permissum erat ut supra clerico uero non. Nec displicet, sed posset replicari, propter scandalum hoc esse inductum ut supra & quo casu (q̄cquid dicat idē Dec.) loq
ui-

uidetur Ancha.in consi.præallega. quoniam infamaretur clericus, saltim de facto, propter criminis connexitatem, & facit etiã quod dicitur in.d.l.affectionis .ff. de dona.& in.l.miles.ff.de re iudi.& in.l.mulierem, ubi Bar. in specie .ff. de his quib.ut indi.uerumq; est rursus, q gl.in.d.c.eos;nihil faciat,ex quo firmat tantum puniri ab episcopo,ratione delicti,sed his omnibus prætermissis,dici posset,cum hoc idem sit clare decisum in.d.l.de iure,non esse amplius dubitãdum.c.i.& 2.& utrobiq; Abb.de no.ó. nun.uanaq;mihi uidetur adhuc omnis disputatio,quia si iure canonum(ut supra dictum fuit) concubinatus prohibitus est,& omnis illicitus coitus,in laicis,multoq; magis in clericis, non põt dici ullo casu, quod domicilium mutetur, & si hoc idem uerum est, à priore iudice poterit indistincte ferri sententia & lata etiam exequi.

Secundo quæro, si puella hæc non
29 dum traducta suisset † an domicilium uiri sequatur, prima facie uideretur dicendum, quod non, ex quo ratio prohibitiua cessat,cum à seruitiis uiri nõ subtrahatur,ut per Bar.in.l.fi.in.§. item rescripserunt.ff.ad municipa.& sentit glo. i.hic,quæ in hac parte pariter erit expedita,ergo & dispositio, ne uiri domicilium sequatur,uulga.l.adigere.§. quanuis.ff.de iu.pa. & quia cum sit facta matrimonii mentio in text. oportet quod sit carnali copula consumatum, c. ex publico .§. sanè, de conuer. coniuga.Ancha.consi!. 239. parum,colum.2. & consi.409.uiso,colum.2.pariter,Bal. in.l.Deo nobis,colum.3.C.de ep.& cle. Areti.consi. 67. diligenter, in 2. idem Bal.in authen.omnes peregrini colum. 2.C.communia de suc. & iudicio meo satis ex illo uerbo elici posse uidetur, peruenerit, dictio enim per designat perfectionem actus, cui adiungitur .l. urbana .§.pernoctare.ff.de.uerbo.sig. l. sed & milites.§.plane, & ibi Bald. ff. de excu.tu.

Tamen contrarium uerius est, & ita communiter tenetur, & uidetur casus in.l.ea quæ.ff.ad municipa. & sensit hic glo. 3. quæ etiam ob hoc erit expedita, non aliter intelligenda, iuxta doctri. Bar.in.l.non solum, in.§.si liberationis uerba ff.de libe.lega.& ibi pariter,& ita idem Bar.in.l.fi.in.§. item rescripserunt. ad municip. & probatur, retorquendo arg. & ponderando tex. de matrimonio loquentem,quia ipsum non concubitus facit, sed consensus .l. nuptias .ff. de regu.iu.ergo etiam quod ad domum traducta non sit, domicilium nihilominus contraxisse dicetur, & nota, quia non errat, qui fundamentum facit in regula iuris, ut inquit Bald.consil.468. factum, colum.i. uolum. i. qui ad propositum ita etiam sentit, consil. 184. si qua, in prin.uolum.3. & consil. 200. in causa,colum.i.eod.lib.& consil. 165. casus,in 2.uolum.2. ubiq; allegando.d. l. nuptias.

Ad opposita respondetur, eam etiam rationem esse, quia quam primum matrimonium contractum est per uerba de præsenti statim contracta etiam est societas illa diuinæ, & humanæ domus, de qua in .l. aduersus.C.de cri. expi.hæ. & in.l. si rerum, iuncta glo. ff. de re iudi. But. in .c. præterea, in 2. colu. de spon. quo casu locum habebit quoq; dispositio .§. affinitatis insti. de nup. l. si uentri.§. in bonis .ff. de priui. cre.Bar.in.l.munus.ff.de uerbo. si. ergo in matrimonio loquens, in ea etiam uerificabitur, quæ non dum traducta sit. Vel & aliter, quod perinde sit, ac si traducta fuisset, quoniam potentia ad actum deducibilis, actus est.l.pe.ff. de mi. resta. l. quæsitum .§. illud fortassis ff. de lega. 3. maxime quando formata est & certa .l. librorum .§.sed nec cœpti ff.de lega.3. Guliel. Catala. in tracta. de suc. regum, in tertio dubio colum. secunda. Vel & tertio, quod immo in seruitio uiri semper esse dicetur .c. hæc imago .c.manifestum .c.cum caput 33.q.5.l.sicut.ff.de ope.lib. Deci.in.l.fœminæ,num.60.ff. de regu. iu. & sic primum facile sublatum est.

Non ob.secundũ qa id uerũ ẽ,ut nõ

posfit amplius dispensari; quoniam tunc illud uerificatur, de quo in.c.inter corporalia, de transla. ptæla. Quos Deus coniunxit homo non separet, sed non ut non sit etiam matrimonium, licet non fuerit carnali copula consumatum.d.l.nuptias.c.fi.de spon.duo.unde dicimus tria tēpora ex tribus in eo spectari solere, quæ sunt, initium, complementum, & consumatio, initium, à sponsalibus est, complementum, à uerbis, & à copula deniq; , consumatio .c. tuæ.c.tua nos.c.pe.& fi.de spon.l. 2. cū similibus.ff.eo. & ad propositum dicit etiam Abb. in.c. debitum colum. 2. de biga, quod copula est perfectio sacramēti, sed non matrimonij. Ex quibus tertium etiam tollitur. Vel & melius dic, quod ad aliud relationem habeat, idest ad uerbum illud, matrimonium, in quo perfectio etiam notatur, licet(ut dictum fuit)non sit carnali copula consumatum, & ita est tenendum.

Tertio quæro, quid in uidua † nun-
30 quid uiri domicilium sequatur. Et breuiter(ut dicunt omnes)in ea, quæ honeste uiuit, planum est, & expeditū, quod sic, si domicilium non mutauerit, nec ad secundas conuolauerit nuptias, casus est in.l.filij, in.§.uidua.ff.ad municipa.immo(ut ibi dicitur)quod dignitatē etiam retinet, qua corruscabat marito uiuente, & priuilegia maritalia habet, si ne controuersia, & fuit opi.Bar.ante omnes, in.d.§.item rescripserunt, in prin. Et facit, quia dicitur esse quodammodo in seruitio uiri.l.fi. C. de bo. mater. Bal.signanter, in.l.diuortio, col.4.ff.sol. mat.& quia hæredibus ipsius operari tenetur.l.sicut.ff.de ope. lib. & multa ad idem congerit etiam consi.459.quidam col.2.uol.i.& adhuc prædicta in honorem bene transacti matrimoni.l. unum ex familia.§.item Marcus Imperator.ff. de lega.2.pulchre Bal. in.c. iurauit in fi. de proba.& quod hæredibus uiri operari teneatur, debeatq; ab ipsis ali, perinde, ac si esset in matrimonio, tenuit rursum Barto.in.d.l.fi.in prin.C.de bo. ma.& in.l.assiduis, in 2. colum. C. qui po.in pi.ha. Et facit, quia ita adulterium cum uidua committitur, ad effectum perdendæ dotis, ut dicebam alias sicuti cum nupta, diciturq; utroq; casu accessus ad alienum thorum, ut plene not.in.l.sororem.C.de his quib.ut indi. Bar.in.l.i.ff.eo.idem Bal.in.l. fideicommissum.C.de fideicom.Butige.præcep. in.l.4.in.§.Cato, num.155. ff. de uerbo. ob.immo quod Iurison. alibi uiduam & nuptam alio casu æquiparant, in.l.q cœtu, in.§.fi.ff.ad legem Iu. de ui pub.
31 ubi rapiens mulierem uacantem idest uiduam, aut nuptam, debet ultimo affici supplicio, late dixi in.l.trāsfigere.C. de transac.

32 Sed dubitatio est in uidua † quæ inhoneste uiuat, an ipsa pariter domiciliū uiri sequatur, uidebatur dicendū, quod non, ut per glo. quam ibi in specie not. etiam Bald.in.l. his solis.C.de reuo.do. ubi mater, sicuti prætextu ingratitudinis, donationem factam filio non reuocat pariter, si in honeste uiuat, alias plus haberet luxuria, quam castitas, nō dicendum, iuribus in ea allega. susius Alex.hic & alij, & est communis opi. Et conuenit, quia cum lædat uiri nomē famam, & cognationem totam penitus: ut in simili inquit Bar.in.l.lex Cornelia ff.de iniur.Bal.in.l.i.C. si quacunq; ptæ di.po.& in.l.unica.C.de rap.uir.Saly.in .l. parentes.C.de testi. & Feli. in.c.cum oporteat, de accu.in terminis ꝓbat tex. in.l.miles in.§.focer in fi.ff.ad legem iu. de adul.non amplius in seruitio uiri esse dicetur, nec domicilium retinebit, & est argu.in.l.itaq; fullo.ff. de fur. & in.l. si ab hostibus, in.§.i.ff.solu.mat. cum similibus. Et erunt ad legem nostram ampliationes, quod procedat etiam si uxor ad domum traducta non sit, & in uidua pariter, honeste tamen uiuente. Sed quo ad istud ultimum, aduertendū est(ut alias diximus)quia Dec.post Fulgo.tenuit contrarium, motus, quia meretrix non priuatur iure suo, & admittitur ad successionem cōiunctorum suorum, ut per Ange.in.§.i.in authe. quib. mo.na.effi.legi.ergo nec iure domicilii,

in casu præsenti, quandoquidem consti tuatur ad libitum uoluntatis .l. domicilium .l. nihil .ff. ad municipa. Secundo, quia pœna priuationis, non habet locum, nisi in casibus à iure expressis .c. si .vbi glo. magistra, de iure par. multa Cassane. ultra adducta per eundẽ Deci. hic, consi. i. colum. 32. & consil. 38. quæritur, num. i. ita ut nec extensio fieri debeat, cum simus in pœnalibus, uulg. c. in pœnis, de regu. iu. in 6. Tertio, quia offensa, illata marito post mortem, non est uera offensa .c. i. §. i. & ibi Bald. in fi. de feu. si. cul. non amit. in usib. feu. nec pro rei ueritate dici omnino potest, quod eadem sit ratio eo mortuo, sicuti cum uiuebat, & ut per eum latius. Et male, nec ex supra dictis est à communi recedendum, & si ad. d. l. his solis diceretur, ut dicit idem Dec. quod ibi lex ita ulterius processit declarando quomodo etiam respondet Bal. in. l. qđ. fauore in pe. colu. C. de legi. & in .l. eos in. §. si autem, in 2. C. de ap. & Pau. de cast. in. l. cum hi, in .§. eam transactionẽ in fi. ff. de transac. replicabo, non tollere quod extensio non fiat etiam si expres
33 sum non fuisset, à maioritate rationis, quia si mulier, per transitum ad secunda nota domicilium amittit, quãto magis (ut dictum est) debet uidua inhoneste uiuẽs .c. i. §. porrò, & ibi Bal. quæ fue. pri. cau. be. ami. in usib. feu. Saly. in. l. 2. C. de noxa. glo. & Docto. in. l. si quis id quod. ff. de iu. o. iudi. immo quod d. lex etiam ad hoc allegatur, ut per eundem Bald. in rub. C. de nau. fœno. Alex. in. l. curatoris colum. 3. C. de nego. gest. & eõ si. 75. uidetur, colum. i. uolum. 5. & Pau. de cast. consi. 83. præsens, in 2. uol. 2. & dubium non habet. Considerando semper, quod caste uiuat, licet ad secundas nuptias transeat. c. nicena synodus 31. d. Bart. in. l. mulier. in. §. cum ꝓponeretur ff. ad treb. Bononien. in sing. nouis 577. mulier, & ad propositum est argumen. in. l. non solent, & in. l. quæ dubitationis tollendæ gratia. ff. de regu. iu. & in. l. i. in. §. quanuis. ff. de uen. inspi. & in. l. hæredes palam, in. §. sed si notam .ff. de testa. & in. l. adeo in. §. cum quis. ff. de acq. re. do. Bellame. decisio. 145. licet.

Nec ob. adducta in contrarium, quoniam regulare est, unumquenq; admitti, habereq; in ultimis uoluntatibus testamenti factionem actiuam & passiuã, nisi reperiatur ꝓhibitus. l. si quæramus, & ibi Bar. in. 2. colum. ff. de testa. facit qđ habetur in. l. nec non, in .§. quod eis. ff. ex quib. cau. ma. & in. l. i. cum similibus ff. de testi. sed meretrix non reperitur ꝓhibita, ergo nimirum si admittitur. d. casu, sed non quod hic forum retineat, ratione supra dicta.

Non ob. secundum quia expressum dicitur, quod à maioritate rationis ostẽditur, ita ut in pœnalibus quoq; fiat extensio, quod pari modo ostensum est supra & fusius Cassane. consi. præalleg. num. 28. d. l. his solis. l. nominis & rei .§. uerbum ex legibus. ff. de uer. si.

Non ob. tertium & ultimum, quia id speciale est in feudo, ex quo requiritur adulterium in uita commissum fuisse, ut vasallus priuetur feudo .c. i. §. i. quib. mo. feu. ami. eo. lib. Vel & melius, dic. quod immo est uera offensa, quodq; debet priuari etiam eo casu, ut ipsemet Bald. paulo post dicit, per not. in. l. fidei commissum. C. de fideicom. & in. l. sororem, allega. etiam supra .C. de his quib. ut indi. Nec dicatur, quod non sit omnino eadem ratio, marito mortuo ut supra quia immo maior est, & ex inductione. d. l. his solis probatur, quia si anima eius tristatur per transitum ad secundas nuptias, ut in authen. cui relictum, & ibi Bal. in pe. colum. C. de indic. uidui. tol. & in authen ex testamento, in 3. C. de secun. nup. utrobiq; per tex. in. §. nos igitur, in authen. de nup. unde authen. præallega. cui relictum, sumpta est, Ancha. consi. 38. mortua, colum. 2. & consi. 89. decisio in 2. pariter, idem Bal. in l. Deo nobis, i 3. C. de ep. & cle. & Nouel. in tracta. dot. in 6. par. prin. in 16. speciali multo magis tristabitur, si luxuriose uiuat, & inhoneste, nec (ut diximus) per consequentiam eiusdem uiri domiciliũ retinebit, & sic communis ex his facile de-

defensata manebit, sed cogita, quo ad tex. nostrum, quid hoc ipsum conferat, si præoccupata iurisdictione sententia ferri potest, uel lata exeq. à iudice priori, retineat domicilium, uel nō retineat. Quarto quæritur (certum enim ē, iurisdictionem hic, præoccupatam fuisse, uel lit. contestatione, uel sententia, ut

34 dictum fuit) quid in citatione † an eundem pariat effectum, uidebatur prima facie dicendum, quod sic, casus est in .l. si quis postea. ff. de iudi. in materia allega. sæpe, & in .l. ubi cœptum, eo. tit. & ut hic per glo. quartam quæ ex hoc erit etiam in hac parte expedita, & in .c. proposuisti, clarius, de fo. compe. & est simile in iurisdictione delegati, quæ per citationem perpetuatur, nec potest reuocari, nec per mortem delegantis expirat quia res non est amplius integra. c. gratum de offi. dele. c. fi. in fi. de offi. le. not. in .l. & quia supra eod. & maxime quia tria continet, iudicis commissionem de citando citationem ipsam, & commissionis relationem, ut per Roi. in .l. i. in. §. nunciatio, colum. 2. ff. de no. o. nun. & quia est actus iurisdictionis, conuenit etiam, ut perpetuetur & per eam præoccupatio fiat. l. cum clericus l. omnes. §. si uero apparitor. C. de ep. & cle. l. i. ff. de in ius uo. authen. offeratur. C. de lit. cont. Bar. in .l. fi. infra eo. Gui. Papa deci. 275. colum. i. & 2. & quia est de processu c. quoniam contra, de proba. c. prudentiam. §. i. de offi. dele. lo. And. in .c. fi. de fer. inchoatur q; per eam, secundum gl. in rub. de in ius uo. tradit Bald. in .d. l. i. Archi. in .c. 2. 15. q. 4. non aliud rursum dici debet. Sed in contrarium facit tex. noster, qui de lit. cont. & de sententia tantum mentionem facit, ergo non de citatione intelligetur. l. cum prætor ff. de iudi. cum uulga. & quia tunc quis non agere, sed uelle agere dicitur. l. amplius non petitum. ff. rem rat. ha. licet Cur. ponderet tex. hic, quod immo de citatione etiam loquatur in illis uerbis, sed & si post susceptam cognitionē &c. & male, quoniam intelligitur post lit. cont. etiam quod citatio de commissione iudicis fiat. l. neminem. C. de exhi. re. Bal. in .l. magis puto, i. §. illud. ff. de reb. eo. Abb. in .c. i. colum. 2. de iudi. & colu. 13. fusius, quia non requiritur causæ cognitio. d. c. quoniam contra, & ibi not. de proba. Inno. in .c. licet, de accu. nec ipse negat paulo post, ad idem considerantes, quod de mutatione fori agitur, per uiam matrimonii, quæ est aliis potentior, argu. in .c. i. cum not. ibidem, ut lite non con. Et quia, ut inquit Ias. fuisset iste tex. alias de indubitabili, contra uulgá. regu. l. quod labeo. ff. de Carbo. edic. ex quo indubitatum est, si per solam citationem præoccuparetur, quod multo magis dicetur præoccupari per lit. con. & sententiam. Et hæc opi. pro rei ueritate mihi placet plurimum, solo primo fundamento, secundum enim debile est, ut etiam inquit Deci. ex uerbis in fi. legis positis, ibi, quod generaliter &c. aliis sæpositis, & quia de matrimonio mentio facta est, quoniam in facto ita euenerat, nec inde argu. sumi potest. c. si Papa, de priuile. in 6. & ibi Gemi. in prinum. 6. rationem assignat, debilius, & tertium, quoniam ex alio dubium esse potuit, cum domicilium mutatum fuisset, ut supra & sufficit, ut in simili in. §. affinitatis, insti. de nup. & in .l. si uentri. §. in bonis. ff. de priui. cre. aliter respondet etiam Dec. hic, sed quia eius responsio confunditur ex not. in cle. literis, de proba. & per Alex. consi. 101. uisis, colu. 5. uolum. i. transeo. Et ostendi potest ex alio hæc ueritas, quia sic etiam (ut communiter omnes testantur) intelligitur quod habetur in .l. proxima supra iurisdictionem esse prorogatam duntaxat per lit. con. ita ut pœnitentiæ quoq; sit locus, etiam quod citatio præcesserit, ergo & hic iurisdictio. d. modo præoccupata, uel si sententia lata sit, dictumq; ē satis loco suo. Et tenendo sic, non ob. adducta in cōtrarium, maxime texe. in .d. l. si quis postea, & in .d. l. ubi cœptū & in .d. c. proposuisti, quia posset respōderi, iura hæc, post istam .l. condita fuisse, ut idem Deci. dicit. Sed replicabitur satis esse, quod Vlpianus de ipsis cogita

uerit

uerit in genere, argu.in.l.qui iure mili-
tari.ff.de mili.testa.tradit Bart.in.l.i.col.
i.ff.de condic.ex le.Alex. & omnes in.l.
i.in gl.constitutione.ff.de offi. eius. Vel
quod interpretationem ab illis hæc pa-
tiatur.l.i.§.lex falcidia.ff.ad legem fal.&
est argu.in.l.utrum.ff.de peri. hæ. Soci.
in.l.i.in prin.ff.de reb. dub.Ideo respon
deo solidius, ut dicebam alias, quod il
lud ideo est in.d.l.si quis postea, q͛a agi
tur de impediendo aliquem, ne priuile
gio utatur, quod facilius tollitur præ-
uentione, etiam per citationem, quam
ius commune.l.eius militis.§. si militia
missus.ff.de mili.testa.glo.optima in.l.i.
C.si aduer.uen. Ad tex.uero in.d.l.ubi
cœptum, quod acceptum legi debet,
hoc idem esse non potest, nisi per lit.cō
testationem l.amplius non petitum, al
lega.etiam supra .ff. rem ratam ha. text.
rursum, in.d.c.proposuisti, secum respō
sionem habet ex uerbo postmodum, q͛
interuallum temporis not.l.2.C.de cu-
sto.reo.l.cum alicui.ff. de nego. gest. ita
ut sola citatione præuentio facta nō sit,
sed etiam lit.contestatione, & ut ibi la-
tius Barba.declarat. Non ob.ulti.quod
perpetuetur iurisdictio delegati per cita
tionem, quod sit actus iurisdictionis, &
quod deniq; etiam sit de processu, quia
uera sunt omnia, immo quod plures
alios effectus etiam habet, de quibus p
Ias.in rub.C.de in ius uo.sed non quod
præuentus quis sola citatione dicatur
d.l.amplius non petitum .§. fi. insti. de
pœ. te. liti.l.fi.§. illud.C. de tempo. ap.
Bal.in.c.i.col.i.de lit.con.

Quinto quæritur, quid si in loco prio
ris domicilii non sint bona (& quotidia
35 num est) glo.hic breuiter † ad quam Bar.
se remittit, & ex his erit expedita pariter
sententia, quod iudex loci ubi reperiuntur
literis sibi à priori iudice destinatis, exe
cutionem faciet, per tex.in.l.cum unus
in.§.pe. ff. de bo. au. iudi. po. ubi casus
clarus, iuncta glo. & hinc sumpta occa-
sione, multas limitationes congerunt
scriben.quas referre non curo quia non
suppetit tempus, & quia materia est.l.
à diuo pio.ff.de re iudi. igitur dic, ut p
eos, & adde, quod hoc idem tradit etiā
Barto.in.l.fi. colum.6.C.de edic.di.Ad.
tol.& per simile probat in.l.relegatorū,
in fi.prin.ff. de interdic. & rele. pulchre
Bal.hic, remouendo contrarium, in.l.le
ctu.colu. 4. & ita debet declarari quod
dicit in.l.cum uirum.C.de decu.lib.x.q͛
diffinitiue executio fieri non potest ex-
tra territorium, sed opus est, quod iu-
dex scribat ut supra signanter per text.
in.d.l.cum unus, & not.uerbum posuit
in.l.fi.in 2.colum.C.de præscrip.lon. tē
po.quod licet actiones, tanquam cor-
porales, in fixæ sint ossibus creditorum
actiue, & passiue debitorum.l.quis ergo
casus.ff. de pecu. effectumq́; suū ac ius
extendant ubiq; personam concomitā
tes, non tamen fiet executio, nisi ut di-
ctum fuit. Idem Barto. melius quam
alibi, in.l.diuus.ff.de tu.& cu.dat.ab his
Gemi.in.c.i.in.§.contrahentes, colum.
i.& 2.de fo.com.in 6.Ro.consi.39. in p-
posita quæstione, colum.ulti.Ancha.in
c.canonum statuta, in repe.colum.134.
& 161. Et est forma à iure tradita, quæ
tamen de consuetudine non seruatur
in criminalibus, nisi in terris, quæ sunt
de eodem principatu, ut not.in cle. pa-
storalis, de re iudi. testatur idem Bald.
in.l.requirendi, colum.2.C. de ser. fugi.
& in.l.i.in 7.C.de hæ.insti. & Bart. ante
eum, in.l.sepulchri.ff.de sepul.uiola.

Sexto quæritur, si laicus sit condem-
natus, uel bannitus, postea efficiatur
36 clericus † an in mutatione fori, impe-
diatur iurisdictio primi iudicis. Idem
Bar.hic, per not.in.l.pe.infra si ex nōxa.
cau.aga.& in.l.i.vbi etiam ipse.ff.de pœ.
& per Io. And.in.c.i. de ob.ad racio. te-
nore videtur, quod non, & pro indubitā
to habet Ias. cum declaratione tamen,
quod prius degradetur a iudice ecclesia
stico, iuxta ea quæ habentur in .c. cum
non ab homine, de iudi.& in.c.degrada
tio, de pœn.in 6. Bar.in.l.i.colu.2.C. de
digni.lib.x.Abb.in.c.nonimus, in prin.
de uerbo.si.Cassane.consi.38. quæritur,
nu.7.subiiciens, quod aliter hoc idem
abhorret ecclesia, & bene, & nota quod
debet per ipsum etiam istud declarari,
ut

ut per Car.in.d.c.cum non ab homine, refert & sequitur Anto.Capici.deci.112. nu.6.& non ab re, ex quo pœnam mortis non infligit,nec iudicium exercet sãguinis .c. clericis .c. sententiam , ne cle. uel mo.c.i.& 2.51.dis.Ancha.consil.158. ex narratis,colum.2. adeo ut nec legatis de latere,quibus prouinciarum administrationes committuntur, hoc idem facere permissum sit, ut not. Io.And. & Moder.in.c. fi. ne cle.uel mo. in 6. pulchre Areti.consi.58.diligenter, colum. 2.nec Papa det licentiam homicidia perpetrandi, licet in perpetratis dispenset c.at si clerici,de iudi.l.si unus.§. illud.ff. de pac.pulchre Bal.ubi assignat ratioñẽ consi.479.ad bellum,in prin. uolum.5. & hanc opi.in terminis,in quibus proposita est quæstio,tenent omnes, & ratione comprobari potest, quia in fraudem hoc idem fecit,ut pœnam euaderet, sicuti in locis præallega. dicitur, quæ ei patrocinari non debet.l.itaq; fullo.ff.de fur.& in simili Bellame.deci.26t. in causa , quod si condemnatus bona sua , ad mandatum alterius iudicis , post condemnationem dederit in solutum contra eum fraus præsumetur, nec gaudebit cessionis beneficio, & bene.l.fi.ff.de cessio.bo.& ad propositum facit quoq; quia cum sit factus seruus pœnæ .l. qui ultimo.ff.de pœn.iam certum est,quod nouere non potuit.l.2.§.uoto.ff.de pollicita, & quia mutata conditione personæ,non per hoc mutatur qualitas pœnæ,nec iusdicentis officium fit deterius .l.fi.ff.de re mi.l.omnes, & ibi Barto.C. de decu.lib.x.

Sed dubitabilis ex aliquibus uidetur & maxime,quia habemus, quod priuilegium alicui superueniens,ipsum eximit à iurisdictione iudicis prioris .l. spadonem .§. si autem .l. iurisperitos .ff. de excu.tu.quale præsertim istud est,quod quandocunq; opponi potest, etiam in executione, iuxta not. in.c.si diligenti, de fo.comp.unde uidemus, ꝙ sacerdotium superueniens, etiam munus publicum, iam iniunctum,tollit.l.prætor. in prin.ff.de ua.& excu.mu.quodq; cõpromissum soluit .l. non distinguemus .§.sacerdotio.ff. de arbi. & quod deniq; (à milite cœlestis militiæ arguentes,ad militem terrenæ,ut per Docto.in.l. miles.ff.de re iudi.)si paganus delinquens miles efficiatur conuenitur coram suo iudice,& non coram primario.l. qui ex uno.§.reus.ff.de re mi.l.hos accusare .§. i.ff.de re mi. l. hos accusare .§. i.ff. de accusa.non prætermittentes etiam, quod sic superueniens dignitas,uinculũ obligationis præcedentis , quanuis uolenter contractæ , soluit.l. interdum .ff. de ope.liber.& ita Oldra. arguit consi. 4: quod laicus fusius Cassane. in consue. Burgun.fo.56.colum.3.& 4.ad text.nostrum respondentes, quod hic non mutatur status, sed adiicitur forus tantum l.senatores.ff.de sena.

Quibus omnibus tamen potest responderi (quod & ipse Oldra.postea non negat)uera esse regulariter,& quando nulla fraus præsumi potest.l.si quis decurio C.ad legem Corne.de fal.l.officiales, & utrobiq; Bald. C. de ep. & cle. l. i. §. is quoq;.ff.de colla.bo. sed hic fraus præsumi potest,ut probatum est,ergo, & signanter per d.l.senatores, quod immo quanuis senatores domicilium habeãt in urbe ; ipsum tamen intelligantur habere , ubi originem traxerunt , tenuit Fede.de sen.consi 5.quidam monachus colum.i.& per tex.in.l.si quis.C. de adʹuo.di.iudi.& in.l.i.ff.de albo scriben. & in fortioribus terminis probatur , quia donans bona sua,sub conditione,si cõtigerit ea publicari,donatio in fraudem facta præsumetur.l.fi.ubi Barto. Imo.& alii.ff.de sti.ser.l.summa cum ratione.ff. de pecu.not.in.l.post contractum .ff.de dona.ergo multo magis,si quis cõdemnatus uel bannitus fuerit, & postea (ut in casu præsenti) efficiatur clericus.

Sed hic cadit necessaria dubitatio, si
37 uotum fecisset clericatus † antequam delictum committeret , an possit per secularem iudicem puniri. Idem Iaf. hic dicit quod non, post Bal.in.l.i.C. an seruus ex suo facto,quoniam uotum trahitur retro,ut ibi exclamat, quod est cau-

tela utilis ad euadendum, ne quis moriatur, maxime quia ftaretur iuramento ipfius, ex quo fumus in dependentibus ab animo & confcientia iurantis, iuxta glo.in .§.aliæ infti. de ac. & in .c. fignificafti fecundo de homi. not. in .l. inter omnes, in.§.recte .ff.de fur.& in.l. i. in.§.tertio.ff. de aqua plu. ar. & in .l. non omnes, in.§. à barbaris.ff.de re mi. Et facit in fimili, quod de ignorantia, & fcientia dicitur, in.c.nulli in fi. de elec. in 6.de inftrumentis nouiter repertis, per Barto.in.l.admonendi, in prin. ff.de iureiu.& de amisfione eorum, in l. fi. C.de fi. inftru. & fufius Gui. Papa confi.223. fuit lata, colum. 2. multa Alexand. confil. 126. uifa, colum.pe.uolum.4.Ancha.confi.159. rationes, colum.3. & confi. 252. frater charisfime, colum.2. & confil. 324. pulchrum in 2. pariter Ro. confi.320.hæc iftorum, paulo poft prin. & confi.398.ut clarior, in fi. Rota, deci. 41.fi imperratur, in nouis. Tamen dubito, quia glo. prædicta in locis præallega. & fic à Docto. celebrata, non eft uera, quando præfumptio eft in contrarium, ut hic.l.fiue posfidetis .C. de proba. Barto. in.d. .§. recte Inno. & Io. And. in.c.fecundo de conftitu. Feli. in .c. fi diligenti, colum.3.de præfcrip. Alexand.in.l. de tutela, in fi. C. de in integ. refti. & in .l. pro hærede, in prin. in prima colum. ff. de acqui. hæ. Rui. præcep. confil. 81. uifo procesfu, num. 18. uolum. 3. & ideo totum hoc pondus arbitrio iudicis commisfum eft.l. de die .§. plane .ff. qui fatifda. co. Ange. in .l. fi finita, in .§.uideamus .ff. de dam. infec. Seue. in tracta. de fufpec. debito in 11.q. colum. 3. confiderando quoq; , fi hoc uerum effet, quod facile periurus aperiretur uia .l.2.C.de indic. uidui. tol. præbereturq; delinquendi occafio, & male .l. conuenire .ff.de pac.dota.& quia agitur de graui præiudicio.l.in feruorum.ff.de pœ.quo cafu iuramento rei non eft ftãdum.l.thefaurus.ff. ad exhiben. & ideo etiã ꝙ uoluisfet prius, puniri tamen deberet,cum uotum probari non posfit, & paria fint hæc, quod non uouerit,& quod uouerit,fed non appareat.l.Rutilia polla.l.in lege.ff.de contrahen.emp. l.tiriæ textores, & ibi Bal.in prin. ff. de leg.i.l.duo funt Titii.ff.de tefta.tu.Bart. in.l.i.colum. i. in fi. de folu. & ad idem dicit Bal.met, pro nullo haberi, quod probatione caret, confi.442.uerba, in fi.uolum.i.& Alex.confi.125.uifa,colum. fi.uolum.4.Ancha.confi.190.plura, colum.i.& confi.224.ifte dominus, col.2. Gui.papa confi.47.circa,in pe.col.&cõfi.186.pro declaratione, col.i.

38 Septimo & ultimo†quæritur,fi puella hæc, in loco domicilij contraxisfet, poftea ipfum domicilium mutasfet,nũquid forus contractus posfit declinari, & mutatus intelligatur. Videbatur prima facie dicendum quod fic, quia iura in materia loquentia hic, & in.l.fi quis poftea.ff.de iudi.& in.c.propofuifti, de fo.comp. folam præuentionem iurifdictionis confideraffe uidentur,ergo non fi præcesferit contractus,quominus fiat domicilii mutatio,& ibi debeat conueniri, alias eiufdem conditio redderetur deterior,quoniam utrobiq; refpondere teneretur,& male.l.titia.§.qui inuita.ff. de lega.2.Bar.in.l.mæuius in prin. & in l.cum pater, in.§.pater.ff.eo. ita ut hoc cafu femper posfit ad fuperiorem recurri.l.qui grauatos.C.de cenfi.lib.x. Bald. confi.205.in caufa, colum.2.uolum.3.& quia fic etiã à feruitiis maritalibus fubtraheretur,vt per Bar.in.l.fi.in.§.item refcripferunt 2.nu.5.ff.ad municip.Tamẽ Bar.hic.in prin.fentit contrarium,& uerior opi.eft,negariq; non poteft tex.per ipfum allega.in.l.iuris ordinem .C. eo. ibi nam ubi domicilium habet reus,vel tempore contractus habuit, ibi conueniri poteft, & additur forum foro, ut inquit Bal.in.l.caufa, in prin. C. de ep. & cle.& maxime fi agatur ad obferuantiam contractus, quia alias fi ad diftractũ,fecus,ut ꝑ Bal.in.l.2.C.ubi et apud quẽ,vbi Pau.de ca.dicit,ꝙex tẽpore cuidã Doctori ipsũ ĩterrogãti,refpõdit prĩmo anno,quo huc accesfit ꝙq; admiratus eft ualde, et ꝙ memor non erat hu-

ius dicti. Et ad propositum Bar. facit, q͂a sic uidetur se obligasse ad compatendū in.d.loco.l. hæres absens.§. proinde.ff. de iudi.c. dilecti.c.fi.de fo.com. pulchre Abb.in.c.qđ clericis,in 2.col.de fo.cōp. q̃ plus dicit in.c.dilectus,in3.de rescrip. ꝙ non solum.d.occasione conueniri poterit coram ordinario,uerum etiam coram delegato Papæ,& quia deniq; si alibi contraxisset, ibidem comparere teneretur.d.c. dilecti, ergo & multo fortius hic,ubi duo concurrebant uincula.c.i. de treu.& pa.§.sed hodie,insti.de adop. cum uulga. Ad opposita respondetur primū nihil facere,quoniam esto ꝙ præuentionem iurisdictionis considerauerint,non tamen tollunt ꝙ contractus ratione pariter,non sit iudicis ipsius pöccupata,legem enim sibi sic dixit puella prædicta à qua recedere non licet.l.legē C.de pac.l.i.§.si conuenerit.ff. depo.& sic per.d.l.iuris ordinem,& alias, de quibus supra hæc quoq;(ut congruum est) declarari debet.l.nō est nouum.l. sed & posteriores.ff.de legi.c. super q̄stionum in prin.de offi.de.& ampliari, ut prænūta ratione contractus dicatur, & maxime quia de contractibus ad iudicia ualet argumentum, diciturq; in iudiciis quis quasi contrahere.l.3.§.idem scribit ff.de pecu.Bar.in.l.iulianus,col.7. ff. de condic.inde.& in auth. sacramenta puberum,col.ulti.C.si aduer.uen.ita ut ex isto quasi contractu surgat etiam obligatio in personam,secundum Bal. in.c.in præsentia,col.3.de proba.Nec est in cōsideratione ꝙ possit utrobiq; conueniri quia sibi imputandum est.l. sicut.C.de ac.& ob.ex quo nō prospexit quod euenire poterat,ꝙq; poterat fieri.l.si q̃s domum.§.i.ff.loca.l.in argento,ubi glo.in prin.ff.de au.& ar.le.& ideo si se suo gladio ingulauit (quod est in prouerbio) non conqueratur.l.2.§.si quis.ff. si quis cau.l.quæro.§. inter locatorem.ff. loca. uulga.l.quod quis.ff.de regu.iu.cum similibus, sed dicat potius, quo lapsa (uerbum est Plutar.)quid feci? quod mihi munus omissum est.Minus considerabile rursum uidetur, quod à seruitiis uiri subtrahatur, quia præpōderat obligatio iam contracta.d.§.proinde, pallega. c.dilecti,& est arg.in.l. certi condictio, in prin.ubi glo.not.ff.si cer.pe.& in.l.irē ueniunt, in.§.cum prædiximus.ff. de peti.hæ.& i.c.literis,de rescrip.ubi primordialis causa,nō accidentalis,debet semper attendi,quod etiam declarat Ro. in l.in prouinciali,in.§.i.col.pe.ff.de no.o. nun.Est uerum adhuc,quod Bal.hic relatus etiā per Cur.dixit, quod d. l.iuris ordinem, loquitur in mutatione domicilii uoluntaria,hic autem in necessaria pro qua distinctione facit regu.l. si fideiussor.§.si necessaria.ff.qui satisda.co. Sed iudicio meo, generalitatē illius legis destruit uulg.l.de precio.ff.de publicia, & quia nec isto casu necessaria dici potest,matrimonio mediāte facto,quoniam ipsum quoq; uoluntarium est.c. gemma, de spon.l.titia.ff. de uerbo. ob. Et aliter Barba.in.d.c. proposuisti, nu. 24.post Saly.in.d.l.iuris ordinem,quod poterit conueniri in loco contractus, si ibi inueniatur,alias non,quodq; iste est uerus intellectus.d.legis, & rursum male,quoniam hoc ibi non dicitur, & minus in.d.§.proinde,sed contrarium potius, alias istud, quod fauore creditoris inductum est, quod possit aduersarium punire,uel in loco domicilii,uel contractus.d.c.dilecti,ubi glo. ad eius læsionē retorqueretur,non dicendum, uulga.l. quod fauore.C. de legi. c. quod ob gratiam,de regu.iu.in 6. & ideo dicendum est,& tenendum ut supra & ex his, alia de industria prætermittentes, quæ facilia sunt,& dubitationem non habentia huic not.legi finem facimus, ne etiam materia eiusdem, quasi circulo agitata perpetua sit, & nunquam terminetur, & ad maiorem lucem(ut inquit Bal.) in tuitum uertamus,consi.400.casus,col. 3.uolum.5. Laus Deo Opti. Maximo, Beatæ Virgini, Prosdocimo, Antonio, Danieli, & Iustinæ, sanctiss. ac gloriosiss. protectoribus nostris.

SVMMARIVM. §.fi.

1 *Breuis esse laboro, obscurus fio.*
2 *Olim defensores ciuitatum cognoscebant usq; ad summam solidorum 50. postea 300.*
3 4.5. *Dubitandi ratio.*
Et ibi de ueritate multa, quomodo ad iudicem spectat eam inuestigare, & de intellectu .l.sed licet .ff.de offi.praesi.& l.si idem cum eodem.§.fi.supra eo. & quomodo procedat regu.inspiciendum esse quod in futurum euenire potest.
6 *Decisionis ratio.*
7 *Libellus est fundamentum iudicij.*
8 *An indistincte uerum sit quod hic dicitur, posse peti ex summa debita, minorem quantitatem.*
9 *Practica, qua utebantur Tudertini, facile eludi potest.*
10 *Si de maiori summa constet in processu, & probatum sit, an iudex iurisdictionem habens limitatam, possit reum condemnare.*
11 *Si petatur magna quantitas à debitore inope, an actor ex forma statuti debeat soluere denarios sex pro libra de tota summa, an uero effectus exactionis debeat considerari.*
12 *Illatio praedicta tantum, quae fuit Bar. male applicari posse uidetur ad tex. istum.*
13 *Sicuti anima, corpore & rebus omnibus, praestantior est, ita maior cura etiam est adhibenda, ne eiusdem salus negligi à nobis uideatur.*
Et ibi multa ad.l.sancimus .C. de sacrosanc. eccle. Ostendentia demum, uulgatum illud summam esse rationem, quae pro religione facit.

§. QVOTIES. Illustris DoctorOdof.hic,& si.§.iste breuis sit, quia tamen difficilem habet materiam, iuxta illud, breuis esse laboro † obscu-
1 rus fio. ad euidentiam hoc unum praemittit, quod etiam, tacito auth ore, facit Zasi.& necessarium est, defensores ciuitatum limitatam iurisdictionē habuisse
2 olim† nec potuisse cognoscere nisi usq; ad 50. aureos,& postea usq; ad 300. dictu, quod est text. in.l.i.C. de defen.ciui. & in.§.& iudicare, in authē.de defen.ci. tradit Bar.in.l.imperium, nu.26.sup.eo.
3 Dubitandi ratio † esse potuit forte, ut etiam inquit Pau. de Cast. hic, ad fi. quia ueritas discuti debet,& inspici, nō quod dicitur, sed quod uerum est, ut ꝑ glo.in.l.i.ff.de do.&in.l.i.ff.si quad.pau. fe.di.sentit Bart. in.l.i. num.2. in fi.ff.de offi.eius.Immo quod iudicis proprium est hoc facere .l.non est nouum, ibi, ut fides ueri constare possit.C.de eden.nō ad aliud inuentus, inquit post Pau.de Cast.Gramma.deci.34.in praesenti consultatione, in prin. Et nimirum, quia cum primum reperta fuerit ei omnia cedunt, ut per eundem Pau.consi.19.supra dictae.colum 2.uolum.i.&probatur in.c.ueritate 8. dis.& in .c. fraternitatis, de frigi.& male. Et adeo uerum est, ut possit quoq; notarius pro ipsius inuestigatione cogi ad exhibitionem actorum l.2.C.de eden.& interrogatoria suppleri, per partes omissa.l.ubicunq; .ff.de interroga.ac.c.cum causam,& ibi omnes, de testi.Specu.in.§. iam de interrogatoriis, in prin.eo.ti.& iuramentum deniq; in supplementum probationis deferri l.in bonae fidei.C.de reb.cre.l.admonēdi, cum similibus.ff.de iureiu. multa Ripa in.l.4.in.§.hoc autem iudicium, nu. 71.ff.de dam.infec.qui ob hoc etiam testem minus idoneum repellit, exemplumq; reicit, quanuis non opponatur ut per Ange.in authen. de tabellio. in prin.& post eum Deci.in authen.si quis in aliquo documento, num. 27. C. de eden. & quod iudex pro ueritate inuenienda laborare debeat, tradit Alex.in.l. fi.in 2.colum.C.de procu.Immo & quādoq; etiam simulare.c. afferte mihi gladium, de praesump. Sol. quo ad finem iudicij, requiritur ueritatis examinatio ex quo nunquam ad sententiam procedit, nisi (ut dixi) sibi liqueat negocii ueritas ex actis, sup quo ipsam laturus est.l.illicitas .§. ueritas .ff. de offi. praesi. Bellame. deci. 689. proxima colum. 4. non quo ad iurisdictionem fundandam quia tunc sufficit quod in libello petitum est, ut infra.

Secunda dubitandi ratio esse potuit

4 †quia regulam ad idem habemus, non tam spectandum esse quod factum est, q̃ quod fieri debeat.l.sed licet.ff.de offi. præsi.per quem tex. diecbat Alex. alias in.l.ex facto,in.§.si quis rogatus, col.2. ff.ad treb.si testator sit nobilis, & condi tionem apponat in testamento,si sine li beris decesserit,etiam ꝙ habeat naturales filios,ꝙ tamen de legitimis & naturalibus intelligetur, & de isto contrario facit mētionem gl.hic nec soluit, sed di ci breuiter potest,ꝙ uerum sit id patiter quo ad decisionem causarum,quia non exemplis iudicat iudex, ut ibi not. sed secundum allegata & probata.d.§. ueri tas.c.summopere 11.q.3.Bar.i.l. ubicūq; col.5.ff. de interroga. ac. hic autem quo ad iurisdictionem (ut proxime declarauimus)cōcedendam,uel denegandam, immo quod nec dictum Alex.per regu. præallega.uerum est,ut ibi Clau.ostendit,in 2.col.quem aliter non refero.

5 Tertia dubitandi rō esse potuit†quia si sint plures, non quod quisq; petit, quo ad iurisdictionem eius qui cognoscit sed tota res inspicitur.l.si idem cum eodem.§.fi.supra eo. vbi reprobata opi. Offilij ac Proculi, hanc Cassij & Pegasi uti probabiliorem amplectitur Caius, & uirtualiter adducendo simile, illum tex.ita indueit etiam glo.in.c.in genesi, de elec.

Sed facilis est sol. illud ideo esse ibi, quia euenire potest, si diuisio incommoda sit,quod uni tota adiudicetur, so luta aliis æstimatione partis suæ,ut tex. met dicit & habetur etiam in.l.2.3.& 4. ff.fi.regun.l.i.ubi glo. not.C. de hæ. ac. quam extollunt Scriben.in .l. debitori, in prin.C. de pac.hic autem ut cognoscat iudex modum suæ iurisdictionis, igitur non mirum est, si non inspicitur quod euenire potest,ut ibi,& i .l.si quis domum, in.§.i.ff.loca. & concordantes allegat glo.in.d.loco,& ad regu. ibi rur sum tradit intellectu Ias. ꝙ inspiciatur id,quod euenire pōt.d.casu, quia ad illud præsens status tendebat, hic uero, & in similibus non,late Bart. in .l.inter stipulantem,in.§.sacram.ff.de uerb. ob. & in.l.fundum,in 2.colum.ff.de excep. Alex.in.l.sciendum,in.§.si fundum, in i.ff.qui satisda.co.pulchre Bald.in.d.l.si idem lectu.2.col.2.&in.l.ædem,in 4.C. loca.& est communis resolutio.

6 Decisionis ratio est † quia ante lit. con.non agitur de summa debiti, & q̃a dicto tempore nec testes recipiendi sūt l.pro latam .C.de sen.c.i.ut lit.non con. Ias.hic,& alij,igitur quid petatur, non quantum debeatur, inspiciendum est. Et maxime, quia iudex de sua iurisdictione certus esse debet,secundum Bal. nec tenetur expectare probationem facti principalis, quæ diuersum effectum parit.l.multum interest, & ibi Barto.ff. de condi.& dem.idem in.l. si finita, in .§.iulianus, colum. 4. ff. de dam.infec. Abb.in.c.prudentiam, in prin. colum. 7.de offi.dele.Feli.in.c. si clericus, in 2. de fo. compe. Alexand. in.l.2.in 4. ff. si quis in ius uo.non ie. Hinc uidemus etiam,quod sententia libello conformā da est.l.ut fundus.ff.cōmuni diui. quod statur narratis in eo,contra libellantem l.eum precum. C. de libe. cau. & quod deniq; reicitur,si ineptus sit.l.i.ff. de of. fi. asse. & breuiter fundamentum est

7 † omnium, ita ut si fuerit in eo error in uentus omnia corruant.l. egi. ff. de excep.rei iudi.l.atheius.ff. de aqua plu. ar. Pau.de Cast.consi.65.uiso,colum. ulti. uolu. i. & quod inspiciatur illud quod petitur,non quod debetur, probat etiā Bar.hic per text.in.l.in commodato, in .§.pe.infra commo. & Bald. quod principia, ac exordia iudiciorum ex narratis, non ex ueris nitantur causis, in authen.offeratur,col.2.C.de lit.con.

Verum de aliquibus dubitare contingit, quæ loco notabilium erunt, ex supra dictis glo.etiam expedita, & primo, certum enim est, ut inquit idem Bar.hic, & in.d.§.pe. quod possum petere quinquaginta, seu uigintiquinq;, ex centum mihi debitis,& ipsum debitorem conuenire coram magistratu, q̃ de maiori summa cognoscere non pote

8 rat,an hoc † indistincte uerum sit, dicunt Scribē.cōmuniter omnes hic post bar.

Bar.in.d.§.pe.quod non sed ita demum si non sit à parte oppositum,& bene,qa tunc militare uidetur qđ dicitur in tex. nostro, & quia iudex alias non imparti tur officium suum,non requisitus .l. 4. .§.hoc autem iudicium.ff.de dam.infec. nec est ratio,qua posit dici,q̃ iudicium non procedat,& est arg.in.l.fi.C. de anna.excep.& in.l.si constat.C. de compẽ sa.gl.magistra in.c.i.de rescrip.in 6. Bar. in.l.quanuis, in fi.ff. de in ius uo. plene Gui.papa consi.24. circa, col.3.& sic in summa petita condemnabit,si probatũ fuerit.ergo secus si oppositum sit, & est
9 † practica Tudertinorum,ut inquit Ange. hic,& cautela secundũ Bar.in auth. qui semel,nu.31.C.de ꝓba.ut ex primo processu agens instruatur , quid facere debeat in secundo , quæ secundum eundem Ange. facile deludi potest (ut etiam refert Ias. & alii) si dicatur , totum peti debere, ne debitor sub diuersis iudiciis uexetur .l. plane.ff.fami.her. l. quidam æstimauerunt, & ibi omnes .ff.si cer. pet.
10 Sed quo modo † totam summam petet si (ut diximus) iudex cognoscere non põt, habens iurisdictionem limitatam .§.& iudicare,in authẽ.de desen.ciui.l.i. C.eo.allega.etiam in euiden. dicit Bar. in.d.§.pe.quod iudicium procedet quo ad summam petitam, Alex.uero contrarium hic,& in.l.si mihi & tibi, in prin. in 2. col. de lega. i. testatus amplius ita communiter teneri, quoniã ex defectu iurisdictionis,ꝓcessus ipso iure est nullus,clem.i.de seq.po.& fruc.Bal. in.l.exceptionem,col.ult.C.de proba.Deci.tamen saluat Bar.& placet, quoniam oppositum procedit , si à principio tota summa peteretur , sed hic pars petita est, ergo, & petitio admittitur de iure quoniam facilius etiam probatur , ut in locis præallega. not. & si diceretur, text. nostrum uitari, quem ad idem inducit Barto.in.d.§. pe. ex quo loquitur non opposita declinatoria fori, replicabo opponi, si tota summa petatur,non si pars, spernendamq; esse si opposita sit. Cogita tamen , quia q.dubitabilis est, & quotidiana, & dic plenius,ut in d.l.si mihi & tibi.

Secundo dubitare contingit , si de maiori summa constet in processu , & probatum sit, an iudex posit , & debeat reum conuentum condemnare. Prima facie uidebatur dicẽdum, quod sic, quia sententia ex actis iustificatur, ut per Abb.in.c.pe.in pe. colum. de iudi.l.terminato.C.de fruc. & lit.expen. Barto.in.l.si quis ad exhibẽdum .ff.de excep. rei iudi. & ideo dicunt Scriben. in .l. uinum , ubi ego signanter, lectu. 2. num. 121. ff.si cer. peta. ad limitationem.l.ut fundus, citata etiam supra.ff. communi di. quod iudex sequi debet, præter conclusionem libelli , acta & probata, in quibus consistit substantia decisionis causæ, & bene.l. per hanc C.de tempõ.& rep.ap.l.scio.ff.de ap. Et quia sui natura indiuidua est,nec potest pro parte ualere, pro parte non, ut per Barto.in.l.si qui , in .§. fi. ff. eod. & in.l.i. ad fi. C. si in communi eademq; cau.

Tamen contrarium uerius uidetur, ob defectum iurisdictionis, cum sit competens tantum ratione summæ petitæ.d.l.i. C. de desen. ciui. Vel ut per Barto. & Bald. infra in .l. seq. distinguas, quod si una summa sit tantum non ualeat .l.fi.§.fi.C.de ap. quem text. dicit singu. Flo. in.l.in lege Aquilia, in.§.si quis, in 2.colum.ff.ad legem Aqui. si uero diuersa capitula cõtineat, in uno sustineatur, in alio non .c. utile de regu.iu.in 6. l. quædam , sa. her.l. carnelia pia.ff.de iu. pa.& ita tenet etiam in.l.2. C. de re iudi. & in .l. i. colum.2.C.si aduer. rem iudi. idem Bald. in.l.illud, in. §. i. in fi. ff. quod cuiusq; uniuer. no.& in not.q.in authen.ex testamento, colum.pe.C.de colla.& in.l. i.in terminis,col.i.C.de erro.cal.

Tertio, & ultimo, dubitare contingit, certum enim est hoc quoq; casu,si petatur magna quantitas à debitore inope, quod ius istud & actio, modici ualoris esse potest, quoniam inanis est, actio &c.l.nã is.ff.de dolo.c.olim uobis, de

de testi.spo.Bar.in.l.facere, & in.l.si constante,in prin.ff.solu.ma. esset enim ab eo pecuniam exigere, non secus ac oculos à cæco petere, qui nunquam dabit quod non habet,ut inquit Bald. consil. 343.examinanda,colum.2.nolum.i. q.d iuris, si stet statutum in ciuitate de tota summa litis, actorem denarios sex pro libra, soluere debere, an effectus exa-
11 ctionis considerari debeat † an uero forma petitionis. Breuiter idem Bart.hie, & in instrumento loquens,in .l.in offerendis.C.de ap.concludit, formam petitionis,non effectum exactionis, attendi debere, per istum text. & bene addit Ias. hic, & in.l.non amplius,in prin.ff. de lega.i. quod cum misterio litis mentio facta est,ex quo alio casu secus,exēplificando in quinq; casibus, ut per eū. Deci.uero dubitat, quia materia fauorabilis est hic, agitur enim de fundanda iudicis iurisdictione, gabella uero sui natura odiosa, & contra ius commune ad quod allegat Corne.consi. 199. circa primum.colum.4.uolum.i.& Bart.in.l. si pupillus.ff.ad legem Fal. dic tu fuisse etiam Bal.uerbum, consil.340. & præmitto,ad fi.uolu.3. Ias. in.l.i.paulo post prin.ff.si ex noxa.cau.aga. pulchre Ancha.consil.264.præmittendum, & ideo
12 non bene uidetur Barto.inferre† ex hoc tex.ad gabellam, ut supra quia ē illatio ultra eum,de casu fauorabili ad odiosū non probāda, cum sit arguere sic de maiori ad minus affirmatiue, & male, ut per Fede. de sen. consil. 14. monachus, quem refert & sequitur Cur.iuni. ad lōgum, consil.75.habita colum.3.& quia immo in gabella consideratur effectus exacti omnis ut per Bal.& Ang.in.l.nō amplius in prin.ff.de. lega. i. Addit & aliud idem Cur. hic, quod dictum tex. nostri,est ad fauorem actoris, & si uera est Bar. q. ad eius læsionem retorquebitur,& rursum male.l.quod fauore.C.de legi.nec ulla iuris ratio hoc ipsum patitur.l.nulla.ff.eo.Bal.consi.329.casus,ad fi.uolum.i.Quod tamen tolli potest,ex not.per Bal.in.d.l.quod fauore, in 7.oppo. ex quo in simili cōcessum est etiam alicui priuilegium ciuilitatis, quod est sibi fauorabile, & tamen tenetur ad datia,& collectas tanquam ciuis, & sic ex natura rei concessæ, non quod sit odiū ita ut pari ratione dici possit idem in casu nostro.Sed primum urget & secundum, nisi respondeamus, quod argueretur de gabella ad iurisdictionem, quā do diceretur id in iurisdictione seruandum esse, quod seruatur in gabella, at Bar. dicit aliter, si stet statutum &c. an quod petitur, debeat attendi nec ne,& bene.Nec ob. quod in gabella consideretur effectus exactionis, quia id est regulare,limitandum in casu nostro,quia quantum petitur considerandum est, non quantum debetur. Ex alio tamen male loquitur, quia agens nihil consequitur,ut per Bar.in.l.unum ex familia in fi.prin.ff.de lega.2.& Bal. in.l.2.C.de eunuch.tum etiam quod forma petitionis attendatur,cogita, & ut per scribentes,reliqua à te ipso uideas. Vel & adhuc glo.in prin.dum dicit,quod ī optione actoris est,agere, quodq; dolose agē do uersatus, ad omnes expensas tenebitur,declara dolose uersari, si simpliciter minorem summam petat,cum sibi maior deberetur, non si minorem ex maiori sibi debita,ut in exemplo Bar.de quo supra puta uiginti quinq; ex cētum mihi debitis,quo,ex deductis in processu, cognito,iudex tria facit, reum enim ab obseruatione iudicii absoluit ipsumq: ad iudicem competentem remittit, & in expensis deniq; malitiose agentem creditorem condemnat, ut in.d.§.& iudicare,in authen.de defen.ci. & in.l.properandum,in.§.& si quidem.C.de iudi. ex quibus.§. iste quoq; absolutus sit, quoniam infinitum esset, prosequi omnia, deficeretq: mihi potius docenti dies,quam dicendi materia.

Quid modo nunc agendum sit,præstantissimi auditores, his feriis nō ignoratis, hortor enim uos,ut saluti animæ consulatis, sicuti enim rebus omnibus, præstantior est,ita est etiam cura maior, à uobis adhibenda, inq; ea à peccatorum labe,emundanda, diligentia summa

13 ma † qua de re,& bene dicebat Bar. consi.204.factum,ad fi. quod si libertatis fauore decisum est, ut legata debeantur, etiam ex testamento imperfecto,multo magis debebuntur,si pia fuerint,fauore animæ,& Seysel in rub.de iusti.& iu.colum.3.quod si metu amissionis & detrimẽti bonorum, repellitur tutor à tutela,multo magis adhuc repelli debebit, ubi uerteretur periculum animæ, & in l.ut uim,in repeti.in 15.ff.eod.ti.quod si pro minima re de dolo agere non licet, quia infamat, multo minus licebit occidere hominem,ex quo anima anteit rebus,estq; ipsis longe præciosior.Et Ange.iu.q.incip.usurarius,in pe.col. quod decretalis quanquam de usu.in 6.fauorabilis est,ex quo prouidet animæ,licet odiosum sit alias , quod quis de rebus suis testari non possit.l.i.C.de sacrosan.ec.l.nõ usq; adeo.ff.si quis à pa.fue.ma. etiam si sit prædo,pyrata,& meretrix et quanuis dicatur,esse ab hæredibus turpia lucra extorquenda.l. sed & qui magna.ff.ad treb.Bal.consil.298.quæritur, colum.i.uol.2.& idem Ange.in.§. quod autem,in authen.de non alie.quod peregrini, & uisitantes limina S.Petri & Pauli,si in itinere ægrotauerint possunt non secus ac milites in expeditione degentes testamentum facere coram duobus testibus,& ualebit, quia pro salute animæ id faciunt,& in seruitio Dei moriuntur. Quibus accedat etiam illud Matth.16.c.quid enim prodest homini, si vniuersum mundum lucretur animæ uero suæ detrimentum patiatur? aut quam dabit homo commutationem p anima sua? quod summa ratio est, quæ pro religione facit.l.sunt personæ.ff. de reli.& sump.fu.& quod in omnibus rebus deniq; , etiam si patris pietas sit in causa , præferenda est,unde genus causæ dubium nascitur, quia si filius patrẽ senem aluit, deserto patre religionem ingrediatur (ut Io. Melsius his diebus, mihi cum multis officiis, tum maxima familiaritate coniunctus , eruditiss. & præstantiss.vir)& impietatis accusetur, defendetur sic,si apud Gentiles summa fuit religionis obseruatio , quanto magis apud nos esse debet , patris ergo pietas magna est,maior religionis.

SVMMARIVM.

1 *Expositio uerbi ad edictum in suprascriptione legis positum.*
2 *Territorium unde dicatur,quid sit , quotuplex quid districtus , & diocesis in genere , & in specie remissiue.*
3 *Quod iurisdictio terminatur territorio.*
4 *An ciuitatis appellatione ueniat territorium.*
5 *An iurisdictio quã quis habet præscribi possit.*
6 *Intellectus ad istum tex.*
7 *Quod quandoq; iudices habent limitatam iurisdictionem.*
8 *Dubitandi ratio multiplex in prima parte.*
9 *Decidendi.*
10 *Dubitandi in secunda parte.*
11 *Decidendi.*
12 *Si statutum dicat bannitum capi , offendiq; posse an poterit in alieno territorio?*
13 *Quid si intra territorium fugatus, captus ac offensus sit extra.*
14 *Si statutum dicat, quem pro primo furto soluere decem debere,pro secundo suspendi, primumq; faciat Padua, secundũ Vincentiæ, an potestas paduanus possit contra eum procedere.*
15 *Si dicat pro delicto filij patrem teneri,an intelligatur de delicto , etiam commisso, extra territorium.*
16 *An statuentes imponentes pœnam exilij à suo territorio delinquentibus,possint imponere ab alia ciuitate,quæ sit extra territoriũ suum.*
17 *Quid de regulis cancellariæ , an ligent extra curiam.*

PAVLVS LIB. I.
Ad edictum.

XTRA TERRITORIVM: Verbum ad edictum, in supra scriptione huius legis positum, expone interpretandum†exponendum.
1 & declarandum.l.fi.C.de lib.præte.Alexand.in.l.i.colum.i.ff.si cer.pe.& est suppletio necessaria, quia oratio seu uerbũ (ut dixi)imperfectum est.l. oratio .ff. de sponsal. & figura quam Rhetores ecclypsim uocant, siue aposiopesim,& male dictum uidetur ob hoc quod corrumpat regulam, quodq; melius sit subauditione eam saluare quam figura ut dicit Bal.in.l.eam quam colum.i.C. de fideicom.& not.in rub.ad trebel. in prin. Et ad infra dicendorũ intellectum, q.d
2 sit territorium † quoruplex, unde dicatur,quid districtus & diocesis, quid iurisdictio in genere & in specie tactum. fuit supra in.l.i.in ult.q.Bart.& in.l.imperium eo.ti.ideo ea hic aliter non repetam,sed id tantum dicam, quod adhuc idem Bart.declarat,signanter per istum tex. in.d.l.i.num. 16. quanquam iurisd. non cohereat territorio sed personæ &
3 officio, quod tamen territorio † terminatur.

Et nouissime ac secundo, quod ciui
4 tatis appellatione† secundum ueram, & propriam significationem, non uenit territorium.l.2.ff.de uer.si. interpretatiue autem sic,si producens ultra pro cesserit in concedendo, quia stamus ei quod actum est.l.i.§.cum urbem .ff. de offi.præfec.urb. uel ex præcedentibus, aut sequentibus possit apparere de mẽte ipsius (nanq; horum præcedentium scilicet,quadruplex est uirtus,declarandi,supplendi, ampliandi, & restringẽdi l.si seruus plurium.§.fi.ff.de leg.i.l.item quia.§.idem iulianus.ff.de pact.l. regula.§.fi.ff.de iur.& fac.igno.l. si cum fundum.ff.de uer.si.) si autem fuerit dubiũ utiq; non secus ac membra eidem hoc est ciuitati accedere dicemus, quæ regũ tur à capite.l.insulæ.ff. de iudi.l. qui ex uico.ff.ad municipal.l.fi.C.de testa.Bal. pulcbre consi.357.col.i.uol.5.

Tertio & ultimo,quod iurisdictionẽ
5 quis præscribere non potest†quam non habet, non a se ipso quia iurisdictio est titulus; & priuata persona ipsum non dat,argumentum in.l.2.ff. de stipu. seruo.& iu.c.fi.de institutio,non à principe,quia nec silentiũ id facit.l.si per fundo.C.de transac.&quia in prohibitis tacens nõ consentit.l.qui uas.§. uetare.ff. de fur.aut à territorio, & multo minus quia in ipso ut pote subiecto, & patiente non autem offerente est iurisdictio, & territorium ad propositum res inanimata, ut ager & domus,& declarat idẽ Bal.in.l.i.colum.2.C.de emancip.lib.

Tamen præmitti potest, & quarto
6 †etiam, quod tex. iste noster generaliter intelligitur ratione personæ, causæ temporis & loci, ut hic per Alb. Ange. Pau.de Cast.& Ias.egregie Barto.in.l.2. num.i.ff.si quis in ius uo.non ierit.
7 Et quinto adhuc† quod iudices quã doq; limitatam habent iurisdictionem usq; ad certam summam,ut olim defensores ciuitatum,usq; ad solidos 500.hodie uero usq; ad 300.§.& iudicare in authen.de defenso.ciui.l.i.C.eo.Bart. in.l. imperium num.26.supra eo.tit. not. in l.cum quædam puella in.§. fi. supra eo. Bal.consi.267.col.pe.uol.i.
8 Dubitandi ratio † esse potuit in prima parte (duas enim habet tex.iste quã quam breuis sit litera,pro ut ponit duo dicta,secunda ibi idem est)quia ius dicere est iurisdictionem exercere .l.i. supra eo.quam habet iudex iure proprio,territorio non coherentem,ut dicebam in euidentialibus,& not.in.l. more maiorum & in.l.& quia & in.d.l.i.ad fi.supra eo.& cuius officium latissimum est, ut ibi,ergo generaliter deberet posse exerceri.

Sol.licet territorio non cohereat sed personæ & officio, & territorium esse possit sine iurisdictione,ut idem Bar.dicit in præallega. l. i. attamen territorio terminatur ut hic,& in.c. ut animarum

in.§.fi.de consti.in 6.& in.c.Romana in §.contrahentes de fo.comp.eo.lib. imò inquit Bal.hic colum.2.quod ordinaria coheret, per text. in.l.fi. C. ubi & apud quem & vt infra, & ideo non ab re extra territorium, ius dicenti impune non paretur.

Secundo ad idem dubium faciebat tex.adhuc citatus per Bal.hic in prin.in d.l.2.ff.si quis in ius uo. non ie.ubi quis ex alieno territorio citatus uenire tenetur, alias à iudice citante mulctari poterit, & clarius in.l.si quis ex aliena.ff.de iudi.& in.l.i.ff.si qs ius di.non obtemp.

Sol.id est ratione dubii an citatus sit de iurisdictione citantis nec, ne quo casu multa tolerantur à lege, quæ alias non tolerarentur .l. sed si lege .§. adeo ff.de peti.hæred.c.afferte mihi gladium de præsump. & quia si esset clarum, tunc citatus impune comparere non teneretur, ut in iuribus supra allegatis, not.Ias.hic colum.fi.& Deci.num.16.et bene.

Tertio dubium faciebat text. in .l. emancipari.ff.de adop. & in.l.2.ff.de offi.procon. ubi apud proconsulem etiã in ea prouincia, quam sortitus non est potest quis manumitti, & in adoptionem dari.

Solu.id procedit in iurisdictione uoluntaria nos uero loquimur in contentiosa, & utrobiq; not.glo. & extendit istud Ias. hic in prima limitatione ad sacerdotem, existentem extra territorium ut posit parrochianum suum confiteri & absoluere, post Hosti.in summa de pœni.& re.in.§.cui confitendum, sed aduerte quia obstat tex.in clem.i.de priuile.& excessi.plato.nisi dicamus quod loquatur in clericis & laicis, ob idq; nõ extendi ad religiosos, qui id facere possunt, & Eucharistiam, siue extremam unctionem conferre suo religioso extra terminos etiam sui conuentus, supradicta ratione, quia scilicet ministrare talia sacramenta habent se per modum uoluntatie iurisdictionis, nec in inuitos cõferuntur .d.l.2.l.1.C.de eman.lib. Gui.Papa decisio.502.colum.2.& prædicta quoq; ad militiam extendit ut posit sic in alieno territorio conferri, post Bart.in.l.i.C.de digni.lib. x. & ad aureos annulos libertis præstãdos, quæ hodie equestris dignitas est.l.2.C.de iure aureo. annulo. Et ad propositum contentiose, & uolũtarie iurisdictionis hoc idem est, quia illa territorio coheret, nec uidetur facta prorogatio de loco ad locum, ista autem persone, & ut per Bal.latius in.l.cum uitum .C. de decu.lib.x.

Quarto dubium faciebat, quia iudex unius territorii, collectam exigit in alio & sic iurisdictionem exercet contentiosam in eo, ita Ro.consi.275.col. 2.

Solu.id uerum est, & procedit quia territoria erant unita, & tunc communiter concluditur, quãdo unum unitur alteri, quod de iurisdictione illius efficiatur, cui unitur, usq; adeo ut neq; mirum sit si exactio fieri potuit, ut ibi dicitur, & in .c. recolentes ad fi. de sta.mo.

Quinto & ult.dubium faciebat, quia habilitatus ut testamentum facere possit puta quia sit filiusfamilias, ratione de qua hic non deberet id facere posse extra territorium habilitantis, & tamen potest.l. fi. C. de testa. Bald. in, l. cunctos populos.C.de summa tri.& fi. catho.

Sol. potest & ualebit testamentum, quia potestas testandi est ius personam respiciens, & actus hominis priuati, in quo non consideratur territorium, nec ipsum legis ratio ponderat, ut inquit idem Bald. in statut. habilitare num.2.

Ratio decisionis est, quia (ut dictum fuit) iurisdictio terminatur seu regulariter coheret territorio, ita ut æquum
9 non sit aut rationabile † quod extra ipsum qui iurisdictioni præest, ius dicat & falcem (quod aiunt rursum) in alienam ponat messem.l.sicuti .§. aristo. ff. si serui. uendi.c. nullus de parroch. fines tantum sibi commissos seruet, nec officia promiscuis usibus perturbentur l.consulta diualia.C.de testa.l.repetita.

beat,& duo committat Veneriis, tertiū Pataiii,ibi suspendi debebit,tametsi in competēs sit,quo ad duo iudex, ita Neuius consi.94.nu.5.

Tertio quæro,si dicat quod pater teneatur p delicto filii, an comprehēdat
15 etiam delictum cōmissum extra territorium, uideretur dicendum quod sic qa non distinguitur locus.l.palam .§. fi. ff. de rit.nup. Tamen contrariū est uerius l.cum unus.§.is qui.ff.de bo.aucto.iud. po. Bart. in tracta.represalia, in 4.q.i.q. prin.Bal.in statu.parentes nu.4.

Quarto ex his quoq; inferri potest, quanq statuentes imponere ualeant pœnam exilii a suo territorio delinquētibus,quod tamen non possunt ab alia ciuitate,quæ sit extra territorium suum
16 † ut inquit Corne.consi.249.nu.12.uol. 1.imo ultra eum si ciuitas præcipiat, cū ui morari debere, ob delictum in ciuitate sibi nō subdita, ut Pisani olim in Sardiniam & Rhodum relegabant, quod hoc idem fieri non potest de iure,secundum Bar. in.l.relegatorum in.§. ē quod dam genus.ff.de int.& rel.

Quinto & ultimo quod Regulæ can
17 cellariæ, extra curiam non ligant † & hoc idem operatur uerbum cancellariæ additum,quod qualificat dispositionem efficitq; ut leges locales dicantur, de quo tamen alias in prohem.Regulo. cancel, ap. Gomes olim collega iuris pont.q.2.&in decisio.Tholosa.Aufrerii. 444.& per scriben.in.l.i.ff. si cert. peta. non nihil nos in.c.cognoscentes de cōstitutio. & ista quo ad primam tex. partem sufficiant quo ad secundam uero, præter casum,ut supra figuratum, reliqua ex dictis in .l. cum quædam puella in.§.fi.supra eo.declarentur, cunq; his de industria finem facio die 22 aprilis 1560.Patauii. Laus Deo.

Additio.

Hanc.l.repetiit Pet. de bellapert. ut testatur Bar.in.l.cunctos populos in repeti.nu.47.ad fi. C. de summa tri. & fi. catho.& non ab re, quia materiam amplam, quāquam breuis habere uidetur & multa pulchra , scituq; digna , complecti. Addo ego, adeo uerum fore quod in ea dicitur , extra territorium scilicet ius dicenti impune parendum non esse,ut si prelatus literas indulgentiarum concesserit, pro opere quod fit extra suam diocesim (diocesis enim est Episcopi territorium) absq; licentia,& consensu illius Episcopi, in cuius diocesi fit opus, nullæ erunt,neq; prodesunt ut hic,& in l.3.ff.de offi. præsid. & in.c.ut animarum de consti. in 6. & ex multis probat Old.consi.74. num.3. Ex quo uerificatur illud etiam , quod qui de aliquo contensiose iudicat, superior est eo, de quo iudicat, quandoquidem par in parem non habeat imperium.l. nam magistratus .ff. de arb. neq; minor in maiorem.l.est receptum supra eo.idem Old.consi.128. nu. 15.

Et licet istud de quo hic uerum sit in actu iurisdictionis, si tamen actus sit cuius effectus referatur ad locum iurisdictionis , siue in quo iudex habet iurisdictionem, tunc eidem parendum erit exemplum præfectus urbis non habet iurisdictionem nisi in urbe,& intra centesimum lapidem , si extra reperiatur, siue ultra, ibi iurisdictionem nōn habet, sed tamen ibi poterit delegare actū ut effectus ad locum suæ iurisdictionis conferatur .l. fi. ff. de offi. præfec. urb. uel aliter ut per Abb.in.c.fi.colum.3.de fo.comp.

Dicit etiam Io. And.in.c.cum secundum , colum. i. de hære. in 6. quod iudex Florentinus , quo ad bona Bononiensia , est ut priuatus, ex quo non sunt in suo territorio, in simili Ias. in d.l.cunctos populos colum. 15. idemq; Ro.quod statutum directo disponens, quo ad bona sui subditi , existentia extra territorium suum , non ualet, consi.39.colum.2.Alexand.in collectis, consi.78.colum.i.uolum.6.& Bal.in.d. l. cunctos populos colu. pe. quod quæ fiunt extra territorium, nihil ad nos, & Archid.in.c.pallium colum.2.100.d. quod Archiepiscopus in aliena prouincia pro tribunali sedere non potest, si-

gnanter per istum text.

Si statutum tamen daret premium occidenti bannitum, comprehenderet etiam occidentem extra territorium statuentis, forte quia banniti sunt diffidati & hostes reip. l. amissione. §. qui deficiunt. ff. de cap. di. & fauore pub. util. argumentum in. l. ita uulneratus. ff. ad legem aquil. & ita concludunt Bononienses in singul. suis 124. post Bald. in loco de quo per eum, quanquam rationem non adducat, quod statuta tamen (ut supra) in non subditos disponere non possint alias, tradit idem Ro. consi. 92. colum. 2.

Et hoc est quod dicebat etiam Abb. in. c. i. col. 4. de consti. quod lex ex auctoritate est iniusta, si excedat potestatem condentis eam, & in. c. quæ in ecclesiarum in prin. eo. ti. quod statutum excedens fines potestatis statuentium est ipso iure nullum, & in. c. ecclesia sanctæ Mariæ eo. ti. quod assumit uires à potestate statuentium, & Ancha. consil. 140. colum. 2. quod Vrbinas, non ligatur statuto loci Rauennæ, & cons. 157. in prin. quod statuta Draperiorum nō possunt soluere uel ligare personas, quæ non sint de suo corpore, uel de sua societate, & consil. 258. in prin. quod clerici non sunt de iurisdictione iudicis secularis etiam si uellent. c. si diligenti de foro compe. & cons. 320. colum. 2. quod territorium ecclesiæ, est distinctum a territorio imperii. Idemq; Alex. consil. 210. colum. pe. uol. 2.

Dicit rursum ad regulam alibi Bald. quod qui non potest quid facere quis per se, non potest id facere per alium, ut puta iudex, qui cum non possit per se monere extra territorium, nō debet etiam posse per nunciū citare in. l. oēs q in. §. i. in prin. C. de ep. & cle. nisi in casu quādo iudex territorii rogatus fuisset literis id facere & recusasset, ut pulchre per Bar. in extrauagan. ad reprimen. in uer. per edictum. Areti. consi. 58. col. 2. Bononien. in singul. suis 203. alias non, adde eundem Bal. in. l. 2. col. 2. ff. si quis in ius uo. non ie. & Alex. consi. 68. col. 1. uol. i.

Et Ro. singu. 472. stante statuto communiter per Italiam, quod de quolibet contractu soluatur gabella, si forenses contrahant senis, quod soluere non tenebuntur, si ibi contrahant, quia per regulam huius legis, statuta forenses non ligant, & Fede. de sen. cons. 2. in prin. q̄d stante statuto Episcopi senen. pariter, quicunq; luserit ad azardum, quod sit excommunicatus, si subditus in dioecesi lusit & in loco exempto quidem, quod non erit excommunicatus, tamen aduertendum est, quia postea aliis rationibus tenet ibi contrarium. Et Nel. in tracta. Banito. in 2. par. secundi tempo. q. 56. quod bannitus de una ciuitate, nō perdit ea quæ sunt iuris ciuilis, uel gentium, nisi dicatur, & si dictum fuerit, id extra territorium non intelligetur. Et Bal. alibi quod magna est auctoritas scripturarum antiquarum in suis territoriis quodq; uim legis obtinent pacti & principis, præiudicantq; extra uero non, sicut dicimus in auctoritate iudiciaria, in. l. exemplo. col. 2. C. de proba. multa Feli. in. c. ad audientiam colum. 4. de præscrip. Alex. consi. 138. colum. 3. uolum. i.

Et alibi, si seruus meus aufugit Venetias, & sit extra territorium Paduanum sit, quod ibi possum eum pquirere, virtute legis ubiq; uigorem suum extendentis, non auctoritate iudicis paduani quia extra suum territorium nihil potest. Idem Bal. in. l. requirendi colum. 2. C. de ser. fugi.

Et in. l. i. col. 7. C. de hære. insti. quod iurisdictio coarctata ad locum, extra ipsum se non extendit.

Et in. l. fi. in. § in computatione ad fi. C. de iure delib. quod generalia statutorum uerba non referuntur ad impossibilia statuenti, puta ad ea quæ non sunt suæ iurisdictionis, & cons. 267. col. 3. uolum. 1. quod limitibus terminatur omnis iurisdictio.

Et Bar. in. l. ne quid in fi. ff. de incen. rui. nau. si statutum dicat, quicunq; offenderit Perusinum, in quocunq; loco puniatur hic, quod non ualebit, quanq̄

in

in naufragio sit secus speciali ratione ut ibi.

Et Alexand.consi.160.in prin.uol.7. quod iudex Tatuisinus, non potest ban nire ultra territorium suum.

Et consi.128.colum.3.uolum.i.quod statutum seu consuetudo Anglie, non extendit effectum suum extra territorium Anglicum.

Est uerum si staret statutum seu con suetudo iurisdictionem in aliena dioce si exerceri posse, quod tunc limitaretur regula, ut per Bald.in.c. causam num.i. de testi. cogen. uel si essemus in casu in quo non desideraretur causæ cognitio, ut in Papa beneficium conferente.c.no uit de offi.lega.Io.Monach.in.c.statutũ nu.7.de præben.in 6.

Et ad regulam facit quod dicit Abb. in.c.si.allega.etiam supra colum.2.de iu di. quod expulsus à propria sede non iudicat neq; cognoscit etiã ea quæ sũt uoluntarie iurisdictionis.

Et quod olim Imp. Constantinopolitanus non potuit sua lege ligare alias nationes ut not.in.c.uenerabilem de e lec.Corn.late consi.i.nu.13.uol.3.

Facit & illud in passione domini se cundum Lucam ibi, & ut cognouit Pilatus, quod de Herodis potestate esset Iesus, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Hyerosolimis erat illis diebus.

Et nouissime quod citatio extendi non possit in loco haud subdito, ut per Alex.in.d.consi.68. etiam supra allega. uolum.i.colum.pe. tradit quoq; Calca. consi.114.col.2.

Et ad regulam redeuntes quod extra territorium lex neminẽ liget pulchrã q.decidit Gulielm.de monte fer. in tra ctã.de successio, Regum in .i.dubio nu. 48.quod Rex Gallie non recognoscens aliquem in superiorem, in tẽporalibus non ligatur constitutionibus canonũ. Et ad idem quãquam uniuersis scribat, eosq; saluter in pragma. lib. quod non tamen scribit niũ subditis, ex quo non intendit imponere legem illis, qui non obediant, quiq; obedire compelli mini me possunt, ne ludibrio lex sua sit, & not.etiam in.l.i.C.de summa tri.& fide catho. unde non ab re etiam sententia ex defectu iurisdictionis iudicis eam p ferentis nulla est, inquit Ro. consil. 48. num.2.

Nisi iudex pronunciet se competen tem, nec appelletur, quia tunc ualeret processus & consequenter sententia ip sa, ut Neui.consuluit consil.54.num.4. alias temerarius est iudex, qui iudicat in loco non suæ iurisdictionis, & talis etiã prælatus, ratione temerarie uocationis, ut dicit Luc.de pena in.l.omnes, C. de priuile. eo.qui in sacro pala. mi. lib. xij.& Archid.in.c.hoc habet 46.d.iterũ

Deo Laus. Die 4. Maij 1564.

SVMMARIVM.

L.i.ff.quod quisq; in.

1 *Casus legis.*
2 *Aequitas huius edicti omnem aliam excedit.*
3 *Indignatiò debet prouenire à iusta causa.*
4 *Ius aspernari non debet quis, quod dixit aliis sibi dici pariter.*
5 *Statutum quamuis iniquum mero iure ualet.*
6 *Verbum aliquid etiam in minimo uerificatur.*
7 *Edictum non habet locum in eo, qui statutum non perfecit.*
8 *Magistratus municipalis pro toto tempore sui officij legem condere potest.*
9 *De quibus statutis tex.iste intelligi possit.*
10 *Si priores ciuitatis statuant, pœna capitis puniri, eos offendentes, eadem pena puniri debent si alios ipsi offendissent.*
11 *Si statutum iniquum à rectore fiat cum consensu populi, ipse & non quilibet de populo tenebitur.*
12 *Præsides & Rectores ciuitatum cum consilio procerum faciunt statuta.*
13 *Si hic statutum uelit, quod occidens forensem soluat pœnam lib. 300. alibiq; patauinus occidatur, an occidens possit petere eadem pœna puniri.*
14 *Quilibet de populo nõ debet uti eodem iure, an compellatur quilibet de proceribus si con-*

ſenſerit.
15 *An tex. posſit intelligi in interlocutoria iniuſta à qua non appellatur.*
16 *Quid in diffinitiua errore non expreſſo.*
17 *Quid ſi error fuiſſet expreſſus habuiſſet effectum de facto.*
18 *Quod non eſt imputandum ei qui nõ appellauit.*
19 *Quid ſi iudex aliquid contra legem feciſſet, propter conſuetudinem.*
20 *Tex. iſte in 2. capite locum habet in eo qui iniquum conſtituit.*
21 *Dolus in impetrante non requiritur ut in conſtituente.*
22 *Conatus niſi effectus ſequatur non nocet.*
23 *Reſcriptum non ualet ius alterius abſorbens in totum.*
24 *Intellectus ad tex. in. l. i. ff. de extraordi. cri. & in. l. i. C. ſi quacunq; prædi. po.*
25 *Sol. ad contrarium. l. ſi quis ſeruo. C. de fur.*
26 *Et ad aliud. l. & generaliter. §. i. ff. de calum.*

Lectu. I.

QVOD QVISQ; IVRIS &c.

VLPIANVS LIB. III.
Ad edictum.

l. i. OC EDICTVM. Summatur hæc lex, ut ĩ rub. & amplius. §. hæc autẽ uerba, quod uerbum ſtatuerit, de quo in edicto iſto, cum effectu accipi debet, & breuiter diuiditur in quinq; partes, in prima commendat edictum, ne ſine cauſa motus uideatur legislator. In ſecunda illius rationẽ aſſignat. In tertia, ponitur primum caput ipſius edicti. In quarta ſecundum. In quinta et ultima, quomodo intelligatur uerbum ſtatuit, de quo in eo. ſecunda ibi, quis enim, tertia ibi, qui magiſtratum, quarta ibi, ſi quis, ultima ibi, hoc autem. Caſus eſt talis † ſupra dictũ
1 fuit titulo proximo, de iuriſdictione om. iud. et maxime in. l. i. et in. l. imperium, quod iuriſdictio, eſt poteſtas de publico introducta, cum neceſſitate iuris dicendi, & æquitatis ſtatuendæ, q̃d modo ſi iudex nouum aliquod ius ſtatuiſſet in perſonam alicuius, idq; iniquum eſſet, an ipſe aliquam patiatur pœnam, puta, quod debitor à ſuis creditoribus conueniri non posſit, breuiter, ac prima facie uideretur dicendum quod non, rationemq; dubitandi fortaſſis faciebat, quia aut hoc fecit condendo legem, quod quidem facere poteſt, ut infra dicemus, poſt Bat. aut ſententiando. Si condendo legem (mitto multa, quæ dicuntur à Docto. quoniam hic non eſt locus) illa eadem, tametſi iniqua ſit, ſeruari debet. l. proſpexit. ff. qui & à quib. l. ſi non fuerint. §. fi. ff. pro ſol. & ibi glo. in uer. ſed damnum, in fi. quã ad idem allegat Bald. in. l. 2. in 8. colum. C. de reſcin. uen. & eam ob rem etiam in legibus xij. tab. cautum erat, corpus debitoris non ſoluentis, creditoribus inter ſe diuidere licuiſſe, quam legem poſtea mos publicus, ea ratione repudiauit, ut illam etiam qua quis de ſaxo Tarpeio deiici poterat, ut in. l. ſi diutino. ff. de pœn. nec perſona iudicis comprehẽdetur. l. inquiſitio. C. de ſol. Si ſententiãdo, & tunc aut interloquendo, aut diffiniendo, ut infra etiam latius ſi interloquendo, ſententia poterit reuocari. l. q̃d iuſſit. ff. de re iudi. ſi diffiniendo, appellari. l. i. ff. de ap. l. præfecti etiã prætorio ff. de mino. Sed tamen his non obſtantibus, contrarium deciditur in. l. noſtra, q̃ immo patietur pœnam, quæ nulla alia erit, niſi ut quod in alterum ſtatuit, ipſe eodem utatur iure, & eſt edictum, quod ſummam habet æquitatem, & ſine cuiuſq; indignatione, & ratio deciſionis eſt fundata in ipſa lege naturæ & Dei, quia alteri facere non debuit, quod ſibi etiam fieri nolebat. c. i. prima diſt. quam adeo dilexit (ut author eſt Lampridius) Alex.

Alexander Seuerus, Christiana Mammea genitus, ut id semper in ore habuerit, & in omnibus fere locis publicis pscribi mandauerit.

Nec ob. ratio dubirandi, de.d.l. pspexit, quia in primis possemus dicere, illã habere plures intellectus, & ea ratione adduci non potuisse, ut not. Bar. in.l. in ambiguo.ff. de reb. dub. quoniam communiter ignoratur quod multipliciter exponitur, secundum Boe. & ignorantes, sicut longe distantes speculantur, inquit Bald. in.l. precibus, in 7. colum. C. de impub. Sed dico aliter, quod ibi non iniqua sed dura erat lex, & rigorosa. Nam considerato hoc, quod serui qui etiam absuerunt, potuerunt aliquid scire à conseruis suis. Item utilitate cõtũ ac temporis breuitate, non iniquum uidebitur, tametsi durum, si manumissio differatur, & est uerus intellectus, ex his quæ hinc inde dicuntur. Immò æquissimum iudicio meo, ut mulieris adulterium detegeretur, quod maxime abhorruit lex: ita ut inde uideamus patri, & marito, impune facultatem concessam, interficiendi filiam, & uxorem.l. quod ait lex.l. nec in ea.ff. ad leg. iul. de adult. l. Gracchus. C. eo. & alibi, illud idem crimini læsæ maiestatis comparari, quo ad hoc tamen, ut sicuti eo casu, serui torquentur etiam contra dominum, ita torqueãtur et isto.l.i.C. de quæstio. nec seruum recte manumissum fuisse, si de adulterio accusetur.l. his uerbis.§. interdum.ff. de hæ. insti. & est arg. in.c. cognoscentes, de consti. & ibi not. ubi quis potest puniri sine culpa, quod durum uidetur, & tamen non est iniquum, quia subest causa, & sic licet puniatur sine culpa, non tamen punitur sine causa, & quando etiam esset iniqua ualeret, ut dicã infra præterea dato quod esset iniqua, & seruanda, in aliis, seruabitur quoq; & ad propositum nostrum in eo, qui eam tulit, & sic non obstat, & minus glo. in.d.l. si non fuerint, quia uerum est, iniquum genus societatis uideri, si solus quis damnum sentiat, non etiam lucrum, quamuis minimum, ergo si minimum sentiret, non iniquum erit nec secus loquuta uidetur. Nec reg.l. inquisitio, generalis ẽ, sed duntaxat in casu in quo loquitur locum habet, ut uideri potest, diuersa ratione, quia dominus, pro quo soluit procurator, uideretur uelle locupletari cum iactura ipsius soluentis, contra tex. in.l. nam hoc naturã.ff. de condi. indeb. & quia in dubio non præsumitur donatio.l. si cum aurũ ff. de sol. & dicam infra latius.

Non ob. secundum, quia potest etiã esse quod non reuocabitur, nec à diffinitiua forte interponetur appellatio iusta de causa, ita ut illi, contra quem statutũ est, nihil sit, quod possit imputari; cur non appellauerit, quibus casibus habebit locum quod hic dicitur, & est argu. in.l. fi. in fi. C. de cõsul. lib. xii. & hoc est primum edicti caput.

Sed rursus quæritur, quoniam de iudice loquuti sumus, quid de parte ius iniquum impetrante, vt puta, qđ a suis creditoribus conueniri minime posset, ut supra etiam exemplificauimus, in primo capite, an aduersario eius quandoq; postulante, illud idem in ipsius psona decerni debere, & audiri mereatur. Et breuiter, ac pro ratione dubitandi, uideretur dicendum quod non, ut inquit etiam glo. hic, quia quod fauore ipsius impetrantis inductum est, in eius odium & læsionem retorqueretur, & male.l. quod fauore. C. de legi.l. nulla.ff. eo.c. quod ob gratiam de regu. iu. in 6. quæ regula locum habet ĩ fauore inducto per legem, per principem, per contractum, per sententiam, & quocunq; modo, ut inquit Bal. in.d.l. quod fauore, in prin.

Sed tamen hac ratione etiam nõ obstante, deciditur hic contrariũ, & ratio decisionis est, quia sicuti in alterius persona, id quod impetrauit, æquum credidit, quod tamen erat iniquum, ita in ipsius persona pati debet ut ualeat, ut ipse met tex. subiicit.

Nec ob. regula.l. quod fauore, & similium, quia potest responderi, eam locũ non habere hoc casu, ex quo odium ue

nit

nit in consequentiam fauoris, & tunc adeo connexa sunt, ut unum ab alio non posit separari, ut ille idem Bal. ibidem in 7. oppo. dicit, & bene, quia uidemus etiam ultra eum, quod remedia prætoria, quæ in fauorem filiorum emancipatorum inuenta sunt, non ualentium succedere de iure ciuili, retorquentur ad odium, ea ratione ut ius accrescendi locum habeat inter eos etiam inuitos. l. i. §. his ita. C. de cadu. tol. Ad idem beneficium abstinendi, ab hæreditate patris, introductum est fauore filiorum, intellige de iure prætorio, quia de iure ciuili, filius erat suus & necessarius hæres. l. in suis. ff. de libe. & posthu. & tamen illud ius retorquetur ad odium, quia præscribitur spatio annorum xxx. l. licet. C. de iu. deli. Vltimo fauore mulieris inductum est, ut contra maritum, etiam constante matrimonio, agat ad dotem, cum uergit ad inopiam. l. si constante. ff. sol. mat. & tamen hoc ad odiũ retorquetur, quia infra tempus de quo, in. l. in rebus, in. §. fi. C. de iu. do. agere debet. Vel responde, ut hic per glo. in uer. decernetur, & hoc est, secundum caput edicti.

Sed rursus quæro, & nunc sum in. §. hæc autem uerba. Quid si iudex, cum nouum ius statuere uellet, fuisset impeditus, an hoc edictum locum habeat? Prima facie uidebatur dicendum, quod sic, & rationem dubitãdi faciebat plurimum tex. in. l. si quis non dicam rapere, C. de ep. & cle. ubi affectus punitur, licet effectus non sequatur, & est simile in. l. quisquis. C. ad leg. iul. ma. & in. l. is qui cum telo. C. ad leg. cor. de sica, & in. l. præsenti. C. de his qui ad ec. confu. Sed tamen his etiam non obstantibus, ultimo loco determinatur contrarium, & ratio decisionis est, quia uerbum statuerit, cum effectu, & non uerbotenus, accipi debet, ita ut conatus non officiat quandoquidem iniuria effectum nõ habuerit, inferens ut per eum. Nec ob. tex. in. l. si quis non dicam rapere, & similes, ut supra quia id locum habet in atrocioribus, secundum glo. in. l. i. ff. de extraordi. cri. in quibus transcenduntur leges, ut inquit Inno. in. c. i. de consti. & est tex. in. l. per omnes. C. de defen. ci. ergo non in aliis, & maxime quia hic non est proprie delictum, ut declarat Bal. in terminis in. d. l. si quis non dicam rapere, in 2. colum. & Feli. in. c. i. in prin. in 5. fallen. extra de præsump. Vel dic, ibi puniri, hic nõ, quoniam non ea ratio ibi militabat, quæ hic, considerando, ut ꝓxime diximus, uerbũm statuerit, & propterea unaquæq;, ut rationabile est, seruabitur in casu suo, ut in simili dicit glo. in. c. 2. de arbit. in 6. Vel, tertio & ultimo, quia ubi imponitur pœna ipso facto, ut hic, ex quo dicitur utatur, & sic per uerbum præsentis temporis, si uera est glo. in. l. in criminali. C. de iu. o. iud. & sententia etiam Alex. hic per tex. in. l. 3. in. § quod autem infra eo. consumatio desideratur, nec sufficit qđ initiatum fuisse, secundum Io. An. in. c. perpetuæ de elec. & in. c. in pœnis, de regu. iu. in 6. quem etiam refert & sequitur Ro. consi. 427. in 2. colum. & latius ut per scribeo.

Nota primo ex isto tex. in prin. quod licet alias edicta prætoria æquitatẽ ha-
2 beant. † ut etiam in. l. i. infra de eo per quem fac. erit, & in. l. i. de pac. & in. l. i. de mino. & in. l. i. de consti. pecu. & in. l. i. de instito. & in. §. quos autem, insti. de bo. po. & similibus, attamen istud omnem aliam excedit, quam ob rem Vlpianus, & non immerito, summam dixit, ex quo diuina nititur lege, dicente, quod tibi non uis fieri, aliis fecisse caueto, ut supra etiam in figuratione casus retulimus, & probatur in. c. i. prima dis. & hoc ne sine causa (ut arbitror) uidere tur edictum prædictum proposuisse argumẽtum in. l. 2. in. §. circa. ff. de excep. do. quemadmodum alibi dignitatis tuẽdæ, & decoris sui gratia. l. i. infra de postu. & in simili in. l. i. de nego. gest. & in l. i. nau. caupo. stab. & ut manibus lotis materiam hanc pertractaret, atq; eo modo, ut dicitur quoq; in. l. i. supra de ori. iu. libentius nos ad lectionem ipsius, q̃ proposita erat, perduceret, quod est mẽ

ti

ri tenendum,& inde etiam,ac ad propositum uidemus,quod in lege,syllaba ne dicam uerbum,apponi haud debet, si necessarium non sit.l.i.&ibi not.infra quod met.cau.quoniam eo casu,superfluitas, quam ipsa met abhorret plurimum.§.quibus, in.i.consti. Cod.l. hæc stipulatio.§.diuus,ut leg.no.ca. non minus, quam aliis considerabilis est.

Nota secundo ibi,&sine cuiusquam indignatione iusta, quod indignatio
3 †quæ ab iniusta causa prouenit,non est indignatio proprie,ut hic declarat Pau. de cast.per tex.in.l.si cum dotem, in .§. eo autem tempore,in fi.ff.solu.mat.ubi paria sunt,quod filia nõ habeat causam contradicendi patri, quominus agat actione de dote, quæ inter eos communis est.l.2.§.uolũtatem autem.ff.eo. uel habeat,& illa eadem non sit probabilis ac iuxta,& minime mirum, quia iniusta causa,non est causa, nisi abusiue, ut in simili in.l.2.ff.quemadmo. testa.ape. & in.l.Paulus.ff.de uerbo.si.&hinc sumpta occasione, latius idem Deci.diuagatus est,ut per eum. Sed tu considera insuper,si hæc uera sunt,quæ nec possunt negari,quod uerbum iusta,non uidetur fuisse necessarium, nisi respondeamus, & est uerum, id factum ex abundanti, & tollendæ dubitationis gratia.l. quæ dubitationis tollendæ gratia.l. non solent.ff.de regu.iu. & melius quam alibi ultra multa in.l.i.in prin. ff. de æsti.ac.

Nota tertio (illud enim, quod quis
4 aspernari†non debet ius,sibi dici,quod dixit aliis,uel dici effecit,consulto omittemus, quia difficultatem habere non uidetur, & est casus ultra multa optimus, in.l.i.ff.de solu.& in.c.dilecti, de maio.& obed. & in .c.pe.9.dist.)quod statuta ligant etiam ipsum statuentem, prout Bart. hic dicit, in 2. colum. se tamen remittens ad plene dicta per Archid.in.c.ut animarum, de consti. in 6. & hoc casu quo nouum ius statuisset iudex,legem condendo.

Sed aduertendum est, quia conclusio hæc uidetur falsa, & primo quia, quis sibi ipsi imperare non potest, ut Ang.Pau.de cast.& Alex.testati sunt,& est communis opi. probaturq; in .l. pe. infra de arbit.& in.l.prætor, de tuto. & cu.da.ab his & in.l.i.ff.de auc.tu. Secundo, per tex.in simili,in.l.si peculium,in §.sicut.ff.de pe.le. quem ad idem induxit Bald.in.l.si consul, in prima colum. ff.de adop.ubi cum peculium seruo legatur,non uidetur id concedere, ut petitionem habeat pecuniæ, quam se in rationes domini impendisse dicit, & sic ad propositum se ligare uelle,&si uellet (ut diximus)non posset.d.l. si prætor.

Tertio quia in generali sermone nunquam includitur persona loquentis.l. inquisitio. C. de solu. c. petitio. & ibi not. de iureiu. Nec secus probat text. noster, ut idem Bald. dicit, in loco de quo supra quia non sua lege ligatur,sed alia,idest non suo statuto, uerum edicto prætoris uolentis, ut retorquutioni esset locus,nec aspernaretur quis idem ius sibi dici,quod dixerat aliis, & si ita intelligatur,Bart. non debuit(ut etiam Deci. inquit & bene) reprehendi quouis modo.Adde tu,quod est text.etiam pro ista opi.in.l.licitatio, in .§. fiscus.ff. de publica.

Cur uero hic, ex aliquibus indistincte dicit,statuentem ligari, ut per eum, a quo nec ego quoq; dissentio, & dico posse ultra comprobari, primo quia ad idem uidetur text. in.c.cum omnes, de consti.

Secundo,quia rationabile est,si statutum iniquum obligat statuentem, ut obliget etiam,& multo magis æquum, auth.multo magis.C.de sacrosanc.eccl.

Tertio quia speciale est in principe, loquendo de necessitate præcisa, quoniam de honestate est secus,ut diximus in.l.imperium supra de iur.o.iud.l.princeps.ff.de legi. ergo in contrarium iuris communis dispositio .l. ius singulare.l. quod uero contra.ff.de legi.

Quarto, quia ratio text. nostri est generalis, quod sicuti in persona unius putauit æquum, id ipsum etiam debet putare in personam alterius, ergo absolute statuens ligabitur, uel ini-

quum, vt hic, uel æquum fuerit, eius sta tutum, quemadmodum ex supra addu ctis ostensum est .l. regula .§. & licet & ibi gl. Bar. & omnes. ff. de iu. & fac. igno. Quinto & ultimo, quia alias occasio de linquendi præberetur, contra text. in. l. conuenire. ff. de pac. do. ubi alias si liga bitur, & ipse statuens, tolletur.

Et tenendo sic, non obstabit primũ tex. in. d. l. pe. cuius meminit etiam Bal. in. l. digna uox in fi. C. de legi. & in. l. qui buscunq; in 2. col. C. de sacrosanc. eccl. & in. l. i. in. §. similiq; modo, in prin. C. de lati. lib. tol. & Ro. consil. 444. in fi. & alii quos non refero, quia uerum est, ex quo uerbum impetratiui modi (ut ibi dicit gl.) non habet primam personam. l. 2. ff. de stipu. seruo. c. fi. de insti. Sed di co, quod sibi non imperat, sed aliis, & postea ex his, quæ proximæ diximus, ip si quoq; ligantur. Vel & aliter dic, quod dum ligatur, non tanquam ipse qui sta statuit. sed tanquam alius ligatur. l. si pa ter famil. §. i. ff. de adop. ibi, facito enim hoc quasi quilibet, non quasi auus, & in simili in. l. illicitas, in. §. ueritas, iuncta glo. i. ff. de offi. præsi. & in. l. pro hærede in prin. ff. de acqui. hæ. & non habet du bium tanto magis etiam, quia arguitur de facto priuato ad factum publicum, quæ duo longe differre uidentur, & hoc modo quoq; loquitur tex. in. d. l. prætor & ideo esto, quod ratio illa, neminem scilicet posse sibi ipsi imperare, videatur generalis, attamen ex supra dictis restrĩ gi debet ad terminos super quibus posi ta est, ne sequatur absurdum. l. nam ab surdum. ff. de ope. lib. cum uulga. & est nobilis declaratio ad ea, quæ habentur ĩ. l. regula, ĩ. §. & licet. ff. de iu. & fac. igno.

Non ob. secundũ, quia põt vnico verbo responderi, omissis aliis, illud ideo esse ibi quia dominus uidetur uoluisse com pensare cũ eo qđ ipsi debebatur, ut pau lo inferius tex. met declarat: ergo nihil ad rumbum conclusionis nostræ.

Non ob. tertium & ultimum, quia ue rissimum est in terminis suis, ut dicebã in casus figuratione, rationibus de qui bus ibi, sed non hic, ut non patiatur eã legem statuens, quam ipse tulit, & mini me quod habetur in. d. c. petitio, quia cum ordinata charitas incipiat à se ipso l. præses. C. de serui. non potuit persona loquentis includi, quod in casu nostro, haud est considerabile.

Nõ ob. quarto, tex. in. §. fiscus, quem ego adducebã ultra alios, quia dici pos set in fisco id esse speciale propter prin cipem, cum saccus ipsius dicatur, & ar cha. l. ĩ prouinciis. C. de munc. & actua. lib. xii. per quẽm text. ita etiam dicebat Bal. in rub. C. de priui. fi. Sed responde aliter illud esse, quia cum vectigal solua tur de omnibus quæ portantur de uno loco in alium. l. commissa. ff. de publica. fiscusq; nunquam mercetur, aut id fa ciat, soluere iure merito non debet, & propterea dispositio & lex ab eo facta, ipsum non comprehendit, neq; ligat, & sentit Barto. consi. 226. in 2. colum. & ita pro nunc tenebis.

5 Nota quartò exponendo uerbum noui iuris, idest iniquiť quod statutum quanuis iniquum, etiam si dolus inter ueniat, ualet mero iure, & tenet. l. 2. & ibi Ang. ĩ. eo. & est simile, arguendo de contractibus ad statuta, quoniã utrũq; est stricti iuris. l. constitutionibus. ff. ad municipa. l. quicquid astringendæ (red dendo singula singulis). ff. de uerbo. ob. nam dolus dans causam contractibus stricti iuris, eos non uitiat ipso iure. l. e leganter in prin. ff. de do. ergo nec statu tum, & ad propositum adducit tex. A lex. in l. prospexit. ff. qui & à quib.

Sed utrunq; subuerti potest primum, quoniam etiam ultima uoluntas est stri cti iuris. §. actionũ insti. de actio. & tamẽ si dolus eidem dederit cãm ipso iure ui tiat. l. quotiens. ff. de hæ. insti. l. hæredes palã. ff. de testa. & not. Bal. in. l. i. in fi. C. si quis aliq. testa. prohi. Secundum, quia stant ista simul, ꝙ durum sit, & non ini quũ, ut ẽt dixi supra ĩõ. l. illa non ꝑbat. Est uerum, ꝙ posset quo ad primum re spõderi, testamentũ, licet stricti iuris sit, habere tamen instar bonæ fidei. l. alias ff. de in lit. iu. l. si minorẽ. C. de in int. re sti. ergo non mirũ quoq; si uitiabitur, &

& quando ita etiam effertur supra, quia regula tamen est in contrarium.d.l. eleganter, non obstaret quouis modo .c. q a iure, de regu.iu.in 6.in reliquis, & maxime quo ad contrarium .c. erit autem lex 4.dist.responde, ut hic per Deci. Rursus idem Deci.in uer. seq. in 3. not. & Cur.hic, respondentes cuidam tacitæ obiectioni, dicunt uerbum quādoq; exponendum esse idest quandocunq; prout exponitur etiam in.§.i.inst.quib. mo.re contrahi.ob.quoniam alias denotaretur regula in contrarium, non semper scilicet retorquutionem fieri debere. Sed errant iudicio meo, quoniam dixit quandoq;, ex quo possibile est, aduersarium non semper petere magistratum eodem iure uti debere, ita ut ex positio et necessaria non fuerit. Cogita.

Nota quinto, quod uerbum aliquid (mitto.n.quod principaliter disponitur in hoc 2.capite, quoniam eadem rõne deciditur, qua id, 9 in primo diximus supra) secūdum Deci. etiam in minimo

6 uerificari potest per glo. quæ cōmuniter solet ad hoc allegari, in clem.i. i uer. earum parte, de so.com. quam ad idem etiam, & ultra eum allegat Abb.in.c.super eo, de eo qui dux. in mat. consang. uxo.suæ, & Bal.in.c.i.in .§. cum autem, de contro.inuesti.in usib.feud.nisi (subdit ipse) subiecta materia aliud dictet.l. scio.ff.de in integ.resti.& minime mirū, quia uerba ab ea regulantur.l.si unō.ff. loca.cum uulga.uel (addas tu) quia ad iungatur aliud, ut per Bart.in.l. interdū ff.de hæ.inst.Sed credo, ipsum & in hoc quoq; male dixisse, quoniā in hac materia iniquitas considerabilis est, maxime à dolo proueniens, alias iniquitas non esset.l.2.& 3.infra eo.& sentit Bar.etiam infra in 2.col.i.uer.2.nota, uerum dolus non cōmittitur in re minima.l. si oleū in fi.cum.l.seq.ff.de dolo:ergo. Cogita tamen, & de materia in simili dic, ut in c.de appellationibus, extra de ap. & in .§.gallinarum, insti.de re.di.

Nota sexto, quod hoc edictum non

7 habet locum in eo qui cum uellet statuere, prohibitus est, nec statutum per fecit, quoniam, ut ipse met text. dicit & latius Bart. uerbum statuit, est futurum subiunctiui, quod formatur à præterito perfecto indicatiui, ita ut rem cum effectu perfectam significet, ut in iuribus per eum allega. & est simile in l.si.ff.de re.di.& in.l.seruorum.ff.de sta.ho.& in.l.aliud.ff. de uerbo. si. per quæ iura, & per text.nostrum etiam, ita in not.q.attentantis rebellionem castri, determinat, Nel. de S. Gemi. in tracta. ban.in 2.parte secundi temporis, in 59. q.in prin.& si hoc est in uerbo prædicto arguitur non esse uerum generaliter quod ex isto tex.notatur, uerba scilicet cum effectu accipienda esse, quia istius naturæ etiam erit uerbum rapuerit, & tamen non eum effectu accipietur.d.l. si quis non dicam rapere.C.de ep.&cle. Item uerbum extraxerit.l. præsenti .C. de his qui ad eccle. consu. & similia. Nisi replicetur & est uerum, non obstare quoniam non sunt regularia, ut supra & latius declarabimus infra, & ex his sumus de textualibus expediti. Superest modo, ut ueniamus ad glo.

Prima difficultatem non habet, solum enim citat locum, ubi hoc edictū legitur, ut in ea, tu adde tamen, quod non semper idem facit, cum multa etiā sint edicta, quæ non habemus .l.i. infra in ius uo. & eam.l.i. ne quis eum qui.l. filiusfamilias.ff. qui satisda.co.l. ex hoc edicto .ff. de eo per quem fac. erit, & quam plutibus aliis locis, quæ consulto prætermittimus.

Secunda similiter clara est, et iam ex supra dictis expedita. Adde tamen, quod non ab re, et ob id etiam dixit August. se talem esse in scriptis aliorum, quales uult esse intellectores suorum, in.c.neq; 9.dist.quem refert glo.in.c.cū omnes, ubi hoc idem Catonis dictum recitatur, patere scilicet legem, quam tu ipse tuleris, de consti.

Sequitur igitur quinta, in uer.qui magistratum, quoniam 3.et 4.sunt interlineales, Quam Bar.te assumit, more suo, plures casus, cōsiderādo cū aliqualiter uidetur obstare tex.l.l. fi.C.de legi. et prio

8 ꝙ magistratus etiã municipalis† (ne frustra potestatis mentio facta esse uideatur, ut glo. quoq; dicit, licet Doct. secus senserint, & maxime Deci. & male, cum eius dicta ꝓcedant casu quo aliud uerbum non esset, & probatur in. l. imperium supra de iu. o. iud.) secundum exigentiam factorum, ꝓ toto tempore sui officii, legem facere possunt, ut in exemplis eiusdem à quo non dissentio, quia optime probatur in. l. i. in. §. fi. ff. de offi. præfec. urb. allega. per eum, & clarius in l. fi. ff. de pœn. quam etiam ad idem glo. magna infra alleg. & hoc quia in. d. §. fi. non solum ad tempus, sed etiam perpetuo, ex causa urbs interdici potest, de directo contra ea, quæ paulo infra idem subiicit. Nisi ut gl. ibidem declarat, saluemus, id procedere sententiando, non legem condendo, & est uerum, & iura iuribus concordabimus. l. i. C. de inoffi. dot. c. cum expediat, de elec. in 6. & suadetur ratione, quia iurisdictio limitata est: ergo debet etiam producere effectũ limitatum. l. in agris. ff. de acqui. re. do. l. 3. C. de transac. l. solemus. §. latrunculator. ff. de iudi. quod non esset, si perpetuo posset, & hoc modo etiam tolletur contrarium. l. motis. ff. eo. quæ cum. d. §. fi. concordat, & est ad idem etiam tex. in l. cum nauarcorum, similiter allegata ꝑ eum. C. de nauicu. lib. x. & in. l. puto, in §. i. ff. de postu. & in. l. eum qui, in fi. supra de iu. om. iud. & sensit Bald. in. l. i. in 3. colum. C. de hæ. insti. & non habet dubium. Sed tamen considera, si dicit possit, prout in præalleg. iuribus uideri potest, has non esse leges, nisi largo sumpto uocabulo, sed potius præcepta, cõminationes, & tale quid aliud, sine quibus iurisdictio magistratuum prædictorum nulla esset, quemadmodum in simili dicitur, in. l. magistratibus, & in. l. 2. supra de iu. o. iud. & in. l. imperium, eo. tit. & ultra exempla Bar. aliud etiam subiici potest, deputatorum ad sanitatis regimen, qui pro tempore sui officii, possent præcipere, & legem facere, ne suspecti, pestis tempore, proprias egredentur domos. l. fi. ff. de int. & tele. & hoc ne alios corrumpant, ut in simili dicit etiam Alex. in. l. casus. C. de testa. uel si sint duo, qui se odio habeãt, ne unus transeat ante domum alterius, quæ omnia tendunt ad quietem, & pacificum statum reipublicæ, & fuit exemplum Bar. in. l. quod iussit, in prin. ff. de re iud. ubi præcise allegat tex. in. d. l. i. in. d. §. fi. ff. de offi. præf. ur. & optime probatur in d. l. fi.

Secundo considerat Bar. magistratus sublimiores & maiores, ut Princeps p̃fectus prætorio, & similes, & tunc dicit ipse, isti possunt facere legem perpetuã quod neq; etiam dubitationem habet, quoniam probatur in. l. non ambigitur ff. de legi. & in. l. formam. C. de offi. præf. præto. ori. & Illy. per eum allega. licet dixerim alias, aliam fuisse mentem. d. l. formam, in. l. imperium supra de iu. o. iudi. quod non de lege loquatur, sed de formulis quibusdam iudiciorum, prout etiam colligitur ex. l. apertissimi, in pri. C. de iudi. Sed pro nunc ab intellectu communi non recedemus, & potest suaderi ratione ultra eum, quoniam alias à magistratibus municipalibus, de quibus supra non differrent, haud dicendũ ut in simili arguit glo. in. l. nec honore, in uer. confunditur. C. de ep. & cle. & in l. transigere, in uer. non licet. C. de transac. & in. l. iurisgentium, in. §. si paciscar, in uer. non liceat. ff. de pact.

Verum est, quod Cur. & Deci. hic mouent duas difficultates, prima est, ut non intelligatur, similes principi, posse facere legem perpetuam, quæ generalis sit, sed duntaxat in sua prouincia, quoniam etiam legatus sedis apostolicæ id facit, & non aliter. c. fi. de offi. lega. quod Bar. allegat. Secunda, quod intelligi debet quod de cardinalibus dicit, idest de cœtu cardinalium, non de singulis, q̃a hoc facere non possunt præterquam in casu. d. c. fi. et latius ut per eos. Quæ iudicio meo non erant necessariæ, nõ prima quoniam non est uerisimile, Bar. ita supine distinxisse, et nõ intellexisse hãc differentiam, cum de generalitate nihil dixerit, sed eos tantum posse legem perpetuam

petuam condere. Vel dic, quod imò & ipse maxime præfec.prætorio,condit le legem generalem.d.l.formam.Sed quia potest intelligi generalis in prouincia, ad quod postea etiam ipse Cur.aduertit & fuit dictum in .l. imperium supra de iu.om.iudi.latius.Item ut supra dixi aliter quod non de lege loquatur,à prima resolutione non discedo. Non etiam secunda, quia eodem modo defenditur Bart. ex quo loquendo de cardinalibus in plurali numero,non aliter intellexit c.i.de renun. in 6. & uideri potest in.l.ii. in.§.de qua re.ff. de postul. & in.l.infamem.in fi.ff.de pub.iudi.ubi dicit,ad famam solum principem, et collegium Cardinalium,et similes, posse restituere.Et hinc oriri solet difficultas,an uerbum solus,de quo in.d.l.fi.C.de legi.ex cludat cōsilium suorum procerum, sed quia non est præsentis speculationis , non tango, tum et maxime, quia dixi ego in.c.i.latissime,de consti.et in.l.humanum.C. de legi. et sensit glo. magna infra in prin. De Regibus quoq; non est dubitandum, quia præfec.prætorio æquiparantur si maxime aliquem in superiorem non recognoscant,ut idem Bar. declarat in.d.§.de qua re, et tangitur in.l. i.supra de offi.eius.

Tertio, quod si magistratus fuerint minores,eodem modo poterunt facere legem perpetuam, si tamen habuerint etiam iurisdictionem perpetuam, alias non,nisi de consilii & populi consensu quæ conclusio etiam clara est,et probatur in iuribus per eum allega.optime,licet exemplum de Episcopo, ad quod aduertit etiam Cur. male positum uideatur, cum æquiparetur sublimioribus magistratibus,secundum glo. in.d. l.i.in.§.fi.supra de offi.præfec. præto. Quam ob rem etiam uidemus inde,ultra eum,quod causæ graues,vt puta matrimoniales,non solent de iure aliis delegari,quam episcopis,nec subdelegentur quouis modo, ut not.in.c.fi pro debilitate,& in.c.causam matrimonii, de offi.del. Nisi eum saluemus, authoritate Specu.in tit.de iu.o.iudi.in 3.colum. & aliorum,dicentium non esse uerum, cum spectabiles sint, & his æquiparentur,qui sunt in tertio magistratuum gradu. Sed à glo.prædicta non discedo, quæ allegat tex. hoc ad literam dicentē in.l.episcopale.C.de epis.aud. & ultra eam probatur quoq; in.c. fi. de re iudi. in 6.in cæteris non est difficultas. Et sic ex prædictis,contrarium d.l.fi.C. de legi.sublatum est.Cui tamen &adhuc gl. etiam aliter respondet,quod forte text. noster procedit secundum antiqua tempora, antequam ius esset translatum à populo in principem, & male, ac contra tex.in.§.hunc igitur,in simili tamen in prima consti.Cod.item quia dixisset utiq; si ita esset,& facile et quidem fuisset.l.unica.§.sin autem, uer.sin uero.C. de cadu.tol.non dixit ergo. & propterea distinguendo, soluendum est ut supra.Insuper & ultimo loco, dum ipsa gl.dicit,eo casu, quo magistratibus municipalibus conceditur, ut legem condere possint,non mirum esse,quoniam princeps ipse facete uidetur,per text.in l.i.in.§.omnia.C.de uete.iu.enu.sentireq uidetur ipsius Principis confirmationē omnimodo necessariam, & eo tunc à confirmante denominari, & non à confirmato,& male,ac contra tex. in.l.si do natæ,in.§.i.ff.de don.int.ui.& uxo.alias à lege principis non differret, qđ quam absurdum sit,latet neminem, & est arg. in.l.unica.in.§.accedit.C.de rei uxo. ac. de materia tamen,quia Bart.se remittit ad dicta per eum in.l.omnes populi, de iusti.& iu.ego etiam me remitto. Et prædicta, dato quod text. iste intelligatur, quando magistratus statuit ius iniquum,legem condendo,uera sunt.Sed credo alium esse sensum,& quod intelligatur uerbum statuerit,per uiam iurisdicendi,sententiando, uel interlocutorie,uel diffinitiue,neq; illa sit reuocata, uel ab ista appellatum aliter, ut infra in .§.hæc autem uerba,& sensit Deci.seni. hic,& bene & ultra eum,suadetur ratione,quoniam alias finis.l.non correspōderet principio, et è contra, ut arguit etiam glo.in clem.sæpe,in uer.partibus

de

de uerb.si.et dicemus infra.

9 Sed quæritur adhuc, de quibus statutis loquatur, & intelligi possit text. noster Breuiter idem Bar.concludit, quod intelligi potest de statutis habentibus effectum iuris, quia ualēt, tametsi iniqua sint, quod & supra latius probatum est in not.& in hoc non insistam.Item & in inualidis,quæ tamen effectum habuissent de facto, ut in exemplo glo. seq.in prin.& intibus per eum allega. & in .§. fi.infra ea.l.ibi,cum nullum habuerit effectum: ergo si aliquem,edictum non cessabit.Quæ conclusio, satis rationabilis esse uidetur, ut ex multis legi potest ultra ea quæ à Scriben.hic adducuntur per Feli.in.c.ex tenore, in 6.colum.in uer.cæterum extra de rescrip. & si diceretur,iniutiam,quæ est, quod de facto statutum inualidum seruetur, iniutia non esse repellendam,ut dicit Cur.hic, post Feli.tamen,& Abb.ante eum,in.c. dilecti,de excep.& fuit dictum tex.in.l. neganda.C.qui accu.non po. Respondeo,non emendicatis sol.eiusdem Cur. sed aliter,id eē uerum in casu suo,quoniam non relatione criminis, sed innocentia,reus purgari debet, ut ipse met tex.dicit,quæ ratio non est considerabilis in casu nostro,&tanto magis cum iniutia iudicis ab ipso prouenjat, quia de facto seruauit quod seruare non debuit retorquutio autem à lege, ubi alias utrunq; in casu.d.l.neganda à facto iniustantium prouenire.ergo termini non sunt pares,& sic ab isto argu.defendi potest facile.Sed ex alio considera tu posse dici,non esse ueram, quia nō probatur iure,nam tex.in.l.3.infra eo.in prin.in illis uerbis,siue usus est iure aliquo, siue &c.intelligi debet de iure non de facto, & sic in executione impetrati iutis ualidi,non inualidi.l.i.§. qui in perpetuum ff.si ag.uectig. Similiter quod alias melioris conditionis esset ille qui de facto seruare fecit statutum ipsum,quam ille qui fecit seruare de iure.l.seruius.ff. qđ ui aut clam.l.nō solum.ff.de noxa. quæ leges in sui ratione, hoc modo induci debent,nihil facit, quoniam regula illa locum haberet,quando non solum ius sed etiam factum respexisset legislator, ut in simili dixit Bart.in.l. quid ergo,in .§.cum autem.ff.de his qui not.infa.sed hic statutum,prout ualida sunt, & habent iuris effectum,considerauit, ut ex §.fi.colligitur infra ea.l.ergo.Et minime ultimo loco tex.in.d.§.fi.quia intelligitur,de effectu iuris,non facti, & hoc ne resultet absurdum contra.l.determinationem,quo argu.à contrario,solet corruere.l.2.C.de condi.infer. Nec dictio nullum,efficit ut secus dicamus,quanuis sit sui natura uniuersalis negatiua.l. i.§. ad eo.ff. de pac. quia resoluetur eo modo,quo supra & est argum.in.l.inter omnes.ff.qui sat.co.& in.l.omnes.C.sine cen.uel reliq.Cogita tamen,quia durum uidetur à communi recedere, & alias ad exemplum ipsum dicas, Bar.cū misterio dixisse,de facto fuisse obseruatum statutum,quia de iure nō ualebat, nec factum ab habentibus authoritatē, cum id principis proprium sit.l. quotiens.l.uniuersa.C.de præcib.imp.offe. & not.ferè omnes.

10 Verum & ultimo loco quæritur, q.d. si priores huius ciuitatis statuissent ut pœna capitis puniretur,qui offendisset eos,an si ipsi offendissent alios, eadem pœna puniri debeant? Idem Batt.concludit quod sic,inferens amplius,statuta ligarē ipsos statuentes, quod tactum etiam fuit supra nec est repetendum. Quantum tamen ad primum, quia diceretur etiam infra aduertendum est, ut idem quoq; Cur.dicit,& pro nunc,quoniam retorquutio hoc casu locum habere non uideretur, ex quo maior est iniutia, quæ committitur in persona magistratus, quam priuati .l. prætor edixit.§. atrocem .ff. de iniur. quod dictum uerissimum est in se, cum delicta non solum ex causa,ex loco,ex tempore,ex qualitate,quantitate,& euentu uerum etiam,& multo quidem magis, ex persona metiantur.l.aut facta in pri. ff.de pœn.& est arg.in.l.si familia supra de iu.om.iud.& in.l.pe.in.§.i.ff. ne quis eum qui.& in.l.de ætate,in.§.qui tacuit ff.

ff. de int. ac. Sed errat grauiter quia Bar. intellexit, tunc retorquutioni esse locũ cum & ipsi priores, non priuatum, sed alios scilicet priores, & magistratus offendissent, & sic iniuria erat æqualis. Cogita.

Veniamus modo ad glo. magnam, in uer. noui. iuris, quam similiter Barto. hic reassumit, ut per eum, ex cuius dictis collige, si præses seu rector huius ciuitatis fecerit statutum iniquum cum
11 consilio populi, † quod ipse non quilibet de populo, tenebitur. Et non ab re (ut glo. ipsa inquit) quia esto quod populus faciat, non tamen quilibet de populo singulariter facere uidetur, ita ut eodem iure conueniri possit. l. sed si hac. §. qui manumittitur. ff. de in ius uo. l. in tantum. §. uniuersitatis. ff. de re. di. & minime populus ipse (addas tu). c. Romana. §. uniuersitatem, de sen. excom. in 6. & quia actus, & passiones, prout consistunt in facto, sunt singulorum, & non uniuersitatis, secũdum Gemi. in. c. sicut uir, in gl. 3. 7. q. i. quem refert & sequitur Feli. in. c. dilecte, in. i. colu. de excep. uerum populus, non est quid singulare, nisi per repræsentationem, & fictę. l. mortuo. ff. de fideiuss. ergo necessario, & à partibus sufficienter enumeratis. l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui uel ali. iu. ipse Præses, uel Rector, tenebitur. Quam conclusionem tamen idem Bar. declarat, uerã esse quando statutum uoluntarie factum esset, non ex necessitate alterius statuti, quia tunc præses careret dolo, & edictum hoc locum non haberet, ut dixi etiam in not. à quo non dissentio, quoniam necessitas nulli legi subiecta est. l. i. ff. de offi. consu. & facit alias excusabile, quod non esset. l. qui potuerunt. ff. de ma. testa. & est ad idem regula, quod lex magis succurrit facienti actum ex necessitate, quam ex uoluntate. l. si fideiussor. §. qui necessaria. ff. q. sa. cog. Sed considera, quod & uoluntas coacta, atq; necessaria, uoluntas est. l. si mulier. §. si metu. ff. quod met. cau. c. merito 15. q. i. & quod hac ratione excusari non deberet. Verum responde, quod regula hæc procedit quando quis facit nõmine suo, & quando agitur de ꝓprio secus si de alieno negotio, ut hic & in. l. i. in fi. ff. de auth. tu. & in. l. nouissime. ff. quod sal. tu. au. & per Bar. in. l. 2. in. §. sed & si quis, in fi. C. communia de le. ubi tutor, q. authoritatem præstitit, coacte non dicitur præstitisse.

Ex qua conclusione modo inferri põtest, secundum eundem Bart. & primo, quod Præsides, seu Rectores ciuitatum
12 cum consilio † procerum, ipsius ciuitatis, faciunt statuta, & bene, quia probari maxime uidetur in. l. humanum. C. de legi. ut Alex. inquit: Sed tamen considera, tex. illum loqui (vt diximus etiam supra) in Principe condente legem generalem, nisi respondeamus; ex ea argui ad alios, qui sub eadem forma, statuta condere possunt, & est argu. in. l. si duo ff. de admi. tu. & in terminis glo. in. l. sed ex dolo, in. §. i. in uer. facere possunt infra de dolo, & in rub. C. quæ sit lon. con. Quod dictum, & quam illationem tamen, ego limitarem in casu, quando vellet facere statutum pro tempore tantũ. suæ administrationis, ut idem met Bar. sentit supra in uer. si uero non sit de his & in uerbo breuiter si magistratus &c. & probatur in. l. fi. ibidem allega. ff. de pœn. & in. l. i. in. §. fi. ff. de offi. præf. urb. & similibus. Sed aduerte adhuc, quia imò uidetur, quod possint, etiam sine consilio procerum, & indistincte quidẽ facere statuta, ꝑ tex. in. l. i. C. quæ sit lon. consu. ubi præses prouintiæ probatis his quæ in oppido frequenter fiunt in eodem genere controuersiarum, causa cognita statuet, & in. c. ut animatum, in. §. statutum, de consti. in 6. ubi Episcopus statutum facit, & tamen consilium procerum non desideratur, & idem etiam ultimo loco dici uidetur in. c. 2. de maio. & obe. Quibus omnibus facile responderi potest, & primo quod text. in d. l. i. non loquitur in statuto & lege, licet glo. proxima, ad id, & male allegaue rit, sed in sententia, ita ut uerbũ statuet exponatur, idest iudicabit, quemadmodum etiam hic, ut diximus supra & probatur

batur in.§.fi.infra ea.l. & dato quod loqueretur in statuto & lege, dicam uerũ esse, cum consensu tamen suorum procerum, ut in simili, in.l.fi.C.de legi. iun cta.l.humanum eo.ti.

Non ob.secundum, quia (ut etiam diximus supra) loquitur in Episcopo, qui æquiparatur præf.ptæto. Sed nihil est, quoniam posset dici, quod imo est spectabilis, ut ibidem. Ideo dico aliter ex quo tolletur etiam tertium quod & ipse quoq;, ut ibi not. tenebitur consilium capituli requirere, estq; text. in.c. nouit, de his quæ fiunt à præla. fine cõ. cap.ergo non solus, & ita tenetur.

Secundo inferri potest, si hic Patauij staret statutum, quod occidẽs forensem
33 † teneretur pœna trecentarum librarũ, alibiq; Patauinus occideretur, quod nõ propterea occidens petere poterit eadẽ pœna puniri, quia ut dictum est, non debet eodem iure uti quilibet de populo. Sed in primis aduertendum ẽ, quia Bar.præsupponit, statutum hoc ualere imponens pœnam pro homicidio, & male, ac contra text. in.c.erit autem lex 4.dist.ubi inter cæteras legis qualitates, hæc præcipua esse uidetur, ut sit iusta, & æqua, statutum autem hoc, esse t ini quum, quia præberet occasionem delinquendi, & male.l.conuenire.ff. de pact. do.ergo.

Nisi dicamus valere, quia pœna non est parua & contemptibilis, ut etiam cõ cludit Alexan.& est ultra eum tex.in.§. pœna.Insti.de iniur.&in.l.illicitas in.§. ne tenuis.ff.de offi.præsi.licet Alexand. in hoc errasse mihi uideatur, quia esto quod lex debeat esse æqua, non tamen sequitur, si iniqua sit, quod non ualeat, ut probaui supra ulterius considero, q retorquntio non habet locum, nisi in casu iniquitatis, qbus fit, ut credamus de industria, Bar. hoc modo exemplificasse. Et propterea ad ipsam illationem redeuntes, uideretur dicendum ex mente Pau.de Cast. quoniam cæteri omnes magis communiter cum Bar.transeunt quod imò occidens puniri deberet eadem pœna, ne delictum impunitum remaneat.l.ita uulneratus.ff.ad leg.Aqui. c.ut famæ, de sen. excom. & quia alias sententia redderetur elusoria.c. si sentẽtia, in fi.de sen. excom. in 6. & est argu. in.l.si prætor.ff.de iudi.cui argu.respondet Alex.quem aliter non refero, & minus alios.quoniam non uidentur loqui in terminis.q.Bar. ex quo agitur de puniendo eo, qui Patauinum interfecit: quam ob rem, esto quod eadem pœna non puniatur, punietur tamen alia, ut de se notum est, & patet, non de puniẽdo Patauino, qui sit de populo statuente, quo casu intelligi posse uidentur verba Pau.& Docto.an scilicet quilibet de populo puniri possit, cum uniuersitas ipsa, & populus non puniatur. Habe tamen, & nunc referte eos licebit, in terminis in quibus loquuntur, quod delictum non remanebit impunitum, secũdum Alex.ex quo consiliarii eodem iure utentur, qui interfuerunt editioni ipsius. Quæ responsio, ultra responsiones Decii hic, mihi non placet, quoniam hoc modo delicta non tenerent suos authores, & de eo punirentur ipsi de quo nõ sunt culpabiles, quod quam absurdum sit, neminem latet, & probatur in.l.sancimus.C. de pœn.& in.c.sicut dignum de homi. Vnde dicerem ego sustinendo Bar.quod toleratur potius quod delictum impunitum remaneat, quam quod quis indebite puniatur.l.fi.§.in cõputatione, cum his quæ not.ibidem.C.de iu.del.uerum indebite hic puniretur.d.l. sed si hac.d.§. qui manumittitur:ergo. Ex quo tollitur etiam secundum, sed idem Alex.respõdet aliter, quod rex. in.d.c. si sententia, loquitur in sententia excommunicationis, in qua cum medicinalis sit.c.i. eod. tit.& lib. agitur de leui præiudicio, & male, ac contra text.in.l.hi qui sanctam fidem.C.de aposta.& in.c. corripiantur 24.q.3.ubi maior pœna est, quam alia quæ sit in ecclesia Dei, Deci.etiam dicit aliter, quod text.ille, ponderandus est in sui ratione, quæ generalis est. Sed ad istud posset replicari, quod esto quod ratio generalis sit, restringi tamen debet

ad

ad terminos legis in qua esse reperitur, & est argu.in.l.quanuis.ff. de in ius no. & in.l.i.C.de lib.præte. Tũ & maxime & hoc est de mente text. & idem Alex. aduertit,& in hoc bene, quia uerba sententiæ interdicentis populum, accipiũtur impropriè,cum singulares personæ interdictæ esse noscantur,qđ non est in q.nostra considerabile.Rursus & adhuc dicendum uidetur, prædicta dubitationem non habere,cum delinquens in aliquo loco,ibidem pro delicto conueniatur,& puniatur secundum statuta illius loci,ut not.Cano.in.c.fi. de fo. compe. Tu uero salua, ex his, quæ habentur in l.i.C.ubi de cri. agi opor. & in.§.si uero quis comprehensorum, In authen. ut nulli iudi.& plene not.Ange. in tracta. malefi. in uer. existens Florentiæ in .i. colum.

14 Tertio inferri potest,quod esto quod quilibet † de populo non debeat uti eodem iure,uti tamen compelletur quilibet de consiliariis & proceribus,si interfuerint,& consenserint.l.i.ff. de magist. cõue.& non ab re, q̃a dolus requiritur ut diximus etiam supra uerum qui nõ consentit,non est in dolo,ergo.Et propterea cautela est, ut alias docebat D. meus,quod ipsi protestentur,non consentire tali iuri iniquo, qua etiam minime tenebuntur,nec eo iure uti compellentur,ex quo iura protestantis conseruat.l.non solum.§. morte.ff. de no. op. nun.c.cum M.Ferrarien.extra de const. l.si debitor.§.fi.ff.quib. mo. pi. uel hyp. sol. Est uerum,quod obstare uidetur unum,quomodo compelli possint, si ipsi ut uniuersi consentiunt, non ut singuli, quemadmodum in populo diximus proxime, quod non est in.d.l.i.

Nisi replicetur, quod imò ut singuli consentiunt, licet populum representent,& ea ratione compellentur,& hoc est quod uoluit dicere Bar.ita ut par,eademq; ratio esse non uideatur populi, & procerum. Attamen non satis tutum uidetur, ideo cogita,& quo ad.d.l. primam, considera id fauore pupilli forte introductum fuisse,cuius gratia exorbitant regulæ,& dispositiones iuris communis.l.ex pluribus,in fi.ff.de admi.tu. l.cum ostendimus.§.fi.ff. de fideiu. tut. cum similibus. In cæteris,an represaliis concessis iniuste contra aliam ciuitatẽ, quilibet de populo concedentis capi possit, & an quilibet de populo ex delicto uniuersitatis teneatur,quia Bart. se remittit ad tractatum suum represaliarum,& ad not.per eum in.l.aut facta,in .§.fi.ff.de pœn. ego quoq; me remitto, & unum in materia addo,si uni de uniuersitate seu de collegio iniuria fiat,qđ uniuersitas seu collegium agere poterit quia qui tangit membrum totum corpus tangit.l. uulgaris.ff. de fur.est uerũ quod dubium faciebant iura supra allega.in.l.in tantum in .§. uniuersitatis.ff. de re.di.& in.l.sed si hac in.§.qui manumittitur.ff.de in ius uo.quodq; nec mater agit pro iniuria filii.&quod sunt certe personæ quæ hoc casu admittuntur. l.i.ff.de iniur.inter quas non est enumerata uniuersitas,sed omnia sublata sunt eo solo argumento,qđ non repetimus, &cum habeatur loco domini,potest petere quod fiat emenda subdito suo.l.de iure.ff.ad municipa.l.generali.C.de decu.c.si iudex de sen.exco.in 6.Old.cõsi. 66.ad fi.& obiter dictum sit, quia de retorquutione erat disputatio.

In ea, igitur ibi,quid ergo, opponit, & soluit,ut per eum,ex cuius dictis habes† quod tex. noster potest intelligi in
15 interlocutoria iniusta, à qua non appellatur.Addas tu(ut etiam diximus in casus figuratione)dũ modo reuocata non sit,quia quod iussit,uetuit ue prætor cõtrario imperio tollere & remittere potest.l.quod iussit.ff.de re iudi. & dicas, uerum esse regulariter,quoniam aliqui sunt casus,in quibus appellatur .l.2. ff. de ap.l.ante sententiæ tempus .C. quo. ap.non re.authen.habita, & ubiq; not. C.ne fil.pro pa.alias non differret à sententia interlocutoria de iure canonico, a qua semper appellatur,etiam si grauamen sit minimum.c. super eo. secundo de ap. Quamobrem esto quod dici soleat,appellationẽ, in dubio eẽ admittẽ

dam, ut not. glo. & Ange. in .l. qui resti-
tuere. ff. de rei uen. cum nihil aliud sit,
quam quærela iniquitatis sententiæ .l.
i. ff. de ap. l. præfecti etiam prætorio. ff.
de mino. non admitteretur tamen eo ca-
su, quo est prohibita, ut puta ante sen-
tentiam ab interlocutoria (ut dixi) isto
iure, & est argumen. in .l. si stipulatus .ff.
de usu. & in .l. si legati serui. ff. de lega. i.
& in .l. si uno. ff. loca. cum similibus, &
non habet dubium.

Secundo habes ex eo, quod potest
16 intelligi etiam in diffinitiua † non ex-
presso errore, & quando pars non appel-
lauit, puta propter paupertatem, quem
declara, quoniam si error expressus fuis-
set, sententia tunc non ualuisset. l. si ex-
pressim. ff. de ap. & adde, quod cum ma-
ximo misterio dixit, non expresso erro-
re iuris non autem, expresso errore, sim-
pliciter, quoniam expresso etiam erro-
re facti, conditionaliter, nulla fuisset. l.
qui testamento, & in specie ibidem
hoc not. Bal. ff. de excu. tu. & si ad pro-
positum redeundo, non appellauit pro-
pter paupertatem, transiuit in rem iudi-
catam consensu condemnati, authen.
hodie. C. de ap. c. quod ad consultatio-
nem de re iudi. ergo retorquutio locum
habebit, quia eo tunc uim habet legis.
Imò plus dici potest, idem esse si appel-
lasset, & appellationem ea ratione, in-
fra tempus præfixum à lege, de quo in
l. 2. ff. de re iud. & in. c. cum sit Romana
de ap. prosequutus non fuisset, quoniã
tunc deserta diceretur, & perinde ac si
non appellasset. d. c. quod ad consulta-
tionem, quod tamen non firmo, quia
contrarium tenuisse uidetur glo. in .l.
eos, in. §. super his, in uer. inopia. C. de
ap. & in .l. minoribus i fi. C. de his quib.
ut indi. & Bal. in terminis in .l. acceptam
in pe. colum. C. de usu. & in .l. 2. in .§. si
quis in iudicio, in fi. ff. si quis cau. ubi
refert etiam Guliel. de cunio, quen-
dam pauperem euasisse à suspendio, &
à furcis, quia cum appellasset, appel-
lationem propter paupertatem non e-
rat prosequutus, & ad idem uidetur ca-
sus, in .l. si procuratorem, in .§. si igno-
rantes, allega. hic, in glo. in seq. parte.
ff. man. Nisi culpa sua in paupertatem
incidisset, ex quo de tertii agitur præ-
iudicio, quoniam tunc eidem non sub-
ueniretur, argumen. in .l. si pignora, in
.§. i. ff. de fur. & in. c. deniq; 14. q. 5. & dixi
ego alias late, in. c. ex ratione, de ap. Co-
gitabitis.
17 Tertio habes, & erit limitatio † præ-
cedentis conclusionis, ex eo, quod po-
test etiam intelligi in sententia diffiniti-
ua, errore expresso, quæ tamen habuis-
set effectum de facto, prout etiam dixi-
mus supra in statuto, & non ab re, de
statuto ad sententiam arguit Bart. quia
utrunq; est stricti iuris .l. constitutioni-
bus. ff. ad muni. l. i. C. si plu. una sen. ue-
rum quia satis est dictum ibi, non insi-
stam hic aliter.

In ea glo. ibi, quasi sit ei imputan-
dum, habes ut etiam idem Bart. dicit,
quod non est imputandum ei qui non
18 appellauit † quasi dicat, quia si impu-
taretur, non haberet locum retorquu-
tio, & huius legis decisio, & est uerum
ex duobus, primo quia causa subesse
potuit, ut in. d. §. si ignorantes, & in .l.
uendicantem, cum .l. seq. ff. de euic. quæ
etiam in dubio præsumitur, ut arbitror
ego, & per regulam quidem .l. cum de
indebito. ff. de proba. & .c. super hoc de
renun. Secundo quia iudex est in dolo,
& deliquit faciendo, pars autem in cul-
pa, & omittendo, dolus autem præ-
ponderat, quia maius est delictum .l.
si mora. ff. solu. mat. l. item si obstetrix
.§. fi. ff. ad leg. aquil. ergo. Et in simili
etiam utroq; modo arguit Ias. in .l. i. in
fi. prin. ff. de no. op. nun. & in .l. errore,
in. i. colum. C. de testa. & Bald. in .l. i. in
2. C. de ædil. ac. & non habet dubium.
Sed quid si tempore syndicatus, egerit
non appellans, contra iudicem, an de-
beat audiri? Alex. hic concludit, quòd
sic, esto quod non appellans præsuma-
tur consentire .l. hi qui. C. de ap. l. 2. &
ibi per Barto. ff. de iure iu. bo. text. in .l.
2. C. de decu. lib. x. & est argumen. in re-
gula qui tacet, de regu. iu. in 6. & in .l.
2. in .§. uoluntatem autem. ff. solu. mat.

Quia

Quia Deci. respondet, quod non est proptie consensus, sed fictus, ut per eum latius, & male, quandoquidem non secus operari posse uideatur, quam expressus .l. cum quid .ff. si cert. peta. l. quæritur. §. si uenditor .ff. de ædil. edic. c. i. §. præterea, & ibi Bald. in prin. quib. mod. feu. ami. in usib. Ideo dicas tu aliter, id uerum esse quo ad retractandam sententiam, ne amplius litigetur, non quo ad aliud, & quo ad hoc, ut non teneatur in sindicatu, tanquam iudex iniustus, & qui dolose sententiam tulit contra eum qui conqueritur, & maxime, cum sciret ius eo casu sibi perdurare, ut in ratione sui dicit alibi, & in simili, text. in .l. sicut, in. §. non uidetur .ff. quib. mo. pi. vel hypo. sol. & in .l. uendicantem, iuncta .l. seq. ff. de euic. Cogita, & quo ad illam q. an qui fecit decapitari unum pro homicidio, cum tamen esset pœna librarum trecentarum, possit petere, ut sibi imponatur pro simili delicto pœna pecuniaria dictarum librarum trecentarum, & non capitis, haud esset insistendum, quia id fieri deberet, vt Alexand. hic dicit, quando etiam non haberemus materiam retorquutionis, text. est singularis in .l. lex iulia de repe tundis, in fi. ff. ad leg. iul. rep. quem exclamat Bald. in .l. i. in 5. colum. C. ex delic. defunc. & hic, & ultra meminit idem, in .l. obseruare, in .§. proficisci similiter in 5. ff. de offi. procon.

Sed aduertendum est, quia in deportatione ultimo loco, se firmare uidetur. Melius est igitur ut dicamus, uirtute retorquutionis, fieri debere, ut idem Bald. dicit in rub. C. de pœ. iud. qui male iudi. in 2. colum. & est argum. in .§. pœna insti. de iniur.

Verum adhuc aduertendum ē, quia imo uideretur, secundum Deci. dici posse, quod nec retorquutio hoc casu locum haberet, ex quo magistratus uerisimiliter potuit cogitare, tale statutum non ualere, ex his quæ diximus supra ut scilicet pro homicidio imponeretur pœna pecuniaria, pro quo facit regula .l. hactenus. §. gaia de ei ictio. & .c. in præsentia, de ren un. Sed respon de, falsum esse, & confundi per tex. in c. in istis 4. dist.

In ea. glo. in fi. collige, quod iudex non tenebitur hoc edicto, si aliquid fecerit contra legem, quia ita esset consue

19 tudo† ex quo cessat dolus, cum habeamus, legem uinci à consuetudine, & sic nouum dicetur solum, quod non est de iure scriptum, neq; consuetudine roboratum .l. de quibus. ff. de legi. Et hinc sumpta occasione, satis extra propositum, Deci. multa congerit, ad ostendendum quid nouum, & quid uetus dicatur, & idem etiam remissiue tamen Alex. Igitur tu aduerte, quod cū exponatur nouum, id est iniquum, inuestigatio alia nō erit necessaria, & hoc passim admittunt omnes. Item quod uerum est, legem à consuetudine uinci. l. 3. §. di uus. ff. de sep. uio. & sensit Alex. consil. 132. in 3. colum. in. i. uolum. Sed dubito ex alio, quia præsupponitur consuetudinem hoc casu ualere, cum tamen nō sit rationabilis, & inter cætera requisita id maxime expeti soleat. c. i. de cōsue. in 6. Nisi respondeatur, valere etiam quod rationabilis non sit, quoniam rationabilitas solum consideratur in ea inducē da, sed postquam inducta est, secundū illam iudicari debebit. l. prospexit, licet aliter dixerim supra .ff. qui & à quib. &c. in istis 4. dist. & est argu. in. l. patre su rioso. ff. de his qui sunt sui uel ali. iu. Vel dic quoniam tex. aliqualiter prædictis uidetur repugnare .c. fi. de consue. quod potest esse, nec uideo quod repugnet, quod sit contra legem, & etiam rationabilis, & propterea glo. & Bar. non meruerunt reprehendi. Et dum conclu dit tandem, ius nouum esse, quod scriptum non reperitur, uel consuetudine roboratum, adde ius optimum alias ad huius differentiam appellari. §. i. insti. de codicil. l. si mulier. ff. de mino. siue in ueteratum, ut declarat L uc. de pœna in l. pe. in prin. C. de excu. mu. lib. x.

Sequitur glo. in uer. si quis, aliis consulto prætermissis, quia nihil habent

& quia etiam de materia incipientis ad uersario, quam Barto. legit infra in uer. si quis se remittit ad dicendum in. l. 3. in fra eo. & breuiter ac ad propositum, dum dicit tex. nostrum in hoc secundo
20 capite † habere locum in eo, qui ius iniquum constitui fecerit, siue assessor, siue litigator fuerit, addit idem Barto. nec secus esse si fuerit tutor, uel procurator, adhibita tamen distinctione, de qua infra in .d. l. 3. in .§. si procurator; quæ est, quod aut eidem specialiter est demandatum, uel ratum habuit dominus, aut nõ, quoniam primo casu tenebitur ipse dominus. Secundo autem, ꝓcurator, & de procuratore dixi, quia in tutore, & curatore distinctio ibidem non adhibetur, & non immerito, quoniam eo tunc in procuratore forte poterit uerificari regula, quod qui per aliũ facit, per se ipsum facere uidetur. c. qui per alium de regu. iu. in 6. l. ita autem. §. gessisse. ff. de admi. tu. l. i. §. oĩa. C. de uete. iu. enu. ubi alias tutor, & curator, qua si domini reputantur. l. qui fundum. §. si tutor. ff. pro emp. Sed quæro quid in ad uocato, Bar. putat idem dicendũ, quod in procuratore, post Guliel. tamen de cu. hic, cuius opi. etiam amplexus est Alex. in. d. §. si procurator, motus, quia appellatione ꝓcuratoris, largo sumpto uocabulo, uenit etiam aduocatus. c. infamis, cum glo. 3. q. 7. uerum de stricta si gnificatione ad latam, extensio fieri solet, etiam in pœnalibus, ut not. in. l. si uero, in. §. de uiro. ff. sol. ma. & latius, ut per eum, ergo. Adde tu, quod imo extensio fieri debet, quia edictum est hoc, summam habens æquitatem, ut supra ita ut licet in pœnalibus simus, & pœnæ ut plurimum sint odiosæ sui natura ac restringendæ. c. in pœnis. c. odia, de re gu. iu. in 6. nihilominus ea ratiõe fauor præponderare uidebitur. l. si quis id quod supra de iur. om. iudi. ubi masculinum concipit fœmininum. l. si quis in graui. §. utrum. ff. ad sylla. & per Bart. in l. quemadmodum, circa medium. C. de agri. & cen. lib. xi. aduocatus igitur tenebitur ut procurator, non habens speciale mandatum, & ita transeundum esset quanuis Alberi. hic secus teneat, & quædam læuia adducat, quæ non refero. Sed tamen cogita si eius opi. ex alio posfit sustineri, quoniam considero, quod cum clientulus præsumatur semper uelle negare. l. solemus infra de iudi. perinde est, ac si speciale mandatum haberet quo casu, ut in procuratore dicimus, non habet locum retorquutio. d. §. si ꝓcurator, & maxime quia nec specialiter nec generaliter, eidem quid mandari consueuit, quoniam tunc procurator, & non aduocatus diceretur, ex quibus argu. Alex. & quod ego quoq; dicebam supra tollentur facile, quoniam uerum est appellatione procuratoris, aduocatum quoq; uenire, non ut sicuti retorquutio locum habet in personam illius mandatum speciale non habentis, ita in istius locum habeat, sed è contra. Cogitabis tamen, & ab opi. Guli. & Barto. non recedes.

In ea glo. ibi, sed nunquid in impetrante, Barto. cum ea transit, ut dolus in impetrante non requiratur, sicut in con
21 stituente † & hoc primo quia ad impetrantẽ aliquid peruenit semper impetratum scilicet ad iudicem non, & propterea non mirum si indistincte habet locum retorquutio in eo, in iudice autem distinctione adhibita, & est argu. in. l. eũ qui. ff. de iureiu. Quam rationem impugnat uterq; Deci. hic maxime per text. in. l. 3. in. §. i. infra eo. ubi ad impetrantẽ nihil peruenit, & tamen retorquutio locum habet. Sed quãtum ad hoc, potest responderi, perinde esse, ac si peruenisset, quoniam uti potuit, ut ibi, & bene dicit gl. & noluit. Verum dico aliter, ꝙ non dubitatur nunc, an retorquutio locum habeat, quando ad impetrantẽ, vel iudicem, aliquid peruenit, nec ne, habens pro absoluto retorquutionem locum habere & in iudice constituente, & in parte impetrante, & est euangelium. Sed quare est, quod in iudice dolus requiratur, in parte autem non, & ideo cogita.

Secundo, alia ratione, id uerum esse

dicit

dicit,quia text. utitur uerbo credidisse, quod arguit ut etiam si sine dolo impetrauerit, teneatur.Quam similiter idem Deci.improbat,quoniam solum diuersificat casum inter magistratum constituentem, & partem impetrantem, & non assignat rationem diuersitatis, & male.l.si libertus minorem.ff.de iu.pat. Sed & hæc quoq; sustineri potest iudicio meo,quoniam imò & ratio diuersitatis assignari uidetur ex uerbo prædicto,quod nō repeto, ex quo id æquum in personam sui ipsius putare debet impetrans, quod in personam alterius credidit,ubi alias in magistratu simpliciter dicitur, ipsum eodem iure uti debere, quod in alterum statuerit, ita ut quādo etiam aliud non esset satis sit,authoritatem legis,loco rationis adduxisse.Non prætermitto tamen,quod aliam, & tertiam adduxit ipse Deci.ut dicamus, iccirco in parte impetrante locum habere sine distinctione, quia uoluntarie impetrat,quod non est in constituente, q ex necessitate iudicat.l.munerum.§.iudicandi necessitas.ff. de mu. & ho. l. de qua re.ff.de iudi. & est argu. in.l.si fideiussor,in.§.necessaria.ff. qui satis. co. Quæ mihi non placet, quia confundi uidetur ex not.in.c.ut debitus, de ap.& simi.l.non quicquid.ff.de iudi.& ideo dic ut supra.Vel & ultra alios, tu quarto lo co, quod hoc ideo est, ut iudex constituens, quoquomodo à priuato impetrante distingueretur, quæ ratio in simili probatur per tex.in.l.nec honore,iuncta glo.in uer. confunditur .C. de epis. & cle.& in.l.unica,in.§.accedit.C.de rei uxo.ac.

Aliud etiam not.Alexand. ex ista gl. quod id quod subauditur in uno capite,non intelligitur repetitum in sequenti,ut dolus hic,dic,ut per eum,& adde, quod est not.limitatio ad regulam.l. cū quid.ff.si cer.peta. quoniam secus esset, si fuisset expressum.§.item lapilli, & ibi not.inst.de re.di. Sed aduerte,ut etiam inquit Deci.quia si eadē esset ratio sub. audiretur,& sic tacitum ab expresso nō differret,& bene.l.à titio.ff.de uerb.ob. non

In cæteris Bar.optime loquitur, & dictum fuit supra, & similiter quod in gl. seq.continetur, potissimum quoad cōtrarium.l. quod fauore .C. de legi. ideo eas aliter non legam,si quid tamen notari potest ex his, quæ adhuc idem Bar. dicit in hoc secundo membro,uel impetretur sententia , uel rescriptum, seu priuilegium,uel lex: id solum erit, qd. in materia retorquurionis (quemadmodum etiam diximus in discursu) argu. de sententia ad statutum ualet,& è contra,& de statuto ad rescriptum, seu priuilegium, & sic de singulis, quoniam semper eadem ratio esse uidetur, ita ut si quo casu uerificari potest regula text. d.l.a titio cum similibus, uerificari uideatur isto.

Capio igitur glo. in uer. putamus , quæ quidem colligit regulam ex text. nostro,& postea pluribus modis opponit,& soluit,ut in ea, ex qua habes, & primo, ut etiam dixi supra quod Cona
22 tus† nisi effectus sequatur,non nocet. Sed tamen nunc addatis uelim , optime et probari,& primo in.c.fi.de spon. ubi cum adolescens,quandam desponsatam per uerba de futuro, nixus esset, & sæpe quidem, carnaliter cognoscere, neq; potuisset,cum alia per uerba de pn̄senti contraxit,dubitatumq; fuit,an ad primam redire teneretur,nec ne,& deciditur breuiter, q non , quia nec uerum fuit cum ea matrimonium ex forma cōtractus,nec præsumptū cum conatus esfectū non habuisset.Secundo,in.l.sicut in.§.si uoluntate.ff.quib.mo.pi.uel hypo.sol.ubi si uolūtate creditoris pignus alienatum sit,inuerecunde,desiderat ipsum sibi applicari,si tamen effectus uenditionis secutus sit,dicit text. quoniam alias non est satis, quod uendi uoluerit, ut repellatur.

Tertio & ultimo in .l. si constiterit , iuncta tamen glo. C. fi. regun. ubi qui mouit .q. de finibus, si rem alienam, antequam sententia determinaretur, usurpasset tantundem amittit , non si usurpare tentauerit,&non habet dubium , & inde est , licet alias dici soleat

soleat per unicum actum priuilegio cō trarium, id ipsum perdi. c. cum accessissent, de consti. quod debet intelligi uerum, dummodo ille actus habuerit finalem effectum, & hac ratione non tollitur, in. c. pastoralis, & ibi But. in 6. colum. in uer. sed est dubium, de cau. po. & pro. Similiter si post sententiam latā à iudice, partes uolunt se compromittere, non possunt, nisi cum clausula nō obstante prima sententia, quæ habet uim renuntiationis in casu subsequuti laudi: alias nihil operaretur, quia non est satis uelle quod arbitretur, nisi ex inde etiam effectualiter arbitrium secutū sit. Ita Bald. in. l. si diuersa, in prima colum. in fi. & prin. seq. C. de transac. & ideo si actus inualidus non nocet agenti, ut in. c. ex tenore, de rescrip. & de materia in. l. 4. in. §. condemnatum. ff. de re iud. hic allegata, multominus nocebit conatus ad actum, ut Feli. inquit ibidem, & in tracta. quando conatus puniatur in 3. colum. & alii, quos non refero, & ista erunt satis.

Secundo habes ex glo. solu. ad contrarium. l. ratas. C. de rescin. uen. quæ multum urget, quoniam ut ipsa met dicit, eam inducendo, rescriptum non ualebat, ex quo absordebat † ius alterius
23 in totum. l. quotiens. C. de preci. imp. offe. & tamen retorquutio locum habet eo casu, & sic conatus officit, cuius contrarium directo hic continetur, ut ibi illud ideo sit, quia si concederetur, absurdum esset, & absurdius sequeretur quia haberet locum retorquutio, non quod ualuisset, quia non fuerat concessum, & est argum. in. l. nam & si sub conditione, in prin. ff. de inius. resta. & ad hoc etiam solet allegari lex illa, & propterea ad propositum non multiplicari, sed minui debent. l. i. C. de do. pro. l. si quando. C. de inoffi. testa. & multa congerit Bald. in. l. quod uero contra, in prin. ff. de legi. Ex qua solu. infero, non attendi in materia ista priuilegium personarum, quia in casu. d. l. ratas, erant milites rescriptum prædictum impetrantes, multum à lege priuilegiati, & nihilominus in eis etiam uult imperator, retorquutionem considerari in illis uerbis, à fisco nostro, uel à priuato &c. quamobrem, quod etiam supra ponderauimus, licet alio modo, dictum est, hoc edictum summam habere æquitatem, quod nota.

Sed iudicio meo falsa est, quia hoc nihil aliud est dicere, nisi retorquutioni esse locum, casu quo etiam non sequatur effectus, & quando rescriptum concederetur. Et ideo glo. aliter dicebat, hic esse speciale, ex quo ius inter non subditos, dictum fuerat, ergo uult inferre, in aliis contrarium esse uerius, & ex iuris communis dispositione. l. ius singulare. l. quod uero contra ff. de legi. l. i. ff. ad muni. cum similibus, & male, quoniam non uidetur posse assignari bona specialitatis ratio. l. filium, quem habentem. C. famil. hær. & ea ratione glo. in. c. i. de præben. in 6. inuehitur contra aduocatos, semper ita respondentes ad leges insortiati. Item quia in dubio lex præsumitur fundata in regula iuris communis, ut not. in. l. i. ff. de regu. iu. qua ratione lex generaliter loquens, includit etiam casus priuilegiatos. l. in fraudem. §. fi. & ibi Bald. ff. de mil. testa. & maxime ac ultimo loco, quia id quod dictum est hic, gratia exempli dictum uidetur, sed exempla non restringunt regulam. l. damni. ff. de dam. infec. §. hactenus insti. de gradi. ergo, & propterea dicerem ego ultra alios, & est uerissima solu. quod ibidem considerauit imperator rescriptum, si non de iure saltem de facto potuisse ualere, & exequutioni demandari, quo casu locum semper habet retorquutio, quia (ut diximus) paria sunt quod ualeat, uel non ualeat, & seruetur de facto. l. nam & seruius. ff. de nego. gest. l. qui habebat. §. fi. & utrobiq; not. ff. de ma. testa. & dictum fuit supra post Barto. in 2. colu. in prin. & hoc modo non obstabit, quia conatus solus non erit in cō sideratione. Vel dic, q̄ imò & de iure ualuisset, quia cum oblatum esset preciū, non

non uidebatur abſorberi ius alterius in
totum d.l. quotiens .C. de preci. impe.
offe.ergo de conatu nihil ad propoſitũ,
prima tamen melior eſt,& ſecurior,Co
gitabitis.

Tertio habes ad aliud contrarium ,
aliam ſol.uidelicet ad tex. in.l.1.ff.de ex
traordi.cri.& in.l.i.C. ſi quacunq; præ-
di.po.in prin. ut illud ideo ſit in illis iu
24 ribus† propter criminis enormitatem,
quomodo etiam intelliguntur.l.ſi quis
non dicam rapere.C.de epiſ.& cle.& .l.
quiſquis.C.ad leg.iul.ma.& .l.præſenti
C.de his qui ad ec.con.& ſimiles,& di-
ximus quoq; ſupra ſed tamen aduerten
dum eſt,quia confundi uidetur per tex.
in.l.qui falſam.ff.ad leg. cor. de fal. ubi
qui falſam monetam percuſſerit , &
non perfecerit, non punitur , & tamen
ibidem ſumus in criminali enormi, qa
maieſtas principis læditur, & eſt argu-
mentum in.l.i.C.de fal. mo.

Niſi reſpondeamus , & eſt ſol.ipſius
met tex.illud ideo eſſe, quia cudentem
pœnituerat , quo caſu ſuffragio iuſtæ
pœnitentiæ abſoluendus eſt.c.quanto.
in fi.2.q.5.l.quanuis.ff.de in ius uo.&in
materia, in.l.is qui cum telo .C. ad leg.
Cor.de ſica , ut declarat Feli. in.d.c.i.in
i.colum.de præſump.quod non eſſet,ſi
pœniteret poſt actum conſumatum .l.
2.C.de iu.& fac.igno.ibi, ſera prece tibi
ſubuenire deſideras.l.ciuitas.C. de offi.
quæſt.l.ſi vxor.§.fi.ff.ad leg.iul.de adul.
& dum notulæ mentionem facit, ſcias,
antiquos glo.notulas appellaſſe,glo.eſt
in.c.i.in uer.innocentes de excep. & in
c.fi.de preſcrip. & in.c. edoceri.in fi.de
reſcrip.ut alibi rub.regulas , ut per glo.
in.c.cognoſcentes de conſti. & diffini-
tiones tractatus ut in .§. tertij in prohe.
ffſorum.

Quarto habes aliam ſolu. ad aliud
contrarium,uidelicet ad.l. ſi quis ſeruo.
C.de fur. illud eſſe ſimiliter quia deli-
ctum facile in exemplum potuiſſet trã
25 ſire,& pberi† occaſio delinquendi,quæ
poteſt etiam comprobari per tex.in.l.ſi
quis aliquid , in .§. qui abortionis .ff.
de pœn. & in.l. conuenire, (redendo
ſingula ſingulis).ff. de pac. dot. & in
clem. i. de teſta. & eſt ad propoſitum
argumentum optimum in.l.i.in.§. per-
ſuadere.ff. de ſer. cor. per quem text. e-
tiam in.d.l.ſi quis ſeruo,dicit Bald.alibi
perinde eſſe , ac ſi delictum fuiſſet con-
ſumatum,ex ſola perſuaſione,in.l.ſi qs
id quod,in 2.lectu.in.§.fi.ſupra de iu.o.
iud.Imò quod eſt delictum per ſe,ita ve
non obſtet,dicit idemmet alibi,in.l.ſed
eximendi,in.§.prætor ad medium.ff.ne
quis eum qui.

Quinto & ulti.aliam ad contrarium
26 f.l.& generaliter .§.i. ff. de cal. ut non
obſtet, quia ibi ad eum , qui calumniæ
cauſa negocium facere debebat, uel nõ
debebat.l.i.eo.ti.aliquid pueneṙat , hic
autem non. Sed poſſet replicari,quod
ad eum peruenit,ut faceret, uel non fa-
ceret:ergo ſi non fecit quod facere debe
bat; uel fecit quod non debebat facere,
non debet etiam agi poſſe .l. ſi quis ſub
conditione dandorum x. ff.ſi quis omi.
ca.teſ.& ideo,ut ibidem dicunt Docto.
& bene, & præcipue Bar.melius eſt , ſi
reſpondeamus, illud ideo eſſe ibi , quia
ſolum affectum ; non etiam effectum,
conſiderat : qua de re non mirum eſt e-
tiam,ſi pœna illius edicti locum habet,
ubi alias in caſu noſtro non ſolum affe-
ctus,uerum etiam effectus conſiderabi-
lis eſt,& ſic,utraq; in caſu ſuo procedet
ut etiam diximus ſupra quandoqui-
dem diſponendo ita proceſſerit,ut in ſi
mili declarat,& reſpondet Barto.quem
his diebus quoq; uobis adducebam,in
l.titia,in.§.imperator , in fi.ff.de lega.2.
Et ex his ſumus de glo. iſta , & conſe-
quenter de tota lege expediti, cu-
ius materiã latius uidebitis
per ſcriben.in locis ſu-
perius & hinc in-
de alleg.die
28. Mar
tij.
M D XXXVI.

Laus Deo Optimo Maximo.

SVMMARIVM.

L.i.ff.quod quisq; iu.

1 *casus legis.*
2 *Cum mysterio dicit text. iusta non quod esset necesse.*
3 *Qui ius iniquum statuit debet eodem iure uti.*
4 *Statutum ligat statuentem.*
5 *Magistratus legem facere potest pro tempore sui officij.*
6 *An si uelit facere legem perpetuam possit.*
7 *Quid si sit de minoribus, perpetuam tamen habens iurisd.*
8 *Quid si statutum & lex inualida sit.*
9 *Princeps facit, quod facit magistratus propter confirmationem.*
10 *Si priores ciuitatis faciãt statutum, eos offendẽtes puniri ad mortem, an ipsi eadem pœna puniantur si alios offendant.*
11 *Si Rector ciuitatis cum consilio populi legem iniquam faciat an quilibet de populo teneatur.*
12 *Retorquutio fit contra facientem statutum iniquum, quid si ex necessitate alterius statuti fiat.*
13 *An cum mysterio dictum sit quemlibet de populo à retorquutione esse liberum.*
14 *Quod Rectores faciunt statutum cum consilio procerum.*
15 *An text. intelligi possit in interlocutoria iniusta à qua non appellatur.*
16 *Quid in diffinitiua non expresso iuris errore, & quando pars non appellasset propter paupertatem.*

Lectu. II.

L. HOC EDICTVM. Summa & diuide, ut per
Docto.usq; ad.§.hæc autem uerba quòd I. Cõ.
primo commendet edi-
ctum. Secundo, quod ponat primum
caput ipsius, contra statuentem ius ini-
quum. Tertio quod ponat secundum
contra impetrantem. Secunda ibi, qui
magistratum. Tertia ibi, si quis. ca-
1 sum breuiter sic figura † cum esset alias
dubitatum apud Vlpianum I. Con.
præstantissimum .l. nostræ authorem,
quoniam supra de iurisdictione dictum
est, eueniteq; interdum magistratum no-
uum & iniquum ius statuere exemplifi-
cando ut in glo. & declarando nouum
ac iniquum ius dici, si non sit in corpo-
re iuris clausum, uel consuetudine ap-
probatum, uel per aliam legem, aut
simile, seu æquitate determinatum.l. ꝓ-
spexit.ff.qui & à quib.l.de quibus.ff. de
legi.l.non possunt.ff.eo.l.placuit.C. de
iudi.aliquid Bar.in.l.fi.in prin. ff. de iu-
sti.& iu.cum similibus an ipsi eodem iu-
re tenerentur & uti deberent, Breuiter
uidebatur dicendum quod non, ratio-
nemq; dubitandi fortassis faciebat &in
primis à partibus sufficienter enumera-
tis, iuxta uulga.l.patre furioso.ff. de his
qui sunt sui uel alie. iu. quia aut nouũ
&iniquum ius statuunt, legem conden-
do, quod utiq; facere possunt, ut infra,
& in.l.i.C.de eman.lib.aut sententian-
do, si primo casu legem condendo, cer-
tum est, quod sibi legem non imponũt
l.pe.ff.de arbit.c.fi. de pœn. & re, & per
locum à speciali confirmari potest in
uniuersitate, quæ hoc ipsum facit, impo-
nitq; singulis de corpore ipsius, secun-
dum Abb.in.c.ex literis in 3. colum. de
consti.ergo non regulariter uerum, & si
imponunt, non est ratio, cur ab ea rece-
dere haud possint, si uelint.l. si quis in
principio testamenti.ff.de leg.3.l.si mihi
& tibi.§. in legatis .ff. de lega.i.l. digna
uox.C.de legi.cum similibus. Si secun-
do, sententiando scilicet. & adhuc; aut
sententia erit interlocutoria, aut diffi-
nitiua, si interlocutoria contrario impe-
rio tolli poterit, & reuocari.l. dicere.ff.
de arbit.l.quod iussit.ff.de re iudi.etiam
q̃d ab ea sit appellatum, & non solum
ab ordinario, sed etiam à delegato fieri
potest, quod nota pro limitatione eorũ
quæ habentur in rub.nil no. ap. pen. &
declarat Abb.in.c.cum cessante in .2. &
3.not.de ap. Si diffinitiua, & isto casu
aut lata reperietur expresse contra legẽ,
aut contra ius litigatoris, si contra legẽ,
erit

erit ipso iure nulla .l. i. C. quæ sen. si. ap. re. l. si expressim .ff. de ap. tradit Bart.in.l.quid ergo,in .§. pœna grauior in 4.colum.ff.de his qui not.infa. si con tra ius litigatoris, ualebit, sed tamen ab ea poterit appellari, quia esto quod appellans eam habeat ratam, tanquam sic latam, non tamen habet tanquam bene latam.l.cum minor.§.i.& ibi Bart. ff.rem rat.hab.& si non appellauerit infra tempus præfixum & determinatum à lege, de quo in authē.hodie.C.de ap. uidebitur acquieuisse iudicatis, & sententiam confirmasse ita vt transeat in rē iudicatā.l.i.C. de postu. l. i. C.de aduo. di.iud.l.ab eo.C.quomo.& quan.iud.c. quod ad consultationem, de re iudi. & per Bar.in.l.2.in 2.colum.ff.de iureiu.et in.d.l.fi.de iusti.& iu. in prin. ergo primum caput huiusce edicti nullo modo locum habebit, nec ex his commode uerificari poterit.

Vel dicas, dubitandi rationem fecisse, dato quod prædicta non obstent, aliud longe magis urgens, & secundo, quia remedium ordinarium facit cessare extraordinarium.l.in causæ.ff.de mino.l.in prouinciali.ff.de no.op. nun.l.i. .§.si curator,& ibi Bar. in prin. ff. de eo qui pro tu. Verum si iniquum ius statuerunt, litem suam fecisse uidentur, tenenturq; actione in factū ex quasi maleficio, ut not. insti. de ob. quæ ex qua. mal.in prin.& in.l.ex maleficiis, in.§.si iudex.ff.de actio.&ob.& in.l.fi.ff.de ua. & extraordi. co. hocq; remedium ordinarium est, ergo omne aliud cessabit.

Tertio & ultimo, quia officium suum nemini damnosum esse debet .l. sed si quis ex signatoribus .ff.quemadmo. testa.ape.l.si seruus .§. quod uero, & ibi Bar. in prin. ff.de fur.c.cum non deceat de elec.in 6.Sed si magistratus hic tenerentur, ligarenturq; statutis, quāuis non ūum iniquumq; ius continentibus, officium quod gerunt sibi ipsis esset damnosum, contra prædictā regulam, ergo.

Quibus tamen non obstantibus, cōtrarium deciditur in.l.nostra,& iure merito quidem, ratioq; decisionis est, quia non debet quis aspernari, idest recusare idem ius sibi dici, hoc est contra se, qđ ipse aliis dixit, uel dici effecit, cum esset litigator.l.prouidendum.C. de postu.l. 2.§.sed si agant.ff.de iud.l.fi.C. de fruct. & lit.expen. & hac de re præmittit Edictum hoc, summam habere æquitatem qa lege diuina nititur, ut aliis faciamus quod nobis ipsis fieri uolumus, & è cōtra, appellata ē naturæ, ut ī .c.humanū genus.i.dis.& in.c.cum oēs, de const.& Matth.7.c.unde originē quoq; sumpsit regula .l. nam hoc natura .ff. de condi. ind. & .c.locupletari, de reg.iu.in 6.nititur item & humana .l.cum Papinianus C.de len.l.si quis.C.de testi.c. si quis 4. q.3.& ad idem iam factum est (ut inquit gl.hic, q̄ ob hoc erit expedita) tritum sermone prouerbium, patere legē, quā tu ipse tuleris, alias æquitas non esset.§. oportet, in auth.de iudi.tradit Abb. in.c. ex parte, in 2.col.de offi.de. & est declaratio ad uulg.l.quod si ephesi, etiam.ff. de eo qđ cer.lo. eaq; ratione forte summam habet rursum æquitatē edictum quia eam non seruarunt, quā ante oculos habere debuerūt, & in simili est tex. in.l.i.ff.de pac.& in.l.i.ff. quod met cau. & in.l.i.de colla.bo.subiiciens quoq; habere, sine cuiusquam indignatiōe, iusta & bene, prædictis de causis. Nec ob.adducta in contrarium, quia primum uerum est, quando sibi directo legem imponerent.l.2.ff.de stip.ser.l.ille à quo.§. tempestiuum.ff. ad trebel. c. fi. de insti. cum similibus, & ita loquitur tex. maxime in.d.l.pe.ff.de arbit. quia reuera durum esset, & ab omni ratione alienum, sed in consequentiam licet, & cum retorquetur in eos, ꝙ ī aliis æquū eē putarunt ut supra & facit, quia beneficiū nō cōfertur in inuitū directe, indirecte aūt & ꝑ obliquū sic, si ꝑ ignoráte soluatur l.soluere & ibi Bar.ff.de sol.similiter arma sumi nō debēt de domo rei.l. nimis graue.C.de testi.& tamē ꝑ indirectū sumuntur medio positionū clem.sæpe de uer.si.& est arg.in.l.i.ff.de autho.tu.Rursus nō ob.ad idem, ꝙ legem sibi imponere haud ualeant, à qua si uelint rece-

dere non posſint, quia nec iſtud in magiſtratibus eſt uerum.d.l. ſi quis in principio teſtamenti.ff.de lega.3.l. non uſq; adeo.ff.ſi quis à pa.ſue.ma.l.4.ff.de adi.leg.l.i.C.de ſacroſanc. eccl. Vel dato quod & in eis locum habeat, non propterea ceſſabit edictum, intelligendum caſu quo ab ea non receſſerint.Et idem dici poteſt ad aliud, quod de ſententia dicebatur uerificari,ſi interlocutoria nō ſit reuocata,nec à diffinitiua appellatū, nec poteſt non appellāti,quippiam imputari,quia id ipſum forte ob aliquam cauſam fecit.l.ſi procuratorem.§.ſi igno rantes.ff.manda.& ut in gl.infra latius, ergo edictum omnimodo locum habebit, & quis uel legem condendo, uel ſententiando,æquum in ſe putabit, qđ non iniquum putauit in aliis. Non ob. ſecundum, quia imò utrunq; ordinarium eſt,vnumq; aliud non excludit,vt not.in.d.l.in prouinciali,& in.l.i.in.§.p hanc.ff.de rei uen. ſicuti nec extra ordinarium aliud, ſecundum Bart. in.d.§.ſi curator,&in.l.cum certa.C.ſi mi.ſe ma. di. Vel dic,quod actio in factum ex qua ſi maleficio locum habet, ſi iudex dolo fecit litem ſuam, non ſi per imprudentiam,ut in iuribus præallega.hic autem edictum,ſi ſtatuerunt magiſtratus dolo ius nouum iniquum,ergo unum aliud non excludit.l.Papin.exuli.ff.de mino. Non ob.tertium &ultimum,quia illud procedit pariter,ſi exerceatur, prout cō ueniens & æquum eſt,alias autem non inconuenit quod exercenti ſit damnoſum,& eſt ſimile in tutore agente nomine pupilli, qui tamen condemnatur in expenſis, ſi negligens fuerit, ſitq; in eius bonis exequutio,ita Bat.in l. edita in.10.colum.in fi.C.de eden. Hic eſt caſus,in primo capite.

Sed quæritur,(& nunc ſum in tertia parte,ubi ponitur edicti, ſecundum diuiſionem ſupra factam,& à Docto. hic ſecundum caput) quid in impetrante, & obtinente,ius iniquum, exemplificādo adhuc ut per gl. an aduerſario poſtulante id ipſum quoq; (ut in magiſtratibus diximus)aduerſus eū decernatur.

Videretur breuiter dicendum prima facie, quod non, rationemq; dubitandi faciebat fortasſis, quia inductum fauo re ipſius impetrantis, ſic ad odium retorqueretur, & male.l.quod fauore.C. de legi.c.quod ob gratiam,de regu. iur. in 6. & eſt generale dictum, ſecundum Bal.in.d.l.quod fauore,in prin.

Secundo dubitandi rationem faciebat, quia exemplis non eſt iudicandū,quod etiam primo capiti obſtat.l.nemo.C.de ſen.& int.o.iud. niſi eſſent Principum, quia tunc ſecus.l.ſi quis filio.§. quid tū ff.de iniuſ. rup. irri. teſta. Abb. in .c. in cauſis in 2.colum.de re iudi.Barto. in.l. ſi titius, ad treb. & in .l. apud iul.in.§. utrum.ff.eo.

Tertio & ultimo, quia æqualitas inter litigantes ſeruanda eſt,eodem tempore cum iudicium diſcutitur.l.ſi. C. de ſtu. cti.& lit.expen.l.petendæ,& ibi Bart.in prin. C. de tempo. integ. reſti.pet.l.die ſabbati, ubi idem Barto.C.de iudæ. Sed hic propter uerbum poſtea, intelligitur etiam ex interuallo.l.pacta cōuen. ta.ff.de contrahen.emp.ergo.

Quibus tamen non obſtantibus adhuc in.l.iſta, & in hac parte determinatur contrarium, & bene, ratione ſupra dicta, quam non repeto.

Nec faciunt adducta in contrarium,q̄a ad primum dici poteſt, uerum eſſe, ſi quod inductum eſt, æquitatem in ſe habet.d.l.quod fauore,&aliis,vt ſupra,ſed hic æquitatem non habet,ergo. Vel & ſecundo,quod uerum ſit, ſi inductum fuerit nō ad partis petitionem.l.3. infra eo.Vel & tertio regulam locum non habere,qaando læſio uenit in conſequentiam fauoris.l.cum ex oratione, in fi.ff. de excu.tu.tradit Bal.in.d.l. quod fauore in 7.oppo.ſed hic,ex ſupra dictis,uenit,ergo.Non ob.ſecundum, quia non eſt hoc ipſum exemplis iudicare,ſed legibus huius tituli,& uidetur ſine dubitatione.Vel hoc caſu fallere dicas, ut in ſimili in.c.ſacramentū,de conſec.diſt.4. & in.l.ar.apud ſe.ff.de ma.uin.à contrario utrobiq;. Non tertium & ultimum deniq;,q̄a eſto quod equalitas ſeruetur

inter

inter litigantes eodem tempore, & de qua iura ad idem allegata loquuntur, non est propterea quod non seruetur etiam ex interuallo, in casu isto, quoniam æquum debet impetrans putare in se, quod putauit æquum aliquando etiam in persona aliorum. Hic est casus in secundo capite, usq; ad.§.hæc autem uerba.

Additio.

Vel ad euidentiam prius præmitti posset, quod lex quantum cunq; dura & iniqua, ualet, & est seruanda.l.prospe xit.ff.qui & à quib.l.hæres absens.§. nũ quid.ff.de iudi.tradit Bar.in.l.cæsat in 8 colum.ff.de publi.& hinc est, quod ratio & æquitas non dicitur de esse legis, quòdq; correcta ratione, uel æquitate, nihilominus lex remanet.l.illud, & ibi Bald.in 2.lectu.ff.ad legem aquil.quanquam dicamus alias, quod ratio est anima legis.l.frater à fratre.ff.de cond. ind. Bal.in.l.fi.in 15.q.C.de hæ.insti.& quod cessante ratione cessat lex.l. adigere.§. quanuis.ff.de iu.pat.

Secundo, quod iurisdictio quædam est fori contentiosi contentiosa, quæ regulariter in inuitum redditur.l. inter stipulantem.§.si stichum.ff.de uerb.obl. quædam uoluntaria, quæ redditur in uolentes.l. 2. cum similibus.ff. de offi. procon.& per Barto.in.l.imperium, in fi.ff.de iu.om.iud.quædam autem statu taria, faciendi leges, & statuta, in inuitos, & uolentes pariter.l.omnes populi.ff.de iusti.& iu.l.i.& ibi gl. C.de emã. libe.& de ista hic loquimur, ut infra.

Tertio, quod licet ius uetus sit nouissimum & nouum Codicis & authẽ ticorum ac ex his omnibus mixtum, ut totum Codicis, authenticorum, & institutionum (singula singulis referẽdo) non tamen de aliquo istorum hic tractatur, & si noui iuris mentionẽ faciat tex. Sed de nouo iure & iniquo pariter, qđ non sit in corpore iuris insertum, non cõsuetudine inueteratum; aut alia lege simili, uel æquitate determinatũ, ut infra & est exemplũ in gl. His sic breuiter ad euidentiam præmissis, casum figura ut supra.

Nota primo ibi, & fine cuiusq; indi-
2 gnatiõe iusta† quod cum misterio dixit iusta, non tamen, quod esset necessariũ nisi declarationis, & dubitationis, tollẽ dæ gratia, quoniam indignatio iniusta, non est indignatio proprie, ut hic per Docto.l.si cum dotem.§.eo autem tempore.ff.sol.mat. & est simile ultra eos in l.4.in.§.condemnatum.ff. de re iud. & in.l.2.in.§.fi.ff.quemadmo. testa.ape. & in.l.ædificia in.§.fi.ff.de uerbo.si.& in.l. si quis legatum.ff.ad leg.cor.de fal.& in l.si quis aliquid in.§.testamentum.ff.de pœn.& in.l.Paulus.ff.de sol.& in.l.licet ff.ut lega.no.ca.& in.l.eleganter in.§. q reprobos.ff. de pigno. ac. exemplumq; in naui, quæ ad nauigandum non sit apta, ut nauis non dicatur, nec oculus si non uideat, tradit Bal.alibi in tub. an mut. uel ali. imperfec. in prin. in usib. & in productione inualida alibi, quod productio non sit, quodq; à dispositione non deficiat, qui non implet conditionem inualidam, idem in.c.iurauit, in 2.col.in fi.de proba. & in habente beneficium alibi, nomine, & non re, ac effectu, ut de primo mentionem facere nõ teneatur, si aliud impetrauerit, cum nõ sit proprie beneficium, sicuti nec hic indignatio, quæ (ut diximus) iniusta sit, in l.si is, in.§.cum qui, per illum text.ff. de excu.tu.& alibi in.l.ad probationem, in prin.C.loca. quod quis mutat sibi possessionis causam, si noua superueniat, uel titulus efficax, aliter autem non, & alibi in.c.pastoralis, in.i.col.de appel. q illud instrumentum non est quod non habet solemnitates publicas, requisitas à lege, nec nos instruit ut necessarium est, iuxta tex.in.l.notionem, in.§. instrumentorum.ff.de uerb.si.& alibi Bar. in.l. de quibus, in prin.ff.de legi.q si ex consuetudine filius mancus non succedat in feudo, q a seruire nõ põt, excludetur quis manũ habeat, sed aridam, milleq; sunt huiusmodi, quæ non refero breuitatis gratia. Item dixit iusta, quasi à iure approbata, alias autem non admittẽ dx, ut de causa appellationis declarat

Inno.in.c.bone,in.i.colum.de ap. & est bo.tex.in.l. omnes.ff.de in int.resti. Vel & aliter idest uera,& non falsa, aut putatiua, quia tunc a iure nec rursum eēt admittenda.l.libertini.ff.de sta. ho.

Sed contra quia ex actu nullo uoluntas declaratur.l.fi.ff.de reb.dub.& debētur naturaliter relicta ex testamento imperfecto,secundum Bar.in.l. in testamēto.ff.de fideicom.lib. consuetudoq; introducitur pariter ex pluribus actibus nullis.§.ex non scripto, & ibi Areti.in 8.colu.insti.de iu.na.& plus,quod quælibet causa etiam iniusta excusat à dolo l.plagii,& ibi Ange.C.ad leg.fa. de plagia, quodq, ius excipiendi paratur ex contractu inualido.l. si pupillorum.§. fi.ff.de reb.eo.& per Bal.in.l.si fundus, in.§.i.per illum tex.ff.eo.

Sol.facilis est,si dixerimus, supra dicta(ut etiam scriben.dicunt) procedere in casibus, in quibus causa requiritur alias in dependētibus à libera uoluntate,vbi pro ratione uoluntas dominatur secus.l.cum quidam.ff.de lega.2.l.fideicommissa.§.quanquam.ff.de lega.3. qđ non placet,nec generale est, ex quo sic testamentum absq; solemnitate iuris etiam posset fieri,& ualeret, non tamen asserendum. Ideo dic tu, uoluntatem declarari ex actu nullo,quia illud poterat fieri in testamento minus solemni, & licentia alienandi cōcedi coram duobus testibus.c.in omni negotio,de testi, & est intellectus ad.d.l.fi.Item quod debentur relicta naturaliter in testamento minus solemni, propter consensum.l. cum amplius.§.is natura debet.ff.de regu.iu.l.cum quis,& ibi not.C.de iu.& fac. igno. ex actibusq; nullis consuetudinem induci,quia si forent ualidi,præscriptio necessaria non esset, nec deside raretu t.l.sequitur.§.lana,ff.de usuca.itē & ad idem, quod excusat causa, etiam iniusta à dolo,quia lex fauit de plagia, huiusmodi est,crimenq; exportationis ut non committatur absq; dolo,uerum errans in facto, uel in iure, quia nesciat filium esse tuum,uel tuum sed exportādo sibi licere de iure,& sic ex causa iusta uel iniusta,non dicitur esse in dolo: ergo.Et ad ultimū deniq; parari exceptionem ex cōtractu inualido emptoribus, in casu.d.§.quanquam, quia pupillus non offerendo precium,locupletari uolebat,cum eorum iactura, à iure alienū penitus.l. nam hoc natura.ff. de condi. ind. c. locupletari de regu. iu. in 6. quæ omnia nihil commune habere uidentur cum materia nostra,dum text. iustā indignationem requirit, ex supra dictis igitur non obstant.Cogita.

Nota secūdo.ibi,ipse quandoq;(alia enim difficultatem non habent)aduer-
3 sario eius postulante, eodem iure uti debet,quod qui ius iniquum statuit, debet eodem iure absq; dubio cōtra se vti putareq; æquum si petatur, ut in figuratione casus diximus, in sui personam, quod æquum putauit in aliis.l. cum in eo infra de pac.l.cum hæreditas.ff.de ad mi.tu.l.i.ff.de solu.c.dilecti, de maio.& obe.c.pe.9.dist. Ex quo inferebat Bart. hic in fi. primi capitis & alii post eum, si stet statutum in ciuitate pro homicidio pœnam pecuniariam imponi debere, potestasq; homicidam ultimo afficerit supplicio,dolose intelligas, quod in syndicatu simili pœna punietur,nec ex statuto iuuabitur, pœnæ pecuniariæ mentionem faciente, & bene, idemq; tenuit Bal.in rub.C.de pœ.iud.qui ma. iud.in prin.& Paris de put.in tracta.syndi.in.§.iudex,in pe.colum.in fi.& iudicio meo est casus in.l.lex iulia in.§.fi. ff. ad leg.iul.rep. & erit amplatio ad prædicta,vt non solum procedant in negotiis ciuilibus, uerum etiam in criminalibus quanuis retorquutio proprie non uideatur,quemadmodum hic,sed delicti potius pœna,ex quo de facto processit,& ubi à lege non erat alias determinata, & si qua est,quoniam supplicii similitudine punitur,dici potest,iam esse legis xii.tabu.d.l.lex iulia.d.§.fi.ff.ad leg.iul.repe.§.pœna (& longe melius) insti.de iniur.& dicam etiam infra.

Sed contra, quia si fecerit aliquem torqueri de facto,iniuriarum pro motu iudicis tenebitur, & puniendus erit.l. iniuria-

iniuriatum.ff.de iniur. ergo non similitudine totturæ, ut supra. Sol. id esse dicas, non absq; ratione decisum, quoniã nullibi lege cautum est, totturam impo ni pro finali pœna.l.capitalium.§. solet ff.de poen. dictumq; est in.l.imperium, de iu.o.iud. & tradit in specie Salice. in l.fi.in ult.colum.C.de poe.iudi. qui ma. iud. & prædicta semper præsuppositis terminis habilibus, quod statutum, poe nam pecuniariam imponens pro homi cidio, ualeat, quod tenuit Ro. in singu. suis 706. ad fi. per tex.in.d.§.pœna ibi, in magna ueterum paupertate &c.insti.de iniur. si tamen pœna non sit modica & contemptibilis, nec aliter disputo, & do lose rursum dixi, qui si hoc idem ex con suetudine loci fecisset, non fieret retorquutio ex quo consuetudo, secundum Bar. adhuc in.d. loco legem uincit.l. de quibus.ff. de legi. l.3.§. diuus.ff. de sep. uio. & facit probabile alias, quod non esset.§.quia uero, in nota glo. in authen. de defen.ciui. ex eusatq; etiam à pœna, quanuis iniqua gl. est in.c. cum uenerabilis, de consue. nec iudicio meo, ratio assignari potest, quod non ualeat, si ualet lex, quæ huiusmodi sit, differentes ut tacitum & expressum.d.l. de quibus l.prospexit.ff.qui & a quib.& ad propo situm glo. præallega.d.c.cum uenerabilis, uera est, quantum ad ista, & ad pœnam temporalem, non gehennalem .c. deniq; & ibi not. 4.dist. declaratq; Ro. singu.19.& crem.149. inferẽs ad pueros Bononienses, funda & lapidibus luden tes ex consuetudine, ut excusentur si unus alium interficiat : idq; etiam seruaretur Venetiis ubi longe magis uiget & idem ultimo loco, si iussu superioris fecisset.l.non uidetur.ff. de regu.iu.l. liber homo 2.ff.ad leg. Aquil.l.iuste.ff.de acqui.po.

Tertio nota, quod statutum ligat
4 † statuentem, sensitq; Bar.hic, in 2.col. in prin.per istum text. exemplificando in prioribus ciuitatis, si statuissent offendentes eos, puniri debere pœna mor tis, ut eadem puniantur ipsi quoq; , si alios offendant, se nihilominus remittẽdo postea ad dicta per Archid.in.c.ut animarum, de consti.in 6. ubi hoc idem ad literam tenet, & bene. Nec ob. si dica tur, ut dicunt tenentes contrariũ, quod iste tex. procedit in statuto iniquo, & quod ipsum statutum non ligat statuentem, sed ius ex capite retorquutionis , quia ex ratione generali consunditur.l. metum .§.animaduertendum.ff.quod met cau.l.regula .§. & licet.ff.de iu. & fac. igno.

Secundo comprobari potest, per tex. in.c.cum omnes de consti.ubi canonici proprio ligantur statuto, quod tam absentes, quam præsentes, fructus beneficiorum suorum integre percipiant.

Tertio ad idem uidetur casus in .c.pro illorum, de præben. ubi canonici pariter priuilegiati à Papa, super certo numero, si sibi noua prouisione præiudica uerint, eidem stare tenentur.

Quarto, quia si statutum iniquum obligat statuentem, multo magis debet ipsum obligare statutum, quod sit æquum.

Quinto & ultimo, quia speciale est in principe, ut non ligetur de necessitate præcisa loquendo.l.princeps.ff.de legi.l.digna uox. C. eo. ergo in contrariũ erit ius commune in cæteris : alias non different, haud dicendum.l.i. ibi, sed cur non in milite diuersum.ff.de mil.te sta.l.nec honore, ubi bo.glo. C. de epis. &cle.l.ius singulare.l.quod uero contra .ff.de legi.c.præsenti.§.loca. de præben. in 6.& est opi.prima facie satis æqua.

Nihilominus contrarium etiam facile suaderi potest, quod magis communi ter Docto.tenuisse uidentur, iniquum ius ab æquo separãtes ut supra pro.quibus facit, & primo regula trita, neminẽ sibi ipsi imperare, se ipsumq; ligare posse.l. pe. ff. de arbit. dictumq; est unum uerbum in casus figuratione.l. prætor ff.de tu.& cu.dat.ab his, tradit idẽ Bart. 5 .l.lucius, per illum text.ff.de fideicom. lib. Secundo facit tex.in.l.si peculium, in.§.sicut.ff.de pecu.lega. ubi si peculiũ seruo legatur, non etiam id conceditur ut petitionem habeat pecuniæ, quam se in rationes domini impendisse dicit, alias

alias uidetetur uoluisse se ligare, qđ de iure tamen facere non potest d.l.prætor & alius ut supra & ad propositum ipsū inducit Bal.in .l. si consul in prima col. in fi.ff.de adop.

Tertio facit text.in.l.licitatio,in.§.fi. ff.de publi.vbi hac ratione fiscus ab omnium uectigalium præstationibus immunis est pariter.

Quarto facit, quia uerisimile est legem permittentem magistratum statuere.l.i.C.de eman.lib.l.omnes populi.ff. de iusti,& iu.non intellexisse de ipso .l. fi.ff.de offi.præto.l.præses.ff.de offi.psi. l.si mādauero.§.si tibi.ff.man. & in simili inquit Bar.in substitutione,in.l.ex facto,in 7.col.ff. de uulga.& pup. substi.

Quinto & ultimo, quia in generali sermone nunquam includitur persona loquentis.l.inquisitio.C. de sol.l.i.ff.de sena.c.petitio.de iureiu.

Quibus tamen non obstantibus, crederem à prima opi. haud esse recedendum, & ad adducta in contrarium pro cōmuni dici facilime posse aliter quam dixerim supra uerum esse, neminem sibi imperare posse, ex quo uerba imperatiui modi de quibus in iuribus ad idem allega.& maxime in.d.l.pe.non habent primam personam, ut ibi etiam dicit glo.& bene.l.legis uirtus.ff.de legi. c.fi. de insti.cum similibus, sed hic imperat aliis,& postea sibi, ex his quæ diximus supra ergo. Vel & aliter, quod ligatur non ut statuens, sed ut alius.l.tutorem ff.de his quib. ut indi.l.si pater, in prin. ff.de adop. l. pro hærede, in prin. ff. de acqui.hæ. Vel dici potest sic, non bene argui de facto priuati, ut.d.l. prætor loquitur, ad publicum. Nec facit ad idem tex.in.d.l.lucius,in fi.quia(ut dixi in figuratione casus)id est, ne uideatur testator sibi uoluisse imponere legem,à qua recedere non liceat .l. si quis in principio testamenti .ff. de lega. 3. eamq; sibi dicere non legatario, quod tamen facere non intendebat, ideo nimirum si seruus ab eo manumitti potest, & sic de lege testatoris loquitur, non magistratus, vt hic, aut contrahentium, ut in.l.i.in.§. si conueniat.ff.depo.

Secundum, secum etiam responsionem habet, si diximus, id esse,quia Dominus uidetur uoluisse cum ipso seruo legatario compensare,nihil commune habens cum prædictis,& tex.met ibi statim declarat.

Non ob.tertium, quia dicam id in fisco speciale, esseq; casum, quo non vtitur iure priuati, ut alias & in dubio .l. item ueniunt.§.in priuatorum.ff. de peti.hæ.& in simili per Bar.in.l.ritia, in.§. imperator ad fi.ff.de lega.2. Vel dicamus in uectigalibus id esse, soluendis de rebus quæ portantur de loco ad locum.l.commissa.ff.de publica. haud cōsiderabile in fisco, qui nunquam mercatur,ergo soluere non debet, neq; in lege comprehenderetur,& sentit Bar.cons. 226.in 2.colum.Vel & ultimo,quod id sit ex alio speciale propter principem, cuius saccus & arcla est fiscus.l.in prouinciis.C.de nume.& actua.lib.x. & declarat Bal.in rub.C.de priuil.fi.

Non ob. quartum, quia imò dicam ex supra dictis esse uerisimile, & doctri. Bar.in.d.l.ex facto,intelligi in substitutione tantum esse ueram.

Non ob.quintum & ultimum, quia id non est generale, sed solum in casu suo,ne dominus cum iactura procuratoris soluentis,siue hæredum ipsius locupletetur.l.nam hoc natura.ff.de condi.ind.c.locupletari, de regu.iu.in 6. & quia donatio in dubio non præsumebatur.l.si cum aurum.ff.de sol.l.cum de indebito.ff.de proba.c.super hoc de renun.Ex quibus defensata opi. uidetur, contra communem, à qua tamen alias non est recedendum,dictaq; hæc sint disputationis gratia.

Glo.Magistratum clara est, ut in ea, quam per modum oppo.reassumit Bar. & concludit, primo quod si magistratus
5 uelit legem facere secundum exigentiā factorum, pro toto tempore sui officii, ne nobilis puta, locum aliquem publicum adeat, ob causam, uel quod quis habeat certum præmium caritatis tempore, si annonam attulerit, quæ præsidio

dio ciuitati esse posit, & tale quid aliud potest & bene: casus est in.l.i.in.§. cura carnis ad fi.ff.de offi.præfec. urb. ubi p̄fectus urbis interdicere potest, ne quis utatur negotiatione, uel possessione, imò foro & aduocationibus ac spectaculis. Et idem in.l.cum nauarcorum.C.de nauicu.lib.xi. ubi homines insolitæ regionis mercede alliciuntur ad aliquid faciendum, quod solite soliti erant facere, nec possunt, seu potius in remunerationem, onus soluendi gabellam remittitur, & longe clarius quam alibi, in .l. fi.in prin.ff.de pœn. ubi patriæ præses, ultra tempus suæ administrationis, interdicere alicui uti sua arte non potest, & sic dictione negatiua p̄posita uerbo potest, quæ priuat potentiam, & inducit necessitatem præcisam .c. i. de regu. iu.in 6.l.nemo potest.ff. de leg.i.l.i.ff.de uerbo.ob.sensusq; est nullo modo posse, & non immerito, quia iurisdictio limitata est.l.in agris.ff.de acqui.re.do. & quia sic à Principe non differret, haud dicendum, ut infra & quia deniq; finita iurisdictione, actus deuenit ad eum casum, à quo incipere non potest, quia priuatus est, & priuati legem non condunt, quia nec iurisdictionem habent l.priuatorum.C.de iu.o.iud.ergo.l.existimo.l.pluribus.§.& si placeat.ff.de uerbo.ob.

Sed contrarium uerius uidetur, primo per tex.in.d.l.i. in fi. de offi. præfec. urb.ubi præses ad tempus, & in perpetuum interdicere potest, ergo ultra tempus etiam suæ administrationis, & est inductio, quæ negari non potest, & idem in.l.i.C.de postul.& in.l.moris, in prin. ff.de pœn.& quia secundo loco, exempla Bar.sonant potius præceptum, comminationem, & huiusmodi quiddam, quam legem.c.erit autem 4.dis.l.2.ff.de legi.tolerabile ut diximus in.l. imperiū de iu.om.iud.quia iurisdictio alias nulla esset.l.i.§.qui mandatam.l.fi.ff. de offi.eius.cuiusmodi etiam ē nostrorū hominum, qui saluti ciuitatis præficiuntur tempore pestis, ualentium pari ratione præcipere, ne ægri proprias egrediantur domos.l.fi.ff.de int. & rele. traditq; Alex.in.l.casus.C.de testa.& alii in l.nullus.C.de sum.tri.& fi.catho. Vel si duo sint, qui animum ad iniuriam reuocassent, & se odio quam maximo prosequerentur, ne unus ante domum alterius transeat.l.congruit.ff.de offi.procō. l.æquissimum.ff.de usuf.& per Bar.in.l. quod iussit in prin.ff.de re iudi.

Tertio & ultimo, hoc idem sensit Bart. in.l.i.in fi.ff.de iusti.& iu. ubi magistratus non potest constituere præmium capienti bannitum à se, non requisitis gubernatoribus ciuitatis.

Quibus tamen non obstantibus, à prima opi.haud est recedendum, & dicendum ad primum, id non esse regulare, nec attendendum.l.suus quoq;.§ puto.ff.de acqui.hæ.forte (ut inquit glo.in d.l.i.C.de postu.) quia præses p̄petuus etiam erat, & est argumen.in consti.Fede.in.§.statuimus, de sta. contra lib. ec. edi. Sed non placet & confundi uidetur ex decisione.d.l.moris, ibi, uel etiam tēpore quo prouinciam regūt. Ideo oportet dicere aliter, id esse propter improbitatem aduocatorum speciale.l. quos p̄hibet.ff.de postul. Vel quod ex consuetudine hoc idem facere poterat.d.l.moris, ergo non de iure. Vel & aliter, quod uerbum in perpetuum, ad tempus suæ administrationis restringatur, argum.in l.i.ff.pro so.uel ut latius in .d. l.i. de postul. Ad secundum respondetur, uerum esse, foreq; satis, quod leges dicantur quoquo modo, ex quo in magistratu non potest aliter uerificari, ac eo, quo in .l.omnes populi.ff.de iusti.& iu.& quia lex nihil aliud est, quam ordinatio quædam, facta ab eo, qui potestatem habet uirtute iurisdictionis sibi à iure tributæ Ad tertium & ultimum uero, quia (ut dicunt Docto.& bene, ipseq; Bart. met in.d.l.i.) non erat id de pertinentibus ad suum officium. Vel dic, quod si præmium promittat de bonis suis, capiendusq; uel ab eo bannitus sit, uel à prædecessoribus suis, ualebit p̄missio, quoniam omni casu, ad eius officium pertinere uidebitur.l.proponebatur.ff. de iu

di.

di. & eo casu quo de bonis ciuitatis, deq; ea obliganda ageretur, scias, licet constitutio non valeat, quod tamen magistratus expẽsas repetit factas in capiẽdo, ut idem Bar. subiicit in d. loco, per tex. in l. mulier. ff. de capti. & postli. re. & bene, quia fisci negotium utiliter gessit & quia quæ ad publicam utilitatem geruntur, publicis expensis etiam fieri debent, vt in simili per d. tex. inquit quoq; Bald. in q. uxoris damnatæ prægnantis, in l. imperator, in i. colum. in i. lect. ff. de sta. ho.

6 Secundo concludit Bar. si uelit† facere legem perpetuam, quod potest, si de sublimioribus sit, & hoc est ex legibus per eum allega. indubitatum, quarum facta est etiam mentio in l. i. de offi. eius; & in l. imperium, de iu. om. iud. nec repeto, & idem (ut subiicit) in regibus cardinalibus, & legatis ap. sedis declarãdo ur per Docto. in collegio Cardinalium non singulares eorum personas uerum esse, & quo ad legatos pariter, id in sua prouincia tantum procedere, traditq; Bar. in l. ubi absunt. ff. de tu. & cu. da. ab his, & Imo. in l. si quæramus, in fi. de testa. & probatur (singula singulis referendo) in l. normam, alias formam. C. de offi. præfec. præto. & nimirum ad primum addas tu, quia uiuente Papa, officium assidendi habent, non legem condendi etiam simul, nisi Papa sit præsens à quo lex denominationem accipit, & non ab illis. l. omnium. C. de testa. c. i, de consti. in 6. & ita idemmet Bar. intellexit in l. i. in §. de qua re. ff. de postu. & in l. infamẽ in fi. ff. de pub. iudi.

Ad secundum uero quia extra territorium ius dicenti, etiam legem condendo, impune non paretur . l. fi. supra de iu. om. iud. c. ut animarum in fi. de consti. in 6. & glo. met ibi in legato signanter declarat, liberat tamẽ solus cardinalis, reum delinquentem per impositionem pylei, si non sit delictum falsitatis, quod nota. l. addictos, & ibi per Docto. C. de appel. l. lucius, ad Turpil. & tradit Barba. in tracta. de præstan. Cardi. in 9. q. primæ par. principa. & quod Reges Cardinalibus æquiparentur, habetur etiam in d. l. i. de offi. eius.

Aduertendum etiam est, intellexisse de legatis sedis apostolicæ, idest de latere, à missis & natis differentibus, de quibus in c. i. de offi. lega. in 6. Sed hi, non ne sunt Cardinales? sunt utiq; & alij, dummodo sint de curia & familia Papæ & ut latius in d. loco.

7 Tertio concludit, idem† si de minoribus sit, dummodo perpetuam habeat iurisdictionem, ut episcopi, comites, & similes, alias non, nisi de uoluntate populi, aut consilii, ut in iuribus per eum allega. nec istud dubium habet. Sed tamen aduerte, primo quod in episcopis male exemplificat, ex quo cardinalibus æquiparantur. l. i. iuncta glo. supra de offi. præfec. præto. Secundo, quod tex. inter cæteros in d. consti. incip. Nos federicus in pri. de sta. contra lib. ec. in usib. feu. loqui non uidetur in habentibus perpetuam iurisdictionem, sed in rectoribus prouinciarum, qui habent temporalem, & longe clarius in §. statuimus, ibi, quandocunq; quis in temporalem potestatem assumptus fuerit. Sol. facilis ẽ, si dixeris ad primum, æquiparari quo ad dignitatem, secundum eundem Bar. in l. i. in §. si quis in i. colum. ff. de ap. nõ quo ad hoc d. c. ut animarum. §. statuto de consti. in 6. quia episcopus solus facit legem, non cardinalis ut supra de quo tamen in d. c. ut animarum, & tradit plene Anch. in c. canonum statuta in prin. in 5. q. alias 78. & 79. de consti.

Quo ad secundum uero, quod non simpliciter consules & prouinciarum rectores, sed alias etiam quascunq; personas exprẽssit, ita ut necessario intelligantur hæ quoq; quæ iurisdictionem perpetuã habent. l. si seruus seruum. §. inquit lex ff. ad leg. aqui. l. Tamen dictio alias, similes comprehendit. l. si fugitiui. C. de ser. fugi. ergo habentes temporalem, non perpetuam, nisi replicetur, & est uerũ, tertiumq; tolletur, quod imò de perpetua etiam intelligitur, ut in d. §. statuimus, in illis uerbis, siue perpetuam, uel temporalem, & ita tenendum arbitror,

&

& addendum insuper uera esse omnia prædicta, secundum Docto. dummodo lex non sit contra ius cõe.l. nonnã alias formã, allega. sæpius, & maxime in.l.imperium, de iu.o.iudi.C. de offi. præfect. præt. & bene, quia inferior non põt tollere legem superioris, clem. ne Romani de elec.e.cum inferior, de maio. & obe. & hinc est, q reseruata Principi, quia abstracta sunt ab inferiori põtate, cẽsentur d.iure impossibilia.l.idẽ iul.§.fi.ff.de le.i.& qa non est æquũ, aut bonum, ut supra & in.l.ambitiosa.ff.de decr.ab or.fa, & sentit post Bal.in.l.oẽs populi.ff.de iusti.& iu. Ancb.in.d.c. canonum statuta, col.114.de cõsti. nisi ex euidenti & necessaria cã fiat, quia tũc secus.l.si hominẽ ff.man.& isto casu intelligitur tex. in.c. ex parte de uer.si.& in.c.fi.de consue.& declarat idẽ Ancha.in.d.loco, col.118.& 121.in fi.& dictu mirabile est, q episcopus pœnas spirituales tẽporalibus adiiciat, quemadmodum est excommunicatio pro furto.d.c.ut animarum.c. corripiantur 24. q.3.c.i. de loca. aduertitq; Bal.in.l.si quis seruo, in fi.C. de fur. nisi intuitu personarũ id factũ esse dicamus q ecclesiasticæ sunt, & qa nulla in ecclesia Dei est maior.d.c.corripiantur.d.l.hi qui sanctã fidẽ. Sed iuxta pdicta, qritur certũ.n.est, hæc intelligi semper in legibus, & statutis effectũ iuris habentibus ac ita, & taliter, ut ualeant de iure.§. hæc aũt verba infra ea.l.c.hæc autem de poe.dis.i.& i simili declarat Bar. hoc mõ intelligi debere legẽ, dicentẽ tutorẽ nihil gerere posse ante factum inuentariũ
11 in.l.tutor qui repertorium, i 3.col. alias nu.22.ff.de admi.tu.& uerbum elegerit in.l.si quis stipulatus, in prin.ff.de uer. ob.& sic efficaciter, secundũ Bal. quoq; in.l.si infanti.in 5.col.C.de iu.deli.& in l.cũ pponas in prin.C.de nau.fœno.qui tradit & alibi, in.l.in emphyteoticariis, in pe.col.C.de iu.emphy. q emphyteota uendens irrequisito domino rem ante traditionẽ, nõ incidit in cõmisũ, ex quo uẽditio nõ est pfecta, & alia plura huiusmodi sunt, & q dẽ uera, q nõ refero breuitatis gratia, an idem dici debeat

8 si statutũ, seu lex inualida sit, habuerit tamẽ effectũ de facto, Idẽ Bar. hic cõcludit q sic, motus p tex.in.l.3.infra eo. ubi si quis iure aliquo usus sit, hoc edicto punietur, ergo et de facto, licet nõ de iure. Secundo, qa à simili, clã, nõ solũ q d fieri dicitur, de iure, ut i.l.aut qui aliter. ff.qđ ui aut clã. Sed et de facto, si q s existimauerit cõtrouersiã sibi futurã. Nec ędifficãdo id aduersario denunciauerit l.3.§.fi.l.seruius.ff.eo. Tertio & ult. quia noxalis actio datur nõ solũ cõtra eũ, q bona fide possidet seruũ uerũ et contra eũ, q mala, & sic contra dominũ q de facto detinebat, nõ de iure, alias melioris cõditionis eẽt, uel saltĩ paris q de facto eã seruari fecisset, q ille q fecit de iure, & male, ut utrobiq; legitur & hoc ẽ qđ dicebat gl.in.l.q habebat, in.§.i.in fi.ff. de ma.testa. q licet actus nullus sit, si tamẽ seruetur de facto, pinde ẽ ac si esset ualidus, quã inducit Bal.in.l.si quis, in prin.C.de testi.& idẽ in.l.nã & seruulus, in pri.ff.de nego.gest. Quarto probatur opi.hæc p tex.i.d.l.si quis, ubi si q s testibus de facto usus ẽ in uno iudicio, eorũ psonas improbare non poterit in alio. Quinto & ult. p tex.in.§.fi.infra ea.l.ubi retorquutio nõ fit, dictũq; ẽ supra satis, si statutũ uel lex nullũ habuerit effectũ ergo si aliquẽ, sic, ergo et si de facto, & ita cõiter tenetur. Verũ cõtra, qa seruare statutũ inualidũ, iniuria est.l.si p imprudentiã.ff.de euic. ergo iniuria repelli non poterit, ut retorquutionis pœna hoc casu locũ habeat.l.negãda.C.q.ac. cu.nõ po.& quia sic incõueniens multiplicaretur, haud dicẽdũ.l.qđ uero cõtra ff.de legi.l.i.C.de do. pro. cũ similibus. Qđ arg. debile ẽ iudicio meo, nec addu ci meruit, in primis qa vim alicui inferre, iniuria est, & tamẽ vim vi repellere licet.l.ut vim.ff.de iust. & iu.l.i.§.cũ q.ff. de vi & vi ar. Demũ qa hoc ipsum verũ ẽ, & pcedit in casu.d.l.negãda, quoniã nõ relatione criminis, sed innocentia, reus purgari dẽt, ut ibi dicitur, nec ista rõ locũ hẽt in casu nostro. Tertio, qa iniuria prouenit ab ipso iudice, seruãte de facto, qđ de iure facere nõ poterat retor

quutio aūt à lege, ī. d.l.neganda aūt utrūq; à facto iniutiantiū: ergo termini nō sunt(ut dicebam alias)pares.Ex alio tamē,disputatiue loquēdo,cōtra eōem tenere possemus,& ad primum dicere, ꝙ intelligitur tex. si quis usus sit de iure,non de facto,ī potiori significatu, & declarat Abb.in.c.nuper,in.i.colum.de biga.arg.q; est optimum in .c. literis de rescrip.Non ob.secundum & tertium q̄ ad idem tendunt, qa procedunt quoq; quando lex,nō tam ius,q̄ factum respicit,secundum Bart.in.l. quid ergo,in.§. cum autē.ff.de his qui not.infa. sed hic solum ius considerasse uidetur:ergo nō factū efficiet ut retorquutio locum habeat.Non ob. quartū, quia id etiam est ex quo personæ inhabilitas non fuit opposita à principio, efficiens, ut nec ex post facto admittatur, ceu approbata à non opponente, quo modo quoq; intelliguntur glo.ad idem allegatæ supra uerū hoc ipsum (& atq. retorquebitur) nihil cōe habere uidetur cum.l. nostra, quoniam de iure non ualuit, de facto aūt fuit seruatum,nec reclamatum,igitur nec retorquutio poterit impetrari. Non ob.quintū & ult.quia arg. à sensu contrario,vitandū est,rōne absurditatis ex quo de effectu iuris intelligitur, & non facti.l.i.C.de condi.inser.l.nam ab surdū.ff.de bo.lib.cū similibus qa tamē durum uidetur,a cōi opi.nō recedas, & de facto fuisse obseruatū dicas, quia de iure obseruari non poterat, ceu inualidū,nec ab autho.habētibus,factū.Itē& dato ꝙ text.intelligatur,quando magistratus ius iniquum statuit,legem condendo,quoniam forte non esset ponere os in cœlū,tenere,intelligi ēt posse quādo statuit sententiando ꝑ uiā interlocutoriæ,uel diffinitiuæ,nec illa reuocata, nec ab ista appellatū sit,ut in figuratiōe casus diximus pariter,& ꝓbatur in.§.fi. infra ea.l.supra quoq; alleg. alias principio,finis nō correspondere t, haud dicēdum clem. sæpe, iuncta gl.partibus de. uerb.si. & ut in gl. noui iuris in fi. Post hæc,dicit ēt gl.principē facere, qđ magistratus facit, ꝑꝑ confirmationem

9 † iuxta illud,omnia nostra facimus,qui bus à nobis authoritas impertitur.l.i.§. omnia.C.de uete.iu.enu. Adde uerum non esse generaliter,nisi in casu!, quando statutum foret nullum.l.adoptio nō iure facta.ff.de adop.l.si donatæ.§.i.ff.de do.int. ui. & uxo. & de materia alias in Loēs populi,ubi Bat.ad differendum latius etiam se remittit.ff.de iusti.& iu. Dicit item,& ult.quod forte iste tex. loquitur secundum antiqua tempora,antequam à populo ius esset in principe translatum,& male, nec uerisimile,atgu.in.l.fi.ff.ad leg.cor.de fal. & ibi Bart. & in.§.hunc igitur de iusti.co.confir.

Sed pro complemento quæro, quid si priores ciuitatis fecerint statutum, ꝙ si qs eos offendisset, puniretur ad mortem nunquid ipsi puniri debeāt pariter

10 † si alios offenderint. Idē Bar.decidit,ꝙ sic,& ra̅tū fuit.ī.satis ī 3.not. Verū vltra ibi dicta, nouissime aduertunt Docto. æquum hoc casu non esse, retorquutio nem fieri debere, quia maior est iniuria quæ in magistratus personam committitur,quam ea quæ committitur in priuatum.l.prætor edixit.§. atrocem .ff. de iniur.tradit Bal.ī.c.i.in.§.iniuria, in pri. de pa.iu.fit.in u fib.& est argum.in.l.aut facta,in priu.ff.de pœn.& bene.Sed cōsidera,Bar.intellexisse,quando ipsi pariter,ut in.i.lectu.dicebam, magistratum offendissent,& æquitas militabit,termiuiq; erunt pares.

Glo.magna,in uerbo noui iuris,similiter clara est, ex qua habes primo & non aliter reassumit etiā Bar. eam, si præses seu rector ciuitatis, statutum iniquum

11 fecisset † cum consilio populi,quod ipse,& non quilibet de populo teneretur & non ab re(ut subiicit)quia esto quod populus faciat, non tamen quilibet de populo singulariter facere uidetur, ita ut eodem iure conueniti possit.l. sed si hac.§.qui manumittitur.ff.de in ius vo. vbi qui manumittitur à corpore aliquo uel à collegio siue ciuitate singulos in ius uocabit sine uenia, quia libertus illorum non est, sed reipub.eiq; honorē dēt,& idē in.l.in tātū,in.§.uniuersitatis ff.de re. di. & in .l. sicut in .§. si quid .ff. qđ cuiusq; uni.no.&minus populus ip

fe.c.Romana .§.uniuersitatē de sen. excō.in 6.c.si sententia,eo.ti.&lib.&in not. q. tradit Abb. in .c. ueniens in fi.de cogna.spi.& quia actus ac passiones, pro ut consistunt in facto, sunt singulorum non uniuersitatis.c.sicut,&ibi per Doct. in.glo.3.maxime Gemi. 7.q.i. quem refert & sequitur Feli.in.c.dilecto,in.i. colum.de excep. Verum populus non est quod singulare, nisi ficte.l. mortuo .ff. de fideiu.ergo necessario, & à partibus sufficienter enumeratis, iuxta uulga.regu.l.patre furioso .ff. de his qui sunt sui uel alie.iu.præses ipse(ut diximus) siue Rector tenebitur.Et facit rursum, quia si statutum dicat, quod percussus in domo sua puniatur pœna manus & unus ex disciplinatis S.Francisci,percutiatur in domo eorum communi, ea pœna non punietur, ex quo domus erat eis communis pluribus ut uniuersis, non ut singulis d. l. sicut .d. §. uniuersitatis, Bal.in .l.i.colum.i.C.qui testa. fa. po. & ī simili quoq; pulchram decidit.q.Old. consi.97.colum.i. Sed dubium facit q̄a possessio sine animo non acquiritur.l.3. §.in amittenda.ff. de acqui.po.& tamen vniuersitas possidet.l.2.ff.eo.Item metū inferr.l.metū.§.aīaduertēdum.ff.q̄ met. cau.& moram deniq; committit, quod sine dolo rursum fieri haud potest.l.i.& ibi not.ff. de colle.illi. ergo uideretur dicendum etiam,hic populum teneri, & pœna retorquutionis puniri posse. Et hoc est ad idem,quod dicebat etiā Abb. in.c.ueniens,de simo.quod ne dum Abbas & maiores de conuentu puniri debent,uerum etiam omnes si communicato consilio delictum commiserunt, &alibi in.c.capitulum sanctæ Crucis in 4.not.de rescrip.quod sententia suspensionis & exequutionis, in capitulum quoq;ferri pōt.Considerando ēt & ultimo, licet uniuersitas personam ueram non habeat quod tamen habet fictam, & repræsentatam fictione iuris, quodq; uicem personæ sustinet.l.mortuo .ff. de fideiu.præallega.

Sol.facilis est,si dixeris, hæc omnia uerissima esse, intelligiq; debere in factis & actibus,quod seu quæ, uniuersitati competere possunt,ut not.in.d.l.sicut,& in.c.2.ubi Inno.& alii, de no.op. nun.& plura ad idem congerit Fede.de sen.consi.15.in.i.& 2.colum.quod inter dicatur scilicet priuilegiis priuetur, commercia sibi adimantur,& similia,de quibus in locis preallega.Old.pulchre con si.65.ad fi.Luc.de pœna in.l. ram collatores col.6.de re mil.lib.12.Bal. cōsi.168 col.i.uol.2.Sed non q̄ pœna retorcutionis ē ea(ut diximus) cadat q̄a nō ē harū passionum susceptibilis,sicuti nec lapis iustus,bonus, uel malus, Ergo nec in populo,ut supra,ergo solus præses seu rector ut inquit Bat.eodem iure utetur.

Et ad propositum ultra dum diximus,singulos de populo conueniri minime posse,facit secundum Bat. quia si stet statutū Perusij, occidentem aliquē qui sit forēsis pœna 300. librarum puniri debere,non propterea.d. pœna punietur occidens alibi Perusinum, ratio ne prædicta, quia statutum à populo factum est non à particularibus, aliaq;cōsideratio particularium & uniuersitatis cum quo cæteri communiter trāseunt.

Sed aduertendū adhuc arbitror(non enim disputo, an statutum ualeat, nec ne,cum fuerit dictum supra & conclusum ualere,in isto exemplo,ex quo pœna modica non est, aut contemptibilis .§.pœna insti.de iniur.) quia si populus puniri non potest, nec singulares de populo,delictum utiq; impunitum manebit,sententiaq; elusoria penitus,& male uulga.l.ita uulneratus.ff. ad le. aquil. c.ut famæ,de sen.excom.d.c.si sententia, in fi.eo.rit.in 6.cui argu. posset responderi, ut hic per Docto.sed quoniam responsiones debiles sunt, eas non refero & aliter respondeo, quod impunitum esse non potest,quoniam esto quod retorquutio locum non habeat,nec ratio ne supra dicta, puniatur eadem pœna, punietur tamen alia,& forte secundum statuta loci, ubi delictum commissum est,de quo tamen me remitto ad not.in l.i.C.ubi de cri.agi.opor.& in.c.licet de fo.comp.& per Areti.late,in tracta.ma-

Iesi.in uer.existens Florentiæ, in.i.col.

Tertio sciendum est, ita demum præsidem, seu Rectorem ciuitatis teneri, & retorqueri contra eos posse statutum iniquum, si id ipsum voluntarie factum
12 sit † non si ex necessitate alterius statuti quia tunc (ut idem Bar. dicit) dolo careret, nec edictum uetificaretur, & est uerissimum, & facit, quia lex succurrit magis facienti actum ex necessitate, quam ex uoluntate. l. si fideiussor. §. si necessaria. ff. qui sat. cog. & ideo uidemus quod generalis renuntiatio in contractibus non ualet, in iudiciis autem sic, quia in inuitos redduntur. l. inter stipulantem §. si stichum. ff. de uerbo. ob. & declarat Ias. in. l. sed & si quis, in. §. quæsitum, in in 3. colum. ff. si quis cau. & magis in terminis facit, quia in iudice iudicante, distinctio adhiberi debet, an dolo fecerit, necne: in impetrante autem indistincte retorcutio fieri debet, quia munus iudicandi necessarium est, impetrandi autem, uoluntarium. l. munerum. §. iudicandi necessitas. ff. de mu. & ho. & in specie not. in fi. uer. seq. Nec ob. si forte diceretur, consensum esse, & uoluntatē licet coactam. l. si mulier. §. si metu. ff. q̄d met cau. c. cum inter ubi glo. & Bald. in 2. col. assignant rationem, de elec. quia potest responderi, uerum esse in rebus propriis, & in priuato, non in administratoribus & alienis negotiationibus. l. i. in fi. ff. de autho. tu. & docet idem Bal. in rub. de cōtto. inuesti. ī usib. uel dic, ꝙ idem fallat in casibus, in quibus consensus simpliciter requiritur, & non qualificatus, ut hic, & in matrimonio est simile. c. gemma de sponsal.

Quarto sciendum est, ut adhuc subiicit Bart. quod cum misterio dictum est supra quemlibet de populo † ab huiusmodi
13 retorcutione esse liberum, nec ipsius pœnā pati posse, & non quemlibet de proceribus, aut consiliariis, quia tenentur si interfuerint & consenserint. l. i. in prin. ff. de magist. conue. & ex supra dictis negari non potest latius ut dixi in i. lectu. quia tunc dolo non uidentur carere, alias autem si non cōsenserint, uel fuerint protestati, se non consentire ini quo iuri, sic. Tamen dictum est non satis tutum, ex quo uidētur ut uniuersi consentire, non ut singuli, quemadmodum in populo diximus: ergo uidetur audacter pœna hac puniri non posse. Cogita, & ultra Docto. hoc ipsum tenētes, & respondentes ad text. in. d. l. i. ut per eos dic aliter forte id speciali fauore pupilli inductum fuisse argu. in. l. cum ostendimus, in. §. fi. ff. de fideiu. tu. & in l. cognitio, de offi. eius. & in. l. ex pluribus in. §. fi. ff. de admi. tu. in cæteris, quia se remitrit, & ego etiam me remitto, subinde tamen declarando quæ sint represaliæ, ut in. c. & si pignorationes, de iniur. in 6.

14 Quinto & ultimo sciendū est † quod Præsides & Rectores ciuitatum, faciunt statutum, cum cōsilio procerum ipsius ciuitatis. l. humanum. C. de legi. quæ licet in Principe loquatur, extenditur tamen etiam ad alios, ut not. in rub. C. q̄ sit lon. con. & de materia alias, in. l. omnes populi. ff. de iusti. & iu. & in rub. de consti. dixiq; ego in. i. lectu. satis, & de industria transeo, cum sit à præsenti disputatione etiam. q. multum aliena.

In ea. glo. ibi, quid ergo &c. Bart. opponit, & soluit, ut per eum, ex cuius di-
15 ctis habe, quod text. noster intelligi etiam potest in interlocutoria † iniusta, à qua non appellatur, & est uerum, dummodo reuocata non sit. l. quod iussit. ff. de re iudi. & regulariter, quoniam sunt aliqui casus, ī quibus etiam appellatur. l. 2. ff. de ap. l. ante tempus. C. quo ap. non re. authen. habita. C. ne fil. pro pat. & de iure ciuili, non canonico, quo
16 appellatur semper. c. super eo. de ap. Secundo habes, intelligi † adhuc posse, in diffinitiua non expresso iuris errore, & quando pars non appellasset propter paupertatem, & idem si appellasset, appellationemq; prosequuta non fuisset dicta de causa, c. cum sit Romana de ap. & hoc quia transit tunc in rem iudicatā uimq; legis habet. c. quod ad consultationem de re iud. declarando insuper, dictum de paupertate uerum, quando in

in eam incidisset casu, non culpa: argu. in.l.si pignore.in.§.i.ff.de fur. Sed tutũ non est, quia magistratus fuit in dolo, iste autem in culpa, dolus præponderat culpæ.l.item si obstetrix.ff.ad le.Aquil. ergo. Tertio habes, quòd imò in sententia quoq; intelligi potest, expresso iuris errore, dummodo fuerit de facto seruata, quemadmodum in statuto dictum est supra & non ab re, quoniam utrũq; stricti iuris est, deq; uno, ad aliud, licet arguere.l.constitutionibus.ff. ad municip.l.i.C.si plu. una sen. & mirabile est, quo ad istum effectum retorcutionis valere, etiam in uim sententiæ, & legis, ubi alias nulla, consensu partium approbata ualere non potest, nisi in uim pacti.l.2.& ibi gl.C.commu.ut iud.tradit Bar.in.l.si expresśim.in 2. colum. ff. de app.alias partium consensus iurisdictionem tribueret, haud dicendum.l. priuatorum.C.de iu.o.iud.& ita quoq; intelligi debet glo. in.l.i.C. qui pro sua iu.& declarat Cald.consi.8.in 2.colum. de re iud.cætera usq; ad finem legis, difficultatem non habent, ideo dic, ut in.i. lectu.& per Bar.ac Docto latius.

Feriæ Quadragesimæ, hic indictæ fuerunt.

SVMMARIVM.

L.i.quod quisq; iu.

1 *In isto titulo agitur de prima illa lege naturæ quod tibi non uis fieri &c.*
2 *Edictum istud habet duo capita primum respicit statuentem secundum impetrantem.*
3 *Quod ponuntur in hac lege duo, edictum pratoris & edicti interpretatio.*
4 *An titulus iste hic congrue locatus fuerit.*
5 *An materia hæc locum habeat in principe aliquid concedente motu proprio.*
6 *Dubitandi ratio in prima parte.*
7 *Dubitandi ratio secunda.*
8 *Tertia.*
9 *Quarta.*
10 *Quinta.*
11 *Decidendi.*
12 *Dubitandi ratio in secundo capite.*
13 *Secunda.*
14 *Tertia.*
15 *Quarta.*
16 *Quinta.*
17 *Dubitandi ratio in uersi.hæc autem uerba.*
18 *Secunda.*
19 *Tertia.*
20 *Edictum quasi à dominis dictum. Et ibi de edicto multa.*
21 *Quare hoc edictum summam habeat æquitaté.*
22 *Indignatio non est, nisi sit iusta. Et ad idem ibidem multa scitu digna.*
23 *Nullus debet aspernari quod hic dicitur, idēq; ius sibi dici, quod dixit aliis.*
24 *An statutum iniquum ualeat.*
25 *An statuta ligent statuentes.*
26 *Si statutum iniquum sit, an solus qui statutum fecit eodem iure utatur, an uero quilibet etiam de populo.*
27 *Si stet statutum quod pœna lib. 300. puniatur occidens forensem, an occidens Perusinum alibi dicta pœna puniatur.*
28 *An in tortura locum habeat retorquutio.*
29 *An retorquutio semper locum habeat.*
30 *Verba debent intelligi cum effectu.*
31 *Sententia lata à iudice incompetenti est nulla.*

Lectu. III.

QVOD QVISQ; IVRIS &c.

VLPIANVS LIB. III. Ad edictum.

L. HOC EDICTVM. Antequam ad istius legis interpretationẽ ueniamus bene erit, ut inquit Iuriscon. in simili, in .l.i.ff.si cer.peta.aliqua de significatione tituli
1 referre, & potissimum quod in isto† agitur de prima illa lege naturæ, de qua in c.humanum genus.i.dist.& vt etiam gl.
2.hic, quod tibi non uis fieri, aliis fecisse ca-

caueto,& in Euangelio,Matth.7.quod etiam refert Bal.consi.188.dicitur,col.2. uolum. 2. Omnia quæcunq; uultis ut faciant uobis homines, & uos eadem facite illis,seu(ut sapientis dictat autho ritas)patere legem, quam tu ipse tuleris.c.cum omnes,de consti.quibus uerbis dici potest,quod pœna talionis etiã comprehendatur, inuenta quasi in magna ueterum paupertate.§.pœna, insti. de iniur.sentit Old.cons.46.sed quia uerum istud erat olim, non hodie, ut per Bar.in.l.pe.in.§.ad crimen, num. 2.ff.de pub.iud.transeo,hoc idem sensit etiam Pau.ad Ro.c.2.in illis verbis,Cũ.n.gentes legem non habent, si naturaliter faciũt ea,quæ sunt legis,ipsi sibi sunt lex, & ponuntur quoq; in.c. duæ sunt 19.q. 2.immo quod hanc legem adeo dilexit Alexander Seuerus, quam ab Vlpiano uerisimiliter acceperat sub quo claruit anno 228. ut per præconem, cum aliquem emẽdabat,dici sibi iuberet,qnod tibi nõ uis alteri ne feceris, in palatioq, & locis publicis, dictum hoc auteum perscribi mandauerit. Imò quod id in institutione filij etiam, quasi hæreditarium quiddam filio reliquit, Thobi. 4. ibi,quod ab alio oderis fieri tibi, uide, ne tu aliquando alteri facias, & ualde ad propositum dixit Bal. noster in.l.iustitia,in fi.ff.de iusti.& iu.quod arbitriũ illud in alio æquum est,quod bonus vir optat in se ipso,immo tex.in.l.i.in prin. ff.de solu.

Secundo sciendum est, quod edictũ
2 istud,† duo habet capita, ut in simili in lege aquilia.l.2.ff. ad legem aquil. & in falcidia.§.hinc nobis & ibi Bar. in auth. de hær.& fal. primum ergo statuentem respicit,secundum uero,impetrantem, unde in rub.ista dum dicitur, ꝙ quisq; iuris in alium statuerit, suppleri debet, uel statui fecerit, ut hic in nigro & facit tex.in.l.oratio.ff.de sponsa.qnodq; duo etiam requiruntur,quod ius impetratũ sit, & quidem iniquum, ut impetrans eodem uti compellatur, ut infra & sentit Bald. interim in.c.i.in.§.in quibus in prin.de cõsue.rec.feu.in usib.Pau. Cast. conf.453.num.i.uol.2.

Tertio,quod à uer. qui magistratum usq; ad uer.hæc autem uerba, ponitur
3 edictum prætoris † postea edicti interpretatio,& præsertim quomodo verbũ statuerit,in eo positum, accipi debeat, mirandumq; est maxime hac ratione, quomodo sic paragraphis legem hanc scriben.diuidant,quæ uno contextu ab solui debet,& cum de edicti interpreta tione agatur rursum,non ab re in supra scrip.Vlpia. dixit ad edictum, quod interpretandũ exponitur, author est Gel. noc. Atti. 13.c.10.qui Labeonis Antistij mentionem faciens libros citat, quos ad prætoris edictum scripserat pariter, docet tex.in.l.fi.C.de libe. præte. Alex. in.l.i.in prin.ff.si cer.peta. & est simile, quia sic dicitur et ad treb.Senatus com. ad Velleia.& Macedonia,deniq;,nec aliter intelliguntur, nisi ut supra & cum oratio imperfecta est, debet semper sub auditione perfici & iuuari.l.i.§.fin autẽ ff.de hæ.insti.d.l.oratio,de sponsa.l.i. ff. de testa.cum similibus,&dici solet hinc quod responsiones Sceuolæ,adeo truncatæ erant, ut subauditione, & suppletione indigerent .l. Aurelius .§. Sticho .ff. de libe. lega. Cuma. in.l.qui Romæ, in.§.duo fratres,in glo.fi.in solu.contrarii.l.Paulo calimaco .§. i.ff. de uerb.ob.& conuenit, quia alias ubi lex & Iurisc on. loquitur determinato modo,non est subauditio necessaria, quia eius est glosare,cuius est cõdere.l. fi. C. de legi.diciturq; in .l. si non fuerint, in glo.fi. in fi. quod ibi sistendum est, ubi lex figit pedem,tradit Bal.consi. 57.colum.2.uolum.5. Et ad Vlpia.propositum,non est omittendum, ut politia. scribit,Cotta,Rutil.& alii quod ad edictum,præter cætera, tres & octuaginta libros reliquit.

4 Quarto sciendum est, † titulum istũ fuisse congruo loco situm hic,post titu. de iu.o.iud.quia(ut inquit Bar)plerũq; iniquum statuunt ius, æquumq; est,ut eodem iure ipsi quoq; utantur.

Quod tamen impugnat Deci. seni. qa hoc idem continet tãtum primum edi-

cti

cti caput. Saluat Cur. quod immo cum in.d.tit.de iu.o.iud.non solum de exercentibus iurisdictionem tractetur, uerum etiam de his qui petunt, tolerabile est, & utriq: capiti quoq; conueniens. Nec saluatio est spernenda, sed conside ra uerba in personam iudicis tantum concipi.l.i.& toto ti.ff.eo.quod cum ita sit, subsistere non uidetur. Et dic aliter quod licet primum edicti caput tantũ contineat, reprehendi tamen non debuit Barto. ex quo hoc idem hic agitur principaliter .l. si quis nec causam .ff. si cer. per.l. uerum .ff. de fur. faciunt quæ not.in rub.si cer.pet. Et hinc est, quod edi ratio quoq: intelligitur, si edatur à capite.l.argẽtarius.§.edi.ff. de eden.Bal. in.l.i.in fi.ff.de ori.iu.Bar. in rub.de no. o.nun.melius in.l.i.C.de impo.luc. descrip.lib.x.ubi uulga.illud, à primordio tituli, posterior formatur euentus, idem Bal.consi.121.a capite, in prin.uol. 3.qui per d.regulam, ita etiam arguit, & dicit, quod antecedens trahit ad se consequens, & principale accessorium consi.377.in fi.uol.i.& quia ad proposi tum aliud etiam comprehendit, ut in si mili in.l.uulgaris.ff.de fur. ibi: Nam & qui aurem alicuius tetigit (inquit Vlpianus) totum eum tetigisse uidetur in l.uulgaris.ff.de fur. & in.l.3.ff. de acqui. po.ubi similiter dicitur, qui fundum uult possidere, ei sufficere, si quamlibet eius partem ingrediatur, dummodo hac mente & cogitatione sit, ut torũ fundum, usq: ad terminum uelit possidere, quod ad casum nostrum optime applicari posse uidetur, & in.c.defleat, de regu.iu.& ita signanter in falcidia, q̃ similiter duo habet capita, dicit Barto. in .§. hinc nobis, in prin. in authen. de hær. & fal.

Quinto, quod cum ista rub. habeat orationem perfectam, & sententia sit, ortum habens (ut diximus) a iure natu rali, passim & ubiq: etiam confirmata, & nouissime in.l.ratas.C.de rescin.uen. & in.l.si quis.C. de testi. potest ad decisionem causarum allegari, ut per Bur. i̇̃ prohe.Rex pacificus, in.§.fane, colum. 2.late Alexan.in.l.i.& alii post eum.ff.si cer.peta.& optime facit tex.in.d.c. cum omnes, de consti.& in.c.i.in.§.in quibus de consue.rec.feu.in usib.

Quod ex eo confirmo, quia dicit poeta, quem uelaro nomine, citat etiam Papa in.d.c. cum omnes. Patere legem, quam tu ipse tuleris, & nos paulo ante fusius, uerum poetæ authoritas allegari potest.§.item precium, insti.de emp. & uen.not.in.d.l.i.ergo & rub.hæc, cuius sensus est idem, & ita communiter tenetur. Est uerum, quod Deci.iuni.hic & in.d.l.i.& fusius in rub.de constitu.in i.lectu.in ulti.colum.nititur ostendere, quod hæc communis opi. non sit uera, ex quo rub.cum nigro concordat, & similes, quæ orationem perfectam habẽt & ad idem allegantur, quo casu nigrum tribuit authoritatem rub. & rub. uirtute nigri allegatur tanquam magis nota, Confirmatur quia ponitur ad designandum illud, quod in nigro continetur d. l.i.ergo non disponit, nisi quatenus in eo reperitur.l.in testamento.ff.de cond. & de.l.legata inutiliter, cum vulga.ff.de lega.i.

Sed defendi facile potest, & probari, quamuis cum nigro concordet, non ꝑpterea arg.tolli, quoniam (ut diximus) oratio perfecta est, & sentit glo. in ꝑhe. sexti, in uerbo titulis per quam dixit ẽe Bal.consi.34.colum.2.uolum.5.si nigrũ dubium sit, quod per rub.declaratur, & consi.378.colum.pe.eo. lib. quod ex ea licet arguere, alias ab habente imperfectam non differret, nec aliquid operaretur, non dicendum.l. si quando .ff. de leg.i.l.i.ff.quod met.cau. nec est uerum quod authoritatem habeat à nigro, ex hoc, & sic falsum, quod uirtute nigri allegetur, & minus quod facta sit ad designandum illud quod in nigro continetur, quia cum eo concordat, habetq: eandem authoritatem, quam habet nigrum, & si designat, uerumq: sit Decij argu.in rub.orationem imperfectam habentibus, hoc idem facit, & uerum est & q̃a admittit quod allegari possit hoc casu, dubitat autem, an ut rub.possit, nec

nec ne,dubitatioq; infructuosa est,imo
fatua,meo quidem iudicio, quoniam si
effectum consequimur, modus parum
debet curari.l.si mater.C.de insti.l.Gal-
lus.§.si eius,in fi.ff.de libe.&posthu.trá
seo. Dicit etiam Fel.quod materia hæc
locum non habet in principe , aliquid
5 motu proprio concedente † uel etiam
ad partis petitionem,intuitu tamẽ Dei
in.c.sanctorum patrum,in fi. de p̄scrip.
aliquid Bald.& Pau.de Cast.in authen.
quas actiones,ille colu.i.iste 3. C. de sa-
crosanc.eccl.& not.infra in glo.decerne
tur,& in.l.3. & non mirum interim , ut
concessio.d. modo facta aliquid opere-
tur , quæ etiam sic ab omni necessitate
eximitur,ut in simili inquit Bart.in.l.u-
bicunq; in 4.col.ff.de intetro. ac.multa
Ias.in .l. cum quædam puella , in.2. de
iu.o.iudi.sed est necessarium quod mo-
tus proprius exprimatur.c. si motu pro-
prio,de præben.in 6.declarat Cald.con
si.8.colum.i.de rescrip. ex quo non præ-
sumitur alias,ut in d.c.si motu proprio
Gui.Papa deci.537.dixi supra colum.2.
Rota.332.in.i.in nouis,& in antiq.131.&
ratio est,quia motus proprius negatiuã
includit,quod nullus unquam suppli-
cauit, negatiua autem improbabilis est.
l.actor quod asseuerat,C.de proba.c.bo
næ,de elec.Staphi.plene in tracta. de ui
& effec.clau.fo.67, num.13.& quo ad a-
liud , quia speciali ratione munita non
extenduntur.l.ius singulare.l.quod ue-
ro contra.ff.de legi.c.quæ à iure,de reg.
iu.in 6. neq; sunt sub lege , quæ spiritu
Dei aguntur.c.cum Marthæ,de celebra.
mi.c.licet,de regu.c.si testes 4. q. 2. & 3.
c.duæ sunt,19.q.2.

Summario & diuisione facilis est hæc
lex difficilis tamen & subtilis in cæteris
quod Bar.& alij testantur.

Dubitandi ratio in prima parte esse
6 potuit,siue in primo capite † quod (ut
diximus in euidẽtia.)statuentem respi-
cit,exemplificando,ut per Docto.& in
specie Pau.de cast.& ante eos glo.si pro
hibeat,ne debitores à creditoribus astrĩ
gantur,quia(ut dicebam alias) à parti-
bus sufficienter enumeratis arguendo,
uulga.l.patre furioso.ff. de his qui sunt
sui uel alie.iu. aut hoc idem statuit con
dendo legem, aut sententiam ferendo ,
ut in fi.legis,si legem condendo,non vi
detur quod id facere potuerit , propriũ
solius Principis,ut diximus in.l. impe-
rium,de iu.o.iudi.habebat enim iurisdi
ctionem temporalem seu annalem præ
tor , ideo edicta etiam pro tempore sui
magistratus tantum edicta proponere
poterat,perpetuo uero princeps legem
(ut diximus)quia perpetuam etiam po
testatem habebat , & dato quod facere
potuerit,qualiscunq; fuerit, etiam ini-
qua,seruabitur,uulg.l.prospexit.ff. qui
& à quib.l.si non fuerint, allega. etiam
supra.ff.pro so.Bal.in.l.2.in 8.col. C.de
rescin.uen.quamobtem in lege xii. tab.
creditoribus licebat, debitoris non sol-
uentis corpus affligere,ad prætorem .n.
ducebatur,si debitum negabat,tormen
tis explorabatur ueritas, sin minus, de-
biti iudicabatur,& pecuniam restituere
tenebatur intra dies 30.qui sibi, ad eam
conquirendam dabantur,hiq; appella-
bantur iusti quasi inter eos iusticium,
quoddam, siue intermissio , ne intra id
tempus posset obstringi , quod si non
fecisset iterum ad prætorem uocatus ,
creditori addicebatur,(ut aliqui uolũt)
neruo,idest ferreo uinculo,in tempora-
riam seruitutem. Vel ex aliorum opi-
nione,multa turpia & miseranda patie
batur,multasq; , seruili more, in tergo
plagas , cui malo postea subuenere le-
ges Portia & Semptonia , quæ corpus
Ro.ciuis,virgis,aut aliis uerberibus, cæ
di uetabant,& de his alias in.l.i. C. qui
bo.ce.po.& in.l.2.ff.de ori.iu.Bal.consi.
249.colum.i. in fi. aliaq; ratione Sena-
tus,ne corpus obnoxium esset credito-
ribus,quoniam L.Papyrius.C.Publiũ,
ingenuum adulescentem,qui illi se, ob
æs alienum,obstrinxerat, nefanda libi-
dine(histo.nota est) constuprare tenta-
uit,nec ad propositum redeuntes(dicta
enim hæc sint,ad.d.l.prospexit, exornã
dam) iudicis persona comprehendetur,
quod est etiam regulare.l.inquisitio.C.
de solu.allega.quoq; infra in.q.an statu

tum

tum liget statuentes.c.uenientes.c.peti tio,de iureiu.Bellame.deci.725.colum. 3.ergo.

Si sententiam ferendo, & adhuc idem, quia interlocutoria poterit reuo cari.l.quod iussit.ff. de re iudi.l. dicere ff.de arbi. cum sit uetum etiam, quod nunquam transeat in rem iudicatam, quoad iudicem, ut pulchre per Bart.in l.arbitro, num.2.ff. qui satisda. cogan. Et si fuerit diffinitiua, lata contra ius litigatoris poterit ab ea appellari.l.i.ff. de ap.l.i. C. si sæpi.in integ. testi. postu. authen.hodie.C.de ap. Et contra ius litigatoris dixi, quia alias contra legem esset ipso iure nulla.l.si expressim, cum similibus.ff.de ap.l.præses, de re iudi.l. 2.C. quando prouo. non est ne. & bonum uerbum dixit Bal.consi.335. statuto,colum.i. uolum. 3. quod non ualet processus, si error in eo reperiatur expressus, & si appellatum non fuerit; tunc transibit in rem iudicatam.c.quod ad consultationem, de re iudi. & pro ueritate habebitur quo ad omnes.l. ingenuum.ff. de sta. ho. l. post rem.ff.de re iudi.plene Bart.in.l. iulianus uerum debitorem, num. 21. ff. de condic.inde. & sic non uidetur quod istud primum caput locum habere possit.Tamen faci le responderi potest, & dici ad primum uerum esse hodie,postquam potestas à populo in principem translata est,non tempore huius edicti,quo id ipsum permissum erat etiam cuilibet magistratui & sic,si tempora distinxeris, scripturas concordabis, ut inquit glo.in.l.i. C. de accu.& Bald.in.c.i.in prin. colum. 2.de pa. iura. fir. in usib. ubi ex hoc non esse uerum arguit,id quod aliqui dicunt, semel uerum semper uerum, idem Bald. consi.205.in prin.uolum.i.Vel & aliter quod non possit condere legem generalem,localem autem sic, in territorio.l. omnes populi.ff.de iust.& iu.l.i.C.quæ sint lon.consue.ibi, probatis his, quæ in oppido frequenter in eodem genere controuersiarum seruata sunt, Præses, causa cognita statuet,& latius Bart. hic in prin.

Vel & ultimo, quod perinde est, ac si princeps statueret, uulga.l.i.§.omnia nostra facimus.C.de uete.iu.enu. & fusius Odof.hic.

Non ob. quod qualiscunq; fuerit, etiam iniqua, seruabitur, quia uerum est, & in statuto nouissime Gui. Papa consil.121.colum.2. Sed & ad istud etiam responderi potest (de intellectu enim.d.l.prospexit, non disputo, quia (ut inquit Rui.& est uerum) in.l.i.in.§. nunciatio,num.65.ff.de no.o. nun. uarij uaria dicunt, & Stepha. Fede. de interpreta. iu. num. 150. quod turbat spiritum omnium scribentium, multa Oria.de interpreta. statu. in prin. num. 22.& Bononien.de exten.num. 26. 27. & 30.)quod & contra ipsum quoq; seruabitur, & sic in eo locum habebit pariter primum edicti caput.

Verius rursum est,quod interlocutoria possit reuocari,sed quid tum,retorquu tio fier tamen,si non reuocetur.Et quo ad diffinitiuam etiam si ab ea appellatũ non sit,licet(ut diximus) faciat quo ad omnes,ius, & sic argu. uitio non carebit, quoniam datur casus, in quo non omnes partes possunt uerificari, pro limitatione.l.patre furioso,notandum.ff. de his qui sunt sui uel alie.iu. ubi traditur regu.&habetur alias in.l.filius,in.§. filius.ff.de libe.& posthu. & in.c.uenerabilem,ubi Io.And.Abb.Bald.& omnes,de elec. & hoc ẽ quod dicebat Pau. de Cast.in.l. cum hi, in.§. si prætor.ff. de transac.quod debile est, & fallax, ex quo enumerare partes credimus, & nõ enumeramus omnes. Nec officit etiam inductio.l.inquisitio,de solu. quia id ẽ, ratione præambuli contractus, uerum, & sic d.casu decisum, ut ibi inquit Cy. & bene,eumq; secutus est Bar.in.l.i. ff. de sena. sed ad prædicta,cum nullũ sit ĩ eis uerbum contractus, male applicari posse uidetur. Secundo respondebat Alex.& Ias.post eum,in.l.frater à fratre in 4.not.ff.de cond.ind.ꝙ d.l.locum nõ habeat,ubi ex natura rei, uel ex disposi tione legali,quis comprehẽdi potest &adhuc male,quia præsupponitur om

 nino

nino obligario, surgens ex conuentione præambula, quod nec pdicti, & maxime Alex. negant, uerum hic conuentio nulla præcessit (ut dicebam) ergo so lu. falsa. Tertio respondebat Sapia hic, i i. not. quod istud ideo est hic quoniam si ius iniquum est, & allegetur, allegans audiri non debet .l. transactione finita C. de trāsac. quem text. ad idem inducit Deci. iuni. in .l.3. infra eo. not. in .c. inter dilectos, de don a. Bar. in .l.i. C. qui & ad uer. quos. & in .l. sed & reprobari, in pri. ff. de excu. tu. Quæ nec adhuc tuta est, qa qđ fecit ex officio fecit, & consequēter audiendus est, ut in teste inquit Archi. in .c. de conciliis 18. d. & maxime cū tractatur de damno uitando, ut hic, & per Alex. in .l. de tutela, in 2. col. C. de resti. in integ. turpitudine quāuis detecta ex ipso statuto, vel consuetudine. l. ante pe. ff. de suspec. tu. not. in .l. iusiurādum 2. in .§. procurator. ff. de iureiu. Quarto respondebat idē Cy. in .l. quidā C. de sacrosanc. ec. statuentem non comprehendi in generali sermone, in quantum persona publica est, sed in quantum priuata sic, subiiciens, si ex cōicauerit quemcunq; hoc auditorium intrātem, ipseq; intret, ꝙ erit excōicatus, ꝑ qua sol. quæ realis est, & uera, facit bo. text. in .l. tutorem. ff. de his quib. ut indi. aliquid Alex. in .l. quæsitum, in prin. ff. de in ius uo. Bellame. deci. 738. ad fi. Vltimo respondebam ego alias, id non esse generaliter uerum si pcedat factum hoc inducens, ut inquit Bal. in .c. petitio de iure iu. at hic præcedit, ergo, nec (si nō sit rationis indentitas) omni casu locū habere, ex quo non æque conueniebat, si procurator debitoris scripserat domino, nihil amplius creditoribus deberi eisdemq: omnibus soluisse, ipsæ quoq; comprehendi .l. nam hoc natura .ff. de condic. inde. c. locupletari de reg. iu. in 6. quam maxime autem hic, quia non debet aspernari quis sibi idem ius dici, quod dixit aliis, ergo non obstabit, & per locum à contrario, id erit æquum hic, qđ est iniquum in casu. d. l. inquisitio, & facit etiam ad intellectum. d. l. inquisitio, quia aliud est scribere, aliud se obligare ad non petendum, ut in simili dicit Bar. in .l. lucius. ff. de admi. tu. & in .l. i. C. de decu. lib. x. glo. in .l. i. in .§. si ratum. quod iussu, idem Bart. in .l. si cum dotem, in .§. transgrediamur. ff. sol. mat. Afflic. plene in .c. i. in 5. colum. qui suc. tene. in usib. & pro solutione Cy. in .d. l. quidam quod dicit Ro. in .l. i. in .§. usufructuarius col. 2. ff. de no. o. nun.

Secunda potuit adhuc esse in hac pri-
7 ma edicti parte † dubitandi ratio, quia remedium ordinarium facit cessare extraordinarium. l. in causæ. ff. de mino .l. in prouinciali. ff. de no. o. nun. l. i. §. si curator, & ibi Bar. in prin. ff. de eo qui pro tuto. idem in .q. iudex maleficiorum, colum. 3. & in simili dicit Cardi. si ius commune cum priuilegio concurrat, quod illud præfertur, in cle. dudum, in uer. ab olim, colum. 4. de sepul. ex quo natura originis potior est acquisitione, idest causa naturalis accidentali. l. libertas .§. præscriptio. ff. ad municipa. l. qui habet ff. de tute. Rota deci. 224. in nouis. Verum si ius iniquum statuit litem suam facit, & tenetur actione in factum ex quasi maleficio. l. ex maleficiis .§. si iudex. ff. de ac. & ob. l. fi. ff. de ua. & extraordi. co. insti. de ob. quæ ex qua. ma. nascun. in prin. Imò in exemplo hoc priuat quem sua actione, & male .l. testamento centurio .ff. de ma. testa. remediumq; istud ordinarium est, ut in locis præallega. ergo omne aliud cessabit. Cui etiam potest responderi, oppositum procedere in magistratu iudicante, non statuente, ut hic, quæ solu. non ē generalis, ut per Bal. in rub. C. de poe. iudi. qui ma. iudi. col. 2. q. 6. Secundo responderi potest, uerum esse, si dolo fecit litem suā, non si per imprudentiā ut in loco supra allega. insti. de ob. quæ. ex qua. de. nas. in prin. ergo cū hic de statuente ius iniquum loquatur iurisconsult. &vt infra in .l. 2. unū aliud nō excludet. Vel & ult. ꝙ utrunq; sit ordinarium dicamus, & adhuc unum aliud non tollere. l. i. §. per hanc. ff. de rei uen. susius Odosf. hic. Potest etiam ad .d. regulam dici

quod

quod ordinarium tollat extraordinariū nisi extraordinarium sit secundum iuis commune, ut hic, & in.c.ex parte, & ibi Abb. de rescrip. quem referunt Moder.Bononien. & sequuntur, in.l.& si prætor, colum.pe.ff.de offi.eius. Vel & aliter, quod uera sit in casu suo, non in aliis, ut per Spe.in.§.i.de offi.iudi.sentit post eum Gui.Papa deci.362.col.2.

8 Tertia potuit esse dubitandi ratio quia nemini officium suum, sibi damnosum esse debet.l. sed si quis ex signatoribus.ff.quemadmo.testa.ape. Barto. in.l.3.in.§.si procurator, nu.6.infra eod. nec conuenit, ut inquit Alibi Bal.quod pro alienis difficultatibus quis suas inueniat, consi.166.uolum.3. uerum hic, si statuens ligaretur damnosum officiū suum sibi esset, pro alienis difficultatibus inueniret suas, ergo. Respondet Cur.hic, regu.esse ueram, quando exerceatur officium prout exerceri debet, & non aliter, ut in.l.i.& toto ti.C.de pœ. iud. qui ma. iudi. declarat melius Sap. post Pau.de cast. qui tamen de dicto cōtrario mentionem non facit quod retorquutio fiat, non ratione officij, sed ex æquitate edicti, & quia iniquum ius statuit, nec displicet, uerum considera omnino sibi damnosum fore, cum ex officio & ratione officii statuat & iudicet, & ad contrarium aliter responde, ac formalius, non officere, quòd officium suum sit sibi damnosum, quoniam cul pa sua in edictum incidit Bar.in.l.ita autem, in.§.debitor.ff.de admi. tu. & facit uulgatum illud suo se gladio ingulauit Discat in autorem pœna redire suum, sitq; sapiens in pœna, stultus in culpa c.nisi & ibi Bal.num.2.de offi. lega. Et licet in simili uidere, in.l.si quis aliena. 2.ff.de nego.gest. in eo qui plus impendit, quam deberet, aliena gerens negocia, quoniam non repetit, cum fuerit in culpa, officiumq; suum sic sibi damnosum, & idem in tutore, qui si nomine pupilli agat, negligentiaq;, uel temeritas, sibi possit imputari, condemnatur in expensis, adeo ut in bonis suis, & non pupilli, fiat etiam executio.l. si se non obtulit, & ibi Ias.colum.2.ff.de re iudi. nec est dubitandum, & quod plerunq; etiam damnosum sit, est glo. in.l.cum in eo.ff. de pac.& in.l.cum hæreditas.ff. de admi. tu. Alias regulas re soluit etiam idem Cur. dubitationem pariter facientes, quas, ut pote leues, nō refero, dic ut per eum.

9 Quarta potuit esse dubitandi ratio † quia uidemus alibi, quod hæres intra tempus quo inuentarium conficit xxx. dierum scilicet post apertas tabulas.l.si. §.sin autem dubius.C.de iure deli.alios conuenit, & tamen ipse non conuenitur, nec ab aliquo potest inquietari d.l. si.§.donec, & ibi Bart.Quam etiam tollit, dicens, illud ideo esse, quia ab hærede nihil erat impetratum, ut retorqnutio fieret, sed priuilegium sibi sic à lege indultum. Posset etiam ultra Bar. respōderi, quod immo intra dictum tempus inquietabitur, si non principaliter, saltim per uiam reconuentionis, argu.in.l. cum Papirianus, & in authen.consequenter.C. de sen. Item in alimentis in legitima, & si non ut hæres, ut alius tamen, & fusius declarat Io.Bap.S.Bla. in tracta.correlari. in 100.q.quæ est etiam ulti.uir sua tempestate clarus, conciuis noster, & iuriscon. non ignobilis.

10 Quinta & ultima † potuit esse ratio dubitandi, quia à simili (ut in sacris legitur literis) non custoditur sabbatum ab eo, qui tamen est Dominus Sabbati, cōtra legis literam enim, leprosum tangēdo mundauit, Luc.c.i.c.si.25.q.i.argu.in c.significasti, de elec. Cuius etiam solu. facilis est, id fecisse, ut se Dominum legis ostenderet, qa erat etiam Dominus Sabbati, ad consequentias, hac ratione, non trahendum.c.si testes, in si.4.q.a.et 3.c.licet, de regu.& quia (ut proxime dicebam) nihil erat impetratum, quod retorqueretur, eoq; exemplo ostendit Leo Papa in.d.c.si.sic Romonam ecclesiam ius & authoritatem impartiti, sed eis non alligari. Immo quod Christus, qui legem dedit, ipsam carnaliter etiam impleuit, quia octaua die circuncisus est, quadragesima uero in templo cum

hostiis præsentatus, ut in se ipso eam sanctificaret, & ista sufficiant.

11 Decidendi ratio † ponitur in tex. ibi. Quis enim aspernabitur &c. quasi dicat nullus, & similis loquendi modus est in.l.nonnunquam.ff.de colla.bo.unde hanc legem diuidentes proprie sic dicunt, præcipue Bal.uirtualiter, quod in prima ponatur edicti commendatio ꝑ ut etiam in.l.i.ff.de pac. & in.l.i.ff.de nego.gest. Captat enim sic beneuolentiã à re ipsa, ut dicunt Rhetores, in 2. ratio commendationis in 3. primum edicti caput. in 4. secundum in 5. & ultima, quomodo intelligatur uerbum statuit, in edicto positum, partes patet, aliter Bal. & cæteri, ut per eos.

Sed uidetur mihi, quod ratio hæc, sit eadem cum dicto, ad quod nullus aduertit, & ad propositum male.l. fi. ubi glo. ff.de offi.procu.Cæsa.l. q interrogatus & ibi Bal.ff.de peti.hæ. non nihil Bald. in.c.cum inter in fi. de consue. tamẽ qa est iuriscon. reprehendi nõ debet, quod etiam facit in.l.2.& ibi Dec.ff.de.seni. aduertit, in 2.colum.ff.si cer.pet.& in.l.illa institutio.ff.de hæ.insti.& in.§. filius familias, in pri.& ibi Por.not.insti.quib.mo. ius pat.po.sol.& in.l.uxores, iuncta gl. ff.de his qui not.infa. Vel dic, quod licet sit eadem cum dicto, est tamẽ paulo generalior, & tolerabile.l. pactum curatoris.C.de pac.& quod in.d.uerbis, Quis enim aspernabitur, ponatur ratio Iuris con. sentit etiam Deci. in.l. 3. in.§.hæc pœna, in prin.infra eo.

Et mirum uidetur, quod ex iniquo æquum nascatur, ut etiam inquit Bal.hic in prin. quoniam ultra eum communiter effectus suæ causæ similis esse solet l.quod si nolit.§.qui mãcipia.ff. de ædi. edic.eidemq; semper commensurari debet.l.ita autem, in prin.ff.de admi.tu.& in.§.i.l.cancellauerat.ff.de his quæ in testa.de.Pau.de cast.consi. 83.colum. 3.uolum.2.sed potest responderi, & admiratio cessabit, quod immo non sit semper uerum, quia testamentum & sententia sunt de iure ciuili.l.i.& ibi glo.ff. de acqui.re.do.l.iulianus uerum debitorem.ff.de condic.ind. & nihilominus dominium, quod inde acquiritur, est de iure gentium, & idem in usucapione, ut per Barto.in.l.ex hoc iure, colum. 4. & 5. ff.de iusti.& iu. Similiter obligatio iuris gentium est, & tamen actio, quæ de ipsius utero nascitur, ut partus de muliere.l.licet.§.ea obligatio.ff.de procu.Bal. in.l.i.colum.3.C.ut ac. ab hæ. & contra hæ.est de iure ciuili.l. 2. §. deinde compositæ sunt actiones.ff.de ori.iu.sexcentaq; huiusmodi sunt, non scribenda aliter, documento Iuriscon. in .l.i.ibi, res exemplis non eget, ideo paucis agam ff.de præscrip.uerbis, & in.l.ita uulneratus, in fi.ff.ad legem aqui. ibi, unum interim proposuisse contentus ero.&in si mihi uidemus, quod bonæ leges, ex malis moribus quoq; nascuntur, quia conditæ non fuissent, nisi flagitia præcessissent.c.factæ autem sunt leges 4.dis.sicuti nec medicina inuenta, nisi fuissent morbi, argum. in.c.cum medicinalis, de sen.excom.in 6. & faciunt quæ de consuetudine dicuntur per Areti. in .§. ex non scripto, num.11.de iure natu, quod inducitur etiam ex actibus nullis & inualidis, declaraturq; etiam testatoris uoluntas.l.fi.ff.de reb.eo.l.nõ dubium .C. de testa.l.i.C.de fideicõ.nonnihil Albe. in rub.de uulg.& pup.sub.col.4.Et sicuti edictũ istud, ut ipsa cõmendatio, commendationisq; ratio dictat, est in æquitate fundatum, sic etiam à simili in ea fundatum est edictum de edendo .l. i. l. prætor, quæ eiusdem Vlpia. sunt.ff. de eden.l.fi.C.eo.& quod habetur in .l. in creditore.ff.de euic.& in.l.in summa, in .§.item Varus ait.ff.de aqua plu.ar. ibi, æquitas suggerit etiam si stricto iure deficiamus, ut non denegetur &c. & cum ortum habeat amplius à iure diuino, ne dum naturali, & ciuili, ut supra diuina potest appellari, ut illa de qua in.l.si & me & titium .ff. si cer. peta. quam sic appellat Bal.consi.348.col.2. uol.i.

Dubitandi modo rationem faciebat

12 in secũdo capite, si impetrasset † debitor ut supra à creditoribus suis conueniri non posse intra certum tempus ipseq; ha-

habeat debitores, quod eodem iure nõ utentur aduersus ipsum impetrantem, Vel aliter exẽplificando ut in.l. fi.C.de fruc. & lit. expen. & in.l.die sabbati.C. de iudæ.quia quod ipsius fauore inductum est, ad eius lesionem retorqueretur, & male.l. quod fauore.C. de legi.l. nulla.ff.eo.c.quod ob gratiam, de regu. iu.in 6.quæ regula generalis est, & locũ habet, uel fauor sit legis, uel Principis, inductus in contractu per sententiam, uel aliter quomodocunq;, ut per Bal. in.d.l. quod fauore, in prin. nulla ergo iuris ratio hoc ipsum pati uidetur, ut dicitur in.d.l.nulla, Bal.consi.329. in fi.uolum.i.& ita præcise arguitur in.l.generaliter, in.§.i.in fi.C.de secun.nup.& dicit Abb.in.c.coram, num.10.de offi.dele.q ordinata ad certum finem, non debent parere effectum contrarium.

Sed facilis est etiam huius argum. solutio, si dixerimus, quod cum odium in consequentiam fauoris ueniat non curatur inconueniens, quod fauor ad ipsius lesionem retorqueatur.l. cum ex oratione.ff.de exc.tu.ita Bal. in.d.l. quod fauore, in 7. oppo. Et ad idem soleo multas dare instantias, præcipue quod remedia prætoria, fauore filiorum emãcipatorum inuenta sint, quia succedere non possunt de iure ciuili, & tamen ad eorum lesionem retorquetur, quod ea ratione locum habeat inter eos etiam ius accrescendi.l.i.§. his ita.C. de cad. tol.l.2.§.si duo.ff.de bo.po.secun. tabu. l.unica.C.quando non pe. par. item & ad idem ius abstinendi, de iure prætorio, introductum est, fauore filiorum.§. sed his pmittit prætor, insti.de hæ.qua. & diffe.l.qui se patris, & ibi Bar. colum. 2.C.unde libe, multa Iaco. de S. Geor. in.l.i.C.si mi.se ab hæ.absti. & tamen retorquetur, quia spacio annorum 30.præscribitur.l.licet.C.de iu.deli.Bart.in.l.i. colum.3.ff.de condic. ex lege. Et idem in muliere inductum est, ut etiam constante matrimonio agat ad dotem & ad dona.propter nup.l.si constante.ff.solu. mat.l.ubi adhuc.C.de iu.do. & tamen laeditur, quia infra tempus agere debet, alias excluditur, de quo tempore habetur in.l.in rebus, in.§.fi.C.eo. Vel dicamus, quod ex natura rei concessæ, hoc idem sit, sicuti etiam in lege nostra, & aliud exemplum ponit Alex.etiam cõs. 32.colum.i.uolum.5.in priuilegio ciuilitatis alicui cõcesso, quod non propterea tollit, quo minus ad onera ciuis, & collectas teneatur, & quia ultimo loco uidemus etiam, quod fauore filii, eidem legitima iure institutionis relinquitur, & tamen si repudiat hæreditatem patris eam perdit, & est communis opi.ut not. in.l.quia poterat.ff.ad treb. Vel respondeamus, ut hic per glo.in uerbo decernetur, late Deci.consi.361.num.8.uol.2. & quo modo respondet etiam glo.in.c. prudentiam fi.in fi.de mutu.pet.

13 Secundo dubium faciebat † quia si impetranti ius concessum est, uti personale, personam egredi non debet, neq; ad exemplum trahi, §.plane, insti.de iu. na.l.3.in fi. C. de legi. sentit adhuc glo. præallega.d.§.plane allegando. Vnde si duæ personæ dispares ad aliquam consequutionem iungantur, priuilegium unius non trahitur ad alterum, secundum Bal.in.l.i.in.i.colum.C.de uen.re. fisca.lib.x.& probatur in.l. si ita scriptũ ff.de ma.testa. Et propterea Ro. maximam adhibebant curam ne temere irrogarentur, quia nihil Reip. est perniciosius quam sic ll.peruertere, continebaturq; in ll.xii. tab. ne irrogarentur nisi centuriatis comitiis.

Quibus potest facile etiam responderi, & dici primum uerum esse, si motu Principis concedatur, ut dictum est supra non si ad partis postulationem, ut hic, & in.l.3.infra eo.Bal.in.l.fi. colu. i.C.de fruc.& lit.expen. Fel.in.d.c. sanctorum de præscrip.glo.præallega. in.d. c.prudentiam, & forte quia plerunq; nõ concedenda conceduntur hoc casu, importunitate petẽtium.l.i.C.de peti. bo. sub.lib. x. c. cum in iuuentute, de pur. ca.c.fi.de rescrip.in 6.Bellame.deci.724. colum. 2. & bonum uerbum ad idem dixit Bal.in rub.C.si nup.ex rescrip. pe. quod in his quæ prohibita sunt, præsu

mitur

mitur quid concessum (ut dixi) pet importunitatem vel mendacium, pulchre Ro.consi.436.colum.4. Verius & secundum nisi accidens aliud suadeat, ut hic, & in.d.loco Bal.met declarar, & probatur in simili, in.l.i.C. de repu ratio. Vel dicamus, ptiuilegium non esse præallega.l.3.C.de legi.c.ptiuilegium 4.dist. Vel quod reg.uera sit nisi æquitas aliud suadeat, ut hic, & in qua edictum istud fundatum est ut supra, & præsertim quia procedit à iure naturali, imò sunt idem effectu, & dicit ad propositũ Bal. cons.473.col.i. vol.5.quod æquitati maxime sauet legislator, ubi scripra non est, ergo multo magis ubi est scripta .l. placuit.C.de iudi.l.diuus .ff. de testi. in int.

14 Tertio dubium faciebar † quod habetur ĩ.l.i.& rõto ti. tes inter alios acta. Et.in.l.sepe.ff. de te iud.argumenrum. in.l.si unus in .§. ante omnia.ff.de pac & est oppo.quam format Bar.in.l. 3. in §.hæc pœna, in prin.infra.eõ. & glo .in c.i.in.§.in quibus, de consue.rec.feu. in usib.ne quod impetranti concessum est psit, uel noccar ut retorquutio in eum locum habear.unde confessio adulteræ non præiudicat marito, nec confessio hæredis nocet cohæredi, aut testis præiudicat contesti.l.denunciasse §. fi.ff. ad legẽ iul.de adul.l.2.C.de fi.inst.l.lucius ff.de is qui not.infa.plene Bal.con.497. in prin.uol.i.ergo nec proderit hic petẽti retorquutionem fieri. Ad quod dici etiam posset, quod regu.non semper vera sir, ut per gl.& Bar.in.l.nam & postea in.§, si petitor, in. fi.ff. de iure iu . Bal. in .c. quamuis num .6. de re iud. plene Dy.in.c.rati habitionem, de regu.iu.in 6.sed quia à regula recedere non debemus.l.ab ea parte.ff.de proba.Bal.in.c.i. colum.2.in fi.de pa.iu.fir. in usib. aliter respondeo, quod in materia ista locum non habet regu.prædicta, odio impetrãtis ius iniquum, ut idem Bar.declarat in d.§.hæc pœna, & ut pœna unius metus sit multorum.l.aut facta.§.fi.ff. de pœn. & ne ex sua iniquitate commodum sentiat, uulga.l. itaq; fullo.ff. de fur. l. si ab hostibus.§.fi.ff.sol.ma.

15 Quarto dubium faciebat † quia retorquutio in pœnam quodammodo peti uidetur, argum.in .l. testamento centurio.ff.de ma.testa.Bar.consi.188.colum. i.Calde.consi.10. de rescrip. quæ tamen intrinseca est non extrinseca ut declarat Alex.in.l.turpia.colum.i.ff.de lega.i. & pœna inquam in odium personarũ, ut not.in.c.2.de consti.plene Boer. decisio.i.num.16. Verum iudex deliquit, & non pars, ergo hac ratione respectu impetrantis retorquutio locum non habebit, argu.in.l.sancimus.C. de pœn. Bar. in authen. ut omnes obe. iudi. prouin. in prin.

Sol. antecedens uerum est, consequens fasum, ut hic, & in illis uerbis; quod ipse aliis dixit, uel dici effecit & est argu. in.c.i.de offi.dele.& in.c.fi.de so. comp.

16 Quinto & ultimo † quia non æque conuenit, si impetrans uigilauit, & conditionem suam meliorem fecit, ut in simili dicitur in.l. pupillus, in fi. quæ in frau.cre.raxanrurq: negligentes in.l. nõ enim.ff.ex quib.cau.ma. rorpenresq; uigilantibus cedunt, ut in eum retorquutio fiat, quæ sibi exitio esse possit, & in simili per Bald.consi.432.in fi.uolum.i. Gui.Papa consi.73.colum.i.Abb.in.c.i. colum.3.de proba.& dicit idem Bald. ꝙ negligentia lædit omnia, quodq: supra Regis Roberti ostium uerba hæc scripta erant literis aureis, in.c.fi.colum.3. de elec.

Quod etiam rolli potest, quia immo conuenit, & æquum est, licet uigilauerit, & conditionem suam meliorem fecerit, quoniam iniquum ius impetrauit, quod cum putauerit æquum esse in personã alterius debet etiam æquũ putare in se ipsum, ut texr. mer dicit, & hoc ipsum etiam sit pro ratione decidẽdi quoad istud secundum caput. Vel dic quod hoc idem sit, ut æqualiras seruetur l.fi.C. de fruc. & lit. expen. pulchre Bal.in.l.amicissimos, in.§.lucius, colum.2.ff.de excu.tu.Deci.hic, in uer. si quis in prin.Areti.consi.45. colum.2. Afflic.signanter per istum text.in.c.i. in prin.

pri n.nu.3.Imp.Lotha.in usib.& in .c. i, in.§. in quibus, allega. etiam supra nu. 17.de consue.rec.feu.eo.lib.& ibi glo.si gnanter d.l.fi.citar,& ad propositum di cit hac de re Barba. quod actor & reus, non debent ad imparia iudicari, in.c.i. in prin.& colum.20. de proba. & bene c.in iudiciis de regu. iu. in 6. c.i.& 2. de mutu.pet.aliqua Dy. in regu. quod ob gratiam,in 6.oppo.de reg.iu.in 6.

17 Dubitandi rõ,ulti.loco † in uer. hæc autem uerba,eẽ potuit,quod retorquu tio locũ habeat,etiam si à superiore im peditus inferior,ius nouum in aliquem non statuerit, uel ius dixerit inter eos inter quos iurisdictionẽ non habebat,uel etiam (quo ad secũdum caput) si impetrans nõ obtinuisset quod petebat,quia nec per statuentem stetit, nec per impetrantem,probo simili pulcherrimo (mitto quod glo.hic multa adducat,probantia plerunq; conatum puniri,licet delictum non perficiatur.&nos in aliis lectu.& subinde etiam respondeat,& bene, ut infra.) quia si clericus beneficiatus contraxerit matrimoniũ cum puella annorum.xi. per uerba de præsenti,perdit beneficium,licet matrimonium cõsumatum non fuerit,hac ratione scilicet,quia per eum non stetit & quia hoc casu cogitasse uidetur,beneficium perdere.c. nuper de biga. l.quid ergo.§.cum autem.ff.de his qui not.inf. Rota signanter deci.103.in antiq.Io.Staphi.de ua.mo.uaca.nu.75.& simile optimum uidetur, licet non sit in materia, & per omnia simile,iuxta not.per Abb. in.c.constitutus,colum.2.de ap.quia ratio generalis est.l.metum.§. animaduertendum.ff.quod met.cau. l. regula.§. & licet,ubi glo.Barto.& omnes.ff.de iu.& fac. igno. in pœnalibus procedimus de similibus ad similia, quoniam attenditur potius ratio,quam Grammatica verborum.c.i.§.porro, & ibi Bal.colum.2. quæ fue.prima cau.be. amit. in usib. & quia ut plurimum palatium apostolicum (decisio enim rotæ est, ut dictum fuit) inhæret æquitati, in qua edictum istud quoq; fundatum est, ut supra & fuit uerbum Bellen. in tracta. de chari. sub.q.84.num.5.6.

Sed potest responderi, id forte decisum fuisse potius,quia matrimonium, non concubitus,sed consensus, facit.l. nuptias.ff.de regu.iu.Bal.consil.184. in prin.uolum.3.& consi.165.colum.2.uolum.2.dixi late in.l. cum quædam puella supra de iu.o.iu.licet alio casu legatũ nõ debeatur, si de matrimonio effectualiter cogitatum sit, ut per eundem Bal. consi.200.colum.i.& 2.uol.3.

18 Secunda dubitandi ratio est † quia ubicunq; aliquis processit ad actum, punitur, licet delictum consumatum non fuerit,ut per Bal.in.l.non ideo minus, colum.7.de accu. not.in.l. si quis non dicam rapere.C. de ep.& cle.& in. l.is qui cum telo.C.ad legem Corn. de sica.quod ferè ad idem tendit, Bart.in.l. i.ff. ad legem Pompe. de par. ad fi. late Flo.in.l.item si obstetrix, colum.i.ff.ad legem aqui.vbi si quis emerit uenenum ut daret alicui punitur,licet non dederit,perinde ac si dedisset, qđ idem Bart. in.d. loco inducit contra Monachos S. Petri, qui eorum Abbatem uenenare uoluerunt, & in materia uidetur casus in.l.3.infra eo.sed hic iudex processit ad actum, licet impeditus fuerit à superiori,uel impetrans non obtinuerit, ergo.

Cui rationi potest etiam responderi, quod cum loquamur in leuioribus delictis,prædicta uero in grauibus intelligantur, parum ad propositum faciant. Vel & aliter,ut per Bal.in.d.l.si quis nõ dicam rapere,colum.2.in 2.oppo.quod tex.iste loquatur in pœnis ciuilibus, q̃ in delictis non consumatis haud habẽt locum.

Vel & ultimo,quod hic non sit proprie delictum, ex quo ius iniquum effectum sortiri potest, secundum Iaco.de Are.ibi,& probatur in.l.prospexit,allega.etiam supra .ff. qui & à quib. & not. in simili in.l.si expressim.ff. de ap. & in. l.i.C.sen.rescin.non po.ad text.in.d.l.3. responde,ut ibi per glo.& Docto.

19 Tertia & ultima† potuit esse dubitã. di ratio, quoniam in simili,in.l.si quis maior,

maior. C. de transac. dicitur, ꝙ si quis putauerit uenire contra transactionem iuratam, punitur pœnis in eadem lege contentis, & in.l. fi.ff.de re. di.si quis muros ciuitatis transcendere uoluerit, ergo & hic pariter si iudex statuerit, licet postea impeditus fuerit, uel pars impetrauerit, licet non obtinuerit. Quod argu. fallaciam habet, quoniam oratio imperfecta est, & ut dicebam in euiden. suppleri debet, ac subauditione coadiuuari, id pro indubitato habentes, quod puniatur si putauerit & uenerit contra transactionem effectu aliter. & in.d.l.fi. si rursum muros transcenderit alias nõ & utrobique expositio communis est, & necessaria, timore contrarii.l.cogitationis.ff. de pœn. & dixi late in .d.l. si quis maior. Et decidendi ratio in ipsomet tex. nostro clara, quoniam si iniuria effectum non habuit, nec conatus obesse debuit, quod per locum a specia li probatur quoq;, ex not. in.d.l. si quis non dicam rapere, optimus text.in.c.i. in.§.si uoluerit, de capi. qui cu. uen. in usib. & in.c.i.in.§. porro, quæ fuit pri. cau.be.ami.eod.lib.& quia uerba etiam cum effectu sunt semper intelligenda, ad quod communiter allegari solet. Et hac ratione dixit Ro.consil.294.col. i.si pars confiteatur, & se ad aliquod instrumentum referat, quod uerba ipsius confitentis debent effectualiter intelligi, ut inefficax sit confessio, si instrumẽtum nullum sit ratione deficientis solẽmnitatis instrumentariæ, & bene ulrra eum, quia relatum est in referente.l.asse toto.ff.de hæ.insti.authen.si quis in aliquo documento.C.de eden.cum similibus. Er Io.de Ana. in.c. ad liberandam, colum.4.de iudæ.quod uerbum residere ĩ ecclesia, debet intelligi cum effectu idest diuinis officiis interesse, ut quis etiam absens, quotidianas percipiat distributiones, & est exemplum, si dicatur, quod clerici eũtes in subsidium terræ sanctæ, habeant integre fructus beneficiorum suorum per triennium, ac si essent in ecclesiis residentes, & ut ibi per eum susius, & Bal.in.l. cum proponas, colum.2.C.de nau.fœ.quod uerbum in statuto positum, si quis extraxerit, cum effectu pariter debet intelligi, & in delicto prorsus consumato, non autem cœpto tantum. Et Bar.in.l. tutor qui repertorium, nu.22.ff.de admi.tu. quod uerba ibi, quorum sensus est, tutorem nihil ante factum innẽtarium gerere posse, significant rem perfectam, sumpto argu.ex his etiam, quæ habentur in.l. contractus.C.de fi.instru. Et idem dicit de uerbo elegerit, in.l.si quis stipulatus, in prin.ff.de uerbo.ob. Et quod literæ inhibitoriæ antequam exequantur, nullũ effectum habent, quoniam sic etiam inhibitio intelligi debet, idest cũ effectu Gui.Papa consi.69. num. 8. Et adhuc ad propositum supra dictæ rationis, dicebam alias, nec posset esse magis in terminis, quod Vassallus etiam obligans feudum, si ꝓcesserit ad actum facti, seu traditionis, cadit à iure suo, & feudum amittit, non si stet in finibus uerbi, quia iniuria effectum nõ habuit, ut per Bal. in.c.i.colum.2.de prohi.feu.alie.per Fede.in usib. Immo quod nec in atrocioribus hodie de consuetudine, conatus solus punitur, ut per Alexand. hic, post Ang.& Pau.ego fusius in aliis lectu.addo nouissime Gramma.deci.2. num.13. ubi attestatur quod est generalis totius mundi, & plenius deci.74.num.8.& 9. immo quod in assasinis, de iure gloriatur Ro.hic, se ita etiam Florentiæ obtinuisse, refert Afflic.in.d.§. si uoluerit num.21.

20 Hoc edictum, quasi à dominis † dictum, ut per Cy.in rub.C.de legi.quod etiam stricte capitur, large, & largissime stricte, ut in.§. prætorum, insti.de iu. na. large, pro qualibet constitutione prætoria, largissime uero, pro qualibet lege, dummodo facta sit ab habente potestatem.l.3.C.de legi.l.hac edictali. C. de secun.nup.c.ut circa, de elec.in 6.unde illud etiam, exiuit edictum à Cæsare, ut describeretur uniuersus Orbis, de quo Luc.2. Aliter dicit etiam Cy.in.d. loco, edictum specialissimum esse, subalternum constitutio, & lex generalissimum. quid-

dam.& Ro.in.l.i.colum.4.ff. de no. op. nun.quod ab interdicto differt, quoniã id ius dicitur, quod inter duos per prætorem redditur, edictum uero, quod fit motu ipsius proprio, et probatur in .§. erant autem, insti. de interdic.et in .l. 3. in prin.ff.nau.cau.sta.declarat etiam gl. in loco, de quo supra in prin. quid differat inter dictum ab actione, dic ut per eam.

21 Summam habet æquitatem, quia † procedit à iure diuino, ut suo loco dictum est satis, & summam, idest maximam, intelligo, sicuti in.l.sunt personæ in fi.ff.de religio.& sump.fu. ibi. Nam summam esse rationem, quæ pro religione facit, & ita capitur etiam insti. de iu. perso. in prin. secundum unam expo.glo.& facit, quia certum erat, æquitatem ĩ se habere, ut pote edictum prætorium.§.quos autem ibi, Prætor ex bono & æquo dilatauit, insti.de bo. po. & quia æquitas etiam, finis est generis iudicialis, ut deliberatiui utilitas, demonstratiui uero honestas, sed ratione prædicta, & cum aliqua edicti commendatione quoq;, summam addit Iurifcon. æquitatis arbiter.c.responsa.2.dist.& dictum etiam fuit infra in addi.

22 Et sine cuiusquam indignatione iusta, quia alias non esset indignatio† proprie, & inde paria, non habere conquerendi causam, uel habere, & non iustam l.si cum dotem.§.eo autem tempore.ff. solu.ma.& ut per Deci.hic latius, in .i. not. quasi dicat Iurifcon. quod nullus potest iuste indignari, ius quod æquum putauit in se, putare æquum etiam contra se. Adde dum idem Deci. dicit, quod tamen plerunq; ex actu nullo insurgit effectus, quia declaratur testatoris uoluntas.l.fi.ff.de reb.eod.& melius quod sic ex iniquo etiam nascitur æquitas hic, dictumq; fuit supra & quod ex actu nullo declaretur uoluntas, & ex defectu etiam potestatis, tenuit Rui. cõsi.3.num.26.uolum.2.& quod sufficiat ad inducendum fideicommissum, con. 134.nu.10.eo. lib.& ĩtellectum ad.d.l.fi. ponit Seysel.in.l.qui Romæ, in.§.ea lege, colum.6.ff.de uer.ob.

Et uidemus ad idem etiam quod licet matrimonium nullum sit, nulliterq; contractum, inducit tamen impedimẽtum publicæ honestatis.c.i. de spon. in 6. quodq; prima electio inualida secundam impedit, nisi prima cassetur.c.audi tis, de elec. & facit etiam text. in.l.si ut proponis 2.C. de nup. cuius intellectũ disputant Scriben.in.l.2.in.§.quod si in patris.ff.sol.ma. Cassane multa consi.i. col.29.&ad propositum dicit Bar.quod legatum etiam ex testamento imperfecto debetur in.l.ĩ testamento in.fi.per illum tex.ff.de fideicom.lib. & testatur, quod ipsum allegauit in .q. diuitis cuiusdam marchiani, qui prius quam testamentum absoluisset, decessit, subiiciens, & ꝙ sic instrumentum cancellatũ ꝓtobat quod fuit & de materia alias in l.quidã tabulatum, & in.l.fullo, in.§.fi. ff.de fur. Secundo dũ etiã dicit quod sic quælibet causa iniusta excusat à dolo per glo. (omissis aliis) in .l. si plagii .C. ad legem fa. de plagi. Adde quod istud confundi uidetur ex tex. nostro, alias retorquutio nunquam haberet locum, ut hic per Cur.in prin.& per text. in.l.tutor qui repertorium .ff. de admi. tu. & in.c.fi. de prohi. feu. alie. per Lotha.in usib.ubi ad literam probatur, ꝙ immò non excusat, nisi iustissima & necessaria fuerit, & aduertit Deci. seni. in l.i.in.§.i.colum. 2. infra si quis iusdi. nõ obt.inserens amplius, si quis contumax sit, ꝙ nec excusatur pariter.l.non potest ff.de regu.iu. Tamen gl.supra dicta, est cõiter approbata, ad quam uide multa, adducta per eundem Cur.consi.34. col. ult.imò uidetur casus in.l.igitur, in.§.i. ibi, iustis rationibus ductus, uel iniustis ff.de lib.cau.Cui tamen aduersatur tex. in.l.si qs id quod supra de iu.o.iud.ubi iustæ causæ tantum exprimũtur, nisi respondeamus, ut ibi per Ias.col.8.ꝙ non ꝓpea iniustæ excludũtur, & bene, quoniam una lex aliã declarat.l. nõ ẽ nouũ l.sed & posteriores.ff.de legi.c. super q̃stionũ, in prin.de offi.de.& tenendo gl. ꝑdictã, poterit ad text. nostrũ respõderi

non ob.quia immo locum habebit semper,ex quo dolus in statuente præsupponitur,ut per Iaſ.&Alex.hic & ad tex. in.d.l.tutor q. repertorium, quod illud ideo fit, quia ratione officii sibi iniuncti scire debuit, quod ad conficiendum inuentarium tenebatur, ut ibi per Bar.nu.20.& in.d.c.fi. quia inter dominum & uasallum,nulla fraus, nec ullũ malum ingenium debet interuenire,vt in ratione ipsius dicitur, & ad id, quod rursum dicebatur de contumacia, quia est delictum .l. omne delictum .ff. de re mili.&latius in.l.i.in.§.fi.ff.si quis iusdi. non obt. Tertio dicit Deci. quod supra dicta procedunt in terminis, ubi causa requiritur,quod scilicet iusta esse debet non in dependentibus à libera uoluntate alicuius, quia tunc sufficit pro ratione uoluntas.l.quia poterat,ad treb.l. cum quidam ita.ff.de lega.2.l.utrum.§. cum quidam.ff.de reb. dub. & uerissimum uidetur,quia tex.in.d.l. cum quidam,negari non potest, quem citat ante eum Bal.in.l.si patronus.ff.de confir, tu.subiiciens tamẽ ibi,& in casu .d.l. cũ quidam,quod eligens scienter indignũ priuatur potestate eligendi, & in.l.his uerbis,in.§.i.ff.de hæ.insti.quod tex. p̃dictus facit contra executores,qui distribuunt eleemosinas minus merenti, tamen tex.negari non potest, & forte prædicta procedunt, quando hoc ideo non fuisset collatum in liberam ipsius hæredis uoluntatem, de quo in.l. fideicommissa,in.§.quanquam.ff.de lega.3. Sed cum hæc omnia ita sint,& si indignatio iusta esse debet, cur sie istud ipsum expressum est.l.hæc uerba.ff.de leg. i.l.nõ recte.C.de fideiu.l.quod ait lex,ibi, nõ ociosum uidetur.ff.ad legẽ iuli.de adul. Ro.consi.206.colum.2.dicit etiam Bal. in authen.ingressi.colu.4.de sacrosanc. ec.quod quando aliquid inest de necessitate,non augetur per expressionem, nec minuitur effectus, non nihil Abb. in.c.cum dilecta col.5.de rescrip.& in.l. fi.in prin.idem Bald.C.de procu.quando aliquis citatur,ut ipse compareat, q̃ ualet cit atio,ex quo intelligitur,nec ex presſio aliquid operatur, ut per se ueniat,uel per alium.l.i.§.usus.ff. de pecu. Solu.expressio facta est, gratia dubitationis tollendæ. l.non solent.l.quæ dubitationis tollendæ gratia.ff.de regu.i. l. qui mutuam .ff. man.l. testamen. C. de testa. l.i.§. quanuis .ff. de uen. inspi. Bar.in.l.fi.in prin.C.de senten.Alexan. consi.21.uiso,colum.4.uolum.5.Gemi. in.c.si papa,in prin. colum. ulti.de priuil.in 6.idem Bar.in.l.& uno, in.§.eius tei.ff.de accepti.& in.l.liberationem,in .§.i.ff.de libe.lega. in prin. & ad maiorẽ declarationem.l.præcipimus,in fi.C.de ap.l.Gallus, de libe. & posthu.c.super quæstionum.c.cum te,de offi.del.& (ut dicebam alias)potissimum propter rudes.c.i.de no.for.fi. in usib. glo. optima in.§.cum ex aliena,insti.de re.di.

23 Quis enim aspernabitur &c.quasi dicat nullus † ut supra adde nouissime, quod contraria statuta contrariis non indigent quia si Guelphi, dum regunt, faciunt leges cõtra Gibellinos (qui sint hi,et à quibus originem habuerunt, plene Bar.in tracta.de Guelph.et Gibelli. Abb. aliquid in.c. pisanis, colum.4. de testi.spo.Io.Villa.in croni.suis lib.5. c.37.) postea Gibellini uincant, eisdem contra Guelphos utentur,per istum titulum,ut inquit notanter Bal. in.l.i. in prin.C.de cadu.tol. Qui dixit etiam in rub.de pœna iudi.qui ma. iudi. colum. 2.quod iudex qui de facto fecit aliquem suspendere,similitudine supplicii tenebitur,per hanc rationem, licet in pœna ciuili loquamur, & in delictis leuibus, ut supra & in simili Bart. hic in fi. prin. Paris de Puteo in tracta. sindica. fo. 64. col.i. & sicuti Vasallus non cõpellit dominũ,ut de cal.iuret,è contra non compellit pariter dominus Vasallũ .c.i.§. in quibus, de consue.rec. feu. in usib. ubi in specie tit. iste adducitur, sicuti etiam in.c. cum omnes, de consti.& sic in feudis quoq; locum habet quod hic dicitur,& signanter in not.q. induceit illum tex.Old.con.46.in fi.& ibi declarat Bal. quod iste titu. habet locum non per inuentionem,sed per extẽsionem potius.

&

Et facit adhuc, ratione prædicta, quod dicitur in.l.fi.C.de iniur.quod sicuti illustres accusantes priuatos, se inscribũt ita se inscribere debent priuati accusantes illustres,& fusius Oldra.in loco præ allega.

Qui magistratum potestatem ue habens,si quid in aliquem noui iuris statuerit &c. Verba hæc sunt edicti, vt declarauimus in euiden. quæ seruiunt ad q.si præmiserimus tamen, de statutis in

24 telligi debere ualidis,licet iniquis† & iuris effectum habentibus.l.prospexit .ff. qui & à quib.uel inualidis , quæ tamen effectũ habuerint de facto.l.3.infra eod. l.non solum.i.ff.de noxa.l.prohibere.§. fi.ubi glo.ff.quod ui aut clam,argumẽ. ultra eum in.l.Barbarius.ff.de offi. præto.& in.l.eos.C.de usu.& ut per Batto. latius.

Sed contra primum facit,quia repugnat quod iniquum sit,& ualeat.c. erit autem lex.4.dist. tradit Abb. in.c. cum omnes,in.4.not.de cõsti.adde tu, quod si non habeat partes, de quibus in præallega.c.erit autem,non statutum dicetur,sed pestis,Cur.conf.5.videretur nu. 28.Stepha.Fede.in tracta.de interpreta. iu.parte ulti. Nihilominus respondet Deci.hic quod bene debet habere partes prædictas,sed non quod non ualeat etiam quod sit iniquum, nec aliud dici potest,& ita per.d.l.ꝓspexit, tenet Bal. hic,Alex.& alii post eum.idem Bald.in l.quid ergo,in.§.pœna grauior, in repe. col.3.ff.de his qui not.infa.& licet ex eo uidere,quia plerunq; dictat,quod pater teneatur soluere condemnationem ꝓ filio,ꝙ est iniquum.l.si qua pœna .ff. de his qui sunt sui uel alie.iu. & tamen ualet,secundum gl.in rub.C.de decre.decu.lib.x.firmat idem Bald. in.l. seruum quoq; in.§.publice,col.i.ff.de procu.Et ad propositum dicimus, quod in præallega.l.prospexit, ius capitur in concreto.ꝙq; bonum est,sed non æquum, si ĩ abstracto aũt,semper bonum , & æquũ erit,& ita posset ad contratiũ,melius q̃ faciat Deci.responderi,quoniam forma à lege tradita uidetur in.d.c. erit autem à qua alias non deberet posse recedi, iuxta not.in.l.i.ff. de libe. & posthu. & in l.cum hi,in.§.si prætor .ff. de transac. & in.l.qui Romæ,in.§.Flauius.ff.de uerb. ob. & ad propositum hoc idem probatur in.l.i.ff.de iust.& iu.declarat Saly.in l.i.in.2.col.C.de legi. Dicit etiam idem consi.229.in prin.volu.5.quod licet statuta gabellarum sint iniqua , ualent tamen,& seruanda sunt.Statutum adhuc, legitimam tollit,iniquum ẽ, quoniam instinctu naturæ debetur .l. cum ratio ff.de bo.dam.& tamen ualet,ut per Bal. in.l.cum lege.C.de ep.&cle.plene Cur. consi.10.num.7. Nihilq; iniquius illis, quæ fœminas à successionibus excludunt,& nihilominus ualent.l.maximũ uitium,& ibi not.C.de libe.præte. pluraq; huiusmodi sunt,non referenda,de quibus in.d.c.cum omnes. Contra secundum etiam facit, quia iniuria est, si inualidum sit & de facto seruetur, ut in quit Cur.hic,subiiciens,quod nec retorquebitur, ex quo iniuria iniuriam non repellit, ut per Alex.plene,in.l.fi.in fi. infra eo.qui tamen non firmat pedem, sed uidetur potius sentire contrarium, se remittendo ad not.in.l. ut uim .ff. de iusti.& iu.& in.l.i.C.unde ui.& in .l. cũ mulier.ff.solu.mat.ubi contrarium probatur, quod imo uim ui repellere licet, l.i.§.uim ui.ff.de ui. & ui arma. quodq; mutua delicta pari compensatione tolluntur,ita ut fundamentum non subsistat,& dictum Bart.uerissimum sit,& ꝙ quædam de facto seruentur, quæ tamẽ de iure non ualent, probatur , in.l.quidam cum filium.ff.de uerb.ob.Bal. con si.204.col.2.uol.i. Ange.in.l.magistratibus,in prin.ff.de iu.o.iudi.

25 Quæstio igitur† huiusmodi est,an statuta ligent statuentes,exemplum,priores ciuitatis ut Florentiæ qui anciani alias uocãtur & primates.l.iubemus, ubi gl. C.de aduo.di.iudi.Bal.consi.177.in prĩ. uol.2.& con.178.col.i.eo. lib. & in rub. de decu. lib. x. Io. Villa. Flo. in anna. suis , lib. 7. c. 79. quasi antes columnæ totius urbis oneri incumbentes , apud nos,deputati, Vincẽtiæ, Cõsules, Vero

næ, Prouisores, & sic de singulis statuerunt, quod pœna mortis puniretur, qui eos offendisset, dubitatur, an si alios ipsi offendant, puniri debeant eadem pœna. Et breuiter Bar. hic determinat, quod sic, motus potissimum per istum tex. se remittendo postea ad plene dicta p Archid. in. c. ut animarum, de cõstitu. in 6.

Sed potest ex eo etiam comprobari, quia esto quod statuentes statuant, & magistratus personam gerant, ut priuati tamen ligantur, quod dicebam etiam in casus figuratione, post Cy. in. l. quidã C. de sacrosanc. ec. declarando tex. in. l. inquisitio. C. de solu. & hoc est nouissime quod dicit idem Bar. in. l. quidam, in 2. colum. C. de iu. deli. quod quãdo plura iura concurrunt in personam unius, perinde est, ac si concurrerent in personam diuersorum, bonus tex. in. l. quæsitum. ff. de in ius uo. & ibi Alex. Bal. in. l. Papinianus, in. §. meminisse, in prin. ff. de inoffi. testa. & in. l. filium quem habẽtem, colu. 3. C. fami. her. ubi allegat tex. ad idem, quem nos quoq; induximus in loco præallega. in. l. tutorem. ff. de his quib. ut indi. pulchre Pau. de cast. consi. 72. colum. i. uolum. i. & Ias. in. l. 4. in 4. not. ff. de re iudi. Et præcipue quia statutum authoritate iuris nititur, quo quisq; ligatur, nec differunt, nisi ut genus & species. l. omnes populi. ff. de iusti. & iu. l. 2. ff. de legi. l. priuilegia. l. generaliter C. de ep. & cle. Ancha. in. c. canonum statuta, colum. 208. de consti. Imo quod subrogatur loco legis communis secundum Flo. in. l. 2. in. i. colum. ff. ad legem aqui. & si speciale est in principe. l. princeps. ff. de legi. l. digna uox. C. eod. Bar. in. l. i. colum. i. C. de no. Co. sa. ius commune erit in contrarium, cæteriq; omnes ligabuntur, quod tursum, & efficacius quidem, ostenditur, quia populus, antequam potestatem condendi legem transtulisset in Principem, iuxta not. in. l. i. ff. de consti. prin. legem condere poterat, imo lex erat, quod populus Ro. Senatorio magistratu interrogante, construebat. §. lex est, insti. de iu. na. lege autem ligabatur populus, ergo statuentes, & licet uidere ex his quæ not. pariter in. l. omnes populi. ff. de iusti. & iu. ibi, qui propriis legibus, & in. l. i. C. de eman. libe. & sentiunt repeten. hic.

Ange. uero, & Pau. de cast. tenuerunt cõtrarium, & est communis opi. ut attestãtur Alex. Deci. & alii, moti potissimum quia cõdere statuta iurisdictionis est. d. l. i. de eman. lib. Bal. consi. 143. in fi. uol. i. & consi. 177. in prin. uol. 2. allega. etiam supra & consi. seq. Ro. in. l. i. in. §. i. col. 2. ff. de aqua. plu. ar. sed si ligarentur, eam in se ipsos exercerent, non dicendum. l. ille à quo. §. tem pestiuum. ff. ad treb. l. pe. ff. de arbi. c. fi. de insti. cum similibus, & maxime quia eorum mens est, alios ligare, non se ipsos, quod apparet ex cõceptione uerborum in personam facta, non in rem, ut per Bar. in. l. si seruum, in §. prætor ait. ff. de acqui. hæ. ergo ne operetur ultra eorum intentionem, uulga. l. non omnis. ff. si cer. pet. l. R utilia pola ff. de contrahen. emp. pulchre Bal. consi. 351. quædam puella, colum. i. uolum. 3. & ne actus extendatur ultra quam de necessitate inferant. l. fi. C. ne uxor pro. ma. cum sint uoluntatii nõ ligabuntur; & habent colorem.

Sed ego ex supra dictis, quæ non sic tolli possunt, à prima opi. discedẽdũ haud puto, quicquid alias tenuerim, meq; plurimum mouet. d. l. omnes populi, præceteris inducta ut supra & nouissime tex. in. c. cum omnes, de consti. ubi canonici ligantur proprio statuto, quod absentes integre percipiãt fructus beneficiorum suorum, & ratio generalis ibi posita, ut eo iure utatur quisq; quod statuit in alterum, & de statutis ad priuilegia arguentes. c. dilecti, de so. comp. c. i. de priuile. in 6. Ro. consil. 199. colum. 2. uidetur adhuc casus in. c. pro illorum de præben. ubi canonici priuilegiati à papa, si nouam fecerint prouisionem, ligantur, & illi stare tenentur.

Nec ob. contraria, quia ad primum dici potest, antecedens uerum esse, consequens falsum, ex quo directo nõ exercent in se iurisdictionem, sed uirtute legis generalis in loco, in eos exercetur d. l. om-

l.omnes populi.d.c.cum omnes,cum si milibus,& est argum.in.l.i.in §. lex falcidia.ff.ad legem fal. & (ut dixi) dispo nunt,ut statuentes,& ligantur,ut priua ti.d.l.tutorē,de his quib.ut in di. l.si pater familias.ff.de adop.& ita in simili,in uniuersitate, dicit Abb. in.c. ex literis, colum.3. de constitu. & est argu. adhuc in.l.i.C. ut ac. ab hæ. & contra hæ. & in l.quotiens.C.de hæ.insti.& in.l.cum in eo.ff.de pac.quem adducit Ancha. in.c. canonum statuta,ubi.q.disputat, colu. 142. de constitu.

Minus facit secundum quia imo quandoq;etiam concipiuntur in rem,seu im personaliter,ut inquit Bart.in.d.§. prætor ait, & dato quod uerba concipiantur in personam,ligantur tamen ut priuati,sicuti proxime dictum est, & cum statuta iuris authoritate nitantur, hoc idem præter eorum intentionem euenisse non dicetur.l.hæredes mei.§. cum ita.ff.ad treb.Vel respondeamus, quod regu.hoc casu locum non habeat,quoniam lex ipsos obligat, & quod actus deniq:(ut tertium quoq: tollamus) extenduntur ultra,ex quo hoc ipsum etiā de necessitatē infertur,ut ratione generali,de qua supra eo iure utantur, quod in alterum statuerunt, & mihi semper placuit,disputando,licet fatuum ita tenere, alias dicat Dama. relatus per Io. And.in.c.cui licet,de regu.iu.in 6.

Verum ad supra dicta redeuntes,si statutum iniquum sit,quæritur † quia uerba edicti in personam magistratus concepta sunt,an ipse solus qui statutum fecit,eodem iure utatur,an uero quilibet etiam de populo,& te totquutio fiat. Glo.hic,noui iuris, in uer. sed si populus,& Bar.post eam dicunt, quod non, sed ipse solus,per text. in.l.sed si hac, in §.qui manumittitur.ff.de in ius uo.ubi qui manumittitur à corpore aliquo,uel collegio,uel ciuitate, non est illorum libertus,sed Reipub.honorem habere debet,& ita communiter tenetur, ut attestantur Docto.hic,& in simili est glo.in c.cum uenissent,de testi.spo.not.in.l.in tantum,in.§.uniuersitatis.ff. de re. diui, Bernar.Bisigne.deci.i.ad fi.de do. & cōtu.pulchre Ancha.consi.248. colum.2. Ro.consi.400.ad fi.& con.436.colum.i. Fede.de sen.consi.15.in prin.

Sed mirum uidetur,quod à populo, seu de ipsius consensu,fiat,singuliq; eo iure non utantur, cum uideamus etiā, quod hæres eius,qui ius iniquum impetrauit, tenetur .l.3.§. quod autem infra eo.

Sed (ut diximus) nihil est,quoniam delictum uniuersitatis,non est singulorum, nec dictum de hærede officit,quoniam ius iniquum pro se & hæredibus impetrauerat,ut ibi not. & in .l. Neratius.ff.de regu.iu.argum.optimum in.l. si pactum.ff.de transac.& de materia late,in.d.c.cum omnes,de consti.alleg.sæpe,& in.l.aut facta,in .§.fi.ff.de poe.

Et hoc idem not.declarationem recipit secundum Bart. si statutum uoluntarie factum sit,non si necessario,ex forma alterius statuti, qa tunc non esset statuēs in dolo, edictum autem dolū requirit, ergo,& similem decidit q.infra num. 11. si iudicauerit contra legem, quia ita tamen erat consuetudo, quæ declaratio non est uisa mihi necessaria, quoniam si ex forma alterius statuti factum est,iā nouum non dicetur, ut hic per glo. & not.omnes.

Responde fore saltim probabilem.l.i.§. quamuis.ff.de uen. inspi. & adde, bene facere regu.l. si fideiussor.§.si necessaria ff.qui satisda.co.l.cum postulassem .§.i. ff.de dam.infec.c.ab arbitris,de offi.del. in 6.ubi lex succurrit magis, facienti actum ex necessitate, quam ex uoluntate, Ancha.consil.159.colum.2.& consil. 404.colum.pe.Bald.in.l.procuratot .ff. de.procu.Alexand.in.l. tutori, in prin. C.de nego.gest.& in.l.si cum dotem, in prin.in 2.colum.ff.sol.mat. quo ad id enim quod dicit prius,non insisto,quod debet fieri cum cōsilio procerum, quia indubitatum est.l.humanum .C. de legi.Bar.in.l.omnes populi .ff. de iusti. & iu.colum. 7. & in statuto signanter hoc ipsum uerum esse dicimus , quoniam lex principis alias nullius cōsensum exi

gic,

git, ut not. in locis præalleg. licet sit magni effectus, quod etiam lex principis cum consilio procerũ fiat, aduertuntq; Bal. Pau. de cast. Fulgo. & alii adhuc, in d. l. humanum, declarat Seysel. in. l. i. colum. 3. ff. de legi. Et seruit ad. q. ut idem Bart. subiicit, si stet statutum, quod pœna librarum trecentarum puniatur oc-
27 cidens forensem† ut occidens Perusinũ alibi, non puniatur dicta pœna, ratione de qua supra quia non debent singuli de populo puniri, qui in duobus male loqui uidetur, primo præsupponens ꝙ statutum ualeat, imponens pro homicidio pœnam pecuniariam, argu. in. l. qui testamento. ff. de testa. quod tamen falsum est, ut per Alex. hic, post Hostien. Abb. & alios, in. c. fi. de cõsue. Io. de ana. & Feli. in rub. de homici. ea ratione potissimũ, quia præberet occasionem delĩquendi, & male. l. conuenire. ff. de pac. do. plene Signo. consi. 56 num. i.
Qua ratione etiam, si per uerba præsentis, uel præteriti temporis, contineat delictorum indulgentiam, ad futura extẽdi non debet, ut idem Bar. dicit in. l. omnes populi, colum. 23. ff. de iusti. & iu. & pulchre Bal. in. c. per uenerabilem, col. ulti. de elec. quod sicuti utile est purgare prouinciam malis hominibus. l. congruit. ff. de offi. præsi. ita perniciosum ẽ, præbere materiam delinquendi.
Secundo, male loqui uidetur Bar. quia si hoc esset uerum, dato quod statutum ualeat, delictum remaneret impunitũ, & male, uulga. l. ita uulneratus. ff. ad legem aqui. c. ut famæ, de sen. excom. c. si sententia in fi. eo. ti. in 6. & sensit Pau. de cast. considerando ad idem, quod quando agitur de delicto puniendo, materia fauorabilis est, & extendenda, maxime ubi de eo constat. l. quemadmodum, & ibi Bar. C. de agrico. & cen. lib. x. quodq; magna ratio suadet, pœnas, ob maleficia, solui. l. si à reo. §. fi. ff. de fideiu. Et plus quod sentẽtia redderetur elusoria, adhuc non dicendum. l. si prætor. ff. de iudi. glo. in. l. & si sine, in. §. restitutus. ff. de mino. deducendo latius, ut per eundem Alex. col. 3. Qui tamen tenendo opi. Bar. respondet ad primum ꝙ ualet omnino, si pœna contemptibilis nõ sit & ita in ecclesia S. Michaelis, Pisis, disputando, respondebat Deci. ut ipse hic testatur, nu. 11. postea replicat, ꝙ adhuc militet obiectum, quodq; omnino præbeatur occasio delinquẽdi, etiam si pœna pecuniaria magna sit, quoniam est regulare. l. si operis. C. de pœn. ubi ad literam dicitur, publice interesse, non remittere pœnam, etiam pro parte, ne ad maleficia temere quisq; prosiliat, & habet colorem, sed responderi potest (& erit itellectus ad illum tex.) quod idque rum sit, si pœna, iam imposita, remittatur per iudicem, non de statutaria, ut hic, & maxime (ut diximus) si non sit cõtemptibilis, & quia succedit loco corporalis, argum. in. l. quicunq;. C. de ser. fugi. & propterea ipsius ratio, ne temere prosiliat quisq; &c. dicto casu militat, & locum habet, non isto. Ad secundũ respondet etiam idem Alexan. sed non est tuta, eamq; impugnat Deci. hic num. 25. ut per eum. Dic tu, ut dicebam alias ego, longe melius esse, ꝙ delictum impunitũ sit, & ꝙ sententia elusoria reddatur, quam uelle, quod quis indebite puniatur, & sic damnum irreparabile patiatur. l. fi. §. in computatione. C. de iu. deli. pulchre Areti. consi. 105. col. 5. in fi. uerum indebite hic puniretur. d. §. qui manumittitur, ergo. & ex hoc tollitur etiã quod de sententia dicebatur, uel dicamus, quod nec delictum maneat impunitũ nec sententia reddatur elusoria, ex quo punietur ĩ loco delicti, & hoc satis est, ut per Bal. in. l. fi. supra de iu. o. iudi. in illa. q. an delinquens extra territorium, ligetur statuto sui territorii. Immo dicunt Repeten. hic, quod ex hoc, ista decisio est indubitabilis, Sed responde, dubitationẽ habere, quia occidens erat de populo, & cum Bar. alias communiter Docto. transeunt, & ad idem (subdit) ponderandum est, quod glo. his uerbis utitur, quodq; dicit, quod non debet quilibet de populo uti eodem iure, ex quo proceres alias, & consiliarii, seu quilibet

ipforum, si consilio interfuerint, & con senserit, tenentur, & uti eodem iure debent.l.i.in prin.ff.de magistra. con.

Quod nec tutum adhuc uidetur, quo niam ipsi quoq; ut uniuersi, non ut sin guli, consentiunt.d.§. qui manumittitur. Ergo non debent uti eodem iure, si cuti nec quilibet de populo, ad text. in d.l.i.dici posset, ꝙ id sit, duplici ratione, speciale, primo quia decuriones in se periculum susceperunt, secundo, quia pupilli causa est, & quidem fauorabilis l.cum ostendimus.§.fi.ff. de fideiu.tu.l. ex pluribus.ff. de admi.tu. cum similibus. Ex alio tamen Bart. theotica uidetur uera, ut Seysel ait, per text.nostrum ibi, si quis apud eum, & male, quoniam in impetrante loquitur, non in statuente, & longe melius est dicere si uis eam sustinere, quod immo vt singuli consentiant, licet populum representent, & ex illis uerbis decidatur.q.potius, qui magistratum potestatem ue habēs, si quid in aliquē &c.hoc addito insuper, quod singularis hic numerus in pluralem resoluetur.l. qui filiabus.§.i. ff. de lega.i. Bar.in.l.si plures.ff.de lega.3.glo.in simili in rub.insti.de ac.

Et ad prædicta quadrat multum, q̄d

28 dicunt etiam Scriben.de tortura† quod in ea nō habet locum retorquutio, post Bal.in rub.de pœn.iudi.qui ma.iudi. in 2.colum.potissimum Alex.Ias.& Deci. hac ratione moti, quoniam non adhibetur, neq; imponitur pro finali pœna delicti, sed ad eruendam ueritatem potius inuenta est.l.edictum, & ibi Bart.o.ff.de quæstio.l.milites.C.eo.l.nullam, iūcta glo.C.ex quibus cau.infa.irro.si iniuste igitur torserit, & de facto potius, quam de iure, pro motu iudicis punietur ipsiusq; arbitrio, extra ordinem, ex quo saltem iniuriarum actione ē obligatus l.iniuriarum estimatio.ff.de iniur.Bald. in.l.i.in prin.C.loca.& in.l.2.C.quo.ap. non re.& quod non imponatur pro finali pœna delicti, uidetur casus in.l.aut damnum, in.§.hostes.ff. de pœn. quem ad idem dicit singu.Flo.in.l.qui occidit in fi.ff.ad legem aqui.& ante eum Bart. in.l.quæstionis.i.ff.de quæstio.

Sed dubito ualde, per tex.in.l. decuriones.C. de quæstio. ubi clare colligit Bal.quod iudex pœna capitis puniri debet, si absq; cā & dolo malo, aliquē tor queat, sed cōsidera, ꝙ in retorquutione & similitudine supplicii nō loquitur, et ꝙ ēt, sepositis multis, de q̄bus hic p̄las. specialem habet rationem, quoniam in decurione loquitur, cuius dignitas talis & tanta est, ut in contumeliā tortus uideatur, sicuti ibidem dicitur, ad quod est etiam tex.in.l.nullus.C.ad legem Iu li.ma.& plus.quod torqueri non potest etiam si decurio esse de sierit, in memoriam præcedentis dignitatis.l.fi.ff.de decu.tradit in simili glo.in.c. degradatio, de pœn.in 6.

Secundo dubito, quia immo quandoq; imponitur pro finali pœna delicti, ut per Bar.in.l.imperium, in 4. gradu meri imperii, de iu.o.iudi.& si dicere tur, ut dicit idem Deci.non esse regulare, nec consequenter attendendum.l. suus quoq;.§.puto.ff.de hæ.insti. Respondeo nec esse regulare pariter, ꝙ ius nouum, & iniquum fiat.c.erit autē lex 4.dist.l.2.ff.de legi. & tamen habet locum retorquutio, ergo & hoc quoq; casu. Tertio dubito, quia si supplicij similitudine, per istum titulum, iudex puniendus est, quod sanè dubium non habet, ut supra dictum est sæpe, & aperte dicitur in.l.lex iulia, in.§.fi.ff. ad legē iuli.repe.non est ratio, cur etiam hoc casu torqueri non debeat. Considerando adhuc, si reus in tormentis moriatur, ꝙ morte etiam iudex plecti debebit, licet nec in hoc sit similitudo supplicii, quoniam satis est quod moriatur ut tortus ut not.in.d.l.quæstionis, & in.l. Graccus.C.ad legē Iuli. de adul. & ideo esto quod tortura, ut dicebatur (alio enim argu.iam responsum est ex his) inuenta sit ad eruendam ueritatem, debito modo tamen, & de iure erui debet, non aliter, & de facto, quoniam in sindicatu iudex tenebitur, & idem ius sibi dicetur, & fiet, quod aliis dixit, & fecit, ut hic. Nec officit rursum, ac ultimo loco, iniu

riatum

riatum æstimatio, quod iudicis arbitrio fiat, quia dicam hoc idem omni alio casu procedere, de quibus in .§. sed & lex Cornelia iuncto seq. insti. de iniur. & nõ isto, tamen quia communiter tenetur contrarium, ab opi. Bal. alias non recedetis, & hæc disputationis gratia dicta sint.

Quandoq; aduersario eius postulan
29 te &c. si quandoq; † ergo non semper habebit locũ retorquutio, estq; dictio, quæ regu. in contrarium designare uidetur. c. quod nonnullis, de priui. nisi dicamus, & uerũ est, quod exponatur quandoq;, idest quandocunq;, uel aliquo tẽ pore. l. 2. §. i. l. si ante nuptias. ff. solu. ma. .l. qui cum uno. ff. de re mi. melius in .l. tutor. ff. de iureiu. & in .l. non enim .ff. de tribu. not. insti. quib. mo. re contrahi. ob. in prin. & ut hic etiam per Deci. & hoc est quod dicebat Bal. in .l. ex arrali, in fi. C. de ac. emp. quod uerba sensibus aptanda sunt, non è contra. l. has causas vbi gl. not. ff. de condi. & de. c. intelligentia, de uerb. si. c. secundo requiris, de ap. in simili Pau. de Cast. consil. 123. colum. 2. uolum. i. Et aduersario postulante rursum dicit, quæ uerba sunt ablatiuorum absolutiuorum, & resoluuntur in conditionem idest si reus postulauerit, uulga. l. à testatore .ff. de condi. & dem. quoniam iudex non impartitur officiũ suum, nisi requisitus .l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infec. not. Repeten. ubi etiam ego, in .l. si quis maior .C. de transac.

Hæc autem uerba, quod statuerit, cũ
30 effectu accipimus † non uerbotenus. Ad quod multa dicta fuerunt ĩ casus figuratione, adde non incelebre dictum Cardi. in. c. ex insinuatione, in fi. de rescrip. quod ad iustificandas executoriales literas non est satis dicere hoc idemque uerumsit, quod monitoriæ præcesserint nisi etiam fuerint præsentate, quoniam uerba debent cum effectu intelligi. & est similis tex. in .l. nomen filiarũ, in .§. habere .ff. de uerbo. si. & in .l. quod uulgo. ff. de bo. po. contra tabu. & argu. optimum in .c. Marchion. i. q. i. & in .l. damni in §. si is qui uicina, ubi glo. not .ff. de dam. in fec. & in .l. quoniam indignum. C. de testa. & in .l non dubium, in prin. C de legi. Bal. con si. 344. in prin. uolu. i. & consi. 294. in fi. eo. lib.

Pro nullo hoc habetur, nec ulla sen-
31 tẽtia est &c. nimirũ, quia lata † a iudice inconpetenti, quod ex eo apparet, quia ius dixit inter quos iurisdictionem nõ habebat, ut paulo ante dicitur & probatur in .l. fi. C. si à nõ compe. iudi. fue. ap. l. si quis filio. §. quod si quis .ff. de inius, testa. c. nullus, de pat. & ideo dicebat Bal. quod sic lata sine ordine, & sine citatione, lata uidetur, in. c. i. in .§. sancimus, in prin. quo tempo. mi. in usib. & in. c. i. in. §. si acta, colum. 2. si de feu. fue contro. inter do. & agna. eod. lib. 9 acta facta coram eo, debent lacerati, & plus consi. 332. in prin. uol. 2. 9 nulla, aliqua est, antequam declaretur nulla nec re uero, nec nomine, sententia, si lata sit à iudice incompetenti, qua ratione Christus ad Herodem, & ab Herode ad pilatum, missus est. Et dixit Columban. in prati. sua, articu. 35. quod nulla potest esse maior nullitas, quam ratione incõpetentiæ optima glo. in cle. i. de seq. po. & fruc. & si excommunicatio innodata sit à iudice suo, uel iusta fuerit, uel iniusta, timenda est, si à non suo, nulla. c. pe. de sen. excom. Cal de consi. 9. eo. tit. late dixi ego, in .l. si conuenerit, de iu. o. iud. noui me Bellame. deci. 747. colum. 2. multa Afflic. in. c. i. num. 132. de mi. ua. q. contu. est in usib. In cæteris, quo ad q. represaliarũ, quia Batt. se remittit, deq; his qui possunt facere statuta, dictum ẽ in .l. i. de offi. eius, & in .l. imperium, de iu. om. iudi. satis, claraq; omnia, quo ad materiam. l. si quis non dicam rapere. C de ep. & cle. Finem facio & ad glo. Bar. & Docto. remitto te, ut tibi aliqua etiã uidenda relinquam.

Additio.

Multa ad propositum dicta fuerunt, sed nouissime dubito quid in Papa, & Cæsare, nunquid suis legibus ligentur, &

Et prima facie uideretur dicendum qđ non, ex quo ille est supra ius, & habet plenitudinem potestatis maxime in beneficialibus .c. proposuit de concessio. præb. Iste uero legibus solutus est. l. prīceps. ff. de legi. Vsq; adeo ut eis dicere cur ita facis, sacrilegium fit. l. 2. C. de cri. sac. Bald. pulchre consil. 477. uol. i. & ita sensit glo. in. c. i. de consti.

Tamen contrarium uerius est, ex quo Papa primum, postea Cæsar ligantur dictamine iuris, & rationis naturalis, ut plene dixi in. c. i. de proba. naturalis ratio autem dictat & ius ut leges seruent, quas promulgarunt, ut hic in prin. inq, his uerbis, hoc editū summam habet æquitatem in. c. cum omnes, de consti. ubi istud de quo hic rursum, canonizatum est, æquitas à iure, & ratione naturali processit, imò sunt idem effectu, ergo. Et ponderandum est, quod non simpliciter dicit tex. æquitatem habet, sed summam, uerbum sanè non ociosum, ut in simili dicitur in .l. quod ait lex. ff. ad legem iuliam de adul. & summam. i. maximam. l. quilibet. C. de decu. l. ciues C. de incol. lib. io. & super eminentem l. cum usumfructum. ff. quib. mo. usuf. amit. c. damnamus in prin. & in .§. nos autem de summa tri. & fi. catho. & hinc uulga. illud. Summum ius summa iniuria, & est etiam bonus text. ad hoc in .l. bona fides in prin. ff. depo.

Nec ob. quod Papa sit supra ius, qq; habeat plenitudinem potestatis, quia uerū est in beneficialibus (ut dictū fuit) dispēsando, & cum causa quidem, alias esset non dispensatio, sed dissipatio potius. l. in rebus. ff. de consti. prin. l. minor autem magistratus. ff. de mino. c. requiritis. i. q. 7. Old. consi. 327. in prin. Gui. Pa. decisio 140. colum. 2. & 3. Imò dicit Bal. in consi. præallega. 477. quod suprema eius auctoritas est loco causæ non tenē dum tamen, & obiter nota quod dispē satio Canonis est, non legis ciuilis, quo niam tunc non posset esse iudex lege ipsa clementior, ut per Bal. in rub. de testi. cogen. colum. 2. & quod sublata causa dispensationis tollitur dispensatio inquit idem Bal. in. c. si alicuius num. 2. 3. de electio. sed ad propositum redeūdo non quod nō teneatur ad obseruantiā legis, à se promulgatæ.

Et quanquam dicat tex. (quo ad Cæsarem ac secundo loco) quod solutus legibus est. d. l. princeps, attamen naturali iure & ratione ipse quoq; legi alligatus est, quam pariter promulgauit. l. digna uox. C. de legi. l. ex imperfecto. C. de testa. Item legibus solutus est, sed non tamen ut iniqua faciat sed ut Deū timeat iustitiam & æquitatem colat, æquitas autem est ut legem seruet quam ꝓmulgauit, ergo alias nomen Cæsaris amitteret, & ita breuiter tenendum est.

Est uerum quod difficultatem facit adhuc tex. in. c. i. de constitutio, dum dicit canonum statuta ab omnibus obseruentur, quod tamen exponitur ibi ab omnibus subditis ergo non à principe seu papa legem promulgantibus. Ex quo non æque conuenit ut in. d. uerbis quanuis uniuersalibus persona eorum includatur. l. inquisitio. C. de solu.

Sed potest responderi quod imò includatur, ex quo uerba illa sunt legislatoris ipsum omnino (ex supra dictis) includentia, & quia si iudex quencunq; ingredientē scholas excommunicaret, utiq; & in uerbis excommunicationis includeretur, ut tradit Cyn. in. l. quidā C. de sacrosanc. ec. & not. Alex. in. l. 3. in .§. si procurator infra eo.

Et ad titulum, habentem orationē perfectam, ut supra histo. addenda etiā est, sicuti enim Carbonem, Pompeius, (ut memoriæ proditum est) persecutus est, catenis deuinxit, & caput ad Syllam misit, ita Pompeii caput, Ptolomeum ponti regem ad Cæsarem misisse ferūt.

Die ult. Aprilis 1552. Patauij.

ADDITIONES AD L. I. .FF. quod quisq; iuris.

Additio prima.

Ad materiam inquit Bal. in. §. iudex num. 17. in Marga. quod iudex in criminalibus ratione doli tenetur ad simili-

tudinem supplicii, & ibi tradit exemplum.

Et ad regulam facit quia sicut iudeus in Sabbato non conuenitur, pari modo nec conuenit. l. die sabbati. C. de iudæ. Io. And. in Mercu. in c. qui ad agendum colum. i. de regu. iu. in 6.

Et in statu. adhuc Bal. in. §. episcopus num. 2. quod episcopus non potest suo statuto absorbere ius alteri quæsitum, quodq; hoc casu, in eo non potest exēplificari quod hic dicitur, quia non ualeret, alias sic, si concederet dilationem executionis.

Et ad illud patere legem quam tu ipse tuleris, Adde Albe. in. l. princeps. ff. de legi. de quo etiam Math. 23. ibi alligant enim grauia onera & importabilia, & imponunt in humeros hominum, digito autem suo nolunt ea mouere. Vnde hinc serui, bello capti, seruantur nec occiduntur, ne aliquando (ut hic dicitur fortuna enim anceps est, & uaria, & nō semper nobis arridet) quod quisq; iuris in alterum statuerit ipse eodem iure vtatur, conducitq: exemplum. C. licinii &. l. Sestij trib. pl. qui ne liceret cuiquā plus quingentis iugeribus agri posside re legem tulerūt, Postea ex his licinius lege lata damnatus est, quod plus quingentorum iugerum agros possederit histo. apud liui. nota est.

Lex naturalis hoc dictat quod tibi nō uis fieri aliis fecisse caueto. c. i. i. d. Apostolica Math. 7. omnia quæcunq; vultis ut faciant uobis homines, & uos eadem facite illis.

Canonica in. c. cum omnes de const.

Poetica alias sapientis, Patere legem (ut supra) quam tu ipse tuleris, & ut hic per glo.

Humana. l. si quis. C. de testi. l. cum Papinianus. C. de sen.

Ciuilis. l. ratas. C. de rescinden. uen. l. i. ff. de sol. Bal. in. l. iustitia ad fi. ff. de iust. & iu.

Et fœudalis deniq; quia si dominus non iurat de cal. nec iurat uassalus. c. i. §. in quibus & ibi idem Bal. in prin. de cō sue. rec. feu. in usib.

Et quadrat (præter exemplum supra dictum) puerbium, VLTIO NEOPTOLEMEA, quod Neoptolemus priamum ante Iouis aram iugulauit, & ipse quoq; ante illam Apollinis iugulatus est, autor Pausan.

Additio secunda.

Dum in suprascriptione huius legis dicitur (quod omissum est) lib. 3. ad edictum. Scias Vlp. lib. 83. scripsisse ad edictum ut testatur Rutilius in uita ipsius.

Et ad edictum dic, exponendum, ut dicitur etiam in. l. maximum uicium. C de lib. præte. Alex. declarat in. l. i. colu. 2. ff. si cer. peta. suppletioq; necessaria est argumentum in. l. oratio. ff. de spon. & in. l. i. ff. de testa. & in. l. i. C. de fideicom.

Et longe melius quam figurate loq est supplere, pro latinitate falsa saluanda, seu uitanda, inquit Bald. in. l. eam quam. C. eo. ex quo figura orationem corrumpit, & post eum Ripa in rub. ad treb. in prin. & male quandoquidem ornet potius, ad idq; fuerit inuenta, non tamen quod suppletio hinc etiam laudanda non sit, argumentum in. l. i. in. §. quamuis. ff. de uen. inspi.

Additio tertia.

Quod iste titulus ē singularis ut tradit Albe. in prohe. fforum colum. 5. & in tracta. represaliarum colum. 7. dicit Bar. quod gens contra quam fit concessio represaliarum, poterit eodem iure uti contra concedentem per istum titulum.

Additio quarta.

Quod oporteat iniuriam habuisse effectum, uerbaq; aliter sint intelligenda ut quis in edictum incidat, prærer dicta hic in ver. hæc autem uerba facit, qa si uasallus contrahat cū aliquo, & obliget omnia bona sua, non propterea cadit à feudo si stat in finibus uerbi, nec procedit ad aliquem actum facti seu traditionis, ita Bal. in. c. i. col. 2. de prohib. feu. alie. per Fede. in usib.

Et ad idem, quod uerba præteriti tēporis perfecti, ut hic statuerit, uel fecerit, significent seu requirant actum consumatum tradit Corne. consi. 175. ad fi.

uolum.3.

Et si dictum esset quod papa assumpserit in cardinalem aliquem intelligerur absolute & perfecte ut idem Corn. air consi.278.nu.11.eo.lib.

Et ita rem perfectam significarent te stes quoq; si dicerent quod restator disposuit de bonis suis, inquit idem Cor. consi.307.num.7.eo.lib.

Et ad regulam quod uerba cum effectu intelligi debent, multa congerit Fe li.in.c.rodulphus col.3.de rescrip.

Et hinc est quod Comites Palatini, & Episcopi, ac reges, non habentes comitatus, siue redditus, aut regnum ut Rex Scachorum, sunt tales abusiue qui dem & uerbotenus (ut hic dicitur) non uere, habentes nomina tantum, ut per glo.in.c.pudor 32.q.2.Bal.in.c.i. quis di ca.Dux Com.uel Mar.in usib.Ias.in.l.i. colum.4.ff.de offi.eius.

Additio quinta.

Ad illud si impetratio iuris iniq. fue rit nulla (quod fere idem est) quod non habebit locum retorquutio, sed cessabit, uidendus est Corn. in pulchro casu consi.181.col.3.uol.3.

Et ad supra dicta redeuntes, quod uerba præteriti temporis denotent rem perfectam, tradit Alex.consi.28.colum. 2.uolum.i.& consi.31.colum.3. uolum. 2.& consi.35.col.2.uol.4.

Et quod attentata nec perfecta haud sufficiant tradit Ro. hic dicens ex his Florentiæ obtinuisse, quod assasini attentantes & non perficientes haud punirentur, quem refert & sequitur Afflic. in.c.i.in.§.si uoluerit colum.3.de cap.q. cu.uend. in usib. quod tamen apud me dubium est.c.i.de homi.in 6.l.si quis nõ dicam rapere.C.de ep.& cle. nec facit quod hic dicitur, quia in criminibus grauiori bus fallit & limitatur ut in.d. locis legi tur igitur cogitandum est.

Additio sexta.

Ibi hoc (quod prius dicere etiam debebam) sciendum est, quod pronomen istud, ẽ demostratiuum ad oculum cor poris, ut inquit Bar.in prohe. ff.orum in §. illud autem & probatur in .l. nemo ff.de hære.insti.& in .l. si stipulatus fuero hanc summam .ff.de uerb.ob. quando maxime iseritur rei uisibili actu ma nenti.l.meuius.§. duobus.ff. de lega. 2. Alias si rei non permanenti, uel non ui sibili, uel rei future, tunc stat intellectiue siue referrur ad oculum intellectus ut hic & in.l.i.ff.de pac.& in.l.i.ff.de no. o.nun.& in.l.2.ff.de cap.di.Bart.in.d. §. illud autem Bal.in prohe.Cod. in prin. colum.2.& iuxta illud Eneid.6. Noctes atq; dies patet atri ianua ditis, sed reuo care gradum superasq; euadere ad auras. Hoc opus hic labor est, triplex.n. oculus est, corporis intellectus & administrationis ut per glo.in.c.quotundam de elec.in 6.& in.c.testes 3.q.9.

Et ideo existens in palatio potestatis si de crimine commisso in palatio Episcopi deponat, & dicat in hoc palatio non dicet falsum, quia debebit quo ad oculum intellectus referri d. pro nomẽ hoc palatio scilicet episcopi, vt per Bat. in.d.l.i.ff.de no.o.nun.& Ro. consi.301. & Barba.in rep.l.cum acutissimi col.63 C.de fideicom.Et mirum videtur (ut in quit glo.adhuc in.d.l.i.) quod prophetizet Vlpianus (profari latine dicitur .l.i. §.apud iul.ff. de edi. ed.) prius faciendo expositionem edicti, quam ipsum ponat, & sic (ut inquit alibi glo. in .c. nullus plutibus de regu.iu.in 6.) carrucam ante boues, sed non est uerum ut ibi de clarat Bar.ea de re admiratio cesset.

Additio.

Ibi summam habet æquitatem quadrat Prouerbium de quo Hieroni. aduersus Helnidium præter cætera de qui bus supra iniquum petit ut æquum ferat.

Additio.

Si magistratum potestatem ve habẽs quid noui iuris in aliquem statuerit, ipse quandoq; aduersario eius postulante eodem iure uti debebit, inquit I. Con. hic, uerbaq; edicti sunt.

Præsupponentis, duo, quod magistratus municipalis possit statuere, & quod idem facere possit, qui merum im perium habet, id enim significat uerbũ

 pote-

potestas.l.potestatis uerbo.ff.de uerb.si. & multo quidem magis, & ita glo. hic Odof.Bar.& omnes tenent.

Tertio præsupponit nouum hoc ius iniquum esse debere, ut habeat locum retorquutio.l.2.& 3.infra eo.quibus p̄suppositum hoc declaratur, nec est nouum.l.non est nouum.l. sed & posteriores.ff.de legi.

Quarto præsupponit, quod quandoq; locum habeat retorquutio ista, er go ex aduerbii natura nō semper .c. qđ nonnullis de priuil.& facit quod habetur per glo.in.l.fi.C.de assesso.ibi.

Qui binos lepores vna sectabitur hora. Quandoq: uno, quandoq: carebit utroq: & uulgatum illud,quandoq: bonus dormitat Homerus.

Quinto & ultimo,præsupponit, retorquutionem habere locum aduersario eius postulante.i. si aduersarius eius postulauerit, quoniam sunt verba ablatiuorum absolutiuorum, quæ resoluuntur in conditionem.l.à testato re.ff.de condi.& de.

Et male prima facie, quoad primum &secundum,quia si solus princeps Præfectus prætorio,& Senatus legem condere potest.l.fi.C.de legi.l. non ambigitur.ff.eo.l.normam alias formam.C. de offi. præfecto. præto. diximus in .l.i. de officio eius cui man.est iu.& in.l.imperium,de iu.o.iud.supra quomodo poterit magistratus hic,namq: quod uni cō cessum est in speciale priuilegium à lege,quodq: solis his reseruatum est, cæteris denegatum uidetur.l.i. supra de offi.eius cui man.est iu.c. quod translationem de offi.lega.

Verum quantum ad istud gl.& Bart. hic resoluit,dicvt per eum,quia satis superq: dictum fuit in.d.l.imperium, & non nihil etiam in discursu supra.

Quo ad tertium uero,dubito etiam, quo modo ius nouum iniquum sit, & ualeat,namq: inquit Barto.in.l. omnes populi.ff.de iusti. & iure, quem refert Abb.in.c.cum omnes in 5.not. de constí.quod si statutum iniquitatem contineat,ipso iure erit nullum, & est argumentum in .l. non usq: adeo .ff. si à pa. quis sue.ma.

Sol.ualet licet iniquum sit quicquid dicant Bar.& Abb.in locis præallega.casus est in.l.prospexit .ff.qui & a quib. p̄ quem tex. ita Bald. hic dixit colu. 3. lectu.i.tamen ista lex quæ turbabat spiritum Pe.de bellap.ut inquit Corn.cons. 236.colum.2.uolum. 3.post Bar. in.l.nō dubium.C.de legi.qui tamē hoc non dicit,& non probat,bene .n. est dura, sed non iniqua,ut præsupponit Bal. in.l. 2. in.§.i.in apostil.ff.de ori. iu. & ob id qđ fieri debet cum maxima maturitate,ne scilicet dura sit, docet Luc. de pœna in l.cum scimus colum.3.C. de agrico. & Censi.lib.x.& bene.l.humanum .C. de legi.& est similis in.l.illud.ff.de peti. hæ re.in prin.& facit illud vulga.durum est contra stimulum calcitrare, non nihil Abb.in.c.inquisitioni ad fi.de sen.exco. & quod durities ab iniquitate differat,probatur insti.de suc.lib. in prin. iō melius facit ultra omnes text.in.l.pe. in prin.ff.de iusti. & iu.ubi prætor ius reddere dicitur, tametsi iniquum sit, relatione facta non ad id quod fecit, sed ad id quod prætorem facere conueniebat.

Vel dicamus quanquam inualidum fuerit quod tamen de facto valuit &fuit seruatum ut in iuribus hic per Bar. alle ga.num.2.& ultra eam dic bene facere, quod habetur in.l.barbarius .ff. de offi. præto.

Sed ut prius melius, & potest ex eo etiam confirmari, quia plerunq; uidemus,quod per statutum pater, tenetur soluere condemnationem filii, quod tamen iniquum est, tum quia delicta debent suos auctores tenere .l. sancimus C.de pœn.tum etiam quia pater non ē debitor legitimæ filiorum suorum uiuens.l.non usq; adeo.ff.si quis a pa.sue. ma.allega.etiam supra licet ad aliud, & tamen ualet ut dicit glo.in rub.C.de decre.decu.lib.x.&Bal.in.l.seruum quoq; in.§.publice colum.i.ff.de procu.

Secundo, quia adhuc legitimam tollere potest filio,valet,&tamen inquum est,quoniam est ei debita instinctu naturæ

turæ de iure ciuili tamen alias non pos-
set .l. cum ratio .ff. de bono. damna. ita
idem Bal. in .l. cum lege. C. de ep. & cle.

Tertio, iniquum est, si extãtibus ma-
sculis excludantur fœminæ à successio
nibus parentum .l. maximum uicium
C. de lib. præte. lex enim tyrannus est,
inquit Plato, si quid fieri cogat præter
naturam, estq; ferè per totam Italiam,
& tamen (ut ibi not.) valet pariter.

Quo ad quartum quoq: dubito quo
niam sic retorquutio restringi uidetur,
ne semper fiat, quod utiq: contra æqui
tatem naturalẽ est (in qua edictum fun-
datum reperitur) esse constat.

Sed pro solutione ad istud etiam re-
spondeo, quod uerba impropriãda
sunt, quando de mente legislatoris con
stat, ut saluetur .l. in ambiguo .ff. de reb.
dub. & ibi Bar. glo. in .l. eas causas .ff. de
cond. & de. quoniam intentioni deser-
uiunt non intentio uerbis .c. intelligen-
tia de uerbo. si. l. scire .ll. ff. de legi. expo-
ni, ergo debet dictum aduerbium quã-
doq:, ne absurdum incurramus .i. quan
docunq: l. si ante .ff. sol. mat. insti. quib.
mo. re cont. ob. l. præscriptione. C. de ex
cep. l. si finita in prin. ff. de dam. infec.

Vel dicamus quod dictum sit quan-
doq:, quia non semper fit retorquutio
si aduersarius non postularit, ut statim
dicam.

Quo ad quintum, & ultimum uide-
batur dicendum etiam aduersario non
postulante, cum ius iniquum sit (ut di-
ctum fuit) declarandum esse, retorquu-
tionem fieri debere, ut not. in .l. 4. in .§.
hoc autem iudicium .ff. de dam. inf.

Præterea quo modo aduersarium ha
bere potest is contra quem retorquutio
postulatur, si magistratum potestatem
ue habet, ut hic dicitur, & de quo alias
in .c. i. de iudi. nec officit quod ablatiuo-
rum absolutiuorum verba sint ea aduer
sario postulante, quia non semper uerũ
est .l. de his .ff. de transac. l. qui. fidem .ff.
eo .l. i. ff. de lega. 2.

Sed tamen (ut diximus) postulari de
bet quia alias iudex nõ impartitur offi
cium suum nisi requisitus .d. §. hoc autẽ
iudicium, & facit tex. not. in simili in .l.
libellorum in .§. si. ibi reo postulante .ff.
de accu. & uulgatum illud euangel. pe-
tite, & accipietis, pulsate & aperietur vo
bis, nec ob. quod non sit uerum semper
quod ablatiui absoluti in conditionem
resoluantur, quia à regula recedere non
debemus. l. ab ea parte .ff. de proba. quã-
quam secus sit speciali ratione in iuri-
bus præallega. vt dixi ego in Thesco, no
uiter impresso in .d. l. à testatore.

Et minus quod non habeat aduersa-
rium magistratus, quia habebit tunc cũ
retorquutio petita fuerit eodem (magi-
stratu abdicato) agente, & ita transeun
dum est.

Additio.

Quod prædicta locum habent etiam
si quis impetrasset aliquid in aliquem
noui iuris & obtinuisset, ut postea scili
cet aduersario eius postulante eodem
iure aduersus eum decernatur, & ratio
ne sæpe dicta, ut subiicitur in text. hoc
idemq; est secundum edicti caput, &
non habet difficultatem, sed mirum ui-
detur, quod dixerit I. Con. edictũ istud
referendo, si impetrasset & obtinuisset,
nanq; impetratio concessionem præ-
supponit .l. i. C. ut lite pen. §. sit tibi in
authen. de man. prin. Bar. in authen. de
referenda. sacri pala. in prin. ex in enim
& patro componitur, quod obtineo si-
gnificat, ergo male & superfluo, dictum
est, d. q; uerbum in edicto positum.

Sol. id uerum est in principe, non in
aliis ab eo inferioribus, quo casu iura
supra alleg. loquũtur. l. 2. C. de his q̃ ue
ni. æta. imp. diximus in .l. imperiũ ĩ pri-
mo gradu mixti supra de iu. om. iudi. &
ideo est necessarium, quod impetratum
obtineatur, alias cessaret edictum & nõ
haberet locum retorquutio, ut declarã
do primum caput edicti, infra dicit Vl-
pia. in uer. hæc autem uerba, & meo q̃-
dem iudicio necessarium non erat, quia
sicuti hic impetratum obtineri debet &
sic effectualiter, ut locum habeat retor-
quutio in impetrante, ita effectualiter
statutum intelligi debet, ut habeat locũ
retorquutio in statuente.

Et

AD LECTOREM.

NE mirum tibi lector uideatur, si multam, verbumq; hoc in materia legis præsentis sine c, & non mulctā offenderis cum c, quoniam, ita scribi debere, suo loco, nec sine ratione, ostensū est satis, quodq; multati à latinis ærarii appellantur scias, & vltra quod infamia notantur, & ab honoribus excludi debent. Vale.

SI QVIS IUS DI. NON OBTEMP.

VLPIANVS LIB. I. Ad edictum.

L.i.

OMNIBVS MAGISTRATIBVS. Prius quàm ueniamus ad interpretationē huius legis, moueo aliquas difficultates, & primo quod tractatus iste inutilis sit.l.i.§.dixerit aliquis.ff. de publica.l.si seruum.§.fi.ff.de uerbo. ob.ex quo edictum, cuius mentio facta est in .§.si procurator infra ea .l. seu uerba ipsius, non habemus, †quod & glo. etiam
1 testatur hic in prin.in uer.iudicio, & in simili in.l.ad monendū.ff.de iureiu.&in l. i.ff.in ius uo.ut eant, & in.l.i.ff.ne qs eum qui.& in.l.filius familias.ff. qui satisda.co.& in.l.ex hoc edicto.ff. de eo per quem fac. erit. & in.l.i.in .§. item Senatus con.ff.de postu.&in.l. peremptorias. C.sen.re.non po. & in.l.i. ff. de cu. bo. dan.& in.§.prætere a, insti.de ac. & in .l. pe.in.§.ad crimen.ff.de pub.iudi.&in.l. si quis libertatem, in prin.ff.de peti. hæ. & in.l.i.in prin.ff.de integ. resti. & in.l. uerba

uerba,C.ad legem iu.de adul.&in.l.mutus,in.§.i.ff.de procu.& in .l. & mulieri ff.de cu.fu.& in.§.nos autẽ insti. de Atti.tu.& in.l.quæro,in prin. ff. loca. & in l.interdum,in prin.ff.de mino.&in.l.ex hoc edicto.ff.de alie.iudi.mu.cau.fac.& in.l.Senatus,in prin.ff.de accusa.& in.l.i.ad Tertuli. & in prin. insti. de suc. cogna.& in.l.idem.ff.de hæ. insti. & in .l.i. ff.si men.fal.mo.di.& in.l.i.ff.si mu.uen.no.& in.l.fi.ubi Odof.col. 2. C.de edic.di.Ad tol.& in.c.satyra,in prin.2.dist.& paria sunt non esse, uel esse & non apparere.l.in lege.ff.de cont.emp. Immo quod referenti non est standum, nisi de

2 relato † appareat, authen. si quis in aliquo documento.C.de eden. not. in.l.2. ff.de fi.instr.l.fi.ff.quemadmo.testa.ape. Pau.de cast.consi.139.pro declaratione, col.i.uol.i.Bal.consi.469.duo sunt,col.i.uol.5.

Sol.licet uerba non habeamus,habemus tamen mentem , quæ uerbis est potior.l.labeo.§.idem tubero.ff.de sup.

3 lega.& probatur † quia finis est potior his,quæ sunt ad finem, sed uerba sunt propter mentem, non è contra,mens propter uerba.d.§.idem tubero.c.intelligentia,de uerbo.si.c.secundo requiris de ap.l.scire leges.ff.de legi.ergo,&quia subsistentia per se,ut mens adhuc,præstant his,quæ pendent ab alio,ut uerba quæ pendent à mente .l. in conditionibus,ff.de condi. & de. & quia deniq; similia melioribus,sunt præstantiora his quæ assimilãtur deterioribus,ut mẽs, q̃ aïæ similis est,uerba uero corpori.c.sedulo 38. dist. & 2. ad Corinth. Pau. c.3. ibi,litera.n.occidit spiritus aũt uiuificat.

Crediturq; referenti hoc casu, q̃uis de relato non appareat,ut not.in.d.l.ad monendi,ex quo referens disponere po

4 test† ut ibi,& in.l.liberti,ubi Deci.in fi. de offi.asse.qui idem dicit etiam,in.c.ex parte,colum. 2. de rescrip. & ita limitatur decisio. d. authen. si quis in aliquo, ubi etiam Docto.fusius, nonnihil Barba.in.c.i.col.26.de proba.

Secũdo,moueo difficultatem, quod hoc titulo oratio etiam sit imperfecta,

5 cum simpliciter dicatur † si quis iusdi non ob.& generaliter, nec ex præcedentibus,uel sequentibus possit perfici , ut in simili dicitur in.l.cum pater, in.§.cũ imperfecta.ff.de lega.2.Ro.con.170.sciebant,ad fi.& consi.376.quæstio est, col. 3.Inno. in.c. ex parte, de fi. instru.in.l.si seruus plurium.§.fi.ff.de lega.i. pulchre Bar.in.l.fi.in fi.ff.ad treb.& est argu.in.l. Plautius.ff.de au.& ar.le.& ĩ.l.duo sunt titii.ff.de testa. tu. & in.l.de ætate, in.§. nihil.ff.de interro.ac.& in.l. prætor edixit.ff.de iniur.ubi generalitas parit obscuritatem.Idemq; in.l.ita fidei ad fi.ff. de iure fi.& in.l.cum stichus de sol.

Solu.etiam quod uerba non præcedant, aut sequantur, si suppletione tamen coadiuuetur, ut fieri debet.l.fi. C. de lib.præte.l.i.ff. de testa.l.oratio .ff. de sponsa.dixi proxime in tit.quod quisq; iu. uerbum supra scrip. ad edictum,ut etiam hic,declarando,quo modo intelligi & exponi debeat, perfici facile poterit,& intellectus concipi,vt per Bald. in.l.contractus,colum.5.C.de fi. instru. quoniam Si quis,actor,uel reus, exponetur,non generaliter, ut omne personatum genus comprehẽdat, sicuti in .l. si quis id quod.ff.de iu.o.iudi. & in .l. si quis in tantam.C.unde ui.& in.l.i.ff.de uerbo.si. quoniam hoc ipsum non patitur subiecta materia , secundum quam semper locutiones regulantur, uulga.l. si uno .ff. loca .l. si stipulatus.ff. de usu. Alex.multa in.l.si constante, col u.i. ff. sol.mat.

Ius dicenti, uero,cuicunq; , uel maximus fuerit,uel medius,uel minimus, de quibus in.l.i.supra de offi.eius. & ex illo uerbo elicitur,in.l.nostra positio, in prin.ibi, secundum ius potestatis suæ, & ultimo loco Non obtemperauerit, qua actione puniri debeat,cui,&in quã tum,& ut etiam Odof.declarat,strictius tamen et non formaliter hoc modo.

6 Tertio difficultatem moueo† quod hic titulus non possit habere locum in iudicibus nostri temporis , quoniam de duum uiris mentionem facit text.ut infra duum uiri autem sunt defensores ciui-

ciuitatum, siue municipiorũ magistratus, nec multas infligunt. l. fi. C. de iudi. l. defensores 2. C. de defen. ci. diximus in l. imperium, de iu. o. iudi. ergo.

Sol. non infligunt magnas, paruas autem sic, quia iurisdictionem habent, & iurisdictio sine modica coercione, nulla esset. l. fi. supra de offic. eius. l. fi. C. de mo. mul. & ut infra larius, interim uidẽdus est Rof. in tract. libel. hoc eo. tit. in. i. q. in prin. Vel dic quod alius est sensus litere ex quo ait, non tamen duum uiris, & de his fusius infra, quoniam (ut prius) communiter tenetur.

Quarto uidetur adhuc, quod nullo modo imponatur pœna, de qua hic, quodq; hac ratione hic titulus locum habere non possit, quoniam si reus iudici non obtemperauit, mittetur actor in po. bonorum. l. satis. ff. de in ius uo. l. si finita. §. iulianus. ff. de dam. infec.

Sol. si præsumptiue fuerit contumax tunc habebit locum missio, & pratica seruabitur. d. l. satis, si autem uere multa imponetur, ut hic, quæ enim sit con-
7 tumacia † uera, & præsumpta, not. in. l. consentaneum. C. quo mo. & quando iud. quod præsumpta est per tres denunciationes. l. tres denunciationes. C. eo. uera autem quando expresse dicitur nolo uenire. l. fulcinius. §. fi. ff. ex quib. cau. in po. ea. Bald. in. l. i. in. §. hoc iudicium, lectu. 2. colum. 2. infra eo. & ad propositum declarat idem Rof. in loco præallega. num. 11.

Et nota quod uno modo etiam est delictum, habens iudicis contemptum admixtum. l. nullum. C. de testi. tradit glo. communiter approbata, in. §. fi. infra ea. l. Bellame. deci. 680. conclusio alio autem non, si simplex fuerit. l. omne delictum. §. contumacia. ff. de re mili. quod etiam communiter tenetur, ut sic distinguendo testatur Seysel. in. l. si mora in ulti. colum. ff. sol. ma. remissiue hic, in prin. colum. 3. & quia radicatur in eo, qui debet aliquid facere, & non facit, ut inquit adhuc Bar. in. §. si procuratot infra ea. l. differt ab imperitia & negligentia, ut idem Bellame. docet d. 695 factum col. 3. Quinto & ult. difficultatẽ
8 moneo † quod hic ti. superfluus sit, ex quo idem tractari uidetur etiam infra si quis in ius vo. non ie. aut ille saltem, isto stante, haud tamen uerisimile. l. i. §. quibus C. de no. Codi. fa. Barto. in. l. fi. colum. 3. C. de edic. di. Ad. tol. & in. l. & uno, in. §. i. ff. de accep. quia superfluitas intellectũ impedit, uidemusq; hic, quod obelo iugulari debet, & confodi, sicuti ẽ cõtra imminutum suppleri Asterisco, ut addirione splendescat, & ostensum est supra, & propterea glo. in. §. i. in uerbo extremum, in fi. infra ea. l. huic difficultati occurrens, differentias assignat, omnino uidenda, fusius Rof. hoc eo. tit. in trac. de quo supra in ult. q.

Optime situatus est igitur hic ti. post ti. de iu. o. iudi. & quod quisq; iu. ut hic per Barto. distinctaq; lege in quatuor partes, prout in prima tractat, quibus magistratibus ius indicendæ multæ concessum sit, In 2. uero, quia indicitur non obtemperantibus quis intelligatur non obtemperasse. In 3. quæ personæ possint multari. In 4. & ultima dicit actionem, & in quantum teneatur non obtemperans. Materiam continẽs
9 amplius ualde difficilem † ut inquiunt Odof. Albe. & Ias. cum propter prolixũ glo. apparatum, tum etiam propter uarias ipsarum expositiones, ita vt oĩo magistro indigeat, quo ductore facilior redatur, & quasi pipsemate quodã repurgata, ẽ tenebris pro posse deducatur in lucẽ. Qđ eo libentius faciã ego, ad hoc onus subeundũ uocatus, si me uestra attentione solita dignũ facietis, tantumq; labore contendã, studio, & diligentia, vt nõ dubitem prorsus, difficultatũ oĩum caliginẽ, & facile quidem, pellere posse.

Sed in primis præmittendum est,
10 quod duum uiri sunt magistratus † municipales, seu defensores ciuitatum, ut supra dictũ est, & ita intelligitur tex. nostet, quod sentit ẽt gl. i. infra cõiter in hoc ab oĩbus approbata, per qua uidetur casus (ut subiicit) in. l. fi. C. de iudi. & in. l. 4. in. §. i. ad fi. ff. de dam. infec. & in. l. i. C. de eman. libe. & in. l. i. in. §. si inter. ff. de ma-

gistra.con.& l.l.i.ff.de albo scrib.& l.l.fi. C.q. admi.& l.l.duũvirũ.C.de decu.lib. x.& l.l.si q̃s vxori,in.§.apud labeonẽ.ff. de fur.& l.l.fi.ff.ad municipa.& in.l.i ho norariis,in fi.ff.de ac.& ob. Forte sic di cti,q̃a duorũ suffragiis eligebantur,pa tritiorũ scilicet,& plebis,ut per gl.in.d. l.fi.C.de iudi.& in.l.2.in.§.hisdẽ tempo ribus.ff. de oti. iu. quod nullibi tamen legitur, nisi ibi, & ideo, pro nunc,me lius est dicere, ut dicit Ias. hic, colum. 2.& in.d.l.fi.C.de iudi.in prin.quod ter minus sit generalis, adaprabilis cui cunq; officio, cui duo præficiantur, quoniam etiam erant sacrorum, qui sa cris libris legendis, satisq; po.Ro.inter pretandis præerant, qui carceris rerum capitalium custodiam agebant, capita les quoq; appellati,creatiq; tunc à Tul lo hostilio Rege, cum ob carceratum Horatium, quia sororem interfecerat (histo. nota est) de eo puniendo, uel absoluendo potius,quia publicam turbarat lætitiam, ageretur, hii igi tur ius non dicebant, & alii deniq;, qui ornandæ, & reficiendæ clasfis gra tia, instituti sunt, ut ille, & Fenestel. de sacerdo.& mag.Ro.fusius, & quod nõ simpliciter sint magistratus munici pales,liquet ex aliquibus.ll. de quibus supra maxime duũ uirũ, de decu.lib.x. à uerbis non recedendo,q̃ clara sunt,& si quis vxori.§.apud labeonẽ.ff.de fur.et & l.fi.ff. ad municipa.licet (ut dixi) sic cõiter tex.noster intelligatur. Vel dica mus,q̃d quidem essent duum uiri capi tales nauales & similes,in dignitate cõ stituti,de quibus in.d.l.duum uirum & similibus,quidam uero municipales de quibus hic & in.d.l.4.& in.d.l. in hono rariis,& aliis de quibus supra.

11 Secundo præmittendum est†pœnam multam,et interesse,proprie loquendo maxime differre, quod primum ex di uersitate nominis apparet, ut in simili in.l.si idem .C.de codi.in testamento & codicillis docet Impe.Ange.in.l. stichũ in.§.quod uulgo.ff.de solu. & disparata appellantur,quia si platanus arbor est, iam sequitur,propter nominis diuersi tatem,quod non sit lapis pariter, appa ret itẽ ex diuersitate tractatuum, ut in quit Ias.in.l.2.in prin.ff.de iureiu. Alex. in.l.centurio,colu.i.ff.de uulga.& pup. sub.Gem.in.c.præsentium in.§.si testes de testi.in 6.Et diffinitionis.l.i.C. de iu. emphy.& ut in locis, de quibus infra. Et re ipsa, quia pœna est genus, multa uero species, illa delictorum omnium cohercio,ista uero specialis peccati, & arg.in rub. de serui. & aqua. ubi glo. & Docto. Vel dicamus, q̃ pœna sit legis, multa uero, ex arbitrio iudicis pẽdeat. Vel q̃ à pœna non appelletur, à multa autem sic,& ut latius in.l.aliud est fraus in.§.i.& in.l.si qua pœna.ff.de uerbo. si. remissiue gl.2.infra in prin.legis, aliq̃d Oldra.consi.15.circa processum,num.3. Abb.in.c.ex literis,colum.4. de consti. Ancha.consi.240.per prædicta, colum. 2.quorum ultimum tamen declaratur, ut uerum sit, prætereq̃ in casu .l. si quis maior.C.de transac. ut ibi Repeten. di cunt in 17.not. & quando à declaratio ne pœnæ appellaretur,glo. est magistra in.c.cupientes,in.§.quod si per uiginti, in verbo priuatos,de elec.in 6.quam ex tollit Ro.in singu.213.à pœna legis. Im mo quod nec pro arbitrio multa impo nitur in.l.nostra, sed secũdum modum taxatum à iure.l.2.C. de spor. l. eos .C. de mo. mul. tradit Ias. hic, in 2.not. & obiter dictũ sit, q̃ a multa multatitia ẽ; pecunia inde dicta ẽ,ex multis sũpra ex qua fœneratoribus condemnatis tem plum Concordiæ erectũ est, victoriæq; ædes, quarum curam M. Posthumius Megellus ædilis curulis habuit, & fine

12 c,scribi debet†quoniam non a mulgeo siue a mulcendo, per antiphrasim, de riuatur, ut Alcia. sentit, uir alioquin doctissimus, deq; literis optime meri tus, in .d.l. aliud est fraus, cum c,scri bens, quod & multi ante eum quoq; faciunt,& ex his quæ Stepha.dole. con gerit,uidere licet,in.i.par.anno.lati.lin guæ,in uerbo mulcta. & male, ex quo mulgere,ẽ lac è mamis exprimere,mul ctraq; dicitur ipsa extractio, ut Poe. ce cinit,Buco.eglo.3.ibi.

Bis uenit ad mulctram, binos alit ubere fœtus, à quo mulctrale uas dictum ē in quo lac colligitur, eodem teste Geor. 3. pariter ibi, Nec tibi fœtæ, More patrū niuea implebunt mulctralia vaccæ. Sed ad ꝓpositum redeūndo, quia olim singula pro peccato exigebantur, ut ouis, aut bos, postea multa exigi cœperunt, vnde nomen sumpsit, & multa dicta appellataq; est, quæ tamen ad pecuniam tātum refertur in materia, & docet Pli. natu. hist. lib. 18. c. 3. ibi Multatio quoq; non nisi ouium, boumq; impendio dicebatur, postea multa simul exigi cœperunt, ego la te, ī lib. qui enchiti. inscribitur, 3. c. 66. multæ mentio, & similisq; in. l. imperium supra de iu. o. iudi. & in l. certi condictio. ff. si cer. peta. an cum c, uel sine, iurisdictio, & certi condictio scribi debeat, & ideo hac ratione quoq; male loquutus est Hosti. & Io. And. in c. 1. de consti. ultra dicta alias, quod multa cum c, est nominatiui casus, & numeri singularis, sine c, uero accusatiui, & numeri pluralis. Vel possemus dicere adhuc, quod à multum denominetur, supino uerbi molo, quod terere significat, & à mola deriuatur frumentaria, quasi multa terantur inobedientes, & qui iudici non obtemperant. Pecula tum furtum quoq: dicitur publicum, ut toto tit. ad legem iuli. pecu. quod cū pecore primum dicebatur multa, & multare matrimonio, per diuortium facere, & repudiare, Plau. in Amphitrione, ibi.

Nunquid causam dicis, quin te hoc multem matrimonio. Multa rursum obscè, latine pœna dicitur, quæ tamen, à multa differt ut supra & ī. d. l. si qua pœna. ff. de uerbo. si.

Et licet (ut dixi) multa pendeat ex arbitrio iudicis regulariter, si non sit taxata ut supra hoc idem tamen etiam est in pœna in non determinatis à lege. l. hodie. ff. de poen. l. quid ergo. §. pœna grauior. ff. de his qui not. infa. l. & si seuerior. C. eo. l. i. §. expilatores. ff. de effracto. l. auxilium. §. in delictis. ff. de mino. tradit Bal. In. l. non dubium, in prin. C. de legi. & in. l. i. C. si a duct. do.

Pœna autem (ut quod cœpimus finiamus) dicta est à puniendo c. pœnitētia, ubi not. rext. de pœni. dist. 3. quia re uera læsio est, quæ punit & uindicat qđ quisq; commisit, & ita dixi Gemi. in. c. fi. colnm. 3. de elec. in 6. & post eum Ias. in. l. cum quidā, in 4. ff. de lib. & posthu. Restat interesse, quod etiam ab his differt (non enim expedit declarare, quotuplex sit, ne tempus conteramus, ut per Specu. in titu. de fructi. & inte. in. §. i. 2. 3. & per Docto. in. l. unica. C. de sen. quæ pro eo.) quoniam utilitatem priuatam respicit, pœna uero & multa publicam & est terminus, quanuis Alcia. in. d. l. unica, colum. 6. in prin. ueniam precatus à latine scientibus ipsum insolentis uoculæ uerbum dixerit, quo usi sunt quā maxime Iurisco n. non aliter quam latine locuti, in. l. quod sæpe, in. §. fi. ff. de contrahen. emp. in. l. debitor, in prin. ff. de lega. 2. in. l. i. in prin. ff. si men. fal. mo. di. in. l. si fundus. ff. loca. in. l. i. in prin. & in. l. si sterilis, in. §. quan uis, & in. l. prædia. ff. de ac. emp. in. l. si quis uxori, in. §. fi. in. l. si is cui, in. §. fi. ff. de fur. & in. l. pe. ff. ad exhi. Di-

13 ctumq; est, quasi intus† seu intrinsecus idest in utilitate petentis esse, cum sit æstimatio damni, ex eo quod quis non dat, uel non facit, quod dare, aut facere debet. l. i. ff. de ac. emp. l. si quis ab alio. §. fi. ff. de re iudi. l. stipulationes non diuiduntur. ff. de uerbo. ob. & fusius in. §. fi. infra ea. l. est bene uerum, quod aliquan do interesse etiam pœna appellatur. l. q̄ dam, in prin. l. si quis ex argentariis. §. ex hoc edicto. ff. de eden. & pœna interesse extrinsecum. l. si pœnam, & ibi Bart. ff. de uerbo. ob. & quod sæpe in stipulatione apponitur loco interesse, ex quo difficilis probationis est. l. fi. ff. de præto. sti. l. 4. §. Cato. ff. de uer. ob. sed tamen proprie & uere differunt ut supra.

14 Tertio præmitendum est, †defensionē duplicē esse, siue dupliciter considerari posse uno mō extra iudiciū, alio in iudicio, extra iudicium, cū defendimus patriam, cui primum nascimur. l. i. §. & ge-

neraliter.ff.de uen.in po. mit. ad quam ordinamur, ficuti partes ad totum; & omnia ad Deum, unde illud etiam pro diit, quod utilitas publica priuatæ semper est præferenda.l.unica.§.fi.C. de cadu.tol.not.in.l.ueluti.ff. de iusti. & iu. Postea paretes, liberos, consanguineos resq; nostras, legitimo quodam iure quod nobis, pleno (ut aiunt) copiæ cornu, etiam concessum est, cuiuscæ rei tractatum habemus in.l.ut uim.ff.eo.& in l.i.in.§.cum arietes.ff.si quadru. pau. fecdi.& in.l.i.C.unde ui. & defensio hæc ẽ de iure naturali, siue gentium, quod in naturali ratione fundatum est, ut in.d.l. ut uim, not. & in clem. pastoralis de rẽ iudi. In iudicio, respectu iudicis, actoris & rei, exceptio enim actionem excludit, replicatio exceptionem, pœnali iudicio uero, iudex iurisdictionem suam defendit & tuetur, ut hic, & in.l.si ex falsis, & ibi Bar.colum.i.C.de transac.& in.l.si quis à se fundum, in 2.colum. C. ad legem iuli.de ui pub. & in.l.fi.C. de eden.& in.l.i.& 2.ff.de excep. & in.l. in exceptionibus.ff.de proba.

Quarto præmitte, quod uerbo pote
35 statis † plura significantur.l. potestatis uerbo.ff.de uerbo. fi. tum uel maxime imperium in persona magistratuum.l. imperium supra de iu.om.iudi, sed non hic eiusdem uerbi facta mentione, quoniam de licentia intelligitur & facultate sibi à iure (ut paulo ante diximus) cõcessa, præallega.l.2.C.de spor.& fi.C.de mo.multa. Vel secundum Bal. & Alex. post gl.dicamus, quod immo significet, & referatur ad eos, qui habent merum imperium, & uerius est.d.l. potestatis uerbo.l. cum qui supra de iu. om. iudi.

36 Quinto & ultimo † præmittendum est, quod tex.iste in prin.duobus modis legitur, taxatiue & exceptiue, seu aduersatiue, ut hic per glo.& Docto. non tantum, & non tamen, quodq; lectio hæc ultima, est communior & uerior, nec secus in pandectis Flo.scriptũ inuenitur.

Quibus præmissis, breuiter ad legẽ ipsam condescendo, quæ se ipsa summat, & non diuiditur, nec dubitandi ratio amplius esset in eã ponenda aliter cum tradat regu.& fallen.in illis uerbis, secundum intellectum communẽ, non tamẽ duum uiris, ex quo prius dixerat omnibus magistratibus concessum esse &c.& sic artis principia, in quibus error esse non potest, ut præfatus sum alibi sæpe, & not.Bal.in.l.i.in prin.ff.de iusti. & iu.deq; regula Bar.in.l.quotiens.ff.si quis cau. tamen quia ex sententia philosophi, poteẽs dubitare facile soluũt, uulga.l.quod labeo.ff.de carbo.edic.refert idem Bal.in.l.si tutores.C. de compen.aliqua, declarationis gratia, præter mittenda non sunt.

Quo ad regulam igitur dubitandi rationem faciebat, quod immo non pos-
37 sint magistratus maiores † iurisdictionẽ suam pœnali iudicio defendere, ex quo (ut à generalioribus incipiamus) inobediens non intendit ipsos priuare.l.ut uim.ff.de iusti.& iu. Sol.satis priuat, qa contẽnit.l.obseruandum.ff.de offi.psi. l.si familia supra de iu.o.iudi.

38 Secundo dubium faciebat † quia cõtẽnit alibi, in.l.si quis ex aliena.ff.de iudi.& melius in.l.fi.supra de iu.o.iud. & in.l.cum unus in.§.pe.ff.de bo.au. iudi. po.& tamen non multatur.
Sol.illud ideo est, quia constabat, citatũ non esse de iurisdictione citantis, uel rẽ cõtentio sam, cuius prætextu executionem facere uolebat, in alieno territorio reperiri, ut in.d.locis not. & diximus in l.cum quædam puella, de iu.o. iud.

39 Tertio dubium faciebat † quia inobediens est in dolo, ut in regu.non potest, de regu. iu. in 6. ergo in crimen incidet stellionatus, & accusatione extraordinaria erit opus.l.3.ff. de cri. stel. ubi qui simulate aliquid agit, & unum gerit in corde, aliud in ore d.crimen committere dicitur, ut in.l.2.etiam habetur, & in d.l.obseruandum.
Sol.id est uerum, respectu iuris parti cõpetentis, istud uero solum in persona iudicis residet, argum.eorum quæ not. per Barto. in.l.si prius nu. 22. ff. de no. o.nun.

Quarto quoniam si hoc idem sibi cõ cessum

20 ceſſum eẽtiam uideretur factus iudex
in cauſa propria, non dicendum .l.i.C.
ne quis in ſua cauſa .l. qui iuriſdictioni
ff.de iu.o.iud.l.pe.ff.de arbit.l.proxime
(per locum à ſpeciali) .ff. de his quæ in
teſta.del.

Sol. tolerabile eſt(ut diximus) pro-
pter contemptum. Vel & melius reſpō
deamus, quod cum emolumentum nō
habeat.l.i.§.in propria cauſa.ff. quando
ap.ſit, non poteſt dici iudex in cauſa ꝓ-
pria. Vel quod non ipſe, ſed qui uoca-
uit, agere uidetur, ut per glo.in.d.l.ſi q.s
ex aliena, & in .l. 2.ff.ſi quis in ius uo,
non ie.

21 Quinto dubium faciebat † quo mo-
do ad fallen.quod immo hoc idem face
re etiam poſſint duum uiri, quia certū
eſt(de magiſtratibus enim municipali-
bus uerba hæc intelliguntur, ſeu in de-
fenſoribus ciuitatum, vt ſupra)quod ha
beat iuriſdictionem, ſibi datam à lege
l.ea quæ .ff.ad municip.l.i. C. de eman.
libe.dictumq́;eſt ſatis in.l.i.de offi.eius.
ſed ſi non poſſent multam indicere, iu-
riſdictio eſſet nulla.l.ſi.eo.tit.l.magiſtra
tibus, de iu.o.iudi.ergo.

Sol.etiam facilis eſt, ut dictum fuit
pariter ſupra hoc ipſum procedere in
multis leuibus & minimis, de quibus
in.d.l.2.C.de ſpor.non in grauibus, ut
ibi, & in.l.eos.C.de mo.multa.commu
nisq́; eſt opi.& intellectus uerus ad iſtū
tex. Ex quo tolluntur multa ad idem
dubitationem facientia, quæ non refe-
ro.Poſſet adduci quoq; tex.pro ratione
dubitandi in.l.non ex omnibus.ff.de ar
bi.de quo hic per Barto. quod ſi arbitro
permittitur, qui iuriſdictionem non ha
bet.l.ait prætor.ff.de re iudi.multo ma-
gis permitti debet duum viris in .l. no-
ſtra, ſed adhuc pro ſolu. dicitur, quod
permittitur arbitro, ſi hoc ſibi à parti-
bus conceſſum ſit, non aliter, ut ibi, &
not.in.l.2.in.§.ſi.ff.de iudi.Vel & latius
ut per Cur.hic.

22 Decidendi ratio eſt † non ut dicunt
Moder. Vercell. hic, per regu.l.2. ſupra
de iu.om.iudi.lapſi in hoc, quoniam ꝓ-
cedit, idq́; uerum eſt in dubio, ſed hic
clare dicitur, omnibus magiſtratibus
conceſſum eſſe &c.ergo non facit ad ꝓ-
poſitum, ſed adaptari potius poteſt ad
dicta de duum uiris, ut infra.

23 Vera igitur ratio † regulæ eſt, poſita
in.l.ſi familia, allega.ſupra de iu. o. iud.
& in.l.ſi quis id quod, eo.tit. ut contem
pta magiſtratus dignitas, maieſtas, & au
thoritas, uindicetur, quia non licet ipsū
contēnere, pro qua facit optime etiam
tex.in.l.i.ff.de poſtu.& in.l.de ætate, in
.§.qui tacuit.ff.de interro.ac. & in.l.ſer-
uo inuito in.§.cum prætor .ff. ad treb.
Fallentiæ autem (ut dixi) quia iuriſdi-
ctio ſine modica cohercione nulla eſt
d.l.ſi.de offi.eius.d.l. magiſtratibus, de
iu.om.iudi. Iaſ.hic colum. 5. & iſta ſuf-
ficiant.

Videtur tamen adhuc, quod iſte in-
24 tellectus communis † quo ad duum ui
ros non ſit uerus, quoniam (ut inquit
25 Pau.de caſt.)exceptio † de regula eſſe de
bet.l.nam quod liquide.§.ſi.ff.de pe. le-
ga.not.in.l.i.ff.de regu.iu.l. in his .ff. de
legi.l.ſi eum.§.qui iniuriarum, & utro-
biq; Bar.ff.ſi quis cau.& eſt exemplum
ſi dicatur, omnes libri ſunt mei excepto
tali, non ſi dicatur excepta domo, mo-
do hic regula eſt, quod magiſtratus ma-
iores multas graues infligunt, duum ui
ris exceptis, ergo nullas, quia alias ſi in-
fligerent leues, exceptio (ut diximus)
non eſſet de regula, & male, & ultra ſu-
pra dicta, ita etiā arguit Bal.in.l. ex hoc
iure, colum.4.de iuſti.& iu.Imo.in.l.ex
conſenſu, in.§.eum qui, colum.17.ff. de
ap. Deci.in authen.ſi quis in aliquo do-
cumento, in prin.C.de eden.

Et urget, ſed, vt dicebam alias, poteſt
26 reſponderi † non inconuenire plerūq;
l.poſt aditam, iunctam glo.C.de impu-
be.l.ſi conuenerit.i. ff. de pigno. ac. vbi
ponitur regula in ſubſtitutione uulgari
per quam ſucceditur defuncto, & tamē
glo.fallentiam ponit ibi, in pupillari ꝑ
quam ſucceditur pupillo. Vel & melius
quoniam regularis rei diſpoſitio atten-
ditur.l.quanq̃.l.in teſtamēto.C. de mi.
teſta.Ro.in.l.i.in.§.nunciatio, colum.4.
de no. o. nun. poteſt reſponderi, quod
exceptio

exceptio erit de regula, quicquid dicatur, quoniam in multis firmatur, & in multis etiam limitatur, quamuis leues infligãt duum uiri, seu magistratus municipales, alii vero graues, argu. in .l. fi. ff. de fun. instruc. Bart. in .l. i. colum. 2. ff. de ac. & ob. & in .l. 3. in .§. genera .ff. de aeq. po. & quasi in terminis Ias. in .l. nummis colum. 3. ff. de in lit. iu. Vel quod est de regula saltim, quo ad uerba, licet nõ quantum ad iuris dispositionem, ut respondet Bar. in .l. i. in fi. ff. de regu. iu. Immo dicit Dy. in prohe. co. tit. in 6. colum. 7. quod si fiat ad derogationem regulæ, ut hic, non est necesse, quod sit de regula.

Vel & ultimo, ut hic per Barto. num. 4. quod licet exceptio sit, aduersatur tamẽ regulæ, ut sensus sit, quanuis non infligant magnas multas, & graues, quod infligunt tamen paruas, & leues, & ut per eum latius.

Secundo ob. etiam, secundum Ias. & Alex. prius, colum. 2. quia in lege, verba superflua esse non debent† nihil allegant, dic tu, quod est tex. in .l. ait prætor in prin. ibi, nec frustra adiicitur conditione delata. ff. de iureiu .l. si stipulatus, in prin. ff. de usu. Bal. consi. 3. per statutũ colum. i. uolum. 2. Immo quod superfluitas uitãda est, etiam respectu unius syllabæ .l. i. & ibi glo. ff. quod met. cau. Parpa. in .l. 2. num. 2. ff. sol. ma. sed. d. uerba, non tamen duum uiris, superflua uidentur, cum iam esset prouisum ex illis secundum ius potestatis suæ concessũ est, vt magni magnas, parui vero paruas infligerent ergo.

27

Quod iudicio meo est primo leuius quoniam ut in euidentialibus dictum fuit, uerbum potestatis, ad magistratus maiores refertur, habentes merum imperium, quod & ipse Ias. non negat in discursu, citatus quoq; supra sensusq; est, magistratibus, secundum ius potestatis suæ concessum esse, iurisdictionẽ suam defendere pœnali iudicio, duum uiris autem non, quia imperium non habent, licet modice cohercere ualeant, ne Iurisdictio, quam habent, alias inutilis sit. & elusoria .l. fi. allega. sæpe, de offi. cius .l. magistratibus, de iu. o. iudi. Demum quando ex abundanti etiam fuissent addita, conqueri non debemus, ut inquit Io. de Ana. in rub. de homi. in prin. quia legislator nos declarando instruit, & probat, quia sic satis erat ibi dicere de homi. & tamen addit, uoluntario, uel casuali, pulchre Bar. in .l. & uno, in .§. i. ff. de accep.

Tertio contra intellectum istum opponit adhuc Alex. & dicit quod est casus clarus in .l. defensores 2. alleg. etiam in glo. hic, & per Bar. & à nobis in prin. in uerbo. Tertio difficultatem moueo, aliter tamẽ inductus ibi, dum maxime in eo dicitur, quod defensores ciuitatũ nihil indebitum sibi insolenter uendicare debent, sed officio tantum sui nominis fungi, non seueriores quæstiones exercere, nec ullas infligere multas, uerbum duum uiri ut supra in magistratibus municipalibus exemplificatur, seu defensoribus ciuitatũ, nullas dicit text. ergo nec leues infligere poterit, qa uerbum huiusmodi uniuersale negatiuũ est .l. hæreditas, ubi bo. tex. C. de pac. cõ. l. nullam. C. ex quib. cau. infa. irroga .l. i. §. adeo. ff. de pac. plene Alex. consil. 185. uiso titulo, colum. 11. uolum. 2. plenius Barba. consi. 39. clementissimi, colum. 7. & consi. 42. illud, in 4. uol. i.

Ad quod etiam pro solu. dici potest

28 † uerum id esse in multis magnis & grauibus, non in paruis & leuibus, duplici ratione, quod etiam idem Alex. postea non negat, colum. 3. quia uerba prohemialia illius legis indicãt, ex quibus finalis intentio legislatoris elicitur .l. Pacumeuius. ff. de hæ. insti .l. regula .§. fi. ff. de iu. & fac. igno .l. i. de ori. iu .l. i. de eden. Bar. consi. 243. fuit quidam, col. i. & quia etiam quod generalia sint in .d. l. defensores, & negatiua uniuersaliter, restringuntur tamen .l. qui restituere, ibi, sine ulla taxatione, iuncta glo. ff. de rei uen. .l. uideamus .§. iurare. ff. de in lit. iu. d. l. nullam iuncta gl. alias in absurditatem incidemus, corrigeretur quod habetur in .d. l. magistratibus, in .d. l. fi. & similibus

bus,& male.l.solent.& ibi Bar. in prin. ff.de offi.procon.ergo tolerabile est,qa fit etiam restrictio, quando salua ratione recti sermonis fieri potest, ut hic, & in.l.si de certa,& ibi idem Bar. in.i.lect. in.i.colum.C.de transac.l.si ex pluribus ff.de solu.& probatur, quia si leuia crimina exercent, quod non negat tex. prædictus, dum seueriorū.q.mentionē facit, & legitur in .§. audient quoq;in authen.de.def. ci. d. l. magistratibus de iu.o.iud.multo magis multas imponēt .l. in seruorum'.ff. de pœn .l. nec in ea. ff.ad legem iu.de adul. Bal. consi. 426. præmittendum in prin.uolum.i. & uerissimum est,licet Ias. hic fore dicat col. 6.ineptum,ita illum text.intelligere, & male longeq; ineptius aliter tenere.

Quarto rursum dicit,ualde stringete tex.in.l.3.in.§.si quis ad pedaneum iudicem,quem ibi ad hoc quoq; not. Albe. ff.ne quis eum qui, ubi cessat edictum, si quis exemerit uocatum a iudice pedaneo.

29 Sed pace Albe.& Ias.dixerim† hic & ibi,ita tenentium,ille tex.nihil facit, & intelligitur secundum glo. in delegato pedanei enim iudices sunt, quicquid alibi dicatur,maxime in.l.i.de offi.eius. ubi & nos multa,qui ex delegatione p̄toris,leuiores causas cognoscebant .l.si quis in conscribendo.C.de pac.§.uetus in authen.de iudi. Duum uiri autem, cum sint magistratus municipii,siue de sensores ciuitatum, iurisdictionem habent ordinariam,quæ(ut diximus) sine modica cohercione esset alias nulla,iuribus supra allega.ergo non obstabit,& de his nouissime habetur etiam in.l. fi. C.de peda.iudi.

Ob.etiam quinto,tex.in.l.2.ff.si quis in ius uo.non ie.ubi si quis ī ius uo. nō ierit,ex causa à competenti iudice,mul ta pro iurisdictione ipsius damnabitur.

Sed text. ille loquitur de maioribus 30 magistratibus † ut ex prin.legis apparet ibi ad prætorem vel alios præsides,deq: multis grauioribus, non quod leues ex cludat, quia una lex per aliam declaratur.l.non est nouum .l. sed & posteriores.ff.de legi. c. super quæstionum, in prin.de offi.dele.Vel dic,respectu leuiū quod duum uiri etiam competentes dicentur.

Vltimo ob.quod dicit Bar.hic,num. 7.& aduertit Ias. colum.prææallega. 6. q licet non habeant ius multandi,habent tamen alia remedia,ita ut non posfit esse eorum iurisdictio inanis & elusoria, idem Bar.in.d.l.magistratibus, de iu. o. iudi.

Sed considera,idem dici etiam posse in magistratibus maioribus, remediaq; ultra Bart.enumerat hic Fulgo.& post eum Cur.in prin.& nihilominus multas infligunt,ut hic, ergo nec duum uiris leues etiam denegabuntur,quoniā in illis omnibus modica cohercio consistit, sine quibus iurisdictio esset nulla, poteritq; ex his illud eligere quod uoluerit.Vel dic, quod prædicta in maioribus magistratibus tantum habeant locum,& de his etiam infra.Et ita intelligo etiam text. in.l.2.in.§.si.ff. de iudi.& in.l.aliud est fraus, in fi.ff.de uerbo.sig. quod illis ius indicendæ, multæ sit concessum,qui publicam habent potestatē & quibus mandatis permissum est, in multis scilicet magnis & grauibus,quoniam leues etiam inferioribus magistratibus non sunt denegatæ, usq; ad summam duorum,uel trium aureorum, & ut per Seysel.fusius colum.3.sumpto argu.ex his quæ habentur in.l.si oleum & seq.ff.de dolo,& ita intellectus communis defensatus est à morsibus Ias.satis obscure, & non seruato ordine cum ab eo,tum ab Alex.& cæteris interpretibus, examinatus, quem tenuit etiam Bar.ne dum hic, uerum etiam in .d. l. si qua pœna.ff.de uerbo.si.idemq;(ut Ias. met testatur col.5.) Pe. Cy.Albe.Ange. Saly.& Alex.& alibi Spe.in ti.de sen.& de his quæ ip.sequū.in .§. species num. 12.& in tit. de contu.in.§.fi. & Hosti. in summa,de re iudi.in.§.hic not.& Io.de Pla.in.l.i.C.de usu.fisca.lib.x.idem Alexand.consi.35.uiso themate,col.2.uol.2 & alij,quos longum esset referre.

Sed ad idem quæro, quo modo potuerit

31 fuerit † hæc lex, de multis diuinare, cũ dicit secundum ius potestatis suæ, & in telligatur hoc ipsum, prout, & quemad modum decisum est in.l.eos, allega. sæpe.C.de mo.multa. condita multo tem pore post Vlpia.& aduertit Cur. hic, & in simili per Bar.in.l.i.in prin.ff.de condic.ex lege, & probatur in.l.iubemus, in fi.C.de testa.ibi, quid enim antiquitas peccauit, quæ præsentis legis inscitia pristinam secuta est obseruationem, tradunt Docto. Alex.&alii, in.l.i.in glo. constitutione, de offi.eius, & in.l.i.C.de eden. Et potest responderi, vt idem Bar. dicit in .d. l. i. quam responsionem sibi ascripsit idem Cur.post. Moder.in.d.l.i. de eden.quod potuit in genere cogitare l. qui iure militari .ff. de mi. testa. sicuti pater de filiis sibi nascituris, quos uel in stituit, uel exheredat.l.gallus.ff. de libe. & posthu.

Quam sol. impugnanr Moder. Vercellen.quoniam impossibile esse uidetur, quod referat longam & inuolutam distinctionem præallega.l.eos. Replicatur, quod non refert specialiter, ex quo militaret obiectum, sed in genere (ut diximus) cogitauit, ex illis uerbis, secundum ius potestatis suæ, cum lex semper loquatur.l.ariani.C.de hæ.Bar.in.l.illicitas, in prin.ff.de offi.præsi.Bal.in.c.cum cessante, colum.2.de ap.ex quo infertur ut utrobiq; dicitur, quod statutum disponens, iudicem de facto rescindere debere uenditiones factas à minoribus, in telligetur etiam de factis post statutum, quodq; hac ratione præterita sunt præterita, & futura in not.q. Ias.in.l. cũctos populos, in.i.lectu.in 7.col. C. de sum. ma tri.& fi.ca.idem Bar.in.l.i. in fi.de re gu.Cato.& in.l.si ita, num.2.de au.&ar. le. Saly. in.l.quicunq;, colum.2. C. de ser. fugi. ego in collecta. multa, in .d.l. ariani.

Non prætermitto tamen, quod ipsi aliter etiam respõdent, quod hoc sit potius ex intẽtione compilatorum, quam Vlpiani, neutiquam uerum, quoniam si ipsemet dixit, secundum ius potestatis suæ, non potest dici, quod hoc sit ex compilatorum intentio ne, ideo solu. Bar.uera. Vel dicamus, quod meta præfixa erat tempore Vlpiani .l. a.§. fi.ff.de iudi.postea ab imperatoribus declarata nec nouum aliud ex eo nobis allatum argum.in.l.hæredes palam, in .§. sed si notam.ff.de testa.& in.l.adeo, in.§.cum quis.ff.de acqui.re.do.

Et ad.d.l. eos propositum, notandũ 32 est, † quod licet metam ibidem prætaxatam non possit iudex excedere, poterit tamen si in præcepto pœna certa expressa sit, excedẽs etiam metam prædictam ut hic per Ias.post Old.consi.15.circa p. cessum.

Cuius contrarium tamẽ tenuit Imo. in.l.filiusfa.in.§.diui.ff.de lega.i.& in.l. 2.in ult.colum.ff.si quis in ius uoca. nõ ie.& Cur.met hic per regulam eum q d una uia, de regu.iu.in 6. & per text.in.l. si qua pœna.ff.eo.& mihi placuit prima facie, per istum tex.in uerbis prædictis, secundum ius potestatis suæ &c.quæ relationem habent ad.d.l. eos, ut supra.

Sed Oldra.ad.d.l.si qua pœna, respõdet, consi.præallega. in fi. ut per eum, quando in præcepto (ut dictum fuit) quantitas non est comprehensa, & probatur in.l.si quis reum .ff. de custo. reo. & per tex.in.l.i.de iu.o.iudi.ibi ius dicẽtis officium latissimum est. Nec ob.reg. d.c.cũ quid una uia q a(ut ibi dicit Dy.) procedit, ubi ius resistit in odium prohibiti, quod hic dici non potest, igitur esto quod uno casu prohibitio facta sit, non tamen id alio uidetur denegatum, ex prædictis, & in simili per Bald.in.l.fi. C.de edic.di.Ad.tol.& i.l.fi.in.§.fi.C.de tempo.ap.Areti. consil. 105. in præsenti dubitatione colum.5.

Si tamen contra Oldra. tenere uelis, dic esse casum in.l.certa ratione.C.quãdo prouo.non est ne. ubi ad literam dicitur, qđ impositio multæ, ultra quam possit iudex, est ipso iure nulla, nõ ob. tex.in.d.l.si quis reum, quia ut ibi glo. declarat, uerum est, nisi metam excedat non in.d.l.i.de iu.o.iudi. quia latissimũ est officium iudicis, ubi nõ ẽ potestas p legem restricta, & limita ut in.d.l.eos, &

& in.d.l.si qua pœna, & hic, ex quibus tolletur ēt responsio tradita ad reg. d.c. cum quid.Pōt nihilominus.d.metā ex-
33 cedere iudex hodie† de consuetudine, q.a.d.l.eos,n.ō seruatur,ut per Alex.con. 35.viso themate,col.2.uol.2. idem Cur. hic,adde nimirum esse, quia habetur ꝑ lege,quod approbat cōsuetudo.l. impe ratores.ff.de pollicita.Bal.con.318.poni tur,col.1.uol.3.& in simili,ꝙ sic est dero gatū per consuetudinē.l.si is qui cū telo C.ad legem Cor.de sica.&.l.si quis non dicā rapere.C.de ep.& cle.& similibus, ut per Ange.& Alex.in.l.i.in fi.ff. quod quisq; iu. & ibi dixi unum uerbum, & Ro.in.l.damni,in.§.sabini,in 2.col.ff.de dam.infec.Est uerum,cum sit facti,ꝙ est probanda.c.i.de consti.in 6.l.in bello.§. factæ.ff.de cap.Gui.papa con.42. credo col.3.quodq; duo testes sufficiunt.l.ubi numerus.ff.de testi. Io. fab.in.§. ex non scripto,nu.19.de iu.na. idem Gui. papa consi.131.circa,col. 2. nisi sit notoria, & generalis,quia tunc probatione nō ege ret,ut in casu isto,& not.Bal. in.l.3.in.ii. col.C.de ser.fu.& in.l.i.ad fi.C.ad Velle ia.Cur.consi.24.cum sæpius.nu.2.&ita firmaui ego consi.76.non debebat, nu. 16.uol.2.alleganda tamen cle.appellāti, de ap.l.si adulterium cum incestu.§. idē Pollioni.ff.ad legem iu.de adul. ex quo non est necessarium dubitare, ut aliqui dicunt,an Doctori ipsam alleganti cre dendum sit,quia certum est,ꝙ nō,iuxta not.in.l.de quibus.ff.de legi.nisi sit illu. stris,quia tunc secus,ut in deci.suis 139. Gui.papa secundum cōem opi.col.2.te nuit,& consi.12.colu.fi. & consi.71. pro decisione,colum.5.Afflic.in.c.i.col.6.de feu.co.in usib.de quo tamē fusius in .d. l.de quibus,& utrunq; dictum aureum ad propositum testatus est Soci. in reg.
34 248.fallen.i. Vltimo notandum est† ꝙ multa & pœnæ pecuniariæ,sūt fructus iurisdictionis, quas Galli emendas uo-cant.c.i.quæ sint rega.tradit Bart.in.l.fi. ff.sol.mat.Bald.in.l.i.col.3.C. de fruc.& lit.expen.dixi ego in.l. transigere. C. de transac.& hoc anno in .l. imperium su pra de iu.o.iudi.

Modo redeo ad tex.& dico, ꝙ quan-uis intellectus communis defendi pos-sit, ut supra alius tamen traditur etiam
35 per Docto.post†glo. ꝙ taxatiue legatur non tantum & sensus sit,nō solum ma-gistratibus municipalibus cōcessum eē ut iurisdictionē suā pœnali iudicio de-fendant,uerum ēt omnibus aliis,ꝑmit-tendo prius naturam taxatiuæ,si oratio ni affirmatiuæ, uel negatiuæ, ponatur, ut per Bar.Quē intellectum ipse impro bat,quoniā natura taxatiuæ ē,aliud im plicare,exemplum in.l. & non tantū.ff. de peti.hæ.non tantum hæreditaria cor pora ueniunt in peti. hæreditatis, uerū etiā ea,quæ non sunt hæreditaria, et in l.et eleganter,in.§.non solum.ff. de do-lo,ubi non solum actio de dolo datur, si alia actio non sit,uerum etiam si dubi tetur,et in.l. non solum.ff. de libe. le. ꝙ non solum debitor testantis legari po-test,ut liberetur,uerum etiam hæredis, & in.l.cum non solum.C.de bonisq; li be. ubi usufructus bonorum materno-rum pariter non solum quæritur patri, uerum etiam aliorum aliunde proueni entium, & idem in.l.non solum .ff.de peti.hær.& in.l.non tantum.C.de lega. & in.l.non tantum.ff.de ap.& in.l.illam in.§.i.C.de colla.Bald.in .l. cum mulier colum.17.ff.sol.ma.& mille sunt huius-mōdi non referenda,sed hic cum oratio vniuersalis præcesserit oīa cōprehendēs iā aliud implicare nō poterit,ergo, eaq; rōne efficaciter probatur,q.a si affirmati uæ orationi posita(ut idem Bar.dicit)af firmat illud quod ponit, & omne aliud excludit, ut in iuribus per eum allegā. idq; etiam Bal.in.l. ita nobis, colum.2. C.ad legem iu. de adul. quia ui sermo-nis inclusum non est, ad quod facit quoq; bonus text.in.l.qui aliena, in.§. i.ff.de nego.gest.& in.l. & post edictum ff. de iudi. & in .c. cum ecclesia Sutrina de cau. po. & pro. & in .c. cum contingat, de offi. dele.Gui. Papa con si.2.processus,colum.2. necessario posi-ta negatiuæ, ut hic, positum affirma-bit,&implicabit aliud quod tamen (ut dixi) facere non potest,& quia etiā im-

plicaret id, de quo minus erat dubitandũ, & male. d. l. & non tantũ, cũ aliis de quibus supra perinde, ac si diceremus sic non solũ miles, uerũ etiã ex potest debellare castrũ, quod minus dubitatio nis habet, nec cõsequentia ualet, è cõtra uero sic, & quia cæteri ita etiã hic trãseunt, præsertim Alex. in prin. nec ego insistã aliter, Est uerũ, his terminis retẽ
36 tis & legẽdo taxatiue tãtũ † ꝙ adhuc tradi intellectus potest secundũ Ange. ut duum uiri sint magistratus habẽtes supremam potestatẽ, exemplificãdo in de curionibus Florentinis & Bononiensibus, & sensus sit, quod non solum maiores magistratus possunt penali iudicio iurisdictionem suam defendere uerum etiam inferiores, & implicabit id quod maius dubium habet, & gloriatur quod sic aperit intellectum ad istam legem, & uidetur ultra eum probari per text. in l. duum uirum. C. de decu. lib. x. & in l. i. ff. de albo scri. sed tamen quia cõfunditur ex supra dictis, nec aliter se habet communis opi. nisi quod de magistratibus municipalibus intelligatur uerbum prædictum, nullo modo tenendus est, & quia adhuc stat Bar. argu. cui non bene respondet Cur. quod taxatiuæ natura est implicare, & cum uerbum omnibus, præcesserit, quod hoc modo nihil implicabit, & quia ut dicebam alias Florentiæ sunt octo, Bononiæ quadraginta, ut hic sexdecim, nec possunt duumuiri dici, iuxta not. in euiden. supra, & quia iura supra allega. loquuntur de duumuiris capitalibus non municipiorum ut nos hic, & in l. 4. in §. duos. ff. de dam. infec. & in l. in honorariis in fi. ff. de ac. & ob. & sic communis uerissimus.

Sed antequam ad alia ueniamus in materia taxatiuæ, sciendum est, quod
37 affirmatiue posita † excludit omnes alias personas, & omnes alios casus, præter expressos, ut per eundem Bar. hic, ꝑ not. in l. 2. C. de pat. qui fi. dis. & in. Lobæs. C. de prædi. mi. & in l. contractus, de regu iu. cum similibus, de quibus late Dy. in regu. in argumentum eo. tit. in 6. restrictiua. n. est & habens inclusã negatiuã in aliis ut in d. locis, & in. l. solemus ff. de iudi. & in. l. gallus in. §. & q. d si rãrũ ff. de lib. & posthu. & ĩ. c. cũ ecclesia sutrina de cau. po. & prop. Adde Areti. & Ias. in. l. 3. in. §. ex pluribus. ff. de acq. po. Et dic primum, quod eum in oratione non subaudiatur, nec bona illatio sit, tu habes unum oculum, ergo unum tantum, una uia ducit Romam, ergo una tantum, edita actio speciem, futuræ litis demonstrat, ergo sola, Old. pulchre consi. 228. num. 6. expressa, debet d. effectum parere. Secundo adde si statutum dicat quod aliquę exceptiones solum modo obstent instrumento nulle alię obstabũt, ex quo casus iste omissus est à iure communi, nec est à uerbis statuti recedendum. l. si uero. §. de uiro ff. solu. mat. Bal. in. l. ita nobis ad fi. C. ad legem iul. de adul.

Tertio adde, quod imò si fiat mentio de aliqua summa dispositiue, puta promitto tibi centum subintelliget tantũ l. rogasti. §. si tibi. ff. si cer. peta. ergo (ut dicebam supra) si expressa fuerit multo magis aliorum exclusionẽ operabitur argumentum in. l. expressa. ff. de reg. iu. Bertran. consi. 222. num. 14. uolum. 2.

Quarto adde quod ab exceptiua differt, quia illa (ut dixi) indiuiduum, seu speciem ponit, & totum aliud genus remouet, exemplum secundum Bart. hic & in loco stat in allegando, Petrus tantum currit. idest ipse, & nullus alius, ista uero è contra, à genere, unam speciem uel indiuiduum excipit uerbi gratia, nullus homo currit, nisi Petrus ita idẽ Bart. in. l. si eum, i. §. qui iniuriarum, nu. 6. ff. si quis cau. & huiusmodi est, inquit etiam Ias. hic colum 2. in fi. & 3. in prin. (& quinto loco) ut impediatur quoq; ius accrescendi, inter cohæredes, puta ꝗ testator instituat sibi duos hæredes, unum in duabus unciis alium in decẽ cum appositione adhuc dictæ dictionis quia uno repudiante, alteri non accrescit, casus est singu. in. l. lucius, in. §. quæ habebat. ff. ad treb. regulareq; in dispositionibus limitatis, secundum Bal. in. l. i.

in pe.colum.C.de fecun.nup.respondē do tacitæ obiectioni,quod dicat tex.ibi ita tamen,nec taxatiuæ loquatur,vt hic quoniam omnino effectum taxatiuæ habet,ut per eundem Ias. Adde quod hoc uerum est in legatis & fideicommissis, in quibus bene potest expresse uel tacite ius accrescendi prohiberi per testatorem vt declarat Imo.in.d.§.quæ habebat,sed non in hæreditate, quoniam nemo potest facere,quominus leges habeant locum in suo testamento .l. nemo potest.ff.de leg.i.& quia sequeretur absurdum, quod posset quis decedere pro parte testatus, & pro parte intestatus,contra tex.in.l.ius nostrum.ff. de re gu.iu.& est casus clarus in.l.seruus cōmunis ab extero.ff.de acqui. hær. tradit Bal.in.l. si quis hæres instituatur, ad fi. ff.de hæ.insti. Ex quo potest ad aliud inferri etiam, quod statim subiicit idem Ias. quod pari modo impeditur si duobus sint relicti fructus ad alimenta, ex quo legatum alimentorum dicitur habere taxatiuam.l.dominus.§. per fideicommissum.ff.de usuf.Bat.ante eum in l.re coniuncti,num.42.ff.de lega.3.&est ratio Bal.in.d.l.dominus. & utrunq: dictum ponit in .l.i. in repe. colum. 13. ad fi.C.de sac.sanc.ec.Et ad propositum regulæ, quod taxatiua excludat omnia, quæ non reperiuntur inclusa, habetur in.l.si constante.ff.sol. ma. singnanter per tex.in.l.qui aliena,in.§.libertos.ff.de nego.gest.allega.etiam supra & idem probatur in.l.3.in.§.cum titio.ff. de adi. le. & hoc est quod dicebat Bal.in.l.certa ratione,colum.2.C. quando prouo. non est ne.quod quicquid fit ultra, quando his modis lex loquitur, fieri uidetur cōtra legem,& Bart. in .l. si cum dos.ff.de ac.re.amo.ꝙsi dico,me à te debere habere centū tantum,uideor confiteri,quod ultra non debeas,& idem in.l.rationes, in prin.C.de proba. & ibi etiam quod hæc est uerborum prædictorum significatio,& Rui.præcep.consi.84.circa col. 3.uolum.2.si testator uoluit expressa tātummodo uxori præstari, uolenti transire ad secunda uota,quod alia legata in telligentur adempta.

38 Limitatur tamen regula,ut per Bar. aliud quandoq; suppleri, causa euitandi contrarietatem alterius legis,ex not. in locis supra allega. & exemplificat quoq; Ias.hic,post Bar. in.d.§. cū titio, & Alex.in.l.si cōstante.col.5.ff.sol.mat. si statutum dicat pro uulnere imponi pœnam lib.mille, aliud uero quingentarum tantum, quod non propterea taxatiua hæc,stabit exclusiue,ratione prædicta scilicet q̄a primum statutum corrigeretur, & male.l.i.C. de inoffi. dot.l. fi.C.de ind. uid. tol. et pœna lib. mille imponetur.Et ideo dicebat alibi Bal. sicuti legum correctio,uitāda est per aliā legem communem, quod ita uitanda ē per municipalem, consil.452. colum.i. uolum.i.& ad propositum est argumentum etiam in.l.non ad ea.ff.de condi. et de.aduerte tamen quod exemplum prædictum bene ponit Alex. in loco præallega.et Ancha.in.c. canonum statuta, colum.217.de consti.sed non Bart.in.d. §.cum titio,quodq; intelligitur et verū erit,si taxatiua præambula fuerit secundum Imo.in.l.si uero, in.§. de uiro col. pe.ff.solu.mat. iudicio meo parum cūrandū,quoniam ratio generalis est. Et licet idem Ias.rursus dubitet,per tex.in l.uiros.C.de diuer.offi.lib.x. ab exēplo tamen prædicto non recedas,quia text. ille,nihil facit.Vel dic,à simili (ut dicebā proxime)quod licet limitata dispositio in legatis et fideicōmissis, impediat ius ac.non impedit tamen in hæreditate,ne sequatur absurdū, quod testator decedat pro parte testatus, & pro parte intestatus,& ad ꝓpositum(ut in.d.exēplo)ne corrigatur decisio legis ius nostrum,cum similibus.ff.de regu.iu.multa Stepha.Fede.in tracta. de int. iu. col. 56.Aliud ob.tamen(ut idem Ias.ait) q̄a habemus quando statutum in sensu directo, nihil potest operari, quod tunc sumitur argu. à sensu contrario, etiam ad correctionem iuris communis, ergo & ad correctionem statuti,sed quia dixi in .l.i. supra de offi. eius hic aliter non insisto.

Additio.

Quanquàm omnes ita transeant mi hi tamen uidetur qđ limitatio hæc non sit uera maxime in exemplo prædicto Alex.&Ancha.in locis de quibus supra Moueor quia uerba debent semper aliquid operari.l.si quando.ff. de lega. i. c. si papa de priui. in 6. uerum si taxatiua d.casu non staret restrictiue, nec inclusam negatiuam haberet in aliis,nihil operaretur,ergo.

Maxime in pœnalibus & odiosis, in quibus statuentes uoluisse uidetur uulnerantem mitius puniri debere.c. omnis utriusq; sexus de pœni.& re.l.si præses.l.interpretatione.ff.de pœ.l.respiciẽdum.ff.eo.c.in pœnis de regu. iu.in 6.

Tertio quia statuentes adhuc uidentur uoluisse se conformare cum dispositione iuris communis, quæ huiusmodi est.l.hæredes mei.§.cum ita.ff.ad treb.

Nec officit quod sic primum statutũ corrigeretur,&male cum sint potius iura iuribus concordanda,quia dico uerũ esse,si id fieri possit secundum Bar.in.l. quod dicitur col. 2.ff. de impen. in reb. dotal.fac.sed.d.casu fieri non potest,ergo. Vel & secundo quod id uerum est in dubio, at nos sumus in casu claro, quorum duorum non est par eademq; ratio.l.continuus.§.cum ita .ff.de uerb. ob.ergo.Vel & tertio quod correctio uitanda est,sed non quando facta reperitur.l.fi.in prin.C.de indic.uid.tol. corrigenti enim standum est ut not. in auth. quas actiones.C.de sac.sanc.ec.Bal.consi.466.colum.fi.uolum 5. Vel quod nõ est correctio,sed modificatio.d.l.si præses eum aliis ut supra. Ex quibus tollitur quoq; inductio.d.l. non ad ea, quæ procedit pariter in dubio non in casu claro.l.si tibi & ibi not.ff.si cer.peta. uel in testatore, & dependentibus à facto vnius tantum,nos autem in statuto,qđ pendet a uolũtate multorum .l. omnes populi.ff.de iusti.& iu.argu.in.l.humanum.C. de legi. & in.l.i.ff.eo.cogita. & alias a limitatione Bar.in.d.§. cum titio non recedas.

39 Secundo limitatur regula † ut non procedat in similibus, siue similem rationem habentibus,& est glo.uulga. in d.l.ob æs.C.de prædi.mi.& in.l.i.in.§.p seruum.ff.de acqui.po. quam tamen ordinariam dicit Ro.consi.7. uisis in fi. & not.in.d.§.per seruum,& consil.456. in proposito casu, in prin. & Ancha. in.c. canonum statuta, colum. 50. de consti. & col.217.ut supra & 292.mulra Barba. consi.64.scribitur,colum.5. uolum.i.& Butig.præcep.in.l.i.num. 96. de uerbo. ob.& est communis opi. sed bonam distinctionem Bal.uideas, in.l.si.C. de interdic.ma.facit ẽt text.in.§. aliud quoq; capitulum in authen.ut eum de ap. co. & in.l.fi.C.de reuo.do.quæ iura loquũtur per dictiones taxatiuas,& tamen ad causas similes,non expressas, extendun tur,quibus filius exheredari poterit, & etiam donatio reuocari,&(ut idem Ias. hic dicit)istud locum habet etiam, ĩ materia pœnali ex supra dictis,idemq;in.l. i.in prin.in ulti.colum.ff. de offi. eius. Contrarium uero Deci. ibi num. 72. ꝙ immo extensio nõ fiat, nisi alia iura corrigantur ut supra sed(ut dixi)à communi opi.non est pro nunc discedendum, & faciunt ad materiam dicta etiam per Alex.in authen. non licet, colum. 3. C. de libe.præte.& quia alibi solus episcopus degradat clericum,crimine hæresis irretitum,& tamen capitulum non excluditur.c.i. de hære. in 6. Bald.in.l.i.in prin.C.de bo.po.contra tab. nec episcopus ipse,si canonicis tantum iurisdictio concessa sit,idem Bal.in.l.i.in.§.ubi autem.C.de cadu.tol.& fusius ut dixi in.l. in actionibus.ff.de in lit.iu. Imò quod fit extensio,etiam si taxatiua sit geminata,ut puta solius episcopi consensu tantum,ut in.c.submittitur,in fi.21.dis. Et ad propositum limitationis in pulchra q.decidit Sauilia.consi.155. uerba testamenti,num.9.uolum.i.si uocatus sit qs cum filiis masculis tantum,quod ista dictio sit apposita in testamento,ad excludendum fœminarum non aliorum descendentium,signanter post Bar.in.l.ser ui nomine, ubi bona & not. decisio .ff. de

de usuca. quod licet dictio taxatiua sit, auctoritate tamen alterius legis extenditur,& in.l.si constante in fi. primæ.q.ff. sol.mat.

Tamen dubito quod.d.glo.non semper sit uera,quia lata culpa dolo comparatur.l.i.ff.si men.fal.mo.di.&tamen doli appellatione,& in deposito quidem, uel precario,ubi per dictionem taxatiuam eius mentio facta est, non uenit lata culpa.l.contractus alleg. hic per Bar. & à nobis post eum supra, & quia si q̃s promittat de suo facto tantum, non tamen comprehendetur persona sui autoris argumentum in.l.non solum in.§. cum tale.ff.de lib.le. Are.in.l.stipulatio ista in 3.not.ff.de verbo. ob. & melius, quia imo doli ap. uenit lata culpa.l.si mora.ff.sol.mat.ubi maritus de dolo tãtum tenetur, & nihilominus ad latam culpam dictum id extẽditur,ut ibi not. pulchre Alexand.consi.128.colum.3.volum.4.nec ob.tex.in.d.l.contractus, q̃a apparet ibi expresse non uenire ex distinctione contractuum,& speciali quadam ratione solum dolum uenire in deposito & precario,cogita,quia dicemus etiam infra.

40 Tertio limitatur, ut non excludantur, quæ ueniunt† de consuetudine, ad q̃d Ias.allegat Bar. (limitatio enim est Ro.in.l.3.in.§.fi.ff.de iure iu.) in.l.uiros.C.de diuer.offi.lib.10.statuto caueturi(inquit ibi) quod scholaris debeat conueniri tantũ sub episcopo,&tamen si sit consuetudo quod conueniatur etiam sub Rectore, taxatiua extendetur propter consuetudinem, & nimirum, quia consuetudo iurisdictionẽ tribuit, ut per eundem Barto. ibi & Bal. in .l.. sed& reprobari,in fi.ff.de excu.tu.signãter per text.in.d.l.uiros.&probatur etiã. in.l.i.C.de emancip.lib.& Ro.con.300. in casu colum.i.sentit idem Ias.in.l.omnes populi,in 9.ff.de iusti. & iu. & in .l. moribus,in 3.ff.de uulg.& pup.sub. tamen aduerte,quia istud potius dicendũ est prouenire à lege,cuius extensionem passiuam.d.statutum patiatur, quam à consuetudine,authen.habita. C. ne fil. pro pat.

Non displiceret igitur mihi, exemplum Ro.si data potestas sit alicui,ut accipiat xii,tantum mutuo, isq; accipiat sub usuris,quod non uidebitur mandatum excessisse propter consuetudinem quanuis non semper sub usuris contrahatur mutuum.l.rogasti.ff.si cer.pet. & ad idem quod non uideatur excessisse fines mandati facit, quia mandãtis conditio non fit deterior.l.fi.§.fi.ff.man. Alex.in.l.si quis mihi bona,in.§.si coram in prin.ff.de acqui.hæ. & quia hoc ipsũ est etiam uicinum mandato.l.iam tamẽ .§.i.ibi, quasi iuxta mandatum.ff.iudi. sol.late Ias.ubi alia multa,in.l.si procurator,ĩ prin.C.de procu.ubi in 2. huius limitationis quoq; mentionem facit,& in simili in.l. cum in testamento.ff. de uer.si.& per gl.in.d.§.libertos.

41 Quarto limitatur,ut personas† hæredum non excludat, exemplum si quis promittat pro suo facto tantum, ut ueniat etiam factum hæredis,propter personarum identitatem,uulg.§.i. in auth. de iure iu.a mo.præsti.& post Bal.in.l.fi. C.de ac.emp.dicit Ias.adhuc,singu. esse tex.ad idem, in.l. stipulatio ista habere licere,in uer.sed si fe.ff.de uerbo.ob.addo ego Regien.con.42.proponitur,nu. 13.14.ubi multa, uolum.i. Et considero quod non modo in hoc exemplo,est dictio taxatiua, sed quod additum quoq; uerbum est suo. Verum nihil est.l.ut uim & ibi not.ff.de iusti.& iu.ibi sui corporis, quod uerbum non propterea excludit defensionem aliorum,nec hic(ut dictum fuit) ipsorum hæredum personam, & ad idem facit etiã quod dicitur in.l.plerique; ibi de domo sua, quia nec conducta excluditur infra de in ius uo. & de iurisdictione Barto. ponderando istum tex.infra num.8. Et dum allegat Cur.pro concordanti, text.in.l.si pacti de proba.(quod etiam mihi succurrerat prius quam ipsum uidissem) considera parum facere, quia hic de promittente obligando agitur,ibi non,& sic dispositio uno casu fauorabilis est, alio autem odiosa,cogita.

Nihi-

Nihil ominus(vt dicebam supra)hæc quoq; limitatio dubitatione non caret,quia sic uti in huiusmodi promissio ne non obligatur, nec tenetur autor promittentis, pari modo uidetur dicendũ, quod nec teneatur,nec ueniat factũ hæredis.l.non solum.§.cum tale.ff.de libe. lega. Are.in d.l. stipulatio ista in 3. not. ff.de uer.ob.Cogita.

42 Quinto & ultimo limitatur † ut nec accessoria & appendices excludantur.c. quanto,ubi Deci.in 3.not.de iudi. & ið dicebat Io.de Ana.alibi,consi.36.utrum licet statutum dicat, mulierem posse tãtum testari de dote, quod nihilominus trahetur etiam ad iocalia, aliaq; bona paraphernalia refert & sequitur Cur.iuni.consi.129.præsupponitur,ad fi.& Sauilia.consi.149.Petrus colum.2.uolum. i.& est dictum quotidianum, & probatur in cle.exiui in.§. cum autem de uer. si.& quia si non excludit casus similes, multo minus accessoria, & appendices excludentur, quia simile non est idem l.quod netua.ff.depo.at principale, nõ stat sine accessorio.l.cum principalis.ff. de regu.iu. ergo.

43 Et ex his infert † Bar.ad.q.quæ etiam pulchra est,& non prætermittenda,si testis dicat, quod titius possedit decem annis tantum, ut dictum eius nihil ualeat,quoniam uult excludere omne tẽpus,uel omnem personam, extra illam quæ ponitur,& hæc est mera negatiua, sui natura improbabilis.l.actor quod asseuerat,ibi, Quoniam per rerum naturam factum negantis probatio nulla ẽ C.de proba.c.bonæ,de elec. ubi eadem uerba formalia.c.cum ecclesia Sutrina, ibi, & quod negatiuam quodammodo astruere satagebant,ubi glo. exemplificat,de causa po.& pro.Bart.in.l.de ætate nu.12.alias colum.7. de mino.& hoc est quod dicebat Bald. in.l.de quibus, in 9.ff.de legi. quod non entia non habent materiam uel formam, & Pau. de cast.consi.94.posito, colum.2. uolum. i,quod cum non cadat in sensum testis, probari nõ potest, & bene.l.testium.C. de testi.l.quod meo.§.si uenditorem .ff. de acqui.po.fusius Bald.in.d.l. actor qđ asseuerat,colum.2.& Alex.plus, consi. 41.habita,colum.2.uolum.2.late hic,& etiam Ias. quod si coartata non fuerit loco & tempore,erit suspectus, post In no.in.d.c.cum ecclesia Sutrina.Et idem Bal.consi.197.quidam,colum.2.uolum. 3.quod faruum esset aliter dicere, & quia non est nec substantia nec qualitas, nec aliquid de prædicamentis,nec ens naturale,& sic omnino improbabilis, consi. 318.pratica,in fi.uol.i.pulchre Ange. in l.i.in.§.docete.ff.ne qs eum qui.& ideo dicit glo.in.l.diem proferre in .§. si plures.ff. de arb. qđ plus creditur duobus testibus affirmantibus,quam decem negantibus, & ita esset transeundum.

Cur.tamen hic dicit,quod est .q. multũ dubitabilis,licet cum Bar. transeant cõmuniter Docto. quoniam uerba testis in dubio ita & taliter intelligenda sunt ut falsitas euitetur.c.cum tu, extra de testi.gl.est not.in.l.iurisgentium, in.§.qđ ferè .ff.de pac. Bal.in.l. imperator lect.i. colum.2.ff.de sta. ho. Ias. hic Alex.in.l. singularia,in pe.ff.si cer.pe.Bar.pulchre in.l.2.in.§.creditum num. 6.ff. eo. & in l.i.num.19.ff.de pecu.bo. tex. in.c. periculose de pœ.d.i. Et ad idem dicit præter hæc Bal.consil.205. instrumentum, ad fi.uolum.i. quod ueritas interpretatione sapientum est coadiuuanda, quia in dubio debemus amplecti id, quod ẽ uerisimilius. Sed ex his dicere uoluit, quod post.d.annos decem, uidit alios possidere,ergo perinde est, ac si affirmatiuam probasset.

Addo ego simile, nam dicere aliquem esse mortuum, nil aliud est dicere, nisi quod non est uiuus,& tamen probatur ita Bar.in.l.si quidem.C.solu.mat.& eodem modo,quod quis sit demens, & furiosus,ut ibi, & in.l.fi.in prin.ff.de bo. po.infan.& fu. Et uidetur mihi quod sit eiusdem theorica in.l. in illa stipulatione,in ulti.q.ff.de uerb.ob. quod imò negatiua probatur, aliquem scilicet nõ soluisse, uxorem non esse prægnantem ut per Bal.quoq; in.l. cum quidam, in §.quod dicitur colum.2.ff.de acqui.hæ.

De-

Defunctum interfectum, nec a familia q.habitam, uel de homicidio suppliciũ sumptum fuisse.l. necessarios .§. i. ubi idem Bal.ff.ad Syllania.hæreditatẽ non sufficere ad debita.l.fi.§.licentiam,&ibi Bar.adhuc.C.de iu. deli. & quia deniq; paupertas huiusmodi ẽ pariter,ex quo nil aliud est dicere, nisi quod quis non habeat,& tamen probatur, secundum Bar.in.l.si uero,in.§.qui pro rei, in fi.ff. qui satisda.co.

Tamen ab opi.Bar. non est disceden dum,ut ipse met Cur.dicit postea,quia considerando ultra eum, quod hæc est propria taxatiuæ significatio, ut Barto. met dicebat,relatus etiam supra in .l.ra tiones.C. de proba. non potest habere d.affirmatiuam inclusam, nec testis sal- uari,oportetq; negatiuam ex se prægnã tem esse alias,& huiusmodi secundum eundem Bal.in.d.c. bonæ colum. 3. per not. in .l. nec codicillos .C. de codicil. eoq; magis,ut dicit Feli.in.c.tertio loco col.3.de proba. quia ubi agitur de meta negatiua probanda,necesse est,quod te stis reddat rationem etiam non interro- gatus,& Alex.hic colum.i. sentir idem Bal.in.l.solam,colum.2.C.eo. quod cũ hoc casu non fecerit, dictum eius nihil ualet.d.c.cum ecclesia Suttrina, & pro- pterea inquit in.l.conuenticulam, col. 4.C.de ep. & cle. quod ubi in dicto mi- nus probat, in ratione uero efficacius, ratio attendi debet,licet de negatiua nõ loquatur in qua probanda etiam quo modo testes dicere debeant declarat Bar.in.l.i.in.§.hoc interdicto num. 8.ff. de iti.actuq; priua. & si adducta per me in contrarium diligenter perpenderis, non sunt huiusmodi, quia cadunt in sensum testis, probari cõmode possunt & dictum eius omnimodo ualebit, ut in locis præalleg.tradit Pet.de bellaper. q.28.ad intellectum.d.l.actor.quod asse uerat,& pulchrum uerbum ad proposi tum dicebat idem Bald.consil.314.item colum.2. uolum. 2. quod interpretatio duplex est, una quæ legibus probatur, & istam recipiunt dicta testium, & hoc modo intelligatur glo.in.d.§.quod ferè & qđ habetur in. d.c. cum tu, alia quæ in facto consistit, & istam nõ recipiunt ut hic,& in.d.c. cum ecclesia Sutrina, cum similibus.

Et nisi ista subtiliter considerarentur dubitationem faceret ꝙ dicit text.not. in.l.cum hæres.ff.ad treb. & in.l.hæredi bus in.§.fi.ff.eo.& in.l.stipulatio ista, in .§.hi quoq; ff.de uerbo.ob.Areti. consi. 18.uiso colum.3.quod uerba interpretã tur de facto, quæ non possunt ratione qualitatis personarum interpretari de iure, & quod dicit Bal.in.l.i. in prin. ff. de his qui sunt sui uel alie. iu. quod in teste consideratur magis quædam gros- sa discretio, quam totius rei completa diffinitio,& in.l.i.in.i.lectu. colum. ult. ff. de re. di. quod ad bonum & ciuilem intellectum, dicta testiũ toleranda sunt non cauillanda, & in.l.cum mulier, in 15.colum.ff.solu.mat. quasi in terminis nostris,quod non pertinet ad testes sci- re subtilitates disputationis,sed rude fa ctum & Ro.in.l.i.ubi alia multa,in.3.co lum.ff. de no. o. nun. quod uerba testis debent intelligi ciuiliter, & non iudai- ce,ad quod facit etiam glo.in.l. damni, in.§.si is qui.ff.de dam.infec.fusius idem Ro.consi.30 t.in proposita consultatio- ne,colum.i.& consil.490. in proposita consultatione in prin. & quia non intẽ dit probare negatiuam,sed affirmatiuã, quod annis decem tantum, Titius pos- sederit,cuius contrarium dicitur in.d.l. actor quod asseuerat, et in.d.c.cum ec- clesia Sutrina, tamen a communi opi. non est recedendum, & hæc sufficiant.

Secundo quo modo ad taxatiuam te deuntes, dicit Barto.relatus etiam su- pra quod quando taxatiua dictio appo nitur orationi negatiuæ, implicat casũ 44 magis † dubitabilem, exemplificando ut per Alexan.hic in prin.diximus loco suo,nec repetimus, & cum eo transeũt communiter Docto.

Vnum tantum obstat,quod imo etiam implicet casum minus dubitabilem, ꝑ tex.in.l.non solum.i.ff.de lib.le. (secun da enim ita incipiens,eo. ti.optime pro bat,ut proxime ostensum est) dicitur er go

go ibi, quod non solum quod debetur remitti potest, uerum etiam pars eius, quod minus dubitationis habet, quia si totum remittitur, multo magis remittitur pars. Respondet Cur. regu. non esse ueram soreq; satis, quod implicet casum æque dubitabilē, ut ibi, aliter Moder. Vercellen. quod non inconuenit q aliquando implicet casum minus dubitabilem, ex not. in. l. i. supra de iu. o. iud. Quorum neutrum placet, non primū quia bene fateor, quod idem iuris sit de parte quo ad partem, quod est de toto, quo ad totū. l. quæ de tota. ff. de rei uen. sed non quod pars sit æque principalis, quoniam ad totum ordinatur, nō secus ac ciuis ad patriam, & homo ad Deum vt not. in. l. ueluti. ff. de iusti. & iu. non secundum quia sic regula uulneratur, posita in iuribus per Bar. allega. nisi replicetur quod ineptum sit, non fallere gl. est not. in authē. vt si. prohib. mat. debi. in prin. Bar. in. l. quanuis. C. de pigno. Vel & melius, quod id improprie uerū sit, & contra propriam taxatiuæ naturā quæ huiusmodi sit ut supra & non mirum, quoniam legislatoribus potestas abutendi, & improprie loquendi, non etiam priuatis data est, alias libellus etiam ineptus ualeret, & tamen reicitur l. i. ff. de offi. asse. l. i. ff. si men. fal. mo. d. l. ueteres. ff. de ac. emp. l. 2. ff. ad legē Rho. de Iac. Saly. in. l. 2. in prin. C. loca.

45 Fuerunt etiam aliqui † qui alium intellectum ad istum text. tradiderunt, ut hic Bar. refert num. 5. ad fi. quod duum uiri erant magistratus in ciuitate, forte iurisdictionem non habentes, sed administrationem & gubernationem rerum tantum, de quibus intelligi potest reg. l. fi. C. de iudi. secundæ, & tertiæ de mo. multa. fusius Alex. Ias. & alii, quod mulctare non possint, sicuti nec procurator fisci & Cæsaris, ut in. d. locis, & potest etiam, secundum Bal. Pau. de cast. & Ias. exemplificari in comitibus Palatinis, q si citauerint illos quorum interest, nec compareant, ipsos mulctare non poterunt, declara procuratorem Cæsaris esse, qui patrimonium ipsius administrat fisci autem, qui publicam habet curam quia duplicis generis bona sunt, ut etiā per Bal. consi. 271. casus, colum. 3. uol. i. rationalis uero, qui est Cæsaris & fisci, ut in locis præallega. not. & in. l. i. ff. de offi. procu. Cæ. & ad literam quod hi nō infligant multas, nec pœnas irrogent, probatur quoq; in. l. fi. ff. eo. ti. & de comitibus Palatinis diximus, qui sunt Comites abusiue, quoniam uere Comites alias iurisdictionem habent. l. fi. ubi Albe. late. C. de iu. o. iudi. Marti. lau. in tracta. de principibus q. 120. Ro. consi. 197. Franciscus, colum. i. not. i. c. i. et ibi Bal. quis dica. Dux Comes & Mar. in usib. Sed ni fallor cæteris est deterior, ex quo cōmuniter tenetur quod sint magistratus municipales, hij autem iurisdictionem habent. d. l. fi. C. de iudi. l. ea quæ ff. ad municipa. l. i. C. de eman. libe. dixi supra Rimi. plene in. l. fi. colum. i. C. qui admi. Demum quia repugnat, quod sit magistratus, & iurisdictionem non habeat; qualiscunq; ipsa fuerit. l. eum qui. supra de iu. o. iudi. d. l. ea quæ. Et quia exceptio non esset de regula & male. l. nam quod liquide. §. fi. ff. de penu lega. Barto. in. l. in his. ff. de legi. Et si diceretur, quod large magistratus sunt, ut hic per Ias. pro quo facit quod habetur in. l. 2. ff. de iudi. ubi notarii iudices appellantur, chartularii scilicet, & tamen iurisdictionem non habent, & clarius in. l. rem nō nouam. C. de iudi. replicabo, ad tex. nostrum male adhuc posse adaptari, quoniam si iurisdictionem non habet, dubitatio etiam uana uidebitur, an possit pœnali iudicio defendi. l. decem. ff. de uerbo. ob. non ob. quod habetur in d. l. i. quia habent in potentia, quanuis non habeant actu, & ita respondetur ad d. l. rem non nouam, & utrobiq; not. pulchre Bal. consi. 105. factum, colum. 3. uolum. 2. Et vltimo loco indubitabile uidetur, quia rationales & logistæ appellantur, maxime procurator Cæsaris & fisci, ut in locis præallegatis not. lex autem debet esse de casu dubio, uulga. l. quod labeo. ff. de Carbo. edic. ergo male, considerando quoq: diuinatione nō ca-

carere. Et dum inferunt Ange. Alex. Iaf. & alii, q mulrare, est iurisdictionis, qq: statuta condere possunt, q ciuitati suppositi sunt, i cōcernentibus administrationem rerū suarū, sed nō q ipsis pœnas adiicere ualeāt, alias secus. d. l. i. C. de eman. lib. dictū fuit satis in. l. imperiū. ff. de iu. o. iud. ea de re non insisto aliter. Nec pretermitto posthæc qđ dicebat Ange. hic, in pri. posse rursū aliter intelligi a semita discedens oīo, eā inuenire cupiens, q duūviri erant† hi, habentes iurisdictionē, non contentiosā, sed uoluntariam, ut sunt decuriones ciuitatū, administratione carentes, quem in Parnasso somniauit, ut tertiū supra iure enim non probatur, diuinat, & quia fit de magistratibus mentio hic, de iurisdictione contentiosa intelligi debet in dubio potius, q̄ de uoluntaria, ut in simili not. in rub. supra de iu. o. iudi. ubi Alex. & Iaf. gl. in. c. sua nobis, de offi. Vica. & est arg. in. l. i. in. §. qui in perpetuum. ff. si ager uecti. vel emphy. pe. Imò quod Decuriones erāt magistratus municipales apud I. Con. & sic duumuiri ut supra iurisdictionem contentiosam habentes, olim qui denis equitibus præerant ut inquit Sext. de uer. si. Considerantes ad idem, si uoluntaria sit, q exceptio bona non erit, nec præcedentibus bene aduersabitur, ut dicebam proxime. d. l. nam quod liquide. §. fi. ff. de pe. lega. l. mariti. §. fi. & ibi Bar. ff. ad legem iu. de adul. idē Bart. in. l. prætoriæ, in. §. i. ff. de præto. sti. & in l. hoc amplius, in. §. de his autem. ff. de dam. infec. Alex. in. l. si filius a patre, in prin. in pe. col. ff. de libe. & posthu. Iaf. in. l. 2. in 3. ne quis eum qui, & in authē. sacramenta puberum, in 4. C. si aduer. uen. ex isto intellectu tamen nota, q iurisdictio quædā est uoluntaria, q̄dam cōtentiosa, ut per gl. in. d. l. i. C. de eman. libe. & in. l. 2. ff. de offi. procō. qq; hæc, ad illius differentiā, in triplici spē continetur, mero impe. mixto, & iurisdictione simplici, & in triplici quantitate, maxima ad quācunq; summā, media, usq; ad trecētos aureos, minima, usq; ad centū & fusius Bal. in. c. licet causam, col. 2. de. proba. diximus in. l. i. de offi. eius. & in. l. imperiū, de iu. o. iud. Vltimus traditur

47 q duumuiri essent† Beroarii potestatis, secundū Albe. qui, uirgam manu gestātes, ciuitatem ambiebant, non tamē iudices, nec iurisdictionē habētes, de quibus in. d. l. i. C. de eman. lib. & in. l. obseruare, in prin. & utrobiq; gl. ff. de offi. p. con. quæ dicit q Bononiæ scarii appellātur, in Tuscia Castaldi, siue nomine supra dicto Beroarii seu berouerii, & est verius, de quibus ēt Bal. & Saly. in. l. etiam C. de testi. & oīo uidendus est Io. Villa. Flo. in anna. lib. 7. c. 79. oīum pessimus, diuinatiuus primū ut proximus, demū quia si magistratum non gerunt, nec iurisdictionem habent. non pōt probabiliter dubitari, an possint pœnali iudicio eam defendere nec ne. d. l. decem de ver. ob. & quia alio nomine expressisset Vlpia. ut in. d. l. obseruare statores, ad idem considerantes (qui sint statores alias Alcia. in rub. C. de stato. lib. xii.) si sic foret q non aliter uerbum hoc esset intelligēdum in. l. fi. C. de iudi. & similibus dictu tamē absurdissimum. Alii alia ridicula scribunt, non referenda, ut ab iniuria (q Ælianus, grauissimus author, ait) locus iste uacuus sit, igitur transeo, cōē teneo et malo cū his errare, q sic tenuerūt pariter, si error est, q̄ rideri cū his, q à veritate deuiātes nouos inuenire nitūtur. Verum de aliquibus adhuc dubitare

48 † contingit, & primo, quid in iudice delegato, (hucusq; enim apparatus glo. et Bart. erit expeditus ex his) idem Barto. concludit, quod non, cumq; eo cæteri communiter, per tex. in. l. 2. in. §. fi. infra de iudi. ubi casus clarus, q habentes iurisdictionem ordinariam tantum, possunt multare, clarior in. l. aliud est fraus in fi. ff. de uerbo. si. ergo non delegatam & præsertim quia maior iurisdictio requiritur in adiectione pœnæ quam in dispōsito principali, ut inquit Bald. in. l. omnes populi colu. 6. ff. de iusti. et iu. & in. l. i. in fi. C. de indic. uidui. tol. & secundū uerū intellectū (ut supra dictū est), pbatur i. l. 3. in. §. si quis ad pedaneū iudicem. ff. ne quis eum qui. Dicunt etiam

tiam aliqui, posse suaderi, quia iurisdi-
ctio delegati est odiosa, ordinaria uero
fauorabilis, & est uerum, ut per glo. in
c.i.de rescrip.in 6. quam cõmendat Ro.
consi.197. Franciscus, colum.i. Ias.in.l.
re coniuncti, colum.pe.ff.de leg.i.Alex.
in.l.i.in 16.ff.de offi.eius.ita ut hac de re
nõ habeat locum ius accrescendi inter
collegas.c.uno delegatorum, de offi.de
le.alias sic l.i.ff.de offi.consu. Et inde
est, quod appellatur mandatum .l.i.§.q.
mandatam, de offi.eius.l.solent.ff. de of
fi. procon. mandatum autem huiusmo
di est.l.diligenter.ff.man. c. cum dilecta
de rescrip. ergo, sed priora argumenta
solidiora, quoniam licet odiosa sit tamẽ
est iurisdictio, nec deberet tollere mul-
tandi potestatem, ex quo hoc idem iu-
risdictionis est pariter, ut dictum fuit su
pra. Et quia odium solum consideratur
quoniam dettahitur multum iurisdi-
ctioni otdinariæ, non quod non debeat
posse multare. Vnde uidemus quod ca
sus absentiæ extenditur ad similes, in.l.
i.supra de offi. eius. nisi deducamus sic,
ꝙ delegatio ipsa, ẽ odiosa, & stricti iuris
nec extẽdenda, extenderetur aũt, si pos
set delegatus multare, & male, ergo soli
iudici ordinariã iurisdictionem habẽti,
hoc idẽ concessũ à lege uidetur, & ꝙ de
legatio odiosa sit, notatur ĩ.l.fi. ubi Bal.
col.2.ff.de consti.prin.Pau.de cas.consi.
194.uiso puncto, col.2.uol.2.nec officit
ꝙ extendatur in casu.d.l.i.quia id nõ ex
alio, nisi ex identitate rationis esse põt,
ut ibi dixi late. Et probatur rursum effi-
cacius, quando ẽt legẽ non haberemus
quoniã si multare iurisdictionis est) qđ
admittunt oẽs, & probatur hic) iurisdi-
ctio est in territorio materialiter, & pas-
siue, formaliter & actiue in magistratu,
Bal.in.l.i.in.§.in initio col.i.ff.de offi.p̃-
fec.urb.delegatus non hẽt territorium,
nec magistratum gerit, ut ibidem col.2.
Ange.in.l.cum scimus, in prin.C.ubi et
apud quẽ, ergo nec multare poterit. Et
ad idẽ facit, quia delegatus sententiã p
uiolentiam nõ exequitur.l. qui restitue
re, ubi Ang.super illis uerbis, manu mi
litari cõpellendus est.ff.de rei uen. ergo
multo minus multare, ꝙ est plus.l. non
debet.ff.de reg.iu. & quia dicitur iudex
extraordinarius.c.quoniam contra, de
proba.l.ait prætor, & ibi Ias.col.2.ff.de
re iudi. immo quod quandoq; arbitro
æquiparatur.præallega.c. uno delegato
rum, & ibi Abb.in prin.de offi.de.sed ar
biter multare non potest.l. non ex om-
nibus.ff.de arbi.remissiuẽ Barto.hic di-
ctũq; fuit supra ergo nec delegatus. Ae
quiparatur ẽt nuncio, quia nunquam
fit Dominus litis, & in nullo debet ex-
cedere fines mandati .d. c. cum dilecta,
& ibi Bal.colum.2.de rescrip.ridiculum
autem esset dicere, quod nuncius mul-
tet, ergo nec delegatus, & sic conclusio
omnino uera est, atq; indubitata.

Quæ limitatur tamen pluribus mo-
49 dis, primo† ut fallat in delegato ad uni
uersitatem causarum.l.2.C.de spor.ubi
glo.quod etiam sentit Bar.hic.d. tex.al-
legando, uulga.l.non solum.§.si libera-
tionis uerba, ubi idem Bar.ff.de libe. le.
& rationem assignat Alex.hic, quia ipse
est tunc ad instar ordinarii, adde tu not.
in.c.causam matrimonii, de offi.dele.&
in.c.prudentiam eo.ti.& in.c. cum cau-
sam, de ap.& in.l.cum prætor.ff.de iudi.
Abb.in.c.ad hæc, colu.2.de rescrip.& in
c.cum dilecta, in 4.eo.tit. Ias. late in.l.à
iudice.C.de iud.nonnihil in.l.i.in prin.
ff.a quib. ap. non licet & in .l.i.in.§.i. ff.
quis & à quo. Et hanc limitationem po
nit etiam Soci.regu.85.fallen.i.

Sed dubito, quia instar cum genitiuo si
militudinis aduerbium est .l. instar .C.
de iu.fi. lib.x.Barto.in.l. quod si ephesi.
ff.de eo quod cer.lo. argumentum in .l.
in minorum.C.de tempo.in int.resti.pe
ten.sed non omne simile est idem .l.qđ
nerua.ff.depo.l.i. in prin. iuncta glo. ff.
quod iussu. ergo. Item quia esto quod
in aliquibus æquiparetur ordinario (ut
etiam dicit idem Alex.in.l.more, de iu.
o.iudi.) non tamẽ habet iurisdictionem
iure proprio.d.§.qui mandatã, & iõ ui-
deretur dicendum, ipsum multare non
posse. Nisi replicetur, ꝙ q̃uis quo ad uni
uersitatem iurisdictionis, ea habeat iu-
re alieno, quo ad causas particulares ta
mẽ

men, quasi iure proprio habere dicetur
iuxta glo.not.ubi Bart. & omnes in.l.2.
ff.de bo.po.hæ.pe.& in.l.i.C.unde legi.
& sic diuersis respectibus consideratis,
ut in simili dicitur in.l.pater seuerinam
in.§.conditionum.ff. de condi. & dem.
&in.c.olim,de rescrip.pulchre Galliau.
in.l.centurio,colum.58.de uulg.&pup.
sub. & ad propositum quis dicatur de-
legatus adun iuersitatē causarum,tradit
gl.not.in.l.i.ff.qs & à quo.relata quoq;
per Ias.in.l.à iudice,in a.col. C.de iudi.

Secundo limitatur in delegato prin-
50 cipis† quod adhuc sentit Alexan.hic,&
Ias. & Soci. in loco præallega. fallen.3.
ea sola ratione moti, quia in causa dele
gata censetur maior quocunq; ordina-
rio.c. pastoralis.§. primo de offi. ordi.
c. pastoralis in fi.c. sane, secundo de
offi.de.& est in simili text.in.l. præses 3.
ff.de offi.præsi.& in.l.& ideo.ff. de offi.
procon.Bald. in.l.i.colum.i. C. qui pro
sua iu.Io.And.in.c. per hoc, in prin. de
hære.in 6. Nath. in clem. sæpe, in glo.
mandamus,de uerbo.si.

Tamen aduerte (& est intellectus)
quod hoc ipsum procedit, & uerum est
ne ordinarius possit se de illa causa in-
tromittere.c.studuisti,de offi.le. non au
tem quod maiorem habeat potestatem
in ipsa causa,quam ordinarii in suis, au
then.ad hæc, & ibi idem Alex.colum.
2.C.de iudi. ex quo infertur ad unum
de quo hic per Docto. communiter,
post Imo.in.c.de causis,de offi.del.con-
tra But.ibi & bene, quod non poterit
tamen imponere multam, nisi modo
tradito in.l.eos,allega.sæpe supra.C. de
modo mul. & ut alii ordinarii faciunt,
non autem maiores,quas magni magi-
stratus infligunt, & est rationabile,quo
niam uulgo aiunt ultra eos, sufficere,si
in paucis amici laboribus cōsulatur.l.si
tutori.C.de nego.gest.in simili Bar.in.l.
quid ergo, in.§. pœna grauior, in repe.
col.3.ff.de his qui not.insa. Tertio limi-
tatur,ut adhuc† sentit glo.secundū aliū
51 intellectum,ī.d.l.a.C.de spor. quam ad
idem inducit Alex.hic, & Soci.in loco
prædicto,fallen.a.si nuncium in officio
delīquentē puniat, quæ limitatio prius
fuit secundum eos,Bal.& Ange. Tamē
52 rationibus supra dictis dubito † alias se
quereretur,ꝙ posset ēt punire testem, co-
ram eo falsum deponentem,ut in ordi-
nario dicitur,in l.nullum.C. de testi. &
tamen regulariter non potest.§. si uero
ignoti,in authen.de testi.Inno.in.c.dile
ctus,de pœn.Abb.in.c.præterea de offi.
de.Feli.in.c.i.in pe.col.& in.d.c.de cau-
sis in.§.præterea,ī.i.co.ti.Bar. in.l.diuus
2.ff.ad legem cor.de fal.& regulariter di
xi,quia forte posset, quando falsitas tur
baret suam iurisdictionem, de quo per
Abb.in.d.c.præterea.Et ex hoc infertur
quarto, ad aliam limitationem, quam
prædicti tradunt,post Inno.in.c. pasto-
ralis,ad fi.de offi.de.sentit ēt Ange.hic,
53 quando non posset† aliter suam iurisdi
ctionem defendere, nisi multam impo-
nendo,& hoc per regu. l.2. supra de iu.
o.iudi.Quæ etiam tuta non uidetur, &
54 † de directo contra tex.nostrum, cōiun
cta.l.2.§.fi.ff.de iud.quæ in materia præ
cipua est,ut supra nec ob.reg.d.l.2.quia
(ut ibi not.)non est uera,quādo accesso
ria sunt maioris iurisdictionis,q̃ ea quæ
committuntur principaliter, ut multa
hic,& quando alio iure prohibita sunt,
sed hic delegato prohibita est .d.l. 2.
§.fi.de iudi.ergo,& not. ad propositum
Gemi.post Imo.in.c.quicunq;, in prin.
de hære.in 6.Feli.&alii in.d.c.pterea,de
55 offi.de.Quinto & ult.† limitatur,si spe-
cialiter delegato multandi potestas cō-
cessa sit,ex mente pdictorum, & sentit
ēt Bar.in.l.si qua pœna,nu.5.ff.de uerb.
56 si.Sed nec† ista placet,quoniā iure nō ꝓ
batur,tex.n.in.d.l.2. loquitur, quando
specialiter à principe sibi hoc cōcessum
est,ut ibi per gl.& habetur in.d.l.2.C.de
spor.uel permissione legis,nō hominis
qđ etiam sentit Deci.seni.hic, & bene,
& sic duæ erunt tantum limitationes.i.
& 2. ueræ, cæteræ, si non falsæ, saltim
(ut diximus) dubitabiles, & ex toto
non tutæ. Adde tertiam, quam sen-
57 sit olim præceptor meus † Butigel. hic,
ut in delegato præfecti prætorio non
procedat conclusio præallega.l. eos C.

de mo.multa.iuncta supra scriptione ipsius, à qua licet arguere, iuxta not. per Abb.in.c.i.de pac.&in.c.i.de sponsa.plene Ripa, & alii in.c.i.in prin. de iudi. licet ipse non dicat, & nimirum ultra eũ, quia æquiparatur Principi.l. formam, alias normam.C.de offi. præfec. præto. l.i.ff. à quib.ap.nõ li.l. à proconsulibus C.de ap.c.anteriorum, ubi aureus text. 2.q.6.Bar.in.l.imperium, num.8.de iu. o.iudi. sed delegatus principis multare potest, ut supra conclusum est, ergo & delegatus præfecti prætorio. Et ultra omnes quartam in Curia delphinatus ut attestatur Gui.papa decisio.60.& ultimo loco si ex approbata & ueteri consuetudine id sibi permissum foret.l.imperatores ad fi. ff. de pollicita. quæ (ut dicebam etiam supra licet ad aliud) iurisdictionẽ tribuit, & fuit uerbum Bart. in.l.uiros.C.de diuer.offi.lib.x.

Tamen aduerte, quia una est limitatio tantum Gui. in loco præallega. inq; secundam incidens, de qua supra quod fallat conclusio scilicet ista, de generali consuetudine patriæ Delphinatus, iudices delegatos a principe multare posse. Et de materia alias in .l. eos .C. de mo. mul.aliqua in deci.tholosa.274. Feli.in d.c.de causis colum.5.

Secundo dubitare contingit (quod enim dicit de arbitro, non tango, quia clarum est, ut supra quod non potest, et facit quod in simili not. in .l. sancimus .C.de iudi.ubi Iaf.in prin. & ut infra licet Deci.Seni.obiiciat regu. l.i.ff. de arbi.&male, quoniam hoc casu locum habere non potest, ex quo arbiter iurisdictionem non habet.d.l.2.§.fi.ff. de iudi. l.ait prætor.ff.de re iud.l.aliud est fraus, in fi.ff.de uerb.si.)nunquid iudex, istud

58 necesse habeat facere † & multam infligere compellatur.Idem Bar.hic concludit, quod sic, si contra contumacem agatur, iure actionis, uel accusationis, non si officio iudicis, quo casu plura remedia prodita sunt, ut per eum, & ut incidenter etiam diximus supra quia tunc poterit eligere quod remedium ipse uoluerit, & si unum satis non erit, ad aliud redire, cum quo trãseunt communiter Docto, & nimirum (inquit) quia debet ius reddere postulanti.l.i.supra de iu.o. iud.ubi iurisdictio est potestas de publico introducta, cum necessitate iuris dicendi &c. Adde, & declara, dum dicit, duplicem actionem oriri ex isto edicto, secundum glo. quod est glo. in.§.fi. infra ea.l.quoniam istud hic nõ dicitur. Secundo aduerte, dum præsupponit accusationes non expediri officio iudicis, quod maxime dubium est, & uidenda sunt, quæ ipse met in.l.imperium supra de iu.o.iudi.scribit, & aduertit Seysel. hic. Tertio adde, necessitatem hanc nõ esse præcisam, sed causatiuam, quoniã si non facit (ut subiicit) punitur .§.i.in authen.ut diffe. iudi. & in simili per gl. in.l.i.C.ut nemo inui.age. co. & de necessitate causatiua ac præcisa etiam in.l. fi.ff.de sepa.& diceretur tunc iustitia denegata, etiam si obmutesceret, & procrastinaret.l.sed & si per prætorem.§.ait p̃tor.ff.ex quib.cau.ma.Barto. in.l.2.in.§. quid ergo.ff.ad tertulia.immo quod repressaliæ quoq; concedi possunt, non solum propter iustitiam expresse denegatam, uerum etiam propter moram, ita Iser.in.c.i.quem ibi Bald. refert, in.i. colum.de mi.ua.qui con.est, late Seysel. in.l.ut uim, in repe.colum.29.ff.de iust. & iu.& dictu mirabile uidetur, ut nor. Ange. in.d.§.i. quod hac ratione iudex ecclesiasticus adiri potest, licet litigantes sint seculares, per illum tex. Et ad propositum actionis, dic quod est actio in factum.l.in factum .ff. de ac.& ob.ad fisci utilitatem, quia est alia etiam, quæ datur ad interesse, respectu partis, & de qua in.d.§.fi. Et officium iudicis adhuc quod similiter fisci utilitatem respicit, ut per eundem Bar. infra forte etiam accusationis mẽtionem facit, quia pœna est fisco applicanda.l.3. ubi gl.not.ff. de sepul.uio.& hoc dico, quia cognoscitur ex hoc, an misericorditer imploretur nec ne, iuxta not.per Bar. in.l.i.num.11. supra de iu.o.iudi.Ange.in.l.fi. in prin. C.de tempo.in int.resti.pe.

Quod autem plura remedia prodita

59 † fint,oftendit(ut diximus) Bar.quo ad primum adde, probari potisfimum, qa fi ab eo capite incipi nō poteft, ratione ꝑfonæ.l.i.C.de offi.di.iudi.l.nemo carcerem.C.de ex ac.tribu.lib.x.§.neceffarium,in authen.ut nulli iudi. dummodo non fit debitum contractum ratione tutelæ,quia tunc fecus,vt per eundē Bar.in authen.matri & auiæ,num.13.C. quando mu.tu.offi.fun.nec ratione loci l.pleriq;, hic per ipfum allega. ff. de in ius uo. poterit tamen regulariter idem fieri, quoniā exceptio firmat regulam in cafibus non exceptuatis.l. quæfitum §.deniq;.ff.de fun.inftruc. idem Bart.in l.confentaneum,num.12.C. quomodo & quando iud.& mirum uidetur, cum debeat feruari ordo .l. a diuo Pio .§. in uenditione.ff.de re iudi.priufquam deueniamus ad capturam perfonæ, tradit Bar.in.l.2.§.pe.ff.de fufp.tuto. ubi multa in apoftil.quæ hic fcribi poffent, Ro. pulchra confi.120.circa,colum.2.& cōf. 141.eximie Doctor,in fi.Abb.confi. 42. in quæftione,ad fi.pariter, uol.2.multa Feli.in.c.quod ad confultationem, colum.7. de re iudi. & facit quod habetur in.l.i.C. de prohi.feq. pe. & in.l.i.C.de execu.rei iudi.& hoc de iure,quia,ut dicit Bar.in præallega.§.pe.ftatuta & confuetudines Tufciæ aliter ftatuunt. Sed refpondetur, id uerum effe in executione fententiæ,ut per eundem Bar.in authen.hoc ius porrectum, num.20.C.de facro fanc.ec. nos autem hic alio refpectu loquimur,cum agitur de obtemperando ius dicenti,& de fifci utilitate, & ad propofitum declarat etiam Anto.Capici.deci.169.in caufa,in prin.&Iaco.de S.Geor.in.l.fi pacto quo pœnam, in 2. colum. C. de pac. tam interlocutoriæ, qu ā diffinitiuæ,& not.alias in.d.§.in uēditione,& erit limitatio hæc ad regu. d. l.i. C.de execu. rei iudi. quæ etiam cum loquatur in ciuilibus, locum nō habet in criminalibus, quoniam iudex fimili modo fi fibi uidebitur à captura incipere poterit,etiam indiciis non præcedentibus.l.& fi certus, in prin. & ibi Bal.ff. ad Sylla.idem Bald.in.l.2.C. de his qui lat.oc.multa Bononien.in.l.i.in prin.ff. de quæftio.

Quo ad fecundum adde, quod contumaci non folum poteft audientia denegari, ut in.d.l. fed & fi per prætorem .§. fed & fi dum decreto.ff. ex quib.cau. ma.uerum etiam indicioiū copia claudi.l. fancimus.C. de iudi .l. defenfionis facultas.C.de iu.fi.lib.x. Immo quod q contumax fuit in fe defendendo , poft terminum nō auditur.l.fi.ff. de fer. Dy. in.l.diuus,de cufto.reo.Bald. in .l. cum mulier,colum.6.ff.folu.mat. & per.d.l. fed & fi per prætorem , ita quoq; dicit Iaf.in.d.l.fancimus, in pri. ubi alia duo etiam,de quibus hic perBar.ponit,quæ dubitationem non habent,& funt clara dum tamen dicit hic,quod poteft mitte re in po.per titu.quib. ex cau. in po. ea. declara , ex primo & fecundo decreto, iuxta not.in authen.ei qui.C.de bo.autho.iudi. po. & in.l.fatis.ff.de in ius uo. dicit etiam Iaf.in.d.l.fancimus , quod præallega.l.fed & fi per prætorem, non habet locum in arbitro, poft Ro. in.l.i. ff.de arbi.& bene, quia ut probauimus fupra nec ex defectu iurifdictionis quoq; poteft multam imponere,&duo alia remedia ponit hic, dic ut per eum. Optime loquitur etiā quo ad id, quod fi unum remedium nō fufficit ad aliud redire poterit donec contumax pareat, tradit idem Bar.in.l.confentaneum , ad fi.C.quomodo & quando iudi. hic etiā allegata per eum,Alex.in.l.4. in.§. fi ex conuentione.ff.de re iudi. quod tamen non probatur,iu.l.per ipfum allega.i.§. quid ergo.ff.de uen.infpi. ubi dicitur folum,quod mulieri uocatæ, & non uenienti pignora capi poffunt & diftrahi, uel ipfa mulus coherceri, nō quod uno electo pofsit ad aliud procedere. Ideo melius facit quod habetur i.l.fi domus. ff.de ferui.urba.prædio.fed contra de.l. illud.ff.de acqui.hær.ubi quis eligendo unum ius,alteri renunciare uidetur. Solu.uerum eft in iuribus prorfus contrariis,non diuerfis,ut hic,& per eundē Bar.in.l.item apud labeonem,in.§.fi qs feruo,in fi.ff.de iniur.

Additio.

Bar.hic num.6. dubitat sumpta occa sione ex illis uerbis,concessum est, an necesse habeat hoc idem facere iudex et concludit breuiter quod sic, nec absq; ratione ut pars ei obtemperet, quia nō est maior contumacia quam spernere iudicem non comparendo, ut hic in .§. i.& in.l.si quis ex aliena.ff.de iudi.Bald. in.l.i.in prin.C.quorum ap.non recip.

Secundo concludit quod plura reme dia inuenta sunt, quibus potest iurisdi ctionem suam defendere, personam ca piendo, iurisdictionem denegando, in possessionem mittendo,& multa impo nendo,ut hic,& quo ad alia, ut in iuri bus per eum allega.&non ab re quoniā sicuti nostra interest habere plura reme dia quibus nobis succursum sit,l. quod in hæredem.§.eligere.ff.de tributo,ac.l. cum filius.§.uariis.ff.de lega.2.l.non est nouum.ff.de actio.emp.Bart. in.l. edita C.de eden. ita interesse iudicis uidetur plura remedia pariter habere,quibus iu risdictionem suam defendat & tueatur, & multo magis quidem .l. ueluti .ff. de iusti.& iu.

Tertio concludit quod unum ex his possit eligere,siq; id non sufficiat, pos sit ad aliud redire donec pareat ut in iu ribus per eum allega.optime probatur, & melius ultra eum in.l.si domus.ff. de serui.urbā.prædi.

Sed contra quia per electionē unius alteri renuntiare uidetur,ut dicebam ar lia.l.illud.ff.de acqui.hæ.d.§.eligere. Mi nime uerum tamen hoc casu,alias fauo re iudicum inducta ad eorum lesionem retorquerentur, & male .l. quod fauore C.de legi.c. quod ob gratiam de reg.iu. in 6.& ideo renuncians beneficio diui sionis, non per hoc renuntiare uidetur beneficio cessionis ut tradit Barto.in.l. modestinus in 2.colum.ff.de sol.& si qs egerit actione iniuriarum,non prohibe tur agere legis aquilie actione.l.qui ser uum.ff.de actio.& ob. Nec ob.tex. in.d. §.eligere, quia id uerum est,in actioni bus quæ electione tolluntur, et minus quod dicitur in.d.l. illud, quoniam id quoq; procedit in iuribus prorsus con trariis,non remediis diuersis ut hic,quā doquidem contraria simul stare nō pos sint, alleganstq; contraria repellatur.l.i. C.de fur.l. ubi repugnantia .ff. de regu. iu. in diuersis autem secus , & declarat Bar.in.l.item apud labeonem in.§. si q.s seruo.ff.de iniur.

Quarto concludit Bar.quod idem di ci debet,si uel actio uel accusatio inten tetur a parte,& bene,quia (ut subiicit) necesse etiam tenetur ius reddere postu lanti, iurisdictio enim nil aliud est , q̄ potestas de publico introducta cum ne cessitate iuris dicendi & æquitatis sta tuendæ.l.i.l.imperium,& utrobiq; dixi mus.ff.de iu.o.iud.& in hoc non insisto quia est de materia.§.fi.infra ea. lege.

Moueo tamen difficultatem, quod hoc casu necessitas præcisa non sit, sed causatiua(de his enim in.l.i.C.ut nemo iniu.age.comp.& in.l.fi.ff.de separa.)qa (ut ipse met Bar.dicit & bene)si nō red deret ius postulanti,seu agenti,uel accu santi puniretur.§.i. in authen. ut differ. iud.primo uero nulla,ex quo text. dicit concessum est,quod intelligitur, idest permissum.c.i.de æta.& qual.in 6.l.2.in prin.ff.ne quid in lo. pub. permissio nō importat necessitatem.l. non quicquid ff.de iudi.ergo.&ita sentit Bar.(etiāq; e tiam quinta conclusio) paulo inferius, & sic sibi ipsi contrarius cogita.

Secundo difficultatem moueo,cum remedia sint plura ut supra quare hic de multa tantum dicatur,ut glo. decla rat, & respondeo forte dici quia multa ab homine imponitur pœna à lege.La liud est fraus.ff.de uer.si.l.i.C.de his qui ex pub.ra.lib.x. Vel quia magis usitatū est;argu.in.l.si constante in .§. quotiens ff. solu. mat. & in .l.illud.ff. de excu.tu. cogita.

Tertio & ultimo dubitare contingit
60 †quia dicit Bar.hic iurisdictionem suā, quid in aliena,& respondet,quod pote rit eam defendere, subiiciens plerunq; euenire quod ecclesiasticus inuocat bra chium seculare, & è contra , & minus

potens

potens auxilium potentioris, ut in inti bus,p eum allegatis, optime probatur & in.l. qui restituere .ff. de rei nen. pulchre Bar.in.l.a diuo Pio,in.§.sententia, num.4.ff.de re iudi.aliquid Bald.in.l.& quia,in.i.lectu.supra de iu.o.iud.Belle. multa in tract.de charita.sub.q. 57.si papa,in fi.Calca. consil.118. sanctissimus, colum.i.& secunda &plerunq; dixi,qa inuocatio non fit regulariter, nisi fuerit opus.c.i.& ibi Archi.in fi.de sta.re. in 6. immo inquit Old.consi. 89. ad fi.quod tunc locum habet quod dicitur, in.c.i. de offi.ordi.allega. per Bar. quando iudex ecclesiasticus fecit quicquit potuit. Et prædicta uerba si opus fuerit, apponuntur semper in literis apostolicis, & not.in.c.quoniam,eo.tit.Bald.in.l 2.C. de his qui lat.occul.& ad materiam dicebat etiam But. in.c.i. in prin. de elec. hac de re, si quis ecclesiam sit adeptus, non tamen canonice, & debito modo, quod expelli poterit, & propter ipsius potentiam inuocari (ut diximus) brachium seculare,& Inno.in.c. licet ex suscepto,de so.comp.quod e contra si imperator subditos inobedientes coherce re non posset,papa,potentia sua,& gladio spirituali,tenebitur ipsorum audaciam compescere, & Archi.in.c. cum q dam,in prin.de excep.in 6. quod si princeps,seu iudex secularis inuocatus,hoc facere nequeat, detractetq; opem ferre clerico inuocanti, est ipso iure excommunicatus,& not.in.c. administratores 23.q.5.

Sed ob.uerba tex.dum dicit, iurisdictionem suam, uulga.l.non aliter.ff. de lega.3.Pomponius.§.i.in fi.ff.de procu. Et quia defensio permissa est offenso .l. ut uim.ff.de iusti.& iu.l.i.§.uim.ff. de ui & ui arma.ergo non alteri.

Sol.etiam quod dicat suam,non est propterea quod non comprehendat alienã quoq; ex quo uerbum est, factum notans, non iuris misterium , ut in simili d.l.ut uim,declarando dicitur, in.l.i.C. unde ui.l.pe.§.fi.ibi triennio exacto ubi Alex.ff.ad legem fal.ego late in libel.de mo.sol.c6.31.etiam quod defendens,eius auxilium imploratur,non sit offensus ex supra dictis,quæ non repeto.

Cætera clara sunt, nec dubitationem habent,ideo ea uideas tu,ne in me regeratur illud,quod multitudo rerum onerosa est,nihil habens honesti, de quo p glo.in.c.cum sit ars, de æta. & qua. melius B ut.in prohe.Grego.colu. 7. quod docentes breues esse debent,quodq; lo qui debent pauca,& conclusiue quidẽ, ut in præsentiarum fecimus nos à solito stilo de industria deuiantes.

Additio.

Dubitat Bar.hic quarto loco,si multa imposita sit an possit ex causa minui puta ratione paupertatis, & respondet quod sic,& bene per tex.in.l.illicitas.ff. de offi.præsid.& in.l.eos ad fi.C.de modo multa.ubi utrobiq; text. clarus, & not.in.l.& in multis.C.de ap.

Adde quod est unus de casibus priuilegiaris,in quibus paupertas prodest q̃q̃ dicat Cy.a tali pdesse liberet nos Deus in.l.i.in prin.C.de ope.lib.& in.l.si quis ad declinandam.C.de ep.& cle.ad fi.

Secundo adde,quod in pœna nocet, ut sentit Bar.hic, declaratu quia qui nõ habet in ære luit in corpus.l.i.ff. de pœ. l.quicunq: C.de ser.fug.

Tertio adde quod potens, & uolens est in maiori contumacia,quam pauper ut not.idem Bal. in.l.fi.in.§. & si præsatam col.2.C.de iure delib. post Inno. in c.p.& g.de offi.del.

Quinto & ultimo dubitat Bar.an ab impositione multæ possit appellari, & ad istud quoq; respondet quod sic & bene,quia est casus pariter in iuribus per eum allega. adde tu rationem quia lex pœnam imponit(ut dicebam supra)homo multam, uerum ab iniquitate legis non appellatur, iudicis sic.l.i. ff. de ap. ergo.

Sed unum ob. nanq: uerus contumax non appellat.l. & post edictum .§. fi. ff. de iudi. multa imponitur ratione contumaciæ, ergo non appellabitur. Sol.non appellat à negotio principali, seu à sententia super his quæ ueniunt ab

ab extrisieca natura iudicii, sed bene ab his quæ ueniunt ex accidenti propter contumaciam ut in multa alias corrigeretur quod dicitur in.d.l.si qua pœna & in.d.l.& in multis,& male.l.i.C.de inof fi.dot.l.fi.C.de ind.uid.tol.

Additio.

Prima quod qui non obtemperat iudici,multatur ut hic,ratio est,quia eidē parere necesse est, propter eius auctoritatem,&qui non paret præsumitur esse in dolo,& ratione doli præsumptiui(ut dixi)multatur, etiam si præceptum fiat sine causæ cognitione,in pertinentibus ad eius officium.l. seruo inuito .§. cum prætor.ff.ad treb.l. prætor .§. marcellus. ff.de iudi.l.non potest dolo carere.ff. de regu.iu. l.i.C. ad legem Cor. de sica.l.si non conuicii.C.de iniur.Gui. papa decisio.359.& consi.171.num.5. est uerum, si non multetur(ut subiicit ibi in fi.)intra annum, quod multari amplius non poterit & probatur in.§.fi.infra ea.lege.

Dicit etiam per istum text. Bellame. decisio.680.& per tex.in.l. contumacia in prin. & in.§.i.ff.de re iud. quod contumacia requirit contemptum,& quod mortuus ad propositum de quo ibi contemnere non potest.

Additio.2.

Ad id de quo hic, quod delegatus non possit multare, nisi in casu .l.2.C. de modo multa. dic fallere in curia delphinatus ùt probat Gui. papa decisio. 60.quod tamen possit coercere regulariter impedientem iurisdictionem suam, tenuit Bart. in.§.i.in fi.infra eadem lege nisi sit collega qui turbet, quia tunc secus,ex quo par in parem non habet imperium.l. nam magistratus .ff. de arb. l. qui proprio.ff.de procu. Feli.in.c.i. col. 7.de offi.delega. Imò & multare in pluribus casibus ut supra,&vt per eundem Feli.in.c.de causis col.5.eo.ti.

Additio.3.

In lectu. sum sequutus communem intellectum,quod duum uiri essent magistratus municipales, non de maioribus,cogita nunc tamen, contrarium dici posse, quia in crimine perduellionis, ex his alter dicebat(autor est Cice.)I lictor colliga manus, caput obnubito, arbori infelici suspendito, cuius auctoritate freti,sic forte sustineri posset intellectus secundus, quod text. restitui debeat,ut nō tantum duumuiris legatur. Magna est tamen illa pandectarum,iterato igitur dicam tibi,ut cogites,& crimen perduellionis scias alias Tullum hostilium,contra Horatium interfectæ uxoris reum.

Vltra obiectiones item factas,contra istud de quo hic, quod qui iudici non obtemperat puniendus est, unam formo nunc etiam & urget, nāq: princeps (& sic fortius) scribit officiali ut aliquē suspendat,non obtemperat, & tamen non punitur.l.si uindicari.C. de pœ. Sol.obtemperat, sed supersedet diebus 30.ut sit locus uel misericordie, uel pœnitentiæ.c.cum apud 11. q.3. & suasu D. Amb.l.illa si uindicari à Gratiano, Valentino, & Theodosio Imppp. condita fuit,ut inquit Ias.in.l.puniri,ubi & nos late in æquilib.lib.C.si con. ius uel uti. pub.& alibi in .l. debitoribus colum. 3. ff.de re iudi. quod deberet scribi litteris aureis.

Additio.4.

Quod compulsio,triplex est,Manus militaris.l.qui restituere.ff.de rei uendi. Altera pœna est, & pignorum captio, vt hic.Tertia iuramentum in litem,contra dolosum.l.a possidentibus ubi.glo. C.eo.

Additio.5.

In prin.ibi duumuiris,scias olim his quinquagesimaOlimpiade,ex eleorum ciuitate, forte ductis(ut pausanias refert) Olimpiorum curam mandatam fuisse. Et plus, quod stella Pataunus, noster,poeta non ignobilis, dignitate, honoribusq; publicis,cohonestatus est, non modo prætoria, uerum etiam duū uiratus,argu.planè apertissimum, duū uiros non defensores ciuitatum fuisse,

uel

uel aliter magistratus municipales, pue se habet intellectus cõmunis. Cogita.

Additio. 6.

Ad dicta de multa quoq; sciendum est, quod Ateria Tarpeiaq; lex olim lata est a Spurio Tarpeio, & A. aterio omnibus magistratibus ius fuisse multæ indicendæ, anno. 298. antea uero solis cõsulibus, dummodo uel duos boues, uel oues 30. non excessissent.

Additio. 7.

Ad. §. i. ibi extremum iurisdictionis, dic quod est executio, potentissimum quiddam, in iudice, & fortior uirtus, rei iudicatæ, quam iudicandæ, ut per Bald. in. c. sanè nu. i. de offi. del.

Et ad glo. in. §. fi. (eritq; additio. 8.) quod ex simplici contumacia non debet perpetua audientia denegari, ut etiã dicit Ias. in. l. 2. colum. 3. C. de eden. ubi etiam Deci. nu. 30. & Bald. in. c. i. de mil. uas. qui contu. est, nisi esser datus terminus, cum cominatione, ut not. in. d. l. 2. ubi idem Deci. num. prællega. Seysel. in. l. si mora col. fi. ff. sol. mat.

Laus Deo Opt. Max. Die 4. Maij. 1552.

SUMMARIUM.

L. pleriq; . ff. de in ius uo.

1 *Lex ista licet breuis sit est tamen quotidiana, & practicabilis.*
2 *Lex ista solet sæpe dari in punctis.*
3 *Citatio fit tribus modis, uerbo tantum, uerbo & re, nec uerbo, nec re.*
4 *Fœmina capi non potest etiam si debitum sit fiscale.*
Si contractum autem fuerit ratione tutelæ sic ibidem.
5 *Dubitandi ratio prima.*
6 *Secunda.*
7 *Tertia.*
8 *Decidendi.*
9 *Intellectus. l. ex omnibus. C. de decu. lib. x.*
10 *Intellectus ad. l. ait prætor. §. si debitorem. ff. quæ in frau. credi.*
11 *L. quod maior. ff. ad municipa. multipliciter declaratur.*
12 *Negatiua dictio uniuersalis, non semper negat.*
13 *Nec affirmatiua semper affirmat.*
14 *Domus cuiusq; tutissimum refugium est, uel propria fuerit, uel aliena.*
15 *Citatio realis, soli ordinario permissa est.*
16 *Creditor non propterea fraudatur, licet debitor latitet, nec uerbo, nec re, possit citari.*
17 *Citatio quomodo fiat, si creditor in po. mittatur pro modo debiti declarati.*
18 *Receptaculum quare dictum sit.*
19 *Ostium domus, an idem habeat priuilegium, quod habet domus.*
20 *Ostium dicere, est improprie loqui, & ianua dici debuit.*
21 *Quid in taberna.*
22 *Taberna & non apotheca dici debuit.*
23 *Et ibi quare.*
24 *Porticus, an priuilegium habeat. quod habet domus.*
25 *Intellectus ad. l. cætera. §. hoc Senatus consultum. ff de leg. i.*
26 *Citans realiter in domo aduersarium, tenetur lege cornelia de iniuriis, siue actione iniuriarum.*
27 *Actio iniuriarum, in casu istius legis, an sit prætoria, uel ciuilis.*
28 *Iniuria unde dicatur.*
29 *Actio iniuriarum, an sit famosa.*
30 *Actio iniuriarum an detur pro re minima.*
31 *Vis, est multiplex.*
32 *Vis, de qua hic, quæ sit.*
33 *Debitor inuentus extra domum, & à familia fugatus usq; in domum, an ibi sit tutus.*
34 *Et ibi de asylo multa.*
35 *Domus, an sit tutissimum refugium debitori, si causa ciuilis magna sit.*
36 *Nauis, an habeat priuilegium, quod habet domus hic.*
37 *Debitor fisci, an in domo sit tutus.*
38 *De domo inuitus an quis extrahatur, si minetur ruinam.*
39 *Et ibi, quod est limitatio, non faciens ad propositum.*
40 *Molendinum, an tueatur debitorem, ut domus.*
41 *Et ibi quid si in agro inuentus sit.*

CAIVS LIB. I.
ad.l.xij.tabu.

L. PLERIQ; , practicabilis,
1 & quotidiana † est lex ista, licet breuis, soletq;
2 sæpe dati † in punctis, habens amplius in se nonnihil difficultatis, ideo ad euidentiam, ut solemus, premittenda necessario sunt aliqua, & maxime, quod cita-
3 tio † fit tribus modis, uerbo tantum, uerbo & re, nec uerbo nec re, uerbo tantũ si sit mater familias, quia ad iudicium trahi non potest, ne cœtibus uirorum se immisceat. l. i. §. sexum. ff. de postu. l. 2 C. de his qui ue. æta. impe. c. mulieres, de iudi. in 6. si tamen in domo sit, & præstet aditum, uel ex publico cõspici possit, aut extra domum, & hoc casu melioris conditionis est, quam masculus, priuilegiata tamen, in casibus tantum à iure expressis. l. in multis. ff. de sta. ho. l. fi. & ibi Bal. quam ordine præpostero ponit ante. l. cum falsa. C. de iu. & fac. igno. Bat. in. l. si quis sub conditione, num. 18 ff. de testa. tu. Ias. in. l. si quis maior, col. 2. C. de transac. Deci. in regu. fœminæ, num. 93. de regu. iu. Vnde uidemus etiã quod inter egregias personas connumeratur, quibus mitti domum iusiurandũ oporteat, ut not. in. l. ad personas, egregias. ff. de iureiu. quodq; regulariter in
4 carcerem † detrudi non potest. l. i. C. de offi. di. iudi. authen. hodie. C. de custo. reo. §. necessarium in authen. ut nulli iud. etiam si debitum sit fiscale, ut in. d. locis legitur. Et mirum uidetur quod posit, si contractum sit ratione tutelæ, uel si inuentarium non confecisset, aut librum rationum. l. 3. §. tutores. ff. de suspec. tu. Bart. in. d. l. si quis sub conditione num. præallega. & in authen. matri, & auiæ. 13. C. quando mu. tu. offi. fun. & tamen non posit. d. casu, potest etiam uerbo tãtum citari quis alius in domo, si præstet aditum tamen, uel ex publico conspici posit, ut in. l. seq. infra. Verbo & re, qui extra domum inueniuntur, si nolint ad iudicium uenire, in loco publico, balneo, uinea, uel foro, probatur, quia si non possunt in domo necessario poterunt extra domum. l. cum prætor ff. de iudi. c. nõ ne de præsump. obiterq; notandum est potuisse reum rapi ut in uitus etiam ueniret ad iudicium iuxta illud Hora.

Casu uenit obuius illi, aduersarius, & quo turpisime? magna exclamat uoce & licet attestari? ego uero Oppono auriculam, rapit in ius. Idemq; apud Liui. legitur Horatium quia sororem flentẽ interfecerat, in ius raptum fuisse ad regem. Ex quo tunc cessat etiam tutissimi refugii ratio, ut hic, & in. l. sed etiã & seq. infra eo. & ita hanc. l. ad istud, inducit Cur. in. l. 1. nu. 25. supra si quis iusdi. non ob. Nec uerbo, nec re, quando quis est in domo, nec præstat aditum, nec ex publico conspici potest, non uerbo, quia latitat, nec (ut dixi) aditum præstat, aut ex publico conspici potest, nec re, quia domus uniuscuiusq; tutissimũ refugium est, ut statim dicemus, & qui secus facit uim inferre uidetur, & quoniam domus fit mentio, posset præmittiquoq; quod pluribus modis sumitur & quomodo sumatur hic, ut pulchre declarat Pau. cast. cõsi. 92. colum. i. & 2. uolum. i. Et quo modo securitas pluribus modis considerari potest, naturalis iurisgentium, & ciuilis expressa & tacita & quod hic de tacita agitur, ut not. in tracta. Benedic. Valen. de saluo conductu par. i. in prin. col. i. & 2.

5 Dubitandi ratio † esse potuit (summario & diuisione facilis est, ut in ea) quia latitando, quodammodo iusdicentis authoritatem contemnit. l. si quis ex aliena. ff. de iudi. l. i. supra ti. proximo. l. pe. §. i. ff. ne quis eum qui, & quodammodo sui furtum facit. l. ancilla in arg. ff. de fur. Ias. in. l. i. in prin. C. de ser. fugi. Sol. si nullo modo citatus est, nõ potest dici quod iudicem contemnat. d. l. si qs ex aliena, argu. in. l. decem. ff. de uerbo. ob. Et quia fortassis causam habebat latitandi, quæ ipsum excusat, etiam iniusta, & cui dolus hac de re imputari non potest, nec esse quouis modo, quo ad iudicis

Iudicis contemptum.l.i.§.dolum.ff. de dolo,& est glo.de causa iniusta,in.l.i.in .§.fi.supra si quis iusdi non ob. & in.l.si plagii.C.ad legem Faui. de plagia. Ex quo tollitur etiam quod sui quodammodo furtum faciat. Secunda potuit esse
6 se ratio dubitandi † quia si contumax, inobedientiæ prætextu, tenetur parti, actione in factum, ad interesse, siq; ei multa à iudice infligitur, præallega.l.i. in prin.& in.§.fi.supra tit, proxi. debet utiq;,& multo quidem magis posse realiter citari & ad iudicium trahi, etiam inuitus.l.non debet.ff.de regu. iu.c. cui licet,eo.ti.in 6. Quæ etiam non concludit,quoniam bene uerum est, quod ratione contumaciæ multa imponitur,in odium contumacis, & quia deliquit.l. omne delictum.ff.de re mili. sed non ut latitans hic ad iudicium inuitus trahatur, ex quo delictum ei imputari non potest,cum(ut diximus)citatus nō fuerit.Tertia & ultima potuit esse dubitan
7 di ratio†quia de criminalibus,ad ciuilia arguimus.l.absentem .ff. de pœn. & de delictis ad contractus.l.omnem.ff.de iu di.uerum in criminalibus cessat ratio tex.ut per glo.infra eo.in.l.sed & si.&in .l.nemo.ff.de regu. iu. ergo & in ciuilibus. Ad quod etiam pro solu.dici potest,non semper esse uerum,quod de ciuilibus ad criminalia. uel è cōtra arguamus,nec oī casu,vt insti.de pub.iudi.in prin. & multo minus hic, quoniam ab omni securitate semp excipitur dolus, & delictum.l.si seruus uetitus.ff.de leg. i.Bal.consi.400.quod Iacobus, colum. i.uolum.i.de securitate domus priuatæ intelligendo,nō publicæ,puta ecclesiæ uel principis,quia tunc secus.l.præsenti.C.de his qui ad ec. confu,l. addictos. C.de ap. Vnde esto quod cesset ratio in criminalibus,per regu.l. ita uulneratus ff.ad legē aqui.non tamen cessat in ciuilibus,& plus q.d.l.absentē, alio casu'p cedere,declarat Bal.in.l.i.in ulti. col. C.
8 de summa tri.& fi.ca. Decisionis rōt ponitur in tex.similisq; ē in.l.nemo de domo de regu.iu.& in.l.3.in.§. prætor ait, in prin.ff. de dam. infec. & in .l. i. & ibi

Bar.ff.ad Syllan.l.cepo.cautc.51.Bald.in prohe.rex pacificus,col.pe.Ias.in.l.fi.in prin.C.de procu.Ro.consi.234.aduertēdum,in prin.Abb.in.c.lator,ad fi.de pigno.& nota,q est securitas legis,ad differentiam securitatis hominis,si data sit alicui,q pro debito conueniri non possit,ut per eundē Bal.con.præallega.q̄q; putauit legislator,iniuriam, quæ fit in domo longe maiorem esse omni alia,vt in.l.quod ait lex,in fi.prin.ff. ad legē iu. de adul.Bald,in.d.l.i.ad Sylla.in prin.& q hac rōne deniq; lex Cornelia punit in tribus casibus,si quis pulsatus sit,verberatus,domus ue sua, ui introita.l.lex cornelia,ī prin.ff.de iniur.Ros. de libel. in 4.par.ti aliquis uerbe.in prin.pulsare enim est sine dolore, cum dolore uero uerberare,ut ibidem,in.§.inter pulsationem,quanuis aliter dicat valla, elegan. lib.6.c.464.sed a Iuriscon. nunc non recedemus, & domū intellige, quoniam uerbū est(ut dixi in euidentialibus) qd' multis capitur modis, idest simplicem habitationem, licet ius in proprietate non habeat.d.l.lex cornelia.§. domum, late Pau.de cast.consi.92.notandum,colum.i.uol.i. Sed dubium facit adhuc quoniam decurio priuilegiatus est,&dignitatem habet.l.fi. ff. de decu .l. decuriones.C.de quæst.& nihilominus inuitus etiam de domo extrahitur.l.ex omnibus.C.de decu.lib.x. Sol.speciale est
9 d.casu † ratione publicæ utilitatis, quæ priuatæ est preferenda,ut ibi dicitur, & in.l.unica in.§.fi.C.de cadu.tol.&exemplum in curialibus, qui ad subeundam publicorum munerum functionem ptrahi possunt,&illū tex.dicit singu.Ro, in.d.§.prætor ait,in prin.Ias.hic, & clarius in.l.stipulationes non diuiduntur, in prin.in ult.col.ff.de uerb.ob.& sic ad factum compelli qd' pro limitatione.d, l.stipulationes non diuiduntur, &.l.si quis ab alio,ff.de re iudi.est notandum, ubi in factis succedit ob. ad interesse. Ad idem, si suspectus de fuga in domo capi potest, ut not.in.l.uinum.ff. si cer. pet.& propria quidem creditoris authoritate.l.ait prætor.§.si debitorem.ff.quæ

in frau. cre. cur non debet posse etiam realiter citari latitans, authoritate iudiciaria.

Ad quod etiam dici potest, forte per istum tex. non esse uerum, ut in d. l. uinum habetur, & de stylo seruatur cõtrarium, qui in causis est maxime attendendus. c. quam graue, de cri. fal. l. si de interpretatiõe. ff. de legi. & minus quod propria authoritate creditoris capiatur

10 quia nec istud simpliciter uerum est† nisi concurrant tria, quod iudicis copia haberi non possit, quod fugiat cum pecunia ipsius creditoris, & quod suspectus deniq; factus sit post contractum, ut per Bar. consi. 195. inquiritur colum. i. & Ange. fusius, in. l. extat, in 2. ff. quod met. cau. Ad idem uidetur casus in. l. i. ibi non domi &c. C. ut omnes iudi. tam ciui, quam milita. Sol. speciale est etiam in eo, qui finito officio debebat sindicari, ut plene Paris de pu. in tracta. sindi. fo. 82. col. 2. dicens si is, se in domo claudat, quod tutus non erit.

Pleriq; putauerunt, Et bene ratione supra dicta, ut in simili in. l. iulianus. ff. de condic. inde, & in. l. naturalem, in. §. i. ff. de acqui. re. do. & in. l. i. in. §. si uir. ff. de acqui. po. & in. l. i. in. §. fi. ff. de tute. & in. l. uerum est. ff. de fur. Sed cõtra, quia imo standum est maiori parti, & pluralitati. l. athletas, in pri. ff. de his qui not. infa. l. i. ff. de offi. quæsto. l. quod maior. ff. ad municipa. l. aliud. §. i. ff. de regu. iu. l. pe. in fi. C. de lega. lib. x. §. hæc uero, in authen. de alie. emphy. & insti. de atti. tu. in prin. ibi maiore parte tribunorum plebis, Bart. in. l. i. ff. de magistra. conue. pro qua semper præsumendum est. c. nullus 61. dist. immo quod maior pars, & totum æquiparantur. l. 2. & 3. C. de prædi. de. lib. x. quodq; finguntur omnes ad fuisse, ut per Saly. in authen. sacramenta pubetum, colum. ulti. C. si ad uer. uen. Alex. in. l. iurisgentium, in. §. hodie, in. i. ff. de pac.

Et contrarium eius quod hic dicitur signanter habetur in. l. i. in fi. ff. de sena. & in. l. proxime. ff. de his quæ in testa. de. ibi, & est simile in. l. quod dicitur. ff. de impen. in reb. do. fac. clarius in. l. item si uerberatum, in. §. fi. iuncta glo. ff. de rei uen. quomodo ergo decisio Iuriscõ. hic stare potest, si pleriq; putauerunt nullum de domo sua &c. Pro solu. dicas, quod non semper statur † maiori

11 parti, seu pluralitati, si pauciores ratione moueantur, ut hic, & in iuribus, ad idem allega. c. i. de his quæ fi. à ma. par. cap. & ibi glo. concordantes allegat. Vel & aliter, quod statur maiori parti regulariter, sed quod maior pars est illa, quæ maiori ratione nititur, ut adhuc ibidem not. & in. c. sana quippe 9. dist. & in. c. multi in fi. 60. dist. immo quod unus solus rationabiliter omnes in suã sententiam trahere potest. l. i. §. sed neq; C. de uete. iu. enu. glo. not. in. c. Nicena 81. dist. Bal. in. c. i. in. §. iudices, colum. 3. in prin. de pa. iu. fit. in tifib. Abb. in. c. i. ad fi. de consti. & in. c. proposuisti, melius colum. 5. de proba. ad saturitatem Barba. qui admi. in 8. Vel & ultimo, quod pleriq; intelligatur, idest maior pars.

12 Nullum, hæc dictio uniuersalis† negatiua est, l. nullu. C. de ep. & cle. l. nullã C. ex quib. cau. infa. irro. l. hæreditas. C. de pac. con. & tamen in multis casibus uidemus quod sunt nonnulli etiam, q de domo sua possunt in ius uocari, maxime (ut dicebam heri) delinquens, & designatus ad aliquod officium publicum, & ut hic per Ias. latius. Vel si sit is, qui debeat sindicari, ut inquit ultra eum Paris de puteo, in tracta. syndica. in uer. uiso de modo procedendi alias, fo. 82. colum. 2. & probari uidetur in. l. i. C. ut omnes iudi. tam ciui, quam mi. dixi in figu. casus.

Sol. etiam quod sit dictio huiusmodi, non semper tamen uniuersaliter negat, patet, quia alibi signanter dicitur, in. l. defensores. C. de defen. ciui. defensores ciuitatum nullas infligere multas & tamen infligunt, leues, ut declarauimus in. l. i. supra ritu. proximo, & in. l. imperium, de iu. o. iudi. Videmusq;

13 idem esse in uniuersali affirmatiua† q.q; nihil excludit, qui omne dicit. l. iulianus

nus.ff.de lega.3.c.solitæ de maio.&obe.
& tamen non semper uniuersaliter af-
firmat.l.2.ff.de legi.l.inter omnes.ff.qui
satisda.co.l.fi. & ibi glo. not. C. si. cen.
uel reliq. & in terminis nostris est text.
aureus in.l.si mihi mæuia, in .§. fi.ibi ,
nullo omnino excepto.ff.de lega.3.quē
exclamat Ias.in.l.singularia,colu.11.ff. si
cer.pet.

14 De domo sua, ergo si aliena † fuerit
secus .l.cum prætor.ff.de iudi.l.Pompo
nius.§.i.in fi.ff.de procu.l. quod in rerū
§ si quis post.ff.de lega.i.cum similibus
& tamen hoc est falsum,quoniam istud
habet locum etiam in conducta.l.lex
cornelia.§.domum.ff.de iniur.l.qui do-
mum.l.nec in ea.ff.ad legem iu. de adu.
tradit Bar.hic Ias.&omnes,ideo dicebā
supra pro simplici habitatione capien-
dam esse,nec repeto,nouissime Bald.in
.l.2.in prin.ff.de ori.iu.&in.l.i.in.§.item
Pomponius.ff.nau.cau.stabu. & in .l.et
in 4.colum. C.de execu.rei iudi. & in.l.
ea quæ, in fi. C. quomodo & quando
iud. Ad quod etiam pro sol. dici potest
hoc idem expressum fuisse, gratia fre-
quentioris usus, non quod non intelli-
geretur etiam in conducta, iuxta glo.in
l.i.C.de nili agge.non rum. & in .l.i. C.
de his qui ad ec.confu.&in.l.i.C.de rap.
uir.tradit Bar.in.l.certo generi.ff.de ser.
rusti.prædio.plene Corse.in singul. fre-
quentia, ex quo diuersitatis ratio assi-
gnari non potest, uulga. l. a titio.ff.de
uerb.ob.

Vel & aliter, quod quanuis dixerit
suam,non tamen excludit alienam.l. ve
tum,ibi, nam qđ quisq; ob tutelam sui
corporis fecerit &c. ff.de iusti.& iu.de-
clarat Bal.in.l.i.in 2.lect.in 6. col.C. un
de ui.&facit quod dicitur in.l.i.supra ti.
proxi.ibi iurisdictionem suam,ubi Bar.
nu.8.& maxime, quia esto quod uerba
hæc,meus,tuus,& suus, proprietatem
significare uideantur.l.2.§. in locum .ff.
de religio. dicuntur tamen pronomina
possessiua,ex quo ꝓprietas à possessio-
ne cœpit.l.i.ff.de acqui.po.ideo satis ad
mitti pōt, tex.nostrum in domo cōdu-
cta posse etiam uerificari, ut per Bal. in

d.l.2.in prin.ff.de ori.iu.

In ius uocari, extra domum autem
sic,ut dictum fuit supra quia tunc pro-
hibitiua ratio Iurisconsul.cessat, & sic pro
hibitio.c.cum cessante, de ap.l.adigere,
uulga.§.quanuis,de iu.pat. & cum sim
pliciter loquatur,innuit hoc idem fieri
posse à quocunq; iudice.l.de precio,de
15 Publicia.& male,quia† imò soli ordina
rio hoc idem permissum uidetur,secun
dum Bart.in.l.consentaneum, nu.9. C.
quomodo, & quando iud.citatio enim
ut hic per eundem, & in.d.l.consenta-
neum, & diximus in euiden. uerbalis
est, & realis, uerbalis nouissime fit
tribus modis, nuncio, epistola, & e-
dicto,nuncio, uel epistola, potest qui-
libet ordinarius uel delegatus edicto or
dinarius tantum, uel delegatus princi-
pis,realis uero,per nuncium, & soli or-
dinario(ut dixi permissa est. Sol.licet
tex.simpliciter loquatur, probabilem
tamen hāc recipit interpretationem, &
distigui sic dēt per alias leges,ut in simi
li not. in .l. liberti .ff. de offi. asse. bo-
nus tex.in §.si uero, in authen. de exhi-
ben.re.melior in.c. super q̄stionum, in
prin.de offi.de.

Quia domus tutissimum refugium
est &c. & sic nec uerbo nec re citari po-
terit, ut dictum etiam fuit loco suo, &
male, quoniā sic creditor fraudabitur,
nec poterit consequi qđ sibi debetur,ab
oī rōne alienū penitus.l.i.ff.si cer.pe.l.i.
ff.de eo.qđ cer.lo.ea de re nō mirū est,si
in.l.12.tab.post dies quadraginta,sibi de
bitor dabatur dilacerādus, multa enim
turpia & miserāda patiebatur,multasq;
seruili more in tergo plagas,ab ipso cre
ditore,ut ꝑ gl.in.l.i.C.qui bo.ce.po.cui
malo postea Portia & Sēpronia.ll.sub-
uenere,q̄ corpus Ro.ciuis,uirgis,aut a-
liis uerberibus cædi uetabant.l. 2.ff. de
ori.iu.

16 Sed pro† sol.dici potest, quod imo
non fraudabitur, ex quo mittetur in
po.bonorum ipsius debitoris,ꝑ mensu
ra debiti declarati,vt in.l.seq.infra eo.et
in.l.i.ff.ex quib.cau.i po.ea.uerū dubita
17 tur,quomō † fiet missio,si citari nō pōt

quia

q̄a'aditũ non præstat, nec potest ex publico cõspici. l. nã ita diuus, ff. de adop. l. de uno quoq; ff. de re iudi. ex quo fit, ut non dicatur de causa constare, parte non uocata, titaq; oĩum sententia est, q causarum merita partium assertione pandũtur. l. fi. C. si per uim uel alio mo. c. cum ex literis, de in integ. resti. Gui. papa deci. 140. in decisionibus, colum. 3. Bal. consi. 8. punctus colum. 2. uolu. 3. Sol. citabitur eo modo quo poterit, relicta cedula domui affixa, vel ecclesiæ, nõ secus ac edictum in albo. l. sed & si pupillus. §. proscribere. ff. de institio. l. 4. §. totiens. ff. de dam. insec. Vel publice, præconia uoce ante domum, & pulchre declarat hic Pau. de cast. pulchrius Bal. in. c. uenerabilis, col. 2. de testi spo. & in l. et, col. 4. C. de execu. rei iudi. Est uerũ q hæc citatio ipsum non cõstituit uere contumacem, sed fictum, qq; hac de re multari non poterit, vt dictum fuit in. l. i. supra ti. proxi. & q deniq; missio erit satis. d. l. satis infra eo. & ex primo decreto quidem, ne ad uenditionem procedatur, sed ut responsurus ueniat ad iudicium, quia latitatio non est dolosa. l. fulcinius. §. i. ff. ex quib. cau. in po. ea. & not. in. d. l. satis, & in. c. quoniam frequẽter, in. §. fi. ut lite non contesta, Et ad verbum ipsum adde, quod sic Asylum Romuli quoq; quoniam ad illum confugientes erant tuti pariter refugii domũ appellabant, autor est Abb. hurspergen. Cron. lib. i. de regib. Italie. Et quod hinc non ab re inquit Cice. in ora. pro domo sua. Nihil sãctius nihil õi religiõe munitius, q̃ domus uniuscuiusq; ibi aræ, ibi foci, ibi dij penates, ibi sacræ religionis cerimonie, continentur, illud perfugiũ ita sanctum omnibus ut inde atripi neminẽ fas sit. Atq; receptaculũ hoc dixit

18 † quia ꝓprie receptaculũ dicitur locus securus, in quo quis se tuto recipit, & ad quẽ cõfugit, qđ his uerbis Ci. in Verrẽ. 7. sentit. Illud tibi oppidum receptaculum prædæ fuit, & in Pisonẽ, ibi, cui tẽplũ illud fuit ueterum Catilinæ militũ receptaculum, hinc recipere proprie est refugiũ, abscondẽdi causa, seruo ꝓstare, uel in suo agro, uel in alieno loco, ædificioue. l. i. §. quod aũt. ff. de ser. cor. & sic in tutum reducere, iuxta illud Virgilia num adbuc Ænei. 6. medioq; ex hoste recepto. melius li. ab vrbe con. 2. Ictusq; à latere, suorum concursu in tuto rece-

19 ptus est. Sed quid ĩ ostio domus † ex his dicit Alex. & Ias. post Bar. tamen, in. l. i. in. §. hoc interdictum. ff. de cloa. quod si quis sit intra clausuram domus, tutus est, alias non, si extra & realiter citari potest, fusius Ias. & alii, & idem dicit Bart. ac clarius in. l. meminisse, in prin. ff. de offi. procon. optimus text. in. §. sed si ab hostibus, in uer. dictum est autem, insti. quib. mo. ius pat. pot. sol. uerbaliter ergo citati poterit, quia præstat aditum, & ex publico conspici potest, ut supra non realiter, per rationem tex. nostri & ad propositum faciunt quæ dicuntur etiam in. l. statuæ. ff. de uerbo. si. ego late enchi. lib. 9. c. 203. Sed considera si sit intra clausuram domus, quod est ĩ domo si uero extra, in porticu, quod pendet ab infra dicendis, & ostium dicunt Do-

20 cto. improprie locuti † cum ianua dici debuerit, ex quo triclinia ẽt & cubicula ostia sunt Imo q fluuiorum proprium uidetur, ianua uero ædium, & domus ingressus à Iano dicta, cui omne principium consecratum est. l. qui iniuriæ. ff. de fur. l. si uitem. §. si ad ianuam. ff. quod ui aut clam. Et idem, quod in ostio, seu ianua, dici potest, & multo magis quidem in horto, in quo quis non debet pariter capi posse, quoniam appellatione domus, hortus ẽt cõtinetur. l. fi. i pri. ff. de serui. urb. pdio. l. pdiis. §. qui domũ ff. de leg. 3. l. lex cornelia. §. domũ. ff. de in iur. sicuti ẽt apotheca, alias taberna ut infra & ut p Anch. con. 291. super pluribus, col. i. & Cro. in. c. Rainutius, col. 4. de testa. Tamen ob. q a imò ꝓbatur in d. c. raynutius, q appellatione domus, nõ cõtinetur hortus, facit tex. in. l. pꝛsens. ff. de pcu. & sentit Barb. i. c. i. col. 9. de ꝓba. ponẽdo ridiculã notarij Perusini q̃stionẽ, quã nõ refero aliter, q a dixi satis ĩ. l. i. C. de pac. nisi replicemus, & uerũ ẽ, q ueniat, si ex domo ad ipsũ aditus pateat ut Bar.

ut Bar.declarat in.d.locis,aliter non.Et
facit, quia augumentum idem censeri
debet cum re aucta, & res unita eiusdẽ
naturæ, cuius est res, cui unitur.c.i.ne
se.ua.argum.in.l.cum principalis.ff. de
regu.iu.Gui.papa deci. 265. in comita-
tus Valen.colu.i.& deci.489.princeps,
colum. 2. Et ad tabernæ propositum,
sentiunt Docto. Alex. & Ias. ipsam ta-
men apothecam appellantes, & male,
22 quoniam apotheca † cella uinaria est.l.
quæsitum.§.de uelis.§.sed si fundus.l.ta
bernæ.ff.de fun.instruc.l.uulgaris.§. sed
& si.ff.de fur.quod immo debitor in ea
capi poterit,quodq; domus ap. non ue
niat,quicquid dictum sit supra etiam si
sit connexa domui, & per eam pateat
aditus ad domum, casus est in .d.l.lex
cornelia,in.§.domum, in uers. tantum
igitur.ff.de iniur.tradit Bar. in.l.i.in.§.i.
in 3.not.ff. de libe. agno. Albe. in statu.
q.35.item quæritur,in fi. & uidetur esse
magis communis opi. iudicio meo, ex
prædictis,non uera,nec ob. text.in.d.§.
domum,quia debet intelligi in taberna
quæ sit remota,nõ in ea, quæ sit domui
affixa,& per quam aditus pateat ad do-
mum,& est argu.in.l. item apud labeo-
nem,in.§.conuicium.ff.eo.& in.l. cæte-
ra,in.§.hoc Senatus consultum.ff. de le
ga.i.nec firmo pede locutus est Bart. &
minus Albe.in locis prællega.
23 Vltimo † sentiunt prædicti, quod in
porticu etiam capi poterit, seu realiter
citari,moti per tex.in .d.§. hoc Senatus
consultum,nec ab te, quoniam domui
non cohæret, uenitq; potius ædium
appellatione,ut probat Bar.ibi,& subti
liter inducenti innuere uidetur text. in
d.§.domum,tradit Abb.in.c.i.colum.2.
de deci.pulchre Bal.in rub.solu.mat. in
prin.quod statutum loquens de insul-
tante aliquem in domo,non ligat, nec
punit insultantem in porticu. & attesta
tur Alex.quod ita cõmuniter tenetur.
Tamen aduerte, quia ædes pro domo
capiuntur, & cogita si appellatione æ-
dium,uenit porticus, ut supra quod in
eo capi non potetit , nec ad iudicium
trahi,sicuti nec in ædibus & hostio.d.§.
domum.l.statuæ,de uerbo.si.&ad idem
inquit etiam Bal.in.d.§.hoc Senatus cõ
sultum,quod porticus est pars domus,
& quod stante statuto quod repertus
noctis tempore extra domum , punia-
tur, non punietur repertus in porticu,
24 & iudicio meo † hoc ipsum probat ille
tex.dum dicit Senatus con. de quo loq
tur,non solum ad ædes extendi (intelli
ge quæ sunt sine porticu) uerum etiam
ad porticus ĩ ædibus , idest ad ædes,por
ticum habentes,ergo omnino pars do-
mus esse dicetur,tamen ob.tex.in.l.i.in
.§.in publico.ff.de flu.Cogita.

Eumq; qui inde in ius uocaret, vim
inferre uideri. Et ideo(ut inquit glo.)p
hibitum est,& bene.l.ut nim.ff.de iusti.
25 & iu.& qui uocat † aliterq; facit actione
iniuriarum tenetur.l.lex cornelia, alle.
ga.etiam supra.l.is qui in domum alie-
nam.ff.de iniur.intellige ciuili,non præ
26 toria † quia hæc locum habet pro uer-
bo,scripto,uel facto,illa,cum quis pul-
satus est,uerberatus, uel domus eius ui
introitá,ut hic.d.l.lex cornelia, in prin.
pulchre Rof. de libel. parte 4. si aliquis
27 uerbe.colum.i.& iniuria † dicitur,quia
non iure fit.§.i.insti. de iniur. & not. in
l.i.in ptin.ff.de no.o.n.un.actioq; ipsa fa
28 mosa † quæ hac ratione pro te minima
dari non deberet.l.si oleum.ff.de dolo,
29 & tamen datur,quod † nota.c. cum te,
de re iudi.&quod sit famosa,habetur in
l.iniuriarum parua.ff.de iniur.& in.l.de
curiones.C.ex quib.cau.insa. irro. & li-
cet ultimum uerbum fictionem impor
tet regulariter .l.i.§. deiecisse autem ui-
detur.ff.de ui & ui at.attamen hic ueri-
tatis expressiuum est,sicuti & in.l.seru si
filii,ubi glo.Bart.& omnes.ff. de lega.i.
& in.l.3.in.§.ex contrario & ibi Ange.ff.
de acqui po.Ias. plene in .l. naturaliter,
in prin.ff.eo.
30 Verum dubitatur,quæ uis † sit ista q̃-
dam enim est expulsiua,quædam abla-
tiua,quædam compulsiua,quædam tur
batiua,& quædam deniq; inquietatiua
unde postea actiones & remedia inueni
ta sunt,ut per Bart.in.l. extat, colum.2.
ff.quod met.cau.

Sol.

31 Sol.nulla ex istis, sed illatiua † & in personam quidem, habens specialem actionem iniuriarum ciuilem, ut supra seu legis corneliæ de iniuriis, descendẽtem a lege xij.tabu.d.l.lex cornelia,quoniam persona etiam dignior est, & præstantior,rebus omnibus.l. iustisime.ff. de ædi.edic.l.in pecudum .ff. de usu. cũ similibus,docet Rosre.in loco supra allega.num.2.

Et ad propositum quæritur adhuc
32 si debitor inuentus † sit extra domum, & a familia fugatus, seq; in domum recipiat,an sit tutus.Concludunt Scribẽ. potissimum Bal.Ro.&Ias.quod sic,&q; inde extrahi non poterit,& idem in ecclesia,uel si in alieno territorio caperetur,& est uerum .l. quis sit fugitiuus .§. apud Labeonem.§.Celius,iuncta gl. ff. de ædi.edic. ubi seruus, ad asylum fugiens,tutus est,nec inde abstrahi potest ergo nec à domo, quoniam hoc casu non differunt, & uidetur idem probari in.l.naturalem in.§.i.in fi.ff.de acqui.re. do. Et ad asyli propositum, nota est
33 †Alex.histo.qui cùm accepisset seruum suum, quia in eum grauiter deliquerat in asylum fugisse, ad Megalinum literas dedit,ut illum, si ex asylo egrederetur,manciparet,& uinctum ad se mitteret, sin minus id fieri posset, in asylo ei nullam uim inferret, quãdo per religionem nõ liceret,notius, quod templum Dianæ ephesiæ,ius asyli habuit,notissimum uero, quod Romulus, ciuitatis mœnibus structis, cum habitatores nõ inueniret,asylum fecit pariter, promisitq; omnibus impunitatem, qui ad eũ locum fugissent, Quod etiam aperuit Cadmus,dum thebas conderet,& à pgnatis Herculis,Athenis institutum est & ut de materia fusius dixi, in collecta. in.l.præsenti.C.de his qui ad ec. confu. Est uerum(ut inquit Ias.)quod dubitationem faciebat dictum Bart.in.l.quod ait lex, in.§.fi.ff. ad legem iu. de adulte. tex.optimus in.l.qui cum maior, in .§. i. ff.de bo. liber. probantia initium licitum fuisse,idq; spectari debere, Bald.in l.si quis non dicam rapere, colum.4.C. de ep.& cle.

Sed nihil est, dato etiam quod hoc ipsum spectandum sit,quia procedit in criminalibus, & quo ad delictum excusandum,non in ciuilibus,ut hic,& notat Bal.in loco præallega. Considerando etiam quod dicitur in.d.l. qui cũ maior,esse minoris fauore inductum, cui, ratione ætatis,semper est ignoscendum l.auxilium.§.in delictis.ff.de mino.non regulariter uerum Bar.in.l.i.C.si aduer. de.Gramma.deci.23.dum fuisset, num. 11.& si captus fuisset dictis casibus, qui bus lex prohibet,de facto relaxari deberet iuxta uulga.glo.l.minor .ff. de euic. Calde.consi.i.captus,de dila.Bald. in.c. ex parte.i.in fi.de rescrip. immo (ut dictum est supra)quod potest agi iniuriarum actione,& resisti capere uolenti,etiam cum armis.l.prohibitum.C.de iu. fi.lib.x.& ut hic per Ias.latius. Et prædicta in causis ciuilibus communiter procedunt,non in criminalibus, ut suo loco dictum est,sed quid si in causa †ciui-
34 lis magna sit,poterit ne, ut in criminali,inuitus ad iudicium trahi? Videretur dicendum,prima facie, quod sic, quoniam hoc casu æquiparatur criminali.l. propter litem.ff.de excu.tu.c.frequens, de resti.spo.in 6.Bart.in .l. admonendi, colum.11.de iureiu.Soci.consi.155. præstantissime Doctor in 3.uolum.2.& fuit opi.Iaco.de ra. nec à ratione aliena etiã ex hac,quia ita in ea probationes cõcludentes requiruntur,sicuti si esset criminalis,& quia neutra admittit iuramentum in supplementum probationis,ut per Bar.in.d.l.admonendi,& in.l. maritus, colum.2.ff. de quæstio. & erit ampliatio ad tex.in.l.fi.C.de proba.

Tamen contrarium uerius est, quod etiam communiter tenetur, & probatur primò per tex.nostrum. Demum quia plus & minus, non faciunt rem specie differre.l.fi.ff.de fun.instruc.Bart. in .l.i. colum.2.ff.de ac.& ob. & quia æquiparatio non est facta generaliter, nec per uiam regulæ, sed in specie, & quo ad quædam tantum cessatq; ratio publicæ utilitatis in ciuili causa, quanuis magna

gna, quæ tamen in criminali præcipuũ est ipsius fundamentum .l. ita uulneratus.ff.ad legem aqui. c. ut fame, de sen. excom.glo.in.c.quanquam, de elec. in 6.&quod æquiparatio esse debeat generalis,& facta per uiam regulæ, habetur in.l.si quis seruo.C.de fur.& in.l. sciendum,& ibi Soci.noi.colu.3.ff. de lega.i. cætera parum dubitationis habent,facilia sunt,& à supra dictis pendent.Dum tamen adhuc Ias. quid in naui sentiens
35 † relatis opi.Bal.in.l.certi iuris, colum. 3.C. loca.& Ro.in.l.i.in.§.domini.ff. ad Syllania.quod dominus in ea possit capi,& sic cum Ro.per tex.in.l.i.in.§.si qs de naui.ff.de ui & ui ar.cui Bald. in .d.l. certi iuris,secundum eum, non respondet.Tu teneas opi. Bal. quoniam nauis æquiparatur prædio urbano, & ut per eum susius in.d.loco,& ad tex.in.d.§. si quis de naui, responde, ut per Deci. in l.nemo,alleg.sæpe,num.3.ff.de regu.iu. Tiraquel.multa; in tracta. retrac.in.§.i. in glo.7.num.87.88.

Dubitat etiam & secundo,post hæc,
36 si debitum esset fiscale,quid iuris†& concludit pariter capi posse, per tex.in.l.sacrilegii,in fi.ff.ad legẽ iuli.pecu. & post Bal.hic,in lectu.antiqua, adde quod est l.sacrilegij, in fi. iuncta seq. quam allegat etiam Bar.quod capi possit,in.l.i.supra ti.i.num.6.Sed aduerte,quia non dicitur ibi,quod in domo etiam capi possit,nisi replicetur, sic intelligi debere, quoniam ut dicebam supra speciale est in muliere, ut capi non possit, etiam si debitum fiscale fuerit, ergo non regulariter.

Tertio dubitat, quid si domus ruinã
37 minaretur† & concludit, quod inde inuitus etiam extrahi poterit, & bene.c. ipsa pietas 23.q.4.adde tu Feli.in.c.contingit colum.2.de sen.excom.Deci.in.l. inuito,de regu.iu.Alex.in.l.quamuis,in 3.folu. mat. plene Bononien. in singu. 189.iu audiuisti.

Sed non uidetur ad propositum, ex
38 quo † dubitatio nostra, est debiti ratione,an quis ĩ domo realiter citari possit, & non inde extrahi, intuitu pietatis,ne moriatur,quoniam homo est(vt aiunt) homini Deus.l.seruus.ff.de ser.expor.l. ut uim.ff.de iusti.& iu.

39 Quarto dubitat † quid in molendino,& sentit, quod non sit debitor in eo tutus,ex quo æquiparatur prædio rustico,ut per Bal.in.d.l.certi iuris, & bene, Adde Io.Parisien.in tracta. de primogeni.in 4.q.arti.i.num.14. post Bal. in.d.l. certi iuris,idem Tiraquel.in loco præal lega.nu.9t.

40 Et idem † quinto loco dicit, si inueniatur in agro seu uinea, per istum tex. in domo loquentem, quod non placet quia hac ratione nõ deberet aliquo alio casu locum habere, & tamen habet ut supra, nititur item authoritate Bal.in.l. data opera,colum.10. C. qui accu. non po.inducẽdo, vt per eum,uidetur mihi quod probari ex prædictis possit, quia si tutus non est in Molendino, multo minus erit in agro, nisi sit Agricultor, quoniam tunc secus.l.fi.& ibi Ange.C. quæ res pi.ob.po. Veronen.ubi alia etiã longe plura, & de quibus supra in .l. q. neq: se,colu.i.& 2.ff.de uer. si. & ex hic finem facio,& gratias ago Deo Op.Ma.

Appendix.

In supra scriptione huius legis pulcherrimæ,sic dicitur.

Caius lib.i.ad legem xii.tab. Scias uelim ipsum xii.etiam libros scripsisse, quodq; hæc sexagesimam xii.tab. respicit,quæ erat.

Si quis iniuriam faxit xxv. æris pœnæ sunto, hicq: ad propositum dicitur. Vim inferre uidetur,fusius dixi in æqui lib.super ista lege.

Hic rursum,de domo dicitur, quod in ea quis capi non potest,neq; in ostio domus,neq; in porticu, neq; in horto, neq; in taberna, neq: in ecclesia, sicuti nec olim in Asylo Romuli,uel Neptuni in Calabria, ad quem confugit olim Demosthenes,neq: ad statuam confugiens ut supra & in.l.2.ff. de his qui sũt sui uel alie. iu. adde quod olim nec ad puteum fugiens capi poterat, seu realiter citari, propter aquam,uel ad ignem

qui Sacer est, & quasi simbolum diuinæ naturæ, qua de re seruabatur in templis imò ignis est Deus, iuxta illud. Ignem ueni mittere in terram. Eoq; utimur ut inquit Lactan. ut sit nobis immortalitatis argumentum, & quia duo hæc sunt principia uitæ, unde interdici solebant cuius pœnæ loco succesit postea deportatio.l.3.ff.ad legem iul. pecu. & idē in fontibus sacris, q̄bus præsident nymphæ, nanq; sic ad propositū poeta inqt. Et fontes sacros frigus captabis opacū, deq; puteo pulchra uidēda sunt, Magni basi, psal. Domine Deus meus in te speraui. Et idem dicerem ego in schola reuerētia studiorum, quod locus sit sacer .l. quicquid. C. de aduo. di. ind. l. i. .§. proinde .ff. de uar. & extraordi co. Li. in prin. ibi cuius merito quis nos sacerdotes appellat. ff. de iusti. & iu. & hac ratione non modo scholaris, & doctor erit securus, uerum etiam alius, & hinc habet nescio quid ponderis, ad propositum Auditorium, de quo in.l. lecta. ff. si cer. pet. & in. l. titius .ff. de actio. emp. Et quo ad domum ultimo, scias etiam quamuis tutissimum hic refugium dixerit I. Con. quod in lege xii. tab. tamen aliquando portum pro ipsa domo Ro. homines posuerunt.

SVMMARIVM.

L.2.ff.si quis in ius uo.non ie.

1 *Quid differat iste tit. à tit. si quis ius di. nō ob.*
2 *Multa & pœna differunt.*
3 *Pœna quædam conuentionales quædam legales*
4 *Quomodo hic titulus legi debeat.*
5 *Ordinariorum iudicum quidam generalis quidam specialis.*
6 *Casus l gis.*
7 *Citatus ex quacunq; causa uocetur, uenire tenetur.*
8 *An hoc sit uerum generaliter.*
9 *Quid in delegatis.*
10 *Quid in arbitri.*
11 *Vocatus non ueniens mulctabitur ex causa.*
12 *An statim hoc fieri debeat.*
13 *An faciendo mentionem de mulcta alias pœnas excludat.*
14 *An iusta causa impeditus hic excusetur.*
15 *Si actoris nō intersit an mulcta reo remittatur. Exēpli gratia quod dies fuerit feriatus ut ibi.*
16 *An istud in omnibus ferijs procedat.*
17 *Quo modo hoc esse possit, quod interesse partis consideretur, cum pœna applicetur fisco.*
18 *Quo iure mulctabitur non ueniens si intersit actoris.*
19 *Si Florentinus citatus hic pro delicto seu contractu, excipiat citari non potuisse, an ante lit. cont. hoc ipsum cognosci debeat.*
20 *An à sententia qua iudex pronunciauit se competentem uel incompetentem possit appellari.*
21 *Nunquid ista sententia possit reuocari.*
22 *An possit in int. resti. peti. si sit ecclesia uel minor contra quam seu contra quem pronunciatio facta sit.*
23 *Si iudex citet clericum ignoranter, ipseq; sit cōtumax & banniatur, occidaturq́; an id fieri potuerit uirtute statuti hoc ipsum impune permittentis.*

Lectu. I.

SI QVIS IN IVS VO. &c.

PAVLVS LIB. I.
Ad edictum.

L. EX QVACVNQVE. Ad huiusce .l. euidentiam, præmitte, & primo ne superflua, & titulus iste pariter, uideatur
1 quid differat † à titu. si quis ius di. non ob. & dic ut per glo. in l. i. eo. in uerbo extremum in fi. ad quā etiam rubricaria hic, se remitrit. in tribus differre primo genere & specie, ex quo ibi genus hic species ponitur, & nimirum addas tu, quia ad cognitionem spe-

fpecierum &c.l.i.ff.si cer.pet.l.i.ff.de iu-sti.&iu.§.his itaq; insti.eo.generalitasq, in eo consistit,quia non solum de mulcta respectu fisci,uerum etiam de partis interesse tractat,& probatur in prin.d.l. i.& in.§. fi.duæq; actiones in factum,nascuntur ex illo edicto, ex quo alia non datur,iuxta not.in.l. actio in factum .ff. de actio.& ob.& in rub.& in.l.2.ff.de p̄.scrip.uerb.& per glo.in.d.§.fi.in tit. isto autem, de mulcta tantum fisco applicanda,si in ius uocatus quis non uenerit, quod tamen uidetur confundi per tex.in.l.fi.infra eo.ubi de actione incerti mentio fit,idest ex stipulatu, quæ datur ad incertum, idest ad interesse.§.curare,insti.de actio.&de uerb.ob.in prin. eo.lib.ergo idem quod supra in dicto titu. Sol.id esse dicas, non competere si quis in ius uocatus non uenerit, sed eo tunc cum promisit de iudicio sisti, quæ promissio hodie, loco promissionis iudicatum solui, successit, iuxta not.in.l.i.ff.de in lit. iu. nec adiecit pœnam:ergo non regulariter,& est uerum Ex quo alia differentia colligitur, quia hic de stipulatione certi,uel incerti, agitur,si promitens(ut dixi) non conuenerit,certi adiiciendo pœnam; sin autem incerti, ibi autem non, & quia ibi edictum est,hic non,imò hic ex illo agatur non quod sint idem, quia condictio furtiua, à simili, pendet à causa famosa,& tamen non infamat.l. cessat.ff. de actio. & ob.& differunt ut excedentia &excessa,quemadmodum inquit alibi gl. etiã in.l.naturaliter,in.§.nihil commune,de petitorio & possessorio.ff. de acqui. po. & Bar.in.l.si actum.ff.pro so.de actione communi di.& pro so.& Bal. in.l. inter seruitutes,per illum tex.ff.de serui.urb. prædio.dicens differre, quæ se habent inuicem hoc modo.

Vel dic,differre, propter solam stipulationem,&quod imo hic etiam edictũ est,ut in rub.ponderando dictionem ex qua significat causam immediatam, & proximam.l.ex hoc iure.ff.de iusti.&iu. l.i.§.ex incendio.ff.de incen.rui. nauf.

Tertio,& ultimo, ultra glo. in.d. loco,quam nec in cæteris refero,differunt quia generalior omnimodo ex alio ille isto esse uidetur, de non obtemperantibus iusdicenti, ubi hic de eo in specie loquitur, qui in ius uocatur, & sic nec lex,nec titulus, possunt esse superflua.

Præmitte secundo, quod mulcta, &
2 pœna † differunt pariter, quoniam pœna est nomen generale,omniumq; delictorum coercio, mulcta specialis peccati.l.aliud est fraus.§.i.l.si qua pœna.ff. de uerbo.signi.c.pœnitentia,de pœnit. dist.i.& ideo forte male dicit glo. exponendo tex.mulcta,idest pœna, ut infra quomodo Paulus etiam Labeonem reprehendit,in.d.l.si qua pœna, & quia à pœna quoq;, non est prouocatio, à mulcta autem sic, & ut latius in.d.locis & est simile in delicto, quod genus est, crimẽ uero species, siue genus subalternum,iuxta glo.in.l.i.C. si aduer. del. & differt à pœnis, quæ imponuntur uenientibus, & iudicium protelantibus, quæ sunt, ut post legitimas citationes procedatur ad diffinitiuam, condemnatio in expensis,damnis & interesse, ratione processus retardati, authen. qui semel.C.quomo.& quan.iud.l.nõ ignorat.C.de fructi.& lit.expen.& per Bald. in.l.i.in.§.hoc iudicium,in 2.lectu.in 2. col.ff.si quis iudi.non ob.

3 Præmitte tertio† pænas quasdam esse conuentionales, quæ à partium conuẽtione procedunt,quasdam autem legales,quæ à lege imponuntur, effectualiter differentes, quia si conuentionalis fuerit,loco interesse adiecta uidebitur, si autem legalis,non.l. stipulatio ista .§. alteri.ff.de uerbo.ob.l.4.§.nouissime.ff. nau.caup.stabu.tradit Alex.in.l. cum ꝓponas,in.i.colum. C. de transac. & isto casu loquimur nos, ut infra dicemus latius, ĩ simili per Bar. in.l.ita stipulatus, in.3. colum. ff. de uerbo. ob. dicentem differre quoq; conuentionalem stipulationem,a iudiciali, siue a prætoria, ut subiicit in.l.si dari.ff.eo.

4 Præmitte quarto † non ut commu-

niter habetur, hunc titulum legi debere quia conueniret tit. de in ius uo. nec congrueret nigro hic, sed hoc modo.

SI QVIS IN IVS VOCATVS NON IERIT, SIVE PER EVM CAVERIT, PER QVEM EX EDICTO NON DEBVIT,& non sic (iterato dixerim.)

SI QVIS IN IVS VOCATVS NON IERIT, SIVE EVM QVIS VOCAVERIT, QVEM EX EDICTO NON DEBVERIT.

5 Præmitte quinto, & ultimo † quod ordinariorum iudicum, quidam generalis est, qui actu ordinariam habet iurisdictionem, prout est potestas de publico introducta &c. ut in.l.i.ff.de iu. om. iud.& in.l.imperium.ff.eo. quidam uero specialis, vt Dominus feudi,& de isto non loquitur lex nostra, sed de illo, qui iurisdictionem habet ordinatiam, & generalem, ita glo.& Bal.in.c.i.in prin. de inuesti.in ma.fac.in usib.& rationem assignat Imo.in.c.cæterum in.i.colum.de iudi.& latius Corse.in singu.suis, iurisdictio, in prin.& minus de eo qui potentia iurisdictionem habet, ut chartularius,& de quo in.l.i.ff.de iudi.& in.l. rē non nouam.C.eo.quia non præest iurisdictioni, ut hic, nequaquam de arbitro, quia habet notionē.l.ait prætor.ff.de re iud.de delegato sic, si in citatione inseratur tenor rescripti delegatorii, ut infra & multo magis, si fuerit ad uniuersitatem causarum, quia æquiparatur ordinario.l.i.ff.quis & à quo.& ut etiam infra statim.

His præmissis, casum (summariū enim planum est, diuisio planior) sic figura.

6 Quum iudex ordinarius † generalis, iuxta dicta proxime, siue etiam delegatus ut infra quia esto quod iurisdictionem non habeat propriam, habet tamen delegatam .l.i. §. qui mandatam supra de offi.eius. Vel etiam delegatus ad uniuersitatem causarum, qui ordinario æquiparatur .d.l.i.iuncta glo.ff. quis & à quo .l.a iudice, & ibi not.C. de iudi.& per glo. in simili ita simile uerbum ut hic, declarantem in.l.i.in prin.ff. de iudi.ut excluderetur arbiter, qui simplicem habet notionem.l.ait prætor .ff. de re iudi.l.priuatorum.C.de iu.om. iudi. citasset aliquem, suæ iurisdictioni non suppositum, exempli gratia, clericum c.significasti .c.si diligenti, de fo. compe. siue exemptum à iurisdictione citantis, ut in.c.cum personæ, de priuil. in 6.

Vel quia sit legatus, iusq; reuocandi domum habeat .l. 2 .§. sed & si dubitetur ff.de iudi. Vel quia sit laicus, & a iudice ecclesiastico uocetur, uel quia distincta sit iurisdictio, & ad maleficia destinatus, citet in causa pecuniaria, aut è contra, iuxta not.in.l.solemus, in.§.la truncularor .ff. de iudi.& in simili in.l. placet .C.de peda.iudi.& in.l.quotiens C.de iudi. & sic ratione personæ, causæ & priuilegii, (singula singulis referendo) dubitatum fuit hic apud Iulium Paulum I. C. celeberrimum huiusce legis authorem, an iste tenerentur uenire, priuilegium allegaturus, & non immerito, quia plerunq; in ius uocati ut supra titulo proximo legitur, non ueniebant, fuitq; necessarium, de his in isto uidere, quem congruo ordine etiam situauit post illum.

Et ad propositum, breuiter, ac PRIMA FACIE, dicendum uidebatur, quod non, rationemq; dubitandi faciebat fortassis, quia quemadmodum extra territorium iusdicenti non paretur, citatusq; comparere non tenetur, pari ratione non tenebitur is, qui in territorio citatus est, nec iurisdictioni citantis reperitur suppositus.l.fi. supra de iu. o. iud.c.ut animarum periculis de const. in 6. Et tradit Barto. in.l.ne quid, in fi.ff.de incen.rui. nauf. subiiciens statutum, quod quicunq; offenderit Perusinum in quocunq; loco, puniatur hic, non ualere, ex quo fit de eo, quod non pertinet ad iurisdictionem statuentis, & in simili in.l.relegatorum, in .§. est quoddam.ff.de interdic. quod si ciuitas præcipiat ciui, ut stet in ciuitate sibi

non

non subdita, prout Pisani olim, qui relegabant in Sardinia,&in insula Rhodo, confinia non ualent, late Bald. in l.omnes, in.§.i.in .i. colum. C. de epis. & cle. Secundo, quia dato uno inconuenienti, non debet dari maius.l.quod uero contra .ff.de legi.l.i.C.de do.pro. Vnde statutum, quod soror non succedat fratri, è contra hac ratione non dictat, fratrem sorori non succedere pariter, secundum Bald.in .l.lege xii. tab. in 2.colum.C.de legi.hæ.

Sed si teneretur uenire, posset inde ferri sententia, & sic à iudice incompetenti, quod tamen a lege non est permissum.l.fi.C.si a non compe.iudi.l.2.in fi. ff. de pœn. l.i.iuncta glo.C.qui pro sua iu.l.si patet.C.ne de sta.de.c. at si clerici de iudi. ex quo lata etiam uidetur fine ordine iuris .c.i.§. sancimus, & ibi Bal. in prin. quo tempo. mil. inuesti. pet. deb.in usib.ergo.

Imò quod iudex esset in causa propria hoc ipsum postea cognoscendo, an sci licet sua sit iurisdictio, & male .l. i. C. ne quis in sua cau.cum uulga.

Tertio & ultimo, quia illud fieri nō debet, quod factum non releuat .l. hæc stipulatio.§. diuus .ff. ut lega. no. ca.l. i. in princ. ff. de iu.'delibe .l. 2. §. quod obseruari, & ibi Barto.in.i.colu. C.de iura.cal. Sed citatus cum non sit de iurisdictione citantis, non potest ab eo iudicari : ergo nec comparere tenebitur.

Quibus tamen non obstantibus,cōtrarium deciditur in lege nostra, quod immo uenire tenetur ex quacunq; causa citatus, seu in ius uocatus, uel ciuilis fuerit, uel criminalis, uel alia, quod indicat uerbum quacunq;.l.2.C.'ubi & apud quem .l. illud.C.de sacrosanc. ec. l.si infanti.C.de iu.delib.& ratio decisionis est, quemadmodum hic subiicitur, ut sciat iudex,an sua sit iurisdictio, nec ne quod ipse existimabit,& quia,uocati est,non contemnere authoritatem uocantis, quæ etiam ponitur in.l. si quis ex aliena, passim infra & in materia allegata.ff.de iudi.& in.d.l.2.in.d.§. sed & si dubitetur .ff.eo.& in.c. super literis, de rescrip. & in.c. cum parati, de ap.& in.c.ueniens,de accusa.&in citato ultra duas dietas, contra formam.c.statutum de rescrip. in 6.

Hac ratione idem etiam dixit Hosti. in c.nōnulli,in.§.i.in 2. colum. de rescrip. Item quia in dubio præsumitur pro iudice .l. Herennius .§. Gaia, de euic.c. in præsentia, de tenun. & signanter sic dicit Bald.in.l.generaliter, in.i. colum. C.de episc.& cle. & quia deniq; dubitationis ratione multa conceduntur à lege,quæ non concederentur alias, ut in locis præallega.not.

Ex quibus, rationes dubitandi tolluntur, quoniam prima procedit in casu claro,& quando certum est ac notorium,citatum non esse de iurisdictione citantis,quo casu loquitur tex. in.d.l.fi. c.euidentia,de accu.c.si duobus, de appel. d. c. super literis, & ut hic per glo. Barto . & Docto. latius, nos autem in dubio, quorum non est par eademq; ratio.l.continuus .§.cum ita.ff.de uerb. ob.ergo.Secunda rursum fallaciam habet,quia antecedens uerum est, consequens autem falsum, a partibus sufficienter enumeratis id ipsum ostendendo,ut pari modo infra not. quia aut iudex cognoscet de sua iurisdictione, & se uel competentem,vel incompetentē interloquetur, ac pronunciabit, & isto casu non potest non dici, nisi a competenti iudice lata,quia si se incompetentem declarauerit,non iudicabit,aut nō cognoscet,quia nihil fuerit oppositū,et tunc erit competens,uirtute tacitæ prorogationis.l.3.ff. de iud. quod tamen in clerico citato coram laico locum non haberet.d.c.si diligenti, de fo. compe. Nec ad idem officit, quod sit iudex in causa propria, quia non est uerum , ex quo emolumentum inde non consequitur, nec pro se ipso iudicat, sed pro eo, ad cuius instantiam uocauit in ius l. i.§. in propria .ff.quando ap. sit d .l. si quis ex aliena,& ibi glo. & ut etiam hic

not.

not.& ad idem facit,alia glo.in.l.de pupillo,in.§.meminisse.ff.de no.op. nun. aliquid Barto. in.l.3.in .§. idem scribit, in 3.colum.ff.de pecu.& si replicaretur, quod immo sentit commodum , ex quo sportulas habet; respondeo, non esse in consideratione, argumen. in .l. scio.ff.de testi. in integ.& in.l.solent, in fi. ff.de offi.procon.& in.c.& si quæstiones,de simo.& in.c.si proponente, de rescrip. cum uulga. uel quia in consequentiam id habet , non principaliter l. qui testamento , in simili tamen .ff. de testa. & est argumen. in .l.i.ff.de autho.tu.

Non ob. tertia & ultima, quia nec ipsa uera est , considerando supra dictis proxime stantibus, quod imo releuat, quia si non opponeretur, iudicaret , & quia forte se competentem pronuntiabit, quo fit, ut quod euenire potest inspiciamus .l. si quis domum .§. i. ff. loca. & hoc quoniam præsens status rei ad hoc tendit , & est de iure, ut declarat Barto.in.l.fundum, in 2.colum.ff.de excep.

Et ideo subiicit text. quod si is, qui in ius uocatus est, non ierit,tanquam contumax , mulcta damnabitur, pro iudicis iurisdictione,iuxta text.in.l. eos .C. de mo.mulcta.& in.l.i.supra si quis ius. di.non ob.ibi secundum ius pot. suæ & in.l.2.in.§.fi.ff. de iudi. & ex causa, idest non sine causa,quia non uenit,vel adhibita causæ cognitione,ut per Bart. hic in fi.

Sed rursum & secundo fuit dubitatum, quid in rustico, si in ius uocatus non ierit,an damnari posset mulcta, ut alius quilibet. Breuiter & pro ratione dubitandi,uidebatur dicendum, quod sic quoniam rusticus in his quæ sunt de iure naturali,non excusatur.l.2.C.de in ius uo. Verum obedire magistratibus, est de iure naturali.l.ueluti.ff.de iusti.& iu.l.i.§.ius publicum .ff.de iusti. & iu. ergo.Et ad idem ac secundo,uidetur casus vbi non excusatur,in.l.athlete,in.§. de rusticis,iuncta glo.ff. de excu. tut. & in.l.i.& ibi Bal.C.de int.mat.

Quibus tamen non obstantibus , & adhuc in hac parte legis,contrarium decidit ur,& ratio decisionis est,quia in eo non est literatum petitia , quia debeat non excusari.§.de rusticis.l.fi.C.de test. sicuti nec in milite,quem ignorantia iuris,propter simplicitatem excusat , & quia arma magis quam iura ipsos scire necesse est,adde quod rustici parimodo agricolarioni intenti esse debent, nec ab ea auocari.l.i. C. de iu. & fac. igno.l. fi.C.de iu.delib.l.exequutores .C. quæ res pi.ob.nō po.l.qui uiā,&ibi Bal.ff.de no.o.nun.aliquid Bar.in.l.i.in.§.usufructuarius,in 3.colum.ff.eo. Nec ob.rationes dubitandi,quoniam prima vera est, quando mandatum iudicis contineret aliquid,quod ius naturale concerneret, non ciuile ut hic,& in.d.l.2.not.Vel dic quod licet magistratuum obedientia,sit de iure naturali , iudicia tamen sunt de iure ciuili,ut insti. de ob. in prin. quæ à citatione incipiunt.§.fi. insti. de pœ. teme.lit.ergo excusabitur omnino, & qa hæc ratio militat etiam in casu .l.i.§. fi. ff.de eden. & tamen excusatur.

Secunda procedit in rustico sagaci, & ea de re (ut etiam Docto. declarant, & bene) rusticitati dicit parcendum esse, non rusticis, & nimirum, quia tunc ratio legis cessat,& consequenter dispositio, uulg.l.adigete.§.quanuis,de iu.pa.

Tertia etiam specialem habet rationem & loquitur in actu clandestino , quod simplicitatem eidem auferre uidetur , igitur & merito non excusat, argu.in.l. fi.ff.de ri.nup.

Tertio & ult.dubitatum fuit,quid si nō interesset actoris, ea die reum in ius uocatum uenisse,exempli gratia,quia erat feriata,an eidem pœna remittatur,uidetur dicendum quod non , quia citantem contemnit .d.l. si quis ex aliena.

Sed tamen contrarium uerius est, cum actoris non intersit, nec consequenter iudicis si dies fuit feriata : ergo uenire non debuit , nec mulctari.

Ex quo dubitandi ratio sublata manebit

nebit,quia sic non contemnit,& si rursum diceretur,nullo modo in pœnis in teresse esse considerabile .l. stipulario ista.§.alteri.ff.de uerbo. ob. ita ut omni casu remitti debeat, & si cum interest multo magis si non interest ipsius responde,ut in glo.pe. hic est casus.

Nota primo ex isto tex.quod citatus à prætore,uel præside, uel alio, uenire tenetur,nec habet dubitationem ut su-
7 pra ex quacunq; † causa uocetur. Sed quæro, an hoc generaliter sit uerum, à
8 quocunq; uocatus fuerit† uideretur prima facie dicendum,quod non, nisi is q. uocat, sit de maioribus magistratibus, ex quo Prætoris, præsidisq; mentionē facit,& aliorum,similium scilicet, iuxta glo.in.l.si fugitiui.C.de ser.fugi.ergo non inferiorum. Nihilominus contrarium tenere,& est uerius, aut quia uerbum Prætoris,& præsidis generale sit.l. ubicunq: ff.de regu.iu.l.i.ff.de offi.præsi.l.2.C.si aduer.rem iudi.aut quia subii ciuntur,qui iurisdictioni præsunt.l.i.ī pri. ff.de iudi.& paulo infra pro iurisdictione iudicis damnabitur.Aut & ultimo, quia aliter legi debet,ut in pandectis, si ne uerbo præsides,sic,Ex quacunq; causa ad p̄torem,uel alios,qui iurisdictioni præsunt &c.& omnia erunt plana.& generalis ratio text.hic, & in.d.l.si quis ex aliena & aliis de quibus supra indicat, quæ cum generalis sit omnia determinat, & iudices etiam inferiores iurisdictioni præsidentes comprehendit.l. metum.§.animaduertendum.ff.quod met. causa cum similibus.

9 Secundo quæro† quid in delegatis. Videretur dicendum idem .l.2.§.fi.ff.de iudi.Contrarium uerius est, quia iurisdictionem non habent, nisi delegatam l.i.§.qui mandatam supra de offi. eius.l. & si prætor eo.tit.l.solet,de iu. om. iud. & ideo si uocatur, uocatusq; non uenerit,nō mulctabitur.l.eos.C. de mo.mulcta. Nec ob.tex.in.§.fi.præallega. quia loquitur,quando hoc sibi specialiter cōcessum est, & idem in delegato principis.c.pastoralis de offi.ordi.c.sanè,de offi.de. Vel si in citatione insererent tenorem rescripti delegatorii,authen.qui semel,& ibi Bar.in 3.col.C.quomodo, & quando iud.

Quod ultimum tamen de iure canonico forte uerū uidetur, quo etiam causæ meri & mixti imperii delegantur.c. de causis,de offi.de.non ciuili, quo considerat ur à nullo alio posse quempiam mulctari,si in ius uocatus non ierit,nisi ab eo,qui iurisdictioni præest, cogita.

10 Tertio quæro † quid in arbitris, uideretur adhuc dicendum,quod & ipsi pariter hoc facere possent.l.non distinguemus.§.de officio.ff.de arbit.Breuiter cōtrarium uerius est,quia(ut dixi in casus figuratione) non habēt iurisdictionem d.l.ait prætor.ff.de re iud.nec ob.tex.in §.de officio,quia procedit,si potestas sit sibi à partibus data.l. non ex omnibus, & ibi Bar.ff.de arbit. & limitabitur deci sio.l.i.in prin. in 7. colum. supra si quis iusdi.non ob.

11 Nota secūdo,ibi,ex causa &c.†quod in ius uocatus non ueniens mulctabitur,ex causa tamen,quod etiam est sine dubitatione.

12 Sed quæritur,an statim†hoc ipsum fieri debeat.Bart. in.l.impuberibus,in.§. fi.ff. de susp. tu. uidetur tenuisse quod sic, imò quod est casus in.c 2. & ibi Io. And.& But.de testi.cogen. Nihilominus contrarium uerius est, ne uerbum ex causa,sit ociosum,ac sine effectu alicuius operationis.l.si quando.ff.de leg. i.c. si papa de priuil. in 6. & quia posset mulctari, iustasq: defensiones fortassis haberet,quod indicat quoq: uerbum sequens, rusticitati &c. & est argumentū etiam in.l.i.C.de execu. rei iud. & ideo de nouo debet citari, & statui ei terminus ad suas defensiones faciendas.l.3.§. si ad diem.ff.de re mil.per quem text.dicebat alibi in.l.2.in x.colu.C.de iu.emphy. quod si promisisti mihi sistere tali die in iudicio sub aliqua pœna, & non steteris,tibi dabitur terminus ad defensiones probandas,quod si feceris,legitimæq;fuerint,non punieris,alias autem sic,& idem in.l.milites, in 2. colum.C. de mil.testa.& Bar.consi.102. in.i.col.&

hic

hic in fi.

Nec ob. doctrina eiusdem Batt. in loco præallega. & text. in.d.c.2. quia procedunt, quando in citatione opposita est comminatio, ut ibi, nec ullus negat, & dum subiicitur, mulctam infligi debere hoc casu à iudice competenti, pro iurisdictione iudicis, dic, quod est competēs ratione dubii, ut supra item mulctæ in. dicendæ gratia, licet super principali sit incompetens, odio cōtemnentis personam citantis.d.l. si quis ex aliena, & est argumen.in.c.dispendia, de rescrip.in 6. Sed in dubio reiectis cæteris, omnia cō sistunt, & considera, quod turpis uerborum sonus, seu inculcatio quædam in uerbis prædictis esse uidetur, iudicioq; meo sufficiebat dicere, Ex causa mulcta pro iurisdictione iudicis damnabitur.

13 Secundo quæro, an faciendo† mentionem de mulcta, alias pœnas excludat. Videretur dicendum, quod sic, q. aliud est pœna, aliud mulcta, ut in euidentialibus dixi, nec repeto, & quia de excommunicatione intelligi nō potest pœna qua nulla est maior.l. hi qui sanctam fidem.C.de aposta.c.corripiantur 24.q.3.non de banno, quia banniti æquiparantur deportatis.§.relegati.insti.q.b. mo.ius pat.pot.sol.& deportatio, meri imperii est.l.illicitas.§.qui uniuersas.ff. de offi.præsi. Non deniq; de missione in possessionem, quæ est mixti.l. iubere cauere.ff.de iu.o.iud. Nihilominus contrarium uerius est, ex quo de mulcta dictum fuit exemplificando, exempla nō restringūt regulam.§. hactenus insti. de gradi.ergo uel in genere, ut alias includeret, tanquam species sub.d.genere cōtentas.l.i.§.quid ergo.ff.de uen. insp.l. i.si quis iusdi. non ob. l. i.§. generaliter ff.de lega.præstan. Vel gratia frequentioris usus.l.i. cum similibus.C. de his q. ad ec.conf.l.i.C.de Nili ag. nō rump. l.i.C.de rap.uir. Nec primum facit, quia dicam, esse pœnam large, ut in.d.euidē. Et minus secundum, ac alia, quia satis est, quod sint meri imperii, ut mulcta, ueniantq; sub ipsius appellatione, nec plus aut minus facient ea differre.l.fi.ff de fun.inst.

14 Tertio & ultimo quæro† quomodo hoc esse possit, cum causa iusta sit, quia citatus forte aliis negotiis erat impeditus, nec excusetur, & tamen habemus, quod quælibet causa, etiam iniusta, excusat à pœna.l.i.§.fi.ubi glo. supra si qs iudi.non ob.l.plagii.C.ad.l.fa.de plagia & retigi in.l.i.quod quisq; iu.

Solu. facilis est, si dixeris, non excusare hic (de ueritate enim glo. d.§.fi. & similium, nō disputo aliter) quia esto quod esset iusta, nō tamen apparebat, nec certum erat, & perinde ac si non fuisset.l. duo sunt titii.ff. de testa. tu.l. in lege.ff. de contrahen.emp. Sed replicabitur, in iustam præsumi, si non apparebat eam esse iustam, iniusta autem excusat, ut supra ergo.

Sol. excusat ibi, non hic, propter cotem prum, & declarat glo. præallega. in.d.§. fi.in uerbo iudicium in fi.

Nota tertio & ultimo (de rusticitate enim dictum est satis in casus figuratio

15 ne) quod si actoris non interfit †aduersarium in iudicium non uenisse mulcta remitteretur eidem, puta (inquit tex.& bene) quod fuerit dies feriatus, & nimirū quia tunc cessat etiā ratio contemptus l.adigere.§.quamuis, de iu.pat.

16 Sed quæro † an hoc in omnibus feriis procedat. Aliqui dicunt, quod non sed in solemnibus tantum, non repentinis, de quibus in.c.fi.de fer.& in clem. sæpe, de uerb.si.& per Hosti. in summa de fe.in prin. ego uero, per generalitatē legis nostræ contrarium sentio, & idem quicquid prædicti senserint hac ratione etiam, si in citatione non fuisset expressum.

17 Secundo quæro † quomodo hoc esse possit, quod interesse partis sit in consideratione, cum pœna applicetur fisco respondent Docto. agi de pœna applicanda parti, uel quod inspiciatur, non quantum intersit, sed an intersit, & male, quoniam primo casu alteratur natura mulctæ.l.5.C.de mo. mul. Secundo diuersificatur casus, & non assignatur ratio diuersitatis, & rursum male.l. si libertus

libertus minorē.ff.de iu. pat. ideo dicas tu,&melius,uerum esse, mulctam fisco applicari,& interesse partis etiam consi derari,quia si hoc ipsum passa fuisset, ci tato non ueniente, uera esset contumacia,in impositione mulctæ maxime cōsiderabilis,& citantis contemptus.d.l.i. si quis iusd.non obt.ergo. Tertio quæro
18 † quo iure mulctabitur non ueniens, si actoris intersit ut supra. Videretur dicē dum iure actionis mulctari debere cum de partis interesse agatur,ut hic, & non ab re Io.circulum huius actionis posuit in arbore sua, quam in factum uocauit ex hoc edicto,sed Bart. hic in antepe. q. extra gl.tenuit contrarium, officium iu dicis otiri potius ex hoc edicto, ex quo fisco(ut diximus)mulcta applicatur, & quia uerba etiam ad iudicem dirigūtur l.si soror.C.de colla.l.i. & utrobiq; not. ff.de condic.ex lege, & affirmatiue quidē(addas tu)non negatiue,ut in.d.l.i.in 3.col.inquit &declatat Bar.&placet nec secus tenendum est. Ex quibus, de tex. sumus expediti,& de glo.omnibus bre uiter,imò &de his,quæ super eis dicun tur per Bar.

Dum tamen ad propositum dubitat adhuc,si Florētinus,citatus pro delicto,
19 † seu cōtractu hic celebrato excipiat citari non potuisse,quia hic nunquam de liquit,aut contraxit, & consequenter non esse de iurisdictione citantis, an an te litem contestatam hoc ipsum summarie cognoscendum sit, ut ex inde se iudicem competentem, uel incompetentem pronuntiet, scias communem esse,quod sic,quam tenuit (ut ipse refert) Inno.in.c.præterea, de dila.& Bar, met in.l.fi.in 4.col.nu.8.C.si contra ius uel uti.pub.&testatus est Feli.in.c.si cle ricus,in 2.col.de fo.compe.& pro eo facit breuiter tex.in.l.2.in.§.sed & si dubi tetur.ff.de iudi.ubi si citatus in ea causa sit,ut ius reuocādi domum habeat, cau sa cognita, id ipsum prætor intueri de be bit hic erit unus de casibus enumera tis in.l.3.in.§. sciendum.ff. ad exhib. ex quo regulariter plena solet desiderari, ut ibi not.& ad idem est etiam text.in.l. si quis ex aliena allegatus sæpe.ff.eo.vbi si dubitetur de iurisdictione iudicis citātis,in primis & ante omnia cognoscit, an sua sit iurisdictio,necne, & in.c. super literis,de rescrip.inductione pariter claro.Secundo pro communi facit quia si dominus in simili,a familia occisus di catur, in primis & ante omnia oportet, necessariumq; est,prætori id ipsum con stare, ut de familia quæstio haberi pos sit.l.i.§.itē illud.ff.ad Sylla.l.i.in fi.prin. ff.de offi.eius,unde sumpta est pratica, ut dicit Bar.in.d.§.item illud, ut iudex mittat notarium,qui uideat mortuum, & uulnera describat, hoc ipsumq; uisum & repertum uocant, & deinde inquirat.Alias & ad propositum, sequeretur, quemcunq; posse conueniri sub iu dice incompetenti, dictu absurdissimū d.l.si quis ex aliena.l.fi.de iu.om.iudi.c. ut animarum, in fi.de consti.in 6.

Tertio & ultimo facit, quia iudex non debet ignorare fundamentum suæ iurisdictionis.l.quæro.ff.de eo qui pro tu. tradit Barto.in.l. multum interest.ff.de cond.& de.& Bal. in.l. sed & si de sua p illum tex.in.§.i.ff.de acqui.hæ.exēplificando ēt in delegato, ꝑcedente anteq̄ præsententur sibi literæ delegationis,& bene. Contrariam aūt sententiā amplexus est idem Bar.hic,& sic sibi ipsi cōtra rius,ꝙ imò cognitio necessaria non sit, motus ratione satis solida,quia narrata in libello,talia sunt,ut ad citantis iurisdictionem,si quidē uera essent, possint absq; dubio spectare,& quia pro uero, quantum ad hoc quoq; haberi debet,ꝙ petitur.l.cum quædam puella.§. fi.ff.de iu.om.iudi. ubi ex petitione sumus cer ti de iudicis iurisdictione, quia non in spicitur quantum debeatur, sed quantū petitur. Et est simile in eo, qui se liberum dicit, cum tamen esset seruus, quoniam habetur,quantū ad ipsius per sonam legitimandam,pro libero.l. ordi nata.ff.de libe.cau. Secundo facit,quia si uera esset opi.Inno.merita causæ examinarentur ante litem cont.quod tamē fieri non potest.l.prolatam.C.de sen.& int.om.iud.

Tertio facit reg. l.i.§.fi.ff. de actio. emp. &.c.eum qui,de regu.iu.in 6.ubi certus non est certificandus. Quarto quia citatus,si certus fuerit in citatione causa expressa,uel ratione personæ,loci, & temporis,ut hic per eundem Bart.non tenetur comparere:ergo ex supra dictis, nec iudex pariter si certus fuerit,debebit aliter cognoscere ut certificetur. Quinto & ultimo,uidetur casus in.c.si clericus, de fo. comp. ubi si clericus citet laicum super re,quam ecclesiasticam dicat,idq; neget,ad iudicem laicum remittit,ergo nulla præcedente cognitione,usq;adeo ut nec uideatur necessaria alia pronuntiatio.

Tu breuiter ab op. Inno.nō recedas, per supra dicta,&ad contraria dicas,maxime ad text.in.l.cum quædam puella, sepositis aliis responsionibus, non obstare, quoniā ibi præsupponitur iudex competens,si quantitas tamen petatur, intra quā pōt cognoscere,nec de iurisdictione eius dubitatur, hic aūt sic, ideo cognitio desideratur summaria. Vel & melius,inspici quantū petatur ibi, non quantū debeatur,quia reus nihil opposuit,alias aūt cognitio requireretur, qđ in idem recidit, ex quo tunc de iudicis iurisdictione(ut diximus)dubitatur, & est uerū.Nec ad idem facit tex. in.d.l.ordinata,q̃a pro libero habetur in dubio ex quo erat in possesione libertatis, & transfundit onus probationis in aduersariū,nihil cōe habens cū his, ut iudex nō cognoscat in casu nostro, cū de eius iurisdictione dubitatur.l.liberis .§. fi.ff. eo.tit.Non ob.secundū, quia eo stante, nec cognitio in actione ad exhibendū admitteretur,præparatoria rei uendicationis,& male.d.§.sciendum. Vel & aliter dicas,in declinatoriis esse regulare, ad effectum de quo supra ut cognoscat & pronuntiet iudex se competentē,vel incompetentem,nec iudicia efficiantur elusoria.l.si prætor.ff.de iud.d.l.cū quædā puella,in fi.c.super literis,de rescrip. Non ob.tertium,quia non est uerū, ex his,quomodo .n.pōt esse certus iudex, si reus dicit, se non esse de iurisdictione ipsius,nec hic contraxisse,seu deliquisse unq̃. Quartum etiam a supra dictis pendet,&in reo procedit sine dubio, in iudice uero,nō,quia si(ut diximus) Florentinus negat ipse iudex certus eē nō potest.Non ob.quintū & ult. quia dicā intelligi debere, uerumq; esse & istud, si summarie constiterit laicus,rem petitam secularem fore, non ecclesiasticam & sic actor forum rei sequetur,ad quod tex.ille solet allegari, & ita tene.

20 Secundo dubitatur, an a sententia † qua iudex pronuntiauit se iudicē cōpetentem, uel incompetentem, possit appellari.Videretur dicendū quod non quia cum feratur inter principium, & finem causæ,non diffinitiua, sed interlocutoria dicitur,iuxta glo.in clem.i.de seq.po.&fruct.uerum ab interlocutoria appellari non potest de iure ciuili.l. pe. C.quo.ap. non re.l.2.C. de ep. au.c. super eo.per locum à speciali,de ap.ergo. Nihilominus Bar. hic tenuit contrariū & uerius est, post glo.tamen,in authen. habita.C.ne fil.p̃to pa. quia damnum ē irreparabile, nec potest esse per appellationem a diffinitiua, contra istam pronuntiationem consultum illi contra quem facta fuisset, ergo appellari poterit.l.arbitro.ff. qui sa.co. l.2.ff. de ap. re. per quam rationem tolletur contrariū supra factum,& limitabuntur.d.iura,& ut per Bar.latius in.d.l.2.

21 Sed ad idem dubitatur & tertio† nunquid ista sententia possit reuocari. Videretur dicendum, quod non, quia esto quod sit interlocutoria, habet tamen uim diffinitiuæ, ex quo diffinit partem substantialem negotii, uerum diffinitiua reuocari non potest .l. iudex postea. quam .ff.de re iudi. ergo nec ista, & signanter uidetur casus in.c. significantibus, de offi. del. Tamen contrarium uerius est.l. quod iussit.ff. de re iud. & sensit Feli.in.c.qualiter & quando in .i. colum.de accus.&omnes hic. Nec ob. contrarium,quia in delegato id est uerū non in ordinario,vt hic.l.si præses,&ibi Bal. C.quomodo & quando iud.& tradit Ro.consi.358. ad fi.

Quarto

Quarto dubitatur, an posſit in in-
22 teg.† reſti.peti, ſi minor ſit, uel eccleſia contra quem ſeu quam, pronuntiatio ſa cta ſit. Videretur dicendum quod non, quia ex ea non generatur graue præiudicium petenti.l.ſcio.ff. de in int. reſt.& quia remedium extraordinarium eſt.l.in cauſæ.ff. de mino.& quia deniq; appellare debuit, ſi pronuntiatio ſibi diſplicebat.l. i. C. ſi ſæp. in int. reſt. poſt. ſue.

Tamen contrarium uerius eſt, quia nimis graue uidetur, quod litiget coram eo, quem iam dixit incompetentem, argu.in.l.fi.ff.de uſu & hab. & in.l. cum ſeruus, de condic. ob cau. & in.l.apertisſimi.C. de iud. ex quo tollitur primum contrarium.

Non ob. ſecundum quia reſtitutione in integ.pinguius & plenius ipſi ſubuenitur.l.æmilius,&ibi not.ff.de mino.

Non ob.tertium quia id eo caſu, procedit, ex quo reſti. non obtinuerat & ẽ caſus ſatis clarus: ergo non regulariter ut hic.Cogita.

Quinto & ultimo dubitatur, pone
23 quod iudex † citet clericum ignoranter ipſeq; contumax ſit,& banniatur, an ſi occidatur, impune id fieri potuerit uirtute ſtatuti permittentis bannitum impune occidi. Prima facie uideretur dicendum quod non, quia cum iſtud eſſe non poſſit, niſi ui ſtatuti, ſtatutumq; nihil ualeat contra clericum.c. eccleſia S.Mariæ, de conſti.non debuit poſſe fieri: ergo factum facientem non releuabit l.hæc ſtipulatio.§.diuus.ff.ut le.no.ca. Secundo quia proceſſus fuit nullus, etiam clerico contumace.c. ſi diligenti, de fo.comp.c.contingit, de ſen. excom. tradit Bar.in l.non uidetur.i.ff.de iudi. Tertio & ultimo (ut dicebam etiam in figuratione caſus) quia dato hoc inconuenienti, quod contra clericum proceſſerit, non debet dari maius, vt occidatur l.lege xii.tab.ubi Bal in fi.C.de legi.hæ.

Tamen contrarium uerius uidetur, ex quo ſcriptura publica eſt, in qua deſcriptus reperitur, quæ ipſum occidentem debet excuſare.l.pe.ff.ad leg.iul.de adul.l.i.in fi.ff.de abige. alias fide etiam publica deciperetur, non dicendum.l. i.C.de his qui ue.æta.imp. Secundo, q a oportet ut quis teneatur, quod homicidium fuerit doloſum, taliter ut nec etiã lata culpa æquipareretur dolo.l. quid ergo.§.pœna grauior,& ibi Bart.in 3. col. ff. de his qui not. inſa.l. in actionibus, ubi omnes.ff.de in lit.iu. Sed hic dolus occidenti imputari non poteſt, ergo. Tertio & ultimo, quia in criminalibus, ubi uariæ hinc inde ſunt opi. ea tenenda eſt in dubio, quæ ad abſolutionem tendit.l.interpretatione.l.ſi præſes.l.ſanctio legum.ff.de pœn.

Tu breuiter tene opi. primam, non mediis de quibus ſupra quia ad primũ dici poſſet, hoc caſu ſtatutum ualere,& quia perinde eſt, ac ſi laicus fuiſſet, ex quo non comparuit, nec priuilegium allegauit. Ad ſecundum uero, quod nõ uendicat id forte ſibi locum in proceſſu contumaciæ punitiuo, ut per Barto. in.d.l.non uidetur.

Et ad tertium deniq;, quod inconueniens non eſt, ex quo (ut diximus) hoc ipſum ignorabatur.

Sed ex alio,& miror, Docto. ita ſupi ne.q. hanc etiam formaſſe, quia nunq̃ bannitus poteſt impune interfici, uitute.d.ſtatuti, niſi bannitus ſit ex ueris ꝓbationibus, contumacia autem, non eſt uera probatio, ergo & ſi hoc habet locum in laico, multo magis locum habebit in clerico,& ita not.Alex.in.l.omne delictum, in apoſtil. ad Bart. in prin. ff.de re mil.poſt Bal.Imo.& Docto.in.l. ſi mora.ff.ſol.mat. & in.l.i.ff.ſi quis iuſ di.non obt.& in.l.ubi pactum.C.de trã ſac.& dixi ego in.l.imperium, de iu. o. iudi. Et ex hoc tollentur argu.contraria probantia, quia procedunt in caſu, & quando aliter, q̃ ex contumacia, clericus bannitus fuiſſet. Et ex his finis ſit huic not. legi.

SVMMARIVM.

L.2 ff. si quis in ius uo. non ie.

1 *An iste titu. differat à titu. si quis ius di. non obt.*
2 *Licet pœna & multa differant confunduntur tamen.*
3 *Aliud est tribunali præesse, & præesse iurisdictioni.*
4 *Iudices quidam habent iurisd. actu, quidam potentia, quidam nec potentia nec actu.*
5 *Causarum genera duo.*
6 *Casus legis.*
7 *An ius indicendæ mulctæ competat etiam delegato.*
8 *Quid in arbitro.*
9 *Quid si a iudice layco citetur clericus.*
10 *Quare dixerit Iurec con. si quis in ius uocatus non ierit ex causa mulcta damnari debere a iudice competenti.*
11 *Nunquid alia pœna contumaci imponi possit.*
12 *Quare dixerit à competenti iudice.*
13 *Quo modo decisio istius text. procedere possit quod citatus a iudice non suo mulctetur.*
14 *Quare dixerit Iurec con. rusticitati parcendum esse & non simplicitati.*
15 *Quo modo rustico parcatur si citatus non ueniat & contumax sit.*
16 *Si iudex emolumentum consecuturus sit, deq; eius iurisd. dubitetur, an cognoscat, nunquid sua sit iurisd. nec ne.*
17 *Nunquid à sententia qua pronunciauit se competentem, uel incompetentem possit appellari.*
18 *Si citatus compareat & exceptionem opponat & iudex ad ulteriora procedat, an uideatur excep. reprobasse.*

SI QVIS IN IVS VO. NON ierit, siue eum quis uocauerit quem ex edicto non debuit.

PAVLVS LIB. I. ad edictũ. Lect.2.

L. EX QVACVNQVE CAVSA. Et si lex ista, materiã ferè continere videatur, q̃ continet ẽt titulus si quis ius di. nõ ob. attamen differunt realiter, ut declaratur ibidem, ubi & nos quoq; diximus.

Et clarius nunc, differenriam inter
1 eos † esse probanres, quia in .d. titu. potissimum tractari uidetur in genere de puniendo eo, qui iudici non obtemperauit, hic autem in specie de eo qui non erat de iurisdictione citantis, an si uocatus sit, nec compareat, puniatur. & quid in rustico, atque aliis, si die feriato uocati fuissent pariter. & aliter (ut ibi adhuc not.) dicamus quod habeant se isti tituli, ut excedentia & excessa, prout in simili glo. in .l. naturaliter in .§. nihil commune. ff. de acqui. po. & Bar. in .l. lumen ff. de ser. urba. prædio. & in .l. 2. lectu. i. C. de dolo.

Præmittentes insuper, quanuis pœna
2 † & multa differant, ut adhuc dixi ibidẽ in euidẽ. & probatur in .l. aliud est fraus in .§. i. & in .l. si qua pœna. ff. de uerbo. si. quod tamen confunduntur, quodq; plerunq; multa pœna appellatur .l. unica, in prin. ibi pœnali iudicio, iuncta glo. eo. ti. si quis ius di. non ob. & hic, & in simili in .l. si olei. C. loca. ubi locatio pro contractu innominato ponitur, & in .l. si uno. ff. eo. donatio pro liberatione, & tamẽ differunt. Et nimirum, quia uerba intentioni deseruiunt non è contra .c. intelligentia de uerbo. si.

3 Item & 3. quod aliud est † tribunali præesse, & præesse iurisdictioni, quoniam primo casu magistratus maiores tantum comprehenduntur 2. etiam minores. l. i. ubi not. text. in prin. ff. de iudi. Bar. in tracta. iudi. in prin. uer. in tribunali, & pro tribunali exponitur. i. in tribunali

bunali ficuti pto toftris.

Quarto, quod quidam iudices funt iurifdictionem habentes actu quidam potentia, quidam nec actu nec poten-
4 tia† actu,ut otdinarii potentia,ut chartularii,de quibus in.d.l.i.ff.de iudi.&in l.rem non nouam.C.eo.qui &habituales quoq; appellantur, & ptiuilegiarii ut per Bal.confi.105.colum.3. uolum.3. nec actu nec potentia,ut arbitri.l.ait ptor.ff.de re iudi.l.priuatorum.C. de iu. om. iudi.quos honorarios appellat Ci. Tufcul.5.

Quinto & ultimo, quod caufatum
5 duo funt genera † ciuilium & criminalium, earumq; iudices limitatam habẽtes iurifdictionem.l.folemus.§. latrunculatot.ff.de iudi.l.defuncto.ff. de pub. iudi.

6 Dubitatum igitur fuit breuiter † iactis his apud Paulum Iurifcon.præftantisfimum huiufcæ legis noftræ authorem,fi aliquis citatus fuiffet a prætore, uel alio iurifdictionem habente actu, ipfi tamen non fubiectus, ex caufa ciuili,uel criminali,nunquid teneatur comparere.

Exempli gratia,Miles fcholatis, uel quiuis alius fimilis,priuilegium faltim allegaturus,& ut fciat iudex, an iurifdictio ipfius citantis fit, nec nẽ, & fi non comparuerit,an posfit puniri.

Prima facie(fummatio enim & diuifione facilis eft)dicendum uidebatur,ꝙ non,quodq; puniri non posfit.

Et rationem dubitandi faciebat, q.a in fimili fi quis non eft de territotio citantis patiter comparete non tenetur, nec ut contumax confequenter hoc cafu punietur.l. fi. allega. in glo. fupra de iu.o. iudi. ubi ad literam dicitur, quod extra territorium iufdicenti impune nõ paretur,& latius in.c.ut animatum periculis,in.§.ftatuto,de conftitu.in 6.& bene, cum territoria ipfa fint limitata, & iurifdictiones pari modo in cafu noftro talitet ut diuetfitatis ratio asfignari nõ posfit.

Declarando femper uerum fore in terminis,& cum de priuata utilitate agitur, quoniam alias fi de publica, fecus l.i.§.cura carnis.ff.de offi.præfec.urb.docet Cy.in.l.i.in 3. colum.C. de fum. tri. & fi.catho.

Secundo, dubitandi rationem faciebat, quia fi non eft de iurifdictione citãtis,& fententia feratur,non ualebit, ut pote lata à iudice incompetenti .l.fi.C. fi a non com.iu.l.2.in fi.ff.de pœn.l.i.C. qui pto fua iu.cum fimilibus,iudiciũq; reddetur elufotium,non tolerandum.l. fi prætor.ff.de iudi.

Et propterea bene ad ptopofitum dicebat Bal.in.c.i.i.§.fancimus,in prin. quo tempo.mi inuefti.pe.deb.in ufib. quod omnis actus factus coram iudice incompetenti,factus dicitur fine ordine, & fine citatione.

Et alibi in.c.i.in.§.fi acta,in 2.colum. fi de feu.fue.contto.int.do. & agna. eo. lib. quod taliter facta deberet lacerari. Et idem in probationibus & confesfione,fecundum Flo.in.l.ait lex, in.§.fi dolo,in 2.colum.& in.§.notandum,latius .ff.ad legem aqui.

Tertio rationem dubitandi faciebat, quia non debet quis effe iudex in caufa ptopria,fibiq; ius dicere.l.i. C. ne q.s in cau.pto.l. nullus.C. de iudæ. c. fi. de infti.

Et iftud eft fere in terminis,quod dicebat Bat.in.l.ex fententia,in.i. colum. C.de tefta. tut. fi quereretut de alicuius iurifdictione,& an quis effet poteftas , uel capitaneus huius ciuitatis, quod ipfe non posfet ratione prædicta, hoc idẽ cognofcete.

Et alibi in autheu.de quæfto.in prin. quod licet domini agricolarum fint iudices.in caufis ipforum,non funt tamẽ fi cum ipfis contendant.

Sed ad propofitum , fi cognofceret de iurifdictione fua,& an fua effet, nec ne,ius fibi diceret,& male,ut oftenfum fuit,ergo.

Quarto rationem dubitandi faciebat,quia fi videmus,iudici incompetenti aliquo cafu conceffum effe iudicare, & fententiam ferre , etiam in eum qui iurifdictioni fuæ fuppofitus non fit, & etiam

etiam in causa propria specialiter, iusq; sibi dicere, pura si quæstio incidenter emergat, & iudex sit saltim potentia, qa si nec actu nec potentia secus, & in Cæsare (singula singulis referendo) .l. quotiens.C.de iud.l.proxime.ff. de his quæ in testa.de.tradit Abb.in.c.laror, in 2.colum.qui si.sint legi. nō erit uerum alias regulariter, ergo nec in exemplis propositis ciratus comparere tenebitur, nec ut contumax punietur.

Quinto & ultimo, rationem dubitādi faciebat, a uerbis rub.nostræ arguentes (quod facere utiq; licet, iuxta not.in l.i.ff.si cer.pet.) cōiuncta.l.i.supra qa (ut ibidem dicitur) si in ius uocatus fideiussorem dederit in iudicio, sistendi causa, non suppositum iurisdictioni illius, ad quem uocatus, quod pro non dato habebitur, & forte aliter hinc sumpta occasione, legitur in pādectis Haloan.sic.

Si quis in ius uo. non ierit, siue per eum cauerit, per quem ex edicto non debuit, ergo ad propositum, & pari modo in casu isto, perinde esse debet ac si uocatus non fuisset quis, in exemplis prædictis.

Quibus tamen non obstantibus, cōtrarium deciditur in.l.nostra, quod immo ex quacunq; causa uocatus ad prætorem, uel alios qui iurisdictioni præsint, uenire debet.

Vt cognoscat an sit iudex competēs necne.

Et ne puniri ualeat, si non uenerit.

Et ratio decisionis est, quam assignat Iuriscon.in.l.si quis ex aliena.ff.de iudi. allega.etiam in glo. quia iudicis est existimare, an sua sit iurisdictio, necne, uocati autem, non contemnere aurhotitatem uocantis.

Secunda decisionis est ratio, quia in hoc dubio pro iudice præsumendum est, secundum Inno.in.c.præterea, de dila.quem refert & sequitur Bal.in.l.generaliter, in.i.colum.C.de epi.& cle.& est argu.in.l.uir bonus.ff.iudi.sol.& in.l.hetennius, in.§.gaia.ff.de euic.& in .l.2.C.de offi.ci.iudi.ergo citatio ualebit, & tenebitur citatus comparere, priuilegiū suum ostensurus, sicuti etiam tutor, ut excusetur ab onere rutelæ, in casu .l.scire oportet.§.scire.ff.de excu.tu. & latius ut in.l.ciues, & in.l.hi qui ad ciuilia C.de ap.& in.l.nerarius.C.quando pro uo.nou est ne.

Tertia decisionis est ratio quia iudex contendit de nudo exercitio iurisdictionis, quo casu debet eidem omnimodo in hoc obremperari, ut de competenria uel incompetentia cognoscat, quia in simili uidemus, quod dominus feudi cū negatur dominus, ex quo de ipsius proprietate agitur, non cognoscit tunc, an sua sit iurisdictio nec ne, alias sic, ergo & pari modo iudex in casu nostro, ita Inno.& bene, in.c.cæterum, de iudi.

Quarta decisionis est ratio, quia disceptatio uertitur inter partes, non inter partem & iudicem ergo non est excusatio, qua uocatus uenire nō debeat sensitq; idem Inno.in.c.cum contingat de rescrip.& Bal.in.c.1.de inuesti.in ma.fac.in usib.feu.

Quinta & ultima decisionis est ratio quia pœnali iudicio iurisdictionē suā defendere potest.l.i. supra si quis iusdi. non ob.ergo si uocatus non uenerit punietur pariter, quia iudex iurisdictionē habere præsumitur in eos q̄ sunt in territorio, licet priuilegiatos antequam de priuilegio constet.d.l. si quis ex aliena, in fi.ff.de iudi.l.fi.per locum à cōtrario, de iu.o.iud.

Et tenendo sic, non obstabunt adducta in contrarium. Non primum quia procedit, ubi certum est citatum non esse de territorio citantis, quo casu præcise loquitur rex.in.d.l.fi.& ad idem allega.quoq; sic intelliguntur, hic aurem ubi est dubium an citatus sit de iurisdictione citantis, dubii & certi, non est eadem parq; ratio.l.continuus.§. cum ita ff.de uerbo.ob.ergo.

Quæ solu.uera non uidetur, quia in exemplis supra dictis certum etiam est, militem aut scholarem nō esse de iurisdione citantis, authen.habita.C.ne fili. pro pa.l.magisterie.C.de iu. om.iud.l.i. C.de exhib.re.& tamen tenentur uenire

re, priuilegium saltem allegaturi, clem. appellanti, de ap.l. si adulterium cum incestu.§.idem pollioni.ff.ad legem iul. de adul. & signanter ita dicitur in .d.l.si quis ex aliena, in fi. Responde ut hic p Ias.post Bar.tamen, & bene, in.l.3.ff.de iudi.licet Cur.aliter dicat, cui non adsti pulor, quod quanuis certum sit parte ci tatorum, præsupponimus dubium tamen parte citantis.

Et erit facti, ad iuris differentiam, et ut per Bal.hic, in prin.latius.

Non ob. secundum quia secum habet responsionem, si dixerimus, quod immo lata sit, seu uideatur hoc casu, a iudice competenti, quasi in eum uocatus consenserit, si non uenerit .l.i.ff. de iudi.

Contra quam sol.facere uidetur, qa sic per errorem probabiliter dici poterit latam fuisse, & male, ac contra text.in.l. si per errorem, de iu.o.iud.

Responde, errorem iudicis esse, non partis quo uitiari minime debet.d.l.i.ff. de iudi.

Et præsertim quia dicta in præalleg. l.si.procedunt, quando certum est, citatum non esse de sua iurisdictione, hic autem dubium, ut supra & per glo.hic, Bar.& Docto.& etiam ut in prima lect.

Non ob. tertium quia nõ est uerum cum nec causa personæ, sed offi.& iurisdictionis, siue partium sit, argu.in.l.i.in §.in propria.ff.quando ap.sit.

Sed oppono, quod immo propria sit propter commodum sportularum l. de iure.ff.ad municipa.

Responde, quod cum hoc idem inci denter ueniat, & in consequentiam, nõ debet esse in consideratione, ut in simili in legatario dicitur, in.l.qui testamento ff.de testa.& in.§.legatariis insti.eo.& in tutore, in.l.i.ff.de au. tu. nec habet dubium, & ut infra latius.

Non ob.quartum quia ex supra scriptis sublatum est, & clarius dici potest, antecedens uerum fore, & consequens pariter, quando certum est, ergo conclu sio falsa in exemplis de quibus supra si iudex (ut dixi) dubius fuerit.

Non ob.quintum & ultimum, quia pro non dato habetur fideiussor in .d.l. i.ex quo requirebatur specialis renunciatio priuilegij, nec iurisdictionis erat dubitatio ut hic, argu.in.l.qui testamen to.ff.de testa.ergo citatio ualuit, nec ter mini pares uidebuntur.

Verum fuit adhuc quæsitum, quid in rustico, nunquid excusetur rusticitatis prætextu.

Videbatur prima facie dicendum, quod non.

Et dubitandi rationem faciebat, primo quia in his quæ sunt iuris naturalis puniri debet ipse, ut alius nec priuilegium sibi à lege concessum est.l.2.C.de in ius uo.tradit in not. q.Batt.in tracta. de falco.in prin. sed obedire magistratibus est de iure naturali.l.ueluti.ff. de iu sti.& iu.ergo.

Secundo rationem dubitandi faciebat, quia in simili uidemus, si tutor pupillæ cum ea matrimonium contrahat, quod non excusatur, nec pœnam euitat infamiæ.l.i. C. de interdic. ma. ergo multo minus in casu nostro.

Tertio, quia non excusatur etiam si in depositione fuerit sibi ipsi contrarius secundum Bal.in.l.scripturæ, in 2.colu, C.de fi.instru.& est not. ampliatio ad.l. qui falso uel uarie, ut procedat etiam in rustico.ff.de testi.

Quarto quia si statuto caueatur, instrumentum non ualere, nisi producatur intra tempus octo dierum, nec a rustico producatur, rusticitas ipsum non excusat.l.fi.l.ambiguitatem.C. de testa. tradit Bal.in.l.iuris ignorantiam, ad fi. C.qui admi.

Quinto & ultimo, quia nec fuit excusata quoq; in non recipiendo statuta concilii celebrati alias apud Constanti nopolim, & de quo in.c.de liguribus 23.q.5.

Quibus tamen non obstantibus, & in hoc quoq; determinauit Paulus con trarium supra dicta limitando, quod im mo rusticitati parcendum est, ob simpli citatem.l.cum de indebito, ad medium ff.de proba.siue in.§.i. quæ ratio decisio nis

nis huiusce limitationis uidetur, taliter ut ex ista cã puniri non debeat, liceatq; ei ius ignorare.

Et e simile in.l.si quis id quod supra de iu.o.iud.

Et in.l.i.in.§.fi.ff.de eden.& in.l.2.ad fi.ff.de iure fisci.

Et hinc dici solet, quod magis agriculturam scire debet, quam literas, ut miles arma.l.i.C.de iu.& fac.igno.l.regula.§.i.ff.de excu.tu.authen. agricultores.C.quæ res pi.ob.po.

Quodq; pro rustico semper est præsumptio innocentiæ,l.3.& ibi Alb.multa.C.de desen.ci.

Et nota quod rusticitati dixit, non rustico, cum esse possit ut sit sagax, nec excusationem habeat, quemadmodum etiam hic Bal.Alex.Ias.& alii dicunt, p gl.in.d.§.de rusticis, quam commendat etiam idem Bal.in.d.l.i.in fi.C.de interdic. mat. & in .d.l. si quis id quod, in .i. colum.

Adde, q habet quoq; beneficium.l.2. C.de rescin.uen. nisi fuerit redditus certior, secundum Bal.ibidem, in 5. col.

Et ad propositum sagacitatis, declarationisq; gl.præallega.§.de rusticis, dic quod sagacitas non est scientia, ex quo per singulas artes discurrentes, nec Geometriam, neq; Arithmeticam, neq; naturalem esse inueniemus, non etiam opinio, alias sagaces omnes essemus, qa nemo est, qui non aliquid opinetur, nõ deniq; prudentia, cum sit habitus, qui secundum rectam rationem deliberat, & iudicat, ergo prudentiæ similis.

De rusticis igitur intellexit Paulus, quos ueteres a ruditate, asperitateq; petrarum, petrones appellabant.

Deq; illis, quos pariter Poeta his verbis expressit.

O fortunatos nimium, sua si bona norint.

Agricolas.

Et tenendo sic, parum obstabunt cõtraria, primitus dubitationem facientia non primum, quoniam antecedens uerum est, & consequens pariter, si iussus in præceptis tamen iuris naturalis consistat, puta quia de liberis alẽdis agatur, uel de exhibenda reuerẽtia parentibus, & simili, de quibus omnibus, habetur in.d.l.2.C.de in ius uo.& in.l.si quis a liberis.ff.de libe.agno.& in.l.parentes .ff. de in ius uo.

Contra quam sol. facit, quia etiam citatio est de iure naturali, clem.pastoralis de re iudi.ergo cum citat rusticum iudex, si non uenit, Multabitur, & sic adhuc ob.ratio.

Responde, citationem esse de iure naturali, sed non quod non excusetur, ex quo dolus requiritur & contumacia quæ e dolictum.l.i.§.fi.supra si quis ius di.non ob.in rustico haud considerabile, propter eius simplicitatem (ut diximus) simplicitas & dolus contrariantur ergo.

Vel quod quanuis origine sit de iure naturali, quo ad modum tamen procedendi, est de iure ciuili, alias tolli plerumq; non posset §.sed naturalia quidẽ insti.de iu.na.l.3.§.fi. ff. de usuf.ea.re. q usu con. & tamen tollitur, ut not.in.c. quæ in ecclesiarum, de consti.& est simile, ut inquit Deci.in rub.de ap.in 6.col. in appellatione, quæ etiam est defensio & defensio iuris naturalis.c.suggestum, de ap.l.ut uim.ff.de iusti.& iu.& tamen tollitur, ut ibi, & in.c.i.de rescrip.

Vel esto quod sit de iure naturali, q tamen non est in consideratione, cum iudicia in genere sint de iure ciuili .l. 2. §.deinde.ff.de ori.iu.§.i.insti.de ob.

Non ob. secundum quia factum id est eo casu contra speciem honestatis, ut sentit Bal.in.l.quicunq; in 6.colum. C.de ser.fu.

Vel clam, quo casu dolus causatur.l. fi.ff.de ri.nup.l.inciuilem, & ibi Bart.C. de fur. ergo non obiiciet simplicitate lapsum fuisse, quia (ut dixi supra) repugnant, & declarat adhuc idem Bal.signãter in.d.l.i.in prin.C.de int.ma.

Vel quod nõ parcitur eidem, ex quo lex ita processit ulterius disponendo, ut in simili respondet Bat.in.l.titia, in.§ imperator, in fi.ff.de lega.2.idemq; Bal. in.d.l.i.in fi.

Non

Non ob.tertium quia hoc solo uerbo dici potest,non excusari, quia non potest pariter esse simplicitas, ubi est contrarietas,ut de dolo proxime dicebam,& ex eodem met Bal.elicitur,in præallega.l.scripturæ.

Non ob.igitur quartum quia id etiã est propter formæ omissionem, & ubi de iuris rigore conseruando agitur,quo casu solum attenditur quod ordinatur, nec sexus,nec ætas, nec rusticitas excusat.l.properandum,in fi.C.de iudi.§.pupillis,in authen.de hæ.& fal.& in.d.l.iuris ignorantiam,not.latius.

Non quintum deniq; & ultimum, quia uerbum rusticitas, ibi aliam interpretationem habet,capiturq; pro superbia,& arrogantia, & propterea adduci non meruit alias episcopi ligures, uenetici,& histrii, de quibus ibi, nolentes admittere statuta.d.concilii,essent rustici, quod quam sit absurdum dictu,latet neminem:ergo non obstabit.

Vltimo,quæsitum fuit,quid si citatio facta fuisset, nec actoris interfuisset eo tempore aduersarium in ius uenisse, exempli gratia,quia dies feriatus fuisset punietur ne.

Videbatur prima facie dicendum, quod sic, & dubitandi rationem faciebat, quia multa (ut in euidentialibus diximus) pœna appellatur.l.i. supra si quis iusdi. non ob.&etiam hic legitur,ubi in prin. Iurisconsultus multam dicit postea pœnam, in fi. modo habemus quod in pœnis non inspicitur,an intersit actoris,necne §.alteri,insti.de inuti.sti.l.stipulatio ista §.alteri.ff. de uerbo. ob. & nimirum quia succedunt loco ipsius interesse.§. pe. insti. eo. & de materia alias, in l.fi.infra eo. & in.l.fi.in.§.fi. infra de eo per quem fac. erit, & in.l.prædia.ff. de ac.emp.& in.l.si de fundo.C.loca.

Quo tamen non obstante, contrarium etiamnum hic decidit Iuriscon. & bene.

Decisionisq; ratio est, quoniam multa imponitur ratione contumaciæ, & quia maiestas prætoris contemnitur considerato etiam partis interesse .l. i. in prin. & in.§.fi.supra si quis iusdi.non ob.l.si quis ex aliena,alleg. etiam supra ff.de iudi. Verum contumacia dici non põt,nec in non comparente contẽptus aut interesse partis .l. dies festos .C. de feri.ergo pœna(ut inquit tex.) ei remittetur.

Nec ob. argumen. dubitationem faciens, quia procedit secundum glo. hic, Barto. & omnes, in pœnis conuentionalibus, non in legalibus, ut in tex.isto,nec dubium habet, & est argu.in.l.celsus.ff. de arbi. & ut latius infra hic est casus.

Loco not.modo dubito, nam certũ est,prædicta omnia primitus dicta,in iudice ordinario procedere.

Quod tum uerba ipsa indicant, ibi, ad prætorem, uel alios præsides, qui iurisdictioni præsunt, tum ratio, quia his tantum ius indicendæ Multæ datum est, qui iurisdictionem ordinariam habent.l.2.§.fi. ff. de iudi. an locum habeant etiam in delegato.

7 Prima facie uidebatur dicendum, quod sic,& hoc ideo, quia etiam ipse iurisdictionem habet.l.i.§.qui mandatam supra de offi. eius.

Secundo,quia uidemus etiam,quod restituit in integ.l.fi.C.ubi & apud quẽ & nihilominus restitutio maioribus magistratibus olim erat reseruata .l. ea quæ.§.i.ff.ad municipa.

Et quod deniq; ac tertio ita contemni potest ipse, ut ordinarius, contumaciaq; parte non comparentis ita considerari quo ad eum, sicut quo ad ordinarium, argumen. in .l. regula in.§.& licet, ubi glo.& Bart. ff.de iu. & fac.igno.

Quarto, quia delegatus excommunicat.c.pastoralis.§.præterea, de offi.ordi.quod sanè maius est, quam multare .l.hi qui sanctam fidem.C.de aposta. ergo & contumacem multabi.

Et in specie ultimo loco tenuit Bar. in authẽ.qui semel,in 3.col.C. quomo. & quando iud.& hic.nu.6.

Sed tamen contrarium uerius est, ea potisſimum rationem, quia hoc idem conceſſum his ſolis eſt (ut diximus) qui iuriſdictioni præſunt .d. l. 2. præallega.§.fi.ff.de iudi.l.eos.C. de mo. mul. l. 2. C. de peda. iudi. l. i. ſupra ſi quis iuſdi. non ob. Verum delegatus iuriſdictioni non præeſt, quia nec territotium habet .l. i. .§. in initio, & ibi Bald. in.2. colum. ff. de offi. præfec. urb.ergo.

Et quanuis habeat iuriſdictionem, habet ab ordinario, & uice delegantis fungitur .d.§.qui mandatam.c.quærenti, de offi.dele.c.ſane,&ibi Abb.in prin. eo.tit.

Plus dicit Bal.met,ꝙ non eſt iuriſdictio radicalis,ſed uſus,in rub.de offi.de. in 2.col.

Et Cy. in .l. i. in ulti. C. qui pro ſua iu. quod fictam habet, & adumbratam.

Et mandatum potius, quam iuriſdictio, uidetur, ut innuitur in.d.§.qui mandatam, & in prin.legis etiam, & in l.fi.eo.tit.& in.l.2.& in.l.ſolent, de offi. procon.

Et quod propriam iuriſdictionem non habeat, patet, quia cito poteſt reuocari.l.fi.§.i.C.communia de le.l.iudicium ſoluitur.ff.de iudi.

Non dicitur etiam hac de re, eſſe in quaſi poſſeſsione iuriſdictionis, ſecundum Bal.adhuc,in.l.2.C.de ſen.

Sed extraordinatius iudex potius .l. ſi quando,& ibi idem Bal.C.de dila.

Et ex his, quæ pulchra ſunt, & digna ſcitu pro declaratione.d.§.qui man datam, ſatis ſuperq; primum fundamentum,dubitationem faciens, ſublatum manebit.

Non ob.ſecundum quia id eſt ſpeciali ratione prouiſum,vt ex multis proba uimus in .d.l.i. de offi. eius. & in .l. ne quicquam,in.§.ubi decretum.ff.de offi. procon.

Sed nunc, & quantum ad hoc, dico aliter, quanuis cognoſcat eo caſu, non tamen cognoſcere iſto, ex quo ſpecialiter eſt permiſſum in .d.l. fi. hic autem non ſed prohibitum potius d.l.2. d.§.fi. ff.de iudi.d.l.eos.C.de mo.mul.

Non ob. tertium,quia uerum eſt aſſumptum, ſed illatio falſa, quoniam non eſt contemptus in delegato punibilis,ut in ordinario,patet ad ſenſum, & ex uerbis de quibus hic, & in.l.ſi quis ex aliena,allega.ſæpe.ff.de iudi.

Non ob. quartum, quia id procedit in delegato principis, qui eſt (ut tex. met inquit) maior quocunq; ordinario, quod uerum intellige, quantũm ad cauſam ſibi commiſſam tãtum ut ibidem adhuc dicitur, tradit Bald. in.l.i.in prin. C. qui pro ſua iu. & eſt ſimile in .l. præſes tertia .ff. de offi. præſi. & in .l. & ideo .ff. de offi. procon. cum tamen non præſit iuriſdictioni, nec habeat territorium, delegataq; ſit, & militent alia proxime dicta, cogitandum eſt, vel reſpondendum, ut ſtatim. Vel quod de iure canonico id uerum ſit, non ciuili, ut hic per Ange.

Non ob.quintum igitur & ultimum quia uerum eſt pariter, ſi in citatione tenor delegationis inſeratur, quo modo loquitur Bar.in.d.locis, alias citatus comparere non teneretur.

Sed rurſum facit, quod omnino delegatus ſit, cui ius indicendæ multæ non eſt à lege conceſſum .l. 3. §. ſi quis ff.ne quis eum qui .d.l.2.d.§.fi. ff. de iudi. Reſponde, conceſſum eſſe deleganti, & cum inſeratur tenor delegationis in citatione, eſt perinde ac ſi ab ipſo uocaretur .c.ſanè, & ibi Abb. in prin. de offi. dele. taliter ut ignorantia nulla prætendi poſſit, quod non ſit iudex,& ut per Iaſ. ſuſius, ubi etiam aliũ tradit effectum, de quo infra.

Secundo dubito, quid in arbitro.

8 †Reſponde ſine diſputatione, expeditisſimiq; iuris eſt, Multare non poſſe,cum iuriſdictionem non habeat,nec actu nec potentia, ſicuti dixi in euiden. l.ait prætor.ff.de re iudi.l.ſi inſulam vbi etiam Bar. in 3.col.de uer.ob.

Ad-

Adde simile, quod ordinarius, & etiã delegatus, in integ. restituunt, l. fi. C. ubi & apud quem, tactumq; etiam est supra & tamen hoc idem arbitris est denegatum, ut ibidem circa medium.

Et hinc est, quod ab eorum sententia non appellatur de iure ciuili, nec peritur reductio ad arbitrium boni uiri .l. diem proferre .§. stari .ff. de arbi .l. cum specialis, & ibi Ias. in 3. colum. C. de iudi. tradit Abb. in .c. ueniens, in .i. colum de iure iu. & de materiam alias, ubi etiã. quid in arbitratoribus, in .l. si duo societatem, in .§. arbitrorum .ff. pro so. dixi aliquid in .l. si conuenerit, de iu. o. iud.

Non etiam procedit in his qui habẽt iurisd. iure speciali, ut sunt pares curiæ c. i. ubi glo. de in uesti. in mar. fac. in usib. Alua. in .c. i. in prin. colu. 5. de mi. ua. qui cõ. est eo. lib.

9 Tertio dubito† quia in scholari & milite exemplificauimus, quid si à iudice laico citetur clericus an in eo locum habeat decisio huiuscæ legis, & d. l. si quis ex aliena .ff. de iudi.

Videretur prima facie dicendum, ꝙ sic, quia ratio .d. l. si quis ex aliena & huiuscæ nostræ, uirtualiter, ita militat in eo, ut in aliis, habentibus priuilegium, uulga. l. metum .§. animaduertendum, ff. quod met. cau.

Item quia esto quod certum & notorium sit id, quòd ab incompetenti iudice citari non potest, releuetq; eum ab onere proponendi, ut supra in casus figuratione dictum fuit. Et nouissime est simile in præsumptionibus iuris, quæ liquidissimæ probationes sunt, & tamẽ non supplet iudex in his, nisi allegẽtur ut declarat Alex. in .l. i. in .i. col. C. ut quæ de. aduo.

Et maxime quia hoc ipsum, factum proprium partis allegantis concernit. l. cum quid, & ibi Bar. ff. si cer. peta.

Vltimo, quia esto quod certum sit parte citati, est dubium tamẽ quo ad ipsum citantem, & dubii ratione pro eo præsumitur, ita ut clericus is uenire omnimodo debeat, ne alias multetur. d. l. si quis ex aliena, & sentit Alb. hic, in prin.

Attamen contrarium uerius est, quia laicus, nec actu, nec potentia, iudex est, nec tenetur clericus quouis modo uenire, nec multabitur de iure, si non uenerit. c. si diligenti, de so. com. c. lator, & ibi Abb. in 2. colum. qui fi. sint le. immo, ꝙ nec expresse in eum consentire posset, etiam de sui Episcopi licentia. d. c. si diligenti.

Et propterea non est uerum, quod in eo militet ratio. d. l. si quis ex aliena.

Et minus quod hoc ipsum quod notorium est, debeat allegari.

Quanuis quoq; dubium sit parte iudicis citantis, quia non potest expresse (ut dixi) uel etiam tacite, in ipsum cõsentire, ut scholaris & miles, & ita tenẽdum est, & facit tex. etiam in .c. contingit, in ratione sui, de sen. excõ. & quod in simili inquit Abb. in .c. ut famæ, in fi. eo. tit. uidendusq; ad longum est postea idem Albe. hic nu. 3. & 4.

Quarto dubito, quare dixerit Iuris-
10 con.†ex causa si quis in ius uoca. non ierit, multa damnari debere a iudice competenti.

Respondet Ias. hic, post Barto. infra idcirco dixisse, quia non statim multabitur, sed iterum citabitur, sibiq; dabitur terminus ad suas defensiones faciendas, cum iustam causam forte habuerit non comparendi. l. 3. §. si ad diem, & ibi idem Bar. ff. de re mil.

Et non sine dubitatione, quoniam hoc stante, congruentius fuisset dicere, & potius ex causa remitti debuisse.

Ideo melius est respondere, quod ex causa multa damnetur, propter cõtemptum, aliter autem, & sine causa, non argumentum in .l. 2. in .§. circa .ff. de excep. do. sensitq; Albe. hic, & bene, & ꝓbatur in uer. seq.

Quinto dubito, nunquid alia pœna
11 †contumaci imponi possit, puta excommunicatio, uel bannum. Idem Ias. concludit, quod sic, & quod potest etiam ꝓcedi ad missionem in po. ex primo decreto. Adde post Bar. tactum etiam remissiue fuisse, in .l. i. in prin. supra si qs

iusdi.non ob.& ex primo decreto dixi, quia secundum excluditur, ex quo magni præiudicii putatur, nec de eo erat cognitio, illud autem leuis, ut in.l.si finita; in.§.iulianus.ff.de dam.insec. & in l.3.& ibi Bar.multum not.ff.de iudi.tradunt cano.in.c.quoniam frequenter, vt li.non con. & dictum in excommunicatione declarandum est, respectu iudicis ecclesiastici, quia eiusdem laicus incapax est.c.decreuimus.c.quanto, cum similibus, de iudi.

32 Sexto dubito, quare dixerit † à competenti iudice, cum iam præsupponamus quod quis à iudice incompetenti uocatus sit, ut in exemplis propositis.

Respondet gl.hic, & idem Ias.quod ncompetens est, quo ad causam principalem, competens autem, quo ad multam, siue ipsius impositionem. Adde tu, bene facere tex.in.l.nullum.C. de testi. & in.l.quotiens.C. de iudi.allega.etiam supra.

Sed moueo difficultatem, si incompetens ratione multæ, competens est, iamq; dictū superius, ad quid amplius idem repetere.

Sol.maioris declarationis gratia, vel ut omnem tolleret dubitationem.l. nō solent.l.quæ dubitationis tollendæ gratia.ff.de regu.iu.l.i.§.quanuis.ff.de uen. inspi.l.1.§.sed sciendum ubi not.tex.ad idem.ff.de edil.edic.

Immo plus quod non erat etiam necessarium dicere, pro iurisdictione iudicis, ex quo iam dixerat in prin.de prætore & alijs qui iurisdictioni præsunt, & in.l.i. supra si quis iusdi. non ob. quod omnibus cōcessum est, iurisdictionem suam pœnali iudicio defendere.

Et forte uera lectio est, si sic uerba restituamus secundæ partis.

Si quis igitur in ius uocatus non ierit, ex causa multa damnabitur, alias nō rusticitati enim hominis parcendum ē, omnemq; uerborum & sensus superflui tatem uitabimus.

Septimo dubito, quomodo prædi-
33 cta † procedere possint, & decisio text. nostri, quod citatus à iudice non suo multetur, quæ causa iusta est non comparendi, cum tamen habeamus, quod alia quælibet, etiam iniusta, excusat à dolo & a contumacia.l.i.§.fi.ubi gl.Bar. & omnes supra si quis iusdi. non ob.l. plagii, & ibi not.pariter.C. ad legem fa. de pla.

Hanc difficultatem insolutam relinquit Ias.hic, & multa ad materiam congerit in.d.§.fi.nec elinguis est Cur.infra num.4.

Breuiter pro solu.dicendum est, falle re hoc casu, ex quo non solum contemnit iudex, sed arroganter agitur etiam de cognitione sibi auferenda, quam immediate habuit a lege.l.si quis ex aliena ff.de iudi. & probant uerba text. nostri ibi, ut hoc ipsum sciatur, an iurisdictionis eius sit.

Vel aliter, quicquid alias dixerimus, quod excuset in extraiudicialibus à dolo, non a iudicialibus, & his quæ contēptū iudicis respiciunt, quia nec iniusta nec iusta, uocatum excusat.

Vel & aliter, ut in simili dicebam heri, quod non excuset hoc casu, quoniā rationibus supra dictis, uocatus incidit in factum iam damnatum à lege absq; excusatione, Cogita.

34 Octauo dubito, quare dixerit † iurisconsul.hic, rusticitati parcendum esse, & non simplicitati, & quare non rusticis.

Ad primum breuiter responde, dixisse, quia simplicitas generalius uerbum erat, & quia rusticitas est simplicitas, nō è contra l.cum de indebito.§.i.ff.de proba.c.super literis iuncta glo. de rescrip. c.sancta 2.q.3.& quia demq; de rusticitate, deq; rusticis, ut alibi etiam sæpe, & non de simplicitate in genere loqui intendebat, cum multi quoq; simplices sint, qui tamen non sunt rustici & agricultores.

Vnde in simili dicimus etiam quod sancta est, quoq; omnia palam habet & quod hac de re constituitur differentia inter prædia rustica & urbana, quoniam incongruum est in urbanis rei familiaris utilitatem detegi.l.2.C.quando & quib.quar.pars de.lib.x.declarat Bar. in

in.l.hoc iure.ff.in quib.cau. pi. uel hyp. ta.con.

Dixit etiam rusticitati, & non rusticis, ut post alios declarauimus in figura tione casus, quoniam non omnes rustici sunt simplices.d.l.athletæ.§. de rusticis.ff.de excu.tu.& quia rusticus est etiã (dictum fore Cæsaris aiunt) qui rusticitatem perferre nescit.

Nouissime tamen uidetur, quod idẽ sit, & perinde ac si rusticis dixisset, casus est in simili, in.l.si cognatis.ff.de reb.du. ubi paria sunt relinquere cognationi, uel cognatis, & in terminis in.l.fi.C. de testa.Cogita.

Et quod rusticitati faueant leges maxime in casu isto, & similibus nouissime tradit Anto.de prato.uete.consi.45. inter consi.Alex.colum.2.& 5.uol.4.

Nono dubito, quomodo rusticitati

15 † seu rustico parcatur, si non ueniat citatus, & contumax sit, ac multatus.

Dicunt Docto.præsertim Alexan.& Ias.post Bar.tamen in.l.fi.in ult.colum. ff.de resti.in integ. parci eidem, quoniã à facultate appellandi non excludetur.

Et mirum uidetur, ac contra text. in .l.& post edictum, in.§.fi.ff. de iudi. ubi contumax appellans non auditur, & clarius in.l.properandum, in.§. fin autẽ reus.C.de iudi.

Et quia si permittitur appellatio à lege, quando quis contumax est in non restituendo.l.creditor.§.iussus.ff. de ap. uetari necessario uidetur contumaci in non ueniendo, ex quo plus delinquit.

Cõsiderando etiam, quod contumacia dolo non caret, l.non potest.ff. de regu.iu.l.i.§.fi.supra si quis iusdi.non ob. quodq; dolus nemini debet patrocinari.c.ad nostram, de emp. & uen.c.sedes apostolica, de rescrip, l. in fundo .ff. de rei uen.

Sed nihil ob. quoniam prædicta omnia procedunt & intelliguntur in eo, q uere contumax est & dolosus, sed in rustico simplicitas considerabilis est plurimum, ut dictum fuit supra.l.cum de in debito.§.i.ff. de proba. nec contumacia uere in eo, aut dolus esse potest, ergo, & ita transeundum est.

Decimo dubito, de quibus diebus feriatis intelligatur tex.iste, Declarant Docto.hic, maxime idem Ias.post Bald. tamen, in.c.bonæ secundo in.i.colum. de elec.

Quod debet intelligi de solemnibus & non ab re, quia repentinæ sunt incertæ & extra ordinem .l. sed & si per prætorem.§. si feriæ.ff.ex quib. cau. ma. l. a nullo.C.de dila.

Sed obstat (ut dicebam alias) generalitas ipsius, non aliter distinguentis solemnes a repentinis, uulga.l. de precio ff.de pub.

Sol.etiam quod non distinguat, per alias leges tamen distingui debet, ut in quit glo.in l.liberti.ff.de offi.asse. & probatur in.l.ut gradatim, in.§. & si lege.ff. de mu.& ho.& in.l.non est nouum, & in.l.sed & posteriores.ff.de legi.estq; ar gu.in.c.i.& 2.de no.o.nun. & in.c. si in adiutorium 10.dis.

Suadetq; ratio præallega.& fundata in.d.§.si feriæ, & quia de feriis in potiori significatu, & proprie, uerisimiliter intellexit.l.i.§.qui in perpetuum.ff.si ager uec.uel emphy.pe.& ita tenendum est, quicquid dixerim in prima lectu. & cũ declaratione, quando dies feriata apposita est pro præciso termino dilationis, quoniam alias si uerba paterentur, differendum esset in diem sequentem iuridicam.l.in tempus .ff. de hær. insti. tradit Bal.hic, & de materia alias in.l.2.in .§. si quis in iudicio infra si quis cau.& ibi dicemus.

In glo.sciatur, in prin.Bar.Bal.& Ias. sumpta occasione dubitant, nunquid iudex qui aliquod emolumentum con

16 secutus est† puta duos solidos pro libra, & forma statuti, uel tale quid aliud si de eius iurisdictione dubitetur, possit cognoscere an sua sit iurisdictio, necne.

Et breuiter idem Bal. & Ias. tenuisse uidentur quod sic, & ante eos Rof.in libel.suis, Pet. de bellaper. Iaco. But. & alii.

Et bene, efficacitetq; probari uidetur secundum eos, & primo quia si hoc idem est

est in delegato.c.super literis,de rescrip. l.præscriptione.C.si contra ius uel uti. pub.

Et in arbitro quoq; ,qui iurisdictionem non habet.l.ait prætor.ff. de re iudi.c.cũ dilectus,& ibi not.de arbit.multo magis esse debet in ordinario.

Secundo,quia.d.emolumentum iudici, intuitu laboris,debetur.§.ne autẽ, in authẽ.de iudi. ergo ex hoc suspectus non redderur,ut cognoscere non possit l.quoniam liberi.C.de testi.

Tertio quia incidenter & non principaliter ipsum consequitur , nec debet ex hoc esse in aliqua consideratione.l.si quis nec causam.ff.si cer.pe.& est simile in legatario, qui licet commodum sentiat ex testamento pariter, in eo tamen testis esse potest.l.qui testamento .ff. de testa.l.dictantibus.C.eo.argum.in.l.i.ff. de an.tu.

Quarto quia nõ est verisimile quod contra conscientiam iudicet, spe modici lucri, quodq; salutis æternæ immemor sit.l. quidam consulebant.ff. de re iudi.& ibi not.l.si quis à se fundum .C. ad le. iuli. de ui .c. & si quæstiones, de simo.

Quinto & ultimo , quia longe maius est,quod prælatus ferat testimonium in causa suæ ecclesiæ, propter commodum quod ex ea consequitur, & tamen non prohibetur.c.insuper,de testi.ergo multo minus hic iudex cognoscere an sua sit iurisdictio,necne, & in sui generalitate hoc idem etiam tex.noster probare uidetur.

Contrarium uero glo.in.l. de iure.ff. ad municipa. quam hic dicit singu. idẽ Bart.& ibi eamq; sequitur utrobiq; , & in.d.l.quidam consulebant, & hic rursum Pau.de cast.Ange. & alii quamplures per Ias.relati, quod immo cognoscere non possit.

Moti & ipsi,quia simplex affectionis ratio iudicem ut suspectum remouet.l. prætor.l.qui iurisdictioni supra de iu.o. iud.ergo quanto magis ex affectione lucri pecuniarii,cuius odor bonus est, ex re qualibet,dicebat Vespasianus, à tito filio reprehensus, quod appositis amphoris in uiis, ad urinas excipiendas, uectigal commentus esset, fullonibus uendendas pecunia urinaria ex prima pensione ad ipsius titi nasum admota, cum dixisset scisitatus à patre , odore non offendi,& habetur ad propositum in.l.hæ operæ , in .§.fi. iuncta glo.ff.de ope.lib.

Secundo, quia in simili , si dominus petat rem feudalem ab aliquo , ipseq; neget eam esse huiusmodi,ex quo de ipsius domini commodo agitur, iudex esse non poterit.l.i.C. ne quis in sua cau. c.cæterum & ibi Inno.de iudi.dictumq; fuit etiam in figuratione casus.

Tertio facit, nam propria causa dicitur,cuius emolumentum vel damnum ad aliquem pertinet, seu pertinere po: test.l.i.§.in propria.ff. quãdo ap.sit, quẽ tex.citat glo.hic,& in.l.si quis ex aliena ff.de iudi.& in.d.l.de iure, modo in propria causa quis iudicare non potest .d.l. i.C.ne quis in sua cau. ergo nec in casu isto,iudex cognoscere,an sua sit iurisdictio , cum emolumentum omnimodo consecuturus sit,ut supra.

Quarto ꝓbatur à simili, quia uidemus si allegetur suspectus,quod causam suspicionis non examinat.l. apertissimi. C.de iudi.c.secundo requiris , de ap. & tradit glo.ista in fi. communiter approbata,ergo nec istud ipsum,an sua sit iurisdictio,necne.

Quinto & ultimo , quia sic citatus duplici onere grauaretur in comparendo coram iudice non suo, & quod possit etiam ab eo iudicari,quo ad istud,ab surdissimum dictu .l. titia .§. qui multa ff.de leg.2.alias etiam opi. refert Ias. sed in exemplo Bar.& Doct.nessatium non erat.

Ego,his non obstan.opi.primã,quæ uidetur esse magis communis, probo, nec ab ea ullo pacto recedo, ex supra dictis,satis stringentibus.

Et nouissime considero,si lex uult in hoc dubio, quod citatus teneatur comparere, priuilegium suum allegaturus, ut hic, & in.d.l.si quis ex aliena , quod necess-

necessario uoluisse etiã uidetur, quod iudex iudicet, & cognoscat an sua sit iurisdictio, necne.l.2.supra de iu.o. iudi.l.illud.ff.de acqui. hæ. cum uulga. & maxime quia actus est, qui momento, & quam primum quidem allegato priuilegio, potest expediri, etiam si sportularum alias commodum consecuturus sit,& quia uerisimile non est, nisi ꝙ ipsum ad iudicem competentem remittat,nec quod sportularum prætextu,in re notoria,allegata tamen (ut dixi) aliter faciat.l.merito.ff. pro so. c.i.de scruti. fa.

Nec adducta in contrarium obstanbunt,quoniam primum procedit,& verum est in causa principali,& non quãdo uenit in consequentiam iurisdictionis cognitio, ut hic. Vel quod in affectione personarum id lege cautum reperitur,non ratione lucri, & præsertim (ut inquit Ias. licet ad aliud, & bene) quia non consequitur emolumentum de præsenti, sed in futurum & tempore prolationis sententiæ diffinitiuæ,qđ & in propositione q.etiam præsupponitur,& urget,enim euenire possit quoq; quod non pronuntiabit,quodq; ipsum non consequetur,& est argu.optimum in.l.naturalem,in.§.i.quanuis ipse nihil alleget.ff.de acqui.re.do.

Non ob. secundum, quia secum responsionem habet, id esse longe diuersum à casu nostro, cum sit quæstio inter partes hic,ibi autem inter partem et iudicem, siue dominum & uasallum, quo fit ut negari non possit, quia refragatur directo d.l.i.decisio.Vel (ut dicebam proxime) tolli potest, quia si de re feudali agebatur, non erat,ut hic,iurisdictionis quæstio.

Non ob.igitur tertium,quia antecedens uerum est, & consequens uerius, sed conclusio falsa , quia pendentia ab euentu futuro incerta sunt,neq; prospicienda , quando præsens status rei ad hoc uerisimiliter non tendit.l. fundum & ibi Bar.in 2.colum.ff.de excep.sed emolumentum non consequitur nunc, ut etiam dictum est supra ergo.

Vel dic,quod immo causa propria non sit,ex quo aliud est emolumentum consequi,idest sportulas,aliud uero,ad aliquem suo nomine pertinere emolumẽtum uel damnum, quia hoc ipsum negocium principale , & totius causæ pondus respicere uidetur, ut in .d.§.in propria,ergo cognoscet,quia eidem nõ conueniunt uerba legis , & necessariò dispositio alterius prohibitiua cessabit l.4.§.totiens.ff.de dam.insec.

Non ob. quartum, quia si suspectus est.d.casu iudex,non æque conuenit, ꝙ ipse suspicionis causam examinet .d.l. apertissimi , & maxime quia forma est à lege tradita,quod arbitri eligantur.d. c.secundo requiris, hic haud considerabile, cum citatus teneatur comparere, & suspicionis causa efficax, nulla allegetur.

Non ob.quintum & ultimum, quia onus dici non potest,cum non sit super negocio principali,uel respondeamus, tolerabile,ex quo dependet a citatione unumq; imponitur in consequentiam alterius necessatiò,vt in simili de specialibus dici solet pro limitatione.l.i.C.de do.pro.per Bar.in.l.si is qui pro emptore,in pe.colum.ff. de usuca. & ita tene, & multifariam limita, ut hic per Barto. Ange.Ias. & alios, quorum dicta aliter non refero,quoniam difficultatem non habent.

Secundo ad idem dubitant scriben. maxime Bar.& Ias.nunquid a.d. senten

17 tia†qua iudex pronunciauit se competentem,uel incompetentem, possit appellari.

Et concludunt breuiter, quod sic , moti per glo.in authen. habita, si.in si. quæ hoc ad literã dicit.C. ne si. pro pa.

Et ratione insuper,quia per appellationem a diffinitiua,damnum hoc reparari non potest.l.arbitro,iuncta gl. infra qui sat.co.l.2.ff.de ap.re.

Et est not.limitatio ad regu. l. pe. C. quo.ap.non re.&l.2.C.de epis.audi.vbi ab interlocutoria non appellatur , loquor de iure ciuili, quia de iure canonico alias secus.c.super eo.2.de ap.&ita

com:

communiter tenetur.

Et si cupias uidere, quomodo damnum istud sit(ut diximus)tale ut per appellationem a diffinitiua reparari non possit,sicuti nec tortura,uideas Bart. in d.l.2.nu.13.qui multum notanter locutus est,& adeo certum te reddit in hoc, ut non sit amplius quippiam desiderandum.

Tertio dubitant scriben. si citatus cō
18 pareat † & exceptionem iudicis incompetentis opponat,ipseq; ad ulteriora ꝑcedat, nunquid intelligatur talem exceptionem reprobasse.

Et breuiter concludunt,quod sic, etiam quod non pronunciet expresse, se iudicem competentem, quodq; ualebit inde processus & sententia, & bene probaturq; apertissime in .c. ex parte, de ap.l.à procedente.C.de dila. & expedit hoc casu opponenti, si non uult in ipsum iudicem consentire, quod à tali tacita pronuncia appellet,ut per Fel. in c.suborta de re iudi.& Cur.hic declarat post eum, dic tu quod ē casus etiam ad idem,in.d.c.ex parte.

Secundo probatur,quia in simili,eo ipso,quod pronunciat super principali uidetur compensationem reprobare .l. i.C.de ordi.iu.l.2.de or.co.tradit Bar. in l.si autem,in.§.fi.in prin.ff. de neg. gest. Tertio, quia uoluntas nō minus datur intelligi facto,quam uerbis.l.paulus ,ff. rem ra. ha. l. reprehendenda .C. de in. sti.immo plus illo modo quam isto .l.si tamen.§.ei qui.ff. de ædi. edic. sed si exceptionem reprobasset expresse, & ad ulteriora processisset,processus ualeret ergo & quando tacite, & ultra est argu. in.l.cum quid.ff.si cer.peta.& certe opi, hæc satis rationabilis uidetur.

Tamen contrarium tenuerunt aliq, præsertim Pau.de cast.hic, quod immo necessarium sit,quod se pronunciet, & ante omnia quidem iudicem competētem, & quod alias processus esset nullus,considerando forte supra dicta, locum habere in aliis exceptionibus dilatoriis,non ista iurisdictionis, & iudicis incompetentis, & differentiæ ratio est, quia in aliis constat iudicem esse competentem,hoc autem casu & in istis nō propter dubium, igitur ne incertitudinis ratione,processus uitietur,debet(ut dixi)pronunciare se competentem.

Adde tu, hoc ipsum præsupponi necessariò etiam in tex.nostro,& in.l.si qs ex aliena,in materia not.ff.de iudi.allega.sæpe,dum utrobiq; dicitur,iudicem cognoscere posse, an sua sit iurisdictio, necnè, quodq; hac de re uocatus ad iudicium,uenire omnimodo debet,priuilegium suum allegaturus, quo facto se competentem uel incompetentem iudicet.

Et sic ultimo loco,quasi forma tradita a lege,a qua recedere non licet.l.iulianus .§.sed & si quis.ff. ad exhi. l. qui Romæ .§.Flauius.ff.de uer. ob. cum similibus.

Tu breuiter prima opi. uti ueriorem tene,ex supra dictis,& considera nouissime,quanuis opponens grauatus sit in hoc,quod est tamen in alio releuatus, quia(ut dixi)potest apdellare.l. cū q .ff. de iure iu.l.1.ff.si quis à pa.sue.ma.& ita tenuit etiam Alex.consi.37.colum.5.uolum.2.& in simili est tex.in.l. sed & si susceperit.ff,de iudi.ubi qui exceptionem unam,puta iudicis incōpetentis, omittit,& aliam obiicit, illi renunciare uidetur,& in iudicem consentire, ergo pari modo iudex hic ad ulteriora procedendo exceptionem partis reprobare, & se competentem iudicem pronunciasse.

Nec ob. contraria quia sublata esse uidentur, nam dubium esse non potest hoc casu,nec incertitudo aliqua ex quo procedendo ad ulteriora colligitur, ꝙ sit competens, & ex tacita reiectione exceptionis incompetentiæ, quæ uim expressæ pronūciæ habet: ergo processus etiam ualebit.

Non ob.secundum, quia fallax est, nec id ipsum hic,aut in.d.l. si quis ex aliena,sic intelligitur , ut in inductione dicebatur,sed quod uocatus compareat ut sciat iudex,an sua sit iurisdictio, necnè,uerum scit quomodocunq; sciat, ut ostensum est,ergo.

Non deniq; tertium & ultimum,qa non

non est uerum, nec alicubi iure cautum reperitur, sed contrarium potius in .d.c. ex parte, inducendo aliter, quod cum ibi dubiteretur, an tunc possit appellari, alio casu pro absoluto habetur quod lege satisfactum sit, uel expresse uel tacite procedendo ad ulteriora, si se competentem iudicem pronunciet.l.qui testamēto.ff.de testa.c.1.de æta.&qua.in 6.ergo, & propterea hinc dici solet, & argu.retorquebitur, quod in non desiderantibus certam formam, non refert quid ex æquipollentibus fieri, & quod habito effectu non curamus de modo .l. si mater.C.de insti.l.fi.ff.man. tradit late Bar. in l.gallus, in .§.& quid si tantum, in 2. colum.ff.de libe.& posthu.& ex his, quæ reliqua in cæteris glo. & apparatu Barr. facilia sunt, & expedita alias finis impositus sit quoq; huic not.legi.

Additio.

Conclusio est, quod iudex de cuius iurisdictione dubitatur, potest cognoscere an sua sit iurisdictio nec ne, siue commodum sportularum cōsequatur, siue non, quod suo loco probatum fuit satis.

Verum nunc limita ut non procedat si opponatur exceptio quæ suggillet personam ipsius, puta quod sit furiosus, quoniam tunc non cognoscet.l.cum furiosus .ff. de iudi. & multis auctoritatibus hic confirmat Iaf.ut per eum.

Adde tu tex.in.l.cum prætor in .§. si. ff. eo.& in.l.furiosi & in.l.negoriis.ff. de regu.iu.tradit Bald.in.l.mandarum col. pe.C.man.& in arbitro idem dicitur in l.sed & si seruum in prin.ff.de arbit.

Et declara uerum nisi habeat dilucida interualla ut i.d.l. cum furiosus not. & in simili in.l.furiosum.C.qui testa.fa. po.quoniam tunc secus.

Imo quod nō præsumitur nisi quod sit sanè mentis.d.l.furiosum, quodq; testamentum factum a furioso, si reperitur factum ut fecisset quilibet sapiens, ualet.c.cum dilectus & ibi Ioa. And. de suc.ab int. Et idem in donatione facta ecclesiæ, dicit tex.in.c. sunt qui opes 17. q.4.& in sententia si iuste lata reperiatur, Ancha.in clem. si furiosus de homi. fusius Corse. singu. testamentum, conducunt quæ etiam per Abb.dicuntur in c.ad materiam colum.2.de consue. Grāma.deci.73.num.38.Boer.deci.23. num. 60.par.i.

Est uerum in materia, si constaret qđ aliquando furiosus fuerit, quod tunc incumberet onus probandi contrarium dicenti, quod scilicet est sane mentis, declarat Ancha.in præallega.cle. si religiosus col.a.Bar.in.l.a.in fi.ff.de bo.po. infan.uel fu.

Et idem quod in furioso dicendū est (inquit Bar.) si opponeretur quod est in famis, fusius idem in.l.quidam consulebant nu.7.ff.de re iud.

Adde si posset cognoscere, & probaretur hoc, quod utiq; detegeret turpitudinem suam & male, nec est tunc quis audiendus.l.i.C.de fur.l. transactione finita.C.de trāsac.c.inter dilectos de do.

Et quia etiam si non potest, cum ad eum spectat commodum pecuniarium l.de iure .ff. ad municipa. multo minus poterit hoc casu, ex quo tractatur de fama iudicis, quæ omne commodum pecuniarium excedit.l.iusta.ff.de ma. uin. l.isti quidem.ff.quod met.cau.

Et quia si non opponatur ualebit iudicium.l.2.C.de sen.not.in.c.sciscitatus de rescrip.alias non, & ideo hoc ipsum cognoscet prius superior, seu arbitri ad idem electi, ut in.l. cum specialis .C. de iudi.

Nisi ad primum respondeamus, non detegere suam turpitudinē quia aliter pronunciat se scilicet iudicem esse uel non esse, ut per Inno.in.c.cum super de offi.de.

Non ob.secundum quia antecedens est falsum, ut supra dictum est, & ita cōmuniter tenetur, ergo & cōsequens, maxime quia (ut dixi) in pronunciatione turpitudo nulla detegitur.

Non tertium & ultimum quia uerū est pariter quod ualebit iudicium nulla oppositione facta, uerusq; etiam, quod

alias non ualebit, sed falsum, quod hoc non posit iudex ipse cognoscere ut hic & in.l.si quis ex aliena.ff.de iudi.

Vltimo(dicit adhuc Bar.) non poterit ipse cognoscere, si aliquid obiiciatur quod spirituale sit, puta quod conuentus dicat se esse clericum, quoniam tūc ad episcopum statim remitti debebit.

Et bene estq: casus in .c. si iudex laycus de sen.exco.in 6.& in.l.omni.C. de sacrosanc.ec. & ita etiam transit Ias. hic & omnes,& negari non potest, ex quo nullo modo se intromittere debet siue incidat quæstio iuris uel facti.c. si diligē ti de so.comp.c.decetnimus de iudi.c.lator & ibi Abb.qui fi.finr legi.

Tamen adde, si iudex sit in quasi possessione, ratione habitus, & fundatam habeat intentionem, quod non statim ipsum remittere tenebitur, ut per Ancha.consi.234.in fi. & probatur in.d.c.si iudex.

Et docet practicam Alex.in.l. titia colum.4.ff.sol.ma. quando tales exceptiones opponuntur, ut opponentibus statuatur terminus, ad producendum coram iudice seculari, capitula quæ probare in curia ecclesiastica uolsit, ut uideat an releuent necne, quia si non releuabunt poterit ad vlteriora procedere, sed aduerte, quia quo ad istud probatio momento fieri poterit, ex ostensione bullarum, uel si in loco notorium sit, allegari tātum.d.c.si iudex.l. si adulterium cum incestu.§.idem pullioni.ff.ad legem iul. de adul.cle. appellanti de ap.imo quod citatus hoc casu comparere non tenetur, ut per Abb.in.c. cum ordinem in fi. de rescrip.

Et ad propositum Bal.omnino uidēdus est, quando super huiusmodi exceptionibus cognoscere posit secularis iudex nec ne in.l.quotiens colum.2. C. de iudi.alias limitationes ponit Ias. dic ut per eum quia non habent difficultatem.& quia illa etiam de qua per gl. hic in fi.in discussione atticuli tacta est, de iudice recusato, quod ipse non posit cognoscere causam recusationis Fusius Bar.& Imo.in.d.l. quidam consulebant ff.de re iud.

Sed ad propositum quæritur, quid si nihil sit oppositum, & iudex procesit ad ulteriora, ac sententiam tulit poterit ne is qui citatus fuit dicere quod non sit competens.

Glo.præalleg. hic in uet.sciatur Barto. & omnes concludunt quod non, cum declaratione tamen quod sciat ipsum esse talem, Moti postea, quia tunc ipsius iurisdictio uidetur prorogata uoluntate partium.l.i.ff. de iudi. alias non si hoc ipsū ignorassent seu dubitassent. l.si per errorem.ff.de iu.o.iudi. l.fi.C.de condic.ob.cau.

Quia errans & dubitans erranti comparati non consentiunt.d.l. si per errorem, alias sic, licet non expi esse tacite tamen,& par est uirtus taciti, & expresi l.cum quid.ff.si cer.pe.

Et potest ex eo etiam confirmari, qa infamis assumptus iudex à partibus, si sententiam ferat & non opponatur, ualet, ut dictum est supra tradit idem Bar. consi.77.in fi.& in.d.l.quidam consulebant.ff.de re iud.

Item si agatur contra fideiussorem, nec opponatur de excusiōe quæ prius contra debitorem fieri debet auth.præsente.C.de fideiu.iudicium similiter ualebit & tenebit, ut per eundem Bart.in l.si mancipium in.§.i.ff.de euic.

Vltimo si libellus incertus sit pariter non ualebit si opponatur, alias sic .l. fi. C.de anna.excep.not.in.l.edita.C.de eden. & mille sunt huiusmodi non referenda, de quibus etiam per Ro. consil. 409.col.2.& cano.in.c.i. in glo. procesus de rescrip.in 6.

Et prædicta adhuc declarari debent ita demum procedere, si citatus sit talis ut posit in iudicem consentire, alias secus puta quia clericus quoniam (ut dictum est) nec expresse nec tacite posset iurisdictionem citantis prorogare.d.c.si diligenti de so.comp.

Et hinc sumpta occasione de not. q. dubitatur, si iudex citet clericum ignoranter, ipse uero contumax sit & bannia tur, an si occidatur, impune hoc idem

fieri potuerit uirtute statuti istud ꝑmittentis, quam exped. ui in. l. lect. in 3. not. tn. 5. dubitatione dic ut ibi.

Secundo quæritur, quid si iudex in contumacem processisset eo casu quo potest perueniri ad diffinitiuam lite nō contestata, puta in appellatione. l. fi. §. illud. C. de temp. ap. uel ad primum aut secundum decretum. c. quoniam frequēter ut lite non cont. nunquid processus ualeat.

Et breuiter post Inno. in c. præterea de dila. Bar. hic num. 8. concludit quod sic, si tamen pronunciauerit se prius iudicem competentem alias non, & quandocunq; contumax posset contradicere. Nec ab re quoniam iuris auctoritate pronunciatio hæc istud idem operatur, ipsumq; iudicem facit licet nō sit ut inquit etiam Abb. in. c. cum ordinem in fi. de rescrip. & bene & ita transeunt omnes.

Est uerum quod Ias. reprehendit Bar. quantum ad dictum de primo decreto, quia ualet missio licet non præcesserit pronunciatio fretus eiusdem Bar. auctoritate in. l. 3. ff. de iudi.

Et nimirum quia fit tantum ut reus tedio affectus ueniat responsurus iuxta not. in. l. si finita ī. §. iulianus. ff. de dam. insec. & in d. c. quoniam frequentet. Tamen hoc non dicit Bart. in d. l. 3. & militat ratio ꝑdicta qua dici aliter non pōt.

Et quod non præcedente pronunciatione prædicta possit semper dicere, tu non es meus iudex, etiam post sententiam eaq; nulla sit, not. in c. at si clerici de iudi.

Considerantes ultimo, quod nec ēt dici potest iurisdictio protogata, ex quo absens contradicere uidetur. l. in eo. §. deinde. ff. de ri. nup. l. sicuti de arbit. cætera dic ut supra in lectu. prædictis.

Die 8. Maii 1548. Paduæ.

SVMMARIVM.
L. sciendum. ff. qui satisda. co.

1 *Quid sit satisdatio.*
2 *Satisdatio differt à cautione.*
3 *Satisdationes pretorie in materia dua sunt.*
4 *Quando satisdatio a reo præstari debeat.*
5 *Quidam satisdant, quidam iurant, quidam uero nec iurant nec satisdare tenentur.*
6 *Quæ sit forma promissionis.*
7 *De qua parte rub. hic tractetur.*
8 *Casus legis.*
9 *Quid si reus possideret uilem cespitem terræ.*
10 *Quid in usufructuario & creditore qui pignus accepit.*
11 *Quid in annuis redditibus.*
12 *Quid si fideiussor idoneus non sit.*
13 *Quid si reus conuentus bona non possideat immobilia, sed pater eius.*

QVI SATISDARE COGANTVR, uel iurato promittant, uel suæ promissioni committantur.

MACER. LIB. I.
De appellationib.

L. SCIENDUM EST. Ad euidentiā huiuscæ not. legis, præmitte, Primo quid sit satisdatio
1 † ut supra in. l. i. quod ē cautio, qua securum aduersarium nostrum facimus, datis fideiussoribus.
2 Secūdo præmitte † satisdationem differre à cautione, quoniam illa fideiussoribus præstatur. d. l. i. ista fine. l. sancimus C. de uerb. sig. multa Bal. in statutis, in uerbo cauere, colum. i. Alex. in. l. diuortio, in. §. interdū. ff. sol. ma. uel & fusius, ut declarat Pet. de Bellaper. q. 464. non nihil in. l. 2. in. §. sed & si dubitetur. ff. de iudi.
3 Tertio præmitte, satisdationes † prætorias, multiplices esse, sed in materia duas potissimum, de iudicato soluēdo,

& de iudicio sisti, hæc hodie præstatur, illa uero, olim, cum aliquis nomine ꝓprio conueniretur, erat necessaria.§.sed hæc hodie,insti.de satisda .l. iulianus su pra eo. deq; hac loquitur tex.in.d.l.i.et tres clausulas continebat, de re defendẽ da, de re iudicata, & de dolo malo.l.iudicatum.ff.iudi. sol. odof. in rub. supra eo.& in.l.i.in prin.ff. de in lit. iu. & in.l. si defunctus .ff. de procu. pulchre Boer. deci.314.num.3.par.2.

4 Quarto præmitte,hanc rursum† reũ ptæstare,cum primum ad iudicium uocatur,oblato eidem libello, & ut forma liter dicitur, in authen. offeratur. C. de lit.contest.

5 Quinto præmitte,quosdam esse† q̄ satisdare reuentur, ut puta immobilia non posfidentes, quosdam uero, qui tantum iurant,& hi sunt illustres ac su per illustres.l.quotiens .C. de digni.lib. x. Vel qui, nec immobilia posfident, nec fideiussores inueniũt, appellaturq; iuratoria cautio.l. generaliter.C. de ep. & cle. & quosdam ultimo loco, nec sa tisdantes, nec iurantes, sed per stipulationem promittentes, sub obligatione omnium bonorum suorum, ut clerici. l.omnes.§.in hac autem inclita vrbe.C. eo.& de his omnibus in hoc titu. quod rub: supra tres habens partes, etiam ostendit,singula singulis referendo.

Sexto præmitte, formam esse pro-
6 missionis† de stando in iudicio, usq; ad finem litis &causæ,ut in.d.§.sed hæc hodie.

Septimo & ultimo, quod hic tracta-
7 tur de materia † primæ partis rub. & de tertia etiam incidenter, & in .§. si quis autem, in authen. de sanc.ep. de secun da uero,in .l.fi.infra eo.& in .d.l.genera liter.C.de epis.& cle.

Quibus præmissis, casum in terminis (summario enim plana est, & diuisione non eget,maxime in prin.isto, in quo maior est difficultas) sic breuiter, figura.

8 Vocarat in iudicio † quidam, aduer sarium suum, uolebatq; oblato eidem libello, sic instando apud iudicem, ut præstaret satisdationem de iudicio sisti, quoniam (ut notum est) reorum proprium est fugere, iudiciumq; in inuitũ reddi.l.inter stipulantem .§. si stichum. ff.de uerbo.oblig.uocatq;reum partem fugientem imp.in.l.properandum in.§. i.& 2.C.de iudi.qui cum posfideret bona immobilia, essetq; satis cautum sic agenti recusabat, dubitatum fuit hic apud Macrum Iuticon.quid iuris, nun quid cogeretur.

Videbatur prima facie dicendum, quod sic, & dubitandi rationem faciebat: Primo quia a forma legis nullo mo do est recedendum.l. qui Rome .§. flauius.ff.de uerbo.obliga. l.nemo potest. ff.de lega.i.l.scio, in fi.ff.de ap. l. si quis reum.ff.de custo.reo.cum similibus,nec ab re quoniam dat esse rei.l. iulianus .§. sed& si quis.ff.ad exhib.nec potest omit ti.l.fi.§.omnem.C.de admi.tut.Bald. in authen.matri, & auie. C. quando mul. ru.offi.fun.alias actus non ualet .l. cum hi.§.si prætor.ff.de transac.l.i.ff.de libe. & posthu.tradit Bart.in.l. si curatorem, in 2.colum.C.de resti.in integ. sed forma legis est,libello oblato fideiussorem præstari,ut supra & in authen.offeratur C.de lit.con.ergo etiam quod immobilia posfideat,ad id tamen tenebitur, & ita signanter arguit Alex.in.l.i. in 3. col. C.de procu.nec omitti debet.

Secundo dubitandi rationem faciebat,quia actor & reus sunt correlatiua, l.fi.C.de indic.uid.tol.l.i.C.ne li. po. & de his qui po.no.diximus in .l.i.in .§. si procurator supra si quis iusdi.nõ ob.taliter ut inter eos correlationis ratione, sit seruanda æqualitas.l.fi. C. de fruc.& lit.expen.sed actor satisdat de lite prose quenda, q̄uis immobilia posfideat.l. generaliter,allega.etiam supra.C.de ep.& cle.declarat Bar.in.l.de die,in.§.quidam in fi.supra eo.ergo.& reus.

Tertio,dubitandi rõnem faciebat,q̄a maritus & uxor fundum posfident dotalẽ.§.si fundus infra ea.l.&nimirũ quia socii sunt diuinæ & humanæ domus, una eademq; caro.l. aduersus.C. de cri. expi.hæ.l.i.ff.de actio. re. amo.c.4. xxx.

q.4. & iugales quia simul iugum ferunt ut boues, & ad aratra iuuenci. & tamen si a marito petatur, uxor satisdat, quæ hac ratione, in rem suam fideiubere dicetur, casus est in.d.§. quidam & non ab re, quia alias, & regulariter quidem non admittitur, sicuti nec miles, nec minor ann.xxv. ut ibidem, & in §.i.ea.l.

Quarto dubitandi rationem faciebat, quia uidemus etiam, quod si quis alienam defensionem suscipit, tenetur omnimodo satisdare, quamuis locuplettissimus sit.l.minor .§. fi. cum duabus seq.ff. de procu. & probatur per locum a speciali, in.l.fi.in.§.defensionem.C.de admi.tu.

Quinto & ultimo, dubitandi rationem faciebat, q.a in criminalibus quoq; indistincte præstatur .l. i. l. si quis reum ff.de custo. reo. ubi si quis, reum criminis, pro quo satisdedit, non exhibuerit pœna pecuniaria plectitur, & pondera satisdationem esse de iudicio sisti quodquè idem habuit pro absoluto Iurisco. cum dubitet qua pœna promittens puniendus sit.l.qui testamento.ff. de testa. c.i.de æta. & qua. in 6. ergo & in ciuilibus, quia in criminalibus ad instat ciuilium proceditur.l.absentem.ff.de pœn.

NIHILOMINUS istis non obstantibus, contrarium deciditur in.l.nostra. Et ratio decisionis est, quia si possidet immobilia, satis cautum actori uidetur, quod in iudicio stabit, & sentit glo. hic, in fi.eamq: probat Guliel. de cu. & facit tex.insti.de fideiu.in prin. & in.l.i. in fi.supra eod. tradit in simili specu. in titu.de compe.iu.adi.in.§.i. in 11.col.

Sed dubitabilis est, secundum Pe.de Bellaper.& Barto.quoniam mulier possidet fundum dotalem, ut dixi supra d. §.si fundus infra ea .l. & tamen non per hoc agenti cautum esse uidetur.l.de die §.i.supra eo.

Et quia dicitur in .§. si fundum infra ea.l.quod ad rem non pertinet, quod ibi fundus euinci possit, appareatq: ex eo, si euinci possit, quod actori adhuc non est cautum.

A quibus facile defendi potest, & responderi, ut dicebam alias, susiusque nunc, fore satis regulariter quod agenti sit cautum, quamuis in muliere priuilegiata, milite, & minore fallat.d.§. 1. Immo plus quod nec uerum est absolute, quod in muliere etiam non cadat satisdatio, per quam actori quoq: efficaciter consulatur.l.de die.§. quidam supra eo.allega.proxime.

Ad secundum uero, non debere sic argui a contrario, ex quo resultaret absurdū.l.inter stipulantē.§. sacram .ff. de uer.ob.uulga.l.2.C.de condi.insert. Imo ꝙ arg.retorquebimus, quia si pendente appellatione, non ideo minus possidet reus, in.d.§.si fundum, nec ad rē pertinebit fundū euinci posse, multominus cōsiderabitur ꝙ alias & regulariter hoc idē possit euenire, & ꝓpterea mihi optima semper uisa est. Vel ex alio dic tu quod non sit bona, quia eadem cum dicto eē uidetur, & male.l.fi.ff.de offi.procu.Cæsa.Bar.in.l.q. interrogatus.ff. de pet. hæ.

Secunda est decisionis ratio, quia (ut dicebam ēt supra) reorum proprium est fugere.l.properādum .§. sin autem reus C.de iudi.l.fi.C.de præscrip.xxx. ann.l. 2.C.de iu.cal.sed ubi possidet immobilia, cessat fugæ præsumptio, ergo, estq; Bar.& oīum cōiter.Et uera in se, non ꝙ iura ista hoc ꝓbēt, nā aliud est fugere .i. detrectare iudiciū, latitare, & retardare ꝓcessū, quo mō ibi intelligitur, & aliud fugere.i.se absentare, ne capi possit.Et simile adducit Bar.in fideiussore, qui reo coniunctus sit, ut cogatur actor ipsū admittere, q̄uis minus idoneus sit, ex quo cessat tunc ꝓsumptio fugæ, & bene, ne cōiunctū illaqueatū relinquat, & ne uideatur odio habere carnē suā .l.i.2. & 3. iūcta gl.ff.ī ius vo.ut eant.Et ꝑ istā rōnē ita signāter ēt arguit idē Bart.in.l.hæres meus in.§.fi.ff.de con.&de.aliq d specu. in ti.de satisda.rei, in 3.colu.Et q.a cessat ꝓsumptio fugæ ēt ī.d.§.si fundus, alleg. supra mulier pro possidente habetur, quo ad euitandam satisdationem, licet uir solus possideat, ut per Barto. adhuc ibidem not.

Et hæc de re posset inferri quoq;, ut subiicit hic, si cessaret, ex possessiõe mobilium (exemplum tibi sumito in.l.3.in §.fi.ff.de tri.ui.oleoq; le.) quod satisdationem uitaret pariter.

Et rationabile est, quoniam nõ aliud curat lex, nisi ut actori consultum sit, & reus in iudicio sistat, usq: ad finẽ causæ, modo hoc idem sit, uel ex possessione immobilium, uel mobilium, quæ effectualiter possint immobilibus comparari, sufficit, arg.in.l.3.C.de insti.

Et addi potest, de immobilibus dictũ fuisse, gratia frequentioris usus, argum. in.l.1.ubi glo.not.C.de his qui ad ec. cõfu.cum similibus, nõ quod mobilia huiusmodi ex identitate rõnis quoq; non comprehendãtur, quamuis expressum non fuerit, quod erat etiam facile legislatori.l.unica.§.sin autem, ver.sin uero. C.de ca.tol.l.his solis, ibi, satis etiam tacite cautum putamus.C. de reuo. do.

Tertia est decisionis ratio, quam adhuc glo.hic sensit, non teneri scilicet ad satisdandum, quia possessio rerum immobilium, loco satisdationis succedit.

Et bene.l.de bonis.§.1.ubi ad literam hoc dicitur.ff. de carbõ. edic. & sentit idem Bart. in.§.1.infra.ea.l. argumen. in l.si eum ĩ.§.qui iniuriarum.ff. si q.s cau.

Verum dubitabilis reddi potest, quoniam primum non probatur in.d.l. de bonis, sed contrarium potius, quod loco satisdationis non habeatur.

Et quoniam alias clerici sic non deberent esse obligari per stipulationem promittere sub obligatione bonorum suorum, de iudicio sisti, & tamen tenentur.§. si quis autem, in authen. de sanc. epis.dictumq; est in euiden.

Quarta est decisionis ratio, q̃a si reus in iudicio nõ staret, actor in po.bo.mitteretur, ꝓ mõ debiti declarati.l. satis.ff. de in ius uo.quoniam immobilia se ipsa exhibent, ubi facile mobilia asportãtur.l.2.C.quando & quib.quar.pars debe.lib.x.

Sed considera, quod in primam, uel secundam incidit, quoniam sic cautum est agenti, & cessat protinus fugæ præsumptio.

Quinta & ultima decisionis est ratio quia affectionem habere reus præsumitur ad immobilia, ex quo forte fuerunt suorum progenitorum, non sic ad mobilia.l.lex quæ tutores.§.nec uero.C. de admi.tu.l.si in emptionem.ff. de mino.

Nec ista necessaria est, quoniam concludit præsumptionem fugæ cessare pariter, & sic in secundam adhuc incidit.

Et ideo ultra alios, cogita tu, si decisionis ratio etiam possit assignari, possidentem immobilia non teneri satisdationem præstare, quoniam iniuriosum esset nimis, cum inuitus etiam ad iudicium trahatur.l. inter stipulantem.§. si stichum.ff.de uerb.ob. multiplicare inconueniens quod etiam satisdare compellatur, estq; ad propositum argum.in l.quod uero contra.ff.de legi. & in.l. cũ post in.§.gener.ff.de iure do. & in.l.i.cũ similibus.C.de dot.pro.tolerabile in illis, qui immobilia haud possident.

Nec ob.dubitationem facientia, & maxime primum, quia antecedens uerum est, uerius & consequens, sed conclusio falsa, ut hic, conuenit enim sic legem lege distingui & declarari.l.non est nouum.l.sed & posteriores.ff. de legi.l. ut gradatim.§.& si lege.ff. de mu. & ho. & maxime nouam per antiquam, secundum glo.Bar.& alios hic.Alex.con.168. colum.4.uolum. 7. & ita signanter respondetur, in.c.super quæstionum, in prin.de offi.dele.quod una per aliam exponitur, & plus quod etiam suppleatur quoad ea quæ prætermissa sunt, tradit late idem Bar.in.l.non dubium, in 2.colum.C.de legi.

Et est rationabile alias hæc lex per d. authen.offeratur, corrigi uideretur, non dicendum, quia expresse non apparet.l. sancimus.C.de testa.l. præcipimus.C. de ap.l.fi.C.de indic.uidu.tol. Pulchre Alex.consi.101.colum.5.in fi.uol.3.

Et utile ẽ scire pro reformationibus & statutis, ut idem Bar.subiicit, se remittendo tamen ad not.in.l.omnes populi ff.de iusti. & iu. dum loquitur de interpretatione restrictiua.

Dic

Dic tu, ex supra dictis determinari, quod ex antiquis statutis scilicet, suppleri noua debeant pariter, & distingui, ex quo non differunt, nisi ut genus & species. l. omnes populi, & ibi not. ff. de iusti. & iu.

Etiam si in reformatione adesset clausula, aliquo non obstante, secundum glo. in authen. de hæ. ab intesta. ue. in prin. in uer. uacantibus, quam hic post eundem Bar. sequuntur omnes, Alex. Ias. & cæteri.

Et mirum uidetur, quoniam sic nihil operari uideretur, contra tex. in. l. si quãdo. ff. de leg. i. & in. c. si papa de priui. i 6.

Sol. operatur satis, quia intelligitur de aliquo contrario quod stare non possit cum ipsa reformatione, ita glo. supra allega. & Bar. in extranagan. ad reprimẽ. in uer. non obstantibus, declarat, non quod distinctio (ut diximus) & suppletio fieri non possit.

Est igitur necessarium, quod aliter dicatur, uel expresse ut supra uel & taliter ut omnimodo antiquis derogatum intelligatur, pura (ut idem Bart. inquit in loco præallega. & Doct. hic) non obstante aliqua lege, quæ generaliter uel specialiter in contrarium loquatur.

Et ad propositum bene, quia non cõuenit quod lex, quæ tot uigiliis excogitatur, & cum maxima deliberatione fit, hinc inde, tot sapientissimorum hominum, auditis planè & intellectis opinionibus tam facile subuertatur. l. humanũ C. de legi. l. si quando. C. de inoffi. testa. c. non debet, de consan. & affi. considerando, papam ibi hac ratione, excusatione uti, ne reprehendatur. Imo quod nec inconuenit aliquando clausulam prædictam etiam nihil operari, quando plura essent obstantia, ut not. in. l. si non lex æliasęntia. ff. de hæ. insti. & in. d. l. si quando, tradit latius Bal. in. l. i. in pe. colum. C. de fur. Multa alia ad idem congerunt scriben. hic, quæ sunt dicta Bar. in loco de quo supra ideo ea aliter non referro.

Non ob. igitur secundum eò redeundo unde discessimus, quia regu. d. l. si. C. de indic. ui. tol. limitari solet, nisi correlatiuorũ diuersa sit ratio, dictã: aliud ut ibi Pau. de Cas. not. & probatur ultra per bo. tex. in. l. uxores. ff. de his quæ not. infa. tradit Bar. in. l. hoc iure, in. §. si quis debet. ff. de dona. & not. in. l. si ex fal sis. C. de transac. sed diuersa est ratio in actore & reo quoniam ille sponte agit, iste uero inuitus uenit ad iudicium. l. si quando. C. de dila. l. inter stipulantem, §. si stichum. ff. de uer. ob. ergo.

Vel dici potest, ut per Ias. hic, quod immo nec actor eo casu tenebitur, si immobilia possederit.

Motus, quoniam si non tenetur reus ut hic cuius proprium tamen est fugere l. inter stipulantem. §. si stichũ. ff. de uer. ob. l. properandum. §. sin autem reus. C. de iudi. multominus tenebitur actor, concludendo in utroq: sic fugæ præsumptionem omnimodo cessare.

Et quia actori etiam in principio iudicij magis fauemus, quam reo. l. de die supra eo.

Et quia deniq; in satisdatione superfluitas uitari debet. l. hæc stipulatio. §. diuus. ff. ut lega. no. ca.

Quæ sol. uidetur confundi ex uerbis d. authen. generaliter, & ex forma ibidẽ tradita, a qua minime ẽ recedendum. l. scio. ff. de ap. cum similibus.

Cõsiderando etiam, quod cum eo casu hominum malitiis occurratur, ne agere uolentes, aduersarios uexent, & ad iudicia trahant inuitos, sine iusta causa indistincte teneri debent ad præstationem d. satisdationis, etiam quod cesset præsumptio fugæ, & magis actori in aliis faueamus, quam reo, nec propterea satisdatio superflua sit, quoniam eiusdẽ interest plures habere debitores. l. 3. in fi. ff. de libe. leg.

Prima igitur est melior, quam etiam ex eo comprobo, quod dicit Bart. in. l. eum quem temere. ff. de iudi. quod in actore iustior causa requiritur, quam in reo, ut excusetur ab expensis.

Vel dicamus, cum sit ius nouum codicis, nec per antiquum de quo hic, distinguatur, ex quo in actore loquitur,

nos autem in reo, inter quos longe diuersa est ratio, ut supra quod non æque conuenit sic ab actore satisdante, in dicti cte, ad reum arguere. l. papinianus exuli ff. de mino. l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acqui. po.

Et ista omnia ultimo loco disputationis gratia dicta sint, quoniam authen. præallega. exoleuit, nec seruatur de iure Larriani. C. de hære. cum similibus.

Non ob. tertium quia multæ sol. traduntur hinc inde, & primo quod text. in. d. §. quidam, loquatur in cautione de iudicato soluendo, quam non euitabat olim suo nomine conuētus, dato quod immobilia possideret, ut in. §. sed hæc hodie, insti. de satisda. nos autem in satisdatione de iudicio sisti.

Et non displicet, quia de ea etiam duo seq. §. §. sic loquuntur ex. quibus p̄cedens quoq; declaratur. l. utrum. ff. de peti. hæ. l. si seruus plurium, in h. ff. de lega. i. tradit in simili Bat. in. l. si. ff. ad treb.

Secundo respondetur, quod quamuis possideant, non tamen satisdationē euitant, quia super re possessa lis mouetur. Sed contra de. §. si fundum infra ea. ibi, nec ad rē pertinet, quod euinci &c. ubi reus satisdationem euitat, quamuis res litigiosa sit, & possit euinci. Sol. euitat quo ad alios, non quo ad eos cū quo est in controuersia.

Tertio respōdetur, quod mulier possidet non eo modo quo hic. l. doce ancilla. C. de re uen. ita ut nec mirū sit si mota lite marito dotis ratione, ipsa potest contra regu. fideiubere, ex quo (ut in inductione dicebam, & ex ipsomet tex. elicitur) in rem suā fideiubere dicitur sententiaq; ipsi p̄derit, et nocebit. l. meuia §. fundus. ff. solu. mat. l. si pro re. §. i. ff. de euic. & not. in. d. §. quidam, et est uerum & ut latius per Doct. infra in glo.

Non ob. quartum quia sublatum est ex proxime deductis, & si rursum dixerimus, nec potest negari, quod id procedit in satisdatione de iudicato soluēdo, quando quis alienam suscipit defensionem. l. qui proprio. §. qui alium. ff. de p̄cu. l. recte. ff. de iudi. §. fi. & etiam in prin. insti. de satisda.

Et non mirum, quia si olim præstabat conuentus nomine proprio, multo magis qui alieno agit, olim & hodie, ut in locis supra allega. maxime insti. de satisda. in prin.

Et nota satisda. iudicatum solui præstari, quia clausula de defendēdo, ut pote præambulum, iudicatum supponit l. iudicatum solui. ff. iudi. sol.

Quodq; de rato promittitur, ubi de mandato dubitatur. l. pomponius. §. i. iū cta gl. ff. de procu.

Non ob. quintum & ultimum, quia non semper in criminalibus ad instar ciuilium proceditur, ut insti. de pub. iu. in prin. & uidere licet in simili, in. l. pleriq; supra de in ius uo. ubi domus, uniuscuiusq; tutissimum refugium est in ciuilibus, & tamen in criminalibus secus, q̄a potest etiam inuitus in ea detineri. §. si uero, in authen. ut nulli iudi. tradit glo. in. l. sed & si. eo. tit. de in ius uo. & latius dictum est in præallega. l. pleriq; & ideo ad propositum, licet hoc idem sit in criminalibus, quod etiā per. d. iura firmant Bal. Alex. & Ias. non propterea sic erit dicendum in ciuilibus, ut hic.

Suaderiq; ratione etiam potest, quoniam in criminalibus fugæ præsumptio non cessat, etiam quod reus immobilia possideat, argu. in. l. i. ff. de bo. eo. qui sibi ip. mor. cōsci. ergo nec mirum si satisdatio. d. casu desideratur, nec potest euitari, ut in ciuilibus, in quibus ea ratione cessat, & iure potest euitari, ut supra sussius extitit declaratum.

Vel quia (ut dicebam alias) in criminalibus, cum de maiori præiudicio agatur, cautius procedendum est, & nouissime ad idem uidetur glo. in. l. i. in fi. supra in ius uo. ut eant. Hic est casus, litera pro lecta habeatur.

Notabilia clara sunt, clariora in cæteris dicta glo.

Quorum loco tamen quæro adhuc
9 † q̄d si reus possideret uilem terræ cespitem, nunquid satisdationem euitet.

Videretur dicendum quod sic, quia uere immobilia possidet, l. fi. ff. de fun. instruc.

instruc.l.cum furti.ff. de in lit. iu. tradit Barro.in.l.in 2.colum.ff.de ac.& ob.tali ter ut legi indistinctè loquenti satisfactum uideatur.

Secundo quia de iure communi agi tur, quo modica curari solent, alias si de iure speciali cõtra ius commune, secus, puta in restitutione in integ. & in actio ne de dolo, in qua species quædam resti tutionis uersatur.l.scio.ff.de resti. in integ.l.si oleum, in fi.& seq. ff. de dolo.l. quamuis.ff. ut in po. lega. declarat Bar. in.l.si proprietarius, in prin.ff. de dam. infec.forte ne specialia multiplicentur, quod restitutio fiat contra ius commune, & etiam modica curentur, &male.l. i.C.de do.promi.l.cum post.§. gener.ff. de iu.do.

Tertio, quia in simili uidemus quod pro locuplete accipitur fideiussor in ne cessariis personis etiam minus idoneus l.3.supra in ius uo.ut eant.

Nihilominus contrarium uerius est, ut hic per glo.Barto. num. 8. & omnes. Et non ab re ultra eos, quoniam uerba legis taliter debent interpretari ut in ab surditatem haud incidamus.§.sed & qđ principi placuit, insti.de iu.na.l.ex stipu latione .C. de sen.l. obligationum substantia.ff.de ac. & ob. sed si intelligeremus satisfactum ex hoc legi, utiq; absurdum esset maximum, ut infra ergo. & hinc las.sumpta occasione satis extra propositum, multa congerit ad regu.d. l.scio, quæ non sunt nec scribenda, nec referenda.

Secundo, quia parum & nihil æquiparantur.l.quamuis.ff.de cõd.& de. per quem tex.dixit alibi Bal.in authen. præ terea, in fi.C.unde uir & ux.quod matri moniũ sine dote dicitur, si congrua non fuerit, alias mulier dotata ẽt obolo, excluderetur a beneficio d.authen.qđ dictu est absurdissimum, sed ad propositũ si nihil possideat, satisdationem nõ euitat, ergo nec si parum, & (ut diximus) terræ cespitem.

Tertio & ult.quia minimũ curatur, quã do in eo eadem est rõ, q̃ est in maximo c.de appellationibus, extra de ap. sed hic diuersa est, quoniam fugæ suspicio tunc non cessat, ergo. Ex quib.adducta in contrariũ tollũtur facile, nã primum non negatur, ꝙ uete imobilia possideat sed non ut satisdationẽ euitet, & propterea falsum est, ꝙ sit (ut dicebatur) legi satisfactum quãuis indistinctè loquẽ ti, quoniam rõne debet distingui.l.q̃ uis ff.de in ius no.declarat Bal.in.l.pactum in 2.colu.C.de colla.

Non ob.secundum quia & id quoq; uerũ est, ꝙ modica curentur de iure cõi, sed non hic, oĩq; casu, ratione prædicta. Modicũ interuallũ ẽt de iure communi nõ curatur, quoniam alias uitiaret duo rum reorum constitutionem, & tamen non uitiat.l.duos reos.§.fi.ff.de duo. re. Appellareturq; à sententia lata in causa possessoria, propter modicum præiu dicium, & tamen non appellatur.l.i. C. si de mo.po.fue.ap.de iure ciuili loquor ut ibi, non de iure canonico, quia tunc secus, clem.i.de cau.po.& pro. declarat Por.insti.de aurb.tu.in 5.col. in prin. Et iudicis decretũ deniq; rescinderetur modici dãni ꝑtextu, cum tamen non re scindatur, nisi magnũ & enorme fuerit l.si prius, & ibi Bar.in 6.col.ff.de no.op. nun.& plura huiusmodi sunt, quæ non scribo, ad idem tendentia.

Non ob.tertium quia secũ responsionẽ hẽt, id alia ratione decisum fuisse in.d.l. 3. ex quo nemo ꝑsumitur habere odio carnem suam, ad qđ gl.ibi posita, allega ri ẽt solet, nec uerisimile ꝙ necessarius necessariũ illaqueatũ relĩquat, ergo nõ a simili ꝙ hic satisdationẽ euitet.l.papinianus exuli.ff.de mino.cũ uulga.& ita tenete.Secũdo q̃ro, q̃a in usufructuario

10 †& creditore, qui pignus accepit, euita bũt nè satisdationẽ istã?Bar.hic, post gl. tamẽ nu.12.& in .§. sed & qui uectigalẽ sensit ꝙ nõ, & bene, quoniã ꝓ rei uerita te non sunt possessores, ut in.§.itẽ q̃ solã, & seq..ĩ.ea.l.ex quibus declaratur, q̃ sint huiusmodi ad effectum uitandæ sa tisdationis prædictæ.

Adde text. de usufructuario, in .l. naturaliter, in prin. iuncta glo. .ff. de acqui. poss.& not. in.l. 2. C. de usuf.

quod licet possideat, possidet tamē naturaliter tantum, & non sufficit quo ad effectum legis nostræ.

Secundo adde, quod legitimus procurator domini dicitur, in re, in qua vsūfructum habet. l. i. §. fi. & ibi not. ff. de no. op. nun. tradit Barto. in. l. de die, in §. quidam supra eo. sed procurator non possidet. l. i. §. usus. ff. de procu. ergo satisdationem non euitabit.

Tertio adde, quo ad creditorem etiā benefacere, quia uideo quod non præscribit pignus. l. nec creditores. C. de pi. ac. ergo nec est possessor ipsius, quoniam unum præsupponit aliud necessariò, & præscriberet utiq; si possideret. l. sine possessione. ff. de usuca. not. in rub. ff. de acqui. po. & ut per Bal. latius, in. d. l. nec creditores, & cum habeamus iura clara, non insisto aliter.

Sed tamen difficultatem moueo, certum enim est, quod usufructuarius, & emphyteota æquiparantur, ut not. in. l. i. C. de iu. emphy. uerum emphyteota naturaliter tantum possidet. l. 3. §. ex cōtrario. ff. de acqui. poss. l. si ut certo. §. si duobus uehiculum. ff. commo. & tamē satisdationem euitat, ut in. §. i. infra ea. l. ergo & usufructuarius. l. si quis seruo. C. de fur.

Sol. æquiparatio bona est, quo ad possessionem, sed non quo ad effectum de quo hic, ex quo possessio emphyteotæ est ratione utilis dominii quod habet in re emphyteotica. l. i. §. qui ī perpetuum ff. si ager uecti. uel emphy. pe. usufructuarii autem non: ergo non mirum si ipse non euitat satisdationem, emphyteota autem sic, & not. in. d. §. i. latius, & unum uerbum dicit Barto. hic, licet ad aliud.

11 Tertio quæro, quid in annuis † redditibus. Docto. omnes Bar. Alex. Ias. & cæteri, concludunt breuiter, ex his, reum satisdationē euitare absq; dubiò, si debeantur ex fundo spāliter obligato & ad longum tēpus quidē. Et bene, quoniā inter īmobilia cōputātur, gl. est not. in. l. iubemus nulli, in uer. annonas. C. de sacrosan. ec. & in. l. hac edictali, ī. §. his illud. C. de secun. nup. & in cle. exiui in §. cūq: annui redditus de uer. si. sed īmobiliū possessor, satisdare non tenetur, ut hic, ergo nec is, qui annuos ꝑcipit redditus. Et nota q᷑ alias appellātur panes ciuiles. l. fi. §. ꝑterea. C. de iu. do. multa afflict. in trac. iu. ꝓthomy. in 3. not. bonus tex. ēt est in. l. 2. C. de pe. bo. sub. lib. x. & in. l. i. ubi Luc. de poe. & in rub. C. de anno. ciui. lib. 11. & annona, & salaria & ꝓuisiones, ut in locis. ī. alleg. fusius, & Tessere frumentariæ, ut in. l. titia seio in pri. ff. de leg. 2. & in. l. 2. C. de fru. Alexan. lib. 11. Et rōne suadetur, ad q᷑ sēper aīaduertendū est, quoniā actori tūc cautū uidetur, nec ꝑsumptio ꝙ reus fugiat, ut late dictū fuit. ī. not. tamen distinctionē, tradit Bar. in. l. fi. ff. quo. bo. quā referunt & sequuntur Regien. consi. 82. nu. 5. uol. 2. Et ī simili, quoniā emphyteota pariter annuos percipit redditus, & satisdationē euitat, ut ꝓxime ostensū est, exinde diuersitatis rōnē assignando inter eū & usufructuariū, nec repeto. Quarto q̄to,

12 q̄d si fideiussor idoneus nō sit † q̄a īmobilia, non possideat, an admittatur. Cōcludit Bar. hic in fi. nu. 13. quod non, authoritate glo. fretus in. §. suscepto, in authē. de exhi. re. uidetur mihi (ut dicunt alii & bene) quod sit tex. clarus in. l. 2. supra eo. & insti. de fideiu. in prin. & in. §. fi. de replica. eo. lib. & appellatur fideiussio personalis, quia est de repræsentatione personæ in iudicio, ut glo. præalleg. dicit, adde tu tex. in argumentum, tamē in. l. si quis reū. ff. de custo. & exhibi. reo. Secundo probatur per locum a speciali quia in necessariis personis (ut subiicit) toleratur, etiam si minus idoneus sit. l. 3. supra in ius uo. ut eant, ergo non regulariter. l. i. ff. ad municip. cum uulga.

Tertio & ultimo, quia quemadmodum reppellitur principalis immobilia haud possidens, ita repelli debet fideiussor, ex quo insufficiens est si suo nomine conueniatur, & multo magis si alieno, argu. in. l. filium habeo iuncta gl. ff. ad macedo.

Tamen dubium faciebat, quia facile

fuisset legislatori, hoc idem exprimere si uoluisset.l.unica.§.sin autem, uer.sin uero .C.de cadu. tol. non expressit, ergo,l.si seruum .§.non dixit prætor.ff.de acqui.hære.

Secundo quia solum dicitur alibi interesse nostra, hēre plures debitores obligatos.l.3.§.fi.ff.de libe.lega.ergo idoneus erit,quamuis immobilia non possideat.

Vltimo uidetur casus in.l. quos nos hostes, in.§. locuples.ff. de uerbo. signi. ubi locuples est,qui satis & idoneæ habet pro magnitudine rei,quam actor restituendam esse petit: ergo etiam quod immobilia non possideat.

A prima opi. breuiter recedendum non est,quam ultra supra dicta, nouissime comprobo,quia tex.in.d.l.2.uult, quod sit idoneus non modo facultatibus, uerum etiam conueniendi facilitate,Corn.consi.303.ad fi.uolum.3. Alex. consi.84.ad fi.uolum.3.Et quia hinc uidemus sublata obligatione principali, etiam fideiussoriam tolli .l. cum principalis.ff.de regu.iu.l.omnes.ff. de excep. tradit Bar.in.l.huiusmodi, in prin.ff.de uerbo.ob.argu.planè apertissimum,regulariter pote accessoriam, secundum naturam sui principalis .d.l. cum principalis.

Quodq; exceptio competens principali alias competit etiam fideiussori .l. græce.§.si quis pro pecuniaria.ff.de fide iusso.& in not.q.probat Specu.in tit.de compe.iudi.adi.col.11.

Et quod deniq: non obligatur ex nouo contractu,q̄uis priori simili, ex quo ei non accedit,nec simile est idem .l. qđ ne rua.ff.depo.& est argu.in.l.si cum venderes.ff.de contrahen. emp. & in.l.si ita 2.ff.ma.testa.pulchre Signo.homode.cō si.221.incip.in quæstione,per totum, & facit ēt bonus tex.in ratione sui,pro ista opi.cōi,insti.de replicatio.ad fi.

Nec ob.contraria,q̄a manent ex his sublata,si ad primum dixerimus expressū fuisse hic,& in.l.i.supra eo.q̄uis de principali loquantur,& rōne amplius,quoniam ut proxime dixi non esset actor securus nec posset suum consequi .d.l.i.l. nam is.ff.de dolo. & ad ꝓpositum facit tex.in.l.his solis,ad fi.ibi,satis etiam tacite cautum putamus.C.de reuo.do. & sic licet in specie expressum non fuerit, est tamen expressum in genere & virtualiter.l.fi.in fi.C. quod cum eo, declarat not.Bar.in.l.i.nu.7.ff.de uulg.&pu.sub.

Non.ob.secundū quia uerum est,sed debito mō intelligi debet,dummodo fideiussor immobilia possideat, ad quæ recursus haberi possit, & actor sit securus d.l.i.l.2.C.quando & quib.quar.pars debe.lib.x.ergo non erit alias idoneus, & repelletur.

Non ob.tertium,& ult.quia pro nobis facit, intelligiq; debent uerba illa satis & idoneæ habere debere quempiam ut locuplex dicatur, pro magnitudine rei quæ petitur,respectu possessionis rerum immobilium,ut hic per glo.

Et hinc sumpta occasione dubitatur an sufficiat hoc in casu.l.nostræ, an uero necesse sit,q̄tot bona possideat reus, ut cesset præsumptio fugæ.

Et breuiter gl.hic prællega.tenet(vt dixi)q̄ sufficiat,idemq; Ias.per rex. in.l. i.supra in ius uo.ur eant, & in.d.l.quos nos hostes,in.§.i.de uer si.Bal.uero contrarium,quod imo tot esse debēt,ut cesset præsumptio fugæ,arbitrio iudicis relinquendū tamen,arg.in.l.i.ff.de iu.del.

Et puto uerius,stantibus deductis in casus figuratione, & quia simpliciter dicit tex.possessorem immobilium ad satisdationem non compelli,& faciunt in simili not.in.l.i.ff.ex quib.cau.in po.ea, & in.l.satis supra de in ius uo.

Nec adducta iura obstabunt,quoniā forte procedunt in fideiussore, non in casu huiusce legis, & in reo principaliter obligato, ad effectum uitandæ satisdationis.

Quod etiam ratione suaderi potest, quia si in necessariis personis sufficit & idoneus reputatur, quamuis immobilia non possideat.l.3. supra in ius uo. ut eant,in aliis huiusmodi erit & reputabitur talis longe magis,si immobilia possederit pro rei qualitate.d.l.i.eo.ti.

Sed oppono, dictum est supra, quod debet regulari secundum naturam rei principalis, & est uerum, ergo tot immobilia ipse quoq; possidere debebit, ut d. præsumptio fugæ cesset.

Solu. regulatur secundum naturam rei principalis, pro quo fideiubetur, ex quo immobilia possidet, licet pro qualitate rei tantum quæ petitur, ut in simili dicitur in. l. fi. ff. de fun. instruc. & p Bar. in. l. i. in 2. colum. ff. de ac. & ob. & probatur in iuribus supra allega.

Quinto & ultimo q̃ro † quid si reus conuentus bona non possideat immobilia, sed pater eius, nunquid satisdationem euitet.

Pe. de. Bellaper. dicebat quod sic, motus, quia cessat hoc casu fugæ præsumptio, ex quo filius est quodammodo dominus etiam uiuente patre. l. in suis. ff. de libe. & posthu. & filius regis rex. l. 2. §. ex actis. ff. de ori. iu. ponderando quod dicit ex actis, quodq; Tarquinus & filii expulsi fuerant, & ad propositum, dictum adeo uerum est: ut in eo hac ratione non habeat locum usucapio pro hærede. l. nihil. C. de usuca. pro hæ. nec dominium istud post mortem patris nouum dicatur, sed potius sibi confirmatum siue continuatum. l. fi. & ibi Pau. de cast. infra si ex noxa. cau. aga. Positq; dari per filium libertas seruo, quæ tamẽ per procuratorem dari non potest. l. nec mulierem, vbi glo. C. de uindic. liber. l. i. §. fi. C. communia de ma.

Secundo ad idem facit, quia sufficit patrem sustinere munera publica, ita ut dicamus uulgo, æstimum ipsius, filii æstimum quoq: reputari, glo. est not. in l. 2. C. qui æta. lib. x. de qua tamen testatur Bal. hic, Guliel. recordatum non fuisse, tenentem contrarium ut infra. Adde quod idem Bald. eam dicit singu. & non esse alibi, in. l. 3. in. §. i. in prin. ff. de excu. tu. & hinc multa ad idem congerit Ias. non referenda.

Et naturali ratione suadetur 3. loco, quia cogitare debet actor & iudex, quod pater nõ relinquet ipsum illaqueatum quodq; filius hac ratione non fugiet in casu succumbentiæ, argu. in. l. 3. iuncta glo. supra in ius uo. ut eant, & in. l. fi. C. de cu. fu. & in. l. nec in ea. ff. ad le. iu. de adul. & in. l. isti quidem ff. quod met. ca.

Guliel. de cu. uero (ut dixi) tenuit cõtrarium, quem etiam hic Bar. secutus ẽ, Moti & ipsi, quia multa accidere possunt, ne successio patris ad filium pertineat, argu. in. l. naturalem, in. §. i. ff. de acqui. re. do. unde prouerbium est, multa cadunt inter calicem, supremaq; labra inter os & offam, inter manum & mentum magnum interuallum interq; cogitatus nostros, & actiones mons quidam magnus positus est, & ideo de nostris cõ filiis fortuna iudicat.

Secundo, quia spes successionis attendi non debet. l. post emancipationem. §. fi. ff. de libe. le. & nimirum (ut Bar. met. ibi dixit) quia est de futuro, & non fundata in aliquo iure de præsenti. l. precia rerũ ff. ad leg. fal.

Tertio, quia si ad legitimam, quæ iure naturæ filio debetur. l. cum ratio. ff. de bo. dam. authẽ. nouissima. C. de inof. si. testa. c. raynutius, de testa. pater uiuẽs non tenetur, nec ex ea actor potest esse securus. l. i. §. si impuberi. ff. de colla. bo. §. illud, & ibi idem Bar. nu. 5. in authen. de mona. etiam si filius ex delicto sit cõdemnatus, ut inquit Abb. in. c. 2. num. 3. de delic. pue. multominus tenebitur in casu succumbentiæ, si conueniatur, ergo nec ex hoc quod pater possideat immobilia satisdationem euitabit.

Et est aduertendum, quia prædicta procedunt, & intelliguntur de iure digestorum. l. tam ex contractibus. ff. de iud. non codicis, quoniam tunc legitimam personam standi in iudicio non habet, nisi consensu patris l. fi. §. necessitate. C. de bonisq; libe. quod tamen non habet locum etiam iure Codicis, si filiusfam. fuerit citatus quia statim uidetur habilitatus ut not. Inno. iu. c. cum inter, de excep. Bal. in. l. cum mulier. ff. sol. mat. Ias. in. l. fi. colum. ante pen. C. de edic. di. ad. tol. vel alias in curia delphinatus inquit Gui. pa pa decisio. 54.

Ego quicquid sit, in his terminis, &

q. præsentis teneo opi. istam Guliel. & Bar. considerando nouissime, quod tex. noster requirit reum possessorē esse immobilium, ut satisdationem euitet, sed filius nō est huiusmodi, cum possideat patet. l. si ut certo. §. si duobus uehiculū ff. commo. l. 3. §. ex cōtrario. ff. de acqui. po. ergo.

Et tenendo sit, facile tollentur cōtraria, nam primum non ob. quia imo nō cessabit, ex quo dominus est ficte, & interpretatiuæ, ut ad longum & bene declarat Bald. in. d. l. in suis, in repe. in 2. colum. & indicat uerbum quodammodo quod huiusmodi est, ut fictionem importet, argum. in. l. fi. C. de impub. & ali. sub. & in. l. i. ff. de ac. re. amo. & in. §. igitur insti. de pup. sub. & in. l. i. in prin. ff. quod iussu. tradit Bar. in. l. prætor ait, in §. i. per illum tex. pariter. ff. de eden. & in l. 4. in. §. cato, in. 4. colum. ff. de uerb. ob.

Non ob. secundum quia id in fauorabilibus uerum est, ut in. d. l. 2. non in odiosis ut hic, & ideo patre ad æstimum recepto, & ad ciuilitatē, priuilegio gaudent omnes filii, ita Bald. in. l. 2. ad fi. C. de liber. & eo. lib. & propterea ad propositum, quamuis pater possideat, non tamen efficit, ut filius ob hoc satisdationem euitet.

Non ob. tertium & ultimum, quia non est præsumptio, quæ fit à iure ponderata, ut in. d. l. 3. ergo nec satisdationē (ut dixi) euitabit.

Alias affectu paterno stante, habenti patrem nūquam daretur tutor. d. l. fi. d. l. nec in ea, & tamen plerunq; datur. l. fi. §. minores. C. de sen. pa. l. si cum dotem §. eo autem tempore. ff. sol. ma.

Nec posset actus gestus cum authoritate patris, tutoris, rescindi, cum uerisimile sit, ipsum eundem actum diligentius egisse, quam alius fecisset, & tamen rescindi potest, restitutioq; peti. l. i. & ibi Ia co. de S. Geor. C. si tu. uel cu. & ex his, quia paucula restant, iam ex prædictis expedita, nec (ut dixi supra) difficultatē habentia, consulto prætermittenda, de huiusce. l. prin. sumus expediti. imo & de. l. tota, quia omnia etiam in discursu, & per transennam quodammodo tacta fuerunt. Die xix. Maii. 1548. Paduæ.

Additio.

Quod propter bona cessat præsumptio fugæ, non modo immobilia ut hic uerum etiam mobilia, quæ maxime occultari uel amoueri non facile possunt, ut mercantias aurum & argentum, si publice fœnerētur, ut in iudeis tradit Gui. papa decisio. 395.

Non est etiam suspectus qui plures habet debitores, magnarum maxime quantitatum. l. facere & ibi Bal. ff. solu. mat. Alex. fusius & clarius consi. 37. col. 4. & 5. uol. 2.

Et minus qui possidet immobilia, vt se se habet principalis materia huiusce legis istud dicens expresse & Barto. hic. Alias sic, ut per Alex. consi. 64. colum. 3. uolum. 3. & cons. 160. colum. i. uolum. 5 & satisdare compelletur ut hic rursum not. Imo quod tenebitur etiam si possideat immobilia, multos tamen habeat creditores & implicitus sit (estq; pulcherrima limitatio) Valde (ut ī stupa pullus aiunt uulgo) tradit Seysel. & dicit non inuenire ab aliquo tactum in. l. i. in. §. si heres in prin. ff. ad treb.

Est uerum quod uit honeste & laudabilis uite, non tenebitur. l. i. §. his autem ubi glo. singu. ff. de ripa munien. Feli. in c. adhæc ad fi. de sen. excom. fusius in. c. super his col. pe. de accusa. nonnihil in c. litteras colum. 4. de præsump. sicuti uidemus in simili quod ei iuramentum cal. remittitur de quo tamen late Barba. in rub. de iura. cal. col. 2. omnino ubi de archiepiscopo Cantuarien. pulcherrimā refert histo. certe memoratu dignā. Audacter dicit Zaneti. in. c. i. colum. 12. de accu. per. d. glo. quod uite qualitas loco satisdationis & diuitiarum succedit.

Additio.

In illa. q. in qua fit mentio de annuis redditibus, diximus, quod alibi appellantur panes ciuiles, ut in. l. fi. in. §. præterea. C. de iu. do. & in. l. 2. C. de peti. bo. sub. lib. x. nouissime sciendum est quod

panes pro annona dicuntur siue ponuntur quotannis reddita,& ciuilis,quia de publico alias ciuibus erat constituta .l. hac edictali.§.his illud.C. de secū. nup. l.i.C.de frumen.urb.Constantinop.lib. x.l.2.C.de anno.ciui.§. hæc ergo ī auth. de non alienan.

Additio.

Nouissime ad dicta supra quod possessor bonorum immobilium, præstare satisdationem non teneatur,uel si habēret plures debitores magnarum quantitatum, uel annuos redditus magnos, uel esset honeste & probatæ uitæ; addi ratio potest,hoc ideo plus quam uerum sote quia habemus, quando sunt plura eandē rōnē habentia,unius aūt fiat mētio,quod fieri uidetur exemplariter, & nō restrictiue.l.traditionibus & ibi not. C.de pac.l.i.ff. de publicia .l. imperium ff.de iu.o.iudi,Bald.in.l.de quibus colu. 14.ff.de legib. exempla non restringunt regulam.§.hactenus insti.de gradi.ergo,

Additio.

Quod non uerificetur quod hic dici tut in possidente uilem cespitem terre probatur,quia in numero plurali loquitur text. & dicit possessorem rerum immobilium.l.ubi numerus.ff.de testi.l.in ter illam.§.fi.ff.de uer.si.& in regu.pluralis loqputio,de regu.iu. in 6. ubi pluralis locutio non uerificatur in uno, ergo nec in modica gleba hic.Et si diceretur, quod imo est regulare quod pluralitas in singularitates resoluatur .l. falsa demonstratio.§.fi.ff.de condi.& demō.dic fallere si materia subiecta non patiatur uel ratio aliud suadeat, quia fit uiolētia uerbis, estq; impropriatio ac figura aliter quæ orationem corrumpit, ut inqt Bal.in.l.eam quam in pri.C. de fideicō. pulchre Corn.cons.159.num.9.uolum. 4.siue quia hic unum finalem effectum satisdationis respicit,& non plures, repugnatq; (ut diximus) ratio.l.quamuis C.de impub.idem Corn.consil.320.nu. 4.& ad finem uol.3.

Additio.

Dum dicit text. possessorem rerum immobilium satisdare non compelli,intellige,& subaudi possessorem & dominum,sed possessorem dixisse,quia a possessione dominia iure gentium cœperunt.l.i.ff.de acqui. po. nec nouū quod fiat subauditio.l.oratio.ff.de spon. ibi 9 orationi D.Marci deest subaudi &c.vel dic possessorem.i.dominum.l. iterdum ff.de uer.si. Figuraq; erit Metonymia.§. item qui solam infra ea.lege.

Additio.

Dum adhuc dicit I. Con. sciendum est(adde tu)nec sine ratione,quia scire ē rem per causam cognoscere(ut philosophus inquit) & qui nescit rationem red dere dicitur nescire inquit Bal.in.c.cum causam nu.42.de testi.not.in.l. non omnium.ff.de legi.verbumq;scio uirtutem habet,nescio, reprehēsionem ait adhuc in.c.ex literis colum.i.de iure iu.& si testis interrogatus vt dicat quid sit mutuū responderit nescio,non probat.l.i.& ibi idem Bal.& omnes col.3.ff.si cer.pet.

Additio.

Quod dictum hic procedit etiam in appellatione,ne scilicet possessor bonorum immobilium,satisdare teneatur alias autem sic pro ut apparet ex supra scrip.quæ est.Macer de ap.lib.i. argumētum enim ualet ut per glo.in.l.propter. C.de accu.qui tamen de ap.non scripsit quod in eiusdem uita legatur, sed militarium pub.& de offi.præsid. ideo Martianus fuit seu Mauritianus potius qui præcæteris binos de ap. reliquit tractatus & maxime mirandum est quod aliter legatur,in pandectis flo.Sed moueo difficultatem,satisdatio enim hæc,præstatur ante litem contestatam, authen. offeratur.C.de lit.con. & in prima instātia, ergo non in causa ap.ut in simili in cautione rati fit.l.pomponius.§.rati habitionis.ff.de procu.Sol.si petatur,præstari debet,qa mutatur iudicium, quod nititur etiam ꝓbare Bart.in.l.cum apud ff.iudi.sol.nisi reus sit po.bonorum immobilium,ut hic. Tamē cogita si semel præstita est,quod amplius præstari non

debet dato qd possessor bonorum immobilium non sit,& semel (ut dixi) satisdederit,& per Bat.latius in.d.l. cũ apud &in.l.grecæ in.§.post litem.ff.de fideius so.Bononien.in.q.q.familia. 76.

Additio.

Ponamus in materia quod fideiussor datus, idoneus facultatibus sit de inde labatur & efficiatur non soluendo tenebitur ne iterum reus satisdare? Bar.in.l. 3.ad fi.ff.de fideiusso.dicit quod non.Et uerum est, si quis teneatur iure obligationis,quia satisdatione extincta ē, nec potest ex superuenienti inopia reuiuiscere, sed hic reus tenetur officio iudicis, quo casu cum definit esse cautum, superuenit æquitas, ex qua oritur officium iudicis, & debet iterum præstari, & ita paulo supra postea idem Bar. sentit,& bene(& ita alias obtinui in facto) in.d.l.3.

SVMMARIVM.
L.2.§.si absens.ff.si ex noxa.cau.aga.

1 *Ex persona seruorum domini tenentur.*
2 *Duo sunt necessaria ut detur noxalis.*
3 *Vbi agitur noxali dominus potest aut soluere lit.estimationem aut dare seruum pro noxa.*
4 *Noxa in seruis,pauperies in brutis.*
5 *Noxalis actio est in rem scripta.*
6 *Annalis est & prætoria,licet ppetua eē possit.*
7 *Quod nanq; dicatur primum decretum.*
Et ibi in quibus actionibus locum habeat, deq; secundo aliqua.
8 *Casus.*
9 *Dominus conuentus noxali,ex delicto serui libe ratur dando eum quod noxa.*
10 *Absentia necessaria & probabilis, non debet quemquam afficere damno.*
11 *Si restituatur dominus æque conueniit,ut restituatur eti am aduersarius.*
12 *Statuto cauetur de maleficio reperto per familiam potestatis stari eiusdem dicto & relationi,uel denunciationi syndici an admittatur probatio in contrarium.*
13 *Nunquid libero homini de facto proprio depo nenti credatur.*
14 *Quo modo .§. iste suprascriptioni pauli conueniat,edictum exponentis.*
15 *Quo modo dominus possit esse certus de negatiua sui natura improbabili.*
16 *Si dominus negauerit seruum esse in sua potesta te perdit . beneficium dandi eum pro noxa,quid si ante lit. cont. mendacium reuocaret an illud retineat.*
17 *Quo modo probetur dolus domini desinentis seruum possidere.*
18 *Nunquid missus ex primo decreto fructus lucretur.*
19 *Nunquid possit appellari,*
20 *Quid in secundo.*
21 *An ea facilitate qua primum,uel secundum cōcessum est,posit reuocari.*

SI EX NOXALI CAVSA AGAtur, quemadmodum caueatur.

PAVLVS LIB. VI,
Ad edictum.

l.2. §. SED ALIO IVRE, SI ABSENS. Ad euidentiam huiusce difficilis & not. §. habens iuuenes præmittere, & primo, quod ex perso-
1 na seruorum,domini tenentur † si contrahant,uel delinquant.

Si contrahant,actiōe de peculio(qd enim sit peculium habetur in.l.depositi in §.ff.de pecu.) de in rem uerso, & quod iussu,quæ omnia per ordinem uidenda sunt in.l.i.ff.de pecu. de in rē uerso,& quod iussu deniq;,& ubiq; in pri. Si uero delinquant,noxali,ut hic,& in.i. sti.de noxa.ac.in prin.

Secundo, quod duo necessaria sunt
2 † ut detur noxalis,quod delictum sit priuatum,quoniam alias si publicum, sūa vt liber castigabitur,nisi de crimine agatur ciuiliter.l.hos accusare.§.omnibus, & ibi Bar.ff.de accu. l.i.§.fi.l. qui nomi.

ne.ff.ad leg.Cor.de fal.q̃ aũt finr delicta publica,habetur in.l.i.ff.de pub.iu. Et quidem commissum domino ignorante,quod semper præsumirur.l.uerius.ff. de proba.l.fi. pto suo.quoniã si eo scienre,runc insolidum obligabitur.l.2.ff.de noxa.ac.

3 Tertio,quod ubi agitur noxalit† in facultate domini est,uel soluere litis æstimationem,uel dare seruum pro noxa.l. i.ff.eo.l.miles.§.i.ff.de re iudi.& insti. de noxa.in prin.& pro limitatione.§.curare,insti.de actio.notandum est,ut inqt Spe.de offi.o.iu.in .§. deseruit quoq; in 5.colum. & ad propositum hoc idem satis æquum erat,ne factum serui esset sibi damnosum.l.si vnus.§.ante omnia.ff. de pac.l.sancimus.C. de pœn.l.non debet.ff.de regu.iu.& maxime nequitia ipsius commissum, ut in locis de quibus supra est uerum tamen, quod litis æstimatio est in obligatione,deditio autem in solutione.d.l.miles.

4 Quarto, quod noxa in seruis est † ut in brutis pauperies de qua in ti. si quadru.pau.fe.di.sic dicta, quia caput sequitur,idest seruum ipsum,seu corpus, qđ nocuit,ad differentiam noxiæ, quæ est ipsa culpa,seu ipsum maleficium, ut in sti.de noxa.in prin.& in.§.omnis,&in.l. licet,C.an ser.ex suo fac.& licet titu.ille &.l.i.si quad. paup. fe. di.ascribatur Vlpia.tulit eam nihilominus Solon apud Athenien.si canis damnum dedisset, ut capistro alligarus,quatuor pedum, dedererur,

Nisi delinquat aduersus dominum, quoniam tunc secus, ex quo sic esset sibi ipsi obligatus,non dicendum .c.fi.de insti.l.2.ff.de stipu.ser.l.i.&ibi Salice.C. de noxa.

Vel de iure longobardo loquamur (allegari enim commode potest.l. capitalium.§.famosos,ubi glo.ff. de pœn. c, raynutius,de testa.)quia semper eo intẽtari potest actio cõtra dominum, etiam si caput,idest seruus ab alio possideatur l.2.de paupe.l.si quis aliũ,& seq. de cul. ser. & sic declarabitur, siue limitabitur dispositio.d.§.omnis.

Et quod ẽ in seruis dixi de industria, ex quo filius pro noxa dari non potest, iure nouo.§.fi.insti.de noxa, vnde non ab re seruos non liberos, pecudibus etiam comparamus.l.2.ff.ad legem aqui. Nec etiam liber homo.c.i.§.si iudex, & ibi Bal.in fi.de pa.te.in usib. ubi ad literam dicitur,quod nec ipse,pro noxa dari potest,sicuti nec filius.

5 Quinto, quod noxalis actio est personalis† in rem scripta,quodq; omnem possessorem persequitur, ad similitudinem rei uendicationis, dummodo dominus dolo haud desinat seruum possidere,ut infra & not.in.d.§.omnis, & in l.fin autem,in.§.i.ff.de rei uen.&in rub. late.ff.si cer.pe.

6 Sexto, quod annalis est & prætoria †licet perpetua esse possit quia descendat ex actione quæ perpetua sit,ut com muni diuidũdo,ex quo in locum actionis furti,& ui.bo.raptorum succedit, q̃ sunt huiusmodi, & ut latius habetur in l.pe.in.§.fi.ff.de noxa.ac.& obiter nota, quod actiones perpetue alias dicuntur quanquam hodie restricte sint ad certum tempus, origine antiquitatis considerata, quoniam à legibus senatus ue consultis ptouenientes erant tales, hoc est (ut dixi) perpetuæ, nec præscriptio cognita de iure digestorum ut declarat glo.in.l.qui occidit in.§.i. ff. ad legem aquil.& Bar.in.l.si pupillus ad fi.ff.de admi.tu.

7 Septimo & ultimo, quod primum decretum dicitur† primus iussus iudicis & interlocutoria ipsius,lata inter principium &finem causæ,iuxta gl.in clem.i. de se q.po.& fruc.& primus quidem,qa alias ipsum nullus præcedit.l. ꝓximus. ff.de uerbo.si.§.in reliqua,in prohe. ffo rum, sicuti etiam primus gradus testamenti in simili.l.i.ff.de uulga.&pu.substi.& primæ nuptiæ, si nullæ aliæ intercesserunt.l.si quis.§.talem. C. de secun. nup.

Quod scilicet actor,ubi reus uocatus ad iudicium non uenit, mittatur in possessionem bonorum ipsius,uel rei petitæ, ut tedio affectus ueniat responsurus

l.i.

l.i.& 2.ff.ex quib.cau.in po.ea.l.is cui,in prin.ff.ut in po. le. & hac de re detentator tantum efficietur,&ut infra latius.

Et habet locum breuiter in actionibus tam realibus,quam personalibus.l. cum proponas, & authen.ei qui iurat. C.de bo.au.iu.po.l.fulcinius.§.Celsus, & .§.fi.ff.ex quib.cau.in po.ea.

Interponiturq; iudicis officio, ad quem spectat non obtemperantem punire,ut diximus in.l.i.supra si quis iusd. non ob.

Ex quibus infertur ad secundum, ut secundus iussus dicatur, sicuti secundæ nuptiæ pariter, post primas, secundus gradus testamenti substitutio, & simile d.l.si quis.d.§.talem.C.de secun.nup.d. l.i.de uulga.& pu.sub.

Et nota, quod inter unum, & aliud debet labi tempus,quod arbitrabitur iudex, si non sit à lege uel consuetudine præfixum.l.i.C.de eman.lib.l. uenditor §.si constat.ff. communia prædio.l. i. ff. de iu.deli.

Quodq; officio iudicis interponitur ut supra contumacia iterata.d.l.i si quis iusdi.non ob.

Et est effectus,quia si is contra quem fit missio,dominus est,missus efficietur dominus pariter, sin autem parabitur usucapiendi & præscribendi conditio.

Verum est,tamen,quod a primo differt, quia secundum interponitur in personalibus tantum actionibus, & maxime in noxali,primum uero (ut diximus) in personalibus & realibus.

Et differentiæ ratio est, ut hic per Odof.quia in reali actor habet desiderium suum,ita ut secundum decretum superfluum uideatur, quod non est in personali, ex quo per primum decretum fit tantum detentator, uel quia dicit se dominum in primo,nec potest amplius esse fici dominus per secundum .§. sic itaq; insti. de ac. Immo quod si in secundo idem peteret, uideretur affirmare se dominum non esse, & sic contrarium, & male, nec admittendum.l.i. C. de fur. l. 2.§.i.ff.quando ap.sit.l.titiæ si non nupserit.ff.de condi. & dem. & susius ut per eum. & est materia subtilis & quotidiana male explicata, ut inquit Barto. in l.si finita in.§.iulianus .ff. de dam. insec. testatus hic quod eam repetiit Pet. de Bellaper. in .d.§. iulianus, & Cy. alias in ulti. repet.primæ partis.ff.uet.hoc est huius libri.

Quibus præmissis, casum in terminis (summario enim & diuisione facilis est, ut hic per Bar.Bal.& Docto.) sic figura.

Ego habebam seruum, quem tibi
8 damnum † dedisse asserebas, aufugerat timor enim pedibus addidit alas (ut ille ait) conuenisti me sic eo absente, noxali actione, Dubitatum fuit hic apud Paulum Iuriscon. præstantissimmum huiusce .§. nostri authorem, si ego ipsum seruum meum esse nō negauerim quid iuris.

Qui respondet,quod alterum de tribus facere debeo, quodq; Vindius putabat me ad hæc compelli posse, uel quod promittā ipsum in iudicio sistere si dubitē,an damnū dederit tibi,necnè. Vel si certus sim damnū non dedisse, ꝗ iudiciū statim accipiā, ipsūq; defendā. Vel è contra,si certus sim damnū dedisse,ꝗ caueam,me, ipsum daturū tibi rursum omnimō pro noxa, ad qđ ēt de iure teneor, nisi uelī soluere æstimationē damni,ut supra in euiden. dictum fuit. Et ratio decisionis est quo ad primum, quia non cogor alias præcipitare ius meum,&seruum ipsum dare pro noxa, causa indiscussa.l.illud, in fi. prin. ff. de peti.hæ.per quē tex.ita etiam dixit Bar. in.l.fiscus,in prin.ff.de iu.fisci,& Bal.in l.fi.C.quib.ad lib.procla. non licet. Quo ad secundū uero,quia cum fidem innocentiæ habeā iuxta uulga. illud cō sciētia mille testes,habere quoq: debeo securitatem aduersus oēm calumniam l.sororem.C.de his quib.ut indi. Et quo ad tertiū deniq:, ne in expensis me iudex condemnet rōne uictoriæ,iuxta not.in.l.properandum,in.§.& si qui dem.C.de iudi.& non habet difficultatem,ut hic per Ang.& alios, & est argu. etiam in.l.proinde.ff. ad legem aqui.

Sed tamen dubium faciebat ex huius modi promisſione, quod in iudicio seruus ſiſtet, tibi agenti non eſſe in aliquo ſatisfactum, & adhuc quo ad primum, ex quo legitimam perſonam ſtãdi in iudicio non habet. l. ſeruus. C. de iudi. qua de re mirum nõ eſt, ſi dominus ad eum defendendum admittitur, imo quicũq; l. ſi nõ defendantur ff. de poe.

Non habet etiam facultatem cõpmittendi, quia arbitria ſunt redacta ad inſtar iudiciorum. l. i. ff. de arbit. tradit Bar. in. l. licet, in. §. ſi ſeruus. ff. de pecu.

Horumq; omnium ratio eſt, quia iudicia ſunt de iure ciuili, ut inſti. de ob. in prin. dictoq; iure ſeruorum ſtatus nihil latus. l. quod attinet. ff. de regu. iu.

Secundo dubitationem faciebat, quia promiſsio facti alieni, ſi ſit contra legẽ, non ualet, etiam ſi pœna adiiciatur. l. ſtipulatio iſta, in prin. ff. de uerb. ob. declarat Feli. i. c. ex reſcripto, in pe. col. de iureiu.

Tertio & plus, quod dato quod ſiſteret & confiteretur, non propterea præiudicaret mihi, neq; meam conditionẽ faceret deteriorem, neq; eius confeſsio haberetur pro explorato facinore. l. i. §. diuus, &. §. ſi quis ultro. ff. de quæſtio. l. ſeruus. C. de pac. argumẽtum in. l. ignorantis. ff. de procurato. & inſti. de auc. tu. in prin. & in. l. qui fundum in. §. ſi tutor ff. pro empto. & ideo ad ꝓpoſitum hoc ipſum fieri non deberet, ideſt promitti quod in iudicio ſiſtet. l. hæc ſtipulatio §. diuus. ff. ut le. no. ca.

Quarto, & nunc modo quo ad ſecundum, dubitationem quoq; faciebat, quia regulare eſt, neminem teneri, uel eſſe obligatum, alium defendere. l. metum. §. ſed licet, & ibi Barto. ff. quod met. cau. l. inuitus. C. de procu. l. noxali, ubi tex. in terminis. ff. de noxa. ac. quomodo igitur cogi potero iudicium accipere, ut ipſum ſeruum ſtatim defendã? & eſt argumen. in. l. i. C. ut ne. inui. age. co.

Quinto & ultimo, dubitationem faciebat quo ad tertium d. cautionem minime neceſſariam eſſe, quoniam hoc mihi erat omnino à lege conceſſum, ut hic in prin. & in. l. i. ff. de noxa. & inſti. eo. in prin. dictumq; fuit ſatis in euidẽ. eoq; magis quia licet ſim ego certus, ſeruum meum damnum tibi dediſſe ut aſſeris, non tamen apparet quia fuerit condemnatus, & id aliter per ſententiã cognitum atq; deciſum.

Et urgent ualde prima facie: nihilominus à determinatione Pauli haud eſt recedendum, ut ſupra, & rationibus prædictis, quas non repetimus aliter.

Nec ob. dubitationem facientia, quia ad primum reſponderi poteſt, & dici, quod quamuis legitimam perſonam ſtandi in iudicio non habeat regulariter, habet tamen hoc caſu, ut de facto ſuo interrogetur, ex quo melius ſcit ipſe hoc ipſum, quam ego, uel alius. l. interrogari. C. de quæſtio. l. cum probatio. ff. de proba. & ut hic per glo. ac Docto. latius, quod etiam probatur, quia ſi de facto meo interrogari non poteſt, nec torqueri. l. diuus. l. i. §. idem Cornelio. l. ſed ſi unius. §. ſeruus. ff. de quæſtio. neceſſario interrogabitur de ſuo & torquebitur, intellige ſemper indiciis præcedentibus, quia a tortura non eſt incipiendum, ut in. d. iuribus not. & eſt argumen. in. l. pomponius, in fi. prin. ff. de procu. Vel formalius quod non habet legitimam. perſonam ſtandi in iudicio agendo, ſed ſe defendendo. l. ſeruus. ff. de accu. Barto. in. l. ſi fideiuſſor in. §. ſi neceſſaria. ff. qui ſa. cogan. & eſt argumen. in. c. cum inter de excep.

Ex quibus tolletur, ſecundum quoniam dici probabiliter non poteſt, alienum factum eſſe, cum actio in me ipſum ut ſupra dirigatur, ipſeq; tenear, & non ſeruus, ergo cum dubitem promittendo ſeruum in iudicio ſiſtere, ut ueritas cognoſcatur, factum meum, & non alienum promitto, & ſic promiſsio ualebit.

Non ob. tertiũ quia non ꝑiudicat mihi in rebus meis, nec ĩ peculio, ſed quo ad ipsũ ſeruum tantũ quẽ dabo ꝓ noxa niſi uelim æſtimationẽ ſoluere, ut. ſ. & plus quod abſolute ei credendũ eſt, niſi ego contrariũ ꝓbauerim. d. l. cũ ꝓbatio

l.serui.ff. de testi.& not. hic per glo. adhuc & Docto.nec habet dubium.

Non ob.quartum, quia cogar causatiue saltem,si non præcise, ex quo ipso seruo carebo alias.l.is qui aliena.d.l. noxali.ff.de noxa.

Immo plus dicit Ang. hic,quod hæc omnia procedunt per modum consilii, raliter ut contraria etiam omnia cessent sed indicio meo longe tutius est respondere ut supra quoniam uerba text.clara sunt,nec possũt negari,ibi, COMPELLENDVM PVTAT VINDIVS.

Non ob.igitur quintum & ultimum quia verum est,sed non simpliciter,quo casu cum sim de damno certus,nec promittam me daturum ipsum seruum p̄ noxa,tenebor in solidũ, ex quo uideor quodammodo fateri me sciente damnum tibi datum fuisse.d.l.i. cum aliis allega.supra.ff.de noxa.Et ultra etiam dici debet,quamuis non appareat, nec cõdemnatus sit,quod tamen debet intelligi,dummodo hoc ipsum constet, & de delicto conuincatur .l. qui accusare .C. de eden.l.actor quod asseuerat.C. de p̄.ba.cum similibus.

Secundo apud eundem Paulum dubitatum fuit,quid si negassem, seruum esse in potestate mea, uel dolo fecissem quominus esset, exemplificando ut in glo.si eum interfecerim, uel manumiserim,& ex hoc nota quod dolus præsumitur,pro limitatione.l.quotiens. §. dolo.ff.de proba.vel si fugam ei mandauerim.l.de illo.ff.de noxa.ac. an cogendus sim suscipere iudicium,sine noxæ deditione,deq; mendacio conuictus, an tenear præcise & insolidum.

Qui similiter respondet,quod sic, & est decisio uerissima,ac rationabilis.

In pœnam mendacij, & doli.l.si seruus depositus.§.fi.d.l.de illo.ff.de noxa. Theophrastus enĩ dicebat ueteres duorum maxime curam habuisse,ut omnia fierent in foro citra tumultum,&a mendaciis homines abstinerent. Et quia nõ dēt cuiquam patrocinari .l.itaq: Fullo. ff.de fur.l.ne ex dolo.ff.de dolo .c. sedes apostolica de rescrip. & istud fit pro ratione decidendi.

Adde simile in.l.fi.& in.l.qui restituere.ff.de rei uen. ubi negans se possidere de mendacio conuictus pariter punirur in translatione possessionis,& si (referẽdo singula singulis)in actione reali conuentus,& iussus rem restituere, eam desierit possidere,damnandus erit in quãtum aduersarius sine ulla taxatione iurauerit.

Et quia in pœnam mendacis similiter obligatur filius alibi, ut teneatur,& perdar beneficium,ne conueniatur nisi in quantum facere potest,in.l. eum qui ff.quod cum eo. & in.l.2.ff. eo. & etiam in.l.4.si dixerit se patrem familias, cum non esset ut ibi.

Et alibi, ut quis tanquam hæres rursum teneatur, tam & si non sit hæres si se hæredem per mendacium dixerit, in l.fi.& ibi not.ff.de int.ac.multa Ias. in.l. quod te,in 11.colum.ff.si cer.pe.& in.l.i. C.de transac. & ante eum aliqua Odof. in.l.i.C.ad macedo. per illum text. perditq: feudum,si quis negauerit se dominum feudi ut inquit Abb.in.c.cæterum colum.pe.de iudi. & ut infra larius. Sed tamen dubitationem faciebat quoad mendacium tex.in.l.fundum cuius, in fi.ff.de euic.ubi quis propter mendacium non punirur,&ibi etiam not.glo. Secundo quia negat quis occidisse hominem conuincirur de mendacio & tamen ad probandum admittitur, quod ad sui defensionem occidit,ita Bal.in authen.contra qui propriam colum. 3. C. de non nume.pecu.

Tertio uidetur pro hoc casus in.l. nemo ex his.ff.de regu.iu.

Quarto probarur quod immo seruũ etiam possim dare pro noxa, quia in simili in actione, quæ per inficiationem crescit puta legis Aquiliæ .l. contra negantem.C.ad le aqui.cõuictus de mendacio,in simplum condemnatur,&non in duplum.l.eum qui.ff. de iure iu. Bal. pulchre in.d.authẽ. contra q̄ propriam ergo etiam hic, ut seruum possim dare pro noxa.

Quinto,quo ad dolum,faciebat etiã

dubitationem, quia in simili adhuc per alienationem non tollitur potestas soluendi speciem, quæ antea competebat l. si quando. §. i. ff. de lega. i.

Sed istis non ob. Pauli decisionem ꝓbo, ratione supra dicta. Et ad primum breuiter dico, quod ideo non punitur eo casu, quia alium non afficit damno, ut hic, & in simili per glo. in. l. damus. C. ad legem Cor. de fal. de falso, & de periurio in. l. 2. C. de reb. cred. tradit Rui. cõ si. 15. de duobus num. 8. uolum. 5. & con si. 81. uisa num. 9. uolum. 4. & ad primũ Pau. de cast. consi. 130. uidetur num. 4. & 5. uolum. i. Bal. in. d. authen. contra col. 2. C. de non nu. pe. ad secundum uero, quod id a multis improbatur de q̃bus in. l. ut uim. ff. de iusti. & iu. vel quod id sit quia defensio cum sit de iure naturali. d. l. ut uim clem. pastoralis de re iud. c. significasti de homici. debet extendi, vel ut inquit idem Bal. in. d. authen. contra colum. 3. quod id sit quia omnino ratio ne mendacii sibi necessitas ꝓbandi imponitur. Ex quibus tertium quoq; tollitur. Non ob. quartum quia sensit gl. hic id esse specialiter à lege inductum, ex quo agens erat releuatus ab onere probandi, & reus iuramento ipsius conuictus, hic autem ego testibus: quo fit, ut nõ sit pariter mirum, si grauatur in hoc quod reus non cõdemnetur nisi in simplum, hic autem ego in solidum, & sine deditione noxæ.

Non ob. quintum & ultimum quod etiam fuit glo. motiuum hic, cui nec respondet, quia ibi solui species poterat, hic nullo modo, ex quo forte seruum ipsum interfeceram. Vel aliter distraxeram, taliter ut non esset amplius spes aliqua redemptionis, & sensit Bar. hic, & post eum Albe. Sed uerior sol. est, quod ibi alienatio simpliciter facta fuerat, nec dolus in cõsideratione, ut hic, ut uterq: adhuc dicit. Vel & tertio quod ex generali regula. l. plerunq; ff. de iu. do. hæredi, successoriq: eius, facultas illa competebat, uel speciem, uel æstimationẽ soluere, alienatione facta, & non facta.

Tertio & ultimo adhuc fuit dubitatum, quid iuris, si ego præsens non fuissem, sed solus seruus, ab aliquo non defensus, me tamen ad domum citato.

Respondet Paulus, te mittendum so re in po. ex primo decreto, & postea ex secundo, seruumq: meum iussu prætoris ducendum, quod idem est, & mirabile in causa noxali contra absentem non latitantem fraudationis causa missionẽ fieri in po. ex secundo decreto. l. fulcinius. §. i. ff. ex quib. cau. in po. ea. not. late in. l. si finita, in. §. iulianus. ff. de dam. infec. forte quia de delicto serui, & nõ mei absentis agitur, ut hic declarant Docto. Bar. & omnes, & bene, & habetur etiam in. d. l. si finita, in. §. si forte.

Respondet item, & ad propositum, quod causa cognita omnia in pristinũ statum, restitutionis ope, tunc sunt reponenda me reuerso, ego ad serui defensionem, tu uero ad actionem tuã, quam pis esset extincta.

Et hoc idem, ne absentia prædicta mihi noceat (ut tex. met inquit) si necessaria & probabilis sit, puta ex causa reip. uel militiæ, iuxta glo. not. in. l. si. ff. de in integ. resti. & in. l. i. ff. ex quib. cau. ma.

Et quia conuenit, me restituto ad idẽ, ut tu etiam ad actionem tuam restituaris, tum quia restitutionis uirtus est (ut dixi) omnia in pristinum statum reponere. l. i. & 2. C. si aduer. transac. l. i. C. de repu. l. quod si minor. §. restitutio. ff. de mino. tum quia sic seruari inter litigantes debet æqualitas. l. si. C. de fruc. & lit. expen. l. petende. C. de tempo. in int. resti. peten.

Dubium tamen faciebat quam maxime, in primis quod procedi non potuerit, quia habemus quod quando interlocutoria generat plenum præiudicium, tunc serẽda est causa cognita, & præsentibus partibus, ut not. in. d. l. si finita, in. §. si forte, & in. §. postea. ff. de dam. infec. sed ego absens fui, ergo.

Secundo, dato quod procedi potuerit, adhuc faciebat dubium, restitutionem mihi concedendam non esse, ex quo tu factus es iam dominus ex secundo decreto, argum. in. l. si. ff. de pac. & in. l. id

quod nostrum.ff.de regu.iu.

Tertio,dato quod sim restituendus, dubium tamẽ faciebat, admitti hoc idẽ non ipso iure,ut præsupponitur, & statim,sed post biennium, si debitum expensas, & interesse soluero .d.§. postea l.fi.C.de iu.do.impe.

Quarto quo ad restitutionem actionis dubium etiam faciebat,non esse rursum tibi concedendam, quoniam sic sẽtentia pro me lata prodesset tibi pariter non dicendum.l.euidenter.ff. de excep. rei iudi.l.i.& toto.ti.C.res int.alios ac.

Quinto & ultimo, quia actio semel extincta,amplius non reuiuiscit.l.q. res §.aream.ff.de sol. & à priuatione ad habitum impossibilis est regressus .l. homo liber.ff.de sta.ho.d.§.areã,tradit glo. hic,nec adhuc soluit.

Tene breuiter decisionem Pauli ut supra quemadmodum tenendum est, & ad contraria dic.

Primum non ob. quoniam uerum ẽ fieri non debere, sed tamen cum facta, lataq; est,ualet & tenet .l. patre furioso ff.de his qui sunt sui uel alie.iu. argum. in.l.i.in.§.biduum.ff. quando ap.sit tolle simile, sententia qua quis damnatur ad perpetuas carceres non debet ferri,la ta tamen ualet.l.incredibile,& ibi Bald. C.de pœn.item procurator in causa capitali admitti non debet tamen admissus non repellitur Barto.in.l.pe.in.§.ad crimen .ff.de pub. iud. & propterea (ut diximus)datur mihi restitutio.

Non ob.secundum quia etiam quod dominus factus sis, tali dominio possũ adhuc te per restitutionem priuare, ex iusta absentiæ causa .d.l.i.ff. ex quib. ca. ma.l.sed & si per prætorem, ĩ prin.ff.eo. & quia reuocabiliter acquisitum tibi uidebatur, ut in simili not. in.d.l.fi.ff.de pac.&in.d.l.id quod nostrum,Ias.plene in.l.qui Romæ in.§.flauius,num.28.per illum text.& per text.in.l.3.ff. de fer.expor.ff.de uerbo.ob.

Non ob.tertium quia(ut inquit Bal. hic,& bene) id ipsum uerum est regulariter,& non in causa noxali,cum declaratione semper nisi sit per statuta ciuitatum aliter prouisum, quia tunc, forent ad unguem seruanda. l. omnes populi ff.de iusti. & iu.l.i.C. de eman. lib. & ut latius in iuribus supra ad idem allega.

Non ob.quartum, quia id secũdum Albe.non est ex ui sententiæ,sed restitutionis,quæ(ut diximus supra)omnia in pristinum reponit statum.l. quod si minor.§.restitutio.ff.de mino.

Non ob.quintum & ultimum, quia eodem modo tollitur,uerum esse regulariter loquendo non ope superuenientis æquitatis,quia tunc reuiuiscit, ut ibi per glo.

Adde simile in.l.2.in.§.fi.ff.de hæ.vel ac.uen.ubi reuiuiscit pariter, quoniam omni alio remedio,siue auxilio, uenditor reperiretur destitutus.

Et ideo creditor rogatus restituere, si coactus adit & restituit,actiones confusæ non reuiuiscunt, ex quo fuit sibi deductione consultum.l.si debitori, & ibi Soci.late,in 2.colum.C.de pac.

Et ad propositum probatur etiam, ꝙ reuiuiscat ope superuenientis æquitatis,in.l.deferre,in.§.fi.ff.de iu.fisci. & in l.filio ꝑterito .ff. de iniusto rup. irritoq; testa.& in.l.si filiusfamilias in prin.& in .§.i.ff.de mil.testa. Ange.in.l.2.in simili, C.de tempo.ap.pulchre Bal. in.l.2.ad fi. C.qui admi.

Et nota, tantum esse hoc dicere,quãtum quod ex se non reuiuiscat, sed ope prætorum,& alieno adiutu, secundum Bal.in.l.meuius,in.§.duobus,in 2.colu. ff.de lega.2.Hic est casus,in hoc.§. litera liter figuratus, quem sic pro lecto habeatis.

Notabilia clara sunt, & maxime,cæteris sepositis,quod ex delicto serui,dominus conuentus noxali actione, liberatur dando † ipsum pro noxa.

9 Et ut etiam in.l.i.ff.de noxa, & in.l. miles,in.§.i.ff.de re iudi. & insti. de noxa.in prin.est uerũ(ut inquit Ange.hic) si dubitat an seruus delictum commiserit,quod non debebit ius suum præcipitare,dando seruum pro noxa,idq; relinquere indicussum .l. illud.ff. de peti. hæ. dixi in Glossario.in uer.Nemo,

Adde insuper, quod seruum pro noxa dare non potest, si neget ipsum esse in potestate sua, ut infra in uer. seq. & in l. si seruus depositus, in. §. fi. ff. de noxa. ac. & in l. i. in. §. serui. ff. fur. aduer. nau. & in. d. l. i. not. de noxa. dictumq; est in figuratione casus satis. Et hoc in pœnam ipsius istud ipsum negantis, & nouissime facit quod habetur etiam in. l. pe. C. si contra ius uel uti. pub. & in. c. super litetis de rescrip. vbi in simili, mẽdax præcator, impetratis carere debet penitus, & fere in terminis si conuentus de pauperie, neget quadrupedem esse suum, et conuincatur, perdit beneficium dandi eum pro noxa. l. i. §. interdum. ff. si quad. pau. fe. di.

Et si vasallus cõuentus, se uasallum negauerit rursus, & conuincatur pariter perdit feudum, transferturq; possessio in aduersarium. c. i. §. uasallus, si de feu. fu. con. int. do. & agna. in usib. feu. dummodo ignorantia aut errore iuris uel facti, hoc idem non faciat, quia tunc eidẽ parcendum fouet, secundum Bald. in. c. cæterum, in 3. col. in prin. de iudi. & dictum etiam fuit supra.

Et si in constituto deniq; reus mendacium dixerit, sufficiens est indicium ad torturam. l. unius. §. testes. ff. de q̃stio. c. literas, de præsump. tradit Barr. in. l. fi. num. 4. ff. de quæstio. & multa breuiter congerit Dy. in regu. nullus plutibus, in prin. de regu. iu. in 6.

Et ad propositum horum omnium ratio est (ut idem Dy. dicit in. d. loco) ne mendacium, uti facinus, impunitũ maneat. Adde tu tex. i. l. fi. C. de accu. satisq; expressum est supra cum dixi, hoc idem in ipsius mendacis pœnam, statutum fuisse.

Perdit etiam (ut adhuc inquit glo. in d. l. i. ff. de noxa.) beneficium hoc & secũdo dominus, si eo sciente, delictum cõmissum sit, nec prohibente, cum hoc idem facere potuerit, & non fecerit, & bene, quoniam tunc consensisse eidem uidetur. l. 2. ff. de noxa. l. quotiens. ff. ad municip. l. honores. §. ad decutionatum ff. de decu. & in regu. qui tacet, quæ etiã sic per eundem Dy. ibi declaratur, de regu. iu. in 6. & erit ex quadruplici consensu, negligentiæ, consilii, cooperationis, & authoritatis, de quibus in. c. i. de offi. dele. quartum. Immo quod patientia habetur loco mandati. l. i. in fi. ff. fur. aduer. nau. authen. qua in prouincia. C. ubi de cri. agi opor. l. sempet qui non prohibet ff. de regu. iu.

Tertio ipsum perdit, si non detur seruus pro noxa, intra tẽpus iudicatus dari solitum, quod hodie est quatuor mensium, ut olim duorum. l. 2. l. debitoribus ff. de re iudi. l. 2. & 3. C. de usu. rei iudi. & ad propositum probatur in. l. item ueniunt, in. §. idem recte. ff. de peti. hæ. & facultas hæc durat usq; ad lit. contesta. factam, super actione iudicati, seu executione. d. l. miles. d. §. i. ff. de re iudi.

Quarto ipsum perdit, si dolo dominus seruum posidere desierit, ut infra pariter probatur, & in figuratione casus adhuc dictũ est. Adde nouissime, quod tatione doli, minor beneficium restitutionis quoq; amittit. l. si ex causa. §. nũc uidendum. ff. de mi. & not. in. l. in actionibus. ff. de in lit. iu. alias & ad propositum, dominus emolumentum conseq uideretur, non dicendum. l. si legatatius ubi bo. tex. ff. de dolo.

Quinto & ultimo, ipsum perdit, si p stipulationem alternatiue promissio facta fuisset, nec dederit seruum ante litẽ contestatam in ipsa causa primitiua. d. l. miles. d. §. i. ff. de re iudi. l. si quis stipulatus fuerit decem. ff. de solu. & propterea Bar. quotidianumq; est in. d. §. idem recte, dicebat, quod obligatus dare centũ in simili, vel fundum loco. d. quantitatis facultatem hanc dandi fundum amittit lite contestata super ipsa actione principali, & differentiæ ratio est, quia alias, et ut supra dictum fuit, expectatur lite cõtestata super executione, & quidem in actione iudicati, tempus quadrimestre, quod solet dari iudicatis. d. §. idem recte quia facultas soluendi. d. casu ex legis dispositione prouenit, isto uero hominis, mitius autem agitur cum lege, quam cum homine. l. celsus. ff. de arbit. declas

rat Bar. in l. amplius nō petitum. ff. rem ra. ha. ergo.

Secundo tamen nota & aliud, quod
10 absentia si maxime necessaria† & probabilis fuerit, non debet quenquam damno afficere, nec in specie dominum hic, ut perdat ius sibi à lege concessum, defendendi seruū suum. l. si non defendantur. ff. de pœn.

Ex quo non potest sibi quid imputari, ut hoc ipsum perdere mereatur. c. cognoscentes, de consti.

Alias à mendace, seu doloso, non differret, essetq; idem in absente statuendū quod in illis statutum est, ut supra auditu absurdissimum, argu. in l. non solum ff. de noxa.

Et hinc dicimus, absentem non præsumi scire ea quæ fiunt in ciuitate, etiā quod fuerit citatus l. tutor. §. fi. & ibi not. ff. de excu. tu. neq; nocere id, quod sibi in specie notificatum non reperitur l. fi. ff. de tu. & cu. dat. ab his.

Et quod ipsi etiam reuerso, non debet aliquo pacto actorum factorum cōtra eum exhibitio denegari. l. properandum. §. & si quidem. C. de iudi. not. glo. & Bar. in l. 2. C. de eden.

Et hac de re non mirum est, si hic datur restitutio quæ locum haberet etiam contra fiscum. l. neq;. C. de resti. mil. & not. in l. absentia. ff. de regu. iu.

Declarando uerba text. quod causa cognita domino dabitur defensio, idest restitutio ad defensionē serui, apparetq; ex sequen. ibi, ergo & actori actio restituenda est.

Et obserua finaliter, quod restitutio desideratur, necessariaq; est ex clausula si qua mihi iusta causa &c. de qua in l. i. in fi. ff. ex quib. cau. ma. & prætoria qdē ut not. in l. admonendi, ubi Ias. in repe. in ptin. in 5. 6. & 7. colu. ff. de iureiu. qa agens missus fuerat in po. ex primo & secundo decreto, siue iussu prætoris seruus ductus, regulareq; etiam quacūq; sententia lata, ut in d. l. i. & in d. l. admonendi, not. retractari non posse, nisi per restitutionem in integ. ex d. clausula.

Tertio, & ultimo nota, si restituitur
11 † dominus, quod æque conuenit etiam ut restituatur aduersarius, alias ultra dicta in casus figuratione, iudicium claudicaret, & male, differtq; in hoc à pacto l. sed interpellatur. §. si ab altera. ff. de arbi. l. qui in futurum. §. i. & ibi Bal. ff. de pac. & assimilatur contractui. l. 3. §. idem scribit. ff. de pecu. l. iulianus. §. si quis. ff. de actio. emp. qui non claudicat pariter.

Et hinc est similiter, si feratur sententia sub conditione, & pars admittatur ad probandum, quod probatio etiam alteri parti permissa uidebitur. l. petendæ, C. de tempo. in integ. resti. pe. tradit Bar. in d. l. admonendi, in 2. colum. ff. de iureiu.

Et plus, quod priuilegium actoris in iudiciis trahitur ad reum, non è contra, ita Ange. in l. nulla, in i. colu. ff. de legi.

Qui dicit etiam in l. qui res, in §. huic ff. de solu. quod restituto minore, restituitur etiam aduersarius, nisi fuerit in dolo, & tamen obstare uidebatur regula l. quod fauore. C. de legi. & c. quod ob gratiam de regu. iu. in 6. haud considerabile ut supra.

Et alibi Barto. quod si dies est feriata, quo ad te, ut conueniri non possis, debet etiam esse feriata, ut aduersarium tuum non conuenias, in l. die sabbati. C. de iudæ. & ante eum Dy. in regu. qđ ob gratiam, proxime allega. de regu. iu. in 6.

Et ad propositum, si in iudiciis æqualitas seruanda est, sequitur necessariò q; sit uitanda inæqualitas, & claudicatio, quæ etiam iniquitas appellatur, secundum Bal. in c. i. in §. inuestitura, in 2. col. de no. for. fi. in usib. feudo. multa idem Dy. in regu. in iudiciis, de regu. iu. in 6.

Sed adhuc pro complemento, & ut dicta glo. etiam in aliquibus complectatur, quæritur (certum est enim, quod
12 statur dicto serui† nisi dominus uelit pbare contrarium, ut supra) si statuto caueatur, quod de maleficio reperto per familiam potestatis, ipsius relationi, uel denunciationi syndici, stetur, an probatio in contrarium admittatur.

Per glo. hic, omnes, maxime Pau. de

Cast.& Ias.tenent,quod sic.

Adducentes amplius,quod instrumento publico dicit etiam lex,standum esse & testibus pariter, dũmodo idonei sint l.cum precibus.C.de proba.l.in exercẽdis.C.de fi.instru. tradit Bart. in.l.i.in.2. colum.C.de iu. cal. & tamen contrariũ probari potest.c.licet causam,de proba. c.cum Io.ad fi.de fi.instru. Adde tu,qđ ita signanter dicit idem Bar.in.l.i.in.§.si quis neger, in 2. colum. alias num. 6.ff. quemadmo.testa.ape.q in dubio scilicet statur instrumento, quotiens nihil probatur contra ipsum.

Ad idem subiiciunt, ignorãtiam quoq; præsumi, & maxime si iuramento confirmetur.l.uerius.ff. de proba. & tamen contrarium non reiicitur,si scientiam velir aduersarius probare.l.si cui.§.hisdem & ibi Bar.in prin.ff.de accusa. Adde tu, mirabile esse,quoniam delato iureiurãdo, nil aliud quæri debet regulariter.l. non erit.§.dato.ff.de iureiu. & est simile in.l.admonendi.ff.eo.

Et mihi uidetur ultra eos,quod quæstio indubitabilis sit, ex quo præsumptio quæ est pro referente,pro instrumẽto & testibus,& pro iurante deniq;, nõ est iuris & de iure,iuxta not. in. c.is qui fidem,in prin.ubi præpo.& alii, de spõ. & in.l.antiquæ.C. ad Velleia. & in.l.fi. C.arb.tu.Ang.in.l.si duo, ad fi.ff.de acqui.hæ.Ergo nec mirum,si istis non statur,& si probatio admittitur in contrarium,ut in.d.iuribus, quoniam alias nõ admitteretur nisi per confessionem partis,siue confessio sit uera uel ficta,secundum Bar.in.l.absentem,in fi.ff.de pœn. & Feli.latius, in.c. quoniam contra, in 16.colum. de proba. aliquid idem Bart. in authen.de æqua.do.in prin. in 2. col. & ita est tenendum.

Tamen aduerte, quia aliqua dubitationem facere uidentur, in primis trirũ illud,quod uerba statuti debent semper intelligi cũ effectu .l.i.§. hæc autẽ uerba ff.qđ quisq: iu.sed si contrarium posset probari,sine effectu intelligerẽtur,ergo.

Secundo,quia immo dicta supra præsumptione iuris & de iure, procedere uidentur cum a lege proueniant.d.l. antiquæ.C.ad vel.l.fi.C.arbi.tu.authen. sed iam necesse.C.de do. int. ui. & uxo. ergo probatio in cõtrarium non admittetur,ut supra.

Tertio & ultimo,quia in simili, si dicat statutum stari debere iuramento dãnum passi,stabitur, nec ꝓpterea admittetur probatio in contrarium.l. qui bona fide.§.qui damni,& ibi Imo. in prin. ff.de dam.infec.

Breuiter non est à prima opi.ulla tenus recedendum,ex supra dictis.

Nec ob.contraria, quia secum habẽt responsionem,nam uerum est(ut primi tus dicebatur) quod uerba statuti,cum effectu sunt intelligenda, sed falsum ꝙ sine effectu sint,si probetur contrarium patet, quia idem esset etiam dicendum in instrumento & testibus, contra iura tamen ad id superius allega.sensusq: talis, effectualiter stati dicto & relationi familiæ, seu denunciationi syndici, si non probetur contrarium,& considerã do semper,relationem prædictam, seu denunciationem consumaram fuisse, non ceptam,quo modo intelligi debet, quod legitur in.d.§. hæc autem uerba, etiam(ut dixi) quod contrarium probaretur postea.

Non ob.secundum quia nec id uerũ est, etiam quod à lege proueniat, cum duo requirantur,quod præsumat, & super eo statuat,alias non est præsumptio iuris & de iure, ita Ange. in.d.l.si duo, de acqui.hæ. per iura supra allega.

Non deniq; tertium & ultimum,qa contrarium uerius est, & communius, ut not.in.d.§.qui damni,&in.l.si quãdo C.unde ui. Et pro declaratione sciendũ est statutum intelligi seu eiusdem uerba,standum esse scilicet relationi familiæ,seu denunciationi syndici pariter, cum iuramento, licet non exprimatur l.theopompus & ibi Bar.ff. de dote præ lega.Bal.in.l.iusiurandum quod ex conuentione in prin.ff.de iureiu.Corn.con si.40.num.12.uol.i.

Secundo quæritur (certum enim est rursum quod seruus de facto suo potest inter-

13 ĩterrogari & torqueri † φq: eidē creditur ut supra & in gl. hic, & in .l. interrogari, allega. sæpe. C. de q̄stio.) quid in libero, nunquid eidē de facto proprio deponē ti credatur, & dato φ credatur, an absq; tortura eidem credi debeat, & an plene uel semiplene. Pau. de cast. breuiter in .l. quicunq; ad fi. C. de ser. fu. renuit, φ ple nā faciat probationem, absq; tormētis, & limitabitur φ habetur in .l. iurisiurā-di. C. de testi. & in .l. ubi numerus. ff. eo. & in .c. in omni negotio de testi. ꝓceden tia oīa in deponentibus pro alio, cōcur-rentibus alijs indicijs, ut ibidē declarat. Quod ex eo ēt ꝓbatur, quia si propter personæ utilitatem non creditur seruo absq; tormentis, ut supra & in .l. quæro, in fi. ff. de ædil. ædic. & in .l. seruos. C. de testi. & in .l. serui. ff. eo. & in .l. cum proba tio. ff. de proba. & in .d. l. quicunq: late Bar. in .l. i. nu. 12. de summa tri. & fi. cat. crederetur sine dubio, libero, alias esset de terioris conditionis quam seruus, non dicendum, arg. in .l. quod attinet, & in .l. seruitutem. ff. de regu. iu. & in .l. 2. ff. ad le gem acquil. & in .l. iustissime. ff. de edil. edic. & in .l. liber homo. ff. de uerb. ob. & uere seruilis conditio, uilis est, & odiosa l. iulianus. §. i. ff. de actio. emp. ubi gl. hic q̄dā captiuū uendens sub hasta, manci pium dixit, mēritis inquit dic captiuū. Adde simile, φ ille pōt ad perpetuas car ceres damnari. l. incredibile. C. de pœn. declarabam in præcedenti lectione iste uero non. l. aut damnū. §. solent. ff. eo. la te Bar. in .l. imperium, in gradibus meri. ff. de iu. o. iudi. Nisi de iure canonico ut ibi. Alex. uero hic cōtrariū sensit motus & ipse hoc solo post Cy. in .l. q̄s decurio in 4. oppo. C. ad legē Cor. de fal. & But. in .c. cū à nobis, ĩ antepe. col. de testi. q̄a si ſpeciale est in officiali, ut rōne officij, sibi soli credatur. d. l. si quis decurio, ar-gueretur contrariū necessariò in alijs, de iure cōi, uulg. l. i. ff. ad municip. l. q̄d uero contra. l. ius singulare. ff. de legi. c. præ senti. §. loca de præb. in 6. imo plus φ nec officiali creditur (ut inquit Ias. tenendo adhuc opi. istam, & ponderando text. in d. c. cum à nobis ubi iudici, quantacūq; auctoritatis fuerit, non est credendum) ergo multo minus priuato. l. relegatorū. §. constitutū. ff. de interdic. & rele. & ui-detur ad propositum quoq;, esse casus in .c. nobilissimus 97. dist. pro inductio-ne Alex. q̄uis idem Ias. inducat aliter. Ego ab opi. Pau. non discedo, & ad con traria dico, primū non obstare, quoniā loquitur in tabellione, ut erueretur te-stamenti, seu codicilli ueritas, cui nec creditur absq; tormentis, propter crimi nis grauitatem, alias sic, ergo & alij regu lariter de facto proprio (ut dicebatur) de ponenti, maxime (ut dixi) quia alia etiā indicia concurrere debent. Non etiam text. ad idem in .d. c. nobilissimus, quia imo arg. est (ut ibi gl. declarat) φ cuicūq; dummodo probatæ vitæ sit, ne dum car dinali, credi debeat, si (ut dixi) & repero de facto tamen proprio deponat, & alia concurrant. Non deniq: quod legitur in d. c. cum à nobis, quia id uerū est, ut ex uerbis prohemialibus licet elicere, ex quibus finalis intentio legislatoris com prehenditur facile. l. pecumeuius. ff. de hæ. insti. in causis, cum de testis, uel con tractibus disceptatio est inter partes, & propter formā traditam à lege. in .c. quo niam contra de proba. ergo non regula-riter, & si de proprio facto deponat. Co gita tamen, quia urgent, & difficultas vi detur non leuis, & replica, si iudex est in d. c. cū à nobis, φ de ꝓprio facto deponit licet disceptatio sit inter partes. Et quia si non creditur cardinali nisi quo ad suā iurisdictionē, vt dicit Rota, & ē vetus in tellectus. d. c. nobilissimus, decisio. 34. de ꝓbatio. ĩ antiq̄s multo minus credetur hōi priuato dignitatē nō haberi, est etiā alius ĩtellectus, ad. d. c. nobilissimus, q̄d nō creditur cardinali nisi quo ad ea q̄ si bi cōmittūtur a p̄p. uiue uocis oraculo, ut declarat Bal. ĩ. c. cū in iure peritus in pri. de offi. de. ergo nō regul'r ergo mul-to minus priuato, & alias ab opi. Pau. nō discede, q̄a oīo (iterato dixerim) multū facit, q̄d ex eo solo non creditur eidē de ꝓprio facto deponenti, sed si alia quoq: indicia cōcurrant. Tertio q̄ritur (alia. n. ĩ glo. seq. ferè oīa .ſ. expedita fuerunt nec

sunt nunc aliter repetenda) quomodo
§.iste suprascriptioni Pau.conueniat,e-
14 dictum prætotis†exponentis,iuxta tex.
in.l.fi.C.de lib.præte.lib.6. ex octuagin
ta,quos sic scripsit,ut Ruti.Cotta,&An
ge.poli.testantur.

Dic sine disputatione breuiter, con-
uenire, (cõiectura tantum hoc ipsum as
sequi possumus,cum libros huiusmodi
non habeamus)quia noxalis actio præ-
totia est,ut in euiden. diximus, & quia
hic de satisdatione agitur,quæ est præto
ria.l.i.supra eo.ubi etiam uerba edicti in
prin.& de restitutione ex illa clausula,si
qua mihi iuxta causa subesse uidebitur,
quæ ex edicto prætoris pariter profici-
scitur.l.i.ff.de præto.sti.l.i.ff.ex quib.ca.
ma.l.sed & si per prætorem in prin.ff.eo.
& de æquirate deniq: quam habet præ-
tor ante oculos semper,& qua median-
te.d.restitutio cõceditur,ne dum domi-
no absenti hic,sed etiam agenti noxali,
ut extincta penitus reuiuiscat.l. quod si
ephesi.ff.de eo quod cer.lo.l.æquissimũ
ff.de bo.po.se.tab.cum similibus.

Quarto quæritur (dictum est supra
in casus figuratione, quando dominus
est certus seruũ delictum non commisis
se,qcogendus est iudicium suscipere,et
15 ipsum defẽdere)quomõ dominus†pos-
sit esse certus de negatiua, q̃ sui natura
improbabilis est,& in qua non põt quis
regulariter certificari,casus ẽ in.c. bonæ
de elec.& in.c.sup hoc, de renun. tradit
Bal.&oẽs,ĩ.l.actor q asseuerat, C.de pb.
Responde sine disputatione pariter, q
satis certificari potest si negatiua sit co-
hartata loco & tempore,exempli gratia
offensus a seruo,dicit certa die sibi dam
num datum fuisse,scit dominus, ea die
ab ipsius latere nunquam discessisse,nõ
igitur certus esse potest? ergo nec mirũ
glo.est not. quam etiam hic citat Bal.in
l. pantonius, in .§. rei perduellionis in
uer.põt.ff.de acq.hæ.Adde eundẽ ĩ.l.cũ
mulier,in 15. col.ff. solu.ma.ubi multa.

Quinto quæritur (dictum est adhuc
supra si dominus negauerit seruum eẽ
in sua potestate, quod in mendacii pœ-
nam, beneficium amittit dandi ipsum
pro noxa)q̃d si mendacitii ante litẽ con.
16†reuocaret,an beneficiũ p̃dictũ retineat?

Responde,retinere, quod rursum di
sputatione non eget, casus est in .l. ele-
ctio,in.§.pe.ff.de noxa. Adde simile, in
l.quamuis.ff.de in ius uo.& idem etiam
si ea ætate sit dominus, ut ignosci sibi
debeat,præallega.§.pe. ubi casus clarus
& quia in extraordinariis delictis peni-
tẽtia locum habet quia rem reducit ad
statum pristinum.l.ex hoc edicto.§.fi.ff.
de alie. iud. mut. causa fac. nec læditur
agens,q̃a omnino seruum dabit domi-
nus pro noxa.Sed contra,quia uasallus
alibi alienat feudũ postea redimit,& ta-
men pœnam amissionis non euitat .c.i.
& ibi Bald.col.2.de prohib.feu.alie. per
fed.in usib.Sol.illud est (ut ibi subiicit,
& bene quia statim & eo momento, ad
dominum reddiit, quo casu nec redimi
potuit absq; consensu domini. Et ad p
positum superius facit,eorum *populo-*
rum qui(ut memoriæ proditum est) fa-
nates uocabantur,exemplũ,hũ.n.dese-
cerãt aliquando a Ro.& statim in grãm
eorũ tunc reuersi, idẽ iuris cõsecuti sũt
q uiri fortes,& boni,& fanates quasi sa-
nata mente.Dedititii nõ,quia capti po-
stea seruire cogebantur,&de q̃bus in.§.
sed dedititiorum insti.de liberti. *Sexto*
17 q̃ritur,quomõ probetur†dolus domini
desinentis seruum possidere,cũ sit quid
in aĩo consistens,nec probabile, ut in si
mili inquit gl.in.§.aliæ insti. de ac. & in
c.significasti de homi.Respõde, directo
probari nõ posse,sicuti nec filiatio, nec
adulterium,aut simile .l. filium diffini-
mus.ff. de his qui sunt sui uel alie. iu.l.
lucius.ff.de condi.& de.c.literas, de præ
sump.sed cõiecturis & p̃sumptionibus
l.dolum.C.de do. & ibi ego in collecta.
late.l.dolus.C.de rescin. uen. c.2. de re-
nun.in 6.immediate ergo q constat, do
minum aut manumisisse, aut alienasse,
aut ẽt interfecisse seruũ,cũ primũ ad iu
diciũ uocatus est,vel paulo ante, post ta
mẽ dãnũ datum,seu delictũ perpetratũ
statim dolus pbatus est, nec hẽt dubiũ.
18 Septimo q̃ritur ĩ materia ẽt decreti† nũ
quid missus ex primo, fructus lucretur.

Dic breuiter quod non, quia si nō possidet, sed detinet tantum actor, & cā custodiæ quidem, rem ipsam, ut tedio affectus reus ad iudicium responsurus ueniat. l. is cui, in prin. ff. ut lega. no. ca. nec fructus lucrabitur.

Et tedio dixi, quia stabit missus, in oculis ipsius rei semper, ipsumq; sequetur, ut lepra leprosum, considerando ꝑ intelligentia, cum ipse adhuc possideat nec de possessione deici debeat aut possit. l. possideri. §. fi. ff. de acqui. po. l. i. §. quisitum. ff. quo. lega. l. si. finita. §. iulianus, ff. de dam. infec. quod missus nō alius erit, quam (ut dixi) custos & detentarot simplex ipsius tei. l. 3. §. ex contrario. ff. de acqui. po. seu in possessione, nec possidebit, quia hæc duo differunt, d. l. possideri. §. fi. ff. de acqui. po. l. si quis ante. ff. eo.

Et ratione probatur (ut inquit Bald. hic, & bene) quia tunc missus fructus lucratur, quando possidet, & ex causa quidem habili ad lucrum, sed esse in possessione non est possidere, seu custodia & detentario non est huiusmodi, ergo, & in terminis est tex. in. l. fulcinius, in pri. ff. ex quib. cau. in po. ea. & per locum à speciali, in. §. fi. ea. l.

Est uerum quod glo. alibi in. §. igitur in authen. de exhiben. & intro. re. inver bo seruandi, tenet de consuetudine seruari contrarium, quam ibi Ange. dicit singu. & cum ea transibimus, quia Doctori attestanti seu alleganti consuetudinem credendum est, licet aliter non probetur. l. dos à patre, ubi glo. not. C. sol. ma. l. illam. C. de colla. tradit Bar. in. l. de quibus, nu. 21. ff. de legi.

Et hoc est quod dicebat Bald. in. c. cum dilectus, in. i. colum. de consue. quod consuetudo est facti, quodq: debet probari. l. in bello. §. factæ. ff. de cap. & postli. re. & quod deniq; sufficit per authoritatem glo. hoc idem facere, signanter per. d. l. dos à patre, & ipsa experientia rerum efficax magistra, sic esse docet.

Et longe magis si tanti temporis sit, ut non extet memoria hominis in contrarium, quia tunc uim habet priuilegii & constituti. l. hoc iure. §. ductus aquæ ff. de aqua quo. & æsti. c. super quibusdā. §. præterea, de uerbo. si. Sed ad materiā ī seruo, si ducatur iussu prætoris, cogita quo modo hæc procedere possint.

Octauo quæritur, nunquid à primo
19 decreto possit † appellari. Respondeo ꝙ non, q̄a sententia est interlocutoria, ut in euiden. diximus, à qua de iure ciuili non appellatur, l. arbitro supra qui sa. co. l. 2. ff. de ap. re. l. pe. C. quo ap. non reci.

Et de iure ciuili dixi, quia secus est de iure canonico. c. super eo, de ap. & de materia late, in. c. quoniam frequentet, ut lit. non con.

Considerando etiam (ut inquit Bal.) quod cum possit læso succurri, comparendo & satisdando de iudicio sisti, seu de stando iuri. l. de die. §. planè supra qui sa. co. non est necessarium ad ap. confugere. l. fi. C. de sen.

Quòdq: non comparendo, nec purgando contumaciam præcedētem, quæ ficta est, in ueram incidit, & absolute priuatur beneficio appellationis. l. contumacia. ff. de re iudi. c. i. ut li. non con.

Et quia deniq; si iniustum est ipso iure non ualet. l. si constat. ff. de ap. argu. in l. i. C. de thesau. lib. x.

Adde tu, quod cum ex clausula, si qua mihi iusta causa subesse uidebitur, restitutio concessa sit, & specialiter ratione absentiæ, vt hic, alio casu denegata uidebirut, & longe magis appellatiō. l. præfecti etiam prætorio ff. de mino.

Nono quæritur, quid in secundo
20 † an possit ab eo appellari pariter. Videtetur dicendum quod non, quia (ut diximus) ab interlocutoria appellari nòn potest, & nouissime probatut etiam in. l. fi. C. de sen. & in. l. 2. C. de ep. au. sed missio ex secundo decreto, huiusmodi est, quoniam omne præceptum quod facit ad causam, diffinitiua excepta, interlocutoria dicitur. §. i. ubi glo. not. in authen. de liti. notabilior, allega. etiam supra in clem. i. de seq. po. & fruc. ergo.

Tamen contrarium ẽ uerius, ex quo generatur præiudicium domino, quod non aliter quam per appellationem reparari potest, alias à primo decreto non differret, haud dicendum, & probatur in.l.arbitro supra qui sa.co.

Et facit in simili, quia interlocutoria etiam potest per iudicem reuocari.l. qđ iussit.ff.de re.iu. & tamen secus est in casu isto, quoniam semel functus est officio suo, transferendo ius dominii uel quasi, in agentem, ut in .d.l. quod iussit not.

Vel dic, quod sit diffinitiua, iuxta not. in.l.præsenti.C.de his qui ad ec. con. & in.l.i.& ibi diximus supra de iu. o. iudi. seu interlocutoria habens uim diffinitiuæ, ut in.d.locis, & per Bal.in.l. pe. in.i. col.C.si aduer.rem iudi.

Decimo & ultimo quæritur, pone ꝙ iudex facilis fuerit interponẽdo primũ, uel secundum decretum, in quo de maiori etiam agitur præiudicio, ut supra et nouissime habetur in.d.l.si finita, in .§. iulianus.ff.de dam.infec.& in.d.§.igitur in authen.de exhi.& intro.re.& per Bal. in.l.ubi adhuc, in 6.colum.C.de iu.do. nec seruatis seruandis, an ea facilitate

21 possit † quoq; reuocari.

Dic conclusiue, quod sic, quoniam quæ de facto fiunt, de facto etiam debẽt reuocari.l.i.§.necessario.ff.si mu.uẽ.no. l.minor.ff.de euic. & utrobiq; not. & in tenuta seu missione in po.signanter, facta die feriata, ita determinat etiam Bal. in.l.2.in.i.colum.ff.de fe.& Sali.in.l.post sententiam, ad fi.C.de sen. & Ias. in.d.l. quod iussit, in 8.colum.ff.de re iudi. & Ro.in consi.158.incip. circa ad medium sed si missio facta est non seruatis seruãdis, de facto, & non de iure facta est, ergo reuocari simili modo debebit.l.nihil tam naturale.ff.de regu.iu.c.i.eod. tit.in antiq.l.i.cum similibus.C.quando li.ab emp.di.

Nec habet dubitationem, tamẽ Bal. met.l.l.si deserta.C.si propter pub. pen. tenuisse uidetur contrarium, quod quãuis facilis fuerit in mittendo, non tamẽ facilis esse debet in reuocãdo missionẽ, nisi citata parte.

Sol.si missio facta est eo non citato, in cuius bonis missio facta est, non citato etiam eo pro quo est facta, debet reuocari, alias non, & ita intelligatur in.d. loco rationabileq; uidetur, & ex propositione.q.deciditur, not.q; latius scribẽ. in.l.si pacto quo pœnam.C.de pac.

Aduerte tamen, & est not.dictum, ꝙ si non reclametur, & inualida ac de facto facta seruetur, perinde est ac si ualida fuisset, & facta seruatis seruandis, gl. est not.in.l.qui habebat.ff. de ma. testa. & in.l.nam & seruius.ff.de nego.gest.& in.l.si quis, ubi Bal.in.i.col.C. de testi.

De facto etiam contestatio facta est alibi in.l.nuda.C.de contrahen. & commi.sti. & tamen habuit iuris effectum, quo ad pœnæ commissionem, ut ibi gl. magna, in prin.declarat.

Duoq; Imperatores de facto tolerati ut in.l.fi.&ibi Imo.in 6.colum.ff.de hæ. insti.quod & in legibus Seue.& Antonini, Diocletiani & Maximiani, licet uidere, & aliorum, & tamen de iure non potest esse nisi vnus.l.deprecatio.ff.ad legẽ Rho.de iac.l.bene à Zenone.C.de quad. præscrip.c.nouit, de iudi.c. in apibus 7. q.i. Vnde philosophus etiam, & non immerito dixit, entia nolle male dispõni, pluralitatemq; principum odiosam fore, ita ut omnino unus tantum esse debeat, fraternoq; primi madruerunt sanguine muti, inquit glo.in.l.fi.ff.de re.di. nec pacis conditionem à Dario oblatã Alex.probauit, ratus longe difficilius terrarum orbẽ à duobus, quam ab uno tantum (histo.nota est) regi moderariq; posse. Et ex his, finis sit tandẽ huic not. §.nostro, die 26.Maii, impositus, 1548. Paduæ.

Additiones.

Additio prima.

Noxa damnum dicitur, noxia uero culpa, vel & melius, noxa corpus ipsum nocens hoc est seruus, noxia maleficium .§. noxa insti.de noxal.hinc obnoxius, idest obstrictus maleficio ut puniatur. Et noxalis actio à noxa si-

ue noxia descendens, vt insti. eo. in prin. & in. l. i. ff. eo. Et quæ noxa siue noxia in seruis dicitur, pauperies est in brutis. l. i. in prin. & ĩ rub. ff. si quad. pau. fe. di. glo. in. l. prætor ait in. §. hoc edictũ ff. de dam. inf.

Additio secunda.

Datur actio noxalis contra dominũ pro noxia serui, qui si ignorans fuerit, aut litis estimationem soluit, aut dat ipsum pro noxia, si sciens insolidum tenebitur. l. 2. ff. eo.

Additio tertia.

Filius pro noxia dari non potest, & rationem assignat text. in. §. fi. insti. eo. Nec homo liber, cum estimationem nõ recipiat. l. liber homo. ff. de uer. ob. & ad propositum probatur in. c. i. in. §. si iudex & ibi Bal. ad fi. de pace tenẽ. in usib.

Additio quarta.

Vt detur actio noxalis, oportet quod delictum sit priuatum, quia si publicũ de quo in. l. i. ff. de pub. iud. tunc castigaretur seruus ut liber. l. hoc accusate. §. oĩbus & ibi Bar. ff. de accus.

Additio quinta.

Actio noxalis est in rem scripta, quia ad instar realis persequitur quemcunq, possessorem, prætoria & annalis. §. omnis insti. de noxal. l. pe. §. fi. ff. eo. tametsi perpetua etiam esse possit, ut ibidem. Obiter dictum sit etiam quod cautioni damni infecti æquiparatur. l. prætor ait. §. hoc edictum. ff. de dam. inf. quanquã differãt in aliquo, ex quo in actione noxali quis ad totum tenetur, ĩ damno infecto autem pro parte agi potest, rationem diuersitatis assignat Bar. in. l. supra iter in. §. officium nu. 2. ff. eo.

Additio sexta.

Aliter pro declaratione dico, quo ad noxalem actionem, quod est prætoria, & ex lege 12. tab. annalis, & perpetua, exemplificando ut in. §. sunt autem insti. de noxal. & quod in rem scripta dicitur non modo (ut sentiunt omnes, maxime in locis supra alleg. in eudem. nu. 5.) quia omnem possessorem persequatur, ad similitudinem rei uendicationis uerum etiam quia proprie in rem scripta est, & non in personam, hoc est, quia rem respiciat ipsam, & non personam, l. metum. §. cum autem ubi casus expressus. ff. quod met. cau. in simili Bar. in. l. si seruum in. §. prætor ait. ff. de acqui. hær. num. i.

Additio septima.

Quod euidentialia sunt necessaria primum imitatione l. Con. in. l. proponebatur, ibi quibus ita præmissis. ff. de cast. pe. Mox quia præstat euidentiorem intellectum ad sequentia. l. i. ff. de ori. iu. Vel & tertio ratione perfectæ doctrinæ, ut nihil intactum relinquatur. l. unica §. & cum triplici. C. de cad. tol. aut quarto ratione ordinis qui maxime est necessarius in una quaq; re, unde Amb. ait scire quid facias & nescire quo ordine imperfectæ cognitionis est, quem refert etiam Bal. in prohe. fforum in prin. Vel & ultimo propter maximam rei explicandæ difficultatem, quoniam sic attentum reddemus auditorem. l. antiquæ C. ad Velleian. vnde Ose. c. ulti. quis sapiens & intelliget ista, intelligens, & sciet hæc.

Additio octaua.

In illa. q. an libero homini de facto ꝓprio deponenti, credatur sine tormẽtis, plenamq; faciat fidem, in qua Pau. cast. in. l. quicunq; ad fi. C. de ser. fugi. tenebat, quod sic, aliis etiam cõcurrentibus, quia si non creditur seruo propter uilitatem personæ. l. interrogari. C. de quæstionibus. l. i. §. idem Cornelio. §. diuus. l. diuus. ff. eo. crederur vtiq; libero homini, alias non differrent (ultra eum) nec hic esset melioris conditionis quam ille, haud dicendum patet, quia liber homo estimationem non recipit. l. liber homo. ff. de uerbo. ob. seruus aũt sic, quem pecudibus cõparamus. l. 2. ff. ad leg. aq. l. omnia. §. fi. ff. de lega. 2. & quia potest condemnari ad perpetuas carceres. l. incredibile. C. de pœ. homo liber non, ut tradit Barto. in. l. imperium. ff. de iu. om. iudi. & quia seruus pro mortuo habetur. l. seruitutem. ff. de tegu. iu. homo liber non. l. iustissime. ff. de edi. edic.

Alex. tenet contrarium hic, eo solo

motus quia si speciale est ut officiali tantum credatur.l. si q̃s decurio .C. ad leg. Cor.de fal. & ibi Cy. priuato utiq; credi non debebit communiter,& uidetur ad idem tex.in.c.nobilissimus 97.d.ubi nec creditur cardinali (& sic fortius) nisi quo ad suam iurisdictionem,ita Rota. decisio.34.de proba.in antiq.ergo multo minus homini libero.

Et male supra dictis stantibus, nec ob.primum quia uerum est, quando alia non concurrerent, sed concurrunt ut præsupponit Pau. & est pro eo argu. in.l.2.in.§.etas.ff.de excu.tu. & in.l.i. p̃allega.in.§.idem Cornelio, ubi pulchre Bar.ff.de quæstio. Non secundum quia teneo ego quod imo credetur & longe magis si alia (ut dixi) concurrerent d.§.ætas Barto. in .d. §. idem Cornelio. Cogita.

SVMMARIVM.

L.non exigimus.§.si quis in iudicio.ff.si quis cau.

1 *Casus.*
2 *Infirmitas excusat quempiam à comparendo.*
3 *Difficultas superueniens in ob.facti non excusat a pœna.*
4 *Aequitas præfertur rigori.*
5 *Qui promisit sistere in iudicio impeditus,non tenetur mittere procuratorem.*
6 *Quo modo exponatur uerbum diffusum in tex. positum.*
7 *An & quando impeditus teneatur procuratorem mittere.*
8 *Quando quis non tenetur uenire priuilegio temrali, non tenetur quoq; procuratorem mittere.*
9 *Quando quis non tenetur uenire ex causa iniusta,tunc tenetur.*
10 *Quid si ex causa iusta & uoluntaria.*
11 *Quid si rursum causa sit iusta & necessaria & actor.*
12 *Quid si impedimentum foret perpetuum, uel longo tempore duraturum.*
13 *Dictum de actore fallit in causa ardua.*

SI QVIS CAVTIONIBVS, iudicio sistendi causa factis non obtemperauerit.

VLPIANVS LIB. LXXIII. Ad edictum.

L. NON EXIGIMVS.§.SI QVIS IN IVDICIO. Præmitte prius, tribus modis iudicium differre, olim ueteres consueuisse, diffundēdo diem idest in posterum reiciendo,comperendinando.i.in perēdinum, diem tertium scilicet quasi post crastinum. Et in pronunciando,cum iudex diceret de causa sibi non liquere, quoniam spatium ei ad pronunciandum dari debebat,de primo hic & in.l.q̃situm.ff.de re iud. de secundo nullibi, in iure, à Cice.sæpe dictum inuenitur,præsertim in Verrē ibi. Nemo Verrem comperendinatum, sed damnatum iudicabar.De tertio (quem ampliationem uocant Rhetores) in.l.si de meis,alias idem pompo.ff.de arb. Quodq; tribus notis etiā,iudicia significabant.C.A. NL. condemnationem scilicet,absolutionem,& quando(ut dictum est) de causa sibi non liquebat. Et iudicem deniq: ipsum,pro tribunali sedente supra caput tres rursum literas habentem I.D.P.i.iuri dicundo præest, stateram manu gestantem,à latere mulieres quatuor forma præstantes, animi fortitudinem,iuris prudentiam armatā iustitiam, & in uerbis deniq, temperantiam,præmitte item & ultimo, quid sit morbus sonticus,& dic(ut hic per glo.) quod est si cuiq; rei agendæ noceat,unde sontes etiā denominantur,puta quia perpetuus sit,l.morbus.ff.de uer.si.l. q̃situm.ff. de re iud. & de quo etiam in.l.

ob quæ ultia in.§.fi.ff.de edil. edic. & in l.fi.i.§.i.ff.|eo. quodq; idem quod hic in legibus 12. tab. quæ sunt fontes publici priuatiq; iuris continebatur, his uerbis. Si iudex uel alter ex litigatoribus, morbo fontico impediatur, iudicii dies diffissus esto, quasi dicat graui morbo, idemq: est ac si dictum fuisset diffusus. Ego intelligo morbum comitialem, quem Græci ἐπιληψίαν uocant, ex quo alias non diffunderetur dies idest non reiiceretur in diem sequentem. Modo hoc dicat tex. iste in summa. Si iustum impedimentum interuenerit respectu illius q debebat in iudicio sistere, absq: sua culpa, ei quoq; exceptio haud erit neganda.

Diuiditur in tres partes. In ptima ponit dictum. In secunda aliud. In tertia illationem, secunda ibi, cum enim, tertia ibi, & ideo. Vel & melius, in prima ponit dictum, in secunda rationem, in tertia illationem.

Casus in terminis sic potest breuiter
1 figurari† Quidam, puta Titius, cum certa die promisisset sistere in iudicio, eademq: impeditus forte aduersa ualitudine, uel tempestate, uel fluminis ui, nõ stetit, & fuisset apud Vlpianum Iuriscõ. præstantissimum huiusce legis authorem, dubitatum an ĩ pœnam incideret, uel actione in factũ ad interesse agi posset contra eum. Videbatur prima facie dicendum quod sic: Dubitandiq; ratio est, quia in obligationibus faciendi, difficultas superueniens, non excusat obligatum à pœna. l. ad diem .l. continuus .§. illud. ff. de uer. ob. l. quod te .ff. si cert. peta. Corn. consi. 69. nu. 38. uol 2. & hac de re forte filius famil. potest carcerari, secundum Bal. in. l. si filio, in. i. colum. ff. sol. mat. tradit Bar. ultra eum in. l. 3. in .§. sed utrum. ff. de mino. Qua ratione tamen non obstante, contrarium deciditur in. §. uostro, & ratio decisionis est, quia si eius p̃sentia erat opus, quo modo potuit sistere aduersa ualitudine impeditus? ut tex. met inquit, qui interrogatiue legendus est, & sic per eum non stetit ut in simili dicit tex. in. l. i. in. §. diuus. ff. de uar. & extraordi. co. & in. l. qui operas & in. l. sed addes in. §. fi. ff. loca. & quia dolus adhuc malus, aut culpa, eidem nulla potest imputari, sed casus fortuitus, qui humano iudicio præuideri pariter non potest. l. quæ fortuitis. C. de pi. ac. l. 2. §. si eo tempore. ff. de admi. re. ad ci. per. ergo pœnam pati non debet, quia ubi non est culpa, ibi non debet esse pœna. l. sancimus. C. de pœn. l. si vehẽda. §. idem iuris. ff. ad leg. Rhod. de Iac. c. cognoscentes de constitutio. usq; adeo ut nec procuratorem mittere teneatur, quemadmodum infra dicetur, & ideo subdit diem iudicii differendum esse in alium diem, prout continetur in legibus 12. tab. Nec ob. contrarium, quod dubitationem faciebat, quia uerum est, sed dico effectu saltem excusare, ex quo datur exceptio, ut infra. Vel dicamus, quod id uerum sit in obligatione dandi non faciendi, ut infra pariter.

Nota primo ex isto tex. ibi ualitudinis, secundum omnes quod infirmitas
2 excusat † quempiam a comparendo, nec ab re, quoniam humanitatis ratio habenda est, sicuti hyemis, nauigationis, & cæterorum, quæ casu contingunt l. si cui. §. tam diu in fi. ff. ex qui. ca. maio. allegata etiam in glo. Ad idem excusat infirmitas, in casu, ne patronus audiatur, petens operas à liberto. l. nec audiẽdus est. ff. de ope. lib. excusat item à pœna contumaciæ .l. contumacia. §. i. ff. de re iud. & diximus in. l. ex quacunq: supra si quis in ius uo. non ie. Item cardinales de conclaue exeuntes, ne compellantur reintrare, cle. ne Romani. §. porrò, de elec. & hoc intellige, ne dum in infirmitate propria, sed etiam suorum, ut dicit Alex. & Ias. per gl. in. c. communis 23. dist. Adde tu aliam, in. l. i. ff. in ius uo. ut eant, & in. l. 2. ff. de in ius uo. & dic eorum gratia multa concedi, quæ alias non concederentur .c. fi. de postu. ubi clericus prohibetur postulare, præterq̃ in causa sua & suorum, & in. c. de cætero, de testi. ubi laicus in causa criminali non admittitur contra clericum: prosequitur tamen suam uel suorum iniuriã

& in hoc non est dubitatio: sed quætenus dum esset, qui nam dicantur sui, & usq; ad quem gradum transuersales continueantur, si suorum appellatione ueniunt & an appellatione suorū, ueniant amici: sed quia hæc non sunt præsentis speculationis, dic ut per Docto. maxime Sicu. in reperi. l. cum acurissimi, plenius quam alibi, in 59. colum. C. de fideicom. & Bald. in. l. petitionem. C. de aduo. di. iudi. & in. l. 1. in 12. col. C. qui ac. non po. & hoc quod de infirmitate diximus, habet locum etiam & procedit in paupertate, ut idem Alex. astruit, & bene, per not. Inno. in. c. ex ratione, de appel. vbi si appellationem quis ob paupertatem non fuerit prosequutus infra annum, habet biennium ad prosequendū c. cum sit romana eo. ti. l. si procuratorē. §. si ignorantes. ff. manda. & latius ut per eundem Alex. Adde. tu bo. tex. & glo. in c. si qui testium de testi. & ibi plene Abb. & dic procedere præterquam in casu, quādo paupertas sibi obuenisset culpa sua propria, ut dixi i. d. c. ex ratione not. Bal. in authen. quod locum. C. de colla. & in authen. contra rogati. C. ad trebel. & est text. in proposito opti. in. l. siue hæreditaria. ff. de nego. gest. & in argu. in .l. si pignore, in. §. i. ff. de fur. & i. c. deniq; 14. q. 5. quæ iura ad idem inducit Cro. in l. si constante in 19. colum. ff. sol. mat. Item ultimo, quādo in loco esset pestis c. ad supplicationem de renun. l. sed sciendum. l. de ætate. ff. ad treb. nisi iudex adhuc ius redderet, & adhuc feriæ non essent indictæ, secundum Io. And. in. c. cū dilectus, de do. & contu. & sequitur hic idem Alex. Adde primum facere, quæ in simili diximus in. d. l. ex quacunq; & demum quod limitationem hanc improbat idem Alex. in. l. recusare. in. §. fi. in 3. colum. ff. ad treb. Sed nec prætermittendum est quarto, quod sicut infirmitas, item & paupertas, ac etiam pestis in loco, excusat; ita excusat quem à comparendo tempus hyemale, declarando ut hic per Albe. in fi. per tex. in. l. scire oportet, in. § sufficit. ff. de excu. tu. non autem æstiuū & calores, tametsi sint maximi. c. cum dilecti, de do. & con. tu aduerte, quia idem est. l. continuus. §. cum ita. ff. de uerb. ob. §. quod diximus ad fi. hac ea. lege.

Nec ob. tex. in. c. cum dilecti, quia calores æstiui falso allegabātur, uel qui allegabat, erat in culpa, nec ē diuinatio, quia dicit etiam quod allegabant periculum insidiarum & latronum, & tamen subdit, quod non excusantur: ergo erant in culpa, aut falso eos allegabāt, ergo alias secus. Et facit quia quando plura sunt, eandem rationem habentia, licet unius tantum uel duorum, aut trium fuerit facta mentio, tunc facta uidetur exemplariter, non restrictiue. l. i. ff. de publicia. l. traditionibus. C. de pac. Bal. in. l. de quibus colum. 14. ff. de legi. & hoc idem ex his etiam satis uerificari potest quando aliquis (ut subiicit tex.) tempestate, uel ui fluminis prohibitus, non potuit sistere, uel quia pons solutus erat uel quod nauigium non extabat quo flumen traiiciebatur, (pontones enim appellātur l. fi. ff. de ser. r. prædio.) ut excusetur, & quod de tempestate diximus, declara, siue marina, siue terrestris fuerit. d. §. quod diximus infra ea. l. de flumine uero, seu ui fluminis etiam sine tempestate, ut ibidem. Sed quæritur quomodo impedimentum probari debeat. Responde, quod stabitur iuramento impediti, si alias probationes nō habeat, ut dicunt Albe. & Deci. seni. & bene, per glo. fi. 4. q. 5. in. c. i. & fuit opi. Spe. in. §. nunc breuiter de ap. & Gul. de cu. & Bart. in. d. §. quod diximus, quod adhibuit omnem diligentiam, nec potuit uenire, & nouissime ponunt Ferratien. consi. 200. num. 8. uol. i.

Additio.

Quicquid dixerim proxime, uidetur mihi nouissime, quod imo impedimentum, testibus debeat probari, quæ opi. fuit Iaco. de are. in. d. §. quod diximus.

Primo, quia in dubio debet intelligi de probatione legitima, ut not. Bar. in. l. ait prætor. in. §. fi. in fi. ff. de re iudi. sed iuramentum, non est legitima probatio, ut ibi: ergo.

Secundo, uidetur casus in. l. 2. C. ex

quibus cau ma.

Tertio, in. l. 2. C. de nauf. lib. x. & maxime, quia eo casu, ut dicebam alias in l. sciendum. ff. qui sat. cog. iuramēto nau fragiū passi stari deberet, quia est causa multum fauorabilis. l. ne quid. §. a domino. ff. de incen. rui. nauf. & tamen non statur: ergo nec in casu isto. Quarto, per tex. in. l. in exceptionibus. ff. de ꝓbatio.

Quinto & ultimo, per tex. in. c. ex literis, de resti. in integ. arguendo per locum a speciali, quia fauore matrimonii absentia iuramento probatur: ergo regulariter secus, iuribus uulga. & hæc ultra tex. in. l. 3. in. §. si ad diem, & in. l. qui commeatus in prin. ff. de re milita. ubi clare etiam istud probatur.

Nisi replicemus, uera omnia esse casu, quo probationes legitime fieri possint, alias iuramento (ut diximus) impediti, standum erit.

Secūdo nota ex isto tex. ibi, exceptione, ut etiam diximus in casus figuratione, quod difficultas superueniēs in obligationibus facti, non excusat à pœna quin ipso iure committatur: sed bene
3 excusat in effectu, quia datur ex æquitate exceptio, ut hic, & in iuribus per Ias. allega. maxime in. §. præcedenti, ibi, æquissimum est tribui ei exceptionem, quam ob rem ultra eum, tex. noster usus est uerbo isto adiuuatur, & uerbo nec immerito, quia sine dolo malo suo impeditus non stetit, sed casu, & ideo licet ex solemnibus immutandum sit nihil, subueniendum est tamen, ubi æquitas euidens suadet. l. diuus. ff. de in int. resti. quam etiam ante oculos habet iudex. l. quod si ephesi. ff. de eo quod cer. lo. & in qua exceptio fundata est l. qui æquitate. ff. de do. excep. l. 3. C. de bo. autho. iudi. po. l. scimus. §. cum igitur & ibi Bal. in pri. C. de iu. deli. proprieq; æquitas est a iure informata, ut declarat Abb. in. c. ex parte, de offi. dele. Verum aduerte, quod cum iura solum effectum uniuscuiusq; rei considerent, non est necessarium dicere, quod de subtilitate pœna ipso iure committatur. l. 2. C. de consti. pe. l. parentes. C. de testi. c. cū nuncius, eo. tit. extra, quæ duo iura ad idem allegat Abb. in consi. 16. incip. primo, in 2. colum. in. i. uolum. dixi ego in sing. 75. incip. beneficium, ulterius paria sunt, quod pœna non committatur, uel committatur, & eadem peti non possit, ut in simili dicimus de actione, quod paria sunt, quod quis non habeat actionem, vel habeat, sed elidibilem. l. quotiēs supra qui sat. cog. & in simili in. l. 3. ff. quemad. testa. ape. & ad propositum in. l. i. in. §. fi. ff. quod quisq; iu. ibi, hæc autem uerba, quod statuerit qui iurisdictioni præest, cum effectu accipimus, non uerbotenus, & ideo si cum uellet statuere prohibitus sit, nec effectum decretum habuerit, cessat edictum. l. & eleganter. §. seruus pactionis. ff. de dolo. Ergo idem erit dicendum hoc casu. Nisi respondeatur, quod immo necessarium est, quoniam si exceptio non opponeretur agens consequeretur pœnam, & est argumen. in. l. i. in fi. C. de an. excep. & propterea ita tenendum est, vt tenetur communiter, & dicendum insuper, ut idem Ias. declarat, secus esse in obligationibus dandi, quoniam nec effectu excusatur ille qui obligatus est. l. ad diem. l. continuus. §. illud. ff. de uerbo. ob. & ibi Bar. not. & clarius, ubi assignat rationem diuersitatis, in. l. 2. in §. cato. in. 5. colum. ff de uerbo. ob. Tu aduerte, quod si impedimentum, quando in obligatione ē datio, est ex parte promissoris, uerum est quod dicit Ias. d. l. ad diem, sed si est in re, tunc secus. l. si homo mortuus. ff. de uer. ob. Sed quia non sunt hæc præsentis speculationis, latius ur per eundem Bar. & scriben. dicetis, in locis præallega.

4 Tertio nota ex isto tex. & supra dictis quod æquitas prefertur uirgori & attenditur quotienscunq; concurrunt, uel in genere uel in specie, tanquam fauorabilior, ut hic, & in regu. odia. de regu. iu. in 6. & nor. Abb. ubi nos multa diximus. in c. fi. in ulti. col. de transac. & habetur in l. placet. quæ ita debet declarari, C. de iudi.

Quarto nota in uer. cum enim, quod qui promisit sistere in iudicio, si non po
5 tuit † his impedimētis de quibus supra detentus, personaliter comparere, non tenetur quoq; mittere procuratorem, de quo (ut ipse Iaf. inquit) dicetur in gl. latius, & maxime qua ratione hoc effectum sit: sed interim, ultra eum, adde, quod ex uerbo illo probari posse uidetur, in tali promissione, præsentia opus esse, & aduerte, quia debet interrogatiue legi (ut dictum est in figuratione casus) & per uerbum præteriti temporis, non autē præsentis, sic, CVM ENIM IN TALI PROMISSIONE, PRÆSENTIA OPVS SIT, QVEMADMODVM POTVIT SISTERE, QVI ADVERSA VALETVDINE IMPEDITVS ERAT? Cœtera, in glo. suo loco dicentur.

Quinto nota ex isto tex. ibi, diffusum iuncta glo. quæ exponit, idest differen-
6 dum † prout est de mente Alex. & aliorum, quod infirmitas, uel impedimentum, in persona iudicis, uel alterius partis, nō prorogat iudicium ipso iure, sed est opus quod iudex ipse hoc faciat, alias pœna non committeretur ipso iure, cuius contrarium dicitur hic, & clarius in. l. cum stipulatus sim mihi à proculo ff. de uer. ob. & sic ultra eos, tempus præsens erit pro futuro, quod non æque incōuenit, ne in absurditatem incidamus c. i. de consti. c. fi. de uerbo. si. c. ex ore de priuil. & est ad propositum text. in .l. si posidonium. C. ex quib. cau. insa. ir. vbi relegatum, pro relegando ponitur, & in. l. auia. C. de iu. do. competentem, pro cōpetituram, & aliter, ut in. c. peruenit, de consecra. dist. 3. & in. c. in Xp̄o de cōsecra. dist. 2. & in. c. & si Christus, de iure iu. in fi. & similibus, & ideo si legatur litera, ut iacet, sententia contra impeditū non uenientem lata, non ualet, quia iudiciū ipso iure diffusum est, ut declarat Bar. si uero ut gl. exponit, secus. adde, quod ex hoc inferri posse uideretur, non incōuenire quandoq;, quod una eademq; res & actus, diuerso iure censeatur, diuersis tamen respectibus, quod pro limitatione. l. eum qui ædes. ff. de usucap. & c. cum in tua, de deci. nota, & ita declarat Bal. in. l. filium quem habentem, in 3. col. in fi. C. famil. her. & dicit, in omnibus prælegatis apparere, in quibus pars habetur iure hæreditario, pars uero, iure legati. l. miles. §. pro parte. ff. de lega. 2. & latius ut per eum.

Est uerum quod idem Bar. hic, in fi. super d. glosella, quæ ob hoc erit expedita, postea distinguit, quod aut iudex sciebat, & sententia erit ipso iure nulla, aut ignorabat, & ualebit, sed restitutio in integrum petetur. l. quæsitum, de re iudi. c. pe. & ibi Inno. de dila. Ideo caute la est, & consilium, ut his casibus mittatur excusator ad iudicem, quoniam exinde sententia postea lata, erit nulla, sed interim aduerte, quod forte non est tutum consilium hoc, ex quo iudex non credit, neq; tenetur credere, & est argu, per locum à speciali, in. c. cum parati, cum his quæ not. ibidem, de ap. Item quia impedimentum non præsumitur, nisi pbetur, in. §. quod diximus infra ea. l. l. qui commeatum. ff. de re mili. & non ab re, quia est quid facti, facta autem nō præsumuntur, nisi probentur. l. in bello §. facte. ff. de capti. c. cum in iureperitus de. offi. de. ergo. nisi dicatur, quod nuncius offert se paratum probare. l. liberto ad fi. in argu. tamen. ff. de nego. gest. & & sentit Bar. in. d. l. quæsitum, in prin. & Imo. in 2. colu. & est uerum: probatio aūt fier, ut dixi supra in primo not. ī fi.

Sed aduerte, quia immo in casu etiam ignorantiæ probari posse uidetur, quod non ualeat, & sit ipso iure nulla per text. in. d. l. quæsitum, ubi in casu impedimenti, ut supra inuito iudice iudicium differtur, & sententia non ualet: ergo multo fortius eo ignorante. l. qui potest inuito. ff. de regu. iu. l. 4. §. illud. ff. de fideicom. lib. quod motiuum fuit Decii seni. & Iaf. sed unico uerbo responde, quod regula illa non procedit in iudicialibus, ut ibi declarat Deci. & maxime ubi termini non sunt pares, nec ratio. l. duo ex tribus. ff. de re iudi. l. si in tres. ff. de arbit. Sed hic su-

mus in iudicialibus, termini sunt dispares, ac ratio diuersa inter inuitum & ignorantem, patet quia quando iudex scit, debet etiam scire, quod exceptione adiuuatur, ideo non ab re, si sententia non ualet, & si inuito ipso iudice differtur iudicium, quod non est in casu ignorantiæ, & de se patet rursum, ideo non mirum si ualet, vt possit tamen restitutio in integrum peti, ex clausula (sicuti arbitror) si quã mihi iusta causa subesse uidebitur, de qua in.l.i.ad fi.ff.ex quibus cau. ma. & in.l. sed & si per prætorem .ff. eo. Alias nunquid sententia lata iudice ignorante, aduersus impeditum ualeat, nec ne, uide Barto.in.l.2.in.§.i.in.i.q.ff. de custo. reo. & quid in interloquutoria, Feli. in .c. in nomine Domini in 5.colum. de testi. Sed aduerte quia alio modo litera hæc habetur, secundum Gellium, ut diffisum diem, non diffusum legamus, idest penè iam sublatum è medio, cui adstipulatur etiam Ange. Politia. uir alioquin satis etudirus in miscellaneis .c. 41. Alioq; insuper, in pandectis Florentinis, non diffisum, neque diffusum, sed diffisium. Ego à Gellio non dissentio, sed si benè legatur diffundi diem, non diffindi, asserit dicendum, idq; etiam T. Liuius 9. ab urbe condita, sensisse uisus est, & assensit quoq; Budeus Parisien. hic, & erit sensus alius quam Politia. ut lex 12. tabulatum in casu impedimenti, diem iudicii diffusum esse iubeat, idest diffundi per iudicem, ut dicebam supra in ulti. not. quod nihil aliud est, quam in diem posterum reijcere, a comperendinatione differens, quia id erat in tertium diem differre, quæ duo, ex tribus pronunciandi generibus, diem diffundere, comperendinari, & de causa non liquere, erant præcipua, de quo ultimo tex. loquutus esse uidetur in.l.si de meis, in.§.fi.ff.de arbit. & dixi ego in singu. meis, 48. incip. scitis. Et hæc sint, quo ad textualia, satis.

Sed nec unum pro complemento eorum adhuc, est prætermittẽdum, quod licet dies diffundi debeat quo ad ipsum impeditum, non deberet tamen diffundi quo ad fideiussorem, si pro eo promisisset, ut idem Deci. dicit hic, post alios, & per tex. in.l.si cum hermes .C. loca.& in.l. item quæritur in .§. qui impleto. ff. eo. & bene. Adde tu alium not. in simili in.l.cum apud .ff.iudi. fol. ubi fideiussor in prima instantia, non 8 est fideiussor in secunda, & in .l. fideiussor.ff. de nego. gest. quod non est in pignore, ut ibi dicit Bald. per text. etiam in.l.i.C.etiã ob chyrographa. pe. pig.te.pos.

In glo. adiuuatur, quam diuide, vt hic per Ias. dum opponit de.l.Papi. exuli .ff. de mino. & de.l.i. ff. de diuer. & tempo. præscrip. & postea soluit, uidendum est, an & quando impeditus 7 teneatur mittere procuratorem, ut per Barto. latius distinguentem. Ex cuius dictis collige, & primo, quod quando quis priuilegio perpetuo tutus est, & non tenetur uenire, eo tunc debet procuratorem mittere, quæ conclusio non habet dubium: & probatur in .l. pe. C. de procu. allegatur etiam.l.pe.in fra eo.sed nihil facit. Tu aduerte, secundum Deci. seni. quod nec etiam .l. pe.C.de procu.probat, quoniam loquitur in casu, quando magistratus, durante officio, conueniuntur, prout etiã loquitur text.in.l.2.ff.de in ius uo.& sic non in eo, qui perpetuo priuilegio tutus est: & sentit in ibi Alex.improbando intellectum Cy. qui secus tenebat, & male, ac contra uerba illius.l.quæ indicare uidentur, siue habeant, siue habuerint dignitatem (in hoc enim non facio uim) ut eiusdem dignitatis ratione, nunquam ipsi conuenrri possint ad personaliter comparendum, sed per procuratorẽ, in casu d.l.2.ff.de in ius uo. haud considerabile, & sic optime probat opi. Bar. quoniã habere dignitatem illustrẽ, ut ibi, & non posse unquam compelli ad id, nihil aliud est dicere, nisi priuilegio perpetuo esse munitum, & est argu. in.l.pponebatur.ff.de iud.& i.c.si gratio

se.de rescrip.in.6. Alia tamen rõne uidetur mihi,quod non faciat tex.in.d.l. pe. quoniam nos intelligimus de impedimento non uenientis, an teneatur mittere procuratorem ad ipsius incommodum,quod non est ibi, quia quod quis compareat per procuratorem,& non ꝑ se,ratione dignitatis,est honor.

Secundo collige, quod quando quis
8 †non teneturuenire priuilegio temporali,non tenetur quoq; mittere procuratorem, & probatur per text.in.l.2.ff. de in ius uo.& in.l.eundem,in fi.de quo etiam infra.ff.de leg.alias si teneretur mittere procuratorem, ut dicit Deci. Seni. & bene,nullum esset priuilegium personarum,de quibus ibi.

Sed aduerte,quia imo, secũdum Ias. (sed fuit ante eum ponderatio dicti Decii)text.in.d.l.2. uidetur etiam loqui de priuilegio ꝑpetuo,dum eius meminit, qui propter religionem discedere non potest,iuncta tamen.l.pe.in prin. quam infra etiam allegat Barto.ff.de ua.mu.& male etiam in hoc, quia debet intelligi de religione temporali,&non perpetua ut dicit gl. ex quo iure illo monachi nõ erant cogniti,uel hæremitæ.Vlterius dico,quod esto quod ita esset,non propterea inepte allegatur, quoniam loquitur de uariis hominum generibus, & ex eo quod priuilegio essent perpetuo tuti, ut supra tenerentur mittere procuratorem.d.l.pe.C.de procu. & sentit glo.ibidem,dum de prælato. eorum loquitur. Cogita.

Et dic rationem diuersitatis posse assignari inter hæc duo, quoniam primo casu,nesciremus usq; quo esset expectãdum;secundo autem sic.l.nisi iuncta gl. §.fi.ff.de tu,& ra.distra. ubi cum curatore furiosi, negotiorum gestorum agi potest,dum etiam negotia geruntur; tutelæ autem non, nisi ea finita, ratione de qua supra &potest etiam ex eo comprobari,quoniam esto,quod cõuentio hoc casu,cum quis priuilegio temporali est tutus, differatur, non tamen aufertur, ideo non mirum si procuratorem mittere non tenetur.l. quamuis .ff. de arbit.l. destitisse.ff.de iudi.& insti.de singu.re.ꝑ fideicom.re.in prin. haud considerabile ubi quis tutus est perpetuo.Vlterius in temporali quandoq; cessabit causa prohibitiua conuentionis, ergo debebit etiam cessare effectus.l.adigere.§. quanuis.ff.de iu.pat.c.cum cessante, de ap.in perpetuo autem nunquam,ergo hoc casu mittetur procurator,illo autem non. Præterea lex magistratibus ad tempus beneficium hoc concessisse uidetur, & eorũ fauore,ut durante officio non conuenirentur.d.l. 2. de in ius uo. ergo nec mittere procuratorem tenebuntur, qa respondere per procuratorem,& per eũ compelli ad agendum,nihil aliud est,nisi beneficio concesso à lege aduersari,ut in regula qui per alium.ff.de regu.iu. & in.l.ita autem, in .§. gessisse.ff. de admi. tu.& male, ex quo inducta eorum fauore,retorquerẽtur ad odium,contra.l.qđ fauore.C.de legi.&.c.quod ob. gratiam de regu.iu.in 6.non admittendum in dignitatem perpetuam habentibus,de q. bus in.d.l.pe.C. de procu. & ita tenete.

9 Tertio collige ex dictis Barto. quod quando quis nõ tenetur uenire†ex causa iniusta, tenetur semper mittere procuratorem,quæ conclusio optime probatur in.l.Papi.exuli allega.in glo.ff. de mino.nec ab re etiam,quia casus iste,cũ sua culpa contigerit, facit ut eadem sibi debeat minime parrocinari .§. quid enĩ infra ea.l.l.si ab hostibus.§.i.ff. sol. mat. c.sedes apostolica,de rescrip.cum uulgaribus,& ob id dicimus, quod usus procuratoris est maxime necessarius.l.i.§. usus,in prin.ff. de procu. & ibi Bald. in specie exemplificat in casu.d.l.Papinia. per illum tex.& eo amplius subdit(& ẽ notabile uerbum) quod forte hoc in negotiis locum nõ haberet:nec immerito ultra eum,quia in negotiis alterius partis,interesse non est considerabile.Et ex his(ut dicunt omnes,maxime Deci. seni.& post eum Ias.)notant, Bar.sensisse quod bannitus potest citari ad locum unde bannitus est,ut per eos & bene, si est bannitus culpa sua propria, quia est casus i.d.l.Papinianus. Sed quid si esset

bannitus propter odia & partialitates? Iaf.hic dicit,quod hoc casu non tenere tur mittere procuratorem,per not.in.§. quod diximus infra ea.l.ubi Ang.& alii & hac ratione etiam,quia non bene cõsultum esset causæ ipsius,& est not.limitatio ad.d.l.Papi.exuli,pro qua adde bene facere,& considera, quod si ea ratione bannitus de quo supra tenetur mittere procuratorem,ne culpa sua, qua bannitus est, eidem patrocinari uideatur, cum hic culpa aliqua non possit imputari,sed odium & partialitas, procul dubio mittere non tenebitur.l.si.ff. de leg. 3.l.i.ff.de his qui sunt sui uel alie. iu. & est differentia in simili in dispositione collegiali, ut bannitus sua culpa non nocetur ea ratione.& est argu.in.l. amissione,in.§.qui deficiunt.ff.de capi. dim. nocetur aũt, ut per procuratorem saltẽ compareat, si fuerit propter odium & partialitates.c.quanto 63.dist.& per Inno.in.c.2.de no.o.nun.&Abb.in.c.cum omnes, in 5.colu. de consti.quod nota.

Quarto collige ex dictis Barto.quod si quis non tenetur venire ex causa iusta

10 †&uoluntaria,debet procuratorem mittere,quæ conclusio probatur per tex. in l.cum.ff.eum qui ap.in pu.defen. Adde tu rationem,quia si non mitteretur procurator, esset in facultate uniuscuiusq; semper aduersariũ deludere,cõtra text. in.l.si idem cum eodem, in.§.i.ff. de iu. om.iudi.& dic etiam,ut inquit Deci.seni.hic,ex alio posse suaderi,quia lex nõ tantum fauet uoluntario impedimẽto sicut necessario.l.si fideiussor.§.si necessaria.ff.qui sat.cogan. nec displicet. Adde,idem notari in .l. procurator qui .ff. de procu. quem text. ad hoc citat Bald. in.l.i.in.2.colum.C.de transac.& in.l.de die.ff.qui satisd co.& idem Bal.not.similiter in.l.procurator,in i.colum.ff.de ꝓcurato.

Quinto collige, quod si causa sit iu-

11 sta † & necessaria, & sit actor, tunc tenetur mittere procuratorem: pro qua facit tex.in.l.i.ff. de diuer.& tempo. præscrip.si autem reus,non,pterquam in casibus,ut statim subiiciemus, & non ab re,quia si (ut diximus supra) lex magis subuenit facieti actũ ex necessitate: quam facienti actũ ex uoluntate.d.§. si necessaria,&absens ex causa uoluntaria & iusta tenetur,absens ex ista necessaria & iniusta,non tenebitur, quoniam contrariorum eadem debet esse disciplina l.i.ff. de his qui sunt sui uel alie. iu. & si diceretur, quod hæc eadem ratio militat etiam in actore,& tamen eidem non est remissum,ut procuratorem non mittat.d.l.i.de di.& tempo.præscrip.respondeo,minime mirum esse, quia lex non ita agentibus fauet,sicuti reis.l.fauorabiliores.ff.de reg. iu.l.arianus.ff. de ac. & ob. ulterius esto quod actor sit absens ex causa iusta & necessaria,agere tamen est uoluntarium,quod non est in reo, ergo non mirum si ille tenetur, iste autem non.

Sed quid si impedimentum perpe-

12 tuum esset † uel diu & longo tempore duraturum.Respondet Bart.& fuit opi. Pe.quod tunc reus tenebitur mittere ꝓcuratorem per text. in.l.si longius.ff. de iudi.& in.l.eundem in .§.i.ff. de lega. & in.l.pe.in prin.ff.de uaca.mu. adde tu alium in .l. pe. C. de procu. de quo satis fuit dictum supra in prima conclusione & dic,inferri posse,quod impedimentũ longo tempore duraturum, æquiparatur impedimẽto perpetuo, quo ad hoc de quo q̃rimus, ex quo nescimus usq; quo expectandum sit, quando impedimentum est lõgo tempore duraturum, prout nescimus etiam cum ẽ perpetuũ nec est dubitandum, ut supra. Et idem si esset causa quæ celeritatem desideraret,secundum eundem Bar.l.i.& 2.ff.de fe.&latius ut per eum,qui etiam in hoc bene loquutus videtur.Adde rationem id non ab re esse, quoniam quando periculum est in mora, recedimus a regulis & dispositione iuris communis.l. de pupillo.§.si quis riuos.ff. de no. o. nun. & ad saturitatem ultra multa, in materia, Areti.uidendus est consil.16.incip. præsupponitur,per totum. Item ut dicit Deci. seni. hic quando impedimentum superuenisset post litem motam,

non ante, quoniam tunc non teneretur d.l.eundem.§.i.ff.de lega.& ita se ipsum declarat Barto.in.d.l.i.ff.de diuer.& item po.prescrip. Quam differentiam & limitationem postea idem Deci.mordet, quia eadem æquitas impedimenti, longo tẽpore duraturi, militat in utroq; casu, & bene, quia ultra eum, non debemus ita fauere ipsi reo, ut alteri iniustitiam faciamus .e. ex tenore, de so. compe. & ita tenete.

Et quod de actore diximus supra addas fallere† & limitari in causa ardua, in
3 qua non tenetur mittere procuratorem: ut dicunt omnes, per tex.& gl.in.c. quærelam, de proc.& latius ut per eos, (quæ nanq; causa ardua dicatur, declarat Ias. hic, & Imo.in.l.quæsitum.ff.de re iud.et cano.in.c.edoceri, de rescrip.) & ita etiã transeũdum esset, cum ampliationibus & limitationibus eiusdem Ias. & ante eum Bal.in.c.2.de testi.quos non refero sed nec unum prætermitto, quod cõtra hanc conclusionem (ut idem Ias. dicit) est fortis tex.in.c.cum olim, de testi. ubi causa est ardua, & tamen impeditus tenetur mittere procuratorem, quod tu comproba ex eo, quia est causa status, quæ ardua solet reputari, ita vt legamus iudicari non posse, nisi à maioribus magistratibus, neq: delegari ex causa, ut aliæ, & not.in.l.placet.C. de peda. iudi. & in.l. imperium supra de iu. om. iudi. uerum responderi posse uidetur, non, ut dicit Areti.ibidem, quia Ias.hic, & bene, reprobat, ut ꝑ eum: sed aliter, quod esto quod de procuratore loquatur his uerbis, partibus uel earum procuratoribus, ad locum securum, & idoneum cõuocatis, & causa sit ardua, non est ꝑpterea quod procuratorem mittere teneatur.d.c.quærelam, de procu. & ita est, absq; dubio tenendum, & ex his sumus, de isto.§.expediti. Die 22. Martii. 1532. Paduæ. MANTVA.

SVMMARIVM.

L.sed & si quis.§.quæsitum.ff.si quis cau.

1 *Qui satisdationem præstare teneatur.*
2 *Conuentio pactum & contractus differunt.*
3 *Genus à specie & indiuiduo distinguitur.*
4 *Quid sit casus fortuitus.*
5 *Quid dolus lata culpa leuis & leuissima.*
6 *Exceptio doli subsidiaria est & fundata in æquitate.*
7 *Verbum deserta in tex.positum legitur duobus modis*
8 *Quare hac tractauerit Vlpia.lib.74.ad edictũ.*
9 *Casus.*
10 *Renunciatio generalis nõ ualet specialis aũt sic.*
11 *Fortis oppositio quod imo generalis ualeat. Et ibi sol.*
12 *Limitatio seu declaratio regu.l si duo.ff de admi tu.*
13 *Eo casu quo ualet renuntiatio debet sponte fieri non per metum.*
14 *Quid si facta sit generaliter non obstante.§.isto*
15 *Quid in stipulationibus conuentionalibus si quis in se susceperit periculũ casus fortuiti.*
16 *Quis tenetur de casu si in se periculum suscipiat & is sit ad quem spectabat ante contractũ.*
17 *Quod tenebitur etiam quod ad eum non transierit rei possessio.*
18 *Si uero transierit quod tenebitur etiam de leuissima culpa.*
19 *Si suscipiens in se periculum tenebatur prius, hoc idem operatur ut teneatur etiam si culpa alterius contingat.*
20 *Quod si non suscipiat, omnia debent exprimi, in casibus in quibus saltem tenebatur de leui culpa.*
21 *Si casus quidam enumerentur deinde generalis clausula subiiciatur, promissio ualebit.*
22 *Declaratio, hoc idem uerum esse si casus similes fuerint aut minores, non maiores expressis*
23 *Vbicunq; dictum est quem teneri de casu fortuito debet intelligi de solito.*
24 *Quid si renunciatio generalis esset facta cum iuramento.*

SI QVIS CAVTIONIBVS.

VLPIANVS LIB. LXXIIII.
Ad edictum.

L SED ET SI QVIS .S. QVÆSITVM. Ad euidentia huiusce difficilis & not.S.præmitte, & primo quod qui immobilia non posidet,
1 †regulariter tenetur præstare satisdationem de iudicio sisti hodie, sicut olim de iudicato soluendo.S.sed hæc hodie, insti.de satisda.l.sciendum,& ibi diximus l.i.supra qui sa.cogan.alias non, ut in d. l.sciendum,& infra in.S.seq.quòdq; satisdatio hæc fideiussoribus præstatur,& per stipulationem,ut actori diligentius cautum sit,& ut reus ipsum hoc nomine securum faciat, quemadmodum in locis prædictis habetur,& est argu. in.l. i.in fi.prin.ff.de præt.sti. & quod deniq; renunciatio de qua hic, est conuentionalis,quamuis stipulatio de iudicio sisti prætoria sit & iudicialis.d.l.i.

Secundo præmitte, quod omne pa-
2 ctum in se † conuentionem habet, ita ut pactum conuentio sit, & non conuẽtio pactum.l.i.S. conuentionis uerbum .ff. de pac. & nimirum quia nomen generalissimum est,ut ibidem,pactum uero,generale.l.i.S.est autem.ff.eo. contractus autem speciale.l.labeo.S.contractũ ff.de uerb.si.S.fi.insti.de ob.& quib.mo. re contrahi.ob.in prin.eo. lib. & plus ꝙ ubi conuentionis mentio facta est, ibi pactum factum intelligitur.l.lecta,&ibi not.ff.si cer.pe.tradit Bald.in.l.i.in i.oppo.C.de usu.

Tertio præmitte, quod genus a spe-
3 cie†&indiuiduo non secus distinguitur quam uniuersale à particulari & singulari,nam animal genus est, homo autẽ species,indiuiduum uero petrus.l. legato generaliter,&ibi glo.not.ff.de lega.i. & ita reliqua, omnis enim adhuc uniuersale est, particulare uero aliquis, & singulare Petrus.l. si ita relictum, & ibi not.Ange. de petu. in prin.ff.de lega. 2. & in materia ad propositum, ut per me hic,in 2.lectu.in 2.euiden.

Quarto præmitte, quid sit casus for-
4 tuitus† ut i.l.quæ fortuitis.C.de pigno. ac.& in.l.2.in.S. si eo tempore.ff. de admi.re.ad ci.pertı.& in.c.i.de commo. & in.c.Ioannes,de homi.&in.c.sæpe,in fi. iuncta glo.50.dist.& late per Cald. con. 5.incipi.An conductores, in prin.de loca. Et hoc ẽ quod à simili ex Carneadis sententia dicimus, causas in tres partiri species,naturales,uoluntarias,& fortuitas,naturales,quæ ex natura rerum proficiscuntur,uoluntarias,quæ à uoluntate hominum libera descendunt:fortuitas,quæ obscuræ sunt, & à nobis ignorantur.

5 Quinto præmitte, quid sit dolus†lata culpa,leuis.& leuissima, ut in .S.pe. ubi glo.not.insti.quib. mo. re contrahi. ob.late Bal.in.d.l.quæ fortuitis,& Bart. in.l.quod nerua.ff. depo. & ad propositum,quod unum non est aliud, ut ibidem,& remissiue etiam in 2.lectu.præallega.& quo modo seu in quo differat periculum à casu fortuito.

Sexto præmitte, exceptionem doli
6 † subsidiariam esse, & dari deficiente exceptione pacti, sicuti in factum actio, uel utilis,deficiente directa, ut eleganter not.Bar.in.l.rescriptum, in.S.fi.ff.de pac.

Quodq; in æquitate fundata est, ut alia quælibet.l.q. æquitate .ff. de excep. do.tradit idem Bar.in.l.non solum,in.S si liberationis uerba,in.i.& 2.colu.ff. de libe le.

Et hac ratione obligationem non desiderat,ut actio.l.in hoc iudiciũ,in prin. ubi Flo.in.i.colum.ff.communi.di.

Et de ista exceptione doli, loquitur tex.noster,si pœna petatur,quia reus in iudicio non stetit die statuta,& tota.l.2. supra eo.

Septimo & ultimo præmitte, uerbũ
7 desertat in text.positum, legi duobus modis, primo quod sit nominatiui casus, & ad uerbum exceptio referatur: secundo ablatiui, & referatur ad uerbũ promissione,ita ut sensus sit,renuncia-

tionem generalem non ualere, ne ulla exceptio obiiceretur, deserta promissione, idest non seruata, in iudicio sistendi causa facta, specialem autem sic, & ista lectio communiter tenetur, secundum quam etiam casum figurabimus.

Et si ad propositum dubitaretur, quare hæc pertractauerit Vlpia. 74. lib. ad edictum, quemadmodum ex supra scriptione licet elicere. Responde non ab re quoniam exceptio doli (ut dixi su
8 pra) in æquitate fundata est † satisdatioq; seu stipulatio de iudicio sisti, de quibus hic prætoria, dictumq; huiusmodi. l. qd si ephesi. ff. de eo quod cer. lo. l. i. ff. de p̃to. sti. & ut in simili dixi etiam in . l. 2. in §. i. supra si ex noxa. cau. aga.

Quibus præmissis, casum in termi-
9 nis sic breuiter figura † uocaui te ad iudicium, promisisti mihi sistere certa die sub pœna, & satisdedisti. quia immobilia non possidebas, pacto etiam apposito, de nulla exceptione opponenda, si statuta die non stetisses.

Dubitatum fuit hic (summario & diuisione alias facilis est) apud Vlpia. Iuris con. præstantissimum authorem huiusce. §. nostri, an conuentio hæc ualeret, necnè. Prima facie uidebatur dicendum, quod sic, & dubitandi rationem faciebat, quia contractus ex conuentione partium, legem accipiunt. l. i. §. si conueniat. ff. depo. l. i. C. eo. l. legem. C. de pac. l. contractus. ff. de regu. iu.

Et hinc dicimus, quod uiæ legalis latitudo taxata est à lege, conuentionalis a conuentione partium ut in. d. iuribus & hic.

Et quod conuentione partium potest in totum forma rei mutari. l. i. l. uia constitui, & utrobiq; fio. ff. de serui. rusti. prædio.

Et quod deniq; res corporalis, sui natura, diuidua est, & tamen partium conuentione efficitur indiuidua, secũdum Bar. in. l. stipulationes non diuiduntur, in 8. colum. ff. de uerb. ob. sed hic sumus in contractibus, idest in stipu. prætoriis, ut supra in euiden. & quidem factis in iudicio, argum. in. l. cum ostendimus, in §. fi. ff. de fideiu. tu. ergo, & in simili uidemus, quamuis renunciatio facta iuri de futuro non ualeat. l. si ita scriptum. §. si sub conditione. ff. de lega. i. quod tamen ualet in iudicio. l. i. & ibi Barto. in. i. col. C. de pac.

Secundo faciebat dubium, quia est quid, quod reo ꝑmittenti potest imputari. l. sicut. C. de ac. & ob. l. si fideiussor §. i. in fi. supra qui satisda. co. not. in. l. 2. in. §. si quis infra eo. contra quem etiam fit semper interpretatio. l. ueteribus. ff. de pac.

Adde, quod hac de re, si permittatur actus alienationis pariter in dubio similis semper permissus esse uidebitur, ad decreti iudicialis differentiam, quod ad literam debet obseruari. l. sicut. §. si permiserit, & ibi Barto. ff. quib. mo. pi. uel hypo. sol.

Tertio & ultimo, quia non minus generalis hæc renuntiatio debet operari, quam species, ut hic per Bald. latissime, & probatur in. l. si duo. ff. de admi. tu. & ideo non minus interdicitur omnium bonorum administratio, quã certæ rei, ut ibi inquit Bar. habetq; se tantum simpliciter, ad sĩpliciter, quantũ respectiuũ ad aliud secundum Salice. in simili, in. l. quicũq; in 3. col. C. de ser. fu.

Istis tamen non obstantibus, contrarium deciditur in. §. nostro, quod immo non ualeat; nisi specialiter causæ exceptionum exprimantur, de quibus in. l. 2. prealleg. supra eo.

Et ratio decisionis est, quia in stipulationibus prætoriis æquitas, quæ maxime considerabilis est, ut supra in euidẽ. non patitur quem decipi sub uerborũ inuolucro. l. in conuentionibus. ff. de uer. ob. l. cum aquiliana. ff. de transac.

Et maxime, quia generalia uerba cõsensum nõ habent, l. obligationum substantia. ff. de ac. & ob. & ubi non est consensus, ibi non est obligatio. l. cum amplius. §. is natura debet. ff. de regu. iu.

Vnde qui generaliter loquitur, obscure loquitur. l. de ætate. §. qui tacuit. ff. de interro. ac. l. ꝑtor edixit, i prin. ff. de iniu.

Secunda decisionis est ratio, quia

uerbis

uerbis generalibus non uidentur cogitata ea, quæ quis in specie uerisimiliter non fecisset. l. obligatione generali. ff. de pigno.

Tertia & ultima, quia. d. renunciatio inducit rigorem in genere, contrarium uero contingens, æquitatem in specie, ergo hoc ipsum ꝑualere debet, ut not. in. l. placuit. C. de iudi. & in. c. fi. de transac. plene Dy. in. c. 1. de regu. iu. in 6.

Et tenendo sic, contraria non ob. nõ primum quia id uerum est, si æquitas patiatur, sed æquitas (ut ostendimus) non patitur ergo. & est argu. in. l. diuus. ff. de resti. in integ.

Considerando etiam partes uoluisse in dubio se conformare eum dispositione iuris communi. l. hæredes mei. §. cũ ita. ff. ad treb. quod est ut non ualeat generalis promissio, ergo.

Et est argu. in. l. nemo potest. ff. de lega. i. cum similibus.

Non secundum, quia retorquetur argu. eũ dicat tex. in. d. l. ueteribus, potius contrarium, uerba scilicet obscura ambiguamq; conuentionem interpretari debere contra eũ pro quo proferuntur, sed hic pro actore proferuntur, ergo fiet interpretatio contra eum, ut non ualeat qui potuit sibi apertius prouidere, & ut latius dixi ibi in collecta. ubi ad saturitatem multa uidere poteritis.

Non deniq; tertium & ult. quia posset responderi, ut hic per Bal. & Bar. ante eum, & specialiter per inductionem d. l. obligatione generali. ff. de pigno.

Et nouissime tradit idẽ Bar. in. l. i. C. quæ res pi. ob. po. in prin. estq; exemplũ in eo qui in se suscipit omne periculum ut non uideatur propterea suscipere periculũ casus fortuiti, nec si obliget omnia bona sua, propterea suppellectilia si bi necessaria obligasse uideatur. Sed uera sol. est, eodem teste hic rursum, ut fallat regula in casu isto.

Et ita debuit dicere Atilicinus, inq̃t hic Vlpia. qui de hoc interrogatus (forte ille est, de quo ẽt in. l. & Atilicinus. ff. de ser. rust. pdio.) simpliciter respondit, promissionem non ualere, sed iudicio meo (ut Doct. etiam hic dicunt, maxime Albe. & post eum Deci.) reprehendi nõ meruit, cum ad interrogata responderit l. 1. ff. de uer. ob. tradit Bar. in. l. certi condictio, in. §. fi. in fi. ff. si cer. pe. & quia etiã ex eo innui uidebatur, si expressæ speciali ter fuissent causæ, tunc ualuisse. Hic est casus.

Nota ex isto tex. (ut ẽt dictum est proxime) quod renũciatio generalis casuũ fortuitorum, siue exceptionum non ualet, specialiter autẽ facta fiet ut per multa probat gl. hic specialiter in prin. quã non refero aliter.

11 Sed nouissime oppono t̃ꝙ imo ualeat quoniam ẽt in genere quid expressum dicitur, ut in specie & singulariter, ac ꝓprio noĩe. l. i. & ibi Bart. in prin. nu. 7. ff. de uulg. & pup. sub. l. fi. C. quod cum eo. Secundo, quia dẽt fieri interpretatio, vt actus potius valeat, q̃ pereat. l. quoties ff. de reb. dub. Tertiò, qa uana alias fuisset promissio hæc, seu renunciatio, & sine effectu aliquid operandi, contra tex. in. l. si quando. ff. de lega. 1. & in. c. si papa de priui. in 6. Quarto, quia mater, seu auia, in casu authẽ. matri, & auiæ. C. quãdo mul. tu. offi. fun. po. renunciat velleiano, & oĩ legum auxilio generaliter, & tamen renunciatio ualet, i dq; clarius in. l. fi. in. §. fi. ff. ad velleia. Quinto & ulti. qa pactum, dummodo meticulosum non sit, aut contra bonos mores, aut contra substantiam actus, ualet, & debet seruari. l. iuris gentium, §. prætor ait. ff. de pac. l. cum precario. ff. de preca: hæc renunciatio hæc conuentionalis, non est huiusmodi, ergo. Respõde breuiter ad primũ, expressum dici nõ spẽaliter, ꝙ maxime hic requiri uidetur, sed generaliter, adeo ut satis non sit, nec quouis mõ reuleuetur agens. Non ob. secundũ, qa nõ sumus in dubio, sed in casu claro, ut hic uel procedere dicas, nõ generaliter, sed in actionibus, vel exceptionibus tantũ, ut loquitur. l. solemus. l. si quis intentione ambigua. ff. de iudi. Vel quod id uerũ sit, nisi lex contrarium statuat, ut hic, aliqua de causa. l. si fuerit. l. quod de pariter mortuis. l. fi. ff. eo. cum similibus.

Non ob. tertium quia longe tolerabilius est quod uana sit, & nihil operetur, quam quod ipse promittens damnum patiatur, l.i.& ibi not.C.de pac. & ĩ simili in.l.fi.in.§. in computatione.C. de iu.deli.& in.l.si uero, in.§.de uiro.ff. sol.ma.

Non ob.quartum quia possem dicere, ut hic in 2. lectu. in figura casus, sed nouissime respondeo aliter, quod ibi renunciatio specialis est, q̃uis postea clausula generalis subiiciatur, renunciat enĩ uelleiano certiorata, alias renunciatio non ualeret, & postea omni legum auxilio, & fieri potest, imo quod iuridicum ẽ.l.doli clausula.ff.de uer. ob.l.si seruus seruum.§. inquit lex.ff. ad legem Aqui. hic autem secus. Vel dic, quod non requ. ratur certioratio', quoniã est renũciatio de conscientia legis, ꝗq; dẽt esse speciale, ut in eo, ẽt in hoc, quod renunciatio ualeat, & ad propositum not.Bal.in.d.l. i.in fi.ff. si quis in ius uo.non ie. & Alexand. in .l. sciendum in 9. colum. ff. de uerb.ob.

Non ob.quintum, quia immo potest dici, quod sit contra substantiam actus, specificam expressionem desiderantis, ut renuncianti præiudicet, ergo nullo modo ualebit, obstabitq: omnino petenti doli exceptio, ut supra prætoriaq; æquitas, in qua maxime fundata est.

Nota secundo quod quamuis tantũ operetur generale, quo ad genus, quan-
12 tum special e† quo ad speciem.d.l.si duo ff.de adm.tu.l.si chorus.ff.de leg.3.l.omnes.C.de præscrip.xxx.an. attamen fallit hoc idem & limitatur in renunciationibus, ĩ quibus specificatio desideratur ut hic, & in.l.i.& ibi Bal.in fi.ff.si quis in ius uo.non ie.qui ita dicit etiam in.l.pōponius, per illum tex.in prin.ff. de procu. Vel quod uera sit, sed fallat & limitetur in casibus a iure expresis, ut inquit adhuc idem Bald. alibi, in.l.si quis mihi bona, in.§.iussum.ff. de acqui. hæ.

Nota tertio & ultimo, quod eo casu quo ualet renunciatio, si specialiter
13 scilicet † causæ exceptionum expressæ sint, puta casuum fortuitorum, maris, fluminis, & similium, debet sponte & non per metum esse facta, ut hic text. innuit, alias tanquam meticulosa non ualeret.l.i.& toto tit.ff.quod met.cau.

Sed cum in iudicio non præsumatur metus adhibitus.l. non est uerisimile.ff. quod met.cau.

Multoq; minus si cum decreto facta sit.l.i.C.de prædi. cu.lib.x. Cogita num potius hoc ipsum ex abundanti expressum fuerit. Immo quod hoc idem potest dici, etiam si esset facta extra iudicium, ex quo nec isto casu metus præsumi debet.l. merito.ff.pro so.c.i.de seru. fa. ipsoq: probato annullabitur pariter & nota quod tria dantur rẽmedia ex edicto quod met. cau. actio in rem utilis, personalis quod met. cau. & exceptio metus, secundum glo. in .l.3.C. quod met.cau.

Verum ad propositum dubitatur,
14 quid si generaliter † facta sit renunciatio, non obstante.§.isto, nũquid ualeat. Videbatur prima facie dicendum quod non, & hoc maxime, quia uerba conditionalia legis, debent impleri in forma specifica, ex quo non leuem solemnitatem importare uidentur.l. prætor, in prin.ff.de colla. bo.quem text. ad idẽ induxit etiam Bal. in authen. matri & auiæ, in.i.colum.C.quando mul.tu. offi.sun.po.sed hic uerba sunt huiusmodi l.i.& ibi Bar.ff.de condi. & de. ita demũ ualere scilicet, si specialiter fiat, ergo.

Tamen contrarium uerius est, & ita tenui alias, & placet adhuc, quoniam (ut inquit Albe.) donans in simili, si promiserit donationem non reuocare in genere, promissio non ualet, & tamen secus si dictum fuerit, non obstante.l.fi.C. de reuo. do. ut not. in .l. fi. C. de pac.

Confirmabam ego, quoniam renuncians, dicendo non obstante .§. quæsitum, in specie renunciare uidetur, ita Bar.in extrauagan. ad reprimen. in uer. non obstantibus, in prin.& est arg. optimum in.l.si mater.C.de insti.

Et quia clausula ꝑdicta in renunciatiōe apposita, ipsam alterat, alias nihil opera

retur, haud dicendum.l.ius autem ciuile.ff.de iust.& iu.c.consuluit, de iudæ.l. si quando.ff.de lega.i.

Ex quibus, contrarium omnimodo tolletur, considerando renunciantem, si dicat modo prædicto, non obstante.§. quæsitum, in forma specifica uerba conditionaliter prolata adimpleuisse.l. asse toto.ff.de hæ.insti.authen. si quis in aliquo.C.de eden.cum similibus, & ut latius dixi in 2.lectu.

Sed adhuc contra, ꝙ imo nec ualeat, facta etiam in specie, quia uideo in simili in donatione, si dicatur, quod nō possit prætextu ingratitudinis reuocari, ꝙ nihilominus reuocabitur hoc non obstante, ita Spe.in ti.de dona.in 3.col.

Sol.id est forte, ne per tale pactum inuitetur donatarius ad delinquendum.l. conuenire.ff.de pac.do.l.si unus.§.illud ff.de pac.& sentit ibidem idem Spe. & pro nunc bene, & de materia alias in.l. fi.C.de bonisq; lib.

In glo.magna, quæ habet aliquid difficultatis, plura dicit Bat.dum hinc sumpta occasione, dubitat, quid in contractibus.

Et primo (alia enim minus necessaria omitto, & præsertim quia dictum etiam satis est in aliis lectu.) quod in stipulatio-
15 nibus conuentionalibus † si quis in se susceperit periculum casus fortuiti, de omni casu tenebitur.

Et hoc idem per tex.in.l. quæ fortuitis.C.de pigno.ac.ubi debitor non liberatur quamuis creditor pignus amiserit latronum incursu & aggressura ex quo fortuito casu amisit, nec ullo bonæ fidei iudicio præstari debet, quasi dicat imperator, huiusmodi est, ut nulla culpa possit imputari creditori, qua teneatur, quem tamen declara, & dic uerum nisi ipsum portauerit per loca insolita, & periculosa, quoniam tūc secus.l.rem non nouam, in prin.C.de iudi. l. non solum.§. 2.ff. de excu. tu.l. qua actione.§. sed & si quis.ff. ad legem Aqui.& ibi flo.l.2.§.quod diximus, uer. si quis tamen supra eo.aliquid Ange.in.l.imperator, in prin.ff.de ap.uel periculum in in se suscepisset.

Secundo hoc idem probat per tex.in l.si quis fundum, in prin.ff. loca. ubi si quis fundum ea lege locasset, ut si quid ui maiore, quam Græci θεῖον appellatur, quasi diuinam calamitatem .l.si merces.§. uis maior.ff. eo. accidisset, hoc ei præstaretur, pacto standum est, alias non, ut in.d.§.uis maior, & uim maiorem intellige, idest tempestatem, & sic casum fortuitum.

Et nimirum tertio (alia enim iura ad idem non induco, ut pote clara, nec dubitationem habentia) quoniam, ut dixi etiam in figuratione casus, licet ad aliud, contractus ex conuentione partium, legem accipiunt.l. contractus.ff. de regu.iu.

Et in simili not. q. decidit Spe. quod quamuis emphyteota, seu Vassallus, non possit rem emphiteoticam dimittere, uel feudum, poterit tamen, si in concessione emphyteosis, siue feudi, hoc idem sibi pacto reseruabit, in tit. de loca.in.§.nunc aliqua, in 40.colum. in uer.centesimo uigesimo octauo quæritur, & regu.declara de pactis in continenti appositis, non apponendis ex interuallo, intelligi debere, fuitq; declaratio Bal.in.l.iurisgentium, in .§. quinimo, in 2.colum.infra de pact.& ita absq; dubio est tenendum.

Sed tamen disputationis gratia dubito, nam quod debitor de casu fortuito teneatur, odiosum est.d.l. quæ fortuitis, in odiosis, indefinita hominis non æquipollet uniuersali.l.si pluribus.ff.de lega.2.l. 2.ff. de libe. & posthu. tradit Barto.in.l.i.in.§.sed & si.ff.de uen.in po. mi.ergo nō tenebitur, cum infiniti propemodum sint.

Nec ob.iura per Bat.allega.quia.d.casibus enumerati fuerunt, amissio pignoris.s.latronum incursu, & uis maior in locatione, singula singulis referendo. Non etiam regu. tertio loco adducta quia ueta est in enumeratis pariter, non alio modo.l. i. §. si conueniat .ff. depo. l. i. C. eo. alias hac ratione teneretur etiam in casu huiusce.§. facta re-

nuntiatione generali, & tamen non tenetur. Cogita, & a communi opi. Bart. alias non recede.

Secundo, dicit Bart. adhuc, idem esse 16 ut quis teneatur de casu fortuito † si in se periculum susceperit, isq; sit, ad quẽ spe ctabat ante contractum.

Exemplum in .l. periculi .ff. de nau. fæ. nam mutuo tibi centum, trans mare ferenda, quæ pecunia traiectitia appellatur, pacto si perierit, ut meo periculo pereat, sin minus tenearis mihi centesimã usuram reddere, certum est quod conuentio ualet, quodq; teneor ego casum (ut diximus) præstare.

Et iudicio meo indubitatum est, quoniam esto quod regulariter periculum sit debitoris, si pecunia mutuo detur .l. incendium. C. si cer. pet. creditoris est tamen, si fuerit nautica, seu traiectitia, & sic non tam uirtute pacti, quam ex natura rei, hoc idem esse uidetur, & non ab re, si periculi precium appellatur, in d. l. periculi.

Tertio dicit Bar. si quis susceperit periculum in se, quod tenebitur pariter de 17 casu fortuito † licet ad eum possessio rei non transierit.

Exemplum in .l. si in uenditione .ff. de pe. & commo. rei uen.

Et quia si rem non possidet, nec culposus dici potest, argu. in .l. decem. ff. de uerb. ob.

Sed contra, quia sic periculum a casu fortuito non differet, ueniretq; unum alterius appellatione, non dicendum tamen, ut hic per glo. & in .l. opus .ff. loca. & potest uideri, quia in periculo qualis qualis culpa considerabilis est, in casu fortuito autem nulla.

Sol. uenit appellatione periculi, casus, quoniam alias. d. uerbum nihil operaretur in. d. l. si in uenditione. l. item qa .§. si gemma. l. fi. ff. loca.

Quarto dicit Bar. è contra, si posses-18 sio † rei ad ipsum transiuisset, quod de leuissima culpa tenebitur, si ex natura cõtractus ueniebat dolus, lata culpa, & leuis, & si dolus lata, leuis & leuissima de casu fortuito.

Et hoc quia regulariter uerbum periculi debet aliquid operari exemplaq; sunt clara in legibus per eum allega.

Nam conductor de dolo, lata culpa, & leui, est obligatus. c. contractus, de re gu. iu. in 6. & ibi Dy. in prin. ergo si periculum in se suscepit, tenebitur etiã de leuissima. l. opus. ff. loca.

Ad idem (singula singulis referendo) Mandatarius tenetur de dolo, lata culpa, leui, & leuissima, ergo suscipiens periculum in se, tenebitur de casu. l. & aristoni. ff. man.

Sed aduerte, quia in contractu locationis, ex quo proxima est emptioni & uenditioni. l. 2. ff. loca. tolerabile uidetur, ut d. uerbum aliquid operetur. l. hac lege. ff. de contrahen. emp. l. si stipulatus ff. de usu. declarat Bal. in rub. C. de contrahen. emp. in 9. q. non autem in mandato, quod stricti iuris est. l. diligenter. ff. man. c. cum dilecta, de rescrip.

Sol. etiam quod stricti iuris sit, attamen sic debet intelligi, ut. d. uerbum (quemadmodum diximus) aliquid operetur. d. l. item quia d. §. si gemma .d. l. fi. ff. loca. & in terminis in stipulatione, q̃ huiusmodi est .l. quicquid astringendæ ff. de uerbo. ob. probatur in .l. si stipulatus, in prin. iuncta glo. ff. de usu. ubi si stipulatus sim, rem mihi dari, uacuãq; po. tradi, id est quæ à nullo detineatur. l. 2. § i. ff. de ac. emp. incerti ex stipulatu fructus debebuntur, ut uerba illa, uacuãq; po. tradi, aliquid operentur.

Quinto dicit Bart. si suscipiens in se periculum prius tenebatur de casu fortuito, quod hoc idem operabitur, ut te-19 neatur etiam si culpa † alterius cõtingat.

Et est exemplum in .l. qui officii, in .§. fi. ff. de contrahen. emp. si emptor rei periculum adhuc in se suscipiat, id est sub aduersione ipsius rei, ut tunc ad ipsum spectet, etiam quod pereat culpa uenditoris.

Et non ab re (ut proxime dicebam) quia pactum debet aliquid operari, ex quo alias si res perit absq; culpa uenditoris perfecto contractu perit periculo emptoris. l. necessario. ff. de pe. & cõmo.

rei.uen.ergo.

Secundo, quia si periit dolo uendito ris, vtiq: tenebitur.d.§.si.ergo non si cul pa, ergo periculo emptoris necessario.

Tertio, quia uẽditor custodiam hoc casu tantum præstare tenetur, l. si quis uiua.§.i. ff.eo. ergo licet culpa ipsius pe rierit, non tamen hoc casu tenebitur.§. præterea, in ratione sui, insti. quib. mo. recontrahi.ob.

Quod tamen de culpa leui intellige non lata, ex quo dolo proxima est.l.cõ. tractus.ff.de regu.iu.l.quod nerua.ff. de po.& ad propositum facit glo. not.in.l. in uenditione, in.§.pe. ff.de bo. autho. iu.po.tradit late Deci.ubi etiam nos, in l.quod te, nu.27.ff.si cer.peta.& ita esset transeundum.

Sed tamen dubito, quia contrahentes uidentur uoluisse semper se conformare cum dispositione iuris cõmunis l. hæredes mei.§.cum ita.ff.ad treb.imino quod hac ratione plerunq; etiam uerba impropriantur, ut declarat Areti.in con si.145.incip.respondendo, ad fi. Disposi tio autem iuris communis est, ut in dã num non ueniat res quæ culpa caret.c. cognoscentes, de consti. ergo uenditoris culpa non carentis, & non emptoris erit periculum.l.sancimus.C.de pœ. Solu. hoc ipsum uerum esset, quando emptor in se periculum non suscepisset, ut pactum (sicut dixi) aliquid operetur.

20 Sexto dicit Bar.si quis in se † periculum non suscipiat, alias enim distinctio prædicta semper adhibenda foret, quod necesse est omnia exprimere, in casibus in quibus tenebatur quis de leui culpa, ad plus.

Et hoc idem per tex.in.l.i.C.commo. & in.l.i.C.depo.ut teneatur.s.de leuissima etiam & casu fortuito.

Sed cogita quomodo posit hoc ipsum procedere, cum in deposito teneatur depositarius de dolo, lataq: culpa tantum.d.l.i.C. depo. l.i.§. si conueniat ff.eo. cõmodatarius autem regulariter, quando commodatum factum est gratia accipientis tantum, de dolo, lata cul pa, leui, & leuissima .d.l.i. C. commo.l. contractus.ff.de regu.iu.

In deposito igitur, leuis, leuissima, & casus fortuitus exprimetur. In commodato uero casus fortuitus tantum, & not. Dy. in regu. contractus, de regu. iu.in.6.

Verum est, quod posset saluari Bart. quando in commodato, de leui tantum commodatarius teneretur, si factum sit gratia vtriusq: quia tunc leuissima etiã, & casus fortuitus, ex primi deberent exemplum in.l.in rebus, ĩ fi. prin.iuncta glo.æstimatio.ff.commo. Cogita.

Septimo dicit Bar. ubi casus quidam enumerati sunt, deinde clausula gene-
21 ralis subiecta, † quod promissio ualet. Et bene.l.si seruus seruum.§. inquit lex ff.ad legem Aqui.l.2.C.de offi. eius qui ui.al.in.ob.l.filius.ff. de condi. insti.l. fi. §.in computatione.C.de iu. deli. ubi enumeratis speciebus, clausula generalis subiicitur ubiq:, & actus ualet, quod firmat etiam Ias.in rub. C. de diuer. res, & testatur Deci. usitatum esse modum loquendi, in cons.55.incip.diligenter, in i.colum.in i.uolum.& ad idem etiam in argum.tamen, facit tex.in.c. qui ad agẽdum, de procu. in 6. ubi procurator ad agendum & defendendum, & ad omnia generaliter constitui potest, & quia si qs suscipiens in se periculum casus fortuiti, de omni casu tenetur, ut supra & in.l. quæ fortuitis.C.de pigno. ac. & in .l. si quis fundum.ff.loca. Ab opi. Bar. tamen non recedendo, tenebitur multo magis hic, promissioq;(ut diximus) ualebit, si clausula generalis post specierum enumerationem subiiciatur. Considerando amplius, quod non omnes casus conuẽ tione partium comprehendi possunt.l. fi.§.& cum antea.C.de tempo.ap. argu. in.l.non possunt .ff.de legi.& in.l.natura.C.de præscrip.ner.& quod rursum, si in prætoriis & iudicialibus stipulationi bus secus est, ut hic not. quoniam nihil operatur, & in specificatis ualet tantum renunciatio, ne utile per inutile uicitur c.utile per inutile, de regu.iu.in 6. ualebit absq: dubio in contractibus, nec est

hæsitandum,& forte quia æquitas prætoria nõ est sic cõsiderabilis in casu isto, ut in iudiciis.l.in causæ.§.idem Pomponius.ff.de mino.

Octauo dicit Barto.hoc ita demum esse
22 uerum,si casus similes fuerint † aut minores,non maiores expressis.

Et hoc ipsum per tex.in.c.sedes apostolica, de rescrip. ubi in impetratione rescripti,quibusdam personis utilibus specificatis,si sit in eo apposita clausula, & quidam alii,similes, uel minores comprehenduntur,non maiores, quæ specificam desiderant mentionem.

Et per tex.in cle.non potest,de procu. ubi procurator ad agendum & desendẽdum constitutus, & generaliter ad omnia,non propterea ad ea, quæ speciale mandatum exigunt,admittetur,&in.d.c.qui ad agendum,idem est casus, per q̃ iura ita etiam decidit Ro.in consi. 115.incip.uiso compromisso,in.i.colum.& in consi.271,incip.uis tota, in prin.dicens etiam alibi in consi.403.incip.pro decisione,in ult.colum.in prin. quod ubi requiritur assistentia speciei, non sufficit assistentia generis.

Sed unum ob.quia uidemus contrarium in legato uini, si generalis clausula in eo apposita sit, ut omnia ueniant cuiuscunq: speciei fuerint.l.fi.§. cui dulcia.ff.de ui.tri.oleoq; lega. ergo etiam hic casus.

Sol.id forte uerum est in ultimis uoluntatibus & legatis, non in stipulationibus conuentionalibus.l.in testamentis.ff.de regu.iu.c.cum dilecti, de dona. Vel & melius dicas,quod ibi specierum enumeratio nõ præcesserat,ut hic, quo casu mirum non est,si nec genus restringitur ad similia expressis.c.solite,de maio.& obe.c.si Romanorum 19. dist.l. iulianus.ff.de lega.3.tradit Abb.in.d.c. sedes apostolica,in 3.colum. Vel & ultimo, quod imo species enumerate sunt dictumq; postea in genere,&dulcia omnia, ita ut uina eiusdem qualitatis ueniant,dulcia scilicet,& potabilia,&non alia diuersa,& concordabit, & uerum intellectum illius.§.esset dicit idẽ Abb. in.d.c.sedes apostolica,in ult.colum. in prin. & quia materia brocardica est, transeo.

Nota tamen,quod licet genus,per enumerationem specierum restringatur, si sequatur,& species præcedant, secus tamen est è contra.l.quæsitum.§.fi.ff.de fun.instruc.instrumentoq: lega. & ratio est,quia præcedentia magis influunt in sequentia,quam è contra,ut not.in.l.in repetendis,& in.l.quisquis .ff. de lega.3. & in.l.auia.ff.de cond.& de.& ita arguit subtilis Ro.in pulchro casu,in con.503. incip.diligenter, in i.colum. & Deci. in consi.14.incip.& ꝑ tenui facultate mea, in 3.in i.uolum.

Et ex his infert idem Bart. quod ubicunq: dictum est, quem teneri de casu
23 fortuito † debet intelligi de solito, non de insolito,idemq; in.l.scio,in.§. medico,ad fi.ff.de an.le.

Et utrobiq; per not.tex.in.l.fistulas, in.§.frumenta.ff.de contrahen.emp.ubi casus clarus.

Per quem etiam pulchrã decidit Bal. .q. in.l.falsus,in ultı.colum.C.de fur. ꝯ quamuis debitor in se casum fortuitum susceperit,non tamen intelligitur de extraordinario,orto facto creditoris, puta quia conpulsus sit soluere in cõi, ipso creditore de ciuitate expulso.

Et Ripa alibi in.l.si unquam, in 5.C. de reuo. do. quod iurans non reuocare donationem aliqua ex causa,poterit tamen id facere ob filiorum supetuenientiam,ex quo.d. iuramẽtum haud debet extendi ad casum uerisimiliter non prævisum,post eundem Bal.tamen in.l.1.in ulti.q.C.de inoffi.do.

Et Deci.in consi.74.incip. & diligenter,in 3.colum.in i.uolum.quod uenditor de euictione obligatus non teneatur si pretermisso iuris ordine iudex processerit,sumpto arg.ex.d.§.frumenta.

Et idem Bald.in.c.cum olim,ad fi.de consue.quod à simili episcopis insolita concessa non uidentur à lege quamuis, communis & generalis sit.

Et in.l.diuus,per illum tex.ff.de petihæ.ubi etiam Ange. quod statutum pu

niens proponentem collectam imponi debere, non comptehendit proponentem hoc ipsum ex aliqua causa insolita refert & sequitur Alex.in consil.107.incip.perspectis,in pe.col.in 3.uol.

Adde ultra prædicta, quod ad idem est etiam tex.in.d.§.medico, & in .l. uel uniuersorum.ff.de pigno.ac.& in .l. qui semisses.ff.de vsu.tradit multa Ro.in cõ si.114.incip.uisis,in 2.colum.& Areti.in consi.160.incip.longa,in 2.pariter.

Verum dubitationem facit,quia iam dictum est supra si quis in se periculum casus fortuiti suscepetit, quod de omni casu tenebitur, ergo etiam quod sit insolitus.

Secundo, quia si suscipiens fuisset interrogatus de insolito,uerisimiliter promisisset, euenire non posse arbittatus, ergo perinde est, ac si expressum fuisset l.titius.§. lucius .ff. de libe. & posthu. l. tale pactum.§.fi.iuncta gl.ff.de pac.sentit Deci.in consi.7.incip.& pto tenui,in 4.col. in.i.uol.

Et te uera tex.pro hac patte cauillari nullo modo potest,in.d.§.frumenta, dicens,si uendidisses mihi frumẽta in herbis,pacto ut quæ ui maiore,seu tempestate accidissent, mihi præstares, quod actione ex empto tecum agere potero, ut præstes casum,si niues & immoderatæ quidem, ipsa corrupissent, idest insolitæ.

Taliter ut decisiones omnes, de quibus supra per.d.tex.ruant, & non uidetur habete difficultatem.

Sed tamen considera, quod hoc stante,uideretut innuere,te non teneri alias actione ex empto præstari solita, uirtute pacti, quod tamen est absurdum dictu.l.si quis fundum, in prin.ff.loca.

Replica,quod immo etiam solita p̄stabuntur,ex quo pacto te obligasti, p̄statutum si quid ui, aut tempestate accidisset.l.si pluribus.ff.de lega.2.

Quod ex alio etiam ptobo, nam lex debet esse fundata in casu magis dubio l.quod labeo.ff.de catbo.edic. sed de insolitis magis dubiũ erat,ergo esto quod pactum insolita comprehendat,non p̄pterea negat Iuriscon.non comptehendi etiam solita,ut in simili in.l.cõtra maiores,iuncta gl.C.de inoffi.test.

Vel tenendo opi.Bat.dicamus tex.in d.§.frumenta, restituendum esse, quod actione ex empto.d.casu agi non possit cum insolitus sit.

Nec ob.contraria,non ptimum,quia uerum est,dummodo solitus sit, non si insolitus.d.§.frumenta.d.§.medico.Bar. in.l.i.num.40.C.de mulie.& in quo lo. lib. x.

Non secundum quia non uidetur generaliter procedere,maxime in contractibus,& dispositione hominis,sed legis forte,quæ facilius extenditur.l.2. & ibi Arc.in 2.colum.ff.de lega.i.not.in.l.gallus,in.§.si eius,& in.§.& quid si tantum ff.de libe.& posthu.adeo ut casus omissus, relinquatur dispositioni iuris communis.l.commodissime.ff. eo .l. si cum dotem.ff.solu.mat. cum uulga. & uidetur tex.ad idem,in.l.si quis ita, in.§.pe. ff.de testa.tu.ubi si testator filios suos instituat, non trahitut institutio ad eum quem ignorabat se habere,quamuis institutio sit generalis, & tamen uerisimiliter si hoc idem sciuisset,naturali charitate,absq: dubio ipsum instituisset,arg. in.l.3.C.de inoffi.testa.& in terminis est. glo.in.d.l.titius,in fi.prin.ff. de libe. & posthu.

Et ad propositũ nota,quamuis Bart. in.d.§. medico, dicat illum esse casum insolitum, qui una uice in mille annis contingere potest,quod hoc idem dicit gratia exempli,ita ut dispositio testringi non debeat.l.damni infecti stipulatio pertinet, ad fi.ff.de dam.infec.§.hactenus,insti. de gradi. & quod intelligi debet de casu non cõmuniter contingenti ut pet Ias.hic,& Alex.in.d.cons.107.incip.perspectis,in pe.colum.in 3.volum. Alii alia dicunt ad.d.§.frumenta,præsertim idem Ias.Alex.Bal.& seq.quos non refero,quia hæc satis realia uidentur, & amica literæ.

Sed ad renunciationis generalis propositum,& ad tex.redeuntes,quæritur, 24 quid si facta † esset cum iuramento,ua-

leret nè?

Idem Bar.& communiter cæteri,concludunt quod non,moti hoc solo,quia iuramentum regulatur secundum naturam actus super quo interponitur .l. fi. C.de non nu.pecu. sed actus renunciationis non ualet, ut ostensum est supra in casu figuratione, & in discursu, inq; ea deficit consensus,ergo nec iuramento ualidabitur.

Adde bene facere tex.in.l.non dubiũ C.de legi.& in.l.si quis inquilinos,in.§. fi.ff.de lega.i.late dixi ego in authen.sacramenta puberum.C.si aduer. uen.

Et in simili declarat Bal.in.l.illud, in pe.colum.C.de sacrosanc.ec. quod sicuti donatio non ualet sine insinuatione,

Intellige cùm summa quingentorum aureorum excedit hodie.l. sancimus.l. i donationibus.C.de dona.minus ualebit iuramento firmata.

Subiiciens,tria ad idem concurrere, debere,quod persona habilis sit, forma seruata,& res non prohibita.

Et in.l.i.in prin.C.si aduer.uen.quod eo ipso quod lex reprobat principale, ut est renunciatio hic, eo ipso etiam uidetur reprobare accessorium,idest iuramentum. Iuramentum autem à lege reprobatum,nihil operatur.l.fi.ff. ad municipa.l. qui iurato,supra qui sa. cogan. allega.etiam hic per Bar.ergo.

Et Areti.in consi.56.incip.post absolutum,in prin.quod si non ualet sententia & principale unde potest causari executio , non ualebit pariter executio ipsa,quæ ex eo,siue ex ea sequitur , & dependet.

Et maxime, quia renunciatio est de iure communi ꝓhibita, ne generaliter fiat & perpetuo quidem, non speciali, & ad tempus, quoniam forte esset tunc secus.d.authen. sacramenta puberum, & sentit idem Bal.in.l.qui iurisdictioni, in fi.supra de iu.o. iudi. & in.d.l.i.si aduer.uen.

Et signanter,ac ultimo loco, ita etiã ut hic, arguit & clarius idem Bar. extendendo.l.si unquam.C.de reuo.do.in.l.titia,in.§.imperator,ad fi.ff.de lega.2.&in l.societatem,in.§.arbitrorum,in ult.col. ff.pro so.

Sed aduertendum est,quia plura obstant, & primo quia si iuramentum seruati potest sine interitu salutis æternæ, id utiq; seruandum est .c. quamuis, de pac.in 6.

Secundo quia iuramentum nihil operatur,quando consensus deficit in genere & in specie.l.sub prætextu .C. de transac.tradit Bart. in.l.2.num.10. ad fi. C.de rescin.uen.sed hic in genere renũcians saltim potuit consentire,&de casibus fortuitis cogitare.l.qui iure militari ff.de mi.testa.ergo.

Tertio quia iurat creditor alibi, contenta in instrumento mutui,uera esse , & tamen exceptio non numeratæ pecuniæ obiici haud potest, quod est de directo contra inductionem.d.l.fi. C. de nõ nu.pe. quod non reguletur iuramẽtum secundum naturam actus super quo interponitur,& fuit singu.dictum Bald.in l.2.in repe.flo.in 25.colum.ff. de iure iu.

A prima opi.Bart.breuiter non recede,& dic ad contraria,primum non obsta,quoniam in.d.c.quamuis consensus non deficiebat,hic autẽ sic, ut in prima ratione decidendi declarauimus , nec repeto.

Non secundum quia nec id uerum est,cum infiniti prope modum sint,nec possint in genere aut in specie comprehendi,ut hic per Alex. & dixi etiam in aliis lectu.

Non tertium deniq; & ultimum,qa uerum est in iuramento decisorio, non assertorio & confirmatorio contractus, seu renunciationis conuentionalis, ut hic,testaturq; Bal.in.d.loco, refert & sequitur Fran.Crem.in singu.suis 152.incip.uolo dare,ad fi.& est not.declaratio seu limitatio ad text.in.l.si ex cautione. C.de nõ nu.pe.& ex his(in reliqs enim dic, ut per Docto.) sumus expediti etiam de .§.isto,die 2.Iunii

1548.

PADVÆ.

Addi-

ADDITIONES.

Ad.§.quæsitum.l.sed & si quis.ff.si quis ca.

Dubitandi rationem faciebat, renunciationem in iudicio factam ualuisse, (ut dicebamus alias) contractus ex conuentione partium legem accipiunt uulga.l.i.§.si conueniat.ff.depo.& maxime in iudicio.l.cum ostendimus.§.fi.ff. de fideiusso.tuto.

Sol. uerum est, sed tamen iure communi conuentio limitari, & modificari debet, si in specie facta sit, non si in genere, quia sub inuolucro uerborum, reus promittens decipi non debuit, ut in ratione decidendi supra dictum fuit, sicq; limitata dabit pariter limitatam legem contractui argu.in.l.in agris.ff.de acqui.re.do.Gozad.bononien.con.74.nu.16.

Secundo dubitandi rationem faciebat, ualuisse, quia in principio iudicii actori magis fauemus quam reo.l. de die in prin.ff.qui sat.cogan.

Sol. fauemus actori quando nulla conuentio inter litigatores facta est, quo casu loquitur tex.in.d.l.de die, at hic facta erat, & ad rei promittentis præiudicium quidem, cui æquitate prætoria subueni tur, ergo. Nec ita fauendum est actori (maxime hoc casu & quanquam simus in pricipio iudicij,) vt iniustitia fiat reo, argu.in.c.ex tenore de foro comp.

Tertio dubitandi rationem faciebat, interpretationem fieri debere cõtra reũ quia, potuit legem apertius dicere.l.ueteribus.ff.de pac. Sol.id uerum ẽ quoq; quando uerba sunt ambigua & obscura, quo casu loq tur tex.in d.l.ueteribus, at hic sunt generalia, & interpretatione non egent, igitur non ob. & ita ibidem not.pulchre Alex. con.11.col.fi.uol.2.& quando reus se fundat in uerbis (ut oẽs dicunt.d.l.ueteribus, declarãtes) sed hic non fundat se reus in illis, sed dicit potius eorum inuolucro decipi nõ debuisse, ergo.

Quarto dubitandi rationem faciebat, qa tantũ operari dẽt genus quo ad genus, q̃tum spẽs quo ad spẽm.l.si duo ff.de admi.tut. Sol.regu.non est semper uera & in casu isto specialiter limitatur, ut signanter per istũ tex.inquit Pau.Ca. consi.187.col.pe.uol.2. & quod fallat in renunciationibus adhuc per istum tex. ita declarat Bal.in.l.i.colu. 2.ff.si quis in ius uo.non ierit. Quinto dubitationem faciebat tex.in authen.matri & auiæ.C. quãdo mul.tu.offi.fun.ubi si mater, vel auia renunciauerit velleiano & omni legum auxilio, ualet renunciatio, & tamẽ generalibus uerbis erat facta.

Sol. id est in.d.personis speciale, ex quo renunciatio ẽst de conscientia legis, ut per Bal.i.d.l.i.ad fi.ff.si quis in ius vo.nõ ie.& forte quia releuate in hoc, quod ad tutelam admittuntur, ꝓhibite alias, & iure ueteri, nisi id à principe impetrassent.l.fi. ff. de tute. fuerunt à lege noua grauate ut uelleiano & omni legũ auxilio renunciarent.l.eum qui.ff.de iureiu. Sciendum tamen est istud non seruari de consuetudine, ut testatur Io.Fab.in d.authen.matri, & auiæ, Boer.plene decisio.124.nu.13.par.i. & adhuc quod tria tantum requiruntur, primo quod pupillus non habeat tutorem testamentarium, secundo quod mater uel auia sit legitime ætatis, tertio quod uerbo tantum renunciet velleiano & secundis nuptiis, ut in.d.authen.matri & auiæ, & in authen.hoc sacramentũ.C. eo. pulchre Bal.in.c.ex parte M.col.3.de ap.

Decisio.igitur tex.tenenda est, rationibus de quibus supra loco suo.

Non mireris Lector, si in hisce commentariis posterioribus aliorum mentio facta est, nec tamen impressa reperiantur, quia timuit autor sibi id Solonis uulgatum obiici, ne quid nimis, nescit manũ de tabula tollere, satisq; fuisse, si paulo supra id fecerit prius, hoc est in tit. de offi. eius.& de iu.o.iud de industria omisis etiam enarrationibus §.quinimò.l.iurisgentiũ, &.§.pactus ne peteret.ff.de pact. quia satis superq; dixit in antiq. alias, & quia omnia etiam quæ nunc omissa sunt, istius primæ partis, sanè multa, alia uice, aliaq; editione, si tantum uita superierit, aliquando imprimentur. Vale.

SVMMARIVM.

L. tres fratres.ff.de pac.

1 *Casus.*
2 *Appellatione fratris, continetur soror.*
3 *Diuisio celebrari potest, & perfici per confessionem & refutationem hinc inde factam.*
4 *Absens præsumitur ignorare.*
5 *Ad uerbum pecuniam auream aliqua.*
6 *Licet quietatio generalis, & pactum porrigatur ad non cogitata, debet tamen intelligi in specie & restringi, ne dolus cuiquam patrocinetur.*
7 *Diuisio appellatur transactio.*
8 *Declaratio & intellectus ad tex.*
9 *Sol.ad cõtrarium.l.sub prætextu.C. de transac.*
10 *Quando petitio, & transactio est generalis in omnibus præindicat, præterquam in casu quando aliquid subtractum est.*
11 *Reipub.interest testamenta executioni mandari*
12 *Transactio restringitur ad speciem petitam. Et ibi limitatio.*
13 *An dicta in transactione hic locum habeant in pacto.*
14 *Sol.ad contrarium .l.qui Roma.§. duo fratres ff.de uer.ob.*

PACTIS.

MODESTINVS LIB. II. Responsorum.

TRES FRATRES. Summa, & diuide, ut hic per Docto. uel breuius quã ipsi, dicas sic, Generalis quietatio & pactum extenditur etiam ad ignorata, nisi quatenus dolo aduersarii ignorãtia esset causata. h.d. diuiditur lex ista in 3. partes, prout in prima narrat factũ: in secunda quærit: in tertia, & ult. respõdet secunda est ibi, quæro 3. ibi, Modestinus respondet. Casus in terminis sic breuiter † potest figurari. Titius, Meuius,
1 & Seia, fratres, cum sibi materna hæreditas esset delata, eandem diuiserunt, caueruntq; nihil sibi commune d. hæreditatis remansisse: Postea cõpertum est, pecuniam auream a titio subtractam esse (intellige post mortem matris quia si ante aliud dicendum esset ut per Bal. in tract. de duob. fra. in prin. & probatur in l. & puto in. §. sed & si dolo. ff. fa. her. & e intellectus ad istum tex. idem Bald. in. l. filiæ, in pe. col. C. fa. her.) quæsitum fuit hic apud Modestinum Iurisconsultum authorem legis nostræ, an d. Meuio, & Seiæ competat actio fami. her. cõi di. uel realis, ut hic per Pau. cast. in prin. & Ias. col. 3. siue (& melius) ipsis agentibus obstet exceptio, generalis, pacti conuenti. Videretur prima facie, dicendum quod sic, & rationem dubitandi faciebat text. (prout etiam dicemus in glo.) in .l. sub prætextu. C. de trãsac. vbi prætextu speciei repertæ, non rescinditur trãsactio. Adde tu, nec ab re esse quia litibus finis impositus est, ut ibidem, & in. l. causas, C. eo. & in. l. qui res, in. §. areã. ff. de sol. & in. c. quam sit periculosum 7. q. i. & ex inde per. d. pactum omnia iura cassa, & irrita dicit melior text. de iure, in. c. i. ad fi. extra de transac. quem ibi ponderat Bal. & singu. dicit Ias. in. d. l. prætextu in prin. Hac tamen ratione non obstante contrarium deciditur in lege nostra, quod & ipsis actio competat, & replicatio doli, si agentibus exceptio supra dicta obiiciatur, nec immerito, quoniam cum dolose hoc factum fuerit & fraudulenter, non debet dolus & fraus eidem patrocinari. c. sedes apostolica, de rescrip. c. intelleximus, de iudi. l. itaq; fullo in prin. ff. de fur. l. si ab hostibus. §. i. ff. sol. mat. Nec ob. text. in. l. sub prætextu quia procedit ubi dolose non est actum ut hic, ex quo reliqua etiam tolluntur, quod litibus finis impositus fuerit, & actio extincta, & factum pactum, ac q;etatio generalis, quoniam uera sunt quo ad ea quæ scienter in pacto deducta fuerunt, non quo ad ignorata, alias sequeretur, uoluntatem nostram ferri circa

incognita in specie, & in effectu, etiam quando dolo aduersarii id euenisset : haud dicendum, ut hic,& in .l. non est ferendus de transac. & clarius ut infra.

Additio.

Dubitandi rationem faciebat hic, quod Meuis & Seia agere non possent, tex. primo (ut dicebam proxime & repeto) in .l. sub prætextu .C. de transac. ubi generalis transactio, facta prætextu specierum postea repertarum, non potest rescindi : ergo nec diuisio hic, quæ uim transactionis habet, ut inquit Fulgo.consi.120.colum.i. signanter per istũ text. qui in fi. etiam diuisionem transactionem uocat maxime facta generali quietatione,nec peti pecunia, quã subtractam petentes asserebant,Et ad idem facit tex. in.l. fratris eo. tit. ubi a transactione recedi non potest,ut sit litium finis : ergo nec ista ratione, a diuisione hic. Et idem in.l. causas, tertio loco. C. eo. ubi in fortioribus terminis dicitur, nec rescripto principis etiam tolli posse. Quarto, in.l.qui Romæ in .§. duo fratres .ff.de uerbo.ob. ubi diuisione facta inter duos fratres, onere fideicommissi grauatos,sub pœna, si quis eidem contrauenisset, superstesq; hoc nõ obstante,ab hæredibus defuncti hæreditatem petiisset ex causa fideicommissi p̃dicti sibi debitam pœnæ stipulatio committitur,quoniã diuisioni, contrauenit quod utiq; facere non poterat. Quinto ferè idem est in.l.lucius,in.§.fi.ff.ad trebel.Sexto facit tex.in.l.post decisionem C.de fur.ubi post transactionem super furto factam,agi pariter non potest. Septimo, quia si iudex uendit rem absentis,& creditor emat, (debitor enim uendere uidetur) potest emere pro iusto pretio &si in solutum accipiat,q̃uis non compellatur accipere pro toto debito, attamen si rem ualentem centum (puta)pro mille acceperit, non poterit agere remedio.l.2.C.de rescin.uendi.ꝑpter authoritatem rei iudi.sicuti nec ꝑpter transactionem: secundum Bald. in l.ordo in.i.colum.in fi.C.de exe.rei iud. ergo nec hic dicta pecunia peti.

Octauo, quia si diuisio uim transactionis habet, imò est transactio (ut hic dicunt omnes) transigens & remittens incertum litis euentum, non potest allegare se deceptum .l.i.C. de pact. l.si ea lege.C.de usu. tradit Alex. in .l. si quis cum aliter, in 3.colum.ff. de uerb. ob.ergo nec diuidens frater,maxime q̃a dolus abesse præsumitur.l.merito .ff. ꝓ so.l.aduersus.C.fami.her.

Nono,quia non potest hoc idem dici nisi ab ignorantibus,uerum ignorantia hoc casu non præsumitur .l. octaui ff.unde cogna.l.de tutela.C. de resti. in integ.ergo.Et dato decimo, quod ignorauerit, ignorantia crassa est & supina, quæ non excusat.l. cum sex menses .ff. de ædil.edic.l.quisquis.C.de rescin.ven. l.regula.ff.de iu.&fac.igno.c.i.de postu. præla.c.nec supina 16.dist.

Ratio autem decidendi fuit,q̃a perimi non uidetur id,de quo non est cogitatum .l. non est ferendus .ff.de transac. l. emptor .§. lucius infra eo. Vnde dicta pecunia aurea peti poterat à Meuio & Seia, & si generalis pacti conuenti exceptio obiiciatur, quia promiserunt de cætero nomine communium rerum haud agere(inquit tex.) utiliter, idest efficaciter, de dolo replicari poterit, quæ ẽt exceptio est .l. 2. ff. de excep. & continet restitutionem quandam, & datur ei qui damnum passus est, & cui diminutum est patrimonium.l. eleganter .§.seruus,& ibi Barto.in fi.ff. de dolo. & est uerum, quoniam dolus nemini patrocinari debet.l.uerum .§.tempus.ff.ꝓ so.l.Titio.ff.ad municip.l.ne ex dolo .ff. de dolo.c.sedes apostolica, de rescrip.& quia generaliter in quacunq; dispositione, semper excludi uidetur .l. creditor .§.lucius.ff.manda. & quia in simili dolus etiam dans causam contractui ipsũ uitiat.l.eleganter.ff.de dolo.tradit Bald. in.l.i.in.§.conuentionis.ff.de pac.& inde est, quod uerriculum appellatur ab Aquilio,quasi euerrantur hominũ fraudes,inuentus ad terrorem amplius,hominũ subdolorum.Et hoc idem,ut taciæ obiectioni occurramus,efficit ut nec

in specie, nec in genere cogitatum uideatur. Ideo omnimodo d.Meuius & Seia, debent posse agere, alias & ultimo, iniquum esset, quod unus haberet plus, alter uero minus argumentum in.l.si non fuerint in.§.aristo.& in simili in.l. uerum, in.§.si cum tres, in sociis loquentibus.ff. pro so. & non ab re, quia societas instar fraternitatis habet, (ut ibidem in prin.legis)& male, quia æqualitas inter eos seruanda est.l.si emācipati.C.de colla.

Nec ob.rationes & argumenta dubitationem facientia, quia primum, secundum,tertium,quartum, quintum, & sextum procedunt,ubi transactio bona fide facta est, at hic diuisio, speciem transactionis habens, fuit dolosa, ergo. Vel & aliter,ut hic per Barto.& Docto. quoniam diuisio nō fuit dolosa,sed dolus tantum in pecuniæ subtractione, quamuis posset replicari, imò dolosam fuisse, quia titius hoc ipsum tacuit dolose. Ex quibus tollitur etiam septimum, quoniam imò agi poterit & etiā transactio prætextu doli rescindi, ut in d.l.2.C.de rescin.uen.not. p d.§.lucius, & octauum patitur,quod imò potest, si deceptio fuisset dolosa,ut in iuribus ad idem allega.Nec facit quod dolus abesse præsumatur in cohæredibus, quia est uerum in dubio,non quando ex coniecturis cōstat dolo aliquid factum fuisse ut hic.l.dolum.C.de dolo.

Non ob.nonum, quia imò præsumitur, ex quo nō est de his quæ cadunt in notitiam agnatorum.§.thesauros, insti. de re.di.l.peregre.ff.de acqui.po. Vel & latius vt hic per doct.&in.l.i.ff.si cer.pe. Non deniq; decimum & ulti. quia nec id uerum est,ratione prædicta, & quia non est uerisimile, quod frater furtum faciat fratri,seu eiusce rei,cuius commodum ad fratrem erat peruenturum,arg. in.l.2.ff.in ius uo.ut eant.

Nota primo ex isto tex. quod appellatione fratris,continetur soror † prout
2 etiam habetur in.l.lucius, in.§.quæsitū. ff.de lega.3.allegata in glo.i.quæ ob hoc erit expedita,& per Alex.consil.84.col. 3.uol.4.& consil. 45. colum.i.uolu.7.& Bald.in.c. ad audientiam primo ad fi.de rescrip.nec immerito, (esto quod uocabula sint diuersa, & grammatica incongrua, cum fiat per figuram conceptionis generum, nec naturalis significatio sermonis sit) quoniam masculinum cō cipit fœmininum.l.i.ff.de verbo.si.l.3.in prin.& in.§.i.ff.de neg.gest.c.si quis suadente diabolo 17.q.4.& ibi not. Quod tamen & primo debet intelligi, ut glo. declarat, & bene, in.d.l.i.quantum ad mentem legislatoris, non quantum ad uerba,& ideo non ab re dixi esto, quod uocabula sint diuersa & reliqua, & est tex.in.l.pronuntiatio, & in.l.hominis, & in.l.seruus,& in.l.liberti, infra eo. & in.l.qui duos.ff.de leg.3.& probatur hic & istum tex.dicta met gl. supra allegata ad hoc citat ultra alios,& bene, & dicitur interpretatio extensiua, ut ille idem Alex.declarat,in.d.consi.45.& non potest negari. Item & secundo, ut inquit Bal.& post eum Ias.nisi aliud sensisse testatorem probetur, quoniam tunc esset secus,casus est in.d.l.lucius,in.d.§. quæsitum.ff. de lega. 3. & ex duobus exemplificat idem Ias.post Rapha.Fulgo.cō-si.ut per eum. Adde tu,quod fuit limitatio glo.in.d.l.i.ff.de uerbo.sig.per tex. d.§.quæsitum & facit etiam quod habetur in.§.disponat,in authen. de nup. & in .l. in conditionibus primum locum. ff.de condi.& de.in not.q.Bart. in.l.fi.ff. ad treb.num.2.signanter per istum text. Tertio & ultimo,cum sumus in fauorabilibus, non in odiosis nisi odium sit rationabile.d.c. si quis suadente.l. si quis id quod.ff.de iu.om.iudi.& ad propositum not.in.d.l.i.per bo. text. in.l.i.in.§. sed & si incertum.ff.de uen.in po. mi. l. quisquis.§.ad filias.§.uxores.C.ad legē iu.ma.glo.in.c.generali, de elec. in 6. & est argumen.in.c.odia de regu. iu. in 6. & in.l.cum quidam a contrario.ff.de libe.& posthu.

Sed moueo difficultatem de.l.si quis C.ad tertu. ubi dicitur, si quis, uel si qua, ergo non est uerum, quod masculinum fœmininum concipiat, &

maxime uerbum hoc si quis, ut dicitur in .d.l.i. & pondera, quod loquitur, quando non aliud sensisse testatorem probabatur, & in casu minime odioso.

Vlterius & secundo, idem tenuisse uisus est Bald. in .d.c. ad audientiam primo ad fi. de rescrip. ubi ad idem, si quis dederit fratres suos executores in suo testamento, non comprehendun tur sorores.

Tertio facit dictum Guido. de Suza. per illum text. in .l. ueteribus infra eo. quod si quis fundum in emphyteosim receperit, pro se & filiis suis, non uenient fœminæ: ergo male.

Ad primum breuiter respondetur, quod masculinum concepisset ibidem fœmininum, quando etiam non fuisset dictum si qua, præallega.l.i.

Nec ob. quod hoc modo uerbum illud erit superfluum, & sine effectu alicuius operationis, contra text. in .§. quibus, in prima consti. Cod. & in l. hæc stipulatio, in .§. diuus, ut lega. no. ca. & in .l. qui bis idem ff. de uerbo. oblig. & in .l. si quando. ff. de lega. i. & in .c. si papa, de priuil. in 6. Quia respondetur, non referre, ex quo fuit dictum ad maiorē expressionem, secundum glo. in clem. i. in .§. quia ergo, de iureiu. & optimum est argumen. in .l. quæ dubitationis .ff. de regu. iu. & in .l. non solent eo. tit. & in .l.i. in .§. quamuis .ff. de uen. insp. Quamobrem alibi etiam dixit Io. de Ana. in .c. minus de excess. præla. ut refert Feli. in .c. fi. in 7. colum. de consti quod aliquando quid exponitur bis, ad tollendam malitiosam & sophisticam interpretationem, quos refert Burigel. in .l. lecta in 7. colum. ff. si cer. pera. die tu quod est text. in .l. i. in .§. sed sciendum .ff. de ædil. edic. & dixi etiam ego in .l. imperium ff. de iu. om. iud. & propterea uerba debent aliquid operari, quando possunt, non quando exprimuntur per eum modum qui tacite inerat. l. 3. ff. de lega. i. & ibi omnes, & in .l. non recte .C. de fideiu.

Non ob. secundum, quia posset dici haud esse uerum, ex quo authoritates Docto. sunt probabiles, non necessariæ. l. i. ff. si cert. peta. l. si de interpretatione. ff. de legi. l. i. C. de professo. qui in vr. Constan. lib. x. Sed quoniam illtra allegatur text. & ratio, eidem acquiescendum est, & dicendum uerum esse, sed id iuridice statutum fuisse, quoniam fœmina inualidum consilium habet, ut not. etiam in .l. i. quam etiā hic Ias. citat. ff. de legi. & est tex. de hoc, in .l. cuius bonis. ff. de cura. fu. Adde tu, bene facere regulam. l. tale pactum .§. fi. infra eo. & exinde dic, forte solidius posse demonstrari, cum nō semper fœminarum consilium sperni debeat, ut dixi aliquādo ego in .d. l. i. ff. de legi. & in .c. quoniā contra, in 10. col. de proba. & est arg. in .c. dilecti, de arbit. hoc esse, quia fœminæ ab his officiis remotæ esse uidenrur. l. fœmine. ff. de rutel. l. fœminæ. ff. de regu. iu. & ibi Bal. simpliciter Deci. refert, & in .c. mulieres in simili, in prin. de iudi. in 6. & in materia differenti est regulare, ut declarant Veronen. in .d. l. i. nu. 7. Non ob. tertium & ulti. quia id in contractibus est uerum, in quibus, eum uerba eō tra proferentem interpretentur, non eō gruit quod masculinum fœmininū cōcipiat, & not. omnes in locis præallega. supra ex quo infero, non semper arg. de contractibus ad ultimas uoluntates, ua lete. l. quæ de legato, & ibi plene ꝑ scriben. ff. de lega. i. Sed aduerte, quia forte posset dici, hoc esse contra tex. nostrum loquentem in contractibus, & tamen masculinum concipit fœmininum, ut diximus eam ab rem, Deci. in .d. l. fœminæ, in 16. colum. in fi. & seq. tenuit contrarium, & bene, respondendo ad .d. l. ueteribus, ut per eum, & in hoc, & in aliis, quoniam hæc erunt satis, cum aliena alias a præsenti materia esse uideanrur, & facit tex. in .§. emphiteosim in authē. de non alie. vel tenendo cum Guid. de Suzza. die in emphiteosi esse, quia habet cum feudo similitudinem ut per Barto. in .l. si mihi & Titio .ff.

de uerbo.ob.in quo fœmina non habilitatur regulariter.c.i.§.i. de his q feu. da. po.in usib.ergo nec in emphiteosi. Masculinum etiam fœmininum nō cō cipit quando diuersa esset successio, & filia fuisset ad imparia uocata, ut per Alex. ubi exemplum habebis consil. 48. col.8.uol.4.

Id non tango an appellatione fratris, ueniat frater patruelis, quia indubitatum mihi uidetur, qđ non, sed carnalis tantū in secūdo gradu de iure ciuili, in.i.de iure canonico, quia non est proprie & simpliciter frater, sed cum aliqua adiectiōe l.iurisċōsultus.§.quarto gradu.ff. de gradib. argumentum.in.l.hoc legatum .ff. de leg.3.Bar.in.l.lucius 1.§.q̄sitū p̄alleg. ff.de leg.3.Pau.& Ias.hic.Secundo nota ex isto tex.quod hic est casus singularis, diuisionem celebrari & perfici posse, p confessionem† & refutationem hinc in-
3 de factam, & est forma, quæ differt ab ea quæ fit per traditionem, & utilis quidē quia per istam dominium transfertur: per illam non, casus est in.l.si pro fundo & in.l.siue apud acta.C. de transac.in tā tum ut dixerit Bal.hic, & est not.uerbū, q gabella quæ de contractibus solui solet, non soluetur de refutationibus. Sed moueo difficultatem, de qua in simili etiam faciebam mentionem alias in.l.iurisgentium.in.§.quinimo in lectu.prioribus & antiq.in glo. post diuortium supra eo.in sol.contrarii .l. qui negotia .ff. sol.mat.nam considera, q refutationem facere, nihil aliud est, nisi dominiū transferre, uel quasi.l.qua ratiōe.§. interdum ff.de acqui.re.do.l.saculum.§.fi.ff.depo. ergo differentia Bal.non uera, nisi respō deamus, ut respondet Ias.in.d.l.si p̄fundo, in pe.col.uerum esse, quando dicta refutatio fieret ad effectum & finem trāsferendi dominium, ut per eum. Sed replicatur, quod hic fit ad finem istum, q non est ibidem in casu Ias.ergo differentia Bal.falsa, quam tamen facit ēt in .l.si donationis.C. quod met cau. & in .l. i. ad fi.C.si aduer.dona. & post eum Salicc.i.l.i.in 5.colum.C.eo.de pact.quos refert Ias.in.d.l.siue apud acta, in i. col. in fi.C.de transac.Cogita.

Tertio nota ex isto text. quod absens
4 præsumitur ignorare † & est casus in .l. fi.& ita per illum tex. dicunt omnes .ff. de decre.ab ord.faci. & per tex. in.l.uerius.ff.de proba. exinde ad quædam inferentes, ut per eos. Adde tu, quod ista ignorantia improbabilis esse uidetur, & supina potius, quam aliter, ex quo erāt filii, & ignorare minime debebant quantitatem maternæ substantiæ.l.quisquis. C.de rescin. uen. & in simili de agnatis & uicinis dicitur in .l. octaui .ff. unde cogna. Ange. hic, tradit duas sol.quarum prima est, ut regula prædicta limitetur in casu absentiæ, per text. in.l. Titius, in.§.i.ff.de libe. & postu. Adde tu & in.l. filium diffinimus .ff. de his qui sunt sui uel alie. iu. & in.l.ab ea parte, in prin.ff.de proba. & in. c. cum in tua, extra qui mat. accu. po. in tantum ut dixerit Barto. in.l.is potest in 6. colum.ff.de acqui. hære. quod qui uult tollere dictam præsumptionem, seu dictam regulam, & præsumptam scientiam, habet necesse probare dictam absentiam: sequitur Alexand. consil. 82.in 3.colum. in 3.uolum. & clarius in d.l.Titius in.d.§.i.ff.de libe. & posthu. Secunda est, quod excusatur, quia pecunia ut plurimum solet occultari.§. thesauros. Iusti. de re. di. melior text. de iure ultra eum, in .l. peregre .ff. de acqui.po. Adde tu & tertiam, quod excusatur, nec scientia præsumitur ex regu. præallegata, quia ad ætatem, & ius sanguinis restringitur, & similia, non autem quo ad alia ut inquit Bald. in.l.quoniam sororem.C. de iu. del. & in.l.i.C.de collu. de. & Barto. in.l.qui duos.ff.de reb.dub.& Alexan.in.d.l.Titius, & probatur in.d.met.l.octaui.

Sed aduerte (& ob hoc etiam glosella absentes, erit expedita) quod licet text. dixerit absentes, procedit tamen etiam in præsentibus, in quibus facile, stantibus supra adductis, ignorantia p̄tēdi pōt, ita ut quo ad effectum de quo hic, excusentur perinde ac si absentes fuissēt, nec ab re vt gl.met dicit cū re

sponsio legis sit generalis .l. regula.§. & licet, & ibi Barto. ff. de iu. & fac. igno. & tanto magis, quia uerba tex. sunt narratiua facti, & ita euenerat, prout consultus fuit Modestinus author legis nostræ. sed non proptrerea quod idem & de præsentibus, ignorantibus tamen, non intelligeretur, tam & si minus iustam causam ignorantiæ habere uideantur, ex quibus infero, quod consulti quandoq; ex una responsione, plures qq. decidere possumus. §. hoc nobis, ubi Ange. in authen. de hæ. & fal. c. pastoralis, de rescrip. c. fraternitatis. c. præterea de testi. c. i. & ibi But. de pact. l. i. & ibi Iaf. in. i. colum. C. de diuer. rescrip. tene menti.

5 Quarto nota ex isto tex. ibi pecuniã auream, quod alibi aureos † simpliciter dicit in. l. si quis id quod. ff. de iu. om. iud. & in. l 2. ff. in ius uo. ureant, & in l. libertus, & in. l. pe. & fi. ff. de in ius uo. alibi solidos, à soliditate metalli, in. l. quotiensciunq;. C. de suscepto. lib. x. & in. l. i. C. de uet. num. pot. lib. 11. & in. l. quicunq;. C. de ser. fugi. & in. §. fi. insti. de pe. te. litigan. & sic diuersis nominibus, & dic exinde, quod non fuisset satis, si hic dixisset pecuniam simpliciter non, quia argentea etiam & ænea intelligi potuisset, sed quoniam (quod est notandum) totum quod homines habent, quorumq; domini sunt, pecunia dicitur; quia antiqui omnia quæ habebant, in pecoribus habebant, & ab eis pecunia dicebatur, quasi à pecudibus. c. totum. i. q. 3. quod tamen usus communis hodie non probauit, secundum quem uerba debent interpretari .l. librorum. §. quid tamen Cassius. ff. de lega. 3. & not. Barto. in rub. ff. de no. op. nunc. in. 2. colum. & Iaf. in l. talis scriptura: in 3. ad fi. ff. de lega. i. Accedat, quod plerunq; subiecta materia etiam attendenda est. l. si vno. ff. loca. l. si stipulatus. ff. de usu. item personarum qualitas, a quibus profertur. l. i. ff. ad macedo. & per Barto. in. l. uxorem, in. §. legauerat. ff. de lega. 3. Vel dicamus, quod auream dixit, quia ita euenerat in facto, uel quod aurea abundet, Cogita.

Quinto nota ex isto text. quod licet
6 alias quietatio generalis † & pactum, de sui natura porrigatur etiam ad non cogitata, in specie intellige, quoniam cogitata præsumuntur in genere. l. qui iure militari. ff. de mili. testa. restringitur tamen de æquitate, & restringi debet, ne dolus cuiquam patrocinetur, ut dicebam etiam in figuratione casus, & sentit Bald. & bene. Sed ultra eum dic in simili arg. esse in. l. 2. in. §. si quis in iudicio. ff. si quis cau. ubi si quis promiserit sistere in iudicio certo die, & impeditus non steterit, ipso iure incidit in pœnam, uerum ex æquitate datur sibi exceptio, & sic sicuti excusatur in effectu ibi, ita in effectu generalis quietatio hic non porrigitur ad species ignoratas dolo aduersarii, & propterea ob id factum est, ut agentes, (quod intellige secundum Iaf. hic, & bene, uel famil. her. cis. uel communi diui. seu rei uen. l. si filia. §. familiæ. ff. fam. her. ita tamen ultra eum, ut electione unius tollatur altera. l. quod in hæredem. §. eligere. ff. de tributo, & late in. l. edita. C. de eden.) si eis dicti pacti generalis exceptio obiiciatur, replicatione doli utiliter compescantur. l. si unus. §. pactus supra eo. & est simile, ut inquit Ange. in. l. 2. C. de iudi. & in. l. siue apud acta. C. de transac. quæ replicatio (ut dicebam alias in l. iurisgentium, in. §. quinimo, in lectu. antiq. in glo. post diuortium supra eo.) fundata ẽ in æquitate, quemadmodum exceptio. l. qui æquitate. ff. de excep. do. cum & ipsa sit exceptionis exceptio, secundum Bal. in authen. si dicatur, in. i. colum. C. de testi.

Sed aduertendum est ad illud, quod de actione dixi, quia competeret etiam actio furti, si uerbum subtracta de quo in text. de necessitate furtum importaret: sed de necessitate furtum non importat. l. subtracto. C. de fur. l. sub prætextu, ubi glo. C. de transac. ergo. Item & secundo, quod cum misterio, text. dicit utiliter de dolo,

si agentibus obiiciatur exceptio pacti, replicari posse, quoniam mens est legis, ut dolus nemini patrocinetur, ut supra & glo. ad propositum dicti uerbi utiliter, in.l. actio nego. gestorum.ff.de nego. gest.

Tertio & ultimo, quod potius esset dicēdum pactum hoc esse ipso iure nullum, quam aliter, ex regula .l. iurisgentium.§. prætor ait supra eo. ad quod animaduertit Ias. hic. Sed dic non esse uerū & in contrarium facere tex. in.l.& elegāter, in prin.ff. de dolo. quoniam diuisio hæc, uim transactionis habet, ut statim dicemus, & trāsactio est stricti iuris, quo casu, contractus ipse, & pactum ipso iure non uitiatur, sed in effectu, & potest latius legi ex his, quæ scribit Ias. met, in l. sub prætextu supra allega. in 3. col. C. de transac. & ita pro nunc tenete. Et si x. annis stetissent, habentes d. bona materna pro diuisis, quo casu diuisio præsumeretur, ut per gl. in .l. pe. C. communi di. Alex. consi. 92. colum. i. uolum. 2. multo magis agi posset in casu istius legis, quod pro ipsius ampliatione obseruandum est.

Sexto & ultimo, nota ex isto text. ibi
7 transegerunt, quod diuisio appellatur transactio † similisq; tex. est in.l. qui Romæ, in.§. duo fratres, quem citat Ang. & omnes.ff. de uerbo. ob. quod non placet quia hoc attento debuisset hæc lex sub tit. de transac. collocari, tanquam sub titulo congruo.l. imperatores.ff. de in di. ad.§. quibus, ibi, congruis subdere titulis, in prima consti. Codi. & sentit Ias. hic, in prin. Sed responde, uerum esse improprie, & largo sumpto uocabulo, ita ut non posit aliter dici, nisi congruēter hic positam fuisse, & est simile in authen. si uero contigerit. C. de iudi. & in l. si uno.ff. loca. & similibus, quæ breuitatis gratia, & consulto omittenda sunt.

Glo. in uer. cauerunt, clara est, ex qua habes, quod isti fratres, non solum dixerunt maternam hæreditatem diuisisse, sed etiam cauerunt, promittentes nihil sibi commune dictæ hæreditatis remansisse, & consequenter nomine commu-

8 nium rerum, de cætero † non agere pro qua glo. expositione, est tex. ut etiam dicit Ias. & bene, in.l. epistola infra eo. tit. nec ab re, quia si solam diuisionem confessi fuissent sibi non præiudicasset, nec exceptio fuisset necessaria, & minime replicatio, quoniam confessio erronea, & maxime extra iudicium facta, in realibus nō nocet.l. cum falsa. C. de iu. & fac. igno. & habetur late in.l. unica. C. de cōfe. & per Bal. in.l. i. in a. colum. C. de collu. de. ubi confessio filii credentis matri suæ, eidem non præiudicat, tametsi in personalibus sit secus, ut dicunt omnes hic, post Bar. & bene prima facie, ex quo in illis pactum inducit.l. tale pactum, in prin. infra eo. & hinc sumpta occasione Ias. differentiæ rationem assignat, cur sic secus sit in realibus, quam personalibus, post glo. & not. ibi, in. d.l. cum falsa, ut per eum.

Tu aduerte, quia a litera, prout iacet non uidetur recedendum, ex quo duo sunt dicta, primum est, quod dixerunt maternam hæreditatem diuisisse. Secundum, quod nihil sibi commune remansisse cauerunt, & debet exponi, idest confessi fuerunt, quæ expositio est magis propria, quam dicere idest promiserunt.l. maritus.ff. solu. ma. ubi si maritus dotē quam non acceperat, post diuortium per errorem soluat, repetit, quoniam nō numeratam pecuniam cauerat., idest confessus fuerat recepisse, cum tamen non esset uerum, & non potest aliter intelligi, & si diceretur, quod sicuti exponitur idest confessi fuerunt, ita debet exponi idest promiserunt. Respōdeo, nihil esse, quoniam quando uerbum habet duplicem expositionem, magis propria est attendenda. c. Rodulphus, de rescrip. ubi diœcesis, potest exponi, idest comitatus item & ciuitas, & quia magis proprium est exponere primo modo, ultimam expositionem omittimus, per quem text. ita etiam dixit Mathesi. in singu. suis 95. incip. nota. & ultra eum melius quam alibi, probatur in.l. i. in .§. qui in perpetuum.ff. si ager uecti. uel emphy. peta. Nec ob. quod confessio hæc non debet

nocere

nocete erronea, quia uerum est in effectu, sed non alias simpliciter, ex quo facta est parte præsente, item ex causa, ut not. in d. l. cum falsa. C. de iu. & fac. igno. & in d. l. unica. C. de conf. & ita d. l. cum falsa, intelligo, & utilitas inde est, quia exceptione opposita, si non replicaretur utiliter de dolo ut hic, consequeretur alias id, quod consequi non posset, si esset ipso iure nulla.

Secundo non ob. quod realia à personalibus distinguantur, quia non est uerum, quandoquidem ratio. l. tale pactum, etiam in casu nostro, & sic in realibus, locum habeat, & est argum. in l. regula. in §. & licet. ff. de iu. & fac. igno.

Non ob. tertio, quod ratio in personalibus, quæ est, quia in illis est dare debitorem obligatum, non militat in realibus, in quibus nulla præsupponitur obligatio, aut debitum. §. omnium. Insti. de actio. quoniam præsupponitur saltem quasi. d. §. omnium, & est idem in officio iudicis, quod nullam similiter præsupponit obligationem. l. qui per collusionem. ff. de actio. emp. sed quasi, ita ut qui iudicis officio tenetur, large obligatus esse dicatur, secundum Barto. in l. fi. ff. de iniur. & glo. in l. si seruum, in §. fi. ff. de uerbo. ob. & dixi ego late in l. i. ff. de iu. om. iudi. & propterea exceptio competit ex tali erronea confessione, & inde ut hic dicitur replicatio. Alia etiam ratio assignatur diuersitatis inter personales, & reales, ut hic per Ias. quoniam confessio in personalibus, emanat super eo, quod pendet a uoluntate partium, non sic in realibus. l. si quis ui. §. differentia. ff. de acq. po. l. traditionibus. C. de pac. Sed potest dici, non esse uerum, quoniã etiam in realibus dominium à nobis abdicamus, concurrentibus his, quæ concurrebant hic, quod non est in d. §. differentia. Ideo cogita, & a prima opi. nõ recede: pro qua est text. in l. qui Romæ, in §. duo fratres, allega. in glo. licet ad aliud. ff. de uer. ob. Nec ob. tex. in l. maritus. ff. solu. mat. quia id subiecta materia dictabat, ut non aliter intelligeretur, secundum quam uerba sunt aliquando impropriãda. l. si uno. ff. loca. & reliqua minime, quæ facile tolli, & retorqueri possunt, si recte intueantur, & ideo hæc sint satis, quo ad istam glo.

In gl. posse, quæ diuiditur, ut hic per Ias. ibi, secundum quosdam, dum soluit primo modo contrarium. l. sub prætex-
9 tu. C. de transac. dic bene loqui, † quoniam re uera dolus non est considerabilis ibi, ut transactio debeat retractari, quemadmodum hic. Nec ob. quod ab utraq; parte hic esset uoluntas diuidendi, ut d. met glo. dicit: quia uerum est, sed nec negari etiam debet dolus ex parte Titii, quandoquidem pecuniam ex dicta hæreditate materna subtraxerit. Sed aduertendum est, quia esto quod dolus interuenerit in tacendo pecuniã, nõ propterea dedit causam contractui, & hoc est quod uoluit dicere glo. ut declarat Ange. & bene. Sed hoc stante, nõ deberet posse replicari, sol ue quod replicatur de æquitate, ne dolus sibi patrocinetur, & est simile in l. lucius, i. §. lucius titius daman. ff. de leg. 2. & hac de re prædictorum sol. non est tenenda, sed alia, quam glo. subiicit, ut in ea. Adde tamen ad id, quod in primo mẽbro dicit, quando petitio & transactio est specialis, quæ alieri rei, uel personæ, non præiudicat, per tex. in l. si unus, in §. ante omnia supra eo. quod debet intelligi, secundum Bar. de petitione extraiudiciali ex duobus: primo ut congruat legi de diuisione loquenti, pro quo facit in arg. in l. imperator. ff. de in di. ad. uel & melius forte regula. l. si uno. ff. loca. Secũdo, quia de iudicio nulla prorsus est facta mentio. l. unica. §. fin autẽ, uet. fin uero. C. de cad. tol. l. si seruum. §. non dixit prætor. ff. de acqui. hæ. l. i. ff. si me. fal. mo. di. Quæ declaratio non est mihi uisa necessaria, quia si in iudiciali hoc locum habet. l. i. & toto tit. C. res int. ali. acta. (loquor regulariter, quia hoc plures patitur de

clarationes, ut ibi ego quandoq; dixi, & inter cæteras, in casu, de quo per Bald.& fit incidenter dictum, in.l. post uenditionem,in.i.colum.in fi. C.eo. & Ro.consi.347.in fi.per fingu.text.l. posthumus.§.si quis ex his.ff. de inoffi. testa.)fortius, ad propositum redeundo, locum habebit in extra iudiciali.l.quanto magis.ff.de iureiu.c.cum in eunctis, de electio.probabilis est tamen, & non spernenda.l.nõ solent.l.quæ dubitationis.ff.de regu.iu.

Secundo adde, secundum eundem intelligi hoc idem debere, nisi alia res esset de appendiciis eius, super qua esset transactum.l.licet,& seq. C. de iudi. nec ab re ultra eum, quia appendix & principales,censentur unum & idem.c. dudum 2.de electio.e.eam re. de æta.& qual.e.quia,de reli g.do.l.quamuis.ff.de præca.l. si gemina.ff. arbo. fur. cæs. §. adeo. Insti.de actio.& in terminis nostris, hoc idem tenuit Bart. met,in.l. aurelio. in.§. Gaius, in fi. ff. de lib. lega. quam theoricam;multum commendat Alex. in.l.2.ff.si quis cau.

In ea.gl.ibi,si autem è contra, dic ut per Bart. quoniam optime loquitur, & bene probatur in.l.alleg.per eum, de rebus.ff.de arb.

In ea. ibi, quando aliquid est subtractum, dum dicit, quod quando & petitio,& transactio est generalis, in omni-
10 bus præiudicat † præterquàm in casu, quando aliquid est subtractum, ut hic quærit Barto. quod si aliquid apud aliquem remansisset absq; dolo suo partibus ignorantibus, an teneatur id restituere, & respondet,quod generalis remissio liberat à dolo & culpa, non autem quod id restituere non teneatur, per tex.in.l.si ei cui.ff.de libe.le. & male ut dicunt omnes, maxime Paul. Cast. quia est de directo contra text. in .l. sub prætextu .C. de transac. allega. in glo. & bene. Sed adde, non ab re esse, quoniam termini sunt pares, ex quo petitio est generalis,& transactio generalis,(ut iam diximus) quam ob rem optime conuenire uidetur, ut ad id etiam non teneatur ille apud quem, res ipsa remansit, quandoquidem solus dolus, & culpa (de lata intellige, quæ dolo comparatur .l. quod netua ff. depo.) oporteret ut transactio rescindatur hoc casu, ut hic : ergo non alio .e.non ne. de præsump.l. cum prætor. de iudi. cum uulga.

Est uerum quod obstat unum, quia, hoc stante, uoluntas contrahentium extenderetur etiam ad ignorata, & male, quia ignorans non obligatur .l. generali .C. de tabu. lib.x.& non agit.l.ex maleficiis.§.i.uet. longe minus .ff. de actio.&.ob.

Sed respondet Paul. & bene, quod licet in specie cogitatum non fuerit, fuit tamen cogitatum in genere, & est satis .l. qui iure militari .ff. de mili. testa. neq; erat necessaria cognitio specialis, quod nota, quia tunc esset secus, & eo modo, ultra eum, solet limitari .d.l.licet .ff. in quibus cau. pi. uel hypo.ta. con. & in. c. qui ad agendum, de procu. in 6. & ita respondet Soci. consil.283.colum.i.in fi.uolum. 2.& sic uerificabitur regula, quod idem operatur genus quo ad genus, quod species quo ad speciem, de quo in .l. i. in.§.si.ff.quod quisq; iu.& in.l.si duo.ff. de admi. tuto. & in.l.si chorus.ff.de lega.3.& ita tene. & scias quod obiectum hoc militaret eo casu,ubi dolus retinenti posset imputari, (ut dixi supra in discursu,& maxime in figuratione casus) & ad idem cum d.l. qui iure militari .l. sub prætextu inducit in not. casu Alex. in.l.si aliquam,in ii.colum.in prin.ff.de acqui.po.& in.l.si quis mihi bona in.§. sed utrum,in 3.colum.ff.de acqui. hæt. & consi.30.colum.2.in 5.uolum.

Sed adhuc aduerte,quia sol.ista non uidetur posse procedere, & de directo contra eam est tex.in.d.§.sed utrum ubi iussus patris, qui debet aditionem hæreditatis præcedere filio, ut hæreditatem adeat debet esse specialis, & non sufficit generalis. Responde

speciale esse, ut ibi dicit Rapha. Fulgo. Ro. & Alex. met. & bene in hæreditate, quoniam communiter consueuerunt habere multa incommoda .§. neq; .Insti. de autho. tu. ergo in contrarium erit regula iuris cõmunis, & dispositio .l. i. ff. ad municipa .l. ius singulare .l. quod uero contra. ff. de legi. & tenendo sic nõ ob. tex. in d. l. si ei. quia ut idem Paul. & Ias. post eum dicunt, loquitur in quieta tione respectu actionis particularis, hic autem uniuersalis, & non potest negari tantumq; est hoc dicere, quantum est quod ideo ibi retentum teneatur restituere, quia uerba liberationis ad id extendi non poterant, hic secus, & est argumen. in l. si uero. in §. de uiro. ff. sol. mat. & in l. 4. i §. totiens. ff. de dam. infec. & i l. i. in §. is qui nauem. ff. de exerci. ac. & in l. si seruum, in §. non dixit prætor. ff. de acqui. hæ. deducendo, ut deducit Ancha. in repe. c. canonum statuta col. 144. & seq. de consti. & Bal. in simili, in authen. preterea. in 3. col. C. unde uir & ux.

In ea. glo. ibi & quando dubium pendet ex testamento, dicas non ab re esse

11 † quia reipublicæ interest, testamenta exequutioni demandari. l. uel negare. ff. quemadmo. testa. ape. quod dictum mihi non placet, quia unusquisq; debet posse renunciare fauori suo .l. si quis in conscribendo. C. de pac. c. ad apostolicã de regula, ex quo infero, uerum esse quod habetur in. d. l. uel negare, quan do uel exequutio ab ipso in quem fieri deberet peteretur, uel aliter, non quan do ipse renunciaret fauori & iuri sibi in d. testamento competenti, unde dico & est uerum, quemadmodum etiam paulo infra sentit Barto. id esse, quia de controuersiis ex testamento, non potest transigi, nisi uisis, cognitisq; uerbis eiusdem. l. de his. d. l. non est ferẽ dus infra de transac.

In ea. glo. ibi, transactio restringitur ad speciem petitam dic, ut declarat Ange. & est not. dictum, quod est uerum, sed limitatur in casu, quan do uerba non paterentur restrictionem

12 salua ratione recti † sermonis. l. plautius. ff. de au. & ar. lega. exempli gratia, quia dictum esset, quod quietatio ab omnibus intelligeretur generalis & plena, argumen. optimum in. l. si cum dies, in. §. plenum. ff. de arbi. Quæ limitatio non est mihi uisa uera, & de directo contra text. in. d. §. plenum, ibi, tum ex cæteris causis, & in. l. emptor, in. §. lucius infra eo. in fi. ibi, cæteras obligationes in sua causa manere, & satis ratio recti sermonis poterit uerificari, quod etiam (& tertio) ex eo patet, quod hic dicitur, quia generalis quietatio facta est, & tamen recta sermonis ratio patitur, ut ad id quod subtractum est agatur. Nisi dicamus, quod esto quod quietatio sit generalis, non tamen uerba alia prægnantia adsunt, quibus, dicamus, id necessario intelligi debere ut intelligit Ange. & est argum. pro eo in. l. balista. ff. ad trebel. & in. l. cum scimus. C. de agricol. & censi. lib. x. cogita.

Sed quæro, glo. ista in transactione loquitur, quod tum po. est uideri, quia uerba ipsa indicant tum quia. l. in ea allega. si de certa. C. de transac. id ex primit & est doctrina Barto. in .l. non solum, in. §. si liberationis uerba. ff. de lib. lega. pro qua facit text. in. l. asse toto ff. de hær. insti. & in authen. si quis

13 in aliquo. C. de eden. an habeat † locum etiam id in pacto, uideretur dicendum, quod non glo. est in. l. emptor, in. §. lucius, prælllega. infra eo. tamen contrarium est uerius, ut Ange. hic dicit, & bene. Addo ego bene facere, non ab re esse, quia esto quod diuersitas nominum, & titulorum arguat diuersitatem effectus. l. si idem. C. de codi. & not. Gemi. in c. præsentium in. §. si testes de testi. in 6. & Ias. in. l. 2. in prin. ff. de iureiu. attamẽ transactio nihil aliud est, q̃ pactum l. i. ff. de transac. hoc genus, illud autem species & ita titulus de transactionibus continuatur ad istum, ex quo tollitur, quod de diuersitate & nominum & titulorum dicebatur, & est simile de serui. et aqua. in rub. C. de serui. & in. l. ad prote-

gendam.C. de in lit. dan. tuto. & not. Pau.Cast.in.l.2.in 2.colum.C.ut lit. pe. Nec ob.glo.in.d.§.lucius,quia est repro bata communiter,sed quoniam non est principalis materia nostra, ad ibi dicta me remitto.

In ea glo.ibi.§.duo fratres,dum labo rat in sol.huius contrarii, & tradit duas sol.de ambabus uidendum arbitror,pri
14 ma igitur est, †quod ibi fideicommissũ sciebat frater hic autem ignorabat pecu niam subtractam fuisse,pro qua sol. ad do bene facere(ut dicebam ĩ tex.) quod habetur in.l.quisquis.C. de rescin. uen. &in.l.octaui.ff.unde cogna.Sed ista sol. ut Bar.hic dicit in fi.&in.d.l.qui Romæ in.d.§.duo fratres,in 6.colum. in prin. uidetur contra text.in.l.eius qui in pro uinciam,in.§.fi.ff.si cer.pet.ubi filii, qui sunt sui hæredes, non præsumuntur sci re contenta in testamento. Aduerte,qa credo,qđ sol.sit uerisfima,nec ob.tex.in d.l.eius qui,quoniam loquitur in seruo nec semper arg. de seruo ad filium pro cedit,ut not.in.l.i.ff.de stip.seruo. & in .§. idẽ iuris,insti.eo. Vlterius esto quod filii non curent scire contenta in testa mento,quia sui hæredes sunt, & in eos dominium continuatur.l. in suis.ff. de libe. & posthu. attamen lex præsumit quod sciant d.l.octaui.d.l.quisquis,ma gis tamen communis opi.ut in.d.l.eius qui,(testatur Ias.)esse uidetur cum Bar. & erit limitario ad.d.l.octaui, & ad.d.l. quisquis, & confirmatio.l.uerius.ff.de proba.&.l.fi.ff.de decre.ab ordi. fa. & si miles.Ideo secunda est sol.quod ibi ma le pronunciatum fuerit. Quæ etiam mi hi non placet, quia hoc nihil aliud est dicere, nisi reprehendere iurisconsultũ & male.c.beatus in fi.c. cum maiores 6. q.i.& propterea posset dici audacter,ut dicit Ias. quod ad propositum nihil fa ciat, quoniam fundamentum huius le gis,stat in dolo,qui non est ibidem, & uidetur uerisfimum, & de materia dicẽ dum in reliquis ut ibi, Et ex his, Dei Optimi Maximi auxilio,sumus de lege ista expediti. Die ultimo Aprilis. M D XXXII. Paduæ.

SVMMARIVM.

L.qui fidem.ff.de transac,

1 *Hæc lex non modo pulchra est uerum utilis, & quotidiana,habens multa capita,& quæ sæ pe accidit in pratica.*
2 *Dubitandi ratio.*
3 *Decidendi.*
4 *Quare licite transactionis dixerit.*
5 *Rumpi dicitur quod quis non seruat*
6 *Transactio hic non ab re pactum appellatur.*
7 *Quid operetur clausula,rato manente pacto.*
8 *Si duo faciunt pactum promittantq; se non of fendere sub pœna Titius & Seius,si Titius offendat Seium, & Seius Titium, an iste possit pœnam petere.*

DE TRANSACTIONIBVS. Scholia.

HERMOGENIANVS LIB. I. Iuris ἐπιτομῶν

VI FIDEM: Materia huius legis pulchra est, multa habens capita qđ attestatur Cambanus in trac. clausula.3. in prin. & non modo pulchra (ut inquit Albe.)uerum utilis & quoti
1 diana,quia sæpe euenit in pratica†ideo diligenter aduertendum .l. legaui ibi quotidiana enim sunt.ff. de lib. le. l.i.ff. de di.& tempo. præscrip.l.properandũ. C.de indi.

Diuisione non eget quia breuis: summario clara est. Dubium igitur faciebat
2 †text.in .l.rescriptum in.§.si pacto.ff. de pac.ubi si pœna petatur, exceptio obiici non potest ergo nec hic transactionis & pœna pariter peti poterit, sed alterum (ut diximus) erit satis.

Et idem in.l.cum proponas, in fi.C. de transac. ibi exceptio tibi non etiam eorum quæ dedisti repetitio competet.

Et clarius quam alibi in .l. eleganter in.§.si quis post in fi.ff.de condic. inde. ibi neq; enim utrunq; debet locum habere, & repetitio, & transactionis exceptio. Et quia pœna succedit ac subrogatur loco rei, ut in simili in .l. si & rem et precium .ff.de peti.hæ. et in.l. si eum in.§.qui iniuriarum.ff.si quis cau.et in.§ fuerat insti.de ac. egregiumq; illud etiã adduci potest sufficere si in paucis amici laboribus consulatur de quo in.l. tutori.C.de nego.gest.Bart.in.l.quid ergo in.§.pœna grauior.ff.de his qui not. inf. colum.3.Dec.seni.in.l.fi.C.de in ius uo. et iuni.cons.380.in fi.uolum.2.glo.in.l. id quod pœnæ.ff. de sol. Decisionis au-
3 tem ratio est † quia partes ita conuenerunt per appositionem clausule, Rato manente pacto, quæ hoc idem operatur, ut possit scilicet, & pœna peti, & exceptio etiam transactionis obiici, quod omnes dicunt hic, & in.d.l.cum proponas, & in.l. ita stipulatus magna in fi. ff. de uet bo. ob. Alex.consil.206.colum.2. plene uolum. 7. unde non ab re uulgata est etiam regula, quod contractus, ex cõuentione partium legem accipiunt .l.i. §.si cõueniat.ff.depo.l.legem.C. de pac. l.contractus.ff.de regu.iur. & ad propositum est argumen.in.l. si quando .ff. de lega.i.& in.l.ait prætor in prin. ff. de iureiu.& in.c.si papa de priui.in 6.Ex quibus iura omnia tolluntur prima fronte dubitationem facientia ut supra quoniam procedunt & uera sunt, eo casu quo dictum expressumq; non fuit, nec dicta clausula, adiecta, & si de iure fforũ loquamur quoniam ubiq; actum uidebatur, ut nouatio fieret, & alterum tantum peteretur, de quo etiam in .l. apud celsum in .§. labeo. ff. de excep. do. & in .l. si quis à socio .ff. pro so. & in.l. prædia.ff.de ac.emp.& in præællega.l.id quod pœnæ. Et de iure fforum dixi, qa hodie indubitatum est, expresse, & nominatim fieri debere.l.fi.C.de noua. gl. in.d.§.si pacto, Barto.in.l.singularia col. 3.ff.si cer.pe.& ut inquit etiam Ange.in l.i.colum.14.C. de iudi. hoc idem patet lippis & tonsoribus. Et ita intelligitur id quoq;, quod pœna loco rei succedat 3
nisi secus ex appositione.d. clausule actum sit, ut hic per Albe.& alios nec dubium habet. Et pari modo quod habetur in.d.l.tutori, quod etiam declarat Deci.seni.in.l.i.colum.i.C. de eden. & cum omnis clausula sit loco accessorii, secundum Bald. in.l.fi. colum.2. C, de sen.expe. teci. sic contrahentium mentem declarat ut supra & not.in.l.&quia ff.de iu.om.iudi.& in.l.qui Romæ, in.§. duo fratres in illa q.an per clausulas generales accessorias intelligatur fideicõmisso renunciatum.ff.de uerbo. ob. & quia id quod dicitur in .d. l. si & rem & precium quoq: procedit in petitione hereditatis tantum.

LICITE TRANSACTIONIS ; ita dixit Iuriscon. secundum glo. quia secus† si illicita fuisset.l.eum hi.§.fanè supra eo.& bene sed iudicio meo uerbum
4 istud necessarium non erat ex quo transactio illicita non est transactio.l.4.§.cõdemnatum .ff. de re iudi.l. non putauit §.non queuis.ff.de bo.po.cont.tab.probabile tamen declarationis gratia, & propter rudes ac etiam ut omnis tolleretur dubitatio .l. quæ dubitationis tollendæ gratia.l.non solent.ff.de regu.iu. l. i. §. quamuis.ff.de uen.inspi. c.i. de no.for. fid.in usib.bonus text.in.l.i.§.sed sciendum.ff.de ædil.edic.

RUPERIT : mirabile est, quod rumpi dicatur, id quod quis non seruat † ut in præsenti casu transactio, adde tex.supra in .l. proxi. ibi quia rescisso forte pacto, pœna ex stipulatu petetur, & in.l.si de fundo.C. loca. quodq; ueteres alias, rupetit idest corruperit exponebant.l.si seruus seruum.§.inquit lex.§.serui autẽ

.§.rupisse.ff.ad legem aqui.& si de testa mento loquamur, rumpere, hoc est infirmare dicebant, vt insti.quib.mo.testa. infir.in prin.& .ff. de iniuf. rup. irritoq: testa.& signanter in.l. nam & si sub con ditione in prin.eo.tit.& ad tex.istum cõ cordat text. in .l. ad comparandos .C. manda.

SI CONTRA PLACITVM: nimitum quod transactionem placitum
6 appellet † & paulo inferius ibi rato manente pacto,& supra in.l. proxima quoniam omnis transactio pactum est ut not. in rub.supra & in .l.i.in.§.i. de pac. non è contra quoniam transactio gratis non fit pactum autem sic,illaq; de re du bia & lite incerta, istud uero de certa .l. i.supra eo.l.transactio.C.eo.Odof. in .l. cum proponas.i.C.de pac. & propter af finitatem quandam etiam,quæ est inter ista duo,ut ibi dicit.

Modo ex isto tex.hoc unum tantum
7 † nota si clausula rato manente pacto, in contractu reperiatur apposita, quod utrunq, fieri poterit, & (ut dixi)pœna peti,& exceptio trãsactionis etiam obii ci,quod Riminal. quoq: sentit in.l. ubi pactum colum.3.C.eo.& idem in.l.si de fundo.C. loca. ubi conductor indebite expulsus pœnam sibi promissam petit, & in fruitione reponitur, si dicta clausu la tamẽ,in contractu apposita sit, quod etiam ibi in additio.in fi.Bal.declarat su sius, & sic solum operatur in fauorem obseruantis contractum , claudicatq: quantum ad istud quoniam si actor siue creditor ueniat contra transactionẽ, hac eadem clausula nullatenus adiuuabitur,idemq: Bal.hic post glo. obseruat & in.d.l.si de fundo,& in authen. qui rẽ colum.ulti.C.de sacrosanc.ec.& consil. 344.in fi.uolum.3.Are.consi.14.colum. 12.contra eundem Bal. in.d.l. cum proponas,ubi etiam Rimi.colum.ulti.& in l.fi.colum.5.C.de pac.& in.l.ut responsorum in fi. & in.l. si maior in fi.C.eo. Et idem in emphiteosi dicit Fulgo. con si. 112. late Camban.in tracta. Clausula. 3.allega.etiam supra num.4.

Nec secus si per arbitratorem ponatur in compromisso,&,Rato manente arbi trio,dicatur,ut sentit Oria.in tract.de ar bi.par.ulti. q.7. quem refert & sequitur Purpu.in rub.de transac.num.72. & disputat Cy.in.l. cum antea colum. 2. C. de arb.& maxime quia arbitramentum quoq: large appellatur transactio,ut tra dit Barto.in.l.quod si ephesi,in.§.si.ff.de eo quod cer.lo.& in.l.furti in.§. qui iussu.ff.de his qui not. infa. ad fi. effectum, parit etiam dicta clausula,ut mora purgari non posit secundum Ange. in.l. si insulam num. 14.ff.de uerbo.ob.

Et si quis recipiat sortem simpliciter sine protestatione non propterea renunciare uidebitur pœnæ conuentionali,l. fi.& ibi glo.Bat.& omnes.ff.de eo quod cer.lo.& ita declarari debet quod not.in l.uinum ut ibi per Deci.num.5. ff.si cer. peta.tradit glo. in.c. suam de pœn. pulchre Alex.consi.206.colum.2.uol.7. Et in materia sciẽdum est quoq:, quod iuramentum habet uim clausulæ, rato manente pacto, ut dicunt omnes hic &, in.l.si quis maior.C.eo.Alex. plene con si.præallega.206.& quod de pœna dicitur hic, intellige dum modo non excedat legitimum modum,quia præsumeretur adiecta quantitati in fraudem usu ratum etiam in transactione neq: exigi posset.l.iulianus.§.idem papinianus.ff. de ac.emp.declarat Barto. in .l. cum seruus in priu.ff.de condi.& dem.Bal.in.c. i.in.§.i.ad fi.de prohi.feu.ali. per Fed. in usib.& Alex.in.l.promissis.C. de transf.

Inquit etiam Ias. hic, quod iste text. videtur esse de directo contra unam cõclusionem communiter approbatã scri bentium in .l. ab emptione & ibi ante omnes Barto.supra de pac. ubi ablatiui absoluti resoluuntur in conditionem, & probatur in.l.a testatore .ff. de condi. & de.diximusq: etiam in.l. de his supra eo.& tamen hic disponunt,ut si dictum sit, Rato manente pacto,pœna peti pos sit,& etiam exceptio transactionis obii ci. Postea respondet quod nescit aliter dicere,nisi ex doctrina Bal.in.l.i.in 5.op po. C. quando non pet. par.quod non semper in conditionem resoluuntur,&

ut per eum sinsus. Pro qua responsione facit quod habetur in.l.si uno .ff. loca.& in.l.si stipulatus.ff.de usu,sed unico uerbo iudicio meo,Scriben.obiectũ tolli potuisset,& potest,quod in conditionem resoluantur,& non disponant, nisi proferãtur ab his qui disponere potuerunt,ut hic,& per Barto.ad regu.tradentem intellectum in.l.2.in.§. uidendum num.2.ff.ad tertu. & nos latius alias & sæpe in.d.l.1.quan.nõ peten. par.

Hæcq; præstant nobis argu. ad quæstionem,(cætera plana sunt consulto omittenda, ut breuitati etiam consulamus)quotidianam, † si duo fecissent pa
8 ctũ puta Titius & Seius,promisissentq; inuicem se non offendere sub pœna, si Titius offendat Seium, & postea Seius Titium an iste posit petere pœnam. Scriben.hic post Bald.in.l.semel mota, & in.l.cum mulier.ff.solu.mat. concludunt quod sic, si in instrumento pacis repetiatur clausula ista, Rato manente pacto,moti hoc solo quia Titius primo contrauenit, qui dicta clausula iuuari non debet,ea de re quamuis Seius ipsũ offenderit pariter ad pœnæ petitionem tamen(ut dixi)admittetur, & si instrumentum prædictum hac clausula caruerit,nullo modo ad petitionem d.pœnæ admittetur.e.constitutus de pœn. Féli. in.c.peruenit 2.in fi. de iureiu. & ita sorет transeundum.

Tamen cogita cum ipse Seius offenderit pariter Titium, quod non æque conuenit ut ad pœnæ petitionem admittatur,& mutua delicta compensatione pari tollantur.l.uiro atq; uxore.ff.solu.mat.pulchre Bal.in.l.si ambo in.§. fi. in fi.ff.de compen.bonus tex.in.l. quoniam.C.de hære.idem Bal. in.c.a nobis num.3.de excep.quodq; hoc casu nihil operabitur, ne Titius indebite damnũ patiatur iuxta not.in.l.fi.in.§.in computatione.C.de iu.delib. & quod deniq; oportebat abstinere,tametsi difficile sit. l.si adulterium cum incestu.§.imperatores.ff.ad legem iu.de adul.c.si vero ad fi. de sen.excom. quia tunc pœna & pacis obseruatio, simul peti potuisset ut hic. Cogita tamen & à prima opi.quæ cõmunis est non recede, quam nouissime etiam Grat.tenuisse uidetur consil.114. num.13.uolu.2.Mense Iunio. 1548. Patauii. Laus Deo.

Mantua.

SVMMARIVM.

L.imperator.ff. de postul.

1 *Dubitandi ratio.*
2 *Decidendi.*
3 *Quinquennii mẽtio fit in hac lege cum misterio.*
4 *Quanquam hic dicatur dispositum seruari debere, non tamen tollitur distinctio aliarum legum.*
5 *Prohibitum ad tempus post tempus permissum uidetur.*

DE POSTVLANDO.

Scholia.

PAPINIANVS LIB. II. Quæstionum.

IMPERATOR: Dubiũ faciebat tex. in præsen-
1 ti casu † in.l.ad tempus ff. de decu. ubi ad tempus ordine motus, in perpetuum motus manet, nec expleto tẽpore fungi honore uel officio potest, idemq; uideretur dicendum in.l.nostra quia inter relegatum & ordine motum differentia fieri non debet.l. i. C. de his qui in exi.da.lib.x.

Secundo dubium faciebat text. in .l. falsi in.§. ordine .ff. ad legem cor. de fal. ubi aduocatus falsum recitauit & ad tẽpus officio priuatus est,inquit Iurecon. quod finito tempore ad pristinã reuertitur dignitatem,quia non facto, sed re citato in corneliam incidit ergo à contrario,si facto secus.l.si falsos.C.eo.estq; argu.fortissimum in iure.l.i.§. huius rei ff.de offi.eius.

Tertio dubium facit text.in.l.i. C. de

postu.ubi aduocatus prohibitus postulare ad tempus, quo durat præsidis officium, non permittitur post tempus ergo male quod hic dicitur nec generaliter uerum.

Quarto dubium facit quia bene est in arbitrio iudicantis quæstio facti, sed cum pœnæ persecutio legis auctoritati reseruetur.l.i.§.si autem.ff.ad turp.l. ordine.ff. ad muni. uidebatur dicendum quod ad tempus prohibere non potuerit, quodq; prohibitus perpetuo esset prohibitus.

Quinto & ultimo dubium facit, quia à simili etiam fœmina, extantibus masculis patri succedere non potest municipali lege ut hic, & ferè per totam Italiam, & sic ad tempus, & tamen perpetuo est exclusa ut not.in.l.maximum uitium.C.de lib.præ.Bal.in authen.sed & si quis colum.3.C.de secun.nup.

Decisionis ratio est † quia non æque
2 conuenit quod pœna tempus transgrediatur.l.& si seuerior.C.ex quib.cau.infa.ir.l.fi.ff.de pœn.alias (ut text. met inquit) tempore determinata contra sententiæ fidem ulterius porrigeretur, & male.d.l.i.C.de his q in exi.da.frustraq; limitatio adiecta uideretur, ut per Bald. in.l.obseruare in.§.proficisci, colum.3. ff.de offi.procon.quem refert & in materia sequitur Alexan.consi.94. colum.2. uolum.4.

Maxime quia sententia scripturam desiderat.l.fi.C. de sen. ex pe. re. nec est ab ipsius uerbis, & forma recedendum ex quo est stricti iuris.l. cum eorum .C. de sen. l.i.C.si plu. una sen. l. quicquid astringendae.ff.de uer.ob.

Et pondera, quod dicit sententiæ fidem & quod mentem iudicantis intelligit quæ seruanda est, quæq: ex uerbis colligitur.l.ex facto & ibi not.ff.de uulga.& pup.sub.l.labeo.§.idem tubero.ff. de sup. le. & ad propositum est ultimo arg.in.l.in agris .ff.de acqui.re. do.

Ad opposita respondetur, primum procedere in eo qui condemnatus erat crimine famoso, ut dicunt omnes & bene. Cui sol.contrariari uidetur text. noster ibi, nec adhibetur distinctio, quo crimine silentium uel exilium irrogatum fuerit. Sed respondetur non esse distinguendum, nisi crimen famosum sit, quia tunc secus ut ibi. Verum instatur de.l. falsi.§.ordine.ff.ad legem cor.de fal. ubi aduocatus crimine famoso ad tempus erat condemnatus, & tamen (ut dictum est in rationibus dubitandi) ad dignitatem restituitur. Responde id esse, quia non factum sed falsum testamentum recitatum est ab eo, quo casu cum in legē cor.nō inciderit.l.i.ff.eo. debuit sibi pœna mitigari, & sic ad tempus, licet crimē famosum esset & hoc modo tex. ille restituendus est. Quoniam in corneliam falso recitato, non facto, non incidit: nec aliter in pandec.legitur, ex quibus tollitur inductio superius facta, & secunda dubitandi ratio, quæ his stantibus à contratio non concludit (ut dicebatur) cum negatiua deficeret.

Non ob. tertium quia id non est ex alio nisi ex eo quia condemnatus non appellauerat, & tacite consenserat sententiæ acquiescendo ut per Bart. in.l.2. col.2.ff. de iureiu. quod si fecisset fuisset admissus, & essemus in casu huius legis.d.l.fi.ff.de pœn.

Non ob. quartum quia uerum est quod facti quæstio est in arbitrio iudicis iudicare scilicet & non iudicare relegare & non relegare uerius quod persecutio pœnæ reseruetur legis auctoritati, si iudex non iudicauerit, cui etiam hoc idem causa cognita concessum est, l.& si seuerior.C.ex quib.cau.infa.ir.l. hodie. ff.de pœn.& ut in.d.locis not.fusius.

Non ob.quintum & ultimum, quia uerum est, quando simpliciter dictum fuisset fœminam non admitti, non quando limitate loquitur statutum donec masculi extiterint, quia tunc secus & ipsorum defectu reintegratur fœmina ad succesionem, ut inquit Bart.in.l.fi.in .§. i.ff.ad ter.& Bal.in d.authen.sed & si qs & in.l.si anus colum.3.C.de lib.præt. & Alex.consi.29.colum.3.uolum.i. & est communis opi.ut attestantur Bononiē. in tract.sta.fœmi.a fuc.exclu.q. 3. subii-

cientes

cientes hanc fuisse concordiam inter Collegium Senense, & Patauinum hoc nostrum quam fecit Bononiense, & pro hac sol.facit etiã tex.noster,hicq; declarat Bal.in.i.& 2.lect.

Tria ergo obseruanda sunt & primo
3 cum mysterio † quinquennii mentionem fecisse, quia id multum temporis est.l.i.§.quod dictum.ff. de sepa. statuũ etiam in accusatione peculatus.l. peculatus.ff.ad legem iu. pecu. in adulterio. l.quinquenium.ff.ad legem.iu.de adul. in querela inoffi.testa.l.papinianus.§.si. ff.de inoffi.testa.& in exceptione nõ numerate pec.olim.§.multum insti. de lit. ob.& amplius quia numerus iste quinarius pro quolibet numero poni solet,et solus omniaq; sũt iuxta illud.Bis terq; bonum,sed ut primo modo melius.

Et ad idem facit etiam quod de præcaria concessione dicitur in.c.i.& in.c.præcarie extra de præca.Alua.in prohe.feudo.col.fi.Item interdictum dixisse, quoniam proprie est id,q a iudice non in ꝑpetuũ sed ad tempus(& sic interim) dicitur,ut ẽt in.l.i.C.de his qui in exi. da. lib.x.& ibi signanter Luc. de pœ. not. Secundo licet lex disponat,dispositum obseruari debere aliquo non obstante, quod non propterea sublata uidebitur
4 distinctio † q̃ fit ꝑ alias leges ut pulchre declarat Alex.con.80.col.3. uol.i.& Bartie.post eum in.§.sed si instituto colu.3. insti.de hæ.insti.

Tertiũ ẽ quod ꝓhibitum ad tẽpus post
5 tempus permissum esse uidetur† & ẽ cõtra ut hic & ĩ.l.statu liberum in.§.stichũ ff.de lega.2.d.l.i.C.de his qui in exi. da. Bart. in .l. quid ergo in.§.pœna grauior col.3.ff.de his qui not.infa.

Adde quod est proprie natura temporis limitati iisq; adeo ut bannitus ad tempus possit absq; alia licentia superioris redire,sensit Bal.in prohe.fforum in.§.hæc autem tria in.i.lectu. col.i. ubi assignat rationem, quia dies licentiam dat pro homine.l.si quando,uer.his aũt diebus.C.de testi.& in.l.in actione in.§. diximus.ff.pro so.& Ange. in .l. si unus in.§.si cum reo.ff.de pac.quos refert, & sequitur Deci.ex multis consi.145. col. 2.uol.i.

Tamen aduerte,quia Pau. cast.hic testatur audiuisse eundem Bal. contrariũ dicentem quod quidam.f.fuerat captus & ultimo affectus supplicio,quia sine licentia redierat, ita ut hæc lex sibi tunc nihil ualuerit,& male contrariumq; ex supra dictis de iure est uerius.

Secundo adde quod in simili prohibita alienatione ad tempus, post tempus permissa, uidetur.l. pater filium.§. fundum.ff.de lega.3.l.peto.§.fratre.ff.de lega.2.Deci.multa cons.386.colu.i.uol. 2.&ad diuisionem inferri potest,vt facta ad tempus prohibitione, ualeat facta post tempus, & peti possit à fratribus ut fiat.l.in hoc iudicium.§.si conueniat. ff.communi di.Bal.consil.72.col.2.uol. 2.multa Deci.consi.265.colum.2.uol.2. & consi.282.colum.i.eo.lib.Grat.consi. 66.colum.i.& 2.uolum.2.idem Bal.con sil.144.colum.i.uol.3.Bertrap.consil.76. num.2.uol.2.& Ias.in.§. quædam num. 35.insti.de ac.

Tertio adde,idem quoq; fore in substitutione dicendum, si ad certum tempus facta reperiatur, ut non extendatur ultra,quod uerum est tamen in dispositione uoluntaria, non si fuerit necessaria saltim causatiue, ut per Alex. in.l.si ita quis,in prin.ff.de uulga. & pup.sub.

Quarto adde Bar.ita etiam dicentem in agendo quod scilicet prohibitus agere uno tẽpore,alio permittitur in.l.in il la col.i.ff.de uer.ob.&in executione sententiæ Alex.consi.94.col.2.uol.4.

Quinto & ult. idem in pœna dici debet quod ad tempus imposita ut hic, post tempus erit permissa,ut dicit idem Bar.in.l.fratres.ff.de pœn. Laus Deo. Mense Iunio. 1548. Patauii.

Mantua.

SVMMARIVM.

Ad.§.quarta.l.Papinianus.ff. de inoffi. testa.

1 *Iste.§.secundum Docto. est subtilis,intricatus, & difficilis,*
2 *Quartarum multæ species.*
3 *Hic tractatur,qualiter quarta ineundasit, & detrahenda, & quæ quartam ipsam minuant.*
4 *Si filius de iure fforum habebat quartam grauatam aliquo onere,agebat querela, bodie secus, quia grauamen ipso iure tollitur.*
5 *Libertates minuunt quartam.*
6 *Si institutus omittat ex testamento, & adeat ab intestato, tenetur nihilominus ad legata particularia.*
7 *Dubitandi ratio quæ fuerit.*
8 *Quæ decidendi.*
9 *Declaratio.l.i.§.fi.ff.ad.leg.fal.*
10 *Quo iure uerum sit, libertates quartam minuere.*
11 *Quid si testator totum patrimonium haberet in seruis,eisq; libertatem relinqueret.*
12 *Tolerabile est,si fiat.§.ad.§.uel legis ad legem continuatio.*
13 *Impensa funeris est priuilegiata,ut æs alienum.*
14 *Vna tantum quarta detrabitur,falcidia scilicet hodie dua.*
15 *Emancipatus admittitur, in casu huius.§. ad querelam,etiam non agnita bo.po.gratia litis agnoscenda.*
16 *Fraus non est,fraudem repellere.*
17 *Si omnes serui iussi sunt esse liberi,uno excepto qui ad legitimam nonsufficiat, iure nouo, quo libertates eam non minuunt,sed minuũtur,quis erit istorum liber.*
18 *Filio in potestate omittente hæreditatem ex testamento,& substituto adeunte, fideicommissariæ libertates per querelam irritabuntur.*
19 *Si substitutus repudiaret filius remaneret suus ipso iure.*
20 *Prædicta procedunt de iure ciuili,quid de iure pratorio.*
21 *Per dationem substituti uulgaris tollitur existentia suitatis.*
22 *Quod uerum est in substitutione uulgari expressa,non tacita.*
23 *Et in substitutione simpliciter facta, non si in casu impotentiæ tantum.*

DE INOFFI. TESTA.

VLPIANVS LIB. XIIII. Ad edictum.

L. PAPINIANVS .§. QVARTA..§. iste est subtilis, ut inquit Ange.† & intricatus, & secundum Odof. solet etiam reddi difficilis, &
1 nimirum, quia legitur plutibus modis uariatq; Bul.Io.Azo & alii,&(ut scitis) quod multipliciter exponitur communiter ignoratur, Boe.teste, quem refert Bal.in.l.nequicquam i.§. ubi.decretum in prin.ff.de offi.procon.&in.l.i.in fi.C. de bon.po.secun.tab.ea de te,vt facilius intelligatur præmitte.

Et primo,quod iste.§.venit continuatiue ad præcedenrem, quia dicit quarta autem,ut hic per Odof.in prin. quodq: ad idem, quartarum†multæ sũt species
2 de quibus in .l. in quartam.ff. ad legem fal.& in.c.Raynutius, de testa. & in.c.si pater,eo.tit.in 6.

Vna debita iure naturæ,quam legitimã uocamus,idest instinctu naturæ,de iure ciuili tamen.l.cum ratio.ff. de bo. dam. Bat.pulchre in authen.de trien.& se. in prin.& alio nomine bonorum subsidiũ & est tertia pars eius quod quis est ab intestato habiturus, ut in.§.si quis mortis infra ea.l.& in.l.parentibus,& in authẽ. nouissima.C.eo.hodie tamẽ,olim quarta,ut hic.

Alia,debita iure institutionis,& hæc est falcidia,quam detrahit hæres, si hæreditas legatis exhausta sit,ut insti.de lege fal.in prin.

Tertia Treb.debita,non iure naturæ, uel institutionis, sed prouisione legis, cum idem rogatus est hæreditatem restituere per fideicommissum .§. sed quia, insti.de fideicom.hæ.

Alia stat in nomine generali, & in alias diuiditur quartas.

Patrono debita in bonis liberti.l. etiam .§.fi.l.si patronum.§.fi.ff.de bo. lib.
Arrogato,in bonis arrogatoris.l. si arrogator.ff.de adop.
Marito in bonis uxoris,& è contra, authen.præterea.C.unde uir & ux.
Et parentibus in bonis liberorum .l. nã & si parentibus.ff. de inoffi. testa.

3 Secundo, ꝙ hic tractatur,qualiter sit†in eunda,& detrahenda,& q̃ quartã ipsã
4 minuant.Tertio,ꝙ de iure ffor ũ,si†filius habebat quartã grauatã aliquo onere, agere poterat q̃rela,hodie uero non,sed grauamen ipso iure tollitur.l.quoniã in prioribus.C.de Inoffi.testa.iō uulgo dicitur,distingue tẽpora, & concordabis scripturas,ut not.in.l.i.C.de accu.& est mirabile,cũ non soleat dari,nisi exhæredatis,&ꝙ hodie grauamẽ reiciatur,not. Alex.in.l.si filius,in 6.col.ff.de lib.&posthu.&iō non cadit in fideicõmissaria restitutione,uel substitutione,q̃ est grauamen.l.cohæredi.§.cũ filiæ.ff.de uulg. & pup.sub.Pau.cas.cõ.142.col.i.uol.i.nec consiliũ,de quo in hoc.§.est necessariũ, ut ꝑ Bar.j.col.2.& licet hoc idẽ sit in legitima filii, secus est tamen in legitima patroni,de qua.s. quoniã onus reicitur in ea ẽt de iure ffor ũ(ꝙ nota)ut ꝑAnge. de periglis in.l.cum patronus.ff.de le.2.
5 Quarto,ꝙ libertates minuunt† quartã, ꝙq; testator nõ habens in bonis nisi seruos,poterit filiũ priuare legitima,eisdẽ libertatẽ relinquendo,ꝙ satis iniquũ uidetur,ut.j.Quinto & ult.ꝙ si institutus
6 †omittat ex testamẽto, & adeat ab intestato,tenetur nihilominus ad legata particularia,nisi hoc faciat ad repellendã testatoris fraudẽ,ut hic,ex rit.si q̃s om.ca. test.l.i.ff.eo.fuse Ang.iu.l.q. omissa,col.i 2.ff.eo.Sũmario & diuisione plana est litera ut per Bar.& alios.Dubitandi rõnẽ
7 faciebat†quo ad primũ ꝙ æs alienũ, funeris impensa,& libertates,legitimã filii non minuant.Quia(ut in euidentialibus dictũ est)instinctu naturæ debetur, ꝙ nãle est,nec tolli,nec minui,põt.§.sed nãlia q̃dẽ,insti.de iu. natu. nec disposi-tio mutari,grauia.n. deorsum tendunt, leuia sursum,ergò.Et hinc est, ꝙ error i noĩe appellatiuo, q̃a nãle quiddã continet,uiciat, non aũt si fuerit in noĩe proprio,q̃a hoc ad libitũ esse dicitur.l. si in noĩe.C.de testa. Quòdq; ꝑcepta nãlia hac de re,Deus opt.max. instinctu spũs sancti,digito scripsit in lapideis tabulis. Secundo,q̃a legitima succedit loco alimentorũ,q̃ similiter filio debentur,iure naturæ.l.scripto.ff.unde libe.l. cũ rõ.ff. de bo.dam.l.constat.C.quo bo.§.ꝓhibemus,in authẽ.de trien.& se. præterq̃ in in mulieribus dotatis,q̃bus raro alimẽta deficiũt,vt inq̃t Bal.con.69.in prin. uol.i.ergo (ut dixi)nec tolli, nec minui poterit.Tertio facit,nam quo modo dici põt,ꝙ æs alienum minuat legitimam si ipsa tanq̃ æs alienum peti potest.§. si quis impubes.j.ea.lege,usq; adeo,vt cõfessio patris,dicentis, se esse debitorem alicuius,filio non præiudicet,ut per Alex.con.45.in fi.uol.i. & plus ꝙ in euange.Lucæ 15.dicitur, Pater da mihi portionem substantiæ,quæ me contingit. Quibus tamen non ob.contrarium ue-
8 rius est.Ratio uero decisionis†quia legitima est quota bonorũ,& non hæreditatis,auth.nouissima, & in corpore unde sumitur.C.eo.bona aũt dicuntur deducto ære alieno.l.subsignatũ.§.bona.ff.de uer.si.Bar.in.l.ex facto,col.2.ff.de hæ. in sti.& in.l.ut,iurisiurandi,in.§.si liberi,in fi.ff.de bo.lib.& con.8.col.2.Ias.in.d.authẽ.nouissima,col.i.ergo,& ꝙ deductis ẽt libertatibus quarta ineunda sit,ꝓbat Iuriscon.ibi,nã si cũ q̃s, & ut.j.latius. Ad opposita respõdetur,primũ nihil facere,& cætera ad idẽ tendentia,q̃a bene debetur instinctu naturæ, ut dicebã in euidentialibus,sed de iure ciuili, ergo nimitũ si minui potest.d.§.ꝓhibemus, Bar.eo.tit.in prin.d.l.cũ rõ.Ro.cons.32. col.ulti.imo ꝙ est cõis opi. ꝙ etiã possit tolli.Aliter etiam dicit Alex.consil.134. col.3.vol.6.ꝙmateria est de iure nãli,forma de iure ciuili,quæ præponderat.l.an inutilis, & ibi not.ff. de accept. ergo attendetur,& hac de re etiam legitima minui poterit.§.fi.insti. de legi. agnat. tu.

l.2.§.fi.ff.de usuf.ea rerum quæ usu cõs. Imo q ius naturale &t per constitution. canonum modificatur,ut not.in.c.quæ in ecclesiarum,de consti. Anch.pulchre consi.373.col.2.

Et minus secundũ ex quo alimentorũ causa,non est finalis,sed impulsiua,patet, quia si haberet unde se aleret, non præstaretur legitima.l.si quis à liberis.§. 1.ff.de lib.agno.&tamen omni casu præstatur,nisi filius fuerit ingratus.§. aliud quoq; capitulum,in authen.ut cum de ap.co.ergo hoc non attento (ut dicebã) omnimodo minuetur.

Non ob. tertium & ult.quia est non debita,sed quasi debita, uiuente patre.l.1. §.si impuberi.ff.de colla.bo.ut post mortem eam filio relinquat, sed non quod ære alieno,funeris impensa,&libertatibus(ut dictum est)non minuatur,&tantominus ei debeatur. Nec ad idem facit consi. Alex.quia id uerũ est, quando appareret patris fraus,ex magna quantitate.l.oẽs.§.lucius.ff.quæ in frau.cre. But. in.c.quamuis,col.2.de re iudi.ergo non regulariter.

Et minus authoritas Lucæ,quia id iure Diuino procedit,ut declarat Ias.in.d.authen.nouissima,col.2.Dicerẽ ego aliter uoluntarie patrem filio portionem dedisse,non quod de iure cogeretur,& nouissime tradit Gui.papa,deci.486.& ita in practica, inq: curia parlamenti, non aliter seruari,testatur ibidem.

Quod de funeris impensa dictũ est, adhuc tamen dubium habet, non debere detrahi ut æs alienũ.l.1.§.fi.ff.ad legẽ fal.

9 Sol.id†est in impensa monumenti uerũ non funeris,ut hic,& nimirum,quia(inquit Iurisconsul.)diuersa est causa, & quia monumenti ædificatio nõ est ita necessaria,ut funus & sepultura.

Vel dicamus,secundũ Odof.hic,col.2.q sumptus erat factus uiuente testatore , quodq: secus esset, si ab hærede factus fuisset,& male,ac de directo contra illũ tex.igitur prima sol.melior, non debet deduci etiam nisi necessaria, ut pulchre dicitur in.l.at si quis, in.§.hæc actio.ff. de religio.

10 Item & dictũ†de libertatibus,non uidetur sine difficultate, dubiumq: facit, q imo legitimam non minuant,text.in.d. §.prohibemus,in authen.de trien.& semi. ubi omne grauamen de legitima reicitur,idemq: in l. quoniam in prioribus. C.de inoffi.testa. præalleg. non nihil in l.si seruus ad legem fal.

Sol.id uerum est authenticorum iure & Cod.tex.autem iste loquitur de iure fforum,ut per Bar.& alios.

Et ad idem notandum est, quod dicit ad propositum Ias. in d. authen. nouissima,col.12.C.eo.ad tex. in.d.l.si seruus,dic,ut per eundem Bar.

Et quod libertates minuant legitimam,efficaciter probat I.con.sic, in secunda par.quæ est ibi, sed an & libertates &c. quia si quis ex asse hæres institutus sit(quid enim sit as,habes text. in.§. hæreditas,insti.de hæ.insti.)& grauatus legatis , ac fideicommissis querelam non habebit, quia institutus, & quia falcidiam habet, falcidia libertates non minuit, ergo etiam deductis libertatibus quarta, idest legitima, erit ineunda, & hic text.restituendus est , qui minuendã dicit,&uult dicere ineundã.

Sed dubium adhuc facit, quod immo libertates quartam non minuant , cum sit de iure naturæ, & potuerit testator relinquere , & non relinquere libertates.

Item quia longe tolerabilius est , quod minuant falcidiam , quam legitimam,ex quo illa iure institutionis debetur,hæc uero iure naturæ , ut dictum est supra.

Tamẽ q.a.debetur de iure ciuili,q̃uis instinctu naturæ, ut suo loco declaratũ est pariter, libertatum fauore decisum est,quod omnis quarta minuatur.

Et pro hoc facit, quod in simili habetur,in.l.si apud .ff. de mi. Bald. pulchre in.c.in præsentia, colum. 3. de proba. Barto.in.l.Titio usuf. in.§.1. ff. de condi.& dem.uulgatumq; dictum est, maius lumen minus offendere, & opposita iuxta se posita magis elucessere, Bar. in prohe.fforum in.§.& antea.l. qui ha-

bet, ubi bonus tex. ff. de tute.

Vetum (subiicit rursum text.) istud inconueniens uidetur, & nunc sum in
11 3. par. quæ est ibi, cum igitur, quia † si testator patrimonium totum in seruis haberet, eisq; libertatem relinqueret, fraudari filius posset legitima, quoniam querelam non haberet iam institutus, ergo nec libertates deberent minuere legitimam, & præberi hoc modo, (quãuis à Doctoribus non dicatur) occasio delinquendi. l. conuenire. ff. de pac. do.

Et bene, sed huic malo succuri põt, & consilium est I. con. quia si emancipatus institutus substitutum habeat, poterit omittere hæreditatem ex testamento, & intentare querelam contra substitutum.

Sed hic moueo difficultatem, quo modo agat querela, cum non detur ni si exhæredato, ut supra.

Solu. quia institutus est, & exhæredatus si nolit esse hæres, contra text. in . l. & si pepercerit in . §. i. ff. de libe. & posthu. ubi exhæredatio pura esse debet, & non conditionalis. Ideo quærelam expone, idest contratabu. quia reperiretur hoc casu præteritus, ut hic per Albe. ad fi. & Odof. & facit text. in . l. pater filium infra eo. quod etiam uiolat literam, ideo & rursum dic, dari, quia inane nomen hæredis habet. l. pre cibus. C. de inoffi. dona.

Si autem substitutum non habeat, tunc dicit I. Con. poterit omittere ex testamento, & uenire ab intestato, quoniam libertates non competent, nec directo, nec fideicommissarie.

Et si obiiceretur quod incidat in edictum, si quis omissa caussa testamenti, quodq; ad relicta tenetur, poterit respõderi, non esse uerum, quoniam id locũ ita demum habet, si dolose omissa est causa testati, ut in . l. i. & in . l. qui omissa. ff. eo. Verum hic factum istud est, ut sibi consuleret, testatorisq; fraudem repelleret, ergo. & dictum fuit in euidentialibus satis, quid autem in filio in potestate, dicam infra.

12 Primo notat † ex isto tex. tolerabile esse, ꝙ continuetur ad præcedetem, ut dixi ĩ euiden. gratia clarioris doctrinæ, ex quo non est regulare alias, ut per glo. in . l. Gallus, in prin. ff. de libe. & posthu. & in . l. 2. in prin. ff. de uerbo. ob. Ias. plenè in rub. de ac. colum. 2. in simili, in §. sed ne in primis, insti. de lega. Alua. in . c. i. colum. 2. consti. feuda. D. Lotha. in usib.

13 Secundo, quod impensa † funeris est priuilegiata, sicuti æs alienum, declarando ut supra & nouissime secũdum Bal. hic col. 2. & Angc. in fi. quod ad literam etiam reassumpsit Cagno. collega, quod si minuit legitimam filio, nihilq; debetur eidẽ, multo minus debebitur epĩs, q uolunt quartã de eo, ꝙ est in funere relictum, & male, per istum text. tamen est casus clarus, in . c. fi. de testa. præterq̃ in casibus, de quibus ibi, qui firmant regulam in non exceptuatis . l. quæsitum §. deniq; ff. de fun. instruc. late Bal. in . l. si quis ad declinandam, col. 7. C. de ep. & cle. Ro. consi. 233. in ptin.

14 Tertio, quod una tantum quarta † detrahitur, falcidia scilicet, inuenta, ut testator habeat hæredem, quoniam mori sine eo satis lugubre esse uidetur, insti. de lege fal. in prin. l. & quia. ff. de inte. ac. quo casu una in alteram imputabatur. Sed hodie duæ detrahũtur, si maxime hæres sit sub conditione institutus, legitima scilicet, ut filius, & Treb. ut granatus. c. Raynutius, de testa. & sub conditione dixi, quia si pure, tunc non detrahitur, nisi legitima, ut per Barto. in . §. meminisse infra ea. l. & est cõmunis opi. ita approbata & seruata de consuetudine, secundum Ias. in . l. filiũ quem habentem, col. 4. 5. C. fam. her. Cur. in authen. ex causa, nu. 73. C. de lib. præte. Immo ꝙ totus mundus ita tenet, & seruat, ut testatur Bal. consi. 86. colum. ulti. uolum. i. & Deci. post cum, consi. 257. colum. 2. uol. 2. nec habet dubium. Quarto, ꝙ hic
15 est casus mirabilis, emancipatum † ad q̃relam admitti, non agnita bo. po. gratia litis agnoscendæ, quoniã iam institutus erat, & sic iure ciuili cognitus, & limitabuntur not. in . l. posthumus, in . §. fi. i.

eo.& in hac.l.nostra,in ptin.& in.l.2.C. eo.& est ad propositum argum.in.l.i.in fi.ff.de ac.emp.&in.l.i.in fi.ff.de do.ple.

16 Quinto & ult.ꝙ non est†fraus fraudem repellere,deducendo ut supra plene Bono nien.exornantes ad idem uulga.l. in fun do.ff.de rei uen.sing.177. uulgatūq: illud facit, quo pellis leonis peruenire non potest,uulpina assuenda est.Imo ꝙ fraudibus obuiate publica simul & priuata suadet utilitas.l.si libettus.ff.de iu. pat.Cald.consi.21.col.i.de consti.&ideo actio hæreditaria intentari non potest, nisi quando malitiose differtur aditio, recurendumq: est tunc ad remedium in simili.l.si quis instituatur.ff.de hæ.insti. &.l.i.ff.de cu.bo.dan.Bal. in.l.si constan te,in.§.i.ff.solu.mat. & in terminis facit quod habetur, in.l. quia autem, in.§. non simpliciter.ff.si quis om. cau. testa. & in.l.cum pater, in.§.titio.ff. de lega. 2.Quod ergo lege permittente facit impune facit is,& pœnam non meretur.l. Gracchus.C.ad legem iul. de adult.& est consilium legis sequendum, & quin ta ipsius uirtus, ut in.l. legis uirtus.ff. de legi.& in.l. is qui destinauit.ff. de rei uendi. Et casus in quo dolus & fraus testatoris præsumitur, licet aliter non probetur,quod pro limitatione.l. quotiens.§.qui dolo.ff.de proba.notandum est,& ista sint satis,quo ad tex.

Glo.enim,quia satis intricatæ uidentur,& ex his planè absolutæ, de industria sunt prætermittēdæ, maxime quia Barto.si quid est in eis, quod relatione sit dignum, copiosissime notat. Ex cuius dictis collige,& primo, si omnes serui iussi sunt esse liberi, uno excepto qui ad legitimam non sufficiat,iure nouo,quo (ut dictum est in casus figuratione,& in euiden.) libertates eam non minuunt, sed minuuntur, quod is

17 †erit liber, qui primo nominatus inuenitur, & probari uidetur in.l. generaliter, in.§. quis ergo .ff.de fideicom. lib. & in.l.quotiens.ff. de usuf. qui text. ad hoc solet allegari, quod quotiensc unq: dubia est uoluntas inter primo loco nominatum & alios, semper ea interpretatio dubiæ uolūtatis eligenda est, quæ faueat primo nominato, idemq: in.l. i.C.de edic.di.Ad tol. & in.l.qui soluen do.ff.de hæ.insti.& in.l.si quis seruum, in.§.si inter duos.ff.de lega.2.Ro. consi. 134.num.11.glo.in.d.§.quis ergo, Deci. in.c.auaritiæ, col.2.de prebē.& hoc qa ordo literæ designat ordinem dilectionis.d.l.qui soluendo,& ibi Ang.& Imo. tradit Bal.in.l.cum quidam,in 3. oppo. C.de uerbo.si.Ias.in.l. si quis testamento,in.§.apud Iulianum,num.4. ff.de le. i.& ꝙ primo nominatus fauorabilior esse debeat,docet idem Bal.in.l.si ira,col. 2.ff.de lega.i. Sunt etiam qui dixerunt istud esse in electione hæredis, per text. in.l.si.in.§.si uero non omnes.C. de testa.ma. Cui respondet Ange.hic col.3. & bene, dic, ut per eum, & cogita, si opi.hæc possit alia ratiōe sustineri, quoniam in legitima speciale est, filium posse eam detrahere in una re tantum, quam ipse elegerit, & est quæstio antiqua,ut testatur Bal.consi.217.col.i. uol. i.& hoc maxime quando ordo non apparet,quia si appareret, dicendum esset ut supra.Nisi & ad istud respondeamus uerum non esse,ex quo deberur de tota substantia testatoris,ut idem Bald. dicit in loco præalleg.& est cōis opi.

Si non appareat igitur, & omnia sint paria, hoc idem forte dirimetur.l. sed cum ambo.ff. de iudi.l.si quæ sunt cautiones.ff.fam.her.faciunt not.in.l.i.ff. si cer.peta.& rationem assignat I. consi.in in.d.§.quis ergo, & similem q.in feudo ponit Alua. in.c. primo de eo qui sibi hæredibusq: su.&c.colum. 5. in usib. alias uero magis meritis debebitur, ut sentit adhuc tex.in.d.§.quis ergo, & ita est transeundum.

Secundo collige (dictum enim ē supra in casus figuratione,de filio emancipato,nunc modo dicendum est de eo, qui sit in potestare patris) quod ipso omit-

18 tente† hæreditatem ex testamento, & substituto adeunte,fideicommissariæ li berrates per querelam irritabuntur. Nec ab re(ut dicunt oēs)quoniā a testa mento dependent,æquūq: est, si aditio

à substituto facta sit, ipseq; per quẽ tetiã ex plosus, ut testamẽtũ, & oĩa in eo relicta corruãt. l. i. & ibi Alex. in pri. C. de codi. l. & post rem iudicatã. §. i. ff. de transac. Bal. in. l. ab emptione, col. 3. ff. de pac.

Sed contra, de. l. fi. ff. de hæ. insti. ubi præteritione uitiatur institutio, & firma nihilominus remanent legata, ergo pari ratione libertates in casu præsenti cõseruari deberent, sui natura maxime fauorabiles, ut ostensum est su pra.

Sol. loquitur ille tex. in præteritione quæ non rumpebat testamentum, sed institutionem tantum, ex quo erat ab ignorante facta, qui causam adesse putabat, solam institutionem quoq; respicientem, quo fit ut mirum non sit si legata permanent, in quibus non erat uoluntatis defectus, haud considerabile in casu nostro, igitur nec mirum si liberta tes irritantur, querela, quamuis etiam sui natura fauorabiles sint, & declarat Barto. in authen. ex causa, colum. 4. C. de lib. præte.

19 Tertio collige, si substitutus etiam repudiaret† quod isto casu filius remaneret suus ipso iure, quodq: hoc idem sufficeret ad confirmandas libertates, & sic grauatus & fraudatus legitima. l. cum quasi. §. sed & si quis. ff. de fideicom. lib. ubi ꝓ ueritate rei uidetur casus clarus. Idẽ dicit Bar. in. l. si filius qui patri, in vlti. colum. ff. de uulga. & pup. sub. ubi etiam Alex. in 3. & Ias. in. l. unica, colum. 10. C. quando non pe. par. & mirabile ẽ, quia alias testamentum patris confirmatur existẽria sui hæredis, quo ad ea quæ utilia sint filio, non quæ sibi damnum afferant, ut sunt legata diminuentia hæreditatem. Nec potest dici, quod ex alio sit hoc casu, nisi libertatis fauore, ut idẽ Ias. declarat in præallega. l. si filius, col. 3. & glo. ante eum, in. l. necessariis. ff. de acqui. hæ. intelligendo semper hoc iure, quia nouo filius in legitima grauati nõ potest, ut dictum est in euiden. & in figuratione casus.

Quarto collige, quod licet prædicta procedant de iure ciuili, non tamen ue-
20 ra sunt de iure prætorio† quo habet beneficium abstinendi, admittetur ab intestato, & libertates non ualebunt, nec debebuntur, & ita communiter tenetur, licet aliq̃ uoluerint, beneficium hoc etiam de iure ciuili competere filio, & male. §. sed his permittit prætor, insti. de hæ. qua. & diffe. l. necessariis. ff. de acqui. hær. & ut per Ias. late in. d. l. unica, col. præallega. C. quando non pe. par. est uerum, ꝙ aliqua ob. sed quia (ut dixi) ita cõmuniter tenetur, transeo, & nouissime addo Iaco. de S. Geor. in. l. i. col. i. & 2. C. si mi. se ab hæ. ab. dixi in. l. qui se patris, & ibi hanc partem Bononien. tutantur, col. 30. C. unde lib.

Quinto collige, quod per dationem
21 † substituti uulgaris tollitur suitas, siue existentia suitatis, & est articulus multum disputabilis, & arduus, hæc tamen opi. communis, vt attestatur Bertran. cõsi. 237. nu. 2. uol. 2. & Doct. hic, quæ probatur primum, in iuribus per Barr. allega. idest in. l. si filius hæres. ff. de libe. & posthu. ubi clare dicitur, substitutionẽ uulgarem impediuisse filium esse suum hæredẽ auo, ex quo (subiicit) nepos substitutus, tam patri, quam auo, suus hæres futurus erat, quæ uerba non aliud innuere uidentur, alias duo possent esse sui hæredes insolidum, non dicendum. l. si ut certo. §. si duobus uehiculum. ff. commo. & quia suitas est ita nobilis, ut non capiat nisi unum gradum. l. i. §. sciẽdũ. ff. de suis & le. §. sui, insti. de hæ. qua. & diff. Ad idem allegat Bar. tex. in. l. i. in. §. qui sunt in potestate. ff. si quis o. cau. test. parum probantem, ex quo bene dicit, quod suus habet beneficium abstinendi, sed de datione uulgaris substituti nihil, & ita ipsum inducunt Bononiẽ. in. d. l. qui se patris, col. 30. præallega.

Vltimo allegat tex. in. l. Cornelius. ff. de hæ. insti. qui etiam hoc non dicit, sed tantum ꝙ institutus per hæc uerba, si volet, fit de necessario uoluntarius, est uerum quod idem Bar. ibi inquit, quod sic substitutio uulgaris facit de necessario uoluntarium, quasi dicat, suitatem tolli per dationem substituti, & signanter per not. hic, & in. l. Iulianus. ff. si quis omi.

cau. testa. & idem dicit etiam Iaf. in.l.i. col.10.ff.de uulg.& pup.subst. plene ad huc Bat.in.l.si filius qui patri.ff.eo.&ad istud tendunt omnia, quando fit substitutio, quod filius conditionaliter institutus uidetur, si hæres scilicet esse uoluerit.l.cum proponas.C.de hære. insti. quodq; ad instar extranei redigitur, & sic sublata suitate, dataq: sibi licentia abstinendi, ut in ratione sui probat Iurisc.on.in.l.i.in.§. si proponatur .ff. si quis o: cau.test.inq; illis uerbis, quasi testator hanc ei dederit facultatem, qui eum substituit, & ita esset transeundum.

Tamen aliqui contrarium tenuerũt, ex pluribus moti,& præsertim, prætermissis cæteris, parum facientibus, per text.ubi hoc ad literã dici uidetur, in.l. quod si minor, in.§.Sceuola.ff.de mino. filio.n. ĩstituto fuerat datus substitutus uulgaris, inquit text. quod ille potest omittere, vel repudiare, omittere est suorum.l.si.& ibi Bal. C. de tepu. hær. ergo datione substituti uulga. suitas sublata non erat. Et ad idem, ac fortius, quia licet institutus substitutũ habeat, ille tamẽ pure institutus dicetur.§. sed & hoc præsenti, in authen.de sanc.ep.ergo nõ est uerum(ut dicebatur) quod sub conditione institutus uideatur, si hæres esse uoluerit. Vltimo, quia si uera esset opi. hæc cõis, seqretur ꝙ datio uulgaris substituti impediret transmissionem ex potentia suitatis,& tamen non impedit.l. si quis filium.§.1.ff. de acqui. hær. tradit Bar.in.l.sed si pro dote.§.pe.ff.de le. præstan.& in.l.i.ff.de uulg.& pup. sub.

Breuiter non est a prima opi.recedẽdum, ex supra dictis, q̃ facile a morsibus Scriben. possent defendi, sed quoniã satis superq; Iaf.in.d.l.si filius hæres, scribit, dic, ut per eum.&ad contraria respõde primũ nihil facere, qa, ut ibi dicit gl. omisit intelligitur ad differentiã uerbi repudiauit, quoniã id tacite intelligitur seu tacendo istud uero expresse, imo ꝙ nec in filio loquitur, sed aliter sic dicendo, si q̃s iuuenili leuitate ductus omiserit, uel repudiauerit hæreditatẽ, aut bo. po. si quidẽ oĩa &c. & sic nihil ad ꝓpositũ. Minus ob. secundũ q̃a ex multis sol. ea solidior uidetur, quã tradit Iaf.in.d.l. si filius hæres, col.12.ꝙ nõ in vulgari substitutione loquatur, sed fideicõmissaria ꝑ uerbũ oneret eos, de quo ibi.l.cohæredi.§.cũ filiæ.ff.de vulg.&pup.sub.Bal. in.l.non iustã.ff.ad treb.& in rep.l.ĩ suis ff.de lib.&posth.& hic, Ang.in.l.i. ff. de vulg.&pup.sub. Alex.con.71.col.2.uol. 2.iõ nec mirũ est, si suitas nõ tollitur, aliã ẽt tradit, sed q̃a nõ ex toto tuta mihi uidetur, haud est referẽda. Non ob.ulti. q̃a Bar.opi.ẽ reprobata cõiter, hac rõne, ex quo datione substituti tollitur suitas & ut latius not.in.d.l.i.ubi Ripa,&alii, nu.130.ff.de uulg.& pup.sub. late Aug. de petu.in tractã. Suita.in 10.q.num.16.

22 Sexto & ult.colliget ꝙ hæc oĩa uera sũt in substitutione uulgari expressa nõ tacita, ꝓbatur secundũ eũ, q̃a uidemus, si tacita in expressa pupillari fuerit, ꝙ existentia sui hæredis operatur.d.l. si filius qui patri.l.iulianus.ff.de acqui.hæ.l. pater.ff.de priuil.cred.declara ut in.d.iuribus, q̃a cõfirmantur tabulæ pupillares absq; eo, ꝙ aliter adeatur hæreditas paterna,& fusius Iaf.in.d.l.si filius hæres & Bar.in.l.Gallus, in.§.& q̃d si tantũ.ff.de lib.& posth.Bal.in.l.cũ proponas.C. de hæ.inst.&ꝓ cõplemento(q̃d nõ ẽ omittendũ) addi põt, uerũ eẽ istud quoq: in substitutiõe uulgari simpliciter facta, ut

23 tollatur suitas † nõ si ĩ casũ impotentiæ tantũ.l.fi.C.de insti.Bar.in.d.§.& quid si tãtũ.Ripa ĩ.d.l.i.nu.177.& fusius in.d.l. si filius hæres Imo.multa ĩ.l.apud iulianũ.in.§.1.ff.ad treb.col. 4. ĩ ceteris dictũ fuit supra igitur transeo, & finem facio huic not.& difficili.§.&lecturæ ẽt anni pñsentis, & fessus lampada trado, die 10. Iul.j.1556.Patauij. Laus Deo.

FINIS.

Errores impressoris, in fine secunda partis, reponentur postea, interim iudicio, & correctioni, Lectoris, relinquuntur.

Quamuis testatus sim supra, duos istos .§. §. me uolle nunc euulgare, alias impressos iam annus quadragesimus elapsus est, nec in indice annotati ob id pagella prima fuerint, non potui tamen Auditoribus meis, hoc ipsum à me instanter efflagitantibus tum materiæ pulchritudine tum subtilitate inflāmatis, non obtemperare, id unum ēt uum præoculis habens, Iure consulti auctoritate instructus, hominis proprium fore, propositum in melius mutare, & quia natura ipsa quoq; nouas semper deproperat edere formas multa enim à me dicta inuenies, lector amantissime, in hisce commentariolis, quæ in anterioribus omissa fuerunt, contra uero pleraq; in illis quæ in his (ni fallor) haud inueniuntur. Et quoniam uia insuper lacouica potius, quàm attica, scripta sunt omnia, equi boniq; uelim consulas, meq; inconstantiæ uitio, quamquàm sit in pueris naturale, in senibus ridiculum, ne carpas, coarguas ue, & accuses, cum nec ignores amplius quod ratione fit, honestumq; est & utile omni prorsus reprehensione carere addita hiis ēt scholia .§. qui prouocauit.l.tale pactum eo. tit. qui pariter prætermissus fuerat.

COMMENTARIOLVS .§. quinimmo,l.iurisgentiū.ff.de pact.

SVMMARIVM.

1 *Iste.§.difficilis est & in sui materia subtilis.*
2 *Quid sit pactum nudum.*
3 *Quot sint pactorum uires.*
4 *Pactorum diuisio.*
5 *Alia.*
6 *Alia & tertia.*
7 *Casus.*
8 *Pactum incontinenti appositum iuxta contractum habet uirtutem informandi ueterem Actionem & producendi nouam præscriptis uerbis.*
9 *Quare perfecto contractu si pars uelit recedere incontinenti, quod non potest altera parte inuita.*
10 *Quare seruus iussus alibi rationes reddere intra certum tempus, ut libertatem consequatur, non potest idem facere, etiam si incontinenti paratus sit.*
11 *An pactum insit uere uel ficte contractui, iuxta quem apponitur.*
12 *Et dato quod ficte hoc sit uerum, in quibus cōtractibus hoc idem sit.*
13 *Quare Iurecō. dixerit qd interdum informet.*
14 *Quid si pactum ex interuallo apponatur.*
15 *Quare dixerit I.Con. quod ex interuallo appositum non uestitur, si uestitur appositum in continenti.*
16 *Dum dicitur quod non ualet, an sit perinde, ac si dixisset I.Con. funditus nullum esse.*
17 *Quo modo id intelligatur quod hic dicitur, quod ex pacto nudo actio non datur.*
18 *Dubitatio ad idem not.*
Et ibi resol. notabilior.
19 *Exceptionis natiuitas facilior eēt q̄ actionis.*
20 *Nunquid pactum nudum uestiatur à stipulatione accessoria.*
21 *An pactum nudum appositum iuxta contractum conditionalem, uestiatur coherentia ipsius.*
22 *Si pactum uestitum coherentia contractus, tollatur, an nudum ualidum maneat.*
23 *Nunquid feudum in materia huius .§ sit contractus nominatus uel innominatus.*
24 *Ex nudo pacto donnationis hodie agi potest, an hoc idem sit etiam in donatione remuneratoria.*

DE PACTIS.

VLPIANVS LIB. IIII. Ad edictum.

IVRISGENTIVM .§. QVINIMMO. Iste .§. ut attestatur Odof. dif-
1 ficilis est †& in sui materia subtilis, quod ex eo etiam apparet, quia multos decepit, ut inquit post Pet. Cy. in.l.in bonæ fidei, in 2.colu. C.eo. ideo aliqua præmittenda sunt, quibus possit facilius intelligi.

Et primo, quid sit pactum nudum
2 †ex quo non est prius de uestimentis quærendum, quàm de re quæ uestiri debet .l.conficiuntur.ff.de iu.codi.c.ad dissoluendum, de despon.impube. & in simili Bar.in.l.i.colum.4.ff.si cer.pe.

& in.l.i.ff.de iusti. & iu. Vbi iura scire non possumus, nisi sciamus prius, qd sit ius. Nec de mutuo quidquam nisi sciamus quid sit mutuum, & ut per eũ ibi fusius,

Pactum nudum igitur, est promissio, seu conuentio facta, non præcedente interrogatione, nec statim secuta responsione, sed ex aliquo temporis interuallo, secũdum glo.in.§.sed cum nulla supra ea.l. quam ad unguem sequuntur Docto.in.l.i.in.§.si quis ita.ff. de uerbo.ob.& in.c. qualiter, extra de pac.& in specie Alex.consil. xvi. incip, uiso, in prin.in 2.uol.

Sed considera quòd habet formam, licet ex interuallo respõdeatur,φq; est stipulatio, quamuis inutilis.l. i.§.i. ff. de uerb.ob.sentit Cy.in.l. legem, in 2. colum.C.de pac. & est argu.in.l.2.in.§. i.ff.quemadmo.testa.ape.& in.l.paulus de uerbo.si.

Et dic aliter, quod promissio ibi acceptanti facta, precise nudum pactum appellatur, ut in.d.locis legitur.

Quod nec placet adhuc, quia pollicitatio erit potius.l.pactum.ff. de polli ci.l.sciendum.§.dictum.ff.de ædil.edic, nisi replicetur, quòd pollicitatio erit solius offerentis promissio: pactum uero, duorum consensus d. l. pactum l.i.supra co. & not. Iaslus in rub. ff. de uerbo.ob.

Et nudum à forma ciuili intelligas, quia in meris terminis naturalibus relictum sit, ut hic, & in d.l.legem.

Et à forma dixi, quia potest etiam esse nudum à causa.l.2.§.circa.ff.de excep.do.

Aliquando à consensu.l.nuda.ff. de contrahen.emp.

Nonnunquam uero à traditione .l, qua tõne.§. interdũ.ff.de acqui.re. do.

Et ad propositum, cum ista descriptione transit etiam Bal.in.§.igitur,in 2. colum.supra ea.l. hinc à simili nudum nomen hæredis, si patrimonium immensis donationibus sit exhaustum.l. 3.C.de inoffi.dona.

Nuda libertas filiorum natorum ex muliere, quæ occulte rem habuit cum seruo suo.t. sine dignitatis insignibus l.unica.C.de mulie.quæ prop.seruis se iunxerunt.

Nuda ædificia sine æmolumentis, ut in auth. ut nullus I ab, ora. domos in prin. uel ut officium sine prouentibus c.i.§.omnibus,ut ec.be.li.di.con.

Et ut Comes sine comitatu,vel Episcopus sine fructibus, quia episcopatum habeat apud Turchas, uel saracenos,ut inquit Ias.in.l,id quod.ff. de lega.i.& in.l.i,ibi num. 25. hic col.2.ff.de offi.eius. & simile.

Et ex hoc sequitur, si nudum est, quod actionem nõ producit exceptionem sic,seu quòd efficax non est ad agendum,propter sui frigiditatem,quæ uim pariendi nõ habet, ut inquit not, Salice.in.l.traditionibus,in 6.col.C.de pac. regulariter tamẽ,quia aliquo casu producit ut infra.

Et quòd oportet quòd sit uestitum aliquo modo,ut hic pet glo. & in rub. insti,quib. mo. re contrahi ob. in prin. & in.d.l.legem. Et maxime contractus cohærentia, de quo uestimento in .§.isto.

Et hoc idem etiam, ne paciscens inconsulte obligari uideatur, quemadmodum Scribẽ.aiunt in.l.i.in.§. si quis simpliciter.ff.de uerb.ob.& hoc casu actionem & exceptionem producit.

Sed cum nulla conuentio sit, quæ in se consensum non habeat.l.i.§.conuentionis uerbum supra eo. nonnè ut contractus,qui consensu perficiuntur, dicetur uestitum?

Responde,ut per Docto.hic,post dictam glo.nostram,quam Cy.quoq; refert & sequitur,in d.l. legem, in prin, in pacto consensum simplicem esse in contractibus uero urbanum & elegantem.l.i.in fi.ff.de cont.emp.l.consensu, ff.de ac.& ob.& supra hac eadem.l.nostra in prin,& in.§.i.insti.de ob. ex con. ibi sufficit eos qui negocia gerunt consentire.

Secundo præmittendum est, pactorum uires multiplices esse, pariendi

scillicet, perimendi, elidendi, & informandi, quod gl. declarat in l. pacta quæ contra, & Scribentlatius in l. petens, & ibi etiam nos. C. eo.

Pariedi nouam actionem præscrip. uerbis, ut hac eadem l. in prin. & hic aliqualiter, & in l. 2. C. de pac. int. emp. & uen. metaphora à mulieribus, uel ab animalibus sumpta.

Perimendi eas, quæ ex maleficiis descendunt, ut iniuriarum & furti, ut in l. si tibi, in §. quædam infra eo. simile in §. pe. insti. de duo. re.

Elidendi aliud pactum, ut in l. si unus, in §. pactus infra eo. idest debilitandi, effringendi, & dissipandi.

Et informandi deniq; actionem ueterem, idest extendendi, & nouam formam imprimendi ac qualitatem inducendi, ut infra declarat Bal. in l. petens colum. 11. C. eo. & hæc est materia nostra subinde exemplificando & declarando, quomodo noua forma imprimatur etiam ut per Cy. in d. l. in bonæ fidei, in 4. col. C. eo. & Docto. hic.

Tertio præmittendũ est, quosdã cõtra
4 ctus esse nominatos, quosdã innominatos, quosdã mixtos, nominati. n. sunt, qui elegans & specificum habent nomen, ut emptio & uenditio, locatio & cõductio, ac similes, de quibus in prin: huiusce. l. innominati, qui non habẽt; & horum tractatus est in l. naturalis. ff. de præscrip. uer. Mixti uero, ut hic, ubi est contractus nominatus & innominatus simul, ut infra & in l. 2. C. de pact. int. empto. & uend. & est argu. in l. munerum, in §. mixta. ff. de mu. & ho.

5 Quarto præmittendum est † contractus innominatos adhuc, quosdam esse correspectiuos idest ultro citroq: obligatorios quosdam non quosdam uero, tertiam constituentes speciem, correspectiui, sunt illi, de quibus in d. l. naturalis, non correspectiui, si do tibi rẽ explorandi precij causa, ut inquiras quanti uendi possit, & aliter, ut in l. 1. in fi. & in l. si rem. ff. de præscrip. uer. Tertiam autem speciem constituentes ut in simili dicitur in l. mouentium. ff. de uerbo. sig. quando habita relatione pacti ad contractum resultant tales, ut hic, & in l. in bonæ fidei, & in l. petens. C. eo. & in l. lecta. ff. si cer. pe.

Quinto & ultimo præmittendum
6 est, † contractus rursum quosdam esse bonæ fidei, quosdam stricti iuris, Bonæ fidei qui enumerantur in §. actionum, insti. de actio. & est consequentia quam facit glo. in d. l. in bonæ fidei & in l. in actionibus. ff. de in litem iuran. & in l. 2. C. loca. & Bar. in simili, in donatione in l. ædibus, in §. 1. in fi. ff. de dona. stricti iuris si ibi enumerati non sint. Vel & aliter ut per Bat. in l. sub prætestu. in num. 8. C. de transac. Vbi bona fides magis exuberat uno casu quàm alio. Et quia in contractibus Bonæ fidei debentur usuræ à tempore more, in contractibus stricti iuris uero, à tempore lit. cont. l. uideamus. ff. de usur.

Additio.

Quod pactum duplex sit ex his, nudum & uestitum. Vtile, & inutile, obligatorium, & liberatorium.

Nudum à forma.
à consensu vrbano & eleganti.
à causa, &
à traditione ut. i. uestitũ uestimẽtis de quibus infra, & ut hic p gl.

Vtile secũdum legem.

Inutile contra, vt not. in l. pacisci infra eo. ratione.
- Personarum.
- Rerum.
- Turpitudinis.
- Reip. uel religioni, cõtrarium, & latius ut not. in l. pacta quæ contra. C. eo.

Vtile rursum
- Personale est, &
- reale, illud non transit ad hæredem, uel ad aliam personam, istud sic, ut not. in l. si unus in §. ante oĩa infra eo. & in prin. sa tis ea. l.

Obligatorium, ad aliquid dandum uel faciendum.

Liberatoriũ, quo eximitur quis ab

obligatione, d.l. si unus, §. pactus. l. tale pactum infra eo.

His praemissis, summa & diuide ut per Docto. & breuiter casum sic in terminis figura, ac aliter, quàm fecerim aliàs.

7 Nam certum est, † quod pactum uestitum actionem parit, ut in prin. l. hic dicitur, & in. d. l. 2. C. de pac. inter empto. & ven.

Et non ab re, quia si nudum, & relictum in meris & putis terminis naturalibus, hoc idem facere non potest, ut supra, ne procedatur in infinitum, & singulis horis uariate oporteat, & actionum confusio fiat ac cumulus in immensum crescat, ut in auth. ut determi. sit cle. num. in prin. & in. §. fi. in authen. de refe. fac. pal. sequitur necessario, qui faciat, si uestitum fuerit.

Et actionem praescrip. uerbis quidē ob id dictam, quia sic praescriptum, diffinitumq; sit, ac conuentum inter partes. l. cum mota. C. de transac.

Modo dubitatum fuit apud Vlpi. Iuriscon. praestantissimum authorem huiusce §. nostri, nunquid uim aliam haberet, puta informandi & extendendi actionem ueterem, ut & ipsa daretur ad id, quod in ipso pacto deducitur.

Exemplum, uendidi tibi rem, pacto apposito incontinenti, hoc est anteq̄ ad extraneos actus diuerteremus. Imo uel ante contractum, uel in ipso, uel post vt dixi in. l. petens in euiden. C. eo. l. duos reos. §. fi. ff. de duo. re. l. si apud. C. de edil. ac. l. si usuras. C. de usur. ut mihi librum scribas, seu foueam fodas, uel pro me eas Romam.

Videbatur prima facie dicendum, quòd non, & dubitandi rationem faciebat, quia natura actionis ex uendito ē, ut detur ad precium. l. pacta conuenta. ff. de contrahen. emp. §. item precium insti. de emp. & uendi. sicuti ex empto, quòd res tradatur, & uenditor de euictione obligetur. l. i. l. ex empto. ff. de act. emp. ergo non aliter ad factum, ut librum scribas, uel foueam fodas, aut aliter pro me Romam eas, argumentum in. l. legata inutiliter. ff. de adi. lega. aliàs agens succumberet, & libellus tāquàm ineptus reiceretur. l. i. ff. de offi. asse. tradit Barto. in. l. si quis libertatem, nu. 7. ff. de peti. hae. & Alex. in. l. fi. per illum text. ff. de libe. & posthu. Eoq; magis cum sit mihi de noua actione prouisū praescrip. uerbis, ut diximus, & est arg. in. l. quod in haeredem, in. §. eligere. ff. de tributo, & in. l. in causae. ff. de mino. & in. l. dominus testamento. ff. de cōdi. ind. & quia (ut dixi) actionum cumulus crescere non debet.

Secundo dubitandi rationem faciebat, quia actio ex uendito, bonae fidei est. §. actionum, insti. de actio. & si daretur ad id quod in pacto deducitur, efficeretur stricti iuris, ex quo loco actionis praescrip. uer. tunc subrogaretur. l. si cum. §. qui iniuriarū. ff. si quis cau. quae huiusmodi est. d. §. actionum, & malo praesertim, & quia differunt (ut dicebā in euidentialibus, argumentum in. l. in rem in. §. item quecunq; ff. de rei uen.) ergo nullo modo uim hanc habere uidebitur.

Tertio dubitandi rationem faciebat quia si pactum informaret ueterem actionem, non daretur aliter praescrip. uer. ex quo subsidiaria est. l. i. & 2. §. l. quotiens. ff. de praescrip. uer. d. l. in causae, notā in. l. in prouinciali. ff. de. no. o. nun.

Quarto dubitandi rationem faciebat, quia pactum tanquam accessoriū, ad contractum uenditionis, in exemplo proposito, stare uidetur, argum. in l. i. & 2. ff. de peti. he. ergo non conuenit quòd ueterem actionem informet l. quod pro manus. ff. de in. codi. & ideo uidemus, quòd uestitur, & non uestit, quòdq; robur sumit ab ipso contractu non è contra.

Quinto & ultimo, dubitandi rationem faciebat tex. in. l. in bonae fidei, al lega. saepe. C. eo. ubi actionis in nu. singulari mentio fit, & non actionum in plurali, quòd ex pacto scilicet, iuxta cō tractum in continenti apposito, actio competit praescriptis uer. ergo nō alia, & ita arguit etiam gl. in rub. ff. de iudi.

& in rub.insti.de actio.

Quibus tamen non obstantibus cõtrarium audacter determinauit idem author, quod imo etiam ueterem informet, & bene.

Et ratio decisionis est, quia si in continenti fiat, idest e uestigio & statim, antequam ad alia diuertamus negotia, ut hic per gl.& Docto.in est contractui & pars ipsius dicitur.l.lecta uet.dicebã ff. si cer.peta.l. fundi partem.ff.de contrahen.emp. estq; unum & idem quicquid per rerum naturam immediate, & continuatiue dicitur & fit.l. cum acutissimi.C.de fideicom.Cap.cons.22. num.6. & est sensus, pactum in continenti appositum iuxta contractum bõnæ fidei, uestiri ipsius cohærentia, & nõ solum actionem nouam parere præscrip.uerbis, uerum etiam informare, extendere, & amplificare ueterem, ut detur ad id, quod in pacto prædicto deductum est, multa Gui.Papa consi.12. colum.2.& qa tex. met ipsam assignat hic & ubiq; ubi de materia, alias non adducemus. Et ideo subijcit, quod si apponatur ex interuallo non inerit, non ualebit si agetur nec ex pacto nascetur actio, ut infra.

Nec dubitationem facientia addici meruerunt, nam primum uerum est, si non sit pactum appositum, ut dixi, iuxta ipsum contractum, sed hic appositũ est, ergo informabit, etiam quod sit de noua actione prouisum, ut infra.

Non ob. igitur secundum, quia negatur, cum diuersa ratione procedant, & ex diuerso fonte mihi agenti competant, nam ex uendito informata datur, quia pactum inest, præscriptis uerbis uero, quia uestitum est cohærentia ipsius, ergo non istius loco illa subrogata dicetur, nec una aliam impediet.

Non ob. tertium, quia uerum est, loquendo de illa, quæ oritur ex contractibus innominatis, de quibus in d. naturalis.ff. de præscrip. uer. sed hæc est ex innominato, resultante habita relatione pacti ad contractum, ergo concurrent, nec ista subsidiaria dicetur d.l.2. C.de pac.int.emp.& uen.

Non ob. quartum, quia immo ut ostensum est, tanquam pars contractus dicetur, & non uelut accessorium considerabitur, d.l. fundi partem; ergo nec mirum si informat, quoniam tunc cessat ratio d.l. quod per manus.

Non ob. quintum, & ultimum, quia suppletur per alias leges, ut hic, & in d.l. proxime allega.& in.l.lecta.ff.si cer. peta. Vel dic, quod quamuis actionis mentionem fecerit in singulari numero, non propterea tollit, quod non possit etiam sic intelligi, & de noua præscrip. uer.& de ueteri informata, ut ibi per glo.&not.in.l.falsa in.§.si.ff.de condi.& de.

Nec mirum uideatur, quia interest nostra habere plura remedia, quibus nobis succursum sit, & plures agendi formulas, l.non est nouũ.ff. de ac.emp. & maxime, (ut supra dixi) quia diuersa ratione, & ex diuerso fonte procedunt nec repeto.

Et si hac ratione pactum uestitur, & informat ueterem actionem, quia scilicet in continenti appositum est iuxta contractum, & quæ incontinenti fiunt censentur inesse, inferri necessario debet, quod subijcit tex. ponendo postea exempla in §.seq. ut puta, secus esse, si ex interuallo fiat, & in simili dicebam etiam supra & repeto, si nudum, actionem non parit, quod necessario pariter erit secus, si fuerit uestitum, hic est casus, hecta pro lecta habeatur.

Additio.

Vel in uet. si ex interuallo, casum etiam sic breuiter figura; quanquam in exemplis (ut inquit Cy. in l.i. colum.3. C.de legi.) dubitatio esse non possit.

Dictum est supra pactum in continenti appositum iuxta contractum, cohærentia ipsius uestiri, quia cẽsentur inesse quæ fiunt in continenti; Dubitatum modo fuit apud eundem Vlpia. quid iuris, si ex interuallo fiat.

Exemplum in dote, solu.matrimonio, ne statuto tẽpore reddatur, quod de mobilibus intellige, intra annum

censa capita, (ut utar T. Liuii verbis) DCCCXXIII. millia, præter pupillos & uiduas.

In tertio autem & ultimo, quia fit ex interuallo, in .§. sequen. adeo, & tamen ualet, exemplum, inter te, & me emptio ac uenditio contrahitur, te nõ dum tradita, pactum fit ut à contractu isto recedatur, inquit Iurifcon. ualere, etiam si fiat ex interuallo, ergo & in casu nostro & exemplis prædictis, ergo nouam patiet præscrip. uerbis actionẽ, & ueterem informabit ut supra.

Quibus tamen non ob. contrarium deciditur in .§. nostro, quòd immo non ualeat, & ratio decisionis est, ut in omnibus exemplis ipse met Iurifcon. inquit, ne ex pacto nudo oriatur actio, & sic per aduerbium istud negandi iuxta doctrinam Barr, in .l. i. num. 31. & in l. quibus diebus in .§. termilius nu. 8. ff. de condi. & de. quasi dicat, cum sit ex interuallo factum uestiri non potuit, nec robur sumere, siue calefieri à cõtractu emptionis & uenditionis, qui erat nimiũ remotus, ut ignis in platea, & sic nec nouam actionem præscrip. uerbis patere, neç ueterem informare, cũ iam contractus formam precisam & absolu tam acceperit, secundum Bal. hic & bene .l. contractus. C. de fi. instru .l. perfecta. C. de do. quæ sub mo. est uerum, ut subijcit, quod licèt non pariat actionẽ nouam, nec ueterem informet, quia non ualet, & sic respectu actoris, quod ualebit tamen respectu rei, quodq; pariet exceptionem saltem uti fauorabilem ut supra, & in .l. ista, in prin. & in .l. tale pactum, in prin. infra eo.

Et tenendo sic, contraria parum obstabunt. non primum, quia alijs solu. se positis, pro nunc dicam, ut dicit glo. hic, quod esto quod fauorabile sit doti non propterea ualere debet, ex quo est contra ius, nec appositum incontinenti iuxta contractũ ut supra .l. pacta quæ contra. C. de pac. §. prætor ait infra ea. l. & est argu. in d .l. assiduis, & in .c. ex te nore, de so. compe.

Et hæc sol. magis placet, quia prompti esse debemus iuri iuribus concordare, uitandæ contrarietatis gratia .l. i. C. de inoffi. doti. argu. in .c. cum tu, de testi. quàm illa Ange. & aliorum dicentium esse singu. quòd hic pactum erat factum ab extraneo, ibi autem a muliere, quoniam diuinat. 8

Et si replicaretur, quod mulier non esset in dote melioris conditionis, q̃ alius, responde satis esse, quòd alia habeat priuilegia à lege sibi concessa, argum. in .l. tutori. C. de nego. gest. & in .l. tutores, in .§. i. in fi. ff. de admi. tu. de quibus in .l. i. ff. solu. ma. quòdq; sit priuilegiata in casibus a iure expresis, ut in simili dicitur in fisco, milite, & aliis, in .l. si. ubi glo. not. C. de sacrosanc. ec. & in l. item ueniunt, in .§. in priuatorum .ff. de pe. hæ, & in .l. in fraudem, in .§. fi. ff. de mili. testa.

Immo quòd dotis conditio redditur deterior alibi, quia id lex ordinat in l. si unus, in .§. pactus, in fi. infra eo.

Et quòd hoc ipsum præsupponatur in .d. iuribus, patet, quia dubitatio est, an possit reddi deterior ipsius conditio, ergo omni alio terminis habilibus præsuppositis, quod pactum debito tempore factum sit .l. qui testamento. ff. de testa. c. i. de æta. & qua. in 6.

Ex quibus tollitur etiam secundum quia non ita sumus pupillo debitores, ut ius offendamus, & uelimus pactum ualere ex interuallo factum, d. c. ex tenore, & aliis ut supra considerando etiam quòd finita tutela, quo tempore agi potest, & non prius, nec pactum fie ri .l. i. in .l. si tutor. §. fi. & .l. seq. ff. de tu, & ra. distra. non amplius est pupillus, & si usuræ pupillares dicantur.

Non ob. tertium & ultimum, quia id uerum est, & procedit in pacto respiciente substantialia contractus re non dum tradita, potuitq; solo consensu tolli obligatio & a contractu discedi, sicuti consensu solo etiam contractum erat .l. nihil tam naturale. ff. de regu. iu. l. stichum. §. naturalis. ff. de sol. nos autem, quando appositum est ex interuallo, nec ipsius naturam attingit in alijs

quo, immo quod accidens est, & ab eo penitus extraneum, igitur non obstabit, hic est etiam in hac parte casus, litera pro lecta habeatur pariter.

Nota primo ex isto tex. quòd pactum si in continenti apponatur iuxta con-
8 tractum, uestitur cohærentia † ipsius, & non solum habet uirtutem pariendi nouam actionem præscrip. uerbis ut supra uerum etiam informandi ueterem ut detur ad id quod est in pacto ipso deductum.

Et innuit aduerbium quinimmo, quod hoc idem implicat, & sensus est rursum, aliis expositionibus sepositis, pactum quandoq; actionem parere, quandoq: exceptionem, actionem si causa subsit, alias exceptionem, immo quod quandoq; etiam informat ipsam actionem.

Et probatur ex eo, quia quæ in continenti fiunt, censentur inesse, & ipsius met Iurisco. est ratio vt dictum fuit in casus figuratione, & idem in.l. lecta, in uer. dicebam. ff. si cer. pet. Et cum dixerit pacta hic text. adde non modo unum uestiri, coherentia contractus, uerum etiam plura, si plura fuissent, & sentit Bar. hic ad fi. & dat exemplum Deci. Seni. in.l. in bonæ fidei colum. 4. C. de pac. de pluribus qui pari modo sic se calefaciunt ad eundem ignem, sed cogitatu non tamen eadem ueste posse uestiri. l. si ut certo. §. si duobus uehiculum in argumentum tamen. ff. commo. l. 3. §. ex contrario. ff. de acqui. po. & respon. de uerum fore uere, sed ficte & ideo alibi dicit l. Con. in. l. lecta, credûtur inesse. i. finguntur. ff. si cer. peta. l. retro. ff. de capti. & postli. re. & nos infra.

Et hinc est à simili, & ad propositum quòd si fiat solutio post promissionem coactam incontinenti, intelligendo semper antequam partes ad extraneos diuertant actus, ut hic in glo. & ut supra declaratum fuit, metus inesse præsumetur, quòdq; solutionis actus, uti meticulosus, rescindi poterit per actionem quod metus causa, secundum Bart. in. l. cum te, lectu. 2. ad fi. C. quod me. cau. alias non, quia metus purgatus uidebitur, & seruit ad ea quæ habentur in. l. nouissime. ff. quod fal. ru. autho. & per eundem Bart. de ratificatione, in. l. i. in. §. diuus. ff. de quæstio.

Et ad idem, quod licet periculum post uenditionem perfectam, sit emptoris, ut dixi in. l. sed & si quis, in. §. quæsitum supra si quis cau. probaturq; larius in l. i. & & in. l. necessario. ff. de pe. & commo. rei uen. & in. l. i. C. eo. attamen si damnum, seu uitium, uel infirmitas appareat, uel superueniat statim, puta in seruo, uel animali aliter uendito, erit uenditoris hac ratione, ita Cy. in. l. i. ad fi. C. de ædil. ac. & est argum. in. l. si uentri, in. §. fi. ff. de priui. cre. in simili Bald. in. c. i. num. 4. de pa. tenen. in usib.

Et quòd deniq: si staret statutum in ciuitate, mulieres non posse adire hæreditatem, uel aliter contrahere, sine consensu duorum consanguineorum, & bene, ne decipiantur, ut per Bal. in. l. 2. in 6. colum. C. de rescin. uen. contractus, uel quasi, seu aditio non ualebit, nisi consensus eorum interueniat incontinenti, post ipsam aditionem & contractum, & confert ad ea quæ not. in. l. si quis mihi bona, in. §. iussum. ff. de acqui. hæ. & declarat Bald. in. l. i. in 16. colum. C. qui admi. ad bo. po. pos.

Facit etiam glo. in. l. pomponius, in. §. rati. ff. de procu. ubi ratihabitionis satisdatio a procuratore exigitur ante litem contestatam, diceturq; fieri etiam post, incontinenti tamen.

Per quam dixit etiam Alex. in. l. ita demum, in 2. col. C. eo. quod exceptio non opposita ante lit. contesta. opponi tamen potest etiam post, incontinenti tamen, & dixi ego late in. l. edita. C. de eden. maxime in 3. lectu.

Et quod ultimo loco etiam Ias. hic dicit in teste, quòd si dictum eius corrigat incontinenti sustinetur, alias non, per glo. not. in. §. quia uero multi, in authen. de testi. egregie Bart. in. l. repeti, in prin. ff. de quæstio. & in. l. eos, in prin. ff. ad legem Cor. de fal. & in. l. si librarius, num. 8. ff. de regu. iu. & idem in notario

inquit

inquit idemmet Barto.consi. ccviii.incip. ex facto, in 2.colum. & non ab re, quia æquiparantur.l. domitius .ff. de testa. testatur idem Barto.in.d.loco, & bene adeo ut in teste nouum iuramentum non requiratur, quod ipse met declarat in.l.hæredes palam, in.§. si quid post, in fi.ff.de testa.

Sed adde tu uerum, si iustam & probabilem causam erroris allegent, quod totum arbitrio iudicis relinquitur, alias punirentur & maxime testis, ut uarius l.qui falso.ff.de testi.& aduertit Bart.in d.l.eos, declarabiturq; etiam, quod habetur pariter in.c.præterea, de testi.qui etiam suo motu reuerti debet, ut dicit idem Bart.in.d.l.repeti.

Et pro complemento adduci etiam potest Christi exemplum, qui apostolis tunc gradum non habentibus, dedit corpus suum, postea eos ordinauit, dicens in continenti, hoc facite in meã commemorationem, ut Luc.c.xxii. legitur, & not.Cardi.in cle.i.in.§. transiturus, de reliq.& ue.sanc.

Verum de pluribus dubitare contingit ad propositum, & primo quare

9 si hac ratione, perfecto † contractu, si pars uelit recedere in continenti post, quod tamen non potest, intellige altera parte inuita, quia alias secus .l.i. C. quando li.ab emp.di.l. nihil tam naturale.ff.de regu.iu.§.adeo infra ea .l. & quod non liceat, probatur in.l. non id circo, in fi.C.de contrahen.emp.

Sol.hoc idem esse dicas, quia in contractibus iam perfectis & absolutis, est statim ius acquisitũ parti, quod sibi auferri non potest nec ex interuallo, nec in cõtinenti.l.fi.ff.de pac.l.id quod nostrum ff.de reg.iu.l.sicut.C.de ac.& ob.

Et ideo dicebat Bal.in.d.l.sicut, in fi. quod hac ratione, etiam si sit conditionalis, quo casu ante euentũ cõditionis nec obligatio nec actio nata ẽ.l.cedere diem.ff.de uerb.si.reuocari non poterit ex quo non solum in cõtractibus obligatio & actio nascitur, sed etiam tertiũ quoddam ius, quod ipsos facit irreuocabiles sagittarius.n cõtrahẽtiũ simbolũ ẽ, quod cum primũ sagittã emisit sic eã amplius reuocare non põt, & susius ẽt, ut per Alex.in simili consi.xc.incip.fere, in 2.col.in.i.uolu.& ad aliud rursum uerbum dicemus infra.

10 Secundo dubitare contingit † quare est alibi, quod seruus iussus rationes reddere intra certũ tempus, vt libertatẽ consequeretur, eam consequi non põt ẽt si in cõtinenti post, paratus sit idem facere, in.l.ihays, §.intra.ff. de fideicõ. liber.

Soluunt Docto.breuiter, & maxime Bal.in.c.cum dilectus, de fi.instru. 11 & in.d.l.ita demum, ubi ẽt lasin.in prin. C.de procu.& in.d.l.lecta, si cer. pet. id esse speciale in q.momenti. Et ideo in simili, si iudex loqui incipiat, & sententiando quidem, pars uero anteq̃ dicat absoluo uel condemno, instrumentũ producat, ualebit productio, alias non ita idem Bal.in.d.c.cum dilectus.

Quæ solu.ex decisionibus supra dictis confunditur, & per dictam met rationem tex.nostri, etiam quod quæstio momenti sit, quod non uideo, quo modo procedat.

Vnde dici potest & secundo id forte esse, quia sub dicta conditione libertas sibi relicta fuerat, quæ debuit impleri in forma specifica, taliter ut mora purgari non possit, etiam quod sit paratus in continenti rationes reddere.l.quod hæredi.l.meuius .ff.de condi. & de.

Vel & tertio quod cum uerba ibi limitandi causa a testatore apposita fuerint, induxerunt terminum, quem excedere non licuit.l. qui fundum .ff. de contrahen. emp. & dixi etiam ego in.l.edita, in 3. lectu.C. de eden. & in.l. 2. in not. q. C. de pac. int. emp. & uen. & nouissime hoc vltimum sentit Bald.in.l.2.in prin.C. qui admi. ad bo. pos.po.

Posset etiam dici, & quarto ut sentit D.meus, in.l.i.in.§.qui præsens, nu.17. ff.de uerb.ob.quod cum uere reddi rationes debuerint, si redderentur post d.

tempus etiam incontinenti, ficte reddi uidentur.d.l.lecta, & ut infra statim, ergo reddi non poterunt, & bene, sed considera in secundam sol. supra a me adductam, incidere.

Quinto & ultimo dici posset, ut primo loco dicebat Bald.in.d.c.cum dilectus, sed declarandus aliter nunc, quod cum momento ibi hæredi sit ius acquisitum, non debet sibi posse auferri, etiã quod seruus paratus sit rationem reddere incontinenti, argu. in .l. placet .ff. de acqui.hæ.& in simili per Bald.in.l.i. in 3.col.C.de dela.lib.x. Cogita.

11 Tertio dubitare contingit † an pactũ insit uere, uel ficte, ipsi contractui, iuxta quem apponitur. Videretur dicendum, uere inesse, & non ficte, quia inesse hic dicitur, quodq; insunt, utraq; sunt non aliter cauillanda .l. ille aut il le.§.cum in uerbis.ff.de lega.3.

Tamen contrarium uerius est, d.l.lecta, quæ per uerba fictionem importãtia hoc idem dicit .l.retro.ff.de capti.& postli.re.& non abs re, quia uerè inesse non potest, cum aliud sit pactum, & aliud contractus, & quid separatum ab eo penitus, licet incontinenti iuxta ipsum apponatur, alias fictio locum non haberet, iuxta not. in.l. singularia.ff.si cer.peta. Et nota quod est fictio legis, quia homo ipse fingere non potest .l.si forte.ff.de castren.pecu.uidebitis in.l.si is qui pro emptore.ff. de usuca. Quid autem differat fictio a præsumptione tradit glo.in.l.unica in.§.accedit.C. de rei uxo.ac.fingi scilicet super certo præsumi uero super dubio, ut ibi.

12 Quarto dubitare contingit, † an hoc idem sit in contractibus bonæ fidei tantum, an uero etiam in his qui sunt stricti iuris. Videretur dicendum pariter, de contractibus tantum bonæ fidei intelligi debere, casus est, hic nec adhuc cauillandus, & in.d.l.in bonæ fidei.C.eo.

Tamen contrarium est uerius .l. petens .C. de pac. & ratio generalis hoc ipsum suadet, ita ut dicta uel hic, uel ibi, exemplariter dicta uideantur, nec decisio restringatur, argumen. in .§. hactenus, insti. de gradi. Et est simile, quia esto quod dicatur alibi, quem non teneri de casu fortuito, in bonæ fidei iudiciis .l. quæ fortuitis .ff. de pigno. ac. non est propterea quod non sit idem etiam in contractibus stricti iuris .l. si ex legati causa .ff. de uerbo. ob. & not. in .d. l. quæ fortuitis, & quia dixi fusius aliàs, aliter non repeto.

Nouissime tamen scias, iudicia & non contractus dixisse, quia est perinde ac si dixisset actiones, nec aliud sit actio, quam ius persequendi in iudicio quod nobis debetur.§.i. insti. de actio.& facit etiam tex.in.l. si seruus depositus .ff. de noxal. ac. & quia (ut etiam Bald. hic declarat) per contractus ad iudicia deuenitur, nec iudicia fuissent ultra eum necessaria, absq; hominum commercio, argumen. in .l.2.in .§. post originem .ff. de origi. iu.

Considerando quoq; Iurisconsul. affinitatis ratione quadam de contractibus ad iudicia plerunq; etiam, & è contra, arguere solere .l. 3. §. idem scribit ff.de pecu.l.ea, & ibi Cy. colum.i.C. commo. Immo quod quemadmodum ex contractu innominato oritur actio præscriptis uerbis, ut hic, ita oritur ex quasi, & est exemplum in sententia iudicis diuidentis, per quam quasi contrahitur .l. hæredes .§. nihil, & ibi Flo.& alii in prin.ff.fami. her.

13 Quinto & ultimo dubitare contingit † quare Iurisconsul. dixerit, quòd interdum informat.

Sol. responderi posset, ut hic per gl. quia si ex interuallo fiat pactum, non informat ut infra in exemplis, sed aliter respondeo hoc idem dixisse, quia si actionem aliquando parit ut supra aliquando exceptionem, conuenit ut interdum etiam hoc idem faciat.i.informet, una etenim pars legis, per alteram declaratur .l. utrum .ff. de

peti.hæ.plene So.in.l.i.in pri.ff.de reb. dub.c.super quæstionum in prin. de os si.del.

Vel & secundo,quòd sic dixit, quia non semper uirtutem istam habet,si actionem non reperiat informandam, non entiū enim non est qualitas.l.eius qui in prouincia.ff.si cer.pet.ergo.

Et nimirum,quia restitutio bonorū in simili,etiam alibi,non est necessaria, immo nec peti potest,cum nihil debeatur,in.l.hæreditas.C.de pac. conuen.

Nec alibi manumitti seruus,aut aliter alienari, si non est in dominio manumittentis,in.l.vsufructu 2.C.de vsu & ha.

Vel & ultimo nec matrimonium accusari,si nullum fuerit,ex defectu consensus.c.ad dissoluendum, & ibi Abb. in 2.colum.de despon.impub.

Et plura possent exempla subiici,ut per Docto. quorum istud mihi præcipuum uidetur.

In stipulatione certum deductū est, quo casu competit certi condictio.l.certi condictio.ff.si cer.pe.incontinenti pactū sit,continēs factum,quod sui natura est incertum.l.vnica.C.de sen.quæ pro eo. ergo non potuit informari certi condictio,ut detut ad incertum.Ita Bar. in.l. lecta in ult.colum.ff.si cer.pe.Pau. cast. & Ias. hic colum.3. Posset etiam poni exemplum in.l. si in uęditione in prin. ff.de peri.& commo. rei uen. & ut per eundem Bar.hic num.10.fusius.

Vel & tertio, quòd regula hic ponatur,uetetem informari, nouamq; produci ut supra & fallentiam a regula, quod nec nouam aliquando producat, nec ueterem informet, in casibus de quibus per Odof. hic in ulti.col. quod tamen non conuenit, nec uerbis tex.potest adaptari, ideo uetus eorum intellectus est,ut supra, aliter tamen deducendo,quod interdū dixit,ex quo non semper informat ueterem actionem,vt in.d.casibus Odof.l.quod si locus.ff. de religio.l.seruus ea lege.ff.de set. expor. l.auia.C.de iure do. & est nouissime argumentum in.l.si ut certo in.§.interdū ff.commoda.&in.l.admonendi.ff.de iureiu. & in.l. interdum.ff. de cond. ind.

Sed considera,quod non semper fit, & regulariter,quod fit interdum.l.si ut certo.§.interdum.ff.commo.l.si uero.§ interdum.ff.solu.mat.l. seruitutes .§. si ante.ff.de serui.urba. prædio. optimus tex.in.§.sed furti,insti.de actio.quòdq; sic regula esset in contrarium potius,quod non informaret,nec produceret,& quod deniq; principaliter hic de informatione tractatur, ut supra igitur prima responsio, uidetur solidior,& uerior, secundaq; etiam potest tolerari.

Nota secundo si pactum ex interual
14 lo apponatur iuxta † contractum bonæ fidei,vel stricti iuris, ut supra quod non uestietur cohærentia ipsius, sed nudum manebit,& consequenter effectum prædictum non habebit informādi ueterem actionem, nec nouam pariendi, immo (dicit text.) quod non ualebit.

Et nimirum, quia tunc inesse non uidetur,nec pars contractus effici,ut in exemplis subiectis infra & relatis in figuratione casus,& est argum.in.l.cum prætor.ff.de iudi.&in.l.Pomponius,in .§.i.in fi.ff.de procu.& in .c. nonnè, de præsump.

Adde simile,quòd interuallum etiā temporis,stipulationem uitiat.l.i.§.i.ff. de uerb.ob.

Et duorum reorum constitutionem l.duos reos.§.i.ff.de duo.reis.

Et testamentum .l. cum antiquitas. C.de testa.

Et rationem assignat Abb.in.c.cum causam,in 2.not. de elec. quia non potest dici actus continuo tunc factus, per illum tex. ibi cōtinue unus post alium l.continuus.ff.de uer. ob. sicuti nec hic pactum inesse,contractui.

Sentitq; Bal.alibi,cùm dicit, id continuum fore, quod habet manentiam successiuam, non scissam, seu interruptam,in.l.in suis,in repe.in 2.colum.ff. de libe.& posthu.& est tex.in.l.non solum,in.§.annus.ff. de excu. tu. & in .l. seruitutes,& in.l.foramen. ff. de serui.

rusti.prædio.& in.d.l.in suis.

Et in seruitute quoq; potest exemplificari, quemadmodum in.d. iuribus not.maxime in.d.l. seruitutes, & in .d. l.foramen, quarum aliquæ causam habent cōtinuam, aliquæ discontinuam, continuam, quæ hominis factum non requirunt, & sic sine interuallo tempo ris, puta aquæ ductus, discontinuam uero, quæ ipsum desiderant, ut stillicidii.

Nec auditur agens ad propositum, & rursus, quominus hæres in possessionem mittatur, beneficio .l. fi.C. de edic.di.ad.tol.si uitium testamenti inuisibile, temporis interuallum requirat, & altiorem indaginem.l. 2. & ibi Bald. declarat.C.eo.

Quæ omnia intellige uera esse, & procedere, cùm de actu continuando agitur, ut dixi, & in casibus de quibus supra ex quo uidemus hinc, cæteros contractus ob hoc non uitiari.l.si stipulet.§.fi.ff.de uerbo.ob. tradit Alexand. consi.cxiii.incip.perspectis, colum. iii. uolum.vi. Et ad propositum quod interuallum noceat & non prosit agenti, facit etiam text.in.l.Modestinus .ff. de dona. & in .l. cum quidam in .§. i. ff. de usu.

15 Sed dubito, quare istud † dixerit hic Iurison.cum ex præcedenti uerbo inferri potuerit commode, quod ex interuallo scilicet pactum appositum haud uestiatur, si uestitur appositum in continenti, ut in iuribus supra allega. probatur, & nouissime in .l.i.ff. de his qui sunt sui uel alie. iu. & in.l.qui accusare ff.de accu.& est argu.in.l.i. etiam .ff. de offi.eius.& ita præcise arguitur in .l. ex eo.ff.de testi.& in.l.qui testamento, in .§.mulier.ff.de testa.& in terminis in .l. petens.C.de pac.

Secundo dubito, dum etiam dicit, 16 †quòd nō ualet, perindeq; est, ac si dixisset funditus nullum esse, nec effectū aliquem ex eo resultare, est.n. coniunctio disiunctiua posita inter duas orationes, quæ negat utrunq; .l. q̄q̄ in fi. ff.de ritu.nup.Bald.in.l.fi.ff.de iure do. & male, quia parit saltem exceptionē, ut in prin.legis, & infra in ultimo exemplo.ad fi.&in.l.tale pactū, in prī.inf.eo.

Et soluti repetitionem impedit naturalis obligatio, quæ ex ipso oritur.l. naturales.ff.de ac.& ob.l.naturaliter.ff. de condic.inde.l.in his.§.imperator.ff. de solu.

Sufficiētq; est, vt obligatus teneatur pariter in foro conscientiæ, secundum Bart. in.l.si pœnæ causa, in prin. ff. de condic.inde.

Et si mandauerit testator, creditoribus suis satisfieri, hæres tenebitur etiā his, quibus ipse erat naturaliter tantū obligatus, ut declarat Bal. in.l.id quod pauperibus, in 9.q.siue alias colum. 4. C.de ep.& cle.

Et plus quod licet non sit efficax ad agendum, est tamen efficax ad deducēdum in diuisione quod naturaliter debetur, ut per Ias.in.l.frater à fratre, in 7 not.ff.de condi. ind.& ibi susius ēt alij.

17 Tertio dubito, dum ad idem dicit † q ex pacto nudo, actio non datur, intellige ut supra nec informata, nec noua, quia (ut dixi) nudum est.

Et nouissime nudum, ultra dicta in discursu, quia stat in nudo nomine cōuentionis hoc casu, nullo alio addito.

Sicut nuda uolūtas, quæ stat in suis principiis, non addita præsentia partis, uel alio nomine a iure.

Et in actionibus, quæ electione tolluntur, & in quibus nuda uoluntate fit electio, & susius ut per Bar.in.l.pomponius, num.6.ff.de neg. gest.

Nam istud quoq; mihi falsum uidetur, & cōtra tex.in.§. prætor ait infra ea l.ubi pacta si dolo malo inita non fuerint, seruanda sunt, & idem in.l.si quis in conscribendo, in.§.i.C.de pac.& in.l. i.ff.de pac.q etiam Matthæi xx.c. exprimitur, his uerbis, Amice non facio tibi iniuriam, pacto conuenisti mecum, sed quomodo seruabuntur, si non datur actio? & urgentissimum dicit contrariū Bar.in.d.§.prætor ait.

Secundo uidetur hoc idem adhuc contra tex.in.l.&eleganter, in.§.seruus

pactionis.ff.de dolo, ubi seruus natura liter obligatus domino, manumissus, si non seruat pactum, actione de dolo ei dem tenetur.

Tertio & vltimo uidetur contra tex. in.l.inter socerum, in.§.conuenit .ff. de pac.do. ubi ex pacto nudo inter uirum & uxorem, utilis actio datur contra ui rum uxori, & hoc ipsum extollit Soci. in reg. 9. in 5. fallen. & Ias.in.§.sed cum nulla supra ea.l.& in.§.in personam, in sti.de ac.& ubiq; post Bal.in.c.si cautio de fi.instru.

Breuiter & pro resolutione primæ dubitationis, dici potest, id ipsum a Iu recon. factum fuisse, maioris declaratio nis gratia, ut in simili in.l.i.in.§. quam uis.ff.de uen.inspi.& in.l.non solent.ff. de regu.iu.bo.tex.in.l.2.in.§.si non pro pter multitudinem.ff. si quis can. & in.l. i.in.§.ex incendio.ff.de inceu.rui. nau fra.& in.l.qui liberis, in.§.hæc uerba.ff. de uulga.& pu.sub.

Immo plus dicit Bart.in.l.liberatio nem, in.§.i.in prin.ff.de libe.lega. quod plerunq; hac ratione etiã superfluitas admittitur.

Et maxime in legibus non procedẽ tibus per viam regulæ, ut hic, & in.l.cer ti condictio.ff.si cer.pe. et quemadmo dum in contractibus.d.l. non solent .l. quæ dubitationis tollẽdæ gratia eo.tit.

Et hinc est, ꝙ Aquilius reprehendi tur in.l.gallus.ff.de libe.& posthu. quo niã eo casu per modum regulæ proce debatur, nec uerborum superfluitas to lerabilis est, ex quo regula est breuis or dinatio eorũ quæ narrantur.l.i.ff.de re gu.iu.ita ut si locum habeat, & debeat seruari ꝙ habetur in.l.ampliorem in.§. in refutatoriis.C.de ap. id maxime ser uandũ sit (ut dixi) in regula, declaratq; fusius Bal.in.d.l.gallus, & est annotatu dignũ, in.§.quidam recte, in 2.col.ff.eo.

Facit ẽt tex.not.in.l.qui mutuam, in prin.ff.man. quẽ ad idem inducit Alex. consi.21.incip.uiso compromisso, in 4. col.uol.5.& Gemi.pro limitatione .l.si quando.ff.de leg.i.in.c.si papa, in prin. in ult.col.de priui.in 6. Aliquid Bart.in l.& uno, in.§.eius rei.ff.de acceptilla, et in.l.fi.in.i.col.C.de sen.

Vel & secundo dic, factum fuisse ab eo ut diceret pactum ꝑdictum, licet nu dum, si non actionem, saltem exceptio nem parere, ut insta & tactum est etiã supra.

Vel tertio & ultimo, rudium gratia c.i.de no.for.fide. vbi not.text. in usib. feu.quem in simili citat etiam Butigel. in.l.i.in.§.qui ꝑsens, in 2.col.ff. de uer bo.ob.bo.glo.insti.de re.di.in prin. ali quid Odof.in.l.iubemus C.de testa.

Sed dubito, an hoc idem sit recte fa
18 ctum semper, † & laudabile, quidam te nent, ꝙ non, moti, quoniam facilitate nimia, nostra hæc iutis peritia, ciuilisq; sapientia, precio nummario non æsti manda, nec dehonestanda.l.i.§. ꝓinde ff.de ua.& extraordi. co. sic communis illiteratis & idiotis redditur, testaturq; Pau.de cast.hic, ꝙ Bal. sæpe hoc ipsum exclamabat, dum uideret Accur. paulo obscurius loqui in vnius legis interpre tatione, quam alterius, ut hic, & refert Ias.in ult.col.infra in prin.

Adde ꝙ istorũ oculi (vt Melissus di cebat) uelut pulli adulterini Aquilæ, huiuscæ rei sanctissimæ radios etiam sufferre nequeunt.

Immo ꝙ plena diuinitate (Trimegi sto teste) multorũ interuentu uiolatur.

Et ꝙ vitium fit animi, indignis secre ta uulgare, quod fit quoq: uel loquaci tate incauta, uel adulatione, uel iacta tione scientiæ, ut legitur in.c.si.43. dis. licet adhuc elicere ex eo, quod Chri stus nihil sine parabolis loquebatur, di cens, solliciti enim esse debemus, ne margaritas nostras mittamus ante por cos, & sancta canibus exhibeamus.c.in mandatis, ea.dis.& Matth.7. ac Luc. 8. ꝗq: Socrates, q̃a uulgo cõmisit ignobi li, quæ committenda non erant tam fa cile, ab Atheniensibus interfectus est.

Ego uero cõtrariũ sentio, & dico, oĩ conatu, oĩbusq: neruis (vt aiũt) esse cõ tendendũ, ut plana oĩa fiant, si quæ dif ficilia fuerint, ex quo nomen amittere mus, quod ob hoc nobis impositũ est,

Nam Doctor à docendo dictus est, immo, quòd is solus Doctor est appellandus, qui docet. l. sed & reprobari. §. fi. ff. de excu. tu. quomodo igitur doceremus, nisi quæ difficilia sunt & obscura, facilia & clara redderemus? Accur. imitati, qui & si quandoq; (ut dicebatur) paulo obscurius, quàm deceret, ob materiæ difficultatem, de qua tractandum erat, locutus fuerit, occurrēs tamen per ethymologicam denominationem quandam, tenebris iuris ciuilis sic appellatus est, ut in. l. facta, in. §. si in danda, & ibi glo. ff. ad Treb. Instruitq; nos tex. in. §. his igitur, insti. de iusti. & iu. nec sibi aliud uult Iuriscon. dum altius exorditur in difficilibus & arduis aliquid præmittendo, in. l. ex facto, in prin. ff. de hæ. insti. & in materia in. l. lecta, in uer. dicebam, iuncta glo. quam ibi etiam not. D. meus. ff. si cer. peta. & idem in. l. i. ff. de ori. iu. & in. §. duo hæc igitur præmittantur, in authē. de nup. & maxime, quia scientia nostra ad mores pertinet. §. iuris præcepta, insti. de iusti. & iu. not. glo. in authen. de nup. in prin.

Nec ob. quòd Idiotis cōmunis redd atur, quia hoc idem negabo, ex quo uis potest à sapientibus intelligi, ita ut plerunq; dicant interpretes, soluat Apollo, Sali. in. l. quicunq;, in 4. colum. C. de ser. fu. Bald. in. l. eum antiquioribus, in ulti. C. de iu. deli. & Ias. post Ful go. in rub. si cer. pe. in secunda. Quis dabit mihi pœnas columbarum, & alte uolabo, ut idem Bald. in. l. edita, in 2. lectu. in ulti. colum. C. de eden. Soluat qui potest, ut Hosti. in. c. in nostra, quē ibi Abb. refert, colum. 3. ad fi. de sepul. non respondebit totus mundus, ut Sicu. in. c. i. in 2. de mu. pe. non facile responsum dari potest, ut in. c. cum sint homines, de deci. & similia, quæ non scribo.

Et minus quòd in parabolis Christus loqueretur, quia ea pertinebant ad fidem, & quia conueniebat tunc, necesseq; erat intelligentem phantasmata speculari.

Vel ut sancta res, à Christo dicta, di centis etiam dignitate, uerbis atq; exēplis congruis uelaretur, ut margarita uelo.

Vel quia præcepta, quæ memoriæ teneri nō poterant, facile ab auditoribus per similitudinem & exempla tenerentur, ut de palestinis aiunt, qui in omni sermone parabolam inserere solebant, & ægyptiis, qui pro templis sphinges apponebant.

Vel quia solis discipulis datum erat mysterium cœlorum cognoscere, cæteris autem non, sed in parabolis rātum ut uidentes non uiderent, nec intelligentes intelligerent, quemadmodum Matth. 13. legitur, & Luc. 8.

Vel quòd hæc admiranda sunt, non ad exemplum humanæ actionis trahēda. c. si testes 4. q. 2. & 3. & de his satis.

Redeundo modo eò unde discessimus, quo ad secūdam principalem dubitationem dico, quod non simpliciter ait Iuriscon. hic, pactum esse nullum, sed nullum si agatur, ergo aliquod si excipiatur, ut postea subiicit in fi. & testati sumus supra satis.

Nec officiunt alia ad idem adducta, quia uerissima sunt, & pro constanti supponuntur, cum sint effectus naturalis obligationis, & non pacti, de quo principaliter hic tractabatur.

Et est sensus, quod quamuis habeat effectum pariendi exceptionem, & ne uirtute naturalis obligationis solutū repeti possit, & quod quis teneatur in foro conscientiæ, & satisfacere uoluntati testantis, & naturaliter debitum deducendi in diuisionem, attamen efficacem actionem non producit, quia nudum. §. igitur nuda supra ea. l.

Quo ad tertiam & ultimam autem respondeo in primis, non obstare text. in. d. §. prætor ait, & similes, quia intelligo, & si Bat. ibi difficile contrarium ac insolubile dicat, de pactis uestitis id uerum esse, & non si fuerint nuda, quia lex dicit non ualere hic, & in d. §. igitur nuda, & quia cōcordare iura debemus ne contraria sint, & sibi inuicem repu-

gnantia.l.i.C.de inoffi.doti.c. cum expediat,de elec.in 6.

Considerando etiam & plus, quod immo seruari non debeant,si aduersus leges fuerit, ut ibidem, sed hic si nuda sunt, aduersus leges facta dicuntur, te quirentes uestimenta quo ad effectum de quo quæritur,ergo.

Et ultimo loco,quod si de pacto nu do intelligeretur, uideretur uoluisse le gislator se in continenti corrigere,non uerisimile.l.non ad ea.ff.de cond.& de. & ut latius etiam dixi in authen. sacramenta puberum, in glo. custodiantur, C.si aduer, uen,

Et specialiter ad text. in .d.l.i. quod loquitur de æquitate iurisgentium pri meui, quo poterat obligari etiam seruus naturaliter domino, ut per Bar.in l. si id quod.& in .l. frater à fratre colu, 14. ff. de condic. ind. de qua æquitate & intelligūtur Math. uerba de quibus supra & sic nihil ad ppositum, & quo ad istud ulti.est argumen.in.c.iutamen ti 32.q.5.& not.in.c.i.de pac.in 6.

Non ob.secundo tex.in .d.§. seruus pactionis,quia respondent scriben. in .§. sed cum nulla supra ea.l. maxime Ias.in 3.colum.& Deci.in.l. si conuene rit,num.10.supra de iu.om.iud.& ante eos Bald.in.l.cum mota, in pe. colum, C.de transac. quia dominus damnum patiebatur serui dolo, nec alia actio si bi competebat.

Quæ solu. non est tuta, quoniam sic semper ex quolibet pacto nudo age retur, cum alia actio tunc competere non possit.

Considerando etiam quod Iuriscō. non fundat se in hoc, an alia actio sibi competat,nec ne, sed in dolo, quod & natura quoq; tituli suadet.l.imperatores.ff.de in di.ad.

Igitur,& si hæc communis solu.sit, posset aliter responderi, & dici, quod id sit,odio serui inductum, qui dolose libertatem consecutus uidetur,ex quo obligationem in se suscipere recusat .l. promisse.C. an seruus ex quo facto.

Vel quod datur actio de dolo eo ca su,quoniam euidens serui calliditas ē, nolentis iam consecutus libertatem in se obligationem(ut dixi)suscipere, casus est in.§.fi.in fi.ea.l. argumentum in l.dolus.ff.man.& ille tex.in.d.§. seruus pactionis limitat totam materiam pactorum ut inquit Ange.consi.i.& Alex. consi.41.post eum colum. 2. uolum. 3. & facit etiam quod dicit Bal.in.l.si duo ad fi.ff.de dolo.

Aut & ultimo,quòd cum sit contra ctus innominatus facio ut des, non alia quam de dolo dari debuit.l.naturalis.§.quod si faciam.ff.de præscrip. uer. quem tex. hoc ipsum uirtualiter sentientem,allegat etiam Bald.in.d.l.cum mota,& bene, & rationē assignat Bart. in.l.cum proponas,in 2.lectu. in 3. oppo.C.de dolo.quod illud ideo fit,quia feci quod debui tu autē non,rumpisq; fidem, ergo non mirum si datur actio de dolo, & dixi quoq; licet ad aliud in l.si conuenerit supra de iu.o.iud.

Non ob.ultimu deniq;, quia potest responderi,illud ideo esse, quia in pacto deductum fuerat id ad quod quis tenebatur ex dispositione iuris communis, ad alimenta scilicet uxori præstanda,ita ut nudum dici non posit .l. legitima supra eo. c. i. in simili tamen, cum ibi not.de consti.in 6.&dixi supra & nouissime facit etiam tex.insti.quib. mo.testa.infir.in fi.inducitq; ad propo situm Ro. omnino uidendus, singu. DXXII. incip.tu audiuisti, per totum Bar.in.l.non impossibile.ff.eo.Alex.in d.l.legitima colum.2.

Respondebant etiam quidam Moder.in.d.§.in personam, in pe. colum, insti.de actio.quod agebatur ibi ex pacto,ex quo erat geminatum,iuxta not. in.c.i.de pac. ubi Fel. & alii, & in .d.§. sed cum nulla supra ea.l.

Quod ego non probo, ex quo dicit tex. non quod pactum fuerit geminatum,sed quod mulier ad literas uiri pa ctum secuta est.

Præterea si datetur hac ratione actio non utilis in factum, sed directa daretur,ergo sol.non tuta, & prima uerior

ac solidior.

Vel & ultimo dici potest, actionem patere de æquitate, non de iure, eaq; ratione non directam, sed utilem dari in factum, ut in simili in.l.quintus.ff.manda. Maxime quia uir & uxor, sunt socij diuinæ & humanæ domus .l. aduersus. C.de cri.exp.hære. & duo in carne una c.admonere 33. q.2.

Et hinc dicimus, ubi negotium de æquitate est decidendum, quod non potest opponi exceptio, in eo stipulationem non interuenisse, sed nudum pactum, quia tunc uerecundia est illud recusare, & ad quod opponens utili actione tenetur in casu (ut dixi).d.§. conuenit, ita Bal. in.l.si pro ea, in ulti. colum.C.man.multa Deci.in.l.in omnibus.ff.de regu.iu.& Ias.in.d.§. sed cū nulla. Speciale est etiam præter hæc in aduocato, sibi ex pacto nudo, salarii deberi, quod honorarium uocatur.l.i. C. de suffra.l.i.§. in honorariis .§. si cui ff.de ua.& extraordi.co.Alex.cons. 109 colum.i. uolum.6.si nudo pacto igitur promittatur, petitur conditione ex lege l.unica.ff.de cond.ex lege, si per stip. & certum sit, certi condictione, si in certum, actione ex stipulatu.l.certi condictio.ff.si cer.pe.& insti.de uerbo. ob. in prin.si nullo modo, officio iudicis, consti tui debet.d.§.in honorariis.

Nota tertio & ultimo, quod exce-
19 ptionis natiuitas ꝑ facilior est, quam actionis, ut etiam hic dicit Bal. Adde Alex.in.l.si cum dotem in 6. colum. ff. solu.ma.& dic nimirum esse, quia tendit ad liberandum, actio uero obligationem respicit, quæ non est ita fauorabilis.l.arrianus ,ff.de ac. & ob.l.fauorabiliores.ff.de regu.iu. not. in,d.l. tale pactum, allega.sæpe, infra eo.

Et hinc est quod non desiderat fomentum ciuilis obligationis ut actio, secundum eundem Bal.in.§.igitur nuda supra ea.l.in prin.

Quodq; in simili, exclusus ab actione, non propterea exclusus est ab exceptione.l.miles.§. socer .ff. ad legem iul. de adul. c. cum inter, de excep, tradit idem Bal.in.l.cum mulier in 4. colum. ff.sol.ma.

Et plus quod potest esse generalis, licet in actione certitudo requiratur, Bal.teste adhuc, in.d.l.tale pactum, in 2 lect.in prin.

Duo iudicia quoq; super actione pēdere non possunt .l. ubi cœptum .ff. de iudi.super actione autem & exceptione simul sic, ita Bart.in.l.in compensationem, & in.l.si cum filio, in .§. i.ff. de compen.

Qui dicit etiam alibi in. l.idem quærit, in.§.si.ff. pro so. quod ius excipiendi transit contra singularem successorem, puta emptorem, non ius agendi.

Et forte hac ratione æquitate sola nititur.l.qui æquitate .ff. de excep. doli. tradit Bar.in.l.non solum in.§. si liberationis uerba, in 1.& 2.colum.ff. de libe. lega.& cum æquitate sola nitatur, non ab re dixi supra obligationem ciuilem non desiderare, & nouissime Flo. not. in.l.in hoc iudicium, in prin.in.i.col.ff. communi di.

Et multa aliqui deniq; consequuntur excipiendo ut supra quæ agendo consequi non possunt d. c. cum inter, de excep.l.i. ff. de pigno.l.i.§. id quod, ad legem fal.& in Bannito nouissime potest exemplificari, qui non agit pariter, & tamen excipit, & in minore cui diuisio excipiendo denegata non est, etiam absq; decreto, actio autem sic.l. inter omnes .C. de præd. mi. firmatq; Albe.in statu.q.lxii.incip. an stante statuto, in prin.in.i.par. secundi tempo. Ex quibus textualia breuiter sint expedita.

Sed iuxta prædicta (in aliquibus enim glo.ordinem tamen non secutus, quæ magis utilia mihi uidebantur insistam) quæritur, & primo nunquid pactum nudum uestiatur a stipulatione
20 † accessoria.

Glo. hic, quæ ob hoc erit expedita, in uer.bonæ fidei, concludit quod nō. Mota ratione, quia incongruum foret principale uestiri ab accessorio .l. quod per manus .ff. de iu. codi. dixiq; aliter

aliter tamen deducendo, in casus figuratione. Cuma. pulchre (a simili tamẽ arguendo) consi. 1. pulchrius Bal. consi. 379. colum. 2. uol. 4. ubi utrobique pulcherrimum exemplum, quod si maritus domicilium mutauerit, uxor eum sequi teneatur, non econtra, quodq, nulla est coniunctio inter hæredem & legatarium, nec inter eos locũ habeat ius accrescendi, sed legatũ hærede non adeunte uel excluso, expiret, quia accessorium non dat robur principali.

Et hinc est rursum, quod exemplaris substitutio in Codicillis fieri non potest, nec facta a patre in testamento, poterit in illis reuocari, ne principale subiiciatur accessorio, contra mentem legis, quæ nunquam hoc facere uelle præsumitur. l. quidam. §. 2. C. de ne. ser. hæ. insti. l. sceuola. ff. ad Trebel. tradit Bal. in l. humanitatis, in xii. col. C. de impu be. Qui dicit etiam in nor. q. in authen. ex causa. in 12. col. pariter. C. de inoffi. test. quod solemnitas ac essentia totius testamenti potissimum in hæredis institutione, & nu. septem testium, consistentis. §. ante hæredis, insti. de lega. l. proxime. ff. de his quæ in testa. del. l. hæredes palam. §. in testamentis. ff. de testa. non poterit subuerti per breuem solẽnitatem codicillorum, puta si pater filium instituat in re certa, ut in l. i. in. §. si ex fundo. ff. de hære. insti. & extraneũ hæredem faciat, relictumq; filio in codicillis adimat, alias sic causatum & effectus posset etiam esse causa suæ causæ, dictu absurdissimum, ut ostẽdit D. meus, reprehendendo las. in. l. i. in. §. si quis ita, in 10. col. ff. de uerb. ob. & glo. late in d. l. quod per manus, & patet ad sensum.

Et ad idem, ac 2. inquit glo. quam ad unguem Bar. quoq; securus est hic, nu. 5. est tex. in l. nuda. C. de contrahen. & commi. stu. ubi pacto nudo promisisti mihi aliquid dare, uel facere, stipulatione subiecta incontinenti de interesse soluendo, si promissa non adimpleuisses (inquit tex.) quod non ex pacto agetur, sed ad interesse ex stipulatu. uel quod lite contestata de facto, commissa statim erit stipulatio, non nihil Bar. in. l. stip. ista. in 2. col. ff. de uer. ob. & ius. in. l. legata inutiliter in fi. prin. ff. de lega. 1.

Et clarius. 3. in. l. si pacto quo pœnã C. de pac. ubi pacto promiseras pariter mihi aliquid dare, & alio pacto, si non dedisses, penam, quam etiam per stipulationem promisisti, dicit tex. quod, ad pœnam ex stipulatu agi poterit.

Et mirabile uidetur, quod pactum sit geminatum, idq; alias actionem producat, ut cõcluditur communiter, in. §. igitur nuda supra eã. l. & in rub. ff. de uerbo. ob. & utrobiq: Ias. ibi col. 3. hic uero. 4. idest in. d. rub. estq: tex. in. l. i. in. §. debitum. ff. de consti. pecu. & tamen non ex pacto agatur, sed ex stipulatione.

Sol. licet duo pacta sint absq: stipulatione, unum tamen censetur, cum secundum incontinenti factum sit, & nõ ex interuallo, quo modo supra dicta intelliguntur. l. si conuenerit iuncta glo. ff. de pi. ac.

Vel dic, quod diuersa sint, & non ad idem, ut pariter intelligi debent supra dicta, unumq: pœnam, aliud uero dationem, seu factum respiciebat.

Vel quod antiquorum mos erat, uolentium stipulari, id prius in pactum simplex deducere. l. debitori, in fi. C. de pac. l. duo societatem. ff. pro so. & ita trãseunt omnes communiter. Considerando adhuc supra dicta confirmando, & 4. quod cum accessorium sit minus dignum suo principali non secus ac filius & pater, seruus & dominus, Monachus & Abbas, si uestiretur, minus dignum traheret ad se magis dignum, & male. c. quod in dubiis, de conse. ec. uel alta. l. ex pupillari. ff. de uulg. & pu. sub. & fere in primum incidit.

Et ultra ac 5. quod cum præcedẽtia influant magis in sequentia, quam ecõtra. l. quisquis alias si quis in prin. testamenti. ff. de lega. 3. tradit Bart. in l. auia. ff. de con. & de. nec pactum præcedens stipulationem sequentem uestiat, tum

quia nudum est, tum quia uestimento non eget, haud erit conueniens, quod uestiatur.

Tamen durum uidetur, & in primis quia dicimus generaliter pactum nudũ uestiri cohærentia contractus, ut hic, & in l. in bonæ fidei. C. de pac. & in l. lecta ueri dicebam, cum similibus. ff. si cer. pe. ergo siue præcedat pactum, siue se quatur.

Demum & .2. quia de modo non est curandum, dum modo effectum habeamus, & maxime in non desiderantibus certam formam. l. si mater. C. de insti. late Bar. in l. gallus, in §. & quid si tantum, in .2. col. ff. de libe. & posthu.

Tertio, quia militare uidetur ratio, actus habentis manentiam successiuã, ex quo incontinenti fit stipulatio ut supra & ut not. in l. in suis. ff. de lib. & posthu. ergo uestietur. l. à titio (uulgata). ff. de uer. ob.

Quarto, quia plerunq; nõ inconuenit, quod ab accessorio trahatur principale, & trahat q; ad se minus dignum, id quod est magis dignum, & sic uestiatur etiam pactum in casu isto §. si tamen, insti. de re. di. ubi purpura preciosior, uestimento cedit, Domino q; succursũ est aduersus surripientem. & facit in argu. quod habetur in l. non dubium. C. de legi. & in l. fi. C. de non nu. pe.

Quinto & ultimo uidetur tex. apertus in l. petens. C. de pac. ubi pactum, siue antecesserit, siue secutum sit, contractus cohærentia uestitur.

Quia tamen iura supra allegata clara sunt, ab opi. communi recedere nullo pacto debemus, glo. & Bar. quẽ non refero aliter, quo ad id quod dicebant Vltramon: quia re uera alio casu loquũtur, ut per eum.

Nec primum facit, quia esto quod id generaliter dicatur, ratione tamen distingui debet, & lege. l. quamuis. ff. de in ius uo. l. ut gradati. §. & si lege. ff. de mu. & ho. l. non est nouum. l. sed & posteriores. ff. de legi. cum uulga.

Non. 2. quia fallit, quando modus necessarius est, & de forma ut hic & declarat Bal. in d. l. si cum dotem, in prin. in ubi. col. ff. solu. ma. & Bar. in .d. §. & quid si tantum, & in inductione atq; dictum est supra

Non. 3. quia dicam militare, si pactũ nudum sequatur, non si præcedat, nec potest tex. noster cauillari.

Non. 4. quia non est regulare, & consequenter non attendendum. d. l. quod per manus, de iu. codi. Vel & melius id esse dicas propter separationem difficilẽ, argu. in l. si alienũ. ff. de sol. Vel quia ornandi causa purpura preciosior ut sti mento intexta est, ut ibi per glo.

Non quintum denique & ulti. quia nõ erat eo casu, principale & accessorium considerabile, ut a stipulatione pœnali uestiretur, sed ut actione ex stipulatu ad pœnam ageretur, sicuti etiam in d. l. si pacto quo pœnã. C. de pac. sentit Bar. in d. l. stipulatio ista. ff. de uer. ob. Cogita tamẽ, quia articulus est ualde dubius & dic etiam ut plene in d. l. petens, quia signanter ibi dicitur seu antecessit pactum, seu statim post interpositum sit. Et disputationis utilitas erit, si secundum diuersas consuetudines, aut statuta, de qualibet conuentione, gabella foret soluenda, ut in simili inquit Bart. in l. edita, nu. 4. C. de eden. & Bal. in l. cum dotem, in fi. C. de iu. do. quæ semper in uestiganda est. l. i. §. dixerit aliquis. ff. de publica. l. quotiens. §. nequaquam. ff. de admi. tu. l. 1. in prin. ff. de suc. edic.

Secũdo quæritur, nunquid pactum nudum, appositum iuxta contractum

21 conditionalem † uestiatur cohærentia ipsius, Bar. hic, nu. 6. & in l. lecta. 27. concludit q; sic, post glo. utrobiq;, in l. petens. C. de pac.

Motus per tex. in l. si in uenditione, in prin. ff. de peri. & commo. rei uen. ubi casus clarus, quem inducit in d. l. lecta. nu. præalleg. sed alius est sensus ibi, re uendita sub conditione pacto apposito si pendente ea, res pereat, quod ipsius emptoris periculo pereat, pactum ualere, ergo & uestietur, & hoc modo probat, quia quotiescunq; cõtingit de aliquo dubitari, omni alio casu præsup.

ponitur habilitas. l. qui testamento. ff. de resta.

Adde, quod (quamuis contractus conditionalis sit) contractus est tamen, etiam quod conditio pendeat, nec obligatio nec actio orta sit. l. cedere diem. ff. de uerbo. si. ita ut reuocari non possit, habeatq; locum in eo uulga. regu. l. sicut. C. de ac. & ob. ut ibi declarat Bald. in fi. unumq; uerbum dictum est supra (licet ad aliud) ergo non est ratio cur pactum ipsius cohærentia nō uestiatur

Considerando maxime, quid diuersum continere penitus, quod & Bart. in d. l. lecta, adhuc dicit, & quod deniq: saltem fingetur contractus esse in dispositione, quamuis pendeat conditio, l. si ita stipulatio. ff. de ope. lib. ergo dicta fictio, cum non possit aliud operari, operabitur istud, pactumq; cohærentia ipsius uestietur, argumentum in l. si quando. ff. de lega. i. & in c. si Papa de priui. l. in. 6.

Et quia rursum, si censetur inesse, usque adeo ut pars contractus sit. l. fundi partem allega. sæpe. ff. de cont. emp. nō porest aliter dici nisi quod uestiatur, argumentum in l. i. in. §. & post operis cū not. ibidem. ff. de no. o. nun. & sic quanquam contractus sit conditionalis.

Tamen contrarium communiter tenent Doct. in. d. l. lecta, moti & ipsi hoc solo, quia si pactum est pars contractus præallega. l. lecta, uet. dicebam, & hic in prin. & in d. l. fundi partem, ad precium pendente conditione agi non poterit, d. l. cedere diem, ergo nec ut in pacto deducta seruentur, & sic ultimum arg. retorquebitur, ergo uestitum nō dicetur.

Et ita etiam probatur in d. l. si in den ditione, quoniam ualet pariter emptoris pactum, in se periculum suscipientis, quoad exceptionem ut infra non quoad actionem, quod uestiatur cohærentia contractus.

Et considerandum est ultra, ꝙ pactū incontinenti appositum iuxta contractum, cum ab eo uestiri debeat, & somētum accipere, robur, ac calorem, conuenit ut secundum ipsius naturam etiam reguletur, arg. in l. i. in. §. si quis sub conditione. ff. ut lega. no. ca. ubi sic stipulatio assumit naturam actus sup quo interponitur, & in simili not. in. l. fi. C. de non nu. pe. & in. l. si quis in prin. testamenti. ff. de lega. 3. sed contractus conditionalis est, quæ sunt in conditione, nō sunt in dispositione. l. si quis sub conditione dandorum decem. ff. si quis omi. cau. testa. ergo & pactum, ergo non statim ipsius cohærentia uestietur.

Placet mihi breuiter hæc pars, quam ex alio etiam probo. Nam certum est, & non negabitur, fore plus, nouā actionem producere, quam informare ueterem, argu. in. l. sed si manente. ff. de pca. & in. c. consuluit de iude. & in simili per Flo. in. l. fi. ff. de ser. rust. prædio. optimā glo. in. l. cum quis in. §. si quis pro reo ff. de sol. sed pactū illud ueterem actionem informare non potest, quia nō est nata. d. l. cedere diem d. l. si quis sub conditione, & quia non entium nō est quālitas. l. eius qui in prouincia. ff. si cer. pe. ergo multo minus nouam producete, ergo non uestitur, ut dictum est.

Præterea si nouam produceret, ueterem autem non informaret, quod utiq; est expeditum, claudicaret contractus, & pro parte pactum uestiretur, pro parte uero non, & male. l. si cum dies. §. pe. in fi. ff. de arbi. l. i. in fi. ff. de rescin. uen. l. iulianus. §. si quis a pupillo, per locum a speciali. ff. de ac. emp.

Nec ob. contraria, quia ex his sublata uidentur, nam ad rex. in. d. l. si in uenditione, iam responsum ē, quod pactū ualet, nec potest negari, sed non ut producat actionem. Vel dicamus quod ualeat quo ad exceptionem si res petatur ut ibi per Odof. & hic fusius col. 8.

Non ob. secundum quod a contractu recedi non possit, quodq; hac ratione sit contractus, & quod deniq: pactum uestiatur, quia respondeo, uestiri non ante conditionis euentū, sed post. Immo quod nec interim contractus dicetur simpliciter. l. hoc legatum. ff. de lega. 3. l. i. ff. de dona. l. creditores, iuncta glo. ff. de uerbo. si. & si contractus dica-

tur, dicitur quo ad id ne possit ab eo re cedi. d. l. sicut, non vt uestiatur conditio ne pendente.

Non tertium deniq;, quod pactum quid diuersum penitus contineat, ꝙq: fingatur uenditio esse non in conditio ne, sed in dispositione, quia fatebor pri mum, ex quo non potest negari, ut infra in uer. ut puta, & ad sensum patet, sed quid ad tumbum quod uestiatur pactum? Aliud uero non, quod fingatur esse in dispositione, probo efficaci ratione, namq: si fingeretur, actio & obligatio interim etiam fingeretur orta, argum. in. l. qui ad certum. ff. de ac. emp. not. in. l. filio quem pater. ff. de libe. & posthu. & tamen non est uerum d. l. cedere diem. l. qui hæredi. §. fi. ff. de con. & de. l. legatum. C. de condi. infer. tradit Barto. in. l. certi condictio, in 6. colum. ff. si cert. peta. & in. l. i. in. §. item si ita, in. i. ff. ad legem fal. & consil. xvi. incip. statuto, in prin.

Nec ad idem facit tex. in. d. l. si ita stipulatio. ff. de ope. lib. quod operæ eo casu fingantur promissæ, & sic in dispositio ne, quæ tamen erant in conditione, quia id est, ex quo naturaliter debeban tur patrono, etiam sine promissione, cum libertus manumissus fuisset. l. si non sortem. §. libertus, in prin. & in fi. ff. de condic. ind. xx. uero non, de quibus ibidem adhuc, si operas non dedisset, quasi libertatis onerandæ causa promissa. l. qui onerandæ. ff. eo & tex. met declarat, estq: speciale, sicuti etiam quod cogi possit libertus ad d. operarum præstationem, quamuis sit tantum naturaliter obligatus. l. i. §. cum pattonus. ff. de offi. præfec. urb. d. §. libertus, in prin. iuncta glo. Vltimum sublatum est, & retortum ut supra igitur non insisto aliter.

Et propterea Deci. seni. in. l. si pacto quo pœnam, in fi. C. de pac. hoc idem pro limitatione. l. si quis sub conditione dandorum decem notat, & (quod ostensum est) ut speciale solum d. casu, alias regu. d. l. non procederet.

Tertio quæritur, quid si pactum uestitum, cuius cohærentia nudum uestitur pariter, tollatur, an nudum uali-

22 dum maneat. † Vel & melius, pactum nudum uestitur cohærentia contractus ex post facto contractus tollitur, puta per acceptilationem. §. item per acceptilationem insti. quib. mo. tol. ob. quæsitũ est, nunquid actio præscrip. uerbis maneat, iam orta nouiter ex pacto, quia (ut sæpe diximus) habita relatione ipsius ad contractum, resultat innominatus.

Bar. hic, primo modo exemplificando nu. 7. post glo. in l. petens, ubi etiam idem Bar. in fi. exemplificat alio, ut supra. C. de pac. concludit manere, absq; dubio.

Et hoc potissimum per tex. in. l. sed celsus, in §. i. ff. de contrahen. emp. ubi uẽdidi tibi fundum certo precio, mihi soluendo annua bima trima die, pacto adiecto si non soluisses intra. d. tempus quod fundus esset inemptus, & cum fructibus redderetur, & quanto minoris alii postea uendidissem, non soluisti ad diem, dubitatum est ibi, an ex uẽndi to actione mihi esset succursum, nõ ut fundus esset inemptus, sed ne tibi amplius essem obligatus. respondet Iuriscon. quod sic, & bene, ad huiusce. q. decisionem, quoniam contractus iam erat sublatus, & tamen actio ex uenditio manet, ut seruetur id, quod in pacto deductum fuerat. Vel & aliter inducendo, ut per eundem Bat. in. l. & elegantet, in prin. nu. 7. ff. de dolo. ergo & hic noua actio, orta ex pacto, ut sup. aliq̃d Clau. aquen. in l. si id quod aurum col. i. ff. de uetbo. ob.

Secundo, per tex. in simili, in l. si post mortem, in. §. fi. ff. de bo. po. contra tab. ubi institutus hæres, beneficio præteriti semel admissus ad bo. poss. contra tabu. non curat an ille agat, necne, ergo nec pariter curandum hic, an contractus tollatur, quia sufficit quod actio semel fuerit orta. Et pro inductione. d. §. fi. facit not. tex. in l. 3. in. §. si quis ex liberis. ff. eo.

Tertio adde, bene facere rationem,

quia actus agentium non operantur ul tra eorum intentionem .l. non omnis ff.si cer.pet.l.legata inutiliter.ff.de lega. i.l.obligationum substantia .§. fi. ff. de actio.& ob.cum uulga.sed agentes ege runt, ut tollerent contractum, ergo non pactum, nec actionem iam ortam, cum dici etiam soleat, stare, quæ non mutantur his uerbis quod non mutatur, cur stare phibetur .l. sancimus .C. de testa.l.præcipimus,in fi.C.de ap.Est bene uerum quod conuentio, quæ fic ad resoluendum, non operatur productionem actionis .l. ab emptione ad fi. & ibi Bar.ff.de pac.l.uenditi.C.de actio. emp.sed isto in casu iam (ut diximus) erat orta, ergo non tolletur, sed uirens & inconcussa manebit.

Quarto, quia cessante causa, non propterea cessat effectus iam consumatus, & in esse deductus .l. patre furioso(uul gata)cum not.ibi.ff. de his qui sunt sui uel alie.iu.l.fi. ff. unde libe. ubi si filius emancipatus, agnouit bo.po.unde lib. licet postea statum mutauerit seq; dederit, in arrogationem eam non amittit sed retinet.tradit Barto.in.l.2.in.§.fi. nu.3.ff.de dona.sed his effectus consumatus est, & pactũ iam uestitũ, ortaq; actio, ergo contractu n t potẽ causa ue stiente, cessante, nõ cessabit in casu isto.

Quinto & ultimo, quia præsupponitur pactum quid diuersum omnimo do continere ab ipso contractu, alias si idem, foret superfluum, nec casus habe ret dubitationem, & male .l. qui bis idem.ff.de uerbo.ob.l.quod labeo.ff.de carbo.edic.&not.in.d.l.petens,& in.d. l.lecta, & sentit hic Ias. in 3. colum. in uer. vii. limita : ergo stant ista simul, quod contractus tollatur, & tamen pactum, actioq; præscrip. uerbis maneat, argu.in.l.naturaliter, in .§. nihil commune.ff.de acqui.po.& i.l. papinianus exuli, uulga.ff.de mino.& est rationabi lis opi.& communis.

Tamen Gui.de Suza.Iaco.de Are. Pet. & Cy.tenuerunt contrarium.

Moti solum a partibus sufficienter enumeratis, quia aut uolumus dicere, q pactum pdictum sit ipsius cõtractus accessorium, aut pars. Si accessorium, negari non potest, tolli sublato principali.l.4.C.depo.l.eos.C.de usu .l. cum principalis.ff.de regu.iu.addo ego simi le, nam nullitas est accessorium, ad ap. l.1.C.quando prouo.non est ue. appellatio lapsu temporis finita est, ergo & nullitas ne plus duret accessorium, q̃ principale ita Old.consil. 308. num. 5. item quia sublato delicto licet qualitatis mentio facta nõ sit, tamen ipsa qualitas etiam, ut pote accessoria, sublata intelligetur.l.in delictis.§.si detracta.ff. de noxal.ac.Si pars (quòd est uetius.l. fundi partem.ff.de contrahen.emp.) qs audebit dicere, contractu in totum ac ceptilatione sublato pariter, partem ẽt non tolli.l.si quis eum totum, in prin. ff.de excep.rei iud.l.ĩ toto.ff.de reg.iur. l.dotale.§.1.ff.de fun.do.intelligẽdo de toto integali, & parte integrali, non de uniuersali, & subiectiua, seu prædicamentali, iuxta doctrinam Bar.(ubi etiã exempla sumuntur) in.l.qui usumfructum, nu.3.ff.de uerb.ob.

Et uidetur secundo loco esse tex. in l.cum emptor.ff.de rescin. uen. & clarius in.l.fi.ff.de acceptila. vbi resoluta per acceptilationem una parte contractus, totus contractus resoluitur, refertq; idem Bar.hic, & in d.l.petens.

Adde quod ad idem dixit Bal.in authen.quas actiones, post eundem Bart. tamen in.1.colum.C.de sacrosanc.eccl. quod inseparabilis connexitas hoc ipsum efficit, quodq; uno posito alterũ necessario sequi debet.

Tertio probatur, quia in acceptilatione, uerba ut plurimum generaliter concipiuntur, puta quicquid te mihi dare, facere ve oportet, acceptum fero .l.& uno, in prin.ff.de accep. ergo nec actio manebit ratione contractus & pa cti iam orta.

Quarto hoc ipsum etiam liberationis fauor suadet, ampliandus.l.cum quidã ff.de lib.& posth.c.cũ dilecti, de do. ita vt cõprehendatur ẽt pactũ, & ita arguit ẽt Bar.in.l.quia semper.ff.de in ius vo.

Vnde hac de re quoq; pactum liberatorium de non petendo, tollit ipso iure naturalem obligationem, obligatorium uero non, secundum Dy. in regu.odia, de regu.iu. in.6. & not. in l. si unus, in §.pactus, infra eo. nec in transactione quæ est contractus innominatus, habet locum pænitentia. l. dedi in princ. ff. de condi.ob cau.Bart.in. l. i.in prin.ff.pro empto. & hoc liberationis fauore.

Quinto & ultimo, quia si acceptilatio in se pactum continet, secundum Bar.in l.an inutilis, in §.fi.nu.2.ff. de accep.& est mirabile.cum sint diuersa, unumq; uim sol.habeat, aliud uero non ut idem dicit, post glo.iu l. liberationē, in.§.i.in.4.nu.ff.de libe.le. conueuit æqualiter, ut non solum contractum tollat, sed etiam pactum.

Non est breuiter a prima opi.recedēdum, ex supradictis, satis urgentibus, unde facile etiam contrariorum sol.potest expiscari, & spālitet ad primum respondeti, ꝙ immo datoꝙ esset accessorium, nō debet tolli, etiam ꝙ principale tollatur, quoniam per se æque, & ut principale, stare potest, & ipsorum diuersa est ratio, qūo limitari regu.solet, l.cum principalis, & similiū.ff.de regu. iu.casus est in.l.centum capuæ.ff.de eo quod cer.lo.&in l.eos.C.de usu.&not. ibi per Cy.& in.l.intelligere.C. de luitio pigno.aliquid in.l.stipulatio ista, in .§.alteri.ff.de uer.ob.multa Bar.in.l.i.ff. de pecu.le. Et minus si ipsum ut partē consideremus, quoniam non est uerū, ex quo non totum, sed contractus tantum, acceptilatione sublatum est, & debitor liberatus ab eo quod in ipso contractu solum deductū fuerat, ergo non ab eo quod fuerat deductum in pacto, ut in simili in.l.si ex falsis, & ibi per Doctо.C.de transac.tradit pleneBar.cons. 159.incip.uisa, in ult.col.

Nō ob.secundū, quia loquitur, & est uetum id quoq;, ut hic per Bar.& in d. l.petens, in cōtractu ultro citroq; obligatorio, & an uno liberato, liberetur, et alter, non(ut dixi)an liberatus ab eo ꝙ in contractu deductum ē, intelligatur liberatus ab eo qđ ē deductū in pacto. Non ob.tertium, quia nec id negatur, si uerba generaliter concepta sint, sed quoniā in terminis.q.nostræ ꝑsupponitur singulariter & specifice prolata fuisse, respectu contractus tantum, secus dicendum est.d.l.& uno.

Non ob.quartum, quia satis est, ꝙ a contractu liberetur, eoq; casu fauor liberationis considerabilis sit, sed non vt extendatur etiam ad pactū, de quo partes cogitasse haud uidentur.l. labeo.§. idem tubero.ff.de sup.le.argu.in.l.tutori.C.de nego.gest.

Non ob.quintū & vlt.quia stant ista simul, ꝙ acceptilatio in se pactum contineat, & tamen liberatus a contractu, non sit liberatus a pacto, in casu nostro cum sint diuersa, arg.in.l.qui fundū, in .§.i.ff.pro empto.& in.l.fi.de calumnia & in.l.si maritus, cum uulg.C.de do. int.uirum & ux.Vbi separatorum separata debet esse ratio.

Quarto quæritur (certum enim est, omnes contractus a statuto, vel consuetudine inuentos, innominatos fore, ex quo necessarium est, uel quod specialiter caueatur ꝙ nominati sint iuregentium ut hic in prin. uel ꝙ a iure ciuili, quo nomen elegans non habebant, eis detur nomen & forma, ut in emphyteosi & dona.ꝑ nup. quæ olim sponsalitia largitas uocabatur, ut hic rursum ꝑ Bar.nu.19.) nūquid feudum in materia 23 † huius.§.nostri, sit contractus nominatus, uel innominatus.

Idem Bar.hic num.ꝑ dicto, cōcludit nominatum esse, motus hoc solo, quia a consuetudine habet nomen & formā nomen, qa eū sic appellat, uox tamen barbara ē alias, & fundus beneficiarius potius dici deberet, formā uero, rōne inuestiture & iuramenti fidelitatis (qd enim sit alias clare patet, & unde dicatur, ut in.c.i.in.§.beneficium, in quib. cau. feu. ami. & in .c. i. de feu. co. & in .c. i. in fi. per quos fi. inuesti. in usib.) & bene ... estq: effectus maximus, cum nominati contractus

ab innominatis ualde differãt, ut not.
in princ.l. nostræ, per Ias. nominati e-
nim (ut dixi) nomen elegans habent,
innominati stant in suo nomine gene-
ris, illi producunt statim actionem, i-
sti non nisi secuta causa & impleantur
parte agentis in nominatis rursum nõ
habet locum penitentia, in innomina-
tis uero sic.l.sicut.C.de ac.& ob.l. si pe
cuniam.ff.de cond.ob cau.& ideo ad ꝓ
positum & quantum ad formam nota;
quamuis sit feudum franeum & libe-
rumq; non tamen uasallus eximitur à
dicto iur. fidelitatis, ut per Io. Andr. in
addi. Specu. in rub. de præscrip.& Are-
ti. in c. at si clerici in.§.cæterum. nũ. 16.
de iudi.

Igitur & secundo probatur, quia de
feudo ad emphyteosim, ualet argu. c.i.
iuncta glo. aut utrunq;, an agna. uel fi.
in usib. feu. tradit Spe. in §. quoniam;
uer. 40. ad fi. de feu. late Alexã. consi. 5.
incip. uiso, in princ. uol. 5. post Bart. in
l. si mihi & Titio ff. de uerb. ob. & in l.
qui Romæ, in.§. duo fratres, in. 10. q. ff.
eo. sed emphyteosis nominatus est, ut
supra quia habet nomen & formã quæ
est scriptura iuxta not. in c.i. de censi. in
6. ergo & feudum.

Tertio probatur, quia habens pro-
priam diffinitionem huiusmodi est.l.i.
C. de iu. emphy. sed feudum propriam
habet diffinitionem, ut supra in præal-
lega.§. beneficium, ergo & nominatus
dicetur.

Quarto probatur, quia nec dominum
nec feudatariũ licet pænitere alias clau
dicaret contractus, & male, ubi est per-
sonarum paritas, & rationis idẽptitas;
l. labeo.§. contractum. ff. de uer. si. secun
dum Bal. in c. quæ in ecclesiarum, in 5.
col. de consti. ergo nominatus est, quia
si esset innominatus. pænitentiæ locus
foret. l. si pecuniam. ff. de con. ob cau. et
dictum est pariter supra.

Quinto & ultimo probatur, quia noĩa
tum cognoscimus adhuc, cum actionẽ
noĩatam ꝓducit, ut declarat Bal. in l. fi.
in. i. q. C. quando li. ab emp. di. qđ tamẽ
non firmo, ut ⁊ sed feudum noĩatam a-
ctionẽ ꝓducit, feudale scilicet, ⁊ feu. feu
di. l. i. & ibi Bar. nu. 10. ff. de condi. ex le.
ergo. & est cõis opi. & ita Ias. tenet, cõsi.
177. nu. 2. uol. 2. & consi. 233. fusius col.
4. eo. lib. & consi. 93. col. 2. uol. 3.

Sed tamen aduertendum est, quia con
trarium etiam suadere facile põt, q̃ im-
mo sit innominatus.

Et in primis, quia certum est oẽs cõtra
ctus, quos inuenit consuetudo (ut dice
bat idẽ Bar.) innominatos esse, sed feu
dum à cõsuetudine inuentũ est, quod
negat nullus, ex quo hoc à I. Con. nec
à Ro. Imp. ortum habuit, a Longobar-
disq; primum in Italia inuentũ est, q̃
ꝑdia aliena gratis accipientes, gratis ꝗ
liberaliter concedebant, retenta tamen
fidelitate & seruitio; ergo. & in Spe. tra
dit Bal. in c. fi. in fi. de cau. po. & pro. &
hinc est qđ usus feudorum appellatur
c. i. de feu. cogn. Bal. cõs. 292. col. 3. uol. 3.

Secundo, q̃a a similiter permutatio spe
cificum hẽt nomen, & tamen non est
contractus noĩatus, ut in prin. l. nostræ
not. & in rub. C. de re. permu.

Imo & tertio q̃ nomen usuale est, qđ
magis contractui innoĩato adhæret, q̃
noĩato, ut arguit idẽ Bal. in rub. præal-
lega. in. i. col.

Quarto, quia contractus innoĩati con-
dictionẽ ex lege pariunt, uel præscrip.
uerbis, eodẽ Bal. teste in d. l. i. C. quãdo
li. ab emp. di. quicquid dictum fuerit su
pra hoc ideq; facit feudũ, ut ibidem.

Quinto & ultimo, q̃a parte uasalli põt
refutari, & parte Domini ab ipso uẽdi
cari. c. i. de ua. qui contra consti. lo. c. i.§.
sed non est alia, q̃ sue. pri. cau. be. ami. et
utrobiq; not. in usib. feu. ergo innoĩa-
tus oĩo. l. sicut. C. de ac. & ob. d. l. si pecu
niam. ff. de condic. ob cau. Immo plus
uidetur dicendũ, q̃ non sit contractus
noĩatus, uel innoĩatus, ex quo naturã
hẽt ab his separatã penitus, sed potius
q̃dam seruitutis spẽs, seu quid qđ be-
neficio potius accedit, q̃ contractui, &
sentit Bal. in rub. de arbi. in. 2. col. & in
c. i. in.§. i. si de feu. con. fit inter do. & a-
gna. in usib. feu. & in rub. de condic. ex
le. C. in ulti. col.

Et est simile in l. mouentium, ff. de uerbo. si. ubi not. quædam bona mobilia esse, quædam immobilia, quædam nec mobilia nec immobilia, ut nomina debitorum, & clarius in l. si conuenerit, in prin. ff. de pi. ac.

Et in contractu emphyteotico, tertiũ genus constituente, de quo etiam supra quia non est, nec uenditio, nec locatio, idem, ut declarat Aret. in. §. adeo, in sti. loca. ergo & feudum.

Et in actionibus deniq;, quarum similiter quædam bonæ fidei dicuntur, quædam stricti iuris. §. actionum, insti. de actio. quædam uero quæ nec bonæ fidei nec stricti iuris sunt, docetq; glo. in §. præterea, eo. ti. & lib.

Et quod non sit contractus, ostenditur aperte, quia. d. casũ non habet locũ ius accrescendi. l. si mihi & titio, ff. de uerb. ob. & tamen habet in feudo. l. i. C. si lib. imp. so. lib. 10.

Pro rei ueritate tenendum est, quod sit contractus nominatus, ex supra dictis.

Ex quibus contraria debilitantur sine multo labore, si maxime dixerimus ad primum uerum esse, sed fallaciã habere, quoniam esto quod a consuetudine inuentum sit, ei datum est etiam (ut dicebat Bar.) speciale nomen & forma. nec repeto.

Non ob. secundum quia negatur q̃ specificum habeat nomen, ut feudum ostenditq; ex pluribus, glo. præallega. ergo nec mirum, si innominatus est, iste uero nominatus.

Non ob. tertium quia usualis est & emphyteoticus, & uenditio ac locatio, & tamen non sunt innominati.

Non ob. quartum quia non est uerum, nec id tollit quod nominatus nõ sit, ex quo dantur in subsidium, ubi de propria actione non est prouisum. l. i. ff. de condic. ex le. l. quotiens, ff. de præscrip. uer. & hoc idem non ex alio (ut diximus) nisi propter nomen specificũ sibi a consuetudine datum. & probatur etiam efficaciter, quia donatio (ut dicemus statim) parit condictionem ex. l. si quis argentum. §. fi. C. de dona. & tamẽ est contractus nominatus, secundum Bar. in l. i. in. 2. colũ. ff. de dona. & in l. a. C. de condic. ob cau.

Non ob. quintum & ultimum, quia nõ est pœnitentia quæ re integra concedatur, ut in contractibus innominatis, sed ex causa, & si domino fiat refutatio, & in feudo simplici ac recto, non conditionato ad certum seruitium, ut in d. c. i. not. per Alua. & alios, & si non seruentur promissa Domino, ergo ex hoc innominatus non dicetur.

Et minus quod tertia species sit, quia ex datione (ut diximus) specialis nominis & formæ, contrarium est uerius, ut in simili arguit Bal. in c. i. in fi. princ. de pa. te. in usib. feu. obseruãdumq; est ad declarationem supradictorum, & de quibus in d. l. mouentium. ff. de uerbo. si. Ex quo aliud etiam tollitur, cum nõ sit generaliter uerum, & locum habeat in contractibus inter coniunctos coniunctione legali, ut in d. l. si mihi & titio, not. ergo nec mirum quod locum habeat pariter in feudo, etiam quod sit contractus, & nominatus quidem.

Et ad propositum iuramenti fidelitatis quo datur forma contractui ut supra declara, duplex etiam unum uasalli, alterum ciuis, & subditi, si primo modo, iurans peierauerit, feudum amittit, sed non tamen desinit esse ciuis periurus secũdo, ita pulchre Bal. consi. 327. col. 4. uol. i.

Quinto & ultimo quæritur (nam nemo ambigit ex nudo pacto donationis hodie agi posse condictione ex l. si quis argentum. § fi. C. de dona. & sic donantem compelli ad traditionem rei donatæ. & hodie dixi, quia olim secus. l. eum qui. ff. de dona. immo quod absenti etiam facta ualet, si eam ratam habuerit tamen donatarius. l. absenti. ff. de dona. l. nec ambigi. C. eo. tradit Ro. consi. 186. incip. in casu, in princ.) nũquid hoc idẽ

24 etiam locum habeat in donatione† remuneratoria.

Bart. hic breuiter, num. 20. tenuit q̃ non, & mouetur, quia donatio hæc nõ est

est simplex donatio, sed secundum quid.l.si remunerandi.ff.manda.l. aqui lius regulus.ff.de dona.argumen.oprimum in .l. hoc legatum .ff. de lega. iii. ergo d.l. si quis argentum, in simplici donatione loquens, non habebit locum in ista secundum quid, & in simili not.Barto.in.l.lucius,in.§.quæsitum ff.de lega.3.

Quod ex eo etiam probatur,& secũdo,quia d.lex est contra ius commune & decisionem.§.nostri, ac præcedentis in quibus dicitur,ex nudo pacto regulariter agi non posse,&sentit etiam idẽ Bar.in.l.si unus,in.§.pactus, in 5.col.in fra eo.ergo fieri debebit interpretatio, ut minus ipsi præiudicetur, quam sit possibile.l.si serui uestri.C. de noxa. c. cum dilectus,de consue.quod vtiq; factum erit, si ipsam ad donationem remuneratoriam non extendemus.

Tertio probatur, quia uidemus (ut adhuc idem dicit hic) si dicatur, quia mihi seruiri promitto tibi centum; quod promissum peti poterit, quodq; admittitur petitio, etiam ex nudo pacto, cum in nomen salarii cadat.l.i. C. de suffra. not. in.l.salarium .ff.man. ergo non aliter .l.ius singulare.ff.de legi. c.præsenti .§.loca,de præben. in 6.

Quarto,quia nec pari modo locum habet in donatione præsumpta(declara ex not.per Feli. in.c. si cautio, late, de fi. instru. quoniam regulariter alias donatio non præsumitur.l. campanus ff.de ope.lib.l.si cum aurum.ff.de sol.l. cum de indebito.ff.de proba.) & hoc ad propositum,ne duæ improprietates concurrant simul, quod præsumatur, & ꝙ agatur ex pacto nudo.l.i.C.de do. pro.l.cum post.§.gener.ff.de iu.do. Et ita dicunt etiam Regien.consil.66. nu. 21.uol.3. Vel si factum contineat, eodem Barto.teste,in.§.sed cum nulla supra ea.l.& in.d.§. pactus colum. præallega.aliquid Pot.in.§.i.num.3. insti. de dona.

Quinto & ultimo uidetur casus (ut hic inquit Alexand.) in .d.l. si quis argentum,in præallega.§.fi.ponderando uerbum liberalitatis, quod in donatione remuneratoria,uerificari non potest & est argumen. in .l. rem legatam.ff.de adimen.lega. & ita cõmuniter tenetur.

Contrariũ autem sensit subtilis Fulgo.&sequaces hic per Ias. enumerati.

Mori & ipsi, primo quia esto quod remuneratoria sit,attamen nomen donationis non effugit.l. idemq; in fi.l. si uero non remunerandi,in prin.ff.man.

Secundo, quia ubi in lege scripta reperitur ratio, fit extensio etiam ad casum omissum, qui saltem sub larga significatione,potest comprehendi sub expresso, glo. est not.in clem.i.in uer. eligatur,de elec. & in authen.ut hi qui ob. perhi. res mi. post prin. late Alex.hic,& in.l.i.in .§. hoc autem, in fi. ff.ad Treb. sed in .d.l. si quis argentum ratio scripta reperitur,ibi,cum.n.&c.ergo remuneratoria ẽt comprehendetur.

Tertio, quia si actio datur in donatione simplici, multomagis debet dari si fuerit ob merita,& sic remuneratoria ita ut a maioritate rationis extensio adhuc.d.l.si quis argentum, omnimodo fieri debeat, authen. multo magis. C.de sacrosan.ec.gl.in.c.in fidei de hære.in 6.

Quarto,quia uidemus hinc, ꝙ locũ habet etiam ĩ donatione causa mortis, quæ tamen nõ est simpliciter donatio l.i.ff.de don.& ad propositum est gl. in l.cum pater,in.§.mutuo.ff.de lega.2.imo ꝙ aliquando etiam fit ob merita.l. nec adiecit.ff.pro so.ergo & in remuneratoria,quia non potest diuersitatis ratio asignari.

Quinto & ult. quia remuneratio ipsa ẽ quoddam permutationis genus.l. sed & si lege.§.cõsuluit.ff.de pet.hæ.uerũ in permutatione actio datur ei, qui pro parte sua impleuit, ex conuentione de pmutando.l.ex placito.C.de re.per, ergo & in casu nostro,& ut per Docto. maxime Alex.latius.

Non discedo ego breuiter ab opi.Bart. & ad contraria dico, posse primũ tolli, quoniam fateor ꝙ donationis nomen haud effugit, sed nõ ꝙ ex ea agi possit,

ut ostensum est supra ex quo non est donatio simplex.d.l.hoc legatum.ff. de lega.3.quo casu loquitur.d.l. si quis argentum.

Et nouissime, ac in materia facit nam donatio simplex olim erat, & hodie est, contractus nominatus, & tamen si sit ob causam facta, secus, quia datio potius dicetur, & sic innominatus,secundum Bar.in.l.a.in a.col.C.de condic.ob cau.

Item donatio simplex insinuationem desiderat, alias non ualet.l.sancimus.C.de dona. & tamen si sit facta ꝓpter nuptias secus.l.cum multæ, & ibi Bar.C.de dona. propter nup.

Nec in legitimam imputantur donata inter uiuos, nisi dicatur.l.si quando.§.si. C. de inoffi. testa. & tamen si sint donata ob causam matrimonii, deq; substantia eius, de cuius hæreditate agitur, secus.l. scimus.§.repletionem.C.eo.tradit Ias.in.l. quoniam nouella,in 2.col.C.eo.

Non ob.secundum, quia(ut inquit idem Ias.& bene) in donatione remuneratoria est aliqualis obligatio .d.§. consuluit, quæ antidoralis appellata est, & taxata a iure naturali, uel a ratione intellectus, taliter ut non possit deduci in pactum expressum, in casu de quo per Bald.in rub.C. de usu. in .i. & 2.colum. nec ad propositum a mero & libero arbitrio pendeat donantis, ut in.d.l.si quis argentum dicitur.

Non ob.tertium,quia liceret tunc a maioritate rationis arguere,quando.d. l.si quis argentum, non esset (ut diximus)contra ius commune, & nouissime probatur in authen.quas actiones. C.de sacrosanc.ec.quamuis dispositionis ratio sit expressa in lege, ut in.l. i. iuncta glo.C. de his qui ante aper. tab. & in.l.hæc actio, ubi Flo. & alii .ff. si quad.pau.fe.di.quia (ut proxime dicebam pariter)non bene adaptatur ad donationem remuneratoriam.

Non ob.quartum, quia non est uerum, ex quo decisio d.l. si quis argentum facta est, ne donatio reddatur inutilis, ut ibidem legitur, quod in ista cã mortis, euenire non potest, ex quo saltem ualere poterit in uim legati, ut not. in .l. i. ff.de do. cau. mor. & in .l. hac consultissima, in .§. per nuncupationem, & ibi Cy. in.i.q.C.de testa. sentit D.meus Ruy.in.l.i.in xxiii.colu. ff.de lega.i.

Non ob. quintum, & ultimum quia posset dici, ut hic per Ias.quem aliter non refero, sed respondeo aliter & ultra eum, id esse per quandam similitudinem uerum, quod indicat dictio uelut .l. i. ff. de po. hæ. pe. l. precibus.C. de impub. l. sed ea, & ibi Bald. not. in .i. lectu. ff. de legi. ergo proprie non idem, nec donatio remuneratoria permutatio .l. quod nerua .ff. depo. l.i. in ptin. iuncta glo. ff. quod iussu. ergo stabunt ista simul, quod ueluti quoddam permutationis genus sit, & ex permutatione oritur actio, & non ex donatione remuneratoria, sicuti nec ex pacto nudo. Cogita.

Et si disputando contrarium tenere uelles, posses ad argu. pro opi.Bar. adducta,sic respondere.

Et ad primum dicere, quod quamuis donatio remuneratoria, sit donatio secundum quid, attamen comprehenditur a lege, loquente in donatione simplici, ex quo non sunt repugnãtia,seu quia secundum quid, suo simplici non repugnat.

Et simile adduci potest, siue exemplum, quando repugnat in creditore conditionali, ut non comprehendatur a lege, de creditore simpliciter loquente, quoniam conditio nihil ponis in esse.l.si quis sub conditione dandorum decem.ff.si quis omi. cau. testa. & de materia alias in.l.i.ff.si cer. pet.

Et quando non repugnat, in patre naturali, qui non est simpliciter pater, & tamen comprehenditur a lege, de patre simpliciter loquente, puta ne uocetur in ius a filio absq; uenia l.parẽtes.ff.de in ius uo.& ꝓbatur in.l. si pecuniam.ff.de pi.actio. ubi appella

tione pignoris, uenit pignus prætorium, quod tamen non est simpliciter pignus, ex quo non repugnat suo simplici ut supra Castren. in. l. serui electione in. §. labeo. ff. de leg. i. late ego in Collectan. in. d. l. hoc legatum.

Ad secundum uero, quod quamuis sit contra ius commune, attamen debet extendi ad simile, ex mente legislatoris, qui si de hoc fuisset interrogatus, ita uerisimiliter statuisset. l. tale pactum. §. fi. infra eo. l. titius. §. lucius. ff. de libe. & posthu. & efficaciter probatur, quia in. §. aliud quoq; capitulum, in authen. ut cum de ap. co. xiiii. causæ enumeratæ sunt, quibus filius potest exhæredari, & tamen non obstante quod hoc idem odiosum sit d. q. dispositio contra ius commune. l. maximum uitium. C. de libe. præte. ad alias etiam extenditur, ut ibi not. & in authen. ex causa. C. de libe. præte. & ibi dixi.

Non ob tertium, quia cum id sit in recompensationem laboris, ut utrobiq; dicitur, & remuneratio, non est considerabile quod in nomen salarii cadat, immo quod peti potest, etiam quod de salario nihil sit dictum, secundum Cy. in. d. l. i. in 2. colum. ergo idem in donatione remuneratoria.

Non ob. quartum quia iam dictum est, id optima ratione factum, ne incidamus in absurditatem, quod duæ specialitates concurrãt simul, nec repeto. Adde satis esse, quod lex dispenset, quo ad unum, quòd scilicet ex pacto nudo agatur, absq; eo etiam quod dispenset, quo ad aliud, argumen. in. l. tutori. C. de nego. gest. & in. l. si non lex ff. de hæ. insti. l. i. iuncta glo. posit, & ibi dixi. ff. de offi. eius.
Et ad idem, quare etiam in promissione facti locũ non habeat, declarat Batt. in. d. §. sed cum nulla.

Non ob. quintum & ultimum, quia immo potest uerificari etiam in donatione remuneratoria, ex quo tunc liberalitas exercetur eo animo, eaq; mente, vt statim fiat res accipientis. l. i. ff. de dona. allega. etiam supra cũ non esset obligatio efficax, ad agendũ, & est argumen. in. l. 4. in. §. totiens. ff. de dam. infec.

Additio.

Quod quinimmo, coniunctio est, quæ non negat, nec reicit dictum præcedens, sed infert potius nouum quiddam non modo exceptionem dati reo, pacto nudo ut in. §. præcedenti dicitur, uerum etiam actori actionem, pacto informatam, si incontinenti fiat, ad quod facit etiam tex. in. §. quinimmo insti. de mil. testa. & in. c. tibi qui de rescrip. in 6 & sic non est uerum ut dicebat Archid. in. d. c. tibi qui, quod sit dictio correctiua, quia uerum foret quãdo imò dixisset solum. l. stichus immo Pamphilus. ff. de ma. testa. Et ad propositum, simile est illud luce 11. ibi, Beatus uenter q̃ te portauit, at ille dixit, quinimo Beati qui audiunt uerbum Dei, & custodiũt illud. Quodq; uerba illa in omnibus bonæ fidei iudiciis, exponi debent. i. actionibus, & nimirum quidem, quia actio est ius persequendi in iudicio qđ nobis debetur. §. i. insti. de actio. & ita, p actione ponitur i. l. si seruus depositus in fi. ff. de noxa. actio. & alibi sæpe.

Tertio quod idcirco ex pacto nudo regulariter non oritur actio, quoniam sic procederetur in infinitum & ad immensam quãdam imò perniciosam cõfusionem deueniremus, si ex omni pacto, simpliciq; conuentione quotidie in iudicio esse oporteret, quod absurdum sanè uitari debet. l. nam absurdũ. ff. de bo. lib. l. duobus. §. si ei qui. ff. de iure iu. l. si finita & utrobiq; not. ff. de dam. infec. l. fi. ad fi. C. de fide inst.
Et quia sufficit quanquã hæc sit regula, quod aliquo casu tamen fallat argu. in. l. tutori. C. de nego. gest. Vt in actione de constituta pecunia, quia creditor grauatus in hoc, quod non posit conueniri, qui constituit se pro alio soluturum nisi lapsis x. diebus, in alio releuatur, quod actio ex pacto nudo oriatur l. eum qui. ff. de iure iu. & not. in. §. de pecunia autem constituta insti. de actio. [illegible]

Et si mulier paciscatur sibi dotem reddi.l.ad exactionem .C. de dot. pro. forte fauore dotis.l.i.ff.solu.mat.sed du bito quia tunc stipulatio semper fingi- tur interposita.l.unica in prin.C.de rei uxo.ac.ergo pactum nudum non erit.

Et in donatione .l. si quis argentum .§.i.C.de dona. fauore liberalitatẽ exer centis, ne deceptus maneat, argumen- tum in.l.quid ergo in.§.quantum. ff.de his qui not. infa. & dictum est aliquid supra.

Et in nautico fænore.l.periculi.ff.de nau.fæno.ratione supra dicta, quia cre ditor propter periculum, grauatus in hoc in alio debuit pariter releuari.d.l. cũ qui, de iure iu.&not.in.d.l.periculi.

Et in iuramento deniq;, liberti de operibus præstandis, ex quo oritur a- ctio, alias non, si eas nudo pacto pro- misisset.l.fi.ff.de lib. cau. Et nimirum quia de non homine dominus, eum se cit hominem .l. uenia.C. de in ius uo. sed cõsidera hoc casu, pactum nudum non esse, sed uestitum d. iure iurando, estq: uestimentum cum aliis de qui- bus hic per glo.sanè efficax, ad actionẽ efficacem producendam, aliàs Fallen. non tango, dic ut per scribentes hic, & in.§.in personam, ubi in specie Pet. de Bella pert.multa insti.de actio.

Et ex his, quia reliqua dicta glo.& Bar. in discursu ferè expedita fuerunt, huic .§.quoq: finis impositus sit.

Die xx. Iunij, M D. X L V III. Paduæ.

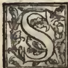
COMMENTARIOLVS
§.pactus.l.si unus.ff. de pact.

SVMMARIVM.

1 *Pactorum diuisio.*
Diuersa quædam esse scilicet, similia, & con- traria.ibi.
2 *Alia diuisio quod quædã temporalia sint quæ dam perpetua.*
3 *Alia & tertia, quod quoddam obligatorium sit, quoddam liberatorium.*
4 *Quod nouatio hodie expresse fieri debet*
5 *Quid sic elidere & perimere.*
6 *Quot pactorum uires.*
7 *Quid actio personalis & realis.*
8 *Vires pacti de non petendo quæ.*
9 *In quo consistat difficultas.§.præsentis*
10 *Casus.*
11 *Pactum de non petendo ipso iure actionem nõ tollit, præterquam in casu.*
12 *Nec illud pactum negatiuum tollitur per af- firmatiuum.*
13 *Res de facili reuertitur ad naturam suam, & solet hoc ipsum fauorabile reputari.*
14 *Fortissima contra tex.oppositio.*
15 *Sol.plana.*
16 *Alia fortior.*
17 *Sol.planior.*
18 *Tertia non contemnenda.*
19 *Sol.non ingrata.*

DE PACTIS.

PAVLVS LIB. III. ad edictum.

L. I VNVS.§.PACTVS. Ad euidentiam huiu- sce difficillimi.§.subti lis & magistralis, quẽ- admodum Docto. in- quiunt, & bene, præmittendum est, &

1 Primo, Pactorum quædam esse diuer sa à contractibus, nec in substãtia nec in qualitate conuenientia, arg.in l. Pa- pinianus exuli.ff.de mino.& in l. natu raliter in.§.nihil commune.ff.de acqu. poss. ut puta, si iuxta emptionem & uenditionem apponantur de eundo Romam: & de his dictum est in.l. iuris gentium.in.§.quinimo supra eo. Quæ dam similia, quia una sit qualitas, non eadem tamen.l. quod netua.ff. depo.l. fi.ff.de fun.instruc. Vbi scaphæ & na- ues, siue lintres qui seu quæ monoxili vocantur, sunt similes, sed non eædem

& est etiam in materia, exemplum si uendidissem tibi rem, pro x. pacto postea incontinenti, uel etiam ex interuallo apposito, quoniam nimis care uendita uidebatur, quod esset uendita pro 5. tantum bis enim quino num. x. fiunt, & de his in. d. l. iuris gentium, in .§. adeo. Quædam uero contraria, quia simul stare non possunt .l. ubi repugnantia. ff. de regu. iu. ut hic, de non petendo, & de petendo.

2 Secundo præmittendum est † pacta quædam esse temporalia, & de his supra proximo. §. ubi exemplum pariter, si mihi esses obligatus, tibiq; pactum fecissem, de non petendo, usq; ad decennium, quædam autē perpetua, ut hic. Similesq; in actionibus addi potest, ut insti. de perpe. & tempo. actio. in prin. & in exceptionibus. §. appellantur autem, & utrobiq; exemplum insti. de excep.

Tertio, præmittendum est, aliud esse † pactum obligatorium, aliud liberatorium, quorum nō est par eademq; ratio. l. stichum. §. naturalis, & ibi glo. ff. de sol. & de quibus etiam hic, multa Por. insti. de obliga. nu. quinto. nonnihil Bar. in. l. si causa cognita in. i. lect. in fi. C. de transac.

3

Quarto præmittendum est, quod nouatio (quid enim sit & unde dicatur clare patet in. l. i. ff. de noua.) hodie maxime, facta non † intelligitur, nisi expresse actum sit inter partes .l. fi. C. de noua. Bar. in. l. qui usumfructum col. i. 2. ff. de uerbo. ob. Multa Bal. in. l. pacta nouissima, in ult. colum. C. de pac. quod præsumebatur olim, hodie non d. l. fi. & nisi interuentu stipulationis fiat, ex interuallo adiectæ, adhuc non præsumetur. Non fit etiam nouatio per stipulationem pœnalem in contractibus bonæ fidei, stricti iuris autem sic quoniam in habentibus simbolum facilis est transitus. l. in rem. §. item quæcunq; ff. de rei uendi. l. non ad ea. ff. de cond. & de. Bart. in. l. si quis cum aliter. ff. de uerbo. ob. Bal. in. l. duo societatem colum. i. ff. pro socio. Et breuiter græce.

4

ἀνανεοῦν nouatio dicebatur, ut in. d. l. fi. dicitur ad fi.

5 Quinto, præmittendum est, elidere, † nihil aliud esse, quam debilitare, ita ut actio, siue pactum, pristinam haud habeat uirtutem, & sic pro parte, elidere latine est præfocare, ut in Cæsare ad fi. Sueto. de uariis spectaculis per eum editis, ibi præturba elisis, sed a commū ni expositione non discedemus, perimere uero, seu tollere, est in totum .l. si tibi. §. quædam supra eo. l. i. ff. de noua. d. §. appellantur. Insti. de excep. l. debitorum pactionibus, C. de pact. l. generaliter. ff. de fideiu. & de isto uerbo elidere, non fit mentio alibi, sicuti nec de uerbo informare, nisi ī. d. §. quinimmo.

6 Sexto, ferè ad idem, & latius † præmittendum est, uirtutes pactorum esse quinq; (ut etiam diximus in .d. §. quinimmo, & est glo. magistra, in. l. pacta quæ contra. C. de pac.) pariendi scilicet actionem, cum sunt uestita, ut in. d. l. iuris gentium, in prin. supra eo. Item informandi ueterem, ut detur ad id, qđ in pacto deductum est .d. §. quinimo. Item reformandi, id est renouandi contractum, ut in pacto simili, de quo supra, & in. d. l. iuris gentium, in. §. adeo. Item perimendi actionem, iniuriarum furti, & similium, de quibus in. d. l. si tibi, in. §. quædam, supra eo. & in uer. sed si pactum infra ea. l. item & ultimo, elidendi, ut hic.

7 Septimo, præmittendum est, quid sit actio † personalis & realis, ut in .§. omnium, insti. de ac. & in .l. actionum genera, in prin. & in. l. actio in personā. ff. de actio. & ob.

8 Octauo, præmittendum est † uires pacti de non petendo, in personali esse naturalem obligationem elidere, exceptionem inducere, & obligare paciscentem ad non petendum. In reali, obligare paciscentem ad non petendum, & exceptionem inducere si egerit, quia cum non sit obligatio, elidi non potest l. decem. ff. de uerbo. ob. vires pacti de petendo, suscitare naturalem, & eam cum ciuili coniungere, ad effectū agen

di in personali. In reali uero, tollere exceptionem pacti de non petendo.

Nono, & ultimo, præmittendum
9 † est (ut dicebam alias) quod difficultas præsentis .§. consistit in hoc, an primũ pactum per posterius tollatur ipso iure, an uero ope exceptionis, ut infra post Bar.

Quibus præmissis, Casum in terminis, sic breuiter figura, Titius debebat
10 mihi centum † quæ mihi reddere promisit, dato etiã fideiussore, & sic naturaliter & ciuiliter obligatus, tam ipse quam fideiussor, ego uero auxilio ipsius forte egens, uel alia de re, & sic non sine causa .l.2.§. circa .ff. de excep. do. feci sibi pactum de non petendo: postea ipse mihi, ut possem petere, nec sine causa, cui pacto fideiussor suus pariter consensit, quesitum fuit hic apud Paulum I. C. celebratissimũ authorem legis nostræ, an primum per posterius, & ipso quidem iure tolleretur, an uero replicationis ope. Prima facie uidebatur dicendum ipso iure tolli rationemq; dubitandi faciebant plura. Et primo, quia in stipulatione, quæ pactum etiam appellatur, uerbis, uestitum tamen. d. §. quinimo, idem uidemus, ut per stipulationem scilicet tollatur. l. fi. C. de noua. & paulo infra ipse met author sensit, in materiaq; tradit Bart. in. d. l. qui usumfructum in .1. et 2. colum. ff. de uerb. ob.

Secundo quia regulare est, posteriora semper prioribus derogare, si maxime contraria fuerint, ut hic, & in .§. posteriore. Insti. quib. mo. testa. in fir. & in l. stichum, in .§. naturalis. ff. de solu. & in l. pacta nouissima. C. de pac.

Tertio & ultimo, quia nihil tam naturale uidetur, quam unum quodq; uinculum soluere, eo modo, quo ligatum est. l. nihil tam naturale. ff. de regu. iu. c. i. extra eo. tit. Sed hic, pactum fuit liberatorium, ergo per obligatorium debuit tolli.

Tamen adde quod dubium faciebat etiam tex. in. d. §. naturalis, ubi casus clarus, & in. l. fi. ff. de iure iu. in prin.

Quibus tamen non obstantibus, contrarium deciditur in .§. nostro, quod imo primum pactum per posterius nõ tolletur, ipso iure ut stipulatio, quæ bene stipulationem tollit, sed ope replicationis: exempli gratia, si egero, tuq; exceperis quod feci tibi pactum de nõ petendo, replicabo postea, pactum de petendo factum fuisse: sicq; (ut in euidentialibus diximus) naturalis, quæ erat elisa per pactum de non petendo, uirtute pacti de petendo reasumptis uiribus cum ciuili iungetur, & erit efficax, optimumq; argumen. est in .l. si chorus in. §. fi. ff. de lega. 3. quem inducit Ias. ubi alia multa in. l. inter stipulantem, in. §. sacram. in 5. colum. ff. de uerb. ob. Et ratio breuiter decisionis est, quia in his factum uersatur simpliciter idq; solum est in consideratione, ita ut fomentum a iure non habeant, neq; robur tale ut unum per aliud tollatur, & quidem ipso iure .l. i. §. si uir .ff. de acqui. po. l. uerum. ff. de regu. iu. ex quo etiam ab eo inuenta non sunt, sicuti cæteri contractus. l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iu. §. de pecunia autem constituta. Insti. de actio. idcirco nec mirum si in eis & in stipulatione (ut dixi) est secus, & hinc est quod nouatio fieri non potest, nisi stipulatione. l. i. ff. de noua. l. item illa. §. fi. ff. de consti. pecu. debitũq; ex una causa, in aliud, pacto, conuerti non posse stipulatione autem sic. l. si ex pretio. C. si cer. peta. & not. in. l. singularia. ff. eo. Ex quibus prima dubitandi ratio sublata manebit, ut text. met dicit.

Sed contra de. l. consilio. ff. de cu. fu. ubi contractus facti sunt, ergo non iuris, nec differentes a pactis. Sol. sunt facti, quando deducuntur in esse, non post, ita Ange. in. d. l. ex hoc iure, in .i. colum. & est exemplum, quia ire & agere, facti sunt pariter & tamen iter, est iuris, ut ibi per eum, & argumen. in. l. de niq: ff. ex quib. cau. maio. & not. in. l. i. ff. de acqui. po. ubi etiam Ias. multa in .§. adipiscimur lectu. 2. colum. 5. & in. l. sciendum in prin. ff. de uer. ob.

Sed quæro rursum, quare de stipulatione dixit hic, si contractus omnes huiusmodi sunt. Sol. hoc ipsum esse dicas quia debitum erat per stipulationem contractum, uel quia de nouatione agebatur, deq; fideiussoria obligatione quæ non fiunt, neq; causantur absq; stipulatione. d. l. i. de noua. l. blanditus. C. de fideiusso.

Non ob. secunda dubitandi ratio, quia unico uerbo dicemus derogare, non ipso iure, sed replicationis ope, vt Cy. etiam declarat, præcise figurando casum, ut hic, in. d. l. pacta nouissima. Immo tex. noster. ratione supra dicta. Non tertia, quia respondetur, ut in prima lectu. Vel & aliter nunc, quod cum pactum de non petẽdo, sit liberatoriũ, de petendo ueto, obligatorium, haud æque conuenit, ipso iure tolli, & not. in. d. §. naturalis, & differentiæ ratio colligitur ex regu. l. arrianus. ff. de actio. & ob. & c. ex literis de proba. cum similibus. Vnde facilius quoq; datur exceptio, quam actio. l. sicut. §. i. ff. quib. mo. pig. uel hypo. sol. l. i. §. nunc tractemus, & ibi Bar. ff. de tu. & ra. distra. Ex quibus quartum etiam sublatum manet. Et quintum pariter liberationis fauore, uel & clarius dicas quod de obligatione siue de pacto obligatorio tollendo vtrobiq; agebatur, quod quidem facere longe facilius est ut infra. Nec ob. ratio tex. quod cũ in facto consistat non debet posse tolli per aliud pactum, quia respondetur, imò tolli posse, ex quo tunc pactum tollens habet fomentum à lege, dicente. Promptiora iura esse &c. l. arrianus. ff. de ac. & ob. & not. in. d. §. naturalis. Et similiter iuramento quod dirimẽdarum litium remedium maximum est. l. i. ff. de iure iur. Cogita.

Secundo, & ad idem, quæsitum fuit si antedictus Titius, debitor meus mihi fideiussionem præstitisset de dictis centum reddendis, quod præsupponi debet idq; etiam in pacto, ultimo de petendo, ut iam dixi, an esset per pactũ de non petendo liberatus, idq; sibi pro desset, necne. Prima facie, dicendum uidebatur, quod sic. l. fi. infra eo. ubi casus expressus, & ad literam, quo fit ut ius sibi acquisitum, eidem inuito non possit auferi, ad quod etiam solet ille tex. allegari. Et clarius in. l. & hæredi. in. §. fi. supra eo. ubi debitoris conuentio fideiussoribus prodest, & ex regu. amplius. l. cum principalis. ff. de regu. iu. & l. omnes. ff. de excep. & . l. ĩ omnibus. ff. de sol. tradit Bar. in. l. huiusmodi ĩ prin. ff. de uerbo. ob. Item dubitandi rationẽ faciebat, liberationis fauor, ut dicebã proxime & nouissime est argu. in. l. dedi. & ibi Barto. in prin. ff. de condi. ob cau. ubi transactio est contractus innominatus, & tamen in eo non habet locum pœnitentia, quod nota pro limitatione. l. si pecuniam. ff. eo. fauore liberationis declarat idem Bart. in. l. quamuis C. de transac. & hinc est, quod potest fieri in iudicio & extra. l. siue apud acta. C. eo. & ante lit. contesta. ac post, & breuiter quandocunq;. l. eleganter. §. si q̃s post, & ibi not. ff. de condi. ind. Item dubium facit tex. in. l. cum apud. ff. iud. sol. & in. l. 3. & in. l. cum quærebatur, in fi. ff. eo. ubi fideiussor obligatus in prima instantia, vel coram uno iudice, aut pro una re, non tenetur in secunda, uel coram alio iudice, aut pro re diuersa. Item in simili, & adhuc facit, quia promittens præsentare accusatum, uel inquisitum, perempta instantia ex forma statuti, vel dic tu etiam de iure communi quo est biennalis. l. properãdum. C. de iudi. liberatus est, & sic in causa criminali, in qua de graui agitur præiudicio. l. in seruorũ. ff. de pœn. tenuit Bart. & clarius Ange. in. l. græce, in. §. & post litem. ff. de fideiu. ergo multo magis hic in ciuili, per pactũ de nõ petendo.

Dubium facit vltimo, quia si fideiussor promittat aliquem sistere ĩ iudicio, nec impeditus sistat liberatur. l. 2. §. si quis in iudicio & ibi not. ff. si quis cau. argumentum in. l. si cum hermes. C. loca. & in. l. item quæritur in. §. qui imple to. ff. eo. Et maxime ac ad propositum tex. nostri, quia non æque conuenit, vt

semel liberatus fideiussor, amplius obligetur, siue obligatus maneat argumentum in.l.licet in.§.fi.ff.nau.caupo. stab:& uidetur not.tex.adhuc in.l.fideiussores magistratuum i fi.ff.de fideiusso.pulchre Bal.cōsi.428. in prin.uol.2.

Quibus tamen non obstantibus, cōtrarium deciditur in.§.nostro, nec fideiussoribus prodesse, quia ultimo pacto de petendo consenserunt, & sicut titio non prodest debitori, pactum de non petendo, obstāte replicatione pacti de petendo, non proderit pariter fideiussoribus. per quam rationem decidendi tolluntur omnia, dubitationem facientia, intelligenda re integra, & quando ultimo pacto non consensissent, ut hic not.& in.d.l.fi.infra eo. quæ tamen diuinatiua est, & ex hoc non tenenda.l. apud celsum.§. illa etiam.ff. de excep. do.l.si putator.ff. ad legem aquili. Imò cōtra tex.in.d.l.fi.& de indubitabili, quia certum est, si ultimo pacto consentiant potuisse sibi ipsis præiudicare omnimodo.l.in te mandata.C. manda.l. sed si lege.§.consuluit.ff.de peti.hæ.l. si qs in conscribendo, cum uulga.C.de pac. Dic ergo aliter, non prodesse fideiussoribus, quia per pactum ipsum de non petendo, obligatio prior ex toto non erat sublata, sed tantum naturalis elisa ut dictum est supra, nec ipsi absolute liberati: ergo sicuti reo non prodest, non proderit pariter fideiussoribus, & forte hac de re dicit cum misterio, eadem ratione contingere, ut prædictis prius factum non prosit. Et simile adduci potest in terminis fortioribus, debitoris, bonis cedentis, ut non propterea liberet fideiussorē.§.fi.insti.de replica. Bar. in.l.hæres, in.§.quod si stipulator.ff. de fideiu.ergo multo minus hic. Sed considera, quicquid dixerim in prima lect. hoc ipsum confundi per tex.in.d.l.fi.& a prima sol.non recede, nec facit, quod sit diuinatiua, quia contrarium aliter solui non potest, ut inquit Bart.in.l.ita stipulatus in 14.colum.ff.de uerbo. ob. & maxime q a subauditione coadiuuatur, argumentum in.l.oratio.ff. de spon. & in.l.i.ff.de testa.& ibi not. Vel dic, quod non diuinat, ponderando uerbū eadem ratione. Et minus quod sit contra tex.in.d.l.fi.quia uetum non est, uideriq; potest. Non deniq; quod de indubitabili foret, quia imo dubium habet, ex supra dictis, haud obstantibus, ex quo procedunt ubi consensu nouo sibi non præiudicasset, ut hic.

Tertio quæsitum fuit, quid si tenearis mihi actione iniuriarum, ut in.l.si tibi in.§.quædam supra eo.egoq; tibi faciam pactum de non agēdo, postea de agendo, quid erit, poterō ne agere uirtute pacti prædicti, & replicatione exceptionem tollere, si per pactum de nō agendo inducta obiiciatur. Videretur dicendum, quod sic, & rationem dubitandi faciebant breuiter supra dicta, arguendo de cōtractibus ad delicta.l.omnem.ff.de iudi.late Bar.in.l.cunctos populos.C.de sum.tri. Imò plus quod si efficax est actio in ciuilibus, & hoc casu, longe magis esse debet in criminalibus, ex quo publice interest, impunitum non relinqui facinus.l.ita uulneratus.ff.ad leg.Aquil.c.ut fame de sen.ex com. nisi agatur de crimine ciuiliter, quia tunc aliud forte dicendum esset.c. super his, de accusa.c. tuæ de procu.l. prætor edixit.§.i.ff.de iniu. multa Bart. in.l.infamem, i 2.colum.ff.de pub. iud. & nota, quod licet in.d.§.quædam (ut ibi glo.declarat, & bene) fiat mentio in iuriæ & furti tantum, habet id locum tamen etiam in aliis delictis famosis.§. hactenus, insti.de gradi.

Quibus tamen non obstantibus, cōtrariorum deciditur in.§.nostro, & ratio decisionis est, quia actio iniuriarum erat ipso iure sublata.l. si tibi.§. quedā supra eo. etiam si pretio pactum factū fuisset, secundum Bat. in.l.cum mota. in.i.col.in fi.C.de transac. & in totum; nec per pactum de agendo, potuit, seu potest reuiuiscere pœnalis & odiosa & quia à priuatione ad habitum impossibilis est regressus.l. qui res.§. aream. ff.de sol.uel odio obligationum, ex delictis descendentium uel quia sola ciuilis

lis erat cum non sit naturalis in delictis neq; consensus, & si est, est fictus, non uerus, in contractibus haud considerabile, & quia actio non ex pacto (inquit tex.) sed ex contumelia nascitur, & propterea argumen. de ipsis ad delicta non procedit, ubi diuersa est ratio, quemadmodum not. in. d. l. omnem, argumentum insti. de pub. iud. in prin. & probatur efficacirer ex his quæ habentur per glo. & Bar. in. l. si quis in tantam. C. unde ui. ubi statutum quod mulier non possit se obligare sine certa solennitate rationem assignat Bal. in. l. 2. colum. 6. C. de rescin. uen. non comprehendit obligationem delicti, uel quasi. Item quia dici solet in contractibus, quod inanis est actio, quam inopia debitoris excludit. l. nam is. ff. de dolo. l. itaq: fullo. ff. de fur. & tamen fit in delictis pœnæ commutatio de pecuniaria in corporalem. l. quicunq: C. de ser. fu. l. si qs id quod. ff. de iu. om. iudi. cum similibus. Considera tamen, quomodo pactum, quod facti est, ut hic, potuerit tollere ciuilem, quæ est iuris, & dic, ut infra in primo not. in 6. limitatione. Et ad materiam adde alias, quod pactum de non petendo & de non agendo differunt ut pulchre per Bar. hic num. 15. post Inno. & Io. And. in. c. i. de lit. cont. in 6. nonnihil Bal. in rub. de pac. extra num. 11. crederem ego, pactum de non petendo dici, quo ad debitũ, quod peti potuisset si illud factum haud fuisset, & sic de petendo ob id, quia ultimo loco factum est, ut peteretur. De non agẽdo autem, quia de actione iniuriarum agebatur, & pari modo de agendo, & ex ipso met tex. nostro, elicitur.

Quarto quæsitum fuit, quid si pacto re integra a tota obligatione recessum sit, puta ab emptione, postea fiat pactũ de petendo, an prima actio suscitetur. Pro ratione dubitãdi breuiter dici posset, quod sic, ut supra ostensum est, in prin. tamen contrarium uerius est, quoniam actio prima erat ipso iure sublata, & in totũ. l. i. C. quando lice. ab emp. di. l. nihil tam naturale, de regu. iu. c. i. extra eo. ti. & quod non est suscitari nõ potest, quia non entium non est qualitas. l. eius qui in prouincia. ff. si cer. pet. argumẽtum in. l. qui res in. §. aream. ff. de sol. ergo nouo pacto suscitari non poterit, dubitandiq; ratio erit sublata, quia dicto casu erat elisa, & sic suscitari poterat & coniungi cum ciuili, ut ibi dictum est. Sed nunquid saltem proficiet ad nouum contractum, ita ut actionem producat. Videretur dicendum quod non, quia nudum est, & ex interuallo appositum, argumen. not. in. l. iuris gentium, in. §. quinimo sup. eo. tamen contrarium uerius est, re integra, quod erit loco rationis decidendi, ut statim declarabo, & quia solo consensu contrahitur obligatio, quo solo etiam ab ea recessum est, ut insti. de ob. quæ ex con. in prin. ut hic, & in. l. iuris gentium, in. §. adeo supra eo. Nec ob. quod pactum sit nudum, quia immo uestitũ est consensu, uel incontinenti, uel ex interuallo fiat. Et re integra dixi, quia si processum esset ad traditionem, solus consensus non sufficeret. l. ab emptione infra eo. necessariumq; esset omnia in pristinum statum restitui re, ut ibi, & in. l. i. & 2. C. quando li. ab emp. di. actioq; erit præscriptis uerbis, ut per Doct. maxime Odof. in. d. §. adeo & probatur in. l. 2. & in. l. quotiens. ff. de præscrip. uerb. ubi cum deficiunt uulgaria atq; usitata nomina actionũ præscriptis uerbis agendum est, uel actione in factum. l. in factum. ff. de actio. & ob. & forte si diceretur dari, seu actionẽ competere, ex natura contractus noui, qui non alius esse potest quam emptionis & uenditionis, ut prius, non esset ponere os in cœlum, tamen cogitabis.

Quinto & ultimo, quæsitum fuit, quid si pacto contractus non in totum sublatus est, sed imminutus pro parte, & postea factum pactum, quo reintegratum est, exempli gratia, quod res uẽdita pro x. esset uendita pro 5. postea pactum factum, dicta x. peti. posse. Vel

quod dos, quæ annua bima trima die restitui debebat, ut in.l.unica in.§. exactio.C.de rei uxo. ac. restituatur statim & postea pacto, quod restitueretur intra dictum tempus statutum a lege, an ultimum ualeat, & primus contractus in suas pristinas uires repositus esse uideatur. Videbatur dicendum, quod non primo casu, quia de parte ad totũ, ualet argumentum.l.quæ de tota .ff.de rei uen. ergo sicuti primo casu proficit pactum tantum ad nouum contractũ ut proxime dicebam ita proficiet hic. Secundo uero, quia conditio dotis redderetur deterior uideretur, & male.l.i.ff.sol. mar.l.assiduis.C.qui po.in pi.hab. Quibus tamen non obstantibus, contrarium adhuc deciditur in.§.nostro, & ratio decisionis est, quia contractus primus nõ erat in totum sublatus, uidenturq; partes ad ius pristinum uoluisse redire, eo renouato.

Nec ob. dubitationem facientia, quia argum. de toto ad partem non ualet, si diuersa potest ratio assignari, ut hic, quoniam primo casu omnis obligatio erat sublata. Secundo uero (ut diximus) non & not. in.d.l. quæ de tota, ergo nimirum si eo proficit pactum ad nouum contractum, hoc uero non, nec est uerum, quod ex hoc dotis conditio reddatur deterior (ut ipse met Iur. Con. dicit) quia pristinæ suæ formæ redditur, quod fauorabile est ut infra interim probatur in.c.statutum in glo. numerandum de præben. in 6. id ipsum quoq; authoritate Sceuolæ confirmans, & bene, quod ipse met etiam facit in.l.si maritus in fi.ff.famil.her. Et quia etiam nõ aufertur quod differtur.l.quamuis.ff.de arb.l.destitisse.ff.de iudi. Hic est casus, litera pro lecta habeatur.

Nota primo, regulam (& si dubitatio tex.nostri prima alia sit) quod pactum de non petendo, ipso iure actionem non tollit † præterquam in casu de quo infra in uer.sed si pactum & in l.si tibi, in.§.quædam supra eo. & in uer. idem dicemus, & in.l.iuris gentium, in.§.adeo supra eo. & hæc duo (ut diximus in figuratione casus, testanturq; Scriben. hic) difficultatem non habent.

II

Sed & tertio, est etiam casus in pacto facto debitori, qui antea erat tutus exceptione Macedoniani, aut Velleiani, quoniam tunc tolleret ipso iure quoq; isto, glo. est singu.in.l. legitima, quam sequuntur omnes supra eo. & ratione suaderi potest, quia duplex vinculum est, quod hoc ipsum debet omnimodo operari, argumen. in.c.1. de treu. & pa. & in.l.2.in.§. ætas.ff. de excu.tu. & in.l.i.in.§.idem Cornelio ubi late Barto.ff.de quæstio.ac simili in pacto geminato, quod si actionem efficacem producit.l.1.§. debitum .ff. de consti. pecu. §. de pecunia autem constitu ta, insti.de actio.late Docto.in rub. ff.de uerbo.ob. debet etiam eam tollere posse, & ipso quidem iure.l.i.ff. de his qui sunt sui uel alie.iu. l. fi.ff. de lega. 3. ergo & pactum nudum, factum ei, qui erat exceptione tutus, & ita esset transeundum.

Verum aduertendum puto, ne limitatio falsa sit, ratione & authoritate, ratione, quia exceptio de se non tollit ipso iure, hoc ipsumq; est certissimum, sed elidit, secundum Barto.in l.iulianus num.18. ff.de condi.inde. Minusq; pactum, quia nudum, ut hic, & quia factum continet, quod non tollit ius, idest actionem competentem, quæ huiusmodi est.§. i.insti. de actio. & ut hic rursum dicitur: ergo nec iuncta simul .l.spadonem.§.qui iura.ff.de excu. tut.l.i. C. qui nu.tu. Authoritate, quia ad literam probari uidetur, in.l.3.in.§. nunc de effectu .ff. de lib. lega. ubi si mihi debitori liberatio legata sit, & hæres a me petat, possum exceptione uti aut agere, ut me rursum per acceptilationem liberet: ergo non per pactum.

Tu breuiter a prima opi. non recede ex supra dictis, & ad contraria dic,

primum non obstare, quoniam cum ipsa tendant ad tollendam actionem, simul iuncta tollunt, licet per se secus sit, non autem quando tendunt ad diuersa, & ita intelligitur text. in .d.§. qui iura, declaratq; Barto. in .d.§. idem Cornelio.

Non etiam secundum & ultimum, quia immo non solum petere potest legatarius per acceptilationem liberari, uerum etiam per pactum, ut ibi per Barto. & consonat.l.3.C.de insti. & etiam fauore liberationis, & quia Iuriscon. ibi narrat seu enuntiat non autem disponit. Et hinc est si acceptilatio peccet, non in forma, quia sit facta inter absentes, in diem, uel sub conditione.l.iii. iiii. & v. ff. eo. hoc enim casu non ualet, sed in materia, puta super obligatione iuris gentium, quod uim habet pacti, glo. est in.l. an inutilis.ff.eo.

Quare autem non tollit obligationem iuris gentium, stipulatio uero sic, declarat Cy.in.l.fi.C.eo.quia scilicet in habentibus symbolum facilior est transitus, in acceptilatione haud considerabile, quæ tendit ad liberandum, ut ibi per eum, & ita tene, cum declaratione tamen nisi d. exceptioni renuntiatum fuisset, renuntiantibus certificatis, iuxta doctrinam Bar.in simili in.l.sciendũ in 3.col.alias num.7.ff.de uerbo.ob. & de Velleia.in.l.fi.in.§.fi.ff.eo.

Quarto, est alius casus, si naturali obligationi fideiussio accessisset, & sic naturaliter & ciuiliter.l.i.ff. de noua.l. blanditus.C.de fideiusso.debitoriq; pactum de non petendo factum fuisset in dubitãter, ex quo dicta naturalis sublata est ipso iure, erit etiam in consequentiam sublata naturalis, & ciuilis respectu fideiussoris.l.3.ff.de rescin. uend. & fuit limitatio Gul.Albe.Bald.& Ange. in.l.& post rem in.§.i.per illũ text.ff.de transac.ubi casus etiam clarus, & per regu.probatur(ut diximus in casus figuratione) .l.cum principalis .ff. de regu. iu.l.omnes exceptiones.l. exceptiones ff.de excep.l.in omnibus .ff. de solu.& uerissimum est, quia perinde est, ac si una tantum obligatio naturalis esset, ex quo ciuilis, quæ remansit debilis est, eiq; coniungi non posset naturalis, ad effectum agendi, etiam si factum esset pactum de perendo, ex quo iam erat sublata ut supra & est argumentum in l.3.in.§.minorem.ff.de mino. Sed contra, quia pactum(ut dicebam etiam supra)est facti, obligatio ciuilis iuris: ergo eam tollere non potuit.

Solu. dic quod hac ratione non posset etiam tollere naturalem, & tamen tollit.l.stichum.§.naturalis.ff. de sol. Vel quod tollit specialiter hoc casu, sicuti etiam in delictis supra in uer. sed si pactum, & in.l.si tibi, in.§.quædam eo. ti. vel quod facit in consequẽtiam ipsam euanescere, & si principaliter ac directo permissum non sit.l.i.ff.de auct. tut.

Quinto, est alius casus, quando post pactum de non petendo lata fuisset sententia absolutoria, ex quo iam pactum sustulerat naturalem, & eliserat ciuilem: ergo necessario absolutoria, quæ alium effectum non habet.l. iulianus uerum debitorem.ff.de cõdi.inde.eam sic elisam tollit, & ipso quidem iure, alias nihil operaretur, & male, nec dicendum.l.si prætor.ff.de iudi.l. & si fine.§. restitutus, iuncta glo.ff.de mino. Imo quod natura eius est tollere ciuilem obligationem: naturalem autem, nec tollere, nec elidere, nisi in casibus, de quibus in.d.l.iulianus: ergo multo magis facto pacto de non petendo, ut supra nec habet difficultatem. Sed aduerte, quia sic sublata uidebitur, uirtute sententiæ, & non pacti, uel & melius, utriusq; non pacti simpliciter.

Sexto, adde tu alium, si hoc egissent expresse partes, ut tolleretur, primo ex regula generali, in re mandata.C. manda.quæ etiam in abutendo locum sibi uendicat.l.sed si lege.§.consuluit de peti.hæ. Secundo, quia contractus, ex conuentione partium, legem accipiũt l.i.§.si conueniat.ff.depo.l.legem.C.de

pac.l.contractus.ff.de reg.iu. & quia ultimo loco partes agere possunt quoq; ut pactum nudum sit, in casibus tamẽ in quibus actionem producerет, secundum glo.in.l.iuris gentium, in .§. sed cum nulla supra eo. & alibi, quod numeratio, quæ est actus naturalis,actionem producat.l.non omnis.ff.si cer.pe ta .l. ita stipulatus .§. grisogonus .ff. de uerbo.lob. ergo & quod hic actio siue obligatio, ipso iure tollatur, & multo quidem magis, liberationis fauore.

Septimo & ultimo, alium, si essemus in foro canonico, quo dicendum uidetur, sicuti producit actionem eo iure, si nudum sit, & affirmatiuum.c. i. de pact. in 6. ut hoc casu pariter tollat, ratione supra dicta, & nouissime est argu.in.l.fi.C.de legi.Cogita.

Nota secundo, quod nec regulariter istud pactum negatiuum, tollitur 12 ipso iure † per affirmatiuum,sed replicationis ope, quæ est exceptio.l.2.l.exceptio.§.replicatio .ff. de excep. tradit Barto.in.l.ex falsis, in.i.colum. C. de transac.habens se ad exceptionem, ut exceptio ad actionem, quemadmodum idem Barto. declarat in.l. si quis a se fundum, in 2.C.ad legem iul. de ui. pub.ergo sicuti pactum de non petendo,inter cætera exceptionem inducit, ut in euidentialibus diximus,ita inducet replicationem,pactum de petendo & nimirum ad propositum,quia in his (ut tex.met.subiicit)factum uersatur, quod factum non tollit ipso iure, ex quo (ut diximus rursum in figuratione casus)forma sibi, aut robur, à iure data, sen datum non est.Quæ responsio tamen subuerti posset, quia immo uidetur iuris, ex quo primum obligat paciscentem ad non petendum, obligatio est iuris.§.i.insti.de actio,ergo. Secundum naturalem sublatam suscitat, & coniungit cum ciuili ut supra, qui effectus etiam iuris est: ergo & causa,quæ non potest producere effectum sibi dissimilem, secundum Bald. in.l. eius qui, in.§.1.in fi.ff. de testa. ubi de finito & infinito exemplificat, & in simili,in.l.non solum, in.§. & qui testamento.ff.de testa.& in.l.propter litem, eo.ti.ubi iurisdictio limitata ad certum territorium producere minime potest effectus non limitaros. Sol.facilis est si respondetis,quod cum obligatio naturalis non sit ad agendum efficax pactum dici non potest iuris esse. Vel & aliter, quo secundum etiam tollitur,quod licet effectus iuris sit, potest tamen causa esse facti: probo, quia obligatio causa est,actio,effectus, & tamen sunt dissimiles.l.ex hoc iure.ff.de iusti.& iu.l.2.§.deinde.ff.de ori.iu.item sententia, stricti iuris est, & actio pariter iudicati,& tamen iudicium est alibi bonæ fidei, in.l. petens .C. de pact. & huiusmodi pactum in continenti appositum iuxta contractum bonæ fidei scilicet,& actio præscriptis uerbis stricti iuris.§.actionũ,insti. de actio. ergo. & latius ut per Bal.in.d.l.petens in fi.

Potest etiam,& secundo,dici,in pactis factum uersari, quia in eis nil allegari uidetur,quod ius sapiat:ergo non conuenit (ut diximus) quod factum a facto tollatur, quæ in primam incidit, quoniam si robur iuris non haber, sequitur necessario, quod sit facti : ideo oppone,& solue, ut supra.

Tertio, dici potest, facti esse, quia nulla solemnitas est probanda : & ista pariter in primam incidit, quia si solemnitatem a lege non habet,sequitur necessario,quod probari non debeat.l. decem.ff.de uerb.ob.c.ad dissoluendũ, de despon.impub.

Quarto, dici potest, istud factum, ius naturale esse, quod tolli ipso iure pacto non potest, quoniam immutabile est.§.sed naturalia quidem,insti.de iu.natu. Quod non placet,& uidetur contra tex.in.l. stichum in .§. naturalis ff.de sol.

Quinto & ultimo, dici potest, in pactis factum uersari, idest exceptionem, ut per Bald. in rub. extra de pac. in prin, & Ias. in.l. auus in fi.infra eo.

quos refert & sequutus est Alcia. parado.lib.i. c. 21. dictum adhuc non tutum, quia cum exceptio, sit actionis exclusio.l.i.ff.de excep. & actio, iuris, oportet etiam fateri, quod exceptio huiusmodi sit, alias factum ius tollere posse, non dicendum, & pactum de non petendo, actionem pariter, & tamen non tollit ut supra, & quia sic ab exceptione intentionis, & facti non differret, & rursum male.l. 2.præallega. ff. de except. & instl. eo in prin. igitur resolutio, seu ratio prima, uera, & cæteris prætermissis, tenenda. Et ex his elicitur, in stipulationibus contra, uersari ius (ut dicit tex.) mirumq; non esse, si una per aliam tollitur, ut hic per Albe. & Ange. late in prin. quos aliter non refero. Declarando tamen procedere, si hoc inter partes actum sit nouandi animo, expresse uel tacite olim, hodie expresse tantum.l.fi.C.de noua.l.2. iuncta gl. ff.de eo.l. aquiliana, cum not.ibi infra de transac. Vel tria tempora considerando, ius antiquum, digestorum, & ultimo loco, Codicis, quia primo casu inducebatur, siue ex secunda stipulatione additum aliquid fuisset, siue de tractu m.l.obligationum.fere.§.fi. ff. de actio. & ob. Secundo inducebatur, si secunda stipulatio cōtinebat aliquid plus, non si tantundem, uel minus, nisi expresse dictum fuisset fieri, hoc non obstante.

Tertio uero & vltimo, semper & pro forma quidem, exprimi debet.d. l.fi.C.de noua.& per Bar.in.l.qui vsum fructum in prima & 2.col.ff.de uer. ob. & ante eum gl.i.§.præterea, insti. quib. mo.tol.ob.& hoc est quod dicebat Ro. in consi.211.incip.allegationes, in.i. expressissime fieri debere, item in nouatione propria, siue uolūtaria, & de qua in.l.i.ff.de noua.& hic, & in.d.l.fi. non in impropria, siue necessaria, quæ fit p lit.contesta.de qua in.l.aliam.ff. de noua. & in.l.i.C. de iudi.quia in ea nihil est innouatum, secundum Bar. in.l.solutione, in 2.colum.ff.de sol. Item & ultimo, aquilianam stipulationem inuentam fuisse, ut quis ipso iure liberetur, quoniam per pactum de non petēdo fieri haud poterat, ut supra & in.d.l. aquiliana infra de transac.

Notā tertio & ultimo (cætera enim difficultatem non habent, de quib. tamen latins, alias diximus in.i.lect.& supra in casus figuratione) quod res de facili reuertitur ad nātam suam q; fauo
13 rabile solet hoc ipsum iudicari, & simile in.c.statutum, in glo. numerandum de præben.in 6. & in.c. ab exordio 35. disti.& in.l.sed si hac, in.§.liberos.ff.de in ius uo. exemplificando ut in text. duobus modis, ex quo elici potest, arg. de re ad tempus, ualere & tenere, & bene, idemq; in.l.miles ita, in.§.& quia.ff. de mil.test. & quo ad regulā late ut hic p Ias. Adde q si legetur fundus usq; ad x.annos, sicuti dominiū recta uia trāsit in legatarium absq; traditione.l. a titio ff.de fur.ita finito tempore, ad hæredē reuertetur, ratione supra dicta.l.fi.&ibi per Doct.C.de lega.& si, non obstante statuto exclusiuo fœminarum a successionibus parentum, quod fere ē per totam italiam, frater sororem admiserit, beneficio statuti renuntians reprehensionem non habebit, & admittetur etiā inuitis creditoribus: ita Bal.in.l. maximum uitium, in 4.col.C.de lib. præte. Vltimo, q a si pater filiū exhæredauerit postea se cū ipso reconciliauerit, exhæredatio reuocata videbitur.l.3.§.fi.&ibi Bar.in fi.ff.de adi.leg.§.fi.insti.de iniur. argu.in.l.paulus.ff.rem rat.hab. & in.l. reprehendenda.C.de insti.& in.l. si tamē in.§.ei qui.ff.de edil.edic.sentit Bal. in.l.in ipsius, in prin.C.famil.her.&idē Ias.clarius in authen.non licet, in fi.C. de lib.præte.quod tamen non firmo, & ad longum uidēdus est Gerar.pet.sanc. in singu.suis a.per totū, & dixi & ego, in prima lect.Sed contra, q a si constāte matrimonio restituatur dos obvid ino piam, isq; diues iterum efficiatur, admi nistrationem non reassumit.l. si constā

te, ubi idem Bald. in fi. prin. ff. solu. mat. Solue, ut ibi per eum, quod cum causa redacta sit ad non causam, haud æque conuenit, ut reassumat .l. ubi adhuc, iuncta glo. abutatur. C. de iu. do. l. seruus, de actio. & ob. l. non ut a patre, de capti. c. per uestras, de dona. inr. ui. & uxo. Vel dic, illud ideo esse, quia periculum est, ne iterum inops efficiatur, si prima uice ad inopiam maxime redactus fuisset, sua culpa, argu. in regu. semel malus de regu. iu. in 6. Vel & ultimo, quia esto quod cessante causa cesset effectus. l. adigere .§. quamuis .ff. de iu. pat. non cessat tamen ubi effectus est consumatus. l. fi. ff. vnde lib. tradit Barto. in. l. 2. in. §. fi. ad fi. ff. de dona. & ideo ad regulæ declarationem, oportet quod uestigia aliqua remaneat & reliquiæ, ut ad naturam suam reuerti possit, quoniam alias secus .l. qui res. §. aream .ff. de sol. tradit Barto. in authen. quas actiones, in fi. C. de sacrosanc. ec.

Verum contra tex. oppono, dum
14 dicit, quod pactum de petendo † proficiet, si non ad actionem, ad replicationem saltem, quoniam creditor agit debitor uero excipit, pactum de non petendo factum fuisse; agens autem replicat, pactum postea de petendo fecisse, nam fortiter aduersari huic decisioni uidetur alia. l. iurisgentium. §. qui nimo, uer. ut puta supra eo. ubi si post diuortium, ex aliquo interuallo, pactum factum sit, ne statuto tempore dilationis, iuxta not. in .l. unica, in .§. exactio. C. de rei uxo. actio. dos reddetur, sed statim, id ipsum non ualebit, nec quo ad actionem, nec quo ad replicationem, usq; adeo ut si agat mulier, maritus uero, uel hæres eius excipiat, diem legalem statutum fuisse, non possit ipsa replicare, pacto inductum fuisse, ut citeriori tempore solueretur.

Pro cuius contrarii solu. dici posset,
15 quod imo si ad actionem † non proficit, proficiet saltem quo ad replicationem, & concordabit; eoq; magis, quia regulare est, si datur exceptio reo, ut replicatio actori non denegetur, quæ (ut dicebam supra) se habet ad exceptionem, ut exceptio ad actionem. l. 2. l. exceptio. §. replicati. ff. de excep. & est argumen. in. l. fi. C. de eden. & tex. mer dicit, ne ex pacto nascatur actio, supple nudo; ergo saltem replicatio. l. cum prætor. ff. de iudi. c. nonne, de præsump.

Sed nihil est, quoniam replicatio datur ad coadiuuandam actionem (ut dicunt omnes, & patet ex se) uerum actio nata non erat, uel si erat nata, obstante dilatione legali, intentari non poterat? ergo nec replicatione iuuari, & ideo non potest intelligi ut supra nec argui ab exceptione ad replicationem, quouis modo. Alij aliter dicunt, quod non mulier, sed extraneus in. d. uer. ut puta pactus erat, ita ut ei non esset ius actionis quæsitum, de dote, & propterea nec pactum replicationem inducit, quod utique uideri potest, ex uerbo impersonali, conuenit.

Solu. adhuc non tuta, quia exponi potest conuenit, idest conuentum est l. lecta. ff. si cert. peta. l. pacta conuenta, in fi. ff. de contrahen. emp. l. prædia. ff. de actio. emp. & quia uerbum est, quod ita potest ad uxorem adaptari, sicuti ad extraneum; imo & uerisimilius magis ad uxorem .l. in obscuris .ff. de regu. iu. Igitur uera sol. est, cæteris sepositis, quæ sunt meræ nugæ, & somnia, quod cum pactum ibi contineret plus tempore, & sic re, propter interusuria, quæ debentur, quando aliquid petitur, & id quod petitur, peten ti restitui debet ex interuallo, alia consideratione, quam miserationis, quoniam tunc obstaret exceptio dolo facis .l. si cum milite .§. cum intra .ff. de compensa. tradit Bald. in .l. si socer. in. §. lucius in prima colum. ff. solu. mat. nec debeant ipsi auferri, per ipsumq; augeri uideatur condemnatio, non potest insurgere ex eo replicatio,

quin insurgat etiam actio, seu quoddam ius agendi: uerum quia ex interuallo factum est, actio non insurgit: ergo nec replicatio: in .§. nostro haud considerabile, quoniam non augebat effectum primæ actionis: Ideo non refert an fiat in continenti, uel ex interuallo, daturq; ex eo, & competit nuda replicatio. Et si diceretur, quod imò pactum non auget actionem, ex quo competebat ad totum statim, considerando tempus inesse non obligationi, sed exactioni dotis: respondeo perinde esse, ac si augeret, quoniam paria sunt non habere, uel habere, exceptione elidibilem. l. & eleganter. §. seruus pactionis. ff. de dolo. l. non uidetur ff. de regu. iu. tradit Barto. infra in pe. colum.

Et hinc aliam fortissimam oppo. eli
16 cio, quia si paria sunt † actionem non habere ipso iure, uel habere, & exceptione elidibilem, ut in. d. iuribus, & nouissime in .l. nihil interest. ff. de regu. iu. uideretur dicendum, inanem esse q. de qua hic, an actio tollatur ipso iure, uel exceptionis ope, siue pactum de non petendo, per pactũ de petendo.

Sol. etiam facilis est, si dixerimus,
17 † & ad istud quoq; imo utile esse, quia si pacti de non petendo exceptio a reo non opponatur, condemnabitur, si ipso iure autem esset liberatus, non dato quod taceat, & nihil dicat, usq; adeo ut regu. procedat tantum quo ad effectum, non quod utilitas ex hoc esse non possit, ita Bar. infra in 7. colum. in uer. secundo nota, & in .l. eum qui ita, in. §. qui ita in 2. ff. de uerbo. ob. & in. l. exceptionem. C. de proba. refert & sequitur Areti. in. §. omnis in 2. colum. insti. de uerbo. ob. & Deci. in. d. l. non uidetur, in prin. de regu. iu. & est argumentum in. l. fi. C. de anna. excep. & idem in pacto de petendo dici debet, eadem ratione, si non obiiciatur replicatio, reum absolui debere, alias autem condemnari.

18 Vltimo oppono † quod immo pactum de non petendo, per pactum de petendo ipso iure tollatur, de tex. in l. stichum aut Pamphilum, in. §. naturalis. ff. de solu. ubi sicuti naturalis obligatio, numeratione, quæ est actus naturalis pariter. l. ea quæ. ff. de acqui. re. do. tollitur, ita tollitur iusto pacto, uel iureiurando, & ipso quidem iure: sed pactum, naturalem obligationem inducit, ut sæpe dictum est, primum hic, ad non petendum: ergo ipso iure per secundum de petendo tolletur, & certe urgens contrarium est in glo. magna formarum, in prin. & iusto pacto dic, idest bona fide facto, quia alias secus, ut declarat Barto. in .l. qui exceptionem, in. §. fi. ff. de condi. inde. Item iureiurando uoluntario, siue iudiciali, propter consensum. l. cum amplius. §. is natura debet. ff. de regu. iu. & indicat uerbum conuentione, ibi positum, non necessario, quod solum in defectum probationis defertur, iuxta not. in rub. & in. l. 2. ff. de iureiu. & ibi glo. magistra, quod naturalem obligationem tollat, & in .l. fi. eo. tit. & in §. æque, insti. de excep.

Pro solu. igitur & ad propositum
19 † dici potest, primo ut dicebat Irne. quod pactum tollit naturalem obligationem iunctam ciuili, non naturalem solam, quæ ut inquit Barto. & cæteri, falsa est, & contra text. in. d. l. fi. de iure iu. & dixi in prima lectu. latius, & nouissime probatur ratione tex. met, ibi quia uinculum æquitatis quo solo sustinebatur &c. Item quia obligationem simpliciter dixisset, argumen. in. l. i. in. §. qui in perpetuum. ff. si ager. uectig. uel emphy. pet. Et quia ultimo loco, si tollit naturalem iunctam ciuili, multo magis tollet naturalem solam c. i. de treu. & pa. cum similibus. Secundo, soluit Rog. quod ipso iure tollit. i. per exceptionem, & sic concordabit. Quam similiter reprehendunt Docto. per. d. l. fi. & bene, ponderando uerbum tolletur, & non minus clare in. d. §. naturalis, & certe repugnantia est, quod

tollatur ipso iure, & per exceptionem, considerando, duo hæc inuicem repugnare.l.qui x. ff.de sol. Tertio dicebant alii, quod bene tollit naturalem solam, ciuili non coniunctam, ut in .d. .§.naturalis, sed non, si iuncta sit, quia una substantia efficitur, ut hic, & inde sumpta occasione, Bar. disputat, an uere una substantia sit, an duæ res, separatæ penitus, & distinctæ, ut per eum, dic tu, quo ad effectum agendi, unam esse substantiam, alias non, & quo ad sol. hanc quoq; subsistere non posse, quoniam hic naturalis erat coniuncta cum ciuili, & tamen sola naturalis tollitur, eliditur uero ciuilis, per pactum de non petendo. Item quia dictum pactum de non petendo, naturalem inducir solam, & tamen non tollitur per pactum de petendo, & est uerissimum. Idcirco Azo, quarto loco, dicebat, tolli quando pactum præcedit obligatorium, quo casu loquitur contrarium, non si fuerit liberatorium, ut hic, & consonat .l. arianus .ff. de actio. & ob. l.fauorabiliores.ff.de regu.iu. Cui tamen ratio rex. generalis aduersatur, in pactis scilicet, factum uersari, quod tam in liberatoriis, quam obligatoriis, uerificari posse uidetur & patet, addas tu, quia tex. in hoc se non fundat. Quinta fuit eiusdem Azo solu. quod concordent, ex quo pactum de non petendo hic inter cæteras uires quas habet, obligat paciscentem naturaliter ad non petendum, & hæc per pactum de petendo tollitur. Ineptior cæteris, quia non tollitur ipso iure, sed ope replicationis, alias æquitas cessaret, in qua exceptio fundata est.l.qui æquitate.ff.de excep. & post Iaco. de ra. ac. Pe. & Cy. in.l.pacta quæ contra.C. de pac.aduertit idem Bart.hic. Sexta fuit sol. Gul. de cu.in.d.§.naturalis, tolli; quia ad hoc tendebat pactum, puta quia erat dictum libero te, hic autem non, quia tendebat solum ad effectum impediendi actum petendi, argumen. sumpto ex.l.si pro fundo.C.de transac. & ex triplici possessionis specie, ut per Bar. hic, & in.l.si is qui pro emptore, in x.num. & ibi Ias.in prin.ff.de usucap. quia sicuti in ea, quæ parum iuris, & multum facti habet, haud fingitur, pari modo haud fingitur in pacto, multū facti, parum uero iuris habente, ut de non petendo, quia naturalem non tollit, & adhuc male, contrariumq; tenent omnes, & ut idem Barto.dicit, & rursum bene, contra text.in.§.sed si stipulatus infra ea.l.Qui postea ad quintam reuertitur, & certe uidetur minus periculosa cæteris. Nec ob. quod cesser æquitas in qua fundata est exceptio & quod imò non ipso iure tollitur, sed replicatione, quia replicatio tollit exceptionem ortam non ex obligatione naturali, sed ex æquitate pacti .l.i.ff. de pact.§.i.insti.de replica. & ita communiter tenetur, quod pactum semper tollat naturalem obligationem, siue solā siue iunctam cum ciuili, siue pactum sit de non petendo, siue de petendo, ut hic per Ias.in 4.colum. & sic dictum secundo loco supra in 3.Sol. non est uerum, quod non tollat ipso iure. Septimo, posset respondere, ut dicebam alias, tex.in.d.§.naturalis, loqui in pacto uestito legis auxilio .l. legitima supra eo. Sed nihil est, Primum, quia illatio contrarium innuit. Secundo, quia sic esset de indubitabili. Octauo dici posset, loqui in contractu emptionis & uenditionis, aut simili, qui solo cō sensu perficiuntur, a quo causatur naturalis obligatio, & quæ re integra simplici pacto etiam tolli potest, ut hic, in uer.idem dicemus, & in.l.i.C.quando li.ab emp.di. Sed de emptione verbum nullum ibi: ideo non tuta, & quia esto quod solo consensu perficiatur, ex eo tamen oritur naturalis & ciuilis obligatio.l.iurisgentium in prin.supra eo. Nono igitur responde aliter, & dic, non obstare, quia sicuti solo uinculo, quo sustinebatur naturalis obligatio ibi, æquitatis uinculo dissoluitur, idest iusto pacto: sic dissoluetur hic, pactum

de non petendo, quod sustinebatur exceptione, replicationis uinculo, quo sustinebatur secundum de petendo, & a simili concordabuntur.

Additio.

Istum tex. ibi quia in stipulationibus ius continetur, in pactis uero factum uersatur, declarāt Scriben. quod istud ideo fit, quia solemnitas in stipulationibus maxima requiritur. l. i. ff. de verb. ob. & non ab re uerborum obligatio dicitur, & iuris uinculum ut ibi & in. l. 5. in. §. stipulatio. ff. de uerb. ob. & insti. de ob. in prin. in pactis uero merum factū uersatur, si stipulationem igitur stipulatio tollit ipso iure non mirum, pactum uero non, quia infirmum est, & nihil iuris habet, & est communis declaratio.

Aliter dicit Alcia. lib. i. paradoxo. c. 21. quod uerbum ius ad actionem refertur, factum uero ad exceptionem. Et male quia etiam exceptio iuris est, ut actio, inq; exceptionibus reus actor. l. i. ff. de excep. & insti. de repli. in prin.

Aliter Corasi. hic, in stipulationibus ius contineri, in pactis factum, hoc est primo casu hominis factum non requiri, secundo autem sic, idcirco non ab re est, si ipso iure tollitur stipulatio per stipulationē, pactum uero pacto non, q̄s necesse est, quod opponatur, quodq; factum hominis interueniat, & ut per ipsum fusius, nec displicet, sed quia dictū est suo loco satis, nō insisto nunc aliter.

Additio.

Ad illud quod dicitur hic, in fi. quod res de facili reuertitur ad naturam suā, sex principalia adducit hic Ias. ut per eum.

Adde ad tertium dum dicit, quod testamentum secundum imperfectū tollit primum perfectum, si in eo sint instituti uenientes ab intestato & bene. l. hac cōsultissima. §. si quis autem. C. de testa. ex quo reuertimur ad dispositionem iuris communis positam in. l. 2. ff. de inius. testa. quod ita etiam deducit Ancha. in. rep. c. canonum statuta colu. 205. de consti. & Ro. consil. 306. colum. 2. & Deci. consi. 105. in fi. uolum. i. Et quod ita demum locum habet, si omnes uenientes ab intestato in eo instituti fuerint, alias secus. l. si filius & ibi Cuma. ff. de lib. & posthu. Alex. in. d. §. si q̄s autem colum. 9. ubi etiam idem Ias. in 3. & si proximiores fuerint, non ulteriores ut ibidem idem Cuma. declarat nu. 29. & in primo instituti extranei, alias non ita uenientibus ab intestato fauquidum esset, ut per glo. in. §. ex eo. insti. quib. mo. testa. infir. declarat adhuc Ias. in. d. §. si quis autem, col. 2.

Secundo adde bene facere quod de scholare matriculato inquit Bar. consi. 134. & Bal. in. l. filio quem pater in prin. ff. de lib. & posthu. Pot. in. §. apum. col. 2. insti. de re. di. Alexan. consi. 50. colu. 2. volum. 4. omnes per tex. in. l. 3. C. de domesti. & prot. lib. x. quod si recesserit & redierit ante quinquennium, matriculam retinet.

Tertio adde, nam hoc die bona Castrensia uel quasi, nullo iure acquiruntur patri, nec quo ad proprietatem nec quo ad usumfructum, iuraq; antiqua in hoc remanent incorrecta, ex quo in his filius familias, habetur pro patre familias. l. 2. ff. ad macedo. acquisita autē ex causa profectitia pleno iure, & iura antiqua confirmantur, quia fauorabile est, si ex re patris acquisita fuerunt, ut ad ipsum reuertantur, si ex causa aduectitia uero usuf. queritur patri, sibi uero proprietas, & in hoc iura antiqua corriguntur, & ut plenius insti. p̄ quas per. nob. acqui. in prin.

Quarto adde bene facere, quia si stet statutum quod ab interlocutoria possit appellari etiam sine scriptis, ualebit nulla alia ratione, nisi ista, quia ex eo reuertimur ad ius antiquum, quo hoc idem concessum erat. l. i. & ibi, glo. ff. de ap. Ro. in rub. de arb. colu. 19. subiiciens quod hodie est in contrarium. casus in c. cordi. de ap. in 6.

Verum cogita quo modo etiam dictum hoc possit procedere, cum de iure ciuili ab interlocutoria non appelle

tur.l.apertissimi.C.de iudi.l.ante diffinitiuam.C.quo ap.non re.Bart.in trac. differen.iur.ciui.& ca.diffe. 147.

Quinto adde tex.in.l.casus.C.de sen. pa.ubi quis contra debitorem suũ mouit actionem fuit damnatus, bona eius & actiones cõfiscate deinde restitutus, inquit text. quod ad actionem etiã erit facta restitutio.l.quod si minor.§. restitutio.ff.de mino.l.2.in fi.ff.de noxa.Bellame.deci.743.co.i.& 2.Sexto adde,q̃ si staret statutum, quod extantibus masculis fœmine non succedant, & pater habeat filium &filiam,filium instituat filiam uero prætereat, & filius moriatur,quod poterit filia dicere testamentum nullum,& admitti ad successionẽ patris ex quo reuertitur ad ius commune, de quo in .l. maximum vicium .C. de lib.præte.& ut per Bald.latius in.l.si quis posthumos in.§.i.colu.i.& 2.ff. de lib.& posthu.

Sed moueo difficultatem, quod regu. non sit semper uera,nam restituta dote constante matrimonio,ob inopiã uiri,iuxta tex.in.l.si constãte.ff.sol.ma. uit deuenit ad pinguiorem fortunam, &tamen ei non restituitur dos,nec amplius administrationem habet.l.ubi ad hue.C.de iu.do.l.seruus effectus.ff. de ac.& ob.l.sciendum.§.fi. ff. qui satisda. eo.c.factum legitime de regu. iur. in 6. Bart.in.d.l.si constante in fi.prin. num. 108.Resoluit dic ut per eum,& ad reg. fusius nos in collect.hic,dixi etiam supra nec insisto aliter.

Secũdo moueo difficultatem, quia in.l.pactum quod dotali. C. de pac. ex illo pacto reducebantur partes ad ius commune.l.maximum uicium.C. de lib.præte.& tamen non ualet. Sol. ut ibi per me in collecta. & in lectu. illud ibi ideo esse, quia factum erat contra bonos mores,inducebat uotum captãdæ mortis, & auferebat liberam testamenti factionem.l.fi.C.eo.

Tertio difficultatem moueo,mulieri in dote promissa est quantitas,speciẽ in solutum accepit quæ sibi euicta est, inquit Dy. quod non habet pristinam actionem dotis,i.l.libera.C.de sen.improbando glo.positam in.l. qui res, in prin.ff.de sol. Sed(ut ibi declarat Bald. col.2.)immo habet,& glo.verissima est per istam regulam.

Quatto moueo difficultatem, quia si filius exhæredetur, & postea ipsum pater arroget non ꝓpterea uidetur exheredationem reuocare,& tamen fauorabile est, quia sic reuerteretur ad sui pristinam naturam, ita Are. in .l. filio quem pater in prin.ff.de lib.& posthu.

Sol.id est,quia si esset reuocata,filius reperiretur præteritus, & rumperet testamentum contra mentem testatoris, qui non uidetur eligere uiam ad impugnanda sua iudicia.l.3.ff. de mili. testa. & ut per Are.in loco præalleg.

Quinto & ultu.uidetur, quod istud sit fauore dotis.l.i.ff.sol.ma.t.l. assiduis. C.qui po.in pi.ha.ergo non generale.

Sol.in hoc se non fundat iurecon.et ratio generalis est.l.regula.§. & licet.ff. de iu.& fac.igno.ergo & generaliter uerum,quod res de facili reuertitur ad naturam suam,& probatur, quia idem dicitur etiam proximo casu supra, & tamen id non est in dote.

Additio.

Sæpe mentio facta est tum hic, tum etiam supra in.l.iurisgentium in.§. quinimmo eo.tit.de sola obligatione naturali,proueniente ex pacto nudo, quod actionem non producit præallega.l.iurisgentium.§.sed cum nulla, & bene quia actio causatum est, & ubi non est causa ibi causatum oriri non potest l.licet.§.ea obligatio.ff.de procu.Bald. in rub.de pac.num.9.extra. Et quamuis dicat alibi gl.in.l.i.ff.de actio. & ob. quod omne pactum est contractus,cõtractus autem obligationem pariat, & obligatio actionẽ.d.§. ea obligatio,nõ ita ruditer tamen debet intelli gi,de pacto nudo,sed de uestito,ut idem Bal.dicit i.c.quintauallis colum.a.de iure iu. verum instatut adhuc si pactum nudũ continens obligationem naturalem,

actionem non parit, & inefficax est q.d operabitur? natura enim, & ars nihil operantur frustra .l. qui bis idem ff. de uerbo. obli. Dicunt Docto. alibi quod solutum repeti non poterit, & probatur in.l. naturales. ff. de actio. & ob. & in.l. fideiussor in.§. fideiussor. ff. de fideius. quem tex. allegat glo. in .d. l. naturales, est etiam bonus text. in.l. in his, in.§. imperator. ff. de sol. & in.l. naturaliter. ff. de cond. ind. Et ratio ē quia æquitas ipsius obligationis ratione consensus ortæ.l. cum amplius .§. is natura debet. ff. de reg. iu. non patitur, ex quo melius est, non soluere, quam solutum repetere.l.3. ff. de compensa.

Sed contra præscribens similis est soluenti.l. si pupillus ad fi. ff. de admi. tu. qui tempore liberatus, naturaliter tamen obligatus manet .l. obligationum ferè.§. placet. ff. de ac. & ob. ubi tempus non est modus neq: inducendę neq: tollendę obligationis, & si sol nat repetit.d.l. si pupillus. Sol. remanet naturaliter obligatus, sed tamen ipsius obligationis effectus omnis pr sus tollitur, igitur nec mirum si hoc casu repetit.l. fi.§.i. & ibi Bart. in prin. notat. ff. rem ratam hab.

Ad idem tamen, quod solutum repeti possit facit, quia si debitor sit absolutus per sententiam tollitur ciuilis ob. & ipse remanet naturaliter obligatus.l. iulianus uerum, debitorem. ff. de cond. ind. & tamen solutum repeti potest gl. est in.l. quecunq; . ff. de cōp. Solu. hoc ideo est, quia naturalis aliquando ciuili fuit iuncta, ut ibi dicitur, nos autem in sola naturali.

Operatur secundo, quia si huic naturali accedat altera, simul iunctæ actionem producunt.l. fi. C. ad legem fal. & ibi Ange. not. & faciunt quæ de pacto nudo geminato diximus supra l.i.§. debitum .ff. de consti. pecu.§. de pecunia autem constituta insti. de actio. argumentum in .l. balista .ff. ad treb.

Operatur tertio, quia qui naturaliter obligatus est, tenebitur in foro cōscientiæ secundum Bart. in.l. si pœnæ ff. de cond. ind. nec licite retinebitur, quod naturaliter debetur. c. quia plerique; & ibi Inno. de immu. ec. d.l. si pœnæ, quam dicit etiam singu. in statu. Bal. estimum num.5.

Quarto operatur, quia si testator mandat satisfieri omnibus creditoribus suis, etiam illi satisfieri debebit cui erat naturaliter obligatus, ut tradit Bal. in.l. id quod pauperibus in 9. q. C. de ep. & cle. Et nimirum quia dixit omnibus creditoribus .l. inlianus. ff. de leg.3. c. solite de maio. & ob. argumentum in.l. in testamentis. ff. de regu. iu. & quia de ipsius testatoris cōscientia exoneranda agitur, quod piū est, & ita debet eius uoluntas interpretari argumentum in.l. si quis ritio. ff. de lega.2. & in authen. similiter. C. ad legem fal.

Quinto & ultimo operabitur hoc quia si fideiussio præstetur, efficaciter obligabitur.l.i.l. fideiussor .§. fideiussor. ff. de fideiusso. Sed cogita ni forte istud sit non propter naturalem obligalionem, sed quia stipulatione præstari solet.l. blāditus. C. eo. & hæc sint satis, de quibus non nihil alibi etiam dictum est, licet non ita digesta sint, ut hic, & ordinata

Additio.

Quod ex testamento minus solemni orta, poterit in constitutum etiā deduci.l. si veritas. C. de fideicom. Bal. in.l. non dubium colum.2. C. de testa.

Et quod huic, est similis, obligatio antidoralis, ut benefacienti benefaciamus.l. sed si lege.§. consuluit. ff. de peti. hæ. quæ licet non producat quoq; actionem sic tamen laudabiles parit effectus, quos enumerat Ias. in .l. ex hoc iure colu.10.11.12. & 13. ff. de iust. & iu. & præceteris unum de quo in.l. si uero non remunerandi in .§. idem pap. ff. māda. ubi patronus liberto donauit prædium, is uero eidem aliter disponenti consensit dicit I. Con. q. licet donatio regulariter non præsu-

matur, quia fatultas est, & dilapidatio l. filius fam. ff. de dona. l. cum de indebito. ff. de proba. præsumetur tamen illi redonasse, quod etiam refert ad propositum Cur. iuni. olim collega.

consi. 54. num. 3.

Et ex his (reliqua enim poteritis videre uos met studio camerario) finis impositus sit, propter ferias etiã, huic .§. subtilissimo. Die X. Iulij. M D X L I I I I. Paduæ.

SCHOLIA .§. QVI PROVOCAVIT l. tale pactum .ff. de pact.

1 *Casus.*
2 *Rationes dubitandi.*
3 *Decidendi.*
4 *Transactio super re iudicata fieri potest.*
5 *Nunquid ualeat saltem ut pactum simplex, quando non ualet, si sententia transiuit in rem iudicatam, ut transactio.*
6 *Quid si in ea iuramentum interuenisset.*
7 *Quid in sententia excommunicationis.*
8 *Quid in matrimonio.*
9 *Iudex debet sequi conuentionem partium.*
10 *An pactum ualeat, quod a sententia arbitri appelletur, & an iudex ipsũ sequi teneatur.*
11 *Quid in causis criminalibus.*
12 *Quid in iudicibus delegatis.*
13 *An conuentio habeat executionem paratam*
14 *An executio impediatur, si exceptio nullitatis obijciatur.*
15 *Si secundo appelletur, an appellans releuetur*
16 *Quid in supplicatione.*
17 *An generaliter uerum sit, & procedat illud, quod appellatio suspendat prpnunciatum.*

DE PACTIS.
Papinianus lib. V. responsorum.

TALE PACTVM .§. QVI PROVOCAVIT. Casus ità se habet (summario enim & diuisione, plana est litera ut in ea) Titius † a debitore suo petebat centum, is negabat se debere cõuictus, ad soluendum est condemnatus, postea appellatione pendente, transactio facta est, huiusmodi, quod debitor creditori Titio, dare teneretur quinquaginta. Klen. Iulijs, hoc adiecto, si dicto tempore non dedisset, quod iudicatis stare teneretur, accidit quod dicto tẽpore dicta quinquaginta non dedit, neq; fidem seruauit, dubitabatur q. d iutis, an alio non discusso, dicta centum debeantur, conuẽtio fuerit iusta nec ne, & cõsequenter an iudex appellationis, pronũciando bene iudicatum, & male appellatũ, legitimam conuentionem atq; sententiã exequi debeat & posfit.

Et breuiter uidebatur prima facie
2 dicendum quod nõ† & primo quia p appellationem extinguitur pnuntiatum. l. i. §. fi. ff. ad turpil. extinctum nõ disponit. l. qui res. §. aream. ff. de sol. l. eius qui in puintia. ff. si cer. pe. Signo. de homode, cons. 34. in prin. ergo nec confirmari poterit, nec executioni demandari, & in hoc a restitutiõe differt l. illud & ibi Bar. ff. de ap. l. præfecti ẽt prætorio. ff. de mino. Sol. licet extinctum dicat tex. in. d. §. fi. exponitur tamen. i. suspensum, gratia uitandæ cõtrarietatis, quod quidẽ permissum ẽ, ẽt quod fiat uiolentia litere, & maxime in casu presenti. l. eas causas & ibi gl. ff. de condi. & de. l. si uno. ff. loca. c. cum dilectus de consue. c. uenientes de iure iuran. l. fi. §. eandem. C. de fi. instru. Abb. in. c. i. ad fi. de Clandesti. desponin fi. Et amplius quia uerba deseruiunt intentioni, non intentio uerbis. c. intelligentia de uer. si. Vel dicamus extĩgui inspecto præsenti statu non futuro, ut per Alex. in. l. i. in prin. ff. de re iud. & in. l. si causa cognita. C. de transac.

Secundo, quia si post appellationẽ causatum est, ab appellatione prædicta recessum uidetur, ergo nec rursũ pronuntiari poterit, bene iudicatum, & male appellatum. l. postq̃ liti. C. de pact. l. post rem iudicatam. C. de transac. l. elegãter. §. si quis post. ff. de cõd.

indeb. Sol. recessum fuisset quando quinquaginta promissa soluisset,& q̃a a principio non pure & simpliciter recessum est,sed sub conditione,si soluisset uerũ non soluit,ergo sententia con firmata valebit,&virtute appellationis pronuntiabit iudex ut supra & superinde eam exequatur, atq; executioni demandabit.

Tertio quia si conuentio fuit nuda, non potuit eã iudex exequi.l. iurisgentiũ.§.sed cum nulla supra eo.Sol.nuda non fuit,sed uestita legis auxilio, atq: au&oritate.l.legitima infra eo. Vel dicamus cũ in actu transactionis pactum conuentio fuerit apposita,de dictis q̃n quaginta soluendis, uestitum seu uestitam fuisse.l.petens.C.de pac.l.iurisgentium.§.quinimmo sup. eo. & utrobiq: diximus.

Quarto,quia nulla ꝓmissio mere cõuentionalis executionẽ meretur.l.minor 25.annis cui fideicommissum relictum est.ff.de mino.l.i.C. de execu. rei iudi.arg.in.l.pecuniã.ff.si cer.pe.& in.l. i.C.de execu.rei iud.arg.in.l.pecuniam ff.si cer.pet.& in l.i.C.de plus peti.&in l.cedete diem.ff.de uer.si. Sol. non est simpliciter conuentio, quæ exequitur, sed sentẽtia quã uirtualiter cõtinet, & ipsa partium conuentione confirmata ut hic sumitur,& dicemus if.& de quo ẽt in l.4.i.§.si ex cõuẽtiõe.ff.de re iudi. Quinto,quia quando agitur ex partiũ conuentione, non debet agi, seu non agitur coram Iudice appellationis,sed coram ordinario.l.2.C.de iu.o.iu.& sic coram iudice a quo, non coram iudice ad quem ut ibi dicitur. Sol.id uerum ẽ regulariter,non in casu p̃senti, ex quo suspensa appellatione cõuentione partium,conditionali ut sup. si non solueritdebitor,deficit conditio relaxata est suspensio,& onus iudici appellationis deuolutum pronuntiãdi bene iudicatum & male appellatum,ergo nec mirum si ipse,& non iudex a quo conuẽtionem & sententiam exequi debet. Sexto,quia perinde est ac si appellatio deserta fuisset, uerum hoc casu quãdo scilicet deserta ẽ,iudex primus, exequi tur ex quo sentẽtia firma manet auth. ei qui & ibi Bar.in.2.not.l.fi.§.illud.C. de tẽpo.& repa.ap.l.eos.C.de ap.auth. si quis litigantium,& ĩ corpo.unde sumitur.C.de ep. aud. ergo non appellationis.Sol.uerum est assumptũ si deserta fuisset ꝑ lapsum fatalium. d. l. fi.d.l. eos,cum aliis ut sup.at hic secus est,ergo,& latius declarat Ias.ut ꝑ eum. ego uero aliter dico,desertã non fuisse, sed suspensã,ut sup.ergo oĩo iudex appellationis exequetur. Septimo & ultimo,quia si sentẽtia lata est, a iudice minus instructo festinãter & uelo leuato dicente tantum bene iudicatum & male appellatũ .l.de submersis.C. de nau. lib.10.c.tum ex litteris de resti. ĩ integ. Bal.in.l.prolatã.C.de sen.& int.'o. iud. & in l.si cum ipse.ff.de excu. tuto. qũo potuit cõuentio,seu sententia ipsa exequi.Sol.satis instructus esse potuit, ex conuentione ipsa,pacto,& transactiõe quib.uisis, debitorem pro condemnato habuit.Ratio aũt decisionis est, †q̃a sententia partium conuentione approbata ualet,nec amplius ẽst disputanda, usqueadeo ut statim posfit executioni demãdari.d.l.minor 25.annis,cui fidei cõmissum relictum est,ubi Bar. & Bal. ff.de mino.& plus ẽt qđ eẽt nulla,hoc casu tamẽ ualeret.l.2.C.cõia ut.iud. Secunda quia perinde est, ac si debitor confessus fuisset contenta in ea uera fore,in confessum nulle sunt iudicis partes nisi in condemnando.l.proinde.ff. ad legem aquil.c.nos in quenq̃.2.q.1.ergo.& perinde dixi,ut hic ueluti, quæ, aduerbia sunt similitudinẽ significãtia l.sed & si possessori.§. fi. ff. de iure iu. l. ueluti.ff.de iusti.& iu.quia proprie cõfessio dicitur in iudicio facta.l. fi. §. necessitate ubi glo.C.de bonisq; lib. Tertia & ultima, quia qui transigit & paciscitur sententiam confirmat, ut ille q. dilationem petit ad soluendum,se debitorem fatetur.l.ad solutionem. C. de re iud. Modo notandum est & primo,quod transactio sup re iudicata fieri põt.† Et mirum uidetur hic,quoniã

3

4

pendēte appellatione nihil est innouā dum, ut in rub. & in. l. i. ff. eo. nil. no. ap. int. alias oīa reuocarentur per uiā attentatorum. l. appellatione, & ibi Bald. in prin. C. de ap. c. non solū eo. ti. in 6. maxime quia transactio est de re dubia. l. i. infra de transactio, re iudicata aūt, oīa sunt clara & aperta. l. i. ff. de re iud. ergo. Et uidetur casus ad literam quod fieri non possit nec facta ualeat in. l. si causa cognita. C. de transac. Nisi ad primū dicamus & uerissimum est, nil nouandū, quod cām ipsam principalē, concernat alias si quid emergat uel incidat, vt hic in transactione partiū dicitur secus. l. si instituta. §. pe. ff. de inoffi. testa. c. cum teneamur de ap. præsertim quia quilibet est moderator & arbiter in re sua. l. in re mandata. C. manda. nec ob id appellationi renunriatum uidebitur, vt inquit Bal. in lib. Marg. in. §. appellatio nu. 10. Ad secundum uero, qđ bene oīa erant clara & aperta, ante ap. & sic res iudicata, sed post appellationem, dubia effecta est, ergo transactio pariter de re dubia facta dicetur. Ad tertium aūt quod ibi sententia trāsierat in rem iudicatā, nec intra tempus x. dierū fuerat appellatum, de quo in auth. hodie. C. de ap. & in. c. quod ad consultationem de re iud. & idem qđ dicitur in. d. l. si cā cognita, legitur ēt i. l. post rem iudicatā. ff. de transac. Sed q̄q̄ transactio non ualeat hoc casu poterit ne tamen debitū aīo nouandi, est stipulationem deduci, & liberari debitor per aquilianam stipulationem, & acceptilationē? Certe sic q̄a nec aliter dicitur in. d. l. si cā cognita. Nunquid dicto casu adhuc ualeat sal
5 tim ut † pactū simplex? uideretur dicendum qđ sic, quia stat regula, si id quod agitur, non ualet ut agitur, quod ualet eo mō saltem quo ualere pōt. l. i. §. si q̄s ita & ibi Bar. ff. de uer. ob. debetq; fieri semper interpretatio ut actus potius valeatq̄ pereat. l. quotiēs. ff. de reb. dub. Tamen contrariū est uerius. l. suus hæres. C. de repu. hæred. Et rō est ut dicit Alex. in. d. l. si cā cognita col. i. quia transactio fit super eo super quo controuersia fuit, pactū uero super eo, super quo non fuit, iō nec ui pactū ualebit. l. i. ff. eo. Nec ob. regula. §. si q̄s ita, quia multis modis limitatur, & maxime quādo actus peccat ī forma. l. an inutilis. ff. de acceptila. not. in. d. §. si quis ita, sed transactio peccat in forma, quando appellatum non est, si super re iudicata fiat, ergo. Est bene uerum forte, si non opponeretur, qđ ualeret ut pactū, ut in simili inquit Fel. in. c. inter monasterium, in 10. col. in 8. limita. de re iud. Quid si in
6 transactione † interuenisset iuramentū, adhuc in prædicto casu, quādo sententia transiuisset in rē iudicatam. Videretur dicendum, non ualere. l. si. C. de nō nume. pecu. ubi regulatur secundum nām actus super quo interponitur. Tamen contrarium quoq; uerius est, ex quo vim hēt clausulæ Codicillaris, ut ualeat oī mō meliori quo valere potest l. cum pater. §. filius matrem. ff. de lega. 2. & quia seruandum est, ubi seruari potest sine teri tu salutis æternæ. Ad argu. respondetur, hoc est ad tex. in. d. l. si. ꝓcedere rōne deficientis consensus, ita quod, si dispositio ipsa non extenditur nec iuramentum ipsum pariter extendatur, & latius ut per Bar. in. l. si quis ꝓ eo. ff. de fideiusso. Est ēt sententia excō
7 municationis † quæ per appellationem non suspenditur, ex quo nec ab ea, pōt appellari. c. pastoralis. §. i. de appel. rōne de qua ibi per gl. Capel. Tholo. decisiō. 298. ideo fatuum est dubitare an super eā transigi possit, ut infra. Et longe ma
8 gis † quid in cā matrimoniali, maxime, quia est tex. ad literam qđ transigi non possit, i. c. fi. de transac. ubi iudex debet se interponere ꝓ transactione inter partes facienda, præterq̄ in casibus in quibus iura hoc non admittunt, ut sup matrimonio, & quantum ad istud fac regulā, qđ liceat semper transigere, in depēdentibus a potestate partiū, hoc est in temporalibus, alias non, ut in spiritualibus, & sensit But. & bene in. d. c. fi. col. 2. ad fi. Secūdo norandum est quod iudex dēt sequi conuentionem partium
9 † vt ad literā quoq; dicitur in. l. si conue

nerit.ff.de re iud.& in.l.i.i.§. et post ope ris.ff.de no.o.nun.& q̃ quis omnium in li bello contentorum, pronunciatio fieri debeat.l.ut fundus.ff.cõ[.]diui.l.fi.C.de fi deicom.lib.c.licet hely.de Simo.l.i hoc iudicio.ff.famil.her.attamen si unius tan tum cõueniant partes, ita ẽt pronuncia- bitur, ut declarat Bal.in Marg. sua iudex nu.23.& in alio etiam, si adhuc ita conuẽ tum sit, q̃ petitum fuerit.l. uinum & ibi Iaſ.col.14.ff.ſi cer.pet.& eſt ſimile, cum dicimus qđ in confeſſum nulle ſunt Iu dicis partes, niſi in condemnando.l. pro inde.ff.ad legem aquil.ut etiã dicamus, cum partes ſunt cõcordes, quod ipſe iu- dex pariter, earum uoluntatem ſequi de beat. Et ad propoſitum, ſicuti trãſactio, appellatur oĩs actus, per quem a lite re- ceditur, qđ ita ſententia ſi feratur, ſecun dum conuentionem partium tranſactio appellabitur. Et dicebat ultimo Abb. in c.cum dilectus in ul.col.de arb.quod ua lebit pactum partium, a ſentẽtia arbitri

10 poſſe appellari. † quodq; ipſum Iudex ſequi tenetur, intellige in caſibus, in qui bus appellari non poteſt. Tamen contra rium uerius eſt, quod non appelletur ab arbitro, & quod pactum non ualeat, hoc caſu.l.i.l.priuatorum conſenſus.C.eo.& conſequenter qđ iudex non tenetur ſe- qui partium uoluntatẽ, & ita firmat Spe cu.in.§.in quib.nu.15.de appella.late idẽ Abb.in d.c.cum dilectus, & erit limita- tio ad ſupradicta, ultra alias traditas per glo.& Docto.in d.l. ſi conuenerit, inter quas nec illa prætermittenda eſt, qđ fal- lant quoq; in cauſis criminalibus, & ſo- lum procedant in ciuilib.priuatam utili

11 tatem, concernentib.† & ratio eſt, ex quo in illis, conſenſus partium, nihil opera- tur.l.ita uulneratus.ff.ad legem aquil. l. fallaciter. C. de ſubmer. lib.x.c. ut famæ de ſen.exco.atg.in l.ius publicũ. ſup.eo. & uerisſimum uidetur, ſi criminaliter a- gatur, quoniam ſi ciuiliter, forte eſſet ſe- cus.c.tuæ de pecu.c.ſu p his de accu. Bar. in l.infamem, col. 2.ff.de pub.iud.Tamẽ cogita, prohibitum una uia, id alia cõce- di non debere.d.c.tuæ.c. cum quid de re gu.iu.in.6.Ancha.conſi.132.ad fi.& conſ.

298.col.2.Tertio limitatur in iudicib.de

12 legatis† ut per Inno.in c. ſi quando de of ſi.del.qui cum ſibi commiſſum non ſue rit.l.diligenter.ff.manda.c. cum dilecta, de reſcrip.c.de cauſis.c.cum olim, de off. del.l.de qua re.§.i.& ibi not.de iudi. non ſolum non debebunt ſequi partium cõ- uentionem, uerum nec etiam poterunt. Vltimo notandum eſt, quod conuentio de qua hic, habet executionem paratam

13 † ut etiam ſententia diffinitiua, & ſtipu- latio iudicatũ ſolui.l.minor.xxv. an. cui fideicommiſſum relictum eſt.ff.de min. & ibi not.l.i.ff.iud.ſol.tradit Bar.hic, nõ regulare tamen.l.i.C.de execu. rei iud.l. 4.§.ſi ex conuentione.ff.de re iud.d.l.mi nor 25.an.& nimirum, quia uim confeſ ſionis habet, in confeſſum nulle ſunt iu dicis partes, niſi in condemnando, ut ẽt dicebam ſup.l.proinde.ff. ad legẽ aquil. ergo. Vel & melius, quia ſententiam uir tualiter continebat, ex quo ſtare iudica- tis debitor promiſerat, ſi non ſoluiſſet, & ſic ipſa exequi dicetur, non cõuentio, quia nec iſtis ſtantibus ſimplex eſt, & re- latum in referente alias, quicquid hic di catur, uulga.l.aſſe toto. ff. de hære. inſti. Nec ad propoſitum hoc caſu, dicta exe- cutio impeditur, ſi obiiciatur, exceptio

14 nullitatis† cum tamen ſit regulare, eadẽ oppoſita, ſuperſederi, & nũquam tolli cle.i.ubi glo.ſingul.de ſeq. po. & fructu, & hoc, quia quemadmodum partiũ con uentione, appellationi, tacite renuncia- tum uidetur, ita renunciatũ uidetur nul litati, quæ appellationi ineſt.l. quædam mulier.ff.famil.her.l.Carmelia pia.ff. de iure pat.declarat Alex.in l.4.in.§.condẽ natum col.4.ff.de re iud.unum uerbum hic alias in collectane.ergo. Sed cæteris prætermiſſis, dictum eſt ſup.& ut p glo, etiam in uerbo ſequetur, quæ ob hoc e- rit expedita, quod per appellationem ſu ſpenditur pronuntiatum, Quero, ſi ſecũ do appelletur, an appellans releuetur.

15 † Bar.in l.cum procurator in.§.i.ff.de no. o.nun.dicebat quod non, motus, quia ſe mel ſuſpenſum amplius ſuſpendi non debet.l.nã & ſi ſub conditione in ſi.prin. ff.de iniuſto rup.irri.teſta.l.pe. (ultra eũ)

APPENDIX SIVE ADDITIO ad l.i.supra de iut. o. iud.

VDEX non tenetur impartiri officium suum nisi fuerit requisitus.l.4.§. hoc autem iudiciũ. ff. de dam. infec.l.3.§.si pupillus. ibi, sed non alias quàm si ipse petat.ff.de tu tel.l.i.§. magistratibus.ff.de magistra. cõ ue. & faciunt exempla tradita supra & singulare uerbum dicit ad propositum Corse.in singul. Iudex.i. quod Iudex si non condemnauerit parrem in expẽsis uictam ex quo non habebat iustam liti gandi causam, tenetur resarcire de suo, si expresse fuerint petite, & not. in l.san cimus.C.de iudi.& Ias.in l.i.in 2. col.ff. de eden.quod agens in libello debet cõ clusionem apponere (libellus enim sicut argumentum constare debet, ex ma iore minore, & conclusione) puta in actione reali, peto me declarari dominũ in petitione hæredirariis, hæredem, & in personali debitorem cõdemnari ad soluendum. alias reus nunquàm posset esse certus, an edere uel contendere debeat, ut in l.i.ff.eo.neq; posset impartiri officium suum Iudex non requisitus.& in.l.admonendi in repetitione, nu. 45. ff. de iure iu.si stet statutum, consanguineos compelli posse, ad cõpromissum faciendum, quod compelli non potetũt, nisi petatur per regulam de qua hic. Et Bat.in d.l.admonendi in pe. colum. quod iuramentum in supplementum probationis deferri non potest adhuc per istam regulam nisi petatur. & est communis opinio, ut ibi dicitur.& nouissime restatur Capici.decisio.35.in prin.& glo.in regu. Cancellariæ ap.25. quod Iudex nõ debet mittere Bullam male formatam, ad Cancellariam corrigendam, nisi petatur, ex quo istud urilitatem pri uatam concernit, quo casu (ut dixi) non impartitur officium suum, nisi requisitus, nerum si uoluerit (ut ibi subiicit in fi.) quod poterit, cum sit causa beneficiã lis, sed non quod cogatur. c. olim de rescrip.c. bone.i. de postula. prælato. bonumq; sit in arbitrariis habere Iudicem fauorabilem, ut inquit glo.in.c. in iudiciis de regu.iu.in 6. Dicit ad regulam ad huc Bal.in l.i.C.ut quæ desi. aduo. & in l.properandũ in.§.& si quidem, in prin. C.de iudi.& Ancha.consi.167.colum.2. si sententia sit lata partibus absentibus, nec appareat ad cuius instantiam, quod ipso iure erit nulla. Et in authen. si quis in aliquo documento, in 3.colum.C.de eden.quod ubicunq; fieri debet publicatio scripturæ priuatæ, ad effectum ut ualeat (nanq; si non ualeret alias publicata tamẽ ualet.l.publicati.C.de testa.) duo requiruntur, quod petatur, quodq; citetur pars quæ lædi potest. l. nam ita diuus.ff.de adop. Non debet iudex etiã dare parti inducias deliberatorias, de quibus in auth.offeratur.C.de lit.cont. nisi petantur.l.i.§.ait prætor & ibi Bal. not. ff.de iure delib. Et simile etiam adduci potest, quia hinc uidemus quod neque insignia examinato dantur à promotoribus nisi petatur, ita Ange.in l.i. C. ut ne.li.sine iudi.aucto.si impo. & ubi imposita est pæna quoq; iudici, iustitiam non administranti, quod ita demum puniti poterit si petatur, ut not. docto.in l. si quis maior, ubi ego etiam multa. C. de transac.Calde.consi.3.de pæn. Et idẽ si imponatur eidem, nõ expedienti causam intra tempus instantiæ quæ triennalis est.l.properandum. C.de iudi. declarat Abb.in c.peu.in pen.col.eo.tit.ex tra. Imò quod quilibet actus iudicia rius, ad peritionem partis fieri debet. d. l.properandum.l.ad peremptorium, eo. tit.l.2. C. ut intr.cer.tem p.q.crimi.termi. Bald.pulchrè in l.si curatoris per illum tex.C.de iure delib.& quoniam Christi actio nostra est instructio. c. significasti de electio. pro regulæ comprobatione simile adduci potest, nam Christus tres mortuos tantum suscitauit, Lazarum, & Archisynagogi filium, & Viduæ unicum, quia petitum fuerat, quartum autem non quia requisitus non fuerat.

Est uerum quod fallit regula in multis casibus, & maximè si appelletur à proconsulibus, quia ipsi etiam non requisi

ti,teneantur mittere processum & acta, copiamq; suæ opinionis, & apostolos dimissorios iudici ad quem,auth.hodie §.apostolos.C. de ap.l. à proconsulibus & ibi not.C.eo.

Secũdo fallit in causis criminalibus, cum de augenda uel minuenda pœna agitur,quia tunc cum sit hoc idem, atbitrio suo commissum facere potest, etiã non requisitus.l.hodie.ff. de pœn. l. & si seuerior.C.ex quib.cau.insa.irroga.l.q d ergo.§.pœna grauior. ff. de his qui not. insa. & quia etiam de publica utilitate agitur.l.cõgruit.ff.de offi.præsi. l. si quis in hoc genus.C. de ep.& cle.regulariter autem pœnam non constituit,nec patitur,de quo tamen per Bal.in l.i.in prin. per illum tex.& per tex.in d.§. hoc autẽ iudicium.ff.ubi pup.edu.deb.Sed eo casu quo pœna minui potest & mitigari, & istud(ut dixi) iudici commissum sit, poterit ne si æquitas subsit, a reo peti? Videretur dicendum quod non,quia dispensatio est, & ius, quod peti non potest.c.minor.50. d. Contrarium tamen uerius est.l.auxilium. §. in delictis.ff.de mino.& ita tenet Bar.& Bald. in d.§.pœna grauior,ille col.3.iste in rep.i.& est effectus,quia si posset peti, & iudex non faceret appellari posset, imò quod faceret litem suam.l.i.§.permittitur.ff. de aqua quot.& æsti.

Tertio fallit regula in concernentib. rectitudinem iudicii, puta si quis fine actione experiatur. l. si pupilli. §. uideamus. ff. de nego.gest. l. si seruus nauem ff.de fur.quo casu audiri non debet, ut inquit Bald.in l.si quis conductionis titulo col.pen.C.loca.& in l.ancillæ in 4. C.de furt. etiam quod non opponatur libellum non procedere, secũdum Bar. in l.cum quærebatur.ff.iud.sol.not.in l. uir bonus.ff.eo. & idẽ si ineptus sit quo niam reiicitur, & laceratur ut inquit Feli.in c.ad aures col.2.de præscrip.& glo. ultra eum in l.i.ff.de offi. assesso. multa Nel.de banni.in prima par.2. tempo. q. 5.colum.3.

Quarto fallit in accusatore illegitimo,quem ex officio Iudex adhuc repellit,sicuti agentem sine actione, ut supra & not.in c.i.& in c.nulli de accu.& facit quod habetur in l.quos prohibet. ff. de postulan.& si diceretur quod imò non debet se intromittere,nisi petatur in cõcernentibus commodum priuatum, ut hoc casu & not.in d.§. hoc autem iudicium,Respondebo contrarium fore uerius,& seruandum,ex quo agitur etiam de ipsius iudicis honore,imò & de utilitate publica,uulga.l.ita uulneratus.ff. ad legem aquil.c.ut fame de sen.exco.& in specie Abb.in d.c.i.col.3.

Quinto fallit quãdo ex actis aliquid appareret notorie, quia tunc hoc casu quoq;, supplere teneretur nemine petente.l.ubi pactum & ibi glo.not. C. de transac.Ange.in l.iam tamen in. §. si tamen.ff.iud.sol.hoc enim casu Iudex assumit personam partis,estq; perinde ac si petitum fuisset,arg.in l.bonorum. C. qui admi.& est glo.in l.de pupillo in.§. meminisse.ff.de no. o.nunc. & ut etiam infra dicemus.

Sexto fallit,quia iudex potest opponere testi infamiam,licet pars hoc idem ei non obiiciat,ita Inno.in c.intimauit, de testi.& est glo.in l.i.ff.de magistra.cõ ue.not.Bal.in d.l.quos prohibet.

Septimo fallit in statuto disponente quærelas bannitorum non audiri, quia repelli poterunt, etiam si non petatur, maxime quando banna sunt notoria, quoniam tunc ad Iudicem spectant. et nemine opponente ut not. in l. 2. ff. de fer.&in l.i.ff.qui & aduer.quos.Cy.in l. reos.C.de accu.Bald.in d.l.quos prohibet, & seruit ad dicta etiam supra in.5. fallen.

Octauo adhuc fallit,si de conditione testis inquirat, quia ex officio potest, quamuis non petatur, & eos inhabiles nõ admittere.l.i.§.si curatores.ff.de magistra.conuen.& hoc idem ut sciat quid credere debeat.l.3.§. fi. ff. de testi.usque adeo ut nec requiratur citatio partis, & limitabitur quod dicitur in l. de uno quoq;.ff.de re iud.& in l.nam ita diuus. ff.

ff. de adop. declaratq; Pute. in §. Iudex nu. 25. fol. 59. col. 3. de Sindica.

Nono fallit quia in causa criminali potest testes recipere, etiam post publicationem, tam ad defensam, & pro innocentia rei, quam ad offensam, ita Bar. in l. 2. in §. si publico. ff. ad legem Iul. de adult. & in l. i. in fi. ff. de quæstio. & in d. §. hoc autem iudicium, & in l. absentem ff. de pæn. Idem Pute. in loco præalleg. fo. 60. col. i.

Decimo fallit quia Iudex iurat seruare statuta, & tamen ex officio, illa potest transgredi, licet non petatur. c. i. & ibi Inno. de consti. nec in sindicatu tenebitur, quia fecit illud in quo multorum salus continetur, siue procuratur. argum. in l. pe. C. de fer. & quia statuta facta contra publicam utilitatem, contra eam haud debent interpretari. l. de his. C. de transac. Idem Pute. in loco præallega. fo. 59. col. 3.

Vndecimo fallit regula si de pace cōponēda ageretur, quia tunc hoc quoq; casu debebit impartiri officium suum, ēt non requisitus. l. æquissimum. ff. de usuf. imò si non occurrerit iudex, uidēs duos rixantes quod debet cōfestim officio priuari, inquit Cy. in l. si seruus. C. de noxal. & Bal. ubi alia multa in l. i. in §. quies lectu. 2. ff. de offi. præfec. urb. & generaliter dici potest, pro prædictorū declaratione (hæc enim erunt satis quātum ad regulam, & quantum ad limitationem ipsius, maxime quia dixi etiam in 2. lect. & non nihil in l. bonorum. C. qui admi.) si id quod incumbit officio iudicis, consistat in iure radicato parti, quod tunc partis petitio requiratur, si uero in mero & libero iudicis officio nō l. cos. §. fi. C. de ap. c. ad nostram. 2. & ibi Inno. de iureiu. & ista est quoq; sententia Old. & post eos tradit Bal. in l. i. in §. magistratibus. ff. de magistrat. conue.

Posthoc dubitat etiam Bar. an requiratur libellus in officio Iudicis, ac litis contestatio, & uideretur dicendum qđ non, quia misericorditer imploratur ut inquit glo. in rub. ff. de int. ac. & Bar. in l. requitendi. C. de ser. fugi. & Ang. in l. fi. in prin. C. de tempo. in integ. resti. pot. & misericorditer implorari dicitur, quotiens id quod petitur, non debetur, sed iudex facere potest, ut sibi debeatur, qđ declarat idem Bart. hic nu. 11. & bene & uidetur casus in l. ne quicquam in. §. de plano. ff. de offi. procon. ubi omnia requirentia causæ cognitionem, libellum & litis contestationem desiderant, ergo in officio iudicis, non desiderabitur, cū (ut dixi) misericorditer imploretur, nec requiratur causæ cognitio. argum. enim à contrario ualet in lege. l. i. ff. de offi. eius cui man. est iu. Tertio probatur in authen. si omnes. C. si minor se ab hæred. absti. ubi minor restitutionem petit ut abstineat ab hæreditate paterna, absentibus, crediroribus, & Iudicis officium implorat, & tamen libellus necessarius non est, nec lit. cont. & minus si petatur aduersus lapsum fatalium ut inquit Inno. in c. suscitata de testi. in int. deq; his in l. 2. C. de tempo. & repa. ap. Quarto implorabatur alibi officium iudicis, sententiam rescindi contra absentem latam in c. quærelam de procu. & in c. cum Bertoldus de re iud. & in c. inter quattuor de maio. & obed. & tamen lit. cont. non est necessaria ut dicunt D. de Rota in decisio. suis 10. in nouis. Quinto & ultimo, quia uidemus quotidie implorari officium iudicis & oretenus peti, testamento ostenso, non abolito nec cancelato, ab aliquo hærede se mitti in possessionem bonorum defuncti, ut in l. fi. C. de edic. di. ad. tol. absq; libello & lit. cont. alias officium Iudicis nobile, & Mercenarium non differrent, & tamen differunt, quia in Mercenario libellus requiritur & lit. contestatio. ut idem Bart. hic declarat, & nos latius supra.

Nihilominus idem Bar. adhuc sentit contrariū, dum allegat tex. in c. fi. de offi. iud. se prius remittendo ad glo. in d. rub. de int. ac. & in l. ne quicq. in §. ubi decretum. ff. de offi. pcon. & uerius est, nec tex. ibi cauillari potest, dicens. ubi restitutio in integrum principaliter petitur, quoniam causæ cognitionem re-

quirit.l.in causæ. §. causa cognita. ff. de mino.l.nam & postea. §. si minor. ff. de iureiu.quod libellus etiam tunc requiritur,& lit.cont.alias cognosci,seu causæ cognitio adhiberi non posset,ex quo facile tolluntur cōtraria, & ad primum dicitur ratione prædicta misericorditer non implorari,qua tollitur etiam secūdum,imò desideran libellum,quia (ut dictum est)etiam causæ cognitio adhibetur.d.c.fi. nec subsistit arg. à contrario,quia subauditus, intellectus est.l.apud antiquus.C.de fur. & ex coniecturis.l.i.ff.si tab.testa. extab. quibus correctio legum induci non debet.c.cupientes.§.quod si per uiginti de elec.In 6.corrigeretur autem tex.in d.c.fi.& male.l.i. C.de inoffi.dot.l.fi.in prin.C.de ind. uidui.tol.ergo. Non ob. tertium, quia ut dicebam alias,id est ex quo petebat minor restitui ad factum suum, & contra personam incertam, nimirum igitur si non requiritur libellus, ex quo repugnat,quod persona incerta sit, & quod lis contestetur,uel libellus offeratur.Et minus,si petatur restitutio, propter lapsum fatalium,quia incidenter petitur, nec causæ cognitio requiritur, ut dicitur in d.c.fi.igitur nec libellus desiderabitur,& tunc (ut dixi supra) miser icorditer implorari dicetur. Addentes hoc casu multa licere & à iure permitti, quæ alias principaliter non admitterentur argumentum in.l.quotiens. C. de iudi. & in l. nullum. C. de testi.& glo. etiam declarat fusius,exemplaq; alia ponit in d.c.fi.ex quo tollitur etiam quartum ut dicunt D. de Rota in loco prællega. Non ob.ultimum, quia id quoq; uerū est & de stilo, cum non appatet legitimus contradictor,qui in iudiciis seruandus est.c.quam graui de crimi. fal. Bart. in l.2.C.quæ sit lon.consue.& si non est quis eum quo lis contestetur, (ut dicebam supra)non æque conuenit aut necessari um est, libellum offerri, & quia etiam conceditur missio, cum clausula saluo iure omnium personarum, & ita tenendum est.

Finis.

SUMMARIUM.

1 *Aduerbium ferè, diminutionem designat.*

2 *Assessor non est Iudex nec large nec strictè.*

3 *Assessores debent esse iuris periti.*

4 *Assessoris officium in cognitionibus causarum ciuilium & criminalium consistit, consulendi scilicet, & instruendi præsidem, quid agendum sit, quomodo procedendum & iudicandum.*

5 *Quæstio est dubitabilis propositio interrogatiuæ facta, quia de in dubijs non est.*

6 *Assessoris officium consistit etiam in postulationibus, ut consulat scilicet præsidem, uel pro curatorem ad agendum admittat mandato carentem, uel filiumfamil. sine consensu patris, uel mulierem alieno nomine, uel infamem.*

7 *Accusatorem illegitimum ex consilio assessoris repellit præses, & excommunicatum agentem.*

8 *Præses interrogare potest postulantem, an sit infamis, & ipse tenebitur respondere.*

9 *Præses silentium indicere partibus potest ipsisq; iubere ut taceant, ex causa. & quod in postulationibus seruetur ordo.*

10 *Præses potest libellum ineptum reiicere, & ibi quando dicatur ineptus, & an possit opponi exceptio ineptitudinis quandocunq;, & quid si ineptia fuerit propter generalitatem, uel causa sit in qua libellus non requiratur, uel quo quo modo saluari possit, uel si uicarii forent rurales, uel qui opponit in iudicio confiteatur, aut libellus sit rei & non actoris.*

11 *Libellus si ineptus sit eiq; cumuletur actio, non uiciabitur.*

12 *Libellus ineptus uiciatur, & tamen legum latoribus permissum est, quod uocabulis abutātur.*

13 *Erratum est in confinibus, an libellus tanquam ineptus uicietur.*

14 *Banna generalia, à præsidibus mittuntur.*

15 *Alienatio bonorum minoris, transactio super alimentis, datio tutoris & similia, non sine causa cognitione fieri debent, & subscriptione præsidis.*

16 *Præses potest epistolas mittere, iudicibus alterius territorii, pro sententiæ executione, & pro testibus examinandis.*

17 *Assessor non potest iudicare causam in qua assidet, nisi sit sibi delegata.*

PAVLVS LIB. SINGVLARI.

De Offic. Assesso.

L.i. OMNE officium, sum-
mario, diuisione, & ca-
su, clara est hæc lex, ut
in ea. Ex qua notan-
dum est, quod assessoris
officium in his ferè causis, consistit, co-
gnitionibus, postulationibus, libellis,
edictis, decretis, & epistolis, exemplifi-
1 cando ut infra. sed quare † dixit istud,
cum appositione aduerbii prædicti, cu-
ius uirtus est diminutionem notare, ut
hic per Deci. & Aquens. ante eum, dic
tu ultra eos, probari in. §. discipuli, in
prohe. fforum. ibi ex oī ueterum penè
(idem quod ferè est) institutionum cor-
pore. & in l.i. ibi tres ferè causæ sunt, ex
quibus quis in po. mittitur rei seruādæ,
legatorum & uentris nomine. ff. quib.
ex caus. in po. ea. & in c. unum oratium
in. §. i. ibi contra naturam ferè est, quod
quis sit sine peccato. 25. d. Card. in c. du-
dum colū. 2. de electio. Hor ad istud re-
spondet idem Deci. dictum aduerbium
fuisse appositum, quia in omnibus aliis
causis assessoris officium uerificari pos-
se uidetur, ꝑ ut in iudicio occurrerint.
quæ responsio mihi non placet, quia cō
muniter dixisset I. Con. potissimum, ut
plurimum, uel maxime argumentum
in l. suus quoq; in §. puto ubi glo. ff. de
hær. institu. Aret. in l. i. in pe. col. ff. de te-
sta. melior igitur est ista glo. hic, ideo id
cum appositione. d. aduerbii dixisse, qa
alias præsidis occupationes adimplent
assessores, præter supra scripta. & hoc ad
literam dicit tex. in §. i. in auth. de iudi.
uel & aliter, quod ferè dixit propter ea
quæ emergunt incidenter, cum nec præ
uideri nec cogitari potuerunt arg. in l.
quotiens. C. de iudi. & in l. titia. ff. solut.
mat. & in l. i. ff. de aucto. tu. & in l. nauis
ff. ad legem rhod. de iac. Bar. in l. solent.
ff. de ali. & cib. lega. Et cum assessorē
asciscat præses, ut eum consulat & in-
struat, quid sibi agendum sit, ut cogno-
scat, iudicet, & causas debito fine perdu-
cat. l. pe. infra eo. Auten. quæ supplica-
tio. C. de preci. Imp. offe. uana dubitatio
est an sit iudex, ut hic per Deci. quia nec
2 stricte, nec large dici potest † cum diffini
tiones sint diuersæ, nomina, & tituli. l.
i. C. de iure emphit. l. si idem. C. de codi-
cil. Gemi. in c. præsentium in. §. testes
colū. i. de testi. in 6. supponit etiam tex.
adhuc, ibi, quo iuris studiosi. (ita enim
restituendus est, ut in pandectis Flor. le
gitur) quod assessores debent esse iuris-
3 periti † ne alias si cecus cecum ducat am
bo in foueam cadant, ut Matth. 15. c. di-
citur. & probatur alias in l. metum in §.
sed quod prætor. ff. quod met. causa. &
in l. ego. ff. de ma. uindic. & in l. lex cor-
nelia in fi. prin. ff. de iniur. & sic uerba ꝑ-
dicta, ad assessores, non ad Iudices, ut
hic declarat Odof. & male, referuntur,
& perpende etiam, quod non simplici-
ter studiosos dixit, sed iuris, ex quo non
sufficeret si philosophiæ uel medicinæ,
uel humanarum literarum studiosus fo
ret, & quia studiosus simpliciter, schola
ris dicitur, ut in prohæ. fforum in princ.
& in l. pe. ff. ad exhib. & in l. librorum in
§. quod tamen Cassius. ff. de lega. 3.
In cognitionibus causarum (ad supradi
4 cta redeuntes) officium assessoris † con-
sulendi & instruendi præsidem, consi-
stit igitur, tum ciuilium, tum crimi-
nalium, ut etiam declarat glo. hic quæ
ob hoc erit expedita, sed meo quidem
iudicio declaratio necessaria non erat,
ex quo dixit in cognitionibus, & cum
præses sit omnium causarum cognitor,
uerisimile est quod de causis omnibus,
seu de omni genere causarum intellexe
rit. probabilis tamen gratia dubitatio-
nis tollendæ. l. quæ dubitationis tollen-
dæ gratia. l. non solent. ff. de regu. iu. l. i.
§. sed sciendum. ff. de edil. edic. l. i. §. quā-
uis. ff. de uen. inspi. Bal. in l. i. in fi. C. de
iure emphi. Ciuilium ergo, ut summa-
rie procedat, in non desiderātibus cau-
sæ cognitionem, alias plene, & causa co-
gnita. l. 3. §. sciendum. l. Thesaurus. ff. ad
exhib. l. ne quicquā. §. de plano. ff. de of
fi. procon. l. iudices. C. de iudi. Crimina-
lium uero, ut in eisdem exacta diligen-

tia procedatur arg.l c.iudicātē.30.q.5.& cōsideret, quod qlibet minima, est maior quacunq; pecuniaria.l.in seruorum ff.de pæn. ne quid durius aut remissius fiat.l.respiciendum.ff.de pæn. quod pœnę sunt arbitrariæ. l. hodie. ff. eo. quod quandocunq; exacerbari maleficia conuenit.l.aut facta.§.fi.ff. eo. & leges transcendi, inquit Inno.in c.i. de consti. & quandoq; etiam superinfundi uinum & oleum.d.l. respiciendum, in princ.c. omnis utriusq; sexus, de pen. & remi. ubi ego multa in 2.commentariolo, posito in lib.qui Theseus inscribitur;& in 1.quoq; posito in 2.æquil. uol. & quod testes debent esse luce meridiana clariores.l.fi.C.de testi. quod inditiis non est quis condemnādus, nisi indubitata fuerint,de quo alias in l.absentē.ff. de pen. & in d.l.fi.& in l.milites. C. de quæstió. & sic de singulis.Et hic rursum satis extra propositum dicit Deci. quod licet causæ criminales delegati non possint, non tamen assessorum consilium excludunt,quoniam si ob id conducuntur,et quidem in cognitionibus causarum; generaliter,eorum officium cōsistit ut hic dicitur,indubitatum est,de indubiis igi
5 tur quæstio non est † nulga. l. quod labeo.ff.de carbo.edic.l.3.ff.de natal. restr. quia dubitabilis propositio interrogatiue facta dicitur.d.l.quod labeo.Bal.in l. i.col.7.C.de ser.fugi.

Subsequitur tex.modo,& in postulationibus consistere assessoris officium
6 †ut præses non admittat facile,agentem mandato carentem.l.si quæramus. ff.de testa.Abb.in c.i.de accusa.si alieno noīe compareat tamen, quoniam si proprio aliud dicendum esset. Nec filiumfamil. quia sine consensu patris non habet legitimam personam standi in iudicio, regulariter.l.fi.§.necessitate.C.de bonisq; lib.Nec mulierem,nomine alieno agentem quia tunc audiri non debet.l.i.§.sexum. ff. de postul. & minus infamis,ut ibi in §.ait prætor & hic per Bar. & ind. quos prohibet.ff. eo. & licet obstare uideatur tex.ad istud,in §.fi.isti. de excep. non ob.tamen,quia loquitur in procuratore,cuius officium uilissimum est,ut not.ibi & in l.i. C. de procu. nos autem in aduocato,in quo laudabile est.l. laudabile.C.de aduo.di.iudicum.& not.in d.§.ait prætor.& dictū mirabile est, qđ quos prohibet prætor postulate,eos ꝓhibet, licet aduersarius patiatur. d. l. quos prohibet,hic in glo.alleg.per quē tex.dicit alibi Bar. ultra eam quod poterit opponere etiam exceptiones publicam utilitatem concernētes tametsi nemo reclamet, in l.4. in §. hoc autem iudicium col.4.ff.de dam.inf. & repellere ex officio illegitimum accusatorem
7 in criminalibus† ut per Abb.in d.c.i. de accu.& excōmunicatum, quia licet excipere possit, non tamen potest agere, uel aduersarium suum, reconuenire.c. cum inter & ibi per docto.de exceptiō. & hæc omnia de consilio (ut dictum est)sui assessoris. Sed ad idem quatuor adhuc dicit glo. quod poterit interroga
8 re eum,qui postulat† eidemq; opponere,ad ueritatem inquirendam,et ei (si si bi ui debitur) silentium indicere. & qđ deniq; ordinem, postulatorum seruet, & quoad primum & secundum quod interrogationi respondere,& oppositioni,tenebitur,alias frustra permitteretur interrogatio ipsa inquit Bart. & bene. quanquam Deci. cōtrarium sentiat hic post Fulgo.& Saly.ex quo dictum secū dum de eo interrogando,est separatum à primo; quod ex aduerbio,item elicitur,& quoniam interrogatio fit ad ueritatem inquirendam. Et quia si glo. sensisset istud,quod dicit Bar. fuisset male locuta,ex quo non cogitur quis propalare turpitudinem suam; & subiicit qđ hanc rationem idem Bar.hic,inferendo ad testem (remissiue tamen) adducit & in specie hanc glo.reprehendit in l.2. in §.quod obseruari nu. 32. in fi. C. de iu. cal. Et male,quia aduerbium prædictū item, seu dictio(ut ipse loquitur) continuatiua est,& repetitiua præcedentium latem.ff.de consti.pe.l. in repetendis. ff. de lega.3.sed præcedentia dicunt quod uideat præses, an qui postulauit sit infamis,ergo,ut etiam de hoc,ipsum interro-

roget,& ueritatem inquirat, & est uerus sensus ipsius glo.& Bar. Nec ob qđ respondere non compellatur, seu propallare &detegere turpitudinem suam, quia cum istud sit ipsi præsidi à lege cōcessum quod ex officio uideat an postulās sit infamis, concessum quoq: eidem uidebitur,ut posit ipsum interrogare, & ueritatem inquirere, arg. in l.2. C. de eden.& in l.ubicunq;.ff. de inter. actio. & maxime quia esto quod non cogatur quis propallare turpitudinem suam,cogitur tamen,iam propallatam, respondendo confiteri,puta si fuerit condemnatus ex famoso iudicio, ut in l. i.in.§. pen.& in l. quos prohibet. ff. de postu. & in hoc male loquitur Bar.hic,& in d. §.sed quod obseruati.In cæteris glo. dictis de silentio imponendo,bene loqui
9 tur,quod intellige ex causa† quæ in qua cunq: dispositione semper excepta intelligitur.l.si hominem.ff. manda.alias sine causa non liceret arg.in l.2.in §.circa.ff.de excep.do.& ad propositum probat glo.in l.proxime in uerbo remotis, in ea allega.ff.de his quæ in testa. del.& de ordine postulatorum seruando melius quoniam inordinatio uitanda est.§ inordinatum in auth. de hæredi.& fal. cum ex inordinabiliter habitis non possit quicq̄ ordinabiliter agi.e. qualiter. i. de accu.c.nihil.7. q. i. Archid. in c. non ita col.i.2.q.6.l.ne quicquam.§.obserua te in ea allega.ff.de offi.procon. quæ &c ex his,remanet expedita.

Tertio de libellis uidendum est,& dicendum,quod ex assessoris consilio debet etiam libellum reiicere si ineptus sit
10 & male conceptus † l. libellorum, uer. quod si libelli.ff.de accu.glo.in l. fi.in fi. C.ut nemo priua.& in l.i.C. ut quæ de. aduo.& late ut hic per Ias.& alios,& declarat Ang.&Pau.Cast.quando dicatur ineptus,quia conclusio ex narratis non inferatur,uel aliter si laicus petat ecclesiam uel rei uendicatione conueniatur qui non possidet, ea enim dominum agentem,reum uero possidentem, requirit.l.in rem actio,in prin. ff. de rei uend. quod etiam refert & sequitur Deci.hic,

Adde tu duplicem fore ineptitudinem, in materia & forma, quando incongrue actum est & cum ex probatione rei, detegitur,congrue quo admodum, in congrue uero quo ad effectum & substantiam ueritatis,actum fuisse, ita pulchre Bald. Marg.in. §.actor.2.num.i.libellus ineptus etiam dicitur, propter ineptam actionem, vel si non petatur reum condemnari .l.i.§. i. ff. si men. fal. mo. dixe. Bar.in.l. si cum nulla.ff. de re iud. Et si causam ineptam contineat, quoniam qua ratione ineptus modis prædictis,& frustratorius dicitur alias, dicetur pariter & uiciabitur sententia isto.l. si fideiussor.ff. de nego. gest.l.licet.C. de procu.l.si quidem.C.de excep. glo. in.l.i.ff. de eden.Et dictu mirabile est,quod etiā probatio super libello inepto admissa à iudice,nō ualebit,ita Spe. in.§.deseruit num.18.de offi.o.iud.Et quod exceptio ineptitudinis potest opponi quandocunq̄, etiam post sententiam.l. si patronus de iure iu. c. cum dilecti de emp. & vend.& ideo bonum est, vel quod emēdetur, uel mutetur actio, ut not. in .l. edita.C.de eden. ne aliàs laceretur à iudice, ut hic not. frustratorius processus fiat.l.si prætor.ff.de iudi.d.l. si fideiussor & inanibus sumptibus uexentur partes.l.i.ff.de inoffi. testa.Spec. in loco de quo supra num.10.

Istud ultimum tamen limitat hic Deci.post Abb.in d.c.cum dilecti in 3. not. à me allega.proxime, si ineptitudo fuerit,propter generalitatem, quod procedet libellus tunc parte nō opponente, & est casus in l.fi.C.de anna.excep.&in c.fi.de lib.ob.& male, quia aliud est qđ sit ineptus, aliud qđ generalis, ex quo hoc modo ex actis iustificari poterit alias non.l.i.§.si quis argentum.ff. depo. & ob id in sententia secus dicitur.§. curare insti.de actio.Bal.in l. cum propria C.si quis alte.uel sibi.l.pe.&fi.C.de sen. quæ si cer.quanti.

Limitat item, glo.hic, Ias. trib. modis,primo,ut non procedat eo casu,ubi libellus non requiritur,post glo.in l.unicū.ff.si cer.sed replicabitur, quod istud

non dicit ibi glo.& quia si non requiritur,iam non poterit de ipsius ineptitudin eagi,arg.in l.decem. ff.de uer.ob.

Secundo,si quo quo modo sustineri possit post Bal.in l.2.C.de formu. & In no.i c.examinata de iudi. & rursum male qui id uerũ est de iure canonico, quo actionis expresſio non est necessaria. c. dilecti de iudi. & ita declarat Bald. met ibi post Inno.in d.c.examinata,ergo nõ regulariter,& de iure ciuili.

Vltimo limitat,in Vicariis ruralibus cotam quibus etiam libellus ineptus ꝓcedit & admittitur,post Bal. in authen. nisi breuiores.C.de sen.expe.re.Qui tamen hoc non dicit. & quia si non requiritur libellus,seu scriptura, ex quo sunt ut plurimum legum &iuris ignorantes & qualibet uia quanquam simplici,cõtenti iam non potest(ut dicebam etiam supra)de ineptitudine libelli agi, dispu tari,& controuerti.

Sed tu adde quarto, nec dici adhuc, uel opponi istud posse ab eo qui in iudicio cõfitetur.l.ait prætor.§. permittitur ff.de mino.Inno.in c. qualiter & quando de accusa.& Bart. in l.si confessus. ff. de custo.reo.

Quinto & ultimo , limita in libello rei,quia esto quod actoris sit ineptus,si non concludat, secus erit tamen in illo rei,conclusionem non requirentis.l.de fendente.ff.de aucto.tu.l.i.ff. famil. her. est bene uerum,quod & iste rei ineptus esset quoq;, quando saltim tacita quædam conclusio nõ resultaret.l.i.§. labeo ff.de flu.Bal.egregie in l.si unus in §.pactus in uer.quod in specie in pen.col.ff. de pact.ex quibus finis sit etiã huic glo. libellis.

Sed quid ad propositum si libellus
11 ineptus sit† eiq; cumuletur actio,uiciabitur ne, dic quod non argu. in c.utile per inutile de reg.iu.in 6.& in l. certi cõdictio in §.quoniam.ff.si cer.peta. & q̃ etiam sententia prima,ratione ineptitudinis non ualet, & tamen si confirmetur per iudicem ad quem, ualebit confirmatio, quia non intelligetur ineptitudo repetita,ut per glo.in l.legata inutiliter & ibi Bal.in 2.col.ff.de lega.i. Item quare est,quod libellus, uerbis ineptis conceptus,uiciatur ut hic & tamen hinc uidemus, quandoq; leges uo
12 cabulis,abuti.†l.ueteres.ff.de actio.empt.l.2.ff.ad legem rhod.de Iac.l. si domina.ff.de usuf.l.si uno. ff. loca. l.2. C. eo. potest responderi hoc ideo esse, quia solis legislatoribus potestas data est, non etiam priuatis.

13 Quid si sit in confinibus† erratum,uiciabitur ne libellus, tanquam ineptus, ad effectum de quo supra ut possit reiici,& lacerari,si iudici uidebitur, dic q̃d non,si in aliquo erratum sit, imo quod lex ipsum tolerat,glo.est singul.in l.forma.ff.de cẽsi.quam not.ad idem Bald. in l.i.col.2.ff.de eden.

Modo quid in edictis sit, uidendum est,& quarto in quibus asſessoris officiũ (iterato dixerim) consistit, & nunc glo. edictis,absoluemus pariter,quæ respondet de generalibus intelligi debere, in
14 cõi totius ciuitatis† & in omnium personis,ut sunt banna quæ consilio asſessorum,mittuntur,& ita etiam Azo (ut refert ante eam) exemplificat. Nec exẽpla restringunt regulam, (inquit Deci.) quominus etiam particularia proponã tur.l.consentaneum.C.quomo.&quando iud.& bene,quia edictis dixit,in numero plurali,ut supra cognitionibus,& postulationibus,& infra decretis, & epistolis.& licet Bar.cõtrarium dicat quod imo generalia edicta olim proponi non poterant,nisi auctoritate decurionum, quorum loco hodie cõsiliarii urbium et locorum successerunt, non est propterea,quod nec ipsi præsides possent,spectantia ad ipsorum iurisdictionem, arg. in l.normam.C.de offi.præfec.præto.ex quo generalia decurionum, concernebant utilitatem publicam præsidum uero,priuatam.& glosam saluat etiam idẽ Deci.aliter tamen,& bene, ut per eum.

In decretis quinto loco, est exemplũ quod præses se subscribat petitionibus super alienatione bonorum minoris
15 †ut hic per glo.& bene, quoniam est casus ad literam in l.2.C.de asſesso.quãq;

Bar.

Bar.hic asserat glo. ibi dicere de consue
tudine non seruari, & male, quoniam
hoc non dicit,& qui consuetudinem al
legat probet,de quo tamen alias in l. de
quib. ff. de legi. imo subiicit glo. ibi qđ
exemplificari pōt ēt in decreto interpo-
nendo,seu subscriptione,q̄ ab ipsis fieri
debet, super transactionibus alimento-
rum,& aliis q̄ sint mixti imperii, quasi
dicat,hæc oīa, & datio etiam tutoris ul
tra eam,fieri non debere seu non decer
ni,absq; causæ cognitiōe,& ita ab asses-
soribus,p̄sides instrui ac consuli, debe-
re,& plus tex.met, qđ si non per se sed
p assessores,subscripserint,tam ipsi quā
assessores,punientur.

Superest sextum & ultimum, quod
est epistolarum,mittēdarum iudicibus
alterius territorii,uel pro executione sē
16 tētiæ,uel ut testes examinentur † & cau
te remittantur, mittentibus,seu scribē-
tibus, de quib. in l.cum quædam puel-
la.ff.de iu.o.iud. & in §. & quoniam in
auth.de testi.Sed contra quia par in pa-
rem,non habet imperium,& extra terri
torium ius dicenti impune non pare-
tur.l.nam magistratus.ff. de aib. l. ille à
quo.§.tempestiuum.ff. ad treb.l.fi. ff. de
iur.o.iud.& quia iudex unius territorii,
non potest exequi sententiam latam à
Iudice alterius,etiam quod scribat iste,
illi secundum Bal.in l.fi.C.si à non cōp.
iud.sue.ap.Nec committi testium exa-
minatio.§.illud in auth.ut defuncto.su.
sol.præsides scribentes his casibus non
imperant nec iis dicunt,quia tunc mili
tarent supra dicta, sed rogant & præcan
tur,igitur non ob.Ad secundum dic ue
rum fore,quando sententia sumeret ui-
res à statuto,& ita loquitur Bal.& nimi
rum,quia non extenditur extra territo-
rium,ut ibi declarat,ergo secus si à iure
cōi,quo casu loquitur glo. Ad tertium
uero,committi non posse,iurisdictionē
non habenti,alias sic, ut hic, uel dica-
mus in criminalibus committi non pos
se,in ciuilibus sic, & ut latius not. in d.
§.& quoniam ex quibus omnibus finis
sit huic not. legi. & etiam pro expeditis
habeantur glo.in uerbo decretis, & ult.
quæ tamen dubitat in fi.seu q̄rit, ut ni-
hil intactum relinquamus,an possit q̄s
17 iudicare † causam, in qua est assessor, & re
spondet quod non, nisi sit sibi delegata,
& delegabilis quoniam alias p̄ses tantū
iudicaret.l.2. C. de assesso. de quo tex.
etiā supra.§.i.in auth.de iudi.susius Bar.
hic.Mihi autem uidetur, indubitatum
fore istud, quia si iurisdictionem nō ha-
bet,siq; officium eius est in cōsulendo,
præsidem, eōq; instruēdo, nec sit iudex
large uel stricte (ut dictum est supra &
not.in l.diem functo infra eo.) quomo-
do iudicare poterit,argu.in l. priuatorū
consensus.C. de iur.o. iud. & amplius,
quæstionem nō esse in terminis ex quo
assessor est omnium causarum tum ciui
lium tum criminalium, ut dictum pari
ter fuit supra. Nisi replicetur,quod non
omnibus causis, assidet uno eodemq;
tempore, uel de iure canonico uerum
c.statutum.§.assessorem de descrip.in 6.
tamen urget primum, quod indubitata
sit,quæstio,& ob id uana. Meliusq; es-
set eam sic formare, cum sit quod asses-
sor, nō sit iudex,nec iurisdictionem ha-
beat,nec possit iudicare, nunquid pos-
sit tamen si causa sibi delegetur,& respō
deri quod sic.l.i.§.qui mandatam supra
de offi.eius cui man.est iu.nec erat opus
dicere si delegabilis sit, quia habemus
quando contingit de aliquo dubitari,
apud aliquem, quod omni alio casu ha
bilitas præsupponitur.l.qui testamento
ff.de testa.cum igitur quæstio sit,seu du
bitatio,an causa sibi delegata,possit iu
dicare, præsupponi debet quod causa
sit delegabilis. In cæteris Bart. dictis
quod etiam criminalia delegantur,quo
ad cognitionem tantum,& quod hodie
assessores cognoscunt,& prætores ac ca
pitanei sententias ferunt,quo ad primū
dic ut not.in l.i.præallega.ff.de offi.eius
quo uero ad secundum, in prætoribus
uerum fore, sed non in capitaneis, seu
præfectis,quoniam ii assessores non ha
bent. Laus Deo opt.max.

Finis.

SVMMARIVM.

1 *Casus.*
2 *Transactio facta non ualet nisi inspectis cognitisq́; uerbis testamenti.*
3 *Quid si renunciatio cum iuramẽto facta fuisset.*
4 *Quid si transigentes sciuissent tenorem testamenti.*
5 *Quid si facta sit transactio ab hærede, cum debitoribus uel creditoribus hæreditariis, non uisis nec cognitis uerbis testamenti, an ualeat.*
6 *Quid si hæres absolutus fuisset, à legatis in testamento relictis, per sententiam Iudicis, non uisis adhuc cognitisq́; uerbis testamenti.*
7 *Quid si soror fecit in instrumento dotali, generalem quietationem, fratribus uocando se tacitam, & contentam de omni & toto eo quod petere posset in testamento patris an hoc non obstante, legatum sibi relictum petere possit, seu consequi.*

DE TRANSACTIONIBVS.

Caius lib.xvij.ad edictum prouinciale.

L. DE HIS. Quid sit transactio, unde dicatur, & quæ ad ipsius essentiã requirantur, clare patet ex not. in l. i. supra eo. ubi Ias. late. Melius Azo. in summa. C. eo. in prin. quod sit de re dubia tamen, & lite incerta, necdum finita, non gratuita pactio, dicitur in d. l. i. & quod duæ species sunt, per Bart. in l. si societatem in. §. arbitrorum nu. 8. ff. pro so. & in l. quod si ephesi, in §. i. ff. de eo quod cer. lo. & in l. furti in §. qui iussu ad fi. ff. de his qui not. insa. Sed quia una est propriè alia impropriè, arbitramentum scilicet ut in d. locis, dic de ꝓpria tex. nostrum intelligi, & præmitte etiam, quod actor propriæ trãsigit, reus impropriè ut inquit Bal. in marga. Transactio, nu. 4. & glo. ante eum in l. 2. C. de transac. Azo. in summa hoc eo. ti. in prĩ. & nimirum transactio, dicta est, quasi ab actione transitio, ut ibi per eum, & dum æquiparatur transactioni arbitramentũ ut supra adde quod nõ cõpellitur quis transigere uel se compromittere in arbitratorem. l. interpositas. C. eo. Corne. cõsi. 113. col. 2. uol. 2. Et quod si sententia transiuisset in rem iudicatam, transigi non posset. l. eleganter. §. si post rem iudicatam. ff. de cond. ind. unde in d. l. i. de re dubia & lite incerta dicitur ut supra & ideo si quis transegerit, & soluerit, repetere poterit, ut in d. §. si post rem iudicatam.

Casum igitur in terminis (summario enim clara est, nec iudicio meo, cũ sub uno uerborum constructu claudatur, eget diuisione, licet idẽ Ias. diuidat, & male,
1 ut ꝑ eum tamen) sic breuiter figura.
Quidam fecit testamentũ, & in eo, instituto tamen prius hærede, quoniã alias fuisset nullum. l. i. ff. de testa. l. ꝓxime, de his q̃ in testa. del. §. ante hæredis, insti. de leg. multa reliquit legata, ĩter legatarios
& hæredem orta est controuersia, quo- 2
niã ipsi dicebant unũ, hæres uero aliud postea facta fuit transactio, non aliter inspectis cognitisq́; uerbis testamẽti dubitatũ fuit hic apud Caiũ Iurisc. ꝓstantissimum huiuscæ legis nostræ authorem, an ualeret nec ne. Videbatur prima facie dicendum, ꝙ sic, & dubitandi rationem maxime faciebat, quia sic etiam pactum factum inter legatarium & hæredem adhuc, ne ab eo satis accipiatur, ualet & tenet. l. pactũ supra de pac. & hoc (ut ibi subiicitur in fi.) quia licet unicuique sui iuris persecutionem, aut spem futuræ perceptionis deteriorem constituere, sed transactio species pacti est. l. i. C. eo. ergo & transactio ualebit.

Secundo rationem dubitandi faciebat, quia transactio fit de re dubia, ut in d. l. i supra eo. uerum si transigentes prædicti uerba testamenti uideant, erunt certi, ergo non ualebit, ut pote forma non seruata. l. nemo põt. ff. de leg. i. l. cum præcario. ff. de præca. declarat Bar. in l. ubi ita donatur. ff. de do. cau. mor.

Tertio rationẽ dubitãdi faciebat, q̃a à simili, si occasione aliorũ instrumentorũ oriatur controuersia, nõ uisis eorũ uerbis, põt trãsigi, & transactio ualebit pariter, imo ꝙ nec põt retractari, ẽt si po-

ftea fuerit de nouo repta.l.sub p̄tex. C. eo. Et præsertim ac quarto considerantes, q̄ per ipsam transactionem à lite recedimur, quod fauorabile solet reputari; taliter ut subuerti nullo modo debeat, arg. in l. quotiens. ff. de reb. dub.

Et hac de re non refert, si fiat ante lit. cō. uel post. l. i. §. i. ff. de calum. l. elegāter. §. si quis post, & ibi not. ff. de condic. ind.

Vel in iudicio uel extra regulariter. l. siue apud acta. C. de transac.

Nec in ea habet locum pœnitentia, licet sit contractus innominatus. l. dedi, & ibi Bar. in princ. ff. de condic. ob cau. idem Bar. in l. quamuis. C. de transa. qd̄ est notandum pro limitatione. l. si pecuniam. ff. eo.

Nec euictio. l. litis, & ibi Bar. in i. col. ff. pro empt. bonus tex. in l. si pro fundo C. de transac.

Et lit. cont. deniq; impedit, licet hoc idē non faciat exceptio perēptoria. l. fratris, & ibi not. C. eo.

Quinto & ultimo faciebat dubium forte, regula. l. in re mandata. C. man. & l. i. §. si conueniat. ff. depo. cum similibus quib. permissum esse uidetur, cuiq; rei suæ, quomodocunq; & qualitercunq; legem apponere, etiam si ea abutatur, hoc idemq; clarius in l. sed si lege. in. §. consuluit. ff. de peti. hæ. vnde ortum est hinc puerbium, Figulus olis ansas ponit. Et hæc est ratio, q̄ quilibet potest renunciare fauori suo. l. si quis in cōscribendo. C. de pac. & ibi Ias. l. si iudex. ff. de mino. c. ad apostolicam, de regula. Quodq; non compellitur quis uendere rem suam, licet uenalem exposuerit, etiam iusto precio, nisi publica utilitas aliud suadeat, in hospitatore exemplificādo. l. nec emere. C. de iu. deli. l. i. ff. fur. aduer. nau. l. i. §. cura carnis. ff. de offi. p̄fec. urb. l. munerum. ff. de mu. & ho. tradit Cy. in l. i. C. de ep. au.

Et q̄ pactum deniq; uicino meo factum, quòd ego rem meam uendere nō possim sine eius licentia, non ualet, tanquam contra bonos mores. l. pen. supra de pac. per quem ita dixit etiam. idē Ias. in d. l. si quis in conscribendo, in 5. colū.

C. eo. ergo ad propositum etiam quòd testamenti uerba non uiderint, ualere debebit.

Quibus tamen non obstantibus, cōtrarium deciditur in lege nostra; quòd imo nec trāsigi potest, nec ueritas aliter exquiri, puta per iuramētum, ut in l. fi. C. de reb. cred. & nota de trāsactione explicite, & iuramento implicite ac uirtualiter dixisse, quia æquiparantur, & quia iusiurandum speciem transactionis cōtinet. l. 2. ff. de iureiu. estq; argu. in l. admonendi, in fi. ff. eo. nisi inspectis cognitisq; (ut diximus) uerbis testamenti.

Et ratio decisionis est ad propositum, & quidem in primis, ut glo. Bar. & omnes dicunt, quia plerunq; testamēta ab hæredibus occultātur, & in istorū odiū hoc ipsum inductum fuisse uidetur, nāque tenentur etiam pæna falsi ut not. Bar. in l. paulus. ff. ad legem cor. de fal. & in l. 3. in §. & posse, per illū tex. ff. de tab. exhib. Quod uerum nō est generaliter, alias posset etiam fieri transactio, testamento non occultato, quod tamen est falsum, ut hic, & in l. i. ff. quēmadmo. testa. ape. & sentit Ias. Adde tu Bart. in l. stipulationes non diuiduntur, in 6. colū. ff. de uer. ob. Sed probabilis est, & non spernenda, ut in simili inquit glo. in l. si cum exceptione, in. §. post annum, in uerbo & rei. ff. quod met. cau.

Secunda decisionis est ratio, ut facilius ultimæ uoluntates exitum sortiantur. l. uel negare. ff. quēadmo. testa. ape. sentitq; idem Bar. & cæteri hic, & in l. si quis pro eo, in prin. in 3. membro. ff. de fideiu. Adde hac de re falcidiam etiam inuentam fuisse, siue inductam à lege, ut idem Bar. declarat in l. nemo potest, in i. col. in fi. ff. de lega. i.

Taliter ut remitti à testatore quoq; non possit, ab hærede tamē sic; cum iā hæreditas sit adita. l. pactum, & ibi idem Bar. supra de pac.

Et si neglexerit adhuc hæres implere uoluntatem defuncti, non mirum est si omni commodo hæreditario priuatur, authen. hoc amplius. C. de fideicommis.

Sed considera, in primam incidere, quia si in odium occultantium testamēta, hoc idem inductum est, innui uidetur, contrahi, ex quo eisdem occultatis inspici non possunt, nec testatoris uolūtas executioni mandari.

Præterea, nihil commune habere uidentur hæc, ꝙ inspici uerba debeant testamenti, ut transactio fiat, & ut testamētum ipsum executioni mandetur. est tamen communis, & tenenda.

Tertia decisionis est ratio, quia sine Iudice transigi haud potest de his, nec ueritas coram eo aliter exquiri, nisi inspectis cognitisq; uerbis testamenti. l. i. allega. etiam supra. ff. quemadmo. testa. ape.

Quæ eadem cum dicto esse uidetur, & consequenter reicienda, quamuis sit ipsiusmet Iurisconsul. l. fi. ff. de offi. procu. Cæsa. l. qui interrogatus, & ibi Bar. ff. de peti. hæ.

Quia nihil concludit, unde testis dicens, scio quia scio, nihil probat pariter ut ibidem.

Et si dixerit, ꝙ est publica uox & fama, interrogatusq; de causa scientiæ, respondeat, quia publice dicitur, non probat adhuc, ita Bald. in c. cum inter, in fi. de consue.

Quarta decisionis est ratio, quia pro forma à lege traditum est, ut non aliàs fiat transactio, nisi modo prædicto, unde forte uerbis hoc idem dictum est hic ablatiuorum absolutiuorum, & in l. qui filium, in §. fi. ff. ad Treb. & in d. l. i. ff. quēadmo. testa. ape. quæ resoluuntur in cōditionem. l. à testatore. ff. de condi. & de. debetq; conditio impleri in forma specifica. l. qui hæredi. l. meuius. ff. eo. quod tamen pro nunc non firmo, ut per Bar. infra & in l. qui Romæ, in §. duo fratres, in 7. col. ff. de uer. ob. deducendo & ostēdendo formam aliter, ut infra pariter dicemus.

Quinta decisionis est ratio, quia ex lectione testamenti cognoscitur, quænam fuerit mens & intentio disponentis, & sic ut possit inde iudicari etiam transactio, an utilis sit, expediatq; legatariis, nec ne, ut in simili in rescriptis & priuilegiis dicimus. c. super quæstionū, §. intentionis, de offi. dele. c. cum contingat, uer. si uero de rescrip. & est argu. in l. labeo, in §. idem tubero. ff. de sup. lega. & in l. fi. C. de edic. di. ad. tol.

Sexta, quia transigendo quodammodo remittunt, seu repudiant, relictum sibi factum, uerum remissio siue repudiatio fieri non potest, nisi uisis cognitisq; uerbis testamenti. l. in repudianda ff. de acqui. hæ. ergo.

Septima & ultima, quia non potest dici, ꝙ in ea adfuerit consensus transigentium. l. mater decedens, in fi. ff. de in offi. testa. ubi quis non uidetur repudiare hæreditatem, quam sibi delatam ignorat. l. nec ignorans. C. de dona. l. non est ferendus infra eo. Ias. pulchre consi. 160. ad fi. uol. 2.

Et tenendo sic, non ob. dubitationem facientia, non primum quia in d. l. pactum, causa continebat simpliciter fauorem eius qui iuri suo renūciabat, spem futuræ perceptionis deteriorem constituendo ne ab hærede legatarius satis acciperet. hic autem non, sed aliud, ut supra & declarat Bart. in l. ius publicum, nu. 3. supra eo. & ut infra etiam aliter responderi potest. uel dicamus quod legatarius remittendo hæredi satisdationē, uerisimiliter uiderit testamentum, arg. not. in l. si legatum supra de eden.

Non ob. secundum quia stant ista simul, ꝙ uerba legantur, & tamen sint dubia. l. hæredes palam. §. sed si notam. ff. de testa. l. si seruus plurium. §. fi. iuncta glo. ff. de lega. i. l. nummis. ff. de lega. 3. & est argu. in §. si uero, in authen. de tabellio. exemplificando ut per Odof. in l. i. in 2. col. supra eo. uel dic, fallere cum fit transactio super controuersiis à testamēto dependentibus, quia uidemus ꝙ fit etiam super alimentis præteritis, quæ tamen sunt certa. l. de alimentis. C. eo. & hoc casu poterit exemplificari ut hic per glo. in prin. Vel ꝙ erat facta super re dubia, ex affirmatione & negatione litigantium. l. 3. C. quib. ad lib. procla. nō licet.

Non ob. tertium quia eo casu non re

sistit lex, ut hic, neq: ratio potest adaptari ad tex. nostrum, quia id ipsum deciditur ibi, quod per transactionem scilicet, omnia instrumenta cassa & irrita sint. c. i. & ibi Bal. in fi. de transac. firmat Ias. in d. l. sub prætextu, in princ. transactio igitur nulla est hoc casu, nec ciuilē uel naturalē obliga. parit, illo autem ualet. l. cum lex, & ibi Bar. in princ. ff. de fideiu. l. si nō sortem, in princ. ff. de condi. ind. & tetigit etiam unum uerbum hic, in princ. per iura prædicta.

Adde simile, quod nec pactum ualet, in l. pactum quod dotale. C. de pac. licet cōferatur in tempus habile, cum filia erit sui iuris post mortem patris, quoniam lex resistit initio, ut per Bart. in d. l. cum lex, in prin.

Ad idem resistit lex, ne mandata iurisdictione in genere, quæ meri & mixti imperii sunt transferatur, igitur non ualet delegatio, & tamen multa generaliter conceduntur, quæ non concederentur expresse, ubi lex nō resistit. l. quædā ff. de acqui. re. do. l. in modicis. ff. de contrahen. emp.

Et est optimum argu. quoq; in l. si minor, in fi. ff. de ser. expor.

Non ob. quartum quia uerum est, si ualet, factaq; sit seruatis seruandis, sed hic nulla est, ergo nullum effectum regulariter parere debet. l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudi. l. 2. §. i. ff. quemadmo. testa. ape. l. eius qui in prouincia. ff. si cer. pe.

Non quintum deniq; & ultimum, quia ex responsione primi sublatum est, cū rei suæ simpliciter, & actui à mera uoluntate transigentis dependenti, lex non apponatur, sed actui dependenti à uoluntate legislatoris, ita ut non simus in casu. d. l. in re mandata, & similium, argu. in l. Mensennius, cū not. ibidem. ff. de ne. ges. l. libertas. ff. de sta. ho. nec possit aliter dici, nisi quod transactio nulla sit, necessariumq; omnimodo ut fiat prius inspectis & cognitis uerbis testamenti, hic est casus litera pro lecta habeatur.

Nota pro forma hic traditum esse, ut transactio fiat inspectis, cognitisq; uerbis testammenti alias non ualeat.

Et idem in fideicommisso dicit Bar. in l. eius qui in prouincia, in 5. colu. ff. si cer. pet. aliàs nu. 29. quòd super eo transigi non potest, nisi uisis cognitisq; uerbis testamenti, & confert ad not. in l. i. C. de pac.

Et quòd utile est, uerba hæc semper apponere in transactione, ne rescindatur, Pau. in l. tres fratres, in 2. colu. supra de pac. & Docto. hic.

Et ita praticasse Perusij sæpe, testatur Ange. in l. quotiens. C. de fideicom. refert & sequitur Cepo. caute. 210. incip. si pater.

Et in materia signanter, quòd uerba quantumcunq; generalia, non extenduntur in dubio ad ea quæ dependent ex testamento, quòdq: non ualet transactio quantumcunq; generalis, nisi uerbis eiusdem (ut diximus) uisis & cognitis, declarat Imo. in c. i. in ulti. colum. de transac. late Alex. consi. 11. incip. uiso, in 1. & 2. uol. 2.

Et suadetur ad propositum, quia negatiua præposita uerbo potest, priuat potentiam, & inducit necessitatem præcisam, quando lex procedit tradendo formam ut hic. l. i. ff. de uerb. ob. l. nemo potest. ff. de lega. i. c. i. de regu. iu. in 6. firmat Bal. in l. gallus, in prin. in 3. colum. ff. de lib. & posthu.

Et quòd hoc idem pro forma traditum sit, patet, quia dicit, non aliter fieri posse, nisi modo prædicto. l. comparationes. C. de fi. instru. l. fi. & ibi Barto. C. de uen. reb. ci. lib. 10. qui idem etiam hic notat. Et sic uirtualiter & necessariò, quòd facta aliter non ualeat, quoniam actus (ut etiam regulare est) factus contra prohibitionem legis, est ipso iure nullus. l. non dubium. C. de legi. l. cum hi. §. si prætor. supra eo. c. qui contra, de regu. iu. in 6.

Et secundum Bal. in c. i. in prin. de no. for. fi. in usib. feu. nihil aliud est, quòd forma, ferè, rem ad substantiam deducens.

Quæ cognoscitur ex uehementi &

ſtudioſa animi applicatione, circa modum faciendi adhibita ut in .l .ſi quando.C.de inoffi . teſta.& in.l.humanum. C.de legi . & in.c.cum dilecta,& ibi Innoc. Butr . & alij, de reſcrip . Item

Ex iuramenti appoſitione in eo, quod ſpecifice communiter implendum eſt.c.ad noſtram.c.pe.de iureiu.l.ſi pecuniam,in prin.iuncta glo.quia iuraſti.ff. de condic.ob cau.

Vel ſi ſub pœna fieri debeat aliquid, l.prætor.§.i. & ibi Bar .ff.de no .o . nun, optima glo.in.c.i.ubi etiam Bal. de mil. ua.qui con.eſt, in uſib.ſeu. & in clem.i. de ui.& ho.cle.

Aut conditionaliter, ut tradunt Docto.potiſſimum Alex.in.l.i.ff.de libe. & poſthu . p tex.in.l. prætor, in prin.ff.de colla . bo . quem ante eum citat idem Bal.in authen .matri & auiæ .in.i.col,C, quando mul. tu. offi. fun.po

Et ſi deniq; reſiſtat actui lex, niſi certo modo fiat, ut hic,& ſuſius in.d.l.cum lex.ff.de fideiu.&per Imo.in.c.cum contingat, in.8.articulo, de iureiu.

Et ideo mutari non poteſt,quoniam tunc mutaretur etiam effectus,ut oſtenſum eſt ſupra.& ut in ſimili inquit Bal. in.l.i.exemplificando in ſtipulatione,teſtamento,electione,& ſimilibus, in prima.col.C.de fi, inſtru.&iu.haſ.fiſ. lib.x.

Nec conſequenter huic legi, pacto renunciari,ut tenent omnes,glo, reprobantes, quæ quo ad iſtud etiam erit expedita, &ad propoſitum bene, alijs ſepoſitis,quia reſpõderi non poteſt facile ſupra dictis, & probatur in.l. nemo poteſt.ff.de lega.i.&in.l.i,&.2 .C.ne fideiu. do. den .& in,l. ius publicum ſupra de pac.

Et hoc eſt quod dicebat Bar.in.l.ſi ſtichum aut pamphilum.in.§.fi.in fi.ff.de uerbo.ob.quod teſtator non poteſt facere, quod actio ex teſtamento finiatur tempore.

Et in.l.modeſtinus,in.i.col.ff.de dona.quod legibus inducentibus certam ſolenitatem in actibus hominum, renunciari non poteſt, in inſinuatione exemplificando.

Et rationem aſſignat Bal.in.l.in ſuis, in tepe.in.8.col.ff.de libe. & poſthu.ſore hoc, quia idipſum non ſtat in partiũ conſenſu, ſubijciens, formam eſſe iuris, quæ in actibus hominum omnino ſeruari debet.

Qui dicit etiam alibi in . c. ex tranſmiſſa, in fi . de renun . quod ius ſi certa principia tradat in actibus hominum, & formam, redditur in inuitum quodq; eidem nullo modo renunciari poteſt, nec aliud ſibi uult tex . iſt e.

Sed pro ipſius declaratione,&glo.adhuc, quam ex infra dicendis, principaliores ad materiam maxime facientes, una cum Bar . qq . tangendo , expediemus, quæro quid ſi renunciaretur cum
3 iuramento † ualeret ne renunciatio,ſeu pactum renunciationis, iuramento uallatum?

Breuiter ſcriben . maxime Imo. in.c. cum contingat, in pe. col, de iureiu. & Alex.conſi, etiam ſupra allega. 11. in 6. uol. 2, & Cu.in.l.ſi quis pro eo, in prin. ff.de fideiu.quos etiam hic citat Iaſ.col. 3.tenuerunt quod ſic.

Moti,&primo quia ſolemnitas huiuſcæ legis, poſitiua eſt, cui debet poſſe iuramento renunciari,& ut in.d.locis latius. Eſtq; ſimile in muliere, quæ libet auxilio nullitatis renunciare non poſſit pariter.authen.ſi qua mulier. C.ad uelleia, poteſt tamen cum iuramento, ſecundum Bal.in.l.antiquæ,in.§.fi.C.eo. ſic dicta ad propoſitum,quia uoluntate ponitur & deponitur,mutabiliſq; eſt.§. ut autem, in authen. de non alie.c.non debet, de conſan.&affi.& hinc uidemus quod hodie ſublata eſt differentia agnationis, & cognationis, emancipationis & patriæ ptãtus, quod tamen non erat olim .§.ſi uero in auth,de hær.ab int. ueni.Bar.in.l. peto in fi,ff.de lega.2 .&in.l. illud in.§.fi.ff.de bo.po.contra .tab .bal. conſi,215 col. i.uol.3. Et idem de legatis & fideicommiſſis dicitur in l. i. ff.de lega.i.

Secundo, quia eſto quod legi prohibitiuæ renunciati non poſſit.l.i.&.2. C. ne fideiu.do.den.Bar. in.l. Modeſtinus

col. 2. ff.de dona.potest tamen cum iuramento,ut in locis. supra.allega.legitur, sed hæc est prohibitiua,ergo.

Tertio, utilitatis publicæ causa etiā inductum est, secundario tamen non principaliter ut hic, ne fundus dotalis possit alienari.l.i.ff. de fun.do,& tamen potest cum iuramento,d.c. cum contingat,de iureiu.c.licet mulieres.eo.ti.in.6. ergo & huic legi etiam renunciari.

Quarto, quia generalis renunciatio casuum fortuitorum,non ualet.l.sed & si quis.§.quæsitum,ff.si quis cau. ne sub inuolucro uerborum renuncians decipiatur & tamen si facta sit cum iuramento,secus ut ibidem not.& in.l.sciendum.ff.de uerbo.ob.

Quinto & ultimo, quia à simili rursum,si super contractibus etiam ipso iure nullis, apponatur, ualidantur, auth. sacramenta puberum, iuncta glo contractibus, in prin. C. si aduer. uen. ergo & pactum hic, quo huic legi renunciatur. Considerando maxime, ne frustra adijci uideatur in actu, ita & taliter intelligi debere,ut aliquid operetur, l.i.C.eo iuncta glo.confirmasti,d.c.cum contingat.de iureiu.l.ait prætor in prin. ibi nec frustra adijcitur conditione dela ta.ff.de re iud.argu.in l.si quando. ff. de lega.1. & quod habet uim clausulæ codicillaris,ut ualeat omni meliori modo quo ualere potest.l.si quis maior. C.de trāsac.l.cum pater.§.filius matrem, ubi glo.not.ff.de lega.2. & quod potest etiam seruari sine interitu salutis æternæ, c.quamuis,de pac.in.6.Imo,in.d.c.cum contingat col. pe. præallega. de iureiu. & ita transeundum esset.

Sed maxime dubium facit,uideturq; contrarium uerius,quoniā lex pari modo prohibet transactionem super alimentis futuris, nisi prætoris decretum adfuerit. l.de alimentis,allega. etiam in figuratione casus, licet ad aliud.C. de transac.l.cum hi,in prin infra eo. & tamen(ut ibi dicit Bar.)dictæ legi cum iuramento renunciari non potest refert Imo, in .d. c, cum contingat, ergo nec huic nostræ.

Secundo probatur, quia renuncians,legem transgreditur.c. 2.de maio. & obe. ergo nec iuramentum ligabit, seu renunciationem ualidabit, quoniam est contra bonos mores.l.non dubium.C.de legi. tradit Ange. consi. 94. incip.cum lis &qō, in ulti.col.

Tertio, quia sic posset etiam renunciari decisioni.l.3.ff. de testa. quoad formam testamēti,& tamen non pōt,q̄uis iuretur.l.nemo potest, & ibi not. ff.de lega.i. & in simili per Bar.in.l.si quis in prin. testamenti.ff.de lega. 3.

Quarto,quia debitor pacisci non potest,quod à creditore propria authoritate capiatur. l. liber homo. ff.ad legem Aqui.tradit Bal.in authen. sacramenta puberum.C.si aduer.uen.quem refert& sequitur Alex.in.l.alia, in.§. eleganter, in 4.col.& ibi etiam Bar.ff.sol.ma.q̄uis pactum sit iuramento firmatum ,ut in d. locis, ergo multominus quod possit transigi, uerbis testamenti non uisis & cognitis, & maxime, qa (ut dixi in casus figuratione)ex uerbis elicitur mens, aliter errare presumūtur, nihilq; eon sen sui magis contrarium q̄ error. l. si per errorem. ff. de Iu.o. iud. & ubi non est consensus ibi iuramētum nihil operatur.l.fi.C.de non nume.pe.

Quinto & ultimo, uidetur mihi quod sit casus hic, ponderādo eum,(ut supra)dum dicit,transigi non posse(sensus enim huiusmodi est) nisi modo prædicto,quæ uerba ītelliguntur,idest nullo modo.d.c.i.de reg.in. 6. ergo nec ēt si iuretur,forma hac p̄termissa uel & melius,dicamus quod hoc firmet I. Con.p coniunctionem disiunctiuam, positam inter duo uerba, seu inter duas orationes, usq; adeo ut neget utranq; quod scilicet nec ueritas exquiri possit, nec transigi.l.pe.§.fi.ff.de au.& ar.lega. Bal. in.l.fi.ad fi.ff.de ritu nup.melior tex.ultra eum in.l.Ingenuam. C.de inge.ma. ergo (ut dixi) omnino forma legis seruanda est nec renunciatio quanquam iurata ualebit, arg. in .l. hoc genus ubi glo.ff.de cond.&de. & est articulus satis disputabilis.

Et hæc pars breuiter disputando mihi placet,ex. supra dictis,quibus facile cõtraria tolli possunt.

Et dici ad primum non esse uerum, quoniam ea ratione deberet etiam simpliciter posse renunciari, & tamen fieri non potest, communisq; est conclusio ut supra ergo nec et cũ iuramento. d.l. non dubium.C.de legi.l.si quis inquilinos.§.i.ff.de lega .i.negaboq; dictũ Bal. in.d.l.antiquæ,cum non probetur iure, sed contrarium potius,ut in .d.authen. si qua mulier, iuncta glo. C.ad uelleia. cuius auctoritas maxima est secundũ Bar.in.l.ut uim infi.ff.de iusti.&iu.& ad propositum est argumentum in l. fi. C. de non nume.pecu.

Ex quibus secũdum quoq; tollitur, quoniam uerum est,q legi prohibitiuæ renunciari non potest, quodq; hæc est prohibitiua,sed falsum quod possit cũ iuramento, ut ostẽsum est satis, ex quo etiam prohibitio est formalis,ut infra.

Non ob.tertium quia illud ideo est, ex quo lex prohibens,nõ habebat perpetuam prohibitionis causam, ut hic, authen.siue à me.C.ad uelleia. Quam sol.tamen reprobat Abb.in d.c. cum cõtingat,in 3.col.

Vnde dici aliter potest, id iure canonum procedere,nõ ciuili,ut nos loquimur,quæ adhuc non subsistit,& cõfunditur per tex.in authen.sacramenta puberum.C.si aduer.uen.

Vera igitur est sol. renunciari ibi posse,saltim cum iuramento,quia defectus non erat in materia, ut hic propter formam à lege traditam, & alia de quibus supra.

Non ob. quartum quia communis opi.est in contrarium,ut per doct. in d. §.quæsirum.

Non ob.quintum & ultimum ,quia ex supra dictis pariter sublatum est.

Et nouissime,quia hic de iuramento nullum est uerbũ, Imo (ut dixi)quod innuitur potius , nec cum iuramento posse huic legi renunciari , ibi autem, idest in.d.authen . sacramenta puberũ, contrarium, quæ cum ulterius disponendo procedat,efficit, ut dicamus audacter bene ualidari eo casu maxime quia iuramentum ipsum facit maiorem ut ibi diximus,sed non isto, ut in simili per Bar.in l.Titia in.§.Imperator , in fi. ff.de lega.2.& sic ad propositum stare ista simul, quod semper aliquid operetur, quodq; clausulæ codicillaris uim habeat,& quòd deniq; seruetur, ubi potest id quidem fieri sine interitu salutis æternæ regulariter, sed non in casu legis nostræ(ut dixi)propter formam, cuius defectus etiam efficit,si id quod agitur,non ualet ut agitur,ut nec ualeat eo modo quo ualere potest,iuxta not. in l. i.in §.si quis ita. ff. de uerb.ob. & in l.si post diuisionem,ubi omnino Cy.C. de iu.& fac.igno.cogita tamen, & à prima opi.alias non recede , quæ uidetur esse magis communiter recepta.

4 Secundo quæro, quid si transigentes tenorem testamenti scivissent , uel à notario,uel à testibus testamentariis, ut tiaretur ne transactio?

Bar.hic ad fi.uidetur tenuisse, q non. Motus per tex.in l.i.& in l. cum proponas.C.de pac.& in l. de fideicommisso. C.de transac.& in l.Aquiliana supra eo. & in l.& uno,in §.i.ff.de accepti.dum in eis fit mentio tantum,maxime in d.l.cũ proponas,& in d.l. & uno , de persecutione fideicommissi. considerando ex his sufficere,quod tenorem testamenti (ut diximus)transigentes sciant,& idem tenet in simili,in l.eius qui in prouincia in quinta col.citatus etiam supra ĩ not. ff.si cer.pet.

Et rationabilis opi.uidetur. 2. quoniam si testamentum esset factum sine scriptura, (non enim est necessaria nisi quo ad effectum probationis.l. contrahitur.ff.de pigno.)non posset alias hoc attento transigi, quod tamen dictu absurdissimum uidetur,ut idem Bar. inqt in l.qui romæ,in §.duo fratres, nu.17.ff. de uerbo.ob. ubi etiam post multa iura supra allega.citat.

Tertio probatur, quia sic data alicui legatario sciphi electione, anteq exhibeantur,nõ ualet electio, nisi sciat alios

esse

esse in testamento contentos. l. sciphi, & ibi idem Bar. in fi. ff. de op. le. Ro. consi 475. in prin.

Quarto probatur, quia scientia & intellectus sumitur à ratione & mente, non à cortice uerborum. l. scire leges. ff. de legi. c. intelligentia. c. præterea, de uerbo. si. c. marchiō. i. q. i. sentit Bar. in d. l. sciphi, & in d. §. duo fratres, & etiam hic, & Soci. in l. in ambiguo, in 2. col. ff. de reb. dub. bo. tex. in l. non figura uerborum ff. de ac. & ob.

Quinto & ultimo probatur, quia in simili, si instrumenti fiat mentio in iudicio, idipsum debet exhiberi, authen. si quis in aliquo documento. C. de eden. l. 2. ff. de fi. instru. & tamen si testes dicāt, tale instrumentum uidisse talis tenoris, publicatum manu talis notarii, eorum dicto statur, & probant, ut ibi not. per Bar. & omnes, nu. 6. & ita transeunt cæteri.

Sed tamen uidetur cōtrarium uerius esse, & sustentabilius.

Et potissimum (ut dicebam supra licet pedem nō firmauerim) quia uerba tex. nostri, inspectis &c. in conditionem resoluuntur. l. à testatore. ff. de cond. & de. l. ab emptione supra de pac. cōditio specifice debet impleri. l. 2. l. qui hæredi. l. meuius. ff. de condi. & de. maxime quia est ad essentiam actus ut per Bald. in l. gallus in §. & quid si tantum col. 2. ff. de lib. & posthu. Nec faro. i. casu debet impleri. l. 2. ff. de condi. & de. & licet Bar. te spondeat, non tollit tamen eius responsio arg. ex quo uere nescit nisi uideat.

Secundo, quia uerba debent intelligi cum effectu. l. i. §. i. ff. quod quisq; iu. ꝙ testamentum uideatur, propter transactionē, arg. in l. 2. in §. homines. ff. ui bo. rap. & ibi Bar. ubi non sufficit homines conuocatos fuisse, nisi ut rapinam committant, alias ui bo. rap. agi non poterit, & hoc arg. quod pro se inducebat idem Bar. facit pro ista parte ut etiam hic per Ias.

Tertio, quia si hoc uerum esset, cognitis tantū dixisset tex. hic, & in l. i. ff. quēadmo. testa. ape. cum ergo dixerit etiam inspectis, atq. apertissimum est, non sufficere ꝙ aliter sciat. l. argentarius. §. edi. ff. de eden. arg. in l. balista. ff. ad treb. Bar. in l. cum scimus in fi. C. de agri. & cen. lib. 10. & efficacius secundum Ias. probatur, quia unicuiq; prætor dat potestatē describendi tabulas testamenti, si hoc ipsum desiderauit d. l. i. quod fieri non potest, nisi inspiciantur oculo corporali, & hoc est ad propositum quod subiicit, edicti rationem esse, quia nec transigi potest de his controuersiis, quæ ex testamento proficiscuntur, nisi inspectis cognitisq; uerbis ipsius, ergo scientia aliter non sufficiet.

Quarto probatur efficaciter per text. in l. 2. in §. inspectio. ff. eo. ubi ad litterā dicitur, inspectionem literarum etiam lectionem earum indicare, & maxime quia ab inspectione incipit l. Con. ut in simili inquit glo. in l. 3. in §. in amittenda. ff. de acqui. po. declarat Seysel. in fi. §. duo fratres col. 7. ff. de uerb. ob.

Quinto & ultimo, quia certum est adhuc uerbis prædictis intelligi de noritia perspectiua, seu intuitiua, uerum si de intellectiua intelligeremus, abstractiua esset, qua Cæsarem & Pompeium ēt cognoscimus, & male, ac contra iura p̄dicta, & signanter per d. l. i. ita declarat Bal. in l. non ignorat, in 4. col. C. qui ac. cu. non po.

Et hanc opi. amplectitur, his stantib. quibus contraria non difficulter etiam dilui possunt, & dici breuiter ad primū stare ista simul, ꝙ iura prædicta, de persecutione fideicommissi loquantur, nec tamen posit fieri transactio, nisi ut supra ex quo iura iurib. concordanda sūt, unumq; per aliud distingui & declarari maxime ius nouum per antiquum ut not. in auth. offeratur. C. de lit. cont. & l. l. sciendū. ff. qui satisd. cogā. l. i. C. de inof fi. dot. l. ut gradatim. §. & si lege. ff. de mu. & ho. c. su pꝗnum. in prin. de offi. dele. & licet Bar. met idem dicat in d. l. eius q. in prouinciam, dicit tamen quod uerba testamenti inspici & cognosci debent, signanter per istum tex. & per tex. in l. i. ff. quemadmo. testa. ape.

Nō ob. secundum quia si factum sine scriptura fuerit, probari non poterit d.l.contrahitur.ff.de pigno.ergo nec cō trouersia ex testamento dici dependens cum non entium non sit qualitas.l.eius qui in prouincia.ff.si cer. pe. pariaq; nō esse quid alias, uel esse & non apparere l.duo sunt titii.ff.de testa.tu.l. cum in lege.ff.de contrahen. emp. & si coram testibus, releuabitur, & tunc secus, eritq; forma.l.nostræ seruanda.l.hac consultissima.§.per nuncupationem.C. de testa. §.fi.& u trobiq; not.insti.eo.

Nob ob.tertium quia dicam legatarium scire debere, uisis cognitisq; testamenti uerbis, ut hic, & in d.l.i.quemadmo.testa.ape. uel quod in electione loquatur, non in transactione, ut hic, differentiæq; ratio est, quia non ita resistit lex electioni, ut transactioni, nisi certo modo fiat, & ad longum uidendus est Ro.consi.præallega. 475. incip. quo ad primum, in.i.dubio.

Non ob.4. quia nec id est negandum, nisi in casu huiuscæ legis, & d.l.i. quem admo.testa.ape.imo quod uerba sunt signa earum quæ sunt in anima passionū notæ.l. labeo.§. idem tubero. ff. de sup, le.nec mentem bene scrutari possumus nisi ex inspectione uerborum, iuxta illud.

Certior aure arbiter est oculus. de quo in §.agnationis, insti.de gradi.

Non ob. quintum & ulti. quia non est uerum, nisi aliis concurrentibus, de quibus ibi, & dato quod uerum sit eo casu, speciali ratione procedit, si originale instrumentum amissum sit, idq: probetur, & ut per Bar.ibi latius. Cogita tamen, & à communi alias non recede, quam si tenere uolueris comproba ex his quæ dicit Ang.consi.198.in fi. de ceco, & post eum Boer.deci.240. num.21. par. 2.

5 Tertio quæro, ponamus quod transactio facta † sit ab hærede, cum debitoribus, seu creditoribus hæreditariis, nō inspectis nec cognitis uerbis testamenti, ualebit ne. Docto.hic, limitantes hāc legem, cōcludunt quod sic, & precipue Ias.post Alexand.tamen, consi.supra alle. lega.11.

Motus per tex. in l.controuersia infra eo.& in l.fi.in fi.& in l.3. in prin. & in §. fi.supra eo.in quibus constat transactionem factam fuisse inter prædictos, absque eo tamē quod testamentum uisum fuisset.

Secundo, quia cessat ratio occultationis, cum debitum tale, seu creditum ab ipso testamento non dependeat, ergo et effectus ostēsionis cessare debet, ex quo factum, superfluum est, facientem non releuans.l.hæc stipulatio. §. diuus. ff. ut lega.no.ca.& ita transit.

Adde tu, benefacere & 3. rationem, quia non distinguerētur contractus ab ultimis uoluntatibus, actusq: facti inter uiuos, ab actibus defunctorum, nisi sic diceremus, & male.l.sub prætextu, alleg.etiam in glo.C.de transac.deducēdo ut in figuratione casus. simileq: est in electione, quæ si fiat in contractibus, licet uariare.l.eum qui certarum.§. fi. ff. de uerb.ob.non autem in ultimis uolūtatibus.l.serui electione.§.fi.ff.de lega.i. & differentiæ rationem assignat Bart.in d.l.serui electione, in prin.

Et profecto ita ego quoq: ex his tenēdum censeo. Sed moueo difficultatem non ne legatarius quoq: creditor dicitur? l.si is cui.§.flauius. ff. de sol. l.apud Iulianum.§. fi. ff. ex quib.cau.in po. ea. tradit Bart.in l.i. ff. si cer.peta. & tamen cum hærede non transigit, nisi inspectis cognitisq: uerbis testamenti, ut hic, & in d.l.i.ff.quemadmo.testa.ape. ergo & pari modo si cum debitoribus uel creditoribus hæreditariis idem faciat.

Considerando etiam si hæreditarii sunt, quod dependentiam habere uidētur à testamento.

Et quod denīq: in eo, plerunq: debitoribus relinquitur liberatio, uel creditoribus legatum animo compensandi, uel quod certo modo ipsis satisfiat. §. si quis debitori, insti.de leg.l. cum ab uno & ibi Bar.ff.de lega.2.

Pro sol.ad primū dici pōt, ꝙ est creditor īpropriè, & alibi quodāmō quasi hæres

appellatur, in l. id tempus, in §. i. ff. de usuca. aduertit Bal. in l. si abducta colū. 2. C. de fur. & inde est, quod eidem substitui potest ut hæredi. l. ut hæredibus. ff. de lega. 2.

Quodq; legata conseruantur per edictum de lega. præstā. sicut institutiones l. si duo. l. filium. §. sed & si portio. ff. de lega. præstan.

Et quod deniq; si fundus uectigal, ea lege locatus sit, ut ad hæredem suscipiētis transeat, ad legatarium quoq; ius ipsius transibit. l. in conuentionibus. ff. de uerb. sig.

Et quod improprie creditor sit, probatur in legibus supra allega. loquentibus per dictiones improprietatem designantes, & clarius quam alibi, in l. fi. in §. licentia, ibi, creditoribus & legatariis C. de iure deli. ponderando copulam & quæ diuersitatem notat inter eos, creditorum appellatione scilicet, legatarios non contineri, iuxta glo. in rub. ff. de iu. & fac. igno. & in c. querelam, de simo. & fusius ut per Ro. consi. 224. incip. ista capituta, ad fi.

Non ob. secundum quia stant ista simul, quod hæreditarii sint, idest defuncti, & tamen à testamento non dependeant. l. 2. & ibi not. C. de bo. a u. iudi. po.

Non deniq; tertium & ultimum, qa non est regulare, nec attendendum. l. suus quoq:. §. puto. ff. de hæ. insti. & si ita fuerit, tunc fateri oportet, quod controuersia sit à testamento dependens, nec possit fieri transactio, nisi inspectis cognitisq; uerbis testamenti, ut supra.

Quarto quæro, quid si hæres absolu-
6 tus† fuisset à legatis in testamento relictis, per sententiam Iudicis, non uisis cognitisq; uerbis testamenti, erit ne ut transactio, ipso iure nulla?

Videretur prima facie dicendum, ꝙ non, sed ualere, quamuis ope restitutionis, possit legatario succurri, ut in simili in l. 2. ff. de excep. rei iudi.

Et nimirum, quia uidemus alibi etiā quod transactio & sententia differunt, nam hæc generaliter lata super administratione tutelæ, uel curæ, obstat in omnibus, & tamen secus est in transactione l. age cum geminiano, & ibi not. C. de transac. Considerando quoq: quid sub esse legatario, quod testamentum non produxerit, aut produci non petierit. l. si legatum. ff. de eden.

Tamen contrarium tenetur communiter, & uerius est, per tex. in l. i. allega. sæpe. ff. quemadmo. testa. ape. ubi nec apud Iudicem ueritas exquiri aliter pōt de his controuersiis, quæ ex testamēto proficiscuntur, quam inspectis cognitisq: &c.

Dic tu idem probari etiam in tex. nostro, & si de Iudice mentio facta non sit, quoniam in iudicio maxime, ueritas exquiri solet. l. 2. l. non est nouum. C. de eden. c. iudicantem. 30. q 5.

Et quia Iudicis factum representat factum partis, nec parti solum uerba referuntur, uerum etiam Iudici, ut ꝑ Bar. in l. fi. in §. i. ff. de euic. & in l. si finita, in §. iulianus, in 7. col. ff. de dam. infec.

Nec ob. contraria tenendo sic, quoniam primum fallaciam habet, ex quo non est lata eo casu sententia super controuersia testamenti, igitur nec mirum si sententia ualuit, ut per Ias. in l. 3. in §. i. in fi. supra eo. ita respondentem, & bene estq: casus talis, pater filium emancipatum præteriit, extraneum instituit, & mihi legatum reliquit, peto ab hærede legatum, opponit non deberi anteq̄ ꝑteritus agat, quia subuertendo testamētum, non debebitur, reducta te ad causam intestati, fuit hæres absolutus, dicit tex. & nunc ad propositum si emancipatus omisit contra tab. quod ego statim restituendus sum, ut adhuc legatū petam.

Non ob. secundum quia non est regulare, nec ut in simili dicebam supra) attendendum, ex quo sententia & transactio æquiparantur. l. non minorem. C. de transac. not. in l. 2. ff. de iureiu. Vel dic aliter, ut per Bart. in d. l. age, ad quem Ias. ibi etiam se remittit, & qa si idem est in compromisso, quod tamē improprie appellatur transactio, auth. si uero contigerit. C. de iudi. tradit

Bart.in.l. quod si ephesi,;in.§.fi.ff.de eo quod cer.lo.non est ratio cur dicere nō debeamus etiam hoc idem esse in sententia, cum nec ueritas quoq; exquiri adhuc possit per iuramentum.l.fi.C.de reb.cre.& fuit tactum pariter supra.

Non ultimum deniq;, ex quo debebat hæres compelli ad editionem testamenti, & hoc ipsum per Iudicem suppleri, quamuis non teneatur communiter, ex quo maxime allegabatur in petitione legati.l.4.§.hoc autem iudicium ff.de dam.infec.cogita.

Quinto & ultimo quæro, si soror in instrumento dotali, fecisset generalem quietationem fratribus, uocando se tacitam & contentam, de omni & toto eo, quod petere posset ex testamento patris † nunquid hoc non obstante possit legatum consequi, in eo sibi relictum.

7 Concludunt omnes hic, Bald. Ange. Ias.& omnes, quod sic, ex quo facta est non uisis cognitisq; uerbis testamenti. Imo plus inquit idem Ias. si uisa cognitaq; fuissent, eiq; minus quam sit legitima datum, posset supplementum petere.l.si quando.§.& generaliter,& ibi per docto.C.de inoffi. testa. & hoc est quod in simili dicit Bald.ibi, quod si pater instituerit filium in Flo. 50. & mandauerit ipsum fore tacitum & contentum, ipse uero acceptauerit eos, quod nihilominus legitimæ supplementum petere poterit, quoniam onus & grauamen reiici debet.l.quoniā in prioribus.C.eo. Gui. Papæ pulchre post eum decisio.93. Alexan.consi.69.col.2.uol.1.multa Ias. con si.131.col.2.uol.4.

Nec habet dubitationem, & propterea utile est (ut dicebam supra post Pau. in l.tres fratres, de pac.) d.uerba semper apponere in instrumentis huiusmodi, quoniam forma seruata uidebitur, & ta bellionibus, ac partibus ita attestantibus, credetur.

Adde ad dictum de legitima quotidianum, non ab re id ita decisum fuisse, quoniam necesse est specifice ipsius mētionem facere, cum instinctu naturæ debita sit, alimentorum loco, quod tex. met ibidem dicit, nec potest cauillari, & habetur alias in l. cum ratio. ff. de bo. dam.

Estq; simile in trebellianica, quæ nūquam prohiberi uidetur, quamuis testator mandet uerbis generalibus totam hæreditatem restitui.l.si totam. l. lucius §.hæres.l.si hæres.ff.ad.treb.& de materia alias in l.centurio.ff.de uulga. & pu. sub.aliquid ad utriusq; dicti declarationem, Ro.consi.32.incip. uisa municipali constitutione, in ult.col. Sed ad legitimæ propositum, & terminis superioribus tetentis, quid si filius, uiso testamēto, agnouisset iudiciū patris, & iurasset non contrauenire, an ipse uel hæres eius possit aliquid petere, uidetur esse tex.in d.§.& generaliter à contrario sensu, quod non, & ita transit idem Gui.pp decisio.96.col.3.& ita tenendum est. Et idem etiam si approbasset testamentum adhuc absq; iuramento in omnibus & per omnia ut in eo, ut tenuisse uidentur Regien.consi.56.num.11.uol.2. & multo minus si iurasset, ut ī treb. inquit Ias. consi.108.col.pe.uol.4. & ex his sumus etiam de lege ista, breui admodū, lucti tamen plena, expediti, die 25. Iunii. M D XLVIII. Paduæ.

Mantua.

SVMMARIVM.

L.seruum quoq;.§. publice.ff.de procu.

1 *Materia istius.§.est admodum periculosa, & confusa.*
2 *Quis dicatur absens.*
3 *Quot sint causarum species.*
4 *Causarum criminalium diuisio.*
5 *Casus.*
6 *In pecuniariis causis, absens à quocunq; defendi potest.*
7 *In capitalibus iudiciis non admittitur procurator, nisi ad allegandas absentiæ causas.*
8 *Nunquid probari etiam debeant.*
9 *Quid prosit causarum allegatio.*
10 *Vbicunq; absens damnari potest, quiuis ad ipsum defendendum plene etiam admittitur.*
11 *Si quis habeat mandatum ad plene defendendū, si uelit allegare solū causas absentiæ an possit.*

12 *Dubitatio notabil.*
13 *Notabilior.*
14 *Concordia iurium, inuicem pugnantium.*
15 *Intellectus ad tex. ultra communem.*
16 *Alius & tertio loco.*
17 *Quartus.*
18 *Quintus & ultimus.*

Finis.

DE PROCVRATORIBVS & defensoribus.

Vlpianus lib. ix. ad edictum.

L. SERVVM QVOQVE §. PVBLICE. Materia istius. §. (ut inquit Pau. de Castr. hic in. 2. col.) est periculosa ad-
1 modum, & confusa † & præsertim quia nec multos text. habemus de ea loquentes, opinionesq; propemodum infinitas; ideo est diligenter aduertendum, & ipsius utilitas (praticabilis enim est, & frequens, ac quotidiana, ut in simili inquit Iurisconsult. in l. legaui. ff. de libe. le. & Bart. in l. post contractum in 2. col. ff. de dona. & in l. i. in pri. ff. de iure. & ra. distra.) cum hoc compensanda, de materia enim habetur tamen in l. pe. in §. ad crimen. ff. de pub. iud. & in c. ueniens de accusa.

Et breuiter præmittēdum, pro ipsius clariori intelligentia, quod absens is di-
2 citur, qui non est † in iure, idest in loco iudicii, ubi ius redditur. l. 4. §. abesse. ff. de dam. infec. coniuncta. l. pe. ff. de iusti. & iu. l. non tantum. §. abesse. ff. de fideicom. lib. l. absentem. ff. de uerb. si. tradit glo. in c. placuit, in §. præscriptionum, in uerbo præsentis, quæ est prima 16. q. 3. figuratusq; modus loquendi est, quē ponit I. Con. in d. l. pe. ibi appellatione collata ab eo quod fit, in eo ubi fit, per Metonymiam, estq; contentum pro cōtinenti, licet non dicatur. non tamen quod non dicatur etiam aliis modis, secundū diuersos tractatus, ut not. in l. præses supra eo.

Secundo præmittendum est, duas es-
3 se † causarum species, ciuiles & criminales, & sic aliter quam dicant Docto. l. i. ff. a quo ap. al. cau. ap. c. i. in fi. de iu. cal. tradit glo. in rub. infra de iudi. ciuiles, si de re nummaria & commodo pecuniario agatur. l. a. l. fi. C. de procu. criminales uero, si ad uindictam, ut not. in l. interdum ff. de pub. iudi.

4 Tertio præmittendum est † criminaliū quasdam esse capitales, quasdam uero non capitales. Capitales, si de morte imponenda rursum agatur, uel de ciuitate aut libertate amittēda. l. a. ff. de pæ. l. 2. ff. de pub. iudi. dixi in l. imperium, de iu. o. iud. quæ omnia ultimum supplicium interpretamur, deportationem in insulam, & damnationem in metallum & sic mortem naturalem ac ciuilem.

Non capitales autem, cum simplex relegatio fit, uel si minor pæna, puta remotionis ab ordine, & similis, imponatur, de quibus in l. capitalium. ff. de pæ. & in l. edicto. ff. de bo. po. & in l. licet. ff. de uerb. si. & in l. i. ff. ad legem iu. de ui priua. & in l. cognitionum, in. §. i. ff. de ua. & extraordi. co. nec habet dubium.

Quarto præmittendum est etiam ad idē, de crimine agi duobus modis, ciuiliter & criminaliter. c. tuæ, ubi exemplū de procu. c. super his, de accu. tradit Bar. in l. infamem, in a. col. ff. de pub. iu. & in l. i. in prin. ff. ad legem iu. repe.

Quinto præmittendum est, procuratorem à defensore differre, quod īdicat copula posita inter ipsos, dum dicitur de procu. & defenso. c. quærelam, de simo. not. glo. in rub. de iu. & fac. igno. procurator igitur est cum mandato, defensor autem sine, ille communiter actoris, defensor uero rei, qui tamen in exceptionibus actor dicitur. l. i. ff. de excep. l. in exceptionib. ff. de proba. promiscue etiam loquuturi infra.

Sexto præmittendum est, quid utile ab apto differat pariter; & dicēdum breuiter, quod utile est ad usum perpetuum, aptum uero ad tempus, fuitq; declara.

tio Archi.in c.ecclesiasticis,in prin.12.q. 2.& est argu.in l.2.C.de formu.

Septimo præmittendum est, causas absentiæ, quasdam esse iuris, quasdam uero facti, iuris, si accusato locus non sit tutus, facti uero, si in uinculis detineatur, & tale quid aliud. Vel dic quod aliæ sint excusationes necessariæ, ut infirmitas, aliæ probabiles, ut inimicitia in loco, aliæ uero uoluntariæ, si iudicis incompetentia obiiciatur, & ut per Bar. latius, in.l. pe.in.§.ad crimen,nu.18.ff.de pub.iudi.

Octauo præmittendum est, defensionem duplicem esse in materia, plenam & semiplenã. plenã,si absolute fiat; semiplenã uero,si absentiæ causæ allegetur.

Nono præmittendum est, legi hunc §.pluribus modis,ut infra communeq; lectu esse, quod tria in eo ponantur dicta primum in pecuniariis causis. 2. in capitalibus.3.in non capitalibus.

Decimo & ultimo præmittẽdum est, quomodocunq; legatur,intelligi semp in reo conuento, ut hic per Odof. in prin.

Quibus præmissis, casum in termi-
5 nis sic breuiter figura † certum enim est quempiam agere posse per procuratorem in causa ciuili & pecuniaria,si per se hoc facere nolit,aut nõ possit.l.i.§ .usus supra eo.l.fi. C. de procu. l. papinianus exuli . ff . de mino. quod intellige & declara madato non carentem, aliàs procurator non esset, ut ibidem in prin. & hoc est quod etiam dicitur i authen . generaliter.C.de epis.& cle. quod ab acto re cautio de lite prosequẽda præstatur, per se uel per procuratorem & est arg.in. l.certe.ff.de præca.& in.l. ita autem in.§. gessisse.ff.de admi.tuto. & plus quod fauorabile est ipsum habere, secundum Abb.in.c. sedes apostolica, in.3. col. de rescrip.

Qui rursum dicit, quod etiam in religiosis procedit, in.c.edoceri, in. 4. col. eo. ti.

Et alibi (adeo fauet eidem lex) cùm dubitatur an sit pcurator, & an habeat speciale mandatum, nec ne quod admittitur cum cautione rati, in. c.i.in.3. col.de procu. declarando tex.in.l. quod si de speciali.ff.de mino.

Modo quæsitũ fuit hic apud Vlpia. Iurisccon. præstantissimum.§. nostri authorem, quid in absentibus, an quiuis ad eos defendendos admittatur, etiam quod mandatum non habeat.

Prima facie uidebatur dicendum, quod non.

Dubitandiq; rationem forte faciebat, quia(ut dicebam proxime) procurator est is, qui mandato domini negocia administrat.d.l.i supra eo.

Secundo,quia actor & reus, sunt correlatiua.l.fi.C. de indic.uidu. tol.l.admonendi,& ibi Bar.in fi.ff.de iureiu. l.i.C. ne li.po.sed procurator actoris non admittitur sine mandato. d.l.i.l.si quæramus.ff.de testa. ergo nec rei.

Et hoc est quod dicit idem Bar. in .l. non ignorat.C.qui accu.non po. quod non debet quis admitti ut talis,nisi probauerit se talem, inq: ciue à simili exẽplificat, qui ex forma statuti ad aliquid admitti debebat, probatioq: fieri citata parte, ut subiicit Idemq; Bal.in. l .eum qui duas.per illum tex.C.ad legem Iul. de ad.& Ias .post eum consi. 102 .col.1. uol.4.

Et alibi,in .l.si quis inficiatus . ff. depo. quod quando aliquis protestatur tibi tãquam procurator uel hæres, ut ei soluas,debet statim fidem facere, quod talis sit,aliàs non constituet te in mora,et not.in.l.quod te.ff.si cer.peta.

Et translatio imperfecta appellatur secundum Rhetores, per locum a persona.

Tertio & ultimo, quia subest quid, quod ipsis potest imputari,cur procuratorem non dimiserint.l.absens infra eo. & est ratio formalis, quam assignat Iuriscon.in.l.papinianus exuli in prin.iuncta glo.ff.de mino. præallega.

Istis tamen non obstantibus contrarium deciditur in.§ .nostro, quod imo possunt à quibuscunq: defendi.

Et ratio decisionis est, quia hoc ipsum ad publicam utilitatem spectat (ut tex

met dicit& ut ēt in .i. lectu) quod nihilominus intellige secundario,non principaliter.l.exigendi, in fi.C.de procu.

Secunda decisionis est ratio, quia fauorabiliores esse debent rei in hoc, q̃ actores.l. fauorabiliores. ff. de regu . iu. unde defensor non immerito rei, sicuti procurator actoris,dicitur,ut in euidentialibus declarauimus.

Tertia & ultima decisionis est ratio, quia multo iustius est defensorem audire,q̃ absentem quasi contumacem& in defensum condemnare.d.l.exigendi,& nor.glo.hic,& in.d.§.ad crimen.

Nec ob. cōtraria dubitationem faciētia,quia primum ex his procedit in procuratore actoris, non rei absentis defensore.

Habetq; 2. fallaciam, quando potest diuersitatis ratio assignari,ut ostensum est.l.si quādo.C.de dila.& ad propositū not.in.d.l.fi.

Et in simili inquit Bal.in.l.edita, in.i lectu .in.4. col . C. de eden.quod actor causam actionis proponere non tenetur in reali, reus autem sic.

Et Iacob.de S. Geor. alibi in.l.i.in fi. supra de transac. quod calumnia in praeambulis transactionis in actore, efficit ut non ualeat,in reo autem sic.

Et in emptore ac uenditore, quae sūt huiusmodi pariter, Bar.in.l.damni, in §. emptor,de dam .in fec. quod stipulatio uenditoris porrigitur ad omne tempus,emptoris autem non, ex quo obligationis natura est, non ut retrocedat ad authores, sed uadat ad successores.l. si à te.§.fi.ff de excep.rei iudi.

Non ob.3. quia non est uerum ; probo,nā si posset idem sibi imputari,utiq; fuissent in culpa,non dimittendo ipsū culpa peccatum supponit.c.cognoscentes, de consti.quod utiq; esse nō potest, ut hic.ergo.&est sensus.d.l.absens. absētem à quibuscunq; passim defendi posse in causa ciuili,non si fuerit criminalis quia tunc quis non admittitur , nisi ad allegandas absentiae causas.

Nec cursum facit iductio.d.l.papinianus,quia id est,ex quo minor laesus sciebat tempus sibi currere ad petendam restitutionem in integrum,ideo si non potuit per procuratorem, quod quidem facere potuit & debuit, sibi omni modo est imputandum,haud considerabile in casu nostro,ex quo etiā hic ante q̃ abessent,necessarium sibi non erat, ut ibi.

Et nota,quamuis dixerit tex. absentem à quibuscunq; defendi posse, intelligi tamen debere(cum de plena defensione loquamur) dūmō idonei fuerint, quia mulier,miles,& similes,procuratores esse non possunt, nec alios in causis defendere.l.i.§.sexum.ff.de postu .l. filiusfamil. §.ueteram supra eo .& ad propositum quod sic debeat intelligi, habetur in simili,in.l.i.C.de sacrosanc. ec. & in.l.ut gradatim,in.§.& si lege.ff.de mu. & ho.& in.l.qui autem , signanter in.§. fi.iuncta glo.ff.de consti.pe.& est arg.in l.qui testamento.ff. de testa.quod secus forte si de semiplena ageretur, cum scilicet allegantur causae absentiae,& informatur Iudex,ut hic per Albe. & ut plenius infra.

Secundo, quaesitum fuit apud eundem Vlpianum, quid in iudiciis capitalibus, quod arguit principiū, loqui(ut diximus)ī ciuilibus causis omnino, an procurator seu defensor admittatur.

Videbatur hoc quoq; casu dicendū prima facie,quod non.

Dubiumq; faciebat tex .in.l.pe.in.§. ad crimen, etiam supra licet ad aliud allega.ff.de pub.iudi. ubi ad literam dicitur,&quidem ī terminis,ad crimen publici iudicii,nec procuratorem ,nec defensorem esse admittendum.& hinc est quod exceptio haec ad ipsum repellendum, admitti potest quandocunq;alias autem usq; ad lit.con.l. ita demum , & ibi Alex.in i.col.C.de procu.

Et si admittatur ad propositum procurator, seu defensor ,iudicium erit ipso iure nullum, propter uerbum frustra positum in .d.§.ad crimen.l. frustra. C. de non nu . pecu.not.in.l.cum ab ea.C. de transac.disputat late Imo .in.d. §.ad crimen, in 25 col.& seq.post Bar.ibi i fi.

Intelligendo semper in reo accusato

no A

libero, uerum, non capto & in carceribus detento, quia tunc posset facile etiam teneri, posse defendi à quibuscunq; ut sentiunt & declarant D. de rota, in deci. 201. de procu. in nouis.

Secundo dubiũ faciebat adhuc, tex. in. l. fi. C. de iniur. arguendo per locum à speciali, quia in omnibus causis criminalibus, defenduntur personæ illustres per procuratorem, ergo non omnes cõmuniter, nec alii regulariter illustri dignitate haud decorati & est arg. in. l. quæsitum in. §. deniq;. ff. desun. inst. & ita etiam arguit Bar. hic, post glo. & in. l. 2. in. §. si quis in iudicio, in 2. oppo. ff si quis cau.

Et rationem assignat ad. d. l. fi. Pau. de Cas. in. l. pe. C. de procu. & ante eũ glo. ibidem, ne fiat uerecundia scilicet dignitati.

Tertio & ultimo, dubium faciebat, quia in his per lit. contesta. procurator, dominus effici nõ potest unde semper ĩ ipsum dominum uerba diriguntur. d. l. fi. C. de iniur. & ita limitatur quod habetur in. l. procuratoribus, & in. l. nulla dubitatio. C. de procu. ergo nec ad ipsius rei defensionem admitti, etiam si esset pater, ut not. declarat Bal. in. l. reos, in. 6. col. C. de accusa.

Quibus tamen non obstantibus, cõtrarium deciditur adhuc, secundum cõmunem lectu. in. §. nostro, quod imo admittetur, ad allegandas tamen absentiæ causas tantum facti scilicet, & non iuris, quod est infirmus, aut ĩ uinculis, uel aliquo alio modo impeditus, licet uideatur casus, ut ibi not. Maria. Soci. ĩ 2. col. in. c. ueniens, de accu. quod imo admittatur ad allegandas etiam causas absentiæ iuris, sed primũ uerius, ut ibi ꝑ Inno. & alios.

Et ratio decisionis est, utilitas publica, ut supra & est argu. in. l. si non defendãtur. ff. de pæn. hinc dicit Sueto. qđ parricidas Augustus, docebat, parricidia negare, ut sic atrocitati pæne per negationem subducerentur. c. 33. In uita ipius Augus.

Considerando, cõtinuatiue dici hoc idem à Iurisconsul. eademq; ratione utrũq; determinari, indicatq; uerbum nam, quod huiusmodi est. l. 2. l. nam ita diuus. l. nam Imperator, cum similibus. ff. de legi.

Sed in quo consistit utilitas hæc publica? Sol. ne re sua absens male utatur, quia possent alias bona eius annotari, uel pecuniaria pœna eidem imponi, nisi allegarentur. l. i. ff. de requi. re. l. absentem. §. i. ff. de poen. l. i. §. i. & ibi diximus ff. si quis Iusdi. non ob. & quia interest reip. adhuc locupletes habere subiectos §. sed & maior. insti de his qui sunt sui uel alie iu.

Secunda decisionis est ratio, quia cessant causæ prohibitiuæ, ne quis per alium defendatur, quæ plures sunt, ut per Bar. & alios in. d. §. ad crimen, ergo & ꝓhibitio, uulga. l. adigere. §. quamuis. ff. de iu. pa.

Tertia & ultima decisionis est ratio, quia ob hoc non tollitur examen & cognitio, ac etiam executio, si cõuicatur, in ipsius met delinquẽtis persona, licet differatur, ad effectum prædictum, taliter ut admitti omnimodo debeat, argu. in. l. quis. ff. de arb. & in. l. destitisse, cum similibus. ff. de iudi. Por. insti. de sing. reb. per fideicõ. rel. in prin. col. i. ubi uulga. Illud, quod differtur, non aufertur.

Eoq; magis, quia esto quod hoc casu non teneatur satisdare, de ꝑsentando absentem, finita causa absentiæ, quoniam difficile est tales fideiussores inuenire. §. si. in authen. de depo. tenetur tamen iurare, quod non aĩo calumniandi allegat. d. causas, nec est proprie iuramentũ cal. sed malitiæ, ut nor. in authen. hoc sacramentum. C. de iu. cal.

Et tenendo sic, nõ ob. dubitationem facientia, non primum, quia uerum est quoad plenam defensionem, non quo ad hoc. l. præsens infra eo. & est de mẽte d. §. ad crimen. imo quod istud ipsum dicit expresse ibi, sed excusationes absẽtium ex Senatus con. Iudicibus allegantur, & ita communiter hic Docto. transeunt.

Non

Non secundum quia eodem modo quoq; tollitur,ut alij communiter non defendãtur plene,sed semiplene sic, patet,quia in personis illustribus,speciale est,ut diximus,quod per procuratorem plene defendantur,ergo non alii adhuc plene,alias argum.non procederet, nec termini essent pares. l. nam quod liquidæ.§.fi.in simili tamen.ff.de pe. lega.ergo secus si semiplene,& quoad absẽtiæ causas prædictas.

Non ob.tertium & ultimum , quia antecedens uerum est,&consequens uerius,cum non agatur de ipsius interesse alias secus ,ut in d.l.reos,not. uel si (ut dixi)uelit absentiæ causas tantum allegare .

Et in hoc,uersi.iste,à præcedenti differt,quod ibi ad plene defendendum admittitur,hic tantum ad istud. Et in alio quoq;,quod eo casu quis si idoneus fuerit,admittitur,isto uero, etiam si minus idoneus,puta mulier,minor, rusticus, & similes,ut hic per Albe. & Alex. in l. exigendi,allega.etiam supra in 2.col.C. de procu.

Tertio & ultimo,quæsitum fuit , q̃d in non capitalibus causis,si de aliquo relegando agatur,uel eo ab ordine remouendo,poterit ne per procuratorem defendi?

Videbatur prima facie dicendum,quod nõ:Dubitandiq; rationem faciebat forte,quia Dominus melius scit ueritatẽ, q̃ alius.l.fi.& ibi glo.C.de proc. passim. etiam hic per Bar.allega.Bald.consi. 50. uol.3.&not.quoq; in l.si actor supra eo.

Secundo,quia colligitur etiam ueritas ex aspectu.l.de minore.§. tormenta ff.de quæstio.tradit idem Bar.hic in fi.et in l.is qui reus,in ult.col.ff.de pub.iu.

Et signanter in l. prætor ait,in §. defendi.ff.ex quib.cau.i po.ea , dicit quod querelæ,seu inquisitioni , per procuratorem responderi non potest.

Et alibi Bald.in l.testium,in 5.col.C. de testi. quod essentia ueritatis , in hoc potissimum consistere uidetur.

Et in l.ne quicquam, in §. ubi decretum,in 2.col.ff.de offi. procõ. ꝯ qui per se uidet & audit , melius ueritatem cognoscit , ut id ipsum in actis redigat. c. quoniam contra,de proba.quod utique facere non posset,si reus hoc casu per ꝓcuratorem defenderetur.

Tertio & ultimo , quia in d. §. ad crimen,dicitur generaliter,frustra procuratorem uel defensorem desiderari,in criminibus publicis , ergo etiam quod nõ capitalia fuerint,quia perinde est , ac si dixisset,nullo modo hoc idem in his esse desiderãdum.l.auxilium. ff. de mino. l.i.C.de thesau.lib.10.c.frustra, de usu. Considerando etiam procuratorem nomine Domini relegari non posse,argu. in l.sancimus.C.de pæn.

Quarto uidetur casus clarus in l. i.in fi.prin.ff.an per al. cau.ap.red.po.

Quinto & ultimo,in l.2.C.de procu. ubi in causis pecuniariis , admittitur ꝓcurator , hic autem est criminalis licet non capitalis,ergo .

Quibus tamen non obstantibus , contrarium hic quoq; deciditur, quod imo quiuis admitti poterit , etiam ad ipsum plene defendendum , & idem in l.reos C.de accu.

Et ratio decisionis est (ut ipse met Iuriscon.ait)quia absens damnari potest , quo fit ut sententia elusoria reddi nequeat,igitur nec mirum , si defendi etiã per alium non prohibetur, quod intellige(ut etiam dixi in primo casu) dummodo idoneus sit,nec repeto,& probatur ad propositum,in l.absentem,in §.i. ff.de pæn.& in d.l.i §.i,ff. an per ali. cau. ap.& facit quod habetur quoq; in l.si ꝑ tor.ff.de iudi.tradit Bart. & Imo in d.§. ad crimen, canonistæq; omnes, in d. c. ueniens.

Subiiciens plus,æquum esse hac ratione,& ordinarium,quod admittatur defensor,quasi dicat quod non sit æquitas phantasiæ,sed à ratione regulata, ut in §. oportet , in authen. de iudi. declarat Abb.in c.ex parte, ad fi. de offi. dele. & sic scripta quæ rigori semper est præferẽda.l.placuit.C.de iudi.

Quodq; ex Imperatoris rescripto apparet,q̃d nõ habemus,ut i simili respõdet

glo.in l.admonendi.ff. de iureiu. uel & melius posito, in d.l.absentem, & in d.l. i.& sic authoritate etiam confirmata. d. rescripti. Vel cũ dicat Imp.nostri, uerisſimile est fuisse Alexandri, seueri Christiana Mammea geniti, eiusdem assessoris, qui ut memorie proditum est, claruit, anno 228.

Secunda ratio decisionis est, quia uoluit Iurifcon.si in causa capitali prohibitum est, ut supra & in d. §. ad crimen, & in d. c. ueniens, hoc idem tamen in non capitali absq; dubio permittere. l. cum prætor.ff.de iudi.l.ab ea parte.ff.de proba.c.non ne, de præsump.

Tertia & ultima est ratio, quia effectualiter reputatur causa ciuilis, ut in simili dicimus de ciuili, quod reputatur nonnunquam criminalis.l.propter litem.ff. de excu.tu.tradit Bart.in l.admonendi, in 11.colum. ff. de iureiur. sed in ciuili plene absens defenditur, ut supra ergo & in criminali, non capitali, ac casu nostro.

Nec ob.contraria, non primum, quia id procedit in negotio ciuili & pecuniario, si sic Iudici uidebitur, & ex causa q.dem, non regulariter, ut supra & in l.i. § .usus, hic autem sumus in criminali et publica, non capitali tamen, ergo, & d. iura Bat.ita inducit hic.

Non secundum quia id etiam in criminali causa uerum intelligitur, quando est locus torturæ, ex quo indicium facere potest corporalis præsentia, haud considerabile hic, rationibus supra dictis, & tex.met uerba indicant, satis clara, ac titulus, sub quo. d. §. situatus est, uulga.l.Imperatores.ff.de in di.adic.

Non tertium, quia per alia iura distinguitur.c.super quæstionum, in princ.de offi.del.l.non est nouum.l. sed & posteriores.ff.de legi.not.Soci.in l.i.ff.de reb. dub.& sic intelligitur, ut ibi per Bart. & Docto. quod nullo modo scilicet desiderandum est in criminibus publicis capitalibus, ergo in aliis cum desiderandum, tum etiam admittendum. Minusq; officit rursum & ad idem, quod in procuratorem sententia cadere non possit, quia dico uerum, sed contra dominum dari, quod & conueniens est, & rationabile.d.l.sancimus.C.de pœn.

Non ob.tex.in l.i.an per alium, quia concedat ex quo dicit usque ad relegationem si pæna sequatur, quod causæ per alium non aguntur, ergo secus si de relegatione, ut hic.

Non quintum deniq; & ultimum, quia debet distingui per alias leges ut declarat Bar.in d.§.ad crimen col. 3. potuisset etiam pro ratione dubitandi, induci tex. in d.l. fi. C.de iniur.ut hic per Bar. num.1.ad fi.sed quia induximus supra nolui aliter referre, & dicam infra statim. hic est casus in toto hoc. §. nostro, prout communiter intelligitur.

Nota primo quod in causis pecuniariis, absens à quocunq; defendi potest
6 † & plene quidem deducendo ut supra & est uerissimum.

Nisi uelit Iudex ut personaliter compareat ex causa, quia tunc per alium, de sensorem, seu procuratorem defendi nõ posset.l.fi. allega. etiam in casus figuratione.C.de procu.

Et dictũ mirabile est, quod beneficiũ sibi indultum à lege, auferatur per Iudicem.l.i.§.i.ff.de fer.l.i.§. usus. ff. de procu.c.indultum, de reg.iu.in 6.

Forte quia non sine causa (ut dixi) hoc idem facit, eidem semper obediendum c.d.l.fi.l.nõ uidetur.ff.de regu.iur. Diciturq; sic citatio iustificata, si in ea exprimatur, imo quod necessarium est, secundum Inno.in c. præterea, de dila. & not.Bald.in d.l.i.allega.sæpe, in præallega.§.usus supra eo.& est argum.in l. si hominem.ff.man.&in l.2.in.§.circa.ff. de excep.do.causa autem erit, si Dominus sibi legalior uideatur quia procurator sit infamis, seu defensor rei, ut per glo.in l.si actor supra eo.Iaf.in d.l.fi.colum.2.

Et indubitatum hoc quoq: uidetur, quia si aduersario permissum est agenti facere, quod reus personaliter compareat.d.l.si actor, quanto magis Iudici.l.i. supra de iu.o.iu.arg.in l.ubicunq:. ff.de inter.ac.

Sunt etiam alii casus, in quibus procurator non admittitur.

Maxime si filius arrogetur.l. in adoptionibus.l.neq;.ff.de adop.

Vel impetretur uenia ætatis.l.2.C.de his qui ueni.æta.impe.

Vel si nouus emphyteota in po.inducatur.l.fi.§.necessitatē.C.de iu. emphy. &rationem assignat Bart.in §.si uero,in fi.& seq.in prin.in authen.quib.mo.na. effi.sui.

Nec in causis capitalibus, ut infra & in d.§.ad crimen,eritq; regu.cum quinque fallen.

Et pro complemento obserua,quamuis de plena defensione loquamur hoc casu,quod admittitur nihilominus q.s, & admitti debet etiam ad allegandas absentiæ causas.l.liberto.§.litem.ff. de nego.gest.tradit Alex.in l.exigendi, in prī. C.de procu.& multo quidem magis.

7 Nota secundo quod in capitalibus iudiciis † non admittitur defensor siue procurator,nisi ad allegandas absentiæ causas,ut pariter ostensum est supra cō sistentes in facto,& rationem assignant Scriben. in d. §. ad crimen,ubi plenius q̄ alius Imo.col.17.

8 Sed dubito † nunquid probari etiam debeant,aliqui dicebant (ut hic Albe. refert)quod sic,moti per tex.in l.item si suspectus,& in l.quæ omnia,in §.i.& in l.in causæ,in §.hæc autem cognitio supra eo.in quibus habetur,cum allegantur,quod hæc solius prætoris cognitio est. Aliqui uero,iuramentum sufficere. primum tenendum est,eodem teste,q.a decidi clare uidetur in l.3. i §. si ad diem ff.de re mili.& male, placetq; mihi magis eorum opi. qui tenuerunt iuramentum sufficere,sicuti dictum fuit supra ꝙ nec pariter satisdare tenetur de absente præsentando,& ipse met Albe. firmat, in hoc sibi ipsi contrarius. Nec adducta obstabunt,non tex.ordine retrogrado respondendo,in d.§.si ad diem, quia dicam ibi doceri impedimentum iuramento. Tamen responsio non est tuta, ut per Bal.in l.scire oportet,in §.sufficit ad fi.ff.de excu.tu.Dic ergo aliter, ꝙ id est odio deferentis militiam statutum , hic uero mero defensionis fauore, & pcipue quia de modico agitur piudicio , arg.in l.si debitori.ff.de iudi. Et minus alia iura ad idem allega.quia bene dicūt ptoris esse cognitionem , sed intelligo ego summariam per iuramentum, non ꝙ probatio necessaria sit.l. thesaurus. ff. ad exhib.cogita.

9 Secundo ad idem dubito † certū enim est,ꝙ in capitalibus causis absens damnari non potest.l.absentem.§.i.ff.de pæ. quid prosit sibi causarum absentiæ allegatio,cum non debeat fieri alias, quod factum non releuat. l. hæc stipulatio. §. diuus.ff.ur lega.no.ca.

Sol.(ut dictum etiam fuit supra) releuabit in hoc, & tradunt omnes hic, ne bona sibi annotentur, seu publicentur, uel multa infligatur pecuniaria, nec repero.l.i.ff.de requi.re.

Et sic nisi allegatentur, redderentur absentes culpabiles, qua rōne expedit, ut sic à quibuscunq: defendantur, & ēt secundum Bar.hic,ad fi. quia processus inde factus alias,esset ipso iure nullus, per not.in l.quæsitum.ff.de re iudi.& in l.2.in §.si quis, & ibi diximus. ff. si quis cau .

Vltimo dubito,quid agendum à Iudice sit,cum primū allegatæ & iuramēto iustificatæ.d.absentiæ causæ fuerint. Dicunt Doct.& bene,nil aliud nisi ꝙ assignabit terminum alleganti ad dictum reum præsentandum , qui tamen comperens sit, quo elapso , & ipso reo non comparente , possit ad ulteriora contra eum procedi,iuxta not.in authen. qua in prouincia.C.ubi de crimi.agi opor.

Sed contra istud not.opponitur,de.l. non tantum.ff.de ap.ubi in quibuscunque capitalibus admittitur defensor, etiam inuito reo,idq: rursum in l. ad dictos.C.eo.& in l.1. 2.3. de lib.cau. Sol. id locum habet non in defensione proprie,ut hic,sed in actu appellationis tātum, quæ fit ratione officii , prout homo homini tenetur,ex quo natura cognationem quādam inter eos cōstituit, quemadmodum dicitur in l.ut uim, ff.

de iusti. & iu. & quod sit casus specialis
tradit Bar.in l.cum & Iudices, in 2. col.
C.de iu.cal.aliquid Bal.in c. cum inter,
in 2.col.pariter de elec.Sed ratione offi-
cii prædicta,etiam ꝓcurator hic admit-
ti deberet,quod tamen est falsum. Ideo
solue melius,quod de solo appellatio-
nis(ut dicebam)actu loquitur, non de
prosecutione.d.l.addictos, & tradunt
scriben.in c.ueniens,de accusa. quod id
tamen fiat ratione humanitatis, est de
mente tex.ibi,dictum sanè ad actum ap
pellationis tantum restrictum, ideo ad-
huc prima sol.potest teneri, alius intel-
lectus colligitur etiam ex not.per Bart.
in l.qui ultimo,in fi.ff.de pæn. qui om-
nino uidendus est,multa consi.100.co-
lum.2.

Nota tertio & ultimo, quod ubicun
que absens damnari potest,quiuis ad ip
sum defendendum etiam plene† admit
20 titur, quod difficultatem quoq; non ha
bet,ut ostensum est.

Ex quo potest inferri,cum hodie per
statuta terrarum, & consuetudines etiã
in causis capitalibus,absens damnetur,
quod deberet defensor & procurator
admitti ad eum defendendum,quod ta
men non fit,quia in odium ipsius indu
ctum,haud debet in eius fauorem retor
queri,ut infra in glo.datur,in prin.

Verum pro declaratione dubito ad-
21 huc † ponamus quod quis mandatum
habeat ad plene defendendum, si uelit
solũ absentiæ causas allegare,an possit?

Forte & prima facie dicendum esset,
quod non,& hoc quia cum habeat ple-
num mandatum, uidetur sibi adempta
facultas,quam habebat à iure, allegan-
di d. absentiæ causas.l. maritus. C. de
procu.

Considerando ad idem,quod proui-
sio hominis,communiter prouisionem
legis tollit.l.fi.C.de pac.con.

Quodq; mandatum,quod stricti iu-
ris est,factum ad plene defendendum,
non debet porrigi ad d. casum semiple-
næ defensionis.l.diligenter.ff.man.c. cũ
dilecta,de rescrip.ideo procurator con-
stitutus ad agendum, non transigit ne-
que sol.recipit.l. transactionis placitum
C.de transac.& fuit opi.Iaco.de la.

Tamen contrarium tenuit Pe. quem
etiam Albe.hic refert,& secutus est,hoc
solo motus & ipse,quia ea quæ fiunt ad
augumentum, diminutionem induce-
re non debent,quod utique esset, si ab-
sentiæ causas allegare non posset.l. lega
ta inutiliter.ff.de adi.le. l. cum tale. §. fi.
ff.de condi.& de.l.si mancipia,in princ.
ff.de fun.instruc.

Adde,quod defensio fauorabilis est,
ita ut ampliari potius debeat, quam re-
stringi.l.cum quidam.ff.de libe.& post.
hu.l.fi.ff.de consti.prin.

Et maxime cum in ea etiam publica
uersetur utilitas,ut supra.

Non discedo ego breuiter ab opi.Ia-
co.ex supra dictis.

Nec ob.contraria, quia primum ue-
rum est,sed retorquetur, quia si solum
absentiæ causas allegaret, non defende-
retur absens plene,& sic factum manda
tum ad augumentum, diminutionem
induceret,& male.l. quod fauore.C. de
legi.c.quod ob gratiam,de regu.iu.in 6.

Verius item, quòd defensio fauora-
bilis sit,& quidem amplianda, sed non
hoc casu, ut solum absentiæ causas alle
get, quoniam mandati fines diligenter
etiam debent custodiri, dictat alia regu.
in.l.allega.supra diligenter,manda.

Et uerissimum quoq; quòd in ea uer
setur publica utilitas, sed non ut ad so-
las absentiæ causas allegandas admitta-
tur, propter mandatum plenum, quo-
niam uersatur etiam in causis capitali-
bus, & generaliter in quocunq; crimi-
ne,& tamen non patitur in capitalibus
quod quis tanquam procurator admit-
tatur,ut supra & in d.l.pe.in præallega.
§.ad crimen.ff.de pub.iudi.& ita tene.

Vel fœdere distinctionis opi. concor
da,quod aut uult solum absentiæ cau-
sas allegare,& non plene defendere, cũ
fuerit opus,quo modo etiam.q.propo-
sita uidetur,& tunc non admittatur, &
ita procedat opi.Iaco.alias autem sic, &
isto casu Pet.uerum dicat.Cogita.
21 Secundo dubito † omnem(quod est ĩ-

prouerbio) lapidem moueamus, nam ĩ crimine iniuriarum pœna relegationis imponitur. l. fi. ff. de iniur. & nihilominus haud poteſt in eo interuenire ꝓ curator, niſi pro illuſtribus perſonis. l. fi. C. de iniur. unde Bar. hic intellectum communem quoad hoc improbat, nu. i. ad fi. etiam ſupra incidenter tamen, relatus.

Sol. eſt generale, quod in omnibus cri minibus, & penis quamuis corporis aſ flictiuis, tam & ſi hæc relegationis, etiam pro, Iudicis arbitrio imponi poſſit & pro perſonarum conditione procurator interueniat, pro perſonis illuſtribus; & non pro alijs, & ita intelligatur. d. l. fi. ut ibi per Salice. ſed nõ quod alii quoq; ꝓ procuratorem quoad hoc tantum ſe pariter defendere nequeant, ex quo abſentes etiam damnari poſſunt. l. abſentē ff. de pæn. & ceſſabunt omnia, quæ idem Bar. adducit contra iſtum intellectum, haud aliter referenda.

13 Vltimo dubito † quomodo poſſit abſens per alium defendi rurſum, cum ſit, quod per relegationem & remotionem ab ordine, æſtimatio minuatur, quæ eſt dignitatis illæſæ ſtatus, legibus ac moribus comprobatus. l. cognitionum, in prin. & in. §. i. ff. de ua. & extra ordi. co. in ſamiaq; morti æquiparata. l. iuſta. ff. de ma. uindic. l. iſti quidē. §. fi. ff. quod met. cau. not. in. l. tranſigere. C. de tranſac. quo caſu (ut ſupra dictum eſt) nec procurator admittitur.

Sol. facilis eſt, ſi dixeris, hoc idem cõſiderari non debere, cum ad ignominiã, ſeu infamiam ipſam, non agatur principaliter. l. i. §. i. ff. an per ali. cau. ap. tradit glo. in. l. non ſolum, in. §. fi. infra eo. & cano. in. d. c. ueniens, & eſt uerum.

Sed dici etiam aliter poteſt, quamuis ageretur principaliter, ad ignominiam, cũ ceſſēt rationes prohibitiuæ, ne quis per procuratorem & alium defendatur, etiam quod morti æquiparetur, hoc ipſum non propterea tolli.

Et ideo quãuis relegatus efficiatur infamis, relegatio tamen non eſt de gradu meri imperii maioris, de quo eſt ademptio uitæ, ut dixi in. l. imperium, in. 3. lec tu. huius anni, de iu. o. iudi. Ex quibus ſumus de tex. expediti.

In glo. datur (.i. enim facilis eſt, & ſuit etiam ex ſupra dictis abſoluta) in prin. dũm opponit de. l. lucius. ff. de ap. ad contrarium. l. pe. §. ad crimen. ff. de pub. Iu. quod imo ĩ cauſis capitalibus etiam admittatur procurator, & poſtea ſoluit, quoniam. d. iura pugnarent alias, quod ibi Dominus uel procurator Domini admiſſus eſt, quoniam ſua intererat, & ſenſit etiam glo. in. l. ſerui, eo. ti. Adde

14 nimirum eſſe † quoniã ſerui æſtimãtur ut aliæ res not. in. l. i. in uer. rei quoq: uerbum. ff. ſi cer. petã. ipſoſq; pecudibus comparamus, & ueluti iumenta cõtinuis quotidie ꝓ urgemus calcaribus. l. 2. ff. ad legem Aqui. & mulis. l. qui duos ff. de lega.. homoq; uiliſſimus uocatur. l. ſi ex duobus. ff. de noxal.

Et hac de re ſi petantur, cauſa eſt nõ ĩdelegabilis, ut per Bar. in. l. ne quicquã, in. §. ubi decretum, in repe. in pe. col. in uer. quæ eſt ratio. ff. de offi. procon.

Et ad propoſitum eſt clarior tex. in. l. 2. C. de accuſa. & in. l. ſeruus. ff. de pub. iudi. qui ſignanter in defenſione loquuntur.

Et hanc ſolu. ab omnibus teneri Bal. hic, in prin. teſtatus eſt, col. i.

Et ſi hoc eſt in ſeruo, quanto magis ĩ filio permittetur à lege, ut poſſit à patre defendi pariter.

Cum ſit adminiſtrator ipſius legitimus. l. i. C. de bo. ma.

Vna eadẽq; perſona cum eo. l. fi. C. de impube. & al. ſub. fictione unitiua, arg. in. l. cum biſextus. ff. de uer. ſi. Bal. ĩ. l. qui in prouincia in. §. diuus col. 2. ff. de ritu nup.

Nec affectus inueniatur, qui paternum uincat. l. fi. C. de cu. fu. l. iſti quidē, in fi. ff. quod met. cau. quiq; conſilium bonum ſemper capit pro filio. l. nec in ea. ff. ad legem Iul. de adult.

Ita ut cauſam propriam defēdere uideatur. l. pe. §. fi. ff. quando ap. ſit, & ita ꝓ multa conſuluerunt Veronen. conſ. 54. & 55. per totum,

Cum declaratione tamen, si præstiterit idoneam securitatē de ipso filio præsentando, in casu succumbentiæ, ut sentit Albe . hic,&Gandi.in tracta. malefi. utrum procu.in malefi.inter.in.2.col.

Quod in pratica tamen nolunt nostri temporis Iudices seruare,& male.

Imo plus, quod præstatio securitatis prædictæ,non est necessaria,ex quo potest hodie secundum statuta & consuetudines terrarum etiam in causa capitali,absens damnari, quod nota pro limitatione .d.l.absentem, .ff.de pæn. ita ut sententia elusoria non efficiatur, & testantur Veronen.consi.45.col.2.

Et hoc stāte, nedum pater & Dominus, uerum etiam alius procurator admitti deberet, ut supra conclusum est, quod tamen non est uerum, quia odio absentis id inductum est, nec debet in eius fauorem retorqueri .l. siue hæreditatia.ff.de nego. gest. & ita seruatur,& incidenter dixi etiam supra Cogita. & quo ad intellectum d.l.lucius,dic, ut dixi etiam in .i. lectu. Vel declara aliter, ut hic per Bal . quod de iure pater, seu Dominus, ille pro filio, iste autem pro seruo,admittatur securitate præstita ut supra nisi statutum uelit ipsos personaliter comparere, & est ultra eum argu. in.l.si .C. de procu.inducta etiam supra licet ad aliud.Sed pone quod statutum imponat penam pecuniariam pro homicidio, poterit ne interuenite procurator,Iaco.de Are.dicebat quod nō hic, Bal. uero contrarium, non inspecto genere delicti sed pene,post Dy. &Old.& etiam Cy.in.l.transigere. C. de transac. Idem Bal. ī statu. in.§.homicidium nu. 11.Imo.in.d.§. ad crimē col.13. Ad idem quis est accusatus de pluribus criminibus unū erat capitale, ꝓnunciat Iudex procuratorem nō admittendum,&male quia defensio potuit scindi, ita Bar. in.l.iam tamen in.§. fi.ff.Iud.sol.

In ea. glo. ibi Item prædictæ regulæ &c. habes ultra communem intellectū in figuratione casus relatum, cui (ut dixi etiam supra)nihil ob . quod urgeat, alium .2. loco Marti.

Quod totus iste .§. loquatur tantū ī
15 causis † capitalibus, quodq; in eisdem admittatur procurator semp, etiam ad plenam defensionem,post litem contestatam.

Qui(ut ipsa met glo.subiicit) nullo modo tenendus est,quoniā prohibitus ante lit.con. est etiam prohibitus post l. nihil. C.de procu. & not.in l.reos. C. de accu.

Et ultra eam facit,quia ita post lit.cōt. militāt rationes prohibitiuæ,ne admittatur,ut ante.

Considerando quoq; generalitatem d.§.ad crimen,loquentis ante litem contesta.& post,frustraq; hoc ipsum desiderari,quasi dicat,nullo modo, ut etiā supra ostensum fuit in discursu.

Et plus quod implicite innuere uidetur Mar.ex hoc,quod procurator,dominus effici possit post lit.con. uerbaq; in eum concipi, & consequenter puniri, cum tamen non deliquerit, dictu absurdissimum,ex quo in ciuilibus negotiis id tantum locum habet. l. procuratoribus ,&seq.C.eo. Et quia deniq; hoc casu lit.contesta.non uidetur necessaria de quo tamen per Bar.in l. fi. ff. ubi pu. edu.de.& in.l.absentem,allega. sæpe.ff. de pæn.

In ea.glo. in fi. (cætera enim in progressu tacia fuerunt, consulto hac de re prætermittenda)babes alium intellectū
16 adhuc † & tertio quod uer.ubicunq;,in relegatione rursum loquatur, & absentiæ causæ tantū fuerint allegatæ,ex quo nolebat procurator plene defendere, & nimirum,cum sufficiat,si in paucis amici laboribus consulatur .l. tutori .C. de nego. gest.l. tutores.§.i.ff.de admi.tu.

Qui etiam est periculosus, nec caret dubitatione, quod apparet (secundum Ange.&Bar.hic,recitando intellectū Iaco.de ra.)quia tex. dicit æquū esse, atq; ordinarium quemuis pro ipso absente, uerba facientem,& innocentiam excusantem,audiri.sonantq; potius plenam defensionem, & sic causam causæ, quā causam absentiæ simpliciter.

Confirmo, quia uerba legis semper

sunt referenda ad intellectum iuris. l. gallus. §. quidam recte, & ibi not. Bal. ff. de lib. & posthu. Verum allegatio absentiæ factum respicit, ut supra ostensum est, dictumq; sæpe. ergo.

Et quia sic capitalia à nō capitalibus, seu relegatione, haud distinguerentur, & male. l. 2. ff. de pub. iudi. & ut statim latius.

Loquitur ergo (ut communiter dicitur) in pecuniariis, capitalibus, & non capitalibus. primoq; casu, & tertio, plena est defensio; secundo uero, semiplena, quo scilicet, ad. d. absentiæ causas allegandas.

Sed habe extra glo. quod alius, & 4. traditur. intellectus, p Iaco. de ra. quod totus iste. §. loquatur in eo qui uenit ad

17 allegandas† causas absentiæ.

Eodem iaculo feriendus, quo supra quoniam uerba repugnant, nec repeto.

Confirmo, quia ī pecuniariis causis, si plene desēdi potest, utique excusatio non est necessaria. l. i. §. usus. ff. de procu. quamuis possit etiā fieri, ut dixi supra, l. liberto. §. litem. ff. de nego. gest.

Er minus si de relegationis pœna agatur, ut ostensum est.

Considerando quoq; quod hac ratio ne dixit Iurisconsultus, absentem posse damnari, ut eliceretur, defensionē etiā plenam permissam, esse & ut à capitalibus causis hæc distingueretur, de quibus paulo ante erat locutus, nec dubito.

Verum est ad materiam tamē, quod conatur Bar. ostēdere pro defensione Iaco. de ra. quod imo nec in relegatione admittatur procurator, sed quia cauillat casum. l. i. ff. an per ali. cau. ap. & l. fi. C. de iniur. non refero aliter.

Et solum. d. iura induco dicitur enim ī ipsa. l. i. quod si capitalis causa fuerit, per procuratorem agi nō poterit, quod planè admittunt omnes, & probatur in. d. §. ad crimen, allega. sæpe. si uero ea, ex qua sequi soleat pœna, usq; ad relegationem, per alium agi non poterit, ergo si eiusdem relegationis pœna uenitet imponenda, secus, quia dictio usq; dicat Bar. quid uelit, est exclusiua. c. cum dilecti, de do. & con. Optimus tex. est in. §. ad hoc prohibemus, in authen. de colla. tradit Bal. exemplificando in. l. a. in. i. lectu. in. fi. ff. si quis in ius uo. non ie.

In. l. fi. uero, quod si criminaliter conueniatur illustris persona, procurator tunc debet interuenire, etiam si de relegationis pœna agatur. ergo (dicit Bar.) non pro alio & regulariter.

Quod tamen est falsum, quia (ut dicebam supra) generaliter permissum est in causis criminalibus, ut per procuratorem agat, & si contingere possit etiam quod pro Iudicis arbitrio relegetur, & in aliis generaliter prohibitum, sed non quod in relegatione hoc idem particulariter prohibeatur, ex quo (ut tex. noster dicit) absens damnari potest, nec effici sententia elusoria, & ita tenendum est.

18 Quintus & ultimus traditur intellectus † p eundem Bar. hic, quod iste tex. loquatur non in procuratore, sed in defensore, sine mandato.

Et in omni quidem genere causarū, siue pecuniaria, siue capitali siue non capitali, ubi etiam absens potest damnari.

Considerando, quod hoc idem quo que eueniat iterdū quāuis causa sit capitalis, ut not. in. d. §. ad crimen.

Ad ostendendam scilicet absentis innocentiam.

Quod in primis apparet ex uerbo quibuscunq; quasi dicat, uel cum mandato, uel sine.

Et ex uerbo quemuis p eo &c. quod adhuc uerificari in quocunq; potest, etiam (ut dixi) mandato carentem, uel fuerit masculus uel fæmina, liber uel seruus, coniunctus uel extraneus.

Demum quia Iudex etiam debet & potest hoc facere, si ab alio non fiat, ex suo officio, authen. qui semel. C. quomo. & quando Iu. l. ampliorē. §. pe. C. de ap. l. si non defendantur. ff. de pæn. ergo multo magis alio ueniente, & innocentiam docente, tenuitq; (ut subiicit) Inno. in. c. ueniens, de accu.

Et sic non ut procurator, qui Domino prodest & nocet .l. non solum, infra eo . sed ut quilibet Iudicem informando.

Adde tu, omnimodo uerbum prædictum, & innocenriam excusantem non sine misterio fuisse hic à Iurisfcon. prolatum.

Exquo uidemus, quod eiusdem probatio in simili, admittitur, etiam post sententiam.l.i.§.fi.ff.de quæstio.

Item post mortem in casu.l.fi.§.fi.ff. de bo.eo.qui sibi ip.mor.consci.

Et quod Senatuscon.cohercetur, qui societatem coierit ad accusationem innocentis.l.i.in prin.ff.ad legem Cor. de fal.l.i.ff.de concussio.

Et quod exceptio innocentiæ nunq̃ exclusa est, secundum Bal.in.l. edita, in 2.lectu.in pe.col.C.de æden.

Et quod deniq; ad eam probandam admittuntur etiam testes inhabiles, ut ĩquit Spe.in ti.de inquisitio.in .§.i.ĩ uer. & generaliter.& Archi.in.c.manifeste, & seq.12.q.2. quos refert & sequitur Alex. cons.24.col.2.uol.2.late Deci.in regu.& si nihil.ff.de regu.iu.

Nec adhuc tutus, ĩprimis, ut inquit Ange.& bene, quia.d.uerba quibuscũq; & quemuis, refragantur, comprehendẽtia non solum defensorem absq; mandato, sed etiam procuratorem.

Et si diceretur, ut idẽ Bar.dicit, quod admittetur procurator, non ut procurator, sed ut quilibet ad Iudicem informãdum, quod etiam supra relatum est.

Respondeo, repugnare quod sit procurator, & non procurator, sed defensor.

Quòdq; prosit Domino, & non noceat, ut in.d.l. nõ solum not.infra eo. l.2.§.pe.ff.quib.ex cau.ĩ po.ea tradit Inno.in.c.constitutus, de procu.

Secundo non est tutus, quia nõ est regulare quod absens etiam, in causis capitalibus damnetur .l. absentem. ff. de pæn.

Tertio quia tex. hic non solum dicit æquum fore & ordinariũ, quemuis uerba pro absente facientem audiri, uerum etiam ex rescripto Imperatoris hoc idẽ apparere in.l.i.ff.an per alium cau.ap.& i.d.l. absentem ut supra declarauimus, ubi non simpliciter de defensore agitur neq; de absentis innocentia ab eo ostẽdenda ut Iudex informetur sed quod causa capitalis, usq; ad relegationem ꝑ alium agi non possit, alias autem sic, quia primo casu absens damnari nõ potest, secundo uero sic.

Et ad propositum si capitalis fuerit, ad plenã defensionem admittetur nullus, ad allegandas autem absentiæ causas, quilibet etiam minus idoneus, si nõ capitalis ueto absq; dubio absens defendetur, & plene quidem, quia põtest etiã damnari, sed ab eo tamẽ qui habilis sit, & probãtur etiam prædicta in.l. reos. C. de accu.

Alios ĩtellectus de quibus ꝑ Docto. in.d.§.ad crimen, & in d.c.ueniens, & hic non refero, quia nec ipsi tuti sunt, & ex prædictis facile eliduntur; & a communi breuiter non discedo, sed quia uerba repugnare uidentur, ita forte ex antiquo exemplari sunt restituenda.

Publice est absentes a quibuscunq; defendi.

Et si in capitalibus iudiciis nõ datur.

Et ubicunq; absens quis damnari potest, ibi quemuis uerba pro eo faciẽtem, & innocenriam excusantẽ audiri æquũ est, & ordinarium admittere, quod ex rescripto Imperatoris nostri apparet.

Hæcq; aliter quam alias, dicta dispositaq; sint, ex quibus finem quoque imponimus huic.§.nostro, uitiosum inde & turpe putantes.d.§.ad crimen, & d.c. ueniens, materiam quæ ipsorum propria est, & peculiaris, omni ex parte uelle hic pertractare, & longius maxime hoc tempore quam pat sit. Die ult. Iunii.1548. Paduæ. Laus Deo.

Non mireris lector si huiusce.§.lectura prima, mentio fit in discursu, & tamen impressa non sit, quia breuitati studere noluimus, sat est pro nunc alias non omisisse, aliarum legum supra, ut uides, & quia & prolixitati quandoq; est occurrendum, & fastidientis potius quam proficientis, uelle omnia scribere, scribendoq; complecti. Vale.

SVMMARIVM.

1 Pœnarum diuisio.
2 Quod corporalis etiam minima est maior quacunq; pecuniaria.
3 Quot furtorum sint genera.
4 An tex. iste habeat locum in infamia facti.
5 Quid sit infamia iuris & facti.
6 Casus.
7 An Iudex possit imponere pœnam corporalem pro pecuniaria
8 An condemnandus in duplum, si condemnetur in quadruplum condemnatio teneat.
9 Quare mulctari & non puniri dixerit. I. Con.
10 Item quare, quod præses relegauerit.
11 Quando pœna grauior imposita est, an reus notetur infamia.
12 Quæ utilitas sit, an quis nec ne notetur infamia.
13 Vbicumq; pœna imponitur delicto diuersis legibus, an reus una tantum puniri debeat
14 Quid si in eadem lege copulatiue.
15 Quid si alternatiue.
16 Vtrum hic necesse sit exprimere, quod imponitur pœna corporalis pro pecuniaria.
17 Quid respectu sententiæ.
18 An respectu etiam iudicis id fieri debeat.
19 Limitatio ad l. ut fundus. ff. communi di.
20 Quando liceat iudici pœnam minuere uel augere.
21 Si statutum pœnam exprimat, an habeat locum decisio. l. hodie. ff. de pœn.
22 Quæ sit causa argumenti & diminutionis
23 Si minor pœna imponatur quam a lege sit disposita, an cum infamia uideatur dispensatum.
24 An pars possit implorare officium Iudicis, ut pœnam augeat uel minuat
25 Quid si statuto pœna augeatur uel minuatur, an cum infamia dispensatum uideatur.
26 Difficultas in materia urgens. Et ibi Sol. multiplex.
27 Alia urgentior.
28 Quid si pro pœna pecuniaria applicanda parti, utraq; imponatur casu quo detur concursus, an cum infamia sit dispensatum.
29 Quid si iam lata sententia in pecuniaria, infligatur corporalis, quia reus inopia laborabat.
30 Quid si pro pecuniaria imponatur corporalis, et qui delictũ commisisse dignoscitur, eò quia soluere non poterat.
31 An si soluendo etiam sit possit fieri commutatio pœnæ.

DE HIS QVI NOT. INFAMIA.

Vlpianus lib. vi. ad edictum.

L. QVID ERGO. §. POENA GRAVIOR. Inquit Pau. Cast. hic, quod iste §. est famosus & uulga. quodq; habet materiam satis difficilem, & breuiter hoc dicit in summa. Si pœna corporalis, pro pecuniaria, uel pro alia corporali grauior imponatur, æstimatio cõseruatur, seu reus haud notatur infamia; si pecuniaria autem augeatur, non, siue criminaliter, siue ciuiliter agatur. Diuiditur in duas partes, prout ponit duo dicta. In prima, an infamia notetur reus, si pœna corporalis pro pecuniaria imponatur, uel pro alia corporali grauior. In secunda, quid si pecuniaria augeatur. 2. ibi, sed si.

Modo, quoniam de pœnis facta est mentio, & de eis latius tractandum est, quædam præmitti debent, Pro intelligẽtia, ideo scias uelim (libentius enim hæc perducunt nos ad lectionem propositæ materiæ inquit I. Con. in. l. i. ff. de orig. iur.) & primo. quod pœnarum
1 quædam sunt † pecuniariæ; quædam corporales; quædam autem priuatiuæ dignitatis. pecuniariæ, quæ continent diminutionem patrimonii, & hac ratione, pæna, damnum appellari potest. l. 3. ff. de dam. infec. uel dici, quod punitus sit damnificatus. l. proculus, in fin. ff. eod. l. non amplius. §. i. & ibi glo. & Bald. not. de lega. i. quod tamen non est absolute uerum, ut declarat Rom. singu. 342. Corporales, quæ affligunt corpus. l. si quis id quod de iu. om. Iudi. l. quicunque. C. de seruis fugi. Priuatiuæ dignitatis, quæ æ-

ſtimationem auferunt,& infamant.l.cognitionum.§.Eſtimatio.ff. de ua. & extraord. cogni. & de his omnibus latius infra & legitur in tex.noſtro. Mitto, ꝗ aliæ etiam inde ſunt(ut inquit Ange. & bene) quæ capitales appellantur, non capitales,canonicæ , & ſpirituales,& aliæ quam plures, quæ breuitatis gratia prætermittendæ ſunt.Capitales,ut mortis,deportationis,& metalli, de quibus melius quam alibi in l.2.ff.de pœn.& in l.2.ff.de pub. iudi. & in l. edicto in §.rei capitalis.ff.de bo.po.dixi in l.imperium ff.de iu.om.iudi.Non capitales,ut relegatio,dignitatis amiſſio, ut hic. & per Inno.in c.qualiter & quando, de accuſa.canonicæ,ut degradatio,& cum quis traditur curiæ ſeculari, ac damnatio ad perpetuas carceres,ut in c.2.de pœn. in 6.& in c.cum non ab homine, de iudi. & in c. qualiter & quando. 2. in §. fi. de accuſa. (reddet ſingula ſingulis) deq: hoc ultimo per Bar.in d.l.imperium. in 3.col.in 2.gradu meri imperii maioris. Spirituales , ut excōmunicatio maior, cum quis priuatur communione fidelium, & ſacramentorum , qua pœna nulla eſt maior in eccleſia Dei. c. corripiantur.24.q.3. l. hi qui ſanctam fidem C.de apoſta.Item & minor, cum priuatur tantum communione fidelium. c.ſi celebrat quod eſt fi.de cle.exco.mi.

2 Secundo,quod pœna † corporalis, quātumcunq; minima,eſt maior quacunq; pecuniaria.l.in ſeruorum . ff. de pœn.l. nec in ea.ff.ad leg.iul.de adul. & hac ratione ſtatuta imponentia pœnam pecuniariam,pro homicidio uel furto , non ualent,ut per Abb.in c.2.in prin.de delic.pue.& dicimus ad idem quoque ob id,cumulationem impediri.l.edita, ubi ego multa. C. de eden. quæ regulariter eſt permiſſa.l.fi.C. de ordi.iu. l. per minorem.ff.de iudi.quod tamen in perſonis uilibus,non contingit, l. hæ operæ. in fi.ff.de ope.lib.per quem tex. ita dicebat Bar.in l.i.in §.fi. ff. eo. tit. de pœn.& facit ultra eum,tex.in l.2.ibi, & ſi perſona uilior.C.ut intra cer.temp.q. cri. ter. & glo.in l.illicitas. in §. ne potentiores, in uer,limine.ff.de offi. præſi. & non ab re,quoniam uerba ſemper intelliguntur, ſecūdum qualitatem perſonarum.l. plenum.§.equirii.ff. de uſu & hab. l. librorum.§.quid tamen caſſius. ff. de lega. 3. ibi ſtudioſus ſtudioſo. l. fi. ff. de actio. & ob.

3 Tertio,quod furtorum duo ſunt genera † manifeſti,& non manifeſti.l.2. ff. fur.& ſeq.uſq: ad l. ei qui. §. furtorum. inſti.de obli. quæ ex del. naſ. ita ut pro manifeſto pœna quadrupli,pro non manifeſto uero,pœna dupli,fuerit conſtituta à Prætoribus,& l.12.tab.§.pœna.inſti. eo.Melius Bald.in l.certa col.2.C.quando prouo. non eſt ne. quod triplex eſt, unum in genere, ex l.12.tab. manifeſtū & nō manifeſtum haud erat cognitum, item & in ſpecie , quod in manifeſtum & non manifeſtum diuiditur, ipſiusq: pœna dupli & quadrupli ut ſupra eſt & conceptum ac oblatum,de quibus in §. conceptū & ſeq.inſti.eo.& de his alias.

4 Quarto præmitte etiam , quod licet loquatur tex. iſte de infamia iuris † hēt tamen locum etiam in infamia facti. l.i. & ibi glo.not.ſupra eo. & eſt ſimile in l. iuris gentium. in §.quinimo. ff. de pact. quoniam loquitur in contractibus bonæ fidei, & tamen habet locum etiam in contractibus ſtricti iuris.l. petens. C. eo.& e contra,argum. in l.i. & ibi Soci. ff.de reb.dub. & in §. hactenus inſti. de gradibus.& dixi late utrobiq;.

5 Quinto præmitte,quid ſit† infamia iuris & facti,ut per glo.magiſtram,in d.l.i. Bar.in l.& ſi ſeuerior in prin.C.ex quib. cau.infa.irro.& quod alia eſt interior,alia exterior,interior ex legis diſpoſitione,exterior uulgi,Iudicis,& ſectæ,exemplificando ut per Bal. in c.i. ad fi.an remoue.deb.teſtes,in uſibus deq; interiori exteriorisq; in c. teſtimonium colum. 3.extra de teſtib.

Sexto & ultimo,ꝗ omne iudicium criminale,dicitur de iure cōmuni arbitrarium, ſubſiſtente tamen iuſta, & legitima cauſa,quæ arbitriū boni uiri ſuggerat:quod intellige uerum hodie, quandoquidē olim eſſet ſecus .l. hodie .ff. de

pæn. & ideo licèt antiquitas bene statuerit, nouitas tamen neglexit, dicit tex. in. c. anteriorum. in §. illud. 2. q. 6 & hoc (ut dixi) ex causa, que semper excepta esse uidetur in quacunque dispositione. l. si hominem. ff. manda. l. qui Iurato. ff. qui satisda. eo. Bat. in. §. quibus in prima cõsti. C. & ampliabimus ac limitabimus infra latius.

Istis sic ad euidentiam præmissis, casum in terminis figura hoc modo. Quidam puta Titius, cum in parte bonorũ esset mulctandus, ut puta (quem admodum exemplificat glo.) quia seruum castrandum tradidisset, ut in l. is qui. ff. ad leg. Cor. de sica. aut quia criminalem causam non exercuisset, impleuissetq; intra tempus biennii præfixum & determinatum a lege, l. i. 2. & fi. C. ut itra certem. q. cri. tet. Vel quia domum iudicis ingressus, quæsierit eum corrumpere. l. i. in fi. ff. ad leg. Iul. ambi. fuit a Præside relegatus in insulam, & sic, pæna grauiori affectus. dubitatum fuit apud Vlpianum Iurisconsultum, authorem legis nostræ, nunquid notaretur infamia. Pri ma facie, uidebatur dicẽdum, quod sic, & rationem dubitandi faciebat uer. sequens; nam si notatur eo casu, ubi pæna pecuniaria maior, pro pecuniaria minori ĩposita est, multo magis notari uidebatur, quãdo ẽ imposita corporalis grauior, uel pro pecuniaria, uel pro corporali. l. q̃to magis. ff. de iureiu. auth. multo magis. C. de sacros. ec. c. cũ in cũctis, de elec. l. in seruorum. ff. de pen. uel & secundo, quia infamia contrahitur ratione doli & culpæ, §. suspectus. Insti. de susp. tu. l. Impuberibus. §. i. ff. eo. nerum in exemplis de quibus supra delinquẽs dolo uel culpa non caruit, ergo. & hoc idem etiam sensit Bal. in. l. ne causas. C. de ap. Aut & tertio, quoniam relegatio infamat. l. cognitionum. §. minuitur. ff. de ua. & extraor. cogni. Istis tamen non obstantibus, contrarium deciditur in lege nostra; & ratio decisionis est, ut in ea quoniam cum eo duriori hac sententia transactum esse uidetur, quod non est, cum pæna pecuniaria maior, pro pecuniaria imponitur. & sic rationes dubitãdi tolluntur; quandoquidem pœna pecuniaria augeatur, nõ autem durior imponatur; quæ duo lõge differre uidẽtur, ex quo augumentum idem est cum pœna aucta & grauamen patrimonii, non personæ, quod non est cum durior imponitur. l. inter socerum. §. cum inter. ff. de pac. dota. l. etiam. C. de iu. do. l. quotiens. §. fi. ff. de admi. tu. quod nihil aliud est dicere, nisi quod grauatus in hoc, quod maior pæna imposita est, alio solatio saltem releuatur, ut infamia non notetur l. eum qui. ff. de iureiu. l. cum mota. iuncta glo. C. de transac. & melius quam alibi. in. l. fi. ff. de litigio & latius ut infra & ita in. d. uer. seq. etiam casum habebitis, in quo ratio dubitandi e contra, ex præcedẽti potissimum ponetur, & postea resoluetur ut supra.

Posset etiam breuius sic dici Titius parte bonorum, erat mulctãdus, fuit relegatus, & sic grauiori pena ultra legem condemnatus, dubitabatur an esset infamis. Videbatur dicendum quod sic, quia est etiam infamis, cõdemnatus pæna pecuniaria ut infra in seq. uer. ubi in duplum furti non manifesti condemnari debuit, condemnatus fuit in quadruplum, & sic multo magis in casu isto, quia quælibet pæna corporalis etiam minima, est maior, quacunq; pecuniaria. l. in seruorum. ff. de pæn. Contrariũ tamen deciditur, & ratio decisionis est, quia cum eo duriori sententia transactum uidetur, de existimatione eius, qđ non est in uer. seq. ex quo pæna erat patrimonii, & non personæ, nec potest facere præses quominus damnatum furti sequatur infamia. l. non potest. ff. de fur. & sic dubitãdi rõ sublata ẽ, & ita cõstitutũ ẽ, et respõsũ inq̃ tex. Constitutũ à p̃tore respõsũ à iuris prudentib. p̃terim Vlp. auctore legis nostre ad edictũ lib. 6.

Additio.

In primo dicto decidendi ratio est, (ut in tex. ipso dicitur) quia super existimatione transactum uidebitur, & infamia remissa, & ponitur transactio improprie pro compensatione quadam,

arg.in l.si uno.ff.loca.& facit regu.l.cum qui.ff de iureiu.& l.diuus.ff.de offi. præsi.quasi hoc solatio,leuetur,ut in simili in l.capitalium in §.famosos.ff. de pæn. & in l.si cum dotem in.§.sin autem in seuissimo ad fi.ff.sol.mat.& in l.fi.C.de institutio.& sub.sub con.fac.& in l.i.C.de his qui ante ap.tab.& insti. ad tertul. in prin. Dubium tamen facit, quia si(ut dicitur hic rursum)ultra legem pæna imposita est,sententia non ualebit.l.i.C. q̄ sen.si.ap. re. nec transactum uidebitur, ut infamia remissa uideatur, quia non entium non est qualitas, quodq; nullū est,nullum parit effectum.l. eius qui in prouincia.ff.si cer.pet. c. constitutus de transac.

Sol.aut Iudex pronunciat contra legem,puta minorem 14. annorum testari posse,& sic errore in sententia expresso,& tunc non ualet ut in contrario, & in l.si expressim.ff.de ap. quandoq; præter legem, puta aliquem posse testari, non dicendo tamen impuberem,& isto casu ualebit,ut ind. locis not. quādoq; ultra legem ut hic,& pari modo,non improbabitur,quia lata contra ius litigatoris erit.l.2.C. quando prouoca. non est ne.ergo & transactum uidebitur, & ut dictum est etiam remissa infamia. Sed contra,quia non potest Iudex infamiā remittere expresse.l.i.§.fi.ff. de quæstio. ergo multo minus tacite hic. Sol.non potest ibi post sententiam, nos autem ī sententia,loquimur,quod sibi à lege ēt tacite hoc modo permissum est. ergo.

Secundo dubium facit, quod adhuc sententia non ualeat,nec infamia remitti possit,quia unum petitur, & super alio pronunciatur,& male.l.fi.C.de fidei com. lib. l. ut fundus. ff. cōi di. c.licet hely.de Simo.

Sol.ad uerum est in ciuilibus , cum quid dandum est uel faciendum,nos autem in criminalibus,in quibus ad uindictam agitur.l.libellorum. ff. de accu. ergo ualebit , & effectum pariet ut suprà & sic non semper argumentum de causis ciuilibus ad criminalia procedit.l.absentem.ff.de pæn.& insti.de pub. iud.in prin.unde in ciuilibus libellus conclusionem desiderat,ubi alias in criminalibus nō est necessaria ut hic per Bar.not. in l.i.ff.de eden.

1 Secundum dictum est, si pro minori pæna pecuniaria,maior imponatur,exēplificando ut per glo. quod infamia nō remittetur,neq; transactum uidebitur, & facit tex.in l.non potest.ff.de fur.

Et non ab re,quia patrimonii grauamen est,non personæ, in duplum enim condemnari debebat,& fuit condemnatus in quadruplum,ut hic per Bal.colū. i.in rep.

Dubium tamen facit hoc quoque casu,quod imo infamia etiam remissa sit l.si furti.C.eo.ubi mulier fuerat condēnata furti non manifesti , & tamen non notatur infamia.

Sol.clara est ut hic per glo. & doct.& ibi,quod conuenta fuerat, rei uendicatione,uel ad exhibendum,& ad rei restitutionem condemnata,nec restituit delatumq; iuramentum actori.l. qui restituere.ff.de rei uen.l.in actionibus. ff. de in lit.iu.quo casu si condemnata est ultra quam debuit,non infamatur,ut hic, ex quo actiones prædictæ non infamāt. Vel dicamus quod ibi actum sit certi cōdictione generali ad duplum,non infamante pariter.l.cessa.ff.de ac.& ob.

2 Secundo dubium facit, quia persecutio pænæ legis auctoritati est reseruata; facti uero quæstio arbitrio iudicantis.l. i.§.fin autem.ff.ad turpil. l. ordine.ff.ad municipal. unde philosophus oportet recte positas leges,omnia determinare, & quam paucissima committere iudicāti,uideretur igitur dicendum , iudicem nec augere,nec minuere posse pænam.

Sol. non potest absque causæ cognitione,alias sic,ut not.in d.iuribus, & in l.& si seuerior.C.ex quib.cau. infa.irroga.omnes hic.

Tertio dubium facit, quia sumus in delictis extraordinariis,in quibus nulla pæna statuta reperitur.l.hodie.ff.de pæ, quo modo igitur potest augeri uel minui,& consequenter agi de aliqua infamia remittenda,uel non.

Sol. intelligi debet, posse augeri uel minui habito respectu ad id quod fieri solet.l.si finita.§.i.ff.de dam.inf.

Primo ex isto tex. notandum est, quod Iudex potest imponere pœnam corpo-
7 ralem † pro pecuniaria, causa cognita, secundum Bar.hic,& in l. aut facta.in §. fi.ff.de pœn.& in l.quædam, ultra eum, eo. tit. & in l.& si seueriot. C. ex quib. cau.infa.irro.& hoc, ut dicitur in d.§. fi. quia multis grassantibus (grassari enim est obuios in itinere à latronibus spoliari.l.capitaliũ.§.grassatores. ff. de pœn. à gradior uerbo descendens, quod est ambulare) locus est exẽplo,& ut pœna unius, metus sit multorũ, & sic recedere à pœna legis, seu consuetudinis, quoniam consuetudo lex est, licet non scripta.§. ex non scripto.Insti. de iu. natu. à lege non differens, nisi ut tacitum & expressum,ut not.in l.de quibus. in fi.ff.de legi.ubi alias causa non subsistente, ad legem seu consuetudinem recurrendum esset,ut infra & sentit Abb.in c.de causis in fi.de offi.del. not.in.l. hodie.ff. de pœn.& propterea ad propositum, plus punitur interficiens uxorem quam matrem,tam&si matricidium sit delictum grauius uxoricidio.c. admonere iuncta glo. existimes .c. larorem 33 .q. 2.&hoc ex causa,quia,promptiores sunt homines ad interficiendas uxores,quam matres ut in.d.glo existimes, declarat, etiã Abb.in.c.at si clerici.col.3.in prin.de iudi .& alibi dicit, in.c.fi. in.8.ad fi. de fo. compe.quod.ista ratione,&sic ex causa ad locum delicti fit remissio quanquam ex consuetudine Italiæ fieri nõ soleat, ut īquit Bar.i.l. sepulchri nu.3.ff.de sep. uiola.tribus tamẽ cõcurrentibus,quod petatur, quod delictum non sit leue, & criminaliter non autem ciuiliter intentatum.c. super his.de accusa .c. tuæ. de procura . Sed moueo difficultatem, & dico, quod, si causa cognita hoc fieri deberet,dixisset utiq; lex, prout dixit l. l.sed si hac.in.§. pe.ff. de in ius uo. in .l. nonnunquam.ff.de adop.in l.si creditores.ff.de priuil.credi.ĩ l.si quis ex argẽtariis in.§.fin . ff. de eden.& in .l. fi.de testi. in int.&aliis plerisq;,& facile quidem fuisset.l.unica .§. sin autem.uel sin uero.C. de cadu.tol.non dixit; ergo nec nos.l.si seruum.§.non dixit Prætor.ff. de acqui. hæ.l.si uero.§.de uiro.ff.sol.mat.respon de, quod esto quod non dixerit, debet tamẽ subintelligi & suppleri.l.oratio. ff.de spon.l.i.ff.de testa.quandoquidem a pœna legis alias recedi non debeat, ne exin de sententia iniusta esse dicatur, ut infra & est argu.in .l. prospexit.ff. qui & à quib. & in .c. in istis 4. d. uel dic, quod imo facta est mentio supra ea.l.in §.quã tum,& una pars. legis.alteram declarat l.utrum, ubi. glo.ff.de peti. he.Secũdo, moueo aliam, nam quando aliquid alicui permissum est ex causa,ea æstimatio sibi non permittitur, ita Bar.in.d.i.in 3. not .ff. de offi. consu. §.eadem lege inst. quib.ex cau.ma.l.l.si minor cum.l.seq. ff. de ma. uind.responde, uerum esse in uoluntaria iurisdictione,non in contentiosa,ut ibi,uel in ciuilibus, non in criminalibus.&est argu.i.l.ita uulneratus. ad leg.Aquil.& in.c.ut famæ.de sen. ex com. & sic declara,non semper argu.de ciuilibus ad criminalia procedere, pro limitatione .l. absentem.ff.de pœn.

Tertio & ultimo aliam quid si causa cognita hoc non fieret, responde quod tunc non ualeret, neq; prætextu dictæ pœnæ puniretur,argu.in .l.2.in.§. circa ff.de excep.do.d.§. quantum supra ea.l. & de facto decerneretur imposita, ut not. in.l. uerum. in . §. ex facto . ff. de mino. & in. l . ictus fustium. infra eod.& de facto deberet reuocari ,secundũ glo. in.l. minor.ff.de euictio.& tex.ad literã not.in.l.i.in §.& hoc edictum.ff. si mul. uen.no . Quæ autem uersẽtur in causæ cognitione,dic ut per Soci.cons.32.col. fi.uol.i.uel & melius ut infra.

Secundo, ex isto tex. notandum est, secundum eundem Bar. quod licet contra aliquem, actum sit ex causa, ex qua debebat fieri condemnatio dupli, si fiat
8 condemnatio quadrupli, tenet † de quo tamen se remittit ad not. per eum in.l. denunciasse in uer.quid tamẽ.ff.ad leg. iul.de adul.qua de re nec ego aliter insi

sto;addito tamen,non mirum esse,quoniam si hoc locum habet, ex causa tamen, ubi de pœna corporali agitur,(ut diximus) multo magis locum habebit, ubi agitur de ciuili, prout est dupli & quadrupli;ex quo pæna corporalis quātuncunq; minima, est maior quacunq; pecuniaria; prætetquam in personis uilibus.l.in seruorum.ff.de pæn.not. Bar. in l.i.in §.fi.eo.tit

Tertio noto ego ex isto tex. (reliqua enim)dicit Bar. (uidenda sunt in .l. & si seuerior.præallega.C.ex quib.cau. infa. irro. & in .l. si possidonium .C. eo .ubi etiam parum utiliter pertractatur) ibi,

9 mulctari &c.quod non ab re† aut extra propositum,in exēplo hoc dicitur, Præsidem relegasse eum,qui in parte bonorum mulctati debuit, non autem puniri;quoniam pæna, nomen generale est, & omniū delictorum cohercio; mulcta autem specialis peccati,cuius animaduersio hodie pecuniaria est.l. aliud est fraus.ff. de uerbo.si .l. si qua pæna. in fi. ff. eo ubi etiam aliæ differentiæ uideri possunt.& ultra eos per Bal.in.l certa ratione, in 2.col.C. quando prouo.nō est ne. & hoc modo loquitur etiam tex.in. l.is qui.ff.ad leg. Cor.de fica.& in l.i. & 2.C.ut infra.cer.tem.q.cri.rer.

Quarto noto, quod non sine mist-
10 rio † quoq: dixit tex. Præses relegauerit quoniā relegatio meri imperii est,quod minoribus magistratibus minime competit, ut not. in l. i supra de offi.eius.& in l. imperium. de iu.om. Iud.post glo. in l.nulli.C.de sen.&in.§.relegati.Insti. quib. mod. ius pat. po.sol. Aduerte tamē, quod non est imperii maximi:non maioris, neq: magni,sed parui,&expeditur officio Iudicis nobili,cum etiam publicam utilitatem respiciat, ut idem Bar.ubi supra dicit,& declarat,& bene. & signanter ac in materia de præside est tex.in.l.non potest.ff.de fur.

Quinto notandum est ex isto tex. quod quotienscunq: pæna grauior imposita est alicui, corporalis scilicet pro pecuniaria,uel etiam pro corporali, nūquam est uerum dicere, quod ille note-

11 tur infamia † quod mirabile mihi semp est uisum , nec immerito, quoniam cū eo transactum & dispensatum uidetur, &intellige semper (ut diximus ī primo not.(ex causa,quoniam alias cum transactio sit stricti iuris.§. actionum. isti de actio.& per Alex.in l. sub prætextu.i.in 3.col.C.de transac.& dispensatio, odio sa sui natura , exquo relaxatio est iuris communis,imo uulneratio, īquit Specu, de dispensa . in.§.i.in prin.sine causa facta non ualet .c. innotuit. de electio.& inde est,quod forte factum temerarium Iudicis diceretur, secundum Bal. in .l. bonorum.in prin. C.qui admi. Sed moueo difficultatem, quomō hæc esse possint,cum solus priceps dispenset,&ubicunq: de ea fit mentio, solus princeps cōtemplari uidetur.l.i.§. de qua autem ff.de postu. Responde breuiter,ex mēte Ange.hic,&bene quod dispensat inferior a principe, nō gratiam faciēdo quod solius principis propriūm est:& quo casu loquitur tex.in d.§.de qua in prin. & in terminis quidem,de infamia, sed iurisdictionem exercendo, &est etiam de mente d.§.de qua. in uer.seq. &ita tene. &ad propositum redeundo cum reus ī hoc grauetur, quod duriori pœna afficitur, in alio debet releuari, iuxta regulam dictæ.l.eum qui.& aliis supra in casus figuratione allegā.ff.de iureiu.ut infamia non notetur.&est simile ultra ea, per regulam prædictam, in l. fi.ff. de rei uend.prout tamē interpretatur Ro.cōs. 70.col. 3.qđ cū actor ibi fuerit grauatus onere probandi, reum negantem possidere, debeat releuari,ut statim eo constito, possessio in eum transferatur, etiam quod de dominio aliter non probauerit, annotatu dignum.& alibi in l.i.in §. in operis.& ibi Ias.in 2.col.in prin .ff.de no.op.nun. quod licet alias ꝑ nūtiarionem noui operis,iactu lapilli,& ꝑ ptorem ius cōsetuetur absq; amissioue possessiōis.l.de pupillo.§. meminisse.ff.eo. secus est tamen si fiat uerbo , quoniam possessio amittitur:&hoc quia nūtiatus grauatus in hoc, ut si ædificauerit, propria impēsa, opus destruat, debet ī alio

alio releuari, ut cõmodum possessionis reportet.& in authen.qui.rem.ubi simi liter Ias. not. col.3.ad fi.C. de sacrosanc. ec. quod colonus ecclesiæ grauatus in hoc,quod cessans à solutione pẽsionis, perdat melioramenta, releuatur in alio ut non expellatur, nisi cessauerit bien-nio: ergo Idem ad propositum in casu nostro. quæ ratio cessat, ubi causa ciui lis augetur; prout diximus supra in dicta casus figuratione, ideo non mirum si in uer.seq.nõ conseruatur.&hæc erũt quo ad textualia satis. Sed ante quam ueniamus ad glo.quæro,cuius utilitatis sit disputare,an notetur,nec ne, infamia
12 †seu conseruetur æstimatio, quod alienum à prædictis non erit, et respondeo breuiter, quod maxima hinc resultabit quandoquidem infamis faciem Principis non uideat, secundum Bal. in c.i.in prin.an ille qui ĩterf. fra.dom.sui ĩ usib. l. 2. C. de digni. lib. 12. nec ad honores admitti possit,ut ibidem, Neq; pro alio possit postulare.l.i.§.ait. pretor supra de postu. Nec possit esse testis.l.3.§. lege iulia.ff.de testi.Nec testamenti factionẽ habeat.l.cum lege.ff.de testa. et not Bal. in l.i.in 2.col.in prin.C.de secun.nup.et est limitatio ad.l.i.C.de sacrosãc. ec. nec ad quærelam inofficiosi testamenti admittatur, ut dicitur in.l. in arenam. et ĩ. l.si filiam .C. de inoffi. testa. et breniter ad nullos actus legitimos,qui explicantur in l.actus legitimi.ff.de reg.iu. ut cõcludit Fede.de sen.consi.5. incip. quidã in 3.col.in prin.per tex.& ibi not.in c. licet ex quadam de testi. reliqua uidenda essent in d.§.quantum supra ea.l.& dicemus infra in discursu.

Quæro item,sunt duo fratres habentes turrim siue domum communem cuius partem unus habitabat, puta superiorem,alter inferiorem, ex forma statuti ob delictum ueniebat destruenda,an debeat destrui tota, multi multa dixerũt,breuiter ueritas hæc est, quod non destruatur,sed ex causa, pœna hæc in aliam commutetur,ut hic, & ita signanter per istum tex.dicebat Abb. in c. sup specula ad fi.de priuil. nonnihil Bart.in l.Ateius.ff.de aqua plu.ar.& Alua.conciuis in c.i. in. §. præterea ad fi. de pace iur.fir.in usib.

Glo.debuit clara est, quã multum egregie reassumit Bart. maxime in resol. contrarii l.nemo.2.C.de epis. audi. & l. nemo ubi idem ad literam.C.de postul. Ex cuius dictis collige & primo. Quod ubicunq; pœna imponitur delicto diuersis legibus, una tantum reus puniri
13 debet † nec habet dubium.l. senatus. ff. de accusa. quæ tamen secundum inductionem glo.ibidem,hoc nõ probat, ex quo intelligitur in reo iam condemnato,& nimirum, quia sicuti in ciuilib. bona fides non patitur,ut bis idem exigatur.l.bona fides.ff.de reg.iu. l. qui bis idem.ff.de uerb.ob.quia solutione eius quod debetur,tollitur omnis obligatio ut insti.quib.mo.tol.ob.in princ.minus patietur in criminalibus.l. in seruorum ff.de pœn.& idem etiam dicit glo.in l.in delictis,in. §. si detracta.in uer. amplius ff.de noxali.imo tex.in l.licẽt.ĩ fi.ff.nau. cau.stab.& Bal.hic in rep.col.2. & Aret. ad propositum,cons.58.col.7.ad fi. si staret statutum in ciuitate, imponens pœnam pecuniariam homicidæ, & ex forma iuris debeat decapitari, quamuis utraq; pœna cõcurrat origine quod si est punitus pœna pecuniaria, non poterit postea decapitari,& ante eum Bart.in l. i.in ult.q.ff.ui bo.rap.& Bal.pulchre ita declarat illum tex.in l.placet ad fi.C.de sacrosanc.ec.& dicit adhuc Abb.in c.super eo.in 2.col.de rap.ꝙ qui in hoc seculo pœnitentiam sufficientem egerit, in purgatorio aliter non punietur; nos autem loquimur in condemnando, & à principio quando uenit puniendus;ergo.solidius diceremego,id esse, quia si delictum unum est,conuenit etiam, ut reus una puniatur pœna,& non plurib. l.sancimus.C.de pœn.l.rescriptum.ff.de his quib.ut indi.c.sicut dignum. de homi.Ro.consi.463.Corn.consi.5. colum. i.uol.3.& est arg. in l. quod in hæredem in §.eligere.ff.de tribu.actio.& in l.cum filius.in §.uariis.ff.de lega. 2. & in l.i.in §.dixerit aliquis,&ibi not.ff.de publica.

&in.l.prætor edixit.in §.i.ff.de iniur.& plene etiam not. Bald. in l. quicunque, in 3.col.C.de ser.fugi. Si autem plura so rēt & specie quidē differentia, tunc secus, ut ex multis ostendit idem Corn. consi.8.in prin.uol.3.

Secundo collige, si imponatur in eadem lege, & quidem copulatiue, quod utraque absq; dubio punietur, ut in d. 14 l.nemo. † & ratione suaderi potest, qa copulatiua regulariter concursum utriusq; copulati requirit.l.si hæredi plures ff.de condi. insti. c. quia propter de electio.l.i.& ibi Bar.ff.de iusti.& iu. & maxime quando copulantur respectu eiusdem finis, adiiciturq; uni dispositioni, ut in casu isto, & ibidem not.& in l. si is qui ducenta.in §.utrum.ff. de reb. dub. & per Bald. in l.fi. in 2. col. C.de sen.& int.om.iud.& in præallega.l.placet, aliquid, ad fi.C.de sacrosanc.ec.& sunt pænæ, origine & effectu concurrentes, ut hic per doct.

Tertio collige, quod si alternatiue imponatur, una tantum damnabitur, ex 15 quo tunc origine & effectu † non dicuntur concurrere, ut in l. si fugitiui. C. de ser.fugi.& ratione etiam cōprobari potest, quia in alternatiuis sufficit alteram partem esse ueram quæ regu. generalis est.d.l.si hæredi plures, de condi. insti.l. generaliter.C.de insti.c. in alternatiuis, de reg.iu.in 6. Quod tamen dubitabile uidetur, quia alternatiua legis, semper habetur pro copulatiua, ne incerta sit dispositio ut not.Bar.in d.§.utrum.Cy. in l.cum quidam col.2.C.de uer.sig. Solue ut per eundem Bar.egregie declarantem in d.§.utrum in.2.col.quod uerum est quantum ad ipsum ius, non quoad executionem facti, signanter per d.l.si fugitiui, nonnihil in l.is qui in.§.2. ff. quod ui aut clam.& longe latius Cy.in d.l.cū quidam, & erit electio, (ut not.in d. l. si fugitiui) Iudicis, & non rei, alias ipse sē per mitiorem eligeret, quod etiam declarat Bald.in statu.pæna nu.6. Est uerū si uerba ad partem forent directa, quod tunc rei etiam esset electio, & ut fusius ibi & in l.quicunq; co.tit.& per Bart.in l.i.in §.i.ff.de effractor. Sed quid si nec copulatiue, nec alternatiue, sed simpliciter? Dicit Bar.in humaniorem & mitiorem partem esse inclinandum, ut una tantum imponatur.l.si præses.l.interpretatione.ff. de legi. quo modo etiam arguit Ias.in l. transigere, in 3.col.C.de transac. Dicens in simili, quod si per statutum etiam simpliciter imponatur ꝓ delicto pæna capitis, intelligetur, non de morte, sed de pæna perpetui exilii, post Io.And.in c.quanto, de iureiu. & per bo.tex.in l.qui cum maior in §.is de mum.ff.de bo. lib. & glo. not. est in l.i. C.ne christia.man.& hinc est, quod assessores exprimunt in sententiis capitalibus, (ut ibi dicit) quod caput à spatulis amputetur, ita quod anima separetur à corpore, cuius practicæ meminit etiam Fulgo.in l.præsenti.C.de his qui ad eccle.confu.quæ tamen mihi uisa est semper ridicula, ex quo quam primum dictum est, amputetur sibi caput, non aliter uerba sententiæ intelligi possunt. Et eadem ratione dicit Alex.in l.3. in §. si seruus in pe.col.ff.de acqui. po. quod offendens eum qui de proximo erat bāniendus, pænam non incurrit ac si bannitus fuisset, quoniam de ea euitanda agitur, cuius theo.tamen dubitabilis est & reprobatur ibi ab aliis, nec ipse Alex. firmat pedem.& alibi Bal.in l.diuortio, in 3.col.ff.sol. mat. quod accusatus aliquē insultasse, mox uulnerasse de uulnere tantum punietur, cui insit insultus quoniam uerba sunt æquiuoca, & in mitiorem partem intelligenda, ut mox id est statim id fecerit. quamobrem solent assessores ponere, cum temporis interuallo, ut sic uulneris & insultus habeatur consideratio, & delinquens puniatur.& alibi, ac ultimo loco, glo.in l. hæ enim causæ.ff.de susp.tu. quod ī dubio tutor suspectus remotus uidebitur potius propter culpam, quam propter dolum, à tutela. & facit dictum Io.2.ibi, et cum fecisset quasi flagellum. & cum ꝑtor Cassius esset inexorabilis, dixerunt omnes eius tribunal reorum scopulum prædictaq; omnia uera sunt, præterquā

In

in excõmunicatione, cuius ap. maior uenit & non minor, rationemq; assignat Feli. in .c. si quem in prin. de sen. exco.

In ea. glo. ibi, & hæc uera sunt. pari modo Bar. quærit, utrum ĩ casu præsentis. §. necesse sit exprimere in sententia, quod imponitur pæna corporalis pro pecuniaria. & breuiter, ac .i. respectu partis condemnatæ, conclu
16 dit quod non † motus potissimum, quia post quã ipse pænã imposuit, uidetur recessisse à prouisione legis. l. fi. C. de pac. conuen. ad cuius declarationẽ præmitte, quod dicit Alex. consi. 42. col. 6. uol. i. ergo nulla ratio ne suaderi posse uidetur, ad hoc teneri, & esse obligatum. Quæ ratio, iudicio meo non concludit, quoniã esto quod à prouisione legis, ipsius prouisione, recessum sit, non per hoc infertur ad id ipsum non teneri. ulterius decisio d. l. fi. procedit, quando à iure speciali receditur, ut ibidem sentit Bar. & Imo. in. c. potuit. in 3. col. de loca. & non immerito, quoniam facilius tollitur, quã ius cõmune. l. eius militis. §. si militia missus. ff. de mil. testa. hic autem à iure communi. Secundo, tollit prouisionem legis nascituram, non natam, ut ibi Bal. declarat; & probatur in. l. qui autem. cum similibus, ĩ argu. tamem ff. quæ in frau. credi. Sed nos loquimur in iam nata; ergo. Tertio tollit tacitam, non expressam, ut tex. met dicit, & rationabiliter quidẽ, quia regulare est etiam, tacitum expresso tolli. l. cum ex filio. §. i. ff. de uulga. & pup. sub. uerum hic est expressa; ergo non tolletur. & commode in argu. adduci posse uidetur tex. in. §. sed & hoc præsenti. in authen. de sanc. epis. non tenetur igitur id in sententia exprimere, quia nullibi lege cautum repetitur, aut ratione suaderi potest. §. consideremus in authen. de trien. & se. §. cum igitur ibi nec est lex quæ hoc dicat, in authen. de non eli. secun. nub. Sicuti dicitur in expen. in. §. oportet id authen. de iudi. Bal. in authen. nouo iure colum. 3. C. de iudi. Ias. in. l. properandum in. §. fin autẽ alterutra colu. 4. C. eo. Et alio casu de quo per eundem in. l. fi. colu. 2. C. de procu. quod in citatione debet exprimi scilicet causa, quando uult ut principalis cõpareat & non per procuratorem, & iusta causa qua quis litigauit, & fuit ab expen. absolutus.

Nec ob. tex. in. l. i. in. §. si autem. ff. ad Turpil. adductus prius ꝑ Bar. quia pronuntiatio calumniæ erat simplex nulla penitus facta mentione pænæ, qđ nõ ẽ ĩ casu nostro cõsiderabile. & minus, quod si nõ exprimeretur (ut adhuc idẽ dicebat) Iudexq; pæna pecuniaria aliquem condemnaret, ubĩ à lege maiori esset prouisum, lex ipsa suppleret. l. 4. §. si quis cõdemnatus. ff. de re iudi. quia id uerum est in ciuilibus, & respectu temporis à lege diffiniti ad solutionem celebrandam commodo eorũ qui iudicati fuerũt, in quibus nulla Iudici potestas, nec arbitrium datum est: nos uero in criminalibus sumus, in quibus precipuo quodam iure, pœnæ ex arbitrio Iudicis pendent; iusta tamen (ut diximus sæpe) & legitima subsistente causa. & sic teneo opi. Bar. nõ tamẽ ex ratione qua mouebatur; & contraria ita tollo. qui tamẽ contrarium tenuisse uidetur in. l. 2. in. §. ignominie ĩ prin. supra eo. cogita.

Secundo concludit, quod nec respe
17 ctu † sẽtentiæ ad idem tenetur, quoniam cum habeat potestatem augendi & minuendi pænam ex causa. l. hodie. ff. de pen. & ut infra non potest dici, quod expressum iuris errorẽ cõtineat: & sic tolletur obiectũ l. 2. C. quãdo prouo. nõ est ne. l. præses. ff. de re iudi. l. fi expressim. ff. de ap. adeo uerum alias, ut ab ea non possit appellari, ut in. d. l. 2. continetur, nec ualidari partium consensu, secundum Bal. in. l. error in ulti. col. C. de iu. & fac. igno. tradentem ex hoc intellectũ ad glo. in. l. 2. C. cõmunia ut iudi

Sed tamen aduerte, quia hoc idem
dubitabile uidetur, exquo causa sem
per, & à quocunq; alleganda est, ut
inquit idem Bal. in. l. cum hi. in. §. eã
transactionem. col. i. ff. de. transac. l. i.
in prin. C. de predi. decu. lib. 10. ibi
omnes causas quibus strãgulatur ex
ponat. tum & maxime, ac secundo,
quia facti est. l. procula. ff. de proba. ꝑ
quem tex. ita alibi dicebat idem Bal.
in. l. generaliter. in 3. col. C. de non nu
me. pe. & facta regulariter non præsu
muntur, uulga. l. quæcunq; in fi. ff.
publicia. l. ĩ bello. §. factæ. ff. de capt.
c. cum in iure peritus. de offi. dele.
Tertio, quia si præsumitur in Princi-
pe, iuxta glo. in. l. fi. C. si con. ius uel
uti. pub. & in. l. fi. ff. de consti. prin. &
in. l. rescripta. C. de preci. Impe. offe.
& in. l. relegati. ff. de pœn. in aliis re-
gulare haud erit; alias à priuato, &
alio quocunq;, differre non uidebi-
tur, quo modo in simili arguit glo.
in. l. nec honore. C. de epis. & cle. & in
l. transigere. C. de transac. l. 3. ibi cur
non in milite diuersum. ff. de mil. te-
sta Nisi respondeamus, & est uerum;
tantam esse iudicantis authoritatem
ut Principi hoc casu æquipararetur
equiparatorũ equiparata debet esse
ratio. l. i. ff. de lega. i. ergo, adeo ut præ
sumatur omnimodo, & allegari ab
eo nullo modo debeat, imò plus
ipsum non priuatum, sed Principis;
ac legis pariter, ministrum esse, qui
sicuti à forma ipsius hac ratione nõ
recedit, ut in. l. quæ sub conditione. ĩ
prin. ff. de condi. Insti. recedet ex cau
sa, & uirtute potestatis, sibi tributæ
hoc casu, ut hic, & in. d. l. hodie. ff. de
pæn. & in. l. & si seuerior. C. ex quib.
cau. infa. ir. & est regulare. c. sicut de re
Iud. uel dicamus quod teneatur ex-
primere, & si non expresserit, quod
non propterea sententia erit nulla
ut communiter tenetur in. d. c. sicut
ubi Imo. & Abb. glo. in. l. i. ff. si
men. fal. mo. di. c. i. de senten. exco.
in. 6. Crot. in. l. qui rome In. §. duo
fratres. nu. 5. ff. de uer. ob.

Tertio & ultimo cuncludit, nec
18 respectu † Iudicis necessarium esse:
quia cum ex actis appareat, ad quæ
sententia semper refertur. l. hæc sen-
tentia. C. de sen. quæ si. cer. quan. per
quem tex. ita etiam declarat Alex. in.
l. i. in 2. & 3. col. C. de erro. cal. non di-
citur grauare partẽ; quod potissimũ
dubitandi rationem faciebat, nec te-
nebitur in syndicatu, ut in. l. fi. ff. de
ua. & extraordi. co. & Insti. de ob. quæ
ex quasi delic. nas. in prin. Dũ modo,
(addas tu) acta sint probatoria, non si
assertoria, quoniã tunc partẽ graua-
ret, & militaret obiectũ; & secus po-
stea, si se ad acta retulisset, quoniã &
probatoria & assertoria cõprehendũ
tur, & concordabuntur duæ glo. cõ-
trariæ, in d. l. hæc sententia. & in l. q̃d
tamen, in §. pomponius. ff. de arbit.
In ea. glo. in fi. habes not. limitationẽ
19 † ad l. ut fundus. cõi di. & ad l. fi. C. de
fideicõ. lib. & ad c. licet hely. de simo.
ꝙ ad aliud, q̃ ad id quod petitũ est, fit
condẽnatio: & nimitũ, inquit Bar. q̃a
in criminalibus, conclusio haud ẽ ne
cessaria, iuxta not. in l. libellorũ. ff. de
accu. & in l. accusatio. C. eo. ubi alias
in ciuilib. factũ partis inspicitur, ut ĩ
iurib. supra alleg. Q đ declara tu uerũ
dũ modo criminaliter agatur. c. tuæ.
de procu. c. su ꝑ his. de accusa. quia si
ciuiliter, cõclusio requireretur, & pe
titiõi sentẽtia deberet esse cõformis.
uel & dato, subdit ipse, qđ cõclusio
sit necessaria quoniã actiones crimi-
nales ad uindictã publicam propo-
nũtur. l. licitatio. §. quod illicite. ff. de
publica. cõclusio partis non poterit
auferre potestatẽ Iudicis. l. quos pro-
hibet. ff. de postu. Quarum neutra
placet, exquo prima confundi ui-
detur per tex. in l. absẽtem. ff. de pæn.
ubi in criminalibus ad instar ciuili-
um proceditur, quem sic inducit, &
interpretatur etiam Bal. in. l. cũctos
populos. in ulti. col. C. de sum. tri. &
fi. catho Secunda uero, quia nec id
generaliter uerũ est, sed dũtaxat quã
do Iudex procedit per inquisitio-

nem ex officio, ut in l. congruit. ff. de offi. præsi. & in c. qualiter & quando, de accu. aliàs factum pattis quoquo modo considerari posse uideretur. Et ideo dic secundo loco, id uerum esse quod dicitur in d. l. ut fundus, & similibus, regulatiter, sed non inconuenire quandoq; ex causa etiam condemnationem fieri ultra id quod petitur; quoniam etiam in ciuilibus interdum permissum est. l. qui testituere. ff. de rei uen. l. i. ff. de in lit. iu. Vel & ultimo, quod imò facta est condemnatio in eo quod petitum erat, quia actor petit reum condemnari absq; pœnæ expressione, vt sentit Bal. in d. l. & si seuerior, i 3. col. C. eo. Cogitate.

Glo. magna (aliæ enim, secunda scilicet & tertia, consulto prætermittendæ sunt) multas habet partes ut in ea

Adde primo, dum respondendo

20† ad contrarium. l. i. §. si aũt. ff. ad Turpil. & l. ordine. ff. ad municipa. dicit, post ipsam sententiam, iudici non licere pœnam minuere, aut augere, in ipsa uero sententia, sic, id ipsum probari, quoniam aliàs dispositio .l. hodie. ff. de pœn. verbis & non rebus imposita esset, seruiretq; nobis de nihilo, & male. l. 2. C. cõia de lega. c. commissa, de elec. in 6. & not. Bar. in rub. de leg. i. in prin. & sic d. iura contraria concordabuntur.

Et adeo uerum est, ut alibi dixerit Bal. in l. quicunq; in 4. col. C. de ser. fugi. quod licet aliàs in ciuilibus, cùm de pœna applicanda parti agitur, si alternatiue debeatur, dicamus electionem esse semper dare debentis. l. plerunq;. §. fi. ff. de iu. do. in criminalibus tamen electio sit iudicis, siue per accusationem, siue per inquisitionẽ, procedatur, Odof. tamen in l. si fugitiui colu. i. tenuit contrarium, & dictum fuit supra.

Et alibi, in l. & si senerior, in 2. ad fi. C. eo. quòd iudex non erit periurus, quamuis iuret seruare leges, iuramentumq; in forma specifica adimplendum sit, ut in l. si pecuniam, in glo. necesse. ff. de condi. ob cau. & in c. ad nostram, de iureiu. Si ex causa pœnam alterauerit, quia ad æquitatem semper reduci debet. §. æquius, in authen. iusiuran. quod præsta. ab his.

Et alibi in c. præterea requisisti. in 3. de ap. adeo hoc esse uerum, ut cum tempus sententiæ inspiciatur, uariatio sibi permissa sit vsq; ad illud quod tamen non est tegulare, & probatur etiam in l. pe. & fi. ff. si ex no. cau. aga.

Et ampliatur, ut locum habeat non solum in foro iudiciali, sed etiam pœnitentiæ, ut declarat Abb. in c. significauit, de pœni. & remi. & non immerito ultra eum, quia diuersitatis ratio assignari non potest, usq; adeo ut id, quod uno iure statutum est, alio etiam statutum intelligatur, nisi per legem distinguantur c. inquisitioni, de sen. excom. c. tua nos, de sponsa. c. quicunq; 17. q. 4. & si propter iuramentum, contrarium tenuerit Gui. Pa. in loco infra allegan. in fi. & ex supra dictis male.

Sed pone, quòd statutum pœnam

21 exprimat † an hoc casu locum habeat dispositio d. l. hodie. Videretur dicendum, quòd non, quia uerba ipsius præcise seruanda sunt, nec secus nisi ut iacent. l. 3. § hæc verba. ff. de nego. gest. l. quicquid astringendæ. ff. de uerbo. oblig. l. quod constitutum. ff. de mil. test. Considerando etiam per ipsum generalitati d. l. fuisse derogatum. l. sanctio legum. ff. de pœn. c. generi per speciem, de reg. iu. in 6. & not. Bal. in simili, in l. obseruare, in §. proficisci, in i. lect. in 3. col. de offi. procon. Et ultimo loco, quòd nihil operaretur aliàs, contra uulga. regu. l. si quando. ff. de lega. i. l. ait prætor in prin. ff. de iure iu. c. si Papa de priuile. in 6. cum similibus, & ita tenet Bald. hic in repeti. & in lectu. & in l. si fugitiui, & utrobiq; in 3. colum. C. de ser. fugi. & in l. i. C. si aduer. do. & erit simi-

tatio ad d.l.hodie.

Sed tamen cogita, si contrarium suaderi potest, quia statutum, particula legis & iuris dicitur.l.omnes populi.ff.de iusti. & iu. Sed de iure licet; ergo & eo casu, non obstante quod à statuto sit expressa. l. si eum.§. qui iniuriarum.ff.si quis cau. l. ex diuerso.§.i.ff.sol.mat. & maxime quia causa excepta regulariter uidetur in quacunq; dispositione. l. si hominem.ff. manda .l.qui iurato.ff.qui satisda.cogan. & quia uerba eius reputantur prætoris, ut not.in rub. de decu. & per Bald.in l.quisquis,in.i.colũ.C.ad leg.Iul.ma.usque adeo, ut rationabili interpretationi acquiescãt.l.ab hostibus.§.fi.ff.ex quib.cau.ma.Ex quibus tollitur primum, quod intelligitur, si sine causa uelit Iudex pœnam alterare. & hine passiuam interpretationem patietur.l.i.§. lex falcidia, & ibi Bar.ff.ad legem fal.

Nec ob. secundum, quia non est uerum.l.si serui uestri. C. de noxa.c. cum dilectus. de consue. & est argu. in c.cum inferior de maio. & obe. & præcipue, quia non procedit regula illa, quando genus & species in diuersis ponuntur legibus, ut declarat Bal. in l.i.ff.ad leg.Aquil.

Non deniq; tertium, quia operabitur satis quoad actionem Bart.in l. i.in fi.ff.ad legem fal. & ubi causa nõ subest, & fuit respõsio glo.in c.si duo. quam etiam ibi Gemi.not.de procu. in 6.& Gui.papa, in decisio.suis 206. col.3.in princ. & in simili per Abb.in c.certificari, de sepultu.cogita.

Et iuxta prædicta quærit Bat. post

22 glo.quæ sit causa augumenti † & diminutionis, & concludit breuiter, quo ad augumẽtum primitus, quod sicuti in actionibus ciuilibus, per officium Iudicis quandoq; augetur cõdemnatio, secundum naturam actionis, si bonæ fidei fuerit, quãdoq; præter si fuerit stricti iuris, ut in l.in actionibus.ff.de in lit.iu.& in §. præterea. Insti.de actio.& not.in l.i. C. ubi cõue.qui cer.lo.da.ptomi.ita criminalibus augetur condemnatio quãdoq; ex natura delicti, propter qualitates ipsi inhærentes, de quibus in.l. aut facta, in.§.i.ff.de pœn. quandoq; præter naturã ipsius, propter aliquod extrinsecum accidens, in exemplum puta aliorum, quia multi erant delinquentes, uel quia magnum imminebat periculum, ut in d.l. aut facta. in fi.ff.de pœn.usq; adeo ut primo casu, reus ĩfamiam non euitet, nec consetuetur illæsus quouis modo, ratione tex.nostri.& l.ordine.ff.ad municip. quoniã grauior pœna ultra legẽ imposita nõ est, sed secũdum legem, & prout qualitates delicti requirunt, haud dicendum secundo, icciteo non ab re etiã, si infamia non notatur. Dictum sanè apud me non satis tutũ, quia nec isto casu, ultra legem imposita uideretur ex quo lex ipsa hoc ipsum dicit, ut in exẽplo de quo supra. Nisi respondeamus, (& est uerum) dictum fuisse ea ratione supplicia exacerbari debere, quotiens nimium multis grassantib. exemplo opus est, non autem pœna specialiter imposita delinquentibus, ita ut cũ postea à Iudice imponitur, transactum quodammodo uideatur, & omnis infamia sublata penitus, & adhuc male, quãuis alibi supra dictũ non fuerit, quia transactio sui natura infamat, non autem infamiam tollit, l.i.in princ.l.athletas.§.fi.l.furti.§.pactus supra eo. Sol. iura prædicta loquuntur in trãsactione hominis, nos autem legis, quæ multum differre uidentur: quoniam in simili cõdemnatus ex præsumptione legis, punitur pœna ordinaria.l.i.C.ad leg. Cor. de sica.hominis uero, extraordinaria, & mitiori.c.tertio loco, de præsump. & not.Doct.in l.i.ff.si cer.pet.latius. Ad idem, contra negantem duplatur pœna, si condemnatio fiat ab homine, idest à Iudice, quod secus si à lege, ut per Bart. in l. id quod seruo. in. §. i. ff. de pecu.leg. & est not. declaratio ad l.contra negantem. C. ad leg. A-

quil. & proptetea, ac ultimo, inde est, quod dispositio legis, contrauenientes ligat, absque alia monitione: hominis uero, interpellationem desiderat, secundum Abb. in c. extirpandæ. in. §. quia uero, in 6. colum. de præben. Vel dic, quod non est proprie transactio, quia tex. noster, utitur uerbo uidetur, & in d. l. ordine, uerbo uelut, quæ improprietatem regulariter designant. l. i. §. deiecisse autem uidetur. uulga. ff. de ui & ui ar. l. precibus. C. de impub. l. sed ea. (singula singulis reddendo). ff. de legi. & nō habet dubium.

Secundo concludit Bart. quod si minor pœna imponatur, quam à lege im-
23 posita sit † ex causa, puta ratione iuuentutis, uel senectutis, uel quia dolo delictum commissum non sit, aut alia qualibet simili, ut in l. auxilium. in §. in delictis. ff. de mino. & in l. 2. ff. de termi. mo. & in l. absentem. in fi. ff. de pæn. & in l. si adulterium cum incestu. in. §. Imperatores. (singula singulis referendo) ff. ad leg. iul. de adulte. cum infamia etiam dispensatum uidetur, alias non.

Et probatur, primo, in l. & si seuerior C. eo. ubi casus clarus.

Secundo, quia si Iudex pœnam remisit ex causa, uidetur etiam remisisse infamiam, quæ (ut inquit glo. in d. l. & si seuerior.) est accessorium & sequela ipsius pœnæ, & ideo in simili, sublato testamento, euanescunt codicilli, nisi in eis expresse essent rogati uenientes ab intestato, implere contenta in eo, ut declarat Alexand. in l. i. in princ. C. de codicil. & alibi Salice. in authen. ingressi. in penult. colum. C. de sacrosanct. eccles. quod uitiato ingressu, nec bona remanent apud monasterium. Et quod monitorium emanans super exequutione gratiæ surreptitiæ, ob uerum ualorem non expressum, nullum est, si gratia est nulla, dicit alibi Ancha. in consi. 297. in prima colum. & est argumen. ad propositum in l. manumissiones quoque. ff. de iusti. & iur.

Tertio, quia sicut naturale est, ipsum excusari ex causa, quo ad pœnam ita etiam naturale est, excusari quo ad infamiam. Considerando quoque id ipsum fauorabile esse reo, cui remittitur, & ampliandum, non autem restringendum, ne ad eius læsionem retorqueatur, uulga. l. cum quidam. ff. de libe. & posthu. l. fin. ff. de constit. princ. l. quod fauore. C. de legi. & ita tenendum est.

Quamuis unum obstet, quod motiuum fuit Petr. de Bel. perti. ut scilicet cum infamia dispensatum in dubio nō uideatur, nisi exprimatur, uel tale quid apponatur in sententia, quod idem importet, exemplificando, ut per eum: & hoc quia sufficit si in paucis amici laboribus consulatur. l. tutori. C. de nego. gest. & ideo in simili, dicebat alibi glo. in l. seruum quoque. in. §. publice. magna, in fi. infra de procu. quod satis est quod procurator admittatur in causis capitalibus, ad allegandas causas absentiæ, absque eo quod reum plene defendat. Et alibi Alexand. in l. more. in 2. colum. ff. de acqui. hær. quod licet in certis actibus, minor pro maiore habeatur, attamen id non est in omnibus regulare.

Nos uero, in l. imperium. in glo. fin. ff. de iu. om. iudi. quod delegatus ad uniuersitatem causarum, subdelegat, non tamen omnes causas; ex quo id in delegatis haud permissum est, sed unam tantum.

Cui facile potest responderi, quanquam Bart. nihil dicat, id uendicare sibi locum in terminis suis, ubi causa nō est in consideratione, non necessitas, nec quid quod sit necessarium, uel sequela ad aliud, ut hic, ita ut ratio ad terminos, super quibus posita est, restringatur, alias cum militet etiam in tutore & curatore, idem in eis quoque dicendum esset, & male, ac contra illum tex. ergo & secus in casu nostro.

Rursus quærit Bar. an pars possit im-
24 plorare officium Iudicis †, ut pœnam

augeat, uel minuat, & respondet breuiter, quod sic, non quod respectu ipsius Iudicis sit necessarium, ex quo consistit circa id, quod principaliter radicatur in eius persona: ita ut impartiatur officiũ suum etiam non requisitus, tam pro accusatore, quam pro accusato, ut in l. ædiles. in. §. item sciẽdum. ff. de ædil. edic. & in l. 2. ibi, sed aduersus nocentem &c. C. de aboli. & in l. accusatore defuncto, ff. de pub. iud. & in l. si non defendantur ff. de pæn. & in l. i. in fi. (singula singulis reddendo). ff. de quæstio. & ita per d. §. item sciendum. dicit etiam idem met Bar. in l. 4. in. §. hoc autem iudicium, in 3. colum. ff. de dam. infec. & Salice. in. l. quamuis, in fi. C. quib. cau. pi. ta. contrahi. & ratione amplius suaderi potest, quia si hoc est in ciuilibus, siue simus in pertinentibus ad litis ordinationem, ut in libellis reiciendis. l. i. ff. de asseſſo. iuramẽto cal. exigendo. l. 2. §. sed quia ueremur. C. de iu. calum. & dilationibus dãdis. l. properandum. §. i. C. de iud. siue decisionem, & post lit. contestatam emergant. d. §. item sciendum, & not. Bart. in d. §. hoc autem edictum, multo magis erit in criminalibus. l. in seruorum. in fi. ff. de pœn. & est mirabile, quia alias uidemus hæc duo differre plurimum: ex quo primo casu attenditur consuetudo loci ubi agitur. Secundo uero, non, secundum Bar. in l. 3. in. §. fi. ff. de testi. qui dicit etiam alibi, in l. antiqua. C. de iu. cal. quod leges respicientes ordinationem litis & processus, non solum ad futura, uerum etiam ad præterita trahuntur. Si uero decisionem, & iustitiam uel iniustitiam partis, ad futura tãtum: quo modo intelligitur etiam quod habetur in l. leges. C. de legi. & in c. fi. de consti. & de materia latius in. l. inter stipulantem. in. §. i. ff. de uerbo. oblig. & in l. de die. ff. qui satisd. cog. potest ergo si uelit petere, non quod necessarium sit. Vtilitas est tamen, quia si petatur & id ipsum non faciat Iudex, tenebitur secũdum Bar. hic, & probatur in d. l. 4. in. §. in eum, actione in factum ad intereſſe, quod tamen in criminalibus tutum nõ uidetur; & ibi de pæna, fisco applicanda, ageretur; quoniam tunc nullum intereſſe probari poſſe uidetur, nisi uolũtaris satisfactio; quæ & si magnum intereſſe reputetur, iuxta glo. in l. pe. ff. de condi ob. cau. reputari tamen non uidetur. quantum ad hoc, ut contra Iudicẽ agi possit, si non fecerit quod petitum est. Considerando etiam tex. in. d. §. in eum. loqui in cautione damni infecti, imo expreſſe in pæna sibi locum non uendicare. & quod si non fecerit iusta de causa non fecisse uidebitur. Ideo cogitãdum est.

Secundo quærit Bar. quid si statuto
25 augeatur uel minuatur pæna † utrũ cũ infamia dispensarum uideatur: & distinguit breuiter, quod non, si augeatur ex causa, cohærente ipsi delicto: si autem propter extrinsecum, aliquod accidens, sic, & bene, dictumq; fuit supra & idem si minuatur cũ causa, alias secus. quod etiam potest ex eo comprobari, quia licet factum legis à facto hominis distinguatur. non distinguitur tamen quotiens diuersitatis ratio assignari haud potest; id maxime considerando ĩ homine, legis ministro, idest Iudice.

Sed moueo difficultatem, & dico, cõdictionem non infamare regulariter. l. cessat. ff. de actio. & ob. per quem tex. ut testatur Bar. in. l. infamem. in 3. col. ad fi. ff. de pub. Iudi. ita tenent communiter omnes Aduocati: & idem dicit Bal. in. l. athletas. in. §. calumniator, in ulti. col. supra eo. & not. ad propositum, in. l. si furti. C. ex quib. cau. infa. ir. sed in statuto, si quis condemnatus est, condictione ex lege municipali condemnatus dicetur, & non aliter, idq; in dubio etiam præsumetur, ut inquit Io. de ana. in. c. qualiter & quando, in §. a d. corrigendos de accusa. pro quo est tex. in. l. hæ enim. ff. de suspec. tu. ergo. Sol. facilis est, ut intelligamus prædicta secundum eundem Bar. hic. & latius in. d. l. infamem. & in. l. i. eo. tit. & in. l. i. supra

tit. nostro. quãdo ex statuto potest infamari; aliàs militaret obiectum. exempli gratia, quum pœna solum alteratur, quoniam ex lege antiqua publicorum iudiciorum agitur, ex qua etiam delinquens infamatur, ut in. d. l. i. Bar. ĩ. 3. col. de pub. iudi. declarat. & est exemplum in. l. Iulia de adulte. peculatus, repetundarum, & simili. quibus id etiam, quod statim idem Bar. subiicit, ꝑ authen. sed nouo iure. C. ad leg. Iul. de adulte. deciditur, ut ipse met quoq; dicit, & clarius in d. l. i. Sed tamẽ dubium adhuc restat, quia qualitas auget effectum dispositionis, ita ut non ex antiqua, cui additur, sed ex addita, agi debeat. l. ius autem ciuile. ff. de iusti. & iu. l. fi. C. de aquæduc. lib. x. §. fi. in authen. ut fac. no. consti. Solue, alterationem esse, non mutationem uniuersalẽ, usq; adeo ut omnino ex lege antiqua agatur, & non ex noua, secundum Albe. in probe. Co. in ulti. col. Vel & aliter, quod pœna noua dici non potest, & cõfunditur cum antiqua, ut idem met ibidem. dicit, & bene. Vel & tertio, ut per Ias. in repe. l. admonendi col. 72. ff. de iureiu. In reliquis, glo. clara est.

Quo modo ad uer. sed si. & extra glo.
26 quidem opponitur, quod sententia ĩ nõ ualeat, quia si pro furto non manifesto debuit fieri condemnatio ĩ duplum, & fiat in quadruplum, lata uidebitur contra expressum iuris errorem absq; dubio, & male. l. 2. C. quando prouo. non est ne. l. i. §. item cum contra. ff. quæ sen. si. ap. re. l. si expræssim. ff. de ap. usq; adeo (quæmadmodum ubiq; dicitur) ut appellatio quoq; necessaria non sit. & hinc est, quod semper in hunc modum appellatur, Dico sententiam nullam, & si qua est, appello. secundum glo. in. l. i. in fi. C. quando prouo. non est ne. augeturq; difficultas, q̃a uidebitur hoc modo etiã in plus facta condemnatio, quã petitum sit; & adhuc male, uulga. l. ut fundus, cõi di. l. fi. C. de fideicõ. lib. c. licet hely. de simo. ergo nec infamabitur, quia cũ sententia nulla, sententia nõ fit l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudi. ex ea non potest etiam effectus infamiæ causari, ut in simili de gabella inquit Bal. ĩ. l. 2. ꝑ illum tex. C. de eunu. solui scilicet non debere, si contractus fuerit nullus. late Docto. in. l. edita. ĩ emẽdationibus. C. de eden.

Cui difficultati respõdebat Gul. de cu. nimirum esse, quia proposita actione furti non manifesti, manifestum probatum fuerat, ita ut lata contra expressum iuris errorem dici non possit: argu. in. l. bouem. in. §. aliquando. ff. de ædil. edic. ubi quamuis actum sit actione æstimatoria quanto minoris, attamẽ officio Iudicis continebitur, ut reddito mãcipio, præcium agens recipiat, si nullius frugis sit, nec expediat ipsum habere: puta (inquit tex.) lunaticum, aut furiosum. quem etiam sic inducit glo. in c. iudicantem. 30. q. ulti. & Bal. in. l. fi. C. de ædil. ac. & implicite in. l. 2. in 2. col. C. de proba. & minus recte, secũdum Bar. quoniam cũ fuisset proposita actio furti non manifesti, & probatum manifestum, ad quod alia actio competebat, manifesti scilicet; quarum una, à Prætore: alia autem, à lege 12. tab. descendit, ut not. ĩ. §. pœna. Insti. de ob. quæ ex delic. nas. non potuit sequi condemnatio, ut in. l. prætor. in. §. docere. ff. ui bo. rap. & in. l. denunciasse. in. §. quid tamen. ff. ad leg. Iul. de adulte. alias sine libello, & litis contestatione etiam sententia inde ferri posset: haud dicendũ quouis modo. l. prolatam. C. de sen. authen. offeratur. C. de lit. cont. & est argu. ultra eum, in. l. non est ferendus. ff. de transac. & ĩ. l. emptor. in. §. lucius. & in. l. tres fratres. ff. de pact. considerando etiam, non esse satis, quod in genere de alia actione cogitauerit, uulga. l. qui iure militari. ff. de mili. testa. melior tex. in. l. debiror. in. §. fi. ff. de lega. 2. quia expressio requirebatur. præallega. §. docere. l. licet. ff. quib. mo. pig. ta. contra. c. qui ad agendum, de procu. in. 6. & est not. declaratio ad. l. qui accusare. C. de eden. & ad. c. ix ut ec. be. si. di. conse. Actorem nihil probasse, & reum absolui debere; ad quod etiam, d. iura allegantur, si probauerit id, pro

quo alia competebat actio. & ad idem etiam est tex. in. l. habebat. ff. de instito. & hinc est, quod sequi poterit, si qualitas probetur, etiam non proposita, quoniam non mutatur actio, licet augeatur uel minuatur comdemnatio .l. in delictis. §. si de tracta. ff. de noxa. per quem tex. ita etiam dixit idem Bar. in. d. l. edita. in. 4. col. C. de eden. & negari non potest. & sunt utilia ad. q. ut etiam idem met. inquit, si accusetur quis de percussione cum sanguine, seu cũ armis, nec probata sit nisi percussio, an possit sequi condemnatio; de qua tamen postea se remittit ad not. in. d. §. quid tamen.

Et tenẽdo sic, ad tex. in. §. aliquando. respondebitur, id non mirum esse, quia redhibitoria continebatur sub proposita quanto minoris. & est uerum, idq; tex. met dicit, & clarius in. l. si is qui hæres in. §. i. ff. de excep. rei iudi. ex quo minus ualet quod nihil ualet, ut subiicit, & clarius in. d. §. quid tamen. & Bal. post eum, in. d. l. 2 & aliis locis ut supra & est tex. in. l. illud quoq; in. §. minus. ff. de tributo. uel dic, quod ibi Iudex supplet ꝓpter illam æquitatem generalem, ne uenditor locupletetur cum iactura emptoris, ut in simili in. l. plane. & in. l. fi. ff. de peti. hæ. & sẽsit Bal. in. l. cum mulier, in 7. col. ff. sol. mat. haud considerabile in casu nostro. & sic lectura ista, & intellectus Gul. de cu. non est bonus.

Nisi saluemus (inquit Bar. (quod ꝓposita fuerit actio furti nõ manifesti, & Iudex pro manifesto condemnauerit, hoc tamen parte proponentis non probato, nec immerito (addas tu) quoniã tunc esto quod altera pars grauetur, ex quo qualitas probata non erat, cum nihilominus à petitis non discrepet, ualere debet necessario; & postea per appellationem rescindi. Vel & ultimo, quod actum sit furti simpliciter; & cum manifestum probatum fuisset, condemnatio facta in quadruplum, ita ut pari modo grauatus reus uideatur, nõ quod expressum iuris errorem contineret, ꝓ appellationem postea, ut supra rescindẽda. sed proxima melior, quoniam hæc directo textui nostro refragari uidetur, dum dicit, reum, ex furto non manifesto, conueniri debuisse.

Posset etiam dici ultra prædicta, licet in quadruplum condemnatio facta fuerit, quod non tamen expressum iuris errorem continet, neq; in plus factũ, quam esset petitum; ex quo error facti potius, & excessus probationis, quam petitionis est, secundum Inno. in. c. quoniam contra, de proba. & Bal. hic, in repe. in 4. col. & ideo infamiæ effectus inde sequetur omnimodo.

Vltimo opponit Bar. ad uer. quam-
27 uis. quo modo esse possit, quod ius parti quæsitum possit auferri; per impositionem scilicet pœnæ corporalis, ubi alias pecuniaria ueniebat imponenda, iuxta regulam. l. id. quod nostrum. ff. de regu. iu. & l. fi. ff. de pac. & breuiter, duabus solutionibus confutatis, plures casus considerat, ut per eum. ex cuius dictis multa colligi possunt; sed prius dũ dicit ad primum, & clarius in. l. ictus fustium. in. i. lectu. in. i. col. in. fi. infra eo. quod licet reus grauetur in processu, seu modo procedendi, non propterea uidebitur cum eo dispensatum quo ad infamiam; optima ratione comproba, quoniam æque conuenit, infamiam nõ irrogari, nisi in casibus a iure expressis. l. i. supra eo. l. infamem. ff. de pub. iudi. & sentit Bald. in. l. quoniam, i. lectu. in. 2. col. supra eo. Sed nullibi expressũ reperitur, cum infamia dispensatum esse, si reus grauetur ĩ modo procedendi, sed cum durior pœna imposita est ultra legem, ut hic, & in. l. ordine. ff. ad municipa. ergo quo ad. 2. dicam infra.

Prima igitur & ad propositum, sit cõclusio Bar. quod quando pro pœna pecuniaria, quæ ueniebat applicãda fisco, imponitur corporalis, semper cum infamia dispensatum uidetur. & in hoc non est dubitatio, quia tex. noster idem probat ad literam, & in. d. l. ordine, cum distinctione tamen eiusdem Bar. ut supra in. 3. col. in prin.

28 Secũdo collige, quod si ꝓ pœna pecuniaria applicanda parti, pecuniaria

& corporalis infligatur, casu quo detur concursus, ut per eum hic & in l. prætor edixit, in §. ff. de iniur. parimodo cum infamia dispensatum uidebitur; alias non. Intelligendo non quando agitur ad uindictam in actione iniuriarum, ut præsupponit, sed ad rem familiarem, ut in lege Aquilia, qua ad damnum occasione mortis serui, & lege cornelia de sica. agi potest, & nimirum ad propositum (inquit ipse) quia pœna durior, ultra legem, imposita reperitur; quo modo uer. iste intelligi potest, non referendo ipsum ad præcedentia, idest ad prin. §. ex quo (declara tu) ibi sola pœna corporalis imponitur, hic pecuniaria & corporalis simul dictum sane non satis tutum, quoniam expresse dicit tex. reum in pœna non pecuniaria oneratum fuisse, & sic sola corporali. nec uerum uidetur, si datur concursus, quod ultra legẽ imposita sit. & ideo omnimodo ad principium referri debet; & est uerus intellectus, quem etiam sensit hic Odof. nec dicatur superfluo repetitum, quoniam gratia clarioris doctrinæ repetitum est, ut in simili respondet Barba. in .l. cum acutissimi. col. 54. C. de fideicom. Considerando maxime prin. loqui quando criminaliter agebatur hic autem ciuiliter. Cogita.

29 Tertio collige, si pro pœna pecuniaria, iam in ea lata sententia, corporalis infligatur, quia reus inopia laborabat quod cum infamia dispensatum nõ uidebitur, ex quo id proprium Principis est, & senatus. l. i. §. de qua autem. ff. de postu. l. i. §. fi. ff. de quæstio. & est argu. in. l. Iudex postea quam. ff. de re iudi. & in c. significantibus, de offi. del. Nisi id ipsum in ipsa sententia faceret; quoniam tunc admitteretur pœnæ mutatio, & tunc infamia tolleretur, quoniam iurisdictionem eo tunc exerceret; non autẽ gratiam faceret, quod (ut dixi) propriũ Principis est ut in .d. §. de qua re. & ita debet Bar. declarari, & dici amplius ex prædictis, quod licet alias ius parti quæsitum tolli uideatur, maxime hoc casu, tolerabile est tamen, quoniam inanis actio dicitur, quam inopia debitoris excludit. l. nã his. ff. de dolo. l. itaq; fullo. de fur. c. olim. 2. de resti. spoli. intelligendo de inopia, respectu certi & determinati effectus, puta debiti soluendi, quo casu inops dicitur, quia uires eius non sufficiunt ad soluendum, & est not. declaratio ad. l. fi. ff. de in ius uo. & similes, ut infra unde ut dixi, loco pecuniariæ corporalis infligi potest, & hoc quoniã alias, si de inopia absolute lex mentionem faceret, uerbum obscurum esset, nec certificatum per relationẽ ad aliud, interpretaretur arbitrio Iudicis, secundum qualitatem personarum. l. si filiæ, de lega. 3. l. Theopompus. ff. de do. præleg. & si arbitratus non fuerit, uel arbitratus, & male, recurretur ad superiorẽ, ut not. in l. i. ff. de lega. i. & in l. hæreditas, in fi. ff. de peti. hæ. & per Bald. in au. then. præterea, in 2. colũ. C. unde uir. & ux. & tanto magis, ad conclusionem ipsam redeundo, id uerum esse dicimus, quia pœna corporalis subrogata est loco pecuniariæ: sed pecuniaria non infamat: ergo nec corporalis, uulga. l. si eũ, §. qui iniuriarum. ff. si quis cau. Quæ ratio non est tuta, quoniam sequeretur alias, quod sicuti pecuniaria delegatur, ita etiam delegaretur corporalis: quod tamen est falsum, ut dixi in l. imperium de iur. om. iudi. & in l. i. de offi. ei. us. Ideo ex alio dic, conclusionem uerissimam, ut supra. Et amplius, quod immo nõ subsistit, ex quo etiam exequendo, iurisdictionem exercet, usque adeo, ut pœnam imponendo grauiorem, uideatur infamiam sustulisse, nec secus iura ad idem allega. probant in d. l. fi. de in ius uo. & in l. si quis id quod. ff. de iu. om. iudi. & in l. quicunque. C. de ser. fugi. & est arg. in l. cum Syllanianum. C. de his quib. ut indi. & in l. i. in. §. i. ff. si quis ius di. nõ ob. nec adhuc tutum, quoniam uerum est si exequeretur sententiã, quo ad pœnam pecuniariam, nõ quo ad corporalem, quoniam non est executio tunc, sed commutatio, & ideo a conclusione ipsa non discedas.

Quarto collige, quod si pro pœna

30 † pecuniaria imponitur corporalis illi, qui delictum commisisse dignoscitur, eo quia soluere non poterat, cum infamia dispensatum non erit. l. siquis in iuriam.ff.de iniur.& potest ratione com probari, quia si infamiā nō euitat, quādo ei nihil potest imputari, ut supra multo minus euitabit in casu isto. Aliàs melioris esset conditionis iste, quā ille, & male .l.3.§.i.ff. de do.int.uir. & uxo.

Quinto & ultimo collige, quod etiā
31 quod fit soluēdo † posset fieri ex causa, & utilitate publica suadente, pœnæ cō mutatio, sicuti & alibi in.l.prætor edixit in.§.i.ff.de iniur.& si pæna (inquit Bar.) grauior sit, cum infamia dispensatum uidebitur: alias non. & nimirum (addas tu) quia publica utilitate suadēte, & ex causa à regulis iuris recedimus, etiam quod ius sit parti acquisitum, ut in.l. si priuatus.ff.qui & a quib.& in.l.2.3.& 4. C.quib. ex cau.ser.pro præmio lib. acci pi.& in.l.item si uerberatum.in.§.i.ff.de rei uendi. & in .l. si quando.i.& 2 .C.de ope.pub. Imo plus dico, & in terminis, quod sicut pro pecuniaria, corporalis imponi potest, ex causa, ut supra ita è contra poterit imponi, pro corporali, pecuniaria: & sic ius iam quæsitum reipub.auferri. probo, quia male meriti pu niri debent, ut exemplo sint aliis ad ma leficia deterrenda. l. bona fides, in prin. ff.depo.l. aut facta, in fi.ff. de pæn.& tamē ex causa, pæna remitti potest .l.2.§. postea cum Appius.ff.de origi.iu.l.non omnes .§. fi. ff. de re mil. ergo & minor imponi, argu.in.c.cui licet.de regu.iur. in.6.& in.l.cum furti.de inlit.iu.& in.l. illud.in.§. minus. de tributo. quo casu, infamia nō tolleretur. & ita tenendum est. Et ex his sumus de §. isto expediti. Mense Iunio. M.D. XL. Patauii.

FINIS.

Fol. col. linea, error, correctio.

12.1.31.*minutus, minatus*
20.4.39.*factum causa, factum cum causa.*
24.3.34.*uos, nos.*
25.4.30.*loquitur, loqui.*
28.1.5.*declarat, declara.*
38.4.18.*estq;. est quam.*
40.1.23.*Iuris.l.,l. Iuriscon.*
49.2.4.*in cotem. in l. cotem,*
52.1.12.*uerum, unum.*
55.4.13.*non, quod non.*
24.*& c. superfluit.*
71.4.*fi. æquiparantur, æquiparant,*
76.1.18.*sequaces, sequaces idem.*
2.3.*omnium, omnium sit.*
82.4.20.*legi. l. egi*
91.1.26.*contrario, à contrario.*
3.27.*item superfluit.*
28.*ob. item ob.*
93.2.28.*ubi superfluit.*
97.1.1.*etiam Deci. declarat & bene, nemoq; superfluunt.*
3.28.*contemnant, conterant*
103.1.31.*singulari, singuli.*
109.3.46.*in. 2. in. §.*
112.3.34.*in hoc, in superfluit.*
113.3.41.*possint sit certis, posit sine certa.*
115.2.37.*legata, legato.*
3.2 *pulchro, pulchra.*
116.1.26.*ibi, ubi.*
2.30.*d.§. cum d.§.*
117.4.29.*&, ut.*
120.2.15.*quia, quod.*
126.2.23.*quod, quid.*
131.2.10.*& cu. dat. ab his superfluunt.*
134.4.9 *i. superfluit.*
135.1.28.*Cy. Cice.*
148.1.27.*amle, male.*
163.4.*ulti. per actio. peti debet. l. si res. ff. delega.*
174.3.12.*generalibus. bis.*
13.*inferioribus, quæ sunt mixti, inferioris uerum.*
178.2.18 *impeteret, impetret.*
179.3.2.*expediatur, expediat.*
188.3.2.*sum, cum.*

193.2.9.*utili,uili.*
208.1.20.*natura,materia.*
21.*eiusdem superfluit.*
4.33.*indi.indeis.*
210.1.20.*adducta,ad adducta.*
222.2.5.*uerb.uent.*
225.2.6.*ultimum,ultimo.*
239.3.38.*inbste,insisto.*
245.4.*ulti.ut superfluit.*
246.1.1.*ma superfluit.*
248.1.1.*in alias,alias in aliis.*
249 4.13.*potest,potest &.*
257.1.39.*facinorosos,facinorosi.*
259.2.18.*ultimom,ultimo.*
262.4.*ult.non,nec.*
270.1.45.*ignominiam,ad ignominiam.*
285.2.21.*l.2.l.4.*
285.1.12.*iurata,iurati*
3.2.*tu ibi,tibi.*
34.*interpositum,interposito.*
4.2.*patris,partis.*
290.3.5.*in fi.in l.fi.*
15.*quod,qui.*
291.1.10.*soluendo,soluere,seu de soluendo.*
309.2.23.*repellitur,reperitur.*
312.3.48.*autem,aut.*
312.4.28.*nidua,in uidua.*
313.4.46.*quod,quid.*
316.1.21.*con.secun.*
2.47.*tamen tam,tametsi.*
317.2.43 *eum,eam.*
319.3.32.*mutaretur,uitaretur.*
326.3.36.*produeens,princeps.*
342.1.10.*quod,quid.*
345.3.42.*ipse,ipsum.*
349.1.42.*eodem,eorum.*
367.3.14.*multa multam.*
368.2.29.*uolens nolens.*
372.4.24.*in superfluit.*
385.2.6.*materiam,audientiam.*
406.2.46.*appellatur,appellant.*
408.3.33.*suuma summam.*
409.1.4.*ualuisse.ualuiße quia.*
46.*peteret,peteret.l.si umus.*
415.3.5.*responsorum,responsum.*
432.4.5.*concedat,concordat.*
437.2.6.*argumenti,augumenti.*
443.4.2.*ibi,ubi.*

Tametsi dixerimus supra ante librum prætermissorum, nos aliquando errores qui imprimendo fiunt in calce secundæ fforum partis, reposituros, opinionem tamen & consulto quidem mutauimus, quoniam multi sanè sunt, eosq; hic reponere decreuimus, & multos etiam omittere, qui prudentissimo lectoris iudicio relinquantur, alia enim pro aliis posita sunt, quædam omissa, quædam superflua, pro plurali numero singularis, & è contra, literarum duplicatio minime necessaria, pro ablatiuo accusatiuus, & ablatiuus pro accusatiuo, & plura huiusmodi ineptiarum plena, leuiora tamen, quæ si sapis tu, & præter hæc, insignioribus iam correctis, emendabis, nec, uel in rerum sensibus, aut uerbis, erroribusq; hisce corrigendis, ipsorũ impressorum inscitia, decursis, errare quidem facile poteris. Vale.

MANTVAE COMMENT. IN SEC. FF. VET. PART.

SVMMARIVM.

1 *ARistoteles Athenis in lynceo docuit annos triginta.*
2 *Diuisione materia melius intelligitur.*
3 *Rubrica de rebus creditis, in quot partes diuidatur.*
4 *Puntus loco copulæ quando subrogatur dicitur color Rhetoricus qui uocatur articulus, seu dissolutum cum exemplo.*
5 *Puntus alter diuisiuus, alter terminatiuus, & qui.*
6 *Grammaticis in legendo, & punctuando standum est.*
7 *Diuisio illa dicitur bona, quæ bimembris, & quando.*
8 *Præpositio, de, multa habet significata, cum exemplis.*
9 *Præpositio de, in Rub. si cer. pet. quid significet.*
10 *Immediate id fieri dicitur, quod per rerum naturam continuatur.*
11 *Testator si prohibeat legatarium de bonis suis ut plus legato non petat, an includat ne petantur aliena.*
12 *Dos Materna dicitur æs alienum.*
13 *Verba sunt signa earum quæ in anima passionum notæ.*
14 *Præsumptiones, & coniecturæ sunt liquissimæ probationes, & quando.*
15 *Filia nullo modo fraudari potest legitima.*
16 *Testator si dixerit bona sua ad alios nolle deuenire, nisi quibusdam natis de bonis parentibus, an includat natos ex auo paterno, uel materno.*
17 *Testatoris uerba de hærede in hæredem, de proximioribus intelliguntur.*
18 *Statutum si de percussione cum sanguine pacem prohibeat, an uerificetur si quis impulsus ceciderit, & ex lapsu capite ad lapidem colliso sanguis exierit. & an ualeat.*
19 *Rub. de rebus creditis est tertia pars generalis.*
20 *Titulus de rebus creditis reperiebatur in edicto prætoris.*
21 *Edictum tripliciter considerari potest, & de quo intelligatur in Rub. si cer. pet.*
22 *Romani & Longobardi leges edicta appellabant cũ exemplis.*
23 *Edictum differt à rescripto in pluribus.*
24 *Prætoris in edicto quare de rebus creditis, & non debitis dictum est.*
25 *Agens patiente est nobilius.*
26 *Statutum si dicat gabellam solui de instrumento debiti, creditorem non debitorem obligat.*
27 *Verbum si certum petatur an generaliter uel specialiter sit positum in rubr. & quare communiter allegetur. 28*
29 *Rationem præter quod fit, non est laudabile.*
30 *Medium non curatur quando potentiam extremorum habemus.*
31 *Ordinis ratione, prima pars dignior est.*
32 *Ordo in dubio attendendus est.*
33 *Titulus de certi condictione quomodo intelligatur, & quotuples sit 34.*
35 *Titutus de rebus creditis quomodo ad præcedentes continuetur, & an continuatio sit necessaria nunc. 36*
37 *Actiones reales quæ sint, & an hæreditatis petitio sit realis, uel mixta 38. & quæ ad exemplum realium sunt propositæ. 39.*

40 *Præpositio, de, denorat causam remotam.*
41 *Hæreditas est quid uniuersum.*
42 *Verbum habuit omnia continet.*
43 *Transactio de Alimentis præteritis fieri potest.*
44 *Actiones personales non sequuntur fundum.*
45 *Actiones personales an sint digniores realibus, uel è contra, & an sint bona nu.48.*
46 *Persona non est subiectum personalis actionis.*
47 *Acceptilatio non sumnit denominationem à consensu, sed à forma quam Gallus Aquilius introduxit.*
49 *Publica utilitas semper est præferenda priuatæ.*
50 *Actio de dolo quare personalis, & in rem scriptam.*
51 *Actiones ex mutuo an obtineāt principatum in materia, ex quo multa habent specialia.*
52 *Depositi contractus habet exequutionem paratam.*
53 *Certi conditio duplex est secundum com.opin.*
54 *Titulus si certum petatur, an restringatur ad mutuum tacitum.*
55 *Intellectus ad.l.1.ff.de triticar.*
56 *Limitatio ad gloss. l. qui filium. §. Sabinus. ff. ad Trebellia.*
57 *Statutum si de petitione loquatur, an repetitionem comprehendat.*

DE REB. CRED. SI CER. peta. & de certi condic.

N hoc libro, qui duodecimns est Pandectarum, exordiū sumentes à titulo isto, quamuis alias sit à nobis bis ter, & quater interpretatus, nouo quodam ordine procedere intendimus, & quæstionibus totius anni materiam pertractare, quibus facile quisque uestrum.

Ornatissimi lectissimique adulescentes, quod maximè cupit, assequi possit, sapientem, medicū imitati, qui pueris medicinas aliquando austeriores daiu us, ut uorantibus Nauseā discutiat, melle poculū circūlinit, uos uero q cogitare debetis nihil in uita expetendū esse, nisi qđ laudabile sit, atque præclarū uideatur, oratos uelim, ut nos q, nō tñ ea faeūdia uel eruditione, qua in lyceo Athe
1 nis annos † triginta docuit Aristoteles sed saltim qua potuimus in Boue hic Patauii, q̄ mihi, ut scitis, est Patria, quadraginta duos laborauimus, uerecunde dixerim, æquo animo & attentè audiatis, dabo, n. operā pro uiribus tñ, si hoc ipsū feceritis qđ & singulare dicētis ī uos studiū & lrarū dignitas expostulat, ut uos rursum, fortasſis aliquandò non pœniteat.

¶ Quæro igiť & primo, q̄.n. sit cā efficiens, formalis, materialis & finalis, liquet, efficiens Vlpianus, formalis modus agendi, materialis de reb. cred. finalis ut rem creditā ꝯsequamur, qđ ī iudiciis à simili etiā declarat Bal. in rub.co.ti.col.1.extra, & ī testamētis Por.co.ti.in prin.col.3. insti. in quot
2 partes diuidaťrub. ista siue titulus de reb cred. diuisione rursū materia separata melius intelligiť ut ī §. sed ne in primis, inst. de lega. Alua ī rub. Ep. uel Abb. in rub. suntque magis nobis nota, q̄ per partes diuidunť, inqui Pet. Aponen. ī lib. de Venē. in prologo, Immò qđ si gr̄a uberioris culturę fit. l. Caius. §. Titius ff. de leg.2. lōgè utilius & uberius erit fieri gr̄a clarioris doctrinæ, qua animus aliť, Cærere aūt corpus id cōe habens cū brutis estq; unus ex tribus ꝓcedendi modis de q̄bus ꝑ Bal. in
3 l.1.ī prin. ff. de iust. & iu. † aliq igiť uolūt diuidi ī duas ex quo copula & poniť ī ti. ut prima sit đ reb cred. si cer. pe. Secūda uero ibi & de certi ꝯdictio. Sed ꝯriū uerius est diuidi in tres, prout in prima tractat de reb. cred. in 2. de mutuo, in 3. de certi ꝯ
† dic. Et ita † cōiter teneť, & dicam ōndamque ī. latius. Et q̄uis inter primū & secūdū uerbū, nō sit co
4 pula, † est tñ ut Inquit Dec. hic lectu.1. & 3. Butigel. & omnes pūctus, loco, copulæ subrogatus ut ꝑ gl. in l. aut facta, in §. o uiri. ff. de pęn. & in l. præcia rerū. ff. ad legem Fal. & in l. 3. in §. duæ autem sunt causæ. ff. de Carbo. edic. præcipuè quia natura uerborū ꝑsitorum requireret alias copulam ut declarat Bald. in l. cum duobus in §.1. in princip. ff. de pro so. Estque rethoricus color, qui articulus, seu dissolutum appellatur. Et simile cum dicitur summariè, de plano sine strepitu & figura iudicii quia punctus habetur loco copulæ hoc quoque casu, & seruatur quod habetur in Cle. sæpæ de uerbo. si. ut ibi Imol. & Card. declarat,
5 † & appellatur punctus diuisiuus, ad differentiam terminatiui qui ponitur in fi. orationis.

Vel pro cōplemento dicamus qđ dicta copula censeať repetita ī pr̄cedentibus c. olim. e. 2. reqris de ap. c. apostolus, 32. q. 7. l. in testō. §. 1. ff. de hær.
6 insti. Nat. in d. Cle. sepæ. col. 67. Et ad † ꝓpositū nō ta quod in legendo & punctuando, standum est grammaticis ut per Bal. in l. 1. in princ. C. de libe. præte. Ripa in cap. 1. nu. 38. de iudi. Est uerum
7 quod diuisio illa, dicitur esse bona † quæ est bimēbris, aut ad bimembrem. reducibilis. l. 1. ff. de re. di. l. 3. ff. de sta. ho. Ias. in rubric. de uulga. & pup. sub. Sed cogita uerum esse, nisi uerborum prolixitas aliud suadeat ut hic, quodque summa in d. locis exponitur idest prima, uel summa, idest breuis, sed non secundum subiectam materiam, quod longior esse non possit, arg. in l. si uno. ff. loc. Cuma. e. s. 2. uol. 2. & q̄a hæc ut ēt inq̄t idem Deci. sunt modici momenti p̄termitti debent, & quodāmō impertinentia, nō disputāda, secūdum Bal. ī l.1. in prin. C. ne uxor pro ma. Nec obiiciať rursū qđ sic tres debuisšēt esse tractatus, uti alias de leg. 1. 2. & 3. & C. quom. & qñ iud. de sen. ex pe. re. & de excu. rei iud. q̄a breuitati ꝯsultū est, l. 1. ff. de ori. iu. uel q̄a materia hic ut ī d. locis nō ita erat prolixa. Vel dicamus quod non possit certa reddi ratio l. non omnium. ff. de legi.

Secundo q̄ro, à propositione De incipiēte ut

pots

pote primo rub. uerbo, cũ multifariã multisq; mo
8 dis intelligi posit multaq; habeat significata † ut p Bal. i l. 1. i §. ius naturale i 1. lec. col. 2. ff. de iust. & iu. & in l. ex hoc iure col. 4. ff. eo. declarat in l. ex arrali, in prin. C. de ac. emp. nonnihil Bar. in l. 1. in §. nunc uideamus. ff. de coniungẽ. cũ eman. lib. & q̃a ultra dicta alias q̃nque auget si iungatur uerbo, qm̃ posco simpliciter dr̃, deposco cũ instãtia, & est simile i l. 1. ff. depo. Luc. de Penna in l. 1. in fi. C. de superind. lib. 10. q̃nque substãtiã importat, q̃a si dicat̃ de bonis, intelligit̃ de substãtia bonorũ d. §. nũc uideamus Cor. cõs. 67. col. 4. uol. 2. Et idẽ in legato de latere hoc est de substãtia sedis Apostolicæ Bal. in c. excommunicatis nu. 2. de offi. lega. & idẽ in legitima cum dicimus de bonis patris detrahendam esse. i. de substantia bonorũ iuxta not. in auth. nouissima. C. de inof. testa. Et qđ augeat in l. si cui in prin. ff. de lega. 1. fusius Io. And. in regu. nullus col. ulti. de regu. iu. in 6. in Mer-
9 cu. † quomodo hic capiat̃, quidque significet, & breuiter ac sine disputatione, respõdent † oẽs, qđ materiã proximã & immediatã significat, & ultra nõ progreditur, ut hic se tractaturũ auctorẽ de rebus creditis, de mutuo, deq; certi cõdictione, alibi de offic. eius, de offic. del. & sic de singulis. d. §. nunc uideamus. Idem Bar. in l. pe. in fi. C. de cõdi.
10 infer. Et † nota qđ immediate dr̃, q̃cqđ p rerũ naturã, cõtinuatiuẽ, est unũ & idem, ut ad longũ declarat Bertrã. cõs. 1. nu. 34. uol. 2. Ex quo infert ad
11 multa † si testator dicat qđ legatarius nõ possit, plus petere de bonis suis ut nõ includat̃, ne petant̃ aliena, qđ signanter per d. §. nũc uideamus decidit Bal. adhuc i l. liberti col. 8. C. de oper. lib. Clarius exẽplificat i l. qm̃ nouella col. 3. C. de inoffi. test. si pr̃ filiæ relinquat dotẽ, & aliquas alias res, deinde dicat ipsã fore tacitã & cõtentã, neq; plus petere possit de bonis suis, qđ nihilominus, poterit petere dotẽ maternã, ex quo aliena res est, hẽtq; pater ui uẽs tm̃ administrationẽ. l. 1. C. de bo. ma. & quia bona intelligunt̃ deducto ęre alieno. l. subsignatũ §. bona. ff. de uerb. si. Et uĩ casus in l. ptor in §. emãcipati. ff. de colla. bo. ubi emancipatus, suo cõfert bona, dotem Vxoris uero retinet.

Tñ in hac. q. dubito, quicquid alias dixerim, & quãquam ita ẽt trãscat Bar. in l. ut iurisiurandi in §. si liberi. ff. de bon. lib. in fi. Bertran. cõsi. 378. n. 3. uol. 2. Ex quo uerba in ultimis uoluntatibus debent semper aliquid operari, si maximẽ apto modo & nõ ineptẽ proferantur. l. si qñ. ff. de leg. 1. l. 1. ff. de uerb. ob. Albe. in l. sed & siquis in §. quæsitũ in fi. ff. si quis cau. uerum hoc stante, cum aptè tamen probata sint nihil operarentur ergo.

12 Nec cõtraria obstabũt, q̃a † uerũ est qđ dos materna, dr̃ ęs alienũ, quodq; bona intelligunt̃ deducto eo, sed nõ si ex cõiecturis elici possit ɔ̃riũ sensisse testatorẽ, & cõpẽsare uoluisse. l. licet Imp. ff. de leg. 1. l. cũ proponeret ff. de leg. 2. Quod hic ex
13 que † uerbis p̃dictis, signa. n. sunt carũ q̃ sũt in animapassionũ no. l. Labeo. §. idẽ Tubero. ff. de sup.
14 le. † & p̃sumptiones ac cõiecturæ, liquidissimẽ, p-bationes. d. l. licet Imp. ɔiectura facilẽ assequi pos
15 sumus, ergo peti nõ poterit, maximẽ † quia pater nõ tenebat ei relinquere nisi dotẽ, loco legitimæ succedentẽ, qua nullo mõ fraudari poterat, l. 3. §. sed utrũ ff. de mino. l. cũ rõ. ff. de bo. dam. & ita postea rescidet idẽ Bal. ibi, & mihi uerissimũ uĩ. Nec ob. tex. in d. c. emancipati, q̃a illud est ex quo suus pariter, bona Vxoris retinebat, & ut seruaretur, æqualitas, i materia collati onis, p̃cipuũ quidã, sed quid ad rũbũ, an bona materna hoc casu, & his uerbis stantibus possint peti à filia leg ataria nec ne.
16 Secundo infertur si dixisset † adhuc nolle bona sua deuenire ad alios, nisi quibusdã personis puta uirginibus maritãdis, natis & oriũdis de bonis parẽtibus, ciuibus Patauinis, ut intelligat̃ de his q̃ ex patre & matræ natæ sint, non aũt de his q̃ natæ sint ex auo paterno, uel materno, tamẽ ho c quoq; casu dubitat Bertran consi. 82. nu. 16. uol. 3.
17 Tertio infert̃, si his uerbis † usus fuisset, uolo qđ hæreditas mea & bona ad me q̃uocunq; spectantia & pertinentia, uadãt de hærede in hæredem, qđ pari mõ de p̃ximioribus intelligetur, de quo uidendus est quoque licet dubiũ nõ faciat ibi in aliquo, hæc præpositio, Cuman. consi. 2. col. 3.
18 Quarto infert̃, si statutũ dicat, † de percussione ex qua exiuit sanguis, pacẽ fieri nõ posse, qđ tamẽ fieri poterit, si q̃s impulsus ceciderit, & ex lapsu, capite ad lapidẽ collisõ, exiuerit sãguis, de quo iñ ego hic lec. 2. col. 2. latius post Bal. in l. de pecoribus. C. ad legẽ Aqui. adde nouissimẽ eundem in in l. fluminũ in §. hæc stipulatio. ff. de dã. infec. per illũ tex. & Alex. cõs. 144. n. 12. uol. 6. Immò uidereť dicendũ statutũ istud nõ ualere ut potẽ prohibitiuũ pacis. l. cõgruit. ff. de offi. p̃si. l. æquissimũ. ff. de usuf. & ɔ̃ ius Diuinũ, q̃a dixit Christus pacẽ meã do uobis & sicuti nec ualet si sit p̃hibitiuũ iustitiæ ut p Bal. i l. o1 õ. ff. de spõ s. Cogita, alias. q. decidimus, quas nũc inferẽdo referre nõ intẽdimus.

Vel dic & Quinto inferri, posse, si pr̃ instituat extraneũ, & ipsũ grauet aliquid dare filio naturali de bonis p̃priis, puta mille, q̃ sic de bonis p̃ris nihil habebit, ut inq̃t Albe. i d. §. nũc uideamus, p illũ tex. & p tex. in l. eo tpe in fi. ff. de pecu. fusius & in spurio qđẽ, s quo est maior dubitatio, in l. si is qui. ff. de uulga. & pup. sub Bal. in l. socium in §. socius col. 1. ff. pro socio & de materia alias in l. fi. ff. de his quib. ut indi.

Tertio q̃ro eò redeũtes unde discessimus, & a-
19 lia uerba tituli prosequẽtes q̃ nã pars sit hæc † de rebus creditis, & sine disputatione rñdeo. qđ est tertia, secũda aũt de Iudi, & gñalis qdem, in uerbũ rei, hmõi est, ut ɔ̃. i l. i. ad fi & titulũ sub ca ɔtenti quoq;, hac rõne gñales alii uero singulares, q̃a nõ sũt in materia prout declarat Albe. i §. i secũdo autem in præ. digestorum.

Quarto quæro, ubi nam reperiretur hic titu-
20 lus † & ex mente l. Con. infra respõdeo, in edicto p̃toris neq; ipsius albo, q̃d. n. sit albũ dixi lec. 6. in prin. patet quia in supra. scriptione legis dicitur, ad edictũ, supple exponendũ. l. 3. C. de libe. p̃tęte.

& ut in d. loco latius, & ĩ ipsa.l.ibi multa iura sub
hoc titulo, prætor inseruit, & ibi, Ideo sub hoc ti
tulo ꝑtor & ibi rei quoq; uerbũ ut generale ꝑtor
elegit. Qninto q̃ro de quo edicto intelligat̃, qm̃
21 tripliciter † ꝯsiderari pôt largissimè largè, & stri-
22 ctè, Immò † qđ Lõgobardi suarũ legũ noĩa, edicta
quoq; appellabât ut memorię ꝓditũ est. Et Roma
ni pariter, quale illud, de fluuio rubicone, à militi
bus nõ trãscũdo, ne Augustus appellaret̃ Dñs, &
simile, dic ut dixi ĩ ꝓalleg. lect. 6. ĩ prin. Ro. in l. 1.
col. 4. ff. de no. o. nun. † & adde qđ à rescripto ẽt
23 differt in pluribus ut ꝑ Bar. in l. postq̃ in §. 1. col.
2 ff. ut lega, no. ca. & in l. is cui in §. qui seruando-
rum. ff. ut in po. le. Sexto quæro, quare de rebus
creditis, dictũ sit in edicto ꝑtoris, & nõ de debi-
24 tis, & ex mente Doct. respõdeo necessariã nõ fuis
se, ex quo facta mentione unius correlatiui, exp̃s-
sio ẽt alterius factà intelligitur. l. fi. uulga. ff. de ac
cepti. l. fi. C. de indic. uid. tol. Immò quod in cor-
relatiuis, quæ promiscuo iunguntur sensu, hoc
idem est regulare, ut ibi no. Bal. q̃ tñ alibi dicit ꝓ
cautio nõ haberi, qđ nõ exprimit̃ ĩ c. ne ꝓ defectu
n. 9. de elec. & Dec. hic lect. 2. qđ uı̃ principal'r ꝯsi-
derari qđ exprimit̃, inq̃ ipsius fauorẽ dispositionẽ
factã fuisse, & bñ. l. siq̃s nec cãm ĩ. eo. Igit̃ & 2. di
ci, pôt, qđ hoc factũ sit, ut inquit gl. ĩ l. 1. C. eo. ubi
ẽt Bar. q̃a intẽtio legislatoris erat tractare de actio
nibus creditoribus cõpetẽtibus. Idẽ Dec. hic lect.
præalleg. nu. 2. Vel & 3. q̃a credendi generalis ap-
25 pellatio est, ut ĩ. in l. 1. Vel & 4. † q̃a agens est pa-
tiẽte nobilius tametsi sint correlatiua Aristo. 3.
de ani. debuitq; potius ab eo incipere, uel đ rebus
creditis tñ, potius dicere, quã de debitis, l. 1. & ibi
ide Bar. ff. de regu. Cato. Bal. ĩ l. lege 12. tab. col. 2.
in no. q. C. de legi. hær. Vel & 5. ꝑ legem Papirii
Creditoris, libidinẽ q C. Publio debitori, stuprũ in
ferre uoluit, ex quo factũ est, ut naturalis æquita-
tis cura ꝑtoribus demãdata sit, edicta ꝓponẽdi ĩ
materia q̃bus iure boni & æqui, leges scriptæ pro
pagarent̃ & ĩ aliis lect. ego fusius. Ex quo infert̃, si
statutum dicat de instrumento debiti gabellam
26 solui debere † nec à quo dicatur, quod creditor
non debitor ad id tenebitur, ut etiam per Saly. in
rub. C. eo. & ita transit Dec. hic lectu. 2. & 3. mo-
tus. quia d. instrumẽtum in ipsius creditoris fauo
rem fit ut debitũ facilius probetur l. contrahitur
ff. de pigno. & per tex. in l. debet in fi. ff. de Aedil.
edic. ubi siquid uectigalis nomine ab emptore da
tum est, id totum à uenditore sibi reddi debet.

Tamen dubito ego, quicquid alias dixerim; ex
quo non minus fauorabile est debitori quam cre
ditori, ut sibi necessitatisq̃ue ingruenti cõsulatur
ut in simili per Bar. in l. 2. C. de pactis pigno. & q̃a
etiam text. in d. l. debet, contrarium probare, uide
tur, nã si in redhibitoria sibi restituitur, non aliud
dici potest nisi quod ipse soluerit, ergo nõ uen-
ditor, nec consequenter creditor in casu pręsen-
ti, & ita illũ tex. intelligit Alex. cõs. 51. col. fi. uol.
3. Nihilominus ab opi. Salyc. & sequaciũ non est
discedendũ, & de correlatiuis ad ꝓpositũ ꝑ Bar.

& Doct. in l. oẽs populi in 6. q. prin. ff. de iusti. &
iu. Seysel. pulchrè in l. 1. col. 2. C. de in ius uoc.

Septimò quæro quomodo sequens uerbũ ex-
27 ponatur, si cer. petatur † seu quomodo stet hoc in
loco, specialiter ne, an uero generaliter, pro nunc
dicas specialiter pro mutuo, exponique si cer. pe.
l. mutuũ, ut ĩ. in gl. 1. & 2. & ibi dicemus, estq̃ ex-
positio communis.

28 Octauo quæro, quare communiter † allegetur,
hæc pars, & nõ 1. de reb. cred. Quidã ut Fulgo. &
Ias. respondent, soluat Apollo & in simili Saly. in
l. quicunque col. 4. C. de ser. fu. & Barba. in l. cum
acutissimi col. 104. C. de fideicom. & Bal. in l. cũ
antiquioribus col. fi. C. de iu. delib. & in c. 1. in §.
Titius col. 1. si de feu. def. conten. int. do. & agna. ĩ
usib. Dec. uero quod ex quadã consuetudine hoc,
idem processit præter rationem. Alii, quia in me
dio consistit Virtus.

Prima responsio non est bona, quoniam mise-
ri ita dicunt, ut in simili gl. in l. filiũ quẽ habẽtem
C. fami. erc. & q̃a perinde est ac si dixissent nescio.
quod uerbũ uirtutem non habet, ut inquit Bal. ĩ
c. ex literis col. 1. de iurciur. eoque nulla soluitur
q̃õ subiicit in c. 1. in §. fi. in fi. de lege Cor. ĩ Usib.
29 Non 2, quia si est præter ratione, non est lauda
bilis nec probãda. c. cũ uenerabilis de cõsue. l. qđ
uero ꝯ l. qđ nõ ratione. ff. de legi. Et minus 3. quia
immò laus in fine. canit̃ & hac rõne deberet allega
ri cõiter & potius tertia pars. quã 1. uel 2. Demũ
quia id uerum est in perplexis, ut declarat idem
30 Bal. in c. sanè nu. 1. de offi. de. † & plus quod non
curatur medium, quando potentiam habemus ex
tra morum, dicit adhuc in c. 1. nu. 8. de elect.

Vera rñsio est igit̃ q̃ tradit Alex. hic q̃a ferè. ll.
oẽs huius ti. de mutuo loquunt̃, & rub. ad nigrũ re
fert̃ ut ĩ l. 1. ĩ. eo. merito si cer. pe. l. mutuũ expo-
nitur ut supra. & communiter hæc pars, ut dixi, al
legatur, non illa de rebus cred.

31 Sed nec ista subsistere uı̃ ex † quo prima pars, rõ
ne ordinis, est dignior arg. ĩ l. quotiens. ff. de usuf.
& gñalis, q̃a plures ꝯplectit̃ ꝯctus, ut ĩ. ĩ l. 1. & ad-
huc facit ĩ arg. qđ hẽtur ĩ c. ĩ nouo 21. d. & q̃a ẽt ĩ
li. Cod. allegat̃ de reb. cred. & tñ ferè. ll. omnes il-
lius tituli quoque de Iuramento loquũtur, & ita
transit Dec. hic lectu 2. & 3.

Et malè, nõ q̃a specialis dispositio ꝑponat̃ gñа
li. l. hoc legatũ & ibi Bar. ff. de leg. 3. q̃a ad casum
istũ id adaptari nõ pôt, ex quo duo hæc sũt diuer
sa & Bar. loquit̃ ĩ cõcurrẽtibus ad idẽ, qđ ipsemet
Dec. in d. lectu. 3. declarat, & ĩ in hoc benè, sed q̃a
32 † ordo attẽdẽdus est in dubio. l. nec. n. ff. de sol. nõ
ĩ casu claro ut hic. nec rõne ordinis. 1. pars rub. iu
dicanda dignior, & allegabilior. Et minus quia sit
gñalis & plura cõplectat̃, q̃a genus nõ facit rẽ esse
nominatã inq̃t Bar. ĩ l. 1. col. 1. C. de no. Cod. cõpo.
ergo nec allegabilis, ut illa, si cer. pe. spãlis & pri-
uilegiata. Nõ ob. Ultimũ, q̃a illud ideo est ex quo
nõ de iureiur. tractat̃ principaliter ĩ illis, ut de mu-
tuo in legib s istius tituli sed de iureiur. quod oc
casione rerũ creditarũ sæpe defert̃, arg. in l. & si

non

illud ideo est ex quo non de iureiurando tractatur principaliter in illis, vt de mutuo in legibus istius tituli, sed de iureiurando quod occasione rerum creditarum sæpe defertur, argu. in l. & si non sint, in §. peruениamus. ff. de aur. & arg. lega & ita transeundum est, maximè, quia videtur mihi quod sit quæstio de lana Caprina. Nono quæritur, dum vltimo loco dicit & de certi conditio-
33 ne, an generaliter an vero specialiter† hoc ipsum
† intelligi debeat† Communis opi. est quod intelligatur de certi conditione generali, & speciali vt attestatur hic Cur. Iun. num. 3. ad fi. & glo. ante eum & probatur in l. certi condictio infra eo. sed dubito, quia in singulari dicit de certi conditione, & quia numerus singularis non congruit pluribus, sicuti è contra pluralis non congruit vnitati. l. Iulius Phebus. ff. ad Treb. per quem tex. ita ét dixit Bal. hic & in l. fin. col. 6. C. de iure delib. & in l. de quibus. col. 6. ff. de legi. & in l. j. col. j. ff. de offi. Consu. & in l. post dotem in rep. col. j. ff. sol. mat. & consil. 123. col. 3. vol. 5. Nisi respondeamus verum esse, quod dicitur in d. l. Iulius Phebus quando nomen seu verbum ponitur demonstratiuè seu relatiuè, nó absolutè vt hic, & instituta de verb. ob. in princi. & in l. in vsu. ff. de verb. sig. & vt per eundem Bal. hic col. vlt.
34 ¶ Decimo & vltim. quæro† quotuplex sit hæc certi conditio & pro nunc respondeo dicturus loco suo fusius, quod duplex est vt s. generalis & specialis, vel & melius dic quod sit triplex, generalissima, specialis & specialior, generalissima, quando certum quid petitur ex omni obligatione, & ex omni causa, immò quod quãdo certa res mea ad te peruenit, nec obligatio præcessit, certi condictione ista adhuc peti potest. l. certi condictio. §. j. §. competit. l. si & me & Titium. infra eo. specialis, orta ex stipulatione quando certum quid in obligatione deuenit, vt institutа de verborum obl. in prin. allega. etiam supra, & in l. si quis certum. infra eo. specialior vero ex mutuo. l. 2. & 3. l. certi condictio. §. si nummos. l. rogati. infra eo. & latius Ros. in tract. libel. de certi cõdictione generalissima in princ. & num. j. in glo. rub. quæro & primo, quo modo hic titulus ad præcedentes cõ
35 tinuetur, Dic vt in ea † fusius Bar. & est continuatio cõmunis. Adde tamen quod non fuit necessa
36 ria † cum fiat de libro ad librum, s̃m glo. in rub. ff. de condic. fur. per quàm ita dixit etiã Feli. in rubri. de acc. in prin. & Purpu. in rub. de eden. C. nu 13. & Seysel. in rub. ad Trebel. est tamen probabilis, & non spernenda, pront fit etiam Instituta de re, di. in prin. & simile est in lege, quia nec dicto casu fit de vna ad aliã, nisi gratia clarioris doctrinæ. l. Gallus. in gl. posthumos. ff. de libe. & posthu. l. 2. in princ. inq; prima glo. pariter. ff. de ver. obl. & de his alias plenè in rub. etiam sol. mat. & ff. de lega. j. & instituta. dè ac. & hæc est mera veritas licet aliter deducat Dec. hic lect. 3. in princi.
¶ Secũdo quæro dum dicit Bar. s. visum fuisse de realibus actionibus, tum particularibus, tum uni
37 uersalibus, quæ sint hæ actiones † & respondeo,

rei vendicationẽ intellexisse, Publicianam, & petitionem hæreditatis, quæ sunt actiones reales.
¶ De rei vẽdicatione & Publiciana clarum est, sed
38 de petitione hæreditatis † dubium, quoniam immò mixta videtur l. hæreditatis. C. de peti. hær. ibi cũ mixtè personalis actionis ratio, hoc respondere compellat, & ita sentit etiam Bar. in l. eos. C. de execu. rei iud. & Bald. consi. 326. in prin. vol. 2. & glo. ante eos in l. sed si lege. in §. petitio. ff. de peti. hær. & probatur à partibus sufficienter enumeratis, quia personalis non est, ex quo non reperitur iure cautum, nec est in tractatu personalium posita. Non realis, ex quo nõ datur contra titulo post fidẽtem. d. l. hæreditatis. & ibi assignatur per Docto. ratio, fusius Ias. in §. actionũ nume. 218. institutа de ac. Gozad. pulchrè conf. 50. nu. 11. rei vẽdicatio autẽ sic, vt not. in d. l. hæreditatis. & quia præstationes personales habet, d. §. petitio, non est in rem scripta, quia sic ab actione quod met. cau. non differret. l. metum. §. cũ autem. ff. eo. ergo necessario mixta, arg. in l. mouentium. ff. de ver. si. Tamen ab opi. prima glo. & Bar. quod imò sit realis mera, discedendum non est, quia ad literam ita dicit tex. in d. §. petitio. Vbi esto quod præstationes quasdam personales habeat, eorum s. quæ à debitoribus exacta sunt & preciorum, est tamen in rẽ, nec cauillari potest. & clarius in l. si autem in. §. sed, & is ff. de rei ven. & quia vendicationes censentur reales. §. appellamus, instrumenta de ac. hæreditatisq; petitione vendicamus. l. legitima. ff. de petit. hær. l. licet. C. de iure delib. l. emancipata. C. qui admi. ergo omnino realis, & latius vt p Sign. de Homod. qui ita etiam in facto obtinuisse testatur cõsi. 48. col. fi. Alcia. in l. 2. nu. 6. ff. de verb. obl.
¶ Nec ob. tex. in d. l. hæreditatis, qa esto quod mixturã personalium præstationum habeat, nõ propterea dicetur mixta, ex quo nõ constituit ex hoc tertiam & nonam quidẽ actionis speciem. l. actionum genera. ff. de ac. & ob. d. l. 2. de ver. ob. Immò quod in ver. à cæteris autẽ, hoc ipsum probat, ex quo nota est similitudinis. c. Christus. j. q. j. l. cum Prætor. ff. de iudi. & cum aduersetur præcedentibus, deq; actione reali loquatur, non potest dici nisi quod peti. hæreditatis huiusmodi sit, l. mariti. §. fi. & ibi Bart. ff. ad legem Iuli. de adulte. Non ob. item & aliud, quia fateor qđ non sit personalis, ratione prædicta, & quia non est ex contractu vel quasi, sed dum dicitur quod nec est etiam realis, vtiq; nego, tametsi non detur cõtra titulo possidentem, realis uero sic, quia accidentia hęc sunt & effectus, non mutantes metã actionis naturã. l. 3. in fi. C. ad Macedo. l. aduersus. C. de non num. pecu. ex quibus aliud etiam tollitur, apparetq; liquido nõ fuisse sufficienter enumeratas iuxta no. in l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. ergo nec (vt dicebatur) mixta. & quia ad saturitatem dixi in alijs lectu. 1. 2. 3. 4. 5. 6. transeo.
39 Tertio quæro, quæ sint etiã actiones† quæ ad exẽplum realium. propositæ sunt s. respondent Docto. posse exemplificari in actione ad exhibendũ, noxali, quod metus cau. & mixtis, famil. erc. sci-

licet cõi di.& fin.regundo.declarando pulchrè vt
hic per Ial.col.2. Aduerte quoad actionem ad ex-
hibendum (hoc modo tamen du m dicit ad exem
plum earũ &c.uide bonũ tex. in l.Iulianus in §. si
procurator, ibi exemplo institoriæ actionis, ff. de
ac.emp.)quia immò videtur quod sit psonalis,ut
hic per Deci.lectu. 3. nu. 14. & 15. ex quo debet
potius cõsiderari natura rei, quam id quod acci-
dentaliter occurrit motus per glo.ad idẽ in l. cer-
ti condictio in princ.infra eo.adde tu in uerbo ex
omni,in fi.quasi dicat primordia ex accidentibus
nõ alteranda, vt signanter per d.glo. inquit etiam
Purpu.in l j.nu.33.C.de eden.Seysel. in l. nõ solũ
in §. morte.col.antep.ff.de no.ope. nun. ad quod
facit etiã text.optimus in l.qui habet.ff.de tute.in
princ. Et ad propositum, quia datur etiam ad in-
teresse.l.3.§.sciendum.ff.ad exhib.quod facti obli
gationem personalem supponit l.siquis ab alio.§.
fin.ff.de re iud.l.stipulationes nõ diuiduntur ver-
si.Cels.ff. de uerb. obl. Et breuiter uidetur casus
clarus in d.l.3.in §.j.ubi dicitur ad litteram quod
hæc actio personalis est. Salua glo.breuiter, & pri
mum retorqueri posse, quoniam rẽ persequitur
ad quæcunque nadat vnde in rem scripta dici de-
bet, & non personalis & sic attendi nã actionis,
potius q̃ accidens. Ad secundum uero dari ad in
teresse, non quia sit personalis, sed quia interest ip
sius agẽtis rem exhiberi, propter vendicationem
ut ibi dicitur & in l.j. ff.eo.
Non ob. tex.in d. §. est autem, quia id est ex quo
oritur ex quasi contractu, uerum quia datur con-
tra quemcunq; possidentem scripta in rem dice-
tur, sicuti etiã dicitur in noxali l. qui ex pluribus.
ff.eo.& in actione quod met.cau. l. metum. §. cũ
autem.ff. quod met.cau.Quoad mixtas quoq; ad
uertere oportet, quia videtur etiam quod fi. reg.
potius sit personalis.l. j. ff.eo.& similiter fa.erc.l.
item Labeo.§.fin. ff. eod. ibi quæ sunt personales
actiones, nec secus cõmuni diui.l.j.ff.eo.Mixtę ta
mẽ sunt,ex quo id ubiq; dictum fuit propter per-
sonales præstationes, quas habent, sed non quod
non sint quoq; reales alio respectu vt plenè not.
in §. quædam instrumenta de ac. & quia nõ sunt
merè personales, materia earum posita est in tra-
cta.realium.Sed hac ratione attenta potuisset etiã
poni hic in tracta.personalium, quoniã non sunt
merè reales, unde dicẽdum est ut idem Deci. dicit
lectu.j.nu.3.post Albe.hic, quod quamuis mixtæ
sint, materia earum tamen posita fuit in tract.rea-
lium, quia dantur ad earum similitudinem, domi
nium præsupponentes ex parte agentis. Sed mo-
ueo aliam difficultatem, quoniam petitio hære-
ditatis etiam mixta dici deberet ex his, & tamen
† cõmuniter † tenetur quod sit realis vt supra. Sol.
non dicit tex.in d.§.quędam quod mixtæ sint, sed
quod mixtã naturam habere uidentur quod etiã
in petitione hęreditatis ea ratione dici posset.l.cũ
seruus.ff.de cond.& dem. sed quia tex. habemus
apertè dicentem in d.§.petitio quod est realis, ei
acquiescendum est.

ADDITIO. Ad præpositionem De redeun
40 tes† non sunt omittenda quæ nunc memoriæ oc
currere, quod immò denotet etiam causam remo
tam, ex quo de bonis testatoris dicit alibi text. in
l.j.ff. quo.bo. & tamen fructus quoq; cõprehen-
duntur. Sol. (tex.enim in d.§.nunc uideamus.ca-
uillari non potest, ut de proxima intelligamus)il-
lud ideo est ibi, quoniam bona in ultimis uolun
tatibus pro hæreditate capiuntur. l. nam quod
41 in fin.ff.ad Treb.† hæreditas est quid vniuersum.
l.nihil aliud.ff.de uerb.sign. ergo nimirum si fru-
ctus quoq; continentur, unde verba quandoque
ẽt impropriãda sunt, vt iuri ita uolenti satis fiat.
Ad idem tamẽ, facit tex.in l.j.in prin.in ncto.§.
ex die.ff.de vi & vi arma.ubi in edicto prætoris di
citur de eo iudicium dabo, quod ibi deiectus ha-
buit, & tamen fructuum ratio habetur.
Sol.id etiã est forte odio deicientis. Vel & me
42 lius quia in edicto prætoris† est uerbum habuit,
quo omnia continentur, etiam fructus, ut ibi dici
tur in §. quod autem ait prætor, & est uerissimũ.
43 Ad idem de alimentis † transactionem factam
non ualere dicimus in l.de alimentis. C. de tran-
sac. & tamen in præteritis ualet ut ibi. Sol. istud
etiam nõ sine ratione ibi dicitur, quoniam à futu
ris pendet uita hominis, nimirum igitur si nõ po
est præpositio ipsa uerificari, nisi in præteritis tan
tũ, & maximè q̃a hoc idem dicit ad literam text.
Vltimo facit tex.in l.fi.in §.fin. ff. de cõtrahen.
emp.ubi Titius de fundo suo, mille modios fru-
menti promisit annuos præstare fundo Caij, dein
de Titius fundum ea conditione uendidit, dubi-
tat Iuriscon.an emptor teneatur, uideretur dicen
dum quod sic propter præpositionem de fundo
suo, & tamen tex.dicit obligatum non esse.
44 Sol.id est, quia † obligatio personalis nõ sequi
tur fundum nec actiones personales transeunt cõ
tra rerum possessores.l.j. §. si hæres.ff.ad Treb. &
ibi glo.concordantes allegat.Vel argu. retorquere
cũ dixerit de suo, de uero causam proximã desi-
gnet, nec fundus sit amplius promittentis, quod
hac ratione emptor non tenebitur. Et pro prima
sol. congerit ad idem nouissimè plura Boer.deci.
204.num.47.par. 2.Bart.in l.fi.in fi. ff. de no. op.
nun.Rom.consi.309.in fi.Obstabat etiam tex.in l.
finita in §. j. ff. de dam. inf. sed quia dixi alias
nunc referre non curo.
Nũc modo ad glo. reuertor, dum adhuc in ip
sa continuatione dicit, superest uidere de per-
sonalibus quasi reales sint digniores, quia earum
tractatus prępositus est.l.2.ff.de sta.ho.l.j.ff.de ac
qui.re.do.§. fin. instituta de acc. Et tamen secun-
45 dum Dec.hic lectu.3.Contrariũ verius† uidetur,
primo ratione subiecti, quia personę semper sunt
rebus digniores & pręstãtiores, uulga.l.iustissimè
ff.de ædi. ædic.gl.in l.cognitionũ.in §.j. ff. de uar.
& extraor.cog.j.de sta. ho. §. fi. instit. de iu.na.
Secũdo, quia in §.j.insti.de actio.Imp.prius de
psonalibus postea de realibus loquitur. 3.quia p
priè actio dicitur, quæ psonalis est, petitio in rem.
l. actio in personã. ff. de ac. & obl. ergo dignior,
quia propriè talis, & quia à proprietate uerborũ
non

nõ est recedendum l. non aliter. ff. de lega. 3.

Quarto quia in personalibus interuenit partiũ cõsensus 4. efficiũtur digniores, sicuti actiones ex cõtractibus prouenientes, illis, q̃ ex delictis descẽdũt, ut hic p Bar. quinto& ult. ultra eũ ut alias dice bã, quia sic ẽt supra tractatũ est prius de seruituti bus personalibus postea de realibus, ut in rub. de serui. declarat Floria, & hac de re, dicit idẽ Deci. dictã hãc continuationem, subsistere non posse.

46 Nisi ad primũ dicamus, † quod persona nõ sit subiectũ p̃sonalis actionis sed cõtractus uel quasi delictũ uel quasi. l. 1. in prin. ff. de ac. & ob.

Ad secundũ uero quod ea ratione ibi non arguitur quod sit personalis dignior. l. nec enim. ff. de sol. & q̃m alibi ẽt dicitur ex ordine literæ prius parentibus quã patriæ parendũ esse in l. ueluti. ff. de iusti. & iu. & tñ cõtrariũ est uerius. l. aduocati. C. de aduo. di Iud. l. 1. §. & gñaliter. ff. de uen. in po. mit. Immò. q̃d ẽt ex ordine litteræ ibi dicitur prius, quod est actio in rẽ, & postea ĩ personã cla rius in l. actionum genera in prin. ff. de ac. & ob.

Ad Tertiũ, cõfundi ex decisione. d. l. actionum genera, ubi ẽt clarè dicitur quod actionum gene ra duo sunt in rẽ, q̃ uendicatio appellatur, & in p̃ sonam quæ condictio appellatur.

47 Ad quartũ, quod ẽt in acceptilatione adest cõ sensus, & in stipulatione, & tñ nõ ab eo ut pote di gniore denominationẽ sumũt, sed acceptilatio à forma q̃ introduxit Gallus Aquilius. l. & uno. §. 1. ff. de acceptila. & stipulatio à uerbis. l. 1. ff. de uerbo. ob. not. in rub. ff. eo.

Ad quintũ & ultimũ, quod id ẽt nõ sine ratione est factũ, q̃m seruitutes personales ideo dictæ sunt quia debẽtur à persona p̃sonæ, reales à re rei, ideo nimirum si. d. casu prius de personalibus tra ctatũ, est q̃ de realibus, & sic continuatio quantũ ad ista defensata sit.

Et probatur, quod dignior non sit personalis, q̃m dignitas cõsideratur ratione originis & rõne subiecti, ratione originis ut ius gentiũ & ciuile, ideoque est illud isto dignius. d. l. 1. ff. de acq. re. do. ratione subiecti ut scientia iuris Canonici, di gnior rursum ciuili, ut per Abb. in c. clerici de iu di. modo una ex his altera dignior dici uõ põt ori gine, q̃m eodẽ tẽpore actiones cõpositæ fuerunt l. 2. §. deinde. ff. de ori. iu. nõ rõne subiecti personalis, q̃a ut dictũ est oritur ex cõtractu uel quasi, nec est persona in consideratione, licet personalis dicatur, est igitur dignior realis non quia firmior, quia firmior est ẽt baiulus nobili, & tñ non est dignior, firmior stipulatio quam contractus iurisgentiũ instituta de uerbo. ob. in prin. & tñ nõ est dignior. Itẽ testamẽtũ pagani q̃ militis. l. eius militis §. si militia missus. ff. de mi. testa. nec tñ est dignius. Est ergo dignior realis personali, & hac ratione præpositus tractatus realiũ q̃a est maioris cõpræhensionis, q̃ personalis, argumento in c. in nouo. 21. d. ut in simili de genere dicit gl. in ru bric. inst uta de fideic m. hære. quod hac ratione genus quoque est suis speciebus dignius bonus tex. in §. nos igitur, in auth. de desen. ciui. Immò quod uana disputatio uidetur ex quo in istis si tuationibus, non semper seruatur iste ordo patet quia de arbit. dictum est ante iudicia, q̃ tñ sunt di gniora, ratione maioris potestatis. Et plus dixit gl. in §. quibus, in 1. consti. Codi. quod nec attendi tur an alius alio sit dignior, quantũ ad hæc tamen continuatio defensata manebit.

Verũ adhuc instat Deci. in præallega. lectu. 3.

48 quod non sit bona† quoniã ẽt. supra. de personalibus dictũ est in titulo de dolo, de nego. gest. & ad legem Aqui. & in tractatn personalium etiam de realibus, ut in ti. de pigno.

Secũdo. quia tractatũ est pariter. supra de mix tis, fami. erc. cõi diui. fi. regũ. & malè q̃m prius de simplicibus, postea de mixtis ẽt tractari debuisset, post tractatum istum.

Tertio & ultimo, quia prius tractari ẽt debuisset de actionibus ex delictis descendẽtibus, & de accusationibus ĩ q̃bus agit de maiori p̃iudicio l. ĩ seruorũ. ff. de pœn. & de utilitate publica. l. ita uul

49 neratus. ff. ad leg. Aqui. &† utilitas publica est sem per priuatæ præferenda. l. 1. §. si. C. de cad. tol.

Quibus etiã respõderi potest, & dici ad primũ, quod incidẽter de personalibus tractatum est, in tractatu realiũ, & aliquo casu particulari, & in tra ctatu personaliũ de realibus. i. de pignoribus & hypothecis, non principaliter, ut hic de personali bus, & ut supra de realibus, estque, argumentũ in l. quotiens. C. de iud. & in l. nullũ. C. de testi. bo na glo. in rub. C. de bo. po. con. tab. Non ob. secun dum, quia iudicia illa non sunt propriè mixta sed mixtã naturam habentes. §. quædam, instituta de actio. & dato quod huiusmodi sint, eo loco tracta ri debuerunt, q̃m ut dicit Alex. dantur & competunt ad similitudinẽ realiũ. Vel secundum Albe. ad id ad quod reales actiones in eisdem exemplificantes, in actione ad exhibendũ, quod met. cau. & noxali. ut supra.

Nõ tertiũ & ultimũ, q̃a id uerũ est regulariter, sed non hoc casu ne in tractatibus, ordo iuris per uertatur, de quo in l. 1. ff. de ac. & ob. & quia hac ratione attenta debuisset ẽt in lib. instit. prius de actionibus ex delictis descendentibus tractari, q̃ de illis qui descendũt ex contractu uel quasi, & tñ secus actũ est, ergo ẽt hic pariter, maximè quia nõ modo tractatus ipse diuersi sunt, sed ẽt libri in q̃bus describũtur, Considerantes ad idẽ (ut dictum quoque fuit supra) quod immò digniores actiones ex contractibus descendentes, debẽt indicari, propter consensum à quo naturalis & ciuilis oritur obligatio, naturalis uero tantum ex delictis ut per Bar. in §. quia uero, in auth. de non alienan.

ADDITIO. Ad supra Dicta.

Dixi supra quod actio de dolo, est personalis,

50 sed quare non in rẽ scripta† ut actio ad exhibendũ & quod met. causa, dubitat Bar. & dicit se nescire quasi rñdere, & tandẽ rñdet, dic ut per eũ in l. sed si in §. in hac actione. ff. quod met. cau.

Secun-

Secundo dicit glo. adhuc in iſta continuatio-ne, quod de mutuo dictũ eſt, qa inter alias actio-
51 nes † ea q̃ datur ex mutuo obtinet principatũ ex quo multa ſpeciália habet. l. ſingularia infrà eo.

52 Et malè qm̃ contractus † depoſiti fauorabilior eſt. l. quod priuilegiũ. ff. depo. & patet ad idẽ, qa hẽt executioné paratã. l. pe. C. depo. non regulare tñ. l. minor. 25. an. cui fideicõmiſſum ff. de mino. Et qa exceptio non numeratæ pecuniæ eidẽ obiici non põt, in mutuo ſic. l. in contractibus. §. ſed quoniam. C. de non nume. pecu.

Nec ẽt cõpenſatio debiti liquidi d. l. pe. & idem in dote. l. 1. ff. ſol. mati. Immo quod nonminore priuilegio in ea utitur mulier, q̃ in teſtando miles. l. dotale. ff. de mi. teſta. Et forte hac de re Bart. aliter dicit quod de mutuo prius tractatum eſt hic, quia frequentior eſt cæteris. l. certi condictio §. ſi nummos, ibi quoti die credituri & infra. eo.

Et rurſum malè, qa contractus emptionis eſt frequẽtior. l. iuſto in prin. ff. de uſuca. Et idẽ in p̃cario dicit tex. in l. certe in §. fi. ff. de preca.

Et ideo in ſimili frequentia pactorum, legis cõmiſſoriæ, & adiectionis in diẽ effecit, ut lex eorũ ſpecialem habuerit curam, & ſpeciales etiã fecerit titulos, inquit Bar. in l. 1. nu. 10. ff. de dona.

Tertio dicit glo. quod certi condictio eſt du-
53 plex † ut ſupra & † eſt communis opi.
† Sed tñ dubium facit tex. in d. l. certi cõdictio ĩ §. qm̃ ĩ. eo. ibi ex oĩbus ꝯctibus hæc certi ꝯdictio ꝯpetit, qd̃ ſane de generali dẽt intelligi ergo ẽt ꝓ mutuo, ergo una tm̃. l. Iulius Phebus. ff. ad Treb.

Et quia maximè mirandũ eſt, triticariã nõ dari potius quæ ad certum & incertum datur, ut infra in l. 1. de tritica.

Quarto dicit glo. quod uerbum ſi certũ peta-
54 tur reſtringitur, ut mutuum tm̃ ſignificet † & tñ uerba ſonãt contrariũ, quod immò gñaliter intelligãtur, & rationabiliter qm̃ à ꝓprietate uerborũ nõ eſt recedendum. l. non aliter. ff. de lega. 3.

Et qa uerbũ de certi condictione relationẽ hẽt ad uerbũ ſi cer. pet. Verũ illud gñaliter intelligiẽ, ergo & iſtud, arg. in §. fi. in auth. de fi. ante dota. inſtru. nat. & ita tranſit Fulgo.

Quinto & ultimo dicit gl. Secundum opi. quorundam quod iltud uerbum ſi cert. pet. poſſet ẽt eſſe nomen actionis per tex. in l. 1. ĩ. de tritica. ibi illa actione utitur ſi cer. peta. in ſimili. in l. & ideo in §. Neratius & ibi Bar. ff. de cond. fur. Reprobata tamen, quia ſi ex mutuo (ut inquit Bar.) oritur certi condictio, iã nõ poteſt eſſe nomen actionis.

Et minus, ut dicebat Iac. de Aret. Cyn. & Bald. hic, & Alc. parer. lib. 2 c. 5. quod erat principium edicti, dicentis, ſi cer. pe. actionem dabo, quia ſi in edicto erat uerbũ ſi cer. pet. & de certi condictióne quo mõ põt polliceri p̃tor ſe actionẽ daturũ.

55 Nec ob. l. 1. de Tritica. quia bona eſt † Bart. reſponſio & oĩum ut per eos quod ibi factũ notetur non ius, & actio, adde tu tex. ut dixi alias in l. maritus in §. fin. ff. ad legem Fal. aut & latius ut dixi in aliis lectu. & maximè 5.

Verum aduerte, quia ſupra dicta tamẽ poſſunt tolli, & glo. ipſa, quo ad ea, audacter probabiliterq; defendi.

Nam quoad primum, quod depoſitũ ſit fauorabilius, nõ eſt uerum ex quo in eo dominium non transfertur, addas tu nec etiam poſſeſſio l. licet. §. rei depoſitæ. ff. depo. in mutuo ſic, qa dicitur proprìè ex quo ſit de meo tuũ. l. 2. §. appellata, inf. eo.

Tamen reſponſio hæc non eſt tuta, quã tradit hic Bal. & Dec. poſt eũ nu. 29. qa immò quandoque dominium trãsfertur. l. Lucius. l. die ſponſaliorum. §. 1. ff. eo.

Igitur reſpõde tu, priuilegiatũ eſſe depoſitum in caſibus à iure expreſsis ut in milite. l. in fraudẽ. §. fi. ff. de m l. teſta. in libertate. l. fi. C. de ſac. ſan. ec. & in fiſco l. item ueniunt. §. in priuatorum. ff. de peti. hær. mutuum uero abſolutè. l. ſingularia infra eo. & ibi not.

Vel quia omnino eſt quid in mutuo, quod non eſt in depoſito, ex quo contrahitur re uerbis & literis. l. 2. §. fi. infra eo. depoſitũ re tantum. Et ad id de dote, quod cum tractatus & libri diuerſi ſint, non debet eſſe dos in aliqua conſideratione ẽt qd̃ ſit ſui nã fauorabilis, & multa habeat priuilegia.

Poteſt quoque ſaluari ratio Bar. quia data paritate terminorum, mutuum eſt contractus frequentior cęteris, ſi maximè ſub uſuris contrahatur, quæ olim licebant, & iure ciuili permittebantur. l. eos. C. de uſu. & eſt arg. in l. ſi apud. ff. de mino. & maximè quia emptio non eſt de contractibus qui re contrahuntur ut mutuum.

Et aliæ ſubinde adduci, quando iſtę etiam bonę non eſſent, ut dico ego lectu. 4.

Non ob. tertium quia uerũ eſt, ſi de certo concludatur in ea, non ſi de mutuo, quoniam tunc dabitur certi cõdictio ſpecialis. & propterea mediũ concludendi in libello debet attẽdi prout dicitur in d. l. certi condictio.

Non ob. quartum, quia non recedendo à proprietate uerborum, in abſurditatem incideremus, ex quo nullus alius titulus de mutuo editus eſt, uſque adeo ut certum. i. mutuũ intelligi debeat & non generaliter ut dicebatur, l. ſcire oportet. §. aliud. ff. de excu. tu. Bart. in l. 1. in repet. col. 2. C. de ſacroſanct. eccleſ.

Et quamuis uerbum de certi condictione referatur ad uerbum ſi cer. peta. non tamen generaliter intelligi debet ſed ſpecialiter. d. §. fi. ſi uero abſolutè ſimpliciter & per ſe, tunc erit condictio generalis ut ſupra & declarat Bal. hic col. ult. & in l. non tantum in fi. prin. ff. de excu. tuto.

In cęteris & quoad Quintum glo. ut iã dictum eſt, ſaluari non poteſt præſertim ſi ita ſentit. ſed quia ſe non firmat, ſed ſimpliciter opi. quorundã refert, & cum alias non recitet, nec hanc tenuiſſe uidetur, ut dicit Corne. in l. cũ antiquitas col. 4. C. de teſta. & conſi. 70. col. 3. uol. 4. multa. Dec. in c. 1. in 1. lectu. in fi. de conſti. & limitabitur ut in his
56 locis dicitur † quod habetur in l. qui filiũ in §. Sabinus. ff. ad Treb. & ex his rub. hæc ſit breuiter expedita.

pedita, Die 6. Nouemb. 1557.

ADDITIO Ad glosellam. exponētem petatur. i. repetatur, rōne de qua p Bart. adde aliā in rub. ff. sol. mat. Dec. hic lec. 3. & dic ut ibi, qđ est simplex uerbū pro cōposito, scriptū sic etiā Pynda. tulerunt pro extulerunt, ut ècōtra reddere pro dare. l. uerbum reddēdi. ff. de uerbo. si. & communis usus loquendi, immò proprius, ut ibi, & ideo
57 in statuto de petitione loquente † comprehendetur etiam repetitio, Vel, ut dixi, propter communem usum loquendi qui etiam in statutis locum habet, secundum Bart. in rub. ff. de no. ope. nunc. uel ex propria significatione, & ad idem pulchrè uidendus est Gozad, consi. 59. nu. 12. Cogita.

SVMMARIVM.

1 *Lex. 1. ff. si cert. petat. uenit ad interpretationē edicti prætorij.*
2 *Interpretatio triplex est, cum declaratione.*
3 *Error in principijs esse non potest.*
4 *Prætores urbani iurisdictionem habebant, & edicta in albo proponebant.*
5 *Actio pignoratia, & hypothecaria differunt, cum exemplis.*
6 *Actio hypothecaria in quo differat à pignore, et unde pignus dictus.*
7 *Initium an à genere uel à specie sit sumendum.*
8 *Genus si postponatur positis speciebus, dispositio redditur generalis.*
9 *Credendi uerbum an generalis, uel specialis sit, ut ad mutuum restringatur.*
10 *Filius familias alijs in cōtractibus, excepto mutuo obligatur.*
11 *Creditum à mutuo in quo differat.*
12 *Argumentum ab auctoritate, an ualeat.*
13 *Actiones commodati, de pignore, & de constituta, an sint prætoriæ uel ciuiles.*
14 *Prætor quomodo saluetur in titu. ff. si cert. petat. ex quo non posuit tractatum de stipulatione, nec dixit de rebus tantum 15. 16.*
17 *Ratio decisionis l. 1. ff. si cert. peta.*
18 *Error ubi esse non potest ibi nec dubitatio.*
19 *Statutum quod masculis extantibus filia dotata non succedat matri, uel auiæ, an admittatur ad patris successionem.*
20 *Statutum excludes filiam dotatā extantibus masculis est iniuriosum, & continet exhæredationem.*
21 *Statuta contra ius commune, non debent interpretatione iuuari.*
22 *Statutum si excludat filiam dotatam à successione patris non excludit eam à successione fratris, nec de patre ad matrem extenditur.*
23 *Casus omissus dispositioni iuris cōmunis relinquitur.*
24 *Indeffinita loquutio quando æquipolleat uniuersali.*
25 *Negatiua loquutio negatiuè concepta quando magis neget. adeo ut euitari non possit.*
26 *Statutum de dote habet respectum ad patrem dotantem, & quando.*
27 *Statutum faciens mentionem masculorum an sit fundatum in ratione conseruandæ agnationis.*
28 *Fæminæ non excluduntur à iure congrui.*
29 *Titulus in iure multis modis capitur.*
30 *Rei uerbum generale est. & quæ comprehendat.*
31 *Seruus an ueniat appellatione rei, & quādo nu. 34.*
32 *Ius personarum distinctum est ab actionibus.*
33 *Seruus quo casu comparetur libero homini.*
35 *Minor patris nomine agens, non restituitur.*
36 *Homo liber an, & quando ueniat rei appellatione.*
37 *Feudum an ueniat rei appellatione, & quando.*
38 *Iudicium uitiatur si ordo non seruetur.*
39 *Credere à credendo uel fidem habendo dicitur.*
40 *Testis super articulo examinatus si aliqua extra articulum dixerit, & interrogatus quomodo intelligat an extra articulum dicta intelligantur. et 4.*
41 *Articulus Multifariam modis capitur cum declaratione.*
43 *Declaratio nil noui facit.*
44 *Testis dictum extra articulum, ideo ualere nō debet quia sine iuramento esse uidetur.*
45 *Statutum quod testi sine iuramento credatur nō ualet, & ratio.*
46 *Testis super uenditione interrogatus si deponat esse confectum instrumentum, an uideatur extra articulum deponere.*
47 *Testis non citatus, an probet.*
48 *Articuli ad declarationem quæ conferunt, non dicūtur esse extra articulum.*
49 *Testis digreßio parua si negocium tangit probat.*
50 *Mandati fines non excedit, qui id quod mandato uicinum est gerit.*
51 *Testis de numeratione interrogatus si de partis confeßione probet, non concludit.*
52 *Doctor solus dicitur qui actu docet.*
53 *Veteres. b. in u. conuertebant.*
54 *Appius Claudius litteram. r. inuenit.*
55 *Testis qui deponit quod uidit mutuari an poßit interrogari, ut declaret quid sit mutuum. & nu. 59.*
56 *Interrogatoria fiunt à parte contra quam articuli producuntur.*
57 *Articulorum copia parti datur, ut interrogatoria intra terminum à iudice præfixum producantur.*
58 *Interrogatoriū copia parti non datur, et quare fiūt.*
60 *Positioni iuris non respondetur, & ratio.*
61 *Testis uerba intelligēda sunt prout intelligit uulgus.*
62 *Interrogatio captiosa, non est admittenda.*
63 *Interrogatio ambigua, an sit reiicienda.*
64 *Testis depositio debet esse per alterum ex quinq; corporis sensum.*
65 *Responsio interrogationi congrua esse debet.*
66 *Testis non debet interrogari quid sit mutuum si ex dictis ipsius appareat, ipsum intelligere quid sit mutuum.*
67 *Sermonibus inutilibus qui utitur auditorum mentes turbat, & in iacturam temporis cadit.*
68 *Testis interrogatus an teneatur super his quæ deposuit respondere ad effectum tollendæ dubitationis, quando ex dictis apparet ipsum intelligere id quod dixit.*
69 *Testis rō dicentis scio, quia sum uicinus an cōcludat.*
70 *Probatio quæ aliter probari nō potest iuris præsumptione ualet, cum exemplis.*

Proba-

71 *Probatio dubia, quando releuet probantem.*
72 *Probatio ex ſenſu remoto, quando ſufficiat.*
73 *Soror fratris teſtamentum ante aditam hæreditatē ignorare præſumitur. ſecus in naturæ iura.*
74 *Specialia duo ſimul concurrere poſſunt quando una eſt conſequutiua alterius.*
75 *Negatiua ſui natura improbabilis eſt, cū fallentijs.*
76 *Ignorantia præſumitur regulariter, et quibus in caſibus regula fallat.*
77 *Cōdēnato ex pſūptionibus, nūquid pœna minuatur.*
78 *Intellectus ad l. 1. C. ad legem corn. de ſicar.*
79 *Præſumptio uiolenta pro plena probatione habetur.*
80 *Præſumptiones legum, an ſint probationes liquidiſſimæ, & quando.*
81 *Dominus ſi dixerit famulo uade et non redeas domū niſi de illo negocio aliquid ſentiam, an teneatur de occiſo ſi famulus committat homicidium.*
82 *Famulus aliquid facere ſine domini conſenſu non præſumitur.*
83 *Iudici an liceat ſimulare, ut uenientem extorqueat.*
84 *Principi an liceat iudicare ſecundū cōſcientiā ſuam.*
85 *Hæretico ex præſumptione dānato pęna mitigatur.*
86 *Condemnato ex præſumptionibus quando pęna mitigetur, & quando non.*
87 *Condemnatio ex præſumptionibus non tranſit in rē iudicatam.*
88 *Fideiuſſor ſine ſtipulatione non obligatur.*
89 *Teſtis an reddere poſſit dicti ſui rationem ab authoritate, uel ab hiſtoriis et cronicis.*
90 *Diuiſio inter fratres quomodo fieri debet, & quis maior uel minor dicatur.*
91 *Creditor ex delicto uel legato an propriè dicatur creditor.*
92 *Debitor his eſt à quo pecunia extorqueri pōt inuito*
93 *Debitor à debēdo, & creditor à credēdo dicti ſunt.*
94 *Creditor is eſt qui exceptione perpetua ſubmoueri non poteſt.*
95 *Naturalis ueritas, à ſubiecto remoueri non poteſt.*
96 *Verbum quacunque eſt uniuerſale.*
97 *Talem eſſe & pro tali quod habeatur aliud eſt.*
98 *Lex una aliam ſupplet, & declarat.*
99 *Legatarii quomodo creditores dicantur.*
100 *Intellectus ad l. is cui §. 1. ff. de ſolut.*
101 *Donatio cauſa mortis an ſit proprie donatio.*
102 *Creditor conditionalis uel in diem an ſit propriè creditor.*
103 *Fideiuſſor an dicatur debitor.*
105 *Ceſſionarius an dicatur creditor.*

VLPIANVS LIB. XXVI. ad Edictum.

L. I. ¶ BENE EST.

1 PRAEMITTE primo, quod lex iſta uenit ad interpretationem† edicti prætorii ut ſupra in rub. dictum eſt, & apparet ex ipſius ſupraſcriptione, q̄ ita exponitur. l. 3. C. de libe. præ. Alex. ī. col. 1. ea. l. ad edictū, ſ. interp̄tandū.
2 Secundo præmitte quod interpretatio† eſt triplex, generalis, probabilis & neceſſaria, generalis legis, probabilis magiſtri, neceſſaria iudicis l. 1 & ibi not. C. de legi. l. ſi de interpretatione. ff. eo. & habetur etiam in l. 1. C. de profe. qui in urbe Conſtantinopo. lib. 10 neceſſaria rurſum p̄ pūctum rationis, prohibitis ſecundum ęquitatem ut not. in l. cum fundus. G. §. ſeruum tuum infra eo. qđ q; hic nō agit niſi de prima hoc eſt de gñali.
Tertio præmitte hic tradi principia quædam
3 in quibus error eſſe† non poteſt, ut per Bal. in l. 1. in prin. ff. de Iuſti. & iur. unde contra ea negantes non eſt diſputandum, quæ maximè ualent ad ſequentia. l. 1. ff. de ori. iu. l. 1. C. de impo. luc. deſcri. lib. 10. ex quo nō perfectè nouit artē, qui nō nouit principia artis, inquit idē Bal. ibidē lect. 2. in prin.
4 Quarto præmitte quod, prætores† Vrbani, habebant iuriſdictionem quodque ſolebant edicta in albo proponere, eorum de quibus ius erant dicturi, ne ignorātia prætendi poſſet. l. ſiquis id qđ ff. de iu. o. iud. l. 1. §. edere. ff. de eden. l. ſed & ſi pupillus. §. proſcribere. ff. de inſtito. idque quod ibi erat inſcriptum, notorium dicebatur actus permanentis, ad differentiam tranſeuntis, iuxta not. per Bar. in auth. qui ſemel col. 4. C. quomo. & qñ iud.
5 Quinto & Vltimo quod pignoratitia† actio. eſt p̄ſonalis, hypothecaria uero ſiue pignoris realis, pignoratitia directa, & contraria, directa cōpetit debitori, contraria creditor. ſi decipiatur in pignore l. ſi rem. §. oīs. ff. de pi. ac. l. 1. §. tutor. §. contraria. ff. de pigno. hypothecaria uero creditori cōpetens ad euocandam à ſe poſſeſſionem rei hypo
6 thecatæ. l. ſi fundus. §. creditor. ff. de pigno. † Nec differt à pignore, niſi in hoc, q̄a pignus quod à pugno dr̄. l. plebs. §. pignus ff. de uerbo. ſi. traditione conſtituitur, hypotheca uero nuda conuentione, & ut latius no. in §. itē ſeruiana inſtituta. de actio. Ripa in rub. de pigno. col. 2. & 3.
His præmiſſis, pro figuratione caſus, ſummario enim & diuiſione facilis eſt ut per Bar. multa conſideranda ſunt, & 1. dum dicit, quod à genere ſemper incipere debemus, & qđ ad cognitionem ſpecierum debet præcedere cognitio generis.
Nam dubium facit, quod immò à ſpeciebus quis
7 que initiū facere debeat† tex. eſt in l. ſi ſeruus ſeruum in. §. inquit lex ff. ad legem Aquil. & in l. doli clauſula. ff. de uerbo. ob. ubi quibusdam ſpecialiter enumeratis clauſula generalis ſubiici ſolet, & ad iſtud idem multa cōgero lect. 2. & 6. nouiſſimè ita dicit etiam Bal. in c. i. in §. pactiones, col. 1. de pa. Conſtan. in uſib. Ferrarien. in l. 1. in princip. ff. de iur. omn. iudic.
8 Et nimirū ad propoſitū, quia† ſi poſtponatur genus poſitis ſpeciebus, diſpoſitio generalis redditur, alias autem reſtringitur. d. §. inquit lex. l. ſi. §. cui dulcia. ff. de ui. tri. oleoque le.
Sol. plana eſt, quod ubi doctrinaliter procedit ſemper eſt à genere incipiendū, ut hic alias non, ut in contrario, eaque ratio eſſe poteſt, quia plura sūt negotia q̄ uocabula. l. 4. ff. de præſcrip. uer. nec ab re ſi, q̄buſdā ſpecificatis, generalis clauſula

ſubiicitur

subijcit,& est simile in l. non possunt. ff. de legi.

Vel dici potest quod cum duo sint principia, speculatiuũ & praticũ, obiectũ in practico procedat, in speculatiuo quod hic dr̃ uñ facta positione in specie, si aduersarius respondeat, tenebitur rñdere et si postea fiat in genere, ita Bal. in l. iurisgẽtiũ, in §. sed si fraudandi. ff. de pact. Et idẽ dicit in capitulis, sup quibus testes sint examinãdi, But. in c. fraternitatis, de test. referunt Ferrariẽ. i d. l. t.

Vel & Vltimo ut hic dicebat, Iac, But. & post eũ Bal. col. 5. respõdeamus qđ hic ponatur, genus ad demonstrationẽ specierũ, in oppositis uero ad argumentum.

Secundo considerandũ est & aliud qñ dicit, qđ credẽdi gñalis appellatio est.

9 Quia immò uĩ qđ lic† specialis, & ad mutuũ restringat. l. si filiusfamilias. §. fi. ff. ad Maced, iuncta, l. seq. ubi ad literã dr̃ filiofamilias credi non posse, qđ uerbũ nõ aliter exponitur, nisi qđ ei pecunia mutuo nõ detur, alias tutus est excep. senatuscõ.

10 Macedo. l. 1. ff. eo. † & si generaliter intelligeret sequeretur quod ex cæteris cõtractibus obligari non posset, & tñ obligatur. l. tam ex contractibus, ff. de iudi, l. filiusfamilias. ff de ac̃. & ob. & cum secunda pars rub. ita intelligatur, deberet ẽt. d. uerbũ sic intelligi & ad d secũdã partẽ adaptari, qua si præcedentia ex sequentibus declarentur uulga. l. si seruus plariũ. §. fi. ff. de lega. 1. Bar. in l. cæ tera. in §. fi. ff. 50. Dec. cõsi. 105. col. 5. uolum. 1.

Sol. dicto casu bene ad mutuũ restringitur, sed non quod non sit uerbum generale. l. singularia. l. si quis nec causam. infra eo. l. si uentri. §. in bonis. ff. de priui. cre. & est casus clarus ut litt in l. 2. in §.

11 fi. infra eo. †ubi creditum à mutuo eo differt quo genus à specie, & propterea uerba semper sunt secundũ subiectã materiã intelligẽda uulga. l. si uno, ff. locati, siue ut in rub. dicebã secundũ qualitatẽ personarũ. l. plenũ. §. equitii. ff. de usu & hab. Nec facit quod præcedentia ex sequentibus declarentur, quia uerũ est, nisi loco generis ponant ut hic Itẽ qñ essent dubia, sed hic omnes admittũt, clara, fore, de rebus creditis in genere dictũ fuisse ergo.

12 Tertio considerandũ est dũ†hoc ipsum probat auctoritate Celsi, quod secundũ credendi gñalis appellatio sit, quod hoc ipsum est contra tex. in l. in tm̃, in §. fi. iuncta. l. seq. ff. de rerũ diui. Vbi Marciani dictũ auctoritate Virgilii 3. Eneid. ibi Hectoreũ ad tumulum. Cenotaphium esse locũ religiosum, ab Vlpiano improbatur, ex rescripto Diuorũ fratrum Seueri & Antonini.

Sol. hic est auctoritas rationabilis, ibi uero contra rationẽ, & malẽ. l. Labeo. §. uetũ. ff. de sup. le. l. Arethusa. de sta. ho. uel dicamus q̃ hęc sit legis & legislatoris, illa uero poetæ & ut hic per eũdẽ Bal.

13 Quarto considerandũ est†ad idem qđ dicit, qđ prætor sub hoc titulo, de cõmodato & de pignore, edixit addit Bar. & de cõstituta. Immò gl. hic ĩ fi.

Nam tria præsupponũtur q̃ i udicio meo stare non possunt, 1. quod istæ actiones sint prætoriæ, & tamen sunt ciuiles, ortum habentes à lege 12. tab. l. in commodato. §. sicut. ff. commo. l. 2. §. deinde. ff. de ori. iur. 2. quod hypothecaria sit personalis cũ tamen sit realis, secundũ Bar. in l. pignoris. C. de pigno. 3. quod actio de constituta pertineat ad hunc titulũ, de qua tum in §. de pecunia autem, instituta de ac. nec eiusdem facta est mentio, in ti. instituta quib. mod. re contrahi. ob. ut de mutuo, qui titul. huiusmodi est, & de quo hic.

Sol. edixit de his, eas approbando, seu ordinando non inueniendo & fusius ut dixi lect. 5. & ut in simili declarat Bal. in l. iur. ciuile, in §. fi. ff. de iusti. & iur. nec facit quod hypothecaria sit realis, quia pignus intelligitur, seu de pignoribus edixisse, hoc est de pignoratitia actione, quæ est personalis. ut dixi in euidẽ. supra & minus, quod actio de cõstituta nõ faciat ad titulũ, qa immò facit, habito respectu ad personam pro qua quis constituit se soluturum. Et quia creditor fidem alienam sequit ut hic dicitur. Satisq; est quod fiat mentio, & tractetur de ea ut de alus, licet mentio non fiat in ti. instituta quib. mo. re ɔt. ob. sub hoc titulo. 1. post hunc titulum, ut in glo. infra & in l. 2. In §. recuperandæ. ff. de Int.

Quinto considerandum est dum etiam subiicit quod credere est alienam fidem sequi, cuicunque

14 rei assentiamus†quia idem fit etiã in stipulatione, qñ aliquid nobis dari seu fieri promittitur. l. 1. §. uerbis. l. obligationũ substantia. ff. de ac̃. & ob. & tamen tractatus eiusdem est penitus diuersus & ab isto separatus.

Sol. uerũ est, ut dicebã aliàs et declarat hic Odo. s. e. quod stipulatio est contractus qui uerbis celebratur, non re, & propterea non debuit huic titulo annecti, Nouissimè aduerti, qđ plerũque etiam mutuum uerbis contrahitur. l. 2. §. fi. infra eod.

Ideo dic aliter, quod ille tractatus, fuit reseruatus loco suo, & in materia fideiussoria, ex quo fideiussio absque stipulatione fieri non potest. l. blanditus. C. de fideiusso.

Sexto considerandũ est dum ultimo dicit qđ

15 rei quoque uerbũ prætor†ut generale elegit, qa si hoc esset uerum debuisset dicere tantum de rebus, & non de rebus creditis.

Item quia si dono tibi omnes res meas, non tñ ueniũt nõĩa debitorũ. l. 5. §. argẽto. ff. de au. & ar. le. Bal. plenè in l. 1. in prin. ff. de sta. ho.

Et uidetur casus in l. si in rem. ff. de rei uen. ubi speciem designat.

Sol. stant ista simul quod sit uerbum generale, & de re tantum non dixerit, sed etiam credita, seu de rebus creditis, qm̃ creditũ & credere uerbum quoq; generale est, ut supra & in d. l. 2. in §. fi. ĩ. e.

Non ob. secundum quia dixit meas, & non ueniantur nisi res domini agentis, nõĩa aũt nõ, estq; realis & p̃son lis opposita spẽs, ut no. ĩ d. l. 1. ergo.

Nõ ob. tertium, quia id in actione reali uerum est, in qua debet res designari, ut reus possit deliberare nũquid uelit cedere uel contendere. l. 1. ff. de eden. not. in l. edita. C. de eden.

Septimo considerandum est & ultimo cum argumentum

menrū ex tribus partib' cōsistat maiore, minore, & ꝯclusione, vt p Bar.in l.si prius.nu.13.ff.de nouop.nun.qd hic inepte arguat Iu.Conf.dicens,qd verbū credendi generale est & verbū rei, & quod
16 hac ratione præmittit de reb.creditis.† & sic ponat minorem & conclusionem, maiorem autem omittat, quod. s. ad cognitionem specierū debet præcedere cognitio generis,& male.

Sol.omittit,eam tanquā notam. Vel dic quod
† subaudiatur,vt hic per Bar.Bal.&† omnes enthymemaq; est.i.syllogismus imperfectus,cuius aliquæ partes,uel propter breuitatem, uel propter notitiam,vt dixi,prætermittuntur, homo.n. ut in Rctho.inqt Aristo., hoc ipsum scit à seipso, nec probare aut exprimere necesse est.l.si irruptione. §.ad officium. ff.fini.regun. Bal. consi.250.col.5. vol.1.Ias.plenè hic & in l. Titiæ testores colum. prima.ff.de lega. 1.

17 Decisionis ratio † est in tex.ibi quoniam igitur multa &c. Et ibi nam cuicūq; rei assentiamus.&c.

Et quia genus etiam notius est atq; cōmunius eodem Philosopho teste. Vnde intellectus noster hac de re procedit à confusis ad distincta à potentia ad actum,& ab uniuersalibus ad species.Estq; scientia uel qō in triplici differentia,facti,inutilis & scibilis,facti exempli gratia,Iustinianū.ff,condidisse,inutili, quot sint homines in toto terrarū orbe,Scibilis vero vt hic de rebus vniuersalib.

18 Sed moueo † difficultatem,ad prædicta, si hic principia quædam traduntur, inq; his error esse non posit,vt dicebam s.in præmissis, quomodo poterit etiam in eisdem esse dubitatio, duo enim hæc parificantur.l.si per errorem,& ibi p Docto. ff.de iur.om.iud.Immò qd contra negantes principia,non est disputandum,quodq; Papa deridet eos q in dubia consulunt in c. de multa,col. 1. de præben.Cogita.i.dum Bar.hic notat, quod rub. debet esse generalis ad nigrū,bene loquit & probatur per istum tex.& licet quādoq; contrarium inueniatur,id regulare dicas nō esse, & cōsequenter non attendendum.l.non ad ea.ff.de legi.Ias.in l.si res obligata.nu.17.ff.de lega.1.& præstat nobis arg.ad q.de qua hic per Ias. Deci. & Alios. & originalis fuit Pau.consi.83.vol.2.

Si statutum dicat in rub.extantibus masculis, filiam dotatam succedere non debere, & sic generaliter postea in nigro,quod non succedat matri
19 vel auiæ † an admittatur ad successionem parris.
† Communis opin. † est quod non.

Tamen disputando cōtrarium videtur verius, nam statutum istud est contra ius commune, exclusiuum.s.fœminarum. l. maximum vitiū. C. de libe.præte.ergo debet ita & taliter intelligi vt minus lædat ius cōmunēq; sit possibile.l.si serui veftri.C.de noxa.ergo admittet ad successionē pris.

Secundo quia rub.generalis est,& sic obscura, nec habet orationem perfectam,ergo ad exclusionem successionis paternæ,non debet posse allegari,tameu non subsistit ut infra.

Tertio,qa quando genus procedit & sequitur enumeratio specierum,restringitur.l.fi.§.cui dulcia.ff.de vino tri.oleoq; lega.& ibi glo.citat concordan.& sic ad dotem maternam vel auitā tamū.

20 Quarto quia d. statutum † adhuc in iuriosum est,continens quodāmodo exhęredationem quādam,vt inquit Bal.in l.lege xij.tab.in fi.C.de legi. hæ.& in l.si defunctus.col.1.C.de su. & legi.quæ nō præsumitur nisi nominatim fiat.l.j. ff. de libe. & posthu. ergo.

21 Quinto quia statuta † quæ sunt contra ius cōmune non debent interpretatione iuuari. l.quod vero contra.ff.de legi.l.i.§.generaliter. ff. de lega.præstan.sed si priuaret successione parris, hoc idem eueniret,ergo.

22 Sexto,quia si dicat rursum,quod extātibus masculis non succedat patri uel matri,nō propterea excludetur à successione fratris. l.j. §. ueteres,& ibi not ff.de acq.poss.firmat Brun.in tracta.de statu.fœmi.à suc.excluden.artic.8.qō.18.col.1.ergo multo minus à successione patris in casu pnti.

Septimò adhuc quia loquens in patre non extenditur ad matrem.l.quisquis,& ibi not. C.ad legem Iuli.Ma.ergo nec hic loquens in matre uel auia materna,debebit extendi ad patrem.

23 Octauo † quia si aliquo casu dispositio non loquitur.dici potest quod emissus sit,ergo debet relinqui etiam dispositioni iuris cōmunis.l.cōmodissimè.ff.de lib.& posthu.l.fi cum dotem.ff.sol.mat.Bar.in l.Cæsar,in repe.nu.18.de public.quæ est ut ad successionem patris admittatur. Et licet expressum videatur uerbis generalibus iuxta no. per Bar.in l.1.nu.7.ff.de vulga.& pup.subst. non est tamen,enumeraris speciebus. vt supra.

Nihilominus,adde quod pro cōmuni stringit fundamentum satis solidū, quod immò & ab ea excludatur, quoniam rub.generalis est.l.j.ubi gl. & Bar.C.de cap.ci.cen. ex.lib.10.Imo.in rub.de verbo.ob.Alex,consi.109.col.2.volum.5.

Sol. esto quod sit generalis ex enumeratione specierū,tamen debet restringi vt s. & in d.§ cui dulcia.l.nam,quod §.fi.ff.de penu.lega.

Secundo facit qa rub. prædicta habet orationem pfectam,quod non succedat,ergo perinde est ac si dixisset, nec patri, succedere debere.

Sol.habet orationem pfectam etiam C.ne fide iu.do.dentur,ad hoc allegari solita,& tamen aliquo modo dantur.l.fi.C.de do. cau. non nume.l. 2.C.eo.ne fid.do.den.Pau.Cast.cōsi.190.in prin. & col.3.volum.1.

24 Tertio † facit qa indefinitè loqtur, & indefinita æquipollet vniuersali.l.si pluribus.ff.de leg.2.

Sol æquipollet in materia fauorabili nō odiosa & statutaria,ac stricti iuris ut ista & p Bart. in d.l.si pluribus.& in l.2.ff.de lib. & posthu. Crot. in l.filiusfamil.in §.Diui.nu.61.ff.de lega.1.Soc. in l.qdā relegatus. nu.14.ff.de reb. dub. maximè ex interpretatione & p extensionem. vt s. quod etiam declarat Deci.consi.113.ad fin.vol.1.

Item æquipollet ubi æquitas dictat,alias non, Aug.in l.ita pe.C.de impub.Alex.in ulta cōsi.33. col.

col.2.uol.7.sed æquitas hic non dictat cũ sit exclusa à succeßione matris & auiæ. ergo.

Vel & aliter, vt in 4.lect.qđ absurdũ est ipsam excludere à succeßione matris,& auiæ,d.l.maximũ vitiũ, ergo absurdius qđ excludatur à succeßione pris vitãdũ.l.ita uulneratus,i fi.ff.ad l.Aql.

25 Quarto facit † q̃ negatiuè concepta est,& hac de re magis negat,l.hoc genus. ff.de condi.& de.c.cũ dilectus,& utrobiq; glo.de consuetu.

Sol.uerum esset, quãdo genus absolutè in statuto positum reperiretur, & nõ ad species restrictũ,ut hic,& in d.§.cui dulcia, & licet uidere in simili,ut p Bal.consi.288.col.2.uol.5. qñ dicit qđ traditiuo regulæ negatiuæ obuiari non potest.

26 Quinto facit † quia statutum faciens mentionẽ dotis,debet intelligi habito respectu ad patrem dotantem,l.fin.C.de dot. promißio .ergo quod nec eidem poßit succedere.

Sol.ucrũ esset, qñ simpliciter dixisset postea, ipsam non succedere,sed qm̃ dixit non succedere matri,uel auiæ, noluisse uidetur includere succeßionem patris.l.cum prætor.ff.de iud.c. nonne, de præsump.ut sic queadmodũ dicebã supra minus præiudicetur iuri commuui q̃ sit poßibile.

27 Sexto † facit q̃ nulla alia ratio esse potuit ipsius statuti,dũ mentionem facit masculorũ, nisi agnationis cõseruatio.l.j.§.fi.ff.de uen.inspi.ergo debet excludi,qm̃ hæc ratio magis militat in succeßione patris q̃ in qualibet alia sol. si non sit ratio in statuto scripta,non poßumus nos sup eã fundare,ut inqt Bar.in l.liberorũ,col.6. ff.de verbo.sig.Alex.consi.55.ad fi,vol.j. immo qđ standũ est uerbis statuti,& ultra nõ quærendũ,argu.in l.j.in §.si is q̃ nauem,in uer.in re igitur dubia.ff.de exercito.act.& in l.prospexit.ff. qui & à quib. qđ que præsumitur pluralitas rationũ, ne fiat extensio,ut ait Saly.i l.si serui uestri.C.de nox. & Alex. in l.si constante, in prin.ff.sol.mat.

Vel dicamus,qđ hac ratione attẽta deberet fœmina excludi etiã pp transuersales, & tñ non excluditur,ut not.Bar.in d.l.liberorũ. & Bald. in l.maximũ uitiũ.C.de lib.præte. & Docto.in l.quãuis.C.de fideicõ.& in l.uenia. C. in ius uoc. Bononien.consi.15.nu.16.

Simil'r hac rõne mãdat testator ipsam fore tacitã & ɔtentã dote sua,& de bonis suis nihil amplius petere posse,& tñ à petitione; dotis mr̃æ nõ excludit.l.ut iurisiurãdi.§.si liberi,i fi.ff.de ope.lib.

28 Et quia † rursum hæc ratio quoque in iure cõgrui militat & tamen fœminæ non excluduntur. l.2.C.de pac. int. emp.& uend.l.dndũ.C.de contrahen. emp. tamen à communi alias non discedo,hæcq; tantum disputationis gratia dicta sint.

29 Secũdo nota,licet titulus † multifariã multisq; modis,capiatur in iure, quandoq; pro dominio c.dudum.2.ubi glo,intitulatã,de elec.quãdoque pro dignitate.c.translato,de consti.nonnunq̃ pro accusatione.l. non est ambiguũ.C.famil.erci.interdũ pro qualitate poßeßionis.l.nec ullã,§.omnibus,ff.de peti.hære.sæpe pro canone. c. liquis. 50.d.ubi Archid,latè.glo.in c.dndum. 2. de elec. & in l.non est ambiguũ,C.fam.erci. qđ tamẽ hic pro rub.ponit,ut Barba. etiã not.in rub.de verb. obl.col.5.veteres enim rub.titulos ut hic, regulas uero rubricas,& glossas nõtulas appellabãt. & ad tituli propositũ adde,q † legati est honorabilis,l.amicißimos,in prin.ff.de excu.tu. honorabilior institutionis.l.3.§.hoc aũt,ff.de lega. præstan.& quod quinq; obligationũ sunt magistrales,ex ɔtractu & quasi, ex delicto & quasi, & ex uarijs figuris causarũ.l.j.ff.de actio.& obl. Bald. in auth.& qui iurat,col.4.C.de bo.auct.iud.poßi.

Tertio & ultimo nota (in cæteris non est difficultas) quod rei uerbũ generale † est ut etiã hic p Bar.& probat quoq; in l.rei appellatione. ff. de uerb.si. ubi rei appellatione causæ & iura ɔtinent.

30

Addit Deci.hæreditatem,f.ctũ,& species etiã contineri, ut per eum, quoad hæreditatem tatis expressum in d.l.rei ap.ibi iura.

Dic tu ultra eum,qđ etiã continetur,rei appellatione actio,quodq; idẽ est, unde si testator dixerit lego actionem meã,rem suã legasse videbitur, secundũ Bal.in l.ex legato,col.2.C.de lega. estq; figura synecdoche.

Est etiam generale in l.is apud quẽ, ut ibi not. Purpu. nu.2.C.de eden.ubi Clarius Odof.quod ibi pro cauta ponat,l.iudicatum.ff.iud. sol.

Sol.& qñq; p ueritate.l.quoties. ff. de iureiu. l.j.§. in rõnibus.ff.de fal.l.illicitas.§.ueritas.ff.de offi.præsid. Aluar.in c. j. col.j.si de inuesti. interdo.& ua.lis oria.in uib.Odof.in d.l.2. Nõnunq̃ p æquitate,l.j.C.de in ius uo.l.nõ ab re. C. vnde ui,Corf.in not.q.in sing.re exigente.Et pro contractu quoque l.cum res.C.de proba.

Et p libertate ecclesiæ,ut p Bal.in c.puenit,2.extra,de testi.cogẽ.fusius in e.si.nu.13. qđ aliqñ ueritas & actio, & aliqñ corpus significatur, & in c.licet undiq;.nu.4.de offi. de. qđ aliqñ factũ, ut §.pariter,aliqñ actum qui fit, significat.

Et ideo si hoc uerbũ in diffinitione reperiaf, ut poßeßionis,diffinitio bona nõ erit, q̃a gñale est ut hic,& diffinitũ debet demonstrare p terminos proprios , non generales , & abusiuos , ut not.in l.j.ff.de acquir. poßeß.

Meliusq; fecisset.Iur.Consi.in l.j.ff.de serui. dixisset prædiorum quam rerum, qm̃ res ap. ueniunt mobilia & immobilia, corporalia & incorporalia, prædiorum uero immobilia tantũ, ut ibi per Flo. ideo nota. Sed hinc sumpta occasione

31 quærit, nunqd ap. rei ueniat & † comprẽhẽdatur etiam seruus, communis * opi. videtur quod sic.

Et hoc idẽ, quam est casus in l.oĩa,in §.fi.ff. de lega.2.ubi legato fundo cum omnibus rebus quæ in eo sunt, ueniunt etiam mancipia.

Secundo est casus in l.fi.C.de uerbo. si. ubi dr̃ qđ familiæ noĩe, substãtia itelligif, qđq; i pŕimo nio uniuscuisq; serui & aliæ res, eẽ putarẽ, ergo seru' ap.rei ueniet.l.si fugitiui,ubi gl. C.de ser. fugi.& idẽ qđ ibi i l.2.C.co.tit.alleg. p gl.i d.l.oĩa. Tertio est tex.in l.cum ancillis, in fi. C.de incest.

nup.u bi in publicatione fundi, illius, qui passus est, matrimonium cōtrahi, inter decurionē & ser uā continentur mancipia & pecora, cætercq; res quæ cultui rustico sunt necessaria.§.facit textus in l.paulus, in §.fi.ff de pigno.ubi pariter in obligatione,o.bonorum domini, serui continentur.

Quinto addo ego benè facere, quia esto qđ pa ctū nō ualeat quo possim ego te propria auctori tate detinere. ex quo istud est meri imperii nec pacto cōcedi pōt, ualet tñ, qđ possit detineri seruus, qm̃ ut res iudicatur & animal.l.si unus.§.pacta, & ibi Bal.ff.de pact.bo.tex.in l.2.ff. ad legem Aqui.ubi serui quadrupedibus æquiparantur, & quia causa libertinitatis & ingenuitatis, delegari non potest, si uero seruus petatur ut res, sic l. nequicquā.§.ubi decretum, & ibi Bar.in rep. col.pe. ff.de offi.Procon.

32 Verū in contrariū†facit, qa ius personarū, à rebus distinctū est & ab actionibus cōiter.§.fi. inst. de iu.natu.l.1.2.ff.de sta.ho.ergo ap. rei psona ip sa tametsi in seruo loquamur, uenire non debe ret quoniam ex separatis illatio fieri non debet.l. Papinianus exuli.ff.de mino.

Ex quo fit ut nec ad paria iudicentur, res & homines, q̃quā, ut diximus, serui sint l.uetus fuit qō & ibi no.ff.d usuf.cū natura pp accidēs seruitutis mutari minimè possit.§.sed naturalia qdē inst.de iu.na.l.q hēt.ff.de tute.gl in l.certi pdictio.§.eo.

Tertio qa uidemus, qđ natura oium cōis est, uel liberi uel serui fuerint, & ad idē ferè tendit.l. hos accusare.§.omnibus.ff.de accusa.

Quarto quia occidēs seruū, ita tenet lege Cor. de sica. Vt hii qui occidunt hominem liberum.l. prætor edixit.§.si dicatur.ff.de iniur.

33 Quinto, & †ultimo, qa alibi libero homini, cōparatur, pp dignitatē humanæ conditionis in l.peculiū.ff.de pecu.arg in l.si quis ī metallū.C. de pœn. ergo nec conuenit ut rei ap.contineatur.

Et hinc est qđ ex promissione naturaliter obligatur, & i delictis, & qđ deniq; ēt pcurator esse potest.l.naturaliter.ff.de condic.ind.l.serui.ff.de ac.& ob.l.seruū quoque.§.1.ff.de procu.

34 Sed pro†cōcordia dici pōt, qđ aut seruus ut seruus est i pñderatione, aut ut hō, si ut seruus tūc rei applōne uenire dicet, & ita habeat locū procedat quae opi.prima, si uero ut hō, factus ad imaginem dei, ut liber, tūc nō uenit, nec cōprēhēdet, arg. i l.si paterfamilias, i §.1.ff.de adop. & i l. tutorē.ff. de his qb.ut indi.di.fi.lius.ff. de inoffi. testa. sēut Bal.i rep.C.de iu.fi.li. to.col.3.la.si l.4.i 4.no.ff. de re iud.& in l.singuli tria col.3.infra eod.

Et ideo i simili minor ut minor non cōtrahit, ut alius uero, siue nomine alieno ut maior, sic. l. quæsitum, & ibi Ange.ff.de in ius uoc.

Itē sacerdos ut sacer dos alteri stipulaī, ut alius uero nō l.1.§.1.& ibi idē Ange.ff.de iust.& iu. bo nus tex.in l.sæ corum, ibi quasi decurio dedit, nō ut priuatus.ff.quod cu iusque uni.no.

35 Immò qđ filius†minor adhuc suo noīe agēs, re stitutione iuuat, si noīe pŗis uero nō.l.3.sed utrū ff.de mino.Bar.in l.2.C.de filiofamil.m.

Et hoc est qđ dicebat Calde. qđ qñ fiūt duo cōpatibilia agatq; unū quis tanq̃ ipse, & aliud tanq̃ alius. qđ idēptitas psonę in altero, non inducit ullum uel errorem, consi.8.in fi.de præben.

Et quadrat Fab.exemplū ultimo, qui filiū, quē obuiam habuit, non ut filiū, sed ut Consulē equo descendens (autor est Val.lib.2.) salutauit.

36 Verum quæritur, quid in libero homine, num† quid pari ratione ueniat rei appellatione.

Videret dicēdum quod sic, quia homo est animal.l.si qđ earū.§.inter ēptū.ff.de lega.3. ubi glo.

Item homō est res corporalis, ut inst. de reb. corpo.& in corpo.quæ rei ap.continentur, ergo.

Et qa uēdicari pōt ut res.l.1.§.p hác.ff.de rei uē.

Immò uidetur casus in c.cognoscētes, ibi rem quæ culpa caret in dānū uocari non cōuenit extra de consti.quæ uerba in homine intelliguntur.

Et fatet Dec.hic lec.3.uerū, ēt de propria significatione, sed non ex uerisimili mente disponentis, & sic niet ad statutū, qđ de animalibus soluat gabella, soluendam esse, s. ēt de libero homine, & p eū latius. Tñ mihi ꝯ. iū uerius uī, ex adductis p xime in q.de seruo, & qa hō liber nō est in fructu l.in pecudū.ff.de usu.l.uetus.ff.de usuf.qui tñ ueniunt ap.rei.d.l.rei ap.ff.de uerbo. si. & quia æstimationem nō recipit.l.liber homo.ff.de uerb.ob. alias à seruo non distingueret, haud dicendum. l. quod attinet.l.seruitutem.ff.de regu.Iu.

Nec ob. quod sit animal quia est animal secundum quid, ergo non propriè tale.l.hoc legatū. ff. de lega.3.l.i.ff.de dona.

Et minus qđ sit ēt res corporalis, qa est, sed in æstimabilis, ita ut non ueniat rei ap. nec cadat in statuto supra dicto.

Nec facit, qđ possit uendicari, quia uēdicatur ut filius à patre, & non ut homo liber.

Et licet sub d. uerbo pteneri uideaī i d c.cognoscentes, largissimo tñ sumpto uocabulo, cōtinet ut ibi Barbas declarat latè, ergo nō de ppria uocabuli significatione, & multo minus ex uerisimile mente disponentis.

37 Vltimo qrit qđ i feudo†nūqd ueniat ap. rei, & ex mēte Dec.hic rndet, qđ ex ni uerborū benè uenit, sed ñ alia rōne, qm̃ spāl is ex ssio necessaria ē post Bal.i auth.i successione, i h.C.de suis & legi. Vr mihi qđ ueniat, qa est seruitus, ut inqt idem Bal. i l.quotiens.col.t.eo.ti.de suis & leg.applōne rei seruitus continetur.l.1.ff. de serui. d. l. rei. ff.de uerbo.si.ergo & feudum.

Ad idē feudū est ꝯtus noīatus, à consuetudine habēs nomē & formā, ut dicit Bar. i l. iurisgentiū i §.quinimo n.19.ff.de pac.rei appellatō cōprehen dit contractū.l.cū res.C. de proba.ergo & feudū.

Et maxime in Regno Franciæ, ubi ex generali ꝯsuetudine, ad instar patrimonii redactū est, ut testaī, Gui.Papa deci. 133 patrimoniū aūt & hæredi as appella.rei cōtinet.l.licet, & ibi Bart.C. de pac.d.l. fi.in fi.C.de rei uen. ergo. Nec.ob.theor. Bald. in d. authent. in successione, quia dubi-

tatiuè loquit, nec id probat, nisi p arg. l. decurionibus. C. de Silē. lib. 10. non loquētis in feudo, & ulterius sic disponendo procedentis.

ADDITIO. Potuissemus notare ēt, qd ex ordine rub. arguere liceat, ut hic notat idē Bart. nu. 4. sed qa clarū est, & ex his pbat q dicta sunt, silentio hoc ipsum trāsiuimus, maximè qa ita ad lram (quicquid dicat Deci.) habet in l. idē Labeo ff. de ac. re. am. ibi & ita edictū ordinatū est & in l. 2. ff. de sta. ho. ibi edicti ordinē secuti &c. & i sini, (adeo ordo attendi & seq. regr solet) dicimus, ēt, qd ab ordine lre idē facere nobis liceat & opportunū sit. l. quotiens. ff. de usuf. & † q. s uitiat iudicium, si ordo non seruetur. l. prolatam. C. de sen. & hysterologia hinc sit, si peruertatur.

38 tunū sit. l. quotiens. ff. de usuf. & † q. s uitiat iudi-

Itē potuissemus notare, quō exponat, uerbum sub hoc titulo, qa nō de pignore & cōmodato dictū ē, ut innuit lra, sed de reb. cred. & si cer. pe. ac certi cōdictione, & rñdere ut p gl. hic & in l. 2. in §. recuperādę. ff. de interdic. sub hoc titulo. l. post hūc titulū arg. in l. eas cās. ff. de cōdi. & de. uel & aliter sub hoc titu. t. sub hoc tractatu, ut per glo. in l. 1. ff. de restit. in integ. sed quia dicitur in glo. uarios in princ. prætermisimus consulto.

Et idē ēt qd adhuc notat Bar. qd credere creditor & filia dñr à credēdo seu fidem habendo, qm oīno hoc idem ēt dicit. infra. nu. 30. ubi & nos fusius. ex quibus textualia breuiter absoluta sint.

In gl. 1. Bar. quærit hic nu. 8. si testis super art. examinatus aliqua dixerit extra articulū, uel quo modo ipsum intelligat, an extra articulum dicta
40 intelligantur † & respondet breuiter quod non.
41 Verū dubitat plurimum, pmittentes prius, † qd articulus multitariam multisq; modis capitur.

Plerūq; p dictiōe relatiua. l. hoc art. ff. de her. insti.

Nonnunq. pt pis extremitate, qñ dr quod iudex, est i art. terēde fnīæ, uel qd aliqs est in articu lo mortis cōstitutus c. sup quodā, d. ita. monacho. declarat Bar. in l. j. ī rep. n. 39. C. de sac. sanc. eccl.

Aliquando pro sententia. l. ab executione. §. fi. C. quo. ap. non reci.

Interdum pro sigillata locutione, l. non possunt. ff. de legi.

Sæpissimè, p eo qd intēdit actor, uel reus, pbare. c. præsentiū. §. testes, de testi. in 6. & isto mō capit hic, & declarāt Doc. in d. l. nō pñt, post Io. Andr. in d. c. præsentium. Soci. in c. fraternitatis, col. 2. ubi ēt qd à positione differat, extra de testi, & qñq; ēt, ut dicebā aliàs, noīs discretionē signifi cat. exemplū ὁ βασιλεύς, ὁ βασιλεύς, primo. n. mō cuiuslibet Regis, nomē est, scdo illius, de quo qrit. & idē si dicat θεός, ὁ θεός, qa Deus sonat primū aliud uerus deus, & si dicat à θεός, sine deo quem esse significabit.

42 Modo quoad. q. † uideretur dicēdum, dicta hæc testis fore extra articulū, nec proficere illi cuius contēplatione deposuit. potissimū, qa, ut dicebā aliàs, dcm testis, fundat in iure. l. iurisiurandi. l. de testi. ita ut oriat ex eo actio in factū ad interesse si idē testis, ueritatē nō dixerit, fm Bal. in c. de testibus, nu. 6. extra de testi. iurm in forma specifica seruādum est & præcisè, c. ad nřam, de iureiu. ergo nihil extra articulum dicere debet.

43 Sol. præcisè seruatur, quia † declarando nihil no ui facere dicitur, maximè eodem instanti, ante de positionem, uel post. l. hæredes palam. §. sed si no tam. ff. de testa. l. petens. C. de pac. & fusius ut dixi in 6. lectu. & nouissimè circa id, quod est aliquid quia si non ualeret secus ut pulchrè declarat Bar. in l. edita, col. 4. C. de eden. & Feli. in c. uenerabilem, col. fi. de excep.

Et quanquam iuramentū adhuc indiuiduū sit, ut idē Bald. dicit in c. sicut, nu. 1. de testi. & in c. in nostra, nu. 2. eo. tit. eaq; ratione testi non credat, si in uno falsus sit c. fraternitatis, de hære. Bal. in l. si ex falsis, col fi. C. de transa. credetur tamen hoc casu, quia, ut dixi, dicta hæc declaratoria sunt, & nouissimè facit bonus tex. in l. adeo, in §. cū quis. ff. de acqui. re. do. & quod dicit Bal. in l. precibus, col. 4. C. de impub. quod actus quantumlibet per secti recipiunt formam declaratoriam.

44 Secundo dubia uidetur opi. † Bar. quia dictū testis extra articulum, absq; iuramēto esse uidetur, secundū Bart. in l. j. in §. diuus. ff. de qō. ergo ua-
45 lere nō debet. d. l. iurisiiu. immò qd nec † statutū facere pt, testi nō iurato credēdū esse, ex quo induceret ad celandā ueritatē, & sic pberet occasio nē delinquēdi, & malè. l. cōuenire. ff. de pac. dota.

Sol. quod testi nō iurato, credendū nō sit, utiq; est uerū, & negari nō pt, sed qd hic, ut dixi, declarando, uideatur extra articulū deponere, & sic iuratus, falsum. d. §. sed si notā. & ad idē dicendū est, quāuis tex ille loquat in declaratione testis, qd tñ ad casum nřum adaptabitur, ex quo rō gñalis est, uulga. l. regula. §. & licet. ff. de iu. & fac. igno.

Tertio, quia testis uagari non debet cum illius discrimine, contra quem deponit arg. in l. prætor edixit, in prin. ff. de iniur. l. item exigit. ff. de dolo.

Sol. non uagatur si se ipsum, uel articuli uerba declarat, ut supra & est arg. in l. quis sit fugitiuus in §. Erronem. ff. de Aedil. edic.

46 Quarto dubiū facit, † quia in simili, si testis interrogatus sup articulo uenditionis, dixerit inde etiam instrm cōfectum fuisse, & notariu m superinde rogatū à partibus, uidebitur extra articulū deponere, & sic, ut dicebam proximè, nō iuratus, nec ei credetur, & tradit Ang. consi. 169. ad fi.

Sol. id est, quia deposuit aliter quàm dicerent capitula, ita Bar. in d. l. j. in §. diuus. ff. de qō. Bal. consi. 457. col. 2. uol. 4. hic uero declarauit tm.

Vel dictum Ang. non esse uerum, quoniam satis est quod depositio testis concludat attentis re gu. iuris communis, ut declarat Seysel. in l. fructus col. 3. ff. solu. mat. sed regu. iuris est ad causam pertinentia fore, quæ aut ex se, aut ex aliorū con iunctione adminiculum faciant, ut per Bald. in l. ad probationem, prima ad fi. C. de proba. Deci. hic lectu. 3. ergo. & si hoc est dicto casu, longè magis dicendum erit isto, quod extra articulum dixisse non uideatur, & probet.

Quinto cõtra Bar.facit, quia sic agendo spõte
se testimonio obtulisse uidetur & malè.l. quæ om
nia.§.1.ff.de procu.signãter in teste Bar.in l. post
legatum,in §.his uero ad fi.ff. de his,quib.ut indi.
47 Vnde testis†citãdus est,alias si nõ citat̃ credulita
tẽ nõ hẽt,immò inuitus trahẽdus & ꝯpellẽdus ad
testimon iũ ꝓhibẽdũ,toto ti. de testi. cogen. auth.
rogati.C .de testi.Bertran.consi.131.nu.3.uol. 2.
Sol.citãtus & iuratus est,& à partibus requisi-
tus,igiᵗ spõte deposuisse dici nõ potest, & maxi-
mè si dicta ipsius ad articuli declarationẽ cõferãt.
Vltimo nr̃ qđ illatio non sit ex præmissis, ne-
que de terminis ex quibus infertur & malè quia
ex diuersis nõ infert̃.l.Pap.exuli.ff.de mino.& ꝓ-
batur qm̃.Vlpianus hic habebat auctoritatem in-
terpretãdi.§.respõsa prudentũ,institnta de in,na.
testis aũt nõ,sed solum ueritatem dicendi, iuran-
do ꝓ utraq; parte iuxta gl.ĩ l.2.C.de eden.usq; a-
deo ut hac de re attestationes sint cões,sicuti & in
strã.l.1.§.editiones.ff.eo.Bal.cõs.323.in fi.uol. 2.
Sol.põt dici qđ à simili,satis ex præmissis fit,
qa sicut utile est,aliqua hic dicere,ante tituli inter
ꝑtationẽ,ita erit ad declarationem capři anteq̃ te
stis deponat,& ñ ab re dixi qđ arg.id ꝓbeat nobis
ad q.l.nõ pñt.ff.de legi.& adi idẽ dicamus, ꝙ suffi
ciat quoquõ esse ex ꝑmissis,ut ĩ simili dicit de re
gula.Ias.ĩ l.nũmis col.3.ff.de in lit.iu.& facit tex.
in l.Stichũ aut Pãphilũ,in §.naturalis.ff.de sol.ubi
principiũ loquit̃ de obligatione ciuili & naturali
& tñ illatio est de naturali tantum.Immo qđ ple-
rũq; regula generalis est,& nihilominus illatiofit
ad casũ spãlẽ,ut ꝑ Bat.ĩ l.auxiliũ,n.4.ff. de mino.
Et ꝑpea opi.Bar.his nõ ob.tenẽda est,& maxi-
* mè,ut*dicũt oẽs,qa † q̃ ꝯferũt ad declarationẽ eo
48 rũ q̃ in articulo continẽtur,nõ dñr esse extra ipsũ
articulũ l.si duo patroni.§.idem Iul. & ibi Bar. n.
8.de iureiu.& est tex.qui solet ad hoc allegari, qđ
impertinentia nõ admittuntur alias sic si quo quõ
faciant,ut plenè ibi per Doct.Deci. cõs. 162. col.
1.uol.1.& col.2.fusius,& hoc est qđ inquit Bald.
in l.1.per illum tex.C.ne ux.pro ma. qđ de imper
tinentibus frustra disputat̃ ergo utiliter si pertinẽ
tia fuerint(& ut dixi)ad declarationẽ cõferant.
49 Et qa si dictũ testis†parũ digrediat̃,et digressio
negotiu tãgat,probat,alias nõ,ut ꝑ Ang.in l.iã du
bitari ꝑ illũ tex.ff.de hæ.inst.arg.ultra eum in l. 1.
in §.1.ff.de uerbo.ob.& in l.cũ antiquitas.C.dete
sta.& in l.3.ff.de diuor.
Vt idem est in simili in l.iã tñ, in §.pe.ff.iud.sol.
50 ubi† si id quod est mãdato uicinũ fiat, non dicet̃
quis fines ipsius egredi,qđ pro limitatione.l. dili
genter.ff.manda.notandũ est,ergo nec fines depõ
sitionis & interrogationis,in casu pñti, testis uer
ba articuli declarando.
Præterea,declaratio testis,est loco præparato
rii, sed ex præparatoriis infertur ad præparatũ ut
no.in rub.de eden. C. ergo nõ põt dici, qđ dicta
ipsius testis declaratoria, fiant extra articulum.
51 Vltimo facit,dictũ†Alex ꝯs.25.col.3.uol.2.ubi
si de numeratione sit capitulatũ,& testis dicit con
fessionem partis audiuisse, non probat,quia extra
articulũ deponit,ergo nõ si articulũ declarauerit
seu uerba ipsius utsupra.Vt fortius quia si põt suũ
dictũ declarare sine nouo iur.& parte ẽt non cita
ta.c.cũ clamor,& ibi Inno.de testi. Bal. in d.§. sed
si notã, nõ est rõ qua dici queat, nõ posse ẽt decla-
rare uerba articuli, ne dicat extra ipsum deposuis
se.& ad propositũ dic, qđ declaratio est proprie,
orõnis dubiæ,ad dñiam eius, q̃ pro oĩmoda corre
ctiõe capit̃, & ꝓ modificatione cõsistẽte uel in au
gendo uel in diminuendo,& de quibus omnibus,
glo.in l.1.in §.qui operas.ff. ad Tert. clarius Pau.
Ca.con.340. in prin. uol.j.
ADDITIO. Varia est gl. 1. in princ. quo-
modo legi debeat iste tex.in prin.ut in ea.
Adde aliam lectionem,ut ꝑ Io.Firmia.in reper
to,suo ĩ uerbo mere,ubi Pisis, merè scriptũ uidis
se testatur, cũ oratoribus tunc Ducis Mediolani.
Et tñ è re,in uulgatis Codicibus pãdectarum,
tũ ab Aloandro,tũ à Lelio Taurelio, legimus, &
lõgè uerisimilius est,eisdemq; credendũ magis.
Secũdo adde,dũ Doct.gl.mentionem facit qđ-
que ad ipsũ spectat,de significatione uerborũ dice
re,qđ ĩ pãdectis solũ doctoris fit mentio,ĩ l.sed &
reprobari,in §.fi.ff.de excu.tu.
52 Tertio†adde qđ solus doctor dr̃,q actu docet,
ita Bar.ĩ l.medicos.C.de ꝓfesso.& medi.li.10.& ĩ
l.1 n.35.C.de mul.& ĩ quo lo.eo.ll. & de his alias.
ADDITIO. Supra dictũ est uerbum rei, ut
gñale ꝓtorem elegisse.Scias in pandectis,Florenti
nis,Verrum non uerbum legi,cur igitur sic?
53 Sol.quia ueteres plerunque.B.in V.conuerte-
bãt sicuti V.in.B. Baleas, ꝓ Valeas,& sicuti V.ĩ F.
quale illud.Fita Fale, ꝓ Vita Vale.Immò qđ Ger
mani etiam Finum pro Vino pronunciant.
Vertuntque hispani Ʒ in V.F.dicentes sanctiui
cetur,pro sanctificetur.
Et quia etiam legem Fusiam pro Furiam dice-
bant,Valesios,Fusios,Papisios,& sic S.pro R. ute
54 bantur,†postea literam ipsam R.inuenit Appius
Claudius, & inde Valerii, Furii, Papyrlique dici
cæperunt,& de his rursum satis.
In gl.uarios,diuagat̃ Bar.hic n.8.ut per eũ, po
stea ad.q.aliam infert,si testis deponat suꝑ articu
lo mutui,& dicat quod uidit mutuari, an possit à
parte interrogari ut declaret quid sit mutuum &
55 si interrogatus fuerit † an teneatur respondere
interrogatoriumque istud admittatur.
56 Et præmisso prius,†quod interrogatoria fiunt
à parte,contra quam articuli producunt̃ & testes,
quodque per iudicem,si incongrua fuerint, rese-
cantur.c.præsentium,de testi.in 6.ubi glo.inter-
rogatoria not. in l. testium. C. eod. concludit
quod sic.
Sed tamen nec ista est sine difficultate, ꝑmittẽ
tes nos tñ prius pariter aliqua. Quoad duas expõ
sitiones gl.nõ insisto quia clara est, tene secundã
ut hic dicit Ias.eamque tenuisse ur̃ etiam ipsamet
gloss. iuxta not. in l. qui filium, in §. Sabinus. ff.
ad Trebel.pro prima tamen gl.facit in l.i.in §. re
cuperandæ.

cuperandæ.ff.de interdic.& dictum est etiam s̃.
57 Et primo † quod articulorũ copia debet dari
parti,vt d.interrogatoria,intra terminũ à iudice
præfixũ,producanĩ,d. c.præsentium. §. testes, &
58 ibi not. p glo.in d.uerbo,interrogatoria,† nõ tñ
interrogatoriorũ,ex quo testes instruerent ad fal
sum,vt ibidẽ, & in l. 2. ubi Alex.col.2.C.de edẽ.
Secundo qđ fiunt de industria ut testes uacil-
lent in altero ex decem prædicamentis de quib'
p Azo.in summa sua in prin.& p Bal.in l. de qui-
bus,col.antepe.ff.de legi.& in terminis nostris in
d.l.testiũ col.4.& in l.uolũtatis.col.2.C.đ fidcic.
Tertio qđ quædã sunt substantialia, quædam
coherentialia,& quædam ad cautelam substantia
lia de causa scientiæ,quomodo scis? Coherentia
lia,de loco,tempore,& quibus præsentibus. Ad
cautelam,si de vestibus interrogetur,& similibus
de quibus idem Bal.in loco præallega. & in l. de
minore,in §.tormenta.ff.de quæstio.
Quarto,quod inutiles interrogationes, & ni-
hil ad rem cõferentes,ut dictum est,sunt penitus
resecandæ,& reijciendæ ut adhuc ibidem dicĩ &
ẽ arg.ĩ l.si duo p̃roni, ĩ §.idẽ Iulianus.ff.đ iureiu.
Quinto,& ultimo,quod olim ante decisionẽ.
d.c.præsentium,non erat iure cautum, qđ daren
tur interrogatoria,sed de consuetudine tm̃, ho-
die de iure & de consuetudine, vt per Soci. hic
arg.in Cle.sæpe in §.& quia de verb.sig.
Modo ad q.redeuntes, quod opi. Bart. sit du-
bia, quodq; testis interrogari non possit, quid
sit mutuum probatur.
59 Primo quia scire quid sit † mutuum iuris est,
nam dicimus,quod est contractus celebratus da-
tione uera uel ficta,rei consistentis pondere, nu-
mero vel mensura,ut p Bar.in l.2.in §.fi.in fin.j̃.
60 eo.† Verum positioni iuris,nõ respondetur.l.or
namentorum.ff.de au.& ar.leg. qua ratione pul-
cherrimam etiam decidit quæstionem,Bal.in c.j.
in §.item si uasallus,col.2.de cont.inuesti.in vsib.
quod confessus se hoiem occidisse, põt ex inter-
uallo interpretari se fecisse ad sui defensionem,
quodq; nõ videbitur super iure respondisse,hoc
est contra ius fecisse,quia nec debet interrogari
de iure. Et alibi tacite obiectioni respondet in l.
ab ea parte,col.1.ff.de proba.quod allegans pro-
hibitionem iuris, debet probare, non quod ius
probatione indigeat,sed quod p̃sona de iure re-
pellaĩ ab actu. Et ad propositũ ratio est, qcqd
alias dixerim,qa lex r̃ndet,& ẽ r̃nsio à iure deter
minata.d.l.ornamẽtorũ,Bal.in c.fi.n.2.de iur.ca.
Sol.prædicta vera sunt in parte,vt ponẽs rele-
ue ĩ ab onere probãdi.l.cũ q.ff.de iureiu.& cũ ius
sit certũ,probatione nõ eget,nos aũt in teste, ut
iudex reddaĩ certus,quod fieri nequit, nisi testis
intelligat verba quæ profert, & ita 1. soluit Bart.
Quam sol. mordet Cur.quia iudex certus est, si
mutuum est iuris, & certus non est amplius cer-
tificandus.l.j.in fi.ff.de act. empt.
Et malè,quoniam esto quod iudex sit certus,
non tñ est certus quomodo testis intelligat, ideo
debet dicere qd sit mutuũ.& sic sol.Bart.optima.
Secũdo,obiecto r̃ndet, qđ nõ quærit iudex ad
instantiã partis neq; interrogat testẽ vt dicat qd
sit mutuũ,prout est iuris,& vt s̃.declaratũ est,sed
prout est facti,quæ sol.etiã verissima mihi videĩ,
per glo.in l.stipulatio ista,in §.hæc quoque,ab ip
somet allega. ff. de verbo oblig.
† Adde quod eam sequuntur † communiter Do
cto.ut attestatur Deci.consi.215. col.3. vol.2. &
61 ideo Ro. in l.j. in prin.col.3.ff.de no.op.nun.† di
cebat quod uerba testis intelligenda sunt prout
intelligit vulgus, & non secundum subtilitatem
iuris. & in simili per Bart.in l.si necessarias in §.
si annua in princ. ff.de pigno. act.
Tertio potest respõderi, qđ iuris positioni,nõ
ẽ r̃ndendũ si recuset testis,sponte aũt põt si velit,
prout r̃ndit etiã hæres in casu.d.l.ornamentorũ,
& ita soluit Bart.met in l.ubicunq;. nu.13. ad fi.
ff.de inter.ac. est uerũ quod aliqua friuola hinc
deducuntur, quæ non refero.
62 Secundo † dubitationẽ faciebat, qa interroga
tio captiosa non est admittenda, not. in l. 2. in §.
quod obseruari.C.de iur.cal.sed hic captiosa est,
qa vt plurimũ testes sunt rudes & idiotæ, & ne-
sciũt r̃ndere,ut p gl.in d.§.hęc quoq;.& in l.qđ si
nepotes.ff.de testa.tu.Ro.in d.l j.de no. op nun.
Sol.antecedens verũ est,cõsequens falsum, qa
nõ ita rudis est & expers,ut nesciat grosso,dixe-
rim,modo,declarare,mutuũ qd sit,& nõ prout ẽ
iuris, vt s̃.qa, ut dixi,r̃ndere non teneĩ,sicuti nec
alibi qd est quantitas de iure, vt pulchrè deducit
Bal.in l. data opera. col.8.C.qui acc. non po.
63 Tertio,facit cõtra Bar.† adhuc,qa ambigua ne
dum captiosa,interrogatio,est rursum reijciẽda,
sm̃ gl.in d.c.præsentium.Immo dicta eius nõ ca-
uillanda sed iuuãda potius.c.cũ tu,de testi. l.quo
tiens.ff.de reb.dub.Bar.j̃.de vicino.Cassiodo. de
proba.deci.3.nu.5.fo.100.b. Bal.in l.j. lectu. 1.
col.ult.ff.de re.diui. Verũ interrogatio hæc am-
bigua est,qm̃ potest tam ad ius q̃ ad factũ referri
arg.in l.quotiens in stipulationibus,& ibi Bar. ff.
de uerb.ob.ergo r̃ndere nõ tenebiĩ, & est simile
ĩ libello,l.fi.C.de an.excep.đ libello ad testẽ valet
arg.l.sed etsi possessori.§.j.& ibi Bar. ff.đ iureiu.
Sol.licet tã ad ius q̃ ad factũ referri possit, ad
factũ tñ referreĩ potius, prout qualitas p̃sonarũ
exigit i.testiũ,ad quas referunĩ vulga. l. plenũ. §.
equitij.ff.de vsu.& hab.vt eo modo.s. quo scit de
ponat,& declaret qd sit mutuũ, ex quo nõ reqriĩ
vt inquit Bal.in d.l.data opera,col.præallega. qđ
sit iuriscon. aut Philosophus, quodq; sciat diffi-
cilibus quæstionibus respondere.
64 Quarto dubito †,qa testis,deponere debet p al
terũ ex quinq; sensibus corporis.l.testiũ. C.de te
sti.l.quod meo.§.si venditorẽ.ff.de acq.pos. Bart.
paulo.j̃.nu.17.Abb.in prati.sua.c.37.& not.in l.
1.C.de eden.sed qd sit mutuũ sensu corporeo p-
cipi nõ põt,ex quo est de iuribus incorporalibus
à quo sensus causari nõ põt, vt instit. de reb.cor-
po.& incorpo.in prin.Inno.in c.cũ cãm, de testi.

Bal. in l. qui teſtamento' in §. & ueteres, colum. 1. ff de teſta.

Sol. reſpondet non prout Iuris eſt, ſed prout eſt facti, igitur cadet in ſenſum corporis, & reſpõdere non recuſabit.

65 Quinto & Vltimo † dubitabam alias, quia æque conuenit, ſicuti reſponſio debet eſſe interrogationi congrua. l. 1. ff. de uerbo. obl. Bald. pulchrè in l. grecæ in §. ſi quis. ff. de fideiu. ubi interrogatus ſimpliciter non reſpondet alternatiuè, l. ſi defenſor. §. qui interrogatus. ff. de int. ac. ut interrogatio ſit congrua reſponſioni. d. c. præſentium, d. §. idem Iulianus, quia contrariorum eadem eſt diſciplina. l. fi. ff. de lega. 3. l. 1. ff. de his qui ſunt ſui uel alie. iu. ſed hic articulus eſt de mutuo, ergo nõ poterit teſtis interrogari quid ſit mutuum.

Sol. interrogari poteſt, ut perpendat iudex, an intelligat id ſuper quo teſtimonium ferre debebat, & maximè ad inſtantiam partis. l. 4. §. hoc autem iudicium. ff. de dam. infect.

† Et ideo ab opin. Bart. quæ eſt cõiter † approbata, ex his non eſt recedendum.

Quoniam, ut ipſe inquit adhuc & dictũ fuit ſæpe, ad cognitionem ſpecierum debet præcedere cognitio generis, quæ maior tñ ut pote nota fuit omiſſa. Et quia non poſſumus ſcire iura particulariter niſi ſciamus quid ſit ius in genere, nec ſi Titius ſit homo, niſi ſciamus quid ſit homo, in genere, & fuſius ut per eum.

66 Limitantem hanc † concluſionem in caſu niſi ex aliis dictis deprehẽderetur ipſum teſtem intelligere quid ſit mutuũ, exempli gratia ſi dixiſſet, uidiſſe Titium numerantem centum Seio ex cauſa mutui, ut hic per Deci. lect. 3. quoniã ſuperfluo non eſſet aliter interrogandus neque iudex certiorandus, qui iã ex his cetrus uidetur. l. 1. §. fin. ff. de act. emp. l. 2. §. quod obſeruari. C. de iu. cal.

Et quia iura noſtra ſuperfluitatem reiiciunt §. quibus, in prima conſti. C. unde Albe. in l. quiſ-
67 quis, col. 2. C. de poſtu. inquit, † qui inutilibus ſer
monibus utitur, in iacturam temporis cadit, auditorum mentes conturbat, quodque non allegare ſed loqui dicitur & benè. l. quiſquis. C. de reſcin. uen. l. Mæuius. §. eum qui. ff. de lega. 2.

Et quia fieri non debet, quod factum non releuat. l. hæc ſtipulatio. §. diuus. ff. ut lega. no. ca. Et quia idem repeti quodammodo uideretur, & malè. c. in geneſi de elect.

Et quia ſi in criminalibus in quibus agitur de grauiori præiudicio. l. in ſeruorum. ff. de pœn. deque pub. utilitate. l. ita uulneratus. ff. ad legẽ Aql. hoc ipſum fieri non debet. l. licèt. §. fi. ff. nau. cau. ſtabu. multo minus licebit in ciuilibus.

Eſt uerũ qđ aliqua tñ, dubitationẽ faciẽtia adduci poſsẽt, ſed ut oñdi a"s lectu. maximè. 3. & 4. quia leuia ſunt, non aliter uobis ea referam.

68 Vel dicamus, † quod poſsit interrogari, & rñdere teneatur, dubitationis tollendæ gratia. l. nõ ſolent. l. quæ dubitationis tollendæ gratia. ff. de reg. iu. Regien. conſi. 59. nu. 17. uol. 3. & eſt arg. in l. 1. in. §. quamuis. ff. de uẽn. inſpi. & in §. ſi uero, in authen. de tabellio.

Et ad propoſitum concluſionis, ſi teſtis interrogatus, diceret neſcire, non probaret, nec dictũ eius opitularetur illi, cuius contemplatione depoſuit ex his, & ut etiã declarat Alex. poſt Bar. hic, & Bal. in l. 1. ff. de his qui ſunt ſui uel alie. iu. conſi. 141. col. 5. uol. 1. & de conſuetudine in ſimili. conſi. 45. col. 3. uol. 2. Deci. hic lectu. 3. n. 54. & ad ꝓpoſitum quod poſsit alias interrogari de mutuo, & de fama. quid ſit latè ponit Pau. Caſt. conſi. 141. col. 2. uol. 2. quod nota.

Dubitat rurſum Bar. ad idem, quid ſi teſtis interrogetur de cauſa ſcientię, puta an quis ſit diues, ſanus mente uel bonæ conditionis, & reſpon-
69 deat ſcio quia ſum uicinus † uel conſanguineus,
an iſta ratio concludat, & breuiter oſtendit quod ſic declarando & deducendo in ſimili ut ſupra & ut per eum latè, & in l. de ætate col. 4. ff. de mino. ſi autem diceret ſcio quia ſcio, eſſet ratio eadem cum dicto & nihil concluderet. l. qui interrogatus & ibi Bar. ff. de peti. hære. Et multa a"s Caſsiodo. deci. 3. de proba. nn. 5. 7. 8. l. fi. ff. de of. ꝓcu. Cæſ.

Sed tamen nec iſta cõcluſio caret dubitatione.

Nam dictum teſtis debet neceſſario concludere alias non probat, l. non hoc. C. unde legi. c. in præſentia, de proba. Sed hoc caſu neceſſario non concludit, quia poteſt eſſe uicinus & conſanguineus & tamen ignorare ergo.

Soluit Bar. met, quod licet neceſſario non concludat concludit tamen præſumptiuè, & quidem præſumptionẽ quæ ad condemnationẽ ſufficit. l. dolũ. C. de dolo. & fuſius (ut dixi in aliis lect. hoc ipſum ex multis comprobando legas, nouiſsimè
70 facit, quod tradit Ro. conſi. 91. col. 2. † quod ali-
quando probatio concludit per præſumptionẽ iuris, ut in adulterio, quod, directo probari non poteſt, & tũc ſufficit. c. literis. c. 3. loco de pręſump.

Aliquando per præſumptionem inductam ex actuum frequentia, ut in uſurario, & iſto quoque caſu ſufficit, ut hic, & in l. neq; natales, C. de ꝓba.

Aliquando per pręſumptionem, quæ actui neque facile neque frequenter ineſſe potuit, & tũc dubia non releuat probantem & iſto caſu procedat contrarium, ut etiam per Abb. in c. prudentiam. in §. ſexta, col. 3. de offi. de.

Et hoc eſt quod dicit etiã Prępo. in c. per tuas,
71 col. 1. ad fi. qui fil. ſint legi. † quod dubia probatio
releuat probantem, quando aliquo non cõcludit ad intentum probare uolentis.

Et ad propoſitum ut per Bart. ita declarat pulchrè etiam Alex. conſi. 52. col. 3. uol. 3.

Et Flo. in l. item Mela. in §. ſed & ſi plures, col. 2. ff. ad legem Aqui. quod dubia probatio potens eſt, inducere condemnationem, qñ lex præſumit.

Et Bal. conſi. 489. uol. 3. quod paria ſunt, uel quod probatio concludat neceſſario, uel auxilio legis iuuetur.

Secundo obſtat, quia, ut dicebam etiam heri, teſtis debet deponere per alterum ex quinque ſẽ-

ſibus

sibus. corporis l. testiū. C. de testi. l. qui testamento in fi. ff. de testa. cum similibus, sed sic dicendo, sic non deponit, ergo.

Quod adhuc soluit etiam Bar. licet non exprimatur, corporis sensus quod tamen exprimitur, id, quo mediante, ad ipsum corporis sensum deuenimus, exemplificando ut per eum.

Et facit pro ista sol. quod habetur in l. oratio. ff. de spon. quam probat ex multis Gui. Papa. dec.
72 357. dicens amplius, † quod sufficit sensus etiam remotus ab actu, si ex eo præsumatur actus.

Tertio facit contra Bar. quia facta uicinorum possunt probari multis modis, fama, auditu, & uisu, fama si in uicinia est, quod quis sit diues, uel sanus, uel bonæ conditionis, auditu, quia dicat testis, se à multis intellexisse, & uidisse, quod in domo, abundat opibus, & sic quo ad alia duo, ergo dicendo quia sum uicinus, non probabit ex quo generalis responsio est, & qui generaliter loquitur obscurè loquitur. l. de ætate. §. nihil. ff. de Int. ac. l. ita fidei, in fi. ff. de iu. fisci. l. prętor edixit, in prin. ff. de iniur. Albe. in l. 2. col. 8. ff. de iur. cal.

Sol. antecedens uerum est, consequens falsum, ex quo generalitas ad sensum uisus restringitur, ut §. igitur perinde est ac si hoc ipsum in specie dixisse, & ratione rōnis reddidisset, & est in simili tex. in l. si optio. ff. de op. lega. Bal. in auth. hoc inter liberos, col. 1. C. de test. Ias. in l. 1. col. 5. ff. de uulga. & pup. sub.

73 Quarto † facit, nā soror non pręsumitur scire testamentū fratris ante aditam hæreditatē. l. qm̄. C. de iu. deli. Immò nec filius contenta in testamēto patris, ut per Bar. in l. eius qui in prouincia nu. 29. ǰ. eo. multa ad propositum Bal. in l. quicūque col. 1. C. de ser. fu. ergo nec uicinus facta uicinorum suorum.

Sol. iura sanguinis & processum naturæ scire præsumitur, ut hic & in c. quotiens, de testi. non factum hominis, ut ibi per Bal. & ratio est, quia facta plerunque homines etiam prudentissimos fallunt. l. 2. ff. de iu. & fac. igno. Ferrarien. in l. 2. col. 2. C. q admi. Feli. in c. Petrus. col. 1. de homi.

Et quoad iura sanguinis, uerū est, maximè si cōsanguinei sunt simul habitantes, ut per Areti. consi. 29. col. 6. & Ancha. consi. 170. col. 2. & probatur ī l. cōsensu. C. de repud.

74 Quinto & ultimo, † facit dubitationem, quia si hoc idem uerum esset, duo specialia simul cōcurrerent, quod probatio præsumptiua sufficiat, & quod deponenti aliter quam per sensum corporis credatur, & malè, uulga. l. 1. C de dot. promi. l. cum post. §. gener. ff. de Iu. do.

Sol. fallit regula quando una est consecutiua alterius, deducendo ut supra ad 1. & 2. arg. & potest adduci simile in l. licet. C. de pac. ubi tolerabile est, ut ibi Taurinen. declarant, quod in milite solà uoluntas testandi spectatur, & solemnitas iuris in testando, remittatur.

Et ad idem in fictionibus ad inuicem ordinatis quæ ad unum coniunguntur effectum ut hic, & in simili in patre ab hostibus reuerso, quia fingitur filius fuisse in potestate, & pater nunquā captus, ut per Bald. in l. si seruus, in §. seruus. ff. de fideiusso.

Et ita est breuiter, cū declaratione tamen tenēdum, quod factū sit successiuum, & non momentaneū. Nec in absentia factum, nec occultū, nec factum hominis particularis respiciat, sed in notitiam uicinorum an consanguineorū cadat, quod declara duobus modis, per conuersationē & famā ut per Bal. consi. 447. col. 4. uol. 5. ubi bona iura ad idē alleg. Et quoad istas declarationes ultra dicta Doct. ēt hic pulchrè per Alex. cō si. 71. col. 3. 4. uol. 1. & ut dixi latius, hic lectu. 3. nouissimè Alex. consi. 50. col. 4. uol. 5.

75 Vel fac regu. † quod ignorantia communiter præsumatur. l. uerius. ff. de proba. q̃a est actus priuatiuus habens negatiuam annexam, quæ sui natura improbabilis est. l. actor quod asseuerat. C. de proba. c. bonæ de elec.

Fallatque. d. duobus casibus, qñ aliquis est uicinus, & consanguineus, ut in locis hic per Bar. allega. & qñ est fama publica in loco. l. si tutor. C. de pericu. tu. ubi glo not. Bar. in l. si eui, in §. t. col. 1. ff. de accusa. & dixi ego alias in d. l. uerius, nec ad præsens repeto, quis dicatur uicinus, & consanguineus, declaraui etiā in d. lect. 3. dic ut ibi. Bar. in l. si tertius. col. 1 ff. de aqua plu. ar.

76 Verum ad idem ut † missis hic faciam regulam quod ignorātia præsumatur regulariter l. uerius ff. de proba.

Ratio, quia est actus priuatiuus, habens negatiuam annexam, quæ sui natura improbabilis est, c. bonæ de electio.

Sed ut prosit ignorāti debet allegari & proponi, auth. hanc autem querelam. C. de non nu. pe. pulchrè. Bal. in l. quicunque. col. 1. C. de ser. fu. Et est simile in notorio quod probari nō debet, pro poni & allegari sic. l. si adulterium cum incestu. §. idem Pollioni. ff. ad legem Iul. de adul. Cle. appellanti & utrobique glo. de ap.

Fallit in cōsanguineo, ut in d. l. octaui. ff. unde cogna. & in l. de tutela. C. de rest. in integ. declara tamen uerū fore, quo ad eaque communiter scire consanguineus solet, hoc est quo ad iura consanguinitatis & processū natura, alias secus ita Bar. in l. qui duos in prin. nu. 12. ff. de reb. dub.

Secundo fallit in uicino, qui facto uicini scire præsumitur. d. l. si ita. §. fi. de fun. inst. d. l. filiū diffinimus. ff. de his qui sunt sui uel alie. in. & fusius ut supra.

Quod etiam declaratur uerum fore, in actibus successiuis, non momentaneis, uel quæ in occulto fieri solent, quia tunc ignorantia præsumeretur ut p Alex. hic, & Bal. in l. 1. ad fi. C. de colla. dot. qs aūt dicatur uicinus declarat Bart. in l. Titius. ff. de aqua plu. arc.

Tertio & ultimo fallit, quando consanguineus uel uicinus fuisset præsens actui, uel ignorantiam alleganti denunciatum fuisset, uel quia publicè dicatur

cebatur.ut per glo.in l.si tutor.C.de peri tu.Bal. in l. Titius in §. Lucius. ff. de liber. & posthum. Ias.consi.107.colum.fina.uolu.1.& consil. 160. col.3.uol.4.& ista præter dicta supra sufficiant, si consanguineus seu uicinus,esset absẽs, infirmus, uel pupillus, & infans scire facta consanguineorum,& uicini non præsumerentur & de quo alias in l.is potest,ubi Bar.ff.de acqui.hę.& in c. cum in tua.qui mat.ac.po.indubitatumque ẽt ignorantiã præsumit si forent excommunicati, quia non solũ communione sacramentorum sed & fideliũ priuant.l. hi qui sanctam fidem.C. de aposta. usque adeo ut scire nõ possint, quæ à cõiuntis & consanguineis,seu uicinis aguntur tradit Inno.in c.graue, de sen.exco.tamẽ dubito quia iura sanguinis, non ignorat consanguineus,ut dictum est,& quia aliqua sunt, quæ hoc casu cadunt in notitiam uicinorum absque eo quod ea ab aliis in telligant,igitur cogitandum est.

77 Verum ad idem dubitatur † nunquid ex præsumptionibus condemnato, pœna ordinaria imponi debeat,an uero mitior † Communis opi. est quod possit & debeat hoc casu mitigari.Inno.auctoritate fulta in c.quia uerisimile,de præsump.p tex.in c.afferte.eo.ti.

Dubitabilis tñ,& primo, quia illatio uidetur, sed non ex præmissis,& malè uulga.l. Papinianus exuli.ff.de mino. unde uitiosum est argumentum ex separatis inferre,uulgatnmque id quid ad rum rumbum de quo gl. §.auth.licet.C.de nat.lib. Palestinæ interrogaris,respondes Aegypto. & probatur quod non sit ex præmissis, quia est ab actibus successiuis,ad momentaneos, sicuti est homicidium furtum & simile.

Secundo quia præsupponitur ex hoc, quod p̃sumptionibus,quis possit condemnari , & rursũ malè.l.2.& ibi per Ange.ff.de fur.Bar. reprehendentem ibi qui tenebat contrarium. l. absentem. ff.de pœn.l,fi.C.de proba.

Quibus tamen potest responderi & dici ad 1. satis esse quod sit ex præmissis,quoquomodo, ut ostendi supra in glo.t.in 1.q. an dicta ad declarationem articuli, extra ipsum articulum dicta uideantur,& nouissimè probatur in l.1.in §.fi.ff.de offi.eius,ubi mandata iurisd.merum imp.nõ transfertur,ut dicitur in prin.d.l. nec quo ad cognitionem, nec quo ad executionem, & tñ infertur ad Proconsulem in fi.qui cognitionem tm̃ habebat. l.solent.ff.de offi.Procon.& est arg.in d.l.absentẽ

Quoad secundũ uero,non posse condemnari, ut cõdemnato imponatur pœna ordinaria sed mitior,& ita ex multis dicit etiam Ang. in tracta. maleficio,in uerbo quod fama nu.24.

78 Verum & tertio instatur,†quod immò nec mitior imponi possit,sed ordinaria,per tex.quem inducit Deci.hic in l.1.C.ad legem Cor.de sica.ubi quis dolosè hominem occidisse præsumitur,& tenetur pœna ordinaria legis Cor.de sica.nisi probauerit contrarium.

Sol.non absolutè dicit quod pœna ordinaria ibi imponatur,sed quod arbitrio iudicis committitur,qualitate personæ inspecta an homicidiũ dolosum sit uel culpabile triplex alias , ad pœnæ exaggerationem. l. per omnes. C.de defenso.Ci. Inno.in c. 1. de consti.Vel ad ipsius mitigationem l.quid ergo.§.pęna grauior.ff.de his qui no. infa. & modo supradicto,declarat Bal.in c. 1. in prin. in quib.cau.feu.amit.in usibus.

Vel dicamus ut dicit Bar.in l.1. C. de dolo, qd̃ cũ homicidiũ sit de genere prohibitorum, dolosum præsumetur,si non probetur contrariũ, qdque ordinaria pœna hac de re imponitur, quoniã apertè de delicto constabat.

Vel quod d.casu animus inspiciatur qui non potest probari directo,solus.n.Deus est cordium scrutator qui est ubique potentia sciã & influentia igitur aliter non constito quod absque dolo occiderit,condemnatur,& ita declarat Gui. Papa in deci.suis423.col.3.aut quod præsumptiua probatio.d.cnsu.succedat loco ueræ probationis, & ita hic in materia dicit Soci.col.6.

Quarto instatur per tex.in l.si hi qui.C.ad legẽ Iul.de adult.ubi de adulterio accusatus, & prætextu consanguinitatis absolutus, si postea cum muliere matrimonium contrahat, tanquam conuictus condemnatnr pœna ordinaria, & sic præsumptione,ergo malè ac contra communem.

79 Sol.potest dici etiã†quod sit præsumptio uiolẽta,quæ pro plena probatione habetur expresseàp probata à lege,ut dicebam alias post Bald. ibi, & auth.si quis,eo.ti.nouissimè ita.d.l. declarat Matheſi.singu.119.in fi.& Abb.in c.accedens, de simo. & Bald in l.fi.C.de proba.& Aret. in loco supra allega.nu.25.

80 Quinto & ultimo†dubitatur,qa præsumptiones legum sunt liquidissimæ probationes.l. licet imperator.ff.de lega.1.glo.in l.si tutor. C.de peri.tuto. Immò quod mani festè probatur, quod ex indiciis & coniecturis probatur l. patronus & ibi Bal.ff.de proba. l.siqs locuples.ff. de ma. test.

Sed si legitima probatione quis sit conuictus, debet pœna ordinaria puniri. c.nos in quemquã, 2.q.1.l.qui sententiam. C. de pœn.ergo.

Sol.sunt liquidissimæ probationes in casibus à iure expressis , ut inquit Bal. in l.ciues in princ. C.de ap.& Alex.in d. l. licet imperator , & Deci. met,in c.prudentiam in §.sexta,col 4.de offic.de le.& in casibus i quibus pro plena probatione habentur,ut supra ergo si alio casu fiat condemnatio,pœna mitigari debebi & ordinaria nõ infligi.

81 Ex quibus omnibus†hanc†cõ munem opi. firmantibus,infertur,ut hic per Ias.col.5.quod non debuit amputari caput Nobili Florentino, qui talia uerba dixit famulo,nunquam domum redeas nisi de illo negotio aliquid sentiam, ipse uero inimicum illius occidit,tempore Domini Francisci de Eugubio,ut per Bart.in l.si quis mihi bona,in §.pater.ff.de acqui. hæred. ex quo sententia ex p̃sumptionibus fuit lata,& pœna debebat mitigari

Tamen dubito,quia uerba prædicta, inducunt iussum

iussum, seu mandatum ut declarat Por. in §. item
nobis. col. 2. instituta per quas per nob. acq. Imò
Bar. met in loco præallega. & Alex. cõsi. 125. col.
2. uol. 4. & consi. 126. col. 1. eo. lib. Et quia man-
datum per d. uerba erat ordinatũ ad homicidium,
quo casu nihil interest an quis occidat uel causam
mortis præbeat. l. nihil interest. ff. ad legem Corn.
de Sica. c de cætero, de homi. nonnihil Fel. in d. c.
affer te, col. fi.

Et quia denique tria concurrebant ibi, ut idem
Deci. dicit consi. 234. col. 3. uol. 2. post Bal. in l. 1.
col. 3. C. de ser. fug. inimicitia præcedens, cum d.
occiso, iussus seu mandatũ nobilis, ut supra & ho
micidium incontinenti perpetratũ. Idem Bald. in
c. ueritatis, col. 2. de resti. spoliato.

Et si diceretur quod in criminalibus non con-
iunguntur diuersa genera probationum, ex quo
probationes debẽt esse luce meridiana clariores. l.
fi. C. de proba. & limitabit quod dicitur in l. 2. in
§. ætas. ff. de excu. tu. quæ nõ prosunt singula &c.
respondeo fallere in præsumptione uiolenta. d. l.
si hi qui. C. ad legẽ iuli de adul. Ias. in l. admonen-
di, col. 94. ff. de iureiur. in rep.

82 Dicit ẽt Gramma. † deci. 34. nume. 39. quod
non est uerisimile quod famulus aliquid faciat si
ne consensu domini.

Et ad propositũ licet dixerit Alexan. consi. 53.
col. 2. uol. 1. quod tam in ciuili quam in crimina-
li, ex præsumptione tam legis quam hominis per
ueniatur ad diffinitiuam, debet tñ declarari ut su-
pra in criminali pœnam mitigando.

Nihilominus probari hæc communis opi. non
benè mihi uidetur in c. afferte, de præsump.

In primis quia ibi probatio est dubia & potens
ad condemnationem, quia lex disponit super ip-
so dubio, ita Flo. in l. item Mela, in §. sed & si plu-
res col. 2. ff. ad legem Aqui.

Item in casu ciuili nõ criminali, quia agebatur
ad filii restitutionem. l. 1. §. per hanc. ff. de rei. uẽ.

83 † Et dubitatio principalis, an iudici liceret si-
mulatione uti ut ueritatem extorqueret, ut ibi p
† Abb. † & omnes, in simili Iser. in c. 1. in §. publici
latrones, de pace tenen. in usib. quid ergo ad rum
bum quod pœna debeat mitigari.

84 Præterea ille tex. probat, † licere principi etiam
quod libellus & petitio sit inepta ut ibi, ex quo ca
rebat conclusione, secundũ Bar. in extrauagan. ad
reprimen. in uerbo & figura, colum. 2. iudicare.
Secundum conscientiã suã, quod nota, pro limi-
tatione. l. illicitas. §. ueritas. ff. de offi. præsi. Bal. in
c. 1. de for. fid. in usib. Bar. in l. 1. C. ut quæ de. adu.
Cap. Tholosa. deci. 287. ad fi.

Ex aliis tamẽ probatur optimè de quibus hic
per Docto. & maximè ex eo quia hæresis grauissi
85 mum crimẽ, † fest. c. uergentis. c. si quis, de hære. au
then. Gazaros. C. eo. & tamẽ ex præsumptionibus
condemnato hoc casu, pena mitigatur. c. inter so
licitudines, de pur. ca. ubi gloss. & omnes Deci. in
l. si fugitiui, nu. 58. C. de ser. fugiti. Bal. in rubr. de
offi. dele. nu. 24.

Nec ob. quod dicitur in d. auth. Gazaros, in fi.
ubi ex sola suspitione hæresis, quis condemnatur
quia potius est condemnatus ibi ratione cõtuma
ciæ quã delicti, ut declarat Bald. in l. quia semper,
ff. de in ius uo. & in l. 1. in §. 1. lectu. 2. col. 2. ff. si-
quis ius di. nõ ob. Et si hoc idem ad propositũ est
in crimine hæresis, multo magis esse debet & fieri
sic in aliis criminibus hoc est pœna mitigari.

Probatur etiam ex uulga. decisione d. l. absen-
tem. ff. de pœn, quia si præsumptionibus quis non
est condemnandus pœna ordinaria ut ibi, sequi-
tur necessario, quod condemnabitur extraordi-
naria, idest mitiori, & ita praticatur, ut ex multis
dicit Boer. decisio. 164. nu. 1. par. 1. Gand. in tra-
cta. malefi. de præsump. in 5. q. tñ aduerte quia ex
d. l. elicitur quod nec ordinaria nec extraordina
ria seu mitiori pena quis ueniat puniendus.

86 Ideò † fœdere distinctionis opi. possent concor
dari & dici ut dicebam. supra licet ad aliud post
Flo. in l. item Mela, in §. sed si plures. ff. ad l. Aqui.
quod aut probatio præsumptiua sufficit ad con-
demnationem & super ea lex disponit, & tunc pœ
na ordinaria imponatur, alias mitigetur, & isto ca
su procedat communis opi. illo uero cõtraria. d.
l. 1. C. ad l. Cor. de sica. d. l. si his qui. C. ad leg. Iul.
de adulte.

87 In cæteris † an transeat in rem iudicatã, & hoc
casu possit deferi iuramentum in supplementum
probationis, nõ insisto, quia dixi alias in aliis lect.
maximè. 4. Ias. plenè & Deci. hic, dic ut per eos, &
† interim quod communis † opi. est, quod non tran
seat. d. l. si hi qui. C. ad leg. iuli. de adult. quodque
iuramentum deferri non possit, quod ultimũ tñ
non firmo ut hic per Deci. latè Bar. alias in l. ma-
ritus. ff. de quæstionibus.

Prætermitto etiam consulto quæ dicũtur, hic
per eundem Bart. quare sub hoc titu. non posuit
prætor ti. de fideiusso. quia ultra eum (ut etiam di
ximus. supra de stipulatione) reseruatus est in tra
88 cta. stipulationum quia † sine stip. fideiussor iure
non obligatur. l. blanditus. C. de fideiusso.

89 Item † quæ dicit de auctoritatibus, & an testis
possit reddere rõnẽ per locũ ab auctoritate, quo-
niam difficultatem non habent. Adde aliquid ta-
men, de lib. Gale. & Hypocratis, per Abb. in c. fin.
in fi. de feu. De Historiis & Cronicis Boer. decis.
288. nu. 1. uol. 2. Grat. cõsi. 9. col. 3. uol. 1. Bertrã.
consi. 1. nu. 145. uol. 1. Nonnihil Soc. in l. cũ quid,
col. 3. infra. eo. Et ad id rursũ quod scripturis pu-
blicis creditur, maximè quando continent aliquã
enunciationem possibilem, tradit Alex. consi. 90.
nu. 22. uol. 6. Et de regu. cancella. quod liber Hie
roni. Pauli, qui inscribitur prouincialle ecclesia-
rum siue pratica cancellariæ est approbatus à se-
de Apostolica ut testatur Zabarel. in Cle. 2. in §. it
ritum. q. 3. de elect.

Adde item ad dicta Ias. hic col. antepe. de diui-
90 sione fratrum, quo modo fieri debeat † quis dica-
tur maior & minor, quid in hac. q. teneant legistæ
& canonistæ, & quid seruetur in Delphinatu, latè
Bertran.

Bertran.consi.117.nu.1.2.3.5.uol. 2. Math. afflic.
in tracta.iuris prothomi.in ulti.not. nu. 45. & in
c.t.in §.præterea,in 3. not.col. 3. de prohib. feu.
alie.per F.d.in usib. Bertran.consi.4.nu. 15. uol.
* 1. communis * opi. est ut maior diuidat,& minor
eligat,ut ibi testatur, & Docto.hic,& ita ēt secū
dum Bal.in l.pe.C.communi di,seruat consuetu-
do ll.interpres optima, à qua minime est receden
dum.l.si de interpætatione. l. minimè.ff.de legi.
In gl.igitur secuti, quoniam credere creditor
& similia non differunt ut per Bar. supra quicqd
hic dicat,constituendo differentiam inter rem cre
dito & rem creditam, & malè reprobaturque cō-
* muniter * ut hic per Deci.dubitatur, an creditor
91 ex delicto uel ex legato † dicat proprie creditor
& breuiter concludit idem Bar.quod non.
Et potissimum ratione motus,quia his casibus
non est aliam fidem secutus ut hic & in §.uenditæ,
in glo.allega.instituta de re.di.
Vnde .ui non conueniunt uerba legis, eidem
nec conuenit lex.l.4.§.totiens.ff de dam.inf.Bar.
in l. t.in prin.ff.de testa.
Et est utilitas ne uana uideatur disputatio.l. 1.
§.dixerit aliquis. ff. de publica, quia si creditoris
fiat mentio in sta uto , is non ueniet qui cre-
ditor non est propriè. l. 3. §. hæc uerba. ff. de
nego. gest.
Tamen conclusio dubia est,quod immò sit pro
priè talis , probo à generalibus incipientes, nam
contrariorū eadē est disciplina.l. fi. ff.de lega.3. l.
1.ff.de his qui sun. sui uel alie.iu.Sed debitor est is
à quo inuito pecunia extorqueri potest.l.debitor
ff.de uerb.sign.ergo & creditor,qui extorquet. l.
creditor.ff.eo.Sed creditor ex delicto, uel ex lega
to,est huiusmodi,ergo.
Vel à correlatiuis arg.formemus , & idē dice-
mus absque dubio.l.fi.C.de indic.uid.tol. Et est si
militudo, quæ à contrario paritatem inducit in-
ter agentem & patientem,ponderantes,iura præ-
dicta esse in ti.de uerbo.si.ubi uerba non aliter in
telligi debent,nisi propriè,ut per Deci. hic lectu.
3.n.91.Ias.ante eū, in l.eius qui in prouincia,col.
9.infra eo.Alex.ante Ias.consi.126.nu.6.uol.7.&
ita signanter arguit Alex.& ore rotundo dicit p-
ter dicta hic,quod est propriò creditor & debitor
consi.12.col.2.uol.2.
Sol.esto quod creditor dicatur , quo ad effectū
ex actionis,sicuti debitor,non quod dicat text.in
d.l.creditor ut infra non tamen sequitur, quod sit
propriè talis,ex quo contractus non præcessit ut
hic desiderari uidetur, neque fidem , uel ratione
delicti,uel ratione legati,alienam secutus est.
Nec ad idem facit,quod sint contraria & corre
latiua debitor & creditor, quia diuersa est ratio,
quomodo solet regu. utriusque dicti limitari,
93 † nā debitor à debendo dictus est, creditor autem
à credēdo,ut diximus , sed nihil credidit hoc ca-
su ergo, potest item dari instantia quia credi-
* tor secundum communem * opinionem soluit
gabellam instrumenti de debito celebrati, ut di-
ctum fuit in rubr. & non debitor Et quia cre-
ditor non potest cogi,aliū accipere promisso .ē,de
ditor autem alii promittere sic,ut not.in l.2.& ibi
Alex.col.1 .ff.sol.mat.Et minus quod. d. ll. sine in
ti.de uerbo.si.quia aliæ multæ ibidem sunt , & tū
uerba earum impropriè intelliguntur , exēpli gra
tia quod ap.hæredis ueniat bo. po. & tamen is nō
est propriè hæres.l.2.ff.de bo.po.l.hæredis ap. ff.
de uerb.si.Ias.plenè ī l.t .ī prin.ff.de uulga.& pup.
sub. & mille sunt hmōdi nō referēda.Vnde nec be
nedictū uī licet ita dicat Alex.consi. præallega.
Secundo tū dubiū faciebat , quod immò sit pro
priè creditor, & per ordinē sequendo iura in pro-
positum facientia , quia uidetur ad idem esse text.
94 in d.l.creditor,ubi is † creditor est,qui exceptione
perpetua summoueri,non pōt,is qui est ex delicto
uel ex legato,est huiusmodi ergo ꝓpriè creditor.
Et pondera,quod dicit est creditor, uerbo sub
stantifico, iuxta g o.in l.mercis.ff.eo.
Et quod in l. præcedenti dixit legislator quod
creditor conditionalis non est creditor, aduersa-
tiuè autem in d.l.creditor,quod est, si exceptione
perpetua remoueri non possit , ergo propriè. l.
hoc amplius.§.de his autem.ff.de dam.inf. arg. in
l.utrum.ff.de peti.hæ.
Sol.est creditor sed non propriè,comparatiuè
tamen ad creditorem conditionalem ut dictū est
arg.in l.si apud.ff. de mino. nec facit substantificū
uerbū est,quia repugnat decisio l.nostræ , quo ca
su proprietatem quoque denotare non potest, ut
per Bal.in l.quæ fortuitis col. 4.C.de pi. ac. ubi si
statutū dicat,quod ciues Florentini , sint origina-
rii ciues Perusij,exponitur,sint idest fingantur, &
95 sic non propriè † quoniā naturalis ueritas à subie
cto remoueri non potest.l. filio quem pater. ff. de
lib.& posthu.
Tertio dubium faciebat tex.in l.creditores. ff.
de uerbo.si,ubi creditor ille accipiendus est , cui
96 debetur ex quacūque actione pondera † uerbum
ex quacunque , quod est uniuersale.l.2. ff. si quis
in ius uo.non ie. Sed hic ex delicto debetur , uel
ex legato,actione furti,condictione furtiua, noxa
li & simili,itē reali personali & hypothecaria. l. 1.
singula(reddendo singulis.)C.communia de leg.
ergo,& idem in l.creditorum,& in l.si cui,quæ se
quuntur eo. ti. ubi signāter, creditoris ex delicto
fit mentio.
Sol.non dicunt prædictæ. ll. quod propriè sint
creditores,sed quod loco creditorum accipiendi
sunt,estque argumentum in l.2 .ff.de do. po. Vn-
97 de cum † aliud sit quem esse talem uel quod pro ta
li habeatur. l. si maritus. §. legis Iuliæ,& ibi Bart.
ff.ad lege Iul.de adulte. dici propriè creditor hoc
casu non poterit,etiam quod dicat ex quacunque
actione,quia uerba uniuersalia restringuntur.l. fi.
C.sine cen.uel reliq.l.1 .C.ne christia.mā.iūcto. c.
multorum,de iude.
Et si replicaretur quod hoc idē nō habet locū
in his quæ sunt iuris, ut Bar.declarat in d.loco.
Respondeo quod immò etiam dicto casu locū
habebit,

habebit, qñ alibi iure cautũ reperitur, ut hic quod creditor à credendo dicatur, id est à fidem habendo
98 do ut, supra ex † quo una lex aliam supplet & declarat. l. non est nouũ. l. sed & posteriores. ff. de legi. l. utrũ. ff. de peti. hæ. Immò quod Are. in l. 1. in §. per seruũ, dicit quod etiam in his quæ sunt iuris aliud est, quẽ talẽ, aliud quod habeatur pro ta. li. ff. de aequi. poss.

Quarto dubiũ faciebat, tex. in l. 1. ultra alia iura alias inducta, in prin. ff. de suc. edic. ubi successoriũ edictum inuentum est, ne bona hæreditaria uacantia diutius sine domino, maneant, ne creditoribus longior mora fiat, quorum appellatio-
99 ne † ẽt legatarii continentur, & alii, quia generale uerbũ est, & in plurali. n. etiam prolatũ à lege, ergo creditor ex legato uel ex delicto pro priè creditor.

Ad quod ẽt pro sol. dicam, quod propriè respectu eorũ qui fidem testatoris secuti sunt, credito res dicuntur, alias impropriè, sicuti in iuribus. supra alleg. in l. cũ fideicõmissaria libertas, ĩ §. 1. ff. eg. & à quib. & aliis ut hic per Dec. & alios & est arg. in l. 2. ubi glo. ff. de offi. procon. A lex. pulchrè cõs. 11. col. 2. uol. 2. bonus tex. iusti tuta de hære. quæ ab int. def. in prin. l. pater Seuerinam. §. conditionum. ff. condi. & de.

100 Quinto & ultimo † dubiũ facit, tex. in l. si is cui, in §. 1. ff. de sol. citatus per gl. in d. l. creditores ubi ad literam dicitur, quod crediti appellatione, pecunia quæ ex fideicõmisso debita est, uenit tantũ, ergo creditor is dicetur, cui etiam ex delicto uel ex legato debetur, quoniam legatum à fideicommisso non differt, nisi ut genus & species argumẽtum. in rubr. C. de serui. & aqua. & ita se habet ẽt cõis usus loquendi, qui maximè in statutis attenditur. ut inquit Bar. in rub. de nõ. o. nu. 1. nu. 6. & allusioni uocabuli præfertur. l. librorum, §. quid tamen Cassius. ff. de lega. 3.

Sol. illud est (multa ad istũ tex. dicit ẽt Ripa hic ut per eum nu. 92) quia fideicommissar ius, hæredi cauerat sibi solutum quid ex uniuerso debito, fuisse, & sic non ab re ut hic fidem hæredis secutus fuerat quoad reliquum.

Nec est uerum quod ita se habeat communis usus loquẽdi, ex supra dictis, dẽtque si allegeẽ pro bart. iuxta not. in l. Labeo. ff. de sup. lega.

Sed nec aliud prætermitto, qđ sub hoc titulo posita est ẽt materia conditionis furtinæ, quæ inest generi ut species propriè, not. Bal. in l. 2. C. de in. au. annulo, ergo & creditor ratione delicti. Et qa non dubitasset alibi Bal. in l. magis puto, in §. fundum ff. de reb. eo. an creditor cui relicta sunt bona oĩa, possit legatũ ẽt sibi relictum repudiare.

101 Sol. donatio causa mortis † inest donationi in genere, & tamen non est propriè donatio ut dicebam alias. l. 1. ff. de dona.

Nec ad idem facit dictum Bal. in d. §. fundum, quoniam creditor erat ex quo crediderat debitori legauit alias ibi, sed non quod tanquam legatarius sit propriè creditor, ut ostensum est, supra ≈loc

nec repeto.

Et ferè ad hæc omnia dicta Doct. tendunt, nec interim atque ex his est à communi recedendum considerando uerba text. ibi mox recepturi quid ex hoc contractu credere dicimur, quibus considerationes Ripæ hic tolluntur, nu. 90. Versi. quid tenendum, quia non est propriè, credere ut ipse dicit, sicuti hic.

Quam ex alio etiam probat Bart. hic, quia quã do tractamus de significatione uocabuli, allusioni ipsius standum est, sed uerbum credere est alienam fidem sequi, ergo.

Quod impugnat Ripa ex uerbis met Bart. quoniam repugnat diffinitio, ut uot. in l. 2. in §. appellata. infra. eo. d. l. creditor.

Sed respondebo diffinitionem non esse per q̃ rei, ergo allusioni stãdũ erit. Cogita & nouissimè dic facere tex. in l. fi. in §. licentia. C. de iure delib.

Secundo principaliter & ferè ad idem dubita-
102 tur quid in creditore conditionali seu in diẽ tandicatur pari modo creditor propriè, ue ne, idem Bar. hic breuiter concludit quod non, quia ab inuito die uel conditione pendẽte, pecunia extorqueri non potest. l. cedere diem. ff. de uerbo. si. ergo nec propriè debitor seu creditor cõditionalis dicetur, uel si in diem fuerit, & ut per eum latius.

Dubitationis gratia tamen uidetur, qđ immò sit talis, & propriè quidem, per tex. in primis in l. creditores. ff. eo. de uerbo. signif. ubi creditor est ille cui debetur ex quacunque actione, siue in diẽ siue sub conditione, huic debetur in diem uel sub cõditione, ergo erit creditor, quia cui conueniũt uerba legis, eidem etiam cõueniit lex. l. 4. §. totiẽs. ff. de damn. infe.

Et pondero dũ exceptiuẽ dicit, quod nõ erit tñ si sibi naturaliter tantum debeatur, quia in cõtrariũ erit contrarium si ciuiliter & naturaliter, licet in diem uel sub condi ione, ex quo exceptio firmat regulam in casibus non exceptuatis. l. quæsitum. §. denique. ff. de fun. inst.

Item quod non facit differentiam inter creditorem purum & conditionalem siue in diẽ Sed creditor purus est creditor propriè, ut hic, ergo & conditionalis uel in diẽ, l. iam hoc iure. ff. de uulga. & pup. sub.

Sol. creditor est sed abusiuè & non propriè. l. is cui, ubi ad litteram dr̃, quod non est creditor. ff. de ac. & ob. estque eiusdem Vlpia. cuius est ẽt. l. creditores, prealleg. stantque ista simul qđ eidem conueniant uerba legis, & dispositio, ut creditor dicatur, sed non propriè creditor, quod etiã pro bo, quia si loco creditoris est, ut adhuc dicitur in d. l. creditores, non erit uerum quod sit creditor propriè. l. 2. ff. de bo. po. §. quos autem, ibi loco hæredum constituuntur, instituta eo. ti. l. 2. ff. eo.

Nec facit quod exceptio ibi firmet regulam in casibus nõ exceptuatis, quia uerum est, ut dedũcẽdo, loco creditornm sunt, quibus ex quacunque causa debetur, in diem uel sub conditione, sed non is cui naturaliter tantum debetur, non quod ex hoc

hoc propriè creditores dicantur.

Et minus quia fiat æquiparatio puri & cōditionalis, ex quo propriè & impropriè intelligi dēt ut dicebam proximè, & ita limitatur regu.l.iam hoc iure, qñ diuersa est ratio in uno ex pluribus determinabilibus, ut ibi per Ias.

Secundo dubium faciebat, tex. adhuc in d. l. is cui, ubi ad literam dicitur, quod q stipulatus est sub conditione, ea etiam pendente creditor est, & urget.

Sol. est creditor quo ad hoc, quia spem in hæredem transmittit, sed non propriè creditor, quia pendente conditione uel die, (ut dictum est) à debitore inuito, pecunia extorqueri non potest.

Sed cur non idem etiam in legato conditionali? sol. ut per glo. in §. ex conditionali, instituta de uerbo.obl.

Tertio, dubium faciebat, quia tempus non est modus tollendæ uel inducendæ obligationis. l. obligationum ferè. §. placet. ff. de act. & ob. Ergo esto quod sit creditor conditionalis, non tamē desinit esse creditor propriè. maximè quia qualitate à puro differt, non substantia, & plus & minus non faciunt rem differre specie. l. fi. ff. de fun. inst.

Sol. uerum est si tempus per se consideretur, uerum quoniam concomitantia rerum dicitur, efficit, ut quis creditor non dicatur, nisi conditione existente, quod declarat Por. instituta de uerbo.ob. in §. omnis stipulatio, in prin.

Nec facit inductio. l. fi. ff. de fun. inst. quia fallit regu. quando diuersa est ratio inter plus & minus, ut hic, ex quo pecunia uno casu ab inuito exigi potest, alio non, & no gl. ubi Bar. & alii in l. pe. ff. de Præto. stipu. Ias. in l. qui bis, idē col. 3. ff. de uerbo.obl.

Quarto dubium faciebat, quia creditor propriè (ut sæpe dictum est) à credendo dicitur, & à fidem habendo creditur in diem & conditionalis huiusmodi est, ergo creditor propriè. l. 2. §. appellata, infra eo.

Sol. credit, & fidem sequitur alienam non simpliciter, sed sub conditione, uel in diem, quæ sunt in conditione non sunt in dispositione. l. cedere diem. ff. de uerbo. si. l. si quis sub conditione dandorum decem. ff. de uerbo. ob. aliud que est quid esse tale, & quid secundum qd tale. l. hoc legatum. ff. de lega. 3. ergo.

Et si replicaretur hoc idem fallere, quando eadem est ratio, in uno quæ est in alio, l. si quis duobus. ff. de lega. 3. Dec. in l. si mater nu. 3. C. de suc. edic. Respondeo, uerum, sed quod hic non est, eadē ratio, quoniam dicit tex. mox recepturi, quid ex hoc contractu, quamquam dici posit, quod mox. 1. postea exponatur, sed uiolatur littera, uel quod referatur ad uerbum credere, ut per Bar. & malè, quia transponitur, cum igitur non posit uerificari in debito conditionali dictum uerbum, creditor huiusmodi non erit propriè creditor.

Quinto & ultimo ulta multa adducta alias in aliis lectu. dubium faciebat, quoniam à simili uidemus quod si quis emisset rem alteri obligatam, poterit agere ad interesse, siue hypotheca sit pura siue conditionalis, & actione ex empto Consequetur (inquit tex.) ut dicta res à creditore libere tur in l. ex his prædus. C. de euictio. ecce quod creditorem ibi conditionalem appellat Imp. & ita intelligit illum tex. Alex. consi. 67. in prin. uol. 3. & de materia alias in l. 1. in §. si hæres. ff. ad treb. & in l. si seruus furtiuus, in prin. ff. de condi. fur.

Sol. inductio. d. l. non est uera, debetque tantū intelligi, in obligatione pura, non etiam conditionali, ut per Bal. ibi in fin. & Alex. qui sibi ipsi fuit contrarius, consi. 65. uol. 5. Fanen. latè in trac. de pigno. & hypo. in 1. memb. 5. par. nume. 24. alias col. 8. & 9.

Et sic non est ullo pacto à cōi recedendū, quā ex aliis multis alias comprobaui, studio breuitatis, non referenda, de conditione in terminis intelligentes propriè, quę se habeat ad esse & non esse iuxta not. in l. cum ad præsens infra eod. in fi. in æquiuoco. disputatio, &c.

Iudicio meo est casus, ultra dicta alias in l. grege, in §. si sub conditione, infra de pigno. Vbi ante conditionem non rectè agitur, quia (inquit tex.) interim nihil debetur, ergo creditor non dicetur, & in l. si ita scriptum, in §. si sub conditione, in ratione sui. ff. de lega. 2.

ADDITIO. Posset etiam ostendi qnod ap. creditoris ueniat conditionalis, quia participium recepturi de quo hic, conditionem importat ut dicit Bologni. in rub. supra. nu. 13. & malè ac cōtra tex. in l. si quis uina, & ibi Bald notat in prin. ff. de peri. & commo. rei uen. nec ob. tex. per ipsum ad idē allega. in l. Stichum qui meus erit. ff. de lega. 1. quia id uerum est, quando relatiuum iungitur uerbo futuri temporis, ad quod etiam allegari solet, hic autem non est relatiuum, ergo.

Et dato quod faceret conditionem, non tamen diceretur adhuc creditor, quia obstat uerbum mox ut supra.

Posset rursum dici, quod speciei est inesse generi & propriè quidem. l. semper in generalibus. ff. de regu. iu. l. quæ conditio, & ibi Soci. not. ff. de cōdic. & de, sed huius generis credere creditor & similis, species est creditor conditionalis, ergo propriè, ut ēt dicit Bal. in l. 2. C. de iure aureo. an.

Sol. donatio causa mortis inest uerbo donationis, quæ est genus & tamen non est donatio propriè. l. 1. ff. de dona.

Ad idem legatum est donatio quædam, & inest uti species donationi, quæ ē (ut dixi) genus. l. legatum, parua. ff. de lega. 2. & tamen non inest ꝓpriè ut not. in rub. ff. de lega. 1.

Vltimo transactio est species pacti. l. 1. de transac. & tamen non est propriè pactum, ut per Dec. in rub. de pact. lectu. 2. & ibidem per alios.

Vltimo opponi posset de text. in l. quod si in diem. ff. de peti. hæ. ubi antequam dies ueniat, uel conditio existat agi potest, ergo creditor propriè dicetur.

Sol.

Sol: de facto fuit admissus, non de iure, ut ibi per glo. ut in simili, in l. minor. ff. de euic.

Vel dicamus, qđ ibi actũ non sit, respectu debi tĩ in diem, vel sub conditione, sed respectu aliarum rerum, quæ conuentus possidebat.

Vel & vltimo, quod egit nec à reo oppositum est merito condemnari debet, non ad soluendum, sed ad cauendum quod eueniente die, aut conditione existente, debitum soluet, & ita de mente tex. ibidẽ videtur, & prima facie vrgebat.

103 Tertio & vltimo dubitatur † quid in fideiussore, nunquid dicatur, debitor concludit Barto. quod sic per text. in l. blanditus. C. de fideiusso. ubi ad literam inquit Imp. quod quibuscunque verbis promiserit, tenebitur, quasi dicat obligatus est, ergo debitor, Vnde non ab re, Bald. ibi ait, quod statutum loquens in debitore locum habebit etiam in fideiussore.

Quod tamen intellige stipulatione mediante, quia nudo pacto non obligatur. l. j. §. verbis. ff. de act. & obli. rationem assignat Ias. d. l. 5. in §. satis, ff. de uerb. oblig. post Bart. in l. iurisgentium, in princ. ff. de pac. nisi apud acta fideiubeat, & in iudicio. l. cum ostendimus. §. fi. ff. de fideiuss. tu. Bald. in c. j. nu. 9. de pac. uel pactum iuratum sit, ut idem dicit in c. cũ contingat, nu. 18. de iureiu.

Secundo, quia si non resultat diuersitas modi, ex diuersitate dispositionis, quando nec etiã est diuersa ratio. idem ius statui debet. Sed hic non est diuersa ratio inter debitorem & fideiussorem, ergo fideiussor debitor dicetur. l. si res, in fi. ff. ad Treb. vbi casus clarus si testator sibi duos instituit hæredes, ab vno quorum, libertatem reliquit, ab altero hæreditatem Titio, dicit text. qđ propter solam libertatem, non est hæres cogendus adire hæreditatem, nec propter solam hæreditatem, in casu autem sic, quando ille à quo libertas relicta est, portionem suam repudiasset & accreuisset alteri, ex quo non interest, quo iure ce perit, is cui accreuit portio esse debitor, uel ex persona sua uel alterius, ecce quod ex diuersitate modi non resultat diuersitas dispositionis, quia nec diuersitas rationis assignari potest.

Tertio adducit Bar. tex. in l. & magis. ff. de sol. & Bald. in d. l. Blanditus. vbi magis debeo quod debeo nomine meo, quam quod debeo alieno, pondera verbum debeo, quod tam ad debitorem adaptatur, quàm ad fideiussorem, & licet dicat magis deberi, non est propterea quod non sit debitor. l. cum furti. ff. de in lit. iur. Ex quo infertur, verba in diffinitione actionis etiam, in fideiussore verificari, quod sit ius persequendi in iudicio, quod agenti debetur.

Quarto facit, quia fideiussor ita reus appellatur ut debitor. l. 4. & 5. ff. de fideiuss. l. Stichũ, aut Pamphilum. §. quod vulgo, & ibi glo. ff. de sol. in eũ vt in debitore ꝑpetuatur obligatio. l. si seruũ nunc videamus. ff. de verb. ob. inq; eũ inuitũ iudicium redditur vt in debitorem & reũ plerumq; principali nõ excusso. l. inter stipulantem. §. si Stichum. ff. eo. l. fi. & ibi not. infra eo.

Quinto & vltimo, quia (ut sæpe dictum est) si debitor est obligatus ex quo fidem ipsius sequutus est creditor, ut hic, non alius poterit esse fideiussor, quia et ipsi quoque pro debitore promittenti credidit.

Sexto facit, quia sublata obligatione principali tollitur fideiussoria. l. cum principalis. ff. de regu. iur. l. omnes. ff. de except. Bar. in l. huiusmodi. in princ. ff. de uerb. oblig.

Septimo, quia quod à fideiussore petitur à debitore petitur. Nec potest per compensationem prouideri fideiussori, quin prouideatur reo. l. verum. ff. de compensa. l. si duo. ff. si quis can. Nel. in tracta. ban. in prima par. 2. temp. q. 67. col. j. Et ita

* se habet cõis opi.* ex eo etiã confirmanda, quia obligatio rei, habet se ad fideiussoriam, ut totum ad partes. l. hi qui, & ibi Ang. in prin. ff. de fideiusso. ergo fideiussor omnino dicetur debitor, l. quę.

104 de tota. ff. de rei uen. Et quia ita † fideiussor iuuatur Macedoniano sicuti filius, pecuniã mutuo accipiens. l. sed Iulianus. §. non solum. ff. ad Maced. latè Alex. consi. 63. col. j. vol. 4. alia iura non dixi allega, à Docto. quia parum probant.

Et adhuc facit quia etiam in materia pœnali, sicuti debitor pupilli tutor esse non potest eiusdẽ, auth. mi noris debitor. C. qui da. tu. pos. ita non poterit esse fideiussor, vt ꝑ Ang. in auth. ut hi q ob. prohi. res mi. Areti. in l. si fideiussor, in princ. ff. de lega. j. & Ias. hic & Ang. in d. loco asserit, ita Perusij de facto fuisse iudicatum.

Nihilominus cõtrarium etiam suaderi potest, ex aliquibus, & primo per tex. in l. spadonem, in §. si ciuitatis, princeps, dubitandi gratia prius allegatum per Bar. ff. de excu. tu. ubi fideiussores tutorum non excusantur, ut tutores onera trium tutelarum habentes. l. tria onera. ff. eo.

Respõdet Bar. qđ licet nõ sit tutor ut excuset, est tamen debitor, & malè, hoc ipsumq; negabo, de quo disputamus, & sic vrget contra cõmunẽ.

Scđo dubitãdi grã adducebat tex. in l. furti, in §. si qs alieno. ff. de his qui not. infa. ubi fideiussor ꝯdẽnatus alieno noĩe, infamia nõ notat, ut debitor, & Vrget. Cui arg. ẽt dici posset, licet Bar. nihil dicat, ꝗ ĩmò notet, & sic qđ idẽ sit qđ debitor ex quo de fideiussore tex. ille mẽtionẽ non facit.

Sed replicabitur, nõ notari (vt dicebatur) qm̃ alieno nomine erat condemnatus, & uirtualiter in eo debet intelligi, quia qui alieno nomine obligatur, fideiussor uocatur. l. j. §. uerbis. ff. de act. & oblig. præallega. & licet in procuratore curatore & similibus. Exemplificet non officit tamen, quia exempla non restringunt regulam. §. hactenus, instit. de gradi.

Est uerum pro ista parte quod disputando ad huc dicit Bart. quod hac ratione sub hoc tit. non est positus tit. de fideiussor. argumentum friuolum esse, ex quo vt declaraui supra fuit reseruatus in materia stipulationum, cum fideiussor nõ obligetur absque ea, d. l. blanditus.

Tertio ꝓbať, q̃a ſi fideiuſſor eſſet reus,& debitor fruſtratoria fuiſſet decilio authen.pręſente. C.de fideiuſſo.non dicendum maximè de iure au ctenticorum, quia iure Cod.& digeſtorum non erat cognita, ut hic per Iac. de nig. & appellatur exceptio ordinis, ut per Bartol.in l.exceptiones, colum.1.ff.de exceptio. Et eſt unum beneficium fideiuſſoris,ex tribus de quibus per Abb. in cap. 2.col.2 & 3.de fideiuſſo.

Quarto (ut dicebam alias)quia hoc idẽ argui tur ex diuerſitate nominum, titulorum, & diffinitionum. l. ſi idem. C. de codicil. Iaſ. in l. 2. in princ.ff.de iureiur.l.1.C.de iu.emphi.Bal.in l. te ſtamentum.in fi.ff.de Teſta.

Quinto & Vltimo,quia uideo quod diſtinctio contractuum eſt quod alii re,alii uerbis, alii literis, alii conſenſu celebrantur & locũ habent in de bitore principali,cũ fideiuſſore tñ nunq̃ cõtrahi tur niſi uerbis. l.blanditus,allega.etiam ſupra. C. de fideiu.l.ſi pecuniam & ibi Bald. infra eodem. Debitor igitur eſt ſubſidiarius, & loco debitoris ſubrogatus,ſi ille nõ ſoluerit & ñ ꝓpriè debitor.

Et tenendo ſic in uia diſputatiua,ac contra cõmunẽ quod etiam Deci.tenuit. ſed non omnibus arg.reſpondendo,poſſet ad contraria dici 1. non obſtare,q̃m uerũ eſt, q̃d tenetur & obligatus eſt ut fideiuſſor non ut debitor, Vnde ut dicebã proximè aliud eſt eſſe talem aliud haberi pro tali. l. ſi maritus.§. legis Iulię. ff. ad legem Iulĩ. de adult.

Non 2.quia dico quod eſt diuerſitas rationis hic ex quo nõ poteſt fideiuſſor regulariter ad ſol uendũ cõpelli, niſi facta excuſsione, debitor aũt ſic.d.auth.pñte,l.cũ q Kl endis. §. quotiens. ff.de uerb.ob.ergo ex diuerſitate modi inducetur diuerſitas diſpoſitionis.

Non ob.3.quia ſi fideiuſſorio noĩe dẽt,nõ erit debitor,ut de debitore conditionali, & ita ẽt trã ſit idẽ Deci. pro qua reſponſione dic tu quod eſt tex.in d.§.uerbis,& in d.l.furti in §.qui alieno. ff. de his qui not.infa.& in d.l.& magis.

Non ob.4.quia nõ reũ Iuriſcon.ſed quod locũ rei tenet, & quaſi reũ nocat quæ dictio ſui natura improprietatẽ ſignificat.l.meminimus.C.de legi. he.l.ſi cũ dotẽ.§.fi.ff.ſol.ma.Abb.in c.q̃liuit, ſup uerbo quaſi unigeniti à patre de uerb. ſi. & ꝓbat optimè ibi tex.ĩ fi. Notat ẽt ſimilitudinẽ.l.2.§. fi. ff.de uſuf.ea rerũ.l.1.ff.de eoq pro tu.Sed nõ oẽ ſi mile eſt idẽ.l.q̃ Nerua.ff.depo.ergo non erit de bitor, & ad id quod locum rei tenet, eſt bonus tex.in cap.non eſt, 40.d.

Non obſt. Quintum quia & id quoque uerum eſt ſed non ut ab eo inuito mox, debitum extorqueatur, ut hic, ergo non erit debitor. l.4.§.to tiens.ff.de damn.infec.

Non ob. ſextum quia ſeruus eſt etiam ad dominum, uti obligatio fideiuſſoria ad principalẽ, & tamen non idem eſt ſeruus quod dominus,ergo nec fideiuſſor debitor.

Et minus ſeptimum aliaque ad idem tendentia quia eſto quod à reo ſiue debitore peti uideatur. quod à fideiuſſore petitur, ex quò id totum ſoluens poſtea ab ipſo reo conſequetur, non propterea debitor dicetur, ut ſupra.

Non ob.quod in pęnalibus de bitoris appella tione ueniat ẽt fideiuſſor.q̃uia,i. non quia ſit debitor propriè,ſed q̃a ſit extẽſio ex identitate ra tionis de uno caſu ad alium ſiue de una pſona ad aliã qui uel quæ lata quadã ſignificatione ſub ex preſſo cõprehendatur.l.filium habere.ff. ad Maced.Alex.ſignanter per d.auth.minoris debitor, in l.1 in §.hoc autẽ in fi.ff. ad Treb.Et ꝓ iſta opi. in cõmunem facit adhuc,quia fideiuſſor ſemel liberatus,ex nouo debitoris ꝯctu nõ amplius obligatur.l.fi.ff.de pact.inq; principali cauſa, obligatus In appellatione reſtat obligatio, & extinguitur.l.eum apud.ff.iud.ſol.

104 In cæteris an ceſsionarius † ſit ꝓpriè creditor dic q̃d ſic quodque ſic cõiter teneiur, p text.in l. per diuerſas ubi Bal.in ſpecie not.C. mãda.& ita tranſiui alias, Adde nouiſsimæ eo ipſo quod quia cedit iura ſua alteri, quod ceſsionarium ponit in locum ſuum.l.planè Vbi c.ſno loco.ff.famil.erciſ. ſed cedens eſt creditor, ergo & ceſsionarius, Bertran. conſil.116.nume. 14.uolumi.ſecundo. Et aduerte hinc quod tamen debitor ceſſus poteſt à cedente conueniri,niſi à ceſsionario debito ri ſit denunciatum,uel ceſsionarius à debitore ali quid acceperit,uel ſi cum debitore fuiſſet litẽ cõ teſtatus,& ut per Iaſ. fuſius in l.ſi pecunia,n.2.ff. de lega.1. Ex quibus ſit breuiter finis etiam huic l. 1. ſeptima uicæ à nobis compendiaria potius quadam uia,quã aliter interpraetatæ.ff.ſi cer. pe. die S. Clementis 23. Nouembris. 1557. PATAVII.

MANTVA.

SVMMARIVM.

1 *Lex ij. ff. ſi cert. petat. uenit continuatiuè ad leg. 1. ff. eod.*

2 *Mutuum ut dicatur quæ res efficiant, & in quibus rebus contrahatur.*

3 *Dictio quandoque regulam in contrarium deſsignat ſed in l. 2. ff. ſi cert.pet.exponitur pro aliquo tempo re, & alijs pluribus modis exponi poteſt.*

4 *Dictio quandoque an ſemper neget, quando negatiua ſequitur.*

5 *Species pro rebus ponuntur in l. 2. ff. ſi cert. petat.*

6 *Rationes dubitandi in l. 2. ff. ſi cert. pet. 7. 8. 9. 10.*

11 *Genus in l. 2. ff. ſi cert. petat. capitur pro quantita te fungibili ideſt pro uſu promiſcuo ad differentiã generis quod in ſpecies diuiditur.*

12 *Mutuum quid ſit.*

13 *Intellectus ac l. ſi ſeruum §. fin. ff. de uerb. oblig.*

14 *Contractus à uoluntate contrahentium qualitatem accipiunt.*

15 *Actus agentium nunquam ultra id quod agitur extenduntur.*

16 *Bartol. & Socin. reprehenditur à Curt. defenditur tamen à Mantua nu. 17*

Contra-

18 *Contractus qualitas secundum mentem contrahentium, quæ est iuris intelligitur.*

19 *Contractus species diuersæ ex uno eodemq; contractu an oriri possint et quando nu. 20*

21 *Vnum quotiens est propter aliud utrobique unum tantum.*

22 *Stipulatio ubi uerba in futurum non sunt concepta, esse non potest.*

23 *Stipulatio ubi de mente contrahentium apparet, & uenditio, & stipulatio esse poterit.*

24 *Obligatio & liberatio quo casu ex eodem actu oriri possint, & an in qualitatibus sit idem.*

25 *Actio realis quare detur contra commodatari, & depositarium.*

26 *Deposita & commodata res, quare non ueniat appellatione suppellectilis quando testator ea legat.*

27 *Commodatũ & depositũ an à mutuo distinquantur.*

28 *Dare est dominium transferre.*

29 *Mutuum an in uno nummo consistat.*

30 *Vxor non est affinis, sed principium affinitatis.*

31 *Nummus actu numerus non est, sed potentia, & abtitudine.*

32 *Mutuum an sit, si eadem res restituantur quæ data erant.*

33 *Res deteriorata non dicitur reddita.*

34 *Negatiua semper negat.*

35 *Actus qui peruenit ad eum casum à quo incipere non potuit uitiatur.*

36 *Repugnantia simul esse non possunt.*

37 *Dominium momentaneum nullum commodum includit.*

38 *Emptionis in contractibus sola conuentio pretium est de substantia.*

36 *Statutum quod nemo ultra usum frumentum emat an comprehendat uendentem frumentum emptum pro suo uso quia recedere intendit.*

40 *Præsumptio translatiua quæ dicatur.*

41 *Declaratio facta post stipulationem ex interuallo, arguit contrahentium mentem talem fuisse.*

42 *Animus est facti.*

43 *Præsumptio una tollit alteram.*

44 *Iuramentum in uim probationis sufficit in his quæ dependent ab animo.*

45 *Præsumptio probationem unius testis debilitat ut non sit omni exceptione maior.*

46 *Mutuum an sit si pactum sit factum ut eadem res reddatur, nec dominium transferatur.*

47 *Pactum quod precarium ad libitum uoluntatis reducari non possit, non ualet.*

48 *Pactũ quod legatum reuocari non possit non ualet.*

49 *Contractus quo ad naturalia contractus regulãtur non quo ad substantialia.*

50 *Depositum dicitur ubi eadem res restituitur causa custodiæ data.*

51 *Verba improprientur ut materiæ de qua agitur conueniant, & causa uitandi absurdi.*

52 *Dare uerbum pluribus exponitur modis.*

53 *Præpositio de auget positum.*

54 *Nauta, & caupo, ad custodiam tenetur.*

55 *Obligatio personalis regulariter constituitur uerbo præmissiuo.*

56 *Clauibus dominium transfertur, si causa habilis procedat.*

57 *Commodatum tunc contrahitur cum res traditur ut ad usum determinatum utatur ea,*

58 *Præcarium contrahitur cum res ad usum in determinatum traditur, & in quibus differat à commodato.*

59 *Præcarium & precaria in quibus differant, & est precaria in rebus ecclesiasticis.*

60 *Contractus innominatus contrahitur cum res datur alicui & dominium transfertur, ut eadem restituatur.*

61 *Mutuum an contrahatur si actum sit ut aliud in genere reddatur.*

62 *Creditor an compelli possit accipere uinum uetus pro nouo.*

63 *Permutatio contrahitur si actum sit ut species pro specie reddatur.*

64 *Contractus innominatus tunc contrahitur cum datur quantitas pro specie uel econtra, cum fallentiis. 66. & 67.*

65 *Intellectus §. & siquidem. l. naturalis. ff. de præscrip. uerb.*

68 *Venditor quo casu dominium in emptorem transferre debet.*

69 *Contractus de nomine ubi dubitatur contractus innominatus erit, cum illatione de scholaribus disputantibus.*

70 *Actio præscriptis uerbis datur ex negocio inter partes gesto.*

71 *Pecuniam pro frumento an reddi possit.*

72 *Operarum æstimatio quando præstetur.*

73 *Nummi inuenti sunt propter rerum commutationem & omnia ad nummos reduci possunt.*

74 *Affectio in frumento an cadat, & an pro eo pecuniam solui possit.*

75 *Pecuniam pro pondere argenti, nunquid reddi possit.*

76 *Prohibitus portare frumentum prohibitus uidetur portare farinam.*

77 *Lanæ appellatione uenit etiam filata.*

78 *Quantitas & qualitas, an in utilitate consistat.*

79 *Ratio diuersitatis ubi non adest, id quod habet locum in ultimis uoluntatibus habet locum in contractibus.*

80 *Materia & forma sunt diuersa.*

81 *Mutuum non contrahitur si uinum datur ut frumentum soluatur, sed contractus innominatus.*

82 *Mutuum an contrahatur, si librum ad pondus, uel oues ad numerum dentur, cum distinctione.*

83 *Mutuum an in pane consistat.*

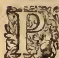
84 *Aliud pro alio inuito creditore an solui possit, & quando.*

85 *Difficultas soluendi an excuset ut aliud pro alio inuito creditore solui possit.*

86 *Debitor quæ bona creditori offerre debeat meliora uel peiora, si pecuniam non habet.*

PAVLVS LIB. XXVIII. ad Edictum.

L. II. ¶ MVTVVM DAMVS.

RAEMITTE aliqua ad euidentiã huiusce legis 3. & ptimo, quod est Pauli, ad interpretationem edicti prætorii, ut in supra scriptione patet. l. fi. C. de lib. præte. Alexand. in l. 1. colum. t. supra eo d.

1 Secundo, quod uenit† continuatiuè, ad d. l. t. & secũ dũ ordinẽ rub. hic tractãdo de mutuo, postea q̃ tractatũ est de credito, siue de rebus creditis. Tertio, quod iste tex. debet legi usque ad. §. appellata, ex quo idem Paulus in eo, dicit quatuor continuatinè primo qualiter mutuum contrahaẽ.

2 † Secundo quæ res efficiant ut mutuum dicatur, seu in quibus rebus contrahatur.

Tertio assignat rationem, quare in illis ꝯhaẽ. Quarto & ultimo rationem rationis, quare dictæ res tantum possint mutuo dari. 2. ibi mutui datio. 3. ibi, quoniam earum 4. & ultima ibi, quia in genere suo &cæt.

Summario plana est, ut hic per Bar. qui in tres partes diuidit tantum tex. istum, usque ad. §. creditum, prout in prima ponit Iurisconsul. quis debeat esse in mutuo animus contrahentium, in 2. quibus in rebus consistat mutuum in 3. & ultima, ad quid teneatur mutuans.

Et postea ptin. istud in duas pro ut in i. ponit dictum negatiuum, & probat, in 2. uero affirmatiuum, & idem facit, & una quæque bona est.

Dubitandi ratio in primo dicto negatiuo esse potuit, quod immò si eadem species res, seu corpus restituatur, mutuum fit, & contrahatur, quia dicit alibi text. quod quandoque nobis non eadẽ res sed aliæ eiusdem naturæ & qualitatis, redduntur in §. 1. instituta quib. mo. re contrahi. ob. siue

3 in prin. ergo regulariter eadẽ res, quia † dicta dictio quandoque designat regulam in cõtrariũ, iuxta uulgatũ illud qñq;, bonus dormitat Homerus, & not. alias in c. qđ nõnullis, extra de priuile. ibi possit qñque ianuis clausis diuina officia celebrare, bonus tex. in c. j. si Vasal. fe. priue. in usibus ibi ad agnatos quandoque pertineat.

Sol. exponitur quãdoque (ut inquit Deci. hic) 1. aliquo tempore & sic habeat relationẽ ad tempus & nõ ad rem, & benè. l. res in dotem. ff. de iu. do. & ita etiã iura. supra allega. exponãtur, prout declarat quoque Grat. consi. 2. nu. 31. uol. 1. ex adductis per Deci. hic.

Vel dicamus, qñq; .i. qñcũq;. d. uerbũ exponi debere uitandæ absurditatis grã iuxta glo. in l. eas causas. ff. de condi. & de. & ita exponitur etiam in l. tutor. ff. de iuteiur. & in l. non enim. ff. de tribuio. & in l. qui cũ uno, in prin. ff. de re milita. & in l. ab hostibus, in §. fi. ff. ex quib. cau. ma. & in l. is cui. ff. quando di. lega. ced.

Vel pro quia ut in l. fi. ff. de nego. gest.

Vel quod stet ẽt propriè qa satis est qđ ꝯhẽtes ea intentione cõtraxerint à principio, ut eadẽ res in gñe restituerentur, & est communis opi. ut j.

4 Vel quod neget † semper qñ negatiua sequitur. l. uerbis ciuilibus. ff. de uulg. & pup. l. Titius. ff. ad Treb. l. si pattoni eo. ti. uel quandoque, i. postea. l. j. in prin. ff. de ac. & obl.

Vel dic quod ibi aduerbium quãdoque positũ nõ sit, i codicibus antiquis, & uera erit lectio, nec in institutionibus Theophili inueniatur.

5 Secunda dubitandi ratio † esse potuit, quia præsupponit tex. quod mutuũ in speciebus consistat dum dicit, nõ eadẽ speciẽ, & tñ secus est, ut paulo. j. dicit, & in §. mutui datio, ibi qa snuctionẽ recipiũt in gñe suo per solutionẽ potius q̃ p spẽm.

Sol. exponit species, i. res, siue corpus, ut in deductione quoq; superius dictũ est, & declarat gl. hic, & bñ, & facit text. ibi mutui datio consistit in his rebus. l. litibus. §. 1. C. de agrico. & cẽ. lib. 10. l. peregrè. §. quæsitnm. ff. de acqui r. possess.

6 Tertia dubitãdi ratio esse potuit † dũ dicit, qđ aĩs si candẽ spẽm receperimus, quam dedimus, nõ mutuũ sed cõmodatũ erit aut depositũ, quia immò potuit esse ẽt ꝯtus innominatus, do ut des l. naturalis. §. 1. ff. de præscri. uer. aut precariũ l. 2. ff. de prec. uel pignus. §. creditor, institnta quib. mod. re contrahi. obl.

Sol. dictum est exẽpli gratia, nõ quod restringaẽ regula. §. hactenus, inst. de gradi. sensus igiẽ est, quod non erit mutuũ, sed alius contractus, qualem contrahentes uoluerunt ut etiã sentit gl. & Deci. hic in prin. & Odof. fusius quam alius.

8 Quarta dubitandi rõ esse potuit † dũ dicit text. qđ idẽ in genere reddi debet, ex quo certi condictio spãlis, pro mutuo competit, ut dictum est in rub. & not. in l. certi cond ictio. j. eo. & sic ad certum ut ibi, ergo non debet nec peti nec reddi genus quod est incertum l. in ratione. 2. §. incertè. ff. ad legem Fal. Bart. in l. 2. in §. & harum, nu. 10. ff. de uerbo. oblig.

Sol. ut hic per Albe. & Ias. genus in abstracto incertum est, in concreto uero habito respectu ad id qđ datũ fuit est certũ. l. certũ. j. eo. adde tu not. in l. 1. ubi Bald. lectu. 2. col. 4. ff. de lega. 2.

9 Quinta, & Vltima † dubitandi rõ esse potuit, quod immò in aliis rebus mutuũ esse possit q̃ in consistẽtibus põdere nu. uel mẽsura, qa si ego te rogauero, ut dares mihi mutuo decem, & dederis equum, erit mutuũ. l. si pmutua. C. si ce r. pe. ergo & pro tritico uinum, quicquid hic dicatur.

Sol. idest, quia fingit lex me equnm emisse, æstimationemque tibi soluisse, eamque postea à te breui manu mutuo accepisse, & fusius ut dicemus in l. singularia infra eo.

Interim Io. de Blanasco inst. de actio. in tit. de cer. condic. ex mutuo col. 4. declarat.

Cõcludit ergo tex. qđ si mutuo aliqd dederimus nõ eãdẽ spẽm, i. eãdẽ rẽ, idẽ corpus. recipere debemus, ne sit alius contractus, sed idẽ genus, i. simile, qđque aliud genus, i. aliud simile recipiendo

do veluti pro tritico uinum,non erit mutuum.& quod denique consistit in rebus, quæ pondere numero mensurave constant.

Et ratio est (ut in litera) quoniam earũ datio-
10 ne † possumus in creditum ire.i.mutuum cõtrahere,mihiq; debitorem psonaliter obligare vt tũdẽ in gñe soluat.l.,pcuratoris.§.pc.ff đ tribn.

Cum recipiũt(ut subijcit & est ratio rationis, fm oẽs) functionẽ in genere suo p solutionẽ potius q̃ p speciem electiuẽ.i.solutione eiusdẽ rei in genere & in eadẽ bonitate.l.cũ qd.ĵ.eo.& pro hoc verbo est etiã tex.in l.certũ.ĵ.eo.& in l.si ser uũ.ff.ad leg.Aqui.& in l.precia rerũ.ff.ad leg.Fal. q̃ p speciem.i.q̃ p solutionẽ eiusdẽ speciei, hoc est eiusdem corporis,& sunt uerba principio correspondentia,dum speciei est generis, ibidem fit mentio se positis tot intellectibus & nugis scribẽtium. & idem sensus est licet aliter legatur in Pan
11 dect.Flor.& sic † genus capitur hic, pro qualitate fungibili.i.pro usu promiscuo ,ad differentiã generis,quod in species,diuiditur, & de quo in l. 3.in § genera.ff.de acquir.poss.& generis.i.cõditionis,de quo in l. quæsitum.in §.idem Celsus. ff. de fun.inst.& anonymi de quo per gl in l.licet.C. de pac. Aliam rationem quare est quod in his rebus tñ mutuũ contrahatur,tradit Io. And. in regu.peccatũ,col.5.de reg. iu.in Mercu.Et licet ista uideat esse eadẽ cum dicto, non est tñ, ut hic per Ias.& in §.mutui datio,in glo. pondere. in princ.

Et ad propositum horũ uerborũ dicebat Ang. in l.2.C.ad legẽ Aqui.quod ubi damnũ est reducibile ad pristinã formã,hoc idem petitur. Alias quòd agitur ad emendam damni.

Si uerò functionẽ recipiat in genere suo,quod tunc tñ in genere petitur.Et ex his oĩbus (ut inquit ẽt Alex. & Butigel.præceptor, post oẽs hic in prin.)cũ nõ idem in specie,sed in genere reddi debeat,consistatq; mutuũ in his rebus,q̃ pondere numero mensuraue constant, & dominiũ transferatur in accipientem,ad differentiã cõmodati, & depositi.l.rei cõmodatæ.ff.cõmo.l.licet.§.rei de-
12 positæ.ff.depo.constat † q̃d sit mutuũ,nõ aliud.s. nisi contractus celebratus datione vera uel ficta rei consistentis pondere numero uel mensura, ut per Bart.in §.appellata, in fi. infra ea.lege.

Et subdit rursum tex.nr̃,q̃d in cæteris rebus in creditũ ire non possumus.i. in mutuũ ut s̃. declara,nõ cõsistentibus numero pondere uel mẽsura, nec recipientibus functionẽ in genere suo. idest promiscuum vsum ex quo aliud pro alio inuito creditore solui non potest.

13 Quod vltimum etiam videtur † per tex. in l. si seruum,in §.fi.ff.de uerbo. oblig.

Sol.id est speciali ratione,qa debitũ solui non poterat,idq; necessitatis ratio suadet,nõ solutionis,ut not.in l.uinũ.ff.de sol. Bar.ĵ. nu.12. aliter dicit Bal.fallere regulã qñ debitũ formaliter solui nõ pôt,in l.fideicommissa , in §. si seruo per illum tex. ff.de lega.3.

Facit etiã contra istũ tex. q̃d habeť in §.q̃d aũt, in auth.de fideiusso.ideo longa Bar. distinctio videnda est ibi col.2.& dicemus infra.

Et ultimo pro nunc in casu , de quo p Dec. in l.si donatione,ad fi.C.de colla.si pater tradidisset libros filio gratia st udij,ut frater creditor,etiam inuitus æstimationem accipere compellatur.

14 In primo not.Bar.dum dicit,q̃d animus † contrahentium esse debet, ut idẽ restituatur in genere & non in specie. Inferebat Soci.hic,q̃d qualitas contractus accipitur s̃.n ɔ̃hentiũ mentẽ & bñ. l.j.§.si cõueniat. ff.depo.l. j.C.eo.l.legẽ.C.de pac.

15 Et qa † actus agentiũ nõ operant , ultra eorũ intentionem.l.non oĩs. ĵ. eo. & voluntarij n unq̃ extra id q̃d agitur,extendunť.l.fi.C.ne ux.,p ma.

16 Nec † Bar.nec Soci.benè locuti sunt, non Bar. qa,ut inquit Cur.hic, propositum in mente retentum,nihil operatur.l.si repetendi.C.de condi. ob cau.Non Soci.quia totũ contrariũ dici debet, quod immò animus & mens contrahentiũ in dubio,debet regulari secundum naturã , & qualitatẽ contractus,ut p glo.& Bal.in l.si duo.ff.de acq. hær.& in l.huiusmodi. ff. de lega. j. ubi alias ɔ̃ria loquuntur in casu certo, quando cõstabat partes, voluisse recedere à dispositione iuris communis, & ita transit Deci.

Et est rationabile, ut magis dignũm trahat ad se minus dignũ,& animus ac mens contrahentiũ reguletur s̃.n naturam ɔ̃tus,non ẽ contra. c. q̃d in dubijs,de consecra.eccl.uel alta.

17 Sol.dico q̃d Bart. † optimẽ locutus est, & illatio Soci.optima Bar.qa uidentur uoluisse cõtrahentes,se conformare cũ dispositione iuris cõis , q̃ est ut idem in genere restituatur,& non in specie,ex quo mutuũ non esset, l.hæredes mei. §.cum ita.ff.ad Treb.& q̃d operatur propositũ,etiã non expressum,ex quo pro expresso habeť, cum hoc idem sit de natura contractus.l.cum quid.ĵ.eo.& pulchrẽ p Bar.in l.quicquid astringendæ, nu.2.se positis his q̃ ad istud dicit idẽ Cur. ff.de verb. ob.

18 Illatio vero † Soci.q̃d qualitas contractus intelligatur,secundũ mentem contrahentiũ,qm̃ nõ alia esse potuit q̃ ista,quæ iuris est,ut nõ in specie idem,sed in genere,mutuo datum, restitueretur. Aliam difficultatem mouet Cur.adhuc,q̃d immò unum genus pro alio solui potest, qcquid hic dicatur,ueluti triticum pro uino,ex postfacto s.volente creditore,non à principio,p istum tex.à cõtrario sensu.infra ibi aliud pro alio inuito creditore. & per tex.in l. pretij causa.C.de rescin.ven di.postea respondet siue inculcat potius ut peũ.

Tu dicas non esse uerum,nec ob.tex.infra à cõtrario : quia non legitur in mutuo,sed in cæteris rebus , non recipientibus functionem in genere suo. & minus tex.in d.l.pretij,loquuta pariter in uenditione,non in mutuo , igitur nec difficultas est in materia,nec facit ad propositum tex.

Verum adhuc aduertendum est,quia mihi videtur , absolutẽ , & in dubio quod contractus regulari debeat secundum ɔ̃hentium mentem & uoluntatẽ, ut s̃.dicebatur,nã si dedero tibi pecuniã,

in sacculo obsignatam ut eam mihi restituas, erit depositum, si uero ut ea utaris & tantumdē mihi restituas, erit mutuũ, & sic i gñe. l. L. cius. ff. depo.

Sol. illud est, non quia contractus regu letur secundum contrahentiũ mentem, sed quia pecunia etiam in sacculo dari potest obsignata, & numero, si in sacculo, erit depositum, si numerata mutuum, non quod dicere possint uolo quod sit mutuum, uel depositum, & sic (ut dicebam) quod non alia possit esse eorum mens, quam ea quæ sit iuris, ut supra uel dicamus quod sit depositum, etiam quod numeretur, & tantumdem in genere reddi debeat, ut hic per eundem Soci. sed irregulare, & de intellectu d. l. Lucius, fusius infra.

Secundo notat Bar. quod ex uno eodēque actu 19 non possunt oriri diuersæ species contractus† maximè incompatibiles, & inquiunt Fulg. Ro. & Soci. nec erat necessaria declaratio ex. infra dicendis, probabilis tamen, & ostenditur ex his uerbis, alioquin aut commodatum erit aut depositum, quasi dicat non erit mutuum, quia in mutuo dominium transfertur, dictumque est, quia fit de meo tuũ. §. appellata, infra ea. lege, in commodato autem & deposito retinetur, l. rei commodatæ. ff. commo. l. licet. §. rei depositæ. ff. depo.

Et ideo si compatibiles fuerint secus ut hic per 20 Soci. Deci. & alios, †signanter per tex. in l. 2. C. de pact. inter emp. & uen. ubi est uenditio & pactum, de retrouendendo quod etiam est cōtractus, iuxta glo. in l. 1. ff. de ac. & ob. & sic ex eodem facto, quia incontinenti fit pactum, duo sunt contractus habentes tamen diuersas qualitates, & ex quibus duæ etiam oriuntur actiones una ex uendito, alia præscrip. uerbis, ut ibi, & sic rursum nominatus & innominatus,

Et per tex. i in l. Aristo. ff. de dona. ubi si trado tibi seruum ut eum post quinquennium manumittas, est donatio, & contractus innominatus, do ut facias.

Et quia denique si dixero uendis mihi stipulanti librum pro decem, tu uero responderis uendo, erit uēditio & stipulatio, ut not. i rub. de uerb. ob.

Et si diceretur ut dicit Alexan. quem etiam Butigel. præcep. secutus est, quod non idem factum est in d. iuribus, sed diuersa.

Respondebo ut hic per Deci. quod immò est idē factum ex quo fit eodē instanti, nihil allegat.

Dic tu quod est tex. pro ista responsione, in l. illud in §. fi. ff. ad legem Aqui.

21 Vnde uulgatum illud etiam prodiit, †quotiens unum est propter aliud, utrobique unum tantum, Bal. in l. cum dotem, in fi. C. de iu. do.

Dici etiam potest ad rationem, quæ fuit Cyn. in l. hac consultissima, in §. per nuncupationem. C. 22 de testa. & scribentium in d. rub. de uerb. ob. †qđ immò stipulatio esse non potest, d. casu, ex quo uerba in futurum non sunt concepta, prout in stipulatione reqrit. l. 5. §. stipulatio. ff. de uerb. obl.

Sed replicabitur, non ut per Deci. quia non re- 23 spondet formaliter ad arg. † sed hoc modo quod cum stipulationis mentio facta sit, & de mente cōtrahentium appareat, non modo uenditio sed etiā stipulatio esse poterit dicto casu, & quia etiam uerba respiciunt futurum, cum res tradi debeat & precium solui.

Verum quod immò ex eodem actu oriri possint & quidem diuersi immò contrarii, probatur 24 † quia obligatio & liberatio sunt contraria, & tamen ex eodem actu numerationis oriũtur. l. in numerationibus, ff. de sol.

Et quia si testator grauet me uendere, & uendā ex uenditione obligor, & ex obligatione testamentaria liberor, l. si hæres. ff. de ac. emp.

Si uero de qualitatibus loquamur ut etiam supra adhuc dico quod oriri possunt & concurrere, licet sint diuersæ & contrariæ. & ex eodem actu quidem, do instantiam, quia ex contractu transactionis, testator potest mori pro parte testatus, & pro parte intestatus. l. controuersia. ff. de transac. & tamen duo hæc sunt contraria, l. ius nostrum. ff. de regu. iur.

Et quia ex contractu meticuloso, oritur consensus, uoluntas enim coacta uolũtas est, & dissensus pariter. l. si mulier. §. si metu. ff. quod met. cau. Bal. in c. cum inter, col. 2. de elec. quæ adhuc sunt ꝯria.

Videmusque ultimo loco, si testator instituat uxorem suam Dominam & usufructuariā, quod qualitates istæ sunt ꝯriæ, tñ institutio ualet, l. Titia. §. Titia, & ibi not. ff. de lega. 2.

Ad primum respondet Butigel. hic, quod fictè duo sunt actus ex quo ēt sunt duæ causæ numerādi. Quæ responsio mihi non placet ex quo, ut dicebā, supra post Deci., eodem contextu fit, & una tantum est numeratio meliorque sol. erit, quod licet contrarii sint, sunt tñ cōpatibiles, nec est quid quod obstet, quo minus uno respectu, sim liberatus, alio obligatus, & ita respondet Bar. in l. si quis ante, in prin. ff. de acq. po. & in simili no. in c. cum tu, de testi. Bar. in §. creditũ, col. 2. infra ea. l.

Non ob. 2. quia licet ex post facto non ante, ut in d. l. ius nostrum, not. l. circa. ff. de inof. testa. Ias. in l. cum duobus. C. eo.

Non 3. quia dissentiens per diuturnā patientiā postea consentit. l. 3. §. qui fideicōmissariā. ff. de hær. insti. Regien. consi. 105. nu. 11. uol. 1.

Non ultimum denique, quia usufructuarius dicitur dominus impropriè, & ita respondet Bar. in auth. hoc locum, nume. 7. C. si secun. nup. mu.

25 Sed quo† ad cōmodatũ & depositum redeũtes, quæro si proprietas & possessio retinet, quare sit qđ cōtra cōmodatariũ seu depositariũ ēt pót agi actione realí, qđ esse non deberet, cum possessionē præsupponat, ex parte possidentis.

Sol. quia datur etiam contra detinentem, habentem facultatem rei restituendæ. l. officium in fi. ff. de rei uend.

26 Quæro† rursum, si sic est adhuc, quod scilicet retineat proprietatem & possessionem, quare nō ueniat res commodata uel deposita, si suppellectiles suas testator legasset. l. pe. §. 1. ff. de au. & ar. le.

Sol.

Sol. quia restrinxit se ad eas quæ in domo esse solebant;locutus per uerba præsentis temporis.l. si ita.ff.eo.latè Alex.consi.216.col.3.uol.7.

27 Et ex his licet elicere † quod commodatum & depositum,à mutuo distingui debet.

Licet dubium faciat tex. quoad commodatum in l.2.C.de his qui ex pub.ra.lib.10. ubi mutuum commodatum appellatur.

Sed nihil facit quoniam id impropriè uerum est,ut in simili in l si uno.ff. loca. ubi donatio pro transactione ponitur.

Nec ob.si diceretur,quod cum rub.declaret nigrum.l.1.supra.eo.omnino intelligi debet, commodatum,idest mutuum, quia dicam uerum esse adhuc, sed impropriè. Vel quod de commodato propriè loquatur,nec inconueniat, licet rubr. de mutuo inscripta sit quandoque nigrum esse generalius rubro, ut not. in d.l.1.

Et probatur ut hic p Dec.lectu.3. & quia dicit tex.in d.l.2 in fi.commodauerit aut dederit,ut his uerbis commodatum comprehenderetur & mu-
28 tuum,quia † dare est dominiũ transferre.§ sic itaque,instituta de actio. & dederit ad mutuũ, aliud uerbum autẽ ad cõmodatum applicetur.

Et quod distinguantur, ex hoc probatur primũ,qđ etiam,supra ostensum fuit. Demum quia mutuum est stricti iuris,depositum uero bonę fidei,ut in §.actionum,instituta de actio.

Et ultimo quia depositum re tantum contrahitur mutuum uero re & uerbis,ut in §.fi.j.ea.lege.

* Tertio notant * omnes,quod mutuum consistit in his rebus,quæ pondere, numero, mensura ue consistant,sicuti habetur etiam in instituta quib. mo.re contrahi.ob.in prin.& ad litteram in l.1.in prin.ff.de ac.& ob.ratione de qua supra & p Ioã. And.in regu.peccatum, in Mercu.col.5.

Sed dubitant an numeri propositum an in uno
29 nummo † mutuum consistat dicuntque pro dubitandi ratione, quod non,quia unus non est numerus sed principium numeri.l.si quis ante. ff. de acqui.poss.ideo cui non conueniunt uerba legis, eidem non conuenit lex.l.4.§. totiens. ff. de dam. inf.nec dici potest in uno nũmo mutuum hac de re contrahi posse.

Postea contrarium tenent, maximè Albe. Ias. & Deci.post Cy.& Old.quoniam esto quod unus non sit numerus,sed principium numeri, Idem tamen iudicamus de principio, quod de principiato.l.non ideo minus.C.de hær.insti. Alex. in l. maritus,in prin.C.de procu.

Et ultra eos,quia uidemus quod in emphiteosi pro canone etiam magnæ rei nummus soluitur, ita Specu.in § nunc aliqua, Verti.103.de loca.Cy. in auth.qui rem,in ult.q.C.de sacrosanc.ec.

Et quia etiam si statutum cassat contractum nisi soluatur gabella,cassabitur,si in uno tantum nũmo erratum sit.l.res bona fide,& ibi Bal ff.de cõtrahen.emp.

Et facit rursum quia unus dicitur respectu duorum & pluriũ,ut no.Io.Andr.in proœ.6.

Et quia denique designantia numerum atque pluralitatem in uno resoluuntur.l.t.C.de cõ di. in ser.glo.in l.cũ uxori.C.quãdo di.lega.ced. Boer. deci.241.nu.5.par.2.

Quæ argumenta tamen parum concludunt,nã
30 primum inductum est.d.casu † ad ualidandã uxoris institutionem argumentum in l. cum negare. quemadmod.testa.ap. & in l. quotiens. ff. de reb. dub.quam maritus affinem appellauerat,cum tamen non sit affinis,sed principium affinitatis, ex quo de corpore constabat,non tamen ut idem de unitate dicamus,quia si numerus est unitatum collectio,non potest dici quod unus sit numerus,nisi nominibus singulari carentibus innuatur.

Secundum etiam sol. habet secum id esse, quia soluitur in signum recognitionis, non pro fructibus consequendis,ut per Bal. in l. siquis conductit.ff.loca.immò quod Cy.in d. auth. qui rem,dicit 3ctũ nõ ualere,& dubitat Spec.in loco p alleg.

Tertium uero, quia numeri statutum mentionem non facit,sed gabellæ tantum, quod etiã in nummo uerificari potest,alias quoque rigorosũ, ut inquit Bal.in d. l.res.

Minus concludit quartũ, quia si unitas & binarius numerus sunt numerorum principia,non potest dici quod in pluribus uerificetur, & quia ab unitate etiam est singularitas sicuti à binario numero, pluralitas.

Non quintum & ultimum,quia id quoque est, non quod pluralitas resoluetur in uno de propria uocabuli significatione, sed rõne potius cuiusdam naturalis rationis,quæ idem operatur, ut ibi not & per Alex.consi. 109 col.3.uol.7. Et qa numerus in testibus desideratur. l. ubi numerus, ff.de testi.& tamen dicimus hinc quod uox unius est uox nullius.l.iurisiurandi.C.de testi.

Si uelis tamen tenere,quod etiam in uno nummo,consistat mutuum & contrahi possit ex eo dicas solum posse suaderi,quia nullibi reperitur prohibitum.l.nemo non.§.quod eis.ff.ex quib.cau. ma.
31 & quia † esto quod nummus non sit actu numerus,est tamen potentia & aptitudine, & sic de rebus in quibus mutuum consistere potest,ut hic & quoniam potentia & aptitudo inspicitur, & propinqua actui,ac deducibilis ad actum, actus est. l. quæsitum.§.illud fortassis.ff.de lega.3.l. pe. ff. de mi.testa.In cæteris usque ad §. appellata,quia nõ est difficultas,dic ut per scribentes.

In Glo.1.concluditur,si eadem res restituatur
32 quia ille cui mutuo data sit non indigeat † quod omnino erit mutuum.

Et hoc quia [illegible]imum propositum inspicitur l. 1.§.unde q̃ritur §. Offilius. ff. de exercito. bonus tex.ad idem in l.cum quis in §.1.ff.de sol. & idem quod in d.§.unde quærit dicitur,in l.Lucius.ff.eo. & est argumentum in l. si quis nec causam infra. eo.Bar.in l.quod ait lex,in §.1 .ad fi.ff. ad legẽ Iul. de adult.inspicitur Item & à principio translatio dominii,in accipientem,uti est natura mutui.

Et quia à simili sic matrimonium dicetur,dum modo

modo contrahentes ab initio habeant animum re tinendi indiuiduam uitæ consuetudiné,licet defa cto postea simul non eo habitent ut in §. 1.institu ta.de pat.pot.

Et quia instituta quib. mo. re contrahi ob. in prin.dicitur, quod quandoque eadem res nobis redditur,quia ille(ut diximus)cui mutuo data est ea non indiget.

Et uidetur in simili casus in l.qui pecuniam. in fra eo.ubi qui pecuniam creditam accepturus est si futuro creditori spoponderit, in potestate hét, ne accipiendo se ei obstringat.

Et in l.precii causa. C.de rescin.nen.ubi perfe cta uenditione,non desinit esse uenditio,licet pre cii loco soluantur pecora.

Et plus dicunt scribentes, quod cogitur credi tor hoc casu idem recipere.

Moti & nó ab re,quoniam sufficit quod in eo dem genere restitutio fiat.nec poterit esse magis in eodem genere,quam si idem sit.

Et quia esto quod eadem res sit, restituitur ta men sub consideratione generis,ex quo ista in q bus mutuum consistit recipiunt functionem in ge nere suo,ut supra.

Et quia si aliæ res in mutuo redduntur,quia ad huc functionem recipiãt in genere suo,multo ma gis eadem restitui poterit,auth.multo magis. C. de sacrosanc.eccl.

Considerando ultra eos damnum creditori ex hoc nullum inferri,perinde ac si in genere idé re cepisset quo casu nulla ratio est,qua cogi non de beat.l.in creditore uulg.ff.de euictio.l.2.§.quá-quã.ff.sol.mat.arg.in l.Paulus.ff.de sol.

Et quia si non cogeretur re tunc deteriorata, ✲ ut fatentur ✲ omnes,†quia reddita nó diceretur.
33 l.3.§.si reddita.ff.commo.l.1.§. si res. ff.depo. in obligatione concernente rem & rei qualitatem, l.cum,quid infra eo.& instituta quib.mo.re con trahi.ob.declarat Bal. in l. exhibitionis. C. ad ex hib.debet cogi quando est eiusdem bonitatis, & qualitatis,licet sit eadem,& ex post facto,& ita có muniter tenetur.

Et quia eadem res functionem recipiens in suo genere dari siue reddi posset ipsi creditori igno ranti,ut not.in l.1.ff.de ac.& obl. ergo & eidé in uito,ac recusanti.l.q potest inuitis.ff.de regu.iu.

Et ultimo loco,quia speciale est i mutuo aliud pro alio solui posse,ut hic in fi.sed in obligatione est genus,ergo eadem res debet posse reddi.

Tamen cogita si disputatiué contrarium tene ri possit,quod nec mutuum sit,nec consequenter uel nolens,possit,uel inuitus cogatur, idem reci pere creditor.

34 In primis†quia negatiué loquitur text. dicens mutuum damus recepturi non eandem speciem, quam dedimus,negatiua semper negat.l.hoc ge nus,ubi glo.not.ff.de cond. & de.& plus semper importat quam affirmatio,sicuti plus etiam pro hibitio quam præceptum.l.boues. §. hoc sermo ne.ff.de uerbor.signific.Pau. Cast. consi. 16. co lum. 2. uol. 1. ergo.

Secúdo hoc idé Clarius dicitur in l. 1. in prin. ff.de ac.& obl.ibi damus ut accipientium fiant,po stea recepturi alias,eiusdem generis & qualitatis, & sic similes ex aliquo temporis interuallo.l. pa cta conuenta,in prin.ff.de contrahen.emp.l.si fu gitiui.C.de ser.fu.ergo non eadem res & corpus statim,quia debitor non egeat ut supra.

Tertio quia uerba hæc recepturi postea sunt suspensiua in futurum & conditionem inducunt. l.si quis ita,& ibi Bar.per illum tex.ff.de cond.& de.lex conditionaliter loquens solemnitatem nó leuem importare uidetur,usque adeo ut formali ter & præcisè impleri conditio debeat.l. prætor. ff. de colla.bo. Bal.in auth.matri & auiç col. 1. C. quando mul.tu.offi.fun.Ias.in l.2.in §.quod dixi mus,col.2.ff.si quis cau.

35 Quarto quia in†acquisitionibus habentibus de pendentiam in futurum,ut hic,quando res deue nit ad eum casum à quo incipere nó potest, actus uitiatur nec talis dicitur qualis esse debet.l. existi mo.l.pluribus.§.& si placeat.ff.de uerbo. ob. l. ꝓ parte ubi Flo.multa.ff.de serui.sed hic eadem res & corpus restituitur, & non aliud in genere, er go non erit mutuum.

Quinto & Vltimo, quia si commodatum erit hoc casu,uel depositum ut dicitur in text. iam mu tuum esse non poterit quod prædictis opponitur ut dicitur in simili in l.Pomponius scribit in §. 1. in fi.ff. de procu. & quia eandem rem accipiendo statim uideretur se uelle corrigere, quod non sit mutuum,& malé.l.non ad ea ff. de condi. & dem.

36 Immó quod sit mutuum & non sit, † quæ duo re pugnant & non possunt simul stare,uulga.l.ubi re pugnantia.ff.de regu.iu.

Ad opposita respondetur, quod propositum non durauit,ideo inspici non debet,nec ob id có siderari ut mutuum dicatur.l.si pro patre.§.uersã ff.de in rem uer.l.lecta,Versi.dicebam, infra eo.l. 3.ff.de diuor.l.3.§.1.ff.quod quisque iu. quodq; perinde est ac si dominium in accipientem,trans-
37 latum non fuisset, †ex quo fuit momentaneum, nullum sané commodum includens ut not.in l. q sic.ff.de sol.ubi qui sic soluit ut statim recipiat sol uisse nó uidetur.Bal.in l.seruus dotalis.ff.sol.ma.

Non. ob. 2. quia id est in matrimonio speciale in quo sola affectio cósideratur, satis diuersum à casu nostro,ita ut illatio fieri non debeat, sic ét fore í mutuo uulg.l Papinianus exuli.ff.de mino.

Non ob.3.quia probat contrarium quod im mò nobis eadem res,restitui non debet, ut osten sum est.supra in figuratione casus.

Non 4.quia quodammodo res erat integra, & quia poterat etiam obiicere creditori exce.nó nu. pec.ut ibi not.& sic non facit ad propositum.

38 Non ob.5.†quia regulare est, ut sola conuen tione precium sit de substantia emptionis & uen ditionis non numeratione, quoniam res æstima ta solui potest, & æstimatio regulariter facit emptioné,ut ibi not. & in l.quotiens.C.de iu.do

Non

Nõ ob.6.quod restitutio fiat in genere, & sub generis consideratione,& multo magis in eadem re(hæc omnia enim ad idem tendunt) quia repugnat natura mutui & conuentionis, ideo nõ pót dici ullo modo quod sit mutuum.

Non ob.7.quia satis damnum inde sibi inferri uideretur,si esset mutuum, & eandem rem cogeretur accipere inuitus, ut in simili dicit glo. in l.fi.ff.de condic. ob cau. uel alio respectu ab ipso met creditore quid esset ptextu mutui soluendũ.

Non ob.octauum,quia iura ad idẽ allegata loquuntur in commodato & deposito, & licet i mutuo idẽ sit qđ nec eam accipere creditor cogať. l. cum quid infra.eo. non propterea sequitur ut dicebatur,quod cogi possit ad idem,si eadem fuerit eiusdem bonitatis & qualitatis, ex quo mutuũ nõ est, nec idem in genere,sed eadem res & corpus siue species mutuo data.

Non ob.nonum quia regula à contrario procedit,alias nõ bene adaptabitur ad prædicta, ex quo multa nobis ignorantibus fieri possunt, quæ tamen non possunt fieri nobis inuitis, & propterea stant ista simul quod eadẽ res creditori ignoranti solui possit non tamen eidem inuito, & nihilominus primo casu sit mutuum, secundo non si sciat,nec eandem rem accipere cogatur, & ratio est quoniam primo casu opinio & credulitas debet attendi. quæ efficit, ut non eadem res sed alia eiusdem generis reddi uideat, & sic hoc casu mutuum,alias non ideo sciens ẽt non dẽt posse cogi.

Non decimum & ultimum denique, quia fallaciam habet,ex quo idem reddi debet in genere, & non idem in specie,hoc est eadem res & idem corpus,sed hic eadem res restituitur,ergo nullo modo erit mutuum.

A cõmuni tamen alias nõ est recedendũ, quod sit mutuum quod agi possit inuitus creditor eandem rem accipere, & longè magis uolens fauori suo renunciare uulga. l. siquis in conscribendo. C. de pact.

Sed pone,stat statutum ad idem quod quis frumentum emere non possit,nisi pro suo usu forte

39 quia sit annonæ caritas emeritque† ex quo putabat in ciuitate morari, postea mutato proposito recedit,& frumentum uendit, an pœnam statutariam incurrat.

Pan. Cast hic post Bart.in l.cetera,in §.fi.ff.de lega. 1. & Deci. post Paul. hic lectu. 2. concludunt quod non.

Moti quia primum propositum debet attendi, sed emit pro usu suo,quia morari uolebat in ciuitate,ergo.Et ad idem uidetur tex.in l.1.in §.unde quærit Offilius. ff. de exercito cũ similibus de quibus supra ubi si mutuo dedi pecuniam gratia reficiendæ nauis magistro, isque in alium conuerterit usum mutata uoluntate, exercitorem obligat, quia(inquit ibi glo.)primũ propositum inspicit.

Et in simili i l.diui.ff.de religio. ubi corpus terra conditum dicitur,si in arcula ponatur ea intentione & animo, ac alibi transferatur, licet si res exegerit i locũ ꝯ nodiorẽ trãsferri postea possit.

Nec secus in d.l.cætera,in prin.& in §.fi.ubi affixa ædibus,legari non possunt, sed si parata sint, ut in alienam transferantur domum & mutato ꝓposito legentur,legatum ualebit quare affixa pedibus legatis non possint(obiter dictũ sit) ea est ratio ne urbs ruinis deformetur,l.2.§.siquis,l. ff. ne quid in lo. pub. l. prætor ait. §.hoc Interdictum.ff.de no.op.nunc.l.2. C. de edifi. priua. Et

* ita se habet * communis opi.ut testatur Albe. ex prædictis in 2.parte statuto.q.206. estque arg. in l.si mater,in fi.prin.ibi ex causa ei subuenie ndum est.ff.de excep. rei iud.

Et non ab re hinc dixit Bald. in l. si cum ipse,in prin.& per illum tex.ff.de excu.tu. stante statuto quod causæ decidantur intra menses tres,extendi tamen cognitionem ultra & ex causa,statuto non obstante exemplificando ut ibi per eum.

Tamen(ut dicebam alias)mihi uidetur quod in casu isto, conclusio hæc sit dubitabilis, quoniam (ut not.in l.siue possidetis.C.de proba.) ex præsenti præsumimus in præteritum,& sic quod recedens & uendens frumentum,eo animo etiã à principio emisse uideatur.l.ex persona,C.eo.de proba.l.moucor.C.si ser.expor.ue.l.quicunque.C.de apo.pub.lib.10.l.si hi qui.C. ad legẽ Iul.de adul. Bal.in l.1,in §.si magistratus.ff. de mag. conue. & in l.2.col.6.C.de iur.emphit.Bertran.consi. 236.

40 nu,15.uol,2.maximè†quia est præsumptio,translatiua,potestque præsens status, concurrere cum naturali ueritate præteriti, ut in d.l.si hi qui, declarat Bald.in d.l.ex persona,col.1.

Et ideo esto quod in iuribus præallega. dicaẽ & uerum sit, primũ propositum attendi debere, & alia quo ad effectũm de quo ibi,& etiam hic, secundum communem opi.ac ẽt quod causa in quacunque dispositione semper intelligatur excepta. non propterea tamen infertur in casu. d. statuti, quod non sit præsumptio contra uendentem.

Et Bar.met in d.§.fi.nu.3. dicit, quod ab initio tale propositũ præsumitur fuisse ; quale fuit postea.l.sed Iulianus.§.proinde.ff. ad Macedo.

Et hoc est quod ad idem dicunt scriben.in l.pe

41 tens.C.de pac.in simili tamen , † quod declaratio facta licet ex interuallo, post stipulationẽ arguit retro ꝯhentiũ mentẽ fuisse talẽ, in tm̃ ut nil aliud dici possit nisi ut dicitur in l.fi. ff.qđ met.cau. qđ is contra quem est præsumptio, probare hoc ipsũ

42 debeat ne in pœnam statuti incidat † ex quo animus est facti.l. bonæfidei. ff. de acqui. rer. domi. facta non præsumuntur nisi probentur.l.in bello. §.factæ.ff. de capti. & postli. re. indubitatumque uidetur per illum text.

Nec ob.si diceretur, quod immò præsumptio est,quod emerit pro usu proprio potius,quam aliter,ut frumẽtum uenderet.l.merito.ff.pro socio.

43 Quia†tollitur per aliam præsumptionem, mali actus,& uenditionis frumenti ut diximus.l.diuus.ff.de resti.in integr.cap. 1. de præsump. But. consi. 21. colum.3.

Et

Et quia locum non habet regu.quando agitur de præiudicio tertij, & maximè fisci hic propter pœnam.l.3.de sep. vio. c. cũ in iure peritus, & ibi Abb.de off. de.Gozad.consi.66.nu.7. Sed quo ge nere probationis hoc ipsum constare debet?

44 Sol.iur.† sufficiens erit probatio, quia sumus in dependentibus ab animo, §.aliæ, ubi glo. insti. de actio.c.significasti, de homi.

Minimè uerum, quia glo.prædicta utrobiq; locum non habet, quoties præsumptio est in cõ trarium, ut hic, & in l.inter omnes, ubi Bart. in §. rectè.ff.de fur. Feli.in c.diligenti, col.3.de præsc.

Vnde probari forte posset per unum testem, & postea deferri iuramentum in supplementum probationis, vt not.in l.admonendi.ff.de iureiur. & in l.in bonæfidei.C.de reb.cred.

45 Adhuc non tutum, quia† præsumptio debilitat probationem unius testis, nec erit omni exceptione maior ut iuramentũ deferatur, iuxta not. in d.locis & in l.cum probatio.ff.de proba.

Necesse igitur erit duobus, aut tribus.c.in om ni, de testi.probare non eo animo emisse ut uenderet, uerisimiles coniecturas ostendendo ex quibus id uerum esse appareat, ut uendens pœnam deuitet.l.Fulcinius.§.sed is qui.ff.ex quib. cau. in poss.ea.Inno.in c.super hoc, de renun. Bal. in l.si quis filio, in §.eius qui, col.2.ff. de iniusto testa. pulchrè Ias.in §.omnium, nu.79. instit. de actio. Ex dictis scilicet & factis & præludijs, ex quibus apparet qualis fuerit animus in sequentibus, ut signanter per dictam glo.in præallega.§.sed is qui dicit Pau.Cast.consi.52.col.2. vol.2. & ita tandẽ residet Albe.in d.loco, licet nõ ita latè, vt disputatum est supra. Insuper dubitatur ad propositum, si pactum factum sit quod eadẽ species red-

46 datur † nec dominium in accipientem transferatur, nunquid mutuum istud esse dicatur.

Concludit Deci. hic lectu. 2. quod non, quia istud est contra substantiam mutui, ex quo transferri debet, & nõ idem in specie, sed in genere red di, ut hic, & in l.j.in prin.ff.de ac.& obl.& ad pro-

47 positum facit † tex.in l.cum precario.ff.de preca. & alijs per ipsum allega.ubi nõ valet pactũ, quod precarium ad libitum uoluntatis reuocari nõ pos sit, & est ratio, ut inquit Abb.in c.fin.in princ. de condi.ap. quia remota substãtia remouet actus.

48 Et est uerum alias.sic posset † etiam fieri legatum sui natura reuocabile, reuocari non posse, si clausula ad idem adiceretur in testamento, & tamen ea non obstante reuocabitur, quoniam erat contra substantiam legati.l.3.§.fi.ff.de adi. lega.l. non usq;.ff.si quis à pa.fue. ma. not. in rub. ff. de lega.j.Cur.consi.56. nu.2.

Aliter quoque dicit Bar.non ualere, quoniam est contra formam datam à lege, in l.pactum, in fi.ff.de pact.& ita communiter *tenetur. Et facit adhuc, quia mutuum debet esse gratuitum, & si fiat pactum quod non sit, non ualebit, nec dicetur mutuum.l.rogasti.§.si tibi.infra eo. Alex.consi. 3.col.3.vol.2. Et minus ultimo loco, quod procurator reuocari non possit ratione prædicta, ut per Bar.in d.l.cum precario, idem Alex.consi.18.

49 col.3.eo.lib.† & ideo quamuis dicatur pacto cõ tractus regulari & regi.l.j.§.si cõueniat. ff. depo. Bal.consi.340.col.2.uol.3. Verum est quo ad naturalia contractus, non quo ad substantialia. d.l. cum precario. Ias. in l. cum quid, col.j. infra eo.

Sed contra, quia alibi in deposito fit pactum: quod transferatur dominium, & sic contra substantiam & formam depositi.l.licet.§.rei deposi. tæ.ff.depo.& tamẽ est depositum, l. Lucius. l.die sponsaliorum.§.j.ff.deposi.

Secundo, quia in l.ubi ita donatur, in princ. ff. de do.cau.mor.ualet simili modo pactum contra substantiam dona.cau.mortis, quod reuocari nõ possit, & tamen est donatio, & in simili, in l. cum manu sata, in fi.ff.de contrahen.empt.

Tertio, quia esto, quod stipulatio uerbis contrahatur, pacto tamen fieri potest ne sit stipulatio sed nuda conuentio, l.iurisgentium.§.quo d ferè. ff.de pac.Are.in l.j.in prin.ff.de uerb.obl.

Quibus tamen potest responderi & dici ad primum (ut etiam dicit Deci.& benè.) quod nõ remanet depositum, sed in mutuum trãsit, & si depositum est, vt etiam dicebã supra, licet ad aliud in discursu, irregulare est, non regulare, quoniã notissimos depositi terminos ea res egredit, qd intelligi debet propter dominij trãslationem, ex quo tantundem in genere reddi debebat, ut etiã in l.in naue Saupheli, in §.j.ff.loca, & in l.certi cõ dictio, in §.fi.infra eo.Bar.in l sub conditione, in fi.ff.de sol.sed prima sol.melior.

Ad secundum uero id esse, quia ex pacto, poterat donatio causa mortis transire in aliud nomen contractus; donationis scilicet inter uiuos idq; uerborum significatio patiebatur, hic autem nõ, & propterea non ualet nec mutuum dicitur, sicuti nec in casu d.l.cum precario, ut per Bart.ita declarantem, in d.l.ubi ita donatur, in prin. pulchrè Abb.in c.fi.qui cle.uel uouen.

Ad ultimum uerò, id esse, quia eo casu deficit consensus.l.j.§.fi.ff.de pac.& propterea benè pacisci id potest, sed non ut sit stipulatio absque forma uerborum vel ex interuallo temporis, respon deatur, quod & Butigel.declarat, in d.l.j. in §.qui præsens, nu.22.ff.eo. & ita est tenendũ, pro nunc. sed tamen cogita, quia etiam hoc casu uerba pa-ti uidentur, ut sit depositum.

In gl.depositũ, quã cõsulto alias prætermisim, Bar.longã ponit distinctionem hic nu.4. ut p eũ, ex cuius dictis colligemus aliquas cõclusiones.

50 Et primo quando eadem res restitui debet † tra dita tamen causa custodiæ, quod cõtractus depositi dicetur l.j.ff.depo.vbi ad idem casus clarus. In quo dominium & possessio retinetur, ut sæpe dictum est, & præsupponitur implicitè supra in tex.ibi, alioquin uel commodatum uel depositũ erit & probatur, in l.licet, in §.rei depositæ.ff.eo.

Sed tex.in d.l.j. innuere uidetur contrarium, quia dicit datum, dare est dominium transferre. §. sic itaque, instit.de actio.

Sol.datum.i.traditum exponi debet, ut ibi p glo.de-

glo.declarat Bar,in l.dedi, quæ eſt.fi.in prin.ff.de
condic.ob.cau.& in rub.ſol.mat.col.3. & in l. 1.
col.1.C.de actio.& ob.& in l.uero procuratori,
alias,quod ſi forte, in §.fi.ff.de ſol.& ita etiam di
cit Pau.Caſt. ĩ l.Mæuius,ibi exponẽdo tex.ĩ prin.
51 ff.de condi.& demon.& regulare,†uerba impro
priari,ut conueniant materiæ de qua agitur, re-
buſque ſermones eſſe cognatos, dicebat Por.in
§.fi.col.2.inſtituta quib.alie.licet uel nõ.Et ita ex
poni debet uerbum dedi in l.fin. ff. de præſcript.
uerbis, ut infra in 3. concluſione Bartol. ubi
Ripa numer. 22.
Et ideo licet à uerbis legis eorumque proprie
tatẽ recedere non liceat.l.non aliter.ff.de lega.3.
licet tamen,quando abſurdum ſequeretur non re
cedendo l.ſcire oportet.§.aliud.ff.de excuſu. tut.
Bar.in l.1.in rep.col.2.C.de ſacroſanct. ecc.
Sed adhuc contra,quia traditione, dominia re
rum transferuntur. l. traditionibus. C. de pact.
Sol. transferuntur. ex cauſa habili ad dominii
translationem hic cauſa non eſt habilis, ergo &
ideo expoſitio bona. datum, ideſt traditũ, ut ſ.
Ob.etiam tex.in l.Lucius.ff.de po.ubi in depo
ſito dominium transfertur.
Sol.ea res notiſsimos depoſiti terminos egre-
diatur, ut ſignãter dicit I.Con.ibi.Imò quod nec
erit depoſitum ut text. innuere uidetur.
52 Aliquando etiam nihil†importat quod nota,
quoniam in contractu emptionis & uenditionis
dicitur dedit uendidit & tradidit.l. ſi ſtipulatus,
& ibi Bal.ff.de uſu.Bar.in l.fi.in prin.ff. de condi.
ob cau.& in l.exempto,in fi.ff.de ac.emp.
Aliquando dare, i. formare exponitur, puta
quando dicimus dominus dat libertatem ſeruo,
quod tamen dicere neſciuit glo. in l.manumiſsio
nes quoque.ff.de iuſt.& in.& declarat Bald. in l.
ſiqua illuſtris in fi.C.ad Orficia.non mirum igi-
tur ſi etiam exponitur in d.l.1.datum,ideſt tradi
tum gratia(ut diximus)uitandæ abſurditatis, &
noniſsimè eſt glo.in l.eas cauſas.ff.de condict. &
demon.Aliquando etiã,pro concedere capitur,
pro confirmare. & pro aſsignare, ut in authen.
de æqual. dot. in prin.& in l. ſi in aliquam, ff. de
offic. procon. & in l. quæ pater (ſingula ſingu-
lis referendo) ff.famil. ercis.
Et propriè depoſitum eſt ſi per iſtud uerbum
res cuſtodienda datur,alias non, puta quia dica-
tur pono apud te rem iſta ut clarè tex.in d.l.1.in-
53 nuere uidetur,†quaſi præpoſitio de,augeat,poſi
tum oſtendens totum fidei depoſitarii commiſ-
ſum,quod ad cuſtodiam pertinẽt, ut etiam dicit
Luc.de Pœn.in l.1.C.de ſuperiudicto.lib.10.in fi.
Et ad idem uidetur mihi tex.iuncta glo.in §. p
terea inſtituta quib.mod.re contrahi.ob. ubi dici
tur quod is apud quem res aliqua deponitur re
obligatur ex actione depoſiti, deponitur inquit
glo.1.cuſtodienda datur.
Et in l.deſiderium.C. depo. Vbi depoſitæ cu-
ſtodiam pecuniæ depoſitarium ſuſcepiſſe dicit,
alias dicta præpoſitio nihil operaretur,& malè.l.
ſi quando.ff.de lega.1.glo.in l.1.ff.quod me.cau.
& ſentit Io.And.in rub.extra de depo.in q. ſcho
laris,& in bidello Bar.in l.ſi quis uxori in §.apud
Labeonẽ.ff.de fur.
54 Et per locum à ſpeciali probatur,† quia nauta
& caupo ad cuſtodiam tenetur, quibuſcun-
que uerbis res ſibi tradita ſit. l. 1. §. final. ff.
nau. caupo. ſtab.
Et quia tacens & pro contradicente habetur
ubi de obligando aliquo perſonaliter agitur.l. ſi
iuſſam.§.inuitus.ff.de procu.
Tamen dicit Deci lectu.1 quod in contrariũ
eſt tex.in l.Lucius,& in l.die ſponſaliorum in §.j.
ff.depo.præallega.
Conſiderando etiam quod ſit gratia deponen
tis,& quod depoſitarius re depoſita uti non po-
teſt.l.3. C. depo.
Et quia in dubio, ut dicit poſtea in 2.& 3.uide
tur tradita cauſa cuſtodiæ l.cum pater. §. pater
pluribus,ubi glo.& Bar.ff.de lega.2.bonus text.
in l.ſi quæ ſunt.ff.de fam.erciſ.
Et uidetur caſus in §. ſed ſi is inſtituta de obl.
quæ ex delic.ubi ad litteram dicitur,quod cuſto-
diam non præſtat.
Placet mihi breuiter opi.1.quam ex eo etiam
comprobo,quia neceſſarium eſt,quod per d.uer
bum fiat depoſitio ut ſupra aut de cuſtodia men-
tio.l.1.§.quod ſi rem.ff.depo.arg. in l. ex diui. C.
loca.& in l dominus horreorum in prin.ff. eo. er
go ſi ſimpliciter dictum ſit, pono penes te hanc
rem,non erit propriè depoſitum,ut ea cuſtodien
da depoſitario data uideatur,d.l.1.
Et quia in dubio benè obligatur is apud quem
ponitur res ad ipſius reſtitutionem, ſed non ad
55 cuſtodiam,†ex quo obligatio perſonalis regula
riter conſtituitur uerbo promiſsiuo, ut per Bal.
in l.ſi ſine.C.ad Velleia.
Et quia ſic à fullone non differret,qui ſemper
cuſtodiam præſtat tametſi non dicatur. l. itaque
fullo,in prin.ff.de fur. nec, ut dicebam ſupra, in
hoc à nauta uel caupone,nec à uenditore & com
modatario.l.hoc ita.l.cuſtodiam.ff.de peri. & cõ
mo.rei uen.uel à creditore pignoris reſpectu. §.
fi.inſtituta quib.mo.re contrahi.ob.
Vel immiſſo in po. rei ſeruãdæ cauſa ut in l. ſi
quis ante.ff. de acqui.po.
Nec ob.contraria,non primum de. l.Lucius &
de.l.die ſponſaliorum.§.1.ff.depo. quia ſi depoſi
ta eſt pecunia.d.caſibus, uel commendata quod
idem eſt,ut in d.l.Lucius,cuſtodia etiam præſup-
ponitur,d.l.1.ſi poſita ſimpliciter non, & profe-
cto non uideo quomodo probetur ibidem cõtra
rium.Vel quia ut dicebam ſupra ex quo tantum-
dem in genere reddi debebat depoſitum in alium
tranſiuerat contractum.
Fateor item ſecundum & tertium quod fiat
gratia deponentis,quodque depoſitarius nõ poſ
ſit uti re depoſita,ſi debito modo factum ſit de-
poſitum,& uerbis ad idẽ congruis,qm̃ tũc tota fi
dei depoſitarii ꝯmiſſa uidebitur,alias,ut dixõi,n.

L Non.

Nõ ob.quartũ quia perinde est.d.casu ac si pa ter dixisset, ex quo clauium instrumento res custodiuntur arg.in l.Paulus. ff. rem ratam hab.l. reprehendenda.C.de insti.Immò si præcedat cau sa habilis,†quod clauibus etiam dominium trãs fertur,ut ibi not.& in l.Labeo ubi Alex.col.2.ff.
56 de pact. Ias. in addi.Por.in §. interdum,in princ. instituta de rerum diui.

Non quintum deuique & ultimum, qui a esto quod custodiam nou præstet,res tamen sibi data fuerat custodieuda,ideo subdit text. ibi & in l. eũ qui,in §.is autem.ff.de fur. & iu l.2.in §.& generaliter.ff.ui bo.rap.quod furti actionem non habet sed dominus cum de dolo & lata culpa tenea tur tantum,ut in d.locis uot.

Secundo colligo ex dictis Bar.si eadem res tra
57 datur alicui ut ea utatur†ad usum determinatũ, postea reddatur,quod erit commodatum,si uero ad usum indeterminatũ precarium, & benè. l. in commodato.§.sicut.ff.commo.l.1.ff.de preca. & utrobique exemplificatur,de commodato in d.§. sicut,ubi glo.bonus tex.iu l.fi. de præscrip. uer. de precario, iu d.l.i.est uerum quod unum est simile alteri,ut ibi dicitur, & contractus uterq; q re celebratur sicuti depositum & mutuum.

Et quia non omne simile est idem.l. quod Ner
58 ua.ff.depo.differnut† in tribus.

Primo(ut dixi)quia commodatum fit ad certũ usũ determinatũ, precariũ ad in determinatum.

Secundo commodatũ reuocaui non potest,nisi finito usu.d.§.sicut. Precarium quandocunque d.l. 1.l.& habet.ff. de p eca.etiam ab initio ut hic per Deci.lectu.2. & 3.

Tertio & ultimo commodatarius tenetur etiã de leuissima culpa, in precario uero is cui res con cessa est,de dolo tantum & leui culpa. l. quæsitũ. §.eum quoque.ff.de preca. glo.in l.1. ff. eo. Por. in §.item is cui, col.2.instituta quib.mod.re con trahi.ob.Abb.iu cap. :.ad fi.de preca.Adde quar tam differentiam, quia rei commodatæ. possessionem retinemus. l. rei commodæ. ff. commoda.res autem precario concessa possidetur. l. & habet.§.eum qui.ff. de preca. Cui iu hoc tamẽ contrariatur tex.in l.siquis ante,in §.1.ff. de acq.
59 po.sed facilis est ex eo sol.dic ut ibi. Et dũ†dicit Deci.hic lectu.2. & 3. quod precarium à precaria fœminini generis differt, quoniam primũ ad libitũ concedentis reuocatur, secundũ non quia non erat cognita de iure ciuili post Abb.in c.j.& fi.de preca. Adde primũ quod ita ẽt dixit Afflic. in c.1.in §.aut si libellario,nu.36.quib.mod.feu. amit.in usib.Et dic quod precarium est in rebus ꝓfanis,precaria uero in ecclesiasticis d.c.fi.Pau. Cast.consi.194.col.1.uol.1.Idem Deci. in authẽ. ingressi,nu.25.ubi & ego remisiuè.C.de sacrosanc.ec.& nomen consuetudinis,non iuris, ut de clarat Alua.in proe seu.colum.12. Bar. ante eum in l.si finita in §.si de uectĩ.nu.10.ff.de dam. inf.

Tertio colligo ex dictis Bar.si res detur alicui & in eum dominium transferatur, eademque re-
60 stitui debeat, quod erit contractus † innominatus do ut des l.naturalis.§.1.ff.de præscrip. uerb. l.si tibi areæ eo.ti.Et hoc in dubio, declarant scri ben.,quoniam alias ex uerbis contractus qualitas deprehendi posset intellige causa exp̃ssa, ut hic ꝑ Rip.& dici pignus,mandatum, locatũ, & simile. Sed contra, ut idem dicit, quia oportet quod sit alia res,alias non potest dici contractus corre spe ctiuus innominatus,dic tu quod est tex.iu l.iuris geutium,in princ.ff.de pact. hic est cadem ergo. Et quia in d.l.si tibi areæ, dicitur,quod pars do mus dari debebat,ergo non eadem ut hic.Et uide tur casus in l.fi.ff.co.quod immò erit cõmodatũ. Tamen ad 1.& 2.potest responderi,quod cum nõ possit alius esse contractus, non mutuum deposi tum,uel commodatum non emptio,non mandatũ uel societas ut de in d.l.si tibi areæ, à partibus sufficienter enumeratis, necessario dicetur contractus innominatus,ex quo satis est qnod cũ eo similitudinem habeat,argumẽ.in l.1. ff. de preca. Ad 3.uero, ut idem met dicit.quod idcirco commodatum est d.casu, quia dominium non fuerat translatũ in eum cui datus fuerat Scyphus,& exponetur uerbum dedit,idest tradidit & benè.l. 1. ff.depo.& ex uer.seq.probatur, uel commodatũ, i.contractus innominatus, ut alibi mutuũ in l. 2. C.de his qui ex pub. ra. lib. 10. Sed prima melior,quia hæc uiolat litteram.

Quarto colligo ex dictis Bar.si actũ sit ut aliud reddatur in gñe,quod tunc erit mutuum, ut hic. Declarat Deci.uerum, si sit eiusdẽ qualitatis, qđ adhuc probandum existimo, ut instituta qb. mo. re contrahi.ob.in prin.& in l.cum quid infra.co. quæ declaratio non est necessaria, quia id subintelligitur.d.l.cum quid.

Sed nunquid pacto fieri possit, qnod reddatur in genere,etiam si non sit eiusdem qualitatis,puta uinum nouum pro ueteri., Vetus enim pro nouo reddi potest,qnia quod est optimũ id quo que bonum est.l.ubi autem non apparet.ff.de uer
61 bo.ob. idem Deci.dicit quod sic † quia hæc sunt naturalia contractus, quæ pacto tolli possunt. l. pacta conuenta, ff. de coutrahen. empt. l. preciũ causa.C.de rescin.uend.Ias.ante eum in d.l. cum quid,col.1.& dictum quoque fuit supra, & facit quia contractus, ex conuentione partim legem accipiuntur.l.1.§.si conueniat.ff.depo. Et ad declarationem nota,quod uetus dicitur post annũ. l.uetus.ff.de ui.tri.oleoque lega.iu simili tex.in l. fi.in §.quotiens.ff.de publica.Alexan. consi.134. col.3.uol.4. Verùm adhuc quæro, nunqnid com
62 pelli possit creditor†accipere uetus pro nouo, dicendum est qnod sic,quia(ut dicebam.supra.) quo est optimum id utique bonum est d. l. ubi autem non apparet,& Luc.5.legitur ibi uetus.n. melius est. Et quia quod pluris est utique tãti est l.cũ furti.ff.de i lit.iu.arg.in l.si ff.de fun.instruc. Et quia creditoris non interest eam sol. recipere l.Paulus.ff.de sol.l.in creditore.ff.de euictio.

Et quia debitor meliorẽ rẽ præstando liberat etiam

Et est uerum, sed cogita, qđ nolente creditore solutũ ẽt melius, deterius intelligit.l.pe.ff. de condic.ob cau.l.fi.ff.de usu & hab. & istud tenebat Io.in d.l.cũ qd, & videtur verius. Cogitabis.

Quinto colligo ex dictis Bar.qđ si actum sit vt
63 species pro specie reddatur erit permutatio † si vero genus pro genere, siue pro specie, contractus innominatus do, ut des.

Et non ab re dicunt Docto.qa primo casu perfecta permutatio est.l.vrbana.§.pernoctare. ff.de verb.lig.2.autem non.& ita tenet ẽt Bal.in c.j. in §.j.col.j.de contro.inuesti.in usib.& Ias.signãter per istã rationẽ,in l.j.col.pen.ff.de rer permut.& hic,& videtur casus,in l.qm asseueras.C.de re.p mu.ubi si detur pro fundo domus,erit permutatio,& sic species pro specie,non si genus pro genere, uel pro specie.

Et hac de re, dicimus quod permutatio nihil aliud est,nisi diuersarũ rerum facta inuicem præstatio,vt Sũmistæ oẽs tradunt,& ꝓbatͬ in d.l. qm.

Deci.tñ cõtrariũ sentit,qa etiã est contractus innominatus do ut des, si detur species pro specie,l.naturalis.§.j.ff.de præscrip.uerb. Immò dicit tex.apertè quod non erit permutatio. Et quia sicuti venditio fit in specie, & in genere, ita fieri põt permutatio,l.j.ff.de re. per. accedenteq; precio erit vẽditio,sine vero,permutatio.

Vnde olim quoq; emptio ꝑmutatio dicebatur.l. j.ff.de contrahen.emp.

Tertio videt ẽt qđ nõ fuerit necessariũ membrũ hoc de permutatione, hic ponere ex quo est contractus innominatus.l.iurisgentium in prin. ff.de pact.deque eo dictum supra.

Quarto facit qa ubi dubitat de noĩe ꝯtus in dubio censetur innominatus.l.j.ff.de æsti. ac. l j. ff.de præscrip.uerb.Ias. in d.l.j. de rer. permut.

Quinto & vltimo quia denominatio semp fit potius ab effectu & à natura sui ipsius q̃ à noĩe, sed effectus & natura ipsius, esse videtur ꝯtus innominati do ut des,ergo non erit ꝑmtatio Bar. in l.cotem fero, in §.qui maximos. ff.de Publica.

Sed tñ à prima opi.non recedentes,dici põt ad primũ illud ideo esse ibi,quia res incerta dabatur pro incerta,uel certa pro incerta,uel ecõtra,vsq; adeo vt permutatio esse non possit:& ita respondet Odof.in l.j.C.de re.permu.& supponit Bar. hic,& alijs responsionibus prætermissis verisimum videtur,d.l. quoniam asseueras.

Non ob.ſm,qa hoc ibi non dicitur, immò in multis differentia ostenditur inter venditionem, & permutationẽ,& qñ etiã diceretur in ꝑmutatione non procederet, ratione supradicta,quoniam si incertum pro certo,uel pro incerto certum daretur seu ageretur genus pro genere reddi ꝑmutatio non esset.d.§.pernoctare.& quia hæc verbis diffinitionis,non conuenirent,ut per Bart. in l.j. ff.de testa.l.j.§.j.ff.de dolo.l.omnis diffinitio. ff. de regu.iur.

Non denique tertium quia esto quod sit contractus innominatus, ex quo cuilibet ꝯtui ꝯuenit,ut transactio.l.2.ff.de iureiur.vel constitutũ, ut not.in rub.de uerbo.ob.non est tñ in specie co modo quo alij de quibus,in d.l.naturalis,ideo ꝑmutatio appellata est,& mirũ uidetur qđ sit contractus innominatus,similis tñ nominato,emptioni & uenditioni.l.l.2. C.de rer.permu. l.2. ff.eo.

Non ob.quartũ qa nou dubitatur, sed est clarum, d.l.quod asseueras.

Non quinũ & vltimum, quia assumptum est uerũ,consequens falsum,ergo ꝑmutatio oĩno.c. cũ ex officij,de præscri. Et ad declarationẽ scias, qđ nõ sic alij cuilibet ꝯtui ꝯueniunt,ut uẽditio, mutuũ,cõmodatũ & similes.Vel ex alio est ꝯtus innominatus,qa ex nominatis statim oritur obligatio & actio.d.l.iurisgentiũ,in prin.ff.de pact.§. pe.instit.quib.mo.re ꝯhi.ob.ex ꝑmutatione aũt non, nisi secuto implemento ex parte agentis. l. ex placito.C.de rerũ permu.l.j. in fi.ff.eo. multa Ros.in trac.lib.de ac.præscript.uer. nu.2.3. & 6.

Sexto & ultimo colligo,ex dictis Bar.si detur quãtitas pro specie vel econtra, spẽs pro quãtita
64 te,qđ erit ꝯtus † innominatus. l.fi. ff. de cõdic. ob cau.ubi optimè ꝓbaꝭ,qđ nõ erit venditio,vel ꝑmutatio,ergo necessariò ꝯtus innominatus. l. patre furioso.ff.de his q̃ sunt sui vel alie.iu.Cum quo tex.tñ pugnat alius,in l.naturalis,in §. & si q̃ dẽ.ff.de ꝑscrip.uerb. vbi idẽ ad lĩam dicit qđ tibi pecuniã dedi,ut mihi dares Stichũ, & tñ ꝯcludit, qđ erit emptio & vẽditio,& utrobiq; glo.ꝯrium hoc perpendit,& in sol. plurimum laborat.

65 Nec põt † pro nũc aliter dici,nisi qđ in d.§.etsi q̃dẽ,ꝯstabat partes voluisse inire ꝯtũ emptionis & vẽditionis,in l.fi.vero erat dubiũ, quo casu nimirũ si ibi est ꝯtus innominatus, vt sentit etiam Bal.in l.si stipulatus,in §.fi.ff.de usu.

66 Duas igitur limitationes tradunt scribent.quarũ prima est ista vt ꝑ eos,qñ apparet ꝯhentes voluisse inire contractũ emptionis & vẽditionis,qđ hmõi erit,alias ꝯtus innominatus, q ad idẽ adducunt quoq; tex.in l.fi.C.de prædi.cu.lib. 10. vbi mihi videt casus clarus, qcqd dicat Deci. hic. & clarior, in l. statuliberi à cæteris, in §. qnintus. ff.de statulibe.& ita declarat Bald. in l. cum hij, in §.fi.cui.ff.de transact.& consi.98. col.2. vol.j. Ro. in l cotem fere, in §. qui maximos, col.2.ff. de Publica.& vectiga.

Secunda est limitatio si genus pro quantitate detur, vel econtra, quantitas pro genere, quod isto casu pariter erit venditio.

Rationem assignat Bart. quia vendens genus, dominium transfert, & emptor facit precium accipientis, & sic ex parte vtriusque interuenit datio,idest dominij translatio.

68 Quæ adhuc † dubitabilis videtur, quia regula re est, in contractu uenditionis, quod uendens dominium non transferat in emptorem.l.prima. ff.de act.empt. l.ex empto. ff.eo. & in hoc claudicat contractus, quia in emptore secus ut utrobiqne not. Ergo nõ etiam hoc casu.

Sol. non tenetur si speciem uendat, si genus

autem sic. l.si sterilis. §. cum per uenditorem. ff.de act.emp.ponderando uerbū datum & dandum, quæ denotant dominii translationem. §. sit itaque.instituta de ac.Bar.in d.l.ex empto, nu.5. ergo.Et quia de natura generis est, ut dominium trāsferatur,l.si à substituto.§.fi.ff.de lega.1.& ita esset transeundum ut etiam transit Ias. & cæteri.

Sed Deci.dicit hoc ipsum dubitabile,quod immò uenditor generis non tenetur transferre dominiū,&.1.quia iura gñaliter dicunt dominiū in emptorē nō transferri,neque uenditorē teneri ad dandū,sed ad tradendum.l.1.ff.de act.emp.d.l. ex empto.& sunt etiam generaliter intelligenda.

Sol.esto quod iura generaliter loquantur, debent tamen distingui,& ratione limitari,ad uēditionem speciei,non generis ex supra dictis, & est arg.in l.quāuis,& in l.quiq;,in §.1.ff.de in ius uo.

Secūdò per tex.in l.qđ sępe in §.in his ff. de cōtrahen. emp. ubi in rebus consistentibus pondere nu.uel mensura idem seruatur, quod in cæteris rebus uenditis,sed in cæteris rebus, uenditor solum tenetur ad tradendum. ergo.

Sol. tenetur si uendatur species,non si genus, deducendo,ut supra.

Tertiò & ultimo, & quia si teneretur ad dandū,non posset agi ad interesse,& tamē agitur.l.1. ff.de actio.emp. quod arg.incidit in primū, quia si tradere tenetur,& nō dare,nec tradat,ad interesse condemnabitur,quoniam tradere est facti,& in obligationibus facti succedit obligatio ad interesse.l.si quis ab alio.§.fi.ff. de re iud.ergo.

Quod etiam eodem modo tollitur, si res in specie tradita non sit,quoniam si in genere dominiū transfertur, & ad interesse aliter agi non potest, quia si dominiū in emptorem translatū est, iá amplius sua interesse non pôt. & quia iura sunt clara pro * cōi hac limitatione, facileque possunt ab impugnationibus eiusdē Decij defendi,eas aliter nō referam. Verum de pulcherrima.q. dubitare

69 contingit † pone quod disputent duo scholares aliquem casum, unusq; aliquid affirmet,alius neget,proq; suis opinionibus, dicāt inuicē,quis eorū melius senserit, uincat,& uictus teneatur pro prandio,sociis parādo,& amicis,soluere decem, quis nam contractus erit iste ?

Alcia.hic dicebat ad materiam quod erit contractus innominatus,per tex.in l.si rem, in §.fi.ff. de præscript. uerb. pro quo etiam facit, ut dicebā supra, quia ubi dubitatur de nomine contractus,innominatus semper censendus est d.l.1.ff. de præscrip.uerb.& iō pœnitētia locū habebit. l. si pecuniā.ff.de cōdic. ob cau.Bononiēs. uero aliter quod sit potius simplex pactum quoddā, qđ etiam cōtractus innominatus dicitur,sed nō correspectiuus, ut illi de quibus in l. naturalis.ff.de præscrip. uer.& istud mihi magis placet,qm̄ causam habet,qua uestitur,& unde ēt causatur obligatio,& est glo.in l.1.magna in fi.ff.de act.& ob. Bal. in l.petens col.3. C. de pact.Ias.in l.naturalis in princ.colum.2. ff. de præscrip. uerb.& in l.iurisgentium in §. quinimo colum. 6. ff. de pact. Idem Bal.in cap.cum inter nu.10.de elect.

Non ob.tex.in d.§.fi. quia est casus satis diuersus à nostro,ex quo ibi erat quid datum ut uictori solueretur, annulus scilicet sponsionis causa, & sic ex hoc bene contractus innominatus. Sed hic nihil, & propterea, non alius dici potest, nisi simplex conuentio, siue (ut diximus) pactum, conditione uestitum, quæ sit pro causa ut supra.

70 Et ita pdicti transeunt.Sed † tamen cogita,quod nec ibi est contractus innominatus correspectiuus, quodque actio præscriptis uerbis datur ex negotio inter partes gesto, ex quo uerba tantum interuenerant, contractus autem in specie nullus, idipsumque suadebat equitas ut not. in rub. de prēscri.uerb.nec dominium translatum in eū, cui annulus datus fuerat,alias si non redderet ui ctori teneretur furti, & tamen, ut ibi dicitur, datē agenti præscriptis uerbis, In contractu innominato correspectiuo transfertur,ut supra dictum est in 3.conclusione,ergo & est uerus illius text. intellectus.Et quo ad q.dici etiam posset,quod nec sit contractus innominatus nec simplex cōuentio sed dictum,uerbotenus, ut in.l.sciendum in.§. dictum,de Aedilic.edic.quo casu ex ęquitate datur actio præscriptis uer.ut not.in rubr. eod.titu.uel quod sit contractus innominatus facio ut des, & non actio præscrip.uerb.oritur, sed de dolo, l. naturalis.§.quod si faciam, ff.eod.uel facio ut facias. Ideo cogitabis.

In glo.pondere, ibi in cæteris est clara, diuidē do eā & declarando ut hic per Ias.pulchrē,sed qd si accepero &c.Bar.opi.ipsius ℞bat,& limitat, ut p eū,nō.n.insisto ego, qa se remittit ad dicēdū.§.

Verū & ad idē dubitatur,quid è contra, si recepi frumentū mutuo à te, nūquid possim tibi red

71 dere pecuniā.† Idem Bar.hic concludit quod nō motus sola hac ratione, quia solutio, ut sit mutuum, fieri debet in eodem genere, ergo frumentum pro frumento reddi debet non pecunia pro frumento,& probatur in princ.l.nostræ,ibi receptum nō eandē speciē quā dedimus,sed idem genus,& ibi, paulo post,quia in genere suo functionem recipiunt, per solutionem potius quam per speciem.Et per locū à spāle, licet non hoc mō arguat Bar.referendo opi.Iaco. de Are. quia si ego essem in mora, nec reperiretur frumentum eius bonitatis,exttinsecè scilicet declarando ut hic p Deci.tutando Bar.à morsu Ias. lectu.2.tunc perueniretur ad æstimationem, & posset pecunia reddi.l.quotiens in diem. ff. de uerbo. oblig. l. si sterilis.§.cum per uenditorem. ff. de act.empt.ergo non regulariter,l.quod uero 3.l.ius singulare.ff. de legi.c.præsenti.§.loca.de præben. in 6.

72 Vltimo quia † in simili etiam æstimatio operarum præstatur, si repeti non possint. l. si nō sortem. §. libertus.ff.de condict.ind. & sic ex necessitate, ergo, ut dixi, non alias & regulariter, &
* ita *communiter tenetur.

73 Sed in ℑrium faciūt† multa, & 1.qa æstimatio quę

quæ fit p pecuniã ncẽ rei æstimatæ fungitur. l. si ita fideiussorẽ.ff.de fideiusso.ubi pecunia omnia æstimantur,omnia p pecuniã facta sunt,&omnia deniq; ad pecuniã reduci possunt. Imò quod inuẽti fuerunt nummi(inquit Philosophus 5.eth.) propter rerum cõmutationem. tradit Bal. ad idẽ in statu.in §.decima.nu.2.& ad idem quia qui petit æstimationem rei, rem ipsam petere uidetur, ut per Ioan.And.in addi.Spec.in §.sequitur,addi. ult.de ac.& pet. nec interesse est diuersum à re, ut p tex.in d.l.si ita,inqt Bal. in l.si traditio, col. 3.C.de ac.empt.et nõ refert quid ex æquipollentibus fiat.l.fi.in fi.ff.man.Alex.consi.79.col.j.uol. 5. Et quia in mutuo sufficit,quod una res uice alterius fungatur licet sit diuersa, ut hic Ver. nam & in cæteris rebus. &c.

74 Et † quia in frumẽto, cum non cadat affectio, ex quo debetur in genere, debet posse solui pecunia.l.nummis.ff.de in lit.iu.& quia creditoris nõ interest plus unum quã aliud sibi reddi. Et uidetur ad idem etiam esse casus,in l.uinum. infra eo.

Tamen non est à prima opi recedendum,quãtum ad ista parum urgentia. respondendo ut hic per Dec.in omnibus lectu.ad primũ id esse, quia principalis etiã ad æstimationẽ debebat condẽnari. Sed tamen cogita rationem esse generalẽ,uulga.l.regula.§.& licet.ff.de iu.& fac.igno. qđ apparet ex prædictis.& responde id esse uerum præterquã in mutuo,in quo idẽ debet restitui in gñe,

Quo modo tollitur etiã secũdum regulariter uerũ,alias generale est rursum qđ precium succedat loco rei,& tamen hoc idem tñ in uniuersalibus procedit.l.si & rem & preciũ.ff.de peti.hære. & maximè debet dictum Ioan.And. intelligi quãdo res solui non potest ut hic per Soci.nu.12.per * Bart. ante eum * & omnes.

Nõ ob.tertiũ qa nõ est uerũ, nisi functionem recipiat p solutionẽ potius q̃ per speciẽ ut hic.

Quoad quartũ quoq;,antecedens uerũ est, cõsequens falsum,quia repugnat mutui natura. Et q̃q creditoris prima facie interesse non uideatur plus unũ q aliud sibi reddi, interest tñ, qa potius frumentum uult (ut experientia docet magistra rerum efficax)quã pecunias,& quia pecunia fragilis est & facile perditur.l.si chorus.ff de leg.3.

Non ob.ultimũ,qa id est uerũ adhuc qñ debitor erat in mora, & p interpellationẽ extraiudicialem, tenetur ad æstimationem frumenti, quanti plurimi ualuit, in casu nostro haud considerabile, ut dictum est supra.

Ex alio tamẽ uidet cõis opi.dubitabilis, qa si creditor inuitus cogitur eãdem speciẽ accipere, ex quo debitor ea nõ indigebat.i. idẽ corpus, qđ mutuo datũ fuerat ut cõclusum est supra,licet disputãdo tenuerimus ꝯriũ,in gl.j.nõ est rõ,qua dicatur probabiliter,quod etiam pecuniã pro frumento reddi non posit.

Sol.facilis est, qñ primo casu esto qđ eadem speciei sit,recipit tñ functionẽ in gñe suo,si uero soluatur pecunia nõ,& est ucrissimũ.Et qđ pecunia inuẽta sit regulariter,ut difficultatib' hoĩum subueniatur, nõ regulariter ut in mutuo, tradit glo.signanter p d.l.si ita fideiussorẽ.ff.de fideius. & in l.j.in §.j.ff.de ꝯheu.emp. in l.fi.ff. quæ sent. si.ap.re.& qñ (ut dixi) res solui non põt, Soci.hic ita declarãdo Theo.Io.And.in tit.de ac.& ob. in §.sequitur,in addi.ult.& ut etiã dictum est supra.

In ea.glo.ibi.Itẽ quid si accepero, adhuc dubi75 tatur,si accepero pondus argẽti † nunquid pecunia reddi possit. & respondet qđ uc, si tantã utilitatem afferat in forma quantam in materia, & ita * etiam hoc * communiter tenetur.

Et uidet(ut inquiunt Bar.Soci.hic,& Butigel. tex.in l.j.in fi.ff. de au.& arg.leg. ubi hæres damnatus dare argẽti massam Titio, pecuniã soluẽdo liberatur,ergo idem in casu nostro,nec aliter habetur in l.cũ certũ,& in l. cũ annum,ad idẽ alleg. in gl.ff.eo.& in l.si quis argentũ,in prin.C.de dona.ti aũt, subdit idem Bar.esset ære contaminata, quã ærosam alibi uocat Iuriscon.in l.creditor,in prin.ff.de sol. licet Accur. ibi non intelligat, qđ sibi uelit,d.uerbum,uel non tm utilitatis afferret in forma,tunc solui non posset.

76 Secũdo facit quia † materia includit materiatũ & nummi ad massam reduci possunt.l.quæsitũ §.illud fortassis.ff.de legat.3.l.adeo. §.cũ quis. ff. de acquir.rer.do.tradit Bal.hic, & ideo prohibitus portare frumentũ, intelligit phibitus ne portet farinã,ut dicit Bart.in d.§.illud,& Por.in §.fi. instit.de his qui sunt sui,uel alie.iur.ergo pro argenti pondere poterit pecunia solui.

Tertio considerandũ est cũ non intersit creditoris plus pecuniam, q̃ pondus sibi solui, etiam inuitus ad id cogetur, & sic pecuniam accipere, uulga.l.Paulus. ff.de sol.

Quarto quia forma & materia recipiunt functionem in genere suo,ut hic,& maximè,ut idem Butigel.dicit,qa quod pluris est,rõne formæ intellige, utiq; tanti est, l. cũ furti. ff. de in lit.iur.

77 Quinto & ultimo ultra eos, † quia si uidemus à simili qđ lanæ ap. uenit etiã habẽs formã, quia neta sit.i.filata.l.si cui lana.ff de leg.3.Gui.Papa. deci.373.in princ.nõ est ratio qua dici queat,nisi quod pecunia, consequenter in mutuo solui possit,& ita foret transeundum.

Tamẽ ꝯriũ suaderi põt qđ tenet gl. quoq;, hic post Fulg.qa in mutuo restitutio debet fieri eiusdẽ rei in gñe, & oportet qđ sit eiusdẽ qualitatis, & bonitatis.l.j.in prin.ff.de ac.& ob.& inst.quib. mod.re cõtrahi.ob.in prin. l.cum quid. infra eo. pecunia aũt nõ est hmõi.in casu præsenti, ergo.

Sed nihil facit, qñ in eadẽ qualitate & bonitate restõ facta uidet,si,ut diximus,tantã afferat utilitatẽ in forma,quantã in materia, ut hic p Deci. q alijs obiectis etiã rñdet, parũ stringẽtibus & bñ ꝯsiderãdo semp naturã mutui, ut s. quo oĩa tolluntur,nec refero nec in hoc aliter insisto. Idem Deci.quoq; consi.381.in prin.vol.2.contrarium tenuisse uidetur, sed quia casus diuersus est, & ex dictis per eum hic etiam tolluntur eius dicta

ibide m,filentio præteribimus pariter.

Posset rursum dici,quod adducta ꝓ cōi.supra & maximè iura ad idē alleg.specialia sint,maximè (ut dicebat Hugo.per gl) relatus in ultima uolū tate,quod etiam sentit glo.in d.§.fi.& in donatio ne id esse fauore liberalitatē exercentis, sed repli cabitur,quoad primū ut hic per Iaſ.quod si idest in ultimis uolūtatibus,in quibus quis præcisè tenetur l.fideicommissa.§.fi.ff.de lega.3.Idem Iaſ. in l.stipulationes non diuiduntur.q.8.ff.de uerb. obl. & in l. & si equo, in princ.nu. 6.ff.de lega.1. multo magis esse debet in cōtractibus, in quibus quis soluendo interesse liberatur. Iudicio meo

79 posset formalius responderi,quod † licet in ultimis uoluntatibus loquantur,habet tamen id locū quoque in contractibus,ex quo non pōt diuersitatis ratio assignari, nam liberatur debitor in d. iuribus.quia pecunia eandem æstimationē habebat,quam argenti pondus,ut text. met dicit in d. §.fi.& pręsupponit Bar.hic,quę ratio ēt in contra ctibus militat,ergo idem ius statuendum est, uul ga.l.à Titio.ff.de uerb.ob. Quoad secundū uero, quod etiā posset comprobari per tex.in l.quotiēs C.de dona.quæ sub mo. Iaſ.in l. qui Romæ in §. Flauius,n.18.ff.de uerbo,ob.quod benè fauor liberalitatē exercentis est considerandus,aliquo ca su,ut in l.si uero non remunerandi,in §.item Papinianus.ff.commo. uel quod in dubio ualeat ꝓ missio sine causa, & ipsa liberalitas sufficiat pro causa.l. boe iure in princip. ff.de donat. l. Cam panus. ff. de oper. lib.Iaſ.in l. quominus,colum. 34.ff. de flu. Vel quod soluens ex liberalitate, non obligetur, in l. qui id quod.ff.de dona.& in l. ne liberalitate.ff. de re iudic.& in l. si certis annis. C. de pact. sed non quod pecunia soluatur, pro argenti pōdere,ea igitur est ratio, quia in pe cunia eadem erat æstimatio, ut in massa, quod & ibi.t.in d.l.si quis argentum, aperit etiam text. & nedū in donatione sed in mutuo quoque istud locum habet, ergo.

Posset dici etiam ad secundum pro communi, quod materia quoque potest ad formam reduci, & tamen appellatione argenti non uenit pecunia d.l.cum aurū.ff.de au & ar.le.in princ.l.quintus, §.1 ff.eo.& bene,sed replicabitur nō referre, qm̄ nec materiatū siue forma uenit appellatione ma-

80 teriæ, uel è contra, † rum sint diuersa, & forma agens, materia uero patiens, sed non quod pecu nia solui non possit, pro argenti pondere, si eandem habeat ęstimationem ut supra.Aliter ēt obii cit Deci.|lectu. 2. & respondet, dic ut per eum.

Et licet quod ad 3.obstare uideat d.l.Paulus, ubi ad litteram dicitur,creditorē non esse cogen dū in aliam formam nummos accipere quā in ea quam promisit.Non ob.tamen, quia subiicit uerum esse si ex ea re damnū aliquod passurus est, sed in casu isto nullum patitur damnum,ergo.

Posset rursum obiici ad quartum quod immò non recipiant functionem,ex quo(ut dixi) omni no differunt,non secus ac potentia & actus,quod que regu.d.l.cum furti locum non habeat hoc ea su, & malè, quoniam potentia propinqua actui actus est.d.§.illud fortassis,haberetq; locum regu.d.l.rum furti, quando ratione formæ pluris esset,quicquid dicatur, quoniam uinum uetus ēt quod melius est nouo.pro nosso solui potest.l.cū quid,infra eo.sed dico quod cum tantum utilita tis habeat in forma,quantum in materia,non potest solutio recusari?

Vltimum quoque dubitabile uidebatur, quia sicuti lanæ ap. uenit facta & infecta, ita uenit argenti ap.factum pariter & infectum, sed non pecunia signata, ut formaliter dicit tex.in d.l. cum aurum,ergo nec pecunia pro argento poterit sol ui,sed iam responsum est.supra nec repeto.

In ea.glo.ibi item quid si das frumentum, alia deciditur.q.si dedero tibi frumentum,ut mihi ui nū uel argentum reddas, licet ambo consentia-

81 mus,quod non erit mutuum † sed contractus in nominatus,aut uenditio. Et benè ex quo oportet qđ recipiāt functionē in genere suo,ut hic. Et est secundum Iaſ.casus clarus de contractu innomi nato,quamquam glo.non dicat in l.fi. ff. de præscrip.uerb.Et quoad uenditionē declarat Bar. ue rum,si argētum sit signatum,l.1. ff. de contrahē. emp.l.pacta conuenta.ff.eo. §. item precium, institutа de emp. & uen. & iudicio meo indubitatū est.Immò quod si est contractus innominatus in casu,d.l.fin.& l.si rem. §.1. ff. eod. multo magis erit in isto, ex quo argenti appellatione, factum & infectum continetur, l. cum aurū. ff.de aur.& arg.leg. & bos commodatus, ut bos commodaretur pariter,& nihilominus contractus innomi natus est utrobiq;,ergo multo magis,ut dixi,hic, ubi non est similitudo aliqua, nec res, quæ reci piāt functionem in genere suo, & d.iura ad idem dicit singu.Rom.in suis 38.

In ea glo.ibi.Item quid si librum &c. conclu-

82 ditur, quod si dedero tibi librum ad pondus † ut librum tanti ponderis mihi reddas, uel oues ad numerum, ut tot numero mihi reddas, non erit mutuum, quatuor perpensis.

Quod natura sit res ad idem inuenta,sed liber non est inuentus ut ponderetur, nec oues ut numerentur, ergo. Item consuetudo, quod mutuo dari consueuerit, sed mutuo dari non consueuit, nec liber nec ouis, ergo. l.naturalis. §. at cum,do ff.de præscrip.uerb.

Aptitudo, quia scilicet apta sit uel ad pond ua uel ad numerū,liber nō ē aptus nec ēt ouis,ergo.

Et actus, qui pariter ad aptitudinem accómodetur,sed actus mutui hic ad aptitudinem accom modari non potest,ergo non erit mutuum.

Et quoad primum exemplificari potest in pecunia,inquit gloss. adhuc inuenta ut numeretur, quod impugnat Bar.quia immò inuenta principa liter fuit propter aliud l.1.ff. de contrahen. emp.

Et quia piper poterit mutuo dari ad numerum & tamen non est inuentum ut numeretur.

Et malè, quia esto quod pecunia ꝓpter rerū cō mutatio-

mutationem,inuenta fuerit, d. l. j. natura tamen sic huiusmodi est, vt numeretur, quod in libro & ouibus non est, vt dentur, uel ad pondus, uel ad numerum, & hoc est quod uoluit dicere glo. & ita transit etiam Deci. per bonum text. in l. si in rem,in princ.ubi materiæ pondus, pecuniæ vero numerus attribuitur. ff. de rei vend. l. precij causa C.de rescin.uen.l.in contractibus, in prin. & to.tit.C.de non num.pecu. Negãdo etiã quod de pipere dicit,qa si non est inuentũ,vt numeret, mutuo etiã dari non poterit ad numerum, sicuti nec frumentum,vel tale quid aliud, sed ad pondus, uel ad mensuram, vt illud.

Dicit ẽt Bart.quoad ẽm quãuis res aliqnæ mutuari non consueuerint, si tñ recipiant functionẽ in gñe suo,qđ in eisdem mutuũ contrahi poterit, exẽplificãdo in lapidibus coctis,& lateribus qbus domus ędificant.& alijs,ut p eũ.j.nu.17.18.& 19.

Sed replicabitur, si mutuo dati non consueuerunt,quãuis functionem recipiant in genere suo, quod non propterea erit mutuum.d.§.at cum do. l.quod si nolit.§.quia assidua. ff. de Aedil. edic.

Quo ad tertiũ adhuc dicit, postq̃ declarauit rationem assignãdo,quare nõ adaptetur pondus ad librũ,uel oues ad numerũ,aduertendũ esse, quia quædã res habent aptitudinẽ, ad numerũ; ad pondus & ad mensuram ut pecunia, & põt alicui mutuari,& benè. Sed tñ uti eius natura est ut numeretur(qđ paulo ante diximus) ita apta potius ad numerum dicetur ut mutuo detur, quam ad pondus vel ad mensuram.

Vltimo quo ad actũ,qđ erat quartũ reqsitum, benè loquit vt hic Butigel.declarat, infert tñ gl. & ipse Bart.si daretur pecunia, ut eadẽ redderet in specie,qđ nõ esset mutuum,ex quo ad aptitudinem actus nõ accõmodaret,exẽpli gfa in sacculo obsignata,absq; numeratione.ut dicit in l. j. in §. si pecuniã.ff.depo.& clarè probat in l.p ipsos allega.planè.§.j.& in l.sed si certos. ff.de lega. j. esset igitur contractus innominatus,l. naturalis.§.j.ff. de præscri.uer.& dictum fuit supra.

Sed quid si daretur pecunia obsignata,& diceretur,do tibi sacculum hunc in quo sunt uiginti, ut totidem restituas,erit ne mutuum.

Alex.hic dicit qđ sic,qa pecunia est apta ad numerum,& numeratio saltim uerbo facta est.

Ideq; Saly.& uidetur casus,in l.certi cõdictio, in §.fi.j. eo.ubi depositũ quoq; fieri põt,data pecunia in sacculo,& in d.§.si pecuniã,& tñ mutuũ esse põt. Et hinc est quoq; , quantũ ad dominij translationẽ,qđ sufficit fidẽ de precio habitã fuisse,licet nõ numeretur actualiter. § vẽditæ, inslit. de re.di.& est opi. ✻cõmunis. Tamen dubitabilis vr,quoniã uerba nõ sufficiunt ubi opus est facto.l.j.§.nõ tamen. ff.ad Syllania. sed numeratio actualis debet interuenire. l.quia de uulgo. ff. ad Macedo.ergo uerbalis non sufficiet, maximè qa nõ solum aptitudo sed actus etiã perpendi debet, vts.vlq; adeo,ut Alex.motiuũ primũ verũ nõ sit. Non secundum quia numeratio interuenerat d.casu, eaq; ratione mirum non est, si depositum in mutuum conuertitur, ut ibi clarè liquet.

Non denique & tertium, quia id in emptione præcipuum est pariter & conuentione satis , qđ precium interueniat,licet non alias numeratione l.precij causa.C.de rescin.u n.in mutuo vero secus,ut hic tñ à cõi opi.aliter nõ est recedendũ.

In ea gl.ibi,itẽ nunqd in pane opi.refert Alex.

83 an in eo consistat mutuũ † & breuiter placet mihi opi.eiusdem post Bar reiectis nugis,qđ sic,qc quid dicat glo.qm̃ in uino etiam consistit. l.cum quid.infra eo.nec est inter unũ & aliud dissimilitudo,uel detur ad numerũ,uel ad pondus,deducendo vt p eundẽ Bar.qm̃ recipiunt functionem in genere suo,& quanq̃ Iac.But.Ray.& Bal.dixerint,qđ nõ est oĩno inter unũ panem & alterũ,similitudo naturalis,sed industrialis potius seu artificialis.Quibu . põt rñderi idem in frumẽto , & alijs.l.adeo.§.cũ quis.ff.de acq.re.do.& ut p eundem Alex.latius.in cæteris an s.in alijs rebus, nõ enumeratis,instit.quib.mo.re cõtrahi.ob.cõsistat mutuũ , dictũ est supra.Glosel. creditũ etiã clara est,quæ dicit argui in Ver.isto,à cõsequẽti destructo,qđ in cæteris rebus in creditũ iri nõ põt, qa nõ recipiunt functionem in gñe suo,adde not. in c.cũ ex officij,de præscript.tradit Bal.in l.conuenticulã,col.3.de Epis.& cle.aliter inducit Deci.qđ est potius ab antecedenti destructo, quia ad hoc, ut sit mutuum debent esse res quæ in genere suo functionem recipiant,& qđ à cõsequenti destructo melius habet,in §. appellata . infra dũ dicitur ibi,non esse mutuũ si nõ fiat de meo tuũ & habet colorem,sed tñ deducendo ut s.gl. ẽt bũ loquit.

Sequitur si.quã reassumit Bart. & ad istud , an

84 aliud pro alio,inuito creditore,solui possit† multa considetat,ex cuius dictis,collige tu & primo, (diuide enim eã ut hic p Ias.)qđ qnq; debetur factũ,quodq; tunc succedit obligatio ad interesse, & qđ debitor ipsum soluendo liberatur, de quo tñ se remittit ad dicta plenissimè p eũ,in l.stipulationes non diuidunt.ff.de uerb. ob. in 8.q. Adde qđ est regulare,l.si qs ab alio.§.fi. ff. de re iud. d. l.stipulationes non diuiduntur Ver. Celsus, non solum hoc iure,sed etiam canonico, ut declarat Abb.in c.accedens,de cõcess.præben.& regulare dixi,qa fallit aliquo casu & maximè,in vltima voluntate.l.fideicõmissa.§.fi.ff.de leg.3.Bal.in l.Labeo,in fi.ff.de contrahen.emp. & tactum inciden ter fuit etiã in glo.põdere supra declarãdo adhuc ut p eundem Bar.in l.certi cõdictio, nu.19.j.eo.

Sed ad propositum cõclusionis oppono , quia interesse in quantitate cõsistit, ita ut pœna eidem adijci videatur , & malè. l.Iulianus.§. idem Papinianus.ff.de ac.empt. Sol.quia pœna non adijcitur propter moram nõ præstiti interesse,sed propter moram non præstiti facti, tolerabile est, nec adiecta quãtitati uidetur, & Fulius vt docet Bal. in d.§.idem Papinianus.

Secũdo collige(qñ in obligatione ẽt est rẽ restitui,vel rẽ tradi,dicit qđ sunt opi.& se remittit

pariter ad dicta per eum in d. l. ſtipnlationes nō
diuiduntur, ſed concluſiuè pro nunc ienendum
eſt, quoad primum, re extante, promittentem co
gi præciſe ad eam reſtituendam, quoad ſecundū
uero, idem quod ſupra quod liberetur præſtan-
do intereſſe ſi ſit in obligatione rem dari, & de-
beatur genus exemplificando ut per eum pluri-
bus modis, non poterit aliud genus, uel ſpecies
pro genere ſolui inuito creditore, ut hic. Limitat
Deci. lect. 3. quoad ſpeciem, niſi aliter à lege pro
uiſum ſit, quia tunc ſecus. l. legato generaliter. ff.
de lega. 1. l. ſiquis argentum. §. ſimilique modo.
C. de dona. ubi idem caſus, & iudicio meo, nō pro
bant, quia tantum dicitur utrobique ſi debeatur
homo in genere, uel equus, qđ nec optimus nec
peſsimus debebitur, ſed legatarii ſeu donatarii
electione, mediocris. Vera tamen uidetur, quia
ubi lex figit pedem eidem acquieſcendum eſt. l.
ſi non fuerint. §. fi. ubi glo. not. ff. pro ſo. Bal. in l.
in pecuniariis col. pe. ff. de fer. & conſ. 270. col. 1.
uol. 4. Secundo limitat, ut per Bart. infra Ver. 3.
modo, ſi ſit genus quotę quia legata ſit 3. pars hæ
reditatis, uel. 4. quoniā quandoque ſoluitur æſti-
matio, ſi res commodam diuiſionē non recipiat.
l. non amplius. §. fi. ff. de lega. 1. & ibi glo. tacitè
huic obiectioni reſpondet, & ad limitationē iſtā,
concordantes allegat, de quibus Idem Deci. hic
dic ut per eum.

Tertio collige ad idem quod nec quantitas ꝓ
gñe ſolui poterit, puta pecunia, ſi eiuſdem bonita
tis reperiri poſsit, cuius debetur, alias ſic. Quod
probat per tex. in l. uinum, infra. eod. ubi pro rei
ueritate hoc ipſum non dicitur, ſed ſolum debi-
torem ſi fuerit in mora teneri ad æſtimationem
uini quanti plurimi ualuit. Ea igitur ratione ſolū
dici debet ſolui non poſſe, quia aliud pro alio in
uito creditore &c. ut hic. Niſi replicetē adhuc ue-
85 rum eſſe, ſi reperiatur, alias ſecus ut idem † Bar. di
cebat ex quo difficultas ſoluentem excuſat.

Quarto collige, ſi debeatur ſpecies, nec repe-
riatur, quod ſolui poterit æſtimatio, alias non,
eadem ratione, quia aliud pro alio &c. Et proba-
tur in l. non dubiū, in fi. ff. de lega. 3. qui tex. ramē
non, facit quia reperitur ſpecies ibidem, & pro-
pter difficultatem præſtationis, ſoluitur æſtima-
tio, ex quo dominus aut nolebat uendere rem le-
gatam uel nolebat ſed immodico precio, ut etiam
dicitur in l. ſi domus, in §. qui confitetur, ff. de le-
ga. 1, melius igitur probatur in l. ſi ſeruum, in §.
h. & in l. ſi ex legati cauſa. ff. de uerbo. oblig. alle-
ga. adhuc per eundem Bar. Vel dicamus ſic, ſi de
beatur ſpecies, eaque præſtari non poſsit, quod
etiam inuito creditore ſoluetur æſtimatio d. l. nō
dubium, d. §. qui confitetur. Alio caſu etiam ſol-
uetur æſtimatio, ſi ſeruus hæreditarius legatus,
non facile præſtari poſsit, quia ſit hæredi ſangui-
ne coniunctus, ut in d. §. qui confitetur, tradit idē
Bar. hic Odof. utrunque, in l. eum rem alienā. C.
de lega. & quia agitur tunc de dura ſeparatione
quod difficile reputatur, ut in ſimili not. in l. libe-
rorum ap. ff. de uerb. ſi. Et ſi ualdè difficile ſit, ut
puta in rebus Cæſaris, tunc nec legatum ualeret,
nec æſtimatio deberetur, l. apud Iulianum. §. fi. ff.
co. de lega. 1. latè Alex. conſi. 9. col. pe. uol. 2.

Quinto & ultimo collige, ſi debeatur quanti-
tas, nec ſolui poſsit, quod creditor rem accipe-
re cogetur, caſus eſt ſecundum eum in §. quod au
tem, in auth. de fideiuſſ. & in auth. hoc niſi. C. do
ſolu. Et utile eſt debitori, quia plerunque mali-
gni creditores, uolunt potius ipſum in carceri-
bus detineri & macerari, quam bona accipere, ut
per Bal. in l. ordo, col. pe. C. de execu. rei iud. & eſt
regulare. l. 3. §. tutores, ubi glo. ff. de ſuſp. tu. Bar.
* in l. 1. C. qui bo. ced. po. & * omnes ī l. à Diuo Pio,
in §. in uenditione. ff. de re iud. aduertę tamen qđ
hoc non erat ante tempora, d. §. quod aūtem, ut
ſentit Imol. & bene, in d. §. in uenditione, in fi. Si
uero ſolui poſsit, & teneatur ad quantitatem de-
bitor reſpectu ſpeciei, pariter liberabitur ſoluen
do ſpeciem ipſam. l. miles. §. 1, ff. de re iud. & aliis
per eundem Bar. allega. Dicit tamen Deci. quod
in caſu, d. §. 1. ſpecies erat debita, & ſic creditor,
non cogetur aliud pro alio &c. Tu uero reſpon-
deas, ſaluando Bar. quod immò cogi uidebitur,
ex quo decem erant in obligatione, ut tex. met di
cit ibidem, declarat Bal. in l. edita, in lectu. Peruſi
na col. 9. C. de eden. Et ſignanter per d. tex. inquit
idem met Deci. quod id quod eſt in facultate ſol
uendi non dicitur debitū, conſi. 308. col. 4. uol.
2. Et ſi ſimpliciter debeatur, tunc ſecus nec pote
rit pro quantitate ſolui ſpecies, creditore inuito
allegat Bar. tex. in l. eum à quo. C. de ſol. ubi ad li
teram dicitur creditorem quantitatis, non eſſe cō
pellendum nomen debitoris ſuſcipere, & ibi glo.
regu. adducit tex. noſtri, & ex ſupra dictis proba-
tur etiam clarè, quia ſi debeatur reſpectu ſpeciei,
ſpecies ſolui poteſt, nouiſsimè Bar. in l. ſi inſulam
col. 4. ff. de uerb. ob. & in l. fideiuſſor. ff. de excep.
do. ergo non alias, & concordantes ad regu. alle-
gat glo. ut in ea. Et quia ſpeciale eſt etiā in eccle-
ſia, ut adhuc poſt glo. ſubiicit Bar. quia ſi ſoluere
non poſsit, cogetur creditor accipere bona & me
diocria quidem, ut in §. ſi uero ſecundum prædi-
ctum modum, in auth. de alie. & emph. & in auth.
hoc ius porrectum, C. de ſacroſanc. ec. & ibi idē
Bar. col. 2. & ſic in contrariū ius commune. l. ius
ſingulare. l. quod uero contra. ff. de legi. & exce-
ptio aliquo caſu, firmat regu. in non exceptuatis
l. quæſitum. §. denique. ff. de fun. inſt. Et dictū eſt
in ſimili in 5. concluſione, ita ut à priuato differ-
re non uideatur, ſed declara ut ꝑ Alex. quod im-
mò differat, quia creditor in priuato bona eligit
& meliora quidem, eccleſia uero, dat in ſolutum
eidem, ut dictum eſt, mediocria, & clarè legitur
in d. §. ſi uero & in d. auth. hoc ius porrectum, &
86 ut per eum latius. Et † ſi debitor priuatus non ha
bens pecunias offerat bona creditori, meliora, ut
diximus, offerre debet, ut per Bal. conſi. 318. col.
1. & 2. uol. 1, & eſt glo. etiam pro iſta differentia
in c. ea. n. in §. 1. in uerbo in ſolutum. 10. q. 2. & in
materia

materia ferè omnia dicta Bar. refert Bal. in præal lega.l.non amplius,in §.fi.col.2.ff. de lega.1. Vel faciamus regulam, ut facit glo. eam. supra dictis modis limitantes,& ut facit etiam Bar.in §.fin. in auth.de fideiuss.& glo.institu1a quib mo. re contrahi.ob.in prin.& Por. institu1a quib. mod. tol. ob.in prin.col.2.& Odof.in d.l.cũ à quo, & Ias. hic fusius quam alius. Insuper adde, quod sicuti aliud pro alio inuito creditore solui non potest, ita nec creditor aliud pro alio exigit inuito debitore, alias eo esset fauorabilior non dicendum. l. fauorabiliores·ff.de regu.iu.ita Thom.de Pipe.in q.incip.Marchio,col.3. multa Areti.consi. 156. col.ult.Bertran.cons.72.n.12.uol.2. uolente aũt creditore sic, & ipso iure liberabitur debitor ut inquit Bar.in l.si hæres.ff.de leg.1.l. præcii causa. C.de rescin.uend.Immò quod factum pro pecunia hoc casu,uel è contra,& unũ factum pro alio etiam solui poterit.l in stipulationibus.§. operarum.ff.de uerbo.oblig.l.si rem.§.satisfactum. ff. de pigno.ac.Bar.in l.1.in §.an potest.ff. de const. pe.Et qđ quandoque ẽt aliud soluatur, pro alio, quando debitum formaliter solui non potest,tradit Bal.in l.fideicommissa,in §.si seruo, per illum tex.ff.de lega.3.subiiciens ibidem, hoc maximè locum habere,quando impossibilitas est de iure, quoniam tunc uera impossibilitas est, & dictum fuit etiam in tex. Adde etiam quando quis debet ex una causa tantum quod non cogitur creditor particularem solutionem recipere, si uero ex pluribus sic,secundum Bar.in l.eleganter in §. nõ solum in fi ff.de dolo. Et in pulchro casu.l.interdũ ut ibi per eundem Bar.in prin.ff.de Pub.& Vectiga.ubi pro seruo qui in cõmissum ceciderat, soluitur fisco à domino æstimatio, & est speciale ut eidem domino, rationem reddat,uel propter delictum ab eo puniatur. Ex quibus omnibus finis sit huic not.legi,usq; ad.§.appellata· Laus Deo opt. maximo. Die.17.Decembris.1557.

S V M M A R I V M.

1 *Seire est rem per causam cognoseere.*
2 *Seientia ex principijs per se notis procedit.*
3 *Principia quæ sint cum exemplis.*
4 *Fxemplis absque,arduum est res magnas ostendere.*
5 *Diuisio memoriam auget,non minus quam studiũ.*
6 *Diffinitio est oratio indicans quid esse rei, & quæ essentialis,& quæ causalis,sit.*
7 *Descriptio in quo differat à diffinitione,*
8 *Diffinitio est nominis & rei,& quæ.*
9 *Interpretatio quid sit.*
10 *Ethymologia quid sit.*
11 *Synonima quæ sint.*
12 *Error,& dubitatio in principijs,esse non potest.*
13 *Lex nulla est quæ dubitatione careat.*
14 *Dubitandi rationes in §.Appellata.l.ij.ff.cert. petatur & quæ decidendi nu.15.*
16 *Obligatio actionem præsupponit.*
17 *Mutuum ad hoc ut contrahatur eo animo dari dẽt.*
18 *Fictio idẽ operatur ĩ casu ficto qđ ueritas ĩ casu uero*
19 *Mutuum post biennium signitur numeratum.*
20 *Mutuum ciuile nascitur propter stipulationem.*
21 *Intellectus ad l.quamuis C.si cer.pet.*
22 *Mutuum consumptione quando reconcilietur.*
23 *Argumeatum ab Aethymologia uocabuli ualet in nominibus appellatiuis secundum Com.opin.*
24 *Nomina propria sunt ad beneplacitum.*
25 *Præsumptio bona & mala oritur ex nomine.*
26 *Nomina pulchra filijs sunt imponẽda, & nõ turpia.*
27 *Tortura inditijs deficientibus ab habente turpe nomen est incipienda, quando plures sunt inquisiti.*
28 *Beneuẽtum oppidum, à Romanis appellatum, à Græcis maleuentum dicebatur.*
29 *Papæ in creatione nominis mutatio,an à Sergio ortum habuerit.*
30 *Argumentum à nomine plerunque summimus.*
31 *Nomen exprimere est magni momenti.*
32 *Argumentum à nomine appellatiuo affirmatiuè non ualet, & ratio.*
33 *Argumentum à nomine appellatiuo negatiue sumunt quando ualeat.*
34 *Vespasianus dictus, quia uespes in uentre ipsius fuerunt inuentæ.*

1 SCIRE est rem † per causam cognoscere, qua ignorata nihil scimus, unde sacerdotes Aegyptii non ab re,ut memoriæ proditum est, propter admirari cæperunt philosophari, uidentes eclypsim solis & lunæ, & causas quęrere,quibus inuentis admiratio cessanit,pro-
2 ceditque scientia † ex principiis per se notis. Quę
3 sunt † exempla, diuisio, diffinitio interpretatio, & æthymologia,hinc I.Con.in l.pretor in §.Iulianus.ff. de colla. bo. exemplo dico ut manifestius fiat & in §.sed istæ,insti. de actio.Imp quas necessarium est exemplis ostendere, & in l.ut responsum.C.de transac.ut responsum congruum accipere posis insere pacti exemplũ. Imò inquit Pla
4 to lib.16. † de regno, quod arduum est, absque
5 exemplis res magnas, ostendere. Diuisio † uero non minus quam studium & exercitatio memoriam auget. §.& igitur, in proœ.insti. eadem singula facilius edocẽtur.l.1.ff.de excep. do.§.alio, insti.quib.mo.testa. infir. & plurimum conducit ad rem cognoscẽdam,ad diffinitionem,& ad orationis copiam. Et si etiam generis in species, totius in partes, & uocis in multas significationes.
6 Et quo † ad diffinitionem sciendum est, non ab re alibi I.Con.de tutelis,de testamentis,primum,de iustitia & iure, & de usuf.dixisse in l.1.ff. de tuto. & in l.1.ff.de testa.& in l.1.ff.de iusti. & iu. & in l.1.ff.de usuf.& alibi sæpe, quodque species diffinitur,quia genera diuiduntur. Et quod nil aliud est,nisi oratio indicans quid esse rei,duplex essentialis & causalis. essentialis quæ constat ex gene-
7 ra & differentiis, † à descriptione differens, quia illa quid sit docet, ista qualis, illa constat ex genere,ut dixi,& differentiis, ista ex accidẽtibus. Causalis ex quatuor causis formali,materiali,efficien

te &

te & finali,forma tunica,materia pannus,efficiēs
8 sutor, Finalis tegendi corporis causa. Et † rursū
diffinitio nominis & rei, nominis Ethymologia
uocabuli (ut statim dicam.) rei uero quæ ipsius
naturam,causas,partes & accidētia explicat. Sub
9 sequitur interpretatio† quæ nil aliud est quā iu-
dicium intellectus,mixta consideratione scriptu
ræ,& rationis,capit.quanto & ibi Bald. nume.1.
de iureiurand. Generalis probabilis, & neces-
saria,legis scilicet doctoris & iudicis, ut not. in
l.1.C.de legi.Item linguarum, & quæ consistit
in obscuritate sensus,primo modo est cum uer-
bum aliquod græcum aut hæbraicū exponimus
ut adhuc statim dicemus. Secundo uero quādo
est dubium.l.hæredes palam.§.sed si notam.ff.de
testa.l.ueteribus. ff. de pact. Et hinc dicimus qđ
eius est interpretari cuius est condere.l.fin. C.de
legi.c.inter alia,de sen.exco.Abb. in c.super quæ
stionum, col.3.& 4.de offi.de.
10 Vltimo† Ethymologia est nominis interpre-
tatio græcè, latinè ueriloquium. ἔτυμον .n. ue-
rū significat λόγος orōnē ēt uerum quod ēt pro
ratione capitur supputatione, causa, sermone &
studio, Aristoteles simbolon uocat. Cicero nota
tionem, quia nomina & uerba nota facit,estque
rursum rectè interpretandi intelligendique sciē
tia, ut sciamus quę nam sit cuiusque dictionis ori
go,deque hac in §.isto,& in l.1.ff. de acqui. poss.
& in l.tugurii,& in l.tabernæ.ff.de uerb.sig.& in
l.plebs,in §.pignus.ff.eo.& in l.1.in fi.prin. ff.de
tute.& in l.2.ff.de adop.& in l. senatus in §. 1.ff.
11 de dona.cau.mor.& in c.forus,de uerb. sig.†Sy-
nonimaq; sunt hæc,allusio,ęthymologia, & deri
uatio,quicquid dicant aliqui. In his igitur dubi
12 tatio esse non potest†ut inquit Bal.in l.1.in prin.
ff.de iusti.& iur. uenitque text. iste continuatiuè
ad dicta supra namque in prin.legis, uisū est qua
liter contrahatur mutuum in §.1.quibus in rebus
consistat,hic autē unde dicatur, ponderantes idē
quodammodo bis dici, ne qua dubitatio supersit
l.1.§.sed uidēdum.ff.de Aedil.edic. Tū quia secū
dum nos nulla lex est, quæ dubitatione careat
13 † uulg.l.qđ Labeo.ff.de Carbo.edic. Bar. in l. q.
Romæ in §.duo fratres,nu.4.ff.de uer.ob. Bal. in
l.tutores.C.de compensa.quamquam alibi de in
dubitabili esse uideatur l.non dubium. C de leg.
l.non dubium.C.de lega. c.non dubium,ubi Fe-
li.in prin.de sen.exco.l. fi. ibi manifestum est. ff.
de offi.eius l.sanum mente.C. de transac. l. 1. ad
fi.C.ubi & apud quem l.si conuenerit.ff.de iu. o.
iud.l.si pecuniā.ff.de ꝯd.ob cau.l.3.ff.de nata.re
sti.l.certi iuris.C. de mil. testa.& plura sunt hu-
iusmodi non referenda.figuraque est quam auxe
sim uocant grammatici,idemque sonat quod au
gumentatio.uideretur dicendum hic pro ratio-
14 ne dubitandi†quod fiat de meo tuum, & tamen
non fit mutuum,namque in donatione hoc idem
fit,& tamen,ut dixi,non est mutuum.Et ex in cō
tractu emptionis & uenditionis dicendum est. l.
in ædibus, §.fi.ff.de dona.l.senatus.§.1. ff. de do-
na.cau.mor.§.uenditæ,insti.de .redi.

Secundo dubium facit,quod fit mutuum ècō-
tra,& tamen non fiat de meo tūc l. singularia, in
fra eo.ubi si iussero debitori meo,ut tibi pecuniā
numeret erit mutuum,& tamen pecunia mea nō
erat quamquam debita.l.quintus.ff.de auro & ar.
lega.Bal.in l.1.in prin.inque lectu.1.ff. de re. di.
Et si tu debebas mihi centum ex causa mandati,
consentiam autem quod ea retineas crediti nomi
ne,mutuum adhuc erit ut ibidem.

Tertio dubium facit,quia cōfitetur quis se de
bere centum ex causa mutui, sub spe futuræ nu-
merationis,quæ sibi tamen creditor non nume-
rat labitur biennium, tenetur, mutuūque est, &
tamen in creditore uerba prædicta uerificari nō
possunt de quo alias in §.fi.insti.de lit.ob. & in l.
in contractibus.C.de non nu. pecu. Hosti. Butr.
Abb.& Imo.in c.fi.de sol.latē Feli. in c.si cautio
colum.11.de fid.instru.

Quarto dubium facit tex,in l.quāuis. C. si cer.
pe.ubi si quis alienam pecuniam suo nomine cre
diderit,stipulādo sibi ius quæsiuit, & sic pecunia
sua non erat & tamen mutuum contrahitur, de-
que isto tex.prælega.l.quamuis nonnihil. Bar.
in l.eius qui in prouincia,ad fi.infra eo.

Quinto & ultimo dubium facit tex.in l.nam&
si fur.infra eo.ubi si nummos alienos dederit fur
uel alius,consumptique sint,illi nascetur condi-
ctio,isti uero tenebitur qui eos accepit,ergo mu
tuum erit etiam re aliena credita, & ut hic p Bar.
& glo.quæ ob hoc erit expedita. Quibus tamen
non obstantibus contrarium hic deciditur,quod
Imò mutuum erit, si de meo tuum fiat nō aliter
15 nascatur obligatio. Et ratio decisionis est,†quia
non ęquè conuenit,si nihil acceperis, sique domi
nium in te rei consistentis pondere, numero, uel
mensura, ut supra ea. leg. proxima, haud fue-
rit translatum,ius obligeris & ad tantumdē in ge
nere restituendum tentaris, locupletarerque ego
cum tui iactura, quod à natura est alienum peni
tus.l.nam hoc natura.ff.de cond.ind.c. locupleta
16 ri, de reg.iur.in 6.†Imò quod obligatio actionē
præsupponit.l.licet. §. ea obligatio. ff. de procu.
uerū si nihil ad te peruenerit actionē nō habebo,
nec agere poteto nemo. n. sine actione experitur.
l.si pupilli.§.uideamus.ff.de nego.gest. ergo nec
inde nascetur obligaaio, ut tu tenearis, quia non
entium non est qualitas. l. eius qui in prouincia.
infra eo.& ex nihilo nihil fit.l. fi. C. de proba. &
ibi not. Barba.in rub.de iudi.nu.27.Nec ob.dubi
17 tationem facientia,non 1.quia dictis casibus†nō
eo animo fiebat ut esset mutuum.l. non omnis,in
fra eo.& est arg.supra in prin.huius legis,ibi alio
quin aut commodatum erit aut depositum, ea de
re arg.non concludit, quod hic non sit mutuum
si fiat de meo tuum,uel aliter ut hic per Bar. nu.
3.quamquam allusio scilicet,& æthymologia uo
cabuli conuentia donationi, & emptioni ac uen
ditioni,quod tamen mutuum erit, si concurrant
ea quæ requiruntur in mutuo,& ut latius p eū.

Non

Non obst.2.quia† dictis duobus casibus si non
uerè fictè saltim fit de meo tuum, namque fingitur
mihi data pecunia, & à me ad te profecta inquit
J.Con.in d.l.singularia,nec minus debet operari
fictio in casu ficto,quam ueritas in casu uero.l.si
filiusfamilias,& ibi Ias.infra eo.imò quod mutuũ
est contractus,qui re celebratur,datione uera uel
ficta,rei consistentis pondere numero uel mensu
ra,cum spe recipiendi tantumdem in genere, ut
per eundem Bar. in §.fi.infra.ea.lege.ad fin.

Non ob.3.quia id uerum est in mutuo ciuili,
nos autẽ loquimur de naturali,& est sol. ꝯmunis
* ut hic per glo.Bar.& omnes* tamen cogita diuer
sificari casum,& non assignari diuersitatis ratio-
nem,& malè.l.si libertus minorẽ, in prin.ff.de iu-
19 re pat.Et† dic aliter post biennium fingi numera
tam pecuniam esse,ergo non ab re si mutuum est
arg.in d.l.singularia, & ad idem dicit Placent. nõ
ignobilis autor(quod testatur Azo in prin. sum
mę suæ)in loco præallega.de lit.ob.insti.ad fi.qđ
primæ obligationis substantia impletur post ex-
cessum biennium, tãquam si pecunia numeretur.

Non ob. 4. quia adhuc respondet glo. & Bart.
quod imò mutuum non est nec ualet contractus
20 † sed quod tamen stipulatione reconciliatur, &
appellatur mutuum ciuile, propter stipulatio-
nem, ex qua nascitur actio ex stipulatu, & quæ
est de iure ciuili. §. de pecunia autem consti-
tuta, insti.de actio, cui natura cooperatur, nu-
meratio scilicet,quæ naturalis actus est.l.ea quæ,
ff.ad municipa.deque isto mutuo etiam, infra ad
fi.legis ibi,uerbis quoque credimus, quodã actu
ad obligationem comparandam interposito,uelu
ti stipulatione, & cum iura utrobique sint clara,
21 ita quoque transeundum est. Sed † mirum uide-
tur,quod etiam in casu.d l.quamuis,ex stipulatio
ne agatur, cum non sit in ea, causa, pecuniaque
fuerit aliena.l.2.§. circa. ff. de excep. do. Nisi re-
spondeamus & uerum est,pro causa solã facti nu
merationem sufficere arg.in l.Neratius. ff. de cõ
di.ind.& ita ibi declarat Cy.& Bal.& in simili no.
in l.si cum aurum.ff.de sol.

22 Non ob.5.& ultimum,quia† imò non erat mu
tuum, sed consumptione postea fuit reconcilia-
tum fulius declarando ut hic per Bar.post Iac.de
Are.nonnihil Soci.in l.nõ omnis,in §.si pupillus,
infra eo.& nõ ab re quoniã consumptione domi-
nium in eum transiuisse intelligitur, qui consum
psit,fitque dominus,præsumptione iuris alias ip
se recipiens cum iactura alterius locupletaretur
& malè.l.Cassius,ff.de sol.Obseruandum igitur est,
23 hisce dubitationibus resolutis† arg.ab æthymo-
* logia uocabuli ualere,ut etiam dicit Bar. * & om
nes,& in locis supra allega.legitur, nouissimè in
c.forus,de uerbo.sign.& in l.1.ff.de fur.Quod ta
men uerum esse in nominibus appellatiuis intel
24 ligendum est† ex quo propria sunt ad beneplaci
tum,& pro libito cuiusque mutãtur.l.1.C.de mu
ta.no. deque materia alias in l. sed & reprobari,ĩ
§.amplius.ff.de excu.tuto.& in l.fi.ad fi. ff. ad mu
nicipal.& in rub.ff.sol.mat.ubi idem dicit etiam
in nominibus demonstratiuis, illa uero imposita
ab effectu à maioribus nostris, & ab his qui rerũ
causas inuestigando, cognouerũt. Et maximè q̃a
sui natura sunt immutabilia.l.siquis in fundi uo-
cabulo.ff.de lega.1.Verum quoad nomina pro-
pria priusquam de appellatiuis loquamur,scien-
dum est,quamquã arg.locum non habeat, quod
tamen operantur quinque ut sint consona rebus
§.est & aliud,insti.de dona.glo.in d.l.fi.quodque
25 ex nomine oritur bona & mala præsumptio † ut
not.in cap.cum secundum,de præben.& in c.1.de
depo.Et hoc est quod dicebat Bal.de nomine pro
prio non esse curandum,neque de eius æthymo-
logia,nisi honestatis gratia,in d.rub.sol.mat. col.
2 & benè,l.facta.§.si in danda.ff.ad Treb. Et hinc
Sali.in l.cunctos populos, in princ. C. de summa
26 tri. † quod parentes filiis suis, debent imponere
pulchra nomina,& non turpia.& Io.And.in d. c.
cum secundum,quod uxor sua dicebat,si pulchra
nomina uenderentur, magno precio omninomo
27 do fore emenda.† Et Bar.in l.1.in prin.ff. de quæ
stio.ubi Bononien.latè,& Abb.in d.c.cum secun
dum & cæteri in d.c.1.si plures essent inquisiti &
capti pro aliquo delicto,dubiũque à quo tortura
esset incipienda,quod ab illo cessantibus aliis in-
diciis foret inchoandum, qui turpe nomen habe
ret,& pro singulari dicto,refert Berar. Pet.Sanc.
in suis 75.ad fi.Brun.in tracta.de indi.& tor.q.5.
28 col.13.ante eum.Quid multa? etiã † Romani tur
pia & mala nomina fugiebãt, quod esset mali om
nis,& beneuentum oppidũ, quod prius à græcis
malè uentum dicebatur,appellarunt.Et hac ratio
29 ne in creatione Pontificis† nomen mutatur ut in
uita Sergii inquit Platina,ex quo ipse dedit causã
edicto, quippe quod prius os porci uocabatur,
ut etiam dicit Archid.in proœ. sexti. Et quidam in
§.sic itaque,insti.de actio.& malè quantũ ad istud
ex quo id potius fit,ut cum mutatione nominis
homo ipse quoque mutaretur, qui purus erat,po
stea uicarius Christi efficit. Vel quia Christi actio
nostra est instructio.c.significasti de electio,nam
que Petro similiter,nomen mutauit, qui prius Si
mon dicebatur, postea Cephas uocatus est quod
Idem sonat quod Petrus.Et ad idem Paulus Apo
stolus dictus est qui prius Saulus uocabatur. Iux
ta illud.Saule Saule cur me persequeris.Et Abraã
prius postea Abraã,i.pater multarum gẽtium, ut
nomen ipsum sonat, & not. etiam Cald. in proœ.
decretal.col.5.Et ad propositum redeuntes,facit
30 etiam quia plerunque à nomine† arguimus.l.di-
uus.ff.de bo.dam.& dicimus hinc quod nomina
debent esse consona rebus ut supra & in d.§.est &
aliud,insti.de dona.& no.in d.l.diuus,& in d.l.fi.
ad fi.ff.ad municipa.Et adhuc quod nomen expri
31 mere est† magni momenti iuxta illud exo.33.ibi
inuenisti gratiam coram me, & te ipsum noui ex
nomine,magnumque beneuolentiæ arg. quando
princeps(ut ibi dicunt interpretes sacri)agnoscit
subditum,eumque proprio nomine uocat, ut fe-
cit

eit olim fœlicis recordationis Venetiarum Dux,
Franciscus Donato, anno M D X L V. cum in sui
creatione ciuitatis nomine orator uerba gratula
toria in Senatu habuissem, sic dicẽs linqua Italica
udita la oratione, del nostro M. Marco da Mãtoa
non potemo se non grande mente ralegrarli. Mo
32 do ad appellatiuã redeo, & dico non ualere † arg.
neque sũmi posse affirmatiuè sic. Fit de meo tuũ
ergo est mutuũ, quia posset esse donatio, uel alius
contractus ut supra. Item est testatio mentis, er-
go est testamentum, quia posset esse Codicillus &
not. insti. de testa. in prin. l. si idẽ. C. de codi. Nisi
respõdeamus quod Imò erit mutuũ, si eo animo
fiat numerario, & similiter testamentum, si alia cõ
currant, testamentum efficientia. l. non omnis, in
fra. eo. l. hæredes palam. ff. de testa. & declarabam
pariter supra in figuratione casus. Quod tñ affir-
matiuè non ualeat, assignatur ratio, quia æthymo
logia est generalior diffinitione, arguere autem à
genere, ad speciem, non licet affirmatiuè ergo, &
do exemplum, animal est, ergo hõ, sed ad istud ẽt
dici posset, quod termini non sint pares, & quod
Imò erit mutuũ, si fiat de meo tuũ, animo rursũ
mutuũ contrahendi. Quibus accedat ẽt, quod. I.
Con. hic generaliter locutus est, usque adeo ge-
neraliter quoque intelligi deãt & affirmatiuè, &
negatiuè, quoniam benè sciuisset ipse distingue-
re & declarare si uoluisset. l. unica. §. sin autẽ, uer.
sin uero. C. de cad. tol. quod tñ non fecit, nec nos
facere debemus. l. si seruum. §. non dixit prætor.
ff. de acq. hæ. l. si uero. §. de uiro. ff. solu. matr.

Et si formatũ arg. ualet affirmatiuè secũdũ istã
declarationẽ, à cõi tñ alias non est recedẽdũ, Imò
q̃ affirmatiuè hic arguit, I. Con. & in l. 1. ff. de in
iur. & in l. 1. ff. de fur. & aliis ut supra multo ma-
gis ualebit negatiuè sumptum, quod admittunt
omnes, si maximè sumitur ab essentiali natura sua
33 † ut hic, inque illis uerbis. Et ideo si non fiat tuũ,
non nascitur obligatio, perinde ac si dixisset non
fit mutuũ. Et ab essentiali natura sua dixi, quia si
ab eo quod desideratur, & rationabile est, in per-
sonã nominati sumatur, non ualebit, nãque Impe
rator dicitur Augustus ab augendo Imperio, &
tñ si non augeat, non propterea Augustus esse de
sinit. Et minus si nomẽ ob præclarũ aliquod faci
nus alicui fuisset impositũ, ut Africano, uel Tor
quato, utriusq; historia nota est, & similibus. Vel
34 propter aliquod accidens, † ut in Vespasiano, qa
uespes in uentre ipsius inuẽtæ, fuerũt. Vel si æthy
mologia nomen excedat, exẽpli gratia præsbiter
quasi præbẽs iter, de quo in c. cleros, 21. d. ex quo
multi hoc faciunt qui tñ nõ sunt presbiteri. Vel
si excedat & excedatur, ut Rex qui à regendo dici
tur, & tũ multi regũt qui nõ sunt reges, ut dñi, pa
tresfamil. Magistratus Baccalarii fratrum mino-
rum, pastores, & similes, & fusius ut hic per Do
cto. de quibus etiam per Feli. in proœ. Greg. col.
8. & 9 & qui de locis topicis scribunt latissimè.
Et hæc sufficiant etiã quantũ ad istũ. §. Non omit
35 tentes † tñ ultimo loco, regulã fallere si allusio-
ni contradicat diffinitio, quia tunc diffinitio præ
ualet, & præfertur ut pulchrè per Bar in l. 1. in §.
ex qua re. ff. de tuto. & in l. 1. nu. 4. ff. de testa. & i
l. 1. nu. 4. ff. de acq. po. & in l. omnes populi n. 59.
ff. de iusti. & iu. & in l. liberorum nu. 9. ff. de uer.
si. Abb. in c. quãuis, de uerb. si. Are. & alii, insti. de
testa. in prin. Quodque uerbũ seu nomen ab ipsa
æthymologia propriã sumit significatiõẽ si uel
auctoritas aut diffinitio deficiant secundum Bar.
in d. l. omnes populi, à qua minimè est receden-
36 dũ † l. non aliter. l. ille aut ille. §. cũ in uerbis. ff. de
lega. 3. l. pupillus. §. territorium. ff. de uerb. si. Nisi
aliter se habeat communis usus loquendi qnoniã
37 tunc ab allusione recedimus † eiusmodique est ut
propriè significationi præferatur. l. librorũ. §. qd
tñ Cassius. ff. de lega. 3. l. 1. ad fi. ff. de sup. le. Bal,
in l. nõ dubiũ col. 4. C. de legi. Abb. ĩ proœ. decre
tal. col. 4. Est uerũ quod aliqna prædictis obstant
quæ non refero, quia leuia sunt, nec referẽda, præ
ter unũ, quo aliorũ leuitas apparebit, quod est,
namque diximus, quod arg. ab ethymologia uo-
cabuli negatiuè sumptũ, si maximè sumatur ab es
sentiali sua natura, ualet, & malè, dicunt aliqui in
sti. de testa. in prin. quia essentia uocabuli non po
nitur per æthymologiam, sed per diffinitionem,
nihil allegant addo ego benè facere tex. in l. quis
sit fugitiuus in §. Erronem, ff. de Aedil. ædic. Nec
* subsistit, quia Imò cõiter * tenetur (ut dicebã su
pra) quod nomen, propriã significationẽ ab ea
sumat, nec officit tex. in d. §. Erronẽ, qa benè ibi
dicitur, quod uerba in diffinitione posita debent
propriè intelligi, sed non quod ab æthymologia
proprietatem non capiat quoque uerbum, seu
nomen. Nisi (ut dictum est) se habeat aliter cõ-
munis usus loquendi, nec repeto. Addo tamen
38 non præsumi nisi probetur † quia in facto consi-
stit ut not. in d. l. Labeo, & in c. si Papa de priui. in
6. & est arg. in l. quæcũque ad fi. ff. de Publicia. ac.
& in l. in bello in §. factæ. ff. de capti. & postli. re.
39 Nisi notorium sit, quia tunc † probatione opus
non esset, sed sola allegatio sufficeret hoc casu ut
per glo. in l. si adulterium cum incestu. in §. Idem
Polliîoni. ff. ad legem Iul. de ad, & in Cle. appellã-
ti de ap. Laus. Deo.

SVMMARIVM.

1 *Genus quid sit:*
2 *Species quid sit.*
3 *Species de genere eximitur, & non de specie, sed di-
uiditur.*
4 *Species & genus differunt, aliquo respectu tamen,
non sunt omnino diuersa.*
5 *Pecunia largißimè largè, & strictè capitur.*
6 *Peculium quid sit quid nummi peculiares, uinum pe
culiare, & serui peculiares.*
7 *Mutuum & creditum in quo differant.*
8 *Donatio inter uirum, & uxorem constante matrimo
nio non ualet, eo soluto ualet.*
9 *Dare regulariter est dominium transferre.*
10 *Filius & seruus sunt quasi domini.*

11 *Mu-*

11 *Mutuum an contrahi poſsit uerbis.*

12 *Statuto pecuniæ mentionem faciente, an ſtrictè de numerata intelligi debeat.*

13 *Comunis uſus loquendi no præſumitur niſi probetur.*

14 *Verbu cotinetur non ſemper proprietatē importat.*

15 *Sententia diffinitiua dicta quia negotium finit.*

16 *Intellectus ad ſtatutum dictantem ſiquis inuentus fuerit cum armis poſt ſonum campanæ pœna dupplicetur.*

17 *Teſtis deponens poſt ſonum & nō dicat finitum non concludit.*

18 *Probatio dubia probantem non releuat.*

19 *Penſio quare permiſſa, uſura prohibita, cum inter ſe ſit maxima ſimilitudo.*

20 *Tempus eſt cōe omnibus animātibus, ut mare.*

21 *Veluti aduerbium eſt exemplificatiuum.*

22 *Quoque aduerbium ſimilitudinarium eſt, & extenſiuum ad præcedentia.*

23 *Teſtes contrarij ad concordiam reduci debent.*

24 *Teſtes, & inſtrumenta ſunt ad concordiā reducēdi adeo, ut actus præſumantur multiplicati ne contrarient.*

25 *Periurio & falſo nil deteſtabilius.*

26 *Teſtes an ad concordiā debeāt reduci quando eſt cōtrarietas interdictum teſtis & partis, cum declarationibus nu. 27.28.29.30.31*

32 *Teſtibus pluribus & idonioribus ſtandum eſt.*

33 *Iudex teſtium dicta ab ipſis declarari curat.*

34 *Teſtium dicta contraria ad concordiam reduci non debent.*

CREDITVM.

RAEMITTE ad euidentiā, qd
ſit genus, quidque ſpecies ut per
glo. ſupra in uer. mutui datio, in
uerbo pondere, quod genus ſcili-
1 cet nil aliud ē † niſi id qđ prædica
tur de pluribus differētibus ſpecie, ut animal ſpe
2 cies uero † quod prædicatur de pluribus differen
tibus nu. ut homo & idē not. in l. legato generali
ter. ff. de lega. 1. adde quod eſt etiam indiuiduum
determinatæ ſignificationis, quod nō prædicatur
niſi de ſe ipſo in ſubſtantia ut Stichus, in qualita-
te ut pupillus, ita Bal. in l. executorem col. 6. in
fi. C de execu. rei iud.
Secundo præmitto id quod de genere eximitur
3 ſpecies † ſpecies autem de ſpecie non, ſed diuidi-
tur. l. quæſitum. §. 1. ff. de lega. 3. l. ſi fortidianum
C. de lega. Bal. conſi. 328. col. 3. uol. 1.
Tertio quod quāquam genus & ſpecies diffe-
4 rant aliquo reſpectu † non ſunt tamen omnino di
uerſa arg. in l. ſi. ff. de fun. inſt. differunt enim quā
titate, quia plus includit genus, quam ſpecies, un
de hinc dicimus, quod idē operatur ſpecies quo-
ad ſpeciem quod genus quoad genus. l. ſi duo. ff.
de admi. tuto. dixi latè in l. obligatione generali.
ff. de pigno. & not. in c. 1. de hære. in 6.
Quarto (ut etiā dicitur in glo. hic quæ ob hoc
erit expedita) quod pecunia largiſsimè quando-
5 que capitur † pro omni re. l. 2. ad fi. C. de cōſti. pe.
Imò quod etiam hæreditas comprehenditur, Iux
ta illud. Cice. Magna pecunia Heraclio uenit arg.
in l. pecuniæ. ff. de uerb. ſi. quandoque largè pro
omni re conſiſtente pondere numero uel menſu-
ra, ut hic & in l. talis ſcriptura. ff. de lega. 1. quan-
doque ſtrictè, Iuxta illud Cæſaris dictum poten-
tiam conſeruari augeri ue pecunia & militibus &
ut in l. 1. ff. ad Macedo.
Quinto & ultimo quod peculium eſt puſilla
6 pecunia † ſiue patrimoniū, quod habet ſeruus ſe
paratum tamen à rationibus dominicis, uel filius
namque tàm quàm is ille peculium habere poteſt
(pater uel dominus peculiū non habēt) unde pe-
culiares nummi dicti uocatique fuerunt, deque
his hic & in l. eum fundum in §. ſeruum tuum im
prudens & alibi ſæpe infra. eodē. deque peculio
in l. depoſiti in fin. & in l. quā Tuberonis in §. 1. ff.
de pec. & ut ſerui peculiares in ſimili l. filiusfa. ff.
de iure pat. & peculiare uinū quod erat in ſeruo-
rū uſu l. ſi quis uinū. §. fi. ff. de tri. ui. oleoq; lega.
Caſus clarus eſt, his iactis, namq; ſupra dixit qua-
liter mutuū contrahatur, in quibus rebus conſi-
ſtat, unde dicatur, nunc autem quæ differentia ſit
7 inter † creditum & mutuum docet exēplis, & pau
cis quidem ut par eſt l. ita uulneratus ad fin. ff. ad
legem Aquil. glo. in c. 1. ne cle. ue mo. Imò quod
cum in eis non poſsit eſſe dubitatio lex autem eſ
ſe debeat de dubitabili. l. quod Labeo. ff. de carb.
edic. ita eſt tranſeundum ut hic ponuntur. Et ita
etiam ſecundum unam lectu. dicebat Cy. alibi in
l. 1. col. 3. C. de legi. uel quod in aliqua poſsit eſ-
ſe dubium ut infra. Quid ergo ſeu in quo differt
creditum à mutuo. In hoc, inquit I. Con. quia cre
ditum eſt genus, mutuum uero ſpecies & ſic ut
genus & ſpecies, nāque creditum dicitur, & alie-
nam fidem ſequi creditor etiam extra res conſi-
ſtentes pondere numero uel menſura, ut in depo
ſito & commodato, eandem rem recepturus, Mu
tuum uero ſi pecunia proficiſcatur, uel (ſupple)
alia res mutabiles. Item creditum etiam eſt, ſi ni-
hil proficiſcatur, ueluti cū dos promittitur poſt
8 nuptias ſolutas diuortio, † puta quia maritus pro
mittat centum uxori nomine dotis, quam tamen
non receperat, quo caſu donare uidetur. l. 1. infra
de cond. indeb. Et poſt ſolutas dixi, quia ſi conſtā
te matrimonio promiſiſſet non eſſet creditū, nec
donatio ualeret. l. 1. 2. 3. ff. de do. int. ui. & uxo. &
✻ ita etiam dicit glo. hic &* omnes, alia lect. impro
bata, eorum qui poſt nuptias contractas expone-
bant, optima ratione, ut in ea, clarius Odofr. quē
aliter non refero, mutuum uero non, ut dixi.
Et ad idem, ſubiicit text. noſter, quod in mu-
tuo eſt alia differentia à credito, quoniam opor-
tet Dominum eſſe dantem, alias, non transferret
dominium in accipientem, unde mutui datio dici
tur ſupra. Item mutuū damus, & hic, in mutui da
9 tione, † dare aūt regulariter eſt dominium trans-
ferre. §. ſic itaq; inſti. de actio. ergo. in credito aūt
ſecus ſupplendū eſt (mutilatus. nu. eſt Iuris Con-
ſulti ſermo, & ſubauditione eget. l. oratio. ff. de

ſponſa.l.1.ff de teſta.) quia in cõmodato & depo
ſito & uenditi one creditum eſt, quamquã com-
modans,& deponẽs ac uendens non ſit dominus
ut infra. Eſt uerum quod dubium faciebat quantũ
ad iſtud(eſtque dubitatio ipſius I.Con.)q̃a filius
& ſeruus mutuo dant nummos peculiares,& ta-
men non ſunt domini,poſtea reſpondet, quod cũ
uoluntate patris & domini id faciant, ipſi facere
udentur,ut in regu qui per alium de regu. iu. in
6.& dat ſimile in eo, qui uoluntate mea mutuat
quique mihi actionem acquirit,tametſi nũmi mei
non ſint,& uideor ego mutuo dare non ille.l. cer
ti condictio.§.ſi nummos infra eo. Dicerem ego
10 aliter, † quod licet filius & ſeruus nõ ſint domini
ſunt tamen quaſi domini arg.in l.in ſuis.ff.de lib.
& poſthu. & in l.qui fundum, in §.ſi tutor.ff. pro
empto.Imò(nota)quod qui per aliũ facit in actu
acquiſitionis uerè facit.l. certè.ff. de præca.
11 Vltimo† quia dictum eſt,mutuum non contra
hi niſi proficiſcatur pecunia,quæritur an uerbis
etiam cõtrahi poſſit,& reſpondet I.Con.quod ſic
per implicatiuam quoque.l. manumiſsiones quo
que.ff.de Iuſti.& Iu.& poteſt exemplificari in lit
terarum obligatione ut proximè dixi & ut in l.in
contractibus.C.de non nume. pecu.& lectu. iſta
tenetur. Dicerem etiam ego quod referatur ad
uerbum illud proximum,oportere dominum eſ-
ſe dantẽ, quia etiam pecunia aliena credi poteſt.
Et ſi creditor ſibi tantundem reddi ſtipuletur,ſi-
bi acquiritur actio , non tamen ex numeratione,
ſed ex ſtipulatione,eſtque mutuũ cui natura co-
operatur.l.quamuis.C.ſi cer.peta.& ut latius dixi
in præallega.§.proximo,appellata. modo notabi
lium loco quęritur ſi pecuniæ fiat mentio in ſta-
12 tuto,an de pecunia ſtrictè†intelligi debeat, ſi ma
ximè ſit contra ius commune puta quia dicat qđ
pœna inſerta debito pecuniario peti non poſsit.
Bal.hic col.3.poſt gloſſ.dicit quod ſic, & tactum
fuit ſupra & probatur clarè in d.l.1.ff.ad Maced.
Iaſ.autem tenuit contrarium motus per text. in
l.1.in prin.& ad fi.ff.de cal.ubi in materia pœna-
li,& Odioſa large intelligitur poſt But.in diſpu-
ta.incip.Bonien.Idemque etiam Deci.per tex.pa
riter in l.pecuniæ uerbum.ff.de uer.ſig. ubi pecu
niæ appellatione corpora quoque continentur,
quod uerbum ultimum proprietatem importat.
l.cui eorum.§.affinitatis,& ibi Bar.ff.de poſtu.Et
idem ultra eum dicitur in l. pecunię nomine,eo.
ti.& ponderandum eſt,quod ſunt in eo.ti. in quo
de propria uerborum ſignificatione agitur, ut di
cit Alex.cõſ.126.ad fi.uol.7.& Iaſ.in l.lecta,col.
9.infra eo. Vltimo per tex. in l.2.ad fi. ſupra etiã
allega.C.de conſti.pe.ibi.ueteres pecuniæ appel-
latione omnes res ſignificari diffiniunt,ergo pro
priè.l.quis ſit fugitiuus.§. Erronem.ff. de Aedil.
ædic.Subiiciens tandem,dictum Bal. intelligi de
bere ſecundum communem uſum loquendi, qui
eſt quod.d.uerbũ pecunia, ad numeratam reſtrin
gatur.Et maximè,adde tu,quia etiam in ſtatutis
debet attendi ut pulchrè declarat Bar. in rubr. ff.
de no.ope.nunc.nume.6.
13 Tamen Bal.opi.tenenda eſt,†ex quo uſus com
munis loquendi non præſumitur regulariter niſi
probetur,ut dicebam proximè,in §.appellata,nec
repeto.Nec obſt. 1.quia multis modis poſſet re-
ſpõderi ut hic per Deci. at mihi uidetur quod ad
duci non meruerit, quandoquidem I. Con. ibi ul-
terius declarando procedat quod pecuniam acce
piſſe dicatur calumniator , etiam ſi aliquid aliud
accepiſſet,nos autem loquimur in dubio facta pe
cuniæ mentione in ſtatuto, dubii & clari non eſt
par eademque ratio.l.continuus. §.cum ita.ff. de
uerbo.obl. ergo. Non obſt. 2.quia non eſt ſemp
14 uerum † namque dicitur etiam in l. hæreditatis
appellatione.ff.de uerb.ſi. quod appellatione.hę
redis continetur bonorum poſſeſſor, & tamen is
impropriè eſt hæres.l.2.ff.de bo.po.l.1.ff. de po.
hær.peti.§.quos autem,inſti.de bo.po.Et idẽ dici
tur in l.liberorum.ff.de uerb.ſi. quod liberorum
ap.continetur nepos,& tamen idest impropriè ue
rum , & per interpretationem,ut ibi per Bar.mul
ta Iaſ.in l.emancipata,col.pe C.qui admi.Vltimo
ap.alienationis cõtinetur emphiteoſis .c.nulli,de
reb.ec.non alie.& tamẽ in materia ſtricta de alie
natione intelligitur, qua dominium tráſfertur.l.
fi.C.de reb.alie.non alie.l.1.C.de fun.dota.Bal.ĩ
l.uoluntas.C.de fideicom.Feli.latè in rub.de fide
inſtr.col.2.Vel reſponde ut prius. Non ob. ulti-
mum quia large intelligitur ut hic per gl. & dixi
ſupra in euiden. Et quamquam dicatur ibi diffi-
niunt,non propterea eſt id per diffinitionem, ut
15 dicebat Deci.quia † diffinit etiã iudex, unde ſen
tentia diffinitiua dicta eſt, ex quo negotio finem
imponit,& tamen non eſt diffinitio,& ſic circum
ſcripto uſu loquendi.d.uerbum pecuniæ , ſtrictè
in ſtatuto intelligi ſine controuerſia debet.l.3. §.
hæc uerba.ff.de nego.geſt.l.quod uero.ff.de legi.
Secundo quæritur,dicit ſtatutum ſiquis inuen
16 tus fuerit†cum armis poſt ſonum tertiæ Campa-
næ, pœna ei duplicetur, quo modo intelligatur
aduerbium enim poſt, aliquãdo ſignificat ſeu de
terminat principium temporis ſucceſsiui , q uan-
doque finẽ,Bal.hic col.2. dicit quod finẽ determi
17 nat † uſque adeo ut,ſi teſtis dixerit poſt ſonum ,
& non adiecerit finitum,non probet,neque con-
cludat ad pœnam dupli, arg.in c.In præſentia,de
proba.& in c.cum tu de teſti.& in l. ſi inſulam. ff.
ſol.mat.& in l.ſi duo in §.1.infra de iureiu.& hic
inque illis uerbis poſt nuptias, quæ exponuntur
ſolutas ut ſupra. Et ad Bal.propoſitum, deque te
ſte deponente ut ſupra quod non probet ea eſt ra
tio,ut in locis præallega.legitur,& maximè in d.
18 c.in præſentia,†quia dubia probatio,non releuat
probantem,uerum hic dubia eſt, quia poſt ſonũ
ſtatim cæptum intelligi poteſt, & poſt finitum ,
ergo.Adde ſimile ,ſi deponat aliquẽ eſſe alterius
conſanguineum, quod adhuc non probabit, ex
quo dubia probatio eſt. poteſtque duobus mo-
dis intelligi dictum uerbum , namque conſan-
guinei dicuntur fratres. l. poſt conſanguineos.
ff. de

ff.de ſuis & legi.& iuſti.de legi.agua.ſuc.in prin.
Itẽ ↄiuncti ẽt vltra 4.grad.c.qa circa.c.nõ dẽt,de
cõſan.& affi.& ita dicebat Alex.cõſ.82.col.j.vol.
j.& inſup nõ mirũ eſſe,eritq; rationis rõ, quia ex
dubio & incerto,nõ põt oriri clara.& certa ↄclu-
ſio,inquit Bal.cõſ.62.col.j.vol.2.Et alibi,quanq̃
libellus aliquando incertus eſſe poſsit,l.fin.C.de
anna.excep.not.in l.edita.C.de edend.quod tamẽ
probatio certa ſemper eſſe debet in l.j.§.ſi quis ar
gentum.ff.depo. & alibi qđ licet actor petitionẽ
dubiã poſsit interpretari.l.ſi quis intentione am-
bigua.ff.de iudi.non tamen poterit probationẽ,
in l.Idẽ Pomponius ſcribit,in §.ſi.ff.de rei uend.

Tamen cogita & dic qđ imò probabit ſi ad ar
ticulũ referatur,ſiq; teſtis ipſe declarabit,vt per
Aret.in l.ſerui electione,in §.j.col.2.ad fin.ff.de
lega.j.& Bal.redde ſingula ſingulis, in præallega.
l.idem Pomponius,& Bart.hic ad fi.nu.10.& not.
in l.ab executore.ff.de app.& p Inno.in c.cũ cla-
mor,de teſti.ſed quomodo pter hęc iſtud idẽ te
ſtibus probandũ eſt,cum ſtetur regulę dicto offi
cialium capientiũ.c.cũ parati,de ap. intelligo eñ
q.ſiqs inuẽtus ſit & captus. Ideo iterũ cogitabis.

Tertio quæro cum inter penſionẽ & uſurã ſit
19 maxima ſimilitudo † in facto,ex quo vtrunq; ꝓ-
uenit ex negociatione, non ex naturali diſpoſitio
ne rei,quare eſt qđ hæc illicita eſt, illa aũt uõ,ali
ter deducit Bal.hic & poſt eũ Deci.dic ut p eos,
Idem Bal.in l.ſi nauis.ff.de rei uendica.reſpondet
hoc ideo eſſe,quia q percipit penſionẽ, de qua in
l.ſi uno.ff.loca.& in l.diuortio,in §. non ſolum.
ff.ſol.mat.& in l.poſtulante.in §.j.ff.ad Treb.ve-
teres mercedem appellabãt,& in l. ædem.C.loca.
& in l.& ideo.ff.eo.eã pcipit ex re ſua, & à ſe poſ
ſeſſa.l.nõ ſolet.ff.eo.& rõnabile eſt, qa cõductor
quoq; utiẽ re locata,& uſus à dño diſtinguiẽ, ni-
mirũ igr̃ ſi licita eſt,ĩ ↄ̃ctu locationis & cõductio
nis. at in uſura ſecus,nãq; & nũc ad ꝓpoſitũ text.
noſtri,in mutuo oportet dñm eſſe dantẽ ut hic di
citur,dñiũq; in accipientẽ trãsferẽ, quo fit ut tũc
uſus à dño nõ diſtinguaẽ,fructũq; conſequaẽ mu
tuans ex re aliena in recõpenſationem tẽporis,&
20 malè, † qm̃ tempus eſt cõmune omnibus animan
tibus extra cõmercium hoĩum,ut mare.l.2.ff.de
re.diui.vſqueadeo ut non ſit ab aliquo redimen-
dum.& hoc eſt qđ dicitur in c.cõſuluit, de uſu.
date mutuum,nihil inde ſperantes, multa. 14.q.
3.ſubijciens tamẽ,obiterq; dictũ ſit,uſurã à Deo
prohibitã,neq; à nobis eſſe aliter inquirẽdũ qua-
re.l.proſpexit.ff.qui & a quib.dic tu melius face
re tex.in c.in iſtis.4.d.& ad propoſitum breuiorẽ
rationem aſsignat Ambro.vigna. in c.ſalubriter.
col.53.de vſu.quæ tamẽ eadem eſſe videẽ, cũ illa
Bal.ut ſupra.qđ idcirco prohibita eſt, qa ſi domi
nium in mutuo trãſlatũ eſt in eum cui mutuo da
tur pecunia,uel alia res conſiſtens pondere nume
ro uel menſura,ut hic,æque conuenit quod uſus
etiam ſit ipſius,& non mutuantis. Addo ego be
nefacere,quia eidem ſufficere debet quod tantun
dem in genere reſtituatur.arg.in l.tutori.C.de ne
go.geſt.ibi ſufficit ſi in paucis amici laboribus cõ
21 fulatur. Vltimo obſeruandũ eſt † aduerbiũ ue-
luti exemplificatiuum eſſe, ibi ueluti ſtipulatio-
ne.& prout etiam ſupra ibi,ueluti ſi poſt nuptias
dos promittatur.& in l.ueluti.ff.de iuſti. & iu. &
in l.ueluti.ff.de eden. & in l. tale pactum, in §. q
prouocauit.ff.de pac & in l. quanuis. ff. de in ius
uoc.& in l.quædã.ff.de rei uen.& in l.fin.ff. quod
cuiuſq; uni.uo.& in l.quotiens.ff.de iure iu. & in
l.per procuratorem.ff.de procu.& alibi ſæpe, qđ
referre longiſsimum foret. Et rurſus ad materiã
qđ aduerbiũ quoq; pariter † de quo hic copulat ſi
22 militudinarium eſt,& extenſiuum ad præceden-
tia.l.in repetendis.ff.de leg.3.l.Seiæ.§.Caio. ff.de
fun.inſt.Old.conſi.103.nu.4.ſenſusq; eſt nõ mo-
do mutuo naturali credi,ſi pecunia proficiſcaẽ,
verũ etiã ciuili,hoc ẽ ſtipulatione,deducẽdo vtſ:

In glo.in uer.poſt nuptias,Bar.hic, nu.6. poſt
multa de qbus ſ.concludit præſtare nobis arg.ad
quæſtionẽ. Si teſtes fuerint diſcordes & contra-
rij,quia unus dicat ante nuptias,alius poſt, vnus
ante bellũ, alter poſt,quod ad concordiam † de-
23 bent reduci, & benè per not.in l.in inſulã, in §.j.
ubi Bar.nu.1.ff.ſol.mat.& in c.cum tu, allega. ẽt
proximè, de teſti.multa Deci.ut per eum,ante nu
ptias finitas,poſt uero cõtractas.Adde quod hoc
idem Iuri gratiſsimum eſt,ut inquit Ancha.cõſ.
214.ad fi.eſtq; argumentũ in c.cum expediat, de
electio.in 6.& in l.j.C.de inoffi. dot. Qui dicit ẽt
alibi ad hoc,ad uitandã ſcilicet repugnantiã & cõ
trarietatem,quod unum ſtatutũ p aliud ſuppleri
debet.& plus qđ ſic euãgelia,ſic leges,& canones
quoq; ſuſtinentur,conſi.422.col.2.poſt Bar.in l.
oẽs populi.ff.de iuſti.& iure.& quo ad teſtes etiã
ſi forent vtriuſq; partis,ut per Abb.in c.cũ Ioan-
nes.col.3.de fi.inſtru.præallega.c. cũ tu. & Bald.
in l.item uidendum,in prin.ff.de peti.hære. † qđ
24 ita teſtes ex una parte & inſtrumentum ex alia. &
inſtrumenta ipſa,ſi poſsibile eſt, & benè, reduci
debent.& not.in d.c.cum Ioannes.& in l. ſcriptu
ræ,C.eo.& aliter Abb.in ſimili tamen, quod ſi te
ſtes contradicant inſtrumento, debebit præſumi
actus multiplicatus,ut ad cõcordiam reducãtur.
hoc eſt quod propter pluralitatẽ actus ceſſat cõ-
trarietas,& pulchrè declarat Alex.conſ.176.col.
4.vol.5.ubi exemplum.Et rurſum in teſtibus,ma
25 ximè dicendum eſt fieri debere † ne incidant per-
iuriũ & falſum quo crimine nihil eſt teſtabilius,
ut tradit Bart.in l. trãſigere.C.de tranſact. & quã
uis propria uerborum ſignificatio, & communis
uſus loquendi refrageẽ,quod etiam not.in d.c.cũ
tu.& hic,quicquid dicat Deci. & nouiſsimè Cu-
ma.conſi.21.col.2.ita ſignanter declarat.& hanc
cõclõnẽ uerisſimã eſſe pulchrè oñdit Bar.met ↄ-
ſi.92.col.pe.& fi.& in l.nõ ſolũ.in §.ſed ut ꝓbari
col.j.ff.de no.op.nũ.& ĩ l.de ætate,col.4.ff. de mi
no.& ſi unus ad idẽ dicat,qđ Titius erat ſanus, al
ter uero qđ erat infirm' ↄcordabuuẽ unũ loq de
manè,alterũ uero de ſero.Vel ſi unus dicat rurſũ
aliqd factũ fuiſſe poſt qnq; menſes,alius poſt ſex
quod ahnc poterunt ad concordiã reduci, ut in-
telligaẽ eorũ dictũ poſt qnq; mẽſes finitos, & ſex

inchoatos, de qbus Feli.in c. oẽs leges col.6. d. 1. nõnihil Imo.i c.iter corporalia col.12.ꝗ trãsl.ep. Et ad idem si unus dixerit in hostio, dubius iuxta hostiũ, exponet in, i.iux. ita Bar.in l.si statua.ff. de iniur.multa in l.Gallus in.§.Ille casus.ff.de lib. & posthu. Et ne incidant in periurium & falsum dixi, quia aliter non probant secundum Inno. in ca. cum contingat, de offi.del. quẽ refert & sequitur Alex. cõsi.73.col.2.uol.1. Adde eundem dicentẽ quoque reduci debere, dummõ ꝯrietas manifesta nõ sit, & nõ ab re dixi.s̃.si possibile est, ꝯs.133. col. 2.eo.lib.10.no.i l.eos.ff.ad legẽ Cor.de fal.& in c. in nostra, de testi. Bal.in l.data opera col.r 9.C. q. ac. non po.& qm̃ dixi ego alibi in dialog. satis, multaque etiam Deci.ut per eum, transeo.

Secũdo ꝯcludit Bar.q̃uis testes ad cõcordiã reduci debeãt ut s̃.cã uitãdæ ꝯrietatis, qđ tñ hoc fieri nõ dẽt qñ est ꝯrietas inter dictũ testiũ, & partis.

26 † & hoc quia dictũ partis nullã fidẽ facit l.exemplo.C.de proba.l. nullus.ff. de testi. & ita tenet ẽt Fel.ex multis allega.quoq; hic ꝑ Dec.eiusdẽ mẽtione nõ facta i c.cũ cõtingat, col.2.de offi. del. & * probãt*oẽs ꝑ tex.in c.in ꝑsentia, de ꝓba.ubi pars dixerat Titiũ minorẽ an.25.testis uero minorem simpl'r neque cõcordia facta fuit, dicitur que ibi, qđ ꝓbatio erat dubia, ex quo poterat intelligi de minore.14.an.& 25.& qđ regul'r probãtẽ nõ releuat. Et cũ dictũ partis fidẽ nõ faciat, stabitur dicto testis, arg.iu l.eũ ꝑtor.ff.de iudi. Et cũ ex his fieri nõ debeat facta uõ releuabit.l.hæc stipulatio. §.diuus.ff.ut lega.no.caue.Bar.in l.2.in §.qđ obseruari, col.1.C. de iura.cal.& ita trãseunt omnes.

Verũ multiplicem declaratiouẽ recipit Concl.

27 hæc † & primo nisi cũ assertione partis forẽt ẽt testes, q̃a tũc ꝯcordia fieri posset.d.c.cũ tu.ꝫ. cũ Ioãnes de fi.inst.qđ ẽt indu bitatũ est, & sensit Feli. in loco ꝑallega.ꝑ tex.i d.c.cũ Ioãnes.Et nimirũ quoque, q̃a si dictũ partis fidẽ nõ facit, ipsius prætextu, cõcordia nõ desiderabit, ergo necessario respectu testiũ, qui cum assertione partis concordant.

28 Secunda igit ẽ declaratio† uerũ fore in d. partis, testes ꝑducẽtis nõ i d.aduersarii, ut hic ꝑ Dec. post Abb.in d.c. cũ Ioãnes, in pe.no.q. tñ ibidem hoc ñ dicit.Nec uerũ quoq; ur, q̃a qua rõne dicta testiũ, & partis, eos producentis, nõ pñt ad cõcordiã reduci ex quo, s. dictũ partis, fidẽ nõ facit, eadẽ reduci, nõ poterũt, si dictũ fuerit aduersarii. Cogi.

29 Tertia ẽ declaratio, †nõ debere ad concordiã reduci, qñ dicta testiũ aperte contradicunt, quia si fuerint aliter dubia debebũt interpretari secũdũ assertionẽ partis, ex quo ad articulũ referũtur, qđ adbuc post Bar.i l.Labeo.ff.de sup.lega.Idẽ Dec. firmat hic, & alii ut ꝑ eũ. Adde tu Aret. in l. serui electione, iu §.1.col.2.ad fi.ff.de lega.1. Vel dic qđ à testibus ipsis declarari debebunt & poterunt ut uoluit Bal.in l.Idẽ Põponius.scribit in §. fi. ff. de rei uen.& dictum fuit aliqualiter supra.

30 Quarta est declaratio†q̃uis dicta testiũ & partis ad cõcordiã reduci nõ debeãt, debẽt tñ dicta solũ ipsius partis, si uideãtur contraria, ut ꝑ Bart.& alios in l.2.ff.ne quis eum qui, idem Deci. hic, & Feli.ante eum in d.c.cum contingat col.3.

Tamen cogita sicuti dictum unius testis ad cõcordiã reduci nõ dẽt, si fuerit sibi ipsi cõtrarius. l. qui falsã.ff.de testi.l.eos.ff.ad legem Corn. de fal. glo.& Butr.in cap.In nostra, de testi. Bart.in d. l. eos, Imo.in l.inter stipulantem, in §.t.ff.de uerb. ob.Alex.cousi.42. colum. 4. uol. 4. quod multo minus poterunt dicta ipsius partis arg. in d. cap. cum tu. Et quia non potest diuersitatis ratio assignari, cur potius dicta partis ad concordiam reduci debeant, quã testis, si enim de quo magis inesse uidetur, & non inest, ergo nec de quo minus. c. si Paulus.32.q.5.l.nec ex uera.C. de acq.po.l.relegatorum.§.constitutum.ff.de Int. & rel.

31 Quinta & ultima ultra alios est declaratio † ad concordiam reduci non debere, nisi forte dictum partis, esset iuratum, quoniam tunc reduci deberet, ut uitaretur periuriũ, pro ut in testibus diciitur in d.c.cum tu, & ut supra relatũ est. Cogita.

32 Tertio concludit Bartol. † ad concordiam reduci debere quando testes sunt pares, quia si una pars haberet plures idoneiores.tunc eisdẽ standũ foret & benẽ, inque testibus utriusque partis procedit. Verum adde, quod Idem etiam dici deberet, si essent testes eiusdem partis. Et non potest diuersitatis ratio assignari, namque sic alias, ut dictum est pariter supra, testes uel eiusdem partis, uel utriusque ad concordiam reducuntur. Et facit pro conclusione Bar. hic, ultra multa adducta ꝑ Dec.quod dicit Soc.consi.28.nn.8.uol.3.qđ potentior probatio prævalet, qui allegat eundẽ tex. de quo hic ꝑ eundẽ Dec.in l.ob carmen, in §. si testes.ff.de testi.Et quãquã Idẽ Dec. sequutus Ale. in l.Gallus in §.ille casus.ff.de libe.& posth.dubitet, quia secundum hanc Conclusionẽ Bar.raro testes ad concordiam reducereutur, ex quo ut plurimum non omnino sunt æquales, cogita tu tamen quod licet non sint omuino æquales possunt nihilominus esse cõtrarii, & iõ, ut dicebatur, si tales esse uideantur, gratia uitandæ contrarietatis pro posse ad concordiam debent reduci.

Quarto concludit Bartol. quod cautẽ faceret

33 iudex si pro testibus mitteret † curaretque eorum dicta ab ipsis declarari, & rursum benẽ, q̃a est casus clarus in c.cum clamor, per eum allega. de testi. Et ad idem addit Deci. duo post Bald. in l.fi.ad fi.C. de testi.& in authent.hodie, in prin.C. de iura. Cal. quod de nouo iurare non debent quodque etiam pars citanda est. Et sanẽ indubitatũ uidetur istud quoque ex quo nihil noui facit qui declarat.l.adeo.§.cũ quis.ff.de acq. re.do. l.hæredes palam. §. sed si notam .ff. de testa. Sed

34 † cogita adhuc uerum fore si dicta eorum dubia sunt, ut dictum fuit, sed nou si contraria, quia tũc ad concordiam reduci debent ut supra & quãdo dubia sunt ex multis perpẽdi põt de quibus ꝑ Feli.in prællega.c.cũ clamor, aliqua ẽt dicit Barto. quoad proprietatẽ istorum uerborũ, ante & post paulo supra nu.7.dic ut per eũ & per Doc.& quo ad istud & quo ad reliqua, quia parum difficultatis habere uidentur, & quia obiter etiam non nihil

nihil dictũ est supra hæcq; pro nunc uobis sufficiant die. 18. Decemb. indictis Feriis Natiuitatis D. nostri Iesu Christi. 1565. Patauii.

MANTVA.

SVMMARIVM.

1 *Lex singularia difficilis & famosa est, respicitque secundam Rub. partem nu. 3.*
2 *Edicta interpretandi omnibus I.C. concessum erat.*
4 *Mutuum aliud regulare aliud in regulare, aliud ciuile aliud naturale, cum declarationibus nu. 5.*
6 *Fictio duplex, & quid sit.*
7 *Nummus & pecunia diuersa sunt nomina, nec effectu differunt, & undi dicti.*
8 *Seruius Tullus primus Romæ signauit æs.*
9 *Pecunia tribus modis capitur.*
10 *Creditum differt à mutuo tamen capitur pro mutuo in. l. singularia.*
11 *Solutio duobus fit modis, longa, & breui manu, cum declaratione.*
12 *Intellectus communis ad l. singularia. ff. si cer. pet.*
13 *Legis uerba cui non cõueniunt, nec eidẽ lex cõuenit.*
14 *Mutui diffinitio secundum Bar. & quæ requirantur ad essentiam mutui.*
15 *Forma an impleri possit per æquipollẽs cũ exemplis*
16 *Dominia traditionibus rerum transferuntur.*
17 *Fictiones duæ simul stare non possunt cum fallentia nume. 25.*
18 *Mutuum nobis acquiri potest per liberã personam.*
19 *Mutui specialitas consistit in ficta traditione.*
20 *Limitatio Glos. l. Filium quẽ habentem C. fam. erc.*
21 *Specialia allegare absq; ratione specialitatis est refugiũ miserorũ regulariter fallit ĩ mutuo, et dote,*
22 *Mutuum an contrahatur si non fiat de meo tuum.*
23 *Contraria quo casu simul stare possint.*
24 *Actus unus celeritate coniungendarum actionum occultatur.*
26 *Statutum in duabus personis, in eadem statutũ uidetur, cum exemplis.*
27 *Mutui specialia q̃ non seruãtur in alijs cõtractibus.*
28 *Pecunia, & creditum pro qualibet re mutuabili intelligitur.*
29 *Debitum ex una cã põt in aliud debitum conuerti.*
30 *Nouatio, an per stipulationem præsumatur.*
31 *Acceptilatio est solutio imaginaria.*
32 *Vẽditionis ad ualiditatẽ nuda uolũtas dñi sufficit.*
33 *Dos & mutuum pari passu ambulant.*
34 *Pecunia numerata immistione consumitur.*
35 *Affectio non cadit in pecunia.*
36 *Pecunia quamlibet partem facultatum respicit.*
37 *Tutor pupilli debitorem se facere potest sola scriptura. & an ex alia causa quam pecuniæ.*
38 *Tutor ex clausula cõstituti, an sit dñs, & possessor.*
39 *Intellectus ad l. 3. §. qd ergo. ff. de cõtra actio. tutelæ*
40 *Creditor pupilli an possit esse tutor.*
41 *Actio alteri per alterum in mutuo quæritur.*
42 *Statutum exclusiuum seminarũ est contra ius commune, & est fauorabile.*
43 *Nummi mutuati pro parte possunt cõdici licet corpora sint communia.*
44 *Vsuræ debent stipulari in mutuo.*
Ceruotti intellectus a Iasone impugnatur.
45 *Breui manu quid factum, quomodo intelligatur.*
46 *Dos ab auo profecta an imputetur in legitima.*
47 *Intellectus ad l. qui negocia. ff. mand.*
48 *Intellectus ad l. si ex pretio in 2. casu. C. si cert. pet.*
49 *Intellectus ad l. si pecuniam. ff. de solut.*
50 *Intellectus ad l. si pro mutua. C. si cert. pet.*
51 *Debitor an liberetur si iusserit cãpsori, ut soluat, & is promiserit.*
52 *Nouatio facta intelligitur mutatione personæ.*
53 *Delegari an possit tutus exceptione.*
54 *Donans an possit delegari.*
55 *Delegare quid sit.*
56 *Instrumentum an reddatur falsum si testes deponant contra instrumentum quod non interuenit pecunia de qua facit inuentionem.*
57 *Falsum nõ dicitur, quod potest interpretatiõe iuuari*
58 *Falsi suspitio quando pro ueritate habeatur.*
59 *Instrumentum an reddatur falsum si in eo apparet ꝙ Titius dedit & numerauit testes uero quod nõ receptũ, & quid si dicat habuisse & recepisse & testes dicant quod restituit nu. 60.*
61 *Liberalitas sine causa non præsumitur.*
62 *Dominium in mutuo facilius acquiritur quam in alijs contractibus.*
63 *Interdum dictio regulam in contrarium denotat.*
64 *Res qualibet æstimata pro pecuniæ dari potest, & ratio quia pecunia ad æstimandas res est inuenta.*
65 *Mutuũ contrahitur ex pretio redacto de re mea.*

VLPIANVS LIB. XXXI. ad Edictum.

SINGVLARIA. Quoniam hæc lex difficilis est, habetque apparatũ satis intricatũ † ſm Bar. famosa inde & repetibilis ut inqt ẽt Ias. aliqua ꝓ solito more pmittemus, minimẽ n. mutari debẽt q̃ sẽper obseruata fuerũt, à maioribus nr̃is. l. minimẽ. l. si de interp̃tatione. ff. de legi. & ad intellectum atque declarationem infra dicendorum, ad quæ ex his etiam libentius & attentius peruenimus. l. 1. ff. de ori. iu. 1

Et 1. quod est Vlpiani. I.Cõ. cõdita ad edicti interp̃tationẽ, ut in suprascriptione eiusdẽ apparet, lib. 31. & probat̃ expositio hęc (ad edictũ. n. interp̃tandũ, declarandũ, siue exponẽdũ dicta, supra scriptio intelligi dẽt in l. fi. C. de lib. pte. Alex. declarat in l. 1. col. 1. supra eod. & testati sæpe sumus in multis locis, & nimirum quia non modo ipsi soli

2 † sed oĩbus alijs ẽt ptãs hæc concessa erit post bene ficiũ rñdendi à Cæsaribus datum, & de quo in l. 2. in §. fi. ff. de ori. iu. non tñ condendi legẽ uel abrogãdi uel corrigendi, & fusius ut not. in §. responsa prudentum, institu. de iu. nata.

4 Secũdo qđ hæc lex, respicit † ſm par. rub. si cer. pet. & sic cũ in ea de mutuo tractetur, fateri oportet. (ut dicebã alias) cõem expositionẽ, esse uerissimã, ut illa specificẽ intelligatur, si cer. pe. i. mutuũ, & nõ (ut aliqui uolebãt) in gñe, pro oĩ eo qđ certum esset, & peteretur, & declarat etiã Odof. hic.

4 Tertio quod hic de mutuo irregulari † tractat,

alibi de regulari maximè ĩ l.2.ĩ §. appellata supra
eo.& aliis legibus huius ti.simileq; est ĩ deposito
ut diximus ĩ d.l.2.ĩ prin. Et in mora,ut dixi pari-
ter in l.qđ te supra eo.nec repeto,qũo aũt irregu
lare sit infra & loco suo quidem explenabimus la
5 tè.Vel & clarius dicas,qđ mutuũ aliud † est ciui-
le,aliud naturale,ciuile ut in litterarum ob.l. in
contractibus.C.de non nu.pe. Naturale quando
res mea ad te peruenit,uel tua ad me, in qua pos-
sit mutuũ cõsistere,& de hoc ĩ l.2. p̃allega. ĩ prin.
& ĩ d.§.appellata & ibi Bar.Itẽ & tertio ciuile cui
natura cooperat̃,& naturale cui ius ciuile coope
peratur pariter,ciuile cui natura cooperatur, q̃-
do ante stipulationẽ quæ est de iure ciuili(uerbis
enim qnoque credimùs actu quodam interposi-
to ad obligationem comparandam, ueluti stipu-
latione,inquit I.Con.in d.l.2.in fi.infra eo.) uel
post,incõtinenti , pecunia numeratur q̃ est actus
naturalis.l.ea q̃.ff.de acqui.re.do. Naturale uero
cui ius ciuile cooperat̃,qñ pecunia fingit̃ numera
ta ab eo qui nõ est dñs, uel ab eo qui uerè nõ nu-
merauit, uel si debitũ ex una causa in cãm mutuĩ
conuertatur. Et ista est materia nostra, & de his
alias in d. l.2.in fin.

Quarto qđ fictio q̃dã ab æqtate ꝓcedit. l. nec
utilẽ.ff.ex qb.cau.ma.l.postliminium, in prin. ff.
de capt.Bar.in l.cum hæredes in.§.1.ff.de acq.po.
Quædã ex aliqua speciali ratione, mouente legis
6 latorem , & de ista hic † & in c.de multa,extra de
de præben. Zaba. in Cle. quod circa,in 19. q. de
elect.exorbitatque ab omni regula fictionum ut
inquit Bald.in ca.ad nostram.nu.5.de iureiu. Nil
aliud ad propositum , quam falsitaa pro ueritate
accepta,ex specialissima causa in iure expressa ut
no.in l.in bello. ff.de capti.& in l.si is qui pro em
ptore.ff.de usuc.Bal.in l.ea qdẽ,col.2.C.de accu.
7 Quinto qđ quãquã nũmi & pecuniæ † noĩa di-
uersa sint , & ex hoc uideant̃ effectu differre. l. si
idẽ.C.de codicil.nõ differũt tñ , ex quo nũmus à
numerãdo dr̃, pecunia uero à pecudibua ĩ qbus
hoĩum diuitiæ cõsistebãt, ut inquit Saly. hic col.
8 2.Dic tu à pecudum nota sic dictam fuisse , † si-
gnatumque primum æa à Seruio Tullio Romæ.
9 Sexto quod pecunia capitur tribus † modis,stri
ctè,large,& largissimè ut no.ĩ d.l.2.in §.fi. supra
eo.strictè pro numerata.l.1. ff. ad Macedo. largè
pro qualibet re mutabili,ut hic,& largissimè pro
omnibus rebua patrimonialibus.l.2.in fi.C. de ꝯ
sti.pecu.nõnihil Ias.hic,& utilisas est,quia si ma
teria sit odiosa,uno mõ capit̃ alio uero si fauorabi
lia,& ad propositum in pulchro casu tradit Go-
zad.Boniẽ.cõsi.103.nu.16.post Bar.in l talis scri
ptura.ff de leg.1. Et fortè hoc ultimo mõ intelle
xit Pausanias,testatus ætidæ cuidã,tanq̃ heroi sta
tuam positam fuisse,& honores institutos, quod
egregiè fuerit pecuniosus, hoc est quod magnũ
habuerit patrimonium.

Septimo, ut adhuc idem Ias.dicit & benè,qđ li
10 cet creditũ † à mutuo differat, ut genus a specie
d.l.2.§.creditũ, dictũq; fuit satis ĩ l.1.supra eo.at
tñ hic creditũ ꝓ mutuo capit̃,ut ẽt ꝑ Bar.j̃. n.4.
11 Octauo quod solutio fit duobus modis † lõga
manu,& breui,lõga ut in l.pecuniã.ff.de sol. bre
ui ut hic & in l. licet in §.1.ff. de iu. do.quando
unus actua occultatur, & ut infra latius.
12 Nono quod in hac lege sunt † quatuor lecturæ
de quibus.j̃.& ut ꝑ Bar.nu.3.Guarne.antiquorũ
* Io.& Azo,ac Ceruoti , quodque illa * cõmunia
est,Ceruoti,filii Accursii, qđ hic ponãtur specia
lia contra mutui naturam,ꝙ etiam testantur Ve
ronen. in l.hæc uerba, nu.5.de uerbo.si.

Decimo & ultimo,quod semper præsuppone
re debemus ad idem pecuniã solutioni paratam
fuisse † licet nõ in pñtia ꝯhentiũ & qđ partes uo-
luerint mutũ ꝯhi, aliaa contrahi non potuisset.

Modo,his iactis,dubitandi rationem faciebat
13 qa habemus cui nõ conueniũt uerba legis † quod
eidẽ nec cõuenit lex.l.4.§.totiens.ff.de dam.inf.
Vel & aliter quod cui non conueniunt uerba dif-
finitionis eidem nec conuenit diffinitũ.l.1. & ibi
Bart.in prin.ff.de testa.Vel & sic cui non cõgruit
nominis significatio,eidẽ non congruit significa
tio dispositionis.l.Labeo,ff.de sup.le.Sed mutuo
uerba legis,aut diffinitionis, uel nominis,non cõ
ueniunt hoc casu,ergo non erit mutuũ. & maxi-
mè qa deficiebant substantialia ꝯctus, non secus
ac in emptione & uẽditione p̃ciũ.l.pacta conuen-
ta.ff.de cont.emp.uel in stipulatione uerba.l.1.ff.
de uer. ob. ex quo id qđ datur hic non fit de meo
tuũ, sed de eo qđ ẽ mihi debitũ.l.cũ p̃cario.ff. de
preca.Sol.esto quod non conueniant uerba legis
aut diffinitionia,uel nominia uerè conuenit tñ fi
ctè,ergo & lex,& diffinitio;& significatio dispo-
sitionia.fingit̃ .n.qđ debetur,mihi datũ,& ad me
ad te profectum.l.si tibi.l. si & me & Titiũ.j̃.eo.
14 † Vñ nõ ab re Bar.ĩ d.l.2.ĩ §.appellata ,in fi.s̃.eo.
dicebat quod mutuũ, est ꝯctus celebratus datio-
ne uera uel ficta rei cõsistẽtis in põdere numero
uel mẽsura, cũ spe recipiendi tñdem in genere.

Nec facit adhuc quod substantialia defecerint
quia non est uerũ,considerãdo mutuũ naturale,
cui ius ciuile cooperat̃ ut supra quodque proce-
dit obiectum in mutuo naturali tñ ut hic ꝑ Ias.

Secnndo dubitandi rationem faciebat , qa hoc
idẽ pro forma tradi ur̃ ĩ d.§.appellata, dũ dicit iõ
si nõ fiat de meo tuũ,nõ nascit̃ obligatio,quasi di
cat nõ erit mntuũ , qũo ergo potuit mutuum his
modis cõtrahi?l.Iulianus.§.sed & si quia. ff. ad ex
hib.l.qui Romę.§.Flauius.ff.de uerbo.ob.l.Seio.
ff. de ap.Sol.forma † etiam potest quandoque im-
pleri per æquipollens,probo quia forma in sentẽ
15 tentia requiri uidetur uerbum condemno uel
absoluo,& tamen sufficit æquipollens.in summa.
ff.de re iud.similiter in testamentis quod forma-
liter testator nomẽ hæredis exprimat.l.iubemus.
C.de test.& nihilominus satis erit,si alio mõ idip
sum ostendi possit,& breuiter est casus in l.fin.ff.
manda.ergo quanto magis hic,propter specialia
mutui ut j̃.& dixi latè etiam in 4.lectu.
16 Tert. dubitãdi rõnẽ faciebat,† qa traditionib⁹

dominia

dominia rerũ trãsferũtur.l.traditionibus. C.de pac.& qa in mutuo dominiũ transferi, qđ ex prædicta diffinitione elicit, põderãdo verbũ datione rei, qđ dominij trãslatione supponit. §. sic itaq;, insti.de ac.hic aũt numeratio nõ interuenit.ergo.

Sol.esto qđ nõ interuenerit traditio vera iteruenit tñ ficta,&,vt dictũ est supra,sufficit,vnde ĩ prædicta diffinitione, nõ simpliciter ponit verbũ datione,sed & aliud vera vel ficta,scilicet.

17 Quarto dubitãdi ratione faciebat, † quia duæ fictiones simul stare nõ possunt,qđ mihi pecunia sit numerata,& tibi postea cui illã mutuo dabam. l.j.C.de do.prom.l.cũ post.§.gener. ff.de iur. do. Vnde ultra dicta alias,videmus hinc, qđ adoptio p alium fieri nõ pot.l.post mortẽ.§.fi.ff.de adop. ex quo est quædã fictio,& incõueniens qđ p aliã fictionem expediatur,ita Bald.in c.2.in fi. de ordi cog.& quod fictio fictionis induci nõ possit, tcadit ẽt Ias.in l.seruo legato.nu.2. ff.de lega.j.

Sol.contrariũ procedit in fictionibus principalibus,nos vero in relatiuis, qñ s.vna ad aliã refertur,siue cõsecutiuis & accessorijs,quo casu cõcurrere & induci possunt, vt not.per Bar.in l.si is qui pro emptore.ff.de vsucapio. & in disputa.Lucanæ ciuitatis ad fi.

Quinto & vltimo dubitandi ratione faciebat, qa per liberã psonam nobis actio quæri nõ pot. l.j.C.p quas psõ.l.solutũ.§.p liberã. ff.de pig.ac.

18 Sol.contrarium uerum est regulariter † fallit ĩ mutuo.l.certi cõdictio.§.si nũmos.ẽ.eo.Bar. ĩfra nu.6.& ita post multa ↄcludit Pet. de Bel.Periq. 4.per tex.etiã,in l.si absentis.C.si cert.pet.

19 Ratio decisionis est † vt hic p Ias.col.2.Sed melius est vt dicamus breuioribus verbis Mutuum ẽ hi, qa mihi solutio facta fingitur,& pecunia mihi data,à me ad te profecta,vt ẽt dicitur in tex.ad fi.quodq; in hoc cõsistat mutui specialitas, ficta traditione, s.contrahi. Eo qa in cõpetẽtibus aucto ritate propria, vt dicebã alias,qui p alium facit p seipsum facere videtur, nouissime probatur in l. eos,ibi tanquam si ipse.C.de vsu.Vel dicamus secundum cõmunem intellectũ pecuniam solutioni paratã,& sic in potentia,actũ esse.l. pe. ff.de m.testa.sed si esset in actu mutuũ contraheretur naturale tantum ergo & hoc casu,iure ciuili.i.fictione cooperante,vt ẽ.& non habet dubium.

Aliqua etiã dubiũ faciebãt in secundo exemplo,maxime tex.in l.q negotia.ff.mãd.& in l si ex precio.C.si cer.pe.Sed qa dicemus infra transeo. Et qa decisionis ratio etiã est clara,vt supra.Nota ↄ pro limitatione gl.l.filiũ quẽ hñtem.C.fam.erc.

20 propter multa specialia quæ hẽt † mutuũ vt j.qđ sufficit dicere ĩ hac materia ẽ spãle,vt hic p Soci. Impugnat Deci dicens,qđ imò inhærendũ est regulæ.l.oĩs diffinitio.ff.de reg.iu.quodque specialia multiplicari non debent.l.j. C.de dot. pro. qđ sit speciale & allegatio sufficiat.& qa hinc videmus etiã qđ regula includit psonas priuilegia tas.l.in fraudem.§.fi.ff.de mili.testa.

Salua tu primũ uerum esse in dubio, non in casu claro ut hic,& ita respondet in simili Bart. in l. Præses.ff.de re iud.

Non ob.2.qa verum est, nisi id suadeat ratio, & natura rei, ex quo videmus à simili etiã, qđ notoria probari non debent, quodq; sola allegatio sufficit Cle. appellãti,de ap.l.si adulteriũ cũ incestũ.§.idẽ Pollioni.ff.ad legem Iul.de adult.

Non tertiũ & vltimum,quia includit eo casu, ex quo priuilegiũ habet miles tantum in casibus à iure expressis Sali.in l.fi.in prin.C.de iu.do.hic uero speciale est in mutuo absolutè, ergo.

21 Et ideo, vt prius dicebatur, verũ est † qđ rñdere aliquo casu esse speciale,& nõ assignare rõnem specialitatis, est refugium miserorũ ; ut in d.l. filium quẽ habentẽ,not.præterq̃ in mutuo,& in dote,vt ĩ simili inqt Pau.Cast.ĩ l.j.ĩ prin. ff.sol.mat.

Imò quod plerunq; nõ inconuenit ita respondere,ex quo non omniũ quæ à maioribus nostris tradita sunt ratio reddi põt.l.nõ oĩum. ff de legi.

22 Nota secundo quod † contrahitur mutuum,licet non fiat de meo tuum, sed de eo qđ erat mihi debitum,vt diximus in figuratione casus.

Verum ob.qa hoc casu debitor potius numerasse videt vt se ab obligatione liberaret,q̃ vt ere ditori actionẽ acqreret,l.& magis. ff. de sol. alias non differret iste casus à casu.l.certi condictio.§. si nũmos.supra eo.& tñ differt. & ita trãsit Soci. Areti.vero & Deci,dicunt, qđ imò ↄcordãt, ex quo vtrobiq; iussus interuenit, licet in aliquo sit differẽtia,quia hic pecunia erat debita ibi propria numerãtis,ex quo non attenditur. & sufficit quod æquiparatio sit in eo, de quo agitur, iuxta doctrinã Abb.in c.trãslato, de cõsti. adde eu Bal. in l.curatoris.C.de nego.gest.

Nec ab isto rum opi.dissentio, quoniã in ratione fui tex. in d. §. si nummos,hoc ipsum probat, ibi,cum quondie mutuam pecuniam. &c.

Nec ob.qđ habetur in d.l.& magis, qa idẽ Deci.hic respondet,liberari in cõsequentiã,& benè, ex quo est perinde ac si ipsi iubenti soluisset, & probatur in l.3.in §.fi.ff.de do.int. vir. & vxo. Dicerem ego aliter id in dubio verum esse, non hic vbi iussus præcessit.

Et nota qđ liberatur ipso iure, ppter numerationẽ.l.j.§.si iusserim.ff.de acq.pos.l.qđ iussu, ff. de reg.iu.ad dñam sequẽtis casus in secũdo exemplo positi vbi liberat ope exceptionis,qa verè numeratio nõ iteruenerat, sed fictè,& est arg. i l. qui decẽ, in prin.ff.de Deci.ĩ.& alij,iu vlt.not. & vtilitas ẽ,de qua p Aret.in §.omnis, inst.de verb. ob.Bart.in l.cum qui ita,in §.qui ita.ff.eo.

23 Sed ↄ qa qđ obliget † siue acquiratur actio,& liberet debitor iussus sunt ↄria, quæ simul stare nõ possunt.l.j.C.de fur.l.vbi repugnantia. ff. de reg. iu.Sol.stare possunt, qa psonæ, & causæ sunt diuersæ,vna obligãdi, altera liberãdi, accessorium, & principale.l.in numerationibus,& ibi glo.ff.de sol.& qñ possunt concordari concurrunt, vt in teste & in instrumẽtis inqt Bal. in l. itẽ videdũ lect. j.in prin ff.de peti. hære arg.in c. qu tu. de testib.

Nota.3.(ut etiam dicit Bar.hic) quod causa sine celeritate,cōiungendarum actuū unus occultatur
24 † primus actus numerationis scilicet,fingitur tamen (ut sæpe dictum fuit) & simile est in l. 3. in §.fi.ff.de do.int.ui. & uxo.

Dicit Pau. Cast. quod actus occultantur,quia nec apparet quod iubēs dederit. Comprobat Deci.quantum ad formā esse uerum, sed non quantum ad effectum, quia apparet debitorem teneri ex causa mutui, hæcq; obligatio præsupponit numerationem, & sic concludit tandem quod primus actus tantum occultetur.

Dico aliter ego, quod actus primus occultatur, secundus non ex quo debitor creditori nihil numerauit,ut liberaretur, sed debitori suo iussu, perinde ac si numerasset ipse, ergo quāq primus occultetur non tamen occultatur secundus, d. l. qui iussu.ff.de regu. iu. & dixi in rationibus decidendi. Et nouissimè adde quod hoc casu non soluetur nisi una gabella,ex quo primus occultatur ut per Bal.in l.cum dotē, in fi.C.de iu.do.signanter per tex.in d.l.3.in §.fi.ff.de do.int.ui. & uxo.

Nota 4.quod duæ fictiones possunt simul con
25 currere circa idem†sed quia Bar.se remittit ad dicta per eum in l.si is qui pro emptore.ff. de usuca.diximusque in figuratione casus aliquid transeo.Difficultatem mouet etiam Deci. sed quia leuis est dic ut per eum.Et si quid addendum est illud addas uelim,maximè locū habere in his quæ sunt inuicem ordinata, quæque ad unum effectū coniunguntur, ut hic & in l.si seruus,in §.seruus, & ibi Bal.ff.de fideiusso.& est simile ī patre reuerso ab hostibus,quia fingitur quod nunquam fuerit captus,& filius in ipsius potestate semper fuisse,fusius Ias.hic.Nota 5.& ultimo(quod infra. n. dicit Deci. post istud tetigimus in 2.not.ideo aliter non refero,quod statutum in duabus perso-
26 nis,in eadem†etiam statutum uidetur, ut in exēplo hic,quia debitum ex causa mandati in causam mutui cōuerti pōt. Adde tu benè facere quia ubi nō pōt diuersitatis rō assignari idē ius per oīa statui dēt nec uariatur effectus,etiā data diuersitate psonarū l.itē lega.§.parui refert.ff.de lega.3.Bal.i c.1.in §.1.in prin.de natu.feu.in usib.& ad multa inferri potest ut hic per Ias.Et præcipuè quod ita tollitur mandatum primum per secundum in eadem persona,sicuti in diuersis,post Bal.in l.siquis cum procuratorio,in §.fi.ff.de procu.asserentem ibi in fi. hanc esse Spec. sententiam,licet nō dicat in quo loco & probatur etiam in l. si eum,in §.1. in fi.ff.de exercito.ac.Deci.oppositum tenet, qa immò secūdum uti superfluum reiicitur,sicuti in stipulatione.l.qui bis idem.ff. de uerbo. ob. & in uenditione dicimus.l.iurisgentium.§.adeo,& ibi Bar.ff.de pac.& in testamentis adde tu quia si diuersa sint,& eadē res mihi legetur,poterit bis peti,si ab eodem, non debebitur mihi amplius quā semel.l.planè.§.1.ff.de lega.1.nōnihil idem Deci. infra.nume.20.Bartol.in l.triticum.ff. de uerbo. oblig.Alexand.consi.4.colum.2.3.4.uolum.1.

Et pro rei ueritate ita est tenendū, nec ob. qđ hic dicitur quia eadē est ratio,ita ut non uarietur effectus,uel in duabus personis consideretur mutuum,uel una tantum,siue plures fuerint numerationes,siue una tantum qa tex.in l.si eum,in §.1. de exercito respondet idem Deci. hic, quod ibi actiones erant diuersæ & benè.

Et ex his inferri potest,quamquam fictio non habeat locum ubicunque potest habere locum ueritas.l.filio quem pater.ff.de libe.& posthu.quod tamen habebit locum hoc casu, ex quo etiam frustra fit per plura quod potest fieri per pauciora. l.dominus testamento.ff.de condic.indeb.

Secundo quod quamquam etiam non fingat super facto.l.sciendum .ff.ex quib.cau.ma.rationem assignat Bar.in l.cum hæredes in §.1.ff. de acqui.poss.quod tamen hoc secus est,ex quo dictabat æquitas,ibi uero non, ut per Bar.in d.§ 1.

Tertio quod licet causa effectum sibi similem pariat.l.licet.§.ea obligatio.ff.de procu. tolerabile est tamen in materia mutui ac legis nostræ, qđ ex actu ficto acquiratur uerum dominium, sicuti in constituto etiam uidemus, qui est actus fictus, & tamē ex eo cum dominium, tū possessio quoque acqritur.l.certè.§.1.ff.de preca. Ias.in l.quo tiens.colum.4.C.de rei uend.

In glo.1.quæ diuiditur in tres partes, ut hic p Ias.prout.in 1.ponit intellectum Io.& Azo. licet non dicat,in 2.enumerat specialia mutui in 3. & ultima,ponit alium intellectum,qui fuit Ceruoti filii Accursii,licet Bar.ipsum attribuat Iaco.Baldui.& Odof.& fusius ut per eum,col. 4. in princ. colligitur &,ūt dixi,ē 1.intellectus istius tex. Io.
27 & Azo.quod hic ponantur † specialia mutui, & quædam quæ seruantur in pecunia credita, quæ tamen non seruantur in aliis contractibus. Patet qa uidemus,si iussero debitori meo, ut numeret tibi pecuniam,quod erit mutuum, licet pecunia in pręsentia nō sit,solutioni tamen parata fuerit.

Et si debeas mihi ex causa mandati quod id in causam mutui cōuerti poterit,& licet dixerit gl. qđ hæc specialia, sunt duo dic tamen tu qđ unū est tantum,exempla uero duo, ad quod aduertit etiam Deci.& bene,ex quo,ut notauimus supra, statutum in duabus personis, in eadem etiam sta-
* tutū uidetur,& colligunt*omnes,immò tex. met ibi, quod igitur in duabus personis recipit, hoc & in eadem recipiendum est,ut cum ex causa mā
28 dati. Ad idem † declarantes etiam, bis stantibus, quod uerbum pecunia pro qualibet re mutuabili & sic large intelligetur, creditumque pariter,ut infra sentit glo.in fi.Et in euidentialibus quoque declarauimus. Et si in mutuo est speciale, quod contrahatur in utroque exemplo, & dominium in accipientem transferatur licet res in præsentia non fuerit, datur intelligi, quod in aliis, iterato dixerim, erit secus, arg.in l.ius singulare,& in l.quod uero contra.ff.de legi.& in l. quæsitum,in §.denique.ff.de fun.inst.

Tamen,ut inquit Bart.hic nu.5. per multa iura,repro-

ra,reprobatur & confunditur intellectus ista, lo
29 quentia in aliis † contractibus, & tamen debitũ
ex vna causa, potest in aliud debitũ conuerti, tamen
metsi res siue pecunia in pñtia ꝯhentiã nõ fuerit.
Casus est primũ in l.si sponsal.bus in §.1.ff.de iur.
do.ibi mulier à Titio ancillã stipulata, ipsi nupsit
& de eo quod sibi debebat, dotem constituit, dicit
cit tex. si eo tempore Titius ancillã habebat, qđ
breui manu ad maritũ peruenisse uidetur seu iuris
ris intellectu primo tradita mulieri & postea marito,
rito, ut hic, & ita illum tex.etiã inducit Pau.Cast.
consi.378.col.1.uol.1.nõ quod præsentia ipsius
requiratur, quod præsupponitur, cum dubitet.I.
Con.tantum, an eam habuerit nec ne.l.qui testamento.
mento.ff.de testa.si uero non habuerit tẽpore cõ
stitutionis dotis. à sua promissione liberabitur
quoniam hoc casu nõ dicitur quis dare uerè uel
fictè, sed facere hoc est liberare. & ad propositũ
cum de traditione ficta loquatur, satis est quod
res sit solutioni parata, alias autem si de uera, re-
quireretur præsentia, & fusius ut per Soci. in l.
Iulianus, in prin.ff.de condi.& de.& urget, ut di
xi, contra istum primum intellectũ. Confundi
tur item & 2.per tex.in l.si mandato meo, in §.fi.
ff.man.ubi si debebas mihi centum, & sim ea sti-
pulatus à tuo debitore te idipsum illi mandante,
minusque sim assecutus ab eo puta quinquaginta
ta tantum, potero actione mandati contra te age
re, & alia quinquaginta consequi, ecce quod nihil
hil erat in pñtia & tñ ualet stipulatio, & sic non
est hac de re, speciale, ut dicebatur, in mutuo. Et
ille tex.mirabilis est, obiterque dictum sit, quod
30 per † stipulationem præsumatur nouatio, in aliis
uero non, nisi hoc actum sit.l.item illa in fi.ff.de
consti.pe.& ipsum dicit not.nec esse alibi Bar. in
l.1.nu.3.ff.de noua.

Tertio confunditur intellectus istæ per tex.in
31 l.licet, in §.1.ff.de iu.do.† ubi debitor per acce-
ptilationem, quæ est solutio imaginaria.§.est autem,
tem, instituta quib.mo. tol ob.liberatur à credi-
tore constituendæ dotis gratia, si nuptiæ sequan
tur, & ualet liberatio, & sic præsentia rei non fuit
necessaria, si nuptiæ autem non sequantur libera
tio non ualebit, nisi liberet creditor debitorem,
animo donandi mulieri, quoniam tunc, inquit I.
Con. credendum est, i. fingendum. l. lecta Versi.
dicebam, infra eo. à muliere acceptum, & marito
datum Tamen Bal. hic col. 5. dicit quod ibi res
erat præsens, & malè. Et ad propositum d.tex. in
not.q. inducit Bertran.consi.133.col.1. uol. 3.

Quarto ꝯfundit̃ p tex.in l.nuptura.ff.eo ubi nuptura
ptura filiofa. in dotem constituit & promisit so-
cero ea ratione, id quod sibi idem filiusfamilias
debebat, obligari enim potuerat.l.tam ex cõtra
ctibus.ff.de iudi.& ualet constitutio, & sic absq;
præsentia rei. Immò ut inquit Soci.infra in fi qđ
nec ibi pecunia erat solutioni parata. Et post Ful
go.in l.Iulianus, col.2.allega.etiã supra.ff.de cõ
di. & de hoc idẽ quoq; sentit, & de hoc fusius.ĩ.

Quinto & ultimo cõfunditur per tex.in l.qua
ratione, in §.interdum.ff.de acq.re.do.ubi rẽ quã
32 tibi cõmodaui, uel etiam locaui. † deinde ex cau
sa uenditionis apud te dimisi, inquit tex. quod
nuda uoluntas domini sufficit, quodque uendi-
tio ualet, & res ipsa tua efficitur, & sic alia præsẽ
tia ipsius non requiritur quamquam gloss. ibi in
uerbo tuam, sentiat contrarium, sed postea in fi.
mutat opi.& benè, ut in ea, ad idem consideran-
tes quod dicit sola uoluntate, dominium trans-
ferri in commodatarium, siue conductore, ita ut
alia necessaria non sint, pro ut declarat etiam De
ci.consi. 341.nu.11.& 14. uol. 2. & ita eum sint
hæc iura aperta transeundum est.

Est uerum quod Deci.hic dicit aduertendum
33 fore, quia † iura prædicta allega.per Bar. loquun
tur in dote, unde dato quod in mutuo & dote pa
ri passu ambulantibus ut supra sit speciale, non
infert propterea quod idẽ sit in aliis ꝯtractibus,

Sed replica tu, transeundo eum communi re-
probatione, ut etiam dicebam alias, quod. d.iura
non fundant se in specialitate dotis ut hic. Et qa
in dubio uidentur fundata potius in dispositio-
ne iuris communis, ut not.in c.ex parte, de testi.
& in c.con ultationi, de tempo. ordi. & in l.1.ff.
de regul iur.

Et quia alia etiã sunt iura ĩ dote non loquentia
ut inquit Bart.nec rei præsentiam desiderantia,
& pſertim i d.§.interdũ, & in d.l.si mãdato meo.
In ea glo.ibi, est tertiũ &c.habetis aliud speciale
34 in pecunia † numerata, quia facilius consumitur
quam aliæ res, immixtione scilicet. l. si alieni. ff.
de sol.ubi casus clarus, quod si debitor creditori
alienos soluerit nũmos, inuito domino uel igno
rante, eius manent cuius erant, nisi immixti aliis
sint ut discerni non possint, quoniam tunc efficiuntur
ciuntur accipientis & actio domino datur contra
tra debitorem, quod non est in aliis rebus.l.idem
Pomponius scribit si frumentum, ff.de rei uen.in
prin.ubi si non dominorum uoluntate frumen-
tum confusum sit, competit singulis in rẽ actio
pro parte sua, si uero eorum uoluntate cõmixtũ
sit, tunc communicatum uidebitur, & competet
actio cõmuni diuidundo. Quoad istud dicit De-
ci.quod iura ista concordant, quia sicuti domi-
nium transfertur in accipientem in d.l. idem Põ-
ponius, & si uendicatur quid uendicatur quanti
tas, quæ uendicatio dicitur potius diuisio qnædã
& nõ ab re datur uendicanti communi diuidun-
do, Vt ibi. Mihi uidetur quod differant & quod
immò in pecunia sit specialitas, ut supra quod nõ
35 est in frumento, & hoc † quia primo casu nõ ca-
dit in ea affectio, nec mea interest hẽre plus istos
decem ducatos quam illos l.nummis.ff. de in lit.
iu.2.autem sic propter bonitatem.l.cũ quid, su-
pra eo.ergo non mirum ut dicebatur si dominiũ
transfertur in accipientem, & immixtione num-
mi facilius consumuntur, quã frumentum, & ꝓ
pterea uno casu non uendicantur, frumẽtum aut
sic alio, uel communi diuidundo agitur, distin-
guendo ut in d.iuribus, & est uerus intellectus
eorum,

eorum,& ſentit etiam Areti. & benè in §. quod ſi frumentum, inſtituta de re. diui. & concordat ēt optimus tex.in §.ante uero,& ibi Iacob.Belui. in auth.de non eli.ſe,nub.

Sed mirum uidetur quoniam iſtud intelligitur uerum in pecunia numerata non mutuata, ad differentiam aliarum rerum non mutuabilium,& tamen frumētum eſt de his rebus in quibus mutuū conſiſtere poteſt.l.2.§.1.ſupra eo.

Sol.frumenti fit mentio extra caſum mutui,ut dicit Cur.& benè,licet ergo in eo mutuū conſiſtere poſsit,non tamē in hoc ſpeciali de mutuo agitur,& ita tranſeundum eſt. In ea glo.ibi eſt tertiū
36 aliud ſpeciale legitur† quia pecunia reſpicit quā libet partem facultatum,non ſpecies, ſed totum patrimonium, & adhuc numerata non mutuata reſpectu aliarum rerum non mutuabilium. Exēplum in l.deducta in §.nūmis.ff.ad Treb.ubi rogatus hæreditatem reſtituere, retenta pecunia, eam retinet de portione ſua, ſpeciem uero non, puta prædium,ſi rogatus ſit eo retento, adhuc portionem ſuam alteri reſtituere,ſed à cohęrede partim iure hæreditario partim iure legati capiētiex quo à ſe ipſo, legari non pōt. Et eſt ſenſus qđ de qualibet parte pecunia ſolui poteſt, aliæ de toto patrimonio. Et clarius in l.cum pater,in prin.ff. de lega.2.& ita declarat Barto.infra nume.16. Text. ultimo loco allega.nihil facit in l.ſi fideicommiſſum,in §.tractatum.ff.de iud.ex quo loquitur nō in ſolutione ſed in obligatione perſonali, quæ totum patrimonium reſpicit.Et id hæres conuētus ſi agenti obiiceret, quod æs alienum ſoluens, remaneret minor pars hæreditatis in loco quodq; conueniendus eſt eo ubi eſt pars maior, ut ibi in prin.non eſſet bona exceptio,ex quo, ut ſubiicit, non loci ſed uniuerſarum facultatum eſt æs alienum, & fuſius not.in l.1.in §.ſi hæres.ff.ad Treb. & ita declarat Bar. nume.præallega.Videtur mihi quod ſpecialitas ſit,in pecunia,ex his tamē, ut dicebam alias,quia hæres propria auctoritate retinet,aliam ſpeciem non ut ſupra.Et quia ſi in hæreditate non ſit pecunia res uenditur. Et quia totam iure hæreditario habet,ſpeciem uero partim hæreditario iure & legati, ut ſupra dictū eſt pariter.Sed quid ſi pecunia relicta,ſit in arcam? Concludit Deci.hic,idem contra Ange. & Alex. in l. in 4.ff.ad legem Fal.motus quia eſto quod in ſpecie deſsignata ſit,non tñ eadem eſt ratio,quæ eſt in aliis ſpeciebus,ex quo quantitas eſt, & natura eius non aliter alterata. nihil allegat, nec reſpondet tex.allegato per prędictos in loco ut ſupra in l.ſi creditor, in §.1.ff.de pecu.& ideo opin.iſtorū tenenda eſt, & fuſius ut ibi per eundē Alexā. nec officit quod ſit quantitas,quia uerum eſt regulariter ſed non ubi hoc modo relicta eſt, in arca ſcilicet uel obſignata. d. l.ſi creditor.l.1.§. ſi pecunia. l.die ſponſaliorum.§.1.ff.depo. Et hoc modo natura eius alterata diceī & idē de ea qđ de ſpecie.

In ea.glo. ibi, item ut ſola ſcriptura, habetur
37 aliud ſpeciale† quod tutor poterit facere ſe debitorem pupilli ſola ſcriptura & ſibi etiā ſoluere, caſus eſt clarus,in l.quotiens,in §.non tantum.ff. de admi.tu.& ſic ratione mutui, inq; mutuo modo nunc,ſecus alio caſu, & in cæteris contractibus.l.ſi in emptione.§.fi.ff.de contrahen. emp.l. 5.de auct.tu.ubi emptor rem pupilli nō emit nec auctoratur in facto proprio.

Ad primū dictum duo enim ſunt,inquit Deci.aduertendum, quia in hoc non uidetur ſpecialitas in ſcriptura facta ratione mutui, quia idem eſſet in alia,ex alia cauſa facta,ex quo hoc ipſum, reſpicit fauorem & utilitatem pupilli,ut inſtituta de aucto.tu.in prin.l.5.in prin.ff.eo. pręalleg.

Sol.benè reſpicit fauorem & utilitatem pupilli,quod tutor ſibi obligetur, ſed non quod obligetur,eo auctore, & ſcribente ſe pupilli debitorem,ergo in mutuo ſpeciale omnimodo.

Et liquet, quia tex.in d.§. non tantum, pecuniæ creditæ,& multæ mentionem facit nec ſine myſterio quandoquidem id alio caſu locū non habeat, præallega.l.ſi in emptione. Eſt uerum quod limitatur,ſi alio caſu contrahat,puta quia emat rē pupilli palam & bona fide,non occultè & clam, qđ quomodo intelligatur declarat Iaſ. & Deci. hic. Et non ab re,quoniam facta hoc modo,ſuſpitione carent.l.1.C.de prędi.cu.lib.10. l. tranſactionem,C.de trāſac.gl.in l.tutor rerū.ff.de admi.tu.

Secundo quoad aliud dictum, quod ēt tenuit Iaco.de Are.uidetur confundi ex tex.in l.fiſtulas in §.1.ff.de contrahen.emp. ubi tutor poſſeſsionem fundi uacuam ſibi ipſi tradere poteſt, ut pupillus & familia eius de fundo diſcedat,ergo ex alia cauſa,& in alia re quam in pecunia ſibi ſoluere poterit,& ita etiam tranſit Bar.hic nume.7.

Sed poteſt reſponderi, quamquam cum Bart.
* tranſeant communiter * Docto.quod illud eſt iō ibi,quoniam id non ſolum tutori uerum etiam pupillo erat utile ut liberaretur à debito. Et qa id fiebat in executione contractus, prius celebrati,cum patre pupilli antequam tutor tutelam aſ-
38 ſumeret.Immò quod ex† clauſula conſtituti quę communiter ſolet apponi in inſtrumentis tutor erat dominus & poſſeſſor, & nō agebatur niſi de uacua poſſeſsione tradēda, & ſetit ante Deci. hic Bal.in l.cum ipſe, licet non ita latè col.2.C.de cō-
39 trahen.emp.Confundi uidetur etiam per tex.† in l.3.in §.quid ergo.ff.de contraria ac.tu.ubi ad literam dicitur,ſi tutor fuerit pupilli creditor non poterit ſibi ſoluere,& ſic pugnat cum d.§.nō tm̄.

Sol.dici ad hoc etiam poteſt, nimirum quia pecunia erat penes campſorem depoſita, & præparata ad emptionem prædiorū,& dicit ſing. Ro. in ſuis 103. reliqua dic ut per eundē Deci. & Iaſ.

40 Verū † pro complemento quæritur, ſi erat pupilli creditor quomodo potuit eſſe eiuſdē tutor, auth.minoris.C.qui tu.da.po. ex quo fortè dixit tex.in d.l.quotiens, in §.ſicut,quod erat creditor patris.Et ſi ſoluit ſibi,ſoluit cum auctoritate cōtutoris ut hic per Deci. Sol. poterat de iure digeſtorum & debet intelligi etiam in caſibus quibus

poteſt

potest ut hic per Purpurat col. 8. & est diuina-
tio ad tex.in d.§.non tantum,quod soluerit cum
auctoritate curatoris,ideo cum glo.(quod dictũ
est)teneas.In ea.gl.ibi,item ut facile,habes aliud
41 speciale,quod in mutuo† alteri per alterum quæ
ritur actio.l.2. C. per quas perso. nobis acqui. l.
certi condictio.§.si nummos,supra eo. & dictum
fuit in figuratione casus,nõ regulare tamen.l.sti
pulatio ista.§.alteri.ff.de uerbo.ob.Et quia tex.in
d.§.si nummos,loquitur de nummis & de pecu-
nia,dispositioque fauorabilis est , declara debere
intelligi pro omni re mutabili, ut hic p Bar. post
Iaco.de Are.nu.6.Deci.hic se remittit ad dicta p
eum in præalle. §. si nummos. Tu uero aduerte,
quia in primis non uidetur uerum , quod disposi
tio d.§.sit fauorabilis,ex quo est contra ius com-
mune,iuxta no.in l.maximũ uitiũ.C.de libe. p̃te.
Demum , quod immò nec in mutuo sit speciale ,
quia in dote est ẽt hoc idẽ.l. Gaius.ff. solu. matr.
Et in patre stipulante & acquirente actionem
filio.l. quod dicitur,& ibi Bartol.ff.de uerbo.ob.
Et in iudiciis.l.in commune.§.fi.ff.de procu.Sol.
fauorabilis est,quia id ex fauorabili causa induci
tur,ut per Bal.in l.maximum uitium.C.de lib.p̃-
42 te.in prin.patet quia†statutum exclusiuum fęmi
narum est contra ius cõe.d. l. maximum uitium ,
& tamen fauorabile est.l.1.§.fi. ff. de uent. inspi.
Nec ob.quod aliis casibus hoc etiam locũ habeat
quia hoc non tollit specialitatem in mutuo,iuxta
not.in l.1.ubi glo. C.de condit. ind. & in l. quod
uero contra,ubi Albe.ff. delegi.
43 In ea glo.ibi,item aliud,ponitur† aliud specia
le.quod ex nummis mutuatis pars condicitur,li-
cet corpora sint communia,idest(declarat Barto.
nu.16.prællega.)inspicitur numerus seu quanti
tas,non quodlibet corpus ut in aliis rebus, & est
casus clarus in l. nam & si fur , in §. fin. supra eo.
Quod tamen idem sit in aliis rebus , probatur
(ut inquit Ias.hic & benè) ĩ l.cũ Stichus.ff.de sol.
& sic quod in pecunia mutuo data ĩ hoc nulla sit
specialitas,ubi illud generaliter fieri debet quod
utrique parti commodius est. Si tamen benè cõ
sideraueris tex.illum specialitatẽ omnino probat
ex quo(ut ibi dicitur) in pecunia inspicitur.n. &
quantitas in speciebus portio & quota debetũr ,
In ea.ibi.Item aliud ut usuræ &c. ultimum colli-
44 tur † speciale , si pecunia mutuo detur quod usu
ræ debent stipulari,in cæteris autem rebus, nudũ
pactum sufficit.l. quamuis,l.frumenti.C. de usu.
Idemque Barto.hic nume.15.
Sed contra de .l. qui negotia . infra man. ubi
debentur pacto nudo. Sol. idest in contractibus
bonæfidei , sed mutuum est contractus stricti iu-
ris ergo,in cæteris quoad intellectũ.d.l.dicemus.
infra. cogita insuper si sic est, quod in hoc non es
set specialitas in pecunia mutuo data sed potius
in aliis rebus, quamquam usuræ nõ appellentur
sed accessiones ut in d.l.frumenti & in l.oleo. C.
eo.& alias quare in mutuo & in usuris requiratur
stipulatio,alias non sed nudo pacto etiam deben-
tur,rationẽ assignat Odof.in d.l.frumenti,& Ias.
in §.alteri, col.6. l.stipulatio illa ,ff.de uerb. obl.
dic ut eos.In fi.gl.ponitur intellectus Ceruoti,&
45 sic secundus†ad tex.nostrum , quod hic ponan-
tur specialia mutui contra regulas iuris cõmunis
deducendo ut in ea , & dictum fuit etiam supra.
Istum tamen intellectũ mordet Ias. quia exceptio
non est de regula,regula enim est in mutùo natu
rali,& exceptio in naturali cui ius ciuile coopera
tur,& malè.l.nã quod liquidè.§.fin.ff. de pe.lega.
Bar.in l.in his.ff. de legi.Sol.immò est de regula ,
quoniam deducitur sic , mutuum dictum est quia
fit de meo tuum.l.2.§.appellata. supra eo. institu
ta quib.mo.re contrahi.ob.in prin. nõ fit de meo
tuum in exemplis legis nostræ,& tamẽ est mutuũ
ergo speciale , & ita multis uerbis explicat hic ẽt
Deci. qđ hic paucioribus dici poterat . nec aliud
uoluit dicere Ias.obiecto suo respondendo quan
do dicit quod est bona considerato mutuo abso-
lutè , licet ex deductione arg.ipsum impugnare
nitatur & malè . uel dicamus satis esse quod sit de
regula aliquo modo ut per Ias.in l. nummis,col.
3.ff.de in lit.iu. mordet ex alio istum intellectum
idem Deci.quod sit idem cum primo,quod sit spe
ciale in mutuo licet non fiat de meo tuum cõtra
substantiam mutui ad differentiam aliorum con-
tractuum.l.cum precario. ff.de preca.Sol. non est
uerum, immò sunt diuersi penitus , quia primus
intellectus tendebat ad hoc quod mutuum con-
traheretur licet res in pręsentia non esset,& ita di
sputauimus,ipsum reprobantes , hic (ut dictum
est) quia fit contra substantiam mutui.
Secũdo instat quia qua ratione reprobatũ istud
ex quo id uendicat sibi locum in aliis contracti-
bus,ita,quod hic dicitur,est etiã in illis,ut in do-
natione & in dote.Sol.non ita est contra substan-
tiam donationis & dotis,sicuti in mutuo , contra
substantiam ipsius.d.§.appellata , & sic ab intelle
ctu communi non est discedendum.In glo.fin.in
prin.ibi breui manu, habes quod quãdo est facta
conuersio unius contractus in alium , ut hic ex
causa mandati debitum , in causam mutui , & in l.
aduersus.C.de non nu.pecu. dicitur hoc factum
breui manu,ueritate inspecta,ex quo actualis so-
lutio creditori facta non fuit alias longa manu,at
tenta fictione,ut etiam declarat Imo.in l.pecuniã
ff.de sol. Adde quod simili modo qui compensat
breui manu soluit ut inquit Bal.in c. ad nostram,
nu.4.de iureiu.Et si mulier dederit fundum ma
rito,æstimatum,ea æstimatione quæ facit emptio
nem , breui manu dos constituta uidebitur,quia
fingitur mulieri solutum precium , & postea id
marito redditum,ut esset pro dote apud eum, ita
Bal.in l.cum dotem.C.de iu.do.Purpu.in l.ex cõ
uentione.nu.24.C.de pact.
46 Et ultimo,†quod si dos non à patre sed ab auo
profecta sit non imputatur nepti in legitimam si
bi debitam in bonis patris,nisi contemplatione fi
lii dotasset,quoniam tunc breui manu uidebitur
data filio & postea nepti,ut per Ang.in l. in quar.
tam

tam ad fi.ff.ad legem Fal.Alex.confi.30.col.2.vo lu.4.pulchrè in fimili Bellame.deci.742.col.2.

Et quod hic dicitur & in d.l.aduerfus.C.de nõ nu.pe.habetur etiam in l.certi condictio,in §.fin. ſ.eo. & quo ad tex. in d. l. aduerfus,obiter nota, q d ibi non pôt debitor objicere except. non nu. pe.ex quo fol.facta eſt,& pecuniã habet, vt dicebam etiã heri oretenus,qđ nec poſſet tutor in caſu.l.quotiens.§.non tñ.ff.de admi tu.loquendo tamen de iure Codicis non eo iure Digeſtorum, fcilicet,qa tunc dicta exceptio non erat cognita fecundum Areti.in l.lecta, in prin. infra eo. & eſt fimile in inuentario hæredis quod.d. iure fimiliter cognitum nõ erat,tutoris autem fic.l. fi.C. de iu.delib.l. tutor qui repertum.ff de admi. tut.

47 In ea glo.ibi,tu dic,habetis † fol.ad vrgentiſsimum contrarium.l.qui negocia. ff. manda. quod immò debitum ex una cauſa non conuertatur in debitum ex cauſa mutui,ut hic , & eſt caſus fatis * clarus.quæ * eſt cõis,qđ ibi non erat pecunia ſolutioni parata , hic autem fic. nec ab ea recedendum quam ſequitur etiam Bar.hic nu.20.

Huic fol.ob.tñ verba ibi, fummã apud ſe eſſe (quicquid dicant Docto.qđ hoc eſt nõ aliud dicere,niſi ſcribẽtem fateri ſe eſſe debitorem) ex quo no n poſſunt cauillari.

Aliã fol.tradebat Irne.qđ hic erat in præſentia ibi non,quæ eſt falſa,& confunditur per text. in l.j.in §. ſi iuſſerim.ff.de acqui.poſſ.& in l.pecuniam.ff.de fol. Alij oẽs alia longè plura dicunt, quæ referre non curo,dic ergo tu qđ ibi, non fit conuerſio,ex quo pactio fuit nuda(& hæc eſt prima q. nuda dico , à forma contractus , à cõſenſu domini à præſentia & à numeratione, nec fimile bonum eſt l.certi condictio.§.fi.ſ.eo. qa nummi deponentis efficiuntur depoſitarij,& minus. l.noſtræ, in primo exemplo,& l.rogaſti. ſ.eo. qa dictis caſibus benignè recaptũ eſt, ideſt de æquitate,ex quo nuda non fuit conuentio,vt in d. l. qui negotia.Pet.de Bel.Per.etiam ſentit.q.188. Secũda quæſtio eſt an uſuræ nihilominus debeantur & reſpondet.l.Con.quod fic etiam citra ſtipulationem ex quo tenebatur ſcribens actione mãdati,& fic in ꝯctu bonæfidei, vt dictum fuit etiã in ſpecialibus,glo.j.ſupra & ita tranſeundum eſt.

48 In ea glo.ibi.Item ad idem† aliud contrarium ſoluitur l.ſi ex precio,in 2.caſu , ibi ſi vero citra. C.ſi cer.pet.vbi non fit conuerſio debiti ex cauſa emptionis & venditionis,in cauſam mutui.quod eſt de directo cõtra iſtum tex.& breuiter ſol. eſt qđ hic pecunia erat ſolutioni parata , ibi non, & * cõmunis * quidẽ,de vſuris non loquimur qa eſt alius caſus,an ſtipulatio interuenerit nec ne.

Sed ſubſiſtere nõ videt,qa in eo ſe non fundat Imperator,ſed quia conuerſio citra ſtipulationẽ facta fuerat,& fic nuda conuentione, vt etiã dicit in l.q negotia.ff.man. Replicatur tñ , qa etiã hic citra vinculum ſtipulationis facta fuerat, & tñ cõuerſio fieri potuit,non alia ratione niſi iſta, quia pecunia erat ſolutioni parata, ergo quia non erat ibi,fieri nõ potuit,debetq; fic vna lex p aliã declarari,l.nõ eſt nouũ.l.ſed & poſteriores ff. de legi.

Ad idẽ ſtipulatio non interuenerat in l. aduerſus.C.de nõ nu. pe. & tamẽ fieri potuit cõuerſio.

Rñde qđ imò ſtipulatio ibi iteruenerat vt præſupponũt oẽs, & fic fol. cõis oĩmodo tenẽda eſt.

Aliam tamẽ fol.tradit Deci.quod ibi de vſuris principaliter agebatur,& qa citra ſtipulationem promiſſæ fuerant cõtra tex.in l.quãuis. C.de vſu. diximus in glo.j.vſq; adeo vt nec debeantur, nimirum ſi nec conuerſio fieri potuit.

Et confunditur per tex.in l.qui negotia.ff.mã. & in auth.ex cauſa.C.de libe. præte. & quanq; de eis principaliter agatur ,acceſſoriæ tamen ſunt.l. frumenti.C.de vſu.nec conuenit ut principale ſecundũ acceſſoriũ reguletur.l. qđ p manus, ff. de iu.codi. Et qđ nõ eſſet fol.parata ibi,patet,quia primo caſu ſtipulatio interceſsit , alias nõ fuiſſet neceſſaria, vt hic declarat Bart. nu. ſupra allega. 20.ergo conuerſio fieri non potuit 2.caſu, quia nec erat fol.parata,& nudo pacto etiã facta pmiſſio. Poſſet ẽt & tertio dici ut alias dicebã, qđ cũ agatur ibi de debito ex cauſa venditionis in cãm mutui cõuertendo cũ vſuris non mirũ eſſe ſi ſtipulatio reqritur.d.l.quãuis.C. de vſu. hic aũt de conuentione ſimplici ex cauſa mandati in mutuũ gratuitum,de quo etiam in l.rogaſti.ſupra eo.

Vel qđ ille tex.loquaĩ in nouatione, quæ ſtip. deſiderat,imò qđ ex ea præſumitur nouatio alias non,l.ſi mandato meo.§.fi.ff.man.Bart.in l.j. nu. 3.ff.de noua.ergo nimirum ſi facta nõ præſumit, qñ cõuerſio facta eſt nudo pacto,ut ibi Alex.cõſ. 13.col.3.vol.2.hic aũt de nouatione verbũ nullũ.

49 In ea.glo.ibi,reſpondent qdam † habes ſol.ad aliud contrariũ. l. pecuniã.ff. de ſol. qđ in pecunia nõ ſit ſpeciale,verum etiã in alia re ut ibi , ex quo eo caſu res erat in cõſpectu, hic aũt ſolutioni parata & ſufficit.l.j.§.ſi iuſſerim.l.qđ meo.§.ſi uenditorem.ff.de acq.poſſ.Idem B ar.hic nu.5.tamen,eã reprobat,& aliã tradit,ut p eũ.Immò qđ nec facit ad propoſitũ,cũ nec agatur ibi de debito ex una cauſa in aliud conuertendo , uel dic ut

50 dixi in alijs lectu. In ea. glo. in fi. traditur † alia ſol.ad aliud ꝯrium.l.ſi pro mutua .C. ſi cert.pet. ubi glo.ibi quęret aliqs nõ recito,qa pulchrè hic declarat eã & inducit Iaſ.dic vt p eũ, clarè dicit, argenũ datum alicui æſtimatũ,idq; in mutuo cõuerſum,ſub vſuris,& tamẽ pecunia non erat parata ſolutioni.qđ immò erat præſens,uel ſolutioni parata,idq; etiam Bart.num.præallega.20.

Alij aliter Alex.Iaſ.& cæteri qđ non erat neceſſe quod eſſet ſolutioni parata ꝓpter pactũ incõtinenti appoſitũ,iuxta dationem rei æſtimatæ.

Ego uero aliter & tollẽtur ſol.iſtæ, qđ nõ erat neceſſarium ex alio ut dicebã ad tex.in l.ſi ex precio.C.eo.cũ ageretur ibi de mutuo deq; uſuris , & ſtipulatio interuenerit,ut probaĩ in verbo ſtipulãti ſpõpõdiſti.ex qbꝰ gl.iſta maneat expedita.

Ex his infertur ad quorundã intellectum, qui dicebãt adhuc qđ hic eſt ſpeciale in mutuo cõtra

regulam

tionibus.C.de pact.quoniam dominium sine traditione transfertur.

Et malè,ipsumque reprobat Bar.supra nu.3.ad fi.ex quo alii sunt casus etiam (ut dixi in aliis lectu. in qnibus dominium trāsfertur sine traditione,de quibus per Doct.in d.l.traditionibus,nouissimè Por.in §.fi.instituta de re diui.usque adeo ut nō possit dici ex hoc quod in mutuo sit speciale. Diximus sæpe etiam quod hic pecunia solutioni

* parata erat, & ita communiter * tenetur, declara quando sic dici possit & quomodo cognoscatur, ut per eundem Bart.infra ad fi.Sed ad primi exempli de quo in text. propositum, quæritur † quid

51 si ego debitor,iusserim campsori, seu mercatori, uel argentario, quod soluat tibi creditori meo, & ipse tibi promittat,ero ne ego liberatus?Concludit Bar.hoc casu quod sic, alio autem non, idest si non promiserit.nu.19. Et est, ut inquit, utilitas, quia si campsor cederet foro, quod in Thuscia, & hic etiam, appellatur fallire, tu creditor contra me amplius recursum non haberes, dixit enim istud Bar. secutus documentum I. Con. in l. 1.in §.dixerit aliquis.ff.de Publia.& in l.si seruum,in §. si.ff.de uerbo.ob.& benè, ne uana sit disputatio.

Et hoc breuiter bona ratione, quia ista promissio cedit loco solutionis.l.si pupilli.ff.de sol. quæ lex tamen hoc non probat,cum in solutione facta à debitore creditori pupilli,eo sic iubente loquatur sed est uerum, ut in l. inter causas,in §.à besse.ff.man.quæ etiam adhuc non probat, quia loquitur ī debitore delegato.Bar.nero nō ut infra Arg. igitur,ut dicebam alias,sic deducatur, promittere est soluere.l.fi.C.ad legem Fal. pulchrè Sal. in l. si constante.C.de dona.ante nup.Deci.consi. 116. col. 1.uol. 1. uerum si soluisset absque dubio ego essē liberatus.d.l.si pupilli,& quia solutione eius quod debetur tollitur omnis obligatio, ut insti. quib.mod.tol.ob.in prin.ergo. Confirmatur opinio Bar.quia creditori meo solutum uidetur quo modocunque satisfactum sit ei l.si rem.§. omnis. l.solutum.§.solutam. ff.de pi. ac. ergo etiam promissione, ergo ero ego debitor liberatus.l.fin. ff.

52 man.Et fortius † quia mutatione personæ siue debitoris,nouatio tacitè facta uidetur.l.omnes.ff.de noua.par est uirtus taciti & expressi.ergo. Et debitoris delegatio,quæ uim solutionis habet.l.si rē §.fi.ff.eo.Et ita tenet Bal.in l.pro debito ad finem C.de bo. auct.iud.po.inferendo ad q.similem si Pisius cambiū contraxi cum mercatore qui scripsit literas cambii ad alium puta in ciuitate Venetiarū isque mihi promittat, & postea fugiat quod meū erit periculū, ex supra dictis & similiter licet Bal. non dicat,si fugiat primus, quoniam promissionē acceptauerat, usque adeo ut pari ratione dicendū sit etiam hoc casu,quod ego sim liberatus & periculum sit creditoris non meum. Nihilominus cō

* trarium * communiter tenetur, quod immò ego nō sim liberatus,ex quo campsor non fecit, quod ei fuerat iniunctum hoc est,ut solueret promissio n.hoc casu nō habeī pro solutione.l.si debitorē.ff.

de noua. ergo conuenit etiam ut nec ego liberer argumentū in l.diligen ter. ff. manda. Maximè, & hic ferè omnia dicta Ias.& Decii inculcata in materia comprehendam, quia Bart.simpliciter locutus est,nec possumus dicere quod cāpsor siue mercator uel argentarius sit delegatus, quoniam pro rei ueritate.ut idem Ias.& post eum Deci. etiā inquit, delegatio requirit multa quod sit debitor, quod ut debitor promittat, & in promissione interueniat stipulatio,glo.in l. quamuis,in §. si mulier.ff. ad Velleia. minus etiam quod sit facta nouatio,quia non est expressum pariter iuxta not.in l.fi.C.de noua. Ergo à partibus sufficiēter enume ratis,dici nō potest in proposita. q. quod ego sim liberatus,& ita etiā ipsemet Bar. trāsit consi. 160. & Bald.in l.frustra.C.de non nu.pecu.

Et ex his constabit liquido obiecta non procedere, quoniam si delegatio facta non est, non etiā nouatio, dici non potest quod promittere idē sit quod soluere,unde esto quod solutione ego liberer non liberabor tamen promissione campsoris. d.l.si debitorem.ff. de noua. Et hoc est quod dicit tex.in d.§.abesse,quod bonum nomen facit creditor,qui debitorem delegatū,nota uerbum,admittit,idest approbat,hic non est delegatus, ergo. Et propterea idem Deci.dicebat alibi,quod promissio & solutio parificantur ubi eadem est ratio pro ut,in d.l.fi.consi.280.col.3.uol.2. sed hic est diuersa ex his.ergo. nonnihil Bar.in l.quod nomine. ff. de cond.indeb. Non ob.secundum quia id est uerum,ut nascatur pignoratitia actio debitori, non ut promissione simplici campsoris liberer, eaque sit eadem cum solutione. Præterea aliter satisfactum intelligitur ibi pignoribus scilicet, siue fide iussoribus,ergo nō,ut dixi, promissione simplici.

Verius & tertium si stipulatione promissio facta sit.§.præterea,inst.quib.mod.tol.ob.not. in d. l.omnes,sed hic nō apparet, quod stipulatio inter uenerit,ergo.& no.Alex.i l.1.col.4.ff. de uer.ob.

Verissimum, & quartum quod delegatio uim Sol.habeat,sed falsum qđ hic delegatio facta fuerit,tribus requisitis deficiētibus de quibus supra.

Non ob.quintum & ultimum,quia id Bald.dictum in specie reprobat Sali. ex his in l.fi filius, in fi.ff. ad Macedo.

Et his stantibus,ut prędicti dicunt maximè Ias. & ante eum Bald. in d.l.frustra, non poterit aliter dici,nisi quod cāpsor sit tāquam fideinssor,ut per glo.in §.1.in auth. de fideiusso. & si conueniatur quod nō habebit beneficium excussionis,eritque not.limitatio ad auth.pręsente.C. de fidein. fortè propter præcipuam fidem quam homines habent in promissione campsorum quod nota, ut per gl. in §.argētariorum, eo.ti.Bal.in d.l.frustra, Ias.hic col.15.in fi.Quod tamē hic dicit Bar. & tenet, seruatur de cōsuetudine,ut retulit Raph. Cu.in l. de legare.ff.de noua.quod si sic est, uana fuisset disputatio.l.si de interpretatione.l.minimè.ff.de legi. & si sic est dixi quia alleganti consuetudinem nō est standum ex quo est facti & facta non præsumuntur nisi

tur nisi probentur. c.1.de const.in 6.l.In bello.§. factæ.ff.de capt.& postli.re.Aret. autem consi. 5. col.2.nititur demonstrare (& sic ut prius) quod immò etiam est istud, de iure fretus auctoritate Bar.in l.delegare.ff.de noua.

Et per tex.in l.si Titius.ff.eod. & in l. pure ubi idem casus in §.si cum.ff.de excep.do.

Sed facilis est responsio ut hic per eundē Ias. col.15.præallega. & falsa doctrina Bart. tum hic tum in d.l. delegare, ex supra dictis, & licet Deci. tutari conetur opi.Areti.contra Ias.solito more ut hic per eum nume.27. nihilominus concludit tandē, quod non est delegatio propriè si promittens non sit debitor. Vel clarius & latius dicas sic, ut per Areti.in d.loco,& Deci.hic, quod delegatio erit, etiam quod campsor seu delegatus nō sit debitor delegantis, probatur primo auctoritate Bar.in d.l.delegare.in prin.Et hic 2. per tex.in l.si Titius.ff.de noua.præallega.pariter ubi qui donare uolebat, potest delegari, & delegatio est & tñ ñ erat debitor delegātis, qa nōdū sibi donauerat.

Tertio delegare est alium uice sua dare, ergo etiam quod non sit debitor.l.delegare.ff.eo.

53 Quarto quia † tutus exceptione delegari potest. l. si quis delegauerit, ff.eo.qui tamen non est debitor.l.debitor,de uerbo.sign.

Quinto & ulti.probatur in l.quamuis in §.interdum.ff.ad Velleia.ubi distinguitur an delegatio facta sit de debitore nec ne, ergo supponit. I. Con.quod dicatur delegatio, & ualeat licet delegatus non sit debitor delegantis. Et tenēdo ut supra respondeas non ut per Ias.hic, sed aliter si sic intellexit Bar.in d. l. delegare, quod malè loquatur, ex quo tria supradicta acqairuntur. Non ēt hic intelligi potest delegatio etiam quod delegatus non sit debitor ex.l.per ipsum alleg. inter causas.§.abesse.ff.man.quia ad aliud inducit, ut supra malè igitur hic quoque (ut ostensum est) lo

54 quutus uidetur. Ad text.uero in l.si Titius, † q donans potest dici debitor, ex quo passus est se delegari & stipulatione promisit tanquam debitor, ut ibi not.& sentit Ias.Nec ob. replicatio Decii, quod tempore delegationis non sit debitor; quia immò est, ex quo delegationi consentit, & iura nil aliud quam effectum rei considerant l. nomen filiarum, §.habere.ff.de uerbo.sign. Non ob. tex.in l.delegare, quia præsupponitur in uerbis illis,

55 quod delegatus sit debitor, † quia dicit quod delegare est uice sua alium reum dare creditori, & sic debitorem delegantis.

Non in l.si quis delegauerit quoniā immò est debitor ex quo remittere exceptionem uidetur ut text.met dicit. Non ob.ultimum quia nec est delegatio, si debitor non erat, & hinc est quod ibi mulier obiicit, & utitur exceptione. S. Consulti Velleia.de quo in illo ti.

Et ideo idem Deci. dicit postea quod non est propriè delegatio. Modo prædicta ad praticā re-

56 ducit † Bar.nu.22.ut etiam facit in l.quod te, nu. 16.supra eo, & plura ponit dicta.

Primo si notarius dixerit, dedit & mutuauit, & testes, quod tempore contractus nulla interuenit pecunia, quod non propterea instrumentum erit falsum, secus uero si dixisset dedit & numerauit. Motus quoad primam determinationē, quia uerba possunt uerificari, in delegatione debitoris uel conuersione unius debiti, in causam mutui, ut hic. Et maximè, ut inquit Alex.Ias.& Deci., qa debet semper fieri interpretatio ut uitetur falsū. l.iurisgētium.§.quod ferè, ubi glo.ff. de pac.Bal. pulchrè in l.imperator, colum.2.ff.de sta. ho. pulchrius Idem Alexand.consi.23.col.5.uol.3.

57 Et † quia nunquam dicitur falsum, quomodocunque possit interpretatione iuuari. Bar. in l 1. C.de iu.cal.ubi semper pro ipso instrumento præsumitur.l.cum precibus.C.de proba.oportetque probationē falsi necessario concludere, inquit ad huc Idem Alexand.consi.74.col.5.uol.1.

Et quia falsum requirit dolum.l. nec exemplū, C.de fal.dolus non præsumitur.l.quotiens.§. qui

58 dolo.ff.de proba.ergo.Ob.unum quia † su ipso falsi pro ueritate habetur.l.iubemus.C.de proba. Archid.in c.in memoria m.t 9.d.facit dictū Bald. in l.Cassius,colum.2.ff.de sena.

Et quia dicendo dedit & mutuauit, de mutuo naturali, deque actuali numeratione intellexisse uidetur.l.si.C.de his qui ue.eta.imp. & sic de mutuo uero, nō ficto, ut in simili de ciue inquit Bal. in l.si filius, in fi.supra eo.& est arg.in l.1.in §. qui in perpetuum.ff.si ager uectiga.uel emph.peta.

Sed respondetur 1. non esse uerum ut de falso condemnetur, sed ut detineatur, ex quo probatio necessario non concludit. c. in præsentia, de proba.Abb.in c.super eo, de cri.fal.& sic Archid.malè loquitur nec probat tex.in d.l.iubemus. Ad. 2. uero, regulam fallere, quādo sunt actus repræsentantes, eundem effectum, quoniam tunc tantū importat factum ciuiliter, quantum factum naturaliter. Bar.in l.fideicommissa in §.si cui.ff. de lega. 3.ergo idem & hic, quoniam ex his uerbis quoad mutuum naturale cui ius ciuile cooperatur, resultat idem effectus. Quoad 2.dictum quoque, cum de actuali numeratione intelligatur, quod redderetur falsum ut per Bar.in l.si ex cautione, col.1. C. de non nu.pe.& Bal.post Ray.de Forli.& Bar.hic in rub.de fi.inst.col.5.Ob.adhuc aliud, quod immò uerbum numerauit etiam uerificatur in mutuo ficto, ut idem Bar.ait, & sic sibi ipsi cōtrarius in l.pdia.ff.de acqui.po.quia si uerbum mutuauit uerificatur in mutuo fictē, non est ratio cur nō uerificetur etiam uerbum numerauit, quoniā uidemus etiam secundum Deci. quod idem operatur confessio, quod numeratio, quodque confessione probatur numeratio.l.Publia.§.fi.ff.depo. & ita exemplificat Bar.in d.l.prædia & Bal. in præallega.rub.de fide instr.Tamē, ut dictum est, cū numeratio non possit nisi uno modo intelligi, minus uerum uidetur, quantum sit ad propositum notarii, quod in mutuo ficto possit uerificari. Vel cōcorda opi.ut p Ro.in d.l.pdia & Dec.hic.

Secundo

59 Secũdo principaliter ponit † aliud dictũ si no
tarius scripsisset Titiũ centũ habuisse & recepisse
in sui pñtia & testiũ, testes uero qđ bñ ibi fuerũt,
sed qđ Titius ea nõ recepit, qđ nõ propterea in-
strũm de falso redarguetur. Quia præsentia hoc
idẽ operaẽ. l. pecuniá, de sol. l. j. §. si iusserim. ff. de
acq. pos. l. qđ meo. §. si venditorẽ. ff. eo. cũ alijs ad
ductis. supra latè Ias. in l. si procuratori pñtis. ff. de
verb. ob. & licet iura prædicta viant̃ uerbis fictio
nem designãtibus, non officit tñ, quia traditionẽ
respiciunt, non acquisitionem, ut hic p Dec. in fi.
Vnũ ob. quod cũ dixerit habuit & recepit, ge-
minatio hæc, aliqd operari debet, ut pñtia nõ suffi
ciat, qa dixisset aĩs habuit tñ, l. Balista. ff. ad treb.
Verũ pro sol. dicas qđ sufficit, qñ dictiones
vniuersales, & verba geminata, restringunẽ à cau-
sa, & à suo termino restrictiuo, qđ pñtia scilicet
receptionẽ operetur, & ita declarat Aret. cõs. 163
col. 5. p tex. in l. cũ pr̃, in §. dulcissimis. ff. đ leg. 2.
60 Tertio & ultimo aliud, qđ si dicat † debitorem
habuisse & recepisse, testes uero qđ benè habuit,
sed qđ statim restituit creditori, nõ propterea red
detur falsum, & in hoc non est dubitatio, qa verè
habuit. Sed an cõtractus reddaẽ inualidus, cõclu-
dit qđ sic si ita sit actũ inter partes. l. qui sic. ff. de
sol. Non ex eo solo qa statim restituerit, qa fortè
ex mera liberalitate restituit. l. si quis duos. ff. de
61 sol. idem Bart. hic. Responde tu † qđ liberalitas
sine causa nõ præsumitur. l. cũ de indebito. ff. de
proba. l. sed si lege. §. cõsuluit. ff. de petit. hær. qui
igitur sic soluit, ut sibi solutũ restituaẽ soluisse nõ
vr̃, ergo contractus inualidus. Aliter dicit Pau.
Cast. cons. 26. col. 1. vol. 2. si ita actũ sit ĩter partes
ut supra qđ numeratio præsumetur simulata.
Modo ad spãlia redeuntes, & de ĩdustria omit
tẽtes reliqua quæ à nobismet videre poteritis, in
mutuo dici põt, inq; pecunia numerata spãle etiã
esse, & octauo (septẽ enim sunt enumerata & ex-
62 plicata. supra. in gl. j.) qa eo casu † dñium facilius
acqriẽ, q̃ in alijs ꝯctibus. l. certi ꝯdictio, §. fi. s̃. eo.
fuitq; dictũ sępe, ubi casus clarus, & ẽt hic, ĩ 2. exẽ
plo. & tradit Iac. de Are. & Bar. hic post eũ. nu. 14
Quod tñ postea reprobat, p tex, in l. qua rõne,
in §. interdũ. ff. de acq. re. do. ubi sola dñi uolunta
te dominiũ in aliũ trãsferẽ, ẽt in alijs ꝯctibus, &
63 pondera † qđ dixit interdũ, ex quo regula est in
cõtrariũ. l. traditionibus. C de pac. & nuda uolun
tate à traditiõe, ut alibi à ꝯsensu. l. nuda. ff. đ don.
Sed alibi dimittiẽ res, & tñ dominiũ nõ trans-
fertur. l. si pro fundo. C. de transac. alias dimittẽs
teneret de euictione, & tamen non tenetur ut ibi.
Quomodo igitur procedit qđ dr̃ in d. §. interdũ.
Sol. dimittiẽ ibi ut dominiũ trãsferaĩ, sicuti, &
in d. §. fi. & hic, in l. si pro fundo, uero præallega.
ut finis litibus imponaẽ, quam dicit unicã in iure
Bal. in c. j. in fi. de contro. inter uasal. & ali. de bñfi.
in usib. & singularẽ Ias. ĩ l. debitori, ĩ fi. C. de pac.
Melius declarat Bal. in l. q Romę, in §. duo fratres
col. 2. ad fi. ff. de uerb. ob. qđ eo casu nõ alienat q
dimittit seu remittit ius in trãsactione, usq; adeo
ut nec mirũ sit, si nec de euictione tenetur.
64 Nono est spãle, inqt † idẽ Bar. adhuc post eun
dem Iac. de Are. nu. 15., in pecunia numerata ad
differentiã aliarũ rerũ mutuabiliũ, quia põt dari
quælibet res æstimata pro pecunia. l. si pro mutua.
C. eo. qđ nõ est in alijs rebus, & rõnem assignat,
qa pecunia est inuẽta ad ęstimãdas res, nõ aũt alię
res. l. si ita fideiussorẽ. ff. de fideiuss. ubi casus cla-
rus qđ oĩa p pecuniã facta sunt, qđq; oĩa ad pecu
niã reduci possunt, not. gl. in l. fi. ff. quæ sen. si ap.
rescin. & ad idẽ dicit ẽt Iser. & Afflic. post eũ, in c.
j. in §. j. nu. 26. p quos fiat inuesti. in usib. qđ faci-
lius res in pecuniã resoluiẽ, q̃ ecõtra in vsib. mul-
ta Boer. Deci. 209. nu. 4. par. 2.
Quod ẽt reprobat idẽ Bar. postea, qa tex. in d.
l. si pro mutua, loquitur qñ erat solutioni parata,
& dictũ est supra. sed nunc dici ẽt põt tolerabile
fore dictũ Iaco. dum illę tex. mentionẽ facit rerũ
æstimatarũ, quæ datæ fuerant pro pecunia, ut in
causam mutui conuerterentur.
65 Decimo & ultimo † est speciale, ut adhuc ibi
dicit Bart. qa pecunia & precium, redactum ex re
mea, siue pecunia ex precio rei meæ cõuertitur in
causam mutui. l. rogasti. supra eo. Postea impro-
bat qđ in hoc nõ sit spãlitas, ex quo idẽ est ẽt in
qualibet alia re, nec põt diuersitatis ratio assigna
ri & benè, l. à Titio. ff. de uerbo. ob. & si est spãli-
tas, est in alio, subijcit, ac cõtra regulã mutui. l. 2.
§. appellata. supra eo. & rursum benè, dictũq; pa-
riter fuit. supra. & ex his, alia specialia hic tradũt
Docto. præcipuè Bal. dic ut per eũ, finem facio.
die 9. Martij. M. D. LVIII. Paduæ.

MANTVA.

SVMMARIVM.

1 *Lex uinum. ff. si cer. pet. est Saluij Iuliani, à quo ori*
ginem ducebat Didacus Iulianus, qui quasi sub ha
sta Rom. Imperium à militibus emerat.
2 *Petitum uerbum, an intelligatur lite contestata uel*
extraiudicialiter.
3 *Morę à tempore ut existimatio crescat quinq; sunt*
consideranda, & quæ.
4 *Aestimatio quot modis capiatur.*
5 *Interesse est triplex, conuentũ, singulare, et cõmune.*
6 *Bonitas duplex est intrinseca, & extrinseca, natura*
lis, & accidentalis cum declarationibus. (officio.
7 *Aestimatio quædã iure actionis fit, quæda iudicis*
8 *Aestimatio crescere, et decrescere potest post morã.*
9 *Aestimatio quo tempore fieri debeat, & cuius loci*
precium sequi debeamus.
10 *Exempla regulam non restringunt.*
11 *Contractus tempus, in obligationibus attẽdi debet.*
12 *Litis contestatæ tempus attendi debet quando debi-*
tor non fuit in mora.
13 *Sentẽtiæ tẽpus attẽdi debet, quãdo tractatur de æsti*
matione secundum affectionem iurantis.
14 *Iudex ĩ certi cõdictiõe nõ cõdẽnat ad quãti plurimi*
15 *Debitor aliud pro alio soluere cogitur, si ẽ in mora.*
16 *Mora facit crescere æstimationem (quãti plurimi.*
17 *Caritas momẽtanea an faciat æstimationẽ crescere*
18 *Creditor si recepit uinũ an agere possit ad interesse*

quãti plurimi. et qd si ꝓtestatiõe sibi ius reseruasset

19 *Argumentum de tempore ad locum ualet.*

20 *Statutũ qđ uulnerãs aliquẽ ĩ uno loco puniatur an locũ bẽat ĩ ulneratẽ aliquẽ accu seu balista ex. locũ.*

21 *Testis dictum si dixerit non recordari de tẽpore non uitiatur secus de loco.*

22 *Suspectus de fuga capitur die feriata.*

23 *Dies interpellat pro homine, & iuramentum.*

24 *Tacitum, & expressum æquiparantur in mutuo.*

25 *Dies non interpellat pro hoie pp tẽporis breuitatẽ.*

26 *Aestimatio rei ibi fieri debet ubi debetur secus est in gabella.*

27 *Res ibi tradi debet ubi de iure peti potest quando de loco nil dictum est, & in genere debetur.*

28 *Petitum uerbum extraiudicialiter intelligitur secundum communem intellectum.*

29 *Mora moroso prodesse non debet.*

30 *Contractus tempus attendi debet, & quando.*

31 *Interpellatio unica sufficit ad constituendum debitorem in mora, & quando trina requiratur.*

32 *Interpellatio quibus uerbis fiat.*

33 *Actus in iudicio factus potentior est quam extra.*

34 *Actio præsupponit obligationem.*

35 *Debitor an. constituatur in mora, si creditor prius fuit in mora recipiendi rem.*

36 *Mora contracta an remittatur per interpellationẽ factam post moram.*

37 *Fructus an ueniant à causa intrinseca & naturali extimatio ab extrinseca.*

38 *Intellectus ad l. fundum Cornelianum. ff. de nouat.*

39 *Venditor quo tempore constituatur in mora.*

40 *Venit uerbum exponitur uendidit cum exemplis.*

41 *Intellectus ad l. 3. §. in hac. ff. commod.*

42 *Sententia conformis esse debet libello & an debeat relationem habere ad libellum nu. 43.*

44 *Intellectus ad l. fi. C. de fide. li. et n. 46. 47. 48. et 49*

45 *Fur & morosus Aequiparantur.*

50 *Libellus ineptus eo quo casu non requiritur an uiciet processum & nu. 51. & 62.*

52 *Probatio in notorijs recipi non debet de necessitate*

53 *Debitor suspectus de fuga ꝓpria auctoritate capi põt*

54 *Actio an sit necesse quod exprimatur in libello.*

55 *Causa in pactis liberatorijs non requiritur.*

56 *Intellectus ad glo. l. proinde. §. fi. ff. ad leg. Aquil.*

57 *Necessitas illicitum facit licitum.*

58 *Princeps an teneatur iuris ordinem seruare.*

59 *Arbitrator pro bono pacis & concordiæ an de iure unius alteri dare possit.*

60 *Snia iudicis an. trãsferat dñiũ absq; actuali possess.*

61 *Snia q̃ti plurimi an sit interloqutoria uel diffinitiua*

63 *Prandium sine uino dicitur prandium caninum.*

Iulianus. Lib. IIII. Ex Minutio.

L. VINVM.

INQVIT Bar. hic, quod hæc lex est famosa, & bona, qđq; recitãt repetentes, materiã glo. l. 3. ff. de tritic. in qua Doctorũ antiquorũ intellectus, est obtenebratus, secũdu eũdẽ Bar. in l. 3. in §. in hac. ff. cõmo. ubi etiam Pau. Cast. dicit qđ inuoluũt se nosq; fatigãt sine utilitate. Alberi. uero & Ias. qđ ẽ subtilis & utilis ex quo uersãt quotidiẽ in pratica, eisq; & ut potẽ peritis in arte, credẽdũ est, & maximẽ Albe. l. semel. C. de re mil. lib. 10. l. septimo mẽse, & ibi Bal. ff. de sta. ho. Idẽ consi. 499. in fi. uol. 5. ex quo testatur Fulgo. consi. 155. col. 2. quod fuit magnus practicus. Ideo pro solito more, ad euidentiã ipsius aliqua p̃mittemus, ut his quasi tabulis qbusdã, natãtiũ moræ, in uasto hoc multarũ difficultarum pelago, quæ in hac lege hinc inde sunt demersæ, discurrentibus sustineamur p̃cipuæ qa ẽt (ut dicit Sal., sępius cũ à doctoribus tũ à scholaribus repeti solet. Et primo, qđ est Saluii Iuliani
1 † hic. n. est à quo originẽ ducebat Didius ille Iulianus q quasi sub hastã Ro. Imperiũ à militibus uenditũ, emerat & cuius memorabilis ĩlla apud Põponiũ uox extat, & si alterũ pedẽ in fouea haberẽ, adhuc tñ uellẽ addiscere. l. apud Iulianũ. ff. de fidei. lib. ex Minutio, ut ĩ s. scriptione apparet qñquidẽ ei, libros sex, præter cætera, scripserit đ ambiguitatibus, & notãdũ est, uerbũ pp difficultatẽ legis, ut s. q ad ꝓpositũ respicit secũdã rub. partẽ, ii eer. pe. Secũdo p̃mitte, qđ lex. istæ in uerbo petiũ, duos hẽt intellectus † primus est, qđ intelligat lite contestata, l. amplius non petitũ, ff. rẽ ratã haberi, & ibi Bart. ubi ante litem contestatã quis non petere sed uelle petere uidet. Secũdus
* uero de petitione extraiudiciali, & iste ẽ * cõis, ut hic p Ias. l. sideeẽ cũ petiero. ff. de uerb. ob. Bar. in d. l. amplius non petitum, fusius Bal. ante Ias. Qui
3 tamen reducũtur ad unũ effectũ, † qđ æstimatio, s. rei mutuatæ, crescat à tpe moræ, ĩ quo quinq; etiam erunt consideranda, ut Corne. quoque dicebat hic & benẽ, hoc est. Tempus & locus cõtractus. Tempus & locus destinatę solutionis. Tempus & locus interpellationis. Tempus & locus iudicii. Tempus & locus sententiæ seu rei iudicatæ, & ut infra latius.

Tertio præmitte, quod licet æstimatio alibi pro
4 fama capiat † & dicamus inde, qđ est dignitatis illesæ status legibus ac moribus cõprobatus. l. cognitionum. §. æstimatio. ff. de ua. & extraor. co. alibi pro hominum opinione loca circũ colentiũ an flumẽ à riuo differat necne & tale qd aliud. l. 1. §. 1. ff. đ flumi. alibi ꝓ deliberatione, priuata à publico uẽdicari, ut publica sint. l. si legatum. §. fi. ff. de ope. pub alibi pro allibratione, ut collectæ exinde imponantur, l. forma. ff. de censi. l. fin. C. de immu. ne. conce. lib. 10. Barto. in l. 1. C. de mul. & in quo lo. co. lib. alibi pro interesse. l. si seruum in princip. ff. ad leg. Aqui. l. prætor ait. §. pe
5 uult. ff. de bo. auct. ind. poss. † quod est alias triplex cõuentum cõe, & singulare de quo in l. unica. C. de sen. quæ pro eo, quod tamen hic capitur pro precio rei, quanti plurimi ualuit, quod quomodo procedat & à quo tempore & quo in loco. d. æstimatio fiat suo loco dicemus.

Quarto p̃mitte, qđ bonitas duplex ẽ ĩtrinseca
6 & extrinseca † naturalis & accidẽtalis, intrinseca & natu-

& naturalis,sapor,dulcedo,&color,l.cũ qd.s.eo. extrinseca,& accidẽtalis,ualor & æstimatio, quæ est in hoĩbus & cõmercio potius,q̃ in ipsa re, ut in hac lege,& tradit etiam Deci.seni.hic.

Et ad idẽ pro declaratione inqt Bal.in l.in vẽditionibus,in prin.ff.de ɔ̃hen.emp.qđ bonitas in trinseca uel extrinseca,ut supra, ẽ qualitas, ad differentiã eorũ quæ sunt essentialia ɔ̃ctus, ut cõsensus,verba,vel scriptura.l.2.ff.de ɔ̃hen. emp.l.j.ff. de verb.ob.c.j.de censi.in vj.& in c. illud. nu. 8. de præscrip.qđ in bonitate intrinseca ɔ̃siderãtur tria,materia, forma, & qualitas inseparabilis, in extrinseca alia tria,locus,tempus, æstimatio.

Quinto,adhuc redeuntes ad æstimationẽ,præmitte,qđ quædã est † quæ fit iure actionis,quædã
7 aũt quæ fit officio iudicis, iure actionis,ut in casu l.hoĩem.ff.man.ubi si pro hoĩe certo fideiussi & solui,debet fieri æstimatio mihi agẽti actione mandati cõtra debitorem, habito respectu ad tp̃s quo solui,officio iudicis vero, mercenario intellige certi cõdictioni deseruienti, vt hic,ubi etiam Albe.& alij declarant & benẽ.

Sexto præmitte,qđ æstimatio rursum põt erescere & decrescere post morã factã p̃ interpella-
8 tionẽ † extraiudicialẽ,qđq; hic post morã decreuerit,& nõ ab re sit,si agitur quãti plurimi valuit tẽpore moræ,ut p̃ Deci.Seni. & ante eũ gl.Alex. & Ias.summariũ Bar.reprehendẽtes, maleq; saluari põt,ut facit Deci. iuni. & ad propositũ, qđ prædicti dicunt, ratio est, q̃a si creuisset post morã,potuisset crescere vsq; ad sñiam,& tex.nř esset de indubitabili cõtra uulga.l.qđ Labeo.ff.de Carbo.edic.ex quo odio morosi debet haberi ɔ̃sideratio,maioris æstimationis,usq; ad.d.tẽpus sñiæ. l.in re furtiua,ff.de cõdic.fur. oportet igitur præsupponere,vt dixi,qđ decreuerit, qđq; ea ratione, ne creditor dãnum patiatur, & debitor ex sua frustatione cõmodũ cõsequať,taq; sibi prosit,ut dicit in d.l. hoĩem, in fi.ff. man.possit petere, ut condẽnetur quanti plurimi ualuit res t̃pe moræ.

Et à summario Bar.recedentes, sic verius dici poterit secundũ Pau.Cast.si ualor rei seu æstimamatio post morã decreuerit, tenebiť debitor quãti plurimi ualuit tempore moræ, siq; plus ualuit dicto tẽpore in loco in quo mora ɔ̃cta est,q̃ alibi
9 ibi debet condemnari. Diuiditur in duas partes, prout ponit duo dicta,unũ est ratione tp̃is,aliud est rõne loci.hoc est cuius tp̃is,seu à quo t̃pe æstimatio fiat, & cuius loci preciũ sequi debeamus. 2.ibi interrogatus. Et est cõis diuisio,tametsi q̃dã in tres vt Albe.aliqui in quattuor ut Ang.di-
* uidãt, sed ut facit quoq; Ias.* à cõi nõ discedemus pro nunc. Est verũ qđ prima subdiuidi põt in tres partes, prout in prima ponit thema, in secunda quærit,in tertia, auctoritate Sabini fretus respondet.2.ibi,quæsitum est,tertia ibi,Sabinus.

Et secunda similiter in duas,prout in prima interrogationẽ ponit,in secunda uero rñsionẽ, 2.
10 ibi,rñdi. Casus clarus est † si præsupponas prius, q̃q̃ tex.in vino loquať qđ habeat tñ locũ in quali bet alia re mutuabili,in qua mutuũ cõsistere possit,q̃a exẽpla non restringunt regulã.§.hactenus,
* instit.de gradi.& admittũt* oẽs cõiter, & probať in l.fi.de triti.uel quia ita euenerat in facto,& interrogatus I.Cons.qđ iuris. qđq; æstimatio t̃pe moræ decreuerit, puta q̃a ualebat decẽ, postea ualuit quinq;, utsupra qđ tãti.s. debitor sit ɔ̃dẽnandus quãti ualuit, ut in euidẽtialibus t̃pe moræ. & si dictũ nõ sit etiam quo tempore redderetur.
11 Dubitãdi rõnem † facit tñ qđ debeat attẽdi tp̃s ɔ̃ctus potius & cõdẽnari quãti ualuit d. t̃pe, tex. in l.cũ quis.ff.de ac.& ob.Immõ qđ g̃nale esse vř nõ aliud attẽdi debere.l.si filius.ff.de verb. ob.

Pro sol.ad primũ dici põt ut hic p̃ glo. fusius. ↄ.non ob.tex.in d.l.si filius, q̃a ibi de acq̃sitione actionis agiť & facti spẽs est,filiusfam.erat stipulatus sibi aliq̃d dari uel fieri,sub cõditione,postea emãcipať, purificať cõditio, dicit I.Cons.pri actionẽ acq̃ri.q̃a t̃pe ɔ̃ctus, erat in ptãte ipsius, & ad id debet haberi respectus.l.placet.ff.de acq. hęr.vñ nõ ab re,subijcit,q̃a ĩ stipulationibus,&c. & q̃a fingiť quẽ obligatũ à principio purẽ, ut ẽt habeť in l.fi.ff.de stipu.seruo.l.potior.l.q balneũ ff.qui pot.in pig.hab.hic uero alia rõne decisum est tp̃s interpellationis extraiudicialis attẽdi debere,& sic nihil ad propositum.

12 Secũdo dubitationẽ faciebat † q đ ĩmõ attẽdať tp̃s lit.cont.ex quo vř casus in l.fi.infra.de tritica. ubi ad lřam dř qđ si de die nil ɔ̃uenit,is cui res dari debebať quãti tunc fuerit eũ iudicari accipitur, dari debebit, quod non aliter intelligi põt, q̃ per lit.cont.l.ubi cęptum,& ibi not.ff. de iudi.

Soluit glo.& Bar. clarius.infra nu.5.qđ id uerũ est si nõ sit debitor ĩ mora, alias pugnarẽt, hęc iura,q̃ sic debẽt ɔ̃cordari, arg.in c.eũ iu. de testi.
13 Tertio tñ dubitationẽ faciebat † solutis his, qđ attẽderetur ẽt tp̃s sentẽtię, ut in l.3.in §.in hac.ff. cõmo.ubi ad lřam dř qđ rei iudicandæ tp̃s inspicitur, quãti res est, ergo non ɔ̃ctus nõn lit. cõtestatæ, nec interpellationis extraiudicialis.

Soluit adhuc glo.Bar.clarius post multa.infra nu.6.& 12.qđ ibi tex.loquiť de æstimatione rei s̃m affectionẽ iurãtis in litẽ,nos de ea quæ est veritatis,& ita procedere fuit necessariũ,q̃a de trib⁹ hic t̃pibus ẽt q̃rit Iurisc.& postea rñdet, ut patet in litera. Quarto dubitãdi rationẽ faciebat, q̃a si
14 vinũ certi ɔ̃dictione petať † & iudex cõdemnet, debitorẽ ad solnendũ quãti plurimi ualuit, fatu⁹ erit.l.fi.C.de fideicõ.lib. l. ut fundus. ff. cõi diui. c.licet bely.de simo.Abb.in c.quãr & q̃n. 2.col. 2.ad fi.de accus. Soluit gl.& bñ,ut in ea,ad fi.ponendo praticam huius legis, clarius Bar. nu.17.
15 Quinto dubitandi rõnem † faciebat, q̃a soluere æstimationẽ uini,aliud est ab ipso vino,arg.in l.2.& ibi Bar.in fi.ff.de stipu.seru.c.fi. de institu. uerũ habeo qđ aliud pro alio inuito creditore sol ui non põt.l.2.§.j.supra eo.ergo nec aliud p̃ alio debitor soluere cõpelleť.§ pterea,insti.de actio. l.fi.C.de indic.uid.tol.Sol.uerũ est nisi culpa seu mora sibi possit ĩputari, ut hic,& ĩ iurib.s. alleg.

16 Ratio ergo decisionis† est quia mora erat contracta per interpellationē, q̃ facit æstimationē crescere, sicuti ēt q̄n est ɔ̄cta p̄ decri lapsum, ut supra.

Et quia frustatio debitori moroso prodesset nō dēt, ut dr̄ in l. hominē, in fi. ff. manda. arg. in l. inter stipulātē, in §. pe. ff. de uer. ob. & in l. itaque fullo, in princip. ff. de fur. & in l. si ab hostibus, in §. 1. ff. sol. matr. Et quia de tp̄e ad locū ualet arg. idē dici dēt & p̄ciū rei seq, eo in loco ubi petitū ē ut dr̄ in tex. inq; 2. ipsius parte principali, hoc est q̄ti plurimi ualuit. Vtrunq; dictū intelligētes, si nō sit ex p̄sū à partibus quo tp̄e reddi debuerit, quo ue in loco, qa tūc ɔ̄ctus ex cōuētione ipsarū legē acciperet, l. 1. §. si ɔueniat. ff. depo. l. ɔ̄ctus. ff. de reg. iu. l. legē. C. de pac. hic casus. Et qa d' æstimatione rei agit, dic qd' p̄bat p̄ cōem cursū ualoris rerū quæ uēdunt in foro, & postea aliis ēt modis de quibus per Bal. in c. cū causam, 2. nu. 5. de testi. aliqd Flo. in l. si seruum, in princi. ff. ad legem Aqui.

In 1. not. secundū communem intellectū quod æstimatio uini fieri debeat quanti plurimi ualuit à tempore moræ, si post moram decreuit.

17 Quæritur quid si paruo tēpore † durasset caritas, an æstimatio p̄dicta q̄ti plurimi fieri debeat.

Imò. in l. p̄cia rerū ad si. p̄ illū tex. dicebat qd' n̄ ff. ad l. Fal. ubi inquit l. Cō. Paulus qd' p̄cia rerū ex momētis tēporū cōstitui nō debēt, nec ex caritate momentanea, sed prout communiter funguntur.

Et quia, ut ēt ibi dicit glo. se adaptat lex ad ea q̃ frequēter & nō p̄ raro accidit. l. nā. ad ea. ff. de legi. & hinc est qd' lex ponit p̄ p̄asīduū & quotidianū usū. l. Iusto. ff. de usucap. sique testator plures equos habeat & equū legauerit, illæ uidebit legatus, quo frequēti' uti solebat. l. 1. & ibi Bal. col. 2. C. de uerb si. Addebā ego alias, benefacere ēt, qa sic actus momētanei à successiuis distingui debēt arg. i l. q. sic. ff. de sol. & in l. nō ad ea. ff. de cond. & de. Bar. i l. si insulā, col. 4. ff. de uer. ob. & in auth. qui semel, nu. 16. C quō & q̄n iud. & ita transit ēt Deci. hic, & est etiam arg. in l. si pro parte, in §. uer sum. ff. de in rē uer. Alex. uero cōtrarium, in d. l. p̄cia rerum. Motus, & ipse, quia sic debitor cū iactura creditoris locupletaretur & malē. l. nā hoc natura. ff. de cōdi. ind. c. locupletari, de reg. iu. i 6.

Et quia sic mora sua sibi prodesset, & rursum malē. l. hominē. ff. manda. Et qa nec in fure ipsius odio secus dicendū esset l. in re furtiua. ff. de condi. fur. ergo nec aliter in moroso, quia æquiparantur l. inter stipulantem. §. pe. ff. de uerbo. oblig.

Et hoc ipsū suadet ēt ex generalitate legis nostræ, uulga. l. de precio. ff. de Publicia. & ita transit Ias. Et ita etiam ego teneo, nec respondetur ad primum & secundum, sed ad tertium tantum de fure, quod intelligitur in eo & in moroso ut teneantur quanti plurimi ualuit cōiter res, non si modico durauerit tp̄e, & malē ac, ut diximus, cōtra generalitatem. l. nostræ non aliter distinguentis. Nec restringi debet quia non subest ratio, nec lex hoc dicens est, ut statim ostendam, & contra generalitatem d. l. in re furtiua.

Non ob igitur ɔ̄ria non. l. præcia rerū, qa in ea su suo procedit, i. in legatis, in quibus duo cōlidetantur lucrum legatariorū, & hæredū iniuria, Falcidiā detrahere uolentiū, hic uero odiū morosi, qd' ita est considerabilis uno casu, ut alio alias, ut dicebā oliū, arguēdo de tp̄e ad res, nec in fure est set minima res considerabilis, & tamē tenetur furti. §. gallinarū, inst. de re. di. furtūque in ea, cōmittitur, ut ibi. Nec facit, ut dicit Dec., qd' immò ponatur ibi regula generalis, quæ habet locū etiam in delictis. l. si seruū meū. ff. ad legē Aq. quia immò ad terminos restringi debet, de quibus loquitur.

Nec facit quod habetur in d. l. si seruū, quia ibi de seruo æstimādo agit, qd' nō s'm affectionē eius cuius erat æstimari debeat, sed cōi æstimatione, & est rationabile, ut in simili dicitur in l. uideamus, in §. iurare. ff. de lit. iuran. hic aūt de æstimatione rei quanti plurimi ualuit in odium morosi ergo tanti debet condemnari etiam si paruo tempore durauerit caritas, alias quod fauore creditoris in ductū ē ad ipsius læsionē retorqueret, nō dicēdū uulga. l. quod fauore. C. de legi. Non ob. 2. quia id est quoad legislatorem uerū, non in casu nostro odio morosi. & id qa dicit Bal. in d. l. 1. C. de uer. si. loquens in homine, specialē habere rationem, quia testator, dixerat lego equū meū ut ibi p̄ eū.

✱ Non ultimum, quia distinguūtur * cōmuniter ut in locis præallega. & non sine ratione, alia uero non hoc casu, & ita est sine dubio tenendum.

Secundo quæritur, quid si creditor simpliciter

18 uinum recepisset† an possit postea agere ad æstimationē quati plurimi, concluditur hic cōiter qd' nō; qa solutione eius qd' debet tollit oīs obligatio ēt accessoria. l. 4. C. depo l. fi. in fi. ff. de eo qd' cer. lo. gl. in c. suā i uerbo p solutis de pœn. Et si creditor recipiens, protestatione sibi ius reseruasset.

Sed tū dubiū facit quoad 1. tex. in l. sicut in §. nō uī ff. quib. mo. pi. uel hypo. sol. ubi taciturnitas nō operatur cōsensum in his quæ sunt parti præiudicialia, ita ut ius quod habebat petendi æstimationem, remissa ab eo non uideatur, & est arg. ēt in l. cum de indebito. ff. de proba.

Cui difficultati respōdebā alias duobus modis primo quoq ibi loquatur tex. in iure iā quæsito, nos in quęrendo, quod à nobis facilius abdicatur l. qui autem. ff. quæ in frau. cre.

Secūdo quod ibi nō interuenerat aliquis actus ultra taciturnitatē, hic sic actus receptionis scilicet, ut per Feli. in c. nonne, col. 3. de præsump.

Quoad 2. dubium facit, quia protestatio conseruat ius protestanti. l. si debitor. §. 1. ff. quib. mo. pigno. uel hyp. sol. ergo deberet posse peti.

Sol. protestatio pendet à iure disponente, & nō à facto partis, ideo nihil operat, si maximē eidē debitor n̄ cōsēsit, & ut p Dec. atq; alios latius.

Dū 2. loco not. ēt hic per Bar. Ias. Dec. & alios

19 qd' ualet arg. de tēpore ad locū & bene † qa p̄bat ēt secundū eōs in l. fi. infra de eo quod cer. lo. & i l. ratio, in §. si per uenditorem. ff. de ac. empt. & in Cle. 2. de censi. Euerard. in locis topi. 40. ad de qd' ita

ita arguit etiam Abb.in c.p.& g.iu prin. & per il lum tex.de offi.dele.Idem Iaſ.in l.3.in §.fin.ff.de eo quod cer.lo.Et hoc eſt qđ dicebat Albe. q.78. col.2.in not.q.in ſtatu.par.4.qđ poſsibilitas exercendi aliquē actum ita ex tpe regulatur, ſicuti ex loco.l.ſi arrogati.ff.de tute.l.tutor datus.ff.de
20 teſta.tu. Et in notabiliori. q. †79.ea.par.ſi quis exiſtens in uno territorio,uulnerauerit aliquē arcu ſeu baliſta exiſtentē in alio, qđ debet puniri ī loco vnde vulnus illatum eſt,qa ſi die iouis vulneretur & moriatur die dñica,reputabitur mortuus die iouis,ergo ēt ſic ratione loci dicemus.l. ait lex.ff.ad legem Aquil.

Et Bar.ad propoſitū in l.2.in ſi.prin.ff.de iud. ſicuti ſit iuriſdictionis prorogatio,de tpe ad tps, ita ſit de loco ad locū, & latius,ut p Abb.in d.c. p.& g.ubi locus ſuus.& ſeruit ad q.de qua in c.cō ſuluit,de offi.de. Alex.in l.nō minorē.C.de trāſ.

Et ad ꝓpoſitū ratio eſt, qa tēpus & locus ſunt ſimilia,item & pſona.l.qui plures.ff.de vulga.Cal de.conſi.21.de conſti.col.j.& in habentibus ſymbolum facilis eſt tranſitus.l.in rē.§. itē quæcūq;. ff.de rei ven.& propterea de uno ad aliud arguimus,dicimusq; ēt qđ pon eſt magna digreſsio, ubi ſimilitudinis retinetur imago.l.non poſſunt. ff.de legi.l.3.C.de inſti.Bal.in l. precibus, col.2. C. de impub. Sed contra † qa teſtis dictū ratione
21 tēporis ſi dixerit non recordari,nō uiciatur c.cū Io.& ibi Bal.col.j.de fid.inſtru.. & tñ ſecus ſi de loco nō depoſuerit,ut p glo.in l.teſtium.C.de teſti.Sol.traditur hic p Iaſ.poſt Bal.in l.preſbyteri. col.2.C.de Epi.& cler.terminos nō eſſe pares,qa facilius obliuiſcimur quæ audimus, ꝙ quæ videmus,cōmuniter iuxta illud certior aure arbiter eſt oculus.§. ſi. inſtit. de gradi. vnde locus eſt de ſubſtantia,tempus autem non.

Ad idem ob.qa actio ſtricti iuris efficitur arbitraria ratione loci, & tamen ſecus ſi adijciatur dies,l.2.& 3.§.ſi.qđ ſi Epheſi.ff.de eo qđ cer.lo.

Quod etia tollitur ut hic p Deci. qa uno caſu poſſum te cōpellere ad ſoluendū, ſed non ut ad locū venias deſtinatæ ſolutionis quanq̄ hoc non dicat,ſed qđ diuerſitatis ratio eſt inter hæc tantum, not.tamen in locis ad idem allega.

22 Vltimo † ob. qa die feriata capitur ſuſpectus de fuga.l.dies feſtos & ibi not. C.de fer. & tamen in domo eſt tutus,l.plerią;.ff.de in ius uoc.uel in Eccleſia.l.præſenti.C.de his qui ad Eccle.confu. Deci.aſsignat rationem diuerſitatis,qđ uno caſu poteſt cuſtodiri,alio non.

Iaſ.uero,qđ ꝯriū dici debet de iure, ex quo ha bemus regu.hic à qua recedere non licet. l. ab ea parte.ff.de proba. Ego hoc ipm aliter non diſpu-
* to,qa qđ ſit tutus * cōiter tenet,& de ꝯſuetudine ēt ita ſeruaī,& ꝯſequēter qđ nec iſto caſu, ꝓcedat arg.eſt bene verū qđ procederet ſi ſic diceremus,qđ ſicuti,die feriata capi pōt p̄realleg.l.dies feſtos,ita pōt capi quocūq; in loco, auctoritate iudicis ēt incōpetētis,imò & propria, licet Senis fuerit ſeruatū ꝯriū & qdā Peruſinus ibi ſuū debitorē capiēs,īnq̄ſitus ac ꝯdēnatus,qđ hoīem libe rū intercepiſſet,& malè ut p Ange.in l.nemo carcerē.C.de exacto. trib. lib.10. Seue. in tracta. de
23 debito.fugi.q.7. Tertio not.ex iſto tex. † quod dies interpellat ꝓ hoīe,ibi ſi dictū fuiſſet &c. & hoc ēt p tex.in l.magnā.C.de ꝯhen.& cō. ſtip. & ī l.3.in emphiteoticarijs,in §.j.C.de iu.emphi. & in c.potuit,de loca.uſq; adeo ut nō ſit opus alia interpellatione,ſicuti nec ēt ſi iurō roborata eſſet ꝓmiſsio,ut p But.& Imo.in c.breui,de iureiu.& ideo eſto qđ uēditor ab emptore debeat interpellari,ut ueniat ad eū defendēdū, in cauſa euictionis.l.denūciaſſe,ubi Bar.ff.de adul. nō tñ tenebit ſi in inſtrō ſit appoſitū iurm,ut idē Bar.& alij dicunt in l.ſi qs maior.C.de trāſac.Gozad. cōſ.31. nu.7.& pulchrè ad ꝓpoſitū ponderat d.l. magnā Bal.in l.& ſi poſt tres,in repe.col.5.ff.de pact.

Et nō ſolū dies expreſſa ut hic, uerū ēt tacita, exēplū ponit tex.in l.idē.ff.de verb.ob.melius in l.ſi ita ſtipulatus eſſem abs te,iuncta glo. ff.eo. d.
24 l.2.C.de iure emph. Et nimirū † qa in materia mutui tacitū & expreſſum æqparanī. l. cū qd ꝟ. eo.

Et dū dies expreſſa vel tacita hoc idē operaī ſed ēt hora, ut inqt Deci.hic poſt Bal.in l.j.col.j. C.ne lic.ter.prouo.Et nimirū (ut dicebā alias) qa eſt pars tpis vt annus mēſis & dies. l. cū hæres. §. Stichus.ff de ſtatulib.ſed dies,ut dictū eſt,interpellat,ergo & hora. Sed nō ab re dubito, qd ſibi velit illud in l. ueteri, qđ maritus uxori uegare nōn debet,horam, ueſtem, & alimenta.

Sol.alimēta qa reliquit patrē,& mrem pp maritū,horā uero dixit,& ſic ad ꝓpoſitū,qa loco & tempore debitum ei reddere debet.

Verū opponiī,qđ imò dies nō interpellet,nec debitor in mora ꝯſtituaī, qa ſolutioni adiecta eſt, & fauore debitoris, nec debet ad eius læſionē retorqueri,vulga.l.qđ fauore. C. de legi. c. qđ ob. grām,de reg.iur. in vj. Sol. uera eſt ut hic p Iaſ. qđ imò reſpicit in ꝯſequētiā ēt fauorē creditoris.

Mordet Iaſ.& dicit nō eſſe uerū arg.inherēdo poſt Bar.in locis p eū allega.exinde ſoluēdō poſtea,qđ ue odiū ipſius ex propria negligētia cauſatū,mora ꝯhitur,& bene, ſed cogita hoc idē nil aliud eſſe, niſi dicere qđ ex hoc in ꝯſequētiā, creditoris fauore iſtud ipſum inductum videatur,alias mora contracta non eſſet.

Secundo ultra Deci.ob.tex.in l. ſi mihi & tibi,
25 in §.j.ff.de lega.j.†ubi dies præſtādi legati,à teſtatore erat adiecta,& tñ non interpellat, ſi præſtituta die legatum non præſtetur.

Sol.illud eſt pp tpis breuitatē,caſus clarus eſt dic ut in eo,& ut ibi ē declarat Iaſ. col.j. & ideo cū mora ſit delictū negligētiæ. l. mora. ff. de vſu. nec ob impoſsibilitatē poſsit imputari hæredi dānato,ibi,nō pōt dici qđ fuerit in mora.l.qđ te, ꝟ. eo.3.ob.tex.in l. j. in §.licet,ibi teſtato &c. ff. de pe.& cōmo. rei uendi. ubi dies præſtituta eſt, ad metiendū uinū,nec intra diē admenſum eſt, inqt Iuriſcon.qđ effundi nō poterit niſi prius teſtato denūciet emptori,ergo dies nō interpellat ꝓ hoīe.

Sol.(ut ibi per Bal.) interpellat debitorem ut hic, non creditorem ut ibi. Vel & aliter interpellat debitorem super eo quod est i obligatione, ut hic, nõ super eo qđ nõ erat in obligatione ut ibi.

Quarto ob. quod habetur, in l.2 ĩ fi. & ibi Bal. C. de iu. emphi. ubi emphiteota. infra triennium non soluit pensionem, & tamen non incidit in pœnam priuationis, & probatur in l pecuniæ fœnebris. §. fi. ff. de usu. & in l. si prædio. ff. de in di. ad.

Sol. illud ideo est ibi, quia dominus qui cõcesserat rem in emphiteosim sine hærede decesserat, ut per Alex. consi. 40. col. 2. uol. 4. & sic culpa debitori imputari nõ poterat, & probatur in d. iuribus. Quinto & ultimo ob. quia adiecta est dies solutionis fiendę Florētiæ, puta ad festum Paschæ, & tamen dies non interpellat ut promittēs in mora uideatur constitui. l. arbiter. Klen. ff. de arbit.

Sol. hoc ideo est quia debitori nihil potest imputari. immò quod culpa non præsumitur. l. quotiens. §. qui dolo. ff. de proba. & est necesse quod ꝓbet creditor se fuisse Florentiæ, alias uidebitur dilationem prorogasse, & erit opus tunc interpellatione, ita Barto. in l. item illa, num. 1 t. ff. de consti. pecu. Baue. in tracta. de mora, in 2. parte col. 3. Alexand. consi. supra allega.

Quarto nota, quod quantum ad æstimationē 26 uini, debet attendi locus † ubi uinum dari debebat, ut probatur etiam in l. ratio, in §. si per uenditorem. ff. de ac. emp.

Et ratione suadetur, quia ibi contraxisse uidetur, ubi soluere quis se obligauit. l. contraxisse. ff. de ac. & ob. cuius tex. decisionem reddit dubiam hic Deci. quod in his accessoriis locum non habeat, postea respondet, & concludit contrariũ, & benè ut per eum post Abb. in c. dilecti in 5. no. de so. compe. Adde tu quod non ab re dictum est q̃tum ad æstimationem, hoc esse uerum, quia fortè quoad alia secus, puta si de gabella soluenda ex forma statuti ageretur, quoniam tunc attenderetur locus contractus ex quo fictè ibidem, idest in loco destinatæ solutionis contraxisse uidetur, ut uerbum intelligitur positum in d. l. contraxisse, designat. l. intelligendus. ff. de uerbo. si. glo. in l. eum qui. ff. de consti. pe. tradit Bal. in l. 1. C. ubi cõueni. qui cer. lo. da. pro. Soci. ĩ d. c. dilecti. col. pe. Idem Deci. in c. 1. col. 22. de iudi.

Quinto & ultimo not. iuncta glo. fi. ut hic per Alex. & Deci. quod ubi de loco nihil dictum est, 27 ibi res tradi dēt ubi de iure peti potest † & in hoc non est dubitatio tradi Bart. in l. item illa, nu. 13. ff. de consti. pe. l. si fideicommissum. ff. de iudi.

Sed quæritur an istud sit generaliter uerum, respondet Alex. quod non, sed tantum si in genere debeatur non si in specie, quia si in specie locus attendi debet, ubi species ipsa inuenitur, exempli gratia quia promittam tibi uinum Vincentinum, quia illud teneor tibi Vincentiæ tradere. l. quod legatur. ff. de indi. & ita asserit intelligi text. in l. ratio, in §. fi. ff. de ac emp. Dec. mordet hoc dictum, admiratus quod uendam tibi uinum Vicētinum hic, & quod illud Vincētiæ tenear soluere.

Postea tradit intellectum ad d. iura, & est uerissimũ, qđ idcirco peti dēt, ubi est in specie, qa ꝓmisit debitor ex illo dolio uel frumētũ ex horeo & ita (uerũ fatear) sine dubio intelligi debet, qm̃ pronomen illo, locum significat. l. si habitatio. §. fi. ff. de usu. & ha. l. prætor ait. §. hoc edictum. ff. de usu. & ha. & ex his textualia maneant absoluta.

Glo. 1. breuis est & non diuiditur, sentit solũ lecturam (ut diximus in euidentialibus) qđ uerbum petitum in tex. positum intelligatur, lite cõ 28 testata, & non extraiudicialiter, prout † se habet communis de qua infra in glo. magna in prin. Et sic quod ad constituēdum debitorem in mora ut teneatur ad æstimationem quanti plurimi, requitatur lit. con. & istam opi. amplectitur Deci. in prin. legis, motus ex pluribus.

Et primo quia sumus in contractu stricti iuris, in quibus hoc est regulare. l 3. §. in hac. ff. cõmo. l. fi. de tritica. ubi casus utrobique clarus.

Secundo, quia propriè petere quis dicitur, lite cõtestata, ante uero impropriè & non pet ere, sed uelle petere, & est arg. glo. l. amplius non petitũ. ff. rem rat. hab.

Tertio & ultimo per istum tex. quia responsio debet esse congrua interrogationi, & quæstio. l. Aurelius. §. Stucho. ff. de lib. le. ubi bonus tex. l. si desensor. §. qui interrogatus. ff. de int. ac. l. 1. ff. de uerbo. ob. quærit. n. cum de æstimatione quanti plurimi agitur, quo tempore fieri debeat contractus, uel lit. cont. uel sententiæ, postea respondet, quod debet attendi tempus cum petitũ est, quod uerbum non potest referri nisi ad tempus lit. cõ. ut quæsierat. l. Cun. & hinc est quod in ea uim faciunt alia iura, allega. proximè, & pro rei ueritate urgent. Sed studendo breuitati, credo posse respondere. Et à communi non discedendo prout casum figurauimus, quod immò attendatur tempus moræ contractæ per petitionem seu interpellationem extra iudicialem, dici ad primum uerum esse, quod sumus in contractibus stricti iuris, & quod regulare sit tempus lit. cont. attendi debere, ad differentiam contractuum bonæfidei in quibus attenditur tempus, moræ. l. mora. §. in bonæfidei. ff. de usu. nisi. d. casu etiam mora sit cõtracta, quoniam tunc moræ tempus attendetur, & tradit etiam Bar. hic nu. 5. & 12. & diximus in figuratione casus & addo nouissimè quod quando diuersitatis ratio non potest assignari, id dicimus in contractibus stricti iuris quod in contractibus bonæfidei & è contra. l. iurisgẽtium. §. qui nimo. ff. de pac. l. petens. C. eo. l. lecta. infra. eo.

Non ob. 2. quia uerba legislatoris sunt improprianda, ut ipsius mens saluetur. l. scire oportet. §. aliud. ff. de excu. tu. l. Proculus de usuf. Bart. in l. in ambiguo. ff. de reb. dub. Flo. in l. si tam angusti, per illum tex. ff. de serui. quæ non alia fuit, qm̃ est sensus, æstimationem esse debitam, non cum uinum datum est, nec cum sit lit. conr. uel sententia fertur, sed tunc cum petitum est extra iudicialiter.

liter.Non denique 3.& ultimum, quia respondet Saly. & Ias. quod interrogatio & quæsitum fuit imperfectum,responsio tamen perfectior deducendo ut supra. l. precibus,cum similibus.C. de impub. Vel ut dicebā alias, quod imperfecta erat supplenda.l. 1.ff.de testa. Nouissimè quod immò congruat,responsio interrogationi, quia si negatiuè dictum est nullum tempus ex his attendi debere sequitur necessario quando etiam non dixisset, quod attendetur illud petitionis extra iudicialis.l.patre furioso. ff. de his qui sunt sui uel alie. iu. Et hoc modo tolletur quod postea dicit huic responsioni,replicando, Idem Deci. in glo. ista, quod istud non constat nec apparet fuisse de mente legislatoris, quia immò apparet ex supra dictis & uerba passiuam hanc interpretationem patiuntur uulga.l. 1.§.lex Falcidia.ff. ad legē Fal. Alternatiuè enim quæritur,nec aliter respondetur,ergo,ut diximus,congruè,quia si aliter quæsitum fuisset simplex, responsum uero alternatiuum, tunc foret incongruum.l.græcè.§. si quis, & ibi not.Bald.ff.de fideiusso.

Et quod intellectus iste communis sit uerus, probatur ex mente Ias. quia dies interpellat pro homine,ergo fortius si fiat ab hoīe,qa illa est interpellatio tacita & ficta,ista uero expressa & uera,nec plus dēt operari fictio quā ueritas l. filio quem pr.ff.de lib.& posth.& est arg.satis efficax.

Nec ob.si dicatur ut p Dec. quod immò plus operatur tacita, quam expressa,exemplificādo in casu,quoniam mora purgari nō potest, si sit dies & pœna simul.l.magnam.C. de contrahen. & cōmi.sti.& est * communis opi. alias sic si sit interpellatio extra iudicialis cum pœna,ut per Bar. in l.si insulam.ff.de uerbo.ob.quia Bar. hoc non dicit, & dato quod dicat, dico specialem rationem habere exemplificando,& declarādo ut per Bal. in d.l.magnam.col.4. Versi.duodecimo fallit.

Et minus quod dicit.2.loco, adhuc rationem Ias.mordendo,quod expressa interpellatio & uerba non constituit debitorem ignorantem in mora,tacita autem sic.l.ad diem.ff.de uerbo.ob. not. in l.quod te.supra eo. quia istud etiam rationem habet, ex quo mora est delictum negligentiæ. l. mora.ff.de usu.quæ ignoranti imputari non pōt. d.l.quod te.l.generali.C.de tabul.lib.10. in tacita autem secus.d.l.magnam, in fi.& propterea esto quod aliquo casu,ut subiicit,plus operetur tacita quam expressa,non tamen est regulare.l.expressa.ff.de regu.in.d.l.filio quem pater.

Secundo probat Ias.quia uerbum petere relatum ad eum cui ex acquisitione debebat, intelligitur extra iudicium.l. si decem cum petiero. ff. de uerbo. ob. ergo nec aliter hic quod dr in tex.

Respondet Deci. quod id est, in dispositione hominis quo casu obligatio efficacior reditur, nos autem loquimur in dispositione legis,in qua agitur de interesse & æstimatione quanti plurimi & cum qua mitius etiam agitur.l.Celsus.ff.de arbit.Vnde ex sola interpellatione non debetur sed requiritur etiam lit.cont.

Et malè,quoniam restringit hoc generalitatē. d.l.id dicentis, ad differentiam eius, qui futurus erat debitor quoniam si d.uerbum ad eum referatur tunc per lit. contestationem intelligetur d. l. amplius non petitum.ff. rem rat.hab. Et ideo esto quod mitius agatur cum lege quam cum homine alio casu, isto tamen regula non considerabitur, nec lit.cont.requireretur,sed sola sufficiet interpellatio,ut teneatur propter moram.

Tertio probatur cōmunis intellectus, quia mora per interpellationem contracta, facit debitorē teneri de interitu.l. si ex legati causa. ff. de uerbo. ergo hic ad æstimationem quanti plurimi.

Ad quod etiam respondet Deci. id esse uerum in specie non in quantitate,ut hic l. incēdium. C. si cer. pet. quomodo dicit etiam intelligi debere tex.in l.3 .infra de tritica.

Et rursum malè,quia benè fateor quod debitor speciei differat à debitore quantitatis,in hoc,qm̄ interitu speciei liberatur,alias non, quandoquidē quantitas nunquam pereat, sed sit immortalis ut dicitur in d.l. incendium, sed non quod utroque casu mora non contrahatur per interpellationē extra iudicialem, ex quo diuersitatis ratio assignari non potest.

Quarto probatur,quia sic interesse uenit etiā post morā.l.si sterilis.§. cum per uenditorē. ff. de act.empt.ergo & æstimatio quanti plurimi, Dicit Deci.quod istud quoque est in contractibus bonæfidei,non stricti iuris ut hic & ut in simili in fructibus.l.uideamus.§.si actionem.l.mora. §.in bonæfidei. ff.de usu.

Tu uero replica ut supra uerum esse regulariter,nisi mora præcedat etiam stricti iuris contractibus,& probatur in l.hominem allegata hinc in de.ff.mand.& in d.l.quod te.supra eo.& in l.2. in fi.ff.de tritica.& breuiter ita tenendum est.

Et ultimo ne mora, quamquam contracta per interpellationem extraiudicialē, moroso debitori prosit,ut dicit tex.in d.l.hominem.

29 Glo.2.figurat casum,satis ineptè & in aliquibus malè,quam aliter non refero,dic ut supra. Glo.3.in prin.clara est, quam declarat Ias.immò reprehendit, quod suppletio non fuerit necessaria,ut per eum, ipsius sensus est,ultra Ias. & non reprehendēda iudicio meo,quod si nihil dictū est à contrahentibus,attendetur tempus cum petitū est,idest moræ secundum communem intellectū uel postea(supplebat Io.)quia odio morosi habetur consideratio maioris æstimationis usque ad sententiam ut dicebam in figuratione casus. l. in re furtiua. ff. de condict. fur. & ita iura per eam allega. probabūt.3.in prin.nō in fi.ut ipsa dicit,& in l.fi.de tritica.Clarior in fi.namque format unā

30 oppo.quod attendatur tempus contractus, de.l. cum quis.ff. de ac.& ob.ubi casus clarus, si quis in diem mercem, fuerit stipulatus, & fideiussorem ... acceperit,

acceperit, quod eius temporis æstimatio spectan-
da est, quo satis accepit, & duas tradit sol. prima ẽ
quod loquatur in fideiussore, nos in reo. Et istam
probat Bar. hic nu. 3. dicens quod eo casu iã reus
erat in mora, & post moram fideiussor se obliga-
uerat, nimirum si inspicitur tempus contractus.

Quam improbat Deci. ut potè diuinatiuam, &
quia etiam est de directo contra illum tex. & be-
nè, & longè maiori reprehensione esset digna, si
simpliciter diceretur, ut glo. met dicit & ut prius
retulimus, quod hic in reo loquamur, illa in fi-
deiussore, ex quo fideiussor etiam reus dicitur. l.
& magis. ff. de sol. Barto. in l. 1. ad fin. supra eod.
& est arg. in l. si libertus minorem. ff de iu. pat. qđ
ita dicere sit ineptum, si diuersitatis ratio non ad-
ducatur. Secunda igitur sol. est, quod illud iõ ibi
sit quia in satisdatione tempus erat appositum, ni
mirum igitur, si eius temporis æstimatio spectan-
✻ da est, & hæc * communiter tenetur, licet nec illa
secundum Deci. diuinatione careat, quia tex. sim
pliciter dicit stipulantem fideiussorem accepisse,
qui postea tenet ea quam tradit gl. contrarii, adie-
cto uerbo ut solueretur. hoc est, quod æstimatio
temporis spectanda sit, quo stipulator satis acce-
pit, ut solueretur. Iudicio meo eadem, quia nõ alia
ratione dies expressa est, nisi ut eo tempore debi-
tor soluat, ergo etiam quod dicat simpliciter stipu
lantem fideiussorem accepisse, debet tamen intel
ligi eodem modo, & ut ad præstitutam diem sol-
ueret. l. si ut proponitur. ff. de fideius. tradit Bart.
in l. si ita stipulatus, in §. Chrysogonus, num. 4. de
uerbo. ob. Bal. in l. Titius. C. de ope. lib. Alex. con-
si. 20. nume. 2. uol. 6. Idem Deci. consi. 2. col. 1.
uol. 1. & in c. de causis, col. 5. de offi. deleg.

Aliã sol. tradit Cur. hic, sed quia omnibus aliis
est peior præter hanc communem, quam alias etiã
improbauimus, igitur non refero, & à communi
non discedo. Glo. sequens magna (finalis, fuit ex
pedita in not.) in prin. difficultatem non habet,
sciqs tamẽ dum dicit etiam extra iudicium, quod
sentit primum intellectum quem in glo. 1. dispu-
tauimus, sentit enim per istam implicatiuam, qua
si dicat æstimationem attendi non solum lite cõt.

Verum etiam si petitio extra iudicium facta sit,
& malè. Item & nunc ad propositum, ut dicunt
✻ * omnes, quod unica † interpellatio de qua loqui
31 tur sufficit, tex. est in l. Titia in §. usuras, & ibi Bar.
ff. de lega. 2. Declara uerum ad constituendum de
bitorem in mora, quoniam alio casu terna esset ne
cessaria, puta in pignore si factum pactũ sit, ne di-
strahatur, quia si creditor distrahat furti tenetur,
nisi ter denunciauerit debitori, ut soluat, & cessa-
uerit. l. si cõuenerit. ff. de pigno. ac. Bar. in d. §. usu
ras, unica uero etiam dicto casu, si non sit factum
aliquod pactum, l. fi. C. de iu. do. impe. Immò qđ
nec pactum ualet de non distrahendo, contra pu-
blicam utilitatem nec posset creditor iuri suo re-
nunciare. l. ius publicum. ff. de pac.

Ex quo nec reperirentur uolentes mutuare in-
digentibus, ut no. in d. l. si conuenerit, Fané. in tra

cta. de pigno. in sexta par. prin. in prin. nume. 3.

Secundo declara, ut dicebam ego alias in colle
cta. in d. §. usuras, si sit ab inferiori superior inter
pellandus, quod unica adhuc non sufficeret, in au
then. statuimus. C. de ep. & cle. c. 1. de mi. ua. qui
con. est in usib. fusius tamen Ro. in l. de pupillo, in
§. si quis ipsi prætori, col. 3. ff. de no. op. nun.

Tertio declara quod peremptoria est, sicuti di-
latio quæ datur ad probandum, ut not. in d. §.
32 usuras. Sed dubitatur, quibus † uerbis fiat, inquit
breuiter Bart. in l. si quis mihi bona in §. pater in
prin. ff. de qui. ac. hære. quod sufficit etiam si cre
ditor dicat, indigeo illa pecunia quam mihi de-
bes, per illum text. quia in aditione hæredita-
tis filio delatæ, requiritur iussus patris. §. ius-
sum, ea. l. & tamen si pater enunciatiuè dixe-
rit, scio quod inuigilabis hæreditati tibi dela-
tæ, iussu ipsius adiuisse dicetur. Petr. uero &
Cy. in l. in minorum in. 7. q. C. in quib. cau. in int.
resti. non est ne. tenuerunt contrariũ, ex quo uer
ba esse debẽt incitatoria. expressa debitori, ut no.
Bar. in l. non solum, in §. morte, in antepe. col. de
no. op. nunc. Ias. in l. si ex legati causa, quicquid di
cat hic, nu. 6. ff. de uerbo. ob. Et testatur Albe. in l.
quod te, in ult. col. supra. eo. quod ita uidit serua-
ri in pratica, cui ut potè perito credendum est ut
dicebam supra in princ. & habetur in l. semel. C.
de re mili. lib. 10.

Deci. à prima opin. non discedit, quam asserit
✻ * communem esse, & potisimum quia uerba hæc
quamquam enunciatiua, prolata tamen fuerunt p
se & principaliter ita ut dispositionem, & hic in-
terpellationem inducãt, iuxta not. in l. ex hac scri
ptura. ff. de dona. & ad doctrinam Bar. responde-
tur ut per eum, quod id dictum sit ad cautelam.

Et pro rei ueritate mihi etiam placet opi. hæc,
quod etiam ultra Deci. tenuit Bar. in d. §. morte, &
probabam alias. quia uerba enunciatiua prolata
respectu intrinsecę dispositionis, non disponunt,
nisi aliud præsumatur ex mentè loquentis, ut in-
quit Bal. in c. 1. in §. personam, in fi. per quos fi. in-
uesti. in usib. sed hic uerba prædicta dixisse præsu
mitur creditor ut ipsum debitorem interpellaret,
ergo. Verum urget contra istam conclusionem,
quia sumus ĩ materia moræ quę est odiosa sui nõ.
l. inter stipulantem. §. pe. ff. de uerbo. ob. maximè
quia est delictum negligentiæ. l. mora. ff. de usu. ĩ
odiosis uerba enunciatiua non disponunt, Bal. in
in l. 2. C. de ne. ser. hær. insti. Et quia si formaliter
fit adhibitis testibus & tabellione, quomodo his
uerbis facta dicetur? l. qui Romæ. §. Flauius. ff. de
uerbo. ob. l. Iulianus. §. sed & siquis. ff. ad exhib. l.
scio in fi. ff. de ap. Sol. licet mora sit odiosa, respe-
ctu debitoris, est tamen alio casu interpellatio fa
uorabilis attenta persona creditoris, ut in simili
de statuto exclusiuo fœminarum dicitur, extanti-
bus masculis, ne ad successionem admittantur, &
tradit idem Bal. in l. maximum uicium, in prin. C.
de libe. præte. igitur disponunt.

Nec officit quod formaliter adhibitis testibus
& ta-

& tabellione fiat, quia iussus etiam formaliter requiritur, & tamen præsumitur uerbis æquipollentibus factus ut supra & est regulare. l. si mater. C. de insti. l. fi. §. fi. ff. manda. etiam in formalibus. l. in conditionibus. §. si patronus. ff. de condic. & de. l. mulier. ff. de condi. insti. maximè quando forma respicit certum effectum ut hic, & in l. iubemus. C. de testa. declarat Deci. in d. l. si mater, in 2. no.

Et si fit his uerbis ut probauimus, & debitor in
33 mora constituitur multo magis fiet † per libelli oblationem, quoniam actus factus in iudicio est potentior. l. cum ostendimus. §. fi. ff. de fideiu. tu. & quia si in iudicio nullo facta ualet, ut not. in l. si minorum. C. in quib. cau. in integ. rest. non est ne. multo magis ualebit facta in ualido, & ita transit Deci. hic. Bar. tñ in l. denunciasse, in §. quid ergo, ff. ad legem Iul. de adulte. sensit ꝯriũ per illũ tex.

Et quia qui dat libellum non dicitur in ius uocare. l. libertus aduersus. ff. de in ius uoc.

Et rationem assignat idem Bar. in d. §. quid ergo, quia libellus datur, ut reus deliberet nunquid uelit cedere uel contendere. l. 1. ff. de eden. authẽ. offeratur. C. de lit. con. Et ideo (licet ipsæ non dicat) inducta ad unum effectum, alium operari nõ debent. l. legata inutiliter. ff. de adi. le.

Et ita posset teneri, & responderi ad opposita, uerum esse quod actus factus in iudicio est potentior, sed non hoc casu ut libellus interpellationẽ operetur, ex quo nondum iudicium formatũ est per lit. cont. l. amplius non petitum, & ibi Bart. ff. rem rat. ha. ex quo tollitur etiam secundum quod in iudicio inualido ualeat, ex quo facta etiã extra, debitorem in mora constituit, ut supra, & est arg. in l. fi. ff. de reb. eo. & multo magis in ualido, sed (ut dixi adhuc iudicium non est.

Et si diceretur id esse quod deciditur in d. §. qd ergo, inductum propter publicam utilitatem, ex libello accusationis scilicet denũtiationem factã non esse, ne matrimonium impediretur, ut hic p Deci. replicabo non esse uerum, nec in eo uim fieri, ex quo generale est offerri, ut dictum fuit, alia ratione, ut deliberent rei an uelint cedere uel contendere ita Bar. ibi & sic non poterant interpellationem operari, nisi postea facta lit. contestatione. Dicit rursum Dec. ad l. libertus, quod etiã ibi, illud ideo est, ex quo libellus dabatur iudici, hic autem parti, & rursum malè nec tollit arg. quia sẽper libellus offert̃ iudici, & per ipsum postea reo ad d. effectum, ut deliberet an uelit cedere uel cõtendere, ita glo. not. in c. 1. in uerbo libellũ extra de lib. ob. Cogita. Et prædicta omnia procedunt, in debitore, qui iure obligationis tenetur, ut hic quia certi condictio, quæ est actio præsupponit
34 obligationem, † non si officio iudicis, quia tunc per interpellationem in mora non constituitur. l. cum postulassem, & ibi Bar. ff. de dam. inf. Cautio dãni infecti præstatur officio iudicis & aditio hæreditatis fit pariter per officium iudicis. & nihilò minus, si te interpellauero, ut caueas, uel adeas, non propterea constitueris in mora. Et hoc quia iudex cogit, non autem est pars quæ iure obligationis hoc idem facere teneatur, ut idem Bar. dicit in l. 1. nume. 10. ad fi. ff. de iu. o. iud. Ias. hic, & insti. de ac. in prin. nu. 64. fusius, ex quo officium iudicis nullam præsupponit obligationem. l. qui per collusionem. §. fi. ff. de ac. emp. Et ubi non est obligatio, ibi non est petitio, & ubi non est petitio, non est mora. l. si pupillus. ff. de uerbo. ob. l. lecta. infra eo. Et licet nitatur ostendere Deci. hoc idem esse uel officium iudicis fuerit mercenariũ
* uel nobile, *communiter tamẽ tenetur, de nobili intelligi debere, & d. tex. in præallega. l. cum postulassem, non esse alibi testatur Ro. in rub. de arbit. col. 2. & ita transit etiam Areti. in c. si quis episcopus. nu. 18. de accusa. Mora igitur contrahitur à tempore quo iudex iusserit cuius officium misericorditer imploratur, ut declarat Castren. in l. exigitur, in §. 1. ff. de eden.

Nec ob., ut dicit Deci., quod text. in d. l. qui p collusionẽ. in §. fi. loquatur in officio iudicis mercenario, & tamen dicit quod nullam præsupponit obligationem quia non est uerum ex quo accessorium erat à principali, hoc est à sorte separatum, unde mercennarium non est, actioni deseruiens, sed nobile quoad usuras. Et sic limitatio defendi potest, quam ponit etiam Bald. in d. l. 1. ff. de iu. om. iud. col. 2. post Cy. tamen in l. unica ad mediũ C. de alie. iud. mut. cau. fac. alias col. 4.

Et dum dicit Idem Deci. quod est casus sing. ĩ quo quis tenetur officio iudicis, & tamen per interpellationem mora constituitur. l. si filius. in fi. ff. de colla. do. tradit Bal. in l. si soror. C. de colla. Et est exemplum in filia quæ dotem conferre tenetur adde Rimi. in d. l. 1. col. 13. ff. de iu. om. iud. & est speciale ibi ut tex. dicit, quia etiam emancipatus fructus confert, & illius tex. etiam mentionẽ facit Dec. met in d. l. 1. nu. 32. & Ias. ante eos in l. cum fundus, col. 2. infra. eo.

Verum & adhuc quæritur, quid si creditor
35 prius fuisset in mora † recipiendi rem, per interpellationem ipsius constituetur ne debitor ipse ĩ mora? Saly. in l. sed, & si alia in 1. not. de cõsti. pe. dicit quod non, per illum tex. dicens, quod uix similem inueniemus. Alex. contrarium per tex. in l. Celsus, in §. fi. ff. de arbit. iuncta. l. seq. ubi arbiter iussit, pecuniam tibi dari, tu accipere noluisti, inquit tex. quod pœna ipso iure non committitur, alias sic, si postea paratus sis accipere.

Et ita etiam tenet Deci. quia ultima mora nocet. l. illud cum similibus. ff. de peri. & commo. rei uen. l. si seruum. §. sequitur. ff. de uerbo. obl. & est ratio ante eum, Ias. in l. si ex legati causa, colum. penul. ff. de uerbo. oblig. & in l. pacta nouissima, colum. 2. C. de pact.

Ego ab opi. 1. non discedo, nec obst. si dicatur ad tex. in d. l. sed & si alia, quod ibi lit. cont. nõ præcesserat creditoris seu actoris interpellatio, quoniam moram contraxisset, quæ respõsio fuit Alc. hic tanto uiro non digna, inquit Ias. in d. l. si ex legati causa, adde tu quod immò ibi hoc ipsum præ

supponere

supponere uidetur tex dum di it factum actoris in non accipiendo sibi nocere usque ad rempns iu dicii, 1.lit.con 1.ex quo etiam quod interpelletur debitor non tamen in mora constituitur.

Et potest etiam opin. hæc confirmari, quia sic mora cum mora compensabitur(ut dicimus in de lictis):l.uiro.ff.sol.mat.

Non ob.tex.in l.Celsus,in §.fi.de arbit.quia di cam ibi,non dispu1o enim an mora & pœna procedant à pari ut per Deci.,illud ideo esse,quia nō fecerat reus, quod iusserat arbiter offerendo pecuniam debitā,consignando,& deponendo iuxta not.in l.acceptam C.de nsu.satia diuersum à casu nostro. Vel & 2. quod committitur pœna, quia actor in continenti postea quam accipere noluit, paratus erat accipere, perinde ac si non recusasset prius.l.interdum.§.fi.ff.de uerbo.ob. Bar.in l.fru ctus,in fi.ff.sol.ma.& ita tene.

Non ob.quod ultima mora noceat,quia respō detur ut per Imo.in d.§.sequitur,in 2.col.& ī spe cie ad tex.in d.l.illnd, & similes, quod ibi omnia ueniebant ex natura contractus etiam si nulla ex parte mora interuenisset.

36 Vltimo quæritur, quid si iam † debitor fuisset in mora,an creditor interpellādo uideat morā re mittere,Bar.ī l.Aemilius col.1.ff.de min. uidetur dicere quod sic.Ias.uero contrarium tenet, quod immò fieri uideatur ut magis grauetur debitor, & inducta ad unum finem non debent contrariū operari,l.legata inutiliter.ff.de ad.lega. Et qa geminata interpellatio impedit purgationem moræ iuxta not.in l. si insulam. ff. de uerbo.ob.

Et ita etiam transit Deci.respondendo ad text. in d.l.Aemilius, quod illud ideo est ibi,quia peti tio precii se non compatiebatur cum resolutione contractus,quæ ratio cessat in casu nostro, & est casus,fundus enim erat uenditus,pars precii solu ta,adiecta cōditio, ut esset inemptus,si reliquū nō solueretur intra duos menses,dicit tex. quod petē do precium uenditor à sua lege recessisse uidetur.

Ego amplector opi.Bar.per d.l.Aemilius, nec ob.quod dicit Deci.quia in eo non fundat se.I. C. sed tantum,quia petendo pretium, à lege sua uen ditor recessisse uidetur, Ergo & hic moram remi sisse,& ita etiam Alex.& d.tex.in d.l. Aemilius ad hoc dicit not.consi.72.col.2.uol.3.

Nec ob.ergo. l.legata inutiliter ad idē allega. quia immò dicam,& retorquebitur arg. quod facta interpellatione,ut prima mora remittatur,nō debebit contrarium operari, & est simile, quia si testator debitorem suum onere fideicommissi grauat ipsum liberare uidetur. l. si pecunia,& ibi Ias.nu.7.ff.de lega.1.arg.in l.Proculus.ff.de usu.

Et minus quod geminata mora impedit purgationē moræ, quia & istud quoque uerum est, qñ in dubio non præsumeretur prima remissa, excem pli gratia quia debitor per interpellationē sit con stitutus in mora,& inde postea cōtra ipsum facta lit.contesta.d.l.si insulam,ubi casus clarus, tradit Ro.consi.352.col.2.uer.4.Considero.Cogita.

In ea.glo.ibi nec ob.infra de tritica. traduntur duæ sol.ad contrarium.l.fi.ff.de condi.triti.quod immò attendatur tempus li. cont.& non petitionis extra iudicialis.

Prima ergo est quod ibi soluere non ualebat.1. erat impotens igitur in mora non constituitur p interp. extraiudicialem Quam improbat ex multis Ias.præsertim quia diuinat, & quia difficultas regulariter non excusat.l.continuus.§.illud.ff.de uerbo.ob. maximè quando sumus in debitore generis seu quantitatis ut hic. Deci.dicit,quod quo ad obligationem non excusat,quoad moram autē sic,adde tn text.in l.Proculus,& ibi Alb.in princ. ff.de nego.gest.qui idem dicit ēt,ī l. diuortio.col. ult.ff.eo.Tamen * communis opin. est quod non excuset ēt à mora, ut in l.quod te,supra.eo.

Secūda est sol.quod ibi debitor non erat in mora contra ea per interpellationem, ideo attēditur lit.cont.& tempus quo iudicium acceptum est,& ita diximus in figuratione casus,& est communis ut attestātur Doc.Ias.& Deci.Bar.hic,nu.5.& 13.

Nouissimè tamen huic sol.ob.tex. in l. cū fundus,in prin.infra.eo.ubi fructus debentur à tempore lit.contr.ergo idem in æstimatione quāti plurimi.Cui sol.communē tutando, respondet Alex. eiusque respōsionem impugnat Ias. & ab ipsa impugnatione Ias.defendit responsionem Alex. Decius ut per eos.Postea idem Dec.dicit, quod sol. Alex.non est bona, ex alio, quoniam diuersificat casus, & non tradit rationem diuersitatis & malè, ultra eum.l. si libertus minorem.ff.de iu.pat.

Sol.igitur huiusmodi est quod tex.in d.l. cum fundus loquatur in fructibus,no s autē in æstimatione quanti plurimi, ideo non ab re si tēpus lit. cont.attenditur.d.casu,hic autem moræ.

Et supradicta ratione falsa. Et quia si in fructibus attenditur dictum tempus cum proueniant à causa naturali & intrinseca, multo magis attendi debet in æstimatione quanti plurimi quæ prouenit ab accidentali & extrinseca.

Exinde etiam ponderando quod text. ibi dicit omnia restituenda esse, quod uerbum uniuersale comprehendit etiam æstimationem quanti plurimi uulga.l.Iulianus.ff.de lega.3.

Ego uero à sol.communi non discedo, & dico responsionem Alexan.esse ueram, quoniam fructus à re distinguuntur,quod ego probo per tex. in l.qui per collusionem,in §.fi.ff.de act.emp.æstimatio uero loco rei succedit, ex quo tantumdem in genere & in eadem bonitate reddi non potest, cum ualor decreuerit, post moram quod nec ipse Deci.negat contra Ias.arguendo, alias sententia non esset conformis libello & malè ut infra & sic diuersificatur casus & assignatur ratio diuersitatis,quicquid idem Deci.postea dicat.

37 Non ob. † quod ueniunt fructus à causa intrinseca & naturali, æstimatione ab extrinseca, & qđ longè magis spectari deberet tempus lit. contest. quia hoc considerari non debet, sed ut diximus, an unum ab altero distinguatur.

Non

Nó ob.quod dicat tex.omnia, quia esto quod sit dictio uniuersalis, debet tamé restringi ad fructus & ad accessiones, quia de fundo loquitur & homine. l. ut gradatim. §. & si lege. ff. de mu. & ho. l. 1. C. de sacrosanc. bona glo. in l. fi. C. fine cen. uel reliq. Et dato (ut dicebam alias) quod etiá in æstimatione quanti plurimi intelligatur replicabo uerum esse nisi mora præcedat ut hic & in d. l. fi. de tritica. & ut etiam infra.

In ea. glo. ibi, sed certè, quod attendatur tempus contractus, ut in l. cum quid supra eo. sol. gl. * tenetur * ab omnibus communiter, quod in bonitate intrinseca oppositio procedat & uera sit, non in extrinseca, sustinis Bar. hic nu. 4.

Et rationem assignat Bal. Ias. & Deci. hic, ut p eos. Sed maxima urget difficultas, quia si uinum plus ualuisset tépore contractus, & minus tempore moræ, quod mora prodesset moroso, & malè. l. hominem, in fi. ff. man.

Soluit Albe. tollerabile esse, quia hoc non propter moram contingit sed casu, & quod casu cótingit attendi non debet, maximè quando culpa non est ordinata ad casum, ut etiá dicit Deci. contra Ias. tutando communem opi. quod attendatur tempus moræ semper creuerit uel decreuerit æstimatio, & ut per eum.

38 In ea. glo. ibi, & stipulando † habetis solutioné ad l. fundum Cornelianum. ff. de noua. quæ probare uidetur, attendi debere tépus cótractus adhuc.

Quod illud ideo est, quia duæ erant stipulationes rei & æstimationis, quo casu de præsenti æstimatione & die egisse uidetur, & est sol. communis, declarando de æstimatione æque principali intelligi debere, non si ueniat accessoriè ut interesse in obligationibus, quia tunc attenderetur tépus moræ, de quo tamen per Deci.

Et quod sol. communis sit uera probat etiam Bar. hic nu. 4. & 9. quia d. æstimatio fuerat principaliter promissa, & iure actionis petebatur hic autem officio iudicis, quá quam mercennario certi cundictioni deseruienti, & idem dicitur in l. hominem. ff. mand. Bar. met. in l. quotiens in prin. ff. de uerbo. ob. Posset ét responderi, ut sentit Odof. ibi, quod si pluris fuerit stipulationis tempore, illud tempus attendi debere, si tempore moræ uero, istud, tamen à communi solidiori, non est di-

39 scedendum. In ea. glo. ibi Item adhuc uidetur † opponit de. l. ratio. §. si per uenditoré. ff. de ac. emp. quod attendatur tempus contractus, & est urgentissimum contrarium, dicit enim tex. si res uendita non tradatur, & debitor sit in mora, quod tenebitur quanti plurimi uinum ualuerit tempore contractus, uel si res in iudicium deducta sit, quá ti plurimi ualuerit tempore sententiæ.

Soluit glo. hic & ibi, & inuoluit se, suntque omnes sol. periculosæ, fusius Bar. hic nu. 4. Versi. 3. oppono. Et tandem dicit quod uera est sol. ad. d. §tiú, qđ i §tu emptionis & uéditióis de quo ibi, uenditor recepto precio re ipsa est in mora si rem non tradit, usque adeo ut teneatur ad usuras, & ad interesse, l. Iulianus. §. ex uendito. ff. de ac. emp. l. curabit. C. eo. & tempus contractus & moræ sint idem ut in furto & rapina, l. 1. C. quod met. cau. l. subtracto. C. de fur. ergo nec mirum, si eo casu tempus contractus attenditur, quasi dicat hic secus, quia non statim debitor tenetur, tantundem reddere. in genere, mutuo contracto, ideo tempus moræ inspicitur.

Et ita etiam sensisse uidetur Fulgo. quicqnid dicat Ias. & Dec. quod est diuersa à sol. Bar. & mihi maximè placet, aliis reiectis.

Sed unum ob. inconuenire, atq; esse iniquum, quod quis eodem momento in mora constituatur, quo contrahit. l. quotiens, in diem. ff. de uerbor. obl. & ibi Bart. & Ias. latius.

Responde tu uerum non esse, nec inconueniés d. l. curabit. l. 1. ff. eod.

Nec ob. quod dicitur, in d. l. quotiens, quia (ut ibi declarat Ias. col. 2. & 4.) id est in obligato conditionaliter dicédum qui purificata conditione, incipit obligari, ut eodem momento non constituatur in mora absque interpellatione, ex quo có ditio habet se ad esse, & non esse, nec poterat præparari ad soluendum, ad differétiam eius qui certa die erat obligatus quoniam lapsa die ét moram contrahit absque alia interpellatione. l. magnam. C. de contrahen. & commit. stip. & dictum fuit supra, & idem ad propositum in uenditione. Cogita. Dicit tamen adhuc Deci. quod sol. antiquorú (intellige Dy. Pet. Cy. & Iaco. But. ut hic per Bar. nu. 4. præallega. Ver. unde alii) est minus periculosa, quod ibi uerbum quo uenit, intelligatur tradendum. Et licet Bar. mordeat hanc sol. utpotè diuinatiuam, huiusmodi tamen non est, inquit ipse Deci. probatur ex fine. d. §. dum ait Iurisc ó. quod quod alibi fata uéditione, Brundusii tradi oporteret. ita ut nec aliter principium intelligi posit, quoniam una p. rs legis aliam declarat. l. utrum, ff. de petitio. hæredit.

Tu à superiori non recedas iudicio meo uerissima, quia hæc stare non potest, non, nt dicit Bart. quia sit diuinatiua, sed uiolatiua, & directo contra illum textum.

40 Et hoc solo, quia uenit † intelligi debet, idest uenditum est, uerbumq; est, quod à ueneo deriuatur, iuxta illud Hora. Venit uilissima rerú aqua, sermo. 1. idest uendita est. Immò est etiam text. in l. 1. in §. quotiens. ff. depo. in terminis, in l. Iulianus, in §. ex uendito. ff. de ac. emp. & in l. arbitrio, in §. de eo. ff. de dolo. nec istud intellexit Accur. in l. 1. ff. de bo. auc. iud. po. quod si sic est quomodo uolumus supplere uenit, hoc enim modo legem corrigeremus, iuxta not. per Bartol. in l. 1. ff. de testa. & male. Et est loquendi modus apud ueteres, quod etiam confirmo, quia dicit uenditorem uini condemnandum esse, utro té pore quo pluris fuerit uinú, uel quo uenit, idest uenditum est, uel quo lis in condemnationem deducitur odio morosi. l. in re furtina. ff. de condi. fur. & sic utro tempore quod de duobus dicitur, sicuti

Ç.ſi plu. una ſen. idem in l.ſi expreſsim,colum. 2.ff. de appel.

Soluit Deci.poſt Pau.Caſt.in d.l. 1. dic ut per eum, & tu aliter, quod immò debent impropriari ut adaptentur ad petita in libello,glo.eſt uulga.in l.& puto,ff.fami.erc.Spec.in §.ſpoliatus,in Ver.& nota de reſtitu.ſpo.Arcti.in c.qualiter & quando,in §.ad corrigendos,nume.134.de accu.

Secundo quod non ſit uera, ultra dicta alias ꝑ bo,ꝑ tex.in c.1.de cont. int.Lo.& emp. feu.ĩ uiibus,ubi uaſallo alienante feudũ ignoranter, dominus agit,& tñ iudex pronũciat in electione emptoris forè fundum reſtituere dño aut Vaſalllo.

Sol.regula procedit de iure cõmuni, cõtrariũ de iure conſuetudinario,ut ibi per Docto. in ſpecie Alua.colum.pen. & erit ad limitationes Decii.7.ad illas Iaſ.13.& 15.ad noſtras.

Tertio quod non ſit uera probo,qa peto maſſam & iudex condemnat in pecunia & tamen ſententia ualet.l.1.ff.de au.& ar.le.

Sol.non uidetur aliud quod illius uice fungitur arg.in l.1.in §.qui mandatam.ff.de offi.eius, ut in æſtimatione dicebam, & quia eſt æquipollens,declarat Bal in d.l.fi.in princip.

Sed quoad æſtimationẽ contra,de d.l.fi. C. de
fideicõ.lib.ubi legatus ſeruus,petebatĩ,& in æſtimatione
facta eſt condẽnatio,& tñ ſentẽtia nõ ua
44 luit.Sol.ñ ualuit† qa ſeruus dari poterat,& debe
bat.ut libertatem conſequeretur,ſibi per fideicõ
miſſum relictam, hic uero ſecus, ex quo uinum
decreuerat poſt morám.In ea glo·ibi ſed arg.cõ
tra opponitur,quod immò ęſtimatio peti poſsit,
de l.in re furtiua.ff.de condic.fur, ubi ad literam
eſt caſus, ibi ſi nõ obtinebit durat condictio æſti
mationis eius, & ſoluit gl. id eſſe odio furia in
ductum ſpecialiter.

Adde, quod fur eſt ſemper in mora, d.l. in re furtiua & ibi not.Bald.l.licet, ff.eo.

Secundo adde, quod nullus libellus contra ip
ſum tollitur, ſiue ad rem,ſiue ad æſtimationẽ.ſi
ue ad poſſeſsionem agatur,ut declarat idẽ Bal.in
d.l in re furtiua,& eſt arg.in l.fi.ff.Vſuf. quemad
mo.ca.Tamen Bar.hic nu.18.inquit quod hoc ni
45 hil eſt dicere,forte,ut ẽt ſubiicit Iaſ.,quia† fur &
moroſus, æquiparantur,l.inter ſtipulantem, §.
penu ff.de uerbo. oblig.

Vera igitur ſol. eſt, id eſſe ibi quia erat obligatio rem reſtitui arg.in cap.cum tu,de uſu.hic rem dari primo caſu ſuccedit ob. ad intereſſe, ſecũdo non,& de hoc a'ias ſe remittit ad dicta ꝑ eũ in l. ſtipu ationes non diuiduntur.ff.de uerbo.oblig.

Et hinc eſt,addas tu,quod poteſt quis ſtipulari rem ſuam à fure,nõ ſibi dari,quia res quæ qdẽ eſt ſua non poteſt amplius effici ſua,§.ſic itaque, inſtituta de actio. ſed ſibi reſtitui, ita Bald.in l. ſubtracto, C. de fur.

In ea. glo.ibi, alii dixerunt, traditur alia ſol.
46 † ad contrarium,d.l.fi.C.de fideicõ. lib.quod il
le tex.in ſpecie loquatur, nos autem in quanti
tate, quam etiam reprobat Bart. & benè, ut per
eum.Cogita tamen ſi poteſt ſaluari, quia dicto caſu ad æſtimationem iudex hæredem non condemnat, quia petebatur ſpecies, ideſt ſeruus legatus, hic autem ſic, quia petebatur quantitas, hoc eſt uini,& quidem in eadem bonitate in qua erat tempore moræ, quo caſu iudex iuxta petita condemnat debitorem ad æſtimationem uini quanti plurimi ualuit, d.tempore, quicquid dicat idem Barto.non reperiri iure cautum quod q̃tatis pecuniæ poſsit peti pro quantitate uini, ſed benè quãtitas pro quãtitate eiuſdẽ gñis. Cogita.

47 In ea.ibi alii dicunt,aliam† ſol tradit, quod id
ſit libertatis fauore inductũ. Quã improbat Iaſ.
qa multi ſunt caſus in qbus nõ agitur de fauore
libertatis, & tamen dicitur quod ſententia debet
eſſe conformis libello,& benè.

Et facit, ut dicebam alias ratio generalis ibi, quod fatuus eſt index, qui aliter iudicat, quàm petitum ſit. Et nouiſsimè quia plerũque libertas ẽ deterioris conditionis quam aliæ res, ut inquit glo.in l. fi. C. de ſacroſanc. Et quia in hoc ẽt non fundat ſe legiſlator de libertate loquutus potius narrando, quam aliter diſponendo, l. unica,C. quando non peten. par.

48 In ea.ibi,Alii quod ibi† credo quod ſit corru
pta,quodque uelit dicere, quod hic fuit petitum
uinum, ideſt uini æſtimatio, cum uinum haberi
non poſſet, & ibi,ut in ea legitur hoc eſt in d.l.
fin.ex quo ibi de uino mentio nulla quæ ſol. etiã
eſt contra tex.noſtrum.in uerbo petitum,quod
ad uinum refertur.

49 In ea.ibi,Alii quod &c.aliter † dicit,quod hic
agitur de æſtimatione quę uenit per ſecundã ſen
tentiam, ut in arbitrariis, nihil allegat adde tu
tex.in l.arbitrio,allegat in ea. ſupra quando op
ponit de,d.l.fi.C.de fideicommiſſ.lib.

Sed falſa eſt illa quoque ut per Bar.hic ad fin. quia in arbitrariis tantum, feruntur duę ſententiæ, certi condictio non eſt huiuſmodi, ergo Licet glo.non dixerit quod ſit arbitraria, ſed quod agitur de æſtimatione ueniente per ſecundam ſententiam ut in arbitrariis, & ſic à ſimili ſubſiſtere tamen,ut diximus, non poteſt, quoniam una ſententia eſt tantum.

50 In ea adhuc in fi.dicit† rurſum aliter,quod hic
ſm ius digeſtorũ loquitur,quo tẽpore nõ offere
batur libellus, licebatque iudici qualitercunque
petitũ fuiſſet,ius dicere, alio uero text.in d.l.fin.
C.de fideicomm.lib.Cuius ſol.mentionem facit
nullus, niſi ad unum de quo. ĩ. dic igitur tu qđ
nec iſta omnimodo olim etiam eſt uera, ex quo
erat petitio neceſſaria,quãuis non daretur libel
lus in ſcriptis ut hodie,authen.offeratur.C.de lit.
con.tradit Bar.in l. 1.in princip.ff. de eden. & in
d.auth.offeratur,& ipſa met fatetur, in illis uer
bis, qualitercunque petitum eſſet. Et propterea
gloſſ. dicit primam tenendam eſſe, quam nota
pro limitatione glo. l.qui filium,§.Sabinus,ff.ad
Treb.Bar. in l. bonafides, ff. depo. & non ab re,
quando ẽt non dixiſſet,quia meliori ratione ſol-

cita est.l.3.§.Neratius,& ibi Ias. col. 2.ff.de acq. po.Grat.consi.141.col.1.uol.2.

Seruit tamen ista ultima sol. ad not. q. quod eo casu quo libellus non requiritur, non uitiabi-
51 tur † processus, licet fuerit ineptus.

* Pro qua, ut dicunt oẽs, *est tex.in l.1.in princ. C de rei uxo.ac.ubi dotes per actionem ex stipulatu, exiguntur, etiam quod inuti liter stipulatio facta sit, ex quo in datione non requiritur, ergo pari ratione eo casu quo non requiritur libellus multi enim sunt, si interueniat & offeratur inepte non propterea, ut diximus, uitiabitur processus, & d.l.exornat ex multis, Ias. hic ut per eũ ego multa in aliis lectu.maxime 3.

Nouissime addo tex.in l.non dubitamus, ff.de condi.& de.ubi conditio turpis in ultimis uoluntatibus reiicitur, & inutilis adiectio est, nec ideo minus testamentum ualet, quia conditione fieri poterat. Est uerum quando inutilis adiectio est turpis, & facit peccare actum in forma, quod tunc uiciat, & actus redditur inualidus, l. filius, ff. de condi.insti.puta quia filius institutus sit, sub conditione si hominem occiderit, ut ibi declarat Soci. in d. l. non dubitamus, in 1. not. Dicunt aliqui quod facit etiam text. cum not. ibi, in cap.
52 bonæ. 1. de elect. ubi † in notoriis de necessitate probatio recipi non debet, allegari enim debent & sufficit, non probari, l. si adulterium, cum incestu, §. idem Pollioni, ff. ad legem Iul. de adulte. Cle. appellanti, de appel. & tamen ad cautelam recipi potest, ita Ruin. in l. 1. colum. 8.ff.de iuris.omn.iud.

Sed non facit ad propositum regulæ, ex quo ꝓbatio, quod ibi dicatur, non fuit inepte recepta. Et quia etiam is pro quo facit notorium, resistere potest, ne probationem abducat, eaque superflua oneretur cap.2.de proba.ubi not.text, declarat Abb.in d.cap. bonæ, colum.3.& in cap.sollicitè, col.pen.de resti.spo. Vnde uidemus etiam, qđ consuetudo superfluas probationes inducens, non ualet, inquit idem Abb. in repet. cap. cum esses, in prin.de testa. & qđ potest resistere dixi, quia secus si uoluerit, l.circa, ff.de proba.

53 Ad id tamen facit adhuc, † quia debitor suspectus de fuga, propria auctoritate capi potest, l. ait prætor, §.si debitorem, ff. quæ in frau.cre.nec iudiciaria requiritur, quia periculum est in mora ut ibi, ergo licet interuenerit, iudicis incompetentis, non propterea uitiabitur captura. l. siquis in seruitute, & ibi Bartol.ff.de fur.Ias.in l.2. col. 6.ff.de iuris.omn.iud.

Et quia Papa facit aliquando aliquas reseruationes in suis sententiis quas tamen facere necessarium nõ erat, & nihilominus si facta aliqua fuerit in forma inepta, appellatus grauatus dici non potest, ita Ancha.consi.372. colum.2.

54 Vltimo facit, † quia nõ est necesse quod actio exprimatur in libello, cap. dilecti, de iudic. & si exprimatur, & expressa fuerit inepta non uitiatur libellus, ita Barto.in l.1.in princip.ff. de ede. Cyn. Bald.& alii, & ibi nos in l.edita, C. eod. Ias. in §.omnium, nume.166. instituta.de ac.

Et ita foret trãseũdũ. Nihilominus aduertẽdũ est, quia aliqua ob. quod regula non sit uera.

Et potissimum quod dicimus in sententia, qđ causa non est in ea exprimenda, c.sicut, de re iud. & tamẽ si exprimatur & inepte quidem uitiatur c.in præsentia, & ibi Inno.de renun.& est arg.Fe l.in c.cum ordinem, in princip.de rescrip.

Secundo idem dicimus in auctoritate superioris, in actu minime necessaria, quæ tñ si minus legitime interposita sit, uiciat actum, ut idem Inn. not.& Abb.in c.si.de procu.

Tertio inquit Ias.& Dec.qđ est gl.l l.proinde, 2.in §.fi.ff.ad legẽ Aqui. dicens ubi non est ordinarie procedendũ, aliquo casu, si tamẽ ordinarie procedat, & non legitimo, uiciat processus, stante maxima regu.i la, ait idem Deci., uia quã clegi sti illa tibi pateat, l.si mulier, in fi.quod met.cau.

55 Quarto addo ego, ultra dicta alias, † quia in pactis liberatoriis cã nõ requirit, l.talepactũ, i prin. ff.de pact.& tamen si exprimatur & falsa quidem uiciat, l.si cum te, ff.eo.

Quinto & ultimo adduco tex.i l.l.fi. ff. de lib. & post.ubi agnoscens bo.po.non tenet dicere, ex quo capite agnoscat, l.fi.C. qui admi.& tñ si dixerit, & inepte quidem uitiatur agnitio, & agnoscẽs dicit tex.ibi, nihil agit.

Quibus tamẽ non ob.à communi, quæ est, ut s.quod processus nõ uitiet, haud est recedẽdũ q̃ quã glo.istud innuere non uideatur, secundum aliquos, sed errant quia probat satis dũ dicit qđ iudex ius suum pronuntiabat qualitercunque est petitum, etiam inepte, æstimatio scilicet, & non unum ut supra à communi igitur nõ est, ut dixi recedendum, ex quo contraria, ut inquit Feli. in d.cap.cum ordinem, specialem habent rationem & bene, quod statim ostendemus. Nec ob., ut replicat Deci., quod ista resolutio nõ tollat difficultatem, quia ratio fundata in d.l. si mulier, concernit regulam, ut attendatur uia electa, cum qua concurrit alia, subiicit, quod potui noslui, & quod uolui adimplere nequiui, l. multum interest.C.si quis alt. uel si., quia ad istud quoque respondebimus. Ad primum igitur dici potest, quod necesse non sit, quod in sententia exprimatur causa, ex quo pro iudice præsumitur & procius sententia, l.Herennius, §. Caia. ff. de euict. cap. in præsentia, de præsump. ergo nimirum si exprimatur inepta & falsa, si uiciatur, quia una præsũptio aliã tollit, l.diuus, ff.de restit.in integ.

Quomodo respondeo etiam ad secundum, quia iudicis auctoritas facit pariter quod omnia præsumantur, solẽniter acta, l.1.C.de pdi. cu. lib. 10.ergo si minus legitime interposita sit, secus, l. cum uero, §.subuentum, ff.de fideicomm.lib.

56 Non ob.glo.in d.l. † proinde, quia loquitur in casu claro, quando constat de uoluntate iudicis, quod uoluit ordinarie procedere, nos aũt, & glo. hic, loquitur in dubio, casus dubii & clari,

non

non est par eademque ratio, l. continuus, §.cum ita,ff.de uerbo.oblig. ergo ,& ita respondet Ias. Respōdeat Deci. quod hoc non tollit obiectum ex quo in utroque casu militat ratio allegata , uia quam elegisti &c. & malè quoniam , ut diximus,uera est,quando ita uoluit & sciuit,deque uoluntate iudicis constabat non in dubio.

Vel ultra Ias.respondeamus,quod glo. illa malè loquatur,& ꝗ istam ac regulā,d.l. 1. & similiū. C.de rei uxo.ac.maximè quia nihil allegat,& auctoritas eius probabilis est non necessaria, ut no. in l.si de interpretatione.ff.de legi.& in l.1. C. de professo. qui in Vr.Consti.lib. 10. Nec facit reg. uia quam elegisti &c. quàm difficultatem mouit etiam Deci.Seui quia posset responderi ut per eūdem Deci.hic,sed quia responsionē postea improbat,dico aliter,quod regu. uera est, quāuiā quis elegerit,quod illa sibi patere debet,sed nō hoc casu,cx quo libellus necessarius non erat,unde esto quod ipsum produxerit,isque ineptus sit,nō propterea uitiabit processus. Immò dico qd̄ sumus in casu.d.reg.quæ intelligitur,hoc modo,hic,qd̄ porrigendo libellum ineptum, sibi ipsi præiudicauerit,& illa sibi obiiciatur.ut illa uia, scilicet q̄ elegit sibi pateat,tradit Bal.in l. 1.i prin.in 2.not. C.de execu.rei iud.ubi si creditor potest propria auctoritate capere bona debitotis ex pacto, & uadat ad iudicem sibi præiudicauit , iuxta illud, inquit,Via quam elegisti illa tibi pateat,prǽiudicauit autem sibi,quia si opponatur,uel etiam parte non opponente poterit reus absolui ab obseruatione iudicii, l. 1. ff. de offi. asse. & est subtilis responsio.

Sed nō,ut dixi,quod processus alias sit nullus. Minus ob.rursum regu. l. multū interest. C. si qs al. uel si.quia eodem modo respondetur , quod potui nolui , quod uolui adimplere nequiui , & ideo nulli præiudicaui suppleri dēt, deducendo ut supra non quod processus alias uitietur, aliter. etiam Deci.hic in fi.dicit,sed hæc iudicio meo efficacius,& uerius tollunt obiectum Cogita.

Non ob.4 quia immo requiritur causa, d. l. si cum te,& hac de re,non mirum,liberationem ni ciat ut effectum non habeat,& fusius not. alias in l.creditori.C.de pact.

Nō ob.5.& ultimū,qa cū loquaē ille tex. de iure antiquo quo requirebaē decretū, oportet dicere expressionem fuisse necessariā, ergo nec mirū hoc quoq; casu si inepta expŝsio uiciat, ita Alex. in l. quandiu colum. I.C qui admi. & ita tenendum est.Et ex his sumus de ista lege etiam expediti hodie,quæ est dies 30.Martii. M. D. LVII.

LAVS DEO OPTIMO MAXIMO.

MANTVA.

ADDITIO. Licet quoad limitationes. l. fina. C. de fideicommiss. lib eum similibus , remissiuè transierim supra placet tamen aliquas nunc referre.

Et primo quod fallat regula, ex causa necessitatis, siue impossibilitatis,eum uinum in ea bonitate, solui non possit , in qua erat tempore moræ ut hic per Bar.nume.16.

57 Adde nimirum † esse quia quod licitum nō est & dificile seu impossibile,necessitas aŝs facit licitū facile & possibile;c.quod nō est licitū,de regu.iu.in antiq.luc.14.& not. in l. si seruum,in §. fin.ff.de uerbo.oblig.

Hanc fallentiam impugnat Deci. quia necessitas executionem respicit, nec impedit propterea quominus condemnatio fiat,secundum petita.

Et malè quia si sic est , facta reperiretur super eo quod præstari non potest, igitur & necessario fit super alio,& sic limitatio uera.

58 Secundo fallit in principe,†qui nō teneē seruare ordinem iuris, c.ad petitionem,de accusa.tradit Barto.in l. Aemilius col.fi.de mino.& But. in c.licet hely.colum.3.de simo.

Quam similiter impugnat Deci.quod istud sit uctū de plenitudine potestatis, sed qd̄ cōstare debet, quoniam in dubio non præsumitur quod ea uti uelit,ut per Inno.in c.innotuit de elect.

Salua tu , quod quando ordinem iuris non seruat,tunc præsumatur uti uelle plenitudine potestatis ita Abb.in d.c.ad petitionem in fi.

Et quia tunc condemnationis actus aŝs nō ualeret,ut per Alex.in l.quāquā,de mi.testa.& Pau. in l.ex imperfecto.C.de testa. quomodo limitari solet.d.Theo.Inno.in d.c. innotuit. Tertio fallit in criminalibus , quia non attenditur petitio nec conclusio partis, potestque iudex pœnam augere uel minuere mero ipsius arbitrio.l. quid ergo.§. pœna grauior.ff.de his qui not.in fa.

Quæ fallen. adhuc redditur dubia secundum eundem Deci.ex quo hoc sibi ex causa permissū est,d.§.pœna grauior,l.hodie,ff.de pœn.

Salua tu & dic quod nec aliter limitatio intelligi possit,iudici scilicet ꝯcessū esse, ut egredi ualeat naturam libelli rectà concepti , & ratione casuum emergentium.ll.transgredi, in his in qbus uersatur arbitrium , ita Bal.in d.§.pœna grauior, in rep.colum.3.

Meliusque esset si diceremus ut infra quod in primam incidat.

Quarto fallit , in iudicio diuisorio,§. penult. & fin.institutа de offic.iud.

Inquit idem Deci. quod id est ex natura actionis,& benè,l.1.& 3 .ff.fin.regundo.

Sed considera tu hoc idem à lege inductū fuisse ex causa,uel propter difficultatē rei diuidendæ ut not. in d.§.pen.& in §.quædam,institutа de ac. usque adeo,sicut dicebam proximè, ut hæc quoque in primam incidere uideatur.

59 Adde simile in † arbitratore, q. potest de iure unius partis,dare alteri ꝓ bono pacis & ꝯcordiæ, l.si de meis,§.recepisse.ff.de arbit.& ibi Bar.& iō dubiū est ut supra an regu.locum habeat in arbitratore, & respondetur quod non, quia non seruat ordinem iuris,quicquid dicat Deci.ita But.in c.constitutus,colum.1.& fi.de reli.do.

60 Et mirabile est quod rei † adiudicatæ in materia, dominiũ non transfert ex sententia iudicis in eũ cui est adiudicata nisi actualiter in po. mittat, ex quo factũ iudicis est factum partis, quæ licet titulum rei dederit alteri, non tamen ex eo in eũ dominium transfert, nisi actuali traditione. l. traditionibus. C. de pac. declarat Aret. in d. §. pe. nu. 2. insti. de off. iud.

i Quinto fallit quia iudex etiã condemnat in expensis uictũ, licet non petantur, ut per Bald. in l. properandum, in §. si autem alterutra, col. 2. C. de iudi. Nec ab re quia pertinet ad consequentiã petitorum, ut ibi. Vel dicamus quod sub indefinita petitione actoris semper petantur tacitè si nõ expressè, inq; ea includãtur vnà cũ principali causa. l. fi. in fi. C. de anna. excep. alias nõ tango, quia non habent difficultatem.

ADDITIO. In materia huius legis, dubi-
61 tatur, † an sñia qua condẽnat debitor, ad æstimationẽ quãti plurimi valuit vinũ, à tpe moræ, sit interlocutoria vel diffinitiua. & rñdet diffinitiuam esse, qa condẽnationẽ cõtinet, & ex ea orit actio in factũ, ita signanter Bal. in l. fin. hic in gl. allega. C. de fideicõ. lib. in prin. & qa, adde tu, diffinit negotiũ principale, nec fertur inter principiũ, & finẽ causæ, iux. gl. ĩ Cle. j. in ver. diffinitiua, de seq. po.
62 & fructuũ. In illa q. posita sup † glo. fin an sñia debeat esse ɔformis libello, dubitat Bal. ĩ l. fi. C. de fideicõ. lib. an lata sup libello inepto valeat, & cõcludit qđ sic. col. 2. in prin. hac rõne motus, quia iudex supplet, in his q̃ sunt iuris, iux. not. p eũ, & oẽs, in rub. & l. 1. C. ut q̃ de aduo. Iud. sup. & meo quidẽ iudicio, malè, qa lacerandus est libellus, & reijciẽdus potius ẽt parte nõ opponẽte, ut not. in l. 1. ff. de offi. asse. l. 2. C. ut ne pri. l. prohibitũ. C. de iu. fi. lib. 10. vbi ẽt Bar. dicit, qđ ne q; hoc casu tenebit Iudex in sindicatu. Et plus Bal. qđ ẽt absolutoria lata sup eo, in forma diffinitiuè, nõ parit exceptionẽ rei iud. in l. nisi, per illũ tex. ff. de tut. & ra. dist. & mirum ad propositum quia ineptitudo viciat quemlibet actum, siue sit testamentũ, siue contractus, siue iudicium inquit idem met, in l. 3. in §. 1. col. 2. ff. de lib. & posthu.

Et ad vini ꝓpositũ scias esse vetus & nouũ, vetus vero nouo melius, qđ tenẽt oẽs. Itẽ medium, qđ nec vetus est, nec nouũ, & cõsequẽter ꝓ vino nõ hñdũ, idcirco qa nec refrigerat nec calefacit.
63 Et si cõuiuæ † obiter dictũ sit, & ioco potius q̃ serio, vino non utantur, ut Thraces, seu Turcæ. Prandium caninũ vocabitur quippe quod canes vinum non bibunt.

SVMMARIVM.

1 *Prolixitas sui natura odiosa tamen, in l. lecta. ff. si cer. pet. utilis est ad multa.*
2 *Iulius Paulus Patauinus fuit auditor Aemilij Papiniani, decoratus Prætoriana præfectura. & eiusdem Papiniani fuit assessor.*
3 *Cautionis uerbum quid sit declaratur.*
4 *Pœna & usura an differant, & an ponantur in l. lecta pro eodem.*
5 *Denarius unde dictus, & in quo differat ab asse.*
6 *Vsura centesima, quæ, & quare sic dicta.*
7 *Vsura quibus ex causis debeatur.*
8 *Informare, reformare, transformare, conformare, & deformare, quid sit.*
9 *Regula thesis appellatur, à græcis, casus hypotesin.*
10 *Sextertia quingena quæ sint declaratur.*
11 *Pactum ultimo loco factum ad sortem refertur nõ ad usuras nulla facta de eis mentione, nec primo præiudicat.*
12 *Principale nõ conuenit quod uestiatur ab accessorio*
13 *Expressè quod fieri non potest, nec tacitè.*
14 *Debitori imputandum est cur legem apertius non dixit.*
15 *Vtile per inutile non debet uitiari.*
16 *Pacta incõtinẽti facta stipulationi inesse creduntur.*
17 *Mora ex eo tempore contrahitur quo petitio sortis delata est.*
18 *Extrema coniungi non impediuntur, ex medio.*
19 *Moram non contrahit, is à quo pecuniam peti non potest.*
20 *Principali remoto, remouetur & accessorium.*
21 *Fructus & usuræ quo casu debeantur.*
22 *Auditorium quomodo capiatur in l. lecta. ff. si cer. pet. & num. 23.*
24 *Legere & assidere, an uno eodemque tempore quis possit.*
25 *Contractus locus, an exprimi debeat.*
26 *Doctor si assideat, an possit legere per substitutum.*
27 *Conuenit uerbum, an simplex pactum supponat uel stipulationem.*
28 *Sollemnitas iuris insecta nunquam præsumitur, nisi uerborum significatio apta sit.*
29 *Pœna, & usura, odiosæ sunt.*
30 *Intellectus ad l. iij. ff. de leg. 3.*
31 *Termini prorogatio; an semper uideatur facta cum suis qualitatibus.*
32 *Termini prorogatio facta debitori an liberet fideiussorem. Octauarij & octauarum conductores quis esset declaratio.*
33 *Prorogatione facta, an intelligatur repetitum iuramentum in ea.*
34 *Debitor cui prorogatio facta est & in termino prorogato non soluit an sit periurus quia iurauit.*
35 *Pactum incontinenti appositum in contractu, dicitur pars formalis contractus an sit uerè uel fictè, & qua fictio sit.*
36. *Pactum prorogatum an nouam pariat actionem præscriptis uerbis uel ueterem informet. nu. 37.*
38. *Contractus nominatus pœnitentiam non habet.*
39. *Electione unius contractorum, an altero renunciari uideatur.*
40 *Actio ex stipulatu an possit à pacto informari.*
41 *Pactum quod tendit ad destruendam stipulationem ab ea uestiri an possit.*
42 *Pactum informare est extendere ipsum secundum communem opinionem.*
43 *Incontinenti quid fieri, quando dicatur.*

IVLIVS PAVLVS. Lib. III. Quæstionum.

L. LECTA.

LICET prolixitas sui natura odiosa sit, pluraque silentio præteriri debeant, ad uitandum auditorum lectorumq; fastidiū. l. j. supra eo. l. j. ff. de ori. iu. Lex ea. ff. de postu. l. ampliorem. §. in refutatorijs. C. de ap. l. vnica, in fi. C. de sen. quæ pro eo. Cato tamen à Cæsare vitor appellatus est, quia breuitatē amabat nimiā, & certè, vt Demosthenes dicebat, quæ scientibus utilia recordatu, ignaris pulcherrima auditu, & admiratione plena sunt, prolixitate molestiā non pariunt. Vnde esto qd̄ hæc lex (ut hinc dicebat Odof. ad propositū) sit longa & prolixa, ac dixi cilis quales Archimedis ut aiunt) quæstiones. ad

1 multa † nihilominus nobis seruit, immò, inquit etiam Albe. qd̄ est pulchra & vtilis, propterea attentè auscultandum est.

Et pro intelligentia infra dicendorū, præmittendū, prius, qd̄ Iulius Paulus † Patauinus, huius

2 legis auctor, ut in superscriptione apparet, fuit Aemilij Papiniani discipulus, cuius mentionē ēt facit, postea uero cū temporibus Septimij Seueri floreret, ab eoq; prætoriana præfectura fuisset decoratus &c. Fuit idem Paulus eiusdem Pap. Assessor. Vn̄dq; plures cōscripsit libros, & præcæteris quæstionū sex, supra uiginti, inter quas, ista, de qua hic, & præcipua quidē libro xij. cōtinebatur. alii quod aduocatus fuerit in causam dicunt, sed quod Assessor, mihi placet magis. vtcumq; sit tamen, lo ver. pactum autem, illi quidā dicebāt, vrbanè processit reprehēdēdo istos, quos nō nominat, vt infra. docet Alex. in l. Gallus, in. §. idē credendum, ad fi. ff. de lib. & posthu. 2. præmittendū

3 est, quod cautio, est nomen verbale † actiuum & passiuum, & generis habēs in se tres species, quarum vna est satisdatio ex parte cauentis, alia est fatis acceptio ex parte accipientis, & tertia quæ stat in suo nomine, Et si rursum proferatur respectu simplicis cautionis, intellige tu de nuda, absq; fideiussore vel pignore, si respectu idoneæ cautionis, fideiussor uel pignus requiretur, si dubium uero fuerit, & à prætore pferatur de idonea intelligetur, si à lege de simplici, deq; his omnibus, in l. cautio. C. de procu. & in l. sancimus. C. de verb. signi. Bald. latè, in statu. in uerbo cauere. sed tamen hic capitur pro scriptura stipulatione vallata, & ut intra latius, si oportuerit dicemus.

4 Tertio præmittendum est, quamuis † pœna & vsura differant nomine, & effectu, ex quo illa in una præstatione colligitur, ista uero minutatim, quod tamen plerunque pœna loco usuræ ponitur, & quod usura large. dici potest pœna, ut hic & in l. pignoribus. C. de usu. l. Iulianus. §. idem Pap. ff. de act. emptio. Bar. in l. qui fine. ff. de nego. gest. & quod alias differāt tradit etiam O. lo f. in rubrica, C. de usu.

Quarto præmittendum est, de denariis enim vt hic, facta est etiam mentio, in l. Publia, in §. 1. ff. deposi. & in l. Stichus. ff. de sol. & aliis in locis

5 sæpe, denarios à decem numero † dictos fuisse, quoniam erat ualoris decem nummorum vsualium, omissis nugis, & philateriis quorundā hic, qui potius inuoluunt se, q̄ declarent, qd sibi hoc idem uelit uerbum, tradit, ut alias dicebā, Hiero. super Matth. c. 22. exponendo illa uerba. at illi obtulerunt ei denarium, ipsiusq; est deriuatum, ut pecuniæ, quæ à pecudibus dicta ē pariter, & nūmus à numerando, sicuti nos rursum declarauimus quoque in l. singularia. supra eo. Vel, vt Budæo, lib. 2. de asse placuit, ex Plutar. dicamus, clarius, denarium, argenteum fuisse, denisq; ualuisse assibus, quodq; assis pro æreo ponatur nummo, qui minimi erat precii, iuxta illud, quem si comminuas, uilem redigetur ad assem.

6 Quinto præmittendū est, quod hic agitur de usura centesima † qdq; hic dicta erit, qa singulo mense, denarium centesimū reddebat & cōsequēter duodenos singulo anno, ut no. in l. nihil inter est. ff. de nau. fœno.

Quam ramen licet iure ciuili permissa esset uulga. l. eos, de usu. ca. graue appellat l. Conf. in l. quotiens, in §. item si temporali. ff. de admi. tut. Immò grauissimam, in l. tutor qui repertorium, in §. idem solent. ff. eo. & maximam, in l. qui sine. ff. de nego. gest.

Et sanguinariam Sene. de benefi. lib. 7.

Hisq; uerbis ad propositum utitur ep. 11. quā dusus fœnerator Cæcilius, à quo minoris cētesimis propinquis nummus moueri non posset.

Aliter Soci. in l. si hæres, in §. itē si reipub. col. 4. 5. 6. ff. ad lege Falc. alii aliter præsertim Odof. in l. nihil interest. ff. de nau. fœ. ut per eos.

Sed utcunque sit, sufficit ad intellectum. infra, dicendorum, quod debitor singulo mēse denarios singulos, ut suo l co dicemus, ob denariōs centenos, dare prōmiserat, si præstituta die, sortem non solueret.

7 Sexto præmittendum est, quod qnq; † usuræ ex mora tantū debentur, ut in contractibus bonæ fidei. l. mora. §. in bonæfidei. ff. de usu.

Quādoq; ex mora, pp̄ter stipulationē ut hic.

Qnq̄ue ex stipulatione pp̄ter morā, exempli gr̄a, inqt adhuc tex. in fi. si stipulatus fit quis sub conditione sibi fundum dari, & conditione eueniente fructus, medii temporis, & usuras.

8 Septimo & ultimo præmittendum est, quid sit formare † reformare, transformare, conformare & deformare, ut hic per Ias. & Deci. diximus in l. iurisgentium, in §. quinimmò. ff. de pac. & in l. petens. C. eo. quodq; hic de uirtute informatiua potissimū tractatur, & est opl, *cōis, de reformatiua, in d. l. iurisgentium, in §. adeo & c. deque transformatiua, in l. 1. ff. de noua. in d. l. ubi ita donatur. ff. de don. & in l. si uno. ff. loca. & aliis, ī tex.

1.de re iud.& in c fi. de corp,ui. Sũma & diuide ut hic per eundem Iaſ. uellet plenius, quod ẽt facit Odof.& benè.dic,in 7. partes diuidi poſſe, prout in 1.ponitur exordium, in 2. thema, in 3. quæſtio,in 4.deciſio Pauli,in 5.duo contra ipſius deciſionem, in 6. reſponſio ad alia duo, in 7. & ultima, caſus, in quo opi.contra Paulum ſaluari poteſt, 2.ibi l.Titius.3.ibi, quæſitũ eſt, 4.ibi dicebam.5.ibi pactum, 6.ibi ſed cum ſortis.7. ibi ſed & ſi.

Tex.reſtituas dũ dicit in dies.25.& legas 30. ut in pandectis Flo-qua de re à quibuſdam multa i cuntur, non dicenda, ſi 25.legatur,ut infra.

Caſus clarus eſt iudicio meo,ideſt determina-
9 ta facti aſſertio,quã græci hipoteſin uocant, † ad generalis & indeterminatæ differentiam, ut ſunt concluſiunes & regulæ, quæ Theſis appellatur pariter,ſi ad propoſitum ſic dixerimus.

L.Titius quindecim millia, mutuo a cepiſſe, à P.Mæuio,ſcripſit,ſibi de domo ſua numerata, ideſt ab eo,uel ab alio,ſuas uices agente, puta inſtitore.Sed hic primum aduertè, quod in pandectis hoc uerbum millia non reperitur,ea de re exponit glo.pundo, hoc eſt numerum accepiſſe in denariis põderatis, idque etiam Iaſ.hic col.3. ſed mihi magis placet à uerbis non recedentes,ut numerata dicamus,& millia uerbum ſubaudiamus, quia uetus locutio eſt,dicere quindecim mutua ſic ad Atticum Cice.lib.4.ep.14.ibi.HS. quingena depoſuerunt, ut qui à Catone damnatus eſſet, id penderet,& competitoribus tribueretur, uerba non aliter intelligenda,niſi modo prædicto &
10 ſubauditione iuuanda · † Seſtertia quingena ſcilicet, hoc eſt aurei ſcutati quindecim millia, hæc quindecim igitur, ut eo redeamus unde diſceſſimus, proba,ideſt bona,rectè dari, hoc eſt & rurſum, benè, ac iuſtè, certa die, exempli gratia inquit tex.·Kl.proximis tunc, idem P.Mæuius, ſtipulatus eſt,ſpopondit uero.L. Titius.Et hæc fuit prima ſtipulatio, qu ad ſortem dictorum quindecim millium.

Deinde alia ſubiecta eſt,ſi præſtituta die ſumma ſupraſcripta,eidẽ,pub. Mæuio ſcilicet,uel hæredibus ſuis,qui ſub illis uerbis comprehenduntur,eique ad quem ea res pertinebit,data,ſoluta, ſatiſue eo nomine factum non fuiſſet, quod tunc poſteaquam ſoluere diſtuleris nomine pœnæ, id eſt uſurarum, teneretur ſoluere in dies 30.ob denarios centenos,denarios ſingulos, hoc eſt ſingulis menſibus,pro ſingulis denariis centum, denarium unũ,& hęc ſortem & uſuras reſpiciebat, uerum hic nota, quod uſuræ non in ſingulos promittebantur dies, ſed menſes, ex quo factum eſt ut in dies 30.dixerit hic Iuriſcon.cum myſterio, reſtituendusque text. ſit in l. nihil intereſt. ff. de nau.fœno,ut reſtituit Anto.Aug.in lib. emenda: 1.c.9. Vltimo pactum appoſitum eſt incontinenti adhuc reſpectu ſortis, quia fortè dictus Titius non poterat, d. tempore tam magnam ſummam ſoluere,ut menſtruos denarios trecentos ex ea, i. ſingulo menſe,l.qui bonis.ff.de ceſsio,bo.l.1 C. de fideicom.P.Mæuio creditori,uel hæredi eius, refunderet·Titius non ſoluit lapſis menſibus puta tribus, Mæuius petebat uſuras totius ſummæ, replicabat Titius,ad hoc ipſum nõ teneri, ſed ad uſuras tantum,nongentorum denariorum,q̃ſitum fuit à Paulo I.Con.auctore.l. noſtræ uſupra quid iuris,cũ cautio hæc,ideſt ſcriptura huiuſmodi, ſtipulatione & pacto uallata, fuiſſet in auditorio, ideſt in loco iudicii Aemilii Pap. præfecti prætorio,& I.Con.lecta.

Videbatur prima facie dicendũ, qđ deberẽtur totius ſortis ſecũdum aliquos, & dubiũ faciebat potiſsimum,ut dicitur in Ver.pactum autẽ, quia pactum ultimo loco factum, duntaxat ad ſortem refertur, uſurarum nulla facta mentione, quæ
11 ſimpliciter prius in ſtipulationẽ uenerant † uſq; adeo ut eidẽ,ualidè, iſtud,cum nudum ſit, nullo modo præiudicet, ut not.in ſimili in l.pacta nouiſsima,in prin.C.de pac.ubi pactum ultimũ primo non præiudicat pariter, ſi iuratum ſit, & ra
12 tione etiam de qua infra.Maximè † quia non conuenit,ut principale ueſtiatur ab acceſſorio, i. pactum nudum ſuper ſorte à ſtipulatione ſuper uſuris quæ ſunt acceſſoriæ.l.nuda.C.de cõtrahen. & comm.ſtip.not.in l.petens.C.de pac. & in §. quinimò.ſupra allega.

Secundo dubium faciebat, quia iſtud pactum adhuc debitori exceptionem parit, ne teneatur ſoluere niſi denarios trecentos, quolibet menſe & ſic ne tota ſors petatur,ergo non debet officere creditori,& ſtipulationem uſurarum tollere, argu. in l. legata inutiliter.ff.de adi.lega. & iſtud quoque dicitur in tex.ibi, pactumque id tantum &c.& minus ipſi debitori actionem parere, odio
13 uſurarum.l.quamuis. C de uſu. † nam ſi hoc idẽ expreſſè fieri non poteſt, multominus fieri poterit tacitè.l.3.§.q habet.ff. de ſerui. ruſtico. pdio.
14 Tertio dubium faciebat, † quia debitori imputandum eſt,cur legem apertius non dixerit, immò quod contra ipſum ſemper fit interpretatio & ſic ad,d.P.Mæuii creditoris fauorem,uulga. l. ueteribus. ff. de pac. ſtante ſtipulatione de uſuris ſoluẽdis,& not.Bal.in c.fi.n.4.de auc.& uſu. pal.

Quarto dubium faciebat, quia pactum in una re,ut hic per Bar.in prin., ad aliam non extenditur.l.ſi unus.§.ante omnia.ff.de pac.l. cum quęritur.ff.de excep.rei iud.l.circa.in fi.C. loca. ſed pactum fuit hic reſpectu ſortis tantum, ut dictũ eſt,ergo ad uſuras non extẽdetur, & uirtute prioris ſtipulationis de tota ſumma debebuntur.
15 Quinto & ult.dubiũ faciebat,† q̃a utile p inutile uiciari nõ debet,hoc eſt ſtipulatio,ut diximus, de uſuris ſoluendis, ſimpliciter interpoſita, per pactum nudum,& ſic inutile, & probatur etiã in l.placuit.ff.de uſu.& in l.certi condictio,in.§.quoniam, ſupra eo,& in c.utile per inutile, de reg.iu. in 6.& urgent,dicebatque audacter Gui.de ſuza hic,ut referunt Albe.& Iaſ.col.3., quod ſi Paulus u.ueret,opi.ſuam ſuſtinere non poſſet.

Quibus

Quibus tamen non obstantibus Idem Paulus
contrarium,decidit,& benè,eique, ut potè peri-
tiori,quod ex ante à dicendis patebit,acquiescen-
dum est, Nec uerisimilè quod dicit Gui.de suza.
sed qđ d cerci potius, maneo & persisto in mea
ueteri sententia & opinione.

16 Et ratio decisionis † est, ut statim subiicit, qa
pacta incontinenti facta,stipulationi inesse credũ
tur, perinde ac si per singulos menses idem.P.Mæ
uius,d.denarios trecentos stipulatus fuisset, usu
rasque adiecisset,quoad tardius soluti fuissent.d.
§.quinimmo.l.petens, præ alleg.& utrobique no.
de pact.& cum hæc sit ipsius met I.Con.ratio, cæ
tere omittẽdæ sũt, immò qđ nec alia assignari po
test, Et ideo subiicit,finito primo mense, primæ
pensionis usuras currere,& sic successiuè,secun-
do,& tertio,crescere,& hic nota,quod prius, cur
rere.postea crescere dixit, Et subinde quod sor-
tis non solutæ,intellige ultra denarios noningen
tos,usuræ rursum peti non possunt, quia nec ipsa
sors peti poterat,& ubi nulla est petitio, ibi nul-
la est mora,qua usuręe petantur,l. si pupillus. ff.
de uerbo.ob. ergo noningẽtorum tm̃ debebũnt.

17 Nec ob.ad oppositum adducta quia ad pri-
mum ipse met Paulus, respondet in Ver.sed eum
sortis,quod cum petitio sortis dilata sit, ex eo tẽ
pore etiam mora contrahatur,nec aliter debean-
tur usuræ,& cum operetur pactum circa princi-
pale,facta diuisione sortis per partes, ita operaĩ
quoad accessorium hoc est quoad usuras, ut so-
lum debeantur pro tempore elapso. Nec facit ad
idem,quod pactum uestiatur ab accessorio, quia
uestitur à prima stipulatione, super sorte, usque
adeo ut à media super usuris non impediatur, ut
idẽ Albe.dicit,& benè,l.duos reos.§.fi.ff.de duo.
re.l cum antiquitas.C.de testa. & dictum uulga-
18 tum est, † ex medio non impediri quominus
extrema coniungantur.

Non ob.2.quia immò actionem etiam produ-
cit,ex quo uestitum fuit,ut dixi,à stipulatione,su
per sorte,incontinenti factum,& iuxta ipsã posi-
tum,qua de re dici probabiliter nõ potest quod
exceptionem tantum pariat, & dictant uerba illa
adhuc in tex.posita,quamuis sententia diuersa ob
tinuerit, sed, ut dictum fuit quoque supra, esto
quod ad exceptionem tantum prosit, non tamen
obligatio usurarum ipso iure committetur, ex
19 quo nec est in mora,† subiicit rursum.I.Con.,is
à quo pecunia propter exceptionem peti non po
test,d. l.si pupillus.

Non ob.3.quia nõ uideo quomodo,aut ĩ quo
20 possit imputari, quandoquidem† principali re-
moto remoueatur & accessorium,sique facta est
diuisio sortis,facta etiam intelligatur usurarũ,&
habito respectu ad summam limitatam,debeãtur
nõ respectu totius,ut per gl o.in l. eos. C. de usu.
Bal.in l.ex facto,ad fi.ff.de nego. gest. Immò qđ
creditor potius in hoc imputandus est,ut in d. l.
ueteribus,not.

Non obst.4. quia ipse met Barto'. respondet
& benè,non extendi ad aliam rem æquè principa
lem,sed ad id quod per consequentiam uenit,sic,
considerando etiam usuras, maximè centesimas,
sui natura odiosas forè,nec istud,posse aliam in-
terpretationem pati quam istam.

Non denique & ultimum, quia uera est regu-
la,sed non hoc casu,ex quo pactum utile fuit,ue-
stitum cohærentia cõtractus ut supra. Et dato qđ
inutile fuisset, ope exceptionis saltem,ælisisset sti
putationem præcedẽtem,l.si unus.§.pactus. ff. de
pact.§.præterea,instituta de excep.& ut per eun-
dem Albe.licet non ita clarè,fusius.

Et quod prædicta sint uera, ostendo, inquit
21 Pau., quia † benè sunt casus in quibus debentur
fructus & usuræ, non à tempore moræ sed con-
tractus, si ita conuentum sit, exempli gratia, si
mihi promisisses Kl.proximis,pecuniam tibi mu
tuo datam reddere uel fundum dare, & si nõ sol-
uisses,aut fundum dedisses,fructus & usuras,me-
dii temporis,sed à materia nostra,longe sunt alie
na hęc,uult dicere Paulus, ex quo contractus ex
conuentione partium legem accipiunt. l.legem.
C.de pact.l.1.§.si conueniat.ff.depo.igit nec mi-
rum,si à tempore moræ hic debentur, à tempore
uero cõtractus in exemplis prædictis? Hic casus.

Quantum ad primum not. Doct.sumpta occa
22 sione ex uerbo auditorii de quo hic† an in scho-
lis, uel foro intelligatur.Placet 2. declaratio gl.
siue expositio, quam etiam Dec.hic tenet,ex mul
tis & potessimum per tex.ubi casus clarus in §. si
uero,in auth.de iudi.& ante eum Albe.ipsum ci-
tat,atque in Alpha. suo in uerbo auditorium.

Sed nouiter pondero ego,quod sicuti ibi iudi
cem sentientem malignitatem ministrantiũ fieri
eos auditorio suo expellere debere, & consequẽ
ter non aliter intelligi posse uerbum prædictũ,
ita hic debeat exponi,ex quo Præf. Præto.facta ẽ
mentio pariter,stipulationis,pacti,petitionis,ex
ceptionis,& actionis, quæ omnia in iudicio, &
sic in loco maiorum seu foro, quotidie uersan-
tur,& discutiuntur à partibus,dictumque est ab
audiendo quęrelas subditorum. Et hinc,ut dice-
bã alias,auditores Rotę,Venetiis, Bononiæ,Flo
rentiæ,Ianuæ,& Senis,propriè tamen loquendo
scholam significat,atque ita opponitur foro, ut
fab. his uerbis sentit lib. 10.alia ratio est litiũ &
disputationum fori & auditorii, præceptorum
& periculorum.

23 Secundo placet, quod hic adhuc† & prædicta
ratione exponamus auditorium, idest forum, &
non scholam, ex quo alias sequeretur, quod do
ctor posset cognoscere de causis, & exercere iu-
risdictionem in scholis,& malè, l.pe ff. de iusti.
& iu.& processus in scholis factus, diceretur fa-
ctus in loco incompetenti, nec ualeret ut p Bal.
in l testamenta, col.2.C.de testa.

Quod tamen declara uerũ,si à parte opponatur
alias ualebit quia uidebitur facta tacitè proroga
tio à parte de loco ad locũ,qđ memoriæ cõmẽdã
dũ dicit idẽ Ba .in l.fi.col.2.ff.de iuris.omn. iud.

Aliqui

Aliqni hic gloriantur se inuenisse tex pro prima expositione qđ hic pro schola capiatur omnino dictum uerbum, in l. Titius. ff. de act. empt. considerantes illa uerba, lectū est in auditorio D. Vlpiani responsum, quodque Vlpianus tunc nō habebat auditorium causarum, sed labuntur, benè enim dico, quod propriè scholam sonat, sed non hic, ratione supra dicta, item dico quod ille tex. non facit ad propositū, ex quo in pādec. Flo. & Haloand. absque. d. auditorij uerbo, legitur, & qa sēsus est qđ in auditorio, i. i foro rñsum Vlpia. & Iuliani lectū fuerat qđq; illud Iuliani pualuit.

Sed & 3 ad idem quæro, dato quod exponatur auditorium, idest schola, nunquid uno eodē 24 que tempore possit quis legere † & assidere, Bar. hic nu. 33. licet dicat quod nō est materia nostra post Gul. de Cu. concludit quod non, per text. in l. qnisquis. C. de postbu. & in l. nemo. C. de Asse. ubi nemo potest esse aduocatus & iudex, uel assessor, & in d. l. nemo, quę est fi. assignatur, ratio, ne cum in utrunque festinet neutrum benè peragat. Et ibi glo. Qui binos lepores &c. uulgatumque ill ud facit, pluribus intentus minor est ad singula sensus. Et facit quia non potest quis esse de duo bus collegiis, licet contrarium seruemus nos l. 1. §. fi. ff. de colle. illici.

Imò nec fungi uice duorū, l. si cōsul. ff. de adop. maximè si iurisdictio sit contentiosa, ut ibi. not. Nec in ecclesia habere duo officia. c. cum singula, de præbend. in 6. quia uix inuenitur sufficiens ad unum. c. 1. de consue. eo. lib.

Nec esse Abbas in duobus monasteriis. c. fi. de reli. do. Nec hr̄ plura beneficia uel plures dignitates. c. de multa, de præben. Vnde uidemus, ut nqe etiam Alex. , quod lex prohibet ne qnis dupplicatum consequatur stipendium. l. hic quidem. C. qui mi. po. lib. 10.

Sed contra de. l. eundem, ff. de legatio. ubi q̄s non est prohibitis fungi munere plurium legationū, & idem in l. si quis decurio. C. ad legem Cor. de Fal. & in l. 2. & in l. incola. ff. ad municipa.

Verum pro sol, seu cōcordia dici potest, ut hic per Deci. post Bal. in d. l. si consul, in fin., quod si officia compatibilia sint, eodem tempore poterūt exerceri, alias non immò ipse met tex. in d. l. si cōsul, hoc probat, not. in d. c. de multa, hinc uidemus, nisi statutum uel consuetudo sit in contrarium, quod doctor legens in cubiculo consulere pariter non est prohibitus, & ante eum lusius ubi alia etiam multa Albe. in l. 1. col. 3. C. de no. Cod. compo. Et hinc est ad idē si testator leget libros legales scholari qui iuri operam nauet, si medicinæ uero, medicinales, quod eidem debebuntur si iuris, & Medicinæ, gradum acceperit, ut Rector noster Mutius, tradit Alex. & Ias. in l. Titiæ textores col. 3. ff. de lega. 1. Pet. Rebuffius de mō. Pessula. in tracta. de priui. schola. q. 130. in princ. & probatur in l. 2. in §. fi. ff. de excu. tu. & in l. 2. in prin. ff. de uerbo. ob. Tamen, uix in una sufficit hominis ętas etiam si sit excellentis ingenii, & doctrinę. cum uita sit breuis, ars uero longa (ut inquit Doctissimus uir Hypocrates in Aphoris in princ.) militetque adhuc ratio. d. l. nemo, & totū requirat hominem, aliàs recitamus ambages in cathedra, & non rectè sedetur à nobis hæc facientibus, sed incubatur, secundum Bal. in c. 1. in §. 1. in fi. quo tempo. mi. in usib.

25 Quarto dubitatur, an locus † exprimi debeat, Bar. hic nu. 34. se remittit, idem facit Deci. Concludētu breuiter qđ sic, uel scriptura priuata sit uel publica, dummodo agatur de præiudicio tertii, ut per eundem Bar. in l. de pupillo, in §. q nūciat. ff. de no. ope. nunc. & Bal. in l. cōtractus, col. 3. C. de fid. instr. & probatur in l. optimam. C. de contrahen. & commit. sti. ponderando eam dum dicit, quod maximè id locum habet in fœneratitiis cautionibus, & ibi idē Bal. & Cy. alias instrumentum non ualebit. c. abbate. §. pe. de re iud. in 6. c. quoniam contra, de proba. Capella. Tholo. deci. 491. in prin. & ibi quid de loco loci. & apponitur regulariter ut facilius detegatur falsitas. d. l. optimam, & in locis præallega. not. & in Clem. cæterum, de usu. nouissimè Ro. in d. l. de pupillo, in §. qui opus, col. 2. ff. de no. op. nun.

26 Quinto & ultimo quæri potest † qđ si doctor assideat ut hic Paulus, secūdum quod ego declaraui in euiden. uel ad dignitatem uocatus sit ui Iacob. Bald. Odof. præceptor, qui prætura Ianuæ functus est, bienniòque à lectu. uacauit, an possit legere per substitutum.

Sine disputatione cōcludendum est, quod nō, quia electa est industria personæ, & industria unius, non est industria alterius. l. inter artifices. ff. de sol. c. fi. §. 1. de offi. de. Bal. in c. 1. in prin. de fi. instr. Et est factum quod per alium explicari nō potest, ut in l. unica. in §. ne autem, & ibi Cy. format. q. ad fi. C. de cad. tol.

Si tamen sit consuetudo poterit, secūdū Bar. ī l. nemo est qui nesciat. ff. de duo. re. nume. 5.

Vel paruo tempore puta aliquibus dicbus, qa qui parū transgreditur non uituperatur. l. quamuis, ff. de cōdi. & de. uel si statutum uniuersitatis permittat, quod à consuetudine non differt nisi ut tacitū & expressum. l. omnes populi, ff. de iusti. & in. l. de quibus. ff. de legl. § ex non scripto, institu. de iur. nat.

Vel si ex causa sæpè hoc ipsum facere solebat quoniam ita actum uidebitur, l. excepto. C. loca. Bartol. in d. l. nemo.

Vel & ultimo si sit Illustris, qa legerit an. 20. l. quisquis, C. de Episc. & cle. & lōgè magis si. 44. ut ego, usque modo, præsertim si legat per æque idoneum, ut sentire uidetur Cy. in loco prælle ga. nouissimè Bal. in l. eum filiusfa. in §. 1. in fi. ff. de uerb. ob. & Seu. in trac. de debito. fugi. q. 3. col. 2. non recordor tamen istud hic aliquando factū fuisse, quia nec princeps admitteret quemquam, tametsi (ut dixi) iuridicum sit, & à ratione (his casibus, non alienum, reliqua uerba usque ad uerbum conuenit, non habent difficultatem, de pœ

na &

na & usuta dictum est in euidentialibus.
Igitur, quoad istud uerbum conuenit quoque
27 sciendum est, quod simplex† pactum supponit,
etiam quod in scriptura reperiatur appositum.
Et probatur secundum Bar. hic nu. 12. quia ge
nerale uerbum est, ad omnem conuentionem fa-
ctam tacitè, uel expressè. l. 1. §. 2. l. Labeo. l. conuē
tionū, ff. de pac. nec pōt stipulationē importare.
Alias & 2. non differret à uerbo promisit, & ta
men differt, quia si uerbum promisit in scriptu-
ra pariter reperiatur, intelligitur per stipulatio
nem. §. si scriptum insti. de inuti. stipu. in potiori
significatu. l. 1. §. 2. qui in perpetuum. ff. si ager ue-
cti. ex quo potest alias importare pactum nudū,
& pollicitationem, l. sciendum, §. dictum, ff. de
Aedi. edic. declarat Fulgo. consi. 90. colum. 2. &
ita debet declarari quod etiā dicit Bar. nu. præal-
lega. & in scriptura dixi, q̄a si à teste pariter pro-
feratur, nec stip. importabit. l. 1. C. de Vsu. Fulg.
consi. prælle. Imò. cons. 102. col. 3. rationem au
tem assignat Are. in d. §. si scriptum.
28. Tertio quia† solemnitas intrinseca, nunquam
præsumitur, nisi uerborum significatio, apta sit,
& necessario ipsam comprehendat, ut per Dy. &
Bar. in l. sciendum. ff. de uerbo. ob. Imò. cōsi. 86.
nu. 2. & in scriptura dicente quod Titius fideius
sit, exemplificant Docto in d. l. sciendū in princ.
quia non potest aliter intelligi nisi per stip. l. Blā
ditus. C. de fideiu. sed uerbum cōuenit, huiusmo
di non est, ergo simplex pactum ad, d. uerbi pro-
misit differentiam, importabit.
Quarto uidetur casus, in l. qui Romæ in §. Cali
machus, iunctis uerbis si. illius. ff. de uerbo. obl.
ubi dictum uerbum conuenit, ut hic, pactum sim
plex importat, ex quo stipulationis postea facit
mentionem, & ibi not. Areti. & quamquam dicat
Ias. in rub. de uerb. ob. col. 2. & hic, quod nihil fa
ciat, ex quo non erat in scriptura positum, & ma
lè contrariumque uerisimiliter præsumendum
est, ut hic, & quia huiusmodi cautiones, & pacta
scribi solent communiter, arg. in l. fi. C. de fideiu.
& in l. contrahitur. ff. de fideiu.
Quinto ad idem est tex. in l. si ex precio, in fin.
C. si cer. pe. ubi conuenit uerbum pacto nudo in-
telligitur, & ibi glo. etiam declarat.
Sexto est ad idem tex. in l. singularia, in fin. su-
* pra eo. & ibi omnes. *Et est uerisimilè, quia cum
supra stipulationis mentio facta fuerit, primo &
2. casu, non aliter hic tertius intelligi debeat, est
benè uerum licet pactum nudum sit, quod tamē
ut dictum est in figuratione casus, uestitur cohę-
rentia stipulationis ex quo incontinenti apposi
tum est, & ea quæ incontinenti fiunt censentur
inesse, ut supra.
Et est. 7. ad idem tex. in l. qui negotia. ff. man. &
in l. si ita quis, in §. Seia. ff. de uerbo. ob. & in l. con
uenire. ff. de pac. nota. & in l. si conuenerit. §. 2. ff.
eo. & in l. iurisgentium in §. sed cum nulla. ff. de
pac. & mille sunt huiusmodi non referenda, & ita
transit Ias. in d. l. sciendum, col. 4. ff. de uerbo. ob.

& licet insistat. Deci. hic, ad propositū in peruē-
stiganda diuersitatis ratione, quare hoc idem sit
in uerbo isto, & secus in uerbo promisit. ut p eū,
mihi tamen superuacuum uidetur, quoniam sa-
tis est, quod hic de uerbo conuenit probetur &
in iuribus supra allega. deque uerbo promisit in
d. §. si scriptum, & in l. 1. C. de usu. & ut per eum
etiam hic in fin.
Idem Ias. igitur & alii, ut refert, quoad istud
tantum, quod immò etiam uerbum conuenit im
portet stipulationem ut uerbum promisit hic ꝓ-
bare nititur, & 1. per tex. in l. si extraneus, in §. fi.
ff. de condic. ob. cau. ubi si pater dederit dotem fi
liæ & conuenerit de ea reddenda, dicit I. Con. q̄d
agere poterit, ergo ex stipulatu, quia pactum nu
dum actionem non producit, nisi de iure canoni
co, l. iurisgentium, §. sed cum nulla. ff. de pact. c.
1. eod. titul. in 6.
Secūdo per tex. in l. pacta nouissima, C. de pac.
ubi ex conuentione inita inter partes, orit actio.
ergo, ut ꝓximè dicebā, stipulationē importabit.
Tertio per tex. in l. seruus ea lege. ff. de ser. ex
por. ibi cōuenit citra stipulationem, quæ uerba nō
aliud innuere uidentur, nisi quod cōmuniter sti-
pulationem importet, & istum text. adducit etiā
Bal. in l. 1. col. 2. C. de usur.
Quarto quia si uerbum est generale, compre
hendens etiam stipulationem. d. l. 1. d. §. adeo. ff.
de pac. non est ratio cur dici non possit quod ēt
stip. nō importet, in potiori significatu, ut de uer
bo promisit diximus.
29 Quinto & ultimo, † quia hic fortè propter, pœ
nam, siue usuram, quæ sui natura odiosæ sunt, nu
dum ac simplex pactum significat, ergo non re-
gulariter, ubi cōuentio neq; fauorabilis uel odio
sa esset, & sentit Bal. in d. l. 1. col. 2. prędllega. de
usu. & Pau. Cast. hic col. 3.
Censeo ego breuiter à prima opi. non esse re-
cedendum, nec ob. si diceretur ad tex. nostrū, q̄d
istud est ideo quia stipulationis erat facta mētio,
primo & secundo casu, ut per Fulgo. Ro. & Ias.
quia hoc nihil aliud est dicere nisi fateri, ex d. uer
bo conuenit, pactum simplex significari, & dice-
bam supra in 7. fundamento.
Non etiam quod loquatur adhuc tex. iste po-
tissimum, ex quo hoc ipsum colligitur, in scri-
ptura priuata, ergo secus in publica, si appositū
reperiatur, ut dicebat Ang. quem idem Ias. refert
quia dico iure non probari, maximè quia priua-
ta scriptura subscripta manu trium testium, idem
operatur, quod instrumentum publicum, l. scri-
pturas. C. qui po. in pi. hab. not. in l. admonendi
ff. de iureiu. Et minus quod loquatur in usuris
quia respondebo infra loco suo.
Alia etiam ad idem mihi satis solida uisa fue-
runt, tuta facile à morsibus si quæ similia addu-
cantur, igitur transeo.
Et ad opposita respondebo, pręsertim ad text. in
l. si extraneus, in §. fi. ff. de condic. ob. cau. id esse ī
dote speciale, quæ semper exigi potest per ex sti
pulatu

pulatu actionem, uel scripta fuerit uel non, l. unica in prin. C. de rei uxo. ac. & dicto casu cōditio ne ob causam, causa non secuta, quæ ēt est actio personalis. §. in personam, insti. de ac. & sic non ex ui stipulationis, sed ex defectu finalis causæ potius, ut per Bal. conf. 185. col. 2. uol. 1. & in l. si mater, ad fin. C. de insti.

Non ob. 2. quia (ut dicebat D. meus Butigel.) stant ista simul, quod ex conuentione orit actio, & tamen ibidem stipulatio non interuenerit, sed fuerit aliter uestita, quæ responsio (debere enim tutari eā uti Cassius opi. Sabini in. l. dicere, ff. de arb. sed non teneor, quia amicus est Plato, ut illæ dicebat, amicus Socrates, sed magis amica ueritas, tradit Abb. in cap. omnes, de maio. & obe.) uidetur esse de directo contra illum tex.

Igitur responde tu, quod ibi agebat creditor ex contractu primo, contra debitorē naturaliter & ciuiliter obligatum, repellebat ipsum debitor exceptione pacti de non petendo, creditor uero replicabat pactū de petēdo factū fuisse, quo prius factum tollebatur, l. si unus. §. pactus. ff. de pac. & sic non est uerum quod stip. importet, & si oritur actio, d. casu, illud ideo est, ut tex. innuere uidet, quia pactum fuerat in iudicio factum, & est arg. in l. cum ostendimus in §. fi. ff. de fideiu. to. Alex. in d. l. pacta nouissima. Bal. in l. sciendum, colum. 2. ff. de uerbo. oblig.

Non ob. 3. quia respondet Deci. hic, illationē fieri non debere, dicto casu cum sit uerbum generale. Quę responsio non est tuta, quia dicendo citra stipulationem uerbum restringit, & includit quod alias stip. importet., ut in inductione dicebatur, arg. in l. transigere, C. de transac.

Aliter respondet D. meus, quod id est ad maiorem declarationem expressum quodque tacite inerat. l. 3. ff. de lega. 3. Quæ etiam tuta non est, ex quo hoc ipsum est quod disputamus, & dici audacter potest, non esse uerum quod tacitē insit.

30 Vnde tu respondeas, † & uerus est intellectus ad illum tex. quod loquitur in pœna conuentionali, quæ regulariter stipulationem requirit, l. pēdia. ff. de act. emp. Bal. in l. in his, in §. uxor, ff. sol. mat. ideo dicit text. si pacto nudo promissa sit, & citra stipulationem, quod non debetur, ut in simili etiam in usuris. l. quamuis. C. de usu. sed non propterea quod uerbum conuenit includat, & importet stipulationem.

Non ob. 4. quia si stipulationem importaret iā non amplius esset generale ex quo genus ad speciem restrictum species est, l. si optio. ff. de op. le. Bal. in authen. hoc inter liberos, colum. 1. C. de testa. Nec officit, quod ita sit etiam in uerbo promisit, quia potest responderi ut hic per Deci. in fin. huius not.

Non 5. denique & ultimum, quia dico quod immò hic sumus in casu fauorabili, ex quo pactū erat super sorte.

Et licet factum super sorte locum habeat etiā in usuris, ut dictum est sæpe, nihil est tamen, & debet attendi quod principaliter agitur. l. si quis nec cām. supra eo. Vel dicamus, ut hic per Deci., quod prætextu usurarum dicitur istam materia fauorabilis, ex quo receditur à maioribus usuru, prius per stipulationem promissis. 1. tamen melior, quia huic ob. re gu. l. fi., ut dicebam alias., ff. de fun. inst. Et ita cum opi. Bar. quæ uidetur* communis, transeundum est.

Et si contraria opi. tibi placeret, fac regulam & limita ut hic per eundem Ias. pluribus modis, quē aliter referre non curo.

Vltimo not. dum iste tex. dicit perinde esse in pacto ultimo loco facto, ac si usuras adiecisset, qd 31 prorogatio termini sem p † facta uidetur cū suis qualitatibus, de quo per Bar. in l. i. § . & post opera, num. 4. 5. ff. de no. ope. nunc. multa Alex. hic col. 3. Adde tu bonū tex. in l. si pupillorum, in §. fi. ff. de reb. eo. ubi si tutor pignus obligatum Titio, obligauerit Seio, ut pupillum à Titio liberaret obligatus intelligit sub eisdē usuris.

Et ibi Bal. infert ad quotidianam. q. si prælatus concedat rem in emphiteosim perpetuo alicui, quę d cōcessio nō ualebit, ex quo debet fieri cum suis qualitatibus, ut in prorogatione hic, idest ul que in tertiam generationē, licet etiam fieri con sueuit. §. alienationis. §. emphiteosim, in authen. de nō alienan. §. licētiā, de alienā. & emphiteo. co. lib. Abb. & alii in cap. 1 n præsentia de prob.

Vel, ut subiicit, dic quod non ualeat in perpetuum, sed quatenus ualere potest, quia quod est ultra modum reducitur ad modum, l. placuit, ff. de usu. l. qui tabernas. ff. de contrahen. emptio. Cuma. consi. 99. col. 1.

Dicit etiam idem Bal. ad idem in l. unica, in pe. col. C. quando non pet. par. si dominus renouauerit emphiteosim paternam duobus fratribus quod non propterea sublatum uidebitur ius ac. ex quo uidetur facta cum suis qualitatibus, & repetita ea quæ sunt de natura primi contractus. l. item quæritur. §. qui impleto. ff. loca. Alex. suus consi. 30. col. 3. uol. 1. & ad propositū est Theorica communis, & simile in additione, accessionę uel augumento, ut per eundem Alexand. & Docto. in l. si domus, in princip. ff. de legat. 1. & aliis quæ referre nō curo.

Videtur tamen quod istud hic non probetur, ut dicebat Purpu., quoniam prorogatio, præsupponit differentiam. prorogationis, & eius ad qd fit prorogatio. l. sed & si manente. ff. de preca. l. cum stipulatus sine nobi à Proculo. ff. de uerbo. ob. sed sic pactum inest contractui, ut in Ver. dicebam & ipsius contractus est pars, l. fundi partē. ff. de contrahen. emp. ergo prorogatio dici non poterit, unde not. in l. petens. C. de pac. remoto ꝯ ctu, quod remoueibitur hac ratione, etiam pactū.

Verum nihil est, quoniam, est pars cōtractus quia cohærentia ipsius uestitur, sed hoc non tollit quod non sit pactum, ex quo post stipulationē primo & secundo casu interpositam, adiectū est, & sit perinde, ut dicebamus, ac si usuras adiecis-

sci.

set Immò, qđ arg. hoc videtur, directo esse contra tex. in d. l. sed etsi manente, ex quo lapso primo termino, prorogatio non esset. tradit Card. in Cle. statutum, de elec. Feli. in c. cum super, col. 2. de offi. dele. Soci. Iun. consi. 3 nu. 4. vol. 3. Alb. in l. si cum dies, in prin. ff. de arbit.

Verum quia materia est utilis, & quotidiana, ad q. infertur, si fiat prorogatio termini, debito-
31 ri ut hic, nunquid fideiussor liberetur † cōmunis
* conclusio * est breuiter qđ sic, quodq; nō tenebitur nisi de nouo consentiat, declarando tamen vt infra. probat, ut dicunt oēs, p theoricā, Bar. in l. Lucius, in §. Paulus. ff. de admi. tuto. ubi si qs castri custodiā susceperit mensibus sex. & fideiussorem dederit, lapsis. d. sex mensibus, fideiussorem liberabit neque tenebit, si custos castrum amiserit, & attestatur Iaco. de Are. ibi ita de facto euenisse Veronæ. Deci. consi. 93. col. 2. vol. j.
Immò qđ est tex. in l. Labeo, in §. fin. qui decidit istam q. ff. de arb. ubi in prorogatione cōpromissi fideiussores dati, de parendo sententiæ sub pœna, debent iterum promittere, uel alij similea adhibe ri, ergo innuit qđ erunt facta prorogatione termini, liberati. et facit ad idem tanto magis istud verum fore, d. casu: q̄a cōpromissum stricti iuris est, & ad vnguem seruandū, l. non distinguemus. §. de officio. ff. eo. & est ēt pro ista opi. tex. in l. itē quæritur, in §. q impleto. ff. loca. ubi si cōduxisti à me prædium rusticum anno, eoq; finito nō discesseris, intelligēt facta reconductio, & pignora ad idem obligata, si tua fuissent, alias non, nisi illius cuius erant, nouus accesserit consensus. Et in l. si cū hæredes. C. eo. quæ duo iura inducit etiā Deci.
32 Ias. & alij, ubi † si conductor octauarum vectigal enim erat qđ soluebant hoīes ex mercibus, & ipsum excipientes inde etiā octauarij dicti fuerunt, ut ibi p glo. & in l. à legatis. C. de vectiga. & cōmi.) fideiussorē dedisset in quinquenniū, eo tēpore expleto, is liberabit, etiā qđ dicti tpis facta fuisset prorogatio, & ita Bald. ibi, & exclamat d. tex. esse memoriæ commendandū, & ad idem citat tex. in d. §. Paulus, & in d. l. Labeo.

Et ita dicit etiā idem Bal. in l. fideiussor, per illum tex. ff. de nego. gest. qđ licet pignus datū in vno contractu detineatur pro alio, secus tamē est in fideiussore, & signanter p tex. in d. l. si cū hæredes, sed melius facit tex. in d. §. qui impleto. Et magis in terminis idem Bald. in l. Titius, in prin. ff. de excu. tuto. qđ cōpromissum prorogatum in longius tēpus vnum est, quoad partes, & benè. d. l. sed etsi manente, sed non quoad fideiussores.

Et debet intelligi conclusio, quādo fideiussor se obligauit pro tempore limitato, ut præsupponunt Docto. maxime Deci. & benè, qm̄ alias, simpliciter accedens in omnem causam accedere videtur. l. quæro. ff. loca. Albe. in d. l. Labeo. ff. de arbi. col. 2. Bal. & Ang. in l. si unus, in §. si cum reo. ff. de pac. idem Deci consi. 93. in prin. vol. j.

Et videtur adhuc posse probari in l. cum apud, iud. sol. vbi fideiussor in prima instantia, non obligatur in secunda & tamen eadem est causa iuxta not. in l. ita demum. C. de procu.

Et clarius etiam in l. 2. in §. si quis in iudicio, & ibi Deci. Seni. ff. si quis cau. vbi si fideiussor p Titio promittat, qđ tali die stabit in iudicio, & dies diffiniatur inquit Iu. Cons. qđ hoc idem non fit respectu fideiussoris, qui liberatus est, sed rei principaliter obligati.

Vltimo (vt dicebam alias) probatur p tex. in l. centum Capuæ. ff. de eo quod cer. lo. & in l. fideiussor, in §. j. ff. de fideius. & in l. 2. in. §. fi. ff. qui sa. cogan. ubi iura clara, & ideo qui certū opus facere promisit sub certa forma, datis fideiussoribus, si partium consensu fecerit aliter & sub alia fideiussores erunt liberati. l. cum in plures. §. lege. ff. loca. Et ita breuiter est sine dubio tenendum. no uissimè Paris Put. in tract. sind. in §. si iudex, in fi.

Quod absolutè tamen sit liberatus, etiā qđ simpliciter se obligasset, probat Ias. & dicit nunq̄ vidisse bonū responsum ad istud arg. quia facta pro rogatione, nouatio inducta videtur. l. pen. & ibi Bart. ff. de præto. sti. ubi est nouatio, ibi fideiussor liberatur ipso iure, vel saltem ope exceptionis. l. vbicunq;. ff. de fideiuss. ergo.
Sed Deci. dicit facile posse responderi, qđ immò hodie etiā ope excep. non fit nouatio nisi expri-
* matur. l. si. C. de noua. & * ita cōmuniter tenetur, & ita respondet Alex. & signanter ad text. in d. l. pen. consi. 13. col. 2. vol. 2.

Verum considera tu, si hoc est hodie, qđ olim erat secus necessario. l. cum prętor. ff. de iud. qđq; arg. non est generaliter sublatum, formatum amplius, considerato. d. iure, quod ex. d. l. pen. alleg. liquet, vt inquit Bar. in l. non solum, in §. si libera tionis verba. ff. de libe. lega.

Et responde aliter, qđ tex. in d. l. vbicunq; habet multos intellectus secundum Bal. in l. tā mandatori, in prin. C. de non num. pec. nec in eo fundamentum fieri potest vulga. doctrina Bart. in l. in ambiguo. ff. de reb. dub.

Nec ista placet, quia cōmunis tenendus est, ut per docto. in l. cum prolatis. ff. de re iud, & Alex. ita respondentem ad tex. in l. j. C. de iu. ff. lib. 10. in l. j. in prin. ibi Aquen. reprehendit dicens hanc responsionem dignam non esse tanto viro.

Vltimo igitur potest responderi, antecedens falsum esse, qđ nouatio facta intelligatur. l. sed et si manente, præallega. ff. de preca. l. j. C. de noua. §. præterea, instit. quib. mo. tol. ob. & ibi Por. col. 2. Boer. Deci. 284. num. 11. par. 2. post Fulgo. & Imo. in locis per eum allega. Stepha. Fed. de interp. iu. par. 1. nu. 83. ergo & consequens. c. cū ex officij, de præscrip. Bal. in l. conuenticulā, col. 4. C. de Epi. & cle. oportet etiā ut nouatio facta sit. quod prorogatio fiat nouandi animo, ergo non aliter vt declarat Pute. in d. §. si iudex. ergo si pro tempore limitato, ut dicebamus, se obligauerit, & prorogatio fiat liberabitur, alias non.

Sed oppono ego aliter, qđ immò nullo modo liberetur, etiā si se pro limitato tempore obli-

gauerit

gauerit, quoniam considero, quod est unus idéque actus, d.l.sed & si manente, arg. in l. proponebatur. ff. de iudi. & hinc dicebat Ange. in l. miles, ff. de mi. testa. quod si potestas in officio teformetur unum officium dicetur.

Ad quod etiam dici poterit, quod licet unus sit idéque actus, est tamé prorogatione alteratus q̃ qualitas efficit, ut liberetur hoc casu, si nouus eiusdem consensus non adhibeatur, arg. in l. Aquilius Regulus, ff. de dona. & in l. ius autem ciuile, ff. de iusti. & iur.

Vltimo oppono ad idem, nam fauore creditoris hoc idem inductum est, siquis pro debitore fideiubeat. l. 1. ff. qui sat. cogan. ergo quamquam prorogauerit terminum, hoc ipsum ad eius læsionem retorqueri non debet, & sibi ius quæsitum auferri, l. fi. ff. de pact.

Sol. antecedens uerum est, consequens falsũ, quia prorogatione ipsum liberauit, si non expressè saltim tacitè, quod hoc casu non minus quam expressum operari debet, l. cum quid, supra eo. l. item quia, ff. de pac. suo igitur se gladio iugulauit, & uulgatum id dicere potest. *Heu patior telis uulnera facta meis*, & facit ad idem quod dicitur in regu. damnum, de regu. iur. in 6. & licet ius ex promissione fideiussoria, sibi acquisitum uideretur, erat tamen acquisitum tantum pro limitato tempore, & pro semel non pro semper, prorogato, ut diximus, termino argumen. in l in agris, ff. de acquiren. re domi.

33 Sed rursus ad idem quæritur † an facta prorogatione intelligatur repetitum iuramentum, exéplum quis promisit soluere creditori suo in certo termino, & iurauit, ratione iuraméti, poterit conueniri coram iudice Ecclesiastico, quia iuramentum, est quid spirituale compellitque iurãtem, ad obseruantiam iuramenti, tenetur que ipse obuiare peccato, c. cum contingat de iureiur. cap. licet mulieres de eo. titu. in 6. Abb. in cap ex parte, de consue. & not. in l. Titia, ff. sol. matr.

Ex prædictis dicendum est quod sic, & signanter Bal. in c. uenerabilem, col. pe. de elec. ita dicit, & allegat tex. in l. cum stipulatus sim mihi à Proculo, ff. de uerbo. obl. & rationem supra scriptã: quod prorogatio facta est cum suis qualitatibus in prælato locutus, & ita etiam conclusum fuit ac determinatum in deci. Tholosa. 181. Nec secus Boer. in prællega. deci. 284.

Iasuero mouet difficultatem, post Bal. consi. 436. in princip. uol. 1. quod immò prorogatio facta non uideatur cum repetitione iuramenti, p tex. in c. pe. de iureiu. ubi est necesse qđ formaliter pstetur, alias non uidetur de eo cogitatum.

Respondet Deci., & est uerissima responsio, quamquam leuiter postea dubitet, & se ad distinctionem Bal. remittat in d. consilio, ut pe: eũ, qđ ibi iuramentũ præteritum continebat aliud, quã id de quo postea, agebatur, quod etiam declarant. But. & Abb. in d. c. pe. Bar. in l. fi. C. de ueu. reb. ci. lib. 10. ubi etiam est glo. sing. in uerbo scripturis.

Idem Boer. prællega. deci. 284. Et patet, quia statuta edenda, ab editis de quibus tex. ille loquitur, sunt diuersa, igitur nec mirum, si iuramentum debet formaliter præstari, hic autem idé cótinet ergo, & propterea Bartol. ultra supra dicta proximè in l. 3. in prin. ff. de damn. infect. ait, qđ actus prorogationis non dicitur nouus nisi aliquid adiiciatur, per tex. in d. l. pe. ff. de præto. sti. d. l. sed & si manente, dicto casu iuramentum quoque non extenditur, ut ibi dicit Abb. quia odiosum est, periculosum & stricti iuris, & periurii periculum maximum, hic haud considerabile, ut diximus, propter unitatem actus. Et ex his breuiter textualia absoluta maneant.

ADDITIO. In hac pulcherrima difficultate, siquis se soluturum promiserit, certa die, &
34 iurauerit, prorogatioque dici facta fuerit † nec soluerit, an sit periurus, uel possit conueniri alias coram iudice ecclesiastico, ut est regulare, quia ipsum ad iuramenti obseruãtiam cópellit, & peccato obuiare tenetur, c. cum contingat de iureiu. c. licet mulieres, eo. ti. in 6. Abb. in c. ex parte, de consue. Bar. & ali in l. Titia, ff. sol. mat. Videretur prima facie dicendum quod non si enim prorogatio esset facta cum repetitione iuramenti utique indubitatum foret, quod sic, l. ille aut ille, §. cum in uerbis, ff. de lega. 3. l. Gallus, §. si eius & ibi Bar. ff. de lib. & posth. l. ancillæ, C. de fur. maximè quia quæstio est dubitabilis propositio interrogatiuè facta, l. quod Labeo, ff. de Carb. ed. & ubi non est dubitatio, ibi q̃stio non est, d. l. ancillæ Bal. in l. t. colum. 7. C. de ser. fugi., & hoc idem p tex. in arg. in l. cum in plures, in §. lege dicta, ff. loca, ubi redemptor domus, idest conductor, l. Cæsar. ff. de Pub. & uectiga. quædam facere debebat in domo sibi locata, hac lege ut locatoris aut hæredis eius, probatio uel improbatio esset, accidit quod, d. locatoris uoluntate, quædam in opere mutata fuerũt & sic in legem initio dictã, quæsitũ é., an reddéptor teneat̃, quasi fecerit qđ nó debuerit, & ibi I. Con. dicit quod non, quodque potius absolui debet, ergo idem & pari ratione prorogatione facta in casu præsenti uoluntate creditoris dici debet, quod sibi præiudicauerit & consequẽter quod debitor non sit periurus, neque possit iuraméti ptextu corã iudice eccl'iastico ɔueniri.

Alias & secundo, si secus diceremus iam non differret casus clarus a dubio, & malé, l. ɔtinuus, §. cum ita, ff. de uerbo. ob. & ut supra dictum est, addique potest hinc si offensa fuerit dubia, quod ex cõicatus absoluitur, cum cautione de satisfaciendo, non si fuerit clara certa & manifesta, c. ex parte, de uer. si. c. cum desideres, de sen. exco. c. solet, eod. titul. in 6.

Tertio quia uerè duo sunt termini, & duæ terminandi formę, quæ non terminantur ad eundé terminum, fictè uero quod unus terminus assumat alterius formam, usq; adeo ut ad fictione nõ recurramus, quotiens ueritas locum habere potest, l. filio quem pater, ff. de lib. & posthum. sed, ut di-

ut dixi,duo uere sunt termini, iuramētū apposi-tū erat ī 1.termino,ergo prorogatione facta periu rus non erit,neque conueniri poterit, & ad istud probandū,ēt Ias.hic allegat tex.in c.pen.de iure-iu.post Bal.consi.436.uol.1.sed quia secū sol. ha betur ut dixi supra.Deci. multa nō insisto aliter. Idē Bal.ergo,tenuit ꝯtrariū,in c.uenerabilē,col.pe. de electio.Motus ex eo qđ diximus in præceden ti lectione qa prorogatio semp̄ facta intelligit,eū eisdē modis,qualitatibus & pœnis, qui que erant & continebant in 1. termino, l. 1. §. & post ope-
* ris,& ibi Bartol.* & omnes, ff.de non.ope.nunc.

Et probatur ēt in l.qui ad certū, in arg.tñ. ff.lo ca.ubi q fundū cōduxit certo tp̄e,eo finito colo-nus est,& si dñs patiat ipsū esse in fundo, ex inte-gro locatio sibi facta uidebit, ergo sic ꝓrogatio hic,eum Iur. Vltimo, quia prorogationis benefi ciū debitori prodesse nō dēt, quā secutus nō est sed cōtēpsit potius,ex quo non soluit,arg.in c.ex eo,de regu.iu.in 6.Ad arg.respondetur,1. non ob stare,mihi enim non satisfacit Bal.responsio, in d.c.Venerabilē,quia tex.ibi de prorogatione nō loquitur,sed de redēptore,ut dixi qui erant obli gatus ad opus faciendū quiq; Dominus uolun-tate in opere,aliquid mutuauerit,quo casu nō mi rū est si nō tenet sique sibi dom.nus prejudica-uerit,ergo & hic debitori prorogatio & arg. re-torquebitur, quia uerisimile est ad ipsius instan-tiam factam fuisse,ut hic.Non ſm quia respōdeo quamquam dubius sit hic inter partes, qđ iure ta men alias clarum,quandoquidē prorogatio, sem per facta intelligatur eū qualitatibus suis , ut di-ctum est,& repeto. Ad ultimū uero,qđ licet duo sint termini uerē,& iuramentū in primo apposi-tū fuerit,non propterea sequitur quod ēt nō in-telligatur in secūdo repetitū,uirtute prorogatio nis,factæ præsertim debitoris gratia, eā requirē Et si dicere tur,cur secus in fideiussore, q se obli-gauerit pro tēpore limitato, ex supra dictis re-sponsio patebit & ex his, q̄ in p̄nti artī. dicta fue-runt. Ex glo.stipulationi. aliis reiectis, quæ parū aut nihil habēt,plura colligunt,& maximē, diui-sione. n.facilis est,ut in ea, qđ pactū iuxta ꝯtum appositū,Bonæfidei ut in l.iurisgentiū,in §. qui-nimmo,ff.de pac.uel stricti iuris ut hic & in l.pe tens,C.eo.eidem inesse dr̄,idest intus esse, immō
35 quod est pars formalis ipsius ꝯtus, & intrinse-ca,ſm Bal.hic in princ.l.fundi partē, ff. de ꝯhen. emp.& p Bar.in l.Gallus,in §.ille casus,n. 2.ff.de lib & posthu.signanter per istū tex.dū air, qđ di-ctio in,cōposita,cū uerbo ſum es est,notat quādā intrinsicitatē,nimirū igit̄ si uestitur cohærētia ip sius,& si uirtute quadā attractiua,nobilitat,q̄m, ut uulgo dicitur,hunc honorant hoīes,quē uesti mēta decorāt.Et attractiua uirtute dixi, quia ad se pactū nō ē ꝯ,c.qđ in dubiis,de consecra.ec.uel alta,nō secus ac Magnes ferrū,attrahit,ut in simi li inquit idē Bal.in rub.de coha.cle. & mu.ī prin. Est uerū qđ inest fictē seu perfictionē quandam, nō uerē,quod indicat uerbū credūtur,l.retro, ff.

de cap.& uerbum perinde,l.sed & si possessori, §. fin.ff.de iu teiu.l.iure ciuili,ff.de condi.& de.l. q in prouintia,§.diuus,ff de ritu nup. Immō quod duæ sunt fictiones,una ut insit,altera ut usurę pa cto adiectæ uideantur, diuersa tamen respicien-tes seu consecutiuæ una alterius, uel subalternæ l.singularia & ibi Bal.col.1.supra eo.quoniā alias non concurrerent si essent coequæ, uulga.l.1. C. de dot. promiss.

Et nota,licet à Docto.non declaretur,qđ hæc fictio,est fictio unitiua,qa pactū unit stipulatio-ni,ut filiū p̄ri,l.fi.C.de impub.pōderando uerbū intelligunt,ibi,qđ ēt hmōi ē,l.si familia,ff. de iu. om.iud.l.intelligendus, ff. de uerbo. sign. deque ista fictione per Bal.in d.§.diuus, col. 2.

Sed quare fingitur inesse?Respondeo,quia se-cundum ueritatem non inest, nec inesse potest, maximē cum inter primam stipulationem, & pa-ctum,fuerit creditor etiam stipulatus usuras,er-go lex,cuius,proprium est hoc idē facere,l. si for tē, ff. de cast.pecu.non ab re, fictionem induxit, ita in simili Bartol.in l.si is qui pro emptore, nu-me. 5. ff.de usuca.alias autem, cum potest habe-re locum ueritas, fictione non est opus, l. filio quē pater ibi ne imaginē naturæ ueritas obum-bretur, ff. de libe.& posthu. sicuti nec coniectu ræ releuant, in claris,l. continuus, §. cum ita, ff. de uerbo.oblig.Canis etiam Esopicus illæ,à simi li umbram secutus ueritatem amisit,idest carnē, quam in faucibus habebat.

Verum dubito,si prima stipulatio sortis, erat sublata,l.pacta nouissima.C.de pac.l.pe.ff.de præ to.stip.quomodo potuit eidē pactum inesse?non entiū enim non est qualitas, l.eius qui in prouin cia.infra eo.arg.in l.unica,in §.accedit,ubi gl. C. de rei uxo.ac.sol.sublata n̄ erat ipso iure,sed ope exceptionis,qa si creditor debitorē cōueniret ad totam sortē, obiiceretur sibi exceptio pacti, ea de re inesse eidem omnino dicetur , & fusius ut per glo.infra in uerbo ipso iure,& Bar.nu.19.cō cordantē glo.prædictam,& aliā in uerbo nume-rus,quæ uidebantur in hoc esse contrariæ. Dubi-to rursum, si unum pactū tm̄ fuit ultimo loco fa ctū,quare dixerit pacta in plurabi nu.l.Plautius, ff.de an. & arg. te.Bar.in l.1.col.2.ff.de testa.sol. generaliter locutus est rōnem assignādo, & ut in quit glo.proxi.s̄,altius exordiendo, ut ēt clarius hoc ipsum declararet,faciens beneuolum audito rem, & est similis in l.Ex facto.2.ff.de hæ.insti.& ita etiam habetur in l.iurisgentium in §.quinim-mo,ibi solemus enim dicere,ff.de pact. uel dica-mus qđ.n.pluralis pro singulari ponatur ut alibi placitis ꝓ placito & sic ī terminis ī l. ex ꝗuætjone C.de pac.figuraq; est enallage, & Facit illud poe. dictū. *Et quæ non fecimus ipsi uix ea nostra oco*,

Nec ē mala Grāmatica rursū qa cōstat de men te,nec leges, subiacen, Prisciano, l. q̄m indignū. C.de testa.Bal.consi.33.col.1.uol.1.Secūdo col-ligit ex glo.qđ istud pactū, nouā parit actionem
36 † & erit præscrip. uerb.& sic ex parte actoris, ut

etiam declarat Bar.hic nu.20.deq; isto articulo se remittit ad dicta in l.iurisgentium,in.§.quinimmo.ff.de pac.sed tamen scias ita cōiter teneri,* à
* citramontanis, & meo iudicio est casus clarus in l.2.C.de pac.inter empt. & vend.cæteris prætermissis,& in l.Labeo.ff.de contra.empt. & in l. in bonæfidei.C.de pac.ibi ex pacto actio cōpetit. & pondera qđ dicit ex pacto ex stipulatu enim esse non pōt,quia iam erat orta,ergo præscrip.uerbis necessario. & suadetur ratione,quia si stipulationi inest,estq; vestitum vestimento uerborū,æquè conuenit ut ex eo etiam nascatur actio, probo p tex.in d.l.iurisgentium,in §.utputa.ff.de pac. ubi si post diuortiū cōuentio facta sit ex interuallo, ne dos statuto tēpore reddatur,sed statim,nō valebit, nec ex pacto nascetur actio. ergo si inconti nenti fiat secus (ut postea subijcit)ibi ea enim pacta insunt &c. & ita est transeundum.

Est verum,qđ vltramontani tenent cōtrariū, nullam oriri. Moti bona ratione ,quia dicta actio oritur tantū ex contractibus innominatis,de quibus in l.naturalis.ff.de præscrip.ver. si is q implebit tñ agat, ut aduersarius impleat pro parte sua pariter,qm̄ alias si vt datum repeteret, tunc ageret cōdictione ob causam,& ita declarat Pet. Bellaper.in q.suis.418.in prin.Et ad propositū,quia oportet qđ actio nascens habeat materiā,seu causam ex qua nascatur.l.licet. §.ea obligatio. ff. de procu.d.l.iurisgentiū,in prin.ff.de pac. Bald.in l. j.in prin.ff.eo. Sed tñ debilis est,si benè postea eā consideres,qm̄ pactū vestitū est, & licet, vt dicit in d.l. iurisgentiū,in princ. in alium contractum, non transeat subest tamē causa, & cū non sit rursum contractus in specie,necessario.d.actio præscriptis verbis orietur,à re gesta.l.cū mota, in fi. C. de transac. Secundo dici pōt,qđ cū habita relatione pacti ad contractum resultet effectualiter contractus innominatus , verè dici poterit quod ex hoc etiam habeat materiam præexistentem.

Vel & tertio,ut etiā inquit Ias.quia pactū quoque dicit contractus innominatus.l.1.ubi glo.ff. de ac.& ob.& licet dicatur contractus non correspectiuus, regulariter ad differentiam illorū qui sunt correspectiui,& de quibus , in d.l. naturalis, vestitū tñ ut hic,& in d.§.quinimmo ,erit huiusmodi.i.correspectiuus. & quia etiā ex non correspectiuis qnq; oritur.l.si rē.§.fi.ff.eo. idem Ias.in rub. eo.tit. col.2. Ad idem pro opi. Vltramont. faciebat.qa actio præscrip. uer. est subsidiaria. l. quotiens.ff.de præscrip.ver ergo non orietur cū agens aliam habeat ex stipulatu informatam,ut infra arg.l.in causæ.ff.de min.d.l.quotiēs.l.2.ff.eo.

Cui difficultati facile etiā responderi pōt & dici hoc casu nō esse verum, ex quo,in d.l. 2. & in d.l.Labeo,agens actionem ex vēdito habebat, & tñ datur etiam præscriptis ver. & signanter hoc ipsum notat Bald.in d.l.Labeo.

Et tolerabile est,quia præscrip.ver.à pacto prouenit,actio aūt informata,ut infra à stipulatione, vt p Docto.in l.in bonæfidei.C.de pac.Bar.in l.si is qui pro emptore,col.pen.ff.de usuca. Vel alijs duobus modis responde vt per Seysel.in l.petens, col.6. C.de pac.maximè quia d.regula patit̄ multas limitationes ex quibus obiectum facile tollitur, ut declarat Ias.in l.in prouinciali,in §.1.col. pen.& fin.ff.de noui.ope.nun.

Vltimo urget tex.pro opi.adhuc vltramon. in l.prędia.ff.de ac.emp.ubi est casus clarus,pactūq; incontinenti appositum fuisse iuxta contractum emptionis & venditionis,& tamē nō dicitur ibi, quod producat ac.præscrip.uer.& istā legem difficilem testatur Bald. in c. cū venerabilis, nu. 12. de excep.Sol.licet non dicat suppleri tamē debet ex alijs legibus,& dici audacter qđ id pro absoluto habuerit Iurisconsul. l. vtrum.ff.de pet.hære.l.nō est nouum,cum similibus. ff. de legi. & ibi sentit Odof.in 2.col.considerantes illius legis authorē Vlpia.vt legis Labeo,de contrahen.emp.

Vel dicamus qđ termini nō sunt pares, ex quo pactū incontinenti ibi nō erat appositū, ut dicit, iuxta contractū emptionis & uenditionis,sed stipulatio,secundū cōmunem intellectū,qua de re, nec mirum,si præscriptis verbis nouā non producit, ex quo habebat actionē ex stipulatu, & si informat tantum veterem,nec aliud dici potest.

Tertio colligitur,ex ista glo.qđ ne dum pactū
37 prædictum nouā actionē producit,sed etiā †veterem informat, idest ampliat & extendit, ut detur ad illud qđ in pacto deductum erat.Et probatur in d.§.quinimo,& non informat, sed format legitur,in Pādec.Flo.inductione clarissimus, una cū §.præcedenti, ubi nudū pactū nullā obligationē parit,sed exceptionem, interdum vero actionem formatut hic, prima tamen lectio magis placet, qm̄ sic probaret nouā parere, & erit sensus pacto veterem actionem informari.i.extendi, ut detur, sicuti diximus,ad id quod in pacto deductū est.

Melius tamen facit text. ille enim. §.quinimo eo.Cy.teste multos decepit,in d.l.in bonæfidei, col.2.in l.petens. C. eo. ubi ex stipulatione quæ placiti seruādi causa,secuta est, siue antecessit pactum siue post,statim interpositum sit,rectè quis petit secundum se,sententiā ferri,& sic actione ex stipulatu,ergo à pacto,non producta,quia iā erat nata,sed informata seu extensa,ut supra. Nec secus in l.Labeo scribit si mihi bibliothecā.ff.de cōtrahen.empt.& in l.2.C.de pac.inter emp.& vēd. allega.etiā proximè. supra probat̄ quoq; & vltimo,Bar.auctoritate.infra,nu.32.qui hoc dicit ad literā,si maximè actio vetus,sit apta informari,ut puta quia in pacto deductū si fuisset ab initio deductū in cōtractu,in ipsa actione ueniret ut hic, & nimirum ex quo agens agit in patiente benè disposito,non è contra.l.hos accusare.§. omnibus. ff.de accu.c.Massana.c.sacrosancta, de elec.quando autem non potest informari,quia non reperitur informanda,exemplificat num.25. & iudicio meo non habet hæc quoque dubitationem.

Sed ob.etiā aliquę difficultates, & primo , qa actio ex stipulatu,uel ex uēdito ī iuribus pallegat. præsuppo-

38 præſupponit ȝctũ nominatũ,† ĩ quo pœnitẽtia locũ nõ hẽt qđ.n.ſemel placuit &c.l. ſicut, C.de ac.& ob.uulga.reg.qđ ſemel,de regu.iu. in 6.ꝑſcrip. uerb. uero innominatũ,ĩ quo locũ hẽt,l.ſi pecuniã,ff de cõdic.ob.cau.quomodo igitur, ut inquit Cuma.in l.r.in §.ſtipulãti,ff.de uerbo.ob. cõcurrere poterũt? quæ.n.de diametro,pugnant uelle colorũ diſtinctionibus conciliare ridiculũ eſt,Immò ſe colliduntad inuicẽ, l.ubi repugnantia,ff.de reg.iu.& in qualitatibus ut pœnitere & non pœnitere probatur in l.ſi ancillam,& ibi Bar. ff. pro ſuo.

Sol. eſt ſecũdũ Iaſ. ſi id quod in pacto continetur maius eſt,attendetur,& pœnitẽtia locũ habebit,ſi uero id quod continetur in ȝctu, tũc ſecus, nec pœnitere licebit, & contractus nominatus attendetur.

Quam mordet Deci.quia ſi contractus nominatus attendetur,tunc excludetũ, actio præſcrip. uer.ſi uero iudicabitur ȝctus innominatus, tunc pœnitentia locum habebit, contra naturam contractus nominati.

Et placet pro rei ueritate, quia ſic non pariet nouam actionem, nec ueterẽ informabit, ut iura ſupra allega. innuere & dicere uidentur, & uſt ultra cum arg.in l. quod in hæredem. in §. eligere ff.de tribu.ac.& in l.cum filius,in §.uarijs, ff. de lega.2. Secũdo igitur reſpondet ipſe Deci. quod cum pactum recipiat fomentum à contractu ipſo ſtipulationis, & ueſtiatur cohærentia ipſius, conſonat quod aſſumat eius naturam, & conſequenter,quod pœnitere non liceat.

Adde tu ſimile, de ſtipulatione, quod pariter naturã aſſumit actus,ſuper quo interpõnit, l.1.§. belliſsimẽ,alias ſiq. ſub cõditione,ff.ut lega. noca.l.cũ quis decedens.§.1.ff.de lega.3. Pau.Caſt. conſi.225.col.2.uol. 2. Et de iuramento,ut in l. fin. C.de non nume. pecu.

Et ita dicit Bar.in rep.l.quòd Nerua,ad fi.nu. 37.ff. depo. quod contractus innominatus iudicantur ſecundum naturam contractuum nominatorum quibus aſsimilantur.

Quę ſol.eodem morbo laborat,qua præcedẽs Iaſ.quoniam hoc ſtante, non pariet actionẽ præſcrip.uerbis,& malè.

Vltimo reſpondet Deci.quod repugnantiã reſpicit executionem non electionẽ, quo caſu eligenti imputabitur, & nulla erit repugnantia tũc.

Et prima facie uera uidetur,ſed facilius ſic dicere potuiſſet,quod quãuis repugnãtia ſit pœnitere & nõ pœnitere, uitari tamen poteſt,ſi actiones alternatiuè proponantur,l. Papinianus, §. ſi quis irritum,& ibi Ange. ff. de inoffic. teſta. ubi libellus, dico teſtamentum nullum & ſi quod eſt dico inofficioſum, procedit Bartol. in l. ſi expreſsim,nu.8.ff.de ap.dico ſententiam nullam,& ſi quæ eſt,dico iniquam, Areti.& alii in l. naturaliter,in §.nihil commune,ad fin. ff. de acqui. poſſ.

Sed tñ mihi poſtea ſecus conſideranti, uiſum eſt,quod nec iſta poſsit ſubſiſtere,quoniam prę-

39 ſupponit† electione unius alteram non tolli, & tamen tollitur quando ſunt contrariæ,eſtq; regulare.l.nihil intereſt,in prin.& ibi Bal.de inoffi.teſta. ubi qui elegit unũ contrariorũ alteri renunciare uidetur, & ſi ſic eſt ſuccũbendo in una, ad alteram non redibit.l.quæritur,§.pe.ff.de Aedil. edic. l.poſtquam liti.C.de pact.cap. quam periculoſum,7.q.7.& tamen poteſt,l.ſi actor,ff.de iure iu.Paul.Caſt.in l.in bonæfidei,ad fin. C.de pact.

Poteſt igitur ultra alios dici,quod licet contrariæ quoad id quod obiicitur eſſe uideãtur, poterũt tñ cõcurrere, ex quo origine huiuſmodi ñ ſunt,unaq; informata à pacto ut ſupra alia aũt ꝓducta,l.1.C.de ſur.l.edita & ibi not. C. de eden.

Et quia plus continet informata,q̃ ꝓſcrip.uerre & priuilegio,ut per Bal.in tracta.de pac.n.30.

Conſiderando ẽt quod non cõcurrant, ſi in diuerſis iudiciis proponantũ,& qñ in una ſuccubuit altera agit,ut per Pau.in d.l.in bonæfidei, Bart. in §.pe.nu.4.in auth. de trien. & ſe Obſtat rursũ redeuntes unde diſceſsimus, alia difficultas & 2. loco, quia fictio non debet, plus operari quã ueritas,l.qui ad certum,ff.loca.ubi qui cõduxit fundum ad certum tempus,eo finito colonus eſt, ex quo tacito conſenſu domini, ſibi relocatus uidetur,niſi deceſſerit aut furere cæperit,quia tunc locatio reintegrata non uidebitur,nã cũ lege naturæ conſentire nõ poſsit uerè,non mortuus, qa mors omnia ſoluit, §. deinceps,in auth.de nup. nõ furioſus,quia dormienti ſimilis eſt, nullaq; ipſius uolũtas,perinde ac ſi mortuus fuiſſet,l. 1. §. adipiſcimur,ff.de acq.po.nõ dẽt poſſe ẽt fictè, & ita notat Bar.ĩ d.l.qui ad certũ, ſed ſi uerè ineſſet pactũ ſtipulationi,una tñ oriretur actio ex contractu innominato, ergo & hoc caſu quo ineſſe fingitur.Idem Deci. hic reſpondet, ſed ego non facile percipio quid uelit dicere. Immò quod nec difficultatem tollit. Dicas igitur tu ad arg. aſſumptũ eſſe uerũ,ſed falſum ſi uerè ineſſet, qđ una tantum actio oriretur,l.petens, C.de pac.d. l.2.de pac.int.emp.& uen.d.l.Labeo,de cõtrahẽ. emp.ergo hoc quoque caſu informabit ueterem, & nouam producet præſcri.uerbis,& ſic arg. retorquebitur, & dicemus quod fictio illud idem operetur quod ueritas.

40 Obſtat tamen†& 3.quod actio ex ſtipulatu nõ poſsit à pacto informari,quia ſi id quod in pacto deductum eſt, continetur in ſtipulatione, & pactum ipſi ſtipulationi ineſt ſeu fingitur ineſſe, tot dicentur ſtipulationes quot res, l.ſcire debemus, ff. de uerbo. oblig. Bartol.hic,nu.30.ergo noua naſcetur actio, & multiplicabitur, nec informabitur uetus.

Et fuit motiuum Pau. Caſt. in l.petens, C. de pac. in cuius reſolutione multum laborant ſcriben.præſertim Iaſ.& Deci.hic, ut per eos, Vera ſol.breuiter uidetur,quod regu.l.ſcire debemus, procedat, quando plures res uerè interuenerũt, & in ſtipulationem deductæ ſunt, ut plures ẽt ſtipulationes cẽſeantũ, ſed qđ hic in pacto deductũ,

est non continebatur in stipulatione, quãq; fictè inesse dicatur stipulationi, propter cohærentiam, ergo informabit, nec noua nascet actio, nisi præscriptis verbis ex pacto, alias fictio admitteret aliam fictionē, ut subijcit, qđ plures essent stipulationes & malè. l. 1. C. de do. promiss.

Tamen cogita qđ immò in stipulatione erat facta promissio de tota sorte reddenda, in pacto de refundendis mēstruis denariis trecētis, & sic duæ erant summæ, ergo duæ stipulationes, si pactum incontinenti appositum, primæ cēsetur inesse, vt dicitur signanter in d. l. scire debemus.

Aliam sol. tradit Deci. esto qđ plures censeant stipulationes, & propria detur actio qđ nihilominus contractus stipulationis dicetur informari.

Quæ etiã parū subsistere uidetur qm̃ si pactū inest, & duæ censeantur stipulationes, iam nō erit amplius pactum, ergo nec informabit, nec nouã actionem præscriptus verbis pariet, quia nec mulier hoc idem facere potest, nisi virū cognoscat.

Prima igitur est tutior. Vel dicamus & nos, qđ licet iuris intellectu, duæ censeantur stipulationes, reuera tamen vna est tantum, ut in simili inquit Bar. in l. Modestinus, in fi. ff. de dona. Regiē. consi. 5. nu. 3. uol. 2. & ideo hoc non tollit quod pactum ipsius cohærentia no vestiatur, & vestitū nō īformet ueterē actionē, vt det ad deductū ī eo.

41 Quarto obstat, qa † pactū tendit ad destruendā stipulationem ergo ab ea vestiri nō debet, seu robur suscipere vt actionem informet, & nouam producat c. ex eo. de regu. iu. in 6.

Sol. antecedens verū non est, quia destruit primã stipulationem, sed moderatur, & modificat. l. debitorum pactionibus. C. de pac. ergo nec consequens, ergo vestietur, & veterem informabit.

Vel dicamus ut heri, qđ nō destruit ipso iure, sed ope exceptionis, ergo uestietur omnino, & informabit. Respondet etiam Deci. sed est responsio applicanda. 5. arg. vt infra statim.

Quinto ob. qa pactum factū est fauore debitoris, ergo si informat, dabitur ꝫ eū, & ad eius læsionē retorquebitur, & malè. l. qđ fauore. C. de legi.

Respondet Deci. qđ hoc nō est, cōsiderato pacto simpliciter, sed ratione generali, quia quæ in continenti fiunt, applicanda tam ad actorem quã ad reum, pro qua responsione licet nihil alleget facit glo. in l. regula, in § & licet. ff. de iu. & fa. ig.

Dic tu formaliter, uerū esse pactū in fauorē debitoris factū fuisse, sed falsum qđ ad eius læsionē non retorqueatur. l. cū ex oratione. §. fi. ff de execu sa. tut. Bald. in d. l. qđ fauore, in 7. oppo. & est arg. in l. fi. C. de franc. & lit. exp. & in l. petendæ. C. de tē po. in integ. ręstit. pe.

Vel & aliter si prodest reo quo ad exceptionē, qđ non sit ratio cur non prosit etiã & cōmunicet creditori quo ad actionem ex pacto informatã. d. l. fi. prællega. l. petendæ. & probat tex. hic in illis uerbis quãuis sententia diuersa obtinuerit.

Sexto ob. quia sic daretur actio ex stipulatu ad totam sortem, & etiã informata ad summam trecentorum denariorum, dictū absurdum:

Sed falsum est, & nescio (ut dicebam alias) qūo his qui sic arguūt, istud ī parnaso somniauerint.

42 Septimo ob. qa informare † secundū cōmunē * *opi. est extēdere ut supra extēdituro; id qđ remanet. l. sed & si manente. ff. de preca. diximus supra, rursum, in q. de prorogatione termini, uerū stipulatio prima hic non remansit, ex quo noua forma ei data est. ergo pactū nō informabit actionem ueterem. vnde Ias. postea, tenet qđ non, de informatione sed reformatione, tex. istæ loquat.

Ego qcquid alias dixerim, qđ hæc opi. repugnat iuribus pro isto cōmuni intellectu supra allega. nouissimè respondeo, falsum esse qđ dicit Ias. qa si de reformatione loqui uoluisset, expressisset utiq; Iu. Cons. ut expressit in l. iurisgentiū, in. §. adeo. ff. de pac. & de informatione pariter, in d. §. quinimmo. quomodo arguitur in l. unica, in §. sinautem. C. de cad. tol. Præterea, quicqd dicat hic à Docto. multa enim suffarcinant in materia Ias. met & Deci. reformare est nouã formã tradere, substantia rei mutata penitus. l. Iulianus. §. sed etsi quis. ff. ad exhi. hic non est tradita noua forma, sed prima stipulatio modificata ut supra, & nō mutata, alias pactum eidē non inesset nec ab ipsa uestiretur quod tñ præsupponunt oēs ergo īformabit, deq; informatione loquet non de reformatione, ex quo motiuū Ias. sublatū manet, & ita sine dubio tenēdū cēseo, cæteris de īdustria prætermissis. In ea. glo. ibi, qñ aūt, dubitat, qñ quid in-

43 continenti fieri dicat † & breuiter glo. sentit, licet non dicat, ex legibus ꝑ ipsam allega. Iuxta not. ꝑ Bar. in l. non solū, in. §. si liberationis uerba. ff. de lib. leg. qđ istud fit, antequã partes diuertant ad extraneos actus. l. qđ ait lex. §. fi. ff. ad leg. Iul. de adul. l. duos reos. §. fi. ff. de duo. re. l. continuus, in prin. ff. de uerb. ob. l. hæc palã, ī fi. ff de testa.

Aliter dicunt Vltramontani, & clarius, & hic post eos Bart. nu. 18. qđ incontinenti quid factū dicitur, antequã partes habeant contractū pro ꝑfecto & absoluto. l. ꝫctus. C. de fide instru.

Vsque adeo ut si mille fierent pacta, incontinēti facta dicantur, si fiant ante contractū perfectū & absolutum, & sic incontinenti quasi in actu se simul tenenti secundū Sal. in l. in bonæfidei, ad fi. C. de pac. Et in simili ꝓbatur, arguendo de contractibus ad iudicia, quod arg. procedit de iure. l. 3. §. idem scribit. ff. de peeu. Bart. in l. j. nu. 18. C. de lit. contest. quia antequã sententia pfecta sit & absoluta poterit corrigi idq; incontinēti factū dicetur, postea uero nō, l. iudex posteaq;. ff. de re iu di. d. l. contractus. Alex. consi. 90. col. 2. vol. j. Et in l. pfecta. C. de do. quæ sub mo. ubi donationis perfectæ conditiones, mutari non possunt, etiam si incontinenti mutentur. Bald. in c. cum Ioã. nu. 8. de fide instrum.

Et in l. j. in fi. & seq. ff de sol. ubi id dicitur factū incontinenti quod fit in re præsenti, ergo nō post actum perfectum & absolutum.

Et quia dicto tempore dici non potest quod pactum

pactũ insit ipsi stipulationi ipsiusq; pars ut 3. declarat Bal.i l.leges,col. 1.C.de legi.& in d.l.i bonæfidei,in prin.& in l.petens,col. 1 1.C. eo. & ita etiã transit Alexand. Ego uero teneo opin. primam,quia hic stipulatio erat perfecta, & in l.petens,prçallega, & nihilominus pactum si adiiciatur incontinenti factum dicitur, patet quia signãter inquit tex.in d.l.petens, seu pactum antecessit seu post interpositum sit, duo enim habent cõtractus, subiacentiam & perfectionem, subiacentia in stipulatione sunt uerba, perfectio uero ut promittens teneatur, nec possit ipsum pœnitere ut heri dicebam, declarat & aliis modis exemplificat Cale.in libr.de sectis in princip. colum. 1. ergo non aliter intelligi potest incontinenti appositum pactum etiam contractu.perfecto, antequam partes diuertant ad extraneos actus. Nec obst. contraria, non primum quia id uerum est & procedit, secundum allusionem uocabuli, & sic propriè, ac uerè ut not. in l. 2. in §.appellata,supra eod.at hic inesse fingitur, & tolerabile est, quia si uerè inesse potest, ut etiam fingatur, l. qui ad certum, ff. loca. & quia ratio etiam hic in Ver.dicebam, & in d.§. quinimmo,generalis est, & uerificabilis etiam contractu absoluto & perfecto.

Et minus,2.quia, d.casu de præiudicio eius in cuius fauorem sententia lata fuerat,agebatur,nec poterat amplius se i ea intromittere,uel malè uel benè iudicasset, d. l. iudex posteaquam, ff. de re iud. longè diuersum à casu nostro, quia partes etiam perfecto cõtractu pacta addiicere possunt dum tamen ad extraneos non diuertant actus, & incontinenti adiecta dicentur.

Ex quo tollitur 3. quoniam sic agebatur de preiudicio donatarii, nolentis donationis conditiones mutari, cum iam fuisset perfecta, hic autem de actu procedente à uoluntate utriusque partis quo casu non aliter dici potest nisi quod inesse fingatur quia incontinenti factum est. Vel dic quod immò incontinenti liceat etiam, d.casu ut per Bal.in d.l.petens, col. pe.

Et si diceretur,ut dicit Deci.in d. l. in bonæfidei,quod benè possunt partes facere quod 3ctus resoluat,sed nõ qđ pactũ insit, & dicatur pars 3ctus iam perfecti & absoluti, replicabo, qđ hoc est contra iura supra dicta, qđque nõ sunt partes quæ hoc faciant, sed lex fictionẽ mediante.

Non ob.4.quia si incontinenti fit, non potest nõ dici nisi factum in re præsenti saltim fictè si nõ uerè ut supra & sic, d. iura non obstabunt.

Non ob.5.& ultimũ, quia eodem modo respõdetur,quod licet,d.tempore, hoc est post perfectum absolutumque contractum, dici non possit pactum inesse contractui, esseque ipsius partẽ uerè, dici tamen potest quod sit fictè, & ita debet intelligi text. noster ut uerba sonant, dictumque fuit supra satis, & sic omnino incontinenti factum dicetur antequam partes ad extraneos diuertant actus, posset etiam distingui ut p Deci. quando constat partes habuisse contractũ pro perfecto & absoluto, quod tunc non possit fieri pactum incontinenti, alias sic. Sed mihi non placet quia in re sua est quilibet moderator & arbiter,l.in re mandata,C. manda. unde prouerbiũ fluxit, *hydrias ollis ansas ponit* si uelint igitur partes antequam ad extraneos diuertant actus, incontinenti pactum adiicere poterunt, & sic inesse fingetur & pars, ut diximus, erit ipsius contractus & prædicta in contractibus & actibus momentaneis,quid in successiuis, & alia materia, dic ut per Doct.in d.§.quinimo, & in d.l.petens, ubi signanter Bal.col.pe.& Ias. hic. Item quid in reo ut per Bart. nu. 19 & quia maiorem difficultatẽ habentia quoque expedita fuerunt, poteruntque reliqua ex prædictis intelligi facile, finem facio, & ad alia pergo.

Die XXIX. Aprilis M. D. LVIII. Patauii.

MANTVA.

SVMMARIVM.

1 *Africanus scripsit nouem libros Quæstionũ, floruit Tpibus Alex. instructus ab Aemilio Papiniano.*
2 *Africani lex difficilis.*
3 *Lex eius qui in prouincia difficilis est, qa respicit q̃libet rub.partem, & propter uarietatẽ lecturarũ.*
4 *Klendarium quid sit, & unde dictum.*
5 *Prouerbium illud ad klendas Græcas unde dictum, & quid sibi uelit.*
6 *klendas quare ueteres celeres uocabant, & quare.*
7 *Vsuræ quare olim, & in l. eius qui in prouincia, erant permissæ.*
8 *Patri quare lex permittat filiam in adultero deprehensam interficere.*
9 *Vsurarij an haberent testamenti factionem, tempore quo usuræ erant permissæ.*
10 *Prouinciarum distinctio, & declaratio.*
11 *Testamenta olim coram quibus recitabantur, & hodie quid seruetur.*
12 *Testamenti publicatio fit simpliciter.*
13 *Seruus de iure digestorum, non poterat absque libertate hæres institui.*
14 *Seruus præpositus in prouincia mortuo domino ipso ignorante, an liberet debitores pecunia exacta.*
15 *Mandatum morte, & statiis mutationẽ finitur.*
16 *Mors omnia soluit, & defunctus nihil habet.*
17 *Sententia lata contra Mortuum, non ualet.*
18 *Debitorũ nomina non ueniunt, appellatione rerum.*
19 *Natura & ars nil operantur frustra.*
20 *Exigere uerbũ, in iudicio & ab inuito intelligitur.*
21 *Ignorantia non obligat, sed consensus.*
22 *Pœnitentia non habet locum in transactione, quamquam locum habeat in contractibus in nominatis.*
23 *Acta notorium inducunt.*
24 *Quondam est uerbũ personæ, & rei demonstratiuũ.*
25 *Defunctus fingitur uiuere in hæreditate repsentata.*
26 *Meum dicitur largè quod est mihi debitum,*
27 *Seruus necessarius, hæres fit, siue uelit siue nolit negocios gestorum.*

Aliqui hic gloriantur se inuenisse tex. proprima expositione qđ hic pro schola capiatur omnino dictum uerbum, in l. Titius. ff. de act. empt. considerantes illa uerba, lectũ est in auditorio D. Vlpiani responsum, quodque Vlpianus tunc nõ habebat auditorium causarum, sed labuntur, benè enim dico, quod propriè scholam sonat, sed non hic, ratione supra dicta, item dico quod ille tex. non facit ad propositũ, ex quo in pãdec. Flo. & Haloand. absque. d. auditorii uerbo, legitur, & qa sẽsus est qđ in auditorio, i. i foro rñsum Vlpia. & Iuliani lectũ fuerat qđq; illud Iuliani p̃ualuit.

Sed & 3 ad idem quæro, dato quod exponatur auditorium, id est schola, nunquid uno eodẽ

24 que tempore possit quis legere † & assidere, Bar. hic nu. 33. licet dicat quod nõ est materia nostra post Gul. de Cu. cõcludit quod non, per text. in l. quisquis. C. de posthu. & in l. nemo. C. de Asse. ubi nemo potest esse aduocatus & iudex, uel assessor, & in d. l. nemo, quę est si assignatur, ratio, ne cum in utrunque festinet neutrum benè peragat. Et ibi glo. Qui binos lepores &c. uulgatumque illud facit, pluribus intentus minor est ad singula sensus. Et facit quia non potest quis esse de duobus collegiis, licet contrarium seruemus nos l. 1. §. fi. ff. de colle. illici.

Imò nec fungi uice duorũ, l. si cõsul. ff. de adop. maximè si iurisdictio sit contentiosa, ut ibi. not. Nec in ecclesia habere duo officia. c. cum singula, de præbend. in 6. quia uix inuenitur sufficiens ad unum. c. 1. de consue. eo. lib.

Nec esse Abbas in duobus monasteriis. c. fi. de reli. do. Nec hr̃ plura beneficia uel plures dignitates. c. de multa, de præben. Vnde uidemus, ut nõ etiam Alex. quod lex prohibet ne quis dupplicatum consequatur stipendium. l. hic quidem. C. qui mi. po. lib. 10.

Sed contra de. l. eundem, ff. de legatio. ubi q̃s non est prohibitis fungi munere plurium legationũ, & idem in l. si quis decurio. C. ad legem Cor. de Fal. & in l. 2. & in l. incola. ff. ad munici pa.

Verum pro sol. seu cõcordia dici potest, ut hic per Deci. post Bal. in d. l. si consul, in fin., quod si officia compatibilia sint, eodem tempore poterũt exerceri, alias non immò ipse met tex. in d. l. si cõsul, hoc probat, not. in d. c. de multa, hinc uidemus, nisi statutum uel consuetudo sit in contrarium, quod doctor legens in cubiculo consulere pariter non est prohibitus, & ante eum fusius ubi alia etiam multa Albe. in l. 2. col. 3. C. de no. Cod. compo. Et hinc est ad idẽ si testator leget libros legales scholari qui iuri operam nanet, si medici næ uero, medicinales, quod ei dem debebuntur si iuris, & Medicinæ, gradum acceperit, ut Rector noster Mutius, tradit Alex. & Ias. in l. Titiæ textores col. 3. ff. de lega. 1. Pet. Rebuffius de mõ. Pessula. in tracta. de priui. schola. q. 130. in princ. & probatur in l. 3. in §. fi. ff. de excu. tu. & in l. 2. in prin. ff. de uerbo. ob. Tamen, uix in una sufficit hominis ętas etiam si sit excellentis ingenii, & doctrinę. cum uita sit breuis, ars uero longa (ut inquit Doctissimus uir Hypocrates in Aphoris in princ.) militetque adhuc ratio. d. l. nemo, & totũ requirat hominem, alias recitamus ambages in cathedra, & non rectè sedetur à nobis hæc faciẽtibus, sed incubatur, secundum Bal. in c. 1. in §. t. in fi. quo tempo. mi. in usib.

25 Quarto dubitatur, an locus † exprimi debeat, Bar. hic nu. 34. se remittit, idem facit Deci. Concludẽ tu breuiter qđ sic, uel scriptura priuata sit uel publica, dummodo agatur de præiudicio tertii, ut per eundem Bar. in l. de pupillo, in §. q nũciat. ff. de no. ope. nunc. & Bal. in l. cõtractus, col. 3. C. de fid. instr. & probatur in l. optimam. C. de contrahen. & commit. sti. ponderando eam dum dicit, quod maximè id locum habet in fœneratitiis cautionibus, & ibi idẽ Bal. & Cy. alias instrumentum non ualebit. c. abbate. §. pe. de re iud. in 6. c. quoniam contra, de proba. Capella. Tholo. deci. 491. in prin. & ibi quid de loco loci. & apponitur regulariter ut facilius detegatur falsitas. d. l. optimam, & in locis præallega. not. & in Clem. cæterum, de usu. nouissimè Ro. in d. l. de pupillo, in §. qui opus, col. 2. ff. de no. op. nun.

26 Quinto & ultimo quæri potest † qđ si doctor assideat ut hic Paulus, secũdum quod ego declarani in euiden. uel ad dignitatem uocatus sit ut Iacob. Bald. Odof. præceptor, qui prætura Ianuæ functus est, biennioque à lectu. uacauit, an possit legere per substitutum.

Sine disputatione cõcludendum est, quod nõ, quia electa est industria personæ, & industria unius, non est industria alterius. l. inter artifices. ff. de sol. c. fi. §. 1. de offi. de. Bal. in c. 1. in prin. de fi. instr. Et est factum quod per alium explicari nõ potest, ut in l. unica. in §. ne autem, & ibi Cy. format. q. ad fi. C. de cad. tol.

Si tamen sit consuetudo poterit, secũdũ Bar. ĩ l. nemo est qui nesciat. ff. de duo. re. nume. 5.

Vel paruo tempore puta aliquibus diebus, qa qui parũ transgreditur non uituperatur. l. quamuis, ff. de cõdi. & de. uel si statutum uniuersitatis permittat, quod à consuetudine non differt nisi ut tacitũ & expressum. l. omnes populi, ff. de iusti. & in. l. de quibus. ff. de legi. § ex non scripto, instituta de iur. nat.

Vel si ex causa sæpè hoc ipsum facere solebat quoniam ita actum uidebitur, l. excepto. C. loca. Bartol. in d. l. nemo.

Vel & ultimo si sit Illustris, qa legerit an. 20. l. quisquis, C. de Epis. & cle. & lõgè magis si. 44. ut ego, usque modo, præsertim si legat per æque idoneum, ut sentire uidetur Cy. in loco præallega. nouissimè Bal. in l. cum filiusfa. in §. 1. in fi. ff. de uerb. ob. & Seu. in trac. de debito. fugi. q. 3. col. 2. non recordor tamen istud hic aliquando factũ fuisse, quia nec princeps admitteret quemquam, tametsi (ut dixi) iuridicum sit, & a ratione (his casibus, non alienum, reliqua uerba usque ad uerbum conuenit, non habent difficultatem, de pœna &

na & usura dictum est in euidentialibus.

Igitur, quoad istud uerbum conuenit quoque
27 sciendum est, quod simplex† pactum supponit, etiam quod in scriptura reperiatur appositum.

Et probatur secundum Bar. hic nu. 12. quia generale uerbum est, ad omnem conuentionem tacitam tacitè, uel expresse. l. 1. §. 1. l. Labeo. l. conuentionū, ff. de pac. nec pōt stipulationē importare.

Alias & 2. non differret à uerbo promisit, & tamen differt, quia si uerbum promisit in scriptura pariter reperiatur, intelligitur per stipulationem. §. si scriptum insti. de inuti. stipu. in potiori significatu. l. 1. §. qui in perpetuum. ff. si ager uecti. ex quo potest alias importare pactum nudū, & pollicitationem, l. sciendum, §. dictum, ff. de Aedi. edic. declarat Fulgo. consi. 90. colum. 2. & ita debet declarari quod etiā dicit Bar. nu. præallega. & in scriptura dixi, q; si à teste pariter proferatur, nec stip. importabit. l. 1. C. de Vsu. Fulg. consi. præalle. Imò. cons. 102. col. 3. rationem autem assignat Are. in d. §. si scriptum.

28. Tertio quia† solemnitas intrinseca, nunquam præsumitur, nisi uerborum significatio, apta sit, & necessario ipsam comprehendat, ut per Dy. & Bar. in l. sciendum. ff. de uerbo. ob. Imò. côli. 86. nu. 2. & in scriptura dicente quod Titius fideiussit, exemplificant Docto in d. l. sciendū in princ. quia non potest aliter intelligi nisi per stip. l. Blanditus. C. de fidein. sed uerbum cōuenit, huiusmodi non est, ergo simplex pactum ad, d. uerbi promisit differentiam, importabit.

Quarto uidetur casus, in l. qui Romæ in §. Calimachus, iunctis uerbis si. illius. ff. de uerbo. obl. ubi dictum uerbum conuenit, ut hic, pactum simplex importat, ex quo stipulationis postea facit mentionem, & ibi not. Areti. & quamquam dicat Ias. in rub. de uerb. ob. col. 2. & hic, quod nihil faciat, ex quo non erat in scriptura positum, & malè contrariumque uerisimiliter præsumendum est, ut hic, & quia huiusmodi cautiones, & pacta scribi solent communiter, arg. in l. si. C. de fideiu. & in l. contrahitur. ff. de fideiu.

Quinto ad idem est tex. in l. si ex precio, in fin. C. si cer. pe. ubi conuenit uerbum pacto nudo intelligitur, & ibi glo. etiam declarat.

Sexto est ad idem tex. in l. singularia, in fin. supra eo. & ibi omnes. *Et est uerisimilē, quia cum supra stipulationis mentio facta fuerit, primo & 2. casu, non aliter hic tertius intelligi debeat, est benè uerum licet pactum nudum sit, quod tamē ut dictum est in figuratione casus, uestitur coherentia stipulationis ex quo incontinenti apposi tum est, & ea quæ incontinenti fiunt censentur inesse, ut supra.

Et est. 7. ad idem tex. in l. qui negotia. ff. man. & in l. si ita quis, in §. Seia. ff. de uerbo. ob. & in l. conuenire. ff. de pac. nota. & in l. si conuenerit. §. 2. ff. eo. & in l. iurisgentium in §. sed cum nulla. ff. de pac. & mille sunt huiusmodi non referenda, & ita transit Ias. in d. l. sciendum, col. 4. ff. de uerbo. ob. & licet insistat. Deci. hic, ad propositū in peruestigandā diuersitatis ratione, quare hoc idem sit in uerbo isto, & secus in uerbo promisit. ut p eū, mihi tamen superuacuum uidetur, quoniam satis est, quod hic de uerbo conuenit probetur & in iuribus supra allega. deque uerbo promisit in d. §. si scriptum, & in l. 1. C. de usu. & ut per eum etiam hic in fin.

Idem Ias. igitur & alii, ut refert, quoad istud tantum, quod immò etiam uerbum conuenit importet stipulationem ut uerbum promisit hic, pbare nititur, & 1. per tex. in l. si extraneus, in §. fi. ff. de condic. ob. cau. ubi si pater dederit dotem filiæ & conuenerit de ea reddenda, dicit I. Con. qd agere poterit, ergo ex stipulatu, quia pactum nudum actionem non producit, nisi de iure canonico, l. iurisgentium, §. sed cum nulla. ff. de pac. c. 1. eod. titul. in 6.

Secūdo per tex. in l. pacta nouissima, C. de pac. ubi ex conuentione inita inter partes, orit actio. ergo, ut pximè dicebā, stipulationē importabit.

Tertio per tex. in l. seruus ea lege. ff. de ser. ex por. ibi cōuenit citra stipulationem, quæ uerba nō aliud innuere uidentur, nisi quod cōmuniter stipulationem importet, & istum text. adducit etiā Bal. in l. 1. col. 2. C. de usur.

Quarto quia si uerbum est generale, comprehendens etiam stipulationem. d. l. 1. d. §. adeo. ff. de pac. non est ratio cur dici non possit quod ēt stip. nō importet, in potiori significatu, ut de uerbo promisit diximus.

29 Quinto & ultimo, † quia hic fortè propter, pœnam, uel usuram, quæ sui natura odiosæ sunt, nudum ac simplex pactum significat, ergo non regulariter, ubi cōuentio neq; fauorabilis nel odiosa esset, & sentit Bal. in d. l. 1. col. 2. præallega. de usu. & Pau. Cast. hic col. 3.

Censeo ego breuiter à prima opi. non esse recedendum, nec ob. si diceretur ad tex. nostrū, qd istud est ideo quia stipulationis erat facta mētio, primo & secundo casu, ut per Fulgo. Ro. & Ias. quia hoc nihil aliud est dicere nisi fateri, ex d. uerbo conuenit, pactum simplex significari, & dicebam supra in 7. fundamento.

Non etiam quod loquatur adhuc tex. istæ potissimum, ex quo hoc ipsum colligitur, in scriptura priuata, ergo secus in publica, si appositū reperiatur, ut dicebat Ang. quem idem Ias. refert quia dico iure non probari, maximè quia priuata scriptura subscripta manu trium testium, idem operatur, quod instrumentum publicum, l. scripturas. C. qui po. in pi. hab. not. in l. admonendi ff. de iureiu. Et minus quod loquatur in usuris quia respondebo infra loco suo.

Alia etiam ad idem mihi satis solida uisa fuerunt, tuta facile à morsibus si quæ similia adducantur, igitur transeo.

Et ad opposita respondebo, præsertim ad text. in l. si extraneus, in §. fi. ff. de condic. ob. cau. id esse ī dote speciale, quæ semper exigi potest per ex sti pulatu

pulatu actionem, uel scripta fuerit uel non, l. unica in prin. C. de rei uxo. ac. & dicto casu cōditione ob causam, causa non secuta, quæ ēt est actio personalis. §. in personam, insti. de ac. & sic non ex ui stipulationis, sed ex defectu finalis causæ potius, ut per Bal. consi. 185. col. 2. uol. 1. & in l. si mater, ad fin. C. de insti.

Non ob. 2. quia (ut dicebat D. meus Butlgel.) stant ista simul, quod ex conuentione oriē actio, & tamen ibidem stipulatio non interuenerit, sed fuerit aliter uestita, quæ responsio (deberē enim tutari eā uti Cassius opi. Sabini in. l. dicere, ff. de arb. sed non teneor, quia amicus est Plato, ut ille dicebat, amicus Socrates, sed magis amica ueritas, tradit Abb. in cap. omnes, de maio. & obe.) ni detur esse de directo contra illum tex.

Igitur responde tu, quod ibi agebat creditor ex contractu primo, contra debitorē naturaliter & ciuiliter obligatum, repellebat ipsum debitor exceptione pacti de non petendo, creditor uero replicabat pactū de petēdo factū fuisse, quo prius factum tollebatur, l. si unus. §. pactus. ff. de pac. & sic non est uerum quod stip. importet, & si oriē actio, d. casu, illud ideo est, ut tex. innuere uidet, quia pactum fuerat in iudicio factum, & est arg. in l. cum ostendimus in §. fi. ff. de fideiu. tn. Alex. in d. l. pacta nouissima. Bal. in l. sciendum, colum. 2. ff. de uerbo. oblig.

Non ob. 3. quia respondet Deci. hic, illationē fieri non debere, dicto casu cum sit uerbum generale. Quę responsio non est tuta, quia dicendo citra stipulationem uerbum restringit, & includit quod alias stip. importet, ut in inductione dicebatur, arg. in l. transigere. C. de transac.

Aliter respondet D. meus, quod id est ad maiorem declarationem expressum quodque tacitē inerat. l. 3. ff. de lega. 3. Quæ etiam tuta non est, ex quo hoc ipsum est quod disputamus, & dici audacter potest, non esse uerum quod tacitē insit.

30 Vnde tu respondeas, † & uerus est intellectus ad illum tex. quod loquitur in pœna conuentionali, quæ regulariter stipulationem requirit, l. pēdia. ff. de act. emp. Bal. in l. in his, in §. uxor, ff. sol. mat. ideo dicit text. si pacto nudo promissa sit, & citra stipulationem, quod non debetur, ut in simili etiam in usuris. l. quamuis. C. de usu. sed non propterea quod uerbum conuenit includat, & importet stipulationem.

Non ob. 4. quia si stipulationem importaret iā non amplius esset generale ex quo genus ad speciem restrictum species est, l. si optio. ff. de op. le. Bal. in authen. hoc inter liberos, colum. 1. C. de testa. Nec officit, quod ita sit etiam in uerbo promisit, quia potest responderi ut hic per Deci. in fin. huius not.

Non 5. denique & ultimum, quia dico quod immò hic sumus in casu fauorabili, ex quo pactū erat super sorte.

Et licet factum super sorte locum habeat etiā in usuris, ut dictum est sæpe, nihil est tamen, & debet attendi quod principaliter agitur. l. si quis nec cām. supra eo. Vel dicamus, ut hic per Deci., quod prætextu usurarum dicetur etiam materia fauorabilis, ex quo receditur à maioribus usuris, prius per stipulationem promissis. l. tamen melior, quia huic ob. re. gu. l. fi., ut dicebam alias., ff. de fun. inst. Et ita cum opi. Bar. quæ uidetur* communis, transeundum est.

Et si contraria opi. tibi placeret, fac regulam & limita ut hic per eundem Ias. pluribus modis, quē aliter referre non curo.

Vltimo not. dum istæ tex. dicit perinde esse in pacto ultimo locofacto, ac si usuras adiecisset, qđ
31 † prorogatio termini semp̄ facta uidetur cū suis qualitatibus, de quo per Bar. in l. 1. i §. & post op̄eris, num. 4. 5. ff. de no. ope. nunc. multa Alex. hic col. 3. Adde tu bonū tex. in l. si pupillorum, in §. fi. ff. de reb. eo. ubi si tutor pignus obligatum Titio, obligauerit seio, ut pupillum à Titio 1. crediтore liberaret obligatus intelligit sub eisdē usuris.

Et ibi Bal. infert ad quotidianam q. si prælatus concedat rem in emphiteosim perpetuo alicui, quod cōcessio nō ualebit, ex quo debet fieri cum suis qualitatibus, ut in prorogatione hic, idest ut quę in tertiam generationē, sicuti etiam fieri consueuit. §. alienationis. §. emphiteosim, in authen. de nō alienan. §. licētiā, de aliena. & emphiteo. co. lib. Abb. & alii in cap. In præsentia de prob.

Vel, ut subucit, dic quod non ualeat in perpetuum, sed quatenus ualere potest, quia quod est ultra modum reducitur ad modum, l. placuit, ff. de usu. l. qui tabernas. ff. de contraben. emptio. Cuma. consi. 99. col. 1.

Dicit etiam idem Bal. ad idem in l. unica, in pe. col. C. quando non pet. par. si dominus renouauerit emphiteosim paternam duobus fratribus quod non propterea sublatum uidebitur ius ac. ex quo uidetur facta cum suis qualitatibus, & repetita ea quæ sunt de natura primi contractus. l. item quæritur. §. qui impleto. ff. loca. Alex. sufius consi. 30. col. 3. uol. 1. & ad propositū est Theorica communis, & simile in additione, accessionę uel augmento, ut per eundem Alexand. & Docto. in l. si domus, in princip. ff. de legat. 1. & aliis quæ referre nō curo.

Videtur tamen quod istud hic non probetur, ut dicebat Purpu., quoniam prorogatio, præsupponit differentiam. prorogationis, & eius ad qđ fit prorogatio. l. sed & si manente. ff. de preca. l. cum stipulatus sine mihi à Proculo. ff. de uerbo. ob. sed sic pactum inest contractui, ut in Ver. dicebam & ipsius contractus est pars, l. fundi partē. ff. de contrahen. emp. ergo prorogatio dici non poterit, unde not. in l. petens. C. de pac. remoto ꝑ ꝗtu, quod remouebitur hac ratione, etiam pactū.

Verum nihil est, quoniam, est pars cōtractus quia cohærentia ipsius uellitur, sed hoc non tollit quod non sit pactum, ex quo post stipulationē primo & secundo casu interpositam, adiectū est, & sit perinde, ut dicebamus, ac si usuras adiecisset.

set Immò, qđ arg. hoc videtur, directo esse contra tex. in d. l. sed etsi manente, ex quo ipso primo termino, prorogatio non esset. tradit Card. in Cle. statutum, de elec. Feli. in c. cum super, col. 2. de offi. dele. Soci. Iun. consi. 3 nu. 4. vol. 3. Alb. in l. si cum dies, in prin. ff. de arbit.

Verum quia materia est utilis, & quotidiana, ad q. infertur, si fiat prorogatio termini, debito-
31 ri ut hic, nunquid fideiussor liberetur † cōmunis
* conclusio * est breuiter qđ sic, quodq; nō tenebitur nisi de nouo consentiat, declarando tamen vt infra. probaē, ut dicunt oēs, p theoricā, Bar. in l. Lucius, in §. Paulus. ff. de admi. tuto. ubi si q̃s castri custodiā susceperit mensibus sex. & fideiussorem dederit, lapsis. d. sex mensibus, fideiussorem liberabit neque tenebit, si custos castrum amiserit, & attestatur Iaco. de Are. ibi ita de facto euenisse Veronæ. Deci. consi. 93. col. 2. vol. j.

Immò qđ est tex. in l. Labeo, in §. fin. qui decidit istam q. ff. de arb. ubi in prorogatione cōpromissi fideiussores dati, de parendo sententiæ sub pœna, debent iterum promittere, uel alij similes adhiberi, ergo innuit qđ erunt facta prorogatione termini, liberati. et facit ad idem tanto magis istud verum fore, d. casu: qa cōpromissum stricti iuris est, & ad vnguem seruandū, l. non distinguemus. §. de officio. ff. eo. & est ēt pro ista opi. tex. in l. itē quæritur, in §. q impleto. ff. loca. ubi si cōduxisti à me prædium rusticum anno, eoq; finito nō discesseris, intelligeē facta reconductio, & pignora ad idem obligata, si tua fuissent, alias non, nisi illius cuius erant, nouus accesserit consensus. Et in l. si eū hæres. C. eo. quæ duo iura inducit etiā Deci.
32 Ias. & alij, ubi † si conductor octauarum (vectigal enim erat qđ soluebant hoīes ex mercibus, & ipsum excipientes inde etiā octauarij dicti fuerunt, ut ibi p glo. & in l. à legatis. C. de vectiga. & cōmi.) fideiussorē dedisset in quinquenniū, eo tēpore expleto, is liberabiē, etiā qđ dicti tpis facta fuisset prorogatio, & ita Bald. ibi, & exclamat d. tex. esse memoriæ commendandū, & ad idem citat tex. in d. §. Paulus, & in d. l. Labeo.

Et ita dicit etiā idem Bal. in l. fideiussor, per illum tex. ff. de nego. gest. qđ licet pignus datū in vno contractu detineatur pro alio, secus tamē est in fideiussore, & signanter p tex. in d. l. si eū hæremes. sed melius facit tex. in d. §. qui impleto. Et magis in terminis idem Bald. in l. Titius, in prin. ff. de excu. tuto. qđ cōpromissum prorogatum in longius tēpus vnum est, quoad partes, & benè. d. l. sed et si manente, sed non quoad fideinssores.

Et debet intelligi conclusio, quādo fideiussor se obligauit pro tempore limitato, ut præsupponunt Docto. maxime Deci. & benè, qm alias, simpliciter accedens in omnem causam accedere videtur. l. quæro. ff. loca. Albe. in d. l. Labeo. ff. de arbi. col. 2. Bal. & Ang. in l. si unus, in §. si eum reo. ff. de pac. idem Deci. consi. 93. in prin. vol. j.

Et videtur adhuc posse probari in l. eum apud, iud. sol. vbi fideiussor in prima instantia, non obligatur in secunda & tamen eadem est causa iuxta not. in l. ita demum. C. de procu.

Et clarius etiam in l. 2. in §. siquis in iudicio, & ibi Deci. Seni. ff. si quis cau. vbi si fideiussor D Titio promittat, qđ tali die stabit in iudicio, & dies diffiniatur inquit Iu. Cons. qđ hoc idem non fit respectu fideiussoris, qui liberatus est, sed rei principaliter obligati.

Vltimo (vt dicebam alias) probatur p tex. in l. centum Capuæ. ff. de eo quod cer. lo. & in l. fideiussor, in §. j. ff. de fideiuss. & in l. 2. in §. fi. ff. qui satis cogan. ubi iura clara, & ideo qui certū opus facere promisit sub certa forma, datis fideiussoribus, si partium consensu fecerit aliter & sub alia fideiussores erunt liberati. l. cum in plures. §. lege. ff. loca. Et ita breuiter est sine dubio tenendum. nouissimè Paris Put. in tract. find. in §. si iudex, in fi.

Quod absolutè tamen sit liberatus, etiā qđ simpliciter se obligasset, probat Ias. & dicit nunq̃ vidisse bonū responsum ad istud arg. quia facta prorogatione, nouatio inducta videtur. l. pen. & ibi Bart. ff. de præto. sti. ubi est nouatio, ibi fideiussor liberatur ipso iure, vel saltem ope exceptionis. l. vbicunq;. ff. de fideiuss. ergo.

Sed Deci. dicit facile posse responderi, qđ immò hodie etiā ope excep. non fit nouatio nisi expri-
* matur. l. fi. C. de noua. & * ita cōmuniter tenetur, & ita respondet Alex. & signanter ad text. in d. l. pen. cons. 13. col. 2. vol. 2.

Verum considera tu, si hoc est hodie, qđ olim erat secus necessario. l. cum pretor. ff. de iud. qđq; arg. non est generaliter sublatum, formatum amplius, considerato. d. iure, quod ex. d. l. pen. alleg. liquet, vt inquit Bar. in l. non solum, in §. si liberationis verba. ff. de libe. lega.

Et responde aliter, qđ tex. in d. l. vbicunq; habet multos intellectus secundum Bal. in l. tā mandatori, in prin. C. de non num. pec. nec in eo fundamentum fieri potest vulga. doctrina Bart. in l. in ambiguo. ff. de reb. dub.

Nec ista placet, quia cōmunis tenendus est, ut per docto. in l. eum prolatis. ff. de re iud, & Alex. ita respondentem ad tex. in l. j. C. de iu. fi. lib. 10. in l. j. in prin. ibi Aquen. reprehendit dicens hanc responsionem dignam non esse tanto viro.

Vltimo igitur potest responderi, antecedens falsum esse, qđ nouatio facta intelligatur. l. sed et si manente, præallega. ff. de preca. l. j. C. de noua. §. præterea, instit. quib. mo. tol. ob. & ibi Por. col. 2. Boer. Deci. 284. num. 11. par. 2. post Fulgo. & Imo. in locis per eum allega. Stepha. Fed. de interp. iu. par. 1. nu. 83. ergo & consequens. e. cū ex officij, de præscrip. Bal. in l. conuenticulā, col. 4. C. de Epi. & cle. oportet etiā ut nouatio facta sit. quod prorogatio fiat nouandi animo, ergo non aliter vt declarat Pute. in d. §. si iudex. ergo si pro tempore limitato, ut dicebamus, se obligauerit, & prorogatio fiat liberabitur, alias non.

Sed oppono ego aliter, qđ immò nullo modo liberetur, etiā si se pro limitato tempore obli-

gauerit

gauerit, quoniam considero, quod est unus idéque actus, d.l. sed & si manente, arg. in l. proponebatur. ff. de iudi. & hinc dicebat Ange. in l. miles, ff. de mi. testa. quod si potestas in officio reformetur unum officium dicetur.

Ad quod etiam dici poterit, quod licet unus sit idéque actus, est tamẽ prorogatione alteratus q̃ qualitas efficit, ut liberetur hoc casu, si nouus eiusdem consensus non adhibeatur, arg. in l. Aquilius Regulus, ff. de dona. & in l. ius autem ciuile, ff. de iusti. & iur.

Vltimo oppono ad idem, nam fauore creditoris hoc idem inductum est, siquis pro debitore fideiubeat. l. 1. ff. qui sat. cogan. ergo quamquam prorogauerit terminum, hoc ipsum ad eius læsionem retorqueri non debet, & sibi ius quæsitum auferri, l. fi. ff. de pact.

Sol. antecedens uerum est, consequens falsũ, quia prorogatione ipsum liberauit, si non expressè saltim tacitè, quod hoc casu non minus quam expressum operari debet, l. cum quid, supra eo. l. item quia, ff. de pac. suo igitur se gladio iugulauit, & uulgatum id dicere potest. *Heu patior telis uulnera facta meis*, & facit ad idem quod dicitur in regu. damnum, de regu. iur. in 6. & licet ius ex promissione fideiussoria, sibi acquisitum uideretur, erat tamen acquisitum tantum pro limitato tempore, & pro semel non pro semper, prorogato, ut diximus, termino argumen. in l. in agris, ff. de acquiren. re. domi.

33 Sed rursus ad idem quæritur † an facta prorogatione intelligatur repetitum iuramentum, exẽplum quis promisit soluere creditori suo in certo termino, & iurauit, ratione iuramẽti, poterit conueniri coram, iudice Ecclesiastico, quia iuramentum, est quid spirituale compellitque iuramentum, ad obseruantiam iuramenti, tenetur que ipse obuiare peccato, c. cum contingat de iureiur. cap. licet mulieres de eo. titu. in 6. Abb. in cap. ex parte, de consue. & not. in l. Titia, ff. sol. matr.

Ex prædictis dicendum est quod sic, & signanter Bal. in c. uenerabilem, col. po. de elec. ita dicit, & allegat tex. in l. cum stipulatus sim mihi à Proculo, ff. de uerbo. obl. & rationem supra scriptã quod prorogatio facta est cum suis qualitatibus iu prælato locutus, & ita etiam conclusum fuit ac determinatum in deci. Tholosa. 181. Nec secus Boer. in præallega. deci. 284.

Ias. uero mouet difficultatem, post Bal. consi. 436. in princip. uol. 1. quod immò prorogatio facta non uideatur cum repetitione iuramenti, p tex. in c. pe. de iureiu. ubi est necesse qđ formaliter pstetur, alias non uidetur de eo cogitatum.

Respondet Deci., & est uerissima responsio, quamquam leuiter postea dubitet, & se ad distinctionem Bal. remittat in d. consilio, ut per eũ, qđ ibi iuramentũ præteritum continebat aliud, quã id de quo postea, agebatur, quod etiam declarant. But. & Abb. in d. c. pe. Bar. in l. fi. C. de uen. reb. ci. lib. 10. ubi etiam est glo. sing. in uerbo scripturis.

Idem Boer. præallega. deci. 284. Et patet, quia statuta edenda, ab editis de quibus tex. ille loquitur, sunt diuersa, igitur nec mirum, si iuramentum debet formaliter præstari, hic autem idẽ cõtinet ergo, & propterea Bartol. ultra supra dicta proximè in l. 3. in prin. ff. de damn. infect. ait, qđ actus prorogationis non dicitur nouus nisi aliquid adiiciatur, per tex. in d. l. pe. ff. de præto. sti. d. l. sed & si manente, dicto casu iuramentum quoque non extenditur, ut ibi dicit Abb. quia odiosum est, periculosum & stricti iuris, & petiuri periculum maximum, hic haud considerabile, ut diximus, propter unitatem actus. Et ex his breuiter textualia absoluta maneant.

ADDITIO. In hac pulcherrima difficultate, siquis se soluturum promiserit, certa die, &
34 iurauerit, prorogatioque dici facta fuerit † nec soluerit, an sit periurus, uel possit conueniri alias coram iudice ecclesiastico, ut est regulare, quia ipsum ad iuramenti obseruãtiam cõpellit, & peccato obuiare tenetur, c. cum contingat de iureiu. c. licet mulieres, eo. ti. in 6. Abb. in c. ex parte, de consue. Bar. & alii in l. Titia, ff. sol. mat. Videretur prima facie dicendum quod non si enim prorogatio esset facta cum repetitione iuramenti utique indubitatum foret, quod sic, l. ille aut ille, §. cum in uerbis, ff. de lega. 3. l. Gallus, §. si eius & ibi Bar. ff. de lib. & posth. l. ancilæ, C. de fur. maximè quia quæstio est dubitabilis propositio interrogatiuè facta, l. quod Labeo, ff. de Carb. ed. & ubi non est dubitatio, ibi q̃stio non est, d. l. ancillæ Bal. in l. 1. colum. 7. C. de ser. fugi., & hoc idem p tex. in arg. in l. cum in plures, in §. lege dicta, ff. locati, ubi redemptor domus, idest conductor, l. Cęsar. ff. de Pub. & uectiga. quædam facere debebat in domo sibi locata, hac lege ut locatoris aut heredis eius, probatio uel improbatio esset, accidit quod, d. locatoris uoluntate, quædam in opere mutata fuerit & sic in legem initio dictã, quæsitũ ẽ, an reddẽptor teneať, quasi fecerit qđ nõ debuerit, & ibi I. Con. dicit quod non, quodque potius absolui debet, ergo idem & pari ratione prorogatione facta in casu præsenti uoluntate creditoris dici debet, quod sibi præiudicauerit & consequẽtèr quod debitor non sit periurus, neque possit iuramẽti ptextu corã iudice ecclesiastico conueniri.

Alias & secundo, si secus diceremus iam non differet casus clarus a dubio, & malè, l. 3. minus, §. cum ita, ff. de uerbo. ob. & ut supra dictum est addique potest hinc si offensa fuerit dubia, quod ex cõicatus absoluitur, cum cautione de satisfaciendo, non si fuerit clara certa & manifesta, c. ex parte, de uer. si. c. cum desideres, de sen. exco c. solet, eod. titul. in 6.

Tertio quia uerè duo sunt termini, & duæ terminandi formę, quæ non terminantur ad eundẽ terminum, fictè uero quod unus terminus assumat alterius formam, usq; adeo ut ad fictione nõ recurramus, quotiens ueritas locum habere potest, l. filio quem pater, ff. de lib. & posthum. sed, ut di-

ut dixi, duo uere sunt termini, iuramētū apposi-tū erat i 1. termino, ergo prorogatione facta periu rus non erit, neque conueniri poterit, & ad istud probandū, ēt Ias. hic allegat tex. in c. pen. de iure-iu. post Bal. consi. 436. uol. 1. sed quia secū sol. ha beiur ut dixi supra Deci. multa nō inlisto aliter. Idē Bal. ergo, tenuit Зtiū, in c. uenerabilē, col. pe. de electio. Motus ex eo qđ diximus in præceden ti lectione qa prorogatio semp facta intelligit, cū eisdē modis, qualitatibus & pœnis, quique erant & continebant in 1. termino, l. 1. §. & post ope-
* ris, & ibi Bartol.* & omnes, ff. de non. ope. nunc.

Et probatur ēt in l. qui ad certū, in arg. tñ. ff. lo ca. ubi q fundū cōduxit certo tpe, eo finito colo-nus est, & si dñs patiat ipsū esse in fundo, ex inte-gro locatio sibi facta uidebit, ergo sic prorogatio hic, cum Iur. Vltimo, quia prorogationis benefi ciū debitori prodesse nō dēt, quā secutus nō est sed cōtēpsit potius, ex quo non soluit, arg. in c. ex eo, de regu. iu. in 6. Ad arg. respondetur, 1. non ob stare, mihi enim non satisfacit Bal. responsio, in d. c. Venerabilē, quia tex. ibi de prorogatione nō loquitur, sed de redēptore, ut dixi qui erant obli gatus ad opus faciendū quiq; Dominus uolun tate in opere, aliquid mutuauerit, quo casu nō mi rū est si nō tenet sique sibi dom nus præiudica-uerit, ergo & hic debitori prorogatio & arg. re-torquebitur, quia uerisimile est ad ipsius instan-tiam factam fuisse, ut hic. Non fin quia respōdeo quamquam dubius sit hic inter partes, qđ iure ta men alias clarum, quandoquidē prorogatio, sem per facta intelligatur cū qualitatibus suis, ut di-ctum est, & repeto. Ad ultimū uero, qđ licet duo sint termini uerè, & iuramentū in primo apposi-tū fuerit, non propterea sequitur quod ēt nō in-telligatur in secūdo repetitū, uirtute prorogatio nis, factæ præsertim debitoris gratia, eā requirē. Et si diceretur, cur secus in fideiussore, q se obli-gauerit pro tēpore limitato, ex supra dictis re-sponsio patebit & ex his, q in pñti arti. dicta fue-runt. Ex glo. stipulationi. aliis reiectis, quæ parū aut nihil habēt, plura colligunt, & maximè, diui-sione. n. facilis est, ut in ea, qđ pactū iuxta Зtum appositū, Bonæfidei ut in l. iurisgentiū, in §. qui-nimmo, ff. de pac. uel stricti iuris ut hic & in l. pe tens, C. eo. eidem inesse dī, idest intus esse, immò
35 quod est pars formalis ipsius Зtus, & intrinse-ca, sm Bal. hic in princ. l. fundi partē, ff. de Зhen. emp. & p Bar. in l. Gallus, in §. ille casus, n. 2. ff. de lib & posthu. signanter per istū tex. dūait, qđ di-ctio in, cōposita, cū uerbo sum es est, notat quādā intrinsicitatē, nimirū igit si uestitur cohærētia ip sius, & si uirtute quadā attractiua, nobilitat, qm, ut uulgo dicitur, hunc honorant hoies, quē uesti mēta decorāt. Et attractiua uirtute dixi, quia ad se pactū nō è Ӡ, c. qđ in dubiis, de consecra. ec. uel alta, nō secus ac Magnes ferrū, attrahit, ut in simi li inquit idē Bal. in rub. de coha. cle. & mu. i prin. Est uerū qđ inest fictè seu perfictionē quandam, nō uerè, quod indicat uerbū credūtur, l. retro, ff. de cap. & uerbum perinde, l. sed & si possessori, §. fin. ff. de iureiu. l. iure ciuili, ff. de condi. & de. l. q in prouintia, §. diuus, ff de ritu nup. Immò quod duæ sunt fictiones, una ut insit, altera ut usuræ pa cto adiectæ uideantur, diuersa tamen respicien-tes seu consecutiuæ una alterius, uel subalternæ l. singularia & ibi Bal. col. 1. supra eo. quoniā alias non concurrerent si essent coequæ, uulga. l. 1. C. de dor. promiss.

Et nota, licet ē Docto. non declaretur, qđ hæc fictio, est fictio unitiua, qa pactū unit stipulatio-ni, ut filiū pri. l. fi. C. de impub. pōderando uerbū intelligunt, ibi, qđ ēt hmōi ē, l. si familia, ff. de iu. om. iud. l. intelligendus, ff. de uerbo. sign. deque ista fictione per Bal. in d. §. diuus, col. 2.

Sed quare fingitur inesse? Respondeo, quia se-cundum ueritatem non inest, nec inesse potest, maximè cum inter primam stipulationem, & pa-ctum, fuerit creditor etiam stipulatus usuras, er-go lex, cuius proprium est hoc idē facere, l. si for tè, ff. de cast. pecu. non ab re, fictionem induxit, ita in simili Bartol. in l. si is qui pro emptore, nu-me. 5. ff. de usuca. alias autem, cum potest habe-re locum ueritas, fictiō non est opus, l. filio quē pater ibi ne imaginē naturæ ueritas obum-bretur, ff. de libe. & posthu. sicuti nec coniectu ræ releuant, in claris, l. continuus, §. cum ita, ff. de uerbo. oblig. Canis etiam Esopicus illæ, à simi li umbram secutus ueritatem amisit, idest carnē, quam in faucibus habebat.

Verum dubito, si prima stipulatio sortis, erat sublata, l. pacta nouissima. C. de pac. l. pe. ff. de præ to. stip. quomodo potuit eidē pactum inesse? non entiū enim non est qualitas, l. eius qui in prouin cia. infra eo. arg. in l. unica, in §. accedit, ubi gl. C. de rei uxo. ac. sol. sublata n erat ipso iure, sed ope exceptionis, qa si creditor debitorē cōueniret ad totam sortē, obiiceretur sibi exceptio pacti, ea de re inesse eidem omnino dicetur, & fusius ut per glo. infra in uerbo ipso iure, & Bar. nu. 19. cō cordantē glo. prædictam, & aliā in uerbo nume-rus, quæ uidebantur in hoc esse contrariæ. Dubi-to rursum, si unum pactū tm̄ fuit ultimo loco fa ctū, quare dixerit pacta in plurali nu. l. Plautius, ff. de au. & arg. le. Bar. in l. 1. col. 2. ff. de testa. sol. generaliter locutus est rōnem assignādo, & ut in quit glo. proxi. s. altius exordiendo, ut ēt clarius hoc ipsum declararet, faciens beneuolum audito rem, & est similis in l. Ex facto. 2. ff. de hæ. insti. & ita etiam habetur in l. iurisgentium in §. quinim-mo, ibi solemus enim dicere, ff. de pact. uel dica-mus qđ. n. pluralis pro singulari ponatur ut alibi placitis p placito & sic ī terminis ī l. ex ɋuœtione C. de pac. figuraq; est enallage, & Facit illud poe. dictū. *Et quæ non fecimus ipsi uix ea nostra oro.*

Nec ē mala Grāmatica rursū qa cōstat de men te, nec leges, subiacen. Prisciano, l. qm̄ indignū. C. de testa. Bal. consi. 33. col. 1. uol. 1. Secūdo col-ligit ex glo. qđ istud pactū, nouā parit actionem
36 † & erit præscrip. uerb & sic ex parte actoris, ut

etiam declarat Bar. hic nu. 30. deq; isto articulo se remittit ad dicta in l. iurisgentium, in §. quinimmo. ff. de pac. sed tamen scias ita coiter teneri, * à citramontanis, & meo iudicio est casus clarus in l. 2. C. de pac. inter empt. & vend. cæteris prætermissis, & in l. Labeo. ff. de contra. empt. & in l. in bonæfidei. C. de pac. ibi ex pacto actio cōpetit. & pondera qđ dicit ex pacto ex stipulatu enim esse non pōt, quia iam erat orta, ergo præscrip. uerbis necessario. & suadetur ratione, quia si stipulationi inest, estq; vestitum vestimento uerborū, æquè conuenit ut ex eo etiam nascatur actio, probo p tex. in d. l. iurisgentium, in §. itēputa. ff. de pac. ubi si post diuortiū cōuentio facta sit ex interuallo, ne dos statuto tēpore reddatur, sed statim, nō valebit, nec ex pacto nascetur actio. ergo si inconti nenti fiat secus (ut postea subijcit) ibi ea enim pacta insunt &c. & ita est transeundum.

Est verum, qđ vltramontani tenent cōtrariū, nullam oriri. Moti bona ratione, quia dicta actio oritur tamū ex contractibus innominatis, de qui bus in l. naturalis. ff. de præscrip. ver. ſi is q imple uit tñ agat, ut aduersarius impleat pro parte sua pariter, qm̄ alias si vt datum repeteret, tunc ageret cōdictione ob causam, & ita declarat Pet. Bel laper. in q. suis. 418. in prin. Et ad propositū, quia oportet qđ actio nascens habeat materiā, seu causam ex qua nascatur. l. licet. §. ea obligatio. ff. de procu. d. l. iurisgentiū, in prin. ff. de pac. Bald. in l. j. in prin. ff. eo. Sed tñ debilis est, si benè postea eā consideres, qm̄ pactū vestitū est, & licet, vt dicit in d. l. iurisgentiū, in princ. in alium contractum, non transeat subest tamē causa, & cū non sit rursum contractus in specie, necessario. d. actio præscriptis verbis orietur, à re gesta. l. cū mota, in fi. C. de transac. Secundo dici pōt, qđ cū habita relatione pacti ad contractum resultet effectualiter contractus innominatus, verè dici poterit quod ex hoc etiam habeat materiam præexistentem.

Vel & tertio, ut etiā inquit Ias. quia pactū quo que dicit contractus innominatus. l. 1. ubi glo. ff. de ac. & ob. & licet dicatur contractus non correspectiuus, regulariter ad differentiam illorū qui sunt correspectiui, & de quibus, in d. l. naturalis, vestitū tñ ut hic, & in d. §. quinimmo, erit huiusmodi. i. correspectiuus. & quia etiā ex non correspectiuis qnq; oritur. l. si rē. §. fi. ff. eo. idem Ias. in rub. eo. tit. col. 2. Ad idem pro opi. Vltramont. faciebat. qa actio præscrip. uer. est subsidiaria. l. quotiens. ff. de præscrip. ver ergo non orietur cū agens aliam habeat ex stipulatu informatam, ut infra arg. l. in causæ. ff. de min. d. l. quotiēs. l. 2. ff. eo.

Cui difficultati facile etiā responderi pōt & dici hoc casu nō esse verum, ex quo, in d. l. 2. & in d. l. Labeo, agens actionem ex vēdito habebat, & tñ datur etiam præscriptis ver. & signanter hoc ipsum notat Bald. in d. l. Labeo.

Et tolerabile est, quia præscrip. ver. à pacto pro uenit, actio aūt informata, ut infra à stipulatione, vt p Docto. in l. in bonæfidei. C. de pac. Bar. in l. si is qui pro emptore, col. pen. ff. de usuca. Vel alijs duobus modis responde vt per Seysel. in l. petens, col. 6. C. de pac. maximè quia d. regula pariē multas limitationes ex quibus obiectum facile tollitur, ut declarat Ias. in l. in prouinciali, in §. 1. col. pen. & fin. ff. de noui. ope. nun.

Vltimo urget tex. pro opi. adhuc vltramon. in l. prædia. ff. de ac. emp. ubi est casus clarus, pactūq; incontinenti appositum fuisse iuxta contractum emptionis & venditionis, & tamē nō dicitur ibi, quod producat ac. præscrip. uer. & istā legem difficilem testatur Bald. in c. cū venerabilis, nu. 12. de excep. Sol. licet non dicat suppleri tamē debet ex alijs legibus, & dici audacter qđ id pro absolu to habuerit Iurisco n. l. vtrum. ff. de pet. hære. l. nō est nouum, cum similibus. ff. de legi. & ibi sentit Odof. in 2. col. considerantes illius legis authorē Vlpia. vt legis Labeo, de contrahen. emp.

Vel dicamus qđ termini nō sunt pares, ex quo pactū incontinenti ibi nō erat appositū, ut dicit, iuxta contractū emptionis & venditionis, sed stipulatio, secundū cōmunem intellectū, qua de re, nec mirum, si præscriptis verbis nouā non produ cit, ex quo habebat actionē ex stipulatu, & si informat tantum veterem, nec aliud dici potest.

Tertio colligitur, ex ista glo. qđ ne dum pactū
37 prædictum nouā actionē ꝓducit, sed etiā veterem informat, idest ampliat & extendit, ut detur ad illud qđ in pacto deductum erat. Et probatur in d. §. quinimo, & non informat, sed format legi tur, in Pādec. Flo. inductione clarissimus, una cū §. præcedenti, ubi nudū pactū nullā obligationē parit, sed exceptionem, interdum vero actionem format ut hic, prima tamen lectio magis placet, qm̄ sic probaret nouā parere, & erit sensus pacto veterem actionem informari. i. extendi, ut detur, sicuti diximus, ad id quod in pacto deductū est.

Melius tamen facit text. ille enim. §. quinimo eo. Cy. teste multos decepit, in d. l. in bonæfidei, col. 2. in l. petens. C. eo. ubi ex stipulatione quæ placiti seruādi causa, secuta est, siue antecessit pa ctum siue post, statim interpositum sit, rectè quis petit secundum se, sententiā ferri, & sic actione ex stipulatu, ergo à pacto, non producta, quia iā erat nata, sed informata seu extensa, ut supra. Nec secus in l. Labeo scribit si mihi bibliothecā. ff. de cō trahen. empt. & in l. 2. C. de pac. inter emp. & vēd. allega. etiā proximè, supra probat quoq; & vltimo, Bar. auctoritate. infra, nu. 32. qui hoc dicit ad literā, si maximè actio vetus, sit apta informari, ut puta quia in pacto deductū si fuisset ab initio deductū in cōtractu, in ipsa actione ueniret ut hic, & nimirum ex quo agens agit in patiente benè di spōsito, non è contra. l. hos accusare. §. omnibus. ff. de accu. c. Massana. c. sacrosancta, de elec. quan do autem non potest informari, quia non reperitur informanda, exemplificat num. 25. & iudicio meo non habet hæc quoque dubitationem.

Sed ob. etiā aliquę difficultates, & primo, qa actio ex stipulatu, uel ex uēdito i iuribus pallega. præsuppo-

38 præsupponit Зctũ nominatũ, † i quo pęnitẽtia locũ non hẽt qđ.n.semel placuit &c. l. sicut, C.de ac.& ob.uulga.reg.qđ semel, de regu.iu. in 6.p̃scrip. uerb. uero innominatũ, ĩ quo locũ hẽt, l.si pecunia, ff de cõdic.ob.cau. quomodo igitur, ut inquit Cuma.in l.r.in §.stipulãti, ff.de uerbo.ob. cõcurrere poterũt? quæ.n. de diametro, pugnant uelle colorũ distinctionibus conciliare ridiculũ est, Immò se collidunt ad inuicẽ, l.ubi repugnantia, ff.de reg.iu.& in qualitatibus ut pœnitere & non pęnitere probatur in l.si ancillam, & ibi Bar. ff. pro suo.

Sol. est secũdũ Ias. si id quod in pacto continetur maius est, attendetur, & pœnitẽtia locũ habebit, si uero id quod continetur in Зctu, tũc secus, nec pœnitere licebit, & contractus nominatus attendetur.

Quam mordet Deci.quia si contractus nominatus attendetur, tunc excludetur, actio præscrip. uer. si uero iudicabitur Зctus innominatus, tunc pęnitentia locum habebit, contra naturam contractus nominati.

Et placet pro rei ueritate, quia sic non pariet nouam actionem, nec ueterẽ informabit, ut iura supra allega. innuere & dicere uidentur, & est ultra cum arg. in l. quod in hæredem. in §. eligere ff.de tribu.ac.& in l.cum filius, in §.uaris, ff. de lega.2. Secũdo igitur respondet ipse Deci. quod cum pactum recipiat fomentum à contractu ipso stipulationis, & uestiatur cohærentia ipsius, consonat quod assumat eius naturam, & consequenter, quod pœnitere non liceat.

Adde tu simile, de stipulatione, quod pariter naturã assumit actus, super quo interponitur, l.1.§. bellissime, alias l.iq. sub cõditione, ff.ut lega. noca. l.cũ quis decedens. §.1.ff.de lega.3. Pau.Cast. consi.225.col.2.uol. 2. Et de iuramento, ut in l. fin. C.de non nume. pecu.

Et ita dicit Bar.in rep.l.quod Nerua, ad fi.nu. 37.ff. depo. quod contractus innominatus iudicantur secundum naturam contractuum nominatorum quibus assimilantur.

Quę sol.eodem morbo laborat, qua præcedẽs Ias.quoniam hoc stante, non pariet actionẽ præscrip.uerbis, & malè.

Vltimo respondet Deci.quod repugnantia respicit executionem non electionẽ, quo casu eligenti imputabitur, & nulla erit repugnantia tũc.

Et prima facie uera uidetur, sed facilius sic dicere potuisset, quod quãuis repugnãtia sit pœnitere & nõ pœnitere, uitari tamen potest, si actiones alternatiuè proponantur, l. Papinianus, §. si quis irritum, & ibi Ange. ff. de inoffic. testa. ubi libellus, dico testamentum nullum & si quod est dico inofficiosum, procedit Bartol. in l. si expressim, nu.8.ff.de ap. dico sententiam nullam, & si qua est, dico iniquam, Areti.& alii in l. naturaliter, in §.nihil commune, ad fin. ff. de acqui. poss.

Sed tñ mihi postea secus consideranti, uisum est, quod nec ista possit subsistere, quoniam præ-

39 supponit † electione uniũs alteram non tolli, & tamen tollitur quando sunt contrariæ, estq; regulare.l.nihil interest, in prin.& ibi Bal.de inoffi.testa. ubi qui elegit unũ contrariorũ alteri renunciare uidetur, & si sic est succũbendo in una, ad alteram non redibit.l.quæritur, §.pe.ff.de Aedil. edic. l.postquam liti. C.de pact.cap. quam periculosum, 7.q.7.& tamen potest, l.si actor, ff.de iure iu.Paul.Cast.in l.in bonæ fidei, ad fin. C.de pact.

Potest igitur ultra alios dici, quod licet contrariæ quoad id quod obiicitur esse uideatur, poterũt tñ cõcurrere, ex quo origine huiusmodi ñ sunt, unaq; informata à pacto ut supra alia aũt ꝓducta, l.1.C.de fur.l.edita & ibi not. C. de eden.

Et quia plus continet informata, q̃ p̃scrip.uerre & priuilegio, ut per Bal.in tracta.de pac.n.30.

Considerando ẽt quod non cõcurrant, si in diuersis iudiciis proponantẽ, & qũ in una succubuit altera agit, ut per Pau.in d.l.in bonæ fidei, Bart. in §.pe.nu.4.in auth. de trien. & se Obstat rursũ redeuntes unde discessimus, alia difficultas & 2. loco, quia fictio non debet, plus operari quã ueritas, l.qui ad certum, ff.loca.ubi qui cõduxit fundum ad certum tempus, eo finito colonus est, ex quo tacito consensu domini, sibi relocatus uidetur, nisi decesserit aut furere cæperit, quia tunc locatio reintegrata non uidebitur, nã cũ lege naturæ consentire nõ possit uerè, non mortuus, quia mors omnia soluit, §. deinceps, in auth.de nup. nõ furiosus, quia dormienti similis est, nullaq; ipsius uolũtas, perinde ac si mortuus fuisset, l. 1. §. adipiscimur, ff.de acq.po.nõ dẽt posse ẽt fictè, & ita notat Bar.ĩ d.l.qui ad certũ, sed si uerè inesset pactũ stipulationi, una tñ oriretur actio ex contractu innominato, ergo & hoc casu quo inesse fingitur. Idem Deci. hic respondet, sed ego non facile percipio quid uelit dicere. Immò quod nec difficultatem tollit. Dicas igitur tñ ad arg. assumptũ esse uerũ, sed falsum si uerè inesset, qđ una tantum actio oriretur, l.petens, C.de pac.d. l.2.de pac.int.emp.& uen.d.l.Labeo, de cõtrahẽ. emp.ergo hoc quoque casu informabit ueterem, & nouam producet præscri.uerbis, & sic arg. retorquebitur, & dicemus quod fictio illud idem operetur quod ueritas.

40 Obstat tamen † & 3.quod actio ex stipulatu nõ possit à pacto informari, quia si id quod in pacto deductum est, continetur in stipulatione, & pactum ipsi stipulationi inest seu fingitur inesse, tot dicentur stipulationes quot res, l.scire debemus, ff. de uerbo. oblig. Bartol.hic, nu.30.ergo noua nascetur actio, & multiplicabitur, nec informabitur uetus.

Et fuit motiuum Pau. Cast. in l.petens, C. de pac. in cuius resolutione multum laborant scriben. præsertim Ias.& Deci.hic, ut per eos, Vera sol.breuiter uidetur, quod regu.l.scire debemus, procedat, quando plures res uerè interuenerũt, & in stipulationem deductæ sunt, ut plures ẽt stipulationes cẽseant, sed qđ hic in pacto deductũ,

est non continebatur in stipulatione, quãq; fictè inesse dicatur stipulationi, propter cohærentiam, ergo informabit, nec noua nasceẽ actio, nisi præscriptis verbis ex pacto, alias fictio admitteret aliam fictionẽ, ut subijcit, qđ plures essent stipulationes & malè. l. 1. C. de do. promiss.

Tamen cogita qđ immò in stipulatione erat facta promissio de tota sorte reddenda, in pacto de refundendis mẽstruis denariis trecẽtis, & sic duæ erant summæ, ergo duæ stipulationes, si pactum incontinenti appositum, primæ cẽsetur inesse, vt dicitur signanter in d. l. scire debemus.

Aliam sol. tradit Deci. esto qđ plures censeanẽ stipulationes, & propria detur actio qđ nihilominus contractus stipulationis dicetur informari.

Quæ etiã parũ subsistere uidetur qm̃ si pactũ insit, & duæ censeantur stipulationes, iam nõ erit amplius pactum, ergo nec informabit, nec nouã actionem præscriptis verbis pariet, quia nec mulier hoc idem facere potest, nisi virũ cognoscat.

Prima igitur est tutior. Vel dicamus & nos, qđ licet iuris intellectu, duæ censeantur stipulationes, reuera tamen vna est tantum, ut in simili inquit Bar. in l. Modestinus, in fi. ff. de dona. Regiẽ. consi. 5. nu. 3. uol. 2. & ideo hoc non tollit quod pactum ipsius cohærentia nõ vestiatur, & vestitũ nõ iformet ueterẽ actionẽ, vt deẽ ad deductũ i eo.

41 Quarto obstat, qa † pactũ tendit ad destruendã stipulationem ergo ab ea vestiri nõ debet, seu robur suscipere vt actionem informet, & nouam producat c. ex eo. de regu. iu. in 6.

Sol. antecedens verũ non est, quia destruit primã stipulationem, sed moderatur, & modificat. l. debitorum pactionibus. C. de pac. ergo nec consequens, ergo vestietur, & veterem informabit.

Vel dicamus ut heri, qđ nõ destruit ipso iure, sed ope exceptionis, ergo uestietur omnino, & informabit. Respondet etiam Deci. sed est responsio applicanda. 5. arg. vt infra statim.

Quinto ob. qa pactum factũ est fauore debitoris, ergo si informat, dabitur ꝯ eũ, & ad eius læsionẽ retorquebitur, & malè. l. qđ fauore. C. de legi.

Respondet Deci. qđ hoc nõ est, cõsiderato pacto simpliciter, sed ratione generali, quia quæ in continenti fiunt, applicanda tam ad actorem quã ad reum, pro qua responsione licet nihil alleget facit glo. in l. regula, in § & licet. ff. de iu. & fa. ig.

Dic tu formalius, uerũ esse pactũ in fauorẽ debitoris factũ fuisse, sed falsum qđ ad eius læsionẽ non retorqueatur. l. cũ ex oratione. §. fi. ff de excu sa. tut. Bald. in d. l. qđ fauore, in 7. oppo. & est arg. in l. fi. C. de fruc. & lit. exp. & in l. petendæ. C. de tẽpo. in integ. prẹstit. pe.

Vel & aliter si prodest reo quo ad exceptionẽ, qđ non sit ratio cur non prosit etiã & cõmuniceẽ creditori quo ad actionem ex pacto informatã. d. l. fi. præallega. l. petendæ. & probat tex. hic in illis uerbis quãuis sententia diuersa obtinuerit.

Sexto ob. quia sic daretur actio ex stipulatu ad totam sortem, & etiã informata ad summam trecentorum denariorum, dictu absurdum:

Sed falsum est, & nescio (ut dicebam alias) qũo his qui sic arguũt, istud ĩ parnaso somniauerint.

42 Septimo ob. qa informare † secundũ cõmunẽ opi. est extẽdere ut supra extẽditurq; id qđ remanet. l. sed & si manente. ff. de preca. diximus supra, rursum, in q. de prorogatione termini, uerũ stipulatio prima hic non remansit, ex quo noua forma ei data est, ergo pactũ nõ informabit actionem ueterem. vnde Ias. postea, tenet qđ non, de informatione sed reformatione, tex. istæ loquaẽ.

Ego qcquid alias dixerim, qđ hæc opi. repugnat iuribus pro isto cõmuni intellectu supra allega. nouissimè respondeo, falsum esse qđ dicit Ias. qa si de reformatione loqui uoluisset, expressisset utiq; Iu. Cons. ut expressit in l. iurisgentiũ, in. §. adeo. ff. de pac. & de informatione pariter, in d. §. quinimmo. quomodo arguitur in l. unica, in §. sinautem. C. de cad. tol. Præterea, quicqđ dicaẽ hic à Docto. multa enim suffarcinant in materia Ias. met & Deci. reformare est nouã formã tradere, substantia rei mutata penitus. l. Iulianus. §. sed etsi quis. ff. ad exhi. hic non est tradita noua forma, sed prima stipulatio modificata ut supra, & nõ mutata, alias pactum eidẽ non inesset nec ab ipsa uestiretur quod tñ præsupponunt oẽs ergo ĩformabit, deq; informatione loqueẽ non de reformatione, ex quo motiuũ Ias. sublatũ manet, & ita sine dubio tenẽdũ cẽseo, cæteris de idustria prætermissis. In ea. glo. ibi, qñ aũt, dubitaẽ, qñ quid in-

43 continenti fieri dicaẽ † & breuiter glo. sentit, licet non dicat, ex legibus ꝑ ipsam allega. Iuxta not. ꝑ Bar. in l. non solũ, in. §. si liberationis uerba. ff. de lib. leg. qđ istud sit, antequã partes diuertant ad extraneos actus. l. qđ ait lex. §. fi. ff. ad leg. Iul. de adul. l. duos reos. §. fi. ff. de duo. re. l. continuus, in prin. ff. de uerb. ob. l. hẽdes palã, l fi. ff de testa.

Aliter dicunt Vltramontani, & clarius, & hic post eos Bart. nu. 18. qđ incontinenti quid factũ dicitur, antequã partes habeant contractũ pro ꝑfecto & absoluto. l. ꝯtus. C. de fide instru.

Vsque adeo ut si mille fierent pacta, incontinenti facta dicantur, si fiant ante contractũ perfectũ & absolutum, & sic incontinenti quasi in actu se simul tenenti secundũ Sal. in l. in bonæfidei, ad fi. C. de pac. Et in simili ꝓbatur, arguendo de contractibus ad iudicia, quod arg. procedit de iure. l. 3. §. idem scribit. ff. de pecu. Bart. in l. j. nu. 18. C. de lit. contest. quis antequã sententia ꝑfecta sit & absoluta poterit corrigi idq; incontinẽti factũ dicetur, postea uero nõ, l. iudex posteaq̃. ff. de re iud. d. l. contractus. Alex. consi. 90. col. 2. vol. j. Et in l. ꝑfecta. C. de do. quæ sub mo. ubi donationis perfectę conditiones, mutari non possunt, etiam si incontinenti mutentur. Bald. in c. cum Ioã. nu. 8. de fide instrum.

Et in l. j. in fi. & seq. ff de sol. ubi id dicitur factũ incontinentl quod fit in re præsenti, ergo nõ post actum perfectum & absolutum.

Et quia dicto tempore dici non potest quod pactum

pactũ insit ipsi stipulationi ipsiusq; pars ut s̃. declarat Bal.ĩ l.leges,col. 1.C.de legi.& in d.l.ĩ bonæfidei,in prin.& in l.petens,col. 11.C. eo. & ita etiã transit Alexand. Ego uero teneo opin. primam,quia hic stipulatio erat perfecta, & in l.petens,prçallega, & nihilominus pactum si adiiciatur incontinenti factum dicitur, pater quia signãter inquit tex.in d.l.petens, seu pactum antecesfit seu post interpositum sit, duo enim habent cõtractus, subiacentiam & perfectionem, subiacentia in stipulatione sunt uerba, perfectio uero ut promittens teneatur, nec possit ipsum pœnittere ut heri dicebam, declarat & aliis modis exemplificat Cale.in libr.de sectis in princip. colum. 1. ergo non aliter intelligi potest incontinenti appositum pactum etiam contractu perfecto, antequam partes diuertant ad extraneos actus. Nec obst. contraria, non primum quia id uerum est & procedit, secundum allusionem uocabuli, & sic propriè, ac uerè ut not. in l. 2. in §.appellata,supra eod.at hic inesse fingitur, & tolerabile est, quia si uerè inesse potest, ut etiam fingatur, l. qui ad certum, ff. loca. & quia ratio etiam hic in Ver.dicebam, & in d.§. quinimmo,generalis est, & uerificabilis etiam contractu absoluto & perfecto.

Et minus,2.quia, d.casu de præiudicio ejus in cuius fauorem sententia lata fuerat,agebatur,nec poterat amplius se ĩ ea intromittere,uel malè uel benè iudicasset, d.l. iudex posteaquam, ff. de re iud. longè diuersum à casu nostro, quia partes etiam perfecto cõtractu pacta addiicere possunt dum tamen ad extraneos non diuertant actus, & incontinenti adiecta dicentur.

Ex quo tollitur 3. quoniam sic agebatur de prçiudicio donatarii, nolentis donationis conditiones mutari, cum iam fuisset perfecta, hic autem de actu procedente à uoluntate utriusque partis quo casu non aliter dici potest nisi quod inesse fingatur quia incontinenti factum est. Vel dic quod immò incontinenti liceat etiam, d.casu ut per Bal.in d.l.petens, col.pe.

Et si diceretur,ut dicit Deci.in d. l. in bonæfidei,quod benè possunt partes facere quod ꝯtus resoluat,sed nõ qđ pactũ insit, & dicatur pars ꝯtus iam perfecti & absoluti, replicabo, qđ hoc est contra iura supra dicta, qđ que nõ sunt partes quæ hoc faciant,sed lex fictionè mediante.

Non ob.4.quia si incontinenti fit, non potest nõ dici nisi factum in re præsenti saltim fictè si nõ uerè ut supra & sic, d. iura non obstabunt.

Non ob.5.& ultimũ, quia eodem modo respõdetur,quod licet,d.tempore, hoc est post perfectum absolutumque contractum, dici non possit pactum inesse contractui, esseque ipsius partẽ uerè, dici tamen potest quod sit fictè, & ita debet intelligi text. noster ut uerba sonant, dictumque fuit supra satis, & sic omnino incontinenti factum dicetur antequam partes ad extraneos diuertant actus, posset etiam distingui ut p Deci. quando constat partes habuisse contractũ pro perfecto & absoluto, quod tunc non possit fieri pactum incontinenti,alias sic.Sed mihi non placet quia in re sua est quilibet moderator & arbiter,l.in re mandata,C. manda. unde prouerbiũ fluxit, *figulus ollis ansas ponit* si uelint igitur partes antequam ad extraneos diuertant actus, incontinenti pactum adiicere poterunt, & sic inesse fingetur & pars, ut diximus,erit ipsius contractus & prædicta in contractibus & actibus momentaneis,quid in successiuis,& alia materia, dic ut per Doct.in d.§.quinimo,& in d.l.petens, ubi signanter Bal.col.pe.& Ias. hic. Item quid in reo ut per Bart. nu. 19 & quia maiorem difficultatẽ habentia quoque expedita fuerunt, poteruntque reliqua ex prædictis intelligi facile,finem facio, & ad alia pergo.

Die XXIX. Aprilis M. D. LVIII. Patauii.

M A N T V A.

S V M M A R I V M.

1 *Africanus scripsit nouem libros Quæstionũ, floruit Tpibus Alex. instructus ab Aemilio Papiniano.*
2 *Africani lex difficilis.*
3 *Lex eius qui in prouincia difficilis est,qa respicit q̃libet rub.partem,& propter uarietatẽ lecturarũ.*
4 *Klendarium quid sit, & unde dictum.*
5 *Prouerbium illud ad klendas Græcas unde dictum, & quid sibi uelit.*
6 *klendas quare ueteres celeres uocabant, & quare.*
7 *Vsuræ quare olim, & in l. eius qui in prouincia, erant permissæ.*
8 *Patri quare lex permittat filiam in adultero deprehensam interficere.*
9 *Vsurarij an haberent testamenti factionem, tempore quo usuræ erant permissæ.*
10 *Prouinciarum distinctio, & declaratio.*
11 *Testamenta olim coram quibus recitabantur, & hodie quid seruetur.*
12 *Testamenti publicatio fit simpliciter.*
13 *Seruus de iure digestorum,non poterat absque libertate hæres institui.*
14 *Seruus præpositus in prouincia mortuo domino ipso ignorante,an liberet debitores pecunia exacta.*
15 *Mandatum morte, & status mutationẽ finitur.*
16 *Mors omnia soluit, & defunctus nihil habet.*
17 *Sententia lata contra Mortuum,non ualet.*
18 *Debitorũ nomina non ueniunt,appellatione rerum.*
19 *Natura & ars nil operantur frustra.*
20 *Exigere uerbũ,in iudicio & ab inuito intelligitur.*
21 *Ignorantia non obligat,sed consensus.*
22 *Pœnitentia non habet locum in transactione, quamquam locum habeat in contractibus innominatis.*
23 *Acta notorium inducunt.*
24 *Quondam est uerbũ personæ, & rei demonstratiuũ.*
25 *Defunctus fingitur uiuere in hæreditate represẽtata.*
26 *Meum dicitur largè quod est mihi debitum,*
27 *Seruus necessarius hæres fit, siue uelit siue nolit negocios gestorum.*

28 *Seruus negeciorum gestorũ actione tenetur, cohæredibus restituere proportionibus exactis.*

29 *Seruus an teneatur actione fam. ercis. cohæredibus pro portionibus exactis, post mortem domini*

30 *Ercisco idem sonat quod diuido.*

31 *Seruus negociationi præpositus, si mutuam pecuniam credat, an faciat accipientis.*

32 *Errantis non est consensus.*

33 *Error communis facit ius.*

34 *Dominium in accipientem tranferre non potest, qui opinione eum non habet.*

35 *Obligatio pignorum acceptorum à seruo negotiationi præposito. an eorum obligatio teneat pro parte cohæredum.*

36 *Obligatio ex consensu non oritur in mutuo, nisi re accepta.*

37 *Clausulæ accessoriæ contractus regulantur secundũ naturam ipsius contractus.*

38 *Stipulatio concepta in personam domini mortui, an ualeat, 40.*

39 *Seruus Domino stipulari potest.*

Decretum in mortuum an ualeat.

41 *Gabella an soluatur de animali mortuo.*

42 *Statutum quod uulnerans hominem soluat. certũ, an uerificetur in mortuo*

43 *Seruus hæres institutus simpliciter stipulans, sibi et cohæredibus acquirit, & quo casu.*

44 *Hæreditaria res furtum non fit.*

45 *Consultor cui causa commissa est ut consulat quid iuris, an teneatur benè discutere, quoad merita, & ad iuris ordinem.*

46 *Accessoria an omitti possint.*

47 *Intellectus ad l. si fundus §. stichum, ff. de leg. 1.*

48 *Aduersatiua aduersatur in iure, & in facto, & quando.*

49 *Decreto ex primo in possessionem missio pro modo debiti declaratis, oportet quod debitũ iudici cõstet*

50 *Pactum de non petendo, an uires habeat tollendi obligationem naturalem.*

51 *Testis deponẽs simpliciter de non usu legis, an ꝓbet.*

52 *Negans qualitatem, an uideatur fateri subiectum.*

AFRICANVS LIB. VIII.

Quæstionum.

L. EIVS QVI IN PROVINCIA.

1 FRICANVS hui⁹ legis author † nouẽ quæstionũ libros, scripsit, Vt Politianus, Cotta, & Rutilius aiunt, in quibus erãt etiã disposita in hac, l. nostra, quod ex superscriptione apparet, quo in libro tñ signãret, Taurel. ab Haloãdro dissentit, ille. 8. istæ aũt. 7. dicit Floruit Alex. tẽporibus, ab Aemilio Pap. instructus, licet eo usus non fuerit, sed Vlpiano & Paulo.

Et cum sit ipsius, non potest esse, nisi difficilis

2 † immò quod iam factum est tritum sermone prouerbium, hęc lex Africani est ergo difficilis, ut inquit Bar. in l. cum quis, in prin ff. de sol. Deci. Seni. hic, & Ange. in l. fi. ff. de nego. gest. & Ias. in l. frater à fratre, in 2 lectu. in prin. ff. de condic. in deb. & non ab re in l. singularia, supra eo. plurimũ laborant scribentes in sol. contrarii, l. qui negocia, quæ est eiusdem. ff. man.

3 Difficilis est etiam † quia respicit quãlibet partem rub. & propter uarietatem lecturarum denique, maximè à medio usque ad finem Io. Azo. Iaco. But. Odof. & aliorum, ut in simili inquit Bar. in l. in ambiguo. ff. de reb. dub.

Et Bal. ac Saly. in auth. nunc autem in §. talem, C. de secun. nup. & Alexand. in l. 1. in princ. ff. sol. mat. dũ loquitur de intellectu, l. 1. C. de in. fi. lib. 10. Et testatur Bar. hic, & Albe. in prin. & Saly. in fi. iõ præmittenda aliqua sunt pro solito more ad euidentiam, quibus ipsam intelligatis facilius.

4 Et primo, quid sit † Klendarium huius enim uerbi mentio fit in hac lege, nec facile quid ipsũ sit intelligitur. Nil aliud erat igitur olim, nisi liber rationum, in quo debitorum nomina continebantur, dictum ex eo quia semper pecunia fœnori Klendis dari solebat, idest primis diebus mẽsis, ephimeris, u. gestio erat unius diei, Annales, singulorum annorum, historia multorum temporum, & Klendarium singulorum mensiũ, ut hic l. qui filium, ibi Klendario, idest nominibus faciẽdis, ff. de lega. 3. l. uxorem, §. legauerat, ff. eo. l. nepoti, ff. ne furi. inst. c. dudum, in fi. ubi hæc lex signãter canonizata est, de præben. in 6. Bar. in l. fi. ff. de usuf le. Bal. consi. 152. col. 2. uol. 3. Et hinc est quod rationes debent edi à capite, cum die & consule, l. argentarius, §. edi, ff. de eden. Græci tamen Klendas non habebant, sed nouiluniis suos metiebantur menses unde prouerbium, ad Klendas græcas & Klendarium, idem est quod mensa, quod, seu quam, Banchum etiam uocant, ut declarat Paulus Cast. consi. 285. col. 2. uol. 1. & est nomen uniuersitatis, ut hæreditas, peculium, & dos, l. quod dicitur, ff. de impẽ. in reb. do fac. Idẽ Pau. in loco prædicto, Ias. & Deci. hic, licet non ita clarè & plenè.

Et sicuti dabatur Klen. pecunia mutuo, ita ẽt dicto tempore exigebatur fœnus ut in l. lecta supra eo. nec ad plenum glo. hic Klendario, & in legibus in ea allega. hoc idem, declarat, dicens tantum librum fuisse nominum, seu nominibus faciendis, cum tamen Klendarii appellatione, non quodcunque debitum ueniat, sed quod ex fęnore ꝙhitur, ut inquit Nebrissen. Gramma. & benè.

Et ideo uana est disputatio Docto. an istæ lex.

6 in usuris loquatur, solebantque ueteres ad propositum hasce Klendas, celeres appellare, & quãdoque tristes, celeres, quia cito reuertebantur, cito enim pede labitur ętas & tẽpus, ait ille, & triste quia tristem reddunt debitorem soluentem, iuxta illud, Ouid.

Si puteal, prætoris tribunal est siue locus, ubi pecuniæ fœnori dabantur, soluique fœnora solebant, & puteal quasi in puteo essent demersæ.

Ianumque times, celeresque Klendas. Item Hora.
Quæ nisi cum misero, tristes uenerè Klendæ.

Vel

Vel Klendaria dic, tabulas sic appellatas fuisse ab obseruatione singulorum mensium, ut Diaria codicilli, siue commentarioli ab obseruatione singulorum dierum, & actarum rerum in singulos dies.

Secundo præmittendum est, quod hoc iure usuræ erant permissæ toto t. de usu. † sub dissimula
7 tione quadam tamen maioris mali uitandi puta rapinas & furta ac alia latrocinia, iuxta illud de duobus malis, minus eligendum est, c. licet, ibi tolerabilius est, ubi etiam Bal. col. 2. de testi. Et ut per Barto. in l. cunctos populos in 5. oppo. C. de summa tri. glo. in c. t. 10. & probatur, in l. eos. C. de usu. ubi ad certam metam reducuntur, Et in l. placuit. ff. de usu. ubi uulgatum illud etiam, quod est ultra modum reducitur ad modum, Bal. in l. si pupillorum, in §. si. in fi. ff. de reb. eo. Alex. consi. 45. nolum. 3. & consi. 46. uol. 2. Et sub dissimulatione dixi, quia non esset lex, præbens occasionē delinquendi, l. cōuenire, ff. de pac. dota. c. erit aūt lex. 4. d. l. 1. 2. ff. de legi. non enim omnia uicia ex rebus publicis tolli possunt, sicut nec medici omnes corporum morbos sanare possunt, immò qđ nec quosdam audent medicamentis irritare, & simile est in l. quod ait lex, in §. fin. ff. ad legem Iul.
8 de adul. † ubi patri permittitur filiam in adulterio inuentam interficere, non quod hoc ipsum ei concedat, quia, ut dixi, non esset lex, sed sub dissimulatione quadam & conniuentibus, ut ita dicā oculis, quia benè sciebat quod paterna pietas bonū pro filus semper cōsiliū capit, l. nec in ea, § si. ff. eo. pulchrè Alex. consi. 146. col. 3. nolum. 7.

Et si sic est quoad usuras, declarandum quo-
9 que puto † quod fœneratores habebāt testamēti factionem, quia si erant sibi permissæ, utique ēt istud sibi pmissum uidebat. c. quanq̄ de usu. in. 6. Et quia si iure canonum quādo usurarius occultus est non prohibetur, ut hic, & p Bal. consi. 3 t 1 col. 2. uol. 2. multo minus isto iure prohiberi debuit. Et in occulto exemplificauimus, quia si manifestus esset secus, infamis enim est tūc, infamia iuris & facti, criminosus, & fur, nec potest testari nisi præstita cautione secundum formam. d. c. q̄q̄ & ita illum tex. intelligit Aneha. consi. 89. col. 2.

Est uerum quod hic rursum testari non poterat nisi saluo iure creditorum suorum, ita idem Bal. consi. 398. col. 1. eo. lib. 2.

Tertio adhuc præmittendum, q̄m prouinciæ pariter mentionem facit tex. qđ prouinciarum
10 † alia est, quæ fit per idiomata ut Italia, Germania, Gallia, & Anglia, & ista est de iure gentium, nihil q; princeps mutare potest. l. notionem. §. cōtinentes, & ibi Veronen. de uerb. sig. Alia quæ fit p præsidatus & distinctionem iurisdictionis, & ista residet in arbitrio ipsius principis, l. j. C. de metropo. Berito. lib. 10. Alia quæ fit p Archi. Episcopatus de iure canonico. c. scitote. 6. q. 3. Abb. in c. pastoralis, in prin. de offi. ordi. Alia de iure ciuili, estq; amplum territorium, suppositum iurisdictioni unius domini. l. illicitas. §. qui uniuersas. l. congruit. ff. de offi. præsi. Ro. in l. 1. in. §. hoc autem. col. 1. 2. ff. de no. op. nun. Alia & ultimo, quæ fit per usurpationem, quia dicimus qđ hodie quę libet ciuitas ius prouinciæ habet. l. fi. C. de præsc. lon. temp. & de his alias, in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iu. Et ad propositū quod hic dicitur debet ni fallor intelligi de prouincia primo modo.

11 Quarto præmittendum est, olim Romæ † recitari consueuisse testamenta coram magistro census, cuius officium alias erat æstimare res & bona, ut inde tributa penderētur. l. fi. C. de edic. di. Ad. tol. indeque census. i. redditus, & census homo. i. pecuniosus & diues, iuxta illud *Census amicitias pauper ubiq; e* iacet. nihil tamen exigere poterat, nisi hæreditas excessisset summam aureorū centum. l. testamenta. l. consulta diualia. C. de testa. l. repetita. C. de epis. & cle. in alijs prouincijs, coram Præside, hodie aūt iure magistratus, §. nulla, in auth. de defen. ci. not. in locis prealleg. & in l. 1. in gl. magistratus. ff. de offi. eius. & pro intelligentia infradicendorum pondera qđ dixit, recitatum fuisse Romæ testamentū, & in l. proxima, cautionem lectā in auditorio Pap. fortè quod hic dicitur, alta uoce clara & intelligibili ut oēs audirent, ut dicitur etiā de lege, in l. humanū. C. de legi. & ita est. d. uerbi proprietas, quia agebatur de maiori præiudicio, q̄ in l. lecta, ubi de simplici cautione agitur, disputata inter partes, quare aūt fuerit recitatum, dicam infra.

12 Quinto præmittendū est, qđ publicatio † testamenti, fit simpliciter q̄n aliq̄s non calumniandi aīo uult ipsum uidere uel describere. l. j. ff. quemadmo. testa. ape. Quandoq; ad effectum ut hæreditas adeatur, quia olim ante tempora Iustiniani non poterat quis adire hæreditatem clausis tabulis, nisi quis insolidum fuisset hæres, vel suus aut necessarius, ut filius uel seruus. §. sui, instit. de hære. qua. & dif. l. sed & si. ff. de acq. hær. l. 1. §. si. ff. de iu. & fac. igno. l. cum hæres. ff. de lib. leg. l. in suis, ff. de lib. & posth. plenè Bart. hic. nu. 4. & 5. hodiè autem quilibet adit etiam clausis tabulis. l. unica, §. in nouissimo, C. de cad. tol.

Nonnunquam ut hæres mittatur in po. bo. defuncti, seruata forma. l. fin. C. de edic. di. Ad. tol. Bal. in l. publicati, col. 1. C. de testam. modo dici probabiliter potest, qđ fuerit hic facta ad effectū ut adiretur hæreditas quia seruus erat absens, nec solus fuerat hæres institutus, uel etiam de facto, de quo tamen infra latius.

13 Vltimo præmittēdum est, qđ iure † isto florū seruus non poterat hęres institui nisi cum libertate, quodq; legitimam personā nō habebat, nec habet standi in iudicio. l. seruus. C. de iudi. & hoc dico ut occurramus obiectioni de qua infra sed quo ad primum scias, hodie secus esse, q̄m institutus est statim liber & hæres. l. pe. C. de neces. ser. hær. insti. §. j. instit. de hær. qua. & diff.

14 Summa & diuide, ut hic per Docto. & dic breuiter qđ in hac lege ponitur. Thema, ex quo sex eliciuntur, q. nonnihil dubitationis habentes.

P. ima

14 Prima est, si † seruus in prouincia Klendario præpositus mortuo testatore, pecunias à debitoribus exegerit mortem ignorans, & sui institutionem, qđ eos solutione liberat, seu quod ipsi ꝑ solutionem liberantur.

15 Dubitandi rationem tamen † faciebat, qa mādatum morte domini, erat finitū, & mutatione ēt status ipsius serui, qui liber factus erat, quæ duo sunt omnimodo necessaria, ex quo mandatū erat uniuersale, uniuersalemq; seruus habebat administrationem, & morte mandantis regulariter non finitur. l. si quis mancipijs. §. si impubes. ff. de insti. Por. in. §. illud quoque, in fi. instit. mand. licēt dubitauerint Ferrarien. in l. more; col 16. ff. de iu. om. iud. sed quia ita * cōmuniter tenetur (ut dicit Alex. hic in glo. ignorasset, & Soci. in princ. in 2. not. post Bart.) transeo. Et ad propositum dico, si mandatum morte erat finitum. l. mandatum. C. man. §. finitur, instit. eo. siq; non permansit seruus in eadem causa, sed mutauit statum probabiliter dici non potest, quod debitores sint liberati. l. cū quis, in princ. ff. de sol.

Videtur etiam quod Africanus in ista prima q. improprie, locutus fuerit, dicens, seruum prædictū

16 pecunias defuncti exegisse, † qm̄ si defunctus est, nihil habet, mors enim, ut uulgo aiūt, omnia sol

17 uit. §. deinceps, in auth. de nup. † ex quo uidemus etiam quod sententia lata contra mortuum, non ualet. l. iu summa. §. fi. ff. de re iud. Et quia si erant debitæ non potest quoque dici, qđ essent defuncti etiā si uiueret. l. j. ff. de sta. ho. & ibi plenè Bal.

18 ubi si dixero, † dono tibi oēs res meas, nō ueniūt nomina debitorum, ex quo illud non est meum, quod uendicare non possum, l. quintus, §. argento, ff. de au. & ar. lega. sed nomina debitorum uendicari non possunt, quia actio realis & personalis ut species oppositæ distinguuntur, §. t. institutā de ac. & ut ille ibidem latius, ergo bonus text. ad propositum arg. in l. singularia, supra eo.

Dicit etiam quod testamentum istud de quo hic fuit recitatum, & tamen non erat opus, quoniam seruus erat necessarius hæres, ut dixi in eius den. fieri igitur non debuit, quod factum non releuabat, l. hæc stipulatio, §. diuus, ff. ut lega. no. ca

19 ue. † Ex quo ars & natura nihil operantur frustra, l. qui bis idem, ff. de uerbo. oblig.

Vltimo, dubium facit, inquantum dicitur ser-

20 uum exegisse à debitoribus, nam † exigere est in iudicio, & ab inuito extorquere, l. debitor, ff. de uerbo. si. l. fideicommissa. §. si rem, ff. de lega. 3. l. inter stipulantem, §. si Stichū, ff. de uerbo. ob. Seruus autem legitimam personam non habet standi in iudicio, nec habebat. l. seruus. C. de iudi. ergo.

Sed nihil est, ad t. enim respondetur, antecedēs uerum esse, consequens falsum aduerte quia materia reuocationis mandati, est utilis subtilis & quotidiana ut inquit Saguranus Ianuen. in addi. Bal. in l. si mandassem, col. 3. ff. mand. ex quo dicti debitores, & hæc erit etiam ratio decidēdi, ignorabant quoque domini mortem, ut tex. met dicit & bona fide soluerunt, quo casu nihil est quod sibi posit imputari, & ei quidem, cui etiam dominus mādasse uidetur ut soluatur alias iusta & ꝓbabilis ignorantia eos damno afficeret non dicendum, l. uero procuratori, §. 1. ff. de sol. l. cū quis, §. si dbitorem, l. qui hominem, §. si Titium, ff. eo.

Et ad idem est not. tex. in l. si fideiussor, ibi, ubi uero ignorauerit nihil est quod ei imputetur, ff. mand. & in l. inter causas, in princip. ff. eo. & in l.

21 generali, C. de tabu. lib. 10. ibi † rursum, consensum non ignorantiam uolumus obligari. In terminis in §. item si adhuc, institutā mand. & per glo. in d. l. mandatum, C. eo.

* Et maximè quia ad idem concurrit liberationis fauor, l. tale pactum, & ibi Bar. in princ. ff. de pact. l. si tibi, §. quædam, ff. eo. Idē Bar. in l. si procuratori. nu. 4. in terminis, ff. de condic. ob cau. & infra in Ver. neque enim, iuncta glo. Vnde uidemus, quod licet in contractibus innominatis habeat locum pœnitentia, l. si pecuniam, ff. de con-

22 dic. ob. cau. non habet † tamen in transactioneq est contractus innominatus, quia per eam recedi tur à litē. l. dedi, ff. eo. l. quamuis, & utrobiq; Bar. C. de transac. Et hinc sumpta occasione satis extra propositum, Ias. & Deci. faciunt regulam & limitāt in materia reuocationis mādati ut p eos.

Et quamquam testamentum fuerit recitatum

23 coram magistro census, actaque † notorium inducant, l. gesta, C. de re iud. nec p possit hac de re prætendi ignorantia, præsumitur tamen hoc casu, quia ī prouincia exactio facta fuerat, & ut hic per scribētes latius, & est arg. in l. uerius, ff. de ꝓba. & in c. quāto de p̄sump. pro indubitato hoc idem habentes, quod scilicet sint liberati quoad ipsum seruum, l. uendicantem, ff. de euictio.

Secundum resoluit glo. & Bart. subauditione uerbi quondam intelligi debere estque figura, q̄ grammatici ecclypsim uocant, & ad. Idem Bar. allegat concordantes, ut per eum & dicit esse memoriæ commendandum ad sustinendum instrumentū in quo dicatur filius Titii, cum tñ Titius sit mortuus, ut, d. uerbum subaudiamus, l. oratio, ff. de spon. Specu. ante eum signanter per no. hic in §. restat in fi. de instr. edi. Por. insti. de hæ. qua. & dif. in prin. col. 2. & est casus, quem ibi uo. Barba. & glo. atur quod usque ad sua tempora, non fuerat ad idem pōderatus in c. Raynaldus ibi Poponis filius, cum tamen Popo esset mortuus de testa. Et est regulate, uerba quæ non possunt saluari habito respectu ad tempus præsens, saluari debere tamen habito respectu ad præteritum, per subauditionem, d. uerbi, ut idem Por. declarat in § tutores, col. 1. insti. de ob. quæ ex quasi con. nascunt. Et est simile in c. bonæ, ubi Præpositus appellatur, qui tamē erat Archiepiscopus, & subauditur quondam, ut ibi per Bal. col. 2. de elec. glo. in l. si tutor, ff. de in lit. iu. multa Alex. consil. 20. col. 2. uol. 2. Immò quod nec uitiatur instrumentum licet, d. uerbum quondam in eo inueniatur, & tamen pater uiuat, quoniam non solum præteritum

ritum,ſed præſensetiam & futurum deſsignat nt
not.in r.cum olim,de offi.de. Abb.in c.cum cō-
tra,colum.2.de pigno. Et ſi adhuc ſit, d.uerbum
in inſtrumento & pater nō uiuat præſumit mor
tuus,ſi tamen concurrat etiam ad idem fama, ita
Bal.conſi.407.col.3.uol. 1. Eſt uerum quod Iaſ.
hic uult iſtud procedere in materia fauorabili,nō
24 in odioſa,& malè ut per Dec.† Adde tu quod nō
ſolum eſt perſonæ demonſtratiuum, ſed quando
que etiam dominij,officij,rei & ſimilium,l.ſi ar-
borem,& ibi Flo.ff.de ſer.rub.prędio,l.tutorem,
C.arb.tu.l.cum affirmes,C.de lib.cau.

Vel dicamus hanc ſubauditionem neceſſariā
25 non eſſe, † quoniam defunctus fingitur uiuere,
in hæreditate repræſentatus,& in hærede, l. 1. §.
Scæuola, ff. ſi quis teſta.lib.eſſe iu. ſne.§.1.in au
theu.de iureiu.à mo.præſti.& ita ſignanter reſpō
dēdo contrario, d.§.deinceps,dicebat Pau. Caſt.
in.l.1.col. 1.ff.ad legem Fal.Deci.ſen.& Cur. hic
probabilem tamen, abundans enim cautela non
nocet inquit alibi tex.in l.teſtamentum, C.de te-
ſta. & ex his non grauabimur poſtea aliter glo.
prædictam quæ eſt in uerbo defuncti referre.

Non ob. 3. quia id quoque ſecum raſponſio
nē habet,ut defuncti eſſe dicātur & ſic eas exegiſ
ſe,hoc eſt defuncto debita,ut in l.per glo.allega.
quæ ſimiliter ob hoc erit expedita ſi & me & Ti-
tium ſupra eo. ubi glo. pariter ad idem adducit
concordantes, largè enim dicitur meū ſiue fictè
26 ſaltem,† quod eſt mihi debitum l.qui actionem,
ff.de regu.iu.& ibi per Docto.l.rem in bonis, ff.
de acqu.re.do.uerbum uidetur, & uerbum intel
ligitur,ponderantes, utrobique poſita, quæ ſunt
huiuſmodi.l.1.§.deiecitſe,ff.de iu.o. iud. l.intel-
ligendus,ff.de uerbo.ſig.l.retro,ff.de capti.uelut
ſupra,ſubaudiamus,I. Conſ. ſaluantes, defuncti
fuiſſe,ideſt defuncto quondam debitas.

27 Non ob.4.quia uerum eſt,† quod ſeruus neceſ
ſarius hæres ſit ſiue uelit ſiue nolit, d. §.ſni, Ver.
neceſſarii, & nouiſsimè apertura tabularū & reci
tatio,ut hęres deliberet,ſed ſi omnino ſeruus hæ
res eſt,deliberatione non erat opus: tradit glo.
in rub.ff.quemadmo.teſta.ape.

Attamen recitari debuit, ex quo, ut dicebā in
euidentialibus, non ſolum ſeruus fuerat inſtitu-
tus uerum etiam alii,quod ex uerbis text. colligi
tur,ibi,liber & ex parte hæres, erat ſcriptus.

Vel dicamus,quod recitatio fuerit facta de fa
cto,& non de iure,ſed primo modo melius, ut ēt
ſenſit glo. hic in ſi.quæ erit pariter, ob hoc expe
dita,& faciunt dicta per Abb. in c. nuper, col. 2.
de biga.ubi quando in materia nō poteſt propor
tionari intellectus iuris, uerba intelliguntur de
facto,ſed hic proportionari poteſt, ergo.

Non 5.denique & ultimum, quia impropria-
tur uerbum,& à ſpontè ſoluentibus, intelligitur
exegiſſe,quod poſt Alb.hic etiam Iaſ. fuſius de-
clarat.Adde tu benè facere,quod in ſimili inquit
Bar.in l.in ambiguo,ff. de reb.dub.confirmatur,
quia ſicuti credere ſine ſtipulatione, & ſtipulatio
nis interuentu,ac pignoribus acceptis, actus ex-
traiudiciales ſunt,ita fuerāt iſtæ exactiones factæ
arg.in l.iam hoc iure,ff.de uulg.& pup.ſub.& ſic
ſubiecta materia dictante, non aliter quā hoc mo
do intelligi debet,ulga.l.ſi uno,ff.loca.

Secunda eſt quæſtio, qua actione teneatur ſer
uus iſtæ,cohæredibus ſuis,exactas pecunias reſti
28 tuere † pro portionibus hæreditariis aduerten-
dum enim planè eſt, cum quis uult agere, ne ſi-
ne actione agat, uel ineptè agat, quoniā duo hæc
paria iudicantur,l.ſi pupilli,§. uideamus,ff.de ne
go.geſt.l.1.ff.de offi. aſſe Odof. in l.1.col.4.ſu-
pra eo,,quam etiam decidit I.Con.& dicit actio-
ne nego.geſtorum,teneri.

29 Dubitandi rationem tamen † faciebat, quod
immò teneretur famil.erc.ex quo iudicium eſt,ſi
ue actio,q̄ regulariter dari ſolet,q̄que locū hēt in
plures cohæredes,l.1.l.& puto in prin.& in §.ſed
& ſi dolo,l.qui erat Ver.nā ut fam.erc.l.Mæuius,
§.ſeruus,ff.fam.erciſ.

Et nota quod huius actionis plura ſunt capi-
tula quæ enumerat Io.de Pla.in ti.de actio.inſti.
dum loquitur de iſta,col.3.quodque hoc pręci-
puum eſt de re diuidenda, & quod erciſcūdæ idē
30 ſonat quod diuidendæ,ab † ærciſco uerbo,ideſt
diuido,erciſcēdæ dici debebat ſed ē mutata in u
dicitur ab antiquis patribus noſtris erciſcundæ,
& hæremita,ad idem,quaſi ab aliis diuiſus, & hæ
reticus diuiſus à ſanctiſsima catholica fide, ut p
Archi.in c.hæreticus,14.q.3.familia uero idē q
hæreditas,unde in lege 12.tab.uerba hæc præcæ
teris erant. Proximus agnatus familiam habeto,
ideſt hæreditatem. Verum ſeruus hic erat liber,
& hæres una cum aliis inſtitutus, ergo non alia
inter eos dabitur actio.

Sol.id quod ſeruus fecit,non ut cohæres fecit
ſed ut inſtitor & negotiator Klendario præpoſi-
tus ergo conuenit etiam ut negotiorum geſtorū
actione, teneatur, argu. in l.4.in §.totiens,ff. de
dam.infec.& in l.negotiis,C.de nego.geſt.& in l.
tutorem,ff.de his quibus ut indi.alias fa.erc. te-
neretur,& ita loquantur. iura ſupra allega. hæc-
que ſit etiam deciſionis ratio.

Vel quia fecit id, quod pro parte ſua poterat
explicari quo caſu etiam,d.actio negotiorum ge
ſtorum locum habet, alias autem familiæ erci-
ſcundæ,l.hęredes,§.ſi unus,ff.fa.erciſ.l.ſi quis, §.
ſiue, ff. de comod. latius gloſſ. & nos infra ſi
oportuerit.

Tertia eſt quæſtio,ſi ſeruus iſtæ,pecunias cre
31 didit, an eas accipientis faciat† & an ſit mutuum
in totum,uel pro parte ſua tantum,& determinat
I.Con.quod tantum pro parte ſua mutuum ſit,
dominiumque in accipientem transferat.

32 Dubitandi tamen rationē † faciebat,quod im-
mò in accipientem dominium non transferat, ne
que mutuum contrahitur, Et hoc idem quia er-
rabat ignorans dominum eſſe mortuum, & quia
pecuniam domini,eſſe credebat, cum tamen pro
parte eſſet ſua, errantis autem non eſt conſenſus
l. ſi

l.si per errorem,ff.de iu.om.iud.l.2.§. appellata,
supra eo.l.si procurator,ff.de acqui.re.do.l.3.§.
subtilius,ff.de condic.ob cau. Bal. in l.cum fun-
dus,in §.seruum tuum imprudēs,col.2.supra eo.
est enim error,priuatio ueritatis, causata in intel-
lectu per falsam imaginationem,d.l.si per errorē
l.2.§.si à pupillo,ff.pro empto. Grillan.de quæ-
33 stio. q.3.nu.24.& singularis quidem,† quoniam
communis,alias facit ius,l.Barbarius,ff. de offic.
præto.Luc.de pœna in l.quotiēs,col.ult.de nauf.
lib.11.Et maximè, ut inquit Deci. quia si suo no-
mine non mutuauit,nec cogitauit se habere do-
minium,actus operaretur,contra intentionē agē-
tis,& malè nec dicendū,l.nō omnis,ff.si cer. pet.
Immò quód mutuauit nomine domini, qui iá
erat mortuus,ut infra in Ver.quod si sibi.
34 Et† quia ex opinione dominiū non habuit,nec
illud in accipientem potuit transferre,l.traditio,
ff.de acqui.re.do.l.si uniuersæ,C.de lega.ubi etiā
Bar.uulga.illud adducens,mal da,chi non ha, di-
cè la campana di.S.Petro.
Sol. speciale est in mutuo, & hæc quoque etiā
decisionis ratio,uel & melius, quod cum ipse ser-
uus hæres institutus non sit dominus, licèe puta-
uerit mandantem esse dominum à quo causam
habet, error iste non impediet dominii trāslatio-
nem,quominus mutuum contrahatur,fingetur-
que non errare eademque persona ipse & domi-
nus auctor,§.1.in authen.de iureiu. à mo. præsti.
tradit glo.in l.& si consensum,1.in §.fin.ff. de cō
trahen.emp.immò qđ uterque ignorauit,& cre-
didit alium quam tradentem esse dominum,l.re-
gula,§.qui ignorauit,ff.de iu.& fac. igno.qđ que
plus potest ueritas q̄ erronea utriusque opinio.
Ex quibus secundum quoque tollitur, ut hic
per Deci.dicerem ego aliter, quód licet non co-
gitarit in specie cogitauit tamen in genere,& suf
ficit quoad effectum istum, arg.in l.qui iure mili
tari,ff.de mi. testa. Vel quod non cogitarit inten
tione primaria secundaria sic,ut per Bal.in l. si ab
sentis,col.1.C.si cer.pet.
Nec est uerum ad idem, quod nomine domini
mutuauerit,quia immò simpliciter,ut præsuppo
nitur in tex.credidit, ex quo fit ut supra dicta ra-
tione,dominium omnino in accipientem transla
tum fuerit,& celebratus etiam contractus mutui.
Nō ob.ulti.quia licet opi.nō habuerit dñium,
habuit tñ uerè,ergo, & argumētū retorquebitur
in accipientem quoque transferri potuit, fusius
* Bar.Bal.uterq; Deci.hic & * omnes.Et quod mu
tuum non sit pro portionibus cohæredum,pró-
bat.I.Con. quia si dominus pecuniam dederit ali
cui,ut eam det mutuo, mortuoque domino re in
tegra dederit,non contrahitur mutuum,nec do-
minium transfertur in accipientem, ex quo man
datum erat reuocatum,morte mādātis, ergo nec
hic pariter pro portionibus cohæredum,sed cō-
tra quia in prima,q.debitores erant liberati, & ta
men tam ipsi quam seruus domini mortem igno
rarant,ut supra, sol.promptiora sunt iura ad libe
randum quam ad obligandum, ibique probaui
efficaciter, & nouissimè habetur in l. Arianus,
ff.de act. & oblig.
Quarta est quæstio,si post mortem domini si-
35 ne stipulatione crediderit pecuniam† & pignora
acceperit an pro parte cohæredum teneat pigno-
rum obligatio,pro parte sua enim tenet, quia te-
net etiam principale,ut supra,nec habet dubium
& respondetur quod non.
Dubitandi rationem tamen faciebat, q̄ obli-
gatio ex consensu oritur,l.1.ff.de pact.l.cum am-
plius,§.is natura debet,ff.de regu.iu.l.Stichum,
§.naturalis,ff.de sol.sed hic uterque consensit,er
go ei etiam pignus accedere potuit, l. per reten-
tionem, C. de usu.
36 Sed pro.sol.ad istud quoque dicas,† quod ubi
re contrahitur obligatio ut in mutuo, nunquam
ex consensu oritur,nisi re accedente,l.rogasti, §.
si tibi,supra eo.sed hic non accedit,nec tenet con
tractus principalis,pro portione cohæredū, er-
go nec accessorius,l.cum principalis, ff.de regu.
iu.l.eos,C.de usu.l.nō dubium,C.de legi.quæ rō
est etiam decisionis tex.non spernenda.
Et hinc est, ut inquit Socin. & benè, quod
37 † clausulæ accessoriæ contractus, secundum ip-
sius naturam regulantur,l.fi.ff.de constitu.pecu.
glo.in l.si patronus in §.patronum,ff.quæ in frau.
credito.Bal.in l.si absentis,ad fi.C.si cer.petat.
Verum contra,quia si quis alteri stipuletur, &
adiiciat pœnam,non ualet stipulatio, & tamē pœ-
na peti potest,l.stipulatio ista,§.alteri,ff. de uer-
bo.ob.Sol.si alteri quis stipuletur, & pœnam pa-
riter,nec stipulatio ualebit nec adiectio pœnè a-
lias sic si stipulanti promittatur, ut in d.§.alteri,
not.& per Ias.hic & est uerum.
Verum quare dixit, si nulla stipulatio interue
nisset?Sol.quia alias mutuum fuisset reconcilia-
tum,l.quamuis,C.eod.gloss.in l.1.in §.1.ff.de sti.
ser.Bartol.in l.2.in §.appellata,nu.4. supra eod.
38 Quinta est quæstio,† si cum stipulatione credi
derit,& domino fuerit stipulatus iam mortuo,an
stipulatio ualeat,& concluditur quod non.
39 Dubitandi rationem tamen† faciebat,quia ha-
bemus, seruū domino stipulari posse, immò qđ
nihil interest sibi uel domino stipuletur, l. 1. in
princip. ff. de sti.ser.§.1.instituta eo. ergo etiam
quod mortuus sit,& seruus ignoret, ualebit sal-
tem ut hæredibus facta uideatur,l.1.ff.de cap. &
pondera quod ibi ualet, etiam quia captus fingi
tur mortuus præambula hora captiuitatis, l. in
omnibus, ff. eo. Et quod hoc ipsum dici debet ēt
ut actus potius ualeat quam pereat, l. quotiens,
ff.de reb.dub.quæ l.quoque loquitur quādo agi
tur de sustinendo dispositionem quæ erat fundi-
tus nulla,ut not.in l.1.in §.substituere, ff.de uul-
ga.& pup.sub.Et de stipulatione ad decretum ar-
guentes,l.3.§. idem scribit,ff.de pecu.probatur,
39 † quia decretum in mortuum ualet, l. cum quasi
in prin.ff.de fideicomm.lib.ergo & stipulatio,fa
cit etiam uulgatum illud, si non ualet quod agi-
tur ut

tur ut agitur, ualeat ſaltem eo modo quo ualere poteſt, l.1.§.ſi quis ita, ff.de uerbo.oblig.

Quibus tamen facile etiam reſponderi poteſt & dici, primum uerum eſſe ſi imperſonaliter ſtipuletur, ſed hic erat ſtipulatus domino, qui non erat in rerũ natura ut infra & hic per glo. & Bar. & in iuribus ad idẽ allega.not.ergo. ex quo tollitur etiam inductio, l.1.de capti. quia eſto quod fingatur mortuus uiuit tamen, nec plus dẽt operari fictio, quam ueritas, l.filio quem pater, ff.de lib.& poſthu.l.qui ad certum, ff.loca.

Nec officit regu.dictæ, l.quotiens, quia in dubio procedit, & uera eſt facit quia ſub illo ti. etiã poſita eſt, & ita debet intelligi, l.Imperatores, ff. de in di.ad.nos aũt ſumus in caſu claro, l.continuus, §.illud, ff.de uerbo.ob.

Et minus quod de decreto dicebatur, quia, d. caſu eſt ſpeciale, l.Paulus 1.& 2.ff.quæ ſen. ſi ap. reſciu.l.Neratius, ff.de regul.iur.Ro.in l.1.in §. nũciatio, col.4.ff.de no.o.nun.ſpecialitatis ratio autem eſt ut hic per Soci.& Dec.libertatis fauor.

Non denique illud, quod habetur, in d.§. ſi quis ita, ex quo eſſet, ſi ualeret eo modo quo ualere poteſt, contra mentem ſerui à prin ſtipulantis qui uoluit ſtipulari domino, l.qui teſtamento, ff. de excu.tu.c.ex parte, de conce.præben.

40 Deciſionis autem ratio, ex his colligitur †.qã ut dixi ſtipulatio erat collata in perſonam domini, in rerum natura non exiſtentis, l.ſi ſeruus cõmunis, §.ſeruus capto, ff.de ſtip.ſer.hinc dicimus quod homo mortuus non eſt homo, l.ſeruo manumiſſo, ff.de condic.indeb.

Quomodo igitur potuit ſeruus eidem ſtipulari? non enim eſt qualitas ſine ſubiecto niſi miraculosè, c.cum Marthæ, de celeb.mi.Bartol.in l.1. in fin. de uſuf.le.

41 Et ad idẽ facit, †quia gabella de animali mortuo non ſoluitur, idem Bartol.in l. cum delanionis in princip.ff.de fun.inſtit.

Et ſi quis uenit ſuſpendendus, uiuus non mortuus regulariter ſuſpendi debet Bal.in l.1.col.2.
42 C. ex de def. Nec † uulnerans mortuum, quia ei iniuria non infertur, incidit in pœnam ſtatuti, idẽ Bal.in l.ſororem, C.de his quibus ut ind. nec ualet ſententia contra mortuum lata, l.in ſumma, §.fin.ff.de re iudic.

43 Sexta & ultima eſt quæſtio † ſi ſibi ſtipulatus fuerit uel ſimpliciter, duo enim hæc parificantur §.ſiue, inſti.de ſtip.ſeruo, cui acquirat, & breuiter dicit Iu.Con.ſi non erat adita hæreditas à cohæredibus, quod ſibi & hæreditati iacenti, & conſequenter cohæredibus q̃rit pro portionibus ſuis.

Dubium tamen faciebat, quod nec ſibi, nec cohæredibus acquirat, non ſibi, quoniam, ut inquit etiam glo.ſtipulatio eſt de iure ciuili. §. de conſtituta, inſtituta de ac.melior tex.ĩ l.ea quæ, ff.de acqui.re.do.eorum autem quæ ſunt iuris ciuilis ſeruus incapax eſt, quoniam, d.iure ſtatus ſeruorum fuit annihilatus, l.quod attinet l. ſeruitutẽ, ff.de regu.iu. Vnde uidemus quod etiam ſeruus non habet legitimam perſonam ſtandi in iudicio, l.ſeruus, C.de iudi.ex quo iudicia ſunt pariter de iure ciuili. Immò quod non eſt capax niſi facti, §. ſed cũ factũ, inſti.de ſtipu.ſer.ergo ſibi non q̃rit. Non hæreditati iacenti, quia eſt res inanimata nõ poſſidet neque dominium habet, nec eidẽ fit furtum, l.1.§.Scæuola, ff.ſi quis teſta. lib.eſſe ius ſue. Bar.in l.hæreditariæ, ff.de fur.l.2.l.fi.ff.de cri. expi.hær.ergo & cõſequenter nec cohæredibus, acquiret. Contrarium tamen, ut dixi, deciditur.

Et ratio deciſionis eſt, quia liber eſt & hæres, licet ignoraret domini mortem & teſtamentum.

Et quia hæreditas ſuſtinet uicem defuncti, l. hæreditas, ff.de acq.re.do.Bar.in l. quæ conditio. nu.2.ff.de condi.& de.& benè dixi hæreditas, qa in feudo & legato ſecus. Vnde non mirum eſt, ſi ſibi, & hæreditati iacenti quærit.

Nec ob.contraria & quoad 1.quia ius ſtipulandi habuit ex perſona domini, l.ſi mihi & tibi, §.regula, ff.de lega.1.& quamquam opi. eſſet ſeruus, uerè tamen erat liber, ueritasque opi. præfertur, l.2.§ ſi à pupillo, ff.pro emp.l.regula, §.qui ignorauit, ff.de iu.& fac.igno.

Non ob. ſecundum quia immò dicitur poſſidere, & in ea eſſe qualiſqualis po. ut per Iaſ.Soci.Deci.& alios. & probatur in l. gerit. ff. de acqui.hær.ſaltim fictè ſi non uerè, nec minus debet operari fictio quàm ueritas.l. qui ad certum. ff. loca. & etiam dominium habere. d. l.hæreditas.

44 Et licet † rei hereditariæ furtum non fiat, nec detur actio furti, datur tamẽ actio in factum, uel crimen expilatę hæreditatis, ut in iuribus præallega. legitur.

Et ad propoſitum quod iſtud ultimum netũ ſit, quod hæreditati iacenti, ſcilicet acquiratur, probat per ſimile, I.Con. quia ſicuti per ſeruos noſtros ſiue eos quos bonafide poſſidemus, ex re noſtra nobis acquiritur, l.1.§.itẽ acquirimus. ff.de acqui.po.ita etiam conuenit, ut ex re hæreditaria hæreditati acquiratur, ſuſtinenti, ut diximus, perſonam defuncti.

Si uero erat ab ipſis cohæredibus, adita hæreditas, & hic eſt ſecundus caſus, ſcientibus ipſum ſeruum, liberum & cohæredẽ, ſubijcit I.Con.qđ nec ipſis nec hæreditati acquiretur, nõ ipſis, quoniam non uidentur bo.fidei poſſeſſores, cum nec animum poſſidendi habeant, & conſequẽter per eum acquiri hac ratione non potuit. Et hic colligitur uulgatum illud, quod non entium non eſt qualitas. Non hæreditati, quoniam ſi adita eſt nõ iacet, nec amplius eſt hæreditas, ſed patrimoniũ. l.1.§.ueteres.ff.de acqui.poſſ. & ſi dubitetur cui quæratur hæc pars cohæredum, dicemus ipſi ſtipulanti acquiri, quodque ſtipulatione reconciliatur mutuum, l.quamuis. C. ſi certum pet. & ut per Bar.& alios latius,

Et ſi è contra ultimo loco, ignoraſſent, ſeruũ fuiſſe liberum, & pro parte hęredem inſtitutum, forte ſimilis conditionis, nec præſentes recitationi teſtamenti, concludit tandem idẽ dici debere,

quando

quando sibi stipulatus est hęreditate iacente, ut sibi & cohęredibus pro portione hæreditaria acquirat, rationem assignādo, quoniam futurū est, ut se ipsos bonafide possideant, & inuicem etiam sibi acquirant, & ita consultus Africanus, quid iuris esset, ut hic, in princ. dicitur, respondebat.

45 Ex quibus uerbis arg. sumitur† ut dicunt Doct. consultorem, cui causa commissa est hoc modo, & per uerba hæc, ut consulat quid iuris, teneri & obligatum esse, benè eam discutere, & nō solum quoad merita, & quoad id quod in ea est principale, uerum quoad iuris ordinem. & eiusdem accessoria ac dependentia consilium reddere alias non ualeret, & in specie Ange. hic, & Ias. post Bal. in c. t. col. 2. de cōt. inuesti. in usib. & sic super omnibus quæ ex narratione facti oriri possunt. Et est ad idem bonus tex. in l. filiusfamil. in §. apud Marcellus, ff. de lega. 1. & in l. si is q. cccc. & in l. qui cccc. ff. ad legem Fal. & in c. 3. & ibi no. de consue. & ita dicit etiam Calca. consi. 7. & 60. in princ. atque his uerbis, prælatus antequam cōsulat, & Sylua. Casalen. consi. 1. nu. 1. & est opin.
* communis. Nihilominus opponit Deci. quod immò si consulat super meritis tantum, uel super processu, aut etiam super accessoriis, quod sententiā ualebit, motus, quia primo casu capitula sunt separata, ita Bar. in l. etiam, in §. ex causa, ff. de mino. l. in hoc iudicio. ff. fami. erc.

46 Secundo† uero quia accessoria omitti possunt l. terminato, ubi idem Bar. C. de fruc. & lit. expen. concludens tandem dictum hoc, saluari posse, quæ ex forma commissionis appareret, quod sup omnibus deberet consulere, l. quid tamen, ff de arbi. quem tex. licet non dicat, pro communi tamen citat Bal. in d. c. 2. in arg.

Et quantum ad hæc commune dictum saluari potest, quoniam indefinitum est, & si in commissione dicatur quid iuris, perinde est ac si dictum fuisset, sup omnibus quæ ex narratione facti, ut supra, possunt oriri, quoniā indefinita oratio æquipollet uniuersali, l. si pluribus, ff. de lega. 2. & probatur in iuribus ad propositū alleg. quando etiā hac ratione non ostenderetur uerum esse.

Nec facit dictum Bart. in præalleg. §. ex causa, quia sunt benè capitula separata ibi, sed hic depēdentia & connexa, & propterea subiicit quod sententia pro parte ualere potest, pro parte autē nō d. casu, hic uero secus, & in d. l. in hoc iudicio, quæ similiter loquitur in dependentibus & connexis, ut ipse met Bar. in d. §. ex causa, declarat.

Non ob. etiam dictum adhuc ipsius in d. l. terminato, quod expensæ possunt omitti, quia respondeo non esse accessorias, ut Deci. præsupponit, sicuti hic, q. pignoris, ex quo debētur officio iudicis, quando quis nō habet iustam causam litigandi, uel ratione contumaciæ, & latius ut not. in d. l. terminato, & in l. sancimus, & in l. properādū, in §. sin autem alterutra, C. de iudi.

Non ultimo quod saluari possit si ex forma commissionis appareat, quia q. sic esset de indubitabili, & malè, l. quod Labeo, de Carb. edic. considerando etiam tex. in d. l. quid tamen, loqui in cōpromisso, & quando factum est, per uerba expressa quod arbiter de omnibus sententiā dicere possit, uel separatim de aliquibus longe alienū à casu nostro. Et in simili, q. decidit Albe. 124. parr. 2. in statut.

Sed ex alio cōclusio dubitabilis uidetur, & iu
47 dicio meo cōtra tex.† in l. si fundum, in §. Stichū, ff. de lega. 1. ubi Sempronio Stichus legatus est, & si ipsum intra annum non manumisisset legatus est Titio, dubitatur quid iuris, & sic in terminis, & respondetur breuiter, quod Sēpronius ipsum totum habebit, & si intra annum manumiserit, quod erit liber, si uero non, quod totus ad Titium pertinebit, & tamen non decidit. ut dixi consultus quid iuris id, in quo erat maior dubitatio, an secūdus legatarius teneat, ipsum Stichū manumittere, & ibi Ias. difficultatem perpendit nu. 12. & transit, sed iudicio meo commodè etiā huic obiectioni responderi potest, & dici, quod immò id etiam ibi decidatur, quoniam onus in legatis per modum conditionis iniunctum, ut ibi transit ad substitutū, l. unica, §. in nouissimo. C. de cad. tol. Bartol. in l. quæ conditio, num. 4. ff. de conditio. & demon. fusius idem Ias. in d. §. Stichum, in his. noc. quem tamen prius non uideram. multa inutilia adducens, quæ solo hoc uerbo concludi poterant, Unum ob. quod ipse met ibidem adducit, & adhuc nō resoluit nu. 8. quod nullo mō. Secundus legatarius, teneatur manumittere Stichum prædictum, propter aduersatiuam, si au
48 tem,† quæ est ibi, quæque præcedentibus aduersatur in iure & in facto, l. hoc amplius, §. de his autē, ff. de dam. inf. sed respondetur aduersari præcedentibus, in eisdem terminis, ita ut censeantur omnia repetita exceptis his quibus aduersari ausem præcedētibus in hoc, quod totus Stichus sit secundi legatarii, & non primi, ipsum non manumittentis ergo non ut manumitti pariter non debeat, quia hæc conditio repetita nō, tradit Bart. in l. mariti, in §. fi. ff. ad legem Iu. de adul. Deci. in c. at si clerici, in §. de adulteriis, in prin. de iud. Gozad. Bonien. consi. 94. nume. 40. Cogita tamen.

Et dum etiam ait l. Con. fortè cohęredes ignorantes seruum liberū atque hæredem similis conditionis fuisse. hoc est, ut subiicit, & ipsi ex necessariis, colligitur, hæredes necessarios, ignorare cōtenta in testamento, ut hic per Bart. nu. 29. Crot. in l. qui Romæ, in §. duo fratres, nu. 46. 47. ff. de
* uerbo. oblig. & alios & est communis * opinio uerum esse dicas. Nisi hæreditatem adiuissent, aut legata soluissent, aut præsentes fuissent. Vel quia.

In eodem testamento dictum hoc fuisset, & latius ut per Alexand. consi. 4. colum. penul. uolu. 2. Grat. aliqua consil. 65. nume 33. uolum. 2. Ferrarien. consi. 121. nu. 2. uol. 1. multa Rolan. à Valle. consi. 36. nu. 12. uol. 2.

Alia non tetigi ut par erat, casu absoluto, qt placuit

placuit scholarib. me facere transitũ ad.l. admonendi.ff. de iureiu.ad id tñ quod hic dr̃, quod non entium non est qualitas, facit & quotidianũ
49 est, quia adhoc ut quis mittatur in po. † ex primo decreto, pro modo debiti declarati, oportet quod de debito iudici constet, ut per Bar. in l.si finita in.§. Iulianus. ff.de dam.infec. & in auth. et qui.C. de bo. auc. iud. po. modo. Si mittatur quis in po. & nihil sit in debito tenuta & missio ruet, & iudex agentem siue actione à iudicio repellet.l.si pupilli.§.uideamus.ff.de nego.gest.uerificabiturq; dictum hic, quod non entiũ nõ est qualitas & tradit Corne.consil. 163.nu.9.vol.1.
50 Secundo facit, † nam pactum de nõ petendo multas habet uires & inter cæteras tollendi obligationem naturalem, quod uerum est si interponatur super re quæ sit in obligatione, ergo secus si super hipotecaria uel petitione hæreditatis, quia sunt actiones reales. l.pignoris.ff. de pign. l.hæreditatis, C.de pet. hær.nullam præsupponentes obligationem l. qui per collusionem.§. fi.ff.de ac.emp.usque adeo ut tolli non posit qđ non est, sed impediri effectus ipsius actionis, ita Bar.in l.si unus, in §.pactus, col.4.ff.de pac.
51 Tertiò, facit † quia testis deponens, de simplici non usu legis, non propterea probat consuetudinem, quoniã nõ entis nullæ sunt causæ, oportet igitur qđ saltem deponat de implicito actu ꝯrio, ita Alex. consi.45. col.2. vol.2. post Io.And.in c.Ioannes, de ele.coniuga.col.3.

Quartò tutatur Alex.Iudeos accusatos, qđ in eorum libris, sunt blasfemi Christi, ut puniatur, qa si ante christũ, compositi fuerunt, non est uerum quod Christi uel Christianę religionis sint blasfemi, ex quo non potest, esse sine subiecto qualitas consi.233.col.2.vol.6.

Et hoc est quod dicebat ẽt & 5. Fulgo.consi. 94.col.2. quod non põt propriè dici mulierẽ filiũ reliquisse, si tẽpore mortis nõdum erat natus uel in rerũ natura, qa ubi non est subiectum ibi qualitas esse nõ põt. & maximè adiecta uerbo qa debet intelligi secundum tempus uerbi. l. in delictis, §.si extraneus.ff.de noxa.no.

Et ultimo idẽ Alex.cõs.56.col.4 vol.4.qñ qs appellat à sententia & dicit eã esse iniustã, qđ de necessitate præsupponit eã esse aliquã, qñquidẽ qualitas iniustitiæ, sine subiecto esse nõ possit.
52 Est benè uerum † si negaret quis, qualitatẽ, qđ nõ ꝑ pea uideretur fateri subiectũ, exempli gratia sñiam negat recte latã, nã hoc casu, nõ ṽr fateri latam esse, ita Bal. in. l.Gallus, in §. forsitan, col.2.ff.de lib. & posth. quod dictum extollit & sequitur Alex.consi.49.nu.10.uol.7.

Colligitur ẽt hic, qđ necessarii hęredes, præsumuntur ignorare contenta in testamento, quod pro ampliatione.l.uerius.ff. de proba. notandũ est, & ut ẽt per Bar.in l.qui Romæ, in §.duo fratres, in 3 q.ff.de uer.ob.

Et hoc, iõ qa sunt hæredes ẽt clausis tabulis, extranei uero hęreditatẽ adeunt, & ipsi è ꝯ scire ꝑsumuntur. & erit limitatio ad tex.in l. octaui.ff. vñ cogn.cũ similib.de qbus, ꝯ.l.1.in eo. fusius.

Et seruit hoc ipsum nobis qa si quis renunciaret iuri sibi cõpetenti, nunquã extendetur renũtiatio ad illud qđ ignorabat renũcians sibi cõpetere, de quo alias in l.mr̃ decedẽs. ff.de inof.test. & in l. cũ Aquiliana, ff.de transac. multa Corn. cõs.339.co.2.vo.1.die 2.Iulii.1558. ΤΕΛΟΣ.

SVMMARIVM.

1 *Caius fuit author legis admonendi, ff. de iureiuran. fuit Seruij Sulpitij auditor, Caracallæ temporibus floruit, quæ est multum utilis.*

2 *Prouinciale edictum, quid sibi uelit declaratur.*

3 *Traianus Daciam ultra Danubium prouinciam fecit. alij Sardiniam, Siciliam, & Hispaniam.*

4 *Prouinciæ aliæ proconsulares, aliæ præsidales, alię prætoriæ, & Augustus Prætorias, populo mandandas, tradidit proconsulares Senatui, in præsidales, ipse legatum suum mittebat.*

5 *Iuramentum quid sit, & quotuplex eius species & in quo differant, & num. 6.*

7 *Probatio in contrarium non admittitur, aduersus iuramentum litis decisiuum.*

8 *Iudicij tempora, tria sunt, & quæ.*

9 *Iuramentum ueritatis triplex est, uoluntarium, necessarium, & iudiciale, cum declaratione.*

10 *Probatio triplex est. Plenissima, plena, & semiplena, cum declaratione.*

11 *Notorium duplex est, cum declaratione.*

12 *Sententia exceptionem rei iudicatæ parit, si infra decem dies ab ea non appelletur.*

13 *Restitutio triplex ẽ i iure cũ declaratione, et fallẽtijs.*

14 *Intellectus cõmunis ad.l.admonendi.ff.de iureiurã.*

15 *Sententia quæ transiuit in rem iudicatam, non retractatur per instrumenta de nouo reperta.*

16 *Princeps an rescribere possit contra sententiam, quæ in rem iudicatam transiuit.*

17 *Argumentum de sententia ad transactionem ualet.*

18 *Testes & instrumenta, in exercendis litibus, parem uim habent.*

19 *Voluntas perfecta in contractibus, mutari non põt.*

20 *Nihil dictio est uniuersalis negatiua.*

21 *Testes post publicationem in causa non possunt produci, instrumenta uero producuntur, usque ad conclusionem in causa.*

22 *Litem de litibus oriri, quando permittatur.*

23 *Testis dictũ si rõ eadẽ sit cũ dicto nõ ꝓbat cũ exẽplo*

24 *Remedium c.reintegrandæ, competit etiã laicis pro possessione rerũ priuatarũ, secũdũ cõem opi. et rõ.*

25 *Argumentum de cã criminali, ad ciuilem ualet.*

26 *Drusi & scauri exemplum qui accusati Præuaricatione, & repetundarum absoluti.*

27 *Sententia lata sub conditione de futuro, non ualet.*

28 *Sententia an retractetur in odium peierantis, & quid in iuramento uoluntario nume. 29.*

30 *Periurus an puniatur, à iudice incompetenti.*

31 *Sñia lata prætextu iuramenti necessarij, retractatur ẽt si transiuerit in rẽ Iudicatam, & quãdo.*

32 *Exceptio destruit regulam, & semper regula & exceptio, sunt opposita.*

33 *Sententię retractatio an fiat ipso iure, uel ope exce ptionis, in casu retractionis.*
34 *Priuilegium principis latè interpretandum est.*
35 *Restitutio quid sit.*
36 *Sniāq̃ trāsiuit in rē indicatā, pro ueritate habetur.*
37 *Hæreditatis additio in suis hæredib. nō ē necessaria.*
38 *Ipso iure, quid sibi uelit declaratio.*
39 *Præscriptio decendij causatur à non appellatione à sententia, & eā in rem iudicatā transire facit.*
40 *Specialia multiplicari non debent.*
41 *Intellectus ad. §. siquis aūt, instit. de excus. tutor.*
42 *Restitutio quæ fit in l. admonendi quæ sit, & intra quod tempus peti debeat. num. 43.*
44 *Restitutionis petitio quando currat.*
45 *Querela inofficiosi, quinquennio finitur.*
46 *Restitutio coram quo iudice petatur.*
47 *Princeps in arduis causis semper est consulendus.*
48 *Instrumenta fuisse de nouo reperta quomodo probe tur, & an iuramentum asserentis requiratur.*
49 *Pactum quod stetur dicto creditoris, debet intelli- gi cum iuramento.*
50 *Actoris iuramēto, an stetur de amissione īstrumēti.*
51 *Intellectus ad l. fin. C. de fide instrument.*
52 *Mercatoris dicto se litteras cambi amisisse, an ste- tur, & liberetur absque redditione literarum.*
53 *Scripturā allegāti absq; productione, quō credatur.*
54 *Cardinalibus aliquid asserentibus ob eorum supre- mam dignitatem creditur.*
59 *Statutū quod soluens collectas si non soluerit infra decē dies teneatur ad quartū pluris ut in alio sta tuto continetur, an ualeat si nō inueniatur statutū*
56 *Parentes dicuntur usq; ad tritauum, maiores ult.*
57 *Sententia an retractetur propter instrumenta no- uiter fabricata.*
58 *Iuramentū an remitti possit, cū obligemur Deo.*
59 *Verborum à proprietate, quando recedere liceat.*
60 *Diuersa sunt quæ effectu differunt*
61 *Sententia nulla partium consensu ualidari non pōt.*
62 *Glossæ ab opinione recèdimus, quando communis o- pinio est in contrarium.*
63 *Transactio an retractetur ex instrumentiis noui- ter repertis.*
64 *Donatio an rescindatur, p instrumēta de nouo repta.*
65 *Trāsactio & snia æquiparātur, sed non in omnibus.*
66 *Intellectus ad l. Imperatores. ff. de re iud. et ad l. sub specie. C. eo.*
67 *Pylei opinio, in glo. in uerbo absolutus reprobatur.*
68 *Instrumēta de nouo reperta produci possunt post cō clusum in causa. & in causa criminali. num. 70.*
69 *Publicatio et cōclusio ī causa, quo casu requiratur.*
71 *Exceptiones peremptoriæ & dilatoriæ unde dictæ.*
72 *Potentia propinqua, actui actus est.*
73 *Sententia sub conditione lata quando ualeat.*
74 *Statutum uel lex si dicat quicunq; furtum fecerit sit excommunicatus, an sit conditionalis.*
75 *Probatio post sententiam si uni parti permittitur, alteri permitti debet.*
76 *Restitutio si alicui est denegata, an ex noua causa pe ti possit.*
77 *Testes super uno articulo aducti, non debent super alio examinari.*
78 *Testes citati in prima dilatione, an examinari pos- sint in secunda.*
79 *Iuramentū qñ dicatur delatū in defectū pbationis.*
80 *Cephidij exemplum furem accusantis.*
81 *Reo in quibus casibus iuramentum deferatur.*
82 *Sententia absolutoria, quotuplex dicatur.*
83 *Iuramentum non defertur, ubi probatum est.*
84 *Consuetudo inducens probationes superfluas, an ua leat quo ad quid.*
85 *Probatio quando dicatur plenè facta. & quādo ple nissimè. nu. 86.*
87 *Fides non habetur de eo quod homo nescit.*
88 *Rationem reddere nesciens nescire dicitur.*
89 *Actus permanes, & actus transiens in quo diffe- rat, & an detur medium.*
90 *Credulitas est medium inter scientiā & nescientiā.*
91 *Dubitatio quo casu non sit gradus probationis.*
92 *Suspicio et dubitatio, an semiplenā pbationē faciāt.*
93 *Scriptura priuata an faciat semiplenā probationē, & quando num. 94.*
95 *Probatio plena, an fiat p solā cōparationē literarū.*
96 *Apoca non approbata an faciat aliqualem præsum ptionem, & quid operetur.*
97 *Liber rationum quo casu fidem faciat.*
98 *Epistola quo casu fidem faciat.*
99 *Scriptura publica plenā facit fidē, & q̄ sit publica.*
100 *Exemplum an faciat fidem.*
101 *Instrumentum diuisionis, an probet alia extra di- uisionem in eo expressa.*
102 *Rubrica libri notarij an fidem faciat.*
103 *Notarius an possit hodie extentionem instrumenti alteri committere.*
104 *Instrumentum promissionis indemnitatis in quo differat à fideiussore.*
105 *Fuga rei an faciat semiplenam probationem.*
106 *Intellectus ad. § penult. auth. de colla.*
107 *Fama et fuga an sufficiāt ad criminis probationē.*
108 *Fuga an faciat inditium ad torturam.*
109 *Innocentis passio, nocentem à pœna non liberat.*
110 *Testis unus an & qñ faciat semiplenā probationē.*
111 *Iuramentum, & dictum an sint paris potentia.*
112 *Testis non interrogatus quando teneatur rationē dicti reddere.*
113 *Testis extraiudicium examinatus nō à iudice sed à notario an faciat aliquam fidem.*
114 *Testium dicta manu notarij scripta si reperiantur absque iuramento, an fidem faciant.*
115 *Probationes duæ semiplenæ an faciāt unā plenam.*
116 *Probatio plena, an extinguat pbationē semiplenā.*
117 *Probatio impfecta nunquid tollat aliam, & taluer quod non sit locus delationi iuramenti.*
118 *Iuramētū suppletoriū quibus in causis nō deferat.*
119 *Iuramentū suppletoriū an deferatur in causa mo- nacationis seu matrimonij, & quid in causis famo sis 120. & in causis magnis. nu. 121.*
122 *Causæ magnæ ea dicuntur quæ iudex arbitratur.*
123 *Iuramētū suppletoriū, cui deferatur, reo uel actori.*
124 *Iudex an necessitetur iuramentum deferre.*
125 *Iuramentum ut deferatur an pars petere debeat.*
126 *Iuramentum suppletorium usque ad quod tempus peti possit.*
127 *Sententia an retractetur per nouos testes sicut per noua instrumenta.*

Caius. Lib. XXX. ad edictum prouinciale.

L. ADMONENDI.

ISTA lex est multum vtilis in sui materia, ut inquit Alber.de qua tractatur etiam,in l. in bonæfidei. C.eo.prolixa tamē secundū Alex. & re ipsa uideri potest, quia Ias. quoq; prætet lecturā ipsam repetijt,adeo copiosè & plenè, ut stomachatus quisq;,nescit.n.manū ut est in prouerbio,de tabula tollere, non modo quæ dicit finire non audeat,uerum nec incipere, exemplo eorū,qui mari, uidentes eū,tā uastum, ac profundū, sese periculo illius, cōmittere perhorrescunt.alijq; Illustres Iurecon.præsertim Sa Iy.Rayne.de Furli.Cato Sachus.Iacob.Pet.Ptolemeus,Seuerinus,Cur.Seni.Lanfran.de Oria. Io. de Pra.& alij,ideo nos brachiologia,hoc est breui loquio,siue breuitate maiori q̄ poterimus, in ea persoluenda vtemur,ex quo,inquit Isocrates ēt, qđ qui omnia enumerare uolunt in infinitam loquacitatem incidunt,huius legis author fuit Ca-
1 ius,† ut in suprascriptione apparet, qui fuit Ser. Sulpitij auditor quiq; floruit Caracalæ tēporibus ut in l.2.in.§.Seruius aūt Sulpitius.ff. de orig.iu. & lib.30.dicitur,quia 32. conscripsit præter cætera,ad edictum prouinciale,hoc est, ut dicere solemus,ad ipsius edicti interpretationem,l. fin.C. de lib.præte.Alex.in l.j.col.j.supra,si cer.pet.
2 Et † prouinciale, qa vrbes captas Ro. in prouinciarū formā redigebant,ibiq; mittebant prætores,ut in l.2.ff.de orig.iur.quorū edicta postea à Iu.Consf.interpretabantur, ut hic & alibi sæpe,
3 & nouissimè sciendū † sic Daciā ultra Danubiū, Traianum prouinciā fecisse. Vt alij Sardiniā,Sici
4 liam,& Hispaniā,de quib.in d.l.2.hæq; † prætoriæ uocabantur,qm̄ aliæ erant ꝓconsulares,aliç præsidales.Item sciendum est,qđ Augustus prętorias populo mandādas tradidit; procōsulares Senatui,in pręsidales ipse,legatum suū mittebat, qui modo præses modo legatus Cæsaris uocabāt.

Sed primū sciendum est,ne fic,ut idē Gaius ait in l.1.ff.de orig.iur.illotis manibus, quod est in prouerbio rursum, ad figuratione cāsus puenia-mus,cū hic de iuramento tractetur, & sub tit. de iuramento hæc lex sit posita.l.Imp.ff.de in di.ad.
5 qđ † iuramentū,nihil.n.aliud est, nisi affirmatio, uel negatio, sacræ rei attestatione confirmata, ut
* dicunt oēs, * & sacræ rei dixi quia nō licet iurare aliter,ut in l.qui p salutem. infra eo. & in c.etsi
6 Christus,de iureiu.multip lex est species,†quoddā nāq; assertoriū est,cū aliquid affirmamus esse uel fuisse,de præsenti uel de præterito & de hoc, in d.c.& si Christus,& in l. si alterius. C. si mi. se ma.di.& per Bar.in l.cū quis decedens,in §.Titia. ff.de lega.3.ubi maritus cōfitetur se ab uxore habuisse mille, & iurat.

Quoddam est promissorium in futurum, siue solidatiuum & confirmatorium contractus,& de hoc in authen.sacramenta puberum..C. si aduer. uen.firmat Bal.in rubr. de iureiur. sed differunt, & hanc difficultatem non perpenderunt quidam Lucen.in tracta.de iureiu.in lit.de his locuti,quia ad propositum longa inter eos est differentia, unumq; magis fauorabile altero,quoniam in asser torio potest aliquis dicere falsum,præsumitq; lex de facili iuter personas suspectas,iu promissorio autem falsitas esse non potest,tempore iuramenti,imputetque sibi qui iurat, & not.alias in c. cū contingat,de iureiu. Areti.latè consi.74.col. 3.

Quoddam est iuramentum distractus,quo plerunque decipiuntur adulescentes, facientes refutationem tutoribus suis cum iuramēto,& de isto per glo.in l.quid ergo, in princ. ff. de contrahē. actio. tut.& ibi glo.not.in uerbo liberationem, in simili Bald.in l.2.col.6.C.de rescind. uendit.

Quoddam est credulitatis, modo ad propositum iudicij, & istud est calumniæ, de quo in l.2. in §.quod obseruari.C.de iuram.calum. unumq; est de substātialibus ipsius,& de quibus in l. prolatam. C. de senteut.

7 Quoddam ueritatis † quod appellatur etiam litis decisiuum, & de quo in l. quotiens, supra, eo.c.ex literis,eo. tit. huiusmodi etiam ut non admittatur probatio in contrarium, ut infra Boer. interim decis.306.num.3.par.2.l.non erit.§. dato. supra eo.

Quoddam affectionis cum iuratur in litem. l. 1.ff.de in lit.iuran.& de isto dicemus in l.in actionibus,eodem titulo.

8 Dictu † tamen mirabile est, sicuti sunt tria iudicij tempora, principium medium & finis, has tres ultimas species etiā ad ipsa adaptari, ad principium illud calum. ad medium aliud ueritatis, ad finem ultimum.§.fin.instit.de pe.te.lit. l. amplius non petitum.ff rem rat. habe. l. si mater.§. eandem,& ibi Bart.ff de excep.rei iud.

9 Est † etiam iuramentum ueritatis, supradictū, triplex, uoluntarium necessarium, & iudiciale, ut per glo. in rubr.supra eo.

Voluntarium quod defertur a parte parti extra iudicium,& istud potest recusari.l. iurisiurandum, infra eodem.

Necessarium,quod defertur à iudice parti, & istud recusari non potest, nisi ex causa.puta quia conueniatur ut hæres, uel de facto alieno, argumentū in l.uideamus,in prin.infra, de in lit. iur. l.fi.ff.pro suo,l.generaliter.§.finautem.C.de reb. cred.& necessarium dicitur ratione ꝑsonæ, quia is cui defertur causatiuè illud subire compellitur,l.uideamus.§.deferre.infra,de in lit.iur. l.manifestæ turpitudinis,& causæ, ob inopiam probationum,d.l. in bonæfidei. C. eo. & de isto loquitur hæc lex, in prima sui parte. Iudiciale uero quod à parte parti defertur in iudicio iudicis auctoritate,& istud ēt recusari potest hodie, olim

I 2 non.d.

non,d.§ sin autem,l.delata,C.eo. Et de isto, do-
gne uoluntario loquitur pars,2. legis nostræ.

Secundo sciendum est,ut dicebam alias, quod
10 pari modo† triplex est probatio,plenissima,ple
na & semiplena, plenissima ut in notorio, quod
inducitur per confessionem partis, Unde dici-
mus, quod in confessum nullæ sunt partes iudi-
cis nisi in condemnando, l.proinde, ff.ad legem
Aquil. per sententiam quæ pro ueritate habetur,
l.ingenuum,ff.de sta.ho.& per euidentiam rei, q
nulla tergiuersatione celari potest, ex quo fit rur
sum ut nõ ab re dicat,quod patet expressè, pro-
bare nõ est necessè,in oẽm terrã exiuit sonus eo-
rũ,c.uestra de cohi.cle.& mu.c.euidẽtia, de acc.
l.si uero,§.qui pro rei,ff.qui satisda.co. Bal. con
si.370. colum.2.uol.3.

11 Et† notorium est duplex actus permanentis,
ut edictum in albo.l.si quis id quod,ff.de in.om.
iud.& actus trãseuntis,ut uox præconia,auth. q
semel, & ibi Bar.n.16.C.quomodo & quan.ind.

Est uerũ quod debet allegari,ut per glo.in l.si
adulterium cum incestu in §.idem Pollioni, ff.ad
legem Iul.de adul.& in Cle.appellanti, de ap.

Plena,eò redeuntes unde discessimus,quæ fit
per duos aut tres testes,c.in omni negotio,de te
sti.sed quõ dicit Papa,ibi in omni negocio, cũ tñ
7.in testamento requirantur,in dona.causa mor.
5.iura sunt uulgaria. Sol. non tollit regulam sed
ex causa distinguit,quoniam etiam in decalogo,
dictum est non occides, & tamẽ ex causa permit
titur,l.quod ait lex, ff.ad l.Iuli. de adul.l.Grac-
chus,C.eo.Semiplena per unum testẽ tñ, qui ta
men sit omni exceptione maior,c.1.de cõsang. &
affi.glo.in §.itẽ uerborũ,insti.de inuti.sti. & isto
casu defertur iuramentum in supplementũ pro
bationis,ut infra.& in d.l.in bonæfidei, C.eo. &
nota quod hoc uerbum nullibi inuenitur, ut di-
cit etiam Bal.in c.iuramentum,nu. 16.de iureiu.

Tertio sciendum est,si à sententia contra ali-
quem lata intra tempus à lege præfixum, quod
est dierum x.auth.hodie,C.de ap.l.ab eo.C.quo-
mo.& quando ind.non appelletur, quod transit
12 in rem iudicatam† c.quod ad consultationem,de
re iud.l.1.C.si sep.in integ.resti.postu.ibi *appella-
re debebas si sententia tibi displicebat.*

Adde quod pro ea præsumitur, quod parit ex
ceptionem rei iud.& quod ex ea denique induci
tur acquisitio dominii,uel quasi,ut per Alex. cõ
si.91 colum.1.uol.3.

Quarto sciendum est,secundum diuersitatem
personarum, quod triplex in iure nostro etiam
13 † restitutio considerabilis est.

Prima minorum,si læsi fuerint in re cum ipsis
gesta,alias nõ, puta quia uelint restitui aduersus
testamentum inconsultè factum, ex quo uerba
gesserunt, inquit alibi text. in l.uerba gesserunt,
ff.de uerbo.sig.non pertinent ad ius testandi, ita
Bar. in l. 1. in §. fuit quæsitum,in fin. ff.ad Treb.

Secunda errantium, si error sit facti proba-
bilis, ut per titulum, ff. de condict. indeb. l. 1.
& ibi Bart.col.5.eo.tit.

Tertia maiorũ, ex clausula si qua mihi iusta cã
subesse uidebitur, de qua in l.j.in fi.& in l.sed etsi
per prætorẽ,in prin.ff.ex qb.cau.maio. & de ista
hic aliqualiter, emergitq; ex genere negotialis
status, & locũ habet, seu generalis est ac cõplecti
tur omne iustum impedimentũ.d.l.1. Areti.consi.
161.col.6.& hoc regulariter, qm̃ fallit in multis
casibus,nec læso datur restitutio, ut Gozad. de-
clarat consi. 8. num.54.

14 Quinto, & ultimo sciendum est † qđ hæc lex
habet 5.lectu.tres ponit gl.2.& duas Docto.quæ
tamen omnes in hoc conueniunt,quod loquatur
ut dictũ est etiã supra, de iuramẽto necessario, uo
luntario & iudiciali,qđq; inter hæc, differẽtia cõ
stituatur, & possit sententia primo casu lata præ-
textu dicti iuramenti retractari, p instrumẽta de
nouo reperta,secundo uero non, & ut hic p Iasõ
latius,in lectu.& in repeti.adeo prolixè tamẽ, &
intricatè locutus, ac obscurè, ut Delio natatore,
quemadmodũ dicebat Socrates quod refert quo-
que,in Chiliadi Eras. opus sit,inq; pyrrhonia se-
cta ponendus,nos suo loco cũ primũ licebit pro
tempore, affluẽter dicemus. Alias ponit Cato Sa
cbus hic nu.6.& 9.interim dic ut per eũ, quia re-
ferre hoc loco & in præsentiarum non curo.

Summa & diuide,ut p Bar.& Docto.& in iu-
ramẽto necessario.1. dubiũ facere dicas, qđ sñia
15 ipsius prætextu lata † non retractetur p instrũ de
nouo reperta,in primis quia hoc est regulare si
transiuit in rem iudicatã.l.sub specie,allega.ẽt in
glo.C.de re iud.immò si retractaret,qđ hoc exẽ-
16 plo esset graue ut ibi dicitur,qđq; †nec princeps
rescribit contra sñiam, quæ trãsiuit in rem iudi-
catã.l.fi.C.sen.re.non po.quarq; facere põt de al-
bo nigrũ,& de nigro albũ,inquit Bald.in c.nosti,
de elec.& Curt.consi.177.nu.13. aliquid Belloñ.
consi.19.nu.1.nec eã uelle retractare qq rescribat
præsumitur,quia licet legibus solutus sit: attamẽ
profitetur se uelle uiuere legibus.l.princeps.ff.de
legi.l.digna uox.C.eo. Ergo interim à regula nõ
recedemus,& qui dicit contrariũ probet. l.ab ea
parte.ff.de proba.not.in l.omnis diffinitio. ff. de
regu.iu. Plus Bart. in l. quotiens. ff. si quis cau.
quod non dicitur esse dubiũ id de quo e st regula.

Et Bald.in c.primo,col.prima.de alie. iud.mu.
cau.fac. quod in dubio est secundum eam pro-
nunciandum,rescriptum autem concessum p im
portunitatem præsumetur, c.fin.de rescrip. in 6.

17 Secundo dubium facit, quia † de transactione
ad sententiam valet argu.l.2. & ibi not. supra eo.
c.1.de lit.contest.in 6. sed transactio non rescin-
ditur prætextu nonorum instrumentorum. l.sub
prætextu.C.de transac.ergo nec sententia, ne ar-
gumentum claudicet.

18 Tertio, quia † probatio fit per testes, & instru
menta, paremq; uim in exercendis litibus, habet
l.in exercendis.C.de fid.instru Verum superue-
nientibus probationibus testiũ, sentẽtia nõ retra
ctatur iuxta not.p Bar.in auth.q semel.C.quõ, &
quando

quãdo iud.ergo nec per infra de nouo reperta.

Quarto dubium facit, quia in iudicijs quasi cõtrahitur.l.3.§.idem scribit.ff.de pecu. Bart in l.j. nu.18.C.de lit. contest. in cõtractibus volũtas iã perfecta mutari non põt.l.sicut.C.de ac.& obli.l. perfecta.C.de dona.quæ sub mo.ergo multo minus sententia quæ iam (ut dixi) transiuit in rem iudicatam retractari,quo casu etiã ius est acquisitum parti in cuius fauorem lata reperitur, quod sibi auferri non debet.l.id quod nostrum.ff.de re gu.iu.l.fi.ff.de pac.alias lis de litibus,oriretur nõ dicendum.l.singulis,vbi not.tex.ff.de except. rei iud.quadrat prouerbiũ bella,ex bellis serere,maximè quia grauatus in iurando argu.in l. quæ sub conditione.ff.de condi.insti.debet in hoc releuari,ne sententia retractetur.l. eum qui. infra eo.

Quinto,& vltimo dubium facit tex.vt eo modo finiamus quo cæpimus,in l. post rem,similiter allega.in glo.ff.de re ind.vbi post rẽ iudicatã, vel iureiurando decisam,vel cõfessionem in iure factam,nihil quæritur,sed hic res iudicata est,& iureiurando decisa,ergo nõ retractabitur,ponderã
20 do quod dicit, † nihil, quæ dictio sui natura est vniuersalis negatiua.l.si is qui ducenta. §. vtrum. ff.de reb.dub.arg.in l.fi.ff.de lib & posthu.& in l. fundus ille.ff.de contr.empt.& hæc nouissimè dicta sint vltra rationes adductas alias,in repe.mea impressa iã annus decimussextus elapsus est,quas pro tuo arbitrio ibi videas si velis.

Sed omnibus his facilè responderi põt, & dici ad primum verũ esse regulariter in sentẽtia simpliciter,non hic ex rationibus infra dicendis, in sententia lata iureiurando parti delato, arg. iu l. hoc legatũ.ff. de leg.3.sentit gl.hic & in l. 2.s.eo.

Nõ ob.secundũ qa verum est & istud quoque, qđ arg.scilicet de vno ad aliud valeat regulariter, quia in aliqbus etiã discrepãt,vt in d.l.2.Item verius qđ transactio non rescindatur prætextu nouorũ instrumentorũ,& minus sententia, nisi lata sit iuramẽti ptextu vt hic, & sic arg. fallaciã hẽt.
21 Ex quo tollitur etiã tertiũ † vel da instantiã qđ procedat in exercẽdis litibus, ut tex.ad idẽ allegatus innuit,alias aliquo casu nõ,vt isto,& qa videmus qđ post publicatas attestationes, testes produci non possunt.instra aũt sic vsq; ab cõclusionẽ in causa, vt in c.de testib.extra,de testi. & in c. cũ dilectus,de fi.instr.Alex.in l.oratione,col.1.ff.de fer. Non ob.quartum,quia non propriè contrahitur, ideo arg. non concludit, vel dic pro limitatione, d. l. sicut,quod immò possit mutari ex superueniente causa, ut pulchrè declarat Abb. in c.propter sterilitatem,col.2. de loca. & quãquã ius parti acquisitum uideatur , est tñ acquisitum reuocabiliter & ex causa retractãdũ, vt not.in d.
22 l.fi.Minusq; † ad idẽ facit,qđ sic lis de litibus orietur,quia tolerabile est,quando non fine ratione hoc ipsum euenit & permittitur à lege, arg. in l.Gracchus.C.ad legẽ Iu.de adul. alias nec etiam usquequo tres ferantur conformes, iuxta tex. in Cle.1.de re iud.daretur vnq̃ appellatio, & tñ datur

l.1.ff.de ap.Nequaq̃ vero, qđ fuerit grauatus in iurando,quia verũ esset istud quoq;,& regula pariter,quando falsò nõ iurasset,ergo nec debet releuari.l.siue hæreditaria.ff.de peti.hæ re. Bart. in l.ex facto,col.6.ff.de vulga. & pup.subst. quintũ & vltimum ex responsione ad primũ sublatũ est, & ut per glo.hic latius.

Decidendi ratio,forte esse potuit, quia hoc ipsum constitutionibus principũ pmissum est, ut hic in tex.dicit. Quæ,vt declarabã alias,nõ est bona,qm̃ est eadem cũ dicto & malè,vulga.l.fi.ff.de
23 offi. procu. Cæsa. Vnde † testis interrogatus, quo aliquid sciat,si di erit scio, quia scio, hac dere,nõ probat,ut p Bar.in l.qui interrogatus.ff.de pet.hære. Et minus,si interrogatus de publica uoce & fama,dixerit scio,quia ita publicè dicit, tradit Bal.in c.cum inter,in fi.de consue.

Alia posset igitur assignari, hoc ideo statutum atq; decisum fuisse hic,ne is in cuius fauorẽ sñia est lata,locuples fiat cũ aduersarij sui iactura.l.nã
24 hoc natura.ff.de cõdi.ind.Ex † quo dicimus hinc etiã,nota pulchram decisionẽ,qđ remediũ.c.reintegrãdæ.3.q.1.cũ emanauerit hac ratione ad finẽ peccati corrigẽdi,non solum prælatis & viris ecclesiasticis,cõpetit pro possessione rerũ ecclesiasticarum recuperanda, uerũ etiã laicis,pro posses
* sione rerũ priuatarũ,& est * cõis opi. quæ seruaẽ in pratica tradit Bar. & Imo.in l. rem quæ nobis. ff.de acq.poss.Idem Bar.in l.si coloni. C. de agri, & cen.lib.11.Bertran.consi.292.nu.4.vol.2.

Nec ista,ut dicebã alias,tuta est, quia nõ est generalis,nec concludens,ut inquit Bar.in l.trãsigere, nu.4.C.de transac.Bal.in l. Papinianus,in prin.& p illum tex.ff.de inof. testa.& nimirũ cũ sit anima legis, ipsam uiuificãs,ut corpus.l.frater à fratre. ff.de condic.ind.Bal.in l.fi.q.15.C.de hær. insti. & lex huiusmodi,alias nõ eẽt lex, sed priuilegiũ. l.leges.C.de leg.c.priuilegia.3. d. & qđ nõ sit generalis, patet,quia deberet, ea attenta , retractari etiã in iuramento uoluntario, & tñ nõ retractaẽ, ut infra in seq.parte tex.itẽ in casu.l. sub prætextu.C.de transac.& tñ nõ retractatur, Itẽ in usucapione locũ habet hæc ratio,& tñ non impeditur, quominus procedat.l.1.ff.de usucap.l.iure naturæ.ff.de reg.iu.idq; bonũ appellaẽ, sed hac de re, non æquum,ut per glo.in l.1.ff. de iusti. & iur.

Tertia potest assignari ratio, adeo enim necessaria est, ultra supradicta,ut sit non modo anima legis, verum oculus distinguens lucem à tenebris, ideo, donec ueram inueniamus, & eliciatur ueritas, ut ignis ex conflictu lapidum,omnibus hinc inde collatis, peruestiganda est, quod retractetur hic, quia sic retractatur etiam in l. 1. in §.fi.ff.de quæstioni. & in l.diui.ff.de pœn. quæ ll.tametsi loquantur in criminalibus , faciunt ta-
25 men ad propositum † ex quo de vno casu ad aliũ arguimus uulga.l.absentem.ff.eo.ti.de pœn.

Adhuc periculosa, primũ quia non est ratio, sed simile,& quia non oẽ simile est idẽ, adduci nõ debuit. l. qđ Nerua,depo. Immò nec simile data

disſimilitudine facit,inquit I. Con.in l.qui res,ī §.aream,ff.de ſol.Demum quia ibi caſus ſpecialis ponitur,qui ad cōſequentias trahi non debet, ut pro ratione ſeruiat nobis,maximè ad hanc legem,decidendam,quia ſcilicet de innocentia rei conſtabat, retractatur ex benignitate, & indulgentia principis,cui multa licent, q̄ aliis non conceduntur,ut ibi not.& ad propoſitū probant illa uerba,ſi quando ei qui nocens uidebatur, poſtea ratio innocentiæ conſtiterit, Et rurſum facit quod dicitur in d.l.abſentem , ubi multo melius eſt nocentem abſoluere quam innocentem condēnare. Et Deutoro. 27. ibi maledictus qui accipit munera ut percutiat animam ſanguinis innocentis. Et mirum eſt antiquitus, cur non dicerent in abſolutione innocentis.

NON FECIT, ſed ut memoriæ,proditū
26 eſt,non uidetur fecifſe,†ſic enim Druſus & Scaurus, illæ præuaricationis iſtæ repetundarum, crimine accuſatus,abſoluti,his uerbis,& hac formula fuerūt,ac à Cicero,defenſati,ad Atti.lib.4. ep. 15. Quarta poteſt aſsignari ratio,quod iſtud ideo ſit,quia ſententia ſua conditione quodammodo lata uidetur,niſi inſtrumenta fuiſſent de nouo reperta,& cū hoc tacitè ineſſet,debuit pro expreſſo haberi,l.cū quid ſupra ſi cer.pe Balbutiens,ne ſuperiores,primum, quia non erat expreſſum, & regula dictæ,l.cum quid,procedit in caſu ſuo ,& in hiſquæ ueniunt ex natura contractus.

27 Demum†quia lata eſſet ſub conditione de futuro,& tunc non ualet,patet quia ſi intrinſeca ſit de præſenti uel de præterito,ſecus , l.à diuo pio , §.in uenditione,ff.de re iud.l.1.§.biduum,ff.quādo ap. ſit Ro.in l.1.col.pe.C.qui admi. Et q à ultimo loco hac ratione deberet etiam retractari , in iuramento uoluntario lata atque aliis caſibus, & tamen non retractatur,& fuſius de materia ſententiæ conditionalis,dicemus in glo.2. infra.

28 Quinta igit & ultima , † eſt retractari in odiū peierātis,ut ēt hic præcæteris dicit gl. præallega.

Et quia etiam,& fortè melius,lata eſt ex probationibus priuilegiatis, cum ſit factus iudex & teſtis in cauſa propria,non regulare , l.omnibus, C.de teſti.l.1.C.ne quis in ſua cau.l.nullus , C.de iude. quo caſu facilè etiam retractari & reſcindi debet quam ſi eſſet lata ex communibus , d.l.ſub ſpecie,l.Imperatores, ī prin.ff.de re iu.l.eius militis,§.ſi militia miſſus,ff.de mi.teſta.

Verum & adhuc fuit dubitatum, quid in iuramēto uoluntario,& iudiciali, quid enim ſit utrūque,diximus iā in euidentialibus,& deciditur ut

29 in tex. Dubitandi rationem†faciebat,quod ſentētia,parimodo,eademque cauſa,retractaretur per inſtrumenta de nouo reperta, quia odiū peiorantis ratio, ita in uoluntario militat, & iudiciali ut in neceſſario , uſque adeo ut hac ratione idem p omnia iudicandum ſit,uulga.l.à Titio,ff. de uerbo.oblig.periuro enim fuſtibus cæſo, ſuperindici ſolebat ,puerbialiter, προπετῶς ὀμνύειν i.ne temere Iura,& fuſtibus,non flagello ut ſentit Alcia.de uer.ſi.lib.4.& malè,quia tex.fuſtibus, in l. ſi duo,ad ſi.ſupra eo.expreſsè dicit, & non ab re quia flagello,ſerui,liberi uero fuſtibus cedi ſolebant,t.bacillorum faſcibus,l.in ſeruorū,in prin. ff.de pœn.l.ueluti,ff.eod. longeque turpius erat flagello quam fuſtibus cedi.ut in d. iuribus legiē & in l.fin.ff.de iniur. Immò qd erat nec infans teſtis in cā criminali admitrebatur,l.ſi quis maior, C.de tranſac.c.ſicut de teſti.Old. conſ.192.nu.4.

Et ad idem, quia dolus & falſitas periurus. n. hiſce duobus non caret ut inquit Bal. in l. obſeruare, in §.proficiſci,colum.3.ff.de offi.proconſ. latè Betran.conſi.342.nu.5.uol.t.ita uno caſu , ſicuti & alio militat, quod efficit quidem ut nec aliter,in uoluntario quam in neceſſario dici rurſum debeat.Maximè quia differentia, ſecundum qualitates,non eſt ſubſtantifica,l.3.§.genera,ff.d acqui.po.l ſi.ff.de fun.inſtruc.Bar.in l.t.col. pe. ff.de ac.& ob.Et quia maius & minus non uariāt ut aiunt Dialectici ſpeciem.

Decidendi tamen ratio eſt, quia cum deferaē iſtud, partium cōſenſu, quid ſubeſſe uidetur , qđ deferenti poteſt imputari, unde regula iuris militat, damnum qđ quis ſua culpa patitur ſibi imputari debere quaſi ſuo ſe gladio iugulauerit , ut in regu.damnum,de regu.iu.in 6.

Et quia mala electio eſt in culpa, l.cum in plures,§.ſeruū,ff.loca.l.nam & ſeruins,§.fi.ff. de nego.geſt.l.fi.C.de acqui. po. Et ad idem facit uulgatum illud, uia quam elegiſti, illa tibi pateat ; l. ſi mulier,§.fi.ff.quod me.cau.

Conſiderando etiam cum ſemel iuſiurandum fuerit approbatum , quod id reprobari amplius non poterit,l. Pōponius ſcribit , ff. de nego. geſt. l.ſed & reprobari,ff.de excu.tu.

Et ideo dicit cum myſterio tex. hoc caſu negocium tranſactum iureiurando fuiſſe , quaſi dicat retractari non poſſe, ſicuti nec regulariter reſcinditur tranſactio, l.ſub prætextu.C.de tranſac.

Nec obſt.quod peierantis odium ita hoc caſu mililet ſicuti in iuramento neceſſario, & dolus ac falſitas,quia utrunque hoc ſolo tolletur , nō propterea retractari negocium,ut diximus iureiurando tranſactum,ex quo uolenti non ſit iniuria,nec dolus ac falſitas hæc, cōſiderabilis eſt, l.1.§.uſque adeo,ff.de iniur.l.cum donationis,C. de tranſac.l.nemo uidetur fraudare,ff.de reg.iu.

30 Et†quia hoc caſu,ut inquit glo.hic circumnenitur religio tantum, in neceſſario uero religio, & iudex,ex quo fit ut nō ab re ſi punitur periurus etiam à iudice incompetenti,l.nullū , C.de teſti,

Non ob.ult.quia uerum eſt & pro nouo intellectu,d.l.ſi.de fun.inſt.nota , quod non conſtituātur differentia ſubſtantifica,ex qualitatibus,qđque plus & minus non uariant ſpeciem , ex quo utrunque iuramētum eſt, ſed benè dico quod uariatur effectus,ex quo primo caſu retractatur ſententia , ſecundo autem non, rationibus ſupradictis,alias uolūtarium à neceſſario non differret, & tamen differt ut omnes admittunt, eſtque arg. in l.

in l.si fideiussor,in §.si necessaria, ff. qui satisda. co.Ias.in l.1.in prin.col.14.ff de acqui.po.Ve & formalius dicamus,regulam fallere, quando aliquid concurrit diuersam speciem omnimodo inducens,ut hic,& iam ostensum est supra declarat ex multis Deci.in l.unica,n.13.C.de sen.q̃ p eo.

Vel & 3.quod id nõ procedat in his quæ sunt iuris,quoniam iter & actus, differunt per plus & minus,& tamen sunt specie differentes, l.1.ff.de serui.rusti.prædio.hic Casus?

31 Nota primo,quod sententia lata† prætextu iuramenti necessarii etiam,ut dictũ fuit, quod transiuerit in rem iudicatam ,retractatur,& adde, uerum non esse regulariter,patet quia tex. dicit interdum,aduerbiumque est quod denotat regulã in contrarium,§.interdum,in l.si.de rerũ di. & ibi Por.not.l.interdum,ff.de condic. ind. l.interdũ, ff.de uerbo.oblig. c.si pater in fi.de testa.in 6.ubi not.tex.regu.autẽ est in l.sub specie,C.de re iud. & in l.Imperatores,ff.eo.l.non erit, §.dato,supra eo.dictumq; est in figuratione,casus,& nõ habet

32 dubium. Item adde, † quod exceptio destruit regu.in casu certo,ut inquit Saly.in l.2.ad fi.C. ad legem Cor.de sica.Bertran.post eum consi. 290. nu.9.uol.3.& actionem excludit, sicuti, ut est in prouerbio,clauum clauo truditur, l. 2.ff.de excep.& probatur hic clarè.

Et plus,quod licet regula & exceptio , sint de eodem facto,sunt tamen semper in iure opposita,l.1.ff.de regu.iu.Bal.in l.item quæritur,in §.si magistri,col.2.ff.loca.regulã,enim dicimus nos, Dialectici maximam,Medici Aphorismum , declarat & testatur Odof.in l.pacta nouissima, col. 3.C.de pac.& quamqnam dixerit I. Con. nos ad monendos esse,hoc idem cõtra regulam fieri posse locutus tñ in prima psona, & Cato Sachus ob seruet quod Doctores non solum discipulis uerũ etiam sibi ipsis prosunt, iuxta illud si uis scire doce,aliter tamen uerbum hoc admonẽdi sumus exponit Odof.hoc est,uolumus quod sciatis seu uos admonitos esse uolumus, Vtcunque sit, ut inquit Galen.de inge.sani.lib.2.c.1., si quis docere noluerit necesse est quod omnia plana atque definita conuenienter inueniat, sic etiam locutus est,quia alias in generali sermone , non continetur persona loquentis, l. inquisitio, C.de solu.& hoc utitur etiam.I.Con.in l.si noxale,ff. de noxa. ac. in princ.ibi admonendi sumus & de quo rursum in l.3.C.qui accu.non po.Dicit etiam hoc ipsum adhuc permitti constitutionibus principũ, quæ legis uirtus secunda est,l.legis uirtus.ff.de legi.sicuti in simili,ut ibi dic.in glo. permittit militi etiam post sententiam,uti excep.suis,l.1. C. de iu.& fac. igno.deque ea plura Bald.in rubr. C.de condic.ex le.colum.1.

Item ex integro esm agere,quasi dicat,perinde ac si sententia lata non fuisset, similisque loquendi modus est in legibus hic per me allega.in repe. nouissimèque in l. qui per saltem , infra eodem & in l.quod dicitur,ff.de imp. in reb.dot. fac.& in l.hæredes palam,in §.1.ff.de testa.& in l. si ab arbitro,ff.qui satisda.co.& in l.2.C. si ex fal. instru.& in l. cum à te , de quibus etiam infra ff. de dolo,& in l.si diuersa, C. de transac. & sic denuo,licet regulariter non liceat,instrumentis de nouo repertis, iuxta illud. *Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.*

Et ultimo loco,solis instrumentis,quibus usurus est,posse retractari,non aliis probationibus, quoniam negligentia sibi tunc potest imputari, ut dicunt Doct. hic & benè, adde quod negligentia est culpa,immò dolus ut not.glo.in l.si mora, ff.solut.matr.qui doloso patrocinari non debet, l.ne ex dolo,ff.de dolo, c.sedes Apostolica,de re scri c.ad nostram, de emp.& uend. Et dictu mirabile uidetur quia uerbum,hoc alia non excludit, maximè, quia appellatione instrumentorum ueniunt testes,l.notionem,§.instrumentorum,ff.de uerbo.si.l.fi C. de legi.l.1.de condic.fur. Bal. in l. 1.in princ. C.de bo.po.con. tab.facit etiam illud Io.8.Iesus remansit solus, & tamen discipuli erãt cũ eo.& Luc.24.tu solus peregrinus es in Hierusalem &c. & tamen ibi erant alii. *Solo stabat Hectore*.Troia,& simile,in dubio uerum,non hic id casu claro,ratione pdicta,l.cõtinuus, §.cũ ita, ff.de uerbo.ob.& dicemus etiam infra ad fi. post Bart.Sed dubitatur, & est q.non prætermittenda

33 nunquid retractatio hæc,fiat ipso iure. an uero ope restitutionis eaq; omnino necessaria sit.Do-

* cto.breuiter,& magis * communiter, tenuisse uidentur,quod sit necessaria restitutio. Dubium tamen facit,quia hic de restitutione uerbum nullũ, quod ergo nõ dixit lex nec nos dicere debemus, l.si seruum,§.non dixit prætor, ff.de acquir.hær. Maximè quia facile ei fuisset, si hoc idem uoluisset, istud ipsum exprimere. l. unica.§. sin autem Ver.sin uero.C.de cad. tol.& probatur, in l. 1.in fin. ff. ex quib.cau.ma. ibi si qua mihi iusta causa subesse uidebitur in integrum restituam, & in l. 2.in fi.ff.quod fal.tu. auc.ergo hoc, ipso iure intelligetur necessario.

Secundo quia si opus esset restitutione, iã nõ esset in hac lege aliquid speciale, ex quo sententia hoc modo retractatur communiter , dummodo legitimum allegetur impedimentum, l. 1.C. de sen. aduer. fis. la. lib. 10. & ibi per Bar. & tamen specialitas est hic,ut ostensum fuit suprà.

Tertio, quia si (ut suprà adhuc dictum est)sententia lata reperitur ex probationibus priuilegiatis,& priuilegium facilius tollitur quàm ius commune.l.eius militis.§.si militia missus.ff. de mi.testa. iam non poterit aliud dici nisi quod etiã tollatur,& retractetur ipso iure.

Quarto, quia si principum beneficio uolentibus sententiam retractare,succursum est, non ali

34 ter, quam ipso iure intelligi debebit,†quãdoquidem latè interpretandum sit, & non aliter de iure quam hoc modo, uulga.l.fi.ff.de consti.prin.l.fi. C.de præpo.agen.in reb.lib.10.

Quinto & ultimo uidetur casus,in l.cum à te, ff.de

ff.dedolo,ubi si egi contra te ad.x.tu falso persua
sisti te soluisse ea procuratori meo,& fueris abso
lutus, dicit text quod restitutione opus non erit
& sic ferè i terminis,quodque potero ex integro
tecum agere,& si exceptionem rei iudicatæ obie
ceris, quod replicatione doli mali te repellam.

Nihilominus,istis non ob.à prima opi. recedē
dum non est,quod scilicet restitutionis sit opus.
l·t maximè quia uerba in tex. nr̄o posita nō aliud
sonare uidentur,tantumque est dicere ex integro
agi posse,quantùm est dicere, quod quis restitu-
35 tus sit ad agendum,†nec aliud restitutio, quā re-
positio in statum pristinum, l.quod si minor.§.re
stitutio, ff. de mino.

Et fortius,quia si minor lęsus,restituitur, siq;
nunquam admittitur ad agendum nisi restitutio-
nis ope,l.quidam,ff.de dolo toto ti. de resti.in in
teg.multo minus admittetur maior,arg.in l. rele
gatorum in §.constitutum, ff.de int.& re.

36 Secundo† quia iam sententia transiuerat in rē
iudicatam, quæ pro ueritate habebatur, iamque
parti in cuius fauorem lata fuerat, erat acquisitū
ius,quo casu semper restitutione est opus, d.l.qđ
si minor,§.Scæuola, ff.de minor.præsertim quia
à priuatione ad habitum non facile datur regres-
sus,l.qui res,§.aream,ff.de sol.

37 Tertio,quia†si ipso iure retractaretur senten-
tia,utique diceret,ut in simili dicitur in l.in suis,
ff.de su.& legi.In suis hæredibus,inquit I. Con.,
aditio non est necessaria quia ipso iure statim hæ
redes existuntur,& in l.is cui lege,ff.de testa. ubi
is,cui lege bonis interdictū est,testamentum face
re non potest, & si fecerit ipso iure erit nullum,
& in l.qui decem,in prin.ff.de sol.& in c.t. de re-
38 scrip.in 6.† tantumque est dicere ipso iure,quā-
tum est dicere ipso facto,statim,& sine aliquo ho
minis mysterio. l.1.C.qu bus ex cau.ser.pro præ
mio lib.ac.Bar.in l.t.in prin.ff.de his qui no. in-
fa.Alex.cōsi.139.nu.2.uol.7. uerū nullibi dr̄ sed
cōtrariū potius,ut ī.ergo restitutione opus erit.

39 Quarto†quia,ut diximus, præscriptio decen-
dii erat causata,ex quo à sententia,appellatū non
fuerat,& in rem iudicatā transierat,quo casu sem
per restitutione ē opus,l.& Attilicinus, ff.de ser.
rusti.præ.l.t.§.siquis autem, ff.de iti.actuque pri
ua.Immò quod eam pollicetur prætor, quando
iustum allegatur impedimentum, l.1.in fin.ff.ex
quib.cau.ma.l.3.§.si ad diem,ff.de mi.testa.

40 Quinto†qa speciale est hic quod retractetur ꝯ
regulam ut diximus in figuratione casus,ergo nō
etiam quod retractetur ipso iure,ex quo specia-
lia nō debent multiplicari,l.1. C. de dot. promi.
l.tutori,ibi sufficit si in paucis amici laboribus cō
sulatur,C.de nego. gest. p̄sertim ut minus præiu
dicetur iuri communi,quam sit possibile, l.2.C.
de noxa. Et uidetur casus breuiter in l.diuus, ff.
de re iud.& in l.2.C.si ex fal.instr.& in l.nouissi-
mè,in fi.ff quod fal.tū.aucto.

41 Et si forte ut sentiūt aliq†in §.siquis aūt institu
ta de exc.tu.diceret ad ista :ura, qđ ibi falsitas nō
erat manifesta,& intrinseca sed extrinseca & prę
sumptiua,qđq; restitutione hac de re fuit opus,
hic uero uitium subsistens & intrinsecum, ideo
ipso iure retractatur,respondebo ex supradictis
arg.& rationibus,non esse uerum, & con iundi p
tex.nostrum signanter, distinctionem hanc, ubi
sunt eadem uerba, quæ etiam in illis reperiuntur
& maximè in d.l.2 ibi ex integro audiuntur, hic
ex integro causam agere, sed ibi restitutione me
diante intelliguntur,ergo & hic pariter.

Et tenendo sic ad cōtraria facile poterit respō
deri,& dici ad t.ex his uerum non esse,immò qđ
in d.uerbis comprehenditur,noluisse I.Con. hoc
quoque casu restitutione opus esse.

Non ob.2.quia immò erit speciale, etiam qđ
retractetur,restitutione mediante, ex quo retra-
ctari non deberet,l.sub specie, C. de re iud. Nec
facit text.in l.1.C.de sen.adner.fis. lat. quia id est
in fisco speciale,& non regulare,d.l.gesta,& ideo
ut dixi,specialitas nō tolletur ex hoc, quia retra
ctetur mediante restitutione.

Ad 3.respondetur,facilius tolli, quam si aliter
lata fuisset,quoniam tunc nullo modo tolli pos-
set,d.l.sub specie,sed non quod nō requiratur re
stitutio,ut ostensum est supra.

Nō ob.4.quia uerū est id quoque nisi ratio re
fragetur,ex quo debet moderari secundū ius cōe.
l.ex facto,in princ.ff.de uulga.& pup.sub.Por.in
§.fi.nu 2.insti.de ūdop.sed hic refragatur, ut su-
pra ergo,& quia non de beneficio principum,lo-
quitur tex.sed de eorum constitutionibus, q̄bus
licet hoc casu ex integro agere,restitutione,ut di
ximus, mediante.

Non obst. ultimum quia aliis responsionibus
sepositis, dicam etiam eo casu restitutione opus
esse,cum hiisdem uerbis utatur I.Con.quibus hic
ex integro scilicet agi posse, & ita tenendum est.

Nec sine utilitate disputatio sic quoniam actus
uno casu non transibit ad hæredem,alio autē sic,
ut per Abb.in c.fi.in ult.col.de dona. tradit Ias. i
l.omnimodo, in fi.C.de inoffi.testa.

Quod tamen uidetur contra tex.in l.non solū,
in §.fi.ff.de mino.tradit in simili Bar.in l.Panto-
nius nu.2.ff.de acquir.hær.

Nullam aliam utilitatem igitur uideo, tametsi
Docto.non declarent,nisi istam, quia si ipso iure
retractaretur,non grauaretur aliter pars litibus,
laboribus & expen.uitarētur circuitus,alias secus
l.minoribus 25.an.subuenitur.ff. de mino. l. do-
minus testamento.ff.de condic inde.

42 Secundo dubitatur † quæ restitutio sit ista, &
responderur sine disputatione, quod est restitu-
tio ex clausula si qua mihi iusta causa,l.1.in fin.l.
sed etsi per prætorem,in prin.ff.ex quib. cau. ma.
tradit,glo.in l.diuus,ff. de re iud.& Odof. hic ad
finem,nam illa esse non potest, quę datur mino-
ri,ex quo sui facilitatem & aduersarii dolum re-
quirit,ut per Alex.in l.fi.in prin.C.de resti.in in-
teg.dicentem etiam libellum ita formari debere,
alias foret ineptus,& agens succumberet,Non ēt

tlla,

illa, quæ datur errantibus per titulum de cōdic.
ind.ut in euiden.diximus, ex quo hic non est error.
Et minus ex principis indulgentia, quia præmium aut pœnam supponit ratione delicti, §.planè insti.de iu.na.in rub.& toto ti.C.de senten.pa. hic autem neutrum considerabile, est in agentis persona, ergo necessario, à partibus sufficienter enumeratis, ut dicitur in l.patre furioso, ff. de his qui sunt sui uel alie.iu., nulla alia quā ex clausula prędicta esse poterit.

Qua utitur à simili, etiam amissa seruitute, is cui debetur, si negligentia uel culpa sibi imputari non posit, l.& Attilicinus, ff.de serui.rusti.prędio.& est not.tex.ibi, quem ad idem inducit quoque Bal.& dicit quod fons ex siccatus ibi æquiparatur debitori qui non sit soluendo, consil. 180. colum.2.uolum.1.

Et is q ob inundationē itinere pariter nō fuisset usus, l.1.§.si qs autem, ff.de iti.actuque priua.

Et patet in l.1.C.de pat.pot. qui patriam potestatem, decennio tacens, amiserat, & ibi etiam glo. hoc ipsum declarat.

Et furiosus ad differentiam minoris, ut p Bar. in l.si infanti, num.6.C.de iu.delib.

Et is denique qui pensionem soluere debebat certo tempore & non soluit, si probabilem alleget ignorantiam, puta quia successerit in ius alterius, l.qui in alterius, ff. de regu. iur. l. fin.ff.pro suo Are.consi.103.in princ.ubi alia multa.

Et non datur nisi ex iusta causa ut hic, & in d. l.1.in prin.ff.ex quib.cau.ma.& uerba ipsius clausulæ indicant declarat Barto.in l.seruo, in §.cum prætor, in fi.ff.ad Treb.

Tertio dubitatur, intra quod tempus restitui
43 debeat† & breuiter dicendum uideretur posse restitui perpetuo, quia hoc idem principum constitutionibus concessum est, ut hic, & insti de ꝑpetu.& tempò. ac. in princip. ubi ex lege, senatuscon.& sacris constitutionibus, competentia, perpetuo competunt, & ita dicebat Fulgo. ut hic Alex.refert in 2. not. Tamen contrarium est uerius, peti scilicet intra quadriennium posse, postea uero nō, l.fi.C.de tēpo.in integ. rest. pe. c. i. co.ti.in 6. ubi ad literā dr̄ maximè ī d.l.fi. idem ī maioribus, quod in minoribus statuēdū esse, sed minoribus, tp̄s quadriēnii statutū ad petēdā resti. in integrū, ergo idem & in maioribus, tradit glo. in l.diuus, præallega.& est regu.communis, ut attestatur Deci.consi.34.nu.8.uol.3.& istud tempus quadriennii, ut dicitur in locis supra.allega. succedit loco anni utilis, qui dabatur olim ad, d. restitutionē petendā, & nouissimè declarat Paul. Cast.consi.197.nume.3.uol.2.

44 Est† uerum quod dictum quadrienni tempus, non currit nisi à die scientiæ, usque adeo ut si qs staret annis centum, nec peteret dictam restitutionem, quod sibi ignoranti tempus non curreret, ut per Bal.in l.falsam, col.1.C.si ex fal.instru. Cardi. in Cle. 1. q. 25. de restit. in integ. Deci. consi.303.nume.7.uolum.2.

Et ideo cautela est, etiam lapso tempore ut qs restituatur, quod ignorantiam alleget, quæ regulariter præsumitur, l.u rius, ff.de proba.l.fi. ff. p suo & obtinebit præallega.l. falsam. & ibi Bartol. Alex.consi.116.col.3.uol.5.

Nec ob.arg. Fulgo. sepositis aliis responsionibus, quia secundum communem opin. etiam bo. po.aliquando ex lege senatusue con. conceditur l. 1.ff.ut ex legi.& tamen est temporalis, centumque diebus durat, & anno, §.quos autem, insti.de bo.po.l.2.C.q admi.l.1.§.largius, ff. de suc.edic.

Et hoc est quod dicebat Alex.in rub.C.qui admi. non inconuenire plerunque quod remedia etiam ciuilia sint temporalia.

45 Et est simile in† quærela quæ etiam ciuilis est,
l.posthumus, §.fi. & ibi Odof.ff.de inoffi.testa. & tamen finitur quinquennio, l. Papinianus, §. fi.& l.seq.ff.eo.Bar.in l.si quis filium, ī fi.C.eo. Immò quod quandoque etiam remedia sunt prætoria, & tñ perpetuo cōcedunt̄, ut in noui.o nun.l.non solū, §.morte, & ibi no.ff.de no.o.nun.& ita transeundū est breuiter, & ꝑpetuo intellige, 1.usq; ad an.30.l.licet, C, de iu.deli.& inst.de perpe.& tēpo ac. in princ.glo.in l. itaque, in princ.ff.de dolo.

46 Quarto dubitatur, coram† quo iudice peti de
beat, uideretur dicendum peti posse coram eodē, casus est in l.in causæ, 2.in §.fi.ff.de mino.ubi clarè dicitur quod ille qui fuit iudex in cā restituit

Sed tamen in contrarium est tex.in l.1. in §.fi. ff.de quæstio.& facit quod habetur in l.iudex postea quam, ff.de re iud.

Alii distinguunt, quod aut iudex est delegatus, & tunc coram eo peti non posit, d.l.iudex, quam sic intelligit glo. statim in l. infra allegan. aut est ordinarius, & tunc secus, l.si ut proponis, C.quomo.& quando.iud.& malè ac contra tex.in d.§.fi.ibi cum nec pecuniariam sententiam suam reuocare posit. Dic tu breuiter coram eodē iudice peti posse, quoniam restitutio est in æquitate fundata, & quæ, ut dictum est, concedi non solet nisi iusta de causa, d.l.in causæ, §.fi.ff.de mi.q̄ & si loquatur in minore, ad maiorem tamen extēdi debet, ut dicebam hæri, extendēdo tex.pariter in l.non solum, in §.fi.ff.dè mino.Nec ob.text.in d.§.fi.quia quoad causam pecuniariam loquitur extra casum restitutionis, quo uero ad crimina
47 lem, † quia in arduis regulare est principem sē
per esse consulendum ut ibi & in l. minoris in §. fi.in prin.ubi not.casus, ff.de pœn.not.in l.fi.ubi etiam nos diximus, C.de pac.in princip.

48 Quinto dubitatur † quomodo probetur in-
strumenta de nouo reperta fuisse, an sit opus noua instantia & lit.cont.non dubito, ut hic per Ange.& alios, ex quo tex. dicit ex integro agendum esse, & quia etiam iam per sentētiam lis erat mortua ut dicit tex.prosopopeiaque est, in l.cum lite mortua, ff. iud. sol. uideretur dicendum simplici assertioni agentis, credendum standumque esse, quia etiam tex.formaliter hoc sentit, ibi si noua instrumenta se inuenisse dicat.

Et

Et si aliter uoluisset I. Con. dixisset utique, l. quæ omnia, §.fi.ff.de procu.

Et quia, ut dicunt aliqui maximè Ripa, nu.21. si iudex credidit reo, non est ratio cur etiã crede re non debeat actori, arg.in l.inter stipulantem, in §.si Stichum, ff. de uerbo.ob.

Et quia uerisimiliter passus non fuisset reum absolui, si instrumenta habuisset ultra eum arg. in l.cum de indebito, in prin.ff.de proba.cõiectu raque est loco probationis, à iudice consideran da, l.licet Imperator, ff.de lega. t. Bartol.tamen his non ob.hic nu.4.recitando lectu.sensisse uide tur, iuramento probari debere, per text. in cap. pastoralis, de excep. & benè quia ibi sic etiam in exceptionibus dicit, si quæ superuenissent, post terminum parti præfixum à iudice, ut posint eo non obstante, si tamen iurauerit, adhuc post ipsũ proponi. Nec obst. uerba tex. quia exponuntur, si noua instrumenta se inuenisse dicat, & probet, ut exponit glo.in l.1.in prin.ff.si quad.pau.fe.di. & in l.1.ff.de dolo, Bartol.in l.t.col.1.ad fi. ff. de offi.eius, & quamquã expresserit in d.l.quæ omnia, ex abundanti, non propterea infertur quod assertioni simplici sit credendum ut infra latius.

Et si diceretur ut dicit Ias. hic in lectu.col.4. quod hæc suppletio non est necessaria, quandoq dem probatio non requiratur, plus Ripa, quod iuramentum non est probatio, sed releuatio ab onere probandi, l.sed & si possessori, §. fin. supra eo.Respõdebo, quod immò est necessaria, ut ostẽ sum est, & quia assertioni ipsius simpliciter & re gulariter, non est standum, l.omnibus, C.de testi. l.Theopompus, ff.de do.præle. sed cum iuramen to, ut dictum est, & ideò Bal.in l. iusiurandum qđ

49 ex cõuẽtione, supra eo.in prin.dicebat, si fiat† pa ctum quod stetur dicto creditoris, quod debebit intelligi cum iuramento, signanter per d.l.Theo pompus. Et ad obiectum Ripæ dico, quod immò erit probatio, ex quo admittitur hoc casu ꝓ suffi cienti probatione, c.statutum.§.cum uero de re script.in 6. ibi fidem iudici faciat saltem per pro prium iuramentum, quod uerbum exponitur, t. probationem Cle.constitutionem, §. insuper, de elect.d.c.pastoralis, alias secus, i. probatio non esset quãdo nõ admitteretur pro sufficienti pro batione sed releuatio, quia iuramento solo agẽs non fundat intentionem, & sic Bartol. quicquid garriant isti, optimè locutus est.

Nec ob. 2. qa fateor quod actori credi debeat cum iuramento tamẽ, quoniam nec sine, credidit iudex reo, maximèque mirandum est quomodo sic Ripa hac sua noua opi.fuerit lapsus.

Non denique 3.& ultimum, quia fateor uerisimile non fuisse, sed non ut simplici assertioni eiusdem credatur, ex quo de præiudicio aduersæ partis agitur, usque adeo ut coniectura sufficiẽs non sit, loco probationis, ex quo non ponderatur à lege, ut in d.l.licet Imperator.

Sed quid si actor noua instrumenta inuenis-

50 set, eaque amisisset casu fortuito, staretur † ne iuramento ipsius? uideretur prima facie dicendũ quod sic per tex.in l. fin.C.de fi.inst.ubi casus ad litterã, Bar.in l. huiusmodi, in §.si ita, ff.de leg.1.

Tamen, ut dicebam alias & est, q.noua, contra rium uerius esse puto ex quo agitur de præiudi cio aduersarii deque retractatione sen tẽtiæ quæ iam transiuerat in rem iudicatã, & maximè si nõ constaret aliter tenor dictorum instrumentorũ, l.Thesaurus, per locum à speciali, ff.ad exhib.

51 Nec ob.tex.in d.l.fi. † quia idest etiam eo so lo casu dicendum, quia fuerat iam productum in iudicio instrumentum, & approbatum à parte, quo casu non mirum est, si eo amisso, quod uti falsum reprobare postea uolebat, staiur iuramen to amittẽtis, longè diuersum à casu nostro. Et mi nus quod dicit Bart.in d.§. si ita, quia dicto casu quoque de modico agebatur præiudicio, deque reo liberando, ut ibi per Ias. nu. 11. stabat enim statutum debitorem cogi non posse ad soluendũ nisi eidem creditor reddat instrumentum cancel latum, creditor ipsum amiserat, dicit Bar.per d.l. fi.quod liberabitur debitor solutione, creditore iurante, se, d. instrumentum amisisse, & ideo

52 †secus esset si aliquis à mercatore literas cambii, accepisset, easque amisisset, quoniam tunc secus, non enim staretur iuramento ipsius, sed oporte ret, ipsum aliter reddere cautum siquis inuentis literis pecunias exigeret, alias depositum redde re non teneretur, & latius ut per Ias.in d.loco.

In glo.1.dum dicit, quod constitutiones prin cipum permittentes sententiam retractari per in strumenta de nouo reperta, non habemus, adde similem in c.certificari, de sep. & in §.nos autẽ, in sti.de Att.tu.& in l.quęro, ff.loca. multa Barba. in c.1.col.26.de proba.& ut in 1.& 2. lect. latius ego. Posset dici tamen, quod immò habeamus in l.Imperatores, in arg. saltem ponderando uerbũ ex causa, & in l.diuus, ff. de re iud. & in l. 2. C. si ex fal. inst.

Sed quo modo creditur allegãti scripturam

53 † dato quod, d.constitutiones non inueniantur, absque eo quod allegans ipsam producat, hoc.n. est à iure pœnitus alienum, auth. siquis in aliquo C.de eden.c.1.de fi.inst.& rationem assignat glo. in l.2.ff.eo.sed lex & constitutio, scriptura est, siue lex scripta ad differentiam consuetudinis, quę ius nõ scriptum appellatur, §. constat, inst.de iu. na.c.constitutio, 2. d. & græcè utrũque νόμος καὶ θεσμός Sol. est secũdum Saly. hic, col. 2 credi & stari assertioni legislatoris, licet non produca tur, §.quoniam, in auth.de testi.l.ut liberis, C. de colla.c.in nomine domini, de testi. Bald.in l.t.C. de Epis.& cle. Alex.consi.48.col.6.uol.4.

Nec ab re id propositum, quia si creditur iudi ci aliqd asserẽti ut p Bal.in c.pastoralis, in princ. de offi.de.multo magis credi debet legislatori.

Maximè quia promulgantur leges per ora ipsorum à Deo, l.fi.C.de præscrip.long. tempo. & beneficia principum latisimè interpretantur, quia à diuina prouidentia proficiscuntur, l.fi.ff. de

de consti.prin. Et quia ualuisset lex, d. constitutio num mentione non facta, l.1. ff. de consti. princ. §. sed & quod principi placuit, insti. de iu. nat. ergo & quando facta fuit mentio, quamquam non inueniatur, arg. in l. unica, in prin. C. de rei uxo. ac.

54 Et facit in simili, † quia creditur quoque Cardinalibus, ob supremam eorum dignitatē, in his tamen quæ Papa illis committit unæ uocis oraculo, c. nobilissimus, 97. d. & illorum quisque, est quodammodo uiua uox ecclesiæ, ut honorarium ius uiua uox iuris ciuilis, l. nam & ipsum ius, ff. de insti. & iu. Bal. in c. cum in iure peritus, nu. 1. de offic. de. & ad hæc multa Ias. hic in lectu. ut per eum. Et ex his tolletur obiectum, quoniā nō in legislatore & principe, id locum habet sed in priuato, ad quod etiam multa congerit Boer. decisio. 247. nu. 3. par. 2.

Et ad not. q. in materia inferebat Bart. hic nu. 7. si reformatio diceret, quod quilibet collectam soluere teneatur intra decē dies, sub pœna quarti pluris, quemadmodum in alio statuto cōtinetur †

55 nunquid ualeat si dictum statutum non inueniatur. Concludunt ✻ oēs quod sic per istum tex. inducendo, ut proximè dictum est, & si fortè obiiceretur, hic tolerabile esse, in legislatore, & in casu (ut rursum diximus) in quo poterat etiā disponere. d. constitutionum mentione non facta. l. omnium. C. de testa. c. 1. de consti. in 6. Respondebo idem quoq; in reformatione dici debere, quoniam lex est pariter, localis tamen, habens se ad ius cōmune, ut species ad genus. l. omnes populi. ff. de iusti. & iu. Immò quod roboratur auctoritate iuris communis, ut inquit Bal. in l. cum lex, in prin. ff. de fideiusso. & alibi Imp. qd omnia nostra facimus quibus à nobis auctoritas impartitur, in l. 1. in §. omnia. C. de uete. iu. enu. Ad idem uidetur casus, in l. si donatio. C. de dona. ubi si quis legauerit aut fideicommiserit, seu per fideicommissum reliquerit, centum Titio, quæ tamen sibi prius donasse asseueret per epistolam, deq; epistola non constet immò nec nerum sit, ualebit legatum seu fideicōmissum, hæcque confirmatio, nam principalis dispositionis habebit, ut declarat Ias. in l. more, col. 3. & ibi alii post eum. ff. de iu. om. iud.

Quod etiam dubium habere uidetur, & parū facere, ex quo regulare est, quod falsa causa siue demonstratio non uiciet legatum. l. cum tale. §. falsam l. falsa. l. demonstratio falsa. ff. de condi. & de. & ibi not. Alberi. in auth. si quis in aliquo, in princ. C. de eden. & ita illum tex. intelligit Deci. consi. 184. col. 4. uol. 1. Et hac ratione similem decidit casum Alexan. consi. 33. col. 6. uol. 3. Et quia termini non sunt pares, ex quo de materia larga ad strictam arguitur, & malè. l. quicquid astringendæ. ff. de uerb. obl. l. in testamentis. ff. de regu. iu. c. cum dilecti, de dona.

Sed porest responderi, ex generalitate regulæ quando sumus in dependentibus à sola uoluntate disponentis, quod nec uiciabit pariter reformationem in casu præsenti.

Et ad idem quod immò termini sunt pares. Ex quo diuersitatis ratio assignari non potest. l. fi. C. de lega. & signāter de statuto ad ultimas uoluntates arguit Bar. in l. 1. ad fi. ff. de regu. Cato. Ro. consi. 399. col. 1.

Tertio facit text. in l. 3. C. de nup. ubi mandat Imp. si libertus audeat in uxorem ducere patronam uel patroni filiam, ipsum puniri pœna quæ congruat moribus suorum temporum, idest secundum consuetudinem. l. moribus. ff. de uulga. & pup. sub. §. ex non scripto, insti. de iu. na. puniaturq; etiam quod nulla extaret consuetudo.

Aduerte tamen quia ibi præsupponi uidetur, quod extet, & ita illum tex. intelligit Bal. in l. nā Imperator. ff. de legi. nihilominus inductio est uera, ut ibi per eundem Bald. & Ias. hic post eum in rep. col. 11. & si diceretur fortè id adhuc odio contrahentium nuptias à iure reprobatas, decisum fuisse. ¶ Poterit responderi, licet iure ciuili sit dispositio odiosa, quod tamen naturali, erit secus, ut ibi per glo. in uerbo odiosas. Immò quod ēt fauorabilis uī ob patronę reuerentiam.

Sed nihil est, quoniam semper habetur respectus ad ius ciuile, ut ibi Bal declarat. Minusque uerum, quod ob reuerentiam patronæ sit fauorabilis, ex quo principale propositum disponentis inspicitur, Secūdum Bar. in l. qui exceptionem, in prin. ff. de condic. ind. Decis. Seni. in l. 2. col. 2. C. de in ius uo. quod nullum aliud fuit nisi ut cōtrahentes nuptias illicitas, & , ut diximus, à iure reprobatas, punirentur, & signanter tex. odiosas appellat ibidem.

Aliter igitur respondebimus, quod cum ibi puniantur omnino, licet consuetudo non extet, ita puniri debet hic non soluens intra tempus præfixum à reformatoribus statutorum, pœna quarti pluris, quamquam nec statutum relatum pariter inueniatur, ibi extraordinem, hic uero, quia tenor in reformatione erat insertus, pœna. d. quarti pluris. quoniam etiam in q. nostra, dispositio quoque odiosa est, nec potest diuersitatis ratio assignari.

Quarto facit text. in l. si quis legauerit. ff. de lega. primo ubi si quis legauerit fundū exceptis uineis quæ in eo reperientur tempore mortis suæ ualebit legatum, licet. d tempore uineæ ibidem non inueniantur.

Obstat tamen, quia diuersimodè istud ipsum ibi decidi uidetur, ex quo uineæ retineri non poterunt ab hærede, si eo in loco non fuerint. l. de cem. ff. de uerb. ob. l. eius qui in prouincia. ff. si cert. pet. ea propter nec uitiatur legatum. Maximè quia propter merita fiunt. l. nec adiecit. ff. pro so. & utile per inutile uitiari non debet. l. certi condictio. §. quoniam. ff. si cert. pet. c. utile per inutile, de regu. iu. in 6. Nisi dicamus, quod in substantia conueniant, & quemadmodum legatum non uitiatur ibi, licet uineæ non inueniantur, quod nec hic uitietur pariter reformatio, li-

cet

cet statutum de pœna. d. quarti pluris, nullum extet, nec minus operetur negligentia non soluentis hoc casu, quàm legatarij merita in d. l. si quis legauerit. ut scilicet reformatio ualeat, sicuti è contra legatum ibidem, & ad propositum est argu. in l. his uerbis, in §. fi. ff. de hær. insti. & in l. pe. ff. de reb. dub.

Vltimo pro ista conclusione, facit text. per Bar. alleg. in l. eum qui, in §. Iulianus. ff. de coust. pe. ubi si quis scribat alicui, & se soluturum pro alio constituat, secundum illius mandatum, inquit, I. Con. quod tenebitur quamuis de mandato non constet. Et ibi Bar. infert hinc, si quis fuerit condemnatus ad dandum aliquid alicui pro-
56 ut sui maiores faciebant † (parentes. n. usq; ad tritauum dicuntur, maiores ultra. l. Iurisc. §. parentes. ff. de gradi. l. 4. §. primo. ff. de in ius vo.) quod tenebitur, quamuis hoc ipsum non constet, multa Boer. decisio. 16. nu. 2. part. 1. fusius decisio. 247. col. 2. part. 2. Paul. Castr. consi. 461. co. secunda vol. 1. Decius. consi. 169. colum. 3. vol. 1. & ubique assignant rationem.

Est uerum quod cõstitutum in æquitate fundatum est, quodque ea ratione tenetur, constituens, quoniam graue est fidem fallere, quomodocunque & quibuscunque uerbis, constituerit se soluturum. l. 1. ff. eo. Et hac ratione quod ibi dicitur, non deberet extendi ad alium casum, nec inde sumi argu. ad decisionem huiusce q. c. 2. & ibi Io. And. not. in prin. ut lite pen. in 6.

Sed parum facit, quia debitum in constitutũ deduci potuit etiam absque mandato, qua de re non mirum est si tenetur, & cum idem sit hic, nõ aliter dicere possumus, nisi quod reformatio ualeat, quanquam statutum haud inueniatur. & ita tenendum est, maximè, vt diximus, quando relati tenor insertus est, in referente, ex quo alias pp incertitudinem fortè non ualeret. l. duo sunt Titii. ff. de testa. tu. l. in testamento. 1. ff. de cond. & de. Bal. in l. 1. in fi. C. de ep. & cle.

IN GLO. Secunda in princ. dum exponit noua instrumenta. i. nouiter inuenta, dic quod non erat necessaria expositio, ex quo tex met ad literam ita dicit, & in simili tex. in c. pastoralis, de excep. probabilis tamẽ, ex quo noua esse possent nec tamen nouiter inuenta.

Vnde secus dicit postea, si essent nouiter fa-
57 bricata, † quia tunc sententia nõ retractaretur.

Sed contra de. l. 4. §. si ex conuentione. ff. de re iud. ubi ad literam dicitur, quod conuentione partium, à sententia recedi potest, & est notãdum, quod habebat executionem paratam, ad quod etiam allegatur ille textus, ex quo transierat in rem iudicatam, ut hic.

Et maximè quando conuentio fit nouãdi animo ut ibi & in l. pe. à contrario sensu. C. de excep. rei ind. & per Bal. consi. 329. col. 1 vol. 1. Et declaratur quod habetur in l. fi. C de pac. cõuen. quod prouisio hominis tollat prouisionem legis, si facta sit aĩo nouãdi, ut per Bal. in d. loco.

Et in his terminis dixi, quia alio casu indubitatum est, posse uariari, ut per Ange. in d. §. si ex conuentione, quem refert & sequitur Guido Papa consi. 14. nu. 4. quoniam si debitor carceratus detineatur, ad instantiam creditoris, poterit ad bona conuolare, & è contra, & si in una re fuerit missus in possessionem ex primo decreto, poterit mitti ex secundo in alia, ut ibidem.

Et ad propositum optima ratione probatur
58 quia † si iuramentum quod in Deum dirigitur & quo principaliter obligamur deo. c. debitores, de iureiu. l. 2. C. de reb. cre. remitti potest. c. 1. de iureiu. c. 2. de spon. non est ratio qua dici possit, quod à sententia etiam consensu partiũ, & ex instrumentis nouiter fabricatis recedere non liceat, quod etiam no. in l. 1. in §. & post operis. ff de no. ope. nun. Cap. Tholosa. decisio. 73.

Ob. quoque conclusioni glo. tex. in l. minor 25. annis cui fideicommissum. ff. de min. vbi minori fideicommissum siue legatum, relictũ erat, hæres ad ipsum persoluendum fuerat condemnatus, transiueratq; sententia in rem iudicatam, dubitatur an ab ipsa recedi possit, & dicit. I. Con. breniter quod sic, quodq; nouãdi aĩo debitũ ex causa iudicati, potest in causam mutui conuerti.

Et nouissimè induco, quia dubitatur etiã ibi an in integ. restitui possit, quoniam sua potius interest habere iudicati actionem, quam certi cõdictionem ex mutuo, & omni alio casu habilitas præsumitur. l. qui testamento. ff. de testa. c. 1. de æta. & quali. in 6. quod scilicet à sententia recedi possit. Et sua interesse dixi, habere potius iudicati actionem, quia habet executionem paratã, certi cõdictio uero, & contractus mutui non. Sed nonne actio subrogata loco alterius, sapit illius naturã. l. si eũ. §. qui iniuriarũ. ff. si quis cau.

Sol. obiterque hæc dicta sint, quoniam sit subrogatio ab homine, nõn à lege, illius naturam non sapit. in cuius locum subrogatur, ita Bald. ibi, & est pulchra declaratio, col. 2.

Tertiò, quia retractare sententiam iam latã, nil aliud est, quam executionem impedire, quod patet ad sensum, quia si retractatur, non est amplius sententia arg. in l. ius autem ciuile. ff. de iu sti. & iu. ergo exequi non poterit, quia quod non est exequi nequit, ex quo non entium non est qualitas. l. eius. qui in prouincia. ff. si cert. pe. uerum executio, consensu partium impediri potest. d. §. si ex conuentione, cuiri sibi competenti, renunciando, quod à lege permissum est. l. duobus. ff. de excep. rei iud. l. si quis in conscribendo. C. de pac. sicuti etiam beneficio. l. 2. C. de rescin. uen. ut ibi not. & in c. pe. de empt. & uen. & beneficio. l. si unquam C. de reuo. dona. ut tenuit Bar. in l. Titia, in. §. Imperator. ff. de lega. 2. & in l. 1. ad fi. C. de inoff. don. & statuto ut inquit Albe. q. 18. in statu. par. 1. ergo & sentẽtia retractari.

Quarto quia sententia ius est acquisitum parti, quod sibi siue ab eo inuito auferri non potest. l. fi. ff. de pac. l. id quod nostrum. ff. de reg. iu. ergo si

go si consentiat, & uelit, secus.l.in re mãdata. C. man. cũ uulga. & consequenter retractabitur, quia uolenti non fit iniuria. l.1.§. usq; adeo. ff. de iniur.l.1.§.fi.ff.quod fal.tu.

Vltimo, vt casus in.l.iurisgentium,in.§.si paciscar.ff.de pac.ubi ad literam dicitur, si paciscar ne iudicati agatur, quod pactũ ualebit pactũ aũt est duorum pluriumve in idem placitus & cõsensus.l.1.ff.de pac.ergo ꝯsensu partiũ & ex instrumentis,ut diximus, nouiter fabricatis, hoc casu quoq; retractabitur sententia, & hæc sufficiant.

* Et ita* cõiter tenetur, sed tñ aliqua ẽt ob. Maximè qđ tex.noster loquitur de instrumẽtis nouiter repertis, ergo nõ uendicabit sibi locũ in nouiter fabricatis.l.si uero.§.de uiro.ff.sol.ma.qm̃ nostrũ non est legẽ extendere,ut ibi & in.l.quod constitutũ.ff.de mi.testa.Cy.in.l.illud.C.de sac. sanc.ec. iõ sine traditione uerũ dominiũ acquiritur ecclesiæ, sed nõ quasi dñiũ absq; ea,ut no.in. l.fi.C. eo. quia de uero dñio tm̃ ibi mentio facta est.Immò qđ à uerbis ipsius legis, recedere non licet.l.non aliter.l.ille aut ille. §. cũ in uerbis.ff. de lega.3.& per Bar.in hic in prin.

Sol. esto qđ in instrumentis nouiter inuentis loquatur, qm̃ hoc idẽ frequentius est, ut inquit gl.in.l.1.C.de nli agge.non rump. non est ꝑpea qđ non habeat locum ẽt, in nouiter fabricatis, ex quo casus est similis & tanta ratio in eo,quanta in expresso, ut ꝑ Imo.in.d.§. de uiro, & ideo ibi tex.loquens in uiro non extenditur ad socerũ, qm̃ hoc idem nulla iuris antiqui regula caue batur,sed cõtrariũ potius in. l.naturalis.in.fi.ff. de ptæscrip.uerbis.Bar.consi. 159.col.2.ego in collecta.in.d.§.de uiro.facit et quia quæ sunt duo eandẽ rõnẽ habentia si unius mentio facta sit facta vt exemplariter nõ restrictiuè,ita Bal.in.l.de

59 quibus,col.14.ff.de legi.Nec† facit qđ à proprietate verborũ recedere non liceat, quia immò licet ne sequatur absurditas ut ꝑ Abb.in.c.1.ad fi. de cõsti.sequeretur aũt hic ut ostensum est.s.ergo.

60 Secundo ob.† quia quæ effectu differunt sunt diuersa, oculus.n.uidet,& manus operatur, lingua q; loquitur,& aures audiunt,nimirũ à simili sunt diuersa, ab effectu.n. potius actus denominandus est q̃ uerbis.l.insulã.ff.de præscrip.uerb. & ab effectu regulariter arguitur, ut per Bal.in. c.fi.nu.5.de consue. sed instrumenta nouiter inuenta, & nouiter fabricata effectu differre uidentur, quia ex illis periuriũ detegitur, ex istis, non declarat adhuc Bar.hic,ergo illatio bona nõ erit sicuti ex illis sententia retractatur, ita ẽt retractari ex istis.l. Papinianus exuli.ff.de mino.

Sol.effectus nõ est principaliter est in specie, ut detegatur periurium, sed in genere, ut retractetur sententia, unde esto qđ diuersa sint, sunt tamen similia,eandem rõnẽ habentia, tam in expresso q̃ in non expresso.igitur illatio erit bona, & extensio. Immò quod magis simile reputatur idem.l.in testamento ita quidam. ff. de condi.& de. Bal.consi.408.col.3.uol.1.

61 Tertio ob.† quia alias sententia nulla posset ẽt consensu partium ualidari quod tamen est falsum,l.2.C.cõia ut.iud.Abb.in.c. examinata,nu. 4.de confir.uti.uel inuti. ergo nec ualida retractari.l.fi.ff.de lega.3.

* Ad quod tenendo cõem * ẽt respondetur, antecedens falsum esse, qm̃ id fieri põt saltim ut ualeat in uim pacti,prout no.in d.l.2.Bar.in.l.si ex presslim,col.2.ff de ap.q in simili dicit ẽt in. l.nõ dubiũ, ad fi.C.de test.quod si testamẽtum nullũ quoq; ualidari põt consensu partiũ, ut saltẽ uim solutionis habeat, ad propositũ ita ẽt respondet Bal.in.c.1.in prin.de re iud. & in.c.cum causam, nu.56.de testi. ubi idem dicit quoq; de probationibus seu attestationibus, inualidis qđ possunt partium consensu ualidari.

Quarto ob.glo.auctoritas,ita tenentiũ ut hic in.l.1.C.quan.prouo.non est ne.& in l.si diuersa.C.de transac.quarũ auctoritas non parua est, & oẽs alias auctoritates antecellit, ut per Bar.in. l.ut uim, ĩ fi.ff.de iust.& iu.& Bal.in.l.cum hæreditas.C.de po.& dicit Saly.in.l.1.col.4.C de pac. quod nauis est tuta quasi in fluctibus opinionũ penè obruti uixerimus, læti nauigamus in portu,& est uerum in iudicando,sed tamen disputãdo secus, quomodo intelligitur alia in.l.sed li-

62 cet,ad fi.ff.de offi.præsi.immò qđ à † glo.etiam iudicando recedimus,quando opi. cõis est in cõtrariũ ut hic.l.1.ff.de offi.quæst.c.Capellanus,& ibi Abb.de fer.Vel dic & uerius qđ gl.ibi loquatur in sententia, non in instrumentis, inter quæ duo longa est diff.

Vltimo tñ ob. text. in.l.eleganter,in.§.si post rem iudicatam.ff.de condi,ind.ubi post rem iudicatam, transactio facta non ualet,ita ut datum repeti posit, & tamen à partium consensu procedit ut pactum,immò quod pacti species est,nõ gratuiti.l.1.C.de transac.tradit Bar. hic in prin. & dictum tex.citat gl.in.d.l.1.

Sol.ẽt facilis est, illud ideo esse ibi,quia transactio est de re dubia & lite incerta ne dũ finita cõpositio,dicto casu aũt factum erat certum ꝑꝑ sentẽtiam.§.curare,insti.de ac.ergo, & ibi fusius not.nimirum igitur si retractari non potest, siq; transactio nulla est, & datum repeti potest, hic uero per instrumenta nouiter fabricata, & partium consensu sic.

IN EA. GLO. ibi sed contra, resoluitur contrarium.l.sub prætextu.C. de trãsac.quod in

63 transactione loquitur,† quæ non retractatur ut hic sententia, per instrumenta nouiter reperta, & benè.

Assignat rationem quia consensu utriusq; facta est,& probat,põderando uerbũ transactũ, in fi. legis positum in arg. tñ & rursum benè diximusq; nos in figuratione casus. Aduertẽ tamen, quia transactũ negotiũ hic non intelligitur de transactione sed aliter, compositum scilicet.c.suscitata,de resti.in int.& ideo.

Adde tu fortè & melius, non rescindi, quia

per eam à lite receditur,& si rescinderetur, susci
taretur, & malè.l.causas.C.eo.l.singulis.ff.de ex
cep.rei iud.unde antiqui terminũ colebant, eiq;
placentas & uinum turpe putantes sanguinẽ fun
dere, libabant, ut uitarẽtur lites,ex quib.plerun
que homines ad rixas & arma procedunt,l.æquis
simum.ff. de usufr. Immò ẽt qđ appareat transi-
gẽtem fuisse grauiter deceptum ex instrumentis
nouiter repertis, qđ non per hoc insinuatur lis,
magnumq; inde commodum consequitur, qui à
lite recedit,l.Lucius,§.fi.ff.ad Treb.glo.in.c.pe,
de emp.& uen.

Et est simile, in contractibus innominatis in
quibus habet locũ pœnitentia.l.si pecuniam.ff.
de condic.ob.cau.Et tamen in transactione,quæ
est contractus innominatus, hac ratione secus,
ut per Bar.in.l.dedi, in prin ff.eo,

Transactio etiam donationis naturam habet.
l.1.§.at si transegit.ff. si quid in frau. pat. Bal.in
rub.de pac,extrà.nu.4 & consi.227.in prin.uol.
1.donatio autem rescindi non potest, nisi ingra
titudinis prætextu.l.fi.C.de reuo.do.ergo.

64 Et fortè rõ † uera est, non rescindi p instrã de
nouo reperta,quia irrita & cassa intelliguntur,
ẽt qđ non dicatur,ex quo clausula cassantes & ir
ritantes oĩa alia instrã necessaria non est nec ip-
so instrumento exprimi debet.c.1.quem text.ad
idem dicit singu.ibi Bal.in fi.de transac.

65 Sed contra † trãsactio & sententia æquiparan
tur.l.2.suprà,eo,sentẽtia per instrã de nouo rep
ta retractatur,ut hic,ergo.Sol.æquiparãtur in a-
liquib.nõ in oĩbus,habentq; se ut excedẽtia & ex
cessa,ut not.in.d.l.2.& in.d.l.sub prætextu.

Ad idem facit, nam arbitramentum est transa
ctio quædã,authen.si uero contigerit.C.de iudi.
& in corpo, unde sumitur. & tamen rescindi-
tur prætextu nouorum instrumentorũ,ut in d.l.
sub prætextu,dicit Bal.& Pau,& post eos Ias.co.
t.atq; ẽt hic nonnihil,ergo & transactio.Purpu.
in rub.de transac.nu.87.Sol. transactio est, sed
non propriè,ut declarat Bar.in.l.non utique, in.
§.fi. ff. de eo quod cer, lo, nimirum igitur si re-
scinditur,transactio uero non,

Vltimo obstare uidetur, quia finis quodam
modo corrigit principiũ in. d.l. sub prætextu,&
dicit rescindi posse.Sed nihil est,qm̃ replicatio-
ne doli rescinditur,qua de re, non mirũ est, si in
principio dicit,bona fide finitã, quasi dicat alias
secus,& ideo Ro consi.246.col.fi, pariter ac ad
propositum,ait nihil esse sub sole,quod nõ pos-
sit in controuersiã deduci,si quis exceptione re-
pellatur,doli ac fraudis replicatione.& cũ habea
mus claram. l. decisionem ibidem non est aliter
disputandum.c.in istis,4.d.

IN EA. GL. ibi item contra,aliam format
oppo.de.l.Imperatores.ff.de re iud.&.l.sub spe
66 cie. C.eo.& soluit † qđ in cõtrariis, simpliciter
sñia lata fuerat,hic aũt lata & iuramẽtũ præstitũ
quo fit ut mirũ nõ sit,si retractat̃ hic, ibi aũt nõ,
nisi ex cã rõnibus de quib. suprà q̃ nõ sunt aliter
repetẽdæ. nouissimè dici ẽt põt, qđ sicuti ex cau
sa põt retr ctari,in.d.l.Imperatores,& limitabit̃
regula,ita limitabitur hic, causaq; sit ibi rei pu-
blicę fauor,pupilli,& ecclesiæ,hic uero periuriũ
& alia,& inde est qđ in quacunq; dispositione sẽ
per excepta vř.l.si hominem.ff.manda. quã dicit
singu.& ex multis exornat Boer decisi. 204.nu.
24.par.2. quodq; in simili edi iterum postulanti
uetat prætor rationes si non sit causa.l.si quis ex
argentariis.§.fi.ff.de eden.

* Et ista solutio est uera ac * communis,ut hic
per Bar.qui postea ad idẽ opponit,qđ immò tol
li sen retractari nõ deberet, ex quo duplici uin-
culo fulcita est arg.in.c.1.de treu.& pa.& in au-
thẽ. itaq;.C.cõia de suc.est.n.sñia & iuramentũ,
si ergo regulariter sola nõ retractatur, multo mi
nus hoc casu deberet retractari.l.1. & ibi not.C.
de pac.ubi pactũ quo iuri de futuro renũciatur,
ualet, ex quo duorũ consensu uallatur, repudia-
rio uero nõ, quia pẽdet à uoluntate unius tm̃,&
soluit,qđ sñia.d.casu ac secundũ regulã,non re-
tractatur,qa lata est p ueras probationes,hic ue
ro aliter per iuramentum in supplementum pro
bationis,quo casu periurio detecto, ut etiam, su
prà dictum fuit,retractatur,

Iudicio meo oppositio est inepta, quia si sunt
duo uincula hoc casu,rõne iuramenti, duo etiã
ẽt qñ per ueras probationes est lata,unde stãt illa
simul qđ regulariter non retracterur,hic aũt sic,
qm̃ debilior est probatio,p iuramentũ, periurio
detecto,& priuilegiata q̃ illa quæ facta est p pro
bationes ueras, maximè qa instrumẽtis nouiter
inuentis, constat peccatum fuisse in forma,

Si unũ tm̃,prout re uera est,qa nisi essent pro
bationes inde sententia ferri non posset,dico qđ
non retractabitur regulariter nisi ex cã ut hic &
in.d.l.Imperatores,& cũ sit text.clarus hic, non
est aliter disputandum,c.in istis, 4.d.

67 Secundo contrariũ † soluit Pyle. ut hic refert
glo. & glo.infrà, in Ver. absolutus,quæ ob hoc
erit expedita,quod iudicatum non fuerit in casu
nostro,nec absolutus reus, sed absoluendus, &
sic destinatione non re ipsa.

Quæ sol. non est bona.Immò quãquã glossa-
torem illum egregiũ appellarit Fulg.consi.227.
col.t.qđ oẽs suæ sol.sunt malè ferè semper & re
probatæ,quales ille Irne.& Ceruoti,ut dixi in.l.
pręcib.C.de impub. Et Cherili carmina. quẽ nõ
minus oderat Hora.ut potè semper malũ, q̃ Ho
merum semper bonum amaret,& magnifaceret,
ista igitur est cõiter reprobata,quia uiolat tex.l.
1.§.si is qui nauem.ff.de exercito,

Ex qua tamen Bart. inferebat hic nu. 2. qđ li-
cet alias instrumenta produci non possint post
conclusionẽ in causa,qm̃ renuntiatũ est tunc,oĩ
bus productionib. allegationib.& probationib.
adeo ut non aliud expectetur q̃ sententia,& no.
in.c.cum dilectus, de fide instrum. & in.c. Pasto
ralis,de cau. po. & prop. & in.§. quia uero, in
authen.de testi.declarat Bal.in authen.iubemus,
ad

ad fi.C.de iudi.& Alex. consi.182.ad fin. nol.6.
68 poterunt† tñ si de nouo reperta sint.aduertẽ tñ, qđ conclusio in cã nõ est de substantia iudicii. l.prolatã.C.de sen.sed de iustitia, de stilo, & de cõsuetudine,usq; adeo ut si omittatur,nõ uitiet pcessus.c.cũ.1.& 2.& ibi no.Abb.co.3.de re iu.

Secundo aduertẽ,quod publicatio processus, est ipsius cõclusionis in causa præambulũ.l. gesta, & ibi Bal.co.2.C.de re iud.Vt primũ decretũ secũdi,& actio ad exhibendũ rei uendicationis,& querela petitionis hæreditatis.l.si finita.§. Iulianus.ff.de rei uẽ.l.ordinarii.C.de rei uen.gl. in rub.singula singulis referendo, ff.de pet. hær.

Tertio aduertẽ qđ nec ista est de substãtia iudicii,quodq; omitti pariter põt sine præiudicio partium ut declarat Bar.in d.l.prolatam, col.2. & Abb.in præalleg.c.cum.1.& 2.

Quarto aduerte qđ parificantur publicatio processus & cõclusio in causa, qñ illo casu nec testes timore subornationis amplius examinari possunt,sicuti nec produci aliquid isto, quando scilicet est in causa conclusum, authen. qui semel.C.de proba.c.fraternitatis, de testi.

69 Quinto & † ultimo aduerte,qđ in requirẽtibus figurã iudiciorũ publicatio processus fit, & in cã cõcluditur,alias sola publicatio sufficeret, Cle.sæpe,ad fi.& ibi not.de uer.si. Quod igitur produci possint,probatur p istã lectũ.Pylei. Verum cum non subsistat & falsa sit,huius conclusionis ueritas,quicquid ego alias dixerim, ex ea inferri non poterit.

Secundo probatur secundum Bar. quia si regulariter produci possunt usq; ad cõclusionẽ in cã.d.c.cum dilectus, necessario dicemus si nouiter fuerint inuenta, quod etiam post producantur & produci possint.

Quod etiam dubitabile uidetur,quia indefinitè locutus est Papa in.d.c.cũ dilectus,& est in definita legis,quæ æquipollet uniuersali.l.si pluribus, & ibi Bar.ff.de leg.2.

Tertio probatur, quia ex cã produci possunt post sententiam.l.Imperatores.ff.de re iud.ergo & hic saltim post conclusum in causa.

Nec istud subsistit, quoniam procederet arg. qñ legẽ non haberemus resistentẽ in.d.c.cũ dilectus, stant ista simul igitur qđ post sentẽtiã uno casu producantur pmissione legis, morę & ita decidẽtis ex cã,alio uero nõ, prohibitione. 4. in
70 causa criminali † producuntur adhuc post sententiam.l.1.§.fi.ff. de quæstio. ergo & in ciuili post conclusum in causa.

Quo modo ẽt,ut proximũ,tolli potest,immò qđ nec facit tex.in.d.§.fi.dicens solũ qđ si de innocentia rei post condemnationem constiterit, princeps erit consulendus, & nimirũ,ut alibi dicebã suprà, quia hoc est in arduis regulare, ita ut non possint ad dubiũ nostrũ inferri an instrumẽta post ↄclusum in cã produci possint necne. Vltimo facit tex in.c.pastoralis,de excep.ubi dilatoriæ exceptiones, quæ nouiter uenerunt ad notitiam opponentis ẽt post terminum opponi possunt,ergo & instrumenta hic post conclusionẽ in cã.argu. sanè longè debilius cæteris, quia id in exceptionibus procedit in quibus agitur
71 de modico præiudicio, unde † peremptoriæ alias perimendo dicuntur,dilatorię uero à differendo,& quod differtur non aufertur,nec mora modici tẽporis nocet.l.si debitori.ff.de iud. Cy. in.l.quotiens,in prin.C.de preci. Imp.offe.quo fit ut ad instrumentorum productionem inferri non posit,etiam quod de nouo reperta sint.

Maximè quia hoc idẽ in appellatione fieri poterit.l.per hanc aũt. C.de tempo.ap.ubi nulgatũ illud non productum producam, neq; allegatũ allegabo, & est lex quæ stat inter alias,ut liliũ inter spinas, ex quo præter illã cæterę,ut ibi etiam dicit glo. nihil ualent. Et ita tenet etiam Ro. ex pluribus ut hic per eum.

Bar.tamen opi. ut attestatur Ripa nu.45. est
* communis * & uera ac etiam tenenda, præsertim si cõclusio in cã sit facta iudicis officio, alias si ad instantiã partiũ, forte contraria erit uerior, ut per eundem Rip. Abb. ante eum in d. c.cum dilectus.& Dec.in c. t.col.2.de excep.

Quæ distinctio tñ non uidetur tuta, quando quidem factum iudicis reputetur factum partis. l.fi.& ibi Bar. per illum tex.ff.de euic.

Et inter cætera Ro. fundamenta urgẽt plurimũ quanquam, ut dixi, nõ sit alias à communi recedendũ, qa paria sunt sententiã esse latã uel proximo ferendã,& qñ in causa conclusum est. l.si mater.§.eadem,& ibi Bart.in fi.ff.de excep. rei iud.considerantes ad idem uulgatum illud fa
72 cere, quod†potentia propinqua actui,actus est, ut ex multis hic probat Ias.in lec.l.pe.ff.de mi. testa.l.3.§.si seruus, & ibi Alex.ff.de acq.po. sed post sententiam instrumenta ẽt nouiter repertæ produci non possunt regulariter.l.sub specie,C. de re iud. d.l.Imperatores.ergo nec post cõclusum in cã.est uerum quod nititur respondere idẽ Ias.hic & Ripa ut per eos & ego alias, tñ quia dictum uidetur cõe, quo ita ẽt consulit Bertran. consi.368.nu.2.uol.7.Io.And.in.c.1.de mu.pe. Cald.Abb.& Moder.i.c.cũ dilectus, de ord.co. Aret.in.c.de causis, nu.8. de testi.Alex.in.d.§.si seruus, col.4.Aquen.in.l.edita,co.3.C.de edeu. Inno.in.c.Pastoralis,de causa po.& prop.Bald. consi.255.vol.4.cogitabis.Vel adhuc ab opi.cõmuni non discedendo, quamuis malè probetur ut suprà respondeas ut per Feli.in.c.cum te,col. 3.de re iud. fusius in. d. c.cũ dilectus,col.1.& 2. de fi.inst.Dec.in.l.edita, col.7.C.de eden.& hæc quo ad hæc duo contraria sufficiant.

IN EA. GL. ibi,uel tertio dic,alia traditur sol.ad contrariũ.d.l.Imperatores,&.d.l. sub specie, qđ hic nõ adhuc iudicatũ fuerat sed sub conditione iudicandũ, si reus iurasset, & si exactum iusiurandũ,ut dicit tex. i.factũ pręceptum ut iuraretur, qua de re non mirum est, si instrumẽta produci possunt,alias uero non, ut in cõtrariis.

Quæ, ut etiam dicit Bar.hic.nu 6.uiolat lite-
ram,non secus ac illa Pylei , præcedens, náq; ex
integro agendú esse , itē reum absolutū fuisse in
quit,& iusiurandum ēt pariter exactū,ergo non
exigendum, nec iudicandum,aliter,ex quo fue-
rat iudicatū,lata inde sententia,quæ,ut sępe dixi
mus,transiuerat quoq; in rē iudicatá,& ideo ip-
samet gl.dicit primá sibi magis placere & benè ,
ne alias uideatur tenere ultimá iux.not.in.l. qui
filium,in.§.Sabinus.ff.ad Treb.quod ēt solet li-
mitari nisi prima sit melioribus & ualidioribus
rationibus fulcita,quia tunc ab ea recedere non
uideretur,ēt quod non dixisset, ut not.in l.3.in.
§.Neratius.ff.de acq.po.Tamen lectu. hæc, siue
sol,quanquam ad istū tex.uera non sit, est nihilo
minus uera in se,& notanda,ad unū qđ quamuis
73 sententia sub conditione lata † non ualeat. l.1.§.
biduum.ff.quando ap.sit,ualet tamē,si conditio
negocium tangat,& intrinseca sit, ut hic per Ias.
post Bart. in.l.cum corū,& in.l.cum iudex.C.de
sen.Dic tu qđ est declaratio glo.in.d.§.biduum.

Et utriusque dicti rōnē assigna,quod non ua
leat si conditio extrinseca sit,quia sentētia certa
esse debet,§. curare,insti.de ac.conditio aūt quæ
non sit de præsenti uel de præterito,sed de futu-
ro,puta si nauis ex Asia uenerit,se habet ad esse &
non esse.l.cum ad præsens,suprà si cer.pe.ergo.

Quod ualeat aūt si sit intrinseca conditio &
negotiū tangat,quoniam sentētia certa ferri po-
terit.l.fi.C.de sen.quæ si.cer.quanti.

Dicunt etiam scribētes,ferri non debere; sed
si lata fuerit,quod tamen ualet, ut in.d.§. biduū,
not.& est arg.in l.patre furioso.ff.de his qui sunt
sui uel alie.iu.Bal.in.c.cū dilectus,nu.9.de ordi.
co.& debet intelligi uerum,nisi per ap.rescinda
tur. d.§.biduum.

74 Sed quid sit† dicatur,quicunque furtum fece-
rit,is sit excommunicatus , an hæc sententia sit
conditionalis? Sol.aut à lege, uel statuto sic dici
tur,& tunc conditionalis non erit, alias si à iudi
ce sic.c.qđ trāslationē,& ibi Bal.nu.9.de of.de.

Vltimo qđ de cōditione intrinseca dictū est,
declara rursum esse verū, si uerificetur post sen-
tentiá incōtinēti, alias sentētia nō ualeret ut no.
in.d.l.cū iudex.Imo.in.l.qui Romæ in.§ Auge-
rius.ff.de uerb.ob.Alex.consi.73.col.fi.uol.3.

75 Item inferri † pōt,sicuti à iudice permittitur
probatio post sententiam uni parti quod ita per
mittetur alteri . l. petendæ,C. de tempo. in in-
teg.rest.pe.tradit Bart hic , dicens esse casum in
hac lege secundum istam lectu.

Et subinde declarat, uerum esse adhuc quādo
probatio respicit uires sententiæ, alias secus, ex
emplificando ut per eum,in iudiciis uniuersali-
bus si pronuntiatum sit me esse hæredem,& ego
uelim probare res in hæreditate contentas , qđ
benè reus probare poterit, non esse, sed nō qđ ,
quo sententia improbetur quia nec id actor pro
bat.& ut per eum fusius.l.1.C.de iu. & fac.igno.
l.2.C.de sen.quæ si.cer.quan.

Quem tamen reprehendit Ias. quoniá nimis
generaliter locutus est, ex quo sententia est lata
si iurauerit,ea de re nō admittitur probatio acto
ris nisi per instrumenta de nouo reperta. Vtcū-
que sit, satis mihi esse uidetur (ut ipse ait) sicuti
concessum est reo, ut iuret,ita alteri parti cōces
sum esse ut probet,siue instrumenta de nouo re-
perta producat . Quod ēt in simili probatur per
Bar.in.l.cum lite mortua,col.1 ff.iud.sol.quia si
actor è contra siue accusator , utatur testibus ad
offensam , cogitur admittere etiam testes ad de-
fensam. Et correlatiuorum natura etiam dictat.
l.fi.ff.de acceptilá.

Et non mirum insuper quia æqualitas in iudi
ciis seruanda est.l.fi.C.de fruc.& lit.expen.

Et quia esto quod in principio magis actori
q̄ reo faueamus.l.de die. ff.q.sat. co. in fine uero
e ꝯ magis reo q̄ actori.l.Arrianus.ff.de ac.& ob.
In medio tamen ęqualiter utriq; fauendū est. d.
l.petendæ,Deci.Sen. in.l. nō est nouū.C.de edē.
aliū intellectū Odof.non refero, quia nihil ua-
let, ut hic per Bar.& aliàs de sententia lata uel fe
renda sub conditione latè Fel.in d.c.quod ad cō
sultationem,col.1.2.de re iudi.

IN EA. GLO. ibi. Itē contra infrà,de re
iud. soluit adhuc contrariū.l. post rem. ff. de re
iud. qđ esto qđ ibi dicat, nil aliud quęri post rē
iudicatá debet tñ intelligi nisi noua instrumenta
afferantur,quod etiam ibi glo.declarat.

Dic tu uerū,in casu.l. nostræ,ex quo alias re
gulariter decisio.d.l.post rē,procedit.& quando
de publica utilitate agitur, uel essemus in cā ec-
clesiæ,aut fisci,ut.s.& i.l. Imperator, ff.de re iu.

Vel & aliter responde ut hic per Ias.quod lo
quatur in iuramento uoluntario seu iudiciali,&
concordet cum isto text. in fi. prima tamen sol.
mihi magis placet .

IN EA. GLO. ibi, præterea, adducit simi
le, quod licet alias restitutio minori denegata
76 sit poterit tñ peti ex noua† cā,allegat tex.in l si
minor.ff.de mi.qui,ut dicit Alex.& Ias. & benè,
nihil facit, probatur igitur in.l.ultimo loco per
eam alleg.2.C.si sæp.in integ. resti. postu.& in.
d.l.Imper.ff.de re iud.& in.l.min.25.annis omis
sam.ff. de mino.quam forte glo.allegare noluit.

IN FI. GL. ponderādo uerbū solis,inquit
77 arg.esse†nobis ad.q.de qua in.l.si q̄s libertatē, §
fi ff.de pet.hær.forte qđ testes sup uno articulo
seu capitulo adducti nō dēnt super alio interro-
gari.Sed iudicio meo diuersa uidētur hæc,qm̄ si
cuti capitulū impertinens reiicit.l. si duo.§. idē
Iulianus.s.eo.& ibi not.ita reici dēt interroga-
toriū , sup capitulo sup quo testis interrogari
nō debuit, hic aūt dicit solis instr̄is nouiter in-
uentis actorē usurū, quia in cæteris negligentia
pōt sibi imputari , ut dictum etiam fuit, suprà.

Et ob hoc forte melius dicit Bart.hic nume.
8. quod seruit ad aliam . q. aliquis citauit duos
78 testes siue ad sui instantiam , † citati fuerunt, &
grauati tanquā contumaces,in prima dilatione,

secundam

secundum obtinuit ex ista causa, quia non uenerunt, l.fi.ff.de fer.inquit idem Bar.quod data sibi intelligetur, non ad probandum simpliciter seu ad producendũ alios testes, sed dictos duos tantũ in prima dilatione citatos, ex quo negligẽtia sibi imputari põt, cum fuerit diligens tñ in hisce duob.ut hic & quia limitata causa limitatũ parit effectũ.l.in agris.ff.de acq.re. do. & est qõ Iaco. But.ut ipse refert, & hic & in.d.l.fi.nu.4.Bal. in. c.ultra tertiã, nu.5. de test.& dicit Ias.hic col.5. cum non habeat Bar.aliquẽ contradicentẽ, quod dictum istud deberet in pratica seruari, idẽ Bal. uero, col.4. quod assessores seruant contrariũ, nec adhibent hanc personarum distinctionem, maximè quia si aduersarius (dilatio.n.cõis est.l. petendæ.C.de tempo.in integr.resti. pe.& dictũ fuit, suprà) potest probare & quẽcunq; testẽ adducere, non debet ẽt id actori denegari, ut seruetur æqualitas, alias esset melioris conditionis q̃ actor. Vel tenendo dictũ Bar. ad istud respõdeas rõne non incõuenire, ex quo actor, in 1.dilatione ad.d.duos testes se altrinxit, reus uero non, illi negligentia imputari potest, isti nulla.& ut p eundem Ias.in loco præalleg.latius.

Sequitur glo. in Ver. exacto, alia.n. præcedens una cum secũda absoluta est, ex qua habes
79 primũ qđ probationũ inopia† iuramẽtũ hic reo delatũ est.l.in bonæfidei.C.eo l.tutor. infra eo. Verum nota, quando defertur actori semiplenè probanti, qđ propriè appellatur iuramentum in supplementũ probationis, qñ uero defertur reo, quod tũc dr̃ iuramentũ delatum in probationis defectũ, ut per Bal.in.d.l.in bonæfidei, in princ.

Secundo habes, si actor nihil probauerit, qđ reus ẽt sine iuramento erit absoluendus, nisi sibi deferri petat, ut hic, casus est clarus in.l.q accusare.C.de eden.& in.l.2.ff. de proba. & ibi gl. concordan.allegat & in.c.fi.de iurein.ubi in materia no.tex.Bar.hic nu.8.& 12.&in.§.si tamẽ, ad fi.in auth.de insti.cau.& fi.& non habet dubium.

80 Vnde † Cephidius, apud Iulianum Imp.quẽdã ut furẽ accusabat, ipse uero negabat & absolutus est, exclamat Cephidius, si negare licet, q̃s nocens esse poterit Cæsar? Cui Imper & quis ò Cephidi innocens esse poterit, si accusare sufficiat? Et non ab re dicitur in.l.i.C.no. uesti.insti.non po.quod in libello contulisti proba.

Immò quod contra cõem cursum causarũ est, si reus in se assumit, onus probandi, inquit Bar. in.l.fundũ, nu.2. ff.de excep.eiq; iuramẽtũ deferatur, nisi, ut diximus, petat, uel probare uelit, qm̃ ei, inquit alibi tex.mos tunc gerẽdus erit, in. l.circa, ad fi.ff. de proba.Idẽ Bar.in.d.l.fundum, & gl.ante eũ in.d.§. & si quidem, in Ver.iudicii.

81 Sunt etiam † alii casus, subdit glo. in quibus reo iuramentum defertur, si bona fugientis ad ecclesiam mobilia occultentur, quia iuramento clerici, debent manifestari.l.præsenti.§.sicubi.C. de his qui ad ec.confu. specialeq; est eo in casu, & appellatur iuramentum purgationis, ut ibi per glo. & in rub.suprà eo.

Vel agatur de amissione instrumenti semel in iudicio producti, quoniam ei qui ipsum amisisse dicit, iuramentum quoq; deferetur.l.fi. C. de fi.inst.multa Ias.in.l.huiusmodi, in.§.fi.nu.11.ff. de lega.1. Et si creditores ac legatarii dixerint, maiorem fuisse substantiam defuncti, q̃ in inuentario contineatur, quia deferetur adhuc iuramẽtum hæredi. l.fi.§.licentia.C.de iu.deli.

Aut aliqua coniectura sit pro actore.d. §. si tamen, & ibi Bar.nu.3.alias si semiplenè probasset, tunc eidem iuramentum, deferri deberet pro ut suo loco dicemus & latius.

Vltimo speciale est in.l. fi. & ibi ẽt Ias.not.C. de fideicom.Vbi si hæres neget fideicommissum relictum fideicommissario, isq; uelit stare suo iuramento, cogetur ipsum subire, nec poterit se tueri, ex minus solemni uoluntate. forte in pœnam mendacis arg.in. l. fi.ff.de rei uend.Bal. in. l.1.col.6.C.de fur.

Et hii ad proposit um firmant regu.in casibus non exceptuatis, quod uulgo dici solet, l.quæsitum.§.denique, ff.de fund.inst.

Verum quæritur, quando dici possit actorẽ
82 nihil probasse † ut reus absoluatur.

Bar.hic distinguit nu.13.sed prius scias quod quædam est sententia absolutoria ab obseruatione iudicii, interlocutoria, quædam uero diffinitiua, quæ finẽ imponit controuersiæ, exẽpli gratia si fiat ob libellum malè conceptum.l.1.ff.de offi.asse.nam iterum, hoc nõ obstante, agi poterit, & hęc, ut dixi, erit interlocutoria, quæ nam sit interlocutoria alias declarat gl. in Clem.1.de seq.po.& fruc.si uero, quia reus conuẽtus soluit tunc erit diffinitiua, ita Bar.in l.Titia.nu.4.ff.de accu.quare ẽt sic dicatur absolutoria ab obseruatione iudicii declarat adhuc glo. in.l. properandum, in.§.& siquidem, in Ver.Iudicii.C.de iud.

Modo ad propositũ distinctio Bar.est, quod aut à iudice, datę sunt dilationes actori ad probãdũ, aut à partibus, ut in cõpromissis & iudicibus delegatis, & isto casu si intra tẽpus, sibi datũ, nihil probauerit absoluetur reus, & sententia erit diffinitiua. Alias interlocutoria, sicuti ob libellũ malè conceptũ ut suprà, & idẽ dicit in.d.§. & siquidẽ, nu.præalleg. & in.l.si de meis, in.§.fi.ff. de arbit.& est utilitas ut inquit Ias.in.d.§.& siq-
* dẽ, col.6.& benè.& * cõis opi. contra Ro. quia primo casu quo loquitur tex.in.d.l. qui accusare, ex ipsa absolutoria orietur exceptio rei iud. 2.uero non.& quando datus non est terminus siue dilatio actori ad probandum, dici non põt, nihil probatum, sed nihil actitatum estq; exemplum si post lit.contestatam se absentasset.

In ea.glo. ibi, si autẽ actor habes & tertio, si actor plenè probauerit, qđ tunc reus condẽnabi
83 tur, † d.l.q accusare, à cõtrario sensu Adeo uerũ inquit Ias.hic, ut nec sit alias necessarium ei iuramentum aliter deferre, nec ualeat consuetudo contraria.c.secundo, ubi singu. text. de proba.

& ibi Bal.col.3.adde simile, si pro eo etiã faciat notorium, quod ita iudici resistere poterit, nec aliam pr.. bationem adducere cogetur, ut p Abb. in c.bonæ,col.3 de elec.& allegatur ad hoc, non esse quempiã superflua probatione onerandũ.tamensi in casu nostro iuramentũ non sit probatio sed releuatio ab onere probãdi.l. sed etsi possessori. §. fi. supra eo.

Cum illo tex.tamen pugnare uidetur tex. in c.sollicitè, de resti.spo.ubi super spolio facta est probatio,& tñ Papa ibi mãdat iterũ recipi testes.

Sol.probatio fuit facta in iudicio summario ibi,ad exceptionem excludendam,qua exclusa fit postea in plenario,ad restitutionem consequendam,ut per eundem Abb.in.d. loco, in pen.col. & sic non pugnant.

84. · Et licet †consuetudo non ualeat inducens probationes superfluas,uel quod iuretur, ẽt si actor plenè probasset,ualet tamen eas resecans,ut idem Abb.tradit in c.cũ esses, in repe.in prin.de testa.

Et ad propositum facit etiam quia fieri nõ debet,quod factum non releuat,l.hæc stipulatio. §. diuus.ff.vt lega no ca.

Si tamen uellet iurare, uel aliter probare, ei mos gerendus esset,ut in reo dicebã supra, & ut hic per Ias.signanter per tex.in d.l. circa.ff de ꝓba.& in l.cum virum, ubi etiã Bart.C. de fideicõ. & licet postea non iuret seu non probet, nõ propterea perdit causam.

Quod tamen uidetur contra tex in l.1.in § itẽ quæsitũ.ff de aqua quot.& æsti.ubi si quis astrinxit se ad aliquid probandum,& id nõ probet causam perdit,& idem dicitur in l.habebat.ff. de insti to.& in l.prætor,in §.d cere.ff ni bo. rap & in l. denũciasse,in.§.q id tamẽ.ff.ad leg. Iul. de adul. Bart.in d §.item quæsitum.

Sol.id uerum est quãdo non habet iam fundatam intentionem,ut in casu nostro,ita Saly.& alii, in d.l. eum uirum. Et non ab re.d.casu,quia nihil probasse uidetur,quo fit ut nec mirum sit si ꝑdit causam & si reus absoluitur.d.l. qui accusare, & supra dictum fuit satis.

Sed ad propositum quæritur,quando plenè a-
85 ctor probasse dicatur † & breuiter Bart. hic nu. 15.respondet,id esse, quando iudici plena fides facta est, & quando per ea quæ sibi ostensa fuerunt,adducitur,ut facilè credat id quod intenditur,& sumpta occasione præmittit extrema quæ dã,quæ sunt extra fidem & credulitatem, ut nescientia & scientia, postea considerat inter hæc dno,ipsam credulitatem,uti medium, dicens qđ ad ipsam peruenitur per quatuor gradus, & inde discurrit,quomodo dubitat prius, deinde suspicatur postea opinatur.

Vltimo uero perfectè credit quos gradus elicit ex uerbis,l.3.§.eiusdem.ff.de testi & l.1. ff. de quæstio,ut per eum,& But.ad literam,in c.fi.col. 3. de iureiu. Adde primum dum dicit,qđ credit iudex,quando sibi fides facta est & plenè probatum,intelligi,ex iuribus p ipsum allega. in testibus,in instrumentis,& confessione, quod paulo infra etiam declarat nu.23.& ad idem in not.casu inquit Pau.Cast.quoq;,consi.193.in fi. vol.1. quod probare nil aliud est, q̃ deducere iudicẽ ad credendum,signanter ex not.per Bart. hic, & per tex.in l.quingenta,in fi.ff.de proba. quem similiter idem Bar.citat. & de plena probatione utique debet intelligi in potiori significatu, argu.in l.1. in.§. qui in perpetuum.ff.si ager uecti.uel emphi. pe.& quod fiat iudici,siq; plena fuerit qđ ipsum ad credendum inducat,tradit Soci.in auth.si quis in aliquo documẽto,col.3.C.de eden.Bononiẽ. in singu.nouis. 590.

In testibus, licet non declaretur,quia dici etiã solet,qđ in ore duorũ uel trium stat omne uerbũ c.in omni negocio,de testi.l.ubi numerus. ff. eo. diximus in euidentialibus, unde esto qđ possibile sit in mendacio conueniant, non tamen est facilè,nec probabile. Et ita dicitur, fuitq; huius numeri aliqua determinandi ratio,ad significandam infallibilem ueritatem diuinarũ personarũ, quæ quandoq; numerantur duæ, ex quo spiritus sanctus est duorũ nexus,qñq; (ut inquit Augusti.super illud Ioã.8.& in lege uestra scriptum est, q̃ duorum hominum testimoniũ uerum est, exprimuntur tres. In instrumentis, quia instrumentũ probata ꝓbatio dicitur,l.cũ precibus.C.de proba.Bal.in c.1.in § instrumẽtũ,de not.feu. in usib. Et cõfessione deniq; quia notoriũ ex ea inducit,
86 c.uestra,de coba.cle.& mu † Immò quod plenissima probatio est tunc,sicuti rursum declaraui in euiden.unde dicitur etiam hinc, qđ nullæ sunt in dicis partes, nisi in condemnando l. proinde. ff. ad legem Aqui.c.nos in quenquam,2.q.1.

87 Secũdo adde,dũ dicit, qđ de eo qđ homo†nescit non habetur fides seu credulitas, qđ testis, interrogatus,si respondeat nescio, non probat ut p Bal.in l.1.col.3.supra si cer.pe. & uulgi dictũ est quod ab hoc uerbo nescio,nulla soluitur quæstio c.1.§.fi.& ibi Bal.de lege Cor. in usibus. sic Pet. Baylardi qui se paratum esse ad oẽm q.resoluẽdã, arroganter iactabat & tamen in intellectu,l.quinque pedum C.fin.regun.dixit nescio,quibus omnibus dictum Bar.omnino uerificatur.

Tertio, dum dicit, qđ scientia habetur in rebus,q̃ sunt artis,per rationes & demõstrationes,
88 quodq; scire est rem per causam† cognoscere,ad de hinc eũ nescire,q nescit rationẽ reddere,l.non oium.ff.de legi.Bal.i c.cũ causam,nu.42.de testi.

Quarto adde dũ dicit qđ etiã est scientia,eorũ q̃ sunt facti,quæq; scimus per sensum,ut in teste, qđ alias nõ ualeret eius dictũ, nisi per alterum ex quinq; sensibus corporis deponeret,ut p Bar. in l.de Aetate,col.5.ff.de mino.& consil.92.col. 2.signanter ex not. in d.l.testium. subijciens hic rursum qđ ad hanc scientiã ꝑducitur iudex, quo
89 ad ea quę sunt actus permanentis †nõ trãseuntis, & nimirum,quia unũ trãsit ut uerba indicant,uerũ; scientia esse non põt eiusdem, aliud uero ꝑmanet, declarat in simili duo hæc differre idem

Bar.

Bar.in auth.qui semel n.16.C.quomo.& qñ iud.
90 Quinto † dicit quod inter ista duo extrema nescientiam & scientiam, datur medium quod est credulitas. adde simile in.l.1.§.scienctiam.ff. de tribu.Bar.in.l.iam dubitari,in princ.ff.de hære.insti. inter uelle scilicet & nolle, medium nõ uelle,& istud est patiẽtia.sic inter calidum & frigidum,est tepidum, & liberalitas inter auaritiã & prodigalitatem. Sed contra quia nõ datur me dium inter priuationem & habitum. l. hæc uerba.3.ff.de verb.sign.ibi aut dies aut nox est,ergo nec inter scire & nescire, uelle & nolle sol. datur medium in his quæ sunt extrema & opposita ut contraria, non in his quæ sunt, opposita ut priuantia.& ita intelligatur obiectum.

Sexto,dum dicit, quod dubitatio non est gra
91 dus probationis, † quia non applicat iudex animum suum magis ad unam partem quàm ad aliã quodq; nascitur ex affirmatione actoris,& negatione rei.l.3.C.quibus ad lib.procla.non li.

Adde & declara,uerum esse, in his in quibus probabiliter negatio esse potest,alias secus,puta quia negetur id quod notorium est,ita Abba.in. c.tua,col.2.de cohab. cle. & mu.Alexand. in. l. prima,col.3.C.de procu.

Quodque est qualitas contrariorum ratiocinationum , quæ inest iudici in exordio litis per affirmationem, ut diximus, & negationem, tradit in.l.de statu.ff.de testa.

Si negetur etiam ius , non fit res dubiam , ex quo semper est certum , & tunc quis interrogari non dẽt super artic.iuris.l.ornamentorũ.ff. de au.& ar.le.Bar.in.l.1.col.1.ff.nil no.ap. pen.

Et idem si de euidenti calumnia appareat negantis,puta Accur.uel Azonem,non fuisse mortuos, quod etiam declarat Iaco. de. S. Georgio in.l.1.in fin.ff.de transac.

Et ad propositum, quando nihil est probatũ, & dubitat iudex, concludit idem Bart. & benè, quod non habet locum hæc lex, quoniam reus simpliciter absoluitur.d.l.qui accusare.

Septimo & ultimo dum dicit,si post ex aliquo leui indicio ul argumento incipit inclinare a-
92 nimum ad aliquam partium, quod dicitur † suspicio , quodque tunc habet locum lex ista , & idẽ si appareant argumenta fortiora,qm̃ tũc quo que opinabitur crũtq; duo probationũ gradus.

Aduertẽdum est,quia sentit Bar. suspicionẽ, & opinionem pro semiplena probatione accipi, ut Paulo infrà seipsum declarat. Ver. uidenda sunt ergo exempla nu.23.ad fi.

Et malè in primis, quod leue indicium faciat semiplenam probationem, ut etiam hic per Ias. in lectu.col.15.& in rep.75. & probatur in.l.cũ probatio. ff. de proba. ubi indicium minus est quam semiplena probatio pulchrè Alex. consil. 89.col.2.vol.3. Demum quia sentit deferri hoc casu iuramentum in supplementum probationis actori, dum dicit rursum, quod tunc locum habet lex ista & est regulare, & tamen in ea iuramẽ tum delatum est reo, uel quia petierit sibi deferri, uel quia pro ipso actore erat aliqua con iectura ut suprà, declaratum est, non ut præsup ponitur , quod semplenè probasset, ideo (ut etiam idem Ias. dicit) cogitandum est.

In ea.glo.ibi , si uero semplenè, dubit atur, an priuata scriptura faciat semiplenam pro batio
93 nem, † & ut hic per Bart.glo.ipsam re assu mentem,considerantemq; multa,& præsertim, quod triplex est,apoca scilicet, liber rationum,& epistola,concluditur & primo , quo ad apocham, quid enim sit quid que antapocha , & quid rursum apocha , differat ab acceptilatione not. in l. plures apochas, per gl.C.de fide inst.est tex.singularis,singula singulis referendo , in .l.si acceptolatum.ff.de acceptila.si ille contra quem pro ducitur, eam esse sua manu scriptam , confiteatur, quod plenam facit fidem.quæ conclusio nõ habet dubiũ, & probatur in.l.Publia, per ipsum alleg.in.§.fi.ff.depo. quæ tamen,ut idem sentit , & est opi.Dy.in.l.nuda, nu.4.de dona.in episto la loquitur , sed nihil obstat , quoniam omnino scriptura priuata est,ut Paulo,infrà,dicit nu.30. si quis igitur epistola confiteatur aliqua habere, sibi hoc est apud se deposita exempli gratia , ut ibi dicitur, auri pondo.10 discos duos, & cisto phoros.10.(sic.n.legi debet, non costrophinati, uel aliter ut legit Alciadus, punc.t.c.18.quos tro phinati & in Pand.Flo.Taurel. ante eum. sentq; dictiones duæ , quandoquidem Cice.in pluribus locis, maximè ad Atti. 2.ep.6. & 15.& 11.ep.2. non aliter dicat, eratq; nummus Asiaticus sic ẽt Celi.antiq.lec.6.c.2.Immò liui.7.de bello Mace do.Fusius Cotta,Christophorus,in uaria.lectio. pariter.) dubitatur ad propositum , an probet , & respondet . I. Cou. quod quamuis obligatio nata non sit , ex quo facta erat absente parte , & extraiudicium , probat tamen, & ita inducit istũ tex,ad idem,Deci.consi.340.col.3.vol.2.& Bal. ante eum,in c.iuramentũ,nu.19. de iureiu.Gui. Papa.decisio.272.col.pe.Alex.consi.4.in princ. vol.1.Bar.in.l.1.in prin.in.3.oppo.ff de uerbo. obl.& in.l.Lucius,col.3.ff. de instito.& in.q.iudex maleficiorum,col. 3. tanto magis quia confessio facta est cum causa, & regulariter probat, etiam facta sine,ut per Cy. in.l.cũ falsa. C.de iu. & fac. igno. dictum sanè uerissimum , in realib. uel cum causa uel sine facta sit,unde si confiteor rem meam esse tuam,mihi ipsi præiudico, in per sonalibus uero contra, quia non probat , nisi facta sit cum causa.l.& an eandem.§.actiones.ff.de excep.rei iud. & quo ad probationem dixi, quia alias quo ad dominii translationem secus, quan doquidem traditio requiratur nec sufficiat nuda uoluntas. l. traditionibus.C.de pac.Boer. de cisio. 211.ad fi.nu.25. par.2. & licet tex.in. d.l. Publia,non dicat , quod confessus sit epistolam manu sua scriptam fuisse , attamen sic intelligi debet, ex quo scribendo confitetur. Non etiam obligatio nata est ultra rationẽ,suprà dictã, omnia

nia.n.ista conferunt ad intellectum.d.l.Publia, quia ibi erat simplex confesio nec ullum verbũ obligatiuum, alias secus.l.Titius,& ibi Bal.not. ff.de consti.pecu.Immò Bernardus de Bisigneto,decisio.1.sub rub.de conse.dicit, quod etiam obligatio nascitur isto casu,& malè ac contra.d. tex.ad literam, ibi, obligationem quidem, nullam natam uideri, sed probationem depositarũ rerum. Cogita & ad conclusionis propositum, quod standum sit confessioni ipsius partis, pro concordanti ad.d.l.Publia, facit text. per quem ita dicit ipsemet Bart.in authen.at si contractus, nu.8.C.de fi.inst.in l.cum de indebito,in fi.ff.de proba.& in.l.generaliter.C.de non nu.pecu.

94 Secundo † concludit Bart.si negauerit, quod adhuc plenam faciet fidem, si tamen partium & testium subscriptionem habuerit.

Et nimirum, ut subiicit, quoniam à partibus est approbata,& est casus clarus similiter per ipsum allega.in.l.scripturas.C.qui po.in pi.ha.per quem tex.dicit etiam Bal. in rub.de fi. instr.col. pe.quod habet effectum publici documenti, per inde ac si dixisset plenam facit fidem.not. in c.2. de fide instru.Ro.consi.205.in terminis,in prin. & consi. 204.nu.1.& consi.303. Idem Bar.in.d. l.at si contractus,& in.l.nuda. ff. de dona.nu.6.

Tertiò concludit,idem,si à testibus, approbata sit,uel quia fuerint præsentes,uel quia subscripserint se,& per literarum comparationem, uc scilicet plenam faciat fidem,authen.at si contractus.C. de fi.instru. & ibi idem Bart.nu. 8. cuius mentio Paulo ante etiam facta est, & non ab re, ut ibidem dicit, & in additione clarius,quia tot scripturis,de facili errari non potest,& quia si, ut proximè diximus, plenam facit fidem,habens subscriptionem partium & testium multo magis,facere debet si subscriptioni testiũ accesserit ẽt literarũ comparatio,arg.in.c.1.de treu.& pa.

Tamen in eo quod dicit, si testes fuerint præsentes,quod non probant, nisi simul accesserit ẽt ad id comparatio literarum,minus rectè dictum uidetur,& signanter Bar.reprehẽditur per Imo. in.c.2.de fi.inst.col.4.& in.d.l.nuda.co.fi.Alex. & Ias.hic, & mihi uerisimum uidetur, ut dixi in discursu, suprà, & in euiden. Bart. opin. tamen sequutus est etiam Paul.Castr. consi. 193. col.ult.vol.1.sed alia uerior.

95 Videtur † etiam quod per solam comparationem literarum, fiat plena probatio.l. comparationes.C.de fi.instr.Sed, ut Paulo, infrà,inquit Bart. id uerum est de iure antiquo, nouo autem secus,& idem dicit in.d.l. at si contractus,nu.4. quod,d.l. comparationes, est correcta,ideo distingue tempora & concordabis scripturas & iura iuribus concordabuntur l.1.& ibi glo. C. de accu. l.1.C.de inoffi.dot.Bal.in.l.2.col.2. C. ad Orfi.& in specie ut hic,ita ẽt dicit idem Bart. in auth.de instr.cau.& fi.in prin.nu.4.

Et propterea subdit adhuc Bart.hic,& in locis supra allega.quod facit semiplenam probationem,& erit quarta conclusio, cum declaratione tamen, quod posset esse tanta testium fidei, uel tanta uis comparationis literarum, quod ei plenè crederetur, & cum eo transit etiam Ias.& cæteri. & hoc est ultra eos quod dicitur in. l. 3. in.§.1. ibi tu magis scire potes, quanta sit fides testibus adhibenda.ff. de testi.& in simili Paul. Cast. consi.291. col.2. vol. 1. In terminis consi. 380.col.1.eo.lib.& quod ibi frustra non est locutus iureconf.consi.143.nu.8. vol.2.Deci.consi 94.col.1.vol. 2.

Verum declara ut idem Pau. dicit decisionẽ. d.l.comparationes, non esse correctam, nisi in apochis,consi.312. in fi. uol. 2. Bart. ante eum in l.nuda.nu.9.de dona.& infrà nu.29.& 30.

96 Quinto † & ultimo concludit, si apocha siue apodissa,nullo modo sit approbata uel testibus, uel comparatione literarum, quod aliqualem præsumptionem facit. & est casus clarus ut inqt Ias.in.c.2.de fi. instru. Sed aduertẽ quia cum ibi dicat, quod non uidetur habere robur alicuius firmitatis,plenæ uel semiplenæ probationis.

Verũ quæritur, quid operetur, præsumptio hæc.& respondetur secundum Bal.in.l.si duo patroni.in prin.in lectu.antiqua.supra eo.quod operatur, quia data paritate probationum, præfertur is pro quo est aliqualis præsumptio.

Secundo respondet ibidem, quod operatur, quia posset iuramentum deferri in defectũ probationis, & malè.l.in bonæfidei.C.de reb. cred. posset etiam dici, quod operetur, quia habens pro se pręsumptionem regulariter ab onere probandi releuatur, & onus transfundit in aduersarium.l.cum de indebito, & ibi Bar. in prin.ff. de proba.Bal.in l.siue possidetis, in 2.no.per illum tex.C.de proba.dixi ego in.l.uerius, impressa in lib.qui enchiridion rerum singu. inscribitur. ff. de proba.in figu.casus ad fi.sed caue, quia istud procedit, quando præsumptio est iuris, ut not. in d.c.2.hic aũt aliqualis est,operatur igitur solum ut suprà,scilicet, ut dixi, quia data paritate probationum is præferetur, pro quo est aliqualis præsumptio,d.l.si duo, & ibi per Docto.

Et ex his possumus facere regu. priuatæ scripturæ credendum non esse.l.instrumenta. l. rõnes. l.exemplo.C.de proba.& hoc, quoniam potuisset,etiam falso fabricari, ut inquit Pau.Cast. consi.73.in fi. C.de fi. instru.& est arg.in.l.repetita.ff.eo.cum ibi not.Alex.consi. 46.col.2.uol. 5.quamquam eam producens sit officialis, ex quo de tertii præiudicio agitur,ut per Bar.in.l. diuus,col.2.ff.de custo.reo. Alex.consi.75.col. fi.uol.5.Deci.consi. 94.col.2.uol. 1.

Limitando postea, ut in casibus, suprà dictis, si is contra quem producitur, eam confiteatur. Si partium & testium subscriptionem habeat, si subscripta a testibus sit, & secum habeat literarum comparationem, quoniam his modis plenã faciet fidem, aliàs semiplenam, & qualem qualẽ præsumptionem,ut dictum fuit pariter, suprà

Alios

Alios caſus plenè hic enumerat Iaſ. plenius But.in.d.c.2.qui clari ſunt, dic ut per eos.

Modo quo ad librum rationũ, concludit Bar.
97. & primò, † ſi in eo aliquid ſit contra ſcribentẽ,
* quod plenam facit fidem, & eſt opi. * cõis, not. in.l.quædam, in.§.nummularios.ff. de eden. Idẽ Bart in.l.nuda, nu 7.ff.de dona. & in authen. at ſi contractus, nu.9.C.de fi.inſt.

Et probatur etiam in.l.prima.C.de eden.alias editio ibi fruſtra peteretur.

Secundò per tex.in Cle.1.in.§.cæterũ,de uſu. Nec dicatur, quod ibi ſit ſpeciale in odium uſurariorũ, quia ſpeciale eſt qđ cogantur edere, qđ liber probet contra ſcribentem, ut ibi per Abb.

Tertio probatur, quia ſtatim quod dicimus librum rationum, demonſtratur cauſa, quæ efficit ut omnimodo ei credatur, ſicuti diximus, contra ſcribẽtem, & eſt declaratio Bal. in rub. de fi. inſtr.col.10.Bertr.conſi.263.nu.2.uol.2. Alex. conſi.245.in prin.uol.6.& cõſ.84.in prin.vo.7.

Secundo concludit, quod pro ſcribente idem erit dicendum, in dependentibus ab eius mera uoluntate, nec ſecus in.d.l.nuda, & in. d.authen. at ſi contractus, & ubique per tex.in.l.Nenſennius.ff.de nego.geſt.in fi. ibi maximè ſi etiam in ratione impenſarum ea retuliſſe auiam apparebit, ubi auia quæ aluit neptem pietatis cauſa, alimenta non repetit, niſi ea retulerit in libro rationum.no.in.l.alimenta.C.eo.Bal.in.l.filię, col.2. C.fami. er. remiſſiuè Alex. conſi.99.in fi.vol.2. & ita alias fuit determinatum in cap. Tholoſ.deci.496. in prin idem Bar.l.ſi paterno.C. de neg. geſt.ubi pulcherrimam tradit doctrinam, quod probatur, ex proteſtatione alentis, ex libro rationum, & ex qualitate perſonarum alentium, & quæ aluntur Deci.conſi.40.col.pe.vol.3.

Tertio concludit, ſi à mera uoluntate ſcribentis, non dependeant, quod fidem non faciet nec probabit, & eſt rationabile, deciſione.d.l. Nenſennius, à contrario, & probatur directo in.l.exemplo.C de proba. Immò quod nec fiſcus, propria ſcriptura niti põt, ut pro eo probet, & ad literam dicitur in d.l.exemplo, & in.l.inter chartalas.C.de conue. fi.de.lib.10.Bal.conſi.149.ad fi.vol.1.ubi pulchrè diſcurrit quod quædam eſt ſcriptura publica, manu publica ſcripta, & iſta probat factum contrahentium inter omnes.l desiderium.C.de po. quædam eſt ſolemnis, ſubſcripta à partibus & à teſtibus quæ ſimiliter plenam facit fidem, ut ſuprà, & in.l.ſcripturas.C.qui po. in pi.ha.& quædam priuata, hæcq; duplex, extrauagans, ut apocha deq; iſta pariter ſuprà, & quæ formam habet rationum, & iſta rurſum duplex, una quæ tenet medium inter publicam, & priuatam, ut nummulariorum & argentariorũ.l quędam.§.nummularios.l.argentarius.ff.de eden.dictumq; eſt proximè, alia uero extremum tenẽs. ideſt omnino priuata, nullo modo probans.d.l. rõnes. d l inter chartulas. Eſt uerum, ut inquit idem Bar.hic, quod defuncti, ſi maximè fuiſſet homo legales & probatæ uitæ, cum aliis adminiculis plenam faceret fidem, & probatur in l.rationes, ſecundum eum. C. eo. inquantum dicit quod ſolæ rationes ad probationem non ſufficiunt, alias facit ſemiplenam probationem, & poterit hæredi deferri iuramentum in ſupplementum probationis ſi ſciebat ueritatem, ut ibi dicit Paul. Caſtr.

Et ad propoſitum ratio eſt, quia legalitas, & uitæ integritas facit ut recedamus à regu. iuris communis, ut per Bal.tex.per Bar. ad hoc allega in.l.qui cum maior, in §.fi.ff.de bo.li. iſtud non probat, in.l.parentes, col.2.C.de proba.gl. in l. prima. ff. de ripa mu. plenè Iaſ. in. l. iubemus, col 3. C.de iudi.

Sed iudicio meo non eſt bona, quoniam ea attenta, deberet credi etiam ſcripturæ priuatæ & libro uiuentis, & tamen non creditur ut ſuprà, & quia; non eſt uerum quod recedamus à regu. iuris cõis ubi agitur de pręiudicio tertii.c ſicut, de ſen.exco.& ibi glo. Bal.in.c.1.ĩ fi.extra ut lit.pẽ. Deci.in.c.prudentiam, in princ.col.8.de offi.de.

Veram igitur fore rationem dicamus, quia non eſt uériſimile, quod mori uoluerit cũ peccato, quodq; fuerit immemor ſalutis eternæ ut not.in.d.l.rationes.l.fi.C.ad legem iu. rep. Pau.
* Caſt.conſi.301.col.2.uol.1.& eſt cõis * pariter. Sed tamen contra eam facit tex.in.l.3.in.§. ſiqs moriens.ff.ad Sylla. ubi ſi dominus moriẽs dixerit ſe uulneratum à ſeruis, quod eidem non creditur, & hanc difficultatem inſolutam reliquit Boer.deci.105.nu.6.par.1.

Vnde tu reſpondeas quod non eſt eidem credendum ut plenè probet, & quoad effectum pœnæ infligendæ, ſed facit dictum eius, indicium, ut ibi not. non tamen ſufficiens, ad torturam, immò quod nec indiciũ eſt, ſed præſumptio, & uilis quidem, ut inquit glo. in.l.mater.C.de calum.Alex.conſi.14.col.2.uol.3.fortè in criminalibus ita ſtatutum ex quo promptiora ſunt iura ad liberandum, quàm ad condemnandũ, & ideo ſi exculpatus quis fuerit ab ipſo moriente, & indicium habuerit innocentiæ, non poterit etiam quod alia ſint contra eum laborantia torqueri, ut declarat Bal. in l.1. & ibi Iaſ. poſt eum in pe. col.C. cõia de lega. Conſiderádo.d.præſumptionem, excuſare tantum hæredes, à calumnia & temeritate, quod pretextu.d.aſſertionis, accuſauerint imputatos de uulnere. Et ad idem, etiam qđ ſemiplenè probaret, ut in caſu noſtro, & in ciuilibus quæſtionibus, quod non propterea poſſet deferri iuramentum in ſupplementũ probationis, cum probationes. d. caſu luce meridiana clariores eſſe debeant.l fi.C.de proba.Bar.in l.maritus, in fi.ff.de quæſtio.

Quarto concludit Bar. ſi in libro rationum, contineatur quid, quod non ſit nec pro ſcribente, nec contra eum, quod tunc faciet ſemiplenã probationem, per not.in.d.§.nummularios.

Et quia ſicuti uiuæ uoci ipſius ſcribentis creditur,

ditur, faceretq; semiplenam probationem ut in frà, ita etiam eius libro credi debet, dum modo, subiicit, illius manu scriptus sit, cuius dicitur esse, & partes fateantur, quoniam esset tunc ad lite rarũ comparationem recurrendum, & tunc plenam faceret fidem, ex quo, ut dicebam etiam heri post eũ hic, & in.l.nuda.ff.de don.nu.9.& Pan. Castr.consi.312.in fi.uol.2.l.comparationes, nõ est correcta nisi in apochis, ut scilicet plenam fidem non faciant, sicuti olim, nisi cum ipsa comparatione literarum alia etiam concurrant. Et ad propositũ facit tex.pro ista rõne Bar.in.l.miles ad sororẽ, in prin. ibi ac si defunctus cũ eo loquatur.ff.de lega.2.not.in.l.t.ff.de uerb.ob.

Quinto & ultimo concludit Bar. quod ita et seruat consuetudo, & dicit quod in hoc est potissimum attẽdenda, post Inno. in c.t.de fi.inst. Adde simile, in apocha quæ regulariter plenam fidem non facit, ut suprà, & tamen secus, si consuetudo sic se haberet.c.cum dilectus, de fi.instr. Inno.But.& Abb.in.c.cũ P.tabellio, eo.ti. Et dic quod nullum est ius positiuum, quod consuetu dine tolli non possit.l.de quibus.ff.de legi. Bal. in.c.1.in.§.præterea, col.10.de prohib. feu.alie. per Fed.Abb.consi.7.col.penul.uol.2. nimirum igitur si attendi debet.

Est uerum quod hanc consuetudinem probare est difficile, quandoquidem tria probãda sint, usus populi, frequentia, & temporis diuturnitas ut per Cy.in l.2.C. quę sit lon. con.not.in.c.fin. extrà, eo.tit. Abb.consi.53.col.fi.uol.2. sed Bar. ut potè illustri doctori, ita attestanti credendum est, prout not. in. d.l.de quibus. & est communis * opi. quemadmodum attestatur Deci.consi. 18.in fin.uol.3.& arg.in.l. Theopompus. ff. de do.prę. Declarat etiam Por.in.§. apum, co.2.ubi etiam ad regu.l.iurisiurandi, C.de test. respõdet, insti.de re.di. & ita quoq; quoad librum rationum sufficiant, cæteras ampliationes, & limitationes, tibi ipsi mutuabis, si uolueris, ut hic per Ias.& Rip.& alios in locis, suprà allega.præsertim in.c.2.de fi.inst.& in.d.l.nuda.ff.de don.

98. Restat uidere quid in epistola † & breuiter concludit Bar. idem fore in ea dicendum, quod in apocha & benè, quoniam non potest diuersitatis ratio assignari, & hinc est, quod ibidem, ad ducit tex.in epistola tamen loquentem, in.l.Publia, in.§.fi.ff.depo.ubi dixi, nec repeto. quodq; differunt in hoc, ut subiicit, quia epistolæ per comparationem literarum, plena dabitur fides, apochæ uero non, & non ab re, ut dicebam etiã heri, quia.l.comparationes.C.de fi.instr. non est correcta nisi in apochis, * & ita cõiter tenetur.

Cõtrarium uero sentit Abb. in.c.2.col.5.eo. ti. quod immò sola literarum comparatione plenè non probet, sicuti nec apocha, ex quo probatio fallax est & falsitas facilius in epistola comitti potest, quæ ratio est motiua & finalis legis corrigentis, de qua in authen.de instru.cau. & fi. in prin.quàm in apocha, quandoquidem illa absẽn ti scribatur, ista uero hoc est apocha fiat inter præsentes, & ita post Ang.in.d.l.comparationes, trãsit etiam Ias.hic, & uidetur uerius, licet alias nõ sit à communi opi. recedendum, quoniã tex. in loco præallega. loquitur indistinctè & ratio uniformis est, quæ debet uniformiter etiam intelligi.c.maiores, de baptis.c. qd si dormierit, 31.q.1. Idem Abb.in loco præalleg.

Vel à communi non recedentes, dic non mirũ esse, si comparatio facit, ut epistolæ plenè credatur, apochæ autem non, & correctio tãtum hoc casu facta sit.l.antiquæ, hoc est.l. cõparationes. C. de fi.instr. quia in apocha quæ, ut diximus, fit inter partes, pars potest imputari, cur testes, nõ adhibuerit nec procurauerit eam fieri solemniter, in epistola autẽ non, ex quo scribitur absẽti, ut hic per Alex.nec ob.tex.in loco præallega. de inst.cau. & fi. quia immò consilium quod ibi dat lex in Ver.siquis igitur, non potest uerificari nisi in apocha usq; adeo ut ratio sua etiã testringi debeat ad casum in quo locum habere potest.

Et quia prædicta omnia in scriptura priuata procedunt, quæritur, quid si fuerit publica &
99 authentica † & ex mente Bar.respõdetur, quod plenam facit fidem. Et benè, sed primum declara, quare dicit publicam & auctẽnticam, ut hic per Rip.post Abb.in c.1.in princ.de fi. instr.qđ publica est illa quæ est facta manu publicæ personæ.i.à notario cũ solemnitatibus debitis.d.c. 2.eo.ti.auctentica uero, quæ per se fidem facit, ita ut omnis publica sit auctentica non è contra, & ut ipsi latius.

Et ad propositum probatur in.l.cum precib. C.de proba.& in.l.si post diuisionem.C.de iu.& fac.igno.& in.l.optimam.C.de cont.& com.sti. Est uerum quod pro eo non præsumeretur, nec plenam faceret fidem, si in eo aliqua rasura reperiretur, uel producens consuetus esset similia facere, ut per Bar.in.l.1.nu.4.C.de iu.cal.& est arg.in l.fi.C.de edic.di.Ad.tol. Idem Bar.in.§.sed & si, nu.6.in authen de inst.cau.& fi.& in l. 2.in.§.si quis neget, nu.6.ff.quemadmo.testa.ap. Immò inquit alibi Bal. quod uerum præsumitur, solemne, & factum etiam consensu partium, propter rogitum qui requiritur.§.nos autem, in authen.de tabellio.cõsi.21 col.2.uol.4. & plenius consi.402.in prin.uol.5. quod tria cõtirmãt scripturam, fama scribentis, fama producentis si bona fuerit, & munditiæs ipsius, tria que ipsam infirmant, si mala, utriusque, & si in ea, ut dictum est, reperiatur abrasio.

100 Secundo quæritur, quid in exemplo † cõcludit Bar.hic, nullam fidem facere, & quia de hoc est casus clarus, in authen siquis in aliquo documento.C.de eden.& ibi dicemus anno uenturo, non insistam aliter & huius conclusionis rationem assignat glo.in.l.2.ff.de fi. instru. & Docto. in.d.authen.siquis in aliquo.& inter cętera quæ obiici solent instrumento dicimus, potissimum illud esse, quod non est auctenticum, sed exemplum,

plum, & plus quod nec etiam probaret quãquã notarius diceret se originale uidisse & legisse, ut in. d. auth. siquis in aliquo, legitur, nisi essent us in valdè antiquis, quoniam tunc sufficit probatio et ex coniecturis facta, arg. in. l. non omnes, in. §. à barbaris. ff. de re mili. Pau. Cast. consi. 139. col. 1. uol. 1. & suo loco dicetur aliquando

Subiicit etiam Bar. si producatur exemplum, & originale dicatur amissum, idq; probetur, qđ semiplenam faciet probationem, per glo. in. l. sicut iniquum. C. de fi. instr & in. l. 2. prœallega. ff. eo. Adde Flor. ita formaliter dicentem etiam in. l. in lege, §. 1. co. 2. ad fi ff. ad legem Aqui. & dic pro nunc, quod immò etiam plenè probat ut supra, contra ipsum producentem, si exemplum sit manu notarii, qui scripsit au&enticum, & si solemniter publicatum fuerit, ut per Bar. in. l. in fraudem, in. § neq;, col. 1. ff. de iu. fi.

Et in uno alio pulcherrimo casu, quem his diebus habui in facto, quia si creditor conueniat fideiussorem & in instrumento fideiussionis facta sit mentio debiti principalis, plenè probat, licet instrumentum debiti non producatur, ita Bald. & Ange. & post eos Seysel. limitando decisionem. d. authen. siquis in aliquo, in. l. sciendum. col. 2. ff. de uerb obl.

Tertio quæritur, quid si duo fratres diuidãt
101 hæreditatem † & in instrumento diuisionis dicatur, quod unus ex his restituit centum alteri, quæ mutuo acceperat à Sempronio, queq; posuerat accepta in domo, an ꝓbet ꝓ. d. Sẽpronio. Respondet Bar. quod non plenè ex quo confessio facta est absente parte. l. certum. §. si quis absente. ff. de confe. semiplenè autem sic. l. capite quinto. ff. ad lege Iu. de adult. Immò quod etiam facta in iudicio, non probat neque præiudicat confitenti, ut dicitur in. d. §. siquis absente. Et quod faciat semiplenam probationem, ex eo liquet, quoniam si probaret plenè confessus crimen extrà iudicium condemnaretur, & tñ non condemnatur, sed ad torturam ponitur si per duos testes probata sit, ut in. d. l. capite quinto.

Et quia etiam in d. instrumento posita, sunt enunciatiua, prolata, non principaliter & propter se sed incidenter & propter aliud, ergo nõ probant nec disponunt, uulga. l ex hac scriptura. ff. de dona. Bald. in. l. 1. col. 2. C. de fal. cau. ad.

Alias si disponerent & probarent, acquireretur etiam ius. d. Sempronio creditori, & sic alteri per alterum, & malè. l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de nerb. ob.

Ad idem considerantes, quod res inter alios acta tertio non nocet, nec prodest. l. 1. & toto ti. C. res inter a. acta. & si, ut diximus, probat probat semiplenè non autem plenè.

Vnum solum ob. prætermittentes cætera (ut potè leuia) de industria, quia si mutuo dedisti mihi centum, & in instrumento depositi dicatur, quod ea pœnes te deposuit Titius, depositum probatur, & tamen erat res inter alios acta, uerbaq enunciatiua, propter aliud prolata, ius acquisitum deponenti & ex confessione quidem facta etiam absente parte. l. desiderium. C de depo.

Sed potest respõderi in primis, quicquid ego alias dixerim ad istum text. quod licet fauore dotis alibi instrumentum etiam inter alios factum, probat quoad mulierem, ut per gl. in. l. 2. C de dot. pro. & Ias. hic ita in casu. d. l. desideriũ, probabit fauore depositi, quo l multa priuilegia habet l. t. & ibi not. C. de eden.

Vel & melius, quod ibi non negabatur depositum, & propterea instrumento probatur, nam partium confessionem continebat, nec erat dubitatio an ex eo probaretur.

Dicit etiam Bal. consi. 149. in fi. uol. 1. quod ex triplici scripturarum genere, illa potissima est, manu publica facta quæ factũ quoq; probat inter omnes, latius idem Ias. hic in repe. col. 2.

Verum secundo responsio, est omnibus melior, quoniam agebat deponens contra depositarium, ipse recusabat, dicens pecuniam mutuo dedisse, ut si repeteretur, eam statim debitor restitueret, & sic non erat dubitatio an probaretur depositum nec ne inquit Imp. Attici cui scribit, desiderium iuris rationibus non conuenire, quodq; solutionem pecuniæ depositæ improbè recusat. Immò quod mutuo dando eam tenebatur furti, l. 3. eo. ti.

Quarto quæritur, si intitulatio siue rub. in
102 margine libri alicuius † notarij defuncti mentio ve contractus facta reperiatur, spatiumq; dimissum, an faciat aliquam fidem, & concluditur secundum Bar. quod sic & fortè semiplenam probationem, si contractui fuerit uniformis, si difformis uero non, exemplificando ut per eum.

Et est utilitas disputationis, quia in supplemẽtum probationis poterit deferri iuramentum, vt dictũ est suprà. l. in bonæfidei. C. de reb. credi.

Est rursus uerũ, quod dubitatiuè hoc dicit, ut in simili inquit Abb. in. c. prudentiam, col 5. in prin. de offi. de. pro indubitato habens, quod aliqualem faciat præsumptionem.

Quoniam ex his quæ præcedunt, quasi probatio inducitur eorum quæ sequuntur. l. 1. C. de impo. luc. de scrip. lib. 10. ubi uulga. illud colligitur, quod ab exordio tituli posterior formatur euentus, adde tex. in. l. 4. ff. de ori. iu. & in. l. si seruus plurium, in. §. fi. ff. de lega. 1. & est uerum, ut finis correspondeat principio, & secundũ ipsum intelligatur. l. regula. §. licet. ff. de iu. & fac. igno. Barba. in. c. Raynaldus, col. 188. in rep. de testa. ubi alia ad materiam multa, sed non ut plenè probet aut semiplenè. Ad idem tamen facit, quia constat, quod notarius ipsum instrumentum habuit pro absoluto & perfecto, ut in simili dicit idem Bar. in. l. Gallus, in. §. 2. ff. de lib. & posthu. & in l. si is qui, nu. 3, de testa. & adhuc malè, quoniam sic plenè probaret.

Tertio facit adhuc, quia si instrumentum in substãtialibus deficiat, puta in indictione, uel in nomine

nomine Papæ, aut Imp. et similium, & sit notarius mortuus, facit nihilominus semiplenam probationem, ut per Bar. paulo. j. quod tamen, ex iuribus per ipsum alleg. non probatur, est singularis doctrina tamen, quam sequutus est Alex. consi. 59. col. 3. uol. 2. ergo multo magis probabit in casu isto.

Quarto facit ut id met Bar. dicebat. s. in libro rationũ. n. 28. quia si de instrumento deponeret notarius uiuens, ei crederetur, & semiplenam faceret probationem ut. j. ergo & eiusdem intitulationi seu rub. ut supra.

Et quia deniq;, si eidem plenè creditur, ex additione facta in margine, corrigente errorẽ suũ. l. in fraudem. §. sicut, ubi idem Bar. in fi. ff. de mili. testa. Alex. in. l. si unus, in ult. col. C. de testa. non est ratio cur eidem credi non debeat semiplenè, saltem in casu præsenti, et ita transcundũ esset. Nihilominus aliquas obstare uidentur, quia sicuti in breuiature notarii, quam fecit, nec legit coram testibus, nec scripsit, credendum non est, multo minus credetur ĩtitulationi, & rubricę, ut hic, & in. l. fideicõmissa, in prin. ff. de lega. 3. Deci. consi. 1 t. col. 2. uol. 1.

Posset tamen responderi ad istud nõ discedẽdo à prima opi. Bar. qđ in testamẽto uerum est, non in cæteris cõtractibus, & quo ad effectũ plenæ probationis, non semiplenæ, ut hic. imò qđ ualeret. d. casu conditum inter liberos, si supervenerit mors testatoris, & ipsũ notarius non recitauerit, ut dicit Bar. in. d. l. fideicomissa, in §. 1. per uerbũ fortè tamen, Gui. Papa decisio 538. in fi.

Secũdo ob. quia aut ista intitulatio siue rub. totum tenorem instrumenti comprendit, aut partem, si totum, tunc plenè probabit, quoniam relatum est in referente. l. asse toto. ff. de hær. insti: si partem, nec plenè nec semiplenè, immò qđ nec præsumptionem faciet, ex quo nil actum dicitur, quotiens aliquid agendum superest. l. cum S. lla manum. C. de his quib. ut indi. vnde in simili, gratia per solam supplicationem, literis nõ expeditis, in formis à Rota solet appellari, deci. 19. de concessione præben. in nouis.

Ad quod etiã potest responderi, qđ totum cõprænhendit, qđq; plenam non facit fidem ex quo non erat extensũ, ergo semiplenam saltem, quia in simili (ut idem Bar. inquit. s.) in exemplo, si amissum sit nec appareat & amissio probetur, semiplenam pariter faciet fidem.

Tertio ob. quia uariatio testis dictum eius uitiat. l. qui falso uel uariè. ff. de testi. sed in instrumento hic posset esse uarietas, ut inquit Ripa, si sit secundum Bar. indemnitatis, à parte, uel à toto, purè aut conditionaliter, ergo uitiabitur pariter nec fidẽ ullã faciet intitulatio & rubrica prædicta. & ita de teste ad notarium arguit Bal. in. l. cũ proponebatur, col. 2. ff. de lega. 2.

Posset nihilominus pro sol. dici, qđ arg. nõ procedat, de teste ad notarium, ex quo is persona publica est, & quidẽ ab utraq; parte approbata, testis uero priuata, qui licet pro utraq; parte, ueritatem dicere debeat iux. no. in. l. 2. C. de eden. attamen contemplatione unius tantum examinatur, & deponit, sed dato qđ procedat, maximè auctoritate Bal. in loco præallega. quæ non parua est, aliter respondeo, qđ cum à toto promissio & quidem simpliciter intelligatur, considerato maximè contractu præcedenti, arg. in l. 1. in. §. qui in perpetuũ. ff. si ager. uec. uel emphi. pe. non poterit in eo uarietas cõsiderari, & difformitas, ut in cõtractu uenditionis, et eiusdẽ Bar. exẽplo Quarto ob. quia si notarius uiueret, non posset extensionem alteri comittere hodie. §. nos aũt. §. nos igitur, in authen de tabe. l. generali. C. de tabu. lib. 10. Olim sic, ut in. d. locis legitur, maximè in. d. ti. de tabel. in prin. Spe. in. §. instrumentum, nu. 15. de instru. edi. & ad propositum quia electa est industria personæ, arg. in l. inter artifices. ff. de sol. & ne officia promiscuis actibus confundantur. l. cõsulta diualia. C. de testa. Io. And. in addi. Spe. in loco præallega. in Ver. magistratus, ergo multo minus cum sit mortuus. l. relegatorũ. §. constitutum. ff. de int. & re. ergo nec plenam nec semiplenam faciet fidem, cum (ut dixi) nec posit extendi si oporteret.

Sol. stant ista simul quod extendi non possit, quodque fidem faciat saltem semiplenam, ex quo (ut dictum est) intitulatio seu rub. & promissio indemnitatis uniformis est Sed dico quod immò ẽt posset extendi hoc casu per hæredem, uel per aliũ iudicis auctoritate, ut per Spe. in loco præallega. nu. 12. & tunc faceret plenam fidem, ergo si nõ extendat saltim faciet, ut diximus, semiplenã.

Vltimò ob. quia instrumentum mutui in exẽplo Bar. ut potè potentior, uincit minus potentem. l. ob carmen. §. si testes. ff. de testi. & est regulare, ut ẽt per Bar. infrà, nu. 50. ergo uana dubitatio, an intitulatio seu rub. semiplenam probationem faciat, ut eam alleganti, & producenti deferatur iuramentum in supplementum probationis, arg. in. l. hæc stipulatio, in. §. diuus. ff. ut legano. ca. Quod longè est debilius cæteris, ex quo probationes non sunt directo contrariæ, sed diuersæ unum enim instrumentum est mutui, intitulatio aũt & rub. est promissionis indemnitatis igitur nec mirum, si deferri iuramentum potest, & id decidi de quo principaliter est qõ. & ita te-

104 nendum censeo Verum † pro declaratione obiter eum instrumenti promissionis indemnitatis fuerit facta mentio, per Bar. ut suprà, sciendum est uerbum illud reperiri in pluribus locis præsertim in. l. quæro, in prin. ff. loca. & in. l. 2. C. de sen. quæ si cer. quanti. & in. l. 1. C. de conuc. fi. debi. lib. 10. Item quod promissor indemnitatis licet idem sit quod fideiussor, differt tñ ab eo. Et maximè in hoc quanquam Alex se inuoluat consi. 31. col. 2. & seq. uol. 4. quia tam ueteri quã nouo iure, in promissore indẽnitatis, prius debitor q̃ ipse excuti debebat, in fideiussore, nouo tantum. d. l. t. authen. præsente. C. de fideiusso.

Item

Item si promissor indẽnitatis, renunciet bene
ficio de fideiussorib. nihilominus obiicit adhuc
excussionẽ principalis debitoris, ut per Bart. in.
d.l.1.& in.d.l.quæro.fideiussor.aũt nõ ita Spe.in
ti.de renun.& cõcl.in.§.1. Vltimo, quia d.excep.
ẽt post lit. cont. obiicit promissor indẽnitatis, se
cundũ Bal.in.c.ex rescripto, de iure iu. fideiussor
uero non, ut declarat Cy.Sal.& Bal.in.l.exceptio
nẽ.C.de proba. & quanquã hæc omnia uera sint
in se, ad casum tamen de quo hic scias applicari
non posse, ut in exemplo Bar.

105 Quinto† quæritur quid de fuga rei, qñ.n. re-
peritur defectus in instrõ, in indictione, uel no-
mine Papæ, aut Imp. ut statim dubitat Bar. nõ di
sputo, qa iã ex.s̃.dictis decisum est, & ex eiusdẽ
mente respondetur, immò ex mente glo. hic, &
ĩ.l.in bonæfidei.C.de reb.cre.qđ facit semiplenã
ꝓbationẽ, & ita ẽt ibi trãsit Cy.Bar.& Bal. Quos
rephẽdit Ias.hic, in lect. dicẽs, eos errare, ex quo
uerũ est in fuga speciali, qñ officialis, q debebat
stare in sindicatu, fugit, quo casu loquuntur iura
in glo prædictis allega.& est uerum.

Sed possunt saluari oẽs qm satis est, quod fu-
ga, quanquã casus sit specialis, faciat semiplenã
probationẽ, ut possit deferri iuramentum in sup
plementum damnum passo.

Et ex alio dici potius, qđ errarit Ang.in.d. lo
cis, hoc est in §.pe.unus.n.est ex alleg. in glo.in
auth.de coll.dũ ait, qđ est ibi casus in quo ꝓ dã-
no illato credit̃ facto dãnũ passo, prout ẽt in.l.si
qñ.C.Vnde ui.quia creditur ex quo fuga præces
serat, quæ, ut diximus, semiplenã facit ꝓbationẽ.

Tamen replicari põt, si est casus specialis, qđ
regulariter fuga non faciet semiplenã probatio-
nẽ.l.ius singulare.l.qđ uero ꝫ.ff.de legi.c.præsẽ
ti,§.loca, de præb.in 6.& quia limitata cã limita
tũ producit effectũ.l.in agris, ff.de acq.re.do. Et
saluari gl.Bar. Bal. & Cy. quod ita intellexerint
ex iurib.in gl.alleg.ut no.in.l.non solũ, in.§.si li
berationis uerba.ff de lib.lega. Vnde idẽ Bar.hic
& in.l lege Cornelia.ff.ad Sylla. aliquos cõside-
rat casus, errat dum dicit plenã facere probatio-
nẽ, in.l consiliarios.C.de assess. in.d.l. lege Cor
nelia, nu.1.ĩ fi.q a re uera, ut adhuc Ias.declarat,
non in officiali fugiente loqtur, sed in eo q ipsũ
subtraxerat, & sua ope atque auxilio fugerat &
tex.negari nõ põt, & primo si opponat alicui ut
delictũ qđ sine dubio plenã faciet probationẽ,
ut in fugitiuo, & desertore militiæ, eo ipso.n.qđ
fugit seruus, isq; militiam deserit, castigantur,
de pœnis fugitiuorũ, habetu in.l. si fugitiui, C.
de ser.fu.& desertorium in. d.l.desertorem. Et
istę casus non habet dubium.

106 Sed ꝫ† quia ut delictũ opponitur ẽt officiali
& in casu de quo suprà, §.pe.s.in auth. de collat.
& tamen semiplenam probationem facit.

Sol. facilis est, si dixeris non esse uerũ, quia of
ficialis dãnũ dederat subditis, eo casu, debebatq;
post depositionẽ cinguli. 50. dies in Prouinciis
cõmorari, & mouentibus conuentiones aliquas
respondere, hocq; delictum ei opponebat, non
fuga, ut delictũ, sed ut delictum probaretur.

Secundo igitur ꝯsiderat Bar. si fama adducat
ad probationem alterius criminis, & sola suspi-
107 cio sufficiat, qđ fuga† suspicionẽ plenè pariter
probabit.l.impuberibus.ff.de suspec.tu.§.fi. ubi
casus clarus, quod si tutor datus copiã sui nõ fa
ciat, eo ipso ut suspectus remouet. Adde qđ ex
fuga arguitur dolus, ut signãter p tex.in. d.l. im
puberib.inquit Bal.cõs.432.col.2.uol.1. ob do-
lũ aũt remoueri põt, immò qđ remotus quoque
efficitur famosus.§.suspectus aũt remotus, inst.
de susp.tu.ergo fuga plenè probabit & tutorẽ re
mouebit, & istæ etiam est sine difficultate.

Tertio & ultimo considerat Bar. eo casu quo
requiritur plena probatio, qđ aliqualẽ faciet prę
sumptionẽ, nõ probationẽ plenã uel semiplenã,
& hoc ipsum probat p tex.in.d.l.lege Cornelia, ĩ
fi.prin.ff. ad Sylla. ubi si dominus occisus sit, &
serui ante.q.fugiãt, capti ex uinculis cãm dicũt
hoc est in carcerib.existẽtes nõ extrà, fideiussio-
ne præstita.l.pe.§.ad crimẽ.ff.de pub.iud.& con
uicti ꝯdẽnantur, ergo nec plenã nec semiplenam
facit probationẽ, põderãdo uerbum cõuicti. Et
idẽ in.l.1.in.§.fin aũt.C. de rap.uir.ubi raptores
uirginũ, si post perpetratũ facinus aufugerint ca
pti, & conuicti legitimis probationib. debent
108 pœnis grauissimis castigari.† Immò qđ nec fa-
cit indiciũ ad torturã ex quo nemo est qui eam
non timeat, unde iuste facit si timet secundum
Bar.in.l.1.in fi.ff.de bo.eo. qui sibi mor. conscã.
Cy.in.d.l.1.C.de rap.uir.Bald.consi.515.col.2.
vol.5. dicens qđ sæpe quis sub iusto clypeo pe-
rit. testatus amplius, uidisse aliquẽ, qui non erat
culpabilis capite puniri, & posteà eũ q erat cul-
pabilis, inuentũ fuisse, & punitũ pariter, de quo
109 est casus in.l.q seruũ, ff.de int.ac.ubi passio† in
nocentis, nocẽtẽ à pœna nõ liberat, ego latè apo
phteg.3.ex quingentis prioribus.

Sed uideret̃ dicendũ, qđ immò faciat semiple
nã probationẽ, quia inter sex species hmõi est e-
numerata, de quib. p Spe.in §.fi.in.fi.de proba.
& ut in simili arguit glo.in.l.in actionib.ff.de in
lit.iu.& in.l.in bonæfidei. C. de pac. Sol. uerũ est
in casu speciali de quo ibi, & in.§.pe.in auth.de
colla.& dictum fuit suprà ergo nõ regulariter.

Secundo tñ probatur, quia fuga hẽt uim con
fessionis.l.consiliarios.C.de assesso. Confessio fa
cta absente parte facit semiplenam probationẽ.
l.capite quinto, ff.ad legem Iu.de ad.ergo.

Sol. habet uim confessionis.d.casu, ut suprà,
ergo non regulariter.

Tertio probatur, quia non est sufficiens pro-
batio maleficii.l.siquis in graui.§. utrum, & ibi
Bar. in fi. ergo semiplenè probabit, ex hacq; in-
ductione, hoc ipsum inuui uidetur.

Sol. sub hoc uerbo probatio, plena & semiple
na comprehenditur argu.in.l.2.ff.de adop.ergo
erit sensus, quod non sit sufficiens probatio, uel
plenè uel semiplenè probet.

Cōlter ✱ tñ tenetur ut dicunt Iaſ. & Ripa hic, qñ faciat indiciū ad torturā Iac, Belui, multa de qō.in prin, ſi maximè poſt delictū cōmiſſum fugit,ut p Bart in.l.ſi.nu. 5.de qō. & poſt Aret. in tracta.maleſi.in uer.qđ fama publica nu.46.qui tñ hoc non dicit ſed Bar. ſimpliciter refert ut hic & in.d.l.lege Cornelia.Niſi fuga ad propoſitū,& dato qđ uera opi. ſit, poſſit aliqua probabili cā colorari,& ut latè tradit Brunu ſ in tracta.de indi.& tor.in.1.q.col.8.& 9.Et dictū mirabile eſt, qđ ſi fugiens reuertatur cā purgandi ſuā innocētiā, ipſam fugā purgat quoq; p iuramentū, qđ ob aliqua iuſtā cām fugit,ut per Cy.in.l.1.in.fin. C.de req.re.Corn.conſ.58.litera.q.uol.2.Bononien.in.l.qui falſam,nu.99.ff. ad legem Corn.de fal & in prati.ſua in.§.diligenter.nu.43 & in ſingu.primis 115.Brun. in loco præallega.col.10. Boer.dec.215.nu.26.par.1.

110 Sexto quærit, qd in uno teſte, † nunqd faciat ſemiplenā probationē,& ex eiuſdem glo.mente, Bar.& oīum reſpōdeo qđ ſic, quia ſi duo faciunt plenā.c.in oī,& dictū fuit.ſ.in diſcurſu, de teſti. neceſſario dicemus,quod unus faciat ſemiplenā.

Et eſt caſus ſecūdū eundē Bar.in.c.ex inſinuatione,de procu.ubi reuocatio procuratoris ptobatur p unū teſtē, cū iuramento in ſupplementū probationis,& ibi gl.ēt no. & in.l.in bonæfidei. C.de reb.cred.Bellenz. ī tract.de charita. ſub.q. 110.col.3. Ad idē allegat ēt tex. in.c.ſi. de ſuc. ab int.ubi dr̄,qđ ad probationē, unus teſtis non ſufficit,& clarius in.c.licet uniuerſis,de teſt.& ī. l.iuriſiurādi.C.de teſti. quātacunq; dignitate pfulgeat,ut ibi,ergo ſemiplenā faciet, & cū iuramento,ut diximus,ad probationem erit ſatis.

Cū declaratione tñ, inquit adhuc Bart.& primo.ſi teſtis prædictus fuerit oī exceptione maior,qm̄ ſi conſanguineus,uel amicus,tunc ſecus, nec ad opinionē ſed ad ſuſpicionē potius,iudicē induceret,ut p gl.in.l.ēt matris.ff. de proba. ubi iſto qđ matris profeſſio in probāda ætate filiorū,recipiatur nō recipiē tñ,ut unius teſtis dictū, qa mater. Aliter dicit Bal.ī.c.quoties,de teſt.qđ ſpeciale eſt ī cōſanguinitate & matrio,teſtes nō reici,ſignāter per tex.in.d.l.ēt matris.Melius in. c.iuramentū,nu.23.de iureiu.quod qñ teſtis eſt ſuſpectus non facit ſemiplenā probationem,ſed probationem quādam, credo quod uelit dicere præſumptionē,alias ſic,eo tñ caſu,quod duo, ut ſuprà,faciant plenam,à proportione numeri.

Et in.c.1,nu.21.ut lite non con. quod pater & mater debent recipi ut teſtes cum qualitate affectionis, Old.conſi.332.nu.1. Et quod nō ſtetur dicto matris quia non eſt propriè teſtis ſtadit idem Bal.in.l.ſeptimo menſe.ff.de ſta.ho.& hinc eſt,quod dictum eius,ſicuti nec patris filio præiudicat.l.1.§.ſi quis,ubi idē Bar.ff.de Carb. edi. l. Imperatores. ff de proba. quodq; idem Bald. conſi.19.col.2.uol. 5.appellat has probationes coniecturales.& latius Iaſ.hic in lectur.& in rep. Et quod debeat eſſe omni exceptione maior,quādo nulla exceptione legitima repelli poteſt, reaſſumit idem Deci.conſi.163.col.4. eo.lib.

Secundo declarat Bar. quod faciat ſemiplenā probationem,ſi plures haberi non poſſint, alias nō,exemplum in fama,quæ multis nota eſt, nec per unū teſtem tantū probari pōt. Dic tu qđ eſt caſus pro iſta declaratione in.d.c.ex inſinuatione,de procu.& concludenti rōne probat ēt Bar. quia ſicuti non creditur exemplo quando originale produci poteſt,ita nec teſtis faciat ſemiplenam probationem, ſi alii examinari poſſint. Et cōcludenti dixi, quia de teſtibus ad inſtrumenta procedit arg.l.in exercendis.C.de fi.inſtru.& in ſimili arguit Bal.in. l. ſancimus. C. de diuer. reſcrip.quod exemplum exempli non probat,ſicuti nec teſtis de auditu auditus.

Tertio declarat Bar. quod facit ſemiplenā pbationem,in caſibus in quib. duo ſufficiunt, alias non.Et probat per contrariū,ut ſuprà, quia ſi duo non faciūt plenā probationē, quia maior numerus requiritur,nec unus faciet ſemiplenā, & benè.l.1.§.huius rei.ff.de offi.eius,

Quarto declarat iſtud procedere, qñ duo ſunt æqualis potentiæ, qm̄ ſi unū eſſet altero potentius,tunc non facerent plenā probationem, nec unus ſemiplenam. Exemplum dictum & iuramentum,faciunt ſimul plenam probationem,& deberet ſuprà dicta ratione, unum ex his facere

111 ſemiplenā, & tamen non facit, † quia dictum & iuramentum, non ſunt paris potentiæ, ſed unū altero maius, & ut per eum fuſius, dum alio ēt exemplo iſtud probat, duorum florenorum, & floreni ac Anconitani. Quorum primum iudicio meo ineptum eſt, quia dictum teſtis ad iuramentum reduci debet, & quando unum eſt pro ptet aliud,id unum tantum dici debet.l.qui libertatis.§.ſeruus.ff.de euic.l.aſſe toto.ff.de hæ. inſt. Bal.in.c.licet,2.in prin.de teſti.in terminis Rota deci.465.col.2.de teſti. in nouis. in terminis noſtris.nō poſſumus igitur dicere duo non probant plenè,ergo nec unus ſemiplenè, tamen dictum in ſe uerum uidetur.

Et hinc conſiderat Bar. qđ qñq; eſt defectus ī numero qñq; in dicto., ſi in numero cōcludit,ſi duo teſtes dicerēt,qđ teſtator, puta Titius, legauit mihi centū,qđ nihil, probarēt,nec plenè nec ſemiplenè,& benè, non plenè quia ſeptē requiruntur.l.hac conſultiſſima.C.de teſta. non ſemiplenè,quia nec quattuor ſufficiunt,à proportione numeri acgentes, ne ſuprà, & à contrario.

Si uero dicerēt qđ mihi reliqt centū, corā ſeptē teſtib.rogatis,tunc ſecus,quia facerent plenā fidē,ſi ſeptē teſtes hoc dicerent, alias ſemiplenā.

Et pbat Bar.efficaci rōne, reſpōdendo rōni.ſ.dictæ,quod.ſ. ſi quattuor non faciunt plenam nec duo faciunt ſemiplenā,hoc mō deducendo. Probatio teſtamentorū componitur ex duobus ex iure naturali ſiue gentium.ſ, quod eſt ut in ore duorum uel trium ſtet omne uerbum, ut.ſ. d.c.in omni,de teſti.& ſolemnitate ciuili,quæ eſt

ſeptem

ſeptẽ teſtiũ,modo ſi hæc ſolẽnitas ciuilis ſubducatur, ut fit in teſtamento militis uel inter liberos,remanet ualida probatio p duos teſtes, ergo ẽt ſemiplenã facient probationem hoc caſu,qm iſtæ duæ pares ſolemnitas. ſ. iuris gentium & ciuilis faciunt plenã probationẽ, & ſic habito reſpectu non ad numerum,ſed.ad.d.ſolemnitates.

Conſiderando quoq; ſolẽnitatẽ iuris ciuilis ſemel affuiſſe,licet omnes (modo nunc) teſtes haberi non poſſint, uſq; adeo (ut dixi) ut oĩno faciãt ſemiplenã probationem,& ut per eũ ſuſius, imq; iuribus ab ipſo allegatis, & eſt ingenioſa & ſubtilis argumẽtatio. Attamẽ nihil ualet nec eſt uera, qa probatio non fit ex his ſolemnitatib. diſtinctis(indiuiſibilis.n.eſt)ſed ex fide teſtium,habito reſpectu ad numerum,quicquid ipſe dicat. d.l. hac conſultiſſima.C.de teſta. Et quia totum iſtud iuri ciuili attribuitur,arg.l.l.ius aũt ciuile. ff.de iuſt. & in.ſi quattuor ergo nõ faciunt(ut dictum eſt) plenam probationem, non facient ẽt duo ſemiplenam,& ita tranſit Saly.& benè,in. l.in bonæfidei.C.de reb. cred.col.8.

Si uero(redeuntes eo unde diſceſſimus) defectus ſit in dicto teſtiũ, exemplificando ut per eũ, ſi duo teſtes,dicãt qd benè uiderunt mutuo darĩ alicui pecuniam,ſed qd de quantitate non recordantur,& per alios duos probetur qd decẽ à creditore mutuo petiit,cõcludit,qd ex his cõiecturis erit aliqualiter certus iudex, quãta fuerit pecunia,quodq; poterit deferre iuramentũ creditori, q.d. quia ex his ſemiplenè probatũ erat, & hoc p tex.in.c.ex literis,de iureiu.& ita ẽt.Alex. hic dicit,& Iaſ.Idem Alex.conſ.69.col.2 vol.2. But.in.c.ſi.col.4. de iureiu.& nimirum ẽt, quia ex præcedentibus ſequentia declarantur.l.Titia. §.1.ff.de uerb.ob.l.item quia,§.ſi.ff.de pac.ſemiplenè igitur probant quia alia præſumptione iuuantur,& conſequenter, ut dixi, iuramentum in ſupplementum deferetur. Vltra declarationes Bar.ad.ſ.d.de teſte,modo alias ponit Iaſ.& quinto loco,ut uerũ ſit qd teſtis facit ſemiplenã probationẽ,ſi rõnẽ aſſignauerit ſui dicti, ẽt à iudice non interrogatus,alias non, & rõ eſt, quia fides unius teſtis, exorbitat à iure cõi, uſqueadeo ut modicus ẽt defectus, eius depoſitionem uiciet, ita Bal.in.c 1.in.§.ſacramentum,col. 2.de cõſue. rec.feu.in uſib.Ro.Alex.& Iaſ.hic,&eſt no.limitatio ad glo.ultra eos,in.l.ſolam.C.de teſti.quia teſtis non interrogatis,non tenetur à ſe ipſo rationẽ reddere ſui dicti regulariter ex quo uerbo ſus eſſe non debet,ut inquit Bal.in.c.cũ cã,nnu. 46.de teſti,& eſt arg.in l.1.ff.de ori.iu.

Sed dubito licet dictum ſit ✱ cõe, quia ſi duo faciunt plenam probationem, licet cãm nõ reddant ſui dicti,nõ interrogati nõ eſt rõ cur etiam unus non faciat ſemiplenam,hoc caſu.

112 Et quia in qbuſdã,tenetur reddere rationẽ ẽt non interrogatus,præſertim ſi deponat ſuper notorio,ut per Abb.in.c.conſuluit. 1. col.1. de ep. Vel qd aliquis ſit ebrius, aut furioſus, uel ſi de adulterio,ſeu ualore rei probando, agatur,& breuiter in his quę non ſenſu corporis, ſed iudicio intellectus percipiuntur,& p diſcurſũ rõnis ut pulchrè p Inn.in.c.cũ cãm,de teſti.fuſius Bal. in.d.l.ſolã,col.1.C. de teſt. qui firmant regulã ĩ non exceptuatis.l. quæſitũ.§. denique.ff.de fun. inſt. Nec ob.quod exorbitet à iure cõi,quia verũ eſt ne plenã faciat fidẽ, ſed non quo ad ſemiplenã.c.ex inſinuatione,de procu.ergo faciet ſemiplenam,& quod cãm non reddat, non interrogatus,tamen à communi dicto alias non recede.

Sexto declaratur, uerũ adhuc eſſe, niſi de probando indicio agatur, quia cum debeat probari per duos teſtes, nec iſto caſu ſemiplenã faciet p bationem.l.ſi.C.fa.erc.ubi glo.reputata ſingu.

Adde qd immò ſi eſſet probatum per unũ teſtẽ, nõ modo non facerent ſemiplenã probationẽ,ſed nec ẽt cũ aliis indiciis iungeretur ad probationẽ integrandã,ut per Bar.in l.ſiquis ex argentariis,in prin.ff. de eden. qui dicit qd nũquã iunguntur ſpecies probationum inuicem, niſi quando unaqueq; eſt in ſuo eſſe perfecta. Bertr. conſi.258.nu.8.vol.1.

Et eſt declaratio indubitata,ſed conſidera qđ in ſecundã Bar.incidit,nã ſicuti ibi non facit ſemiplenã probationẽ,quando plures haberi poſſunt teſtes ita non facit hic, quia ad indicii probationem plures requiruntur pariter.

Septimo & ultimo, alia difficultatem non habent, declaratur procedere, ſi teſtis uerè & neceſſario cõcludat,non ſi præſumptiuè,quia tunc non faceret ſemiplenã probationẽ,exempli gratia,quia dicar ſcio quia ſum uicinus,uel conſanguineus,iuxta not.in.l.1.ſuprà ſi cer. pet.

Quę declaratio quoq; indubitata uidetur,qa ſi eſt regulare qd neceſſario cõcludat plenè.c.in præſentia, de proba. utiq; eſt ẽt neceſſariũ, ſi de ſemiplena agatur probatione,& tradit gl.in.l.3. ĩ.§.1.in uerbo ſi leuior.ff.de min.& in.l.non eſt uериſimile,in prin.ff quod me.cau.quas adducit Ro.hic citatus per Iaſ.conſi.91.col.3. Et ex alio etiam quia ſpeciale eſt qd probet cũ iuramento. c.placuit,18.d.ergo ne ſpecialia multiplicentur oportet qd neceſſatiò & uerè concludat l.1.C.de dor.pro.l.cum poſt.§.gener.ff.de iu.do.

Modo hinc dubitat Bar.& ſeptimo loco quærit,ſi teſtis nõ à iudice examinatus ſit,ſed à quo-

113 dã notario extraiudiciũ,† an faciat aliquã fidẽ,&. cõcludit breuiter qd nõ,ſi pôt ſibi culpã imputari,cur nõ fecerit eũ examinari ſolẽniter, alias ſic qd facit aliqualẽ pſumptionẽ, exemplificãdo in duob. caſib. ſi teſtis erat in lõginquis partib. uel in articulo mortis,probat p tex.in.l.ſi.C.de teſt. & auctoritate Azo.in ſumma in auth.de inſt.ca. & ſi.inducendo ut p eũ.& ipſumad unguem refert & ſequitur ut etiam inquit Iaſ. But. in. d. c. ſi. col.4.de iureiu.

In quorũ iurium inductione, Bar.uidetur ſibi cõtrarius,quia dicit qd ob mortẽ teſtis eius,atteſtationi creditur in. d.l.fin.& tamen hic dicit,

quod facit aliqualē præsumptionē. Sol. ibi erant plures, ab arbitro examinati, hic unus tātum, igitur non mirū, quia perinde est, inquit tex. ac si coram iudice fuissent examinati. Sed moueo difficultatem, si perinde est ac si fuissent coram indice examinati ob mortem, & plures faciunt fidē eorumq; assertioni creditur, ut ibi, quare est qđ hac ratione ēt credi semiplenē saltē non debeat, uni testi tm̄. Cogita. Dicit rursum inducendo Azo. theoricam, in d. loco, quod instrō creditur ob loci distantiā, cui alias nō crederetur, hic uero qđ testis facit aliqualē præsumptionē, demū quia si. d. rōne, creditur instrumento ob distātiā loci, s. non est rō rursum cur credi semiplenē saltem non debeat testi, in casu præsenti. Cogita. Octauo dubitat Bar. quid si reperiantur dicta testium iuramentum autem non testis. n. postq̄ iurauit pōt examinari, ut per Bal. in. l. Antistius, in prin. ff. de acq. hær. Rota decisio 345. de dila. in antiq. & concludit breuiter ut. s. si parti nihil im
114 putari pōt, qđ faciunt semiplenā probationē, si reperiantur scripta manu notarii antiqui defuncti, quanquam acta non reperiantur, idemq; in d. c fi. col. 4. de inreiu. Moti ambo ea rōne solū, qa idē in sententia antiqua uidemus, quod fa cit idem, licet acta non inueniantur ut per Inno. in c. cum in iureperitus, de offi. de.

Sed tamen termini non uidentur pares, quoniam sententia pro ueritate hr̄, dummodo transeat in rem iudicatam. c. in præsentia, de renun. l. res. ff. de re iud. l. ingenuum. ff. de sta. ho. Immò quod post bienniū dicitur antiqua, ut p Bal. in. c. 1. in. §. sancimus, nn. 54. quo temp. mi. in usib. post Innoc. in d. c. in præsentia, in fi. pro dictis testium aūt non, sine iuramento. l. solā. C. de testi.

Sol. sicuti pro sententia præsumitur & dicimus, qđ antiqua ualet ēt qđ acta non appareant ita dicimus quod testium dicta à notario antiquo mortuo, scripta, faciant saltem semiplenā probationem, licet acta non appareant & cōsequenter quod iurauerint, & ita Bar. uoluit argumentari.

In cæteris dictis Bar. usque ad numerum 48. quia se remittit, & quia difficultatem non habent, minimè est insistendum.

Nono igitur dubitat, an duæ semiplenæ pro-
115 bationes, faciant unam † plenā, & cōcludit breuiter siue fuerint eiusdē generis, siue diuersi, qđ: sic, indubitatumq; est exempli gratia, si sint duo testes, uel unus testis, & cōfessio extra iudicium, facta, absente parte, uel unus testis & fama publica, & benè, quia est casus in. c. in omni negocio, de testi. & in. c. fi. de sne. ab int. & in. c. 1. de ap. & no. in. l. 3. in. §. 1. ff. de testi. ubi fides fit iudici, nō modo ex uno probationis genere, uerū ex pluribus. &c. quod faciant, nouissimè Crot. etiam ita tenuit. consi. 29. ad fi.

Sed quoad primum de duobus testibus hoc est qn̄ sunt probationes eiusdē generis, aduertē, qa, ut inqt Ripa, & est uerū, id dubiū nō hēt, dū mō sint cōtestes in oīb. prædicamentis, enumeratis in. l. testiū, & ibi Bal. col. 4. C. de testi. alias essent singulares, & singularitas obstatiua, q̄ testimoniū infringit testes. n. singulares dicunt, quia id qđ dicit unus, nō dicit alter. e. cū ecclesia sutrina, de cau. po. & pro. c. bonæ, de ele. Bal. cōs. 514. in fi. uol. 5. exemplificat idem Bal. in loco præalleg. ex quo quilibet unus est, & unus nō probat. l. iurisiurandi. C. de testi. Alex. consi. 100. co. pe. uol. 1. & declarat in rub. de contro. inuesti. co. 2. in usib. Et hoc est ēt, ut dicebā heri, qđ Bar. in. l. siquis ex argentariis, in prin. ff. de eden. nult, species probationum iungi non posse nisi sit unaquęq; in suo esse perfecta.

Quo ad secundum dicit idem Ripa adhuc & Ias. qđ non probatur in. d. c fi. Mihi aūt uī ꝯtrū uerius quia ibi legitur qđ Abbas se & sua obtulerat monasterio, & consequenter non potuisse testari, quod erat per unum testē probatū, q dixerat se uidisse illum ita facientē, & p alios dicentes audiuisse Abbatē prædictū, idipsum confitētē, & sic quod testis & ꝯfessio extraiudicium facta absente parte, faciant plenam probationem.

Dicit rursum Ripa qđ nec probatur in. d. c 1. de ap. & malè, quia immò ibi ad literā dr, qđ si sꝑensio ecclesię, siue interdictū, post appellationē legitimè interpositā, probata seu probatā per unū testē, & famā in loco, tanquā irrita seu irritū reuocatur, & qñ ēt in. d. locis non probaretur, ꝓbatur sine controuersia in. d. l. 3. satis. Est uerum qđ Bal. in. l. si ex cautione. q. 12. C. de non nume. pecu. dicit, qđ immò sunt singulares, si testis de uisu deponat, alter de auditu, quia differunt in sensu & sensato ea de re non probant. sed respōdet Ias. quod in exemplo Bar ita differunt, & tñ probant, & malè, qa allegare inconueniens non est soluere. l. is q reus. ff. de pub. iud. l. negāda. C. qui ac. nō po. Cy. in. l. sancimus, in prin. C. de fide iu. Bal. in. l. cum mulier, col. 4. ff. so. ma. Dic ergo tu, & solue Theoricā Bal. confundi per tex. in. d. c. fi. maximè quia est singularitas adminiculatiua quę coadiuuat testimoniū. d. l. 3. l. quæro. §. fi. ff. de Aedic. edic. & quia esto, qđ hoc casu singulares sint, non tñ discordant in unū rei finem, sed in eundem conueniunt per diuersa media, sicut una uia ducit Romā non tamen sola sitq; ex diuersis & multis uocibus, harmonia, quę tamen est eadem, & medicus excellens, ex philosophia & medicina, ac Iuriscon. egregius, ex iure canonico & ciuili, ut inquit idē Bal. in rub. de cont. in uesti. col. 2. & in. c. cū cām, in prin. de proba. & nouissimè etiam probatur, in. l. qui sententiam. C. de pœn. quem tex. dicit ad idem singu. Feli. in. c. licet ex quadam, in fi. de proba.

Verū adhuc ob. quia ex duobus imperfectis nō resultat unum perfectū. l. 1. C. qui nu. tu. no. in. l. 2. in. §. fi. ff. de excu. tu. & in. l. spadonem. in. §. q iura, eo. ti. exemplificatur in eo qui duas imperfectas habebat excusationes, puta Romæ duos filios, & duas tutelas, tres. n. filii Romę, quattuor in Italia quq; uero i ꝓuinciis & tutelæ tres, seu ca

ræ,excusant ut ibi & insti.de excu. tu.in prin. ex cusationem non præbentes perfectam quia sunt diuersi generis & imperfectè quidem.

Sed non ne etiam diuersi generis sunt hic,unus testis & confessio,unus testis & fama, & tamen perfectam faciunt probationem.

Respondet Bar.hic,quod ibi diuersæ causabātur excusationes à diuersis tutelis,hic aūt (ut di ctum est proximè)ad eundē finē tendebant, hoc est,ut fidem facerent iudici, & quæ non ex uno probationis genere fit,sed ex pluribus. d.l. 3. c. sicut, de re iud. c. in præsentia, de renun. & ita transit etiam But.in.c.fi.col.5.de iureiu.

Secundo potest responderi,illud pupillorum fauore inductum fuisse, arg.in.l.ex pluribus, in fi.ff.de admi.tu.ibi præcipuum.n.merentur fauorem,ut arctentur excusationes,l.1.ff.de tute.hic uero per contrarium, ne probationum facultas angustetur.l.quoniam,C.de hære.

Vel & tertio, quia adhuc dicto casu quelibet species in se erat imperfecta,perfecta uero ī suo esse hic.l.si quis ex argētariis,& ibi Bar.in prin.ff. de edē. Sal.i.l.i bonæfidei in 9.opp.C. de re.cre.

Tamen cogita licet dictum istud pro absoluto posuerit Ripa hic,& Feli. anteeum ubi multa in.c.licet ex quadā. col. ult.de proba. qd si unus testis de uno miraculo dicat,alius de alio, quelibet probatio est in suo esse perfecta,& tñ nō iunguntur ad plenā probationē integrandā. Vel dic qđ sit singularitas obstatiua ut. s. quæ infringit testimonium,ut pulchrè per Alex consi. præal leg.100.col.5.uol.1.& consi.175.col.2.vol.2.

Decimo dubitat Bar.quid iuris si actor plenè
116 probauit,& reus semiplenè,an una alterā† extinguat,plena scilicet semiplenā,& concludit, si fuerint 5rię,qđ sic,& benè,exemplificando ut p eū,obiter q; dictum fuit suprà, in discursu legis, & non ab re ad propositū quia probatio potentior minus potēiē uincit.l.ob carmen.§.si testes. ff. de testi.per quem text.ita etiam dixit Soci. in not.casu consi.20.col.3.uol.3.

Adde tu qđ alia rōne ēt extinguitur, quia in exemplo Bart. probatio actoris est affirmatiua, negatiua uero rei,testibus aūt deponentibus affirmatiuè magis creditur,quàm his qui deponūt negatiuè. l. diem proferre.§. si plures. ff. de arb. Ias.in rub.suprà,co.col.4.ergo.

Si uero fuerint diuersæ, quia actor per duos testes plenè probauit mutuū,reus p unū,solutio nē,qđ isto casu dubiū erit,&qđ erit recurrendū ad iuramentum,secundum formā huius legis,& l.in bonæfidei.C.de reb.cre. & ut per eū fusius.
* & cū ista distinctione transeunt cōiter * omnes.
Declarando secundam hanc conclusionem reo deferendum esse,& non actori, quia hic formaliter istud dicitur secundum cōmunem intellectū.

Et ita demum esse uerum, ut inquit Ripa, si reus probauerit solutionem per unum testē omni exceptionem maiorem.

Quæ declaratio necessaria non est,quia aliter semiplenè non probasset ut intellexisse uidetur Bar.& suo loco suprà declaratum est satis. c. 1. de consang.& affi.

Adde etiam reo potius deferri debere quàm actori iuxta notata quoq; in.c. fi.de iureiu. quia fauorabiliores sunt actoribus,in fi.iudicii.l. Arrianus.ff.de ac.& ob.no.in.l.de die.ff. qui satisd. co.l.fauorabiliores.ff.de reg in. & quia in exemplo Bar. considerandus est maximè liberationis fauor.l.tale pactum, in prin.ff.de pac.& quia eidem defertur etiam, quando actor semiplenè nō probasset,sed pro eo tātum esset aliqua coniectura,ut suprà, diximus,in discursu legis.

117 Vltimo dubitat Bar.† nunquid una probatio imperfecta tollat aliam, ita quod non sit locus delationi iuramenti,& breuiter concludit quod sic subiiciens de hoc esse casum in. l. 1. C. qui & aduer. quos.& ita transit etiam Ias. hic in repe. col.76. & 106. & facit qa ita ēt una præsumptio tollit aliam.l.diuus.ff.de test.in integ.& formaliter ita ēt dicit Anch.ubi semiplena probatio attenuatur ex aliquo uerisimili contrario, quod non est sufficiens ad iuramenti delationē, consi. 227.ad fi.signanter per tex.in.d.l.1.ubi casus clarus,& Ro.consi 481.col.2.& Rota decisio.444. col.2.sub rub. de sent, excom. & Alexan. consi. 183.nu.14.uol.6.

Modo reassumendo ultimam partem gl. quærit Bar.in quibus causis deferatur iuramentum, quæ præcipua est materia legis nostræ,& primo dicit qđ non habet locum,quodq; non defertur
118 † secundum ueram opi.In causis criminalibus, seq; remittit ad dicta in.l.maritus.ff.de quæstio.

Adde rōnem pro nunc,& in discursu legis diximus, quia eo casu probationes debēt esse luce meridiana clariores.l.fi.C.hyperbolica.n.locutio
* est augendi.C.de proba.& * est communis vt dicunt Docto. in l. 3. supra eod. Idem Bar. in d.l. maritus. in fine.

Et procedit non solùm quando uenit imponēda pœna corporis afflictiua, uerū ēt casu quo imponenda sit pecuniaria, vt inquit Imo.in c.fi. de iureiu.& in d.l.3.ubi etiam Alex & Ias.& maximè quia tex.in d.l.fi.loquitur generaliter & non distinguit & quamquam d.l.3.in princ.de pœna corporis afflictiua loqui uideatur,non ob. tamē quia loquitur in iuramento uoluntario seu indiciali,& non in necessario vt hic, Bertrā. pulchrè consi.288 nu.6.vol.2.

Et plus qđ non defertur in criminalibus dato quod crimina obiiciātur excipiēdo,qđ est notandū secundū Bal.in.c.tā literis,nu.2.de iureiu.

119 Secundo quærit qd in cā Monachationis† seu
* matrii, & se remittit pariter ad.d.in. d.l. 3. * cōis opi.his quoq; casib.esse vr,nō deferri, nec affirmatiuè,nec negatiuè,loquendo de iuramēto necessario, quia alias si uolūtariū fuerit, aut iudiciale secus,poterit.n.deferri affirmatiuè,negatiuè nō, ut ibi,ubi utriusq; dicti Ias.rōnē assignat eo.pe. & benè dic ut per eum,qui hic etiam ita transit.

L 3 Tertio

120 Tertio quærit, quid in causis † famosis, & respondet deferri, sed in contrarium est communis * opi. ut attestatur Alex. in d. l. 3. col. 4. dicēs, quod non sunt uerba Bar. sed cuiusdam Rayne. & idem dicit Ias. hic, & dato quod sint uerba Barto. quod inaduertenter locutus est, ex quo causa grauis dicitur ut superiores, argum. in. l. iusta ff. ma. uind. requiruntur q; probationes (ut prius dixerat idem Bar.) luce meridiana clariores d. l. fi. C. de proba. Et licet obstare uideantur iura per Bart. allega. non ob. tamen, quia loquuntur in iuramento uoluntario seu iudiciali, & non in necessario ut hic.

121 Quarto quærit quid in magnis † causis, & respondet idem non quod probetur lege, sed quoniam (magistrale enim dictum est) æquiparantur causis criminalibus. l. propter litem. ff. de excu. tu. & hoc ipsum perpendit etiam Soc. cons. 155. col. 1. vol. 2. Vnde sicuti aduersarius meus in cā criminali, est mihi inimicus capitalis, iux. no. in. l. 3. in. §. fi. ff. de adi. le. ita erit si litem habeat mecum in causa pecuniaria & ciuili magna ut per Bar. in. l. 3. in prin. ff. de testi Ias. in. l. plerique; col. 2. ff. de in ius uo. Alex. consi. 99. in priu. vol. 1. & sicuti metus mortis, est modus quo contractus rescindi potest. l. 3. ff. quod met. cau. l. 3. ff. ex qui b. cau. ma. c. cum dilectus quod me cau. ita est, metus amissioni. o. bonorum uel maioris partis l. pe. ubi idem Bar. col. fi. ff. de condic. ob. tur. cau. & sicuti per falso transigi potest. l. transigere. C. de transac. ita transigi potest in pœna. o. bonorum ut ibi per Docto. Ea de re, ad propositū qua ratione deferri non potest, in causa criminali, quia scilicet probationes luce meridiana clariores esse debent, & similibus de quibus suprà, d. l. fi. C. de proba. eadem, deferri nō poterit, nec debebit, in pecuniaria & ciuili magna. c. quāquā ubi glo. de elec. in. 6. Ro. consi. 120. col. 2.

Sed contra, quod æquiparatio non sit bona, nec uera, quia quælibet corporalis ēt minima est maior quacūq; pecuniaria. l. in. seruorū. ff. de pę.

Et quia in pecuniaria, instātia quantecunque quantitatis sit cā, durat triennio, in criminali uero biennio tantum. l. properandum. C. de iudi.

Et quia ultimo loco uidemus, quod decisio. l. plerique; ff. de in ius uo. procedit tametsi debitum sit magnum, ut quis in domo sit tutus, & tamen secus est in causa criminali, pro qua etiam in domo capi poterit ut ibi not. & in. l. uinū. ff si cer. pet. Cogita & à communi ratione non recede, quia est casus clarus in. d. l. propter litem. & qđ dicit Bar. regulare.

Quinto quærit, quæ causæ magnæ dicantur
122 † & respondet stari arbitrio iudicis, secundum qualitatem personarum, & nimirū quia lege non est determinatum. l 1. ff. de iure deli. & dixit etiā secundum personarum qualitatem, quia est regulare. l. plenum. §. equitii. ff. de usu & ha. bonus tex. per eum allegatus in. l. sed & si susceperit. 1. §. 1. ff. de iudi. Subinde duo exempla ponendo, quando de possessione contenderetur, uel esset quęstio super aliquo incidenti, quia tunc causa magni ponderis non diceretur, & iuramentum deferri posset. c. ex insinuatione, de procu. dictumq; fuit suprà. Interim adde aliqua per Alexan. consi. 103. col. 2. vol. 7. & consi. 121. nu. 4. & consi. 150. nu. 3. & consi. 185. in fi. eo. lib.

Est uerū qđ idem Alex. in. d. locis & in l. 3. suprà. eo. & ibi etiam Ias. post Ro. hic, clarius quā alius Abb in. c. mulieri col. 4. de iureiu. ainnt qđ immò etiam in causis grauibus & magnis, posset actori deferri iuramentum, si plus quam semiplenè probasset, puta quia haberet duos testes quorum unus tamen non esset omnino integer, ipse aūt esset optimæ uitæ, & hoc quia nullum text. habemus dicentem, quod deferri non possit, & sic inspectis personarum & causæ circunstātiis, ut in. c. fi. in. §. 1. de iureiu. Vrget tamen quod probationes sint luce meridiana clariores, ut suprà, igitur cogitandum est, & quauquam lege cautū non inueniatur, hac ratione saltem potest suaderi. l. scire oportet. §. sufficit. ff. de excu. tu. & quando testis non est omnino integer, ea duobus qui plenè probare debebant, & unus tantum probat estq; omni exceptione maior non potest dici, nisi quod sit semiplenè probatum. c. inter corporalia de transla. præla. & de prædictis omnibus etiā But. in. d. c. fi. col. 6. 7. de iureiu.

123 Vltimo quærit cui deferatur † & opi. Azo. cōfutata, quod actori non sit deferendum in. l. in bonæ fidei. C. de reb. cre. per tex. in. c. nouit de iudi. & in. c. si peccauerit 2. q. 1. ut per eum, concludit tandem, si causa non sit magna & ardua, quod actori habenti testē qui sit omni exceptione maior, quiq; sciat ueritatem, plenè, & sit honesta persona, deferetur, & sic etiam reo si semiplenè probasset, quoniam in exceptionibus actor est. l. 1. & 2. ff. de excep. l. in exceptionibus. ff. de proba. & qa clarum est diximusq; suprà nō aliter insisto.

Quare autem non deferatur eidem, sed reo si haberet actor pro se aliquam coniecturam, suspicionem facientem quod ēt suprà, docuimus, uel quia plene ueritatem nesciret, uel quia esset uilis persona, uiue rationes sunt, per eundē Bar. hic adductę, Ver. his præmissis, dic ut per eum, plenius But. in. d. c. fi. col. 7. & 8. sed quia ab opi. Bar. hic non discedit, nec alii, transeo.

Verū adhuc, & pro legis complemento, quærit Bar. (gl. fi. nihil habet & in progressu fuit expedita) an iudex necesse habeat concurrentibus
124 suprà dictis, iuramentum istud deferre, † & concludit quod sic, alias appellaretur & hoc p text. in. l in bonæ fidei. C. de reb. cre. ponderando ibi uerbum oportet, ubi etiam docto. ut ipse attestatur, hoc tenent, uoluit dicere Bar. quod est uerbum necessitatiuum, ut dicit ēt in. l. cū miles 18 fi. ff. de alie. iud. mu. cau. fac. Soc. in. c. 1. col. 2. per illum tex. de lib. ob. Franc. in. c. 2. ad fi. de lit. con. in. 6. maximè quia ita materia subiecta, dictare uidetur, ut idem Bart. declarat in. §. oportet in authen.

auth.de inst.cau.& fi.Sed contra quia tex.in.d.c. fi.de iureiu.dicit pôt,& non oportet,aut debet; quod idẽ significaret.l.t.in prin.ff.de eden. Bar. in.l.si creditores,nu.3.C.de pigno.& benè,quia non quicquid iudicis potestati permittitur iuris necessitati subijcitur.l.non quicq.d.ff.de iud. & sic duo iura prædicta pugnare uidentur, breuiter uera est opi.Bar. hic,adde simile, quod potest sic cogi ad decernendum bo.po.alicui competentem sicuti ad restitutionem in integru n.l. quod si minor.§.fi.ff. de mino. quod si non fiat poterit appellari.l.1.C.si sęp.in integ.rest.postu. Non ob.tex.in.d.c.fi.quia id est fortè uerum, ut dicebam etiam,suprà,in.q.an deferatur quando causa est criminalis, in iuramento uoluntario aut iudiciali, non tn necessario ut hic, & declarat etiam But.ibi col.8.

Secundo quærit,an te pars debeat petere iura
125 mentum sibi deferri, † & concludit sine dispu tatione quod sic,quia iudex non impartitur officium suum non requisitus.l.4.§.hoc autem iudicium ff.de dam.infec. Tamen uerba diriguntur ad iudicem, & eidem amplius. necessitas imponitur, ut suprà, & in.d.l.in bonæfidei.C.de reb. crc. ergo deferri debebit etiam quod pars non petat.l.si fotor ubi glo.C.de colla.

Sol. non simpliciter diriguntur, sed etiam ad partem dum contractus mentionem facit, probationis atque decisionis, ut declarat Bar.in.l.cum scimus.C.de agrico.& cen.lib.to. Vel & aliter, ut dicebam alias, quod ibi uerba sunt relata ad iudicem, ut ostenderetur iuramentum necessariũ esse, nec posse recusari uel referri, ad uoluntarii & iudicialis differentiam, ut dictum fuit in euiden.sed nõ ut non peteretur, arg.in.l. uinum.ff. si cer.pet. & in.l.si.ff.de rei uen.& ita etiam seruat consuetudo, interpres legum optima, ut paulo infrà dicit Bar.l.si de interpretatione. ff.de le.

Tertio quærit Bar.usque ad quod tempus pe
126 ti posit,† respondet, quod peti potest usq; ad conclusionem in causa, & benè, quia cum primum in causa cõclusum est, quodam modo sententia lata dicitur ut suprà, declarauimus, post Bar.in.l.si mater in.§. eandem in fi ff. de excep. rei iud.sed.d.tempore peti non posset, ergo, & testatur quod ita admittit consuetudo, cui ut potè doctori illustri credendum est ad not.in.l. de quibus.ff.de legi.

Quarto quærit, quia tex.loquitur in reo, quid in actore & respondet quod cum tex. generaliter loquatur nec restringat se plus ad actorem quam ad reum, in Ver.solent, quasi eadem sit ratio, quod generaliter intelligi debeat, & benè.l. de precio.ff.de publicia.l.1.§.generaliter. ff. de lega.præstan. Adde simile, quod eadem ratione dicitur in l.t.& ibi idem Bar.nu.5. C.ne li.po.

Quinto & ultimo quærit, sicut sententia potest retractari per noua instrumenta, an possit
127 etiam retractari per nouos testes † & breuiter respondet hoc quoq; casu, quod sic si causa sit, quæ possit per testes reprobari, & testes examinati non fuerint, quia instrumẽtorum ap. etiam testes ueniunt.l.1.ff.de fi.instru.l.notionem.§. instrumentorum.ff.de uerb.si. Mihi uidetur tamẽ quod Bar.malè loquatur, quia in testibus, ut diximus suo loco, negligentia potest parti imputari & quia tex. dicit, in instrumentis locutus, quibus nunc solis usurus est, Fulius Alber. hic col.3.igitur nõ debet posse retractari, sicuti per instrumenta retractatur, cum Bar. tamen tenet Bar.in d.c.fi.col.8.Cogita.& reliqua Docto.dictrà teipso uideas, quia hec, quoad apparatum Bar. erunt satis. Deo laus & gloria. finita fuit à me lex ista, tertia uice lecta, frequentissimo auditorum concursu, die xxv. Iunij. M. D. LVIII.

ADDITIO. Ad propositum fustiũ, qua pœna periuri castigabantur diximus in casus figuratione, nouissimè addas nunc, uirgarum ius fuisse, quodque id, nõ in omnes, Magistratus habebat, inq; tergũ Ro.ciuis, nihil illi licuisse.

SVMMARIVM.

1 *Actiones quædam bonæfidei, quædam strictissimi cum declaratione, & quot sint.*
2 *Actio arbitraria, & quare sic dicta, & unde cum exemplis.*
3 *Actio arbitraria est stricti iuris.*
4 *Iudicis officium in actione arbitraria, quomodo se habeat.*
5 *Iuramẽtum in litẽ quid sit. & quo casu deferatur.*
6 *Iuramẽtum in litem ut deferatur, quæ requirãtur.*
7 *Qualitate quæ differunt, non differunt in substãtia.*
8 *Actione in rem in arbitrarijs, an defertur iuramẽtum in litem, & quando, nu. 13.*
9 *Iudex certam summam usque ad quam iuretur præfinire an possit, & nu. 17.*
10 *Falsitas an detegatur, ex inordinata affectione iurantis in litem.*
11 *Contemptus dolo non caret.*
12 *Iuramentum in litem post moram, non defertur, & quare.*
14 *Factum, qui præstare tenetur ex legis dispositione, præcisè cogitur.*
15 *Actio omnis arbitraria efficitur, quando res ad iudicis mandatum non restituitur.*
16 *Iuramentum in litem, an deferatur in actionibus bonæfidei.*
18 *Præfinire quid sit, et an et quãdo differat à taxare.*
19 *Statuto quod stetur iuramẽto damnum passi, an iudex possit præfinire summam.*
20 *Iudici an liceat, non deferre iuramentum in litem.*
21 *Licet uerbum, an importet liberã uoluntatem, uel arbitrium boni uiri.*
22 *Iudex an possit reum pro parte absoluere, & pro parte condemnare.*
23 *Intellectum ad l.fi.C.ubi Senat.uel Claris.*
24 *Iuramentum in litem, an deferatur ob culpam, sicut ob dolum.*
25 *Aduersatiua debet esse eiusdem generis, cuius aduersatur.*

26 Iura-

26 *Iuramentum in litem in actionibus stricti iuris, an deferatur.*
27 *Petitio datur in rem, actio in personam.*
28 *Loquutio propria, & impropria quæ sit, & quibus potestas data sit propriè, & impropriè loquendi.*
29 *Actio in rem quomodo impropriè dicatur actio.*
30 *Legis indiffinita loquutio æquipollet universali.*
31 *Actionis contrariæ quo cognoscantur, & nu. 33.*
32 *Actione in depositi, an deferatur iuramētū in litē.*
34 *Iuramentum in litem, an deferatur in actione ex empto.*
35 *Intellectus ad. §. cum oportet, in auth. de indic.*
36 *Iuramentum in litem, an deferatur propter latam culpam. & nu. 37*
38 *Lata culpa, an comparetur dolo, quantū ad pœnā.*
39 *Bannitum liberatum esse publica uox, & fama est cum non sit, an possit occidi.*
40 *Lata culpa, quando dolo comparetur, & 42*
41 *Pœna ignis in hæreticos unde ortum habuit.*
42 *Iurisperitum si quis se profiteatur, et ignorantia aliquem supplicio afficiat, qua pœna puniatur, & qua medicus si ignorātia eius infirmus moriatur. 43. & qua incendiarius. nu. 44.*
45 *Lata culpa an æquiparetur dolo ubi de pœna corporali agitur, cum illatione ad statutum.*
46 *Lata culpa in causa infamiæ, an æquiparetur dolo.*
47 *Actiones stricti iuris, quare sunt arbitrariæ, & quare iuretur in litem.*
48 *Actionibus in bonæfidei, quibus casibus iuretur in litem.*
49 *Fauiana in actione iuratur in litem.*
50 *Intellectus ad l. in actionibus. ff. de in lit. iur.*
51 *Iuramentum in litem, an habeat locum in quantitatibus.*
52 *Iuramentum in litem, an habeat locum in obligationibus facti.*
53 *Iudicis iurisdictio, pœnali iudicio defendi potest.*
54 *Actio quomodo efficiatur arbitraria.*
55 *Iuramentum in litem, an locum habeat in dolo præsumpto aduersarij.*
56 *Iuramentum in litem domino uel quasi domino litis defertur, & quis sit quasi dominus.*
57 *Fisco, an deferatur iuramentum in litem.*
58 *Iuramentum ueritatis, quando locum habeat.*
59 *Balisiam relinquens apud hostem, clausam si apertam repererit, eius statur iuramento, de rebus & ualore.*
60 *Iudeo non defertur iuramentum in litem.*
61 *Appellari an possit, a iuramento in litem.*

Marcianus Lib. IIII. Regularum.

L. IN ACTIONIBVS.
ff. de in lit. iuran.

Voniam in difficilibus & arduia ut est lex nostra ad præsens Sybillæ foliis obscurior, quod ex uerbis Bar. hic in fi. elicitur, dicentia materiam istam à nemine tractatam fuisse neq; eam unquam nisi tunc cum scriberet intellexisse, quem tamen taxat Pau. quod innoluerit omnia potiua in ea contenta, quam declarauerit, altius exordiendum est, aliqua nō ab re, ad euidentiam præmittemus, documento Iurisfcon. in l. 1. supra si cer. pet. Immò quod nō minus est necessarium, quam utile. & quāquam idem Paul. hic colu. 3. dicat quod nunquam tam benè declarari poterit, ut legentis uel audientis animus quiescat. & Io. Fab. in §. præterea quasdam, nu. 6. institu. de ac. quem Ias. hic quoque refert, quod mallet potius, in hoc mare Anglico, discere naufragium timens insciriæ, quā docere, dabo tamen operam ego, si mihi solitam attentionem præstabitis ornatissimi uiri, ne uos quandoque, auspice Deo Opt. Maximo, ipsam à me expolitam, audiuisse pœniteat.

1 Primo igitur præmitto † quod actionum, quædam sunt bonæfidei, quædam stricti iuris, Bonæfidei quæ enumerantur in §. actionum, in Inst. de ac. stricti iuris, quæ ibi enumeratæ non sunt, ut hic per glo. & in l. in bonæfidei. C. de pac. & in l. in bonæfidei. C. de reb. cre. & ita arguit Bar. in l. certi condictio. nu. 15. supra si cer. pet. & in l. Cæsar, num. 21. de publi. & uectig. latius Dec. hic, &, nos alias. & dicit alibi glo. in c. cum uenerabilis, in uers. bonæfidei, quod bonæfidei sunt decem & septem, cætere autem stricti iuris, omnes. & idem glo. in d. §. actionum.

2 Secundo præmitto, quoniam hic de arbitrariis agitur, quod actio arbitraria dicta est quia à iudicis arbitrio † pendet, ut is cum quo agitur actori satisfaciat, & rem (exempli gratia) exhibeat, restituat, soluat, uel ex noxali causa seruum dedat, quod si non fecerit, arbitrio iudicis condemnabitur, quanti actor in litem iurauerit, d. §. præterea quasdam, instit. de ac. & quoniam sic de iudicis arbitrio arbitraria denominata est, ut Trebellianica, a Trebellio, Falcidia, a Falce, ius gentium, quia eo iure omnes gentes utuntur, & prætorium denique; honorarium ab honore prætorum. l. 1. ff. ad Treb. insti. ad legem Fal. in prin. l. omnes populi. ff. de iusti. & iu. l. ius autem. ff. eo. & est argu. in §. est & aliud, insti. de dona. probabiliter dici posset, quod propriū nomen actionis non sit, sed qualitas & adiectio quædam, ut hic etiam per Ias. Tamen allusio dat uerbis propriam significationem, si diffinitio non repugnet. l. notionem. §. instrumentorum. ff. de uerb. si. not. in l. 2. in §. appellata. ff. si cer. pet. nihilominus quod sit qualitas, & non proprium nomen actionis tenuit glo. in l. 2. in §. hæc autem actio. & in l. in bonæfidei. ff. de eo quod cer. lo. Areti. in d. §. præterea nu. 1.

3 Tertio præmitto † quod arbitraria est stricti iuris, Bonæfidei autem nunquam. d. l. in bonæfidei, & rationem assignat Bar. in l. 2. in prin. ff. eo. quia hoc casu, hoc est in bonæfidei actionibus, iudex exercere potest officium suum ex natura actionis, illo uero, hoc est in actionibus stricti iuris, non; sed quia æquitas istud ipsum requirit propter extrinsecum aliquod accidens, contra

naturam

naturam actionis ut infrà, officiũ istud iudicis, mercennarium est, uno casu rursum, deseruiens naturę actionis intentatæ, alio uero contra, & ut latius in.d.§.præterea, Bar.in.l.1.C. ubi conue. qui cer.lo.da.pro.

4 Quarto præmitto, quod istud † officium iudicis se habet plerunq; pœnam imponendo, ut in ac.quod met.cau quæ arbitraria est. l. sicum exceptione.§.hæc aũt actio.ff.quod met.cau.exẽplum si metum inferens, rem non restituat, qa condemnabitur in quadruplum, ut ibi, & in.§.in hac actione.

Quandoq; interrogando puta in noxali, an uelit dare seruum pro noxa quoniam si dixerit quod non, tunc condemnabitur pariter ad emẽdationem damni, sibiq; beneficium hoc auferetur, si eius cõscientia arguatur.l.2.l. in delictis. §.si detracta.ff.de noxa.quandoq; in arbitrando interesse ratione loci.d.l.2.& toto ti.ff. de eo qđ cer lo. Et deniq; in taxando quantitatem ac deferendo iuramento in litem, ut hic, & per Bart. in.l. hoc edicto, in princ. ff. de Publica. Ias. hic & in.d.§.præterea.

5 Quinto & ultimo. præmitto, † quid sit iuramentum in litem, ut per Azo.in summa de in lit. iu.in prin. qui dicit quod nil aliud est, nisi æstimatio singularis interesse, iuramento facta per actorem pro quanto nollet re sibi debita carere. quam diffinitionem probat per tex.in.l.2. & in. l.si tutor, hoc eo. ti.nostro. tradit glo. ultra eũ etiam in.l.fi.infrà, eo. & ita diffinit quoq; Host. * extrà de in lit.iu. in summa in prin. * & cõmuniter tenetur, usq; adeo ut propriè iuramentum hac de re, affectionis dicatur. & non ueritatis qđ tamen hic Dec.ad lõgum disputat, ut per eũ in. l.nummis. suprà, eo ubi in nũmis in quibus non cadit affectio, iuramentum in litem non defertur. Et in litem uocatur, quia occasione litis & in lite tantum defertur, uel quia res cuius occasione lis est instituta, æstimatur.

Necessariumq; est, in defectum probationis, ita ut recusari non possit, præcisè, uel cõsatiuè, præcisè, quia, ut dixi, recusari non potest, & not.in.d.l.fi.nisi uelit actor à lite discedere, seu interesse probare per testes ut ibi per Bar. quod tamen difficile est.l.fi ff.de præto.stipu. Causatiuè si uelit obtinere & iuratum consequi. l.1.C. 6 ut ne. inui. Et † ut deferatur, aliqua formaliter sunt necessaria ut hic per eundem Bart. nu.3. 4. 12.17. Alex.consi 214.col 2.vol.7.

Natura rei petitæ ut in ea cadat affectio.
Natura actionis intentatæ.
Dolus aduersarii.
Et in non parendo quidem.

Et habilitas personæ iurantis, quod sit dominus uel quasi, & pubes, & ut infrà latius.

Quidam Moder. tamen in tracta. nouiter impresso, de i lit.iu.in.1.q.ab hac diffinitione Azo, Hosti. discedunt dicuntq; bonam non esse. & Moti primum, quia hoc qđ in ea dr̃ de affectione, non est semper uerũ ut hic in Ver.planè.

Responde & intellige diffinitionem habito respectu ad frequentius contingentia, ut inquit glo.in.l.suus quoque, in.§.puto, in Ver.& gene liter.ff. de hær.inst.quam Areti. celebrat in.l 1. col.pen.ff. de testa. quodq; I. con. in Ver.planè loquitur de iuramẽto ueritatis, quod non propriè est in litem.

Secundo obiiciunt, dum iuramenti fit iu ea mentio, quod non aperiunt Azo.& Hosti. à quo iuramentum esset delatum, quodq;.d. uerbum conuenit etiam iudiciali.

Et rursum malè, quoniam affectionis facta mentione, non potuit de alio intelligi quàm de necessario, de quo principaliter in hac lege & in isto titulo, post titu.de iureiu. tractatur.

Tertio & ultimo obiiciunt, quod debebant eã describere per has demonstrationes, quod ob dolum uel contumaciam defertur, ut hic.

Sol. poterant hoc facere si uoluissent, sed dico ego quod non debuerunt, ex quo nullus negabit, ex uerbis ipsis comprehendi, fore iuramẽtum in litem, quod regulariter non defertur nisi contra dolosum ut hic, ergo non fuit necessariũ per has demonstrationes ipsam describere & sic diffinitio bona. & quod iuramentum in litẽ propriè fit affectionis ex multis tener quoque Deci.hic, & attestatur hanc esse communem * opi. non autem ueritatis.

Prædicti uero in præallega.tracta.tenent contrarium, Moti adhuc.

7 Et primo, † quia quæ qualitate differunt, non differunt in substantia, dant exemplum in homine & asino, quorum unus altero non minus est propriè animal, addo ego benefacere tex.in.l.fi. ff.de sun inst.Bar.in.l.1.col.2.ff. de ac. & ob. sed duo hęc differunt qualitate, ergo.

Secundo quia species insunt suo generi propriè, allegant Soc. & Alcia. in locis ut per eos quærentes riuulos, ubi habent fontes adde igitur tu qđ ita dicit Bal.in.l.fi.C.de iu.au. an. sed iuramentũ ueritatis, est species iuramenti, ergo.

Tertio probatur per istum tex. in Ver. planè, ubi de iuramento ueritatis & tamen inquit tex. quod in litem iuratur.

Quarto idem dicitur in.l.tutor q reptorium, in prin.ff.de adm.tut.& l.13.in.§.1 hac.ff.cõmo.

Quinto quia cum hæc duo, iuramentum ueritatis, & affectionis sint nomina magistralia, ut hic per Ias.col.3. non debet induci diuersitas ut unum altero magis propriè iuramentum in litem dicatur.

Et rursum malè quia benè admitto quod propriè sit iuramentum, sed non quod propriè sit iuramentum in litem ut hic & in.d.l. nummis.

Nec ob. primum quia qualitates sunt iuris, efficientes in substantia differre, ergo etiam quod in litem propriè sit affectionis, impropriè autẽ ueritatis.l.1.ff.de serui.rusti.prædio. ubi uia & actus etiam, quæ duo sunt iuris, qualitate differunt

runt & cōsequenter in substantia sunt diuersa. * Vel & formalius respōdeo, quod nō differunt, & utrunq; sit iuramētū in litē, sed magis propriè id quod est affectionis. l. ubi aūt non apparet. ff. de uerbo. ob. & facit qđ de actione bonęfidei & stricti iuris dicitur, qđ in omnibus requiritur bona fides, sed longè magis in illa, quàm in ista. l. bonam fidē. C. de ac. & ob. Bar. in. l. sub ptextu. 1. ad si C. de transac.

Non ob. 2. quia eodē modo respondeo, qđ propriè est iuramentū, iuramentū ueritatis, ut affectionis, sed non in litem, quoniā uult lex, qđ in litem tantum dicatur, id, qđ est secundum affectionem iurantis.

Non ob. 3. quia id dicā uerū impropriè, ex aliis iuribus innuentibus, id tantum esse iuramentūm in litem ut dixi, quod est affectionis, & glo. hic declarat ubi Fu sius dicemus.

Quomodo etiam tollitur quartum.

Non ob. 5. & ultimū, quia fateor qđ sint nomina magistralia, & qđ etiam nō debeat induci diuersitas, qđ uno sit magis propriè tale quàm aliud in dubio sed in casu isto constat dispositū esse à lege ut id tantū sit in litem, quod est affectionis, ergo non iuramentū ueritatis, quia in claris nō est opus coniecturis uulga. l. continuus. ff. de uerbo. obligation.

Summa & diuide, ut hic per Bar. & quo ad primam partem dic, quod Dubitationem faciebat,
8 in † arbitrariis, actione in rem scilicet ut exemplificat tex. & ad exhibēdum illius pparatoria. l. arbitrarii. C. de rei uen. l. incerti. C. de interdic. non deferri iuramentū in litem, si quis rem non exhibuerit, uel nō restituerit, quoniam stricti iuris est, ut supra & officium iudicis debet regulari secundū naturam actionis institutę, quæ est ut in ea strictè procedatur. l. quicquid astringendæ. ff. de uerbo. ob. not. in. d. §. actionum. & maximè quia ut dictum est pariter, dictæ actiones, nō proprie actiones sunt sed adiectiones potius, & qualitates quædam, & multo minus in his quæ sunt bonæfidei, quoniam empti & uenditi, huiusmodi est, & depositi. d. §. actionū, & tamen in his nō defertur. l. 1 ff. de ac. emp. l. ei apud quem. l. actione. ff. depo. & ut infrà latius.

Sol. esto qđ arbitrariæ sint stricti iuris ut diximus in eadem. defertur tamē, qa reus iudici nō obtemperauit, & sic propter accidēs ex æquitate, ac contra naturam actionis, delato iureiurando, in litem condemnatur. l. qui restituere. ff. de rei uendi.

Nec facit qđ in actione ex empto nō iuretur, & tamen sit bonæfidei, quia nec dolus uēditori potest ascribi, cum nō teneatur rem accipientis facere, sed soluendo interesse liberetur, ut hic per gl. & in. l. 1 ff. de ac. emp. uel dic qđ immò iuretur, si habeat facultatem rei tradēdæ, & est * cōis opi. ut. infra. in glo. pallega. & ibi Ias.

Non etiā dictū de deposito, quia in casu d. l. ei apud quē & l. actione, nō agitur de perfidia, deq; dolo sed de calculo, depositarii, qui fecit impensas utiles uel necessarias, quas recuperat aliis de ferē, si fuerit actio depositi directa, nō cōtraria.

Ratio aūt decisionis est, quoad arbitrarias, qs non paruit, & sic in dolosi ac contumacis pœnam ut. infra.

Quo aūt ad actiones bonæfidei, quia in eis ual de exuberat officium iudicis, usq; adeo ut eidem quoq; arbitrium præstetur cōdemnandi in plus quā sit in contractu deductum. l. quia tantūdem, citata etiā hic per Ias. ff. de neg. gest. & istud quo. ad. s. dictum.

9 Quantū ad. 2. † etiam dubitationē faciebat, iudicem non posse certam summam pfinire usq; ad quam iuretur, quia si iuramentū est affectionis, licet iurare in infinitū. l. uideamus. §. iurare. supra eo. sol. potest iurare in infinitū, si iudex non taxauerit ut ibi, sed potest etiam taxare & pfinire certā summā, usq; ad quam iuretur, ut hic, & ibidē ad literā. Ratio decisionis est ut text. met dicit quia hic licuit etiā à principio, nec ei iuramentum deferre, & à principio legit Haloander, in Päd. Flo. aūt Taurel. à primo, ideq; est, & à primo aduerbium, quo maximè utitur Comicus, & nota quod ista taxatio non poterit excedere duplum communis æstimationis, ut per Bart. in. l. s. colum. 8. C. de senten. quæ pro eo. not. in. d. l. uideamus, in. §. deferre, & gratia, infinitatis uitandæ. c. cum in multis de rescri. in. 6. l. ut antiquitas, C. de usuf. Bar. in l fi. col. 2. C de sacrosant. ec. Quantum ad. 3. dictum dubitationem faciebat, quia si à principio potuit nō deferre, post quam detulit debet illud sequi, & sicuti iuratum est cōdēnatio fieri arg. regu. quod semel, de reg. iu. in. 6. & in l. fi. de pac. ergo non absoluere, uel minoris cōdemnare, arg. in. l. si quando. C. unde ui. c. si. quod met. cau. & etiam ne detegatur falsitas iurantis.

Sol. id uerum est in iuramento ueritatis, non
10 affectionis, †. Nec ob. id detegetur falsitas iurātis, sed inordinata iurātis affectio, ideo & ex causa absoluere poterit, puta quia instrumenta sint de nouo reperta, & etiam minoris condemnare, si sibi uidebitur, ex quibus tolbt ēt reg. d. c. quod semel. & d. l. fi. qm erat ius acquisitū iurāti, reuocabile ratione prædicta. Et ratio decisionis est, quia iudici datū est ut supra. liberū arbitrium procedēdi ex bono & æquo. l. qđ si Ephe. si. ff. de eo qđ cer. lo. l. si seruū. §. sequitur. ff. de uer. ob.

Quoad 4. dictū adhuc dubiū faciebat ob culpam quoque deferri posse puta quia rem amisisset, negligenter relinquēdo noctu hostium apertum, quia cōparatur dolo. l. qu seruus. ff. depo.

Sol. cōparatur in casibus à iure expressis, non hic, sicuti nec in lege Cor. de sica. l. 1. C. ad legem Cor. de sica. nec quantum ad irrogandam infamiam. §. suspectus autem, inst. de susp. tu.

11 Ratio decisionis est, † quia mandatum iudicis fundatur in contemptu, contemptus autem dolo non caret. l. qui restituere. ff. de rei uen. ergo nō ob

ob culpam. Quoad. 5. & ultimũ dictum, dubitationem faciebat sit promissor Stichi moram fecerit, Stichusq; post moram mortuus sit, qđ iuramẽtum actori non deferatur, quoniam si defertur tãtum in actionibus arbitrariis, et bonæfidei, non defertur in his quæ sunt stricti iuris simpliciter arg.in.l. eum p̃tor. ff. de iudi. et in. c. nonne, de p̃sump. Sol. iuramentũ est ueritatis non affectionis. & nota quod moræ mentionem fecit quoniam alias interitu speciei, promissor liberatur.l.si ex legati cã. ff. de uerbo ob. diximus in.l. qđ te.supra si cer.pe. Ratio decisionis est, quia si ne iuramenti delatione, non posset facile iudex æstimare rem non extantem ut in ipso met text. nostro dicitur, & qđ alias in actionibus stricti iuris iurari regulariter non soleat, probatur in. l.seq.hic casus.

Nota primo, qđ in actionibus arbitrariis, exẽplificãdo ut supra maximẽ in actione reali defer
13 tur iuramẽtũ in litẽ, prout etiã dicitur † in.l.qui restituere. ff. de rei uen. Sed tamen adde. si rem habeat reus, quod prius ad ipsius restitutionem, manu militari compellẽdus est, & est auxiliũ cõadiutiuũ iuris executiui, quo oritur extra iudiciũ, ut declarat Bar. in. l. creditores, in rep. col. ult. C. de pigno.

Et nil aliud quã officiũ iudicis, secundũ Bal in auth. sed oĩno, col. 3 C. ne uxor pro ma. per tex. ad idem etiam in. §. necessario. ff. si uentris no.
14 & manu militari rursũ dixit, † quia ubi q̃s tenetur ad factũ ex legis dispositione, cõpellitur p̃cisẽ.l. Pomponius, & ibi Bar. nu. 15. ff. de neg. gest. & intellige uerũ in ordinario, nõ ĩ delegato, quia nullus delegatus etiam qđ haberet potestatem exequendi à principe potest exequi sententiam per uiolentiam, ut per Ange. in.d.l.qui restituere, colum. 1.

Si aũt rem non habuerit sed dolo desierit possidere, quod eo ipso probatur, quod nota pro limitatione.l. dolum. C. de dolo sicuti contumacia, quando restitutionem differt, ut per Docto. in.l.2. ubi maximẽ Ias. supra. eo. tunc ut diximus condemnabitur, quanti in litem fuerit iuratum. & plus dicit Bar. in.l. si cũ dos, in. §. si. ff. de ac. re. amo. & in.l. sed loci, in. §. 1. ff. si. reg. & hic. nu. 10.
15 ver. ego † do tibi unam regu. qđ omnis actio efficitur arbitraria in qua res non restituitur ad iudicis mandatum quodque deferri potest iuramentum in litem.

Et p̃ter cætera mirabile uidetur, quod unum petatur & in alio condemnatio fiat effectualiter, contra regu.l. fi. C. de fideicõm. lib. & .l. ut fundus. ff. communi di. & ita dicit Bal. l. & si seuerior, col. 2. C. ex quib. cau. in fa. ir.

Et idem ad propositum in actione ad exhibẽdum, quæ est rei uendicationis, preparatoria, ut dixi in figuratione casus, & ut post glo. hic, dicunt Doct. idem habetur etiam, in. l. 3 in §. prætereà. ff. ad exh & in.l.2. suprà. eo. & in §. p̃terea, insti. de ac. & aliis ut infrà, nec ab re licet tantũ duarum fuerit facta mẽtio, qm̃ exempla non restringunt regulam. §. hactenus, insti. de gradi.

Nota secundo, quod simili modo defertur iu
16 ramentum in litem in † actionibus Bonæfidei, idemq; dicitur etiam in l. 3. in. §. in hac, ff. cõmo. præcæteris adhuc in glo. hic allega. sed dubito ne text. ille loquatur in iuramento ueritatis, ut dixi in.l. uinum, in. 4. lectu. suprà, si cert. pet. pon derando uerba ibi, quanti res est. Addendum tamen puto, quamuis æquiparentur, hæc duo, qđ scilicet accidentaliter contingit, & quod uenit ex natura actionis, quantum ad istud, ut iuramentum in litem deferatur quod nihilominus differunt quo ad aliud, quia in actionibus bonæ fidei, ut Deci. declarat, nec est prætermittẽdum, fideiussor in omnibus obligatur. l. quæro. ff. loca. in arbitrariis uero nõ. l. centũ Capuæ. §. nec oportebit. ff. de eo quod cer. lo. l. fi. ff. de fideiu.

Tamen Abb. hac distinctione non habita, simpliciter dicit in. c. peruenit, col. 4. de fideiuss. quod non obligatur ad omnia Idemq; Ro. cõsi. 507. nisi respondeamus, sic intelligi debere, quoniam allegant text. in. d. l. cẽtum Capuæ & alios de quibus suprà, iuxta doctrina Bar. in. l. nõ solum, in. §. si liberationis uerba. ff. de libe. le. Vel & aliter, quod non obligatur ad usuras in casu. d. c. peruenit, quia de iure canonico nõ debent, ut postea docet in. c. constitutus, col. 3. eo. ti.
17 Tertio nota, quod iudex † potest præfinire certam summam usque ad quam iuretur. Nec ab
* re, dicunt * omnes, quia si licuit iudici à principio iuramẽtum nõ deferre quod plus est, ut hic, utique debet etiam sibi licere quod est minus. c. cui licet, de reg. iu. in. 6. unde sumpta occasione, iudicio meo satis extra propositum, Ias. ad istã regulam, multa cõgerit more suo dic ut per eũ. Adde quod hic præfinire dicit Iure Con. alibi uero taxare in. l. uideamus. in. §. iurare, suprà, eo & in. l. qui restituere. ff. de rei uen. & in. l. si quando.
18 C. unde ui. & in. §. oportet, in auth. de iud. & † nil aliud est quàm statuere modum iuriurando, siue iurantibus, ut intra certam quantitatem iuretur. d. §. iurare, loquendo tamẽ de iuramento affectionis, & ut alias latẽ in auth. post iuiurãdũ. C. de iudi. est uerum quod Moder. relati etiam, suprà, in tracta. de in lit. iu. par. 3. nu. 1. uolunt, quod præfinitio sit in iuramento ueritatis propriẽ, taxatio in iuramento affectionis, & malẽ ac contra istum tex. in. d. l. si quando. Et ad propositum quod iudex istud facere possit non sine ratione proditum est, ne abrepta occasione in immensum iuretur, ut in. d. §. iurare.

Est uerum, ut dicebam in casus figuratione, quod hæc taxatio, siue præfinitio, non debet excedere duplum cõis æstimationis & not. in. l. 1. C. de seu. quę pro eo. l. cũ fortẽ. ff. de ac. emp. Bal. l. ratio, in. §. si emptor, eo. 3. ff. de ac. emp. Alex. consi. 45 col. 3. uol. 4. non solum si iuretur in litem secundum affectionem iurãtis, sed etiam si iuramentum fuerit ueritatis, ut per Bar. & alios in. d.

* in.d.l.1.& est *communis opi.Sed contra, quia si potest minuere quantitatem iuratam,& etiam iuramentum non deferre, & sic in totum ab ea discedere.d.l.uideamus.§.fi.in fi suprà,eo.& hic Ver.item & si iuratum fuerit.quare nō dēt posse etiam duplum excedere.l.fi.ff.de lega.3.

Deci.hic respondet, quod cum iuramentum sit de iure speciali, & sic debile,facilius etiam debet posse tolli.l.eius militis.§.si militia missus.ff. de mi.testa.& malè, qa etiam de iure communi ut dictum est, non tollitur, nec taxatio excedit duplum communis æstimationis.d.l.1.

Vnde tu formaliter dicas quod benè ea ratione deberet posse excedere,sed non excedit, neq; excedere debet, ut uitetur infinitas.d. l.1. ibi ne dū in infinitum, computatio reducitur,pro sua impossibilitate cadat.

Secundo ob.quia si ad duplum prædictum restringeretur iuramentum, sequeretur ēt quod quis ad uendendum, duplicato precio cogi posset,& tamen istud est falsum.l.nec emere. C. de iure delib.l.non est probabilis. C.de rescin.uen. Sol. sicut id, quod est in.d. iuribus regulariter uerum, fallit & limitatur in aliquibus casibus, ita limitabitur isto, ratione suprà dicta,maximè quia nec termini pares esse uidentur nam rē habebat dominus & emptor in.d.iuribus, eratq; uenditio perfecta,in casu.d.l.non est probabilis, hic autem non, nec actor nec reus, immò quod is dolo desierat possidere, quo casu agenti defertur iuramentum taxatione præmissa usque ad quam iuretur, quæ tamen duplum communis æstimationis non excedat.

Verum quæritur statutum est in ciuitate, ut hic, quod stetur iuramento damnum passi, poterit ne iudex præfinire summam usque ad quā 19 † iuretur.

Ange.in locis per Doc.to.allega.& pcipuè in. d.l.uideamus,ī.§.deferre,&in.d.l.qui restituere, dicebat qđ sic, per istum tex.subiiciens,sæpius se ita praticasse in patria.

Deci.uero hic nititur decisionem hanc impugnare,dicens de illo tex.ad statutum malè inferri posse,ex quo nos loquimur, in iuramento affectionis,& in casu in quo data iudici potestas fuit taxandi,statutum uero in iuramento ueritatis,à quo non ita facile recedi pōt.Sol. si duplū communis æstimationis excedi non potest, tam in *iuramēto ueritatis q̄ affectionis ut.s.& ita *communiter teneatur, sequitur necessario,quod potestas etiam taxandi dicto casu et quidem in statuto data sit iudici à lege,sicuti in iuramēto affectionis.Præterea tex.in.l.si quando.C.unde ui loquitur in iuramento ueritatis, & tamen pfiniri potest quantitas usq; ad quam iuretur. Secundo obiicit Deci.aliud, qđ cū loquatur simpliciter, à uerbis ipsius non licebit recedere. l. quod constitutum,ubi Bar.ff.de mi.testa.

Sol.licet simpliciter loquatur,hanc tamen passiuam legis interpretationem patietur. l. 1. §.lex Falcidia. ff. ad legem Fal.

Vltimo obiicit, qđ in statuto agitur contra eum,qui dolo damnū dedit, quo casu æstimatio facta auctoritate legis pcisè attenditur,hic uero potestas erat data iudici ab eadem lege taxandi ut supra.Sol.hac ratione attenta quoniam ob dolum etiam hic iuratur ut text. met noster dicit, æstimatio facta à lege deberet pcisè attendi,& tamen taxatio fieri pōt,ergo & in statuto,qđ hanc legis interptationē (ut dictum est)patitur. d.§. lex Falcidia.

Quarto nota, qđ licet etiam iudici non deferre 20 istud iuramentum in litem † cui tex. contrariatur tamen tex.in.l.uideamus,in.§. deferre.supra. eod. ubi ad literam dicitur, deferre aūt iuramentū oportet, idest necessarium est,& sic totum contrarium,ut declarat Bar.in.l.cum miles, ff. de alie.iud.mut. cau.fac.c. t.& ibi Soci.col.1. in prin.de lib.ob.& similem contrarietatem per pendi.supra in l.admonendi. nu. 60. de iureiur. Concordia est, ut liceat non deferre, si non omnia requisita adsint sed aliqua tātum, de quibus supra in euiden.§. & est arg.in. l. cum hi, in.§.si pтor.ff.de transac. & ita loquatur tex. istæ, aliis autem oporteat et necessariū sit si adsint omnia, & ita intelligatur tex.in.d. §. deferre.

21 Et sic inquit Fulgo. hic; uerbum istud licuit non liberam uolūtatem importat, sed arbitrium boni uiri,i.iudicis, pro quo facit tex.in simili in l.Thais,in.§.sorore. ff. de fideicō.li.l.fideicōmissa.§.quāquam.ff.de lega 3.Bar.in terminis in.l. alio.n.8.ff.de ali.& ciba.lega. Opponit Deci.qđ immò liberā uoluntatē importet. l.semper,de ritu nup.l.semper, de regu.iu.c.aliud, de pœn.d.1. ubi non oē quod licet honestum est,& ad tex.in §.deferre, respondet,id necessarium esse,nō quo ad personam iudicis, sed ut alius excludatur, quemádmodum dicitur,in uer. seq. postea tuta tur Fulgo. opi. cum uerba ad iudicē dirigantur, & ut per eum latius.

Placet mihi breuiter concordia Fulgo. quoniam æquè conuenit si adsint requisita, ut deferatur & necessario quidem, alias actoris fauore in ductum ad eius læsionem retorqueretur, & malè,uulga. l. quod fauore. C. de legi.c.qđ ob gratiā, de regu.iu.in.6.

Et cum ob dolū rei deferatur, si liceret,non deferre,dolus remaneret impunitus adhuc non dicendo.l.ita uulneratus.ff.ad legem Aquil.l. 1. in prin. ff.si mul.uent.no.dici.n. uulgo solet,qđ sit iniuria bonis, si impunitas detur malis. & quia uerba legis, debent ita & taliter interpretari, ut absurdū nō includant.l.nā absurdū. ff.de bo lib. sed absurdum esset si sibi liceret nō deferre,quādo adsint requisita, ex quo interesse difficulter probatur.l.fi.ff.de præto.sti. ergo. Nec ob.quod uerbū licuit importet liberā uoluntatem, quia ex pdictis hic non est uerū, & plus, quod immò etiam in.d.l.semper,& similibus, id ; non omne quod licet honestum est,ita intelligitur,nō omne

qđ licet honestū est ita intelligitur, non omne. §. qđ licet de iure, honestū est ut ibi ergo nec uerū qđ liberā importet uoluntatē Et minus quod dixerit tex in. d. §. deferre, propter iudicem, ut ipse, non autem alius deferat, quia uerū est, sed non ut nō teneat̄ pariter si adsint necessaria ut. supra. not.
* Alex. Ias. &* omnes etiam in. l. nu mmis, à contrario sensu co. ti.

Et si nō deferatur poterit appellari ut not. in. d. §. iurare, & in simili in iuramento qđ defertur in supplementū probationis. d. l. admonendi, ubi Bar. col. fi. supra. de iureiu.

Quinto nota, quod iudex in casu præsenti,
22 potest uel reum absoluere † quod intellige ex cā uel minoris, & sic pro parte etiam condemnare, quod habetur quoque, in. dict. lege uideamus in. §. deferre, in fi. supra. eodem & nimirum quia si potest condemnare in totum debet etiam posse absoluere, & ad idem cōdemnare pro parte. lege 3. ff. de re iud. lege quæ de tota. ff. de rei uēdi. Sed contra, quia alibi quis potest absoluere, & tamen non potest condemnare, nec in totum nec pro parte, in l. lege. fi. C. ubi Sena. uel Cla. So. speciale est ibi, ut per glos. in d. l. 3. Deci. hic dicit illud ideo esse, quia habebat potestatem absoluendi ex priuilegio, & dictum in se uerum est, quoniam regulariter priuilegia sunt stricti iuris ex quo uulnerant ius commune & strictè intelligi debent, nec ab eorum uerbis licet recedere. capitū. porrò. de priui. declarat Bal con sil 355. in princip. uolum. 1. sed non ad illum
23 text. ideo † dic tu quod loquitur in delegato principis, qui potestatem habebat limitatam, absoluendi tantum personas illustres, de quibus ibi si eas reperisset inculpabiles, & non condemnandi, quia tunc causa remittebatur ad principem, qui solum de Illustribus personis iudicat, ut per illum text. signanter dicit Gramma. decisio. 60. n. 22. Et est similes in legato Proconsulis. l. solent. ff. de offic. Procons. & argumentum in. l. solemus, in. §. latrunculator. ff. de iudi. & in. l. in agris. ff. de acquiren. do. & dixi ego alias etiā in. l. 1. ff. de iu. o. iud. & ita limitata est iurisdictio, in territorio Brixiano, in loco uocato Valcamonica, ubi potestas Brixianus, solum absoluit, in causis criminalibus, accusatos, uel inquisitos, illos autem si culpabiles reperti sint, non condemnat.
24 Sexto nota, quod ob dolum solum † non etiam ob culpam, defertur iuramentum in litem, idemque dicitur etiā in. l. qui restituere. ff. de rei uen. Culpa autem sufficit, in iuramento ueritatis, quo casu loquitur uer. seq. patet quia promissor fuit in mora. & sic culpæ ratione defertur, quandoquidem sine delatione iudex æstimare non possit rem non extantem, & ita transit Deci. hic. Ias. uero (quod loquatur de iuramento ueritatis, planum est, & opi.* communis) tenet aliter. quod immò deferatur, quia difficultas probationis prouenit dolo aduersarii, cum fuerit in mora. Et pro eo facit, quia mora est delictum, ut no. in

in. l. quod te. supra. si cer. pe. l. inter stipulantē. §. pe. ff. de uer. ob. Et uidetur casus quem Moder. in præalle. tracta. par. 2. n. 1 o. adducunt, in l. in bonæ fidei. ff. de pecu. ubi pater qui pōt restituere rem, & nō restituit est in dolo. & ita et ego tenui alias, nunc palinodiam recanto. Et teneo opi. Dec. quia si iurat actor secundū affectionē iam nō pōt hoc idem ex alio esse, nisi ob dolum aduersarij, ergo cū hic de ueritate iuret tantum nō requiretur dolus, sed culpa sola sufficiet. Nec facit qđ mora in exēplo prædicto, sit dolus aut delictum, qm non est uerū, alias non iuramētum ueritatis, ut suprà, sed affectionis diceretur, & dato quod sit delictū, est delictū negligētiæ, & culpæ. l. mora. ff. de usu. Ias. in l. si mihi, & tibi, in § 1. col. 1 ff. de lega. 1. Et minus tex. in d. l. in bonæ fidei, quia ibi agebatur de iuramento affectionis, expressēq; liquebat patre dolo uersatū in restitutione, igitur nec mirū si sola culpa nō sufficit, & est arg. in d. l. qui restituere. ff. de rei uen. Sed qđo Ver. iste planè aduersatur præcedentibus, cum præcedentia in iuramēto affectionis loquatur, hic aūt in iuramēto
25 ueritatis, oportet. u. quod sint eiusdem † generis. l. mariti. §. fi. & ibi Barto. ff. ad legem. Iul. de adul. hanc difficultatē non soluo nūc, quia dicemus, in glo. planè ubi Decl multa Noto ergo septimo, &
26 & ultimo, ut in l. seq. dicitur quod in † actionibus stricti iuris, simpliciter, nō solet iuramentū deferri, excēpli gratia ex stipulatu uel ex testamēto, qđ declara, ut suprà, nisi pp accidens efficiātur arbitrariæ. Et quoad actionē ex testamento aliàs, licet sit huiusmodi, quod tamen se aliquando habet & ad instar actionis bonæfidei, iuxta not. in l. in minorum. C. in quib. cau. in integ. resti. nō est ne. ex quibus omnibus textualia sint breuiter expedita. In gl. 1 in prin. dum dicit quod largè uerbum in actionibus, dēt intelligi, ex quo nō propriè actio
27 † rē dicitur, sed petitio. l. actio in personam. l. actionū genera. ff. de ac. & obl. Adde quāuis, l. C. impropriè aliqui loquantur, quod tñ proprium ipso rum est propriè loqui, ut per Bar. in l. decē, nu. 6.
28 ff. de uerb. ob. quæ † autē sit impropria, & propria loquutio ex multis declarat Bal. in. l. fi. col. 6. C. de hær. insti. Et ad propositum, quando impropriè loquuntur ut hic, saluantur, quia uerba deseruiūt intentioni non è contra, intentio uerbis. l. scire leges. ff. de legi. c. intelligētia, de uer. si. c. 2. requiris de ap. Sed quare non sic saluatur libellus, & cadē ratione, uerbis impropriis ac ineptis conceptus. l. 1. ff. si men. fal. mo. di. l. 1. ff. de offi. asse?
Sol. quia solis legislatoribus potestas data est abutendi, & impropriè loquendi, non etiam priuatis. l. ueteres. ff. de ac. emp. Saly. in l. 2. col. 2 C. co. 1
29 Quod modo † actio in rē impropriè dicatur actio ex alio probat Ias. quia non conuenit diffinitioni actionis, ut inst. de ac. in prin. Retorquet arg. Decius, quod immò conueniat, ex diuisione quam ibi post diffinitionē facit Imp. quod actionū quædā sunt in personā quædā in rē. Et malè, qm conuenit impropriè non propriè. l. quis sit fugitiuus. §.

Erronem.ff. de Aedil.edic.

Subiicit rursum Deci. quod propriè actio est in rem & sic secundù quid, sed nò absolutè actio,

Et rursum malè, quia si actio in personam est propriè actio, impropriè erit actio in rem, & sic inductio quoque falsa secundum quid.

Verum aliud est quod magis urget, quia actionis uerbo, continetur in rem & in personam, utilis, directa, & prẹiudicialis.l.actionis uer.ff d actio. & ob.ergo propriè, primum ex regu. l. iam hoc iure.ff de uulga.& pup.sub.demum quia dicit cõtinetur ex propria significatione uocabuli non ex extensione, ut inquit Bar.in.l. cui eorum.in.§. affinitatis.ff.de postu reprehendendo gl.in.l. Gallus, in.§ instituens.ff de lib.& posthu.

Sol. id uerum est re gulariter & in dubio, sed non semper & in casu claro, ubi habemus legem secus dicentem, addenq; simile potest, quia sic etiam hæredis ap.continetur bo. possessor.l.hæreditatis ap ff.de uerb. sig. & tamen bono.possessor non est hæres,propriè.l.2.ff.de bo.po.& idem in.l.liberorum ap. dicitur. ff. eo.ubi liberorum ap. nepotes continentur & tamen, non sunt propriè liberi.l.si maritus.§. legis Iuliæ,& ibi Bar.ff. ad legem Iul de adul.

In ea.glo.ibi,item nunquid, dum similiter rationem assignat, iurari in litem,etiam in aliis realibus, quia Iure Con.dicit actionibus in numero plurali. Videtur mihi quod non concludat, quia non simpliciter dixit in actionibus in rem ut not. in simili,in rub.insti. de actio. Sed in actionib. in rem,& ad exhibendum. Vnde melior erit si dixerit, ex mente scribentium in aliis etiam iurari,
30 †quia indefinitè locutus est, & indefinita legia æquipollet uniuersali uulga.l.si pluribus. ff.de lega.2.plus subiicit Deci quod tex.in glo.alleg.in. l.si fundus, in.§.in uendicatione.ff.de pigno. Vniuersaliter loquitur, ibi sicuti in cæteris in rem actionibus, & est uerum, sed hic non ita dicit, & propterea uidebatur ratio satis concludens. Tamen considera quod non sit indefinita locutio,ex quo non dixit Iuriscon.in actionibus in rem, sed in actionibus in rem & ad exhibendum. Ideo solidior erit cæteris ratio, quod iuratur etiam in aliis realibus, quoniam exempla non restringunt regulam ut dixi.suprà.§. hactenus,insti.de gradi. Tolle simile in.l. singularia, suprà, si cer.pet. ubi multa sunt specialia in mutuo & tamen ibi duo tãtum enumerantur. Et in.l.traditionib. C.de pac. ubi plures sunt modi quibus dominium transfertur,&tamen ibi non enumerãtur nisi duo.Et hoc est quod dicebat Bal.in.l.de quibus,col.14. ff.de legi.quod quando plura sunt eandem rationem habentia, si de aliquibus fiat mentio, fit exemplariter,non restrictiuè.

Vel dicamus,quod in aliis similibus,iuretur in litem, quodq; actionis in rem & ad exhibendum tantum mentionem fecerit, ut breuitati consuleret.l.2.ibi paucis agam.ff.de præscri. uer. l.ita uulneratus, ibi unum dixisse contentus ero. ff. ad legem Aqui. l. 1. ibi uerbosos commentarios facere non intendimus.ff. de ori. iu.

Vel & ultimo, quod realis tantum mentionẽ fecerit, & ad exhibendum, utpotè frequentiorũ cæteris, immò quod perinde est ac si realis tãtum mentionem fecisset, quia illa istius præparatoria est, ut dictum fuit suprà, & ad propositum diximus in rub.si cer.pet.facit glo.in.l.2.cum similibus. C.de nili agge.non rum.

Cætera de quibus hic per Deci.non tango, quia dictum pariter fuit suprà, & dicetur etiam infrà, loco suo, si oportuerit, quoad requisita, maximè in actione reali, si possint etiam considerari in personalibus, affectio scilicet & contumacia.

Glo.ad exhibendum nihil habet allegat tãtum concordantem, & fuit in tex.expedita.

Gl.in bonæfidei, in prin.dum allegat pro concordanti tex.in l.3.in.§.in hac.ff.commo. dic nõ facere, quia loquitur in iuramento ueritatis. Minus facit tex.in.l.sed & si lege, in. §. hæc uerba. ff. de peti.hær.quia loquitur in reali. Solum igitur facit tex.in.l.si cui.in.§.fi.ff.loca.2.dum loquitur de actionibus contrariis, declarando tex. in. l.ei apud quem. ff. depo. ut & nos satis in figuratio-
31 ne casus, suppletione indiget,quo modo† cognoscantur, ideo Dec.multa remissiuè adducit, & potissimum glo.singu.eamq; Ias.ante eum, in.l.consensu.ff.de ac.& ob. Adde tu pulcbrè Alex. cons. 214.col.2.uol.7.

Sed est dubitatio, in actione depositi contra-
32 ria,† non deferri iuramentum, ex quo agitur nõ de perfidia, sed de calculo depositarii, de q; eo indemne conseruando, ut in.d.l.ei apud quem,& in. l.actione.ff.eo. diximusq; pariter suprà an deferatur,si de fide rupta ageretur,glo.in. l. si pignore, in.§.si post, in uerbo tenetur,ff.de pi. ac.dicit qd
* sic & est * communiter approbata, ut hic per Alexan.& potest exemplificari ut ibi, si post distractum pignus, qui precario rogauerat uel conduxerat, pignoris possessionem non restituat, & ita tenet etiam Ias.Et probatur per tex.à contrario sensu,in.d.l.ei apud quem.

Glo.uero in.l.furti in.§.fi.ff de his qui not.infa. contrarium sensit à suprà dictis relata simpliciter,& sic pugnant istæ duæ gl.& istam opinionem negatiuam tenuit Dec.hic uti ueriorem.

Motus quia in.d.§.si post,nihil dicitur de iuramento in litem.

Et quia non agitur ibi de contraria actione sui natura,sed accidentaliter,& largo modo,ob conuentionem debitoris precario rogantis uel conducentia pignoris possessionem.

Et quia ibi non dicitur contraria actio, sed contrarium iudicium, quasi hoc respiciat personam creditoris agentis contra debitorem ex noua conuentione.

Et quia illa propriè est contraria actio quæ nascitur in cõsequentiã directæ absq; aliqua alia quæstione, queq; ideò ẽ à lege, utq principaliter gratia alterius obligatur ꝯseruet indẽnis, exempli gratia

in

in deposito,& ll. præallega. actione scilicet, & ei apud quem.ff.dep.ne officium suum sibi sit dāno tū.l.sed si quis ex signatorib.ff.quemad. test. ape. Et quia deniq; in.d.l.ei apud quem, id dicitur per modum rationis.

Tu à cōi non recede, & à gl.prima in.d.§. si post nec ob.qđ ibi de iuramento in litē nihil dicatur, quia dr & sic deciditur ex aliis legib.l.non est nouū.l.sed & posteriores.ff de legi. c. super qōnum in prin.de offi.deb.

Et minus quod ibi non agatur de contraria actione nisi largo modo, quia satis est quod agatur de perfidia non restituentis.

Non ob. quod dicat I. Con. contrarium iudi-
33 cium,& non contrariam actionem & quod † contraria est propriè illa quæ uenit in consequentiā directę,qa satis est mihi qđ dicat 3rio iudicio teneri debitorem, non ad restitutionem, quia tunc ageretur interdicto de præcario, uel hypotecaria, ergo ad interesse, quanti creditor in litem iurauerit.

Non deniq; & ultimo,quod in.d.l.ei apud quē id dicatur, per modū rōnis, quia uerū est, sed tñ nō uideo quid ob.tur non colligatur à 3rio, si de fide rupta agatur quod in litē iurabitur, maximè quia subauditus intellectus est,& ex cōiecturis.l. apud antiquos.C.de fur.c.cupientes.§.qđ si p uiginti de elec.in.6.not.in.l.1.ff.de offi.eius & maximè quia(ut dicebam.3.post Bar.tñ hic nu.10.& in.l.si cū dos.ff. sol ma.) regula est qđ in omnib. actionibus, qualiscunq; sit si res ad mandatū iudicis nō restituatur,quod.d. iuramentum defertur, & sic à communi non discedemus.

In ca.glo.ibi, sed speciale est &c.habes in actio-
34 ne † ex empto regulariter in litē non iurari ut & diximus in figuratione casus quia uenditor soluēdo interesse liberatur, tñ subiicit postea qđ nulla lex istud ipsum uetat, quodq; idem uidemus in actione de dote & similibus,fortè ad propositum qū idem uenditor habet facultatem tradēdæ rei, & mandato iudicis,nō obtēperat, & est cōis opi. * ut & hic p Bar.nu.5. Et qđ in actione ex empto ueniat interesse singulare hoc casu,tenuit Azo,in summa de ac.emp.col.1.& gl.in.l.1.ff. eo. Immò quod tex.istud præsupponit ibi dum dicit hoc autem interdum precium rei egreditur, & istud etiam * communi tenetur.

Verum contra utrunque dictū instant Doc. & præsertim Deci.quoad primum,qđ interesse singulare in.d. actione non ueniat, quia precia rerū non ex utilitate singulorum perpendi debent,sed cōi omnium æstimatione.l.precia rerum.ff ad legem Aqui.l.si seruum.ff ad legem Aqui.

Et quia nulla specialitas in tali actione considerari posse uidetur. Respondendo exinde ad tex. in.d.l.1.id esse uerum in interesse cōi, inq; eo. d. uerba uerificari, quia poterat res plus ualere tempore, moræ,quando eo tempore quo agebatur; iux.not.in.l.unum suprà,si cer.pet.

Sed tu ab opin.cōi non discedas, Nec ob.primum quia.d.regula uera est quando dolus aduersario imputari non pôt,ut hic, dolus aūt uenditori imputabitur si iudici non obtēperauerit, ergo in litem iurabitur,& sic secundum affectionem iurantis condemnabitur, ut hic rursum dicitur & in.l.qui restituere.ff.de rei uend.

Et ista est specialitas, quæ in actione ex empto considerari potest,quoniā alias(ut diximus præstando interesse liberatur, & sic secundum etiam sublatum est.

Nec ob. responsio tradita ad text. in. d.l. 1. quia ipsum uiolat,nec ibi de mora ullum est uerbum,ita ut uerior sit intellectus,quod de interesse singulari loquatur.

Secundo, redeuntes unde discessimus, instat Fulgo.contra secundum dictū, quod indistinctè non iuretur in litē in actione ex empto.per tex.1. in. l. si traditio C. de ac. emp. ubi si non tradiderit, condemnatur quanti interesse fuerit arbitratus iudex, ergo non quanti in litem iurauerit emptor.

Sed potest responderi, uerum esse dummodo ei dolus imputari non possit quia mandato iudicis nō pareat ut suprà. Vel dic arbitrio iudicis intelligi taxando.2.instat qđ iuratur in litē, quando non restituitur res, uel non exhibetur ut hic, uerum in actione ex empto agitur de re tradenda.d. l.1.ff. de ac emp.ergo.

Sol. differentia uerbalis est,& non realis, & cōtra tex. in.l. qui restituere. ff. de rei uend. igitur non sequenda.

Vltimo instat,quia in titu.de ac. emp. de iuramento in litem non fit mentio.

Sol. satis est quod hoc ipsum ex aliis iurib. declaretur,ut hic & in.l.si cui in.§.fi.ff. loca. Vel dic quod immò fiat in.d.l.1.de ac.emp.ut suprà,&ita transit etiam Ias.& Deci.& sic sibi ipsi contrarius, quia suprà tenuit non dari interesse istud singulare, in actione prædicta. Et facit (ut dicebam proximè quoque) dictum Bar.infrà, nu.10. & in.l.si cum dos sol. mat.

Glosella Iudicis nihil habet, solum remittit se pro sol. ad contrarium. §.oportet in authen.de iudicibus ad dicta in. l. uideamus, in.§.fi.suprà, eo.in quantum hic dicitur, quod postquam iuratum fuerit licebit iudici, uel reum absoluere,
35 † uel ipsum minoris condemnare, ibi uero, quod inde taxatio nulla fieri poterit, quod loquitur in iuramento expensarum, nos uero de iuramento in litem. Considera tamen quod diuersificat casum & non assignat rationem diuersitatis,& malè. l. si libertus minorem, ff. de iur. patr. Ideo dici potest, illud esse ratione incertitudinis, istud ratione affectionis,ut per Ange.in d.§. oportet,in prin.Et quia licuit hoc casu etiam eidem à principio non deferre,ut hic,haud considerabile in expensis.

In gl.nō ēt in prin.inquantū dicit,de leui,& leuissima clarū esse nō deferri ob id,iuramētū i litē benè loquitur,sed dubiū est qđ in lata,& breuiter

36 cõcludit ẽt quod neque hoc casu in litẽ,i uretur,
* † hoc est ꝑ latam culpam, & est opin. * cõis.

Pro qua Alex.adducit rationẽ,quia ubi agitur de pœna, & lex facit mentionem de dolo,ibi nun quã uenit lata culpa.l.1.in prin.& in. §. si quis.ff. ne uis fiat ei.l.2.§.hac actione.ff.ui bo.rap.c.si qs suadente diabolo, 17.q.4. iuncto. c. si uero,2.de Sen.excõ.Bar.in.l.quod Nerua. col.7.ff.depo.sed hic in pœnam dolosi iuratur, ergo, & ita transit etiam Bar hic nu.1.

Nititur tamen Deci. contrarium tenere, quia fit mentio doli in.l 1.in. §. hæc actio.ff. si men. fal.mo.di.& tamen uenit etiam lata culpa.

Et idem in.l. quæsitum,in.§.eum quoque,in fi. ff.de preca.

Et in.l.1 in prin.& in.§.non autem.ff.si quis te sta.lib.esse iu. fue.

Et quia, ut inquit glo. hæc,culpa æquiparatur dolo.l.quod Nerua.ff depo.l.magna.ff. de uer.si.

A prima opi.non discedo, maximẽ cũ tex. noster, dicat ob solum dolum, & subiiciat plus hæc uerba,non ẽt ob culpam latam intellige,de qua ta tum erat dubitatio. Et quia de lata culpa mentio nẽ facit lex qñ uult vt veniat.l.1.C.depo.l.si ut cer to.§.nũc uidendũ.ff.cõmo.clarior in.d.§.cũ quoque,& aliis ut.s.hic autem factum non est,sed, ut dixi contrarium potius, ergo.

Et quando tex.noster etiam non dixisset, quia aliquo casu speciale est ut ueniat, sicuti statim ui debimus,declarat quoq; Por.in.§. suspectus aũt, ad fi.insti.de susp.tu.in contrarium erit dispositio iuris cõis.l.ius singulare.l.quod uero cõtra.ff. de legi.l.quæsitũ.§.deniq;,ff.de fun.inst.& multo ma gis cum dixerit hic.

Et ita tenet idem Alex.ex his ẽt, cons.65.co.3. vol.1.& cons.41.col.3.uol.2.Ex quibus,ad ꝯria ad ducta per Deci.pariter rñdeo, qđ idcirco uenit la ta culpa,ibi,quia expressum est,& fuit sol.Bar.in. d.l.quod Nerua, & uerissima quidem.

Nec eiusdem Decii replicatio ob.contrariũ tenentis, qđ immò. d. iura fundantur in cõi regu. quæ est quod lata culpa æquiparatur dolo,quia id ꝓcedit ubi agitur de cõmodo pecuniario, ut hic ꝑ gl.& qa si hoc uerũ esset.d.casib.non fuisset necessariũ culpę,mentionẽ facere. Minus ob.rursũ, qđ alleg. pro cõi loquantur de culpa leui, quia non est uerum,& quando etiam uerum esset,mihi est satis probari hic,inducendo ut suprà quod ob solum dolum, non autem ob culpam deferatur.

Et ad propositum subdit gl.quod sicuti ꝑ ꝓ so
37 lam† contumaciam,quis potest excõmunicari, ita iurari potest in litem propter solum dolum ut hic satisq; probatum fuit proximẽ.

Quam æquiparationem bonã non esse dicit De ci. quia cõtumacia in excõmunicatione est in non comparendo,hic uero in non parendo, postea de clarat,dic ut ꝑ eũ. Et tu amplius qđ æquiparatio est in hoc, an sicuti ꝑ solã contumaciã põt qs excõicari, ita possit debeatq; iuramẽtũ in litẽ defer ri ob solũ dolũ,& dr̃ qđ sic,ut.s. unde esto qđ ex alio quoq; differant,nõ tamẽ differentia est, quæ æquiparationem tollat,iuxt.no.in.l.de quibus.ff. de leg.Bal.in l.curatoris,col.2.C.de nego. gest.

Tertio dicit gl. quod nec ẽt lata culpa dolo cõ
38 parabitur,† quantũ ad pœnã corporalẽ.l. in lege Corn.ff.ad legẽ Cor.de Sica. maximẽ,addas tu,qa hoc ipsum ibi exprimitur, ut hic, & cũ hoc dicto trãsit ẽt Dec.dicens tñ,qđ de lata culpa non loqui tur tex.ille, de directo contra ipsius uerba, quæ, sunt in lege Cornelia dolus pro facto accipitur. lata culpa aũt pro dolo,non,quare si quis &c.Bar. in.d.l.quod Nerua.nu.17.depo.& ita dicit ẽt Por. limitãdo reg.in.d.§.suspectus,ĩ fi.inst.de susp.tu. &gl.i.l.1.ff si men.fal.mo.di.&Bal.in.l.data opa, col.2.&3.C.qui accu.nõ po.& cõsi.314.in fi.vol. 1.Alex.consi.19.col.4.vol.7.& Bart. in.l.1.in.§. 1.in prin.ff.si quis testes.lib.esse ius.fue.

39 Et pulchram.†q.decidit Pau.Cast.in.l.si duo,in fi.ff.de acq.hær.si publica uox,& fama sit aliquem bannitũ,fuisse liberatũ,isq; interficiatur, qđ occi sores de homicidio,puniri nõ debẽt,& potissimũ hac rõne,quia quantũ ad pœnã corporalẽ,lata cul pa nõ æquiparatur dolo,cuius decisionẽ refert & & sequitur idem Deci.consi.327. in fi.uol.2.

40 Est uerũ qđ sunt aliqui casus † in quib.ẽt lata culpa dolo comparatur,præsertim in.l.si quis aliquid,in.§.qui abortionis.ff.de pœn.ut puta in po culo amatorio,si inde mora sequatur,& nimirum quia res est mali exempli, ut hic per Ias. & Deci.

Adde tu aliã rõnẽ, quia culpa ibi erat ordinata ad casum,cum amatoriũ poculum sit neneni speciei.l.3.§.1.ff.ad legẽ Cor.de Sic.& plus sit aliquẽ ueneno extinguere q̃ gladio.l.1. C. de Malef. Et ad terrorẽ ẽt ita, ibidem decisum, ut alii ab hoc crimine abstineãt.l.aut facta.§.fi.ff.de pœn.decla rat Sal.in.l.1.col.3.C.ad legem Cor.de Sica.ad ꝓpositum non prætermittentes,ut Crimini refert, quod Lucretius poeta, sumpto amatorio poculo furore percitus,se ipsum interimit, qđq; non ab re dubitauit inde Albe.in rub.de hær.C.col.3 an sit crimẽ hæresis, q tñ decidit postea qđ non, sed tñ quod graue est,ut diximus,separatũ, ab illo,& pro quo,alia etiam delinquenti imponitur pœna.

Tamen huic hæretico scilicet, ultimum impo nitur supplicium.l.Arriani.C.de hæret.& pari mo do illi qui dederit poculũ amatorium, ut significanter dicitur in.d.§.qui abortionis.

41 Sol.hæretici † comburuntur ex consuetudine, quæ ultimũ suppliciũ interpretatur hoc modo,& ortũ habuit à uerbis Io.in euan.c.15. ibi, si qs in me nõ mãserit mittetur foras, eum colliget,& in ignẽ mittent, quod ẽt declarat Aret.in.l.cunctos populos, in 4.not.C.de summa tri.& fi. catho.

Alius rursum est casus secundũ prædictos, in quo lata culpa cõparatur dolo,si magna negligen
42 tia custoditas personas miles amiserit ut in.l.mi lites.ff.de custo.reo.& in.l.fi.eo.tit.& in.l.ad cõ mentariensem.C.eo.

Adde istud etiam esse quia lex ita statuit,quod eadem pœna puniatur, scilicet si magna ipsius negli-

negligentia,ut diximus,ne dum si dolo hoc euene
rit. quod ortum habuit quoq; ab his quę dicun-
tur.3.Regũ.c.20. quia dimisisti uirũ dignũ mor-
te de manu tua,erit anima tua pro anima illius.
fusius Boer.decisio.217.col.2.& 3.par.2.

Vel melius ut inquit Bar.in q.Lapus,col.2 qđ
tenetur de lata culpa,quia æquiparatur deposita-
rio.l.1.ff.depo. depositarius aũt,præstat dolum &
latam culpam.l.1.C.eo.ergo.

Vel ratione suscepti officii, in quo uidebatur
se peritum profiteri & ad diligentiam obligasse,
iuxta not.in.l.2.ff.quod quisq; iu.Saly.in.l.1.col.
2.in fi C.ad legem Cor.de Sica.

Aliud & tertium casum addit Deci. si quis se
42 peritum profiteatur, † & iuris ignorantia aliquẽ
ultimo afficiant supplicio, ut retorquutionẽ pa-
tiatur,quia in lata culpa esse uidetur, per no.in.d.
l.2.& bené sed quia pro rõne ad dictũ proximè,
post Sal.in.d.l.1.ipsum adduximus transeo,maxi
mè quia idẽ Deci.de Sal. mentionem non facit.

Et idem in medico imperito si se peritum pro
43 fiteatur, † & infirmus moriatur, dicebat Flo.in.
l.idem iuris in.§.mulionem.ff.ad legem Aqui qđ
ultimo debet affici supplicio,ex not.in d.l.2. quẽ
referunt & sequuntur Bononien. in. d. l. in lege
Cornelia,in prin.eritq; etiam casus quartus.

Quartus & ultimus est in.l.pe.ff.de incen.rui.
nauf. ubi si incendium ab aliquo dolo aut lata cul
44 pa factum sit, ipse pariter † erit comburendus. l.
qui ædes.ff.eo.

Et hoc fortè in odium harum personarum, qa
consentaneum est quemadmodum aliis ignis mor
tem pręparant,ut eã ipsi quoq; recipiant.l.1 & to
to ti.ff.quod quisq; iu. Ange.in tracta. malefi. in
uerbo incendiario,in prin.plenè.Tamen alium &
sextũ adde casum, in.l. qm̃ multa facinora. C. ad
legem Iu. de ui. ubi accedens ad aliquem ut eum
expelleret si inde mors sequatur,est in lata culpa,
quia scire hoc ipsum debuit.l.quod te.ff.si cer.pe
ta.& tamen ultimo afficitur supplicio.

Et non ab re,ut dicebamus in primo, qa culpa
erat ordinata ad casum,ut ibi per Sal. in 4. oppo.

Sed ad gl redeuntes,si de corporali pœna aga-
tur, quod lata culpa non æquiparatur dolo,quæ-
45 ritur,pone quod statutum pro homicidio, † pę-
nam mortis imponat, an intelligatur dolo com-
missum, nec culpa sufficiat, Bal.in.l.data opera,
co.3.C.qui ac.non po.tenet quod sic,& alii hic re
✱ lati,per Ias.& Deci.& ✱ est communis opi.

Et nera ex eo potissimũ, quia recipit interpre
tationem passiuam, à iure cõi.l.1.§.lex Falc.ff. ad
legem Fal.Bar.in.l.omnes populi in.6.q. princi-
pa.ff.de iusti.& iu.gl.& Docto.in.l.2.C.de noxa.
sed de iure cõi,non punitur quis nisi pp dolũ ut.
s̃.d.l.in lege Cornelia.ff.de sica.l.1.C.eo.ergo.

Et ideo inuehitur Pau.Cast.in.l.1.ĩ prin.C. ubi
Sen.uel Cla.in iudices ignorantes, qui non distin
guunt latam culpam à dolo, quiq; non recedũt à
uerbis statuti, dicentes qđ non animus sed factũ
attendi debet,& malè,p supra dicta. Verũ ꝫ, quia
statutũ dẽt aliquid operari ultra ius cõe.l.si qñ.ff.
de leg.1.c.si Papa,de priui.in 6.Bar. in.l 4.in.§.pꝛ-
tor ait,nu.15.de dam.inf. hoc casu aũt nihil opa-
reẽ,ergo.Sol.tolerabile est,ne quis indebitè danũ
patiatur.l.si.§ in cõputatione.C.de iu.de. ubi idẽ
Ias. multa quicquid hic dicat.Et maximè hoc idẽ
hẽt locũ hic,qm̃ de dãno nõ est in specie cogita-
tum, ita Gozad. Bono.consi.5.nu.7.sed hic inde
bitè damnũ pateretur homicida, si de homicidio
teneretur pp culpã,ergo.Põt ẽt rñderi,tolerabile
ne qs indebitè dãnũ patiaẽ, maximè si sit magnũ,
ut hic,ut p Bar.in.l.1.C.quorũ bo.& in.l.fi.C.de
edic.di.Ad.tol.Idem Gozad.cons.10.nu.41.Vlti
mo responderi põt ut hic p Dec.qđ operatur,qa
de iure aĩus pro facto punitur.l.1.§. diuus. ff. ad
legemCor.de Sica.l.is qui cum telo.C.eo.Bal.in.
l.si ex plagis co.2.ff.ad legẽ Aqui.stãte uero.d sta
tuto, re ipsa requiritur homicidiũ cõmitti, ita ut
aĩus nõ sufficiat,l.3.§.hæc uerba.ff.de neg.gest.l.
quicquid astringendæ.ff.de uerb.ob.

Sed cogita quod cũ id de stilo & ex cõsuetudi
ne, non recipiatur,ut not.in.d.l. is qui cum telo,
nec animus habeatur pro facto, non põt dici qđ
statutũ rõne prædicta plus operetur.c.quam gra-
ui đ eri.fal.aliàs igiẽ rñsiones tene,uti solidiores.

Vel dic qđ satis operetur saltẽ, & sufficiat,quã
tũ ad nouã agendi formam,ut per Bar.in.l.1.ad fi.
ubi Alex.etiam latius.ff.ad lege Fal.

Est uerũ si statutũ diceret,pœna mortis, quem
ipse puniendũ pro homicidio qualitercunq; siue
quocunq; modo cõmisso, qđ isto in casu ẽt culpa
sufficeret,ut hic dicit Ias.post Saly.in. d.l.2.co.3.
C.de noxa.adde tu benè facere, quia esto qđ his
casib.lata culpa nõ æquiparetur dolo regulariter.
l.in lege.Cornelia.ff.ad legem Cor. de Sica. æqui
paratur tñ ubi expressum,est ut dixi.s̃.post Bar.ĩ.
l.qđ Nerua.ff.depo. sed hic expressum est uerbis
generalibus,l.1.ff.de bo.eo.q sibi ip. mor. consci.
l.fi.C.quod cum eo.Bar. in.l.1.nu.7. ff.de uulga.
& pup.ergo.

Tamen ob.unum,quia uerbum commisso, ui-
detur referri ad actum extrinsecum, ut sensus sit,
qualitercunq; .i.claua,ueneno,aut gladio non qđ
lata culpa punibilis sit, & propterea secundum
Deci. statutum debet exprimere de homicidio
culpa commisso.

Replicatur quod iam expressum est uerbis ge
neralib.nec officit quod uerba statuti referantur
ad actum extrinsecum exemplificando ut suprà,
quia id indubitatũ est, uel claua, uel gladio, uel
ueneno occidatur quis, occidentem s,ultimo af-
fici supplicio, ita ut non possit aliter intelligi nisi
de lata culpa, quæ sit punibilis,& proxima dolo,
quoniam si quis ad sui defensionem aliquem inter
ficeret cõcurrentibus his de quibus, in.l.ut uim.
ff. de iust.& iu.& in l.1.C.unde ui. tunc non puni-
retur. l. Gracchus C. ad legem Iul. de adul.& sic
Theo.Saly.in.d.l 2. defensata est.

Quarto dicit gl.adhuc qđ lata culpa non æqui
46 parantur dolo, quantũ ad infamiã irrogandã, †&

est casus clarus in.§.suspectus,insti. de suspec. tu. & ibi Por.etiam hoc not.

Et rationẽ hic assignat Ias. quia causa infamiæ & uitæ æquiparantur.l.iusta.ff.de ma.uin.& benè l. etiam,§.t.ff.eo.l.isti quidem,in fi.ff. quod met. cau. ideo dixit Bal.in.c.ex ratione, col.2. de ap. quod dicitur causa ardua. & text. in ratione sui in.l.si inimicitiæ.ff.de his quib.ut indi. Pet.sanc. singu.82.in fi.& alibi idem Bald. quod infamia non incurritur sine graui peccato, quodque infamis, non est bonus uir, signanter ex not. hic, & per. d. §.suspectus, in. l. cum mulier,col. 12. ff. solut. matrim.

Et prædicta procedunt maximè, si infamia irroganda sit per sententiã iudicis, sed dubitatio est quid si irrogata sit ipso iure, dicit idem Ias.quod tunc lata culpa dolo comparabitur.l.liberorum, §. notatur, ubi casus & ibi Barto. ff. de his qui uot. infa.

Sed contra (inquit Deci.) quia hoc stante, mitius ageretur cum homine quàm cum lege, contra tex.in.l.Celsus.ff.de arb. Bar. in.l.amplius nõ peti.ff.rem rat.hab.

Sol. quandoque non inconuenit, rationem di uersitatis assignat Ias. hic, dic ut per eum. Idem Ias.quod quandoque non inconueniat, in.§.itẽ si quis in fraudem,nu.15. insti.de ac.
Fulgo.tamen etiam quod infamia per iudicem irroganda sit, tenet hic, quod nihilominus lata culpa dolo æquiparetur,& cum eo idem Deci.

Moti & primo per tex.in.l.is qui,allega.etiam in glo.C.de in lit. iu. ubi dolus & lata culpa æquiparãtur, si instrumenta pupillo nõ restituantur.

Secundo quia ista est regula, etiam si de dolo tantum fiat mentio.l.t.§.t.ff.si men.fal.mo.di.

Tertio & ultimo, quia sicut tutor propter dolum & fraudẽ remouetur,ita remouetur, pp latã negligẽtiã.l.impuberib.§.si fraus.ff.de suspec.tu.

Ego uero à prima opi, non discedo per tex. in. d.§ suspectus, nec ob. qđ de leui ibi intelligitur, ut hic per eundẽ Deci. & est opin. ẽt ibi relata p glo.sed falsa quia immò de lata intelligitur & est
* * communis intellectus,ab eo non discedendum.

Et ratione suprà, dicta, quia causa infamiæ & uitæ æquiparatur, Nec facit (ut adhuc dicit Dec. quod id sit fauore libertatis decisum, quia immò generale dictũ est,quod ad alios & extenditur ea sus,nec sit fauor libertatis, quia dictum non est, & declarat glo.in.l.fi.C.de sacrosanc. ec.

Ad opposita respondetur primum non ob. qa de infamia nou agebatur eo casu,ideo nec mirum si dolo comparatur.

Non ob. secundũ quia dicam id etiam esse regulariter uerum, ut etiam hic dicit glo.præterquam in casu,ubi de infamia irroganda agitur.

Non ob.tertium quia esto quod ibi remoueatur, tutor, non tamen efficitur infamis, quia nõ ut suspectus remouetur, sed ut quasi suspectus, ideo uec mirum si dolo comparatur,quantum ad hoc scilicet, ut remoueatur sed non ut efficiatur infamis.l.tutor. §. fin.ff. eo.

Nec obst. quod illa æquiparatio, quæ fit ibi in remotione tutoris, uideatur fieri ad infamiã, ut idem Dec. dicit quia ex prædictis nõ est uerũ.

In glo planè,in prin. ibi.§.actionum, concluditur quod actiones arbitrariæ sunt stricti iuris
47 † & nimirum, quia à bonæfidei actionibus distinguuntur.l.in bonæfidei, uulg ff. de eo quod cer. lo.& (ut sæpe diximus) quia iudex arbitrium nõ habet nisi ex aliquo accidenti.

Obiicit tamen Deci. hic, quod ẽt bonæfiei,& non minus quidem arbitrariæ quam stricti iuris dici debeut,quia iudex ex earum natura habet arbitrium,& non minus potens est illud quod com petit ex natura actionis, quàm illud quod ex accidenti contingit l.qui habet (licet nihil alleget ,ff. de tut.uo.in.l. certi condictio,in prin.ff.si cer.pe.

Sol. si iudex habet arbitrium ex accidenti alteratur natura actionis,& propterea dicitur arbitraria,defertur; iuramentum in litem, alias si stricti iuris simpliciter sit, non defertur, ut suprà dictum est, & est text. hic in fin.& à iudicis arbitrio pendet,actiones bonæfidei aũt non,licet non minus potens sit id,quod à natura prouenit,q̃ quod ex accidenti, contingit, ideo arbitraria dici non potest, ex quo semper regulatur secundum ipsius naturam, & nihil potest, nisi quod uenit ex natura, actionis, quasi unum arbitrium liberum sit, aliud seruum.

In ea.ibi nota ergo,concludit secundo glo. qđ quamuis regulariter (ut ostensum est) in actionibus stricti iuris simpliciter, non iuretur in litem, sed in arbitrariis tantũ & Bonæfidei,iuratur tamẽ
48 in tribus casibus † primo contra eum qui in ius uocatum, ui eximit.l. pe.§.1.ff. ne quis eum qui, ubi uidetur tex.clarus,& ita etiam dicit glo.in.l. 4.in.§.sed & si quis.ff.fin.reg.Bar.hic nu.3.Ias.in. * l.nummis, col.3.suprà,eo. & est Fall. * cõmunis.

Ex pluribus tamen dicunt Fulg. & Dec.hic iure uon probari,primo,quia tex.in.d.§.t.de iuramento in litem, nihil dicit.

Secundo quia ibi non agitur de præcepto iudicis quod maximè in iuramento in litem consideratur.l.qui restituere.ff. de rei uend.

Tertio quia illa actio datur etiam calumniatori, quod non habet locum in hoc iuramento in quo requiritur iudicis taxatio.l.uideamus. §. iurare, supra, eo.

Quarto quia loquitur de re æstimata ab actore in præteritum, hic de æstimanda in futurum.

Quinto & ultimo,quia uerbum æstimata exponitur.i. petita, quod cum referatur ad principiũ, non conuenit iuramento in litem. Ex quibus idẽ Dec.dicit opi.Fulgo. ueriorem esse, & quod ille tex.specialiter loquitur de pœna illius edicti, secundũ naturam tituli,& nõ de iuramento in litẽ, quod à natura tituli est pœnitus alienum.l.Imperatores.ff.de in di.ad.Dixerunt etiam aliqui maximè Cur.hic nu.16.& Bologne. nu.56. quod loquitur de iuramento ueritatis,& ante eos, Bald. quorum-

quorundam opin. referendo ibidem, col.2. cum quib. Lucen et in tract.s. alleg. par.1.nu.5.tenuisse & tandem multis dictis, transiuisse uidentur.

Ego uero puto cōem intellectum defendi posse, nec ob.1. quia esto quod non dixerit, expressè, dixit tamen tacitè implicitè & uirtualiter, seu illatiuè, quia si iudicium non datur (ut tex. met dicit & ponderat Alex.& benè) ad id quod cōtinetur in ueritate sequitur necessario quod detur ad id quod continetur secundū affectionē. l.cū prætor.ff.de iud.l. Pompo. scribit in fin.princ. ff de procu.c.nonne, de præsump. Replicat Deci. consequentiā bonam non esse, quia.1.odio eximētis, & malè, quoniam odio eximentis etiam in litem iuratur, & (ut dixi) dum iuramentum ueritatis excludit, aliud affectionis includit.

Non ob. secundū quia necessariū nō est, ex quo de re exhibēda, uel restituenda nō agitur ut hic, satisq; est mihi qđ sit actio stricti iuris, nec deferatur iuramentū regulariter p̄terq; in casu isto.

Non ob. tertium quia sicuti etiam calūniatori datur, quanquā in iuramento hoc, considerabile illud non sit, in odium (ut diximus) eximentis, ita etiam iuramentum in litem deferetur.

Non ob. quartum quia dicā ego exponi secus dictum uerbū æstimata, hoc est æstimanda. l.si Possidonium, ubi gl.C.ex quib.can.infā. irro.

Ex quo tollitur etiam quintum, & ideo esto qđ secundū naturā tituli de pœna loqui uideatur, illius edicti, nō est p̄pea qđ iuramentū non deferatur secundū affectionē iurantis, in pœnā & odiū (ut diximus) eximentis, & in simili in seq. casu. Ex quib. liquet clarè de iuramento ueritatis non loqui, deducendo etiam, ut post Alex. suprà.

In ea.ibi, secundus est, Concludit tertio glo.

49 quod iuratur etiam in † actiōne Fauiana, si non restituatur res alienata in fraudē patroni, nec minus casus clarus est in lege per eā allega. tenetur in.§.1.ff.si qd in frau.pat.ubi uerba hæc formalia sunt. In actione Fauiana si res non restituatur, tāti condēnabitur reus, quanti actor in litem iurauerit. Et nimirum quia est qđ realis non sit, sed personalis, est tamen in rem scripta & sic realibus similis, ut not.in rub.si cer.pet. Et propterea dictū est.s. quamuis in actione ad exhibendum & reali exemplificauerit Iure Con. quod tū decisio locū habebit etiam in similibus, quia exempla non restringunt regulam.

In ea.ibi, & continet uerum idest communem rei æstimationem, habes intellectum ad istū tex. quod Ver. istæ loquatur de iuramento ueritatis,

50 † & probatum est suprà, satis & ita omnes transeunt * communiter.

Solum ob. Nam hic poni uidetur exceptio à regula, quia dicit interdum iurari in litē ēt in actionibus stricti iuris & est uerū, quia si interdum iuratur, nōn iuratur semper & regulariter, sed regula loqtur in iuramēto in litē, ergo & exceptio, alias bona non esset, nec de terminis regulæ.

Secundo, quia negari non potest quod præcedentibus, non aduersetur, aduersatiua autem eundem casum repetit, & qualitates præcedentis dispositionis. l.mariti.§.fi.ff.ad legem Iu.de ad. Idē casus est & qualitas iuramenti in litem, ergo.

Tertio quia propriè loquitur tex. de iuramento in litem, & à uerbis legis recedere non oportet. l.non aliter.ff.de lega.3.

Deci. hic utranque partem disputat, & tandem intellectum communem amplectitur & benè.

Nec ob. contraria, quia potest responderi ut per eum, ad primum quod est de regula deq; terminis ipsius, respectu iuramenti in litem simpliciter. Et si replicaretur, quod iuramentum ueritatis, iuramentū in litem non est propriè, responde bo, satis esse quod sit de terminis regulæ quo quo modo, ut no.in.l.nummis, ubi Ias col.3. suprà, eo. sed iuramentum ueritatis est quoquo modo iuramentum in litem ergo.

Non ob. secundum quia respondet idem Deci. uerum esse in aduersatiua simpliciter non cum adiectione qualitatis, quæ præcedentibus non conueniat, ut est culpa in casu præsenti. Et placet quicquid somniando cęteri dicant, sensusq; est, in dubio uerū fore, quod omnia censeā tur repetita exceptis his quib. aduersatur, ut ipse met ēt dicit in.c.at si clerici, in.§.de adulteriis, co.2.deiud. sed nō in casu claro, & quādo uerba repugnāt ut hic.

Ad tertium formaliter non respondet, igitur dic tu, quod immò recedimus à proprietate uerborum, eaq; impropriamus, ut legislatoris mens & dispositio saluetur, sicuti in simili declarat Barto.in.l.in ambiguo. ff. de reb. dub. Et quando de ipsius uoluntate aliter non appareret, d.l.non aliter, sed hic apparet qđ loqui uoluit de iuramento ueritatis ergo.

Et hoc est quod dicebat Bal.in.l.præcibus, co. 7.C.de impube. quod sæpe numero erratur in cōiecturanda uoluntate testatoris seu legislatoris, quo casu à uerbis ipsius non est recedendum. d.l. non aliter, sed hic error esse non potest, ergo, qđ tamen iuramentum ueritatis etiam dicatur iuramentum in litem ut primitus dicebat Deci. adde Bal.in.l.3.in.§.in hac, col.1.in fi.ff.commo.

Extrà glo. modo, de aliquibus uidendum est, & primo in primo requisito Bart. quod hic ponit

51 nu.3.in in † quantitatibus locum habeat & deferatur iuramentum in litem.& concludit breuiter quod non, & benè, quia in eis non cadit affectio. l.nummis. suprà, eo.

Est uerū qđ secus esset, si quantitas succederet loco speciei, l.pe.§.1.ff.ne quis eum qui, idem Barto.hic nu.præalleg. quia tunc deferetur, ut ibi.

Sed aduertendum dicit Deci. primo, quia ille tex. non loquitur de iuramento in litem.

Secundo dato qđ de.d. iuramēto loquatur, qa affectio quæ tali casu ɔsideratur, respectu speciei ɔsideratur, nō quātitatis, ex his cōcludendo Bar. dictum fore generaliter intelligendum, qđ si petatur quantitas non iurabitur in litem.

Ad primū responderi potest, quod cum sic se

habeat

habeat cõis intellectus, ab eo recedere non oportet. l. 1. ff. de offi, quæsto. à nobis etiam defensatus. supra.

Ad secundũ uero qđ cum species nõ sit in consideratione, ex quo loco ipsius successit quantitas, non possumus dicere qđ affectio consideretur, respectu specici, idcirco dictum & limitatio Bar uera.

Sed qui si petatur factum, Bar. nu. palleg. idẽ
52 dicit, in † litẽ scilicet iurari, ex not. in. l. 4. in §. sed & siquis. ff. fi. re.

Et non uidetur uerum, quia in obligationibus facti succedit obligatio ad interresse. l. siquis ab alio. §. fi. ff. de re iud. ergo nõ iurabit in litẽ agens. Nisi replicetur, qđ soluendo interesse liberatur uenditor simili modo, si rem uenditam nõ tradat emptori. l. 1. ff. de ac. emp. & tamen habens facultatem tradendi, nec tradat, ad mandatũ iudicis, tenebitur, quanti in litem ipse emptor iurauerit ut suo loco dictũ est, & ideo Docto. pſertim Deci. declarant, hoc idem restringi, debere, ad factum, qđ pcisẽ erat in obligatione, puta ex dispositione legis, uel testatoris, secundum eũ post Bar. in. l. stipulationes non diuiduntur. ff. de uer. ob. uel ultra eũ, quia sit iuratũ. l. si pecuniam, ubi glo. ff. de cond. ob cau. namq; si obligatus non fecerit, propter iuramentum dolo carere non uidebitur, maximẽ mandatum iudicis contemnendo, ut probatur in. d. §. sed & siquis, ibi si iudici non pareat.
53 Sed contra, quia † non parere iudici est eius iurisdictionem contemnere, quæ pęnali iudicio defendi potest. l. 1. ff. siquis ius di. non ob. ergo non iurabitur in litem, arg. in. l. in causæ. ff. de mino.

Pro sol. dicas, hoc idem in materia non esse uerum, maximẽ quando intentatur remedium. l. qui restituere. ff. de rei uen. & quia alio casu loquitur tex. in. d. l. t. ut ibi per Bal. in. §. hoc iudicium col. 1. lectu. 2. & Bar. in. l. si prius. n. 22. ff. de no. o. nun. uerum instatur adhuc, nam iuramentũ istud, affectionis* est, in factis, non cadit affectio quia sunt incerta. l. unica. C. de sen. quæ pro eo. l. ubi aũt non apparet. §. qui id quod. ff. de uerbo. ob. & quia etiam in eis nõ reperitur species uel quantitas quæ faciant obligationem siue stipulationem certam. l. certi condictio. ff. si cer. pe. uel quia sunt de futuro. l. opere. ff. de ope. lib. & futura sunt incerta. d. l. ubi aũt. §. qui illud, nec scire possumus qualia futura sint, ergo non iurabitur.

Sol. incerta sunt his omnibus consideratis, respectu promittentis non respectu iurantis, cuius interfuit id fieri ad quod erat ille obligatus & tenebatur, qualecumq; fuisset. & ita transeundũ est.

Vltimo superest unum, quomodo hæc possint procedere, cum dicat tex. in. d. l. si quis ab alio, id esse generaliter in omnibus faciendi obligationibus, qđ quis scilicet soluendo interesse liberetur, qui omne dicit nihil excludit. l. Iulianus. ff. de leg. 3. ergo restrictio non procedet, & conclusio Docto. dubia.

Sol. etiam uerba uniuersalia, ratione restringuntur. l. fi. C. si cen. uel re. l. ut gradatim. §. & si le. ff. de mu. & ho. l. si mihi Meuia. §. fi. ff. de leg. 3.

Circa secundum Barto. requisitum, inquãtum concludit, siue regulam ponit, cuius etiam mentionem fecimus in discursu. qđ in qualibet actio-
54 ne † si res non restituatur ad mandatum iudicis, actio efficitur arbitraria, & iudex habet facultatem hanc, deferendi iuramentum in litem.

Refert Deci. ita etiam Bar. tenuisse, in. d. l. 4. in. §. Sed & siquis. ff. fin. re. & ita illum tex. intellexisse, postea dicit qđ non loquitur de restitutione rei, impugnando Bar. qđq; nullam facit mentionẽ de iuramento in litem.

Salua tu qđ Bar. ibi solum dicit, siquis nõ paret iudici, qđ defertur iuramentum in litem. allegat. tex. in l. qui restituere. ff. de rei uen. ubi idem dicitur. & sic ad propositũ regulæ, & probat ille tex. in primis uerbis. de iuramento in litem autem mẽtionem facit implicitẽ, & uirtualiter, & est com-
* munis* intellectus, ut ibi per glo. ex inductione. d. l. qui restituere, & sic reprehendi nõ debuit.

Et cum dixerit Bar. in qualibet actione, nõ erat necessaria ampliatio Ange. in. §. præterea, col. pe. inst. de ac. relata hic per Deci. quod defertur, siue actio sit bonæ fidei, siue stricti iuris, siue in rem, siue in personam, siue ad restituendum agatur siue ad tradendum.

Relata tamen est, quia secundũ cum non uidetur uera, ex quo regula Bar. in restitutione loquitur, & nimirum quia causa fauorabilior uidetur. l. uidcamus. §. si actionem. ff. de usu. inq; ea maior perfidia ponderatur. l. ei apud quem. ff. depo. & quia etiam de restitutione loquitur tex. in. d. lege. qui restituere.

Sol. licet pdicta uera sint, extenduntur tamen ad casum quoque si ad tradendum agatur, ex quo ita contemnitur iudex, si non tradatur res sicuti etiam si non restituatur l. 1. §. qđ aũt. ff. de aleato. & ita conclusum est. supra in actione ex empto, quando uenditor facultatem habet tradendæ rei.

Secũdo obii it Deci. qđ loquitur Bar. in actionibus stricti iuris arbitrariis, nõ bonæfidei qđq; in his regula nõ est necessaria, ex quo secundum earum naturam iudex arbitrium habet.

Sol. Bar. generaliter loquitur, & dicit in qualibet actione, & licet necessaria nõ sit est tamen probabilis gratia maioris declarationis. l. 1 §. quãuis. ff. de uen. inspi. l. non solent. l. quæ dubitationis tollendæ gratia. ff. de regu. iu. alias non debuisset dici in lege nostra.

Et quoniam Ro. consi. 220. in. 4. dubio, ad propositum Bar. & Ange. dicebat, quod sicuti plerũque in actione ex empto iuratur in litẽ, ut. supra ita etiam iuratur in actione locati. l. si cui. §. fi. ff. loca. idemque glo. nostra hic bonæfidei, in prin. per. d. tex.

Dicebat adhuc Deci. quod æquiparatio nõ est bona, quia uno casu ad restituendũ agitur alio ad tradendum, sed (ut proximẽ dicebam) nihil est, ex quo iudex contemnitur omni modo uel non

restituatur, uel non tradatur res.d.l. qui restituere, præalleg.§. sed & quis.

Quarto obiicit Deci.quod non habet locũ regula etiam quando agitur ad dandum. l. alias, infrà, eo. inferendo etiam ad id quod in actione ex empto diximus, quod nec deferatur iuramẽtum, quando uenditor potest rem tradere, sed quia cõtrarium communiter * tenetur, rationes Decii friuolæ, reiectæ quoque ex supra dictis, nõ curo eas referre, ad argu. principale igitur dico, quod immò habet locum regula etiam quod ad dandum agatur, alias non esset generalis ut uerba innuũt Bar. Nec facit tex. in d.l. alias, quia immò iuratur si promissor fuerit in mora, uel si ad iudicis præceptum non dederit.

Vltimo dicit Dec. quod.d.l. qui restituere, procedit quando agitur iure actionis, non si officio iudicis aliquid petatur.l.harum, ubi gl.fi.ff.si ser. uen.laiè Alex.hic & in.l.si prius. ff. de no.o.nun. Ias.in.l.nummis, in princ. suprà, eod. & est communis * opi.

Quam bona ratione confirmat Deci. quia tale iuramentum est contra ius commune, quod credatur iuranti in causa propria, ideo strictè intelligi debet, & cum iura in materia loquãtur in actionibus, non debent extendi, ad casum cum agitur officio iudicis nullam præsupponentis obligationem.l.qui per collusionem.§.fi. ff. de ac. emp. & ita etiam esset transeundum.

Tamen contraria mihi uidetur uerior, quam tenuit etiam Bar.in.d.l.harum, & non absq; ratione, primo per illum tex. dicentem clarè si res non præstetur uel cautio, quod in litem iurabitur, regulare autem id est in ea actione, ut uel rei præstatio uel cautio iudicis officio fiat.

Secundo ex generalitate.d l. qui restituere, & quia denique fit restitutio officio iudicis in actione reali, & in petitione hæreditatis, & tamen iuratur ergo & contra non cauentem, & ultra eum, ut sæpe diximus, quia ita hoc casu contemnitur iudex & longe magis, quam si actione aliquid petatur. Nec facit argu. Decii, quia ex his etiam quod tale iuramentum sit contra ius commune, debet tamen extendi, iux.not. in.l. si uero.in.§.de uiro. ff.solu.mat. & in.l.si constante, ff.eo. & in authen. quas actiones.C.de sacrosan.ec.

Quoad tertium requisitum insuper, de dolo aduersarii, quod requiritur ut iuramentum deferatur, uerum dicunt omnes, nisi dolus præsum-
55 ptus† sit, quia tunc secus.

Et probat Deci. ut suprà, quod cum istud iuramentum sit contra ius commune debet restringi ad uerum dolum. Et est simile in minore, qui licet à dolo uero non excusetur, sicuti nec mulier & rusticus, l. auxiliũ.§. in delictis, ff.de min. excusatur tamẽ à præsumpto.l.ubi exigitur.ff.de edẽ.

Facit etiam quia cum lex ipsa doli fecerit mentionem, de dolo uero utique intelligi debebit, argu.in.l.1.in.§.qui in perpetuum.ff.si ager. uectiga.& ita foret transeundum.

Tamen cogita cũ parere iudici dolus præsumptus sit.l.non potest dolo carere.ff.de reg.iu.inq; iuramento in litem, maximè hoc sit considerabile, quod immò non solum in dolo uero tex. intelligi debebit uerum etiam in pręsumpto. Nec ob. quod restringi debeat iuramentum cum sit contra ius commune, quia uerum est nisi nos ratio aliorsum trahat, quæ dictum regular, & in sui naturam cõuertit, ut inquit Bal.in.l.conuenticulã, col.5.C.de Epis.& Cle. Et minus simile, quia lex, ita dicto casu decidit, & loquitur in casu claro, nos uero dubitatiuè in dolo simpliciter. Non denique quod lex adhuc, doli simpliciter mentionẽ fecerit, quia uerum est, sed tamen quod cum in dolo præsumpto ipsius decisio possit uerificari, tam in eo quam in uero sibi locum uendicabit.

Et dum successiuè idem Bar. discurrit quando dolus considerari debeat, concluditq; tandem differentiam esse inter arbitrarias & bonæfidei, quia primo casu dolus ex post facto requiritur in nõ parendo, ut iuramentum in litem deferatur, secundo uero si fuerit à principio quod sufficit, re extante, quodq; tunc restitui debebit, & si non restituatur in litem iurabitur, dic optimè loqui, tex. in.l.si possessor, in.§.fi.ff.de pet.hær. ubi casus clarus in malæfidei po.rei hæreditariæ, quam alienauit, si extet, & ab emptore ipsam non habeat, nec restituat quod in litem iurabitur quodque alias si depdita sit, uel aliter diminuta, non aliter. inducit Dec. sedq̃a de mẽte Bar. Immò.I.Con. ibi hæc est uera inductio, cum eiusdẽ Bar. dictis transeo.

In quarto & ultimo requisito, Bar. benè loquitur, de habilitate personæ, oportere, quod sit do-
56 minus litis, uel quasi dominus, † & pubes, alias non deferetur iuramentum in litem. l.uideamus, in princ.& in.§.1.suprà, eo.l.uulgo.infrà, eo. ubi tex. apertissimi, quasi dominum, tutorem intelligentes.l.qui fundum.§.si tutor. ff. pro emp.& idẽ tex. exclusit matrem in.d.l.uideamus, in prin. non tamen Accur. ratione ut ibi p glo. sed quia signanter reqritur qđ sit litis dominus uel quasi, unde non ab re etiam iuramentum in litem, ultra suprà dicta, appellatum est & si uera esset ratio Accur. sequeretur quod nec tutrix admitteretur ad iurandum, & tamen admittitur.l.quotiens.§.si tutor.ff.de noxa. Sal.& alii in.d.l. uideamus in prin.

57 Sed quid in fisco,† glo.in.l.quotiens, fin.C. de exac.trib.lib.10.concludit non deferri.

Alex. in.l.pe.in.§.1. contrarium. ratione probat Deci. ne sit deterioris conditionis quam priuatus quæ non est bona, & confunditur per text. in.l.non puto.ff.de iu. fisc.glo.sing.in l.fin. C. de Sacrosan.Ec.

Melior igitur erit si dixerimus deferri, quia est dominus uel quasi.& si conueniet eidem uerba legis, & dispositio, ita dicentis ur.s.& in.d.l.uulgo.

Nec ob.quod habetur in.d.l.quotiens, quia de ueritate constabat, ex quo debitum erat liquidũ, eadẽ ratione iuramentum non defertur, nec fieri debet quod factum nõ releuat.l.hæc stipulatio.§. diuus.

diuus.ff. ut lega. no.ca.& dictam glo alias repro-
bat ibi Io. de Pla. & Alex. in d. §.1 .refert Iaſ.in.d.
nummis,in prin.ſuprà. eo. eſt uerum qđ hanc re-
ſponſionem impugnat Alex. in. d.§.1 quia ſic nõ
haberet locum decilio d.§. 1 . generaliter loquen-
tis, ſi quis eximeret captum pro executione ſen-
tentiæ liquidæ , nec deferri poſſet iuramentum in
litem , & tamen defertur ut ibi. ſed ipſam tutatur
Deci. quod eſto quod generaliter loquatur , non
inconuenit tamẽ,ubi agitur de executione ſenten
tiæ , ex quo de ueritate apparet,iurari in litem nõ
debere.& benè,debetq; lex etiam generaliter lo-
quens,reſtringi ad id quod rationis eſt. l. quãuis.
l.4. §. 1. ff. de in ius uo. Et ad declarationem. d.l.
quotiens nota (obiterq; dictum ſit quod loqui-
tur ſpecialiter in occultante debitorem tributo-
rum,ut ſuccedaneus ſit & concors eiuſdem peri-
culi,alias non niſi ui eximat, & ita loquatur quod
habetur in.d. §. 1. & totus ti.ne quis eum qui . ita
Bal.in.l.fi.C.de opc.li.& conſi. 250. col.3.uol.1.
Poſt hæc modo Bar. proſequitur iuramentum
ueritatis,& biuiter dicit qđ locum habet , ſi con
currat aduerſarii dolus , ut etiam in iuramento in
5 litem † & difficultas probationis , per text. ſæpe
allega.in.l. ſi quando. C. unde ui. & alios ut per
Deci.& cæteros, nõnihil idem Bar. in. l. fi. infra.
eo.Innoc. Hoſti. & Abb. in. c. ſuper eo,qđ met.
cau.Bal. hic,in.§. planè,in prin. Bertran. pulchrè
& latè conſi.69.n.1.& 2.uol.1.& conſi.100.n.23.
eo.lib.Iaſ.in.l.argentarius,in.§. cum autem ad fi.
ff.de eden.præſtatq; nobis arg.ad quotidianam.q.
59 ſiquis ciſtam † ſeu ualiſiam , aut capſulam , clau-
ſam reliquiſſet apud hoſpitem, ſi aũt apertam re-
ſtituiſſet , quod ſtabitur iuramento deponentis
de rebus & ualore ipſarum , ut hic idem Bar.dicit.
n.23.poſt Innoc. in.c.fi.qđ met.cau.
Videtur qđ ſit caſus in.l.1.in.§.ſi ciſta.ff.depo.
& ibi Saly.et quia qui non facit,quod debet in do
lo eſſe ur.l.dolus.ff.man.pulchrè Alex.conſ.103.
col.6.uol.3 . ſed hoſpes reddidit rem , non eo mo
do quo reddere debebat,ergo doloſus p̃ſumetur,
& ratione doli iurabit deponens. Rurſus ſi inte-
reſſe ſingulare in depoſito probatur per iuramen
tum.l.1.§.1. §. in depoſiti. ff. depo. non eſt ratio
cur non deferatur hoc quoq; caſu , cum de ueri-
tate rei agatur.
Et quia requiſita concurrunt etiam de quibus
ſupra alias caſus iſtæ non differret à ſimplici ca-
ſu,& iudicio,cum actione depoſiti,res à depoſita
rio repetuntur , haud dicendum , quoniam tunc
probationes legitimæ forent neceſſariæ.
Et p̃dicta maximè, quia contra huiuſmodi per
ſonas,eſt quædam mala p̃ſumptio quæ non facilè
ab opinione hominũ , auferri poteſt,l.3.§.ex hoc
edicto.ff nau.caupo.ſta.Bal. i. l.certi iuris, col.2.
C.loca.& in.l.3. in fi.C.co.& in.l.diſſolutæ col.1.
C.de condic.ex le.et iam factum eſt tritum ſermo
ne prouerbium , rub. ſupra dictam nau. caupo.
ſtabu fore rub. trium latronum . Vnde glo. alibi
et dicit quod utuntur opera malorũ hominum &
quod ſemper ſunt in culpa.in.l. 4.in.§.proficiſci.
ff.de offi.procon.
Dicit tamen glo.in d.c.fi quod met.cau. quod
ille text. non procedit in contractibus. Et Deci.
hic quod non uidetur congruũ. d. l. ſiquando,lo
quentem in delictis, extendere ad contractus , in
quibus quis ex propria uoluntate obligatur. ut
inſti.de pub.iud . in prin.Nec dicatur , quod hoc
idem ſit propter difficultatem probationis , quia
difficultas probationis (inquit idem Deci.) non
debet admittere probationes minus legitimas,po
ſtea ſaluat ut per eum.
Iaſ. uero hic aliquos caſus conſiderat , quod
minus erat neceſſarium, concluſionem diſputan-
tes in terminis in quibus nobis propoſita eſt per
Bar.ut.ſupra.
Vnũ adhuc igitur obſtat contra concluſionem
Bar. quia ſi iuramentum deferri debet , oportet
quod dolus aduerſa ii concurrat ut ſupra. uerum
dolus non p̃ſumitur niſi probetur. l. quotiens.§.
qui dolo.ff. de proba. l. merito.ff.pro ſo.ergo.&
fuit argumentum Alex.
Ab opi. prima non eſt breuiter recedendum,
ſatis benè firmata ex. ſupra.dictis Nec ob.glo.in.
d.c.fi.quia uera eſt, niſi difficultas probationis ſic
in cauſa ut in qõne iſta,qua de re Bart. etiam mo
tus eſt adita tenendum.Non ob. 2. quia etiam ad
contractus arguimus, ſi non poſſit diuerſitatis ra
tio aſſignari.l.abſentem.ff.de pœn. Non ultimum
denique quoniam ex p̃ſumptionibus iſtis p̃ſumi
tur , ſicuti in materia cum primum quis deſierit
rem poſſidere , & ad propoſitum habetur in.l.do
lum.C.de dolo.& in.c.2.de renun.in. 6. & in ſimi
li per Bar.in. l. inciuilem. C. de fur.eoque màgis
quia poſtea loco plenæ , & legitimæ probationis
60 iuramentum defertur . d.l.ſi quando † uel dic &
aliter ut p Bar.in.l.1.in.§.ſi ff.fur.aduer. nau. Iaſ.
ĩ addi.Por.in. §. p̃terea ad fi.inſt.quib.mo. recon
trahi.ob. Niſi adhuc in p̃ſenti. q. uagantes,depo-
nens eſſet iudeus,quoniam tunc forte ſecus dicen
dum eſſet , de quo tamen per Imo. conſi. 2. in
prin.Vltimo dubitat Bar.(in cæteris non eſt dif-
61 ficultas) an ab iſto iuramẽto poſſit appellari † &
ſentit breuiter quod nõ,motus hac ſola ratione,
quia ex eo non oritur actio.& ſi appellatum ſit ap
pellatio non ualebit , ex quo fruſtratoriè dilatio-
nis cauſa id factum p̃ſumetur, ut dicitur in.l.2.C.
de Epi. au. Aliam rationem qđ ab ipſo iuramen-
to appellari non poſſit, aſſignat tex.ubi Bar.dicit
eſſe caſum,pro deciſione hujus.q. & benè in.l.ge-
neraliter,in. §. 1. ad fi.ibi ſiue autem illatum. C.
de reb.cred.
Sed contra,quia regulare eſt à quocumque gra
uamine appellari poſſe.c.cum ſit Romana.c.ut de
bitus de ap. c. qcumque. 11.q.1. ſoluit Iaſ.hic,ue
rum fore iſtud de iure canonico , & eſt una de dif
ferentiis inter unum & aliud,& declarat glo. ante
eum in. d. leg. 2. C. de Epiſ.aud. Et ex his finis
etiam ſit huic not.legi.breui hoc commentariolo
terminata , ut non minus grata uobis eſſet quam
utilis ,

nulis, ex quo inquit alibi Iustinianus ad Senatum in l.2. in §. deinde. C. de uet. iu. enu. multo melius esse pauca id: neč effundere, quam multis inutilibus homines, prægrauari. Et glo. in simili in c. tales. 23. d. & in Critone Socrates apud Platonem qđ curandum non est admodum, quid de nobis multi loquantur, sed quid dicat unus, qui intelligit iusta & iniusta Et Pau. ultimo loco ad Corin. 1. c. 14. quod uolebat potius in ecclesia quinque uerba suo sensu loqui, ut alios instrueret, quam decem millia in lingua, quasi dicat inaniter ad põpam & sine fructu. Benedictus deus per sæcula. die. 16. Iulii. 1558. Patauii. Magno scholasticorum concursu.

MANTVA.

SVMMARIVM.

1 *Præfationes, & præparatoria libentius nos perducunt ad lectionem, ideo fieri debent.*
2 *Contractus bonæfidei, & stricti iuris differunt, & quomodo cognoscantur.*
3 *Mora quomodo contrahatur.*
4 *Fructus, & accessiones an sint idem, & quotuplex sit accessio, & in quo differant.*
5 *Moræ tempus an attendi debeat uel litis contestata, et fructus, et accessiones quo tẽpore debeãtur.*
6 *Filia quæ moram fecit in collatione dotis conferre debet usuras dotis.*
7 *Collatio de iure codicis in æqualitate fundata est, de iure digestorum in æquitate.*
8 *Fructus in actione reali debentur à tempore moræ.*
9 *Debitor in contractibus stricti iuris, post moram tenetur ad interesse.*
10 *Mora est delictum, dolus, culpa, & contumacia, morosusq; furi æquiparatur.*
11 *Contractibus in stricti iuris litis contextata tẽpus, & in bonæfidei moræ attenditur. & ratio.*
12 *Fundus uel bõ dũ petitur certus esse dẽt, & quare.*
13 *Intellectus ad illa uerba tex. hoc iure utimur.*
14 *Intellectus ad illa uerba textus ut post iudicium acceptũ, & ad illa ut omnis causa restituatur nu. 15.*
16 *Vsuræ citra stipulationem non debentur.*
17 *Libellus an continere debet petitionem fructuũ perceptorum, & percipiendorum.*
18 *Fructus rei quæ aliquando fuit petentis, an debeantur, & an percipiendi.*
19 *Aduersatiua sed, cum copula posita, arguit diuersitatem in facto, & idemptitatem in iure.*
20 *Fructus augent dotem.*
21 *Omnimodo uerbum, est præcisè significationis.*
22 *Possessor malæfidei tenetur ad fructus perceptos, et qui percipi potuerunt, quia semper in mora dicitur esse sed an habeatur rõ singularitatis personæ. 23.*
24 *Fructus à tempore moræ an debeantur in contractu facto cum principe.*
25 *Contractuum differentia quod sint stricti iuris, & bonæfidei, an militet de Iure canonico.*
26 *Iudicium incipit à litis contestatione, & finitur cum in causa concluditur.*
27 *Conclusum in causa tunc dicitur, cum à partib. probationibus renunciatum est.*
28 *Fructus perceptos debitor restituere tenetur & post sententiam, usq; ad actualem restitutionem.*
29 *Causæ suæ effectus, an semper sit commensurandus.*
30 *Peculium quid sit.*
31 *Serui ordinarij, & Vicarij, qui sint declaratur, & qui seruus peculiaris, & uinam peculiare. nu. 32.*
33 *Seruus bona fide possessus, duplex peculium habere potest.*
34 *Seruus quicquid acquirit ex peculio bonæfidei possessoris, uel ex opera ipsius, eidem bonæfidei possessori acquirit.*
35 *Dominus obligatur ex peculio, & contractu serui.*
36 *Casus. §. Cum Fundus, cum rationibus dubitandi & decidendi.*
37 *In dictio, quot modis ponatur.*
38 *Circuitus sunt uitandi cum exemplis.*
39 *Promittens aliquid, an uideatur se uoluisse obligare de presenti.*
40 *Locupletari cum aliena iactura nemo debet, & an eius actio detur in subsidium.*
41 *Legislator Quæstionem dum format, & non decidit decidisse uidetur ut formauit.*
42 *Clarum nil tam est quod dubitationem non habeat, ideo. I.C. qui decisionem omittit, nõ est laudandus.*
43 *Opinionem ultimam an tenere uideatur Iur. Con. si arguat ad partes, & opin. referat. & quando, cum limitationibus.*
44 *Contractum serui, an approbet dominus, agens ex contractu ipsius.*
45 *Possessor bonæfidei, an liberetur cedendo actiones.*
46 *Vẽditor generis, & sic debitor an soluẽdo liberetur.*
47 *Seruus bonæfidei possessori traditus ipsius efficitur, & an traditione facta dominiũ sibi quæratur, 48.*
49 *Actione utili conditione indebiti uel sine causa agit dominus contra bonæfidei possessorem, & quare non detur directa, & an dari possit in subsidium actio neg. gest. nu. 50.*
51 *Intellectus ad. §. Cum fundus, & gl. in uerb. ex negocio. ff. si cert. pet.*
52 *Possessor bonæfidei an retinere possit seruum, donec sibi soluat dominus, quod abest ex negocio gesto.*
53 *Solutio, an sit consumptione reconciliata.*
54 *Cõpensatio an obijci possit domino cõdicẽte peculiũ.*
55 *Intellectus ad l. cum quis. §. 1. ff. de solutio.*
56 *Actio de peculio, an euanescat, consumptis nũmis peculiaribus.*
57 *Dominus an repetat decem quæ uenditor consequi poterat tantum, & consequutus est uigintim quæ consumpta sunt.*
58 *Venditor serui, an agere possit actione de in rem uerso, ad ea quæ seruus plus ualet.*
59 *Actio directa ceditur domino à uenditore serui, licet utilis habet dominus & nu. 61.*
60 *Actio utilis & directa, an differant aliquo casu.*
62 *Domino an detur actio directè, & immediatè, ex æquitate exceßione habita ab alio, cõtra eum qui locupletior factus est.*
63 *Intellectus ad. l. 1. cum l. seq. ff. de institutor.*
64 *Intellectus ad. l. poßeßio quoq;, ad finẽ. ff. de acq. pos.*
65 *Arg. de seruo ad monachum, an ualeat, & an dicta in seruo locum habeant in monacho, in casu. §. cum fundus. ff. si cer. pet.*

Paulus

Paulus lib. XVII. ad Plautium.

CVM FVNDVS.

VONIAM præfationes solent nos libentius perducere ad lectionem propositæ materiæ, ut inquit l. Con. in.l 1.ff.de ori. I . Immò quod præparatio necessaria est,
1 † debentque præparatoria præmitti, alias stultus est miles qui in aciem prodit inermis, quiq; arma abstergunt & perpoliunt, pugnæ apparatum ostendunt, & concipit mulier deniq;, ac parturit, deinde par.t. Ideo ad euidentiam huiusce dot. legis aliqua etiam nos præmittemus.

Et primo, quod contractuum quidam sunt bo
2 næfidei, quidam uero † stricti iuris. Bonæfidei q enumerantur in. §. actionum, insti. de actio. alias stricti iuris sunt, nanq; esto quod de actionib. §. il le loquatur, attamen etiam in contractibus procedit, actio. n. ex obligatione nascitur, obligatio uero ex contractu.l.licet.§. ea obligatio.ff.de pro cu.not.in.l.1.ff.de eden. & ad propositum ad istã differentiam cognoscendam(ut dicebam alias in.l.petens.C.de pac.) sic docet etiam glo.in.l. in bonæfidei.C.eo.& in.l.in bonæfidei. C.de reb. cred. & in.l.in actionibus.ff.de in lit.Iu.Bar.in.l.Cæsar, in rep.nu.21.ff.de pub. & uectiga.cognoscitur et differentia, quia bonæfidei appellantur, non qđ bonafides non requiratur & in contractibus stricti iuris.l.bonam fidẽ.C. de actio. & ob. sed quia in illis longè magis exuberat & desideratur.l.si do lo.C.de rescin.uẽd.l.3.§.fi.ff.pro so. Bar.in.l.sub prætextu,ad fi.C.de transac. Vnde uidemus quod in istis, dolus dans causam contractui (ericq; alia differẽtia) non uiciet ipso Iure, in illis, autem sic. l.& eleganter, in prin.& ibi no.ff.de dolo.& dicit hinc Bal. quod plus in illis rursum ualet æquitas quam rigor iuris ciuilis & dialecticæ argumentatio, consi.434.ad fi. uol.1. Quarto cognoscitur, quia in contractibus bonæfidei augetur condemnatio secundum naturam actionis in contractib. uero stricti iuris præter.d.l.In actionibus.§. præterea, insti.de actio.l.1.& ibi Bar.C.ubi conue.q cer.lo.da.pro.& in.l.2.ff.de eo quod cer. lo.exemplificat Ias. in.d.§.præterea, in prin. in usuris interesse,& iuramento in lit em. Vltimo cognoscitur, quia primo casu una fertur sententia, secundo uero duæ, ut per gl.in.d.§.præterea. Et ex alio etiam ut infrà, hæcq; materia est nostra, & obiter dictum sit, præter hæc, quod contractibus stricti iuris æqparantur literæ de Iustitia, Bonæfidei uero de gratia, ut not.in.c.2.de fil.præsb.in.6.

Secundo præmitto moram contrahi per interpellationem extraiudicialem congruo loco & tem-
3 pore factam † l. mora.ff.de usu.l. si ex legati causa.ff.de uerb.ob.l.quod te, suprà, eo. & ubiq; no. & iudicialiter litis contestatione.l.nemo.§. 1. ff. de uerbo.oblig.

4 Tertio quod fructus, † & accessiones differũt, nanque ex eo apparet, quia dictum est alibi, de usuris & fructibus, & accessionibus, in rub.de usu. infrà. copula solet communiter apponi inter diuersa, ut per glo in rub. ff. de iuris & facti igno & in. c.querelam, de Simo. ergo. Et exinde etiam quod accessio multiplex est, personarum, rerum obligationum, & actionum ut pulchrè p Cy.in.l.intelligere, col.2.C.de Lui.pi.nu.8. Item naturalis & ciuilis, deq; his infrà. Et quod causa rei, sunt fructus, hominis uero, accessio, hoc est ancillarum partus, de quibus etiam infrà.

Dubitandi ergo rationem faciebat præmissis
5 omnibus istis † quod attendatur tempus moræ, & non litis contestatæ, & consequenter quod fructus, & accessiones dicto tempore debeantur tex. in.l.2.C.de pac. inter emp. & uendito. ubi est casus clarus quod in actione præscriptis uerbis, q̃ est stricti iuris, ut hic certi cõdictio. §. actionum, insti.de actio. ueniunt & debentur fructus à tempore more.

Sol. illud est ideo ut dicunt Docto hic, & maximè Pau. Cast. Ias. & Deci. post eos in prin. & nu. 4. quia agens & petens petebat id quod suũ fuerat sibi restitui, uerbum autem restituere plenam habet significationẽ.l. uideamus. §. in Fauiana. ff. de usu.l.in condemnationẽ.§.1.ff.de reg. iu.l.fi. ad fi ff.de uerb.sign.l.& ex diuerso. §. 1. ff. de rei uendit.iuncta gloss. ergo. Et est casus, quis uendiderat fundum, pacto apposito intra certum tempus, emptorem teneri, & obligatum esse, ad retrouendum illum, obtulit precium uenditor, noluit parere emptor, actione præscriptis uerbis agit, nata ex pacto incontinenti apposito. Iux. contractum emptionis & uenditionis dicit tex quod habita ratione ad tempus oblatæ quantitatis, fundum tenebitur restituere, & fructus à dicto tempore citra perceptos, & ita ante oẽs soluit gl. magna ad fi.in.l.3.§.de tritica. Aliam sol. tradit Saly. quam adhuc probare uidetur idem Ias. hic, estque huiusmodi, quia quando agit quis ad id quod aliquando fuit suum, agit ratione cuiusdam plenioris iuris, quàm quando agit ad id quod sibi debetur, nimirum igitur si fructus quoque restituuntur à tempore moræ, in.l.unum, in.1.oppo. suprà, eo. Sed meo quidem iudicio prima est melior, ex quo benè id arguit facilius rem fore restituendam, sed non quod cum fructibus restituatur, id ergo est propter uerbum restituo, prout allega.§.in Fauiana, & aliis ut suprà. Dicerem ego etiã & tertio. Illud ideo esse quia res de facili reuertitur ad pristinam sui naturam, & solet fauorabile reputari.c.statutum, ubi gl.de præb.in.6. fauores sunt ampliandi, quia odia alias restringuntur.l. cum quidam.ff.de lib.& posthu.ergo non mirum si etiam cum restitutione rei, ueniunt fructus.

Quarto dicerem istud ideo esse in. d. l. 2. quia esto quod regulariter actio præscri.uerbis sit stricti iuris, attamen dicto casu sapit naturam bonæfidei, ex quo actio etiam ex empto, ibi informata à pa-

à pacto huiusmodi est, & quia specialis est, & ex speciali materia contractus emptionis, & uenditionis oritur, quæ bonæfidei esse potest, non alia quàm bonæfidei est, non alia quàm bonæfidei esse potest, uerum in contractibus, & actionibus bonæfidei, fructus, & accessiones debentur à tempore moræ, ergo. & sentit Bald. post multa, in l. petens, ad fin. C. de pact. adducens rationem naturalem, quia tale esse debet id quod producitur, quale, id est, à quo producitur, effectusque suæ causæ comensurandus (ultra eum.) l. licèt. §. ea obligatio ff. de procur. l. ita autem, in princip. ff. de administr. tuto. l. j. ad fin. ff. de interd. l. cancellauerat. §. t. ff. de his quæ in testam. dele. Pau. Castr. consil. 83. colum. 3. uol. 2. sed ut dixi, producens, & causa est bonæfidei, ergo productum, & effectus huiusmodi. Vel quinto, & ultimo, quod cum text. ille loquatur in contractu bonæfidei, ut dictum est, agitur de bono, & æquo. l. Bonafides. ff. depos. æquitas aût non patiatur emptorê locupletem fieri cum iactura uenditoris, cuius aequisitum erat uirtute pacti, non ab re deciditur adhuc in eo, si fructus debentur à tempore moræ, hic uero contrarium, quia contractus erat stricti iuris. & ita in simili Bald. in l. 2. C. de usu.

6 Secundo † dubiũ faciebat tex. in l. filius emancipatus, in §. fi. ff. de colla. dot. ubi filia quæ dotê soluto matrimonio côferre debebat, morã solutioni fecit, qua de re usuras dotis quoq; conferre debet. & sic in contractibus stricti iuris, quoniã collatio petit officio iudicis, uel ex stipulatione interposita de conferendo. & illum tex. dicit singularem Bal. in l. si soror. C. de colla. & Ias. hic, & Rimi. in l. j. col. 13. ff. de iurisd. omn. iud. & ibi Dec. ante eum. num. 32. & in l. uinum. nu. 4. supra eo.

7 Solut. † collatio in æqualitate fundata est de iure Codicis, de iure Digestorum uero in æquitate. l. j. ff. de colla. bo. l. illud. §. ut liberis. C. de colla. Sicuti ergo filius emancipatus fructus hæreditatis conferr, ita côferre debet ipsa filia dotis usuras, æquumq; est, ut inter eos seruetur æqualitas, & est ratio ipsiusmet I. C. in d. §. fin. & dicto casu speciale est hac ratione, & in contrarium ius commune, ex quo usuræ non debentur citra stipulationem, seu stipulationis uinculum. l. quamuis. C. de usur. Imò dicit Bart. in d. §. fi. quòd debentur ibi tanquam interesse.

8 Tertio dubium faciebat † text. in l. fructus. ff. de rei uendi. ubi in actione reali pariter, quæ est stricti iuris. d. §. actionum, Insti. de actio. fructus debentur à tempore moræ.

Sol. illud est etiam, quia agens reali erat dominus, quo casu bonæfidei possessor, inquantum factus est locupletior, tenetur semper, si fuerit in mora rem restituendi, ut ibi, & in l. ex diuerso. ff. eo. tit. & in l. certum. C. eod. & in l. sed si lege. in §. consuluit. ff. de petit. hære. Corn. consi. 72. col. 5. uol. 3. & consi. 275. ad fi. eo. lib. not. in locis præallega. & in l. sequitur, in § fructus. ff. de usucap. ubi Bar. pulchram declarationem posuisse uidetur, si uera est, quod istud fallat in casu, quando fructus possessi fuissent triennio, post Cyn. in l. ancillæ. C. de furt. uerum ad sol. ipsam redeuntes, dic facere, quia si ueniunt fructus à tempore moræ, debenturq; petenti, quando petit id quod aliquando fuit suum; multo magis uenire debent, si petatur id, quod fuit suum semper, auth. multo magis. C. de sacrosan. Eccl. nanque realis actio, duo præsupponit extrema, dominium ex parte agentis, & possessionem ex parte rei conuenti. l. in rem. ff. de rei uend. §. omnium, insti. de actio. & ita breuiter tenendum est.

9 Quarto igitur † dubitationem faciebat, quia in contractibus stricti iuris prout est mutuum præallega. §. actionum, insti. de actio. post moram tenetur debitor ad interesse quanti plurimi l. uinũ. supra eod. ergo quantò fortiùs ad fructus. pro sol. dicendum est, minimè uetũ fore id, quodque nec fructus ueniant, neq; debeãtur ante litê contestatam, ut hic, nec interesse quanti plurimi, in d. l. uinum, & ita transit Deci. hic, & in d. l. uinum, & & nos ibidê, in glo. 1. tamê communis intellectus est ad illum text. ut supra. ea de re respondeas tu, & dicas, sicuti in mutuo alia sunt specialia, ego. n. ingenuè fateor à communi non recedentes, nesci re aliter dicere, l. singularia. supra eo. quod ita speciale erit. d. casu, quamquã mutuum côtractus sit stricti iuris, quod attendatur tempus moræ, & nô litis contestatæ, & in contrarium ius commune, ut hic. l ius singulare. l. quod uero contra. ff. de legi. l. quæsitum. §. deniq;. ff. de fun. instr. Vel & aliter, quod id in interesse uerum sit, & procedat, quanti plurimi, istud uero de quo hic, in fructibus & accessionibus naturalibus, quæ duo longè differunt. Igitur nec mirum si uno casu tempus moræ attenditur, alio autem litis contestatæ. Vel & tertio quod ibi fit æstimatio officio iudicis, ubi Socin. col. 2. quo casu tempus moræ attenditur. l cùm postulassem. ff. de damn. infe. hic autem iure actionis petitur. Cogita.

10 Quinto & ultimo † dubium faciebat quia mora est delictum, dolus, contumacia, & culpa. l. si mora. ff. solut. matr. l. dolus. ff. manda. l. cum filius. ff. de inter. act. l. si is qui, in princip. ff. de iure dot. Vnde uidemus hinc quod morosus æquiparatur furi. l. inter stipulantem §. pen. ubi gloss. ff. de uerb. oblig. Et propterea ne morosus ex suo delicto commodum sentiat, & consequatur, dicendum uideretur fructus, & accessiones deberi non modo à tempore litis contestatæ uerum etiam moræ, argumentum in l. si ab hostibus, in §. j. ff. solut. matrim. & in l. ne ex dolo. ff. de dolo. & in cap. sedes Apostolica, de rescrip.

Sol. uera sunt omnia hæc, sed pro firma, & solida conclusione sciendum est, propter naturam iudicij stricti iuris, quod mora non ita officit hoc casu, ut in contractibus bonæfidei, ita Socin. in l. uinum, columna secunda. supra eodem. & ita tenendum est.

Modo ratio decisionis est, idcirco in contra-

ctibus stricti iuris attendi tempus litis contestatæ
omnemq; cám restituendã esse, hoc est, d. tẽpore
fructus & accessiones petenti restitui debere, tem
11 pus uero moræ in contractibus bonæfidei, † quia
uno casu exuberat plurimũ bonafides, alio ãt nõ,
ut p Bal. pulchrè in. l. 1. ad fi. C. de usu. & fruc. le
ga. & uidetur casus in. l. mora, in. §. In bonæfidei,
& in. l. uideamus in prin. ff. de usu. & refert Ias.
hic, in princ. adde tu bonum text. in. l. bonafi-
des. ff. depo. & in. l. si dolo. Cod de rescin. uend.
diximus in cuid. post Barto. in. l. sub prætextu. C.
de transac.

Cum fundus uel homo; certus, quia alias certi
12 condictione de qua loquitur, peti non posset † ut
inquit Odof. & benè, l. certi cõdictio. l. si quis cer
tum, suprà, eo. sed actione ex stipulatu. l. eũ qui. ff.
de noua. & insti de uer. ob. in primo. in. d. l. si qs
certũ. Et quãuis dictũ nõ sit sed condictione sim-
pliciter, ita tamen suppleri seu intelligi debet. l. o-
ratio. ff. de spon. attenta quoq; tertia rub. parte,
l. Imperatores. ff. de in di. ad gl. not. in. c. ne inita-
ris, de cos stitutio.

Per condictionem; certi (ut diximus) alias nõ
faceret ad titulum præalleg. l. Imperatores, nouis
simè gloss. in. l. fi. C. de cond. ob cau. bonus text.
in. l. si duo. ff. de lega. præstan. & in. l. deducta,
in. §. nummis, ff. ad Treb. Alex. in. l. 3. in. §. fin. col.
penul. ff. de lib. & posthu.

Petitus esset; hoc dicit quia si per officium iu-
dicis tunc non haberet locum decisio præsentis
legis, ut dixi suprà post Socin. in. l. uinum, col. 2.
eo. ti. adde nouissimè, quod in æquitate fundatũ
est, l. quod si Ephesi. ff. de eo qđ cer. lo. l. planè. ff.
de pet. hær. æquitas aũt dictat moræ tempus spe-
ctari debere, & non litis contestatæ, ergo.

Puto hoc nos iure uti; debere, s. usitatusq; mo
13 dus loquendi est, † ut in simili in. l. est receptum.
ff. de iur. om. iud. & in. l. scire oportet, in. § qui au
tem, in fi. ff. de excu. tu. & in. l. ex facto, ad fi. ff de
hær. insti. & in. §. sed hoc iure, insti. de At. tuto.
& in. l. qui habet, in pcin. ff. de tutel, & in. l. græ-
ce, in. §. & post. ff. de fideiusso. & in. l. Ius dandi. ff.
de tuto. & cu. dat. ab his, & in. l. si tamen. ff. de te-
sta. tu, & in. l. qui plures, in. §. fi. ff de uulga. & pu
pil. sub. & in l. Aquiliana. ff. de transac. & mille
sunt huiusmodi non referenda.

Et puto dixit, non absque ratione, ut suprà a-
lias fatuè loqui uideretur, ut in simili inquit An
ge. in. l. apertissimi. C. de iudic. Et ad idem est
etiam text. in. l. secunda, ff. de fun. do. & in. l. si ser
uus, in fin. princ. ff. ad legem Aquil.

Et hoc iure nos uti amplius, qa pro nomen est,
quod refertur non modo ad oculum corporis
uerum etiam intellectus. l. Mæuius. §. duob. ff.
de lega. secundo, Barto. in. l. prima, nume. secun-
do. C. de nou. Cod. fa. melius in. l. prima, col. 1.
ff. de no. ope. nunc. ubi multa. Et uti, quod sit
(ut aiunt uulgo) in uiridi obseruantia nec an-
tiquatum, sed obseruetur (iterato dixerim) quo
tidie. l. si quis donaturus, ubi not. text. ff. de usu-
fruc. l. quod si nolit. §. quia assidua. ff. de Aedi.
edic. l. si prius. §. 1. ff. de aqua plu. arcen. l. Ar-
riani. Cod. de hære. & est utilitas, quia sic per non
usum non tolletur, sed per contrarium usum.
l. de quibus. ff. de legi. Mil. in aureo alpha. suo
in. §. lex. uer. 23. uel dicas uerba prædicta hanc
interpretationem habere quod ita sit de consue-
tudine. d. §. qui autem, in fi.

Vt post iudicium acceptum; hoc est post li-
14 tem † contestatam, quod etiam exponit glo. hic
& benè, estque pro ea text. in. l. ubi ceptum. ff.
de iudic. & liquet ex uerbis sequen. ibi si litis
contestatæ tempore, quæ ad uerbum prædictum
referuntur, & est regulare quod una pars legis
alteram declaret, l. utrum. ff. de peti. hæred. l.
Prætor ait, §. eritq; differentia. ff. ui bo. rap. Soci.
in. l. 1. in prin. ff. de reb. dub.

Causa omnis restituenda sit; Isque alius lo-
15 quendi modus est † ut etiam dicitur in. l. Julia-
nus in. §. 1. & in. l. qui restituere, & in. l. præte-
rea. ff. de rei uend. & in. l. uideamus in. §. si actio-
nem, ff. de usu. & in. l. fin. ad fin. ff. de uerb. sign.
declarat gloss. in. l. Iulianus, in. §. quantum. ff.
ad exhiben. & in. l. sed & partus, in princ. ff. quod
met. cau. & gloss. rursum, in. dict. l. uideamus.
in. §. item si ut, sensusque est, ut Iuris Con. met
hic subiicit, omnem causam restituendam esse,
idest utilitatem & omne id, quod habuisset a-
ctor, si tempore prædicto litis contestatę, solu-
tio facta fuisset. Ineptum tamen uerbum solu-
tus, uidetur, quoniam solutio alias ligamen præ-
supponit, iuxt. illud Virgilianum, Soluite cri-
nitas uittas. ideo designatus potius dicere de-
buisset, l. assignatur. ff. de uerb. sign. l. prima. ff.
de assigna. lib. l. item legato. §. fi. ff. de lega. 3. &
breuiter fructus, & accessiones naturales, ut
partus ancillarum fætus pecorum & similia,
16 † ciuiles non, idest usuræ, quia, ut inquit Pau.
Castr. hic, circa stipulationem non debentur,
l. quamuis. C. de usu. Et hinc Ange. in. d. l. sed &
partus, per illum text. quod plenior erit petitio,
si rem petamus cum omni causa, quam si peta-
mus simpliciter cum fructibus, fusius declaran-
do, ut hic per Ias. ad fin. Et nimirum quia qui
omne dicit nihil excludit. l. Iulianus uulga. ff. de
lega. 3. c. solitæ, de maio. & obed.

Et repetit hic idem, Ange. quod scilicet bo-
17 num erit in libello petere † quem condemna-
ri ad fructus perceptos & percipiendos, &, ut
dixi, ad omnem causam.

Et quod percipiendi etiam debeantur, tenuit
quoque Barto. in. l. in fideicommissi, in princ. si-
gnanter per istum tex. ff. de usu. Contrarium ue
ro glo. ibi, & Dec. una cum ea, motus quia cum
fructus percepti ante litem contestatam non de-
beantur, satis operatur litis contestatio deberi
post, ergo non percipiendi.

Et quia fructus debentur ex quadam æquitate
post litem cõtestatam, d. l. uideamus. §. si actionẽ.
ff. eo. quæ in percipiendis cessat, ergo & disposi-
tio,

tio,quod debeantur.l.adigere. §. quamuis. ff. de iu.pat.c.cum cessante,de ap. Et est pro his arg.in. l.tutori.C.de neg.gest.ibi,sufficit si in paucis amici laborib.consulatur.Considerato hoc maximè; quod sumus in contractibus stricti iuris, quodq; hoc ipsum sufficere debeat actori, quod sibi perceptos restituat debitor,& non percipiendos.

Verum tamẽ mihi magis placet opinio prima per istum tex.indistinctè loquentem, immò p uerba generalia seu uniuersalia, hoc ipsum uirtualiter dicentem. Ex quibus tollitur responsio Decii dicentis pariter non obstare, quoniam in perceptis intelligitur, & non est uerum, secusque innuunt uerba prædicta, ibi omnis causa restituenda est, tam percipiendos quam perceptos comprehendentis.

Nec faciunt adducta in contrariũ, non primũ quia antecedens uerum est consequens falsum, ex quo debitor maluit litigare quam soluere.& cum litem contestari passus fuerit, morã 9hit.l.nemo. §.1.ff.de uer.ob.quæ sibi lucrũ afferre nõ dẽt arg. in.l.ne ex dolo.ff.de dolo. ergo non modo percepti,uerũ ẽt percipiendi erunt restituẽdi, q̃dquid dicat glo.præalleg.& Deci.cum ea.

Non secundum quia & id quoque uerũ est, qđ ex æquitate debeantur, sed falsum qđ cesset in p̃cipiendis, alias inducta in fauorẽ actoris, ad eius læsionem retorquerentur & malè.l.quod fauore: C.de legi. c.quod ob gratiã,de reg.iu.in.6. Et q̃a iuris est ut malè meriti ægestate laborent, l. bona fides. ff.depo.

Non ob.ultimum, quia id non esse generaliter uerum dicemus, nec propterea sufficere, q̃q̃ simus in 9tctibus stricti iuris, qđ percepti restituãtur,ex quo fur & morosus æquiparantẽ,ut.s.dictũ est.& sicuti oẽs actiones degenerant contra furẽ. l.scire debemus.§.si à fure.ff.de uer.ob.§.sic itaq; insti.de actio.l.certi conditio,in prin.& ibi op suprà,eo.ita quoque degenerabunt hoc casu, & fructus non modo percepti uerum etiam percipiendi debebuntur.& ita tenendum est.

Sed quid si petatur id, quod aliquando fuit ip-
18 sius petentis, † ut puta in casu.l.2. C. de pac.int. emp.& ven.certum.n.est quod percepti debentur (ut dictum fuit.s.) sed nunquid debeantur percipiendi. in hoc fuerunt opiniones.Io. & Azo. Iste dicebat quod sic,ille uero quod non.

Et probatur qđ percipiendi nõ debeantur.& sic opi.Io per tex.in.l.uideamus,in prin.ff.de usu, inducẽdo ut hic p Dec.&malè,qm probat potius 9riũ,nanq; dr ibi,in dotẽ fundũ dati fuisse,renũtiata est affinitas (subdit) qđ fructus quoq; sunt restituendi,percepti tempore quo sperabatur affinitas,si uero mora fuerit in rem, quod omnimodo restituendi erunt, percipiendi scilicet, non p̃cepti, de quibus dixerat prius,alias text. ille esset de indubitabili, quoniam si restituuntur ante moram, multo magis restitui debent mora contracta facit ergo text. ille potius pro opin. Azonis quam Ioannis.

Et si diceretur (ut dicit Deci.)quod immò lo-
19 quitur de perceptis ẽt in secundo casu,†qm est aduersatiua sed ibi posita, cũ copula,quæ arguit diuersitatẽ in facto & idẽptitatẽ in iure,l. sed & hæ. ff.de pet.hær.Bar.in.l.qui quartam.ff.de lega.2.& s.l.1.ad fi.ff.ne quis eũ qui.not.in.l.hoc amplius, in.§.de his autem.ff.de dam.infec. respondebo uerum non esse, hoc casu, quia (ut dixi) resultaret absurdũ,esset q; tex.ille de indubitabili, uerba ãt ita intelligẽda sunt & interpretãda, ne in absurditatẽ incidamus.§.sed & quod principi placuit,insti.de Iure natu.& ibi not.ergo. Et ideo uerior opi.est,ut dixi, Azo.quod percipiendi ueniant deque his intelligatur necessariò tex.ille, & quando quis petit rem quæ aliquando fuit sua.

Et probatur insuper, q̃a si ante morã percepti restituuntur,ut dicebã pariter supra, post morã, necessario dicemus restitui percipiendos.

Nec ob.ut adhuc idem Dec.dicebat,qđ debean
20 tur ibi ante morã p p̃ spẽ matrĩi,†quia fructus augent dotẽ,qua spe cessante consideratur mora, q̃ idẽ operari dẽt quod spes,ut percepti,s. debeant, q̃a adhuc rñdetur, uerũ non esse, tex.quæ illã cauillari,in quo stat totũ põdus, præsentis difficultatis, ut idẽ Deci. dicebat & in hoc benè,nanque fructus perceptos igitur deberi dico,quia affinitati erat renunciatum idest matrimoniũ sequutum non erat,quo casu debentur p̃cepti ne is,seu maritus à quo petuntur,cũ iactura mulieris locupletetur,qđ à natura est alienũ penitus.l. nã hoc natura,ff.de cond.ind.c.locupletari,de reg.iu.in.6. ergo post morã in morosi ipsius odiũ,& rõne supradicta, & ut mora aliqđ opetur de p̃cipiendis intelligemus,nec põt aliter dici, dum facientes ẽt
21 in.d.uerbo,& in uer.† oĩmodo,qđ est præcisè significationis.l.1.ad fi.C.de pet.hær.l.antiquæ.C. ad Velleia.l.sancimus.C.de fideiuss.Bal.in l.super rebus, col. 1. C. de cont.emp. dixi ego alias in. l. precib.C.de impub.& al.sub. Et probatur deniq; Azo.opi. per rationem. l.Con.in.d.l.uideamus, nisi percipiendi deberentur, quod fundi cultura negligi potuisset, & malè.

Et si replicaretur ut per Ioan. & Deci. quod si non percepisset fructus, non teneretur, ex quo perceptos restituit,& consequenter qđ fundũ potuit negligere,dicã audacter adhuc malè locutus qm mora hoc idẽ opat,eoq; magis,ut dicebã & repeto,uerissimũq; est,quia si p̃cipiẽdos restituere nõ teneretur, nec istud ipsum oparet mora,fundi culturam neglexisset facile, in graue mulieris damnum cum maximè,& in hisce præcipuè, fauendum est,arg.in l.1.ff sol.ma & in.l.assiduis.C.qui po.in pi.hab.

Vltimo inuestigandum est quid quando peti-
22 tur res, quæ sit ipsius petentis, † ut in actione reali. Et breuiter dicunt omnes, qđ malefidei possessor, non solũ de perceptis, uerum etiam de percipiendis, seu quæ percipere poterãt tenebit, l. domum.C.de rei uend.l.1. ad fi. C. de pet.hær. Est uerum quod declarat istud Pet.de Bell. Per.

& refert Bar.in.d.l.domum,distinguendum fore,
quod istud uerum sit ante moram, sed quod post
uenīār & debeantur q̄ pcipere poteeat petitor &
agens,& malè(nt idē Bar. inquit in.d.l.domū)ex
quo malæfidei possessor semp in mora esse dr̄. l.
1.C.qđ met.cau. usq; adeo nt ipse solus ēt teneat,
neq; posit petens, q̄ pcipere poterat ipse quoq;
psequi, à quo nō dissentio,cū sit ēt casus in.d.l.1.
C.de pet.hær.& si replicaretur, qđ immò distin-
ctio Pet.sit bona, quia ultra malā fidem conuenit
quod possessor magis grauetur & præstare tenea
tur, quæ pereipere poterat agens. Respondebo
uerum non esse, quoniam satis est, quod de per-
ceptis teneatur,deq; percipiēdis, arg.in.l. Diuus.
ff.de off. præsi.& in c.cum percussio.7.q.1.&
not. in simili in.l. quid ergo in.§. pœna grauior.
ff.de his qui not.infa.

23 Subdit† tamen adhuc Bar.in.d.l. domum, si a-
gens se referat ad personam & potuerit possessor
plus percipere pp singularitatē suæ personæ, qđ
ad istud restituendum nō teneretur, alias si ad id
quod percipi potuisset cōiter, sic, & idem uel ad
possessorem uel ad petitorem istud referamus,
quod ego intelligo in casu.l.si nauis, ff.de rei uen
di.ubi si aliquis nauem mala fide occupauerit,
tenetur ad id quod cōiter dominus& petitor per
cipere potuisset.& ita dēt induci eius theorica,nō
etiam (ut dicit Deci.) quia tunc foret dubia ut p
eum.& hæc sufficiant quantum ad prin.istius le-
gis. Tamen nec omittendum est, posse præter ea
quæ dicta sunt, aliis duobus modis text.istum li-
mitari, si contractus cum principe factus sit,
24 † quod tunc fructus & accessiones debeantur à
tempore moræ, quanquam stricti iuris sit.

Et fuit limitatio Ias. non autem à tempore li-
tis contestatæ, & hoc ideo quia habent naturam
bonæfidei, ut per Bal.in ti.de pa. constan.in.§. si
quis uero, in princ.

Sed tamen cogita, istud uerum fore,ut oblige-
tur princeps, hoc idemque in subditorum utilita
tem principaliter constitutum fuisse,ne decipian
tur,ut not.in.c.1.de proba.ergo non ea ratione ut
tempus moræ in contractibus stricti iuris, atten-
datur, quoad fructus, & non litis contestatæ,ar-
gumentum.in.l.ex imperfecto.C. de testa.& in.l.
digna uox.C.de legi.& ut latius dixi in.d.c.1. Co
gita,quia ipse etiam dubitat.

Secundo limitat Ias hanc differentiam contra-
25 ctuum Bonæfidei & stricti iuris,non admitti† de
iure canonico, usque adeo ut dicto iure, moræ
tempus sempee attēdatur,post Bal.in.c.1.ad fi.de
plus pet. ubi omnes mundi contractus sunt huius
modi, ait. & est arg.in.c. dilecti,de iudi.quam li-
mitationem postea improbat, & benè ultra eum;
quia non dēt induci discordia, inter unum & a-
liud ius.c. cum expediat,de elec.in. 6. Rom.pul-
chrè consi.220.nume.10.Immò quod hanc diffe
rentiam facit etiam, & considerat ius canonicum
in. c.cum uenerabile,de excep.cuius mentio quo
que facta est suprà,in euiden.& ita tene.

Tertio adde etiam ad supra dicta quod iudi-
26 cium incipit à litis † contestatione, ut idem
Ias.inquit ponderando tex.istum, dum dicit ac-
ceptum, & postea litis contestatæ tempus foee at
tēdendum.Sed opponitur de tex.in.§.fin. insti.de
pe.te.lit.ibi initium omnium instituendarum a-
ctionum ab ea parte incipit quæ est de in ius uo.

Sol. à citatione incipit ut ibi, à litis contesta-
tione uero formatur. l. amplius non petitum. ff.
rem rat. hab. & finitur cum in causa concluditur,
quia perinde est ac si sententia lata fuisset ut pul-
chrè inquit Bar. in.l.si mater,in.§.eadem,ad fi.ff.
de excep.rei iud. & Bal.in.l.error,col.4.C.de iu.
& fac. igno.& Ias. in.l.admonendi,in rep.colum.
25. ff. de iureiuran. conclusum in causa autem dr̄
27 † cum à partibus,probationibus renūciatum est.
§.quia uero, ubi gloss.not.in authen.de testib.

Quarto adde, quod eo casu quo debitor non
modo percepros fructus, uerum etiam percipien
dos restituit, à tempore litis contestatæ, teneri
28 etiam ad id post † sententiam, usque ad actua-
lem executionem, ne mora contracta, uel per
interpellationem, uel per litis contestationem,
sibi utilis sit, de quo idem Ias. adhuc se remittit
ad dicta p gl.& Bar.& oēs,in,l.in hac.ff.de tritica.
& fuit opi.gl.in.l.qui restituere.ff.de rei uen.quic
quid dixerit alibi in.l.Iulianus,in.§.1.ff.eo.secun
dum eundem Ias.Tu tamen aduertè,quod nec se-
cus tenuit gl.in.d.§.1.& uerissimū est pōtq; rō su
pra dicta cōprobari,p tex.in.l.ne ex dolo,ff.de do
lo & in.l.si ab hostib.in arg.in.§.1.ff.sol.mat.& ut
suprà latius,& ita transit Ang. hic ante Ias.

29 Quinto & ultimo adde, † quod non semper ef
fectus,suæ causæ commensuratur, nec semper cā
effectum sibi similem producit,ut dicebam suprà
ex quo uidemus quod pōt esse contractus bonæfi
dei,actio uero stricti iuris, ut certi condictio ge-
neralis,ex ꝯctu bonæ fidei,si quid certum in eo de
ductum est.l.certi condictio.§.eo.& de quo alias
in.l.uinum.suprà, eo.ad quæ dicta ibi se remittit
etiam Ias. non regulare tamen. Vel ad intellectū
dicas,quod benè causa effectum indicat, demon-
stratq; cām effectus,ut etiam in Topi. inquit Ci- 31
ce.estq; arg.in.l.licet,in.§.ea obligatio,ff.de pro-
cu. sed non quod quandoq; non posit esse dissi-
milis à causa, iux. not.in.l.quod si nolit, in.§.qui
assidua, seu qui mancipia.ff.de Aedil. edic.orizo
iterum idest finio.

Seruum tuum; quanquam Bart.auriga noster
hic, nihil præmittat, attamen pro declaratione
infrà dicendorum sciendum est, ut ēt inquit Ias.
non ita tū ut declarabo ego,& breuiter,quia diffi
cilis est.§. iste, prolixitateq; nimia reddi diffici-
lior non dēt, alias nec labore assequi ipsius ueri-
tatem possemus,nec cogitatione amplecti. Et pri
mo,ex quo de peculio deq; seruo peculiari, lo-
30 quitur,quod peculium, † nil aliud est,nisi id qđ
habet seruus ex concessione domini expressa uel
tacita.l.peculium est,l.quā Tuberonis.§.cum qui
dam.ff.de pecu.Bal.in.l.ex facto.ff.eo.

Secundo

Secũdo quod seruorum, quidã ordinarii sunt,
31 quidã uicarii † illi dño seruiunt, isti. Ordinario ut p gl. in. l. & seruorum. ff. de sta. ho. & Odof. hic co.
32 a. Itẽ qđ seruus peculiaris à peculio † dictus est, quia bona nõ hẽt. l. 1. §. fi. ff ad legẽ Cor. de fal. l. filiusfa. ff. de iu pa. Et hinc uinum peculiare quoq; quod serui habent & de quo pariter in. l. si quis uinum, in. §. fi. ff. de tri. ui. oleoq; lega.

Tertio quod seruus ab aliquo bonafide posses
33 sus duplex peculium hẽre † põt, vnum quod ex re sua, uel ex opera sua quæritur, alterum uero, qđ ad dominũ spectat, & pertinet. l. hinc quæritur. §. põt dici. ff. de pecu. l. acquirit. §. de his, ff. de acqui. re. dom. & ut etiam hic per glo.

Quarto quod qcqd acquirit ex peculio, bonæ
34 fidei possessoris, uel ex opa ipsius serui, † eidẽ bonæfidei possessori acqritur, secundo dño, si ex suo peculio acquirat pariter, cum declaratione tamẽ, si Bonæfidei possessori acquisitum non tradatur, ut hic per Ias. post. Bar. in. 1. oppo. & formaliter legitur in. §. pe. insti per quas per. nob. ob. acq. & lucrursum in princ.

Quinto & vltimo qđ dñs obligatur de peculio
35 ex contractu † serui. l. 1. §. 1. §. Iulianus. §. sed si filius. l. depositi. ff. de pecu. no. Bal. ĩ. d. §. 1. & fusius in. l. frater à fratre. ff. de cond. ind. & iõ licet dicat, dñm ex ꝯctu serui conueniri non posse, ut in rub. C. ne fil. pro pat. uerũ est, sed non indistinctè, qa conuenienter actione de peculio, qũquidẽ possit et per seruũ obligari. l. 1. C. quod cum eo. l. 3 ff. de pec. l. fi. C. ne fil. pro pat. & dictu mirabile est, quod ibi sit negatiua dictio præposita uerbo põt, nec tamen priuet potentiam, nec inducat necessitatem præcisam, quod tamen est regulare, & notandum pro limitatione glo. positæ in. c. 1. de regu. iu. in. 6. & eorum quæ ad idem habentur in. l. 1. ff. de lib. & posthu.

36 Casus igitur sic se hẽt † iactis his ad euidentiã) habebam seruum Stichũ, qui mihi subtractus est, fur eum tibi uendidit, emisti tu bonafide putans eũ esse furis uendentis, Stichus is emptus, ex peculio meo, emit Pamphilum, tibiq; tradidit, dubitabatur quo remedio mihi succursum esset (nanq; Sticho seruo peculiari, careo, nec non Pamphilo comparato siue empto, ex meo peculiari, & precio ipsius Pamphili, siue peculio ipso) pro consequendo Sticho ordinario, Pamphilo uicario, & peculio.

Et breuiter rñdetur ut hic per glo. quæ adeo clara est, ut nõ aliter secũdũ Bar. casus scribi à nobis debeat. Tu dic tamen clarius, quia mihi nõ ex toto satisfacit pace Barto. dixerim, multiplici uia mihi domino succursum esse. (quo ad Stichum ordinarium nulla est dubitatio, posse à me uendicari, ut etiam dicit glo. condicere, ex quo statim quod probo rem meam esse, necesse habet possessor eam restituere. l. officium. l. in rem actio. ff. de rei uend. not. §. omninm, insti. de actio. & in re furtiua est tex. clarus. in. l. inciuilem. C. de fur. nec ab re si casus iste tanquam indubitatus à. I. Con. prætermissus est, si pro dubitandi ratione tamen diceretur quod immò uendicari non poterit, quoniam usucapionis exceptione fortè repelli potero, titulo & bonafide tui possessoris causata. l. 3. ff. de usuca. l. traditionibus. C. de pac. respondebitur uerum non esse, ex quo rei furtiuè non procedit usucapio. §. furtiuæ, insti. de usucap. l. sequitur. §. quod autem. ff. eo. estque locus hypoteticus à conditionali proloquio si res furtiua est, ut hic usucapi non potest, & primo quoad Pamphilum uicarium, ex peculio meo emptum, & tibi bonæfidei possessori traditum (de Sticho. n. ut dixi) clarum est condictione indebiti, ex quo indebitè ad te peruenit, uel certi condictione, quia certum petitur, uel sine causa, cum tibi etiam absque causa fuerit traditus, quarum actionum media tantum placet, ut condicatur Pamphilus, quicquid dixerit glo. 1. hic & præallega. & in uer. condicere, & Barto. post eas, quia cum bonafide possideretur, non absque causa, nec indebitè, sibi traditus uidetur à uenditore. Et quia uerbũ condicere in text. positum debet intelligi pro ut dicitur in rub. suprà, inque ultima sui parte argumentum in. l. Imperatores. ff. de in di. ad. & dixi etiam in prin legis suprà.

Sed transeat postquam sic. d. uerbum intelligunt, subiicit tex. hoc casu tamen, si quid tibi bonæfidei possessori abesset ex negotio quod is gessisset, Pamphilus scilicet, & malè fuissesq; in aliquo damnificatus, quod poteris agere contra me actione de peculio, & etiam post multa dicit glo. hic in uer. acturum, & uerissimum est, quia ita signanter ait. I. Con. in. l. si seruus, in. §. 1. ff. de act. emp. ubi sunt uerba formalia, quæ hic, unaq; lex alteram declarat. l. utrum. ff. de peti. hær. Soc. in. l. 1. in princ. ff de reb. dub. ergo non ut dicta gl. in princ. inquit retineri, donec tibi satisfiat, & Odof. cum ea, & quia à uerbis legis recedere nõ debemus, cumque non est difficultas in eis, non est admittenda uoluntatis quæstio. l. non aliter. l. ille aut ille. §. cum in uerbis. ff. de leg. 3. & ita Barto. hic num. 5.

Et quia regula est quod non possit uti retentione rei, nisi in casibus, qui firmant eam in non exceptuatis. l. quæsitum. §. denique. ff. de fun. inst. & ad propositum est glos. & ibi per Docto. in. l. si non sortem, in. §. si centum. ff. de cond. ind.

Est uerum quod dubium faciebat me, dictum Pamphilum condicere non posse, ex quo nemo regulariter rem suam condicit, præterquam à fure (aliter opponit Ias. ut per eum, sed hoc modo melius, ne à uerbis literæ recedamus. l. fin. ff. usufruct. quemadmod. ca. l. prima. §. fin. ff. de tritica. l. si quis nec causam. §. fin. suprà, cod. at hic ego habebam dominium serui Pamphili, quia quicquid acquirit seruus acquirit domino, l. placet. ff. de acquir. hær. ergo. & ita deducit argumentum Bart. & respondet postea, post glo. in uer. traditus, quod non fuit seruo meo traditus, nec ꝯsequenter mihi acquisitum dominium, sed tibi bo

norum possessori cui & dominium acquisitū fuerat pariter, nimirū igitur si agere possum. sed meo quidem iudicio melius esset sic dicere, nemo condicit rem suam præterquam à fure, iuribus præallega. nouissimè Barto. in. l. cum quis, in. §. 1. nu. 2 ff. de sol. §. sic itaque, insti. de actio. at hic tu eras bonæfidei possessor, tibiq; Pamphilus bonafide traditus ergo, & uendere ut suprà, uel & aliter, quod nemo condicit rem suam præterquam à fure, si sua sit iure pleni dominii, at hic nō erat, tradito (ut diximus Pamphilo tibi, ergo, & ita declarat idem Bar. in. l. certi condictio, nu. 39. suprà, eo. aliam dubitationem ponit Ias. hic, & benè in hoc, postea soluit, & ante eum Albe. col 2. dic ut per eos.

Vlterius, ut Iuliano placuit, mihi etiam succursum est alio remedio, quia potero agere contra uenditorem Pamphili, actione & empto, ut mihi seruum eundem tradat, seruo meo Sticho uenditum, ipse uenditor uero, contra te bonæfidei possessorem, ipsumq; repetere & mihi tradere. Tamen quantum ad istud aduertendum est, quia ut Paulo infrà inquit Pau. ego non sum audiendus, nisi uenditori precium Pamphili soluā, si solutum non sit à Sticho ordinario seruo meo, & nisi præstem eum quæ præstarentur, sibi si cum libero homine contraxisset, idest nisi precium faciam uenditoris accipientis. Et plus quod idem dicendum est, quod teneatur uenditor, quodque ego dominus possim agere ex empto contra eū, quamuis tibi bonæfidei possessori precium soluissem, inquit adhuc I. Con. hic, & non uenditori, estq; uerus huius literæ sensus, quicquid dicat glo. in uer. idem. Subiiciens tamen, si actiones, quas habet uenditor contra te bonæfidei possessorem mihi domino præstare, hoc est cedere, paratus sit, seu cedat, quod potero agere contra te, & uenditor, supple, liberabitur. & hæc omnia adii cienda sunt Iuliani sententiæ, quandoquidem imperfectè diminutèq; etiam locutus sit.

Et ratio decisionis est, ad propositum quod agere possim contra uenditorem, quia ex meo peculio à seruo meo Sticho emptus est Pamphilus, usq; adeo ut mibi etiam teneatur, eum tradere.

Dubium tamen faciebat hoc quoque casu qđ immò agere non possim, quia uenditor traditione & solutione erat liberatus. l. cum quis. §. 1. ff. de sol. Sed nihil est, & respondet Bart post glo. hic in uer. uendicare, quod erat liberatus in. d. §. 1. ex quo soluens mandatum habebat quamquā esset reuocatum, hic autem uenditor non, nimirum igitur si contra eum agere possum, ut ipse agendo pariter, contra te bonæfidei possessorem, seruum Pamphilum recuperet, mihiq; tradat, uel actiones cedat ut suprà. Immò quod plus est iubere, quam mandare, strictiusq; uerbum iussus quam mandatum, ut per glo. in. l. sæpe audiui Cæsarem dicentem, ff. de offic. Præsi. Bal. in. l. quoniam indignū. C. de testa. cum ergo iussisset debitori in casu d. §. 1. creditor, ut solueret Titio, non mirum est si soluens liberatur, quamquam postea debitore ignorāte Titium uetuerit accipere, at hic nihil erat quod mihi præiudicium faceret, & uenditorem liberaret, ergo. Et istud ultra glo. & Bar. dictum sit, quod tamen ad idem tendit.

Et si noluero, subiicitur ultimò loco, non approbando contractum serui ordinarii, cum uenditore initium. potero, peculiares nummos uendicare, si extant. Et ratio est, quia seruus Stichus non potuit alienare peculium, cum non haberet liberam administrationem. l. quā in Tuberonis. §. alia causa. ff. de pecu. actione de peculio nihilominus ego manebo obligatus, ad precii solutionem, quæ rursum euanescet, si consumpti sint, quoniā consumptione reconciliatur solutio, & in solutum cedent.

Quanquam dubitatio etiamnum hoc casu esse poterit, ne uendicentur, quoniam compensatio obiicietur à uenditore. l. 1. C. de compensa. Immò quod mihi uulgatum illud dicere poterit, amice frustra petis quod statim restituturus es, argu. in. l. dolo facit. ff. de excep. do. cui pulchrè respōdet Bar. hic, ut per eum, quod fit compensatio de liquido ad liquidum, at hic ex parte mea & ratione peculii, quod uendico debitum liquidum est, ex parte uenditoris uero, non de peculio agentis, ex quo fortè fient tot deductiones, ut uerisimiliter parum aut nihil sit in peculio remansurum. l. sed & si. §. 1. ff. de pecu. ergo, & de hoc infrà, latius. Et hæc sint satis quo ad casum restat solum ut omissis multis glosarum non nullarum dictis, quippè quod ex his absolutæ fuerū & plus quod inuolutæ etiam sunt cætere, quas præter Sybillam legere & intelligere, potest nemo, materia inutilis est, de seruorum contractibus, quia recesserunt ab Aula, aliqua quantum tamen satis sit pariter, tractemus, quæ rursum ad intellectum illius. §. conferant, uel etiam si oportuerit gloss. ipsas aliqualiter expediemus.

Et primo, dum dr̄ hic. Imprudens à fure bonafide emi, quod in, quandoque ponitur in lege,
37 augumentatiuè † pro ualdè. l. cum duobus, §. dāna. ff. pro socio. l. 2. §. si indemnitas. ff. de admi. rē. ad ci. perti. l. Gallus. §. ille casus. ff. de lib. & posthu. quandoque priuatiuè, ut hic, & in. l. in fundo. ff. de rei uen. & in. l. si seruus, in. §. 1. ff. de ae. emp. quandoque in delictum sonat, uel quasi. l si tibi. C. de lib. cau. l. Improbum. C. ex quib. cau. infa. irro. l. 2. ff. quod quisque Iu. sensusq; est hic (ut ubi que dicitur) imprudens, idest ignorans. & nō abre ad propositum dicebat Bal. in. l. ex arrali, ad fi. C. de actio. emp. uerba, aduerbia, præpositiones, & similia semper intelligi debere & exponi secundum subiectam materiam estq; argu. in. l. si uno. ff. loca. maximè, quia aliud esse uidetur, quod in cum. n. scribatur, & cum in meoq; iudicio, pprie (quod hic dicitur) legi debet, quoniam Stichū seruum meū bonæfidei possessor, imprudenter emit à fure, quippe quod diligenter perquirere debuisset, & habere notam conditionem eius, cum quo con-

contrahebat.l.qui cum alio.ff.de regu.iu. arg.in.l.inciuilẽ,ibi,cautius negotiari discas.C.de furt.

38 Secundo quod circuitus † uitandi.l. dominus testã.ff.de cond.ind. Clem.auditor,de rescrip.unde uulgatum illud quoq; prodit, frustra fieri per plura,quod potest fieri per pauciora, ad quod ẽt tex.prædictus allegari solet in not.q.Cy.in.l.si nõ conuicii.C.de iniur.& Bald.in.c.ex intinuatione, de rescrip. & facit etiam tex.in.l.fi. qui ita.summa tur.C.de adop.& in.l.in donationibus.C. de don. & in.l.2.C.per quas perso.nob.acq. Et hoc est qđ dicebat Odof.in.l.1.in.§.si ego.ff.si pars hær.pet. quod ea uia est benignior, quæ facit uobis uitare circuitum. Et Bal.alibi,si petatur quid quod incõtinenti restitui debeat, quod obstabit petenti exceptio dolo facis quia petis, quod statim restiturus es.l.dolo facis.ff.de except.do.in.l.si socer.in.§.1.in prin.ff.sol.mat. Et Ang.in.l.1.in prin.C.de tempo.in integ.restit.pet.quod hac de re, emanauit decisio illius legis.&.l.fi eo.ti.& lib. Et Bar.in l.1.C.de diuer.rescrip.Abb.quę simili in.c.fraternitatis,in prin.de testã.qđ ubi duplici quæstioni, potest satisfieri unica responsione,non est separatim respondendum. Et Flor. in.l. si precario.ff. communia prædio.quod quando aliquid à me auctoritateq; mea fieri potest, non dum iudex fatigari, nisi ut me defendat à ui futura, dixique ego alibi satis. Et ad propositum quia regula generalis non est, dicunt * omnes hic, de æquitate dari actionem illi, cum quo nullum negotium gestũ est, hoc est mihi aduersus bonæfidei possessorem, pro restitutione Pamphili. Et ad not. dictum Io. Aud.in rub.de ob.& sol.col.1. In addi. Spe.inferunt, maximè Alex.& Ias.hic, si quis promisit se, obligaturũ,ad.10. quod statim poterit conueniri ut circuitus uitetur. quod ex suprà dictis etiã potest confirmari. Et uidetur casus in.l. ob eam causam.ff.de præscrip.uer.

39 Sed dubitat Deci. ualdè,† motus ex pluribus, & primo, quia sic promittendo non uidetur uoluisse se de præsent obligare, quo casu nec dẽt etiam posse conueniri,argumentum in l.non omnis.ff.si cer.peta.

Secundo,quia qui sic promittit,obligatur ad factum.l. consilio.ff.de cura.fu. ad factum aũt quis præcisè nõ tenetur.l.si qs ab alio.ff.de re iu.ergo.

Tertio quia qui promisit fideiubere pariter, non dicitur fideiussor.l. si quis stipulatus sit Stichum.§.fi.ff.de uer.ob.

Et quia ultimo loco aliud est pactum de uendẽdo,& aliud uenditio secundum Ang.in.l.1.C.de pac.pi.no.in.l.in bonæfidei.ff.de eo quod cer.lo. & ut p eũ latius, ergo & hic aliud promissio, de se obligando,& aliud obligatio.

Mihi autem uidetur, quod nullam habeat dubitationẽ, ex quo est casus clarus,in.d.l.ob eã causam, ad fi.ibi sed promissa præstabuntur,ut condemnatio sequatur. Et quia stat regu.prædicta, à qua in dubio.recedere non debemus. l.ab ea parte.ff.de proba.l.omnis distinctio.ff.de reg.iu. Barto.in.l.2.col.1.ff. si quis in ius uo. non ei. Et quia deniq; perinde est ac si se obligasset de præsenti, quoniã potentia propinqua actui,actus est.l.deniq; iudicamus de eo qui est in uia ad actum, quod ut dicamus de eo qui est in actu.l.abesse.l.qui mittũtur.ff. ex quib.cau.ma.l.quæsitum.§ illud fortassis.ff.de lega.3.l.pe. ff. de mil. testa. Nec ob. si ad regu.diceretur, ad tex. in.d.l. ob eam causam,nõ respondet Deci.ut ipse Deci. dicit, quod nõ procedit nisi in casibus à iure expressis, quia respondebo unum ex illis istum esse,quo quæstio deciditur ut hic. Dicit etiam & secundo quod circuitus uitandus est,si sit inutilis, & not.in.d. Cle. auditor, sed his utilis est, quia debitor habebit dilationem ad soluendum. Et adhuc malè, quoniam habebit etiam si statim conueniatur.l.qđ dicimus.l. ratum.ff.de sol. Tertio respondet,quod uoluntas fuit limitata, sed replicatur perinde esse, ac si simpliciter se obligasset,cũ non possit amplius promissionem reuocare l.sicut C.de actio.& ob.& in regu. quod semel, de reg. iur. in.6. nec aufertur quod differtur.l.quamuis.ff.de arbit. l.destitisse. ff. de iudic.

Et per prædicta sic tenendo, quoniam non parua quoque est Io.And. auctoritas ad opposita facile poterit responderi, & ad primum dici, quod immò de pręsenti se obligare uoluisse uidetur, & est perinde ac si dixisset obligo me tibi ad 10.arg. in.l.si is qui, ad fi.ff.commo. tametsi uerba aliud sonare uideantur, nanque eorum interpretatio, nusquam tantum ualet, ut melior sensu existat.l. 3.C.de lib. præte.

Ad secũdum uero,quod immò id iuris est,quãquam contractus ipsi,sint facti, ut insti. de ob. in prin. ibi obligatio est iuris uinculum quo &c. ergo præcisè tenebitur, & non ad interesse,ut dicitur.in.d. l. si quis ab alio, & arg. retorquebitur.

Non ob.tertium quia illud ideo est,ex quo psonæ sunt diuersæ promittẽtis & fideiussoris, hic autem eadem,igitur stant ista simul,quod qui ꝓmisit fidei ubere, hoc est satisdare, non tamen sit fideiussor,& nihilominus hic promittens se obligaturum ad 10. sit obligatus & statim possit conueniri. Immò quod casus omnino diuersus est, ab inductione Decii, & nihil faciens ad propositum,nanque stipulatus erat quis, sibi satisdari ꝓ centum aureis, sibi pariter debitis, satisdedit, sed fideiussor minus idoneus erat repertus, dicit ibi, I.Con. quod stipulator poterit agere contra promittentem ad interesse, quid ad rumbum igitur, quod qui promisit fidei ubere non sit fideiussor?

Non ob.ultimum, quod fuit dictum Iac. But. ante Ange.in.d.l.1.refert.Corset.in sing.suis,statutum..., duoq; ibi asserit, unum,quod illam doctrinam sibi docuerat præceptor suus Bononiæ, in platea, cum à cathedra descendisset, alterum, quod dixerat sibi se secundum illam alias consuluisse, quia nihil est,ex quo fortè uerum istud esset,quando promissio de uendendo, facta fuisset ad certum tempus futurum prout declarat Alex.

consi.

consi.73.col.2. uol 2. ergo secus si simpliciter ut
hic de promissione obligationis dicimus Cogita
& si opi. Decii tenere uelles ꝙ Io.An.licet uerior
uideatur, ex eo solo teneas quia circuitus sunt ui-
tãdi quãdo minime sunt necessarii.l.si absentis.C.
si cer.pet.no.in.d.Cle: auditor. sed hic quã maxi-
mè necessarii uidētur, ergo.ex eo que rursum pro
batur quod necessarii sint, quia obligatio odiosa
est sui natura, arg.in.l.Arrianus. ff. de actio.& ob.
Odia restringi debent quia è contra fauores sunt
ampliandi.l.cum quidam. ff. de lib.& posthu.er-
go obligatus nõ uidebitur de præsenti, qui se obli
gaturum promisit. maximè quia actum non dici-
tur quid, cum adhuc aliquid agendũ superest.l.
cum Syllanianum. C. de his quib. ut indi. cogita.
40 Et tertio dic qđ mihi datur † actio contra bo-
næfidei possessorem etiam ex alio ne cũ mei iactu
ra fiat locupletior quod à natura est alienum pe
nitus & ab æquitate.l.nam hoc natura.ff.de cond.
ind.c.locupletari, de reg. Iu. in 6. Imò dolo ma-
lo facit qui ex aliena iactura lucrum quærit.l.si
quis mancipiis.§.fi.ff.de institu. quem text. citat
glo.ante Deci.in.d.l. nam hoc natura.

Ad quod aduertendum putat idem Deci. quia
actio quæ datur ex ęquitate ne quis locupletetur
cum iactura alterius, datur in subsidium, quando
alia actio, seu prouisio facta non esset sed hic pro-
uisum erat quia dabatur mihi actio contra uendi-
torem Pamphili, vendit ori uero cõtra Bonæfidei
possessorem ergo Bonęfidei possessor sic non fuis
set lucratus cum alterius iactura. Subiiciens igi-
tur actionem dari (ut dicebatur) ex æquitate ut
circuitus uitētur. & uerũ est sed nihil obstat quo
minus etiam dicamus dari ne locupletior fiat bo
næfidei possessor cum mei iactura quoniam pro-
uisio erat de rigore Iuris, cui contrariatur æqui
tas. & sensus est dari mihi tum ut circuitus uiten-
tur tum etiam ne bonęfidei possessor locupletior
fiat cum mei iactura ut dicebam supra.

Et quo ad regu.d.l dominus testō, ff.de cond.
ind.aliud dicit idem Deci. quod uera est quando
quis uenit iure suo non si alterius ex quo circui-
tus hinc uitari non poterit quodq; primo casu lo
quimur nos hic, vnde alias & secundo casu non
admittitur dominus qui ex persona procuratoris
uult agere nisi cessione sibi primitus facta.l.pos-
sessio.§ fi.ff.de acqui.po.

Tu uero aduerte qđ etiam hic (quicquid dica
tur) ex persona Stichi serui mei ex peculio meo
ementis Pamphilum, ago seu agere uolo & hac ra
tione circuitus uitari non posset, & tamen ui-
tatur. vel dicamus qđ non admittatur dñs. d. casu
nec circuitus uitetur. quia æquitas non dictabat,
ut hic. & non ab re dixi. supra. qđ regula non est
gñaliter uera, quodque non omni casu procedit.

Quarto sciendum est quando legislator quæ-
stionem format, ut hic in uersi. nam & Iulianus,
& expressè non decidit respondendo, quod eam
41 uidetur decidere † & determinare pro ut forma-
ta est. affirmatiuè scilicet quod ego possim agere
contra uenditorem, & uenditor contra bonæfidei
possessorem, & similes sunt tex. alleg. hic p Ias.&
Dec.& in.l 2.ad fi.ff.de præto.stip. & in.l.damni,
in.§.si is qui.& ibi Cuma.ff.de dam. inf. dicens am
plius quod moris est.l.Con.& uerissimum est, sed
quare Stichi serui mei à fure empti, & bonafide
possessi, qõ formata non est, nec expressè uel
tacitè decisa, seu determinata, an possit à me uen-
dicari, quod enim à fure uenditus sit, & bonafide
emptus, uerbis narratiuis docet Iur.Con. quæ ni
hil operantur, nisi id quod simpliciter enunciãt
ut inquit Bar.in.l.rationes, col.2.C.de proba.

Sol. est (ut dicebam supra) forte id factũ à Pau-
lo, deque industria prætermissum, quippe qđ; du
bium non habebat & solũ quæstio, siue dubitatio
erat respectu Pamphili arg.in.l. Contra maiores.
C.de inossi. testa.ubi not. glo. ibi de bis.n. magis
dubitabatur. Nouissimè tamē, quia nihil tã clarũ
est quod dubitationem non habent. §. si uero, in
auth. de tabellio. omninò. I.Con. non ex toto lau
42 dandus est † qđ hoc ipsum omiserit.l.2.§.quis.ff.
de uen.inspi.l.item apud Labeonē. §. hoc edictũ.
ff.de iniur.§.illud tamē, in auth. de testi.l.à testa-
tore, ibi Claudius de ture a pro respōdit.ff.đ cōd.
& de.l.si socius, ibi indubitatè dicendum est.ff.de
fur.& quia, ut hic not. & dictum est in figuratio-
ne casus, poterat aliqualiter dubitari. Cogita.

Et hinc iudicio meo satis extra propositũ dubi
tant idem Ias. & Deci. si arguar ad partes adhuc. I.
43 Con. quæ nam opinio tenenda sit † & concludũt
tandem ut glo.uulga. in. l. qui filium, in. §. Sabi-
nus ff. ad Treb. ultimam tenendum esse. Adde tu
ultra multa adducta hic per eos, text. in. cap.1 in.
§.profecto, de lege Corra. in usib. quem ad idem
inducit Cur.Iuni.Olim collega, in tracta. feu.par.
2.q.6.col.3.& ita dicit & Fel. quãdo glo. uel alius
refert plures opiniones.in.c. 1. ad fi. de consti. &
ad idem uidetur etiã tex.in.l.3. in. §. Neratius, &
ibi Ro.ff.de acqui.po.

Nisi prima ualidioribus & fortioribus rationi
bus sit cõprobata ut tradit Io. And.in c.1.de pęn.
in.6.& in.c.1.de senten.exco.co.lib. & not. in d.
§.Neratius. Tamē à regu. & dicto glo. præallega.
quanquam prima sit ualidioribus rationibus cõ-
probata recedendum non esset ex quo hoc non di
cit Io. And. in locis præallega. tñ ex alio potest cõ
* probari, quia sic * communis opinio tenenda est
& ab ea non recedēdum pariter.l.1.ff. de offi.quæ
sto.c.Capellanus de fer. not.in.c.1.de consti. & ta
men secus est si contraria per casum legis, uel ra-
tionibus concludentioribus conuincatur. §. item
pcium, inst.de emp. & uend.l.fi.ff.de contrahen.
emp. Ang.consi.110.col 3.uol.1.est.n. consilium
in quo Bal. ibi in subscriptione admiratur, obiter
dictum sit, sublimitatem intellectus Ange.

Secundo fallit etiam gl. prædicta, si vltima opi
nio referatur per aduersatiuã quamuis, & simile.
l.1.§.1.ff. de eo per quem fac. erit. ubi quamuis.
Quidam putent imputandum ei qui credulus
fuit, seu qui credidit sibi aliquid triste nuncianti,

ne in ius uocatus sisteret, ex eo edicto nihilominus tenetur. Sed tamen cogita tu, hoc casu non fallere quodq; bene putarunt illi quorunq; opinioni statur, ex quo nuncians reo, & actori pariter tenetur ad interesse, ut ibi dicitur, quandoquidē dolo non caruerit, reus nec culpa, dolusq; culpæ præponderat. l. Itē si obstetrix, ad fi. l. qui foueas. ff. ad legem Aquil ergo.

Vltimo limitatur regu seu glo. prædicta, si prima opinio æquitatē saperet, & fuit limitatio Are. consi. 164. col. 5. per glo. in. l. si cum exceptione, in. §. sed & si quis, ff. quod met. cau. quam limitationem hic sequitur Ias. ad unguē. Impugnat uero Deci. dicens, parui momenti esse, quoniā omnino æquitas præfertur rigori. l. placuit. C. de iu. di. ad idem quoq; per Are. allega. in loco de quo suprà. Et quia dicit Alex. in. d. l. placuit, quod immò rigor scriptus posterior, derogat æquitati priori, & est gl. in. c. extirpandæ, in. §. qui uero, de præb. Tu à limitatione glo. non recedas, quam signanter etiam Deci. met sequitur in. c. 1. lectu. 1. ad fi. de Consti.

Nec ob. quod parui momenti esse uideatur, quia immò refert, ex quo haberet locum alias quod dicit glo. in præalleg. §. Sabinus. Nec facit quod omnino æquitas præferatur rigori, quia hæc erit rō, quare etiam opinio quæ sapit æquitatem alteri sapienti rigorem erit præferenda. & hoc est quod uoluit dicere Are. in consi. de quo suprà.

Non ob. rursum gl. in. d. §. qui uero, quia id uerum est secundum unam lectu. Vel & aliter, quod procedit non quia rigor præferatur æquitati, sed quia eo ipso quod facta est constitutio 3uenientes ligat ipso iure sine aliqua monitione, siue pœna cōmittitur de qua ibi, eo ipso qđ rector habuit facultatē residendi per se ipsum, & residere distulit, ut ibi declarat Abb. in. rep. col. 6. 7. 8. Cogita.

Quintò notant Docto. hic, idem Ias. & Deci.

44 quod agens † ex contractu serui, contractum ipsum approbat, exempli gratia ego ex æquitate, petendo Pamphilum ex pecuniis meis emptū, siue agendo ratificat ut etiam dicitur ultra eos in. l. cū quæritur. ff. de admi. tuto. si non expressè saltim, tacitè, ex quo contractum ipsum non improbat. d. l. cum quæritur. Et quia uoluntas non minus facto quā uerbis datur intelligi l. Paulus respondit, ff. rem ratam hab. l. reprælendenda. C. de inst. Immò quod plus facto quam uerbis declaratur. l. si tamen. §. ei qui, ff. de Aedi. edic. usque adeo, ad propositum, ut obligetur perinde ac si ipse contraxisset, ex quo succedit in locū eius qui contraxit. l. Caius, ad fi. ff. de manumissio. l. Pomponius. §. cum quis. ff. de acq. po. & ut hic per eos latius post Bal. in. l. contra iuris, in. §. fi. ff. de pac. & est argumentum in. l. si eum, in. §. qui iniuriarum, ff. si qs cau. ubi reguls iuris antiqui traditur secū dum Are. consi. 164. col. 3. & nimirū si dicit tex. hic agentem teneri, si quid bonæfidei possessori, abesset, ex negotio quod Pamphilus gessisset. & ad propositum illum tex. in. d. l. Caius, dicit not,

Bal. in præalleg. §. fin. ad fi. Adde Ange. similiter alibi dicentem, in. l. apud Celsum, in. §. Marcellus. ff. de doli excep. quod qui nititur ex contractu per alium facto, debet illum cum suis Spinellis capere. Et Bal. in. l. 2. col. 1. C. de lib. & eo. lib. quod simili modo filius, qui uult se ex contractu patris iuuar., debet illum cum sua causa, suisque uiciis acceptare, & benè. d. §. cum quis. nonnihil Moder Taurinen. in. l. seruus, nu 5. C. de pac. & ibi Deci. Sen. ante eos.

Dicit quoque ad propositum adhuc Bal. quod qui succedit in locum alterius, utitur eo iure, quo ille uti poterat, in. l. 2. col. 3. C. de lib. præte. & probatur in. l. qui quadringenta, in uer. nā hæres. ff. ad Treb. Et Paulo inferius in. d. l. 2. quod quæ ueniunt cum transmissione, non possunt uenire nisi eodem modo & qualitate.

Et in. l. 1. col. 7. C. qui admi. qualis est res in origine, quod talis esse debet in acquisitione. Et in. l. omnibus, in. §. 1. in princ. ff. si quis ius di. non obtemp. quod dominus non potest se fundare ex contractu procuratoris nisi qualificato, prout est à principio.

Notabilis etiam est & sexto text isto si uenditor tradidit rem, cui ad tradendum teneri bona fide credidit, bonæfidei possessori scilicet cedendo

45 † actiones, liberatur, ex quo nihil est, quod sibi possit imputari, & rem quæ culpa caret, in damnum uocari non conuenit, inquit tex. in. c. cognoscentes, de consti. Et hac ratione quodammodo dicere potest agenti, uulgatum illud. Amice quātum ad te, liberas ædes habeo. l. loci corpus. §. cō petit, ff. si serui uend. satisq; est quod actiones eidem cedat. quod si non faciat, tenebitur alias, uel ad Pamphilum uenditum tradendum, uel ad restitutionem preciū, ut uerba tex. innuere uidētur, ibi. Si tamen actiones, quas aduersus eum habet, præstare domino paratus sit à sensu contrario, quod argumentum frequens est & ualidum, immò fortissimum in lege, l. 1. §. huius rei, ff. de off. eius cui; man. est iu. quia si paratus non sit uenditor actiones cedere, domino agenti, non liberabitur. Et quod actiones cedere teneatur probat tex. in. l. si quis uxori, in. §. apud Labeonem. ff. de fur. statim allegandus.

46 Sed dubitatur hinc † si uenditor sit debitor generis, hic de specie loquitur I. Con.) quid iuris, an soluendo liberetur? Et cōcludit Ias. post Pau. Cast. hic, quod non, motus per text. in. d. §. apud Labeonem, & ibi per Bar. in princ. & Abb. in. c. significante, col. 3. de pigno. & latius ut per eos.

Deci. autem hic, tenet contrarium differentiamq; hanc in casu huius legis, non procedere, motus & ipse, quia id quod soluitur à debitore generis reputatur id quod à principio in obligatione fuit, sed nihil est, quia genus à principio erat in obligatione, ut præsupponunt omnes ita tenentes ergo. Et quia si debitor erat generis, nō potest dici etiam quod à principio sit debitor speciei, itaque æmulatur Deci. & garrit, non autem

more

more optimi.I.Con.pro ueritate disputat.

Mouetur rursum ad istud probandum quia ob lattione sola debitor generis liberatur. l. qui decē, in prin.ff.de sol.ergo multo magis traditione uc hic & ineptius quidem,quia non est uerum quod liberetur ipso iure, ex quo erat debitor generis, sed ope.exceptionis,cū sine causa, accipere credi tor recusasset, nec interitus culpa,poterat debitor imputari,ergo nec traditione hic, si debitor fuisset generis,quia genus nunquam perit.& hoc est quod dicit Bar.in. d. §.apud Labeonem,& Bal. in.l.si is cui.C.de fur.& probatur in.l.incendium. C.si cer.peta.deque materia alias in. l. quod te.su pra.eodem.& in.d.§ apud Labeonem. Nec obstat idem Deci.dicit, quod ibi erat incerta persona cui solueretur & non mirum si debitor non libe ratur, quia imò erat certa & Siliginis quidem,ut signanter dicit tex. & ibi Bar.in prin. & sic generis, nec solutione liberatur, quamquam culpa careat,præallega.l.incendium;& alias ut.supra.

In glo traditus in prin.ibi ueri domini, Concluditur, quia Pamphilus emptus à Sticho non sibi à uenditore, sed bonæfidei possessori traditus est, 47 quod ipsius factus,siue ei acquisitus est † alias esset factus ueri domini si sibi, hoc est Sticho prædicto traditus fuisset.l.si seruus.ff.de acqui.re.do. & non ab re quoniam ut præsupponendum est, emptus fuerat de peculio ipsius domini, nimirū igitur si ipsius fit, quia quicquid acquirit seruus acquirit domino.l. placet.ff. de acqui. hær. ita ut nec momento,quemadmodum ibi dicitur,acquisitum apud eum maneat, Tamen aduertendum est, ut etiam dicit glo.quia.d.l.si seruus, probat contrarium, namq; si seruus meus cum tibi bonafide seruiret rem emat traditaq; sibi sit inquit Pompo. I.Con.ibi auctoritate etiam Proculi fretus, quod mea non efficitur.& rationem assignat, quia seruum non possidebam. ergo siue ex peculio meo empta sit siue simpliciter,nullo modo mihi acquiretur, quicquid dicat Alexand.& Deci.hic.nihil concludēs adducentes, contra hanc inductionem & rationem.I.Con.& propterea Fulgo.& Ias.aiūt ad istum tex. respondēri non posse. Imò garrit & inuoluit se idem Ias.& ad idem quoque facit,quia si ea ratione dicere uoluisset.I.Con.nō effici meā quia de peculio meo non erat empta, expressisset utique, nec generaliter fuisset locutus usque adeo quemadmodum dixi, ut generaliter intelligi debeat dictū & ad rationem applicari longè magis. l.1.§. generaliter. ff. de lega. præstan.l.regula.§.& licet. ff.de iu. & fac. igno. Cogitabam ego tamen aliam dici posse quod.I. Con. id pro absoluto habuerit & non expresserit ut hic in prin.& ut dictū fuit supra. quod Stichus à domino posset uendicari.& subaudiatur ad tex. illum. rem.d.casu non effici meam, quia seruum non possidebā, & quia res non erat empta, de peculio meo. l.oratio,ibi qđ orationi deest suppleatur.ff. de spon.l.uerbū uolo. C. de fideicom. Cogita tamen & scias alias, qđ illum tex.in aduertenter hic adducit Bar. in prin.& aduertit quoque Ias.& benè.

In ea.glo.ad fi.post multa concluditur quod tra 48 ditione † Pamphili facta,bonæfidei possessori à uē ditore sibi dominium quæritur. & nimirum quia ipsum dominium esse credebat Stichi serui emen tis.Sed contra quia traditio nuda & absque titulo siue iusta causa, dominium non trāsfert.l. nunquam nuda. ff. de acqui.re.do sicuti nec ex contra ctu inutili transfertur, quāquam transferatur pos sessio,ut ibi & in.l.iubemus. C.de sacrosanc.ec.& in.l.1.in.§.si uir.ff. de acqui. po.sed hic sine titulo uel iusta causa,facta uidetur à uēditore bonæfidei possessori,qui non erat dominus.ergo.Imò quod errabat tradendo Pamphilum eidem ex quo mihi dño tradere debebat,de peculio meo,à Sticho ser uo meo empto errore autem adhuc dominium traditione non transfertur. l. 3. §. subtilius. ff.de cond.ob cau.ergo.

Sol non absque titulo traditio facta est, nec absq; causa putatiua saltem præcessiit uenditio, ut signanter dicitur in.d.l. nunquam nuda, iuncta glo. quia bonafide, & iusto errore ac probabili, bonæfidei possessorem,uenditor esse credebat,& putabat dominum, nimirum igitur si dominium trāsfertur. & quia error erat dumtaxat in qualita te personæ ut hic per Bar. * & omnes.& uerissimū est, exinde respondentes,ad istud. n. obstare uide batur, ad tex. in.l. falsus.C.de fur. quod ibi recipiens erat in dolo.ideo error in qualitate personę uiciat,& impedit dominii translationem, ergo nō hic in bonæfidei possessore. Adde tu posse aliter ad argm.respondere. quod dominium non transfertur. quando non præcessiit aliquis contractus de iure uel de facto, ordinatus ad translationem dominii,seu ad consensum dominii transferendū. l.si quis ui.§.dña. ff de acqui.po.arg.in.l. non om nis.supra. eo. at hic præcessit putabatque uenditor,se teneri,& bonæfidei possessorem esse,ut diximus, dominium. ergo. & ita etiam declarat Bal. in.l. multū interest,ad fi.C. si quis alte. uel li.Quo ad id autem si uenditor dominus non fuisset, an transtulisset usucapiendi conditionem in bonæfidei possessorem,ut hic per Deci. nu. 15.quoniam impertinens est, dic ut per eum.

In glo.condicere,concluditur, quod dominus contra bonæfidei possessorem agit utili cond.in 49 debiti † uel sine causa,propter æquitatem,ne locu pletior fiat cum ipsius domini agentis iactura,& ita etiam Bar.hic post multa. & utilis condictio indebiti datur,non directa,quia nullum negociū gestum erat inter dominum & Bonæfidei posses sorem,deque æquitate.infra.in.l.seq.si & me & Titium.Adde tu,quod agit etiam certi condictione ut dictum fuit in casus figuratione, nec repeto. Quantum ad hæc tamen Saly.Bar.& glo.mordet, dicens æquitatem prædictā in casu isto non procedere,ex quo dominus habet actionē ex empto, contra uenditorem. & malè non ut dicebat Alex. ex quo uenditor cedendo actionem liberatur,haberetque tunc actionem cessam, neque subsidiarai

ria foret opus, ut etiam dicit Dec. & benè sed qa habet de rigore non de æquitate, qua datur sibi condictio indebiti, ut dictum est, uel sine causa, ex æquitate, ut circuitus uitetur, ne ue, ut etiam dictum fuit suprà, bonæfidei possessor fiat locupletior cum iactura domini, & ut infrà latius, hæcq; mihi pro nunc ueritas uidetur.

50 Subdit etiam Fulgo. hic, † quod in subsidium posset dari actio negotiorum gestorum domino, si exactionem à bonæfidei possessore ratificaret. Et malè secundum Alex. quia datur condictio in debiti, à quo non dissentio, maximè quia tex. hic, Condiei posse dicit, nec aliter pôt intelligi. Et si diceretur, quod plura remedia subsidiaria possunt simul stare, quodque conueniunt, ut dicebat Dec. respondebo fallere, quando unum est altero pinguius, uel unum est prius altero in esse, ̷p ductum, ius. not. in. l. si filius. C. de inoffi. dona. & in. l. in prouinciali. ff. de no. op. nun. sed condictio indebiti, uel sine causa sunt remedia pinguiora, ex quo in æquitate fundantur, l. 1. & ibi Bart. col. 4. ff. de cond. inde. l. si & me & Titium, infrà, eo. Idem Barto. in. l. ex diuerso, in pen. col. ff. de rei uendi. & prius in esse producta sunt, ut hic in uerbo condici, ergo.

In glo. ex negocio, dum exemplificat & exponit uerba tex. dicentis, si quid abesset bonæfidei possessori, ex negocio quod Pamphilus gessisset

51 repeti posse, duobus modis, tene † secundum exemplum, siue secundam expositionem, & dîc ut dixi in figuratione casus, quia prima, quod pauerit seruum, & quod impensæ siue alimenta sibi facta pos sint repeti, stare nô potest, quandoquidem cum seruitiis compensentur. l. in rebus. §. possunt. ff. commo. declarat Deci. hic, & Bar. ante eum nu. 4. & benè. Si magnæ fuerint tamen repetentur ut ibi dicitur, nisi replicetur ad cibaria hoc idem referri non posse, quæ modica impendia dicuntur, ideo nec, ut diximus, repetuntur, sicuti nec quę fiunt in recolligendis fructibus. l. diuortio. §. Impendia. ff. sol. mat. ex quo pariter cum fructibus compensantur, ut subiicit Deci. & rursum benè. Et in recolligendis fructibus dixi, quia alias, ut ibi habetur, in utilibus & necessariis secus. Vel & ultimo dicendum, ut idè Deci. declarat, post eundem Bar. hic nu. 5. quod tex. intelligitur de expensis gabellæ, uel scripturæ contractus. Et sic de negocio gesto à Sticho, non à Pamphilo. Quibus non assentio, quia uerba relationem habent ad Pamphilum argumentû. in. l. si idem cum eodê. ff. de iu. omn. Iud. secunda igitur, ut dixi, tenenda est.

In glo. acturum in prin. concluditur bonæfidei possessorem, posse uti retentione serui Pamphili donec dominus sibi soluat id quod sibi abest

52 † ex negotio gesto ab ipso Pamphilo, & malè ut dictum fuit suprà post Bar. nu. 5. qui dicit quod uiolatur litera, nec toleratur, ultra eum, & nouissimè, ex quo absurdum est, nanque alias benè impropriantur uerba, etiam cum aliquali uiolatione literæ, ne sequatur, l. scire oportet. §. aliud. ff. de excu. tu. Abb. pulchrè, in. c. t. ad fin. de cland. despon. Lap. alleg. 128. col. 1. sed hic seqtur & in curritur, ex literæ, ut diximus, uiolatione, ergo.

Est uerum quod Deci. nititur saluare glo. duobus modis, primo qa posidenti non datur actio, ergo retentio, non posidenti autem sic. Quæ saluatio adhuc non procedit, ex quo refragatur generalitati legis, dicentis actionem dari bonæfidei possessori, & hic & in. l. si seruus, in. §. 1. ff. de actio. emp. & ex his etiam quæ dicta fuerunt suprà, in materia retentionis.

Secundo saluat capiendo uerbum acturum, largo modo, & ineptius quidem, quia à proprietate uerborum recedere non debemus, nisi aliud subiecta materia dictet. l. non aliter. l. Ille aut ille. §. cum in uerbis. ff. de leg. 3.

Subiicit etiam glo. secundum. H. quod agere posset actione negotiorum gestorum, & rursum malè, ac contra tex. in. d. l. si seruus, & rationem etiam, quam Bar. hic adducit nu. præallega. dic ut per eum, & in hoc & in cæteris, difficultatem, quantum adhæc, non habentibus.

53 In glo. emptori † resoluitur magnum contrarium, (quod pro declaratione nota, nanque dicit tex. hic, quod si dominus agat contra uenditorem, ex empto, & Pamphilum petat, ipse uenditor condictione indebiti experietur, aduersus bonæfidei possessorem.

Et Pamphilum repetet ut tradat domino agenti. Et malè, quia uenditor non erat dominus precii, ex quo poterat uendicari à domino, sed erat dominus Pamphili, cum ex traditione facta bonæ fidei possessori, dominium hoc ratione in cum translatum non fuerit, quia precium scilicet à domino poterat uendicari. §. uenditæ, insti. de re. di. Soluit ergo glo. & Bar. cum ea clarius, quod precium fuit consumptum, & sic consumptione reconcialiata solutio. l. non omnis. §. fi. suprà, eo. Vel habita fides de precio, tempore uenditionis, & traditionis, ergo agere poterit. Quæ sol. tamê, ut dicit Deci. diuinatione non caret nec, ultra eû, esset tenenda. l. apud Celsum. §. il a etiam. ff. de except. do. l. si putator. ff. ad legem Aquil. Nihilominus, replica tu, quando contrarium difficile est, ut istud nec aliter solui potest, siue difficulter, quod cum ea transeundum est, inquit Bar. in. l. ita stipulatus, col. 14. ff. de uer. ob.

Secundo tamen soluit Are. hic, & Deci. post eum, quod dominium erat translatum in bonæfidei possessorem, siue in emptorem uoluntate uenditoris qui cogitabat ex solutione precii, sibi satisfactum fuisse. Nec mihi displicet, estq; arg. in. l. nunquam nuda. ff. de acqui. re. do. & in simili ̷p Bar. de quibus etiam suprà, in. l. multum interest, ad fi. C. si quis alte. uel sibi.

Mihi uidetur, quod solutio plana sit, ultra alios, legi satisfactum esse, soluto sibi precio à Sticho seruo, qualecunque id fuerit. Et quamuis possit à domino uendicari, quia non propterea uendica-

vendicatur, ex quo contractum approbat petendo Pamphilum, & ut formaliter dr in d. §. uēditæ.

In glo. uendicare dubitatur, in princ. Si dominus peculium uendicet, an possit objici cōpensatio, qa precium soluere tenebat Pamphili vēditi Sticho seruo suo. Et breuiter tenuisse videt qđ
54 sic † quicquid dicant Docto. hic, ex quo opi. Lotha. secundo loco refert, sic tenentis, iuxta not. in l. qui filiū, in. §. Sabinus. ff. ad Treb. & facit (ut disputando dicit etiā Bar. pro ea, imò quod ita tenuet) quia in pecunia nō cadit affectio, nec interest plus vnā habere q̄ alterā. l. nummis, (vulgata) ff. de in lit. iu. & quia specialitas in uno casu arguit ius cōmune in contrarium. l. ius singulare. l. quod uero contra. ff. de legi. sed speciale est in deposito non fieri, l. fi. C. de cōpensa. ergo, & ita etiā tenebāt Vltramonta. ut hic refert idem Bart. num. 8.

Alij autem contrarium, qđ imò compensatio non admittat, ut glo. hic etiā dicebat prius, & ita a Docto. refert, fortè quia opi. H. recitat p aduersatiuā sed, quā hac de re probare non uidetur, vt dixi supra limitando glo. in l. qui filiū, in. §. Sabinus. ff. ad Treb. verū vtcunq; sit) probat illud, quod sensit etiā idem Bar. in l. talis scriptura, post Dy. ff. de lega. j. in fi. prin. & sic sibi ipsi cōtrarius, quia peculiū hic petitur ut species, speciei ad quātitatem non fit compensatio, ut hic & in l. sed & si certos, allega. in glo. ff. de lega. j. ergo. Et quia de debito liquido ad liquidū fit compensatio. d. l. fi. C. de compensa. hic autem ex parte domini, erat liquidū, ex parte aūt venditoris agentis de peculio nō, propter deductiones quæ fieri poterant. l. sed si damnū. §. j. ff. de pecu. & ita dicebam etiā ī. in figuratione casus, ergo. & ita arguebat post Vltramont. Bar. hic pro opi. prima. Mihi aūt videtur quod pro ista sic adduci debeat, ex quo dubiū est an admittatur compensatio hic necne. Tertiò qa si testator leget centum apud cāpsorem existentia, eaq; hæres expendat, non pōt alia centum legatario soluere, sed vineā dare ei tenebitur, prout iusserat testator, si dicta centū non soluisset, ex quo tanquā species legata erant vt signanter dicit idē Bar. in d. l. talis scriptura. Et opi. hæc mihi plu
* rimū placet, qq dicatur contrariū (ut supra) * cōmuniter teneri. Imò qđ regula sit. quātitatis debitæ ad quantitatē cōpensationem fieri, siue vt quātitas, siue vt species, consideretur. quia re uera (ut etiā dicit Dec.) tex. in d. l. sed & si certos, non pōt cauillari; vsqueadeo ut iure optimo possimus a communi recedere, & ad idē est tex. in l. planè, in §. 1. ff. eo. ibi sed si nō corpus sit legatū, adhuc in glo. allega. Et quia si quantitatis ad quantitatē fit cōpensatio. l. si cōstat. C. de compē. peculium aūt hi: petat, vt species, & corpus (sicuti dicebamus) cū precio venditori debito cōpensari non poterit. Nec ob. si diceretur ad secundū quod non sit verum, quodq; in actione de peculio etiam fit cōpensatio. l. debitor. ff. de compē. qa replicabo fieri. casu quo deductio facienda non sit, igitur argumētum utget hic, ea ratione nō admitti, quia deductiones fieri poterāt. dicit ad istud etiā Deci. quod inspecto statu præsenti, debitū erat certum, quodq; deductio domini de peculio respicit executionem, quæ non debet impedire substantiam compensationis. & rursum malè, quia esto quod esset certum respectu venditoris, non tamen erat certum respectu domini, quo fit etiā quod deductio executionem respiciat, vt debeat tamen compensationem impedire, quādoquidem sic incertā fit & planè non liquidū. & sic non objicietur domino agenti. Et tenendo sic vt teneri debet, quia nec tex. videtur cauillandus est pariter, qui sciuisset benè dicere si voluisset compēsationem objici posse, & non dominū, nummos peculiares posse vendicare. Et quod rursum actione de peculio, ipsi precium soluere tenetur, prout dixit, poterit ad opposita facile responderi, & dici,

Ad primum verum esse, si pecunia in genere cōsideretur, & ita intelligitur quod dicitur in d. l. nummis Verum hic de nummis peculiaribus loqtur Iu. Con. qui (vt dictum fuit) tanquā species siue corpus quoddā vendicantur à domino, ergo. aliud est enim esse tale, & haberi pro tali, aliud. l. hoc legatum. ff. de lega. 3. Bar. in l. si maritus, in §. legis Iuliæ. ff. ad leg. Iul. de adult. & ita etiā Deci. hic. licet non ita plenè.

Ad secundū vero idem Deci. respondet, hoc est ad tex. in l. fi. C. de compensa. vt per eū. Tu clarius dicas, verū esse, quod in deposito fit speciale, ne compensatio objiciatur, vt. Item & verius, qđ sic in contrarium erit ius cōe, quod scilicet objiciatur alias; si termini fuerint pares, & debita liquida, at hic ex parte venditoris, nō erat liquidū propter deductiones quæ fieri poterant vt supra. ergo cogitabis tamē quia ardua est difficultas.

ADDITIO In glo. vendicare, in prin. ibi vt speciem, ideo non admittitur compensatio. Cōclusio est, quod speciei ad quantitatem non fit cōpensatio. Idemq; tenet Bar. in l. talis scriptura, in fi. princ. deducendo ut supra. ff. de lega. j.

* Quā reprehendunt communiter * Doct. quod immò fiat, ex quo vel in specie vel in quantitate fit pecunia, omnino pecunia est, inq; ea non cadit affectio. d. l. nummis. Et quia speciale est in deposito non fieri, ergo ius cōe in contrarium. l. fi. C. de compen. & latius supra. & quanquā non fiat hoc casu, hoc idē est (ut pariter diximus supra) quia parte vnius, debitū erat liquidū, parte alterius autem non: & ita tenebant Vltramon. Idemq; Bart. hic post eos. Et dato q̄ ita gl. induci debeat & disputari quæstio, adhuc non discedo ab opi. ipsius, teneoq; partem negatiuam, ex adductis supra.

Et ad opposita respondeo, non obstare primū quia imò cadit affectio si corpus fuerit, & peculiaris, (peculium enim est, ut dos, grex, & hæreditas, iuxta not. in rub. ff. sol. mat. (& pōdera, quod tex. cū mysterio, dixit, nummos peculiares si extant. & est argumentū in l. Lucius, & in l. die spōsaliorum. ff. depo. coniuncta l. licet. §. rei depositæ. ff. eo. & in exemplo Bar. in d. l. talis scriptura, vt supra

Ad tex. in l.fi.C.de compen. satis responsum est. Et quanquã non fiat hic, ratione. supradicta, & qa fortè nihil erat in peculio, non propterea sequitur quod fiat aliàs, præallega. l. sed & si certos. ff. de lega.j. uel dic, quod etiam non admittatur hic, quia uendicantur peculiares nummi, & precium soluitur, nec dicit I. Con. prout alijs in locis, usq; adeò ut nec nos dicere possimus. l. si uero. §. de ni ro. ff. sol. mat. & ista sufficiant. in cæteris glo. est clara, hoc est in resolutione contrarij. l. cum quis. §. j. ff. de sol. dic ut in ea, & hic per Bart. nu. 8. uer. tertio oppono, & Deci. clarius.

55 Vel quod sol. optima † sit ad d. contrarium, & qđ ideo ibi debitor opponit creditori exceptionem & liberatur, quia ipsius creditoris uoluntas præcesserat, & mandatũ pecuniæ soluendæ nanq; iusserat debitori suo ut pecuniã solueret Titio, postea uetuit ne acciperet, debitor ignorans, soluit, & liberatur, quia si cõueniatur hoc ipsum creditori objiciet, hic autem nihil, ex quo actionem habet contra bonæfidei possessorem. Est bene uerum, quod cessione ipsius, liberabitur pariter, & fusius declarat Bart. hic nu. & uer. præallega.

Fulgo. dicebat aliter, quod hic agebatur actione reali, uenditorq; possidebat peculiares nummos, nimirum igitur si eos restituere tenetur, in d. §. j. aũt personali ad rem debitam, quæ aberat si ne culpa debitoris, & proprio creditoris facto, ni mirũ igitur si exceptio objici potest, siq; debitor liberatus est dicto casu. & placet mihi supra modum distinctio hæc. quã tamen more suo impugnat Deci. dicẽs si uera esset, quod dominus agẽdo actione exempto, quæ personalis est contra uẽditorem ut supra in glo. emptori, efficeret ipsum uenditorem liberari pariter, quod tamen est falsum. Et malè, qm̃ esto quod uenditori culpa imputari non possit, non aberat tamẽ res proprio facto ipsius domini ut in d. l. cũ quis, in d. §. j. de cuius intellectu dictum etiam fuit aliqualiter. supra ideo distinctio bona. Dicit etiã Deci. met ad idẽ, probabiliter posse teneri, qđ uenditor sit liberatus, propter probabilem credulitatem, quã habebat, & propter quã dominiũ fuerat translatum in bonæfidei possessorem. Et qđ possit conueniri tãtum, quia ex tali facto actionem habet quã cedendo liberatur. Et rursum malè, ac cõtra tex. nostrũ. & quia si dominus agere potest aduersus uenditorem, iam dici non potest qđ sit liberatus. est tamẽ uerum, ut dictum est, quod benè liberabitur, si paratus sit actionem quã habet aduersus bonæfidei possessorem, cedere. Cogita.

In glo. euanescit ibi, sibi imputet, in prin. clara est ut hic p Ias. & alios, arg. formatur hoc modo. Si uerũ est quod nummis peculiaribus consumptis, actio de peculio competens uenditori ad precium euanescat, ex quo inducitur solutio iam re-

56 probato contractu à domino eos uẽdicanti † absque dubio ipse dominus, remanebit in damno quod esse nõ debet. Rñdet glo. eidẽ imputandũ esse, qđ non approbauerit contractũ, ipsumq; ratum non habuerit, pro qua responsione facit regula damnũ, de regu. iu. in 6. sumpta ex. l. qđ quis. ff. eo. ubi damnũ qđ quis sua culpa patitur sibi imputatur & malè, quia nõ tollit arg. nanq; ignorabat nummos prædictos uerisimiliter consumptos fuisse, & sic ignorans quoq; cõtractũ improbare uidebatur, arg. in l. uerius. ff. de proba. quod sibi exitio esse non debet. l. cũ quis, (adducit enim ad hoc Ias. tex. in l. manifestissimi. C. de fur. & Saly. ante eum, sed iste melius facit in materia.) §. j. ff. de sol. & ideo non ab re dicitur in regu. præalleg. damnũ. quod quis sua culpa patitur, & sic glo. repræhenditur, & ita intelligit tex. noster, qđ si dñs uendicauerit nummos extantes, 𝔠ctũ approbare non uidebitur. uerũ cogita tu si disputando dici potest, quãuis ignorauerit nummos cõsumptos fuisse, qđ non propterea contractũ improbare uideatur. l. cũ de indebito. ff de proba. bonus tex. in l. sicut, in §. non uidetur. ff quib. mo. pig. uel hyp. sol. & sic non erit dominus in dãno, ut glo. dicebat. tamen ab intellectu communi non discede.

Aliter ad arg. glo. respondent Docto. qđ dominus contractũ improbare uidetur, agendo rei uẽdicatione contra uenditorẽ ad nummos peculiares si rei uendicatio effectũ habuisset, sed hic effectũ non habuit, ex quo nummi erant consumpti, ergo. ita Alex. & fusius Deci. hic. Quæ responsio tamen confundi uidetur per tex. in l. quæritur. in §. si uenditor. ff. de Aedil. edic. ubi remittẽtibus iura sua nõ amplius datur regressus. Nisi replicetur ex quo reprobatio contractus expressè facta non est, sed tacitè, ita interpretari debere, regressum dari scilicet, siue approbari posse, quia, ut dictum est, rei uendicatio, effectum non habuit.

Et aliter quoq; respondetur, qđ sicuti consumptione inducitur solutio, ita ad traditionem tenebit uenditor ne 𝔠ctus claudicet, uulga. l. Iulianus. §. si quis à pupillo. ff. de actio. emp. & fuit eiusdem Alex. & Decij ac Saly. prius, responsio. Adhuc nõ tuta, si uendicando nummos peculiares dominus contractũ improbare uidetur, traditioq; facta sit, bonæfidei possessori. ideo supradictæ responsiones fortè sunt tutiores. Et quia contractus etiã nõ claudicat facta iam, ut diximus, traditione bonæfidei possessori. In ea. glo. ibi, tu dic extantẽ, quæstio est, si uenditor poterat consequi. x. tantũ, qa tm̃ erat in peculio, deducto eo qđ domino debebatur Pamphilus uenditus est. xx. uenditoriq; soluta sunt & consumpta, dubitatur an dicta x. dñs

57 repetere possit & respondet gl. † qđ sic, si extãt, si uero consumpta sunt, qđ nõ, cum qua hic transeunt * oẽs. Nec ob. iura in glo. allega. quia alio casu loquuntur ut hic per Deci. Et ad propositum ipsius conclusionis ratio est, si cõsumpta sint, nec extent, qđ repeti nõ poterunt, qa consumptione euanescit actio, siue cõdictio indebiti uel alia domino cõpetẽs ut. s. & hic declarat Saly. Ias. & alij. Et si diceretur omnino ex his una. x. indebitẽ soluta, & consequẽter repeti posse, per condictionem indebiti, à domino, argum. in l. nec nouum. ff. de

condic.indeb. Respondet idem Saly. quanquã indebita sint respectu domini, quod nõ tamen erãt respectu serui naturaliter obligati, qui insolidum tenebatur. l. naturaliter. ff. eo. & maximè (vt dixi) dato quod repeti possent, si consumpta sint euanesceret actio. In ea. glo. ibi itẽ pone precium. alia formatur quæstio, si preciũ serui fuit. xx. in peculio erant x. tm, seruus traditus domino, est valoris. xxx. an illa x. quibus plus valet seruus possint
58 peti à venditore per actionẽ de in rem verso. † & respondetur quod nõ, ad quã Bar. hic se remittit. nu. 9. ad fi. Mouetur ergo glo. ad istud tenendũ, quia non affuit occasio obligandi dominum, emptione Pamphili facta à Sticho, peculij cõtemplatione, & maximè cũ ab alio possideretur, licet gl. non dicat. & optimè probatur in iuribus in ea allega. & in l. & ideo, in §. illud. ff. eo. quod id in rem domini versum dicitur, qđ ad ipsum pertinet. & in fi. quod tunc venditor agere posset, quãdo seruus eo animo emisset ut in rem domini verteret, sed hic nõ eo animo egit siue emit, ut dixi, ergo.

Est verum quod ob. tex. in l. 3. in princ. ff. eo. quem adducit glo. & non respondet, ubi ad literã dicitur, quod dominus obligatur de in rem verso, etiam quod seruus non habuerit animum obligandi eum. In cuius responsione se inuoluit Dec: ex quo alij non respondent, nisi Azo in Summa, quod cum eo. ad fi. quod ibi sit casus specialis, fauore libertatis, & malè quanquam Deci. non dicat, quia in hoc non fundat se. I. Con. ibi, nec specialitas est in libertate nisi in casibus à iure expressis, vt inquit glo. in l. fi. C. de sacrosf. eccl.

Respondet ergo Dec. sic, verbis sepositis, quod in excessu ibi, tacitè seruus occasionem obligandi dominum habuisse videtur, & ideo non mirũ, hic aũt nullã, ut dicit glo. ergo agere non poterit ad d. x. Et rursum malè cũ mutuã pecuniã acceperit ipse seruus dataq; domino principaliter vt manumitteretur, ergo nõ ut ipsum obligaret, tacitè vel expressè, ex quo actus agentiũ non operanť vltra eorũ intẽtionem. l. non omnis. supra eo. inductaq; ad vnũ effectũ, alium operari non debent. l. legata inutiliter. ff. de adi. lega. Cogita.

Et aliter dic tu, quod dominus teneatur ibi, nõ qa seruus eum obligauerit tacitè vel expressè, sed qa ex illo pluris q esset in serui precio, idẽ dominus erat factus locupletior, ut etiã ibi sentit glo: nemo aũt põt cũ alterius iactura locuples fieri. l. nã hoc natura. ff. de cond. ind. c. locupletari, de regu. iu. in 6. ergo. In glo. fi. quã etiã Bar. hic expedit nu. præallega. 9. aliàs declarata, ut p Doc. concluditur, licet dominus habeat utilem de æquitate, vt etiã supra dictũ fuit, directa tamen ceditur à ven
59 ditore † nec habet dubiũ. Ex quo dicit hoc ad literam tex. in fi. ibi. si tamen actiones domino præstare paratus sit, idest cedere.

Sed tamen duo inuestiganda sunt, primo an vtilis & directa differãt. Secũdo an cessa, directa sit,
* an vero vtilis. Quo ad primũ cõmunis opi. * est
60 † quod non differant, nisi aliquo casu ut hic per Dec. declara tu verũ effectũ, quia clarum est differre saltim verbis. l. si idem. C. de codicil. Et origine vt per Ange. in l. nominibus, C. de actio. & ob. Et probatur ad propositũ qđ effectu non differant. in l. actio negotiorũ gestorũ. ff. de nego. gest. pulchrè Bal. in l. cũ patrem, col. 2. C. ne iure do. glo. in l. j. C. de ac. & obl. Pet. de Bellaper. q. 11. vbi multa. Bar. in l. j. in §. hoc aũt edictũ, col. j. & in . §. usufructuarius, col. 2. ff. de no. ope. nun. Est uerũ qđ directa præfert vtili secundũ Bar. in l. j. in §. fin. ff. de loco pub. fruen. sed non hic, uerum è contra, vtilis directę, ex quo aduersantur, ut idem Bart. declarat in l. procuratore ff. de procu. Et quod directa & vtilis vni & eidem competere non possunt, ex quo vtilis datur ex æquitate ut supra, quę cessat in eo qui habeat directam, ut idem Bart. ait in l. si hæres, in prin. ff. ad Treb.

Quoad fin. Inquit Deci. post Bar. in locis p eũ allega. qđ habet directã ex persona cedentis vtilẽ
61 ex propria, & benè † quia simpliciter dici nõ põt, quod habeat directa, ex quo semper remanet penes cedentem, nec põt ab eius ossibus separari. l. 3. ff. pro socio. l. quis ergo casus. ff. de peen. Bart. in d. l. j. nu. 7. C. de actio. & ob. Bal. in l. si quis ferno, col. 2. C. de fur. & not. in l. ex asse. ff. ad Treb. & ideo quando agit directa. semper agi debet cedentis nomine, ut idem Bart. dicit in l. procurator. ff. de procura. & ista quoque sufficiant, quoad glo. & materiam huius. §. tametsi à principio decreuissem in eis non multum insistere, ex abundanti dicta, quo & difficultatibus eiusdem. §. & curiosis, si non in totum, saltim foret aliqua ex parte, satisfactum.

Modo extra glo. aliqua etiam decidenda restãt, & breuiter ne Mantissa (ut est in prouerbio) obsonium uincat, ac primo, Si tu ex re mea, sis factus locupletior, ego uero possim habere regressum contra alium. Si ille liberaretur cedendo actionem contra te mihi, an ex æquitate mihi rur
62 sum detur actio † contra te directo & immediatè. Cui difficultati respondet hic Bart. quod sic, num. 6. declarando duo quæ in ipsa continentur. quare dicatur. si ex re mea factus sis locupletior. Et quare si ille contra quem possum habere regressum, liberaretur mihi cedendo actionem, mihi rursum daretur actio directa contra te. quia scilicet, quo ad primum, si rem haberes aliunde, quàm ex mea, non agerem contra te, nisi actione mihi cessa, quam alius mihi cedere tenebatur. Quo ad secundum, uero, quia si præcisè teneretur ad rem illam, cessaret æquitas, nec mihi daretur directo actio contra te, & ut per eum latius.

Contra quem arguit fortiter Pau. Cast. & Deci. & multa inculcant, ego succinctè & breuiter referam, & respondebo si uidebitur tutando Bar. iudicio quidem meo rectè locutum. Opponit igitur Pau. & primo de l. cum in plures. §. messem. (ab eodem Bar. tamen prius allega.) ff. loca. vbi colonus debuisset potuisse agere directo contra surripientem messes, quia ex re sibi debita erat locuple-

locupletatus, cedendoque eidem actiones, Do-
minus fuisset liberatus, & tamen dicit ibi text.
quod non agit. Cui obiectioni ambagibus pre-
termissis, & quicquid hinc inde dicatur per eun-
dem Pau. iudicio meo facile põt responderi, & di
ci non agere eo casu, nisi cessa sibi à dño actione,
ex quo surripiens messes nõ erat locupletatus ex
re sua uel sibi debita, ut ibi per glo. & sic opinio-
nẽ Bar. probabit, non aũt contra eum adduci põt
tex ille. Imò quod nec de cessione actionis agit.
cum dicat tex. colonũ posse agere, contra dñm ut
frumentũ condicat. Et hoc attento, nec ẽt conclu
sionẽ Bar. probabit, rõnabilem tñ alias, & ex alijs
iuribus probabilem, ut per eum.

Secũdò opponit de l. j. ad fi. cũ l. seq. ff de insti-
to. ubi dñs directo non agit contra illum qui cõ-
traxit cum institore, quiq; potuit fortè esse locu-
pletior factus ex re domini. Et rursum malè, non
ut dicit Alex. quem reprehendit Dec. ut p eũ, sed
ex alio, quia primũ non apparet quod qui cõtra-
xit cũ institore fuerit factus locupletior ex re dñi.
demũ quia actio per liberam personam sibi quæri
non potuit, & nõ mirũ si in subsidiũ, eo noĩe quo
institor contraxit datur actio dño, quia institor
63 soluẽdo nõ sit. Et est uerus illius tex. sensus † di-
uersumq; ius oĩno à casu nostro.

Tertio opponit Deci. de l. possessio quoq;. §.
fi. ff. de acq. poss. ubi ex cõtractu procuratoris nõ
agit dñs nisi cessione facta. Quod arg. secũ etiam
sol. affert, illud ideo esse ibi, quia actio ex pacto,
64 † & contractu alterius non quæritur nisi cessa,
& quia ẽt non constabat eũ cum quo contraxerat
procurator, ex re domini factum fuisse locuple-
tionem, ut hic.

Vltimo opponit Deci. quia actio quæ datur ex
æquitate ne quis locupletetur cum iactura alte-
rius, datr in subsidiũ, qñ alia uia non est prouisum
(de quo ẽt alibi s̄.) sed hic prouisum est domino
contra uenditorem, ergo non est recurrendum
ad illam actionem extraordinariam, & ut per eum
latius & longè magis Paul.

Tu uero respondeas prouisum fore dño, cõtra
uenditorẽ de rigore, cui æquitas anteponitur. l.
placuit. C. de iudi. & maximè ut dicebat Bar. si qs
locupletior factus sit, ex re sua, & quia de rigore
rursum hẽt regressũ ꝯ aliũ, q cedẽdo actionẽ libe
raretur. Cogita tñ quia difficultas non parua est.

Secundò eò redeundo vñ discessimus dubitat
65 (quod ẽt à nobis decidendũ est.) Quid in † Mo-
nacho an dicta hic in seruo ad eum extendãtur.
deducendo ut hic per Bar. ad fi. qui breuiter con-
cludit quod sic post Innoc. in c. cum olim, de pri-
uileg. adde tu eundem Bar. in l. j. in princ. & in §. si
* fructuarius. ff. de stip. seruo. & ita cõiter * tene-
tur. & signanter per dictam theoricam Innoc. ita
dicit, & arguit Bal. de seruo, scilicet ad Monachũ.
in l. sacrosanctæ. C. de Epis. & cle. & in l. Deo no-
bis, col. 5. C. eod. Et procedit tam in contractibus
quàm in ultimis uoluntatibus regulariter, quic-
quid dicat Deci. hic, ut per eundem Bal. in dict. l.
Deo nobis, & in l. si liber. C. de condi. ob caus. &
in l. j. colum. 14. C. qui admi. & in l. seruum quo-
que, in princip. ff. de procur. Et quod assimilatur
magis seruo, quàm filiofamilias, post gloss. in l.
eum prætor, in §. fin. ff. de iudi. Et quod idem iu-
ris sit in Monacho, quod est in seruo si maximè
non possit diuersitatis ratio assignari, & differen
tia in casu de quo agitur, ut inquit Bald. in l. cu-
ratoris, colum. 2. C. de nego. gest. tradit in pulchra
q. Fed. Sen. consi. 35. col. j. idem Bald. in l. seruus.
C. communia de succ. de quo etiam hic per Deci.
& in l. seruus. ff. de lib. & posthum. Bart. in auth.
ingressi, in rep. num. 29. C. de sacrosanct. eccl. Et
quamquam non semper procedat æquiparatio ut
hic latè per Ias. & Bart. in q. suis. 12. col. 2. satis
nobis esse debet, quod procedat (ut diximus) in
casu de quo agitur. l. de quibus. ff. de legi. Bald. in
d. l. curatoris, nec à regula recedere oportet, l. ab
ea parte. ff. de proba. l. omnis diffinitio, ubi gloss.
ff. de reg. iur. ex quibus omnibus ad Dei Optimi
Maximi laudẽ & gloriam finis impositus sit huic
difficillimo. §. nostro. die ultima Octob. 1563.

SVMMARIVM.

1 *Ciuitas duobus modis capitur, pro loco, & pro mul titudine populi, & differt ab urbe.*
2 *Ciuitatis de essentia an sit quod habeat episcopum.*
3 *Ciuitas à quibus repræsentetur.*
4 *Ciuitatis administratores, an personas singulares obligare possint.*
5 *Ciuitatis administratores, an ex mutuo ciuitatem obligent cum omnis obligatio sit odiosa. & quando nu. 7. & 8. 10. 14.*
6 *Tutor & Procurator conditionem pupilli & domini deteriorem facere non possunt, nec prælatus ecclesiæ.*
9 *Mutuum pauperi datum censetur donatio.*
11 *Mandatum ad administrandum an censeatur ad pecuniam mutuo accipiendum.*
12 *Argumentũ de contractibus, ad delicta, an ualeat.*
13 *Ciuitas regulariter non obligatur ab administratoribus ex solo mandato ad administrandum.*
15 *Contractus factus ab eo qui habet potestatem legis condendæ, an habeat uim legis. & nu. 19.*
16 *Pacta in contractibus apposita an possint allegari in iudicio ut statuta, contra ciues.*
17 *Princeps legem non condit nisi habeat animum legis condendæ.*
18 *Exequutio an fieri possit contra singulos, de ciuitate ex obligatione facta à syndico potestatem habente.*
20 *Argumentum de contractu ad sententiam ualet.*
21 *Obligari an singuli de uniuersitatem indistinctè, an ex causa tantum à syndico possint.*
22 *Ciuitas an obligetur à syndico potestatem habente contrahendi mutuum, si non appareat uersum in utilitatem ciuitatis.*
23 *Casus omissus dispositioni iuris communis est relinquendus.*
24 *Argumentum de ciuitate ad Ecclesiam, bonum est.*

25 *Prælato bona ecclesiæ alienare, quando liceat.*
26 *Solutio est obligationis effectus, & unum propter aliud.*
27 *Prælatus ecclesiæ præiudicare non potest delinquendo, nec contrahendo.*
28 *Prohibitio directa, non se extendit ad ea quæ ueniunt in consequentiam.*
29 *Administratoris assertioni potestatem habentis mutuum contrahendi pro certa causa, an credatur si dicat pro dicta causa recipere mutuum.*
30 *Ciuitas ex obligatione administratoris obligatur, quando pecunia in eius utilitatem uersa est.*
31 *Facto ex alterius nemo obligatur nisi ratū habeat.*
32 *Argumentū de contractibus ad delicta bonum est.*
33 *Administrator qua actione teneatur eo casu quo ciuitas non teneretur. & nu. 34.*
35 *Actio de dolo cum alia concurrere, non potest.*
36 *Actor quomodo agere debeat in casu. l. ciuitas. ff. si cert. pet.*
37 *Iudicis officium remedium est extraordinarium, & cessat ubi est prouisum de remedio ordinario.*
38 *Collegijs in alijs, an locum habeat quod dictum est in ciuitate.*
39 *Administrator an obligetur, si protestatus est se nolle obligari.*
40 *Creditor tenetur probare pecuniam fuisse uersam in utilitatem ciuitatis, et quomodo probetur, nu. 41.*
42 *Lex is qui, ff. de pign. an habeat locum in priuato.*
43 *Ecclesiæ bona an possint in specicm ab administratore obligari sicut bona ciuitatis.*

Vlpianus lib. x. ad edictum.

CIVITAS.

QVONIAM de mutuo quod fit ciuitati, siue administratoribus ipsius loquuturi sumus, sciendū est prius † quod uerbum hoc ciuitas,
1 duobus modis capitur, primo pro loco, ut puta quando dicimus Romanam esse Papæ non Imperatoris ut dicit gl. & Bal. in l. j. in §. in initio, ad fi. ff. de off. præf. urb. Caput orbis, prouinciæ, ciuitatū, nationū, & cōem patriam. l. 3. C. de cōsuli. lib. 12. l. j. de met. berito. eo. lib. §. fi. instit. de sat. c. beati. 2. q. 7. l. Roma. ff. ad municip. Vt Hyerosolima caput regni. Itē regiam à Romulo & Remo primū conditam. Beritēsium pulcherrimā, Alexandrinā, & Cæsarieñ. splendidissimas. §. hęc aūt tria, in proę. Digest. Venetorū uero inclytā amplā atq; Magnificā, & influentis Adriæ, paludibus extructam, Beatā ac admirabilem, quā delitiarum paradisum amplius Bal. noster appellat consi. 411. col. 2. uol 5. Secundo capitur pro populi multitudine, & ciuiū cōgregatione, Imò dicimus propriè, qđ ciuitas est ciuium multitudo, & sic à ciuibus appellata, urbs uero ædificia ipsa, deq; his alias fusius in l. 2. ff. de uer. sig. omittentes philaterias Decij hic, qui satis extra propositū certas quasdam ciuitatis diffinitiones impugnare nititur, ut per eū, quia (ut dixi) solo hoc uerbo oīa resolui potuissent. Hippodamus Milesius & nu. x. milliū ciuitatē cōstituit, eāq; diuisit in tres classes, milites, artifices, & agricolas. Dubitat ēt idē Dec. & se remittit, an de essētia ciuitatis sit,
2 qđ hēat Epm, † adde tu obiter & dic qđ sic, qđ qs dignitas Epalis in loco ciuitatē facit, quod sentire uř Fed. Imp. in consti. illa. de pa. cōstan. 2. 3. 4. & Bar. in l. si hæres, in §. uicis. ff. de leg. j. ubi ēt de uilla, castro, & burgo, & Afflic. in tract. iuris congrui, in prin. in 2. not. col. j. & quidā ob id dicētes, qđ ciuitas est terra Epm habēs. quos tñ reprehendit Ang. hic, in rep. in princ. ex quo ciuitates fuerunt anteq̄ essent Epi. Sed nihil est, qm̄ hoc nō tollit, quod hodie Eps nō sit de substantia ciuitatis, ut in locis ī alleg. ideo distingue tpa & concorda bis scripturas, inquit glo. in l. j. C. de accu. & in l. apud antiquos. C. de fur. & in simili. in l. j. C. neg. ne mil. lib. x. & ad propositū redeuntes missis his. isto secundo modo intelligitur hic.

Secundò breuiter sciendū est, ciuitatē adhuc si secundo mō pdicto capiať, ab administratoribus, seu (ut dř in Thuscia) Ancianis & Prioribus, Vicentiæ, & Veronę Coss. apud nos uero deputatis, repræsentari ad effectū de quo hic, non aūt ab of-
3 ficialibus deputatis † ad ius reddendū, ut dicunt
* oēs*, & bñ, post Bar. in l. principalibus. p illū tex. ubi casus ad literā, j. eo. & in l. uē magri. ff. de pac. & rationibus de quibus ibi per Doctor. & est argumentum etiam in l. nemo, quæ est fin. C. de assesso. deq; officialibus ad ius reddendum deputatis, in l. 2. in §. post originem. ff. de orig. iur.
4 Tertiò & ultimò sciendum est, † quod administratores pdicti psonas singulares obligare non pñt, nisi sub noie collectiuo & uniuersali, exēpli grā populi seu ciuiū. l. sicut, ad fin. ff. quod cuiusq; uni. no. l. ciuibus. ff. de reb. dub. plenè Feli. in c. capitulum. S. Crucis, col. j. de rescrip. alias à syndico nō differrent. quia si à concilio instituatur, etiam singulares obligat personas, & singulariter poterunt conueniri, ut hic per Bartol. num. 5. & Angel. colum. 2. & ut infra latius.
5 Dubitandi rōnē faciebat, † si administratores ciuitatis pecuniā mutuo acceperint noie ipsius qđ nō obligeť, (mihi. n. uř, qđ casus sic figurari debeat, ad huius lřæ sensum, quicquid dicant alij) & primo uulgatū illud. res inter alios acta, nec prodest, nec præiudicat tertio, l. j. & toto titulo. C. res int. al. ac. l. sæpe. ff de re iudi. l. si unus. §. ante oīa. ff. de pact. sed hic de mutuo actū est inter administratores, & creditorē, mutuo dantē, ergo nō dēt ciuitas teneri, & est arg. in l. fi. C. ad Maced. Et maximè ac secūdo, si de ea obliganda agatur, qm̄ oīs obligatio est odiosa & restringēda. l. Arrianus. ff. de actio. & ob. l. eius qui in prouincia. j. eo. Ales. consi. 174. ad fi. uol. 6. Calcan. cōsi. 124. col. 3. fundata maximè, in psona promissoris, & ei cui pro-
6 mittitur, l. 2. ff. de stip ser. † Tertiò, quia sic uidemus ēt quod neque tutor, neq; procurator, obligat pupillum siue dominum, nec eorum conditionem deteriorē faciunt. l. qui fundum. §. tutor. ff. pro

ff. pro em pto. l. interdum. §. qui tutelam. ff. de fur. l. pactum curatoris. C. de pac. l. ignorantis. ff. de procur. Quarto, quia in simili nec discipulus petitur ex multis, obligat magistrum, peregrè proficiscentem. l. quicunq;. §. sed & cũ fullo. ff. de instito. ac. Bal. in rub. de cõsti. pe. col. 2. Quinto, quia nec prælatus obligat bona ecclesię. c. nulli. de reb. eccl. non alie. ergo nec administratores ciuitatem mutui datione. Sexto, quia si mutuo dare nõ possunt alteri, illũq; ciuitati obligare, æque conuenit ut mutui datione, administratoribus facta, obligentur, & cum ciuitatem uero non obligent quia contrariorum eadem est disciplina, præsertim quia mandatum non habebant ad hoc, sed ad administrandum tantum, & quod non possint alteri dare probat in l. rogasti. in §. fi. & ibi not. supra eo. Et in terminis. Septimo, uidetur casus, hic in glo. al legata in l. is qui, in prin. ff. de pigno. ubi administratores reip. non possunt eius rem obligare mutui datione. Octauo dicit alibi Bal. in l. j. in princ. ff. de magistra. cõue. quod si maior pars reip. contrahat debitum, ipsa uero resp. non approbet, soli cõsentientes tenentur, nec ipsam obligat, ergo nec administratores in casu præsenti. Nono, stigmanter, & in fortioribus terminis, consuluit Paul. Cast. quod Pisarum ciuitas, obligari non potuerit ab Ancianis, generale mandatũ habentibus, de recipiendo pecuniã mutuo, sed qd ipsi obligati sint & teneant. conf. 186. vol. j. Decimo & ultimo quia ciuitas est corpus quoddã fictũ & repræsentatum, animã non habens, iuxta illud. Et erat multitudo, quasi uir unus, ut p Bal. in rub. C. ad Treb. l. mortuo. ff. de fideiusso. asq; adeo hac ratione ut obligari nõ possit, & est arg. in c. Romana, in §. in uniuersitatem. de sen. excom. in 6.

Quibus tñ nõ obstãtibus hic decisum fuit contrã qd imò obligeẽ mutui datione, dũmodo pecuniæ in eius utilitatẽ sint uersæ, alias soli administratores q contraxerunt teneant, & est uerus sensus istius literæ, quicquid alij dicãt, ut. s. testati fuimus. Et ratio

7 decisionis est † quia si noĩe ciuitatis, accepta est mutuo pecunia, hoc ideq; in ipsius utilitatẽ, & cõmodũ cesserit, utiq; etiã cõueniẽs est, ut obligeẽ & creditoribus teneaẽ, arg. in l. sm naturã. ff. de reg. iur. & in l. 3. C. quan. ex fac. tuto. perinde ac si totũ cõcilium, in quo repræsentaẽ, contraxisset, quia qui p aliũ facit p seipsum facere vr, ut in reg. q paliũ. ff. de regu. iu. & in reg. q facit eo. tit. in 6. & in l. ita aũt. in §. gessisse. ff. de adm. tut. & in l. certẽ. ff. de preca. maximè in actu acquisitionis, ut ibi quẽ tex. vnicũ

8 in iure dicit † Bal. in l. vnica, in §. ne aũt, col. 3. C. de cad. tol. Ad opposita respondetur nõ obstare non primũ quia regula uera est, non tñ hic: ex quo noĩe ciuitatis, ut diximus, contraxerunt, usqueadeo ut perinde sit, cũ in utilitatẽ ipsius, pecuniæ uersæ fuerint, ac si ciuitas ipsa contraxisset. Nec facit tex. in d. l. si. C. ad Macedo. quia ibi filius nec iussum, nec mandatum patris habebat, hic autem administrator sic, saltim ad administrandum.

Non sm quia & id uerũ est quoq;, si obligatio damnũ attulisset ipsi reip. sed cũ attulerit cõmodũ & utile, ut rursum dictũ est, potius fauorabilis dicẽ q̃ odiosa. arg. in d. l. Arrianus, & in d. l. eius qui in prouincia. Ex quibus tollitur etiam tertiũ qm eisdem stantibus conditionẽ ipsius ciuitatis, meliorem & nõ deteriorẽ fecisse uidebunt.

Non ob. quartũ quia discipulus ibi, nulli negotiationi erat præpositus, nec mandatũ habebat aliquod, hic aũt, ut dictũ est pariter, administratores erant, mandatũ habentes saltem ad administrãdũ.

Simile etiã quoad. 5. non est bonũ, ex quo id procedit in prælato, cui facta est ꝓhibitio expræssa, ne bona alienet ecclesię, neq; specialis hypothecæ titulo, obligeẽ, nos in mutuo, administratoribus facto simpliciter, nullaq; speciali prohibitione, quo minus contrahant, quo casu mirum nõ est si pecunia in ipsius ciuitatis, utilitatẽ uersa, potuit

9 obligari. Sextũ rationem † secũ hẽt, mutuo dari non posse pauperi, quia tunc donaretur, ut inquit Pau. in d. l. rogasti, & Alex. diuiti aũt sic, qd prædicti ibidẽ affirmãt, ergo & accipere, & sic arg. corruet & retorquebiẽ. & licet mãdatũ habuerint ad administrandũ tñ, non ideo minus tamen potuit ciuitas obligari ratione prædicta, & ut in simili etiam declarat Alex. conf. 118. ad fi. vol. 5.

Non ob. 7. quia ibi probatur quod imò potuerunt reip. bona obligari. si pecunia uersa sit in ipsius utilitatem, ut ibi rursum declarat Bar. & etiã pro obseruantia contractus, inquit Alex. in loco præallega. sed primo modo melius ut hic. Et ita octauum quoque tolli debet.

Non ob. nonum quia eo casu nõ apparebat Ancianis pecuniam numeratam fuisse, uersamq; in ipsius ciuitatis utilitatẽ, sed de cõfessione & promissione tñ ipsorũ, quæ in mandato non comprehenduntur, nec ciuitatem obligant, ut ibi declarat idem Pau. ad fin.

Non ob. ultimũ, quia esto quod ita sit, personarum tamen uice fungitur, & sub nomine collectiuo, ut dicebam in euidentialibus populus obligatur dicto casu. nec facit decisio. d. §. in vniuersitatẽ, quia id est in excõicatione uerũ, respiciẽte animã, quã non habet uniuersitas. Imò qd singuli de vniuersitate possunt, & oẽs, etiã si sint culpabiles ut ibi not. Fel. latè in c. dilectæ in Christo, col. j. de excep. ergo & hic obligari ciuitas, deducendo ut supra. Et si aliter uellemus figurare casum, quod non obligeẽ ciuitas, nisi pecunia uersa sit in eius utilitatem posset pro ratione dubitandi dici, quod

10 immò obligetur † quia est casus clarus in d. l. is qui, in princ. ff. de pign. Sol. obligat, ut diximus, quia pecunia uersa erat in eius utilitatem, ergo non alias, sed administratores ipsi ut hic, & ibi no. Bar.

11 Secundo † quia mandatũ habentes administratores, ad administrandũ, uidentur habere etiã ad pecuniã mutuo accipiẽdã, ergo debent posse quoque ciuitatem ipsam obligare. Ad qd ẽ pro sol. dicendũ est, minime uerũ fore, quia mãdatũ stricti iuris est, & nõ pſumit nisi probet. l. diligẽter. ff. mãd. l. j. C. d mãda. prin. Bal. ẽ dicũ ĩ iure peritus. nu.

3.de offi.de.& pendet ab infra dicendis etiã an te neatur si pecunia in utilitatem ipsius versa nõ fit.

12 Tertio † dubium faciebat,quod adhuc oblige tur,quia de contractibus ad delicta bonum est ar gumentum,l.pẽm.ff.de iudi.l.2. ff.de custo. reo. & insti.de pub iudi.in prin.sed ciuitas obligatur delinquendo.l.metũ.§.animaduertendum. ff. qđ met.cau.ergo & hoc casu si ipsius nomine admi nistratore contrahant.

Sol.obligatur delinquendo,si ipsa delinquat, & pari modo si ipsa contrahat siue concilium, qđ ipsam repræsentat,ut hic p Bat.sed non per admi nistratores, quanquã ipsius nomine contrahant, nec speciale mandatũ habeant,nisi vt sæpe dictum est, pecunia in ipsius utilitatem versa sit, & hæc

13 sufficiant. Ratio aũt decidendi, † quod regula riter non obligetur,nulla alia esse potest nisi ista, quia administratores ipsi,mandatum habebant ad administrandũ, non aũt ad mutuo pecuniam sub vsuris accipiendum, igitur nisi dicto casu obliga ri non potuit,præallega.l.diligenter.ff. manda.c. cũ dilecta,de rescrip. Alex.in præalleg.conf.118.

14 ad fi.vol.5. Modo nota † an & quando ciuitas te neatur Bar.hic plures considerat casus dicens & benè,materiam esse quotidianam & utilem , vt p eum. Ex cuius dictis collige,& primo,si ciuitas ip sa,siue conciliũ,quod ipsum repræsentat pariter, vt dicit glo.in rub.C.quæ sit lon.consue. pulchrè Bal.in rub.C.ad Treb.accipiat pecuniam mutuo, quod indistinctè obligabitur,& hoc idem probat per tex.in arg.tamen,& de quo etiã supra.in §.ani maduertendũ.l.metum.ff.quod met.cau. vbi edi ctum quod met.causa,locum habet etiam contra vniuersitatem,metũ inferentẽ, ergo multo magis dicemus,quod possit contrahere, quodq; ex con tractu obligetur,auth.multo magis. C. de sacro san.eccl.c.cũ in cunctis,de elect.vbi vulgatum il lud Philosophi. propter vnumquodq; tale & il lud magis.& qđ afficiatur vniuersitas quomodo cunq;,vel delinquendo vel contrahendo,dummo do solemniter sit cõgregata, vt in d. §.animaduer tendum,& in l.aliud,in §.refertur.ff.de reg.iur.& in l.sed si ex dolo,in §.j.& vtrobiq; glo.ff.de dolo & in l.sicut.ff. quod cuiusq; vni. no. sentit Corn. consi.46.col.3.vol.3.& consi 224.col.3.vol.4.& col.6.& hoc casu procedit arg.de cõtractibus ad delicta.l.omnem.ff.de iudi.& cũ oẽs ita * teneãt, & sic casus clarus in d.§.animaduertendũ,& quo ad delicta vere maneãt impunita.l.ita vulneratus, ff.ad legẽ Aquil.c.vt famæ,de sen. excõ.Corn. in præallega.consi.224.extra propositũ disputat hic Ias.an ciuitas delinquendo obligetur, inculcatq; Deci.dic vt per eos.

15 Probat item istud Bart.& secundo , † quia põt circa alienationem rerum suarum,facere quam le gem voluerit,immò plus subijcit,quod iste cõtra ctus mutui,& quilibet alius,qui fit ab eo,qui legẽ condere potest,habet pariter vim legis,l.prohibe re.§.planè.ff.quod vi aut clam.l.Cæsar.ff.de publi ca.& vectigal.l.pe.C.de dona.inter vir.& vxo. sed ciuitas & concilium habet potestatẽ legis cõden dæ,l.oẽs populi.ff.de iusti.& iur.ergo. Et ideo vl tra eum & ad prædictorum corroborationem di cebat etiam Bald.alibi si contrahatur cum princi pe vel quasi,& vendantur loca publica,quod erũt in cõmercio,quanquã regulariter sit secus. l. sed Celsus,ff.de contr.empt.quia cõtractus est lex in rub.C.eo.tit.col.2. Et ibidem adhuc quod gene ralis syndicatus non sufficeret ad vendendum bo na cõmunis. & affirmat amplius se ita de facto cõ suluisse,p tex.signanter in d.§.planè. Et alibi si lex municipalis aliquid disponat, qđ illa semper est seruanda in l.j.col.2.C.si propter pub pen.sed,vt prius,magis in terminis est. dicit etiã in l.j.in §. in initio,col.2.ff.de offi.præf.vrb.quod consules artium non habent territorium, quodq; non pos sunt in possessionem mittere,nisi consuetudo, vel lex municipalis,hoc ei nominatim concedat,cum igitur contractus ciuitatis,vim legis habeat, & ip sa possit facere quam voluerit legem,non mirum est si ex contractu mutui, & hoc casu ipsa obliga tur,quæ contrahit, & quod cõtractus eius sit lex vt in d.l.Cæsar,tradit nouissimè Idem Bal.in l.em ptorem,col.j.C loca. & in l.cum antiquioribus, col.5. C. de iure delib. & ita vt hic præcisè Bart. met.in l.si unus,in.§. pactus. nu.26. atguit. ff. de pact.& Bal.consi.368.in prin.vol.5.& Fulgo.cõ si. 149.col. 3.

Et ad idem infert adhuc Bart. quod pacta quæ apponuntur in contractibus cũ ciuitate factis põ terunt allegari in iudicio,tanquam statuta cõtra

16 ciues,& oẽs quos ligant regulariter , † & nimirũ adde tu,quia pactum est contractus, iuxta glo. in l.j.ff.de ac.& ob.contractus vim legis habet,cum eo initus,qui potestatem habet condendæ legis, vt dictum est,lex in iudicio allegari potest.arg.in l.illicitas,in.§.veritas.ff.de offi.præsid ergo & pa cta & sic nec illatio dubitationẽ habere videtur.

Tamen aduertẽ qz non videtur verum, quod contractus siue pactum sit lex,ad effectum vt pos sit in iudicio allegari,tanquam lex siue statutum vt proximè dicebatur,ex quo princeps siue popu lus,& ciuitas,nunquam dicitur condere legem,ni

17 si id faciendi animum habuerit, † alias quælibet ipsius vox esset lex,non dicendum.§. sed & quod principi placuit,& ibi not.inst.de iur.na.l.j. ff. de consti.prin.verum quando contrahit habet ani mum contrahendi, ergo non condendi legem, er go contractus eius non erit lex ut dicit Bar. neq; vim legis consequenter habebit. Et maximè, quia actus agentium non operantur vltra eorum inten tionem ad non omnis.supra eo.Non ob.tex.in d.l. Cæsar, quia ibi habebat animum cõdendi legem, siue proponendi edictum,ne quis post Kal. Mar tias cotem ex Creta vehæret, nimirũ igitur si lex est,siue vim legis habet. Cogita tamen,quia faci le respondebis,& nouissimè adde dictum Bar.hic Corn.consi.83.col.j. latè, vol. 4. & consi. 172. in princ.& consi.211.col.1.& consi.360. nu. 22. & consi.284.nu.9.& consi. 323. nu. 5. eo.lib. Prat.

Pap.

Pap.in for.libelli,in actio.hypotheca.in ver. mu-
tuo.col.2.Paul.Caſt.conſi.20.col.2.& conſ.174
col.2.& conſ.247.in prin.vol.2.& illud expreſſe
dicitur in d.l.Cæſar.& melius in d l.pen.ab omni
bus inducta in locis præallega.& latius infra.

Infert & ſecundo idem Bar.ſi ciuitas, ſeu con-
cilium ſyndicum conſtituat,(quis ſit ſyndicus ha
betur in l.j.in §.j.ff.qđ cuiuſq; vni.no.Spec.in tit.
de his qui al.no.ag.nu 3.)ad accipiendum pecu-
niam mutuo,obligandúq; populum, commune,
18 & ſingulares perſonas quod ſinguli † poterunt
conueniri,& in eos fieri ſingulariter debiti execu
tio, ſicuti ſi de hoc factum ſtatutum eſſet.

Sed contra,quia pro debito ciuitatis ciues, ve-
xandi non ſunt.l.j.ff.quod cuiuſq; vni.nomi.ma-
ximè quia alia eſt perſona populus,& aliæ perſo-
næ ſingulares populi.l.in tantum.§.vniuerſitatis.
ff.de re.diui.nec vnus alterũ obligat.l.ſi vnus.§.
ante omnia.ff.de pac.

Pro ſol.dicas,quod uera hæc omnia forent, qñ
ſimpliciter ſyndicus conſtitutus fuiſſet ad contra
hendum & obligãdum cõmune, ſed (ut diximus)
conſtitutus eſt,ad obligãdas etiam ſingulares per
ſonas,hoc idemq; procedit ex vi legis, ſeu contra
ctus,habentis vim legis ut ſubijcit Bart.non ex ſo
lo contractu iure obligationis,ergo. & ita tranſit
etiam Prat.Pap.in loco ſupra allega. & vt infra la-
tius.Interim verum eſt,ad ſupradicta redeuntes,
quod contractus ſcilicet,vim habeat legis,proce-
19 dit maximè in principe,† d.l.Cæſar.d l.pe.nõ aũt
in inferiori ab eo.l.fi.C.de legi.ubi ſimile,l.j. iun
cta glo.derogare ff.de ſer.multa Alex. conſi. 97.
col.3. vol. 3. Quod tamen impugnat Deci. hic,
motus quia inferior habet poteſtatem legis con-
dendæ,ergo idem in eo quod in principe.& eſt ra
tio Bar.hoc eſt,ſicut contractus principis vim ha
bet legis, quod ita habeat contractus inferioris,
& maximè ciuitatis,& ita nos ſupra poſt eum.

Si tamen velles tenere contrarium, & iſtud vi-
tare,poſſes reſpondere pariter, quanquã inferior
poteſtatem legis condendæ habeat quod non ta-
men contractus eius, vim legis habere debet, ex
quo ſic non diſtingueretur princeps ab inferiori,
haud dicendum.l.3. in arg.tamẽ, ibi ſed cur nõ in
milite diuerſum.ff.de mil.teſta.bona glo.in l. nec
honore.C.de Epiſc.& cle. ab opin.Bar.tamẽ non
diſcede. Plus dicit idem Dec. quod imò nec prin
cipis contractus,minusq; alterius,habẽtis, (vt di
ximus)poteſtatem legis condendæ,uim legis ha-
bet,quia contractum facit vt priuatus, legem ve-
ro vt princeps,arg.in l.ſi paterfamilias. ff.đ adop.
l.princeps.ff.de legi.l.digna uox.C.eo.& vltra eũ
ad id,quod vt priuatus cõtrahit,faciunt quæ not.
in l.illicitas,in §.veritas.ff.de offi.præſid.quod ſi
iudex aliquid ſciat vt priuatus,non iudicat, alias
ſic,& ita nos.ſupra diſputantes,aliter tamen dedu
cendo,nec repetimus. Ad quod etiam dici poſſet
benè uerum eſſe quod ut priuatus contrahit, ad
hoc ut obligetur efficaciter & poſsit conueniri,
quoniam eſto quod legibus ſolutus ſit,attamẽ nõ
eſt ſolutus dictamine rationis.c. j. & ibi not. de
proba.ſed non quod eius contractus, nõ habeat
vim legis.d.l.Cæſar,cum alijs,de quibus ſupra, &
ſi diceretur,quod ibi non eſt lex,ſed pactũ, quod
lex appellatur,ut idem Deci.dicit l. legem. C. de
pac.& eſt expoſitio glo. ibidem reſpõdebo quod
imò eſt lex,& edictum Cæſaris, & uerbum legis,
non modo ſemel,ſed bis & ter ibidem expreſſum,
& cum in verbis non eſt difficultas non eſt admit
tenda uoluntatis quæſtio.l non aliter.l.ille aut il-
le.§.cum in verbis.ff.de leg.3. Dicit rurſum Dec.
quod ille tex.loquitur quando princeps contra-
ctum facit de rebus ad eum pertinentibus, poſt
Pau.Caſt.hic,& Alex.conſi.44.vol.j.& veriſsimũ
eſt,ſed quid tum,quod non habeat vim legis, cũ
ſit contractus principis.

Reſpondet quoq; ad tex.in d. l.pe. quod id in-
telligi debet verum pariter inter contrahentes,
ne poſsit allegari ipſius contractus nullitas. Imò
ſubijcit,vt actus ualeat, quod ſemper vti videtur
plenitudine poteſtatis,poſt Pau.Caſt in l. ex imp
fecto.C.de teſta.nor.vltra eũ,in c.innotuit.de ele
ctio.& rurſum malè,ac de directo contra illũ tex.
in illis uerbis maximè, vtpotè Imperialibus con-
tractibus legis vicem obtinentibus, quæ genera-
lia ſunt,& generaliter quidem intelligenda, vul-
ga.l.de precio.ff.de publicia.ſtantq; iſta ſimul q'
uti uideatur plenitudine poteſtatis, ut actus va-
leat,prout ſubijcit,& quod nihilominus contra-
ctus vim legis habeat ut ibi, & in d.l.Cæſar.

Vltimò reſpondet ad tex.in d.l.fi.quod loquit̃
in ſententia reſpiciente iuſtitiam,ergo non in cõ-
20 tractu,ſed replicatur adhuc,† idem eſſe dicendũ
in contractu,quia de vno ad aliud bonum eſt arg.
l.3.§.idem ſcribit.ff.de pœn.& habetur in d. l. fi.
id procedere non modo in ſententia, uerum etiã
in ſimilibus illi,igitur,nec in hoc à Bar.opinione
eſt diſcedendum. Inſurgit etiam Deci.ad dictum
de ſyndico ſupra non ſecutus ordinem Bar.ut nos
21 facere intendimus,nec uerum eſſe † dicens,quod
ſinguli indiſtinctè poſsint obligari,prout præſup
ponit,ſed ex cauſa tantum & in caſibus in quibus
tus alterius tolli poteſt iuxta not. in.c. quæ in ec-
cleſiarum,de conſt.& in l.fi. C.ſi contra ius vel uti.
pub. vel quod poſsit uerificari in pertinentibus
ad ciuitatem inq; illis, in quib. habet poteſtatem
obligandi ſingulos, ut in gabellis & collectis, &
ita ſignanter ante eum tenuit Alex.conſi.43.ad fi.
vol.j. præallega.& plus dicit oportere prius. ſta-
tutum fieri,quod ſyndicus poſsit obligare ſingu
lares perſonas,& quod poſtea ſyndicatum facere
licebit,& quod alias nõ haberet vim legis,ex quo
alia eſt forma condendi eam.l.humanũ.C.de legi.
§.lex eſt,inſti.de iure natu.alia conſtituendi ſyndi
cum,& ut per eum latius.nonnihil Bal.in l.2. col.
3.C.quæ ſit lon.conſuetu.Fulgo.& Ro.hic.

A quibus facile Bar.defendi poſſet,quoniã ſi ci
uitas per ſyndicum,pecuniam mutuo accipit, nõ
ſine cauſa accipere videtur,quæ ſemper in dubio
præſumitur,arg.in l.relegati.ff.de pœn. & in l. 2.
in §.

in §.circa.ff.de excep.do.uerum ex causa ut dictũ
est,singuli possunt obligari,& in eos executio de
biti fieri ergo. & sic primum motiuum tolletur.
Nec ob.secundũ,quia hoc stante etiam in contra-
ctu mutui habebit eandem potestatem, & uulgo
dici solet,ubi diuersa ratio assignari non potest,
ibi idem ius per omnia statuendum esse.l.illud.ff.
ad legem Aquil.l.à Titio.ff.de uerb.ob.Non ter-
tium denique,quia nec id uerum est,nanq; fateor
quod alia sit forma legis,alia uero syndicatus,sed
non ob id quod contractus à syndico factus non
habeat uim legis,ut idem Bart. dicit auctoritate
reip.sibi data,sicuti contractus ipsius,sine ab ipsa
factus,habet.Cogita tu tamen ultra oẽs, quomo-
do possit procedere illatio in syndico, cum cõsti
tuatur rm̃ ad iudicia,ut dicit Spe.in loco prealleg.
Secundo ex eiusdem Bar.dictis collige, si non
ciuitas,sed administrator uel syndicus pecuniam
mutuo accipiat ex speciali cõmissione sibi facta,
22 quod isto casu quoq; obligabitur † ciuitas, licet
non appareat id uersum in utilitatem eius fuisse.
quæ conclusio non habet difficultatem,& proba-
tur clarè,in l.habebat,per ipsum alleg. ff.de insti.
ac.ubi creditor,si seruus ꝑpositus sit merci Olea-
riæ,& mutuis pecunijs accipiendis, mutuã pecu-
niam acceperit, contrà dominũ agere poterit,qui
tenetur & obligatus est, ex contractu institoris,
quod non appareat eam uersam in utilitatem ip-
sius,ergo & ciuitas.& ita intelligi debet tex.ille.l.
oratio.ff.de spon.Verum dubito quoniam expres
sisset.I.Con.ut hic,& in.l.si is qui.ff.de pigno. & ĩ
23 c.pe.de fideiusso.quod † tamen non fecit, casusq;
omissus est,iuri communi relinquẽdus.l.si vero,
§.de viro.ff.sol.mat.l.cõmodissimè.ff.de lib.& po
stbu.Posset etiã dici quod ille tex.loquatur in pri
uato mandatore,nos aũt in ciuitate, inquit Fulg.
hic col. 2. quæ est priuilegiata argu. in .§. sed &
hoc præsenti, in auth.de sanct. epis. Nisi ad illud
rñdeamus ex quo specialiter mãdauit hoc idẽ syn
dico seu administratori, nullũ hr̃e isto in casu pri
uilegiũ uerũ ex alio,cũ ibi expressè.dicat I.Con.
creditorẽ agere posse, neq; ꝓbãdo id,qđ intẽde-
bat,quod scilicet in mercem oleariã,cõuersa fuis-
set, succubuerit, conclusionem Bart. non proba-
bit,sed ꝯtrium potius. Præterea id quod est fun-
damentum intentionis agentis probandum est, l.
cum actum & ibi not.ff.de nego.gest.glo.in l.qui
iurasse in §.j.ff.de iureiur.Bart.in l. si non solum.
in §.sed ut probari.ff.de no.ope.nuncia.aliàs suc-
cumbit,sed illud fundamentum creditoris est, pe
cuniam in utilitatem ecclesiæ uersam fuisse, ex
quo negabit, negantis autem factum per rerum
naturam,nulla est probatio.c.bonè.de elec. ergo.
Aliàs præberetur occasio delinquẽdi, & pos-
set qui pecuniam mutuo accipit,eam in usus suos
conuertere & ecclesia teneretur,& malè.l conue-
nire.ff.de pac.dot.l. si unus.§. illud. ff. de pact. l.
nam hoc natura.ff.de condi.ind. Vsqueadeò & ul
timo ut creditori dici possit,uulgatum illud, ani
ce disceccantius negotiari,de quo in l.a. C.de fur.

Et præsumeretur pecuniam in utilitatem ciuita-
tis uersam fuisse, & rursum male; quia facta non
præsumuntur nisi probentur. l. quecunq;, in fin.
ff.de pub.ac.l.in bello.§.facto.ff.de capti.& post-
li.re. Ab opi. Bar.tamen haud recedentes, idem
in ecclesia erit dicendũ; Si plátus mandatũ habeat
à capl'o ad id faciendum ut probari uidetur etiã in
c.pe. citat etiam Deci.hic Bart. in auth. hoc ius
porrectum nu.17. C.de sacros. ec. qui tamen hoc
non dicit) de fideiusso.ubi hoc pariter nõ dicitur
24 sed contrariũ potius ideo. Adde † tu & melius, id
esse,quia bonum est arg. de ciuitate ad ecclesiam.
l.fi.C.de sacrosan.ec.& ita signanter ac in materia
arguit Corn.consi.142.nu.15.uol.2.
Est uerum quãtũ ad illud.si ꝓ restitutione mu
tui,oporteret alienare bona ecclesiæ qđ tunc ne-
cesse esset probare pecuniam fuisse uersam in ip
25 sius utilitatem,nãq; si directè,† eidem prælato,nõ
licet hoc facere.d.bona scilicet alienare, sine eui-
denti necessitate,uel utilitate, c. sine exceptione.
12.q.2.non licebit etiam indirectè,accipiendo pe
cuniam mutuo, qua de re oporteat peruenire ad
distractionem bonorũ. c.cũ quid una uia,de reg.
iu.in 6.& ita arguit Abb.in præalleg. c.pe. col.1.
Et maximè quia concilium & ciuitas,liberam ha-
bet facultatem alienãdi, prælatus sũt cũ capitulo,
nõ.d.c.sine excep.Abb.in loco præalleg.& urgẽt.
Nihilominus à prima opinione non est recedẽ
dum,quam tenuit quoq; Dec.hic motus q2 obli
gatio est separata, à solutione, quæ debet fieri, us-
queadeo (quãquã bona immobilia debeãt alie-
nari) ut non ob id prohibeatur, quominus eccle-
sia obligetur. & præsertim quia si prælatus potest
eidẽ præiudicare, delinquendo, utiq; etiam pote-
rit præiudicare contrahẽdo.c.j. de dolo & contu.
Subijcient tamen post Alex.& Fulgo.hic, si eccle
sia rursum ob id,quia pecunia nõ est uersa in eius
utilitatẽ fuisset læsa, qđ posset in integrũ restitui.
26 Et ita teneo etiam ego,† nõ tamen quia obliga-
tio sit à solutione separata, ex quo potius dicen-
dum est,quod solutio sit obligationis effectus; &
unum propter aliud, quo fit si oporteat alienatio
nem fieri, ecclesiam (ut dicebatur) obligari nõ po
tuisse,nisi pecuniam fuisse uersam in ipsius utilita
27 tem, probetur. Et minus † quia possit prælatus ec
clesiæ præiudicare delinquendo, ex quo nõ est ue
rum.Imò dicit Abb.in d.c.j. col. 3. quod tunc in
proprio patrimonio est puniendus. ergo nec con
trahendo.Nec etiam verum est,quod læsa possit
in integrũ restitui,ex quo remedio ordinario si-
bi cõtra prælatum adhuc,succursum est,& ubi ha
bet locum remedium ordinarium, extraordina-
riũ cessat.d.in causæ.ff. de mino. l. in prouinciali.
ff.de no.op.nun.& ibi plenè p Docto. Et quia si
læsa est ob id,quia pecunia in eius utilitatem uer-
sa non sit,non propterea læsa est in ipso cõtractu
mutui. alia ergo ratione moueor,& dico si mutui
prætextu bona sunt alienãda, ecclesiam nihilomi
nus obligari hoc casu,ex quo speciale mandatum
habebat prælatus ad mutuum contrahendum, nõ
ad alie-

ad alienandum,quo fit ut prohibitio legis ad ca-
sum istum extendi non debeat, quia occasionali-
ter & incidenter euenit istud,quod in considera-
tione esse non debet.l.si quis nec causam.ff.eo. igi
tur probare non oportebit pecuniam uersam fuis
se,in utilitatem ecclesiæ,etiam(ut dixi) quod pro
restitutione mutui bona ipsius sint alienanda.

Nec officit Abb.arg.& ratio,quia posset respō
deri,ut hic per Deci.uerum quia directè non tol-
28 lit obiectū,dico ego aliter, † qđ licet prælatus di
rectè prohibitus sit, non tamen erit prohibitus
hoc casu,ex quo alienatio uenit in consequentiā
actus permissi,ut per Alex.cons.151. col. fi. vol.
7.Et ad idem quia id uerum est quādo ratio pro-
hibitionis consistit in termino, non in modo, ut
hic & per Bal.in l.scire oportet. ff.de tuto.& cur.
da.ab his. Non etiam quod prælatus cum capi-
tulo non habeat liberam potestatem alienandi,si-
cuti concilium & ciuitas,quia uerum est quando
speciale mandatum non habuisset, uel necessitas
mutui restituendi non urgeret, sed hic de ipsius
restitutione agitur,ergo. Cogita.

Tertio ex dictis Bart.collige,si ad ministrato-
ri ciuitatis,uel syndico concessum sit, quod in cer
tam causam,pecuniam mutuo accipiat,qđ sufficit
dicto tempore quo accipit,asserat se in.d. causam
29 accipere,quanquā nō appareat † in illam conuer-
sam fuisse.Et probatur primum in l.j.in §. nō aūt.
ff.de exercito.ac.Et quia mādatum impleuit, nec
ultra tenetur creditor quærere. & ita tenet etiam
ut idem Bar.asserit, Azo in sum.na,de exercito.&
Inno.in c.fi.de fideiusso.vult dicere, in c.pe. col.
j. & ultra eos etiā Fulgo.hic col.2. formaliter, &
Alex.ad fi.& Prat.Pap.in for.libel.in actio.hypot.
in ner.mutuo,col.j. & quia præsumitur uersa in
ipsius ecclesiæ utilitatem.

Est uerum qđ idem Fulgo.postea dicit qđ tex.
in d.§.non autem, loquitur in personis priuatis
nō aūt priuilegiatis vt est ciuitas & ecclesia.& pro
ut etiam dicebat. supra ad l.habebat.ff.de Institō.
ac.sed nihil est,ex quo non potest diuersitatis ra-
tio assignari quandoquidem administratori, seu
syndico,mandatum fuisset in certam causam mu-
tuum cōtrahi,siue pecuniā mutuo accipi debere.

Et magis urget contra Bar.& vltra Fulgo. non
esse verū,quod præsumatur uersa pecunia in vtili
tatem ecclesiæ,ex quo hoc idem in facto cōsistit,
& facta non præsumuntur,nisi probentur.l.in bel
lo.§.factæ.ff.de capti.& postli.re. l.quæcunq;, ad
fi.ff.de publicia.ac.not.in l.sciendum.ff.de verbo.
obl.nisi respondeamus fallere, qñ præsumptio le
gis est ut hic.l.licet.Impator.ff.de leg.j.Cogita.

Quarto collige,si alicui simpliciter cōcessa sit
administratio,isq; mutuo pecuniā accipiat, quod
30 obligatur ciuitas, † si in eius vtilitatem versa sit,
aliàs non,sed ipse administrator tenebitur, & isto
in casu loquitur lex ista, ibi alioquin epi &c.estq;
coniunctio,quæ aliter sonat,& contrariū eius,qđ
primū dixerat.l.2.in prin.supra eo.& facit secun-
dum eū,quod habetur in d.§.nō aūt.& in.d. auth.
hoc ius porrectū,allega.supra.licet ad aliud, & in
l.si in rē,quæ est.3.citata pariter supra.C.quando
ex fac.tut.& in l.si pupilli,in §.j.ubi glo. ff. de ne-
go.gest.quæ.l.3.benè probat id ad quod allegat
in simili,quod si tutor pecuniā acceperit mutuo,
eaq; in minoris vtilitatem versa fuerit,minorē ip-
sum obligat,alias non. Nec secus auth. prædicta
hoc ius porrectum,ad fin.ecclesiam scilicet teneri
si ordinator eius,pecuniā similiter acceperit mu-
tuo,eaq; in ipsius ecclesiæ utilitatē versa sit, aliàs
non. & idem in c.j.de depo. sed non tex. primum
allega.in d.§.non aūt,quia alio casu loquitur, qñ
in certam causam pecuniā mutuo accepisset exer-
citor,quod tunc dominus tenetur, etiā si non ap-
pareat eam in d.causam cōuersam fuisse & ut pau
lo supra idem met Bar.dicebat.

Et est speciale inquit Ias.hic in 2.not in ciuita
te & ecclesia,& minore æque priuilegiatis. l.fi.C.
de sacrosan.ec.l.respublica.C.ex qui.cau. ma. qđ
scilicet non teneantur,nisi pecunia uersa sit in eo
rum utilitatem, inq; alijs priuatis secus. & benè
quicquid dicat Deci.ex quo priuatus tenetur, et
si in eius vtilitatem pecunia versa non sit, eius ad-
ministratori mutuo data,& hoc est quod vult di-
cere Ias.non ignarus si versa esset, quod hoc casu
nulla esset in supradictis specialitas. l.nam hoc na
tura.ff.de cond.ind.c.locupletari,de regu.iu in 6.
& sic prout ipse Deci.dicit,& ad propositū malè.
Cogitabis tamen. Et quoad id quod alias non te-
neatur ciuitas si pecunia non sit in eius utilitatem
uersa tradit etiam Pau.Cast.consi.228.col.2. vol.
2.pulchrè Corn.consi.142.nu.5.vol.2.& in locis
præallega.legitur,& hic à sensu contrario.

Sed tamen adhuc dicit Dec.nullam fore in hoc
31 specialitatē, † ex quo regula generalis est, nemi-
nem ex facto alterius obligari, dato quod ipsius
nomine id actum sit,nisi ratum habuerit,qm̄ tunc
ratihabitio æquiparatur mandato.l.fi.C.ad Mace
don.& malè,qm̄ regula procedit in filio qui nec
iussum habebat,nec mādatū à patre,& simili, nos
aūt in administratore mandatum habente ad ad-
ministrandum,qui hac ratione debuisset potuisse
ciuitatem obligare,& tamen non obligat,quia pe
cunia in eius utilitatem versa non est, ergo omni
no speciale in ea,ex alio autem.in casu.d.l.fi.

ADDITIO. Præter hæc tamen dicta Bar.
dicendum videretur indistinctè ciuitatē obligari,
dato etiā quod non probaretur,pecuniā in ipsius
utilitatem versam fuisse decreueram enim ut su-
pra etiam testati sumus,in hoc nō insistere, tamē
quia sapientis est mutare propositum in melius.
l.nonnunquam.ff de colla.bo.paucula hæc etiam
num hic subijcere uolo,& hoc idem,quia ut inqt
32 Bar.in prin.supra † bonum est arg. de contracti-
bus ad delicta & è contra. l.oēm.ff.de iudi. sed ci-
uitas obligatur delinquēdo.l.metū.§.animaduer
tendum.ff.quod met.cau.ergo & contrahendo.

Cui argumento respondet Ias.hic in prin. & di
cit non esse verum dando instantiam vt per eum,
& malè quia à regula nō recedimus.l.ab ea parte.
ff.de

ff.de proba.l.omnis diffinitio.ff.de reg.iu.inculcatq; Deci.hic pariter,in prin.quẽ ob id aliter nõ refero. tu igitur formaliter respondeas, tenendo ciuitatem non obligari, nisi in casibus de quibus supra si pecunia in eius vtilitatẽ versa non sit, & dicas quod argum. procedat data paritate terminorũ,quod ipsa delinquat & contrahat pariter
* quia ita etiam tenet Bar.hic in prin.* & oẽs,& ibi dictum est,sed non si cõtrahat administrator, cui simpliciter administratio concessa sit, quoniam tunc benè obligatur delinquendo,ex quo ipsa deliquit,sed non contrahendo, ex quo administrator contraxit,qui non potuit eã obligare,cũ ad id speciale mandatũ non haberet, & propterea oportet qđ pecunia uersa sit in ipsius vtilitatẽ, & tunc ad restitutionem tenebitur,alias non sed administrator & ista est mera veritas.& qđ arg.d.l.oẽm, fallat,quando in vtroq; non est eadem ratio tradit Cy.& Saly.in l.vnica.C.vbi de po.aga. estq; verum insuper quoad forũ,non quo ad aliud vt inquit Bal.in l.in actionibus. ff. de his qui not.insa. Imò subijcit ibi quod contractus & delicta sunt dissimilia, quodq; hoc casu de vno ad aliud non infertur nisi vt supra dictum est, sæpius. Et quod administrator teneatur hoc casu probat ex multis idem Deci.hic nu.8.post Bar.consi.94.eaq; ratione mihi hoc ipsum quoq; placet,quia si nõ est pecunia versa in vtilitatem ciuitatis, siq; ipsa non tenetur,necessario dicendum est, quod teneatur administrator ipse,& facit tex.in l.si absentis.C.si cer.pet.quem ante eum citat glo. in l.si pupilli,in §.si Titij,ff.de nego.gest.& Alex.consi.24. col.2. vol.5.& Bar.in l.fundum.ff.de ac.emp.& in l.eius qui in prouincia,col.5.infra eo.aliàs locupletare tur cũ ipsius creditoris iactura,quod à ratione naturali est alienum penitus,l.nam hoc natura.ff.de cond.ind.c.locupletari,de regu.iu.in 6.

Prosequendo modo Bart. ordinem, quæritur qua actione teneatur administrator hoc casu creditori,posteaquàm ciuitas ipsa non tenetur, quia nec ratum habuit factum ipsius administratoris. d.l.si absentis, nec pecunia in eius vtilitatẽ versa est,& multis hinc inde dictis,de quibus infra loco suo,concludit tandem tria.

Quorum primum est si is non probauerit se administratorem fuisse,vel docuerit se minus le-
33 gitimum mandatum habuisse † quod tunc de dolo tenebitur. Et hoc ideo, qa sic dolosè versatus videtur in contrahendo, si dicat se talem qualis nõ erat.l.quidã debitor,& l.si legatarius. ff.de do.

Et (vltra eũ) si in contrahendo dolosè versatus est, dolus ei patrocinari non debet, l. ne ex dolo. ff.eo.l.itaq; fullo.ff.de fur.c.Sedes Apostolica,de rescrip.patrocinaretur aũt si actione de dolo non teneretur,ergo. & notandũ est amplius dolũ verum esse ex istis coniecturis.l.dolum C. de dolo. d.l.si legatarius.d.l.quidam debitor.ff.eo.ad præsumpri differentiã, quando quis non facit id, ad quod scit se teneri.l.dolus.ff.manda.

Et si forte diceretur quod potius deberet posse conueniri lege Cornelia de falsis,cũ falso dixerit se talem esse,qualis(vt diximus) non erat, nec quicquã probauerit.l.qui nomine.ff.ad legẽ Corde fal. Respondebo verum non esse, qm̃ ciuiliter agitur,crimenq; priuatũ est. Bart. in l.infamem. nu.4.ff.de pub. iud. & quia prædicta diffinitioni falsi,non conueniunt,de qua in l. quid sit falsum. ff.eo.& quibus non conueniunt verba diffinitionis,eisdem nec conuenit diffinitum.l.4.§.totiens. ff.de dam.inse.Bar.in l.j.in prin.ff.de testa.distinitioni autem doli sic,de quo aliàs in l.j.in .§. dolũ. ff.de dolo.

Secundo concludit Bar.si docuerit se administratorem,sed non pecuniam versam fuisse in vtilitatem ciuitatis,quod tunc poterit conueniri cõ
34 dictione ob causam † & hoc quia, vt vulgo dici solet, datum ob causam,causa non secuta repetitur.l.j.& 2. l.si procuratori falso, & toto tit. ff. de condic.ob cau.sed pecunia data fuit vt conuerteretur in vtilitatem ciuitatis, & sic ob istã causam, quæ tamen cõuersa non est,ergo tenebitur, & ita foret transeundum.

Tamen cogita conclusionem hanc, non esse in terminis præcedentis quæstionis, ex quo præsupponitur administratorem mutuo pecuniã accepisse simpliciter,& non vt dicit Bart. ob causam, vt in vtilitatem ciuitatis cõuerteretur. Demum, qa istud onus probationis,est creditoris, non administratoris auth.hoc iu porrectũ. C.de sacrosan. Eccl.de quo tñ,& quo modo hoc procedat, infra latius.interim ab opi. Bar.nõ discede. qui ita et tenuit cõsi.94. præallega.& Deci.hic post eũ.nn.8.

Tertio cõcludit idem Bar.quod si administrator neutrum probauerit,cessabit actio de dolo,&
35 adhuc locum habebit condictio ob causam † ex quo illa,cũ alia concurrere non potest, vt p eum.

Sed rursum instatur(quod nãq; actio de dolo, cũ alia concurrere non possit admitto, quia subsidiaria est,vt per Bal.exemplificantem in l.& elegãter,in 2.lectu.ad fi.ff.de dolo, & in l. arbitrio,lectu.2.ff.eo.) quomodo condictio ob causam locum habere possit,si administrator pecuniã simpliciter accepit mutuo à creditore vt dicebã proximè.in quo te adhuc cogitantẽ relinquã, tametsi nec in hoc aliàs extra disputationis aleam, sit ab eodem Bart.discedendum.

Vel hisce omnibus sepositis dicendum, creditori certi condictione speciali ex mutuo succursum esse,iuxta not.in l.certi condictio,& in rubr. supra eo.Cogitabis tamẽ,& hæc quo ad textualia sufficiant. quanquã unum adhuc supersit,quæ nã
36 sit huius legis praxis † de quo sic per eundẽ Bar. qui ita quoq; dubitat in l. quod te,& in l.singularia,ad fi.& in l.viuũ. supra eo.& in l.2.nu. 4.de iu di.& in l.j.nu.5.ff.de ac.emp.& in l.pe.nu.2.C.ad Treb.quiq; respondet, vel quod primum contra ciuitatem agatur, & interpelletur administrator vt assistat, ipsamq; instruat prædicta probando, siq; id non faciat, contra ipsum administratorem agat creditor actionibus,de quibus supra, vel qđ officium

officium iudicis imploret contra administratorem, vt prædicta faciat.

Quorum neutrum subsistere posse videtur, nõ primũ quia si administrator contraxit & pecuniã habuit, quanquã nomine ciuitatis, æquè cõuenit vt ipse etiam conueniatur, vt Deci. quoque sentit hic & benè nu. 10. Imò glo. hic. non etiam secun-
37 dum quia † officiũ iudicis remedium extraordinarium est, quod misericorditer imploratur. l. cũ filius famil. has. supra eo. glo. in rub. ff. de Interro. ac. nec locum habet vbi de ordinario est prouisum. l. in causæ. ff. de mino. l. in prouinciali. & ibi per Docto. ff. de no. ope. nun.

Praxis esset igitur & rectius Iudicio meo, creditorem agere vt dicebam proximè, contra administratorem certi condictione ex mutuo, siq; ipse excipiat pecuniã in vtilitatem ciuitatis fuisse conuersam & probet vt infra, & in l. in exceptionibus. ff. de proba. tunc contra ciuitatẽ experietur, obligatam vt hic & in l. habebat. ff. de insti. alias administrator ipse tenebitur. Vel & aliter quod agat creditor vt dicebatur prius, contra ciuitatẽ probetq; pecuniã versam esse in vtilitatem ipsius, cuius onus etiam est ut infra, & in auth hoc ius porrectum, ad fin. C. de sacrosan. eccl. & dictum fuit supra incidenter, & tunc ad restitutionem tenebitur. Si aũt in probatione deficiet, quia ostendere non possit hoc ipsum, tunc aduersus administratorem experietur, præallega. l. habebat. arg. in l nã hoc natura. ff. de cond. indeb. Cogita.

In glo. j. concludit Bart. & oẽs post eũ, quod istud quod dicitur hic in ciuitate, locũ habet etiã
38 in alijs collegijs, ciuitati similibus, † vt hic declarat Deci. & benè respondendo tacitæ obiectioni, quia dicit glo. omnino vt per eum. & non ab re ad dictu, quia diuersitatis ratio assignari non potest, unde est idem ius per omnia statuendum. l. à Titio. ff. de verb. obl. Et quia exempla regulam declarant non autem restringunt. §. hactenus, instit. de gradi. l. damni infecti stipulatio pertinet. ff. de dã. infe. Et quia quod dicitur in d. auth. hoc ius porrectum, in ecclesia maiori, ut ibi not. sic etiam locum habet in omnibus alijs.

In ea. glo. ibi sed & ipse, quæ est 2. ipsius pars, quanquã concludere videatur, quod ipse administrator, qui accepit pecuniã mutuo principaliter teneatur, tamen ad distinctionem plenã, glo. postea se remittit, de qua in l. si pupilli, in §. j. ff. de ne go. gest. Bar. hic vero nu. 9. de industria enim. supra aliter nõ recitauimus, qa hic erat locus suus tenet quod simul cũ ciuitate obligetur, motus qa mutuans in dubio, videtur mutuare contemplatione utriusq; est uerũ quod iura ad idem allega. per eũ, probant contrarium, vt etiã hic Deci. sentit. Et ideo in d. §. j. tenuit oppositũ, per illum tex. & similes, quia si procur ator accipiat pecuniam mutuo nomine domini, dominum obligat, nõ autem obligatur ipse

Alex. autem & Ias. melius fœdere distinctionis, nituntur opiniones istas Bar. contrarias, ad cõcordiam reducere, quod hic p solam pecuniæ receptionem administrator ciuitatem non obligauerit. in d. §. j. vero sic. & quod hic rursum, ex quo sola receptione pecuniæ ciuitatem non obligauit administrator, siue procurator dominum, persona vtriusq; contemplari videtur, aliàs sola ciuitas, seu solus dominus, obligari videbitur.

Quã concordiam solito more, Iasonis æmulatione impugnat Deci. motus, administratorẽ nullo modo obligari, quia nomine proprio non contraxit, & quia si pecunia versa est, in vtilitatem ciuitatis, non æque conuenit, quod administrator obligetur & sic opi. Bar. in d. §. j. tenet, eamq; hic, illi contrariam reijcit.

Mihi autem videtur quod vterq; sit obligatus, ciuitas vt dicebam supra si pecuniam in ipsius vtilitatem probauerit creditor, sin minus administrator, etiam quod nomine proprio non cõtraxerit. d. l. habebat, allega. sæpe. Et quia ut dicebam pariter supra non debet locupletari cũ iactura creditoris, ipseq; damno affici, deq; bono opere vt aiunt lapidari. Cogita.

Sed qd si administrator fuisset protestatus nol
39 le obligari, † Bart. hic inq; loco præallega. sentit hoc casu non teneri, adde tu vltra eius rationem, quæ est quod hoc casu non teneatur, quia actus agentium non operantur vltra corũ intentionem. l. non omnis. supra eo. benefacere aliud, non teneri rursum, quia protestatio declarat animum protestantis. l. si debitor. §. j. ff. quib. mo. pig. vel hyp. sol. deberq; aliquid operari. l. si quando. ff. de leg. j. c. si Papa, de priuil. in 6. & qui ipsi non contradicit consentit, ut inquit Bal. in c. in Genesi. nu. 15. de electio Ad quod etiã aliqua euomit Deci. nu. 9. præallega. quæ cũ nec vera sint, nec secundum mentem Bar. prout ipse refert, consulto omitti debent: vel dic quod protestatio eum à iure dependeat, ut hic, quod administrator teneatur si pecunia non sit versa in utilitatem ciuitatis nihil ualebit, nec administratorem protestantem releuabit. l. 4. C. de po. dixi in l. uinum. supra eo. etiã qđ creditor non contradixerit. l. sicut. §. nõ uidetur. ff. qui bus mo. pig. uel hyp. sol.

In glo. h. in prin. legitur & hic p Bar. nu. 12. & diximus supra quod creditoris onus est, probare
40 pecuniam fuisse uersam in utilitatẽ ciuitatis † & benè probaturq; optimè in iuribus in ea allega. & præsertim in d. auth. hoc ius porrectũ, ad fi. q̃ quãuis in ecclesia loquatur, ad ciuitatem tamẽ extendi debet. l. si. eo tit. & ubiq; glo. p istum tex. q sic declarari debet, dum dicit ciuitatem, obligari mutui datione, si ad utilitatem eius &c.

Sed contra, quia creditor non debet esse curiosus, ex quo debitor tenetur, siue pecunia sibi mutuo data sit in ipsius vtilitatem uersa, siue nõ, arg. in l. incendium. C. si cert pet. probatq; minor in simili aliàs se læsum, l. minoribus. C. de in integ. rest. mi. Sol. regula fallit in multis casibus, in ecclesia. d. auth. hoc ius porrectum, in creditore mutuante minori. l. j. & 2. C. si aduer. cred & in ciuitate

tate ut hic,& not.in d.auth.hoc ius porrectum.

Posthæc dubitat Bart. qualiter probetur pecuniam fuisse uersam in vtilitatem ciuitatis, quæ ad
41 ministratori mutuo data sit † & duo breuiter dicit,quorum primum est,si mutuo accepta sit præsente ciuitate,hoc est ipsam repræsentantibus,qđ tunc probabitur fuisse uersam in vtilitatem ipsius & benè. ex quo perinde est ac si mutuo sibi data fuisset,arg.in l.si procuratori præsentis.ff.de ver. ob.l.sed si ipsa accepisset,ut supra dictũ fuit in discursu,utiq; teneretur,& præsumeretur versa in ipsius utilitatem,ergo & isto in casu prçsumetur, seu probatione præsumptiua ostendetur.

Secundum est,si mutuatum sit soli administratori, quod satis erit probaret, ciuitatem tẽpore contractus indiguisse,quia tunc vult dicere Bar. præsumetur in vtilitatem ipsius ecclesiæ pecuniã conuersam fuisse. Et post Iaco,de Are.quẽ refert & sequitur Cy.in d.auth.hoc ius porrectũ, ꝓbat ꝑ tex.in l.fi.in prin.vbi hoc dr̃ ad lr̃am.ff.d exerc.

* Contrariũ aũt tenetur cõiter* vt attestat hic Iaf.& Deci. qđ immò non sufficiat, sed qđ uerè probetur in utilitatẽ ciuitatis mutuum conuersum fuisse,aliàs non differret à priuato, quo casu loquitur tex.in d.l.fi.haud dicendum.l.3. ibi, sed cur non in milite diuersum.ff.de mil. testa. glo.in l.nec honore.C.de epis.& cler. & dixi supra licet ad aliud & videtur casus,in c.pe.de fideiusso.

Sed à prima opi.Bar.recedendum non est,quã Deci.quoq;.tenuit,motus quia probatio quæ sufficit contra priuatum,debet etiã sufficere contra ciuitatem priuilegiatã.Et malè, quoniam istud ẽ de quo disputamus.Ex alio igitur dic tu verã esse, quia lex generaliter.loquens comprætendit etiã personas priuilegiatas,maximè quãdo non potest reddi diuersitatis ratio.l in fraudem.§.fi.ff. de mili.testa.l.à Titio.ff.de verb.ob.licet igitur in exercitore.tex.in d l.fi.loquatur,& domino seu creditore domini,debet tamen extendi etiam ad creditorem ciuitatis,satisq; est quod aliquo alio casu sit ciuitas priuilegiata, arg.in l.tutori,ibi sufficit, si in paucis amici laboribus consulatur.C.de nego.gest. Nec ob.tex.in d. c.pe. quia respondetur ut hic per eundem Deci.& in hoc benè,uel dic tu aliter,constare (ut uerba ibi sonant) si probatum, sit (sentitq; Bar.quod tempore contractus, ciuitas indigebat,& sic concordabit,& potius opinionem istam probabit quàm contrariam. Cogita.

In ea.gl.in fi.dum dicit,qđ bona ciuitatis, possunt obligari ab administratore,si in utilitatẽ ipsius pecuniam mutuo accipiat, ꝑ tex. ubi clarè & ad literam hoc dicitur in l.si is,in prin. ff.de pign. dictũ est in figuratione casus, & quid in ecclesia, seu prælato (de quo hic etiam per Deci.)diximus pariter supra in discursu nu.15. Nouissimè tamẽ
42 dubitatur † quoniam tex. in d.l. si is,loquitur in rep.,seu ipsius administratore quid in priuato, & & secundum Pau.Cast.& Iaf.hic respondetur secus,motos per tex.in l.dominum. ff.quod iussu, vbi ad idem etiam casus clarus est.

Nihilominus dicit Deci.aduertendum quia nõ plus tribuitur administratori publico quàm priuato.Et dat instantiam, quia syndicus habens mãdatum ad obligandum bona ciuitatis, specificat, aliàs mandatum non sufficit priuatus uero non, ut per Bald.in rub.C.de contra.emp.q.3. & dicit quod distingui potius debet, inter administratorem generalem & particularem, ut primo casu loquatur tex.in d. l.si is, secundo uero tex. in d.l. dominum. Mihi videtur quod Pau.& Iaf.optimè loquatur ex quo iura prædicta cauillari non possunt in rep.ut dixi, & priuato loquentia. Nec officit instantia Decij,quia non tollit argumentum & distinctionem dictorũ iurium, ex quo nõ est in terminis & in materia ut declarat Abb. in c.constitutus, in 3. not. de ap. patet quia in quæstione Bal.tum syndicus,tum priuatus, mandatum habebat ad obligãdum in casu uero dictorum iurium non,estq; not. limitatio ad tex. in c. sicut vrgeri, 1.q.1.,& in §. pauonum,insti.de rerum diui. & in l.manumissiones qnoque.ff.de iusti.& iu.ubi data instantia aliàs arg.corruit. Cogita.

Et quamuis possit administrator ciuitatis rem
43 ipsius obligare † hoc casu & sic in specie,dummodo scilicet pecunia mutuo accepta,in ipsius ciuitatis utilitatem,conuertatur,quia tex.in d. l.si is, rem dicit in numero singulari,secus est tamen in ecclesia, specialisq; obligatio prælato, prohibita est.c.nulli,de reb.ec.non alienan.generalis autem non,& in iuribus hic per Dec.allega. optimè probatur,deducendo fusius ut per eum. Tamen glo. in d.l.si is,tenet quod ibi dicitur,quod immò speciale obligatio non sit prohibita,etiam prælato, & dictum in ciuitate extendatur quoque ad Ecclesiam. & signanter ita tex. in ea allega. in auth. hoc ius porrectum dicit. ibi, specialiter dentur pignori. & sic duo hæc iura, pugnant, tex. iste scilicet, & tex. in d.c.nulli. Est tamen, pillud c.ita tenendum & per iura allega.luc per eundem Deci.clara,quibus standum est, & non decisioni. d. auth. hoc ius porrectum. quia est Irnerij tunc nõ habentis potestatẽ legis cõdendæ,ut inquit Alex. in l.2.in.§.qđ si in patris, col.2. ff.sol.mat. & nos alibi sæpe. extracta ex d.iuribus.auth.ubi dicitur totum contrarium, & approbatis à iure canonico, in præallega. c. nulli, & ut per eundem Deci. latius, & hoc casu claudicabit argumentum de ciuitate ad ecclesiam, de quo aliàs in l.fin. C.de sacrosan. eccle. nec inconueniẽt quoniam ineptum est regulam non fallere, inquit glo. in auth. ut si. prohib.mat.debit. in prin. Cogita. quia nunc finẽ facio. die 27. Octob. 1565. Patauij.

SVMMARIVM.

1 *Aequitas diuina,& nobilis,de qua loquitur l.si me, & Titium.ff. si cer.pet. semper debet esse ante oculos mercatorum.*

2 *Contractus inter consentientes perficitur.*

3 *Aequum est,pecunia mea seu res mihi debita si ad aliquem peruenerit mihi restitui, & qua actione repeti possit. num. 4.*

5 *Pos-*

5 *Poſſeſſor bonæfidei ſi locupletior ſit factus, tenetur etiam ad fructus conſumptos.*
6 *Eccleſia an teneatur ad fructus perceptos & conſumptos bona fide, ſi facta eſt locupletior.*
7 *Fiſcus an teneatur ad fructus conſumptos & bona fide perceptos, ſi factus eſt locupletior.*
8 *Venditor tenetur ex contractu meticuloſo ad pretium, quatenus factus eſt locupletior.*
9 *Iudicis officium imploratur ad repetendã pecuniã ex contractu reſciſſo, propter metum.*
10 *Iudicis officium an nobile uel mercenarium imploretur, ad repetendam pecuniam ex contractu reſciſſo propter metum.*
11 *Aequum & bonum an differant, et an æquum ſemper ſit bonum.*
12 *Ordinarium remedium ubi locum babet ceſſat extra ordinariũ, & nõnulla de. l. in cauſæ.ff.de min.*
13 *Intellectus ad l.ſi filius.ff.ſi cer.pet.*
14 *Intellectus ad l.cum putarem.ff. fam.erciſc.*
15 *Pecunia mea ſeu res mea, ſi ad aliquem peruenit, quo caſu mibi reſtitui non debeat.*
16 *Aequitas legis ſi me & Titium.ff.ſi cert.pet.limitatur in caſu legis ſi pro patre, §. ſi domini debitor.ff. de in rem uerſo.*
17 *Aequitati.l.ſi me & Titium.ff.ſi cer.pet.renunciari poteſt.*
18 *Nouatio eſt prioris debiti in aliam obligationem transfuſio.*
19 *Subſiſto uerbum quare. Ia.Conſ.dixit in l.ſi me & Titium.ff.ſi cert.pet.*
20 *Condictio certi, & ſine cauſa, an ſint natiuæ, uel datiuæ.*

Celſus. Lib. V. Digeſtorum.

L. SI ET ME ET TITIVM.

AEC lex quæ loquitur de Diuina & Nobili æquitate, tanquàm ſpeculum debet eſſe ſemper ante
1 † mercatorum oculos, inquit Bal. conſil.348. col.2. volu.1. & cum habeat concordantes maximè (ut inquit Bart.) in l. ſi eum.ſupra eo. & in l.ſeruum quẽ, in fin.princ. ff.de ac.empt.& in l. ſi quis mancipiis, in §.fin. (qui incipit Proculus.) ff. de inſtitito.citatus p glo.in l.nã hoc natura.ff.de cond. ind.& aliàs.de qbus hic in glo.non erit ſingularis ut præfatus eſt hic Iaſ.niſi ſingularẽ eſſe dicamus, i.notabilẽ, ut in præallega.cõſi.idẽ Bald.ait.
Et breuiter in ea eſt caſus. Tu me & Titium rogaſti, tibi mutuo daremus centum, iuſſi ego debitori meo, ea tibi numeraret, à quo eadẽ ſtipulatus es, & habuiſti, quæritur an mihi tenearis; poſſimq́; petere tantundem mihi in genere reddi, necne. Prima facie uideretur dicendũ qđ nõ, dubitandiq́; rationem faciebat, quia tu non accepiſti ut à meo debitore pecuniã prædictã, nec cõ
2 ſenſiſti, † contractus aũt non pficitur, niſi inter conſentientes.§.1.inſti.de ob.excõ. l.precii cauſa.C.de reſcin.vendi.& eſt arg.in l. 1. ff. de pact. & in l.1.in.§.ſi cõueniat.ff.depo. & in l. legẽ. C. de pact.& in l.ↄctus.ff.de regu.iur. ergo. & facit etiã qa agentiũ actus non operantur ultra eorũ intentionem.l.non omnis.ſupra eo. Nec vr etiã qđ Titio ſit obligatus, ex quo nullum negocium cũ eo contractũ eſt.l.ſi in area.ff.de condic. inde. ubi caſus ad literã.ibi, condictio locũ non habebit, quia nullum negotium inter nos ↄhitur. Et ipſiuſmet Iuriſcon.rationes ſunt: & veræ quidẽ, de rigore iuris, vſqueadeo ut certi condictione, ex mutuo, non teneatur debitor.
3 Sed tamen quia æquum eſt, cũ pecunia † mea (hoc eſt mihi debita) ad debitorem peruenerit (hæcq́; eſt deciſionis ratio) eã mihi reſtitui, ſeu
4 reddi † debere, l.diuus. ff.de reſtit. in integ. quia dubitationem facientes ſublatæ etiã manẽt, ut ſ.
* Et iſto tex.notant * oẽs & benè, quod ubicunq; res mea, ſiue mihi debita, ad aliquẽ puenit † neq; ſubeſt cauſa qua apud eũ debeat remanere ſemper ex æquitate repeti põt, maximè hic p certi cõdictionem generalẽ uel ſine cauſa, quæ regulariter, datur etiã ex æquitate, ut declarat Bar.in l.ex diuerſo.nu.7.ff.de rei ven.& ſignãter ut hic, qñ quis eſt factus locupletior, ex re mea ſeu mihi debita.Et fundatur iſtud in regu.Iure naturæ. ff. de regu.iu.& in l.nã hoc natura.ff.de condi.ind. & alijs allega.ſupra.& in glo.hic, & in d. l. nã hoc natura.Et maximè in d.l.ſi quis mancipiis.in.§. Proculus.ff.de inſtito.
Et ad not.dictũ Inno.infert Dec.& alii, de fructibus conſumptis, quod licèt bonæfidei poſſeſſor non teneatur, tenetur tamẽ quatenus factus
5 eſt locupletior † ut per eos & plenè p Bart.in l. ex diuerſo.ff.de rei uend.Interim ad regu. & hoc caſu quidẽ, & per tex.in d.§.Proculus, adde Bal. dicentem plus, quod nõ poteſt excuſari à dolo poſt perceptam notitiam ueritatis, ſi quis locupletior fiat ex re mea, uel mihi debita, in auth. adhæc, col.5.C.de uſu. Et ſi diceretur hac ratione attenta, quod dari deberet actio de dolo, & non certi condictio ſine cauſa, reſpondebo non dari, quia ſubſidiaria eſt, & nõ datur ubi de alia prouiſum eſt à lege, l.ſi quis affirmauerit, ad fin. ff. de dolo.idem Bald. declarat in l. & eleganter, in 2.lectu.ad fi.ff.de dolo.dixi in l.ciuitas, ſupra eo.ſed hic eſt prouiſum ergo. Et ut dicit Deci.&
6 benè, iſtud etiam locum habet in eccleſia † ut p eum. Adde tu ſi interpoſui abbatem ad emendũ pro me, eiq́; pecuniam ſubminiſtraui, ipſe uero nomen eccleſiæ appoſuerit, quod eccleſia ipſa tenebitur mihi iura remittere, ne locupletior fiat ex re mea, cumq́; mei iactura, ita idem Bal.in l. 1.col.pen.C.ſi ſer.exte.argumentum, in c.1.in §. 1.de alie.feu.in uſib.
7 Et idem quoque in fiſco † nanque hæreditate vendita, non tenetur creditoribus hæreditariis rñdere, ſed emptor ab eis cõueniendus eſt. l. 1.C.de hære.uel act. uen. modo emptor ſoluẽdo nõ eſt, an fiſcus teneatur rñdere ibidem idem Bal.

çol. 2. quod sic inquaotũ factus est locupletior.
Et si prætextu metus rescindatur uenditio, quia
8 non æquè conueoit † ob id quod 5ctus scilicet
fuerit meticulosus, uenditoiem ipsum locuple-
tiorem fieri ex precio emptoris, illud sibi redde-
re ienetur. l.j. & ibi idem Bal. ad fi. C. de resc. uẽ.
Dicuni etiã Docto. à debitore pecuniã sibi da
9 tam repeti posse per officiũ iudicis † quod (ad-
de tu) simili modo in æquitate fuodatum est. l.
quod si Ephesi. ff. de eo quod cer. loc. & in termi
nis est iext. (ut subijciunt præcipuè Deci.) in l.
plaoè. ff. de peti. hær. & ioeptè quidẽ, ex quo ibi
proponitur loco exceptionis directę, ut declarat
Bar. & est uerum, in l.j. ou. 12. ad fi. ff. de iur. om.
iud. quod æquitate tamen nitatur, implorariq;
possit hac de re, est etiã iex. in l. æquissimũ. ff. de
bo. pos. se. tab. & io l. sed cũ patrono. ff. de bo. pos.
dixi ego latè in l.j. C. de eden. & illum tex. in d. l.
planè (utcũq; sit ultra Deci.) dicit not. & indu-
cit Bal. in l. domũ. C. de rei uen. col. 2. & alibi Ro.
quod dispositio quantumcunq; temedij gñali-
ter sit exclusiua, non tamen excludit officiũ iudi
cis, consi. 325. col. fi. per d. tex. & per tex. in l.j. in
§. quæsitũ (notabiliorem.) ff. de sepa. Et Ange. in
l.j. in. §.j. ff. quod ui aut clã. quod licet non possit
opponi exceptio, potest tamen officium iudicis
implorari pp euidentem iniquitatẽ. Idemq; Bal.
in statu. excipere nu. 10. & uerba. num. 1. eo. lib.
Et magis io terminis glo. in l. cũ filiusfam. supra
eo. qđ quãdo aliquid fieri debet de æquitate, il-
lud fit p officium iudicis, qui sic inducit Bal. ad-
huc, in. §. æquitas. nu. 4. Margari. Et ad idem rur-
sus Soci. quod aliquando conclusio libelli io so-
la æquitaie fundatur signanter per tex. in d. l. qđ
si Ephesi. & in d. l. plaoè. in l. si eũ setuum, ad fin.
ŝ. eo. pulchrè Gui. Pap. io decis. suis. 292. in prin.
Sed dubium est de quo officio iudicis intelli
gatur (quoddam naoq; nobile est, quoddã merce
narium, istud actiooi deseruiens, illud nulli, ut
per Bart. in l.j. in princ. ff. de iur. om. ind.) & bre
10 uiter sentit Alex. quod nobile sit † deturq; in lo
cum deficientis actioois, uel exceptionis, adde
tu, ut declarat Bart. io l. si deposita. C. depo. Im-
mò dicebat Bald. quod ubi defici actio, officiũ
iudicis imploratur. quodque in facto potius cõ
sistit quàm in iure in c. sanè. ou. 12. de renuocia.
Ias. uero quod sit mercenariũ, ex quo illud oul-
lam præsupponit obligatiooem. l. qui per collu-
sionem. §. fi. ff. de actio. emptio. istud autem sic,
ui uerba innuere uidentur ibi. sed proprius est
ut obligari te existimem. Et istud mihi magis pla
cet, ex quo tex. uerè negari non potest. Nec ob.
si diceretur quod tex. in d. l. qui per collusionem
loquitur de officio iudicis mercenario, ut post
Pau. Cast. ibi, hic Deci. dicit, quia nec istud ue-
rum est, ex quo usuræ non erant in obligatione,
ut signanter dicit ille tex. & tamen petuntur of-
ficio iud. Et dato quod loqueretur de officio iu
dicis mercenario, satis est mihi quod communi
ter teoeatur aliàs nullam obligationem præsop-
ponere, & misericorditer implorari, ut in d. l. j.
ff. de iur. om. iud. not. & per glo. in rub. ff. de in-
terrog. act. & Bart. io l. 2. in. §. j. col. 2. ff. de uerbo.
oblig. & in §. Cato, col. 3. & in l. si tertius, io §. si
quis prius, num. 5. ff. de aqua plu. arc. Dicit etiã
Deci. quod præsupponit saltim quandam quasi
obligationem, & benè. l. si seruum. §. fin. ff. de
uerb. oblig. l. rescriptum. ff. de pac. Bar. in l. fi. ad
finem. ff. de iniur. sed non propterea infertur ad
iex. nostrum, quod de ista quasi obligatione lo
quatur, & sic largè deq; officio iudicis nobili,
ut subijcit, quia à proprietaie uerbořum recede
re oon debemus, l. nõ aliter. l. ille aut ille. §. cum
i uerbis. ff. de lega. 3. & ut hic p Bar. ad fi. Cogita.
Et ad not. ipsum redeuntes, obseruandum
est, Iu. Cons. Celsum hic, pecuniam à debitore
repeti posse, sibi datam mutuo, non modo æ-
11 quum esse † uerum etiam bonum dixisse, adde
iex. in l. hæc conditio. ff. de condi. indeb. & in l. si
seruum, in. §. sequitur. ff. de uerbo. obliga. & in l.
quod si minor, in §. non semper. ff. de mino. &
instit. de ob. quæ ex con. ad finem. estq; argumẽ
tum in l.j. in princ. ff. de iusti. & iure. non quia
uiitatus modus loquendi sit, sed quia quid ali-
quando bonum est, sed non iamen æquum, ut
usucapio, & è contra aliquid æquum nõ tamẽ
bonum, exempli gratia quod maritus, prohibeu
te uxore non possit se immiscere paraphernali-
bus bonis, naoque æquum est, sed non bonũ,
ut dixi, quia si mulier ipsa se uiro commisit, de-
bebat etiam eidem committi bonorum suorum
gubernatio, cum persona sit nobilior & dignior
rebus, l. iustissimè. ff. de Ædil. edic. l. hac lege. C.
de pac. conuen. gl. in d. l. j. ff. de iusti. & iu. quod
ergò hic dicitur. Bonum & æquũm est. & quod
ex bono & æquo non est, strictum ius est. & di-
citur. l. 2. §. item Varus. ad fi. ff. de aqua plu. arc.
quod alij summum uocant. Vndè Eonius. Sum
mum ius summa iniuria.
Verum uidetur adhuc quod pecunia repeti
noo possit à debitore, oec iudicis officium ad
hoc implorari quoniam remedium extraordina
rium est. l. cum filiusfamil. uiaticum, supra eo.
& in subsidium, ut dixi, loco deficiẽtis actionis,
12 uel exceptionis, solet implorari, & † ubi hẽt lo-
cum remedium ordinarium, extraordinarium
cessat. l. in causæ. ff. de mino. at hic potest repeti
certi condictione gñali, uel sine causa. ut ŝ. ergo.
Pro sol. dici põt ut p Bar. in l. Emilius. col. j. ff.
eo. qđ immò oõ cesset ex quo pinguius est, &
not. ẽt in l. in prouinciali. ff. de oo. op. nun. uel &
melius, qa ordinariũ coadiuuatur, nõ qđ in sub-
sidium imploretur, & concurrunt, ut p not. in d.
l. in prouinciali, inquit Bald. in l.j. in §.j. col.j. &
2. ff. de iei uend.
Alibi etiam pecunia patris pnenit ad credito
rẽ filij, & tñ repeti non põt, in l. si filius. ŝ. eo. pro
cuius sol. etiã Bar. hic, in princ. multa considerat
13 & dicit. Interim uera responsio est, eiusdem † qđ
ibi perueneiat titulo oneroso, hic aũt lucratiuo
taotum. j;

tantumq; sibi aderat, quantũ aberat ibi. hic neto aderat tantũ, & sentit glo. in l. si eum seruum. s. eo. Tu vero cogita, hoc stante debere posse repeti, etiã si cõsumpta sit. In cæteris dic vt p Bart. qa de materia satis dictũ est supra in l. proxima, in §. seruum tuum imprudens.

Vltimo obstabat tex. in l. cum putarem, ibi respondeo. ff. fam. ercis. vbi qui ex asse hæres est, putans se Titium cohæredem habere, cũ eo indiciũ famil. ercisc. accepit (dicit tex.) si soluerit pecuniã quod eam repetere non poterit, deq; hoc contrario glo. hic peruenit mentionem facit, nec aliter soluit. Et nimirum quia secum solutionẽ habet, vt ibi dicitur in tex. & declarat Bal. hic, in fi. idcir

14 co repeti non posse, quia ad aliũm peruenit† ex causa iudicati, condemnationibus factis, hic aut secus, ea de re dic tu non æque bonum & æquũ dicto casu esse, reddi repetiq; posse, vt hic, vel & aliter vt supra quod nulla suberat cã hic, qua deberet remanere penes debitorẽ, ibi aũt sic penes cohæredem, vel quod hic peruenit ad aliũm titulo lucratiuo, ibi aũt oneroso, de quo pariter supra mentio facta est.

Modo supradicta limitãtur aliquibus casibus

15 Et primo quãdo parti † põt culpa imputari. exẽpli gratia si factũ est pactum, ne venditor teneatur de euictione, nec preciũm emptori restituere. nãq; hic locupletatur cũ iactura emptoris, & tamen tolerabile est, nec peti potest preciũ ab ipso emptore. l. emptorem. §. fi. ibi nisi forte. ff. de actio. emp. & ibi not. & nimirũ quia contractus ex conuentione partiũ legem accipiunt. l. 1. §. si cõuenerat. ff. depo. & quia dicto casu subest causa retinendi lucrum, quoniã in re sua qlibet est moderator & arbiter, & quã legẽ voluerit emptor potuit apponere in ipso contractu. l. in re mãdata. C. mãda. l. legẽ. C. de pac. & forte (vt dicit Dec. & bene) regula limitari nõ videtur, quæ loqtur, quando quis non habet causam, qua pecuniam retineat. sed replicari poterit, quod sit limitationis ratio, & etiã quia dicto casu nulla est emptoris iactura, argumentum in l. 1. in §. vsq; adeo. ff. de iniur. & sicut bonum & æquũ est reddi hic, ita bonum & æquũ est dicto casu non reddi, ex quo semper venditor dicere poterit emptori, illud Euangel. amice non facio tibi iniuriam, pacto conuenisti mecum.

Secundo tamen limitantur supradicta in ca-

16 su † si debitor cui iussi vt tibi solueret, eo tẽpore quo soluit, esset debitor etiam tuus, vel postea, quia nunc mihi non esset incentiuum ex æquitate huius legis, contra te, neq; tenereris pecuniã tibi datam reddere. l. si pro patre. §. si domini debitor. ff. de in rem verso. & hoc idem quia pecuniã sic habebis ex cã onerosa, hic aũt lucratiua, & ita etiã ibi not. & sic nihil in tui vtilitatem versum videbitur vt tenearis. Quæ limitatio mihi dubitabilis videtur, nanq; etiã qd debitor meus, cui iussi tibi soluere, sit debitor tuus, hoc idẽ mihi officere nõ debet, quo minus agam aduersus te, locupletatum ex re mihi debita, vt hic, & in iuribus supra allega. & in glo. peruenit. Nec obst. tex. in d. §. si domini debitor, qa tot mini nõ fuit pares, seruus enim tibi erat debitor domini, ab alio mutuatus eidem soluit, dicit ibi Iu. Cõ...do minum non teneri, quia nihil in eius vtili. ... versum est, & bene, ex quo, vt dixi, seruus eide... bebat, hic aũt sic, licet debitor meus, cui iussera tibi solueret, deberet pariter tibi, quia, vt dixi ... sum & repeto, hoc nõ tollit, quod ex re mea, sed mihi debita, non sis locupletatus. Nec officit ẽt quod pecuniam habeas ex causa onerosa, qa nõ est verũ, si erat mea vel mihi debita, & si tibi da... ri à debitore meo, siue solui, ẽt iussera. Cogita.

14 Et vltimo loco limita † nisi quis renunciaret æquitati huius legis, qa tunc agi non posset, neq; iudicis officium implorari, ut notã in l. ius publicum. ff. de pac. & non ab re quia vnusquisq; iuri pro se introducto renunciare potest. l. pen. C. de pac. nec vt dicebã proximè supra, iniuria sit volenti. est verũ, ut dicit Dec. q; quia plurimũ dubitationis habet, de quo in d. l. ius publicum, & in ea si diligenti, de foro cõp. quod dici pro vera resolutione posset, etiam sit quis locupletatus cũ iactura mea, quod ius agendi remitti possit, alias non, argu. in l. si vnus. in §. illud. ff. de pact.

Quæ resolutio confundi videtur p tex. in l. emptorem, in §. qui aũt. ff. de actio. empt. de quo supra, vbi pactum factum, ne venditor teneatur de euictione, nec dicto casu precium restituere emptori, valet. Et põt hac quasi renunciatione iuris sui, sibi emptor præiudicare, hoc idemq; futurũ respiciebat, ergo. Nec ob. simile, qnia illud ideo est, in d. §. illud, dolum præteritum remitti posse, nõ etiã futurũ, ne præbeatur occasio delinquẽdi. l. conuenitẽ. ff. de pac. dotal. declarat Bal. in h l. lectu. r. ad fi. ff. de rer. diui. Docto. in d. §. illud. & in l. 1. in §. illud. ff. depo. & hinc est quod lata culpa remittitur, inq; ea secus dicendum inuenitur, ex quo non sic inuitat ad delinquẽdum. l. si vt certo. §. interdum. ff. cõmoda. l. contractus. ff. de reg. iu. & not. in d. §. illud. Quicquid sit tamẽ, non video quo modo possit hæc limitatio ad casum istum applicari, quod res mea sine mihi debita, ad te perueniat, & ego renunciem æquitati huius legis. Cogita.

In gl. peruenit ad fi. cætere nihil habẽt, & fuerũt ex s. dictis expeditæ, dubitatur, estq; not quæstio, q̃q; breuis & plana. Si q rogauit sibi mutuo pecuniã dari à debitore meo, cui adiussera facere sibiq; solui (ut sæpe dictum fuit, stipulatus sit, pecuniã tamẽ nõ acceperit, an habeat locũ quod

18 hic dicit† Rñdet glo. & Bart. clarius, qd sic, ex quo puenit ad eũ ex re mea ius, quo habet debitorẽ obligatũ, arg. in l. qui actionẽ. ff. de reg. iu. & pecunia breui manu, si maximẽ erat solutioni parata, de quo plenè in l. singularia. s. eo. l. licet. §. j. ff. de iure do. Sed pro declaratione notã, istud verũ, si stipulatus sit pecuniã sibi dari, ex causa mutui, à debitore meo, qm hoc idẽ est ac præce

ptis singularibus mutui, de quibus in d.l. singularia: si autem simpliciter, tenebitur ex eo solù, quia ad eum peruenit, ut diximus, et re mea, seu mihi debita, lus, qun debitore habet obligatu.

Dicit etiam glo. quod sit nouatio quæ est, adde tu, prioris debiti in aliam obligationem transfusio. l. j. ff. de noua. & benè, de iure Digestorũ, alias nõ iure nouo Codicis nisi expresse dicatur, l. fi. C. eo. sed ut prius melius, quando quidè nec Bar. nouationis mentionem fecerit.

Et quoniã istud & quod dicitur in casu istius legis, non parum dubitationis habebat ut supra, & ipsemet. l. Cons. obijcit non ab re etiam dixit,

19 subsisto † prout in l. seruum quoq;, in princ. ff. de procu. & in simili Corn. consi. 5. col. 2. uol. 4. & consi. 85. nu. 20. uol. 3. sed tamen decidit, postea & declarat, pro ut Bar. qui nesciuit respondere Bal. tunc discipulo suo, sibi argenti, in pulcherrima quæstione, d. l. si in instituta. §. fi. ff. de inoffi. testa. dicens pariter subsisto, hancq; legem, uolo uidere, & cras mane tibi respõdebo, ut ibi refert Pau. Cast. & alibi non absolutè respondere potest in l. Mæuia. ff. de an. lega. Scæuola. ex quib. confunditur theorica quædam Ful. in rub. de mi li. testa. quod l. Cons. artificioso quodam ordine processerint, Imperatores uero secundum cõtingentiam factorum, hocq; casu locũ habeat uulga. l. quod Labeo. ff. de Carb. edic. illo uero non, quia immò uidemus quod dubitat Cels. hic, & decidit. cũ qua Fulgo. theorica trãsiuimus aliàs, sed nunc, qa sapientis est mutare propositũ. l. nõ nunquàm. ff. de colla. bo. aliter dico. Cogita.

Et qm datur hic certi condictio generalis, & sine causa, ut sæpe dictũ est, dubitat ultimo loco Bar. an sint natiuæ an uero datiuæ, & tandè relatis opi. quorundam & Pet. de Bella Per. in ipsius opi. inclinat † qd sint natiuæ, ex quo habent præ existentem materiã ex quã oriuntur, deducẽdo ut per eum & ut not. in l. iurisgentium, in §. j. ff. d pac. Nec secus teneo: ego, qa presupposita obligatione, tex. enim noster, ut dicebã et supra, cauillari nõ pot, ibi sed proprius est ut obligari te existimem, necessario nascitur actio. ergo natiua non datiua, & ut pulchrè in actione de peculio etiam inquit Bar. in l. j. nu. 13. ff. de pecu. ex qbus etiam hæc lex absoluta maneat. Die 20. Octob. 1565. Laus Deo Opt. Max.

SVMMARIVM.

1 *Contractus substantialia & qua naturalia sint.*

2 *Bonitas duplex intrinseca & extrinseca cum declaratione.*

3 *Tacitum duobus modis dicitur, cum declaratione.*

4 *Mutuum contractus est stricti iuris ab alijs differens & in quo, num. 12.*

5 *Depositarius, & commodatarius rem deteriorem reddere non debet.*

6 *Propositum in mente ret entum nil operatur.*

7 *Taciti & expressi par est uirtus.*

8 *Nouatio nõ intelligitur fieri nisi expressè agatur.*

9 *Contrahentes cum dispositione iuris communis se conformare uidentur.*

10 *Apostolicis in literis clausulæ quæ cõsueuerunt apponi habentur pro appositis.*

11 *Actio de dolo in contractibus stricti iuris quando locum habeat.*

Scholia ad l. cum quid. ff. si cer. peta.

Pomponius lib. XXVII. ad Sabinum.

L. CVM QVID.

AD istius l. intellectum præmitte, quòd loquitur de naturalibus cõ
1 tractus † ut æquè bonum id, qd mutuo datum est, reddatur, ad substantialium differentiam, de quibus in l. 2. supra eo. in princ. in. §. j. & in. §. appellata, ut idem in genere reddatur, sit de rebus consistentibus pondere, numero, & mensura. & dominium in accipientem trãsferatur. Idemque dicit Bart. in l. quicquid astringendæ, col. 2. ff. de uerbo. oblig. quamuis declarando rationem, horum etiam mentionem fecerit Pomponius infra. Substantialia enim ea esse dicuntur, quibus cessantibus, res esse non potest. l. pacta conuenta. ff. de contrahen. empt. idem Bart. in l. prolatam, col. 2. C. de sen. absque naturalibus autem sic. d. l. pacta conuenta. & ideo si expressè conuentum sit, quòd res deterior reddatur, conuentio ualebit, ut hic per Docto. Pan. de Cast. Ias. Deci. & alios.

Secundo præmitte, quòd bonitas est duplex
2 † quædam intrinseca, quædam extrinseca. intrinseca, color, & sapor, ut hic. extrinseca, æstimatio, ut in l. uinum, & ibi not. infra eo. Bar. infra nu. 16. Bald. in l. 2. C. de peri. & commo. rei ve u.
3 Tertio præmitte † tacitum dici duobus modis, primo quod nobis nõ est expressum, ut hic. Secundo, respectu tacitæ dispositionis. l. cũ acutissimi. C. de fideicom. l. cum auus. ff. de condi. & demonst. Bald. in l. j. in princ. C. de dela. lib. 10.

Summario & diuisione facilis est, ut per Bartolum, & Doctores.

4 Dubitandi ratio, quia mutuum † ex quo nõ enumeratur, in. §. actionum, Instit. de actio. est contractus stricti iuris, quomodo arguit gloss. in l. in bonæfidei. C. de rebus credit. not. in l. petens. C. de pact. testatur Deci. in d. l. uinum, col. 2. & Bald. ante eum, in c. primo. col. 3. de plus peti. & nominatus, ab alijs tamen differens, quia executiuus appellatur. alij autem ab actu conueniendi, siue paciscendi, ut declarat Bar. in l. iurisgentium, in princ. ff. de pac. in contractibus autem stricti iuris, ueniunt ea tantum, de quibus actum, cogitatumq; est. l. eleganter. §. non solum. ff. de dolo. l. fi. ff. de condict. ob tur. causam. l. quicquid astringendæ. ff. de uerbo rum oblig. ergo.

Et hoc est, quod dicebat etiã Io. And. in regu-

pro

pro possessore, col. 2. de regul.iuris, in Mercuria. quòd habetur pro omisso id, quod non est expressum.& ante eum glo.hic.

Et Alex.consi.61.super eo,col. 1.uol. 1. q à propria uerborum significatione nõ est hoc casu recedendũ, imò q stricta fieri debet interpretatio contra illũ, qui se fundat in uerbis, & qui aperrius lo qui potuit per tex.tritũ, in l.ueteribus. ff. de pac.

Et in decreto, siuè statuto, cum sint huiusmodi, stricti iuris scilicet. l. constitutionibus. ff. ad municipa.ita etiam arguit, consi.96. uiso processu.col.ulti.uol. 2.

5 Secunda, quia in deposito † uel commodato, quibus casibus deponens, uel commodans, dominium retinet, & possessionem.l.licet.§.rei depositę.ff.depo.l.rei commodatę.ff.commo.non licet depositario, uel commodatario, rem deteriorem reddere.l.1.§.si res.ff.depo.l.3.§.si reddita.ff. commo.ergo secus in mutuo, alioquin à deposito, uel commodato non differret, minimè dicendum.l.2.in prin. supra eod.

6 Tertia & ultima † quia propositum in mente retentum, nihil operatur. l. si repetendi. C. de condict. ob cau.

Et ob id dicebat etiam Bellame. decisio. 544. col. 2. quòd quæ siue conditione dicuntur, sine conditione intelligi debent, etiam si loquens cõditionem agat in mente.

Et Bal.consi.509.arbiter, ad fi.uol.5. quòd declarari debet uerbo uel scriptura, quæ etiam loquitur ut in authen.de Tabellio. in prin. & probatur in l.2.C.de sen.ex peri.reci.

Et in l.1.in 2.q.aliàs col.11.C.qui admit.quòd est sicut posthumus, qui si non producatur in lucem, nihil est.& las.post eum, in l. quod quis. ff. de condic. indeb.

7 Decidendi autem, in tex.posita est, ibi, † nam in contrahendo quod agitur, pro cauto habendũ est. ut eiusdem bonitatis, seu ut æquè bonum (quod etiam subiit Iurisconsul.declarando) reddatur, quod datum est. quasi dicat, perinde fore, quoniam hæc naturalia contractus sunt, ac si à partibus fuisset expressum. unde postea colligitur, quòd par sit uirtus taciti & expressi, & benè, hoc casu, aliàs regula fallax est. Patet.

Quia pupillaris expressa, matrem excludit, tacita non.l.Papinianus.§.sed nec impuberis, ff. de inoffic.testa.l.precibus.C.de impube.l.fi.C.de insti.c.si pater, de testa. in 6.

Et si filius exhæredetur, debet hoc idem nominatim fieri, non autem silentio præteriri, quia testamentum fotet nullum.l.inter cetera.ff.de libe. & posthu.l.maximum uicium.C.de libe. præte.

Et quia etiam per expressum iuris errorem nul la redditur sententia, quæ tamen non uiciatur ex tacita relatione, quæ fit ad acta. l. præses. ff. de re indica. l. seruo inuito. §. cum prætor. ff. ad Trebellianum, l. 2. C. quando prouo.non est necess. Alexan.fusius, consi. 59.attentis.col. 5.uol. 3, aliquid las.hic, col. 2.

8 Secunda, quia cùm expressio non esset de forma, iure merito proditum fuit † tacitum æquipa rari expresso, aliàs secus, ut in nouatione, quæ non intelligitur fieri hodie, nisi expressè agatur inter partes. l. finali. & ibi pulchrè ad propositum Saly. in fi. C. de noua. nota. plenè in l. pen. ff. de præto. stipula. & in l. qui usufructum.ff.de uorborum obliga.& in §.præterea. Insti. quibus modis tollitur oblig. Alexan.consil. 72. uisis, in prin.& consi.75.ponderatis, in prin.uol. 2.

Et ad propositum rationis, adeò uerùm esse dicebat Bal. quod naturaliter inest haberi pro expresso, ut natura ipsa loqui tunc uideatur, consil. 330. in hoc concordati sumus, col. 1. uol. 3. signanter per istum tex. & per tex. in l. triticum. ff. de uerbo. oblig.

Et consi.209.casus.col. 2.uol. 1.quòd inter tacitum, quod includitur de natura expressi, & expressum, non est in puncto iuris differentia, per tex. ultra istum etiam, & in l. non rectè. C. de fideiuss. & in l. hæc uerba. ff. de lege. 1. ubi tritum illud colligitur, expressionem eorum, quæ tacite insunt, nihil operari.

9 Tertia & ultima † quia etiam quòd nihil dictum sit, uidentur contrahentes uoluisse se conformare cum dispositione iuris communis, quod est, ut semper ueniant ea, quæ sunt de natura contractus. & probatur ad propositum in l. hæredes mei. in §. cum ita, & ibi Bartol. ff. ad Trebelliannm. not. in l. Gallus. in §. quidam rectè. ff. de liberis & posthumis. Et licèt in testatore loquantur, ad contrahentes tamen extendnntur, ut per Corne. consil. 190. plures, in princip. uol. 3. Areti. polchrè consil. 145. respondendo, ad finem, Gratian. Bononien. signanter ad istum textum, consi. secundo, rursus, col. 2. uol. 1.

Ad opposita respondetur primum uerum esse, quòd contractus mutui scilicet, sit stricti iuris: uerius, quòd in his, quę sunt stricti iuris, ueniunt ea tantùm, de quibus actum cogitatumq; est. sed falsum, quòd ob hoc reddi non debeat ęquè bonum, id, quod mutuo datum est, ex supra dictis, ex quo actum cogitatumq; inter partes omnimodo uidetur. Vel & aliter, ut infra.

Et pro nunc est simile in contractu emptionis & uenditionis, ex quo tollentur reliqua, ad idem facientia, quoniam esto quòd nihil dictum sit, periculum tamen semper ad emptorem spectat. l. nec emptio. ff. de contrahen. emptio.l.si iactum reus.ff.de ac.emp. l.necessario.l.id quod. ff.de peri.& commo.rei uen.plenè Alexan.consi. 107.perspectis.col.2. uol.3.

Et in locatione, si consuetudo esset, quòd conductor certum quid solueret, quia obligaret quoscunque conductores ad id soluendum, perinde ac si in contractu expressum fuisset. l. excepto.C.loca.l.domini prædiorum.C. de agrico. & cẽsi.li.10.l.qđ si nolit.§.quia assidua.ff.de Aed l. edict.

edic.l.fi.C.de fideiuſ.idem Alex.conſi.108. viſis, col.3. eo. lib.

10 Et hinc † videmus etiã nõ ab re, quod clauſulæ, quæ conſueuerunt apponi in literis Apoſtolicis, habentur pro appoſitis.c.accepimus,& ibi But.de æta.& qua.not.etiam in c.cum.M.Ferrarienſis,de conſtitu.idem Alex. conſi. 107. pro inueſtigatio ne,col.pe.vol.2 & ſic fuſius,quàm Odoſ.hic.

¶ Non ob.ſecundum quia conueniunt in hoc, ne res deterior reddatur, in cæteris autem differunt, quia in depoſito,& commodato (ut diximus) retinetur dominium & poſſeſsio, ſecus in mutuo. Item uno caſu debẽtur uſuræ officio iudicis, alio autem nõ, niſi ſtipulationis uinculo. l.uideamus. §. in bonæfidei.ff.de uſu.l.quanuis.C.eo.

11 ¶ Sed inſtatur, † quia in cõtractibus ſtricti iuris, ſi reddatur res deterior, debitor liberatur à prima actione,& agitur contra cum actione de dolo, uel ad intereſſe.d.l.elegãter §.nõ ſolũ.ff.de dolo, ergo idẽ i mutuo.ergo res deterior reddi poterit.

12 Sol.eſt ꝙ ſit † contractus ſtricti iuris, habet tamen naturam bonæ fidei. patet quia æſtimatio quantiplurimi, uenit à tempore moræ, ut in cõtractibus bonæfidei, & non litis conteſta. l. uinũ, & ibi not.per Bart.col.3.infra.eo.& eſt ſimile in teſtamẽtis & legatis.l.in minorum. C.in quib.cau. in integ.reſti.non eſt ne.Bar.in l. exhibitionis.C, ad exhi.& in l.uriq;,in.§.quod ſi Epheſi.& in l. ſi hæres.ff.de eo qđ cer.lo.& in l.j. col. 2. C. de his quæ pœ.no.& in.l.ſi qñ,in.§.hęres,& in l.hmói,in §.ædes.ff.de lega.j.& in l.ſi creditori,eo.ti.& in l. multũ intereſt,in prin. ff. de verbo.ob. Albe. in l. j.in §.belliſsimè,per illum tex.ff.vt lega. no. ca.

¶ Non ob.3.& vltimum, quia Bar. infra reſpondet,nu.9.in fi.ꝙ ibi agebatur tantũ tacitè ab vno, quo caſu in mente retentum, ut dicebatur, pro ex preſſo haberi non poteſt, hic autem ab vtroque. idem Bar.in l.ita ſtipulatus,magna, in.2.col. ubi etiam Alex. in 6.ff.de uerb. oblig. & probatur in l.j.in §.fi.ff.de condic.ob cau. Ripa in tracta. de dona. in.1.quæſt.col.2.

Aliter, & fortè melius, ac formalius, dicit idẽ Bar.in l.quicquid aſtringendæ,col.2.ff.de verbo. oblig.citata etiam ſupra in contractibus, qui re, uel conſenſu, contrahuntur, tacitè intellectum ab uno, nõ habeť pro expreſſo, ſi de his quæramus, quæ nõ inſunt ex natura ꝯctus, aliàs ſecus, ut hic.

Et vt prius uirtualiter Bal.in l. quidam eum filium, per illum tex.in fi.ff.de hære.inſtit.& in l.q in aliena. in §.Celſus,in fi.ff.de acqui.hære.

Vel quòd immò operetur, quia eſto quòd uerbo aperta non ſit, facto tamen eſt implicita, cùm de natura contractus, ut diximus, hoc idem ſit,& ſenrit idem Bald.in d.l.j.col. prællega.11. C.qui admi.pro quo facit regu.connexorum, poſita in l.quæ religioſis.ff.de rei ven. l.ſi quis ex argentarijs.§.rationem,in fi.ff.de edeu.l.eum delanionis, §.aſinam,ibi. Quibusq; proxima copulata &c. ff. de fun.inſtruc. Bar.in l. Aurelius,in §. idem quæſijt.ff.de libe.leg.not.in c.trãſlato, de cõſti. Alex. conſi.85. ponderatis,ad fin.uol.3. Die xvj. Ian. M. D. L I I I I. Paduæ.

ADDITIO. Ad materiam adde, licet in mutuo actum videatur, ut æquè bonum reddatur, quod tamen alio caſu eſt ſecus, nanque ſi promittatur vinum uel granum qualitate non expreſſa, promiſsio facta videbitur de mediocri. l. ubi autem non apparet, cum præced.ff.de uerb.ob.l.qui laneem,ff. de au.& arg.lega. Inq; legato facto de duobus, poterit eligi melior.l.qui duos. ff.de lega. 1.Iaſ.in l.legato generali.ff.eo.

Secundo adde quanquàm regulariter uerum ſit, tacitum æquiparari expreſſo, quod tamẽ aliqua nonnunquam tacitè remittuntur, expreſſè non. l.ſi vnus. §.illud. ff. de pac.& amplius quod ſæpe plus operatur expreſſum quam tacitum.l.expreſſa.ff.de regu iur.

Tertio ad illud de vino veteri, quod laudatiſsimum eſt, uſqueadeo vt non ab re Achilles apud Homerum iuſſerit iuris ſumma dignitate præſtantibus propinari debere, idq; uoce græca Sorotecon ſignificari.

Poſt indictas ferias, ſeq.mane, hoc ueluti corollarium quoddã fatigatis adoleſcẽtibus obtulimus, qui me adeo attente docentem auſcultarunt poſtea, ut nulla ante hac iucundior aliarum legum iterpretatio uiſa fuerit. ideo laus Deo Opt. Max.

SVMMARIVM.

1 *Intellectus cõis.l.ſiquis nec cauſam. ff. ſi cert.pet.*
2 *Mutuum & depoſitum in quibus differant.*
3 *Caſus fortuiti præuideri non poſſunt.*
4 *Depoſitarius quando teneatur de periculo depoſiti, & de omni caſu, et num. 7.*
5 *Commodatarius non tenetur de caſu fortuito.*
6 *Depoſitarius de dolo et lata culpa tenetur.*
8 *Dolus, lata culpa, leuis, et leuiſsima, qđ ſit remiſsi*
9 *Contractus ex partium conuentione legem accipit.*
10 *Principaliter quod agitur attendi debet non ſecundario, et in conſequentiam.*
11 *Homicidium ex præcedenti tractatu præſumitur commiſſum.*
12 *Reſtitutio in integrum quando non requirat ſpeciale mandatum.*
13 *Acceſſorium etiam ſi ſit maius principale nõ attenditur cum exemplo.*

SCHOLIA AD L. SIQVIS nec cauſam. ff. ſi cer. peta.

¶ VLPIANVS LIB. XXXIIII. ad Sabinum.

L. Siquis nec cauſam.

D euidentiam huius legis præmiſtẽ, hic tractari de prima parte rub. quod apparet, quia Vlpia. anthor eſt ipſius, ſicuti & l.j.ſ.eod.ubi de hoc fuſius. Vel die, ꝙ immò de mutuo etiam tractetur in ea; & ſic de ſecunda parte

parte rub.sicuti etiam in præcedentibus, & indicant uerba ibi: Et tu empturus prædia desideraueris mutuã pecuniam, & quia deponenti postea datur certi condictio, ut hic per Odof in fin.

¶ Secundò præmitte, duobus modis legi, ibi, Periculo eius, &c.ut per glo.& Iaſ.quãq; lectu. 2. &

1 intellectus, qui fuit Azo est † cõis, quod uerbum prædictum intelligatur de oĩ culpa ẽt leuissima.

2 ¶ Tertiò & ultimò præmitte † ꝙ sicuti differunt depositum & mutuum, ut dicebam heri, quoniã uno casu dominium retinetur & possessio, alio non, l.licet.§.rei depositæ. ff.depo.l.2. supra eod. nec usuræ debentur citra uinculum stipulationis in mutuo, in deposito autem sic, à tempore moræ.l.quamuis.C.de usu.l.uideamus.§.in bonæ fidei.ff.de usu.ita differunt, quia depositarius non tenetur de casu, debitor autem in mutuo sic, ut ꝑ eundem Iaſ.hic, adde tu, ꝙ est tex.in §.is cui, & in §.præterea.Insti.quib.mo.re contrahi.ob.dictũq; fuit satis, in l.quod te, quam, ordine præpostero, ordinariè ante istã ut scitis) legimus, in gl.j.j.eo.

¶ Summario, & diuisione, facilis est, ut per Bart. & Docto.

3 ¶ Dubitandi ratio, † ꝙ habemus, quia quæ fortuitis casibus eueniunt; humano iudicio præuideri non possunt.l.quæ fortuitis.C.de pigno.ac. l.2.§.si co tẽpore.ff.de admi.re.ad ci.perti. Eoq; magis, quia nondum conuersa pecunia erat in causam mutui, ita ut tanquam depositarius de casu non teneatur.d.§.præterea.

¶ Decidendi uero, quia cum depositum factum

4 fuerit gratiã † accipientis tantum, æquè conuenit, ut periculo ipsius pereat.

Quod à simili probat Iurisc. quia qui sic etiam rem uendendam accepit, ut precio uteretur, periculo suo eam habebit.l.rogasti, in prin.j.eo.

Et facit, quia sola amicitia ductus hoc idem factũ est, ut uerba in prin. l.innuunt.

Et quia depositum sortitur naturam mutui, quia ea de causa fecit ipsum rursus, ut prædia emerentur, & sic d.pecunia accipiens uteretur, ut etiam in l.certi condictio, in §.fi.infra eo.& est argu.in l.si eum, in § qui iniuriarum.ff. si quis caut. uerum in mutuo periculum est debitoris. l. incendium.C.si cer.peta.not.in d.l.quod re.ergo.

¶ Ad oppositum respondetur, uerum esse regulariter, sed hoc casu fallere, ratione prædicta, quoniam accipientis tantum gratia scilicet, depositũ prædictum factum fuerat.

Nec officit, ꝙ nondum in causam mutui esset conuersa, quia nihil est, ex quo ea de causa depositum factum fuerat.l.et si non sunt.§. insecti. ff.de an.& ar.leg.Alex.consi.97.alias.col.2.uol.3.

¶ Et ita, secundum Ioan.& Vltramontanos, dici potest, estq; primus intellectus glo.

Non tutus tamen, quia depositi natura alteratur, & à commodato sic differre non uidebitur,

5 ut per Bar.in l.quod Nerua, in 12.q.ff.de pō. † uerum commodatarius de casu non tenetur. d.§.item is cui, Instit.quib.mo. re contrahi. ob. l. in commodato, in prin. ff. commo. ergo nec periculum erit depositarij hic.

¶ Alia igitur est ratio dubitandi, secundum intellectum Azo.qui (ut dixi in euiden.) cõis est.

6 ¶ Quod teneatur depositarius, † sed de dolo, & lata culpa tantum, quæ dolo proxima est. l. j. §.si quis seruum.l. quod Nerua. ff. depo. l. j. §.j. ff.si men. fal. mo. di.

¶ Vel saltim de dolo, lata culpa, & leui. l. j. §. si conueniat.§.sæpe.ff.depo.

7 ¶ Decidendi autem † quia (ut diximus) gratia depositarij accipientis factum est, quo casu conuenit, ut de dolo, lata culpa, leui, & leuissima teneatur d.§.sæpe.l.contractus. ff. de regul. iur. (quid

8 † enim sit dolus, lata culpa, leuis, & leuissima, no. per glo.in §.pen.Insti. quib.mo.re con.ob.Bat.in d.l.quod Nerua.Bal.in d.l.quæ fortuitis.)

¶ Ad opposita respondetur primum uerum esse, in deposito facto gratia deponentis tantum, & sic in deposito regulari, nos autem in irregulari.

9 ¶ Ad secundum autem, † quia ita partes conuenerant, quo fit ut contractus, ex conuentione ipsarum, legem accipiat, ad quod etiam allegari solent.d.iura.& idem in l.legẽ. C.de pac. & ad propositum, in l.j. C.depo.

¶ Ex quibus omnibus elicitur, id attendi debere,

10 quod principaliter agitur, † non secundario, & in consequentiam, & idem, ultra text.in l. j. ff. de autho.tut.& in l.nauis aduersa. ff. ad legem Rho. de iac.allega.hic per Iaſ.in l.j.ff. de re. permut.& in l.rogasti. infra eo. & in l. qui exceptionem, in prin.cum ibi not.ff.de condic.inde.plenè Iaſ.hic, plenius Alex.consi.j.col.pen.& fin.uol.3.

11 ¶ Et inter † cætera, id unum facit, memoriæ commendãdum, de quo per Bal.in l.multum interest, col.2.C.si quis alte.uel sibi. si præcessit inter te & Titium tractatus, de aliquo occidendo, & postea is occisus sit, ꝙ præsumitur hoc idem factum animo exequendi tractatum, de quo etiam in l. cum post, in prin.ff.de iu.dot.& in l.qui in aliena, in §. si is qui.ff.de acqui.hær.& ibi Bar.

12 ¶ Ad idem, † restitutio in integrum, si petatur principaliter, requirit speciale mãdatum. l. illud. §.si talis.ff.de mino.c.suscitata, & ibi Abb. col.2. de resti.in integ.glo.in.c.qui ad agendum, de ꝓcu.in 6. Vel tale, ut comprehendatur sub generalitate uerborum, puta quia dicatur, ad transigendum, & ad omnia generaliter faciendum, requirẽtia speciale mandatum d.c.qui ad agendum. l.sed & si quis.§.quæsitum.ff.si quis cau. Abb.in c.corã, col.2.de resti.in integ.Cassiodo.decisio j.occurrit, de procu.nu.3.& nihilominus, si petatur incidenter super aliquo articulo, in causa omisso, secus, ut per Bart.in d.§.talis.

13 ¶ Et ad idem rursum facit, † quia si conuenerimus de permutãdo codice meo cum tuo, quòdq; mihi dares ultra, xx.non emptio, sed permutatio erit, quoniam inspicitur quod est principale, etiã quòd accessorium sit maius, ut per Bart. in l. si in emptione, in princ.ff.de contrahẽ.empt. & habui in practica

in practica, in causa magistri Bernardinelli Merzarij, qui, me consulente, ita etiam obtinuit.

Est verũ q̃ limitatur regula in delictis. l. qui 14 saccum. ff. de fur. & consequenter† quando quis dat operam rei illicitæ, quoniam tunc principaliter, & secundario id ipsum attenditur.

Et est rationabile, in odium delinquentis, arg. in l. quisquis, in §. 1. ibi, Sicut postremo tales, ut perpetua ægestate sordescant. C. ad legem Iu. ma. Flo. in l. iuterdum, in prin. ff. ad legem Aqui.

Sed contra, de l. qui iniuriæ. ff. de fur. & de l. uetum. ff. eo. ubi casus utrobique clarus, quòd im mo uoluntas, & propositũ, maleficia distinguunt & inquit philosophus, ethyco. 4. quòd carnaliter cognoscentes mulieres, ut ab eis pecunias extorqueant, sunt auari, non luxuriosi. Aliquid Alexã. in præallega. consi. 1. col. pe. iu fin. Pau. Cast. consi. 27, uisa inquisitione, col. ult. uol. 1. Bal. in l. quicunque, col. 2. C. de ser. fugi.

Pro solu. Ias. & Dec. sen. se remittunt ad not. in d. l. uerum, & per glo. insti. de obli. quæ ex delic. nasc. in princ.

Dicerem ego, limitationem ueram non esse, ex his, nec ob. tex. in d. l. qui saccum, quia esto quòd principaliter nõ haberet animum furandi sacci, habebat tamen secũdario, igitur consequens est, ut furti teneatur, & ita dicit glo. & benè, in loco suprà allega. & quia etiam pecunia, & saccus, habent se, tanquàm contentum, & continens, ut pulchrè declarat Bal. in c. 1. col. 5. de capi. qui cu. uẽ. in usib. & ad propositum dictorum iurium, uide eiusdem not. distinctionem etiam, in l. si quis seruo, col. 2. C. de fur.

Secundo tamen lim̃ ita tu, nisi aliud appareret 15 de mente† disponentis. l. paterfamilias, & ibi no. in prin. ff. de uulga. & pup. sub. & est arg. in simili, in l. non aliter. ff. de lega. 3.

16 Tertio limita, & dic, ueram esse, †quantum ad totalem effectum, & finalem causam contractus, de quo hic, declarando ut suprà, sed non quantũ ad materiam. l. petens. C. de pac. not. in l. lecta. infrà, eo. quoniam attenditur quoq; id, quod uenit accessoriè ad contractum, puta pactum, ut inde resultet contractus innominatus, habita relatione, scilicet pacti ad contractum, & latius, ut in d. locis not. Die xviij. Ianuarij M DLIIII. Paduæ.

Sed quia post hæc dubitari posset, quã actione pecunia hæc deposita, à deponente petatur, Pro responsione, uide Odof. hic, in fi. hoc ipsum pulcherrimè declarantem.

ADDITIO. Ad regu. multa cõgerit Ias. consi. 157. col. 4. uol. 2. Et quod principale intentum disponentis, inspici debeat, an dispositio sit odiosa uel fauorabilis, Gemin. in c. si propter, nume. 9. de rescrip.

SVMMARIVM.

1 *Mora materia profunda est & de apicibus iuris.*
2 *Mora quid sit.*
3 *Diffinitio omnis periculosa est iniuria.*
4 *Specialia non tollunt ueritatem diffinitionis.*
5 *Mora dolo debitoris assimilatur.*
6 *Mora frustratio etiam appellata est.*
7 *Mora uerbum ambiguum est, quia aliquando capitur pro domicilio.*
8 *Mora unde dicta sit.*
9 *Mora duplex est, regularis & anomala.*
10 *Mora quot modis contrahatur.*
11 *Mora effectus qui sint.*
12 *Debitor interitu speciei liberatur.*
13 *Debitor ob impossibilitatem tradendi liberatur.*
14 *Pretium in uniuersalibus loco rei succedit.*
15 *Obligatio ad interesse succedit in obligationib. facti.*
16 *Obligatione durante species peti potest.*
17 *Interpellatio debet aliquid operari.*
18 *Mora non debet prodesse moroso.*
19 *Intellectus ad l. cum quidam. C. de cond. inser.*
20 *Legatum sub conditione impleri debet eo modo quo potest, ut uoluntas testa. seruetur.*
21 *Argumentum à simpliciter ad secundum quid non procedit.*
22 *Remedium legis ij. C. de rescind. uend. an locum habeat ad pretij supplemẽtũ si fundus alluuione peat.*
23 *Obligatione in alternatiua una re perempta remanet obligatio.*
24 *Moram post interitus speciei periculum ad debitorem spectat. & quæ requirantur ad constituendum quem in mora.*
25 *Culpa non sufficit ubi in lege de dolo fit mentio.*
26 *Culpa non excludit, tex. de dolo mentionem faciens taxatiuè.*
27 *Dolus & culpa quibus modis considerentur.*
28 *Moram post interitus quo casu liberet.*
29 *Iniuria dicitur omne quod non iurè fit.*
30 *Pupillus in moram non constituitur si promiserat sine tutoris auctoritate.*
31 *Debitoris semper est periculũ in debito quantitatis.*
32 *Quantitas in genere non possidetur.*
33 *Debitoris an sit periculum in quantitate debita respectu speciei.*
34 *Electio in alternatiuis primitus litem contestantis est, quando duo concurrunt ad idem.*
35 *Iudicis officiũ præsupponit quãdã quasi obligationẽ.*
36 *Relatum non referens semper attendi debet.*
37 *Debitor interitu speciei quo casu non liberetur.*
38 *Debitor an liberetur à quantitate si per statutum sit reprobata, cum exemplo.*
39 *Debitor quantitatis non euitat casus fortuitos.*
40 *Pecunia reprobata non liberat soluentem.*
41 *Intellectus ad l. mortuo boue. ff. de leg. ij.*
42 *Mora interpellatio quibus in casibus nõ requiratur.*
43 *Interpellatio an requiratur ubi in promissione iuramentum non interuenit.*
44 *Iuramentum in contractu appositum impedit purgationem moræ habetq; uim clausulæ codicillaris.*
45 *Iuramentum constituit uassallum in mora sine interpellatione, & facit conductorem à iure suo cadere si per annum cessat soluere pensionem.*
46 *Iuramentum regulatur secundum naturam actus super quo interponitur, & ita debet interpretari ut iurantem minus obliget quam sit possibile.*
47 *Dies interpellat pro homine.*

48 *Difficultas an impediat moram contrahi.*
49 *Impossibilitas superueniens excusat à pœna.*
50 *Intellectus ad l.sancimus.C.de fideiuss.*
51 *Difficultas in pœnalibus an excuset.*
52 *Moram cõmitti in obligationibus dandi species, an difficultas impediat, & quid in debitore quantitatis, & 54.*
53 *Debitor negans debitum, si de mendacio conuincatur, an perdat beneficium quod habet ut excusetur difficultate?*

Pomponius. Lib. XXII. ad Sabinum.

L. QVOD TE.

1 Materia moræ † profunda est, vt inquit Bar.in l.si insulã, in princ. ff.de verb.obligat.

De apicibus iuris, secũdũ Bal. in l.etsi post tres, in prin. ff. si qs cau.idest scrupulosa & subtilis, l. si fideiussor. §. quædã.ff.man.l.ita vulneratus, ad fi. ff. ad legem Aquil.Idem Bal.in c.dilecti, nu.2.de indi. bonus tex.in l.sed hæc.ff.de excu.tuto.Et secum semper præiudicium afferens, iuxta illud.

Rumpe moras, nocuit semp differre paratis. de quo etiã in l.qnandiu, in fi.ff.de acqui.hær.& in l.in fraudem, in §.fi.ff.de mi.testa. & in l.j. C. qui admi.quæ & si de dilatione tractuq; tempo ris loquantur, vt per Bal.in d.l.j.col.7. habent ta men locum etiam hic, vbi pro culpa capitur. l.si mora.l.semel mora.ff.solu.mat.l.mora. ff.de vsu. ex quo præiudicat quoque moroso.l.in condem natione.§.fi.ff.de reg.iu.c.mora, eo.ti.in 6. ideo, & ad propositum, aliqua ad euidentiam præmittenda sunt.

Et primo, quid sit. Nam si totius negotij caput, vt ad Nicoclem Regem inquit Isocra. atque in quonis rei est, probe constituerimus, in ea inuentes, melius de cæteris quoque partibus dicturi sumus. Vnde Cic.non ab re, diffinitionem totum appellat.

Secundo, an alio nomine alicubi in iure vocet.

Tertio, vnde dicta sit, & quotuplex.

Quarto quot modis contrahatur.

¶Quinto & vltimo, qui sint ipsius effectus.

2 ¶Et breuiter quo ad † primum, dicendũ est, q nihil aliud sit, nisi cùm maior 14.annorũ, curatore carens, congruo loco & tempore interpel latus, soluere non curat, vt per glo.in d. l. mora, & fuit diffinitio Azo.& quidẽ optima, vt in ea fusius.de qua etiam per Cyn.in l.in minorũ.col. 2.C.in quibus cau.in int.resti.non est ne.

Quanuis prima facie dubitabilis videatur, qa etiam minor potest interpellari.l. sed si ex stipulatu.ff.de verbo.oblig.

Immò & adultus, curatorem habens.l.si curatorem. C.de in integ.resti.mino.glo.in d.l. sed si ex stipulatu.

Et fieri etiam, siue contrahi plerunq;, sine interpellatione.l.in minorum. C. in quib. cau. in integ.resti.non est ne. præallega.

Et plus, q esse videtur tantum respectu debitoris, non creditoris, in quo tamen est considerabilis. l.illud.ff.de pe.& cõmo.rei ven.not.text. in l.hominem, in fi.ff.man.l.qui decem, in prin. ff.de solu.& ita Cy.mordebat Azo. in d.l. in minorum, col.2.

3 Excusandus tamen, † quoniam omnis diffinitio periculosa est in iure.l.omnis diffinitio. ff. de regu.in.Nullaq; etiã quæ non facile subuerti possit.l.j.ff.de regu. Cato.argu.optimũ, in l.mora, allega.etiã supra.ff.de vsu.ibi.Difficilis est huius rei diffinitio, & sic in terminis. & in l.quod dicitur.2.in fi.ff.de impen.in reb. do. fac. ibi. Quæ autem impendia deduci debeant, non tam facile est in vniuersum diffiniri. vbi glo. ad idem dictas duas leges allegat.

Vel & meiius, vt dicebam aliàs, q tolerabilis sit diffinitio, quoniam Azo respectum habuit ad

4 communiter contingentia, † nec specialia tollãt

* ipsius diffinitionis veritatem, vt * cõmuniter no tant Docto.in rub.de iudi.extra, & in rub. ff.sol. mat.& est glo.in l.suus quoque, in §.puto. ff. de hære.insti.quã extollit Areti.in l.j.in pen. col. ff. de testa.dicitq; non ideo minus rectè dictũ fuisse ibi, q testamentum sit voluntas solemnis, etiã q non solenniter fiat inter liberos, ex quo regulare id non est, & ordinarium, sed speciale, liberorum gratia inductum à lege, sicuti & alia mol ta.l.hac consultissima.§.fi.C.de testa.& quia etiã hæreditas plerunq; venientibus ab intestato relinquitur, vt ibi, & in codicillis, sitq; à militibus nonnunq sine aliqua solemnitate.l.milites codicillis, in prin.ff.de mili.testa.l.milites.C.eo.& est arg.ad propositum, in l.nã ad ea, ff.de legi.& hac ratione Pla.diffinitionem, sustinet Mãdati, Ray. ab alijbus ĩpugnatã, in rub.ff.man. vt ibi p Bal.

¶Vel diffiniamus sic, quod senserunt Iaco. de Are.Pet.& Cyn. met.in d. l. in minorum, Mo esse, cùm quis legitimè, expressè, vel tacitè, interpellatur. vel pro interpellato habetur, sine causa solutionẽ, restitutionẽ, aut receptionẽ, differẽs.

Legitimè, & expressè quidem, dictum est, vt persona, locus, & tempus, comprehenderentur, omnimodo necessaria. Litem veniunt.§.petitã.ff. de peti.hær.l.contraxisse.ff.de actio.& ob.l.fi.C. de fer.d.l.mora, cũ similibus, de quibus. j. & in l.vinum, & in l. si ex legati causa.ff.de verbo. ob

Item tacitè, quoniam te ipsa quoque cõmittitur.d.l.in minorum.Item q interpelletur, vel p interpellato habeatur, quoniam aliàs per eũ nõ stetisset, nec in mora esse diceretur, vt. j. & in d. l.si ex legati causa, & in d.l.in minorum, & in l. magnam.C.de contrahen.& cõmit.stip.

Et sine causa, quia si cum causa secus. l.sciendum.ff.de vsu.latè Alex.per not. hic, consi.119. quæritur.col.3.vol.2.

Et breuiter solutionem, restitutionem, seu re ceptionem differens, vt actionem personalem rea.

realemq; comprehenderet, ac creditorem recipere recusantem.l.si duo.ff.de uerbo.obli. d.l.illud.ff.de peri.& commo.rei ven.

Aliam diffinitionem tradit etiam Saly.in l. semel mora, col.2.ff.sol.matr.

Quòd nihil aliud sit,nisi debiti soluendi, uel crediti recipiẽdi,à iure ĩprobata,& punita dilatio.

Quam improbant Bononieñ. quidam, in l.si insulam,col.4.ff.de verbo.ob. ex quo potest esse debiti recipiendi improbata & punita dilatio, q̃ tamen non sit mora.§.hodie,insti.de excep.

Et malè,quoniã denunciatio nõ præcessit ibi, quæ tamen est necessaria,aliàs,ut dixi supra, nõ esset mora.& quia id etiam non est regulare.

Et subinde aliam ibidem, quæ tamen eadem esse videt virtualiter cũ superiori, ꝙ nihil aliud rursum sit,nisi culpabile delictum cõmissum in debito soluendo,vel credito recipiendo, & vnaquæq; sustineri,ex supra dictis,facilè potest.

Et dici ultimo,ultra alios,quòd nihil aliud sit nisi debitoris,seu creditoris vitium, per interpellationem,legitimè factã,contractum,ad glo.supplentes,quæ hoc idem sensit,in d.l.mora.

5 Hoc † vnum etiam, & omnimodo necessarium,haud prætermittentes, ꝙ mora debitoris dolo assimilatur.l.si uehenda.§.j. ff.ad legẽ Rho. de iac.l.si procuratorẽ. ff. man. creditoris uero, culpæ.l.si mora,& ibi glo.ff.sol.mat.

6 Secundo † præmittendum est, & sic quoad secundùm, ꝙ frustratio etiã appellata est alibi, & morosus frustrator, tex. est in l. hominem, in fi.ff.manda.& in l.3.in.§.fi.ff.de usur. & in l. sed postq̃,in fi.ff.cõi di.& in l.pe.ff.de ui & ui ar.

7 Et fusius † ad idem quoque considerandum, ꝙ moræ uerbum ambiguum est,quoniam quãdoque,ut inquit etiam hic Ias.capitur pro domicilio,sive pro habitatione.l.2.C.de inco. lib.10. l.Titius.ff.de ser.expor.l. filium diffinimus. ff.de his qui sunt sui uel alie. iur. & est cõmunis usus loquendi,quoniam dicimus, Moram trahit Paduæ,in tali loco.Moratur Vincentiæ in uico tali. perinde ac si diceremus,habitationem ibi habet. domicilium eo in loco sibi constituit, & simile quiddam. Interdum pro temporis tractu, utsupra,& in anthen.sed & lis.C.de tẽpo.ap. sæpe autem & ultimo, pro culposa, seu uitiosa dilatione,tã debitoris,q̃ creditoris, ut hic. & tamẽ addi põt,quod est etiam arboris mori fructus, à tarditate dicta, qa postrema oĩum arborũ floret. Inq; cõuiuijs,principio ex snĩa Gale.apponi dẽt.

8 Quo ad † tertium igitur, à moror moraris dicta est,quod uerbum nil aliud sonat,nisi solutionem,restitutionem & receptionem differre, in longum perducere,tardare,& remorari, iuxta illud Fab.

Quid me pater retines, & moraris abeuntẽm?

Caue tamen,quia propriè mora est, rei ratione,tarditas uero,in homine considerari debet.

Et dic,ꝙ fortè à uerbo, stultitiam significãte, deriuetur potius, Moron scilicet,qt alĩ sit etiam debitor huiusmodi, sine causa moram cõtrahẽs, propter interesse,ad quod tenetur, ut. J.& in l. uinum, hoc eo.tit. laborans amplius nõ secus ac mulier,ut dicitur in l.si pater.C.d. sponsa.cõtra propria commoda.

Vel à moracea dura nuce, quasi debitor durus sit creditori, differendo solutionem, & se ipsum fraudãdo, supradicta de causa, uel creditor debitori,cùm solutionem recusat, interpellatione congruo loco & tempore facta. & quia hæc potius Grãmaticũ sapiunt,quàm Iuriscõs.transeo.

9 Et aliud † declaro, quod iam uelle dicere instituimus,duplicem esse moram, regularem, & irregularem, siue anomalã, ut per eũdem Cy. in d.l.in minorũ. & probatur in d.l.mora, & in d.l.in minorum. Anomalam scilicet ab .a. quod ẽ sine,& nomos lex, quasi extra legẽ seu regulã.

Vel & aliter, ꝙ una sit cõmunis, alias specialis, ut adhuc legitur in locis præallega.

Vel,& ultimo,mora uera sit, & abusiua. uera in Jctibus.abusiua in ultimis nolũtatibus. & ut p Bal.fusius.in l.pen.in pe.col.C.de condi. inier.

Et si aliud uelis addere, ꝙ adhuc uera sit, & alia quasi mora,exemplificando,ut per Odof. in d.l.minorum,col.ult.

10 Quo ad quartum, † dici etiamnum potest, ꝙ cõmunis,siue regularis, tribus modis Jnatur.

Per dies lapsum.l.magnã.C.de Jhen. & cõ.sti.

Per lit.contest.l.nemo.§.j.ff.de uerb.ob.

Per denunciationem extraiudicialem,cõgruo loco & tempore factam.l.si ex legati causa. ff.de uerbo.obli.l.si soluturus.ff.de solu.Odof. in d.l. in minorum, col.3.

Specialis autem,siue irregularis, quandoque fauore,quandoque odio.

Fauore psonæ, itẽ rei,idest causæ, uel actoris.

Personæ, ut in minore.d.l.in minorum,

Rei,siue causæ,quia si hæres potest manumittere,& non manumittat,interimq; partus nascatur,liber erit.l.cum uero.§.apparet.ff.de fideicõ. lib.l.si prægnãs.l.sed & si nõ data.l. si mr. ff. eo.

Actoris,ut in dote promissa,quoniam si non soluatur,promittens post biennium est in mora,& ad usuras tenebitur.l.fi.§.fi. C.de iur.do.

Odio, in tribus, aut quatuor casibus. In metum inferente.

In fure.

Raptore, &

Prædone,qui re ipsa in mora semper esse dicũtur,& indistinctè de interitu tenentur, ut in l.j. ff.quod met.cau.& in l.subtracto.C.de fur.& in l.j.in.§.rectissimè.ff.de ui & ui arma.& latius ut in d.l.in minorum,not.

11 Restat quintum & ultimum, qui sint scilicet ipsius moræ effectus,† sed quia multi sunt, de quibus in d.l.mora,& in d.l.in minorum, dicemusq;.J.non insistam multum pariter, duos, aut tres,tantum referendo,& primo,quoad moram,quæ communis,seu regularis est, ꝙ effectus sit,ut interitu speciei non liberetur debitor d.l.si ex legati

ex legati causa.ff.de uerb.obl.

Et maximè quia præuideri non possunt, quæ fortuitis casibus eueniunt. l. quæ fortuitis. C. de pigno.actio.

Sol.uerum est, si intereat ante moram, non post, quia culpa sibi potest imputari, cur nõ soluerit, seu speciem tradiderit.

Et quòd hoc casu quoque quis teneatur etiã de his, quæ fortuito eueniunt, probatur in l.qua actione,in.§.occisum,& ibi Flo.& ĩ l.si putator, ff.ad legem Aqui.& est argu.in l.subtracto. C.de fur.quia fur & morosus æquiparantur.l.inter sti pulantem.§.pen.ff.de uerb.oblig.

13 Secunda dubitãdi ratio fuit, † impossibilitas, ut in regu.impossibilium.ff.de regu.iur.arg.in l. filium diffinimus,in priu.ff. de his qui sunt sui uel alie.iu.& quia si perijt species, iam erit uerũ dicere, ꝙ tradi non possit. l. eius qui in prouincia. ⁊.eo. in fi. ubi non potest in simili quis dici bonæfidei possessor, nisi habuerit animum possi dendi, unde vulgatum illud colligitur, nõ entiũ non est qualitas. melius in l.itaque fullo, ibi nã qui non habet quod reddat eius periculo nihil est. ff.de furt.

Sol.licèt res tradi non possit, soluetur tamen æstimatio, loco rei succedens.l.si seruum. §.fi. ff. de uerbo.obli.& in simili in l.si domus, in §.qui confitetur.ff.de lega.1.

14 Sed contra, † quoniam precium succedit loco rei, in uniuersalibus, nõ in particularibus, immò regula est in contrarium. l.si & rem & precium.ff.de peti.hær.l.qui uas.§.fi.ff.de fur. Alex. plenè,consi.58.habita,col.4.volu.3. & not. etiã in l.mater.ff.de rei vendi.

Sol.speciale est hoc casu, quia res perijt, & sol ui non potest.d.§.fi.nec est ex natura obligationis, ut ibi, sed ex accidenti contingit. l. Labeo. ff. de uerb.sig.Bal.declarat in l. si fundum. in prin. col.2.ff.de lega.1.& legitur in locis supra allega. Bar.in l.qui à debitore.ff.quæ in frau.credi.& in l.si ipsa res.ff.quod met.cau.

15 Tertia † & ultima dubitandi ratio fuit, quia in facto succedit obligatio ad interesse. l. si quis ab alio.§.fi.ff.de re iudi.& tamen debitor liberatur, si casus accidat, puta mortis, exemplũ in casu.l.4.& seq.ff.qui satisda.cogan. ergo multo magis in casu nostro, ubi obligatio dandi præcisa est, & inuariabilis. l. ubi autem non apparet.§. fin. ff.de uerbo.oblig.

Sol. liberabitur, si ante morã decesserit, non si post, sed ad interesse tenebitur, ergo & hic, ad æstimationem. & fusius uot.in d.l.4.

16 Decidendi autem † ratio est, quia adhuc durat obligatio, & species peti potest. d.l. si seruum.§. fi.perindeq; est, ac si nõ interijsset, odio morosi, ergo æstimatio omnino debebitur, & species erit in petitione, in solutione æstimatio.

17 Secunda decidendi ratio est, † ut interpellatio aliquid operetur. l.si quando. ff. de lega.j. & maximè in contractibus quoniam plerunq; eue nit in ultimis uoluntatibus contrarium, in quibus dicimus, tolerabile esse, ut superflua potius sint, & inania, quàm ꝙ aliquid operentur ultrà mentem testantis.l.Cornelius.ff.de hæred.instit. quem tex.dicit not.Cuma.cõsi.108. testator, i fi.

18 Tertia & ultima est, † ne sic mora prosit moroso, & creditori noceat, & malè.l.hominem. ff. manda.arg.in l.itaque fullo, ibi sed nemo de im probitate sua.ff. de fur.

19 Sed contra tex.opponitur, & supra dicta, † ꝙ immò nec interitu speciei ante moram debitor liberetur, casus est in l.cum quidam.C.de cond. inser.ubi seruus, cui erat relicta libertas sub conditione, si hæredi Stichum dedisset, isq; casu for tuito perierit, non liberatur.

Sol.id est, quia releuatus, ut libertatem cõsequatur, etiam cõtra ius commune, debet in alio grauari, ut d.Stichi æstimationem quoque soluat, secundum Bar.ibi.Quæ consunditur per regu. l.1. C.de dot.pro.ubi inconueniens multiplicari nõ debet.Dicitq; alibi Bal.in l.lege, in fin. C.de legi. hęr.dato uno incõueniẽti, nõ debere dari maius.

Ideo posset dici, ꝙ id sit speciale in ultimis uo luntatibus non in contractibus, ut hic.

Adhuc non tuta, & de directo contra text. in d.l.si ex legati causa, & in l. Titiæ textores, in §. fin. ff.de lega. 1.

20 Tertio † respondetur, quòd relictum erat sub cõditione, quo casu impleri debet eo modo, quo impleri potest, ut uoluntas testatoris seruetur.l. mulieri. §. 1.ff.de condi.instit.

21 Vel † & ulu.ut ibi per Bal.ꝙ hic erat in obligatione species simpliciter, ibi autem secundum quid, causa conditionis implendæ, & sic casuũ diuersitas, efficientium etiam, ut diuersum ius statuatur, quia regulariter non procedit argu. à simpliciter ad secundum quid, uulga. l.hoc lega tum.ff.de lega.3.alia etiam obstant ad idem, sed quia dixi in alijs lectu.transeo.

22 Vnum † tamen nõ prætermittentes, quod ad huc dubitationem faciebat, de quo per Abb. in c.cum dilecti, in fi. de emp.& uen. nam uendidi tibi fundum citra dimidiam iusti precii, quo casu possum agere ad rescissionem contractus, oblato tibi precio, quo emptus est, uel ut preciũ suppleatur.l.2.C.de rescin.uen. fundus iste casmate periit, uel alluuione, alioue casu, dubitatur an sis liberatus. Videbatur dicendum ꝙ sic, quia interitu speciei debitor liberatur, & maximè (ut diximus) ubi nulla est mora, quoniam uerum est di cere, ꝙ ibi nulla etiam sit petitio.l. si pupillus.ff. de uerbo.obli.Bar.in l.lecta, in uer. dicebam. ⁊. eo.Deci.in l.nulla, in prin.ff.de regu. iu. & tamẽ contrarium uerius est, deciditq; Abb.in d.loco, mihi dari remediũ, d.l.2.ad supplementũ precii.

23 Sol.id ipsum est etiam d.casu, † quoniam in obligatione alternatiua, una re perempta, obligatio remanet in alia l. Stichum aut Pamphilum, in prin.ff.de uerb.ob.l.si in emptione, §.fin.ff. de contrahen. emptio. Ctcu.cn. t.ngu. 84. uolo,

& est

& est not. dictum ad dictam legem secundam.

Immò ꝙ nec aliud omittendū est, quia in d.l. si ex legati causa, ante moram perijt seruus, & tamen debitor adhuc non liberatur.

Sol. nō liberatur, quia ipsum occiderat, & sic malitiosè se ab obligatione exemerat, ut tex. met dicit, & proprio quidē facto, & malè. l. si seruū. §. nunc uideamus, & in prin. melius. ff. eo.

Et malitiosè dixi, quia aliàs liberaretur. l. qui seruum. ff. eo. l. si adulterium cū incestu. §. Imperatores. ff. ad leg. Iul. de adul. vtrunq; Bar. ī. nu. 9.

Interitu speciei ergo liberatur, quod intellige ante moram. l. is qui ex stipulatu. ff. de act. & ob. d. l. si ex legati causa, & quia mora non præsumitur, nisi probetur. l. merito. ff. pro so.

Nisi in casu. d. l. cum quidam. C. de condi. Infer. & d. l. 2. C. de rescin. vendi. deducēdo ut supra. & d. l. si ex legati causa, in fi.

24 Modò, secundū Bar. nota, ꝙ † post morā, periculum interitus spectat ad debitorē, quòdq; ad eum constituendum in mora, oportet ꝙ habeat facultatem, & possit soluere rem debitam.

Dic tu susius, ꝙ possit, vel dolo malo faciat, quominus possit, & sit congruo loco ac tempore interpellatus, ut supra elapsumq; tempus modicū, quo poterat rem dare, iuxta not. in l. ratū. & in l. quod dicimus. ff. de solu. arbitrio iudicis, ut per glo. in l. Aemilius. ff. de mino.

Et cùm doli mentionem fecerit, culpa nō suf-
25 ficiet. † l. cū prætor. ff. de iudi. l. si vero. §. de viro. ff. solu. mar. l. si seruū. §. non dixit prætor. ff. de acqui. hær. facileq; fuisset Legislatori, si uoluisset, hoc ipsum exprimere, ut dicitur in l. unica, in §. finautem, in ver. sin uero. C. de cadu. tol. cū ergo culpæ mentionem non fecerit, oportet fateri, ꝙ. culpa (ut diximus) non sufficiat. Considerando etiam, quando non est ad casum ordinata, quòd non facit ut debitor interitu speciei teneatur. l. is qui ex stipulatu. ff. de act. & ob. l. si vehenda. §. idem iuris. ff. ad legem Rho. de iac. Sauilia. consi. 8. Aymoleyrandi, col. 4. vol. 1. ordinata autem ad casum dicitur, quando potest debitori aliquid imputari, vt infra. & ita transit Pau. Cast. hic, & post eum Deci.

Tamen contrarium verius videtur, quia verba tex. sunt clara, per debitorem factum fuisse, si in facultate sua fuerit dare, & non dederit, speciesq; perierit, teneri, ergo culpa sufficiet, nec ab eisdem recedemus, uulga. l. non aliter. l. ille aut ille. §. cum in verbis. ff. de lega. 3.

Secundo, quia paulo. ī. dicit, satis esse, ꝙ sciuerit se debitorem, vel scire debuerit, quia ex contractu proprio conueniebatur. l. quisquis. C. de rescin. ven. l. si. ff. pro suo. & quia credebat se nō teneri, ex quo non interuenerat scriptura, vt hic p glo. quibus uerbis etiam culpa ad propositum notari videtur. l. latè culpæ. ff. de verb. sign.

26 Immò si lex, † & tertio doli mentionem fecerit, & taxatiuè quidem, ꝙ non excludit culpā. l. j. §. j. ff. si men. fal. mo. di. & maximè odio morosi. & ꝙ doli mentione eueniat etiam culpa, not. in l. quotiens, in §. qui dolo. ff. de proba.

Nec ob. contraria, quia primum ex his sublatum est, satis expressum fuisse, quòdq; dolus ad ipsum desinentem possidere refertur, culpa vero, quando potuit dare, & non dedit, nec intellexit, aut intelligere noluit, se dare oportere. Sublatum est & vltimum denique, quon ā ex his perinde est, ac si ordinata ad casum fuisset, interpellatione legitimè facta, ut supra cùm per ipsum ste-
27 terit, quominus daretur. † Declarando subinde, ꝙ dolus sit considerabilis, quando desijt possidere, cùm primum ex ī terpellatione intellexit, creditorem agere uelle. culpa uero, si, ut dixi, dare potuit, & non dedit, & etiam si Stichum, q erat in sua potestate, p loca insidiosa ire permiserit, uel si eum fugitiuum nō custodierit. & ut susius not. in l. qui petitorio, in. §. 1. ff. de rei vend. & ita etiam Bar. hic, nu. 14. tenet Ias. & cæteri.

28 Sed † ꝙ nec periculū interitus post morā spectet ad debitorem, opponitur dc. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cau. ubi casus clarus.

Sol. plana est, ut ibi dicunt * oēs, & tex. met, & Deci. hic, in 2. lectu. speciale esse. d. casu, & in actione iniuriarum, quoniam non ad rem, sed ad vindictam datur, ut morte tollatur.

Cōfirmatur, ut dicebam aliàs, quia si dissimulatione tollitur. §. fi. Insti. de iniut. l. non solum, in prin. ff. eo. & nudo pacto. l. si tibi. §. quædam. ff. de pac. multo magis tolletur morte, ex quo omnia soluit. §. deinceps, in authen. de nup. & quia nouissimè, cum in ea procedatur ad instar criminalium. l. 3. §. 1. & ibi in specie. Flo. ff. ad legem Aql. crimina quoque morte extinguuntur. l. r. 2. 3. C. si reus vel ac. mor. fue. l. t. & ibi glo. in terminis. C. ne ex delic. defun. no. i c. cansamq; q si sint le.

Sed contra, quia etiam in criminalibus procceditur ad instar ciuilium. l. absentem. ff. de pœn. ubi exemplo priuatorum iudiciorum, sententia in absentem ferri potest. Albe. in l. absentem. col. 2. C. de accu. Sed in ciuilibus interitu speciei debitor non liberatur, ergo nec d. casu.

Sol. proceditur in casibus à iure expressis, nō semper, nec in actione iniuriarum, vt Instit. de pub. iudi. in princ.

Et propius dubito, ꝙ immò nec in ea proce-
29 datur ad instar criminalium, † quia iniuria dicitur omne, quod non iure fit. l. 1. ff. de iniur. d. l. 5. d. §. 1. & ibi not. ff. ad legem Aquil.

Sol. esto ꝙ istud uerū sit, quo ad titulū tñ de iniuriis, & quo ad actionem ipsam, iniuria solū dr̄ qd fit contumeliæ causa. d. l. 1. ff. eo.

Posset etiam ultra alios dici, ꝙ nihil faciat, ga moritur creditor, non autem speciei interitus, quæ erat in obligatione, ut hic, dicto casu considerabilis est, & ideo ex his, quæ diuersa sunt, inde nullum argu. sumi posse videtur.

Melius igitur ad oppositū facit tex. in l. si pupillus. ff. de verbo. obli. ubi pupillus promisit Stichum, & dedit fideiussores, Stichus mortuus est post

moram, dicit ad literã Iuriscon. quòd nec pupillus, nec fideiussores tenebuntur.

Sol. ibi pupillus sine authoritate tutoris pro-
30 miserat, † quo casu p interpellationẽ in mora cõstitui nõ potuit, ergo nec fideiussori nocebit, qm̃ extincto principali tollitur accessorium. l. nõ dubiũ. C. de legi. not. in l. cũ principalis. ff. de reg. iu.

Alia not. difficultatẽ non habent, ut p Docto. & solũ adde, dũ dicũt, præsertim Deci. in 1. & 2. lectu. q̃ iusta causa excusat à mora, sicuti ab obligatione interesse, à pœna, & similibus, ante eum plenè Alex. consi. 119. quæritur, col. 3. & 4. vol. 2. Et ad illud, q̃ paria sunt scire, uel scire debere, ut teneatur, glo. in l. mora, allega. sæpe. ff. de vsu. & in l. & si post tres. ff. si quis cau.

31 In glo. 1. in princ. dnm dicit, † q̃ in debitore quantitatis, semper ipsius periculum est.

Ex quo genus nunquã perit, cum sit immortale. l. incendium. C. si cer. peta. l. in ratione. §. incertæ, innota glo. ff. ad legem Falc.

32 Adde simile, † q̃ nec quantitas in genere possidetur, ex quo nullo loco circunscribitur, & locus incertus possideri non potest. l. locus. ff. de acqui. poss. Bal. in c. 1. in ulti. col. de consti.

Qui dicit etiam in auth. hoc ius porrectum, in fi. C. de sacrosanc. ec. q̃ si nuncius ecclesiæ perdat pecuniã mutuatam, damnum est ipsius, non mutuãtis, ratione prædicta, idemq́; in l. si is cui. C. de fur. præallega. l. incendium.

Et in l. quod Principi, in fin. ff. de lega. 2. q̃ dignitati comparatur, quæ pari modo nunquã moritur. c. si gratiosè, de rescript. in vj. l. proponebatur. ff. de iudi. ita ut relictum quantitatis in genere factum pauperibus, nunquàm efficiatur caducum, uel quasi.

33 Sed quæritur, † quid in quantitate debita respectu speciei, an ipsius speciei interitu liberetur. Et breuiter concludit Bart. quòd sic, estq́; opin.
✠ communis, ut testantur Docto.

Et probatur primo p tex. in l. electio, in §. si is. ff. de noxa. ubi si seruũ qs dolo desierit possidere (sciens enim damnũ dedisse, putabat se posse cõueniri) & seruus decedat, anteq̃ iudiciũ accipiat, liberatur, sicuti liberaretur etiã, si dolo possidere non desijsset, & ante morã decessisset, qa hæc actio (subaudi) quæ utilis est, in locũ directæ succedit, quasi dicat rursum liberatur hoc casu, quo utili actione potest conueniri, ex quo desijt possidere, sicuti si non desijsset, quo casu conueniri poterat directa, ita Bal. in l. si eum, in §. qui iniuriarum, col. 2. ff. si quis cau.

Sed quomodo probatur ibi, quòd quantitas deberetur, respectu speciei?

Probat, qa dñs tenebat aliàs ad litis æstimationẽ, ex quo seruus dederat noxã, & sic respectu spẽi.

Et hoc est qd dicebat ẽt Bar. & clarius Bald. in d. l. incendiũ, qñ spẽs est causa finalis debendi generis, q̃ interitu ipsius speciei liberatio cõtingit.

Et ad idem est etiam tex. in l. si plurium. in fi. ff. eo. de noxa.

Secundo probatur, p tex. in l. quæsitũ, in prin. ff. de pecu. ubi dominus, qui tenetur de peculio, pro seruo, liberatur si peculium intercidat, sine domini culpa. l. sed postq̃, ad fi. ff. eo. di. quo casu probatur idem, quod dicit Bar. quia quantitas debebatur respectu speciei, & species, ut s̃. erat causa finalis debendæ quantitatis.

Et licèt Fulgo. hic, & Cy. in d. l. incendiũ, dicãt nimirũ esse in d. duobus iuribus, p Bart. allega. quoniã loquuntur in actionibus in rem scriptis, quæ ad exemplũ realium inuentæ sunt, ut not. in rub. s̃. eo. q̃q́; cõuenit re perempta debitorẽ liberari, nos aũt in personalibus, longè à realibus, & in rem scriptis, differentibus, ut j̃. in glo. seq.

Nihil est tamen, sm̃ Bal. in d. l. incendiũ, quoniã omnino præsupponitur obligatio dominũq́; teneri, in d. §. si is, ad litis æstimationem, & in d. l. quæsitum, quantum est in peculio.

Tertio probatur p tex. in l. quidã, in §. si tibi. ff. de lega. 1. ubi dicitur, legato seruo, si petitũ esset à legatario, ipsum aliqd præstare Titio, usq; ad d. serui æstimationẽ, q̃ liberabitur, si seruus decedat, nec nomine fideicõmissi obligatũ esse ad aliquid præstandũ, ecce q̃ interitu speciei, cuius respectu debebatur quantitas, debitor liberatur.

Ad istum tex. etiam respondet idem Fulg. hoc ideo fuisse ibi decisum, quia manifesta erat testatoris uoluntas, nolle grauare legatarium, qui in effectu nudum quodammodo ministerium afferebat. l. si quis Titio. ff. de lega. 2.

Sed non est uerum, quoniam sibi seruum nõ legasset, argu. in l. nec adiecit. ff. pro soc.

Ex alio dici posset, opi. Bar. non probari, quia seruo mortuo, qui sibi debebatur, nõ æquè cõuenit, ut precium serui Titio præstet, argu. in l. secundum naturam. ff. de regu. iu.

Et quia sic grauaretur non honoratus, & malè. l. ab eo. C. de fideicom.

Tamen quia quantitas etiã debebatur respectu speciei, & quia species perijt, satis probare videtur, in quantum dicit, ipsum, nomine fideicõmissi, cogi ad præstandum non posse.

34 Quarto probatur p † tex. in l. Titiæ textores, in §. fi. ff. eo. de lega. 1. ubi hæres grauatus dare Stichum duobus, uidetur propter impossibilitatẽ grauatus, ipsum dare uni, alteri uero æstimationem soluere, eritq́; illius electio, qui prius fuerit litem contestatus. l. si pluribus, in fin. ff. eo. & ad propositũ facit, quod habetur in l. si ut certo, in §. si duobus uehiculum. ff. cõmo. vni ergo Stichũ dedit, & anteq̃ ab alio interpellaretur Stichus mortuus est, quæritur, an sit hæres liberatus. dicit Iuriscon. q̃ sic, & benè, quia quantitas respectu speciei erat debita.

Cui tex. respondet adhuc Fulgo. q̃ ibi species debebatur, licèt officio iudicis ex necessitate præstãda esset æstimatio, ut in simili. in l. si domus. in §. qui confitetur. ff. eo.

Et malè, qm̃ respectu speciei præstabatur, & ipsius interitu nõ ab re (ut dicebam) liberatur.

35 Et quanuis † officiũ iudicis non præsupponat obligationẽ.l.q p collusionem,§.fi.ff.de ac. emp. præsupponit tamẽ quandam quasi obligationẽ. l.si seruum.§.fi.& ibi glo.ff.de uerbo.ob.Alexád. in l.1.col.pen.ff.de iurisd.omn.iud.

Quinto & ultimo,probatur per tex. in l.in na ue Saupheij ff.loca. ubi in naue Saupheij plures frumentum cõfuderant,ipse uni partem ex aceruo reddidit,postea perijt nauis, dubitabatur, an actione oneris aduersi,alijs teneretur, inqt post multa Iuriscon.ꝙ nõ, & hoc quia quantitas respectu speciei debebatur, qua perempta liberatur.

Et rõnabile vr,si ei nulla culpa imputari põt.

Licèt rursum dicat idẽ Fulgo.ꝙ nihil faciat.qa ibi Saupheius erat debitor quãtitatis in genere, idest totius frumenti existentis in naui, & non respectu alicuius speciei,quod etiam firmat Ripa hic,& Bal.ante eum,in d.l.incendium.

Sed considera tu,ꝙ hoc stãte nõ liberaretur ip sius interitu,d.l.incendiũ,& tñ liberat,ergo quã titas erat debita,respectu s(c)uméti vehẽdi, in specie,& nõ in gñe.& sic qcquid dicatur,optimẽ ex
* his probatur opi.Bar.(ut dixi)cõiter * recepta.

36 Et maximẽ † qa natura relationis est,ut semp relatũ,non referens,attendatur.l. asse toto. ff. de hær.insti.auth.si qs in aliquo.C.de eden.Bald.in auth.hoc inter liberos,in prin.C.de testa.

Et ꝙ genus relatũ,seu restrictũ ad speciẽ, species fit.l.si optio.ff.de op.le.ibi,cũ tota familia ad vnũ idest Stichũ reciderit. Bal. in loco pⱥallega. Alex.consi.6.videretur.col.1.uol.4. Sed quantitas ad speciẽ hic restricta est,quæ erat etiã in solutione,ergo erit species.arg.in l.si eũ, in.§.qui iniuriarum.ff.si qs cau.Interitu speciei debitor libe ratur.l.si ex legati causa.ff.de uer.ob. ergo & quã titatis,habito respectu ad speciem.

37 Nihilominus ad oppositũ facit † tex. in l. fundũ.ff.de noua.ubi q ꝓmisit fundi æstimationem non liberatur,licẽt fundus pereat.

Sed tenẽdo opi.Bar.respõsio facilis est,si dixerimus, illod ideo ibi decisum fuisse, qa solutiones erãt diuersę,originẽ habẽtes à diuersis causis ubi aliàs nõ debebatur quãtitas,respectu speciei, eratq; species, ut dictũ fuit s. finalis causa debendæ quantitatis.& nouissimè declarat Io. And.in regu.bona fides,in prin.de regu.iu. in Mercu. & Bar.in l.pe.ff.de præto.sti.& Ange.in l.q usufructũ.ff.d uerb.ob.& Ale.cõs.133.uisis,col.2. vol.2.

Secundo facit adhuc tex.in l. uir uxori. ff. de do.præle.ubi maritus pecuniã pro dote,in mancipijs cõsistente,legauit,mácipia mortua sunt,ui uo marito,postea uxor,dicit tex.ꝙ actio. nõ ẽ extincta, qq; ad hæredẽ uxoris rectè trãsmittitur.

Sol.id est (ut tex.met inquit) quoniam mariti uoluntas seruanda est.

Vt mulier scilicet,siue eius hæres,legatum do tis consequeretur.

Vel & clarius,ꝙ cùm mancipia essent sibi data in dotem,inæstimata,mulieris periculo perie rant.l.cum maritus.ff.de pac. dota. ita ut dotem sibi omnimodo uideatur uolnisse constituere,& ob id tex.dixisse etiam , ipsius viri uoluntatẽ seruandam fore. vel etiam qd id fanore dotis indu ctum sit, ne vxori pereat, ut ibi in l.præcedẽti dicitur,ad fi.& est arg.in l.j.ff.sol. mat. & in l. assiduis,C.qui por.in pigno.habean.

Tertio & ultimo uidetur hoc ad literã dici in l.ita stipulatus,ad fi.ff. de verbo. ob. si æstimatio hominis,puta Sticbi, debeatur,quòd eo mortuo non liberabitur debitor.

Sol.illud etiã est optima ratione decisum, qm̃ ꝯctus ex cõuẽtione partiũ legẽ accipiunt. l.ꝯctus. ff.de regu.iu.l.legem.C.de pac.l.j.§.si conueniat. ff.depo.sed ꝯhentes ita egerant, ut sola pecunia deberetur,non soluto homine, igitur aut homo solui,aut pecunia peti debet.

Vel & clarius, quòd vnum erat in obligatione, aliud uero in solutione, quòdq; non propterea tollitur purgatio moræ, ut ibi per Ange. & Imo.ergo nec etiam ex hoc inniti potest,si homo mortuus sit, quòd debitor liberetur, quoniã hoc ibi non dicitur. Alia pleraque adduci possent contra conclusionem Bart. sed quia secum solu. habent, ex his, & supra dictis, ea aliter nõ referam, quam multis quoque modis limitant Scribẽn. præsertim Deci.in prima & secunda lectu.dic etiam ut per eum.

38 Sed ad propositum quæritur, † Debebat quis quantitatem monetæ Perusinæ,per statutum reprobata est, an debitor sit liberatus?

Concludit Bar.ꝙ nõ,motus quia poterit præstari in materia, licèt non possit præstari in forma,& hoc generale est in omni genere metalli, ut materia potius inspiciatur,q̃ forma.l.quæsitũ. §.illud fortassis.ff.de lega.3. & in simili in l.domo.ff.de pig.ac.& in l.seruum filij,in.§. si area. ff.de lega.1. Alten. in tracta.de muta. conclus.2. primi memb.in princ.& in fi.ubi etiam, d. §. illud,citant,hancq; rationem fusius considerant. & in tracta.de interitu.conclu.6.in prin.

Et ad propositũ Ancha.consi.404. tria dubia, col.ult.adhuc dicebat,si legetur aurũ & argentũ, posteaq; cõflatũ sit,ꝙ nõ ꝓpterea extinguetur legatũ,& si massa,ꝙ sciphi debebant,ex eadẽ facti.

Et in l.ex placito,Bal.col.1.C.de rer.permu. ꝙ ensis attribuitur ferro potius,quàm artifici.

Et signanter in moneta,in l.quicunque,col.6. & 7.C.de ser.fugi.

Secundo mouetur,qa actũ inter partes tacitè vr,ꝙ idẽ in bonitate intrinseca reddatur.l.cũ qd. s.eo.sed materia bonitas intrinseca est,ergo nõ liberabitur,licèt forma sit mutata. & not.ẽt in c. cũ canonicis,in fi.extra de cẽsi.Bal.plenè,ubi etiã tradit intellectũ ad d.tex.consi.399.corã uobis, ad fi.& consi.ulti.in quæstione,col.2. vol.1.

39 Tertio & ult.qa †(ut dicebã aliàs) reprobatio ẽ casus fortuitus,quẽ nõ euitat dbitor quãtitatis ut s.& in l.incẽdiũ.C.si cer.pet.ergo nec erit hoc casu liberatus.ex qb.aliqua tolli facilè poterũt, q̃ ad oppositũ adducunt,nõ referẽda hac de re alij.

Est ve-

40 Est uerũ,ni † fallor,q secus dici posset. q.hãc scilicet fore decisam in d.c.cũ canonicis, ubi si pecunia reprobata sit, secundum ipsius æstimationem pensio solui debebit, ergo & hic pariter, nec debitor erit liberatus. & facit quod ad propositum not.in c.1.& 2.de no.ope.nun. & clarius in l.eleganter, in §.qui reprobos.ff.de pig.ac.ubi reproba pecunia non liberat soluentem.

41 Et ab opi.Bar.† non recedentes aliàs poterit responderi ad tex.dubiũ facientem in materia, in l.mortuo bone.ff.de lega.2. cui ipse nõ respondet hic, sed in l.si grege, in fi.ff.de lega.j. & post eum Deci.seni.q̃ in casu isto principale manebat, idest materia & pondus, ibi autem erat extinctum. & est uerum. sed Bar.ibi hoc non dicit.

Vel & alio modo, illud ideo esse, quia legati dies non uenerat, seu conditio extiterat, sub qua legatum bouis factum fuerat, quo casu non mirum est, si nec corium nec caro debetur, & sentiunt Aften.in tracta.de dispo.dub.in prin.col.4. aliàs autẽ sic. l.à Titio.ff.de fur.l.si seruus. §.boue.ff.de condic.fur.multa in tracta.de interi.con clu. 6.in princ.

Cætera dicta glo. difficultatem non habent, & tactum est supra satis. uerum dum interpellationis mentionem facit.

42 Quæritur, † nã certũ est, multos fore casus, in quibus nõ requiritur, neq; est necessaria, exempli gratia in minore.l.in minorũ. C. in quib. cau.in integ.resti.non est ne.l.Titia Seio. §.usuras. ff.de lega.2.dictũq; fuit in euidentialibus, q mora irregularis, hac de re, siue specialis appellatur. & in ecclesia, quia de minore ad ecclesiam procedit arg.l.respublica.C.ex quib.cau.ma. & ad oppositũ est gl.in §.itẽ mixta, ĩ uerbo in iud icio, ĩ prin. insti.de ac.Bal.in auth.hoc amplius, col.3.C.de fi deicõ.& in fisco, ut adhuc p gl.in l.cũ q ædã, in §.fiscus, in uerbo inferũt.ff.de usu.tradit Ro.ĩ l.si ex legati causa.ff.de verb.ob.& alijs, ut hic p Alc.

43 Quid si in promissione iuramentũ † interuenisset, eritne alia interpellatio necessaria?

Videretur prima facie dicendũ q nõ, ex eo q est generale in quocunq; contractu, uerba ita & taliter interpretari debere, ut aliqd semper operentur.l.si quando.ff.de lega. 1. Bal. in rub. C. de contrahen.emp.q.9.ergo multo magis iuramentũ.

44 Hinc uidemus, † quòd habet uim clausulæ codicillaris.l.cũ pater.§.filius matrem.ff.de lega.2.

Quòdq; pari modo in contractu appositum, impedit purgationem moræ. l. si quis maior. C. de transac.l.si pacto quo pœnam. C.de pac. l.si insulam, & ubique Bar.atque alij.ff.de uerb. ob. Alex.consi.107.in causa, col.2.uol.2. multa Bar. in l.si quis pro eo.ff.de fideiusso.

45 Secundo quia sic † vasallus etiam iuramentũ fidelitatis præstat domino, & si operam non præstiterit pariter eidem, morosus diceretur, absq; alia interpellatione. c.1.§.licet, in fi.de feu. fue. contro. iter do.& agna.iuncto c.1. de no.for. fide ĩ usib.

Tertio & ultimo facit, quia conductor si iura uerit soluere domino pẽsionem, cadit à iure suo, si per annum cessauerit, ipso iure, absque alia interpellatione.c.querelam, & ibi Bal.de iureiu. q non ex alio esse potest, nisi propter iuramentũ. & præsertim q dici aliàs solet, quòd habet uim litis contestatæ.l.nam et postea.§.si is qui.ff.de iureiu.quòdq; litis contestatio debitorem in mora constituit.l.si in Asia, in fi.ff.depo. ergo & iuramentum.

Tamen contrarium uerius uidetur, ex quo regulam pro nobis habemus, quòd ad constituendum debitorem in mora, requiritur interpellatio.l.mora.ff.de usu.l.si ex legati causa.ff.de uerbo.ob.l.Titiæ textores.§.fi.allega.etiam in glo.ff. de legã.1.præterq̃ in casibus à iure expressis, ut supra, q eã firmant in casibus non exceptuatis.l.quæsitũ.§.deniq;. ff. de fun.instruc. ergo ab ipsa nec recedemus.l.ab ea parte.ff.de proba. Bart.in l.2.in 2.col.ff.si quis in ius uoc.non ie.& ad propositum optimè facit glo.in c.cupientes, in §. si uero, in uerbo contempserit, de elec.in 6. Bal.in l.1.col.3.C.ne li.in una eademq; cau. ter. prouo. Alex.consi.110.circa, col.2.vol.3.

46 Secundo quia iuramentum regulatur † secundum naturã actus, super quo interponitur. l.fi. C. de nõ num.pec.Bar.in l.si quis in principio testamenti, ad fi.ff.de lega.3. sed actus requirit interpellationẽ, ut s.ergo etiã q iuratũ fuerit, ea erit opus. & ad idẽ facit, quia quemadmodum ueri simile non est, q iurans uelit obligari in casu. d. l.fi.declarat Imo.in c.per tuas, de arbi. Alex. cõsi. 37.uiso, col. 2.uol.2.pari modo non est simile nõ uidetur quòd hic uelit soluere absq; interpellatione.l.cum de indebito.ff.de proba.

Tertio & ultimo, quia iuramentum ita & taliter interpretari debet, ut minus obliget iurantem, q̃ sit possibile.c.cũ clerici, & ibi Abb. ad fin. de uerb.signi.& maximè quia innentum est, ut det maius robur actui, ipsumq; confirmet etiam si sit nullus, auth.sacramenta puberũ.C.si aduer. uendi.Bal.in l.fi.in fi.in donatione facta à patre filio, C.de usuca.pro dona.Gui.p̃p̃.decisio.46.immò, in fi.Vt tollatur exceptio, qua detegi posset, iuratum uerum non esse, secundũ Bar. in l.cũ q. in §.fi.ff.de iureiu.& ut deniq; promittens uideatur ad actum magis deliberatè accessisse.c.ex rescripto, extra eo. Alex.in l.sciendũ, in 3.col. ff. de uerb.ob.ergo non ut interpellationem tollat.l.legata inutiliter.ff.de adi.leg.cum uulga.

Nec ob adducta ad oppositum, non primum quia operatur multa, absque eo etiam quòd tollat partis interpellationem, omnimodo necessariam, ut supra & ut actus ualeat, ut dixi, omni meliori modo, quo ualere potest, & not. aliàs in c.si Papa.de priuileg.in 6.

Vel quòd satis operetur, quoniam sicuti ostensum est, actum promissionis amplificat, ut per Ioan.And.in addi.Specu.1.in §.iam nunc uidendũ de lib.concept. quem refert & sequitur Alexan. consi.214.ponderatis, col.3.vol.6.

Non etiam secundum quia id quoq; non est regulare, nisi, ut inquit Deci. hic, immò tex. met in d. §. licèt, magnum immineat periculũ, & ob id, in iuramento fidelitatis, uerba. Si fuero requisitus, apponi solent. d. c. j. de no. for. fide. Bal. pulchrè, consi. 324. inter cætera, col. 2. uol. 2.

47 Non † denique tertiũ & ultimũ, quia ibi tempus erat præfixũ conductori, quo elapso, absque alia ĩterpellatione, ecclesia priuari debet, ex quo dies interpellat pro homine. l. magnã. C. de contrahen. & cõmit. stipu. & susius not. etiã in c. potuit, de loca. Nec facit, quòd uim habeat lit. con. quia uerum est, uerius, ꝙ per litis contesta. contrahatur mora, sed falsum, ꝙ ita etiam fiat per iuramentum, ex quo, ut diximus, regulatur secundum naturam actus, super quo interponitur. d. l. fi. & plus, ꝙ secundum subiectam materiã restringi debet, & reduci ad terminos iuris cõmunis. c. ad nostram. 3. & ibi Abb. col. 2. de iureiur. uim igitur litis contestatæ habet, quo ad effectũ perpetuandæ actionis, ut litis contestatio, si sit tẽporalis, ut per Bar. in d. §. si is, & in §. iusiurandũ. & in l. iusiurandum secunda. in §. 1. col. 2. & in l. qui iurasse. in. §. fi. & in l. seq. in prin. ff. eo. & facit, quia uim solutionis habet pariter. sed non tamen quo ad omnia. d. l. iusiurãdum. §. pupillus, ubi idem Bar. col. 2. ff. eo. ergo nec quo ad effectũ interpellationis in casu præsenti, & ita audacter tenendum est.

Cætera si non principaliter, saltem per transennam, & oretenus tacta fuerunt, ut audiuistis, ideo eisdem prætermissis, de industria, quia tem
48 pus nobis etiam non suppetit, † quæro, quid in difficultate, an moram impediat, & maximè in obligationibus facti. Et breuiter Bar. reassumendo gl. in uerbo potestate, hoc casu, cõcluditꝙ sic.

Motus per tex. in l. fi. in §. pe. ff. ad legem Rho. de iac. ubi quis conduxit nauem, ea conditione, ut merces suæ portarentur ad aliquem locum. nauta cùm esset prohibitus à personis publicis, hoc idem facere non potuit. nauis perijt, dubitat Iuriscon. an teneatur, an uero difficultas ipsum excuset, & respondet, quòd sic.

Et idem iuris est (subijcit) si sub certa pœna promissum esset eo loci ante constitutum diem merces in quẽ uehendas locasset, exponere, nec ui uentorum nauigare potuisse, quòdque pœna & remitti debebit.

Nec secus si morbo impeditus fuisset.

49 Et ideo dicebat † idem Bar. in l. si homo mortuus, quòd impossibilitas superueniens excusat à pęna, si pęnalis stipulatio ex mora cõmitti debebat. ff. de uerb. ob. rñdẽdo ad tex. in l. in illa. ff. eo. qui obstare uidebatur, signãter per istũ, in d. l. fi.

Idemq; Bal. in l. sancimus. in fi. C. de fideiusso. quod secus si superuenitet in tempore, quod datur ad purgandam moram, quia tunc non excusaretur debitor, & ut per eum susius.

Et Alex. consi. 2. uisis. col. 10. uolu. 1. & consil. 87. uisis. col. 9. uol. 2. ꝙ cùm ad id casus directo non tenderet, in consideratione esse nõ debet.

Et idem Bald. in c. 1. in fi. de feu. si. cul. non amit. in usib. quod similiter impotentia excusat uasallos à pœna, quòdq; impeditus uenia dignus est, quando culpa non est in facto, nec in ordine difficultatis. sentitq; etiã in l. arris. C. de sponsa.

Et dicit adhuc in l. ad comparandas, col. 2. C. manda. quòd eo magis excusatur, quia casus respiciebat nascentem actionem, quæ hac de re intentari non potest, & quia erat etiam obligatio in pendenti, inquit in l. si cum exceptione, in §. quatenus, in fi. ff. quod met. cau.

Secundo motus est Bart. per tex. in l. 1. in §. si cum duobus. ff. de colla. bo. ubi frater emancipatus, debebat cum alijs duobus fratribus suis, hæredibus institutis, contratabulato testamento cõferre, alteri contulit, alteri non, siue alteri cauit, ut ibidem in §. iubet, de conferendo, alteri non, dubitat Iurisconsul. an ei sextantis emolumentum auferri debeat, idest duarum unciarum, an uero totius trientis, idest unciarum quatuor, & breuiter distinguẽdo respondet, totius trientis emolumentum esse ei auferendum, si per contumaciam non cauerit, aliàs si ob inopiam, sextantis tm̃ eidem adhuc esse actiones denegãdas. & sic difficultate excusabiť, nec mora cõmitti dicetur.

Sed obiter declara, quòd sextantis mentionẽ facit, quia pro parte etiam collatio facta fuerat, uel præstita cautio de conferendo, ita ut sit sensus, pro parte etiam ei tantum esse denegandas actiones, si non contulerit, uel non cauerit. alteri, inopia obrutus, in totum autem, si hoc ipsum cõtumaciter fecerit. l. si quis filium. §. fi. eo. tit.

Et quod plus est aduerte, quia meo iudicio non probat opi. Bar. ex quo non pro parte, sed in totum, excusaretur aliàs, ut supra. & in l. fi. præallega. ff. ad legem Rho. de iac.

Ex alio etiã dicit Ripa, non probare, sed nihil est, ut ostendi aliàs in 2. lectu. ibi uide, istudque magis urget.

Tertio, & ultimo Bart. conclusionem hanc ꝓbat, quia si quis promittat ecclesiam defendere, & iuret, nec defendat requisitus, quia nõ potest, excusatur propter difficultatem à periurio. c. breui, de iureiur. quo nil grauius est. l. 2. C. de reb. credi. ergo multo magis à mora, ideq; dicit Bald. in c. querelam, eo. ti. & propterea quandiu durat difficultas, nunquam dicitur quis esse in mora, ut per glo. hic, & Docto. & est cõmunis opi.

Quarto uidetur casus, in l. si pecuniã, in prin. ff. de condi. ob cau. ubi si qs accepta pecunia, Romã siue Capuã proficisci ꝓmiserit, deinde fuerit tpis vel ualitudinis impedimẽto prohibitus, cũ p eũ nõ steterit, excusať, nec pecunia reperi poterit. & melius in §. fi. ubi quis pecuniã accepit pariter, ut seruum manumitteret, seruus, cum is profectus hac de re esset ad præsidem, in itinere decessit. inquit Iuriscons. nihil eum refundere debere, & sic in utroq; casu, obligatio erat facti difficultas siue impossibilitas superuenit, & mo

ram

ram ĩpedit, ne debitor teneatur, immò perinde est, ac si promissio impleta fuisset, ut p Anch. in repeti.c.canonum statuta.col.145.de consti.

Quinto & ultimo facit tex.in l.cũ hæres, in §. Stichus.ff.de statulibe.ubi seruus iussus est p an num seruire hæredi, & tamen si aliqbus diebus aut ualitudo, aut alia iusta causa sibi impedimẽto fuerit, nõ ideo minus libertatẽ p̃sequi debet, ex quo p eũ nõ stetit, & anno dies imputãdi sunt & citatus est in loco prælleg.& p gl.in d.l. fi.& ita transeundũ esset.subinde infereudo, amplian do, & declarando, ut hic per Rip.

50. Sed tamen aduertendũ est, † quia aliqua obstare uidentur, maximè tex.in l.sancimus.C.de fi deius.ubi si quis intra certũ diem promiserit ho minem exhibere, aut pœnam pro eo soluere, nec exhibuerit, tenebitur omnimodo pœnali actione, nec difficultas ipsum excusabit. & istum tex. unicũ in iure dicit Bal.in c.capitulũ sanctæ crucis, col.ulti.de rescrip.& Bar.in l.si in iulam.q.7. ff.de uerb.obli.& Ias.hic, in princ.legis, post Pau. Cast. & in l.si ex legati causa, col.3. ff.de ver.ob.

Et ab opi.Bart.non discedentes, ibi Bal.soluit, sic limitando Alex.hic, diximusq; in Indnctione l.fi.ad legem Rho.de iac.supra quòd illud ideo fit, quia difficultas superuenir in tempore datò ad moram purgandam.

Quæ solu.& si communis sit, confundi tamẽ uidetur per tex.in d.l.fin.

Nisi replicetur, q in d.l.sancimus, p ipsum p mittentẽ steterat, q̃ominus hoiem exhiberet, in d.l.fi.aũt, nautæ nulla culpa poterat imputari.

51. Vel dicamus, † quòd cum dispositio pœnalis sit, pœnæq; exorbiteut à regulis iuris, non mirũ est, si difficultas non excusat.

Sed prima melior, quoniam etiam pœnalis erat in d.l.fi.& tamen excusat.

Vltimo dici posset, illud esse, quia interpellatio diei est, appositæ in contractu, quæ magis af ficit, quàm interpellatio hominis.l.magnam. C. de contrahen.& commit.stipu.

Secundo ob.ualdè tex.in l.qui aũt, in §.1. ff.de consti.pecu.ubi si quis certam personam pro se fideiussuram constituerit, eaq; nolit fideiubere, uel mortua sit, tenetur, aut aliam, æquè idoneã, fideiubentẽm præstare, aut interesse soluere. & sic difficultas ipsum non excusabit.

Sol.plana est, ipsiusmet Iurisconn. quòd hoc uerum sit, si mora sibi possit imputari, aliàs non te nebitur, difficultasq; ipsum excusabit.

Vel & aliter, ut dixi in alijs lectu. periclitandi ingenij gratia, quod hic in præsentiarum, breuitatis causa, non scribo.

Immò q aliàs talis pmissio non ualet, tanq̃ facti alieni, nisi principalis promittens sit obliga tus ad idẽ, ad qd promisit, facere alium obligari, ut plenè per Alex.consi.10.uisis, col.2.uol.2.

Vltimo ob.dictum Abb.in c.gemma, ad fi. de spon.ubi si quis per stipulationem se obligauit, q alius matrimonio consentiret, & tamen diffi cultate non excusatur, si ille noluerit, quom nus teneatur ad interesse, uulga.l.si qs ab alio. §.fi.ff. de re iud.l.stipulationes nõ diuiduntur.ff.d uer.ob

Sol.etiã ad istud facilis est, si dixeris, id nõ esse uerum generaliter, sed ita demum, si ea in re do losè uersatus sit, ergo non aliter, & pro op:. Bart. faciet, & probatur in d. l. q autem, & sentit etiã Maran.in disputa.suis.7.nu.18.

52. Secundo quæro, † quid si in obligatione sit datio, & species debeatur.idem dicit Bar. q difficultas scilicet impediat moram cõmitti, & sine dubio excusetur debitor, iutaq; p eũ allega. suit clara hic, & in l.cum seruus, & in l.cum res.uen itaque.ff.de lega.1.

Nec ob.tex.qui huic conclusioni aduersari ali quantulum uidebatur, in l.non dubium.in fi.ff. de lega.3.quia æstimatio eo casu rei legatæ uidetur, igitur non mirum si ab hærede debetur, nec difficultas ipsum excusabit.l.mortuo.§.j.& 2.ff. de lega.2.§.non solum.Insti.de lega.l. si domus. §.qui confitetur.ff.de lega.1.

Et minus tex.in l.si seruum, in §.1.ff.de uerb.ob. quia seruus erat promittentis, tempore stipulationis, uel post.ita ut subesse qd uideatur, quod promissori possit imputari, perq; eum casus acciderit, quo excusari non debeat.

Immò uidetur etiã, q ob.tex.in d.l.cũ seruus, ubi fuga serui non excusat hæredem, quominus eum suo sumptu requirat, & præstet.

Sed nihil est, quoniam erat in fuga tempore testamenti, aliàs excusaretur, si culpa sibi imputari non possit. & fusius ut ibi.

53 Et hinc sumpta occasione, dubitat Ias.si debitũ negetur, & negãs d mẽdacio ꝯuincat, an pdat bñ bñficiũ hoc, ue difficultate. s.debitor excusetur.

Et breuiter, contra Saly.& Ro.in l.uinũ.ꝟ.eo. concludit, q non, eritq; ampliatio ad prædicta, motus, quia nemo suo iure priuandus est, nisi ex p̃ressè caueatur lege, ut per gl.in c.fi. de iure pat. & ita etiam transeunt Deci.seni. Ripa, & alij, & probatur quoque in l.nemo ex his.ff.de reg. iur. & quia in materia iuris proprij priuatiua, non p̃ceditur de similibus ad similia, s̃m Bal. i auth. ex testamento, col.ult.in prin.C.de secun.nupt.

Si quis tamen uellet opi.Saly.& Ro. tenere, sic posset ad prædicta rñdere, & ad primũ dicere, q satis lege expressum, cautũq; uidetur, ex quo de mendacio cõuictus est, cuius rõne dolus præsumitur.l.si qs affirmauerit.ff.d dolo.ergo & culpa.l.1.ff.si men.fal.mo.di. Sed culpa, propter difficultatem nõ excusatur debitor ut s.ergo, ut dixi, satis cautum esse uidebitur.& est argu.in l.fere oportet, in.§.sufficit.ff.de excu.tut.

Ad secundum uero, idest ad regulam dictę l. nemo ex his, q lex hac ratione impedit, ut ibi di citur, ne alia defensione utatur.

Et ad ultimũ deniq;, ut dicit Deci.iuni. q hãc quoq; opi.tenuit hic, i 2.lectu. q imò de similib. ad similia fit extensio, ex identitate rõnis, ut nor. in l.si qs id qd.ff.de iu.om.iu.maximè quia non

agitur de iure iã quæsito (ut dicebatur) sed quærendo quod facilius tollitur, & sentit etiã Deci. & benè l. qui autem. ff. quæ in frau. credi. l. seruus cum similibus. C. de pact. & hæc disputationis gratia dicta sint.

24 Tertio quæro, † quid in debitore quãtitatis. & ex mente eiusdem Bar. respondeo, ꝙ difficultas non impediat moram, quòdq; debitor, etiã si perpetuo stet, nec pecuniam congreget unq̃, semper erit in mora.

Motus per tex. in l. continuus, in §. illud. ff. de uerb. ob. ubi in fine casus clarus, ꝙ causa difficultatis ad incommodum promissoris, non ad impedimentum stipulatoris pertinet.

Et quia si debitorem quantitatis non excusat casus. l. incendium. ff. si cer. pet. nõ excusabit quoque difficultas. l. relegatorum. §. constitutum. ff. de interdic. & rele. c. si Paulus. 32. q. 5.

Et quia, alia iura multa prætermittimus, idẽ probantia, ratione breuitatis, in aliis lectu etiam inducta, si excusaret, iam nõ esset differentia inter debitorem speciei & quantitatis, quod à ratione est alienum pænitus, nisi sit quãtitas respectu speciei debita, ut suo loco dictum fuit, & ad propositum satis. & ita in simili arguit glo. in l. transigere, in ver. non licet, C. de transac. & in l. iurisgẽtiũ, in §. si paciscar, i ver. nõ liceat. ff. d pac.

Nihilominus nuic conclusioni multa quoq; obstant, & maximè, alia minus urgentia prætermittentes, tex. in l. Thays, in §. 1. ff. de fideicõ. lib. allega. per Bart.

Cui tamen postea respondet, ꝙ ibi erat factũ in obligatione, idest seruorum liberatio, nõ quãtitas, igitur non mirum si excusat, ut suo loco dictum fuit per tex. in l. fi. in §. 1. ff. ad legem Rho. de iac. & alia, quæ non repeto.

Et malè, ex quo serui liberari nõ poterãt, nisi p exolutionẽ quãtitatis, & sic ꝯrium adhuc uiget.

Replicat Ias. uerum esse, si quãtitas, & factũ, in una eadẽq; p̃sona foret expediendum. l. 5. §. fi. ff. de uerb. ob. sed liberatio, & sic factum, cõsiderabile erat, respectu seruorũ pecunia uero & quãtitas, respectu creditoris, penes quem serui erãt pignorati, ergo factũ solũ dicetur. l. liber homo. §. fi. ff. de uerbo. ob. & sic Bar. solu. uera.

Aliam talem solu. tradit postea idẽ Ias. & ante eum Alex. hic, & Imo. in d. §. illud, ꝙ nos loquimur in mora regulari, quæ ꝯhitur p interpellationem hominis, ibi uero agitur de irregulari, q̃ contrahitur sine interpellatione p legem, fauore libertatis. l. cum uero. ff. de fideicom. lib. l. mora, iuncta glo. ff. de usu. l. in minorum. C. in quibus cau. i integ. rest. nõ est ne. diximus in euidẽtia. sed mora irregularis facilius ĩpedit, arg. in l. eius mi litis, in §. si militia missus. ff. de mil. testam. l. Marcellus. ff. de Carbo. edic. ergo, & hæc etiã placet.

Vltimo dicit Ripa, non tacere, ex alio, quoniã ibi loquitur de mora causata pro commoditate debitoris, non pro difficultate solutionis.

Quæ solu. attenta, excusari non deberet, & tamen excusatur, impeditq; tarditas morã cõmitti, ut ibi. & quia tantũ est dicere hæredi non esse imputandum, si pro commoditate rei suæ administrandæ æs alienum tardius exolnerit, quantũ est dicere, non facilè exolui potuisse, ergo difficulter: & si sic est, difficultas impediet morã cõmitti. & propterea prima solu. tenenda est, aut secunda, quæ sunt ueriores.

Secundo ob. tex. in l. debitoribus. ff. de re iudi. ubi debitoribus condemnatis datur tempus ad soluendum, hodie quatuor mensium, olim duo rum. l. 2. & ibi no. supra eo. & si res exegerit, pro rogabitur, ergo difficultas excusabit, & moram committi omnino impediet.

Sed Alex. respondet hic, col. ult. ꝙ illud est verũ, quoad moderãdã dilationẽ, q̃ datur iudicatis, nõ ꝙ nõ cõmittat mora, si difficultas emerserit.

Vltimo ob. qa habemus, ꝙ cui nõ conueniunt uerba diffinitionis, eidem nec conuenit diffinitio, argu. in l. 4. in. §. totiens. ff. de dam. infec. sed sed non ualenti soluere, non conuenit diffinitio moræ, quæ est uitium culpabile, ut dictum est supra, & not. in l. mora. ff. de usu. qa i putari nõ põt ergo impediet eã cõmitti, & excusabitur.

Ad quod etiam potest responderi, ut hic per Alex. col. ult. præallega.

Ideo dicamus, in debitore quantitatis ad pro positũ dicta ꝓximè in obligatione facti, & solutione speciei ex his fallere, quia si casus ipsum non excusat, multominus excusabit difficultas, ut supra & ita transeundum esset.

Verum aduerte, quia tex. in d. §. illud, nõ probat intentionem Bar. ex duobus, ut hic per Cur. ponderãdo maximè, postquã de quãtitate & specie loquutus est Iuriscon. ꝙ dixit generaliter causam difficultatis ad incommodum promissoris, non impedimentũ stipulatoris, pertinere, & sic uel promissor quantitatis sit, uel speciei.

Nec ratio prædicta eiusdem Bar. etiã subsistit, qđ Ripa quoq; ostẽdere nititur, & si adhuc debile ultimum argu. esse dixero, non errabo, quoniam non assignatur bona diuersitatis ratio, inter debitorem speciei, & quantitatis, eodẽ Cur. teste, qui exinde pulchram etiam distinctionem tradit, nu. 39. vt per eum.

Vel dicamus, ꝙ ratio Bar. optima sit, & probetur efficaciter conclusio hæc, quòd si debitorem quantitatis non excusat casus, iterato dixerim, multo minus excusabit difficultas, nec impediet moram committi.

Nec ob. tex. in l. sciendũ. ff. de usu. ut hic p eundẽ Rip. qa dicã, ut dicit Alex. ad l. debitoribus. ff. d re iud. id esse verũ quo ad moderãdã dilationẽ, seu solutionẽ differẽdã, nõ ꝙ excuset, & si difficultas emerserit, ꝙ nõ cõmittatur mora. Cogitã tamen, quia quæstio ardua est, de apicibus iuris, & quam prolixioribus uerbis Docto. præcipuè Alex. etiam obscuriorem reddunt. Et ex his, post quam feriæ nobis indicuntur, finem facio. Die xv. Ianuarij. 1554. Paduæ.

SVM-

SVMMARIVM.

1 *Cōdictio cū c.differt à cōditione ſine c.et unde dicta*
2 *Condictio certi an fuerit neceſſaria.*
3 *Condictio certi non competit ex legati cauſa.*
4 *Condictio certi datur ex omni cauſa & obligatione ex qua certum petitur.*
5 *Condictio certi an fuerit utilis.*
6 *Actionem non habere, et exceptionē elidibilem habere paria ſunt.*
7 *Condicere rem ſuā nemo pōt, præterquàm a fure.*
8 *Teſtes de tenore inſtrumenti deponentes quales eſſe debeant ut probent, & an contra furem probēt.*
9 *Libellus ineptus contra furem procedit.*
10 *Cōdictio certi ſpecialis an cōtineatur ſub. generali.*
11 *Argumētū de cōtractib. ad quaſi cōtractus ualet.*
12 *Hæres tenetur ea actione qua defunctus tenebatur*
13 *Hæres de leui culpa non poteſt conueniri.*
14 *Condictio certi an una tm̄ ſit uel duæ. & nu. 20.*
15 *Mutuū eſt contractus noīatus nomē elegās habēs.*
16 *Condictio certi generalis datur ubi ex aliqua ſpeciali actione, aliàs certum petitur, uel peti poteſt.*
17 *Actionū diuerſitas cognoſcitur ex medio cōcludēdi.*
18 *Natura & ars nihil operantur fruſtra.*
19 *Genus nunquam tranſit in ſpeciem, niſi ſpecies ſpecialem aſſumat nomen.*
21 *Specialis diſpoſitio potius quam generalis, in dubio præſumitur.*
22 *Effectus ſuæ cauſę debet commenſurari.*
23 *Bonorum poſſeſſio de iure prætorio cauſat trāſmiſſionem quæ eſt de iure ciuili.*
24 *Actio ſpecialis de commodato, et depoſito dantur, & large appellatur condictio.*
25 *Actio ſpecialis an oriatur ex ſtipulatione.*
26 *Numerus pluralis in ſingulari reſoluitur, & eſt figura enallagæ ſiue alleotheta.*
27 *Condictio generalis datur eo caſu quo competit ſpecialis actio.*
28 *Condictio certi quòd ſit una tantum, uel duplex, quæ utilitas reſultat, ex diſputatione.*
29 *Stipulatio à uerbis non à conſenſu denominatur ex quo in omnibus contractibus interuenit.*
30 *Libelli uariatio non admittitur.*
31 *Actionem non habere, & habere nec poſſe intentari lege reſiſtente paria ſunt.*
33 *Qualitatis mutatio in aliquo, condemnationem nō lædit neque mutat.*
33 *Actio in libello hodie non eſt exprimenda.*
34 *Priuilegia contractui attribuuntur et nō actioni.*
35 *Condictio certi, & triticaria habent ſe adinuicem tanquam excedentia, & exceſſa.*
36 *Actio in factum ſubſidiaria eſt, & datur ſicut actio de dolo ubi alia deficit.*
37 *Verborum inculcatio uitioſa eſt, & uitanda.*
38 *Cauſa, & contractus an differant.*
39 *Condictio certi an ſit natiua uel datiua. & 45.*
40 *Exceptio quæ opponitur cōtra directam actionem non opponitur contra utilem.*
41 *Condictio certi an locum habeat, ex quaſi contractu & maleficio.*
42 *Præpoſitio ex cauſam immediatam & proximam ſignificat.*
43 *Obligatio cōſtitui non pōt ſi cauſa non ſubſit.*
44 *Cauſa cauſæ quicquid eſt, dicitur eſſe cauſati.*
46 *Cauſa in libello an ſit proponenda.*
47 *Poſſeſſio uel quaſi principium actionis eſt.*
48 *Libellus oſcurus generalis et ineptus nō procedit.*
49 *Condictio certi ad quid inuenta.*
50 *Lex generaliter loquens includit perſonas priuilegiatas.*
51 *Inſtrumentum habens executionem paratam, habet etiam pro intereſſe*
52 *Obligatio ad intereſſe in obligationibus facti regulariter ſuccedit.*
53 *Actio in factum ſpecialis quandò infamet.*
54 *Condictio furtiua non infamat.*
55 *Actio ſubrogata loco alterius actionis, an ipſius naturam ſapiat.*
56 *Tempus utile & continuum in quo differant.*
57 *Actio de dolo datur intra biennium.*
58 *Condictio certi ſi detur in locum actionis legis Aquiliæ, an per inficiationem creſcat.*

L. CERTI CONDICTIO.

SVMMA diuide & caſum per te figura, & ut p docto. qa plana eſt litera, & dum dicit laſ. declarādo condictionē ſine.c.ſcriptā, capi p actu ſuſpēdēte † natiuita ē actionis & obligationis.l.cedere diē.ff.de uer.ſign. & toto tit.ff.de cond.& dem.ubi aliàs ſi cū d. lra. c. ſcripta reperiatur, qđ perſonalis eſt actio.§.appellamus, inſti.de actio.l.rerū amotarū actio. ff. rer. amo.glo.in l.legē.C.de pac.à condicendo appellata, ideſt à ſimul dicēdo, qm̄ olim in actionibus pſonalibus, neceſſariū erat prius debitori obligato hoc ipſum denunciare, anteaq̄ cōueniretur in iudicio, quod tamen requiri nō uidebatur in realibus, nec eſſe neceſſariū, ex quo nullam præſupponunt obligationē, ſed dominiū tm̄, ex parte agentis, & poſſeſſionē ex parte rei cōuenti. §.j.inſti.de actio.& ibi not.l.officiū.l.in rē.ff.de rei uēdi.hodie aūt nō, ſed de vrbanitate, ſi agens uoluerit.l.quidā Hyberus.ff.de ſerui.urba. præd.optimè loquitur, nec aliud dici pōt. Adde & primo, hæc omnia dici in §.ſic itaque, inſti.de actio.uerumq; fore amplius, ēt ſi ageretur de crimine, ciuiliter tm̄, ut inquit Abb.in c.2.in prin. de accu. & utile inſup, qa ſi fiat anteq̄ reus ad iudicium uocetur, nō ſufficit qđ uocatus debitū confiteatur, ad uitandā condemnationē expenſarū factarum in citatione, libelli cōceptione, & ſimilibus aliàs ſic, ut p eundem Abb.in c.nouit, in ult.col. de iud.qđ dictum pro ſingulari refert Ro. in ſuis 396.& Veroneñ.in cautel.84.Secundo adde, dū conſiderat actiones pſonales, eſſe condictiones, & è contra, quaſdam uero in ſpeciale nomē trāſiuiſſe, ut empti, uenditi, locati, conducti, & ſimilium, & in nomine generis ēt remāſiſſe, adiectione

ne

ne tamẽ addit vt una ab alia cognoſceretur, quẽ
admodũ condictio certi, indebiti, ob cauſam, &
ſimiles de quibus hic, & in ſeq. tit. hoc idẽ proba
ri in l. iuriſgentiũ, in prin. ff. de pac. Adde rationẽ
dubitãdi facere ad princ. hanc certi cõdictionem
neceſſariã non fuiſſe † qa inuenta aliàs reperitur
actio de dolo. (de Triticaria enim ĩ factũ, & alijs
infra) quæ ſemp in ſubſidiũ datur, & ubi alia nõ
ſupereſt. l. 1. in prin. & in §. ait prætor. ff. de dolo,
Et non ab re ſi alia non ſuperſit dixi, quia ſamo-
ſa non temere à prętore decerni debuit, ſi ſit ciui
lis vel honoraria, qua qs poſſit experiri, ut in d.
§. ait prætor, ſubijcitur. & minus ſecundo dicen-
dũ uideretur, qđ cõpetat (quemadmodũ ſtatim
innuit) ſiue ex certo contractu petatur, ſiue ex in
certo, ex quo eo prætextu actio quoq; ex ſtipula-
tu inuenta eſt. ut inſti. de uerb. ob. in prin. Tertio
dubitationẽ faciebat, qđ immò ante diem & an-
te cõditionẽ agatur, tex. in l. cũ qui Klendis. ff. de
verb. ob. & in l. ſi pupillus, in §. qui ſob conditio
ne. ff. de noua. & melius q̃ alibi, in l. Aquilia. in
§. ſi deletum. ff. ad legem Aquil.

3 Quarto † qđ non cõpetat ex legati cauſa, quia
dominium recta uia trãſit in legatariũ. l. à Titio.
ff. de fur. fictè à morte teſtatoris, uerè uero ab adi
ta hæreditate. l. ſi ubi homo. §. cũ ſeruus. ff. de le-
ga. j. ergo non agit, qa nemo condicit rem ſuam
prætetquàm à fure. l. fi. ff. uſuſ. quemadmo. caue.
Quinto quod nõ cõpetat ex lege Aquilia patet,
quia ad intereſſe agitur, quod eſt incertũ. §. cura-
4 re, inſti. de actio. † Certi condictio aũt (ut dixi &
ut hic) detur ex omni cauſa, & ex omni obligatio
ne, ex qua certũ petitur, ergo. Sexto qđ nõ detur
ex cauſa furtiua facit, quia nemo condicit rẽ ſuã.
§. ſic itaq;, inſti. de actio. Septimo qđ nõ detur fi-
deicõmiſſario, quia reſtitutio hæreditatis conti-
net factũ, & ſic quid incertũ. l. vnica. C. de ſen. q̃
pro eo quod int. l. ubi aũt non apparet. §. qui il-
lud. ff. de uerb. ob. ergo certi condictio locũ non
habebit. quæ datur ad certũ, utſupra.

Vltimo qđ neq; alieno noĩe obligatus teneat
(de hærede enim ut inqt glo. infra intelligendũ
eſt, & non, ut ſenſit Iaſ. de fideiuſſore poſt Alb.)
quia is proprio noĩe obligatus eſt. l. blanditus. C.
de fideiuſſo. nec ſecus dicit idẽ Alb. cũ ſit actio
pſonalis, ut in ſimili uidemus è contra, qđ priui-
legiũ in actione pſonali habet mulier, cæteris cre
ditoribus præferri, l. aſſiduis. C. qui po. in pi. hab.
Et tamẽ id non habet hæres. l. 1. C. de priuil. dot.
Sed nihil eſt, qm̃ ad primũ reſpondetur, qđ im-
mò neceſſaria fuit, uel ſaltem nõ inutilis & ſup-
flua, qñquidẽ noſtra interſit habere plura reme-
dia, quibus nobis ſuccurſum ſit. l. non eſt nouũ.
ff. de actio. emp. arg. not. in l. iuriſgẽtiũ, in §. quin
immò. ff. de pac. & in l. lecta. j. eo. & in l. petens.
C. de pac. & in l. 2. C. de pac. int. emp. & uẽd. vbi
ob id pactum incontinenti appoſitũ iuxta ꝯctum
nouã actionem producit, & ueterẽ informat vt
detur ad id quod in pacto deductum eſt, & ma-
ximè cũ ſit generalis (ut dictũ eſt ſupra latius, nõ
nihil Io. Fab. in d. §. fi. ff. quod cũ eo.) competatq;
cũ certũ petitur ex ꝯctu, doli cauſam habẽte uel
non. Immò plus qđ cũ ipſa actione de dolo con-
currit hac ratione, q̃q̃ aliã ſpecialem ſecũ non ad
mittat. l. 1. §. ait prætor. ff. de dolo. l. ſi cũ exceptio
ne. §. cũ qui. ff. qđ met. cau. Et ſimile in edicto de
noui op. nun. ponit Bar. ĩ l. 1. in §. hoc aũt edictũ,
in 1. col. ff. de no. ope. nun. & in l. 1. in §. uſufru-
ctuarius, il. 2. ff. eo. & probatur etiã in l. ſi legata-
rius. ff. de dolo. allega. p eũ in d. §. hoc aũt edictũ.
& in l. in prouinciali, in §. j. ff. eo. de no. ope. nun.
Ad ſecundũ dico contractũ eſſe poſſe incertum,
& id quod petitur certũ, & tunc certi condictio
ne agetur, neq; repugnat, exempli gratia, promi-
ſiſti mihi facere certũ qd in genere, puta foueã
fodere, non fodiſti, ago ꝯ te ad intereſſe, petoq;
ob id, decem, quod facere poſſum. l. ſi qs ab alio.
ff. de re iud. l. ſtipulationes non diuiduntur. ff. de
verb. ob. qa tanti mea intereſt, certaq; certi cõdi-
ctione peti poſſunt, aliàs auth. ut in ꝯtrio, actio ex
ſtipulatu foret neceſſaria, puta ſi ad hominẽ pro
miſſum, in genere agatur, uel ut fouea pari mo-
do promiſſa fiat.

Ad tertium uerum eſſe, qđ ante diem agit, ſed
6 qđ obſtat etiã exceptio doli eidem agenti, † inde
paria ſunt, qđ non habeat actionẽ, uel habeat ex-
ceptione elidibilem. l. eleganter. §. ſeruus pactio-
nis. ff. de dolo. l. nũ vt. ff. de iudi. Bar. in l. ſi unus,
in §. pactus, col. pe. ff. de pac. & ad id dẽ cõditio-
nẽ in ſimili dicẽdũ eſt, ut locũ habeat, ex quo om
nimodo extitura erat. ut in d. §. qui ſub conditio
ne. uel dic qđ ſtipulationi in diem parificetur, ut
neq; etiã ſtatim agi poſſit. & ad tex. in l. in lege
Aquilia, id eſſe ut ex cauſa, ſuſpitione fugæ, uel
paupertatis, & ſimili, debitor cõgatur præſtare
cautionem de ſoluendo adueniente conditione,
& ut plenius tradit igne. in l. 1. in §. ſerui, nu. 25.
ff. ad Sillania. S.C. ad quartũ intelligi debere qñ
teſtator legauit rẽ alienam ſcienter (ut glo. inqt)
& ob id quidẽ, qa ſi ignoranter nõ ualeret lega-
tum, niſi factum pſonæ coniunctæ. l. cũ rem alie-
nam. C. de lega. & nõ ab re qa uerba legis intelli
gi debent, ne in abſurditatem incidamus, l. nam
abſurdũ. ff. de bo. li. §. ſed & qđ principi placuit,
& ibi Por. not. inſti. de iure natu. uel quãdo lega
ta fuiſſet quantitas, puta decẽ in genere. Nec di-
catur qđ genus eſt incertũ. l. in ratione. §. incertæ
ff. ad legẽ Fal. qđq; certi condictio ſic competere
nõ poſſit, utſupra qa in abſtracto incertũ eſt, nõ
hoc caſu & in concreto, & in ſimili dictũ fuit in
l. 2. in prin. ſupra eo. vel dici põt qđ fuerit res pro
pria teſtatoris, quam hæres ut prædo retinebat, à
quo iure merito & rationabiliter condicitur. d.
l. fi. & ſtatim etiã ſubijciã. Ad quintũ dico quod
licèt ſit incertũ, uenit tamẽ certificandũ per iudi-
cem, ideo certi condictione peti poteſt. d. §. cura-
re, præallega. l. unica, & utrobiq; not. & eſt argu.
in l. nihil. ff. de cõdic. ſi. cau. & ex hoc tollitur opi
nio quorundã uolentium quoq;, cõdictione in-
certi peti debere. l. fi. ff. ſi qs in ius uoc. nõ ier. qa
expo-

exponitur ibi incerti idest pp interesse, qd incer
7 tū est, anteq̄ à iudice certificetur. Ad † sextū so-
lo noc verbo respondetur., neminem rem suam
condicere praeterq̄ à fure, ut dictum est, dicta l.
fi.& not.in d.§.sic itaq;.vel intelligi pōt respectu
dupli aut quadrupli, certi condictione agenti cō
sultum fuisse, & planius uidebitur 3uum, sed pri
ma responsio solidior est, ex quo omois condi-
ctio degenerat contra furem.d.§.sic itaq;.l.scire
debemus.§.si à fure.ff.de verb.ob.l.j.ff.de tritica.
Bar.in l.si quis nec causam, in §.1. j.eo. vnde in
8 simili † licet testes de tenore instrumēti deponē
tes, fidem non faciant, neq; probenr, nisi periti
fuerint, probanr tñ contra furem, uerū uel praesumptum.l.si de possessione.C.de proba.l.2.§.di
uus.ff.de iure fi.Bar.in auth.si quis in aliquo do
cumento, col.1.C.de eden. Et quanuis tacens cō
sentiat, odio tamē furis, cōsentire non dicetur.l.
9 qui vas.§.vetare. ff. de fur.& † plus qd hac rōne
contra eū quoq; libellus, q̄q̄ ineptus procedit se
cundum Bal.in l.falsus.col.4. C.de fur. & est li-
mitatio not.ad uulga.glo.l.1.ff.de offi.asse.

Ad septimū responde fallaciā habere ut etiā
Bar.hic dicit in fi.qm̄ de fideicōmissario intelli-
gimus, cui iā facta sit restitutio, agēte contra de-
bitores haereditarios. Ad octauū & ultimū uero,
id speciali ratione inductū fuisse, ex quo erat cō-
tra iuris rationem receptū, ut in l.qd uero j.ff.
de legi.& ibi not. haud cōsiderandū in casu nro.

Noto modo & primo, qd licet hic tractetur
& fiat mentio de certi condictione in genere, &
non immerito, qm̄ omnis nostra cognitio ab eo
incipere debet.l.1.supra eo.& ibi multa diximus
§.his igitur, insti.de iusti.& iu. & qa etiā origine
est de iure ciuili, ut supra, & in §.fi.insti. qd cum
eo.& dignior illis quibus incertū petitur, cū pet
eā qd dari praecisè petatur, qd etiā declarat Azo
in Summa sua.C.eo.in prin.attamen continetur
10 quoq; sub ea, certi cōdictio specialis † quae datur
pro mutuo, & in simili in credito not.in l.2.10 §.
creditum.supra eo.& in iurisdictione, in l.imperium.ff.de iur.om.iud. & in adoptione in l.1. 2.
ff.de adopt.& alijs quae non refero.& appellatur
arg.à generis diuisione fm Bal.in l.conuenticulā
col.3.C.de epi.& cle.ubi aliàs minuitur, altera-
tur & declaratur, si exceptio objiciatur generi. l.
legatorū.§.q plures, ff.de lega.2. aut specificetur
qualitas.l.i delictis, §.si detracta.ff.de noxa.actio.
uel species inserantur, pro ut sunt de natura ge-
neris.l.legata suppellectili.ff.de sup.lega. & not.
Idē Bal.in loco praellega.& latins dicemus infra
in articulo isto an duae sint uel una tantum.

Secundo noto, hic esse casum, in quo ualet ar
11 gn.de 3ctibus ad quasi contractus † ex quo vide
mus hinc non solum certi cōdictione, teneri eū
qui ad certū obligatus est, ex contractu, uerū etiā
ex quasi.§.haeres.insti.de ob.quae ex qua.cont.&
ita hic glo.tex.istum exemplificat. Sed contra de
l.j.& ibi Bal.not.ff.de cont.iud.tu.& insti. de ob.
quae ex qua.cont.in princ.ubi 3ctus à quasi 3ctu
distinguuntur. Et facit etiam ratio, qa in contra-
ctu uerus interuenit consensus, in quasi 3ctu ue
ro interpretatiuus. Sol.argu.procedit inspecta ni
& proprietate uerborū, sed tñ quia omnimoda
ratio militat utroq; casu, statutū in cōtractu, ex-
tenditur etiā ad quasi 3ctū, q̄q̄ materia sit aliqñ
statutaria & similis, strictissimam interpretatio-
nem desiderans, ut per Bart.in l.more.ff.de acq.
haere.& Bald.in rub. C.de pac. & Deci. in c. qua
fronte, col.2.de appella.

Tertio & ultimo noto, haeredem ea actione te
12 neri, qua defunctus tenebatur, & erat † obliga-
tus.l.1.& toto tit.C.de haere.actio.& ut ac.ab hae
red.& con.l.haer.Et nimirū quia eadē persona esse
finguntur.§.1.in auth.de iure iu.à mo. presti. &
not.in §.actiones aūt in prin.insti.de actio. Mirū
tamen videtur cū istud non sit generaliter verū,
13 † nāq; de dolo, lata culpa & leui, tenebatur de-
functus, & tñ de leui haeres cōueniri non pōt, ut
inqt Alex.in l.curatoris, in prin. C.de nego.gest.
sed pro sol.dici potest, dictū non tolli, q̄q̄ aliquo
casu fallat regula, imn ò qd ineptū est eā non fal
lere.l.uxorem.§.felicissimo.ff.de lega. 3. §. ut aūt
lex, in auth.de non alien.l.semp.ff.de lega.3.glo.
in auth.ut si prohib.mat.debit.in prin. & de ma
teria aliàs qñ heres teneatur in l.si plures, in §.fi.
ff.de dolo.& in l.depositi, & in l.ex contractu. ff.
depo.& haec quo ad tex.huius prin.sufficiant.

In glo.1.in prio.Bar.sumpta occasione & be-
14 ne disputat an una tm̄ sit certi cōdictio † uel duę
& breuiter concludit, qd sint duae, vna gnalis ut
hic, alia aūt specialis, pro mutuo, quae opinio ēt
fuit glo.prius hic, & in rub.j.eo. & aliorū cōmu
niter utrobiq;.et probatur primo, p tex.insti.qb.
mo.re cont.ob.in prin.ubi ex mutui cōtractu na
scitur actio, quae uocatur, inquit tex. condictio,
ergo specialis, quia praepositio ex, causam imme-
diatā & proximā significat & idipsum notat, l.ex
hoc iure.ff.de iusti.& iu.not.in l.1.in §.ex. incen
dio.ff.de incen.rui.nauf. Et quia etiā cum sit hoc
modo causae effectus, illi debet quoq; cōmensu-
rari.l.ita aūt.in prin.l.si plures, in fi.prin.ff. de ad
mi.tu. & melius q̄ alibi probatur istud in l.3. in
prin.C.de transac.ubi specialis transactio specia-
lem producit effectū, sed causa idest contractus
specialis est, ergo & ipsius effectus, & nouissime
est arg.in l.in agris.ff.de acq.re. do. Considerādo
etiā qd i numero singulari loquutus est, ubi aliàs
si de generali loqueretur, plurali usus fuisset, ex
quo certi condictio generalis datur etiā pro mu
tuo.d.§.quoniam.j.ea.lege.

Secundo probatur p tex.in l.j.ff.de tritica. ubi
qui pecuniam numeratā petit illa actione utitur
si cer.pet.quae uerba mutuū significāt, ut in rub.
supra eo.ergo certi condictione speciali, perinde
ac si diceretur. Idem mutui condictione peti pos
se, & sic necessario ad differentiam certi condi-
ctionis generalis, competentis pro omni eo, qd
nobis dari certum petitur.

Tertio probatur, quia eodem modo contrahit
& petitur

& petitur mutuũ quo indebitũ. §.j. Instit. quib. mo.re cont.ob.sed indebitũ specialem habet cõdictionem ut ibi,ergo & mutuũ, & multo qnidem magis cũ sit ꝯctus frequens & priuilegiatus.l.singularia.ꝟ.eo.& est arg.in l.item apud Labeonem.in §.hoc edictũ.ff. de iniur. & qa etiã si ex stipulatione oritur,dummodo certa sit,ut insti.de uerb.ob.in prin.inducendo ut hic p Alex. non est ratio cur ex mutuo etiã oriri atque com

15 petere non debeat. † Cõsiderãdo ad idem quoque,qđ mutuũ est ꝯctus nominatus,nomen elegans habens.l.quotiens ubi glo. ff. de præscript. uer.l.iurisgentiũ,in prin.ff.de pact. Et qđ hac ratione nominatam etiã actionem producere debet d.l.iurisgentium.

Quarto probatur p tex.in §.sequens, initit.de actio.ubi actiones rei persecutoriæ sunt, quibus actor mutuam pecuniã petit, ergo plures & nõ una.l.ubi numerus. ff. de testi. generalis scilicet & specialis. Et idem præsupponitur ob id in l.q mandatum. ff. manda. ubi qui mandato domini pecuniam mutuo dedit, actiones (inquit tex. in numero plurali) cedere tenetur.

16 Quinto & ultimo, † qa certi condictio generalis,non est necessaria,sed datur, ubi aliàs ex aliqua speciali actione certum petitur, seu peti potest,ut hic p Bar.col.3.at ex mutuo datur.d.§.qm̃ ꝟ.ea.lege,ergo & certi condictio specialis necessario,ergo duæ & non una.

Cõtrarium autem tenuerunt Vltramonta. qđ immò una tm̃ sit, generalis scilicet, moti & ipsi ex pluribus.tum maximè & primo, qa iure cautum non reperitur qđ plures sint sed ꝯrium potius,in d.§. qm̃, ubi ad literã legitur. pro mutuo hanc certi condictionem generalem competere. ergo una l.2.§.deinde ex his.ff.de orig. iur. estq́; arg.in l.quotiens. ff.de actio. & ob.Considerãtes quoq; qđ leges semp utuntur, uerbo singularis numeri, & certi condictionem,& non certi con dictiones appellant.§.j.instit.quib.mod.re cont. ob.ibi.& ex eo ꝯctu,nascitur actio, quæ uocatur condictio & rursus est arg.in l.Iulius phœbus.ff. ad Treb.qđq; idem nomẽ habet, haud dicendũ, si diuersæ forent.l.si idem.C.de codicil.

17 Secundo † qa diuersitas actionũ cognoscitur ex medio concludendi.l.nõ debet.ff.de dolo. exẽplificando ut p Bart. qui etiã hoc idem not. in d. l.non debet ad fi.sed hic idem mediũ est, ex quo certum petitur,ergo una actio.

18 Tertio,quia † si certi cõdictio generalis datur pro mutuo,d.§.qm̃,specialis esset sine effectu, ergo multiplicari non debet, ex quo ars & natura nihil operantur frustra,l.qui bis idem.ff.de uer. ob.neque fieri debet, quod factum nõ releuat.l. hæc stipulatio.§.diuus,ff.ut lega. no.ca. cũ id ipsum quoque abhorreat lex,l.hæredes eius.§.j.ff. fam.ercis.Immò qđ ex generali prouisione, specialis locũ habere non potest, ex quo concurrerent & malè.l.doli clausula.ff.de uerb. ob. & ratio colligitur ex regula generi per speciem,de regu.iuris, in sexto.

19 Quarto quia † nunq̃ genus in speciẽ trãsit, nisi species specialem etiã assumat nomẽ,argu.in l. mortis causa capimus.ff.de don.cau.mor.sed hic speciale nomen non assumeret, ergo una tm̃ generalis condictio.

Quinto & ferè ad idẽ,qa genus nunq̃ in speciem transit, nisi differentia addatur.l.ius aũt ciuile.ff.de iusti.& iu.quod non esset in certi conditione speciali, ex quo mutui expressio, actionem non qualificat, sed rem demonstrat, ergo una,quid igitur tenendum?

20 Breuiter disputando † teneo hanc partem, cõtra cõmunem,qđ una tm̃ sit,ex supradictis, nec ob.si forte diceretur ad primũ, qđ ipso iure cautum reperitur,ex quo secundum Bar.hic, absurdum foret,contractum hunc, tam frequentatũ, actionem specialem non habere, quod & s̃. etiã dictũ fuit prius,ex quo hoc non efficit propterea ut dicat iure cautum reperiri.d.l.quotiens. ff.de actio.& ob.ibi nisi nominatim caueri t.§.considerемus in auth.de trien.& sem.& ut etiam infra. Immò qđ hæc absurditas est tolerãda,ex quo cautum (ut dixi)non reperitur,arg. in l.prospexit. ff. qui & à quib.& in l.cũ dotem & ibi Bal. C.de iure do.Ad tex.in §.j.insti.quib.mo.re cont.ob. opponitur,qđ intelligitur de certi condictione speciali,ex quo loqui etiã uidetur, de speciali ꝯctu mutui,sed ex infra dicendis pariter loco suo, patebit uerum non esse.Rursum dicit Bar.non esse uerum,qđ idẽ sit nomen, quia qñ dicitur certi cõdictio specialis, est perinde ac si diceretur mutui condictio,quod non est in generali,quæ capitur pro omni certo,& malè,qm̃, ut dictum est, hæc nomina diuersitatem non indicant,nec efficiunt,ut genus in speciẽ transeat. Dicit quoq; ad secundũ,qđ immò mediũ concludendi est diuersum,quia mutuaui, & quia certũ est, ideo peto te condemnari. Et adhuc malè, qm̃ omnino esse ꝯualiter idẽ est,ex quo si mutuaui, sine dubio etiam certum est,uel arg. fateantur, qñ de actione speciali prouisum fuisset. Ad tertium dicunt, tenentes communem ,qđ immò erit cũ effectu, ut hic p Bar.quod pendet ab infradicendis. Id ẽt, qđ genus & species non concurrunt, confundi subijciunt, ex quo genus & species proueniunt ex diuerso fonte post Bart.in l.1.in §. hoc edictũ. ff.de no.ope.nun.quem citauimus etiã s̃.licet ad aliud,& non uerè,qa si semper est certũ dici nõ potest prouenire ex fonte diuerso. Ad quartum etiam dici posset quod immò speciale nomen assumeret mutui,sed replicabitur propter certum nomen speciei,dici non posse,ut.ꝟ.ad quod non uideo quomodo possit responderi.

Sexto & ultimo suadetur (quo primũ s̃. mmẽ confirmatur)ex quo de certi condictione speciali alibi loquitur.Iu.Consoriente, ex numeratione,uel cõsumptione,in d.§.qm̃,& in l. si à furioso,& in l.nam & si fur.ꝟ.eo.ergo alicubi parimo do de ea quę specialiter ex mutuo oritur,dixisset quod

quod tamen non dixit, ergo neque nos dicere id possumus.l.si seruum.§.non dixit prætor.ff.de acquir.hæred.

Et tenendo sic, adducta in contrarium, facilè tolli poterunt, nanq; primū non ob. quia esto (ut inquit Deci.) quod ex eo contractu nascatur cõdictio, non per hoc infertur, quod sit specialis, & malè ac contra ea quæ not. in l. hoc legatū. ff. de lega.3. ubi in dubio specialis dispositio potius q̃ generalis præsumitur, & pari modo potius specialis ex mutuo, q̃ generalis ratione certi ibidē. Et est simile in stipulatione, quæ potius à uerbis denominatur, q̃ à consensu, quandoquidē generaliter in omnibus contractibus requiratur. l.1.§. adeo.ff.de pac.not.in l.lecta, & ibi dixi.j.eo. Dic ergo tu aliter, de certi cōdictione generali necessariò intelligi debere, qm̃ de speciali nullibi, ut

22 dictum est s.iure cautum reperitur. Ex quo †tollitur id etiā quod effectus debet suæ causæ commensurari, ex quo cõmensuratur satis, etiā quod intelligatur de certi condictione generali, cū mutui expressio, ut pariter dictū est, actionem non qualificet, sed rem demonstret. Et quia etiam nō est semper uerum, ut dixi in l.singularia. in 2.le-

23 ctu.nu.20.j.eo. Et nouissimè †qa bo.poss.est de iure prætorio, §.quos aūt, insti.de bo.po.& tamē causat transmissionem, quæ est de iure ciuili. l.illud.§.fi.ff.de bo.po.con.tab. Tollitur itē & aliud de singulari numero, sepositis his quæ longa serie à Docto.dicūtur. Et de triticaria pariter, quæ ut dicūt & benè, cū ibi de numerata pecunia fiat mentio, locum habere non poterat, qa immò nō aliter dici debuit, ex quo sensus est. condictionē generalem, nasci ex eo cõtractu, quæ regulariter etiam competit ex omni causa, & ex omni obligatione, ex qua certum petitur, ut hic.

Non ob. ẜm, quia uerba ipsa indicant ẜtrium, aliàs mutui mentionem fecisset, ut docto. dicūt, & benè, hanc partem tenentes, immò plus dicas tu, quod etiam, quod mutui mētionem fecisset, intelligeretur, quod s. ostensum est, contra certi condictione generali, ergo & multo magis dicēdo si certum petatur.

Non ob. tertiū, quia æquiparatio uerissima est propter rem, & ex quo uterq; re contrahitur, & sic antecedens fatendum, consequens uero negandum, aliàs, dicunt Docto. indebitū etiā æquiparatur commodato & deposito, & tamē nō da-

24 tur pro istis certi condictio specialis. Et † malè qm̃ datur actio cõmodati & depositi, quæ sunt actiones ipsorum ẜtuum speciales, & largè cõdictiones appellantur. l.actionū genera, in prin. ff.de actio.& ob. Alio igitur modo respondent, qd non sit specialis, sed generalis, ex quo certum petitur, & sic tam in indebito, q̃ in mutuo, & adhuc malè, qm̃ specialis omnino dici quoque modo potest, per adiectiuum qualitatis indebiti. Et propterea respondeas tu ultimo, uerum esse, qd eodem modo contrahitur mutuum quo indebitum, sed non propterea qd pro mutuo specialis condictio competat, quemadmodum pro indebito, ex quo iure cautum non reperitur, ut sæpe dictum fuit. nec facit quod mutuū sit ẜtus multum frequens & priuilegiatus, quia illud ipsum arguit de actione speciali aliter prouideri nō debuisse, neq; opus fuisse, ex quo satis est qd alia habeat priuilegia. l.singularia. j.eo. argu. in l.fi. ubi glo. in simili not. C.de sacrosanc.ecc. quod osten di etiam potest, quia si certi condictione in deposito agi potuisset, quod pari modo priuilegiatū est. forte, hoc casu enim agi non potest, quia rei depositæ possessionem, & proprietatem retinemus. l.licèt.§.rei depositæ.ff.depo.& speciali actione non fuisset prouisum. Et ultra quia magis certum est, in ẜtu mutui q̃ in cæteris, l.si tantum tetis.ff.de act.empt.& ut hic p Deci. neq; ad idē facit quod habetur insti.de uerb.ob.in princ. quia

25 † non est uerum quod specialis oriatur in stipulatione si certa sit, sed generalis ut tex. met innuit ibi, non cauillando literam, & exponendo ut exponit glo.& ut infra, ergo neque in mutuo. aliā responsionem quoq; tradit, sed nō est tuta, itaq; uti solidior tenenda est. Minusq; facit qd sit contractus nominatus, quòdq; elegans habeat nomen, quia hac ratione debuisset etiā nominatam actionem producere, quod tamē non fecit, ergo dicendum est, quod nullam aliam habeat, quàm certi condictionem generalem.

Non ob. quartum, quia potest responderi ẜm Deci. numero esse plures, qñ agitur pro pluribus contractibus mutui. sed non placet, qa hoc ipm minus apparet, quod plures scilicet fuerint contractus. Respondetur igitur aliter, cū relatiuum ibi positū, nō solum mutuā pecuniam respiciat, uerum etiā eam in stipulationem deducti fuisse, optima ratione in numero plurali, id dictū fuisse. & rursum malè, qa utroq; modo certi condictione petitur. Tertio respondetur, id propter cõdictionem triticariam fore, quæ cū generali certi condictione concurrit, ut infra. neq; ista placet, ex quo pecuniæ mentionē facit, pro qua triticaria non datur. l.j.j.de tritica. ideo respondendum est, ex quo tolletur etiā inductio. l.qui mandatum ad idem allega.ff.manda. modum fore loquendi figuratū, uel plures uel una tm̃ cõpetat, l.modestinus.ff.de sol.l.j.§.planè.ff.de tute.& ra.

26 distra. & hæc placet, †quia numerus pluralis ēt, in singulari resoluitur. l.2.§.exactis.ff.de orig.iu. l.falsa demonstratio.§.fi.ff.de cond.& demon. l.summa.ff.de sta.ho.c.oēs.1.d.& in terminis in l.quod si nolit, in §.fi.iuncta glo.ff.de Ædil.edic. ubi exponitur i his actionibus, idest in hac actione.& in l.quia actionem, iuncta glo. pariter. ff.de præscrip.uer, figuraq; est enallage, siue Aleotheta. vel & ultimo, quod dixit ibi quibus in numero plurali, ex quo paulo s.de actionibus persecutorijs, & in personam, quæ ex contractu nascuntur mentionem fecerat, non ut plures essent sed una tantum certi condictio.

27 Nō ob. quintū & ultimū, ex supradictis subla-

tum

27 tum, meo quidem iudicio, qm̃ uetum est † dari certi condictionem genera lem eo casu quo competit specialis actio, item dari etiam pro mutuo, sed dum dicitur, ergo dabitur etiam certi condictio specialis, falsum, ut probatum fuit supra. & ita disputando tene, ut præfati fuimus.

* Dato tamẽ qđ cõis * uera sit, & qđ duplex certi condictio detur pro mutuo, nobisq; competat, quæro quæ nam utilitas hinc resultet? ne vana sit disputatio, ut inquit Iu.Con. in l. r. in. §. dixerit aliquis. ff. de publica. & vectiga. & in l. si ser uum, in §. fi. ff. de uerb. ob. & alibi sæpe.

28 Bar. hic dicit † resultare & primo, quia si in libello proponatur actio, & non generalis, qñ specialis competit, puta petendo centum quæ tibi mutuaui, & te exinde condẽnari, patebit ex prædictis, quid in mutuo proponi debeat, q.d. specialis intentata uidebitur, & nõ generalis. Et idẽ clarius dicit in l. hoc legatũ in fi. ff. de lega. 3. post scriben. in l. edita. C. de eden. Idem Bar. in l. 1. col. 4. ff. eo. Confirmo quia idẽ uidemus in simili qđ allegatur sub. ista si cer. pet. & sic in specie, & nõ de rebus creditis in genere. Item quia si res, duas habeat qualitates, unam in specie, alterã in genere, illa attribuitur dispositioni speciem recipienti. l. serui urbanis. §. fi. ff. de lega. 3. Vltimo † (ut etiã dicebã s.) quia stipulatio à uerbis denominatur & non à consensu, ex quo generaliter in omnibus ꝯtractibus interuenit. l. 1. §. adeo. ff. de pac. Et nimirum ad propositum, quia genus minus est, & nõ ita potens ut species. c. generi p̃ speciẽ, de regu. iur. in vj. l. cũ de indebito, & ibi Bart. in prin. ff. de proba. ubi præsumptio in specie tollit præsumptionem in genere & uetum quoq; fore declaro, qñ genus & species concurrunt, aliàs secus si diuersa respiciant, ut p̃ Bar. in d. l. hoc legatum, & in simili in l. j. in §. hoc dictum, col. j. ff. de no. ope. nun. Et ultimo loco limito, ut locũ nõ habeat qñ libellus aliàs vitiaretur, exempli gratia, si creditor petat eãdem pecuniã sibi reddi, qm̃ intelligitur in genere, non aũt in specie aliàs vitiaretur libellus. l. 2. in prin. s. eo. Secundo qñ specialis actio esset pœnalis uel famosa, quia tunc potius intentata uideretur generalis q̃ alia ut p̃ Alex. in l. Gallus, in §. si eius, col. 1. ff. de lib. & posthu. Tertio quod regulariter non habet locum in cõtractibus ut sensit Soci. in l. cum quæritur, per illum tex. ff. de reb. dub.

Secundo dicit Bar. quod resultat utilitas, quia agens & liberans debitorem ab actione intentata omni alia remanẽte, quæ sibi cõpetere posset, efficit si plures sint ut reseruatio aliqđ operetur, aliàs non. Quã Alex. & Castren. improbãt, ex quo vna electa altera tollitur. l. quod in. hæredem. §. eligere. ff. de tribu. ac. l. cũ filius. §. uarijs. ff. de lega. 1. not. in l. edita. C. de edẽ. Et † qa facta semel

30 electione ex productione libelli, uariatio nõ admittitur secundum Bar. in l. de rebus. ff. re. amota. uel & ultimo dicamus, qđ cũ in dubio uidentur intentata specialis, ut dicebã proximè, de electione alicuius non agatur, & statim generalem extingui. Et placet q̃q̃ hoc ultimum non tenet Ias. dicens non extingui, sed uariationem nõ ad-

31 mitti, & malè, quia † paria esse uidentur, qđ agẽs actionem non habeat, uel habeat, & eã legem resistente, non intentet. Et ad propositũ confirmatur, non solum in ꝯtibus uerũ etiã in delictis locum sibi uendicare, vt p̃ Bar. in l. j. in §. unde quæritur. ff. de publica. & uectiga. Sed tamen aduerte, quia dubiũ faciebat tex. in l. prædia. ff. de actio. emp. ubi quis à principio poterat agere ad pœnã, & ad interesse, pœnam elegit, quã etiã cõsecutus est, & nihilominus ab actione ad interesse non est prohibitus. Secundo dubitationem faciebat tex. in l. item illa, in. §. fi. ff. de consti. pe. ubi agens actione de constituta pecunia, non propterea à pristinã repellitur, quominus ea et agere possit. de quo adhuc in l. ubi quis. ff. eo. Tertio dubitationem faciebat tex. in l. in delictis, in §. si detracta. ff. de noxa. ac. ubi electione qualitatis sciẽtiæ, uel ignorantiæ, ad effectũ de quo ibi, facta p̃ dñm potest mutari, neq; uariatio prohibita est.

Sed ad primum dici potest, illud ideo esse, qa plus in interesse erat, q̃ in pœna, usqueadeo ut ad illud plus etiã agatur. Ad secundum uero, id quoq; optima ratione inductum fuisse, ex quo actio de constituta inuenta est ad obligationem augendã, unde si electa una altera tolleretur, inducta ad unum effectum operarentur ꝯtrium, & malè. l. legata inutiliter. ff. de adi. lega. l. quod fauore. C. de legi. l. legata inutiliter. ff. de lega. 1.

32 Ad ultimũ deniq; illud ideo esse, quia mutatio qualitatis in aliquo, condemnationem nõ lædit neq; mutat, ut notabiliter declarat Ias. in l. j. in 8. col. ff. de no. ope. nun. & ita tene. Nisi saluando Pau. & Alex. dicamus opposita procedere quãdo non esset facta reseruatio, ut in casu isto. Tamen ex alio non est bona, nec ista ratione prima, quia

33 † actio in libello hodie non est exprimenda. c. di

* lecti, de iudi. latè * oẽs in l. edita. C. de eden.

Tertia est utilitas, alijs de industria prætermissis, ut breuitati consulamus, quia si duæ forent intentando specialem, intentata uniq; uideretur, cũ omnibus suis qualitatibus & priuilegijs, de quibus in l. singularia, s. eo. generalem uero nõ, & sensit Bal. in rub. C. eo. ad fi. quã improbat Ias.

34 † qm̃ priuilegia contractui attribuuntur, & non actioni, adeo ut quacunq; actione agatur, cũ priuilegijs mutui actum esse intelligatur. Et malè, quia si certi condictione generali agatur, potius agi uidetur ad id quia certũ, & non quia mutuũ. Ideo consonat quemadmodũ prius, priuilegia potius in certi cõdictione speciali, q̃ in generali cõsiderari debere. sed ratione supradicta, & d. c. dilecti, nec ista tuta uidetur. Cogita. Nam in cæteris, qa glo. est satis clara, dic ut in ea. & p̃ Bar. latius. dũ tamen dicit qđ cõdictio sine causa, est generalis, quodq; datur ad certum, & ad incertum pariter, adde confundi p̃ tex. in d. l. j. ubi species appellat. Et quia de incerto ibi nullum penitus est verbũ.

Et pro

Et pro sol. ad primum dic, speciem distinctam
ab alijs fore, regulariter uero genus, ut ibi idem
Bart. declarat. Ad secundum uero, debere intelli
gi necessario, dummodo promissio uel solutio
sine causa fiat. Secundo adde ad id de triticaria,
dum dicit glo. quod ipse & certi condictio, ha-
bent se ad inuicem tanquam excedentia & exces
35 sa † & declara sic, quod certi condictio excedat
triticariam in hoc, quia datur etiam pro pecunia
numerata, triticaria non l. 1. ff. de tritica. Tritica-
ria uero certi condictionem, quia datur quoque
ad incertum, certi condictio autem non, ut hic.
Et est simile in possessione, & proprietate. l. na-
turaliter. §. nihil commune, & ibi glo. ff. de acqu.
possess. Vltimo adde ad id de actione in factum,
36 quomodo † uerum sit quod detur ubi alia defi-
cit, cum istud ipsum sit proprium actionis de do
lo. l. 1. §. ait prætor. ff. de dolo. & dixi supra. Verū
pro sol. etiam hic dici potest dari æquitate sugge
rente, & not. in l. quotiens. ff. de præscript. uerb.
& per Bart. in l. ait prætor, in §. si debitorem, in
fi. ff. quæ in frau. cred. casu quo actio de dolo da-
ri non possit, puta in patre & similibus, de qui-
bus in l. non debet. ff. de dolo. & in l. si supersti-
te. C. eodem.

In glo. secundam in prin. ibi uerborum incul
37 catio est. † Adde gl. similem in l. lecta, in uer. solu
ta. infra eo. & declara hic intelligi, quia secundū
quosdam causa & obligatio. Idem esse uidentur,
inculcatio igitur uerborum est, cum dicitur, ex
omni causa & ex omni obligatione &c. in d. l.
lecta uero, data & soluta. Et idem in rub. ff. de cō
dic. ob turpem cau. ubi turpi causæ pariter iniu-
sta quoque inculcatur. nonnihil Bar. in l. 1. in 1.
col. ff. de offi. procu. Cæs. quod acta & gesta non
differant. quodque plerunq; in lege poni solet,
ad maiorem expressionem. Dictum sanè uerissi-
mū de se, & in locis de quibus supra. estq; apud
Rhetores amplificatio, sed non hic quicquid di
catur, quoniam causa poni uidetur pro contra-
ctu uel quasi, delicto uel quasi, obligatio uero
38 proprie † quæ ex hic postea, oritur, ut glo. subij
cit, & ex obligatione actio, eamq; sequūtur Bart.
* & * omnes, & probatur in l. licet, in. §. ea obliga
tio. ff. de procu. adeo (addas tu) ut cōtractus, me
diata & remota, obligatio autem immediata, &
proxima causa sit actionis productiua, secūdum
Bar. in l. 1. in 2. col. ff. de pecu. & latius ut infra,
& per glo. in l. 1. ff. de eden. Et est simile in iurisdi
ctione, & iudicis officio, quod ex ea tanquàm ex
matre, pari modo oriri dicitur ut Bal. declarat in
l. 1. lectu. 3. in prin. ff. de iur. om. iud. immò quod
contractus & obligatio, materia appellari potuis
set, quandoquidem omne quod gignit, seu gene
rat, huiusmodi sit, inquit idem Bal. in l. ius ciui-
le, in prin. ff. de insti. & iu. sed contractus obliga-
tionem, obligatio autem actionem generat (ut
dictum est) ergo. Secūdo adde prædicta maximè
in certi condictione procedere, quia actio perso
nalis est. §. appellamus, insti. de actio. l. actio in p-
sonam, in prin. ff. de actio. & ob. & dictum fuit
s. & not. in l. & an eandem, in §. actiones. ff. de ex
cept. rei iud. & in l. j. ff. de actio. & ob. ex quo rea-
lis aliàs nullā præsupponit obligationem, §. om-
nium, & ibi not. insti. de actio. l. qui per collusio
nem. §. fi. ff. de actio. empt. Item natiua, ut hic di-
39 cit iurisconsult. † & clarius legitur instit. quib. mod.
re cont. ob. in prin. ibi; & ex eo cōtractu nascitur
actio, quæ uocatur condictio. habens secundum
Bar. j. & in l. si me & Titium, in fi. j. eo. & in l. 1.
col. 5. C. de ac. & ob. & in l. j. col. 7. ff. de cōd. ind.
& in l. cum quis, col. 6. C. de fur. & fac. ignor. &
in l. cum mota. C. de transac. materiam præexistē
tem ex qua oriatur, l. iurisgentium. §. j. ff. de pac.
Et hoc etiam (quamuis non dicatur) quia datiua
legis, nullā pari modo obligationem habet. quæ
cognoscitur (ut in d. locis not.) ad differentiā na-
tiuæ, quando materiam præexistentem nō habet
vnde oriatur, exemplificādo in actione cessa, quā
utilem habet cessionarius sine obligatione ulla,
ex quo directa semel nata remanet penes ceden-
tem: l. quis ergo casus. ff. de pecul arg. in l. & si fi-
40 ne, in. §. sed quod Papinianus. ff. de mino. † & est
utilitas, quia exceptio quæ opponitur contra di-
rectā non opponitur contra utilem, ut in excom
municatione inquit gl. singul. in c. 1. de iure pat.
in 6. & not. aliàs in l. si quis in rem. ff. de procur.
& in l. si cùm dotem, in §. si patri, ubi Bal. in spe-
cie. ff. sol. mat. & ut hic per Deci. latius, quãdo da
tur à lege ex æquitate præter regulam iuris com-
munis. l. 3. ubi etiam optimus tex. ff. commo. &
ut infra, ob idq; Bar. in 2. q. aliter nō referemus.

Sed aduertendū est quia intellectus cōmunis
41 nō videt uerus primo p † tex. in uer. cōpetit. j. ea.
lege. ubi disponit ampliando, certi condictioné
locum habere, & competere ex quasi cōtractu, & ex
maleficio, ergo uerbū ex causa, intelligetur solū
42 respectu contractus. Secundo, quia † prępositio
ex causam immediatam, & proximā significat &
non remotā ut præsupponitur, dicendo, ex con-
tractu certi condictionem oriri, cum tamen, ex
obligatione oriat. l. ex eo. §. fi. ff. de pecu. l. ex hoc
iure. ff. de iusti. & iu. considerando maximè dicta
uerba. ex omni causa, & ex omni obligatione de-
bere æqualiter determinari, propter copulā &,
ut not. in l. iam hoc iure. ff. de uulga. & pup. sub.
& in l. quāuis. C. de imp. & al. sub. & in l. Gallus,
in. §. j. ff. de libe. & posth. immò dicendū uidetur
ultimo, cū tex. noster de cōtractu specialiter loquat,
ibi siue ex cōtractu certo siue &c. qđ præcedēna de
ipso loqui nō possit. & ita post Fulg. transit idem
Deci. tradēdo exinde tertiū intellectū, qđ ita tex.
intelligatur prout iacet & cū mysterio, certi con
dictionem. s. competere ex causa, licèt non supsit
obligatio uti actionibus datiuis. d. l. 3. fine. 1. po-
tius. §. fi. cū duab. seq. ff. cōmo. & ex obligatione
cū est natiua. Et malè, confundiq; vt per tex. in l.
& an eādē in. §. actiones ibi singulas obligationes
singulæ causæ sequūtur allega. et s. licèt ad aliud.
43 ff. de excep. rei iud. immò † qđ nec obligatio cōstitui

potest, si causa oon subsit. l.iurisgentium. §. sed
cum nulla.ff.de pac.& ad literam quod pro con-
tractu, ponatur, est tex. in l. quod io hæredem,
in §.eligere, ff.de tributo.act. ea de re credo ego
intellectum communem, uerissimum esse, &
posse sustineri, nec ob.primum,quia in princ. le
gis, genus ponitur in ver. competit, species,sine
causarum specificatio. ut ostenderet iur. Cons.
more suo, oon sine artificio processisse & pro-
cedere, ot io simili in l. 1. supra eo. quod appa-
ret ex eo etiam, quia prius quoque iospecta agẽ
tis persona, locutus est, postea respoudentis in
fin.ibi, siue autem suo uomine quis obligatus
sit, siue alieno. Non secundum, quia in primis
posset dici nou semper esse verum, ut per Bart.
in l.prætor ait,in.§. 1.ad fin.ff. de bo. aucto. iud.
po.& in l.cum filius, in §.hæres.ff.de lega. 2. sed
aliter dico & omnia ad idem tendentia, sublata
manebunt, quod immò causam immediatam si
gnificabit in utroque casu, quando quidem una
non sit ab alia multum remota, neque possit vna
sine altera in esse produci.l.uxori, ff. de auro, &
argen.lega.l.sed si plures.§.in atrogato & utrobi
44 que Bart.ff.de uulga. & pup. subst. † unde hinc
dici etiam solet, quicquid est causa causæ, quod
sit etiam causa causati. l. manumissiones quoq;.
ff.de iusti.& iur.non denique & ultimum, quia
non est uerum ex quo uno modo implicitè locu
tus est, alio autem explicitè, ue idem uerbum re
peteret sæpius, quod in oratione uitiosum est.
Et ita tene.

45 Sed adhuc quod certi condictio sit † datiua
& nõ natiua probari uideor in l.si me & Titiũ,
infra eo.ubi si res mea ad te peruenit, neque cau
sa præcedat, certi condictione peti potest, ergo
datiua, quia nullum negotium inter te & me,
inquit, iur.Cons. gestum est. & malè, quoniam
Bart.ibidem, ad quem locum hic se remittit pro
sol.dicit eo casu factum omnino præcessisse, ex
quo oritur obligatio, & ex obligatiooe actio,
quam sol.mordet hic Deci. quia sequeretur, nũ-
quam datiuam actionem dari, cum semper fa-
ctum aliquod præcedat, unde obligatio & actio
possit oriri, subijciens postea, dari, ut supra di-
ctum est, ex æquitate præter iuris regulas. d. l. 3.
ff.commoda.& habet colorem, sed saluãdo Bar.
dici potest factum dupliciter coosiderari posse,
productiuum actionis & obligatioois, æquitate
suggerente, & isto casu loquatur ipse, & intelli-
gatur.l.si & me & Titium, præallega.item pro ut
nec actiooem nec obligationem producit, & isto
datiua consideretur, ut in exemplo de quo su-
pra, cum actiones ceduntur. vel & aliter ultra
Bart. responderi potest, quod noo de certi con-
dictione, sed de actione in factum loquatur, quę
ex æquitate datur, quotiens deficit actio. l.quo-
nens. ff. de præscript. uerb.& dictum est supra.
Cogitabis.

In ea.glo.ibi, sed cum competat, dum conclu
46 dit causam in libello esse propouendam † intel-
ligendo causam, ut proximè, per tex.in d.l.& an
eandem, in §.actiones. ff.de except.rei iud. istud
ipsum optimè probantem, iuncta glo.petitione,
& idem in c.Abbate sanè, in §.cæterum, de re iu-
di. in vj. Et quia ut Bar.inquit iofra in pen. col.
reus aliter deliberare nou posset, de cedendo, uel
contendendo, & malè.l. 1.ff.de eden. l.si in rem,
ff.de rei uen.auth.offerat. C.de lit. cõt.effectusq;
communis appellatur, ad differentiam specialis,
quando ex eo præscriptio interrumpitur & im-
peditur, ne currat. l. sicut. l.cum notissimi. C. de
præscript.xxx.uel xl.anuo. adde intelligi debere
io actione persouali ut hic, quoniã io reali haud
est oecessarium.d.§.actiones.per quem tex.ita ẽt
dixit Bal.io l.edita.ĩ prima lectu.col.4. C.de edẽ.
47 † subijcieus tamẽ in reo conuento secus, ex quo
possessio uel quasi principium actionis est, l.uni
ca.C.de alie.iud.mut.cau.fac. l.oon aliàs. §. 1. ff.
de iudi. Et sic ex hoc, & quo ad effectum istum,
non eadem erit, correlatiuorum iuris dispositio,
quod pro limitatione.l.fi.C.de ind.uid.tol. notã
dum est. Et differẽtiæ ratio assignari potest, quia
in reali ex propositione causæ immediatæ, certa
actio formis concluditur, quia si me dominum
dico, coocludo rei uendicationem, si quasi pu-
blicianam.l.minor.§.j. ff.de euictio. l.j. §. qui in
perpetuum. ff. si ager.uectiga.uel emphi.po. sed
in personali si dico te obligatum, generalis e.t. &
informis, quoniã obligationes quoque sunt dif-
formes, neq; actum specifice cõcluduntur. ideo
48 expressio causæ & contractus ut s̄.† exprimi de-
bet.aliàs libellus obscurus, generalisq; esset, &
ineptus, neq; procederet.l.fi.C.de anna. excep.l.
1.ff.de offi.asses.l.cũ mota.C.de transac.l.Bebius.
ff.de pac.dotal.& in loco præalleg.Bal.not.& be
nè, idem Ias.in §.omnium, col.20.insti. de actio.
ex quibus tollitur opinio Gul. de Cu. Contrariũ
sentientis, quod immò satis sit, exprimere cau-
sam proximam, puta certũ in actione ista, & ma
* lè ut s̄.dictum est. & ita trãseuot * oẽs. Et si cau
sam aliter intelligamus (quod non parum ad prę...
dictorum declarationem conducit) scias uelim,
sufficere ipsius propositionem, q̃q̃ inde qualita-
tes etiã, nou aliter exprimantur, puta qa minor
restitutionẽ petat, & se læsum dicat, absq; eo q̃d
facilitate sui, uel dolo aduersarij, id factũ esse ad-
ijciat, non tutũ tamen, ideo uidendus est Alex.in
l.fi.col.2.C.de resti.in integ.& de 5ctu sine cau-
sa adhuc dubitauimus, oõ aũt de obligatione &
actione, quia proposito contractu pręsumptiue,
libellus postea concludit, quæ obligatio inde na-
scatur.l.oẽs.§.Lucius. ff.quæ in frau. credito. Et
quia actio aliàs non est de iure exprimenda. c.di
lecti, de iudi.oot.in l.edita.C.de eden.

In ea.glo. ibi item cur hæc actio dum quæ-
rit ad quid certi cõdictio, inducta fuerit, ex quo
speciales sufficiunt † adde regulam. l. hæc stipu-
latio.§.diuus.ff.ut lega.no.ca.& §.quibus, in. 1.
Cod.constitutio. & l. qui bis idem. ff. de uerbo.
ob. Secundo dũ rñdet, inuentã fuisse necessariò,

quia

quia plerunque ſpecialis non datur, neque com
petit.exemplū ſi quis ſtipuletur ſibi dari decem,
licq; ſtipulatio certum contineat,l.ſi quis certū.
* infra eo.adde contrarium communiter * teneri,
per tex.in īſti.de uerb.ob.in prin. Et quia quemad
modum certi cōdictio generalis competit & da-
tur pro mutuo,item & ſpecialis, §.quoniam. Ĵ.
ea.lege,tenentq; omnes ſ.(licèt nos diſputando
aliter dixerimus) ita debet ex ſtipulatione conti
nente certum,competere certi condictio ſpecia-
lis,& malè,ut pari modo fuit dictum ſupra, &
contra tex.præallega.ibi,quàm ex ſtipulatu ſi in-
certa ſit,quod uerbum indicat abſque dubio de
certi condictione generali, paulo ante, & ſupe-
rius intellexiſſe. nec facit tenendo communem,
quod pro mutuo competat ſpecialis, idemq; in
ſtipulatione,dicere debeamus,quia cōtractus eſt
frequens & priuilegiatus, ſtipulatio uero nullū
habet priuilegium,l.ſingularia.Ĵ.eo. l. quicquid
aſtringēdæ.ff.de uerb.ob.argumentū in l.ius ſin-
50 gulare,& ī l.quod uero cōtra.ff.de legi.& † hinc
eſt quod quiuis lex generaliter loquēs, includat
etiam perſonas priuilegiatas.l.in fraudem.§.fi.ff.
de mili.teſta.arguendo de perſonis ad res, non ta
men includit in caſibus in quibus eſt priuilegia-
ta,qđ declarat Saly.in l.fi.in prin. C.de iure dot.
ergo nec pari modo de ſtipulatione ad mutuum
uel è cōtra arguetur in caſu noſtro. Tertio dum
dicit,fuiſſe quoq; neceſſariam ex alio,quia ſi ſti-
pulor factum, & intereſſe petam, exemplificādo
ut in figuratione caſus, agam certi condictione
generali, & non ex ſtipulatione, ex quo id non
* ſum ſtipulatus. Adde communiter * improbari
adhuc,quia immò intereſſe ipſum tacitè uideor
ſtipulatus.l.ſtipulationes non diuiduntur, ff. de
uerb.ob.uſq; adeo ut ex ſtipulatione tacita, cer-
ti condictio competat, & idem cum facto inte-
reſſe computetur.Et ideo ſecundum Ro. hic &
Bal.in l.ad probationem.ſ.in ſimili.C.de proba.
51 † ſi inſtrumentū Guarentigiæ habeat executio-
nem paratam ex forma ſtatuti, ſiue dotis, peti po
terit etiā executio,pro intereſſe,& in dote uirtu-
te,ut dixi,ſtipulationis tacitè, à lege ſubintelle-
ctæ.& de materia ſuſius in l.vnica,in §. & ut ple
nius.C.de rei vxo.ac. & in c.tranſlato de conſtit.
& adhuc malè,quoniam eſto quod tacitè ſtipu-
52 latus uideat etiam intereſſe,† ex quo in obliga-
tionibus facti,ad id obligatio regulariter ſucce-
dit.l.ſi quis ab alio.§.fi.ff.de re iud. non eſt pro-
pterea qđ condictione ſpeciali ex ſtipulatu peta-
tur.Immò plus ſtante argumento docto.Si idem
eſt intereſſe & factum deberet peti actione ex ſti
pulatu,quod tamen eſt falſum, quia factum eſt
incertū,& intereſſe certū.§.curare,inſti.de actio.
certi ergo condictione generali,ut dicebā, petet.
Nec Ro.inductio ad idem facit,quia,ut Deci.in-
quit & bene, cū ſit contra ius cōmune. l. minor
xxv.annis cui fideicōmiſſum.ff.de mino.non de
bet extendi.c.quæ à iure,de regu.iur. in vj. Id de
dote quoq; refellēdo,ſi uerū eſt,ut ſpeciali fauo-
re dotis procedat.l.j.ff.ſol.mat.l.ſingularia & ibi
not.infra eo.l.aſſiduis.C.qui pot.in pign. hab.&
ita tene. Neceſſaria etiam eſt, l.ſi & me & Titiū.
infra eo. ſed quoniam ad ibi dicendum Bart. ſe
remittit,non tange aliter, maximè quia dictum
53 etiam fuit ſupra. Vltimo † dum dicit inuentam
adhuc fuiſſe,quia ſpecialis plerunque infamat,
ut actio furti,hæc autem non.l.ceſſat.ff.de actio.
& ob.l.rerum amotarum iuncta glo. ff.rerum a-
mot. Bart.in l.1. col. 1. ff. de his qui not. infam.
Adde quod ob hoc neque condemnatus pœna
ſtatuti erit infamis, ex quo condictionem parit
ex lege glo.eſt in l.3.in §.præterea.ff.de ſuſpe.tu-
to.quam not.Bart.in l.ſi furti. C. ex quibus cau.
infa.irro. ſi tamen noua delicti ſpecies induca-
tur, & nouum nomen,quoniam aliàs ſi tantum
antiquæ legis pœnam alteraret infamaretur. Ita,
idem Bart.& bene,in l.infamem, col. 2. & in l.j.
col.3.ff.de pub.iud. eſtq; argumentum in l.adeo
in §.cum quis.ff.de acqui.rer.domi. & in l.hære
54 des palam,in §.ſed ſi notan.ff. de teſta. † Secun-
do adde,cum myſterio dictum fuiſſe, actionem
furti infamare. quoniam in condictione furtiua
ſecus, & mirabile dictu uidetur, cum ex cauſis
famoſis pendeat, & æquiparentur.d.l. ceſſat. l.j.
C.de fur.& idem iudicemus de eo quod ab ali-
quo pendet, quod de eo à quo pendet. l. quam-
uis.ff.de preca. l.ſi gemina.ff.arbo.fur.ceſa.c.du-
dum, ſecundo de elec. ſed admiratio ceſſet, &
obiectum aliàs in caſibus præallega. procedat,
non generaliter, ex quo condictionum natura
eſt perſecutio,& non uindicta,& quia in edicto
de condictionibus non dicitur, ut ſentit Bart. in
d.l.1.ff.de his qui not.infa. & Bald.in c. at ſi cle-
rici, col.4. de iudi.quem hic, & ad idem quidē
citat Deci.& benè, ſubijciens poſt Ioan. de Ana.
in c.qualiter & quando,in §.ad corrigēdos, col.
3. de accuſat. quod condemnatus ſimpliciter
ad reſtitutionem rei furtiuæ in dubio intelligi-
tur condemnatus,condictione furtiua, ut infa-
miam euitet. qui etiam ſe ita Venetijs obtinuiſ-
ſe gloriatur. Et nimirum quia in dubio ſemper
præſumptio capi debet excluſiua delicti & infa-
miæ.l.merito.ff.pro ſoc.l.ſi præſes. l. interpreta-
tione.ff.de pœn. c.1.de ſcruti.fa. Et ad idem fa-
cit quia uidemus ī ſimili, reſpectu dupli aut qua
drupli,actionem furti ſummoueri & tolli, con-
dictionem uero furtiuam non, l. ſi pro fure, in
prin.ff.de condic. fur. l.duobus, §.ſi quis iuraue
rit.ff.de iureiur. l.ei qui. ff.de fur. & optimè etiā
probatur in l.medicus,in ſimili tamen ad fin. ff.
de uar. & extraordi. co.nec ob. tex. in l.1. C. de
fur. quia æquiparatio facta eſt, quo ad effectum
agendi, non quod diuerſa non ſint, ut ibi Do-
cto.declarant, quia actio ſcilicet furti pœnam,
condictio uero furtiua rem ipſam reſpicit.& nō
habet dubium perinde ac ſi diceremus uno caſu
agi ciuiliter,alio aūt criminaliter.c.tuæ, de proc.
c.ſuper his,de accu.& per Bart. in d.l.infamem,
col.2. ff.de pub.iud.& ſic utilem & neceſſariam

certi condictionem omnino fuisse dicimus.
In ea.glo.ibi,item nunqd,dum sentit, si actio
55 prima sit temporalis † cõpetens ad certum . qđ
hac etiã illius loco subrogata, erit huiusmodi, p
tex.in arg.tamen, in l.si eũ, in §. qui iniuriarum.
ff.si quis cau.& in l.duobus,in §. exceptio.ff. de
iureiu.quem citat glo.in d.§.qui iniuriarum.ubi
actio ex stipulatu subrogata pariter loco actio-
nis iniuriarũ,eius naturam sapit,ut non detur.s.
contra hæredem aute litem contestatam, sicuti
nec illa in cuius locum subrogatur. l. iniuriarũ.
ff.de iniur.Et ibi gl.rationem assignat. & si te de
bitorem conueniam in decem,actione mandati,
negotiorum gestorum uel pro socio, & iures te
non debere,repellor iurisiurãdi exceptione,etiã-
si ex eadem causa,conuenirem te certi condictio
ne, in redhibitoria & quanto minoris(ut subij-
cit)exemplificando,prætorijs, mensesq; sex ha-
bentibus,& annum,utiles ut in l. sciendũ. in .§.
56 fin.ff.de Ædil.edic.adde (quid enim utile tem-
pus,à continuo differat notum est, & declarat
glo.in l. r.in uer.dies.ff.de diuer.& tempo. præ-
script.) exemplum supradictum uerum non esse
nisi isto in casu. ex quo regulariter aliàs præto-
riæ rei persecutoriæ, sunt perpetuæ. §. 1. & ibi
glo.insti.de perpe.& tempo.ac.& è contra ac ad
propositum, quod etiam actio si mulier uen. no
mine, prætoria est, & temporalis pariter, & ta-
men subrogata loco persecutoriæ erit perpetua.
l. r.§.hanc autem actionem,& ibi Bar.not. ff.eo.
si maximè subrogatio fiat per modum cumula-
tionis, ut hic,& quo casu intelligiaut tex.in d.§.
qui iniuriarum,ut ibi not.& in l. r. in .§. hæc a-
ctio.ff.si quis testa.lib. esse iuss. fue. Stepha. sed.
pulchrè.de int.in.col.18.& à lege insuper, nõ si
ab homine, ut declarat Bald.in l.vnica, in §. sed
etsi, C.de rei uxo.ac.in princ.& Bart.ante eum,
in d.§.hæc actio. Et in simili idem Bal.in l. 2.col.
8. C.de rescind.uend. quod remedium illius le-
gis, ex quo naturam sapere uidetur, cuiusdam in
stitutionis, & loco illius subrogatum, ultra qua
driennium non durabit, sicuti nec restitutio. l.fi.
C.de tempo.in integ.restit. Et alibi Ioan.And.in
c. r.col.3. de iure pat. in 6. quod bo.po.vnde co
gna. subrogata loco bo.po. vnde lib. efficit ut fi-
lius habeat annum.l.j.§.quibus, & seq.ff.de suc.
edic.& ita est transeundum, obiectioni respon-
dendo exinde ut hic per Bart. post Per. de Bella-
Pert. quod certi condictio, ex quo à iure ciuili
originem habuit (ut supra dictum fuit) perpe-
tua esse deberet. quos aliter ob id non refero, qa
etiam ex prædictis sublata uidetur.
57 Sed tamen adhuc aduertendum puto, † quia
actio de dolo datur intra biennium.l.fi. C.de do
lo. & nihilominus actio in factum, quæ eius lo-
co subrogatur post biennium perpetuo compe-
tit.l.itaque.l.non debet. ff. de dolo. Secundo ad
idem facit, quia actio in factum non infamat ni-
si sit ex edicto de calumniatoribus, illa uero de
dolo sic.l.parens.ff.de obseq.pat.præstan.Bart.in
l. r. ff.de cal.d.l.non debet. Vltimo quia esto q
certi condictio hic subrogata sit, loco redhibito-
riæ & quanto minoris, æquè principaliter, & nõ
accessoriè eisdem subrogata est, ergo eius natu-
ram sapere non debet, ut sentit Bart.in l. si credi-
tori.ff.de lega. r.& dicemus etiam infra.
Nisi ad primum respondeamus, illud ideo esse,
quia actio in factum competebat agenti contra
hæredem conuentum, non ratione doli & perfi-
diæ, sed calculi, de eo quod ad defunctum perue
nerat, ut in locis præallega. not. & benè. Et ni-
mirum, quia sicuti speciale est, ut lite contestata
haud perpetuetur, instantiaq; eius biennio finia
tur, & non regulariter uerum. l.sæpe. C. de præ-
script.30. anno.l.properandum.C.de ind. ita spe
ciale erit, supradicta de causa actionem in factũ
subrogatam, loco actionis de dolo, eius naturã
non sapere. uel ut in quadam limitatione hic, di
cebant Ange.& Ias. per tex. singularem, in l.qđ
debitori.ff.de dona.cau.mor. hoc ideo esse, quia
iam actio de dolo, erat extincta, sed quoniam du
bitabilis est, ut sentit Deci.& benè. §.fuerat, insti.
de actio.respondens amplius ad d.l. quod debi-
tori, ut per eum, à prima non discedo. Ad secun
dum igitur dico, non sapere eius naturam, quia
subrogatio facta est ea de causa ut non infama-
ret. Et quia lex etiam processit ulterius ita dispo
nendo, ut in simili respondet Bar.in l.Titia, in §.
Imperator, ad fi.ff. de lega. 2. estq; argumentum
in c.in istis.4.dist. uel & aliter (quod adhuc ser-
uiet ad primum) quod id sit, quia subrogatio
nõ est facta per modum cumulationis, ut supra.
Non ob.ultimum, quia similiter dicendum est,
quod cum accumuletur, ex eisdem principijs, &
hæc propter aliàs, non potest non illarum natu-
ram sapere, & non regulari nisi secundum illas,
& fuit Sol. Bart.in d.§. hæc actio, col. 2. & uera
pro nunc, hęcq; sint satis quantum ad prædicta,
materia enim brocardica est & difficilis, & dice
tur etiam statim in seq.parte glo.
In ea.igitur in fi.Item nunquid hæc.. conclu-
ditur, certi condictionem; quæ datur in locum
actionis legis Aquiliæ, non crescere per inficia-
tionem ut illa.l.contra negantẽ.C.ad legem Aql.
l.item ueniunt.§.cum prædiximus.ff.de peti. hæ
58 re. † Et nimirum quanquàm actio subrogata sa
piat naturam eius., in cuius locum subrogatur.
(ut proximè dictum est) & in actione serui cor-
rupti sit secus.l.& tantum.ff.de ser.cor.quia hęc
ab initio datur in duplum, & quia primordialis
natura actionis in cuius locum fit subrogatio,
attendi debet, & non accidentalis, ex postfacto
eueniens, & à casu cum non sit in actu, sed in po
tentia, quæ in subrogatum conuerti posse nõ de-
bet, ut hic per Ias.post Ange. tamen in d. §. cum
prædiximus. Et est ad prædicta not.limitatio.per
quam dicit etiam Bart.quod si detur certi condi
ctio, in contractu empt.& uend. siue alio bonæ-
fidei iuxta ea quæ not.in .§.actionum, instit. de
actio.non uenient fructus & interesse à tempo-
re moræ

re moræ secundum formam. l. Ædiles. §. item sciendum.ff.de Ædil.edic. l. videamus, in princ. & in §. si actionem.ff.de uhi. ex quo certi condictio, est stricti iuris, nõ enumerata, in §. actionũ, insti.de actio. Et q̃a de primordiali natura, istud ipsum non est, ipsarũ actionũ (ut supra dictũ fuit) sed ex accidẽti, & ꝓpter morã. Et malè possuntq; omnia ꝓbabiliter tolli, maximè primũ, q̃a actio ex stipulatu alibi assumit naturã actionis rei uxoriæ, ut sit eo casu tm̃ bonæfidei. §. fuerat. insti. de actio. & tamen q̃d sit talis accidens est, & qualitas. Secundo q̃a immò videtur assumere qualitatem actionis principalis (istud enim respicit dictum secundũ) respectu potentiæ in ipsa actione repertæ. l. 1. §. si quis sub cõditione.ff. ut lega. uo. caue. ubi actio ex stipulatu subrogata loco actionis ex testamẽto eius naturã, etiã accidentalem, assumit, usqueadeo ut si aliqua exceptio petenti legatũ, actione prædicta; ex testamẽto obijci potuerit, obijciatur etiã eidem agenti ex stipulatu. Vltimo contra Bar. dictũ facit tex. in d. l. 1. in. §. bellissime ut lega. uo. caue. ubi stipulatio adhuc super legato interposita. ipsius naturã assumit, & ita quidem ut etiã post morã ueniant fructus. Et sic tenendo, ut Deci. inq̃t, ad §. cum prædiximus posset responderi, id esse respectu pœnæ, ad quã nunq̃ extenditur dispositio; ex quo sui natura ẽ odiosa. l. interpretatione. l. si præses. ff. de pœn. idem Deci. plenè in l. factũ, in §. in pœnalibus. ff. de regu. iu. vel & aliter quod proueniunt ex diuersis principijs lex Aquilia ex delicto, certi condictio uero ex ꝯtu. sed neutrũ uerũ est, q̃m primum confunditur per tex. in d. l. & tm̃. Secundũ uero, quia immò ex eisdem principijs, proueniũt ex quo certũ est in utroq; casu, declarando tamẽ ut s. in tex. estq; arg. in l. oẽm. ff. de iud. & tenẽdo sic adducta ad oppositũ nõ obstant, nõ primum, quia non est accidens, quod ab aliquo euentu pendeat, ut in lege Aquilia; ideo dici potest, q̃d sit potius de primordiali natura ipsius actionis, ita ut nec mirum sit si actio ex stipulatum etiam est bonæfidei. Non secundum & tertiũ; quia (ut dicunt hanc partem tenentes & benè) stipulatio accessoriè uenit ad legatum, hic aũt nõ, post Bar. in d. §. hæc actio. Et si replicaretur ut per eundem Deci. quod benè hic stat æquè principaliter sed nõ propter aliam actionem, ut in d. iuribus, negabo, & ita proximè dicebam, respondendo ad theoricam Bar. in l. si creditori. ff. de lega. 1. vel speciale in legatis & in ultimis uoluntatibus dicamus. l. in minorũ. C. in quib. cau. in integ. rest. non est ne. Et ista sint pro nunc satis. Laus Deo optimo Maximo.

Ferijs indictis, nõ est autor vlterius ꝓgressus.

S V M M A R I V M.

1 *Lex singularia difficilis est.*
2 *Perfectum id dicitur q ex omni sui parte constat.*
3 *Actio Christi nostra est institutio.*
4 *Principium potißima causa est cuiusq; rei.*
5 *Nummi uerbum pro qualibet re mutuabili capiuntur in l. singularia. ff. si cer. pet.*
6 *Nummus unde dictus, unde pecunia, & quare Iu. Cons. usus sit uerbo pecuniæ.*
7 *Pecunia quot modis capitur in iure.*
8 *Mutuum & creditum quomodo differant, & quõ capiatur creditum in l. singularia. ff. si cer. pet.*
9 *Mutuum quatuor dicitur modis.*
10 *Mutui specialia in l. singularia quæ sint secundum communem opinionem.*
11 *Legis uerba cui non conueniunt, nec lex conuenit.*
12 *Fictiones duæ simul stare non possunt, nec duo specialia inuicem concurrere.*
13 *Actio directa uel utilis nobis acquiri non potest per liberam personam.*
14 *Mutui specialia an fuerit ratio decidendi in l. singularia. ff. si cert. pet.*
15 *Debitum ex una causa, in aliud ex alia conuerti nõ potest.*
16 *Mutui substantialia sunt; ut de meo fiat tuum.*
17 *Singularia & specialia in quibus differant, cum exemplis.*
18 *Dictio quædam designat exceptionem.*
19 *Præcepta in l. singularia exponuntur priuilegia, et alias tria sunt præcepta.*
20 *Specialia allegare absque ratione specialitatis an sufficiat.*
21 *Fictio tũc locum habet ubi ueritas operari nõ põt.*
22 *Fictio idem operatur in casu ficto quod ueritas in casu uero.*
23 *Presumptio est super dubio, fictio super certo.*
24 *Diuersitas aliqua sufficit ad tollendam superfluitatẽ.*
25 *Conciliatio ad cõtrarietates tex. l. singularis. ff. si certum pet.*
26 *Actus unus celeritate coniungendorũ actionũ occultatur, ubi aliqua de breui manu et de longa manu.*
27 *Statutum in duabus personis, ut in eadem statutũ uidetur. quomodo intelligatur.*
28 *Testatoris uoluntas ut bona distribuantur pauperibus an uerificetur in uno tantum.*
29 *Conuenit uerbum quomodo intelligatur in l. singularia. ff. si cert. pet.*
30 *Mutui specialia in l. singularia ponuntur de oĩ re mutuabili. & an sint duo uel unũ nu. 31. et quot.*
32 *Pecunia consumitur commistione.*
33 *Difficultas impoßibilitas reputatur, quãq; differãt*
34 *Frumẽtũ est de rebus in q̃bus mutuũ cõsistere põt.*
35 *Affectio non cadit in nummis.*
36 *Pecunia respicit quamlibet partem hæreditatis.*
37 *Mutuum contrahitur per scripturam solam.*
38 *Pupilli ad fauorẽ gesta, sine solemnitatibus ualẽt.*
39 *Tutor pupilli rem, emere non potest.*
40 *Tutor testamentarius pupilli creditor esse potest.*
41 *Furtiuam rem emens palam, & bona fide, non præsumitur particeps fraudis.*
42 *Actio alteri per alterum in mutuo quæritur.*
43 *Actio dotis alteri per alterum quæritur, & alijs in casibus remißiuè.*
44 *Mutuum pro parte mutuantis contrahetur in pecunia communis mutuata.*

45 *Vsuræ citra uinculum stipulationis non debentur in mutuo.*
46 *Vsuræ quibus in contractibus nuda conuentione debeantur.*
47 *Accessiones, usuræ appellantur in l. quanq̃ ab Imp.*
48 *Creditum pro omni credito intelligitur, largè, strictè tamen, pro mutuo.*
49 *Ceruotus Accursii filius fuit.*
50 *Argumentum ab æthymologia uocabuli negatiuè sumptum ualet, quando diffinitioni non repugnat.*
51 *Diffinitio dat propriũ eẽ rei, æthymologia declarat*
52 *Actionem ad pecuniam qui habet, pecuniã ipsam habere uidetur.*
53 *Exceptio debet esse de regula.*
54 *Consequentia à simpliciter ad secundũ qd, nõ ualet regulariter, secus quando est eadẽ ratio. num. 56.*
54 *Dominium ex ficta traditione transfertur.*
57 *Soluens per errorem ex causa iudicati non repetit, & quibus in alijs casibus non repetat.*
58 *Debitum ex una causa in aliud conuerti potest.*
59 *Intellectus ad l. qui negocia. ff. mand. & quæ sint usuræ semisse.*
60 *Irnerius fuit primus q̃ fecit Glo. et floruit Bononię.*
61 *Fictionis natura est supplere, ubi factum deficit.*
62 *Doctoris pusilli opinio lege roborata sequenda, potius quam magna sine lege.*
63 *Possessores bonæfidei esse non possunt qui animum possidendi non habent.*
64 *Experimentum est uerorum sermonũ, ut rebus sensatis & uerisimilibus concordet.*
65 *Apud se, et penes se differũt secundũ plus et minus*
66 *Debitum ex una causa, simplici conuentione, non potest in aliud conuerti.*
67 *Intellectus ad l. si pecuniam. ff. de solut.*
68 *Parata, & destinata differunt de potẽtia ad actũ.*
69 *Traditio uera, requirit rei præsentiam.*
70 *Causa, an effectum dissimilem sibi pariat.*
71 *Intellectus ad l. traditionibus. C. de pac.*
72 *Intellectus ad l. si pro mutua. C. si cer. pet.*
73 *Pecuniam solutioni paratã esse quomodo probetur*
74 *Debitor an liberetur si iubeat campsori, ut soluat suo creditori.*
75 *Fideiussor delegans debitorem creditori liberatur. & quando nu. 77.*
76 *Nouatio interuentu nouæ personæ hodie non fit.*
78 *Promittere & soluere quando sint paria.*
79 *Delegatio & delegare quid sit.*
80 *Nouatio quid sit, & quibus modis fiat.*
81 *Instrumentum an dicatur falsum si testes deponãt pecuniam non interuenisse de qua est facta mentio in instrumento.*
82 *Instrumentum an reddatur falsum si testes dicant non uidisse pecuniam, de qua est facta mentio in instrumento.*
83 *Instrumentum an reddatur inualidum si dictũ est in eo habuit & recepit, & ex aduerso probetur quod statim restituit.*
84 *Mutuum quare specialia habeat & nu. 85. & 86.*

Vlpianus. Lib. XXXI. ad edictum.

L. SINGVLARIA.

AD euidentiam huiusce not. & singularis legis, quam etiam Bar. auriga noster, difficilem testatus est
1 † & q̃ habet apparatũ amplius, satis intricatum, aliqua (& nõ ab re quidem) præmittenda sunt, q̃m esto q̃ id pfectum dicatur, qđ ex omnibus suis partibus con
2 stat † aliàs opus impefectũ sit & mutilum, qđ nec nouit Deus optimus maximus, q̃ totum hominem saluum fecit ob hoc in sabbato, quíque peccata, non ex parte, sed ex toto, dimittit. c. maiores. §. sed adhuc queritur, de baptis. cuius actio
3 † nostra est instructio. c. significasti, de elec. attamen principium potentissima etiam est pars, ad
4 † quod finis trahitur. l. 1. vulga. ff. de orig. iur. l. si quis in principio testamẽti. ff. de lega. 3. c. ab exordio. 35. dist. ex quo dicitur quoq;, q̃ ab exordio tituli posterior formatur euẽtus. l. 1. C. de impo. lucra. descrip. lib. 10. quòdq; ex prioribus posteriora declarantur. l. Titia. §. idem respondit. ff. de uerb. ob. & quòd ex præcedentibus deniq; sequẽtia arguuntur. l. fi. ff. de hære. insti. d. §. idẽ respondit. Alex. consi. 127. pulchrè, ad fi. uol. 4.

Et primo, q̃ quãuis de nummis loquatur, nõ aũt de aliqua alia re mutuabili, ut inquit Albe. hic, idest de pecunia, uerbaq; sint satis clara, in prin. & ibi, quamuis nummos meos non acceperis, & ibi, pecuniã mihi debeas. & cũ in uerbis non est difficultas, inq̃ iurisc. non est admittẽda uoluntatis quæstio, in l. ille aut ille. in. §. cum in uerbis. ff. de lega. 3. & quia in nummis frequẽtius contrahitur mutuum, q̃ in alia re mutuabili. qua ratione etiã aliquid speciale in eo statutũ est, ut. ĩ. & in l. certi condictio. in. §. si nummos. ĩ. eo. & in l. iusto. & in simili, in prin. ff. de usuca. optimus tex. in c. Archidiaconis, de offi. ordi. quem
* ibi notat Card. nihilominus s̃m magis * communem intellectum, uerbum prædictũ capi: debet
5 ut hic per las. pro qualibet † re mutuabili. & nota q̃ licet dixerit nummis prius, postea pecuniæ uerbo usus fuerit Vlpia. ut uarietur oratio, ut etiam in l. certi condictio. in. §. si nummos. ĩ. eo. idem tamen est s̃m diuersas deriuationes, quo-
6 niam nummus à numerando † dictus est, pecunia uero à pecudibus, in quibus olim cõsistebãt hominum diuitiæ, ut hic per Saly. col. 2. in qua tria etiam sunt ultra eum consideranda. materia, quo ad ualorem forma, quo ad authoritatẽ. & pondus quo ad usum. l. 1. ff. de contrahen. empt. Cuma. pulchrè cons. 138. hoc maximè, ad fin.

Secundo præmittendum est, id ipsum adhuc accipi in iure tribus modis † strictè, largè, largissimè. strictè pro pecunia numerata, ut in l. 1. ff. ad Macedo. & in l. sed Iulianus, in §. mutui dationẽ eo. tit. & in l. 1. C. de proba. Largè pro qualibet re mutuabili, quæ numero, pondere, uel mensura consistat,

consistat, ut in l.talis scriptura.ff.de lega.1.& (ut dictum est proximè) etiam hic. Largissimè ner pro omni re, quæ sit in patrimonio cuiusq;.l.pecuniæ uerbum.l.pecuniæ appellatione. ff de ver. sig.not.glo.in l.2.in.§.fi.3.eo.& in l.2.ad fi. C.de cōsti.pecu.Ad quod ultimum adde, q hac de re alibi etiam capitur pro pœna,in l.arbiter ex com promisso.ff.de arbit. & q in lege Iulia repetundarum, hac ratione, subaudiiur pecuniarū, quia eius appellatione, omnia, quibus diuitiæ cōstāt, cōtinentur declarat Valla,lib.1.elegan.c.37.

8 Tertio præmittendū est, quāuis creditū à mutuo differat † ut genus à specie.d.l.2.§.creditū.3.eo.dictūq; est in l.1.q tamen strictè pro mutuo accipitur hic, & in l.rogasti, & in l. si quis nec causam.3.eo.Bar.hic,no.4.ad fi.

9 Quarto præmittendū est, q mutuum quatuor modis dicitur, ciuile tantum, naturale † tantum, ciuile cui natura cooperatur, & è contra naturale, cui ius ciuile cooperetur pariter, ut per glo.in d.l.2.in §.fin.3.eo. latius Paul. Cast. consi. 186. in causa.col.1.2. vol.1.

Ciuile tantum, ut in chirographo, ex quo debitor, qui sub spe futuræ numerationis debitum confitetur, post biennium obligatur hodie, olim post quinquennium, & de hoc in l. in 3ctibus, in prin.C.de non nume.pecu.& insti.de lit.ob. in fi.glo.in l.ex hoc iure.ff.de iusti.& iu.

Naturale tantum, quando res mea peruenit ad te, in qua possit mutuum cōsistere, & de hoc in l.2.in prin.supra eo.

Ciuile cui natura cooperatur, si in continenti, ante, uel post, stipuletur creditor, sibi reddi tantundem, in genere, l.si ita stipulatus. §. fi.iuncta. l.seq.ff.de noua.& de hoc in d.l.2.in fi. ibi, uerbis quoque credimus, quodam actu ad obligationem comparandam interposito, ueluti stipulatione, ex qua etiam agitur, non ex numeratione, ut in d.l.si ita stipulatus, dicitur.

Et naturale deniq; cui cooperatur ius ciuile, quando fingitur pecunia numerata ab eo, qui uere non numerauit, uel ab eo, qui non erat dominus, uel si debitum ex una causa, in causam mutui conuertatur, & ista est materia nostra, & fusius Bar.in d.l.2.præallega.in §.fi.3.eo. & nota q fictio ius ciuile appellatur hoc casu, quia ab ipso introducta est, ut not.in l. si is qui pro emptore. ff.de usuca.Bal.in l.multum interest, col.ult. C.si quis alte.uel sibi.& in l.si alienus.ff.de lega.2.& quòd est inductiua, quia fingit esse quod nō est, ut supra l.quæritur.ff.de sta.ho.ad priuatiuæ differentiam, quæ remouet illud quod est, puta in l.Deo nobis.C.de episc.& cler.q Monachus pro mortuo habeatur, pulchrè Cur.iuni.consi.5.nu. 42.& quòd ab ipso iure ciuili introducta fuerit dixi, quia homo fingere non potest. l. si fortè. ff. de castren. pecu.

10 Quinto & ultimo præmittendū est, q in hac lege quatuor sunt lecturæ † de quibus. 3.& ut hic per Ias.in prin.& Bal.ante eū, quòdq; cōmunis illa esse uidetur, quòd hic specialia mutui ponantur, contra ipsius naturam, præsupponendo semper, q pecunia esset solutioni parata, licèt nō in præsentia contrahentium.

Summario, & diuisione, clara est, ut per Bart. & Doctores.

11 Dubitandi ratio esse potuit † ut hic p Ias. uel & aliter, quia habemus, cui non conueniunt uerba legis, q eidem nec cōuenit lex.l.4.§. totiēs. ff. de dam.infec.l.qd cōstitutū.ff.de mili. testa.l.hos accusare.§.omnibus.ff.de accu.plenè Alex.cons. 48.circa, col.2.vol.4.sed uerba legis hic, mutuo non conueniunt, ex quo mutuum dicitur, quia fit de meo tuum. l.2. §.appellata.3.eo. & instit. quib.mo.re contrahi.ob.in prin.ergo.

Vel sic, cui non congruit diffinitio, eidem nec congruit diffinitum.l.1.& ibi Bar. in prin. ff. de testa.Sed qd hic dicitur, non congruit diffinitioni mutui.d.§.appellata, ergo non erit mutuum.

Vel sic, cui non congruit significatio nominis, eidem congruit significatio dispositionis.l.Labeo. ff.de sup.le.l.qui se patris, & ibi Bal.in fi. C.unde libe.sed hic non congruit mutuo, ergo nec dispositio locum habebit, ut mutuum dicatur.

Pro solu.dici potest, q quāuis non cōueniant uerba legis uerè & propriè, conueniunt saltem fictè & impropriè, quoniam res, quæ mihi debita est, largè mea dici potest.l.si me & Titium. l.si tibi.3.eo.l.si pecuniam. C.de nego.gest.l.q actionem.ff.de regu.iu.Alex.consi.51.uideretur, col. 1.vol.5.ubi pulchra extensio ad c.si.de præscrip Bar.in l.eius q in prouincia, col.2.3.eo. Ro.cōsi. 201.p decisione, col.2.tolerabileq; est in mutuo.

Et quia, ut inquit alibi idē Alex.consi.106. vi so themate, col.pe.uol.5. de uno casu ad aliū fit extensio, dummodo per similitudinem possint proportionari, licèt non omnino eadem sit forma & qualitas, ex quibus aliæ inductiones etiā sublatæ manebunt.

Et hoc est quod in simili dicitur quāuis conditio impleti debeat in forma specifica. l.qui hæredi.l.Mæuius.ff.de condi.& dem. q tamen quādoque impletur per æquipollens, cōsiderato potius effectu, quàm forma.l.mulier. ff. ad Treb. l. 3.C.de insti.inducit Alex.cōs.98.uisa, col.2.vol. 4.latè Bar.& alij, in l.Gallus, in §. & quid si tantum.ff.de libe.& postu.

Immò q diffinitioni mutui conuenire uidentur, positæ p Bar.in d.l.2.in.§.fi.in fi.supra eo.

12 Secunda dubitandi ratio esse potuit † q duæ fictiones nō possunt simul stare, nec duo specialia inuicem concurrere, uulga.l.1.C.de dot. pro. l.cum post.§.gener. ff.de iu.do. forte ne multiplicetur inconueniens, quod esset adhuc cōtra tex. in l.quod uero contra, & ibi not.ff.de legi.& hac de re not.verbum dicit Alex.cōsi.18. in his, col. 2.vol.4.q licèt pmissio sine causa facta, mediāte stipulatione, facta uideatur ex causa donationis, non tamen facta uidebitur, nec ualebit, si facta fuerit simpliciter, quoniā duo specialia concurrerent

currerent simul, ꝙ esset donatio, & sine causa q. dem, contra tex. in l. cũ de indebito. ff. de proba. & ꝙ nuda conuentio pareret actionem, & rursum male. l. iurisgẽtium. §. igitur nuda. ff. de pac. verum hic fingeretur à creditore debitori pecunia numerata, & à creditore postea futuro debitori, mutuo eam accipienti, ergo.

Sol. quædam sunt fictiones principales, quædam aũt relatiuæ, siue accessoriæ, quando una ad alterã refertur, siue alteri accedit, ut hic per Bal. in prin. modo si de principalibus loquamur, nõ concurrunt. d. l. j. cum similibus. si de relatiuis, seu accessorijs uero, sic & ita ꝓcedat qđ hic dr.

Vel dicamus, quod ferè idem est, tolerabile fore, quoniam una uenit in consequentiã alterius, ut per Bar. in l. si is qui pro emptore, in pen. col. ff. de usuca. Seysel. in l. petens, col. ult. C. de pact. Alex. ante eum, & signanter per istum tex. consi. 117. uiso processu, in fi. vol. 5.

Vel, secundum Bald. in l. 2. ad fin. C. de fruc. & lit. expen. quòd secunda necessario, propter connexitatem, ex prima resultet.

Tertia & ultima dubitandi ratio esse potuit,
13 † quia regulare est, nobis per liberam personam non acquiri, uel directa, uel utilis fuerit actio. l. j. C. per quas perso. nob. acqui. l. solutum. §. per liberam. ff. de pig. ac. l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de uerb. ob. quod ex multis probat etiam Ro. consi. 441. præsens instrumentum, col. 1. & 2. & limitat in quatuor casibus, ut p eum, firmantibus regu. in non exceptuatis. l. quæsitum. §. denique. ff. de fund. instruc.

Sol. regulariter, ut dictum est, quod in d. iuribus legitur, procedit, non hic, & ut per glo. Bar. & alios latius. & facit etiam tex. in l. certi condi ctio. in §. si nummos, supra eo.

Et idem in dote. l. Gaius. ff. solu. mat. l. j. ff. de colla. dotis. Bal. in l. cũ dotem, col. 2. C. de iu. dot. Vel & nouissime dicamus, ꝙ in contractibus, q consensu perficiuntur, ut est emptio, uenditio, & similes, aut uerbis, uel literis, alteri per alterũ actio quæri non potest, aliàs aũt sic, si re ɔ̃hatur, & maximè si mutuum sit, ut hic, uel depositum aut commodatum. l. si res. ff. ad exhiben. ita Pet. de Bellaper. in q. suis: 4. incip. super eadem lege. & dubiũ nõ habet. & hæc quo ad primũ exẽplũ.
14 Decidendi aũt ratio est † ut etiã dicit Saly. propter multa specialia, quæ habet mutuum. immò tex. met in primis uerbis, ex quibus motiua Vlpiani intentio colligitur, uulga. l. si. ff. de hær. insti. l. Titia. §. idem respondit. ff. de uerb. ob. l. si ser uus plurium. §. fi. ff. de lega. 1. multa Alex. consil. 46. uisis. col. 3. vol. 1. & ita dicere melius est, q̃ dicat idem Ias. hic, col. 2. qui potius respondere uidetur obiecto, per ipsum facto, de. l. cum precario. ff. de preca. de quo etiam ante eũ Deci. seni. hic, col. 2. & in l. cum quid, in prin. s̃. eo.

Vel & aliter dicamus, ꝙ ratio sit, quia in specialiter commissis, & competentibus authoritate propria, qui per alium facit, per seipsum facere uidetur. l. ita antem. §. gessisse. ff. de admi. tuto. not. in l. j. ff. de offi. eius. dixi ego latè in regu. qui facit per alium, de regu. iu. in 6.

Vel, & ultimo, quia ita partes conuenerunt, ut esset mutuum, quod fieri æquè potuit, ex quo non resistit lex, & ad idem facit regu. de qua in l. 1. in §. si conueniat. ff. depo. l. legem. C. de pact. cum similibus. Immò dicit Flo. in l. uia, in princ. ff. de serui. rust. præd. ꝙ conuẽtione partium põt in totum forma rei mutari.

Dubitandi ratio, quoad secundũ exemplũ etiã
15 esse potuit, † per tex. in l. qui negotia. ff. man. & in l. si ex precio. C. si cer. pet. ubi totum ɔ̃trarium dicitur, ꝙ immò debitũ ex una causa, in aliud, ex alia, conuerti non potest.

Sol. est pro nunc, quoniam fusius dicemus. j. loco suo, in glo. profecta, non conuerti dictis casibus, quia pecunia solutioni parata non erat, hic autem sic.

Decidendi aũt, ponitur in tex. qa pecunia mihi data, & à me ad te profecta esse uidetur.
16 ADDITIO. Dubitãdi ratio esse potuit † in utroq; exemplo, uel in eadem psona loquamur, uel in diuersis, qm̃ substantialia mutui hæc esse uidentur, & ipsius ꝓpria natura, ut fiat de meo tuum, ergo aliàs non erit mutuum. l. cũ precario. ff. de preca. ubi pactum, factũ contra substãtiam actus non ualet. Adde tu, uerum esse, etiã si esset iuramento firmatum. l. non dubium. C. de legib. c. si diligenti, de so. compe. Cuma. consi. 98. suppositio, col. 2.

Et signanter dicit Bar. in l. ubi ita donatur, in prin. ff. de dona. cau. mor. pactum in d. l. cum precario, non posse in alium contractum transire, quia uerba non patiebantur.

Et in simili Pau. de Cast. consi. 107. uidetur, in fi. vol. 1. ꝙ laudum mandans, partes stare perpetuo in cõmunione, nullum est, ex quo suæ naturæ repugnat, compromissa enim & lauda pertinent ad lites dirimendas. l. 1. ff. de arbi. & hoc idẽ eas suscitaret, & male. l. cũ pater. §. dulcissimis. ff. de leg. 2. multa Fulg. cõsi. 197. lungus, in fi.

Videmusq; nec quempiã disponere posse, ꝙ legatum nõ reuocetur, cũ hoc idem sit cõtra substantiam ipsius. l. 3. §. fi. ff. de adi. lega. Curt. iuni. consi. 56. num. 2.

Et in terminis, uinum mutuo datum, eisdẽ generis, & eadem bonitate reddi debet. l. cũ qd. s̃. eo. & tamen pactum nõ ualet, quòd reddatur nouum pro ueteri, uel pro montano natum in plano, ut ibi not.

Quibus potest responderi ut s̃. & ex ratione decidendi tolli, ꝙ hoc idem sit in mutuo speciale, & non in alijs contractibus, tametsi ultimum urgeat. nisi dicamus, ꝙ immò d. casu ualeat, ut ex multis nitiiur ostendere Deci. seni. ibi, quem aliter non refero.

✱ Singularia. Notãt Bar. * & omnes, ꝙ hic sunt
17 casus singulares † in quibus ɔ̃hitur mutuũ, licet non fiat de meo tuum. & benè. Adde ad d. uerbũ singularia

singularia,tex.in l.ius singulare.ff.de legib. & in l.2.ibi, ppria atque singularia iura &c.ff. de mili.testa.idem Bar.not.in l.4.in §.Cato, nu. 12.ff. de uerb.ob.Secundo adde,ꝙ singularia, idest speciali,a,exponi debet,sicuti exponitur i l.peregre, in §.quæsitum.ff.de acqui.poss.& hic per glo.

Et nimirum,quia singularia & specialia aliàs differunt,ut per Bart.in l.j.in fin. ff.si quis in ius uoc.non ie.not.in l.fi.C.cum eo.Alex. consi. 95. diligenter,col.1.vol.5.exemplum in scholari,habens re priuilegium fori,quoniam si omni priuilegio fori renunciauerit,dicetur specialiter renunciasse,si uero priuilegio fori, quod habent scholares, singulariter.

Et ideo,ne sequatur absurdum, expositio glo. ubiq;, ut dixi,fuit necessaria, ut in simili inquit etiam in l.eas causas.ff.de condi.& dem.pulchrè Bar.in l.1.nu.4.ff.de condi.& dem. ubi dictio si, códitionem facit, & tamé hac ratione interdum exponitur,idest quamuis.l.fi.C.de bo.liber.Alex. plenè,consi.61.circa,col.2.vol.4.

Quædam.Dictio hæc etiã, seu uerbũ pariter,
18 designat exceptionem à regula. † l.quædã. ff. de acqui.re.do.l.quædam.ff.de eden.l.quædã,& ibi. hoc idem signãter not.Bal.ff.de iu.codicil.seu casualitatem,ut dictio interdum.l.cũ quædã puella.ff.de iur.om.iud.l.interdum.ff..de condic. indebi.l.nec ei. §.primo. & ibi Bart. in princ.ff.de adopt. & utrunque potest commodè ad mutui specialia,ut diximus, adaptari.

19 Præcepta. Intellige mutui † siue legis in mutuo,quemadmodum alibi etiam testatoris in testamento.l.filiusfamilias.§. diui, ibi,quasi nudũ præceptum reliquerint.ff.de lega.1.& Principis in rescripto.l.meminerint, ibi,ꝙ si præcepta nostra.C.unde vi. & iudicis in editione rationum. l.ubi exigitur.§.1.ff.de eden.& similium, melius glo.in l.fi.in §.necessitate.C.de bonisq; libe.

Et hoc idem dixi,qa præcepta aliàs tria sunt, de quibus in l.iustitia, in §.iuris præcepta. ff. de iusti.& iu.honestè uiuere scilicet, alterum non lædere, & ius suum unicuique tribuere.

Cohibentia libidinem,iram, & cupiditatem. & suadentia,ut inquit Pau.ad Tit.2.,nos sobriè, iustè,& piè uiuere, complectẽtiaq; nos rursum ex his uerbis, proximum, & Deum optimum maximum denique.

Vel,ut dicebam aliàs,præcepta exponamus,id est priuilegia,quoniam à iure communi discrepat.c.priuilegia.3.dist.§.planè,instit. de iu.natu. ideo est stricti iuris, quia non enumeratur in §. actionum.insti.de actio.Bal.in c.j.col.3. de plus. pe.not.in l.cum quid.s.eo.& hac ratione priuilegiarius dici debet.l.si uẽtri.nu.1.ff.de priui. cre. immò omnia priuilegia huiusmodi sunt, qa, ut dixi, uulnerant ius cõmune.c.porrò, de priuile. Bald.consi.356.præmittendũ,in prin.vol.1.

20 Et hinc inferunt Docto.mirũ esse, ꝙ satis † sit dicere speciale in mutuo,absq; eo, ꝙ assignetur specialitatis ratio.& ut hic per Soci.susius.

Quem impugnat Deci.tutando gl. in l.filium quem habentem.C.fam.ercis. & exclamãtem cũ ea uirtualiter,refugium esse miserorũ sic dicere. Et quia specialia non debent multiplicari. l.j. cũ cũ uulgari. C.de do. pro. ꝙ ita sit, & probari nõ debeat.nec sit amplius à regu.recedendum,ut in l.omnis diffinitio.ff.de regu.iu.

Et quia regula includit etiam personas priuilegiatas,nisi cõstet de priuilegio,in casu.l.in trau dem.§.fi.ff.de mili.testa.

Et malè,quoniam d. glo. limitatur hoc casu, ut dicebat Soci.

Nec ob.multiplicatio specialium,quia, ut dixi supra in casus figuratione, plerunque est tolerabile,nunc repeto.

Ex quo tolluntur etiam reliqua, in dubio loquentia, non in casu claro,ut hic. l.continuus.§. §.cum ita.ff.de uerbo.ob.cum uulga.

Et ideo sola allegatio sufficit, ut in simili, in Cle.appellanti,de ap.& in l.si adulterium cũ incestu,in §.idem Pollioni,& utrobique glo. ff. ad legem Iul.de adul.& maximè quia mutuum est iuris. l.certi condictio. §. si nummos.s. eo. Pau. Cast.consi.186.in causa,col.2.vol.j.& quia aliàs si ius concedat aliquid alicui alleganti factum, nõ de sola allegatione intelligitur, sed necesse est etiam,ꝙ id probetur.l.1.in prin.ubi glo. not.ff.si quadru.paupe.fe.di.Alex.latè,consi.78.uiso,col. 5. uol. 5.

Sed cum multa sint specialia in mutuo,quare tantum unum exemplũ ẽm aliquos,seu ẽm alios duo,& melius,posuit Iurisconsultus ?

Sol.ut breuitati consuleret.l.ampliorem. §. in refutatorijs.C.de ap.l.j.ff.de orig.iu.

Vel quia specialitas duorum numero cõtẽta est,sicuti uno singularitas.l.ubi numerus.ff.de te sti.l.fi.ad Treb.Cuma.consi.2.proponitur, col.j. Alex.consi.19.in causa, col.3.vol.4.

Vel ꝙ genuinus procedendi modus Iurisconsultorum est, ratione s.dicta.l.si quis obrepserit. ff.ad legem Cor.de fal.l.ita uulneratus,in fi.ff.ad legem Aqui.l.traditionibus.C.de pac. Alex. cõsi. 24.in causa,in prin.vol.4.& consi.28. uiso, col. 4. uol. 6.

Nam si tibi debitorem meum &c.In hoc exẽplo dubium facit, † qm̃ fictio, ut inquit Curt.. iuni. eo tunc locum habet, ubi ueritas operari non potest.l.filio quem pater.ff.de libe.& posth. Bal.in l.3.in prin.ff.de tute.ubi curator dari non potest,nisi petatur.§.inuiti,insti.de cura.& tamẽ datur furioso,qa lex fingit ipsum petere, sed hic ueritas operari,& locum habere potest,ergo.

Sol.licèt in exemplo proposito id sit, quia furiosus petere non possit,nec inde ueritas, ut dictum est,locum habere,id non est tamen generale alio casu,& maximè in mutuo, immò ꝙ alibi etiam stipulatio fingitur, omittentes reliqua de industria, quæ tamẽ uerè in actu locum habere poterat,in l.j.in prin.C.de rei uxo. ac. nec exempla desunt propemodum infinita, de quibus in

l.si is

l.si is qui pro emptore.ff. de usuca. alia in materia fictionis etiam adducit,sed qa facilè resoluuntur,& quia hoc est,non disputare secundum legem, sed de lege potius iudicare, deq; potestate ipsius,& malè.c.in istis.4.dist.l.2.C.de cri.sac.trã
22 seo,nec ea refero aliter,& † pro conclusione firma dico potius , ꝙ idem operatur in casu ficto, qd ueritas in uero, & sic mutuũ in casu pñti, licèt non fiat de meo tuum.l.qui ad certũ. ff.loca.

Dubiũ facit adhuc,iubẽti actionẽ nõ acquiri, qm̃ creditor numerãre potius uidetur, ut se liberet ab obligatione creditoris iubẽtis. l.præses. C. de serui.& aqua.l.& magis.ff.de solu.ubi qs pręsumitur emere & ꝯhere nomine proprio , ergo multomagis se liberare,argu.in l.Arianus. ff. de ac.& oblig.& in l.tale pactũ, in prin.ff.de pac.

Post multa Deci.& Areti.ante eũ,tenent contrariũ,propter iussum,licèt liberatio sequatur in consequentiam.l.si qs nec causam.ꝯ.eo.dicẽtes , hoc idem etiam fore decisum , in l. certi condictio , in §.si nummos. supra eo. quòdq; ob hoc non ob.tex.in d.l.& magis.

Dic tu,ꝙ est tex.in l.3.in §.fi.ff.de dona. inter vi.& vxo.& in l.si eum.ff.eo.& in l.pecuniam.ff.
23 de solu.& quo ad tex.in d.l. & magis , ꝙ † præsumptio ipsius est super dubio, uti etiam natura præsumptionis est,ad differentiam fictionis,que est super certo.l.vnica.§.accedit,ubi glo.C.de rei vxo.ac.nos autem sumus in casu claro , ergo nõ obstabit.l.continuus.§.cũ ita.ff.de uerb. ob.

Vel etiam aliter dici potest,ꝙ tollatur per aliã præsumptionem.l.diuus.ff.de in integ. rest. Regien.consi.6.uisa inquisitione,nu.3.vol.5.

Vel quòd illa sit præsumptio in genere,ista autem propter iussum , in specie, quæ hac ratione debet præualere,ut per Bart.in l.cum de indebito,in prin.ff.de proba.argu.in c. generi per speciem,de regu.iu.in vj.

Verum instatur,si idem quod hic dicitur, habetur etiã in d.§.si nummos, necessario alterum superfluet,contra.§.qbus,in prima consti. Codi. l.hæc stipulatio.§.diuus.ff.ut lega.uo.cauea.

Sol.est, ut hic per Deci. ꝙ iste tex. in debitore loquatur,ibi non,hic est fictio,ibi nõ,licet utrobique ex numeratione acquiratur actio credito-
24 ri,cuius nomine pecunia nnmeratur,& † sic omnino est aliqua diuersitas , sufficiens ad tollendã superfluitatem,ut per But.in c. significantibus , col. 1.de lib.obla.

Vel & aliter deducas,ut per eundem Deci. cõtra Areti.ꝙ iste tex.à d.§.si nummos, non distinguatur,etiã ꝙ loquatur hic in debitore, & ubi fictio est necessaria, ibi uero in eo qui nõ erat debitor, & ubi nulla est fictio considerabilis , quia omnino,respectu numerationis, in qua tota uia consistit,omnino idem uidetur, & quia sufficit, ꝙ sit æquiparatio in eo,de quo agitur, post Abb. in c.translato,de constitu.pulchrè Bal. ultra eũ, in l.curatoris,col.2.C.de nego.gest.
25 Vltimo † dubium facit, quia iuriscon. hic, in prin.dicit quãuis nummos meos non acceperis, & in fi.uidetur dicere contrarium.& malè.l.j.C. de fur.c.sollicitudinem,de ap.Alex.consi.117.viso processu,col.ult. uol.2. & consi. 110. attentis narratis,in princ.uol.5.

Sol.non est contrarietas,quæ non possit concordari, quoniam uerè non sunt mei,& ita prin. loquatur, fictè autem sic, ut finis,declarat hic Albe.col.3.in fi.immò glo.fi.in pen. sui parte, ver. quæret aliquis, & ibi iasalias.18. col. & ante eũ Bar.num.20.in fin.

Et hoc est quod dicebat idem Bar.ultra, in l. 2.nu.13.C.de no.Codi.fa.ꝙ contrarietates debẽt distinctione coaduuari.& signanter in iurecon. ꝙ saluandi sunt, qñ diuersis respectibus saluari possunt,Flo.in l.fi.¶.si serui.ven. & si benè ppenderis etiã,quicquid dicat Albe.nõ est ꝯtietas apparenter,quia dicit in fi.quia mihi data uidetur.

Et quod hic dicit,ut secundo loco notar Bart. Deci. & omnes,mirabile est, quia celeritate cõiungẽdarum actionum, unus actus occultatur ,
26 † primus scilicet, quòd mihi detur.

Idemq; in l.3.in §.fin. ff. de dona. inter vir.& vxo.ubi casus clarus, si ius ero debitori meo, ut solueret uxori meæ,puta centum ex causa donationis,dato ꝙ ualeat,nec iure ciuili impediatur, ut in l.1.eo.ti.ꝙ pecunia mihi data uidebitur, & à me ad uxorem omnimodo peruenisse , ipsumq; debitorem liberatum, & sic (ut dixi, tex.q; mec subijcit)celeritate coniungendarum actionũ , id est actuum,authen.hoc ius porrectũ. C.de sacro sanc.ecc.unus actus occultatur.Vnaq; mihi Do cto.Fulgo. scilicet,Pau.de Cast.Decij, & aliorum, disputatio uisa est,an etiam occultetur secũdus, necne,qm̃ numeratio interuenit , & licèt fingatur mihi data, & à me ad te profecta , siue ad uxorẽ. in d.§.fi.non propterea infertur dicta ratione, ꝙ actus fuerit occultus.Et ad idem simile addi potest,quia ualet mandati procuratorij productio, facta uerbo tantum Notario , qui de eo rogatus fuerat,ex quo traditum Domino fungitur, & postea in actis productũ ex noua causa,ut signãter p d.§.fi.dicit idẽ Fulg.consi.195.quidam,col.2.

Et quia etiã dos data ab auo nepti , patris sui contemplatione,in legitimam sibi debitam imputatur, quoniam patri data uidetur, & à patre filiæ,aliàs non,celeritate & c.l.in quartam, & ibi Ange.ff.ad legem Fal.l.dedit dotem, ubi etiã fac. de Are.& Bar.ff.de colla. bo.l. sed si plures. §. in arrogato.ff.de uulga.& pup.sub. c.requisisti, de testa. Alex.consi.30.uiso testamento, col. 2. vol. 4.& consi.179.uiso processu,col.2.vol.5.

Et si aliquis scienter rem suam in feudum retinuerit, non errans, uidebitur domino prius ex causa donationis tradidisse, deinde ex noua causa postea in feudum recepisse, ut idem Fulgo.inquit,consi.5.quidam,col.1.

Et ad propositum glo.in d.§.fin. in uerbo occultari,concordantes allegat, & potissimum tex. in l.licet,in §.1.ff.de iu. dot. optimè probantem

istud

istud,ibi,tunc enim credendum est breui manu acceptum à muliere, & marito datum. quo verbo,breui manu scilicet,usus est etiã Alex.consil. 136.in causa,col 4.in fi.uol.2. signanter per ista tria iura.& Bal.in l.sobtracto,in prin. C. de fur. subijciens,tribus modis furem liberari. primo, oblatione rei. secundo, oouatione. tertio, stipulatione,ex quo (& nunc ad propositũ)breui manu soluta uidetur,& postea reddita promissori. & glo.hic,in uerbo profecta,in prin. & in fin.& in l.falsus,in §. r.io fi.ff.de fur.& ultimo loco, in l.si sponsalibus,in fi.ff.de iu.dot. Pet. de Bella Pert.q.5.super l.si nou singoli,in prin.

Sed dubito, quare sic celeritate dixerit tex. in d.§.fin?

Sol.quia circuitus uitandi sunt, ubi nõ cadit necessitas,& quia frustra fit per plura, quod põt fieri p pauciora,ut inquit Philosophus, & Proculus Iuriscou.in l.dominus testamento.ff.de cõdic.inde Greci periodum appellant,Latini circuitum,clausulã,& cõprehensionẽ, præcipuè Cice.

Item in d.§.t.sicuti dixit breui manu, quare nou dixerit longa,ut dicit in l.pecuniam.ff.de solu.glo.in d.l.dominus testamẽto, & difficultatẽ utrobiq; perpendit in d.§.1.& in d.l.pecuniam.

Quam soluit Albe.hic,col. 3.& Imo. in d.l.pecuniam,quarum neutra placet,& sioe cõtrouersia dici debet,ꝙ pro eodem ponautur.l.solutam. ff.de solu.vel ꝙ breuis manus sit,cõsiderato hoc ꝙ iussu creditoris soloitur debitori futuro, longa uero, si solueretur creditori,& postea futuro debitori numeraretor.ideo dixit iuriscon. in d.l. pecuniã,quodamodo manu longa.

Et quod in secundo exemplo dicitur, notãtq; * oẽs,ultra Bar.ꝙ statutum in duabus personis
27 †in eadem etiam statutum oidetur,uerissimum est,ex quo non uariatur ratio,alibi secus,in l.iurisgenitium,iu.§.adeo,& ibi Bart.in fi. ff. de pac. fusius Deci. hic.

Et ad propositum dicit etiam Alex. ꝙ quãuis debitum ex uua causa,couferatur in instrumento,ot debitum ex alia, nou propterea uitiabitur actus simulatione. signanter per istum text. & per tex.iu l.si ex precio,de quo infra. C.eo.consi, 27.in causa,col.4.vol.5.

Et licèt tex.iste in mandato loquatur, noo est ppterea,ꝙ nõ possit ẽt si sit depositũ, fieri hmõi ↄuersio.l.certi ↄdictio.§.fi.ĩ.eo.l.Lucius.ff.depo.

Et ad q.Bal.io l.siquis cũ procuratorio,in §.fi. ff.de procu.infertur,de qua per Ias.& Deci. hic.

Adde tu,sequendo opi.quòd secuodum mãdatum oon ualeat, si contineat idem quod primum,iu eadem persona (in diuersis enim certũ est,ꝙ secundũ tollit primum,ut hic p eos) ꝙ ita etiã sensit Fulgo.consi.81.testator, col.2.

Et propius ad tex.dic idem in diuersis persõnis legatariorum,quod in una, & è contra,ac in not.casu usufructus & alimentorum, ut p Bald. consi.239.testator,col.2.vol.1.

28 Sed non ab re † dubitatur, testator grauauit hæredem, ut bona sua distribueret pauperibus CHRISTI, distribuere oe poterit uni tantũ, sicuti pluribus?

Primo uideretur dicẽdum,ꝙ sic,per tex. nr̃m.

Secundo,quia mens testatoris,quæ est in pietate fundata,ita in uuo uerificatur,ut i pluribus. l.in couditionibus primum locum. ff. de condi. & demon.l.tale pactum.§.fi.ff.de pac.l.Titius.§. Lucius.ff.de libe.& posthu.

Tertio & ultimo, quia de hoc uidetur casus in terminis ferè,in l.unum ex familia,in §. sed si fundum,& ibi Barto.ff.de lega. 2. & ita se habet communis opin.

Idẽ Bart.tamen in l.j.ff.de opt.leg.tenuit ↄriũ. Ias.difficultatis author, se remittit potissimum, ad not.in d.§. sed si fundum,& pedem oon figit. alij alia dicunt.

Ego uero opi.Bart.in d.l.j.amplector,cõtra cõmonem, & considero naturã uerbi distribuere, qđ ĩ plurib⁹ uerificat̃,nõ in uno tm̃.l.j.ff.fa.ercis.

Item ꝙ pluralis numerus,ut dicebã heri, non uerificatur in uno tm̃,aliàs à singulari nõ differret.l.ubi numerus.ff.de testi.l.fio. ff.ad Treb. nisi sit eadem ratio.l.1.C.de condi.inser. Deci.in l.2. in.§.mutui datio,in 2.lectu.in priu.ĩ.eo.

Vltimo considero, ex hoc uerbo pauperibus, numerum designari,uerum unus non est oumerus, sed principium numeri,l.si quis ante. ff. de acqui.poss.ergo. Et maximè cũ sit fauorabilis casus,auth.similiter.C.ad legẽ Falc.quoniã aliàs secus.l.2.§.homines coactos.ff.vi bo.rapt.

Nec ob.tex.noster,quia,ut dicebam supra, nõ uariatur ratio,hoc casu autem sic, ex quo bonũ tanto melius est,quãto est sui ipsius diffusiuum, & communius.& nullum quod non pulchrius elucescat, si multis communicetur.

Non ꝙ fuerit mens testatoris in uno etiã uerificabilis,qoia ex uerbis contrarium ostenditur,q̃ suut signa earũ,quæ suut iu anima passionum no tæ.l.Labeo.§.idem Tubero.ff.de sup.leg.

Non denique tertium & ulumum, quia id totum in libera uoluutate grauati positum esse uidetur,qui uuum hac de re etiam eligere potuit.

Vel quia fuerat rogatus, ne fundus de familia exiret,quæ etiam in uuo considerabilis est. l.pronunciatio.§.familiæ.ff.de uerb.sign.

Vltimo dubitatur,quomodo uerbum couue-
29 nerit,positum in isto tex.intelligatur †uideretur dicendum,intelligi debere,nou in simplici conuentione,sed stipulatione, hoc ipsum actum fuisse inter partes.l.lecta.ĩ.eo.& ibi Bar.l.cõnuẽtionum.ff.de pac.Saly.in l.1.C.de usu.Alex. cõs.13. uisis,col.3.uol.1.

Tamen contrariom uerius uidetur, ut idem Alex.dicit,consi.70.uiso.col.4.eo. lib. adhuc per not.in d.l.lecta,& sic sibi ipsi contrarius. Et hoc idem uerius est, maximè iu casu præsenti, & in hoc secundo exemplo,ut declarat Ias. hic, & benè, ex quo solutioni pecunia erat parata,aliàs secus.l.si ex precio.C.si cer.pet. & suo loco dicetur fusius,

quia posset dici, ut hic per Dec. * communē opi. tenentem, quæ est cum glo. sed dico aliter non esse uerum, cum faciat solum Iuriscon. ibidem in commixtione fundamentum, idest pecuniam esse de his quæ commixtione confunduntur, nec mirum hoc prætextu, si in accipientem dominiũ transfertur, & est arg. in l.lex quæ tutores. C. de admi.tuto.

Et minus. 2. quia nec.1.uerum, ex quo frumentum non est hmōi.d.§.qđ si frumētum, ibi, quia singula corpora in sua substantia durant.

Non deniq;.3.quia resultaret absurdum, ꝙ in nummis caderet affectio, & malè, d.l.nūmis ꝙq; non posset solui una moneta pro alia, & tamen pōt, licet forma sint diuersæ, ut in l.1.in §. fin.ff. de au.& arg. le.Io.de Blauas.de cer.condic.ex mutuo col.3, Insti.de act.& ideo arg. nec ibi, nec in d.l.idem Pomp.sumi debet à contrario.l.2.C.de cond.inser.no.in l.1.ff.de offi.eius.

Non ēt & ultimo, ꝙ frumētum sit res mutuabilis, quia uerum est, sed (ut inquit Cur. Iuni.& bene) extra casum mutui nunc consideratur, sicuti & pecunia (addas) numerata, non mutuata tamen, & ut in casu.d.l.si alieni.

Successiuè glo. aliud speciale ponit adhuc, &
36 4.in pecunia numerata † respectu aliarũ rerum.

Quia respicit quamlibet partem hæreditatis, in alijs rebus non dicendum.

Per tex.in l.deducta, in §.nummis.ff. ad Treb. ubi pecunia, q̃ capitur iure hereditario, in quartam imputatur, & si non sit pecunia res uēdi poterit. si uero prædium sit, partim iure hereditario capit à se ipso, quia cohæres, partim uero à cohærede, iure legati, & tanquam legatarius, quia à se ipso legari nō potest, ut ēt dicit Dec. & nos alias, & probatur in l.legatum. in §. 1.ff. de lega.1.moliusq; probat tex.ad idem allegatus, in l.cum pater, in prin.ff.de leg.2. ubi ad literā dr̄ speciem de tota hæreditate deduci, pecuniam uero de parte.

Tertio allegat tex.in l.si fideicommissum.in §. tractatum.ff. de iudi. & inaduertenter quidem, quia non in solutione loquitur, sed in obligatione personali, respiciēte, siue pecunia sit, siue alia res debita, patrimonium totum, ad qđ. nu.præal leg. aduertit Bar.& benè, & probatur ēt in l.1.in §.si hæres.ff.ad Treb.& in l.fi.in §.fi. ff.de contrahen.emp. Alex.consi.11.uiso processu, col.2.uol.4.& consi.118.in casu, col.4.uol.5.& consi.122. uiso processu, col.1. eod.lib.

Videretur mihi, ꝙ esset alia etiam specialitas in pecunia, atq; in casu supra dictarum legũ, quia hæres propria authoritate retinet, aliàs non, sed iure proprio, & cohæredis.

Secundo, quia si in hæreditate nō sit pecunia, res uenditur (ut dictum est) aliàs non.

Tertio, quia totam iure hæreditario habet, speciem uero non.

37 Quinto est speciale (inquit glo.) & nunc † in mutuo, ad aliorum contractuum differentiam.

Quia sola scriptura obligari potest, & si fuerit

creditor, sibi soluere, casus clarus est, i l.quotiēs, in §.sicut, & in §.non tantum.ff.de admi.tuto.

Forte (ut dicebam aliàs) propter iuramētum. l.fi.§.omnem.C.de admi.tut.

Item pp satisdationem.l.muto.§.1.ff. de tute.

Et quia finita tutela rationem reddit.l.1.§.officio.ff.de tute.& ra.distra.

Et nunc fusius, quia recipit res cum decreto. l.naturali filio, in fi.ff.de confir.tu.

Secundo, quia facit inuentarium de bonis pupilli.l.fi.C.arbi.tu.

Tertio, quia utilia facere &c.iurat (ut dixi supra) & nouissimè probatur in §.fi.in authē, ut hi qui ob.perhib.res mi.

Quarto, quia satisdat.l.legitimos.de legi.tu.

Quinto, quia expressè promittit defensionem suscipere.d.l.fi.§.sancimus.C.de adm.tuto.

38 Et breuiter, † gesta ad ipsius pupilli commodum ualēt, præmissis ēt non interuenientibus. l.tutor qui repertorium.ff.eo.Bar.in l.prætor.ff.de no.op.nun.Gui.pp̄.dec.330.qnq; sūt necessaria.

Et potest etiam addi, quia tutor, quasi dominus est.l.qui fundum.§.tutor.ff.pro emp. l.interdum.§.qui tutelā.ff.de fur.Bart.in Thays, in §.1. ff.de fideicom.lib.

Sed considera, ꝙ hac ratione idem dicendum
39 esset etiam in cæteris cōtractibus, & malè, † quoniam tutor rem pupilli emere non potest. l.si in emptione.§.fi.ff.de contrahē.emp.nec authorari in facto proprio.l.5.ff.de autho.to.

Rursus dubium quam maximè facit, ꝙ nō sit specialitas in obligatione, quoniam posset etiam se obligare ex alia causa, considerando utilitatem pupilli, ut inquit Dec.

Et minus in solutione, quia hoc idem est etiā in alio contractu, secundum Bar.hic, nu.7.l.fistulas.§.1.ff.de contrahen.emp. ubi casus clarus, ꝙ tutor sibi ipsi possessionem uacuam tradit.

Nisi dicamus, ꝙ tolerabile sit, quia pecunia, sm Bal.& Alex.hic, est de rebus, quæ seruando seruari non possunt. l.lex quæ tutores. C.de admi.tut.

Et ad prædicta respondeamus, ac ad primum, uerum esse, sed ꝙ nō omnino est eadē utilitas in alijs cōtractibus, qualis in mutuo, propter usuras pupillares, de quibus, in l. tutor qui repertorium, in §.quæ autem, ff.de admi. tut, ita ut omnino specialitas in eo arguatur.

Et quia ratio est etiam ad casum mutui restricta, quæ non debet ad alios extendi.l.2. ubi gl.in simili.C.de pat.qui fi.distra.

Ad secundam uero, ꝙ illud ideo est ibi, quia prius tutor erat fundi dominus, ꝙq; id fieri iure potuit in executione cōtractus præambuli, & sensit Bal.in l.cum ipse, col.2.C. de contrahen.emp.

Vel & aliter, ꝙ cū iā esset tutor añ tutelā dñs & possessor, ex clausula in instrō uenditionis apposita, constituēs se precario noīe possidere &c. præcedente maximè cā habili, ut ibi. l. quod meo.l. interdū, in prin.& ibi Bar.ff.de acqui. poss. Alex. consil.35. uiso thenrate, in prin. uol.6.& cōsi. 51.

perſpectis, col. 4. eo. lib. & conſi. 117. uiſo proceſſu, col. 2. uol. 2. non poteſt non dici, niſi ꝙ in facto proprio poſſit authorari.

Et quia glo. ad propoſitũ. q. in d. l. fiſtulas, mo
40 uit dubium, † qũo tutor creditor pupilli eſſe poſſit intellige in tutore teſtamentario, & in credito patris, iuxta tex. in d. §. ſicut, qui ſcienter enm pupillo tutorem conſtituit, ut not. in authen. minoris. C. qui tu. da. po. pulchrè Gui. Papa. deciſ. 144. na autem, poſt Cy. Bar. & Bal. in d. authen. minoris, exquo aliàs non poſſet.

In teliquis, de quibus hic per Bar. & Doct. pro abſoluto habentes, ꝙ indiſtinctè, palam, & bona fide, præſentibus cõſanguineis, uel iudice, ut per Iaſ. plenè, Dec. & alios, rẽ à pupillo emere poſſit.

Ex quo hoc caſu ceſſat omnis ſuſpicio. l. non exiſtimo. ff. eo. de admi. tu. doloq; carere uidetur, quæ hoc modo fiunt. l. fi. ff. de ri. nup. Cuma. per hæc infra etiam conſi. 92. an productus, col. 2. & in contractibus quidẽ, quoniã alias in delictis iure magis aggrauant, quæ palam fiunt, quam ea, quæ fiunt clam & occultè. l. nemo clericus, ubi Cy. Iacob. But. & Bal. C. de ſumma tri. & fi. ca. l. 2. §. & generaliter, & ibi Bar. ff. ui bo. rap. idem Bal. conſi. 387. conſiderandũ, in fi. uol. 3. plenè Alex. conſi. 1. col. 6. uol. 3.

41 Et facit etiam, † quia emens rem furtiuam palam & bona fide, non præſumitur particeps fraudis, aliàs autem ſic. l. inciuilem, & ibi Barto. C. de fut. & quia uia brocardica eſt, ut inqnit Cy. in d. l. nemo, col. 2. tranſeo.

42 Sexto eſt ſpeciale adhuc in mutuo † ut alteri ꝑ alterum quæratur actio, ſed quia dixi ſuprà in caſus figuratione unum uerbum, non inſiſto, maximè quia eſt tex. clarus, in l. certi condictio, in §. ſi nummos, ſuprà eo. ſubinde declarando, licèt in nummis, & pecunia loquatur, ꝙ tamen locũ habeat in qualibet re mutuabili, ut hic, exquo diſpoſitio fauorabilis eſt, tradit Bart. infrà nu. 6. & quia (ut dicebam ſuprà.) nõ differt à caſu noſtro niſi in hoc, quoniam hic debitor erat, qui iuſſu creditoris alteri nnmerauerat, ibi non. & ſic contra cõem reg. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. ff. de ver. ob.

43 Et licèt idem † etiam ſit in dote. l. Gaius. ff. ſolu. ma. & aliquibus alijs caſibus, de quibus per Docto. in d. §. alteri, nõ propterea in mutuo tollitur ſpecialitas, ut in ſimili per glo. in l. 1. C. de cõdic. inde. plenè Alex. conſi. 128. in cauſa, col. 2. & 3. uol. 4. Obiter tamen dictum ſit in alijs caſibus, licèt pacto, ſeu ſtipulatione, alteri non quæratur actio, quando uerba obligantia & executiua collata ſunt, non in perſonã ſtipulantis, ſed alterius. d. §. alteri. l. quæcunque. ff. de ac. & ob. not. in d. l. ſtipulatio iſta, in §. ſi ſtipuler, ꝙ tamen ſi in perſonam ipſius collata fuerint, ualebit ſtipulatio, & inde actio ẽt acquiretur, exẽplum, promittis mihi, ꝙ dabis decem Seio, quoniã tunc cedetur poſtea illi, cuius nomine ſtipulatus eſt. l. pe. C. ad exhi. l. huiuſmodi, in priu. ff. de leg. 1. glo. in d. l. quęcunque, & in §. alteri, inſti. de inuti. ſtipu. Bar. & Docto. in d. §. ſi ſtipuler, Alex. conſi. 40. circa primum, col. 2. uol. 5. Et eſt ſenſus, ꝙ directè fieri non poſſit, per obliquum autem, ſeu per circuitus ſic, ut in aſcenſione montis exemplificat rurſum, & docet Bal. in proœ. Grego. col. 2. & hæc ſufficiant.

Septimo eſt ſpeciale in nũmis mutuatis, † ſiue pecunia, quia ſi communis fuerit, contrahetur mutuum, pro parte mutuantis tantum, & pro alia parte, niſi ſocius conſentiat, & ideo partem condicam, puta 50. ſi centum fuerint, & ad numerum, uel ſecuta conſumptione, exquo reconciliatur mutuum, ſolida centum. l. nam & ſi fur. §. fi. & l. ſeq. ſuprà eo. quod nõ eſt in alijs rebus, quarũ reſtitutio (licèt glo. non dicat) fieri debebit per ſingula corpora, ut tualiter ſentit Bar. nu. 16. ſ. allega. & (ut inquit Alex.) ſcindi per mediũ, quẽ irridet Iaſ. hic, col. 8. & benè. & ſubinde dicit Pau. Caſtr. in d. l. nam & ſi fur, ꝙ bona diuerſitatis ratio aſſignari nõ poteſt. Immò ꝙ eſt text. in §. qđ ſi frumentum, inſti. de re. diui. ibi, ſingula corpora in ſua ſubſtantia durant. & in l. cũ Stichus. ff. de ſolu. not. admodũ in materia, diuiſionem fieri debere ad numerũ, & prout eſt cõmodius cõtrahentibus, cuius non eſt Alex. recordatus. & ut ꝑ eundem Iaſ. ſuſius. & ad idem facit etiã nõt. text. in l. 2. C. quando & quib. quar. pars debe. lib. 10. adductus, in d. l. nam & ſi fur. ubi glo. inuehitur contra maliuolos cohæredes, qui minutatim hæreditatẽ diuidere nolunt, iuris authoritate cõpeſcendi, quod iſtud ipſum nõ permittit. & iõ licèt in re cõi quilibet habeat partẽ, etiam in qualibet re minima. d. l. 2. Deci. in rub. ſuprà, in ulti. lectu. in 4. col. non eſt propterea ꝙ diuiſio fieri debeat, niſi modo prædicto uſitato & uti etiam eſt natura ipſius rei, argu. in l. ſi ſtipulatus. ff. de uſu. & in l. 1. in §. ſi quis ſub conditione. ff. ut lega. no. cau. Alex. conſi. 104. uiſo themate, col. 1. ad fi. uol. 4. & cõuſi. 76. uideretur, in prin. uol. 5. & cõſi. 187. uideretur, col. 5. eod. lib.

45 Octauo eſt ſpeciale in mutuo † pecuniæ numeratæ, reſpectu aliarum rerum mutabiliũ, quia uſuræ non debentur citra uinculum ſtipulationis, primo caſu autem nuda cõuentio ſufficit. & probatur optimè in iuribus per eam, & per Bart. alleg. hic, nũ. 15. in l. quamuis, & in l. frumẽti. C. de uſu. Saly. in d. l. quamuis, pulchrè.

Et ratio eſt (ut dicunt oẽs in d. iuribus, & maximè in d. l. frumenti) quia pecunia cõmuniter nõ mutatur, ideò odio uſurarum inductũ eſt, ut nec debeãtur citra uinculum ſtipulationis, in frumẽto & hordeo haud conſiderabile, ex quo cõtrã ſp. incertus eſt exitus. l. precia rerũ. ff. ad legẽ Fal.

Vel & aliter primo, id odio fœneratorũ inductum eſſe, ubi aliæ res mutuatæ ad neſcendũ & ad alimenta tendunt, quæ ſui natura ſunt fauorabilia. l. necare. ff. de libe. agno.

46 Sed contra, † ꝙ immò nuda cõuentione debeãtur, d. l. q negocia, in fi. ff. man. ubi caſus clarus. Sol. in cõtractibus bonæ fidei, ſed mutuũ eſt

ſtricti

strictí iuris, ut diximus in discursu, post Bal.in c.
1.col.3.de plus peti.Odof.in l. cum quid. s. eo.
igitur non mirum si stipulationem requirit. l.bo
na fides.ff.depo.l.in bonæfidei.C.de usu. l.in mi
norum.C.in quib.cau.in integ. resti. non est ne.
glo.in l.eos, in §.super.C.de usu.& de intellectu
d.l.qui negocia, dicemus infra.

Secundo ob.tex.in l.etiam. ff. de usu. ubi ad-
huc idem casus.

Sol.id est etiam in ciuitate speciale, ut in d.l.
quamuis, not.

Vlti.ob.tex.in l.periculi preciū.ff.d nauti.fœno.

Quod etiam nautici fœnoris, propter pericu-
lum, specialitatis rationem habet, ut in d.l.peri-
culi, & in rub. C.eo.

47 Et nota, quòd † usuras appellat Imperator
in d.l.quamuis, & in d.l.frumenti, accessiones,
non sine mysterio.

Sed mirum uidetur, q primo casu non uestia
tur pactū nudum cohærentia contractus, & q
absque stipulatione actionem nō producat.l.pe-
tens.C.de pac.l.lecta, infra eo.

Sol.hoc idem odio fœneratorum inductū est,
ut supra & aduertit Saly.in d.l. quāuis, & benè.

Sed cogita, q hac rōne uestiri saltim deberet
in alijs rebus, & tñ dicit tex.in d.l.frumenti, q
est nudū, quòdq; actionē pducit, & pēdet ab his
q̄ habentur in l.iurisgentiū, in §.quinimmò.ff.de
pac.& in l.petens.C.eo.& in l.lecta.j.eo.

Intellectus secundus.

Successiuè modo, & post hæc, glo. ponit aliū
intellectū ad istū tex.in fi.q quamuis uerbū cre-
48 ditū, s̄m primū † largè accipiatur pro omni cre-
dito ut s̄.strictè tamē etiā intelligi potest in mu-
tuo, q quamuis ipsius natura sit, ut fiat de meo
tuum.l.2.§.appellata.s̄.eo.& insti.quib. mod. re
contrahi.ob.in prin.mutuū tamē est, licèt fiat de
eo quod est mihi debitum, ut in exemplis tex.&
* ita † communiter tenetur, fuitq; intellectus Iaco.
Baldu.& Odof.& ad glo.hic est Ceruotina addi
49 tio, ut testatur Bar.nu.j. & Ias.col.1.& † q Cer-
uotus amplius fuit filius Accursij, & idē fecit ēt
in l.j.C.de eden.& in l.1.in §.officio. ff. de tute.
& ra.distrahē.& in l.1.in §.interdum. ff. de legi.
xuj.& utrobique Bald.

50 Et † ad propositū efficaciter probatur, qa ar-
gumentū ab ethymologia uocabuli, qd negatiuè
sumptū ualet, ut in d.§.appellata, not.& in l.1.ff.
de testa, non procedit tamen, qn̄ diffinitioni re-
pugnat, quod etiam in dictis locis legitur, Bar.in
l.tugurij.ff.de uerbo.sig.& in d.l.j. nu.4. But. in
51 proœ. Grego. col.2.& non ab re, qa † ethymolo
gia, siue allusio, ut ibi subijcit, & benè, plerunq;
uocabulū declarat ēt s̄m genus, diffinitio uero
dat propriū esse rei. Sed allusioni repugnat diffi-
nitio, qm̄ mutuū est ɔ̄ctus, celebratus datione ue
ra, uel ficta rei, cōsistētis pōdere, numero uel mē
sura, cū spe recipiēdi tantundē in gn̄e suo, ut idē
Bar.tradit in d.l.2.in §.fi.in fi.s̄. eo.unū uerbū di
ximus i casus figuratione, & est uerissimū.ergo.

52 Secundo, † qa qui actionē habet ad pecuniā,
ipsam habere uidetur.l.qui actionē.ff.de reg. iu.
casus in terminis, in l.si tibi.s̄.eo.ibi, si dono tibi
centū, ut mihi statim mutues, ualet mutuū, & te
neor tibi tantundē in genere restituere, & cū tu
habeas actionē ad ipsam pecuniā recuperandā,
uideris ipsam pecuniā habere, & fusius ut p Ale.
consi.21.attentis, col.3.vol.3. Sed ad propositū,
ac in casu præsenti, iubens actionem habet, ergo
nummos habere uidetur, sed si haberet & mu-
tuaret, utiq; esset mutuum, ergo pari modo si iu
beat debitori suo, ut numeret futuro debitori.

Tertio & ultimo, qa frequētia ɔ̄ctus hoc idē
opari debet, sui natura priuilegiarij, ut dixi s̄. ex-
ponendo uerbū præcepta, & signāter pbatur in
l.certi cōdictio, in §.si nūmos.s̄.eo.ibi, cū quoti-
die mutuā pecuniā creditori ab alio poscamus,
nr̄o noīe creditor numeret futuro debitori nr̄o.

53 Et ita foret transeundum, † tamen aliqua ob
stare uidentur, & potissimum uulgatum illud,
quòd exceptio debet esse de regula. l. nam quod
liquidè. §. fi.ff.de penu.lega.

Exemplū, oīs homo currit, excepto Petro: qa
si dicatur, excepto asino, minus rectè dictum vi-
debitur, ratione prædicta, ut per Bar.in l. si eum,
in §.qui iniuriarum.ff.si quis cau.

Vel sic, oēs libri sunt mei, Platone excepto, &
non si dicatur excepta domo, eodem teste in l.in
his. ff. de legib.

54 Verū regula † est in mutuo naturali & uero,
exceptio uero in naturali, cui ius ciuile coopera-
tur, idest fictio, ergo malè, quoniam à simpliciter
ad s̄m quid etiā consequentia non ualet.l.hoc le
gatū.ff.de lega.3.l.j.ff. de dona. cum similibus.

55 Secundo, qa nō † solū in mutuo effectualiter
dominiū trāsfertur, si fictè traditio fiat, uerū etiā
alio casu, ut heri dicebā, rñdēdo ad tex. in l.fistu-
las, in §.j.ff.de ɔ̄hen. empt. nouissimè legitur in
l.certè, in §.j.ff.de preca. latè Ias. in l.quotiens. C.
de rei uen.col.4.qn̄ uendens scilicet precario no
mine vēditoris constituit se tenere & possidere,
vel si conducat rem venditā ab emptore, vel si ei
tradantur instrumēta acquisitionis rei. l. quædā
mulier.ff.de rei ven.l.j.C.de dona. Alex. fusius,
consi.28.uiso, col.2.in fi.vol.2.

Tertio & ultimo ob. qm̄ adhuc hoc idē est in
donatione & dote, ut ficta traditione scilicet do
miniū trāsferatur, l.3.§.fin.ff.de dona. int. vir.&
uxo.l.licèt.§.1.l.si sponsalibus.§.1.l. nuptura. ff.
de iu.do.& sentit glo.j.in uerbo nō acceperis.er
go non erit in mutuo speciale. l.ius singulare.ff.
de legi.& horum nunum mentio etiam, licèt ad
aliud, facta est in discursu supra.

Et vrgēt, cæteris prætermissis, nisi dicamus ad
primū, q est de regula, licèt mutuo naturali ius
ciuile cooperetur, qm̄ (ut probauimus) in diffini-
tione mutui dicitur, traditione rei uera, uel ficta

Immò ī simili, q alibi regula loqtur in iuro af
fectionis, & exceptio ī iure ueritatis, in l.nūmis,
ubi casus clarus, & ibi Ias.col.3.ff.d in lit.iu.not.

Tolerabileq; est iu l. 3. io §. hæres. ff. cōmo. ꝙ sit de obligatione primaria, de secūdar a uero exceptio, & firmāt Scriben. præsertim Burig. & Alcia. io l. 4, in. §. Cato, iu glo. fi. ff. de uerbo. ob. ergo & hic pariter ꝙ sit de mutuo uaturali, & exceptio de naturali, cui ius ciuile cooperatur.

Et plus, ꝙ exceptio potius declarat regulā iu casu præsenti. d. l. nā qd liquidè, quem tex. ad hoc dicit siogu. Imo. in l. filio præterito, col. 18. ff. de iniust. testa. Alex. conf. 141. oisn, col. 4. vol. 2.

56 Et ꝙ † cōsequentia à secundū quid ad simpliciter ualet, quoniam eadem est ratio, ut hic, & docet Paul. Castr. in l. serui electione, iu. §. Labeo. ff. de lega. 1.

Et probatur, quia io edicto de in ius uoc. parentis mentio facta est simpliciter, & tamen oeniunt parentes secundum quid, naturales scilicet. l. parētes. ff. eo. quia una (ut ibi) omnibus parentibus reuerentia debita est.

Noo ob. secuodum, quia dictis casibus transfertur, quooiam erat penes eum, qui se emptoris nnmine tenere & possidere constituit, & penes conducentem, seu instrumenta acquisitionis rei tradentem. l. traditio. ff. de acqui. re. dn. c. nemo, de regu. iu. in 6. Bar. in l. si uniuersę. C. de lega. hic aūt non. l. Quintus. §. argento. ff. de au. & arg. leg. plenè Bal. in l. j. in prin. ff. de ita. hn. ergo nō pōt dici, nisi ꝙ io hoc contractu mutui sit speciale.

Non ob. tertium & ultimū, qa oerū est. d. casibus ficta nomeratione, siue traditione, dominiū in accipientē trāsferri, sed falsum ꝙ hoc sit contra regu. motui, & in simili in l. qua ratinne, in §. interdū. ff. de acq. re. dn. Bar. j. nu. 14. ergo omni no speciale (ut aliàs dicebā) in mutuo. d. §. appellata. Quæ solu. oon subsistit, quia immò est cōtra regu. quæ habet ꝙ traditionibus &c. l. traditionibus. C. de pac. l. 2. & 3. ff. de pub. ldeo subtilizādo responde aliter, ꝙ id est contra regulam generalem, istud uero contra specialem mutui.

Vel & aliter, ut dicebam heri, ꝙ hoc nō tollit specialitatē in mutuo, dato tñ ꝙ in donatinne & dote sit speciale, iuxta gl. iu l. j. C. de cōdic. inde. vel ꝙ in mutuo sit speciale, & p similitudinē, siue idemtitatē ratioois dictū in eo, extendatur ēt ad alios casus. vt io Maecedoniano, in quo ꝯsulit filio, accipienti pecuniā mutuo, ꝙ exceptione ip sius totus sit. l. 1. ff. eo. & tamen id etiā extēditur ad nepotem. l. filium habeo. ff. eo. Albe. in l. qood uero cootra, in prio. ff. de legi. qood ferè idē est, & glo. io d. l. 1. dicit singu. Alex. consi. 128. in cau

57 sa, col. 2. uol. 4. citatos etiam 3. io discursu, † ꝙ licèt soluens per errorē, ex causa iudicati noo repetat, non repetit tamen alijs casibus similibus, si soluat ex causa transactionis, uel iuriiorandi, licet id solum in lege fuerit expressūm, & ut in ea per Docto. fusius. & ex his glo. ista sit absoluta.

In glo. fi. in prin. habes, ꝙ debitum ex una causa, iu aliud debitum conuerti potest, † ut hic, vide hoc ipsum uotat, & in l. adoersus. C. de oon nume. pecu. ubi casus clarus, si debitor ex causa uenditionis promittat ex causa mutui, & à creditore petatur, ꝙ eidem obijci nō poterit exceptio nnn numeratæ pecuniæ, ut est regulare.

Et sic debitum ex una causa cōuersum fuit in aliud debitom ex alia causa, immò ꝙ hæc est ratio, qua opponi non possit.

Et quia confessio non est facta, ut ibi per Bar. ex causa motui, spe futuræ numerationis, sed ex causa de præterito.

Et in simili in qoioto speciali glo. præcedentis, dicuot Docto. obijci non posse à tutore, sibi ipsi mutuanti, in casu. l. quotiens. §. ooo tantum. ff. de admioist. tuto. quia coofessio pariter oō est facta sub spe futuræ nomeratinnis, immò oerisimile est, quòd statim sibi solnerit, licèt eo casu disputatin esse oon possit, quoniam iore Digestorum dicta exceptio noo erat eognita, ut per Areti. in l. lecta, io priuc. infra eo. & hæc obiter dicta sint.

Et ad glo. propositum, est etiam tex. iu l. certi coodictio, in §. fi. 5. eo. ubi depositum in causam mutui pariter uoluntate creditoris cōuerti pōt. Et idem io l. Lucios, & in l. die sponsaliorum, ia §. fi. ff. depo. secundum unum intellectum.

59 Sed cootra, de. l. qui oegocia. infra man. † ubi quis gessit negocia Titij, eidemq; scripsit, se certam summam habere ex ipsa gestinne, eamq; creditam sibi restitututum, cum usuris semissibus usuræ semisses enim sunt, quæ ex centum nummis quntanois redduotur, idest sex pro centenario, habito respectu non ad centum, sed ad duodecim uncias, quæ assem coostituunt. §. hæreditas, instit. de hære. instit. & de usuris semissibus aliàs, io l. qui semisses. ff. de usu. dubitabatur, an pecunia ex ea causa posset peti, & dicit Iurisconquòd ono. ergo debitum ex una causa, in aliud debitum, ex alia, conuerti oon potest, & est urgentissimum Africani cōtrarium, ut inquit Bar. in l. cum quis, in prioc. ff. de solu. & in l. frater à fratre. ff. de condic. inde.

Coi moltifariam, multisq; modis respondet, & primo, secuodum Irne. ꝙ hic pecunia erat in

60 præsentia, ibi autem nō. † Iste Irne. fuit primus qoi fecit glo. floruit Bononiæ, & tunc sibi magnum comparauit nomen, ut testatur Odof. in l. ius ciuile, in princ. ff. de iusti. & iu. Bonooien. in tracta. extensio. col. 3.

Tamē hæc solu. est cōmuniter reprobata, sicuti & aliç eiusdem, maximè in l. precibus. C. de im pube. ad l. Centurio. ff. de vulga. & pup. sub. & in l. imperium. ff. de iur. om. iud. immò dicit Cy. in l. cū testamentū, in prin. C. de iu. & fac. igno. quòd ibi de libro deberet abradi, nescio igitur, quo modo tam magnum oomen, ut dicebatur, sibi com parauerit. Et idē de Ceruoto, in simili Areti. in l. Modestiaus. ff. de solu. Veronen. post Pau. Cast. hic, in l. hæc uerba, in fi. ff. de oerbo. sig. & ad pro positum benè, quia istud non aperit Iurisconf. nec se fundat io hoc.

Et quia, ut dicunt Doctores, si res hic fuisset in præ-

in præſentia, oti fictione non oportebat ad quã
61 hac ratione recurrimus, † & dicimus inde, quòd
eiuſdem natura eſt, ſupplere, obi factum deficir.
l.unica, in princ. C. de rei uxo.ac.not.io d.l.talis
ſcriptura.ff. de lega. 1. Bald.conſil. 2 1 3. punctus,
colum. 1. ool. 1.

Et ad propoſitum probatur, in l. 1. in §. ſi iuſſe
rim.ff.de acqui.po.& io l. pecuniã.ff.de ſolu. &
in l.eius, & ſeq.ff. de rei ven. & in l. quod meo,
in §. ſi uenditorem.ff.de acqui. po. & in l. quod
ſtato liber.ff.de do.cau.mor. glo. non acceperis.
※ ſuprà Iaſ. & * oẽs hic fuſius Bart.nu.3.& 4. quẽ
aliter noo referemus.

Et ſentit etiam glo.ante omnes, in d.l.qui ne-
gocia. 2.in ordine, & tacitè hic, dum tranſit ad
aliam ſolu.& maximè ſtantibus his, quæ paulo
ante per iura prædicta dixerat.

Secundo igitur ad contrarium reſpõdetur, in
glo. ꝙ hic pecunia erat ſolutioni parata, uel eſſet
in præſentia, uel non eſſet, ut dicitur etiam, io d.
glo. oon acceperis, ibi autẽ non, ſed erat conſum
pta, igitur non mirum ſi dominium in accipien
tem hic rurſum tranſlatum eſt, ibi autem non. l.
certi condictio, in §. fi. ibi, animo enim cœpit poſ
ſidere, ſuprà eo. & iſta reſponſio eſt communis.

Quam tamen Fulgo. io d.l.qui oegocia, mor-
det, & hic, & poſt eum Ro. fuſius Iaſ. ex quo eſt
diuinatiua, arg. in l. ſi putator. ff. ad legem Aqui.
& ita in ſimili dicit Bart. in l. ſi domino.ff. de le-
ga. 1.& in l.qoæ dotis, in princip. ff.ſolu.mat.&
Bald, in l. 1. col. 4. C. qui ac.non po.& in l. ſi filius
hæres, in repe.col. 8. ff. de libe. & poſthu. & in l.
reſcriptum, in §. ſi pacto, col. 2. ff. de pac. ſubij-
ciens amplius, per glo. in l. filium quem habeo-
tem, C. fam.er. ꝙ diuinatio eſt refugiũ miſerorũ.

Et certè qui diuinat, qoodammodo ſioe lege
loquitur, ſine ratione, & authoritate, & malè. §.
conſideremus, in authen. de trien. & ſe. l. ſi ſer-
uum. §. non dixit prætor. ff. de acqui. hæ. §. cũ igi-
tur, ibi, nec eli. ſe. ouben. & dicit Albe. io l. ſed li-
62 cet. ff. de offi. præſi. ꝙ † opioio puſilli Doctoris, l.
roborata, potius ſequẽda eſt, quã magna ſine le.

Sed poſſit reſponderi, tollerabile eſſe plerun-
qoe, ſi cõtrarietas difficilis ſit, nec facile ſolui poſ
ſit, ut iura iuribus concordent ut. l. 2. C. de inoff.
dot. c. cum expediat, de elec. in 6. & ita reſpondet
eoam Bart. in l. ita ſtipulatus, col. 14. ff. de uerbo.
obl. pulchrè Burigel. inſignis Doc. & Dñs meus,
in l. 4. in §. Cato, nu. 70. ff. de uerbo. obli.

Verum dico plus, ꝙ oon eſt diuinatiua, ut ẽt
dicit Dec. & benè, quooiam probatur, in tex. ibi,
quanuis nummos meos oon acceperis, quæ uer
ba arguuot, ſolutioni paratam fuiſſe, aliàs fingi
non potuiſſet, ut in eo dicitur, ibi, Quia mihi da
ta, & à me ad te profecta uidetur. ex quo noo en
tium noo eſt qualitas. l. eius qui in prouincia, in
69 fi. ibi, † Quoniam tunc non poſſunt uideri bonę
fidei poſſeſſores, qui oec animum poſſidendi ha
bent. infra eo. oec fingi põt ſuper re, quæ nõ eſt. l.
quoticos. ff. de oona. l. eum qui ita. §. fi. ff. de uer-
bo. obl. & Bar. met hic fuſius, nu. 20. declarat. &
ad propoſitum, cum in d.l. qui negocia, pecuoia
peti nõ poſſit, oec cõuerſio unius debiti in aliud
facta ſit, fateri neceſſariò oportet, ꝙ ſolutioni pa
rata non erat, ſed (ut diximus) conſumpta.

Secundo ſolutionem hanc communem glo.
mordent, quia uerba ibi refragari uideotur, quã-
doquidem admioiſtrator ſcribat pecuniam exa-
ctam apud ſe eſſe, ergo & ſolutioni paratam, oec
(ut dicebator) cooſumptam.

Cui obiectioni rñderi quoq; põt, quanu is idẽ
fateatur, ꝙ nõ erat ſolutioni parata ueriſimiliter
ex quo nõ dixiſſet ex abrupto ſe eã debiturũ cum
uſuris ſemiſſibus, cũ neſciret dñi uoluntatẽ igit,
& ita ſcribat, uidet potius ſe debitorẽ, pecunia cõ
ſumpta, cõiſtituere, q̃ mutuũ, aliter facta conuer
ſione unius debiti in aliud, contrahere. l. Publia.
64 §. fi. ff. depo. & ueriſimiliter dixi, † quia experi-
mentum uerorum ſermonum eſt, ut concordẽt,
rebus ſenſatis, & ueriſimilibus. l. milites. §. opor
tet. C. de quæſtio. Bal. in l. 1. col. 4. C. de ſer. fugi.
pulchrè Alex. conſi. 48. circa, col. 8. uol. 4.
65 Et quia † minus eſt dicere apud ſe, quàm ſi di
xiſſet penes ſe. l. id apud ſe. l. penes te. ff. de uerb.
ſi. ſentiuntq; etiam hic Saly. & Alexand.

Vltimo ob. huic ſolu. communi, quia fit coo-
uerſio unius debiti in aliud, & tamẽ pecunia ſo-
lutiooi parata noo erat, io l. ſi ex precio, io prio.
ſeu in primo caſu. C. ſi cer. peta.

Sed & huic obiectioni dici põt, ut dicit Bart.
hic, nu. præalleg. 20. ſcilicet, hoc ipſum etiam ad
dotem extendendo, ut per eum, quẽ ſequuntur
cæteri, ꝙ illud ideo eſt, quia ſtipulatio interuene
rat, nec ea ratione erat neceſſariũ, ꝙ pecunia eſ-
ſet ſolutioni parata, ut hic, ideſt illud in mutuo
ciuili, iſtud uero, de quo hic, io naturali, & pro-
pterea nuda cõuentio ſufficit, ut dictũ eſt ſuprà.

Poſſet quoq; dici, ꝙ immò ibi erat ſolutioni
ẽt parata. Sed prima melior, cũ hoc ipſum neceſ-
ſarium non ſit, ſtante ſtipulatione.

Quã aliter declaro, & ex mẽte Odoſ. io d. l. ſi ex
precio, ꝙ iõ ibi fit cõuerſio unius debiti in aliud,
ex quo nouãdi aĩo ſtipulatus fuerat creditor quã
titatẽ debitã ex uoa cã, ex alia, mutui. l. cũ uſuris
deberi ſibi, uſq; ad legitimũ modũ, oec ab re, qa
ſtipulatio, q̃ eſt ſolẽnis uerborũ obligatio, præce
dentem obligationẽ perimere potuit. l. Aquilia-
na. ff. de tranſ. ¶ Quicquid tñ dictum ſit, turbant
me ualdè illa uerba, poſita in prin. d. l. qui nego-
cia, ibi, exegiſſet, & ibi, apud ſe eſſe. ad quã alij
alia adeo multa dicunt, ut ſtomachum mouẽt,
à nobis aliter, de induſtria, non referenda.

Et hac de re, ueram declarationem tradebam
ego aliàs ad d. l. ꝙ ibi duæ ſint. q. una, an pecu-
nia, per epiſtolam credita ſit, alia, an virtute eiuſ
dem uſuræ debeantur.

Decidatur quem prima, creditam non eſſe.

Ratio, quia nuda fuit pactio, à conſenſu do-
mini, à præſentia, à numeratione, & à forma
denique contractus, hic autem oon, igitur

non mirum, si conuerti potuit, & credi.

Et quia hoc ipsum confundi potuisset p simile, in deposito. l. certi condictio. §. fi. s. eo.

Et quando iubet quis debitori suo, ut alteri pecuniam numeret, ut hic, in primo exemplo.

Vel si do tibi argentum uendendum, & pecuniam mutuem. l. rogasti, supra eo.

Omnibus respondet Iuriscon. & primo ad primum, illud ideo esse, quia nummi, qui erant deponentis, efficiuntur depositarij

Ad secundum & tertium, id dictis casibus benignè receptum fuisse, id est de æquitate. l. si tibi, in fi. j. eo. l. si fuerit. ff. de lega. 3. ostendendo, similia non esse, nec in eisdem nudam pactionem interuenisse, ut in casu. d. l. qui negocia, sed à stipulatione tantum.

Quoad secundam uero, quanuis nummi eius periculo sint, declarando, ut ibi p Albe. ꝙ usuræ debeantur iure conuennonis, per epistolã factæ, quãuis nuda fuerit ut s. quoniã tenebatur actione mandati, quæ cum bonæfidei sit. §. actionum, insti. de ac. stipulationem non desiderat. l. quamuis. l. frumenti. C. de usu. & dictum est unum uerbum supra.

Et licèt conuentionis ratione debeantur, quia epistolam scripsit administrator, non est propterea, ꝙ non debeantur etiã sine, ex natura ꝯuentionis. l. mora. §. in bonæfidei, cũ similibus. ff. de usu.

Ex quibus sol. glo. in d. l. qui negocia, cõfunditur, sentientis, conuentionem fuisse uestitam cohærentia traditionis, & sequacium, & quia de directo est contra illum text. dicentem nudam. Et ita est transeundum.

Nonnihil dicit etiam Pet. de Bella Pert. ad d. l. qui negocia, in materia. q. 198. in eodem, ad fin. sed quia scopum non attingit, non refero.

Et minus uerborum congeriem Caroli Molendinei in tracta. de usu. nu. 645. cũ & ipse quoque inuoluat potius difficultatem, quàm resoluat, hac de re silentio prætereundus.

66 Secundo cõtra † tex. opponit glo. de l. si ex precio, allega. etiã s. licèt ad aliud, in secundo casu. C. si cer. pet. ubi simplici conuentione, ut hic, non potest debitum ex una causa, in aliud conuerti.

Et post multa tandem respondet, ꝙ ibi pecunia parata solutioni non erat, ut hic, & est cõmunis resolutio, de qua s. & uera, reiectis alijs, quã probo ex eo, qđ dicitur in primo casu, conuerti potuisse, quãuis solutioni parata non fuisset, quia interuenerat stipulatio, ergo non in secundo, quia conuentio erat nuda, nec pecunia solutioni parata, ut hic. l. si seruus plurium. §. fin. ff. de lega. 1. l. utrum, cum similibus. ff. de peti. hære. Bar. in l. fi. ff. ad Treb.

Vel dicamus, ꝙ ibi agatur de debito ex causa emptionis, conuertendo in aliud debitũ, ex causa mutui cum usuris, ita ut stipulatione ẽt opus sit. l. quãuis. C. de usu. hic uero simpliciter, igitur non mirum, si nuda conuentio sufficit, & maximè (ut dixi) quia pecunia solutioni parata erat.

Aliter dicit etiam ad d. tex. Cuma. consi. 160. Ioannes, & Alex. consi. 13. uisis, col. 3. uol. 2. & nos aliàs, quãdo & quibus casibus nouatio fiat. sed quia ad propositum nostrum solu. istæ sunt satis reales, transeo.

Tertio opponit glo. ꝙ hic nõ sit speciale in pe-

67 cunia, cum idem sit etiam in qualibet † alia re. l. pecuniam. ff. de solu. & subijcit eodem modo in superiori casu dixisse, intellige in glo. nõ acceperis, in prin. inquit ergo tex. in d. l. pecuniam, si iussero rem poni in conspectu, ꝙ statim mihi dominium quæritur, & possessio eiusdem, quòdq; debitor liberabitur, ut hic etiam in pecunia.

Sed priusquam soluamus, quid ad rumbum, an debitum ex una causa, in aliud debitum, ex alia, conuerti possit?

Ad istud contrarium igitur, qualecunque sit, respondet glo. & attestatur esse sol. quorundam, ꝙ hic non iussit ponere, ibi autem sic.

Quam responsionem postea reprobat, quia solutio facta uidetur, etiam si creditor nõ iussisset. l. falsus. §. sed & si is. ff. de fur. & est uerum.

Sed tamen aduerte, quia tex. iste non uidetur bene probare, ex quo nõ transfertur dominium in eum, qui indebitum scienter accipiebat, nec tradenti, seu soluenti auferebatur, ex quo sunt discordes in causa reprobata à lege, & consequenter non habili ad dominij translationem, & quia non in alia re loquitur, sed in pecunia, & si probat, probat in argu. inducendo ut s.

Vel dic (ut dicebam aliàs) ꝙ licèt iussus mentionem faciat Iurisc on. in d. l. pecuniam, narrando seu enunciando, non est propterea, ꝙ non sit idem etiam si nõ iubeat, patet, quia nõ in iussu, sed in aspectu & præsentia se fundat, & ad propositum faciunt, quæ habẽtur in l. ex hac scriptura. ff. de dona. & in l. unica. C. quãdo non pe. par.

Intellectus Tertius.

Secundo igitur soluit glo. ꝙ hic dominiũ transferri potuit, & ad hoc tendit contrarium, etiam non data præsentia rei, idest pecuniæ, & unum debitum in aliud conuerti, & in hoc sit specialitas, dummodo solutioni parata & destinata fuerit, aliàs non, sed requiratur præsentia, uel stipulatio, idest in cæteris rebus, & est tertius intellectus ad text.

Quæ etiam reprobatur per Bar. hic, nu. 5. quia immò in cæteris rebus etiam nõ data præsentia dominium transfertur. l. licèt. §. j. ff. de iu. do. l. 3. §. fi. ff. de dona. int. vi. & vxo. cũ alijs per ipsum allega. & dictum fuit sæpe. & nota, ꝙ in alio male

68 etiã locuta uidetur, dum dicit † parata & destinata, quasi differentiam inter hæc duo non constituat, cum tamẽ sit maxima, ut p Deci. seni. hic, quia paratam esse solutioni, est eã habere in potẽtia, destinatam uero, in actu l. quod in rerum. §. si quis post. ff. de lega. 1. & ꝙ satis est, ꝙ solutioni parata sit, ut fingatur mihi data, & à me ad te profecta, sicuti dicitur in tex. nostro, & secundũ communes conclusiones.

Tertio

69 Tertio & ultimo † soluit Bar.nu.20. s.allega. q ad hoc ut uideatur facta uera traditio, requiritur rei præsentia, & ita loquatur contrariū, aliàs sufficit, rem esse solutioni paratam, & fictè dominium acquisitum dicetur, specialeq; est in mutuo contra regulam, ut hic, & ita transeunt Docto. præsertim Alex. & Ias. hic.

Et sine dubio uera est solu. quantum ad istud, q ibi dominium uere acquisitum sit, & hic fictè ratione prædicta, & q utrobiq; etiā traditio ficta sit, patet quia ibi dicit Iurisc. quodammodo, hic autem, uidetur, & utrunque uerbum communiter improprietatem designat. l. in suis. ff. de libe. & posthu. l. 1. §. deiecisse autem uidetur. ff. de ui & ui arma.

70 Sed dubito, † quomodò causa effectum sibi pariat dissimilem, maximè in casu. d. l. pecuniā, quoniam hic (ut dixi) non absimilis est. l. licèt. §. ea obligatio. ff. de procu.

Sol. quia traditio est actus facti. l. consilio. ff. de cu. furio. nec. d. casu potest esse uera. l. traditionibus. C. de pac. ergo ficta, & quāuis ex ea dominium uerum acquiratur sic, ex actu ficto, & effectus à causa differat, nec sit sibi similis, tolerabile est tamen, quia testamentum, & sententia, sunt de iure ciuili. l. 1. & ibi gl. ff. de acqui. re. do. not. in l. j. ff. de acqui. hære. & in l. interdum. ff. de cōdic. inde. & in l. 2. in. §. post originem. ff. de orig. iur. & instit. de oblig. in princ. & nihilominus dominium, quod ex eis acquiritur, est de iure gētiū, ut p Bar. in l. ex hoc iure, col. 2. ff. d iust. & iu.

Et quia contractus est facti pariter. d. l. consilio, & tamen obligatio nascens ex eo, est iuris, ut insti. de ob. in prin. s. allega. pariter.

Et in terminis ferè est tex. in l. certe, in §. 1. ff. de preca. ubi per constitutū, qui est actus fictus, uere dominium in actorem transfertur. idē Bar. in l. ab emptione, in fi. ff. de pac. Ias. in l. quotiens. col. 4. C. de rei uend.

Immò plus, ut Deci. seni. col. 1. inquit, q etiā hic ex actu ficto uerum dominium transfertur, quicquid dicat Bart. & speciale sit in mutuo, cōtra regulam ipsius, quòd fiat de meo tuum, ut in intellectu communi, & ut s. fusius.

Intellectus Quartus.

Et ex his, postq̄ traditionis mentio facta est 71 † dicebant rursus quidam in mutuo hic esse speciale, tradendo quartum intellectum ad hanc legem, non contra regulam mutui, sed contra regulam. l. traditionibus. C. de pact. q dominium transferatur in accipientem, absq; traditione.

Quem, ex multis, improbat Bar. hic, nu. 3. & 4. & bene, & potissimum quia multi etiam sunt casus, extra mutuum, in quibus trāsfertur absq; traditione, ut p eū, d. l. pecuniam. l. 1. §. si iusserim. l. quod meo. §. si per uenditorem. ff. de acq. poss.

Adde q transfertur, etiā si confitear, rem esse tuam, ut per Cy. in l. cum falsa. C. de iur. & facti igno. Bellame. deci. 684. col. 1.

Quòdq; non habet locum regula, etiā si de cōsolidatione agatur utilis dominij cū directo, ut inquit, post And. de Iser. Affli. in c. j. col. 3. de feu. si. cul. non amit. quid sit consolidatio, habes tex. in §. fi. insti. de usufr.

Nec etiam in societate uniuersali. l. 1. §. 1. ff. de usucapi. pro do. Bal. in c. 1. in princ. col. 7. de capi. qui curi. uen. in usib.

Nec ex adiudicatione in iudicio fin. regun. ac communi diuidundo, ut per glo. not. in §. fi. insti. de offi. iudi.

Nec denique in Principe donante, ut inquiūt Iser. Bal. & alij, in prælu. feu. Ioā. And. in c. olim, de uerb. sig. & in c. inter dilectos, de fid. instru. ita ut per instrumentum donationis, habitæ ab ipso Principe, probetur dominium absq; alio, secundum Ange. in l. officium. ff. de rei uend. Grāma. decisio. 59. Catholicus, nu. 20.

Et ad propositum etiam, quia sumus in materia mutui, cui non congruunt uerba huius intellectus, uulga. l. Imperatores. ff. de in di. ad. & ut p eū latius. Adde eundem sic arguentem, in l. j. in §. necessario, in 2. col. ff. si muli. uen. no. & in l. Stichus, in prin. ff. de condic. inde. Ias. in l. hæc condictio, in princ. ff. eo.

Sed tamen melius est dicere, ut prius, quoniā hoc non est semper uerum, patet, quia. l. uim facit. ff. de vi & vi arma. posita est sub illo tit. & tamen loquitur de ui inquietatiua, pro qua nō datur illud interdictum, sed uti possidetis, ut ibi p glo. ergo regu. non semper uera.

Nec semper necessarium ut faciat ad titulum c. potuit, iuncta glo. de loca. not. in §. fin. insti. de ob. quæ ex qua. contrac. Cassiodo. decisio. 11. pro posui, nu. 5. de rescript.

Non est etiam bonus iste intellectus, quia interuenit traditio, saltem ficta, quæ idem operatur quod uera, ut s. & per Bar. in l. 2. allega. sæpe, in §. fi. in fi. eo. tit.

72 Ultimo opponit glo. de. l. si pro mutua. † C. si cer. peta. ubi casus clarus (pe. enim partem glo. non refero, quia dictum est. s. in expositio. primi exempli, ad fi.) argentum fuisse datum æstimatum alicui, dicit tex. q mutuum contrahitur, ita ut usuræ inde etiam promissæ peti possint.

Credo ego aliter induci debere, q datum fuerit æstimatum, & sic ea æstimatione, quæ faciat emptionem. l. quotiens. C. de in. do. pecuniaq; cōuersa in causam mutui, cū promissione restituendi tantundem in genere cum usuris, & tamē pecunia non erat solutioni parata.

Breuiter respondet glo. & Bar. q immò res, id ē pecunia erat præsens, seu solutioni parata, nu. prællega. 20. s. & ēt in specialibus mutui, nu. 15.

Sed melior, dicunt Scriben. Alex. Ias. & cæteri, est solu. quā ipsemet Bar. tradit, in l. si ex precio. C. si cer. pet. q ideo ibi non requiritur, pecuniam esse solutioni paratā, quia pactum erat in continenti appositum, iuxta dationem rerum æstimatarum, quæ est uenditio, & sic iuxta uenditionē hic autem non erat nisi conuentio.

Et me-

Et meliorem esse dixi, quia si pecunia fuisset præ
sens, seu parata solutioni ibidem, nõ fuisset opus
dare rem æstimatam, & quare rem, idest pecuniã
exponat Bar. idemmet nidẽdus est ĩ specialibus,
nu. præalleg. 15. ubi latè ẽt, an sit uerũ. Ale. col. 5.

Videtur mihi, cum agatur ibidem de mutuo,
& de usuris, ꝙ non potuerint promitti absq; sti-
pulatione. l. quãuis. C. de usu. igitur nõ erat opus
ꝙ pecunia esset solutioni parata. l. si ex precio,
præallega. in primo casu. C. eo. tit. hic autem fuit
nuda & simplex conuentio absq; stipulatione, er
go opus erat, ꝙ pecunia esset solutioni parata,
aliàs nõ potuisset debitum ex una causa, in aliud
ex alia. conuerti, ut sæpe dictum est. Et ex his ab-
soluta etiam sit glo. ista finalis.

Nunc modo, quoniam diximus, secundũ com
munes conclusiones, hic pecuniam solutioni pa
73 ratam fuisse † quæro, quomodo hoc ipsum pro
betur, & ex mente Bart. in fi. legis, respondetur,
probari ex personarum qualitate. l. si uero. §. qui
pro rei qualitate. ff. qui satisda. cog. melius in l. eũ
qui, in §. fi. iuncta glo. adhuc per ipsum allega. ff.
de indi. adiec. ubi ĩ materia adiectionis in diem,
quis meliorem conditionem attulisse uidetur, si
solutio facilior precij, uel maturior, offeratur, pu
ta, inquit ibi glo. per bonos campsores, in q̃bus
ipse Bar. etiam exemplificat, & in magnis merca-
toribus, & dicit, ꝙ tales præsumuntur habere pe
cunias in promptu, & est uerum, adde Saly. alibi
campsorem numularium appellantem, seu intel
gentem, in l. 1. in pe. col. C. de eden. plenius Bald.
consi. 348. factæ fuerunt, col. 3. & ad propositum
facit ẽt regula. l. plenũ. §. equitij. ff. de usu. & ha.

Sed ad materiam adhuc in campsore quærit,
74 † pone quòd ego, q̃ sum debitor tuus ex aliqua
causa, iubeam campsori, siue nummulario, ut ti-
bi soluat, erò ne, ob hoc, liberatus?

Idem Bart. hic, nu. 19. dicit, ꝙ sic, si campsor ti
bi promiserit, aliàs non, docens inde utilitatem,
ex hoc resultantem, iuxta text. in l. 1. in §. dixerit
aliquis. ff. de publica. quia primo casu, si cederet
foro, quod in Tuscia, & etiã hic, intelligitur falli
re, & ubique, non haberes amplius recursum ad
uersus me, aliàs autem sic.

Et est quæstio quæ respicit primum exemplũ
legis, & secundum ipsius Bar. decisionem, nem.

Quoniã promissio cedit loco solutionis. l. in-
75 ter causas. §. abesse. ff. man. † ubi fideiussor dele-
gans debitorem creditori liberatur, etiã si nõ sit
soluendo, quia, inquit tex. bonum nomen debi-
toris facit creditor, qui ipsum admittit. l. fi. C. ad
legem Fal l. si pupilli, in prin. ff. de solu. qui tamẽ
non probat, ex quo non in promissione, sed in so
lutione loquitur, melius ergo in d. §. abesse, & in
d. l. fi. probatur assumptum, sed si soluisset, fuisset
liberatus, quoniã solutione eius quod debetur,
tollitur omnis obligatio. d. l. si pupilli, quam sic
forte uoluit inducere Bald. & insti. quibus mod.
tol. ob. in prin. ergo.

Et ita etiam tenet Bal. in l. pro debito, in fi. C.
de bo. autho. indi. po. subijciẽs (quod euenit his
diebus mihi in facto) si contraxi cambium Pisis
cum mercatore, ut faceret mihi literas, & appel-
lantur literæ cambij, ad alium mercatorem in ci
uitate Venetiarum, easq; fecisset, & mihi merca-
tor promisisset, postea aufugisset, quòd meũ erit
periculum, ratione prædicta.

Fusius Alex. consi. 10. uisis, col. 1. vol. 2. & con
si. 94. uiso puncto, col. 1. vol. 3. & consi. 96. in præ
senti causa, in fi. eo. lib. sed est consi. Vincen. Pa-
leo. inter consi. Alex. positum.

Et ad idem facit, quia creditori solutum uide
tur, quomodocunq; ei satisfactum fuerit. l. si rẽ.
§. omnis. l. solutum. §. solutam. ff. de pig. act. Fulg.
consi. 179. dubia, col. 2.

Et quia (ut idem Bald. dicit in d. l. pro debito)
nouatio tacitè etiam facta uidetur, mutatione p-
sonæ, siue debitoris. l. omnes. ff. de noua. not. in l.
si debitorem, & in l. delegare. ff. eo. Immò ꝙ istud
idem dici debet hodie, saltem exceptionis ope, in
omnibus casibus, in quibus fiebat olim de iure
Digestorum, ut per glo. in l. fi. C. de noua. Alexã.
consi. 10. præallega. Fulgo. consi. 130. Matthæus,
col. 1. in fi. & ita foret transeundum.

Considerando adhuc tamen, ꝙ hæc est quædã
delegatio, quæ uim solutionis habet. l. quamuis.
§. interdum. ff. ad Velleia. l. si rem. §. fi. ff. de noua.

Nihilominus conclusio dubitabilis est, ꝙ im-
mò ego non sim liberatus, etiam ꝙ campsor tibi
promiserit, nomine meo.

76 Et hoc etiã ex pluribus, & potissimũ † quia im
mò interuentu nouæ personæ hodie non fit no-
uatio, nisi expresè dicatur. §. præterea. insti. qui.
mo. tol. ob. l. fi. C. de noua. ubi casus clarus. Alex.
consi. 13. uisis, col. 2. vol. 2. pulchrius & fusius,
col. 3. ibidem. & consi. 72. uisis, in prin. eo. lib. &
✻ est * cõmunis opi. ut dicunt Docto. & Cuma. in
specie, consi. 142. Ser Petrus, in fi. idem Alex. con
si. 56. ponderatis, in prin. uol. 6. formalius consi.
58. uisis, in prin. & consi. 60. uiso titulo, in fi. eo.
lib. Verum stantibus terminis, in quibus loqui-
tur, expresè facta non est, ergo liberatus nõ ero,
& ita etiam Fulg. hic.

Et idem Pau. Cast. motus quoque, quia non
fecit campsor, quod sibi iniunctum fuerat, idest
non soluit, & malè. l. diligenter. ff. manda. l. si de-
bitorem. ff. de noua. quomodo igitur dici potest,
quòd ego sim liberatus.

Vltimo, est signanter tex. iuncta gl. cõtra Bar.
in §. argentariorum, in auth. de fideiuss. inducen
do, ut per Imo. in d. l. delegare, col. 1. & Alex. con
si. 10. præallega. col. 2.

Et hæc opi. breuiter tenenda est, ꝙ ego nõ sim
✻ liberatus, uerior * & communior. Quam etiam
tenuit Saly. in l. si filius, in fi. ff. ad Macedo.

77 Nec † ob. resecatis nugis Docto. stomachum
mouentibus, adducta in contrarium, non primũ
quia uerum est, sed delegatio (ut dicitur in d. §.
abesse,) fieri non potest, nisi qui delegatur, per
stipulationem promittat. l. delegare. ff. de noua.

not. in

not.in d.§.abesse, & in l.si mandato meo, in §.fi. ff.eo.& in l.1.C de noua.Alex.d.consi.96. & 10. col.3.quod in casu præsentis.q.& in terminis, ī quibus loquūtur Bar.non est,ergo, ut dicebatur, promissio non cedet loco solutionis,nec ego ero liberatus.& ad tex.in d.l.fi.ī.respondebo fusius. Et d.Bal.theoricam,in præallega.l.pro debito,te probat Salv.in d.l.si filius.

Non ob.ꝙ tibi creditori solutū uideatur, quo modocunq; satisfactum fuerit, quia non est uerum hoc casu,sed in iuribus,ad idem allega.tm̄, quotiens recedere uoluit creditor à pignore, ut clarè dicitur in d.§. omnis, & in simili idem Bal. in l.1.col.3.C.si ser.extre.

Considerando,casum clarum esse ibi, qn̄ creditor sibi ipsi cauit,ut uoluit,etiā ꝙ se deceperit, hic autem dubium,ergo non par ratio. l. continuus.§.cum ita.ff.de uerbo.ob. Bart.in l. præses. ff.de re iudi.

Præterea tibi satisfactū esset, qn̄ consensisses, sed promissio facta est de soluēdo nomine meo, solutio facta non est,ergo non ero liberatus.

78 Et † si replicaretur,ut ī.ꝙ promittere & soluere sunt paria.d.l.fi.C.ad legē Falc.respondeo,non esse uerum generaliter,sed quantum ad approbationem,ut ibi,non quantum ad aliud,nisi p promissionem tollatur prima actio, quia nouatio facta fuerit,ut pulchrè per Bar.in l.quod nomine. ff.de cōdic.ind.Regiē.cōs.197.casus, nu.11.vol.j.

Aliàs (ut inquit Salv.in d.l.si filius) ego cum tui iactura locopletarer, & malè.l.nam hoc natura,cum uulga.ff.de condic.inde.

Non ob.etiā ꝙ nouatio tacitè facta uideatur, mutatione psonæ,& hodie saltem ope exceptionis, in omnibus casibus, in quibus fiebat olim

* de iure Digestorum, quia cōmunis * opi.est in contrariū, per d.l.fi. ibi, nihil pænitus innouari. C.de noua.testatur Alex. d.consi.72. in princ. & consi.præallega.13.col.3.fusius.& 10.col.3.

Et minus ꝙ sit delegatio quædā, quia iā ostendimus uerum non esse, cū fiat per stipulationē. d.l.2.C.de noua.Alex.d.consi.96.ergo nec etiam uim solutionis habebit,quia ad destructionē antecedentis, sequitur destructio consequentis, c. cum ex officij, de præscriptio. Bald.in l.conuenticulam,col.4.C.de episc.& cle.

Et probatur quod de stipulatione dictum est, quòdq; secunda conuentio nō ualeat, nisi dicto modo facta sit,in d.l.si ex precio.C.si cer. pet.idē Alex.consi.13.præallega.col.3.Bal.consi.348.factæ,col.3.vol.1.

Aut uolumus igitur à partibus sufficiēter enumeratis,ꝙ ego sim à te liberatus, quia delegatio facta sit,& tunc dici istud ipsum non potest,qm̄ non est facta promissiō, stipulatione mediante, aut quia sit facta nouatio,& multominus isto casu,qm̄ cōmuniter non fit, nisi expressè dicatur.

79 Et ita est tenendum. † quid aūt sit delegatio, & delegare,habetis tex. in l.delegare. ff.de noua. ꝙ delegare,est uice sua alium dare reum creditori, uel cui iusserit creditor.

Et propriè quidem, impropriè uero, si alium dederit,qui ipsius delegantis debitor non sit. Tamen Areti.consi.5.in causa, dicit, ꝙ immò hoc casu quoque erit delegatio propriè, dubitat Ias.

* hic, sed quia Areti. ita * cōmuniter teneri attestatur, cum eo transeo.

80 Quid etiā † sit nouatio, seu nouare, tex. clarū habetis pariter,in l.j.ff.de noua.quòd est prioris debiti in aliam obligationem transfusio.

Adde, ꝙ fit tribus modis, per transfusionem, ut dixi d.l.j.per lit.contest.d.l.delegare. l. alii. ff. eo.& per sententiam denique.l.sancimus, & ibi Bart.C.de usu.rei iudi.

Quòdq; nō fit hodie, nisi per stipulationem. l.1.C.de noua.glo.in d.l. delegare. & si (ut supra declarauimus) dicatur expressè.

Et ꝙ denique,ut not.in rub.ff.& C.eo. Ias.plenè hic,col.13.capi potest in genere & in specie, siue largè & strictè, largè,ut nouatio sit & delegatio,argu.in l.2.ff.de adop.strictè uero, ut ī. & quia ista prima principia sunt,in quibus error esse non potest,transeo pariter.

Verū,quo ad practica huius legis, quæritur,

81 pone ꝙ Notarius in instrumento dixerit † ꝙ Titius dedit.& mutauit Sempronio centum.Ex aduerso probet Sempronius,ꝙ nulla interuenit pecunia,an instrumentum reddatur falsum,& cōcludit breuiter, quòd non.

Motus,quia ista uerba possunt uerificari nō solum in numeratione, uerum etiā in delegatione debitoris,& in conuersione unius debiti in causam mutui, & benè, ut hic,& in l.certi cōdictio in §.fin.supra eo.

Exinde instruens nos,quomodo formādi sint articuli, ut per eum.

Adde,eo magis hoc esse uerum, quia semper debet fieri interpretatio,ut euitetur falsum. l.iurisgentium.§.quod ferè,& ibi Bal.ff.de pac. Alex. & Deci.hic,debentq; hac ratione testes necessariò & concludenter deponere contrarium eius, quod in instrumento scriptum est,ut idem Alex. dicit, per d.glo.consi.33.ponderatis,col.5.vol.3. & Bal.met ibidem.& facit quod habetur in l.cū precibus.C.de proba.& in c.cum tu,de testi. Ex quo,ut dicebam aliàs,agitur tunc de magno præiudicio.l.transigere,& ibi Bar. C.de transac. l. filius.ff.de condi.insti.& ubi maius est periculū, ibi cautius est procedendum. c. ubi periculum, de elec.in 6.l.j.§.sed & si quis.ff. de Catho. e.lic.

Et maximè in notario,qui ratione officij non præsumitur uoluisse delinquere.l.merito. ff. pro soc.& contra quem malum non est suspicandū, ut inquit glo.in c.hoc etiam placuit.2.q.6.

Et dicit Alex.consi.præallega.33.col.3. ꝙ cum ei cōmittatur tota negocij substantia, eius fides omnem suspicionem falsitatis aufert.

Et ita est tenendum. Sed unum ob. ꝙ immò falsum sit,quoniā inspicio falsi, pro ueritate habetur. l.iubemus.C.de proba. Archid.in c.in memoriam,

moniā, in fi. t 9. dist. & est contra regulā. l. absente. ff. de pœn. Alex. cōs. 71. in casu, col. pen. vol. 1.

Sol. pro ueritate habetur, non ut conuictus sit de falso, quia probationes (ut dixi) etiam hoc casu, debent esse luce meridiana clariores, sed quo ad aliud, de quo p Abb. in c. super eo, in fi. de crimi. fal. plenè Deci. consil. 175. in causa, col. 5. vol. 1. ubi reprehendit Archi. & sequaces, malè hoc ipsum intelligentes, & benè. idq; etiam in c. porrecta, de confir. util. uel inutil. col. 3. latè Cur. consi. 132. habita, nu. 10. Soci. iuni. consil. 61. nu. 11. vol. 2.

82 Secundo quæritur, Notarius dixit † φ Titius confessus est habuisse centum, q̄q̄ ea habuit & recepit in præsentia testium, & ipsius Notarij. ex aduerso probatur, quòd benè pecunia fuit in præsentia, sed φ non uiderunt testes Titium eā recepisse, an instrumentum redarguatur de falso, cōcludit idem Bart. φ non, sicuti nec 3.

Motus pariter, quia propter præsentiā, dici potest recepta, uel si alteri ipso præsente fuerit numerata, ut i iuribus p ipsum allega. de qbus ēt 3.

Et dictū est adhuc sine dubitatione. Sed moueo difficultatē, & considero, φ hoc ipsum uerū esset, si simpliciter dixisset, habuit, qm̄ uerbū est, quod fictionem importat, & quia habere eā dicto modo, est fictè, idest p actum fictum, habere. l. pecuniā. ff. de solu. allegata p Bart. ibi, quodammodo longa manu & c. c. cū haberet, de eo q. du. in ma. quā pol. per adul. l. si ex precio. C. si cer. pe. Sed dixit, habuit & recepit, ergo intellexisse uidetur de actuali & uera numeratione, de qua in l. ea quæ. ff. de acqui. rer. do. ne uerbum ociosum sit, & sine effectu aliquid operandi. l. si quando. ff. de lega. 1. & cum uerè non receperit, de falso instrumentum redarguetur.

Cui pro solu. dici etiam potest, non esse uerū, ex quo prolata ab ipso uidentur, secundum subiectam materiam, & eo modo, quo dici potest, habita & recepta. l. si uno, cum uulga. ff. loca. l. si stipulatus. ff. de usu. Immò quòd ex his uidetur se uoluisse cōformare cum dispositione iuris cōmunis, & intelligere, prout de iure intelligi debet. l. hæredes mei. §. cum ita. ff. ad Treb.

Et ad propositum ultra tex. in d. l. pecuniam, & in l. 3. in §. si iusserim. ff. de acq. poss. φ præsentia rei hoc idem operetur, probatur etiā in l. eius. ff. de rei uend. & in l. clauibus. ff. de cōtrah. emp. & in l. quod meo, in §. si uenditorē. ff. de acq. poss. late, in l. si procuratori præsentis. ff. de uerbo. ob. & in l. si donatione, in 3. col. C. de colla. Imo. in l. quæ dotis, col. pen. ff. solu. mat.

Vltimo quæritur, eisdem terminis retentis, φ
83 dicat in instrumento † habuit & recepit, quid si ex aduerso probetur per testes, φ benè habuit & recepit, sed φ statim restituit, an cōtractus, de instrumento enim, ut inquit Bar. & benè, nō est dubiū, φ falsum nō est, ex quo uerè habuit & recepit, reddat inualidus, ita ut debitor nō teneat.

Et adhuc concludit, φ sic, duobus concurrentibus, quod datum statim restituerit, & quòd ita actum fuerit inter partes.

Et hoc idem potissimum per regulā. l. qui sic. ff. de solu. ubi qui sic soluit, ut statim solutū reddatur, non uidetur soluisse, nec liberatur, sicuti inquit tex. nec alienantur nummi, qui sic dātur, ut recipiantur statim, quod æquè locum habet etiam in casu isto, ergo cōtractus erit inualidus, nec debitor tenebitur.

Et iudicio meo. q. est indubitabilis, p d. l. qui sic, stāte maximè eo, ut diximus, φ ita fuerit actū inter partes, ex quo nullum commodū remanet apud recipientem, aliàs secus, ut per Bar. in l. seruus dotalis. ff. solu. mat. ubi etiam casus clarus, & in l. si tibi, num. 4. ǰ. eo. per illum tex. de quo etiam hic mentionem facit.

Dubium tamē istud habere uidetur, φ immò obligatus sit, nec 5ctus dicatur inualidus, quia ex mera liberalitate restituisse uidetur, l. si quis duos. ff. de solu. & ut per eundem Bar. prius.

Sed potest responderi, quòd non præsumatur. l. cum de indebito. ff. de proba. maximè, ut dixi, eo acto, ut datum redderetur. & ipsemet Bar. ita resoluit.

Secundo dubium facit, φ immò obligatus sit, ne uno eodemq; tēpore, & obligari, & liberari, uoluisse uideatur, vel & melius, se incontinenti corrigere. l. non ad ea. ff. de condi. & demonst.

Quod etiam tolli potest, ex quo id procedit in dubio, non, in casu claro, ut hic, & per Bart. in l. sicut, ǰ. fi. ff. de adi. leg. Butigel. i d. l. si tibi, i fi.

Vel & aliter, ut inquit Cy. in l. pacta nouissima, in ulti. col. C. de pac. φ procedit in testatore, & in uoluntate dependente à facto unius, non duorum, ut hic, in simili Bar. in l. translatio. ff. de adi. leg. quāuis igitur habuerit & receperit, si statim restituerit id, itaq; actū inter partes fuerit, liberabit restituēs, nec dicetur amplius obligatus.

Ad specialia modo redeuntes, deq; industria prætermittentes reliqua, quæro, an aliud sit in mutuo, ultra supra dicta, inq; pecunia numerata. & breuiter Bar. hic, ex mente tamen Iacob. de Aret. nu. 14. & 15. dicit, quòd sic.

Et primo in mutuo † quoniam facilius dominium acquiritur, quàm in alijs contractibus. l. certi condictio. §. fi. & l. seq. supra eo.

Postea improbat, quia immò hoc idem etiam est in alijs contractibus. l. qua ratione. §. interdū. ff. de acqui. re. do. & benè, dictū q; est etiā 3. in 4. i tellectu, ad limitationē. l. traditionib⁹. C. de pac.

Sed nouissimè difficultatē moueo, soli enim Principi hoc concessum uidetur, ut dominium transferat, ad libitum uoluntatis. l. quia poterat. ff. ad Treb. l. officium, & ibi Ange. ff. de rei vend. ergo non priuato. l. cum prætor. ff. de iudi. l. ius singulare. ff. de legi. cum vulga.

Sol. priuato concessum est, quia rem dimittebat apud eum, apud quem erat prius ex alia causa, tam in l. certi condictio, præallega. quàm in d. §. interdum.

Et si

Et si replicaretur, q sic nuda uoluntas nõ erit ut ibi dicitur, respondebo, nudam esse à traditio ne, & est genuinus Iurisconsultorum loquendi modus ut alibi nuda uenditio, idest imaginaria. l.nuda.ff.de contrahen.empt.& nuda ratio, quæ caret consensu.l.nuda.ff.de dona.

Secundo moueo difficultatem, quia alibi dimittitur res, & tamen dominium non trãsfertur in l.si pro fundo.C.de transac.nor.in l.stipulatio ista, in prin.ff.de uerb.ob. plenè Alex. consil.41. uiso, nu. 2.uol.6.Bal.consi.415.præmittendum, in princ.uol.1.ergo, ut dicebatur, non est genera le in cæteris contractibus.

Sol.speciale in transactione, quia fit, dimittitur q; res, ut finis litibus imponatur, hic ut dominium transferatur, & ideo non transfertur, & est utilitas, quia dimittens ex dicta causa, nõ tenetur de euictione, aliàs sic, ex quo tollitur obiectum, si diceretur, trãsactionem, causam esse habilem ad dominij translationem, quia ex his nõ est uerum.l.si quis ui, §.differentia. ff. de acquir. poss.Seysel.post Aret.in l.naturaliter.in §. nihil commune, col.6.ff.eo.& facit regula. l.non omnis.ff.eo.& ideo utile est, ut in instrumento ponatur, q pars dimittens est contenta, quòd omne ius in possessorem trãseat, quoniam tunc, & isto casu, transibit etiam dominium in trãsactione.l.certi rei.& ibi Bart.ff.de rei uendi.

Vltimo difficultaté moueo, q immò patientia non operetur contensum.l.qui nas. §.uetare. ff. de fur.& sic q omnino sit speciale in mutuo.

Sol.operatur consensum, ubi quis est obligatus pati.l.2.C.de acqui.poss.d.§.Interdum, aliàs non.d.§.uetare.Alex.consi.92.uiso, col.1. uol.2. & breuiter cum sit tex.clarus, in d.§. interdum, dici aliud probabiliter non potest.

85 Secundo dicit Bart.speciale esse in pecunia numerata †adhuc secundum lac.de Aret.quia potest dari qualibet res æstimata pro pecunia. l. si pro mutua.C.si cer.peta.ubi casus clarus.

Aliæ res autem dari non possunt, pro rebus mutuabilibus, & rationem assignat, quia ad id pecunia inuenta est, ut res æstimentur. l.si ita fideiussorem.ff.de fideius.

Et hoc de re Iudex assumptus in iudicio com muni diuidundo, non potest apponere manum occasione rei communis in aliam rem non communem.l.arbor. §.de uestibulo. ff. cõmuni diui. sed benè iubendo dari pecuniam pro re, de qua erat contentio, uel rem pro pecunia, si de ea pari ter sit cõtentio.l.cum in fundo.§.si fundus. ff. de iu.do.§.officium, insti.de offi.iud. Bar.in l.Aquiliana.ff.de transac. Ange.in l.de his.ff.eo.tit. But. in c.constituit, ad fi.de reli.do. Alex. consil.124. in causa, col.3.uol.2.& in simili, consi.79. elegâter, col.1.& melius.2.in fi.uol.5.

Postea istud ipsum quoque reprobat, qa tex. in d.l.si pro mutua, loquitur, quando pecunia erat solutioni parata, & malè, ex quo non fuisset opus dare rem æstimatam, ut tex. clarè dicit, & declarauimus supra in glo.fi.

Immò q ex alio reprobatur Docto.Bar. opi.qa nõ repugnat, q detur res æstimata etiam pro alia re mutuabili, puta pro decem modijs frumenti, qui tibi mutuo finr, & in hic per Cui.latius, dicêtê, & bñ q for è spcial as est in hoc, qa pecunia inuéta est ad æstimãdas merces, non è cõtra, inter ces ad æstimandã pecuniã, & ita intelligit etiam Alex.in loco s.allega.& Bal.ubi multa hic, col.5. & consi.53.remanentibus pulchrè, col.1. uol.1. signanter Bar.in l.Paulus, in 2.col.ff.de solu.

86 Vltimo, ut finiamus, speciale esse uidetur in mutuo, quia facilius præsumitur †pactum in eo adiectum, esse usurarium, quàm in cæteris contractibus, ut per gl.in l.rogasti.ff.eo.& Alex.hic, col.5.in qbus distingui solet, an paciscens sit solitus fœnerari.necne, non in mutuo, ut ibidem.

Et potest exemplificari, si mutuo tibi centũ, pacto in continenti apposito, ut mihi librũ scribas, quod (ut dixi) non est in alijs contractibus regulariter, & ut latius not.in l.2.C.de pac. inter emp.& uen.& in c.illo uos, de pigno. & in c. ad nostram de emp.& uend.

Immò q dici solet, pœnã adiectam dationi et quãntitatis, præsumi adiectã in fraudem usurarũ. l.Iulianus.§.idem Papinianus.ff.de ac.empt.

Exemplũ, mutuo tibi centũ, pacto apposito, ut uenias ad audiendum præceptum, aliàs incidas in pœnam librarũ mille, & fusius ut p Bart.i l.cũ seruus.ff.de condi.& de.not.in l.cũ allegas. C.de usu. & est magis cõis ✱opin. fm Alex.cõs. 119.quæritur, col.3.uol.2.nec exigi potest, aliàs autem sic, in alijs contractibus, & in eo, qui non est solitus fœnerari.l.pœnã, & ibi glõ. ff.de usu.l. utrum.§.si.ff.de petu.hæ.Bart.in l.cũ stipulati sumus.ff.de uerb.ob.Pau.Cast.in d. §.idẽ Iulianus. Pe.& Cyn.in d.l.cũ allegas. plenè idẽ Alex.consi. 76.uideretur, col.ulti.uol.5. & consi. præallega. 119.col.4.& consi.60.stantibus, col.3. uol.4. & consi.43.quia subtiliter, col.2.uol.6. est uerum, q Anto.de Pra.inter consi.Alex.uol.4.consi.45. paucis, col.4.aliter tenuisse uidetur, sed quia cõmunis opi.se habet ut s. transeo, & idem dico in ultimis uolũtatibus, licèt secus sensisse uideatur Bar.in l.si legatum, in §.fi.& ibi Decl.seni.exẽplificat.ff.de an.leg.ex quo hodie usuræ de iure canonico sunt phibitæ. Et ut breuitati studeamus, finẽ facio, qm cætera ex his hincinde dicta p Bar. & alios, erunt uobis facilia, si à uobis quoq; dili genti trutina perpendantur. Laus Deo optimo maximo. Die xxj. Februarij. 1554. Patauij.

ADDITIO. Ad glo.1.ibi facilius consumi tur.dic quod in l.si alieni.ff.de sol.multa concur rebant, primo titulus habilis ad translationem dominij, demum bonafides, tertio immixtio, ul timo difficilis separatio, haud considerabilia, in alijs rebus. Et istud secundum glo.erat speciale ĩ pecunia numerata. nec est uerum iudicio qdem meo, quia si nummi discerni possunt manẽt do mini sui & uendicantur, & idẽ in frumento, ut utrobique

perficialiter nec intelligit, quandoq; oculo corporali & cordis ut legẽtes & intelligentes, & ita hic capitur hoc uerbũ lecta, qñq; mente tm̃ cũ leguntur deleta pœnitus, principio inſpecto & fine.c.inter dilectos,de fi.inſt. Feli. in proœ. Decretal.col.6.in prin.pulchrius Bal.in l.cũ mulier
4 col.15.ff.ſol.mat. † qđ triplex eſt uiſio,intuitiua de qua in d.l.j.rationalis cũ diſputatur , intellectu cooperãte.l.munerũ.§.mixta.ff.de mu.&ho. & mixta deniq;,ſenſu corporis, & pſpicacia intellectus.& utile eſt,qa ſi teſtis concludat, & dicat ſe ſcire qa legit non probat,neq; ſufficiẽs eſt ſciẽtiæ cauſa,ex quo potuit legiſſe & non intellexiſſe,de quo tamen p Abb.& Feli.in loco prælleg. ſuper illis uerbis proœmialibus, lectis & intellectis,nonnihil Boer.deciſio.1.nu.55.& 56.par.j.

Et ad propoſitũ qđ lectũ dicatur id,qđ oculis proſpici põt ait Bal.alibi,& qđe in terminis, qđ tenor inſtri apparet p ipſius lectionẽ, quòdq; tacitæ ſtipulationes,exequi nõ poterunt, ſi ſtatutũ
5 † dicat inſtra executioni mãdari debere, ex quo non dicitur inſtrumentum, niſi illud quod legi poteſt,in l.ad probationem. C.de proba. ſignanter per tex.in d.l.j. Alex.conſi.58.col.3.vol.7.

Et in l.2.col.3.C.de pac.qui ſi.diſtra.ſi pariter dicatur, ſtatuta ad literã ſeruari debere, qđ extenſio fieri nõ poterit,ex quo litera dicitur,quę oculis cernitur non quæ ſolo percipitur intellectu, Ideq; laſ.in l.iã hoc iure,col.3.ff.de uulga.& pupil.ſubſti.Alex.conſi.45. col.1.eo.lib. Et clarius idem Bal.in l.legem,in prin.C.loca.quod ubi requiritur inſtrumentum ibi etiã requiritur uiſus.

Et qđ nõ modo legi poſſit,uerũ etiã intelligentia ſit opus,maximẽ hoc caſu tradit adhuc in l.j. in §.fi.lectn.2.ff.de procu.& dicit rurſum ac ad propoſitũ Alex.alibi,qđ hæredes ſcripti dicũtur, qui poſſunt legi, non qui poſſunt intelligi conſi. 173.col.2. vol.5.

Et cũ legi ac de ſcripti recitatione proferri de-
6 beat † ſñia diffinitiua noctis ſpẽ, abſq; lumine, niſi luna luceat hoc idem fieri nõ poterit,ut dicitur in l.2.C.de ſen.expe.reci. Deci.ſeni. in l. non minorem ad fin.C.de tranſac.

Eſt in auditorio. Similis tex.eſt in l. 1.ibi, ſed ipm adeſſe auditorio debere ſciẽdũ eſt, nec opor
7 tet † p aliũ cauſas agi.ff.a n p ali.cau.ap.reddi po.

Et in l.minor,in §.j.ff.de mino. ubi raro ſolet princeps reſtitutionẽ pmittere, inducitq; in auditorium ſuũ,eũ qui ætatis infirmum ſe eſſe dicit.
8 Et in l.5 pupillũ.ff.de re iudi. ubi † qui ad maius auditoriũ uocar̃ ẽt ſi litẽ inchoatã deſerat nõ
9 uř cõtumax.Et nõ ab re auditoriũ, † qa eſt locus ubi audiuntur cauſæ. q̃q̃ alibi forus uocet̃, & à fundo dictus ſit, ſiue à Phoronæo Rege , qui primus leges dedit Græcis hoĩbus , & de quo in c. forus,de uerb.ſig.& eſt locus maſculini generis ubi iudicia exercent̃, ſi uero neutri & forũ dicamus, territoriũ deſignabit in quo ptãtem habet iudex terrẽdi & animaduertẽdi in hoĩes facinoroſos.l.pupillus.§.territoriũ.ff.eo.Abb.in d. c.fo rus,& not.in l.fi.ff.de iur.om.iud.eſt uerũ qđ alibi forũ uocat ſextus,de uer.ſig. etiam negotiationis,ſepulchrorũ,Circenſiũ ſpectaculorũ, nauiũ, & eiuſdem generis plurium,ut per eum.

10 Sed ad † auditoriũ redeuntes ſciendũ eſt, qđ ẽt ſchola dr̃ auditoriũ.l.1.C.de ſtud.lib.Vrb.Ro. lib.11.l.Titius,ff.de ac.empt.ab auditoribus, & ſic in iudice & magſtatu actiuẽ qñquidẽ audiat ipſe,in præceptore uero paſſiuẽ , cum audiatur.

11 Æmilij Papiniani. hic † eſt quẽ iuris aſylum uocabãt,queq; doctrinæ legalis theſaurũ prædicabant oẽs,ſanctitate uitæ, & integritate morũ, talis ac tantus , ut nõ facilẽ diiudicet quis , utra maior in eo foret uel religio uel eruditio.

Hic eſt ille prudentiſſimus uir & acutiſſimi ingenij,de quo in l.cũ uirũ,& in l.cũ acutiſſimi, C.de fideicõ.& in §.& hos três libros ĩ proœm. fforũ.e cuius ludo,ſiue ſchola,& auditorio uelu pra,cũ non aliter q̃ ex quo Troiano illo, ut eſt in prouerbio,infiniti propemodũ exiſſent prolytæ meruerunt,qui inde Papinianiſtæ dicerentur.

Præfecti prætorio.ita etiam dr̃ in §. ne aũt. in proœ.ffori & nõ urbis ut Politia.& Corta ſenſe
12 runt & malẽ,† fuitq; hac ſublimiſſima Prætoriana Præfectura decoratus à Septimio Seuero poſteaq̃ fiſci procuratione exercuiſſet, & ob ſingularẽ ipſius induſtriã,fide etiamnum ac grauitate tanti uiri explorata ut dicitur in l.j.ad fi.ff.de offi.præfec. præto.ad huius officij magnitudinem adhibitus,quo in magiſtratu Paulũ ut hic, & Vlpianũ ẽt habuit aſſeſſores.eſto enim, ut hæc oĩa, ſcias ad vnguẽ, qđ ad principis ſaluẽ excubias agerẽt,ſicuti Magiſter militũ contra hoſtes tueri imperiũ tenebatur,eius auctoritas tñ eſt etiã ad foreuſes cauſas aucta.Et ſublimiſſima prætoriana præfectura dicta eſt, ut ẽt in c.anteriorum, in prin.2.q.6.officiumq; ipſum magnũ ut in d.l.j. de offi.præfec.præt.qa à ſententia ipſius appellari nõ poterat, ut ibi & in l.1.C.de ſen.præfec.præto. ſolus condebat legẽ poſt principẽ & ſenatũ. l.Imperiũ,& ibi Bar.nu.8.ff. de iur. om.iudi.nec alius q̃ ipſe minorẽ aduerſus ſñiam ſuã poterat reſtituere.d.l.1.in fi.ff.de offi.præfec.præto.

12 Iuriſcõſulti,† agnomẽ ẽ iſtud longe honorabilius q̃ doctoris qñqđẽ hic à docẽdo, qđ cõe eſt ẽt Didaſcalis & ludi magiſtris,dicat̃, illi uero à cõſulendo , quia cõſulti ſcilicet conſulentibus dabant reſponſa, ſibiq; à Cæſare hoc idem permiſſum erat, & ſic iura ac leges ipſi quoq; condere poterant & appellabantur reſponſa prudentum. l.2.§.fin.ff.de orig.iu.§.reſponſa prudentum,inſti.de iu.nat. Et hinc dicimus quod doctorũ auctoritas probabilis eſt,l.1.C.de legi.l.ſi de interpretatione.ff.eo.l.1.& ubiq; not. C. de profeſſo. & medi.qui in urb. Conſtan.lib.10. Iuriſconſulti autem interpretatio neceſſaria ratione ſupradicta uſque adeo ut Celſus in l. 1. & ibi Bart. in terminis nu.20. §.eo.ad id quod credendi generalis appellatio eſt, adduci potuerit atq; debuerit abſque reprehenſione.

Cautio huiusmodi: † est enim promissio ex
qua oritur firma obligatio, & securitas, si stipula
tione tamen uallata sit, ut hic, aliàs uerbũ istud,
nudam & simplicem promissionem importat,
ut dicitur in l. sancimus. C. de uerb. sig. uerũ hic
pro scriptura ponitur, cautionem continente, ex
quo dicit tex. lecta est ut s. & scripsi me accepis-
se, figuratusq; loquendi modus est, quẽ grãmati
ci metonymiam uocant, & sic etiam dicitur in l.
iurisgentiũ. in §. quod ferè. ff. de pac. ubi pacta iu
riscon. pro instrumentis ea continentibus ponit
& sic iste in terminis.
14 Numerata. ideo † quia mutui datio consistit
in his rebus, quæ pondere numero, mensurave
constant. l. 2. §. mutui datio. s. eo. & quia paulo
infra summam, denarios, & pecuniã dicit, quæ
omnia non ad pondus, non ad mensurã, sed ad
numerum regulariter applicari posse uidentur,
numeratioq; his maximè cõuenire, arg. in l. Lu-
cius, & in l. die sponsaliorũ, in §. j. ff. depo. & in l.
certi condictio, in §. 1. & in §. si nummos, s. eo.
Mihi de domo sua. ergo non ab ipso Mæuio
quicquid dicat glo. quia nec sic confessus fuisset
Titius, sed ab aliquo de familia ipsius Mæuij cre
15 ditoris, domus † enim nõ modo capitur pro sim
plici habitatione, l. plerìq;. ff. de in ius uoc. l. lex
Cornelia. ff. de iniur. l. qui domum. ff. ad legẽ Iul.
de adult. vel pro domicilio. l. censoria. ff. de uerb.
sig. vel pro agnatione, l. j. ff. ad Sillania. l. tutelas.
ff. de cap. di. vel pro ædificio. l. eũ qui ædes. ff. usu
cap. uel pro patria, ut inquit Pinda. quãdo de do
mo ad domũ fit transitus idest, ait ipse, de patria
ad patriã, uerum etiam pro familia seruorũ aut
aliorũ simul habitantium. l. 1. præallega. §. si uir.
ff. ad Sillania. vel dic de domo sua, idest de patri-
monio suo & substantia. l. 1. C. de cõduc. prædio.
fisca. lib. 10. & ita capiat hic, ut declarat Pau. Ca.
cõs. 92. nu. 3. uol. 1. & Corn. cõs. 3. col. 4. uol. 2.
Et hæc quindecim proba rectè dari ex abun-
danti proba expressum est ut etiam dicit glo. &
hoc quia in contrahendo, inq; mutuo maximè,
quod agitur pro cauto habendum est, ut id scili
cet, quod datur, quanquàm non dicatur, nobis
æque bonum reddatur. l. cũ quid. s. eo. reprehẽsi
16 bileq; non, † quoniã quæ superabundant nõ vi-
tiant scripturas inquit Iuriscon. in l. non solent.
ff. de regu. iu. & in l. quæ dubitationis tollendæ
gratia. ff. eo. & in l. 1. in §. quamuis. ff. de uen. in-
spi. & est simile in l. 1. C. de lega. ubi uerbũ vestia
rium, exprimitur, quod alimentorum appellatio
ne uenit. l. uerbo uictus. ff. de uerb. sig. & tamen
nõ uitiat nec reprehensionẽ habet testator ibi.
Et proba rectè rursum intelligo, idest largi bo
ni & iusti ponderis. l. petens & ibi Saly. col. 2. C.
17 de pac. & in terminis tradit hic Bar. nu. 5. † pro-
bus enim id quod bonus sonat, rectè uero iustè
d. l. petens, aliàs reproborum solutio nõ admitti
tur ut subijcit. l. elegãter. §. qui reprobos. ff. de pi-
gno. ac. uel & aliter ut hic per gl. eundemq; Bar.
nu. 16. & ad uerbũ quindecim simpliciter prola
tum, millia subaudias denaria arg. in l. publia, in
§. 1. ff. depo. (denarios enim & denaria dicimus,
ut ibi & hic) & latius ut per Scribẽ. pariter, uel
Sestertia, & si sic de maioribus intellige, non de
18 minoribus, minor enim, † Sestertius dicebatur
masculini generis, duorũ assium cũ dimidio, Ma
ius uero Sestertium, neutri, valoris ducentorum
quinquaginta denariorum, & monetæ nostrę au
reorum, circiter uigintiquinq;, as solidorũ duo-
decim, plus minus denarius uero decẽ assium,
sed hæc parum curamus, quia non in hoc legis
nostrę difficultas consistit ut infra. Maximè quia
Sestertij ualor intelligi nõ põt, asse uariato diuer
sis tẽporibus ut nunc Monetæ, aduertitq; Nebriss.
grãma. & benè risimusq; Accur. absolutè dicen
tẽ, se neqdquã intelligere, in l. uerba, C. de dona.
Dari, id est reddi. l. uerbũ reddendi, ff. de uerb.
sig. l. si per epistolam, in prin. iuncta glo. ff. de ac-
19 qui. re. do. l. 2. in prin. l. cũ qd. s. eo. Et † dari rur-
sum idest solui, exponi potest, d. l. cũ quid, ibi &
eadem bonitate soluatur, quod datum est, non-
nihil Bar. in l. consilio, in §. si. ff. de cura. fur. aliàs
dare est dominium transferre, & ut res omnino
stipulatoris efficiatur. l. ubi autem non apparet.
§. si. ff. de uerb. oblig. §. sic itaque, insti. de ac. sed
uerba exponenda sunt & impropriãda etiam ut
conueniãt materiæ de qua agit, cognatiq; rebus
sermones esse debent. c. intelligentia, de uer. sig.
Por. in terminis ad uerbum dari in §. j. col. 2. in-
stit. quib. alie. li.
Kalendis futuris. Si à contrahentibus sic ex-
pressum non fuisset, quod etiam proximis intel-
ligi debet, ut hic per glo. utiq; de primis quoq;
intelligi debuisset. l. 1. eũ qui Kalendis, in prin. ff.
de uerb. ob. c. non potest. §. illud de præben. in 6.
& nimirũ quia tempora dilationũ similitudine
restringi debent nõ ampliari. l. 2. C. de temp. ap.
20 c. pia, de exce. in 6. Et si dicat statutũ † in stãa exe-
qui debere statim executio fieri debebit ut inqt
Anto. Canar. in tracta. de execu. inst. q. 41. & 42.
signanter per tex. in d. l. eum qui Kalendis. Et si
statuto eligatur potestas pro sex mensibus intelli
getur idest primo mẽse, & sic primo anno si pro
pluribus annis, & cũ dico principium diei intel
ligetur prima hora, ita Bal. in l. 1. lect. 1. col. pen.
de ter. dini. Imol. consi. 31. nu. 5. Alex. consi. 81.
ad fi. vol. 7. & consi. 127. nu. 2. eo. lib.
Stipulatus est Mæuius, spopondi ego Titius.
in hisce uerbis enim uerificatur qd dicitur in l. j.
21 ff. de uerb. ob. & in l. 1. ff. de pac. qd stipulatur † q
promissum accipit, interrogatione præcedẽte &
responsione subsequẽte, paciscitur uero q pmit
tit, & is cui promittitur, nec aliud est pactum q
duorũ pluriumve in idẽ placitũ & consensus. Et
probant uerba hæc in l. sciendũ, in §. dictum, ibi
uel ad sponsionem, secundũ qd incipiet is qui de
huiusmodi causa stipulanti spopondit. ff. de
Ædili. edic. Et cum mysterio dicuntur, quia de
usuris agitur, quæ sine stipulatione regulariter,
non debentur. l. quanuis. C. de usur. & ut pau-
lò infra

lo infra legitur, quanquam secus sit in contracti bus bonæfidei. l. Publia. §. j. ff. depo.

Ei ue ad quem ea res pertinebit. perifrasticè loquitur, & per circumlocutionem, hęredem di cit, postea quàm dixit Mæuium stipulatum fuisse, Titium uero spopondisse, quasi foret uiciosum etiam, hæredem inculcare, quamobrem ut supra ei ad quem ea res pertinebit artificiosè di ctū est. ut etiam in l. eius qui in prouincia. §. eo.

Data, soluta, satisúe eo nomine factū nō erit. hic euā figurato modo loquendi utitur Paulus,
22 ut proximè, quoniā † dare, soluere, & satisfacere idem sonat effectualiter, usqueadeo ut glo. di xerit ob id, uerborū inculcationē fore, signraq; est perissologia, siue pleonasmos, idest adiectio uerborū superuacua, quę tamen auget orationē, nonnihil glo. in c. forus, de uerb. signi. Hiero. in apologia aduersus Ruffinum. Et Temesis, ibi satisúe eo nomine factū, id est uerbi seu uocis diui sio in duas partes, ut in simili in l. quod si de speciali, ibi satis iudicatum solui dare. ff. de mino. & in l. si post acceptum ibi possessor usu hominem cœperit. ff. de rei uendi. tradit adhuc glo. in d. c. forus. Et qd ad maiorem expressionem fiat hæc uerborū inculcatio Pau. Cast. consi. 75. col. 2. vol. 2. Soci. iuni. consi. 144. nu. 25. vol. 3.

23 Tunc. hęc † dictio significat effectum uerbi consumati, ut nunc actum verbi prolati. l. 5. §. 1. ff. de condi. & demon. Gui. pp. decisio. 588. nonnihil Alex. consi. 83. col. 3. vol. 2.

Pœnæ nomine. Licèt sic dicatur, de usura tamen intelligitur, quæ uenit nomine pœnæ, & ar guitur permissiuè & prohibitiuè de una ad aliā ut hic & in l. qui fine. ff. de nego. gest. & ibi Bar. & in l. quamuis & in l. cū allegas. C. de usu. Anto. à Prato ueteri inter responsa Alexā. consi. 45.
24 col. 3. uol. 4. aliàs differunt, † quia pœna in una præstatione colligitur, usura minutatim, inq; illa magnū uertitur periculum, in ista uero modicum, ut p Bar. in l. stipulatio ista in §. alteri, col. 2. ff. de uerb. ob. qd tamē in usura centesima nō facile admittendum est, ut s. Et indicat quoq; diuersitas nominis, diffinitionis, & titulorum, l. si idem. C. de codicil. l. j. C. de iure emphi. Gem. in c. præsentium, in §. testes, nu. 7. de testib. in 6. fusius idem Bar. in l. cū stipulati sumus, in prin. ff. de uerb. ob. Et sic pœna nomē est generis ut hic, speciei uero si (ut dixi) ad differentiam usurę capiatur, Boer. multa decisio. 284. nu. 9. par. 2.

In dies. xxx. denarios centenos denarios singulos, dari Stipulatus est Mæuius, spopondi ego
25 Titius. † quid sibi uelint uerba hæc clarum est, apertusq; sensus eorum, sed foret longè magis, si sic dictum fuisset.

In dies. xxx. inq; denarios centenos, denarios singulos dari stipulatus est. sibi scilicet pro singulis censum denarijs singulos denarios singu lo mense, & sic erat (ex his uerbis enim hoc idē
26 elicitur) † usura centesima, uel quia centesimo mense sortem æquabat, uel quia nummus centesimus reddebatur singulo mense, & ut fusius in l. eos. C. de usu. deq; ea Cice. ad Atti. lib. 1. episto. 8. & 5. 22. soluebaturq; semper & ex consuetudine idibus, idest duodecimo mensis.

Conuenitq; inter nos, dixit proximè stipula-
27 tus est, nunc † uero cōuenit inter nos, pacto scilicet, & quidē nudo à stipulatione. l. 1. ff. de fac. & dictum fuit supra nouissimè tradit Corne. cō si. 203. nu. 5. uol. 1. & Pau. Cast. consi. 52. num. 4. uol. 2. Alex. consi. 70. col. 3. vol. 2. Et ita transeūt
* * omnes hic, sed tum uestitū est cohęrētia 5ctui.

Ex summa suprascripta. Iudicio meo, superflua sunt hæc uerba, quia paulo infra dicit ex omni summa.

28 Menstruos. idest † singulo mense, siue singulis mensibus, l. qui bonis. ff. de cessio. bo. l. 1. iuncta glo. C. de fideicom.

Refundere, reddere, soluere, & restituere, exponi debet, qm non aliud sonat uerbū prædictū & probatur in l. si pecuniam, in §. fi. ibi oportet dicere nihil eum refundere debere. ff. de condic. ob cau. & in l. 1. C. de rescin. ueu. nec hēr dubiū.

29 Denarios † trecenos. idest trecētos, aliaq; est figura syncopa scilicet, cū de medio tollitur syllaba, ut alibi damnas esto, pro damnatus esto in l. 3. & in l. si pluribus, in princ. & in l. quisquis. ff. de lega. 3. uel litera ut hic.

Ex omni summa. Omni idest tota ut etiam di citur in l. j. in §. si pecunia. ff. depo. & in l. si quid relictum. ff. de lega. j. & in l. Caius. ff. solu. mat. & in l. qui totam, & in l. hæredes mei, in §. cum ita. ff. ad Treb. Et hoc modo necessariū non erit tacitè obiectioni respondere ut facit glo. hic secuta uerbi uniuersalis corticem, quia sic necessario re feretur ad sortem quindecim, & non ad usuras,
30 & maximè quia or subijcit & benè, † usura usuræ non debetur, l. si. C. de usu. l. si non sortem, in prin. ff. de condic. ind. immò adde tu, nec pœnæ, & non ab re paulo s. pœnæ nomine usurā dixit, & probatur in l. fi. ubi glo. not. ff. de mag. conue. & in l. ueque. ff. de usu.

Ei hæredive eius. Ecce qd hic se declarat, & quod s. dixerat per circunlocutionem, ibi eive ad quem ea res pertinebit, hic rursum, simpliciter exprimit, & si hæredi, nō procuratori refundēdi erunt, ut senserunt. Quidā & malè, qm à uerbis legis recedere non oportet. l. ille aut ill e. §. cum in uerbis. ff. de lega. 3.

Dicebā quia pacta incontinenti facta stipula-
31 tioni inesse creduntur. † incontinenti idest anteq; partes diuertant ad extraneos actus. c. indemnitatibus. §. si autem, de elec. in 6. l. in bonæfidei. C. de pac. l. duos reos. §. fi. ff. de duo. re. Bal. in statu. in §. consensus. nu. 4. Corn. consi. 133. num. j. vol. 1. & consi. 159. nu. 10. vol. 2. vsqueadeo ut pars dicantur 5ctus arg. in l. fundi partē. ff. de cō trah. emp. & dare legem ipsi 5ctui. l. iurisgētium, §. idem Marcellus. ff. de pac. idem Corn. consil. 192. nu. 6. uol. 1. & consi. 36. nu. 14. vol. 2. & consil. 42. num. 8. eo. lib. Et si quæ fiunt incon-

T 2 tinenti,

tinenti, oon ea quæ fiunt ex interuallo inesse dicentur inquit Bal. in l. 1. col. 16. C. q admi. & in rub. de præscript. nu. 10. & ad uerbũ dicebã, supple ego. similéq; est in l. fi. ff. de códic. ob cau. ibi in quo ꝑcliuior sum, ubi ego scilicet suppleri debet pariter. Et ad idem dicebat Alex. quod promissio simili modo facta, & tempore uenditionis ipsius pars censebitur absque dubio consil.
32 122. col. 2. vol. 2. Et † ad intellectum huiusce legis notandum est, quod non de pacto informatorio loquitur, quod etiam extensionem præsuppponit, & de quo in l. iurisgentium, in §. quinimmò. ff. de pac. sed reformãte, extensionemq; minimè præsupponente, & sentit post Christopho. de Castellio. Por. insti. quib. mo. re cont. ob. in prin. col. 2. & alij etiam præsertim Fulgo. Pau. Cast. & Ro. hic, & malè ʒriumq; cæteri * cõiter tenuerunt.

Sed cur inesse creduntur hic & sic p fictionẽ, uerè authẽ. in d. §. quinimmò ex quo dicitur ibi quod insunt? Sol. quia hic pactum erat incontinenti appositum quando tamen cõtractus pro absoluto erat habitus, ibi uero quãdo adhuc pro tali non habebatur. Et ultra alios, uerissimũq; videtur declarat nouissimè Corn. consi. 133. col. 1. uol. 3. nimirum igitur si hic inesse creduntur id est finguntur ibi uero insunt. Et quãtum ad nomen & quantum ad effectum utrobiq; intellige quoniam alibi solo effectu insunt in l. pacta cõuenta, & ibi Bal. not. col. 2. ff. de contrahen. emp.

Vsuras adiecisset, hic usuras dicit, ĩ. uero pœnã, ubi etiam declaraui an differant regulariter, quanquàm hic pœnæ nomine usura quoque cõprehendatur nec repeto.

Post secundum & tertium tractum, loco mẽsis tractum ponit, qm̃ propriè ad tempus refertur, ex quo non firmari etiã tractu temporis dicimus quod ab initio non subsistit. l. quod ab initio. ff. de regu. iu. c. non firmatur eo. ti. in 6. & qd tractus futuri temporis rursum ad iudicẽ nõ ꝑtinet. l. j. §. 1. ff. de usu. & maximè quia paulo ante dixerat in dies xxx. denarios centenos menstruos, & postea menses, & est arg. in l. si seruos plurium. ff. de lega. 1. & in l. fi. & ibi Bart. in fi. ff. ad Treb. Metonymiaq; est figura.

Vsuras non solutæ pensionis crescere ad summam nongentorũ denariorũ, qa si sors erat trecentorum denariorũ, uirtute ultimi pacti, singulo mense soluendorũ, siq; soluti nõ fuissent usuræ æqualis uirtute secundi, ut ibi in dies xxx. inq; denarios centenos denarios singulos dari stipulatus est, utiq; lapsis mensibus tribus, erit ut dixi & sine controuersia nongentorum. & ut hic pensionem, paulo. ĩ. etiam dicit ibi igitur finito primo mense primæ pensionis idest trecentorũ denariorũ usuræ currunt, & prius quindecim ac summã, & postea sortem ut infra. Et non impropriè ad propositũ, & quicquid dicat glo. qa hoc uerbo utitur etiam Papinian. met de quo hic, in l. si uno. ff. loca. & alij ut in l. & ideo. ff. eo. & in l. eadem. C. eo. & signanter quod pensio est etiã sortis & usurorum, gl. not. in l. quæsitum per illum tex. ff. de pigno.

Quidam dicebant, hoc est quod dubium faciebat in l. ista. & in ea refert Paulus opinionem quorundam, infra uero respondet, ibi & si ut ille putabat, estq; Synecdoche figura, hoc est transitus de plurali ad singulare quia hic rursum dicit quidam, ibi uero, ille, & est simile in l. si pro fundo. C. de transac. & in §. fuerat, insti. de ac.

Sed cum sortis petitio dilata sit consequẽ. est, ut etiam usuræ ex eo tempore quo moram fecit, (supple debitor) accedant. Et ideo dicebat alibi Bal. quod ubi nulla est contumacia, ibi pœna esse non debet, in c. cũ dilecti nu. 10. de dolo & cõtu.
33 Et Pau. Cast. consi. 347. col. 2. uol. 2. † qd non dicitur esse in mora qui exceptione est tutus.

Et in terminis Deci. qd propter dilationem datam ad soluendum non dicitur quis esse in mora consi. 119. col. 3. & 4. & ad fin. uol. 1. clarius consi. 111. col. 1. eo. lib. & col. fin.

Et Alex. consi. 12. ad fi. uol. 2. quod ubi nulla est petitio, uel si sit talis, ut possit exceptione remoueri, ibi non est mora.

Et consequens esse ex eo tempore quo morã fecit usuras accedere, q̃q̃ pactũ fuerit quoad sortem, quia connexe erant, & factum circa unũ tẽ ad connexas trahitur siue extenditur, ut not. in l. petens. C. de pac.

Et dicunt Scriben. in l. si certis annis. C. eo. signanter p tex. istum, quod non debentur usuræ, nisi debeatur sors, & quod sors est necessarium antecedens ad usuras.

Et Soci. ad propositũ in l. qui pecuniã ad fi. ĩ.
34 eo. † quod usuræ non debentur ratione euẽtus conditionis sed correspectiuè ad sortem, tanquã ipsius sortis fructus.

Et si ut ille putabat. Supra uero quidam dicebãt, ait. Et fortè qa opinio erat erronea, ut statim ostendit, quod nota, nomen dubitantis tacuit, figuraq; est quã grammatici aposiopesin uocãt. Et est simile in Euangelio Luc. 7. ibi rogabat Iesum quidam Pharisæus. Et 10. ibi quidam legisperitus surrexit. & 26. ibi homo quidam. Est uerum quod uolunt aliqui de Vlpiano collega, ipsum intellexisse, cuius opinionem postea salnat i dub casibus, de quibus infra ad fi. sed an uerum sit aut uerisimile inde cogita tu.

Quamuis sententia diuersa obtinuerit, idest aliter sit & aliter teneatur, quod pactum scilicet prosit etiam quantum ad actionem, quo stante diuersa sententia idest aduersa & contraria, istis qui secus dicebant, exponetur, ut in l. cum pater & ibi glo. ff. de pac. dota. & in l. qui plures libe-
35 ros, in §. fi. ff. de uulga. & pupil. subsiti. † quanquàm alias diuersa & contraria differant, quia hæc simul stare non possunt, illa uero sic, exemplificando, etiam ut per glo. in l. 3. ff. ut lega. no. cauea. & utrumq; not. seu declaratur, in l. fin. ibi onc enim diuersa sunt, C. de eden.

Sed si quantitatem &c. Et nimirum (saluatuiq;

turq; his duobus casibus, opinio illorũ, qui aliter, q̃ hic decidatur, sentiebant, ut dixi etiã s.) qa contractus ex conuentione partiũ legẽ accipiũt. l. legem. C. de pac. l. j. §. si cõueniat. ff. depo. & usuræ debebuntur his duobus casibus, ac fructus ex stipulatione propter moram, supra uero ex mora propter stipulationẽ, & tradit etiã Alex. cõs. 121. col. 2. uol. 5. & Deci. in præallega. consi. 119. ad fi. uol. 2. Cætera clara sunt de qbus ego aliàs plenè, ideo nunc aliter non insistã sed laconũ more potius breuitati consulã, ratus eũ minori reprehensione dignum fore, qui summã rerũ ut fecimus nos in præsentiarũ, opportunè amplectitur, & docet, q̃ qui prolixitate nimia celeres auditorũ mentes obtundit. Laus Deo optimo maximo.

SVMMARIVM.

1 *Conditio indebiti in naturali æquitate fundata est, & quando locum habeat.*
2 *Filiusfamilias cõtrahendo cũ extraneo, an obligeẽ.*
3 *Bonis cedens si ad propinquiorem peruenerit fortunam, an teneatur.*
4 *Obligatio naturalis orta inter fratres contrahẽtes, acquiritur patri.*
5 *Obligatio extinguiẽ qñ debitor succedit creditori.*
6 *Peculium quotuplex sit, cum exemplis.*
7 *Obligatio naturalis soluti repetitionem impedit, & num. 13.*
8 *Iuris errore solutum repeti non potest.*
9 *Possidentis condictio in pari causa melior est.*
10 *Obligatio ea pro parte confunditur pro qua quis succedit.*
11 *Obligatio naturalis est onus peculij.*
12 *Donatio facta patri à filio in emancipatione, an repeti possit.*
14 *Filium contra exhæredatum, an detur extraneo in, stituto repetitio eius quod soluit.*
15 *Filius exhæredatus, an teneatur instituto reddere rationem administrationis.*
16 *Alienare prohibitus, si in coniunctum alienet, non censetur alienasse.*
17 *Legatus an possit officium legationis per filium ad ministrare.*
18 *Argumentũ à correlatiuis simpliciter, nõ pcedit.*
19 *Intellectus ad l. frater à fratre. ff. de cond. indeb.*
20 *Obligatio inter patrẽ & filiũ quo casu esse possit.*
21 *Patris bonis propter delictũ an intelligatur publicatũ peculium profectitiũ filij, & quid in aduentitijs num. 23.*
22 *Priuatio pœna est.*
24 *Filij bonis publicatis an intelligatur publicatum peculium aduentitium.*
25 *Pater an emere possit à filio.*
26 *Palam fit quod fit coram consanguineis, uel iudice.*
27 *Donatio inter patrem & filium, an ualeat & quã do nu. 28. cum limitationibus.*
29 *Donatio iuramento firmata inter patrem & filiũ ualet.*
30 *Iuramentum habet uim clausulæ codicillaris.*
31 *Formę defectus, maior est quam materię.*
32 *Iuramentum ad hoc ut operetur tria requiruntur & quæ.*
33 *Donatio omnium bonorum quare sit prohibita.*
34 *Insinuatio donationum nuenta est in odium facientium donationes clandestinas.*
35 *Donatio facta filio naturali, an ualeat.*
36 *Donatio omnium bonorum in fraudem creditorum facta præsumitur.*
37 *Donatio facta pro filio legitima ualet.*
38 *Donatio inter patrem & filium in Gallia, an ualeat.*
39 *Obligatio naturalis tantum inter patrem, & filium oritur, & quare.*

Africanus lib. IX. quæstionum.

De condic. indeb.

L. FRATER A FRATRE.

HÆC lex, quanuis materia ipsius raro eueniat in practica ut attestantur Albe. & Iacob. de S. Geor. non tamẽ negligenda est, & solet reputari difficilis ut hic p Bar. tũ quia fœtura est Africani. l. cũ quis, & ibi idẽ, in prin. ff. de solu. Ange. in l. 6. ff. de nego. gest. diximus in l. eius qui in prouincia. s. si cer. pet. tum quia habet glo. intricatas, ineptas, & sine ordine procedentes, quod attestatur etiã Ias. in repeti. ipsius, in prin. qua de re forte nec Bar. eam legit in scholis, ut dicit in l. 2. ff. de contrahen. emp. refer uata quæ nobis est hoc tẽpore, quo plerunq; euenit, ut de industria prætermittatur (ait quoque, Salv.) sicuti. l. filiũ quem habentem. C. fam. ercis.

Et maximè mirandum est, q Pet. Baylardus in l. quinq; pedũ. C. fi. regun. eam solã exceperit, dicens, nescio, ut ibi per glo. cũ & aliæ quoq;, præter istã, difficiles sint. immò q Pet. Bellu. legit. l. re coniuncti, ff. de lega. 3. octo uicibus anteq̃ ipsius principiũ intelligeret, ut ibidem nu. 3. testatur. Et in simili Bar. in l. in actionibus, in fi. de in lit. iu. & propterea ad euidentiã nõnulla præmittenda sunt, quibus id unum Apulei Madauten. iactare audeamus, intende lector, quia lætaberis.

1 Et primo, q cõdictio† indebiti fundata est ĩ naturali æquitate. l. j. & ibi Bar. col. 4. s. eo. quòdq; locum habet, quando quis bona fide indebitum accepit, aliàs furtum cõmittit, secundũ Ange. in l. falsus, in prin. ff. de fur. & q denique habet in se restitutionis causam, ut læsio in minore. l. j. §. quod autem, & ibi glo. ff. quo. le. Bar. in d. l. j. col. 5. aliàs nu. 17. s. eo.

2 Secundo præmitte, q filiusfamilias† cõhẽdo cũ extraneo, efficaciter obligaẽ, naturaliter, & ciuiliter, & ex oĩbus causis q dẽ, sicuti paterfamilias, l. ts m ex contractibus, ff. de ind. l. filiusfamilias. l. in factum. ff. de actio. & oblig.

Et mirũ vr, cũ nihil habeat, uulgo quæ dici solent, q inanis est actio & c. l. nã his. ff. de dolo.

Sed nihil est, qm hoc non obstante astringi

 poterit

poterit,u. ꝓ Bar.ĩ l.3.ĩ.§.ſed utrũ.ff.de mino.Iaſ.
in l.q Rom ᴇ,in §.Augerius,nu.4.5.ff.de ver.ob.
3 Immò ꝙ † ſi ceſſerit bonis,uel in caſu c.Odo-
ardus,de ſolu.iurauerit,nõ liberabit̃,ex quo ue-
uiẽs ad pinguiorẽ fortunã,tenebitur,ut ibi no.fir
mat Caſſiod.deciſ.11.ꝓpoſui,nu.2.& 4.ꝗ referi.
Et cum extraneo dixi,quia ſi cũ patre, & fra-
tre, ſecus,ut infra ex quo inter eos oritur natu-
ralis tantum.
Eſt uerũ,ꝙ obligatur etiã ciuiliter & naturali-
ter in mutuo & extraneo quidem,ſed ob.mutuã
ti excep.Macedoniani S.con.l.j.ff.eo.
In uoto uero Reipub.facto; nec naturaliter,
nec ciuiliter.l.2.§.uoto.ff.de pollici.
Tertio præmitte,ut etiã hic p Bar. ꝙ obligatio
4 naturalis orta inter fratres †contrahentes,acqui
ritur patri, quod intellige (ut ego quoque dice-
bam aliàs) iure iſto.l.placet.ff.de acqui. hær.l.1.
ff.ſi quis à pa.fue.ma.
Et conſidera obligationem naturalem non eſ
ſe,ut illa,quæ conſiſtit in obſeruatione pactorũ,
de qua in l.j.ff.de pac.uel illa quæ oritur ex inſtin
ctu naturæ,ut benefaciẽti bñfaciamus, de qua in
l.ſed ſi lege,in §.conſuluit.ff.de peti.hær. & ut fu
ſius not.Inſti.de ob.in princ.ſed prout prouenit
ex ſolenni contractu mutui,& naturalis ſit,pro-
pter qualitatem perſonarum, ut j. & interim ſi-
mile eſt in pupillo,qui ſine tutoris authoritate,
quanuis ꝯctus ſolẽnis ſit, nõ obligatur,niſi natu
raliter.l.j.ff.de noua.l.pupillus.ff.de autho. tuto.
5 Quarto præmitte adhuc,ſm Bar.quando†de-
bitor ſuccedit creditori,ꝙ extinguitur obligatio,
uulga.l.debitori.C.de pac.
Et nimirum,qa actiones cõfunduntur, & qa
earũ cõfuſio habetur loco ſolutionis,idemq́; im
portat.l.Vranius.ff.de fideiuſſ. & in ſimili idẽ in
cõpenſatione dicit Bar.in l.amplius nõ petitũ. ff.
rẽ rat.ha.Gui.p̃p̃.deciſ.209.in ſtatuto, ad fi. aliàs
eſſet creditor & debitor ſui ipſius, nõ dicẽdũ. d.
l.debitori.Imo.cõſi.8.in caſu,ad fi.& etiã Iaſ. hic
in lectu.& in l.1.in ſimili,in prin. C.de ſer.fugi.
6 Quinto & ultimo præmitte, † quoruplex ſit
peculiũ,de quo p Iaſ.ĩ l.cũ fundus,in §.ſeruũ tuũ
imprudẽs.ff.ſi cer.pet.Bar.in l.fi.C.de inoffi. teſt.
glo.in l.cũ oportet. C. de bonisq́; libe. melius ꝗ
alius,Odof.hic,col.4.& 5.Caſtrenſe.ſ.uel quaſi,
profectitiũ,& aduentitiũ.& in d. locis de pecu-
nia ẽt paterna, qd à peculio ꝓfectitio differat &
hæc ꝓpriè q dẽ,qm̃ Galli aliàs,bona paraphernа-
lia peculiũ appellant.l.ſi ego.§.dotis.ff.de iu. do.
Et ruſtici, quod præſidij cauſa reponitur. l. ſi
chorus.§.1.ff.de lega.3.
Immò ꝙ qñq; etiã pro ſalario capitur, in l.ordi-
nariorũ.C.de cohartali.lib.10.plenius glo.ĩ rub.
ff.de pecu.& ad propoſitum ius uniuerſale eſt,ſi
cuti dos,& hæreditas, in dies augumentũ & di-
minutionẽ recipiens, ipſumq́; hac de re cõcomi
tatur naturalis obligatio ad quẽcunq́; uadat, ut
umbra corpus,ſeu lepra leproſum. l. 1.ff. ſi pars
hær.pet.l.ex ea,& utrobiq; not.ff. de poſtu. & ꝙ
ſit ius uniuerſale,per Bar.& Doct.in rub. ff. ſol.
ma.Iaſ.hic,in lectu.in prin.& in repeti. col.2.
Summa, & diuide, ut per Bar.
7 Dubitandi ratio in prima parte, eſt † quia na-
turalis obligatio ſoluti repetitionẽ impedit. l.na
turales.ff.de ac.& ob.l.naturaliter. ſ.eo. nec æq-
tas hoc ipſum patitur, ex quo melius eſt nõ ſol-
uere,quàm ſolutum repetere.l.3. C. de compen.
Sol.nõ impedit,quia erat extincta,ex quo de-
bitor filius ſucceſſerat creditori patri,cui quæſi-
ta fuerat,ideo repetit, ut infra.
8 Dubitandi ratio.2.eſt,qa † errore iuris ſolutũ
repeti nõ poteſt.l.iuris ignorantia. C.qui admi.l.
1.l.error.l.regula.ff.de in.& fac.igno.ſed hic ſol-
uit,putans, ſe obligatũ eſſe ciuiliter & naturali-
ter,cum eſſet naturaliter tantum,ergo.
Sol.omnino erat indebitum.ut j. ergo quocũ
que errore ſolutum ſit,uel iuris, uel facti, repete
tur,ut not. in l.j.ſ.eo.
9 Dubitãdi ratio.3.eſt,qa in pari cauſa,† melior
& potior eſt conditio poſſidentis. l. ſi ſeruum.§.
ſequitur.§.de uerb.ob.c.in pari,de regu. iu. in 6.
Bar.in l.hæreditatis,in fi.C.de peti.hære.
Sol.melior & potior eſſet,propter naturalem
obligationẽ,ſed (ut dictũ fuit) extincta eſt, ergo.
10 Ratio uero deciſionis eſt, †qa pro ea parte, ꝓ
qua ſucceſſerat patri,cui quęſita fuerat obligatio
eadem erat ſucceſſione confuſa & extincta.
Et ſimiliter pro alia parte, qa dimidia peculij
fratris debitoris ad fratrẽ puenerat,& ſic ſibi erat
datione peculij ſatisfactũ,quo caſu nõ mirũ ẽ, ſi
ſolutũ poſtea indebitè repetitur.& quodã modo
probat hoc Iuriſcon.à partibus ſufficienter enu-
meratis,deducẽdo modo iſto,& repeto,maioris
declarationis cauſa,ac formalius, ꝙ aut loqmur
quo ad eã partẽ,qua ſucceſſit patri, & obligatio
extincta eſt.l.debitori.C.de pac.aut quo ad partẽ
fratris,ſimiliter pr̃i ſuccedẽtis, & à quo pecuniã
mutuo acceperat,& iſto caſu pariter, qa dimidiã
peculij fratris debitoris habuit,in diuiſione hæ-
reditatis,obligatio extincta eſt,quæ ſequitur pe-
culiũ quocunq; uadat,quaſi ſibi hoc modo ſatiſ
factũ fuerit,ergo nec mirum ſi ſolutio poſtea fa-
cta,indebitè facta eſt,ergo repetet omnimodo.
Et hoc idẽ, ꝙ ſ.obligatio naturalis,ſit onus pe
11 culij,†Africanus legis author ꝯfirmat ex tribus.
Primo,qa ſi pater Mæuio prælegaſſet peculiũ
prędictũ,qd prius erat apud eum, deduceret Ti-
tius,ꝙ ſibi debet̃, tanq̃ hæres pr̃is ꝓ parte, ergo
obligatio naturalis(ut diximus)eſt onus peculij.
Secũdo,qa ſi Mæuius cũ extraneo ꝯxiſſet, pa-
treq́; de peculio obligaſſet, & ſoluiſſet, tm̃ à Ti-
tio,iudicio fam.erc.ꝯſequi debet,q̃tũ fuiſſet cõſe
quut' extraneus, ſi ꝯ eũ actiõe ꝺ peculio egiſſet.
Tertio & ulti. qa ſi nõ ſoluiſſet, poſſet adhuc
petere à Titio,iudicio fam.erciſ.cautionẽ de ipſo
idẽne ꝯſeruãdo aduerſus creditorẽ, quatenus pe
culiũ ad ipm Titiũ peruenisset,& de quo.d.credito
ri ꝓmiſſio facta fuerat, & ſi ſic eſt, longè magis ĩ
eo,qd fratri Titio debuit, indẽnis cõſeruãdus ẽ.

Ex his omnibus inferentes, si nihil ad Titium peruenisset, quia Mæuius peculium non habuisset, quod si dicta quinque soluta fuissent, repeti non possent, propter naturalem obligationem, quæ (ut diximus pariter) soluti repetitionem impedit.

Et dictu mirabile est, ad peculij propositum, quod patre mortuo, diuidatur ut patrimonium paternum. l. certum. C. fam. erci. l. donationes. C. de colla. & nihilominus ipsius ratio habeatur ut s.

12 Dubitandi ratio in 2. parte esse potuit, † filium repetere posse, quia emancipando eum, in præmium emancipationis uidetur ei donasse quod sibi naturaliter debebat, iuxta tex. in l. donationes, §. si pr. ff. de dona. & in l. siue emancipatis. C. eo.

Sol. non est uerum in primis, quia non præsumitur. l. cum de indebito. ff. de proba. l. si cũ an cum. ff. de solu. l. filiusfami. ff. de dona.

Et minus, quod in præmium emãcipationis hoc fieri uideatur, quia impropria locutio est, ex quo pater potius est præmio cohonestãdus, quod amittit patriã ptãtẽ, & bñficiũ filio cõfert. l. nõ pôt. ff. de adopt. l. filiusfamilias. §. fin uulgarẽ. ff. de leg. 1. l. 1. C. de ingra. libe. l. 1. C. de offic. præto. tradit Bal. in l. cũ oportet, in §. cũ autem. C. de bonisq; libe. Alex. pulchrè consi. 21. col. 3. vol. 3.

Nec ob. tex. in d. §. si pater, & in d. l. siue emancipatis, quia in peculio uerum uidetur, & qñ ad traditionem deuentũ est, ut p Bar. in d. §. si pater, & probatur in l. quãuis. C. si quis alte. uel sibi.

Decisionis aũt ratio est, quod immò nõn repetat 13 † quia erat naturaliter obligatus, & obligatio naturalis impedit soluti repetitionem. l. naturales. ff. de ac. & ob. diximusq; i prima parte, ergo.

Cum declaratione tamẽ, si nihil peculij ad patrẽ peruenerit, qm aliàs repeteret, & probat etiam Iuriscon. efficaci argu. quia si de peculio extraneus ageret intra annũ cõtra patrẽ obligatũ ex cõtu filij, deduceret pariter quod filius sibi debuisset.

Et intra annũ dixi, propter emancipationem, quia si esset in potestate perpetuo ageretur. l. j. §. quandiu. ff. quando ac. de pecu. est anna.

Et eadem ratione decidit Iuriscon. repeti non posse, si pater debeat filio, quia eidem is mutuo pecuniam dedisset, eũq; postea emancipasset, & soluisset, qa. obligatus est naturaliter, & naturalis obligatio soluti repetitionem impedit, ut s.

Et probat eodem argu. quia si extraneus de peculio agat intra annum contra patrem, etiam qd pater debuisset ei computatur.

14 Sed qd † si pater hoc casu filium exhæredet, & extraneum instituat hæredem, isq; soluat filio, an possit repetere, tanquàm indebitè solutũ.

Videtur dicendum, quòd sic, quia pater per exhæredationem, eo iure, quod contra ipsum habebat filius, priuasse uidetur.

Tamen contrarium uerius est, ex quo erat naturaliter obligatus, & naturalis obligatio, ut dictum est, impedit soluti repetitionem.

nõ ẽ ius qd habebat filius cõtra prẽm. hic casus.

Ex quo hic præsupponitur, quod Titius haberet administratiõnẽ bonorũ paternorũ, nõ ab re inuestigandũ est, an mortuo patre fuerit & sit obli-15 gatus reddere rationem suæ † administrationis.

Et prima facie uidebatur dicẽdũ, quod nõ, ex quo nec pater si bona filij aduẽtitia administrauerit, tenebitur. l. fi. §. proculdubio. C. de bonisq; libe. & est argu. in l. fi. C. de indic. uidui. tol.

Et quia sanguinis ratione multa etiam contra regulas iuris communis ordinata sunt. l. cum pater. §. quindecim. ff. de lega. 3. l. uoluntas. C. de fi-16 deicom. † ubi prohibitus alienare, si alienet in coniunctum alienasse non dicetur.

17 Et quãuis orator, † ad idẽ, seu legatus, nõ possit officio legationis fungi p substitutũ, poterit tamen p filiũ. l. sciendũ. §. legati. ff. de legatio.

Et si quis ueniat examinãdus in collegio, isq; sit Doctoris filius, gratis debebit examinari, quo modo intelligitur gl. in l. iubemus, in uerbo sumptibus. C. de aduo. di. iudi.

Et quia ultimo loco tenentur hi, qui ex necessitate officij librũ cõficiunt rationũ, ut. tutor, & similes. l. j. §. officio. ff. de tute. & ra. distra. l. tutor quod repertoriũ. ff. de admi. tut. Aret. in §. impuberes, col. 1. insti. de Atti. tu. not. in l. j. C. de eden.

Tñ 3tiũ uerius est, ut tenuit Abb. consi. 12. in 6. dubio, uol. 1. & post eũ Cro. hic, in primo not.

Nulla alia ratione, nisi ista, quia generale est, quemlibet administratorẽ ad hoc teneri & esse obligatũ, signãter p tex. in d. §. officio, ubi Iac. de Are. & Bar. sic eum extendunt, & not. in l. fin. in §. inter cætera. ff. de libe. leg. & in l. si ita fuerit, in §. quæstio. ff. de ma. testa. & probatur etiam in l. siquis absentis. ff. de nego. gest. pulchrè Ro. consi. 414. in prin. lasante Cro. in l. si hæres, col. 2. ff. de condic. ob cau. fusius Pettasanc. singu. 84. ergo etiam quòd sit filius.

Et notandũ est, teneri, nõ necessitate præcisa, sed causatiua, ut in simili per glo. in l. fi. ff. de sepa. quoniam aliàs iuraretur in litem, ut prædicti dicunt, signanter per gl. in d. §. officio. Adde Imo. consi. 35. num. 18.

Nec ob. dictum in patre, quia speciali ratione id est inductũ, ex quo in bonis aduẽtitijs sibi usu fructus quæritur ut ibi, & si sic est (argumentũq; retorquebitur) i 3riũ erit ius cõe in alijs. l. ius singulare. l. quod uero contra. ff. de legi. tradit Abb. & ita signanter arguit, consi. præallega. & benè.

18 & nota quod argu. tà correlatiuis nõ simpliciter procedit, uirtute correlationis, sed ui extensionis, p identitatẽ rationis, alias ualeret cõsequentia, Pater testabilis est, ergo filius. Maritus nõ pôt i ius uocari, ergo nec uxor, qd tamẽ est falsum. Bar. in l. omnes populi, in 6. q. prin. ff. de iusti. & iu. Seysel. in l. 1. col. 2. C. de in ius uoc.

Non sm de sanguine, quia dicam, id uerũ esse pariter, in casibus duntaxat expressis à iure.

6.& in simili per Bal.in c. 1.in fi. ut lite pen. De ci.in c.prudentiam,col.8.de offi.de.igitur tenebitur & erit obligatus omnino.

Ex quibus ulrimum etiam sublatum est. & facit, quia quando plura sunt eandem rationem habentia,& unius fiat mentio,fit exemplariter, non restrictiuè, ut per Bald. in l.de quibus, col. 14. ff. de legi.

Est uerum (ut inquit idem Abb.in conf.preallega) quòd non debet fieri tam stricta inquisitio,hoc casu,sicuti fieri posset in extraneo, sed in genere duntaxat, quantũ expedi poterit quotannis uerisimiliter.

Adde simile,quando redditio rationis remittitur à testatore, l. si seruus uetitus. ff. de lega. 1. Bart.in l.ne quicquam,in §.de plano. ff. de offic. Procon. Alex. consi. 59. col. pen. vol. 4. Capel. Tholo. decisio.46.

49 Secundo moueo difficultatem †cum diximus quòd Titius prædictus mutuo dedit Mæuio decem,& consequenter, quòd dominium in eum transtulerit, aliàs mutuum non fuisset.l.2. §.appellata. ff. si cer.peta.

Quomodo hoc esse possit, cum apud patrem fuerit semper,nemo enim dat quod non habet, nec in alium plus iuris transfert quis,quàm ipse habeat.l.uniuersæ, & ibi Bart. iocosè inquiens, Mal dà chi non ha, dice la campana di S.Pietro. quem refert Purpu.in l.si pacto quo pœnam, in fi.C.de pac.l.nemo.ff.de regu.iu. l.traditio. ff. de acqui.re.domi.& non solum dominiũ fuit apud * patrem, uerum etiam possessio, ut dicunt * oēs.

Et dato quòd dominium fuerit translatum,ex quo momento apud eum non durauit. l. placet. ff.de acqui.hære.pro non translato haberi debet. l.qui sic.ff.de solu.

Et urgent, ita ut eidem respondentes Paul. Cast. Ias. & Soci. hic multa dicant, & nos aliàs, quæ referre non curamus, pro nunc resolutionẽ hanc,sepositis alijs, tradentes, quanuis dominiũ non habuerit Titius, ꝙ tamē ipsum in Mæuium transtulit,bonorum administrationem habens, quasi hoc ipsum sibi à patre concessum sit,& est in simili tex.insti.quib.alie.licet uel non, in §. 1. ubi creditor uendit pignus,& dominium transfert, & tamen non est dominus. deducendo ad propositum,ut per Deci.in d.regu.nemo, in fin. & est ultra prædicta etiam argu. in l. si alieni. ff. de solu.& in authen.si qua illustris, & ibi Bald. ad fi.C.ad Orfi.ubi Dominus dat libertatem seruo,quam tamen non habet,& hac de re,in §.pe. insti.de liberti.relatiuum quam facit simplicem relationem,& exponitur quam,idest qualem.Et in sole exemplum,qui format in materia colores quos tamen non habet,& susius Seysel. in l.manumissiones quoq;,in §.fi.ff.de iusti.& iu.

Nec ad idem est uerum, ꝙ statim acquiratur dominiũ patri,nec momēto stet apud filium,dato ꝙ translatum sit,& perinde ac si nō fuisset trãslatũ,quia in ultimis uoluntatibus uerũ esse vr̃,

& non in contractibus.l.tam ex ꝯtibus. ff.de iu di.ubi actio acqritur patri, & tamen non statim transit in eum,sed mortuo filio post lit. contest.

Vel, ut per eundem Ias.ꝙ d.regula.l.placet.fallat in casu isto,& in obligatione, seu acquisitione, descendente à patre, mediante persona filij mutuantis,& est argu. in l. sed si plures, in §. in arrogato.ff.de uulga.& pup.substi.& in c. requisisti, de testa.

50 Tertio moueo difficultatem † quo modo hic poterit oriri etiam obligatio inter patrem & filium,nam hoc uidetur contra tex.in l.si seruo.ff. de usuf.& in l.liber homo.2.ff.de uerbo. ob.ubi seruus fructuarius, uel aliàs bona fide possessus à Domino,stipulando nihil agit, estq; frequens loquendi modus apud Iuriscon. quasi loco prouerbialis schematis.l.adhuc.§.fi.ff.eo.l.fi.ff.de libe.& posthu.ergo idem in filio,si cum patre cõtrahat.§.idem iuris,de Sti.seruo.

Sed & huic quoque facilè potest responderi, omissis alijs multis ratione breuitatis institutæ, & ad propositũ dici,primo,ꝙ de seruo ad filium non semper argu.procedat,ex quo filius obligat patrem de peculio (ut dictum fuit sæpe) nõ aũt seruus dominum.l.3.§.sed si filius.ff. de pecu. l. nulla res, ubi Ange.C.quod cum eo.

Item seruus datur pro noxa, filius uero non. §.fi. insti.de noxa.

Et plures aliàs differentias, longo interuallo ostendit Cyn.in l. renitente.C.de iu.delib.

Vel quia responsio hæc nõ est tuta, cum nõ possit diuersitatis ratio assignari,ad argu.formalius respondeamus, ut per Bart.hic uirtualiter, clarius Ange.idem Bar.in l.si id quod,in fi.§.eo. ꝙ non obligatur ciuiliter, ex quo eo iure seruorum status erat annihilatus.l.seruitutem. l.qd attinet.ff.de regu.iu. naturaliter aũt sic, ergo & filius,& ita restringi debent uerba prædicta.

Tamen dicit Ias.aduertendũ, ꝙ cum sint uniuersaliter negatiua, restringi non debent. Adde tu Alex.consi.2. col.4. vol.1. & consil.87.col.4. vol.2.& replica, immò debent restringi, ex quo rationis est,ut naturaliter obligentur, & in filio suo loco ostendemus fusius, & ꝙ restringantur, necomnia excludant,probatur in l. de ætate, in §.nihil.ff.de inter.ac.idem Alex.in l. 1.col. 13. ff. de uulga.& pup.substi.respondendo ad tex. in l. quod si filius,de capti.

Vel & ultimo,ꝙ illud ideo sit,quia debet nominatim proprietario stipulari, & in usufructu est regulare, ut tex.met dicit, & ibi Albe.declarat respondendo ad tex.in l.præceden.in §. fi. longè diuersum à casu nostro, sed proxima melior. & hæc,loco notabilium,dicta,declarataq; sint.

Restat solum, ut aliqua magis utilia percurrentes,& quasi scholijs quibusdam,hoc modicũ temporis interuallum, quod superest, transigentes,legem absoluamus.

Et primo,nunqd publicatis bonis patris propter delictum,intelligatur etiam publicatum peculium

21 culium profectitium. † & breuiter dicendū est, ꝙ non, quia hoc casu non publicatur castrense, si bona filij publicata fuerint.l.i.C.de bo. damna.Bal.in l.3.in §.si filius,ad fi.ff.quod quisq; iu. Ial.dicit singu.in authen.nouissima, col.2. C.de inoffi.testa & Imo.in l.si finita,in §.si de uectiga libus,ad fi.ff.de dam.infec.ergo nec profectitiū, publicatis (ut diximus) bonis patris.

Tamen fundamentum debile est pro hac parte, quoniam olim pater omnia iure peculij occupabat,ut sentit Bar.in d.§.si de uectigalibus,nu. 12.& in l.1.nu.22.ff.de pecu.latè Ange. in l. si filius,col.j.ff.de dam.infec.hodie autem habet hæredem.l.2.l.patet qui castrense.ff.de castrē.pecu. Nell.in tracta.bannito.in prima parte.secundi tēpo.q.25.& est simile in Gallia, ubi Rex occupat bona illius,q alibi natus est, iure Albinagij, seu per Albenam,& Albinus uocatur,idest alibi natus.l.1.C.non li.habitato.metroco.lib.10. aliqd in l.mercatores,& ibi Bal.C.de cōmer.firmat Guliel.Benedic.in c.Raynucius, nu.1042. de testa. & post eū Boe.decisio.13.nu.19.testati amplius, hoc ius tamen Albinagij non seruari Tholosæ. ergo publicatis bonis filij, intelligetur hodie publicatum etiam peculium castrense, uel quasi, aliàs publicatio esset uana, & nihil operaretur, ut inquit Nell.in loco supra allega.in fi.& benè, & sic ad præmissa,ut diximus,argu. nō cōcludit.

Secundo igitur alia ratione probari potest, qa si publicatis bonis patris, esset & intelligeretur etiam publicatum peculium profectitium,utiq; priuaretur etiā administratione sibi cōcessa à pa

22 tre, dicti peculij ratione, † quæ priuatio pœna est.l.testamento centurio.ff.de man.testa. l.senatus.ff.de contrahen.emp.Alex.in l.turpia. col.1. ff.de lega.1.& est philosophi propositio, vnumquenque grauiter ferre honore suo priuari, in œconomi.Bald.in l.nemo martyres. C. de sacrosanc.ec.& malè ad propositum,quoniam ibi pœna esse non debet,ubi delictū non præcessit.l.sancimus.C.de pœn.l.si plures,in fi.ff.de admi. tut. l.j.§.nunc tractemus.l.si ex duobus.ff.eo. Alexā. in l.sæpe,col.4.ff.de re iudi.& hac de re non mirum est, si sic ad Rom.13. dicitur, Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur.

Quod argu. etiam non placet, quia priuatio & annullatio actus, est pœna, quādo sit in odiū personarum,actum explicantium,ut per Abb.in c.2.de consti.lo.And.& Gemi.in c.fin.de elec.in 6.Bal.in l.non dubium, col.2. C. de legi. sed hic non fit in odium filij sed patris delinquentis, ex pter debita patris, ꝙ peculium eius cōstitutione Claudij separabitur, suppler glo.declarādo, ut ipsum saluum habeat filius. Et ad idē.d. tex.in d. §. si de uectigalibus, Bar.Imo.& Alex.dicunt singularem,& Bal.in l.executorem,col.9. C. de execu. rei iud.& Ange.in præalleg.l.si filius. & Nell. in d. tracta.q.16.in prin.parte prima,secundi tēpo.

Quod adhuc dubitabile uidetur, quia tex.prædictus(quicquid dicatur) loquitur in contractibus,quod apparet ex illis uerbis, Proinde si sine iussu patris contraxerit & c.quo casu rationabile est,ꝙ peculium, cum sit ipsius quodāmodo patrimonium,retineat, secundum eundem Bal. in l.pe.C.qui bo.ce.po.ergo non in delictis.

Nisi replicemus(& est uerissimum)ut per Saly.in d.l.pen.& not.in præallega. §.si de uectigalibus,ꝙ immò loquatur in delictis,ut in tāto infœlicitatis paternæ luctu,dictum peculiū sibi alimentorum loco reseruetur,& hoc solano subleuetur,argu.in l.fi.C.de insti.& in l.1.in fin. C.de his qui ante aper.tabu.

Et quia immò in contractibus contrarium est uerius,ex quo sic æs alienum etiam minuit legitimam,nec debetur,nisi ære alieno deducto.l.Papinianus.§.quarta. ff.de inoffi. testa. ergo multo fortius peculium, quod erat in dominio patris.

Et quia creditores tractāt de damno uitādo, in delictis uero,fiscus,de lucro, filius uero de peculio retinendo, quod sibi quasi debitum erat, propter successionis spem. & ut ille fusius,ita vt nec aliud concludenter dici possit.

Et maximè,quarto loco,quia si speciale est in crimine læsæ maiestatis,ut per Alex.& Imo.in d. §.si de uectigalibus, ut publicatis bonis patris, peculium profectitium etiam publicatum sit. l. quisquis.C.ad legem Iu.Ma.Bar.in l.iura liberto rum.ff.de iur.pat. ex quo filius portat iniquitatē patris,dicto casu.& in crimine hæresis. l.cognouimus,authen.Gazaros.C.de hære. c. in quibusdam,de pœn.& in feudis,ut per Bal.in c.1. in §. si uasallus.ad medium, si de feu.fue. controuer. inter do.& agna.in usib.necessario dicemus esse ius commune in contrarium. l.ius singulare. l. quod uero.ff. de legi.

Vltimo probatur,quia qua ratione publicatis bonis filij,non propterea erit publicatum peculium profectitium adhuc,quod admittunt omnes,& probatur in l.certum.C.fami.ercisc.tradit Nell.in loco,de quo s.q.scilicet,25.par.1.secundi temporis,nec etiam pati publicatis bonis pa

& Alber.in d.§.sed utrum, ad fina.ꝙ licèt fiscus ipsum occupauerit tenebitur tamen actione de peculio,ut à filio retineatur, & ex ipsomet text. colligitur responsio, & est ad propositum quæstionis,opinio satis æqua,pia,& rationabilis.

23 Et quia † de peculio castrẽsi,uel quasi,& profectitio,dictum est,item in patre & filio, uideamus modo nunc,& secundo, quid in aduẽtitio dicendum sit,an scilicet publicatis bonis prīs,ipsum quoq; comprehendatur, & breuiter dicit Bar.ꝙ sic,quoad usumfructũ tantum, in l.si postulauerit, in §.iubet.ff.ad legẽ Iuli. de adul. p illum tex.ubi casus clarus.ibi, in quo tantum usu fructum habuerit reus, magis est, ut ipsius perceptio ad publicum pertineat.In d.§.sed utrum, vero,dubitat,dicitq; uidisse, ita de facto obseruatũ fuisse.Et non ab re Bal. tenuit contrarium in l. j. col.1.C.de bo.libet.& uidetur casus in l. corruptionem,in fi.C.de usuf.ubi clarè dicitur etiam, ꝙ hoc casu ad proprietatem reuertitur.Et rationabile est,quia si hoc est in peculio profectitio, cuius dominium erat patris & possessio,ut s̃.longe magis dici debet in aduentitio, propter proprietatem,quæ erat filij,& maximè ut fiat consolidatio.§.finit.insti.eo. & quia pater habet usum fructum à lege,propter patriã potestatem,quam amisit.l.ex facto.§.ex facto.& ibi Bart.ff.ad Treb. Saly.in l.si quis posthac,in §.si quid etiã, in fi.C. de bo.damna.& ita tenendum est.Nec ob.tex.in d.§ iubet,quia etiam d.casu publicatur proprietas,ut Saly.met ait in loco pręallega.tamen solu. hæc directo uerbis.d.§.iubet, contrariatur,& taxatiua ibidem posita.Meliorq; erit,si dixerimus, d.casu ad publicum pertinere, quoniam ibi erat usufructus regularis,& nõ à lege, propter patriã potestatem,ut hic.Vel & fusius aliàs, ut p Nell. in tracta.banni.parte prima, a.temp.q.27.Ro.& Alex.in d.§.si de uectigalibus,col.20.

Verum quæritur,adhuc & tertio,quid è contra,an publicatis bonis filij , publicatum intelli-

24 gatur peculium aduentitium † in quo, ut diximus,pater habeat usufructum. Et sine multa disputatione respondetur,ꝙ nõ,ea potissimum ratione,quoniam alienando & contrahendo patri non præiudicat.l.cum oportet.§. filijs autem. C. de bonisq; libe.ergo nec delinquendo.l.oẽm. C. de iud.& probatur in l.cum ancillis.C.de incest. nup.per locum à contrario, quia omnia bona filij applicantur fisco, si à patris potestate sit liberatus,ergo non si aliter.Est uerum tamen,ꝙ publicarentur,si pater expresè uel tacitè cõsentiret, quòd utiq; facere uideretur, si ei administrationem cõcederet.l.cum & filij.C.qui bon.cede.po. latè Nicol.Boe.decisio 7. par.2.

Quarto quæritur, eisdem terminis retẽtis, an pater à filio emere possit. † & secundũ Bart.hic, nu.5 o.respondetur, ꝙ non,immò ꝙ nec (si contrahant) orietur ob.naturalis.

Et hoc potissimum,quia si emeret cum sit legitimus admi nistrator bonorum prædictorum, emeret se ipso authore, non tolerandum de iure l.si in emptione.§.fi.ff.de cõtrahen. emp. ex quo personarum distinctio requiritur.c. fi. de insti.l. l.1.ff.de stipu.seruo.Bal.in l.3.in prin. C.de contrahen.emptio.

Et hinc est, si debitor successerit creditori, seu è contra,creditor debitori, ꝙ actiones confunduntur,quòdq; nõ possunt actio & passio in eodem subiecto concurrere.l.debitori. C.de pac. & dictum fuit s̃.nec fideiussor ad propositũ pro se ipso apud semetipsum fideiubere.s̃m Ange.in l. hæres à debitore,in §.qđ stipulator.C.de fideius.

Aliàs posset etiam tutor à pupillo emere , in proprio facto authorando, & tamen non potest l. 1.l.pupillus.ff.de autho.tut.d.§.fi. & ponderãdum est,dum ubiq; dicitur, hoc idem fieri non posse,qđ exponitur,idest nullo modo fieri posse c.1.de regn.iu.in 6.Bal.in l.Gallus,in prin.col.5. ff.de libe.& posthu.

Et facit rursum,quia sic uidemus quoq;, ꝙ si bi quis, siue ipso authore, hæredìtatem non resti tuit.l.1.§.fuit quęsitum.ff.ad Treb. ubi signanter Iurisconsu. rationem assignat, quia in rem suam authorem esse non potest,nec quis seipsum cogere.l.ij le à quo.§.tempestiuum.ff.eo.

Dicitetiam Augusti.de Trini. t.& August.de Ancho.de potesta.Papæ.q.4.arti.4.ꝙ nullus ligatus se ipsum soluit,nec ulla res seipsam generat,

Et cũ adulterium in simili sit accessio ad thorum alienũ.§.item lex Iulia,insti. de pub.iudi. & furtum,alienæ rei ꝯtratio,l.1.ff.de fur.illud cum uxore sua non committitur, nec istud rei suæ.

Et in terminis uidetur casus in l.2. ff. de contrahen.emp.ubi ad literã dicitur, ꝙ inter patrem & filium emptio contrahi non potest, nisi de castrensibus rebus,uel quasi,ergo non de aduentitijs, quoniam exceptio in uno casu firmat regulam in non exceptuatis.l.quæsitum. §. denique. ff.de fun.instruc.c.cum dilecta,de confir.uti.uel inuti.& ita esset tenendum.

Sed aliqua ob.& primo , quia si uidemus , ꝙ prior prædicatorum,factus distributor, seu executor ad distribuendum, sibi ipsi distribuit.l.q hæredi.§.fi.& ibi Bal. ff.de condi.& dem.aliqnid Bat.in l.ab omnibus,in §.si Titio.ff.de leg.1.& si filius exclusus ab uno capite,ꝙ admittit ex alio, & sibi ipsi succedit.l.1.§.sed uidendum.ff.de suc edic.& ꝙ uxor relicta Domina & usufructuaria à testatore, post ipsius mortem fratre instituto, à se ipsa rursum petit,ut per Saly.in l.extraneum, in fi.C.de hære.insti.& ꝙ tutor se obligat pupillo à se ipso mutuam pecuniam accipiẽdo.l.quotiens.§.non tantum.ff.de admi.tut. diximus in l. singularia.s̃.si cer.pet.nõ est ratio , cur etiã pater emere non possit à filio dicta bona, & obligari.

Et præcipuè vltimo loco, quia s̃. dicta in Principe locum non habent, sed in eo fallunt, & limitantur,ut per Bal.in l.Barbarius , in prima lectu. ad fi.ff.de offi.præto.ergo nec in patre,in quo solo remansit potestas Regia, quæ erat de iure gentium,

ctum,& de qua in l.2.ff.de origi.iu.§. filius familias,Insti.quib.mo.ius pat.pot.sol.Bart.hic, nu. 11. & dicemus,infrà.

Nisi ad primum dicamus,ꝙ id est ratione nominis collectiuis, ita ut in consequentiam ipse exequutor quoque includatur, quod idem Bal. declarat,& benè,in d.§.fi.

Ad secundum vero, id etiã esse fauore sanguinis,& filiorũ inductũ à lege.l.1.§. largius.ff.eo.

Ad tertium quia nullus erat hæres à quo peteretur vel dicamus, ꝙ iudicis officium imploret,ut in d.l.extraneum.not.

Quartum quoque specialem rationem habet, id in mutuo procedere,quia singularia præcepta habet,ut dictum est, in d.l.singularia.

Vltimum fallax est, & contra tex. in d. l. 2. & ut suo loco, quo ad Regiam manum dicemus latius, ꝙ oriatur tamen naturalis obligatio, sentit glo.in d.l.2.& Paul.de Castr.consi.345.colum. 3.uolum.1.

Sed quare in ista. q. per verbum dubitatiuum forte, Bar.loquutus est? Responde, ut dixi aliàs, in repe.nu.301.& adde glo.in l. utique.ff. de rei uen.& in l.ab exequutione.C.quo. ap. non reci. & Bar.in l.1.nu.7.ff.de iu.o.iudi.ita respondentes,& in l.quod te, col.ulti. suprà si cer.peta.& in l.admonendi.nu.7.de iureiur.& in l.cùm dominus,in §.fi.ff.de pecu.le.& non ab re,quia per hoc uerbum,alijs sepositis,respondent sæpe periti, inquit adhuc glo.in l. si duo. ff. de arbit.& Deci.seni.in l.1.in prin.ff.de iusti.& iu.

Et ad propositum conclusionem hanc limitat idem Bart. nisi pater palam emat, & bona fide, quoniam tunc ualebit emptio, subijciens, fraudis suspicione carere,quæ hoc modo fiunt, & be-
26 nè.l.fi. ff. de ri. nup. † quòdq; palam fit quod fit coram consanguineis, uel coram iudice.l.transa ctionem. C de transac.l.1.C.de prædi.mi.lib.10. diximus latè,in d.l. singularia. & hoc ipsum tandem.per tex.in l.cum ipse.C. de contrahen.emp.

Sed dubito,quoniam dicta l.2.generaliter loquitur.Nec ob.tex.in d.l.cum ipse,quoniam loquitur in tutore emente cum authoritate contutoris,quo casu non resistit lex,ut hic patri,quandoquidem non authoretur in facto proprio. istã limitationem tamen refert, & probat Alexand. consil.20.col.1.uol.3.

Quinto quæritur, an donatio inter patrem
27 † & filium ualeat, & ex eiusdem Bart. sententia hic,nu.57.respondetur,non ualere,nisi quoad ef

Quod etiam probatur.quia inter mutuum, & donationem nõ potest diuersitatis ratio assignari propter conuenientiam accidentiũ, sed in mutuo oritur naturalis obligatio, ut hic, ergo & in donatione, & fiet extensio de vno casu ad alium. l.qui liberis, in princ.ff. de uulga. & pup. sub.l. his solis.C.de reu.do. c.ĩter corporalia,de trãsl. præla. facit theo. Bald. citata alibi. suprà licèt ad aliud,in l.de quibus, col. 14. ff. de legi. optimus tex.in l.iuris gentium,in §.quinimmo.ff. de pac. qui loquitur in contractibus bonæ fidei, & tamen locum habet etiam in contractibus stricti iuris.l.petens.C.de pac.

Et hoc est quod dicebat Dy. in proœ. de regu. iu.in 6. ꝙ identitas rationis non patitur determinationem casuum similium esse diuersam.

Et Bald.in l.illud, allegari solita. ff. ad legem Aquil. ꝙ non sunt quo ad iuris necessitatem separandi casus, quos nectit paritas æquitatis & rationis identitas.

Et est utilitas, quia si à patre donante fuisset datus fideiussor, efficacior obligaretur.l. fideiussor. ff. de fideiusso. estq; inter cæteros unus, & præcipuus quidem effectus obligationis naturalis.& licèt huic dicto obstare uideatur tex.in l. si quis pro eo,in §.1.ff.de fideiusso.non ob.tamen, si benè cogitabis.

Et facit etiam,ut adhuc inquit Bar. quia si ualeret,utique donatum esset profectitium,& quæ reretur donanti, ac ad ipsum patrem reuerteretur,dictu absurdissimũ.§.sic itaque, Insti. de ac.
28 · Et quia denique, † si donet ob merita præcedentia,propter quæ cuilibet extraneo ad idem teneretur,donatio ualebit, quoniam tunc uideretur sibi hoc idem quæsiuisse ex operis laboribus suis,essetq; aduentitium.l.cum oportet. §. 1. C. de bonisque libe.authen.unde si parens.C.de inoffic.testa.ergo non si simpliciter.

Cum declaratione tamen, si merita probẽtur l.si forte.ff.de castren.pecu.l.si donatione. C. de collatio.& ut per eum latius. & ita signanter dicit etiam,in l.si quis pro eo.in §.1.ff. de fideiu.& & ost eum hic,& ibi, Alex.consi.20.col. 1. uol. 3.& ꝙ de meritis constare debeat,ne in fraudem facta uideatur,tradit idem Alex.consi. 55.col.2. uol.1.Gui.papæ decisio.95.in prin.& nota, ꝙ si iurat,probatum est,& sufficit,authen. quod obtinet.C.de proba. Alex.consi.18.col.2.uol. 3. & in practica est utile.

Non tamẽ sine dubitatione conclusio hæc es-

naturalis obligatio orietur.l.si quis seruo.C.de fur.ubi glo. magistra. aliàs, ut diximus, posset eidē accedere fideiussor.d.§.fideiussor, & tñ nō accedit.l.si sponsus.§.si uxor. ff. de dona. inter vir.& uxo. Lege, quia hoc idē decidi uidetur in d. l. donationes,ubi hoc idē ad literā dicitur patri non licere,quòdq; istud facere nō pōt, ergo si faciat,non orietur obligatio ciuilis, & multo minus naturalis.l.si nō fortem,in prin.infra eo. l.cum lex.ff.de fideiusso.Argumento, qa morte tm̄ confirmatur,si pater nihil dixerit & tacuerit.d.l donationes.l.2.C.de inoffi. dona.& qa ī casibus tm̄ ualet, si eius nomine rem donatam emat.l.filiæ.C.fam.ercisc.l.publicè.ff. depo. Bar. in l.2.C.si quis alte.uel sibi.& in l.quæ dotis. ff. solu.mat.Pau.Cast.consi.201.in fi.uol.1.Bal.cō, si.444.col.ult.vol.3.si ob merita facta sit ut supra & contēplatione futuri matrimonij. d. l. 2. C.de inoffi. dona. l. Pomponius Philadelphus. ff.fam.ercisc.Gui.p̄p̄.consi.12.in prin.ergo non regulariter.l.si quis pro eo.ff.de fideiuss.l.quæsitū.§.denique.ff.de fun.instruc. Immò plus dicit Saly.in d.l.filiæ.si filius possederit fundū patris decennio,eo tē sciente & patiente, q̄ donatio p̄sumetur,q̄ ualebit,quòdq; ipsum communicare cū fratribus non tenebitur.l.cū de in rem uerso.ff.de usu.ergo nō simpliciter. Et authoritate deniq; Bal.in d.l.2.C.de inoffi. dona. signanter dicentis p illū tex.ex impetu immensæ liberalitatis donationē factā per patrem non ualere,neq; rē donatā donatario filio quæri regulariter,fusius Gui.p̄p̄. decisio. 145. in princ. & per totum.Et quia si orietur obligatio naturalis,non posset reuocari à patre.l.1. ff. de pact. & tamen reuocatur.d.l.donationes.

Sed potest responderi,ab opi.Bart. nō discedentes,q̄ quanuis efficaciter non ualeat regulariter,quo ad effectū naturalis & ciuilis obligationis,ualet saltē, ut ostensum fuit, quo ad effectum naturalis tantum.

Nec ob.primum quia æquiparatio nō est bona, ex quo non est p uiā regulæ,ut declarat Soci.in l.sciendum, col.3 .ff. de lega. 1. & probat etiā,qa in marito lex resistit, in patre uero impossibilitatē considerat.& quia rationes militantes in marito,cessant in patre. & ideo obligatur naturalr tm̄,licèt nō, ut dixi ciuilr & naturalr.

Ex quibus tolletur etiam s̄m & tertium, qm̄ esto q̄ pater hoc idē facere non possit, quòdq; ualeat tantum in casibus expressis,nō est tamē, si facta sit,quòd non ualeat eo modo saltē, quo ualere potest.l.j.§.si quis ita.ff.de uerbo. ob. ex quo, ut diximus, patria potestas tantum impedimento est,ne oriatur ciuilis.

Non ob.dictū Saly.in d.l.filiæ,quia nō est uerū,Idq; optimis rationibus impugnat Cro. in l. sciendū,col.4.ff de uerb.ob.& maximè quia immò non præsumetur donatio in dubio, ne pater uideatur uoluisse seruare inæqualitatem inter filios.l.cū pater.§.euictis.ff.de lega.2.l. pen. C. eō diui.l.si.C.cōmunia ut iudi.Bald. in rub.de colla. colum.2.& quia ubi agitur de præsumenda titulo donationis,non habet locū decisio.d. l.cum de in rem uerso,ut ibi per Bart. col. ulti. & Bal.in l.si.C.ne de sta.defunc.

Non ob.l.2.C.de inoffi. dona. qa d.casu præiudicium fiebat in legitima fratri, uel qa consulto facta nō erat,sed,ut in inductione diximus, impetu quodam immensæ liberalitatis, & indicat titulus sub quo lex illa situata est, & secūdū quē debet intelligi.l.Imperatores.ff.de in di.ad. & ideo reuocatur,si facta sit filio in potestate, per iudiciū familiæ ercisc.quoniam aliàs si emancipato,per querelam,tanquam inofficiosa.

Non ob. ultimū,quia respondetur,ut hic per Ias.in lectu.col.20.& ultra eū quia si releuatus est filius,q̄ aliquo casu potest sibi esse consultum,si pater fideiussorem dederit, ut supra debet in alio grauari,ut reuocari possit, non obstante decisione.d.l.primæ.ff.de pac.

Et sic habes ragulam limitatā pluribus modis,quòd efficaciter non ualeat.

Nisi morte confirmata sit.

Vel empta res nomine filij.

Vel ob merita.

Vel si fit,contemplatione futuri matrimonij facta.

Vel & ultimo,ut hic per eundem Bar.licèt dictum non sit,quando pater remitteret usumfructum filio in aduentitijs, de quo est casus clarus in l.cum oportet,in §.finautem.C.de bonisq; libe.quem tex.dicit singularem Ias. in authen. ex testamento col j.C.de colla.

Tamen hoc casu non donatio propriè est,qd̄ indicat uerbū quasi,ibi positū,sed remissio potius,ut ipsemet Bar.dicit hic,& Pau.in d.§.finautem,& Bal.in authen.excipitur.in fin.eo.tit. quæ remissio facilius concedi, quàm donatio, solet.c.statutum.§.assessorem, ubi glo. remissionem,de rescrip.in 6. In cæteris, & quid in filio,si donet patri,dic,ut per eundem Bar. hic.

29 Sexto quæritur,quid si donatio † iuramento esset uallata,& ex mente Bal. in l.3.in ulti. col. C.de usuca.pro dona.respondetur,q̄ ualebit,licet naturalis tm̄ orta sit,& probatur, quia iuramentum est de iure naturali & diuino, & quid spirituale,c.iuramenti.22.q.5.c.debitores.c. & si CHRISTVS, de iureiu. Bar.in l. omnes populi,in 4.q.prin.ff.de iusti.& iu.Alex. consi. 27.col.pen.vol.1.ita ut patria po estas,quæ est de iure ciuili,& impedimento, ne oriatur obligatio ciuilis,ut dictum est supra, non curetur. c.si annum,de iudi.in 6. Abb. in c.in præsentia, col.18.de proba. idem Bald.in terminis, consi. 430.ad medium uol.1.

Et quia consentaneum est,si cōfirmatur morte.d.l.donationes.l.2.C.de inoffi.dona. q̄ multo magis confirmetur iuramento, ex quo regulis iuris

lis iuris ciuilis non subijcitur. d. c. si annum. & facit, quia hac de re statutum simpliciter disponens, non intelligetur disponere super actu, in quo iuramentum interuenisset, ut inquit Alex. in consi. suprà allega. post Bart. & Rayn. in d. l. omnes populi.

30 Et maximè† quia habet uim clausulæ codicillaris, ut actus ualeat omni meliori modo, quo ualere potest, secundum glo. in l. cum pater, in §. filius matrem. ff. de lega. 2. Bar. in l. siquis pro eo, in princip. nu. 13. ff. de fideiussor. ideo renunciatio iuri de futuro, non ualet pariter. l. 1. C. de pac. & tamen ualet cum iuramento. l. sed & siquis §. quæsitum, & ibi not. ff. siquis cau. similiter uerba enunciatiua non disponunt. l. ex hac scriptura. ff. de dona. & tamen cum iuramento secus est, ut ibi per Bar. col. 4. & hoc idem partes in stipulatione aliàs dixisse uidentur, si in ea iuramentum appositum sit, ut per Bar. in l. 1. in §. si quis ita, col. 2. ff. de uerbo. obl.

Et urget, quia si ualet facta inter uirũ & uxorem, cum iuramento. l. si quis pro eo. ff. de fideiusso. & ibi Bar. in fi. & est communis* opi. ut attestatur Alex. consi. 8. col. 1. uol. 1. & consi. 157. col. pe. uol. 2. & rationabilis, quia interponitur super donatione expressa, nec aliquid præteritũ continet, ut facta uideatur in fraudem legis, sed futurum, quòd non contraueniet. & seruandum est quidem, quia seruari potest sine interitu salutis æternæ c. quamuis, de pac. in 6. multo magis ad propositum ualebit facta à patre filio, & iurata sit pariter, quoniam non sumus in his, quæ sint perpetuo prohibita, sed in casibus permissa, quo fit, ut omnino debeat posse ualidari iuramẽto, ut per Gui. pap. decisio. 146. col. pe.

31 Vltimo† probatur, quia defectus formæ maior est, quàm materiæ, patet, quia primo casu, si id, quod agitur, non ualet ut agitur, non ualet quoque ut ualere potest. Secundo uero sic, ut declarat Cy. in l. fi. C. de accep. & in l. si post diuisionem. C. de iu. & fac. igno. latè Barto. in l. 1. in §. si quis ita. ff. de uerbo. obl. uerum iuramẽtum supplet defectum formæ. l. si quis maior, & ibi Ale. col. 3. C. de transac. ergo multomagis materiæ, & ita communiter tenetur.

Nihilominus multa etiam hoc casu obstare uidetur, & primo, quia si resistit lex, ab eaq; prohibita sit donatio huiusmodi, non est ratio, qua dici possit iuramento ualidari. l. si quis inquilinos. §. fi. ff. de lega. 1. l. non dubium. C. de legi.

si fiat, & iuramentum in ea apponatur, non ualidabitur, ut idem Bald. ait, in l. si prædium. C. de iu. dot. in princip.

33 Item† donatio omnium bonorum pręsentiũ, & futurorum, quia est contra bonos mores, inducitque uotum captandæ mortis, igitur iuramento non firmabitur pariter, & contra bonos mores dixi, quia aufert liberam testamenti factionem. l. fin. C. de pac. l. stipulatio hoc modo concepta, & utrobique not. ff. de uerbo. obliga.

Considerando etiam, cum iuramentum regu letur secundum naturam actus, super quo interponitur. l. fin. C. de non nume. pecu. l. si quis in principio testamenti, & ibi Bar. ad fi. ff. de leg. 3. & donatio inualida sit, ꝙ ualidari ex eo non poterit. d. l. non dubium. C. de legi. c. accessorium, de regu. iu. in 6.

Et ultimo loco, ꝙ cum pater donauerit filio, uti filio, sibi ipsi donasse uidebitur, ita ut iuramentum reddatur inutile, & frustratorium, nec obliget iurãtem ei cui iuratur, idest filio. & sentit Corne. consi. 238. col. 3. & 5. uol. 1. & consil. 280. col. 11. & 12. uol. 4. ubi dicit, ꝙ legendo & consulendo, tenuit istam opinionem post Paul. de Cast. consi. 345. col. 3. uol. 1.

Tamen opi. primam, ut dixi, magis communem, tenet etiam idem Corne. & sic sibi ipsi contrarius, consi. 306. col. 3. uol. 3. Deci. consil. 216. nu. 2. & consi. 239. nu. 1. uol. 2. & Firmia. in tracta. gabel. nu. 45. & Baue. de uirtu. iura. num. 39. omnes post Bal. in d. l. fi. pro dona.

Nec ob. contraria, quia non resistit lex, quominus oriatur naturalis obligatio, propter consensum. l. cum amplius. §. is natura debet. ff. de regu. iu. ergo efficacior reddi debet, ut iuramentum aliquid operetur. l. si quando. ff. de lega. 1. c. si Papa, de priuile. in 6. & nouissime facit, ut etiã dicebam. suprà quia sic eidem accedit fideiussor. & addit robur actui. l. fideiussor. §. fideiussor. ff. de fideiusso. argu. in authen. sacramenta puberum. C. si aduer. uen. Nec facit tex. in d. l. siquis inquilinos, & in d. l. non dubium, quia non debemus attendere dispositionem iuris ciuilis, sed canonici, & diuini, ac spiritualis, quibus illud correctum est. c. cum cõtingat, de iureiu. c. quãuis, de pac. in 6. Alex. consi. 38. col. 3. uol. 4. & cõsi. 18. col. 3. uol. 6.

34 Non† etiam quod de insinuatione dicebatur, quoniam cum inuenta sit in odium accipientium donationes clandestinas, & ne quis prodigaliter utatur substantia sua, non debet posse donans renunciare legi, etiam cum

iurciur.c.licèt mulieres,eo.tit.in 6. Alex.consi. 53.col.6.vol.3.& consi.27.col.3.vol.1.

Non tertium qa possem dicere,non esse uerū & ꝙ immò ualeat,ut tenuit Corn.cōsi.252.col. 4.vol.3.sed qa prima opi.uerior ē, quā ipsemet Corne.& sic sibi ipsi contrarius in hoc quoque, tenuit pariter,consi.62.col.2.uol.2.& aduertit, ac admiratur Cur.iuni.consi.25. nu.5.& 6. aliter dico, non firmari iuramento,quia, ut in inductione diximus,aufert liberam testamēti factionem, idq; est contra bonos mores. d. c. non est obligatoriū. multa Bal.in l.j.col.2.ff. de iureiu.

Non ob.quartū quia uerum est in casu.d.l.fi. ex quo deficiebat consensus, hic aūt aderat, ergo operabitur,ut obligetur pater efficacius.d.l. si quis maior,& ad obseruantiam iuramenti cōpellatur.c.cum laicus,de fo.compe.

Non ob.ultimum,quia & id quoque uerum foret,nisi iure gentium inspecto, diuersæ reputarentur personæ,patris & filij,ut supra dictum fuit.qua ratione,ut rursum dixi,naturalis oritur & ex iuramēto,sine dubio, reddetur efficacior. & ita est,sine dubio,transeundum. eritq; sexta limitatio ad supradicta.

35 Septimo quæritur,quid in filio † naturali. Et prima facie dicendum uidebatur aliàs, donationem non ualere,qm̄ filius est nomē naturæ.l.tutelas.ff.de capi.di.Bar.in l.fi.col.2.C. de uerb.si. Bal in l.maximū uitiū.C.de libe.præte.in tm̄ vt dixerit idē Bar.in d.l.tutelas, ꝙ nomina appellatiua naturæ non pereunt capitis diminutione, sicuti nec alia iura naturalia.l.2.§.hi qui.ff. eo.ti. & Alex.consi.60.col.3. vol.2 ꝙ hoc casu non consideratur dispositio iuris ciuilis.aliqd consi.144.col.2.vol.7.& in l.ex facto.in §. si quis rogatus,col.8.& ibi Bar.nu 11.ante eū. ff.ad Tre. ergo ualere non debet,facta filio naturali, sicuti nec facta legitimo & naturali.

Et quia hinc uidemus,secundo loco,si pater met fundum acceperit in emphyteosim pro se & filijs suis,ꝙ naturalis etiā ueniet & cōprehendetur.l.3.ff.de offi.præsi.l.quique.l.parentes.ff. de in ius uoc.bonus tex.in l.cū pater.in §. uolo. ff.de lega.2.in terminis Specu.in titu. de loca.in §.nunc aliqua, in 67. q. Abb. in c. in præsentia, col.6.in fin.de proba.

Item & ad idem, quia si patrē naturalē filius occiderit,tenebitur lege Pompeia de parricidijs ſm Bar.in l.quia semper.ff. de in ius uoc.

Et uidetur casus breuiter clarus,in l.oēs,in §. Lucius.ff.quæ in frau.cred ubi donatio facta à patre libertis,& filijs suis naturalibus,nō ualet, quem tex.dicit not.ibi Bart.

Et clarior in l.j.paulopost prin.C.de natu.libe. ubi quicquid pater talibus donauerit, totū legi imæ soboli reddi debet,aut fratri,aut sorori,aut matri, aut patri.

Sed tamen istis non obstantibus, ꝯriū uerius est,quod ego probo à partibus sufficienter enumeratis,&erit alia,ac septima limitatio,qm̄ aut dubitamus an oriat naturalis, & sine dubio oritur,qm̄ cōsensu non caret,l.cū amplius. §.is natura debet.ff.de regu.iu.an uero ciuilis, & idem sine dubio,quia patria potestas, quæ aliàs impedimēto est,ne oriatur,hoc casu esse nō potest,cū filiū non habeat pater in potestate.l. filium diffiniuimus.l.3.l.4.ff.de his qui sunt sui uel alie.iu. & insti.de pat.pote.in prin.& ita etiā transit Ias. hic,in lectu.& in repe.ad fin.

Nec ob.adducta in oppositum,nō primū, qa antecedens uerū est,consequens falsum, quoad effectum de quo quæritur,& satis probatū est.

Non ſm quia dicto casu rationabile est, cū indefinitè dixerit,pro se & filijs suis, & indefinita æquipolleat uniuersali.l.si pluribus.ff.de leg. 2.Et in simili in concessione feudi proditū est, ꝙ hæredū appellatione, ueniant legatarij, qui tamen sunt improprijssimè hæredes.l. id tempus. ff.de usuca.Bal.in l.j.q.34.ff.de re.diui. Cur.iuni.consi.32.col.4.& maximè, ut proximè dicebā,cū uerbum filius,sit nomen naturæ.d.l.tutelas.d.§.si quis rogatus.l.tale pactū.§.fi.ff.de pac. l.si pactum.ff.de proba.hic tamen,alia ratione, haud considerabile.Vel dic,ꝙ dicta theorica nō simpliciter sit uera,si maximè perpendatur causa concessionis,res concessa, & dignitas eius, cui conceditur, ut per Specu. & Abb. in locis ad idem allega.

Non ob.tertiū, qa forte est id in detestationē criminis,qđ ex grauitate pœnę arguit.§.alia, Insti.de pub.iudi.l. pœna. ff. ad legē Pompe.de par.singulareq; suppliciū appellat Cy.Noluitq; Solon de parricidio legē ferre, ratus, impossibile esse quodammodo, ꝙ filius patrē interficiat. Nec à simili,Hippocrates,Medicus præstantissimus,de podagra scripsit aliquid, ratus & ipse, quia frugaliter suo tempore uiuebant homines, nec eo morbo in futurum excruciari potuisse.

36 Non † ob.quartū,qa illud ideo est etiā speciale in donatione omniū bonorū,quæ in fraudem creditorū facta uidetur,& tanquam dolosa non ualet. Et hoc est ad propositū qđ dicebat Alex. in l.si superstite, in princ.C.de dolo. ꝙ ratione magni excessus dolus præsumitur. & Bar. in l.societatem,in §.arbitrorū,nu.24.ff. pro soc. quòd in renunciatione de non petendo reductionem ad arbitrium boni uiri,si dictum esset,quòd possit arbiter uni dare, & auferre alteri, in parua, uel magna quantitate,intelligi debet,nisi excessus sit in nimis magna quantitate, Veronen.consi.30.causarum ciuilium, col.ult. Alex. consil. 42.col.1.& 3.uol.1.

Non quintū deniq; & ultimū,quia ille tex.loqtur in spurijs, non in filijs naturalibus, inter quos differentia est,longo interuallo. Est enim filius legitimus & naturalis,ex iustis nuptijs ꝓcreatus.d l.filium diffiniuimus,& huic donatio fieri nō potest,vt ŝ. Item naturalis tm̄, natus ex concubina,

concubina,tenta in domo,& indubitato affectu dilecta,quæ etiã non sit uilis.l.item legato.§.par ui refert.ff.de lega.3.l.fi.& ibi Bar.ff.de cõcubi. & isti facta, ut ostensum est supra,ualet. Vltimo nec legitimus nec naturalis, & iste est spurius, natus ex damnato coitu,quasi extra puritatẽ natus,qui Græcè Nothus,Hebraicè uero,Manzer, appellatur.c.nisi.§.pro graui,in fin. de renun. & iste non admittitur ad successionem ex testamẽto,uel ab intestato,nec eidem potest,lege resistẽte,donari,immò ꝙ nec à patre alimenta,de iure ciuili,consequi potest,& ut Iulius not in rub.C. de natu.libe.ubi in specie Odof. & , ut diximus, illo in casu loquatur tex.in d.l.j. C.de natu.lib.

Vel dicamus,ꝙ loquatur in eo , qui natus est ex uiro,in dignitate constituto,& muliere uili, cui donari non potest,& spurio æqparatur,imò ꝙ nec põt legitimari et p subseqũes mrimoniũ, ut in d. l. fi. ff.de concubi. & in c.tanta,q fi.sint legi.Ange in §.1.in authen.quib.mo.natu. effi. legi.Regien.consi 66.col.8.vol 3.

Octauo quæritur,an donatio ualeat , si pater 37 det aliquid filio pro sua legitima: † & breuiter sine disputatione dicendũ est,ꝙ sic,ut p Ang.in l.si non mortis.ff.de inoffi.testa. & in l. si quando,in §.& generaliter. C.eo. cũ declaratione tñ , ꝙ id sibi in quartã imputet , probaturq; utrunq; in d.l.si nõ mortis.& ex multi hoc ipm affirmat Ias.hic,in lectu in antepe.col. ut per eũ , postea improbat,quoniã tex.in d l. si non mortis , loqt in matre,item in filio emancipato,ergo aliàs nõ ualebit.& quia etiã alimenta debentur filio. l. si quis à liberis,in prin.ff.de libe.agnõ.& tamẽ donatio facta in causam alimentorum , non ualet, secundum glo.in l.2.C.de inoffi.dona. & ita tenet etiam Deci.consi.86.col.pen.uol.1.

Mirum tamẽ mihi uidetur, qm sicuti ualet in multis alijs casibus,de quibus s.hoc casu quoq; & erit octaua limitatio,deberet ualere,cõsiderãdo tamen,ꝙ nõ sit propriè donatio,qm pater nõ est legitimè debitor,dũ uiuit , nec potest dicere inuito patre,ut ille aliàs,Pater da mihi portionẽ substãtiæ meæ,sed quasi debitor.l.1.§.si impuberi.ff.d colla.bo.l.fi.§.j.C.de cu.fu.l.3.iuncta gl. C.de iu.& fac.igno.tradit Bart.in §.illud, nu.5. in authen.de mona.& in l.non usque adeò, in fi. ff.si quis à pa.fuc.ma.& in l.1.in fi.ff.de lib.agn. Alex.cõs.70.col.2.uol.6.Guid.pp.decisio. 486. in fi.ubi attestaẽ et ita seruari in curia parlamẽti Delphinatus.Itẽ ꝙ hoc etiã tenet,si filius ex de-rit,deq; matre,uel emancipatione, nullũ uerbũ.

Et minus dictum de alimentis,quia glo.ibi dicit totum contrarium,quòd immò potest,sicuti potest etiam usumfructum,eidem remittere.

Est uerũ ꝙ nituntur Moder.Hispa.in l.filius fa.in §.diui,col.13,aliàs nu.77.ostendere, quòd immò tex.in d.l.si nõ mortis,in quo stat pondus præsentis difficultatis,loquatur in emancipato, sed si benè cogitabis, nihil est,considerãdo,ut dixi,ꝙ non est propriè donatio , sicuti nec in casu remissionis usufructus ut supra , quòdq; soluit pater ante tempus quod alio tempore soluere tenebatur , & ita transeundum est.

38 Nono posset dubitari,qm ĩ Gallia † pater nõ habet filium in potestate , neq; eo in loco patria potestas cõsiderabilis est,sicuti nec etiã in Britãnia,uel Anglia,an donatio facta filio ualeat , & isto casu,sine disputatione etiã dici, ꝙ sic,ex.s. dictis qa si non curatur patria ptãs , qd testatur glo.insti.de pat.pote.in prin.Bal.in c.j.in fin. an mu.fuc.uxo.& in c.j.in §.j.in fin. de duo. fra. de no.feu.inuesti. Alex.consi.23.col.2.uolu.6. nec consequenter impedimento esse poterit, quominus oriatur obligatio ciuilis,naturalis oritur ex cõsensu.l.cũ amplius.§.is natura debet.ff.de regu.iu.ergo quare sũt filios in ptãte nõ habeant Galli,declarat Alcia.dispunctio.lib.2.c.22.

Adde,quòd hac de re filij etiam de aduentitijs testantur,ut per Bald.in d.c.j.de duo. fra.de no.feu. inuesti.

Secundo adde,quòd nec est apud eos institutio,uel substitutio, ex quo legitimis hæredibus successio tolli non potest , ut per Dec. in l. qui se patris,nu.4.C.unde libe.

Tertio adde,quòd nec Falcidiam detrahunt , ut testatur Baldui.elegantissimus interpres,Insti.de lege Falci.in prin.

Quarto adde,ut idemmet ait,insti. de lite.ob. de pœna teme.liti.& de pub. iudi. ꝙ nec inter ipsos põt obijci exceptio non numeratæ pecuniæ, nec iuramentũ calumniæ necessariũ est quòdq; sublata fuit penitus accusatorum libertas.

Quinto & ultimo,ꝙ ex consuetudine admittunt fœminã in Regno succedentẽ , qd tñ nõ est regulariter uerũ.c.significauit,de rescrip. Io.Pariliett.in tracta.de primogeni.lib.j. q.19. col. 2.

Decimo & ultimo quæritẽ,qm sæpe dictũ est, & in hoc fundaẽ decisio legis nostræ , & scopus eiusdem esse uidetur,quænã poterit esse ratio , ꝙ inter patrẽ & filiũ oriatur tm naturalis obli-

quo diuersæ esse dicuntur. & ut per eum latius.

Sed contra eam arguit Ias. quia si pater stipularetur filio, non deberet sibi acquirere naturalem obligationē, ex quo iure gentium, ut diximus, personæ sunt diuersæ, & tum sibi acquirit.

Et postea respondet, ꝙ cum acquirat sibi ciuilem, in consequentiam acquirit etiā naturalem.

Quæ responsio nō uidetur uera, & retorqueri posset, cum non acquirat naturalem, ꝙ nec in consequentiam deberet acquirere ciuilem, arg. in c. quod in dubijs de consecra. eccle. uel alia.

Et dici aliter ad atgu. ꝙ sicuti contra regulas iuris stipulatio alteri facta ualet hoc casu, ualeat quoque ut sibi ne dum ciuilis, uerum etiam naturalis acquiratur quamuis iure gentium personæ sint diuersæ.

Secunda assignatur ratio. quæ fuit glo. Insti. de ob. in princ. ꝙ cum obligationes, & actiones inuentæ sint propter iudicia ut Insti. de actio. in princ. iudicium autem inter patrem & filium cōsistere non possit, iuremerito nec etiam ciuilis obligatio cadat inter eos, sed naturalis tantum, quam etiam communem idem Bar. in loco præallega. testatur, & utranque esse satis bonam.

Contra quā arguit adhuc Ias. quia, si esset uera, sequeretur ꝙ in casibus, in quibus iudicium consistere potest inter patrem & filium, oriretur obligatio ciuilis, & tamen hoc est falsum.

Replica, quòd immò uerum est, quia dictis casibus impedimēto non est patria potestas, quo minus oriatur.

Tertia & ultima est ratio, alijs sepositis de industria. quia ante proditas actiones quis aliquid consequebatur manu Regia, de iure gentium. & de qua in l. 2. ff. de origi. iu. postea iure ciuili actiones inuentæ sunt. & cum dicta potestas Regia in patre remanserit, non fuit aliter ipsi prouisum de actione, siue de obligatione ciuili, & asserit Bar. meliorem & firmiorem esse, quia est Iurisconn. in l. serui & filij, in princip. ff. de fur. quem tex. dicit etiam singularem, & ita declarat Deci. in l. 1. nnm. 15. ff. de iu. om. iudi. & in l. imperium, nu. 25. ff. eo. Nath. in clem. sępe, in §. nō sic, col. 22. de uerbo. si. & nota, ꝙ manus, in d. l. 2. pro potestate capitur, iuxta illud Io. 10. Non rapiet quisquam de manu mea, hinc Mangones etiam dicti sunt, de quibus, in l. mercis. ff. de uer bo. sig. ꝙ homines in manum, id est potestatem agant. ꝙq; erat loco actionis, ut hodie in Sardinia secundū Bal. consi. 410. col. 3. uol. 5. & apud Illustrissi. Venetos, & Tartaros. l. rerum quidē amotarum actio, & ibi Bart. ff. de actio re. amo. & ꝙ denique non solum in patre remansit, sed etiam aliquo alio casu potest exerceri hodie, si Imperator corā Papa conueniatur, ut per Butr. in c. quæ in ecclesiarum, col. pen. de consti. Abb. in cap. 1. colum. 2. de proba. Soci. in rub. suprà de reb. cred.

Et ꝙ non esset actio, uel officium iudicis, liquet ex eo, quia prouenire diceretur à iure ciuili, quod tamē est falsum, ut per Bal. in authen. sed omnino, col. 3. C. ne uxor pro ma.

Est uerum, ut diximus, ꝙ erat loco actionum & ꝙ eius loco etiā successit hodie officium iudicis nobile, de quo, in l. 1. ff. de iu. o. iudi. & no. in l. ex hoc iure. ff. de iusti. & iu.

Et ad rationis propositum, uidetur ꝙ nōn sit uera, quoniā potest in multis casibus, ut hic per Ias. quis sibi ius dicere propria authoritate, & tamē oritur obligatio ciuilis. Qui postea respondet. dic ut per eum. & considera, rationem esse optimam, quia dictis casibus actiones & obligationes sunt in rerum natura & iam introductæ, non postea. ut in patre, quòdq; non mirum est, cùm, ut dicebamus, Regia ipsa potestas in ipso remanserit, quæ considerabilis est, ut tunc, non ut nunc, si opus non fuit prouidere sibi aliter de actione, siue de obligatione ciuili, & si nunc oriri non potest. Est ex his apparet, quicquid dicat Albe. quam utilis, quamq; frugifera sit materia huius legis, & in practica quotidiana. ex quibus, cætera enim, quoad hoc, quoad glo. & Barr. apparatum, poteritis uos, uidere studio camerario, delibatis, ne dicam ad saturitatem degustatis his, quæ mihi pulchriora, & frequentiora uisa sunt, de ipsa etiam sumus expediti. Die ultimo Iunij. M. D. LIIII. Paduæ.

MANTVA.

FINIS.

VENETIIS.
Apud Ioan. Baptistam Somascum Papiensem.
M D LXXIII.